BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
8 H
3
C.32.8.
M
11_12
Digitized by Google

PAVLI
ZACCHIÆ
QVÆSTIONES
MEDICO-LEGALES.
In tres Tomos diviſæ.

PAVLI
ZACCHIÆ
ROMANI,

TOTIVS STATVS ECCLESIASTICI PROTO-MEDICI GENERALIS,

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM, TOMI TRES

Editio noua à variis mendis purgata; paſſimque interpolata; & nouis recentiorum Authorum Inventis ac Obſervationibus aucta,

Curâ IOAN. DANIELIS HORSTII, diverſorum S.R.I.Principum Archiatri,& Collegij Medici Mœno-Francofurtani Senioris.

Opus omnibus Medicinæ & Iuris utriuſque peritis, necnon Tribunalium (Eccleſiaſtici, & Civilis) Aſſeſſoribus maximè neceſſarium.

Præter Indices Librorum, Titulorum & Quæſtionum, annexus eſt Index Rerum Notabilium locupletiſſimus.

Sancte Marie de Scala

LVGDVNI,
Ex Typographia GERMANI NANTY.
M. DC. LXXIV.
CVM SVPERIORVM PERMISSV.

IOANNES DANIEL

HORSTIVS

L. S. P. P.

ANTE *annos* viginti *&* novem, *furente adhuc Bellonâ, in Profeſſorem Medicinæ* Marpurgenſis Academiæ *delectus; ſuaſu Cancellarij Dn.* Neſeni, *ſtudioſæ Iuventuti* PAVLI ZACCHIÆ *Quæſtiones Medico-legales* legendo *&* diſputando *tum expoſui, & ſucceſſu quidem ſatis felici! Non enim tantum docendo ego multum didici, nactus nempè amplum auditorium, ſed & re penitius conſiderata, quidam exinde ad* Studium Medicum *capeſſendum incitati ſunt, numerúſque* Philiatrorum *magno meo gaudio, ut plus haberem quod agerem, auctus eſt. Cùm verò Dominus* Schonvvetterus; *Vir de Republica literaria ſatis benè meritus, præteritis Nundinis Autumnalibus animo conciperet, prædictas* Pauli Zacchiæ *Quæſtiones Medico-legales, cum annexis* conſiliis *&* decretis Rotæ Romanæ *ob defectum exemplarium* Romanorum, Lipſienſium, Lugdunenſium, Amſtelrodamenſium, *denuò, & hic quidem, typis tradere, ad ipſius petitionem, & proximi commodum; notas quaſdam, olim* Marpurgi *conceptas, ipſi communicavi. Tomum* Primum *quidem &* Secundum *paßim à pluribus mendis purgavi, & variis rebus* Phyſicis & Medicis *è Veterum & Recentiorum Philoſophorum & Medicorum ſcriptis deſumptis, &* [] *hoc ſigno incluſis, auxi;* Iuridca *autem &* Theologica, *atque Tomum* Tertium *integrum planè intactum reliqui, relinquens unicuique circa has res liberum Iudicium, liberamque Mentem, Boni itaque conſule,* Amice Lector, *qualeſcunque hos conatus noſtros, & opere hoc elegantißimo atque utilißimo ad Votum tuum feliciter utere. Francofurti Kal. Martij M. DC. LXVI.*

LECTORI MEDICO.

PAVCIS tecum ſeorſim agere, Lector Medicinæ ſtudioſiſſime, deſidero: ſunt enim quædam in hiſce Quæſtionibus, quorum ego te peculiariter admonere, vel de his ipſis me breviter apud te excuſare debui, multis tamen brevitatis ſtudio omiſſis, paucula hæc tua bona venia ſubdam. Etenim quòd hic quædam ſicco, ut aiunt, pede tranſegerim, quæ tamen a me audire, ut qui à communi doctorum hominum opinione in pleriſque diſſentiam, deſideraſſes, tibi fortaſſe minus probabitur; mancumque in hac parte me fuiſſe judicabis: ſi tamen ad Operis inſtitutum temetipſum convertas, me nullo modo deliquiſſe fateberis.

Erunt præterea ex Medicis quidam adeò religioſè præceptorum verba & dogmata obſervantes, ac recolentes, ut in hæc incidentes, quæ aliquando contra præceptorum ſententias prolata ſunt, nefas hoc non ſolùm remittere mihi recuſabunt, ſed condigna pœna tale piaculum eſſe plectendum ſeriò affirmabunt; quaſi Philoſopho viro non niſi alieno ingenio liceat philoſophari, aut quaſi humano generi id primum proſit, quod Plato, aut Ariſtoteles locuti ſint, quod veritatem autem, aut falſitatem adſtruerint, nihil Num tantum poſſe debet perſonarum acceptio, ut magis attendendum ducatur, quod quiſquis ſit loquatur, quam quid loquatur? Te verò valere talis farinæ homines jubere exiſtimo, qui quaſi œſtro perciti in arma, & ignem ſe conjiciunt, cum quid contra præceptorum ſuorum auctoritatem aliquem protuliſſe audierint. Ego Præceptore ſummo honore afficiendo eſſe ſentio, cæterùm quemlibet philoſophari, etiam contra eorum dogmata, non ſolùm non improbandum, ſed laudandum, nec modò non negligendum, ſed optandum, neque enim aliter indies magis magiſque veritas eluceſcit, etiam ex his, quæ contra ipſam veritatem pronunciantur.

Quod ergo hic me tantoperè in multis Medicinæ, ac Philoſophiæ Præceptoribus primariis contrariari comperias, ſcito, Deum hominéſque teſtor, non niſi rerum veritaté indagandi avidum id me patraſſe: & licet potuerit vana veritatis ſpecies me decipere, tamen non ob id accuſandum me erroris exiſtimes, quiſquis es, qui veritatem præ omnibus amandam, ac recolendam cenſes. Si quæ verò alia ſunt, quæ à Medicorum ſtylo abhorrere tibi videantur, nauſeámque tibi facilè excitent, præter rem ita me hæc diſpoſuiſſe ne putes: cum Iuriſperitis enim agentem, non aliter ſcribere oportuit; ſed tu quæ tua ſunt, æquo accipias animo velim; quæ verò ad te minùs pertinere videbuntur, valere ſinito, ac tu quoque vale.

LECTO

LECTORI LEGUMPERITO

VEREBAR, cùm ad hæc exaranda jamjam me ipſum accinxiſſem, ne illud Plauti mihi objiceretur in Pœnul.act.4 Scen.2.

M. Omnem operam perdis. S. Quid jam? M. Quia doctum doces. *Inanis enim, ac flocci pendenda opera videri cuiquam poterat in iis ipſis Doctorem Legumperitis ſe præbere, quæ jam ipſi in ſuis monimentis rata ac ſancita habent, & quæ ipſi poterant vice verſa, quemlibet doctum Virum, non me ipſum modò edocere. Cùm tamen animum advertiſſem, ac humaniſſimos, & æquiſſimos rerum arbitros comperiſſem, unicuique in Arte ſua plurimum tribuere.* l. ſeptimo menſe, ff. de ſtat. hom. l.1.ff.de ventr.inſpic. *& ibi Bart.* num.3. *ac præſertim Medicis in iis, quæ ad Artem Medicam ſpectant, ſtandum eſſe, illos ſanxiſſe, Guid.Papa* ſing.780. *Maſcard* de Probat.Concl. 1034 num. 2.Vol.2.*Rota* in nouiſſ.deciſ 620.num.1.part.1. *Et facit ex noſtris Hippocrates* in lib.de vet.Med.in prin. *inanem illum timorem abjeci, ac provinciam hanc licet ſupra vires mihi laborioſam, libentiſſimè ſuſcepi. Neque enim extra artis propria limites progredientem, tanquam vilem ſutorem ultra crepidam judicium ferentem, naſo, quiſquis ſit, me ſuſpenderè adunco iure poterit. Bona igitur ſpe ſtimulatus ad operis finem propoſitum aſſequendum totis nervis contendi, qui talis fuit, ut Iuriſperitis primo, ac dehinc etiam Medicis ipſis ſcriberem ac utriſque, quoad fieri poterat, ſatisfacerem: quod quanto labore præſtiterim, nullus unquam iudicare poterit, niſi is, qui ſingulas per ſe huiuſce operis partes diligenti examine perſcrutabitur.*

Neque enim ut Iuriſperitis rem gratam facerem ſat habui, eas materias, quæ ad propoſitum argumentum pertinebant, noſtro, Medico nimirum more, pertractare, ſed omnino me in Iuriſperitum transformare tentavi, ac in omnibus, & per omnia legaliter agere: quod an mihi laborioſum fuerit, ipſe, Legumperite optime, veritatis iudex perpendito, cùm namque, ut excogitatum ſcopum aſſequerer, plures doctorum hominum auctoritates congerere mihi neceſſe fuerit, ſolas Medicorum non ſufficere apertiſſimè videbam, ſed unà ipſarum Legum ſanctionibus, ac Iuriſconſultorum teſtimoniis omnia quæcunque dicerentur munire, non minus Lectori Legumperito jucundum, aut utile, quàm omni ex parte mihi neceſſarium eſſe duxi. Ergò Legum, earum Interpretum, cæterorúmque Doctorum volumina revolvere jamjam deſtinans, ad operam, licèt inexpertus, me accinxi, neque enim alicuius opera in ea re uti aut animus ſuadebat, aut ſcribendi occaſio permittebat. Induſtrio denique labore, quod mihi propoſueram, ſi non integrè, ſaltem aliqua ex parte aſſecutum me eſſe, etiam ipſorum non infimæ conditionis Iuriſconſultorum teſtimonium promittebat: tamen omnia tuta pertimeſcens, adhuc anceps, & hæſitabundus hæc in lucem exire vix aſſenſus ſum, ut qui ſatis ſuperque perſpectum habeam, me quoad hanc huiuſce operis partem, pedem in alienum chorum intuliſſe, unde facilè dubito, ne imprudens extra chorum exiliverim. Fortaſſe etenim ob legalis ſcientiæ imperitiam, & non ſanum intellectum facilè eveniſſe potuit, ut textus, ac Doctorum auctoritates àliquas ad rem minimè adduxerim, & è contra, quæ ipſis Iuriſperitis protrita, mihi tamen ignota, commodè, atque aptè ad rem adduci poterant, nihilo ſecius adduxerim.

Pluribus etiam auctoritatibus dicta quædam peculiaria munire cum Iuriſperitis agentem oportebat, qui ſine lege loqui erubeſcunt (quod apud illos protritum eſt, & teſtantur ex noſtris Roderic à Caſtr. in Med.Polit.lib.1.cap.12. *& Obicius* de Nobil.Med.dial 1.) *quod tamen ob ſcribendi modum à noſtro alienum prætermiſſum eſt. Potuit & illud factum eſſe, ut multa longioribus fortè fortùna pertractaverim, quam materia, & Modernorum deſiderium ſumma, ac perſpicua brevitate gaudendum, Gloſſ.* in l.1.ff. de eo quod met. cauſ. *requireret, quinimo etiam, ut pleraque obſcuriori verborum ſerie à Legali facilitate abhorrente diſcuſſerim, quæ tamen omnia gratis condonare mihi iure poteris, humaniſſime Legumperite, eaque aut ſaltiſper laudare, aut non omninò vituperare, ſi modò æqua lance cuncta librabis. Vale.*

OMNISCIO ET POLITISSIMO IVRIS-PERITIÆ MEDICINÆque anteſignano Viro clariſſimo.

D. PAVLO ZACCHIÆ MEDICO ROMANO.

ORBIS terrarum univerſus in te admirabundus oculos mentemque ſuſtollit, ob inſignia virtutum tuarum germina, quibus Rempublicam literariam perpetuo, æternúmque duraturis maximis monumentis, ab injuriis temporis vindicatis condecoratam exornas; Ad te enim omnium gentium Typographi veluti Cervi ſitientes, per Epiſtolas ad fontem limpidiſſimum doctrinarum, aquarumque ſcientificarum indeficiens flumen ſitim explenti, facto agmine accurrunt; Cùm intelligant, te non otio præoccupatum; ſed licet aſſiduis curis irretitum, ſemper Vigilantiſſimum, tuis Quæſtionibus Medico-legalibus augendis & prædicandis ſedulò incumbere, quo factum fuit ut Avenionenſis Typographi efflagitationibus, & amicis ſtimulis ſollicitatus, eidem Opus auctum (jam verò Lugdunenſi prælo longè præſtantius, & altero Volumine ditatum) tradere decreveris.

Gaudeo & gratulor, ſtudioſiſſime & amiciſſime Vir, ſubter tuos labores Iure merito, torcularia gemere, iterum, atque iterum facere, ut famam literariam librorum Paraſiti poſſint exſatiare. Enim vero Theologiam ego cum Medicina maximè prælucere oſtendi, cùm animo & corpore homo conſtituatur, quibus quidem illæ præſident; & ut partes neceſſariò connexas regunt & gubernant. Tu verò Medicinam cum Legumperitia, ad currum humanæ vitæ pertrahendum, quaſi Ibim & Ciconias & Grues ſimul, & genio & ingenio diſcrepantes, conjunxiſti, & ſacro fœdere copulaſti, ut quænam harum major & excellentior ſit, non dignoſcatur: quæcunque enim Comparatio odioſa, à te utriuſque congrua dilocidatione de medio tollitur, & debacchatur. Quare non iniquum alicui videatur, ſi tuo genio meum ingenium junctum facies ex mea proluſione quam Piſis habui antequam ad Ariſtotelem & Platonem explicandos accederem, aliqua ſuperaddam.

Nam Legum Sacro ſanctam majeſtatem, quis eſt tam projectus, ut non revereatur, tam perditus & flagitioſus ut non pertimeſcat? non humano conſilio latæ ſunt leges, neque hominum authoritate ſancitæ, ſed æternæ divinæque mentis Conſilio ac poteſtate, propterea qui Legibus ſervit, hunc Diis ſervire, mortalium ſapientiſſimus ac ſapientum quaſi mens Divinus Plato nuncupavit. Legibus univerſa conſiſtunt, nec quidquam ſine Legibus ſtabile ac diuturnum eſſe poteſt. Lacedæmon, aliæque complures urbes diu floruerunt, quamvis mœnibus & omni munimentorum genere carerent: Illas enim invicti Civium animi, & durata perpetuis laboribus corpora, ſatis tutabantur: At ſine Legum præſidio non domus ulla, non civitas, non hominum inter ſe ſocietas, non ipſa denique rerum univerſitas ſtare, nedum vigere ac florere ad punctum temporis unquam poteſt. Habent ſuas leges Elementa, habent cœleſtium ſphærarum converſiones, habent ſydera ſtatis temporibus naſcentia, atque denaſcentia, habent ſolaria Phænomena ſubinde genita, & corrupta: habent annuæ tempeſtatum viciſſitudines, ipſi ludi, & quod incredibilius eſt, ipſa legibus infeſta latrocinia legibus ſtabiliuntur & conſtant: vidilicet legibus ſublatis, nuſquam locorum tuti, aut ſalvi eſſe poſſemus: Nam illico infeſtabuntur maria Piratis, graſſatoribus itinera, fori ac viæ ſicariis: publica ac privata omnia occupabunt rapinæ, ſacrilegia, cædes, inſidiæ, ſtupra, crudelitas, furor, ſola enim vis & improbitas, ſola libido & audacia, ſola amentia, & potentiorum impotentia ubique debacchabitur: Quare merito quidem, ſed tamen nimis modeſtè ii, quibus Legum ſcientia & auctoritas eſt, ſeſe Iuriſperitos ac Sacerdotes, vetuſtiſſimo cognomento appellant, eos enim nos magnificentius, ac juſtius Patriæ Parentes, Togæ Ornamenta, Columina Reipublicæ, Orbis Oracula, Cortinam æquitatis juſtorum, Reſponſorum Tripodem, veras Sibyllas, ex abditis Sacroſanctarum Legum arcanis veritatem hominibus pandentes, Bonorum Portum, Aram Innocentium, communis ſalutis tranquillitatiſque Cuſtodes, ac Præſides appellabimus, quorum vigiliæ omnium ſomno & quieti excubant; quorum negotium Civitatis otium ſuſtentat, quorum labor & induſtria noſtris deliciis deſudat, quorum denique occupatio, omnium vacationi glorioſiſſimè famulatur: horum maxima copia Romana Vrbs. Orbis compĕdium præfulget, cum præſertim cujuſque exteræ Nationis majores Viri ad ſuam doctrinam oſtentandam geniò indulgentes advocentur: qui quidem Minervam, Mercurium, & Appollinem præſides habent, non ficta antiquitatis monſtra, ſed Sacro-ſanctæ Eccleſiæ vera propugnacula.

Quid autem de Medicorum clariſſima ac penè divina Arte dicam, cujus nobilitatem utilitatemque divinæ inventioni conſecravit Antiquitas? Et verò quid in hac vita ſalutarius hac Arte reperies, quæ vitam ſalutemque omnium regit ac tuetur? Quid tam admirabile, quam unum hominem cum infinitis morborum exercitibus in noſtræ mortalitatis campo confligtari atque ita confligere, ut eos in ſuo regno, in ſuis caſtris, ſuis ipſorum armis profliget atque debellet? Quid divinius quàm (quod vix ſemel de

Hercule

Digitized by Google

Hercule mentiri auſæ ſunt fabulæ) veriſſimè tamen Medicum in dies atque horas cum morte luctari; nec ſolum colluctari, ſed captivas etiam animas, prope de Orci faucibus ereptas, iterum in deſperata, derelicta, & quaſi depoſita corpora ad hujus uſuram lucis ſæpè ac ſæpiùs revocare? Mihi quidem iſtis vitæ mortalium Imperatoribus (ſic enim Medicos appellare licet cum ſapientiſſimo Viro, quibus illi ipſi ultrò parent, qui cæteris imperant) nulla unquam videntur ſatis ampla præmia honoreſque debiti, à gratis Civibus decerni poſſe: ut enim homini nihil vita carius, nihil valetudine jucundius ſine qua voluptates ipſæ nihil habent voluptatis, ita nulla Ars huic Arti de hominum communitate benemeritæ videtur anteponenda: quippe quod ſacratiſſimæ auxiliatricis Dei manus dignoſcit nomine condecoranda.

His excellentiſſimis vitæ humanæ Reſtauratoribus, maximè abundat Romana Civitas, & prælucet Panathæneum ſapientiſſimum, inter quos tuo Genio faventes, valde conſpicui ſunt Profeſſores eximii, Illuſtris in primis Gabriel Fonſeca, Sanctiſſimi Pontificis Innocentii X. Medicus intimus, D. D. Ioannes Benedictus Sinibaldus & Iul. Cæſar. Benedictus, ſapientiâ inclyti, & evulgatis libris famigerabiles cum aliis quampluribus doctiſſimis quorum catalogum ſi attexere vellem, longum nimis eſſet: & eorum nomina tantum mihi viſum neceſſarium fuit recenſere, qui tua Opera mecum ſingulariter admirantur, & ut cedro & cœlo digna oppidò venerantur.

Medici namque Æſculapii de ſanguine concreti & coagmentati, ac benigna ſuavique venerandi ſenis aura afflati, igneque acutiſſimi facundiſſimique Medicorum Principis accenſi, ſeſe cum his veluti Caſtores, & Polluces in hujus vitæ tempeſtatibus nobis præoſtentant, quorum in debitas laudes ſi excurreret Oratio, neque os, neque lingua, neque pectus has vero officio poſſet unquam ſuſtinere. Sed proh dolor! adeò excrucior, ut jam ſicut dum in Piſano Lycæo præludebam, & iniquam parœmiam de medio tollere conabar, quæ ſic ſonat,

Povera è nuda vay Filoſofia.

Iam in Medicinam ipſam, quod maximè illacrymandum, & deteſtandum eſt. poſſit jure merito retorqueri præ Medicorum ignorantia licentium magna caterva, quæ Artem nobiliſſimam fœdat & deturpat, quia nimirum probi & docti non eliguntur, ideóque ut Ars vilis habetur: quia ſcilicet quocunque ſordido miniſterio ſervorum proprio, ab aliquibus auro tantùm inhiantibus, & avaritiæ deditis exercetur: quo fit ut verè dici poſſit,

Sei ſua compagna Medicina mia.

Sed ſi olim jam vulgare decantabatur Elogium de utraque Scientia, de qua tu es Coriphæus ſingularis, & benemeritus Primipilus,

Dat Galenus opes, dat Iuſtinianus honores.
Falſa eſt pro doctis utraque norma Viris.

Addo ego Pentametrum carmen, ut diſtichum compleatur ad noſtrorum temporum calamitates, & miſeras conditiones deplorandas; nam vice verſa, etiam nunc dici poteſt de aliquibus Viris inſignioribus,

Iuſtinianus opes, & dat Galenus honores.

Sed propter neceſſitatem ab invidis & detractoribus ſiniſtro & iniquo ſenſu acceptam ejus à Sapientum vere Sapientiſſimo facta digna exortatione: Nam aliqui in Medicinam nimis injurij & calumniatores, ſic ſenſus ſapientiſſimos malè contra diſtinguunt, & interpretantur, & Legumperitiam & Medicinam debacchantes dictum à Ioan. Botero relatum, malè ſuo malo triſulcis ſerpentum malignis linguis evibrant, ſed cum veræ Medicinæ impoſtoribus parum in mea Iatrichymia, omnibus numeris abſolutiſſima, obtruſerim, & offis veluti cerbereia fœtida ora occluſerim, ſatis ſuperque ſit dictum. Vive diu fœlix & incolumis, & aliis prælo dignis tuis partibus elambendis ne parcas, ut Reſpubl. literaria poſſit illis perfrui & præditari. Oſculor enim inter ſingularia Opera tuum de morbis Hipochondriacis jam tertiam impreſſionem expertum, ob ſedulam & meditatiſſimam diligentiam in hujuſce compaginatione, & elucidatione, à nemine occupatam, cui ego ſingulares meas animadverſiones & obſervationes pro prima impreſſione veluti encauſtum variè coloratum anulo tuo pretioſiſſimo ætro condecorando, & magis conſpicuo reddendo. Vale & iterum vale, mi Amantiſſime Medice Romanæ Catholicæ; ex meo Muſæo Kalend. Decembris 1652.

Tibi dedicatiſſimus & obſequentiſſimus
HIERONYMVS BARDI,
D. S. Iatrophiloeuchymicus.

AD CLARISSIMVM VIRVM

PAVLVM ZACCHIAM.

Rerum Legalium, quæ ſub Medicum cadunt, abſolutiſſimum opus ab eo conſcriptum commendat.

LÆLIVS GVIDICCIONVS.

EXegiſti monumentum ære perennius. Ad Septenarium deveniſti Opus, qui ſactariſſimus eſt Numerus in arcanis Oraculorum. Mitaodus es ſemper, quantò magis in his, quæ pottenta ſunt? eò ſanè mirabiliora, quòd tua digna erant, ad quæ auri pretio unuſquiſque cordatus accederet; nunc & ſine pretio, & cum gratia viſuntur. At tu prodigioſus es, mi Paule, in tractandis monſtris: mira doces, qui Generi humano prodes mirificè, vel in noxiis, quæ declinari nec poſſunt. Non Hercules rantum præſtitit, domitor ille monſtrorum. Tibi verò nequaquam ulteriùs procedendum immortalitatis gratia; nam ſinguli tui labores cæteros vincunt, poſtremus te ipſum. Nonne ſummus ipſe naturæ Conditor die ſeptimo ab operibus requievit? Bonum omen; Tibi Naturæ abdita promenti, benè requieſcendum fuit à labore jam ſeptimo. Ecquid amplius negocij faceſſat tuæ Arti natura effœta, quæ ſpumat noxia, & in Monſtra degenerat? To autem Obſtetricis more, ac Nutricis charitatem omnem explentis, artem profers multiplicem, ſcientiam omnigenam in Monſtris omnigenis exhibendis. Cætero in poblico booo tu naſceris, dignus qui publico honore non excidas. Nam univerſo iſto tuo laudatiſſimo, ac longè latéque extra Italiam circum acto ſeptem Voluminum complexu, qoaſi compacta eruditionis Sphæra, duobus veluti inſiſtis polis, omnem humanæ vitæ rationé omninò regentibus. Homines quippe, & animo conſtamus, & corpore. Corpus Medicæ Artis beneficio ſervamus, animum Iuris imbutum prudentia, rebus arduis & cenſendis, & peragendis reddimus parem. Tu circa utrumque verſatus, Scientiam conflas Medico Legalem, & perficis. Quid univerſorum beneficio aptius, quid ſalubrius à viro & Hippocratem, & Iuſtinianum prodigio velut bicorpore contrahente, poterat expectari? omnia ſinguli debemus tibi, cui debemus quod bono Regi, & Medico optimo deberi uſquã poteſt. Nec ſanè ita diſſonum à re Medica regnum dixerim, ut fidem negem ſapientiſſimo omnium Regi, qui virum populis ineptum medendis, eam unam ob cauſam, regnandi facit exortem. Age, mi Paule, ceſſandum eſt; & tute in oſtenta deſiſti, qui poſtrema hac fœtura ſanè monſtroſa, & nobilem re, & geminum facis. Vives geminata ſorte immortalitatis. Volitabis per ora virûm gemina ſublimis pluma. Non tanti fuere Medico-Reges veſtri illi Avicenna cum reliquis, quorum nomine Arabia ſuperbit, ſeipſa fœlicior. Neque tu, ſi ipſa Phœnicis pluma nitatis, altiore volatu, ac perenniore inſurgas. Nam calamus iſte tuus, & inde ſublimis, quia ſcitè hæret terreſtribus, ſive conſtat, tutò & com dignitate procedit vel in humilioribus; non præpeditus indagine, non varietate diſtractus. Cætera ſileo; id aſſero mirom de te: Plerique docti in agenda re una, multiplicatè delinquunt, variabiles ſunt. Tu quicquid varietatum amplecteris, quæſtionem tuam ſemper reddis unam; & quocunqua in eadem diverſas, quantumcunque deflectas, & quidem ultrò, licèt moltùm in alieno progredi videatis, continenter tuam caoſam agis (tua porrò cauſa noſtra eſt) unus ſemper idem legenti, fixus in te ipſo conſiſtens, à viâ declinaos, ſed non aberraos à negotij conſtantia. Quod autem tuum ſit negotium, ſatis mihi dictum volo. Iſtud addo; quoniam gratulatio, & gratiarum actio ex uno grati animi foote procedunt, te in utroque haberi à me luculenter; & quod tuum publicè eſt meritum, quod privatum officium, meæ te obſervantiæ nomioe nou fraudari. Vale, per quem cæteri valent, VIII. Kal. Octobris CIƆ IƆC XXXIV.

Ad eundem Idem.

Iuncta ſimul diverſa, unum dant ſurgere Monſtrum,
Iungit Monſtra liber, prodigioſus erit.
Tu Sophia in te uno jungis miracula; dignus
Monſtra tenens, inter prodigia ipſe cani.

EX LEONIS ALLATII
APVM VRBANARVM
RECENSIONE.

PAVLVS ZACCHIAS Medicus Romanus edidit,

1 *Quæſtionum Medico Legalium* lib. I. Romæ apud Iacubum Maſcardum 1621. in 4. Continet, I. *De ætatibus.* II. *Ce partu legitimo, & vitali.* III. *De pragnantia, ſuperfœtatione, & mola.* IV. *De morte cauſa partus.* V. *De ſimilitudine, diſſimilitudine Natorum.* Quid iu his Zacchias præſtiterit, ex hoc vel ſolo tractatu, non Iuris tantùm, ſed aliarum etiam ſcientiarom cooſultiſſimus Clemens Merlinus, Romanæ Rotæ Auditor, in Romana Dotis, ſeu Filiationis ſub die 11. Decemb. 1624. teſtatum fecit. Scribit enim; *Eruditè, ac luculenter docet D. Paulus Zacchias Quæſt. Medico Legal. to. 1. tract. 5. quæſt. 4. per totum; ubi monet ſimilitudinem natorum non eſſe levem, ut aliqui ex Iuris Conſultis annumarunt, ſed immò urgentiſſimam conjecturam; quia hujuſmodi ſimilitudo non à ſimplici imaginatione, ſed magis ab inſiti temperamenti convenientia regulariter proficiſcitur, quod Philoſophicis rationibus oſtendit.* Et noviſſimè S. Rotâ illum appellavit Ævi noſtri alterom Hippocratem, in Bononien. Fideicomm. de Buccafeneis 24. Maij 1655. coram Reverendiſſ. Zatate.

2 *Quæſtionum Medico-Legalium* lib. II. Romæ apud Facciottum 1625. in 4. Tract. I. *De Dementia.* II. *De venenis.* III. *In Leges aliquot ff. de adil. edicto.*

3. *Quæſtionum Medico-Legalium* lib. 3. apud eundem 1628. in 4 Tract 1. *De impotentia coeundi, & generandi* II. *De morborum ſimulatione.* III. *De peſte, & contagio.*

4 *Quæſtionum Medico-Legalium* lib. 4. ibid. apud eundem 1628. in 4. Tract. 1. *De Miraculis.* II. *De Virginitate, & Stupro.*

5 *Quæſtionum Medico-Legalium* lib. 5. apud eundem 1630. in 4. tract. 1. *De Ieiunio, & Quadrageſima.* II. *De vulneribus.* III. *De Membris, eorumque mutilatione.* IV. *De Aëre, Aquis & Locis.* Quæ editæ ſunt etiam Francofurti in 8. & Lipſiæ apud Eliam Rehefeldium 1630. io 4.

6 *Quæſtionum Medico-Legalium* lib. 6. in 4. tract. I. *De Medicorum erroribus à lege punibilibus.* II. *De Tormentis, & Pœnis.* III. *De præcedentia inter Medicum, & Iuriſperitum.* Romæ apud hæredes Facciotti. 1634. in 4.

7 *Quæſtion. Medico-Legalium* lib. 7. in 4. tr. 1. *De debito conjugali.* II. *De Stigmatibus Magorum.* Ibid. apud Manelphum Manelphium 1635. in 4.

Italicè

Italicè verò,

8 *La traditione della Fenice di Lattancio Firmiano in ottava rima*. Romæ apud Carolum Vulliettum 1608. in 4. Editurus aliquando,

Miſcellanea.

In Cardani librum, de mala medendi uſu Antipracticas Animadverſiones.

Reſponſorum Iuridicorum, & Conſultationum Medicarum, Volumen in duos libros diviſum.

De ſubitis & inſperatis mortis eventibus, earumque precognitione, & precautione, librum unicum.

De maculis in utero à fœtu contractis quæ vulgo dicuntur le Voglie.

De quiete ſervanda in curandis morbis, lib. III.

De Affectione hypochondriaca. Hoc opus jam tertiò impreſſum eſt Italico Sermone.

De ſacræ Scripturæ miraculis ad phyſicam conſiderationem ſpectantibus, lib. IV.

Italicè item.

Delle paſſioni dell' anima è dei mali, che da eſſe procedono, della lor cura tanto fiſica, quanto morale, lib.

Della Birra, ò Cervoſa, Diſcurſum Medicum.

Del Cantogio, ove ſi prova il Cantogio eſſer men da temerſi di quello che ſi teme, Diſcurſum.

Del viver Quareſimale, cioè modo come ſenza nocumento della ſanità ſi poſſa oſſervar la Quareſima. Roma. Apud Petrū Antoniū Facciottum 1636.

Del Bacio. Diſcurſum.

Del Riſo, e del Pianto, lib. II. Ejus cum laude meminerunt Gondiſalvus Durandus in revelationes S. Brigittæ, Melchior Lotherius de re beneficiaria Carranza de Partu naturali, & legitimo, Auguſtinus Barboſa de Officio & Poteſtate Epiſcopi, Vincentius Alſarius Crucius in Hiſtoria fœtus, Ioannes Faber de Animalibus Indicis, Daniel Sennertus Pract. lib. 4. & Hypomnem. Phyſ. Franciſcus Antonius Sgambatus in Inſtit. Petrus Caſtellus In Epiſtolis, Epiſt. IV. illi inſcribit, vocatque *Medendi præſtantiſſimum*, Marcus Aurelius Severinus de recondita abſceſſuum natura lib. 4 *Medicorum & Iure Conſultorum Mercurium* appellat. lib. 6. cap. 4. *Sed de hac omnes retumulatiſſime, ac perquam exquiſite diſputat inter omnes Paulus Zacchias, Medicorum & Iuriſperitorum Hermes Italicus.* Stephanus Rodericus Caſtrenſis in lib. Hippocratis de Alimento, *Soli inter omnia animalia mulieri eſſe incertum pariendi tempus: quam tamen ſententiam eruditiſſimus Paulus Zacchias doctiſſimè infringit, ſpera fore doctos homines, qui apud illum hanc controverſiam legerint, ab antiqua hæreſi libenter diſceſſuros.* Qui eum Carminibus quoque cum tali Elogio cohoneſtavit. *D. Paulo Zacchiæ Viro præſtantiſſimo, Quæſtionum Medico-Leg. Auctori celeberrimo; in alma Vrbe Archiatro laudatiſſimo, omni literarum genere ornatiſſimo, cujus fama nomenque longè, latéque, communi Iureconſultorum, Medicorúmque applauſu pervagatum.*

Paulus erat quondam, Medica qui floruit Arte;
Legifer inſignis Paulus & alter erat.
Mira loquor, Paulum ſuperat nunc Paulus utrúmq;
Seu Medicas artes, ſeu ſacra Iura colat.

Aliud.

Extulerat magnum Iuris prudentia Celſum;
Alter erat Medica Celſus in arte potens.
Dat nunc Roma Virum, non Celſum nomine, ſed re;
Ille autem duplici nomine Celſus erit.

Aliud.

Gaudent Iura ſibi Medicas connectere Leges:
Qui queat hoc, Medicus Iure peritus erit.

Iure tibi duplex debetur, Paule, corona;
Non tamen ex facili eſt utráque lecta jugò.

Celebrium quoque Poëtarum Italicorum, Antonii Bruni, Franciſci Balducci, Thomæ Stiliani; Iacobi Philippi Camolæ, Ioannis Baptiſtæ Caroli, Philippi Tomaccelli, & aliorum præconio laudatus. En, Lector, ad eundem optimam optimi Senis Septalii Epiſtolam.

Paulo Zacchiæ Medico præſtantiſſimo, Ludovicus Septalius S. *Seriùs, quàm par eſſet, literas tuas; & librū accepi: quæ enim III. Idus Aprilis datæ ſunt, Id. Septembris ſunt allatæ, morom igitur mearum ne accuſes: neque enim, quod tardiùs reſcripſerim; quod ceſſaverim arguendus ſum; ſed voluit fortaſſe ſiniſtrum aliquod numen inter ingenii tui celeres impetus, tarditatem aliquam commiſcere, tantam ſortem dedignans: Verùm feliciori mixtura propitia ſydera vegetas illos mentis tuæ ſpiritus maturiori, & tardiori prudentia temperarunt: undè emergit robuſtus ingenii vigor ſcripturarum, imo conſiliorum omnium argumentum. Laudo igitur in libris tuis duo hæc, in indagandis controverſiis ſolertiam, in enodandis maturitatem. Quin illud dignius eſt, & nō vulgares expoſcit laudes, quòd præſtantiſſimas duas facultates, à quibus gubernantur, & ſervantur homines, nempè Iuriſprudentiam, & Medicinam, olim inter ſe de principatu concertantes, amica, & certiſſima fœdere, quaſi ſorores inter ſe univeris; ut & leges ſtatuat Medicina, & Iuriſprudentia medeatur. Iamque Iudex & morborum peccata, liteſque concertantium humorum cognoſcet, & remedia præcipiet: & ex adverſo, foro, & tribunali donaſti Medicinam: nec immerito quidem, quoniam & Lex ipſa eſt animorum medela, ac Medicina verè dixeris corporū legem. Ita & medentur utraque, & leges ambæ conſtituunt, & judicant. At verò & literæ tuæ quāvis omni ex parte mihi gratiſſimæ, ea etiam ratione gratiores fuerunt, quòd te hominem jam antea ex editis voluminibus notum, etiam hac, quæ abſentibus conceditur ratione, ſcilicet per Epiſtolam cognoverim. Laudes verò, quibus me, ut amicus potiùs, quàm ut ſeverus rerum æſtimator ornare voluiſti, ſi mihi non gratiſſimas fuiſſe aſſererem, non ſenſibus meis non aſſentirem, ſed me etiam à communi hominum ratione ſeiungerē: quibus omnibus placet apprimè ſuaviſſimū hoc melos: cùm à laudatis proveniat viris, tunc demum omnem ſecum affert jucunditatem, cui neſcio an aliam parem habeat quantus eſt orbis. Tertii hujus voluminis aliquam partem jam legi, tibique gratulor, quod licèt in jam editis poſſes celebris eſſe, hoc tamen tibi gloriæ acceſſerit cumulus maior. Proſequere igitur, Vir præſtātiſſime, quæ amplexus es literas ſtudio. Licèt enim hucuſque multùm creveris Medicina, ſuas tamen abs te etiam recipit acceſſiones. Interim me ama, & Vale. Mediolani X. Kal. Octob. M. DC. XXVIII.*

Nos quoque tanti Viri abſolutæ doctrinæ, ac perfectæ eruditioni ita ſcripſimus.

Χρυσὶ σόφ' το Θεὰς φυσιῶς ξυνίστατε φῶτα,
Ὡς Θαμὰ ὑρανίων, καὶ χθονίων μετέχοι.
Ἀλλά μιν ἔχθρὸς ἄμςε πόρεν τ' ἐπὶ πήμασι σῆμα,
Χρῶτα νόσοις βλάψας, ἀφραδίαισι νόον.
Καὶ Θεὸς ηὗθες σοξεν Ιπτοκράτην, Νομικλεύτη.
Νῦσον ἄκεσσι λύων, ἀπαθίας δὲ νόμοις.
Εὐθ' εἰ μὴν Θε μιρὸς, Παιάνος ἐπιείρητιῖνς
Ἀλλοῖ. ἐ γδ' ἐπῶ Ζερθ' σὺν συμπορεύαι.
Παῦλος Ἀιστεὺς, καὶ ἔννομος ἔργμα Θεμίστων:
Εὐφροσυναῖσι σοῖς κλεόσιν ἐν Ἐπλαβεῖλφ-
κρατὸς ὅπῃ Θέμασι νῦσοι, καὶ ἀσιύμασι παῦσαι
Πῦμα τοῖς τάχα ἀλλοπρόσαλλος ἔχει.
Ἡ'ρα σόμως ἰθὶας φαίνῃ ψύχωσι ἀκέσωρ,
Ἰᾶται ἢ νίσες λωσδίκης μιλέων.

Et ita Latinè reddidit Iacobus Philippus Camola.

Mentem homini, corpúſque dedit Deus optimus olim,
Ætheris, ac Terræ civis ut ille foret.
Dura lues corpus, ſimul imprudentia mentem
Pollait: atque homini ſic malus hoſtis obeſt.
Ergo dedit Medicam Deus artem, Iuris & artem.
Conſulit hac menti; corpus at illa juvat.
Stitutum hi Themidis natos, Pæonis at illi
Pergebant: neat omnia ſcire nequit.
P A V L V S at abſolvit ſeptem cum laude libellis
Artis opus Medica, Iuris & egit opus.
Lex ubi corporibus, reddit Medicina ſalutem
Mentibus, & varias Ars obit una vices.
Mentibus an Leges Medicus non pandit? an ultrò
Læſa pars Iudex non ope membra juvat?

Retulit mihi chatiſſimus Naudæus, Pariſienſem Advocatum cognomento Fuzelletum in linguam Gallicam Quæſtionum Medico Legalium verſionem conficere.

EIDEM

GABRIEL NAVDÆVS

S. P. D.

STatim atque à Vito integertimo, & utrinſque noſtrûm amantiſſimo Baldo, literas tuas unà cum exemplo libri ſeptimi, & poſtremi tuarum Quæſtionum accepi, Paule Zacchia, Medicorum conſultiſſime, eodem atramento, quod in calamo meo reliquum erat, ex ingenti illo, & laborioſo opere de ſtudio militari, quo nunc, Diis ut ſpero, benè faventibus, defungor, has ad te literas exarare mihi viſum eſt; quibus hoc unum etiam, quod jam diu præ manibus habebas, gratuler tibi, tam præclarè, feliciterque abſolutam, ut præſenti tuæ gloriæ vivus interſis, & futuræ etiam conſcius nihil ultrà mereri poſſis, vel optare. Paucorum eſt, meo quidem judicio, tam rara, & inuſitata fœlicitas: multos enim, quos ingenium comitatur, deſerit materia; & quibus illa favet, parum ipſum propitium eſt; aut, ſi utrumque conſentit ad laudem, aliquid tamen aliud officit ad æternitatem: tuæ verò Quæſtiones cum ſubjecto ſint variæ, ſine nobiles, uſu ipſo neceſſariæ, tantùm inſuper illis ornamenti ab ingenio, tantum ſoliditatis à judicio, tantúmque ab improbo labore eruditionis conciliaſti, ut ſuperbiam, meritis tuis quæſitam, haud injuria ſumere poſſis, & ita de re ipſo ſentire & loqui, quaſi *monumentum* exegeris *ære perennius.*

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.

Quandiu enim divinæ & civilis prudentiæ leges ad Hippocratis auctoritatem provocabunt, & Imperatorum juxta ac ſummorum Pontificum ſanctiones Medicorum Conſilia, tam libenter audiêt, quàm honeſtum ſemper erit, & utile, ut illis multùm concedant: tandiu, Paule Zacchia, nomen tuum in immenſæ gloriæ ſudo conquieſcet, tandiu, quod nunquam alteri contigit, Arbiter eris eorû, quibus de reliquis arbitria facere côceſſum eſt.

Atque erit in triplici par ſibi nemo foro.

Et ſanè, cùm hujus tui laboris, quo nullum cenſeo vel Reipubl. à graviſſimis difficultatibus explicandæ convenientiorem, vel illuſtrandis legum ac Medicinæ ſtudiis, quæ plurimùm jam provecta ſunt, aliorum induſtria majorem, aut meliorem afferri potuiſſe, tales Encomiaſtas nactus ſis, quibus præſtantiores non in Vrbe, nec Orbe invenias; miror profectò majorem in modum veſtram omnium fortunam qui ita ſimul conveniſtis, ut quod tu omnium optimus Opus exaraſti, illi omnium optimi non probarent modò, ſed laudarent. Ecquis enim in pangendis verſibus fœlicior Lælio Guidicciono, accuratior & terſior in oratione Gaſparo de Simeonibus, fœcundior in utriſque Bartholomæo Tortoletto, & uberrimis, ac ſcientiis ornatior Leone Allatio? Diſpeream, mi Paule, ſi quidquam à magnis illis animabus venit, quod ſtatim Melpomene non reſpiciat, quod Venus quinta parte ſui nectaris non imbuat, quod Charites ſuis amœnitatibus non exornent, quod apes ipſæ non perfundant melle, non intexant floribus, non compleant omni ſuavitate. Sed nolo hic Viris ſuffragari, quorum fama, extra judiciorum aleam conſtitura, ſuis, & aliorum laboribus pretium addit, & commendationem; nec virtutes tuas tibi prædicare; quarum cùm invidiam feras, illas profectò ignorare non potes. Miror potiùs, quoſdam homines eſſe tam fatuo palato, ut parciùs laudatum velint illud opus tuum præclarum, & immortale, quod ejuſmodi tamen Quadrum-viris rei literariæ probatum eſt, quod Gallos in ſui amorem, & admirationem pellexit, quod à Germanis ſemel, atque iterum erutum eſt, & quod omnibus, tanquam ſi Phidiæ ſimulacrum eſſet, ſimul aſpectum fuit, & probatum. Sed non iſta mihi res videtur quam gravi, & iniquo animo ferre debeas, multis enim diſplicent roſæ, & balſama quoſdã ſol offendit, alios vita ipſa; quibuſdam etiam pluvium, atque ſudum æquè moleſta ſunt; quid igitur ad te, ſi in quoſdam Timones, & Zoilos incideris, qui non eodem ſenſu tuos labores excipiant, quo boni omnes, & eruditi, quorum vera eſt & conſtans opinio, omnia in his tibi ita pulchrè, & ex voto, ac merito cecidiſſe, ut nec malevolorum invidia, nec quidquam aliud intervenire poſſit, quod tantam felicitatem interturbet. Cæterùm, dabis veniam incultæ dictioni, quam feſtinans extro, ne eadem animi promptitudine gratias tibi retuliſſe non videar, qua & librum hunc ad me tranſmiſiſti: quo munere neſcio, an aliud unquam fuerit mihi gratius, aut jucundius. Vale. Dabam Reate. x. Kal. Ian. M. DC. XXXV.

EIDEM

Summo Medicinæ Antiſtiti.

M*Iraberis fortaſſe, Eruditiſſime Zacchia, quod ad te ignotum ſcripſerim, & præſertim tanti nominis Virum. Verum, ſi ad hujus calcem Epiſtolæ perveneris, invenies profectò, ſi ignotum, ſaltem tui amantiſſimum, & acerrimum tuarum laudum propugnatorem. Cum videndi Quæſtiones tuas Medico-Legales iam diu deſiderio exardeſcerem, quarum mirificam doctrinam omnis Medicorum chorus unanimiter ſuſpicit, & veneratur, ecce convenio bibliopolam, qui, cùm me doctorum librorum helluonem agnoſcat, in manus meas obtulit ſtatim opera tua, quatuor in Libros partita, Lipſiæ in octavo excuſa. Ea emi, vidi, legi, obſtupui: nec enim putabam in noſtra profeſſionis hominibus tot diverſarum facultatum dotes eximias poſſe cumulari: arbitrabar enim, quod de te conſtantiſſimè concipiunt omnes, & ſcientiſſimus Stephanus Rodericus Caſtrenſis, Piſana Academia primarius Profeſſor pleno ore prædicat, me non minus* *tiram*

Digitized by Google

torum multi-juga lectione, quàm multiplici eruditione delectatum iri. Verum ſuperavit præſentia famam: inveni ſiquidem non ſellulariam, ac trivialem in eis doctrinam, ſed qualem Hippocratis, aut Vlpiani, Græcave antiquitatis fuiſſe memoratis: nam in his ſcientiis adúſque miraculum cæteros excellis; cùm ſis, mirum dictu, in Auctorum lectione verſatiſſimus, quamtam graviter diſſeras, ſubtiliſſimè utricis, & ardua, atque hactenus non tentata dubia, omnium primus in argumentis novo patefacis, aperis, enodulas. Reliquum eſt, ut quintum Librum, quem te ſcripturam polliceris, in quo de Monſtris, ut audio, agis eximiè, pro liberalitate, & tua in doctos humanitate, mihi remittas: nam erit ſenectutis meæ ſolatium: nec enim per Venetias, aut Piſas tibi deerit occaſio. Pro honorifica verò illa mei nominis mentione, quam ingenuè nimis Operi tuo poſtremo inſeruiſti, gratulor tibi, & ſummas gratias age, hoc ego facere ſpeciatim conor in quadam mea ſupellectilis ſutura; nempe lib. de medic. Princip. Hiſtor. 3. quo jam ſub prælo gemit (nam ſecundus eiuſdem inſtituti propediem lucis uſura fruetur,) in qua tuam prædicu ſcribendi facundiam, tuum miris laudibus ingenium extollo ingenuum, tuam eximiam, & raram doctrinam variis præconiorum titulis collando; & tua auctoritate Librum præſertim tertium exorno. Cùm videris ſecundum, qui citiſſimè prodibit in lucem, ſicut tertium, & alius, alterius argumenti Librus, & praxim admirandam; quæ applauſu in tota Europa fuit excepta, proſtatque Venetiis, Piſis, & ubique ne deſpicias: nam inter gemmatas dapes vilis quandoque uvas, atque appetitur oliva. De cætero enixè precor, ut feſtinanter reſcribas, rogans theſauros reſiduos, quos domi te habere omnes narrunt, expandas tuos, quibus univerſa Medicorum tribus fœcundetur. Vale ergo Amantiſſime Vir, & Zacutum tuum amare ex animo perge, nam & ego te, ob præclara tua animi, & corporis inſignia, ex toto corde redamo. Vale iterum, Æſculapius ipſe meus, & Medicinæ decus. Amſtelodami, 10. die Novembr. 1635.

Tuas manus Illuſtres non ſemel exoſculatur.

ZACVTVS LVSITANVS,
M. D.

EIDEM.

Viro Omniſcio.

VVlgare eſt, Vir Clariſſime, ut, qui paulò ſeriùs ad Amicorum literas reſpondeant, nimias ſuas occupationes excuſent. Ego verò, quò minùs maturè ad te ſcripſerim; non tam culpam confero in occupationes, quanquam ne ipſæ quidem mihi ſtudiorum negotiis occupatiſſimo defuerunt, quàm in loci diſtantiam, & tabellariorum negligentiam, ac penuriam: ſed relictis his, accedo ad negotium. Valeo, vivo, Dei miſericordia: & licet ſenex ſim, animo tamen conſto alacri, ad ſubeundos labores promptiſſimo. Et, cùm vivat poſt funera virtus, in publicandis aliis operibus meis inceſſanter inſudo. Sex libri Hiſtoriarum, ad umbilicum perducti, applauſu ſunt excepti in orbe toto; cùm eorum doctrina incompta ſit, inermis, rudis, & nullam mereatur laudem. Proſtant Venetiis, Pariſiis, ſed præſertim Lugduni Gallorum, quo loco Praxis Medica admiranda, ex ſecunda impreſſione, lucis jam fruitur uſura, & ad omnes Italiæ Academias acceſſiſſe, admonitus ſum. In iis omnibus tuarum laudum, ut videbis, ſum vocaliſſimus præco, at, ut vereor, incociſſimus: nam cùm Quæſtiones tuas (earum enim quatuor ſolùm Libros habeo, alios enixè expeto, non invenio,) varia & pluſquam medica eruditione refertos lego, obſtupeſco, contremiſco: tu enim in illis delineandis cæteros noſtræ artis Antiſtites ita excellis, velut inter ignes Luna minores. Ob hanc cauſam auctor fui plurimis Iuriſconſultis, Theologis, & Medicis; ut tam gratioſa doctrina, utili, neceſſaria affabrè conſcripta, potirentur: fama enim es magnus, ſcriptis certè major. Quod ſi illis ad plenum mihi frui liceret, vel ſupervenienti fortunæ medium unguem porrigerem. Quod reliquum eſt, ut, ſi me amas, & te à me amari deſideras; cætera tua opera mihi devehenda cures, in illis enim revidendis hærebo dies noctéſque. Ego enim, in illuſtrandis hiſtoriis licet totus ſim, hæc omnia poſt terga rejiciam; cùm præ oculis ſit unus Zacchias, Æſculapius ipſe meus, & qui mihi eſt mille inſtar omnium. Hiſtoriæ meæ exornantur praxi, quam tribus tomis graphicè expolire intendo. Sicut enim domus ſine tecto abſoluta non eſt, ſic illud Opus ſine praxi; mutilum erat futurum, ac prorſus nullum: quare in ſeptimo libro, qui jam ſub prælo gemit, de curatione morborum capitis diſcepto. Cùm tuus de Morbis Hypochondriacis liber ſit integer, quæſo per Venetias illum mihi communicare ne graveris: illicò enim Praxim Hiſtoriarum tibi remittam. Miſit ad me D. Ioſias Florietus, Vir Doctiſſimus, & utriuſque noſtrum amiciſſimus, Epiſtulam hanc ad te ſcriptam. Videbis hominis eruditiſſimi ingenium excultum, & mores candidos. Ego nil habeo, quod ad te mittam, niſi memetipſum. Idcircò in noſtræ amicitiæ firmiſſimum teſtimonium effigiem meam ad ſolertiſſimi ingenij tui aras appono: grandem honorem merebitur, ſi in Muſeo tuo ſit appenſa. Liber Octavus Praxeos Hiſtoriarum, qui de Curatione Morborum diſſerit, qui partes vitales, naturales, genitales, & inferiores infeſtant; citò excudetur. Rem mihi gratiſſimam feceris, ſi Epiſtola tua in limine libri apponenda hunc Tomum illuſtres: nam ſeptimum exornat alia à D. percelebri Pariſienſi Renato Morello conſcripta; ut ſciant omnes, te, ſtudioſos Viros redamare ex corde. Vale ergo, Chori Medici fulgentiſſimum Iubar. Rogo, ut te ipſum ames: ſi hoc feceris; me quoque amabis, ita enim vulgaris noſter amor exigit. Ex muſeolo noſtro, Amſtelodami 2. Septembris 1639.

Tuus; per ſaxa, per ignes.

ZACVTVS LVSITANVS.

INDEX LIBRORVM, TITVLORVM, ET *Quæſtionum Medico-Legalium Tomi primi.*

LIBRI PRIMI.

TITVLVS I.
De Ætatibus.
QVÆSTIONES.

I. QVid ſit Ætas. pag. 1
II. De diviſione ac numero ætatum. 2
III. De Infantia. 5
IV. De Pueritia. 4
V. Qui dicuntur Pubertati proximi. 8
VI. De Pubertate. 9
VII. De Iuventute. 14
VIII. De Virilitate. 16
IX. De Senectute. 18
X. De Senio, ſeu decrepitate. 22

TITVLVS II.
De Partu legitimo, & vitali.
QVÆSTIONES.

I. De termino naſcendi à Natura homini conſtituto, & an ea re a cæteris animalibus differat. pag. 24
II. De Partu ante ſeptimum menſem. 31
III. De partu ſeptimeſtri. 35
IV. De octimeſtri partu. 39
V. De partu nonimeſtri & decimeſtri. 41
VI. De partu ſupra decimum menſem. 45
VII. De ſignis non vitalis fœtus. 48
VIII. Quot fœtus uno partu naſci poſſint viriles. 49
IX. Quot dierum ſpatio animetur conceptus. 52
X. Quonam partus proptie mereatur nomen abortus. 53

TITVLVS III.
De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.
QVÆSTIONES.

I. An Prægnantia ex certis quibuſdam ſignis poſſit infallibiliter cognoſci. pag. 55
II. De ſignis ex quibus prægnantiæ conjectura depromi poteſt. 58
III. An detur ſuperfœtatio, quomodo, & quanto tempore poſt priorem conceptionem fieri poſſit. 63
IV. Quid ſit ſuperfœtatio, quomodo, & quanto tempore poſt priorem conceptionem fieri poſſit. 66
V. Quid ſit Mola. 68
VI. Virum Mola abſque viri concubitu generari poſſit. 70
VII. An molam gerens mulier ad quoſdam effectus prægnans dici debeat. 74

TITVLVS IV.
De morte cauſa partûs.
QVÆSTIONES.

I. De cauſa Exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & cauſa partus, quæ fieri ſolet in contractibus ſocietatum. pag. 74
II. Quando nam mors ex partu, aut prægnantia eveniens debeat cenſeri excepta. 77
III. Declarantur ea verba in inſtrumento appoſita, excepta morte partus, & cauſa partus & prægnantiæ. 80
IV. Particulares caſus, ac regulæ exceptioni locum facientes. 82
V. Caſus pro lucro facientes. 87
VI. Partus, & prægnantia in caſibus exceptionis quomodo debeant eſſe cauſa mortis. 90
VII. Caſus aliqui dubij proponuntur, ac ſolvuntur. 92
VIII. Argumenta in contrarium objecta proponuntur ac reſolvuntur. 94
IX. Eorum omnium, quæ in univerſo hoc titulo continentur, Epilogus. 98

TITVLVS V.
De ſimilitudine & diſſimilitudine Natorum.
QVÆSTIONES.

I. De cauſis ſimilitudinis Natorum, variæ Auctorum ſententiæ. p. 100
II. De differentiis ſimilitudinum, earumque cauſis. 103
III. Quid ſit ſimile, quid diſſimile, ac de vera & adæquata ſimilitudinis cauſa. 104
IV. Similitudo an debeat facere conjecturam filiationis. 107
V. Filius mulieris, quæ ab obitu prioris mariti illico alteri nupſit, cujuſnam cenſendus. 110

LIBRI SECVNDI.

TITVLVS I.
De Dementia, & Rationis læſione, & morbis omnibus, qui Rationem lædunt.
QVÆSTIONES.

I. DE multiplici Dementia, & hujuſmodi nominum acceptione. pag. 112
II. De pluribus amentiæ differentiis. 114
III. De ſignis non ſanæ mentis. ibid.
IV. Quænam animi facultates, ac qua ratione, in quibúſque dementiis lædantur. 118
V. De rationis diminutione ex defectu ætatis, & ſexus. 121
VI. De rationis læſione ex animi paſſionibus, & ex pravitate morum. 123
VII. De ignorantibus, fatuis, ſtolidis, oblivioſis, & memoria orbatis. 127
VIII. De Mutis & Surdis. 130
IX. De Melancholicis. 131
X. De Amantibus. 134
XI. De Ebriis. 137
XII. De Dormientibus, & Noctambulis. 140
XIII. De Lethargicis, Comatoſis, Caroticis, omniſque generis Somniculoſis. 142
XIV. De Apoplecticis, Epilepticis, Lunaticis. & hujuſmodi. 143
XV. De Ictis à fulmine, Attonitis, Congelatis, & Catalepticis. 145
XVI. De Phreneticis, Maniacis, Furioſis, Ecſtaticis, Lycanthropicis, Cynanthropicis, &c 146
XVII. De Hydrophobis, ſeu Rabioſis, ex aſſumpto veneno delirantibus, &c. 148
XVIII. De Dæmoniacis, Fanaticis, Lymphaticis, Præſtigiatis, Enthuſiaſticis, Engaſtrimythis, & ſimilibus. 151
XIX. De Syncopizantibus, ſenſu deficit, Agonizantibus, & in articulo mortis poſitis. 153
XX. De mente alienatis ex morbis longis, ſeu vehementibus, ut peſte & ſimilibus. 155
XXI. De Paraphreneticis, Hypochondriacis, & omnibus dilucida intervalla habentibus. 156
XXII. De ſuffocatis ex utero, & ex utero furentibus. 158
XXIII. In quibuſnam Dementibus locum habeant eæ concluſiones, nimirum: *Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus*; & illa *Demens*

de

de præterito præſumitur etiam demens de præſenti. 159

TITVLVS II.

De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus.

QVÆSTIONES.

I. De veneni nomine, & appellatione. pag. 160
II. De venenorum diviſione, & de variis venenorum effectibus. 161
III. De venenorum diviſione juxta eorum effectus. 165
IV. De qualitate & quantitate veneni. 167
V. An venenum ſic propriè dictum poſſit noſtro corpore generari. 170
VI. An dentur certa ſigna aſſumpti veneni. 172
VII. De ſignis propinati veneni, & de fallacia, & validitate eorum ſignorum. 174
VIII. De veneni ingeniti certitudine, & de ſignis diſtinctivis inter unum & aliud nonnulla reiterantur. 179
IX. An venenum veneno reſiſtat. 181
X. An detur venenum ad tempus. 183
XI. Venenandi, qui modi poſſibiles, qui non. 184
XII. Quorum præcipuè venenorum commercium ſit interdicendum. 187
XIII. De Veneficiis, Incantamentis, & Faſcino. 188

TITVLVS III.

In ll. aliquot, ff. de Ædilitio edicto.

QVÆSTIONES.

I. De edicti Ædilitij cauſa, & de morbi conditionibus, qui locum redhibitioni facere debeant. pag. 190
II. De morbi, ac vitij appellatione, & de differentia inter morbum & vitium. 192
III. De animi vitiis. 193
IV. De morbi gravitate, & levitate, & de morbo ſontico. 194
V. De Melancholicis, & Fatuis. 196
VI. De Impetigine, Prurigine, & Scabie. 197
VII. De Spadonibus, & Eunuchis. 199
VIII. De lingua abſciſſa, & Mutitate. 204
IX. De cæteris loquelæ vitiis. 206
X De vitiis ſenſus Viſus. 209
XI. De oris fœditate, edentulis, gutturoſis, & antiadas habentibus. 212
XII. De Varis, & Vatiis, & Claudis, & Varicoſis. 214
XIII. De Prægnante, & Puerpera, de Pariente mortuos: de Sterili, & Arcta: de ea quæ bis in menſe purgatur. 215
XIV. Senatus quis dicatur? de Convaleſcentibus, de Recidivantibus, & de morbis circuitus habentibus. 216
XV. De Hydropico, Clavum habente, Polypoſo, Scæva, & manco, & de urinam faciente. 218

LIBRI TERTII.

TITVLVS I.

De Impotentia Coëundi & Generandi.

QVÆSTIONES.

I. DE cauſis impotentiæ tam coëundi, quam generandi. pag 220
II. De Impotentia ex defectu ætatis. 223
III. De Impotentia ex defectu naturali. 215
IV. De Impotentia ex morbis. 226
V. De Frigidis, & Maleficiatis. 229
VI. De Impotentia *Reſpectiva* dicta. 234
VII. De Sterilitate fœminarum, & de Imperforatis. 236
VIII. Mulier an ex ſemine virili concipere poſſit abſque ejus conjunctione, & ſine totali membrorum applicatione. 239
IX. De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis. 241

TITVLVS II.

De Morborum ſimulatione.

QVÆSTIONES.

I. Qui morbi ut plurimum ſimulari ſoleant; qui item faciliùs, qui difficiliùs ſimulari poſſint. pag. 243
II. Qua ratione deprehendantur qui morbum ſimulant. 244
III. De ſimulata Febre, effictiſque ulceribus. 246
IV. De ſimulato Dolore. 248
V. De ſimulata Inſania. 252
VI. De ſimulato morbo dum defectu animi, & ſenſus amiſſione, ut Syncope, Apoplexia, Epilepſia, Ecſtaſi, & aliis. 253
VII. De ſimulata Virginitate 254
VIII De ſimulata Prægnantia, & de partu ſuppoſito. *ibid.*
IX. Mulierem peperiſſe, aut abortum feciſſe, ex quibus conjici poſſit. 258
X. De morbos diſſimulantibus. 260

TITVLVS III.

De Peſte, & Contagio.

QVÆSTIONES.

I. Peſtis quid ſit, quid item Epidemia, & quæ ſit inter eas differentia. 261
II. Quas conditiones habere oporteat morbum Epidemicum, ut Peſtis dicatur, & adhoc, ut Peſtis privilegiis locus detur. 264
III. De ſignis futuræ, aut præſentis Peſtis. 272
IV. De cura præſervativa à Peſte. 275
V. Quid ſit Contagium, quid & quotuplex contagioſus morbus. 276
VI. Iuriſconſultorum aſſertiones nonnullæ circa Contagium, & contagioſos morbos, quibus in caſibus locum habeant. 278

LIBRI QVARTI.

TITVLVS I.

De Miraculis.

QVÆSTIONES.

I. QVid ſit Miraculum. 281
II. De variis Miraculorum generibus. 283
III. De conditionibus effectus miraculoſi. 284
IV. Vera miracula cùm rarò fiant, multa tamen, & frequenter facta celebrantur. 286
V. De Prophetia, ſeu rerum futurarum prædictione, occultarum cognitione. 288
VI. De Ecſtaſi, & Raptu. 295
VII. De longo jejunio. 298
VIII. De miraculoſa infirmorum ſanatione. 306
IX. De morte miraculoſa, & de morbis divinitus immiſſis. 316
X. De cadaverum incorruptibilitate, & aliis nonnullis ea pertinentibus. 317
XI. De Mortuorum reſurrectione. 315

TITVLVS II.

De Virginitate; & Stupro.

QVÆSTIONES.

I. Virginitas propriè quid ſit, & an ex certis ſignis cognoſci poſſit. 331
II. De minus fallacibus notis, ac conjecturis Virginitatis. 335
III. De ſignis violatæ Virginitatis. 337
IV. De tempore nubendi in Virginibus. 339
V. Conſtuprati pueri ſigna. 340

LIBRI

LIBRI QVINTI.

TITVLVS I.

De Iejunio, & Quadrageſima.

QVÆSTIONES.

I. QVid ſit Iejunium, & quotuplex, ad quem finem ab Eccleſia inſtitutum, & quot conditiones ad illius obſervantiam requirantur. 342

II. An Iejunium, & præcipuè Quadrageſimale, corporeæ ſaluti ſit noxium. 346

III. Quibus ex cauſis à Iejunii obſervantia homines excuſentur, ac primo de cauſa reſpectu Ætatis. 352

IV. De impedimento jejunandi ex cauſa laboris, & paupertatis. 355

V. De impedimento jejunandi ex cauſa morbi. 357

VI. De potu in Iejunio extra refectionem. 362

VII. De Iejunio impoſito cum pane, & aqua, & aliis ſimilibus. 364

VIII. Diſpenſatus à jejunio quoad qualitatem ciborum, & præcipue quoad carnes, an ab omni alia obligatione jejunii ſolutus cenſeatur. 366

IX. De Ientaculo, ſeu collatione, vel refectiuncula, aut Cœnula tam veſpere, quàm mane, in jejunio ſumpta. 367

TITVLVS II.

De Vulneribus.

QVÆSTIONES.

I. Quid ſit Vulnus, quid Vlcus, & quæ ſit inter ea differentia. 371

II. De Vulnerum differentia, de eorúmque periculo, & ſecuritate. 373

III. Vulnus ex ſua natura non lethale, an incuriâ, vel ex alia occaſione fieri poſſit lethale. 376

IV. Vulnera quæ uſum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum, vel deformitatem afferre poſſint. 378

V. De conjecturis, ex quibus vulnus lethale, vel non lethale fuiſſe judicatur, & primò de conjectura deſumpta à tempore intermedio inter vulnus, & mortem. 380

VI. Examinantur aliæ conjecturæ, ex quibus probatur vulnus fuiſſe, aut non fuiſſe lethale. 382

VII. De vulneribus venenatis, eorúmque ſignis. 385

VIII. De ſanguine manante ab Occiſo coram Occiſore, de ejus veritate, ac de præſumptione inde deducta contra homicidii reum. 387

IX. De particularium membrorum vulneribus. 391

X. De percuſſionibus ſine ſanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus, Sacellationibus, & aliis læſionibus hujuſmodi. 392

XI. Vulnera vivone, an mortuo inflicta fuerint. In flumen, aut Mare demerſus, vivuſne an mortuus fuerit demerſus. Item vivus an mortuus quis fuerit ſuſpenſus. Fulminéne ictus, an per aliquam externam vim quis perierit. 394

XII. Pluribus ſimul, eodémque caſu extinctis, quis citiùs, quis poſteriùs expiraverit. 396

TITVLVS III.

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

QVÆSTIONES.

I. Membrum quid ſit, & quænam propriè membra ſint in corpore. 406

II. De mutilatione, impedimento, & debilitate membrorum. 408

III. Mutilata membra an reparari poſſint. 409

IV. De Naſo, Auribus, & Labiis. 410

V. De Oculis, Barba, Dentibus, & Lingua. 413

VI. De Manibus, Pedibus, & Digitis. 415

VII. De Pene, Teſtibus, & Mammillis. 417

TITVLVS IV.

De Aëre, Aquis, & Locis.

QVÆSTIONES.

I. De boni, ac mali aëris conditionibus, & ſignis. 419

II. De Aquis, earúmque bonitate, & vitio. 425

III. Quæ ſervitutes Aquis impoſitæ ipſarum Aquarum bonitati præjudicare poſſint. 431

IV. De locorum ſalubritate, & inſalubritate. 433

V. Quænam, & quo tempore tuta Aëris, & Locorum mutatio, & quæ verò non tuta. 436

VI. Quæ incommoda ſanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant. 438

VII. De Cloacis, Aquæductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Furno, Fornacibus, Sterquiliniis, Latrinis, Stabulis, & de Artibus, immundis. 441

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

LIBRI PRIMI

TITVLVS PRIMVS,

DE ÆTATIBVS,

Continens Quæſtiones decem.

I. Quid ſit ætas.
II. De diuiſione & numero ætatum.
III. De Infantia.
IV. De Pueritia.
V. Qui dicantur pubertati proximi.
VI. De Pubertate.
VII. De Iuuentute.
VIII. De Virilitate.
IX. De Senectute.
X. De Senio, ſeu decrepitate.

SVMMARIVM.

1 *Ad Medicum pertinet de ætatibus diſſerere, ac determinare.*
2 *Quid ſit ætas ſecundùm Iuriſperitos refellitur num. ſeq.*
4 *Ætatis nomen ſumitur aliquando pro tempore.*
5 *Ætatis definitio ex medicis, & num 7.*
6 *Qualibet ætas in particulari eſſe conſtituitur permutationum conſtitutionis corporis.*
8 *Infans quando quis dicatur.*
9 *Infans non intelligit quid agat.*
10 *In pubertate poſitus quando quis dicatur.*
11 *Puberes qui dicantur.*

QVÆSTIO I.

Quid ſit ætas.

EA, quæ de ætatibus diſputatio inſtituitur, *Medica* quidem eſt, ſed quæ non minùs ad *Iuriſperitos* pertinere videatur, cùm multa circa ætates diſcutienda veniant, quorum cognitio ipſis Iuriſperitis non modò vtilis, ſed apprimè eſt neceſſaria. [Et *Theologi* quoque de ætatibus agunt, vnde in gratiam Græcorum eleganter ſcripſit *Leo Allatius* de *ætatibus & interſtitiis.*]

1 At verò de ætatibus diſſerere, ac decernere, earumque terminos præſcribere (cùm ſi certi in vniuerſū aſſignari non poſſint, Gal. teſte *de ſanit. tuend. cap.5. in princ. operum ſuorum claſſ. ſecunda*) ſolius Medici munus eſt: cùm enim ætates pro temperamentorum ratione mutationem, ac proprium terminum ſortiantur, Fernel. *Phyſiolog. lib.3. cap.*10. ac temperamentorum mutationes Medico præ cæteris nota ſint, & ad eum de illis agere pertineat, Gal. *de temperam. lib.2. c.2. claſſ.1.* patet quòd & de ætatibus dijudicare ad Medicum ſolummodo ſpectet.

2 Videndum ergo primò, quidnam ſit ætas, quam primo loco definiunt Legum-periti, eſſe quandam temporis menſuram à natiuitate vſque ad obitum decurrentem. Maſcard. *de probat. concl.* 1054. *n.*58. [conſentit *Sanctacrucius* in Fen. *l.* 1.] ſed nomen ætatis in hac definitione aliter accipitur, quàm ad noſtram faciat, quippe cùm genericè acceptum eſſe pateat ex hoc quòd per illam non aſſignetur ætatis cuiuſdam particularis natura, ſed tantummodo dicatur, ætatē eſſe tempus illud, quo homo, vel animal viuit, cum tamē hoc non quæramus: hoc enim
3 pacto ætatis nomine accepto, nihil aliud ſignificetur, quàm tempus, vt accipi contingit interdum; quemadmodum apud Lucret. *lib.3. de Rer. nat.*

—In quo ſit mortalibus omnis
Ætas poſt mortem quæ reſtat cumque manenda.

Et ſimiliter in communi modo loquendi ætatis nomen, vt dixi, pro tēpore ponitur. Cum igitur Iuriſperitorum definitio non integrè rei naturam aſſecuta fuiſſe videatur, alia, ac magis propria & peculiaris ætatis definitio quærēda eſt. [Quomodo verò excuſari poſſint I.C. exhibet Brauo *reſolut. p.*60.] 4

Medici optimè definiuerunt, *ætatem eſſe id vitæ curriculum, quo luculenter corporis conſtitutio per ſe, ſuoque nutu mutatur*, ita Fernel. *loco ſupra citato*, nam per mutationem conſtitutionis ipſius corporis ætas particulariter conſtituitur in eſſe indiuiduo, ita vt magis ſit hæc, quàm illa ætas. 5 6

Vel dicamus, *quòd ætas certum vitæ ſpatium ſit, in quo pro temperamēti mutatione corporis, & animi peculiares vigent actiones*: tunc enim aliquem in vna ætate conſtitutū dicimus, cùm functiones exercentur conſtitutioni ſui temperamenti conuenientes; quamobrē in infantia poſitum quem dicimus, cùm fari ac ordinatè loqui nō poteſt *vt §. Pupillus, verſ. Quod diximus, inſtit. de inutil. ſtip.* & cùm non intelligit, quid agat, vt ibidem habetur, & cùm nullius rationis eſt particeps, vt Plat. *de Republ. lib.*4. quem refert Gal. *de Plac. Hypp. & Plat. lib.5. cap.7. claſſ.1.* In pubertate verò poſitum dicimus aliquem, cùm euidenter corpus augeſcit, pili in locis conſuetis apparere incipiunt, & ad coïtum aptus homo eſt: puberes etenim dicuntur, qui ex habitu corporis concipere, & generare poſſunt, *c. Puberes. de deſponſ. impub.* & *ibi* Abb *num.*2. eodem quoque pacto, & in reliquis ætatibus conſiderandum. Licet ergo iuriſperiti velint, ætatem eſſe difficilis probationis, Rota *in Clement. Canonicatus* 1631. *coram Ghiſlerio, num.*9. tamen ex functionum celebratione ætati conuenientium aliqua probatio deſumi poteſt. Alias præterea ætatis definitiones affert Epiphan. Ferdin. *Theorem lib.*1. *Theor.* 19. quas vide apud ipſum. [Confert etiam hanc ad rem Gaſp. Brauo *reſolut. Med. pag.*6.] 7 8 9 10 11

SVMMARIVM.

1 *Ætatum diuiſio, ac numerus varius.*
2 *Ætates ſex ex nonnullis iuriſperitis.*
3 *Ætates ſeptem ex aliis.*

4 *Ætates quatuor ex aliis.*
5 *Ætates quinque ex aliis.*
6 *Ætates duæ tantum ex aliis. & num. 12.*
7 *Ætates duodecim numerari poſſunt.*
8 *Ætates quinque ex Fernelio.*
9 *Ætates ſeptem ex aliis Medicis.*
10 *Ætates nouem ex aliis.*
11 *Ætates tres ex Ariſt. & ex aliis. ibid.*
13 *Ætates ex communi opinione quatuor.*
14 *Ætates quatuor ex aliis. & num. ſeq.*
16 *Compoſita temperamenta quatuor*
17 *Multiplex Ætatum diuiſio Iuriſperitis magis conſona.*

QVÆSTIO II.

De diuiſione ac numero Ætatum.

1 VAria ac multiplex apud multos eſt Ætatum di-
uiſio, ac numerus, ita vt ſerio dixerit, ac benè
Valleſ. *Controuerſ. Philoſoph. ac Medic. lib.* 1. *cap.* 8.
Ætatum tot eſſe partitiones, quot ſcriptores: nam
& apud Iureconſultos, & apud Philoſophos, &
apud ipſos etiam Medicos varia omninò eſt æta-
tum diſtinctio: prudenter tamen præ cæteris locu-
tus mihi videtur Cardanus *comm.* 1. *Aph.* 13. dum di-
cebat, Ætatum tot eſſe diuiſiones, quot cauſæ di-
uidendi offeruntur paratæ, & ideò apud ipſos
Iuriſperitos multipliciter diuiſas docet, vnde iidem
2 Iuriſconſulti aliquando in ſex partes diuidunt, In-
fantiam nempe ad ſeptimum vſque annum protra-
hentes, pueritiam ad duodecimum, vel decimum-
quartum, adoleſcentiam ad vigeſimumquintum, iu-
uentutem, ſeu virilem ætatem ad quinquageſimum,
ſenectutem ad ſeptuageſimum, decrepitatem, vel ſe-
nium ad vitæ terminum, ita *in c. vt inter diuinum, de
Sacroſ. Eccleſ.* Gloſſ. *in proœm.* 6. §. *ſanè*, Alberic. *in
diction. in verbo Ætas*, Menoch. *de arbitr. iud. lib.* 2.
3 *cent.* 1. *caſ* 57. *num.* 1. Alias autem ſeptem enumerant,
addentes pupillarem poſt Infantiam, Pueritiam de-
hinc, Pubertatem, Iuuentutem, ſeu Virilitatem, Se-
nectutem, & Decrepitatem, hoc pacto has enume-
rat Gloſſ. *in* § *minor nat. inſtit. de adopt.* Port. *ibid.*

Interdum verò quatuor tantum recenſent, impu-
4 bertatem ſcilicet, vel pueritiam ad decimumquar-
tum annum extendentes, adoleſcentiam ad vigeſi-
mumquintum, iuuentutem ad ſeptuageſimum, Se-
nium ad vitæ finem, Gloſſ. *in l. Hæred. comp. ff. ad
l. Falcid.* ſed apud nonnullos etiam quinque enu-
5 merari reperi, hoc eſt, infantiam, pueritiam, ado-
leſcentiam, iuuentutem, & ſenectutem, cuilibet
ſuis aſſignatis terminis, Belloo. *in* §. *is quoque in
inſtit. parte* 2. *num.* 24.

6 Quinimo (tanta eſt opinionum, atque vna rerum
agendarum varietas) duas tantummodo ætates ali-
qui enumerant, iuuentutem, & ſenectutem, Leouell.
de homin. præced. quæſt 5 *art* 3.

Non minorem differentiam reperies inter Philo-
ſophos, ac Medicos, qui prout maiorem, aut ex-
quiſitiorem temperamentorum mutationem, vel
natiui caloris ſtatus varietatem conſiderarunt, in
plures, aut pauciores partes ipſas ætates diuidendas
eſſe cenſuerunt. Atque ea de re ætates duodecim
7 conſtituere licet, aut etiam plures, ſi eas per ſepti-
manas diuidamus, quemadmodum fieri poſſe tradit
Gal. *comm. Aphor.* 3. *Aphor.* 30. *& comm. Aphor.* 5.
Aphor. 7. *extr. ord. claſſ.* reſpiciebat enim Gal. appa-
rentem aliquam temperamenti mutationem, quam
ſingulis ſeptennis annis illuceſcere aſſerebat ipſe
Hipp. *in lib. de ſeptim. par. in fin.* quem hoc pacto
ætates diuiſiſſe teſtatur Coſtæus *in diſquiſ. Phyſiol.
lib.* 3. c. 3. licet Oribaſ. *comm. Aphor.* 3. *Aphor.* 38. Hip-
pocratem plurimum ætates in ſex partes diuiſiſſe
affirmet, & quidem Græcos minutiorem hanc æta-
tum partitionem ita ſecutos eſſe conſtat ex Cœlio
lib. 19. *c.* 22. vt etiam duodenum numerum tranſgreſſi
videantur. Solon tamen ex Philone Iudæo addu-
cente Franc. Piccolomio *in lib. de rerum definit.* in
decem partitus eſt, vt in carminibus ibi allatis vi-
dere licet quæ habes etiam in libello Carminum,
vel ſententiarum Theognidis, & aliorum Græco-
rum Poetarum *Carm* 142. Macrobius quoque inter
Latinos decem ætates enumerauit *in lib.* 1. *de ſomn.
Scipion. c.* 6 *verſ. fin.* ac hominis vitam decem ſe-
ptenariis abſolui tradidit ex ſententia etiam Phyſi-
corum. Poſſunt ergò ætates per ſeptennium vſque
ad duodenum numerum hoc pacto numerari Infan-
tia, Pueritia, Pubertas, Adoleſcentia, Iuuentus, Vi-
rilitas, Ætas conſiſtens, Ætas media, Senectus
Ætas declinans, ſeu ingraueſcens, Senium, & De-
crepitas, quas varia nomina ſortiri, & plurimum
inter ſe confundi, diuerſoſque à diuerſis terminos
habere, ſuo loco, & tempore palam fiet. Hanc dili-
gentem, adeóque exquiſitam ætatum partitionem
videtur primus obſeruaſſe Hipp. *Aph. lib.* 3. *Aph.* 24.
ad plures ſeqq. in quibus morbos enumerabat, qui-
bus ſingulæ ætates obnoxiæ eſſe conſueuerunt, ex
cuius ſententia licet ex Iuriſperitis Menoch. *vbi
ſupra*, dixerit ætates eſſe ſeptem, diligenter tamen
intuenti minutiorem partitionem ipſum feciſſe con-
ſtabit.

Fernelius *Phyſiol lib* 3. *cap.* 10. ætates in quinque 8
partes diuiſit, ſed adoleſcentiam, quam primam con-
ſtituit, quadripartitus eſt in Infantiam, Pueritiam,
Pubertatem, & Adoleſcentiam propriè dictam: ab
his recenſens iuuentutem, poſt hanc conſtantem,
ac maturam ætatem, ab hac ingraueſcentem, po-
ſtremo loco decrepitam. Ex his conſtantem tem-
peratam facit, cæterarum vnicuique ſuum tempe-
ramentum aſſignauit: & ratio huius partitionis ipſa
temperamentorum ratio eſt, eo modo, quo ipſe-
met declarat, vt apud ipſum videri poteſt. Quin
etiam hanc partitionem ætatum non ſolum ſecutus
eſt Valleſ. *loco ſup. citato*, ſed eam ex Hipp. & Gal.
ſententia ſe ipſum admiſiſſe firmauit. Et ex Iuriſpe-
ritis ſunt qui ex eiuſdem Hippocr. ſententia ſeptem
enumerant. Ant. Fum *de ſubſtitut. n.* 34. *inſt. in l. mino-
rum*, n. 4. *inſtit. de adopt.*

Non deſunt etiam ex Medicis, qui ſeptem enu- 9
merent, Hippocratem forsitan ſecuti *loco proximè
allegato*, vbi præcipuæ ætatum partitiones ſeptem
videntur eſſe, licet & aliæ nonnullæ adeſſe depre-
hendantur: ſed *in lib. de ſeptiman.* qui ad nos non
peruenit, manifeſtè illum ſeptem ætates conſtituiſ-
ſe, teſtatur Cenſorin. *in lib de die natali*, eiuſque opi-
nionis illum fuiſſe tradit Picolomin. *vbi ſupra in
verb. ætas.* Iul. Poll. *Onomaſt. lib.* 2. *cap.* 1. ſequi-
tur & hanc diſtinctionem Gordon. Med. ſuo tempo-
re doctiſſimus *in Lil partic.* 5. *cap.* 6. ſeptem quoque
numerabat Conciliator *diff.* 26. iuxta ſeptem Pla-
netas, vnamquamque enim ab vno Planeta regi
volebat, vt apud ipſum videre eſt. Quod etiam
Naocel. præſtitit *in Analogia Microc. ad Microc.* 10
lib. 1. *in proœmio.* Quin etiam Ioël Medicus inter
recentiores ac nouiſſimos in *comp Med. lib.* 1. *ſect.* 3.
petit. 13. Ætates nouem eſſe aſſeruit etiam ex ipſius
Gal. ſententia, ſed eius partitionis nulla ratio
aſſignatur. 11

Ariſt. *in lib. de iuuent. & ſeneƈt. &c. cap.* 14. cuiuſ-
cunque animalis, iiſdemque cum his, ipſius ho-
minis ætates in tres partes diuiſit, in Iuuentutem,
vigorem, & Senectutem, & ratio eius diuiſionis
eſt ipſius naturalis caloris vitæ fontis conſtitutio,
cuius reſpectu ætates eius procius incremento, ſtatu,
aut

aut decremento, mutationes accipere maximè neceſſe eſt, atque hac ratione in tres tantum partes paritur diuidi vitæ ſpatium, quæ tamen ſubdiuidi etiam poſſunt, prout magis, vel minus ad principium, ſeu finem incrementi, ſtatus aut decrementi accedunt. Conſentire huic diuiſioni viſus eſt Seruius Tullus, referente Aulo Gell. *Noct. Attic. lib.*10. *cap.*28. & hanc eſſe ſufficientem ætatum partitionem contendunt Cœlius Rhod. *lect. antiq. lib.*19. *cap.*22. Cardan. *Contrad. Medic. lib.*2. *contrad.*10. Vid. *de curat. generat. lib.*12. *cap.*7. Epiphan. Ferdin. *Theorem. Med. lib.*1. *Theor.*19. qui non ſolum hanc eſſe ſufficientem aſſerit, ſed quamcunque aliam ſuperfluam.

12 Denique Coſtæus *in diſquiſit. Phyſiolog lib.*4. c.3. hominis & animalis cuiuſque ætatem propriè duas tantum habere partitiones voluit, pro caloris fortaſſe natiui augmento, & decremento, forte fortuna non admittens dari poſſe ſtatum, in quo calor prædictus nec proficiat, nec deficiat.

13 Communiſſima opinio, & in quam plures Medici, & alij viri doctiſſimi conſpirare videntur eſt, ætates quatuor tantum eſſe conſtituendas. Tot enumerat, & non plures Hippoc. 1. *de Diæt* non longè à fine ſuis quaſque temperamentis inſignitas, tot etiam enumerabat Pythagoras, & quatuor anni temporibus ipſas comparabat, & tot ſealiter eſſe elicitur ex Platone *in dialogo de Regno*. Quatuor etiam conſtituerunt Seruius Tullus, idemque Terentius Varro, paruumque diuerſos terminos illis aſſignarunt, vt recitat Pierius Valerian. *de Hieroglyph. lib* 27. *trans med.* Cum his quoque conſentiunt Cic. *in lib. de ſenect.* & Poëtæ ipſi Horat. *in art. Poët.* Ouid *Metamorph. lib* 15.

14 Sed & plurimi Medicorum quatuor recenſent,
Gal 5. *de decret.* Hipp. & Plat. *cap.*6. *& lib. Finit.*
*Medic. propè princ. & lib. de ſalubr. diæt. text.*7. *clauſ.*2.
qui & Hippocratē quadrifariam partitum eſſe ætates teſtatur in libello, cui titulus: *Breuis denar. do-*
gmat. Hippocr. & manifeſtè ita Hippocratem egiſſe
15 conſtat ex *Aph.*13. *lib. Aph.*1. vbi de ætatibus quæ
facilè, aut difficilè ieiunium ferunt, mentionem
habet t accepiant & hanc partitionem Auic. 1.
*doctr.*3. *cap* 3. Alzaat. *Theor. tract cap.*2. Alb. Mag.
*de iuuent & ſenect tract.*1. *cap.*2. & ante hos Soran.
Epheſ. *in Iſag. cap.*5. & ex recentioribus Valeriol.
loc. comm. lib 1 *cap.*10 Fontan. *Aphor. ſect.*1. *Aphor.*13.
Baccaneli. *Conſenſ. Medic. lib.* 1. *cap. de Ætat.*
16 *temperam.* & alij quamplurimi. Neque abſque fir-
ma ratione hoc faciunt, quia quemadmodum
compoſita, ac præcipua temperamēta quatuor tan-
tùm numero ſunt, iuxta quæ quatuor etiam humo-
res in animalium corporibus diminuuntur, & au-
geſcunt, pro quorum diminutione, & augmento,
ſtatus etiam, & conditio vitæ mutatur, ſic etiam
iure optimo quatuor ætates conſtituendæ. Cùm
igitur ætas pro temperamenti mutatione, & pecu-
liaris humoris abundantia, ipſa quoque mutatio-
nem accipiat, tranſiens in alterius ætatis naturam,
non poteſt, niſi quadtupliciter partiri, vt ſentit
etiam ipſe Gal. *in loco ſupra allegato de Sal. Diæt.* &
licet doctiſſimus Fernel *loco ſupra ſæpe citato*, hanc
rationem veluti falſam, & nullius valoris confuta-
re tentauerit ex eo, quod nullus abſolutè tale tem-
peramentum habeat, quale ætati, in qua perma-
net, conueniret, nobis tamen ſatis eſt, quod quiſ-
que reſpectu ſui ipſius omnes prædictas tempera-
mentorum mutationes experiatur, modo ad debi-
tum vitæ terminum peruenire illi fata concedant.
Detur verò, an non detur ætas illa temperata, quam

dari vult idem Fernel. in qua animal nec proficiat, nec deficiat, non eſt præſentis loci inquirere, illud ſatis ſit adnotaſſe, multos ex Philoſophis apertè negaſſe, dari poſſe ſimile aliquod vitæ tempus, rationibus, de quibus per eos *in lib. de iuuent. & ſenect. de long. & breuit. vitæ.*

Cæterum quoad ætatum numerum, quia legibus & iis, qui leges moderantur, ob rerum agendarum varietatem multiplex ætatum diuiſio magis conſona eſt, poſthabita pro nunc hac rationabiliori partitione, ætates eſſe ſeptem conſtituamus cum iam citata Gloſſ. *in* §. *minor nat. ff. de adopt.* quas enumeremus hoc modo, Infantiam, Pueritiam, Pubertatem, Iuuentutem, Virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem, de quibus ſigillatim diſſeremus, ea tantummodo pertractantes, quæ ad ipſos Iuriſperitos, ex noſtra Medica officina, vel ſcitu neceſſaria, vel auditu non iniucunda fore exiſtimabimus, ab ipſa Infantia originem ſumentes. [Pro quinque ætatibus inter alios pugnat Martinez. *l.*1. *ſect.*3. *q.*1.]

SVMMARIVM.

1 *Infantia quid ex Auicenna.*
2 *Infantia propriè quænam ætas ſit.*
3 *Infans quis dicatur.*
4 *Balbutire eſt infantia proprium.*
5 *Ætas numeratur à die natiuitatis non autem à die conceptionis.*
6 *Natus nocturno tempore an antecedenti, vel ſubſequenti die natus dicatur.*
7 *Dies incipit à media nocte, & durat vſque ad mediam noctem.*
8 *Dies noctis filius.*
9 *Dies aliquando ſumitur pro eo tantum ſpatio, quo Sol lucet ſuper terram.*
10 *Infans vocatur etiam exiſtens in vtero.*
11 *Ætas eſt vitæ ſpatium.*
12 *Quod in vtero eſt, animal dici non poteſt.*
13 *Infans dicitur minor ſeptennio.*
14 *Septennes pueri expeditius loqui incipiunt.*
15 *Infantia dicitur ætas prima.*
16 *Infantes vtrum ſint alicuius intellectus capaces.*
17 *Infantia proximus habet aliqualem intellectum. Contrarium num ſeq. Amplia vt num.* 19.
20 *Impubes iudicio caret. Amplia vt n.*25.
21 *Impubes dicitur vſque ad* 14. *annos.*
22 *Infans furioſo æquiparatur, & n.*26.
23 *Furioſus caſu agit quod agit, ſic & infans.*
24 *Actus ab infante, & furioſo facti non tenent. Amplia vt num. ſeq. Declara vt n* 27.
28 *Infans non habet dilucida internalla.*
29 *Imperfectio intellectus in infante eſt à natura, & idcirco non intermittit, contra de furioſo, n. ſeq.*

QVÆSTIO III.

De Infantia.

INfans ab Hippocrate, vt ex Zeuxidis verbis pro- 1
tulit Gal. *in lib. de morb. vulg. comm.*1. *text.*5. ap-
pellatur puer vſque ad pubertatis annum, licet non
ita ſentiat ipſe Gal. quia *loco citato*, aliter ſentire ſe
dicit, *& in comm.*2. *lib* 3. *eiuſd. lib. de morb. vulg.* vo-
luit Hippocratem appellaſſe infantes paruos fœtus.
Sed quicquid ſit de his, Auicenna *p.*1 *doctr.*3. *cap.*3.
dixit, infantiam eſſe ætatem, in qua membra pueri
nondum ad motiones, & ad ambulandum ſunt apta,
nos tamen iuxta communiorem opinionem dica-
mus, Infantiam eſſe ætatem primam à die natiuita- 2
tis vſquequo expeditè homo loqui incipiat: cum 3
enim Infans dicatur is qui fari non poteſt, *l. Mulier,*
ff. de verb. oblig. §. *Pupillus, verſ quod diximus, inſtit.*
de inutil. ſtipul. l. fin. ff rem pupill ſal. for. Bald. *in l.*
donat. C. de acquir poſſeſſ. Alberic. *in diction. in verb.*
infans, Pedemont. *deciſ.*89 *num.*2. & ex Medicis Io-
ſtetius *in Aphoriſmis infantibus pertinent. ſect.*1.
*Aphor.*1. quod & ipſa nominis etymologia in-
dicare poteſt, totum illud tempus dici debet

 infantia,

Infantia, in quo homo expedite, ac ordinatè loqui
non poteſt, à die natiuitatis computando. Ex Me-
dicis tamen Heurn. *in ſuis annotationibus ad Hipp.*
*Aphor ſect 3 Aphor.*24.*n.*1. Infantiam totum illud
tempus vocari voluit, quod à natiuitate vſquequo
aſperiorem vocem reddant pueri intercedit, quod
non niſi cum puberes fiunt, vel ſaltem pubertati
approximantur, accidere ſolet: licet tripliciter in-
fantiam partiatur, primam ipſius partem à natali die
ad perfectam dentitionem, ſecundam ad ſeptimum
annum, tertiam quouſque aſperiorem vocem edunt.
Tadæus infantiam tripliciter etiam accipi tradit. 1.
pro primâ ætate vſquequo puer ambulare poſſit, &
ſic ſtricto modo accipitur, 2. largius ſumitur, cum
aſcenditur vſque ad pubertatem, 3. largiſſimè, cum
applicatur etiam eius nomen toti adoleſcentiæ Sed
hæc Tadæi, & Heurni partitio, pace tantorum viro-
rorum dictum velim, mihi non probatur, cùm tran-
ſacto ſeptimo anno nulli conuenire poſſit infantis
nomen, omnes enim tunc temporis non ſolum lo-
4 qui, ſed expeditè loqui ſolent. Eſt autem adeo pro-
prium, ac naturale huius ætatis balbutire, & non
expeditè loqui, vt ſapienter admodum Plato illud
protulerit in Gorgia, vel de Rhetorica, *Quum enim*
puerum video, cui adhuc conuenit ita loqui, balbu-
tientem, & ludentem gaudeo, & gratioſum mihi vi-
detur, & liberale, & quod pueri ætatem deceat, vbi
verò puerum audio clare loquentem, amarulenta res
eſſe mihi videtur, & offendit mihi aures, & ſeruile
quid eſſe mihi videtur. Ex ſui ergo natura infantes
expeditè non loquuntur, & ideo inter miracula, quæ
vniuerſale iudicium præcedent, quæ recenſet Eſdr.
lib 4. *cap*.6. illud etiam reperies, *Et anniculi infan-*
tes loquentur vocibus ſuis: itemque pro miraculo ha-
bitum eſt, quod nonnulli ſtatim atque in lucem ve-
nerunt, locuti ſint, teſte Ariſt. *probl.lib.*1 *problem.*27.
& infantem ſemeſtrem triumphum proclamaſſe pro
miraculo narratur à Val.Max. *lib.*1. *cap.*6. Cæterùm
ſi rationem quæris cur pueri infantes minimè
expeditè loquantur, pete ab Ariſt. *vbi ſuprà*
*probl.*40.

5 Dixi verò à Natiuitatis, non à conceptionis [vti
alias contendit Brauo *pag.*62. *reſolut. Med.*] die com-
putandum eſſe in ætatis enumeratione, ſic ſentien-
te etiam D. Couarr. *in Relect. de ſponſ. & matrim.*
*par.*2. *cap* 8 *n* 3. Atque hic nota id, quod ab Aulo
Gellio *Noct. Attic. lib.*3. *cap.*7. & à Macrobio *Sa-*
*turnaliorum lib.*1. *cap.*3. & ex his à Polid. Ripa *in*
*tract. de Noct. temp.*152. diſcutitur, vnde ſcilicet enu-
merandus dies ſit in eo, qui natus ſit nocturno tem-
6 pore, an nimirum dicatur natus in die præcedenti,
vel ſubſequenti: ex Varrone vero concludunt, quod
ſi ante mediam noctem natus ſit, eius natalis nu-
meretur à die præcedenti, ſin autem poſt, à die ſub-
7 ſequenti: ratio eſt, quia dies incipit à media nocte,
durat autem vſque ad mediam noctem, *l. More Ro-*
mano, ff. de ferÿs, Guid.Pap. *ſing. q.*63. cuius moris
8 cauſam reddit Plutarc. *in problem.* vnde ab antiquis,
diem ex nocte prognatum eſſe dicebatur, Heſiod.
in Theogonia.

Nocte porro tam Æther, quam dies prognati ſunt.
Qua de re dies integer, ſpatium ſcilicet horarum
24. noctem, & diem comprehendens, Gal. teſte plu-
ſibus in locis, præcipuè verò 9 *Method. cap.*2. *&* 10.
*Eiuſd. cap.*2. *claſſ* 7. *&* 1. *de Criſ. cap.*16. *claſſ* 4 Ny-
ctimeron, hoc eſt Noctidialis ab aliquibus ex anti-
quis appellabatur, vt idem Gal. teſtatur *in lib. ad eos*
*qui de Typ. ſcrip. cap.*7. *claſſ.*3. *& in libello de ſeptim.*
9 *par claſſ.*1. licet aliquando dies pro eo tantum ſpatio
accipiatur, quo Sol lucet ſuper terram, vt notat ex
Iureconſult. Polyd. Ripa *de noct. temp. cap.*3. *num.*27.
& ſic diſtinguitur à nocte, comprehenditque horas
duodecim, quæ tamen non omni tempore æquales,
ſed modo breuiores, modo longiores ſunt, Alciat.
*in l. vrbis appellatio, ff de verb ſignif.*8. accipies apud
Homer. *in Apoll. Hymno*:

Latona autem nouem dies quidem, & nouem noctes
inſpiratis.
Partus doloribus torquebatur.

Et apud Theocryt. *Idyll.* 2.

Decubui verò in lecto dies decem, & noctes decem.

Horatius *Epod.*

Vrget diem nox, & dies noctem.

Porrò licet infantia, quæ prima ætas eſt, à die na-
tiuitatis enumerari incipiat, non verò à die conce-
ptionis, vt ſupra dixi, tamen infans dicetur etiam
fœtus in vtero exiſtens in ſacris literis citante Me-
noch *de arbitr. iud. lib.*2. *cent* 1. *caſ* 17. *num* 8. quin 10
etiam & apud ipſos Medicos fœtus iam in vtero
perfectus, & omnibus membris abſolutus infans
vocatur, vt patet apud Hipp. qui 3. *de morb. vulg.*
ægr 10. bimeſtrem aut trimeſtrem conceptum infan-
tem appellauit, vt teſtatur ibibi Gal. *in comm. & re-*
*petit.*1. *de ſem. cap.*9. *claſſ.*1.

Illud tamen & in communiſſimo hominum vſu,
& apud omnes DD. patet, tempus geſtationis non
computari cum ætatibus, quæ à die natiuitatis ſo-
lummodo enumerantur. Hoſtien. *in ſum. de deſp* 11
*Impub n.*3. *lib.*4. Garzius *de Beneſ. par.*7. *c.*4. *num* 84. 12
nam cum ætas ſit vitæ ſpatium, vix viuere videtur is,
qui in vtero exiſtit, & idcirco animal dici non po-
teſt nec homo, *l ſalcid ff ad l. falcid.* Tiraq *de Retract.*
lignag §.1. *Gloſ* 9. *n.*78. Imo conceptum in vtero nihil
eſſe, & in rerum natura non haberi probat idem
Tiraq. *in l. ſi vnquam, C. de reuoc. donat. Gloſſ ſuſcept.*
*liber. n.*149. Hoc tamen intelligendum reſpectu eo-
rum quæ pertinent ad actus ciuiles, alias enim non
modo animal, & homo eſt infans in vtero ſed ipſum
etiam ſemen ſecundum aliquos homo eſt, cum ſe
habeat in potentia ad tale eſſe, vnde Martial. *in*
Ponticum Maſturbatorem:

Hoc quod tu digitis, Pontice, perdis, homo eſt.

Quamobrem contra illam ſententiam ſtrenuè ad-
modum pugnat Gal. *in lib. cui tit. an animal ſit, &c.*
vbi non ſolum animal eſſe fœtum in vtero, ſed etiam
animæ rationalis participem contendit, nobis tamē
ſatis eſto, quod ad rem noſtrā facere videtur, nimi-
rum nullam haberi rationem in ætatis computatio-
ne temporis illius, quo fœtus in vtero permanet, ſed
ætatē, vt iam non ſemel dictum eſt, à die natiuitatis
numerari, & hunc eſſe primum infantiæ terminum.

Secundum deſinentis ſcilicet infantiæ terminum 13
aſſignarunt leges ac legum periti dicentes, infantem
dici minorem ſeptennio, *l. ſi infanti, C. de iure delib.*
Gloſ. *in l. qui habent tutorem*, §. *ſi pupillus pupillane,*
verb. infantis, ff. de tutelis, in l pupillus. qui teſt fac. in l.
donat. C. de acquir. & retin poſſ. Zabar. *de homic. vol.*
*& caſual. c. ſi furioſus, n.*7. Felin. *conſ.*15. *n.*20. Menoch.
*de arbitr. vbi ſupra num.*9. & vltimo loco Farinac.
*pract. crimin par.*2. *lib.*3 *quæſt.*41 *n.*1. *tomo primo.*

Talis autem terminus prudenter admodum ab il- 14
lis huic ætati videtur aſſignatus, ſecundum pluri-
mum enim, ſeptennes pueri iam expeditius, ac ma-
gis ad rem fari incipiunt, licet nonnulli, vt de cæte-
ris etiam rebus euenire ſolet, aut citius, aut tardius
hoc ipſum perficiant.

Quemadmodum verò ab effectu hæc ætas infan-
tia dicta eſt, ſic etiam ab ordine ætatū dicta eſt ætas
prima, & aliquando etiam ætas puerilis, Alberic. *in* 15
dictionar. in verb ætas prima, & in verbo ætas iuſta, ex
noſtris

Digitized by Google

noſtris Celſ. *ſua Med. lib.2. cap.9.* licet *pueriliæ* nomen ad ſubſequentes etiam ætates ſeſe extendat.

16 Illud autem circa hanc ætatem controuerti poſſe
videtur, vtrum nempè infantes ſint alicuius intelle-
ctus capaces: nam Gloſ. in *§. pupill. inſt. de inutil.*
ſtipulat. in verb. non multum & Iaſon. *in l. Pupill. ſi*
ſur. ff. de acquir. hæred n.4. dixerunt infantiæ proxi-
mũ, hoc eſt, qui iam ex infantia ad pueritiam prope-
17 rat, eſſe alicuius intellectus participem. Dicendum
puerum infantiæ proximum, vel melius, infantem
proximum pueritiæ, reſpectu quidem iam prægreſſæ
18 ætatis, habere quoquo pacto aliqualem intelle-
19 ctum, abſolutè vero ipſum nullius cognitionis eſſe
capacem, quæ ſibi, aut alteri vtilis eſſe poſſit: non
20 enim intelligit quid agit, *vt ex prædicto §. pupillus*
habetur, imo ipſum impuberem iudicio carere, &
habere tantummodo ſemiplenum iudicium firmant
ipſi DD. Archid. *de elect. cap. ex eo, num.2.* Peleus
quæſt. iurid.13. Quod multo magis locum habet in
infante, quia impubes dicitur quis vſque ad 14. an-
21 nos, Iaſ. in *l. impuberibus, n.3. ff. de acquirenda hæ-*
red. quinimò etiam ſi infans, aut impubes ad pro-
poſitum loquantur, & aliquos actus prudentes fa-
ciant, tamen iudicio carere dicuntur, Rota *in nouiſſ.*
deciſ.128. n.8. & 9. parte 2.

22 Vnde eſt, quod infans, & impubes apud leges, &
earum interpretes furioſo æquiparantur, Caſtr. *in l.*
pupillus, ff. de acq. hæred. Maſcard. *de probation. concl.*
3340 *n.32. vol.1.* quia quemadmodum furioſus caſu
quicquid agit, *l. vltima in fin. ff. de adminiſtr. tutor.*
23 Menoch. *conſ.82. n.207. vol.1.* ſic etiam & infans, &
24 idcirco actus ab ipſo facti non tenent, quamobrem
neque teſtamentum condere ei licet, Dec. in *l. ſi frat.*
25 *C. qui teſtam. fac poſſ. n.3.* Quod ampliat, vt procedat,
26 etiamſi, vt dixi, intellectum, & iudicium habeat
ſupra quam ferat ætas: nam tales nullam habent
prudentiam, etiamſi ex actibus habere videantur,
vnde Lucret. *lib.3. de rer. nat.* hoc maximè quære-
bat, cur nullus puer eſſet prudens? quin etiam puer-
orum ſapientiam non ſolum flocci pendebant anti-
quiores, ſed odio quoque habebant ex parœmia illa:
Pueros odi præcoci ſapientia, ad quod etiam facit Pla-
tonis auctoritas *in huius quæſt prin.* allata: res enim
videtur huiuſmodi ætatis prudentia neque ſibi, ne-
que alteri vlla ex parte vtilis, *Auctor. in Adag.*

Non mirum ergo eſt, ſi multoties apud Homerũ infantis nomen pro inſipienti accipitur, vt *Iliad.2*

Certè iam pueris ſimiles loquimini infantibus.

Ex ſexto *einſdem:*

Filium in ſinu geſtans, infantem animo, infantem
item corpore.

Et *Odyſſ.16. in fin.* ſub perſona Penelopes loquens inquit:

Filius autem meus, quouſque quidem fuit infans,
& demens.

Et ipſe Telemachus Penelopes filius de ſe ipſo loquens *Odyſſ.2.*

Iam enim intelligo, & ſcio ſingula, bonaque, &
peiora,
Antea autem infans eram.

Infert enim ex hoc quòd erat infans, quòd nihil bo-
ni, aut mali cognoſcebat, veluti nunc cognoſcit:
prudenter ergo, vt ſupra dicebam, æquiparantur
infans, & impubes furioſo à legum peritis, imo vi-
27 detur, quod id ipſum ampliandum ſit in infante, eo
quòd carentia intellectus in ipſo quantum eſt de
præſenti, ſit minus reparabilis, quam in furioſo, &
idcirco actus prudens furioſi, & quem quilibet ſanæ
mentis faceret, valet. Grammat. *deciſ.73. num.38.*
28 & ratio eſſe poteſt, quia præſumitur, vel præſumere

licet, ipſum habuiſſe dilucida interualla in eo actu
celebrando, at in infante non eo modo ſe res habet,
nam non poteſt dici illum hæc dilucida interualla
habuiſſe, imperfectio enim ſui intellectus à natura
eſt, *l. infans, in prin. de iur. deliber.* quæ imperfe- 29
ctio nunquã intermittit, ſed durat vſque ad certũ tẽ-
pus procedẽte ætate, vt Lucr. *lib. de rer. nat.* canebat:

Nam velut infirmo puero, teneroque vagantur
Corpore, ſic animi tenuis ſententia ſurgit;
Inde vbi robuſtis adoleuit viribus ætas,
Conſilium quoque maius, & auctior eſt animi vis.

At in furioſo intellectus imperfectio cùm ſit ab ac-
cidenti, & à morbo, facile quidem poteſt intermit- 30
tere, etiam ſi denuo reuertatur, quouſque igitur hæc
imperfectio in puero durat, quicquid agit, etiamſi
prudenter agat, aut videatur agere, *l. fin. ff. rem pupill.*
ſalu for. nulla enim prudentia poteſt eſſe illius, qui
non cognoſcit quales ſint actiones, quas patrare
ſolet, vt ſe cognoſcere dicebat Telemachus Vlyſſis
filius *vbi ſupra apud Homerum.*

SVMMARIVM.

1 *Pueritia nomen latè patet, & quatuor ſub ſe comprehendit ætates.*
2 *Adoleſcentia extendit ſe ad annum 25.*
3 *Puer dicitur quis durante pubertate.*
4 *Pubertas in omnibus ad 25. annum extenditur præterquam matrimonialibus.*
5 *Minores dicuntur ante 25. annum.*
6 *Pueri nomen conuenit etiam infanti.*
7 *Pueritia, quanam propriè ætas ſit, & num. ſeq.*
9 *Puer propriè loquendo dicitur minor 14. anni.*
10 *Pueritia termini varij.*
11 *Pueritia quando incipiat, & quando deſinat.*
12 *Pueritia dicitur ætas pupillaris.*
13 *Infrà 14. annum in mare, & 12. in fœmina, ætas pueritia pupillaris dicitur.*
14 *Pueri intellectu carent, diſtingue, vt num. ſeq.*
16 *Pueri infantia proximi quando dicantur.*
17 *Prouerbium, puero etiam notum.*
18 *Pueri pubertati proximi alicuius intellectus ſunt participes.*
19 *Pubertati proximi doli capaces.*
20 *In proximos pubertati omne delictum cadit præter adulterium, & num.27.*
21 *Impubes iudicio caret. Declara vt num.24.*
22 *Infans, & impubes quicquid vident, ignorant. Intellige vt num. ſeq.*
25 *Minores fragile habent conſilium.*
26 *Pueri quæ corporis ſunt functiones optimè exercent, quæ vero animi non, ſed proxima ætate.*
28 *Nouennes, & decennes pueri generarunt.*
29 *Puer neque ad coeundum, neque ad generandum aptus.*
30 *Puer ſemen non poteſt emittere.*
31 *Vniuerſalis natura in pluribus, & ex pluribus regulatur.*
32 *Qui coire, & generare poteſt, puer non eſt dicendus.*
33 *Pubes dicitur, qui concipere & generare poteſt & n.36.*
34 *Non attenditur annorum numerus, ſed malitia.*
35 *Alex. reprobatur, Bart. defenditur.*
37 *Impubes non præſumitur potens ad coeundum.*
38 *Alex. quomodo defendi poſſit.*
39 *Impuberes ſunt ſteriles.*
40 *Ætates iuuentutem præcedentes aut ſemen non effundunt, aut infœcundum.*
41 *Pubertati proximi habent appetitum coëundi, & coëuntes aliquam percipiunt voluptatem, etiamſi ſemen non emittant.*
42 *Hircire quid ſit.*
43 *Potentia coëundi anticipat pubertatem.*
44 *Pubertas in matrimonialibus reſpicitur quando quis generare poteſt.*

QVÆSTIO IV.

De Pueritia.

PVeritiæ, ac pueri nomen latè patet; Pueritia 1
enim quatuor ſub ſe ætates comprehendit, in-
fantiam nimirum, pueritiam, pubertatem, & adoleſ-
centiam, Tadæus Florent. *comment. 1. Aphoriſm.13.*
verſu, nota ergo, & licet Fernel. loco iam ſæpius

 citato

citato has quatoor ætates maluerit adoleſcentiæ
nomine inſignire, & merito, quia in his omnibus
2 ætatibus homo adoleſcit, tamen etiam Pueritiæ
nomen ſibi vendicarunt: nam quemadmodum
Adoleſcentia extendit ſe ad vigeſimumquintum
annum, Gal. comment. Aphor.5. Aphor.9. & Fer-
3 nel. loca citat, ſic etiam & Pueritia, cùm puer intel-
ligatur quis donec durat pubertas, Bart. in l. Mela,
4 num.4 ff. de alim. leg. pubertas autem in omnibus
præterquam in matrimonialibus ad 25. annum ex-
tenditur. Abb. in c. tua, num 2. de deſponſ. imp. Aret.
5 in §. Minor. num.11. inſtit. de adoptionib. & idcircò
ante 25. annum pueri minores vocantur, cap. in præ-
ſentia. §. Quare de probationibus, Farin. pract. crim.
lib 3 par.2. tom.1. q.41. n 21

6 Nec ſolum adoleſcenti, ac puberi pueri nomen
conuenit, ſed etiam infanti: paſſim enim in ſacris
literis pueri nomine vocantur infantes, & de Chri-
ſto Domino recenter nato, Lucæ cap.2. *Videntes au-
tem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de
puere hoc*, & ibid. cap 1. de Ioan. Baptiſta, *quis pu-
tat puer iſte erit?* & vbique alias, quin etiam Hipp.
in lib. de Nat. puer. poſt completam fœtus formatio-
nem puerum ipſum vocitare conſueuit.

7 Sed proprius ſumentes pueritiæ nomen, dicen-
dum eſt, eam eſſe ætatem intermediam inter infan-
8 tiam, & pubertatem, vel melius, eſſe totum illud
ſpatium vitæ, quod interuenit incipiendo ab eo, in
quo primum infantes expeditè loqui incipiunt, vſ-
9 quequo pubeſcant & idcircò Puer dicitur, propriè
loquendo minor 14. annis, Gloſſ. in l. ſancimus,
C. quæ ſit bon. poſſ. Gloſſ. in c. ex ratione, de Ætat. &
qual. & in proæ. tit.14. verb. Pueris, & in cap. ſuper
inordenata, de prabend. & dignit. verb pueri. tit 5. &
in c. referente de delict. puer. Bart. in l. ſeruis, ff de le-
gat.5. licet idem Bart. in l.1. §. initium, n.1. ff. de po-
10 ſtul. pueritiam ad 17. annum extendi voluerit, aliis
ad 15. vt Terentio Varrone, aliis ad 16. vt Seruio
Tullo illam prorogantibus, aliis verè etiam ad 18. vt
11 Gloſſ. in cap. in veteri, diſt.77. cum Menochio tamen
dicamus puerum dici à ſeptimo anno, vſque ad 14.
annum verò perdurare cum iam citatis Doctoribus
pueritiæ ætatem concludamus, Farinac prax. crim.
part.2 tom.1. lib.3. quæſt.42. n.6.

12 Quæ ætas pupillaris quoque dicitur, & in ea con-
ſtitui pupilli, Gloſ. in c. ex ea, de elect. & elect. pot.
13 Gloſ. in iam ſæpius cit. §. minor. natu. Bart. ibid. quam-
quam pupillaris nomen etiam ſuperiorem ætatem,
hoc eſt infantiam comprehendit, vt patet ex citata
Gloſ. in d. c. ex ea. Quæri autem poteſt de pueris id,
quod ſupra de infantibus quæſitum eſt circa intel-
lectus perfectionem, vtrum ſcilicet & in iis talis ſit,
quæ impediat, quo minus propria, & ciuilia nego-
tia obire poſſint, & dicendum videtur, quod licet
progrediente ætate ſemper intellectus in homine,
proficiat, ita vt, quo maior natu homo eſt, eo maio-
rem, ac perfectiorem intellectum habere præſuma-
tur, quantum eſt ex hoc, ſimpliciter tamen pueros
14 intellectus, & rationis minimè eſſe participes: hac
igitur ratione, licet puer proximus pubertati, vel vt
Iuriſperitorum nonnullorum modo loquar, poſt de-
cimum annum cum dimidio (tales enim magis pu-
15 bertati proximi dicuntur, Gloſſ in l. pupill. inſtit. de
16 inut. ſtipul.) maiori intellectu dotari videatur, quam
proximus infantiæ, hoc eſt antè prædictum termi-
num, vt Gloſſ ibid. in verb. infantiæ proximus, tamen
ſimpliciter loquendo, vtrumque eſſe rationis exper-
tem dicendũ eſt: de his enim dicebat Ariſt. 8. de hiſt.
anim. cap.1. eorum animam non differre ab anima
belluæ: quod intelligendum venit quoad rationis
vſum: & idipſum firmauit Gal. in lib.3. de Plac.
Hipp. & Plat. cap.7. claſſ. inquiens, *Pueri ratione
minimum vtuntur, & ira, & cupiditatibus vt beſtia
ſeruiunt*, quod & lib.5. c. vlt. in his verbis repetit,
*Adulti ratione iracundiam refrænant, pueri autem ni-
hil tale efficiunt quemadmodum neque beſtia*, & antè
illum firmauit eandem ſententiam Plato, 4. de rep.
verſ fin Ne vero putes, Galenum pueros fortaſſe vo-
care infantulos ſeptennes, vel natu minores, ipſe ſe
ipſum declarat, comm.3. Aphor.14. vbi pueros ſe
appellare infantes vſque ad pubertatem, & infrà
teſtatur.

Hoc ipſum etiam ex communi hominum ſenten- 17
tia patere poteſt, cùm enim quid ſignificare volu-
mus vndequaque, ac hominum cuicunque notum,
dicimus, puero etiam notum eſſe, vt qui parum,
imo nihil cognoſcere præſumatur, quo prouerbio
vſus eſt Homer. Odyſſ.6.

Facile autem nota ſunt etiam ſi puer praires infans.

Et Plat. in conuiuio, idemque Plat. in lib. de nat.
hum. verſ med. per puerum rudem, ac ineptum ho-
minem ſignificabat, inquiens, *Puerum in omnibus
huiuſmodi te ipſum putabis*, & in protagora verſ. fin.
Ita vt is (de quo loquebatur) *puero nihilo melior
appareat*, quaſi dicat rudis, & inſipiens. Alias vero
millies. Idem Plato, pueros & intelligentia carere,
& rationis eſſe expertes teſtatus eſt, præcipuè verò 6.
de leg. Puerum omnibus beſtiis magis intractabilem,
& inſidioſam, acrem, ac procaciſſimam beſtiam vo-
cabat. Ecquid nam multis opus eſt in re vel pueris
ipſis notiſſima? ſatis ſit ex Sacris adduxiſſe, puerum
pro inſipienti accipi, vt eſt Eccleſiaſt. cap 10. verſ.16.
Væ tibi terra, cuius rex puer eſt, & Eſaiæ c 3. verſ.3.
Et dabo pueros principes eorum, iure merito ergo
hæc ætas improuida dicebatur à Lucret. lib.1. & 4.
de rer. nat.

Vt puerorum ætas improuida ludificetur.

Dubitatur tamen de pueris pubertati proximis,
ſeu qui decimum iam annum peregerunt, hos enim 18
aliqualem habere intellectum ex Ariſt. ſententia di-
cebat Maluaſ. in terminis minoris, conſ.65. num.15.
vol.1. idcirco fortaſſe tunc temporis dicuntur doli 19
capaces, l. Pupillum, ff. de reg. iur. Zabar. de homic.
vol. & caſ. in c. ſi furioſus, n.7. Imo cum tunc quia ſit
perfecti intellectus, com eſt doli capax, Iaſ. in l.1.
ff. de acquir. har. §. Adipiſcimur, num.18. quia in ta-
les omne delictum cadit præter adulterium, c.1. de 20
del. puer. Summ. Hoſt. lib 4. de frig. & malefic. num.3.
ſequitur hinc, quod pueri decennes, aut paulo ma-
iores perfecti ſint intellectus.

His tamen ex ſuperioribus patet reſponſio, reſpe-
ctiuè enim ad peractam ætatem illi locuti ſunt, nam 21
ſimpliciter impuberem iudicio carere apertiſſimè
dixerunt DD. Archid. in c. ex eo, num.2. de elect.
ipſumque ignorare omnia quæ videt, l.1. §. impube-
res, C. de falſ. mon. licet dubium non ſit, quod in his, 22
qui iam pubertati accedunt, manifeſtum intellectus 23
rudimentum appareat: vnde benè Peleus quæſt. in- 24
rid.13. tales ſemiplenum habere iudicium dixit,
quod etiam ipſæ leges firmare videntur, cum mi- 25
nores fragile habere conſilium firmant, l.1. ff. de mi-
nor. Boer. conſ.39. num.1. ex cuius conſilij fragilitate
mirum non eſt eos, vt Terentius in Hecyra act.3.
ſc.1. dicebat eſſe leui ſententia, vnde Gal. in lib. de
fœtuum form. cap.3. in fin. claſſ.3. pueros dicebat, 26
quoad rationalem animam, imperfectos eſſe, & alibi
eos, quæ corporis ſunt, functiones optimè exercere
dicebat, quæ vero animi, non ita, ſed proxima po-
tius ætate.

Secundo videndum hic de potentia coëundi, an
ſcilicet

ſcilicet in hac ætate poſiti apti ſint ad Venerem exercendam; licet enim, vt ſuprà dixi, *ex cap. 1. de delict. puer.* in impuberem omne delictum cadere poſſit, præter adulterium, & impubes non præſumatur apud Iuriſtas potens ad coëundum, Boſ. *in pract. crim. tit. de delict. n.28.* Sord. *conſ.364. n.33. tom. 3.* Vnde ob defectum naturalis vigoris ad coïtum non poteſt contrahere matrimonium. Rot. *in Hipperegien. pratenſi matrimonij*, 1. *Decembris* 1589. *coram Comitulo.*

28 Tamen non deeſt dubitandi locus, cùm multi caſus enarrentur puerorum, qui nouennes, aut decennes non tantùm coïuerint, verùm etiam filios generauerint; & inter alios vulgatus eſt caſus etiam inter ipſos Iureconſultos teſtimonio Diui Hieronymi, ſiue vt alij malunt, Diui Gregorij confirmatus, quem refert Gloſſ. *in ſum.* 20. *q.* 1. & plures huiuſmodi hiſtorias recolligit Schenck. *obſeru. Medic. var. lib. 4. tit. de Conceptione*, quin etiam ipſe ſimilem his hiſtoriam hic ſubnectere poſſem, quam tamen omittam. De fœminis item ſimiliter eadem, quæ de maſculis circa eam rem enarrantur, & Solin. *de cir. orb. cap.63.* (vt hoc obiter dicamus) meminit quarundam mulierum Indarum, quæ quinquennes generant, octennes tamen conſeneſcunt, ac pereunt, ſed quod magis mouere nos poteſt, Ioubert. *lib. 2. Error. popul. cap. 2.* multis probat, pueros nouennes, ac decennes, & præſertim puellas concipere aliquando poſſe, & plures etiam concepturas ante pubertatem ſi viro vterentur. Hæc tamen nihil ad nos, ſed ex his, quæ ab aliis relata ſunt, & quod ad noſtras regiones pertinet, videbatur deduci poſſe, pueros impuberes, & ad coëundum, & ad generandum aptos eſſe poſſe.

29 Contrarium tamen veritatem habere dicendum,
30 nunquam enim puer aptus erit ad coëundum, & multò minùs ad generandum, quia ſemen non poteſt emittere: licet enim aliqui infrà tempus pubertati conſtitutum & coïuerint, ac ſemen emiſerint,
31 & filios procreauerint, hoc non ex vniuerſalis Naturæ, ſed ex particularis inſtituto factum: vniuerſalis enim ſua opera in pluribus commonſtrat, & per ea plura indiuidua regulantur, non vero per particularem aliquam naturam. Veruntamen & ij ipſi, qui infrà præſcriptos terminos coïuerunt, & generarunt, pueri ampliùs dicendi non erant, etiamſi ſep-
32 tennio minores generaſſent; ſed puberes vocandi, cùm pubes dicatur is apud Iureconſultos præcipuè,
33 qui poteſt concipere, & generare, *cap. Puberes de deſponſ. Impub.* quamobrem rectè Summa Hoſtienſ.
34 *lib. 4. de ſponſ. Impub. n. 5. & 7.* dicebat, non attendi numerum annorum, ſed puberem dici etiam minorem 14. aut 12. annis, ſi modò malitia ſuppleat ætatem, hoc eſt, ſi coïre poteſt: vnde eſt, quod Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 1. caſ. 57. n. 32.* rectè ſenſiſſe dicendus ſit, cum inquit: *Si puer decem annorum ad coëundum potens eſt, vxorem ducere poteſt.*

35 Ex ea his apparet malè pronuntiatum eſſe ab Alex. *in l. Aurib. ff. de vulg. & pupill. n. 14.* Impuberem poſſe contrahere matrimonium, & habere filios, quando malitia ſupplet ætatem, & malè quidem contrariatus ex Bart. contrarium tenenti, *in l. in pupill. de vulg.*
36 *& pupill. n. 6.* vt idem Alex. refert; nam eo ipſo, quod hic, quem impuberem vocat Alex. aptus erit ad generandum, iam non erit ampliùs impubes, ſed pubes, cùm præcipuè per hoc, vt dixi, quis dicatur pubes, quando ſcilicet potens eſt ad coëundum; hoc enim inter alia pubertatis ſigna euidentiſſimum, ac infallibile dicunt Iuriſperiti. Summa Hoſtienſ. *vbi ſuprà, n. 4. & 5.* Abb. *ibid. n. 2.* quippe cum quatenus quis impubes eſt, non præſumatur potens ad coëundum, vt dictum iam ſuperius eſt; 37
Alex. autem nimis ſe reſtrinxit annorum quantitati, cum dixerit, impuberem poſſe habere filios; id enim ſibi voluit ille, quod impubes, hoc eſt, qui ad annos à lege pubertatis præſcriptos adhuc non peruenit, potis ſit ad generandum, quando malitia ſupplet ætatem, attendens potius nomini, quàm naturæ rei.

Ex hoc quidem pacto Alex. opinio veritatem habebit, ſecus autem ſi impuberis nomen in propria, 38
ac germana ſignificatione accipiatur: nam nomen Impuberis dicit ineptitudinem ad generandum, cum iſtud ipſum nomen apud Ariſt. 7. *de hiſt. Anim. c.* 1. pro ſterili accipiatur; *Prodeunt*, inquit, *nonnulli iam inde à primo ortu natura impuberes, infœcundique*, & paulò infrà: *Mulieres etiam ſimili modo Impuberes à Natura creari poſſunt*: nec abs re doctiſſimus Fernel. *Pathol. lib. 6. cap. 17. in principio*, Impuberes ſte- 39
riles eſſe abſolutè dicebat, quia quatenus impuberes habent repugnantiam quandam, & naturalem ineptitudinem ad generandum tam ex parte potentiæ ad coëundum, quàm ex parte emittendi ſemen, quàm etiam ex parte ſeminis, quod tamen vel non emittunt, vel dato quod emitterent, fœcundum non eſt, quod non ſolum de Impuberibus, ſed etiam de ipſis puberibus affirmabat Gal. *lib. 2. de ſan. tuend.* 40
cap. 1. claſſ. 2. dicens: *Quæ enim hanc* (iuuentutem) *vel præcedunt ætates, vel ſequuntur, aut planè ſemen non effundunt, aut certè infœcundum, aut malè fœcundum effundunt.* Etiamſi verò in Impuberibus, qui 41
iam pubertati accedunt, non ſolum reperiatur coëundi appetitus, ſed etiam aliquando potentia, ac coëuntes aliquam percipiant voluptatem, etiam ſemen non emittentes, Ariſtot. teſte, *Problem. ſect.* 30. *Problem.* 1. quam coëundi voluntatem, ac Veneris pruritum *hircire* apud Hipp. vocari teſtatur Gal. *in 7.* 42
de morb. vulg. comm. 3. sext. 25. claſſ. 3. Licet apud Ariſtot. *lib. 1. de gen. animal. c. 18.* hircire dicuntur, quæ nimia alimenti copia luxuriant, & idcircò minus ſeminis habent: ſed apud Galenum *hircire*, id eſt, quod in canibus *catulire*, dixit Varro 2. *de re Ruſtic. c. 16.* atque ea de re benè firmauerit Abb. *in c. à nobis, de deſponſ. Impub. n. 3.* potentiam coëundi an- 43
ticipare tempus pubertatis; tamen quia impuberes nec ſemen verè aut emittunt, aut emittere poſſunt, conſequenter generare, idcirco, durante hac generandi impotentia, impuberes vocandi ſunt, ac eadem impotentia terminata, ſemen emittentes, & generantes, etiam eum annorum numerum, vt dixi, non complentes, in quo plerumque cæteri pubeſcere ſolent puberes, & non vltrà impuberes dicendi, & idcircò idem Abb. *in c. Quon. freq. Vt lit. non conteſt. n. 18.* dicebat, & benè, quod licet pubertas in pluribus accidere ſoleat 14. anno, tamen reſpectu matrimonij reſpicimus, quando quis generare poteſt.

S V M M A R I V M.

1 *Pueritia dicitur Impubertas, & Impuberes in ea ætate conſtituti.*
2 *Impubes accipitur aliquando pro minore 25. annorum.*
3 *Pueritia incipit à ſeptimo anno, deſinit vero 14. ſic & Impubertas.*
4 *Pueritia nomen ad alias extenditur ætates.*
5 *Impubertas propriè quæ ætas dicatur.*
6 *Propoſitio In, poſita in principio nominis importat negationem.*
7 *Impubes quis ſit.*
8 *Impuberis nomen ſimile eſt nomini inteſtati.*
9 *Inteſtatus quis dicatur.*
10 *Impubertas in duas partes diuiſa.*
11 *Ætas Infantiæ proxima quæ.*

12 *Pubertati proxima ætas quæ ſit ſecundùm aliquos, & ſecundum alios quæ, n. 14. Reprobatur vtraque ſententia, num. 13 & 15.*
16 *Eatenus quis dicitur pubertati proximus, quatenus aliqua rudimenta pubertatis habet, & n. 22.*
17 *Proximi pubertati qui dici debeant iuxta Galeni ſententiam declaratur, n. 19.*
18 *Non eſt vnus omnium certiſſimus pubeſcendi terminus.*
20 *Inter Iuriſperitorum opiniones quænam ſ Galeno magis conſona, & quæ minus, n. ſeq.*
23 *Tempus apud leges conſideratur aliquando de momento ad momentum.*
24 *Menochij opinio approbatur.*
25 *Tempus pubeſcendi, & ſe pubertati approximandi diuerſificatur pro temperamentorum diuerſitate.*
26 *Iudex debet cognoſcere temperaturam eius, cuius ferre iudicium debet, an proximus pubertati dici illi conueniat.*
27 *Temperamentorum cognitio ad Medicum ſpectat.*
28 *Multa pubeſcentiam ipſam, & conſequenter ætatem pubertati proximã, & retardare, & accelerare poſſunt.*
29 *Ipſa natura intrinſecu eſt prima, & adæquata cauſa celerioris, aut tardioris pubeſcentiæ.*
30 *Iudex deberet adhibere Medicos in definitione eius quaſtionis, an quis pubertati proximus ſit?*

QVÆSTIO V.

Qui dicantur pubertati proximi.

1 ÆTas pueritiæ dicitur etiam Impubertas, & qui
in ea conſtituti ſunt Impuberes, Gloſ. *in l. hæ-
red. computatio, ff. ad l. Falc.* nam impubes dicitur mi-
nor 14. annis, & vſque ad 14 annos, *l. non ſolùm, § ſi
libertus ff. de excuſ. tut.* Iaſ. *in l. impub ff. de acq hæred.*
2 *n. 2.* Alber. *in dictiõn. in verb impubes*, licet, vt habetur
ex *eadem l. non ſolùm*, impubes aliquando accipiatur
pro minore 25. annis, ſed impropriè, & largo modo.
3 Quemadmodum autem pueritia à 7. anno inci-
pit, deſinit verò in 14. ex ſuprà citatis, ſic & impu-
bertas, Hoſt. *in ſum. lib. 4. de deſponſ. impub. n. 3.* Farin.
vbi ſupra, n. 8. ſed pueritiæ nomen ad alias quoque
ætates extenditur, vt ex ſuperiori quæſt. patet; im-
4 pubertas autem non ita; nam propriè loquendo ea
5 ſolummodò ætas dicitur impubertas, quæ inter pu-
bertatem, & infantiam media eſt: quanquam enim
6 illa præpoſitio *In*, cum in principio nominis poni-
tur, negationem ſignificat, Gloſſ. *in l. ſacrilegi, ff. ad
l. Iul. pec.* & patet in pleriſque nominibus, ne dicam
omnibus, vt impotens, ignarus, inutilis, inobediens,
infirmus, impiger, imprudens, irrationalis, infre-
quens, innatus, & huiuſmodi, itavt *impubes* idem
importet, ac ſi dicas, *non pubes*, tamen videtur cum
negatione in hoc nomine notari proxima aptitudo
7 ad pubeſcendum, tanquam ſi diceres, Impubes is eſt,
qui adhoc pubes non eſt, ſed pubertati proximus,
vel in ætate pubertati proxima: ſecùs enim dicen-
do, non minùs hoc *impuberis* nomen cæteris ætati-
bus conuenire poſſet, quæ extra pubertatem ſunt,
quàm huic, quæ propriè *Impubertas* à nobis dicitur.
8 Similem nominis ſignificationem reperies in
nonnullis aliis vocibus com hac negatione compo-
ſitis, quæ cum negatione proximam, vt dixi, impor-
tant aptitudinem ad eam ipſam rem, quam negant,
9 vt eſt, exempli gratia, nomen *Inteſtati*, neque enim
quilibet, qui teſtamentum non conficit inteſtatos
decedere dicitur, ſed is tantum, qui cùm poſſet con-
dere teſtamentum, non condidit, *l. Inteſtati, ff. de
ſuis, & legit. hæredibus.* Vnde Iuuen. *Sat.* 1.
Hinc ſubitæ mortes, atque inteſtata ſenectus.
nempè quia ſenes maximè teſtamentum condere
poſſunt, ac debent.
10 Hæc igitur ætas à Iuriſperitis in duas partes diui-
ditur, quarum vnam vocant ætatem Infantiæ pro-
ximam, alteram verò ætatem proximam Pubertati,
vt in ſuperiore quæſtione iam meminimus, vtraque
verò ſub pueritia continetur. Menoch. *de arbitr.
lib. 2. cent. 1. caſ. 57. num. 19.*
Incipit porrò ætas, quæ Infantiæ proxima dici- 11
tur ab anno ſeptimo, Menoch. *vbi ſup. n.* 12. vel iam
perfecta infantia ac durat ſecundùm Iuriſperitorum
ſententiam, & terminum ab iis aſſignatum in mari-
bus vſque ad decimum annum, & vndecimi di-
midium, in fœminis ad nouem vſque, & dimidium
decimi, ita ſæpiùs iam citata Gloſſ. *in §. Pupillus
omne, verb. Infantiæ proximus, Inſt. de inut. ſtipul.*
A quo tempore ſuprà vſque ad annum 14. enu- 12
meratur ætas, vel ætatis pars illa, quæ pubertati
proxima dicitur ſecundùm communiorem Iuriſpe-
ritorum ſententiam, Gloſſ. *vbi ſup. & in l. Pupil-
lum, ff. de reg. Iur.* Gloſſ. fin. *in l. 1. ff. de nov.* Iaſ. *in l.
properandum, §. Et ſiquidem, n. 2. C. de Ind. & in Auth.
Sacramenta, n. 6.* Caſtr. *ibid. n. 2. & conſ.* 384. *n.* 2.
Zabar. *de homic. vol. & caſ. cap. ſi furioſus, num.* 7.
Dec. *in l. Pupillum, de reg. iur. in princ.* Alberic. *in
Dictiõn. in verb. ætas, inſ.* Roland. *conſ. 57. num. 25.*
Cephal. *quæſt* 291. *in prin.* Surd. *conſ.* 364. *num.* 4.
& 31. *Tom.* 3. Bellam. *conſ.* 48. *num.* 44. Couar. *re-
lect. tom. 1. part. 2. caſ. 5. n. 5.* & alios citat Menoch.
vbi ſup. num. 21.
Sed hanc ſententiam reprobat, & confutat ipſe 13
Menoch. ibid. ſimúlque aliam eorum adducit opi-
nionem, qui proximos pubertati eos dici volunt, 14
qui per ſex tantùm menſes à pubertate diſtant, &
præter hanc alias etiam opiniones refert, quas om-
nes benè refellit, vt apud ipſum videre eſt.
Neque abs re videtur Menochius omnes prædi- 15
ctas ſententias reprobare, ac conuellere; nam eate- 16
nùs quis pubertati proximus dicendus videtur,
quatenus in eo aliqua pubertatis rudimenta appa-
rent; at non illicò poſt aſſignatos terminos hæc
rudimenta pullulant, ſed cùm pueri à pubertate pa-
rùm diſtant, vnde Gal. *comm. Aphor. 3. Aphor. 27.
extr. ord. claſſ.* proximi pubertati dici, inquit, illi 17
poſſunt, qui duodecimum, decimum tertium, aut
quartum ſupra decimum annum agunt; quia, cum 18
(vt ipſe addit) non ſit vnus omniũ certiſſimus puber-
tatis terminus propter caliditatis, & frigiditatis
temperaturam; idcircò prout citiùs, aut tardiùs
quis pubeſcit; ſic citiùs, aut tardiùs pubertati fie-
ri proximus dicendus: ea etenim de re varios ille
appoſuit terminos, cùm de proximis pubertati de-
cernere voluit, neque vnico tantùm ſeſe reſtrin-
xit. Ea ergò videtur fuiſſe Galeni mens, vt proxi- 19
mi pubertati dicendi ſint in anno pubertatem præ-
cedenti.
Cæterum Galen. opinioni inter Iuriſperitorum 20
ſententias magis conſona videtur eorum opinio,
qui per ſex tantùm menſes à pubertate diſtantes
dici pubertati proximos voluerunt, cuius opinio-
nis fuit ſuperiùs cit. Gloſſ. *in l. Pupillum, ff. de reg.
iur.* & alios huic ſententiæ fauentes refert ipſe Me-
noch. *vbi ſuprà, num.* 28. Rota *in citata Hipporeg.
pratenſi matrim. num.* 4.
Minùs probabilis inter omnes eorum opinio eſt 21
qui voluerunt, eum dici pubertati proximum, qui 22
per tres tantùm dies à pubertate diſtat, quam re-
fert idem Menoch. *vbi ſuprà, n.* 32. quia vt iam di-
xi, in tantum quis dici poteſt proximus pubertati,
in quantum rudimentum aliquod pubertatis habet,
quod tamen rudimentum non poteſt de die in diem
apparere, quia Natura, & calor ipſi natiuus, cuius
opus illud eſt, non poteſt in tam modico tempore
iam apparentem mutationem in corpore excitare,
neque poteſt hic, vt aliàs apud Leges vſu venire
ſcio, tempus de momento ad momentum conſide-
rari, *l. denique, §. Minorem 23. ff. de minor.* quia
calor

calor ordinarè, ac congruo tempote procedit alterando, & agendo in radicale humidum, non autem de repente.

24 Verum enim verò inter omnes opiniones magis arridet ipſius Menochij opinio, *vbi ſup n.44.* quam magis receptam hodie dicit, & in quam conſpirant Auctores ab eo citati, quibus adde Vigl. *in tit. de teſtam. ordin. n.11* ſcilicet, relinqui Iudicis arbitrio, an quis dicatur proximus pubertati. Quas omnes opiniones recitat Farin. *quaſt. crim. lib.3. q. 91. n. 4. ad plures ſeqq. part. 2. tom. 2.* & Sanch. *de matrim. lib.7. diſput.104. n.37. & ſeqq.* qui *n.40. & ſeq.* Menochij opinioni adhæret.

25 Cùm autem præcipuè ob temperaturæ, caliditatis nempe, & frigiditatis varietatem, hoc tempus in
partibus diuerſificetur, malè videtur iudicari poſſe,
26 an quis ſit proximus pubertati, niſi ſimul & temperaturam eius is, qui iudicabat, cognoſcat.

27 Quæ cognitio cùm ad Medicum ſolummodò
pertineat, ipſe prout quis magis, aut minùs natura
calidus, aut frigidus exiſtet, ſic aut eſſe, aut non eſſe
pubertati proximum iudicare poterit; licet & regionem, & mores, & victus rationem, & inſtitutionem
à puero in iudicando reſpicere etiam debeat:
nam & hæc omnia ſimul, & vnumquodque per ſe
28 pubeſcentiam & retardant, & accelerant, quanquam
29 ipſa natura temperamenti intrinſeca, ac prima cauſa
ſit celerioris, aut tardioris pubeſcentiæ: benè igitur
in hac parte cautum fore per Iudicem exiſtimauerim,
30 ſi Medicum pro definitione huius quæſtionis
vnà adhibeat ad iudicandum.

S V M M A R I V M.

1 *Pubertas dicitur à pube.*
2 *Pubes quid, & num. ſeq.*
4 *Os pubis.*
5 *Pubertas quid.*
6 *Proprium pubertatis eſt pilos in diuerſis partibus corporis generare.*
7 *Barbam ab vlnis puerorum vellere: Prouerbium.*
8 *Hermogenes poſtridie ab ortu pili in inguinibus nati.*
9 *Pubertas, & Adoleſcentia, idem.*
10 *Adoleſcentia ad ſuperiores ætates ſeſe extendit.*
11 *Pubertati propriè conuenit Adoleſcentiæ nomen.*
12 *Adoleſcentia à 18 ad 25. annum enumeratur.*
13 *Ætas diſcretionis quæ.*
14 *Puberibus conceditur, vt teſtamentum condere poſſint.*
15 *Ætas tenera.*
16 *Florida nomen pubertati aptari deberet.*
17 *Pubeſcentia in homine reſpondet, quod in ſtirpibus eſt florere.*
18 *Ætate florentes qui: & ætatis flos, num. ſeq.*
20 *Ætas grata.*
21 *Ætas nubilis.*
22 *Mulier propriè nubilis dicitur, non vir.*
23 *Nubere vxori, Prouerbium.*
24 *Ephebi qui*
25 *Quando incipiat pubertas ex aliquorum ſententia, & ex ſententia Fernely, num ſeq.*
27 *Quartuſdecimus annus nimis præcox pro incipiente pubertate, & num 47.*
28 *Terminus 14. annorum eſt in maſculis, in fœminis autem duodecim.*
29 *Terminus annorum 12. in fœminis eſt præcox, & n.37.*
30 *infallibile pubertatis ſignum eſt concipere, & generare poſſe, & num.78.*
31 *Mas ante ſeminis emiſſionem generare non poteſt, neque fœmina ante menſtrua.*
32 *Quando debeat diri mas, aut fœmina pubeſcere.*
33 *Virginibus menſes non procedunt ante pubertatem.*
34 *Ex fœminis vix duodecima pars in anno ætatis duodecimo menſtruatur.*
35 *Ius adaptatur his, quæ ſecundùm plurimum veniunt.*
36 *Pubertas in fœmina quando incipiat, & num.38.41 43. 44.45. & 46.*
39 *Heſiodi auctoritas magna.*
40 *Nubendi tempus.*
42 *Tutela in fœminis cur celeriùs abſoluatur.*
48 *Fœmina citius pubeſcit, quàm vir, & cauſam ex Heſ. vide num ſeq. confutatur n. 51. veræ eius rationes, vide num 52.*
50 *Fœmina calidior viro Contrarium n.ſeq.*
51 *Fœmina eſt viro imperfectior.*
54 *Tempora perfectionis, & imperfectionis reſpondere ſibi debeat.*
55 *Ratio imperfectionis ipſius fœminæ.*
56 *Perfectius tardiùs augeſcit imperfectiori.*
57 *Ante perficitur corpus, quam animus.*
58 *Fœmina ratione humidioris temperaturæ augeſcit citius quàm mas.*
59 *Humiditatis cauſa corpora faciliùs creſcunt.*
60 *Ratio tardioris augmenti ipſius fœminæ dum in materno vtero commoratur.*
61 *Mas in vtero citius augeſcit, quàm fœmina.*
62 *In fœmina maxima dominatur humiditas.*
63 *Humiditas caloris actionem infringit.*
64 *Pubertas quo anno abſoluatur.*
65 *Plena pubertas quando ſit, & n.67.69.70.*
66 *Triplex pubertas.*
68 *Non eſt vnus omnium pubeſcendi terminus, & n.75.*
71 *Ex quibus ſignis deprehendatur pubertas.*
72 *Corporis inſpectio honeſtatis cauſa expleſa.*
73 *Tria pubertatis ſigna reyciuntur, n. ſeqq.*
76 *Pilorum eruptio non facit ætatis differentiam.*
77 *Coëundi potentiam non eſſe pubertatis ſignum.*
79 *Qui impube non ſunt, coire poſſunt, non generare.*
80 *Potentia coëundi præcedit pubertatem.*
81 *Certiſſimum pubertatis ſignum.*
82 *In pubertate magnæ fiunt corporis mutationes.*
83 *in pubertate dignoſcenda corporis temperamentum conſiderandum eſt.*
84 *Abb. fruſtra quærit indicia demonſtrantia in pubere coëundi potentiam.*
85 *Puberes an integrum rationis vſum habeant.*
86 *Lex non permittit puberibus omnia ſuo arbitrio agere.*
87 *Puberes habent rationis vſum, ſed adhuc rudem.*
88 *Puberes imprudenter ſe gerunt.*
89 *Puberes à paſſionibus nimis vincuntur.*

Q V Æ S T I O V I.

De pubertate.

PVbertas à Pube dicitur, eſt autem Pubes lanugo, 1
quæ maribus vt plurimum 14. anno, aut 15. Fœ- 2
minis 12. aut tardius circa pudenda oriri ſolet. Cagnol. *in §. Impuberibus, ff de reg. iur.* Calep. *in dictio. in verbo Pubes,* Auſonius *in Roſis.*

Collige Virgo roſas dum flos nouus & noua pubes.

Idem etiam apud Hippocratem ſignificare reperies, *in lib. de artic. verſ. med.* cùm inquit, *Pubes autem, & barba ſenior, & varior increſcit,* & alibi ſæpè Celſ. *lib.2. cap.1. ſua Med. Incipiente verò iam pube.* Vnde Pubes pro ipſis adoleſcentibus accipitur. Horat. *lib.2. Carm. od.8.*

Pubes tibi creſcit omnis.

Dicitur præterea Pubes etiam pars ipſa, in qua 3
pili emergunt in infima ventris regione poſita, &
ſub qua veſica ſuam poſituram habet. Ruff. Epheſ.
de part. corp. hum appellat. lib.1. cap.11. Hipp. *in lib.*
de nat. puer. verſ. med At ſimul ac menſibus genitura
via patet, tum puero, ac virgini extrema cuticula ra-
reſcente, pilus in pube naſcitur, & in lib. de carnib.
Ac fortaſſis mirum aliquem ſubit, cur in axilis, &
pube, & reliquo corpore pili mali ſuccreſcunt; ſic &
Gal. *in prim Prorh. comm. 2. text. 37.* vnde os illud 4
huic parti ſubſtratum dicitur os pubis, vt apud Ana-
tomicos videri poteſt, quorum auctoritatem in re 5
nullius momenti minimè neceſſe eſt adducere. Cæ-
terum pubertas id vitæ ſpatium dici poteſt, in quo
primùm pube in pudendis, aliiſque corporis parti-
bus erumpente, primùm ad generandum aptus ho-
mo fit: patet ex Hippocr. *loco proximè adducto in*
lib. de nat. puer. Videtur enim huius proprium pi- 6
los in prædictis partibus procreare, quibus om-
nino deſtituta reperitur ſuperior ætas; qua de re
cum

Digitized by Google

7 cùm inanem, ac futilem operam ſignificare vole-
bant Antiqui, illud iactabant, Barbam ab vlnis pue-
rorum velli, vt recitat auctor in Adagiis, quaſi im-
proprium, ac alienum quid ab ea ætate, proprium ve-
ro ſubſequentis ſit pilos in vlnis progignere, cuius
rei rationem reddit Hippocr. *vbi ſupr.* vnde pro mi-
raculo narratum eſt ab Heliod. *hiſt. Æthiop. lib. 3.*
8 *trans med.* quòd Homero poſtridie ab ortu pili in
inguinibus nati ſint, ex quo caſu cognominatus ſit
Homerus, cùm antea Meleſigenes vocaretur, licet
ſciam communem opinionem eſſe, cognomen Ho-
meri illum à cæcitate reportaſſe, quemadmodum
teſtatur Herod. *in vita Homeri*; ſed hæc obiter.

Plato *in dialogo de Regno*, cum ex contrario ſupe-
riorum ſphærarum motu omnia retrocedere dixiſ-
ſet, homines etiam, quaſi retrogrado, augeſcendi,
imò decreſcendi modo, ad peractas iam ætates re-
meare narrabat, ex quo, inquit, *Pubeſcentium autem
corpora glabreſcentia, & ſingulis diebus, ac noctibus
decreſcentia in recens nati pueri naturam abeunt.* Vbi
glabreſcere, hoc eſt, depilari dixit pubeſcentes, eo,
quia à pubertate ad pueritiam remeabant, cùm in
naturali motu à pueritia ad pubertatem accedentes,
pilos primum progignere conſueſcant, & Auic. 1. 1.
doct. 3. *c.* 3. definiens hanc ætatem, dicebat eſſe æta-
tem illam, in qua homo barbeſcit, vocauitque il-
lam patrio vocabulo *Agulamie*, & *Alreach*, hoc eſt
ætatem pollutionis, quia tunc primum animal ſe-
men emittere ſolet.

9 Vocatur porrò hæc ipſa ætas adoleſcentia ab ado-
lendo; quia tunc maximè temporis corpus ad ſuum
incrementum properat; licet, ſi ad nominis etymo-
logiam reſpiciendum ſit, non hæc ſola ætas dicen-
10 da ſit Adoleſcentia, ſed totum illud ſpatium, quod
eſt à prima naſcendi die vſque ad completum incre-
mentum, perfici ſolitum vt plurimum 24. anno;
vniuerſo enim hoc tempore homo adoleſcit, & in-
crementum ſuſcipit, vt in ſuperioribus quæſtioni-
bus ex Fernelio annuebam, & fatetur ipſe Hippocr.
in lib. de carnib. ante finem.

11 Quanquam autem realiter ita ſe res habet, ta-
men hæc ætas pubertatis propriè Adoleſcentia di-
citur, quia manifeſtiùs, ac multò magis, quàm in
aliis præcedentibus, aut etiam ſubſequentibus æta-
tibus, ac euidentiùs homo adoleſcit; & propriè
hanc eſſe ætatem adoleſcentium ipſe Galen. dixit,
comm. Aphor. 5. *Aphor.* 9. licet à 18. anno initium
ſumpſerit, tamen & adoleſcentiam, & pubertatem
vno eodémque anno terminari ex ipſo patet, vt in-
frà videbimus.

Neque ob id, quòd Galen. *vbi proximè*, vt dixi,
& Fernel. *loco citato Phyſiologia, lib.* 3. *cap.* 10. & ex
12 Iuriſperitis Gloſſ. *in* §. *minor. nat. Inſt. de adopt.* &
Port. *ibid.* dixerint, adoleſcentiam à 18. anno ad
vigeſimum quintum enumerari; idcircò dubites,
non vnam, eandémque eſſe cum pubertate, quia ſi
quod inde dubium inſurgit, ex infrà dicendis facilè
diluere poteris.

13 Dicitur etiam hæc ipſa pubertatis ætas, ætas diſ-
cretionis, Alberic. *in diction. in verb. ætas diſcret.*
& rectè, cum tum primum pueri alicuius rationis
videantur fieri participes; atque ea de re Plato *in
Conuiuio*, hanc ætatem primum mentem habere af-
firmabat, ſub perſona Pauſaniæ dicens: *Non enim
amant pueros priuſquam inceperint iam mentem ha-
bere: hoc autem tempus vicinum eſt illi, quo pubeſ-*
14 *centes barbam producere incipiunt.* Meritò ergò, &
admodum prudenter iam huic ætati per leges con-
ceditur facultas condendi teſtamentum, *l. qua ætate,*
15 *ff. de teſtam. & qui teſtam. fac. poſſ.* Miror autem quòd
hæc ætas dicatur tenera, vt teſtatur Alberic. *in di-
ction. in verb. tenera ætas*, & videtur etiam Celſ. *ſua
med. lib.* 2. *cap.* 7. teneras ætates vocaſſe iuuentutem
præcedentes, & tamen hoc nomen, ſeu cognomen
magis ſuperioribus ætatibus conuenire poſſet, licet
etiam huic aptari poſſe contendamus, ſed hæc leuia
momenti ſunt.

Videbatur quoque debere dici hæc ætas florida, 16
ſeu florens, cum pubeſcentiæ in homine reſpondere 17
dixerit Ariſt. 7. *de hiſt. anim. cap.* 1. *in princ.* quod in
ſtirpibus florere dicimus ex Alcmeonis Crotoniatæ
ſententia. Quanquam Gal. 1. *de ſanit. tuend. cap.* 2.
claſſ. 1. & 2. *de temper. c.* 2. *claſſ.* 1. & alibi millies, &
Paul. *ſua med. lib.* 1. *cap.* 14. & Fern. *loco ſæpius cita-
to*, ætate florentes appellitant iuuenes à vigeſimo an-
no ſuprà. Tamen, ſi quid nomini attendendum eſt, 18
Florentis nomen huic ætati magis conuenire dixe-
rim, præſertim cum animaduerterim Hipp. 1. *præd.
propè fin.* hanc ipſam ætatem, ætatis florem appel-
laſſe, vt ex ſequentibus eius verbis patere poteſt: 19
Contingunt autem, inquit, *& iuuenibus, & virginibus
in ætatis flore, potiſſimúmque circa menſtruorum exi-
tum*: tametſi in 1. *de Diæta*, florentis ætatis nomine
omnes comprehenderint, quæ ſenectutem præce-
dunt, in communi tamen loquendi modo in ætatis
flore conſtitutos dicimus in hac ætate poſitos. Te-
rent. *in Eunuch. Act.* 2. *Scen.* 3.

P. Annos? C. Annos? ſexdecim, flos ipſe.

Nec mirum eſt hanc ætatem gratam appellaſſe 20
Homerum *Odyſſ. lib.* 10. *lib. & vltim.* quia flori ſi-
milis eſt, vnde inquit:

——————Iuueni viro ſimilis
Primùm pubeſcentis cuius gratiſſima eſt ætas.

Quem locum refert Plato *in Protagora in princip.* Sed 21
Ter. *in Andr. Act.* 1. *Scen.* 1. hanc ætatem vocauit
integram:

—————— egregia forma, & ætate integra.

Denique hæc ætas appellatur nubilis, *c. Puberes,
de deſp. impub.* Lud. Ro. *ſing.* 257. *num.* 3. Couar. *re-
lect. tom.* 1. *part.* 2. *cap* 5. *num.* 1. Surd. *conſ.* 363. *n.* 8.
tom. 3. Sanazar. *de matrim. art.* 4. *num.* 7. Dicitur au-
tem virgo, ſeu fœmina nubilis, non verò puer nubi- 22
lis, niſi impropriè, quia propriè fœmina nubit, non
vir. Calepin. in verbo, *Nubo*, Vnde Ouid. *Meta-
morph. lib....*

Pronuba quid Iuno, quid ad hæc Hymenæe veniſtis
Sacra, quibus, qui ducat abeſt, vbi nubimus ambæ?

Quamobrem cum virum vxori ſubiici ſignificare 23
volumus, illum vxori nupſiſſe dicimus, quaſi is vxo-
ri ſeruiat, licet Iuuenal. *Sat.* 2. dixerit:

—————— Nubit amicus,
Nec multos adhibet.

Proprium tamen, vt dixi, fœminæ nubere eſt, non
aliter enim bonos eo verbo fuiſſe vſos reperies,
Plaut. *in Ciſtell. act* 1. *Scen.* 1.

—————— ——LE. heia!
*Hæc quidem Ecaſtor quotidie viro nubit, nupſitque
hodie,*
Nubet mox noctu.

Sed de hoc verbo plura vide apud Tiraq. *in leg. con-
nub. gloſſ.* 1. *part.* 5. *num.* 4.

Cæterùm qui in pube ſunt, & ad annos puberta- 24
tis veniunt, dicuntur Ephebi. Cagnol. §. *in impu-
beribus. ff. de reg. iur. num.* 1. Calep. *in dict. in verbo*
Ephebus.

Incipit verò pubertas in pluribus, & vt plurimum, 25
vt communis fert opinio à 14. anno, *c. is qui de reg. &
tranſ. ad Relig.* §. *pubertatem. inſt. quib. mod. tut. finit.*
Summa Hoſtienſ. *lib.* 4. *de deſp. impub. num.* 3. Abb. *in
c. puberes, de deſp. impub. num.* 2. Aret. *in* §. *minor, n.* 11.
Inſtit.

Inſtit. de adopt. Iaſ. *in l. impuberibus*, *n.2. ff. de ac-*
quir hared. Facit pro medicis Hipp. locus *in Coacis*
*Prænotion. ſent. vel text.*512. Gal. *Aphor. comment.* 3.
Aphor. 57. *& comment.* 4. *Aphor.* 7. *extr. ord. claſſ.*
& 6. *de ſanit. tuend. cap.*2.
26 Sed Fernel. *loco ſæpius cit. Phyſiol.* 3. *cap.* 10. pu-
bertatem à decimo anno initiari voluit, cum tamen
pro comperto ſit, decimum quartum annum à Iu-
riſperitis, ab aliis Medicis, cæteriſque quibuſuis aſ-
ſignatum præcociorem terminum eſſe, quàm par ſit;
habet enim locum in calidis regionibus, & tempe-
27 raturis, at in vniuerſum non ita; quamobrem Gal.
præcociorem terminum non adduxit decimo quar-
to anno, neque ad illum ſe reſtrinxit; quinimò lo-
co iam citato *de ſanit. tuend.* nonnullos tardiùs,
quàm decimo quinto anno pubeſcere affirmauit,
quin & alios in 14. anno pubertati ſolùm proximos
28 fieri dicebat. At terminus hic quatuordecim anno-
rum locum habet in maſculis ſecundùm Legum pe-
ritos: nam in fœminis aliud procedere voluerunt, ſci-
licet, quod hæ in 12. ad pubertatem perueniant, vt
ex ſupradictis auctoritatibus habetur, quibus addi
poteſt Gloſſ. *lib.* 2. *de his qui veniam æt. imp.* Dec.
in c. pub. de deſponſ. impub.
29 Miror tamen, quo pacto hunc terminum adeò
præcocem in fœminis aſſignauerint; cùm ſi eui-
dens, ac infallibile in iis pubertatis ſignum eſt con-
cipere, & generare poſſe ex millies citato *cap. pube-*
res, & ex Abb. *ibid. n.*5. & Hoſtienſ. *ibid.* 4. *num.*4.
& ob eam rem hæc ætas Venereæ poteſtati ſubiici-
30 tur, vt ex Procli ſententia tradit Cœl. Rhodig. *lect.*
*antiq. lib.*19. *cap.* 5. & Epiph. Ferdin. *Theor. lib.* 1.
Theor. 19 & ob eam ipſam cauſam tunc virgo viri-
31 potens dicitur, §.1. *Inſt. quib. mod. tut. fin* Mas quidem
32 generare non poteſt priuſquam ſemen emittat, nec
mulier priuſquam menſtrua patiatur, vt probat
abundè Gentil. *quæſt. med.*39. *verſ. ſciend.* 5. ergò tunc
pubeſcere dicendum putauerim marem, cum pri-
mùm ſemen emittit, fœminam, cum primum men-
33 ſtrua experitur: fauet huic ipſe Hippocr. *in lib. de*
genit. in principio, qui virginibus menſes non prodi-
re dixit intrà, hoc eſt ante pubertatis tempus, ita vt
non niſi menſtruis prodeuntibus virgines puberes
fiant; & manifeſtè tunc animalia in pubertate eſſe,
cùm ſemen emittunt, tradit Ariſt. 5. *de hiſtor. anim.*
cap 14. *& probl ſect* 4. *probl.*4. Alb. Magn. *de animal.*
*lib.*5 *tract.*2. *cap* 2.
34 Veruntamen ſi experientiæ credendum eſt, ex
fœminis vix duodecimam partem duodecimo anno
purgari compertum eſt, imò & multas ex iis, qui-
bus etiam calidius temperamentum à natura indi-
tum eſt, vix in ipſo decimo quarto in hiſce noſtris
regionibus purgari diligenti adhibita cura cognoui,
licet nonnullas, ſed numero pauciſſimas, duodeci-
mo anno, aut etiam citiùs purgari comperecim, in-
ter alias vero puellam carnuſam, ac boni habitus,
quæ nouem annis minor, rectè, ordinatè, multùm, &
aſſiduè purgabatur: ſimiles verò hiſtorias, quæ ta-
men ordinem naturæ non peruertunt, præcocioris
purgationis in puellulis, & de puellula recenter nata
menſtruis obnoxia recolligit Schenck. *lib.*4. *obſeru.*
Med. Rat. tit. de Menſt. purg.
35 At ſi ius adaptari debet his, quæ ſecundùm pluri-
mùm eueniunt, non verò iis, quæ raro contingunt,
vt habetur per *l. ex his*, *& per l ſeq. ff. de leg. & Sen.*
36 *Conſ. & per l. neque Leges, ibid.* ſi pubertatem tunc
eſſe præſentem dicendum ſit, cùm Fœmina purgari
per menſtrua incipit; tunc enim, & non ante gene-
rare poteſt, terminum duodecim annorum à Iuriſ-
37 peritis aſſignatum præcociorem eſſe, quàm par ſit,
concludendum. Neque me à mea opinione remo-
uere debet quod firmat Rota *in Toletana nullitatis*
matrimonij 1639. *coram Coccino n.*2. nempe puberta-
tem in muliere requirere ætatem annorum duode-
cim: quia loquitur ſecundùm canonizatam Docto-
rum opinionem; vel voluit pubertatem non poſſe
in minori ætate adeſſe, quàm duodecim annorum,
& iure, ob menſtruorum apparentiam tunc, & non
antè. Faciunt ad meam ſententiam roborandam 38
multa Doctorum hominum teſtimonia, ac omnium
primum Heſiod. *in lib.* 2 *oper. & dier.* apertiſſimè
mihi fauentia in hæc verba:

Iunge tibi vxorem dum firmus adhuc vigor adſit,
Annos cum numeras ter denos, pluſvè, minuſvè
Aptum eſt coniugium, decimo ſed fœmina quarto
Anno pubeſcit, nubat mox deinde ſequenti.

Neque parui facienda eſt Heſiodi auctoritas, vt 39
quæ à magnis viris, & ſcientia eminentiſſimis ad
ſuas rationes, & aſſertiones roborandas ſæpè ſæpius
adducta fuerit, vt à Plat. 5. *de Rep.* vbi illum Sapien-
tem appellat, (quod etiam nomen reportat ab Ariſt.
in lib. de Xenoph. Zen & Gorg. in princ) *& 8. eiuſdem*
de Rep. in princ & in Charmide, ſiue de Temperan-
tia propè principium, & 3. quoque de Legibus, & alibi,
& ab Ariſt. *Probl. ſect.* 4. *probl.* 26. nec non etiam à
Gal. *de cuiuſque anim. peccat. not. atq. med cap.*4.
Quod tamen de tempore nubendi Heſiod. tra-
didit, (& hoc obiter dicamus) contrarium eſt ſen-
tentiæ Plat. 5 *de Rep & 4 & 6 de Leg. in fin.* qui fœ-
minas non niſi vigeſimo anno nubere voluit, licet 40
in pracit. ſexto de leg. etiam in 18. admittat, cui con-
ſentit Ariſt. *Polit.* 7. de viris autem omnes conſen-
tiunt, quòd in trigeſimo vxorem ducant: de ætate
autem ad matrimonium apta tam in viro, quàm in
fœmina, copioſiſſimè ex quamplurimis auctoritati-
bus Tiraq. *Gloſſ.* 1. *part.*6. *l.* 6. *per tot. in leg. conn.*
& poſt hunc Couarr. *de ſponſ. & matrim. part.* 2.
cap 5. *num.* 1.
Sed ad rem redeuntes, non deſunt etiam aliæ
quamplurimæ auctoritates ad demonſtrandum duo-
decimum annum non eſſe verum pubeſcendi tem-
pus, aut frequentius in fœminis, ſed potiùs deci-
mum quartum; inter quas eſt Macrobij locus *in* 1.
*de ſomn. Scip. cap.*6. *verſ fin.* qui, *Poſt annos*, inquit,
bis ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit, tunc enim mo-
ueri incipit generatiua in maſculis, *& purgatio fœmi-*
narum, quamquam teſtatur propter votorum fe-
ſtinationem, hoc eſt, vt Iuriſperitorum modo lo-
quamur, propter doli capacitatem, tutelam ma-
turius biennio abſolui legibus, & licet *Saturnal.*
*lib.*7. *cap.*7. dixerit fœminam duodecimo anno pu- 41
bertatis ætatem attingere, loquitur tamen eo loci
ſecundùm iuris diſpoſitionem, non ſecundùm rei
naturam.
Addantur his plurimorum Medicorum auctori-
tates, inter quas primum obtinet locum Hippocr. 43
iam ſuprà adducta. Paul. *ſuæ Med. lib.* 3. *cap* 60.
Mulierum, inquit, *plurimis menſes* 14. *anno fluere*
incipiunt, paucis verò ante 13. *aut* 12. *pleriſque autem* 44
poſt 14. cui aſſentitur Ætius *lib.*16. *cap* 51. & Trotula,
(quem ex aliquorum ſententia fœminam fuiſſe tra-
dit Mercurial. *de morb. mul. lib.* 1. *cap.* 4.) Gentil.
quæſt. 39. *verſ. ſciend.* 1. & alij penè omnes, in- 45
ter nouiſſimos autem ſatis ſit adduxiſſe Mercurium
in lib. cui tit. la Commare, *lib.*1. *cap.* 16. & Lauren-
tium *Anatom. lib.* 8. *quæſtion.* 7. vbi eius rationem
habet. Non conticenda verò Ariſtot. *aſſertio* 1. *de*
Gen. Anim. cap. 20. *&* 7. *eiuſdem cap.* 1. quibus in
locis eodem tempore fœminis profluere menſtrua
firmauit, quo maribus ſemen; patet autem, non
ante

46 ante decimum quartum mares, vt plurimum ſemen
emittere, non ante decimum quartũ: ergo, ex eius ſen-
tentia, fœminæ pubeſcunt, quia non ante menſtrua
patiuntur, & ita ſe rem habere firmat, Alex.
*probl. lib.*2. *probl.*38. & Alb. Magn. *de anim. tract.*2.
*cap.*1.

Licet ergo cauſam à Gellio adductam, votorum
nimirum in fœminis feſtinationem, libens admit-
tam, mouiſſe legiſlatores, vt in illis tutela matu-
rius biennio abſoluatur, tamen quoad pubertatem
ſi eius terminus in fœmina pro rei natura eſt conſti-
tuendus, decimusquartus potius, quam duodeci-
mus conſtituendus eſt, veluti etiam in maſculo, in
quo tamen ſerior conſtitui poſſet: pauci enim in
decimoquarto pubeſcunt, & ij quidem, qui natura
calidiores ſunt, plures decimoquinto, aut etiam
47 decimoſexto, vt ex ſuprà citatis Galen. auctorita-
tibus clarè patet.

Negari namque nullo pacto poteſt, fœminam
ſemper citiùs impubeſcere, facta comparatione in-
48 ter calidam fœminam, & marem æqualiter calidũ;
ſemper enim fœmina marem per anni dimidium,
aut etiam integrum annum in pubeſcendo antece-
det, quod & ipſe Hipp. teſtatus eſt in *lib. de ſeptim.
par. ver. fin & 6. de morb. vulg ſext.*2. *text.*35. & cum
eo alij omnes.

Cuius rei rationem, cùm reddere niteretur Hoſt.
49 *lib.*4. *tit. de deſp. impub.* n. 1. neſcio quanam auctorita-
te fultus, aut qua ſcientia munitus, quave edoctus
experientia dixerit, fœminam citius ob id pubeſce-
re, quod & calidior, & ingenioſior ſit viro. Nec
deſunt Hoſt. & auctoritates, & rationes ad illud
firmandum, quas tametſi profectò ille non adduxe-
rit, tamen adducamus nos in eius ſententiæ fauo-
50 rem. Ratio ergo in promptu eſt, quia fœmina multò
magis, quam mas ſanguine referta conſpicitur, ergo
calidior cenſenda eſt, ſanguinis enim multitudo non
niſi ex calore prouenit. Accedit Hippoc. auctori-
tas in 1. *de morb. mul.* vbi hæc reperies, *Calidiorem
enim ſanguinem mulier habet, ideoque viro calidior
eſt*, cuius opinionis fuit etiam Parmenides, teſtante
Ariſtot. 2. *de partibus Anim. c.*2. *in princip.* Alias in-
ſuper rationes adducunt, qui eam quæſtionem ex
profeſſo diſcutiunt, quos infra citabimus.

51 Veruntamen cùm realiter fœmina viro ſit frigi-
dior, & humidior, vt omnes cæteri Philoſophi, ac
Medici conſentiunt, Hipp. *in lib. de Nat. Puer. & 1.
de Vict. rat. non longè à fine.* Ariſt. *vbi proxime, c.*3.
*& cap. de Gen. Anim. c.*10. Gal. 2. *de ſem. c.*4. *claſſ.*1.
*& comm. Aphor.*3. *Aphor.*11. *extr. ord. claſſ.* Auic. 1. 1.
*doctr.*2. *cap.* latè Macrob. *Saturn. lib.*7. *c.*7. latiſſimè
porrò conciliat *differ.*68. *per tot.* Valleſ. *controu.
Philoſ. ad Med. lib.*1. *cap* 9. Coſtræus in *diſquiſ. Phy-
ſiol. lib.*3. *c.*3. Epiphan. Ferd. *Theor. lib.*1. *Theor.*23, Ro-
rar. *Contrad. Med. Hipp. contrad.* 38. Andr. Lauren.
*Anatom. lib.*8. *quæſt.*2. *per tot.* & nouiſſimus Nan-
cel. *in Analog. Microcoſ. ad Macrob. lib.*7. *part.*3.
*probl.*2. & alij omnes, nullius valoris remanet Ho-
ſtienſ. ratio, quæ ab ipſo Ariſtot. vbi ſupra tanquam
falſa reprobatur, rationibus autem vel adductis,
vel quæ adduci poſſent, reſpondent prædicti omnes,
Hippocratis vero auctoritas pro ipſo adducta quo-
modo intelligenda ſit, non eſt præſentis loci in-
quirere, ſatis pro nunc ſit, ſimpliciter acceptam,
veritatem non habere, licet ſatis aptam eius rei de-
clarationem afferat Rotarius *vbi ſupra*; ſunt tamen
qui textum illum Hipp. germanum non eſſe, ſed
adiectitium voluerunt, quos citat, & ſequitur
idem Laurent. *vbi ſuprà verſ. fin.* [Vide Zacutum
*hiſt. Med. P. p.*130.]

Duplici ergo ex cauſa, ſi veram eius rei rationem 52
quæramus, fœmina citiùs mare pubeſcit, ob natu-
ralem nimirum eius imperfectionem, & ob inna-
tam ſui intemperamenti humiditatem: imperfectior 53
enim eſt fœmina mare, vt cum Ariſt. ſentit Gal.
*lib.*14. *de vſu par. corp. hum. c.*5. *claſſ.*1. quatenus igi-
tur fœmina reſpectu maris imperfectior eſt, minus
ſpatium requirit, vt ſuam integram perfectionem
aſſequatur, quam requirat vir, cuius perfectio ma-
ior abſque dubio eſt: tempora enim perfectionis,
& imperfectionis, hoc eſt augmenti & decrementi,
reſpondere ſibi debent, Ariſt. *in lib. de mor. & vit.*
patet autem, in fœmina multò citius aduenire in- 54
crementum, citius enim generare deſinit, citiuſque
ſeneſcit, quam vir: imperfectio verò ipſius debi- 55
liore emanat calore, & idcircò, licet citius conſe-
neſcat, citius etiam incrementum in ea abſoluitur,
Galen. *in 6. de morb. vulg. comment.*1. *text.*45. *claſſ.*3.
Hanc autem rationem in medium primus adduxiſſe
videtur Hipp. *in lib. de ſept. par. in fin. & in lib. de
nat. Puer.* dicens, propter corporis imbecillitatem
id euenire puellis, vt citiùs quam mares pubeſcant,
ſapiant, & conſeneſcant, cui aſſentitur Ariſtot. 4.
*de Gener. Anim. cap.*6. Hac ipſa quoque ratione
vſus videtur Macrob. *loc. citato*, comparando fœ-
minas exilibus pomis, quæ multo celerius quam
robuſtiora matureſcunt.

Ac profectò in quouis rerum genere illud ipſum 56
euenire apparet, vt ſemper perfectius tardius quam
id quod imperfectius eſt, augeſcat & abſoluatur;
pro exemplo ad hominem ipſum confuge, in quo 57
primum ea, quæ ad corpus ipſum pertinent, perfi-
ciuntur, dehinc ea quæ ad animum, quia animus
corpore multò perfectior eſt.

Sed non ſolum, vt dixi, ratione ſuæ imperfectio-
nis, ſed etiam ratione humiditatis ſuæ temperaturæ 58
& corporis ipſius mollitiei, fœmina citius, quàm 59
mas concreſcit; ob id enim corpora in omnes di-
menſiones facilius & citius ſeſe extendunt, teſte
Galen. *in loco proximè allegato de morb. vulg.*

Poteſt tamen hic obiici, curnam hæc ipſa fœ- 60
minæ imperfectio, ac temperatura, quæ ipſam ex-
tra vterum multò celeriùs, quam marem concreſ-
cere facit, non idem etiam, & cum illa in vtero
eſt, efficere valeat: nam & experientia, & omnium
magnorum virorum authoritate conſtat, marem
in vtero citius abſolui, & ad debitam perfectionem
peruenire, quam fœminæ faciat, Hipp. *in lib. de* 61
*nat. Puer. & 1. de Diæt. & de Morb. vulg. ſect.*2.
*text.*35. Ariſt. 4. *de gener. anim. cap.*6. & ibi Auerr.
Gal. 2. *de ſem. cap.*5. *claſſ.*1. Auic. 21. 3. *tract.* 1.
*cap.*2.

Pro huius dubitationis reſponſione ad Ariſtotel.
eo loci lectorem remitterem, ſed vt præſentaneam 62
habeat reſponſionem dico, quod in fœmina tanta
dominatur humiditas in ſuo primo exortu (omne
enim animal humidiſſimum, cum exortui vici-
num eſt, Hipp. *lib.*1. *de Diæt. non longè fin.*) vt
calorem natiuum obruat, ac eius actionem ita im-
pediat, vt illum materiam ſuo libitu vegetare
non permittat, humiditas enim caloris actionem 63
infringit. Conciliator (Petr. Aponenſis) *diffe-
rent.*12. Facit huic rationi ipſius Hipp. authoritas
in lib. de nat. puer. non longè à fin. extra vterum ve-
rò, quia & primigenia illa humiditas ſenſim deper-
ditur, & calor in dies inualeſcit, facilius in debi-
tam molem, quam primum libuerit, poteſt molliora
ipſius fœminæ membra attollere, cum ipſe nunc
humido dominetur, nec ab eo, vt antea, obrua-
tur.

Sed

Sed cùm hæc ad Iuriſperitos minus fortaſſe pertioere videantur, ad rem redeuntibus dicendum iam eſt, quo anno pubertas finiatoe: ac profectò nou vnum, ſed multiplicem apud leges, & earum
64 interpteres videtur terminum ſortita fuiſſe; nam leges *in ſapius cit. §. minor natu, inſtit. de adopt.* & ibi Port. *num.4. & l. arrogato, ff. de adoption. & emancip. & l. Carbonian, C. de Carbonian. edic.* Summ. Hoſtienſ. *lib. 4. de deſp. impub. num.3. & lib. eod. de frig. & maleſ. num.13.* Zabarell. *de Ætat.*
65 *& qualit. c. generalem, num 4.* Fario. *in pract. crimin. lib.3. part.2. tom.1. quæſt.42. num.20.* plenam pubertatem conſtituunt in decimooctauo anno.
66 Sed Gloſſ. *in eitat. l. arrogato*, teiplicem facit pubertatem plenam in decimoquarto, pleniorem in 17. pleniſſimam in 18. quam imitatus Nicaſ. *in §. minorem nat. num.4. lib.1. de adoption. tit.11.* addidit, ali-
67 quando etiam plenam dici pubertatem anno 15. Abb. verò *in c. tua, num.2. de deſponſ. impub.* & Hoſtienſ. *vbi ſupra num.3.* Aret. *in d. §. minor. nat. de adoption.* & alij pubertatem ad 25. annum protendi voluerunt, quibus fauet ex noſtris Gal. *in locis ſupra citatis*, etiam ex ipſius Hipp. auctoritate, vt iam ſupra retuli.
68 Dicendum videtur, quod quemadmodum non eſt vnus, idemque terminus omnibus pubeſcendi, ſic neque pubertatem finiendi, Gal. *Aph. comm.3.*
69 *Aphor.27.* vt plurimum tamen eam ad 25. annum extendi, ſi ad animi corporiſque conſtitutionem reſpicias, tam corpus enim, quam animus vſque ad hunc terminum ſemper proficere videntur, ita vt tam hic, quam illud hoc tempore perfici videan-
70 tur: at ſi ad generandi virtutem reſpiciamus, rectè in vigeſimo pubertatem dici poſſe abſolutam; hoc namque ætatis ſpatio aptiſſimus iam ad generandum homo videtur eſſe, Alb. Magn. *5. de anim. tract.2. cap.1.*
71 Sed illud apprime Iuriſperitos defatigauit, ex quibus nimirum ſignis pubertas cognoſci poſſit, nam corporis inſpectio, qua antiquitus vtebantur: &
72 quam etiam admiſit Plat. 11. *de leg. trans princ.* à Iuſtiniano honeſtatis cauſa exploſa fuit, vt habetur *in §. pubertatem, inſtit. quib. mod. tut. fin.* vnde Abb. *in cap. puberes, de deſponſ. impub.* Summ. Hoſtienſ.
73 *lib.4. de deſponſ. impub. num.4. & 5.* tria ſigna pubertatis aſſignarunt, hoc eſt ætatem quatuordecim annorum, pilos in pudendis, & coëundi potentiam.
74 Sed & hæc ipſa ſigna fallacia eſſe cuilibet patere poteſt, quia quantum ad primum, ſupra iam ex Gal.
75 probaui non eſſe vnum omnium certiſſimum pubeſcendi terminum, & alios citius, alios etiam ſerius decimoquarto anno pubeſcere, ita vt ſi ad indiuidua te conferas, & de illis iudicare oporteat, fallax omnino ſignum habiturus ſis ex annorum quantitate.
Quoad ſecundum, bene dicebat Fernel. *in ſæpius*
76 *citato cap.16. lib.7. Phyſiolog.* ætatum differentiam non facere pilorum eruptionem, & huiuſmodi quidpiam, ſed conuerſionem temperamento ex intrinſeca cauſa accidentem, vnde etiam pullulante pube, poteſt quis ſecundum hanc ſententiam adhuc eſſe impubes, prætetquam quod, vt huiuſce ſigni certiores efficeremur, iam ad corporis inſpectionem deuenire nos oporteret à legibus nuper repudiatam, & in eundem lapidem impingeremus.
77 Quoad tertium, ſi honeſtatis cauſa electa eſt corporis inſpectio, multo magis eiuſdem honeſtatis cauſa hoc ipſum ſignum reiiciendum; nam vel ad inſpectionem ipſam, vel ad eius euidentiam ad

actum deuenire oportebit, non ſolum cum honeſtatis detrimento, ſed etiam non abſque peccato fieri.
Adde quod & hoc ipſum ſignum fallax eſt, propriè 78
enim non potentiis coeundi, ſed potentia generandi
eſt certum, ac infallibile pubertatis ſignum, nam & 79
hi, qui in pube non ſunt, coire aliquando poſſunt, 80
generare tamen nequaquam, quia ſemen non emittunt; neque enim ſemen ante pubertatem, ſed in pubertate prodit, vt alias ex Ariſt. & Alb. Mag. dixi: quamobrem potentia coeundi præcedit pubertatem, vt idemmet Abb. fatetur *in c. à nobis, de deſponſ. impub. num.3.*
Cum ergo ab iis meliora non adducantur, & ſi- 81
gna adducta fallacia ſint ad probandam præſentem 82
pubertatem, alia veniunt proponenda. Ac profectò nullum magis certum, ac minus fallax poteſt proponi ſignum, quam inſignis, ac cita, & quaſi ſubitanea corporis mutatio; magnas enim fieri in pubertate in corporibus mutationes, non ſolum ex Gal. imo & Hipp. auctoritate, *Aphor. lib.3. Aphor.28.* Alex. *probl.1. probl.125.* Fernel. *Phyſiol. lib.7. cap.7.* patet, ſed ex ipſa rerum experientia palam fit: nam corpus in multo minori ſpatio, quam aliàs par eſſe videretur, in proceritatem attollitur, membra etiam in latus diſtenduntur, mores immutantur ita, vt neſcio quid ſincerioris, ac magis ſanæ mentis præ ſe ferant, vox ex tenui, & exili craſſior & fortior apparet, quod pro præcipuo pubertatis ſigno ponit Alb. Magn. *vbi ſupra* In fœminis autem pectus, & mammæ præ cæteris partibus amplificantur, ac intumeſcunt, aliæque ſanitatis, & morborum mutationes ſe produnt, vt Hipp. docuit *in lib de climat. par. in fin. & cit. Aphor.27. lib.3.*
Cum his præteres corporis inſpiciendum eſt 83
temperamentum, quo cognito, & de aliqua inſigni corporis mutatione certior factus Iudex, ætatis quantitate, aliiſque adminiculis ſimul iunctis, facile declarare poterit, an hic de quo iudicium ferre debet, pubes iam factus ſit, nec ne.
Iam verò ſupra declaraui fallaciam eius conjectu- 84
ræ, quæ ex coëundi potentia deſumitur, quamobrem fruſtra Abb. *in c. de illis, el.2. de deſponſ. impub n.4.* venari ſtudet, quibus indiciis in cognitionem venire poſſimus, an puer ad coeundum potens ſit, nam iis etiam indiciis inueſtigatis, ac repertis, immo de ipſa coeundi potentia certiores facti, adhuc non erit manifeſtum, adeſſe pubertatem, ex ſupradictis.
Denique videamus an puberes integrum rationis 85
vſum habeant, & conſequenter apti ſint ad quæcunque ciuilia negotia indifferenter gerenda: & leges 86
quidem non permittunt his omnia ſuo arbitrio gerere, ſed eos curatoris tutela muniti voluerunt.
Dicendum videtur, quod puberes habeant qui- 87
dem rationis in integrum pene vſum, adhuc tamen
rudem, ac imperfectum, & vbi ratiocinatione opus 88
eſt, eos minimum valere, quamobrem omnia abſque prudentia agunt, & rectè Homer. *Odyſſ.7.*

Sic non ſperaros iuniorem obuiantem facere.
Semper enim iuniores imprudenter agunt.

Iure merito igitur à negotiis gerendis à legibus eliminantur, & ad ſua propria gubernanda Curatores dan-
tur illis, *§. maſculi, inſtit. de curat.* nimis etenim à 89
paſſionibus vincuntur, & in voluptuoſa impetu quodam irrationali feruntur, ita vt vix ab iis vlla ratione deterreri poſſint, reste Plat. & Gal. *in locis iam ſupra adductis*, immo ipſa commonſtrante experientia [ſed aduertendum hæc de prima pubertate intelligi, hoc eſt de ætate quatuordecim annorum] cum verò hæc ſupra quam res patiatur nota ſint, iam huic quæſtioni finem imponamus.

SVMMARIVM.

1 *Adoleſcentia, & Pubertas ſunt vna eademque ætas.*
2 *Iuuentus quæ ætas ſit, num.28.*
3 *Iuuentus ex Ariſt. eſt prima refrigeratiua particulæ augmentatio.*
4 *Adoleſcentia quæ ætas ſit.*
5 *Iuuenis dicitur quis poſt adoleſcentiam.*
6 *Poſt 25. annum completur virilis vigor.*
7 *Quando quis dicatur iuuenis.*
8 *Iuuentus dicitur ætas robuſta,firma,integra.*
9 *Ætas perfecta quæ.*
10 *Animal tunc perfectum eſt, cum totale ſibi debitum incrementum adeptum eſt.*
11 *Perfecta ætas ex vrbis ſtatuto eſt in vigeſimo anno.*
12 *In Romano aëre homines citius perficiuntur.*
13 *Perfecta ætas ex Macrobio quæ.*
14 *Legum cum Macrobio conciliatio.*
15 *Ætas legitima quæ.*
16 *Ætas legitima completa eſt 25 anno.*
17 *Completa i. initiata*
18 *Perfecta ætas non dicitur ante 30. annum.*
19 *Ætas plena.*
20 *Iuuentus in 25 anno incipit.*
21 *Iuuenis quis dicatur ex l. Non aliter.*
22 *Seniores dicuntur in ſeptuageſimo anno. Contrarium num. ſeq.*
24 *Senior multipliciter dicitur.*
25 *Iuuentutis terminus ex Abb & aliis.*
26 *Iuuentutis terminus ex Medicis.*
27 *Medicorum opinio approbatur*
29 *Declinatio in homine quando appareat.*
30 *Iuuentutem à virilitate non diſtinguunt legumperiti.*
31 *An in terminis aliorum ætatum conſtitutis poſſit homo ſeneſcere.*
32 *Senectus quid.*
33 *Senibus cur multa concedantur.*
34 *Dupliciter ante tempus quis poteſt ſeneſcere,& n 38.*
35 *Naturarum nonnullæ citius, aliæ tardius ſeneſcunt.*
36 *Vitium ab valido innato humido procedit.*
37 *Ex morbo in ſenectutem quomodo quis cadere poſſit.*
39 *Ea,quæ ſeni conceduntur à legibus ob corporis imbecillitatem an procedant in aliis,qui ante tempus ſeneſcunt.*
40 *Ea quæ in ſene ob rerum experientiam locum habent,an procedant in iis qui ante tempus ſeneſcunt.*
41 *Experientiam ex annorum multitudine ſenes habent.*
42 *Iuuenis non poteſt eſſe ſapiens.*

QVÆSTIO VII.

De Iuuentute.

1 DE *Adoleſcentia* pluribus agere ſuperuacaneum
omnino eſſe mihi videtur,cũ vna eadẽque ætas
ſit cum pubertate, ac ſit potius genericum quod-
dam nomen pluribus ætatibus conueniens, vt iam
ſupra dixi, ad *Iuuentutem* ergo nobis tranſeundum.
2 Primum ergo breuiter videamus,quænam ætas ſit
propriè iuuentus,ac dicamus, iuuentutem eſſe eam
ætatem quæ ſuccedit poſt totale corporis incremen-
tum,præcedit autem caloris natiui primam declina-
tionem:nam omittam pro nunc Ariſt.definitionem
3 *in lib.de iuuent.c.14.*hæc eſt,*iuuentus,eſt prima refri-
geratiua particulæ augmentatio*, vt quæ longa expla-
natione indigeret: [& hinc iuuenis temperatior
puero,*Concil.*apud Horſtium text.1. p.9.]
4 Sed noſtræ definitionis ratio talis eſt.Adoleſcen-
tia ex Fernel. loco millies citato eſt ætas,in qua ho-
mo,vel animal quodcunque ſuum ſuſcipit incremen-
tum,cui incremento ætas iuuentutis ſuccedit, & ſic
5 poſt adoleſcentiam omnes immediatè enumerant
iuuentutem: vnde iuuenem dici quem poſt adoleſ-
centiam tradunt ipſi legumperiti,Dec.*in l ſi pecuniã,
n 6 ff.ſi cert pet.*& ex Med.Gal.*Aph.comm.5. Aph 9.*
6 Auic.1.1.*doctr.3.cap.3.* & idcirco poſt ætatem 25 an-
norum,ad quos ſe extendit adoleſcentia, completi
dixerunt virilem vigorem, Mant.*de coniect. vlt.vol.
lib.5.tit.12.num,*26 completus ergo, dum virilis iſte
vigor,qui non niſi poſtquam corpus ſuum debitum
incrementum acceperit, completur, tunc ætas illa
iuuentutis ætas eſt: nam poſtquam natiuus calor 7
membra vegetando in debitam molem ſuſtulit,tunc
in ſemetipſum recollectus maior euadit, ac vigora-
tur, atque hac ratione non ſolum corporis, ſed &
animi vires tunc temporis mirum in modum adau-
get, quapropter non ab re hæc ætas dicta eſt ætas 8
robuſta, *l. ſi maritus, § lex Iulia, ff ad l.Iuliam de
adult. & ſtupr.* Albericus *in diction in verbo ætas ro-
buſta*,Maſcard *de probat.concluſ.666.num 11.vol 2.*&
merito, cùm tum maxime viribus polleat animal,
vnde Neſtor apud Homer.*Iliad.4.*

Haſtas autem tractabunt iuuenes,qui me
Minores natu ſunt confiduntque viribus.

Cœlio verò Rhodigino *lect antiq lib.26.cap.*20.ætas
hæc dicitur firma,& integra, ſed fortaſſe hæc no-
mina in eius ſententia communia ſunt etiam con-
ſiſtenti ætati.Celſus verò *ſua Med.lib.3.c.*22.firmiſſi-
mam ætatem vocauit à 12.ad 35.annum,Ob eandem
ipſam cauſam, complementi ſcilicet virilis vigoris,
vocata eſt hæc ætas Perfecta,*l.cum de indebito,§ 1.de* 9
*probat.*Gloſſ.*in §.Ita tamen,inſtit.de fid.tut.* Aret.*in §.
eſt & alia,n 4.ibid.*Nicaſ.*ibid n eod.tit.19.* Mant. *de
coniect. vlt. vol. lib.5. tit.12.* n.26.quia tunc maxime
animal perfectum videtur,cum totale incrementum 10
à natura ſibi debitum, eſt aſſecutum.
Quanquam *vrbis ſtatutum* perfectam ætatem
conſtituerit in 20. anno, vt teſtatur Gratian. *diſce-* 11
ptat.for.cap.555.n 3.& cap.488.num.4. & 5.tom.3. qui
terminus longè præcedit terminum alias adoleſcen-
tiæ aſſignatum,vt ex ſuperioribus patet, & ex infrà
dicendis patebit: ſtatutum tamen vrbis non abs re
fortaſſe voluit, perfectam hanc ætatem multò cele-
rius locum habere in ſuo proprio cœlo,quam alibi:
notum enim eſt(& notant nonnulli Iuriſperiti,quo- 12
rum ad præſens non memini) in hoc Romano aëre
homines & corpore,& animo multo celerius perfi-
ci vt plurimum,quam alibi locorum.
Macrobius *tamen in Somn. Scipion. lib.1. cap.6.* 13
circa finem, perfectam ætatem tunc præſentem eſſe
dixit,cum numerus ſeptenarius ſe ipſum multiplicat,
hoc eſt in anno 49. ejus autem verba hæc ſunt,*No-
tandum verò,quod cum numerus ſeptem ſe ipſum mul-
tiplicat, facit ætatem quæ propriè perfecta & habetur,
& dicitur,adeo vt illius ætatis homo*, vtpote qui iam
perfectionem & attigerit,& necdum præterierit,*&
conſilio aptus ſit, nec ab exercitio virium alienus ha-
beatur*. Ex quibus videtur Macrobius longe aliter 14
ſentire,quam ſupra à nobis dictum ſit, & à legibus
deciſum: ſed dicendum, leges magis reſpexiſſe, ſeu
primo reſpexiſſe ad perfectionem corporis quam
animi, Macrobium primo ad perfectionem animi,
deinde ac conſequenter ad perfectionem corporis,
vnde eſt quod vtraque ſententia vera ſit reſpectiuè
ad id quod ipſæ reſpexerunt.
Sed hanc ipſam ætatem leges appellarunt Legiti- 15
mam,*l.fin.C.de his qui ven Æt.imperr.*Cagnol.*in l.2.
de pact. num.158. tom.2.*Nicaſ.*in §. minor.nat.inſt. de
adoption. lib.1. tit.11. num.4.* Marant. *in ſpecul. aur.
par.6. num.80.* Maſcard. *de probat.concl.665 num.8.
vol.1.& concluſ.ſeq. num.46.* quanquam *in cit. l.fin.*
legitimam,& perfectam ætatem completam eſſe di- 16
ctum eſt in 25.anno; ego tamen, niſi verbum illud 17
completam, interpretes initiatam,neſcio quomodo
à repugnantia poſſit hic textus defendi, quomodo
enim antecedens ætas legitima nec perfecta dici po-
teſt,ſi adhuc & quoad corporis incrementum, &
quoad animum imperfectus homo eſt? non mirum
ergo,ſi alias *in cap.Epiſcopus,diſt.83.* perfectam æta- 18
tem non dici ante trigeſimum annum,traditum ſit.

Præterea

19 Præstereà hæc ipſa ætas plena dicta eſt, *l. fin. §. ſan-*
cimus, C. de bon. quæ lib. & *ibi* Gloſſ. Maſcat. *in ſupra*
cit. concl. 665. *num.* 11. & iure, cum plena omnia tunc
eſſe videantur tam quoad corpus, quam quoad ani-
mum, corpore debitum iam incrementum aſſecuto
& animo integro conſilio iam dotato; qua de re ex
corporis incremento etiam animi incrementum ſe
adeptum iactat Telemachus apud Homer. *Odyſſ.* a.
dicens:

Nunc autem quando iam magnus ſum, & aliorum
verbum
Audiens, ſapio, & iam mihi augetur intus animus.

Simile etiam eſt illud Hor. *ſerm. lib.* 1. *Sat.* 4.

—— Simul ac durauerit ætas,
Membra animumque tuum, nobis ſine cortice.

Cum ergo ex ſuperioribus iam pubertatem, & ado-
leſcentiam, inſimulque corporis augmentum vſque
20 ad 25. annum perdurare apertum ſit, ab inde iouen-
tus enumeranda venit, ita vt in hoc anno vt pluri-
mum habeat ſuum primum terminum: qui autem
pro ſecundo atque altero termino poni debeat, ma-
gna controuerſia eſt, diſſentientibus inter ſe Iuriſ-
peritis, qui neque cum Medicis in ea re magnoperè
conueniunt. Nec mirum, quia iuuenis non ſemper
vno modo quis dicitur, ſed ad varios effectus idem
homo eodem tempore iuuenis, & ſenex dici poteſt,
vt exempli gratia ſi diſponat teſtator, vt ad ſuam
hæreditatem admittatur iouenis, hæres quandiu
eſt in ætate habili ad generandum, poterit dici iu-
uenis, cum teſtator eo fine iuuenem voluerit eſſe hæ-
redem. Rota *in Bonon. fideicom. de Ramuadinis* 1636.
num. 7. *coram Danozetto.* Vnde bene additur, *ibidem,*
n. 9. Iuuenem, vel Senem aliquem dicendum iudicis
arbitrio ſecundum ſubiectam materiam.

21 Nam *l. non aliter, §. vltim. ff. de leg.* 3. annorum nu-
merum iuuentuti non adſcripſit, atque eo pacto rem
dubiam reliquit, iuuenem enim dici poſſe, inquit,
quenquam, cum exceſſit adoleſcentiam, quouſque
inter ſeniores connumerari incipiat, ſed cum & de
ſenioribus dubitari contingat, quinam eo nomine
ſint inſigniendi, nec ipſa lex hoc deciſum reliquerit,
videtur ignotum per ignotius ſignificaſſe.

22 Licet Gloſſ. *ibi* & alias *in l. hæred. comput. ff. ad l.*
falcidiam, eius textus verba expoſuerit. Quod ſenio-
23 res dicantur in ſeptuageſimo anno conſtituti: quod
tamen non ſemper habere veritatem ex ipſa Gloſſ.
patet, nam ſeniores multipliciter dicuntur pro re-
rum agendarum diuerſitate, vt inferius patebit.

24 Abb. *in c. Quon. freq. vt lit. non conteſt. num.* 18. &
25 Grammat *deciſ.* 34. *num.* 4. & alij dixerunt, iouentutē
à 25. anno initiari, terminari vero ad quinquageſimū,
& idem videtur inferri poſſe ex *c. vt inter diuin. de*
Sacroſ. Eccleſ. ex Gloſſ. *in proœm.* 6. *decret.* & ex gloſſ.
in §. minor nat. inſtit. de adopt. longiorem multo ter-
minum conſtituit Gloſſ. *in l. hæred. comp. ff. ad l. falc.*
26 quam ſuper adduxi, quæ ad ſeptuageſimum etiam
protrahit. Medici multo breuiorē terminum conſti-
tuunt iuuentuti, volunt etenim ad ſummam ad qua-
drageſimum ſeſe extendere, vt plurimum tamen tri-
geſimumquintum non tranſcendere, Gal. *Aphor.*
comm 3. *Aph.* 30 *& com* 5. *Aph.* 9. *extr. ord. claſſ.* Auic.
prima primi doctr. 3 *cap.* 3 Fernel. *Phyſiol. lib* 3. *cap.* 10.
Halyabbas, quem ante nominare debebam, *Teor. lib.*
4. *cap.* 2. Cardan. *contr. med. lib.* 2 *tract.* 5. *contrad.* 10.

27 Medicorum opinionem vero magis ſimilē, & rei
naturæ eſſe magis conſonam, demonſtrare poteſt al-
28 lata definitio: ſi enim iuuentus ea ætas eſt, quæ ab vl-
timo corporis augmēto vſque ad natiui caloris pri-
mā declinationē intercedit, patet, quod illud augmē-
29 tum in 25. vt plurimū appatet, hæc autem declinatio
in 35. aut ad ſummū quadrageſimo. Tamen Iuriſperi-
ti, cum dixerunt iuuentutem ad quinquageſimū ex-
tendi, illam cum conſiſtenti ætate vnam eandemque
fecerunt, neque enim in rebus agendis quicquam
videtur procedere in iuuene, quod ſimul non proce- 30
dat in viro in ætate conſiſtente poſito, vnde non
erant illis hæ ætates diuidendæ.

Licet autem à Iuriſperitis nunquam dubitatum re-
pererim de eo, quod nunc dicere paro, tamen, quia
caſus dari poteſt facillimè, in quo illi de ea re dubi-
tent, ita vt Medicorū ſententiam, ac iudicium expoſ-
cant, dubium libenter proponā, quod eſt huiuſmodi.
An nimirum homo ante annos ſenectuti dicatos, vel
potius in ipſis annis iuuentutis poſſit in eam vitæ, 31
& corporis declinationem venire, quam ſenectutem
vocamus; eſt enim ſenectus, vt infra habetur, vitæ 32
ipſius declinatio à ſiccitate frigiditati iuncta eue-
niens. Ariſt. 6. *de Gen. Anim. c.* 4. Gal. *in lib. de Marc.*
c. 1. *claſſ.* 3. Dubitatur ergo, an in iuuentutis, vel cuiuſ-
cunque alterius ætatis termino poſſit quis ex hac
intemperie in corpore introducta, in vitæ decremē-
tum venire, videtur autē multum Iuriſperitorum in-
tereſſe, illud notū habere, vt inde definire illis liceat,
an ea omnia, quæ procedunt in ſenibus, poſſint etiā,
ac debeant procedere in iuuene, qui in affectū ſene- 33
ctuti ſimilē vel ex morbo, vel ex ſui ipſius tempera-
menti proprietate lapſus ſit. Senibus enim ob ætatis
conditionem, imbecillitatem ac grauedinem multa
priuilegia conceduntur, & ob eorum etiam rerū ex-
perientiā in magna æſtimatione habentur, vt infrà,
cū de ſenectute verba faciā, Deo dante, vberius dicā.

Duplici ergo ratione non in iuuentute ſolum, ſed 34
etiam in teneriori ætate conſiſtens homo poteſt im-
matura ſenectute præoccupari, vel enim illud ipſi
accidere poteſt ex intrinſeco temperamento, vel etiā
ex morbo, vt ſupra monuimus. Quoad primum vero
Hipp. *de vict. rat.* in aliquibus naturis tardius, in aliis
autem citius aduenire ſenectutem aſſeuerabat, cui
conſentit Gal. 6. *de ſanit. tuend. c.* 3. *claſſ.* 2. qui in ſiccis
naturis cito prouenire ſenilem ſiccitatem fatebatur, 35
cito ergo ſeneſcunt ob id, quod citius eorum calor
ad ſummum peruenit incrementum, ac de ſimilibus
quidem naturis dicebat Hipp. *in lib. de Aer. aq. & lo-*
cis. Proinde eiuſmodi naturæ longe eſſe vitæ ne-
queunt, ſed ante tempus ſeneſcunt. Et ratio eſt, quia
cum vita ex calido innato humido radicali iuncto
procedat, Ariſt. *de long. & breu. vit. cap.* 3. *& ibi* Auerr.
in paraphr. patet, quod in iis, in quibus humidū ma- 36
ius, ac magis calori proportionatum reperietur, vita
etiā longiori tēpore protrahetur, ac ſimul ipſius ca-
loris declinatio, vnde etiā & ſenectus tardius adue-
niet, contra verò, vbi illud minus proportionatū, &
quantitate paucū fuerit, citius conſumetur, & animal
celerius in eam ſiccitatē deueniet, quæ ſenectus di-
citur, atque hoc pacto multo ante, quam pro annorū
ratione conuenit, animal ſeneſcet, vt puta in qua-
drageſimo, aut trigeſimo anno, vel etiā multo citius,
& in quolibet etiā incipiētis vitæ ſpatio, ac termino.
Ergo tunc morietur homo exēpli gratia in trigeſimo
anno, imo etiā in ipſa pueritia in ſumma ſenectute,
ac decrepitate, & erit quidē hæc propriiſſimè, ſi quæ
alia, naturalis mors, ſcilicet, quę ab humidi cōſū ptio-
ne, & calidi extinctione eueniēt, talis enim mors dici-
tur maximè naturalis, vt ex Plat. & Gal. alias dicetur.

Sed etiam ex accidenti, ac morbo aliquando Se-
necta ante tempus aduentare poteſt, immo de ipſis 37
pueris firmabat Gal. 1. *de differ. Febr. c.* 8. *claſſ.* 4. quod
aliquando ex morbo in ſenectutem incidunt, & de
aliis etiam teſtatus eſt Ariſt. *loco ſupra cit.* & idem
Gal. plures. Maximè autem intenſæ animi paſſiones

ſeneſcere homines citò faciunt, de qua ſenectute Homer. *Odyſſ.* 19. cum dicebat:

Statim enim in malo homines ſeneſcunt.

Et Heſiodus *libro* 1. *Op. & Dier.*

Mox enim in afflictione homines conſeneſcunt.

Et ante hos clarius, ac magis ad rem noſtram Sacra Pagina Eccleſiaſt. *c.* 30. *Zelus, & iracundia minuunt dies, & ante tempus ſenectam adducit cogitatus.*

Et Theocritus *Idyll.* 12.

— Qui vero deſiderio conficiuntur, vno die fiunt Senes.

38 Non eſt ergo dubium ex ſupradictis, quod tam naturaliter quam accidentaliter homo, & quodcunque etiam animal multo ante terminum ſenectuti in pluribus dicatum poteſt ſeneſcere: nunc igitur dubium eſſe poteſt, an ea, quæ in Sene propriè dicto procedunt, debeant procedere etiã in eo, qui ante tempus vel à natura, vel à morbo lapſus eſt in ſenectutem.

39 Videtur dicendum, quod reſpectu eorum, quæ Seni, ob corporis infirmitatem, & ipſius ſenectutis incommoda à legibus conceduntur, etiam hic, qui vel ex morbo, vel ex ſui natura antè tempus ſeneſcit, debeat dici ſenex, & ſenum priuilegiis gaudere, cùm & eandem corporis, viriumque imbecillitatem, & eandem inconſtantis valetudinis incommoda patiatur hic, veluti quicunque ſenex ſic propriè dictus.

40 Quoad ea vero, quæ ſenibus ob rerum experientiam, notitiam, ac prudentiam tribuuntur, hunc minimè ſenum priuilegiis frui debere ſentio, & ratio eius aſſertionis eſt, quia prudentiam, & experien-
41 tiam ex annorum multitudine Senes habent. Ariſt. 6. *Ethic.* Cagnol. *in l. cum quidam, ff. ſi cert. pet num.* 38. & habes in Sacris teſtimonium Iob. *cap.* 12. *verſ.* 12. *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.* Nec ab re Vlyſſes ſe prudentiorem Achille iactat, cum inquit *Iliad.* 19.

Præſtantior es me, & fortior nõn parum quidem
Haſta, ego autem te prudentia ſuperauerim
Plurimum, quoniam prior natus ſum, & plura noui.

42 Hac igitur de re, ob defectum temporis nolebat Ariſt. *loco cit.* Iuuenem poſſe eſſe ſapientem, quia inquit, *Prudentia requirit experientiam, quæ indiget tempore.* Et cum ob eandem prudentiam, ac rerum experientiam Senes honoribus afficiantur, non erit hic vt ſenex honorandus, quia ab ea prudentia ob annorum defectum neceſſe eſt omnino illũ deficere.

SVMMARIVM.

1 *Lex non diſtinguit inter iuuentutem, & virilitatem, & eur. ibi.*
2 *Nihil eſt apud Iureconſultos, quod iuuentuti cum virilitate commune non ſit.*
3 *Virilitatis ætas non datur. Contrarium, num.* 5.
4 *Virilitas quid, & num* 7.
6 *Iuuentutis, & virilitatis temperamenta diuerſa.*
8 *Cur virilitas dicatur ætas conſiſtens.*
9 *Conſiſtentes quoad calorem declinare incipiunt, & num.* 14.
10 *Iuuentus æſtati, conſiſtens, ſeu virilis ætas Autumno comparatur.*
11 *Virilitas vnde dicatur, & num.* 13.
12 *Virilis ætas propriè perfecta dici debet.*
14 *Virilitas dicitur ætas conſiſtens.*
15 *Auicenna vocauit iuuentutem nomine conſiſtentis ætatis.*
16 *Illa ætas conſiſtens dici debere videtur, in qua calor in ſuo vigore conſiſtit.*
17 *Virilitas dicitur ætas conſtans.*
18 *Virilitas appellatur ætas media & eur. num. ſeq.*
20 *Fuchſius notatur.*
21 *Ad quem vſque terminum extendatur virilis ætas, & num. ſeq.*
23 *An omnia, quæ ad corporis robur ſpectant, procedant in hac ætate non minus quam in iuuentute? decide vt num.* 25.

QVÆSTIO VIII.

De Virilitate.

QVanquam vix quicquam eſt in hac quæſtione, quod pro iuriſperitis facere videatur, tamen ab ea pertractanda, ne ordinẽ iam inceptum intercipiam, non deſiſtam, neque enim omnino extra rem fuerit. Iuuentuti ergo ſuccedit ætas, quæ viri- 1
litas dicitur, ſed leges non diſtinguunt inter vnam, & aliam, ſed vtramque confundunt, atque pro vna eademque ætate eas accipiunt, c. *vt inter diuinum, de ſacroſ. Eccl.* Gloſſ. *in proœm.* 6. *decret.* § *ſanè*, Gloſſ. millies citata *in* §. *minor. nat. inſtit. de adopt.* Nec mi- 2
rum, ab illis in ea re ita procedi, cùm nihil, aut vix aliquid ſit, quod non in vtraque ætate locum habeat 3
reſpectu eorum, quæ in rebus agendis decernuntur. Sed & Philoſophi nonnulli non ſolùm hanc ætatem inter alias numerare non conſueuerunt, ſed ipſam dari apertiſſimè negarunt: cùm enim ætas hæc ab 4
iis, qui eam inter alias connumerandam eſſe contendunt, dicatur, eſſe quoddam vitæ ſpatium, in quo animal nec proficit, nec deficit, vnde idcircò dicta ſit ætas conſiſtentiæ, hoc tempus ſaltem notabile dari noluntita Iauell. *in tract. de iuuent. & ſenect. cap.* 3. & alij *ibi*, Coſtæus *in diſquiſit. Phyſiol. lib.* 3. *cap.* 3. & alij antiquiorum, quos adducit Epiphan. Ferdin. *Theor. Med. lib.* 1. *Theor.* 19. Tamen dari hanc ætatem ma- 5
nifeſtè elicitur ex Gal. *comm. Aph.* 1. *Aphor.* 13. & probant abundè Alb. Magn. *in lib. de iuuent. & ſen. tract.* 1. *cap.* 3. Vgo Senen. in quæſt. propria ad hanc rem dicata, quæ ponitur poſt *commentarium in primam quarti canonis*, Cardan. *contrad. Medic. lib.* 1. *tract.* 5. *contrad.* 10 & idem Ferdin. *vbi proximè.*

Cum enim diuerſum ſortiatur temperamentum 6
Virilitas, non ſolum à cæteris ætatibus, ſed à iuuentute præſertim, ſiquidem iuuentus calidiſſima eſt, & calidiſſimi ſunt ipſi iuuenes, Gal *comm.* 2. *de morb. vulg.* 1. *text.* 78. Auic. *prima primi doct.* 3. *cap.* 3. Conſiſtentium autem calor minor eſt, Gal. *Aphor. comm.* 1. *Aph.* 14. Philotheus *Aphor ſect.* 1. *Aphor.* 13. non ſecũdum rei naturam videtur eſſe, vt hæ ætates confundantur, & vna pro alia accipiatur. Eſt autem virilitas 7
ætas ſuccedens ſummo animalis vigori, neque enim 8
ideo conſiſtens dicitur, quia calor in eodem ſtatu, in quo erat in iuuentute, permaneat, ſed quia ſenſim paulatimque deficiens, vix deficere videatur, ita vt homo & in priore pulchritudine, ac in prioribus corporis viribus adhuc conſiſtere videatur: quoad 9
calorem autem conſiſtentes iam declinare incipiunt. Gal. *Aphor. com. tertio, Aphor.* 30. vbi iuuentutem 10
æſtati, vt pote calidam ætatem calidiori anni tempeſtati, & conſiſtentem ætatem Autumno comparabat, ex iis manifeſtè commonſtrans, conſiſtentes caloris minus habere, quam iuuenes, quemadmodum Autumnus æſtate minus calidus eſt: quod & Ouidius *Metamorph. lib.* 15. ſignificabat his carminibus:

Excipit Autumnus, poſito feruore iuuenta,
Maturus, mitiſque, inter iuuenemque ſenémque
Temperie medius, ſparſus quoque tempora canis.

Denominatur porro virilitas à viribus, ſi Calepi- 11
no credimus in *Diction. in verbo vir*, quia tunc vires in animali vigent, cum iam adeptum eſt ſuam totalem perfectionem, tam eam, quæ ad corpus, quam quæ ad animũ ſpectat: quamobrẽ hæc ætas propriè 12
deberet dici perfecta, vt *ſuperiori quæſt.* ex Macrob. quem citaui, cum in hac ætate conſtitutus homo, & animo & corpore perfectus & abſolutus videatur.

Vel dicitur virilitas à virtute, & fortaſſe magis 13
aptè Alb *in diction in verb. vir*, Tiraq. *de leg. connub. par.* 1. *gloſſ.* 1. *num.* 55. cum propriè vir dicatur homo virtute

virtute tam animi quam corporis præſtans, ad
vtrumque enim refertur, & quoad corpus paſſim in
Sacris litteris *vir* pro *forti* accipitur, & ſimiliter
quoad animum; quamobrem ſemiviri dicuntur
molles & puſillanimes, quaſi viri nomine indigni.
Vnde Turnus *Æneid. lib.*12. per contemptum ap-
pellat Æneam ſemiuirum.

— da ſternere corpus,
Loricamque manu valida lacerare reuulſam.
Semiviri Phrygis, &c.

Titaq. *in leg. connub. par.*1. *gloſſ.*1. *num.*40.

14 Cæterum virilitas ab Hipp. *Aphor.*1. *&* *Aphor.*13.
15 & à Gal. *ibid. in comm.* vocatur ætas conſiſtens, ſed
Auic. *prima primi doctr.*3. *c.*3. Conſiſtentem ætatem
vocauit ipſam iuuentutem, quod neſcio an potuerit
interpretis incuria accidere, ſi tamen ita ſentire
16 Auic. vellimus, dicendum quod illa ætas debeat dici
conſiſtens, in qua calor in ſummo feruore, ac vigore
conſiſtit, quod quidem in iuuentute euenire non du-
bitandum, cum in ætate virili iam illum manifeſtè
pene declinare ſupra demonſtrauerim.

17 Appellatur & hæc ipſa ætas conſtans, vt Cic. *in*
lib. de ſenect. dicenti, Grauitas propria iam cõſtantis
ætatis: & hoc ad differentiam ipſius iuuentutis,
quæ communiter inconſtans ſolet appellari, vt Ho-
mer. *Iliad. lib.*3.

Semper vero iuniorum virorũ animi inſtabiles ſunt,
quod ob feruidam naturam, vt teſtabatur Plato 2.
& 7. *de leg.* illis accidit vt quietem agere non poſ-
ſint, quamobrem Horat. *in art. Poët. de iuuene verba*
faciens:

Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix.

De viro autem contra:

Conuerſis ſtudiis ætas, animuſque virilis,
Quærit opes, & amicitias, inſeruit honori,
Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.

18 Præterea (cùm de hac ætate nihil occurrat diſcu-
tiendum præter nomina) appellatur hæc ætas Me-
dia; dicitur enim ætas media circa quinquageſimum
annum, vt traditum eſt in *auth. quom. oportet,*
Epiſc. § *quanta igitur.* Et videtur idem ſentire Gal.
*comm.*1. *Aph.*13. inquiens, *Appellat autem ætatem ha-*
bentes conſiſtentem, qui mediam ætatem habent inter
iuuenes, & ſenes, quin & idem nomen ſortiri videtur
apud Cic. *in lib. de ſen.* dicentem, *Num ea iam con-*
ſtans requirit ætas, quæ media dicitur? Sic & apud
19 Celſ. *ſua med. lib.*2. *cap.*1. Neque ab re dicitur ætas
hæc media (apud iuriſperitos præcipue, apud quos
nullo alio nomine inſignitur) quia participat tam
ætatem increſcentium quam decreſcentium, & inter
vtraſque media habetur. Ex quibus notandus vide-
20 tur Fuchſius *comm. Aph. primo Aph.*13. qui mediam
ætatem non conſiſtentem ſed declinãtem eſſe dixit,
merito igitur notatur à Valleſ. *lib.*1. *loc. com. cap.*10.
cum tamen ipſe Valleſ. *ibid. cap.*1. Mediam ætatem,
& iuuentutem vnam eandemque ætatem facere vi-
deatur: tamen Fuchſius poteſt ſuam aſſertionem
defendere, ſi ita declaret ſuam ſententiam, vt re-
ſpectu natiui caloris hæc ætas declinans dici poſſit.

Ad quem autem annorum numerum in pluribus
ſeſe extendat hæc ætas, Iuriſperiti non definiunt
ob id, quod dixi, ipſos non diſtinguere inter hanc
21 ætatem, & iuuentutem, quamobrem iuuentutem,
ſeu virilitaté, vt ipſi dicunt, ad quinquageſimum an-
num extendi voluerunt, cum tamen ex Galeno, ac
cæteris Medicis, quos ſupra adduxi, pateat, iuuentu-
tem multo citius finiri. Sed idé Gal. *cit. com.*3. *Aph.*30.
Virilitatem, ſeu conſiſtentem ætatem dicebat à tri-
geſimoquinto anno, in quo terminatur iuuentus, ad
duos ſequentes ſeptenarios perdurare, ita vt coinci- 22
dat cum Iuriſperitorum opinione, eam ſcilicet quin-
quageſimo anno ſuum terminum vltimum ſortiri.

Sed ne omnem operam luſiſſe in hac quæſtioné 23
videamur, quæramus pro legumperitis, num ea om-
nia, quæ in iuuene, quoad corporis ſpectabat robur
& firmitudinem, locum habent, debeant etiam pro-
cedere in conſiſtenti ætate, & ratio dubitandi eſt, 24
quia vt ſupra' diximus, conſiſtentes iam declinare
incipiunt, ita vt vires corporis in ipſis deperdi con-
ſequens ſit, nam & ſanguine, & ſpiritibus minus,
quam iuuenes abundant, Gal. *cit. Aphor.*30. *ſect.*3.
quamobrem iure de ea re ambigitur.

His tamen non obſtantibus, dicendum videtur, 25
homines in conſiſtenti ætate, non minus quam in
iuuenili poſſe & corporis, & multo magis animi
virtute vti: nam & priſtinum robur quoad corpus
adhuc retinent, & animo etiam maiore præditi ſunt,
ita vt ob hoc ipſum multo magis, quam iuuenes
etiam ad corporeas actiones apti videantur: faciunt
quæ adduxit Epiphan. Ferdin. *vbi ſupra,* apud quem,
quæ ad hanc rem aptari poſſunt, legito.

SVMMARIVM.

1 *Senectuti multum tribuunt leges.*
2 *Senectutis miſeratio habetur.*
3 *Senes torqueri non debent.*
4 *Senes lenius in delictis puniuntur.*
5 *Senectus quid & num ſequenti. Vide num.*8 *& num* 12. *& num.*13.
7 *Animal in ætate conſiſtenti declinare incipit.*
9 *Manifeſta animalis declinatio apparet in ſenectute.*
10 *In Senectute animal tranſit ad frigidam, & ſiccam tem-peraturam.*
11 *Senectus eſt via in corruptionem.*
14 *Omne animal reſpectu ſui ipſius, calido & humido eſt. temperamento à natiuitate.*
15 *Ortui proxima calidiſſima, & humidiſſima.*
16 *Termini Senectutis plurimum variant.*
17 *Nihil cæteras ætates præter pubertatem accelerat, aut retardat.*
18 *Senectus ex multis cauſis retardari, itemque accelerari poteſt.*
19 *Senex quis dicatur.*
20 *Glo. nimis protrahens iuuentutem, nimis ſimul ſenectu-tem diſtulit.*
21 *Senectus in tres partes diuiſa.*
22 *Prima Senectutis pars.*
23 *Secunda Senectutis pars.*
24 *Senectutis tertia pars.*
25 *Senectutis termini qui?*
26 *Senectus bipartita.*
27 *Prima Senectutis pars, & ad quem annum extendatur num. ſeq.*
29 *Secunda Senectutis pars.*
30 *Senex quis dicatur, iudicis arbitrio relinquitur.*
31 *Præcipuũ Senectutis adminiculum eſt virium defectus.*
32 *Senex dici non poteſt, qui vires habet integras.*
33 *Senes nulli robur habent.*
34 *Iuuenis dicitur, qui ſenex non eſt.*
35 *Primum, quod in ſene conſiderari debet, eſt, an vires habeat, nec ne.*
36 *Iuuenis in iuuentutis termino poteſt ſeneſcere.*
37 *Idem homo vno eodemque tempore & ſenex, & iuuenis dici poteſt.*
38 *Senex quando quis dicatur, & num ſeq & 40.*
41 *In prima ſenectute conſtituti ciuilia negotia obire poſ-ſunt.*
42 *Senex ad effectum vt quis à publicis muneribus vacet; quando dicatur, & num.*43. *Declara vt num.*44. *& n.*47. *Vide etiam num* 48.
45 *Ad quoſdam peculiares effectus non relinquitur arbitrio iudicis, quis dicatur Senex.*
46 *Supra* 60. *annum omnibus conuenit, vt Senes dicantur.*
49 *Quibus muneribus vacare permittantur Senes.*
50 *Terminus generationis quis ſit, & num.*51. 52. 53. *& num.*58.
54 *Viri centum annorum generarunt.*

55 *Supra ſeptuageſimum nullus generat maſculum.*
56 *In fœminis citius deficit generandi facultas.*
57 *Fœmina quandiu menſtrua patitur, generare poteſt.*
59 *Codronchius non habet pro monſtroſo, vt lex partum ſuprà quinquageſimum factum.*
60 *Nulla regula ex his ſumitur, quæ de rarò contingunt.*
61 *An Senectus debeat dici morbus, affirmatiuè numerò ſeq. Contrarium, num.63.*
64 *Senes Iuuenibus ægrotant minus. Declara vt num.70. & 71.*
65 *Senectus ægra vocatur.*
66 *Senum ſanitas non abſolutè ſanitas.*
67 *Senectutem eſſe morbum, & num.68,69 & 72. Contrarium, num 73.*
74 *Infirmitas eſt habitus cuiuſcumque corporis præter naturam.*
75 *Morbus quid ſit.*
76 *Status ſenum, quicunque ſit naturalis eſt.*
77 *Aliqui affectus, qui in aliis ætatibus præter naturam dicerentur, in ſenibus ſunt naturales.*
78 *Senectus quomodo ab Ariſt. vocata ſit morbus.*
79 *Senectus ſi aliquo modo dici debeat morbus, naturalis morbus eſt dicenda.*
80 *Senum ſanitatem non eſſe abſolutè ſanitatem, quomodo intellexerint Gal. & Auic.*
81 *Senes non ſe habent præter naturam.*
82 *Senectus debet recipi, prout diuiſa eſt à Gal in tres partes, eum deſidi debet, an dici aliquo modo poſſit infirmitas.*
83 *Infirmi nomen Seni in quantum Seni non conuenit.*

QVÆSTIO IX.

De Senectute.

SEd iam tempus videtur, vt de Seoectute diſſera-
1 mus, cui multum tribuere leges, patet ex iis, quæ
adducit Maſcard. *de probat. concluſ.* 1295. *num.* 1. *vol.* 3.
2 nam multis gaudet priuilegiis, eiuſque peculiaris
miſeratio habetur, Gloſſ. *in l. auxilium*, § *ſed vt, ff.*
3 *de minor.* quamobrem nec torqueri, nec vllo tor-
mentorum genere affici poſſunt ſenes. Maſcard. *vbi*
4 *ſupra, num.6.* quinimò leuius in delictis puniuntur,
Gloſſ. *in l. Aëre, ff. de reg. iur.* Farin. *in pract. crim.*
lib.3. tom.1. part.2. quæſt.42. num.23. In dignitatibus
etiam conferendis ſenior præfertur, eamque con-
ciliationem maximè attendendam eſſe volunt Iure-
conſulti, vt dicit Rota *in Calaguritana Beneficij, della*
caſa della Reina, 4. Iulij 1646. coram Veroſpio.

Multum intereſt ergo Iureconſultorum, ſcire
quinam propriè ſenes dici debeant, & quænam
ætas propriè Senectus dicatur. Ac profecto ſe-
nectus, vt habetur in *lib. finit. Medic.* Gal. *adſcripto*
5 *in lib. Iſag.* eſt ætas, in qua diminuitur animal; cui
definitioni non diſſimilis affertur *in lib definitionum*
6 Plat. *adſcripto*, hoc eſt, ſenectus eſt imminutio ani-
malis à tempore contingens.

Cum tamen, vt in ſuperiori quæſt. iam diximus,
7 animal in conſiſtenti ætate declioate, ac diminui
incipiat non ab re in allatis definitionibus aduer-
bium illud *manifeſte*, vel adiectiuum illud *manifeſta*,
8 addendum videbator; nam tametſi in conſiſtenti
ætate animal declioet, tamen manifeſta declinatio
non apparet, niſi aduenient e ſenectute, vt teſtatur
Plato *in Tymeo trans med.* tunc enim fit tranſitus ad
9 frigidam & ſiccam temperiem, vt elicitor ex *pluri-*
10 *bus* Gal. *locis*, & confirmat Vgo Senen. *in art. par.*
11 *Gal. lib.1. par.20.* ob hunc enim tranſitum ad tempe-
riem vitæ ipſi contrariam rectè Ariſt. *Polit.2.* ſeneſ-
cere dicebat, viam eſſe in corruptionem, cum qua
ſententia conuenit Gal. *de temp.2. cap.1. claſſ. prima.*
Quam ſapienter ergo Alexis ille Menandri comici
patruus iam ſenectute confectus interroganti cuidã
12 quid ageret, reſpondit Paulatim morior. Sed Ariſt.
in lib. de iuuent. & ſenect. cap 14. ſenectutem hoc pa-
cto definiuit, ſenectus eſt primæ refrigeratiuæ par-
ticulæ decrementum, hoc eſt caloris naturalis de-
fectus: nam id pro prima refrigeratiua particula
ipſum intellexiſſe, pro nunc ſuppooamus, neque
enim vacat eam definitiooem longioribus enodare,
nec aptus hic locus ad eam rem eſſet.

Apertius *Senectutem* definiuit Gal. 5. *de ſanit.* 13
tuend. cap.9. claſſ.2. dicens, Senectus eſt frigidum, &
ſiccum corporis temperamentum, annorum multi-
tudinis ratione prouenieus: nam tametſi animal à
ſuo primordio frigidum, & ſiccum temperameotum
ſortitum ſit, tameo noo poterit dici ſemper in ſe-
nectute fuiſſe, niſi eum ex anoorum multitudine
tale temperamentum habebit: omne enim animal 14
reſpectu ipſius à natiuitate calido, & humido eſt 15
temperamento (cum quæ ortui proxima ſunt, hu-
midiſſima, & calidiſſima exiſtant, Hipp. *in 1. de vict.*
rat. propè finem) licet cõparatione temperati aoima-
lis, frigidum & ſiccum exiſtat temperamentũ: ergo
ſenectutis reſpectu ſui ipſius conſiderari debet ita, vt
io frigidum & ſiccum lapſum videator animal, cùm
antea reſpectu ſui ipſius calido, & humido dota-
tum fuerit.

Termini porro huic ætati conſtituti præ cæteris 16
variare videntur, quippe cum & ipſe huius ætatis
aduentus plurimum, quam acceſſus aliarum ætatum
euariet, & manifeſtius etiam, quam aliarum ſe pro-
dat, ſiquidem alias ætates, vna excepta pubertate, 17
neque accelerare, neque retardare euidenter quic-
quam poſſe videtur, ſed quæque, prout intrinſecum
animalis ferret temperamentum, præſcripto tempo-
re mutationes proprias ſortiuntur at ſenectus & à mor- 18
bis, & à curis, & à victus ratione, & à laboribus eui-
dentiſſime & acceleratur, & retardatur. Videtur er-
go difficilius eſſe, quam in aliis ætatibus, huic ſuos
terminos præſcribere, eius tamen rei plures opinio-
nes refert Menoch. *de arbitr. lib.2. caſ.59. per totum,*
quas apud ipſum videre cuicunque licet.

Generaliter tamen dici ſenex, inquit ipſe *ibid.* 19
num.1 ab anno quinquageſimo, ita Abb. *in c. quon.*
frequent. num.18 vt lit. non conteſt. & in c. ſi quis teſt. n.7.
de teſt. & atteſtat. quem & ipſe adducit Grammat *de-*
ciſ.34. num.4. Apud Sinenſes etiam (qui maximè
politicæ ſtudere ſe profitentur) tranſacto quinqua-
geſimo anno viri inter ſenes connumerantur, teſte
Trigantio *lib.1. de Chriſtian. expedit. apud Sinas, c.7.*
Et fortaſſe maturè nimium, alias enim longæ ætatis
ſunt, & robuſti, cum ea vſque ad 70. viridi non de-
ſtituantur, teſte eodem *ibid. cap. eod.* Sed Iuriſperito-
rum alij voluerunt, ſenem dici tantum eum, qui 60.
annos agit, Caputaq. *deciſ.311. par.1.* Menoch. *de ar-*
bitr. caſu 54. per totum, Rota in *Sabin. alluuionis 15.*
Nouemb.1621. coram Pirouano. Sed Gloſſ. *in l. hæred.*
comp ff. ad l. falc. & Felin. *in eſtate c. ſi qui teſt. n.6.* ni-
mis protraxiſſe videntur iuuentutem, ſenectutẽ vero 20
nimiũ diſtuliſſe, cũ iuueotutis deſinentis, & incipien-
tis ſenectutis terminũ ſeptuageſimũ annũ poſuerint.

Gal. 5. *de ſan. tuend cap vlt. inſ. claſſ.2.* quem etiam 21
ex alio authore citat Menoch. *vbi ſup.* in tres partes
diuiſit ſenectutem, maiorem, & minorem corporis
imbecillitatem, vitiumque diminutionem præ ocu-
lis habens: primam autem eius partem crudam, & 22
viridem ſenectutem vocauit, de qua fortaſſe etiam
Homer. intelligebat *Iliad. lib.23. verſ.f.* dicens:

Crudæ ſenectæ autem ipſum aiunt eſſe.

Et Virgil. 4. *Æneid.*

——*ſed cruda Deo, viridiſque ſenectus*

De qua etiam Iuvenal. *Satyr.2.*

Dum noua canities, dum prima & recta ſenectus.

Et de hac ipſa ſenectutis parte mentiooem habet 23
ipſe Gal. *comm.2. in prognoſt. Hipp. text.69.* Secundam
propriè ſenectutis nomen habere voluit, in ea enim
iam

24 lam manifeſtiſſimè vires deiectæ, ac corpus declina-
tum cóſpicitur: Tertiam, quæ vltima eſt, Pempleon
Græco vocabulo dici narrat, ſcilicet, vt ipſe addit,
ab eo, quod eſt in pompam mittere, quæ ad manes
ducit; & idcircò facete amicus ille Plautinus ſeni
interroganti in *Mercatore Act.2.Sc.2.*

DE. Quid tibi ergo ætatis videor? LY. Acheruntie
cus

Senex, vetus, decrepitus.

reſpondit: & hæc decrepita, & præcipitata ætas
eſt, vel ſenium. Hanc vltimam ſenectutem ætatem
grandem facete appellauit Euclio ille Plautinus in
Aulularia, act.1.ſcen.4. diuiti cuidam, qui ſuam ſi-
bi filiam in matrimonium dari expoſcebat, re-
ſpondens:

ME. Ætatem meam ſcis? EV. ſcio eſſe grandem,
itidem vt pecuniam.

His tamen ſenectutis partibus licet nullum termi-
25 num aſſignauerit Gal. neſcio ex cuius opinione aſſi-
gnauerit Menoch. *vbi ſup.* & primam à quinquage-
ſimo anno ad 60. ſecundam ad 70. tertiam à 70. ad
vitæ finem extendi dixerit.

26 Verùm nonnulli ſenectuté in duas tantùm par-
tes diuiſerunt; quemadmodum aliàs fecit idem Gal.
27 *comm. Aphor.1. Aphor.13.* ac primam eius partem
(quæ Auicennæ *prima primi doctr.1.c.3.in pr.* dici-
tur ætas declinans cum remanentia virtutis) à qua-
drageſimo anno incipere, & ad ſexageſimum termi-
nari, vt ipſe etiam Auic. tradidit. Fernel. verò, qui
hanc ipſam ætatis partem cum Cic. *in lib. de ſeneƈt.*
28 ingraueſcenté vocat *loc. ſæpius cit. Phyſiol lib.3.c.10.*
29 libentiùs cum Iuriſperitis conuenire videtur, eamq;
à quinquageſimo ad ſexageſimum quintum protra-
hit: ſecundam verò partem, quam decrepitatem, &
Senium nominant, & Auic. *ib.* ætatem declinationis
cum manifeſta virtutis deperditione, à ſexageſimo,
vel quinto ſupra ſexageſimum ad vltimum vitæ
ſuam conſtituunt habere periodum.

30 Ex his ergo facilè innoteſcere poteſt Iuriſperitis
pro rerum agendarum diuerſitate, quinam merean-
tur dici ſenes: licet enim hoc iudicis relinquatur
arbitrio, Menoch. *de arbitr. iud. lib.2. caſ.59. num.3.*
31 Maſcard. *de Probat. concl.1295. num.... vol.3.* Gaill.
ſing. obſeru. lib.1. obſeru 92. num.7. Scaccia *de Iudic.*
lib.2. cap.8. num.249. & ſeqq. Ioſeph. Ludouic. *deciſ.*
Lucen.13. num.55. Requet. *deciſ.57. num.21.* Rota
in Bononien. bonorum de Muletijs 26. Iuny 1602. co-
ram claræ mem. Card. Pamphilio, & *in alia Bononien.*
fideicommiſſi de Ramundinis 15. Febr. 1636. coram
Dunozetto; tamen ſciendum, quòd præcipuũ ſene-
ctutis adminiculum eſt virium defectus, & idcircò
32 Gal. 11. *Method. med. cap.9. claſſ.7.* Senem dici non
33 poſſe, affirmabat, qui vires habet integras, & *lib. de*
34 *cur. rat. per ſang. miſſ. c.9. claſſ.6.* ſenes nullos robur
habere dixit; & hoc fortaſſe ſibi voluit *text. cit. l.*
Non aliter ff. de leg. & fid.3. cum inquit, iuuenis di-
citur, qui ſenex non eſt, hoc eſt, qui virium defectu
adhuc ob annorum multitudinem non laborat.
Hoc igitur præcipuè venit inſpiciendũ iudici in eo,
35 cuius ferre ſentẽtiam debet, vtrum ſenex ſit, nec ne,
vel pro ſene habendus, quoad ea, quæ ad corporis
ſpectant imbecillitatem, ſcilicet, an viribus, & cor-
poris decenti robore dotetur: quòd ſi vires adſint,
& corporis robur, etiãſi major ſit ſexaginta annis,
tamen iuuenem, vel nõ ſenem iudicabit, ſin minùs,
etiamſi minor eſſet quinquaginta, tamen pro ſene
illum acceptabit: nam etiam iuuenem, non tranſ-
actis annis iuuentuti dicatis, ſeneſcere poſſe, patet
36 ex iis, quæ adduxi *ſuperiori q. n.31. & ſeqq.* Sed ex
aſpectu quoque homines ſenes iudicari certum eſt,
& notat Rota *in Elnen. Canonicatus 6. Iuny 1631.*
coram Reuerend. Tarraconen. & in Calaguritana be-
neficy della caſa della Reina 4. Iuly 1646. coram Ve-
roſpio. Apud Legumperitos autem pro rerum agen-
darum diuerſitate idem homo vno eodemque tem- 37
pore in vna eademque ætate, & ſenex, & non ſe-
nex iudicatur: vnde eſt, quod aliquando non ni-
ſi poſt ſeptuageſimum annum hominem ſenem ap-
pellitet, Gl. *in l. ſi paterfam. ff. de adopt. & emancip.* 38
in verb. ſexaginta, & in l. inuiti ff. de teſt. aliquando
verò poſt quintum ſuprà quinquageſimum, ead.
Gloſſ. *vbi ſuprà,* & aliquando illico poſt quinqua- 39
geſimum annum quia ſenex dici poſſit. Gloſſ. *in*
Proœm.6. Decret. verb. perfectum, Rota *in Bononen.*
bonorum de Muletiis 26. Iuny 1602. coram Cardin.
Pamphilio. Illud autem ſilentio non prætereundum 40
ex Gal. *loco ſuprà citato de ſanit. tuen. lib.5. c. vltim.*
in fin. quòd ij, qui in prima ſenectute conſtituti ſunt, 41
adhuc ciuilibus negotiis vacare poſſunt, quapro-
pter nõn omnino ab re Abb. *in cap. cit. Quon. freq.*
num.18. vt lit. non conteſt. & Felin. *in c. ſi qui teſt. n.6.*
de teſt. non ante, quàm quis maior exiſtat ſeptua- 42
ginta annis, voluit eum ad hunc effectum dici ſe-
nem, vt à publicis muneribus excuſetur, & videtur
de mente Platon. *in 6. de Leg. verſ. princ.* qui viros
vſque ad ſeptuageſimum annum magiſtratum ge-
rere cogit, non ſuprà, licet non infrà quinquageſi-
mum quem ad eum gerendum admittat: tamen Gl.
ſuprà citata *in l. inuiti, de teſt.* & Menoch. *de arbitr.*
lib.2. cent.1. caſ.19. num.5. voluerunt ſenem ad hunc
effectum, vt à publicis muneribus vacet, dici in
quinquageſimoquinto anno; *in l. verò, item maior.* 43
Inſtit. de excuſat. tut. non excuſatur quis à tutela, 44
niſi ſit maior annis ſeptuaginta: ſatius tamen eſt
ob indiuiduorum varietatem hoc cum prædicta
cautela Iudicis arbitrio definiendum relinquere, ta-
metſi maximè approbanda videatur Abb. opinio,
qui in *eodem c. Quon. freq. num eod.* ad quoſdam pe-
culiares effectus non relinquit Iudicis arbitrio hoc
diiudicandum ſuprà annum ſexageſimum, cum 45
euidenter pateat, omnes in illa ætate ſenes dici de-
bere, & benè, nam, vt Card. Contrad. *Med. lib.2.*
contr.10. tract.5. dicebat, ſuprà prædictum an-
num in omnibus conuenit, vt ætas pro deplorata 46
habeatur.

Sed ad effectum vacandi à publicis muneribus,
Macrobius *in ſomn. Scipien. lib.1. c.6.* non minus ac
Plato, vt ſuprà dixi, ſeptuageſimum annũ deſiderat
his verbis, *Cum vero decas, qui & ipſe perfectiſſimus* 47
numerus eſt, perfecto numero, id eſt, eptadi iungitur,
vt aut decies ſeptem, aut ſepties deni cõputentur anni,
hæc à Phyſicis creditur meta viuendi: & hoc vitæ hu-
manæ perfectum ſpatiũ terminatur, quod quiſquis ex-
ceſſerit, ab omni officio vacuus ſoli exercitio ſapiẽtiæ
vacat, & omnem vſum ſui in ſuadendo habet, aliorũ
munerum vacatione reuerendus. Sed idem Plato 7. *de*
Repub. in fin. quinquageſimo anno tranſacto, ſuos 48
ciues à laboribus belli, & aliarum rerum; ad cõn-
templationem abſtrahit, non tamen à Reipublicæ
negotiis illos omninò eliminat; & ratio nõ alia eſt, 49
quã quæ adducitur à Cic. *in lib. de ſeneƈt.* ſub Cato-
nis perſona de ſenibus loquente in his verbis, *Ergo*
& legibus, & inſtitutis, vacat ætas noſtra munevi-
bus iis, quæ non poſſunt ſine viribus ſuſtineri.

Cæterùm circa hanc ætatem quærunt à Medicis
Iuriſperitis primò, ad quod vſque ſenectutis ſpatiũ
ſenes tam mares; quàm fœminæ generare poſſint,
diuerſus enim vtriuſque terminus conſtituitur. Et
Leges quidem id, quod vt plurimum fit, reſpiciẽtes,
virum in ſexageſimo anno ad generandum impo- 50
tentem eſſe voluerunt, *l. ſi pater, § vltim. ff. de adopt.* 51
quam cum aliis citat Menoch. *de arbit. lib.2. cent.1.*

*caſ.89.num.58.*Rota *in Romana filiationis, 22. Iunij,*
1657.coram Vereſpio,n.3. & videtur de mente Ari-
ſtot.*7.de hiſt.anim.c.6. in princip.* quem etiam ipſe
Menoch. adducit: licet idem Ariſt. *5. eiuſdem, c.14.*
plurimos in 65.generare prodiderit: immò & priori
ſupra citato loco ſeptimi, etiam ſeptuaginta annos
natos generaſſe affirmat, & quod magis mouere
nos poteſt, tanquam omnibus communiſſimum eſ-
52 ſe tradit, in ſeptuageſimo generare, ſi ſexageſimum
generantes exceſſerint, conſentit autem & Alb.
Magn. *5. de Anim.tract.2.c.1.*

53 Videtur tamen ſexaginta annorũ terminus con-
nenienter admodum à Legibus conſtitutus; nam in
pluribus, & ſecundum plurimũ ita vſu venire aſſo-
let, quod ab ipſis Legibus, vt aliàs dixi, inſpicitur,
minimi facientibus aliquos caſus rariores, in quibus
ſenes in ſeptuageſimo, & octogeſimo anno genera-
54 runt, & id quod Auenz. *ſui Theizir. lib.2. tr.3.c.1.*
narrat, hoc eſt, viros nõnullos centum annis maio-
55 res non tantùm generaſſe, verum etiam generaſſe
maſculos: Licet, inquit ipſe, voluerit Ariſt. ſupra
ſeptuageſimum nullum poſſe maſculum generare.
Contra quam Ariſt. ſententiam pluribus agit Iou-
bet. *lib.2.error.Popul.c.10.* probans ſenem 70. annis
maiorem non ſolum generare poſſe, ſed etiã gene-
rare poſſe maſculum, vt Auenz. dicebat: veritas ta-
men eſt, ſenes ſuprà ſexageſimum quintum; aut ad
ſummum ſupra ſeptuageſimum non generare, defi-
cientibus ſpiritibus, & natiuo calore refrigeſcente,
vnde & ad coïtum etiam tunc minus potentes, cùm
ſemen ferant fluidum, & aquoſum, ac generationi
omnino ineptum, quod ita in omnibus verificatur,
vt admirationi ſit tanquam quid à Naturæ ordine
alienum, ſi quis ſupra dictam ætatẽ generare com-
periatur; quæ quidem ſecundum plurimum proce-
dunt, quæ tantum attendenda, vt in hoc propoſito
dixit Rota *in ſuprà citata Rom. filiationis.*

56 In fœminis autem eam generandi virtutẽ multo
maturius finiri patet, in anno ſcilicet quinto ſupra
quadrageſimum, aut ad ſummum quinquageſimo.
57 Notum enim eſt, fœminam eo tantũmodo tempo-
re generare poſſe, quo menſtrua experitur, vel expe-
riri naturaliter deberet, & ideireo neq; ante puber-
tatem, neque poſt quinquageſimum annum genera-
re poteſt, quia naturaliter vltra prædictum termi-
num, & ante pubertatẽ nulla eſt mẽſtruis obnoxia;
quamobrem, vt oſtenderetur in ſacris Literis Gen.
c.18.verſ.11. Saram ex miraculo concepturam, di-
cebatur, *Erant autem ambo ſenes, prouectaque ætatis,*
& deſierant Saræ fieri muliebria; ex naturæ enim in-
ſtituto non poterat ob eam cauſam Sara concipere,
vt probat Valleſ. *in lib.de ſac.Philoſ.c.10.*

58 Lex ergo virtuti concipiendi in mulieribus hunc
terminum quinquaginta annorum præſcripſit, &
conceptum ſupra hunc terminum factum pro
monſtroſo habet, & inter raro contingentia, *l. ſi*
mater, C. de hæred. inſtituend. l. ſi maior, C. de leg.
hæred. & *ibi* Gloſſ. *& in l.paterfamil. §.in Arrogat.*
ff.de adopt.in verb. procreationi, & in l.ſi ſterilis, ff.
de contr. empt. & vend. Tiraq. *in l.ſi vnquam, C. de*
*reuoc.donat.in præfat. num.3.*Maſcard.*de probat.con-*
cluſ.1147.num.5.& 8.tom.3. Gratian.*diſcept. foren.*
cap.313.n.14.vol.2.

59 Codronchius tamen Medicus Imolen. *in libello*
Meth. teſtif. cap. 16. huiuſmodi legum ſanctioni
ſtare ſe nolle demonſtrat; neque enim habere ſe pro
ita monſtroſo partum ſupra quinquageſimum an-
num factũ confitetur, vt Leges habent; ſed ſenten-
tiam ſuam ex quibuſdam raris exemplis roborare
videtur, quæ non adoptantur in iure. Nam & nobis
quoque notum eſt, in fœminis, ſicuti & in viris,
aliquando terminum à iure aſſignatum fallere, &
ſatis trita ſunt adducta à Plinio exempla *lib.6. nat.*
hiſt.cap.14. de Cornelia è Scipionum familia, quæ
poſt 62. annos Voluſium Saturninum peperit, &
alia permulta, quæ qui videre volet, legat Schenck.
obſeru. Med.rar.lib.4.tit. de Concept. ſed ex his, quia 60
rara ſunt, nulla regula depromi poteſt, dum tempus
generandi homini à natura conſtitutũ requirimus,
hoc enim ex iis, quæ in pluribus, & ſecundum plu-
rimum apparent, venit decernendum, vt dixi. Ita-
que non modo concludendum, terminum generan-
di in fœminis eſſe annum quinquageſimum, ſed
immo eſſe quinquageſimum nimis protractum,
& quadrageſimum quintum eſſe frequentiorem,
quippe cum poſt hunc terminum quibuſcunque
deſinant fluere muliebria, & idcircò generationi
tunc temporis ineptæ omninò redduntur: ſed de
hac re vide alia nonnulla: *lib.3. harum quæſt.tit.1.* 61
q.2. & lib.eodem tit.2.q.8.

Secundò quæritur à Medicis per Legum Inter-
pretes, *an ſenectus ſit, & debeat dici infirmitas,* & cõ-
ſequẽter ſenes inter infirmos & valetudinarios ve-
niant connumerandi: in ea enim re ipſi Legumperi-
ti inter ſe diſcordes eſſe videntur. Nam Abb. *in c.*
quamuis, n.2.de ſent.excom. & in cap. Magna, num.8. 62
de vot. & re, & c.1.§.ſin autem Epiſc.de cler.ægr.in 6. 63.
*& in c.quon.freq.§.1.vt lis non conteſt.num.19.*dixit,
ſenectutẽ poſſe dici infirmitatẽ, & ſenes infirmos,
& valetudinarios. Sed contra Menoch. *de arbitr.*
Iud.lib.2.caſ.60.cent.1.num.8. Senes non ſolùm non
poſſe vocari infirmos, ſed neque valetudinarios aſ-
ſeuerat, quam Menochij opinionem roborare vide-
tur Hippocratis decretum *Aphor. lib.2. Aphor.39.* 64
nimirum, ſenes minùs iuuenibus ægrotare, quod
etiam Cicero *in lib. de ſenect.* firmabat.

Videntur tamen contra Menochium quampluri- 65
ma Doctorum hominum teſtimonia militare; patet
enim apud quoſcunque doctos viros, ſenectutem
ægram, infirmam, queribundam, tremulam, inertẽ,
ærumnoſam, infelicem, miſeram vocari, ac ſimilibus
multis epithetis inſigniri, quin & ipſius ſenectutis
incommoda, ærumnæ, ægritudini nes, ac miſeriæ
nominatim enarrantur, de quibus Iuuenalis *Sat.10.*
in qua inter alia multa hæc habentur:

Præterea minimus gelido iam corpore ſanguis
Febre caret ſola, circumſilit agmine facto
Morborum omne genus, quorum ſi nomina quæris,
Promptius expediam, quot amauerit Hippia mœ-
chos.

Cætera vero apud ipſum perlege, & illud Plauti in
Menachm.act.5.ſcen.2.

——vt ætas mala, merx mala eſt tergo,
Nam res plurimas peſſimas, cum aduenis, affert:
Quas ſi autumem omnes, nimis longus ſermo ſit.

ita vt non ab re ſenes, teſtante Cicerone vbi proxi-
mè adeo grauem experiantur ſenectutem, vt onus
ſe Ætna grauius ſuſtinere affirment: quod ſupra
commemoratus ſenex Plautinus etiam affirmabat
ibid. dicens:

——confitus ſum
Senectute, onuſtum gero corpus; vires
Reliquêre.

& alia vetula apud eundem in *Mercat. act.4.ſc.1.*

Do. — *quin is ocyus?*
Sy. *Nequeo Mecaſtor, tantùm hoc oneris eſt,*
quod fero.
Do. *Quid oneris?* Sy. *annos octoginta, & quatuor.*

Sed, quod multo magis, quàm prędicta vigere vide-
tur Gal.*6.de ſanit.tuenda,c.2.* & Auic. *2.primi doctr.*
prima,c.2. ſenum ſanitatem non abſolutè ſanitatem
eſſe dicunt; ergo ſi ſenes abſolutè ſani non ſunt,
ſaltem

ſaltem aliqua ex parte ſunt morboſi; ſed & Ariſt. 5.
67 *de generat. anim. cap.* 4. ſenectutem apertiſſimè morbum
eſſe pronuntiauit, quod etiam ex ſæpiſſimè, ac
paſſim citata Terentij auctoritate *in Phorm. act.* 4.
ſcen. 1. patet.

Chr. *Pol. me detinuit morbus.* Dem. *Vnde, aut qui?*
Chr. *Rogas?*
Senectus ipſa eſt morbus.

Quod & idem Cic. ſenectutis optimus propugnator
vbi ſuprà negare nõ auſus eſt, cum inter cauſas,
ex quibus ſenectus miſera ſit, hanc præcipuè agno-
68 ſcat, quòd corpus infirmum, ac imbecillum faciat.
Nec tantummodo morbus dicta eſt ſenectus à ſa-
69 pientioribus, ſed à Senec. *Epiſt.* 109. dicta eſt morbus
inſanabilis; neque enim humanæ ſapientiæ datum
eſt, vt corporis morbum hunc, quibuſvis miniſtratis
remediis, depellere aliquo modo poſſit. Itaque
prudenter illud protulit Antiphanes:

Eſt noſtra vino vita quam ſimillima.
Aceſcit, cum reliqua parua portio.

Quemadmodum igitur vinum in acetum degenerans
non amplius in vinum redire poteſt, ſic etiam
homo, cum ſenectutis morbo detinetur, non amplius
ex eo conualeſcere poteſt.

70 Et licet Hipp. *in ſup. cit. Aph.* 39. *ſect.* 2. ſenes minus
iuuenibus ægrotare dixerit, tamẽ id illis non ex
ſua natura prouenit, ita vt benè Gal. *in eius Aphor.
comm.* firmauerit, illum non habere locum communiter
in omnibus ſenibus, ſed in iis tantũ, qui minus
in ratione viuendi peccare ſolent: aliàs enim idem,
morbis maximè omnium obnoxios eſſe ſenes dixit;
71 & ex ſua quidem natura ita eſt, per accidens autem
eo, quia in viuendo minus peccant, minus etiam à
morbis infeſtãtur; ſed eos naturaliter maximè ægrotare,
ac multo facilius, quàm Iuuenes, latè probat
Alex. Petron. *in dialog. de re Med. dial.* 7. *per totum.*
Facit ad hæc ſacrarum litterarũ teſtimoniũ, in qui-
72 bus Eccleſiaſt. *cap. vlt.* ſenectus tempus afflictionis
vocatur, & ſenectutis miſeriæ abundè per ænigmata
quædam enarrantur: qui textus à Valleſio *in ſua ſacra
Philoſophia, cap.* 66. elegantiſſimè, ac peroptimè
explicatus eſt, & poſt Valleſium non minori doctrina,
& elegantia à Franciſc. Ranchino *de morb.
ſenum, part.* 2. *ſect.* 2. Ex quibus videbatur, iure merito
ſenes inter infirmos connumerandos eſſe, & infirmorum
priuilegiis frui debere, cùm non ſolum
morbus ſit ſenectus, ſed, vt apparet ex adductis auctoritatibus,
ſit ſentina, & confluxus morborum
omnium, vnde Antiphanes ille Caryſtius comicus
prudentiſſimè dicebat:

Mala ad ſenectutem, officinam ceu ſuam,
Humana tandem congregantur omnia.

His tamen & ſimilibus, quæ in contrarium adduci
poſſent, non obſtantibus, quæ tamen conſulto prætermiſi,
cum DD. *in l. ſenium, C. qui teſt. fac. poſſ. n.* 5.
& Alciat. *de præſumpt. lib.* 1. *præſumptione* 53. *ſub n.* 2.
73 & Menochio, *vbi ſupra.* (Et hanc eſſe reliquorum
74 I. V. D. ſententiam teſtatur Aëtius *de inf. cap.* 14.
num. 3.) dicendum, ſenes inter infirmos non eſſe
connumerandos; infirmitas enim eſt habitus cuiuſcunque
corporis præter naturam, *l.* 1. *§. ſed ſecũdum, ff. de Ædil. edict.*
ex qua repetit Aul. Gell.
Noct. Attic. lib. 4 *cap.* 1. Summa Hoſtien. *lib.* 3. *de
Cler. Ægrot. num.* 1. quæ definitio eadem penè eſt
75 cum Gal. definitione, allata *in libro de ſymptom. differen.
cap.* 1. *claſſ.* 3. quæ talis eſt, Morbus mutatio
naturalis eſt ſtatus, & morbus eſt ſtatus naturalis
mutatus actiones lædens, *ibid. in fin.* quæ poſtrema
verba ſc. *actiones lædens*, veluti commentata ex
allatæ definitioni ſubdidit, *qui vſum eius ad id
facit deteriorem, cuius cauſa natura nobis eius corporis
ſanitatẽ dedit:* Status ergo ſenũ, quicunque ſit, 76
naturalis eſt, non ergo poteſt eſſe morboſus; illicò
enim contra naturam eſſe dici deberet; quinimo
aliqui affectus qui in aliis ætatibus præter naturam
dicerentur, in ſenibus naturales efficiuntur,
vt de copia pituitæ, quã maximè in ſenibus vigere, 77
dicebat Gal. *comm.* 3. *Aph.* 30. quæ tamen, vt doctiſſimus
Ioubert *in libell. de quart. febr. cap.* 12. dicebat,
in ſene morboſa non eſt, quia ætati conuenit; ſic
etiam, & dentibus eſſe debilibus, vel eis omnino carere,
quod in iuuene morboſum eſſet, in ſene morboſum
non eſt, neque ob eam cauſam non ſanus dici
debet, *l. Cui dens. ff. de Ædil. edict.* quam refert Gellius
vbi ſupr. Non aliam igitur ob cauſam putan- 78
dum eſt Ariſt. *in loco ſupra* pro contraria opinione
allegato, non abſolutè vocaſſe ſenectutem morbum,
ſed naturalem morbum: quia nimirum, licet ſenectus
ea incommoda ſecum afferre videatur, quæ
aliàs morbus afferre ſolet, tamen, quia hæc incommoda
ſenectuti connaturalia ſunt, non poteſt exinde
ſenectus ita morbus dici, vt pro ſtatu non naturali
illud morbi nomen intelligendum ſit, ſed ſi 79
modò morbus aliquo pacto vocanda ſit, naturalis
morbus rectius dicenda venit.

Et in hoc etiam ſenſu accipiendæ ſunt Galeni, & 80
Auicennæ ſupra citatæ auctoritates, firmantes, ſenum
ſanitatem non eſſe abſolutè ſanitatem, ob id
fortaſſe, quia naturaliter ab ipſa ætate multa incommoda
patiuntur, prætèrquam quod facillimè
à morbis conflictantur, ita vt habeant quandam
proximam diſpoſitionem ad morbos cõcipiendos;
non tamen idcirco morboſi ſunt dicendi, quemadmodum
apertiſſimè declarat Gal. 1. *de ſanit. tuen.
cap.* 5. *verſ.* 5. *med. claſſ.* 2. his verbis, *Omnis ſiquidem
morbus præter naturam eſt: hi* (de quibus loquitur)
præter naturam ſe planè non habent, ſicuti nec ſenes;
qui verò plura circa hanc rem deſiderat, videat Au- 81
rel. Anſel. *in ſua Gerocomia, lib.* 1. *c.* 8. Verum enim
verò ſatius, ex mea ſententia, hac in re conſultum 82
fore iudico, ſi ſenectutem in eas partes diuiſam accipiamus,
in quas partitus eſt Gal. vt ſuprà dixi, ſe-
cundùm quam diuiſionem dici poteſt, quod infirmi 83
nomen, licet nulli ſeni in quantum ſeni conueniat,
tamen ſi alicui ſeni aptari debeat, non dubium eſt
maximè conuenire iis, qui in vltimo, ac præcipitato
ſenio conſtituuntur, tales enim ob caloris natiui
depauperationem morbificis cauſis occurſantibus,
etiam minimis vix, ac ne vix quidem reſiſtere
valent, minùs verò infirmi nomen aptabatur his,
quibus propriè conuenire ſenis nomen ſuprà docui,
hoc eſt qui in ſecunda ſenectutis parte verſantur:
omnium denique minimè cæteris, qui in prima,
ac cruda ſenectute ætatem degunt, vt qui adhuc
& aliquatenus prioribus viribus donentur, neque
iis incommodis obnoxij adeo ſint, quibus in
dies obnoxiores fiunt in ætate procedentes. Sed
de hac quæſtione vide quæ affert ſupradict. Franc.
Ranchinus, *vbi ſupr. c.* 1.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SVMMARIVM.

1 *Decrepitas eſt ſenectutis pars, & à ſenectute non diſtincta. Contrarium, n.* 5.

2 *Decrepitas non mutat, ſed magis intendit corporis temperamentum.*

3 *Decrepiti, ex Hippocratis ſententia, à ſenibus non diſtinguuntur.*

4 *Senectuti nulla ætas ſuccedit.*

6 *Cur Hippocrates de decrepitate non meminerit, n.* 7. 8 *&* 9.

10 *Nonnulla in Decrepito procedere poſſunt, quæ locum non habent in ſene.*

11 *Decrepitus quid, & num. ſeq.*

13 *Cuinſlibet*

13 *Cuiuſlibet ætatis curſu ad interitum properamus.*
14 *Quando incipiat decrepitas, & num. 15. & 16.*
17 *Iudicis arbitrio relinqui poteſt, quando quis debeat dici Decrepitus.*
18 *Sexageſimus annus eſt terminus nimis præcox pro Decrepitate, magiſque conuenit terminus annorum 65.*
19 *Quid peculiare habeat Decrepitas, quod illi commune non ſit cum ſenectute.*
20 *Senes licet corporis viribus careant, valent tamen intellectu.*
21 *In Decrepitis deficit memoria.*
22 *Senes minus diſcere, quam currere poſſe.*
23 *Annus quinquageſimus quintus in viro, & quadrageſimus in fœmina eſt corporis & animi viger.*
24 *Decrepiti rationis vſum penè amittunt.*
25 *Quæ in ſene reſpectu imbecillitatis corporis procedunt, multò magis procedere debent in Decrepito.*
26 *Senes à tormentis, ex aliquorum opinione, non debent ſeruari immunes, ſed Decrepiti.*
27 *Quæ ad animi prudentiam ſpectant, non habent locum in Decrepito.*
28 *Decrepiti vt ſenes honorandi.*

QVÆSTIO X. & VLTIMA.

De Senio, ſeu Decrepitate.

1 DEcrepitatem, quæ & Senium dicitur, cum non-
nulli voluerint eſſe ſenectutis partem, inter
vnam & alteram ætatem nullam fecerunt diſtin-
2 ctionem, & fortaſſe non abs re; cum Decrepitas
non mutare, ſed intendere tantum corporis frigi-
dum & ſiccum temperamentum videatur, iam à
prima ſenectute contractum, quouſque illo exſu-
perante calidum, & humidum, vitæ principia ſuc-
cumbunt.
3 Quamobrem Gal. *comm. Aphor. 3. Aphor. vltimo*,
dicebat, aliquos diſtinguere Decrepitos à ſenibus,
præter tamen Hippocratis mentem, cum namque
inibi Hipp. præcedentibus Aphoriſmis morbos
enumeraſſet, quibus ſingulæ ætates ſolent plerum-
que eſſe obnoxiæ, vltimo loco de morbis ſenectuti
familiaribus mentionem habuit, de iis autem, qui
decrepitatis ſunt moleſti, ne verbum quidem, ita vt
ex his colligat Gal. Hippocratis mentem eam fuiſſe,
vt nulla ſit differentia inter vnam, & alteram æta-
tem, aut eſſe hanc ſenectutis partem, non autem
4 ætatem per ſe, nam ſenectuti nulla ætas ſuccedit, ve-
luti Cic. *in lib. de ſenectute* aſſerebat.
5 Qui tamen magis exquiſitæ ætatum diuiſioni
ſtudent, ipſam Decrepitatem à ſenectute prorſus ſe-
cernunt, ita manifeſte fecit ipſe Gal. *Aphor. comm.
primo, Aphor.* 13. Raſ. 30. *Contin tract. 1. cap. 2.* Auic. *pri-
ma primi doctrin. 3. cap. 3. in fin & prima quarti tract.
2. c. 8 & in cant tract. 1. partic. 35 & tract. 2 part.* 104.
Fernel. *Phyſiol. lib. 5. cap.* 10.
6 Quod vero Hippocrates, *vbi ſuprà*, de Decrepi-
7 tate non meminerit, plures aſſignari poſſunt ratio-
nes. Prima quia Decrepiti iiſdem morbis ſunt obno-
8 xij, quibus & ſenes, niſi quod & facilius eos incur-
runt, & magis ab illis moleſtantur. Secunda, quia ſi
quos morbos incurrunt, difficillimè, aut nullo modo
ex illis ſanantur, quamobrem Hippocrati ſuperua-
9 caneum videbatur de iis mentionem habere. Tertia
quia pauci admodum ſunt, qui non ante, quam de-
crepitatem attingant, vita fungantur: iis ergo ex
cauſis Hippocrates de decrepitate mentionem nul-
lam fecit, non autem quod non putauerit fortaſſe
inter ſenectutem, & decrepitatem aliquid intereſſe.
Sed quomodocunque ſeſe res habeat, neceſſarium
10 videtur, vt apud Iureconſultos hæ duæ ætates inui-
cem ſecernantur, cum nonnulla in ſene procedere
poſſint, quæ locum non habebunt in decrepito, &
vice verſa, vt inferius dicetur.

Eſt igitur decrepitas, vel ſi malis ſenium dicere, 11
poſtrema vitæ ætas, in qua radicale humidum ad
totalem ſui abſumptionem, & innatum calidum ad
totalem ſui extinctionem properant: ea enim de re
Gal. 2. *de Temperam. cap. 2. claſſ. 1.* dixit, ſenium eſſe
viam ad interitum: nam licet *prim. de ſanitate tuen.
cap* 4 affirmaſſet cuiuſlibet ætatis curſu nos ad inte- 12
ritum tendere, tamen quia decrepita ætas vitam 13
concludit ac terminat, viſum illi eſt, huic magis
conuenire eam definitionem, quam cuilibet alteri,
quaſi ad ipſum interitum certiori, imo certiſſimo
tramite hæc multo promptius, quam cæteræ ætates
omnes ducat.
Incipientis decrepitatis terminum Iuriſperiti an- 14
num ſeptuageſimum conſtituerunt, Abb. *in cap. ſi
qui teſt. num.* 7. & Gram. *deciſ* 34 *n* 4. Farin. *var. quæſt.
crimin & opin. comm quæſt.* 41. *num* 25. nam ad hunc
vſque annum perdurare ſenectutem volebant. Sed
idem Abb. *in ſæpius alleg. cap. Quoniam freq. num.* 18.
verſ. ego puto, & ex Medicis Auic *prima primi doct.* 3. 15
cap. 3 decrepitatem poſt ſexageſimum annum habere
principium firmarunt, & videtur conſentire Car-
dan. *contrad. med. lib.* 2. *contrad.* 10. *tract.* 5. ſed Fern.
loco ſæpius citato, quinque addidit annos ſenectu-
ti, ita vt decrepitatem in ſexageſimo quinto incipe- 16
re ſtatuerit.
Cum tamen hi termini plurimum in indiuiduis 17
euarient iudicis arbitrio, vt de ſenectute, relin- 18
quendum videtur, cum de indiuiduis iudicium fer-
ri oporteat, vniuerſaliter tamen ſexageſimum an-
num præcocius aſſignari, quam rei naturæ conue-
niat, exiſtimauerim, magiſque conſonum eſſe termi-
num à Fernelio conſtitutum annorum 65. Et hoc
multo magis conſonum, terminum annorum ſeptua-
ginta, quem admittit etiam Rota *in Elnen. Canoni-
catus* 1631. *coram Ghiſlerio, num.* 8.
Sed interrogabis, quidnam peculiare habeat de- 19
crepitas à ſenectute? Reſpondeo, quod in ſenectu-
te corpus ſolummodo decrementum pati videtur:
vnde, licet ſenes corporis viribus orbati exiſtant, 20
animi tamen conſilio polleant, & prudentia maximè
præualent, at in decrepitate corpus multo magis, &
euidentius pro annorum ratione deficit, & ipſe
etiam animus ſuum vigorem amittit: ita Lucret. 3.
lib. de rer. nat.

Poſt vbi iam validis quaſſatum eſt viribus æui
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguáque, menſque.

Eius vero rei indicium euidens eſto primum in de- 21
crepitis memoriam deficere, quod & Gal. firmabat
1. *de ſympt. cauſ. cap. vlt. claſſ.* 3. Quamobrem Plat. 8. 22
de Republ. verſ. fin. contra Solonis ſententiam, Senes
minus diſcere, quam currere poſſe aſſeuerabat, ſed
quod maioris momenti eſt, & magis ad rem no- 23
ſtram aptari poteſt, idem Plato 5. *Eiuſd.* dicebat,
quinquageſimumquintum annum in viro, & quadra-
geſimum in fœmina eſſe & corporis, & ſapientiæ vi-
gorem, quaſi ab inde vtrumque deficere incipiat. Ve-
runtamen hæc multo euidentius quotidianæ expe-
rientiæ teſtimonio firmantur, vbi enim ad hanc æta-
tem peruenerunt Senes, non ſolum memoriam, ſed
& cuiuſvis rationis vſum amiſiſſe videntur. Quamob- 24
rem Senes ad pueritiam remeare reſpectu vigoris
mentis, ex vulgata paræmia patet, immo Aſtrologi,
poſtquam vltima ætas ad debitum peruenit termi-
num, quem decrepitatem nominant, rurſus denuo
infantiam numerant. Vidi (qui pro exemplo ſit, &
placet de eo mentionem hic habere) aurifabrum cen-
tum annis maiorem, qui cum pro ætatis ratione cor-
pore optime haberet, tamen adeo vtramque ratioci-
natricis

Digitized by Google

natricis partem læſam in illo conſpiciebas, vt ſi quando propriæ habitationis limen non niſi altero tranſgreſſus pede fuiſſet, iam illum intro per ſe reuocare neſciebat, ita vt aliquando per integrum diem ſeſe per vrbem huc, atque illuc errabundus conuolueret, tandemque non niſi manu ductu propriam domum repeteret: neque dicas plures eſſe, qui ad tantam, immo nec etiam huic ſimilem fatuitatem non deueniunt; nam omnibus illud eſſe commune vitium teſtatur, ac confitetur Plato *in Gorgia, ſeu de Rhetorica*, & de ſenum fatuitate Iuuenal *ſat. 10. ſuperius citat.* ita habet:

——————Sed omni
Membrorum damno maior dementia, quæ nec
Nomina ſeruorum, nec vultum agnoſcit amici,
Cum quo præterita cœnauit nocte, nec illos,
Quos genuit, quos eduxit.....

25 His ergo ſic ſe habentibus, dubium non eſt, quod ea, quæ in ſene reſpectu imbecillitatis & infirmitatis corporis locum habent, multo magis procedere debeant in decrepito: immo nonnulli, quos citat & ſequitur Gram. *deciſ. 34 num. 5.* negarunt, ſenes debere ſeruari à tormentis immunes, & voluerunt hoc eſſe tantummodo decrepitorum priuilegium, & huius opinionis etiam eſt Farinac. *in ſuprà cit. quæſt. num. eodem*, quod ampliat *num. 29.* vt non ſolum non torqueri, ſed neque leuiter torqueri poſſint, immo nec terreri. Ea vero, quæ in ſene quoad animi con- 27 ſilium, & prudentiam locum habent, vix procedere poſſunt in decrepitis, niſi dicas procedere reſpectu antea actæ ætatis, & tamen decrepiti veluti ſenes honore proſequendi ſunt, ac in omnibus ob ætatis con- 28 ditionem cæteris ſunt præferendi. Ariſtot. *Moral. Nicomach. lib. 4. cap. 2.*

26

Denique de iis, de quibus in ſuperiori quæſtione diſceptatio intererat, nimirum de generandi potentia, & huiuſmodi, nullam hic intercedere dubitationem poſſe, ex iis quæ inibi adduximus, patet. [Confer. *Sinibald. F. Bonauent. & Caranza.*] Et de ætatibus quidem, & iis, de quibus circa eas à Iuriſperitis dubitari contingit, hæc dicta ſunt.

LIBRI PRIMI
TITVLVS SECVNDVS,
DE PARTV LEGITIMO, ET VITALI,
Continens Quæſtiones decem.

I. De termino naſcendi à natura homini conſtituto, & an in re à cæteris animalibus differat.
II. De partu ante ſeptimum menſem.
III. De Partu ſeptimeſtri.
IV. De octimeſtri partu.
V. De Partu nonimeſtri, & decimeſtri.
VI. De Partu ſupra decimum menſem.
VII. De ſignis non vitalis fœtus.
VIII. Quot fœtus vno partu naſci poſſint vitales.
IX. Quot dierum ſpatio animetur conceptus.
X. Quinam partus propriè mereatur nomen abortus.

SVMMARIVM.

1 *Homo in termino naſcendi à cæteris animalibus differt.*
2 *Septimeſtris, pro ratione natus eſt.*
3 *Naſcendi tempus in homine varium.*
4 *Septimeſtris legitimus eſt.*
5 *Tredecim menſium fœtus pro legitimo admiſſus.*
6 *Prima ratio, cur homo non habeat ſtatutum naſcendi terminum, vt cætera animalia.*
7 *Calidi citius, frigidi ſerius naſcuntur.*
8 *Mares fœminis celerius naſcuntur.*
9 *Secunda ratio.*
10 *Tertia ratio.*
11 *Quarta ratio.*
12 *Quinta ratio.*
13 *Prioris rationis confutatio.*
14 *In quouis animalium genere tot diuerſa ſunt temperamenta, quot indiuidua.*
15 *Indiuidua conſtituuntur in eſſe per ſibi peculiare temperamentum.*
16 *Temperamentum brutis eſt pro interna forma.*
17 *Forma, & natura idem.*
18 *Forma dat eſſe rei.*
19 *Forma eſt cauſa, quod omnis res ſit vna.*
20 *Forma eſt, à qua res eſt id, quod eſt.*
21 *Impoſſibile eſt, duo indiuidua habere eandem formam*
22 *Homo habet formam immaterialem.*
23 *Cætera animalia inter ſe temperamento ſimilia.*
24 *Cætera animalia forma inter ſe diſſimilia, Amplia in vegetabilibus, num ſeq.*
26 *A temperamentorum varietate diuerſitas in animalibus.*
27 *Cætera animalia ſaltem per quatuor inſigniora temperamenta inter ſe differunt.*
28 *Diſſimilitudo temperamentorum in hominibus à natura non eſt.*
29 *Bruta inter ſe cur magis ſimilia.*
30 *Ab eo, quod per accidens eſt, non poteſt dependere id, quod à natura præſumitur eſſe.*
31 *Cùm temperamentorum latitudo ſit infinita, debet eſſe infinita latitudo termini naſcendi.*
32 *Qui frigido ſunt temperamento, non ſuperant numero eos, qui temperamento ſunt calido.*
33 *Si Hiſpanus, quia calidus, naſcitur nono, Gallus, quia frigidus, deberet naſci decimo.*
34 *Species brutorum, quæ calido eſt temperamento, deberet ſua indiuidua celeriùs parere, quam quæ frigido.*
35 *Secunda rationis confutatio.*
36 *Vterorum anguſtia reſpectu vniuerſalis naturæ eſt quid per accidens.*
37 *Vteri anguſtia debiles fœtus gignit.*
38 *Tertia rationis confutatio.*
39 *Fœminæ etiam reſpectu ſui ipſius aliquando modicum, interdum multum ſanguinem fœtui ſubminiſtrant.*
40 *Iuuenculæ cur ſemper deberent generare nonimeſtres, vel decimeſtres.*
41 *Ex alimenti copia longiorem moram in vtero fœtum trahere voluit Hipp.*
42 *Auerrois rationis confutatio.*
43 *Hominis natura eſt media inter pauciparam, & multiparam*
44 *Per id quod vt plurimum fit, regulatur natura.*
45 *Natura per vniuerſalia regulatur, non autem per indiuidua.*
46 *In omnibus animalibus variantur aliquando numerò, fœtuum.*
47 *Partus geminationem in homine contra naturæ legem fieri ex Ariſt.*
48 *Homo abſolutè animal vniparum eſt.*
49 *Poſtrema rationis confutatio.*
50 *Multa animalia incerto tempore coeunt.*
51 *Prægnantia eſt ex maioribus cauſis impedientibus coitum in brutis.*
52 *Aliæ rationes pro præcipua concluſione facientes.*
53 *Homo in concipiendo plures committit errores.*
54 *Ex his, quæ contra naturæ inſtitutum fiunt, nihil,*

quod

quod contra natura inſtitutum non ſit, ſuccedere poteſt.

55 *Homo, quoad naſcendi, ſeu pariendi tempus, nihil peculiare habet à cæteris animantibus, & num.105. & num.108.*

56 *Ab Ariſtotele non diſcedendum abſque firmis rationibus in contrarium.*

57 *Prima ratio pro noſtra concluſione firmanda.*

58 *Homo ſemper deberet eſſe vitalis, in quocumque aſſignatorum terminorum naſceretur, ſi id naturaliter fieret.*

59 *Quod à natura eſt vt plurimum, & ſecundum plurimum, eodem modo fit.*

60 *Septimeſtres, & octimeſtres vt plurimum non viuunt.*

61 *Septimeſtre, & octimeſtre ſpatium non eſt à natura pro termino naſcendi in homine conſtitutum.*

62 *Secunda ratio.*

63 *Quæ fine carent, caſu fiunt.*

64 *Hominem non habere determinatum naſcendi tempus, nullum habuit finem, & cur, num.ſeq.*

67 *Natura agit propter finem.*

68 *Tertia ratio.*

69 *Vbi deeſt perfectio, deeſt finis.*

70 *Nullum perfectum fine caret.*

71 *In terminis naſcendi vnus dari debet perfectior alio.*

72 *Perfectum deficere eſt impoſſibile.*

73 *Supra perfectum nihil eſt extra accipere.*

74 *Perfectum in vnoquoque genere eſt maximum.*

75 *Fœtus à perfectione deficicates, à natura non ſunt quoad naſcendi terminum.*

76 *Natura ſemper intendit quod perfectius eſt.*

77 *Quarta ratio.*

78 *Si ſeptimus menſis ſufficiens terminus eſt ad perfectionem acquirendam, commorari fœtum in vtero vltra ſeptimum, ſuperuacaneum eſt, & fruſtra à natura patratum.*

79 *Non magis ſecundum naturam eſt naſci ante tempus, quam ante tempus ex morbo ſeneſcere.*

80 *Naſci ſupra, vel infra nonum, aut decimum, ab accidenti eſt, & non à natura, ſed à morbo, & num 93. & 96.*

81 *Tam ſeptimeſtres, & octimeſtres, quam recentiores fœtus extra natura ordinem quoad tempus naſcuntur, & quæ præcipua differentia inter ipſos exiſtat.*

82 *A ſeptimo, & octauo menſe quid acquirant fœtus.*

83 *Septimeſtres, & octimeſtres imbecilli.*

84 *Bruta ante tempus ſibi debitum natu adoleſcere non eſt impoſſibile.*

85 *Septimeſtres, & octimeſtres non abſoluti naſcuntur.*

86 *Septimeſtrium Hiſtoria. & num ſeq.*

88 *Supra decimum naſci naturale non eſt.*

89 *Homo habet magis præfixam naſcendi terminum, quam qui exiſtimatur.*

90 *Antiqui Romani ſeptimeſtrem, & octimeſtrem non acceptarunt.*

91 *Septimeſtris Homero immaturus dictus.*

92 *Septimeſtris non habet cum vita omnimodam repugnantiam.*

94 *Contradicere experientiæ, hominis eſt abſque ſenſu.*

95 *Hominem ſeptimeſtrem, & octimeſtrem naſci patet: cauſam vide num.97.*

98 *Homo præ cæteris fœminis in partu laborat.*

99 *Bruta raro, & non niſi in conceptionis principio abortiunt.*

100 *Reſpectu fœtum naſci ante ſeptimum magis contra naturam eſt, quam in ſeptimo, aut poſt.*

101 *Naſci dici non poteſt, qui à præternaturali cauſa in lucem exire cogitur.*

102 *Homo propriè loquendo, naſcitur nono, aut decimo.*

103 *Abortus propriè quando dicatur.*

104 *Natus ante nonum ſemper aliquo modo dici poteſt abortiuus.*

106 *Bruta non habent naſcendi terminum ita præſcriptum, vt nunquam euarient.*

109 *Cur anticipare nonum in naſcendo homo non poſſit, retardare autem maximè.*

110 *Neceſſe eſt dari terminum naſcendi omnium breuiſſimum, & quid ſit, num ſeq.*

112 *Nonus menſis pro calidioribus naturis conſtitutus.*

113 *Decimus longiſſimus naſcendi terminus in homine.*

114 *Cur plures ante nonum, quam poſt decimum naſcantur.*

115 *Impoſſibile eſt, vt matris ſanguis ſupra decem menſes ſufficere poſſit fœtui.*

136 *Natus ſupra ſeptem quadragenarios non vitalis.*

QVÆSTIO I.

De termino naſcendi à Natura homini conſtituto, & an in ea re à cæteris animalibus differat.

STatueram, ſed ſuprà, quàm credi poſſit, perturbato, ac non lubenti animo, cũ ad hæc exaranda
me accinxiſſem, communi hominũ ſententiæ in iis,
quæ iam ſcribere paro, adhærere, & obſecundanti
vniuerſalis opinionis fluentæ me aſportandũ committere, reclamante ſemper, ac deiectante in me ipſo
neſcio quo veritatis ſenſu. Cum meliori genio fortaſsè ductus, calculum reduxi, atque alacri, ac prompto animo pro veritate ſolus etiam contrà quam
plurimos fortiſſimos, ac inuincibilis potentiæ propugnatores dimicare decreui, licet victum tandem
à pugnantium me fortitudine, ac numero non modo non dubitem, ſed certo certius ſciam, pugnaſſe
tamen gloriæ partem fore exiſtimo.

Innaluit apud cunctos non doctos homines ſo- 1
lùm, ſed & apud viles tonſores huiuſmodi opinio,
quòd homo non vt cætera animalia præfixum
quendam terminum naſcendi à Natura habeat, ſed
varium, ac multiplicem, ita vt & ſeptimo, & octauo,
& nono, & decimo, & vndecimo menſe oriatur, cæteris non niſi aſſignato menſe naſcentibus. [Vide
Sennert. *de morb. mul.* p.391.]

Eius concluſionis primus auctor Ariſt. fuiſſe 2
videtur, qui, cùm vidiſſet Hipp. & ſeptimeſtrem
fœtum pro ratione natum eſſe aſſeueraſſe, & octimeſtrem, & nonimeſtrẽ, & decimeſtrem, & vndecimeſtrem partum admiſiſſe, non cõtentus ea ipſa recenſere, quæ ab ipſo Hipp. didicerat, eã firmauit cõcluſionem, Homini à Natura nullum conſtitutum
eſſe naſcendi, ſeu pariendi tempus, veluti cæteris
animantibus illa conſtituit, ita ille habet *4. de Gener. Anim cap.6. & problem ſect.10. Probl.30.* ex
qua concluſione eo deuentum eſt, vt iuſtitiam miniſtrantes ex hoc etiam partum decimotertio menſe natum pro legitimo ad hæreditatem admiſerint;
ita enim Papirium feciſſe teſtatur Plin. *nat. hiſt. lib.7. cap.5.* vbi & Ariſt. pro more in ea ſententia adhæret, & eius rei alia exempla narrat.

Non tamen aliquos ita mouiſſet Ariſt. & Plin.
auctoritas, niſi & ipſum Hipp. ante illos eius fuiſſe ſententiæ auctorem nouiſſent, non ſolùm quod
tot fœtus vario tempore editos tanquam naturaliter natos admittere videretur, ſed quòd apertiſſimè
in prin. de Diæta, varium, omninò eſſe naſcendi 3
tempus aſſeueraſſet, alioſque ſeriùs, quoſdam autem maturius naſci tradidiſſet.

Hominum ergò nullus debebat tantorum virorum aſſertioni reclamare, ita vt omnes cõſenſerint,
etiam Legiſlatores. Plato *5. de rep. verſ. med.* vbi
ſeptimeſtrem pro legitimo admittit, & noſtræ ipſæ 4
Leges in *l. ſeptima, ff de ſtatu hom*, quæ vt dixi, huic
concluſioni innixæ tredecim menſium fœtum ali- 5
quando pro legitimo admiſerunt, teſte eod. Plin.
referente Aul. Gell. *Noct. Att. lib.3. cap.16.*

Iam ergò ea concluſio omnibus vndequsque acceptiſſima, ab omnibus quaſi pro indemonſtrabili,
& axiomate quodam habetur, & à quibuſcunque
doctis viris ad ſuas aſſertiones roborandas, ad problemata enodanda, ad dubitationes declarandas
pro fundamento reali, id præcipuæ conſiderationis adducitur, & ne omnium nomina huc congeram, ſatis ſit recentiores aliquos adduxiſſe. Amat.
Luſit. *Cent. 1. curat.27.* Ioubert *lib.1. Error. popul. c.2.*
Mercur. *de morb. Mul. lib.2. c.1. in prin.* Andr. Laur.

Anatom.

Anatom lib. 8 cap. 30. Mercur. *in lib.* della Com-
marc,*lib.* 1 *cap.* 70.Codronc.*in Method teſtif.c.* 14.
Rodcric.à Caſtr.*de Nat. Mul.lib.4.cap.* 1. pleniſſimè
Nancel.*in Analog. Microc. ad Macroc.lib.7. part.*4.
ſed omnium prædictorum luculentiſſimè eam ſen-
tentiam & exponit,& tuetur Horat.Augen.*in lib.ad
hanc ipſam rem dicato*, nimirum, quod homini non
ſit certum naſcendi tempus,qui ſuccedit *ad ſecundum
ſuarum Epiſt.& Conſ. Med. Tom.* Pro Jureconſultis
ſatis ſit auctoritas Rotæ *in Auximana alimentorum
1. Junij 1620.Coram Pirovano,num.* 7.Hi omnes,in-
quam, cum aliis penè infinitis, quos nominare non
intereſt, & eam concluſionem firmant,& plures ra-
tiones in eius favorem adducunt, quarum potiores
apud ipſos ſequentes habentur.

Prima ratio. Cum hominum temperamenta plu-
6 timùm, ac multò inſignius, quàm cæterorum ani-
mantium inter ſe evarient,conſentaneum videtur,ut
diverſa etiam à Natura ſortiantur nacendi tempora;
nam is,qui calido temperamento eſt,cùm citiùs mul-
7 tò perficiatur, quàm qui eſt frigido, non debet eam
moram in utero contrahere,quam contrahere cogi-
tur is qui eſt frigidus, patet exemplo maris, & fœ-
mellæ;mas enim, qui citiùs perficitur, ex eo quòd
calidior ſit,citiùs etiam naſcitur,ut deinceps dicetur,
8 & notat Gloſſ. *in l. Idem erit, ff. de Statu hom. in n.
Quæſt.* 1.

Secunda ratio. Dubium non eſt, quòd ob multi-
9 plicem prædicta temperamentorum varietatem in
homine, plurimùm etiam in eo diverſificentur cor-
porum partes in individuis, ita ut hoc individuum
utero ſit amplo, illud vero angusto; hinc eſt, quòd
cùm anguſtus unius individui uterus non poſſit toto
decem menſium ſpatio augeſcenti fœtui locum præ-
bere, teſtante Hipp. provida Natura diverſa naſcen-
di tempora homini præſcripſit,ne is,qui aliàs toto eo
ſpatio, quod illa præſcripſiſſet,in utero ob locorum
anguſtiam commorari non poterat,ex eadem cauſa
ſuffocaretur, quod neceſſariò contigiſſet; ſatiùs id-
circò fuit,ut hic ſeptimo,aut octavo naſci poſſet,&
ex naturæ præſcripto vivere.

Tertia ratio. Ex primo ſuppoſito, nimirum ex
10 multiplici in homine temperamentorum varietate
fit, ut unum individuum multo ſanguine abundet,
aliud verò modico: conſentaneum verò eſt, ut vbi
multum ſanguinem fœtus exugere poteſt, celeriùs
abſolvatur, ubi verò modicum,ſeriùs: ſagax ergò,
ac optima parens Natura prudenter illud operata
eſt, ne uno omnes termino naſcerentur, prior enim
incaſſum moram in utero traheret, ſi poſtquam ab-
ſolutus eſt, naſci non debuiſſet; poſterior imperfe-
ctus exiret, niſi tantam moram traheret,quanta il-
le indigebat.

11 Quarta ratio,& eſt Averr. *in Paraph.4. de Gen.a-
nim cap.*7.quam elicit ex Ariſt. Hominis,inquit,Na-
tura eſt particeps harum duarum ſpecierum, multi-
paræ quippe, & pauciparæ; ideò diſſident tempora
conceptus eius;ob eam enim diverſitatem in nume-
ro fœtuum, quæ elucet magis in parte humano,
quàm in belluino, conſentaneum Naturæ viſum eſt,
ut in naſcendo etiam varios terminos haberet, ab
aliiſque animantibus in hoc differret.

12 Quinta ratio. Homo quovis tempore,ac quavis
hora,noctu diuque, Juvenis, Senex, per Hyemem,
per Æſtatem, Vere, Autumno,ſemper pro ſuo arbi-
trio coitu vtitur neque habet à Natura ſibi conſtitu-
tum tempus, quo mas cum fœmina ad ſpeciem pro-
pagandam conjungatur, veluti cætera habent ani-
mantia; unde Hipp. *in Epiſt.ad Damagetum* in per-
ſona Democriti loquens, *Animaverſariorum*,inquit
*temporum ordo brutis, quidem animantibus coitus fi-
nem affert, homo verò inſano libidinis ſtimulo conti-
nenter agitatur.* Ea igitur de re provida Natura præ-
ſtitit, ut incerto tempore parere poſſet animal,quod
non certo tempore concipiebat. Alias denique his
non diſſimiles rationes adducit Augen. *lib.* 1. *ſupr.
cit.de Part. hum.cap.*14.

Jam igitur eam concluſionem, & rationes pro ea 13
firmanda adductas examinemus, & quid in illa im-
probandum tanquam falſum, quidve in his refellen-
dum à nobis ſit, proponamus. Præcipua ergò Ariſt.
concluſio duo continet, quorum utrumque falſum
eſſe non multò poſtbac patebit;nam homini amplio-
rem quàm ſit, cæteris animalibus anguſtiorem na-
ſcendi terminum eſſe vult. Primum igitur non ita ſe
habere,jam demonſtrandum, ſi modò ante propoſi-
tis rationibus ſatisfaciamus.

Prima ergo ratio proponit nobis temperamento- 14
rum varietatem in homine, quam deſiderari in cæ-
teris animantibus ſupponit:miror tamen ipſe, quo-
modo in aliis quoque animantibus eam tempera-
mentorum differentiam negare illis ſuadeat animus,
cùm non in ſpecie humana ſolùm, ſed & in inſecto-
rum ſpeciebus tot reperiantur diverſa temperamen-
ta, quot individua:neque enim per aliud conſtituun-
tur in eſſe individuali omnia quæcunque vivunt 15
quàm per proprium temperamentum, homine ex- 16
cepto; illud enim eſt illis pro interna forma: Gal.
comm. 3. *Aphor.* 2. Temperamentum enim eſt ipſa 17
Natura; at forma, & Natura idem ſunt, Gal.*ad eos.
qui de Typ.ſcripſ.cap* 4. *& alibi* ſi ergò forma dat eſ-
ſe rei,ut eſt trita apud Philoſophos concluſio, & ab 18
ipſis Legibus canonizata, *l. Iulianus, §. ſi quis, ff. ad
exhib.* Tiraq.*in l ſi unquam, C.de revoc.don gl.ſuſcep.
lib.n.*67. quotquot erunt Entia, totidem erunt for-
mæ, & conſequenter totidem temperamenta. Et ſi 19
iterum forma eſt cauſa, quòd omnis res ſit una, A-
verr. 3 *Phyſ. text.*68 *& primo de Anim. com.*90. &
alibi pluries, nam forma eſt, à qua res eſt id quod
eſt,Themiſt. 1.*Phyſic.text.*11.impoſſibile eſt,id quod 20
duo individua habeant unam, eandemque formam
& conſequenter habeant unum, idemque tempera-
mentum. Itaque hæc temperamentorum varietas 21
multo magis conſideranda venit in cæteris animanti-
bus, quàm in homine, cum illa per ea conſtituantur
in eſſe individuali,quod homini non accidit,qui ha-
bet immaterialem,& inalterabilem formam. Si ergò
ob temperamentorum varietatem Natura homini 22
multiplicem naſcendi terminum conſtituit, cæteris
ob id ipſum multò major conſtitui debebat.

Sed dices hoc ſenſu ipſo nos aſſequi poſſe,cum vi-
deamus manifeſtè cætera animalia in temperamento 23
magis ſibi ſimilia,quàm homines inter ſe;quod ma-
ximè demonſtrare poteſt id, quod figura inter ſe vix
differant,homines autem maximè inter ſe effigie diſ-
ſimiles appareant, cuius rei rationem reddit Ariſtot.
Problem ſect. 10.*probl.*11.ex hoc etenim non aliud ar-
guere poſſumus, niſi maximam temperamentorum
in illis conſonantiam,& convenientiam,in nobis diſ-
ſonantiam,& diſconvenientiam.

Reſpondeo, quòd licet cætera animalia inter ſe
nobis valdè ſimilia videantur, tamen eadem eſt, aut 24
paulò minor inter ea diſſimilitudo individuorum,
quæ & inter nos:nobis verò,qui univerſalem quam-
dam eorum ideam, & non particularia apprehendi-
mus, ſimillima videntur, quia univerſali illi Ideæ
omnia conveniunt;patet hoc, quia bubulci, & pa-
ſtores, qui non univerſale quid, ſed particularia ap-
prehendunt, quæ ſuæ curæ demandata ſunt,ea null-
negotio, ſed facillimè non aliter, quàm de hominis

bus facerent, inter ſe nomine diſtingunt. Quod etiam Homeri teſtimonio comprobari poteſt, *Illia. lib.* ſic dicentis,

Hos autem ut greges amplos caprarum caprarij homines
Facilè diſtingunt, poſtquam in paſcuis commixti ſunt;
Sic hos ductores dirigebant.

Video mulierculas, aniculasque gallinarum unam ab alia ſeorſim cognoſcere, quod admirationem affert ei, qui non individua illa, ſed quoddam univerſale gallinacei generis phantaſma in mente habet, omnia enim illi ſimillima, & quaſi indiſtinguibilia ſenſu videntur. Sed & id ipſum in hominum genere evenire compertum eſt: videbis enim unius regionis homines effigie primo aſpectu adeò ſimiles, ut illos vix diſtinguere inter ſe ſcias; ac poſtquam mentem applicueris, & jam non univerſalem effigiem ſed particularem tibi præſentari contigerit, & illos facie notos habueris, toto cœlo inter ſe diſtare comperies, qui ante adeò convenire in effigie videbantur: fratres item, ſi minimè tibi noti erunt, omnes penè unam, eandemque effigiem habere affirmabis, eorum verò domeſtici te ipſum deridebunt, quibus non modò non ſimiles, ſed maximè diſſimiles apparent. Sed eſſe etiam inter cætera omnia animantia hanc individuorum in externa effigie diſſimilitudinem, imò & inter ipſa penè animâ carentia
25. vegetabilia probat Lucret. *lib. 2. de rer. nat.* his carminibus.

Præterea genus humanum, mutæque natantes
Squamigerum pecudes, & læta arbuſta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circum ripas, fonteſque, lacuſque.
Harum unum quodvis generatim ſumere perge,
Invenies tamen inter ſe diſtare figuris,
Nec ratione alia proles cognoſcere matrem,
Nec mater poſſet prolem quod poſſe videmus,
Nec minus atq; homines inter ſe nota cluere, & ſeqq.

Ex his ergò minimè colligere poteſt, quiſquis ſit, in cæteris animalibus fieri eam temperamentorum convenientiam, quam dicunt. Sed voluntne, obſecro, omnia individua cæterorum animalium uno eodemque prorſus temperamento dotari? Quod ſi id eſt, quod volunt, quæro ab illis, cur ex equis, exempli gratia, alius pilo ſit albo, alter verò ſpadiceo, vel palmeo, hic phœniceo, aut puniceo, ille glauco, unus gilvo, alter autem badio, alius aureo, alius cinereo, alius caruino, alius murteo, vel mureo, ille Albineo, vel Abineo, hic nigro, aut guttato, aut ſcutulato, aut preſſo, aut ruſſeo, vel mille aliis colorum differentiis? Cur alius prægrandis, alius puſillus, alius ſtaturâ mediocris? cur alius generoſus & imperterritus, alter vero pavidus & meticuloſus? cur alius bello aptus, alius nonniſi oneribus ferendis, alius ad curſum pedibus pernix, alius, qui vix calcaribus ſollicitatus gradiatur? & ex carnibus cur præter pilum, colorem & ſtaturam, (quæ etiam multò magis, quam in hominum ſpecie evariat) alius venationi aptus alius non niſi ad domum cuſtodiendam? nam ſi à temperamentorum varietate hæc minimè evenire di-
26 xeris unde originem habeant, vix unquam licebit tibi me edocere.

Sin verò non omnia unius ſpeciei individua uno dotari temperamento velint, ſed inter ſe variari, non tamen adeò, nec tantopere, quantum evariant individua ſpeciei humanæ, concedant ſaltem neceſſe eſt, in ſingulis cæterorum animalium ſpeciebus dari quatuor inſigniores differentias, calidi, frigidi, hu-
27 midi, & ſicci. Si ergò minima differentia inter duo humanæ ſpeciei individua in temperamento in cauſa fuit, ut unum ſeptimo naſceretur, alterum verò nono, aut decimo, quantò magis in cæteris animantibus evariatio illa calidi, frigidi, humidi, & ſicci illud ipſum præſtare debuiſſet? Quamobrem ſi à temperamentorum differentia illud peculiare habet homo, ut incerto tempore edatur, non minùs peculiare debet eſſe equo, aut cani, aut cuicunque animali, cum & in his inſignis ea temperamentorum evariatio evidenter eluceat.

Sed eſto, condonemus hominum individua quam 28
maximè inter ſe temperamento diſtare, tamen videndum, an hoc à Natura ſit, vel ab accidenti; nam & cœli diverſitas, & victus ratio multiplex, & animi paſſiones, & hujuſmodi alia multùm faciunt ad eam temperamentorum varietatem, quippè cùm ſicuti homines & cœli varietate, & victus ratione, & animi paſſionibus multum inter ſe diſtant; ſic etiam & propria temperamenta ad contrarias qualitates
transmigrare neceſſe eſt, & fœtus etiam ex illis con- 29
ceptos ob eandem ipſam cauſam, quam maximè inter ſe temperamentis diſtare. Bruta verò quia omnia victus ſimili ratione utuntur, ſimilibuſque animi paſſionibus detinentur, & magis in univerſa vivendi ratione inter ſe conveniunt, temperamentum, quod à natura unumquodque, prout propriæ ſpeciei convenit, habet, magis ſimile ab illis conſervatur; & fœtus etiam procreant temperamento etiam multò magis inter ſe convenientes. At quoniam ea evariatio in homine, ut dixi ab accidente eſt, fieri nullo pacto poteſt, ut ex hoc, quod per acci-
dens eſt, illud, quod à natura præſumitur eſſe, cauſam 30
habuerit.

Sed ponamus, hanc temperamentorum varietatem in uno homine, & ex ea illud habuiſſe à natura illum dicamus, quod incertô tempore naſcatur, pro-
fectò, cùm hæc temperamentorum varietas ſit infi- 31
nita, infinita exiſtente eorum latitudine, cur tantùm modò ſeptimo, octavo, nono, decimo, aut undecimo naſcitur, & non etiam quarto, quinto, ſexto, duodecimo, tertiodecimo, biennio, triennio? vel ſaltem cur non tot termini à natura ortui deſtinati, quot ipſa inſigniora temperamenta ſunt? & ſi deſtinavit, cur tam pauci extra noni, aut decimi terminum naſcuntur, cum tamen calidi non exuperent numero frigidos, nec humidi ſiccos?

Præterea ſaltem hæc differentia notabilis deberet
eſſe inter nationes, & homines regionis diverſæ, qui 32
temperamentis maximoperè inter ſe diſtant, & ſi
Hiſpanus quia calidus, naſcitur nono, Gallus quia 33
frigidus deberet naſci aut citiùs, aut tardiùs, prout dicere libuerit; cur tamen utrique plurimum eodem menſe naſcuntur, & ex utriſque pauci ſeptimeſtres, & his multò pauciores octimeſtres pari modo oriri conſueverunt?

Denique ſi hoc privilegium cæteris animantibus negare libet, etiamſi eorum individua temperamento non minùs ac homines inter ſe diſtent, ſaltem ea differentia inter ſpecies deberet maximè animadverti, ita ut ſpecies, quæ temperamento calida eſt, citiùs
naſci deberet, quàm quæ frigida; tamen cur neque 34
hoc à natura admiſſum, & equum temperamento calidum, aſinum temperamento frigidum, camelum temperamento ſiccum duodecimo menſe omnes naſci voluit, teſte Ariſt. *in lib. de hiſt. anim. lib. 5. c.* 14. Vvoton *de different. Anim. lib. 5. c. 101. & ſeq.* & ovem temperamento humidam, capram temperamento ſiccam, utramque quarto menſe parerent, ſancivit? Ariſt, quem adducit Geſner. *in lib. 1. de hiſt. Anim. de Viviparis quadruped. in propr. capp.* Varro *de re Ruſt,*

lib.

Digitized by Google

lib.2.cap.9.& ſeq. cap.5. An non novit Natura tem-
peramentorum rationem in ea habere? Quid ergo
potuerit in hoc temperamentorum varietas operari?
patere jam credo.
Adducitur pro *ſecunda ratione* uterorum in hu-
35 mana ſpecie magnitudo, & parvitas, quàm varieta-
tem adeò homini connaturalem efficiunt, ut hujus
rei cauſa varios terminos in naſcendo habuerit. Sed
præterquam quòd hoc ipſum etiam reſpectu uni-
verſalis Naturæ per accidens eſt, nec poteſt in na-
36 ſcendi ratione, quæ in pluribus conſideratur, & ab
univerſalis naturæ lege neceſſariò dependet, ipſam
univerſalem naturam regulare, dicant, obſecro, num
uteros brutorum unius ſpeciei dimenſi, omnes unam
eandemque prorſus dimenſionem habere compe-
rerint?
37 Ad hæc uterorum anguſtia, etiamſi detur frequen-
tior eſſe homini, quàm alteri cuivis animanti, non eſt
cauſa, ut fœtus ante tempus naſcatur, ſed ut debilis
naſcatur, ita teſtante Hipp. *in lib. de genit. inf.* in his
verbis; *At verò ſi omnes editi liberi debiles extiterint
uteri plus æquo anguſti in cauſa eſſe exiſtimantur.* De-
beret & præter hæc eadem mulier ſemper ſeptime-
ſtres generare, aut nonimeſtres, & tamen conſtat, u-
nam, eandemque modò ſeptimeſtres, modo vero no-
nimeſtres gignere.
Tertia porro rationis confutatio ex prioris confu-
38 tatione dependet, ſupponitur enim ibi ſanguinis co-
pia diverſa in homine, quæ quanto majorem copiam
fœtui ſubminiſtrat, illum citiùs perficit, quanto vero
minorem, ſeriùs: quaſi ſancitum illud à natura ſit, ut
omnia individua unam determinatam ſanguinis
menſuram pro ſui nutrimento ex materno utero ex-
ugant, quam menſuram vel exuperare, vel non im-
plere nullo ſuperfuturo liceat: unde qui eam citiùs
ingurgitat, cito ex hac ratione naſcetur, qui verò tar-
diùs, tardiùs. At & fœminis cæterorum animalium
hoc abſque culpa denegant privilegium, ſiquidem
omnes non modo eandem nutrimenti menſuram, ſed
cum determinato tempore fœtibus ſuis ſubminiſtra-
re volunt, at hæc ulteriori confutatione non indi-
gent.
Addamus tamen, quod cum in homine ſpeciei in-
39 dividuis fœminæ reſpectu etiam ſui ipſius aliquando
modicum, aliquando vero multum ſanguinem fœti-
bus ſubminiſtrent, neceſſe eſſet, quod cum multum
ſuppeditant, ſeptimeſtres, cùm modicum, nonimeſtres
40 generarent: hac igitur ratione juvenculæ deberent
ſemper generare nonimeſtres, vel decimeſtres; nam
de juvenculis matribus paucus ſanguis fertur. Hipp.
de Nat. Puer verſ.f. ſeniores autem, ſeptimeſtres,
cùm majorem ſanguinis quantitatem ad uterum de-
mandent, eodem etiam pacto & quibus multæ pur-
gationes ſunt, ſeptimeſtres, quòd ſanguine abundant,
quibus verò parcæ, nonimeſtres fœtus edere par eſ-
ſet, quòd ſanguine ſint deſtitutæ; cùm tamen con-
41 trà Hipp. *ibid.* ex alimenti copia longiorem in utero
moram fœtum trahere, & ex ejuſdem inopia exitum
ſollicitare falſus ſit. His tamen non obſtantib. cùm
ſemper de facto ſeptimeſtres, & octimeſtres naſci vi-
deamus, eos indifferentes, & ex juvenculis, & ex ſe-
nioribus; & ex iis, quæ modico; & ex iis; quæ multò
abundant ſanguine, omni compertum eſt.
Cæterùm, ad *Averrois* rationem accedamus, qui
42 quanquam adeò perſpicax extiterit Philoſophus, ta-
men nunc ex falſa ſuppoſitione non niſi falſum de-
duxit: ſupponit etiam hominis naturam eſſe mediam
43 inter pauciparam & multiparam, & ejus ratio eſt,
quia homo interdum unicum parit, aliquando binos
aliàs ternos, aut quaternos. Sed videndum eſt, ô A-
verroës, quid ut plurimum fiat, per hoc enim regula-
tur Natura Gal. 14. *Meth. med. c. 14. claſſ.7.* probat 44
Riolan *ad Fernel. in lib. de hom. procreat. c. 11.* ſi enim
ex iis, quæ de rarò contingunt, Naturam regulari ve-
lis, jam & cætera omnia animalia non minus ac ho-
mo participabunt harum duarum ſpecierum multi-
paræ, & pauciparæ, nam & vacca ſingulos ge-
nerat fœtus ut plurimum, aliquando tamen binos, &
fortaſſe plures, ut homo, ſed & in vacca, & in homi-
ne illud præter naturæ Leges evenit, quæ non per
individua, ſed per univerſalia regulatur, ſic etiam & 45
canis plures generat, tamen etiam ſingulos, ut ca-
tulus domeſticus, aut ad ſummum binos; ſic & oves,
& capræ, ſingulos pariunt, interdum binos, ternos; 46
quaternos, ut homo, ex Ariſt. Geſner. *ubi ſup.* ſic etiam
& in reliquis animantib. variari numerum fœtuum
interdum annotaris: & firmat ejus rei varitatem ipſe
Ariſt. *in libb. de hiſt. anim.* ac præcipuè *lib. 6.* ubi & in
urſa, & in leone, & in aliis non ſemper partus eodem
numero naſci tradit. Sed in ſuis natura, quæ quinque,
aut ſex parit, media eſt inter paucipara & multipara,
ut tu ipſe paulò ſuperiùs aſſeverabas, (licet, ſciam A-
riſt. *probl. ſect. 10. probl. 16.* & Alex. *lib. 2. probl. 69.*
ſuem inter multipara reponere) jure merito hominis
Natura inter paucipara reponenda venit, etiamſi bi-
nos aut ternos ut plurimum pareret.
Sed eſto, hoc homini connaturale ſit ut media ſit
ejus natura inter paucipara, & multipara, quid tandem
hinc deducere aliud potes. ô *Averroes*, quàm quòd
homo, cum unicum parit, decimeſtrem, aut nonime-
ſtrem, cum plures, ſeptimeſtres, aut octimeſtres pare-
re debeat? at cur promiſcuè, & cum unicum parit, &
cum plures & ſeptimeſtres, & octimeſtres, & noni-
meſtres, & decimeſtres parit? Sed vin' tu; ut ex Ariſt.
præcipuam tuam concluſionem evertam? Obſerva
ipſum citato *lib. 10. probl. 30. & 4. de Gener. Anim. c.* 47
6. affirmaſſe, partus geminationem in homine con-
trà Naturæ legem eſſe, *& ibid. cap. 4.* licet hominem
cum omnibus generibus ambigere utcumque velit,
tamen maximè ex ſua natura uniparum eſſe: conclu-
dit, ab accidenti ergo eſt, ut aliquando plures uno
pariat, ut ex eo patet, quinimò nota ulteriùs, illum *in
lib. de adm. audit. tex. 77.* partus geminationem in ho-
mine inter naturæ miracula repoſuiſſe, narrans, quod
apud *Vmbros*, mulieres plurimum geminos pariant,
& aliquando etiam ternos.
Viden' igitur, ô *Averroes*, hominem abſolutè, & ex
ſua natura uniparum animal eſſe, & hanc à te alla- 48
tam incertitudinis ſui ortus rationem in auras prot-
ſus evanuiſſe?
Examinemus ergo jam tandem *poſtremam ratio-
nem*, quæ tanquam omnium potiſſima, paſſim ſe
communiter ab omnibus unanimiter adducitur, &
liceat obſecro pro adverſariis eam rationem in ſyl-
logiſmum efformare hoc modo:
Si quod animal eſt, quod incertis, & non ſtatis tē-
poribus coitum exerceat, hoc incertis & non ſtatis 49
temporibus parere debet, ſed homo tale animal eſt,
ergo incertis & non ſtatis temporibus homo parere
debet. Hoc argumentū benè procedere non dubita-
bunt, qui pro parte adverſa comparent; cæterùm non
vident terminorum æquivocationem, & falſitatem,
nam tempus in præmiſſis ponitur in termino quali-
tativo, in concluſione vero in termino quantitativo,
hoc modo in præmiſſis proponitur, quod ſi aliquod
animal incerto tempore coit, hoc eſt non determina-
ta quadam anni tempeſtate, ut evenit exempli gratia
equo, qui coit Vere, cani coeunti in Autumno, feli
coeunti in Hyeme, ſi ergo aliquod animal eſt, quod
incerto, & promiſcuè Vere, Hyeme, Autumno, coeat,

debet etiam in pariendo habere tempus incertum,
hoc eſt non certo ſpatio uterum ferre:ita ut in prio-
ri propoſitione temporis qualitas proponatur, in
concluſione de quantitate inferatur. Ac profectò
maximè conſiderabilis videtur ea terminorum;ex
præmiſſa enim non aliud ſequitur,quàm ſi Vere,Au-
tumno,Hyeme,aliquod animal coeat, debeat etiam
Vere,Autumno, aut Hyeme parere.

Sed ne me tanquam moroſum odio,quisquis ſit,
proſequatur etiam hanc concluſionem pro vera ad-
50 mittere paratus ſum.Sed cur, ſi alia pleraque anima-
lia incerto tempore coeunt, non etiam incerto tem-
pore pariunt?nam conſtat equas, ſues, daſipodes, &
alias fortaſſe fœminas coitum prægnantes admittere.
Ariſt.*5.de nat.anim cap.*8. Plin.*nat.hiſt lib.* Ælian.*de
hiſt.anim lib.*4.*c.*10.Alb.Mag.*de Animal lib.*9.*tract.*
1.*c.*5.De quib.etiam inter JC.Tiraq. *de leg.Connub.
l.*4.*n.*85 at ſi etiam gravidæ fœminæ horum anima-
lium coeunt, omni tempore coitum eas admittere
51 par eſt,cùm prægnantia ſit ex majoribus cauſis, &
magis urgentib.quæ coitum in brutis impediunt;at
cur hæc ipſa bruta incerto tempore non pariunt?

52 Adducuntur inſuper aliæ permultæ,ut dixi,ratio-
nes ad eam concluſionem probandam, nimirum &
de formatrice facultate,quæ in humana ſpecie in u-
no individuo magis,in altero minùs potens ſit;& de
materiæ majori,aut minori quantitate,& de ſexus di-
verſitate;& aliæ ſimiles,quæ tamen omnes illud cõ-
mune habent, ut non magis procedant in homine,
quàm in cæteris quibusque animalibus,eas ergo ali-
ter confutare ſupervacaneum eſt. Non tamen omit-
tamus adhuc puſillam quandam ratiunculam, à qui-
busdam adductam, & eſt hujusmodi.

53 Homo in coitu exercendo,in concipiendo,in ute-
ro gerendo,in pariendo, plures errores patrare ſolet,
quod de cæteris animalibus non evenit;ex hoc ergo
mirum non eſt,illum incerto termino naſci.Ego ve-
rò aliàs dixi,nos hic quærere,an ex Naturæ inſtituto
homo tam incerto tempore naſcatur;at ex his erro-
54 ribus,cùm contrà Naturæ inſtitutum committantur,
nihil,quòd contrà Naturæ inſtitutum non ſit emana-
re poteſt,aptiùs ergo ex hoc inferre nobis licet,quòd
naſci extra debitum,ac certum tempus, præternatu-
rale ſit,cùm cauſam omninò habeat præternatura-
lem.Si ergo naſci ſeptimo, vel octavo,evenit ob er-
rores ab hominibus in coitu patratos,naſci ſeptimo,
vel octavo, à cauſa præternaturali eſt.

Denique ſi addatur,neceſſariiſſimum fuiſſe homi-
ni varium,ac incertum naſcendi ſpatium,vario,ac in-
certo exiſtente formationis termino,de quo *Hippoc.*
pluribus in locis,& alij Philoſophi,ac Medici,& qui
etiam ab ipſa experientia demonſtratur;Reſpondeo,
hoc non eſſe magis proprium homini quàm cæteris
animalibus,nam ut Hipp.*lib.*1.*de Diata*,dicebat,pro-
ut quæque ignem, hoc eſt calorem minorem, aut
majorem fuerint ſortita,citiùs augeſcunt,& forman-
tur;at idem calor, qui in homine ſeminalem mate-
riam vegetat,in brutis,etiam idem eodem modo ope-
ratur,& tam hic, quàm ille diverſificantur in eorum
operatione,ita ut ex hoc non magis debeat illud lo-
cum habere in homine, quàm in brutis.

Sed cur, *inquam*, mas triginta dierum ſpatio for-
matur,& fœmina quadraginta duorum,annon tamen
aut eodem ſpatio, uterque eorum plurimum naſci-
tur? non ergo hæc diverſitas in ſpatio efformatio-
nis tantùm potuit operari, ut mas ſeptimo naſcere-
tur, fœmina autem nono.

Verumenimverò confutatis jam iis rationibus,
quæ concluſionem ab Ariſtotele firmatam pro vera
nobis imponebant,teſtar,ut quibus rationibus con-
trarium habere veritatem perſuaderi nobis poſſit,
demonſtrare jam aggrediar; Hominem nimirum,
quoad naſcendi,ſeu pariendi tempus, nihil peculiare 55
ab aliis animantibus habere, quod illi à natura inſit,
ſed veluti reliqua habere illum quoddam ſuæ ſpeciei
determinatum congruum naſcendi tempus, decenti
latitudine,ut in cæteris minimè deſtitutum, quæ
nonam,aut decimum menſem comprehendit, neque
enim conſentaneum videtur,ab Ariſtotelis ſententia
absque firmis rationibus recedere,cùm ejus maxima 56
apud nos,imò & apud omnes doctos ſit auctoritas,
ut teſtatur Tiraq.*de leg.Connub lib.*6.*n.*52. & aucto-
ritates Majorum non ſint reprobandæ argumento,
l. ad exibendum, C ad exibendum ergo ſiquidem ra-
tiones a nobis adductæ veritatem habere videbun-
tur, benè quidem erit,ſin minùs,Ariſt.opinioni om-
ninò adhærendum, licèt rationibus ab aliis pro ipſo
adductis intellectus nequaquam acquieſcat.

Prima ratio igitur contra *Ariſt.* dictum ſequens 57
eſt. Si termini ea variatio, quam volunt,eſſet homi-
ni in naſcendo naturalis,ſequeretur,quòd non ſolùm
in iis terminis,ſed in pleriſque aliis homo naſceretur,
ut ſuprà undecimum, & infrà ſeptimum, & eſſet
ſemper vitalis;quam concluſionem probare quidem
ut veram nititur Aogen. ſed in opere incaſſum inſu-
dat *in lib.de par.hum.*Nam ſi affirmas mihi,hoc ho-
mini naturale eſſe, ut non habeat determinatum
tempus ſui ortus,cur dehinc illud ipſum determinas,
& non niſi ſupra ſeptimum, & infra undecimum,
eum naſci poſſe affirmas? quin potiùs ex ea conclu-
ſione,cum ſit indeterminata,ſequitur quodlibet tem-
pus eſſe homini naturale,etiamſi bimeſtre, aut tri-
meſtre,vel annuale,vel biennale, vel triennale ſit,aut
majus.

At ſi ad prædictos terminos tuam concluſionem
reſpicere dicas, jam ſecunda pars noſtri argumenti 58
obſiſtere illi videtur,nam ſi à Natura eſt,ut in termi-
nis à te aſſignatis homo differenter naſcatur, debe- 59
ret ſemper, cùm in his terminis naſcitur, ſuperſtes
eſſe,vel ſaltem ut plurimùm;quod enim à natura eſt
ut plurimùm,& ſecundum plurimum, eodem modo
fit.Ariſtot. 2.*Phyſic.text.*77.Gal.14. *Method.cap.*14.
*claſſ.*7. Si ergo nonimeſtris, & decimeſtris ut pluri-
mum vivunt, debent etiam ſeptimeſtris, & octime-
ſtris, ſi à Natura ſunt,vivere; & quemadmodum ex
prioribus pauci intereunt, quin plerique ſuperſunt,
ſic ex poſterioribus pauci interire deberent, & ple-
rique ſupereſſe:ſed contrà ſeptimeſtres ut plurimum
non vivunt, ut experientia docet, Hippocrates fir-
mat, qui octimeſtrem nullo modo vivere, & ſepti- 60
meſtrem ut plurimum interire docet *in libro de
carnibus, & de ſeptim. & octim. part.* & cæteri ne-
gare non poſſunt; nam nova experientia id ipſum
recentiores comprobarunt, ut teſtatur Mercurius *in
lib.cui tit.* la Commare *lib.*1.*c.*6. cùm ex centum ſe-
ptimeſtribus vix unum ſuperſtitem remanere confi- 61
teatur;ergo ſequitur ex his neque ſeptimeſtre,neque
octimeſtre ſpatium à Natura pro eo naſcendi termi-
no eſſe homini conſtitutum, & conſequenter Ariſt.
concluſionem vel eſſe omninò repudiandam,vel ſal-
tem ita moderandam, ut non homini ſolùm, ſed
etiam cuicunque animali non ſit conſtitutus naſcen-
di certus terminus, ſi ad dies præfixos, & certos fe-
rendi uterum reſpiciamus.

Secunda ratio talis eſt,Quæ à Natura ſunt,fine non
carent.Ariſt.2.*Phyſ.text.*66. nam quæ fine carent ca- 62
ſu fiunt.Gal. *de cauſſ.Pulſ.cap.*1.*verſ. fin.claſſ.*3.*&* 63
11.*de uſu part.c.*7 *claſ* 1.ſed hominè non habere de-
terminatum tempus in naſcendo præ cæteris ani- 64
mantibus, fine caret; ergo hominem naſci extra de-
termi

terminatum tempus, à Natura non eſt, ſed à caſu
Quòd, non habere tempus naſcendi determinatum,
fine careat, patet primò, quia nullus huius rei finis aſ-
65 ſignatur; nam eos qui ab aliquibus aſſignantur, vidi-
mus jam non magis potuiſſe in cauſa eſſe ejus rei in
homine, quam in brutis. Patet ſecundò, quia, ſi quem
66 haberet finem, vel poſſet conſiderari reſpectu ſpe-
ciei, & fuiſſet major ipſius propagatio, vel reſpectu
individuorum, & fuiſſet major ſingulorum perfe-
ctio: Reſpectu ſpeciei non potuit habere hunc fi-
nem, nam opifex illa, ac parens Natura, quæ bruta
non niſi unico termino naſcentia maximoperè pro-
pagat, & eodem modo humanam ipſam ſpeciem
propagare; non debuit ergo diverſam ab ea, quam
in aliis tentaverat, viam in humana ſpecie propagan-
da tentare. Et ſi talis fuit naturæ finis, deberet ſem-
per homo, ut ſuprà dictum eſt, in quovis menſe aſſi-
gnatorum naſcatur, & vivere, & vegetus, ac fortis eſ-
ſe, ut de nonimeſtribus & decimeſtribus evenit, quod
tamen ita non eſſe patet. Reſpectu individuorum
non potuit habere prædictum finem, quia cùm in-
tendat ſemper facere, quod magis eſt perfectum, &
inter eos naſcendi terminos unus ſit perfectior alte-
ro, Natura debuit eligere perfectiorem, ſi individuo-
rum perfectioni proſpicere debebat, ac profectò ita
illam feciſſe non dubitandum, cùm verò ab illo per-
fectiori ſcilicet termino aberrant, non ſua culpa eſſe,
ſed caſu factum, apertè demonſtrat, ut inferiùs dilu-
cidè patebit. Cùm ergo conſtet ex his, naturam in
ea re patranda nullum potuiſſe habere finem, conclu-
dendum, à natura non eſſe, ut incerto tempore na-
67 ſcatur homo, cùm natura propter finem agat. Ariſt.
2. *Phyſic. & ibi* Averr. & quomodo à natura eſſet, quæ
rectrix, & moderatrix, ac norma omnium rerum eſt,
id quod nullam normam, aut regulam habere præ-
ſumitur?

Tertia ratio. Cum in unoquoque rerum genere,
68 quæ à natura ſunt neceſſe ſit dari quod perfectum eſt
qui, ubi deeſt perfectio, ibi deeſt finis, quamobrem
69 nullum perfectum fine caret Ariſt. 3. *Phyſ. ext. 64 &*
70 *ibi* Averr. neceſſe etiam erit, ut in terminis homini
pro naſcendi tempore præſcriptis, detur unus, qui
71 aliis ſit magis perfectus; neque enim omnes pari per-
fectione, ac virtute dotari poſſunt, cùm, ſi ponas per-
fectos terminos nonum, & decimum, ſeptimus, &
octavus deficiant in tempore; ac perfectum deficere,
72 eſt impoſſibile, quia jam perfectum non eſſet. Averr.
1. *Cœli comm 4.* & ſi ponas perfectos terminos ſepti-
mum, & octavum, nonus, & decimus exuperent, quod
itidem impoſſibile eſt, cùm ſupra perfectum nihil ſit
73 extrà accipere. Ariſt. 10. *Methaph. text 13. & ibi* A-
74 verr. & cùm præterea perfectum, ut ibidem habetur,
in unoquoque genere ſit maximum, neque ſeptimus
neque octavus menſis tales ſunt, nam in temporis
diuturnitate, & ratione, à nono, & decimo ſuperan-
tur. Quòd vero de ipſo tempore dictum eſt, etiam ad
ipſos partus transferre facile eſt: nam vel vis perfe-
ctum partum eſſe nonimeſtrem, & decimeſtrem, vel
octimeſtrem, & ſeptimeſtrem: ſi primum, habemus
intentum, cæteros enim, cùm à perfectione deficiat, à
75 natura non eſſe certum eſt, cùm ea ſemper intendat,
76 quod perfectius eſt facere, neque etiam aliquid im-
perfectum tempore ab illa creari ſoleat. Ariſt. *probl.
lib. 2 probl.* 48. ſi ſecundum; ergo nullus fœtus eſt
quoad naſcendi tempus, niſi ſeptimeſtres, & octime-
ſtres: ergo plurimum naturam à ſuo fine aberrare,
dicendum eſt, cùm plurimum nonimeſtres, & deci-
meſtres procreet.

77 *Quarta* ratio. Natura nihil temerè, nihil irratio-
nabiliter, nihil fruſtrà, nihil caſu agit. Ariſt. 1. *Cœl. tex.*
32. *& ibi* Aver. *in com & 2. Ejusd tex. 50. & 59. ubi* &
Aver. *& 3. de Anim. text. 45.* & firmant *leges in l.
Quibus ad ff. de verb. obl.* & ſuprà dictum eſt. Si ergo 78
velimus, ſeptimum menſem eſſe ſufficientem termi-
num permanendi in utero ipſi homini ad acquiren-
dum tam totalem perfectionem, quam acquirere ex
ſua natura poteſt, certè naſci ſuprà ſeptimum ſuper-
vacaneum eſt, & fruſtrà à Natura patratum: imò non
ſolùm fruſtrà, ſed impia operata videtur, ut quæ poſ-
ſet multò citius, quam fecerit, hominem ab uteri mo-
leſtiis liberare, & tamen neglexerit, & abſque ulla
utilitate plurimùm voluerit illum duobus, ac tribus
menſibus ſuprà, quàm illi neceſſe fuiſſet ad perfectè
naſcendum, in utero commorari.

Quid igitur ex ſuperioribus rationibus ſit conclu- 79
dendum, jam patet non eſſe ſcilicet de naturæ inten-
tione hominem naſci extra quoddam determinatum
tempus, quod neque ſeptimum, neque octavum po-
teſt comprehendere, neque magis ex ſuo inſtituto
fieri, ut homo ante præfixum terminum naſcatur,
quàm ut homo ante congruum tempus ex morbo
ſeneſcat, ſiquidem non minus in illo, quam in hoc a
præternaturali cauſa præcedunt, aut retardant tem-
pus ex naturæ lege conveniens. Si ergo unum eſt
tempus homini à natura pro naſcendi termino con-
ſtitutum, ut cæteris quibusque animalibus, idque in
homine ut dicemus, *nonum* comprehendit. & *deci-
mum* menſem, debemus exinde jure concludere,
quòd naſci ſupra vel infrà hunc terminum, ab acci-
denti, ſit & non à natura, & conſequenter a morbo. 80
Itaq; nullam *ego differentiam facio inter ſeptimeſtrem
& octimeſtrem* & natos ante hos terminos in hoc,
quòd utrique à vi morbificæ cauſæ ante tempus in
lucem expulſi ſint, niſi quia natus ante ſeptimum, ob 81
omnimodam ſui imbecillitatem, & deficientem vi-
gorem, ac maximam diſtantiam à tota ſua perfectio-
ne ullo modo poteſt morbificam cauſam ſuperare;
ſeptimeſtris vero, ac octimeſtris, quia & validiores
ſunt, & majorem vigorem ex majori alimenti copia
adepti ſunt, & minus à naturali perfectione diſtant, 82
cùm à ſeptimo oſſium & nervorum confirmationem
acquirant, & ab octavo complementum ſuæ perfe-
ctionis. Trotul. *de Paſſ. mul. cap.* 12. Soran. Epheſ. *in I-
ſag. cap.* 17. poſſibile eſt, ut aliquando, ſi validi ſint,
cauſa morbifica ſuperata, vivant, licet id ipſum ſit dif-
ficillimum: nam & ii ipſi, qui vivunt, imbecilles ſunt, 83
& valetudinariam vitam perpetuò; ac illam quidem
brevem admodum tranſibunt, quod etiam in cæteris
animantibus eodem modo eventurum exiſtimo, ſci-
licet, ut, ſi aliquando ante debitum tempus naſcan- 84
tur, tamen vivere poſſint, ſi ea cura in illis nutriendis
impendatur, quam impendi tradit Ariſt. in humano
partu qui ſeptimo, vel octavo menſe edatur. 4. *de ge-
ner. anim. cap.* 4. ob id enim quod imbecillimi, & ma-
lè à morbifica cauſa affecti naſcuntur, ſumma cura
indigent, ut alantur, ejuſdem Ariſt. teſtimonio.

Ecquidnam aliud atteſtari poteſt illud, quod eſt
omnibus & ſeptimeſtribus, & octimeſtribus commu-
ne, nimirum quod *meatibus naſcantur non abſolutis, 85
& membris non adhuc perfectis* in lucem edantur,
Ariſt. teſte *loco ſupr. cit.* & Vallerio *Lib. 3. Enarrat. 7.*
Lalam. *ad lib. Hipp. de hom. ætat. ſchol.* 26. & aliis, &
quod *nonnullas cavitates inter carnium, & nervorum
fibras* habeant, quæ, ut perfectionem naturalem ipſi
acquirant, repleri deſiderant. Petron. *lib. 4 de vict. Ro-
man. cap.* 26. niſi quod ante tempus ſuo ortui con-
gruum, & à natura illis deſtinatum, à morbo expulſi
in lucem prodierint?

Et ut propria experientia edoctus, & non ratione
tantùm impellente, aut ſola præceptorum auctoritate

ſuadente, hæc affirmare videat, placet hiſtorias duo-
86 rum ſeptimeſtrium hic apponere: præter multos
enim alios, quos novi, *unum* præcipuè *tractavi, qui
cum natus eſt, coronalem ſuturam adeò biantem, ac
adapertam habebat, ut mirum eſſet; ventrem verò adeò
pellucidum, ut interiora omnia intuentibus pateface-
ret, ſed & cruribus natus eſt tam imbecillibus, ut ma-
jor factus nunquam ſtare potuerit; nunc autem trigin-
ta annis major quidem eſt ſed morbis valde obnoxius,
& qui neque deambulare, neque erectus ſtare poſſit.*
87 Alterum novi puerum nunc quinquennem, qui *ab
utero progrediens, auriculas ab oſſe temporum mirum
in modum divulſas habebat; anum verò adeò paten-
tem, ut craſſiorem pollicem admitteret, ſuturas præte-
rea biantes, & invicem non tocarentes.* Sed quid plu-
ra? ipſimet contrariæ ſententiæ acerrimi defenſores,
id ipſum, quod ego inculcabam, omnes uno ore fa-
tentur.

88 Cùm ergò *ſuprà decimum* menſem naſci ex com-
muni conſenſu naturale non ſit, & infra nonum, non
naturale eſſe, jam probatum remaneat, ſequitur,
quòd homo magis præfixum, ac determinatum na-
ſcendi terminum à natura habuerit, quam quem
89 Ariſt. & cæteri in ea re ſequaces voluerint. Pruden-
ter igitur antiqui Romani ſeptimeſtrem, & octime-
ſtrem fœtum reſpuerunt, teſte Varr. *in lib.* 14. *Rer. di-
vin citante* Aul. Gel. *Noct. Attic. lib.* 13. *cap.* 16. & ſic
90 etiam feciſſe antiquiores Græcos putaverim, cùm
animadvertere liceat in Hom. *Iliad.* 19. ſeptimeſtrem
fœtum immaturum vocantem:

91 *Hæc autem* (inquit) *geſtabat utero carum filium, ſe-
ptimus autem erat menſis:
Eduxit tamen in lucem etiã immaturum exiſtentẽ.*

Nota vero obiter hic, quod non ſine magno conſi-
lio Poëta, etiamſi ſupernaturalem ejus rei auctorem
adducat, tamen non ante ſeptimum, fœtũ illum edu-
xiſſe fingit, ſed in ſeptimo, quia ante ſeptimũ nullo
modo vivere potuiſſet, vel ſi ex ea ſupernaturali po-
tentia potuiſſet, tamen penè omnibus humanis per-
fectionibus deſtitutus natus eſſet, quibus ſi depaupe-
ratus extitiſſet, quo pacto eorum quæ Jupiter pri-
mùm naſcituro fœtui pollicitus fuerat, capax hic eſ-
92 ſe potuiſſet? Sapienter ergo Poëta fingit partũ fuiſſe
ſeptimeſtrem, ut qui cum vita non habeat omnimo-
dam repugnantiam, ſapientiùs firmat illum etiam in
93 ſeptimo menſe naſcentem, tamen immaturum naſ-
ci, cùm non naſcatur in termino a natura ſibi deſti-
nato, ſed illum præveniat. Facit etiam & inter La-
tinos Poëtas auctoritas Terentii, qui *in Hecyra act.*
3. *ſc.* 3 fingens Philumenam gravidam, etiamſi ma-
ritus jam ſeptem menſes abeſſet, tamen Philumenæ
mater non audet firmare, partum eſſe ipſius Pam-
phili, quia in ſeptimo naſcebatur, nec poterat ex ſua
ſententia dici legitimus, quamobrem in eam ſenten-
tiam venit inquiens:

*Dicam abortum eſſe: ſcio, nemini aliter ſuſpectum
fore;
Quin quod veriſimile eſt, ex eo rectè eum natum
putent.*

Sed confutatis jam rationibus iis, quibus Ariſt.
aſſertio inniti poterat, & contrariis argumentis illa
à fundamentis everſa, ad rerum magiſtram experien-
tiam accedamus: ea enim ſenſu ipſo apprehenditur,
eique contradicere hominis prorſus abſque ſenſu
94 eſt. Ex ea ergo patet, hominem ſeptimeſtrem, octi-
95 meſtrem & undecimeſtrem naſci, & non ſolùm no-
vimeſtrem, aut decimeſtrem, cur ergo experientiæ
obſiſtimus? cur ſenſum ipſum derelinquimus? cur
Ariſtoteli, cæteriſque præceptoribus, fidem dero-
gamus?

Reſpondeo, me non negare, hominem naſci inter-
dum extra nonum, & decimum, ſed ſenſu ipſo, & ex-
perientia probare enixum, hoc *à natura* non eſſe, 96
cui tamen id eveniat, ut ſolus homo, aut ſaltem præ
cæteris extra conſtitutum tempus naſcatur, cauſa
jure perquirenda, quæ profectò adeò in promptu eſt;
ut nullum latitare eam exiſtimem; quemadmodum 97
enim præ cæteris animantibus homo morbis affli-
gitur, quibus illa minimè ſunt obnoxia, & qui ho-
mini connaturales ſunt, ut exempli gratia, quòd in 98
partu multo magis affligatur, ac laboret, quam illa,
Ariſt. teſte 7. *de hiſt. An.* c. 9. ſic etiam & in utero fe- 99
rendo multò majora incommoda patitur, quam illa,
ſiquidem illa rarò & non niſi in principio abortiunt,
ex eo, quòd robuſtiora ſint, aliiſque ex cauſis: ho-
mo vero licet & in principio, & in fine facilius, ta-
men omni tempore geſtationis abortit; quod ſi an-
te ſeptimum menſem illud fiat, magis reſpectu ipſius 100
fœtus contra naturam eſt, quia magis imperfectus,
ex cujus imperfectionis reſpectu impoſſibile eſt, ut
ad vitam traducendam ſufficere poſſit; at ſi poſt in
lucem veniat, quia minùs reſpectu ſui præter natu-
ram eſt, & eſt magis perfectus reſpective ad tem-
pus præteritum, ſi ſit, ut jam dixi, ſua natura vali-
dus, aliquando poteſt ſufficere ad vitam trahen-
dam, & vivit. Ex eadem ergo cauſa, ex qua homo fa-
ciliùs, quàm cætera abortit, ex ipſa & ſeptimo, &
octavo parit, & naſcitur, hoc eſt ex morbifica cauſa
cui homo magis, quàm cætera animalia ſubjicitur:
quamquam naſci dici non debet, qui à præterna- 101
turali cauſa ex utero ante tempus expellitur, ac pro-
truditur; nam propriè loquendo homo naſcitur 102
nono, aut decimo, ut deinceps dicemus, abortitur
autem, largo modo loquendo, ante eos terminos, ſed
tamen aliquando ita abortitur, ut vivere non poſſit,
& tunc propriiſſimè in communi ſententia dici-
tur abortus; interdum ita, ut vivere quoquo modo 103
poſſit, & tunc apertè negant penè omnes, dici abor-
tum: ego vero ſi non abſolutè, ſaltem aliquo modo
abortum dici poſſe, ex ſuperioribus concludi poſſe 104
non dubito.

Natura igitur, ut jam receptui canamus, & homi- 105
ni, & cæteris quibuſque animantibus deſtinavit cer-
tum naſcendi terminum, quandam temporis latitu-
dinem comprehendentem tam in his, quàm in illo:
nam neque in cæteris animantibus ita eſt terminus
naſcendi à natura præfixus, ut prædicant, ut ad ho-
ras, aut dies, aut hebdomadas quinimò neque ad 106
menſes reſtringatur; nam ſi ad vivipara temetipſum
convertas, videbis equos, aſinos, boves, & alia om-
nia habere inter ſe eandem fortaſſe temporis latitu-
dinem in naſcendo, quam habet homo. Vides non-
nullos ex rerum Naturalium ſcriptoribus affirman-
tes, equam decimeſtrem parere, alios undecime-
ſtrem, alios anniculos eam edere fœtus contenden-
tes: ſic etiam & de aſina, & vacca eadem differentia
inter ſcriptores intercedit. Canem Ariſt. bimeſtrem
parere, Varro 2. *de Re Ruſtic. cap.* 16. trimeſtrem af-
firmat, & uterque vera dicit, quia non omnis canis
eodem prorſus tempore naſcitur. Sunt qui ſpatio
ſexaginta dierum, uno addito; alii, qui ſeptuaginta
duorum, & alii ſpatio trium menſium, ut teſtatur
Albert. Magn. *de Animal. lib.* 6. *cap.* 2. *tract.* 3. Jul.
Poll. *Onomaſt. lib.* 5. *cap.* 7. Blond. *in libell. de canibus,
& venat. pag* 9. Quin etiam tradente eod. Alb. ſunt
qui ante ſexaginta naſcantur, quos tamen cæteris
eſſe debiliores dicit. Sic ex ovibus ſunt quæ ſerius,
quam quinque menſibus pariunt, naſcentes autem
agnos ſerotinos, *Chordos* vocabant antiqui.
Plin. *lib.* 8. *cap.* 47. ſimiliter etiam ex equabus, de
quibus

quibus jam dixeram, nonnullæ ſunt, quæ pariunt
tranſacto duodecimo, de quibus idem Varro *de re
ruſt. lib.2. cap.14.* dicebat, quòd vitioſos partus
edunt. Sunt etiam quæ pariunt decimo, ut eſt com-
munis opinio, & tradit idem Alb. Magn. *ubi ſuprà.*
Eodem quoque pacto & in reliquis animantibus va-
riare naſcendi terminos comperies, ſi modo in illis,
veluti in homine, diligenter animum advertas & dies
conceptionis enumeres, comperies, inquam, dari in
illis, ut in homine, latitudinem quandam in tempore
pariendi, neque illud ad certos dies, aut horas reſtrin-
107 gi. Ovipara etiam terminum ſibi naſcendi naturalem
aliquando prætergrediuntur, interdum præveniunt:
plurimum viginti dierum termino plura eorum naſ-
cuntur, regione tamen, & tempeſtate calidiori, on-
deviginti, aut duodeviginti; frigidiori autem vi-
108 ginti duobus & aliquando viginti quinque, Ariſt.
teſte *capite ſexto. de hiſtor. Anim. capite 2.* Itaque
109 parens Natura in ea re homini nihil peculiare eſſe
voluit à cæteris animantibus, nec voluiſſe debuit,
cùm nulla oblata illi ad id volendum, & perficien-
dum juſta cauſa fuerit. Sed dubitari iterum poteſt,
cur magis præter naturam contingat, ut homo præ-
veniat tempus ſibi deſtinatum naſcendi, quàm ſi exi-
tum retardet; nam probavimus, & in eam conclu-
ſionem venimus, quod hominem naſci ante nonum
omnino à præternaturali cauſa ſit, at naſci per ali-
quos dies poſt decimum non ita, naturaliter enim
poſſet fœtus exitum per aliquot dies poſt decimum
retardare, ut deinceps dicemus, non tamen naturali-
ter poteſt prævenire nonum.

110 Reſpondeo, quod neceſſe eſt, conſtituere termi-
111 num naſcendi, qui breviſſimus ſit, quemadmodum
alium, qui ſit longiſſimus; primum diximus nonum
eſſe, qui naturaliter præveniri non poteſt, quia jam
daretur alius terminus nono brevior; neque enim po-
teſt homo minori ſpatio quàm novem menſium,
112 quantacunque calida ſit temperatura, ac natura vi-
vidiori, ad eam perfectionem in utero pervenire,
quæ ſibi ad vivendum, & ad benè vivendum eſt à
natura conſtituta: & hic quidem breviſſimus ter-
minus proprius eſt, ubi calor tam ex parte matris,
quam ex parte ipſius fœtus, & in omnibus, & per
omnia abundat, (quanquam non nego, etiam & ex
aliis cauſis poſſe hominem in hoc ipſo termino naſ-
ci, etiam calore non exuperante) contingit autem,
hujuſmodi naturas numero eſſe pauciores, & conſe-
quenter pauciores in noni principio naſcuntur, qui
terminus habet etiam ut cæteri ſuam latitudinem, ut
dicemus. Ubi verò calor ex utraque parte minor
fuerit, prout magis, aut minus ab hoc diſtabit, ma-
gis, aut minus partum accelerabit, ubi vero pluri-
mum diſtabit, cæteris conſentientibus, partus in de-
cimo fiet, undecimi principio, & hic eſt naſcendi
113 terminus quàm longiſſimus, qui propria latitudine,
ut ſuperior, donatur.

Sed & aliam afferamus rationem, cur ante nonum
114 multi & ſeptimeſtres, & octimeſtres naſcantur,
115 rariſſimi tamen ſint, qui decimum exuperent, atque
ex ea Hipp. talis eſt. Impoſſibile enim eſt, ut matris
ſanguis, qui fœtui pro alimento deſtinatur, ad tam
longum tempus ſufficere poſſit; ita ille *in lib. de
nat. puer. in fin.* Ergo à cauſa morbifica poteſt præ-
veniri legitimus naſcendi terminus, ſuperari autem
decimum, longo præſertim ſpatio, via contingere
poteſt: nam morbus, qui retardaret fœtum ad ex-
eundum, poſſet etiam illum non magno negotio
breviter occidere; quamobrem idem Hipp. *in libel.
de octim. part. in principio* dicebat fœtum, qui ſu-
pra ſeptem quadragenarios in utero moram traxerit
non vivere. Non accidit ergo, fœtum ob prædi-
ctam cauſam decimum, ſaltem per multos dies
ſuperare.

SUMMARIUM.

1 *Iuriſperiti Medicos conſulunt circa debitum naſcendi tem-
pus.*
2 *Septimo menſe natus eſt legitimus.*
3 *In nato poſt decem menſes DD. iudicium Medicorum expo-
ſcunt. Contrarium n. ſeq.*
5 *Natus tertio, vel quarto menſe, eſt legitimus ex Concennatio.*
6 *Quinquemeſtres, & ſeximeſtres vitales.*
7 *Concennati opinio reprobatur.*
8 *Trimeſtres & quadrimeſtres naturaliter vivere non poſſe, ex
auctoritate à Concen. adducta ex ſuccis.*
9 *Suſcitari dicitur is, qui iam mortuus eſt.*
10 *Ante ſeptimum naſcentes vitales ex miraculo vivunt.*
11 *A natura non eſt, hominem ante nonum naſci.*
12 *Nati ante ſeptimum, neque legitimi, neque vitales*
13 *Natus ante ſeptimum, propriè abortus dici debet, & n. 16.*
14 *Abortus eſt fœtus immaturè editus.*
15 *Omnis fœtus immaturus eſt abortivus.*
17 *Ante ſeptimum naſcitur fœtus, ac ſi non naſcetur, vel naſce-
retur mortuus, & n. 21.*
18 *Natus ante ſeptimum, comparatur ei, qui nunquam na-
tus eſt.*
19 *Natus ante ſeptimum, pro non nato habetur.*
20 *Fuiſſe non dicitur, qui parùm fecit.*
22 *Non naſci, & natum mori, paria ſunt.*
23 *Pro mortuo habetur, qui vivere non poteſt.*
24 *Octimeſtris habetur tanquam ſi eſſet mortuus.*
25 *Quot diebus conſtare debeat legitimus, & vitalis fœtus, &
num. 27. & 31.*
26 *Ante 182. dies nullus legitimus, ac vitalis, & n. 35.*
28 *Gloſ. accipit menſes ſolares.*
29 *In partus computatione menſes Lunares accipiendi. Contrà-
rium, n. 32. dic ut n. 33.*
30 *In partus computatione menſes coniunctionis ſumendi.*
34 *Tam decimeſtres, quam undecimeſtres conſtant integris ſe-
ptem quadragenariis:*
36 *Nullum minori ſpatio natum vidit Galen. quàm die-
rum 182.*
37 *Quanto minori ſpatio naſcitur ſeptimeſtris, tantò etiam
imperfectior eſt.*
38 *Quantò minorem moram infrà decimum, aut nonum in
utero conceptus fecerit, eo imperfectior erit.*
39 *Seximeſtris quoad membrorum abſolutionem perfectus.*
40 *Fœtum ante ſeptimum uſque organizatum, neque dearticu-
latum exiſtere, falſum eſt, contra Maſcardi opinionem.*
41 *Maſculus triginta dierum ſpatio, fœmina quadraginta duo-
rum dearticulatur.*
42 *In quarto menſe, & ut plurimum in tertio, fœtus tam per-
fectionem acquirit, quæ ad totalem membrorum confirma-
tionem pertinet.*
43 *Forma non poteſt introduci, niſi in ſubiectum diſpoſitum.*
44 *Mas quadrageſimo, Fœmina nonageſimo anima rationali
donatur*
45 *Anima eſt forma, & forma perficit.*
45 *Maſcardus defenditur.*

De partu ante ſeptimum menſrm.

QUÆSTIO II.

Diſcuſſa jam ea præcipua concluſione, quæ
veluti fundamentum erat ſubſequentium,
peculiariter nunc de ſingulis menſibus, in quibus
naſci hominem contingit, diſſerendum eſt, ut de-
bitum naſcendi tempus in homine aſſequamur, de 1
quo ipſi Iuriſperiti Medicos conſulere conſueve- 2
runt; nam ipſæ Leges non niſi Hipp. auctoritate
fultæ, tamen in ſeptimo menſe fecerunt legitimum
l. ſeptimo, ff. de ſtat. hom. in nato etiam poſt decem 3
menſes tam Bartolus, quàm Baldus; duo legalis ſci-
entiæ oracula, Medicorum judicium expoſcunt, re- 4
ferente Alex. *in l. Gallus, ff. de lib. & poſt. n. 21.* quan-
quam ipſe Alex. Medicos in hoc caſu judices non
admittit, ac profectò abſque ulla legitima cauſa hoc
facit, ut patebit.

De ſingulis ergo menſibus diſputaturi, primò
univerſali quodam ſermone de præcedentibus

ſeptimum diſceptabimus, de quibus licet nihil oc-
curreret dubirandum, non deeſt tamen aliquis ſcru-
pulus, quem dilucre omninò operæ pretium eſt.
Nam ex Jurisperitis Concennat. *ſingul.q.4.n.4.lib.2.*
5 natum *tertio*, vel *quarto* menſe legirimum eſſe aſſeve-
ravit. Eſdræ auctoritatem in medium adducens *libro*
4. cap.6. verſ.21. apud quem hæc leguntur: *Et præ-*
gnantes immaturos parient infantes trium & quatuor
menſium, & ſuſcitabuntur; quæ verba à Propheta pro
uno ex ſignis præcedentibus extremum, ac univer-
ſale hominum Judicium adducuntur, ut idem vult
Concen. *num.*30. Præterea Torreblanca *lib. 2. Dæ-*
monol. cap. 43. n. 16. poſt quintum menſem fœtus
vult eſſe vitales, his verbis: *Poſtquam autem fœtus à*
quinto menſe egreditur, ſi naſcatur, vitalis eſt in quo
cunque tempore, quia jam perfectus eſt ad naſcendum,
& n.12. ibid. Quibus rejectis fœtum ex quinto men-
ſe vitalem affirmat, & *quæ ſequuntur ibid.* ſed & ſe-
meſtrem eſſe vitalem hîc dicere cogebatur, qui tene-
riorem vitalem fecit, ut confitetur *ibi n 2·.* & non-
nullas inibi hiſtotias utriusque partus, & Medic. au-
ctoritates adducit.

Quin etiam ex Medicis Avicenna *lib.1. de anim.*
c.ult. Cardan. *Contrad.med. lib.1. tract.3. contrad.*8.
Valleſius *in lib. de ſacra Philoſ. cap.*18. Augen. *de part.*
ham. lib.·. cap. & alij quos citat Rota *in Auximana*
6 *Aliment. Luna prima Ian.*1620. *coram Pirovano.* de
partu *quinquemeſtri* & *ſeximeſtri* vitali mentionem
habent, quibus fidem derogare, cùm magni alioquin
& viridici viri extiterint, piaculum fortaſſè eſſet. Ita-
que videbatur ex his, non ſic temerè pronuncian-
dum de partu ante ſeptimum menſem edito, quippè
cùm nonnulli ſupervixerint, & adoleverint, ut patet
in hiſtoriis relatis, & recollectis per SchencK. *lib. .*
de obſervat. ·is. Parta.

7 Sed ad *Concennatum* primo dicamus, ridiculum
omninò eſſe id, quod ex Prophetæ auctoritate
deducere conatur, cùm ex ea potius contrarium
elicietur. Nam cum ibi ſigna Iudicij, ut dixi, per Pro-
phetam enumerentur, quæ erunt quidem omnia præ-
ter Naturæ ordinem, ac inſtitutum, ipſamque natu-
ram præmortuam jam commonſtrantia, inter alia
præcedit; prægnantes parituras immaturos fœtus tri-
meſtres, & quadrimeſtres, qui licet ex Naturæ lege
nequaquam vivere poſſint; juxta receptam ſententiam
8 Hipp. quam ſequitur *I.C. in l. ſeptimo menſe ff. de ſta-*
tu hom. l. inteſtato in fine. ff. de ſuis & legit. hæred. Pa-
riſ *conſ.56.n.5. lib.1.* Mart. *vot. Piſan.*153. *n.*2. Serap.
*dec.*1282. *n.*1. Rot. *in Auximana alimentorum 6.*
July 1620. *coram bon.mem. Pirovano & in Romana fid.*
de Arroaiis 23. Iuny 1641. *coram R.d. Bicuio*, contra
eandem Naturæ legem vivent, & ſuſcitabuntur, ex
quibus verbis infert, ô Concennari, doctor optime:
naturaliter trimeſtres & quadrimeſtres fœtus vivere
non poſſe, tunc autem temporis ſuprà Naturæ po-
tentiam illud Deus operabitur Nec abſque cauſa
9 ſcriptura uſa eſt verbo illo *ſuſcitabuntur*, nec dixit
ſimpliciter, *vivent*, ſuſcitatur etenim, qui jam mor-
tuus eſt; ſic & in propoſito trimeſtres, & quadrime-
ſtres, qui præmortui, quantum ex naturæ ordine ſpe-
rari poteſt, ab alvo materna egrediuntur, vitam à
Deo recipient, & ſuſcitabuntur.

10 Ad Aviceonæ verò, aliorumque doctorum homi-
num hiſtorias, illis pro veris admiſſis, dicamus eſſe
miracula in natura, quæ tamen ordinem illum, quo
illa inferiora quæque gubernat, non pervertunt.
Sicuti ergò neque ex multis aliis, quæ de rarò con-
tingunt, id quod à Natura eſt, originem habere dici-
tur, cùm in iis potius caſus locum habeat, (nam quod
in particularibus præter Naturæ ordinem contingit,
ex accidenti eſt) ſic neque ex eo, quod aliquando
quinto, aut ſexto menſe homo naſcatur vitalis, aut 15
etiam ſeptimo, & octauo, in noſtra opinione dici
poteſt, illud à Natura eſſe, cùm potiùs in ea re ca-
ſus locum habeat, quod inferiùs pluribus explicabi-
mus. Adde his, quòd ubi tam præcoces partus ap-
pareant, ſuſpicari non abſque ratione licèt, quod
error irrepſerit in computatione menſium; cùm ali-
quando mulieres, etiamſi conceperint, non ſolùm
primo, ac ſecundo menſe, ſed etiam tertio, & quar-
to menſtruas purgationes habeant: unde fit, ut par-
turientes dicant, ac credant, ſe quinto, aut ſexto, vel
ſeptimo menſe peperiſſe, computantes conceptionis
menſes non à vero conceptionis tempore, ſed à tem-
pore retentionis menſtruorum; quorum errorum ſe-
cundum plurimum evenire etiam in iis exiſtimave-
rim, quæ filios vegetos, ac benè formatos ſeptimo
menſe peperiſſe ſe credunt.

Communiſſima ergo opinio, ac veriſſima, & nulla 12
controverſione ambigua eſt, *natos ante ſeptimum*
menſem neque legitimos eſſe, neque vitales; patet. Hip-
poc. auctoritate *in lib. de Carn. & de ſeptim. part.*
Ariſt. *in libro ſeptimo, de hiſt. anim. capite quarto*,
Plin. *Nat. hiſt. libro ſeptimo, capite quinto*, Gal. *de*
ſeptim. part. claſſ. 1. Aul. Gel. *Noct. Attic. libro ter-*
tio, capite decimo, Albert. Magn. 9. *de Animal. tract.* 1.
capite quarto, probat abundè Curtius *in ſent. de ſe-*
ptim. par. per totam. facit pro Legumperitis *l. Inte-*
ſtato, §. fin. ff. de ſuis & legit. hæred. Paol. *in l. Vxoris*
abortu. n. 3. *ff. de Poſth. hæred. inſtituen.* Iaſ. *in l. Quod*
dicitur. ff. de lib. & Poſth. n. 13. Socin. ſen. *in l. Cum*
avus. de condit. & demonſtr. n. 110. Cagnol. *in l.* 1. *ff.*
ſi cert. pet. n. 188. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1146. *n.* 2.
tom. 3. Marta. 153. *n.* 2. Rota *in cit. Auximana alimen-*
torum. n. 12.

Juxta hanc igitur opinionem non ſolùm vitalis 13
non eſt natus ante ſeptimum menſem, ſed propriè
abortus dici debet. Mercurial. 2. *lib.* 2. *de morb. mul.*
c. 1. Andr. Laur. *Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 29. *& lib. eod.*
cap. 9. nam abortus eſt fœtus immaturè editus. Tiraq. 14
in l. ſi unquam, C. de revoc. donat. Glo. *ſuſcep. lib. n.* 20.
& ex Medicis Curtius, *ubi ſuprà.* Fernel. *Pathol. lib.* 6.
cap. 17. Mercurial. *ubi ſuprà.* Andr. Laur. *ibid. q.* 29.
Cagnat. *in libell. de mort. cauſſ. part.* Quamobrem 15
ſi omnis fœtus immaturus debet dici abortus, & fœ- 16
tus ante ſeptimum eſt immaturus, *ex l. inteſtato, ubi*
ſup. jure optimo omnis fœtus natus ante ſeptimum,
debet dici abortus ex latè adductis per Laur. *ubi ſup.*
quibus adde, multo magis, quàm cuivis ex cæteris,
abortus nomen convenire nato ante ſeptimum men-
ſem: ita enim naſcitur, ac ſi non naſceretur, vel na- 17
ſceretur mortuus, cùm habeat omnimodam repu-
gnantiam cum vita, & omni aptitodine ad vivendum
exſpolietur, qua non omninò carere videtur natus
poſt hunc terminum, ut dicetur.

Comparatur igitur natus ante ſeptimum ei, qui 18
nunquam natus eſt, ut dixi. Tiraq. *ubi ſup. n. eod.* Sud.
conſ. 147. *n.* 9. *tom.* 3. ita ut etiamſi vivus naſcatur, quia
tamen ob ſui omnimodam imperfectionem vivere
eum naturaliter eſt impoſſibile, tanquam pro non
nato habetur, ex regula apud Iureconſultos canoni- 19
zata, quòd fuiſſe non dicitur, qui parum ſtetit. Gloſſ.
in c. Nam & ego extr. de verb. ſignif. neque ut dixi
aliter de his æſtimandum quàm de his qui actu mor- 20
tui naſcuntur, qui neque nati, neque procreati viden- 21
tur *l. Qui mortui ff. de verb. ſignif.* etenim non naſci, & 22
natum mori, paria ſunt, §. *Dubitatum, Auth. de Inceſt.*
nupt. Paul. *in l. Vxoris aborta, n.* 3. *de Poſth. hæred. Inſtit.*
Bolognet. *Conſ.* 9. *num.* 24. Calepin. apud Zilet. *in*
conſil. ultim. volunt. conſ. 131. *n.* 4 Pro mortuo verò 23
habetur

habetur qui vivere non poteſt. Afflict. *deciſ.* 236.
*n.*4. *& ibi Annot. n.*1. *in princ.* & ex noſtris Cur-
24 tius *in ſupra cit. ſent.* Nam ſi de nato in octavo men-
ſe (de quo tamen magna eſt controverſia, ac diffi-
cultas) dicitur, quod habetur, tanquam ſi eſſet mor-
tuus, ex iis, quos abundè cumulat Bonav. *lib.* 1. *&* 2.
de octim. part. quorum nonnulli infrà adducentur,
quanto magis id ipſum affirmandum de nato ante
ſeptimum, utpote immaturiore, debiliore, & imper-
fectiore ?

25 Cæterum præcipua difficultas eſt, quot diebus
ad minus conſtare debeat fœtus ſecundum aliorum
opinionem ut & vitalis, & legitimus futurus ſit.
Nam Claud. Giard. libellum edidit de partu dierum
171. illumque, quantum caſus monſtroſitas poſtula-
bat, pro legitimo defendit; alioſque doctos viros
ſcio ſimiles partus ſuis ſcriptis muniviſſe, & vitali-
bus ac legitimis admiſiſſe: inter quos etiam eſt Au-
gen. *de hum. lib.* 1. *cap.* 21.

26 Sed cùm & Hipp. auctoritates, & ipſarum Legum
ſanctiones clarè pateant, fruſtrà & illi, & omnes in
contrarium differentes operam impendunt, qui ma-
turiorem fœtum, quàm dierum 182. pro legitimo, &
vitali admitti contendere volunt, pro qua ſententia
doctiſſimum conſilium ſcripſit Reverendiſſ. ac Ex-
cellentiſſ. D. Cynthius Clemens, olim fel. rec. Pauli
V. Papæ Medicus à Cubiculo, intimuſque familia-
ris, ejuſque ſanctitati ob ſingulares ejus animi dotes
acceptiſſimus, ex cujus voto Rota (nam cauſa in
ejus tribunali vertebat coram R. P. D. Pirovano
ejuſdem Rotæ Auditore) ad favorem ſui principa-
lis ſententiam tulit, ut ex ejus deciſione apparet;
quam ad hujus opinionis confirmationem vide, eſt
vero *Auximana Alimentorum Luna* 1. *Iun.* 1620.
coram Pirovano.

Tot igitur diebus conſtet neceſſe eſt legitimus, &
vitalis fœtus ex communi opinione, (nam ex noſtra
ea multo ſtrictius procedunt, ut procedente ſermo-
ne palam fiet) quod temporis intervallum, dierum
27 ſcilicet 182. ut notat Gloſſ. *in ſupra cit. l. Imeſtato*,
efficit menſes ſex, & duos dies. Sed adverte Gloſſam
28 ibi accepiſſe menſes Solares, qui triginta integris
diebus conſtant; unde eſt, quod illi centum octo-
ginta duo dies, ex ejus ſententia, conſtituant prædi-
ctos menſes ſex, & duos inſuper dies; quod tamen
non dixit Hipp. ſed voluit natum in hoc ſpatio, di-
midio anni natum eſſe, additâ aliquantula parte diei;
& licet videatur Hipp. parum recedere ab opinione
Gloſſ. non deſunt tamen, qui hanc Gloſſ. ſententiam
improbandam exiſtiment, quippe cùm non Solares,
29 ſed Lunares menſes in partus computatione accipi
debere tueantur: ita Alciat. *in l. qui mortuus ff de verb.
ſignific.* Tiraq. *ubi ſup. n* 208. Burſ. *conſ.* 63. *n.* 41. *lib* 1.
& ex noſtris Moxius *de morb. mul. lib.* 3. *cap.* 6. For-
tun. Fidel. *in lib. de Relat. med lib.* 3. *cap.* 4. Augen.
de Part. human. lib 2. *cap.* 7. Cùm autem Lunares
menſes in triplici ſint differentia, eos accipi volunt,
30 qui menſes conjunctionis, ſive coïtus Lunæ nomi-
nantur, ut per ſupra citatos auctores. Si enim aliæ
acceptiones Lunaris menſis admittantur, jam fœ-
tus multò minori ſpatio, quàm anni dimidio ſepti-
meſtris naſci poſſet, præſertim ſi minori ſpatio
quàm menſis primi, aut ſeptimi dimidio uterum
geſtaret mulier; at hoc eſſe non poteſt: neque enim
ſeptimeſtris, qui perfectus futurus ſit & vitalis, mi-
nori ſpatio, quam anni dimidio naſci poteſt, ut Gal.
ibid. & notat Rota *in prædicta Auximana aliment.
coram Pirovano.*

Contra tamen hanc Juriſperitorum, Gal. & cæ-
terorum opinionem ipſe Hipp. videtur eſſe, quem
& lib. de Carn. poſt princ. & alibi, (cui conſentire vi-
detur Avicenna 21. 3. *cap.* 2.) Solares menſes acce- 31
piſſe conſtat, quin etiam cùm partum 182. dierum
dimidium anni continere aſſeveravit, de Solari anno
eum intellexiſſe non dubitandum; aliàs enim dimi-
dium anni Lunaris ſuperatur à prædicto num. die-
rum 182. quinque, aut ſex diebus. Ex Hipp. ergo au-
ctoritate contendit And. Laur. *ubi ſup. q.* 30. Hippo-
craticos menſes Solares eſſe, & in partus computa-
tione tales eſſe accipiendos, non Lunares, ut ab Hip.
factitatum eſt.

Verum enim verò cùm Hipp. auctoritates, in qui- 32
bus Lunares menſes accipit, Sole clariores exiſtant;
eæ autem, in quibus Solares illum accepiſſe ſuſpica-
mur, tenebris obductæ, & dilucidationem expoſ-
centes; ergo, clarioris doctrinæ gratiâ, Lunares li- 33
bentius amplector, præſertim cùm ille ſemper de
Luna mentionem habeat, quotieſcunque de con-
ceptu, aut de partu verba facere contingit, velit-
que, cum mulier circa plenilunium, vel ultra conci-
pit, integrum menſem computari, nullamque de
Solis curſu mentionem habere videatur. Et maxi-
mè facit contra ipſummet Laurentium, Hipp. ip-
ſius auctoritas pro ſua roboranda aſſertione addu-
cenda, nimirum, quòd tam decimeſtres, quàm unde-
cimeſtres, ſeptem conſtent quadragenariis; ſiqui- 34
dem, quomodo hoc in undecimeſtri habet locum?
cùm, ſi Solares menſes accipias, ducenti octoginta
dies, novem menſes, & decem dies conſtituant;
& dato, quòd prior menſis fuerit quindecim die-
rum, muliere ultra plenilunium concipiente, vel
dimidiato menſe, adhuc tamen non ſe extendere
poſſunt totidem dies ad undecimum menſem, nec
illum ullo modo pertingere. At acceptis menſi-
bus Lunaribus, ac primum menſem ultra plenilu-
nium enumerare incipientes, ita ut contineat,
exempli gratiâ, duodecim dies, ut contingere, dicit
Hipp. *in lib. de octim. part. inf.* tunc, ſi his addas
novem menſes Lunares, qui diebus conſtant du-
centis, ac ſexaginta quatuor, ſupererunt adhuc, ut
ſeptem compleas quadragenarias, dies quatuor, qui
erunt initium undecimi menſis: neque enim Hipp.
vult partum integrum ultimum menſem ſuperare,
præſertim undecimeſtrem, ſed ſatis illi eſt, ſi ad
eum quam proxime accedat, illumque tantiſper
apprehendat. Abſurdum verò meo judicio eſt, in
computatione ſeptem quadragenariorum, pro un-
decimeſtri fœtu, primum & ultimum menſem
quinque tantummodo diebus conſtantes conſti-
tuere: hoc enim pacto, & non ſecus, poſſet undeci-
meſtris ſeptem conſtare quadragenariis, acceptis
etiam ſolaribus menſibus; at licet intermediis men-
ſibus integris acceptis, ſatis ſit primum, & ulti-
mum eſſe deficientes, tamen horum uterque de-
bent ad minus quindecim conſtare diebus, quod
etiam notat Rota *in præcit. Auximana Alimento-
rum.* Plura verò contra Laurentii opinionem hanc
ex profeſſo congerit Mox. *de Morb. mulierum lib.* 3.
cap. 6. *& ſeqq.*

Jam ergo ex communiſſima ſententia concluda- 35
mus, terminum plurimum ab Hipp. aſſignatum, 182
dierum, mox autem à Lege acceptatum, eſſe om-
nium breviſſimum in ſeptimeſtribus; unde eſt, quod
nullus tam brevi ſpatio naſcatur, ut Gal. teſtatur *in
ſupr. cit. lib. de ſept. part.* qui vix unum natum vidit 36
ſpatio 184. dierum.

Dimidio ergo *anni* naſci debet vitalis, ac legiti-
mus fœtus, cujus rei rationem omnium, quas ſciam,
pulcherrimam, & à nullo animadverſam excogita-
vit Reverendiſſ. ac Excellentiſſ. D. meus *Cynthius
Clemens*,

Digitized by Google

Clemens de quo ſuprà *in pracit. ejus conſilio*, & eſt hujuſmodi; Partus, ut hic ex Hippoc. aliàs dictum eſt, veluti quædam criſis eſt; criſis autem in morbis vel fit per Lunarem motum, vel per Solarem; per Lunarem motum fit criſis in acutis morbis, quia eorum motus celeritate adæquant Lunæ motum; per motum verò Solarem, chronici morbi judicantur, ac longi; æquiparatur enim eorum motus magis mutui Solari, quàm Lunari. Gal. 3. *de dieb. decret. cap.* 7. *claſſ.* 41 quem adducit Cardan. *contrad. Medic. lib.* 1 *tract.* 3. *contrad.* 2. Valleſ. *in* 6. *Epid ſect.* 6. *part.* 22. Partus ergo cùm ſit veluti quædam criſis, iisdemque diebus judicetur, quibus ipſi morbi ejus criſis aſſimilatur magis criſi morborum chronicorum, quàm acutorum, cùm motus ejus tardus ſit; at ſicuti criſes in morbis acutis tunc ſalvæ ſunt, cùm fiunt. 14. quæ medietas eſt motus circularis Lunæ, ſic motus partus tunc ſalvus eſt, cum fit in medietate motus ipſius Solis, hoc eſt, in medietate anni, quæ dies comprehendit 182. ut diximus.

37 Nota tamen, quòd quantò minori ſpatio naſcetur ſeptimeſtris, cominus vitalis in lucem prodibit, ita ut hic natus 182. die omnium ſeptimeſtrium imperfectiſſimus habendus ſit. Favet Albert. Magn. 9. *de Anim. tract.* 1. *cap.* 3. Andr. Laur. *Anat. lib.* 8.
38 *quæſt.* 10. & ratio eſt, quia quantò minorem moram in utero fecit, eo minorem perfectionem adeptus eſt; & juxta hanc rationem multò magis perfectus eſt octimeſtris, quàm ſeptimeſtris, ut de hinc oſtendam, licet utrumque non omnino eſſe perfectum, in ſequentibus demonſtraturus ſim, tametſi perfectiores, & magis vitales ſint partu edito ante ſeptimum.

39 Qui quanquam vitalis non eſt, tamen quoad membrorum abſolutionem perfectus eſt; unde apparet falſum id, quod ex Ariſt. affert Maſc. *de Prob.*
40 1176. *n.* 18. *tom.* 3. nimirùm, quòd neque organizatus, neque dearticulatus exiſtat, & quod vix in ſeptimo menſe. Ego vero nunquam Ariſtot. in eam fatuitatem lapſum putaverim, neque illum talia dicentem unquam offendi, neque, ſi dixiſſet, illi fidem habendam decernerem, longè aliter ſentiente Hippoc. *in lib. de Nat. Puer.* & alibi, qui maſculum triginta diebus, fœminam duobus ſuprà quadraginta dearticulari aſſeveravit. Imò ſeptem dierum ſpatio, *loco eodem*, hominem perfici affirmabat, & ex Juriſperitis Pedem. *deciſ.* 59. *n.* 4 partum 14. die à conceptione formari autumat, ſed Paul *in l. ſuum heredem, ff. de Acq. har. n.* 2. ad quadraginta dies eam formationem retardari vult.

Unde ergo illud affirmaverit Maſcard. ego non video; nam etiamſi velimus ejus aſſertionem de to-
41 tali membrorum perfectione intelligere, adhuc vera
42 non eſt; nam in quarto menſe quaſi ſemper, ſed plurimùm in tertio fœtus eam perfectionem acquirit.
43 Imò, cùm forma non poſſit introduci niſi in ſubjectum diſpoſitum, & aptum ad ipſam recipiendam, quòd perfectionem totalem dicit; quantum eſt ex parte ſubjecti recipientis & fœtus, mas quadrageſimo, fœmina ſexageſimo animâ rationali dotetur,
44 ipſis Legumperitis atteſtantibus Menoc. *de Arbit. Iud. lib.* 2. *cent.* 4. *caſ.* 356. *n.* 3. (licet ex noſtris Thom. Fien. *de format. fæt. q.* 10. *concl.* 11. tertia die animam rationalem infundi contendebat) jam ex hoc inferre potes in his terminis fœtum abſolutiſſimum
45 & perfectiſſimum eſſe. Anima enim eſt forma, forma autem perficit.

46 Dicamus tamen Maſcard. de ea perfectione locutum, quæ ad vitam eſt neceſſaria; à qua non ſolùm natum ante ſeptimum deficere, ſed & natum in ſeptimo, & octavo, in ſequentibus patebit.

SUMMARIUM.

1 *Natura conſtituit homini ut cæteris quibuſque animantibus certum tempus naſcendi congrua tamen latitudine donatum.*
2 *In ſeptimo menſe homo naſcitur vitalis.*
3 *Qui in ſeptimo naſci poſſe hominem negant, imperitia notantur.*
4 *Septimeſtris pro ratione natus eſt.*
5 *Septimeſtris vitalis eſt, & legitimus, ex Iuriſperitorum auctoritate, & ex Medicorum, num. ſeq. contrarium, & n.* 7. *&* 8.
9 *Quod imbecillum ita eſt, ut ſemper tale ſit, à Natura eſſe non poteſt.*
10 *Septimeſtris ut plurimùm non vivit, & cur. n.* 60.
11 *Septimeſtris prævenit generationem perfectam.*
12 *Cuilibet individuo perfectè naſci à natura datum.*
13 *Natura agit propter finem.*
14 *Finis dicit omnis actionis perfectionem.*
15 *Ubi reperitur finis, ibi & perfectio, & vice versâ.*
16 *Homo ex naturæ intentione non debet prævenire generationem perfectam.*
17 *Partus fit ex alimenti defectu, & n.* 21.
18 *Alimenti defectus fœtui quando naturaliter eveniat.*
19 *Septimeſtris inabſolutus, & debilis. & n.* 33.
20 *Una eademq; fœmina & ſeptimeſtres, & nonimeſtres generat.*
22 *Quod à natura non eſt, à morbo eſt.*
23 *Celeritas naſcendi fœtum monſtrat fortiorem.*
24 *Mas cur celerius naſcatur, quam fœmina.*
25 *Conceptiones, & partiones eodem tempore indicantur, quo & morbi, & ſanitates contingunt.*
26 *Motus partus comparatur motui critico.*
27 *Ad perfectè indicandum ſatis eſt dies critica.*
28 *Criſes abſque humorum concoctione imperfectæ ſunt, & malæ.*
29 *Criſim præcipue efficit humorum concoctio.*
30 *Humorum concoctioni reſpondet fœtus abſoluta perfectio.*
31 *Ut perfecta humorum concoctio ſe habet ad abſolutam fœtus perfectionem, ſic ſemiconcoctio ad illius perfectionem initiatam non abſolutam.*
32 *In motibus factis ante humorum concoctionem, non operatur natura per ſe, ſed à morbo ſtimulata.*
34 *Natura non intendit hominem in ſeptimo menſe in lucem mittere. & n.* 63.
35 *Natura repugnante, omnia irrita, declaratur n.* 38.
36 *Septimeſtrem vivere, quomodo per accidens fit.*
37 *Natura per particularia non regulatur, ſed ſolum per univerſalia.*
39 *Nulla certa regula aſſignari poteſt eorum, quæ per accidens eveniunt.*
40 *Ante ſeptimum nullus vivit: & cur, n. ſeq.*
42 *Averrois & aliorum opinio de ſeminum differentiis, confutatur numeris ſeq.*
46 *Nemo dat quod non habet.*
47 *Ea quæ inſunt naturâ, inſunt per ſe, & non per accidens.*
48 *Idem vir cum eadem muliere aliquando ſeptimeſtres, aliquando nonimeſtres generat.*
49 *Proprietas, quæ triticum celerius, aut tardius matureſcere facit, non in tritico ſolum eſt ſed in ſolo, quod triticum recipit.*
50 *Proprietas generandi magis ſeptimeſtres, quam nonimeſtres, & huiuſmodi, non tamen ex parte ſeminis, quam uteri eſt ponenda.*
51 *Proprietates quæ à natura ſunt, non ſunt diviſibiles.*
52 *Partus quando naturaliter fiat.*
53 *Fœtus quando ad exitum irritetur.*
54 *In ſeptimo quando naſcatur fœtus.*
55 *Fœtus cur in ſeptimo moveatur.*
56 *Motus in ſeptimo excitatus, cur à natura eſſe non poſſit ad eum finem, ut fœtus naſcatur, & n. ſeq.*
58 *Fœtus in ſeptimo jam auctior eſt, & maiori indiget alimento, quam in utero habeat.*
61 *Qua ratione ex præternaturali cauſa, & violenta fœtus naſcatur in ſeptimo.*
62 *Septimeſtres fit ex fortitudine virtutis, dic ut ibid.*
64 *Non omnes ſeptimo menſe nati illegitimi exiſtimandi, ne inſontes propter ſontes iniuriæ ſint.*
65 *Septimeſtris omnis illud peculiare habet, ut in naſcendo aliqua ex parte inabſolutus appareat.*
66 *Septimeſtres quia debiles, non ſolent ut cæteri naſcentes, plorare, nec ſternutare, nec faces aut urinam reddere, nec ſimile aliquod virtutis ſignum præbere.*

De

De Partu Septimeſtri.

QUÆSTIO III.

1 Abundè ſatis, ut mihi videtur, in hujus tituli prin-
cipio probavimus, Naturam conſtituiſſe & ho-
mini, & quibuscunque cæteris animalibus certum
ſui ortus terminum, qui tamen tam in homine, quàm
in cæteris animantibus congruam, & rationabilem
latitudinem habet, neque ad præſcriptas horas, aut
momenta, ſed neque ad dies, aut hebdomadas deter-
minetur, cùm tanta eſſet individuorum multitudo,
& conſequenter temperamentorum in illis variatio.
At cùm ſancivissent omnes docti viri, terminum
hunc eſſe indeterminatum ac incertum, admiſerunt
inter legitima naſcendi tempora etiam ſeptimeſtre
ſpatium, in quo primum naſci hominem vitalem do-
2 cuerunt; nos tamen priorem concluſionem non om-
nimodam habere veritatem jam demonſtravimus, &
terminum illum ad novum, & decimum reſtrinxi-
mus, & ex incerto certum fecimus, nunc autem con-
ſequenter demonſtraturi, ſeptimeſtrem peculiariter
non ex naturæ inſtituto naſci.

Tametſi hic non ſolùm ab omnibus pro legitimo,
& vitali habeatur, ſed primus omnium & univerſalis
præceptor Hipp. *in lib. de Carnib. in fin.* eos, qui ſep-
3 timo menſe naſci poſſe hominem negant, vel miran-
tur, imperitiæ notare videatur; quin & *lib. de Nat.
Puer.* non modò vitalem hunc partum pronunciavit,
ſed pro ratione naturæ eſſe dixit; ita ut ea verba, *pro
4 ratione*, non aliud importare videantur, quàm *na-
turaliter*, ſi enim aliàs iiſdem verbis uſus, non
aliud ſignificaſſe illum liquet, ut paſſim ejus monu-
menta teſtantur. Hippocratis auctoritatem, imò, ut
videbatur, ipſam rerum experientiam ſecuti ſunt om-
5 nes, & ex ejus auctoritate. Leges ſeptimeſtrem fœ-
tum pro vitali & legitimo admiſerunt, *l. ſeptimo, ff.
de ſtat. hom.* & *ibi* Bart. *n. 1. l. Inteſtato. §. fin. de ſuis,
& leg. hered.* Alex. *in l. Gallus, ff. de lib. & poſt. n. 21.*
Iaſ. *in l. quod dicitur ff eodem, n 13.* Tiraq. *in l. ſi un-
quam, Cod. de revoc. don. gloſſ. ſuſcepe. lib n.* 205. Cagn.
in l. 1 ff. ſi cert. pet. n. 185, Menoch *de Arbitr. lib.
2. cent. 1. caſ.* 89 *n.* 54. & 37. & cæteri Iuriſperiti
omnes, nullo excepto.

6 Conſentiunt pariter omnes Philoſophi, ac Medi-
ci, quotquot in hanc penè diem extitere. Plato 5. *de
Rep verſ. med.* Ariſtot. *de hiſt. Anim. lib. 7. cap 4.* &
alibi, Plin. *Nat. hiſt. lib. 7. cap. 5.* Gal. *in lib. de ſeptim.
part.* Alexand. *lib. 1. problem.* 48. Soran. Epheſ. *in
Iſag. in artem Med. cap.* 16. Macrob. *in Somn. Scipio.
lib. 1. cap.* 6. Avicen. 21. *tertij. tract. 2. cap.* 1. Theod.
Priſcian. *ad Euſeb. lib.* 4. Fernel. *conſil.* 15. & cæteri
omnes, pro quibus ſatis ſit adduxiſſe noviſſimum
Medicum Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.
7. part.* 4.

Soli contra univerſos ſtant Lalamant. *in comm. in
7 lib. 2. Gal. de dieb. decret.* & Fortunat. Fidel. *lib. 1. de
Relat. Med. c.* 7. quilibet multâ ac proficuâ doctrinâ
refertus eſt, & ſimile huic noſtro argumentum con-
tinet. Hi ſeptimeſtrem, & octimeſtrem fœtum præ-
8 ter naturæ intentionem naſci, aſſerere non dubitarunt
imò Lalamantius abortivos eſſe voluit. Et licet illi
multò ante, quàm ipſe, ejus fuerint opinionis, non
tamen ante in eorum lectionem incideram, quàm
in eam opinionem, nullo auctore, ſed ſolâ ſuadente
ratione veniſſem, ut facilè patebit his, qui hæc
cum illorum ſcriptis conferre voluerint. Probare
ergo jam enitar cum Lalamantio, ac Fortunato,
quòd *fœtus in ſeptimo ex natura intentione non naſ-
citur*; primò enim, quod imbecillum ita eſt, ut ſem-
9 per tale ſit, id contra Naturam eſſe, ratio ipſa di-
ctat Ariſtot. *problem. ſectione* 10. *problem.* 30. ſed ta-
lis eſt ſeptimeſtris fœtus, ergo contra Naturam il-
lum eſſe, non ambigendum. Quòd verò talis ſit ſe- 10
ptimeſtris, neque ipſe Hippoc. negat, cùm plurimum
interire affirmet, neque Ariſt. diſſentit, qui in ſæpius
citatis locis præſertim *ſeptimo de hiſt. Anim.* licet vi-
talem primum illum exire dixerit, tamen infirmum
eſſe concludit, ut qui imperfectus naſcatur, & mem-
bris non abſolutis; nec mirum, cùm præveniat gene-
rationem perfectam, eodem Ariſt. teſte 4. *de Gener.* 11
Anim. capite 6. quod quidem a Natura eſſe non po-
teſt, à qua perfectè, & in ſuo tempore naſci cuilibet
individuo datum eſſe, omninò aſſentiendum; ſecus
enim dicendo, natura perfectionem in omnibus 12
non intenderis, jam fine orbata videretur; at ipſa 13
operatur propter finem, & finis dicit omnis actionis
perfectionem, & vice verſa; ubi enim reperitur fi-
nis, ibi eſt perfectio, & ubi reperitur perfectio; ibi 14
etiam & finis, ut abundè ſuprà demonſtravi. Nullum
ergo animal, & multò minus homo prævenit in 15
naſcendo generationem perfectam, & ſi præveniat 16
præter naturæ intentionem illud evenire dicendum,
ut de ſeptimeſtribus evenit:

Secundò, cùm partus nonniſi ex defectu alimenti 17
fiat, ut explicat Hippocrat. *in libro de Nat. Puer. verſ.
fin.* & aliquando hic defectus naturaliter eveniat, eo
quod ad debitam magnitudinem jam fœtus perdu-
ctus ſit, aliquando verò non naturaliter, eò quòd 18
mater vel ob morbos, vel ob aliam quamcunque
cauſam ſanguine depauperata ſit, aut illum fœtui
ſubminiſtrare prohibeatur, proculdubio, quod tunc
naturaliter evenire dicendum, cùm fœtus & abſolu-
tus, & vegetus, & vividus in lucem progreditur; ſi
verò contra eveniat, à Natura non fuiſſe talem de-
fectum aſſerendum: at ſeptimeſtris fœtus & inabſo- 19
lutus, & debilis, & minimè vividus naſcitur, cùm
ut plurimùm intereat ex iis, quæ ex Hippocrat. &
Ariſtotel. adduxi, ergò in ſeptimeſtri partu defe-
ctum hunc nutrimenti non naturaliter eveniſſe,
& conſequenter illum non à Natura, ſed à vi, ab
accidenti, à morbo in lucem mitti, concluden-
dum.

Tertiò, una eademque fœmina, quæ multos pa- 20
riat omnes penè nonimeſtres, aut decimeſtres pa-
rit, tarò autem unum, aut alterum ſeptimeſtrem;
cùm verò partus, ut dixi, ex alimenti defectu fiat, 21
nulla aſſignari poteſt ratio, cur hic defectus tam ce-
leriter nunc evenerit, ut in ſeptimo ſucceſſerit, aliàs
autem ad nonum, aut decimum uſque retardave-
rit. Quod enim in hac ipſa fœmina defectus iſte
adeò præcox à Natura non fuerit, patet, quia ut
plurimum per duos, aut tres menſes ſuprà quàm
nunc evenerit, retardavit aliàs. Si ergò à natura non
eſt, à morbo eſt; nam oporteret, ſi à Natura fuiſ- 22
ſet, ut ſemper tam celeriter in una, eademque
muliere eveniſſent, & ſi ſemel ſeptimeſtrem ea de
cauſa generavit, ſemper, aut ſaltem utplurimùm
debuiſſet ſeptimeſtres generare; at cùm utpluri-
mum nonimeſtres, & decimeſtres peperit, mani-
feſtum inde fit, defectum illum alimenti tam celeri-
ter evenientem, ab accidenti fuiſſe, & conſequen-
ter à morbo.

Quartò, celeritas naſcendi non ſolùm monſtrat
fœtum calidiorem, ſed etiam fortiorem, & perfe- 23
ctiorem, ut probat Augen. *libro 1. de part. hum.* non 24
enim aliam ob cauſam mas celeriùs utplurimum
naſcitur, quàm fœminina, niſi quia mas & calidior,
& fortior & perfectior eſt fœmina, ut aliàs dixi.
Si ergo naturalis eſt terminus naſcendi in homine
ſeptimus menſis, ut nonus, & decimus ſunt,
procul-

Digitized by Google

proculdubio quod quilibet ſeptimeſtris tanto erit
quolibet nonimeſtri,aut decimeſtri fortior, & cali-
dior, & perfectior, quanto præ aliis ortum accelera-
vit; ſeptimeſtris ergo inter homines deberent eſſe
Hercules alteri, aut Achilles;ſed an hoc ita ſit, ere-
do,quod quilibet homo videat;ergo certè nullum eâ
temeritate donari puto, qui contra quotidianam ex-
perientiam tale quid affirmare audeat: nam & ipſi
contrariæ ſententiæ aſſertores; & acerrimi defenſo-
res id non audent firmare, ſed potiùs contrarium,
inter quos Augen.*a. de part. hum cap.4* hoc ipſum
concedit, eiusque rationem inveſtigare conatur, ni-
mirum curſit,quòd ſeptimeſtri naturaliter naſcente,
de ratò tamen vivat,concluditque, non ob aliud id
evenire, niſi quia & imbecillior ſit, neque decenti
corpulentiâ doratus, neque integrè formatus, cùm
tamen potiùs ex his arguere debuiſſet, eum non eſſe
naturaliter natum, ſed præveniſſe tempus perfectæ
generationis, & ante Naturæ intentionem ab acci-
denti in lucem fuiſſe expulſum.

Sunt prætereà, qui ſeptenario numero adeo ad-
dicti ſunt,ut ex eius ſolummodo vi, ac energiâ fœ-
tum ſeptimeſtrem vivere ariolentur. Sed poſthabi-
tâ pro nunc hac numerorum activitate, & illâ iis,
qui eam admittunt, ad libitum conceſſa, tamen ex
25 ipſorummet decretis ſic diſſeramus. Conceptio-
nes, abortiones, & partiones eodem tempore judi-
cantur, quo & morbi, & ſanitates, & mortes cun-
ctis mortalibus contingunt. Hyppocrat. *in libro de*
26 *ſept.part. & lib 1. pranotion. text. 1. in fin.* abunde
27 eſt, quòd ipſe motus partus comparetur mortui
critico Gentil. *in lib. quaſt. & tract. Med. queſt* 40.
Conſtat autem, quòd in morbis ad perfectè judi-
candum, ita ut naturam ſpontè operari contingat,
non ſatis eſt ipſa ſolum dies critica ſed requiratur,
ut humores concocti, & ad naturalem æquabilita-
tem ſint redacti, omni morbifica cauſa ſeorſim rele-
gatâ, ut contra illam inſurgens Natura poſſit pro
arbitrio illam ab ægro corpore expellere, & ipſum
ad ſanitatem, quam intendebat, reducere Ita La-
28 lam. *ubi ſuprà capite* 1. abſque hac ergo humo-
rum concoctione evenientes criſes prorſus imper-
fectæ, minus tutæ, & malæ omnino ſunt, ita
teſtante Hippocrat. 2. *epidem. ſection.* 1. *& 2. Pror-
rhet.* & docet abundè Gallen. *in libro de criſibus,*
29 præſertim verò *libro 3. cap. 3. & ſeq claſſ. 4. & ali-
bi ſapè*, quinimo humorum ipſa concoctio præ-
cipuè criſim efficit, vt firmat Doctiſſimus Fra-
caſtorius *in libro de diebus cris. cap. 6.* At in partu
30 quid illud eſt,quod humorum concoctioni reſpon-
deat, niſi ipſius fœtus perfecta, & abſoluta con-
ſtitutio,& conformatio, quæ non ſolùm adeſſe, ſed
ad bene eſſe ſit neceſſaria? ſicuti & in morbis non
ſanitas ſolùm à criſi perfecta, & bona habetur,
31 ſed ſanitas tuta, & vndequaque ſalua. At quem-
admodum perfecta humorum concoctio ſe habet
ad abſolutam fœtus perfectionem, ſic & ſemi-
concoctio, vel concoctionis initium ſe habet ad
non abſolutam, aut ſolummodo initiatam fœtus
perfectionem, & quemadmodum non bene, nec
perfectè movet natura; ſed diminutè, & malè,
cùm humores adhuc ſemiconcocti exiſtunt. Hip-
pocrat. 2. *Epidem. ubi ſuprà*, licet in die critica
movet; ſed magis perfectè, ac plenè, melius, ac
tutius, concoctis exiſtentibus humoribus, licet in
alia die, quàm in critica moveat, vel ſaltem non
in die primæ notæ, ſic & non aliàs in fœtu, etiam-
ſi in ſeptimo moveat, tamen, quia neque abſo-
lutus, neque omnimodâ, & à Natura requiſi-
ta fortitudine dotatur fœtus, non perfectè, ſed
diminutè, hoc eſt, non cum debita ſecuritate mo-
vet, ſed melius, ac tutius in nono, vel decimo,
fœtu iam ad debitam, ac totalem perfectionem
deducto. Ex quibus eliciamus *primò*, quòd nihil
operatur ſeptenarius numerus in hoc caſu, ſed ſola
fœtus perfectio, aut imperfectio, licet ſciam, & in
nono & decimo terminis, utpotè naſcendi natura-
libus, hunc ſeptenarium numerum Hippocratem,
& cum eo cæteros omnes effinxiſſe, numeris, prout
libuit,& magis ad rem ſuam faciebat, inter ſe com-
binatis, ac diviſi.

Eliciamus *ſecundè*, quod quemadmodum in mo- 32
ribus factis ante humorum perfectam concoctio-
nem, etiam in die critica patratis, non ipſa natura
per ſe liberè agens, ſed & morbus cooperatur, qui
naturam citius quàm debeat, ad muvendum exi-
ſtimulat, ſic & in partubus, qui ante perfectam fœ-
tus abſolutionem eveniunt (quam abſolutionem
non ante nonum, vel decimum advenire jam pro-
bavi)ſemper morbificam cauſam irrepſiſſe, & Na-
turam nonniſi coactam fœtum in lucem emiſiſſe.
Eſſe vero ſeptimeſtrium perfectionum non abſolu-
tam docet. Hippocrat. *in libro de Nat. Puer.* cum ſe- 33
primum menſem initium perfectionis fœtibus affer-
re dixerit; non eſt autem abſoluta perfectio tunc,
cùm in initio eſt. Unde apparet ſeptimeſtres imper-
fectos eſſe, reſpectivè ad alios, eum principium ſo-
lummodo perfectionis, non verò totalem perfectio-
nem adepti fuerint.

Denuo igitur hæc reiteremus. Dico, quòd Natura 34
non intendit hominem in ſeptimo debere naſci, &
quod,ſi aliquando illud eveniat, à *morbifica cauſa*
eſt, atque ea de re ſeptimeſtrem difficulter, & rarò
eſſe vitalem, cum ante tempus, & per vim in lucem
progrediatur.

Inſtabis tamen, dicens: Quanam ratione fieri po-
teſt, ut ſeptimeſtris præter naturæ intentionem na-
ſcatur, & tamen aliquando vivat, cum ſatis notum
illud ſit, Naturâ repugnante omnia irrita: num po- 35
teſt aliquod animal contra Naturæ legem, ac diſpo-
ſitionem vivere.

Reſpondeo, quod ſi univerſalem Naturam reſpi-
cias, penes quam fuit originaria illa diſpoſitio, ut
hoc animal nono, illud quinto, aliud ſexto menſe
naſcatur, hoc nonniſi per accidens aſt; nam hæc 36
univerſalis Natura in pluribus regulatur: ea verò, 37
quæ in particularibus eveniunt extra ordinem ab
ea determinatum, per accidens eveniunt. Licet er-
go ſeptimeſtris ob id vitalis non ſit,tamen per acci-
dens aliquando vivit; quando verò dicitur, Naturâ 38
repugnante omnia irrita, hoc de Natura, prout in
particularibus ſubiectatur, intelligitur, non ut
univerſalis cauſa eſt, nam quoad particularem Na-
turam ſeptimeſtris fœtus pertinet, ſi fortia princi-
pia, ac vegetum calorem ſortitus fuerit, tunc licet
quoad univerſalis Naturæ legem vivere non debe-
ret, quia ab eius diſpoſitione defecit, tamen ſua ipſa
peculiari natura adiuvante poſſibile. ut vivat;quod
tamen, ut dixi, reſpectu univerſalis per accidens
eſt.

Sed inſtabis iterum, dicens: Nulla certa regula dari 39
poteſt eorum, quæ per accidens eveniunt: at contra
de termino ſeptimeſtri in naſcendo datur certa re- 40
gula,quia ante hunc terminum nullus eſt vitalis,con-
tra verò in hoc termino: quod quidem clariſſimè
oſtendit, ſeptimeſtrem non per accidens, ſed ex ſua
natura eſſe vitalem.

Reſpondeo, eam regulam non eſſe omnino veram,
nam & aliquando etiam in ſexto, imò & in quinto
menſe nati vitales fuerunt, ſi doctis fidem habere
voluimus,

Digitized by Google

volumnus,ut probat Augen. *in libro de part. humano*,
ſed verum eſt , magis de raro vivere natos ante ſe-
41 ptimum,quàm io ſeptimo,& octavo, quia non ante
hos terminos per os nutriri poſſunt;at nullus vitalis
naſci poteſt,qui per os non poſſit enutriri.Galen.15.
de uſu part. cap.7. In ſeptimo vero, quia jam per os
nutriri poteſt,ſi ut dixi,fortia principia fœtus ſit for-
titus,ac vegetum calorem, licèt cæteris conditioni-
bus ad vitam certam traducendam neceſſariis deſti-
tuatur, poteſt aliquando vivere , quamquam pluri-
mum ex prædictarum conditionum defectu non vi-
vit.[Vid. Caranza.]

Sed remanet adhuc confutanda *Averrois, Fraca-
ſtoru,Valleriola,Bonaventura,Roderici à Caſtro.*& ſi
aliorum ea ſententia eſt , quæ inter humana ſemina
42 quaſdam differentias ſomniavit,*dicens*, quòd quem-
admodum in genere tritici aliud eſt , quod quatuor
menſibus,aliud quod ſeriùs, aliud quod maturiùs ſe-
men profetat , ſic & inter humana ſemina aliud eſſe
firmat,quod ſeptimeſtres,alterum,quod octimeſtres,
tertium , quod nonimeſtres , aut decimeſtres fœtus
procreet.

Nam præterquam quòd hoc ipſum à oatura eſſe
oporteret , & non eſſe à Natuta demonſtreot ſuprà
adductæ rationes , hanc phyſicam quandam com-
mentationem eſſe , apparere poteſt ex ſequen-
tibus.

43 *Primò* etenim non declaratur , cur hæc pro-
prietas magis inſit ſemini humano , quàm belluino,
neque ullam ejus rei aſſignare poſſunt illi ſaltem ap-
44 parentem ratiooem. Secundò quærere poſſumus
ab iis , num hæc proprietas in humano ſemine , ſit
occulta , vel *manifeſta* : ſi ſit manifeſta , jam patet ,
ex temperamentorum differentiis illam originem
duxiſſe ; & hac ratione neceſſariò quilibet eodem
temperamento conſtans , tales fœtus deberet pro-
creare,ut ſi exempli gratiâ,dicas ex calido , & ſicco
temperamento eam proprietatem in ſemine conſur-
gere , ut ſeptimeſtres generet ; & ex frigido & hu-
mido , ut naſcantur decimeſtres , & omnes frigidi &
humidi decimeſtres generare deberent : at verò tam
ex calidis & ſiccis, quàm ex frigidis & humidis &
ſeptimeſtres,& octimeſtres,& nonimeſtres, & deci-
meſtres generari in horas videmus , imò ex uno eo-
demque ſemine diverſos fœtus naſci.

45 Quòd ſi ab *occulta* proprietate hoc habere hu-
manum ſemen velis omni proculdubio, quòd , niſi
velis talem proprietatem cœlitus in hunc virum,
aut mulierem immiſſam ex parentis ſemine eam ſor-
titum fuiſſe , confitendum , & quia nemo dat,quod
46 non habet,Plato *in Alcibiad. primo* , *ſeu lib.de Na-
tura humana*. facit pro Jureconſultis *lege Nemo plus
Iuris*, *ff.de reg. Iuris*.Malvaſ. *conſ.*18. *numero* 19.*vo-
lumine* 1.Roland.*conſil.*91.*num.*5.*tom* 2.Grat.*diſcep.
For. cap.*730. *num* 30 neceſſe eſt etiam parentem eâ
proprietate fuiſſe dotatum , & ſic de reliquis ; nam
in cæteris omnibus , quæ occultam aliquam pro-
prietatem à Natuta habent, ſic & non aliter evenire
conſpicimus. Ex his ergo conſequens eſſe videtur ;
ot ſolummodò quædam peculiares familiæ ſeptime-
ſtres,nonnullæ octimeſtres,cæteræ octimeſtres , aut
decimeſtres generarent , non verò promiſcuè una
familia , imò unus idemque vir , aut mulier modò
ſeptimeſtrem,modò nonimeſtrem procrearet ; haſce
tamen familias nullibi terrarum unquam reperiri
audivi:fortaſſe in *Sibilia*, vel alibi gentium eas fa-
milias extare vel ipſe *Averroës* vidit , vel à mulier-
cula illa ſua vicina accepit , cui majora etiam my-
47 ſteria accepta referebat. Sed ſit hæc proprietas ſo-
lius individui,ut magis ſeptimo , quam octavo,aut
nono filios procreet,cùm ea,quæ inſunt natura , in-
ſint per ſe, & non per accidens(nam tale principium
dicitur Natura) ita ut oon poſſint eſſe , & abeſſe
à ſubjecto,in quo ſunt, hoc individuum , quod eâ
proprietate donatur , deberet ſemper ſeptimeſtres
generare , & tamen eundem virum eidem mulieri 48
copulatum , aliquando ſeptimeſtrem , aliquando
octimeſtrem generare conſtat,plurimùm verò noni-
meſtrem , quomodo ergo talis proprietas à Natura
eſſe dici poteſt ?

Prætereà proprietatem illam,quam in tritico ineſ- 49
ſe pro exemplo adducunt , etiamſi realiter ita ſe res
habeat, quòd unum celeriùs alio matureſcat,tamen
non tantum in tritico reperiri , quantum io ſo-
lo, quod illud recipit , manifeſtum eſt : quia hoc
ipſum triticum , quod ſex menſibus in hoc ſolo
matureſcit , conſtat in occidentales regiones de-
latum ſexaginta dierum ſpatio maturum extitiſſe ;
ergo proprietas illa non eſt ex parte ſeminis , ſed
ex parte ſoli ſemen recipientis : ſic & non aliter
humano ſemini evenire neceſſe eſſet : nam ſicuti
triticum ob majorem , aut minorem ſoli uberta-
tem , ac pinguedinem , aut culturam , celerius aut
tardius matureſcit , ita & humanum ſemen pro
uteri ; quem illabitur, majorem , aut minorem fœ-
cunditatem & diſpoſitionem , ad generatiooem ſe-
riùs , aut citiùs fœtum perficere deberet , itaut il-
la proprietas magis fuiſſet ponenda ex parte uteri,
quam ſeminum , vel ſaltem ex parte utriusque , & 50
ſic non magis ex parte viri , quàm mulieris. Quòd
ſi ita ſe res haber , à natura ea proprietas eſſe non
poteſt , cùm proprietates , quæ à natura depen-
dent, oon ſint diviſibiles. Nam quâ ratione Natu- 51
ta eam proprietatem duobus individuis indidit , non
uno eodemque utero , imò non uno eodemque
loco,aut tempore natis , uno temperamento, ætate,
ac toto cœlo inter ſe diſſidentibus , ut unum ejus
proprietatis medietatem , aliud alteram habuerit ,
quibus medietatibus ſimul junctis ea proprietas in-
ſurgat ; ut magis ſeptimeſtres , quàm nonime-
ſtres,aut magis octimeſtres,quàm decimeſtres gene-
rare valeant ?

Hæc igitur valere jam ſinamus , & alias rationes 52
diſcutiamus , quæ fœtum in ſeptimo naturaliter
noſci oſtendere poſſent. Nam partus tunc naturali-
ter , & ex Naturæ inſtinctu fieri dici debet,cùm ab
ipſa natura ad exitum irritatur fœtus:patet autem ,
quòd tunc fœtus ad exitum à natura ſtimulatur ,
cùm jam adeò auctus eſt ut majori nutrimento , & 53
majori loco , & liberaliori , ſeu potius ſimplici re-
ſpiratione indigear:hoc autem in ipſo ſeptimo eve-
nire,non ſolùm docet Hippocrat.*in lib.de Nat.Puer.* 54
& Avic.21.*tertij,tract.*1.*cap.*2.Petrus Aponen.quem
adducit Tiraq.*in l.ſi unquam* , *Cod.de Revoc. donat.*
Gloſſ.*ſuſcept.lib.num.* 210. *verſ. Nec tamen præter-
mittam* , ſed ipſa experientia manifeſtiſſimè oſten-
dit,cùm videamus in ſeptimo fœtum plerumque va-
lidos motus, ut exitum ab utero quærat , excitare ,
& ad id aſſequendum totis nervis contendere;ſi er-
go tunc naſcatur, ſuo fine,& à Natura ſibi propoſi-
to ponitur , & ideircò nonniſi ex Naturæ inſtinctu
fœtum in ſeptimo naſci aſſerendum. [V. Horſtium
*p.*130.*tom.*1.*oper. Med.*]

Ego (licet tantorum virorum , & *Hippocratis*
præcipuè, communis præceptoris , reverentia , non
ſolùm à dicendo me prohibeat , ſed penitus deter-
ritar) tamen veritatem cujusvis hominum aucto-
ritati præferens , liberè meam ſeotentiam recitare
non deſiſtam.

Dico ergo , quòd fœtus neque eo fine , neque 55

Digitized by Google

eâ intentione in ſeptimo movetur, ut in lucem tunc
temporis progrediatur, ſed quia jam ſeipſum au-
ctiorem,& validiorem experitur, ſi etenim tales mo-
tus eo fine à natura excitarentur, multa inde abſur-
da conſequi neceſſarium eſſet; nam *primò* Naturæ
ſemper, aut ſaltem ut plurimum ſuo fine fruſtrare-
56 tur, cùm plerumque irritus ſit motus ille, nam ple-
rumque fœtus nono, aut decimo naſcitur.

Secundò, ſi is eſt Naturæ finis, ut homo naſcatur
ſeptimo, & ob idipſum ipſamet Natura fœtum ad
57 exitum ſtimulat; ergo nono, aut decimo illum naſci,
præter naturæ intentionem eſt; atque hoc multo
magis firmare poteſt, id quod ajunt, ex eo motu fœ-
tum toto octavo menſe in utero ægrotare: ob mor-
bum ergo exitum tanto tempore, ad nonum nimi-
rum uſque, aut decimum retardat; ſi igitur à morbo
retardatur, cùm naſcitur, præter Naturæ intentionem
tam ſerò naſcitur.

Tertiò, ſi ob id quòd fœtus in ſeptimo jam auctior
58 eſt,& majori indiget alimento, exitum quærit, mul-
tò magis hoc efficere deberet ſequentibus tempori-
bus, cum multo major ſit; at in octavo dicunt illum
ægrotare; ſed quid ſi decimo hic naſci debeat, cur in
nono ingentes illos motus non excitat, & ſi excitat,
& tamen tunc non naſcitur, cur non ægrotat iterum
toto decimo? imo naſcitur decimo, & maximè om-
nium vitalis eſt.

Denique ſeptimeſtres cæteris eſſent multo magis
59 vitales & fortes; nam illi ab utero exeunt ſani, & à
nullo morbo exagitati, cæteri autem non ante, quàm
in utero per quadraginta dies ægrotaverint. Scio ve-
ro multos doctos viros non de omnibus intelligi
velle, quòd ægrotent, ſed de aliquibus tantùm: eorum
tamen dicta veluti circa rem à veritate alienam, &
ab imaginatione ſolummodo dependentiam habeo-
tem, verſantia, mille ambagibus implicita comperies,
& inter ſeipſa non parum diſcrepantia.

60 Cùm ergo motus ille non eo fine à Natura in ſe-
ptimo excitetur: ut tunc fœtus naſcatur, non mirum
eſt, ſi vitalis plurimum non ſit in lucē tunc veniens,
quia ſubeſſe neceſſe eſt aliquam *vim præternatura-
lem*, quò illum ab utero detrudat; & ſic non ob aliud
aliqui naſcuntur in ſeptimo, niſi ob proprium, aut
matris morbum, vel quia validiores motus, quàm par
61 ſit excitantes, aliquando ligamenta, quibus utero an-
nectuntur, per vim diſrumpunt, & ante tempus naſ-
cuntur. Neque fortaſſe aliter evenit iis, qui tam vali-
dè moventur, ob id quòd cæteris validiores exiſtant,
quam eveniret iis, qui ſupra vires exercerentur; ex
hoc enim promptiſſimè in morbum laberentur. Sic
etiam nonnulli ex his ex valida agitatione in mor-
bum aliquando labuntur, à quo ſtimulati, ab utero
immaturi exeunt.

Atque hinc patet, quomodo ſalvari poſſit dictum
Alex. *probl. lib. 2. problem.* 48. & Avicennæ 21.3. *tract.*
2. *cap.* 1. quorum auctoritatem ſequitur Mercurius
in ſæpiùs citato lib. Della Commare, *libro* 1. *capit.* 7.
quòd ſeptimeſtres fiant ex fortitudine virtutis,
& velocitate ac virtute creatricis, & formatricis:
62 ex quorum ſententia concludere licet, non ſolum
ſeptimeſtrem eſſe vitalem, ſed etiam fortis com-
plexionis ut probat Lemn. *de occult. Navar. mirac. lib.*
4. *capite* 22. Dico enim, quòd aliqui ex iis, qui in
ſeptimo naſcuntur, non ex matris, aut proprio ali-
quo morbo, ſed quia, ut dixi, validiores motus exci-
tantes ligamenta per vim diſruperunt, cæteris qui-
dem fortiores erant, & principia validiora ſortiti:
ſed quia quoad tempus, quo debebant in utero per-
fici, deficiunt, nec tantum alimenti, quantum illis ad
conveniens robur acquirendum ſatis erat, hauſe-
runt; idcircò non vitales, ut plurimum ſunt; tamen
aliqui eorum ob innatam ipſorum fortitudinem ali-
quando vim illam ſuſtinere poſſunt, & defectum ali-
menti ſupplere, & vivere, licet plures eorum nun-
quam adeo vividi, ut nonimeſtres & decimeſtres
ſint; perpauci autem exiſtant, qui viventes ad natu-
rale, & ſibi à ſuis primordiis communicatum robur
redeuntes, non minus quàm alii hominum, fortes ac
vegeti conſeneſcant, & ad ultimam ſenectutem proſ-
perè deveniant.

Ex his ergo ſatis mihi ſit demonſtraſſe, *hominem* 63
*in ſeptimo menſe ex inſtituto & ordine Naturæ non
naſci*, ſed à *morbo*, ac præternaturali quadam vi in
lucem expelli. Quia tamen negari non poteſt ali-
quando ſeptimeſtrem vivere, exinde concludendum
minimè eſt, omnes ſeptimo menſe natos illegitimos
eſſe, ſi vivant, ne uni propter alterum injuria fiat;
atque ea de re, ſi aliqua conjectura certa haberi poſ-
ſet, quâ aſſequeremur, quandonam verè ſeptimo
menſe natus ſit aliquis, operæ pretium eſſet addi-
cere. Itaque, ut ex ſuperioribus, & auctoritate *Ariſt.* 64
jam patet, omnes ſeptimeſtres illud peculiare ha-
bent, ut in naſcendo aliqua in parte non abſoluti
appareant: nam vel capitis commiſſuris hiantibus,
ac hiulcis naſcuntur, vel aurium meatibus occluſis, 65
aut nimis patentibus, vel hærentibus inter ſe ma-
nuum, pedúmque digitis, podice etiam vel nimis am-
plo & adaperto, vel nullo modo reſerato, oſſib. etiam
inter ſe disjunctis, vel adeò tenellis, ut nulla debita
duritie donentur, ſed nerveam potius habere ſubſtan-
tiam videantur, ita ut cranium interdum non mi-
nus ac ſi membranaceum eſſet, plicari facillimè in
nonnullis ſit animadverſum; & aliis notis hiſce ſi-
milibus inſigniri ſemper, & ubique naſcuntur, quod
eorum imperfectionem præmonſtrat. Sic etiam, &
quia ob jam paſſam vim debiles ſunt effecti, naſcen-
tes, non, ut cæteri factitant, plorare ſolent, nec ſter- 66
nutare, nec fæces aut urinas reddere, nec ſimile
quicquam efficere, quod vividam, ac fortem na-
turam oſtendere poſſit: viventes autem, aut vitâ
brevi fruuntur, neque omnes percurrunt ætates, ſed
juvenes, aut etiam adoleſcentes commoriuntur, aut
eas ætates quàm breviſſimas peragunt, ita ut, quàm
citiſſimè conſeneſcant; qui etiam, licet ad quinqua-
geſimum, aut ſexageſimum annum perveniant, tamē
valetudinarii, & morbis maximè obnoxiam vitam
tranſigunt. Corpore inſuper ſunt plurimùm puſillo,
tenui, gracili, & externis injuriis mirum in modum
expoſito: vulgò etiam proverbio jactare ſolent, cùm
hominem intellectu captum ſignificare volunt, eum
non habere menſes omnes, nam tales utplurimum
ſtolidi viſuntur, & non integrum rationis uſum eſſe
adepti. *Qui ergò ſecùs vel naſcuntur, vel vivunt*,
(dummodo nullum ex his ſignis habeant, nam ſatis
eſt ſi nonnulla appareant) *pro ſeptimeſtribus, meâ ſen-
tentiâ, non habendi*, neq; *pro legitimis* acceptandi. Et
hæc quidem locum, ac veritatē habere *ut plurimùm*
& ſecundum plurimum dico; nam aliàs ex ſeptime-
ſtribus viſi ſunt aliqui in viros evaſiſſe eximios, &
fortes, & abſolutos, non quoad corpus ſolùm, ſed
etiam quoad animum: hi verò tantum robur in ſuæ
generationis radice ſortiti fuerunt, ut tantundē vix
perpauci aliorum hominum ſortiantur; unde inter
Naturæ monſtra tales ſeptimeſtres connumerandi,
ſed & hos in naſcendo, aliqui ex prænominatis
ſignis ſeſe non juſto tempore naſci palam fecerunt,
licet dehinc naturali robore prævalente, omnem
morbificum ſtatum facilè ſuperaverint. Ad *Lemnium*
verò aliàs in his quæſtionibus reſponſum eſt, itaque
aliud hîc non addo. Nonnullæ denique remanebant
dubitatio

dubitationes eluendæ, ac quædam problemata coodanda de ſeptimeſtri fœtu, quæ quia etiam ſeq. quæſtioni aptari poſſunt, ne hæc longius, quàm par ſit protrahatur, in ſequenti diſcutientur. [Concludimus verbis *Valleſii*, ſolùm noſſe Deum rationem evidentem rei difficilis, quam ſolo experimento cognoſcimus.

SUMMARIUM.

1 *Octimeſtris nullus vitalis, ex Hippocratis ſententia.*
2 *Octimeſtris habetur tanquam mortuus.*
3 *Octimeſtris ultra octo dies vivere non poteſt.*
4 *Octimeſtris eſt abortivus. Contraria ibid.*
5 *Octimeſt. ex ſui natura eſt magis vitalis, quàm ſeptimeſtris & n. 8*
6 *Ad totalem fœtus perfectionem requiritur ſaltem ſpatium novem menſium.*
7 *Quantò magis a nono diſtat partus, tantò imperfectior.*
9 *Octimeſtris eſt perfectior ſeptimeſtri.*
10 *Prima ratio, cur octimeſtris non ſit vitalis ex aliorum opinione, confutatur, n. 16.*
11 *Fœtus in octavo neceſſariò laborat.*
12 *Pregnantes octavo malè habent.*
13 *Secunda ratio confutatur. n 20.*
14 *Tertia ratio, duo eſſe humani partus tempora, confutatur num 25.*
15 *Cur ſolus ſeptimus & nonus ſint naturale ſpatium naſcendi.*
17 *Ægrotare eſt quid de directo contra Naturam.*
18 *Octimeſtris quomodo non vitalis.*
19 *Quod ex accidenti eſt, poteſt eſſe, & non eſſe.*
21 *Fœtus in ſeptimo non movetur ex Natura intentione ad exitum.*
22 *Fœtus in ſeptimo cur moveatur.*
23 *Non eſt neceſſe fœtum toto quadragenario vires reaſſumere.*
24 *Multi fœtus in principio noni validiſſimos edunt motus, & tamen non naſcuntur.*
26 *Non poteſt ſeptimus fœtui majorem perfectionem præſtare, ob id quòd ſeptimus eſt*
27 *Nullus numerus habere poteſt efficientiam aliquam.*
28 *Res non ſunt propter numerum, ſed numerus propter res.*
29 *Octimeſtrem ob defectum ſeptenarii numeri non eſſe vitalem, eſt falſum.*
30 *Tam ſeptimeſtris, quàm octimeſtris imperfectus.*
31 *Septimeſtris faciliùs vivit, quàm octimeſtris: & cur, n. ſeq. & n. 38.*
33 *Octimeſtres cæteris imperfectiores.*
34 *Fœtus quantò recentior, eo faciliùs a morbifica cauſa lædi poteſt.*
35 *Plures abortus contingunt fœtu recentiore exiſtente.*
36 *Quadraginta dierum termino præterito fœtus validiore, exiſtun.*
37 *Tam ſeptimeſtris, quam octimeſtris à morbifica cauſa in lucem expelluntur.*
39 *Novimeſtres cùm abortiuntur nunquam vivunt.*
40 *Ante ſeptimum cur non vivat fœtus, & n ſeq.*
42 *Tantum reſiſtere poteſt ſeptimeſtris, quia debilior, leviori cauſæ quantùm octimeſtris, quia fortior, cauſæ fortiori.*
43 *Debile a levi cauſa movetur, forte autem etiam à forti non movetur.*
44 *Id attendi debet, quod a Natura eſt, non ex accidenti.*
45 *Septimeſtres, & octimeſtres vel ſimul rejiciendi, vel utrique ſimul acceptandi.*

De octimeſtri Partu.

QUÆSTIO IV.

NOn minor, ſed fortaſſe multo major contentio eſt circa *octimeſtrem* partum, quam fuerit circa *ſeptimeſtrem*, ſed ut ſeptimeſtrem oppugnaremus, vix unum, aut alterum coadjutorem habuimus: ut verò octimeſtri tantiſper faveamus, non deſunt fortes illi quidem, ac acerrimi propugnatores, cum quibus jam pro illo contra cæteros dimicare paramus, [qua de re *Monſſinus* in Horto Jatro-phyſico.]

Pro parte tamen adverſa primùm comparet Hipp. cujus aſpectu animo conſternantur omnes contrariæ partis fautores: hic enim *in lib. de Carnib. circa f. & lib. de octim. part. in princip.* vitam omnino octimeſtri partui denegavit; ita ut incaſſum penitùs
1 inſudaverit Bonaventura *de octim. part.* ut illum invitum in contrariam ſententiam alliceret. Porrò tanti præceptoris auctoritatem omnes ſecuti videntur Ariſt. 7. *de hiſt. Anim c. 4.* Plin. *Nat. hiſt. lib. 7 c. 5.* Avic. *21. 3. tract. 2. c. 1.* & ex Juriſperitis Bart. Bald. Alciat. Tiraq. Socio. ſen. cæteriſque omnes, quorum omnium tam Juteconſultorum, quàm Philoſophorum, ac Medicorum, aliorumque magnorum hominum auctoritates pleniſſimè cumulat Bonavent. *ubi ſupra libro 1. & 2. & in prædictis operis comp. c. 1. & ſeq.*

[Aptum autem *octavum menſem* partui agnoverunt olim Polybus, Diocles & Empirici teſte *Plutarcho c. 18.* Cæcilius teſte *Gellio 3. c. 16.*

Inſoletum (inquit) *mulier decimo menſe parere?*
Pol nono etiam ſeptimo atque octavo.

Ita Pinellum fuiſſe octimeſtrem tradit *P. Gualdus*, in octavo menſe mulieres parere in Naxo ſcribit *Aſclepiades* teſte *Stephano de Urb.* vel Junonis beneficio, vel quod Bacchus eo menſe natus ſit. In Ægypto octimeſtres vivere tradit *Ariſtoteles*, & *Plinius*, l. 7. c. 5. uti fuſius exponit *Carolus Annibal Fabrotius* de temp. partus.

Sed non ſolum pro non vitali pronuntiarunt ipſi 2
Juteconſulti octimeſtrem fœtum, ſed eum haberi voluerunt tanquam mortuum. Ita Alciat. *in l. qui mortui, ff. de verb. ſignif.* Afflict. *deciſ. Neapolit. 226. num. 4. & ibi addentes n. 1. in princ.* Tiraq. *in l. ſi unquam, C. de revoc. don. Gloſ. ſuſcepi. lib ſub n. 105.* Soc. Jun. *conſ. 15.* Clar *libro 3. ſent. §. Teſtamentum, n. 3. v. ſed quid ſi iſte,* Boſius *q. 220. per totam.* Burſ. *conſ. 63. n. 18. vol. 1.*

Quin etiam addentes ad Afflict. *ubi ſup. in verb.* 3
vivere, & Maſcard. *concluſ. 1146. num. 8. vol. 3.* octi- 4
meſtrem ultra octo dies vivere non poſſe firmarunt, tandemque eo res devenit, ut non dubitaverit Tiraq. *ubi proximè, num. eod. & pluribus ſeq.* octimeſtrem inter abortivos fœtus connumerare, aliquorum auctoritatem formaſſe ſecutus, apud Gell. *Noct. Attic. lib. 3. cap. 16. in fin.* cum quibus etiam concordant Socin. *in l. cum Avus, n. 120. ff. de condit. & demonſtr.* Pariſ. *conſil. 56. numero 6. & ſeq. lib. 2.* Clar. *in §. Teſtamentum, quæſt. 45. numero 3.* Mart. Vot. Piſan. *55. num. 6.* Becc. *conſil. 74. num. 56.* Menoch. *de Arbitr. lib. 2. caſ. 89. numer. 56. & de Præſumption. libro 4. Præſumption 111.* ex noſtris Lalamar. *in 2. Galen. de diebus decret.* contra quos tamen Augen. *de part. hum. lib. 2. cap. 16.* & Andr. Laurent. Anatom. *lib. 8. quæſt. 29. & 30.* Si tamen veritatis ſtudium præceptorum reverentiam ſuperare debeat, profectò rei natura optimè perpensâ, affirmandum mihi videtur cum Card. *contrad. Med. lib. 1. contrad. 8. tract. 3 in fi.*
octimeſtrem ex ſui natura eſſe magis vitalem ſepti- 5
meſtri, etiamſi ex accidenti contingat, ut difficiliùs vivat ille, quàm hic.

Nec temerè, & abſque ratione hæc prolata fuiſſe quiſquis ſit, fateatur, antequam noſtræ aſſertionis veritatem ex ſequentibus eliciat. Nam cùm ex iis,
quæ & nos ſuprà adduximus, & Lalamannus *ſuprà* 6
cit. comm. protulit, abundè demonſtratum ſit, non 7
minus ſpatium, quàm novem menſium requiri ad totalem fœtus humani perfectionem, ſequitur inde quòd quanto magis fœtus ab eo ſpatio diſtabit, tanto minori perfectione dotatus erit, quanto verò minus, majori. Sed ſic eſt, quòd ſeptimeſtris magis ab eo ſpatio diſtat, minùs verò octimeſtris; ergo magis a naturali perfectione diſtat ſeptimeſtris. Quod ſi verum eſt perfectiorem eſſe magis vitalem, omni procul dubio octimeſtris eſt magis vitalis ſeptime-
ſtri. Eſſe verò perfectiorem, non ſolùm ex majori 8
temporis diuturnitate, quia in utero moram 9

traxit notum eſt, ſed etiam patet ad ſenſum; ſiquidem octimeſtris & majus robur habet, & ſolidiora membra, & magis formata, & calorem etiam vegetiorem, quippe qui à ſuperflua, ac primigenia illa humiditate eo minùs obruatur, quò magis à ſuo principio elongatur, cùm illam indies grandior factus deperdat; qua tamen ratione fiat, ut ſeptimeſtris faciliùs, & frequentiùs vivat, quam octimeſtris, deinceps monſtrabo.

Sed perpendamus jam obſecro rationes, ob quas voluerit *Hippoc.* & cum eo cæteri omnes, octimeſtrem abſolute vivere non poſſe, ita ut illum cum vita repugnantiam quandam habere demonſtraverint; quibus adductis, eis pro viribus ſatisfacere nobis liceat, ac dehinc propriam ſententiam nonniſi rationibus, firmiſſimis illis quidem, fultam in medium afferre.

10 Tres igitur in univerſum rationes aſſignantur hujus fatalis periculi, & mortis inevitabilis octimeſtris fœtus, & *prima* quidem, de qua Hippocrat. *in princ. lib de octim. part.* ea eſt, quia cùm fœtus in octavo menſe affligatur, & ægrotet, ſi huic afflictioni ſuccedat etiam labor qui in partu ſubitur, puer
11 abſque dubio ex neceſſitate perit, laborat autem fœtus neceſſariò in 8. menſe, duplici de cauſa, quarum una eſt, quam in ſequenti ratione adducemus; altera, quia matres octavo menſe multùm fati-
12 gantur, ac malè habent, ut experientiâ conſtat; ex matris ergo afflictione etiam ipſe fœtus ægrotat, & tunc debilis exiſtens ab utero exiens facillimè commoritur.

Secunda ratio ex Hipp. mente ab aliis adducta, eſt
13 quæ ſequitur, & affertur à Tiraq. *in ſæpius citata l. ſi unquam, gloſſ. ead. num. eod. verſ. nec tamen prætermittam*, & dicit eſſe Avic. & Aponenſ. ut eſt, de qua etiã Burſ. *in cit. conſ. 64. n. 18. lib. 1.* & habet ita: Fœtus, inquiunt, qui jam ad ſeptimum menſem pervenit, ex utero egreſſum affectat, tum quia majori alimento indiget, tum etiam quoniam aërem ad reſpirationem liberiorem expoſcit, quamobrem moveri incipit, & exitum quærere: quòd ſi naſcatur, bene quidem ſe res habet, & vivit; ſin minùs, à præcedenti labore defatigatus, & debilis effectus, neceſſe eſt illum ægrotare per quadraginta dies, ut *Hipp.* placet: ſi verò antequam vires reaſſumat, adhuc ægrotans exitum ab utero ſibi paret, à ſubſequenti, quem in partu ſubit, labore magis magiſque enervatus, omnino incaſſum venit in lucem, non multò poſt interiturus.

Tertia ratio, de qua Avic. *loc. cit. 21. tertij*, & alij
14 hæc eſt. Duo tantùm ſunt humani partus tempora, ſeptimus nimirum, & nonus, ſeu decimus menſis: qui ergo extra hæc tempora naſcitur præter naturæ intentionem naſcitur; non mirum ergo, ſi vitalis non
15 eſt. Cur verò ſolus ſeptimus, & nonus ſint naturale naſcendi ſpatium ipſi homini, eſt, quia, (inquit Bonavent. *in lib. de octim. part. in comp. c.* 14. & firmat multò ante illum Alex. *probl. lib. 2. problem.* 48.) ſpatium ſeptimeſtre ſecundum Naturam eſt, tum ratione nobilitatis formæ, ac temperamenti, tum ratione ipſius perfectionis fœtus. Nonimeſtre verò & decimeſtre ſecundum Naturam ſunt ratione magnitudinis, & perfectionis; octimeſtre verò ab utriuſque perfectione deficit. Qui ergo partus editur in octavo, vel edi debebat in ſeptimo, & præ debilitate non potuit, & ſic retardavit exitum, & tunc eadem debilitate affectus naſcitur, & in naſcendo ex eadem cauſa multò magis laborat, quàm par eſſet, atque eâ ratione facilè interit; vel debebat edi in nono; aut decimo, & a cauſa morbifica ſtimulatus foras protruditur, & ſic vitalis non eſt neque eſſe poteſt, quia ante tempus naſcitur. Omittam autem datâ operâ nonnullas alias ejus rei rationes, atque una cum his etiam Aſtrologicas, cùm eas potiùs ab Auctorum imaginatione, quàm à re ipſa originem habere putem.

Sed antequam his, quæ adduximus, ſatisfaciamus, quid nos de ea re ſentiamus, abſque magna verborum circumvolutione dicamus. *Octimeſtris fœtus non minùs ac ſeptimeſtris ſuâ naturâ non eſt vitalis, quia ante debitum tempus naſcitur*: facta verò comparatione inter ſeptimeſtrem, & octimeſtrem, & rei naturâ conſideratâ, octimeſtris magis vitalis eſt ſeptimeſtri, ex accidenti verò fit, ut dehinc videbimus, ut magis ſit vitalis ſeptimeſtris octimeſtri. In hac ergo quæſtione illud quærendum eſt, *uter ex rei natura*
magis vitalis ſit. Nunc ad rationes in contrarium 16
adductas reſpondeo: ad primam quòd quicquid ſit de eo, quod dicitur, fœtum in octavo menſe neceſſariò ægrotare (hoc enim licet commentitium credam, tamen diſcutere pro nunc non libet) ſcio hoc à naturâ
non eſſe, ſed ab accidenti, ægrotare enim eſt quid de 17
directo contra Naturæ intentionem, Averr. *4. de Gen.*
Anim. cap. 4. Quantum ergo eſt ex parte hujus ra- 18
tionis, octimeſtris non ex defectu Naturæ, ſed accidenti non eſſet vitalis, atque hoc modo plures octimeſtrium vivere deberent; nam id, quod ex acci-
denti eſt, poteſt eſſe, & non eſſe, ſi ergo ex accidenti 19
non vitalis eſt, & ex natura ſua vitalis, plurimùm vivere deberet.

Secundæ rationi reſpondeo, quòd ſi verum eſt, 20
fœtum in ſeptimo menſe egreſſum ab utero tentare, & id non ob aliud evenire dicendum eſt, quàm quia majori nutrimento, quàm in utero habeat, & liberiori aëre ad reſpirationem eget, licet in utero non reſpiret, ut multi Anatomici docent, profectò hæc retardatio exitus ad nonum uſque, aut decimum, præter Naturæ intentionem eveniret; quin etiam plurimi eorum, qui tamdiu exitum retardant, omnino ſuffocarentur, vel fame necarentur: nam ſi in ſeptimo tanto indigent alimento, quantum in utero non habent, hæc egeſtas in octavo, imò in dies, & horas augebitur, & ſi in ſeptimo alimentum jam erat diminutum, in octavo, & nono omninò evanaſcet, & ſi toto hoc tempore in utero commorabitur, fame omninodè conficietur. Sic etiam, ſi vix affectante ſeptimo liberiorem aërem ad reſpirationem requirit, in octavo ac nono neceſſitate augeſcente, vix eo abſoluto ſuffocabitur. Denique ſi ex his cauſis, ſeptimo pueri exitum ab utero quærunt, multò magis ea ipſa cauſa in octavo urgebit, & ſi quis eorum ſeptimo non moveatur, octavo omnino ob id ipſum, & majori cum impetu moveri debet. Non ergo ex his cauſis ad exitum movetur fœtus
in ſeptimo, neque ut tunc temporis naſcatur, ſed 21
quia tunc, ut aliàs dixi ſeipſum robuſtiorem, & vividiorem experitur, quàm fuerit in præcedentibus temporibus. Reprobatâ ergo hac hujus ſecundæ rationis parte, quòd nimirum in ſeptimo fœtus ob id moveatur, quòd majori nutrimento, & liberiore aëre indigeat, corruat etiam ſimul altera ejuſdem rationis pars neceſſe eſt; ſiquidem nullum laborem in illis motibus, niſi modum excedant, fœtus impendit, movetur enim tunc validiùs quàm
antè, nam & ante movebatur, quia validior, ut 22
dixi, ſeipſo eſt; neque enim in ſeptimo ſolùm movetur fœtus, ſed quolibet etiam menſe, uſquequò in lucem exeat, ut teſtatur Ioub. *libro 3. rer. popul. cap.* 2. non eſt ergo neceſſarium, ut ſequenti quadragenario vires reaſſumat; nam neque debilis

ex iis

Digitized by Google

ex his moribus efficitur, non igitur duos labores ſu-
ſtinebit is, qui in octavo naſcetur, ſed illum ſolùm,
qui in parte ſubitur; cùm autem octimeſtris ratione
temporis,& majoris membrorum roboris,perfectior
ſit ſeptimeſtri;ex rei natura deberet,quantum eſt ex
hujus rationis parte,faciliùs vivere,quã ſeptimeſtris.

Sed ponamus,fœtum in ſeptimo laborem multum
perpeti in motu illo,quo tentat ab utero exire,& ip-
ſum dehinc ob id toto octavo ægrotare;accedat etiã
matris afflictio in ipſo octavo, ex qua etiam magis
magiſque fœtus imbecillior evadat,tunc neceſſarium
erit,ſi naſcatur in nono,tunc neceſſariò interire:nam
quomodo non interiret, ſi tot laboribus, tot afflictio-
nibus,tot morbis ſuccedat dehinc labor, & afflictio
ipſius partus? Sed eſto, fœtus in ſeptimo ex Naturæ
inſtinctu ſeſe ad exitum moveat ex cauſis ſuprà enu-
meratis,eſto dehinc,ægrotet ex labore fruſtra perpeſ-
ſo,tamen unde,obſecro, tam exquiſita neceſſitas de-
pendet, ut toto ſequenti quadragenario vires reaſſu-
mere debeat?an non alter altero robuſtior eſſe poteſt
23 & multò celeriùs ab exantlato labore ſeſe recollige-
re? ergo poterit aliquis fœtus in octavo naſci vitalis:
& ratio hæc non univerſalis erit, & omnibus com-
munis.

Sed & hoc ipſum concedatur,ex neceſſitate quem-
libet per quadraginta dies; ægrotare ob prædictum
laborem:& tunc pone mihi fœtum,qui 182.die ſeſe
ad exitum moveat,& plurimùm colluctetur ut exeat;
hinc laboret hic,& quieſcat,ſeu ægrotet,ut dicunt,
toto ſequenti quadragenario, poſt quod tempus na-
ſcatur; profectò hic in octavo naſcetur, & tamen
quantum ad præaſſignatam rationem vitalis erit,nam
ſi 182.diebus 40. addas efficies dies 221.qui men-
ſes erunt ſolares ſeptem & dies duodecim,Lunares
verò menſes ſeptem & dies quindecim, plus minùs.

24 Sed quòd hæc virium reaſſumptio, ut pleraque
alia ab iis adducta, commentitium quid ſit, & ratio-
nale, illud atteſtari poteſt,multos fœtus in principio
noni menſis validiſſimos edere motus, ita ut matrib.
dolores afferant,quæ putantes partus tempus inſtare,
ſeſe obſtetricib.committunt, tamen irritus evadit ille
labor, quia tempus partus adhuc non inſtat, quod à
Natura ejus ortui eſt deſtinatum;& hoc labore non
obſtante,paucis diebus tranſactis,ii ipſi denique vali-
di,ac maximè vitales in lucem eveniunt abſq; hoc
quòd toto quadragenario ex perpeſſo labore in no-
ni principio vires reaſſumant. Ejus rei teſtimonium
habes apud Ariſt.7.*de hiſtor Anim cap* 4. dicentem,
*Parturire interdum mulieres videntur, cùm tamen
tempus non ſit*: quod & quotidiana experientia fir-
mat, & ipſis mulierculis notum eſt.

Plurimùm inſuper me ædepol angit ſeptimeſtris
ſpatii circumſcriptio, & qualis ea conſtitui debeat in
hoc caſu:nam ſi,exempli gratiâ,poſtremo ſeptimi die,
vel etiam horâ fœtus exitum tentet, & tantiſper
octavi menſis portiunculam attingat,dicant obſecro,
qui ſeptimo adeò favent, & octavum adeò odio ha-
bent,num hic victurus ſit,necne?nam labor, quem
ſubivit, ſeptimi menſis fuit, & ab eo incipit motus.
Sic & in fine octavi, ſi exitum quærat & retardetur
uſque ad nonum initiatum,num quia motus ab octa-
vo originem habuit, vitalis hic non erit?ſed hæc jam
valere ſinamus.

25 Ad poſtremam rationem dicamus, illam non pro-
bare id, quod ſupponit probatum, nimirum duo
eſſe tantum humani partus tempora; nam quod de
ſeptimo dicitur ſi eam præeminentiam,& perfectio-
nem habet,quam prædicant,non ſolùm, ut alias dixi,
quilibet in ſeptimo in lucem veniens maximè vitalis
eſſet,ſed cæteris perfectior,ac magis vitalis, cùm ta-
men conſtet,multos, imò omnes ut plurimum interi-
re,& non eſſe eâ perfectione munitos, quæ ad vitam
traducendam requiritur. Deficiente ergo fœtûs per-
fectione, ſeptenarius numerus nihil operari poteſt,
ut latiùs ſuprà oſtendi, neque enim ſeptimus, ob id
quod ſeptimus eſt in numero, poteſt majorem perfe-
ctionem fœtui præbere, neque quoad vires, neque
quoad membrorum abſolutionem, imò hoc multò
magis efficit octavus ratione temporis.cùm per eum 26
liceuerit fœtui majorem motam in utero trahere, &
majori alimenti copiâ ſeipſum munire. Quòd etiam-
ſi velis ſeptimum, ut ſeptimus menſis eſt, aliquam
perfectionem fœtui ſubminiſtrare, jam octimeſtris,
& eam habet, & quam etiam ab octavo ratione di-
ſtantiæ temporis,ut dixi, recipere potuit,at ſi octime-
ſtris imperfectus eſt, ut experientia ipſa ſatis ſupera-
que declarat,multò magis debet dici imperfectus ſe-
ptimeſtris,neque enim fieri poteſt,ut ſi quam perfe-
ctionem ſeptimeſtris ſit adeptus,illa octimeſtri adem-
pta fuerit. Sed quænam eſt iſta perfectio, quam à ſe-
ptenario hoc numero acquirit fœtus? Nam cùm in
numero dierum,qui ſeptem menſes complent,millies
ſeptenarius numerus reperietur, ipſum quicquam
neque quoad vires,neque quoad corporis perfectio-
nem niſi temporis ratione operatum eſſe vides. At
ecce hic idem numerus ſeptenarius,qui in ſex menſi-
bus plusquam quater vigeſies multiplicatur, & in
octo menſib. plusquam trigeſies, aut quadrageſies,
magis ſuam efficientiam oſtendit in ſeptimo menſe,
quàm in aliis? Ego quippe & fœtus perfectionem
majorem, quàm in præteritis diebus, & dentire &
pubeſcere,& hujuſmodi,non ejus numeri ſeptenarij
ratione,ſed potiùs,ut dixi, ratione diſtantiæ temporis
fieri crediderim, quod experientia ipſa veritatem ha-
bere demonſtrat; cùm non ſemper in omnibus eo-
dem tempore contingant, ſed plurimùm & antici-
pent,& retardent: neque unquam imaginari potui,
quâ ratione numerus aliquis efficientiam aliquam
in hiſce rebus habere poſſit,cùm ſit quid à poſteriori 27
nec res ſint propter numerum, ſed numerus propter
res. Tamen ego præceptorum meorum ſententiæ, ſi 28
ita iubent,acquieſcam, & ingenii mei hebetudinem
potiùs deplorabo, licèt ſciam maximos viros, & in-
ter cæteros Celſum *ſuæ Med. lib.3. cap.*4. hanc nu-
merorum efficientiam non admiſiſſe, & ex recentio-
ribus Laurentium, Anatom.*lib.*8.*quæſt.*10. indignum
Philoſopho exiſtimaſſe,vim aliquam in agendo nu-
meris tribuere. Ut percutrit etiam Nic Nancelius
Analog.Microc.ad Macroc.lib.2.probl.3. p. Non er- 29
go ob defectum ſeptenarii numeri octimeſtris vitalis
non eſt,ſed quia non eo alimento munitus eſt,ſicuti
nec ſeptimeſtris, (qui etiam imperfectior eſt) quod
ſibi ad vitam eſt neceſſarium. Itaque dicendum ex
his videtur,quòd tam ſeptimeſtris,quàm octimeſtris,
imperfecti quidem ſunt, & difficulter vitales;& licet
faciliùs vivat ſeptimeſtris,ob rationem,de qua infrà 30
utroque minimè ex ſua natura vitali exiſtente, ta- 31
men non ob id octimeſtris habet cum vita eam re-
pugnantiam,quam habere voluerunt ſcriptores om-
nes,quos pleniſſimè cumulat Bonavent. *lib.*1. & 2.
de Octim.part. ubi & octimeſtrem vivere aliquando
poſſe,ſtrenuè,& plurimis fortaſſe,quàm oportuiſſet,
defendit,faventque maximè ſuæ ſententiæ, quam ex
profeſſo etiam tuentur Cardan. *in lib. de ſept. &
octim.part. Angen. Epiſt. lib.*5. *Epiſt.*2. & *lib.*2. *de
partu humano cap.*16.& alii.

Sed tempus jam videtur,ut patefaciamus, qua ex 32
cauſa *faciliùs vivat ſeptimeſtris, quàm octimeſtris,
cùm tamen ille imperfectior ſit*; ita enim quotidiana
experientia commonſtrat, & non ſolùm Medici, ac

Philoſophi omnes,ſed & ipſæ aniculæ confirmant ;
nam ſuperviventibus ex mille ſeptimeſtribus decem,
vix quinque ex mille octimeſtribus vitæ compotes
fiunt. Quinimò etiamſi vivant aliquando,ſed de rarò
33 octimeſtres,tamen cæteris partibus imbecilliores, &
minùs vividos eſſe,ipſe etiam *Bonaventura*, eorum
acerrimus defenſor, confitetur *in comp.magn.ſui operis,c.53.* cujus rei rationem ex ipſius rei natura deceptam
ſubſequentem puto.

34 Dubium non eſt;quòd quantò tenerior, ac recentior fœtus eſt, eo magis à morbifica cauſa lædi poteſt,quia ut Hipp. 1. *de morb. mul.* dicebat ; cùm admodum ſunt exigui fœtus, invalidi exiſtunt: & idcircò plures abortus contingunt teneriore fœtu exiſtente,quàm firmiore , ac provectiore;unde fit,quod
plures abortus contingant primis ſeptem diebus,
35 quos effluxiones vocat , quia mulier non poteſt eo
tempore cognoſcere an conceperit necne Hipp. *in lib. de ſeptim.part.* & Ariſt.7.*de hiſtor. Anim. capit.*3
Federic.Bonavent. *de Octimeſtr. part.libro* 7. *capit.*
106.*& lib.*9.*cal.*5.Altograd. *conſ.*51. *n.*46. quàm inſequentibus quadraginta diebus & plures etiam in prædictis quadraginta diebus , quàm in ſubſequentibus,eodem Hippocr.teſte *loco citato , verſ. fin.* &
Ariſtot.*ibid.in fin.* & ratio eadem , quam ipſe attuli,
affertur ab Hippoc. dicente , quia quadraginta dierum tempore tranſacto , fœtus validiores exiſtunt ,
36 quod & Gal.firmabat, *Aphor.comm.*4. *Aphor.*1 *.extr. ord.claſſ.*

Cùm igitur jam ſuprà demonſtraverim , tam ſeptimeſtrem , quàm octimeſtrem fœtum à præterna-
37 turali , ac morbifica cauſa ex utero expelli , & ante
deſtinatum tempus in lucem naſci , idcircò utrique
utplurimum commoriuntur: ſi qui tamen, ut pluries
repetii,viribus pollent, ac ita valent , ut morbificæ
cauſæ reſiſtere poſſint,& laborem, quem in naſcendo ſubeunt ſuperare, cùm jam talem perfectionem
adepti ſint in utero , qualis ad membrorum aliqualem firmitudinem , ac quaſi juſtam menſuram requiritur ; cùm & evidenter in majorem molem
ſublata ſint , & jam carne munita , ac cooperta , &
cùm jam per os nutriri poſſint;quod ante illud tempus non poterant, licèt eam firmitudinem non habeant , quæ ad certam vitam traducendam , & ad
bene vivendum , quoad corpus valetudinem eſt neceſſaria , ii morbificam cauſam , & laborem in
naſcendo perpetratum , & externi aëris injurias exuperantes, maximâ,ac diligenti curâ tractati, ut Ariſt.
38 firmabat,poſſibile eſt aliquando ut vivant. At ſeptimeſtris faciliùs vivit, quia cùm tenerior , ac debilior
ſit,à minori cauſa præternaturali , ac morbifica læſus, faciliùs ab utero foras expellitur,& minore cum
labore , ob corporis exiguitatem , ita ut minùs
cum morbo colluctans minùs etiam ab eo affectus in lucem prodeat. Octimeſtris autem , quia
firmior , ac fortior , nonniſi à magno morbo, & à
magna vi manumittitur, ut Mercurial. dicebat *de lib.*1. *morb. mul.cap.* 1. unde arguit cauſam lædentem non debilem Avic.*loco ſæpius citato* , argumento eſt , in partu octimeſtri non ſolùm periclitari
fœtum , ſed etiam ipſam matrem. Ariſtot. *lib.*7. *de hiſt. Animal.cap.*4. Alb. Magn. 9. *de Anim. tract.*1.
*cap.*4.& notat etiam Nancel. *in Analogia lib.* 7.*p.*4.
probl.de part.leg.part. 3. Ergò Octimeſtris nonniſi à
morbo plurimùm exagitatus , ac debilis ex lucta
cum eo perpetrata jam redditus , in lucem protruditur : Itaque mirum videri non debet ſi ſeptimeſtri
39 difficiliùs vivat. Quin etiam & illud ipſum Nonimeſtribus aliquando evenit , cùm enim tales abortiuntur,nunquam , aut rarò vivunt , ob id ipſum, quod
de octimeſtribus firmavi.nimirum quòd diutius cum
morbo luctantur , & inde debiliores redduntur , &
cauſam morbificam,ac validam contra ipſos pugnaſſe,certum eſt.[Verùm, præſupponitur hic , non probatur , ait *Sennertus* de M. M. p. 595. cauſam , quæ
naturam ad partum intempeſtivum ſtimulat, ſemper
majorem eſſe octavo menſe,quàm ſeptimo , quam ſi
quis in puerperis, quæ tale quid patiuntur , inquirat
& conſideret. rem ſemper ita ſeſe habere,non inveniet. Deinde fieri poteſt,ut fœmina aliqua febre tertiana,vel alio morbo chronico laboret quæ 7. 8. 9. &
10. menſe eaſdem vires habeat,ipſa poſtmodum pariat, minus tamen ea periclitabitur, ſi nono vel decimo menſe & legitimo tempore pariat . magis ſi 7.
omnium maximè ſi 8. *Hæc ille* , qui tandem ad *Solis* motum rem dubiam trahit, ipſaſque *triplicitates*,
uti fuſius exponit *in Inſtitut.*& allegato libro Pract.
4.p. a ſect.6. cap 1. pag. 596.]

Sed dices, cur ante ſeptimum , cùm à parva , & 40
debili cauſa fœtus lædatur & facilè ei cedat , tamen
nunquam vivit? *Reſpondeo* , illud non ſolùm ob ſui
omnimodam imperfectionem, & corporis infirmitatem evenire, ſed etiam qui ante ſeptimum nullus per
os ob ſui inabſolutionem nutritur: quòd ſi per os nutriri poſſet , & fortè principium alicujus fœtus fortitus eſſet,etiam ante ſeptimum, licet multo difficiliùs,
vivere illum aliquando poſſe crediderim : ut de ſeptimeſtribus, & octimeſtribus evenit ; & hac de re
hiſtoriis quibusdam à Medicis fide dignis enarratis
non omnem fidem adimere debere nos exiſtimaverim.

Alia inſuper aſſignari poteſt ejus rei ratio , & eſt 41
hujuſmodi: Tam ſeptimeſtres, quam octimeſtres interdum ob id naſcuntur , quòd validè ſeſe in utero
commoventes , ligamenta quibus utero alligantur ,
vi diſrumpunt , per eamque vim ab utero exeunt ,
non ex Naturæ præſcriptio , & idcircò uterque minùs cæteris vitalis eſt: & is qui in ſeptimo movetur,
fortior cenſendus eo eſt,qui in octavo movetur: nam
retardatio ejus motus in octimeſtri argumento eſt, illum debiliorem eſſe ſeptimeſtri : hinc eſt , quòd ſeptimeſtris facilius vim illam exuperat, & ob corporis quoque exiguitatem minùs in exitu laborat, octimeſtris difficiliùs vim illam ſuſtinet , utpotè multò
majorem , & ob ſui majorem corpulentiam magis
etiam in naſcendo laborat, unde etiam multò difficiliùs, quàm ſeptimeſtris vivit. At quiſpiam ad prio- 42
rem rationem objiciet fortè fortuna , quòd in morbo levi , quo ſeptimeſtris affligitur , eſt etiam minor
reſiſtentia ex parte ipſius ,quia debilior,quemadmodum major ex parte octimeſtris , quia fortior in fortiori morbo: quantùm ergo ſeptimeſtris,quia exilior,
poteſt reſiſtere exiliori morbo , tantùm octimeſtris,
quia robuſtior,morbo robuſtiori reſiſtere poterit, &
ideò quantùm eſt ex parte hujus rationis,periculum
utriusque deberet eſſe æquale , cùm reſiſtentia , &
morbi comparativè ſint æquales , & ſic utrique vel
pariter vivere , vel pariter interire deberent.

Dico, quòd debile à levi cauſa movetur , fortè au- 43
tem etiam à forti non movetur. Gal. 5.*de ſanit.tuend c.*4. *claſſ* 2. quod ibi exemplificat ex ſtatu ſenum, de
quibus etiam Sophocl.*in Oedip.* Tyran. dicebat :

Corpora vetuſta cauſâ ſopit parvula.

Itaque ſeptimeſtris quia debilior, facilè levi cauſæ
cedit. octimeſtris quia fortior,etiam fortiori, niſi cum
magna difficultate non cedit, diutiusque cum morbo
luctatur , & ex ea pugna maximum elicit detrimentum;debilitantur,conſternanturque ejus vires , penitus,ac omninò, ſine quibus neque morbi incommoda,neque partus labores, neque externi aëris inju-

rias

Digitized by Google

ſtas tolerare poteſt, ac denique ſeſe à morbo recolligere, quo viribus omninò ab illo depopulatis, tandemque omnino ſuccumbentibus, fœtus neceſſariò interit. Concludamus itaque, dicentes, quòd ſi id debeat attendi, quod a Natura fit; non quod ex accidenti, ut jubent ipſæ Leges *in l. Naturalem, §. Apiũ, ff. de acquir. rer. dom. & l. Item veniunt, §. Cum prædiximus ff. de petit hered.* jam ſeptimeſtres, & octime-
45 ſtres fœtus tanquam non naturaliter, & extra tempus à Natura homini ad naſcendum deſtinatum orti rejiciendi, & nonimeſtres, & decimeſtres, ſolùm acceptandi; vel ſi ſeptimeſtris recipi aliqua ex cauſa debeat, octimeſtris quoque unà ſaltem impunè recipiantur: ſi verò recipiantur, cum prædicta cautela id fiat, de qua in fine ſuperioris quæſtionis egimus.

SUMMARIUM.

1 *Neceſſarium fuit omnia animalia habere tempus naſcendi certum, congrua latitudine donatum.*
2 *Naturalem naſcendi terminum animalia aliquando ob morbificam cauſam præveniunt.*
3 *Nonus menſis ſalubris, & vivificus.*
4 *Neceſſarium fuit in uteri geſtatione dari quoddam tempus, quo fœtus minus alimentum, quàm par ſit, à matre habeat.*
5 *Non poteſt naſcendi ſpatium neque in ſpeciebus, neque in individuis ejuſdem ſpeciei, uno eodemque dierum numero conſtare, & habere locum in omnibus animalibus, num. ſeq.*
7 *Latitudinem temporis naſcendi in homine.*
8 *Mares frequentius nono, fœmina decima naſcuntur.*
9 *Mares fortiores, & calidiores fœminis.*
10 *Breviſſimum naſcendi terminum in homine eſſe nonum menſem,*
11 *Septimeſtres non ſolùm naturaliter naſcuntur, ſed vegeti, & perfecti, & fortes ſunt, confutatur ibid.*
12 *Nonimeſtres aliquando pro ſeptimeſtribus accipiuntur, & quomodo.*
13 *Septimeſtres, & octimeſtres debiles, imperfecti, & plurimum non vitales.*
14 *An ad fœtus perfectionem neceſſarius ſit nonus menſis exactus, vel ſufficiat affectus.*
15 *Satis eſt, ut fœtus ſingulorum menſium partem attingat, confutatur ibid.*
16 *Temporis quantitas, non qualitas attendenda.*
17 *Frequentior naſcendi terminus in homine nonusne ſit, an decimus.*
18 *Nonus à Platone inter legitima naſcendi tempora non connumeratur, vide ibid.*
19 *Communis naſcendi terminus, decimus menſis.*
20 *Naſci ante decimum, non eſt ſecundum naturam.*
21 *Ieſus Chriſtus Dominus, ejuſque mater ſemper Virgo, decima nati ſunt.*
22 *Communis naſcendi terminus non ita præfixo dierum numero definitur, ut unum terminum alio frequentiorem eſſe, ſit aſſerendum.*
23 *Theocriti locus de Hercule examinatus.*

De Partu Nonimeſtri, & Decimeſtri.

QUÆSTIO V.

1 SUfficienter quidem in ſuperioribus quæſtionib. demonſtratum eſt, Naturam debuiſſe cuilibet Animali conſtituere quoddam certum naſcendi ſpatium, quod quadam latitudine ob temperamentorum inter ſe diſtantiam donaretur, neque tamen eam latitudinem tantam potuiſſe eſſe, ut quolibet tempore naſci animal poſſet, nam neque debitam perfectionem, ſi multùm præveniret, acquirere potuiſſet, & ſi multùm eam exuperaſſet, incaſſum in utero materno tanto tempore moram traxiſſet. Diximus
etiam, hunc naſcendi terminum ad quandam certi 2
tudinem reſtrictum, nonnulla animalia, hominemque præſertim, tanquam morbis præ cæteris obnoxium, per accidens, & à morbifica cauſa prævenire; nonnulla etiam exuperare in ſequentibus probabitur.

His ergò ſic demonſtratis, inſimulque ſeptimeſtri, ac octimeſtri ſpatio à legitimis, ac naturalibus naſcendi terminis in homine eliminatis, ex eo, quòd præveniant generationis perfectæ tempus, jam ad novum menſem pervenimus, quem ſalubrem, ac vivificum eſſe anicula ipſæ, & rudes puerſilis ita perſpectum habent, ut nihil ſuprà. Atque hic 3
primus omnium menſium ex noſtra ſententia non ratione numeri; ſed ratione quantitatis temporis ex ſua natura vitalem fœtum profert; in hoc enim fœtus, qui & bene valet, & viribus ſufficientibus dotatus, & temperamento calidiore exiſtit, ut plurimùm ex utero progreditur, non ſolùm quoad nutrimenti quantitatem, & membrorum formationem, & fortitudinem, ſed etiam quoad omnes, quas & ad eſſe, & ad bene eſſe requirit conditiones abſolutiſſimus.

Individua ergo unius ſpeciei, licet inter ſe differant, tamen omnia in ſua ſpecie conveniunt ita, ut quæ ſuæ ſpeciei conveniunt, conveniant etiam & ipſis individuis, hæc tamen differentia, ut ſpeciei conveniant ſub ſpecifica, & univerſali conditione, individuo ſub conditione individuali, ac particulari: Si ergo conſideres, exempli gratiâ, equum, ut ſuam ſpeciem refert, & dicas illum debere naſci tali, vel tali termino, hic terminus non poteſt conſiderari ita particulariter, ut ad plura diſtribui non poſſit, & non conſideretur ſub univerſali quadam conditione: at ſi equum ut individuum quoddam conſideres, tunc neceſſe eſt quodlibet individuum ſpeciei equinæ habere certiſſimum, ac determinatum terminum naſcendi, qui tamen ad univerſalem unum ſpeciei convenientem proportionetur, & relationem habeat. Et hæc pro ratione inſerviant & eorum, quæ diximus de neceſſitate temporis certi naſcendi, & eorùm, quæ nunc dicimus.

Nam ob id certum naſcendi tempus dari debuit à
Naturâ, quia neceſſarium erat, animal in utero ma- 4
terno moram faciens & augeſcens, ad quoddam tempus procedente ætate devenire, in quo minus alimentum, quàm par ſit, à matre haberet, & in quo talem perfectionem adeptum fuerit, ut in lucem progredi tutò poſſet, ita teſtante Hipp *in lib. millies citato de Nat. Puer. non longè à fin* Hoc ergo ſpatium in homine non potuit minus eſſe novem menſium, ſui corporis conſiſtentiæ, & magnitudinis ratione ha-
bitâ; tamen, quia non poterat in omnibus indi- 5
viduis ſpatium illud uno eodemque dierum numero conſtare, quia non omnia eodem cibo fruuntur, non omnia eodem temperamento donantur, neque uno eodem cœlo omnia vivunt, neque omnia iiſdem viribus conſtant; non potuerunt, nec debuerunt omnia in nono naſci; ſed ubi plures cauſæ dominabantur partum perficientes, & accelerantes, nono naſci
debebant, ubi minores, ſeriùs; quod non ſolùm in 6
homine locum habere dicendum, ſed in cæteris quibuſdam animalibus: eædem enim rationes, quæ Naturam ad illud in humanæ ſpeciei individuis præſtandum coegerunt, eædem prorſus & in cæteris illam exequi perſuaſerunt.

Univerſa ergo temporis naſcendi latitudo in ho- 7
mine, à noni principio eſt ad exactum usq; decimum,

vel ad principium etiam undecimi; at in nono, & in ejus præſertim principio fortiores, & calidiores, & à fortioribus, aut calidioribus parentibus generati, ut plurimùm in lucem prodeunt; inter noni finem, & decimi principium naſcuntur mediocriter circa eas res ſe habentes decimo exacto debiliores, & frigidiores, vel ob ſexum, vel ob temperamentum, vel etiam ex accidentali cauſa: idcircò fœminæ frequen-
8 tiùs decimo, mares plurimùm nono naſci conſueverunt, *Ariſt. 7. de hiſt. Animal. cap. 4.* quia mares calidiores & fortiores fœminis exiſtunt, ut ſatis ſuper-
9 que probatum eſt. *Tit. de Ætat. quaſt. 6. à n. 4. ad plures ſeqq.*

Breviſſimum ergo naſcendi terminum in homine,
10 nonum, longiſſimum decimum exactum aſſerendum, ante quos aut poſt quos terminos qui naſcuntur, vel à morbo exagitati ante tempus in lucem ejiciuntur, vel à morbifica cauſa quadam debilitati exitum retardant.

11 Quòd ſi pauculis quibuſdam exemplis fiſus Lemnius *de occult. Nat. mirac. lib. 4. cap. 12.* & alii nonnulli affirmare velint, ſeptimeſtres non ſolùm naturaliter naſci, ſed & vegetos & perfectos, & fortes eſſe; ego iis, quæ *ut plurimum, & ſecundum plurimum* fiunt, innixus, vel experimenta ab illis adducta eſſe de rarò contingentibus affirmabo, quæ ordinem Naturæ non ideò perturbant; vel dicam, potuiſſe mulieres illas, quæ tales fœtus ſeptimo ſe peperiſſe narrarunt, vel ipſos decepiſſe, vel potuiſſe illas facillimè falli, quemadmodum contingere dicunt Hippocr. & Ariſt. *in locis ſæpius citatis*, de iis, quæ
12 ſupra decimum menſem uterum geſtaſſe ſe putant, quæ aliquando menſtruis ex ſe, & non ex prægnantia deficientibus, putant ſe concepiſſe; deinde verè concipientes, prægnantiam non à vero tempore, ſed à defectu menſtruorum numerant, & ſic putant, ſe ſupra decimum menſem geſtaſſe; ſic & in aliquibus, quæ ſeptimeſtres peperiſſe ſe credunt, evenire interdum mihi perſuaſerim; ſunt enim quæ etiamſi conceperint, tamen primis duobus menſibus purgantur, etſi multo ſanguine refertæ ſint; quaſi eâdem quantitate menſtruantur, quâ extra prægnantiam purgari ſolebant, deſiſtentibus verò in tertio menſe prædictis purgationibus tunc concepiſſe, & non ante ſe exiſtimant atque hoc pacto ſeptimo menſe, menſtruorum defectu numerantes, parere ſe credunt, cùm tamen ſe verè nono pepererint: quod mirè conſonat cum Timæi ſententia, de qua Plutarch. *de Placitis Philoſophorum, lib. 5. cap. 18.* hos autem, qui ſic naſcuntur, & vivere, & bene valere, & abſolutos, & perfectos, & fortes exiſtere quid obſtat? Nobis quidem ſatis eſſe debet, quòd, ſi qui verè
13 ſeptimo menſe, aut etiam octavò naſcuntur, & imperfecti, & debiles exiſtant, & minimè vitales, ſaltem ſecundùm plurimum.

14 Sed ad rem noſtram; dubitare poſſumus, an ad fœtus perfectionem neceſſa ſit *nonus menſis exactus, vel ſufficiat, ut principio proximus ſit*, vel, ut Gellii verbo utar; ut ſit affectus, & breviter dicamus, nono confecto naſci quidem perfectiſſimum fœtum, tamen etiam affecto naſci quoſdam, qui & virib. ſunt validioribus, & temperamento calidiori; itaut ad omnimodam fœtus perfectionem nonus affectus ſatis
15 ſit, non ita tamen, ut unum aut alterum diem noni peregiſſe ſatis eſſe credam: neque enim verum eſſe mihi perſuadeo, quod vulgo protritum eſt, ſufficere nimirum, ut fœtus ſingulorum menſium portio-
16 nem, vel diem apprehendat, ut perfectè naſcatur: nam ego ſemper ad temporis quantitatem, non verò ad qualitatem, quæ à numero dependet, reſpicio; atque ea de re cùm in principio noni naſci perfectum dico, intelligi velim in plurimis primis decem dieb. peractis, ante quos rarò fortaſſe quiſquam naturaliter naſcitur.

Sed dubitatur iterum, & meritò, quiſnam ſit fre- 17
quentior naſcendi terminus in homine, *nonusne*, an *decimus* menſis. Siquidem non ſolùm communis doctorum hominum opinio, ſed etiam ipſius vulgi, nonum eſſe frequentiorem aſtruit. & mirari illud Eſdræ 4. capit. 5. verſ. 40. *Vade, & interroga prægnantem, ſi quando impleverit novem menſes ſuos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in ſemetipſa? & dixi, Non poteſt, Domine. Et illud ibid. cap. ult. Quemadmodum prægnans, cùm parit in nono menſe filium ſuum &c.* cùm tamen apud magnos viros, decimum eſſe magis communem, affirmatum reperiamus.

Primò enim Hippoc, *in lib. de Nat. Puer. in fin.* cùm rationem quærat, cur non longiori, quàm decem menſium ſpatio mulier utero gerat, innuere videtur, decimum menſem terminum eſſe naſcendi magis communem, quod multò manifeſtius oſtendit ea verbis *in eod. lib. paulò ſuprà* prolatis, quæ apud ipſum legere, quiſquis ſit, poteſt.

Platonem tamen quivis doctus admirabitur; qui 18
non ſolùm frequentiorem, & communiorem naſcendi terminum decimum eſſe, quàm nonum firmare videtur, ſed nonum reſpuere ac decimum ſolummodo pro naturali naſcendi termino acceptare, cùm *quinto de Rep. verſ. med.* inquit, *omnes quicunque naſcentur decimo menſe, vel ſeptimo ex ea die, qua quis liberis operam dedit, maſculi ab hoc filii fœmina filiæ nominabuntur*, licèt fortaſſe inter hæc duo tempora etiam nonum, & octavum comprehendi voluiſſe illum, ſuſpicari poſſimus.

Accedit Ariſt. *7. de hiſt. Anim. cap. 4. & 4. de Gen. Anim. cap. 4.* qui poſtquam hominem & ſeptimo, & octavo & nono naſci aſſeveraſſet, addidit: Et quod plurimum fit decimo: At quod plurimùm fit, id maximè ſecundum Naturam eſt, ergò naſci decimo, maximè ſecundùm Naturam eſſe videtur, & terminus præ cæteris acceptabilis.

Sed multum movere nos poteſt locus ex ſacris literis deſumptus, quem etiam Tiraq. ad eam rem probandam cum pluribus aliis adduxit auctoritatibus; eſt autem locus ille Sapient. *cap. 7. in princ.* & habet ita: *Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis, & delectamento ſomni conveniente.* Et paulò poſt: *Unus ergò eſt introitus omnibus ad vitam, & ſimilis exitus.* Ex quibus verbis facilè colligere licet, etiam apud *Hebræos*, & conſequenter apud propinquas gen- 19
tes, ut *Ægyptios* cæteris ſapientiores, eam fuiſſe opinionem, ut communis hominibus naſcendi terminus decimus eſſet menſis à conceptione.

Eſt etiam ejus rei argumento, quòd Ariſton. apud Herod. *in Erat. ſeu lib. 6.* negat Demaratum ſuum eſſe filium, quòd decem menſium ſpatio non fuerit à matre geſtatus, etiamſi mater ibi, non omnes naſci decimo teſtetur ipſi Demarato, ſed nonnullos nono, alios ſeptimo: ex quo loco colligere licet, apud eas gentes tanquam quid magis frequens, & commune, notum fuiſſe, hominem naſci decimo, ignotum verò, tanquam minùs frequens, naſci nono, aut ſeptimo. Præterea apud *Plautum* & *Terentium* quomodocunque de termino naſcendi mentio occurrit (quod ſatis ſuperque communem hominum perſuaſionem in hoc oſtendit) decimi

tantùm

tantùm mentio fit, nunquam noni, & multò minùs ſeptimi; in quo etiam opinabantur vetuſtiores naſci fœtus abortivos, ut ex *Homeri*, & *Terentii*, carminib. conjici poteſt, quæ habentur *q.1.n.91.& ſeqq.* licet ſemel apud Pindarum in ortu *Herc.* & *Iphicli* ſeptimi menſis mentio habeatur; ſed tunc Deorum opera factum narrat, ut Iphicles ſeptimo naſceretur. Sed ſi quis plures auctoritates decimo faventes habere deſiderat, adeat Tiraq. *loc. cit.* ex quo etiam tranſcripſit Carranx, *de Part. c. 13. n. 6.* & tanquam ſua protulit.

Omittam quamplurimas alias magnorum virorum auctoritates, quarum plures pleniſſimè cumulat Tiraq. *in præcit. l. ſi unquam glo. ead. n.* 110. earumque nonnullas, ut ex ipſo videre eſt à Gellio accepit, *Noct. Attic. lib. 3. c.* 16. & ſatis mihi ſit Cardanum legendum proponere. *Contrad. Med. lib. 1. tr. 3. contrad.*
20 8. qui legitimum pariendi tempus in homine decimum eſſe, etiam ex *Hipp.* mente concludit, imò & ante decimum non eſſe propriè ſecundùm Naturam parere in muliere; quod etiam firmat Vallerio *lib. 1. locor. comm. cap.* 18. ex quib. omnib. tantorum virorum auctoritatib. concludendum videtur, decimum menſem & frequentiorem, & magis naturalem, quàm nonum naſcendi terminum ipſi homini eſſe.

Nec deeſt etiam ad illud ipſum firmandum experientia quippè cùm ſi mulieres quæ plures liberos ediderunt, & in hiſce reb. magis ſunt expertæ; interrogaveris, plerumque ſe ſupra novem menſes uterum geſtaſſe fatebuntur, & earum aliquæ, cùm partum ad decimum protrahi obſervant; præſertim ad ejus finem, fœminas ſe parituras autumant, Ariſtotelis ſententiæ neſciæ faventes.

Quinetiam, quod multum movere non poteſt,
21 Dominus noſter *Ieſus Chriſtus*, ejusque ſemper Virgo mater *Maria*, decimo menſe nati ſunt, ut patet; ſi enim ab octavo Kalend. April. uſque ad oct. Kalend. Januar. & à ſext. Idus Decembris uſque ad oct. Idus Septembris enumeres, reperies in utroque caſu, à die conceptus uſque ad diem nativitatis intercesſiſſe dies, 275. & 276. quos ſi in menſes Lunares conjunctionis dividas, efficient menſes novem, & dies undecim, vel duodecim, aut ſuprà; Imò poſſene aliquando decem menſes exactos conſtituere: nam 280. dies ad *Hippoc.* mentem ſæpè undecimum menſem attingunt. At etiamſi ſolares menſes accipiendos eſſe contendas, tamen decimo menſe natus uterque eſt, quia 270. dies novem completos & undique perfectos ſolares menſes conſtituunt, ſupereunt ergo dies quinque, aut ſex qui decimi principium erunt, ut manifeſtiſſimè apparet. Quanquam Nancel. *lib. 7. Analog. part. 4, probl. de part. legit. part. 3.* voluit tam *Ieſum Chriſtum*, quàm *ejus matrem* ſemper virginem, nonimeſtres extitiſſe; ut ex computatione apparet, decimum attigiſſe, ut dictum eſt. [Divus *Chryſoſtomus* homilia in J. C. natal. novem menſes à conceptione *Salvatoris* numerat, quod tamen facilè conciliari poterit, ſi menſium diverſitas attendatur. Ita nono menſe natum *D. Ioannem* ſignificatur Luc. c. 1. v. 26. 56. 57. Videatur *Fabrotius* pag. 19. & 20.]

Dicamus, quod communis naſcendi terminus non
22 ita præfixo dierum numero concludatur, ut firmari poſſit, unum terminum altero frequentiorem eſſe. Naſcitur homo, ut dixi ſecundùm naturæ inſtitutum à *nono affecto*, uſque ad *decimum confectum*, & intra hoc ſpatium omnes diſcutere, ac oberrare competies; fœminæ, & qui frigidiuſculo ſunt temperamento, aut viribus debilioribus, nono confecto, aut decimo affecto; & confecto naſcentur, cæteri nono affectante, vel ad finem properante. Sunt etiam & ex fortioribus, qui in decimo naſcuntur, ut *Salomon Hercules*, de quibus ſuprà, & *Cæſar Auguſtus*, tradente Suetonio *in ejus vita c. 94.* quod illis non ob frigiditatem temperamenti evenit; ſed quia, cùm cæteris vegetiores ſint, plus alimenti etiam & diuturnius requirunt.

Sed liceat mihi *Theocriti* locum hic examinare Idyl. 25. in quo Herculem quem decimeſtrem fuiſſe conſtat (ut patet ex his verſiculis :

Namque laboriferi cùm jam natalis adeſſet.
Herculis, & decimum premeretur ſydere ſignum,
Tendebat gravitas uterum mihi; quodque ferebam
Tantum erat, ut poſſes auctorem dicere tantò
Ponderis eſſe Iovem, Ovid. *Metam. lib. 9.*)

Vocat ob id tardè genitum in ſequentib. his verbis:

Illi autem ſpiris volvebantur circum puerum
Tarde genitum.

Ex quo loco videtur inferri poſſe, ad Theocriti mentem, decimum menſem fuiſſe tardiorem naſcendi terminum in Hercule quam à natura cæteris ſit conſtitutum: & ex hoc etiam ſuſpicari poſſumus, eandem fuiſſe omnium Antiquorum ſententiam.

Ego tamen non eam fuiſſe Theocriti mentem puto, ſed vocaſſe illum Herculem genitum, non reſpe- 23
ctu aliorum, ſed reſpectu ſui ipſius, quia cùm per multos dies antenaſci debuiſſet, ejus mater plurimùm in partu laboravit ob Junonis invidiam, quæ retardavit Alcmenæ partum, teſte Homero *Iliad.* 19. in his verbis :

Hoc autem Sthenelei uxor) geſtabat utero Carum filium; ſeptimus autem erat menſis:
Eduxit tatem in lucem etiam immaturum exiſtentẽ.
Alcmenæ autem cohibuit partum, & repreſſit dolores.

Quia ergo inſtante Alcmenæ partu, repreſſus eſt à Junone per aliquot dies, idcircò Theocritus, ut mea fert ſententia, vocat Herculem tardè genitum, ſed hæc animi gratia dicta ſunto.

SUMMARIUM.

1 *Decimus menſis eſt longiſſimus naſcendi terminus in homine.*
2 *An ſupra decimum mulier poſſit, uterum ferre.*
3 *Annuus partus, & natu major admittitur, refellitur, n. ſeq.*
5 *Fœtus portari poteſt à matre per decem menſes, & duos dies.*
6 *Vndecimeſtres ex Hipp. ſententia quot dieb. naſcantur, & vide n. ſeq.*
8 *Supra ſeptem quadragenarios in utero commorantes pereunt: contrarium, num. ſeq.*
10 *Homeri locus examinatur.*
11 *Gellii ad Homeri auctoritatem reſponſio.*
12 *Græci plurali numero pro ſingulari interdum utuntur.*
13 *Hercules decimeſtris fuit.*
14 *Annus apud antiquos Græcos decem menſib. conſtabat, contrarium ibid.*
15 *Homerus Æolus erat.*
16 *Humanus partus poteſt per paucos quosdam dies ſupra decimum menſem retardari, etiam integris decem menſibus acceptis.*
17 *Supra decem dies ultra decimum vix unquam portari poteſt fœtus.*
18 *Numerorum cõſideratio nullius momenti per ſe eſt.*

De Partu ſupra decimum menſem.

QUÆSTIO VI.

DEcimum menſem eſſe longiorem naſcendi terminum in homine, & ſuprà demonſtravimus, & 1
Hippoc. etiam ipſe firmavit *lib. de Nat. Puer.* illumq; ob id inter legitima tempora conſtat fuiſſe à Legib. acceptatum, *l. Gall. ff. de lib. & Poſth. in princip.* & ibi Bart. *n.* 12. Alex. *n.* 21. & alii DD. Paul. *in l. fin. n. 2. C.*

de

*de Poſth.hæred.Inſt.*Cagnol.*in l.1.ff.ſi cert.pet.n.*182.
2 Sed quæritur, utrum poſſit aliquando mulier ſu-
pra decimum menſem uterum ferre. Nam circa id
monſtra, & fabulæ narrantur; memini me legiſſe a-
pud Trigaut.*lib.1.de Chriſt. exped.apud Sin. c.*20. fa-
bulari Chioenſes, quendam eorum Philoſophum
nomine Lauza, octuaginta annis in parentis alvo
fuiſſe geſtatum; & apud SchencK.*lib 4. Obſerv.tit.de
partu*,plures narrantur hiſtoriæ fœtuum, qui bien-
nio, triennio, & quadriennio in utero fuerunt geſta-
3 ti:Sed fabulis,& portentis omiſſis,Bart. *ubi proximè*
annuum partum, & tredecimeſtrem quoque admit-
tit, & *Conten. quæſtion. ſing. quæſt. 9. num 8. & ſeq.*
undecimeſtrem, & duodecimeſtrem partum inter le-
gitimos connumeravit, & ex noſtris Ariſt.7.*de hiſt.
Animal.c.*5.& Nic.Florent.*ſermon.6.de memb.genit.
tractata 3.capite 9.*nonnullas mulieres quatuordecim
menſibus utero geſtaſſe narrant, tamen ſupra deci-
mum non portari niſi per paucos dies, ut infrà di-
cam,cæteri contendunt omnes Philoſophi, ac Medi-
ci,& ex Juriſperitis Alex,*ubi ſuprà*, & Cagnol.*ibid.*
4 Licèt ergò nonnullæ experientiæ adducantur par-
tus annui, & majoris, quas nunc pro veris admitti
volo,tamen non idcircò quicunque qui duodecimo,
aut tertio decimo, vel ulteriori fœtus menſe edatur,
pro legitimo acceptandus eſt, hæc enim ſunt de ta-
rò contingentibus, ex quibus quemadmodum non
regulatur Natura, quia præter ejus inſtitutum eve-
niunt,ſic neq; Leges ea attendunt,ut jã ſæpiùs dixi.
5 Præcipuum dubium eſt de undecimo menſe:nam
Gloſſ. *in §.Vnum ſiquidem.* Auth.*de reſtit.& ea quæ
par.*fœtum portari poſſe affirmavit per decem men-
ſes, & duos dies, licèt Gloſſ.*in l.Gall. ff. de lib. &
Poſth. verbo poſt decem*, non præfixerit dierum nu-
merum, ſed mulierem parere poſſe dixerit ex ſenten-
tia Phyſicorum, per paucos dies ſupra decem men-
ſes, quos tamen Gloſſ.marginalis ad prædictos duos
dies reſtrinxit, quam opinionem ſecutus eſt Dyn.
*ſingul.*215.

Neque videntur tam Gloſ.quam alii DD. abſque
Medicorum, Philoſophorum conſilio id affirmaſſe:
nam Ariſt. *loco ſæpius citat. de hiſt. anim.7. cap.* 4.
nonnullas mulieres undecimum menſem tangere di-
cebat, & ibid. *Qui diuturniores, inquit, quàm un-
decimo menſe naſci videntur, latere putantur*: quaſi
ad ejus mentem non inſuetus Naturæ mos ſit, ali-
quos in undecimo naſci, ſed bene ſuprà hunc termi-
num,ſed in undecimo naturaliter puerum naſci poſ-
ſe probat ex profeſſo. Vict.Trincavell. *Epiſt. Med.
Epiſt.5. per totum.*

Hippocrates quoque *in lib.de ſeptim part.in prin-
cip.& in libello de octim.part.* undecimeſtres partus
admiſit, quamvis in poſteriori libro limitare ſuam
ſententiam videatur, & undecimeſtres ita quidem
naſci dixerit, ut ex ſeptem ſolummodo conſtent
6 quadragenariis; atque ea de re dicebat ipſe, quòd
ducenti octuaginta dies ſæpè undecimum menſem
apprehendere videntur, eoſdemque 280. dies ſe-
ptem quadragenarios conſtituere, ut cuilibet no-
tum eſt. Secundum hanc ergo rationem undecime-
ſtres ab Hippocrate admiſſi,non ideò undecimeſtres
dicentur,quòd integris decem menſibus,aliquot un-
decimi adjunctis naſcantur, ſed quia matres circa
plenilunium, ſed ultra illud concipientes, primi
7 menſis dimidium, vel aliquot paucos dies pro inte-
gro menſe enumerant; unde ſi primum menſem ex
quindecim,vel paucioribus diebus conſtituas, (præ-
ſertim ſi menſes Lunares accipias) ſupererunt dies
ad minus ſupra decimum menſem duo, ex dieb.280.
nam 283.dies, vel paucis adjectis horis,novem inte-
gros menſes conſtant, quibus ſi menſem addas, ex
quindecim aut paucioribus diebus conſtantem, vel
decem menſes confectos conſtitues, vel ſupererunt
aliqui dies, qui principium erunt undecimi menſis;
& idcirco tam Hippocr. quam Ariſt. non dixerunt
abſolutè, quoſdam naſci undecimo menſe,ſed ſolùm
tangere, ſeu apprehendere undecimum menſem; at
naſci undecimeſtres, qui integris undecim menſibus
in utero moram traxerint, neuter ipſorum affirma-
vit,& idcircò vel ipſæ Leges tales partus non admit-
tunt, *ut in prædicto §.Vnum ſiquidem*, apertè videri
poteſt.

Quod etiam manifeſtiùs elicitur ex Hipp.*in ſæpè
citato libello de octim.part.in princ.*ubi cùm decime-
ſtres ſeptem dierum quadragenariis naſci tradidiſſet,
ſubdit,eos perfectiſſimos eſſe, maximéque ut edu- 8
centur, convenire, qui in primis quadraginta diebus
nati fuerint;ſi enim, inquit, plures acceſſerint, per-
eunt. Per hanc enim moram in utero contractam
facilè ſumma arguitur virium debilitas, tam ex par-
te fœtus, quàm ex parte matris, & torpentis nativi
caloris,& expultricis facultatis indicium elicitur,un-
de mirum non eſt, ſi cùm tales naſcuntur, ob eam
imbecillitatem ſuccumbere voluerit Hipp. ex cujus
ſententia apparet, fœtum ſupra decimum in utero
portari,præter Naturæ inſtitutum eſſe, & nonniſi à
morbo evenire; naturaliter enim decimum per lon-
gum ſpatium transgredi non contingit. Ego tamen
non adeò ſeptenario, aut cuivis alteri numero addi-
ctus ſum, qui credam, etiam ſupra prædictos ſe-
ptem dierum quadragenarios fœtum portari poſſe
usque ad dies fortaſſe trecentes, qui integros de- 9
cem menſes Solares, aut decem Lunares, & paucos
quoſdam dies conſtituunt; neque ob id periclitatu-
rum eum puto,niſi ex aliquo morbo debilitatus,cùm
ante naſci debuiſſet,ad hunc usque terminum ortum
retardaverit.

Dubium porrò,quod ex Homero,11.*Odyſſ.*trans-
acto principio movet Gellius,*loco ſæpius citato Noct.
Attic. lib.3. cap.*16. ex quo etiam repetit Tiraq. *in
jam millies cit. gloſſ. ſuſcept.liber. numer.*210. liceat
etiam mihi animi gratiá diſcutere. Nam licet de in-
tegro anno ea Homeri verba intelligerentur,ut non-
nulli volebant, referente eodem Gellio, tamen inter
ea, quæ de rarò contingunt, liceret & illum ipſum
caſum recenſere, & ſic ſcrupulum omnem ex illo
emanantem diluere: cùm autem non ita ſe res ha-
beat, aliter locum illum exponere neceſſe eſt;ſed ap- 10
ponamus primò hìc Homeri verba, apud quem Ne-
ptunus alloquitur Tyro Salmonei filiam à ſe com-
preſſam in his verbis:

*Gaude mulier, perfecto autem anno
Paries ſplendidos filios.*

Tametſi ergo Gellii ex Cenſorino hujus loci ex- 11
planatio pleniſſimè arrideat,nimirum,quòd verbum
illud,*perfecto autem anno*,non de abſoluto,vel confe-
cto anno,ſed de anno ad finem properante, vel affe-
cto,ut ipſe loquitur, intelligatur; ego tamen credi-
derim, Homerum inibi non de temporis quantitate,
ſed de qualitate temporis locutum, tanquam ſi dixiſ-
ſet *perfecto revoluto*, vel *cùm ſe revolverit annus*,
hoc eſt,in hoc ipſo anno paries illuſtres filios, non
autem ac ſi dixiſſet: cùm hic annus ad ſuum finem
properaverit, paries ſplendidos filios.

Neque abſque ratione velim exiſtimet aliquis,me
hæc affirmare;licet enim Græcam linguam minimè
calleam, nec ut eam callere videar, hic propoſitum
habeam, quatuor verbula Græcè conſcripta ex alio-
rum ore mendicata apponere;tamen cùm ex verſio-
nib.ex Græco ſermone factis,quib.verbũ verbo red-
ditur,

ditur, tam in Homeri quàm in Heſiodi, aliorumque Poetarum operibus eundem loquendi modum in iiſdem terminis aliàs animadverterim, facillimè adducor ut credam, id omoimodam veritatem habere, quod ſuprà audacter annuebam. Referam ergo quædam loca & ex Homero, & ex Heſiodo, quæ ſatis huic rei fidem augebunt, ac deinceps Græcæ linguæ peritioribus eam rem decidendam libentiſſimè remittam. In Appollinis ergò Hymno Homerus cùm de Junone Typhaona pariente verba faceret, hæc hab.t:

Sed quando jam noctesque. & dies perficiebantur,
R.rſus perfecto anno, & venerunt hora,
Hæc autem peperit neque diis ſimilem, neque mortalibus,
Gravemque difficilemque Typhaona damnum mortalibus.

Facit inſuper Heſiodi locus in Theogonia, qui de Terra pariente Erinnyes, & Gigantes, ex decidentibus ſanguinis guttis ab amputatis Cœli teſtibus, ſic loquitur:

——— Illa quidem (genitalia) non incaſſum elapſa ſunt manu,
Quotquot enim guttæ proruperunt cruenta
Omnes ſuſcepit Terra; circumvolutis autem annis
Produxit Erinnyes validas, magnoſq; gigantes.

Neque mirandum eſt numero plurali hic Heſiodum
12 dixiſſe, *circumvolutis annis*, non verò circumvoluto anno, quia mos Græcorum mihi videtur plurali pro ſingulari uti. Homer. *Iliad. primo:*

Suis ſuperbiis citò tandem animum perdet. Et:
Sed hic cognovit ſuis in montibus.

& ſimiliter paſſim ac ſæpe ubique apud omnes. Hęc tamen minimum dubii parere fortaſſe poterunt, cùm & ob plures partus, & ob diverſum concipiendi, & naſcendi modum non idem tempus, ac humanus partus requiſiviſſe videantur; adduxi tamen, quòd uno eodemque modo loquendi uſus uterque ſit, tam Homerus inquam in Odyſſea, quam ipſemet alibi, & Heſiodus hìc. Sed alios adducere locos ad rem magis facientes præſtabit, & idem Heſiodus *ibid. in princ.* de Memoria cum Jove mixta, ac Muſas pariente verba faciens, ſic cecinit:

Novem enim ei noctes mixtus eſt Iupiter,
Seorſim ab Immortalibus ſacrum lectum conſcendens.
Sed cùm jam annus exactus, circumvoluta verò eſſent tempora.
Menſium decreſcentium, dieſque multi tranſacti eſſent,
Ipſa peperit novem filias concordes.

Sic & *in Herculis Clypeo in pr.* (qui fortaſſe locus cum Homeri loco magis conſonabit) Hercules alloquens Jolaum, narranſque ſe unà cum Iphiclo Jolai ipſius patre uno partu editum fuiſſe, inquit:

— Moxque nos revoluto anno
Nati ſumus, neque ingenio ſimiles, neque intellectu,
Pater tuus, & ego.

Vides ergo, quòd idem omnino eſt modus hic loquendi Heſiodi, cum loco Odyſſeæ; neque enim poteſt hic locus de anno integro intelligi, quia conſtat
13 Herculem fuiſſe decimeſtrem, ex Theocr. *Idyl.* 31. & 36. cujus carmina recitat Tiraq. *ubi ſup.* & ex Plauto pluries *in Amphitr.* præcipuè verò *Act.* 1. *ſc.* 2. ibi:

Nunc de Alcmena, dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos;
Alter decimo poſt menſe naſcetur
Quàm ſeminatus.

Non igitur, ut mihi videtur, aliud importare hæc verba poſſunt, quàm temporis qualitatē, ac ſi dixiſſet Hercules, in eo ipſo anno, in quo Amphitryn à pugna reverſus cum conjuge ſua Alcmena concubuerat, nati ſumus pater tuus, & ego. Itaque loquendi modum potiùs, quàm aliquid aliud dignum ut ponderetur exiſtimaverim, cui ſimilem etiam reperies in ſacris literis ut Reg. *prim. c.* 1. *verſ.* 20. *Et factū eſt poſt circulum dierum concipit Anna, & peperit filium*, quod idem eſt, ac revolvente ſe anno, ut Heſiodus, & Homerus loquuntur, concepit, &c.

Quòd ſi hæc eorum locorum interpretatio minimè arrideat, niſi Gellio admodum addictus ſis, interpretationem eorum recipias, qui annum apud anti- 14
quos Græcos decem menſibus conſtituiſſe voluerunt; quemadmodum apud Romanos Romuli tempeſtate: quam opinionem licet Gellius refellat, approbant tamen nonnulli recentiores, ut Andr. Laur. *Anat. lib.* 8. *q.* 30. argumento quòd Homer. Æolus fuerit, & apud Æolos annus decem menſib. conſtaret. Sed quid dicemus ad Heſiodi auctoritatem, qui non Æolus, ſed Bœotus fuit? adde, quod minimè conſtat, Homer. Holum fuiſſe, neque ille ad ejus rei confirmationem ullum adducit teſtimonium; licet 15
ſciam ejus ſententiæ favere Herod. *in Hom. vita.*

Verum enim verò hæc, non ut Gellio contradicerem dicta ſunto, ſed ut opinionem meam, qualiſcunque ea ſit, recitarem, quanquam fortaſſe ob Gręcæ linguæ imperitiam, illud minùs mihi liceret; excuſatione tamen dignum me exiſtimabit, quiſquis recto, ac ſincero animo hæc leget.

Ex his autem, quæ ſuperiùs adduxi, jam eam con- 16
cluſionem eliciamus, poſſe humanum partum per paucos quoſdam dies ſuprà decimum menſem prorogati, acceptis etiam integris decem menſib. quos tamen paucos dies ad certum numerum reſtringere debemus: nam ſupra decem dies vix unquam illud 17
fieri poſſe crediderim, rariſſimè etiam & intra eoſdem decem dies: per dies autem tres ſupra decimum menſem (ut cæteras quaſdam hiſtorias, monſtroſas potiùs, quàm naturales præterea) obſervavit Amat. Luſit. *Curat. Med. Cent.* 1. *curat.* 27. quem cum aliis refert Schenck. *in obſerv. ubi ſuprà.*

Quando verò decem dierum, decemve menſium apud me fit mentio, ne ſuſpiceris, me numero alicui eſſe addictum, ut ſuperſtitioſè credā, ob ejus numeri qualitatē non poſſe tales terminos prætergredi; imò ego nihil quicquam omnino virium numeris tribuo; quod etiam ſtrenuè defendit Mart. Delr. *diſq. Mag.* 18
l. 1. *q.* 2. *per tot.* credant cæteri, prout ipſis melior ratio, aut præceptorum auctoritas perſuadet.

SUMMARIUM.

1 *Signa nō vitalis fœtus ſunt in duplici differentia.*
2 *Signa demonſtrantia fœtum non debito tempore fuiſſe editum, & n.* 4.
3 *Cur ſine unguibus quidam naſcantur.*
5 *Signa non vitalis fœtus ex defectu aliquarum conditionum.*
6 *Signa ex parte matris.*
7 *Signa ex matris habitu.*
8 *Signa ex parte fœtus.*
9 *Signa ex iis, quæ partum concomitantur.*
10 *Partus geminatio in homine non naturalis. Amplia ut n. ſeq.*
12 *Plures duobus naſcentes difficillimè, aut nullo modo niſi de rarò vivunt.*
13 *Conjectura urgentiſſima intempeſtivi fœtus.*
14 *Caſus, de quo in* l. ſi pater, ff. de ſol. & lib. *eſt ex rarò contingentibus.*
15 *Alia conjectura non vitalis fœtus, & n.* 16. 17. 18.
19 *Conjectura intempeſtivi fœtus ex Legumperitorum opinione deſumpta.*

20 *Signa*

Digitized by Google

20 *Signa fœtum vitalem futurum demonſtrantia, ex Maſc.*

21 *Octimeſtris partus ultra octo dies vivere non poteſt, confutatur ibid.*

22 *Alia conjectura, demonſtrantes fœtum fuiſſe vitalem, examinantur.*

23 *Præſumptio vitalis fœtus deſumpta ex eo, quòd ille per aliquod temporis ſpatium vixerit, nullius momenti eſt.*

24 *Quilibet fœtus, qui vitalis eſſe non poteſt, eſt reſpuendus, vel etiam octimeſtris, & quicunq; per aliquod tempore ſpatium vivit, eſt recipiendus.*

De Signis non Vitalis fœtus.

QUÆSTIO VII.

IN ſuperioribus quæſtionibus de debito naſcendi tempore, & quonam dictum, aut menſium numero vitalis fœtus edatur, jam pleniſſimè actum eſt. At quia non conſtat interdum, quot menſium editus ſit fœtus, & idcircò in dubium vertitur, utrum vitalis ſit, necne, aut etiamſi de tempore conſtet, tamen ex aliquo accidenti, & aliarum cauſarum defectu certi non ſumus, an vivere poſſit, vel neceſſariò interiturus ſit; ea de cauſa breviter videndum nobis eſt, ex quibus ſignis colligere liceat, an fœtus debito, vel non debito tempore natus ſit, & utrum ſupereſſe poſſit, necne, etiamſi juſto tempore in lucem ſit egreſſus: nam & hoc ipſum poſſet inter Juriſperitos agitari.

1 Nonnulla ergo ſigna ſunt, quæ fœtum ex eo, quòd non juſto tempore ſit editus, non vitalem illum oſtendunt: alia verò, quæ ipſum ex aliis cauſis vivere
2 non poſſe commonſtrant. Fœtum immaturum, & non natum debito tempore, ſignificat membrorum, & conſtitutionis ipſius corporis imperfectio, ut quia meatus vel nimis adapertos, ac patentes, vel occluſos, & omninò obſeratos habet, vel digitos pedum, manumque non interſtinctos, ſed invicè cohærentes & unguibus carentes; hoc enim ſignum non vitalis fœtus ponitur ab Hippocr. *in lib. de ſuperfœtat.* licet
3 Ariſt. *7. de hiſt. Anim. c. 4.* naſci quoſdam ſine unguibus tradiderit, ex immodico ſalis uſu à prægnante matre uſurpato; cujus rei rationem reddit Mercur. *lib. 1. de morb. mul. c. ult. inf.*

4 Quinetiam ſi in lucem veniens fœtus vocem non emittat, conjectari poſſumus, eum non juſto tempore natum fuiſſe, aut ex aliqua morbifica cauſa debilitatum ita, ut non vitalis eſſe facilè poſſit; qua de re ſeptimeſtres, & octimeſtres, ut aliàs dixi, naſcentes vocem nullam edunt, teſte Al. *lib. 2. probl.* cum his tamen alia etiam indicia quærenda erunt, quæ omnia ſimul juncta facilè demonſtrabunt, fœtum non eſſe maturo tempore natum: neque enim adeò difficile eſt hoc ex iis ſignis venari, ut putat Maſcar. *de Prob. concl. 1146. n. 10. vol. 3.*

5 Porrò non vitalis fœtus ex aliarum conditionum defectu cognoſcitur, ex ſignis partim deſumptis ex parte matris, partim ex parte ipſius fœtus, partim verò ex iis quæ in partu fieri ſolent. Nam primò ex
6 parte matris præſumi poteſt, fœtum non futurũ vitalem, ſi mater in præcedentibus menſib. vel longis moleſtiſq; vel acutis ægritudinibus fuerit affecta: nõ enim ex iis ſola mater malè habet, ſed plurimùm, & maximè ipſe fœtus, & ut valet mater, ita & puer Hipp. *de Nat. Puer.* coinquinatur enim ſanguis ipſius matris ex morbis, qui à puero attractus neceſſariò ipſum pe orem conditionem ſæpiùs attrahit, quàm mater ſit. Ex habitu etiam matris elicit Hipp. *in lib.*
7 *de ſuperfœt.* fœtum non poſſe naſci vitalem, in his verbis: *Quæ partui vicina cavos habet oculos faciemq; ſubtimidam, cuiq; corpus totum, ac pedes intumeſcunt, tanquam alba pituita detenta videatur, ſi ei aures & ſummus naſus albeſcant, & labra lividæ fuerint, fœtus quos geſtat, mortuos parit, vivos male habentes, neque vitales, & exangues velmi m rboſos, aut prius minimè vitales peperit.* Sic & quæ mammas graciles, & flaccidas habet, aut ſi multum ex illis lac effluat, fœtus malè ſanos, & difficulter vitales gerit, eodem Hipp. teſte, *Aphor. ect. 5. Aph. 52. & ſeq.* & Celſ. *lib. 2. ſua Med. cap. 6.*

Ex parte ipſius fœtus ultra commemorata ſigna, 8
quæ demonſtrant ipſum maturo tempore natum non eſſe, quæ etiã non vitalem illum oſtendunt, ſunt quæ ſequuntur: ſi, cùm naſcitur, non movetur, vel movetur quidem, ſed debiliter, ſi neque ploret, nec vocem emittat, neque umbilicus ei infletur, nec ſternutet, neque urinam reddat, nec aliud ſimile quidpiam efficere appareat, talis ſuperſtes eſſe non poteſt Avic. *21. tertii, tr. 1 c. ult.* quamobrem Hipp. *in citato lib. de ſuperf.* fœtibus, qui cum labore naſcuntur, & quos maximè debiles ſuſpicamur eſſe, non ante vult abſcindendum eſſe umbilicum, quàm aliquid eorũ, quæ ſuprà commemoravimus, præſtiterint.

Non prætereundum autem id quod Macrob. *lib. 1. in ſomn Scip. c. 6.* aſſerebat, ſeptem nimirum horarũ ſpatio diſcerni, an editus fœtus victurus ſit, necne? per totidem enim, inquit, horas, & non ultrà, aëris halitũ ſuſtinere poterit, ſi præmortuus naſcatur.

Ex iis denique, quæ partũ concomitantur, poteſt 9
haberi conjectura non invalida, an fœtus ſuperſtes futurus ſit, vel interiturus: nam ſi gemini naſcantur, ſuſpicione non carent, cùm partus geminatio in homine contra naturæ legem videatur eſſe, aſſereore 10
Ariſt. *Probl ſect. 10. probl. 3.* unde eos parum vivere, & ipſe dixit, & firmavit Avic. *21. 2. tr. 1. c. 17.* quod 11
multò faciliùs evenire certũ eſt, ſi ſexu diſtincti ſint, eodem Ariſt. *auctore, 4. de gen. An. c. 6. & 7. de hiſt. An. c. 4* & Alb. Magn *9. de Anim. tr. 1. c 5.* quòd ſi plures duobus naſcantur, aut nullo modo, aut diffi- 12
cillimè ſuperſtites eſſe poterunt; quanam enim ratione uterus, qui unum aliquando vix perficere poteſt, tot ad debitam perfectiooem poterit reducere? naſcentur ergò ut plurimùm imperfecti, ac debiles, nec debito alimento muniti, & facilè etiam ante debitum tempus. Nam & hæc conjectura urgentiſſima mihi videtur, quòd fœtus natus fuerit ante tempus 13
naturæ congruum, ſiquidem, ut ſæpiùs jam dixi, partus fit ex alimenti defectu, quod tantò citiùs abſumetur, quantò plures eo nutrientur fœtus, & ſic partus tantò magis accelerabitur, cujus rei teſtis eſt ipſa experientia: plores enim ego vidi gemellos abortivos, nonnullos etiam ſeptimeſtres, qui nonniſi ob prædictam rationem, defectionis ſcilicet alimenti, quod utriſque ad nonum, aut decimum ſufficere non poterat, ante deſtinatum tempus ab utero in lucem protruſi ſunt: quod etiam firmat ex recentioribus Varand. *lib. 2. de morb mul. c. 6.* & Vinc. Alſatius *in de Quæſitis per Epiſt. cent 2 c. 13.* non mirum ergo eſt, ſi gemelli ut plurimùm intereant.

Neque quicquam nos moveat *text. l. ſi pater, ff. de* 14
ſol. & lib. ubi Ægyptiam mulierem quinos edidiſſe narratur, omneſque incolumes unà cum matre fuiſſe: nam hæc, aut ſimilis quæpiam alia hiſtoria inter portenta potiùs connumeranda eſt; hîc verò nos de iis, quæ ut plurimum accidere ſolent, verba facimus: alias enim videmus non ſolùm gemellos, aut plures numero fœtus de vita periclitari, cùm uno utero geſtantur, ſed etiam, quia res maximè contra naturam eſt, matres unà cùm fœtibus obire, ut patet ex hiſtoria relatã per Aul. Gell. *Noct. Attic. lib. 10. c. 2.* & ex aliis adductis.

Piæ

15 Præterea ſi partus admodum difficilis fuerit, multùm evidens conjectura erit non vitalis fœtus, quinimò à Raſi 22. *Contin tr.7.c.1.* & ab Avic. 21. *tertij tr.1 c.12. in princ.* affirmatum eſt, fœtum nullo modo vivere poſſe. ſi partûs difficultas quatuor diebus perduret; patiendi enim actio non debet naturaliter eſſe longior 24. horarum, ut ex communi tradit Varand. *lib.2.c.7.* Si quoque ante aquarum eruptionem ſanguis erumpat, ſuſpicari licet de vita ipſius fœtus; hoc enim partum violentum demonſtrat, cum na-
16 turaliter aquæ primùm apparere conſueſcant. Eſt verò hæc conjectura ab ipſo Hipp. deſumpta, *in lib. de ſuperfœt. tranſacto principio*, ubi hæc habet: *Si parturienti ante fœtum multus ſanguinolentus citra dolorem fluxus contigerit, periculum eſt, ne fœtus mortuus exeat, aut minimè vitalis edatur.*

17 Addi poteſt inter has, conjectura deſumpta ex longiori mora in utero contracta, ut ex ejuſdem Hippoc. ſententia, *ſuperiori quæſt.* annuebam; qui, ſi plures, dicebat, dies ſeptem quadragenariis accedāt,
18 fœtus perit. Sed hæc fortaſſe conjectura fallaciſſima eſt, cùm tam exquiſitè conceptionis, & prægnantiæ dies plurimùm mulieres minimè calleant, neque ſi callerent, quicquam ſuperſtitioſam numerorum obſervationem operari credam.

19 Eſt etiā & alia conjectura deſumpta ex prægreſſa tempeſtate, quam idem Hipp. *Aph. lib.3. Aph.12* Et repetit Celſ. *ſua Med. lib.2.c.1.* in aliquib. tempeſtatibus, ut quando Hyems auſtralis, & pluvioſa; & ſerena fuerit, Ver autē ſiccum, & aquilonium, mulieres quib. partus in Ver incidit, ex quacunque occaſione abortiunt; quæ verò pariūt, imbecilles, & morbidos infantes pariunt, quare vel ſtatim intereunt, &c. quę conjectura aliis adjuncta non parùm urgebit.

20 Cæterùm Juriſperiti maximam conjecturam non vitalis, ac intempeſtivi, & præcipuè octimeſtris fœtus eſſe exiſtimant, ſi partum concomitata fuerint ſæva accidentia. Burſ. *conſ.67. n.20. lib.1.* Maſcard. *de prob. concl. 1084. n.5. vol.3.* ſed hæc conjectura non tantùm inſervire pro intempeſtivo fœtu, quantum vult Maſc. mihi videtur; ſed bene aliquid atteſtari poſſe de fœtu non vitali: nam perfectiſſimi, & abſolutiſſimi fœtus partus aliquando affert ſecum ſæviſſima accidentia, ex quibus etiam matres aliquando periclitantur; licet Maſc. *concl. 108. n.5. vol.1.* concludat, in naturali partu, ac tempeſtivo non adeſſe ea accidentia, ut in tempeſtivo, ac non naturali; ſed contrà vidimus aliquando evenire, nam & in naturali partu adeſſe, & in non naturali abeſſe videmus; hæc ergo conjectura fallaciſſima mihi videtur, & cui minimè fidendum ſit. Adducit inſuper Maſc. *ubi ſupra*, alia quædam ſigna, quæ demonſtrare poſſunt fœtum eſſe vitalem, ut ſi naſcatur in ſecundina, ſi moueatur cùm lavatur, ſi vocem emittat; quæ quidem ſigna leviſcula ſunt, & nullius penè momenti: nam & in immaturis fœtibus apparent, & in maturis, ac vitalibus interdum minus conſpiciuntur. Certiora, ac tutiora mihi videntur ea, quæ ſuprà à me adducta ſunt, dummodò non uni, ſed pluribus illorum ſtandum eſſe concludamus: Si enim fœtus bene moveatur, & perfectus videatur, ac bene reſpiret, & tamen vocem emittat, ſternutet, &c. non ideò non vitalis judicandus: contrà verò, ſi vocem emittat, & tamen illicò immotus maneat, ac cætera ſigna ſuprà commemorata non vitalis fœtus compareant, pro non vitali venię reputandus.

Sed & illud, quod idem Maſc. *concl. 1146. n.8. vol. 3.* pro conjectura attulit octimeſtris fœtus, nimirùm, quòd ultra octo dies vivere non poſſit, non eſt ità verum, ut aliquando, & plurimum fortaſſe non fallat: nam non ſolùm ultra octo dies vivit interdum octimeſtris fœtus, & ultra ſexdecim, ſed etiam ultra menſem, ut ego vidi. Sed quid, quòd nonnulli 21
etiam adoleſcere potuerint, & ſeneſcere, ut plures probant auctores, quorum nonnullos citavi ſuprà in hoc ipſo *tit.q.4.n.43.*

Quid autem conducat ad demonſtrandum, fœtum 22
potuiſſe vivere, ſi baptizatus fuerit, & traditus Eccleſiaſticæ ſepulturæ, ego quidem non video: nam etiam abortivi quinquemeſtres, quadrimeſtres, ac his quoque recentiores, dummodò vitæ ſenſum præbeant, baptizari ſolent, & Eccleſiaſticā ſepulturā excipi. Vel ergo hæ conjecturæ vanæ omnino ſunt, & nullius momenti; vel ego fortaſſe Jureconſultorum mentem, ac ſenſum non ſum aſſecutus.

Nec majoris momenti videtur mihi eſſe ea præ- 23
ſumptio, quæ deſumitur ex eo, quòd fœtus per aliquod ſpatium temporis vixerit; præſertim cùm non declaretur, quanta debeat eſſe hæc temporis, ac vitæ duratio. Nam ego ſeximeſtres, & recentiores fœtus per horas aliquot vivere conſpexi, è contra verò nonimeſtres illico decedere; cùm tamen conſtet, illos nullo modo potuiſſe vivere, hos verò maximè, quātùm ad temporis naſcendi perfectionem pertinet. Quod quidem multo magis urgebit, ſi velis, ad hoc ut vitalis dici poſſit, ſufficere, ut per momentum vixerit, ut voluerunt Bart. *in l. Quod dicitur, ff. de lib. & Poſth. n.12.* Tiraq. *in l. ſi unquam, Cod. de rev. don. gloſ. ſuſc. lib. n.188.* Vugarell. apud Zilett. *in conſil. ult. vol. conſ.132. n.11.* Burſat. *conſ.63. n.10.* niſi fortaſſe ſufficere velint, ut fœtus momento vivat ad eum effectum, ut ad patris hæreditatem admittatur; nam & hi interdum, ut dixi, non ſolùm per horas, ſed etiam per aliquot dies vivunt. Sed cur octimeſtrem reſpuunt, qui non ſolùm per dies, ſed per annos vivere aliquando poteſt? vel ergo quilibet, qui vitalis eſſe non poteſt, reſpuendus, vel octimeſtris, & quicun- 24
que per momentum uivit, acceptandus.

SUMMARIUM.

1 *Partus ex ſua natura non vitalis ad hereditatem patris non admittitur, amplia n.ſeq.*
3 *Partus quinque ſimul naſci poſſunt, & n.6.*
4 *Quinque ſimul naſcentes eſſe poſſunt vitales: ex l. ſi pater, de ſolut.*
5 *Septem uno enixu naſci poſſunt.*
7 *Hiſtoria Comitiſſæ quæ 365. fœtus uno enixu peperit.*
8 *Vix poſſibile eſt, ut tres fœtus uno partu vitales naſci poſſint.*
9 *Partus geminatio in homine eſt quid præter naturam, & n.12.*
10 *L. Antiqui, mediocritatem quandam attendendam eſſe voluit quoad numerum fœtuum, qui uno partu naſci poſſent, & tres poſſe naſci firmavit.*
11 *In hominum ſpecie ſingulis vicibus ſinguli fœtus naſci debent.*
13 *Cur plures duobus naſci non poſſint, qui vitales eſſe poſſint.*
14 *Ex uteri anguſtia debiles fœtus procreantur.*
15 *Vterus humanus cellulas habet, contrarium ibid & n.ſeqq 16. & 17.*
18 *Acetabula uteri quid propriè ſint.*

Quot fœtus uno partu naſci poſſunt vitales.

QUÆSTIO VIII.

Illud etiā apud Leges controverſum eſt, quot nimirum fœtus uno partu naſci poſſint: nam & hoc

ſcitu maximè neceſſarium eſt ipſis Juſtitiæ admini-
1 ſtratoribus, ſiquidem ut partus non vitalis ex ſua
Natura ad hæreditatem admitti non debet, ut de
nato ante ſeptimum, vel in octavo ipſi Legumperiti
judicant, ſicuti jam ſuprà firmatum eſt; ſic etiam &
ubi ita naſcatur, ut vitalis ex aliquo accidenti nullo
modo eſſe poſſit, etiamſi quoad naſcendi terminum
2 non deficeret, neque etiam ad hæreditatem admit-
ti deberet, quemadmodum dicendum eſſet, ubi tot
ſimul naſcerentur, ut nullus vitalis eſſe poſſet; in-
quirendum ergo jure optimo eſt, quot fœtus ſimul
naſci poſſint, qui ſuperſtites ex ſua natura futuri
ſint.

Perſuaſum habent Leges, ut habetur *in l. ſi pater. de ſolut. & lib.* ex auctoritate Ariſtot. quam repetit.
Gell. Noct. Attic. lib. 10. *c.* 2. quinque ſimul poſſi-
3 bile eſſe ut naſcantur, argumento, quòd totidem
cellulæ ſint in humano utero, & repetit quoque
Cagnol. *in l.* 1 *ff. ſi cert. pet. num.* 182. & alii plures,
4 quòd autem vitales eſſe poſſint, probare poteſt
exemplum inibi *in l. ſc. ſuprà citata* relatum, de quo
etiam *in l. Antiqui, ff. ſi pars hered. pet.* de muliere
illa Alexandrina, quæ quinque ſimul fuerat enixa,
& omnes habebat incolumes. Gloſ. *in l. cùm quidam, §. ſuum heredem*, & Paul. *in d. §. ſuum heredem, ff. de acquir. hered. n.* 1. ut perfectum palatium in humano
utero conſtituerent, ſeptem cellulis ornati illum vo-
luerunt, atque ea de re ſeptem naſci poſſe uno enixu
5 autumati ſunt.

Narrantur prætereà quamplurimæ hiſtoriæ mu-
lierum, quæ numeroſos partus ediderunt, quas om-
nes in unum recollectas habes apud SchencK. *lib.* 4.
obſerv. tit. de Partu, quas hîc apponere non eſt
opus, ſatis ſit ipſius Ariſtot. auctoritatem adduxiſſe,
ab ipſa etiam lege adductam in loco alias ſæpè cita-
to 7. *de gen. anim. cap.* 4. qui & quatuor, & quinque
naſci ſimul poſſe aſſeverat, quod in Ægypto pluri-
6 mùm contingere fatetur. Quin etiam Doctiſſimus
Vir, Joubert. *lib.* 3. *Error. popul. c.* 1. multis probare
nititur, novem uno partu & vitales, & robuſtos naſ-
ci poſſe, & nonnullas ibi ejus rei experientias, & hi-
ſtorias adducit.

Verum enim verò, ut millies jam repetitum eſt,
non licet ex his quæ rarò contingunt, certam ullam
regulam conſtituere: nam ſi ad id, quod aliquando
factum eſt, reſpicere velimus, non modò quatuor,
7 aut quinque, ſed ſuprà trecentos uno partu naſci
poſſe, fateri nobis liceret: nam conſtat, Comitiſſam
Margaretam Hermanni uxorem Comitis Henne-
bergiæ trecentos ſexaginta quinque filios uno enixu
peperiſſe; cujus hiſtoriæ non ſolùm multi fide digni
authores meminerunt, ſed extat adhuc epitaphium
inſculptum in pago Lausdun in Hollandia, quod re-
citat SchencK. *ubi ſuprà*, de qua etiam hiſtoria inter
Jureconſultos meminit Boërius, ex quo repetit
Vincent. Carrer. *de Medico part.* 4. *num.* 203. ſed &
Avent. apud eundem *lib.* 7. *Annalium*, mulierem nar-
rat ſub Friderico II. Imperatore mille quingentos,
ac quatuordecim fœtus enixam eſſe, cujus rei fides
apud auctorem eſt.

Nos ad rei veritatem accedamus, ac dicamus, vix
8 poſſibile eſſe, ut tres vitales fœtus uno partu edi
poſſint, qui ad perfectum incrementum tam in ute-
ro, quam extra uterum deduci poſſint: quanquam
etenim & Card. *in lib. de uno*, & Trincavell. *lib.* 11. *de rat. cur. hum. corp. aff. c.* 17. & alii, & ego ipſe viderim
trigeminos ætate provectos, & ſatis cunctis pateat
hiſtoria Horatiorum, quorum meminit *ſuperius cit. l. Antiqui* tamen vix ex his firmari poſſe credo, quòd
plurimum ex his, qui trigemini naſcuntur, vivant

Quod præter experientiam, & Medicos, teſtantur
etiam ipſi Aſtrologi, qui tergeminos & immaturos
edi, & in monſtroſis ſæpè membris donati fatentur,
ut Ptolom. *lib.* 3. *de pred. Aſtron. c.* 7.

Cùm ergo de rarò vivant, ego vix concedere au-
ſim, ut trigemini vitales naſci poſſint, cùm præſer-
tim non ſolùm trigeminos, ſed geminorum plures
interire, quàm ſupereſſe indies videamus. Unde jure
Ariſtot. ſuperiùs à me adductus dicebat, partus ge-
minationem in homine eſſe quid præter naturam,
& idcircò ex gemellis pauci ſervantur. Avic. 21. *ter-*
tij tract. 1. *cap.* 17. Marinell. *de med. mul. lib.* 3. *cap.* 4. 9
licet Leges *in dicta l. Antiqui*, firmaverint, medio-
critatem quandam in hac re eſſe attendendam, & ea 10
de re tres naſci poſſe voluerint, & ſuperſtitem ex
quarta parte hæredem fecerint: at mihi quidem lex
videtur mediocritatem, quam dicit, non obſervaſſe,
nimis enim excedit id, quod plurimum fieri contin-
git, ſatiſque mediocritas ſervata videretur, ſi gemi-
nos naſci poſſe ſanciviſſet, & jam natum ex tertia
parte hæredem feciſſet; nam non ad id, quod eventu
poſſibile eſt, ſed quod plurimùm fit, attendere
conſentaneum videtur. Quanquam Alciat. *diſput. lib.* 1. *cap.* 8. etiam quæ de rarò eveniunt, attendi ali-
quando vult, & exemplificat in caſu hoc, quòd ſci-
licet rarum eſt, mulierem trigeminos parere, tamen
à lege attendi. At dici non poteſt, legem ſervaſſe
mediocritatem, quia in humana ſpecie naturaliter
ſinguli ſingulis vicibus naſci debent fœtus, vel ad
ſummum bini: naturæ enim lege, inquit Pareus (vir,
ut omnes novere, doctiſſimus) mulier ſimul & ſemel 11
non eſt potens niſi duorum fœtuum; argumento eſt,
quòd duabus tantum mammis donata fuerit, quod
etiam firmat Andr. Laur. *Anat. lib.* 9. *cap.* 3. Et Herc.
Saxon. *in ſua Medic. pract. lib.* 2. *capite* 27. Imò 12
Platerus Medicus Doctiſſimus. *obſervat. ſuar. lib.* 3.
titulo de obſervat. in part. partum, qui unicus non
ſit, contra Naturam eſſe aſſeveravit; idcircò enim
uterum humanum unicâ, ac ſimplici cavitate do-
nari dicebat Veſal. *lib.* 4. *de hum. corp. fabr. cap.* 15.
Jure ergo optimo concludere licet, quòd homo
duos tantummodo fœtus edere poteſt, qui vivere
poſſint, & factam interdum numeroſiorem ſobo-
lem non eſſe attendendam, quia monſtroſa eſt, teſte
Plin. *Nat. Hiſtor. lib.* 7. *cap.* 3. & Pareo, *libro* 24. *ca-*
pite 52.

Et ratio hujus aſſertionis ea eſt, quia neque locus, 13
neque alimentum tot fœtibus ſufficiens eſſe poteſt,
in materno utero; deficiet ergo his antè debitum
tempus alimentum à matre, & exitum ante tempus
ab utero quærent, quippè cum id fieri ſemper con-
tingat, Hipp. teſte *in lib. de Nat. Puer.* Et ſic vel naſ-
centur, & neceſſariò interibunt, vel in utero ipſo
non naſcentes contabeſcent ac peribunt. Quin-
etiam & ex locorum anguſtia celeriùs naſcentur,
quàm oporteat, & debiles exiſtentes decedent; nam
idem Hippoc. *in lib. de Genit. propè finem*, firmabat,
uteri anguſtiam in cauſa eſſe poſſe, ut geniti li- 14
beri debiles naſcantur. Si ergo & alimenti penu-
riam ſubire, & locorum anguſtiâ angi fœtus porias,
non video, quâ ratione ſuperſtites eſſe poterunt,
cum naſcentur; nam hæc omnia neceſſariò con-
tingere, ubi plures duobus in utero exiſtant, neceſ-
ſe eſt.

Hinc autem non diſcedendum, antequam falſam 15
illam opinionem ex hominum mentibus eradamus,
quæ humanum uterum quinque, aut ſi mavis ſeptem
cellulis inſigniri illis perſuaſit; verè enim fabuloſum quid, ac commentitium illud eſt, cum huma-
nus uterus, unâ ſolummodò cavitate donetur,
licet

Digitized by Google

licet pars dextra à ſiniſtra per craſſiuſculam quamdam lineam ſegregetur, ut optimè demonſtrant Medici, & Anatomici omnes recentiores, præſertim; ante quos etiam Gal. idem docet pluribus in locis, præcipuè verò *in lib. de diſſect. Vulv. c. 3. In 6 de morbis vulg. comm. 2. text. 44. & com. 5. Aph. 48.* & Avic. *21. tertij, tr. 1. c. 1.* ex recentioribus autem Fuchſius *lib. 7. Parad. c. 9.* Veſal. *de human. corp. fabr. lib. 5. c. 15.* Pareus *ſua Chirurg. lib. 2. c. 34. & lib. 25. cap. 2.* Columb. *Anat. lib. 11. c. 16.* Andr. Laur. *Anat. lib. 7. c. 17. & lib. 8. quæſt. 21.* Mercurius *in la Commare lib. 1. c. 2.* Valuerd. *Anat. lib. 3. c. 14.* Silvatic. *controv. Med. controv. 81.* Nancel. *in Analog.* Microc. *ad Macroc. lib. 7. p. 3. probl. 4.* Nec tamen exiſtimes Leges omnino extra rem illud aſſeveraſſe, quòd uterus humanus cellulas, aut ſinus habeat, neque enim abſque Medicorum auctoritate locutæ ſunt: nam Hipp. *lib.*
16 *de Nat. Puer. in fin.* dicebat, uterum humanum ſinus plures, & incurvos habere. Ne deſunt ex Anatomicis, qui cellulas ejuſcemodi in utero humano ſomniaverint. Recentiores tamen antiquioribus in hiſce rebus multò diligentiores illum his cellulis de-
17 ſtitutū, ſenſu ipſo demonſtrarunt, & ejus rei veritatem pateſecerunt.

Sed ne aliquid, quod ad hujus quæſtionis abſolutionem pertineat, hic deſideretur, de uteri acetabulis mentio quoque nunc fiat, ne fortaſſe hæc unam, eamdemque rem eſſe cum hiſce cellulis, quiſquis ſit, ſibi perſuadeat. Sunt ergò acetabula uteri capita quædam venarum ad uteri internam cavitatem penetrantia, numero quidem in omnibus non uno, quorum uſum quære apud præcitatos auctores, quibus adddere potes Fallop. *in obſerv. Anat. non longè à f.* Fernel. *Phyſiol li. 1. c. 2.* & ante hos Gal. *de diſſect. vulv. cap. ultimo. claſſ. prima. & 1. de ſem. cap. 7. claſſ. 1. & 5. Aphor. 45.*

SVMMARIVM.

1 *Qui conceptum per abortum datâ operâ interimunt, jure merito à Legibus puniuntur.*
2 *Animatum conceptum interimens ultimo ſupplicio plectitur; inanimatū verò delens, pœna extraordinaria punitur. Contrarium n. 4.*
3 *Leges procurantes abortum non ſemper eadem pœna punire jubent.*
5 *Text. l. ſi quis aliquid. ff. de pœn. exterminatus.*
6 *Fœtus homo non eſt, & n. ſeq.*
8 *Fœtus ubi de ſuo commodo agitur, & homo eſt, & pro jam nato habetur.*
9 *Nullum majus commodum, quàm vita.*
10 *Prima ratio, cur magis debeat puniri, qui animatum conceptum interemit.*
11 *Secunda ratio.*
12 *Abſurdum eſt affirmare, quem habere formam hominis, & eſſe hominem.*
13 *Forma dat eſſe rei, ut n. ſeq. amplia.*
15 *Mutata forma interimitur ſubſtantia.*
16 *Qui animatum fœtum interimit, hominem occidiſſe dici debet.*
17 *Tertia ratio.*
18 *Plures abortus contingunt fœtu inanimato exiſtente, quàm animato.*
19 *Quarta ratio.*
20 *Fœtus trium dierum ſpatio animatur.*
21 *Septem dierum ſpatio homo perficitur.*
22 *Quadrageſima die fœtus eſt integrè formatus.*
23 *Fœtus animatus eſt, cùm perfectè eſt formatus.*
24 *Non eſt unus omnium formationis, & coagmentationis terminus.*
25 *Supra ſexageſimum fœtus ſemper pro animato habendus eſt.*

Quot dierum ſpatio animetur conceptus.

QUÆSTIO IX.

QVi conceptum per abortum datâ operâ interimunt, jure merito à legibus puniuntur, ut in *l. Divus, ff. de var. & extraord. crimin. & l. Cicero, ff. de Pœnis, l. ſi mulierem. ff. ad l. Cornel. de ſicar. l. ſi quis necandi, C. de ſicar.* & diſponunt etiam conſtitutiones Pontificiæ *c. Conſuluiſti. q. 3 & cōſtit. Pontif. Sixti V. n. 107. in Summ. Bullarij,* & teſtatur etiam ex Medicis Gal. *in libell.* cui titulus, *An animal ſit id, quod in Uter. eſt, c. ult. claſſ. 1.* & ex recentioribus Vveinreich, *de ort. monſtr. cap. 36.* 1

Quoniam verò quæſtio inter Juriſperitos eſt, an ſemper eadem pœna veniant puniendi, tam cùm fœtum animatum, quàm cùm inanimatum interimunt, idcircò videndum eſt, quo tempore animetur fœtus, Sed primò videamus opinionum circa infligendam pœnam differentiam; ac profectò ma- 2
gis communis opinio videtur eſſe, eum, qui non animatum conceptum necavit, pœnâ extraordinariâ puniri debere, eum verò, qui animatum, ultimo ſupplicio plectendum, ita tenet Gloſſ. *in cit. l. Divus, ff. de variis & extraord. crim.* quam ſequuntur plures DD. Guliel. de Sol. *ſing. 140.* Jul. Clar. *ſent. lib. 5. q. 68. n. 2.* Damohud. *in Enchirid. par. nut. Sim. in verbo Abortus.* Vivius *opin. comm. in verbo Aſſaſſin. n. 2.* Chachet. *deciſ. Ped. 59. n. 2.* & alios referunt Menoch. *de Arbitr. Jud. lib. 2. cent. 4. caſ. 356. n. 2.* Ricc. *collect. deciſ. 590. part. 3. & collect. 1526. part. 4.* Vide Farin. *de homic. q. 121. part. 6. n. 131. & ſeqq.* & vi- 3
dentur ipſæ leges eandem habuiſſe mentem, cùm abortum procurantem non ſemper eâdem pœnâ afficiant, ſed aliquando pœna extraordinaria puniri, aliquando autem ultimo ſupplicio plecti jubeant; ut in citatis *l. Divus, & l. Cicero, & l. ſi quis necandi, C. ad l. Cornel. de ſicar.* quos textus, ne inter ſe diſcordes eſſe dicas, jure merito diſtinguendum videtur, priores tres loqui de procurante abortum inanimati fœtus, poſteriorem de interimente fœtum jam animatum, ut ſentit Gloſſ. *in prædicta l. ſi quis necandi verb. Infamis.*

Sed Menoch. *ubi ſuprà n. 7.* diſtinctionem hanc admittere renuit, & indifferenter pœna extraordinaria puniri voluit tam qui animatum, quàm qui inanimatum fœtum abortu ejici procuravit, ſed auctoritates ab eo pro ſe adductæ nihilo magis pro ſua opinione, quàm pro contraria facere videntur. Tamen maximè ſuæ ſententiæ favere poſſet Sacer textus, Exod. *cap. 21. verſ. 22. & ſeq.* qui multum conſonare videtur cum legali textu, *l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœnis.* nam verba penè eadem videntur, licet cauſa non ſit una. Sacer ergo textus ita habet: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit, ſubiacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri judicaverint; ſin autem mors ejus fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima.* Legalis verò text. hæc habet: *Qui abortionis, aut amatorium poculum dant, etſi dolo non faciunt, tamen quia mali exempli res eſt, humiliores in metallum dāmnantur, honeſtiores in inſulam amiſsâ parte bonorum relegantur; quòd ſi ex eo mulier, aut homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur.* Tam Sacer ergo textus, quàm legalis, de mulieris quidem morte mentionem habent, at abortum ſimpliciter extraordinariâ pœna puniri voluerunt. 4

E 2 Tamen,

5 Tamen, ſi noſtras leges attendere debeamus, tex-
tus *dict. l. ſi quis aliquid*, non aliquid innuiſſe videtur
illis verbis, *ſi mulier aut homo ex eo perierit*, quàm
velle ſe, diſtingui inter abortum animatum, & ina-
nimatum: cùm enim ſuprà dantes abortionis pocu-
lum pœnâ extraordinariâ plecti juſſiſſet, addidit de-
hinc verba illa: *Quòd ſi ex eo mulier, aut homo*, hoc eſt
animatus fœtus perierit, ſummo ſupplicio affici de-
beat, ita ut verba illa, *ex eo*, non ſolùm referantur ad
poculum amatorium, ſed etiam ad poculum abor-
6 tionis. Et licet ex iiſdemmet verbis inferri conten-
dat *Menoch.* quod textus diſtinguat inter fœtum, &
hominem, cum fœtus ex ejus ſententia homo non
ſit, tamen Paul. quem refert Chacher. *ubi ſuprà in ea
l. ſi quis aliquid*, voluit textum illum ita intelligi, ut
verba illa eo modò, quo diximus accipiamus, ac ſi
textus dixiſſet: ſi ex oblatione poculi abortionis mu-
lier, aut conceptus animatus perierit, ad ſummum
7 ſupplicium damnandus eſt is, qui obtulit. Et quan-
quam fœtus in utero exiſtens ad aliquos effectus
homo non dicitur, *ut in l. Falc. ff. ad l. Falc.* Tiraq. *de
Retr. §. 1. Gloſſ. 4. n. 78. & in l. ſi unquam. C. de revoc.
8 don.* Gloſſ. *ſuſceper. lib. n. 142.* tamen ad nonnullos
alios effectus, & ubi præſertim de ſuó commodo
agitur, nón ſolùm homo dicitur, & pro homine ha-
betur, ſed etiam pro jam nato. *l. qui in utero. ff. de ſtat.
hom.* Royz. *deciſ. Lituan. 2. n. 235. & deciſ. 5. n. 171.*
Surd. *conſ. 369. num. 22. tom. 3.* Quòd ſi ad eum effe-
ctum, ut hæreditate patris fruatur, pro jam nato
haberi debet, ad effectum ne quis eum vitâ defrau-
9 date poſſit, multò magis pro jam nato habendus eſt:
nullum enim majus commodum eſſe poteſt alicujus
quàm vita, ſine qua cætera omnia nihili exiſtiman-
da cenſentur.

His tamen non obſtantibus, germanus ac verus
ſenſus eorum verborum; *Quòd ſi ex eo mulier aut
homo perierit*, erit ejuſmodi: cùm Lex imponat pœ-
nam iis, qui vel amatorium, vel abortionis poculum
dant, & aliquando horum utrumque fiat vel nullâ
mulieris, aut hominis morte interveniente, aliàs au-
tem contrà; in priori caſu pœnam extraordinariam
imponit; in poſteriori ultimum ſupplicium minatur,
quando nimirum ex poculo abortionis mulier, vel
ex poculo amatorio quicunque homo moriatur;
unde verbum illud, *homo*, referatur ad poculum ama-
torium, verbum autem, *mulier*, ad poculum abortio-
nis, non autem utrumque ad poculum abortionis,
ita ut per illud verbum, *homo*, fœtus animatus intel-
ligi poſſit, ac profectò hoc modo textu explicato,
plurimùm aberrare videtur Menoch. & etiamſi Me-
dici partes, & inſtituti hujuſce operis terminos præ-
tergredi fortaſſe videar, non tamen deſiſtam, quin
rationes contra ejus opinionem adducam, ex qui-
bus magis plectendus veniatis, qui animatum, quàm
qui inanimatum conceptum peremit.

10 Et *primò*, ac principaliter ratione animæ, quam is
qui animatum fœtum delet, ſacro baptiſmatis lava-
cro expolians, uno eodemque tempore vitâ æternâ
depauperavit; quòd ſi homicida, qui tamen tempo-
ralem vitam, quantùm præſumere licèt ſolummodò
adimit, mortis reus eſt, multò magis reus mortis de-
bet eſſe is, qui poculum abortionis propinavit, &
animatum fœtum interemit, cùm illum & tempo-
ralis, & æternæ vitæ bonis unà denudaverit.

11 *Secundò*, quia nulla differentia eſt inter animatum
conceptum, & natum jam hominem: nam & ille,
ut hic homo eſt, quia habet jam rationalem ani-
mam, ut probat abundè Gal. *in lib. An animal ſit,
c. 4.* & luculentiſſimè Nancel. *in Analog. Microc. ad
Macr. lib. 7. p. 4. probl. part. 3. de legit. partu.* Habet
ergo jam hominis formam, quod nullus controver-
tet: abſurdiſſimum vero eſſet affirmare, habere illum
formam hominis, & non eſſe hominem: nam *forma
dat eſſe rei*, eſt commune Philoſophorum axioma, & 12
firmant ipſæ leges *in l. Iul. § ſi quis. ff. ad exhib.* Quod 13
intellige non ſolum de eſſe ſimpliciter, ſed etiam de 14
eſſe individuali: nam per formam ſubſtantialem
quicquid eſt, conſtituitur in tali eſſe individuali, &
idcircò mutatâ formâ interimitur ſubſtantia, ut ſa-
tis ſuperque notum habemus Philoſophi, & notat 15
ead. l. Iul. ubi ſuprà. Jure ergo animatum concep-
tum abortu interimens, hominem occidiſſe dici de- 16
bet, & homicida eſt, *c. Conſuluiſti q. 3.* probat Hoſt.
in ſum lib. 5. de homic. caſual. & volunt. n. 2. & alibi.
tanquam homicida ergo hic ultimo ſupplicio jure
puniendus eſt.

Tertiò, quia procurans abortum animati fœtus 17
multò majorem vim Naturæ infert, nec ſolùm con-
ceptum perimit; ſed & matri plurimum obeſt, illáq;
in multo majus diſcrimen trahit, ut notat Mercur.
lib. 1. de morb. mul. c. 2. in fin. Cum enim fœtus ani-
matus non eſt, quia magis tenellus, & ligamenta ha-
bens admodum debilia, facilè modica adhibita vi ab
utero excidit, neque, cum anima careat, poteſt im-
pendenti violentiæ ita reſiſtere, ut quando animatus 18
eſt, atque hinc accidit, quòd multo plures abortus
contingunt, cum fœtus anima caret quàm cum ani-
matus eſt, poſt ſc. quadraginta dies, teſte Hipp. *in lib.
de Nat. Puer.* & Ariſt. *7. de hiſt. Anim. c. 3.*

Quartò, ſi is qui medicamentum præbet concep- 19
tionem impediens, aut generationem, tanquam ho-
micida puniri debet, ut habetur ex *cap. ſi aliquis, De
homic. caſ. & volunt. & ex conſtit. Sixti V. in ſumm.
n. 107.* Cacher *deciſ. Pedem. 59. n. 2.* (licet ſciam alios
contrariæ opinioni libentius adhæſiſſe. Boſ. *in pract.
crimin. tit. homic. num. 9.*) multò magis puniri de-
bet, qui jam formatum, & animatum conceptum
abolevit.

Scitu ergo mirum in modum Juſtitiam admini-
ſtrantibus neceſſarium eſt, quo dierum termino con-
ceptus animatus exiſtat, ne mitiori quàm deceat
pœna atrociſſimum delictum, quale hujuſcemodi
homicidij genus eſt, plectatur.

Ejus rei variæ, ac toto cœlo inter ſe diſſidentes
opiniones recitantur; ſiquidẽ ex recentiorib. ſunt qui
trium dierum ſpatio animatum fieri conceptum vo- 20
lunt: ita tuetur, & longioribus etiam rationibus de-
monſtrare nititur Tho. Fien. *de Format. fœt. qu. 10.* 21
concl. 11. ex Hip. tamen & Ariſt. auctoritate Mercu-
rial. *ubi proximè*, ſeptem diebus hominem perfici, &
anima donari notavit: & apertiſſimè illud ipſum
manifeſtat idem Hipp. *in lib. de Nat. Puer.*

Menoch. *ubi ſuprà n. 3.* ex Ariſt. & Plin. firmavit, 22
conceptum, ſi maſculus ſit, quadrageſima die eſſe
animatum. Sic & Jo. Aloyſ. Ricc. *in Prax. Archiep.
Neap. 609. n. 1.* ex Bart. & aliorum opinione, maſcu-
lum quadrageſima, fœminam 80. animari firmat.
Sed Paul. *in l. ſuum hæred. n. 2. ff. de acquir. hæred.* &
alij quos citat, & ſequitur Cacher. *ubi ſuprà num. 3.*
indifferenter de quocunque conceptu verificari vo-
luerunt, quod quadrageſima die & formatus, & ani-
matus ſit.

Hippocrates variè variis in locis de fœtus forma- 23
tione locutus videtur, nam tunc animatur fœtus,
cum perfectè eſt formatus, ut tradit Gal. *15. de uſu
part. c. 5. claſſ. 1.* Ex Hip. ergò ſententia eodem ſpatio
animabitur fœtus, quo vult eum perfectè eſſe forma-
tum, quod plerumque diebus triginta in maſculis, &
duobus ſupra quadraginta in fœminis contingit, ut
in lib. de Nat. Puer. & alibi habetur. Roder. à Caſt.
diſtinguens,

diſtinguens, *lib. 3. de Nat. mul. c. 6.* inter animal, & hominem, volenſque fœtum ante animal eſſe, quàm hominem, animam rationalem non ante tertium, quartúmve menſem infundi concludit, atque hic nova dubitatio inſurgere poſſet, an ſcilicet abortum procurans ante tertium, quartúmve menſem, ſed cum jam animatus conceptus eſt, eâdem pœnâ puniri debeat, quâ puniendus eſſet, qui abortum procuraret poſt dictum tempus, & videretur dicendum, nil differre inter ſe inanimatum eſſe fœtum, & animâ rationali; idcircò nullâ conſideratione dignum eſſe tale dubium.

24 Nos concludamus breviter, quod *licet non ſit unus omnium formationis & coagmentationis terminus.* Gal. *de fœt. format. c. 1. in princ. claſ. 1.* tamen præſtat *Hipp.* ſententiæ adhærere; nam & rationib. & experimentis fulcitur, de quib. *ibi* per eum Vel, *ut medium quoddam eligamus*, dicendum eſt, ſupra ſexageſimum tam maſculum, quàm fœminam, ſemper pro animato habendum eſſe, atque ea ratione teneri de homicidio, qui provectiorem conceptum bimeſtri abortu ejici procuravit, quod nullâ controverſione indigebit, ſi abortum ipſum conſpicere liceat, judicio enim Medicorum facilè patebit, an potuerit eſſe animatus, necne, in aliis verò caſib. ut ſuprà, eſt procedendum. Legumperiti tamen poſt quadrageſimum verum fœtum animatum fuiſſe, in dubio tenendum dicunt, quū ſcilicet non conſtat, an maſculus fuerit, necne. Ricc. *ubi ſupr. n. 3.* Sed tutior mihi videtur mea ſententia, quia ſunt ex maſculis etiam, qui tardiùs quadrageſimo animantur. Cæterùm hæc ſecundùm communem ſentent. prolata ſunt, ſed qui veritatem rei indagare deſiderat, videat quæ de novo *in 2. part. vel ſupplemento, tit. de Anim. fœtus humani*, attulimus, ubi eam fieri illico à conceptis ſeminibus, Deo opt. Max. tunc Animam infundente, tam multis rationib. comprobavi, ut dubitationi, quantùm ego probabiliter exiſtimo, nullus in poſterum debeat eſſe locus, *qua de re* inferiùs plura legi poſſunt.

SUMMARIUM.

1 *Abortum faciens mulier, peperiſſe dici non debet.*
1 *Abortivi non rumpunt teſtamentum.*
3 *Abortivi habentur tanquam non nati.*
4 *Non naſci & natum mori, paria ſunt.*
5 *Natus ante ſeptimum, eſt abortivus, & n. 19.*
6 *Natus ante nonum, abortivus: contrarium n. ſeq.*
8 *Octimeſtris ex Tiraq. eſt abortivus. Confutat. n. 9.*
10 *Non eſt de eſſentia partus, ut vitalis edatur, ſed ut perfectus naſcatur.*
11 *Abortus duplex acceptio.*
12 *Abortus lato modo acceptus qui.*
13 *Ejicere fœtum, eſt abortire.*
14 *Etiam per diem ante, quàm deberet, natus; lato modo eſt abortivus.*
15 *Abortus ſtricto modo acceptus qui.*
16 *A, vel Ab in principio nominis negationem denotat.*
17 *Quæ ante ſeptimum peperit, peperiſſe non eſt dicenda: diſtinguo ut ibidem.*
18 *Naturaliter mulier non parit ante nonum.*
20 *Natus ante ſeptimum, habet cum vita omnimodam repugnantiam.*

Quinam partus propriè mereatur nomen Abortus.

QUÆSTIO X.

CUm controverti poſſit inter Legumperitos, *an mulier, quæ abortum fecerit, peperiſſe dicenda ſit*, cùm aliàs Paul. *recept. lib. 4. tit. 9.* protulerit, Abor-
1 tum, vel abactum ventum partum efficere non vide-
2 ri: & Tiraq. *in l. ſi unquam*, Gloſ. *ſuſc. lib. 2. n. 206. in*
3 *fin.* nolit dici poſſe, talem peperiſſe, & cùm abortivi non rumpant teſtam. Bal. *in l. Cùm proponas, Col. ult.*
C. de poſth. hær. inſt. Tira. *ubi prox. n. 205.* nā abortivi 4
habētur tanquā ſi non nati eſſent, vel nati eſſent mortui, cùm non naſci, & natum mori, paria ſint, §. *Dubitatum, Auth. de inceſt. Nupt.* Tiraq. *ubi ſupr. n. 167.* Bologn. *conſ. 9. n. 42.* unde illis applicari poteſt *text. l. Qui mortui, ff. de verb. ſignif.* idcircò videndum eſt; quando propriè mulier abortum feciſſe dicenda ſit, & conſequenter qui partus verè ſit abortivus.

Et licet ad hanc materiam pleniſſimè faciant ea omnia, quæ in priorib. hujus tituli quæſtionib. adduxi, tamen peculiariùs hîc nonnulla conſideranda sūt.
Quoad partum ego omni procul dubio cuivis no- 5
tum eſt, natum ante ſeptimum abortivum eſſe, non obſtantib. iis, quæ adducunt ex Jureconſultis Conc. *q. ſing. 9. n. 4. lib. 1.* & Claud. Girardin. *in libel. de part. dierum. 171.* ex noſtris autem Augen. *de part. hum. lib. 1. c...* & faciunt quæ in hoc eodem tit. retulimus *q. 2. à n. 13. ad plures ſeqq.*

Sed præcipuum dubium eſt de natis *poſt ſixtum,*
& *ante nonum*: nam *Lalam.* Medicus doctiſſ. quem 6
alias etiam adduxi ad hoc ipſum probandum, *in l. 2.* Gal. *de dieb. decret.* abſolutè voluit, naſcentes ante nonum non ſolum non eſſe ex ſua natura vitales, ſed eſſe abortivos, cùm tamen obſtent illi omnium doctorum hominum auctoritates, præſertim quoad ſe-
ptimeſtrem: nam de octimeſtri aliàs dubitatum eſt, 7
teſte Gell. *Noct. Attic. lib. 3. c. 16.* immò Tiraq. *in cit.*
l. ſi unquam. Gloſ. *ead. n. 205.* octimeſtrem inter abor- 8
tivos connumerari voluit, cùm intempeſtivè natus ſit, & nullo modo vitalis ex ejus ſententia eſſe poſ-
ſit, ſed hanc opin. refellit Andr. Laur. *Anat. lib. 8. q.*
29. & Aug. *lib. 2. de part. hum. c. 16.* neq; enim, inquit 9
Laur. de eſſentia partus eſt, ut vitalis edatur, ſed ut 10
perfectus naſcatur; ſed quomodo perfectus edi dici poteſt, qui ita naſcitur, ac ſi mortuus naſceretur, ut ſuprà diximus?

Ego quid ſentiam, brevib. patefaciam, ac primo lo- 11
co notandum eſt, abortum aliquando *lato modo* ſumi,
interdum verò ſtrictus. Abortus lato modo accep- 12
tus eſt omnis fœtus partus, qui ante diem ſibi à Natura deſtinatum non ſponte, ſed ex aliqua vi, & accidenti naſcitur, etiamſi vitalis dehinc exiſtat. Hipp. *7. Epid.* de Olympiade uxore octo menſib. utero gerente dicebat: *Abortu quinto die ſine labore eſt liberata*, & *4. Epid. text. 64. Ejecit*, inquit, *ſeptimeſtr. puellam*, hoc
eſt abortivit, nam ejicere eſt abortire. Tiraq. *in l. ſi* 13
unquam, ubi ſupr. n. 206. in fi. & facit l. ſi ſerv. ff. ad l. Aquil. à Calep. adducta in verbo ejicere. Sic etiam & Avic. *2. 1. 3. tract. 1. c. 10.* dicebat, abortum maximè timeri apud principium conceptionis, & ante appropinquationem horæ partus; & Trotula *Medic antiquus de paſ. mul. c. 38.* remedia proponit ad abortum,
qui fieri ſolet ſeptimo, aut nono menſe: ita lato mo- 14
do etiam per diem ante deſtinatum terminum naſcens fœtus, abortivus dici poteſt, etiamſi nonimeſtris, vel decimeſtris exiſtat. Propriùs tamen ac ſtrictiùs, Abortus eſt fœtus intempeſtivè editus, vel mortuus, vel nullo modo vitalis: licèt Andr. Lauren.
ubi ſupr. velit, abortum dici etiam fœtum tempeſti- 15
vum in utero mortuum; abortus enim nomen idem importat, ac ſi diceres, non ortus, vel fruſtrà ortus: nam hæc præpoſitio *A*, vel *Ab*, in principio nomi-
nis poſita, negationem aliquando importat, ut in ver- 16
bo *Abſens*, quod idem importat, ac non præſens, & idcircò abortus parificatur ei, qui nunquam natus eſt. Tiraq. *ubi ſupr. n. eod.* Surd. *conſ. 547. n. 9. tom. 3.* Propriiſſimè tamen abortus dici debet, partus à cauſa præternaturali, aut externa per vim ejectus, dummodò non ſit vitalis; nam & aliquando partus ejectus,

ut dixi, vitalis eſſe poteſt, ut de ſeptimeſtri, & octimeſtri latiùs probavi *ſupr. q. 3. & 4.*

17 His ita ſe habentib. dicendum eſt, mulierem, quæ ante ſeptimum peperit, aut filium mortuum etiam juſto tempore edidit, peperiſſe non debere dici, ſed abortum feciſſe, aut ejeciſſe, nec patientium privilegiis eam ob id gaudere poſſe, niſi iis, quæ ad corporis valetudinem ex partu concedi ſolent; nam majori, ac moleſtiori valetudini ſubiicitur, quæ abortivit,
18 quàm quæ naturaliter peperit; contra verò, ſi poſt ſextum, aut meliùs poſt initiatum ſeptimum vivum fœtum edidit, eſſe ſentiendum; licet enim non ante nonum naturaliter mulier pariat, ut latè probatum eſt, tamen quia impoſſibile eſt etiam non naturaliter natum, ſi ita vegetus ſit, ut cauſam morbificam ſuperare poſſit, & alias aëris, & partus injurias, aliquando vivere, idcircò peperiſſe dici poteſt. Qui ergo ante ſeptimum naſcuntur, vel naſcuntur mortui, quia abortivi ſunt, neque donationem, neque teſtamentum rumpere debent, quia, ut dixi, habendi ſunt, ac ſi nunquam nati eſſent.

Nec obſtaret, quòd quis in ſexto menſe naſceretur, & per aliquot horas, aut etiam dies viveret, ut fieri poſſe non eſt ita impoſſibile, quin aliquando non contingat, cùm alias vivere poſſe dicatur fœtus, qui per momentum vixerit. Bart. *in lege quod dicitur, ff de lib. & Poſth.* nam quia hic partus habet
cum vita talem repugnantiam, ut vivere nullo modo 20
poſſit, niſi ex miraculo, idcircò abortivus dici debet, neque teſtamentum, neque donationem rumpere, neque aliud quicquam illi prodeſſe, quod vero ac naturali partui prodeſſe ſolet; ſic & mulieri talem fœtum parienti nihil quicquam prodeſſe debet ita, ut ex ea cauſa patientium privilegiis gaudere deabeat, niſi iis, quæ corporis valetudinem reſpiciunt.

LIBRI PRIMI TITVLVS TERTIVS,

DE PRÆGNANTIA, SVPERFOETATIONE, ET MOLA.

Continens Quæſtiones ſeptem.

I. An prægnantia ex cæteris quibuſdam ſignis poſſit infallibiliter cognoſci?
II. De ſignis ex quibus prægnantiæ conjectura depromi poteſt.
III. An detur ſuperfœtatio?
IV. Quid ſit ſuperfœtatio, quomodo, & quo tempore poſt priorem conceptionem fieri poſſit?
V. Quid ſit Mola.
VI. Vtrùm Mola abſque viri concubitu generari poſſit?
VII. An Molam gerens mulier ad quoſdam effectus prægnans dici debeat?

PARS PRIMA.
DE PRÆGNANTIA.
SUMMARIUM.

1 *Hæreditas defuncti ad uterum pertinet.*
2 *Prægnans torqueri non poteſt: ampliá, ut ibid.*
3 *Prægnans non poteſt ad ſupplicium damnari.*
4 *Prægnans bannita non poteſt occidi, contrarium ib.*
5 *Prægnans multis gaudet privilegiis.*
6 *Prægnantia ante quartum menſem difficiliùs cognoſci poteſt.*
7 *Prægnantiæ cognitio infallibilis non poteſt haberi, contrarium n. 9. & n. 15. 16. & 56.*
8 *Prægnantiæ conjecturalis cognitio habetur.*
10 *Signa prægnantiæ à Cagnolo adducta non ſunt ex certioribus ſignis.*
11 *Conceptus intra 20 diem cognoſci poteſt, dic ut n. ſeq. Vide num. 44.*
13 *Prægnantiam certò deprehendere difficillimum.*
14 *Hippoc. de aliquibus dubitabat, an utero gererent.*
17 *Ventris tumefactio non eſt certũ prægnantiæ ſignum*
18 *Ex ventris tumefactione non probatur prægnantia.*
19 *Venter diverſo modo tumet extra prægnantiam, quàm in prægnantia.*
20 *Lac in mammillis, non probat concludenter prægnantiam, & n. 23.*
21 *In non prægnantibus ex defectu menſtruorum lac colligitur in mammis.*
22 *Lac etiam in viris colligitur.*
24 *Lac poſt aliquot menſes prægnantiæ colligitur.*
25 *Etiam in virginibus lac in mammis naſcitur.*
26 *Lactis differentia in his, quæ conceperunt, & in iis, quæ non conceperunt.*
27 *In prægnantibus lac pravæ qualitatis eſt.*
28 *Defectus menſtruorum eſt fallaciſſimum prægnantiæ ſignum.*
29 *Ex menſtruorum apparentia non poſſumus judicare, mulierem in utero non habere.*
30 *Non menſtruatæ mulieres aliquando concipiunt.*
31 *Prægnantes menſtruatæ prægnantiæ tempore.*
32 *Macula in facie eſt ſignum prægnantiæ fallaciſſimum.*
33 *Maculam in facie habentes fœmellam gerunt.*
34 *Extranearum rerum appetentia fallaciſſimum prægnantiæ ſignum.*
35 *Extranea appetentia in quibus, & quando fiat.*
36 *Motus fœtus in utero eſt ſignum prægnantiæ.*
37 *Motus in utero ex cauſis etiam præternaturalibus fit: & ex mola, num. ſeq.*
39 *Gravidæ aliquando nullum fœtus motum perſentiunt.*
40 *Motus fœtus qua ratione differat à quocunque alio motu.*
41 *Omnia ſigna prægnantiæ ſimul faciunt certitudinem prægnantiæ; contr. num. ſeq.*
43 *Signa prægnantiæ ſunt communia menſtruorum retentioni.*
45 *Conceptus principium naſcitur, & latet ipſas mulieres.*
46 *Conceptio tunc certa eſt, cùm ſeptem diebus ſemen in utero manſerit.*
47 *Experimenta ad explorandam prægnantiam fallacia.*
48 *Mulſa quid.*
49 *Mulſum quid.*
50 *Periculoſum eſt tormina prægnantibus excitare.*
51 *Mulſa menſtrua provocat.*
52 *Suffitus experimentum ad prægnantiam explorandam.*
53 *Suffitus menſtrua provocat.*
54 *Alia experimenta ad explorandam prægnantiam.*
55 *Experimenta ad cognoſcendum, an conceptus mas vel fœmina ſit fallacia ſunt.*
56 *Nullum ſignum eſt tam proprium prægnantiæ, quin ſit etiam quibuſdam morbis commune.*

An

Digitized by Google

An prægnantia ex certis quibuſdam ſignis poſſit infallibiliter cognoſci.

QVÆSTIO I.

PLurimùm, ac pluribus nominibus hujus tituli
argumentum eſſe *Iuriſperitis* neceſſarium, credo
quòd nulli dubium futurum ſit; ſiquidem primò
circa prægnantiam ſæpè in dubium vertere illis oc-
currit, utrum prægnans mulier ſit, necne; præſertim
cum, marito ab inteſtato decedente, ac uxore præ-
gnante relictâ, vel quæ prægnantem ſe eſſe dicat,
proximi in hæreditatem admitti cupiunt ipſius de-
functi, quæ tamen, ſi mulierem vere prægnantem
eſſe deprehendatur, ad ipſum uterum proculdubio
1 pertinet. *l. Cum quidam ff. de 1. acquir. hæred.* & caſus
proponitur à Cagnolo *in l. ſi quis prægnan. ff. de reg.
Iur. Tom. 3.*
2 Quinetiàm ubi *torqueri* mulierem oporteat, mi-
nùs illud executioni demandari poteſt, eâ gravidâ
exiſtente, *l. prægnantis ff. de Pœnis.* Clar. *in §. fin.
quæſt.* 64. *num.* 2. Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 1. *q.* 86.
num. 10. Farinac. *Var. quæſt. & opin. comm. crimin.*
3 *quæſt.* 41. *num.* 78. quod ampliat, ut neque verbis
minitabundis terreri poſſit, *num.* 84. ſic & ubi da-
mnari debeat ad ultimum ſupplicium, vel etiam ad
corporalem aliquam pœnam, minùs fieri poteſt
quamdiu utero gerit, & differri executionem jubent
leg. Clar. ubi ſupra. quæſt. 57. *n.* 5. Covarr. *Var. reſol.*
4 *lib.* 3. *cap.* 4. *Tom.* 2. Quinimo neque ſi bannita ſit
gravida mulier, impunè occidi poteſt. Duen. *reg.* 68.
littera. D limitat. 7. licet contrarium ſentiat Marc.
5 Mant. *ſing.* 10. *n.* 8. multiſque inſuper privilegiis mu-
lier, cum utero gerit, gaudet, tradente eodem. Marc.
Mant. *ibid. n.* 1.

Cum ergo dubitari aliquando contingat inter Ju-
riſperitos, qui juſtitiam adminiſtrant, an mulier ali-
qua prægnans ſit, eamque rem Medicis decernen-
dam ipſi remittant, neceſſario de prægnantia nobis
agendum erat, circa quàm *primò* videndum, *an de ea
poſſit haberi certa, ac infallibilis cognitio*; de hinc
quænam ſigna potiora, ac tutiora ſint, quæ ad ejus
cognitionem nos deducere poſſint. Sed ponamus pri-
mò nonnullas concluſiones, quarum prima hæc eſt.
6 Prægnantia vel eſt ante quatuor menſes, vel poſt;
ante difficillimè, poſt facilius cognoſci poteſt.
7 *Secunda* concluſio: Prægnantia, in quocunque
tempore ſit, nullatenus cognoſci poteſt per ſigna
quædam certa infallibilia, demonſtrativa; ac evi-
dentia.
8 *Tertia* concluſio: Prægnantia per aliquas conje-
cturas, & ſigna quædam probabilia aliquo modo
cognoſci poteſt.

Prima concluſio à nemine controvertitur, eſt
enim ſatis per ſe cuicunque nota; Nam mirari ſubit
in ſacra hiſtoria, Gen. 38. quod Thamar in 3. menſe
ex tumore tantum ventris deprehenſa ſit gravida,
niſi quod cum gemellos geſtarit, inſigniter illi ven-
trem tumefactum fuiſſe neceſſe eſt. Sed contra ſe-
cundam concluſionem manifeſtè pugnat Cagnol.
doctus Iuriſperitus, in cit. l. ſi prægnat. num. 5. Quem
ſequitur Giurba *in conſ. Meſſan. cap.* 8. Gloſ. 2. *à n.* 5.
ad plur. ſeqq. qui tanquam ſi obſtetriciam artem
mille annis, vel ſupra exercuiſſet, multo plura, quàm
medici omnes in ea re ſe cognoſcere præmonſtra-
9 vit, cum per definitivam quandam ſententiam, &
contra Phyſicos canones, ut ille inquit, promulga-
10 verit; prægnantem & probabiliter, & per demon-
ſtrationes cognoſci poſſe, & tamen ſigna ab eo tan-
quam certiſſima adducta, non ſunt ex certioribus,
ut videbimus. Mirum tamen non eſt, ſutorem ul-
tra crepidam ad judicandum prætergreſſum, longè
à rei veritate aberraſſe, excuſatione tamen indignus
non eſt, cum *Cagnatus præceptor meus in libello de* 11
morbor. cauſ. par. affirmaverit, intra vigeſimum à
conceptione diem deprehendi poſſe, an mulier gra- 12
vida ſit: ſed cum non definiverit, utrum infallibili-
ter cognoſci poſſit, an tantum conjecturaliter; li-
cet ejus aſſertionem interpretari, quod de proba-
bili, ac conjecturali, non vero de neceſſaria cog-
nitione intellexerit: nam & ipſe Hippocrat. *in lib.
de Natur. Puer.* & Ariſtot. *de hiſtor. Anim. cap.* 4.
apertiſſimè fatentur, difficillimum eſſe deprehen- 13
dere prægnantiam; Quomodo autem non puditum
eſſet Medicinæ parentem Hippocratem, ſi infalli-
bilis ejus rei cognitio haberi poteſt, de aliquibus 14
hæſitaſſe, utrùm prægnantes eſſent; necne, ut de
Temenei ſorore, & de *Tecomei* annonæ Præfecti fi-
lia ipſemet fatetur? quomodo non erubuiſſet *Avenz.*
in propria uxore, prægnantiam non deprehendere,
& propinaſſe prægnanti ſolutivum medicamen-
tum forte, ut fatetur *lib.* 2 *Theiſir. cap.* 1. *tract.* 3.?
Ex hac ergo tantorum virorum hæſitatione con- 15
cluſionem jam ratas habeas, non poſſe infallibili-
ter cognoſci prægnantiam, ſed ſolùm probabiliter;
& ita tenent Medici omnes, multò magis, quàm
Cagnolus in ea re experti, quorum ſatis ſit recen-
tiores aliquos adduxiſſe: Andr. Laur. *Anatom. lib.* 8.
cap. 4. *in fin.* Valleſ. *in* 4. *Epid. text.* 49. Sanctor. de
Sanctor. *in meth. vitand. error. lib.* 1. *cap.* 28. *& ſeqq.*
Fortun. Fidel. 3. *de Relat. Med. cap.* 4. Codronch *in
ſua Method. teſtif. cap.* 12. nec diſſentit Varand. *de
morb. mul. lib.* 2. *cap.* 2. Mercurius *in lib. cui tit.* la
Commare, *lib.* 1. *cap.* 10. & alij, quos longum eſſet
recenſere.

Sed ſigna tam à *Cagnolo*, quàm à *Cagnato* adducta, 16
quicquam certi infallibiliter demonſtrare nullo mo-
do poſſunt; immò nec cætera quæcunque ab aliis
auctoritatibus proponuntur, de quibus in *quæſt. ſeq.*
exquiſitiorem, quoad licebit, mentionem habebis.
Sed examinemus primò ſigna à prædictis relata, ut
manifeſtè appareat, ea eſſe omninò fallibilia, & nos
decipere, & ipſas etiam mulieres poſſe: unde non
eſſe illis omni ex parte fidendum, denique cognoſ-
catur.

Primum ergo ſignum à Cagnolo adductum, *ven-* 17
tris eſt in dies tumefactio, ex qua in ſacris, Gen. *c.* 38.
verſ. 24. deprehenditur prægnantia in Thamar, cùm
dicitur: *Fornicata eſt Thamar nurus tua, & videtur
uterus illius intumeſcere.* Sic & Plautinus ille ado-
leſcens in Trucul. *Act.* 1. *Scen.* 2. ajebat:

*D. Quid ais tu? quæ nunquam fuit prægnans, qui
parere potuit?*
*Nam equidem uterum illi, quod ſciam, nunquam
extumere ſenſi.*

& Caliſto ob eam ipſam ventris turgentiam depre-
henditur prægnans eſſe à Diana, ut ex Ovid. 2. *Me-
tam.* habetur; quæ tamen ex aliquo morbo, & præ-
cipuè ex menſtruorum retentione, ex hydrope, ex
ventoſitate facilè provenire poteſt. Quamobrem 18
meritò à cæteris DD. hoc ſignum reſpuitur, neque
ex eo probari poſſe prægnantiam aſſerunt. Maſcard.
Probation. concluſ. 1147. *num.* 16. *vol* 3. Neque dicat
quis, hanc ventris tumefactionem diverſo penitus
modo fieri ab ea, quæ ex morbo cauſatur, & viſu
etiam apparere diverſam, quia in prægnantia paula- 19
tim, & ordine quodam procedit venter in dies in-
creſcendo, in morbo verò vel affatim, vel nullo
ſervato ordine; & in prægnantia quidem tumorem

Digitized by Google

apparere non dutum, ut ex viſcerum ſcirrho, non mollem, ut in hydrope, ſed modice renitentem, neque expanſum & diffuſum, ut in aquoſa, vel ventoſo tumore, ſed leviter acuminatum, Nam hæ tam ſubtiles, immò potiùs tenues ſpeculationes, ac animadverſiones bene quidem in libris explanantur, in practico tameo actu omnino in auras ob eorum tenuitatem evaneſcunt; non ergo hæc aliquid certi promittere poſſunt, nec illud opεtari valent, ut indubitatò ſenteotiam noſtrá de ea re proferre liceat. Quinimmò in concluſione uteri tam ſimilis eſt hæc tumefactio ventris ei, quæ ex prægnantia provenit, ut Hipp. *lib. 1. de morb. mul.* inter alia, ventrem non ſolùm intumeſcere dixerit, ſed pro temporis ratione, ut in prægnantibus fieri ſolet, increſcere, quod ad ſeptimum, vel octavum etiam menſem mulieres fallere conſuevit; inexpertæ enim, ut ipſe dicebat, ex hoc utero ſe gerere credunt.

Secundum ſignum relatum à Cagnolo, & à Maſc.
20 *de prob. concl.* 1208. *n.* 10. *vol.* 3. eſt lac in mammillis, & earum tumefactio: at neque hoc adeò concludenter prægnantiam probare poteſt, ut videtur velle Bald. *ab eod.* Maſcard. citatus: nam & abſque eo, quòd mulier utero gerat, lac aliquando in mammis illi naſcitur, aſſerente Hipp. *Aph ſect. 5. Aphor. 39. ſi mulier lac in mammis habet, neque gravida eſt, neque peperit, huic menſtrua defecerunt*, ex quo repetit Avic. 12. *ter. 3. cap. 3.* & idem Hippocrates, *ubi proximè*, in uteri concluſione lac apparere, parteſque
21 intumeſcere dicebat. Sed quid, quòd non ſolùm in mulieribus etiam non prægnantibus, & quæ non pepererint, ſed etiam in viris lac in mammillis colligi interdum conſueſcat? quod quidem & ego vidi, & alios vidiſſe ſcio, & teſtatum reliquit Ariſt. *lib. 3. de hiſt. anim. c. 12. & 3. ejuſd. c. 20.* Avic. *ubi proximè*. Mercur. *de morb. mul lib. 3. c. 1.* Silvat. *Controv. Med. contr. 69. paulò ante med.* & plura ejus rei exempla habes apud SchencK. *obſerv. ſuar. lib. 1. titulo de*
22 *mammillis*. Quin etiam Cardan. *Aphor. ſect. 5. Aph. 37. & ſuprà citatus Mercur.* referunt teſtimonio illorum, qui novum Orbem luſtrarunt, viros penè omnes certis quibuſdam locis maximam lactis copiam generare, quod teſtatur etiam Baricellus *de lacte c. 25.* apud quem aliæ nonnullæ hiſtoriæ habentur de lacte in maribus cæterorum animaliom generato; ſed & Mathiol. *Epiſtol. lib. 3.* de hircis Boëmicis lacte fœcundis mentionem habet. [V. *Gr. Horſtius* tom. 1. oper. med.]

Ex quibus patet, conjecturam, quæ ex collectione
23 lactis in mammis ſumitur, eſſe ſatis fallacem, & nulla ex parte certam. Sed dato etiam, quod certam præſumptionem, prægnantiæ faceret; adhuc leve ſignum & non perpetuum hoc eſſet, cùm lac nonniſi poſt aliquot menſes in mammis colligatur, teſt. Gal. *com. Aphor. 5. Aph. 52.* ſcilicet poſt tres, aut quatuor menſes à conceptu, ut firmat Hipp. & cum eo DD. omnes. Laurent. *Anat. lib. 9. q. 3.* Hoc ergo ſignum, cùm non ſit perpetuum, erit inſufficiens; nam ante quatuor menſes, cùm major difficultas cognitionis
24 prægnantiæ urget ex prima concluſione, nullum ex eo indicium ſumere licet; at neque in ea, quæ lac præbens concepit.

Sed quod maximè infirmam reddit conjecturam
25 prægnantiæ ex lacte deſumptam, illud eſt, quod etiam in virginibus adhuc virum non expertis lac in mammillis colligatur, qood probant abunde Joubert. *lib. 5. err. pop. c. 3.* Laur. *Anat. lib 8. q. 1. Nanc. in*
26 *anal.* Mictoc. *ad Macr. lib 4. c. 5.* & licet diſtinguant, quòd lac in virginibus, vel in mulieribus, quæ nec conceperunt, nec pepererunt, & in viris, neque album ſit, neque conſiſtens, & omni boni lactis conditione deſtitutum, & quantitate etiam modicum: hoc tamen nihil magis in ejus rei cognitione doctos non facit, cùm & in prægnantibus lac pravæ qua- 27
litatis, & quantitate paucum, & nutrioni minimè aptum generetur, ut teſtatur Gal. 1. *de ſanit. tuend. c. 9. claſſ. 2.*

Defectum porrò menſtruorum pro *tertio ſigno* à Cagnol. adductum, omnium eſſe fallaciſſimum, jam 28
novimus Medici. Sed non ſolum ex menſtruorum defectu non poteſt certò affirmari, mulierẽ in utero 29
habere, ſed neque ex eorum apparentia pro certo judicari poſſumus, illam utero non gerere, cùm & quædam ſint, quæ & prægnantes menſtruantur, & vice verſa aliæ ſint, quæ nunquam, aut rarò menſtruantur, & concipiunt. Mirum dixerim, mulierem nuper tractavi, quæ ſeptem filios peperit; hæc multùm purgabatur, & aſſiduè, tamen nòn concipiebat, niſi per tres, aut quatuor menſes illi menſtrua deſtitiſſent, tunc concipiens, filios obeſulos, carnoſoſque edebat, & nono quidem menſe verè pariebat; nam & defectu menſtruorum ſemper ad diem partus duodecim, aut tredecim, menſes intercedebant. Multa inſuper exempla mulierum, quæ menſtruis deſtitutæ conceperunt, habes apud SchencK *lib. 4. obſer.* 30
tit. de concept. & facit hiſtorias 5. *Epidem. ab Hipp.* enarrat de uxore Georgiæ, quæ quatuor annis menſtruá purgatione privata, tamen concepit. De his autem dicebat Ariſt. 7. *de hiſt. Anim. c. 2.* quòd concipiunt, cùm tantum humoris in eis colligitur, quantum iis, quæ purgantur, teſtare ſolet.

Sed quid plura? lactentes mulieres concipere 31
quotidie videbis, quæ tamen plurimùm non menſtruantur. Recenſentur & ab eod. SchencK. plura exempla mulierum, quæ gravidæ exiſtentes purgabantur, *ibid. tit. de Gravidis*, & ego non multis abhinc diebus juvenculam curavi ſatis venuſtam, Juliam homine, cujusdam ſcribæ, vel tabellarij uxorem, quæ cùm antequàm conciperet non benè purgaretur, dehinc utero gerens indeſinenter purgabatur, ita ut quotidie, & non menſtruatim, ut in cæteris, ſanguinem, atque illum quidem non improbandum, ab utero redderet; eſt autem temperamento prædita bilioſo, puella verò, quàm ex ea prægnantia peperit, bene compacta, & obeſula eſt, & bene valet, ita ut hinc colligere facile liceat, quàm vana ſit ea graviditatis præſumptio, quæ ex defectu menſtruorum elicitur.

Quartum ſignum, quod ex Serapione notat Ca- 32
gnol. (licet Hipp. ſit) ſunt maculæ in facie, de quibus ita Hipp. *in lib. de ſteril. pro. e princ. Quæ utero gerunt in facie maculam habent, quam Ephelim vocant*, & paulo infra, tales maculas habentes, fœmellas geſtare teſtatur: quod ſignum inter potiora à Cagnolo relatum, ſi quod aliud vanum, ac fallaciſſimum eſt, & quod non modò certi aliquid promittere non poteſt, ſed neque quicquam probabilis; cùm & plurimæ gravidarum tales maculas non habeant, ut quæ mares gerunt, ut elicitur ex Hipp. aſſertione, immo neque omnes, quæ fœmellas in utero habent, & multæ non prægnantium iis maculis deturpentur, præſertim quæ aut non debito modo, aut non ſufficienter purgantur. Non mirum vero eſt Cagnolum, qui Medicus nunquam fuit (ut ego credo, & ex his, quæ adducit, apertè oſtendit) his nugis adeo fidere, ut ex illis certam prægnantiæ cognitionem extorquere velit; verè enim, ſi Medicus fuiſſet, has meras eſſe nugas cognoviſſet, ut alii Medici factitant, & quamvis *Hipp.* hæc adducat, non tamen adeo illis fidebat, ut *Cagnolus* facit.

Nec

34 Nec minùs, quàm cætera jam commemorata om-
nia, fallaciſſimum prægnantiæ ſignum eſt extranea-
rum rerum appetentia, cum & in non gravidis ali-
quando reperiatur (ſequitur enim ad aliquem ſto-
machi, aut totius corporis morbum) & in gravidis
35 perpetua non fit, ſed ad tertium aut quartum men-
ſem tantummodò perduret, à ſecundo incipiens. Gal.
1. de Sympt. cauſ. cap. 7. claſſ. 7. Alea. *probl. lib 2. probl.*
74. Avic. *3. tertij tract. 2. cap.* 10. Pedemont. *in ad-
dit. ad Meſ. ſum. 4. cap.* 2. Neque etiam gravidis om-
nibus ſignum hoc eſt commune, ſed iis præſertim
familiare, quæ vel primiparæ ſunt, vel in quibus vi-
tioſi humores cumulantur in ventriculo; fit enim
hoc vitium eodem modo, quo pica, ſeu citta, teſte
Galen. *comm. Aphor. 5. Aphor.* 61.

36 Ultimum denique ſignum, cui plurimum tribuit
Cagnolus eſt, quando *mulier ſentit fœtum in utero
moveri*; ac bene quidem ſe res haberet, ſi mulier cer-
37 ta eſſet, motum illum à fœtu excitari, ſed de hoc quo-
modò certa eſſe poteſt? Motus enim in utero aliquan-
do ex humoribus, ex ventoſitate, ex mola exci-
tari poteſt. Iure ergo Fortun. Fidel. *ubi ſuprà*; etiam
hunc motum in utero factum pro infallibili gravi-
ditatis ſigno reſpuit; neque enim certam habet ſi-
gnificationem: unde inter alia quæ ipſas prægnan-
tes mulieres non modò, ſed & obſtetrices, ac Me-
dicos decipere ſolent, hic motus eſt, teſte Hippoc. 2.
Præd. At quæcunque, inquit, *ſe concepiſſe exiſtimant,
neque conceperunt, & multis menſibus decipiuntur,
quod menſtrua non compareant, & venter turgeſcere,
ac moveri videatur*, *&c.* quod quidem in mola fit;
licet idem Hippoc. *in primo de morb. mul.* in mola
nullum ſentiri motum voluerit, quod tamen expe-
rientiæ contrarium eſſe dicit doctiſſimus vir Petr.
38 Sal. *in Annot. ad Altom. pract. c.* 113. imò non ſolùm
moveri molam, ſed eos motus, quos illa effingit, ſi-
miles eſſe motui embryonis tradit Avic. 21. *tertij,
tract.* 2. *cap.* 18.

Prætereà abſque eo, quòd quicquam tales motus
39 perſentiat mulier, interdum gravida eſt, & plures
vidies cernuntur, quæ etiam ſeptimum menſem
40 prætergreſſæ adhuc ſe gravidas eſſe non didicerunt;
imò & non poſtremis menſibus, ut dicit Valleſ.
in 4. Epid. sext. 49. & licet ſciam non parum differre
motum fœtus ab eo, quem excitat mola, vel ven-
toſitas; nam ventoſitatis motus neque continuus eſt,
neque ordinatus, mola non movetur à ſe, ſed ad
motum mulieris, & in ſumma non minima inter-
cedit differentia inter unum, & alium motum, ut
optimè docet Fernel. *Pathol. libro 6. capite* 17. tamen
ego experientiæ majorem fidem adhibeo, cum
viderim doctiſſimos, ac primi nominis Medicos,
atque Chirurgos, & expertiſſimas obſtetrices in
ea re falli non ſemel, aut bis, & tamen cum prin-
cipibus perſonis agebatur. Quod abſque dubio
indubitatam fidem nobis facere debet, tale præ-
gnantiæ ſignum eſſe, ut reliqua omnia, dubium, ac
fallax.

Et quia *Cagnolus*, ſeu quiſquis ſit harum rerum
inexpertus, objicere poſſet, quòd horum quidem
41 ſignorum ſingula per ſe ſint abſque dubio incerta ac
fallacia, ſimul tamen juncta poſſint plenam, ac in-
fallibilem prægnantiæ probationem facere, ſcien-
42 dum eſt, omnia hæc ſimul juncta cum aliis quam-
plurimis ab aliis relata ſignis poſſe ex morbo; ac
præternaturali cauſa originem habere: nam pone
mihi mulierem, cui menſtrua ex alia cauſa, quàm ex
prægnantia, aut ætate defecerint, huic profectò &
ciborum ineſſe poterunt faſtidia, & proclivitas ad
vomitum, & ventris tumefactio, & lac in mammillis,
& maculæ in facie, & motus excitatio in ventre &
color totius corporis pallidus, & ſi quæ alia referri
poſſunt pro ſignis prægnantiæ: omnia enim ac ſin- 43
gula communia ſunt tam prægnantiæ, quàm men-
ſtruorum retentioni, ut proſequitur Valleſ. *ubi ſuprà*
& Codronch. *in meth. teſt. cap.* 12. Nec minùs fruſtrà, 44
quàm laboraverit Cagnolus, videretur laboraſſe
Cagnatus, ſi ex ſignis ab eo relatis non minùs quàm
ſuperiora fallacibus, conceptum viginti, aut etiam
decem dierum cognoſci infallibiliter poſſe affirmaſ-
ſet; non tamen hoc firmavit Cagnatus, ſed præſum-
ptionem quandam prægnantiæ nos ex illis poſſe de-
ſumere voluit: alias enim illud ipſum, quod Ca-
gnatus ex ſignis ab eo adductis promittit, difficilli-
mum eſt cognoſcere; quippè cum ea non modò
conceptum jam fœtum, ſed diem conceptionis in-
dicare poſſent, ſi certitudinis quid haberent; cum ta- 45
men conceptus dies, & hora neſciatur, & ipſaſmet
mulieres lateat, ut tradunt etiam ipſi Legumperiti,
*l. 1. §. mulier. ff. de lib. agnoſc. gloſſ. in cap. 1. 3. in Lege,
in verbo quadraginta diſt.* 5. Cagnol. *in l... ff. ſi cer-
pet. num.* 199. Burſ. *conſil. 63. num. 21. vol.* 1. Maſcard.
de Probat. concluſ. 805. *num. 6. vol. 2. & concluſ.* 1146.
num. 31. vol. 3. quod ex Ariſtotele habent 7. *de hiſtor.
anim. cap.* 4. Altogtad. *conſ* 51. *num. 39. & ſeqq.* ita ut
neque in ipſis mulieribus credatur aſſerentibus ſe
eſſe, vel non eſſe gravidas. Bart. *in l. Gallus, n. 24. ff.
de lib. & Poſth.* Alciat. *ibid. num.* 78. Giurba *ad con-
ſuet. Meſſanenſ. cap. 8. gloſſ. 2. part. 1. num.* 5. pecu-
liare exhiberet exemplum Antigonis uxor apud
Hipp. *lib. 4. eidem, num.* 49. quæ in octavo onere
geſtationis adhuc incerta erat, an utero gereret,
necne.

Etenim etiamſi vulva à concubitu ſicca remanens 46
fidem facere poſſit jam celebratæ conceptionis,
ſcimus tamen conceptionem nonniſi tunc verè
poſſe dici factam ex Hipp. cum ſemen in uteria
ſeptem diebus permanſerit: plurimus enim, ac plu-
ries uterus à coitu ſiccus remanet, & ſemen qui-
dem attractum retinetur, quod tamen non multò
poſt foras prolabitur. Eodem quoque pacto capi-
tis gravitas, totius corporis, & ipſius capitis dolores,
& oculorum caligines mulieribus, quæ non conce-
perunt, etiam ex ipſo coitu, non ſecuto conceptu,
accidere ſolent, & ſecuto quidem conceptu, non ac-
cidere. Quin etiamſi hæc ipſa perpetua forent, &
ſemper eodem modo fierent, tamen difficulter con-
ſiderari, ac animadverti poſſunt, & ad noſtræ quæ-
ſtionis inſtitutum minimè faciunt, cùm nunquam
occurrat de tam recenti conceptu dijudicare: nam
neque ipſæ mulieres ante menſem ſaltem de præ-
gnantia quicquam ne per hæſitantiam quidem niſi
de rarò affirmant.

Cæterùm experimenta ad explorandum prægnan-
tiam propoſita duplici defectu laborant: primò, 47
quòd omnino fallacia reperiantur, ſecundò, quòd
periculi plena exiſtant. Codronch. *ubi ſuprà*. Inter 48
quæ experimenta primum locum obtinet Mulſa, hoc 49
eſt, aquæ & mellis mixtura (Mulſum namque mixtu-
ra eſt ex vino, & melle, *l. Adeo quid, §. Inſula, ff. de
acquir. rer. dom. l. Idem Pompon. §. idem ſcribit, ff. de
rei vend.* & ex noſtris Dioscorid. *lib. 5. c.* 12.) de hac
Hipp. *Aphor. ſect. 5. Aph* 41. ita habet: *Si velis no-
ſcere, an conceperit mulier, cùm dormitura eſt ei aquã
mulſam potandam da, & alvi tormina patietur, conce-
pit, ſin minùs non concepit*. Hoc experimentum, ut cæ-
teris quibuſq; ſecuriùs, à cæteris omnib. poſteriorib.
proponitur, cum tamen adeò incertum ac fallax ſit
ut in non aſſuetis mulierib. & in iis quæ obſtructio-
ne laborant, facillimè tormina procurare valeat,
præſertim

præſertim ſi à cœna propinetur, ut jubet Hippocr. Præterea quam periculoſum ſit tormina in prægnantibus excitare, vel ipſæ obſtetriculæ noverunt, cum ex his facili negotio ſubſequi poſſit abortus. Addc quòd Mulſa per ſe etiam menſtrua provocat, nam & urinam ciet. Hippocrat. *de Vict. rat. in morb.*
50 *acu. in princip.* quæ verò urinam cient, etiam men-
51 ſtrua provocare poſſunt, & quæ menſtrua provocant, aborrum abſque dubio cauſare ſolent.

52 Nec minori periculo vacat aliud experimentum *ſuffitus*, pari etiam fallacia cum ſuperiori dotatum; de quo idem Hippoc. mentionem habet *ibid. Aph.* 59. utitur tamen hoc experimento ad explorandam mulieris fœcunditatem, vel ſterelitatem, alij verò etiam ad explorandum conceptum jam factum. Quod autem fallax ſit, docet experientia, quia etiam gravidâ non exiſtente muliere, ſed uteri, aut viſcerum obſtructionibus laborante, odor ſuffitus ad nares non pervenit, ut in his quæ conceperunt uſuvenire autumant: præterquam quòd ſuffitus aroma-
53 tum, qualis hic eſſe debet, ut docet Galen. *in comm. ejuſdem Aphor.* muliebra, hoc eſt, purgationes movet, tradente eodem Hippoc. *Aphor. ſect. quinta, Aphor.* 38.

54 Eandem fallaciam, eademque incommoda, ac pericula ſecum afferunt quæcunque alia experimenta proponuntur, ut alii, ariſtolochiæ, galbani, aut hujusmodi medicamentorum appoſitio, quorum plura recitat idem Hippoc. *in lib. de ſteril. & alibi* Quamobrem nec iis uti, neque utentibus fidem habere convenit, quemadmodum neque cæteris ab eodem Hipp. *ibid.* propoſitis, & ab Avic. 21. 3. *tract.* 1. *c.* 4. ad dignoſcendum, utrùm marem, vel fœmellam gerat mulier, ex cujus rei cognitione habetur ſimul cognitio prægnantiæ: nam & hæc pariter fallacia, ac penè vana ſunt, ut firmat Amat. Luſit. *Curat. Med. cent.* 1. *curat.* 70.

Concludamus ergo ex prædictis; quòd certa prægnantiæ cognitio ex nullis ſignis indubitatò haberi poteſt, ſed benè conjecturalis, ac dubia; nullum enim ſignum tam proprium prægnantiæ habemus, quod ex aliqua alia præternaturali cauſa originem habere non poſſit, Valleſ. *in* 4. *Epidem. numero* 49. neque ullum tam certum, ac tutum experimentum, ut illi indubitatam fidem præſtare liceat. Remanent ergo concluſiones, à me in principio hujus quæſtionis propoſitæ, in ſuo robore, & Cagnoli aſſertio, ſeu cujuſcunque ſit, tanquam falſa evaneſcit, cum tamen, ut dixi, jure ſit excuſandus. Hæc autem omnia univerſaliter ſunt intelligenda, nam bene in caſibus particularibus uſuvenit, ut certo certiùs prægnantia deprehendatur. Sed ex particularibus non poſſunt elici concluſiones univerſales: itaque univerſalia eorum plurima, quæ diximus, veritatem habent.

SUMMARIUM.

1 *Prægnantiæ ſigna quædam magis uni ætati, quàm alteri familiaria ſunt.*
2 *ſigna prægnantiæ pro temperamentorum ratione in individuis evariant.*
3 *ſigna prægnatia pro temporis geſtationis ratione varia ſunt.*
4 *Ordo ſymptomatum in non prægnante pervertitur.*
5 *Non omnia ſigna in omnibus, neque in omni prægnantia apparent.*
6 *Recens is conceptus ſigna, & num.* 8.
7 *Natura ſuo fine potita non amplius appetit media ad finem ducentia.*
9 *Provectioris conceptus ſigna ex multis habentur.*
10 *ſigna ex facie deſumpta.*
11 *ſigna ex pectore, & mammis.*
12 *ſigna ex ventriculo, & n.* 14.
13 *Extranei prægnantium appetitus.*
15 *ſigna ex ventre.*
16 *ſigna ex utero.*
17 *ſigna ex univerſo corpore.*
18 *Experimentum ad dignoſcendum prægnantiam neque certum neque tutum.*
19 *Primum experimentum.*
20 *Eretria oppidum.*
21 *Rubrica quid.*
22 *Synopis Mithridatis patria.*
23 *ſecundum experimentum.*
24 *Tertium experimentum.*
25 *Quartum experimentum.*
26 *Inane eſt ex urinis quid certi promittere in prægnantiæ inveſtigatione.*
27 *Audacia, & impudentia ignorantiam concomitantur.*
28 *Quintum experimentum.*
29 *Affectus, qui ſolent ſimila ſigna prægnantiæ de ſe præbere, num. ſeq.*
31 *Menſtrua retenta à prægnantia quo diſtinguant, & numeris* 32. 34. 35. 36. 37. 38.
33 *Oculorum contractio in prægnante unde.*
39 *Mola à prægnantia ex quibus diſtinguatur.*
40 *Lac in mola non innaſcitur, dic ut ibid.*
41 *In prægnantia cur nullus in ventre gravitatis ſenſus.*
42 *Fœtus eſt portio viſcerum matris.*
43 *Conceptus in utero reſpondet proportione fructibus arborum, contrarium num. ſeq.*
45 *Mola non poteſt dici pars ventris.*
46 *Tumor ventris in mola durior, & manum tangentis effugit.*
47 *Indicia, ex quibus potiùs molam, quam verum conceptum in utero habere mulierem præſumi poteſt.*
48 *Mola ex pauco, & morboſo ſemine, & quomodo generetur.*
49 *ſigna prægnantiæ in mulieribus lac præbentibus.*
50 *In lac præbentibus faciliùs prægnantiæ ſymptomata apparent.*

De ſignis, ex quibus prægnantiæ conjectura depromi poteſt.

QUÆSTIO II.

CUm ergo tam arduum, ac perdifficile ſit, prægnantiæ certam habere cognitionem, ac facillimum, Medicum, & obſtetricem, ac quemcunque, qui judicium ferre debeat, in ea re decipi, ſummâ utamur circumſpectione in judicando neceſſe eſt. Quamobrem antequam de ſignis, quæ ſeſe produnt, quicquam certi proferamus; multa in conſiderationem adhibere opus eſt, diligenterque ea perſcrutari, ac exquiſito examine perpendere. Ac primùm 1
quidem mulieris ætas, ac temperamentum, uterique ferendi conſuetudo contemplanda, quædam enim faciliùs in una ætate, ac in certo temperamento manifeſtantur; ſic in juvenculis, utpotè utero ferendo non aſſuetis, ea ſymptomata & numero plura, & evidentiora apparent, & longiori tempore perdurant, & majorem multò moleſtiam afferunt, quæ in ſenioribus, & aſſuetis contrario modo eveniunt; nam & pauciora ſunt, & tolerata faciliora, & minori tempore affligunt.

Secundùm eandem quoque rationem quædam ſigna in calido temperamento elucent, alia quædam in frigido. In calido oris amaror, capitis dolor acutior 2
oculorum obtenebrationes, ſyncope, oris ventriculi morſus, vomitus bilioſus, & cætera ad hunc modum: in frigido eructatio aceroſa, corporis languor, oſcitationes, torpor, pigritia capitis gravedo, vomitus pituitoſus, & hujusmodi alia ſuccedunt, prout temperamenti ipſius natura ferre ſolet, vel prout menſtrua ipſa ad frigidum aut calidum declinaverint, vel bilioſa, vel pituitoſa, vel melancholica fuerint.

Conſi

Conſiderandum inſuper venit, an mulier aliàs 2 uterum geſtaverit, inſimulque quibus tunc ſymptomatibus vexata fuerit, quæ potiora prægnantiæ ſigna habuerit, ſi enim hæc prioribus reſpondeant, faciliùs, aliis adhibitis adminiculis, poteris judicare, an illa in utero habeat; quin etiam interroganda eſt, an aliàs utero gerens purgari conſueverit aliquando, & quando, & quanto tempore, & quanam quantitate, & quomodo, & cujus tunc qualitatis menſtrua fuerint. Venit præterea perſcrutandum, 3 quot menſium fœtum in utero habeat, vel habere ſe putet, cùm quædam ſigna in primis menſibus, nonnulla in intermediis, quædam verò in poſterioribus eveniant, certo quodam ſervato ordine, 4 ut deinceps videbimus; aliàs enim talis ordo in non prægnante omninò pervertitur, & ſymptomata in dies augeſcunt, nec, ut in prægnantia fit, ſtato tempore remittuntur, cùm neque debito tempore ſeſe prodant.

Ultra prædicta verò diligenter circa purgationes menſtruas interrogetur mulier, an extra prægnantiam earum unquam defectu, vel diminutione, vel ſtillicidio laboraverit, & quantum, & quomodo purgetur, an ſingulis, vel alternis menſibus, cujuſque qualitatis purgationes, an colore nimirum rubicundo, vel ad albedinem vergento, vel ad citrinitatem potiùs, aut livedinem; ex iis enim faciliùs in cognitionem venire poſſumus, an ex morbo, vel ex prægnantia ſigna ſeſe prodentia originem habeant.

Denique inquirendum eſt, an mulier hepatis, ſplenis, uteri, vel aliarum partium obſtructionibus obnoxia ſit, vel aliàs unquam fuerit, an aliquis morbus præceſſerit, utrumve talis morbus ſit illi veluti cognatus, ac familiaris, & an aliàs cum eo morbo conceperit, & quænam accidentia ex eo morbo illum moleſtare conſueverint; & cætera ad eandem rationem, quæ optimè noverunt Docti Medici.

His optimè perſpectis, ac conſideratis; ad ſigna perſcrutanda accedamus, quæ nobis tunc obviam 5 ſiunt, quæ quidem plurima ſunt; non tamen omnia in omnibus, neque quolibet tempore, neque in omni prægnantia apparent, ſed in aliis alia, ut ſuperiùs innuimus.

Primò ergò recentioris conceptus ſigna hæc ab 6 auctoribus traduntur, quæ tamen omnia penè ex ipſis mulieribus venari cogimur. Si itaque mulier cùm viro commixtam ſe fateatur, & in coitu multâ, ac conſueto etiam majori tentatam delectatione, uterumque in ſeminis effuſione veluti ſugentem, ac ſemen ad ſe allicentem expertam, tunc quantum hæc promittere poſſunt, conceptionem factam eſſe fateri licet. Sic etiam ſi vir à coitu virgam veluti ſuctam habuerit, & ſemen quidem emiſiſſe ſe dicat, mulier verò loca exſucca, vel modica humiditate reſperſa habuerit, mox neque illicò à coitu, neque poſtridie ſemen excidiſſe animadverterit. Non aliter quoque, ſi vel illicò à coitu, vel poſtridie mulier leviter abſque ſuccedente febre perhorreſcat, atque uterum in ſemetipſum contrahi percipiat, ſi dolor levis inter umbilicum, & pudenda illam vexaverit, ſi coitus faſtidium, ac veluti odium & diſpli- 7 centia quædam acceſſerit; Natura enim ſuo fine potita non amplius appetit media, quibus antea potiri fine deſiderabat, quod in brutis manifeſtius eſt. Hæc ſi ita eveniſſe conſtare poſſit, magnam factæ 8 conceptionis conjecturam præbere poterunt; ſed tamen cognitu difficiliora multò ſunt, quàm quæ ſequuntur. Sunt enim quæ, cum conceperunt, illicò moroſæ evadunt, ac quavis ex cauſa faciliimè irritantur, eæ præſertim, quæ melancholico ſunt temperamento, & melancholica menſtrua demittunt. Succedit aliquibus, aut pluribus corporis torpor quidam, ac pigritia, & appetitus dejectio, ita ut non ſicuti ante cibos appetant: ſed veluti cibum negligant. Sunt etiam quibus intra breve conceptionis tempus nauſea, ac vomitus accedat, & malacia, hoc eſt, extranearum rerum appetentia ſuboriatur, juvenculis præſertim, utero gerendo non aſſuetis. Menſtrua ſi apparere debeant, vel exitum remorantur, vel omnino non comparent, vel quaſi ſtillantia, & in modica quantitate, & colore albicantia; ſi quis autem dolor mulierem vexabat, renum præcipuè, ac dorſi, mox lenitus videtur, & indies magis magiſque ceſſare, ut annuit Hippoc. *in lib. de ſuperfœt.* contra verò, quibus non aderat, quædam gravitas, ac levis renum dolor, ac lumborum prehendit. Eſt etiam quando urina vel reſtitat, vel nonniſi cum aliquali difficultate; ac nixu quodam redditur non conſueto, vel ejuſdem incontinentia moleſtiam affert, comprimente nimirum utero ipſam veſicam, atque hæc quidem nonnullis intra menſem apparent, pleriſque autem multò ſeriùs. Hæc ſunt, quæ poſſunt factum conceptum primo, aut ſecundo menſe demonſtrare; quibus adde ſignum ex utero deſumptum, de quo infrà. Quod ſi cum expertis, & uterum ferre aſſuetis mulieribus res agatur, certiora evadent omnia, quippe cum non ſolùm intra dictum terminum, ſed illico à coitu hujuſmodi mulieres, ſi animum advertant, ſe concepiſſe ſcire poſſint, ut firmat Hipp. *de Genit.* ex Med. verò experientia adeò recentis conceptus cognitionem certiorem habere non licet.

Ad conceptus ergo provectioris ſigna accedentes, ea ex variarum rerum conſideratione haberi poſſe dicimus: nam quædam ex parte matris, quædam ex parte uteri, & ventris; quædam ex aliquibus acci- 9 dentibus, aut affectibus eliciuntur, ut infrà explicabimus. Ex matre igitur primò hæc habentur fa- 10 cies colore ſolito pallidior, ac magis extenuata, abſque hoc, quòd ab aliquo prægreſſo morbo, vel evidenti quadam cauſa, ut timore, triſtitia, jejunio, vigilia, aut hujuſmodi quopiam originem habuerit. In fronte interdum maculas quaſdam lividas, vel citrinas, vel aliquo externo colore cutem defœdantes conſpicienius, ac faciem univerſam lentiginibus alias mulieri non familiaribus reſperſam. Oculi conſueto contractiores, ac magis cavi exiſtent, & album ipſorum lividiùs evadet, vel ad quandam verget citrinitatem, cui ſigno plurimum videtur tribuere Hippocrat. *in lib. de ſup. & in lib. de ſterc.* cum dicat, *Si non ex aliis, ſaltem ex hoc prægnantem eſſe mulierem deprehendere poteris*, tanquam hoc multò potiorem, ac certiorem prægnantiæ ſignificationem præbeat. Præterea oculorum pupillæ clariores evaſiſſe videbuntur, præſertim in iis, quæ mares geſtant, aut fortes fœtus, & aliquando album oculorum incraſſatum videtur, ac veluti foras conſuetò magis prominere.

Pectus ſubinde, & mammas conſiderantes, ſub lactis præcipuè generationem, tertio nimirum, vel 11 quarto prægnantiæ menſe, mammas dolere comperiemus, dehinc paulatim quoque tumefieri, earumque venas patentiores, craſſiores, & colore liventes; vel citrinas apparere: arterias jugulum perreptantes, ſi pauliſper mulier exerceatur, plus ſolito pulſare, ac quibuſdam quoque cordis pulſum eſſe moleſtum; mammarum inſuper papillas denigrari, & in iis, quæ mares in utero habent, ſurſum

vergere,

Digitized by Google

vergere, in iis, quæ fœminas geſtant, deorſum inclinare, teſte Hippocrate *in lib. cit. de ſteril. prope principium*, circa prædictas autem mammarum papillas circulus colore nigriuſculus, & magis conſueto fuſcus animadvertitur. Hinc etiam lac tertio, ut dixi, vel quarto menſe de ſe ſignificationem præbet.

12 Porrò ſub hoc idem tempus, imò & per menſem ante, vini, ac cibi faſtidia adveniunt: mulier non ut ante benè appetit, oris ventriculi morſum perſentit, nauſea, & vomitus & jejunæ, & paſtæ indifferenter ſuccedunt: os frequenti ſalivâ abundat, & quibusdam amariuſculum, cùm jejonant, evadit, quasdam eructatio acetoſa, & ciborum exercet inconcoctio; quibusdam etiam extranea quædam, & quotidiano ciborum uſu abhorrentia expetuntur, quæ ſi denegentur, vel abortum faciunt, vel in ſyncopen facili negotio labuntur: atque hæc quidem in iis frequentius, faciliusque eveniunt, in quibus pravi humores dominantur, pleriſque tamen rerum acerbarum, atque acrium, ſalſarum, aut acidarum, fructuum immaturorum, ac præcocium irrationale quoddam & inexplebile deſiderium oboritur. Quædam cibos quosdam peculiares, & qui antea ſummopere arridebant, vinum, aquam è certo puteo, aut fonte hauſtam, certas certorum locorum, aut animalium carnes, ac edulia ita odio habent, ut, ſi ea ſibi offerantur, vel caſu viderint, vel nominari etiam audiverint, in animi defectum promptiſſimè labantur.

13 Quædam contra cibos, à quibus antea maximè alienæ erant, prægnantes inſatiabiliter avent, & eos ſumma cum voluptate præſtant; ac mirabile quidem eſt, hæc rerum deſideria, vel ab eis averſionem, in ipſis etiam extra prægnantiam, ac per longum tempus, imò toto vitæ curriculo interdum perdurare. Mulierem vidi, quæ, cùm ante quàm utero gereret, vinum, ut aliæ factitant, amaret, prægnans facta ab eo ita alienata eſt, ut jam per multos annos ne odorem quidem illius perſentire valeat. Aliam novi,, quæ omnia ſalita odio habet, cùm tamen in prægnantia nonniſi ſalitis cibaretur. Pejor eorum conditio eſt, in quibus humores naturalem ſtatum longè prætergreſſi, terram, carbones, cretam, calcem, glaciem, ſtuppam, crudos piſces, aut carnes, & abſurdiora quædam expetere eas cogunt, itaut nonniſi riſu excipi aliquando poſſint hujusmodi prægnantium appetitus.

Vidi, quæ equum exenteratum conſpiciens, hepatis equini deſiderio flagraverit. Quandam inſuper proprij mariti barbam morſibus appetere aventem, & nonniſi deſiderio ſæpiùs expleto quietem habuiſſe. Altera piſtoris humero ſatiari volebat, quem humeris denudatum quotidie pertranſeuntem obſervaverat, & nonniſi pretio ultrò piſtori oblato, & ejus humero avidè commorſo, ab eo deſiderio abſtinuit: quam hiſtoriam cum aliis pluribus, quæ riſum lectori excitare poſſunt, recitat Schenck *obſerv. ſuarum lib 4. de Gravidis.*

14 Sunt præterea nonnullæ, quæ jejunium tolerare nequeunt: quòd ſi jejunare cogantur, animo facilè linquuntur. Quod ſymptoma, & alia, ac modica quidem ex cauſa evenit aliis quibusdam, ut ſi longiori tempore ſtare cogantur, vel diutiùs ſedere, vel ubi nimis arctè veſtibus præcinctæ fuerint.

15 Venter cum his indies tumefieri obſervatur, ac conſueto magis calens percipitur, tumor autem non durus, nec laxus apparet aut diffluens, nec ex eo venter tenſus remanet, ſed cum leni quadam renitentia mollis reperitur. Dolor levis inter umbilicum, & pectinem ſubinde angit, ac procedente tempore motus quidam ſuavis, ac ordinatus tangenti perſentitur. Quibusdam vena quædam nigra ab umbilico ad pudenda protenditur, & univerſim imi ventris venæ craſſiores, & obſcuriores apparent.

16 Os uteri in conceptionis principio facilè tangitur, & absque manifeſta duritie convenire videtur: hoc enim maximum eſt mulieris, quæ concipit, indicium, inquit Gal. *de Nat. facult. lib. 3. cap. 3. claſ. prima, & 6. de oc. aff. c. 5. claſ. 4. & 5. Aphor. 51. extr. ord. claſ.* ſuccedente verò tempore, difficiliùs, ac multò magis quàm extra prægnantiam, uteri os tangere licet, remeante quippe ad ſuperiora utero, & circa conceptum fœtum ſeſe recolligente. Succedit menſtruorum totalis defectus, cujus loco in iis, quæ ſanguine abundant, hæmorrhoides, licet rarò, excitantur; frequentiùs ad ſuperiores partes, caput nimirum, recurrens ſanguis hæmorrhagiam excitat; ſed & interdum, licet rariſſimè contingat (tamen aliquando evenire ipſemet vidi) vomitu ſanguis rejicitur, vel alia ex parte foràs prodit; hæc tamen etiam extra prægnantiam ex menſtruorum defectu eveniunt.

17 Ex univerſo demum corpore habentur aliqua prægnantiæ ſigna: ſiquidem ejus color ad citrinitatem quandam inclinat, aut leviorem, præſertim in iis, quæ fœmellas gerunt: ubi enim mulier gravida eſt, tota pallida redditur, Hippocrates *in princip. de morb. mul.* ubi & ejus rei rationem habes. Succedit ejusdem corporis gravitas, ac pigritia, & deſidia; quibusdam tradente Ariſtotele 7. *de hiſt. Anim. c. 4.* tumores, exulcerationesque carnis in cruribus, atque inferioribus membris exoriuntur: eædemque partes interdum veluti cachecticis, aut hydropicis inflantur, & aquoſo tumore extuberant, iis præcipuè quæ cæteris magis pituitoſæ ſunt, & humido dotatæ temperamento. Venæ non mammarum ſolùm, ac ventris, ſed etiam corporis totius procedente tempore incraſſantur, & in lividiorem colorem nativum mutant. Superveniunt præter hæc alia inſuper ſymptomata, primis præſertim menſibus, ut dixi ſuprà, capitis nimirum dolor, ſeu gravedo, vertigo, oculorum obtenebrationes, oſcitationes frequentes, & hujuſmodi. Mœror, & ſubinde lætitia abſque ulla rationali cauſa, veluti in melancholicis excitantur. Eſt etiam quando pili ex conſuetis locis defluant, & in non conſuetis repullulent, eod. Ariſt. teſte, *ubi ſupra*. Dorſum tactu frigidum perſentiri tradunt aliqui, collum verò calidum, *Aët. ſerm. 16. cap.* 8. Alia quoque recenſere poſſem ſigna prægnantiam indicantia, quæ brevitati ſtudens omitto; cùm aliàs non magni momenti ſint, ac minùs fallacia & tutiora exiſtant, quæ commemoravimus: quorum profectò alia ab aliis auctoribus adduntur, nonnulla experientiâ habentur, præcipua verò ab Hippocrate proponuntur *in libb. de genit. de ſuperfœt. de ſteril. & in aliis*, quæ ad mulieres ſpectant; a Galeno ſparſim *in multis locis*. ab Avicenna 21. *tertij, tract.* 1. *cap.* 13. ab Aët. *ſerm. 4. capite* 8. *libro* 4. à Raſ. 22. *Contin. tract. 6. cap.* 1. & ab aliis omnibus practicis, præſertim verò ab iis, qui de mulierum morbis, aut de iis, quæ ad mulieres pertinent, ſcripſerunt in propriis capitibus de Prægnantia; exquiſitiùs tamen, quàm ab alio quocunque, & copioſiùs à Marinello *de medic. mulieb. lib. 4. cap. 2.*

18 Cæterùm experimenta, quæ ad ejus rei periculum faciendum proponuntur, ſicco, ut ajunt, pede datâ operâ pertranſire in animo habebam, cùm & minùs tuta, & omnino fallacia eſſe & experientia docuerit, & ſupra jam a nobis ipſis firmatum ſit;

cum

cum tamen nonnulla eorum nobis ſeſe offerant, quæ
experiri abſque ullo prægnantis incommodo licet
(quanquam & hæc ipſa pati fallacia non deſtitui
ſcio) volens proponam, quorum primum Hipp. *eſt in
lib. de nat. mulier. verſ. fin.* ubi hæc habet.

19 *Si periculum facere velis in muliere, prægnans ſit
necne, terra Ærythrea, aut rubrica oculos illine, ſi me-
dicament. intrò ſubjecerit. prægnans eſt, ſin minùs, mi-
nimè.* Quid verò ſit terra Erithrea, aut Eretria, non
ſatis conſtat: cùm nullus recentiorum adhuc determi-
naverit, quantùm ego venari potui, & teſtatur etiam
Cæſalpin. *de Metal. lib. 1. cap. 11.* de ea mentionem
habet Dioſc. *lib. 5. c. 128.* eamque duorum generum
eſſe tradit; alterum colore vehementer albo, alterum
cinericio. Eretriam oppidum fuiſſe Eubœæ conſtat
20 ex Plinio, unde fortaſſe ea terra advehebatur. Rubri-
cam verò, licet non omnino notam, non tamen ut
prædicta Eretria terra ignotam, volunt terram eſſe
21 rubram, qua lignarii fabri lineas ducunt, atque inde
rubricas nomen deduxiſſe quod hac terra olim no-
tabantur, dicitur verò hæc rubrica fabrilis; nam &
altera eſt, quæ Synopica appellatur, quod ex Synope
Cappadociæ, vel Galatiæ urbe ad Pontum Euxinum
ſita, & magni illius Mithridatis patria, teſte Herod.
22 *in Clio, ſeu lib. 1.* antiquitùs aſportabatur, & hanc
Matthiol. *in Dioſcorid. lib. 5. cap. 71.* Bolum Armen.
vulgarem eſſe tradit. Addit Cæſalpin. *ubi ſuprà* ex
Dioſcor. tertium rubricæ genus, quod terram Lem-
niam eſſe dicit, *cap. 1*;. de qua verò intellexit Hipp.
mihi non conſtat: utramque uſurpari poſſe mihi per-
ſuaſerim: non multùm enim inter ſe fortaſſe mani-
feſtis qualitatibus differunt.

23 Aliud experimentum ponitur à Mizaldo, & reci-
tatur à VVecKer. *lib. ſecret. cap. de morb. venir.* & eſt
tale: Mulierem in æreo vaſe urinam reddere cura, &
noctem unam acum ferream, ac perpolitam in vas
immerge urinam prædictam continens: ſi prægnans
eſt, acus maculis rubris diſtinguetur; ſin minùs, ni-
greſcet, vel ferruginea, aut æruginoſa evadet.

24 Tertium experimentum eſt Fernel. Pathol. *lib. 6.
cap. 17.* qui, ſi prægnantis, inquit, urina vino miſcea-
tur, elixarum fabarum juſculo ſimillima evadet.
Huic experimento addit Varand. *de morb. mul. lib. 2.*
25 *cap. 2.* quòd ſi urina tribus diebus reſervetur, dehinc
per pannum coletur, & appareant animalcula quæ-
dam veluti pediculi, prægnans mulier eſt: debet au-
tem urina in loco Soli minimè expoſito, vaſe benè
cooperto aſſervari, ac per rarum linteolum tranſco-
26 lari. Sed de urinarum fallacia pluribus agere, inanis
opera eſſet, veluti inane eſt quicquid ex earum quali-
tate deprehendendum nobis promittunt nonnulli
auctores; non minùs enim ex urinis prægnantem eſ-
ſe mulierem quis unquam cognoſcet, quàm ſi ex
iiſdem urinis intimas, atque occultas ejuſdem mu-
lieris cognitiones expiſcari velit; & deridendi ſunt
tanquam falſi impoſtores, audaces illi, ac omninò
imperiti Medici (nam ſemper audacia, vel impuden-
27 tia ignorantiam concomitatur, Hippoc. teſte *in leg.*)
qui ex urinæ ſolius inſpectione tale quid ſe conjice-
re jactant: quibus tamen ſi neſciis urinas virorum, aut
brutorum conſpiciendas objicies, prægnantiam
etiam in viris, ac brutorum maribus præſentem eſſe
judicabunt, quod quidem plures docti viri teſtantur,
ex quibus ſatis ſit adduxiſſe Valleſ. *contron. Med. lib.
3. cap. 28.* Joub. *lib. 4. Error. popul cap. 3.* Salvian. *de
Vrin. lib. 2. cap. 8. in fin* Fortun. Fidel. *de Relat. Med. c.
4. Merc. in lib. della Commare lib. 1. cap. 10. & lib. 2.
Err. pop. cap. 29.* Plater. *Quæſt. Med. Parad. n. 69.* qui
omnino Medico indignum exiſtimat, ut tale quid
jactare audeat.

Sed addunt nonnulli his experimentis etiam ſub- 28
ſequens: Sanguinis prægnantis mulieris, vel quam
prægnantem eſſe ſuſpicamur, guttæ aliquot in aqua
ponuntur: quod ſi eæ fundum petant, ſalva res eſt;
ſin minùs, prægnans non eſt. Horum verò experi-
mentorum rationes præterquam quod difficile eſt
afferre, non eſt aptus hic locus.

Veruntamen cum jam, quoad permiſſum noſtris
viribus fuit, accuratiùs ſigna, ac indicia, quæ in pluri-
bus, & ut plurimùm in prægnantia apparent, attule-
rimus, ad ulteriora progrediamur; & quod non mi-
nus negotium faceſſit, edocendum nunc eſt, quomo-
do hæc ipſa indicia diſtinguere liceat, cùm ex præ-
gnantia eveniunt, ab iis: quæ non ex prægnantia, ſed
ex affectu quodam præternaturali, ac morboſo ſub-
oriri conſueverunt, his prorſus non diſſimilia.

Sciendum ergò, duos præcipue eſſe affectus, qui 29
prægnantiæ ſimilia de ſe indicia produnt, menſtruo-
rum ſcilicet retentionem frequentiùs, molam verò
rariùs. Addi etiam poteſt ex Hipp. *2. de morb. mul.* 30
verſ. fin. uteri clauſura, ſeu concluſio, nam & ex hac
eadem qualia prægnantibus, ad ſeptimum & octa-
vum uſque menſem contingunt. Ac menſtruorum 3
defectus deprehenditur, ſi morbum aliquem præceſ-
ſiſſe mulier confiteatur, ut febrem, viſcerum obſtru-
ctiones, & hujuſmodi; quinetiam, & cùm ex reten-
tione menſtruorum horreſcentes febricitant; molam
verè tales morbòs præceſſiſſe opus non eſt, ſed ex
ſe in ſana muliere oriri poteſt. In menſtruorum in-
ſuper retentione dolores, ac ponderoſitas quædam
in utero, ac imo ventre ſuboriuntur, quotieſcunque
tempus accedit, quò mulier menſtrua patiebatur, vel
menſtruari debebat.

Symptomata porrò, de quibus mentionem feci- 32
mus, in prægnante uſque ad quartum menſem ad
ſummum perdurare ſolent; hinc verò remitti ſen-
ſim incipiunt; in ea verò quæ menſtruorum defectu
laborat, tardiùs ut plurimùm comparent, & poſt-
quam apparuerint, non remittunt, ſed potius auge-
ſcunt, quouſque Natura, aut arte menſtrua, ac con-
ſueta purgatio procuretur. Quin & in non præ-
gnantibus inæquales apparent horrores ex men-
ſtruorum retentione & lumborum, colli, ac capitis
dolores, faciei verò pallores, oculorum contractio-
nes, pupillarum claritates in non prægnantibus vel
omninò non obſervantur, vel longo poſt tempore:
nam pallor, & oculorum contractiones in prægnan-
te ob id fiunt, quia fœtus meliorem ſanguinem à 33
matris venis exugens, matris corpus veluti exangue
relinquit: at in ea, quæ menſtruorum defectu, non ex
prægnantia laborat, tantùm abeſt ut hoc eveniat,
quòd potiùs contrarium accidit, remeat enim teren-
rus ſanguis ad ſuperiores venas, unde eſt, quòd ex
menſtruorum retentione nonnullas pinguiores, non
tamen coloratiores evadere videbis. In non prægnan-
te etiam gravitas in pudendis, & imò ventre appa-
ret, nec dolor lenis, ut in prægnante, ea loca occupat,
ſed aliquando multò acerbior.

Mammas etiam conſideranti, & univerſi corporis 34
venas in prægnante, una pars altera magis tumet, do-
let, ac livet, & magis ſolida viſitur, inſigniores que
venæ, ac nigriores in una parte, quàm in altera viſun-
tur, prout fœtus in dextra, vel ſiniſtra magis parte
commoratur, prout mas, aut fœmina eſt, prout cali-
dior, aut frigidior, niſi gemini in utero ſint, quod ta-
men rariùs fit: at in ea, quæ non menſtruatur ex mor-
bo, æqualiter una atque altera mamma, & una atque
altera pars dolet, ac tumet, pariterque patentes, & ni-
gras venas habent. Licet negari non poſſit, aliquan-
do etiam remeantem ab utero ſanguinem in non

prægnante ad ſuperiora,magis ad has, quàm ad illas
partes tendere,minimum magis ad dextras, quam ad
ſiniſtras, & è contra.
35 Prægnans coitum odio habet, aut ſaltem ejus de-
ſiderium in ea languet; ea verò, quæ menſtrua pur-
gatione deſtituitur, ejus deſiderio magis flagrat ob
retentum ſanguinem, corpus parteſque genitales
calefacientem, ac multò quam antè libidinoſior eſt,
præcipuè ubi ſanguis calidior ſit,& acutior.
36 Tumor denique ventris in prægnante ſenſim, ac
ſecundùm temporis rationem, & abſque ullo gravi-
tatis ſenſu,aut moleſtia increſcit,ubi autem menſtrua
extra graviditatem retenta fuerint,tumor nec pro ra-
tione fit, nec citra gravitatis ſenſum,ac moleſtiam,
quin etiam non niſi longo poſt tempore,& tunc pau-
corum dierum termino multò magis, quàm pro ra-
tione augeſcit, quia in prægnante ſenſim,ac quoti-
die ſanguis ad uterum fertur,Hippocr.*in lib.de Nat.*
Puer. In defectu verò menſtruorum, vel ſanguis ad
ſuperiora irrepens ventrem inanem relinquit, vel in-
terdum impetu quodam ad conſuetas vias ruens ſu-
bitaneum tumorem excitat. Inſtante porrò purga-
tionis tempore, & à copia ſimul,& à mala ſanguinis
qualitate ſtimulata Natura impetum faciens dolores
acerbiores excitat, corporis rugitus moleſtant, re-
num dolor,& gravitas, mammarumque inſuper, &
pectoris dolorifica ſenſatio, aliquando etiam urina
copioſior redditur,Naturâ per vias urinæ ſuperfluen-
tis humoris portionem demandante.
37 In menſtruorum quoque retentione tumor, ſi ap-
pareat vel inanior eſt,vel multò magis,quam par ſit,
durus,& protenſus, venter etiam percuſſus interdum
ob collectam ventoſitatem reſonat; quòd ſi motus
aliquis perſentiatur,(nam & ſæpe nullus perſentitur)
38 is non continuus eſt,ſed per intervalla, & abſque ra-
tione excitatus, Motus enim fœtûs ſtatis quibuſdam
dici horis facilè percipitur.& maximè diluculo,cùm
mater ipſa novi alimenti indiga, ſuam indigentiam
fœtum experiri cogit;unde etiam aliis horis fœtus
motu ſe magis prodit, ſi mater nimis jejuna perma-
neat. De motu tamen hujuſmodi dicebat Hipp. *in*
lib de ſterilibus, quòd ſi tranſacto tertio, aut quarto
menſe nullus percipiatur motus, hic certè morbum
adeſſe aliquem ſuſpicaberis.
39 Ex eadem motus varietate poteris molam à præ-
gnantia diſtinguere; præterquam quòd muliere ſe ad
alteram partem convertente, ſimul etiam Mola ve-
luti pondus ventri inhærens convertitur, ac prolabi-
tur;lac in mola non innaſcitur,quod etiam Hippocr.
ubi ſuprà teſtabatur; non innaſcitur, inquam,debito
40 tempore,& cùm naſcitur,pauciſſimum,ac pravæ om-
ninò qualitatis eſt, & colore lividius. Teſtatur enim
Salius *in annot.ad Altom.pract.c.*155 in mola expe-
rientia compertum eſſe, & motum apparere, & lac
etiam in mammis colligi,ut ſuprà repetii.
In prægnantia, ut dixi, nullus eſt in ventre gravi-
41 tatis ſenſus: nam conceptus naturalis eſt quaſi pars
ipſius matris, & dicitur portio viſcerum matris, *l.*
42 *Temporibus*, §. *ex hoc reſcripto.ff.de Ventr.inſpic.*§.*ſi*
*quis Ancillam.de leg.*Gloſ.*in l.ſi prægnans,ff.de Evict.*
Iaſ.*in l.Inter ſtipul.* §. *ſi quis ancillam.n.*2. *ff.de verb.*
oblig. Port *in prædict.*§.*ſi quis ancillam n.*3 *tit.de le-*
gat.,& jure; quia fœtus ſeu conceptus in utero reſ-
43 pondet proportione fructibus arborum, Gal. 11. *de*
*ſimpl med. fac. cap de ovis claſſ.*5.*&*4. *Aphor.*1.*extr.*
*ord claſſ.*Plutarch.*ex ſententia Stoicorum,l.*5.*de plac.*
*Philoſoph.c.*15.licèt *in l.falcidia la* 2.*ff.ad l.Falcid.*&
ibi Gloſſ.negaverit partum ita eſſe partē matris,ſicut
44 fructus pendentes ſunt partes arboris;quod & ex no-
ſtris firmabat Theophr. *de cauſ.plant.lib.*1.*cap.*1. ſed
fortaſſe diverſus eſt ſenſus.Satis nobis ſit,quòd cùm
conceptus ſit veluti pars ventris,mirum non eſt,ſi illum
minime gravet,nam,ut Lucr.*lib.de Rer.Nat.*canebat.
Et ſua cuique homini nullo ſunt pondere membra.
Nec caput eſt oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus ſentimus ineſſe.
Mola verò, quia eſt quid morboſum, nec ideircò 45
eſt,aut dici poteſt pars ventris,id idcircò illum maxi-
mè gravat,& indies gravitas illa adaugetur,ſi & ipſa
mola mole increſcat.
Præterea tumor vētris in mola renitentior,ac durior
eſt,& ſi illum comprimas,manum effugere comperies,
ut apoſtemata,quæ folliculo veſtiūtur,factitare ſolēt.
Alia inſuper ſunt indicia,quæ poſſunt adminicula- 47
ri,mulierem in utero molam,non autem vero habere
conceptū,ut ſi cum viro eodem per plures annos ſte-
rilis cōmorata eſſet,ſi annoſa jam ſit,aut vir ejus va-
letudinarius diu vixerit,aut longo morbo laboraverit; 48
ex his enim paucum,ac morboſum ſemen decidi ne-
ceſſe eſt,quod quia ad generandū minimè aptum eſt
& mulieris fortaſſe uterus concipiēdi avidus,ab ute-
ro quidē excidit,interim utero proprium mulieri ſemē
concipiente ut Deo dante in *ſeqq.quæſt.*patefiet. Sic
etiā,ſi conſtet virum ſuum naturâ ſterilē extitiſſe,mu-
lierem autem fœcundā ac ſanguine multo refertam,
calidi temperamenti:vivida enim Natura potius ali-
quem conceptum,quam nullum procreare ſtudet.
In lac præbentibus mulieribus denique prægnan- 49
tia deprehēditur,ſi cum iis ſymptomatibus,quæ præ-
gnantibus ſuper venire retulimus mammæ extenuen-
tur, abſque hoc quod menſtrua in ſolita quantitate
appareant,nam aliàs ſolent tantiſper fluere cùm con-
cipiunt;ſi lac imminuatur, ac tenuius, & aquoſius,&
magis pravæ qualitatis, ac coloris efficiatur & ſi cæ-
tera eveniant, quæ alii prægnantibus evenire nar-
ravi: nam in lac præbentibus hæc multò faciliùs ap- 50
parere conſueverunt,ex eo quòd faciliùs eorum cor-
pus pravis repleatur humoribus,ac ſpiritibus & ſan-
guine vacuum non ex prægnantia ſolùm,ſed ex lactis
exhibitione promptius reddatur.

PARS SESVNDA.

DE SVPERFOETATIONE

SUMMARIUM.

1 *Nonnulli negarunt ſuperfœtationem.*
2 *Vterus concepto ſemine illico ſecundum os arcta-*
tur, & clauditur.
3 *Conceptio dicitur quaſi comprehenſio.*
4 *Os uteri in conceptione connivet, ut nè ſpecilli*
quidem mucronem admittat.
5 *Non datur ſuperfœtatio. Contrarium num.*11.
6 *Superfœtatio ſecundum Valverdam eſt quid com-*
mentitium.
7 *Vnde demonſtretur facta ſuperfœtatio.*
8 *Tempus partus geminorum varium eſt pro varie-*
tate temporis conceptionis.
9 *Vno eodemq; tempore concepti eodē tēpore naſcūtur.*
10 *Exemplum Valverda de tritico relatum ad ſuper-*
*fœtationem.confutatur n.*21 24.*&* 26.
11 *Superfœtationis exempla.*
13 *Prima ratio ad demonſtrandum, dari ſuperfœta-*
tionem.
14 *Gemelli ſexu diſtincti, iiſdem ſecundis non in-*
volvuntur, & cur, ibid.
15 *Maſculeum ſemen calidius, & ſiccius.*
16 *Secunda ratio*
17 *Imaginatio non agit ex electione.*
18 *Qua ratione connivente utero fiat nova conceptio.*
19 *In quibus mulieribus fiat ſuperfœtatio.ex Hipp.*
20 *Atreta quæ.*

22 *Ter*

22 *Terra proportione reſpondet Mater.*
23 *Superfœtantes multum habent ſanguinem.*
25 *Mas calidior eſt fœmina.*
27 *Cur fœminæ cæterorum animalium minùs ſuperfœtent, quàm mulier.*
28 *Canis ſuperfœtat.*
29 *Ratio cur mulier prægnans coitum admittat.*
31 *Beſtia quomodo appetant.*
32 *Finis coitus in brutis eſt conceptio.*
33 *Homo præter appetitum ſenſibilem habet etiam intelligibilem.*
34 *voluntas recto ordine quomodo moveatur ad appetendam ea quæ vult.*
35 *Superfœtatio in cane ut fiat.*

An detur Superfœtatio.

QUÆSTIO III.

DE Superfœtatione hîc agere eo nomine operæ pretium eſſe duxi, quòd nonnulli caſus evenire poſſent, in quibus & de ſuperfœtatione, an detur, & de ejus natura dubitare Juriſperitis contingat: ut ſi mulier prægnans a marito relicta juſto menſe priorem fœtum pariens, mox ab obitu mariti per longum tempus alium pareret, qui ſuperfœtatus poſt ejus obitum fortaſſe ſit, ita & de mulieris pudicitia, & de fœtus poſterioris legitimitate dubitari eo caſu
1 poſſet, & ſi alia his ſimilia contingant. Idcircò videndum primò, an detur ſuperfœtatio, cùm nonnulli negaverint dari, inter quos B. Auguſt. *lib. 5. de Civ. Dei, c. 6. nec non alij quidam DD.* referente Gl. *in l. Antiqui. §. ſed, ff. ſi pars hær. pet.* & ratio præcipua eo-
2 rum eſt, quòd uterus concepto ſemine ſupra illud ita recolligatur, ipſumque tam arctè amplexetur, & undequaque circundet, ut vacuus in ejus cavitate locus nullus maneat, ut demonſtrant omnes de ea re verba facientes, & ſenſui ipſi objiciunt Anatomici. Paræus, *ſua Chirurg. lib. 17. c.* . Andr. Laurent. Anat.
3 *lib. 2. q. 22. lib. eod. c. 4.* unde idcircò actio hæc dicta eſt conceptio, quaſi comprehenſio, Gal. *2. de ſem. c. 2.*
4 *claſſ. 1.* Addunt, quòd os interius ipſius uteri adeò comprimatur & conniveat, ut ne ſpecilli quidem tenuiſſimi mucronem admittat, ita tradente Hippo. *Aphor. 5. Aph 51.* & ibi Gal. *in comm.* cùm ergò & virili ſemini ad uterum aditus non pateat ob oſculi ipſius conniventiam, & etiamſi pateret, locus nullus vacuus in ejus cavitate ſit, qui novum ſemen admittere, ac excipere poſſit; impoſſibile videtur, ut con-
5 ceptus ſupra alium conceptum fieri poſſit, unde concludendum, non dari ſuperfœtationem.

Valverda Anatomicus Hiſp. *ſua Anat. lib. 3. c. 14.* non ſolùm ex his dari poſſe ſuperfœtationem apertiſſimè negavit, ſed tanquam quid commentitium
6 riſu excepit. Gratam verò mirum in modum mihi, multiſque doctis viris rem feciſſet, ſi una aut altera ſaltem probabili ratione, vel argumento ſuam aſſertionem munivisſet: etenim neque ipſe Valverda, neque alius quiſquam eorum, qui ſuperfœtationem dari nolunt, quòd ſciam, ullam ſuæ opinionis rationem, præter à me ſupra commemoratam, in medium adduxit; Valverda tamen allatis in contrarium experientiis reſpondere conatur, ut ſequitur.

7 Qui enim ſuperfœtationem fieri poſſe concedunt experientia demonſtrant, eveniſſe interdum, quòd mulier, fœtu in lucem emiſſo, intra menſem, aut intra longius ſpatiũ alterum fœtum pepererit, qui nonniſi ex nova conceptione ſupra priorem celebrata generari potuit: nam tempus in uterinis fratribus vă-
8 rium eſt, ut varium fuit tempus eorum conceptionis. Fernel. Phyſiol. *lib. 7. c. 12. in fin.* & qui eodem tempore ſunt concepti eodem tempore naſcuntur, ita firmante Hippocr. *in lib. de Superfœt.*

Huic experimento reſpondet Valverda, hoc in 10
hominib. & fortaſſe in aliis quibuſcunque animalibus, quæ ſuperfœtare creduntur, non aliter evenire, quàm accidere indies conſpiciamus in grano aliquo tritici: ex hoc etenim ſi plures ſpicæ pullulaverint, una quidem citiùs, altera verò ſerius matureſcit, & una ad perfectionem perducitur, altera vacua, & infructuoſa remanet: ſic, & non aliter, inquit ille, in propoſito caſu; ex uno namque, eodemque ſemine, cum in plures partes funditur, plures fœtus generantur, & qui validior eſt, & ex potioris ſeminis parte creatur, caloremque ſortitur vegetiorem, ad ſe nutrimẽtum alliciens, alterum alimento deſtitutum relinquens, in cauſa eſt, vel quòd nullo modo, vel quòd multò ſerius augeſcat: unde pariente muliere, vel debilior hic fœtus in utero remanet, cùm adhuc perfectionem completam expectare illum oporteat; vel cum priori ab utero non adhuc perfectus excedit; nos autem tunc imaginamur, inquit ille, poſteriorem hunc fœtum poſterius fuiſſe conceptum, cùm tamen uno eodemque tempore ſub uno eodemque ſemine tam poſterior hic, quam prior ille fuerit generatus.

His tamen in contrarium adductis non obſtanti- 1
bus, licet ſatis apparentem rationem continere videantur, niſi meliora in medium afferantur magnorum virorum auctoritatibus non eſt obſtandum, cùm claſſici, ac pene omnes auctores ſuperfœtationem admittant. Hipp. *in lib. de ſuperfœt. & 7. Epidem.* 12
Ariſtot. *4. de Gener. Anim. cap. 5. & 7. de hiſt. anim. c. 4.* Averr. *4. de Gener. Anim. cap. 7.* Plin. *Nat. hiſt. lib. 7. cap. 11.* Solin. *de ſit. orb. terr. c. 3.* Avic. *21. 3. tract. 1. cap. 17.* Raſ. *22. Comin. tract. 6. cap. 1.* Fernel. Phyſiol. *lib. 7. cap. 12. in fin.* Bonacciol. *in Ennead. mul. cap. 3.* Maſſ. *Epiſt. Med. Epiſt. 25. per totam.* Silvatic. *Controv. Medic. contr. 81. per totam.* Pareus. *lib. 24. cap. 52.* Rouſſet. *de part. cæſar. ſect. 6. c. 7.* Hucher. *de ſteril lib. 3. tit. de ſuperfœt.* Bauhin. *in append. ad. dictum tract.* Rouſſ. Joubert. *lib. 3. Error. popul cap. 1.* Andr. Laurent. *Anatom. lib 8. quæſt. 22* Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 10. Problem. 7.* & alii quamplurimi. Quin etiam & admittunt ipſæ Leges in *l. Antiqui §. ſed ff. ſi pars hæred. pet. in l. Cum quidam §. ſuum hæredem. ff. de acquirend. hæreditat.* & *ibi* Gloſſ. Paul. *num. 3.* & Alex. *num. 3.*

Extant quoque plures hiſtoriæ ejus rei veritatem atteſtantes, quas in unum congeſtas habes apud SchencK *Obſerv. ſuar. lib. 4. tit. de ſuperfœt.* inter quas etiam à Plinio commemoratas reperies, in quarum numero ex hiſtoria Herculis, & Iphicli, de qua Heſiod. *in Herc. clyp.* his verbis:

Illa à Deo pariter victa, & ab homine longè optimo;
Thebis ſeptem portas habentib. geminos peperit pueros,
Haudquaquam eadem ſapientes, quamquam fratres eſſent.
Alterum equidem inferiorem, alterum autem longe præſtantiorem virum:
Sævum, ac validum, vim Herculanam,
Hunc quidem ſubiecta nubium offuſcatori Saturnio;
Iphiclum autem haſtarum concuſſori Amphitrioni.

Quos verſus ad maiorem legentium gratiam ex alio authore in Latinam linguam hexametris verſibus redditos apponere, hic non abs re eſt: habent ergo ita

Sic quæ ignara Iovis thalamum, reducique marito
Indulſit ſeptem claudentia mœnia portas,
Ornavit duplici partus genialis honore;
Et fratres una geminos produxit ab alvo,
Nec quicquã hos animo ſimiles, nec pectore quicquã
Dotibus hic minor ingenii, virtutibus alter.
Alcides, melior, pugnax, interritus, atrox.

Hunc compreſſa Deo, ſuperumque hominumque po-
tente.
Aſt alium peperit mortali juncta marito.

De ea etiam te Plaut. *in Amphitr. in prologo*, in perſona Mercurii:

Nunc, de Alcumena, ut rem teneatis rectùs,
Utrumq; eſt gravida, & ex viro, & ex ſummo Iove.

Quod etiam probare poſſunt carmina *Ovid. lib.* 11. *Met. fab.* 8. ubi ex Apolline, & Mercurio Chionem gemellos concepiſſe narrat hoc modo:

Ut ſua maturus complevit tempora venter;
Alipedis de ſtirpe Dei verſuta propago,
Naſcitur Autolycus, furtum ingenioſus ad omne,
Qui facere aſſuerat, patriæ non degener artis,
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Naſcitur è Phœbo (namque eſt enixa gemellos)
Carmine vocali clarus, citharaque Philammon.

Sed apud ſuprà citatum Heſiodum ſuperfœtationis aliud rarum quidem exemplum, niſi fortaſſe fabuloſum exiſtimes, habes, quod & huc transferre non gravabor: eſt autem hiſtoria Muſarum, de quibus ille ſic cecinit:

Muſa Olympiades compti Iovis Ægide nati,
Mnemoſyne ſoboles, oblivio certa malorum,
Curarumque quies, ſacris has mater in oris
Pieria magno peperit commixta Tonanti,
Mater Eleuteris præerat, cui Iupiter alto
Haud Divum præſente novem ſub noctibus haſit.
At poſtquam multas annus fuit actus in horas,
Et ſua cœperunt afferre pericula menſes,
Ecce novem ad numerum nocturni pignora furti
Uno Mnemoſyne peperit pulcherrima nixu
Læta puellari fœtu.

Sunt & aliæ, ut dixi, quamplurimæ ſuperſœtationis hiſtoriæ, quas omnes recenſere ſupervacaneum eſſet, præſertim cùm eas habeas apud Schenckium, ut ſuprà dictum eſt. Sed inter omnes notatu digniſſima hiſtoria recenſetur ab Herc. Saxon. *in ſua Med. pract. lib.* 4. *c.* 23. quam apud ipſum vide, eſt enim ejus rei veritatem maximoperè comprobans. Sed mirari ſubit Æmilium Pariſanum, qui *lib.* 2. *Nobil. exercit. c.* 8. *exercit.* 1. in eam venit opinionem, omnem multiplicem conceptum non uno aliquando coitu, ſed ſemper per ſuperfœtationem fieri; contra manifeſtum Hippocratis decretum infrà citatum, & communem Medicorum omnium conſenſum: ſed conveniens omninò erat, Pariſanum Hippocratis auctoritati ſatisfacere, quâ non ſolùm convincitur, ſed etiam ipſa experientia, cùm videamus, Mulieres unico coitu compreſſas gemellos parere; ſed & caniculas non niſi unico coitu comprimi permiſſas, plures fœtus parere certum eſt, Adde quòd differentia illa intercedens inter conceptos unico coitu, & diverſo, multò magis illum convincit, cùm conſtet unico coitu conceptos ejoſdem ſexos unica ſecundina includi, conceptos autem diverſo coitu etiam ejuſdem ſexus habere ſingulos ſuas ſecundinas.

13 Nec ad demonſtrandum, dari ſuperfœtationem deeſt nobis unum, aut aliud argumentum: cùm enim non modò geminos variare aliquando in tempore naſcendi comperiamus, ita ut unus celeriùs, aut tardiùs alio, per octo decemve, aut plures dies naſcatur, ſed etiam videamus unumquemque eorum ſuis propriis ſecundinis involvi, omni proculdubio dicendum videtur, quòd hæc varietas tam in tempore naſcendi, quam in ſecundinis non aliunde originem habere potuerit, quàm ab ipſa generationis varietate, quia nimirum ii, qui in uno eodemque involucro includuntur, eadem hora & ex eodem ſemine concepti ſunt; ii verò, quorum unuſquiſque ſuo involucro donatur, neque eadem hora, neque eodem coitu, neque ex eodem ſemine ſunt generati. Ea autem differentia non ſolùm experientia manifeſta ſit, ſed etiam Hippocratis teſtimonio firmatur *in lib. de ſuperf.* cui aſſentiuntur Fernel. Pareus, Laurent. & alii *locis ſuprà citatis* quanquam Hippocr. contra propriam ſententiam *in lib. de Nat. Puer. in fin.* videtur affirmare, quòd etiam gemelli, hoc eſt, uno Veneris congreſſu geniti, non uno, ſed quilibet ſuo involucro claudatur: quomodo verò hæc Hippocr. contrarietas ſalvari poſſit, ut liberè fatear, non video. Neque Rorarius: qui omnes Hippocratis contradictiones animadvertit, hanc adnotaſſe videtur. Ego autem in hiſce rebus majorem fidem recentioribus habeo, nam & quotidiana experientia hoc ipſum firmat. Nulla ergo videtur aſſignari potior ratio hujus varietatis, nimirum cur aliquando gemelli unâ, eademque ſecundinâ includantur, interdum verò uterque eorum propriam habeat, niſi ſuperfœtatio, & varietas temporis in conceptione. Nam in iis, qui non ejuſdem ſexus ſunt, (qui nunquam iiſdem ſecundinis involvuntur) ſatis apparens ejus rei ratio aſſignari poteſt, ſi dicatur, cauſam
fuiſſe ſeminis ipſius heterogeneitatem, ſeu partium 14
diſſimilitudinem, maſculeum enim ſemen calidius,
& ſiccius eſt, fœmineum verò frigidius, & humi- 15
dius; unde non ſolùm illud in partes findi neceſſe fuit, ſed etiam multum diſgregari ob partium contrarietatem, ac utramque partem ſeorſim unam ab altera in utero foveri, & ad actum reduci, quia maſculeum plurimùm in dextram uteri partem, fœmineum in ſiniſtram incidere contigit; unde multum invicem ſeparari eas ſeminis partes omnino oportuit: ſed hæc ratio vix poteſt habere locum, ubi gemelli ambo ejusdem ſexus ſunt. Unde ex his patet, non eſſe neceſſe in geminis eſſe eadem momenta conceptionis, quod voluit D. Auguſt. *lib.* 5. *de Civ. Dei, cap.* 6. à Budæo relatus *in annotation. ad citat. l. Antiq.*

Præterea gemelli, hoc eſt, eodem congreſſu geni- 16
ti, ſimillimi ut plurimùm eſſe conſueverunt: unde cùm duos viros inter ſe maximè convenire dicimus, eos gemellos eſſe pronuntiamus, hoc eſt, valde ſimiles. Horat. *epiſt. lib.* 1. ad Fuſcum:

—— Hac in re ſcilicet una
Multùm diſſimiles, ad cætera penè gemelli.

Tradunt autem ejus rei rationem Hipp. *lib.* 1. *de Diæta*, & Ariſt. *loc. ſupr. cit.* & *alii pleriqae*: ac de ea verba faciemus, Deo favente, *in titulo ſeq. de ſimilitudine Natorum.* Sed hæc ſimilitudo non reperitur in iis, qui gemelli non ſunt, neque uno Veneris congreſſu concepti: manifeſtiſſimè enim apparet hoc, cùm aliquando natorum alterum mulieris viro ſimilem, alterum verò adultero fuiſſe, compertum habeamus, ut patet in hiſtoria Herculis, & Iphicli, quorum alter, ut ſuperiùs ex Heſiodo retulimus, Jovi, alter verò Amphitrioni ſimilis natus eſt, & in Autolyco, & Philammone, quorum alter Mercurii, alter Apollinis effigiem referebat, & in hiſtoriis relatis ab Ariſt. *ubi ſuprà*, & à Plin. *loc. ci.* & in aliis cumulatis per Schenc. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de ſuperf.* Ne- 17
que enim hanc diſſimilitudinem poſſumus in imaginationem rejicere, quia non eſt major ratio, cur imaginatio in unum, non verò in alterum operata fuerit, cùm non agat ex electione, ut *tit. de ſimil.* longioribus demonſtrabo.

Sed ad rationes in contrarium adductas dicamus 18
quòd etiamſi uterus, ubi ſemen conceperit, illud arctiſſimè amplectatur, & undequaque circumambiat, ſi tamen mulier coitu utens ex eo ſummâ percipiat
dele

Digitized by Google

delectationem,uterus ingenti illa voluptate ittericus
quaſi obviam iruenti ſemini,non minùs ac in prio-
ri conceptu antea fecerat,hiante ſeſe offert ore,ut ea,
qua flagrat virilis ſeminis aviditate,ſeſe explear:at-
que ratione ejus corpus quatenus per longum arcta-
ri,& per latum dilatari poteſt,irruenti ſemini locum
aliquem præbere.
19 Quanquam vult Hipp. *in ſæpius citato lib. de ſu-
perfæt. in princ.* in iis mulieribus ſuperfœtationem
fieri, in quibus poſt conceptum priorem uteri oſcu-
lum hiârit,& non perfectè clauſum fuerit. Quomo-
docunque tamen ſeſe res habeat, illud veritatem ha-
bere notum eſt,quasdam fœminas, quæ Atretæ,vel
20 imperforatæ vocantur , quòd illis membrana ante
uteri os obtendatur , ingreſſum ſemini ut plurimùm
prohibens, aliquando concipere , de quibus dicebat
Hippocr. quòd in partu pereunt. Unde non adeò
mirabile eſt, quòd etiam uteri oſculo connivenre,ſe-
men ad uteri ipſius cavitatem perveniat , præſertim
cùm (ſi mulier maximè coitum appetierit) poſſit in
attrahendo ſemen virile,& proprium expellendo,fa-
cili negotio tantiſper dehiſcere.
Et ad exemplum , quod Valverda objiciebat de
ſpicis ex uno,eodemque tritici grano emergentibus,
21 quarum una celerius altera matureſcit , ex quo vult
idem evenire in fœtibus , qui licet uno eodemque
veneris congreſſu,ex uno eodemque ſemine fiant,ta-
men unus altero celeriùs ad perfectionem pervenit,
& celeriùs etiam naſcitur ? Reſpondeo , diſparem
omninò eſſe rationem;nam cùm plures ſpicæ ex uno
eodemque grano pullulant , non poteſt omnibus æ-
qualiter ab ipſo grano alimentum ſubminiſtrari,un-
de eſt,quod quædam ad maturitatem citò, vel debi-
to tempore perveniat, quædam verò vel ſerò admo-
dum, vel nunquam ; non tamen idcircò dici poteſt ,
quòd iis ſpicis , quæ maturationem non ſunt aſſe-
cutæ,defecerit à terra alimentum, ſed à ſemine ipſo,
quod non poterat à terra tantum alimenti attrahere,
quantum omnibus æqualiter ſubminiſtrare erat ne-
22 ceſſarium. In caſu autem noſtro terræ proportione
reſpondet ipſa mater,teſte Hipp. *in lib de Nat. Puer.*
ſemen verò in plures partes diviſum reſpondet pro-
portione pluribus tritici granis,& non uni tantùm;
ita ut quemadmodum unum tritici granum ſeorſim
pullulans non impedit aliud granum, quò minùs ſuas
ſpicas ad maturitatem perducat,quia terra,quantum
eſt ex ſe , unicuique ſufficiens alimentum ſuppedi-
tat, ſic etiam & in matris utero ſemen , quod in una
parte conceptum fuerit , aliud adoleſcere minimè
prohibere poteſt;nam mater utriſque , & etiamſi in
plures partes diſcinderentur , ſufficiens poteſt præ-
bere alimentum , ut quotidiana experientia demon-
ſtrat;& argumento eſſe poteſt,quòd ubi fœtus in u-
tero manet ,multum illi ſanguinis ſuperfluit , quod
dehinc in partu expurgatur,teſte Hipp. *in lib de Nat.
Puer. in principio.* quod multò magis veritatem ha-
23 bere poteſt in caſu noſtro , cùm ſuperfœtantes mu-
lieres multo ſanguine abundare ſoleat , unde etiam ſi
utero gerant, tamen menſtruas purgationes patiun-
tur ut teſtatur Avic. 21. *tertii, tract. 1. cap. 17.* & con-
firmat Marinel. *de Med. mul. lib. 3. cap. 4.* & Hucher,
lib. 1. de ſterilit. cap. de ſuperfœtat. Adde etiam, quòd
ſuperfœtatio non niſi in primis quadraginta die-
bus contingere conſueſcat utplurimùm , in quo
tempore præſertim multum ſanguinis ſuperfluit
priori conceptui. Itaque impoſſibile eſt , quòd al-
ter ex conceptibus univerſum matris ſanguinem in
ſui alimentum abſumat , ex qoo poſteriorem adole-
ſcere non permittat. Multùm verò contra Valver-
24 dam urgere videtur ſequens ratio , ſiquidem ſi veri-
tatem illud haberet , quòd fortior conceptus imbe-
cilliorem adoleſcere non permitteret , hoc maximè
locum haberet,ubi gemelli ſexu diſpares eſſent:nam
cùm mas absque dubio calidior ſit fœmina , ac ple-
rumque ſit fortior , omne alimentum ad ſe alliceret, 25
& ut plurimum,cùm gemelli ſexu diſtincti naſcuntur
fœmina in abſoluta in lucem exiret,cùm tamen con-
tra quotidiana caperientia nos doceat, quippè cùm
naſcantur gemelli ſexu diſtincti,quorum uterque pa-
riter abſolutus conſpicitur. Adde , quòd multò fre- 26
quentiùs,quam nunc accidat, illud evenire in gemel-
lis conſpiceremus ; tamen rariſſimè , quia rariſſima
etiam eventu eſt ſuperfœtatio, gemellorum alterum
perfectum, alterum imperfectum , & unum quidem
citiùs,alium verò ſeriùs naſci videmus. Dari ergò ſu-
perfœtationem ex his concludamus ; alii tamen ad
eam demonſtrandam meliora adducant , ſi hæc mi-
nùs arridere videantur. Sin autem plura de ſuperfœ-
tatione deſiderat J C. Budæum habet de his agen-
tem *in l. Antiq. jam alias citat. in Annotationibus*
Sed antequam hinc diſcedamus, pro Medicis , ac 27
Philoſophis præcipuè videndum , cur præ cæteris
fœminis (paucis quibusdam exceptis , nam canem 28
ſæpe ſuperfœtare firmat Fernel. *loc. cit. & alii*) mu-
lier faciliùs ſuperfœtet ; licet in muliere rarò id eve-
nire voluerit Ariſt. 7. *de hiſt. anim. c. quarto*, contrà ve-
rò in lepore evenire voluit, *lib. ſexto ejusd. capite 3.*
ſed cùm hoc in fœmina evidentem habeat rationem,
quia nimirum etiam prægnans marem admittit ,
& coitu delectatur , videndum , cur mulieri magis, 19
quàm cæteris fœminis illud accidat , cui interroga-
tioni nullum fortaſſe aptius reſponſum dari poteſt,
quàm quod dedit Popilia Poppia, ſeu mavis, Poppe-
ja M. Agrippæ filia , à multis auctoribus relatum;
erat verò,quòd cæteræ fœminæ beſtiæ ſint:quod re- 30
ſponſum totam quidem rei naturam comprehendit.
Cæteræ namque fœminæ , qui beſtiæ ſunt ,per 31
ſenſibilem tantummodò appetitum moventur ad ap-
petendum , qui à natura ſola regitur , & per eum ea
ſolùm appetuntur , quæ ad ipſius Naturæ conſerva-
tionem requiruntur;unde eſt , quòd animali finem à
Natura ſibi deſtinatum adepto , illicò appetitus ille
quieſcit,& ea de re , cùm in illis finis coitus ſit con- 32
ceptio,non ampliùs,cùm conceperunt , coitum ap-
petunt. In homine verò præter ſenſibilem appeti-
tum,qui à Natura regitur, reperitur etiam intelligi- 33
bilis, qui Naturæ minimè ſubjacet , & quo non ſo-
lum ea vult,quæ ſibi peculiaria ſunt,ſed ea quoque,
quæ cæteri appetitus ſibi ſubminiſtrant:Etiamſi er-
gò inferior,ſive ſenſibilis appetitus ſuo fine potitus
quieſcat, non quieſcit tamen ſuperior, ſeu intelligi-
bilis,ſi ſibi ſenſibiles ſpecies à Phantaſia , cui à ſenſi-
bus exterioribus tranſmittuntur,interim præſenten-
tur;& tunc non aliter quàm cæteri inferiores appe-
titus ,nec alia ad appetendum inſurgit , eademque ,
quæ ipſi volunt, proſequitur;quod quidem non niſi
tunc evenit,cùm hujusmodi intellectualis appetitus,
qui voluntas dicitur,non ſecundùm debitum , ac re-
ctum ordinem movetur:cùm enim rectè , & ſecun- 34
dum ſui naturam movetur,à ſolo intellectu ad appe-
tendum excitatur , ut alibi dixi. Canis verò , aut ſi 35
quod aliud animal eſt quod ſuperfœtet,& idcircò hoc
peculiare habent, quia fortè non unicâ conceptione
implentur:unde non integrè quieſcit eorum ſenſibi-
lis appetitus , quia non integrè ſuo fine potitus eſt ;
neceſſe verò habebat canis, ad ſuæ ſpeciei conſerva-
tionem,ut unicâ vice plures pareret,non tamen plu-
res unico coitu fortaſſe generari in illo potuerunt,
quia mares hujus ſpeciei,quod naturâ calidi, & ſicci
ſint,paucum ſemen effundunt, aut fortaſſe alia ratio

in his eſſet quærenda, quam tamen ad præſens inve-
ſtigare minime vacat:ſed neque ſolùm in canina, ve-
rùm io aliis quoque ſpeciebus illud idem eſſet quæ-
rendum, uode non ſatisfaceret ratio de caliditate ca-
num in omnibus aliis.

SUMMARIUM.

1 *Superfœtatio quid.*
2 *Parei definitio examinata.*
3 *Quando fiat ſuperfœtatio.*
4 *Alex. in l. Cùm quidam, explanatione hallucinatus.*
5 *Text. in l. Cùm quidam, ſecundùm Alex. non loquitur de ſuperfœtatione. Confutat. n. 7. 11. 12. 13. 14.*
6 *Text. l. Cùm quidam, ſecundùm Alex. importat. quod ex una, eademque conceptione poſſint intra certum tempus plures fœtus gigni.*
8 *Superfœtatio non fit ex uno coitu.*
9 *Conceptus multiplex quomodo fiat.*
10 *Ex uno, eademq; coitu plures conceptus fieri poſſunt.*
15 *Quot dierum ſpatio poſt priorem conceptionem fieri poſſit ſuperfœtatio.*
16 *Terminus quadraginta dierum à plurib. acceptatus.*
17 *Quocunque prioris conceptionis tempore fieri poteſt ſuperfœtatio. Vide n. ſeq.*
19 *Superfœtatio rara exiſtit.*
20 *Ratio termini quadraginta dierum à multis aſſignati.*
21 *Superfœtatus conceptus quomodo poſſit augeſcere.*
22 *Paulus unde 60 dies ſuperfœtationi dicaverit.*
23 *Ex tempore intermedio partionis arguitur diſtantia conceptionis. Contrarium n. 25.*
24 *Mulier ſeptimo, nono. & decimo parit.*
26 *Gloſ. contra Alex. opinionem defenditur.*
27 *Fœtus facillimè abortiuntur in ultimo menſe.*
28 *Eadem diſtantia eſt in naſcendo inter unum, & alium conceptum, quæ fuit in eorum conceptione. ut ibid.*

Quid ſit ſuperfœtatio, quomodo & quanto tempore poſt priorem conceptionem geri poſſit.

QVÆSTIO IV.

1 S*Vperfœtatio* eſt conceptio ſupra conceptionem
facta, ut ex ipſius rei natura elicitur, & ex modo,
quo ea fit, quem tradit Hipp. *in lib. de ſuperfœt. in*
princip. & facit citata *l. Cùm quidam §. ſuum hæredem.*
ff. de acquir. hæred. Neque enim definitio à *Pareo* alla-
2 ta mihi probatur, cùm enim explicet rei naturam, ni-
ſi verborum circumvolutione eam declaret, ut ab ip-
ſo factitarum eſt. Siquidem dicentes; quòd ſuperfœ-
tatio eſt ſecunda quædam conceptio, poſſumus &
hanc ſecundam conceptionē factam intelligere poſt
prioris conceptus editionem: neceſſe ergo habet *Pa-*
rei definitio ea, quæ ibi ſequitur, declaratione, nimi-
rum, cùm ſcilicet mulier gravida iterum concipit:
nam ſuperfœtatio tunc fit, ut aliàs dixi, cùm mulier,
3 quæ jam concepit, & gravida adhuc eſt ex novo coi-
tu, ac novo ſemine, alium inſuper fœtum concipit.
Atque hinc patet error Alex. *in cit. l. Cùm quidam*
4 *ſub n. 4.* qui vel malè intellexit naturam ſuperfœta-
tionis, vel malè textum illum contra Gloſſ. opinion.
interpretatus eſt. Duo enim aſſerit ille, quorum u-
trumque, ut mihi videtur, falſum eſt, nam primò
dicit, quòd text. ille non loquitur de ſuperfœtatione,
quia neceſſum erat, quòd ex novo ſemine fieret no-
va conceptio, quod tamen inquit, textui huic mani-
feſtè repugnat, quia vir mulieris, de qua ibi, jam de-
ceſſiſſe ſupponebatur, onde non poterat mulier illa
5 ex novo coitu iterum concipere, ex quo concludit,
textum illum de ſuperfœtatione loqui non poſſe.
6 Secundò dicit, quòd intellectus ejus textus eſt, quòd
ex una eademque conceptione poſſint intra certum
tempus plures fœtus formari.

Sed Alex. ut mea fert opinio, non benè textum 7
hunc ponderavit: nam cùm ibi dictum eſſet, quòd
ei, quæ in utero habet, non licet pro humanæ Natu-
ræ conditione alium fœtum ſupra priorem formare,
additum eſt, hoc in aliquibus poſt certum tempus
prioris conceptionis evenire; non tamen textus vult,
quòd ex uno, eodemque coitu poſſint diverſis vici-
bus plures conceptus formari, ut *Alex.* inquit: neque
enim ex eodem ſemine fieri poteſt ſuperfœtatio,
quippè cùm illicò atque ſemen in uteri cavitatem
pervenit, ejusque acetabulis, capitibus nimirum 8
venarum adhæſerit, conceptus ſuccedat, & ſi in uno
tantùm loco hæſerit, neque diſcuſſum fuerit, unicus
tunc conceptus inſurgit, ſin autem in plures partes 9
ſcindatur, pleribusque locis ſeſe inſinuaverit, plures
emanant conceptus, at ſi non illicò locis adhæſerit;
tunc ſubitò nullo interjecto tempore ſemen diffluit,
& ab utero foràs exit; ſi enim abſque hoc, quòd con-
cipiatur, retineretur, illicò putreſceret, & dolores
ingentes aliquosque morbos, ac ſymptomata excita-
re poſſet, nam extra ſuum locum permaneret, neque
ab ullo calore regulari poſſet, à proprio enim neceſ-
ſariò extra ſua vaſa deſtitueretur. Argumento ſit,
quod ſemen per noctem, vel etiam per integrum
diem, imò etiam per duos retentum, & non conce-
ptum, cùm ab utero excidit, aut magis diffluens,
& ſuper excalfactum, & malè olens perſentitur. Ex
uno ergo eodemque coitu plures formari conce-
ptus verum quidem eſt, & probat Hip. *in lib. de Nat.*
Puer. in fine, ſi ita intelligas, ut omnes uno, eodem- 10
que tempore fiant, non autem in diverſis tempori-
bus, & ſucceſſivè, ita ut ex una parte ſeminis unus
conceptus nunc fiat, ex alia verò alius, poſtridie, vel
ſeriùs, ut exiſtimat Alex. cujus intellectus in hoc tex-
tu omninò venit rejiciendus. Et ex his falſum ap-
paret id, quod Plinius, referente *Majol. dier. canic.*
colloq. 2. p. 1. volebat, nimirùm *gemellos unico coitu*
non concipi, & conceptos pluribus commixtionibus
eſſe genitos; eſt enim non modo contra Hippocra-
tem, ſed contra ipſam experientiam, cùm non rarò
evenerit, ut ſemel tantùm mulieres compreſſæ ge-
mellos peperint. Medicorum auctoritatibus idipſum
comprobantibus annectantur illa Martialis *libro 9.*
Carm. Epigr. 42.

Namque ſemel futuit, generaret Horatius ut tres,
Mars ſemel, ut geminos Ilia caſſa daret.

[Confer Fœtum Muſſipontanum *Seranſſii* pag. 144.]

Patet igitur, textum hunc de ſuperfœtatione lo- 11
qui, ut ea verba declarant: *Quod quidem poſt cer-*
tum tempus conceptionis evenit. Et ratio ab Alex.
in contrarium allata, quòd ideò dici non poſſit,
textum illum de ſuperfœtatione loqui, quia ma- 12
ritus illius mulieris deceſſerat, omninò vana eſt, &
duplicem habere poteſt reſponſionem; primam,
quod non erat neceſſarium in eo caſu, maritum mu- 13
lieris illius à priori conceptu facto, illico deceſſiſſe;
poſſibile enim erat, quod etiam poſt ſex, aut ſe-
ptem, & plures menſes deceſſiſſet: neque enim firmat
textus, illum illico atque cum uxore coiverit, vitam
obiiſſe.

Secundò reſponderi poteſt, quod ea verba non ap- 14
plicantur propoſitio caſui; textus enim in iis verbis
non de ea muliere ſigillatim, ſed de omnib. & uni-
verſaliter loquitur, ac ſi dixiſſet; Cùm hæc, de qua
loquimur, unum gerat conceptum, nec mulieres
denuo concipere ſoleant, dum adhuc utero gerant,
(licet aliquando in nonnullis illud accidat, ut poſt
certum tempus denuò concipiant) quæ nova con-
ceptio ſuperfœtatio dicitur. Non ergo de ea muliere,
de qua ibi, ea verba ſunt intelligenda, ſed univerſa-
liter

Digitized by Google

liter de toto fœminino genere; unde ratio ab Alex.
aſſignata, etiamſi pro vera admitteretur, tamen non
haberet hic locum. Sed videamus jam quot dierum,
15 aut menſium ſpatio poſt priorem conceptionem
fieri contingat ſuperfœtationem: nam ex *aliàs cit. l. Antiqui, § ſed. ff. ſi parſ. hered. pet.* terminus ſuper-
fœtationis videtur eſſe quadraginta dierum; tamen
jam ſæpiùs adductus *text. l. Cùm quidam.* nullum
tempus præfixit ſuperfœtationi, ſed benè per ea
verba, *poſt certum tempus*, determinate viſus eſt,
quòd non quolibet tempore indifferenter fieri poſ-
ſit. Sed ea verba exponens Gloſ. ibi, & alii, quos ci-
tat Alex. *ibid. numer. 4.* dixit, hoc tempus intelligi
debere pro termino quadraginta dierum; licet Paul.
ibid. numero tertio, etiam usque ad ſexaginta, termi-
16 num hunc extendi voluerit. Priorem tamen opinio-
nem plerique ex Medicis acceptare videntur, teſta-
turque inter cæteros Marinell. *de Med. mul. lib. 3. c. 4.*
qui ſupra hoc tempus factam ſuperfœtationem por-
tentoſam exiſtimat.

Verùm Alex. ibidem ſentire videtur, quòd quo-
17 cunque conceptionis prioris tempore fieri poſſit ſu-
perfœtatio, & adducit ad hoc Raphaëlis teſtimo-
nium, qui ex Jacobo Forolivienſ. Medico inſigni, ac-
cepiſſe ſe dixit, quandam mulierem tertio poſt pri-
mam conceptionem menſe ſuperfœtaſſe: quod &
18 alii Medici firmarunt, ut Nicol. *ſerm. 6. capite vi-
geſimo ſecundo, & alii,* in quarto quoque menſe, ac
ſuprà factam vidiſſe ſe narrarunt Peren. *in Schol. ad
Paſc. de cur. morb. lib. 1. cap. 55.* Andr. Laur. *Anat. lib.
octavo, quæſtione trigeſima ſecunda*, & alia rara
hujuſcemodi exempla habes apud Schenck. *libro 4.
obſerv. de ſuperfœt.* Tamen oon absq; firma ratione,
& ſummorum virorum auctoritate locutam eſſe
Gloſ. inibi dixerim, ſed ſcitè admodum, ac prudenter;
19 nam ſuperfœtatio, licèt quocunque tempore eventu
rara exiſtat, plurimùm tamen, nonniſi dum prior
conceptus recens, ac puſillus eſt, contingere ſolent;
unde rectè aſſignarut quadraginta dierum terminus
20 in hoc enim ſpatio adhuc fœtus vix integrè deli-
neatus eſt, & cùm admodum puſillus ſit, non mul-
tum locum in utero occupat, quod multò faciliùs eve-
nit, ſi fœmineus ſit, unde levi negotio poteſt ſuper-
venienti ſemini locum præbere, cùm præſertim non
adauctus exiſtat, ut univerſum alimentum à matris
corpore demiſſum abſumens, poſteriorem conce-
ptum eo deſtitutum penitus relinquat; at, tranſacto
prædicto termino fœtus in multò majorem molem
attollitur, & uteri univerſam capacitatem ita occu-
pat, ut illum undique diſtendat: nam tunc temporis
primùm venter attolli animadvertitur; quòd ſi eo
tempore coitu utente muliere ſemen virile ad in-
ternam uteri cavitatem penetret, à priori conceptu
quò minùs hæreat venis, ipſius uteri impeditur; qua
de re Ariſtot. *locis ſæpiùs citatis de hiſt. & Gener. Ani-*
21 *mal.* ſuperfœtatum conceptum augeri poſſe dixit, ſi
proximè à priori concipiatur: nam qui longo poſt
tempore concipiuntur, perfici non poſſunt, ſed
dolorem excitantes, ſe, ac priorem conceptum ab
utero protrudunt. Atqui eadem fortaſſe cauſa nimi-
rum formationis, ac magnitudinis ipſius conce-
ptus, movit Paul. *in cit. l. Cùm quid. n. 3.* ut ſuperfœ-
tationis terminum ad ſexaginta dies prorogaret:
22 nam plerique conceptus non niſi tanto tempore per-
fectè formati exiſtunt, & ad eam magnitudinem
perveniunt, quam alios in quadraginta dierum ſpatio
acquirere dicebam, atque in his contingere poſſe
ſuperfœtationem etiam intra ſexaginta dies, non ita
admirandum.
23 Cæterùm cùm Alex. videret Gloſſam *inibi* ex in-
termediorum dierum nuoero inter priorum, & ſe-
cundum partum, arguere etiam diſtantiam temporis
conceptionis inter unum & alium fœtum, Gloſſ.
opinionem reprobavit, quæ ex hoc, quòd mulier illa,
cum quatuor eſſet enixa, poſt quadraginta dies à
partu quintum pepererit, concludit, totidem die-
bus hunc quintum fuiſſe poſt priorem fœtum con-
ceptum. Nam cùm verum ſit, inquit Alex. quod 24
mulier & ſeptimo, & nono, & decimo pariat, potuit
mulier illa priores fœtus parere ſeptimo menſe,
quintum verò parere nono: & in hoc caſu poterat,
inquam ego, vel non eſſe ſuperfœtatus hic quintus,
ſed ſimul cum aliis conceptus, vel poterat, inquit il-
le, ſuperfœtatio contigiſſe tribus, aut quatuor diebus
poſt priorem conceptionem: non videtur ergò ex
diſtantia partionis argui poſſe diſtaotiam conce-
ptionis.

Verumenimverò, licet admodum ſenſatè loquatur 25
Alex. tamen Gl. & ratione, & auctoritate, innititur; 26
ratione, quia cùm ſuperfœtatus conceptus multò de-
bilior priori ſit, ſi ſolummodò per paucos dies poſt
priorem conceptus fuiſſet, facilè priori ab utero
prodeunte, ſimul & ipſe prodiiſſet, cùm parum di-
ſtaret à partu, nam facillimè abortiuntur fœtus in ul- 27
timo menſe, & per paucos dies ante partum, Avic.
21. 3. *tract. 2. c. 10.* Ea igitur occaſione facilè excidiſ-
ſet, ſi tam vicinus partui fuiſſet: ac ſi adhuc per qua-
draginta dies, vel quaſi ſuperfœtatus diſtabat à par-
tu, non tam facilè excidiſſet. Facit etiam per Gloſſ. 28
Hip. auctoritas *in lib. de Nat. Puer.* qui gemellos (qui
ſcilicet uno congreſſu ſunt concepti) eodem die na-
ſci tradit, Valleſ. *in Epid. lib. 3. ſect. 3. text. 26.* unde
Plaut. *in Menæchm. act. 5. ſc. 9.*

M'z 5. *Spes mihi eſt, vos enventuros fratres germa-
nos duos.*

Geminos, unâ matre natos, & patre uno, uno die.
eſſeque ſemper eandem diſtantiam in naſcendo inter
priorem conceptum, & poſteriorem, qui ſuperfœ-
tatus ſit, quæ fuit in eorummet conceptione, tradunt
Fernel. Pareus, & Marinel. *locis ſuprà citatis.* Pluri-
mùm ergò Gloſ. opinionem verificari certum eſt,
licet & Alex. ſententia aliquando, tamen admodum
rarò, veritatem habere poſſit.

[Admiratione digna ſequens eſt *Superfœtatio,* quæ
contigit in oppido *Binnikem* præterito ſeculo, ſeqq.
verſibus deſcripta.

Vvurtenbergiaci *Ducis in regione per ampla,*
Vrbs jacet, hanc BiniKen *Suevica lingua vo-
cat.*
Ad Zabergoici *tractus confinia vergens,*
Clara Ganerborum *nobilitate Virûm.*
Quam ditione tenet Romani maximus orbis
Præſul, ſi nomen Cæſareum excipias.
Nempe Moguntinus *ſacer Archiepiſcopus illam*
Poſſidet, ut propriam: Quæ facilis pecoris eſt;
Annua nam ſatura complent hic horrea meſſes,
Terra unci ſemper vomeris eſt patiens.
Vite ferax multâ, Cerealia munera promens,
Annua cultori mellea muſta ſuo.
Hic locus eſt, è quo factum memorabile pandam,
Quale nec Antipodes, nec novus orbis, habent.
Currebant mille *&* quingenti, *cum* tribus, *anni,*
Quando erat in vivis par ſociale ſequens.
Adamus Strotzmann, *fato cui contingit uxor*
Barbata Schnozerii, *filia chara Patris.*
Quorum conjugium multiplice prole beavit
Præter naturam, Conditor Omnipotens.
Quinquaginta *&* tres *geſtavit corpore natos,*
Quos mater ſoros edidit alma Viro.
Hac quinquagenis Lucina experta dolores

Et quinis (referens obſtupeo) vicibus.
Octodecim vicibus producta eſt ſingula proles,
Et per quinque vices quinque dedit geminos.
Eſt enixa qua. er ternos,(mirabile dictu)
Sex ſimul & gravida ſarcina matris erant.
Menſibus exactis quinque hæc,quos venter alebat,
Tres tulit in medium. tres uterum genuit.
Nonaque lux ſummos ſpargebat lumine montes;
Orta dies, horum ſurculus unus adeſt.
Poſt octo hebdomadas perarato è ventre micabat
Quintus,at interea ſextus opaca colit.
Qui decimâ hebdomada in dias quoque prodiit auras,
(Gignere vult mulier) concipit ergo iterum.
Augebat felix numerum ſeptemplice partu,
Viginti hebdomadis tres peperiſſe juvat.
Inde puerperio tùm vix egreſſa fuiſſet,
Obſtetrix aliam porrigit ex utero.
Poſt tres & mediam hebdomadem par ilia rumpit
Matris, id in gremio lactat abundè ſuo.
Vltima de ſeptem multorum cauſa dolorum
Progenies matri verè onerosa fuit.
Vlnam & tranſverſos digitos tres longa fuiſſe
Creditur,ut ſtubamâ nemo caput caperet.
In partu ſtetit illa dies tres, anxia prolis
Venturæ in lucem: Quid fit? Iova videt.
Audito gemitu, rediêre in priſtina vires,
Atque vigor membris undique gratus adeſt.
Ærumnas gravida manus omnipotentis abegit,
Viveret ut mœſtis mater optima ſuis.
Cùm neque mens poſſet neque pes defungier ullo
Officio, mulier redditur ecce ſibi.
Tertia namque ipſi & jam quinquageſima proles
Naſcitur;En venerem! En delicias Veneris!
Octo & triginta ſub luminis edidit auras
Natos fœta parens. Hic amor,hoc ſtudium!
Auxilio illa Dei non caſſa in vota vocato
Fœmina parturiens parturiebat ovans.
Incorrupta decem peperit,cum quinque puellis
Fœminei decoris,gloria multa viro.
Sexus uterque ſuis conſtabat corpore membris
Integer, ut mancum nil reperire ſiet.
Dono novem atque decem, quos mors properata peremit,
Baptiſmi reliquos abluit unda ſacri.
Nonum nulla tamen proles ſuperaret in annum,
Spem ſenij licuit cernere conjugibus.
Quinquaginta hoc par fiolum ferè duxit ad annos
Vitam,queîs tenuis victus, amictus,erat.
Intima tam ſubitò compleri viſcera partu,
Vel quoque majori,quis potuiſſe putet?
Morte ferâ prIor VXor abeſt terrenaqVe CeſſIt,
ConIVnCtè VIXIt ConnVbIo ſtabILI.
Haud mora, non longo poſt tempore, fata maritus.
Clauſit, & in terra molliter oſſa cubant.
Donec ſumma dies perituro illuxerit orbi,
Atque pios manes ſidera ad alta vocet.
Hiſtoria hæc vera eſt ſed ne reputetur anilis
Fabula, in æde ſacra picta tabella jubet.
Exhibet ipſa tibi documentum Curia clarum,
Quid pinxit pictor Parrhaſiâ arte ponens.
Miſſum eſt Ferdnando monumentum tale legendum
In ſcriptis, quod non ficticium eſſe putes.
Praga potens etiam didicit memorabile factum,
Sermo ubi de facto ſponſio multa fuit.
Nuncius ergò ruens,per tot mille oppida,in urbem,
Mandato procerum, verè ea facta refert.
Res miranda ſatis,nova,rara, & mira relatu!
In factis Deus eſt mirus & omnipotens.
Hæc mulier fœtaſſe ſuper plerisque videtur
Naturæ Myſtis: Haud ſecus ac lepores.]

PARS TERTIA.

DE MOLA.

SUMMARIUM.

1 *Quæ molã gerit,ſuſpectam ſuam pudicitiam habet.*
2 *An molam gerens prægnans dici debeat, & prægnantis gaudere privilegiis.*
3 *Mola quid ex aliquibus,confutatur,n.ſeq.*
5 *Mola propriè quid ſit, & n.ſeq.ex Laurentio.*
7 *Examinatur Laurentij definitio.*
8 *Mola quomodo generetur, ex Hipp.*
9 *Imbecillum,& morboſum differunt.*
10 *Imbecillum quod eſt,non illicò eſt præter naturam.*
11 *Semen non ſolum facultas eſt, ſed materia.*
12 *Mola plerumque cum vero conceptu geſtatur.*
13 *Vbertas alimenti non poteſt impedire fœtus formationem. Rationem vide n.ſeq.*
15 *Mola quid propriè, ex Hipp.mente.*
16 *Mola propriè quid, ex noſtra ſententia.*
17 *Duo præcipuè molarum genera.*

Quid ſit Mola.

QVÆSTIO V.

TRactatio hæc de Mola non modò non inutilis
Legum Profeſſoribus, ſed ſcitu quàm neceſſaria 1
cenſenda,cùm circa eam rem non levis ponderis caſus occurrere poſſint: ſi enim mulier aliqua, quam minimè cum viris verſari conveniret,& à lege,vel à Religione prohiberetur,molam gereret, ſuſpectam pudicitiam ſuam haberet,cùm pleriq; doctorum hominum ſuſpicati fuerint, imò pro certo habuerint; molam non poſſe abſque viri concubitu gigni,contra tamen ſentientibus aliis doctiſſimis pariter, ac præcipuæ auctoritatis viris.

Poteſt etiam de muliere,quæ molam gerat, illud 2
controverti,an gravida dici debeat,necne,ita ut gravidarum privilegiis permittenda ſit gaudere,& an ex mola decedens, ex graviditate deceſſiſſe ſit dicenda. Itaq; non abſque ratione quilibet doctus Legum peritus hæc ignorare non debet, ſi modò in evenientibus caſibus rectum judicium ferre velit.

Videndum ergo ante omnia,quid propriè ſit mola, multa enim molæ nomine inſigniuntur, in quorum acceptione falli quilibet artis Medicæ imperitus poſſet:nam non de omni mola dubitari contingit, an abſque viri uſu generetur, ſed de mola propriè ſic dicta, de cujus tamen eſſentia non convenit inter Medicos.

Quidam enim,inter quos ſunt Moſchio, & Cleo- 3
patra *de morb.mul.cap.7.* Aët.Tetrab.*lib.16. cap.80.* Paul.*ſua Med.lib.1.cap.69.* voluerunt, Molam eſſe
induratum vulvæ tumorem: quam tamen opinio- 4
nem refellit,ac confutat Maſſaria *in Prælec.de morb. mul. c.38. in princ.*

Alii verò,ut Gal.14.*Meth c.13.cl.7.& 14.de uſu p.*
c.7.cl.1.& cum eo cæteri omnes,Molam carnem eſſe 5
dixerunt informem,ac otioſam, & hanc fuiſſe etiam
Hip.op.elicitur *ex lib.de ſteril ante fin.* Galeni tamen 6
definitione non contentus Andr.Laur.*Anat.lib.8.q. 13.*talem adduxit: Mola caro eſt informis, ocioſa:ac dura,in utero muliebri ex ſemine imbecilliore genita, quod conformationem quidem aggreditur, ſed ſanguinis copiâ obrutum finem ſuum aſſequi non poteſt, & animalis loco carnem generat.

In hac tamen Laurentii definitione maximam dif- 7
ficultatem facit, quòd ex ſemine imbecilli molam
procreari dixerit,cùm tamen Hipp.1. *de morb. mul.* 8
verſ.med.& lib.de ſteril.ve-ſ.f. tradens modum, quo mola generari ſoleat,dixerit,ubi copioſi menſes paucum, ac morboſum ſemen conceperint: maximam enim differentiam ego facio inter imbecillum, & morbo

morboſum,quam facit etiam ipſe Gal. *de ſympt.diff.*
9 *cap.4. claſ. 3.* & ex Jureconſultis differre debile, &
morboſum,habetur *ex citatis probl. Act. de infirm.*
ſ.1.c.18.n.1. Itaque aliud eſt firmare, quòd mola ex
morboſo ſemine generetur,aliud quòd ex imbecillo:
imbecillum enim ſemen conceptum imbecillum gi-
10 gnet, morboſum verò morboſum, præpoſterum
ac non naturalem:non enim imbecillum illicò præ-
ter naturam evadit,ſed benè morboſum. Si velis er-
go, formatricem ſeminis facultatem eſſe imbecil-
lam, formabit quidem, ſed imbecilliter; ſi verò
naturalem ſtatum mutaverit, & morboſa evaſerit,
tunc præpoſterè,& præter naturæ ordinem efforma-
bit,& tunc quidem non animatus fœtus,ſed informis
caro enaſcetur.

11 Præterea cùm tam virile ſemen, quàm fœmi-
neum, & menſtruus ſimul ſanguis non ſolùm facul-
tas ſint,ſed materia, ex qua omnia in corpore gene-
rantur,Gal. *pluribus in locis,& præcipuè 2.de ſem.c.2.*
claſ.1. imbecillitas verò ſit tantùm ex parte virilis
ſeminis, & non ſolùm ex parte facultatis, ſed etiam
ex parte materiæ,quia pauca, ut Hipp.dicebat,jure
ea ſolùm malè conformata apparere deberent, quæ
ab ipſo ſemine tanquam ex propria materia conflan-
tur,non verò omnia promiſcuè, quia & facultas, &
materia tam ſeminis mulîebris, quàm menſtrui ſalva
eſt,ac valida.

Et ad id, quod addit, formatricem ſeminis fa-
cultatem a ſanguinis irruentis multitudine obrutam
& ab opere impeditam fuiſſe:reſpondeo, quòd hoc
ex eo demonſtratur falſum, quia mola plerumque
12 cum vero conceptu reperitur.Quomodo ergo multi-
tudo ſanguinis potuit ſemen impedire, quin mate-
13 riam informare poſſet,ſi potior ejus pars in veri con-
ceptus alimentum abſumitur? præterquam quòd u-
bertas alimenti non poteſt impedire fœtus forma-
tionem,ut tradit Mercur. *de morb. mul.c.3.* nec deeſt
14 ratio:quia ſi hoc eſſet,multò plures quàm nunc con-
cipiantur, molæ indies viderentur, quia multæ ſunt
fœminæ,quibus tanta ſanguinis copia affluit, ut niſi
per venæ ſectionem illis ab Arte demantur,dum utero
gerunt, vel à Natura per conſuetas purgationes
evacuetur,facillimè fœtus perdant.Si ergò in aliqui-
bus ubertas alimenti impedire poſſet fœtus forma-
tionem, maximè poſſet in his, quod tamen evenire
non videmus.Itaq; ſi ad Hipp.mentem Molæ defini-
15 tio tradenda eſt, ego talem afferrem:Mola caro eſt
informis ex morboſo ſemine, & multo confluente
ſanguine in utero generata, non aliter quàm verus
fœtus generetur. Verumtamen ſi ex propria ſentent.
16 Molam definire licèt;dicerem,Molam *carnem eſſe in-*
formem ex fœminino ſemine,ac ſanguine maſculeo de-
ficiente, quod formam præbere potuerit, generatam in
utero,non ſecùs ac verus conceptus generari ſoleat: cu-
jus definitionis rationem ex ſequentibus habebis.

Notandum verò,quid propriè Molæ nomine ac-
cipi debeat, quod licet ex prædicta definitione ha-
beamus tamen ſciendum, multa molæ nomine etiam
inſigniri, ut ventoſitas in utero collecta, quæ Mola
ventoſa dicitur;atque ibidem coadunata, & dicitur
Mola aquea; & hujuſmodi, quæ tamen æquivocè
tantùm molæ vocantur, quarum omnium differen-
tias qui ſcire cupit,legat recollecta per Schenck. *lib.*
1. ſuar. obſervat. Tit. prop. de Mola. Eſt inſuper quan-
do in utero,non tamen in cavitate, ſed vel propè os,
aut alibi,propendentes carunculæ generantur, quæ
non eo modo,quo fœtus procreantur, ſed ex ſuper-
fluitatib. ad eas partes præcipitatis, & hæc quidem
molæ vocari non poſſunt; ſic neque tumores, nec
hujuſmodi quicquam præter id, cui allata con-
venire poſſit definitio.

Eſt autem vera mola in duplici differentia, nam 17
nonnullæ nutriuntur ſolummodò,non tamen vivere
videntur,& hæ inanimatæ jure vocantur:aliæ autem
non ſolùm nutriuntur, ſed etiam vitæ ſenſu partici-
pes videntur eſſe,& animalium quorundam formam,
ut buſonum,ranarum,tincarum, lacertorum, ſolea-
rum, & hujuſmodi imitantur, quæ animatæ molæ
ob id dicuntur, & de utriſque ad præſens hæc inſti-
tuitur oratio.

SVMMARIVM.

1 *Mola non generatur abſque virili ſemine.*
2 *Mulierem utmo unquam vidit,molam, aut ſimile quidpiam ſine viro gerentem.*
3 *Nullus conceptus in viviparis poteſt abſque concurſu maris, & fœminæ generari, declaratur n. 22.*
4 *Nihil poteſt fœmina inter vivipara quicquam per ſe generare,ut poteſt inter ovipara.*
5 *Formationis omne principium à Maris ſemine.vide n.24.*
9 *Secunda ratio, quòd Mola non poſſit abſque virili ſemine gigni.vide n.29.*
7 *Mola generatur ex ſolo fœminino ſemine, & numero ſequente.*
9 *Prægnantes præ cæteris molas gerunt.*
10 *Mola cum vero conceptu generari ſimul non poteſt.*
11 *Mola ſuperfœtari non poteſt, ſi ex virili ſemino generationem ſortiatur & nr n.14.*
12 *Hiſtoria Molæ ſuperfœtatæ, probatur in eo caſu non potuiſſe eſſe ſuperfœtatam molam,ſeq.*
15 *Mola ex ſolo mulîebri ſemine conſtatur,rationem vide num. ſeq.*
17 *Semen non ſolum facultas eſt, ſed materia.*
18 *A privatione ad habitum non datur regreſſus.*
19 *Semen ſanguis erat.*
20 *Caro quid ſit.*
21 *Nulla ſpermatica pars generari poteſt niſi ex utroque ſemine.*
23 *Non naturalis effectus etiam non naturali modo eſt producendus.*
25 *Mola in viviparis reſpondet ovo in oviparis.*
26 *Amatus Luſitanus reprehenſus.*
27 *Mola in greſſilibus, & ſubventanea ova in oviparis uno eodemque modo generantur.*
28 *Ovi ſubventanei generatio magis ſecundùm naturam in oviparis, quàm generatio molæ in greſſibilibus.*
30 *Mola quomodo generetur ex ſolo fœmineo ſemine.*
31 *Motus ad veram generationem requiſiti.*
32 *In iis, quæ viris non utuntur, cur non generetur Mola, & aliam rationem, vide num.ſeq. in virginibus locum habentem, & in viduis n.34.*
35 *Mola quo pacto generetur.*
36 *De vitalibus molis maior dubitatio eſſe poteſt, an abſque virili ſemine generari valeant.*
37 *Magis ſuſpecta habenda eius mulieris pudicitia, quæ vivam Molam, quàm quæ inanimatam gereret.*
38 *Magnum indicium violatæ caſtitatis eſſe poteſt Mola. contrarium n.ſeq.*
40 *Equæ abſque Mare concipiunt ex vento.*

Utrùm mola abſque viri concubitu gene-rari poſſit.

QUÆSTIO VI.

DE Molæ generatione maxima controverſia eſt
inter Medicos,aſſerentib. nonnullis, nullo mo-
do abſque viri uſu, ac virili ſemine gigni poſſe;con- 1
trà verò contendentibus aliis, non niſi ob defectum
virilis ſeminis eam procreari:utrique autem ſuis ar-
gumentis, ac rationibus ſuam ſententiam tuentur.

Prioris ſententiæ videbatur eſſe *Hipp.* qui docens
modum,quo fieri ſolet Mola, dicebat, ex pauco, ac
morboſo ſemine concepto, & multis ad illud con-
fluentibus menſtruis eam gigni, unde cùm dixerit
ex ſemine fieri;ex virili ſemine intelligere videbatur,
ac profectò ita illum ſenſiſſe non dubito;ſed Fortu.
Fidel. *lib.3. de relat. Med.c.5.* invitum fort aſſe. Hip-
pocratem ancipitem in ea re facit, cùm tamen ejus
mens ſatis ſuperque aperta videatur, quam etiam
notam

notam fuiſſe Gal.credendum, idcircò illum 14.*part.*
2 *de uſu p.c.*10. *claſ.*1. ſeriò affirmaſſe, nunquam ali-
quem fuiſſe, qui mulierem viderit, molam abſque vi-
ri uſu gerentem.
3 *Ariſt.* quanquam in modo generationis variat,
tamen in eo convenit, quòd non niſi ex ſemine viri-
li, fiat tametſi *in lib.*10.*de hiſt.anim.cap.ult.*(ſi modò
Ariſt.ejus libri auctor eſt, nam aliqui de ea re dubi-
tant) innuere videbatur, quòd ex defectu alterius ex
ſeminibus, concurrente uteri caliditate, & attrahen-
di facultate, generetur.
Galeni porrò opinionem maxima Medicorum
pars ſecuta eſt, ita ut magis communis ea opin. effe-
cta videatur. Fuit etiam ejuſdem opinionis Actuar.
*lib.*1. *Meth. med. cap.*22. ſed ex recentioribus adhæ-
rent præcipuè ſeqq. Fernel. *Phyſiol.lib.*7.*capite* 8. &
Pathol.*lib.*6.*c.*3.Montanus *de Uterin. affect.in princ.*
Amat.Luſitan.*curat.Medic.centur.*4. *curat.*36. Cor-
dæus *in princ de morb.vulg.*Holler. *de morb. intern.*
*lib.*1. *c.*16. & ibi Duretus *in exercitat. ad prædictum*
*cap.*Maſſar.*ſua pract.lib.*4.*c.*8. *&* *in præleg. de morb.*
*mul.cap.*8.Riolan. *in Method.part. ſect.*4. *tractatu* 2.
*cap.*9.Rueff. *de hom.concept. lib.*5. *cap.*1. Capivacc.
*Med.pract.lib.*4.*c.*7. Vidius Jun.*de curat. memb. lib.*
11.*c.*20.Rondelet.*in Meth.lib.*2. *cap.*67. Hucber. *de*
*ſterilit. lib.*3.*c.de Mola.*Piſo,*de cognoſc.& cur.morb.*
*lib.*3.*c.*53. Pareus *lib.*23. *c.*53. Altomar. *de medend.*
*hum.corp.mal. c.*112. Zoroaſt. Tinell. *Conſult. Med.*
*conſ.*11.Herman.Corbeus *ſui Gynacei lib.*2. *capit.*3.
Andr.Laur. *Anat.lib.*8. *quæſt.*13. Hercul. Saxon. *in*
*ſua med.pract.lib.*4.*c.*30.Plater.*in prax.tract.*3.*cap.*3.
Zecch. *Conſult. Med. lib.*1. *Conſult.*86. Roderic. à
Caſtr.*lib* 3. *de morb.mul.c.*7.Nancel. *in Analog. Mi-*
*croc.ad Macroc.libro decimo.problem.*8.*per totum,&*
alij quàm plurimi, qui & ratione, & experientiâ, quæ
ſequitur, nituntur.
Ratio eſt: Nullus conceptus in viviparis poteſt
abſq; concurſu maris, & fœminæ generari, unde, cum
& ipſa Mola conceptus quidam ſit, licet mendoſus,
4 non poterit abſque utriusq; operâ fieri: neque enim
in viviparis, ſicuti in oviparis, poteſt fœmina per ſe
quicquam generare; in iis etenim fœmellæ abſque
maris opera aliquando ova inter ſe generant, at non
ita in viviparis poteſt contingere, quia omne forma-
5 tionis principium à maris eſt ſemine, Gal. 14.*de uſu*
*part.c.*7.*claſſ.*1.
6 Sed ratio, quæ ab experientia deſumitur, inſupe-
rabilis omnino eſt, cùm experientia ſit rerum Magi-
ſtra. Nam ſi Mola ex ſolo muliebri ſemine generari
poſſet, plurimùm quidem in virginibus conſpicere-
tur jam nubilibus, aliiſque juvenculis mulierib.coi-
tu non utentibus: cùm enim in his plurimum ſemen
aggregari neceſſe ſit, ſi quando vel ex ſe pollueren-
tur, vel illis ex ſomnii ludibriis pollutio accideret,
facillimè molam conciperent, quod tamen nunquam
viſum eſt, Gal.teſte, *ubi ſuprà.*
Contrariæ tamen ſententiæ omninò ſunt viri do-
7 ctiſſimi, ac claſſici, qui ſequuntur: Avic.21. *tertij*
*tract.*2.*cap.*18.Gordon.*in lil.part.*7. *cap.*18. Valleſc.
*in Philon lib.*6.*cap.*15.Pedemont. *in addit. ad Meſ.*
*pract.ſumm.*4 *cap.*15.Santacr. *in pract.progn. tract.*6.
*cap.*21. *rubr.*27. qui præ cæteris clariùs id explicat.
Scaliger.*Comm.lib.*10.*de hiſt. Anim. text.*43. Lem-
nius *de occult. Nat. mirac. lib.*4. *cap.*19. Rocheus *de*
*morb.mul.cap.*7 Bonaccial *in Ennead. mul.c.*5. Val-
leſius *contrad.Med.lib.*2.*cap.*7. *inf.* Marcell. Donat.
*hiſtor.mirab.lib.*4.*cap.*25. Fuchſius *ſua pract. lib.*3.*c.*
28. Padilaſ. *de cur. morb. lib.*1. *cap.*58. Marinell. *de*
*Med.mul.lib.*2.*cap.*26. Joſeph. *de Conticill. pract.ra-*
*tion.lib.*3.*cap.*37. Fortun. Fidel. *ubi ſupra* Mercur. *in*
*lib.*della Commare, *lib.*2.*cap.*41. & eam etiam tan-
quam probabilem afferunt, *Actuar.* pro contraria
ſententia *ſuprà citatus.* Alex. Benend. *lib.*25. *cap.*34.
Camil.Ravenn.*in Method.ration.cap.de Mola.* Tau-
rell.*in comm.lib.*3.Breviar. Arnal.*c.*5. Anton. Ponte
Santacr.*de Hipp.Philoſoph.text.*73.*rubr.*9.*reſponſ.ad*
Arg.ad 3.Peramatus *in append. de Homin. procreat.*
in princ. & concedit ut poſſibilem Epiphan. Ferdin.
*lib.*2. *Theor.* 38. & noviſſimus omnium Motius *in*
Method.med.morb.mul.per vena ſect. lib 2. *cap.*29.*&*
alii plures: & videtur de mente Plutarchi *in præce-*
ptis connubialibus, in fine; ſed & Gal. *lib.*2. *de ſemine*
admittit, viragines ex ſolo proprio ſemine concipere
poſſe, niſi menſtruis deſtituantur. [Vid. *Hortius* tom.
1.pag.299.tom.2.pag.71.]
Ego utramque opinionem examinans, ac diligen- 9
ter diu, ac multum rei naturam perſcrutatus, anceps
longo tempore, ab veritatis incertus exiſtens, tan-
dem in Avic.ſententiam inclinavi, quam evidentio-
res, ac magis probabiles rationes mihi perſuadebant,
eamque dehinc diligentiùs exactiúſque examinans,
validioribus, ac non niſi neceſſariis, ut mihi videtur,
rationibus conformavi, præſertim cùm rationibus
in contrarium adductis promptam habere reſpon-
ſionem.
Plurimùm verò me movit, quòd viderim molam 8
frequentiùs cum vero conceptu, quàm ſolam à mu-
lieribus geſtari; hoc enim & experientiâ conſtat
quam confirmant, Ariſtot. *lib.*4.*de generat. Anim.c.*
7.& Avic.*lib.* 3.*fen.*21.*tract.*2.*c.*18.& notant ex re-
centioribus Varand. *lib.*2. *de morb. mul. capite* 5. &
Daniel. Sennert. *libro* 4. *pract. part.* 2. *ſect.*4. *cap.* 9.
Mola ergo in prægnantibus vel unâ cum vero con-
ceptu ex eodem ſemine, uno eodemque congreſſu
erit generata, vel ſuperfœtata erit. At ſi ex ſemine
virili neceſſariò procreari debeat, horum neutrum
dici poterit.
Nam quòd ſimul cum vero conceptu generari 10
non potuerit, patet, quia Mola ex morboſo ſemine
fit, verus conceptus non niſi ex ſano: conſtat autem
ſemen illud ſanum fuiſſe, non verò morboſum, quia
ex eo verus conceptus conflatus eſt; abſurdum ve-
rò eſſet dicere, partim morboſum fuiſſe, partim ſa-
num. Præterquam quòd ſi mola non ſolùm ex mor-
boſo ſemine generari debuit, ſed & ex multo con-
fluente ad uterum ſanguine, hoc in hujuſmodi caſu
non potuit habere locum, quia portio ſeminis, ex qua
verus conceptus generatus eſt, tanquam calidior, &
robuſtior ea portione, quam morboſam fuiſſe dixe-
ris, ad ſe potiorem, & calidiorem, & majorem ſangui-
nis partem attraxit; deficiente ergo ea ſanguinis
copiâ, Mola non potuit unà cum vero conceptu
generari.
Neque etiam in prægnantibus Mola ex ſuperfœ- 11
tatione procreari poterit, ſi ex ſemine virili gigni de-
beat; licet Mercurial.*lib.*1.*de morb.mul.cap.*3. & Pet.
Sal.*in Annot.ad Altom pract.c.*113. voluerint, mo-
lam ex ſuperfœtatione fieri poſſe, quanquam ex ſe-
mine virili generari tradunt, argumento ducti hi-
ſtoriæ ab Hipp. enarratæ 5. *Epidem.* de uxore Gor-
giæ, quæ poſt fœmellæ partum, quadraginta dierum 12
ſpatio interjecto, molam peperit. Sed non conſide-
rarunt viri doctiſſimi, ex hoc minimè argui poſſe,
Molam in eo caſu fuiſſe ſuperfœtatam, quia mola,
cùm ſit quid præter naturam, non habet determi- 13
natum tempus ſui exitus, nam aliquando per inte-
gros annos, & per totum vitæ curriculum geſtatur,
ut aliàs dixi; itaq; poterat in eo caſu Mola unà cum
vero conceptu eſſe generata, & dehinc, eo ſpatio in-
terjecto, foràs ejecta.

14 Sed cur ſuperfœtari non poteſt Mola, ſi ex virili
ſemini gigni deberet? Quia cùm os uteri conniveat,
& ſemen, ex quo mola concipitur, & ſpiritibus deſti-
tutum, ac craſſius exiſtat, quàm oporteat ut ex Hipp.
habetur *2. de morb. mul. ante f.* Cæſalpin. *Art. Med.*
lib. 8. cap. 14. non poteſt ad uteri cavitatem perveni-
re, & uteri internum oſculum penetrare. Quibus adde
eandem rationem, d. qua ſuprà: nam cùm requi-
ratur ad Molæ generationem ſanguinis multitudo
ipſum ſemen obruentis, & formatricem virtutem
opprimentis, & non poſſit ea in hoc caſu adeſſe, quia
potiorem, & calidiorem ſanguinis partem ad ſe vetus
conceptus attrahit, & fœculentior, ac frigidior relin-
quitur, quæ ad molæ generationem non ſolùm con-
curret, ſed eam omnino impedire poterit: Reſtat
ergo, ut cum non potuerit mola ullo, ex tradiris mo-
15 dis procreari, ſi ad ipſius generationem virile ſemen
concurrere debuiſſet, aliter conflata ſit, modo vide-
licet, de quo inferiùs dicemus.

16 Præterea in mola ſemper generatur caro quædam
eiuſdem ſemper conditionis, quod eſſe non deberet,
ſi ex morboſo ſemine generaretur: nam quod mor-
boſum eſt, cùm non ſemper eodem modo morboſum
ſit, ſed multùm evariet, deberet etiam ſiquid ex eo
gignitur variare. Cùm effectus ergo ſemper ſit idem,
ac uniformis, dicendum videtur, quod ab agente
Naturali ſit. At a ſemine virili non poteſt eſſe, quia
ex hoc, ſi muliebri admiſceatur, generaretur con-
ceptus naturalis, ac verus: ergo potius à muliebri ſe-
mine, virili deficiente, procreatam fuiſſe dicendum
eſt; nam quia hoc agens naturale eſt, idcircò uni-
formiter ſemper agit, quia verò à viri deſtituitur, id-
circo non verum, ſed mendoſum conceptum gignit,
quod quidem per accidens eſt, operatur enim quan-
tum eſt ex parte ſui, nec niſi, ut dixi, ob defectum
alterius, in operando deficit.

17 Maximè verò præter hæc urget, quod ſequitur;
cùm etenim ſemen non ſolum facultas ſit, ſed mate-
ria, Gal. *2. de ſem. c. 2. claſſ. 1.* ſi mola ex utroque ſemi-
ne generari deberet in ejus mole, ac conſtructione
aliqua pars ſeminalis conſpici: at contra in mola ni-
hil conſpicitur, niſi ſpecies quædam carnea, quam ex
ſanguine generari ſatis conſtat, & teſtatur Galenus
18 *primo de ſem. cap. 10.* At tale quid ex ſemine fuiſſe
procreatam dicendum non eſt, quia à privatione ad
19 habitum non datur regreſſus, ut commune eſt Phi-
loſophorum axioma; at ſemen ſanguis jam erat,
Gal. *2. de ſemen. cap. 2.* ſi ergo ex eo caro generatur,
in ſanguinis naturam denuò illud remeaſſe opor-
20 tuiſſet, nil enim aliud caro eſt, quàm ſanguis conſtan-
tem habens ſubſtantiam & non fluidam Gal. *primo*
de nat. fac. cap. 10. claſſ. 1. Quòd ſi dicas, eandem
rationem eſſe de ſemine muliebri, ſi ex eo ſolùm
21 mola generetur, dico, quòd nulla ſpermatica pars
poteſt abſque utroque ſemine generari, eod. Gal.
teſte *ibid. lib. 1.* Neque tamen membranam, quâ mo-
la quæque obvolvitur, ex virili ſemine conflatam
fuiſſe dicendum; nam ſimiles membranas ex fœmi-
neo duntaxat ſemine produci docuit Gal. *ubi ſuprà,*
à cap. 7. & firmat Rueff. *de hom. conc. lib. 5. c. 1.* Ita-
que cùm in mola ſatis appareat id, quod ex ſan-
guine, & fœminen ſemine genitum eſt, quicquam
verò à virili generatum minimè conſpiciatur con-
cludendum videtur, virile ſemen ad molæ genera-
tionem minimè requiri. Sed & ſequens ratio non
parum urgere videtur, nempè quòd videamus,
non ſolùm abſque ſemine virili, ſed abſque ullo
prorſus ſemine aliàs, non tantùm carnis fruſta, ve-
luti mola, ſed etiam animalia viventia generari,
ex ſolo nimirum calore quocunque & materiâ. Si
ergo hoc, quod majus quid eſt, abſque ſemine gene-
ratur, quid obſtat, quò minùs mola abſque ſemine
ſaltem virili generari poſſit? quin & alias carnoſas
excreſcentias & in utero, & alibi obſervamus, abſ-
que ullo ſemine generatas ex ſolo ſanguine. Adda-
mus inſuper aliam non contemnendam quidem ra-
tionem, & eſt quæ ſequitur. Mola in mulieribus tan-
tum, non in fœminis cæterorum Animalium pro-
creatur, & in Mulieribus quidem plurimum utero
gerentibus, rariſſimè in aliis, ejus rei cauſam non etiã
aſſignari poſſe mihi perſuaſerim, niſi quòd non re-
cipiente utero ob oſculi interni occluſionem virile
ſemen, Mulier ſemen proprium concipit, quod deſti-
tutum ſemine virili in molam degenerat.

Ad rationes autem in contrarium adductas: dica-
mus ad primam, quòd verum quidem eſt, in vera ac
naturali conceptione debere fieri concurſum maris,
& fœminæ; in non naturali verò, ac falſa conceptio- 22
ne, veluti eſt mola, hoc nullam habere neceſſitatem:
videtur enim, quòd non naturalis effectus etiam non 23
naturali modo ſit producendus, & quòd non natu-
raliter diſpoſitæ cauſæ non ſecundùm naturæ ordi-
nem operentur; licet enim fœmineum ſemen, ac ſan-
guis menſtruus agentia naturalia ſint, tamen in ordi-
ne ad generationem non ſunt naturaliter diſpoſita, ſi
virili ſemine deſtituantur.

Quando ergo dicitur, omne formationis princi- 24
pium a mare eſſe, de naturali conceptione, ac forma-
tione, non verò de non naturali eſt intelligendum.
Simili enim ratione vides indies, ovipara etiam abſ-
que maris operâ ova intra ſe gignere, quæ tamen ge-
nerationi inepta ſunt; licet de vulturibus Baſilius
Magnus, referente Cœlio, *lect. antiq. lib. 27. c. 17. inf.*
dicat, etiam ſubventanea ova citra coitum progigne-
re fertilitate inſignia: ecquidnam obſtat, quò minus
tale quid in viviparis generari poſſit? ſi enim mola,
ut Gal. placet *14. de uſu part. c. 7. claſſ. 1.* ovo reſpon- 25
det, nulla ratione video, cur, quemadmodum gallina
inter ovipara ovum ſine mare generat, ſic & mulier
inter greſſilia non poſſit molam abſque viri operâ
generare: nam Galenus ad hoc nihil aliud adducit
præter experientiam propriam, cui tamen poſſunt
aliorum doctorum hominum experientiæ contrariari;
nam & in aliquibus viderunt alii, molam abſque viri
uſu fuiſſe geſtatam. Vnde non debebat tam audacter,
ne dicam impie Amat. Luſit. *curat. Med. cent. 4. curat.*
36. religioſam illam mulierem impudicitiæ damnare 26
ſolâ Galeni auctoritate fultus: nam fortaſſe poterat
in religioſa illa, mola abſque ullo peccato fuiſſe ge-
nerata, ut in aliis eveniſſe conſtat.

Dicamus ergo nos, quòd & mola in greſſilibus, & 27
ſubventanea ova in oviparis, uno eodemque modo
generantur; licet ovi generatio in his minus extra 28
naturæ legem videatur eſſe, quàm molæ generatio
in illis: à natura enim eſt, ut ovipara ova intra ſe pro-
creent, ita ut priùs intendatur ovi conformatio, de-
hinc caloris communicatio à ſemine maris, ut proli-
ficum reddatur; in greſſilibus autem Natura non in-
tendit generare molam, ſed ſemper generare perfe-
ctum conceptum ex utroque ſemine ſimul com-
mixto uno eodemque tempore, & idcircò concurſus
maris, & fœminæ fieri debet in ſeminum emiſſione:
quod in illis neceſſarium non eſt, ſed ſufficit, ſi id,
quod à fœmina intra ſe generatum eſt, ſucceſſivè à
maris ſemine foveatur: cujus rei rationem afferre
cùm non vacet, in aliud tempus rejiciemus.

Ad experientiam porrò in contrarium adductam 29
jam reſpondere par eſt; conſtat enim, inquiunt, nul-
lam mulierem abſq; viri uſu molam unquam geſtaſſe
(licèt forte & virgines, & viduæ molam aliquando,

ut

ut dixi, abſque ulla pudicitiæ nota geſtaverint, ut ex hiſtoriis patet relatis per SchencK. *ſuarum Obſervat.*
30 *lib. 4. tit. de Mola.*) Sed ponamus, nullam unquam abſque viro molam concepiſſe, & ejus rei rationem adducamus: primò ergo dico, quòd in conceptione duos motus conſiderandi veniunt; prior colli uteri, & ipſius etiam corporis uti attrahentis & allicientis ad ſe virile ſemen, ut in ingerendis cibis ſtomachus, aut gula factitant, Galen. 1. *de ſem. cap. 14. de uſu part. 11. claſ. 1.* ſecundus motus eſt vaſorum ejaculantium, qui motus expulſionis eſt.
31 Cùm ergo mulier viro utitur, ſi virile ſemen aptum generationi ſit, utroque motu concurrente; vera ac naturalis conceptio fit; at ſi temperamentum ſit, & generationi ineptum, vel non poſſit ad uteri ſinum penetrare, tunc quidem, non tamen ſemper, ſed profectò interdum, eodem utroque motu concurrente; & muliere calidiore exiſtente, & naturâ multum conceptionis avidâ, conceptio quidem fit, ſed mendoſa; nam ſolum muliebre ſemen concipitur, virili ob ſui temperantiam, & ineptitudinem ex ſe excidente. In iis verò, quæ coitu non utun-
32 tur, ſed vel ſpontè, vel involuntariè ſemen ejiciunt, nullo modo conceptio fit, quia ſolùm motus expulſionis in ea actione concurrit; vel ſi aliquis motus attractionis fiat, debilior eſt quàm ſit neceſſarius, cùm ex minori delectatione fiat, deficiente ſemine virili, quod attrahat, quo tantopere ipſe uterus delectatur; unde eſt, quòd non tam facile poteſt uterus ſupra ſemen recolligi, cùm fortior ſit motus expulſionis ejaculantium vaſorum, quàm motus attractionis colli, & corporis ipſius uteri, quamobrem facillimè, & omninò ſemen mulieris excidit. Præterquam quòd, ut dicebat Mercurial. in coitu plurimum, & multò magis quàm in ſimplici pollutione, muliebra loca caleſiunt, & ex ea concalefatione ſanguis ad ea confluit, ut quo ſemen muliebre jam avidè à natura retentum nutrici faciliori negotio, ac foveri poteſt, ac coadjuvari, ut ad actum reducatur; in ſimplici verò pollutione neque tanta locorum calefactio, neque ille ſanguinis concurſus fieri ſolet.

Sed adducamus aliam rationem; quæ fortaſſe ple-
33 riſque magis arridebit, & eſt hujusmodi: In Virginibus venæ, ac viæ omnes ad uterum pertinentes anguſtiores ſunt, Valleſ. *in 5. Epid. ſect. 5. Ægr. 12.* quàm in iis, quæ & viro utuntur, & aliquando pepererunt: in talibus enim venæ ex partus occaſione ampliores multò redduntur, teſte Hip. *in lib. de Nat. Puer. in fin. & de morb. mul.* Itaq; cùm ad molæ generationem requiratur confluxus ſanguinis, & hic talis confluxus non fiat, etiamſi interdum ex ſe polluantur, tamen neq; molam, neq; ſimile quidpiam concipiunt, deficiente ſanguine ad ſeminis proprii alimoniam, ac ipſo etiam ſemine non tanta vi attrahendi dotato, quantâ neceſſe haberet, ut conciperetur: nam frigiduſculum eſt; non confluit ergo ſanguis ad uterum in virginibus, ut in iis quæ viro utuntur, ob vaſorum anguſtiam, quæ cauſa ceſſat in aliis.

Sed etiam in viduis caſtam vitam degentibus, ea-
34 dem ratio poteſt habere locum, quippè cùm ex intermiſſione coitus deſueſcat Natura ſanguinem conſuetum ad uterum demandare: unde eſt, quòd tam in viduis, aliisq. mulierib. caſtè viventib. quàm in virginibus viro maturis, plurimum reperies menſtruorum defectum: nam & ex coitus etiam uſu venæ laxiores fiunt, eod. Hipp. *ibid.* docente; unde faciliùs in his quæ coitu utuntur, ſanguis ad uterum confluere
35 poteſt ad Molæ generationem.

Ex quibus denuò colligamus modum, quo mola generatur; ſiquidem Naturâ valdè conceptionis avidâ exiſtente, cùm ex aliqua præternaturali, aut accidentali cauſa non licet illi verum conceptum ex utroque ſemine progignere, ex altera tantum procreare tentat, & ſolum muliebre ſemen concipit, retinet, ac fovet, ſanguinem ad ſui nutritionem ad uterum illicò relegans; ſed quia à ſemine virili deſtituitur, conceptam materiam efformare, nec vivificare poteſt, ſed quantum ex parte ſui poteſt, operatur.

Et hæc quidem de non vitalibus molis magnâ ex parte accipias velim; de vitalibus enim molis valdè
quidem dubitandum eſt: neque enim poſſibile mihi 36
videtur, ut muliebre ſemen tantum poſſit, ut vitam ſubjectæ materiæ impertiri valeat, in quam etiam opinionem inclinat Marcel. Donat. *lib. 4. Med. Hiſt. mirab. cap. 25.* & tamen hoc ipſum abſq; dubio non tranſit; quanquam ego ſemper magis ſuſpectam ejus pudicitiam haberem, quæ vivam molam geſtaret,
quàm quæ non vitalem. Imò profectò de quacunque 37
magnum indicium violatæ caſtitatis ex generatione
molæ deſumerem, cùm aliàs rariſſimè in iis, quæ viro 38
non utuntur, gigni manifeſtum ſit; licet virile ſemen ad ejus generationem, neque ut efficiens, neque ut materialis cauſa concurrere mihi videatur.

Verumenimverò adhuc hæſitabundus in ea re ſatis ſuperque ſum, cùm non tam difficile mihi videatur, molam in muliere ex ſolis mulieris ſemine abſq; viri uſu generari, quàm difficile perſuaſu mihi eſt, quòd perfecta quædam animalia veros, ac quaſi perfectos conceptus licet debiles, & parum vitales, abſque maris opera generare poſſint: & tamen conſtat, multorum, ac magnorum virorum teſtimonio, equas abſque mare concipere, ſed imbecillos fœtus parere. Varro *de re Ruſt. lib. 2. cap. 1.* Plin. *nat. hiſt. libro 8 cap. 42.* Virgil. 3. *Georg.* Solin. *de ſit. orb. lib. 3. capit. 26. & 56.* Columell. *de re Ruſt. lib. 6. capite 27.* Avic. quem citat, & ſequitur Albert. Magn. 6. *de Anim. tract. 1. cap. 2.* Geſner. *in hiſt. anim. libro 1. c. de Equo T. 1.* Alb. Vvoton. *lib 5. de diff. Anim cap.* 101. de cujus rei veritate facundiſſ. Poeta Torq. Taſſ. in ſuo majori opere. Cant. 7. *ſt.* 66. ad Virg. imitationem ita habet:

Queſto ſu'l Tago nacque, ove tal'hora
L'avida Madre del guerriero armento,
Quando l'alma ſtagion, che c'innamora
Nel cor l'iſtiga il natural talento,
Volta l'aperta bocca incontro l'ora,
Raccoglie i ſemi del fecondo vento,
E de' tepidi fiati, ò meraviglia,
Cupidamente ella concepe, e figlia.

Quod verò multum huic rei fidem augere poteſt, eſt Homeri teſtimonium, qui ante hos omnes *Iliad. 16. tranſ. princ.* Xanthum, & Balium Achillis equos ex Zephyro natos dicit in carminibus:

Quapropter & Automedon duxit ſub jugum veloces equos,
Xanthum, & Balium, hi de quo ſimiliter ventis volabant:
Quos peperit, Zephyro vento Harpyia albis pedib.
Paſcens in prato juxta fluxum Oceani.

Et 20. ejusdem:

Hujus ter mille equæ paludem circa paſcebantur
Fœminæ, pullis exultantes teneris:
Has Boreas amavit paſcentes.
Equoque aſſimilatus condormivit nigrijubo
Hæ verò gravidæ factæ pepererunt duodecim pullos.

Id autem ab Homer. non fabuloſè dictum teſtatur Pier. Val. *Hierog. lib. 18.* & Æmil. *de rumin. in princ.* Fabuloſam tamen judicat eam inter Jurecconſultos Carranza *de part. cap. 20. quæſt. 7. n. 83.* & ſequitur illum

illum Torreblanca *Dæmonol. lib. 2. cap. 17. numer. 24.* Sed id ipſum quod de equabus narrant alii, de tigribus jactat Claudin. *de Rapt. Proſerp. lib. 3. verſ. fin.* ſed & de vulturibus hæc eadem fœcunditas prædicatur, ut quæ ſimiliter ex vento abſq; mare concipiant, teſtimonio Æliani *de hiſt. Anim. lib. 2. c. 46.* & Æmilian. *de Ruminantib. in princ.* Quod quidem ſi aliquam veritatem habet, jam non ampliùs hæſitabundus affirmare auſim, molã quãcunq; poſſe abſq; virili ſemine in muliere gigni. [Fuſius hæc expoſita ſunt in *Stranſſis* fœtu Muſſipontano].

SUMMARIUM.

1 *Prægnans mulier gaudet privilegiis.*
2 *Molatica tanquam prægnans debet prægnantium privilegiis gaudere, & cur, n. ſeq. dic n. n. 7. & 8. Vide n. 11.*
4 *Mulier ex mola vi ta decedens, ex prægnantia, aut partus vitio deceſſiſſe dicenda, contr n. 14.*
5 *In contractibus ſocietatum excipi debent omnia mortis genera extrinſecam cauſam habentia.*
6 *mola perrarò generatur in iis, quæ viro non utuntur.*
9 *Cum mola cum fœtu geſtata accidens, faciat exc ptioni locũ.*
10 *mola toto vitæ curriculo aliquando geſtatur.*
12 *Prægnans cur tot privil giis fruatur Legibus permittatur.*
13 *Fœtui præcipuam miſerationem habuerunt Leges.*
15 *Viri uſus non eſt immediata cauſa molæ, ſed diſponens.*
16 *molatica an infirma & valetudinaria dici debeat.*
17 *Perbini opinio confutata.*

An molam gerens Mulier ad quoſdam effectus prægnans dici debeat.

QUÆSTIO VI. & ULTIMA.

1 PRægnantem multis privilegiis gaudere ex Legum indulgentia, notum eſt ex iis: quæ *in hoc titulo q. 1.* adduxi: unde locus dubitationi fieri poteſt, an molam gerens debeat pro prægnante haberi, ita prægnantis privilegio gaudere poſſit: Illud etiam dubium afferre poteſt, an Molatica ex vitio Molæ decedens, cauſa prægnantiæ periiſſe dicenda ſit, ita ut in ſocietatibus officiorum locum exceptioni faciat.

2 Et quoad primum effectum molatica videbatur debere connumerari inter prægnantes; cùm enim ob
3 incommoda, ac moleſtias, quib. prægnantes afficiuntur, leges illis in pleriſque indulgeant, patet, quòd & paribus incommodis, ac moleſtiis, quinimò fortaſſe majoribus, detinetur etiam molatica; unde etiam hæc, ut cæteræ prægnantes, legum indulgentia frui debet.

4 Quoad ſecundum verò, non minùs videbatur, mo-
5 laticam ex molæ vitio decedentem debere facere locum exceptioni, tanquam ſi ex prægnantiæ culpa deceſſiſſet: quia cùm omnia mortis genera in contractibus ſocietatem excipiantur, quæ cauſam habent extrinſecam, quia talia violenta omnia ſunt, *ut tit. de mor. cauſſ par. q. 1. n. 60. & alibi.* abundè probatur non magis ex hoc videtur debere excipi mors ex prægnantia, & partu, quàm mors ex mola, quia eandem videtur habere cauſam, nimirum Veneris uſum; etiamſi enim non concedatur ex virili ſemine, tanquam ex materiali cauſa molam gigni, tamen videtur perrarò admodum in iis, quæ viro non utuntur, generari, ob rationes de quibus ſuprà. 6

Dicendum videtur, quòd mola vel cum verò con- 7
ceptu, vel ſola geſtatur: ubi cum vero conceptu ge- 8
nerata ſit, dubium non eſt quid in utroque effectu molatica non ratione molæ, ſed ratione fœtus prægnans cùm ſit, prægnantium privilegiis gaudere debeat, & decedens facere locum exceptioni, etiamſi quoad fœtum, & ad ea, quæ ad partum & prægnantiam pertinent, conſtaret, omnia ritè, ac naturaliter
proceſſiſſe, & ſolummodò molam mortis propin- 9
quam cauſam extitiſſe. Et ratio eſt, quia in hoc caſu mola eſt ex concomitantibus ipſam graviditatem, &
partum, & comprehendi talis caſus debet ſub caſi- 10
bus ex cauſa prægnantiæ, & partus. Præterquam quòd mola non eſt adeò urgens cauſa mortis ſubſequentis; imò aliquando non magno vitæ incommodo toto ipſius vitæ curriculo geſtatur, teſte Ariſt. 10. *de hiſt. anim. c. 41.* & declarant hiſtoriæ relatæ per SchencK. *lib. 4. Obſerv. tit. de Mola*, cum fœtu tamen generata, non ſolum ipſum fœtum plerumque interimit, ſed & ipſam matrem; ut in caſibus per eund. SchencK. *ibid.* enarratis videre eſt.

Verumenimverò ſi ſolam molam abſque vero fœ- 11
tu in utero habeat mulier, tunc neq; quoad primum, neq; quoad ſecundum effectum molatica prægnans
dici poteſt: Nam quoad primum dico, quòd ſi quib. 12
privilegiis gravida à Legib. inſignitur, iis non ratione moleſtiarum quas in prægnantia perpetitur, gaudet, ſed ratione ipſius fœtus, cujus præcipuam miſe-
rationem habuerunt Leges; ne ſi gravida vel tor- 13
queatur, vel aliquâ animi paſſione moleſtetur, fœtus pereat, & idcircò ne ad judicium quidem cogi accidere voluerunt: & idcircò non aliter de muliere molam gerente ſentiendum eſſe, quàm ſi quovis alio morbo detineretur, ad ipſum uterum pertinente.

Quoad ſecundum porrò effectum molatica ex 14
molæ culpa decedens non debet facere locum exceptioni. Licet enim concedamus, ut plurimùm requiri
coitus uſum ad ipſius generationem, ut in *ſuperiori* 15
quæſtione innuimus, tamen uſus coitus non eſt cauſa immediata, ſed mediata, nec principaliter agens: ſed ſolùm diſponens; quia ex ejus uſu magis incaleſcunt loca muliebria, & viæ ad uterum pertinentes ampliores redduntur, ex quo fit, ut faciliùs poſſit ſanguis ad uterum ruere, ad ipſius molæ nutritionem, ut dixi.

Cæterùm, utrùm molatica infirma & valetudina- 16
ria dici debeat, alias videbimus; pro nunc ſatis nobis ſit concludere, molaticam ad nullum effectum poſſe inter prægnantes connumerari, ita, ut earum privilegiis gaudere debeat, aut decedens locum facere exceptioni, ex quibus facilè apparet hallucinatum fuiſſe Perbinum, cùm contrarium voluit veritatem habere, quoad hunc ſecundum effectum, ut *tit. de mort. cauſſ. part. q. 4.* dicam.

LIBRI PRIMI TITULUS QUARTUS.

DE MORTE CAUSA PARTUS.

Continens Quæſtiones octo.

I De cauſa exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & cauſa partus, quæ fieri ſolet in contractibus ſocietatum

II. Quandonam mors ex partu, aut prægnantia eveniens debeat cenſeri excepta.

III. Declarantur ea verba in inſtrumento appoſita, excepta morte partus, & cauſa partus, & prægnantiæ.

IV. Particulares caſus, ac regulæ exceptioni locum facientes.

V. Caſus pro lucro facientes.

VI. Partus, & prægnantia in caſibus exceptionis, quomodo debeant eſſe cauſa mortis.

VII. Caſus aliqui dubii proponuntur, ac reſolvuntur.

VIII. Argumenta in contrarium objecta propo- nuntur;

nuntur, ac reſolvuntur.
Eorum omnium, quæ in univerſo hoc titulo continentur Epilogus.

SUMMARIUM.

1 *Tractatio de morte, cauſa partus, eſt difficilis.*
2 *Contractus ſocietatis requirit, ut pecunia in ſocietatem data currant periculum amiſſionis.*
3 *Non poteſt percipi lucrum ceſſante periculo.*
4 *Propter periculum amiſſionis pecuniarum admittitur dans pecunias in ſocietatem ad lucrum.*
5 *Contractus propter periculum ſuſtinetur, & n. ſeq.*
7 *Homo, ut cætera animalia, neceſſariò interit.*
8 *Ob mortem & pecuniarum amiſſionem compenſatur perceptio fructuum.*
9 *Homo multis periculis ab extrinſeco ſubjacet.*
10 *Vita humana brevis.*
11 *Socius periculum currere debet, quod ſibi ad intrinſeca cauſa imminet.*
12 *Nimis ampla eſſet lucrandi via, ſi etiam externis periculis ſocius ſubjiceretur.*
13 *In caſu quod quis ſibi vim inferat, pecunias amittit.*
14 *Damnum, quod quis ſua culpa ſentit, ſibi imputet.*
15 *Mors ex peſte & hujuſmodi, non eſt ab extrinſeco. Contrarium n. 26.*
16 *Peſte ii corripiuntur, in quibus humorum apparatus reperitur. Contrarium n. 29.*
17 *Prægnantes facilè peſte corripiuntur.*
18 *Mors ex peſte, & hujuſmodi, cur excepta, & n. 21. & 23.*
19 *Et certo periculo non licet pecunias lucrari.*
20 *Periculum debet eſſe dubium.*
22 *Plurimæ mulieres ex partu, & ejus cauſa pereunt.*
24 *In morte ex peſte habet locum vis.*
25 *Mors ex tegula à vento mota cauſata excipitur.*
27 *Cauſa peſtis & Epidemiæ ſemper eſt univerſalis.*
28 *Cauſa proxima attendenda.*
30 *Homines malè affecti peſte non corripiuntur. Et ſenes, n. ſeq. contrà de ſanis, & robuſtis, n. 32.*
33 *Cauſa exceptionis ab aliis allata, & n. ſeq. alia.*
36 *Utraque cauſa redarguitur.*
35 *Cauſa, ne detur occaſio inſidias patrandi, non eſt cuicunque caſui communis.*
37 *Cauſa à Seraphino allata non habet locum in morte, cauſa partus, & prægnantia.*
38 *Mors ex partu, ex peſte, & huiuſmodi, non eſt violenta, & n. 46.*
39 *Vera cauſa exceptionis in caſibus exceptis.*
40 *Quod cauſam habet extrinſecam, violentum eſt.*
41 *Mortis violentæ appellatione quid veniat.*
42 *Mors violenta ſtrictio modo ſumpta quæ.*
43 *Mors naturalis quæ.*
44 *Mors violenta lato modo ſumpta quæ.*
45 *Mors violenta hic ſtricto modo accipienda.*
47 *Periculum debet reſpicere ipſum individuum, & ex iis dependere, quæ ipſi ut tali individuo accidere poſſunt.*
48 *Prægnantia, & partus ſunt res naturales.*
49 *Mulier ad id nata eſt, ut partus edat.*
50 *Prægnantia non eſt quid, quòd individuo, ut individuo conveniat, ſed reſpicit ſpeciei conſervationem.*
51 *Quo pacto mors ex partu, & huiuſmodi, ſit violenta.*
52 *Prægnantia ſine extrinſeca cauſa non fit.*
53 *Mors ex partu, huiuſmodi, aliquo modo eſt violenta.*
54 *Ad contractus ſocietatis validitatem requiritur, ut periculum inter ſocios ſit æquale.*
55 *Communione damni, & lucri efficitur ſocietas.*
56 *Abſque periculi compenſatione ſocietas eſſet iniqua.*
57 *Conditio ſociorum debeat eſſe æqualis.*
58 *Mulieres non poſſunt emere, aut exercere officia Romanæ curiæ. Amplia de omnibus officiis publicis, num. ſeq.*
60 *Mulieres ſuas pecunias in ſocietatem dare poſſunt.*
61 *Periculum ſociorum diverſi ſexus eſt inæquale.*
62 *Præcipua, ac vera cauſa exceptionis mortis ex partu & prægnantia, eorumque cauſa.*

De cauſa exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & cauſa partus, quæ fieri ſolet in contractibus ſocietatum.

QUÆSTIO I.

QUòd tractatio hæc maximæ ac præcipuæ difficultatis ſit, nulli aut dubium eſt, aut mirum videri debet; non modo enim ipſius rei natura illam difficilem reddit, & evenientis mortis in propoſitis caſibus cauſarum complicatio illam facit difficiliorem; ſed & ipſi Medici, qui non à Jureconſultorum, ſed ad proprium intellectum omnia interpretati ſunt, eam difficillimam reddiderunt. Etenim Jurisperiti imò contrahentes ipſi, alicujus cauſa quid fieri, vel non fieri volunt: quòd Medici ob ejus nominis cauſæ variam, ac multiplicem acceptionem diverſo, ac penè contrario modo exponentes, & ipſorum Jurisperitorum mentem non aſſequentes, rem non eo quo debent, modo decidunt, ac illis malè judicandi anſam ſubminiſtrant. 1

Ut hæc igitur intellectu faciliora reddantur, & Jurisperiti plenè ſatis fiat, nonnulla primùm ipſis Medicis in mentem revocanda, quædam etiam ipſis ob legumperitiæ carentiam ignota enucleanda, quibus intellectus, faciliùs modo loquendi, ac intelligendi Jurisperitorum noſtro aptato, eorum intentioni ſatisfacere facilè licebit.

Sciendum ergo ante omnia (quod præcipuè admonuit me Reverendiſſimus ac Doctiſſimus vir Julius Benignus, quem honoris cauſa nomino) quòd, ſi Juſtitia in ſuo robore ſervanda eſſet, nullæ deberẽt in contractibus ſocietatum apponi exceptiones pro parte dantis pecunias in ſocietatem, quia ſociorum conditionem inæqualem reddunt, eo quòd dominus officii pecunias accipiens ab iis periculis, à quibus eximi vult, dans pecunias his exceptionibus in contractu appoſitis minimè eximatur.

Conſiderabam tamen ego, quòd fortaſſe hoc permiſſum ſit danti pecunias, quia moriente officii domino, amiſſio officii non redundat in utilitatem dantis pecunias, quemadmodum moriente ſocio, qui dat pecunias in ſocietatem, quia dominus officii illas lucratur, & ob hanc fortaſſe inæqualitatem permitti potuit danti pecunias, ut quædam mortis genera exciperet, & iis minimè ſubjiceretur, ita ut etiam eveniente mortis caſu dominus officii illas non lucraretur.

His ergo ſic ſe habentibus quænam mortis genera excipi permitti potuit, ut æquitas quædam inter ſocios ſervaretur? Ad hoc non ante reſpondere licet, quàm ipſius contractus natura integrè Medicis non pateſiat; nam hæc Jureconſultis ſatis ſuperque nota ſunt.

Naturam contractus ſocietatum, illud primo loco requirere certum erat, ut pecuniæ in ſocietatem datæ ſub alicujus vitæ periculo exiſterent, ut ex iis, lucrum percipi poſſet; non enim percipi poteſt lucrum, ubi periculum amiſſionis pecuniarum ceſſaverit, Seraphin. *in quodam voto in tract. de ſociet.* Zacch. *a. dec. 73. n. 1.* & ipſe Zacch. *frater meus de ſociet. numer. 313.* Ratio eſt, quia propter illud ipſum periculum 2

Periculum admitteret is, qui pecunias in ſocietatem
dare vult, ut particeps fiat fructuum officii, & ob il-
lud præcipuè contractus hic ſuſtinetur, absque eo
prorſus fœneratitius, & illicitus futurus, ut idem
4 Zacch. *ibid. n. 125. & ſeq. & n. 375. & 377. cum aliis*
pluribus ibi per eum allegatis. Eſt autem hæc neceſſi-
tas currendi hujusmodi periculum adeò de natura
intrinſeca hujus contractus, ut absque eo, ut dixi to-
taliter, & à fundamentis corrueret.

5 Poſito ergo, quòd dans pecunias deberet currere
tale periculum, quo ſuccedente pecunias admitteret,
duo conſiderari poterant; primum, quòd homo ut
cætera animantia omnia, neceſſariò aliquando interit
nam ab ipſa conceptione illum mors perſequitur:
6 unde benè dicebat *Sil. Ital. lib. 3. de Bell. Pun.*

—— Extremumque diem primus tulit.

Et *Pindar. in Pyth. Od.* 8.

Diei unius ſunt homines.

7 Quamobrem ad eandem rem *Sophocl. in Trachin.* re-
ctè eam protulit ſententiam:

— Proinde dies.
Si quis duos: pluresve computet ſibi,
Eſt ſtolidus, haud enim dies eſt craſtina
Certa, antequam præſens bene acta ſit dies.

Ex intrinſeca ergo, ac connaturali cauſa in mortem
impingat omne animal neceſſe eſt, unde Diog. *in e-*
piſt. ad Phanomachum: At unum nobis duntàxat cer-
tiſſimum eſt: Corruptio poſt generationem. Et Lu-
cret. *lib. 3. de rer. nat.*

Certa quidem finis vitæ mortalibus adſtat,
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.

8 Ita ut ob hanc mortis certitudinem, quâ eveniente
ceſſat perceptio fructuum ex pecuniis in ſocietatem
datis, & ſocius illas lucratur, compenſatur ipſa fru-
ctuum perceptio, nonniſi ad quoddam congruum
tempus duratura.

Secundò conſiderari poterat, hominem præter
dictam mortis certitudinem ab intrinſeco advenien-
tem, mille aliis mortis periculis ab extrinſeco origi-
nem habentibus ſubjici, ita ut prudenter Senec. *in*
9 *Thebaid. act. 1.*

Vbique mors eſt, optimè hoc cavit Deus,
Eripere vitam nemo non homini poteſt;
At nemo mortem: mille ad hanc aditus patent.

Et alter Seneca *in epiſt. n. 104.* Ab homine homini
quotidianum periculum.

His igitur conſideratis, poterat tertio loco anim-
adverti, vitæ humanæ ſpatium, etiam quatenus ab
10 intrinſeco ſolùm dependentiam habet, eſſe ex ſua na-
tura breve, ut Iuvenal. præ cæteris canebat *Satyr. 9.*
in his carminibus.

— Feſtinat enim decurrere velox
Floſculus anguſtæ miſeræque breviſſima vitæ
Portio dum bibimus, dum ſerta, unguenta puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

11 Juncta ergo hac vitæ brevitate cum mortis certitu-
dine, maximè ſecundùm æquitatem videri potuit, ſi
ſocius illud tantummodò curreret periculum, quod
ab intrinſeca, & connaturali cauſa imminet, illud
autem permitteretur excipere, quod ab extrinſeca,
accidentali, ac deforis adveniente cauſa illi inſtabat;
12 etenim nimis ampla eſſet via lucrandi pecunias, ſi
etiam ii mortis caſus, qui deforis, ſeu ab extrinſeco
adveniunt, lucro locum facerent: quam tamen potiùs
arctare jure debebant, qui juſtitiam adminiſtrant;
& ita illos facere dubium non eſt, nam ſemper ad fa-
vorem ejus libentiùs, qui de damno evitando tra-
ctat, quàm ejus, qui de lucro captando agit, inclinant
ut videbimus. Omnes ergò ii caſus excipi poſſe vi-
deri potuit, inter quos primò ſunt caſus mortis
violentæ; in omnib. enim hiſce caſibus patitur ma-
ximum detrimentum is, qui pecunias dat, ex quo fas
non eſt, quem lucrum percipere debere, *l. Iure Natu-*
ræ, ff. de reg. Iur. privatur enim ex injuria, ac violentia
externa vitæ bono, quod à Natura illi non dene-
gabatur.

Sed objicies primò caſum illum, ubi quis ſibimet 13
ipſi manus inferret, nam tunc pecunias amitteret,
licet & hæc violenta mors eſſet, ab extrinſeco adve-
niens Boccac. *in tract. de ſociet. num.* 122. Caſtracan.
eodem tractatu, capit. 21. *numer.* 1. Zacch. *ibid. nume-*
ro 417. videtur ergo falſum id, quod firmavimus, ex-
cipi omnes caſus mortis violentæ, & ab extrinſeco
advenientes.

Reſpondeo, in citato caſu intrare regulam illam 14
à Jureconſultis canonizatam; nimirum, damnum,
quod quis ſuâ culpâ ſentit, ſibi ipſi imputare debet,
l. Quod quis ex culpa, ff. de reg. Iur. quamobrem jure
non excipitur hic caſus, etiamſi violenta mors ſit, &
cauſam habeat extrinſecam.

Secundò objicies hoc modo: Mors ex peſte, & E-
pidemia non habet cauſam extrinſecam, ſed intrin- 15
ſecam, nec dici poteſt violenta, cùm ſatis pateat eos 16
tantummodò corripi peſte, & Epidemia, in quibus
apparatus humorum, & intrinſeca aptitudo, & pro-
clivitas ad concipiendam putredinem reperitur.
Quamobrem ex ea cauſa prægnantes, quòd pravis
humoribus ſint refertæ, faciliùs quàm cæteri omnes
peſte corripiantur, ut teſtatur Pareus *oper. ſuor. libro*
21. *cap.* 17. Ex hoc igitur non videtur vera præcipua
illa concluſio, quòd excipi poterant omnes caſus, qui
cauſam habebant extrinſecam, neque enim poteſt ea
ratio his caſibus aptari.

Sed huic objectioni multipliciter reſponderi po- 17
teſt, & primò dato, quòd peſtis & Epidemia habeant
intrinſecam cauſam (quod tamen verum non eſſe,
deinceps monſtrabo) tamen dici poſſet, hanc exce- 18
ptionem inter alias comprehenſam fuiſſe, ob immi-
nens, imò certum vitæ periculum, quod quivis in
peſtilentiali conſtitutione currit: neque enim ex cer- 19
to periculo liceret pecunias lucrari, cum illud debeat 20
eſſe dubium: imò ad illud ipſum periculum evitan-
dum, conceditur danti pecunias in ſocietatem, ut
per quindecim dies antè, vel ſocietatem disdicat, vel
periculum in aliam perſonam transferat, Felic. *de ſo-*
ciet. cap. 35. num. 17. verſ. Mutatio perſona. Zacch. 2
ibid. n. 392. Secundò reſpondeo, quòd mors ex pe-
ſte, & Epidemia debebat jure excipi, propter mortis
frequentiam tunc temporis advenientem; ſicuti enim
mors ex partu dicitur excepta ob illius frequentiam,
quia plurimæ mulieres ex partu, & illius cauſa pe-
reunt. Zacchias *in prædicto tractatu, numero* 402. *in* 22
fine, & ex Medicis Perlin. *in libell. de mort. cauſ.*
part. in principio, ſic, imò multò magis debebat exci-
pi mors ex peſte, & Epidemia, quia frequentiores
ſunt eo tempore eventus mortis ex cauſa partus, &
prægnantiæ.

Tertiò reſpondeo, quòd cùm in inſtrumento hu- 23
jusmodi contractuum excipiatur mors ex vi prove-
niens, videtur etiam in hoc caſu locum habere vis
quædam vel aëris, vel exhalationis alicujus terre- 14
ſtris, vel alterius cujuscunque præternaturalis cauſæ
ab extrinſeco irruentis, quod teſtatur Lucret. *libro* 6.
de rer. nat.

— Primùm multarum ſemina rerum
Eſſe ſuprà docui, quæ ſint vitalia nobis,
Et contra quæ ſint morbo, mortique neceſſe eſt
Multa volare: ita cum caſu ſunt fortè coorta,
Et perturbarunt cœlum, fit morbidus aër.

Atque ea vis omnis morborum, peſtilitaſque,
Aut extrinſecùs, ut nubes, nebulaque ſupernè
Per cœlum veniunt, aut ipſa ſæpè coorta
De terra ſurgunt, ubi putrorem humida nacta eſt
Intempeſtivis pluviiſque, & ſolibus icta, &c.

Ea igitur de re hujusmodi caſus comprehendi poterant ſub caſibus vi illatis; neque enim exprimitur à quanam re inferri oporteat hujusmodi vim, ſed æqualiter, ac generaliter, à quacunque re inferatur, dummodò ſit extrinſeca, caſus omnis excipitur; unde exceptus eſt quoque caſus ille, in quo tegula à vento rota pertranſeuntem occidat Zacch. *num.* 411.

26 Poſtremo reſpondeo, mortem quamcunque ex
peſte, aut Epidemia evenientem, ſemper habere
cauſam extrinſecam: patet, quia cauſa peſtis, & Epi-
demiæ ſemper eſt univerſalis, & communis cuilibet
27 individuo Hippocrates *in lib. de flat.* Ergo ex neceſ-
ſitate eſt extrinſeca, & eſt plurimùm venenatus aër.
Hippocrates *ubi ſup. circa principium*, Galenus *de
Theriac. ad Piſon. cap.* 16. *claſſ.* 5. Fernel. *de Abdit. re-
rum cauſ. lib.* 2. *cap.* 12. Joub. *de peſt. cap.* 3. Pareus *lib.*
21. *cap.* 3.

Sed inſtabis dicens, quòd etiamſi aëris corruptio
ſit prima cauſa, tamen ea habeatur ut cauſa remota,
proxima verò ſint humores ipſi apti ad putreſcen-
dum, & ad ſemina peſtis concipienda; proxima autem
cauſa intrinſeca eſt, & ea debet attendi, ut videbi-
28 mus. Dico, quòd ad concipiendam peſtem nihil om-
29 ninò operatur apparatus humorum pravorum in
corporibus exiſtentium: nam mala illa venenati aëris
qualitas cùm de directo contrarietur animantium
vitæ, magis adoritur ſecundum Naturam ſe haben-
tia, quàm cætera. Teſtimonio ejus rei ſit; infirmos,
30 valetudinarios, ac putridis, praviſque refertos hu-
moribus a peſte minùs corripi, imò teſtatur Pareus,
ubi proxime, cap. 17. quod mirum duxeris, Gallico
morbo affectos, cancros, ac ulcera phagedænica ha-
31 bentes, quartanarios, & hujusmodi farinæ homines
obſervatum eſſe à peſte ſervari immunes; & ſenes
ipſos, qui præ cæteris excrementitiis redundant hu-
moribus, difficiliùs, quàm juvenes à peſte prehendi,
tradit Augen. *epiſt. Med. lib.* 1. *epiſt.* 1. & univerſaliter
ſanos, & robuſtos faciliùs à peſte pati, quàm debiles,
& infirmos, firmat Fernel. *loco ſuprà cit.* Quod qui-
32 dem ſatis evidenter teſtatur, non humores pravos
in corpore ſtabulantes, ſed externam peſtilentiæ
cauſam vim animalibus inferre. Nam enim aliter
operatur aër externus, cùm corruptus eſt, in anima-
lium corpora, quàm venenum ipſum, cùm & ipſe
externus aër conceptus, nihil aliud eſſe dici poſſit,
quàm verum venenum: unde Hipp. *in lib. de nat.
hum. verſ.* 18. excludit à cauſis peſtilentiæ alias om-
nes præter aëris corruptionem ac venenoſitatem,
quia *n.* 5. *p.* 1. peſtis non particulares quasdam perſo-
nas, nempe ſolos juvenes, ſolos viros aut ſolas mu-
lieres, ſolos victu pravo utentes, aut bono, ſed om-
nes indifferenter adoritur, ut & externum ipſum ve-
nenum facit. Jure meritò igitur, ſi quod mortis ge-
nus excipi permitti debebat danti pecunias, debebat
permitti excipi mors ex peſte, & Epidemia, nam ha-
bet cauſam extrinſecam, veluti omne mortis violen-
tæ genus; nam omnes exceptos caſus ob id præci-
puè excipi permitti potuit, quòd cauſam habeant
extrinſecam, & violenti ſint.

Multò tamen ab ea diverſam hujus exceptionis
cauſam aſſignant Juriſperiti: volunt enim nonnulli
ob id præcipuè exceptos fuiſſe tales caſus, ne detur
33 occaſio inſidias patrandi, Zacch. *cum aliis per eum
34 citatis, n.* 402. Alii dicunt excipi, quia generalis eſt
diſpoſitio, ne qui morte violentâ perit, ſubjaceat
damno amiſſionis pecuniarum, ita Cardin. *Seraphin.
in quodam voto, quod habes poſt tractatum prædictum.*
Zacch. *de Societ. in deciſ. num.* 46. Sed utraque opi-
nio, cùm non poſſit ea cauſa, quæ ab aliis allata eſt, 35
omnibus exceptis caſibus applicari, difficultatem
patitur: & primò cauſa, ne detur occaſio inſidias 36
patrandi, præterquam quòd non comprehendit
mortem ex partu, & ejus cauſa, ut dicebat Sera-
phin. multos etiam alios caſus non admittit, in qui-
bus non poteſt præſumi, quòd inſidiæ parari poſ-
ſint, ut in peſte, & Epidemia, aut in caſu, in quo quis
fame periret, & ſimilibus, qui tamen omnes exci-
piuntur.

Cauſa verò allata à Seraphino non poteſt habere 37
locum in pleriſque ex prædictis caſibus, cùm mors
ex partu, ex peſte, ex epidemia, ſi quæ alia eſt, vio- 38
lenta dici non poſſit, cùm verè naturalis ſit, ut in ter-
minis mortis ex partu tradunt Caſtrac. *de Societ. cap.*
18. *n.* 9. Zacch. *eod. tract. n.* 43. Quamobrem diſpoſi-
tio, de qua per Seraphinum, non debet habere lo-
cum in his caſibus, neque eos excipere danti pecunias
permitti debuit.

Cùm ergo minimè aptari poſſint cauſæ allatæ ſin-
gulis exceptis caſibus, reſtat quòd vera cauſa exce-
ptionis quorumlibet caſuum qui in hiſce inſtrumen- 39
tis excipiuntur, fuerit, quòd omnes habent extrinſe-
cam cauſam, quicquid verò extrinſecam cauſam ha- 40
bet, violentum evadit: eſt enim violentum id, cujus
principium extrinſecùs eſt. Ariſt. 3. *Moral. Nicom. c.* 1.
Tunc ergo intrabit cauſa a Seraphino allata, ſi modò
ante exponet quomodo mors ex prægnantia, ex pe-
ſte, ex partu, & hujusmodi violenta dici poſſit.

Sub mortis autem violentæ appellatione omne
mortis genus comprehenditur, quod extrinſecam 41
habet cauſam; ſi enim hoc violenti nomen ſtricto
modo accipias, nihil aliud eſt mors violenta, quàm 42
mors cauſata à nocumento extrinſeco. Rota *in Ro-
mana Societat. officiorum coram Cardin. Sacrato. nu.* 4. 43
apud Zacch. in tract. ſæpius citat. deciſ. 54. & è contrà
mors naturalis dicitur, quæ provenit ex cauſa infir-
mitatis intrinſecæ ſine ulla adhibita occaſione. Sera-
phin. *in jam ſuprà citato voto, nu.* 2. undè propriè
mors ſecundum naturam dicitur, quæ ex ſiccitate
contingit extincto nativo calore. Gal. 1. *de diff. febr.
cap.* 8. *claſ.* 3.

At ſi lato modo illud violenti nomen accipias, 44
quodvis mortis genus comprehendit, imo eo exce-
pto, quod in ultimo ſenio ex conſumptione, ut dixi,
nativi caloris advenit, ut perbellè docebat Plat. *in
Tim. non longè à fine his verbis. Quicquid enim præter
naturam contingit, dolorem inducit, quod verò pro ſua
natura fit, jucundum eſt: & iuxta hanc rationem mors,
quæ per morbos & vulnera contingit, violenta eſt, &
dolorem inducit; quæ verò poſt ſenectam ad finem ſe-
cundùm naturam accedit, inter omnia mortis genera à
dolore alieniſſima eſt, & magis cum voluptate fit, quàm
cum dolore.* Eidem ſententiæ ſubſcribunt Ariſt. *in lib.
de Juvent. & ſenect. c.* 14. Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 8. *claſ.*
3. & Cic. *in lib. de ſenect.*

Mors tamen violenta in propoſito caſu ſtrictiùs 45
accipitur, ac pro eâ, ut dixi, quæ cauſam habet extrin-
ſecam, ſub qua comprehenduntur omnia mortis ge-
nera, in ſocietatum contractibus excepta, ac enume-
rata, ut deinde videbimus.

Præcipua verò difficultas eſt de morte, cauſa par- 46
tus, quomodo talis exceptionis cauſa illi aptari poſſit
nam neq; cauſam videtur habere extrinſecam, neque
idcircò violenta dici poſſe, unde neq; cum aliis caſi-
bus ob eam rationem comprehendi poſſe videtur;

quod

quòd enim cauſam non habeat extrinſecam, clarum
eſt, quomodo enim extrinſecum dici poſſet, quod in-
tus in corpore permanentiam habet?

Huic difficultati facilè ſatisfieri poteſt ex ſequen-
tibus: Firmavimus jam ſuperiùs, quòd periculum il-
lud, quod currere debet dans pecunias in ſocietatem,
debet ipſum individuum ita reſpicere, ut ex iis tan-
tummodo dependeat, quæ ut individuo per ſe conſi-
derato accidere poſſunt; licet ergo prægnãtia, & par-
tus ſint res maximè naturales, ut patet, & latè probat
47 *Cagnat. præceptor meus in libello de morte cauſ. part.*
nam mulier ad hoc nata eſt ut partus edat. *l. Quæri-*
48 *tur, ff. de Ædil. ed. §. ſi mulier.* citat Caſtr. *de Societ. c.*
18. n. 9. Zacut. *de conject. lib. 1. tit. 19. n 15* ex noſtris
Gal. *de cauſ. puls. c. 2. claſ. 4.* Vnde eſt quòd ex hoc
49 laudandum eſt, quia conſervat humanum genus. Caſ.
in Gl. mund. p. 2. conſ. 21. tamen quia prægnantia non
reſpicit ipſum individuum, neq; eſt quid naturaliter
50 ad ſui conſervationem neceſſarium, ſed reſpicit ſpeciē
& ejus conſervationem, ideircò videtur quid alienū,
& de foris adveniens ipſi individuo: quare de re mors
ex hiſce reb. contingens, licet ut dixi, naturalis ſit, ta-
51 men ex intrinſeca cauſa provenire videtur, & ſic in-
ter violentas connumerari poteſt; nam & prægnantia
52 ipſa non ſine extrinſeca cauſa fit, ut cuivis ſatis ſuper
que notum eſt: quamobrem non dubitavit Perl. *Me-*
52 *dicus Forolivienſ. in libell. de mor. cauſ. part.* hoc ip-
ſum affirmare, nimirum, mortē cauſa partus videri a-
53 liquo mod. violentā, quòd a re extrinſ. videatur allata.

Aliam inſuper cauſam exceptionis mortis ex par-
tu, & cauſa partus, & hujuſmodi, afferre non pigebit
ex natura ipſius contractus depromptam, & talis eſt.

Ad validitatem hujus contractus ſocietatis requi-
ritur, quòd tam officialis, hoc eſt, officii dominus,
54 quàm ſocius dans pecunias in ſocietatem unum idē-
que ac æquale ſubeant periculum, & unum altero
compenſetur, amiſſio nimirum pecuniarum amiſſione
officii, & vice verſa: communione enim damni, &
lucri efficitur ſocietas: Grat. *diſcept For. c. 540. n. 15.*
tom. 3. & abſq; hac periculi compenſatione ſocietas
eſſet iniqua. Zacch *ubi ſupr. n. 162. & ſeqq. cum aliis*
ibi per eum adduct. Rot. *in Roma. ſociet. dec. 291.* apud
Pacif. *de Salvian. in ultim. edition. numer. 15. & in*
55 *Romana Societ. coram Pamphilo, deciſ. 61.* apud
56 Zacch. nam conditio contrahentium ſemper debet
57 eſſe æqualis, ex iis quæ citat Rot. *ibid. dec. 78. num. 8.*
Royz. *dec. Lunan. 3. n. 440.* Ruland. *conſ. 100. n. 15. lib.*
3. & jure, quia non poteſt eſſe Juſtitia ubi deficit æ-
qualitas: Juſtitia enim, & juſtum in fœderum æqua-
litate conſiſtit. Ariſt. 1. *Magn. Mor. c. 31.* & Juſtitiæ
pars illa, quæ commutativa dicitur, nihil aliud eſt,
quàm medium quoddam damni, & lucri inter eos ad
quos ea pertinent, idem Ariſt 5. *Moral. Nicom. c 4.*
Cùm verò mulieres nec emere, nec exercere poſſint
58 officia Romanæ Curiæ, ut tradit Caſtranc. *de ſociet.*
c. 12. n. 3. quod etiā de omnib. officiis publicis veritа-
tem habet, *l. fœmina, ff. de reg. jur. Grat. Diſc. Forenſ. c.*
530. n. 26. & ſeqq. tom. 3. non tamen prohibeantur,
quin ſuas pecunias in ſocietatem dare poſſint. Felic.
de ſociet. c. 3. n. 4. & ſeqq. Caſtran. *ibid. c. 12. n. 9.* Zacch.
ibid. n. 199. jam ſatis liquet, quòd inæquale eſſet peri-
culum ſocii, & officialis, cùm ſocius, ſi mulier ſit, ultra
illud periculum quod ſubire poteſt, & ſubit officialis,
ſubeat etiam periculum ex gravidirate, & partu ſibi
imminens; ut ergo æquale eſſet hoc periculum, non
verò majus reſpectu unius, quàm alterius ex ſociis,
debuit jure optimo excipi mors ex partu, & hujuſ-
modi, ut non cenſeatur factus locus lucro, ea eve-
niente, fœmina in ſocietatem admiſſa.

Ex eo igitur quòd mors ex partu, aut ſimilis, cau-
ſam videatur habere extrinſecam, & idcircò inter
violentas poſſe connumerari, & ex hoc, quòd pericu-
lum ex eo imminens excedit periculum, quod currit
officialis, jure permitti debuit, ut exciperetur.

SVMMARIVM.

1 *Non ſemper mors in partu, aut prægnantia contin-*
gens, debet facere locum exceptioni.
2 *Contractus ſocietatis requirit, ut pecuniæ ſubeant*
periculum amiſſionis.
3 *Si omnes mortis caſus in partu, aut prægnantia*
evenientes, partui, & prægnantiæ tribuantur, quid
inde ſequi neceſſe ſit.
4 *Dantur caſus mortis in partu, qui locum exceptioni*
non faciunt.
5 *Mors utrùm ex partu ſit, Medicis decidendum*
DD. remittunt.
6 *Cagnati, & Perlini opinio circa caſus mortis in par-*
tu, & prægnantia.
7 *Quæ de rarò contingunt à lege non recipiuntur.*
8 *Partus, & prægnantia ſunt res naturales, & n. 22. &*
n. 28.
9 *Mors ex partu quæ ſecundùm Cagnatum.*
10 *Nullus mortis caſus in partu evenit, qui non ex*
partu dici debeat eſſe.
11 *Ex partu, & prægnantia non poteſt ſuccedere mors;*
Contrarium n. 29.
12 *Si res naturalis nunquam præter naturam evaderet,*
nec morbus nec mors unquam nos opprimerent.
13 *Morbus fit cùm res naturalis in non naturalem*
tranſit, & n. 15. & 18.
14 *Sanum dicitur quod ſecundum naturam eſt, morbo-*
ſum quod præter naturam.
16 *Calor nativus res naturalis eſt, & naturæ vicem*
gerit.
17 *Febris unde fiat.*
19 *Eiuſdem rei datur morbus, cuius datur ſanitas.*
20 *Quod naturale eſt, ſemper ſanum non permanet.*
22 *Prægnantia quid.*
23 *Partus eſt actio expultricis.*
24 *Partus quid.*
25 *Datur prægnantia, & partus ſanitas, ſic & præ-*
gnantia, & partus morbus.
26 *Prægnantia naturalis quæ.*
27 *Partus ſanus qui.*
30 *Quando debeat eſſe locus exceptioni in morte ex*
prægnantia, & partu, & n. 32. 36. & 46.
31 *Non idem ſunt morboſus partus, & morbus in par-*
tu adveniens.
33 *Medicorum error unde.*
34 *In omnibus mortis caſibus in prægnantia, aut par-*
tu advenientibus, ſemper partus, & prægnantia cul-
pandi.
35 *Prægnantia, & partus ſupervenientes morbos irri-*
tant, & magis periculo obnoxiam mulierem fa-
ciunt.
37 *Morborum alij proprij, alij non proprij.*
38 *Morbi proprii, ac primarii ſunt cauſa eorum, qui*
per conſenſum fiunt.
39 *Dantur morbi proprii, ac primarii partus & præ-*
gnantiæ, ſic & iidem morbi ex conſenſu, aut cauſa
aliorum morborum facti, & n. 43. & 45.
40 *Febris non eſt morbus proprius ipſius partus.*
41 *Partus difficultas eſt proprium ſymptoma, ſeu affe-*
ctus actionis huius, quæ partus dicitur.
42 *Partus eſt præcipua, ac immediata cauſa, quæ ex*
difficultate partus evenit.
44 *Nullam veritatem habet, non dari proprios morbos*
partus, ex hoc quod res naturalis ſit.

Quandonam mors ex partu, aut prægnantia eveniens debeat cenſeri excepta.

QVÆSTIO II.

CAuſam ob quam præcipue permiſſum fuerit danti pecunias in ſocietatem, ut quoldam peculiares
1 caſus accipere poſſit jam *ſuperiori q.* inveſtigavimus, præſertim autem de cauſa excipiendi mortem ea partu & hujuſmodi egimus. quòd verò hinc minime educere liceat, ſemper mortem in partu, aut prægnantia evenientem locum debere facere exceptioni explicandum. Si enim ita ſe res haberet, iniquam,& illicitam teni ac contra ipſum Ius, de directo permiſiſſent ii, qui juſtitiam populis adminiſtrāt.

2 Ea ſuperioribus enim patet, quod ad hoc, ut contractus hic licitus exiſtat illud primo loco requirat, ut pecuniæ in ſocietatem datæ ſubeant amiſſionis periculum ex ſucce lente obitu illius cu us vitæ pericu-
3 lum cuttunt; abſq; hac autem conditione contractū illicitum, & uſurarium evadere clarum eſt. Si ergo omnem caſum mortis in gravida & parturiente e venientem ſemper debere excipi dica-, qu d ſemper ea partu, & prægnantia ſint, pecuniæ nullum ſubibunt amiſſionis periculum, & percipient fructus ſalvo capitali toto eo tempore quod inter primam conceptionem, & univerſum puerperium intercedit: quod erit ſpatio ad minus 10. menſium, in quo ſpatio gravida, aut parturiente, ſive puerpera obeunte, de exceptione licebit opponere hæredib. & lucro nun quam erit locus, cum quicunque caſus in prægnantia aut partu contingat, certam, & indubitatam habere poſſet exceptionem mortis ex partu, & ejus cauſa.

4 Non ambigendum ergo, quòd non hoc fuerit danti pecunias permiſſum, ſed debere etiam in prægnante, ac parturiente dari quoſdam mortis caſus, qui non ex partu, & ejus cauſa evenire dici debeant, in quib. etiam, ſtante exceptione mortis ex partu, & eius cauſa, ſit tamen locus locco, ut explicat Caſtrac. *de Societ.c.*18. *n.*19. & ſatis id ipſum Iuriſconſulti declararunt, cùm evenientes caſus non illicò pro ex-
5 ceptione accipient, ſed Medicis decidendos remittant, num ſcilicet caſus connumerari debeant, qui locum exceptioni faciunt, an inter eos qui pro lucro ſunt atque ea de re Medicos interrogant an ex partu, vel prægnantia evenerint necne. Bocc. *ac de Societ. n.*35. & 120. Caſtrac. *ubi ſuprà n.* 20. Zacch *de Societ. n.*420. & 428. Rota *in dict. tract.* Zacch. *deciſ.* 79. *n.*6. ad quid enim in ea re dubitant, ſi omnes caſus pro exceptione admittunt?

6 At verò Medicis, qui de morte cauſa partus libellos ediderunt, Cagnato nimirum præceptori meo, & Perlino Medico Forolivienſi, & aliis difficillimum perſua ſi eſt, caſus tales dari poſſe in prægnantia, & partu qui non illicò locum exceptioni facere debeāt, attentis verbis in inſtrumento appoſitis, atq; aperta frontè dari tales caſus negat Cagnatus: Perlin. verò etiamſi dari poſſe non negetvult tamen eos eſſe de eorum numero, quæ de rarò contingunt; unde cùm ſimilia apud Leges non recipiantur, nec illis juſad-
7 aptetur, *l.ex his.& l.ſeq ff. de leg. & ſen.conſ.* Quia lex id ſtatuit, quod ut plurimum ſit, Ariſt. *Moral. Nicom. lib.*5. *c.*10. ſequitur ex tali opin. tales caſus nullius momenti eſſe, propter eventus raritatem, & ſic recipi minimè debere.

8 Tota verò vis eorum, quæ ad ſuam ſententiam probandam adducunt, in hoc potiſſimum conſiſtit, quòd quia partus, & prægnantia res maximè naturales ſunt, non poſſunt unquam per ſe eſſe cauſa mortis, ſed ob id ſolùm quòd illis aliquid ex ſua Natura
9 mortem inferens adjungatur. His ergò ſic ſe habentib. illa, inquiunt, poteſt dici mors ex partu, aut prægnantia, attentis verb. ipſius contractus, quæ à præternaturali morbo partui, aut prægnantiæ adjun ct originem habet; hac ergo ratione nullus caſus dari poteſt, qui non ex partu, & prægnantia ſit, attentis 10
prædictis verbis exceptionibus cum partum, aut prægnā- 11
tiam comites habent; verè etenim ex partu, aut prægnantia mors nec morb⁹ evenire poteſt, quia ea ſunt res maximè naturales, nec poſſunt per ſe interficere.

Cæterùm ego hanc præceptoris mei ſentent. diutiùs examinans, tandem non niſi magna cum admiratione ab ea conſideratione me averti, nam firmans, quod nulla res naturalis interficere poſſit, vel falſum dicit, ſi vult, nullam rem naturalem poſſe interimere, vel ad interrogata non reſpondet, iram Iuriſconſulti cùm quærunt a nobis, an mors ex partu fuerit necne, non interrogant de partu prout res naturalis eſt, ſed prout eſt quid indifferens ad naturale & in præter naturam: reſpondentes autem, quod partus interficere non poſſit, quia res eſt maximè naturalis, partum magis particulariter, & prout tale quid eſt, aſſumimus; ad interrogationem ergo non eſt hæc apta reſponſio: ſi enim ſemper vis partum rem naturalem eſſe, & nunquam fieri poſſe præter naturam ſic & de omnib. reb. naturalib. dicere debes, quòd nunquā præter naturam fiant, nec morbum aut mortem cauſare poſſint; at ſi ita ſe res habet, nonnam, ita me 12
Deus amet mors aut morbus nos opprimere poterit nam nos ex naturalib. reb. conſtamus, & ea iis earumq; beneficio vitam ducimus. at morbus tunc ſo- 13
lummodo fit, cùm res naturales ſuum naturalem ſtatum mutant & in præter natural m abeunt, ita docente Gal. 2. *de temp. c.*4. *claſ.*1. & *alibi*; quamobrem 14
cùm quid ſanum dicimus illud ſecundum Naturam vocamus cùm quid morboſum, præter naturam Plato 4 *de republ. inf.* Gal. *de ſympt. diff. c.claſ.*3, & *primo de ſanit. tuend. c.*5 *transf. med. claſ. ſecunda.*

15 Conſidera ergo naturales res omnes & ea iis ſolummodo morboſomnes dependere competies, cùm in præter naturam abeunt. Calor nativus res adeò 16
naturalis eſt, ut Naturæ particularis vicem gerat; tamen cùm naturalem ſtatum mutat, & in præter naturam abit, igneamq; naturam induit, febrem accendit, Gal. *comment.* 1. *de vict. rat. in morb. acut. text.* 19. *claſ.* 17
7. facit pro Iuriſconſultis *l. Quæſitum ff. de re Iudicat.* ea qua an mors ſubſequatur, ipſe videtis functiones item omnes, quæ ad animalis conſervationem, aut alteri pertinent, res naturales, ut prægnantia & partus maximè ſunt veluti concoctio expulſio, attractio, nutritio, aſſimilatio cæteræq; omnes tamen & hæ cùm præter naturam ſe habent, animal & interitum perducunt. Concoctio ſi depravetur, cruditates generat, ex quib. morbos, & mors: expulſio ſi nimis expellat, ſi nullo modo expellat, præter naturam evadit, & animal ad interitum perducit; attractio ſi nullo modo, ſi non debita ratione, ſi id quod non debet, ſi quando non debet attrahi, in præter naturam abit, & ea ejus culpa animal ad interitum properat, & ſic de cæteris.

18 Ita ut hæc concluſio, *ſi quid naturale eſt, non poteſt interficere*, falſa ſit ſi ita intelligatur, ut non poſſit naturalem ſtatum mutans; & in præter naturam abiens, mortem acceſſere; ſi verò intelligatur, ut quandiu naturalis eſt, non poſſit interficere, ad interrogationem Iuriſconſultorum minimè ſatisfaciat.

19 Vides igitur ex ſuperioribus, quod ejuſdem prorſus rei, cujus datur ſanitas, dandus eſt etiam morbus: bona concoctio, bona expulſio, bona nutritio ſanitas eſt, mala concoctio, mala expulſio, mala nutritio morbus eſt; neque enim quod naturale eſt, ſemper in na- 20
turali ſtatu permanet, & ſic non ſemper ſanum eſt, ſe aliquando præternaturale evadens morboſum fit.

Partus

21 Partus,& prægnantia res naturales ſunt,& prægnan-
22 tia quidem retentio eſt prolifici ſeminis, aut fœtus
23 in locis ad ejus augmentationem aptis,hoc in utero,
Altagrad. *conſ.* 52. *n.* 44. partus verò actio quædam
naturalis eſt, & actio expultricis facultatis, ut patet
24 ad ſenſum,& notat Gal. *de ſympt cauſ. c. ... claſ.* 3. par-
25 tus enim eſt expulſio fœtus,& puerperii. Si ergo da-
26 tur partus ſanus, neceſſariò dandus eſt etiam partus
morboſus,ſic etiam & prægnantia;cùm enim hæc ſe-
cundum Naturæ intentionem fit, quod tunc evenit,
cùm facultates ad prægnantiam inſervientes ſuo mu-
nere rectè fungantur, nimirum retentrix uteri reti-
27 nendo,ejuſdem attractrix attrahendo, nutrix nutri-
endo,tunc prægnantia ſana eſt,ſin minùs, morboſa;
partus autem tunc ſanus,cùm expultrix ſuo tempore
debito modo,per convenientes vias,& quantum, &
qualia expellit:tunc verò morboſus,cùm eadem vir-
tus neq; ſuo tempore,nec debito modo,nec per con-
venientes vias,nec qualia oportet,expellit.Itaque li-
cet partus, & prægnantia res ſint minimè naturales,
& ob id quamdiu in eo ſtatu permanent, interimere
28 non poſſint tamen non malè dicerem ego,ſi,exempli
gratia,mulierem ex partu deceſſiſſe affirmarem;ne-
que arguere me quiſquam poterit dicens,partus non
potuit interficere,quia res eſt naturalis;nam tunc ego
de hoc partu falſum omnino eſſe dictum tum confi-
denter aſſeverabo,nam tunc naturalem ſtatum muta-
vit,& præter naturam evaſit, & interimere facili ne-
29 gotio potuit;& hoc illud eſt,quod præcipuè quærunt
Juriſconſulti;ſiquidem tunc,& eo caſu locum exce-
30 ptioni fieri volunt,cùm partus, & prægnantia non
naturaliter ſe habentes mulierem ad interitum per-
31 ducunt, non ex alterius functionis, ſed ex proprii
morbi originaria cauſa. Quamobrem Medicis de ea
re interrogatis maxime diſtinguendum erat inter
morboſum partum,aut prægnantiam,& morbum in
partu,aut prægnantia evenientem. Contractus enim
juſtitia ea eſt,ut ſi mors ex morboſo partu, aut præ-
gnantia,aut puerperio ſubſequatur (qui partus, præ-
gnantia,& puerperium ex ſe,& non ex alterius mor-
bi interventu talia exiſtant)locum exceptioni faciat;
ſin autem mors ex morbo adveniente in partu, præ-
32 gnantia aut puerperio, non autem ex culpa partus,
prægnantiæ;aut puerperii primaria adveniat, & inde
mors,exceptioni minime debeat eſſe locus, ut latiùs
infrà patebit.

Si ergò Medici contractus æquitatem aſſecuti fuiſ-
ſent, illud primo loco ſtatuere debebant, nimirum,
quinam morbi dici poſſint proprii morbi prægnan-
tiæ,partus,aut puerperii,qui verò non proprii,ſed ex
aliis cauſis originem trahentes; & quinam ex cauſa
partus,aut prægnantiæ fiant,qui verò ex alterius cau-
ſæ interventu, atq; his ita diſtinctis facilè dijudicare
potuiſſent, de quib. caſib. intelligi debuiſſent verba
contractus,ut Juſtitia in ſuo robore maneret, cùm
per ea fieri locum exceptioni contenti fuerint,ſocii,
de quibus autem, cùm exceptionem non admiſerint.

At quia putarunt illi, quòd pactum inter contra-
33 hentes id importet, ut quandocunque prægnantia,
partus,aut puerperium in eveniente morte culpa par-
ticipant, locus exceptioni fiat, idcircò indifferenter
in omnib. caſibus debere dari exceptionem pronun-
tiarunt.Neq; enim negari illis poteſt, quin in omni-
34 bus caſib. mortis quomodocunque in prægnantia,
aut partu evenientib. ſemper prægnantia, & partus
culpa participent, imo & illud concedi ipſis libenti-
35 ſſimè debet,quòd partus,& prægnantia mortem non
ex proprio morbo dependentem accelerent,& ipſum
morbum aliàs per ſe perniciosum foveant, illique vi-
res ſubminiſtrent.

Hoc tamen nihil contractus æquitatem immutat, 35
neque enim attendi tunc debere dicerint L. gen periti
partum,& prægnantiam,ſed cùm principales primā-
riæ, immediatæ, ac finales cauſæ mortis exiſtunt,
quod non ſemper ita evenire, poſthac videbimus.

Cæterùm, cùm morborum & affectuum præter- 37
naturalium alii primarii ſint, & proprii ejus partis,
aut functionis, quam primò, ac per ſe labefactant,
alii verò per conſenſum fiant;& primarii quidem, & 38
proprii habeant ſe tanquam cauſa eorum qui per
conſenſum fiunt,ita docente Gal. 1. *de loc. aff. c. ult. in
fin. claſſ.* 4. hoc etiam maximè conſiderandum erat
ipſis Medicis. Dari enim partus & prægnantiæ pro- 39
prios quoſdam, ac primarios morbos, ſeu libet ap-
pellare ſymptomata & affectus præter naturam,cre-
do jam certum eſſe, ac eadem quoque ratione dari
eoſdem morbos,ſeu affectus,qui ex cauſa,& inſtiga-
tione alterius morbi fiant,quis eſt,qui negare audeat?
Febris non eſt morbus proprius partus,nec prægnan- 40
tiæ, nec ſymptoma quod ad tales functiones perti-
neat,ſed eſt morbus cordis,aut caloris naturalis. Par-
tus difficultas proprium ſymptoma ipſius partus,quæ 41
& per ſe a partu,aut ab ejus cauſa, vel ab iis, quæ ad
ipſum ſpectant,dependet, interdum verò etiam a fe-
bre.In primo caſu partus præcipua cauſa mortis erit, 42
in ſecundo non, quia ex cauſa febris orta eſt partus
difficultas.Conſentaneum ergo erat, ut Medici defi-
nirent, num omnes morbi, aut affectus, ex quibus
mors in partu,aut prægnantia evenit,ſint partus &
prægnantiæ omnes proprii, vel nullus, vel partim
quidem proprii ſint, partim verò ab aliis cauſis de-
pendentes.

Si enim omnes affectus in partu,& prægnantia ad-
venientes,ſunt partus,& prægnantiæ proprii, quo-
modo aliquando fit,ut partus optimè, ac naturaliter
fiat,omnia circa eum benè ſuccedant,& tamen puer-
pera ex febre ſuccumbat? vel qua ratione illud eve-
nit,quòd prægnans neq; abortiat, neq; illa fœtus in
utero pereat,ſed vivus inde eximatur,nec quicquam,
quod ad prægnantiam attineat, læſum appareat, aut
ſtatum naturalem mutaſſe, & tamen illa decedat,Ex
quibus,obſecro,ſignis demonſtrare potero, hanc ex
prægnantia obiiſſe, nulla interim re, quæ ad ipſam
prægnantiam pertineat,depravata?

At ſi nullus morbus aut affectus eſt proprius par- 44
tus,& prægnantiæ ſed omnes ex aliorum morborum
cauſis dependentiam habent,jam ſalva res eſt; nulla
enim mulier ex prægnantia aut partu perire poterit.
At quomodo interdum fit, ut fœtu in pedes,vel alia
non naturali ratione exire tentante, & pro voto re
non ſuccedente, mulier ſuccumbat?penes quam rem
obſecro,culpa hujus mortis eſt, aut cujus rei læſio,
aut depravatio illa fuit, quæ mulierem ad interitum
traxit?profectò nulla functio,niſi partus, hîc depra-
vata appâret,nulla corporis pars hîc malè affecta eſt,
niſi parturiens uterus;ergo partus ſolus hic accuſan-
dus.

His igitur ſic ſe habentibus, ratione coacti dice- 45
mus,morborum & affectuum,qui in prægnantia,aut
partu conſpiciantur, partim quidem ad ipſam præ-
gnantiam & partum primò,ac per ſe ſpectare,partim
vero non:licet & in iis prægnantia,& partus ſecun-
dariò,& per conſenſum depraventur:nam partu na-
turali exiſtente morbus non poteſt dici ex vitio par-
tus fieri,non ſolùm cùm non naturaliter ſe habet; ut
notant Mercur. *in Prælect.* 1. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 4. La-
zar. *de Sect. Ven. cub. in puerp. c.* 1 *in princip.* Augen.
Epiſt. Med. lib. 11. *Tom.* 2. Rod. a Caſtr. *lib.* 4. *de morb.
mul. c.* 12. *in Schol.* & maximè faciunt ea, quæ ſcribit
idem Io. Iacob. Lazar *de ſect. venarum cub. in puerp.*

qui tractus ad hunc rem maximè facit, & caſus ibi præpoſitus noſtræ aſſertionis veritatem maximoperè confirmat.

Tandemque concludere ex his debemus, pactum
46 inter contrahentes id ſolum in Juſtitiæ rigore importare poſſe, ut mors ex iis morbis dependens, qui ad partum, & prægnantiam ſpectant, primò, ac per ſe, vel ex eorum cauſis immediatè originem habent, locum exceptioni faciat; ea verò, quæ ex alienis morbis ad partum, & prægnantiam, vel eorum cauſas non ſpectantibus principium ducit, non excipiatur, ſed lucro locum præbeat, veluti cæteri omnes mortis caſus in hoc inſtrumento non excepti.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio mortis ex partu, & cauſa partus, aut prægnantia non alterat contractum Societatis, ita ut illum ex licito illicitum faciat, ſi bene res dependatur.*
2 *Medici unde cõtractus verba non benè intellexerint.*
3 *Particula* Ex *cur appoſita in verbis,* ex partu, *&c.*
4 *Particula* Ex *denotat immediatam cauſam.*
5 *Nomen partus diverſimodè accipitur.*
6 *Partus nomen pro ipſo fœtu.*
7 *Partus nomen pro ipſa actione pariendi.*
8 *Partus nomen etiam pro abortu, ſed impropriè.*
9 *Partus nomine hîc quid accipiendum.*
10 *Partus appellatione hîc venire etiam abortum.*
11 *Quandocunque mors ex partu eſſe debere dicitur, de non naturali partu intelligendum.*
12 *Nec ex partu naturali nec ex quacunque re naturali, donec tales fuerint, ſuccedere poteſt mors.*
13 *Partus multis modis fit præter naturam.*
14 *Partus naturalis multas habet conditiones.*
15 *Partus non naturalis quando fiat.*
16 *Inter præcipuas conditiones partus naturalis eſt, ut debito tempore fiat.*
17 *Abortus quando ſuccedat.*
18 *Abortus quid.*
19 *Verbis his* Ex partu, *qui caſus comprehendi debeant. & n. 25.*
20 *Conjunctio* Et *pro* vel.
21 *Medici hîc maximè errarunt in explanatione nominis cauſa.*
22 *Cauſa partus fit, quod occaſione partus fit.*
23 *Nomen cauſa hic in propriiſſimo ſenſu accipiendũ.*
24 *Non addendum in inſtrumento, cauſa, & occaſione partus, vel prægnantia.*
26 *Ex cauſa partus quando fit mors.*
27 *Partus propriè quid.*
28 *In Inſtrumentis Notarÿ pluribus verbis utuntur, & cur.*
29 *Prægnatia quid.*
30 *Omne animal ſemen continens gravidum eſt.*
31 *Mulier quo tempore dicatur gravida.*
32 *Quantitas temporis prægnantia quæ.*

Declarantur ea verba in inſtrumento appoſita, excepta morte partus, & cauſa partus, & prægnantiæ.

QVÆSTIO III.

DEclaratâ in *ſuperiori q.* pacti in ſocietatis inſtrumento appoſiti vi, manifeſtè ex hoc apparuit, quòd exceptio mortis ex partu, & cauſa partus &
1 hujuſmodi, non alterat contractum ſocietatis, ſi benè perpendatur; ita ut illud ex licito illicitum faciat, ſicuti omnino eveniret, ſi, ut ſentiebant Medici de quib. ſuprà, omnes mortis eventus exceptionem paterentur, cùm prægnantiã, aut partum comites hab[ean]t.

Contrahentes ergo ſocii apponunt in contractu, vel apponit potiùs dans pecunias in ſocietatem ad ſui cautionem hæc verba: *Et ſi fœminas nominaverit, excepta morte ex partu, & cauſa partus prægnantia.* Limitat enim, dans pecunias in ſocietatem, periculum amiſſionis earum, ex morte nominatæ perſonæ ſubſecutæ, excipiens, ne lucro locus fieri intelligatur, ſi tale periculum ſuper vita fœminæ conſtituerit, ſi modò hæc ex partu, aut prægnantia, aut eorum cauſa deceſſerit.

Horum verborum ſenſum non integrè aſſequentes 2
Medici, prædictæ pactionis vim non intellexerunt, quia rem ſecundùm proprium intelligendi modum expoſuerunt; nos autem jam ea verba ſingula per ſe explanemus, ut verũ eorum ſenſum aſſequi poſſimus.

Præponitur ergò primùm illa particula *ex*, ad de- 3
monſtrandum, mortem in cauſa exceptionis debere habere immediatam dependentiam à partu, ſeu à
prægnantia, vel eorum cauſa; ea enim particula im- 4
mediatam, ac proximam denotat cauſam. Bart. *in l. 1. §. ex incendio ff. de incend. ruin. & Naufr.* Alex. *conſil. 49. n. 5. vol. 3. & conſ. 124. n. 10. vol. 4. conſ. 144. n. 10. vol. 5. conſ. 56. n. 6. conſ. 61. n. 5. vol. eod.* Cagnol. *in l. 1. de officio ejus, n. 61.* & ex Medicis Averr. 5. *Metaph. comm. 29.* & Cagnat *ipſe in appendice ad libellum de mort. cauſa part.* Et in terminis noſtris conſpicuum illud eſt apud Hipp. *in lib. de Nat. mul. & de morb. mul.* in quibus quando morbum ex partu, tanquam ex immediata cauſa fieri annuit, iis utitur verbis: *Ex partu hæc contingunt.* vel: *Si ex partu fluxus prehendat:* quin aliàs id ipſum manifeſtius ſit ex aliis ejuſdem auctoritatibus in quibus particulam hanc pro cauſa apponit immediata, ut Aphor. *lib 6. Aphor. 42.* ſi febris non ex bile prehendat, & *lib. de affect. in princip.* Dolores autem ex pituita ingruunt, ubi in capite mota, ac coacervata fuerit, & paſſim ibi: hic morbus ex bile oritur, & ex pituita autem gignitur, & *in lib. Prœd. princip. ſent. 55.* vocis ex dolore defectiones, *& ſent. ſeq.* ex præcordiorum doloribus abortæ febres, & Cell. *lib. 3 cap. 6.* fœminis, quæ ex partu in febrem inciderent. Itaque ex his patet, particulam illam immediatam cauſam denotare.

Subſequitur huic particulæ nomen illud *Partus*, 5
qood diverſimodè accipitur, & *primò* partus ſumi- 6
tur pro ipſo fœtu paſſim, & ubique Lucret. *lib. 4. de rer. nat.*

Semper enim Partus duplici de ſemine conſtat.

Hipp. *lib. de Genit. Æquum eſſe videtur, ut ex magnis parentibus magnus partus edatur.* Plin. *Nat. hiſt. lib. 7. cap 5* Ex his quatuor partus enixa: & apud ll. ubique *l. in l. Falcid. 2. ff ad legem Falcid. l. Dedi cta, §. hæreditatem, ff. ad ſin. conſ. Trebell. l. Huiuſmodi, §. legatum. ff de leg. princip. l. Necant. ff. de lib. agnoſc. l. Divus, ff. de extraord. crim. l. ſeptimo. ff de ſtat. hum. l. Non ſunt. ff. eod. l. Inter ſtipul. §. ſi quis ancill. ff. de verb. oblig. & alibi ſæpè.*

Secundò nomen hoc partus accipitur pro actu pa- 7
riendi ita in *l. Aretuſa, ff. de ſtat. hom.* & apud Medicos paſſim, & ita apud cæteros, Virg. primo Æneid.

— Donec regina ſacerdos
Marte gravi, geminam partu dabit Ilia prolem.

& tertio Georg.

Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis.

Ovid. lib. 3. de arte amand.

Adde quòd & partus faciunt breviora juventa
Tempora.

& in epiſt. Canac. ad Macar.

Et rudis ad partus, & nova milles eram.

ſumitur etiam & pro ipſo puerperio, ut videre eſt apud Hipp. & alios, & ex locis jam citatis.

Denique ſumitur partus pro abortu, ſed impropriè 8
& dicitur partus abortivus. *l. Divus, ff. de Var. & extraord crim.* abigere partum pro abortum procurare

dixit

Digitized by Google

dixit,ut ibi Gloſ. quo loquendi modo uſus eſt etiam
Hipp.*lib.de Nat.mul.* & Gal.*in 3.de morb.vulg.comm.*
2.Æg. 11.*claſſ.* 1.*& comm.eod.Ægr.* 10.abortum ap-
pellavit parvum partum.

Hoc autem loco nomine partus omnes ejus nomi-
9 nis acceptiones comprehenduntur: *ſive* enim culpa
ipſius fœtus,qui vel debilis ſit,vel mortuus,vel nimis
magnus, vel grandi capite, vel monſtroſus; *ſive* ex
culpa ipſius actionis, quæ non debito modo fiat, ac
depravata exiſtat; *ſive* ex culpa purgamentorum
10 puerperii,quæ vel ſuperfluant,vel nullo modo exeát,
ut in expoſitione nominis cauſæ dicemus; *ſive* ex
culpa abortus,qui partus eſt ante maturum tempus
editus, mors eveniat, locus exceptioni fieri debet,
dummodò hæc omnia ex alia priore cauſa ad partum
non pertinente, ſed ab ea omnino disjuncta, origi-
nem non habeant.

Quòd verò & *abortus* hic debeat ſub hoc nomine
11 partus comprehendi, patet ex hoc, quia quandocun-
12 que dicitur,mortem ex partu debere eſſe,ſupponitur
quòd hic partus non naturaliter fiat.Quomodo enim
ex naturali partu, aut ex quacunque re naturali un-
13 quam mors ſuccedere poſſet?Cùm ergò clarum ſit,
14 quòd hic partus,ex quo mors dependet,neceſſariò ſit,
præter naturam, conſtat, quòd partus multis mo-
dis præter naturam evadit, nam quemadmodum
naturalis partus multas conditiones habeat neceſſe
eſt, quas enumerant Mercurius *in libro cui titulo la*
Coinmare libro 1.capite 2.in principio, & Roderic.à
Caſtr. *lib.* 4. *de morb. mul.cap.* 1. ſic ex cujuſcunque
15 harum conditionum defectu partus præter naturam
evaditque *idem ibidem* docet,& repetit *lib.* 2.*capit.*1.
Partus ergò naturalis inter primas, ac præcipuas
conditiones illam requirit,ut debito fiat tempore,
16 idem Mercurius *loco citato* ſive hoc tempus unum
ſit congrua latitudine donatum, ſive multiplex, ut
omnes uno ore affirmant. Si ergò extra hoc tempus
partus fiat, præter naturam evadit, quod de abortu
evenit. Ex quibus facilè colligi poteſt, quòd hîc no-
17 mine partus præter naturam accepti,prout accipi de-
bere monſtravi,comprehendi debeat etiam abortus,
qui,ut dixi,partus eſt præter naturam non debiro,ac
18 materno tempore editus. His igitur verbis omnia
19 mortis genera perſtringi manifeſtum jam eſt,quæ in
ipſo partu ex ipſius partus primaria culpa,ac defe-
ctu immediatè contingunt.

Sequuntur prædicta verba ex *partu*, hæc nimi-
rum: *& cauſa partus*,& nota primò conjunctionem
20 illam, *&* quæ hic accipi debet, ex mea ſententia,
pro *vel*, ut in *l. Qui transigit.ff.de transact.l. Et ele-*
gantèr,§. item Pomponius .ff.de dolo malo. lege non-
nunquam ,ff. de præſcriptis rebus. lege Dotis cau a.
ff. de Iure dotium. ſenſus verò talis eſt: excepta
morte eveniente ex partu, vel ex cauſa partus; non
enim neceſſe eſt, quòd ſimul,& ſemel, & partus, &
cauſa partus mortem accerſant; ut exceptioni locus
detur, ſed quòd alterutrum tantùm eorum concur-
rat,& ſe habeat ut proxima,ac immediata cauſa ſuc-
cedentis.

Proximum à prædicta particula eſt nomen cauſæ,
21 in cujus nominis explanatione præcipuè hallucinati
ſunt Medici: cùm enim per priora verba *ex partu*,
caſus accipiendi ſint,qui ex culpa partus immediatè
fiunt,per hæc ſubſequentia, nimirum, *& cauſa par-*
tus,eos nonnulli intelligi volunt, qui occaſione par-
tus contingunt, quibus ſcilicet ipſe partus aliquam
22 occaſionem præbuerit, habens ſe, ut antecedens,
23 aut diſponens, & remota cauſa eorum. At rem non
24 ita ſe habere, *in ſubſequenti quæſtione*, palam fiet:
qua de re hoc nomen cauſæ debet hic in propriiſſi-
mo ſenſu accipi, prout ſcilicet eſt vera cauſa, ita ut
idem fuerit dicere,excepta morte ex partu, ac exce-
pta morte ex cauſa partus;neque prout occaſionem
etiam aliquando ſignificat, accipiendum. Et malè 24
quidem à quibusdam,fortaſſè imperitis Notariis, in
hiſce ſocietatum inſtrumentis additur, *cauſa, & oc-*
caſione partus, ac omninò illam dictionem, *occa-*
ſione abradendam crediderim quam ex ea contractus
uſuratius fieret; quia nullus caſus dabitur pro lucro;
nam in quocunque caſu partus,& prægnantia occa-
ſionem præbent morbis,licet alia ex parte congruam
haberemus ejus nominis explanationem. Vel poteſt 25
illud nomen cauſæ accipi in ſequenti ſignificatu,
cùm enim per priora verba,*ex partu*, caſus compre-
hendi diximus, qui ex partu immediatè depen-
dent,per hæc, *& cauſa partus*,alios comprehendi di- 26
ci poteſt.Partus igitur cauſa aliquando mortem con-
tingere,& tunc temporis,intelligendum,cùm ſecun-
dæ a partu vel non exeunt omnino,vel cum difficul-
tate, vel non integræ;cùm purgatio aut parca, aut
ſuperflua,aut malæ qualitatis eſt;neque enim dubium
eſt, quòd ſi mulier ex ſecundinæ retentione pericli-
tetur,vel ex puerperii parca, aut ſuperflua retentio-
ne, propriè *ex partu* obiiſſe dici non poſſit, ſed *ex*
cauſa partus.

Propriè enim partus ea actio eſt, quâ fœtus ex u- 17
tero in lucem venit; at extra eam actionem jam na-
turaliter ſucceſſam, mulier ex puerperii culpa vitam
obiens,ex partu deceſſiſſe dici non debet,ſed ex cau-
ſa partus,ſaltem attentis verbis contractus; Notarii
enim, ne ex verborum conciſione dubium, aut lis 28
oriatur, ſolent in inſtrumentis per plura verba con-
trahentium mentem manifeſtare.Non ſatis ergò du-
xerunt, ad comprehendendos omnes caſus ex partu;
aut puerperio contingentes,illa verba apponere, *ex-*
cepta morte ex partu, ſed addiderunt etiam poſterio-
ra,*& cauſa partus*, quia nimirum ex illis verbis, *ex*
partu, poterat inſurgere dubium, utrùm pro partu
ſolummodò pariendi actionem intellexiſſent,vel om-
nia eum conſequentia & univerſum illud tempus,
quo puerperia procedunt.

Vel tandem ad prædictorum verborum majorem
dilucidationem dicamus,quòd mors eveniens in par-
tu dupliciter poteſt conſiderari uno modo, ut quia
vel partus difficillimus extiterit,vel ſecundæ non fa-
cile prodierint vel puerperia ſubſecuta non fuerint,
vel fortaſſè ſuperfluxerint, & hujusmodi:& tunc ta-
les caſus per ea verba,*ex partu*, comprehendi dicen-
dum;altero modo,ut quia ad prædicta accidentia vel
febris,vel dolor intenſus,vel ſimile quidpiam ſubſe-
cutum fuerit, quod mortem acceſſiverit, & tunc tales
caſus per poſteriora verba, *& cauſa partus*, compre-
henſos aſſerendum.

Adduntur verba illa, *& prægnantia*. Eſt autem
prægnantia,ut aliàs dixi, prolifici ſeminis intra ute- 29
rum retentio(pro ſemine autem non alterum, ſed u-
trumque,maſculeum ſcilicet,& fœmineum accipias)
omne etiam animal ſemen continens gravidum eſt,
Gal.1.*de ſem. capite 2.claſſ.* 1.ita ut a prima ſeminis 30
conceptione, usque ad fœtus eductionem mulier 31
gravida dicenda ſit, ac conſequenter totum illud 32
tempus, quod a prima ſeminis retentione ad fœtus
excluſionem intercedit, tempus prægnantiæ ſit di-
cendum,in quo ſi mulier ex proprio ipſius prægnan-
tiæ, ac primario defectu decedat, exceptioni locus
dabitur,& pecuniæ ſalvæ erunt, ad favorem dantis
eas in ſocietatem.

SUMMARIUM.

1 *Caſus pro exceptione ſocietates ſub tribus claſſibus*
comprehenduntur.

a Prò

2 *Prima regula pro caſibus exceptionis.*
3 *Regulæ omnes hic appoſitæ non ſimpliciter intelligendæ.*
4 *In immodicis partus laboribus quid contingat.*
5 *Hiſtoria pro exemplo prioris regulæ.*
6 *Partus difficilem plures cauſas habere poteſt.*
7 *Prima cauſa.*
8 *Secunda cauſa.*
9 *Tertia cauſa.*
10 *Quarta cauſa.*
11 *Quinta cauſa.*
12 *Excrementa cum fœtu exeuntia partum facilitant.*
13 *Sexta cauſa.*
14 *Septima cauſa.*
15 *Exceptioni locus eſt quandocunque unu ex ſuperioribus cauſis poſteriore excepta partum difficilem reddit.*
16 *Secunda regula.*
17 *Abortus magis moleſtat, quàm partus.*
18 *Abortus non fit abſque violentia.*
19 *Hiſtoria pro exemplo ſecundæ regulæ.*
20 *Tertia regula.*
21 *Multiplex partus mulierem magis fatigat quàm unicus.*
22 *Multiplex partus quomodo non naturaliter fit.*
23 *Naturaliter homo unicum partum edit.*
24 *Quarta regula.*
25 *Monſtroſi partus maxima ſecum pericula afferunt.*
26 *Monſtri nomine hic quid accipiendum, & numeris ſequentibus.*
29 *Mola à monſtro differt.*
30 *Conventio contrahentium excipit mortem ex partu, &c.*
31 *Molatica non poteſt dici gravida.*
32 *Graviditas quid.*
33 *Mola quid.*
34 *Ob quam præcipuè cauſam permitti potuit danti pecunias, ut exciperet mortem ex partu, &c. & n. 43.*
35 *Mola habet eandem cauſam efficientem, quam conceptus verus & naturalis.*
36 *Si mola abſque virili ſemine non generatur, quid ſentiendum, & quid ſi contrarium, n. ſeq.*
38 *Ex mola decedens locum facit exceptioni, contrarium num ſequenti.*
40 *Mola non habet determinatum tempus ſui ortus.*
41 *Mola decem, ac viginti annos, ac tota vita geſtatur.*
42 *Periculum inter ſocios debet eſſe æquale.*
44 *Mola eſt quidam morbus mulieris proprius.*
45 *Viris ſunt aliqui morbi familiares magis, quam fœminis.*
46 *In excipienda morte ex partu æquitas ſervari videtur.*
47 *Quinta regula, quam amplia ut num. 63.*
48 *Ex retentione puerperii magni morbi oriuntur.*
49 *Magis obeſt retentio puerperii, quam menſtruorum.*
50 *Hiſtoria pro exemplo quintæ regulæ.*
51 *Puerperium quid.*
52 *Puerperium pro fœtu accipit Gellius.*
53 *Puerpera quæ dicatur.*
54 *Puerperii tempus diverſum.*
55 *Periculum puerperæ fœminam parientis longiùs durat, quam parientis marem.*
56 *Puerperii tempus æquale.*
57 *Gaguati opinio circa durationem periculi ex puerperio reſellitur, num ſeq.*
59 *Quo periculo liberetur puerpera poſt 20. aut 25. dies purgationis.*
60 *Morbus ex puerperio quo tempore dici poſſit, vide n. 62.*
61 *Ratio puerperii ſequitur rationem menſtruæ purgationis.*
64 *Hiſtoria pro ampliatione quintæ regulæ.*
65 *Sexta regula, quam amplia, ut n. 67.*
66 *Secunda retenta multa mala ciunt.*
68 *Septima regula.*
69 *In partu rumpuntur ligamenta, & venæ quædam.*
70 *Nona regula.*
72 *Gravidis omnibus quidam præternaturales effectus communes.*
73 *Aliquibus mulieribus conceptio eſt inimica.*
74 *Hiſtoria pro exemplo nonæ regulæ.*
75 *Mulieres aliquæ neceſſariò abortiunt.*
76 *Decima regula.*
77 *Aliqui morbi non lethales, quomodo in prægnantibus evadant lethales.*
78 *Cauſa aptior ad interimendum eſt abortus, quam ceſſit, &c.*
79 *Undecima regula.*
80 *Duodecima regula.*
81 *Fœtus in utero mortuus magna mala affert.*
82 *Regularum allatarum limitatio.*
83 *Abortus dicitur etiamſi non edatur fœtus ſed in utero moriatur.*
84 *Abortus propriè quid in communi loquendi modo.*
85 *Traditarum regularum communis exceptio, quam declarat ut num. 89.*
86 *Febris acuta fœtum corrumpit.*
87 *Rarum exemplum eſt, prægnantem acuta febre laborantem non abortire.*
88 *Hiſtoria pro exceptione regularum.*
90 *Acutus morbus ex abortu, & abortus ex acuto morbo cauſari poteſt.*
91 *Prima ac originaria cauſa attendenda. & n. 94*
92 *Plurium morborum quomodo alter alterius cauſa ſit.*
93 *Quod primò movet per ſe movet, quòd ſecundariò per accidens.*
95 *Partus debet eſſe immediata cauſa mortis in exceptis caſib.*
96 *Morbus, qui non poteſt cauſare mortem, non eſt cauſa per ſe mortis.*
97 *Mulier ex aborta magis, quam ex febre præſumitur mortua reprobatur ibid.*
98 *Abortus eſt cauſa habilior ad cauſandam mortem, quam febris reprobatur. n. ſeq.*
100 *Febris acuta eſt cauſa, & ſignum perniciosiſſimum.*
101 *Acutiſſimi morbi ſunt in continua febre.*
102 *Abortus acutus morbus non eſt.*
103 *Qui morbus ad interimendum habilior.*
104 *Febris acuta ex ſe interemit, abortus verò ex aliorum morborum concomitantia.*
105 *Abortus per ſe lethalis non eſt, num. ſeq.*
106 *Maius periculum ſuſtinet, quæ provectiorem fœtum abortit, quam quæ recentiorem.*
108 *Mortem cenſeri ex superveniente cauſa eveniſſe, quando habet locum, & num. ſeq.*
110 *Si prior cauſa poterat per ſe interimere, ei mors eſt tribuenda.*
111 *Exemplum.*
112 *Morbo lethali ſupervenientia accidentia eius effectus ſunt.*
113 *Vulnere ex ſua natura lethali exiſtente, ex eo præſumitur quis obiiſſe, etiam superveniente alio morbo.*

Particulares caſus ac regulæ, exceptioni locum facientes.

QVÆSTIO IV.

CAſus exceptioni locum facientes ſub quibuſdam certis claſſibus, ac regulis perſtringere hic operæ pretium eſt; nam & *Medicus* & *Iureconſultis* multò magis ea res innoteſcet; & fortaſſe omnem dubitandi occaſionem cuivis hæc quæſtio ablatura eſt, ita ut non niſi gratum quid utriſque ipſorum facturum me exiſtimem, ſi quamprimùm quod propoſui aggrediar.

1 Poſſunt ergò ii caſus, qui illis verbis: *Excepta morte ex partu, & cauſa partus, & prægnantia*, excipiuntur, ſub tribus claſſibus comprehendi juxta eorum verborum varietatem: nonnulli enim ex *partu* ſunt, alii ex *cauſa partus*, poſtremi ex *prægnantia*: quilibet autem claſſis poteſt plures regulas conſtituere, juxta caſuum evenientium diverſitatem, ut in quæſtionis proceſſu patebit.

2 Prima ergò claſſis, quæ caſus continet ex partu evenientes, quatuor conſtituere poterit regulas, quarum *prima* erit hæc; quandocunque mulier ex laborioſo partu, ac difficili decedit, exceptioni locus eſt. Sed antequam ulteriùs progrediamur, unum te admonitum velim, Lector quiſquis es humaniſſime, 3 hæc non ſimpliciter eſſe intelligenda, ſed eo modo declaranda; qui in hujus quæſtionis calce patebit.

4 Quod ergo in immodicis partus laboribus, ac doloribus conſueto moleſtioribus, humores plurimùm agitentur, ſpiritus diſſipentur, & ſanguis in venis inflammationem, ac præternaturalem calorem concipiat, ita ut ex ea commotione facilè vel febris acuta accendatur, vel alius quidem morbus excitetur, ut uteri inflammatio, & hujusmodi, notum eſt nobis Medicis, & non ſilvit Gal. *com. 3. in 3. de morb. vulg. text. 85. claſſ. 3.* Ex his autem facilè ſubſequi mortem,

5

non eſt, qui ambigat. Et confirmat ejus rei verita-
tem in Sacris caſus *Rachelis*, de qua Geneſ. 35. di-
5 cebatur *verſ.* 17. Ob difficultatem partus periclitari
cœpit; & additur *verſ. ſeq.* Egrediente autem anima
præ dolore, & imminente jam morte, &c. In quo ca-
ſu vides, Rachelem ex ſimplici partus difficultate, &
anguſtia obiiſſe, nulla alia antecedente cauſa. Habes
etiam & apud Hipp. ſimilem caſum *lib. 3. de morb.
Vulg. ſect. 2. Ægr* 12. de muliere quæ ubi cum do-
lore (hoc eſt, cum inſigni, ac conſueto multò acer-
biore dolore) maſculum eſſet enixa, febri ardente
correpta obiit: ſic etiam & *& lib. eod. ſect. 3. Ægr.* 14
mulier illa ex difficultate partus, & puerperii re-
tentione obiit; & de mulieribus in Thaſo parienti-
bus idem narrat *lib. 1. ſtat. 3. ſect. 2.* quæ quia diffi-
culter partum ediderunt, à partu laborarunt ipſæque
potiſſimùm obierunt, inter quas ſolius Thelebuli fi-
liæ mentio habetur, quæ eadem ex cauſa ſexta die à
partu periit.
6 Poteſt verò ea partus difficultas, dolor, ac labor
ex quamplurimis cauſis provenire: nam & ex par-
te fœtus, & ex parte matris, & ex parte uteri, &
ex parte panniculorum fœtum involventium, & ex
parte excrementorum cum fœtu exire conſue-
ſcentium, & ex cauſis externis, & ex præceden-
7 tibus morbis originem trahere. *Ex parte fœtus*,
ut quia nimis grandis, vel caput habens magnum,
8. vel quia mortuus. Ex parte *matris*, ut quia nimis
pinguis, vel nimis macra, vel puſilla, vel teneræ
ætatis, aut nimis maturæ, aut timida, & ſic de reli-
9 quis. Ex parte *uteri*, ut qui os habet nimis angu-
ſtum, aut durum, vel quia cicatricem inſignem paſ-
ſus dilatari non poteſt, vel quia ore diſtorto, vel
nimia laborans ſiccitate, & cætera ad hunc modum.
10 Ex parte *panniculorum*, ut quia vel nimis ante dis-
rumpuntur, quàm opus ſit, vel quia disrumpi nullo
11 modo poſſunt. Ex parte *excrementorum*, ut quia
disruptis ante tempus opportunum dictis panniculis,
aquæ effunduntur, & loca muliebria exiccata relin-
quunt: excrementa enim cum fœtu exeuntia faci-
lem partum reddunt, & hanc utilitatem præcipuè
12 à Natura habent. Pareus Chirurg. *lib. 24. capitul.* 12.
Columb. *Anatom. lib* 12. unde Hippocr. *in Coac.
Prænot. text.* §13. *&* §36. ex aquarum ante partum
eruptione malum prænunciat; quod etiam *libell de
13 fœt. in utero mort ex ſect.* reperit. Ex parte *cauſarum
externarum* evenit etiam ea partus difficultas, ut ex
nimio calore ſpiritus diſſolvente, ac diſſipante, vi-
reſque labefactante, aut ex frigore vias conſtipante,
14 & hujusmodi. Ex parte *præcedentium morborum*, ut
quia longam febrem, vel acutam paſſa eſt mulier,
vel acutum alium, aut longum morbum. Inſuper-
que multæ aliæ cauſæ poſſunt partum & laborio-
ſum, & difficilem reddere, quas longiùs proſequun-
tur practicantes omnes: Paul. *lib. 3. ſua med. cap.*
76. Aët. *lib. 4 ſerm. 4. capit.* 22. Trotula *de paſſ. mul.
capit.* 17. Avicenn. 31. *tertij, tract. 2. cap.* 21. Raſ.
22. *Contin. tract. 7. cap.* 1. Gordon. *in Lilio, part.* 7.
de paſſ. mulier. capit. 16. Valeſc. *in Philon. lib. 6. ca-
pit.* 20. Pedemont. *in addit. ad Meſua practicam.
ſum. 4. part. 4. ſect. 1. de Ægrit. matr. cap.* 16. Fer-
nel. *Pathol. lib. 6 cap.* 17. Pareus *Chirurg. lib. 23. cap.*
29. Mercurial. *de morb. mul. lib. 2. cap.* 3. Maſſar. *in
ſua pract. & in Prælect. de morb. mul. cap.* 12. Roderic.
à Caſtr. *lib. 4. de morb. mul. cap.* 6. Vveinrich. *comm.
de Monſtr. cap.* 40. Marinell. *de Med. mul. lib. 3.*
15 *c.* 21. & alii quamplurimi, quos ne tædio lectorem
afficiam, omittam. Quæcunque ergo harum cauſa-
rum (poſteriore excepta, de qua infrà cum aliis
videndum) partum difficilem reddat, exceptio-
ni locum faciet, ſi ex ea difficultate partus mulier
pereat.
Secunda regula primæ claſſis talis eſt; Si mulier 16
ex abortivo partu mortem obeat, exceptioni eſt lo-
cus: patet enim, quòd abortus ex ſui natura majo-
rem multò moleſtiam, ac imminentius periculum 17
afferr, quàm partus tempeſtivus, & teſtatur id ipſum
Hippocr. *de morb. mul. verſ. med.* qui, *Periclitantur*,
inquit, *magis qua fœtum corrumpunt. abortiones enim
majorem moleſtiam, quam partiones afferre ſolent*, cu-
jus rei rationem reddit ipſe ſubdens: *Neque enim ci- 18
tra violentiam abortio contingit.* Quamobrem cùm
abortus talis ex ſua natura ſit, ut per ſemetipſum
mortem acceſſere poſſit, quatenus alia ſecum mala
accerſit, mors ex eo proveniens dabit exceptioni lo-
cum: cujus caſus hiſtoriam unam, aut alteram habes
apud Hippocr. 3. *de morb. vulg. Ægr.* 10. *&* 11. qua- 19
rum ægrotantium utraque abortu in ardentem fe-
brem lapſa, vita functa eſt, & ſimilis etiam eſt caſus
Juliæ Magni Pompeij filiæ, apud Val. Max. *lib. 4. cap.
6. tit. de amor. conjug.*
Tertia regula hujusmodi eſto: Ex editione mul- 20
tiplicis partus ſi periclitetur mulier, exceptio locum
habebit; multiplex enim partus inſigniores labores, 21
& diuturniores dolores, tempusque multò conſueto
longius, & majorem venarum, ac vaſorum, violen-
tioremque disruptionem, & ſanguinis copioſiorem
profuſionem affert, ex quibus etiam major parientis
debilitas, & majus periculum in multiplici partu,
quàm in unico ſuccedit, ut experientia docet, & no-
tavit Mercurius *in ſuo lib. ni tit.* la Commare *lib. 1.
cap. 23. & lib. 2. cap.* 14. Itaque etiamſi quoad alias
conditiones hic partus naturaliter fieret, tamen ex eo
quòd non unicus ſit, poteſt non naturalis vocari: nam 22
ſecundùm naturæ legem homo non niſi unicum par-
tum edere debet, ut *in tit. de Partu legit. & vi ac* ple- 23
nè probavi. Mors igitur ex hac cauſa eveniens ex-
ceptionem lucro dabit.
Quarta regula: Si ex monſtroſo partu mulier pe- 24
ricliteтur, pro exceptione caſum facit: nam ex ſua
natura monſtroſi partus maxima pericula afferunt, 25
teſtatur Mercurius *ubi ſup. lib 1. & 2.* & Perlin. *in li-
bello de mort. cauſſ. part. verſ. ſ.* & id multis nominibus
evenire tradit Vveinrich. *de ort. monſtr. cap.* 40. Sed
quid propriè hîc pro monſtro debeat accipi, utrùm
in ſenſu *l. oſtentum ff. de verb. & rer. ſignif.* an in ſenſu 26
l. Quæret aliquis ff. eod. profectò dubium aliquod af-
ferre poſſet, quod omninò diluere par eſt. Licèt
ergo de hac ipſa materia in peculiari loco nobis ſit
agendum, pro nunc tamen dicamus, hîc monſtri ac-
ceptione venire omne id, quòd contra formam hu-
mani generis natum eſt, ut per citatum *l. Quæret ali- 27
quis* & per Gloſſ. *ibi*. quod tamen potiùs prodigii no-
men mereatur, quàm monſtri: neque enim ſatis eſſe
dixerim in hoc caſu, ut monſtrum peperiſſe mulier
dicatur, & ob id ea in partu periclitata fuiſſe, ut natus 28
vel altero brachio, ſeu crure careret, vel digitum ſu-
perfluum haberet, vel ore eſſet diſtorto, vel oculis ca-
ptus, & hujusmodi; tales enim natos monſtri nomi-
ne etiam inſignimus, lateſſimè eo monſtri nomine
accepto. Sed de his longioribus, ut dixi, Deo dante,
nobis erit alibi pertractandum.
Diſtingue tamen *monſtrum* à *mola*, in mola enim 29
magis dubium eſt, an debeat facere locum exceptio-
ni necne: & ratio dubitationis eſt, quia una ex parte
conventio contrahentium excipit mortem ex par-
tu, cauſa partus, & prægnantiæ; at molam gerens 30
mulier nunquam gravida dici potuit, neque ſi mo- 31
lam ejecerit, peperiſſe, aut partum ejeciſſe dicenda 32
eſt; cùm enim graviditas ſit conceptus naturalis 33

per

perm.nentia in utero, Mola verò conceptus ſit præ-
ter naturam, patet, quòd graviditas res naturalis
eſt, mola verò eſt morbus. Gal. 14. *Meth. cap. 13.
claſſ 7.* Cùm ergò adeò contrariæ res ſint, quomo-
do & conceptum habens naturalem, & molarica
uno eodemque gravidæ nomine ambæ denominari
poſſunt.

34 Altera autem ex parte, cùm cauſa, ob quam per-
miſſum eſt pecuniarum Domino, ut excipere poſſit
mortem ex partu, & hujuſmodi, ea potiſſima videa-
5 tur, ut aliàs dixi, quod videretur cauſam habere ex-
trinſecam, unde & violenta erat, profectò etiam
mola videtur ex eadem cauſa originem ducere, cùm
tamen mola, quàm verus conceptus, unam eandem-
que externam habuerint cauſam, coitus nimirum
uſus, ut communiſſima fert opinio. Ergo & Mola,
quemadmodum ipſa prægnantia, locum exceptioni
facere debet.

Verùm enim verò cùm adhuc controvertatur, utrùm
mola abſque viri uſu coagmentetur, illud præcipuè
dubitationem hanc adaugebit: ſi enim mola non po-
36 teſt abſque viri uſu gigni, licet non abſolutè ſentiam
debere facere locum exceptioni, tamen neque abſo-
37 lutè pronunciandum eſſet negativè. Sin autem mola
abſque virili ſemine generetur, ſolumque muliebre
etiam abſque coitu concurrat, tunc omni procul du-
38 bio locum exceptioni facere non debet, ſicuti neque
quivis alius uteri morbus extra prægnantiam, ſi ex
eo mulier decedat. Sed hæc jam longioribus *in ſu-
periori tit. q. 6.* deciſa habes Perlinus tamen *libello de
mort. cauſ. part.* abſolutè pronunciavit, mulierem ex
mola decedentem locum exceptioni facere: ſuam ta-
men aſſertionem neque ratione ulla, neque auctori-
tatibus munivit, ſolâ propriâ auctoritate contentus.
Ac profectò gratis omnibus, quæ circa molæ gene-
39 rationem veritatem habere credit *Perlinus*, etiam
acceptatis, molam nempe ex utroque ſemine gene-
rari, ut verus gignitur conceptus, exiſtente tamen in
molæ generatione virili ſemine debili, & ad conce-
ptum inepto, nihilominus ejus opinio, quod debeat
locum exceptioni facere mors ex ea eveniens, maxi-
mam patitur difficultatem.

40 Siquidem cùm mola non habeat determinatum
quoddam tempus, in quo edatur, ſi ex morbis ab ea
dependentibus fieri debeat exceptioni locus, nimis
lata, ac longa via eſſet hujuſmodi exceptioni, cùm
aliquando decem, aut viginti annorum ſpatio, imò
41 & vitæ curriculo mola geſtetur, reſte Ariſt. 4. *de Gen.
An. c. 7.* Averr. *Collig. lib. 4. c. 60.* Arnald. *Villan. li. 3.
Brev. c. 5.* erit ergo admodum inæquale periculum
accipientis, & dantis pecunias in ſocietatem, quæ
evadet ex hoc iniqua.

42 Sed his non obſtantibus, adhuc dubium inſurgit
tale, nam ſi periculum debet inter ſocios eſſe æquale:
ut ſæpe aliàs dictum eſt, ſi in morte ex mola evenien-
te non fiat locus exceptioni, periculum evadet inæ-
quale: nam mulier præter ea omnia pericula, quibus
ſubjicitur Dominus officii, ſubibit etiam periculum
ex mola, à quo immunis erit ipſe Dominus officii.
Si ergo verum eſt id, quod *ſuprà in hoc tit. q. 1. n. 62.*
43 firmavimus, nimirum exceptionem mortis ex partu,
& hujuſmodi, ob id admiſſam, ut periculum ex par-
te mulieris non excederet periculum alterius ſocii:
jure eandem ob cauſam debet eccipi mors ex mola
eveniens.

Huic dubitationi reſpondeo, quòd cùm mola ſit, ut
ſuprà dixi, quidam morbus mulieris proprius, nul-
44 lam debet cauſare inæqualitatem ex parte ipſius,
45 quia viris etiam aliqui morbi ſunt magis familiares,
quam mulierib. Quibus adde, quòd ſi hæc ratio vale-
ret, omnis caſus in muliere, contingens ex aliquo
proprio uteri morbo (qui quamplurimis quotidie
aſſligitur) locum exceptioni facere deberet, quod
tamen veritatem non habet, cùm dans pecunias
ſciens, & volens eligat cattere magis periculum in
perſona mulieris, quam viri. Quòd ſi in aliquibus
videatur ſuperare periculum mulieris alterius ſocii
periculum, hoc nihil nos movere debet; neque pa-
rùm videatur, ſi periculum, quod ex partu, aut præ-
gnantia imminet, excipiatur, quòd nimis excederet
periculum alterius ſocii, in qua re potius æquitas 46
quædam, quàm Juſtitia attendi mihi videtur; nam
in Juſtitiæ rigore nulla fieri exceptio deberet, ut *in
hujus tit. pr* dicebam.

Sed jam ad alia properandum, & *ſecundæ claſſis* re-
gulas adducamus, quæ caſus continet, qui ex cauſa
partus fieri dici poſſunt. Quinta ergo regula talis
eſt: Ex retentione puerperii ſuccedente morte, exce-
ptio locum habebit; magni etenim morbi ex reten- 47
tione puerperii procreantur, ita firmante Hipp. *in* 48
lib. de Nat. Puer. transacto medio, in hac ſententia:
Niſi enim, inquit, *à partus purgamentis mulier repur-
getur, magno morbo tentabitur, vi atque periculum
incurret*: quam repetit *lib. de natur. mul. Et ſecundo
Prædict.* Quòd ſi partus purgamenta ſimul quoque
remiſerint, tum ea mala omninò ſunt immoderata,
ac diuturna; mulieri etenim multò magis efficit 49
retentio puerperii, quàm retentio menſtruorum,
cùm promptiùs, atque faciliùs humorum gignat il-
la pravitatem. Gal. *in primum de morb. vul com. 3.
agr. 2. claſſ. 3. & in primum Prorhet. comment. 2. text.
48. claſſ. 4.* Amat. Luſit. *cent. 1. cur. 31.* Vide Rota *in
Rom. ſoetet. eſſ 16. 9. coram ſacrat. n. 3.* non omnino
incaſſum firmavit, mulieres retinentes partus purga- 50
tiones, non poſſe vivere ultra 45. dies, licet hoc non
adeò ad amuſſim verificetur: cum ergo hæc purga-
tio occaſione partus fiat, & ſit pars ipſius partus,
mors ex ea conveniens ex cauſa partus dicenda eſt,
& locum exceptioni facere debet, & pro hac regula
eſt caſus. *Ægr. 2. lib. 3. Epid. ſect. 3.*

Notanda vero hic de *puerperio* nonnulla, & primo 51
quid ſit puerperium, quod eſt purgatio, quæ mulieri- 52
bus a partu procedit, Mercur. *de morb. mul. lib 4. c. 1.* 53
verſ. ſ. etiamſi Aul. Gel. *lib. 10. Noct. Attic. c. 1.* puer-
perium pro ipſo fœtu acceperit, ſed malè, ut mea
fert opinio; puerpera vero dicitur recens à partu, ut
habetur *l. Quæritur. §. Puerpera. ff. de Ædil. ed.* Imo
quodcunque ad partum pertinet, adjectitio quo-
dam nomine dicitur puerperum; unde Ovid. *lib. 10.
Metam.*

Admovitque manus, & verba puerpera dixit:
nempe verba, quæ in puerperio pronuntiantur ad
adjuvandum ipſum partum.

Secundo loco notandum, quod tempus hujuſmodi 54
purgationis non ſemper eodem dierum numero
durare ſolet, ſed longiori ubi fœmina edita eſt, bre-
viori ubi mas, ita docente experientia, & annotan-
tibus Hipp. *in cit. lib. de Nat. Puer. & alibi*, & Ariſt.
7. de hiſt. Anim. cap. 3. & aliis omnibus; qua de re pe- 55
riculum, quod puerpera ex puerperio currit, longio-
ri tempore durat in editione fœminæ, quàm in e-
ditione maris.

Ab Hipp. locis citati, & à cæteris, purgationi puer- 56
perii ex fœmina conſtituuntur duo ſupra 40. dies,
ex maſculo vero triginta; ex cujus auctoritate Cag-
nat. *in libel. mort. cauſ. part. inf.* concludit in his ver-
bis: *Ergo quæcunq; prægnante, vel abortiente, aut poſt* 57
*abortum, aut pariente, vel poſt partum defuncta, dum
intra dictos dies triginta in maribus, vel duos & qua-
dragima in fœminis, vel ſi in ipſo die trigeſimo, aut*

quæ

quadrageſimo ſecundo morbus oriatur (quibus exactis diebus jam non dicitur partus cauſa morbus oriri) exceptio locum habebit.

Ego verò à *Cagnato* præceptore meo libenter, ſi reſponſum attendere liceret, ſciſcitarer, quidnam ſibi voluerit Hipp. cum locis citatis poſtquam terminum durationis puerperij utrique partui aſſignaſſet, fœ-
58 minino duntaxat, & maſculino, illi quadraginta duorum dierum, huic triginta, de illo addit: *Extra tamen periculum fuerit, ſi etiam quinque, & viginti diebus purgetur*; & de hoc: *Quæ tamen extra periculum fuerit, ſi diebus viginti perſeveret.* eademque iiſdem prorſus verbis repetit *libro primo, de morb. mul. verſ. med.* Num ab omni periculo cenſuit Hippocr.
59 puerperam poſt prædictos terminos tutam exiſtere, ita ut penè immortalis effecta ſit? Ego enim aliàs putaverim voluiſſe Hip puerperam ab eo periculo liberatam eſſe ex purgatione viginti, aut viginti quinque dierum, quod illi ex ejuſdem purgationis retentione imminebat. Nam & ipſe Hip. hoc videtur innuiſſe, dicens, purgationem quadraginta dierum vel triginta dierum, eſſe quidem & longiſſimam, & perfectam; eam autem, quæ a 5. aut 20. diebus tantummodo perdurat, licet perfecta non ſit, tamen periculo vacare. Succedente igitur poſt hos terminos morbo aliquo, ex quo mulier decedat, quomodo ex cauſa partus illam obiiſſe firmare licebit, ſi quantum
60 erat ex parte ejuſdem purgationis & partus, omni periculo mulier vacabat? Morbus ergo ex puerperio, & cauſa partus dici non poteſt eveniſſe, niſi intra viginti dies in maſculo, & vigintiquinque in fœmina ſuccedat, ut ſentit doctus, ac noviſſimus practicus Moxius *lib. 1. de morb. mul. cap. 25*

61 Quinimmo cum ratio puerperii ſequatur rationem purgationis menſtruæ, ita ut quæ biduo menſtruatur, & diebus decem & octo in puerperio purgetur, & ſufficienter, ut notat Fontanon. *ſua practica lib. 3. capit. 42.* etiam brevior terminus præſcribendus videtur in his, neque ſi poſt dictos dies decem & octo; morbo aliquo prehendantur, ex puerperio illum eveniſſe judicandum, ut locum exceptioni faciat, nam hæ ex Naturæ præſcripto longiori tempore purgari non debebant, quàm diebus decem & octo, cur ergo in inſontem eam purgationem: culpam rejicis evenientis mortis? Attamen ego ſemper ad id, quod ut plurimum fieri ſolet, reſpiciens, terminos ab Hip.
62 præſcriptos viginti, aut viginti quinque dierum admitterem, intra quos ſi morbus ex puerperii culpa eveniat, & ex eo mors, locus exceptioni erit. Rationem autem, cur Hip. extra periculum dixerit eſſe, quæ viginti, aut viginti quinque diebus purgantur, eam eſſe non dubitandum, quod uſque ad eos terminos, & non ultrà puerperia in ea quantitate, & qualitate fluant, ut ſi quidem retineantur, magna mala excitare apta ſint; ab inde verò nihil effatu dignum fluit, unde etiamſi retineatur, vix moleſtiæ aliquid puerperis afferre poteſt: quod etiamſi moleſtare eas poſſet, tamen nunquam morbo lethali, aut periculoſo eas exponere valebit, purgantur enim tunc ſolummodò humiditates quædam nullius conſiderationis, non autem ſanguis menſtruus, aut ſimile quid eod. Hip. *teſtante, in locis jam citatis.*

63 Amplianda porrò eſt hæc regula, quòd non ſolùm procedat in totali, ac omnimoda puerperij retentione, ſed etiam in non perfecta purgatione: dummodò ante determinatum ſpatium viginti, aut vigintiquinque dierum fiat, ut dicendum eſſet in caſu ab *Hipp.* enarrato *prim. de morb. vulg. Ægr. 4.* nam mu-
64 lier illa, licet jam tranſactâ decimaquarta à partu die benè ac ritè purgata eſſet, tamen infra aſſignatum terminum purgari deſiit, & ex ea retentione puerperij in morbum lapſa, vitâ functa eſt, ut teſtatur Gal. *in comm.* licet contra *Galenum* contendat *Cagnatus*, hanc non ex retentione puerperij, ſed ex febre deceſſiſſe: vult enim febrem fuiſſe cauſam retentionis puerperij, & ſic ex febre deceſſiſſe diceretur hæc mulier. Quomodocunque tamen ſit, ſatis illud firmaſſe nobis eſto, quòd tam ex omnimoda puerperij retentione, quàm ex cujus diminutione eveniens morbus, & ex eo mors, locum exceptioni facere debeat.

Sexta regula ſequens eſt: Ex ſecundinæ retentio- 65
ne, aut difficili eductione, ſi conſtet mulierem periclitatam, caſus pro exceptione erit. Quòd enim ſecun- 66
dinæ multa mala inducant ſi retineantur diu in utero patet apud omnes non ſolùm Medicos, ſed etiam mulierculas, & facit *Hippocratis* auctoritas *in primo de morb. mul. verſ. med.* teſtanturque practicantes omnes, de quibus etiam *Macer*, Medicus antiquus *lib. 2. de mat. Med cap. 10.* ſic loquitur.

Hæ ſi plus juſto vitio cogente morantur,
Aut mors ſubſequitur, dolor aut qui vix toleratur.

Amplia quoque ut dixi, regulam iſtam, ut proce- 97
dat etiam in difficili ejus eductione, nam & in hoc caſu mulieres plurimum exagitantur, & aliquando ea occaſione febrem concipiunt, & multa pericula incurrunt, ex quibus eveniente morte, lucro non eſſe locus, ſed exceptioni.

Septima regula eſt hujuſmodi: Puerperio ſuper- 68
fluente; & ex eo muliere decedente, pro exceptione caſus hic erit. Etenim in partu rumpunt ligamenta,
& venæ quædam, quæ cum utero continuabantur, 69
& ex ea ruptione aliquando ſequitur maximum ac conſueto uberius ſanguinis profluvium, vel ob violentiorem ruptionem, vel ob ſanguinis validiorem in venis commotionem, vel ob ejuſdem ſanguinis acuitatem & caliditatem, vel ob difficilem venarum, & vaſorum obſervationem, & conſolidationem; ex quibus cauſis ſubſequente eo ſanguinis profluvio, mulierum vires ſuccumbunt, & facilè commoriuntur: quòd ſi ita contingat pecuniæ ſalvæ erunt, ob appoſitam in inſtromento exceptionem.

Octava regula addi poteſt huic claſſi, quæ eſt hu- 70
juſmodi: Si ex mala puerperii qualitate mulier in morbum lapſa pereat, caſus inter exceptos connumerandus erit, quanquam hæc regula ampliatio potiùs eſt regulæ quintæ. Etenim Hip. *libro 1. de Præd. ſect. 80.* videtur hujus pravæ qualitatis puerperii maximam habuiſſe conſiderationem, ac multò majorem, quàm puerperii naturalis; de eo enim, quod non naturaliter ſe habet, ut ſi colore albidum ſit, dicebat ipſe: *Hoc ſi retineant mulieres parturientes, in maximam perniciem labuntur.* Sunt etiam quædam puerperia, quæ ob malam eorum qualitatem, ac pravitatem, dum fluunt, poſſunt loca per quæ tranſeunt, exulcerare, ac in iis etiam inflammationem excitare, & alia mala, ex quib. mortem evenire non eſt difficile.

Tertia denique claſſis caſus continet, ex prægnan- 71
tiæ culpa ſuccedentes, quorum primus ex quo nona regula depromi poteſt, ſubſequens eſt: Si graviditas ex ſui natura alicui moleſta præter conſuetum aliarum eſſe ſoleat, & ex ejus incommodo illa pereat,
caſus erit pro exceptione. Licet namque penè om- 27
nibus gravidis quædam incommoda, ac effectus quidam aliis præternaturales ſint communes; aliquæ tamen ſunt, quibus graviditas præter prædictos affectus, morbos lethales parit; excipit enim uterus in his virile ſemen, veluti rem ſibi omnino infeſtam, ac inimicam, illudque non niſi ſummâ cum moleſtiâ retinet, quamdiu retinere conatur, tandemque

coactus ejicit, & abortientes ex hac cauſa mulieres
73 maximè periclitantur: namque non aliter evenit ha-
rum fœminarum uteris, quam quorandam homi-
num, ſeu animalium quotumcunque ventriculis,
quibus interdum ciborum genus ita inimicum eſt,
ut eo devorato illicò in ſtomachi dolores, & lipo-
thymiam incidant, neque illud concoquere unquam
valeant, quouſque tandem coacti ipſum vomitu reji-
ciant. Sic & prædictis fœminarum uteris evenit, qui-
bus vel particulare quoddam ſemen, vel quodlibet
ita inimicum eſt; ut illud retinentes in multa diſcri-
74 mina labantur. Simile quippiam narrat Hipp. *lib.4.*
Epid. de conjuge fratris Apemanti, ac de his diſpu-
tat *in lib. de ſteril. verſ.f. & primo de morb. mulier.*
Quin & nonnullæ mulieres ſunt, quæ etiamſi benè
concipiant, & conceptum abſque moleſtia aliquan-
75 to tempore retineant, omninò tamen abortiunt, nec
fœtus ad perfectionem perducere poſſunt, quædam
ob uteri anguſtiam, de quibus Hipp. *in lib. de ſuper-*
fœt. quædam, quòd tenues nimirum ſint, de quibus
idem Hipp. *Aph. ſect.5. Aph.44.* ac de aliis hujuſmo-
di *in Aph. ſeq. & in lib. de Nat. mul.* Sic & de aliqui-
bus narrat idem Hipp. *in lib. de ſeptim. part.* quæ ex
gravitate, & culpa fœtus in octavo menſe laborant
in his verbis: *Membranæ namque dum tenduntur, &*
umbilicus vellicatur, dolores matri pariunt, fœtuſque
priſtino vinculo exolutus, gravior evadit; pleraque
etiam mulieres ex hoc caſu inſuper febre corripiun-
tur, quædam quoque unà cum fœtu pereunt. In his ergo
locus exceptioni erit, quia culpa graviditatis mors
evenit, ut patet: ſicuti etiam, & cùm mulieres non-
nullis morbis conflictatæ concipientes pereunt, ut in
fluore albo evenire teſtatur Hippocr. *lib.2. de morb.*
mul. poſt principium.

76 *Decimaregula:* Si gravida morbo aliquo capia-
tur, qui ex natura ſua lethalis minimè ſit, ſed tamen
poſſit procurare abortum, & ex eo abortu mulier pe-
reat, pro exceptione caſus hic erit. Sunt enim aliqui
77 morbi, qui in aliis corporibus non ſunt ex ſua natu-
ra lethales, in gravidis verò ob id lethales evadunt,
quia occaſionem dant lethali morbo, procurantes
abortum, ex quo lethalis morbus aliquando oriri
poteſt, ut ſunt exempli gratiâ, *tuſſis, teneſmus,* & hu-
juſmodi, qui morbi ex ſe omni vacant periculo, ita ut
ſi mors ſuccedat, non ex eo morbo, ſed ex procurato
abortu, qui proximior ac aptior cauſa eſt lethalis
78 morbi, eveniſſe dicenda ſit: de *teneſmo* verò Hippoc.
Aph ſect.7. Aph.27. Mulieri, inquit, *utero gerenti ſi*
crebra, & inanis deſidendi voluntas (teneſmum di-
cunt) *acceſſerit, abortum facit.*

79 *Vndecima regula:* Abortus ex procatarctica, ac ex-
terna cauſa adveniens, ſi lethalem morbum, mortem-
que accerſat, lucro locum adimit, & exceptionem
admittit: recidit autem hic caſus penè cum ſuperiori,
neque enim aliàs mulier, ſi exempli gratia in ven-
trem impegiſſet, ſi lapſa eſſet, ſi ſalta eſſet, ſi cucur-
riſſet, ſi clamaſſet, ſi ira, triſtitia, lætitia, aut ſimili ani-
mi paſſione detenta fuiſſet, vitæ periculum incurriſ-
ſet; ſed quia hæc omnia abortum cauſare poſſunt, ſi
ex ejus cauſa mulier periclitetur, cauſa prægnantiæ
mors erit, & ſic locus omnino exceptioni fiet.

Duodecima, ac ultima regula: Si fœtus in utero pe-
80 reat, & is dehinc matri mortem afferat, ex culpa gra-
81 viditatis mors erit; neque enim ulteriori indiget pro-
batione, quòd fœtus in utero mortuus in evidentiſſi-
mum diſcrimen, ac mortem matrem ut plurimùm
trahat, præſertim ſi diutius in utero commoretur.

Nota tamen, quòd hic caſus, & præcedentes ex
82 abortus, partuſve cauſa dici poſſunt: nam quoad præ-
cedentes nulla intervenit hæſitatio; quoad hunc verò
ſciendum, etiam abſque eo quòd mulier fœtum eji- 83
ciat, ſi intra uterum moriatur, abortum feciſſe dici
poſſe, ut ex Hippocratis ſententia probat Andr. Lau-
rent. *Anatom. libr. 8. quæſtion. 29.* cum tamen in com- 84
muni modo loquendi, abortum propriè nominemus
fœtum ab utero non naturaliter, & ſuo tempore,
ſed à præternaturali cauſa, & ante congruum tem-
pus ab utero ejectum, quomodocunque naſcatur vi-
vus, aut mortuus. Fernel. Pathol. *libro 6. cap. 17.* Alto-
mat. *in Praxi, c.17. circa principium*, non abs re po-
teſt hic caſus ex cauſa prægnantiæ dici.

Cæterùm illud in hiſce ſuprà traditis regulis ma-
ximoperè adnotandum venit, eos, ut in hujus quæ-
ſtionis principio admonui, non ita ſimpliciter locum 85
habere, quin aliquando exceptionem patiantur. Præ-
cipua verò, omnibuſque communis excepta ea eſt,
quòd non habeant locum, ubi *prior* aliquis morbus
ſuâ natura lethalis præceſſerit, cujus veluti germina
ſint ea, partus, cauſæ partus, & prægnantiæ ſympto-
mata quæ ſuprà commemoravimus, ita ut origina-
ria, ac primò movens cauſa ſubſequentis mortis
morbus ille, quiſquis ſit, dici poſſit, non verò partus,
cauſa partus, ac prægnantia. Ut exempli gratiâ, fe- 86
bris acuta, ac maligna fœtum ex ſua natura vel inte-
rimit, vel corrumpit, Gal. *Aphor. comm 5. Aphor. 30.*
Avic. *1.3. tract.1. c.1.* Philon. *lib.6. c.20.* quin etiam
partum difficilem reddit, ſecundinas, ac puerperium
retinet, & è contrà aliquando immodicas purgatio-
nes eas provocat, neque abſque ratione Galenus
pro exemplo raro, ac inaudito celebrat caſum il-
lum *4. Epidem. Ægr. 13.* quod ſcilicet illa mulier 87
gravida exiſtens, & acuto morbo conflictata, tamen
abortiuum non fecerit, quaſi neceſſariò gravida
acuto morbo laborans abortire debeat. Itaque prior,
ac præcipua cauſa mortis in eo caſu, ſi ea ſecuta fuiſ-
ſet, acutus morbus exiſtimandus erat, abortio verò
veluti ſoboles fuiſſet ejus morbi, & muliere illâ in eo
morbo defunctâ, non ex abortione, ſed ex acuto
morbo ſuccubuiſſe dicenda erit: abortio enim tunc
ſolùm tanquam concauſa operata eſſet, mortem ac-
celerando, ſic & prægnantia ſanationem magis, ma-
giſque impediendo. Quibus ſtantibus caſus, de quo
Rota *in Romana præenſi ſocietat. vigeſimo ſeptimo*
Iuny milleſimo quingenteſimo ſexageſimo nono, coram
Oradino. potiùs pro lucro fuiſſet, quàm pro exce-
ptione, niſi exceptioni ſuffragaret mala valetudo ip-
ſius prægnantis, & quærelæ ab utero, & prægnantia
ante febris adventum.

Neque aliter dicendum eſſet in caſibus prægnan- 88
tium in *Toaſo*, de quibus Hipp. *ibid. lib.1. ſect.2.*
ſtat.3. mentionem in his verbis habet: *In quas verò*
prægnantes morbus fortè incidit, hæ omnes, quod ſciam,
abortionibus periclitatæ ſunt; morbus enim ille ex ſua
natura occidebat, etiam extra prægnantiam; nam, ut
ibi enarrat, ex eo plures viri, quàm mulieres obierũt,
ita ut ſubſequens in prægnantibus abortus, tanquam
effectus erat prædicti morbi, & operabitur quidem
aliquid, ſed ſolùm, ut dixi, tanquam concauſa. Quan- 89
documque ergo morbus acutus præcedat abortum,
vel diſpoſitionem aliquam præcedentem abortum,
(ut *ventris*, ac *renum* dolores, *pondus*, ac *non conſue-*
tum frigus, & hujuſmodi) vel partus difficultatem,
vel puerperii retentionem, vel ejus ſuperabundan-
tiam, vel ſecundinæ difficilem eductionem, aut om-
nimodam retentionem, & reliqua in ſuperioribus re-
gulis enarrata, tunc caſus pro exceptione non erunt,
ſed pro lucro, ut cæteri non excepti.

Contrà verò, ſi morbus acutus ad hæc ſuprà com-
memorata conſequatur: nam quemadmodum acutus
morbus poteſt eſſe originaria cauſa eorum omnium,
quæ

quæ diximus, ſic & horum quodlibet per ſe poteſt
acutum morbum excitare. Ratio autem prædicto-
91 rum eſt, quia ſemper in his caſibus decidendis prima
ac originaria, principaliorque cauſa eſt attendenda,
ut tradunt ipſi DD. Malvaſ. *Conſil.* 120. *n.* 56. *Vol.* 1.
Surd. *conſ.* 301. *n* 36. *Vol.* 3. *& conſ.* 38. *Vol. eod.* &
eandem attendere Rotam in hoc ipſo caſu dixit Boc-
cac. *de ſociet. n.* 35. & ead. Rota *in Romana ſociet.* apud
92 Zacch. *in d. tract. de ſociet. dec.* 89. *n.* 3. Vbi enim duo
morbi ſimul concurrunt, qui unam, eandemque cau-
ſam habent, & ad unum, eundemq; finem conſpirent,
unus ſe habet ut principalis, alter, ut ejus morbi ac-
93 cidens; & unus quidem per ſe erit cauſa mortis, alter
verò ex accidenti: id enim, quod primò movet, per ſe
movet, quod verò ſecundariò, ex accidenti. Gal. *de
ſympt. diff. c.* 1. *tranſ. med. claſ.* 3. Ergò ubi ecquiritur
præcipua, ac primaria ſubſequentis mortis cauſa in
prægnante, & hujuſmodi, ſemper ea attendenda, quæ
94 effectū per ſe cauſat, & non per accidens: ſi enim ea-
lis cauſa poterat talem effectum, mortem nimirum
producere, mors ſupervenienti cauſæ non eſt impu-
95 tanda, quia cùm, ut infra pleniſſimè demonſtrabitur;
partus, & prægnantia in caſibus exceptis, vel exci-
96 piendis, debeant ſe habere, ut cauſæ immediatæ, ac
per ſe, ſi prior morbus poterat cauſare mortem, erat
reſpectu ejus effectus cauſa per ſe, ac immediata mor-
tis; ſubſequens autem ſolùm mediata, & per acci-
dens, etiamſi priori habilior eſſet ad interimendum,
dummodò prior, ut dixi, ad id ipſum habilis fuiſſet.

97 Vnde eſt, quòd non probatur mihi id, quod fir-
mat Rot. *in ſupr. cit. dec.* quòd ſc. *mulier magis præſu-*
98 *matur ex abortu deceſſiſſe, quàm ex febre*: nam quòd il-
99 la ſupponit, falſum omninò eſt, nimirum, quòd abor-
tus ſit cauſa habilior ad mortem, quàm febris: nam
plures videmus ex abortu, & cum multò minori mo-
100 leſtia ſalvari, quàm ex febre acuta, qualis erat in eo
caſu; febris enim acuta cauſa eſt, & ſignum pernicio-
101 ſiſſimum, Gal. *Aphor. comm.* 4. *Aphor.* 57. & Hipp. 3.
Epid. text. 3. *Sunt autem*, inquit, *acutiſſimi, maximi,
graviſſimi morbi, ac præ cæteris lethales in continua fe-
bre*: abortus autem cum acutus morbus non ſit ne-
102 que etiam dici poteſt eſſe habilior cauſa ad mortem
adſciſcendam, quàm febris.

Siquidem comparatione factâ inter duos morbos,
de majori, aut minori habilitate eorum ad interimē-
103 dum, illum proculduhio habiliorem eſſe pronuncia-
bimus, qui per ſe poteſt occidere, at comparatis inter
104 ſe febre acutâ, & abortu, febris acuta per ſe interimit,
abortus non niſi cùm comitem habuerit acutam fe-
brem, aut cùm alium [illegible]endam morbum lethalem ex-
citarit, per ſe enim abortus lethalis non eſt, ſed eva-
dit aliquando talis ex concomitantia aliorum mor-
105 borum ac ſymptomatum; ut ex febre acuta, ex dolo-
re, ex inflammatione, ex ſanguinis profluvio, ex retē-
tione puerperii, & hujuſmodi; ſimpliciter verò non
106 magis lethalis eſt abortus, ſi ad ſimplicem abortum
reſpicias, quàm deſcenſio inconcoctorum ciborum à
ſtomacho; & idcircò videbis quotidie plures abortiē-
tes abſq; ulla noxa permanere, & vix ex ejus mole-
ſtia lecto ſe cōtinere; imò ſi ad id, quod plurimùm fit,
reſpicere debeamus, apertiſſimè videbimus, ex abor-
tu (licèt ſit quidem ſymptomata non contemnendū)
plurimùm tamen mulieres innoxiè ſe habere, præſer-
tim ſi recentior ſit, ut tradit Roder. à Caſtr. *libro de*
107 *morb. mul.* nam non negaverim multò majori diſcri-
mine teneri eas, quæ provectiores fœtus abortiunt.

Ad id ergo, quod in eadem deciſ. addit *Rot.* mortem
ſc. cenſeri ex ſuperveniente cauſa eveniſſe, quando
108 non permiſit cauſa ſuperveniens videri, an mors ex
priori contingeret: *Reſpond.* verum eſſe, quando prior
cauſa impotens erat ad mortem admiſcendam, vel 109
quando ſuperveniens non habuit à priori immedia-
tam originem; ſi etenim prior cauſa ex ſui natura po- 110
terat interimere, & ſubſequens ab ea habuit depen-
dentiam, mors prior cauſa non erat potens ad occi-
dendum, vel ſubſequens ab ea non trahebat originē,
ut in caſu ab *Hipp.* enarrato *lib. Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 2. 111
de quo infra: in quo caſu poſſet verificari ſententia
Rotæ, quia febris illa, qua detinebatur mulier, de qua
ibi, lenta erat, nec poterat alio modo, vel ſaltem non
niſi longo tempore interimere; at ſuperveniente
puerperii retentione, & ex ea febre acutâ excitatâ,
mortem obivit; itaque in eo caſu locum haberet *Ro-
tæ* opinio, quòd mortis culpa in ſupervenientem cau-
ſam, quia habilior, ac fortior ad interimendum, eſſet
rejicienda: at non ſic in reliquis, quia priori morbo
exiſtente lethali; ſubſequens habet ſe, ut effectus 112
prioris, ſic etiam & mors.

Vnde eſt, quod ſimiliter decidi competimus in ter-
minis vulneris, cùm dubitatur, an quis *ex vulnere vel
ex alio ſuperveniente morbo* deceſſerit; nam vulnere
ex ſua natura lethali exiſtente, dubitationi non eſt lo-
cus: Ricc. *coll. dec. p.* 3. *collect.* 1456. hoc tamen *in ſeq.
q.* dilucidius pertractata, Lect. humaniſſime, habebis. 113

SVMMARIVM.

1 *Primus caſus pro lucro.*
2 *Verba in principio prænarratæ hiſtoriæ appoſita quid importent.*
3 *Ex iis, quæ ſecundùm Naturam fiunt, non cauſatur morbus.*
4 *Maxima differentia eſt inter morbum advenientem in partu, & morbum advenientem ex partu.*
5 *Quicunque morbus in partu adveniens uſque ad triginta dies, ex partu, & ejus cauſa eſt. Contr. ibid.*
6 *Puerperio naturaliter procedente, tamen in febre maximè ardenti ſanguinem mittimus.*
7 *Secundus caſus pro lucro.*
8 *Prægnantia pravos gignit humores.*
9 *Humorum accumulatio in prægnante morboſa non eſt.*
10 *Prægnantia res eſt maximè naturalis.*
11 *Morbus & morbi cauſa res ſunt præter naturam.*
12 *Prægnantes habent ſanguinem deteriorem.*
13 *In ſenibus plura naturalia ſunt, quæ in aliis ætatibus ſunt præter naturam, & vice verſa.*
14 *Prægnantium incommoda ſunt illis connaturalia.*
15 *Nihil in his, quæ ſecundùm naturam fiunt, formidandum aut lethale eſt.*
16 *Prægnantium morbi morem excedentes occidunt, & quid tunc dicendum.*
17 *Cognati morbi nihil mali prægnantibus afferunt.*
18 *Prægnantium morbi naturales morbi dicendi ſunt.*
19 *Prægnantia & partus Natur. magnoperè fatigant.*
20 *Non poteſt naturale eſſe, quod naturam lædit.*
21 *In multis naturalibus actionibus natura laborat.*
22 *Actiones naturales cùm morem exceſſerint, præter naturam evadunt.*
23 *Tertius caſus pro lucro.*
24 *In prædicto caſu unde locus ſit exceptioni.*
25 *Quartus caſus pro lucro.*
26 *Originaria cauſa attendenda, ſimodò influat in futurum effectum.*

Caſus pro lucro facientes.

QVÆSTIO V.

TAmetſi ex traditis regulis facillimè in cognitionem venire, quiſquis ſit, potuiſſet, quinam caſus *pro lucro* facerent, nihilominus, ut clariore evadant omnia, nonnullos caſus hīc ex *Hippocrat.*

Epidemiis tranſlatos appon re decrevi, ut faciliùs in veritatis notitiam venire liceat nequ Medici, quibus noſtra opinio contrariari videtur, proſpiciant, qui caſus pro lucro eſſe d beant.

Primus ergo enarratur in 1. *Epidem. Ægr.* 11. cujus hiſtoria ita habet: Dromeadæ conjugem, poſtquam filiam peperiſſet, cæteraque omnia ritè atque ordine procederent poſtridie rigor cum febre acuta prehendit. Primo ſtatim die præcordii dolor invaſit non ſine ſtomachi faſtidio, horrore, magnaque corporis incontinentia, neque iis, qui poſt conſecuti ſunt diebus, ſomnum capere potuit. Spiratio magna, ſubitoque revulſa ac velut retracta fuit Poſtridiè ejus diei, quo rigor cœpit, ex alvo commodè ſtercora proceſſerunt; urinæ craſſæ, albæ, turbulentæ, cujuſmodi eſſe ſolent quæ ſubſederunt, ubi in matella multo tempore depoſitæ returbantur neque ſubſidebant; noctu nihil dormivit. Tertio ad meridiem, novo ſuborto rigore, febris acuta prehendit urinæ ſimiles, præcordii dolor, ſtomachi faſtidium & nauſea aderant, nox difficilis fuit, neque dormivit ſudor per totum corpus frigidus diffuſus eſt. ſtatim tamen rurſus ad calorem rediit. Quarto præcordii dolor aliquantùm remiſit, ſed unà cum capitis dolore gravitas adfuit, ſopore nonnihil detenta eſt, nares paucum ſtillarunt ſanguinem, lingua valdè reſiccata, ſitibunda fuit, urinæ tenues, oleoſæ, parùm dormivit. Quinto ſiticuloſa, nauſeabunda urinæ eædem, ex alvo nihil ſuceſſit, circa meridiem valdè deliravit, conſeſtimque rurſus parum ad intelligentiam rediit, ubi ſurrexiſſet, ſopore detenta eſt pauxillumper friguit, nocte dormivit, deliravit. Sexto die manè novus ſubortus eſt rigor, celeriterque recaluit, extrema refrigeſcebant, deliravit, ſpiratio magna & rara fuit, paulò poſt convulſionibus à capite ſubortis, celeriter defuncta eſt.

2 In hoc caſo vides *Hippocratem*, ut conſtaret, hanc ex culpa partus non deceſſiſſe. in hiſtoriæ principio verba illa appoſuiſſe: *Poſtquam filiam peperiſſet, cateráque omnia ritè, atque ordine procederent*, ut demonſtraret partum, & ad partum pertinentia naturaliter proceſſiſſe, morbumque ex eorum culpa non eveniſſe: quomodo enim ex partu, aut ea pertinentibus ad partum adveniret morbus, ſi ea omnia ritè, atque ordine, hoc eſt, ſecundum Naturæ præſcri

3 ptum proceſſerunt? Num ea iis, quæ ſecundùm naturam fiunt, cauſari poteſt morbus? nequaquam. Cùm ergò in hoc caſu nulla evidens culpa partus appareat, licèt intra dies puerperii defuncta mulier hæc fuerit tamen, ea mea ſententia, locum exceptio

4 ni non faceret. Ego enim, ut aliàs dixi maximam differentiam facio inter morbum *advenientem* in partu, & morbum *evenientem* ex partu, aut *ex cauſa*

5 partus: quam differentiam non conſiderantes aliqui, omnem morbum in partu evenientem, etiam poſt

6 triginta dies. volunt ex partu, & ex ejus cauſa eſſe; cùm tamen in praxi pateat, rationales Medicos contrarium tenere. quia aliquando puerperio ritè, ac naturaliter procedente, & puerperâ febre ardente, aut ſimili laborante, non modò ſanguinem mittimus, ſed mittimus etiam ex ſuperioribus partibus ſi in iis morbi cauſa exiſtit, ita enim veram medendi ac rationalem methodum jubere. probat firmiſſimis rationibus, multiſque doctiſſimorum virorum auctoritatibus, Lazar. *in libro de ſect. Ven. in Cub. in puerper. capite præcipue* 8 *&* 9. & ratio eſt, quia neque puerperium curamus, ſed febrem, ut docet apertiſſimè Fernel. *in Meth. med. lib.* 2. *cap.* 8. Si ergo non curamus partum, neque puerperium, ut ipſe inquit, ſignum eſt ea omnia culpâ, ac labe, tunc temporis carere, morbum autem penes illas cauſas reſidere.

Secundus caſus, qui pro exemplo adduci poteſt, enarratur *libro eodem, hiſtor. ſeu Ægr.* 13. quæ licèt ex eo morbo convaluerit, ponamus tamen, ut meliùs pro exemplo ſatisfaciat, quòd obierit: habet ergo, ut ſequitur.

Mulier quædam trimeſtri fœtu gravida; quæ in littore decumbebat, igne, hoc eſt, vehementi febre correpta eſt, ſtatimque ex lumbis dolor invaſit. Die tertio cervicem, & caput, circa jugulum, manumque dextram dolor occupavit, celeriter vero lingua voce defecta eſt, manus dextra non niſi convulſione elanguit, quale quid in partium reſolutionibus, leuibuſque ſyderationibus contingere ſolet; deliravit prorſus, nox difficilis & laborioſa fuit neque dormivit; ex alvo biliosa, ſincera & pauca ſeceſſerunt. Quarto linguæ vox ſoluta eſt eorundem convulſiones, & undique dolores perdurabant, præcordia cum tumore dolor occupavit, ſomnum non capiebat, prorſùs deliravit, alvi perturbatio aderat, urinæque tenues, nec probati coloris reddebantur. Quinto febris acuta prehendit cum præcordiorum doloſes penitus deliravit, alvi recrementa biliosa erant, ſub noctem ſudor obortus eſt, & à febre vindicata. Sexto ad menſem rediit, allevarunt omnia; ad jugulum vero ſiniſtrum perſeverabat dolor, ſitibunda erat urinas tenues reddidit, neque quievit. Septimo tremor corripuit, aliquantulum ſoporata eſt; nonnihil juguli, & brachii ſiniſtri dolor perſeveravit, cætera vero alleviarunt, ad ſe planè rediit. Tribus autem diebus defecit febris, ab eaque immunis viſa eſt. Undecimo rediit, & novo inſuper orto rigore, febris vehemens corripuit ad decimum vero quartum diem biliosa, flava crebrâ vomitione reſuſa ſunt, obortoque ſudore à febre judicatione eſt liberata.

Ponamus ergo, quòd ex hoc morbo mulier hæc obiiſſet, annon, obſecro, unde velis morbi hujuſce culpam ac cauſam penes *prægnantiam* præcipuè, ac primariò reſidere, cùm nihil quicquam prægnantia mulierem illam læſerit? *Dices* prægnantiam in cauſa fuiſſe. ut humores pravi ac multi in ejus corpore 8
accumulati fuerint, ex his autem morbum eſſe procreatum atque hoc pacto evenientis morbi omnimodam culpam ſolius prægnantiæ fuiſſe.

Reſpondeo, quòd humorum accumulatio in prægnante per ſe morboſa non eſt; alias enim cùm in 9
omni prægnantia ea humorum aggregatio fiat, omnis prægnantia vel morbus eſſet, vel morbi cauſa, quod falſum omnino eſt, cùm prægnan- 10
tia, ut patet, & omnibus in confeſſio eſt, & ſuprà ſatis ſuperque probatum, res ſit maximè naturalis. morbus autem, & morbi cauſa res ſint 11
præter naturam, ut millies docuit Galen. præcipuè vero 1. *&* 1. *Meth.* Etiamſi ergo prægnantes ſan 12
guinem habeant deteriorem, & non putum, ut Gal. *comm.* 1. *de Nat. hum. text.* 27. fatetur, & *comm.* 3. *de morb. vulg. libro tertio, Ægr.* 2. & elicitur ex Hippocr. *in* 1. *de morb. mul.* tamen non minùs naturalis eſt illis hæc ſanguinis impuritas, quàm multa non diſſimilia naturalia ſint ſenibus, in quibus quamplurima comperies, quæ in aliis ætatibus præter naturam eſſent, in ipſis verò connaturalia ſunt; & ſic etiam multa aliis ætatibus ſunt naturalia, 13
quæ ſenibus non niſi præter naturæ inſtitutum acciderent.

Incommoda igitur, & morbi, quibus pleræque prægnantium detinentur, præter naturam non ſunt, 14
ſed naturales. Vgo Senenſ. *in art. parv.* Gal. *cap.* 2. *par.* 2.

part. 2. verſ. 2. dub itatur. Cagnat. *in lib. de mort. cauſ.*
part. circa princ. Quamdiu verò hæc incommoda,
affectus, ſymptomata, ſeu morbi, quibus affliguntur
prægnantes, ſuum morem ſervabunt, prægnans ab
omni periculo immunis omni ex parte erit: nihil
enim in his, quæ ſunt ſecundùm naturam, neque
15 formidandum, neque lethale contingit. Hippocr.
in lib. de dieb. decret. in princ. quod etiam optime de-
monſtrabat Plato *in Timæo, inf.* At ſi ſuum morem
prætergrediantur, tunc naturalem ſtatum mutantes
affectus illi in præternaturalem abeunt, & facile oc-
16 cidere poſſunt, tunc autem majorem humorum col-
luviem, ac impuritatem, quàm naturalis prægnantia
ſtatus requirat, in ejus corpore aggregatam eſſe con-
ſtabit; at ejus rei cauſa non fuit, neq; dici poteſt fuiſ-
ſe prægnantia, ex quo nullus niſi levis, & minimè le-
thalis affectus cauſari aſſolet; & idcircò Hipp. *in lib.*
de Nat. Puer. ex cognatis morbis prægnantium (qua-
les ſunt, quos familiares vocabat ipſe *2. Epid.* & Ari-
ſtot. *3. de hiſt. Anim. cap. 4.* & quos etiam idem Hipp.
17 *7. Epid. ſect. 8. text. 30. & 2. Præd. poſt princ.* cõnatura-
les nominabat) nullum malum prædicit, ſed ex non
cognatis: *Si enim*, inquit, *mulier uterum gerens morbo*
aliquo minimè cognato laboret, in partus purgatione
18 *perit*: ſi qui ergo morbi prægnantiam concomitan-
tur, ij naturales morbi dicendi, ut de ſenectute firma-
bat Ariſt.

Neque dicas, id veritatem non habere ex eo, quòd
19 prægnantia, & partus ipſam Naturam maximoperè
fatigant ac exagitant, & idcircò non poſſe eſſe natu-
20 rale id quod naturam ipſam lædit: *nam* ſi multa alia,
quæ maximè ex Naturæ intentione fiunt, contem-
plaberis, videbis etiam in his non leviter interdum
ipſam laborare, ut in dentium emiſſione, in menſtru-
orum purgatione, in mictione, in dejectione, in fame,
21 in ſiti, & hujuſmodi, quæ tamen omnia adeò natu-
22 ralia ſunt, ut per ipſa Natura conſervetur, quandiu na-
turalem morem non excedunt. ſic etiam, & non ali-
ter de prægnantia & partu dicẽdum, in quib. ſi mor-
bi non ex evidenti eorum culpa pullulent, non ſunt
illis tribuendi, neque ab illis primariam, ac immedia-
tam cauſam habuiſſe firmandum eſt. Quamobrem
Rotam *in aliàs citata dec.* non bene prorſus iudicium
tuliſſe conſtat; cùm caſum illum pro exceptione eve-
niſſe voluerit; nam prægnantia ibi habuit ſe tanquã
remota cauſa, & clarè patuit in ea ægrotante multò
majorem humorum accumulationem eſſe factam,
quàm naturaliter prægnantiæ conveniat; unde patet
culpam morbi non fuiſſe penes prægnantiam, ſed
penes ejus ſubjecti impuritatem, atque eâ ratione
caſum illum pro lucro omnino fuiſſe: & licet ſciam
Reverendiſ. ex Excellentiſ. D. meum *Cynthium Cle-*
mentem, (quem aliàs honoris cauſa in hiſce quæ-
ſtionib. nominavi) in contrariam abiiſſe opinionem
& favoribilem ſententiam à *Rota* reportaſſe, tamen
certo certiùs ſcio, illum pro humanitate: quam in eo
ſemper expertus ſum, non ita ægrè, ut nonnulli fa-
ctitant, ſuſtinere, ut, quiſquis ſit, pro veritate etiam
contra ſuam opinionem diſputare poſſit, ejuſdem ve-
ritatis indagandæ gratiâ; immò idipſum illi & proba-
ri, & ſummopore arridere notum habeo; pleriſq; ve-
rò contra præceptorum auctoritatem loqui piacu-
lum eſt, naſoque ſuſpendunt extra præceptoris ſen-
tentiam vagantem, quaſi idem ſit philoſophari, ac
præceptoris mendicatas opiniones de verbo ad ver-
bum mente tenere, & ne latum quidem unguem ab
eis ſeſe avertere; ſed hæc obiter, licet fortaſſe non ex-
tra rem dicta ſunto.

Sed jam *tertium* caſum proponamus, qui enarra-
23 tur *per Epid. cauſ. med.* & habet ita: Ad Vergiliatum
occaſum Olympiadæ uxorem, octo menſibus utero
gerentem, ex caſu febris acuta corripuit, lingua æ-
ſtuans ſicca, aſpera, pallida, oculi pallidi corpus mor-
tuo ſimile, abortu quinto die abſque labore eſt libe-
rata, & ſomnus, ut videbatur, cum ſopore adfuit; ſub
veſperum cùm excitaretur, non ſentiebat, ſternuta-
mentum cienti medicamento ceſſit, ptiſanem recce-
pit, & ſicci ptiſanæ nonnihil, potionem degluttiens
aliquantulum tuſſivit, vox ſoluta non erat, neque ip-
ſa quicquam convaleſcebat, oculi dimiſſi erant ſpira-
tio ſublimis, quæ naribus trahebatur, color parvus,
ſudor pedes & crura, cum morti eſſet proxima, occu-
pabat; mortua eſt.

In *hoc caſu* dubitari poſſet, an fieret locus exceptio- 24
ni: ac profecto affirmativè eſſe dicendum non tamen
ex hoc capite, quòd mors ex prægnantia contigiſſet,
ſed quòd ex vi externa, nimirum ex caſu; atque id-
circò hic eum appoſuit: nam pone, febrem ex alia cau-
ſa contigiſſe, quæ externa non fuerit; caſus jam pro
lucro eſſet, etiam ſecuto abortu, nam abortus ad fe-
brem acutam ex ſua natura lethalem eſſe conſecutus.
Poſſumus & hiſtoriam *uxoris Philini* apponere, quã
ſupra pro exceptione adduxi, *Galeni* ſententiam ſe-
cutus, qui puerperij retentionem febrem præceſſiſſe
voluit; nunc autem *Cagnati* præceptoris mei ſenten-
tiæ adhærentes, demus, quòd febris præceſſerit, de-
hinc ad illam ſecuta fuerit puerperij retentio, hac
enim ratione caſus pro lucro erit, qui talis eſt.

Philini uxorem in Thaſo, quæ filiam pepererat, 25
cùm ex Naturæ præſcripto purgationes procederent,
cæteraque leviter haberet, decimoquarto poſt par-
tum die ignis, hoc eſt, febris vehementiſſima cum ri-
gore prehendit. Huic circa exordia oris ventriculi do-
lor contigit, & præcordiorum dextrorum, locorum
muliebrium dolores, voce defecta eſt, ex ſubdito au-
tem peſſo iſta quidem allevata ſunt, capitis verò, &
cervicis, lumborúmq; dolores præſervabant, ſomni
non aderant, extrema frigida, ſitibunda erat, alvus ad-
uſta, pauca demittebat, urinæ tenues, & per initia de-
colores. Sexto die ad noctem multùm deliravit, rur-
ſuſque ad intelligentiam rediit. Septimo ſiticuloſa,
dejectiones bilioſæ in plenum, & affatim coloratæ.
Octavo, novo rigore ſoborto, febris acuta prehendit,
convulſiones multæ non ſine dolore; multum delira-
vit; glande ſubditâ, ad deſidendum exurrexit, multa-
que prodierunt cum bilioſo affluxu. ſomnum capere
non poterat. Nono convulſiones: Decimo aliquantu-
lum mente conſtabat. Undecimo dormivit, omnia in
memoria ſubierunt, ſed ſtatim rurſus deliravit; con-
vulſa autem urinam confertim multam reddidit, rarò
ab iis, qui aſſidebant, admonita craſſam, albam, quale
quid in ſubſidentibus urinis viſitur, quæ longo inter-
vallo in matula depoſitæ turbabantur, eaque non ſub-
ſidebant: ſed colore, & craſſitudine veterini generis
urinas referebat; atq; iſtiuſmodi fuerunt urinæ, quas
videre licuit. Ad decimum quartum diem, totum cor-
pus palpitationes occuparunt, multùm loquebatur,
aliquantulum mente conſtabat, ſed confeſtim rurſus
deſipuit. Circa decimum ſeptimum voce confecta
eſt. Vigeſima obiit.

Patet in hiſtoria, neq; difficilem partum, neq; ſe-
cundinæ difficilem eductionem, neque ejuſdem retẽ-
tionem puerperii (ſi *Cagnato* adhærere libeat) neque
quicquam eorum, quæ ad partum pertinent, potuiſ-
ſe primùm febrem cauſare. Culpa ergo febris non
eſt in partum rejicienda & conſequenter, neq; culpa
ſubſecutæ mortis etiamſi enim retentio puerperij &
febrem adauxerit, & mortem acceleraverit, tamen
quia ea ad febrem ſubſecuta eſt, ut *Cagnato* placet, in
conſideratione hic non habenda, quia prima, ac ori-

ginaria cauſa attendi debet, dummodo influat in futurum effectum, & poſſit mortem cauſare, *ut in ſeq. quæſt.* pleniſſimè exponemus.

Ex his ergo hiſtoriis (quæ tamen pro exemplo adductæ ſunt, etiamſi difficultatis aliquid nonnullis excitare poſſent) cæteros ſimiles caſus venari licebit, in quibus *lucro*, non verò *exceptioni* locus eſſe debebat, omninò enim concedendum eſt, dari tales caſus qui non ex partus, aut prægnantiæ primaria culpa eveniant; qui tamen eventu minimè poſſibiles *Cagnato* videntur, quaſi prægnans, aut parturiens non poſſit ex alio morbo quàm ex prægnantiæ, vel partus defectu interire; aut veluti prægnans, ac parturiens, ſi ex prægnantia, aut partu in morbos non laberentur, & interirent, omnino immortales, ac impatibiles exiſterent; quod an ita ſit; ipſe videat, judicetque. 26

SUMMARIUM.

1 *Culpa mortis aliquando tota partus, & prægnantiæ eſt, aliquando verò non.*
2 *In quib. caſib. ſolus partus, & prægnant. culpanda.*
3 *Duo eventuum genera in prægnante, & parturiente conſiderata.*
4 *Caſus ex partu & prægnantia immediatè dependentes, locum exceptioni faciant.*
5 *Immediatā cauſam in omnib. attendunt Iuriſperiti.*
6 *Immediata cauſa quid.*
7 *Cauſa immediata poſita, ponitur effectus, atque eâ ceſſante, ceſſat effectus.*
8 *In quibus caſibus partus, & prægnantia ſint immediata cauſa ſuccedentis mortis: Et in quib. non, num. ſeq.*
10 *Partus & prægn. debent eſſe cauſa proxima mortis.*
11 *Cauſa proxima eadem eſt cum immediata.*
12 *Partus & prægn. debent eſſe cauſa finales mortis.*
13 *Cauſa finalis quæ.*
14 *Omnes cauſa agunt gratiâ cauſa finalis.*
15 *Exemplum in caſib. exceptionis, & n. 22. 24. & 28.*
16 *Cauſa finalis eſt fons aliarum cauſarum.*
17 *Cauſa finalis eſt aliarum cauſarum cauſa.*
18 *A cauſa finali omnia appellari convenit.*
19 *Ob cauſam finalem immediatè fit id, quod fit.*
20 *Cauſa finalis non eſt propter aliam cauſam.*
21 *Omnes cauſa ſunt propter finalem.*
23 *Cauſa finalis eſt ſola cauſa.*
25 *Non ſat. is eſt in caſibus excipiendis, ut partus, vel prægnantia ſint mediata cauſa mortis.*
26 *Cauſa mediata non meretur nomen cauſa, ſed occaſionis Sic & cauſa remota, num. 30.*
27 *Mediata cauſa quæ.*
29 *Partus & prægnantia non debent eſſe cauſa remota mortis in caſibus exceptis.*
31 *Occaſiones dicuntur parva cauſa.*
32 *In quibus caſibus partus, & prægnantia ſint remota cauſa mortis.*
33 *Partus, & prægnantia non debent eſſe impulſiva cauſa ſuccedentis mortis.*
34 *Impulſiva cauſa ceſſante, non ceſſat effectus.*
35 *Effectus nullam habet dependentiā è cauſa impul.*
36 *Impulſiva cauſa facit effectum ſolùm eſſe faciliùs.*
37 *Impulſiva cauſa coadjutrix dicta.*
38 *In quib. caſib. partus, & prægnantia habeant ſe ut impulſiva cauſa ſubſequentis mortis, & n. 43.*
39 *Impulſiva cauſa eſt cauſa abuſivè.*
40 *Impulſiva cauſa eſt ſemper concauſa.*
41 *Impulſiva cauſa habet dependentiā ſēper ab alia.*
42 *Impulſivam cauſam non habent in conſideratione Leges.*

Partus & prægnantia in caſibus exceptionis quomodo debeant eſſe mortis cauſa.

QUÆSTIO VI.

Sed ut magis magiſque rei veritas innoteſcat, videamus jam ipſorum *Iuriſconſultorum* circa eam rem definitionem; nam penes illos, ut qui Juſtitiam miniſtrant, plena poteſtas reſidet talia declarandi Ergo ex ſuperiorib. manifeſtum eſt, quòd *partus* & *prægnantia*, cæteraque ad illa pertinentia, aliquando ita ſunt evenientis mortis cauſa, ut tota culpa penes illa reſideat, neque alia cauſa, niſi ab eis originem habeat, ab eiſque omnino dependeat, culpari poſſit; *aliquando* verò alias cauſas ad partum, & prægnantiam accedere, quæ & ipſa labefactant interdum, & præcipuam culpam evenientis mortis habent. 1 2

Nam nullus hoc negare poteſt, quin ubi ſolus partus difficilis ſit, ubi ſola retentio puerperij, & hujusmodi quicquam agit, ſolus partus difficilis, aut puerperij retentio culpanda, abſque eo quòd aliam cauſam accuſemus, etiamſi ad hæc, & febris, & dolores & inflammationes, & ſimilia quædam ſubſequantur ubi verò febris, vel ſimile quid in partu, aut prægnātia primo abſq; ullo partus, aut prægnantiæ vitio eveniat, culpari etiam poſſe febrem, & hujusmodi, licet etiam partum, & prægnantiā culpâ carere nolis. 3

His ita ſe habentib. hæc duo eventuum genera in prægnante, aut parturiente conſideranda ſunt, nimirum eorum *unum*, quorum tota culpa ita penes partum, & prægnantiam reſidet, ut partus, & prægnantia ſolæ, ac immediatæ cauſæ eorum ſint; *alterum* verò eorum, quorum culpa (etiamſi contendas partim eſſe penes prægnantiam, & partum) principaliter tamen, & originariè ab alia cauſa dependet, ita ut in primo genere partus, & prægnantia immediatè agant, in ſecundo non immediatè, ſed per præcedentem morbum.

Juxta hanc ergo conſiderationem, verba contractus ita intelligi debere ſtatuerunt *Iuriſconſulti*, ut qui caſus ex prægnantia, & partu immediatè dependent, locum *exceptioni* faciant, qui verò non immediatè, pro *lucro* eſſent: & non abſque ratione, cùm in cæteris etiam omnib. immediatam cauſam leges attendant. *l. Sed ſi plures, §. in Arrogat. ff. de vulg. & pup.* Tiraq. *in tract. ceſſ. cauſ. limit. 20. n. 6.* Rota *in noviſ. dec. 304. n. 5. p. 1.* 4 5

Eſt autem immediata cauſa, prout ipſi *Legumperiti* declarant, illa, ſine quâ effectus ſequi non poteſt (omittam enim pro nunc *Philoſophorum*, & *Medicorum* in hac re auctoritates) Tiraq. *eod. tract. limit. 20. n. 18.* Surd. *conſ. 312. n. 23. to. 3.* Nam cauſa immediata poſita ponitur effectus, eaq; ceſſante, ceſſat item effectus. Tiraq. *ubi ſupr. n. 1.* Si ergo caſus prioris ordinis accipias, ut verbi gratiâ mulierem ex mera difficultate partus obeuntem, videbis immediatam mortis cauſam fuiſſe eam partus difficultatem, cùm eâ poſitâ ſecuta ſit mors, nam & eâ ſublata ceſſabat mortis effectus, at ſi caſus ſecundi ordinis conſideraveris, & prægnantem mulierem ex acuta febre defunctam, manifeſtiſſimè comperies, prægnantiam non potuiſſe eſſe immediatam febris illius, aut mortis cauſam, nam & eâ poſita non ſequebatur mors, neque ea ſublata ceſſabat effectus mortis, ſiquidem & ad febrem malignam, atque acutam ſubſequi poterat. Quod ſi dicas febrem acutam faciliùs interficere prægnantem, quàm non prægnantem, ego nil moror; neque enim attendi debere declarant *Iuriſconſulti*, ut infrà clariſſimè patebit. 6 7 8 9

Præterea id ipſum apertiùs declararunt dicentes, quod in caſibus exceptionis, partus, & prægnantia ſint cauſæ proximè ſubſequentis mortis; eſt enim cauſa proxima eadem cum immediata, *l. ſocium qui in eo, 3. 1 ff. pro ſocio*, ex hoc ſignificantes id, quod ſæ- 10

pe

pe jam dixi, effectus mortis in caſibus excipiendis
debere totaliter,& omni ex parte & prægnantia, &
partu dependere,ita ut præcipuam, ac primariam o-
11 riginem ab aliis habeant, non verò ab aliis quibus-
cunque cauſis.

12 Quinimmò addiderunt,ad effectum eundem ex-
cipiendi debere partum, & prægnantiam eſſe finales
cauſas mortis: ſumpto enim nomine finalis cauſæ in
eo ſenſu,quem ipſi ſuo loquendi modo intelligunt,
manifeſtum omninò ſit,quales caſus excipi debeant,
& quod non omnes promiſcuè: hoc enim clarè pa-
tebit,ſi ipſius finalis cauſæ proprietates ab ipſis alla-
tas inſpexerimus, quas exemplificare in allatis caſi-
bus licebit.

13 *Primò* enim cauſam finalem eam eſſe dicunt, quæ
per ſe infert in quemlibet effectum,Tiraq. *ubi ſuprà
limit.* 1 *n.*25.& meritò, quia ejus gratiâ omnes cau-
14 ſæ agunt.Ariſt.*Moral.Nic.lib.*1.*c.*7. Vides autem in
caſu illius, quæ ex ſola difficultate partus obit, eam
15 partus difficultatem per ſe inferre in mortem.; in
prægnante verò,quæ ex acuta febre obit, prægnan-
tiam non per ſe inferre,ſed per accidens,ac mediante
febre.Ergo prior caſus,ubi difficultas partus fuit fi-
nalis cauſa mortis,erit pro exceptione;ſecundus ne-
quaquam,quia prægnantia finalis cauſa ibi non eſt.

16 *Secundò* finalem cauſam dicunt eſſe fontem alia-
rum cauſarum.Bald.*in l.Eam quam, C. de fideic.verſ.*
17 *venio ad no.*&c. rectè ob id Tiraq. *ibid.limit.*1.*n.*5.
dicebat,eam eſſe aliarum cauſarum cauſam: quamob-
rem jure merito ab ea omnia appellare convenit, cùm
18 ſit dignior omnib.cauſis. Ariſt.2.*de Anim. text.*113.
19 & ibi Aver.*in comm.* ob eam ergo immediatè fit id,
20 quod fit. Tiraq.*limit.*13.*n.*9.nam ea non eſt propter
21 aliam Aver.3.*Metaph.text.*8. ſed aliæ propter illam,
idem 1.*ejuſdem. text.*3.

22 In caſu ergo difficultatis partus,ea difficultas fons
eſt,& origo eorum omnium, quæ ſubſequuntur, ut
doloris,febris,inflammationis,deliquij,& hujuſmo-
di;contra in febre acuta prægnantē obſidente præ-
gnantia per ſe non eſt cauſa febris,ſed febris eſt qui-
dem cauſa per ſe mortis, quemadmodum & eorum
omnium quæ eveniunt,fons eſt,& origo ut abortus,
delirij,aliorumque omnium ſymptomatum, quæ &
febrem concomitantur, & ægros ad interitum per-
ducunt.

Tertiò finalem cauſam eam propriè dici affirmant,
23 quæ ſola cauſa eſt, non autem concauſa. Tiraq. *ubi
ſup.limit.*22. *n.*3. In cauſa verò difficultatis partus
24 vides,eam fuiſſe per ſe ſolam cauſam ; in febre in
prægnante vides,quòd etiamſi prægnantiam accuſes
tamen ſola cauſa non eſt,ſed concauſa, quia à febre
acuta primò,ac per ſe dependent omnia,quæ in præ-
gnantiam rejicis.

His quoq; non contenti *Iuriſconſulti*;ut in re du-
bia nihil relinquatur, quod obſcurum remaneat,
poſtquàm declararunt, verba contractus debere in-
telligi,ut ſuprà diximus,nimirum, ut partus,& præ-
gnantia ſint in caſibus excipiendis cauſæ immedia-
tæ,proximæ,& finales mortis, idipſum magis pate-
fecerunt dicentes,non ſatis eſſe in prædictis caſibus,
ut partus & prægnantia ſint cauſæ mediatæ,cùm ta-
les non mereantur nomen cauſæ,ſed potius occaſio-
25 nis.Molin.*dec.*6.*aliàs* 3.*de prabend. n.*2. nam cauſa
26 mediata eſt,quæ non per ſe, ſed per aliud operatur,
27 ut patet. In caſu ergo difficultatis partus, illa per ſe
28 operatur,in febre acuta prægnantis, prægnantia per
ſe non operatur, ſed mediatè, & occaſionis potiùs
nomen ſibi vendicare debet, quàm cauſæ.

Secundò addunt; quòd non debeant eſſe cauſæ re-
motæ,nam & hæ occaſionis nomē merentur potiùs,
quàm cauſæ. Tiraq. *ubi ſuprà limit.*20.*n.*3. & *limit.*
13.*n* 8. occaſiones autem ob earum agendi inſuffi- 31
cientiam vocabat Gal.*comm.*1.*in* 3 *de morb vulgar.
ag.*3.*text.*15.& *comm.*3.*ejuſdem, text.*22.parvas cau-
ſas, quaſi inſufficientes ad effectum producendum. 32
Quemadmodum ergo in priori caſu partus difficul-
tas eſt cauſa proxima, ſic in poſteriori prægnantia
eſt cauſa remota,& occaſionem potius præbet mor-
bo,quam verè illum cauſet.

Denique nolunt admitti *Iuriſperiti* inter caſus ex- 33
ceptionis eos,in quibus partus,prægnantia,& hujus-
modi,habent ſe ut cauſæ impulſivæ morbi,aut mor-
tis, cujus quidem cauſæ multas aſſignant proprieta-
tes de directo proprietatibus finalis cauſæ oppoſitas,
ut videre potes.

Nam quemadmodum finali cauſa ceſſante, ceſſat 34
effectus,ita contrarium evenit de impulſiva.Gloſ. *in
l.Cùm ancillam,C.de condit.ob cauſ.dat.* Gloſ.*Inſtit.
de milit.teſt.* §. *Illis autem*, Cagn. *in Auth.eò cauſ.C.
de lib.prat.n.*79. Tiraq. qui quàm plurimos citat in
ſæpe alleg. *tract.limit.*1.*n.*1. Caſtr. *de ſoc.c* 8 *n.*6.

Secundò,ſicuti effectus dependet à finali cauſa,cùm 35
ea ſit cauſa principaliſſima, ſic è contrario nullam
habet dependentiam ab impulſiva, nec in ea funda-
tur. Tiraq.*limit.*1.*n* 3. Caſtr. *ibid.*

Tertiò, finali cauſæ effectus immediatè ſuccedit, 36
vel eſt in proxima potentia ut ſuccedat (hoc enim
ſatis eſt ad conſtitutionem ejus cauſæ.) Impulſiva
verò ſolùm facit eum eſſe faciliùs, & nihil operatur
prætterquam ad bene eſſe. Tiraq.*ubi ſup limit.ead.n.
eod.*& *n.*88. Caſtr. *de ſoc.ubi ſup.* Quamobrem Gal. 37
*in Introd.c.*8.talem cauſam coadjutricem appellavit,
quam quidem morbum ſuâ virtute efficere non poſ-
ſe dicebat,ſed alteri auxiliari. Plato verò in Dialog.
*de Regno,ante med.*non ſecùs ac Gal. hanc cauſā ad-
juvantē nominat,& non cauſā,ſed potiùs concauſā.

In propoſitis verò caſib.vides *partus difficultatem* 38
per ſe mortem acceſſere,*pragnantiam* vero non, ſed
tamen auxiliari morbo,ſeu aliis quibuscunque cauſis
ex quibus dependeat morbus : quin etiam ad partus
difficultatem vides effectum vel immediatè ſuccede-
re, vel eſſe ſaltem in proxima potentia ut ſuccedat ;
ad prægnantiam verò non,ſed operari tantùm,ut ef-
fectus ille facilius eveniat.

Quartò,ſicuti finalis cauſa eſt propriè,ac verè cau- 39
ſa,& idcircò eam primam, ac maximè principalem
dicebat eſſe Gal.*de cauſ.Procat.c.*1.*v.fin.claſ.*3. ſic im-
pulſiva abuſivè cauſa eſt. Tiraq.*ubi proximè, n.*5.

Quintò,cauſa finalis eſt ſola cauſa,impulſiva verò 40
eſt ſolummodo concauſa,impellens, fovens, & irri-
tans finalē,facitq;ut ſupra dixi, tantùm ad bene eſſe.

Vltimò cauſa finalis a nulla alia cauſa dependentiā
habet, ſed cæteræ omnes ab ipſa ; impulſiva ſemper
ſubſequitur ad aliam cauſam,& ab ea dependentiam 41
habet:unde jure merito eam in conſideratione non
habent Jureconſulti,ſed finalem. Tiraq. *ubi ſuprà, n.* 42
3.Malvaſ.*conſ.*126.*n.*81.*vol.*1.Menoch.*conſ.*41.*n.*16.
*tom.*1.Grat.*diſc.forenſ.c.*558.*n.*23. *tom.*4.

Itaque in difficultate *partus* facilè vides eam diffi- 43
cultatem fuiſſe propriam, ac primariam mortis cau-
ſam;in caſu verò *pragnantis* ex febre decedentis, vi-
des prægnantiam propriè non fuiſſe cauſam mortis,
ſed febrem. Sic in priori caſu difficultatem partus
fuiſſe ſolam cauſam,atque à nulla alia originem ha-
buiſſe, unde ea mereri debet nomen finalis cauſæ ;
in poſteriori verò prægnantiam fuiſſe concauſam,
& ſiquid operata eſt, ita ut cauſæ nomen mereatur,
tamen non mereri finalis cauſæ nomen, attenta Ju-
riſperitorum in hac re declaratione.

SUMMARIUM.

1 *Primus dubitandi caſus, quem decide ut n. ſeq. & n. 6. vide notata n. 3.*
4 *Infirmæ mulieres non fiunt prægnantes, amplia ut numero 5.*
7 *Secundus caſus, quem decide ut n. ſeq. contrarium n. 9. diſtingue ut num. 14.*
10 *Adveniente nova cauſa morbus non erit recidiva.*
11 *Morbus, & recidiva habent unam, eandemque cauſam, & n. 28.*
12 *Recidiva fit ex reliquis prioris morbi.*
13 *In recidiva idem morbus revertitur.*
15 *In hoc caſu, ſi ſecundus morbus eſt recidiva, originaria, ejus cauſa videtur fuiſſe partus, aut prægnantia.*
16 *Non poteſt dici ſanitas it, in quo adhuc reliquiæ prioris morbi aſſervantur.*
17 *Recidivæ cognitio ex quibus habeatur.*
18 *Ex ſolutione prioris morbi quomodo cognoſcatur recidiva.*
19 *Ex ſtatu ægrotantis ante adventum ſecundi morbi quomodo cognoſcatur recidiva.*
20 *Sanatus quando quis dicatur.*
21 *Ex tempore intermedio inter priorem morbum, & poſteriorem, quomodo habeatur recidivæ cognitio.*
22 *Reliquiæ prioris morbi citò faciunt recidivam.*
23 *Ex ægritudinum ſpecie quomodo cognoſcatur recidiva.*
24 *Poſterior morbus etiamſi ſit contrariæ ſpeciei, tamen poteſt eſſe prioris recidiva, & n. 29.*
25 *Nonnulli morbi contrarias diſpoſitiones ægros ſortiunt.*
26 *Rotæ præſumptio, quòd ſecundus morbus ſit recidiva, reprobatur, declara, ut n. 31.*
27 *Secundus morbus poteſt eſſe ejuſdem naturæ cum priore, & non habere eandem cauſam.*
28 *Prioris morbi cauſam ceſſaſſe quid probet.*
29 *Tertius caſus quem decide ut n. ſeq.*
30 *Fruſtrà, exiſtentibus cauſis morbi evidentibus, alias perquirimus.*
31 *Quartus caſus, quem decide, ut n. ſeq. & declara ut num. 36.*
32 *Æquitas reſpicienda, & fraudis occaſio tollenda.*
33 *Quintus caſus, vide numero ſeq. decide tamen ut num. 41.*
34 *Sextus caſus decide ut n. ſeq.*
35 *Ob individuorum multitudinem caſus poſſunt in infinitum variari.*

Caſus aliqui dubij proponuntur, ac reſolvuntur.

QUÆSTIO VII.

QUanquam univerſalibus illis regulis *ſupra in quæſtione quarta* traditis, ac deinceps hiſtoriis, quas in *quæſtione quinta* enarravi, omnes caſus penè eventu poſſibiles comprehendi poſſunt, tamen quia in particularibus ſolent plurimùm ita variari, ut dubium excitare levi negotio poſſint, ut illud omnimodè diluamus, nonnullos inſuper caſus hic proponam, qui pro reliquorum regula inſerviant, & ex quibus, ſi qui alij dubij exiſtant, decidantur.

1 *Primus caſus* proponitur à Cagnato *in libello ſæpius citato de mort. cauſ. part. in fin.* & eſt hujuſmodi: Mulier ex utero laborans concipit, & abortit, vel partu ſecuto, vel abortu perit; dubitari poteſt hîc, num exceptioni, vel lucro dandus ſit. Portamus autem caſum, de quo Hippocr. *lib. 2. de morb. mul.* nimirum, quòd mulier aliqua fluore muliebri dicto laboret, & concipiat, ac in partu pereat, ut evenire tradit Hip. in his verbis: *Quod ſi utero conceperit, morbus revertitur, quo caſu perit.* (licet non dixerit hîc Hipp. eam in partu perire, ſed quandocunque ex ejus morbi reverſione.

Reſpondet *Cagnatus*, quod hic caſus eſt pro exce- 2
ptione, ut omnes apud ipſum ſunt, & rationem eſſe dicit, quia prior morbus, ſeu cauſa inſufficiens erat ad adſciſcendam mortem, & ideò non eſſe attendendam concludit.

Nota, quòd cùm proponitur mulier ex utero la- 3
borans, quæ concipiat, proponitur quid eventu val-
de difficile, non enim ſolent prægnantes fieri mulie- 4
res infirmæ; ut notiſſimum eſt nobis *Medicis*, & fir-
mant etiam ipſi *Iuriſconſulti*. Rota *in Romana ſoc.* 5
offic. Ven. 11. Ianuar. 1619. *coram Cardin. Sacrato*,
quod multò magis procedit, ubi ex utero ſint infirmæ, quod apud nos probatione non eget, & faciunt multæ Hipp. auctoritates in libb. ad mulieres pertinentibus, & *Aphor. lib. 5. Aph. 62.* & aliæ, quas hic adducere minus neceſſe eſt; neque enim propoſuit Cagnatus morbum ita levem, quin non potuerit longo ſaltem ſpatio interficere; ſit tamen quomodo-
cunque caſu eveniente, licet eventu ſit difficilimus, 6
locus exceptioni fiet, propter eandem cauſam, quam affert Cagnatus.

Secundus caſus affertur ab eodem *Cagnato ibidem* 7
& habet, ut ſequitur: Mulier ex partu, aut prægnantia morbum aliquem contraxit, & ex eo optimè, ac omni ex parte ſanata, aliquanto dehinc interjecto ſpatio, in eundem morbum recidit & ex eo denique
perit. 8

Reſpondet *Cagnatus*, quòd, niſi conſtet adveniſſe
novam cauſam, exceptioni debeat eſſe locus in hu- 9
juſmodi caſu. Ego in contrariam ſententiam venirem, licet multum urgeat apud me præceptoris mei auctoritas; ratio autem eſt, quia quemadmodum, ut ipſe inquit, difficilimum eſt probare non adveniſſe novam cauſam, ita, inquam, facillimum eſt probare, adveniſſe; & tamen etiamſi probari poſſet, nullam acceſſiſſe novam cauſam, non imputandus eſſet partus, aut abortus ſubſecutæ mortis, quia in eo caſu partus, & abortus eſſent ſolummodo cauſæ remotæ, neque operarentur ut proxima, & ſic in conſideratione non eſſent habendæ: nam & ipſe Cagn. fatetur, partum, & prægnantiam reſpectu poſterioris morbi eſſe remotiores cauſas.

Et adverte, quod ſi ponis poſſe accedere novam 10
cauſam, eà adventà, nunquam morbus poterit dici ex 11
recidiva contigiſſe: nam morbus, & recidiva habent 12
unam, atque eandem cauſam, quia recidiva fit ex reliquiis præcedentis morbi. Hippocr. *Aphor. libr. 2. Aph. 12. & 2. de morb. vulg. ſect. 3.* Avic. 2. 4. *tractat. 1. cap. 95.* Et ex Juriſconſultis Ripa *in tract. de peſt. partic. 2. partis ultima, n.* 140. unde idem morbus dicitur facere recidivam. Hipp. *de Int. affect. in princip.*
Morbus enim, inquit, reverſionem faciens magis 13
quàm ab initio urget.

Potes ergo ex his in propoſito caſu diſtinguere, ſi
libet, nam ſi ponis quòd ſecundus morbus ſit pro- 14
pago, & germen prioris, ita ut Recidivæ nomen mereatur, tunc aliquod dubium ex hoc caſu inſur-
gere poſſet, ſin minùs, locus dubitationi nullus erit: 15
nam videtur in caſu, quòd ſecundus morbus eſſet prioris recidiva, originariam cauſam mortis fuiſſe partum, & prægnantiam; his enim ablatis, mors non ſucceſſiſſet; & tamen hoc non tolleret omnem difficultatem, quia, reſpectu prioris morbi partus, & prægnantia eſſent quidem originariæ, ac proximæ cauſæ, ſed reſpectu poſterioris minimè; immò eo ipſo, quòd ponis, hanc ſanatam fuiſſe, adimis omnem

vim

vim efficientis cauſæ partui, abortui, aut prægnantiæ, ceſſatque omnis earum cauſarum in futuram mor-
16 tem influxos, & ex neceſſitate, ſi dicis eſſe ſanatam, debes concedere adveniſſe novam morbi cauſam, neque enim ſanatum dici poteſt id in quo reliquiæ antecedentis, morbi adhuc conſervantur.

Sed dices, quandonam ſecundus morbus debet di-
17 ci novus, aut quando prioris recidiva? Reſpondeo, quòd recidivæ cognitio ex quatuor potiſſimum rebus habetur, ex modo ſcilicet ſolutionis prioris morbi, & ægrotantis ſtatu inter unum & alium morbum ex tempore quod intercedit inter priorem & poſteriorem ægritudinem, & ex ſpecie ipſarum ægritudinum.

18 Ex modo ſolutionis prioris morbi conjicitur, an poſterior ſit recidiva, necne: nam ſi prior morbus abſquè ulla criſi, & evacuatione, arte, vel natura procurata ſolutus ſit ſuſpicari licet, ne poſterior ſit ejuſdem cauſæ ſoboles, cujus erat prior: facit Hipp. *auctoritas loco ſupra allegato in Aph.* Gal. *lib. 1. de dieb. decretor. c. 1. in princ. claſſ. 4.* Celſ. *lib. 2. c. 6.*

19 Ex ſtatu ægrotantis ante adventum poſterioris morbi comprehendimus facillimè, an recidiva ſit, necne. Si enim æger à priori morbo allevatus quidem videatur, tamen adhuc aliqua non naturalis caloris veſtigia & frequentiæ pulſus remanere videantur, ſi appetentia languida adhuc ſit, ſi nauſeâ, vel vomitu moleſtetur, vel appetentiâ bonâ exiſtente, & ægro benè comedente, corpus nihil proficiat, ſed extenuatio à priori morbo contracta perſiſtat, talis malignè relabitur. Hippocr. *in Coac. pranot. text. 127.* Item ſi animo adhuc æger dejecto ſit ac remiſſo: ſi facies, & palpebræ tumidæ appareant, ſi ſanorum munia obire minùs poſſit, ſed ægrè ambulet recidiva prioris dici debet: nam ea omnia recidivæ ſigna ponuntur à Raſ. 34. *Contin. tractat. 1. cap. 1.* ab Avic. *loco ſuprà cita o, c. 96.* & ex Juriſconſultis à Rota *in noviſſ. part. 1. prima deciſ. 701. n. 3.* Debet enim quis ita ſanatus eſſe, tanquam ſi nunquam ægrotaſſet, &
20 in priſtinum, naturalemque ſtatum rediiſſe, ut *lege Quod ſanatum ff. de Ædil. edict.* Gal *9. Meth. med. cap. 15. claſſ. 7.*

21 Porrò ex tempore, quod eſt inter unum, & alium morbum, aſſequi etiam poſſumus, ſitne poſterior prioris recidiva; ſi enim tempus intermedium non ſit multum, facile ſuſpicari poſſumus, imò pro certo habere, ſi cætera conſentiant, ultimum morbum eſſe prioris recidivam Ripa *in tract. de peſt. partic. Med. num. 140.* cum ibi citatis. Rota *ubi ſuprà n. 4.* & jure dicente Avic. *ubi ſuprà*, quòd reliquiæ prioris
22 morbi citò faciunt recidivam: & ante illum Hipp. 2. *Epid. ſect. 1. text. 21. & 6. ſect. 3. text. 31.* ulcera quæ fiunt, & tubercula judicantia febres, quibus hæc non fiunt, judicationum ſublationes, quibus intus relinquuntur, certiſſimæ & citiſſimæ recidivæ. Neque in caſibus ab Hipp enarratis *in lib. de morb. vulg.* recidivam uſque duodecimum, aut decimumquintum diem protractam comperies; licet permanentibus ſignis nuper enarratis, etiam ultra menſem protrahi poſſe non dubitem, plurimum tamen tanto tempore tardare non conſuevit.

23 Denique ex ægritudinum ſpecie conjici ad ipſum poteſt, non tamen ex eo ſolummodò, quòd poſterior morbus ſit ejuſdem ſpeciei cum priore; quia
24 poteſt poſterior morbus eſſe contrariæ ſpeciei, ut ſi prior erat febris ardens, quæ morbus calidus eſt, po-
25 ſterior poterit eſſe hydrops, qui frigida ægritudo eſt; nonnulli enim morbi in contrarias diſpoſitiones ægros trahunt, ita docente experientiâ, ac firmante Hipp. 2. *Epid. ſect. 1.* & Avic. *ubi ſuprà, cap. 100.*

Nec tantùm valet ea præſumptio, quòd ſubſequens morbus ideò præſumatur recidiva prioris quia eadem accidentia atque ſymptomata hic atque prior habet, quantùm voluit Rota, *ubi ſuprà, numero* 6
5. poteſt enim ſubſequens morbus eſſe ejuſdem na- 7
turæ cum priore, & non habere eandem cauſam, ſic non eſſe prioris recidiva, quia recidiva, & morbus 28
habent unam eandemque cauſam, ut ſupra firmatum 29
eſt; poteſt quoque & poſterior morbus, ut dixi, eſſe contrariæ ſpeciei cum præcedenti, & tamen eſſe prioris recidiva, quia ab una eademque cauſa originem ambo ducent.

Ac prior quidem concluſio (nam poſterior jàm in propatulo eſt) exemplo patere poteſt: Nam pone mihi virum ex febre ardente laborantem, ob id quòd plurimùm, & ſupra conſuetudinem ſe exercuerit; quem finge ſeptimâ per ſanguinis hæmorrhagiam ex naribus criticè fuiſſe ſanatum, & omni ex parte convaluiſſe: dehinc calidiorum ciborum uſu, & meri potu, paucis interjectis diebus, in eandem febrem ardentem recidat hæc quidem non erit prioris recidiva, ſed erit omnino novus morbus, licet idem ſpecie ſit; diverſam enim habet cauſam, & ex nova humorum bilioſorum, vel bilioſi ſanguinis aggregatione procreatus erit, nam cauſam prioris morbi ceſſaſſe, probat critica illa evacuatio & omnimoda ex illa 30
morbi allevatio, ac perfecta ſanatio: novam verò cauſam irrepſiſſe, errata in victu probare poſſunt; neque enim dubium eſt, ex his novam fuiſſe bilem in corpore aggregatam, quæ vel ob multitudinem vel ob diſpoſitionem putreſcens in venis, vaſiſque magnis cordi proximis, novam accenderit febrem.

Declaranda ergo veniunt prædicta, ac limitanda: 31
nam ſiquidem *novam cauſam* conſtet adveniſſe, & æger ex priori morbo perfectè non reconvaluerit, ſi poſterior morbus accedens ſit ejuſdem ſpeciei cum priore, faciet maximam recidivæ præſumptionem, cæteris adjunctis adminiculis; ſin autem ſit quidem ejuſdem ſpeciei, ſed vel conſtet acceſſiſſe novam cauſam, vel cætera conjecturæ deſiderentur, non ſic temerè in hoc caſu pronunciandum erit.

Tertius caſus, de quo dubium aliquod intercedere 32
poſſet, talis eſt: Gravida mulier morbo aliquo ſalutari laboret, ut exempli cauſa, ſimplici, ac levi tertianâ nullo concomitatâ ſymptomate, dehinc partus ſequatur, ac febris ita irritetur, ut ex ſimplici, & benigna, & intermittente, continua, ac maligna evadat; tandemque mulierem ad interitum perducat. Hic caſus licet penè idem ſit cum priori, habet tamen aliquid peculiaris ſpeculationis; dico ergo, quòd facit locum *exceptioni*, & comprehendi poteſt ſub regula 33
decima; prior enim morbus ex ſua natura ſalutaris mortem non poterat afferre, quia tamen humores in motu erant, adveniens partus hunc ipſum motum irritavit, & ex eo morbus exacerbatus, ex ſalutari lethalis evaſit, fortaſſe abſque ea cauſa ſuperveniente nonniſi ſalutaris permanſurus.

Sed inſtabis, dicens: Nonne abſque partus adventu poterat tertiana etiam in alio ſubjecto, ex intermittente, ac levi fieri continua, ac maligna, & ægrum è medio tollere? quomodo ergò abſolutè illud pronunciare licet, quòd tota mortis culpa penes partum reſideat? Reſpondeo, dubium non eſſe quovis ſubjecto potuiſſe tertianam febrem ex levi, & intermittente, gravem, ac continuam evadere, & ægrum occidere: tamen quia hic habemus evidentem cauſam irritationis ipſius morbi, qui aliàs, quantùm ad ejus 34
naturam ſpectat, ſalutaris eſſe ſolet, fruſtra aliàs ejus rei cauſas inveſtigare tentaremus facit deciſio. *Rota diverſ. n. 701. in noviſſ. part. 1.*

Dubi

35 Dubitandi quoque anſam præbere poteſt ſequens
caſus,qui in horum numero quartus eſt,& cui ſimilis
hiſtoria apod Hipp.*habetur Epid. lib.7. de Simi con-*
36 *juge*.Si ex partu, aut prægnantia mulier in morbum
partum,aut prægnantiam decedat,an pro exceptione
caſus ſit?Reſpondeo, quòd ſi ſecundùm rei naturam
ſententia ferenda eſt , cum priorem , ac originariam
morbi cauſam ſupponamus in hoc caſu fuiſſe ex par-
tu,aut prægnantia,exceptio locum habere debet. At
37 ſi æquitas reſpicienda eſt;& fraudis occaſio tollenda,
38 *l. Quod ſi Ephesi. §. in ſumma ff. de eo quod certo loco,l.*
In omnibus ff.de reg.Iur. (pace ait humaniſſimi Juriſ-
conſulti,ſi Medici terminos tranſgredior) pro lucro
in hoc caſu ſententiam ferrem;fraus enim hîc latere
poteſt ; nam cùm licuerit pecuniarum domino per
longum temporis intervallum , quo hæc mulier æ-
grotavit,eas ab eo periculo eximere,& tamen negle-
xerit , ſuſpicionem præbet , ne fraudulento animo
hoc egerit , ot pecuniis ſalvis exiſtentibus , fructus
perciperet, cùm in hoc caſu ſemper dare potuerit de
exceptione;itaque videndum , an hoc æquitati con-
39 ſonum,aut diſſonum ſit.
Quintus caſus:Ponamus, quòd mulier aliqua men-
ſtruorum retentione laboret, ex qua in morbum ali-
quem incidat longum;cùm tamen hæc ſe gravidam
eſſe putaret,nullo modo curata eſt , ſed morbo per-
manente gravida fiat,dehinc putans ſe ſeptimeſtrem,
aut perfectiorem fœtum gerere,abortiat, pateat vero
abortum ſolummodò bimeſtrem, trimeſtrem,aut re-
centior m eſſe , ex abortus den que occaſione prior
40 morbus irritatus illam è m. d.o to ut.
Videtur prima f onte , quòd hic caſus debeat eſſe
pro exceptione : nam ex abortu origin m habuiſſe
41 mortem patet, cùm tamen originaria cauſa morbi ,
qui occidit mulierem , fuerit menſtruorum retentio ,
quæ ſimul etiam abortum procurare potuit. Itaque
cùm prior morbus ex prægnantia non eſſet,& ſecun-
dus originariam cauſam habuerit a priore , imò fue-
rit ejus fructus,ac germen,abortus haber ſe tanqoam
cauſa impulſiva:neque enim ſuppono,quòd ille mor-
bus etiam extra abortum non potuerit longo tempo-
re occidere,caſus tamen eventu ratus erit,ut de prio-
ri dicebam,& difficultate non carebit.
42 Denique ponamus,quòd gravida,parturiens , aut
puerpera , ex procatarctica cauſa, abſque ulla præ-
gnantiæ , partus , aut puerperii culpa in morbum la-
batur,ex quo pereat etiam intra puerperii terminum,
43 aut in ipſa prægnantia vel partu.Dicamus in hoc ca-
ſu non eſſe locum exceptioni,eo quòd morbi partoi,
aut prægnantiæ imputari non poſſit,nec puerperio,
habet enim evidentiſſimam cauſam , & ita expreſsè
tenet *Valleſ.Contr.Med. ib. o.cap.4.*
44 Cùm verò ob particularium caſuum multitudinem
poſſint hæc in infinitú variari , impoſſibile omnino
eſt;ut hîc omnes caſus dubii app antur;quamobrẽ
ſuperiores adduxiſſe ſit ſatis,ex quib. ſi una etia tra-
ditæ regulæ ac hiſtoriæ in conſiderati nem adhibeá-
tur, facilè de quocunque ſententiam ferre licebit.

SUMMARIUM.

1 *Per ea verba,*Excepta morte partus, *&c.quos ca-ſus intelligi voluerit Cagnat. & n.3.confut.n.14.*
2 *Partus & prægnantia nunquam ſunt cauſa mortis, quia res ſunt maximè naturales,refellitur n.4.declaratur n.5.*
6 *Nulla corporea actio animali obeſt, quandiu naturaliter fit.*
7 *Omnis res naturalis , cùm præter naturam evadit, eſt cauſa morbi,vel mortis.*
8 *Morbus ex quibus eveniat.*
9 *Sanitatem procurantes res,præter naturam in naturalem ſtatum reducimus.*
10 *Morbus, & ſanitas circa idem verſantur, & n.ſeq.*
12 *Partus & prægnantia,licèt res naturales ſint, poſſunt præternaturales evadere.*
13 *Omnes morbi non ſunt proprij partus, & prægnantia,licet in partu, & prægnantia eveniant.*
15 *Partus , & prægnantia humores pravos gignunt, vel irritant.*
16 *Prægnantes ſanguinem habent deteriorem.*
17 *Partus,& prægnantia ſemper culpa participant in eveniente morbo contrarium n.22.*
18 *Non quoties cunque culpari poteſt partus , facit exceptioni locum.*
19 *Non ſemper partus , & prægnantia eodem modo cauſa ſunt evenientis morbi, declaratur n.ſequenti.*
21 *Semper prima cauſa culpanda.*
23 *Prægnantes cibo,& potu pingueſcunt.*
24 *Partus,& prægnantia plurimùm proſunt.*
25 *Magis ſanæ ſunt mulieres fœcundæ quàm non fœcundæ.*
26 *Cur partus, & prægnantia tot mala afferant.*
27 *Incommoda prægnantiæ,& partus,defectus naturales ſunt,non morboſi.*
28 *Prægnans,& puerpera ſanæ ſunt.contrarium n.30. declaratur ibid.*
29 *Prægnantia aſſimilatur ciborum concoctioni.*
31 *Cauſa morbi præter naturam eſt.*
32 *Partus,& prægnantia ſunt oblaſiones operationum, contrarium ibid.*
33 *Partus , & prægnantia adducuntur ab Hipp. pro morborum cauſis reprobatur n.34.& 37. Vide n.ſeq.*
36 *Hippocratem quid pro morbi cauſa adducit, particula* Ex, *uti ſolet.*
38 *Dies critici à partu numerantur , reprobatur n.41. declaratur n.42.*
39 *Cauſa morbi à partu inſtat, ſed latitat ad triginta dies.*
40 *Conceptiones,& partiones eodem tempore judicantur quibus judicantur morbi.*
43 *Sanitas,& vita eodem modo, iiſdemque diebus judicantur, quibus judicantur morbi.*

Argumenta in contrarium objecta proponuntur , ac reſolvuntur.

QUÆSTIO VIII.

SUpereſt,ot argumentis, quæ contra noſtram opinionem adducuntur,ſatisfaciamus, licèt & ex ſuperiorib.ſatis ſuperque ſatisfactum ſit;tamen hîc magis peculiariter id ipſum agere nec ſuperfluum , nec abs re mihi videtur.Primò ergo *Cagnatus* præceptor meus,cùm vim eorum verborum,quæ in ſocietatum contractibus apponuntur explanare vellet,nimirum, *Excepta morte ex partu & cauſa partus* , conatus eſt demonſtrare,iis verbis comprehendi quoſcunque ca-
ſus,qui in *partu*,aut *prægnantia* eveniant, nec niſi de 1
unoquoque qualis qualis ſit,aut quamcunque habeat cauſam,ea verba intelligi poſſe ; quòd ſi ea ſententia Juri & Juſtitiæ non ſatisfaciat , vel ea verba ſecundùm prædictam ſententiam intellecta minùs Juſtitiæ conſona eſſe videantur , à Legibus , ac ſtatuentibus hæc in meliùs commutanda eſſe definivit.
Dicebat enim,quòd cùm partus & prægnantia res 2
ſint maximè naturales,nunquam fieri poſſunt mortis cauſa.Ea igitur verba de morte ex partu,aut prægnãtia evenire,intelligi non poſſunt, quia ex iis nunquã
cauſatur mors:ergo de morte intelligenda ſunt, quæ 3
ex morbis ad partum & prægnantiam accedentibus originem ducunt:unde eſt quòd neceſſariò , attentis illis verbis,omnis caſus mortis in prægnante,aut parturiente.

Huic argumento & abundè ſatis ſupra *quæſt.2. à n.8.*

num. 8. *ad plures ſeqq.* ſatisfeci , & tunc etiam iis
quæ ſequuntur ab illis quæ inibi adduxi non diſſidé-
4 tibus , plenius ſatisfaciam. Dico ergò , quòd partus
res quidem naturalis eſt , ſi conſideretur prout eſt a-
ctio quædam à Natura inſtituta ad expellendum fœ-
tum, ut mictio ad expellendam urinam & hoc modo
hoc eſt in abſtracto , in ſenſu diviſo , ſeu extra rem
5 ſumptus naturalis res eſt, & à Natura intenta , at in
concreto , & in ſenſu compoſito , aut in particulari
ſumptus aliquando naturalis eſt , aliquando non na-
turalis. Cùm ergò dicis: partus, quia res eſt naturalis,
non poteſt occidere, non vides te confundere termi-
nos, & quando dicis partum rem eſſe naturalem, ſu-
mere illum univerſaliter , quando autem concludis,
eum non poſſe occidere , ſumere illum in particula-
ribus, prout in hoc, aut illo individuo reperitur; & ſic,
etiamſi antecedens veritatem habeat, conſequens ta-
men falſum eſt.

6 Nam quemadmodum nulla actio. aut functio na-
turalis, quatenus, & quouſque naturaliter fit, ut alias
7 dixi, poteſt animali obeſſe. aut morbum vel mortem
cauſare, ſic & partus, & prægnantia; ſed quemadmo
dum cæteræ omnes res naturales, cùm in præternatu-
turales abeunt, poſſunt eſſe, & cum effectu ſunt cau-
8 ſæ morborum, & mortis. ſic etiam & partus, & præ-
gnantia: nam mors ex morbo dependet , qui à rebus
9 naturalibus originem habet , cùm præter naturam
evadunt ; & idcirco cùm ſanitatem inducere volu
mus, propoſitum eſt , quæ præter naturam ſunt , in
naturalem ſtatum reducere. *Gal in lib.* Hipp. *de art.*
text. 7. quid ergo obſecro curamus nos cùm partus
difficilis fit? an aliam ullam rem præter partum ? par-
10 tus ergò præter naturam evaſit, & ideircò ex difficili
11 illum facilem reddere ſtudemus . morbus enim & ſa-
nitas circa idem verſantur *Gal.* 1. *Meth. c.* 7. *claſſ* .
ejuſdemque rei datur morbus , cujus datur ſanitas;
12 dum enim ſanus pariter. morbi quoque, & ægritudi-
nes pares ſunt , ut *Gell.* dicebat *lib.* 6. *c.* 1. ex quibus
manifeſtum fit, quòd illicò atq; ponis, prægnantiam
& partum res eſſe naturales, debes concedere, poſſe
fieri præter naturam, & morboſas, ac mortem ex pro-
pria læſione ut proximæ, & efficientes cauſæ, gigne-
re, ut cæteræ res omnes naturales.

13 Non ergò omnes morbi in partu & prægnantia
evenientes, ſunt partus, & prægnantiæ morbi; neque
partus, & prægnantia res naturales ſunt , ut morboſæ
nunquam efficiantur, & non poſſint cauſare mortem
14 ſed aliqui morbi propriè, ac primariò ex ipſis, vel per
ipſa cauſantur: unde ea verba *Excepta morte ex part.*
& prægnant. non de omni morte intelligenda, ſed de
ea tantùm, quæ ex ipſis immediatè procedit.

Conantur alii probare (quod de directo ſuperiori
Cagnati aſſertioni contrariatur) partum, & prægnan-
tiam in omni mortis eventu ita eſſe ejus mortis
cauſam , ut ab eis ſolummodo dependeat , & ſic in
omni caſu dari locum exceptioni volunt. Utuntur
autem ſequenti argumento, & alii, de quib. infrà: Par-
15 tus, & prægnantia pravos humores vel generant, vel
generatos irritant, ægros periculo majori exponunt,
morbos ſalutares lethales reddunt, & lethales multò
cum majori certitudine lethales: firmant hæc Hipp.
auctoritate *Aph. li.* 5. *Aph.* 30. *& Gal. in comm. & ex*
eod. Hip. *lib.* 1. *de morb. in princ.* qui quoſdam morbos
ex neceſſitate interimere prægnantes dicebat, qui in
aliis dubii ſunt.

Facit etiam pro ipſis *Celſ. ſua Med. lib.* 2 *.cap.* 6. Et
16 ratio prædictorum ſatis evidens eſt , quia prægnan-
tes ſanguinem deteriorem habent , & non purum.
Gal. comm. 1. *de Nat. hum. text.* 27. *claſ.* 1. *&* 2. *de San.*
tuend. c. 9. *claſ.* 1. eo quod meliorem ſanguinem ad ſe
fœtus alliciens, relinquit deteriorem, *idem Gal. com.* 3.
in 3. *de morb. Vulg. Ægr.* 2. ſatiſque ejus rei veritatem
teſtantur morbi , quibus ut plurimum gravidæ mu-
lieres conflictantur, quos enumerant, Hipp. *lib.* 3. *de*
morb vulg. & *Ariſt.* 3. *de hiſt. Anim. c.* 4.

Itaque cum ſemper partus, & prægnantia videan-
tur cauſare evenientes morbos , benè ſequitur, quod
in omni caſu, nullo excepto, debeat fieri locus exce-
ptioni , ſi verba in contractu appoſita ſuum ſortiri
debeant effectum.

Ego omnia illis concedo præter id, quod deducunt:
Partum, & prægnantiam in quocunque eveniente
morbo culpa participare , controverti nullo modo 17
poteſt ; ſed quid inde? non ſic intelligi debere volunt
Iurisperiti verba contractus, ut quotieſcunq; partus
& prægnantia ſubſequentis morbi, ac mortis culpari
poſſunt, faciant exceptioni locum, ſed quandocunque
primariam, ac immediatam culpam mortis habent ;
morbuſque ex illis tanquam ex proximis, ac vim ef-
ficientem cauſatum habentibus cauſis originem du-
cit, non autem ſi ſolummodo occaſionem præbeant,
& tanquam remotæ , ac immediatæ , vel impulſivæ
cauſæ operentur, neque enim, ut ex ſuperioribus pa-
tet, partus , & prægnantia in omni morbo in eodem 19
genere cauſæ poni debent: nam ſi ad partum diffici-
lem ſequatur febris, partus in genere cauſæ proximæ
& efficientis poni debet; quòd ſi ad febrem ſequatur
difficilis partus , tunc profectò partus in genere cau- 20
ſæ per accidens, & coadjutricis , ſeu impulſivæ erit
reponendus, ſemperq; primam, ac originariam cauſã
culpandam cenſent juriſconſulti, & ab ea caſus, qui 21
exceptioni faciant locum, decernendos eſſe volunt.

At neque illud, quod ſupponunt & quod nos etiam
conceſſimus , omnimodam veritatem habet , quòd
partus nimirum, ac prægnantia ſint, ut volunt, mor- 22
borum cauſæ, ac pravos gignant humores, & alia fa-
cinora præſtare valeant , quæ ipſi admittunt : Nam
hæc de naturali prægnantia nullo modo verificantur:
Mulier enim (inquit *Fernel. de Pathol. lib.* 6. *c.* 17.) quæ
vividum fœtum opportunè conceperit, ſi integre ſa-
na eſt, mihi moleſtiæ , offenſioniſve perpetitur toto
prægnationis decurſu; Natura quippè ſingula in con-
venientes uſus legitimè diſponit, cujus rei evidentiſ-
ſimum ſignum eſt, quod prægnantes , teſte Hipp. *in*
lib. de Nat. Puer. & Ariſt. 6. *de hiſt. anim. c.* 18. ex cibo;
& potu pinguiores evadunt ; quod etiam in cæteris
animantibus locum habere dixit: Theoph. *lib.* 1. *c.* 1.
de hiſt. plant.

Quinimò manifeſtum eſt, prægnantiam, & partum 24
non ſolum non obeſſe , ſed plurimùm univerſaliter
prodeſſe: unde eſt, quod Hipp. *in lib. ad mulieres per-*
tinentibus plures in pluribus morbis ex conceptu, ac
partu convaleſcere teſtatus eſt, & abſolutè magis ſa-
nas vivere fœcundas, quæ concipiunt, ac pariunt, quã 25
quæ ſteriles ſunt , aut non concipiunt , affirmavit.
Multò minus veritatem habet , quod alii voluerunt,
partum nimirum eſſe morbum , & morbum peracu-
tum quoque, ſi diis placet , ut Thadd *Flor. comm.* 2.
Aphor. 24. hic enim, ut moris eſt eorum, qui dicta au-
ctorum commentantur, ut Hipp. ſententiam verita-
tem habere oſtenderet , in qua portiones , & conce-
ptiones eodem tempore , ac iiſdem diebus judicari,
quibus morbi, docebat, partum quoque morbum non
acutum modo, ſed peracutum eſſe dixit , quod quàm
veritatem habeat, & ex ſuperioribus , & ex ſubſe-
quentibus patere poteſt.

Quòd autem videamus quotidie prægnantes malè 26
affici , & in prægnantia , & partu in diſcrimen vitæ
trahi, non ab ipſa prægnantia, & partu eſt, ſed ab eo-
rum corporum impuritate , ac malo vitæ regimine ;
quippè

Digitized by Google

27 quippe cùm ſanæ mulieres in prægnantia vix moleſtiâ, quæ alicujus momenti ſit, afficiantur; ſi quâ autem afficiantur, defectus, aut vitium eſt non morboſum, ut aliàs dixi, & probat in his terminis Ugo Senenſis *in artem parv. Gal. c. 2. part. 2.* ſic & in partu tales mulieres non magis affectas comperies, quàm ſi ventrem non fœtu, ſed gravi pondere, aut quotidianis fœcibus exoneraſſent, ut in ruſticis mulieribus, utpote nobilibus magis ſanis, experiri, ac contemplari quolibet momento cuicunque licet.

Sed & in ipſis etiam nobilioribus, ac deliciis deditis mulieribus, quid reperies, quod morboſum verè, cùm prægnantes ſunt; aut cùm parturiunt, dici poſſit? caſus enim quidam peculiares, ac eventu rari in his, veluti in cæteris omnib. in conſideratione non habendi: neque enim ſi decem prægnantes malè ex prægnantia, aut partu habeant, firmandum eſt, prægnantiam, aut partum ſemper cauſare morbos, cùm nonaginta ex prægnantia, aut partu nihil omninò perpetiantur. Nam & eodem modo affirmare licebit, quòd ciborum aſſumptio, & concoctio in ventriculo morboſum quid ſint, ſtante, quòd nonnulli cibos aſſumentes, aut concoquentes peſſimè afficiantur, &
28 ſic de reliquis. Non ab re igitur Leges hoc conſiderantes, prægnantem ac puerperam ſanam eſſe dixerunt, *l. Quæritur, §. Puerpera, ff. de Ædil. edict. & ibi*
29 Gloſ. §. *ſi mulier*, Marc. Mant. *ſing. 10. num. 5.* immò hoc cum maxima prudentia, ut cætera omnia, ſanciverunt, quod enim aliud aſſimilari poteſt conceptioni, quàm concoctio ciborum in ventriculo celebrata? non aliter equidem aſſimilat Gal. 3. *de Natur. Fac. capit. 2. claſſ. 1.* & Fernel. *Phyſiol. libro 7. cap. 7. in fine.* ſi quidem ipſa prima conceptio, & actus conceptionis reſpondet ciborum deglutitioni, quos dehinc ventriculus undequaque amplectitur, ac ſovet, quemadmodum uterus cùm ſemen attraxerit ad ſe (ad quod attrahendum collo utitur, veluti ventriculus gulâ ad attrahendos cibos) illud undequaque circumambit, ac retinet, ac retentum ſuo calore ſovet, quouſque ad perfectionem perducat, & hoc prægnantia eſt, reſpondens ciborum concoctioni, quos tamdiu ventriculus, ſi benè habet, retinet, quamdiu concocti & ad nutritionem apti evaſerint; tunc illos in chylum, liquorem nempe album lacti ſimillimum converſos hepati tranſmittit, quæ autem reliqua ſunt, & nutrioni inepta, fœces ſcilicet ciborum, ad alvum relegat, quæ quidem actio partui reſpondet; etenim ſemine ad eam perfectionem perducto, quæ à Natura requiritur, jam inſurgit uteri expultrix facultas; & ex ſemine jam conflatum hominem, & quæ illi ex ejus nutritione ſuperfuerunt, foras tranſmittit. Quemadmodum ergò in ventriculi functionibus, cum ille habet, omnia benè ſuccedunt, nihilque, quod naturam agitet, aut illi moleſtiam afferat, intercedit, ſic & ſano exiſtente, utero, ac ipſa muliere, nihil omnino moleſtum, nihil violentum ſuccedit, ſed omnia optatum finem feliciter ſortiuntur. Patet igitur ex his, partum, & prægnantiam per ſe, ex ſui natura neque homini eſſe adeò moleſta ac inimica, ut multi
30 volunt, neque morbos debere dici. Non repugnat autem *text. l. 2. §. ſed ſi non propter ff. ſi quis caut.* ubi prægnans dicitur eſſe valetudinaria: nam ibi cùm agatur de accedendo ad judicium, ex hac acceſſione poſſit prægnans aliquod diſcrimen perpeti, contentæ fuerunt ll. ut in eo caſu pro valetudinaria habeatur, non id quod verè eſt, ſed quod facilè poteſt eſſe reſpicientes. Ad Hippocr. verò auctoritatem *5. de Morb.* dicendum, quòd etiamſi quoſdam morbos ex neceſſitate interimere prægnantes dixerit, non tamen ob id voluit, eos eſſe omnino deſperatos; ſed illis verbis majorem voluit ipſe oſtendere eorum morborum perniciem; unde non ſolùm quoſdam neceſſariò interimere prægnantes dixit, ſed etiam alios in alia ſimiliter efficere, ut de tabe, & hydrope, quos tamen aliquando non interimere certum eſt, ut ex hiſtoriis paſſim à Medicis relatis patet, quarum multas recitat Schenck. *in Obſerv. libro 2. tit. de Phthiſi, & tabe, & lib. 3. de Hydrop.* Sed unde, obſecro, *Cagnatus* ſtatuens primò, quod partus, & prægnantia res ſint maximè naturales, & quòd idcircò non poſſint unquam præbere cauſam morti, dehinc tamen ea cauſas morborum eſſe voluit? quaſi
cauſa morbi res præter naturam non ſit? at ita vult 3
Gal. *1. & 2. Meth. claſſ. 7. & aliàs millies*, & peculiariter *in libell. de Pulſ. ad Tyr. cap. 11. claſſ. 4.*

Sed admirationem ſimul, & riſum excitat *Perlini* aſſertio, qui *Cagnato* adhærens primò in eo, quòd
partus, & prægnantia res ſint præ cæteris natura- 32
les, dehinc eò lapſus eſt ut ea eſſe oblæſiones operationum dixerit, & non niſi cum detrimento Naturæ fieri, cùm tamen potiùs perfectiones operationum ſint, & non niſi cum maximo Naturæ emolumento fiant.

At doceas ſaltem, *Perline*, quarumnam operatio- 33
num oblæſiones ſint prægnantia, & partus. Num in prægnantia læditur retentrix, aut expultrix, illa quia retinet non retinenda: hæc quia non expellit expellenda? at abortum dehinc ſanationem, & reditum ad naturalem ſtatum vocare debes, quia jam retentrix retinere ceſſat, & expultrix incipit expellere, ſic & de partu ſtatue, aut niſi ita ſe rem habere velis, annue, obſecro, quâ ratione operationes in partu, aut prægnantia lædantur; dum autem reſponſionem meditaberis, non ad alia properabimus.

Subdunt multi ad eandem concluſionem probandam. quòd prægnantia, & partus ab *Hipp.* ſemper 34
adducuntur pro evidentibus morborum cauſis, nam in enarrandis ægrotum hiſtoriis procatarcticas cauſas nunquam tacere conſuevit, cùm verò de prægnantibus, parturientibus, aut puerperis loquitur, nullam unquam afferre ſolet morbi cauſam, niſi prægnantiam, partum, & puerperium, quod evidens ſignum eſt, ipſum Hipp. exiſtimaſſe has eſſe veras morborum cauſas, ita ut ex ejus ſententia concludere liceat, quòd in omni caſu partus, & prægnantia culpari debeant, neque alias in evenientibus morbi cauſas diſquirere nos oporteat. Itaque non poſſe dari caſum mortis in prægnante, & parturiente firmandum, qui ex partu, & prægnantia non ſit, & conſequenter locum exceptioni non faciat.

Hoc argumentum ſolâ *Hippocr.* auctoritate niti- 35
tur, ſed falsò ſupponitur id, ex quo ſuam concluſionem deducunt. *Hippocr.* multas ægrorum hiſtorias recenſuit, fortaſſe pluſquàm ducentas (non enim eas enumeravi) tamen vix in vigeſima parte morborum cauſas adduxit. Ponderentur obſecro eæ tantummodò, in quibus enarrandis majori multò, quàm in aliis diligentiâ uſus videtur, quæ numero ſunt, ni fallor, duæ ſupra quadraginta; ex his vix decem reperies, in quibus procatarcticæ alicujus cauſæ mentionem fecerit, ut patet. Licet verò ſat ſciam, adverſarios non ſine duce Galeno hæc protuliſſe, qui *lib. 3. Epid. comm. 2. Ægr. 10.* in hiſtoria abortientis illius mulieris, dicebat; quòd ſi ex aliqua cauſa externa mulieri illi abortire contigiſſet, eam *Hipp.* ſilentio non prætериiſſet; unde elicit, illam mulierem ex interna cauſa abortum feciſſe, tamen nihil inde colligi poteſt, quod contra nos ſit: in hiſtoria enim abortientis neceſſaria erat omnino, ſi adfuiſſet, cauſæ externæ mentio,

quia

quia potetat curam evariare;non ſic antem in cæte-
ris caſibus.Quamobrem infer ex his, quòd quemad-
modum in alus hiſtoriis cauſas ſiluit Hippocr. & ſic
in prægnantibus, & hujusmodi;neque colligi poteſt
illum prægnantiam;& partum pro morborum cau-
ſis adduxiſſe.

Sed dices, quòd *Hippocr.* non omnes cauſas ; ſed
ſolùm evidentes,ac procatarcticas recenſuerit,quan-
do eas notas habebat , inter quas etiam enumerabat
prægnantiam,& partum , quæ ſatis evidentes ſucce-
dentis morbi cauſæ illi videbantur ; atque ea de re
nullam aliam in ſimilibus caſibus adducere cauſam
conſueverit.

Reſpondeo , neque hoc veritatem habere , quippe
cùm *Hippoc*. aliquando etiam internarum cauſarum
mentionem habeat,ut *lib.3.Epid.ſect.3.Ægr.2. &*
2.ejusd. Hippoſtrati, inquit , uxori præcordii ſiniſtri
tumor ex quartana annua in faſtigium ſublatus eſt,
& Zoilo ex matura tuſſi febris acuta oborta eſt , *&*
*lib.*4.de ea,quæ in vico Bulagoræ habitabat,Ex lie-
ne,inquit,febricitavit. *& lib.5.* Metroduri puero ex
dolore dentium , Canonis famula ex capitis dolore,
Eutychidi ex cholera morbo , Hecaſoni ex corporis
impuritate,& ſic in aliis, in quibus illi cauſas appo-
nere libuit & externas,& internas, ut illi magis arri-
ſit,indifferenter appoſuit, plurimùm verò nullas ap-
poſuit, ut apparet;quòd ſi de prægnantia , aut partu
36 ſemper mentionem habet,hoc non niſi coactus fecit:
ſunt enim eæ conditiones plurimùm morbi condi-
tionem alterantes, ita ut omninò neceſſe eſſet, quòd
de illis haberetur mentio , ut facit.

Sed quòd neque *partum*,neque *prægnantiam* ſem-
per pro morborum cauſis adduxerit, ſed tunc ſolùm
cùm illa præter naturam fiebant,& morbi ab eis im-
mediatè originem trahebant , patet , quia quando-
cunque quid pro morbi cauſa adducit,utitur eâ præ-
poſitione,quæ *ex* in Latino ſermone ſonat, ut patet
37 in exemplis hiſtoriarum, quas ex profeſſo enarrat,ut
lib. 1.Ægr.1. Silenum ex laboribus , commeſſatio-
nibus,& exercitationibus intempeſtivis, *& 3.ſect.2.*
Ægr. 4. Phileſtes ex commeſſationibus febribus aſ-
ſiduis,*& Ægr.5.*Cherion ex potu,*& Ægr.*8.Ado-
leſcens ex laſſitudinibus,& curſibus, *& ſect.3.Ægr.*
3. Pythio ex laboribus , *& Ægr.* 10. Nicodemus
ex Venere & potu, *&* 11. Mulier ex mœrore mani-
feſto ; *& alibi* , Scopo ex improba victus ratione,
Neapolis ex vulnere , Pauſaniæ puella ex fungi eſu,
Epicharmi puero ex deambulationibus , & ne om-
nes huc congeram , in omnibus ſimiliter. Sed ac-
cedamus ad caſum noſtrum , cùm partus , aut præ-
gnantia, aut puerperium non naturaliter ſe habent;
eodem prorſus modò Hippocr. loquitur , veluti in
cæteris hiſtoriis conſuevit,ut *lib.3.ſect.2.Ægr.*10.
Mulier quædam ex infantuli fœtus abortione , *&*
*Ægr.ſeq.*Alteram ex abortivo fœtu, &c.*& in* 2.Ei,
quæ ex difficili partu , *& in lib. de Nat.mul. & de*
morb. mul. Hic morbus ex abortionibus præcipuè
oritur;*item*.Contingit verò etiam ex partu, & febri-
bus. Si ex partu uteri inflammationem conceperint,
ſi ex partu dolor eſt , ſi partu uteri laboraverint , &
alia ad hunc modum , ſi ex partu fluxus prehendat,
ſi ex partu ſanguinem vomitione rejiciat. At cùm
partus , & hujusmodi naturaliter ſe habent , nihil
tale Hippocr. dicit , neque enim Philini uxorem
ex partu,neque mulierem quandam ex graviditate
laboraſſe dicit;ſed Philini uxorem, quæ filiam pepe-
rerat *libro 1.Ægr.4.* Et Epicratis uxorem inſtante
jam partu.*Ægr.5.l.ejusd.& Ægr.11. ibidem* Dro-
meadæ uxorem, quæ filiam erat enixa,*& Ægr.* 13.
ejusd. Mulierem quandam trimeſtri fœtu gravidam,

*& lib.3.ſect.1. Ægr.*14. Mulier quædam poſtquam
filiam peperiſſet. Denique ſatis ſit unicus textus
(præter quam plurimos, qui adduci poſſent ad eam
concluſionem roborandam) *in primo de morb. mul.*
ubi ſic habet:*Qui in partu,aut ex partu tumores con-*
tingunt,ubi non dubium eſſe debet , Hippocr. aliud
importare velle illis verbis,*in partu*,aliud verò illis,
ex partu : & prioribus quidem tumores intelligi vo-
luit,qui non ex partus culpa contingunt, ſed in par-
tu fiunt ; veluti poſterioribus illos ſignificavit , qui
culpa partus fiunt,quod particula illa,*ex*, denotavit,
quia particula non eſt uſus *in text.lib.de aer.aq.& loc.*
prope principium,ubi hæc habet, cùm de morbis fa-
miliaribus mulierum frigida loca incolentium men-
tionem habet:*Tabes etiam frequentes à partu contin-*
gunt;nam quia in his mulieribus tabes ex loci natura
fit(nam viris etiam pleraque vaſa, dicebat ſuperiùs ,
intro rumpuntur) non uſus eſt illâ particulâ *ex* , ſed
dixit à partu,hoc eſt poſt partum , quia partus in eo
caſu habet ſe non ut cauſa proxima tabis , ſed ut re-
mora,& occaſionem præbens,aut facilius contingе-
re faciens id , quod à loci natura illis impendet.
Venit denique conſideranda Lyciæ hiſtoria 2. *Epid.*
*ſect.*2.de qua nihil ille habet , quòd prægnans eſſet ,
ſed morbi tantùm hiſtoriam percurrens , tandem in
fine addit:*Obiit ante partum* , ita ut perpetuum non
poſſit dici,quòd Hipp.prægnantiam, & partum pro 38
morborum cauſis adduxerit.

Præterea partum , & prægnantiam morboſum
quid eſſe & morborum cauſas,ex eo argumento eli-
ciunt ; nam dies critici à partu numerantur , teſte 39
Hipp. *in Progr.* & Gal.*in comm.3.part.*10. Avic. *ſe-*
*cunda 4.tractat.2.cap.*1. Halyab. *Theor.lib.*10. *cap.*8.
Averr. *Collig. lib.4. cap.* 40. rationem eſſe volunt ,
quod morbi cauſa ab ipſo partu , & ab hora partus
inſtet,etiamſi lariter ad triginta dies;ita Amat.Luſit. 40
qui & Averr. pro ſe adducit *Cent.*1. *cur.*34. *in ſchol.*
cui adhæret Moxius *lib.3.Meth med.morb.mul.c.*16.
qui & pluribus eam ſententiam firmant. *Addunt* ,
quòd & conceptiones & partiones,& abortiones eo- 41
dem tempore , ac iiſdem diebus judicantur , quibus
ipſi morbi ; unde hæc omnia morboſum quid eſſe
concludunt. Ad priorem argumenti partem reſpon-
det *Cagnatus*,qui eam ſententiam refellit,& dies cri- 42
ticos per accidens tantùm à partu numerari probat,
non verò per ſe ; nam per ſe a morbi acceſſione nu-
merantur,& ita factitatum eſſe ab Hippoc.ſatis con-
ſtabit his,qui hiſtorias ab eo enarratas revolvere vo-
lent,& ut unicum afferatur exemplum, aſſume mihi
hiſtoriam uxoris Philini,de qua ſuprà,& manifeſtiſ-
ſimè videbis.Hippocr.non à partu,ſed à febris acceſ-
ſione,quæ decima quarta poſt partum die contigit ,
enumeraſſe,aut alia in illis diebus contigiſſe , in qui-
bus illa enarrat , ſi à partu enumerare cœpiſſet ; ſic
etiam & in *hiſtoria ſeq* de uxore Epicratis, *ſexta die*,
inquit;*à qua illam febris corripuit*,&c.Et totam pro-
ſequitur hiſtoriam , relicta omnino enumeratione à
die partus,ut notat Mercurial. *in prælect. epidem.* in
hoc caſu. Similiter & de aliis quibuscunque fecit ,
ut de uxore Dromeadæ,cæteriſque omnibus,abſque
illa exceptione,niſi vel partus præternaturalis fuerit,
vel in ipſa die partus ægrotaverit mulier , ut *Ægr.*
12.*lib.3.ſect.*2.

Ergo ad Hippocr. mentem , morbi principium à 43
partu non enumerandum , neque enim ab eo cauſa
inſtat,ut volunt,niſi ille præternaturalis ſit, ut dixi;
& ita faciendum concludunt Concil. *diff.*106. Card.
contr. Med. lib. 1. *tract.* 2. *contrad.* 5. licet Conci-
liatori in aliquibus contrarius exiſtat Valleſ. *contr.*
*med.ac Phil.lib.*10.*cap.*4.*& in* 1. *Epid.com.*1. *ſect.* 3.

Ægr. 4. Rod. à Caſt. *de mo b mul. lib.* 4. *c.* 12. *in ſchol.*
Val. *de effect. mul. lib* 2. *cap. ult.* & alii etiam multi.

Ad poſteriorem argumenti partem dicamus nos, quòd ſi illud valet de prægnantia, & partu affirmare, eſſe nimirum quid morboſum, quòd iiſdem diebus, quibus morbi judicentur, erit quoque ipſa vita, & ſanitas morbus; nam & vita, & ſanitates, ut ibi Hip-
44 pocr. iiſdem diebus judicantur, eodemque modo pubeſcentia, ſeminis effuſio, menſtruorum appatitio, filiorum procreatio, quin & ipſa intellectus perfectio morboſum quid erunt, nam & hæc iiſdem diebus, annisque adveniunt, quibus morbi judicari ſolent; nullius ergò momenti hæc argumenti pars cenſenda eſt. Denique demus *prægnantiam*, & *partum* eſſe *quondam morbum*, nullus tamen à veritate tantopere ſe elongabit, ut affirmare audeat eſſe ambos vel alterutrum morbum lethalem, onde nihil inde deducere licebit, niſi quòd morbus, ex quo mulier periit, ad alium morbum conſecutus ſit. Modò, ſi prior morbus lethalis non fuerit, ſuperveniens autem lethalis, inanitet, ſecuta morte, ex priori morbo, non poſteriori tribuitur. Itaque cùm prægnantia, & partus, dato quòd ex ſui natura morbi ſint, tamen ſint ſalutares, cur in ambos, aut in alterutrum mortis culpa rejicienda, superveniente ipſis morbo lethali ad ipſam prægnantiam, & partum nihil attinente, hoc ſi affirmare velimus, contrà veram, & perfectam ratiocinationem peccabimus.

Tandem vix quicquam in contrarium adducitur, quod id probare aliquo modo poſſit, quod volunt, cùm etiamſi omnia quæcunque volunt, illis condonentur, tamen pactum contrahentium eo modo, quo Juriſconſulti declarant, ac intelligi volunt, acceptum, firmum, ac validum remaneat, nihil omnino rei naturæ repugnans. Non igitur novam legem ſancire, aut ſancitam, vel permiſſivè approbatam incudi reddere, aut deſtruere poſthac prudentiſſimi Juriſconſulti in animum inducant ſuum, cùm hæc ab eorum leges ferendi prudentiâ ne latum quidem unguem ſeſe avertat.

SUMMARIUM.

1 *Contractus ſocietatis, ut licitus eſſet, requirebat, ut pecunia in ſocietatem data periculum amiſſionis curreret.*

2 *Dans pecunias in ſocietatem quoddam periculum currere debeat.*

3 *Quæcunque mortis genera ab extrinſeco pendent exceptâ cenſentur.*

4 *Mors ex partu, & hujusmodi, ultra prædictam cauſam ob quid cenſeatur excepta.*

5 *Mulieres neque emere, neque exercere poſſunt publica officia.*

6 *Sociorum conditio debet eſſe æqualis.*

7 *Non poteſt omnis mors, in prægnantia, aut in partu adveniens, excipi.*

8 *Duo eventum genera in prægnante, & parturiente conſiderantur.*

9 *In quibus caſibus exceptio locum habeat, & in quibus non.*

10 *Medici judicium expoſcitur, quando partus, & prægnantia debeant dici mortis cauſa.*

11 *In eodem morbo ſemper mortis periculum majus eſt ex parte prægnantis, quàm non prægnantis, aut viri.*

12 *Partus, & prægnantia debent eſſe cauſa proximæ ſuccedentis mortis.*

13 *Verbis illis*, & cauſa partus, *qui caſus comprehendantur dic ut n.* 15.

14 *Partus & prægnantiam eſſe res naturales, quo nam modo intelligendum.*

17 *Nomen partus eſt quid indifferens ad ſanum, & non ſanum.*

18 *Partus ſanus naturalis eſt, non ſanus præter naturā.*

19 *Partum ſimpliciter non poſſe occidere falſum eſt.*

20 *Ex partu, & prægnantia, cum ſtatum humanum naturalem, & in præter naturam abeunt, poteſt faciliimè mors ſuccedere.*

Eorum omnium, quæ univerſo hoc titulo continentur.

EPILOGUS.

Sed jam ea, quæ longâ verborum ſerie, prout ar- 1
gumenti difficultas requirebat, enarravimus, bre-
vioribus perſtringamus: non deerunt enim quib. magis
conciſa oratio multò magis animum ſit oblectatura.
Cùm ergo contractus ſocietatis, quem ab officio
denominant, illud peculiariter requireret, ut licitus
futurus eſſet, quòd pecuniæ in ſocietatem datæ cur-
rerent amiſſionis periculum ſub alicujus perſonæ vi-
tæ diſcrimine, ſocii inter ſe in his contractib. paciſ-
cuntur, ut non indifferenter quodlibet eventuum ge-
nus locum amiſſioni pecuniarum faciat, ita ut ſocius
eas in ſocietatem accipiens lucretur, ſed voluerunt
quòd dans pecunias tunc illas amittat, cùm ex cau-
ſa intrinſeca vel ipſe decedit, vel is, ſub cujus vitæ
periculo pecuniæ exiſtunt, atque ea ratione quæ- 2
cunque mortis genera ab extrinſeca cauſa dependen-
tiam habere videbantur, eo quòd talia violenta om-
nia ſint, ut mors ex fame, peſte, bello, epidemia, & 3
hujusmodi omnia, excipi voluerunt; inter quæ etiam
mortem comprehenderunt, quæ ex partu, aut cauſa
partus, & prægnantiæ fit, & ſpeciatim omnia nomi-
narunt, ne dubium aliquod circa eorum alterum
oriretur, cùm & de peſte, & epidemia, & de partu, &
de prægnantia, & hujusmodi dubitari potuiſſet, an
cauſam haberent extrinſecam, necne.

Mortem tamen ex partu, & cauſa partus, & præ-
gnantiæ non eo ſolùm nomine excipere permiſſum
fuit danti pecunias, ſed etiam, quia cùm dominus
officii, unus ſcilicet ex ſociis, ſemper vir ſit, (neque
enim conceditur per ll. ipſis mulieribus, ut publica 4
officia, ſub quibus tales ſocietates conſtituuntur, e- 5
mere aut exercere poſſint) dans autem pecunias alter
ex ſociis, ſeu is, cujus vitæ periculum ſubeunt pe-
cuniæ, aliquando fœmina exiſtat; non erat ſocio- 6
rum conditio æqualis, ut neceſſariò eſſe debet: nam
fœmina ultrà ea omnia pericula ex morbis, quæ cur-
rit officii dominus, ſubibat etiam periculum ex par-
tu, aut prægnantia, quæ cùm interdum præter natu-
râm fiunt, in certum diſcrimen trahere conſueverunt
mulieres, à quo erat omninò officii dominos immu-
nis; ut ergo ex ſociorum diſparitas tolleretur, neceſ-
ſum fuit; mortem ex partu, cauſa partus, & prægnan-
tiæ evenientem excipi.

At verò quia, his non obſtantibus, non poterat o- 7
mnis caſus mortis in prægnante, aut parturiente
excipi, (nam neque omnis caſus ab ipſis immediatè
dependet) quia tunc pecuniæ ſalvæ extitiſſent uni-
verſo prægnationis, & puerperii tempore, & fructus
à dante pecunias exacti eſſent ſalvo capitali, quod
abſque uſuræ vitio fieri non poterat; unde Juſtitiæ
moderatores iniquam rem viderentur permiſiſſe. Id-
circò duo eventuum genera in parturiente ac præ-
gnante conſideranda erant; unum nimirum eorum,
quorum immediata, ac præcipua cauſa partus, aut 8
prægnantia erant, cùm à Naturali ſtatu deſciſcunt,
alterum eorum, qui ab alia cauſa originem ducentes,
à prægnantia tamen, & partu dehinc foventur. In
priori eventuum genere exceptionem admitti debe-
re declararunt Juriſconſulti, in poſteriore nequaquā. 9
Cùm autem non ſine *Medicorum* ope aſſequi
poſſint, quandonam partus, & prægnantia præci- 10
puæ,

puæ, ac immediatæ mortis cauſæ ſint, quando verò ſolummodò foventes, ac coadjutrices, idcircò in ea re eorum judicium deſidetant Boccac. *de ſoc. num.* 35. *n.* 120. Caſtra. *eod. tract. c.* 18. *n.* 20. Zacch. *ibid. n.* 426. *&* 418. Rota apud Zacch. *ubi ſuprà dec.* 99. *n.* 6. qui tamen huiusque mentem Juriſperitorum, & pactionis vim non aſſequentes, ſed ea verba proprio intelligendi modo interpretantes, illis malè judicandi anſam non ſemel, aut bis præſtirerunt.

Quòd ſi urgeres, ſociorum conditionem adhuc
11 æqualem non eſſe, etiam exceptâ morte ex partu, aut prægnantia primariam habente cauſam, ac originem, niſi unà quoque omnis mors in partu, aut prægnantia eveniens excipiatur: quia patet, quòd dato eodem morbo in viro, & in prægnante muliere, vel parturiente, ſemper majus periculum eſt ex parte prægnantis, aut parturientis, ob prægnantiæ, & partus concomitaotiam, quàm ex parte viri; Reſpondeo, quòd damnum ex hac conditionis diſparitate pecuniarum domino emergens ſuâ culpâ patitur, cùm minimè coactus, ſed ſpontè voluerit ſuas pecunias currere tale periculum amiſſionis ſub periculo vitæ mulieris, cùm aliàs licuiſſet illi virum nominare ſanum, ac robuſtum, non ab ea ſolùm periculi inæqualitate immunem, ſed à quovis etiam morbo,
12 quantum ex fragilitate humana ſibi promittere licebat.

Vt ergò eam rem, prout eorum muneris erat, *Iuriſconſulti* declararent, verba illa in contractu appoſita ita accipi voluerunt, ut partus, & prægnantia, ad eaque pertinentia ſint cauſæ proximæ, immediatæ, ac finales morti, nec ſatis eſſe debere, ut locum exceptioni faciant, quòd habeant ſe tanquam cauſæ remotæ, impulſivæ, ac immediatæ, ut in pluribus caſibus evenite certum eſt, & ſuprà jam explicatum.

Sed inſurgebat adhuc non levis dubitatio ex verbis in contractu appoſitis, nimirum, *excepta morte*
13 *ex partu, & cauſa partus*: benè enim ſe res habet, dicunt aliqui, quòd per ea verba: *ex partu*, comprehendantur caſus ab illo immediatam habentes dependentiam, ſed per ſubſequentia, *& cauſa partus*, non alios comprehendi dici poteſt, quam omnes caſus; quibus cauſam dederit partus, patet autem, neque à nobis negatur, in quolibet caſu mortis in prægnan-
14 tia, aut parturiente ſemper partum & prægnantiam dare cauſam morbo, & morti, & tenere ſemper ſe ſaltem ex parte cauſæ impulſivæ, & coadjutricis; itaque ſi ea verba ſuum effectum habere debeant, per ea comprehendi dicendum eſt omnes caſus in par-
15 tu, aut prægnantia ſuccedentes.

Quibus reſpondi per ea verba, *& cauſa partus*, eos caſus comprehendi, qui ab iis dependent, quæ ad ipſum partum conſequuntur, & occaſione ipſius partus fiunt; tale quid eſt ſecundinæ eductio, purgatio puerpetij, & ſi alia ſunt, quæ ipſum partum concomitantur; eos inſuper, qui à morbis pendent, quorum cauſa proxima & efficiens, & non ſolum impulſiva, ac fovens fuerit partus, ut ſi ex ejus difficultate jam remiſſa, vel ſecundinæ eductione difficili, & hujusmodi, vel febris, vel morbus excitetur. Niſi enim hoc pacto res intelligatur, jam ſummos Pontifices, qui talia permiſerunt, & cæteros Juſtitiæ miniſtratores in eam abſurditatem, de qua ſuprà, incidiſſe confitendum eſſet, quod rem uſurariam licitam feciſſent; ſed abſit ita ſit, ut de viris ſapientiſſimis tale quod jactetur. Atque ea de re Medicis, qui proprio intelligendi modo eorum verba declararunt, malim nullam habere fidem, etiam nulla diſſuadente ratione, (licèt aliàs eos ut humaniſſimos præceptores, ac doctiſſimos viros in honore habeam) quàm ità ſiniſtrè de Juriſconſultorum prudentia dijudicare. Vt rem igitur tanti momenti dilucidè, quantum & quatenus vires permittebant, magis ſecundùm veritatem patefacerem, primò cauſa inveſtigata, ob quam permitti debuit danti pecunias, ut excipere poſſet mortem ex partu provenientem, & vi verborum, quæ in contracta apponuntur, conſiderata ad particulares quoſdam caſus deveni, ex quibus nonnullas regulas pro caſibus excipiendis formavi; dehinc etiam nonnullos pro lucro adduxi; ac mox qua ratione partus; & prægnantia, ex Juriſperitorum mente, deberent eſſe cauſæ mortis in caſibus exceptionis, enarravi; & ne aliquid intentatum relinquerem, alios inſuper caſus dubios propoſui, quos etiam dilucidius, quoad fieri potuit, explaoavi; tandemque
ad alia argumenta diſſolvenda deventum eſt, ad illud 16
præcipuum, quòd cùm partus, & prægnantia res
ſint naturales, nunquam poſſint eſſe cauſa mortis; in 17
quo argumento fallaciam latere manifeſtavi: nomen enim Partus eſt quid indifferens ad ſanum, & non ſa-
num, & quid genericum, & cùm volumus ſanum 18
partum dicere, naturalem dicimus, cùm morboſum,
præter naturam, Partum ſimpliciter non poſſe oc- 19
cidere falſum eſt; partum naturalem non interimere, verum eſt, partum præternaturam; falſum. In eo igitur argumento ea fallacia ſubeſt, quòd in priori concluſione nomen partus genericè, & in abſtracto ſumptum eſt, prout comprehendit quemcunque partum, in concluſione vel ſpecificè, prout ſolum naturalem comprehendit; vel in concreto, prout in hoc, aut illo individuo naturaliter fit.
Quòd cùm ita ſit, concludendum ex partu, & præ-
gnantia non naturaliter ſe habentibus, quemadmo- 20
dum & ex cæteris quibuſque rebus naturalibus, cùm ſtatum naturalem mutant, & in præternaturam abeunt, poſſe facillimè ſuccedere mortem, quâ ſuccedente, locus fiet exceptioni.

Denique cæteris quibusdam puſillis argumentis, cùm meliora non adducerentur, ſatisfeci; quibus peractis, jam huic titulo finem imponamus.

LIBRI PRIMI TITVLVS QVINTVS,

DE SIMILITVDINE ET DISSIMILITVDINE NATORVM.

Continens Quæſtiones Quinque.

I De cauſis ſimilitudinis natorum variæ Auctorum ſententiæ.

II. De differentiis ſimilitudinum, earumq; cauſis.

III. Qoid ſit ſimile, quid diſſimile, ac de vera, & adæquata ſimilitudinis cauſa.

IV. Similitudo an debeat facere conjecturam filiationis.

V. Filius mulieris, quæ ob obitu prioris mariti illicò alteri nupſit, & novem menſium ſpatio natus eſt, cujusnam cenſendus.

SUMMARIUM.

1 *Eippocratis opinio de cauſa ſimilitudinis.*

2 *Sexus ſimilitudo unde.*

3 *Galeni opinio.*

4 *Tertia opinio, cauſã ſimilitudinis ponens eſſe imaginationem. Ejuſdem opinionis varietat. vid. n. ſeq.*

6 *Hipp. opinio examinatur.*

7 *Mares deberẽt eſſe sẽper patri ſimiles, in Hip. ſent.*

8 *Mas à virtute, & quantitate exuperante maſculei ſeminis fit.*
9 *Maſculeum ſemen tam à mare, quàm à fœmina procedit.*
10 *Natus in ſententia Hipp. non poſſet alteri perſonæ, quàm uni ex parentibus aſſimilari.*
11 *Similitudo non conſideratur ſolùm inter patrem, & filium, & alias perſonas.*
12 *Similitudo etiam inter homines & bruta conſiderantur.*
13 *Elementa cauſa univerſalis ſunt omnium corporum mixtorum.*
14 *Cauſa ſimilitudinis ab Hipp. aſſignata, non poteſt cuivis ſimilitudini convenire.*
15 *Subjectum externæ ſimilitudinis ſunt exteriora membra.*
16 *Membra exteriora omnia argumentum ex propria materia ſanguinis materni habent.*
17 *In Galeni ſententia omnis fœtus deberet referre matrem.*
18 *In Galeni ſententia fœtus nulli alteri, quàm uni ex parentibus aſſimilari poſſit.*
19 *Extraneæ perſonæ inter ſe aliquando ſimiles.*
20 *Similitudo non ſolum reſpectu effigiei externæ, ſed etiam reſpectu animi, & morum conſideratur.*
21 *Formatrix facultas non efformat animum.*
22 *Formatrix facultas in materia fundatur.*
23 *Si virtus aſſimilandi eſſet propria imaginationis, quid inde ſequeretur.*
24 *Ejuſdem virtutis eſt formare, cujus eſt ſub aliqua conditione formare.*
25 *Non poteſt unius virtutis eſſe formare naſum, & alterius formare magnitudinem naſi.*
26 *Neceſſariò virtus efformans ſub aliqua conditione efformat.*
27 *Similitudo ſexus, & ſpeciei ab imaginatione eſſe debet ſi ſimilitudo effigiei ab imaginatione eſt.*
28 *Animal quicquid volet, gignere poterit, ſi imaginatio ſuo marte efformat.*
29 *Imaginatio libera quadam facultas eſt.*
30 *Impugnatur ſententia ponens imaginationem pro cauſa ſimilitudinis. & n. ſeq. & 34. & 36.*
31 *Omne generans generat ſimile ſibi.*
32 *Imaginatio mille phantaſmatibus occupatur, & à viſus præſertim ſenſu movetur.*
35 *Imaginatio vaga eſt.*
33 *Nihil offertur imaginationi, quod illi non offeratur à ſenſu & n. 37.*
38 *Imaginatio mores, & animum non cognoſcit.*
39 *Similitudo apparet etiam in imperfectis animalib.*
40 *In omnib. una ſimilitudinis cauſa aſſignanda.*

De cauſis ſimilitudinis natorum variæ auctorum ſententiæ.

QVÆSTIO I.

MVltum inter *Legumperitos* agitatum eſt, utrùm natorum ſimilitudo faciat præſumptionem filiationis, & diſſimilitudo indicet contrarium, qua de re, cùm hæc materia Philoſophica, Medica ſit, hîc de ea ſecundùm veritatem determinare par eſt; univerſa verò rei ambiguitas circa inveſtigationem cauſæ ipſius inveſtigationis verſari videtur, ac de ea plures, & multùm inter ſe diſſidentes doctorum hominum ſententiæ recitantur, quæ recenſentur à Plut. *lib. 5. c. 11. & 12. in hiſt. Philoſop. inter ſpurios lib. Gal. adſcriptos*, & recitant Andr. Laur. *Anat. lib. 8. q. 20.* & Mercur. *in lib. cui tit.* la Commare, *lib. 1. c. 11.* præcipuè tamen, ac majoris momenti tres eſſe mihi videntur, non recenſendo inter has *Ariſtotelis* opinionem, ob rationem, de qua in fine quæſtionis; has autem tres propemodum recenſebo,

Prima autem *Hipp.* eſt, cui potiores partes tribuũtur *in lib. de genit. ante fin.* quâ exiſtimat vir omnium ſapientiſſimus, natorum ſimilitudinem non, aliundè provenire, quàm a multitudine exuperantis ſeminis nam quisquis, inquit, plus, & ex pluribus corporis partibus ad ſimilitudinem contulerit, illius pluribus in rebus fœtus ſimilis erit. 1

Eadem quoque videtur fuiſſe Lucretii opinio, qui *lib. 4. de rerum natura* in hac ſententia cecinit:

Et commiſcendo cùm ſemen forte virile.
Fœmina commulſit ſubita vi, corripuitque:
Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt,
Et patribus patrio: ſed quos utriusque figuræ
Eſſe vides juxtim miſcentes vulta parentum,
Corpore de patrio, & materno de ſanguine creſcunt:
Semina cùm Veneris ſtimulis excita per artus
Obvia conflixit conſpirans mutuus ardor,
Et neque utrum ſuperavit eorum, nec ſuperatum eſt.

Et paulò infra:

Atque utri ſimile eſt magis id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte æqua. quod cernere poſſis:
Sive virûm ſoboles ſive eſt muliebris origo

Poteſt autem pro hac opinione ſatis evidens aſſignari ratio, quia quemadmodũ à majori ſeminis quãtitate & virtute fit, ut fœtus in ſexu ei aſſimiletur, ex quo major ſeminis portio deciderit, eodem Hip. teſte *ubi ſupr. & 1. de Diæta*, quod videtur majus quid eſſe ſic & ab eadem ſeminis exuperante quantitate, ac virtute poteſt fœtus illud habere, ut magis aſſimiletur ei, ex quo majorem ſeminis quantitatem ſortitus eſt, quod non ita magnum quid eſſe videtur. 2 3

Secunda op. *Galeni* eſt, qui *lib. 2. de ſem. c. 2. claſſ. 1.* ſuam ſententiam ita patefecit: Primùm poſuit, cujuscunque materiæ, vel ſubſtantiæ, ad generationem inſervientis facultatem, ex ipſius materiæ temperamento progigni volens hanc facultatem non ſolùm utroq; ſemine, ſed etiam in materno, ſeu mẽſtruo ſanguine reperiri, ita ut utrumque principium, tam materiale ſcilicet, quàm effectivum, non ſolùm in ſemine, ſed etiam in ipſo ſanguine eſſe determinaverit. Fit itaque, ut aliquando ſeminis maſculei vis, quòd major, & validior ſit, prævaleſcat, & fœtus naſcatur patri ſimilis; interdum verò prævaleat vis fœminei ſpermatis, virtute & facultate menſtrui adaucta, & fœtus ſimilis evadat matri. Cum hac opin. conſentire videtur Avic. 18. *de Animalib.* præſertim quoad hanc partem facultatis ſeminis, ac menſtrui nam de temperamento ne verbum quidem. [Hinc *Salvatorem* noſtrum dulciſſimum *matre* ſimilem eruere conatur *Stengelius* in effigie Jeſu Chriſti Marinæ de Eſcavar. revelata, quod ſine virili ſemine natus ſit.]

Tertia op. omnium communiſſima eſt eorum, qui natorum ſimilitudinem non aliunde, quàm ab imaginatione provenire affirmant. Conſentire videtur Ariſt. *Probl. ſect. 1c probl. 12.* Plin. *Nat. hiſt. lib. 7. c. 1.* Videtur inclinare D. Auguſtin. *de Civit. Dei lib. 18. c. 25.* Avic. (licet & aliam recitet & acceptet opinionem) 21. 3. *tract. 2. c. 2.* Fernel. *Phyſiol. lib. 7. c. 12.* Levin. Lemn. *de Occult. Nat. mir. lib. 1. c. 4.* Mercur. *in lib. della Commare, lib 1. cap. 11. & ſeqq. & alij multi:* & vide plura congeſta ex pleriſque authorib. apud Nancel. *in Analogia Microcoſmi ad Macroc. lib. 10. problem. 5.* quin etiam & ipſi Juriſperiti ne latum quidem unguem ab a recedunt. Gloſ. *in l. Non ſunt lib. ff. de ſtat hom.* Batt. *in l. Gallus, ff. de lib. & poſthum. num. 14.* Mohed. *deciſ. alias 19. num. 2. tit. Quæ filij ſint legitimi.* Ruin. *conſ. 53. n. 9. lib. 5.* Pariſ. *conſ. 10. num. 18.* Maſcard. *de probat. concl. 272. numero 7. Vol. 2.* Gratian. *Diſcept. forenſ. cap. 567. num. 32. Vol. 3.* & cæteri penè omnes, uno excepto Polyd. Ripa *in tract.* 4

tract. de noct. temp. cap. 62. *num.* 41. qui hanc opinio-
nem admittere non videtur.

Sed hæc opinio variè explicatur, volentibus non-
5 nullis, à ſola *mulieris imaginatione in actu coitus* ſi-
militudinem provenire; aliis, non in actu coitus ſo-
lùm, ſed toto geſtationis tempore agere *in imagina-
tionem* in fœtum, contendentibus; aliis verò non ſo-
lùm mulieris imaginationem eſſe efficientem ſimi-
litudinis cauſam, ſed etiam *imaginationem viri* in
Veneris congreſſu; nec tamen ſatis conſtat, quænam
ex iis opinionibus ipſis magis accepta ſit; nam unus
idemque auctor multùm in ſui ipſius opinione ex-
plananda evariat. Sed alias opiniones de hujuſmo-
di ſimilitudinis cauſa qui videre cupit, recurrat ad
Pariſan. *lib. 3. Nobil. exerc. de ſubtil. exerc.* 4. ubi &
aliarum confutationes, & ſuæ ipſius explicationem,
& comprobationem habet, quæ vult, ſimilitudines
in parentum corporibus animato ſemini imparitas,
ac adumbratas emergere, hoc eſt, ſemina ipſa pa-
rentum ſecum ferre naſcituri fœtus figuram, easque
figuras invicem miſceri, ita ut caput capiti, bra-
chium brachio, pes pedi inſeratur, nimirum quia
ſemen ab omnibus corporis partibus ſpermaticis
decidit. Sed non eſt præſentis loci, hanc, & alias opi-
niones exquiſitè, ut oporteret, examinare, cùm mul-
tò ampliùs volumen ad hanc tantùm perpenden-
dam requiri exiſtimem, quæ nova eſt, & multa con-
tinet è directo communiſſimis doctorum opinioni-
bus adverſantia.

Nos videamus jam, quas difficultates prædictæ
6 opiniones patiantur, ac primò examinemus *Hippoc.*
ſententiam. Si ergò ſimilitudo ab exuperantis ſemi-
nis multitudine & virtute fiat, filij ſemper naſcentur
patri ſimiles: nam ſemen paternum non modò vir-
tute, ſed etiam quantitate maternum ſemen exupe-
rat, ut Gal. docet *in lib. de ſem. & decimo quarto de
Vſu, part. ca.* 10. *claſ.* 1. Ad hoc tamen dici poſſet; ex
ipſius Hipp. opinione, paternum ſemen continere ſe-
men non maſculeum ſolùm, ſed fœmineum; itaque
poterit coadjuvare potiùs ſemen maternum in aſſi-
milando fœtu, ſaltem quoad ſexum.

7 Secundò, mares ſaltem ſemper deberent eſſe pa-
8 triſimiles, cùm conſtet marem à virtute, & quanti-
tate exuperantis maſculini ſeminis procreari; licèt
huic quoque dubitationi facilè eſſet reſpondere
Hippocrati, qui tam à mare, quàm à fœmina maſcu-
9 leum ſimul, & fœmineum ſemen decidi tradit, ut
declarat *loco ſupra citato*, & probat abundè Taurell.
contra Cæſalp. dom. lib. 5. *q.* 2. *part.* 3. hoc enim pacto
facilè evenire poteſt, ut mas interdum genitrici fœ-
mina genitori aſſimiletur.

10 Tertiò, ſi illud veritatem haberet, nullo modo
contingere poſſet, ut natus alteri perſonæ, quàm uni
ex parentibus aſſimilaretur, cùm ex iis ſolummo-
dò tota ſeminum materia fuerit deciſa: at ſimilitu-
do non eſt ſolùm inter filios, & parentes, ſed inter
11 nepotem, & avum, aut aviam, & inter eundem, &
amitam, vel avunculum, vel patruum, vel materte-
ram, vel conjunctam aliam quandam perſonam, &
inter fratres ipſos, quæ etiam cæteris eſt frequen-
tior, quinimò & inter ignotas perſonas, ut inter A-
lexandrum, & Pyrrhum fuiſſe, auctor eſt Plutarchus
12 *in Pyrrho*, & inter alios, de quibus alii; & quod plu-
rimum fert, inter homines, & bruta, imò etiam &
inter viventia animalia, & plantas, neque quicquam
inter unam, & aliam ſimilitudinem intereſt, niſi ſe-
cundùm magis & minùs, & quod inter individua
magis peculiariter conſideratur, inter ſpecies verò
magis genericè, & univerſaliter; ſed & hujus, & il-
lius unam, eandemque cauſam aſſignari neceſſe eſt,
ita ut ſimilitudo particularis, & individualis parti-
cularem quidem habeat cauſam, univerſalis autem,
& ſpecifica univerſalem, ſed particularis ad univer-
ſalem referri, & cum ea convenire debet; ut elemen-
ta cauſa quidem univerſalis ſunt, ac materia- 13
lis omnium corporum mixtorum, eadem-
que cauſa particularis, & materialis ſunt hujus
& illius mixti, ut patet. Cum itaque cauſa ſimilitu- 14
dinis ab Hipp. aſſignata non habeat relationem ad
cauſam quandam univerſalem, quemadmodum ſi-
militudo ipſa individualis habet relationem ad ſi-
militudinem ſpecificam, ac genericam; imò neque
poſſit cuicunque individuali ſimilitudini convenire,
ut ei quæ eſt inter fratres, aut ignotas perſonas, con-
cludendum eſt, non eſſe eam veram ſimilitudinis
cauſam.

Sed & *Galeni* opinio ſequentes patitur difficulta- 15
tes; nam primò, & cùm ſubjectum ſimilitudinis ſint 16
exteriora membra, & hæc omne argumentum tan- 17
quam ex propria materia ex ſanguine materno ha-
beant, ſi ponamus ſanguinem illum habere vim ef-
fectivam, jam omnis fœtus matri tantùm aſſimilabi-
tur, nunquam autem patri, & multò minùs cuilibet
alteri perſonæ, quia vis illa ſanguinis effectiva figu-
rabit exteriora membra effigie illa, quam habet ſub-
jectum, unde deciſus ſanguis eſt; quanquam enim vo-
lumus, etiam ſemen virile ut materiam concurrere
ad horum membrorum plaſmationem, tamen, quia
maximè ſuperatur à ſanguine, teſte Gal. *ib.* & ejus
vis effectiva, ac formatrix ſemper coadjuvabitur à vi
effectiva ipſius muliebris ſeminis, ut idem Gal. *ibid.*
fatetur, non aliter evenire poterit, quàm ut fœtus
ſemper ſimilis naſcatur matri, cùm, inquam, & ma-
terni ſanguinis, & ſeminis itidem materni effectiva
vis facile vim ſeminis paterni adæquare, ac etiam
exuperare ſimul juncta valeat, & alia ex parte mul-
tò copioſior, ac penè tota generationis exteriorum
præcipuè membrorum materia à matre proficiſca-
tur, Fernel. *Phyſiol lib.* 7. *cap.* 12.

Vel ſaltem ſi pares vires ſortiri velis vim effecti- 18
vam virilis ſeminis, cum effectiva vi tam ſeminis,
quam ſanguinis muliebris, fœtus ſolummodo patri,
aut matris ſimilis ſemper evadet, nunquam autem
vel fratri, vel avo, vel aviæ, aut hujuſmodi alicui
perſonæ ſibi ſanguine junctæ, aut etiam ignotæ: nam
& experientiâ conſtat, ut ex hiſtoriis quamplurimis 19
relatis, & in unum recollectis per Gratian. *Diſcept.
For. c.* 567. *à n.* 41. *ad* 61. *Tom.* 3. & ex Medicis per
Nancel. *loco aliàs cit. lib.* 10. *probl.* 5. & ex Plinio ha-
bemus, multas extraneas perſonas inter ſe ſimillimas
extitiſſe: quod quâ ratione contingere potuerit, in
hac ſententia explicari non poteſt.

Præterea cùm ſimilitudo non ſolùm conſidere- 20
tur reſpectu externæ effigiei, ſed etiam reſpectu ani-
mi, & motum, ut latiùs, Deo favente, infra demon-
ſtrabimus, etiamſi concedamus, vim effectivam poſ-
ſe aſſimilare fœtum in externa effigie, tamen in hac
ſententia nunquam demonſtrari poterit, quomodo
filius ex ea vi effectiva ſeminis, patri, aut matri, aut
cuilibet alteri ſimilis quoad mores generatus ſit; ne-
que enim dici poteſt, vim illam effectivam animum 21
effingere ac efformare, ſiquidem illa in materia fun-
datur, animus autem immaterialis eſt; non eſt ergo, 22
neque eſſe poteſt vis effectiva adæquata, ac prima
ſimilitudinis cauſa.

Poſterior denique opinio, quæ & magnorum vi-
rorum eſt, & omnium communiſſima, multò etiam
majores, quam cæteræ omnes, patitur difficultates:
nam ſi virtus hæc aſſimilandi eſſet propria *ipſius
imaginationis, jam & virtus formatrix* eſſet etiam

23 ipſius imaginationis propria; ejuſdem enim virtutis
24 eſt formare, cujus eſt ſub hac, aut illa conditione
formare. Exempli gratia, ejuſdem virtutis eſt for-
mare naſum, aut oculum, cujus eſt formare naſum
grandem, aut oculum parvum: neque enim dici
poteſt, unius virtutis eſſe formare naſum, & alte-
25 rius eſſe formare magnitudinem naſi; neceſſariò
enim virtus efformans ſub aliqua conditione effor-
26 mat. Itaque tam virtus formandi, quam aſſimilandi
erit propria ipſius imaginationis, quod an eſſe poſ-
ſit, & an abſurditatem aliquam contineat, videant
27 qui hanc ſententiam tuentur. Ex hoc enim cōcedere
coguntur, quòd & ab imaginatione ipſa dependeat,
ut fœtus ſit mas, aut fœmina, quin etiam & ut homo
ſit quoad figuram, aut equus, non autem camelus, aut
aſinus, quippe cùm hæc omnia à ſola formatrice
virtute dependere videatur, quam illi imaginationis
eſſe propriam, omninò ex ſuperioribus concedere
debent.
28 Hinc etiam & illud ſequi neceſſe eſt, quòd ani-
mal, quicquid volet gignere, poterit, non quod Na-
29 tura intendit: nam cùm Imaginatio libera quædam
facultas ſit, & poſſit pro arbitrio varias rerum ſpe-
cies, ac ideas ſibi effingere, jam ſi vim illam effecti-
vam aſſimilandi, ac formandi eſſe velis penes ipſam,
fœtum aſſimilabit cuicunque ſpeciei libebit; & ſi
natura intendet, exempli gratia, generare matrem,
quia principia generativa calidiora, & fortiora ſunt,
imaginatio ea idea fœminæ ſibi præſentata fœtum
fœmineum procreabit; & ſi Natura intendit aſſimi-
lare fœtum patri, imaginatio intendens generare
fœtum cuidam picturæ ſimilem, opus naturæ impe-
diet, & generabit picturæ ſimilem, & ſic imaginatio
erit ipſa Natura potentior.
30 Ruet prætereа Axioma illud omni veritate ve-
31 rius, quòd omne generans generet ſibi ſimile: nam
32 imaginatio mille phantaſmatis de momento ad mo-
mentum occupatur, nec generantis imago præ aliis
ſibi obſervatur, & quanam obſecro ratione axioma
hoc verificatur, ſi mulier ea imaginatione, ut volunt,
plurimùm non ſibi ſimilem, ſed alteri generat? Imò
mas ipſe quomodo ſimile ſibi generare poterit, ſi
aſſimilandi victus ab imaginatione dependet, &
nullam ejus imaginatio in aſſimilatione aut gene-
33 ratione partem habere poteſt. Sed cùm, ut dixi, ima-
ginatio vaga ſemper ſit, & de momento ad momen-
tum in diverſa rapiatur, nec ſemper circa unam ean-
demque ideam verſatur, nam ab externis ſenſibus, &
à viſu præſertim plurimùm diſtrahitur, oporteret, ſi
ſimilitudo ejus effectus eſt, ut alterum ex his verita-
tem habere diceretur, vel illam momento fœtu aſſi-
milare, vel toto geſtationis tempore in illum agere;
neutrum autem dici poſſe notius eſt, quàm ut pluri-
bus à me demonſtrari poſſit.
34 Patitur etiam & hæc ſententia, præter commé-
moratas difficultates, & alias, de quibus infrà, etiam
35 eas, quas pati diximus priores duas opiniones: nam
cùm nihil offeratur imaginationi, quod ab externo
ſenſu non habeat, fœtus non poterit generari ſimi-
lis, niſi ſpeciebus ipſi imaginationi oblatis; at vide-
mus natum aliquando avo, aut proavo ſimilem, cu-
jus effigies mulieri poteſt aliquando non fuiſſe nota;
ſed videmus etiam fœtus, ut dixi, naſci ſimiles ex-
traneæ cuidam perſonæ, quæ neque de viſu, neque
de nomine cuilibet ex parentibus nota fuit, & cujus
ſpecies non potuit alterutrius imaginationi offerri.
Præterea quanam ratione poſſit imaginatio ha-
bere locum in ſimilitudine, quæ pene plura indivi-
dua pluribus comparata reſidet, ut gentis ad gen-
tem, aut ſpeciei ad ſpeciem, ego profectò non video:
unde Viar. *lib. 2. de Faſc. c. 7.* latè probat, imaginatio-
nem nihil quicquam ad ſimilitudinem conferre.
Quin etiam & id, quod diximus contra *Galeni* 36
ſententiam, multò magis locum habet in hac opi-
nione, quoad mores, & animi ſimilitudinem, quia 37
imaginationi ſolùm eæ rerum ſpecies offeruntur,
quæ ab externis ſenſibus ſibi præſentantur; non po-
teſt ergo agere in ea, quæ ſolo modo non cognoſcit:
at imaginatio mores, & animum non cognoſcit, 38
neque illi ſpecies aut imago aliqua tale quid repræ-
ſentans offerri poteſt.
Denique cùm ſimilitudo natorum non ſolùm re-
periatur in perfectis animalibus, ſed multò eviden- 39
tior appareat in imperfectis, imò etiam & in ipſis 40
vegetabilibus mutis, debet in omnibus una eadem-
que cauſa aſſignari, quæ tamen imaginatio eſſe non
poteſt. Alia ergo magis propria, & adæquata, omni-
busque rebus communis, invenienda ſimilitudinis
cauſa eſt; nam præter ea, quæ contra prædictas ſen-
tentias ſuprà adducta ſunt, multa eſſent, quæ inſuper
adduci poſſent, quæ tamen brevitatis cauſa omittun-
tur. Multa tamen videri poſſunt contra hanc poſte-
riorem opinionem apud Vair. *lib. 2. de Faſcino, cap. 7.*
Erat prætereа adducenda, ac examinanda Ariſt. opi-
nio, quam ille longioribus recitat, *4. de gener. Anim.*
c. 3. Sed quia fortaſſe eum eâ una eademque eſt, quæ
ponit, ſimilitudinis cauſam eſſe *formatricem faculta-*
tem (licet motus quoſdam in ſemine poſuerit,
ex quorum varietate, ſimilitudinum etiam varietaté
oriri voluit) de ea nunc pluribus agere non libet;
aliàs autem de hac materia peculiariùs agere, ſi Su-
peri annuant, in animo fixi meo, ac tunc quidem ex
profeſſo Ariſtotelis opinioné examinare, ac diſcutere
conabor; interim ne Legumperitis longâ rerum ſpe-
culatione nauſeam pariam, paucis his illam tetigiſſe
ſatis eſto. Hoc tantùm addo, eam facillimè confutari
poſſe, quia ponit, ſimilitudinem eſſe quid per acci-
dens, cùm tamen ea natura intrinſeca agentis pro-
veniat, nam ponens, quòd ſemper patris ſemen ex
ſua natura debeat ſibi aſſimilare natum quandocun-
que ab hoc motu deficit, & reaſſimilat matri, avoque,
per accidens fit. Licet autem ita ſe res habeat, tamé
Bald. *in lib. Hippocr. de Aq. Aer. & Loc.* hanc *Ariſto-*
telis ſententiam aptare ſtudet ipſius *Hippocratis* opi-
nioni, ex eo, quòd quemadmodú Hippocrates vo-
luit ſimilitudines inter homines aliquarum regionú
inter ſe variari ob multa ipſi ſemini advenientia ab
extra, nempe aere; ſic & Ariſtoteles in ſeminibus
conſideravit varios hujuſmodi motus, ex quibus va-
riari ſimilitudines voluit. Sed in tantùm differt Ari-
ſtotelis ſententia ab Hippocratica, in quantum Hip-
pocrates externa, qui ſeminibus accidunt, conſidera-
vit ut cauſas diſſimilitudinis hominum inter ſe; Ari-
ſtotelea verò motus, quos in ſeminibus finxit, voluit
eſſe cauſas ſimilitudinis nati ad avos, & proavos, vel
transverſales, non ſe poſitivè concurrere ad hanc ſi-
militudinem contendit, negativè verò ad diſſimili-
tudinem parentum. Sed vide quæ contra hanc Ari-
ſtotelia ſententiam affert Pariſan. *Nobil. exercitat. de*
ſubtilitat. lib. 3. exercitat. 4. cap. 2.

SUMMARIUM.

1 *Similitudo triplex.*
2 *Similitudo ſpeciei quæ.*
3 *Similitudo ſexus quæ.*
4 *Similitudo effigiei quæ.*
5 *Similitudo effigiei duplex. num. 8.*
6 *Similitudo accidentalis quæ.*
7 *Similitudo individualis duplex.*
9 *Similitudo interna quæ.*

10 *Si*

10 *Similitudo interna duplex.*
11 *Similitudo conſideratur reſpectu multarum rerū.*
12 *Naturaliter filij naſcuntur ſimiles parentibus.*
13 *Similitudo reſpectu morū & animi conſideranda.*
14 *Similitudo reſpectu ſanitatis & morbi conſideranda.*
15 *Similitudo eſt quid relativum.*
16 *Ab accidente eſſe non poteſt, quod ut plurimum eadem ratione fit.*
17 *In ſimilitudine aliqui gradus conſiderandi.*

De differentiis ſimilitudinum, earumque cauſis.

QUÆSTIO II.

1 TRiplex conſiderata eſt ſimilitudo à Gal. *loco jam ſæpius citato de ſem. lib. 2.* à Fernel. *Phyſiol. lib. 7. c. 12.* ab Andr. Laur. *Anatom. lib. 8. q. 20.* & ab aliis.
2 Priorem dixerunt eſſe *ſimilitudinem ſpeciei*, quâ animal naſcitur ſimile parentibus in ſpecie, & ob quam,
3 homo generat hominem & equus equum. Secundā poſuerunt eſſe ſimilitudinem *ſexus*, quâ animal præter id, quòd ſimile naſcitur parentibus in ſpecie, ſi-
4 mile etiam naſcitur in ſexu. & eâ ſimilitudine habet, ut mas, aut fœmina naſcatur. Tertiam ſimilitudinem denique eam eſſe firmarunt, quâ non ſolùm in ſpecie, & ſexu, propriis parentibus ſimile oritur, ſed etiam in *externis delineationibus*, & faciei præcipuè effigie, ut ſi ex patre ſtaturâ procerâ, capite magno, capillitio rufo, oculis prominentibus, naſo adunco, pectore amplo, & hujuſmodi, filius naſcatur quam proximè ad hunc habitum, & effigiem accedens, & eodem modo ex matre puſilla, capite parvo, capillitio nigro, oculis remiſſis, facie, & pectore anguſtis, & hujuſmodi, filia naſcatur ſimili dotata effigie.

5 Sed *Andr. Laur.* accuratius ea, quæ ab aliis conſcripta erant, conſiderans, ultimam ſimilitudinis ſpeciem ſubdiviſit in *naturalem*, *accidentalem*, & *cauſam naturalis voluit eſſe formatricem facultatem*, quæ niſi impediatur, ſemper fœtus formabit paren-
6 tibus ſimiles, ob vim ipſis ſeminibus inſitam, & pro alterius ſeminis virtutis exuperātiâ alteri ex parentibus magis aſſimilabit. Sed *accidentalem ſimilitudinē* ab imaginatione omnem habere voluit cauſam, quæ vim formatricem ſeminum, quæ naturalis cauſa eſt ex ipſius ſententia, ut dixi, ab opere deviat, ac imagini ſibi præſentatæ ſimilem formare fœtum illam cogit.

7 Ego individualem hanc, & poſteriorem ſimilitudinis ſpeciem duplicem conſidero, *externam & in-*
8 *ternam:* externa per ſeipſa nota eſt, & notior quoque
9 ex ſequentibus fiet, & hanc ipſam cum *Laurentio* in naturalem, & accidentalē ſubdivido, de quibus proximè diximus. Internam verò ſimilitudinē eam eſſe dico, quâ animal ſimile naſcitur, aut progenitoribus, aut cuicunque alteri perſonæ in interno temperamento, aut totius, aut partis: ut ſi ex patre temperaturâ calidiori filius etiam calidiori temperaturâ prædictus naſcatur & ex matre frigidiori filia temperaturâ frigidiori edatur.

10 Et hæc quidem ſimilitudo dupliciter, ut annuebam, conſiderari debet: nam aliam dico eam eſſe, quæ ex temperamento totius provenit, aliam eam, quæ ad temperamentum peculiare partium conſequitur, ad priorem, ſimilitudinem externam totius, ad poſteriorem, partium ſimilitudinem conſequi exiſtimo, ut in ſequentibus patefaciam.

11 Præter hæc autem ſimilitudinem conſiderandam cenſeo reſpectu multarum rerum, & inter multas res, ac plura individua, non autem ſolùm inter parentes, & liberos, ut jam ſuprà annuimus: nam conſideratur primò ſimilitudo reſpectu effigiei ut patre exiſtente facie amplâ, colore rubicundo, ſtaturâ procera, & filio naſcente facie item ampla, colore rubicūdo, & ſtatura procera: hæc ſimilitudo erit effigiei, ad quam ſolummodò reſpiciens Heſiod. *lib. 1. oper. & dier.* dicebat.

Non enim ſimiles promittunt filios adulterini lecti. 12

Naturaliter enim filij naſci debent ſimiles parentibus, etiam in effigie externa, ob rationes, de quibus infrà.

Secundò conſideranda, ut dixi, ſimilitudo reſpe- 13
ctu morum, & animi, ut ſi ex patre bono, miti, miſericordi juſto, temperato, filius naſcatur bonus, mitis, miſericors, juſtus, temperatus, & è contrà ex patre malo, impio, immiſericordi, injuſto, intemperato, filius naſcatur malus, impius, immiſericors, injuſtus, intemperatus. Iuven. *Sat. 14.*

Quandoquidem ſimilem tibi ſe non corpore tantum,
Nec vultu dederis, morum quoque filius.

Lucr. *lib. 3.*

Denique cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur: dolus vulpibus & fuga cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?

ad quam animi ſimilitudinem reſpiciens Horat. *lib. 4. Carm. od. 4.* eam protulit ſententiam.

Fortes creantur fortibus, & bonis:
Eſt in juvencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Facit pro Iuriſconſultis *l. Quod ſi nolit, §. qui mancipia ff de Æd. Gloſ. in v. infamata.* Contrariam tamen huic ſententiam, ad hanc ipſam animi morumque ſimilitudinem reſpiciens protulit Homer. *Odyſſ. libro 2.* dicens. 14

Pauci enim filij aſſimilantur patri,
Plures peiores, pauci autem patri meliores.

ex bonis tamen bonos naſci, docet Ariſt. *Magn. Moral. lib. 3.*

Tertiò denique conſiderari poteſt ſimilitudo, & convenientia unius cum altero reſpectu ſanitatis, & morbi: nam conſtat experientiâ, & teſtatur etiam
Hip. *in lib. de morb. ſacr. poſt princ.* ex parentib. mor- 15
boſis filios progigni morboſos, ex ſanis ſanos: ſi enim, inquit ipſe, ex pituitoſo pituitoſus, ex bilioſo bilioſus oritur, ex tabido tabidus ex lienoſo lienoſus, quid vetat, ut cujus parentes hoc (ſacro) morbo detineantur, eo quoq; & poſteriorum aliqui capiantur?

Addendum his, quòd ſimilitudo, cùm ſit quid relativum, Plat. *in Parmenid.* non magis dicit relationem filij ad patrem, aut e converſo, quàm fratris ad fratrem, conſanguinei ad conſanguineum, extraneæ perſonæ ad perſonam quoq; extraneam, ſpeciei ad ſpeciem, uniuſq; cuiuslibet rei ad aliam; ac de omnib. hiſce naturalis, & adæquata cauſa venit inveſtiganda: neq; etiam fieri poteſt, quòd ſi à Natura eſſe dicimus, filium naſci ſimilem parentib. quia ut plurimùm eo modo ſe res habet, negemus, à Natura eſſe, fratrem fratri, conſanguineum conſanguineo, perſonam perſonæ, ſpeciem ſpeciei, eſſe ſimilem, cùm & id ipſum ſemper una eademq; ratione fieri
videamus, neque enim eſſe ab accidenti poteſt quod 16
ut plurimum eodem modo fit, & non aliter, ut quòd homines unius regionis ſint magis inter ſe ſimiles quàm cum aliis comparati, quòd una ſpecies alteri magis conveniat, & ſic de ſingulis.

Tandem conſiderandi ſunt (hoc enim ipſa rei na- 17
tura dictat) ſimilitudinis majoris, & minoris gradus aliqui; nam ſpeciei ſimilitudo ad ſpeciem minor eſt, quam individui ejuſdem ſpeciei ad illud indivi-

durm diverſæ, quàm individui ad individuũ ejusdem
regionis; major individuotum quæ inter ſe cognati
ſunt, quàm quæ non ſunt cognata; omnium maxi-
ma parentum cum filiis, frattum cum fratribus, &
hujusmodi. Diſtantia ergo, & convenientia ſimilitu-
dinis etiam conſideranda, nam & in cauſæ ejus ſi-
militudinis inveſtigatione non minimum operabi-
tur, de qua jam, annuente Deo, dicere paramus.

SVMMARIVM.

1 *Similitudo ex Platone quid.*
2 *Simile tunc aliquid fit cum idem fit.*
3 *Simile non eſt idem.*
4 *Similia ſunt idem in qualitate.*
5 *Simile propriè quid dicatur.*
6 *Similitudo & diſſimilitudo poſſunt inter quamcunque rem conſiderari.*
7 *Similitudo externa quid.*
8 *Diſſimilitudo quid.*
9 *Similitudo interna quid.*
10 *Similitudo ſpeciei unde.*
11 *Temperamentum idem eſt, ac Natura, & n.13.*
12 *Non omnia ex omnibus fieri poſſunt.*
14 *Similitudo ſexus unde.*
15 *Senes & pueri fœmellas generant, & cur.*
16 *Similitudinis externæ cauſa.*
17 *Temperamenta quomodo cauſent ſimilitudinem.*
18 *Filij parentibus cur facillimè naſcantur ſimiles.*
19 *Fratres inter ſe multò magis ſimiles, & cur.*
20 *Cauſæ quo magis inter ſe ſimiles, eo magis inter ſe ſimiles effectus producere poſſunt.*
21 *Similitudinis gemellorum cauſa quæ.*
22 *Nati cur aliquando avos, aut majores referant.*
23 *Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe.*
24 *Homines unius regionis magis inter ſe ſimiles, & n.26.*
25 *Seminis forma non poteſt in alia re cum regione convenire, quàm cum temperie.*
27 *ſimilitudo animi & morum in filiis.*
28 *Mores animi à corporis temperatura.*
29 *Vbi ſimiles mores conſpiciuntur, ſimilis temperatura corporis argui poteſt.*
30 *Quomodo filii parentibus ſimiles ſint in moribus & in morbis, tamen diſſimiles ſint in temperamento.*
31 *Temperamentum reſpectu totius & partium conſiderandum.*
32 *Accidentalis ſimilitudo unde.*
33 *Imaginatio per accidens interdum cauſat ſimilitudinem.*
34 *Natura cum pictore comparatio.*
35 *Plato jubet, quòd filiis operam dantes imaginatione etiam ad opus concurrant.*
36 *Platonis cum ſe ipſo contradictio.*
37 *Plurimùm parentes optimi & ſapientes, cur malos & inſipientes generent.*
38 *Omnis actio ſpiritibus agit.*

Quid ſit ſimile, quid diſſimile, ac de vera & adæquata ſimilitudinis cauſa.

QUÆSTIO III.

PLato *in convi. orat. 2.* definiens ſimilitudinem, di-
1 cebar, eam nihil aliud eſſe, niſi *Naturam quandam*
eandem in pluribus: unde *in dialogo, qui Theætetus,*
2 *vel de Scientia* inſcribitur, ſimile tunc aliquid fie-
ri dicebat, cùm idem fit, in his verbis: *Si quid ergo ſi-*
mile alicui fieri contingit aut diſſimile, ſive ſibi ipſi, ſi-
ve alii, dum quidem ſimile fit, idem fieri dicimus, dum
verò diſſimile aliud. Idemq; Plato *in Parmen. v. med.*
Simile dicebat, eſt, cui idem quiddam accidit, & illud
3 etiam, quod idem eſſe recipit, ſimile fit. Sed tamen
tritum eſt apud quoscunque, ſimile non eſſe idem
tradunt ipſi DD. Gloſ. *in l. in duob. §. Vbi duo, ff. de*
duob. reis. Bart. *in l. Quod Nerva. ff. de depoſit. n. 2.* &
ex noſtris Gal. 3. *de ſimpl. Med. fac. c. 25. cl. 5.*

Ariſtot. ergo 5. *Metaph. c. 9.* declaravit, quanam ra-
4 tione ſimile idem ſit, dicens, ſimilia idem eſſe in qua-
litate; ex quo acceperunt etiam Juriſperiti, Albet. *in*
dict. in verb. ſimilia. Si ergo ad qualitatẽ reſpiciamus,
in qua ſimilia conveniunt, ſunt profectò idem: ſin au-
tem ad ſubſtantialem identitatem, nequaquam ſunt
idem, ut exempli gratiâ: Petrus eſt idem cum Paulo
in hoc, quòd utriq; in proportione membrorũ, ſtatu-
ra, & habitu corporis, in colore, in effigie conveniũt:
non ſunt autem idem, quia Petrus & Paulus duo in-
dividua ſunt, & unumquodq; per propriam, ac ſub-
ſtantialem formam ita conſtituitur in eſſe, ut interſe
omnino differant, neq; unum ſint. Quicquid ergo, ex 5
Ariſt. ſentent. cum aliqua alia re in qualitate conve-
nit, ſimile illi rei dici poteſt. Homo eſt ſimilis cuili-
bet alii homini ſecundùm effigiei qualitatem, & ſe-
cundùm eandem eſt etiam ſimilis ſimiæ, vel ſimia eſt
ſimilis illi, ſecundúmque alias corporis delineatio-
nes, & qualitates. etiam cum brutis aliquo modo
convenit, imò etiam & cum ipſis plantis, & cum qua-
cunque tamen inter quamcunque rem poteſt & ſi-
militudo, & diſſimilitudo conſiderari, ut firmat Plat. 6
in Parmen. ſimilitudo penes ea, in quibus una cum
altera convenit, diſſimilitudo penes ea, in quibus
diſconvenit.

Similitudo ergo *externa*, de qua præ cæteris hîc 7
agimus, eſt convenientia quædam inter duos aut
plures homines, aut inter hominem & brutum, aut 8
inter animal & animal, aut inter rem & rem, quoad
externas delineationes, & corporum diſpoſitio-
nem; diſſimilitudo verò diſconvenientia ejusdem
rei eſt inter eadem. Hujus ſimilitudinis cauſam in-
veſtigaturus, ante de cauſis cæterarum ſimilitudi-
num, de quibus ſuprà egi, perquirere, ac determi-
nate ex propria ſententia neceſſe eſt. Priorem ergo 9
ſimilitudinis ſpeciem, quam internam eſſe dixi, po-
ſuiq; eſſe convenientiam temperamentorum, ſubſe-
quentem habere cauſam puto: Similitudo eſt quæ-
dam qualitas relativa, conſequens ad ipſam rerum
eſſentiam: poſitis enim duobus mixtis, quæ in ca-
lore conveniant, hæc erunt quidem ſimilia inter ſe
quoad hoc, quòd ambo calida ſunt. Hæc igitur con-
venientia poteſt vel ex accidenti eſſe inter duo cor-
pora, vel ex ſua natura; per accidens eſt, quòd ex-
tranea quædam perſona ſimilis alteri ſit: ex natura
eſt, quòd homines unius regionis inter ſe ſimiles,
quòd filij parentibus, quòd fratres fratribus ſimiles
naſcantur.

Similitudo ergo *interna* non niſi à convenientia
nativi caloris in prima ſeminum materia ſubjectam
originem habet, quippè cùm ob eam convenientiam
& non ob aliud, ſimilia dici poſſint duo individua,
quæ in quodam caloris, aut frigoris, aut humidita-
tis, aut ſiccitatis gradu in eorum temperatura con-
veniunt, Nativus ergo calor, qui dat huic individuo,
ut calido, aut frigido ſit temperamento, pro ejus in-
nata temperie, dat etiam quatenus magis in gradu
caloris accedit ad gradum caloris alterius individui,
ut magis huic individuo ſimile ſortiatur tempera-
mentum, quàm cuivis alteri.

Speciei porrò ſimilitudo non aliunde eſſe poteſt, 10
quàm à temperamenti primæ materiæ, ex qua ani-
malia generantur, ſimilitudine: neque enim dubitari
poteſt, quin ſubſtantia illa prima, ex qua animal ori-
tur, à ſuo temperamento, quod idem eſt ac Natura 11
ipſius rei, ad ſuſcipiendam magis hanc, quàm illam
formam determinetur: ex eo enim, & ob illud ipſum
temperamentum introducuntur proximæ diſpoſi-
tiones in tali ſubſtantia ad ſuſcipiendã magis hanc, 12
quàm illam formam: nam non ex omnibus omnia
fieri poſſint, ſed ad id, quod ſuæ naturæ magis vi-
cinum eſt, facior eſt rebus naturalibus tranſmutatio,
Gal. 1. *de ſem. capite* 11. Naturæ autem vicem 13
gerere, imò eſſe ipſam Naturam ſubſtantiæ tem-
periem jam diximus, & teſtatur Gal. 3. *de Temper. c. 4.*
claſſ. 1. alibi ſæpè. Simili ergo exiſtente Naturâ, hoc
eſt, temperamento ſeminum, ex quibus conſtant, ſi-
milia ex neceſſitate naſcuntur individua in ſpecie
ipſis progenitoribus, qui ex eadem materia quoque
conſtant,

conſtant. Quatenus igitur ea Natura, ac temperamentum in individuis conſideratum, convenit cuidam Naturæ, ac temperamento in univerſali conſiderato, prout toti ſpeciei convenit, efficit individua ſimilia inter ſe in ſpecie. Vt exempli gr. Natura, ſeu temperies hominis eſt contemperatio calidi & humidi, frigidi, & ſicci, ita ut vix unũ ab alio ſeparetur: Natura verò equi eſt temperatio calidi in tribus gradibus, humidi, & frigidi in uno, ſicci in duobus: tunc ergo naſcitur homo ſimilis homini, & equus equo in ſua ſpecie, quia ſeminum, ex quibus conſtant; Natura talis eſt, ut cum hac univerſali Natura convenientiam habeat, & ei ſimilis exiſtat; quæ tamen natura, quia univerſalis eſt, & pluribus individuis communicabilis: ita illis communicatur, ut ob ejus latitudinem una in univerſali conſiderata exiſtens multiplex efficiatur in particularibus ſubjectata.

14 Non diſpar ratio, ſed eadem prorſus eſt ſimilitudinis ſexus: nam univerſalis illa Natura cui omnia individua conveniunt, bifariam conſiderata, prout mari, aut fœminæ in univerſali ſumptis communicari poteſt, & in calore, aut humiditate excedere, vel deficere. in cauſa eſt quòd ſi in calore deficiat, excedat in humiditate, fœmina, ſi contra excedat in calore, deficiat in humiditate mas naſcatur: ita ut ſimilitudo temperamenti ipſorum ſeminum, & non aliud ſimili-
15 tudinem ſexus cauſare poſſit. Elicitur ejus rei veritas ex Hipp *in lib. 1. de Diæt.* ubi voluit quòd excedente maſculeo ſemine, aut fœmineo, mas, vel fœmina procreetur: pro maſculeo enim ſemine calidius & ſiccius pro fœmineo frigidius & humidius intelligi voluit, ut ipſe ſe ipſum declarat *in lib. de Genit.* & docet Avic. 21. 2. *tract.* 1. c. 2 qui etiam hoc ipſum evidentius probat experientia *libro* 18. *de Anima*, exemplo puerorum, & ſenum, qui cùm ſemen frigidius & humidius habeant, fœmellas ut plurimum generant, contra eveniente de cæteris ætatibus, (quantum ex parte ætatis eſt) in quibus ſemen calidius dimittitur. Quemadmodum igitur tam ſimilitudo ſpeciei, quàm ſimilitudo ſexus ab uno eodemque opifice emanat, ita etiam & externam ſimilitu-
16 dinem non alium habere auctorem cenſeo: nam ſicuti ſimilia evadunt individua inter ſe in ſpecie, prout conveniunt univerſali temperiei, ex qua ſpecies conſtat, & dehinc ſimilia evadunt in ſexu, prout eidem Naturæ in exceſſu, aut defectu caloris & humiditatis conveniunt; ſic & non aliter ſimilia inter ſe individua evadunt, prout una temperies alteri magis convenit, & ex hoc individua ſimilia inter ſe evadunt ſimilitudine interna; externa verò ſimilitudine conveniunt, ſi etiam partium hujus, & illius temperies inter ſe conveniat, ut jamjam demonſtrabimus.

Etenim cuinam dubium eſt, quòd ex qualitates corporis omnes, ex quibus ſimilitudo reſultat, à temperamento non ſint? Membrorum magnitudo & parvitas, bona aut mala eorum conformatio, craſſities, tenuitas, rectitudo, tortuoſitas, aſprities, lenitas, depreſſio, elevatio, color cutis, capillitium, & cætera omnia, non niſi à temperamento primarum qualitatum ſunt, quin & hæc ipſa in temperamenti interni cognitionem nos deducere, omnes Medici fate-
17 mur. Calidum ergo, exempli gratia temperamentum tam in hoc, quàm in illo individuo, caput efficiet magnum, oculos prominentes, faciem rubicundam, naſum aduncum, capillos ruffos, & quo magis in gradu caloris temperamentum utriuſque capitis convenit, eò magis ſimilia inter ſe capita effinget; quin etiam & utrumque individuum efficiet loquela promptum, in actionibus præpes, iracundum, audax, & hujuſmodi; contra vero dominante frigido, (quia materiam hoc conſtringit, ſicuti calidum dilatat) caput efficiet parvum, oculos remiſſos, faciem anguſtam, naſum ſimum, capillos promiſſos ac nigros, hominem loquela tardum, in actionibus ſegnem, non facilè iraſcibilem, timidum, & hujuſmodi, quod tam in hoc, quàm in illo individuo efficiet, quo magis unius temperamentum in gradu caloris aut frigiditatis cum altero conveniet: & cùm hoc temperamentum & in toto, & in parte, ut diximus, conſideretur, quodcunque alteri aſſimilabitur aut totum, aut partem ſimilem efficiet.

Facillimè ergò *filij ſimiles naſcuntur parentibus*, 18
quia cùm ex eorum ſemine conſtent, ſimiles ipſos ſortiri temperaturas neceſſe eſt, quin fratres multò frequentiùs ac magis inter ſe ſimiles, quam parentibus eſſe ſolent, quia cum alterutro ex parentib. non adeò in temperamento conveniunt, ut conveniunt inter ſe, quippè cùm ex utriuſque parentis ſemine tertia quædam natura, ac temperies exurgat, cum qua ipſi parentes interdum parum aut nihil conveniunt, multùm tamen fratres inter ſe quod quidem, tunc 19
evenit, cùm pariter calidum unius patitur, & agit in alterum, & ita miſcentur, ut unum aliud contemperans, tertiam ut dixi, naturam quandam efficiant, & tunc filii diſſimiles poſſunt eſſe utrique parenti: quod tamen rarò accidit, & idcircò raro in totum diſſimiles à parentibus filii naſcuntur. Imò Ariſt. 4. *de Gen. Anim. c.* 3. eum qui ſuis parentibus ſimilis non eſt, monſtrum quodammodo eſſe dixit. Quo
magis enim cauſæ rerum opifices inter ſe ſimiles ex- 20
iſtunt, eo magis inter ſe ſimiles effectus producere poterunt: at filius cum patre convenit quidem ex una tantùm parte, cum fratre autem ex pluribus, quia fratres ex iiſdem prorſus ſeminibus orti, ex eodem ſanguine nutriti, iiſdem locis concepti, ac foti ſunt, quod non ita evenit de parentibus, & filiis inter ſe: quod quidem maximè conſpicuum fit ex gemellorũ ſimilitudine cæteris multò admirabiliori, quàm aliquando etiam proprios decipere parentes compertum eſt, ut apud Plaut. *in Menechmis in prologo*:

Ei ſunt nati filij duo gemini.
Ita ſimili forma pueri, ut mater ſua
Non internoſſe poſſet, quæ mammam dabat, &c.

Et apud Virgilium *Æneid. lib.* 10.

Vos etiam gemini Rutulis cecidiſtis in arvis,
Daucia Laride, Thymberque ſimillima proles;
Indiſcreta ſuis, gratuſque parentibus error.

Et apud Torquatum Taſſum *Cant.* 9. *ſt.* 34.

Rimanean vivi ancor Pico, è Laurente,
Onde arricchì un ſol parto il genitore:
Simillißima coppia, e che ſovente.
Eſſer ſolea cagion di dolce errore.

Etenim non aliam tam peculiaris ſimilitudinis
cauſam in gemellis aſſignat ipſe Hipp. quàm nos aſ- 21
ſignaverimus, *lib. 1. de Diæt.* inquiens, illud ex eo evenire, quòd ex eodem ſemine concepti, eodem ſanguine nutriti, ac iiſdem locis foti idem omninò, hoc eſt, ſimillimum nacti fuerint temperamentum.

Neque aliam ob cauſam fit, quàm ob temperamentorum convenientiam, ac ſimilitudinem, ut fœminæ matribus, mares ut plurimum patribus ſimiles naſcantur, ut tradit Ariſt. 7 *de hiſt. Animal. c.* 5. & 4. *de Gen. Anim. c.* 3. & ex Juriſperit. Gratian. *Diſcept. Irreg. c* 567. *n.* 56. *c.* 3.

His ergo ſic ſe habentib. mirum non eſt natos ali- 22
quando avos, ac majores ſuos referre. quippè cùm mirum non ſit, eos tantiſper recedere à genitoris temperamento, & magis accedere, ac convenire ad temperamentum avi, aut proavi; cum quo etiam

patris

patris temperamentum convenientiam aliquam ha-
bebat;cùm enim parer,& eum filio,& cum avo con-
venientiam habeat,mirum non eſt,filium etiam eum
avo convenire;nam quæ ſunt eadem vni tertio,ſunt
23 eadem inter ſe, ut commune eſt axioma in Philo-
ſophia.

Poſſunt inſuper hæc ipſa aliis argumentis robo-
rari, nam homines vnius regionis inter ſe ſimilitu-
dine conveniunt,licet alii aliis magis inter ſe ſimiles,
24 ut de Ægyptiis, & Scythis teſtatur Hipp. *in lib. de
Aer. Aq.& loc.*& de Thracibus,Græcis,Macedonib.
& aliis populis Ptolom.*lib 2. de Iud. nat.c.2.* at hu-
jus ſimilitudinis cauſa non alia aſſignatur ab ipſo
Hipp. quàm quia nulla corruptio in prima ſeminis
conformatione accidit, quæ naturalem temperiem
devaſtet, contra verò evenite de Europæis dicebat;
qui maxime inter ſe diſſimiles naſcuntur ob id,quòd
ex temporum inconſtantia plures corruptiones cir-
ca ſeminum ſobſtantiam contingunt,quæ naturalem
ipſorum temperiem labefactant; vbi verò temperies
illa ſimilis vniverſali temperiei conſervatur, ſimiles
inter ſe naſcuntur homines: contra vero, vbi talis
conſervari non poteſt.

Præterea idem Hipp.*in fine ejusdem libri* ſeminum
formas magnâ ex parte regionum naturam imitari
aſſirmabat: at in nulla alia re poteſt ſeminis forma
25 cum regione convenire,niſi in temperie, & idcireò
ita ipſe ſequitur, *ubi terra pinguis eſt, & mollis, &
aquoſa.aqua verò valdè ſublimes,ita ut æſtate ſint ca-
lidæ,hyeme frigidæ;quæq; ad anni tempora probè ha-
bet,ibi homines carnoſi ſunt,articulis non diſcreti,hu-
midi,labores non ferentes,& ut plurimũ pravi animi:
quin etiam ſegenes ſunt, & ſomnolenti, & ad artes
craſſi,neq; ſubtiles,neq; acuti. Aſt ubi regio nuda eſt,
non munita,aſpera quæq; hyeme premitur,& ſole ex-
uritur,ibi duros graciles,articulis diſcretos,carnoſos,
& hirſutos homines cernas*, & quæ ſequuntur. Vides
ergo quàm exquiſitam corporum & animorum ſi-
militudinem à Naturali temperie cauſari doceat.

Sicuti ergo homines unius regionis ex temperiei
26 Naturalis ſimilitudine magis inter ſe ſimiles exi-
ſtunt:ita etiam & filios parentibus,& fratres fratri-
bus, & cognatos cognatis ex eadem prorſus cauſa
inter ſe ſimiles aſſerendum.

Accedit præter effigiei ſimilitudinem, etiam ſi-
27 militudo animi,& morum, quinetiam corporeatum
actionum:videbis enim filios etiam in geſtibus,in lo-
quela,in voce, in intuitu referre progenitores, aut
fratrem referre fratrem:unde Neſtor apud Homer.
Ody.lib.3. Telemachum alloquens, inquit:

*— Si verò
Illius filius es:admiratio me habet intuentem.
Etenim verba ſimilia ſunt, neque diceres,
Virum juniorem adeò concinna fari.*

Et *quarto ejusdem* Menelaus Piſiſtrato,

Talis inquit,& patris es,qui & prudentia loqueris.

Non ſecus etiam Virg.*Æneid. lib.8.* Evandrum in-
troducit Æneam ita alloquentem:

*— Vt te fortiſſime Teucrûm,
Accipio,agnoſcoque libens,ut verba parentis,
Et vocem Anchiſæ magni,vultumque recordor.*

Et Torq.Taſſ.*Cant.3.ſt.61.*

*O quanto di ſembianzi à lui ſimiglia
Se ben aliquanto di ſtatura cede.
E Baldouin (riſponde) è ben ſi ſcopre
Nel volto à lui fratel, ma più ne l'opre.*

Et Ovid.*Metamorph.lib.2. de Horis:*

*— Facies non omnibus una,
Nec diverſa tamen, qualem decet eſſe ſororum.*

Conſtat autem, & probat abundè Gal. *in lib. Quòd
Anim.mor.corp.temp.ſeq. claſ.1.* mores non aliundè
hominem habere,quàm ab eadem met corporis tem-
peratura:ubi ergo ſimiles mores conſpiciuntur, ſi-
milem argui poſſe temperaturam corporum,non ne- 28
gandum: quod & in hominibus ejusdem regionis
manifeſtum fit, quoſdam enim temperamento cali-
diores,& ad aduſtionem vergentes,ut Hiſpanos, ani- 29
mo videbis elato,ſuperbo quoſdam ut Italos, cæ-
teris magis temperatos,prudentes, & ſic de reliquis.
Cùm ergò filii aſſimilentur parentibus, ut dixi,etiã
in moribus, dicendum etiam in temperatura conve-
nire,& ſimiles eſſe,& idcireò etiam in externa effi-
gie illis aſſimilari.

Denique ex ſimilitudine ſanitatis, & morbi po-
teſt etiam argui temperamenti ſimilitudo, & ab hac
ſimilitudo effigiei:nam parentes nonnullis morbis
obnoxii filios eiſdem morbis obnoxios procreant,
contra ſani ſanos generant;ideireo ut plurimùm epi-
lepticus epilepticum,melancholicus melancholicum,
lienoſus lienoſum, hepaticus hepaticum, calculoſus
calculoſum,podagricus podagricum,& robuſtus ro-
buſtum generat:quæ morborum, & ſanitatis ſimili-
tudo non aliunde provenire poteſt, ut mihi videtur,
quàm à Naturali partium temperie, aut intem-
perie.

Obycies tamen,multos iiſdem animi moribus do- 30
tari ac iiſdem morbis, quibus parentes tentaban-
tur,obnoxios eſſe, tamen faciei ſimilitudinem nul-
lam habere, & contra multos in facie alterutri ex
parentibus aſſimilari, tamen toto cœlo à tempera-
mento parentum diſtare. Reſpondeo, quòd, ſicuti 31
ſuprà etiam annuimus,temperamentum conſideran-
dum eſt reſpectu totius, & reſpectu partium, atque
hac ratione quomodo in moribus aliquando natus
ſit parentibus ſimilis, in effigie diſſimilis, in una
parte cum uno, in altera cum altero conveniat,facil-
lime reperies: ſiquidem ſi temperamentum totius
habebit ex patris ſemine, aſſimilabitur patri in mo-
ribus, & animo, in capite tamen poterit prævalere
aliud temperamentum, quod magis conveniat cum
temperamento capitis genitricis,& ſic in facie refe-
ret genitricem,& tunc filius iiſdem morbis tentabi-
tur,quibus tentabatur pater,qui à totius intemperie
oriuntur, & poterit etiam aliis tentari, qui à capite
peculiariter oriuntur, quibus mater erat obnoxia:ſic
etiam & in reliquis conſiderandum, Hepatis tempe-
ramentum ſimile temperamento Hepatis genitoris
filium efficiet iiſdem paſſionibus obnoxium,quæ ad
concupiſcibilem ſpectant, iiſdem morbis, quibus
pater ſubjiciebatur: cordis temperamentum ſimile
temperamento cordis genitricis filium efficiet iiſ-
dem morbis, ac pathematis ſubjectum, quibus
mater erat:ſic & ea quæ ad iraſcibilem pertinent,&
ad vitales facultates, ſimilia effinget in nato ſimile
temperamentum, qualia in matre conſpiciebantur.
His addo ſimilitudinem unius, ejusdemque viri ſibi
ipſi comparatam: nam palam eſt ex mutatione in-
terni temperamenti occaſione ætatis,mutationis ra-
tionis vice,cœli,aut quacunque ex cauſa mutari effi-
giem, ita ut idem homo ſibi ipſi diſſimilis exiſtat, ſi
paulò habitior,quàm antea fuerit,evaſerit, & ex te-
nui pinguis, & carnoſior evaſerit,aut contra ex car-
noſo,& bene colorato,tenuis,& malè coloratus fiat.
Hoc pacto Scythæ apud Hippocr. *de aere, aquis &
locis*; ita ex morbis, aliiſque accidentibus effigiem 32
mutant, ut ex maſculis in fœminas degenerare vi-
deantur.

Tandem quid de accidentali illa ſimilitudinis
cauſa ſentiamus,jam aperiendum. Dico ergo, quòd
naturaliter ſimilitudo à temperiei ſimilitudine fit;
contingit

contingit tamen, (ſed tarò, ita ut monſtrificum quid potiùs, quàm ſecus ſit judicandum,) ut imaginatio
3 peraccidens poſſit eſſe ſimilitudinis externæ cauſa, & tunc imaginare mihi induſtrium quendam picto-
4 rem, qui ex proprio matte figuras colorat, & depingit, interdum verò non ex proprio matte, ſed exemplari aliquo ſibi propoſito, Naturam pictori ex ſuo matte pingenti aſſimilandam puta, quæ non niſi niſi prout a temperamento manu ducitur, fœtum effingit, ac format; eandem verò, cùm fœtum, alicui phantaſmati ſibi ab imaginatione præſentaro ſimilem effotmat, pictori ſimilem puta, quia exemplati ſibi propoſito figuras delineat: non aliter enim afficitur ipſa Natura, cùm aliquod ſibi Phantaſma ab imaginatione præſentatur, quàm ſi in pictura idem conſpiceret, Ariſt. teſte, *lib. 3. de Anim. c. 3.* Quod etiam ante illum firmabat Plat. *in Phil. verſ. med.*

35 Qua de re jubet Plato 8. *de Leg. in fin.* quòd liberorum generationi operam dantes, etiam imaginatione ad opus ſe convertant, ut pulcherrimam, & optimam inde prolem reportare poſſint. Sed ſi omnes homines, ut *ibidem* ipſemet dicebat, qui communem aliquam actionem tractant, quando & ſibi ipſis, & actioni animum advertunt, omnia pulchra & bona efficiunt, ubi verò mentem non habuerint,
36 aut non adhibuerint, contrà: non video quanam ratione jubeat ille, ut imaginationem in coitu phantaſmatibus occupemus, hoc enim non eſt Venereæ actioni advertere, ex tetractione enim ſpirituum ad ſenſum communem, ut aliquid imaginemur, ſe-
37 men ſpiritibus depauperatum relinquemus, & minùs etiam energiæ actio illa habebit; unde eſt, quòd parentes optimi, & ſapientes filios pravos, & inſipientes generent, ut Alex. quærit *Probl. libro primo, probl. 28.* Quem & inter Juteconſultos citat Tiraquell. *de leg. Connub. l. 13. num. 154.* nam quia mentem diverſis occupant generationibus, & imaginatione etiam ad ea currunt, quæ aliàs illis obverſantur, ſpiritus à ſemine avertunt; neque referre puto quibusnam phantaſmatibus imaginatio ſit implicata; nam cùm actio illa venerea ad concupiſcibilem animæ partem ſpectet, imaginatio ad partem
38 principem, una ab altera impeditur, ſpiritusque ex unius celebratione ab aliis diſtrahuntur; omnis enim actio, quæcunque illa ſit, ſpiritibus eget: ſi ergo ſimilis, ac optimæ prolis deſiderio tenemur, non ſecus ac bruta, totos nos Venereæ actioni tradere, ac ipſius Veneris illecebris nos credere, ac attentos eſſe neceſſe eſt; alioquin ſive imaginationem unâ, aut aliâ te occupes, nihil intereſt, nam actionem illam concipiendi vel impedies, vel non eò, quo velles modo, propoſito fine potieris.

SUMMARIUM.

1 *Filiationis probatio eſt difficilis.*
2 *Similitudo non facit quem præſumi eſſe filium ejus cui eſt ſimilis.*
3 *Similitudo provenit ex cognitione Mulieris tempore conceptionis.*
4 *Similitudo aliis adminiculis juncta probat filiationem. Contrarium n. ſeq.*
6 *Similitudo deberet ſemper facere probationem filiationis.*
7 *Simile generatur à ſimili.*
8 *Imaginatio immutare poteſt conceptus effigiem.*
9 *Exempla ad probandum ſimilitudinem ex imaginatione provenire, rejecta.*
10 *Similitudo poſthumi cum parente, major ac magis conſpicua, quam inter cæteros, & cur.*
11 *Imaginatio non poteſt aſſimilare in hora conceptionis, & cur.*
12 *Nihil agere poteſt in id, quod ſibi præſens non eſt.*
13 *Subiectum ſimilitudinis quodnam ſit.*
14 *Naturaliter ſimilitudo non cauſatur ab imaginatione.*
15 *Imaginatio non agit ex electione.*
16 *Similitudinis præſumptio multùm urgere debet. Contrarium n ſeq. dic ut n. 18.*
19 *Interna ſimilitudo non poteſt ab imaginatione alterari.*
21 *Imaginatio non agit in ea, quæ ſuo modo non cognoſcit.*
22 *Quanam ratione imaginatio alterare poſſit formam fœtus.*
23 *Interna ſimilitudo à Natura ſemper eſt.*
24 *Internæ ſimilitudinis cognitio ex quibus habeatur.*
25 *Duæ conjecturæ internæ ſimilitudinis*
26 *Morum, & morborum ſimilitudo ab interna forma.*
27 *ſimilitudo morum quomodo probet.*
28 *Mores unde*
29 *Natura ſemper prævalet conſuetudini.*
30 *ſimilitudo morborum, & ſanitatis, quomodo probet.*
31 *Morbi ſimiles ad ſimilitudinem internam conſequuntur.*
32 *ſimilitudo externa interna juncta debet facere probationem filiationis.*
33 *ſimilitudo urget multum.*

Similitudo an debeat facere conjecturam filiationis

QUÆSTIO IV.

DE ſimilitudine ob argumenti tum difficultatem tum jucunditatem longioribus fortaſſe egimus quàm ad hujuſce operis inſtitutum, & ad ipſas Legales materias pertineret; omnia tamen ad hunc finem unum dirigentes, ut tandem pro ipſis Juriſconſultis diſquiramus, quamnam conjecturam capeſſere liceat filiationis ex filiorum ſimilitudine; & quomodo ex hoc filiatio probari poſſit.

Habent ipſi Juriſconſulti filiationis probationem pro re admodum difficili, ac penè impoſſibili: facit 1
l. Quia ſemper ff. de in jus vocand Gloſ. *in l. Lucius, ff. de condit. & demonſtrat. & in l. filium, ff. qui ſunt ſui vel alien. Iur.* quam difficultatem cognoviſſe etiam antiquiores teſtari poteſt Telemachi dictum apud Homer. *Odyſſ. 1.* dicentis:

Mater quidem me dicit hujus eſſe, ſed ego
Neſcio, nondum enim aliquis ſuum genitorem ipſe novit.

Hæc tamen difficultas magnâ ex parte ceſſaret, ſi 2
modò apud ipſos Juriſconſultos ſimilitudo faceret præſumptionem filiationis, ſed contrà illi eam concluſionem ratam jam habent, ſobolis ſimilitudinem non facere eam præſumi ex eo fuiſſe ſuſceptam, cujus ſimilis exiſtit, Gabr. Concl. *comm. lib. 1. concl. 14. num. 7. tit. de præſumpt.* Ruin. *conſilio 53. num. 9. vol. 5.* Menoch. *de Arbitr. Iud. libro 2. cent. 1. caſ. 89. num. 97.* Maſcard. *de probat. concl. 792. num. 10. vol 2.* Rota *in Bononienſ. de Garganiſtus 1607. coram Marquemontio num. 9.* Dicunt etenim talem ſimilitudinem provenire ex cogitatione Mulieris tempore conceptionis; ita Bart. *in l. Gall. ff. de lib. & Poſth. num. 14.* Mohed. *deciſ. 1. aliàs 19. num. 2. tit. Qui filij ſint legitimi.* Ruin. *ubi ſuprà, num. 9.* Maſcard. *ibid. num. 7.* Gratian. *Diſcept. Forenſ. cap. 567. numero 32. vol. 3.* Rota *in Romana Argentorum 27. Iuny 1607. coram Ludoviſio, & in Romana filiationis 1. Iuly. 1639. coram Carillo; & in Farſen. Bonorum 23. Ianuary 1647. coram Cerrado.* & facit Theocriti auctoritas *Idyll. 17.* dicentis:

Impia enim mulieris animus, ſemper apud virum alienum,
Et faciles quidem partus ſunt, ſed liberi nequaquam ſimiles ſunt patri.

[Fit enim ſæpe (ait *Bacchinus* Excel. l. 1. de hermaphr. cap. 11.) ut mulier quædam, cum extrà legitimum thorum ſe alteri proſtituit, metuens, ne inopinato ſubitoque mariti interventu opprimatur, ut fœtum edat non adultero, ſed marito prorſus ſimilem. Hoc novit adultera *Sanini* uxor referente *Moro.*

Quas

Quos ante conjux quatuor.
Natus Sabine *protulit.*
Multum ecce tui diſſimiles
Tuos nec eſſe deputas,
Sed quem tibi puellulum
Enixa iam nuperrimè eſt
Solum tibi ſimillimum,
Pro quatuor complecteris,
Adulterinos quatuor
Vocas, repellis, abdicas,
Atqui graves tradunt ſophi,
Quodcumque matres interim
Imaginantur fortiter,
Dum liberis datur opera
Ejus latentes notas
Certas & indelebiles,
Modoque inexplicabili
In ſemen ipſum congeri,
Quibus receptis intimo
Simulque concreſcentibus
A mente matris inſitam
Natus refert imaginationem
Quum toi abeſſet millibus
Dum gignit uxor quatuor
(Quodeſſet admodum tui
Secura) diſſimiles parit,
Sed unus omnium hic puer:
Tui refert imaginem.
Quod mater hunc, dum concipit
Sollicita de te plurimum
Te tota cogitaverat,
Dum pertimeſcit anxia,
Ne tu Sabine *incommodus.*
Velutque Lupus in fabulam
Supervenires interim.

Plura de hac materia legi poſſunt apud *Greg. Horſtium* de ſimilitudinis & diſſimilitudinis cauſis in fœtu reſpectu Parentum, Tomo 1. diſſect. 4. pagina
4 462. *Reier.* quæſtion. 54. Campi Elyſii pagina 397. & ſeqq.]

Verumtamen, licet voluerint DD. ſimilitudinem per ſe ſolam non probare filiationem, cum aliis adminiculis tamen junctam probare firmarunt, ita
5 Mohed. *ubi ſuprà, numer.* 97. (licet ipſe contrarium verius eſſe exiſtimet) Gratian. *loco citato, numer.* 29. Marta *vol.* 153. *n.* 1. Rota *in Romana hæreditatis de Gratianis 7. Febr. 1641. coram Reverendiſſimo Tarracono & in eadem 28. May 1649. coram Reverendiſſimo Cerro.*

Ut ergo quatenus ad noſtrum pertinet inſtitutum, hujuſce rei veritas detegatur, in mentem iis revocatis, *quæ in ſuperiori quæſtione* de vera Simili-
6 tudinis cauſa attulimus, dicendum videtur, quod ſimilitudo deberet ſemper, & ubique facere maximam, & urgentiſſimam præſumptionem filiationis, quia naturaliter inſiti temperamenti convenientiam,
7 quod in ſeminibus reperitur, ſimile non niſi à ſimili generatur.

Jure ergo optimo Ariſtot *lib. Politic. 2 capite 2.* communitatem illam filiorum in Republica, quam tantopere deſiderat Plat. *ſua Reip. lib.* 5. non ſolùm reſpuit, ſed improbat, & tanquam rem impoſſibilem, ut exeentioni demandetur, non ob aliud exiſtimat, niſi quia ſemper ii, qui ex natis aliquem viſu ſe referre, ac ſibi ſimilem eſſe ubſervarent, illum pro filio proprio haberent, & acceptarent, non verò cæteros omnes promiſcuè, atque hac ratione propenſio in hunc augeſceret, deficeret verò in alios, & communitas rerum deſtrueretur abſque dubio. Quia in ſumma, naturaliter filii ſimiles naſcuntur patribus, quod infinitis exemplis patet: Homer. *Odyſſ.* 1.

Minerva ad Thelemachum:
Sed age, mihi hoc dic, & verè enarrato,
Num ex ipſo tantus filius ſis Vlyſſe,
Vehementer enim & capite & oculis pulchris ſimilis es Illi

Horat. *lib. 4. carm. Od.* 5.
Laudantur ſimili prole puerpera.

Cæterùm tametſi negare non auſim, imaginationem 8
aliquando immutare poſſe conceptus effigiem, eamque ab ea, quam fortaſſe faciliùs ſortiretur, ſimilitudine deviare, tamen illud, ut ſuperiùs annuebam, ita de raro contingere crediderim, ut pro monſtrifica potiùs re, ne pro miraculo dicam, habendum putem, quàm ſecùs: non enim tam facilè contingere, ut Legumperiti, & cum iis alii doctiſſimi viri perſuaſerunt, ut ſola imaginatio in tempore conceptioois ad illud præſtandum ſufficiat, noo niſi ex allatis ab illis exemplis, aliiſque ex rationibus, moveor ut credam: non exempla adducta à Gratiano, & ab aliis, & cætera de muliere illa, quam de-
fendit Hippocrat. & de altera quam defendit Quin- 9
tilian. cujus hiſtoria ſimilis omnino eſt ei, quam recitat Heliodor. *Hiſt. Æthiop. libro ultim.* & quam etiam tam eleganter cecinit Torq. Taſſ. *ſui Poem. cant.* 12. & de altera, de qua Damaſcen. apud Paræum *lib.* 24. qui eſt de monſtris, quæ filiam pilis obſitam peperit, quòd in cubiculo imaginem divi Joan Bapt. pelle camelinâ indutam haberet, omnia, inquam prædicta, & ſi quæ alia ſunt exempla, mihi perſuadent, imaginationem in conceptionis illo momento ſpatio non agere; ſed temporis diuturnitate operari. Prædictæ enim omnes mulieres non ex contemplatione ſola in actu coitus, ſed ex frequenti, ac iterata, & quotidiana imaginum ſibi ob oculos oberrantium contemplatione effigiem imagini ſimilem natis in-
diderunt. Argumento ſit ſimilitudo, quæ in poſthu- 10
mis multo magis elucet, quàm in cæteris filiis, ut ego pluries obſervavi: cur enim id in Poſthumis facilius evenit, niſi quòd iterata, ac frequentata Viduæ matris imaginatio, in demortui conjugis contemplatiooe plurimùm, ac enixè fixatur, ac hæret? Quòd ſi ſatis eſſet imaginatio in hora conceptus, nulla major ratio eſſet, cur poſthumus cæteris magis progenitori ſimilis naſceretur.

Quomodo autem momento, & in hora conce- 11
ptionis aſſimilaret imaginatio? nam quid aſſimilat,
ſi nihil tum temporis generatur? nihil enim agere 12
poteſt in id, quod ſibi præſens non eſt; at ſubjectum 13
ſimilitudinis (externæ dico) eæ partes ſunt, quæ noſtris oculis ſubjiciuntur, quæ tum temporis, quomodo præſentes ſunt ioiaginationi, ſi nonniſi per multos poſt dies delineaotur, efformanturque? Impreſſio ergo imaginationis in conceptum, oporteret, ut in informi ſemine conſervaretur, ſi in hora conceptionis imaginatio ſimilitudinem fœtui imprimit.

Verumenim verò non ſolùm imaginatio in hora conceptionis nihil operatur, ſed vix quicquam, niſi rariſſimè, toto geſtationis tempore; nam ut dixi-
mus, naturaliter ſimilitudo ab imaginatione non 14
provenit, quòd maximè teſtantur Hiſtoriæ à Menochio adductæ ad probandum contrarium, ut eſt hiſtoria Herculis, & Iphicli, & altera ab Ariſtot. *in lib. de hiſt. Animal* & à Plinio etiam enarrata; nam in his caſibus ambo conceptus debuiſſent aſſimilari alteri ex progenitoribus, non autem quiſque progenitori proprio, quia cùm imaginatio non agat ex electione, non magis in unum, quàm in alium agere debuit,

debuir, & etiamſi ex electione ageret, quomodo
notum habeat, binos in utero eſſe, ita ut utrumque
aſſimilare, cui magis libitum eſſet, illa potuerit: Hu-
juſmodi ergo hiſtoriæ, & ſi quæ aliæ, ut dicebam,
probare poſſunt, naturaliter ſimilitudinem ab ima-
ginatione non provenire, ſed ab individuali ipſius
ſeminis natura, quæ nihil aliud eſt, quàm peculia-
re temperamentum, ut ſuprà probavimus: quòd
ergo ſemen ab ultero profectum eſt, quia conve-
nientiam habebat cum temperamento, & natura
adulteri, ſimilem adultero ſobolem procreavit: quod
verò à marito, ſimilem ob eandem cauſam natum
fecit patri.

Multùm ergò urgere ſimilitudinis præſumptio-
16 nem, ex his iam palam factum eſſe credo: & pru-
denter aliàs Legumperitos ſtatuiſſe exiſtimo in eo
caſu, de quo *in quæſt. ſeq.* præſumunt enim filium eſſe
illius, cujus eſt ſimilis. Tiraq. qui ad hanc opinio-
17 nem plures adducit. *de leg. connub. gloſſ. 7. num. 52.*
Rota *in Romana dotis, ſeu filiationis* 1634. *coram
Merlino num.* 11. non obſtante contraria Juriſtarum
opinione, de qua eadem Rota *in Farſenſ. Bononienſ.*
1647. *ſuprà cit. num.* 9. At quoniam obſtant multa
exempla ſimilitudinis inter ignotas perſonas, & id
quod objicitur, nimirum, quòd ſi ſimilitudo faceret
præſumptionem aliquam filiationis, aut agnatio-
nis, ſequeretur omnes ſimiles habere inter ſe re-
lationem aliquam conſanguinitatis, idcircò mode-
randum dictum noſtrum videtur, ac, ut ſequitur, in-
terpretandum.

Dicamus ergo, quòd non ſit ſtandum *ſoli ſimili-
18 tudini in filiationis* probatione, ſed etiam cum aliis
præſumptionibus etiam levioribus junctum eviden-
tiſſimam facere præſumptionem filiationis, vel fra-
ternitatis, ob id, quòd jam pluties repetitum eſt,
quòd naturaliter ſimilitudo à rei Natura cauſam ha-
bet, non verò ab imaginatione, ut ſupponunt.

Sed inter præſumptiones, quæ adjunctæ externæ
ſimilitudini, plurimum operari poſſunt, eſt ſimilitu-
19 do interna, ex qua, *ut ſuprà* dixi, etiam animi mores,
20 & cætera multa habentur: hæ enim interna ſimili-
tudo non poteſt ab imaginatione ullo modo alte-
21 rari: ſiquidem imaginatio non poteſt agere in ea, quæ
ſuo modo non cognoſcit: at non cognoſcit intrin-
ſecam hanc ſeminis, aut fœtûs naturam, & nullum
ex tali, aut ſimili te elicere poteſt phantaſma, cùm
non præſentetur exterioribus ſenſibus, à quibus
22 omnes rerum ſenſibilium ſpecies; ac phantaſmata
ipſi præſentantur. Si ergo imaginatio per hoc al-
terat externam fœtus effigiem, quòd Naturæ ipſi
operanti aliud phantaſma præſentet, & hujus ex-
emplari eam uti cogat, & ad ejus phantaſmatis ſi-
militudinem propoſitam ſibi ſeminum materiam
effingere ac delineare, cùm non potuerit ſimile
phantaſma internæ Naturæ illi præſentare, ut juxta
illius ſimilitudinem operari illam impingeret: pa-
tet, quòd nullo modo poteſt internæ ſimilitudinis
cauſa eſſe neque ex Natura, neque ex accidenti;
quamobrem hæc interna ſimilitudo à natura cùm
ſemper ſit, & non ab accidenti, ſi probari poſſit
adeſſe, plenè cum aliis adminiculis filiationem pro-
23 bare poterit. Certum enim eſt, plures animi pro-
penſiones, & affectus à ſemine parentum una cum
corpore haberi, licet de foris adveniat, neque de
potentia materiæ eruatur, ut docet catholica veri-
tas, quòd enim notavit Tiraq. *de leg. conn. gloſſ. part.
7. in l. 7. num.* 2. apud quem plura de hac mutuâ, vel
potius animi ſimilitudine videat, ſi libet, Juriſpe-
ritus.

Sed præcipua difficultas eſt, quo pacto cognoſci
24

debeat hæc interna ſimilitudo, quippè cum externis
ſenſib. eam aſſequi non liceat: & quamvis, ut verum 25
liberè fatear, ea res difficultate non careat, tamen nos
poſſe in ejus cognitionem venire duabus urgentiſ-
ſimis conjecturis mihi videtur, ex morum duntaxat
ſimilitudine, & ex ſimilitudine morborum, & ſanita-
tis, de quibus jam ſuprà mentionem habuimus.

Utramque etenim hanc morum, inquam, & mor- 26
borum ſimilitudinem ab interna ſimilitudine pro-
venire jam ſuprà probavimus: ut plurimùm ergo ira-
cundus iracundum, individuus individuum, ſuper-
bus ſuperbum, timidus timidum, audax audacem
generat: ſic etiam miſericors miſericordem, caſtus,
temperatus, caſtum ac temperatum procreat. Et licet
ut ſuperiùs dixi: ex Homero, aliquando filii mali ex
patribus bonis naſcantur, & è contrà: & videatur
nobis contrariari Theognid. ſententia *in Carm. Eleg.
n.* 435. dicentis:

Si verè procreari poſſet & inſeri in homine mens;
Nunquam ex bono Patre eſſet malus filius.

quos verſus citat Plat. *in Menon ſeu de virtute:* Ta-
men dicamus, quòd ſi conſtet patrem, vel qui pater
præſumitur, fuiſſe ebrium, iracundum, aleatorem, 27
furem, audacem, vel è contrà, & filius, vel qui filius
præſumitur, ſimilibus moribus præditus ſit, jam
ſuſpicari poſſumus, hos inter ſe ſimiles eſſe quoad
internam ſimilitudinem, & ſic ea ex hac parte pro-
bata remanebit: quia, ut dixi, ſimiles filii ut pluri-
mùm naſcuntur parentibus, etiam in moribus,
quod ex Juriſconſultis teſtatur Tiraq. *de leg. connub.
gloſſ. 1. part. 7. n. 2.* & filii imitantur vitia parentum.
Ceval. *in ſpec. op. com. contr. comm. q* 65, *n.* 2. Gram-
mat. *dec.* 18. *n.* 1.

Quanquam verò mores plurimùm ex conſuetu-
dine habentur, & inſtitutione à puero, ex quibus 28
naturalis propenſio immutari videtur, unde eſt,
quod conſuetudo dicta eſt altera Natura Gloſſ. *in l.
ſi quis poſth. ff. de lib. & poſt. in verbo conſuetudo,* & ex
nuſtris Gal. 2. *de mot. muſc. c. 7. claſſ. 1. & alibi ſæpè,* ta- 29
men ſemper ipſa Natura prævalet:

Quam licèt expellas furcâ, tamen ipſa recurrit.

Et ut Pindar. *in Olymp. Od.* 13. dicebat;

Impoſſibile, occultare ingenitos mores.

Quamobrem facetè Chremes apud Terent. *in
Heaut. act. 5. ſcen.* 3. confirmans ſuam uxorem So-
ſtratam: ne dubitet negare Clitiphonem ſuum fi-
lium, quia, inquit:

--- Sed quod magis credendum eſt;
Is quòd eſt ſimilis moribus
*Convinces facilè ex te natum; nam tui ſimilis eſt
probè.*
*Nam illi nihil vitij eſt relictum, quin ſit & idem ti-
bi.* & Ariſt. *Polit. lib. 1. c.* 4. ex univerſali hominum
opinion. hæc habet: *putant enim, ut ex hominib. homi-
nem & ex beſtiis beſtiam ſic ex bonis bonũ procreari.*

Cæterum ex morborum, & ſanitatis ſimilitudine
evidenter quoque probari poteſt ſimilitudo interna; 30
nam filii ex ſanis parentibus orti, ſani ut pluri-
mùm degunt, ex morboſis morboſi; quinetiam &
qui ex parentibus, qui ſecundùm ætates ſani, aut
morboſi vixerunt, etiam filii naſcuntur in iiſdem
ætatibus, iiſdem vel ſimilibus morbis obnoxii: ſunt
inſuper aliqui morbi, qui hæreditarii eo nomine
vocantur, quòd à parentibus in filios migrent, de
quibus Fernel. *Pathol. lib. 1. c.* 11. ut arthritis, ſeu arti-
culatis morbus, nephritis, epilepſia, & hujuſmodi.
Si ergo qui pater præſumitur, epilepticus erat cal-
culoſus, hepaticus, podagricus, phthiſicus, & hu-
juſmodi, & qui filius præſumitur, epilepſiæ, calcu-
lo, podagræ, hepatis dyſcraſiæ, phthiſi, aliiſque

morbis, ut ille obnoxius ſit, pleniſſimam quantum permitti poteſt, ex hoc habere poteris filiationis conjecturam; ſequuntur enim tales morbi ad inter-
31 nam ſimilitudinem, hoc eſt, ad temperamentorum convenientiam, quam filios à paterno ſemine ſortitus eſſe non dubitandum, ex iis quæ ſuprà adduxi.

Non ergò ſic temerè de externa ſimilitudine pro-
32 nunciandum, ut non faciat filiationis probationem, ſi cum interna præſertim conjúgatur: quamobrem maximè mihi probatur Gratiani opinio *in eisdem c.567. à n.58. ad plures ſeqq.* qui ſimilitudinem multum ur-
33 gere, & non levem præſumptionem filiationis facere voluit. Nam filii frequentiùs, & ut plurimùm patres ſimillimos referunt. Alc. *in l. Quæſt. alia n.6. ff. de verb. ind.* Ac profectò apud me nunquam bene audiret mulier illa, quæ alteri ſimilem, præſertim familiari alicui, ac domeſtico vel ſuſpecto viro filium generaret; rectè Catul. *lib. Carm. n.54.* in Nuptiis Iuliæ, & Manlii ita illis auguratur futuram prolē: (*aliàs 62.*)

Sit ſuo ſimilis patri.
Manlio, & facilè inſciis.
Noſcitetur ab omnibus,
Et pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

Denique licet ſatis ſuperque cognoſcam apud Legumperitos ea, quæ de probanda interna ſimilitudine attuli, difficilis omninò eſſe probationis: tamen ſi ea adducere deſtitiſſem, mancus mihi fuiſſe viderer, & ipſos abſque rationabili cauſa meis laboribus, qualeſcunque ſint, defraudaſſe. Adducenda ergo tum ob hæc erant, tum quia meliora meo judicio in tam abſtruſo, ac difficili argumento adduci non poterant, tum etiam, quoniam novi aliquid non irrationabiliter continere mihi videbantur.

SUMMARIUM.

1 *An natus ex muliere, quæ illicò à conjugis obitu alteri nupſit, & nono aut decimo peperit, prioris, vel poſterioris ſit, Medici judicium requiritur.*
2 *Prima conjectura.*
3 *A morbis longis extinguitur virilitas.*
4 *Morbi generationem impedientes.*
5 *Pariſii opinio de calculo laborantibus refellitur.*
6 *Secunda conjectura.*
7 *Senex in ſexageſimo anno ad generandum ineptus.*
8 *Tertia conjectura.*
9 *Quarta conjectura.*
10 *Odium & malevolentia conjugum generationem impedit.*
11 *Amor conciliat generationem.*
12 *Quinta conjectura, quam ampliare potes, ut n.ſeq.*
14 *Fæminæ naſcuntur tardiùs, quàm mares.*
15 *Sexta conjectura.*
16 *Similitudo ſemper facere debet maximam præſumptionem filiationis.*
17 *Imaginationis vis non tanta eſt, quanta æſtimatur.*
18 *Multa in imaginationem rejicimus, quorum culpa nulla imaginationis eſt.*
19 *Similitudo ab imaginatione dependens eſt ex rarò contingentibus, & monſtroſum quid.*
20 *Similitudo maximè habere poteſt locum in hoc caſu.*
21 *Octava conjectura.*
22 *Multi juvenes non niſi fœminas generant, qui ſeneſcentes mares procreant, & è contra.*
23 *Ultima conjectura.*

Filius mulieris, quæ illicò ab obitu conjugis alteri nupſit, & novem, decemve menſium ſpatio peperit, cujuſnam præſumi debeat.

QUÆSTIO V.

Videtur aptus hic locus eſſe, ut eam quæſtionem diſcutiamus, definiamusque, quam nobis diſcutiendam, ac definiendam remittunt Juriſconſulti, talem caſum effingentes. *Mulier quædam, mortuo marito illicò nupſit alteri, & novem, decemve menſium termino tam à prioris obitu, quàm à contracto matrimonio cum poſteriori, filium, filiamve eſt enixa,* dubitatur cujusnam cenſendus ſit is filius, cùm ex utroque pro temporis ratione præſumi poſſit fuiſſe natus, in eamque rem judicium noſtrum expoſcunt, ex iis quos adducit, & ſequitur Surd. *dec 83. n.11.* 1

Primò ergo loco dubium non eſt, quòd ſi prior 2
maritus ex longa infirmitate deceſſerit, vel per menſem, aut quadragenarium ſpatium ægrotaverit, filius ſecundi mariti omnino eſt præſumendus: facit *l. filium, ff. qui ſunt ſui, vel alien. iur.* a morbis enim præ- 3
ſertim longis virilitas extinguitur, ſaltem ad tempus, Fernel. *Pathol. lib.6. c.17.* & conſequenter etiam potentia generandi. Ejusdem etiam ponderis eſſet præſumptio deducta ex eo, quòd prior maritus ex aliquo accidenti inhabilis fuiſſet ad generationem, ut ſi jam multo tempore prægreſſo morbo aliquando detentus fuiſſet, adimente, aut impediente generatio- 4
nem, qualis eſſent morbi genitales partes occupantes, aut iis inſervientes, aut etiam principem partem obſidentes, & hujusmodi, qui benè noti ſunt in Medicina expertis: non video tamen qua experientiâ, aut, cujus auctoritate doctus Pariſ. *conſ.29. numero 80. libro 2.* firmavit, calculo laborantes generare non poſſe, & eſſe infœcundos; nam ego proprià experientia ſcio, viros maxime calculoſos fœ- 5
cundiſſimos extitiſſe: inter alios virum novi, qui ſexaginta annis major adhuc generabat, & tamen calculo laborabat, ita ut ſingulis penè menſibus intenſiſſimis ex eo doloribus affligeretur: æquabat enim calculus, qui ex ejus cadavere exciſus eſt, ovi gallinacei magnitudinem.

Secundò, ſi prior maritus erat ſenex, ac præſertim 6
ſi ſexaginta annis major extitiſſet, ſecundus verò junior, aut è contra, filius potius junioris, quam ſenioris eſt præſumendus, Surd. *citat. deciſ.83. num.18.* Senex enim in ſexageſimo anno ad generandum impotens ut plurimum judicandus. Menoch. *de Arbitrar. Iud. lib.2. Cent.1. Caſ.89. nu.58.* & faciunt 7
ea, quæ adduxi *in tit. de Ætatibus, quæſt.9. n.32. ad plures ſeqq.* aptitudo ergo generandi ſemper præſumi debet magis reſpectu junioris, quàm ſenioris, Surd. *ibid. n. eod.* limitata tamen utriusque ætate, nam vir quadraginta annorum aptior ad generandum, quàm in prima pubertate conſtitutus; quamobrem de ætatibus generationi habilibus illud venit intelligendum, licet ſola ætas ad hoc conſiderari non debeat, ſed inſimul virium robur, ex quo interdum ſexagenarius magis habilis ad generandum quàm quadragenarius: ætas igitur conſiderabitur, data virium paritate, aliàs non.

Tertiò, ſi non obſtante, quòd prior maritus eſſet 8
in ætate habili ad generandum, tamen per longum tempus generare deſtitiſſet, ut per octo, aut plures annos (nam ſi conſtaret fuiſſe ſuâ naturâ ſterilem, aut nunquam generaſſe, jam ſalva res eſſet) notumque eſſet non eveniſſe hoc ex defectu ipſius mulieris, quia illa ſemper ſana manſerit, nec aliquo difficili morbo detenta fuerit, ex quo per paucos dies, aut menſes ante mariti obitum convaluiſſe dici poſſet, tunc filius ex ſecundo natus eſſe judicandus eſt.

Quartò, ſi conſtaret, mulierem priorem virum
odio ſemper habuiſſe, & omnem conjugalem amo- 9
rem in utriusque pectoribus fuiſſe extinctum, vel

etiam

etiam contra priorem amaſſe, poſteriori verò invi-
tam nupſiſſe, filius ejus potiùs præſumendus, quem
mulier amabat, quàm alterius: quia ſiquid aliud,
10 odium ac malevolentia coniugum generationem im-
pedire poteſt, teſte Aëtio *lib. ult. cap. 26.* Roder. à
Caſtr. *lib. 3. de morb. mul. cap. 2.*

Ex quo ſuppoſito ſequitur, quòd ſi pateret, mu-
lierem amore ductam, ac Veneris ſtimulis agitatam
ſecundo marito ante tempus ſibi ab honeſtate per-
miſſum nupſiſſe, aut facile in hoc caſu præſumi po-
teſt, tunc filium ſecundi viri eſſe certò coniectari
licet: quia quemadmodum, ut ſuprà dixi, odium
impedit conceptionem; ſic amor conciliat genitu-
ram, & conceptum, Aëtius *ubi ſuprà*, & firmant Me-
dici omnes in capite de ſterilitate: concupiſcente enim
11 muliere, & amore erga virum ſuum flagrante, os u-
teri in actu coitus, & in ſeminis præcipue emiſſione
irruenti virili ſemini occurrit; ipſumque, atque unà
ipſum virile membrum amplectitur; ac veluti exu-
git, unde facile ſit conceptio, ut tradunt omnes Me-
dici. Cæſalpin. *Art. Med. lib. 8. c. 5.*

12 *Quintò*, ultra prædicta ad eam rem comproban-
dam plurimùm faciet dierum computus: etenim ſi fi-
lius naſcatur in fine noni, præſumendum eſt, illum
13 ex ſecundo natum; ſi verò in principio, alia admini-
cula ſunt inſpicienda. Multum etiam in hac conie-
ctura operabitur differentia ſexus, numero dierum
adjuncta: ſi enim fœminei ſexus ſit partus, & edatur
14 noni initio, quantum eſt ex hoc, prioris eſt judican-
dus, fœminæ enim maribus tardiùs naſcuntur, utpote
in fine noni, vel etiam in decimo, faciunt quæ addu-
xi *Tit. 2. de part. legit. & vit. quæſt. 2. & quæ-
ſtione quinta*, ſin autem naſcatur in fine caſus erit
dubius, quantum erit ex hoc, & ad alia recurrendum.
Quòd ſi maſculei ſexûs fuerit & naſcatur in fine
noni, ob eandem ipſam rationem ſecundi cenſen-
dus eſt, ſi in principio, ob id ipſum prioris eſt judi-
candus: in ſingulis verò caſibus aliæ conjecturæ
perquirendæ. Hæc verò conjectura conſiderata eſt
à Maeſcoto 153 in quo caſus habetur mulieris,
quæ ab obitu mariti per menſem, aut paulò majo-
rem diſtantiam nupſerat, & in ſeptimi initio à ma-
trimonio contracto filium pepererat: quo caſu licet
fortè nullum intervenire poſſet dubium, quin filius
primi mariti eſſet, tamen ex eo quòd pro ratione
natus præſumi poterat ex ſecundo, quia ſeptime-
ſtris erat, non ab re de hoc dubitabatur: rectè ta-
men prioris mariti fuiſſe eum decisum eſt, fortè
quia fortior erat, quàm ſi ſeptimeſtris fuiſſet, eſſe
debebat.

15 *Sextò*. licèt, ſi communi opinioni attendamus, ſi-
16 militudo in hoc caſu minùs quàm in cæteris proba-
re poſſit filiationem, tamen meo judicio, & hic, &
17 ubique, maximam facere debet præſumptionem: ne-
que enim ego imaginationi tantum tribuo,
quantum plerique faciunt, qui eam liberos pro
parentum arbitrio pulcherrimos effingere poſſe
ſibi perſuadent; (miror etiam cur non aſſerue-
rint, ab imaginatione dependere, ut mares, aut fœ-
minæ naſcantur) quòd ſi fieri tam facile illud poſ-
ſet, multo plura in dies monſtra conſpicerentur, quàm
nunc conſpiciantur, & pulchriores multò procrea-
rentur liberi, quàm nunc procreantur, ut notat Po-
lydor. Ripa *in tract. de noct. temp. c. 162. numero 41.*
cùm penè innumera in horas imaginemur & in coi-
tu nos, & mulieres dum utero gerunt, & tamen 18
pauciſſimi ſint, qui parentibus omni ex parte diſſi-
miles naſcantur. Imò plura in imaginationem, ut
egó ſentio, rejicimus, quorum nulla omnino culpa
apud illam reſidet. Iam enim experientiâ, de gi-
gnendis nonnullis animalibus, matrum imaginatio-
nem ad ſubjectæ alicujus rei contemplationem alli-
cientes non ita vera eſſe, quin ut plurimùm fallacia
ſint, fortaſſe iis qui experti ſunt, vel experiri ea vo-
lunt, notum ſatis ſuperque ſatis erit. Sat autem ſcio,
experimentum Iacob. *Geneſ. cap. 30.* non omnino na-
turale exiſtere, neque cuilibet experienti, ut Iacob.
reſponſurum, facilè adducor ut credam: quod etiam
firmat Thom. Eraſt. *in diſput. contra Paracelſ. part. 1.*
Habeo meæ ſententiæ fautores D. Chryſoſtom. &
Iſidor. quos refert Martin. Delrio *lib. 1. Magic diſ-
quiſit. quæſt. 3.* & Vair. *lib. 2. de Faſcin. cap. 7.* imò &
ipſum Iacob. dicentem. *Abſtulit Deus gregem patris
veſtri, & dedit mihi, & niſi fuiſſet Deus patris mei,
vacuum remiſiſſet me.*

Hujuſmodi ergo natorum ſimilitudines ab imagi- 19
nationis vi dependentes, eſſe ex rarò contingenti-
bus, iterum iterumque affirmo, & vix multis revol-
ventibus, non dicam annis, ſed ſæculis, ſimile quid-
piam evenire exiſtimo. In hoc tamen caſu, magis
quàm in aliquo alio, maxime habere poteſt locum
imaginatio, nam vel demortui conjugis memoria, vel
novus poſterioris amor multùm naturalem figuram 20
alterare poterunt, ita ut natus ſimilis exiſtat etiam ei,
cujus fortaſſe non fuerit filius.

Septimò poteſt etiam conjectura aliqua licet ad- 21
modum fallax, deſumi ex hoc, nimirum ſi alter con-
jugum mares ſemper generavit, vel ſemper fœmi-
nas, ut evenire interdum tradit Ariſt. *7. de hiſtor.
Anim. cap. 9.* tunc enim ſi prior, exempli gratiâ, fœ-
mellas generabat, & partus maſculeus ſit, ſecundi
viri eſt præſumendus, ſic & de ſecundo dicendum.
Sed hæc, ut dixi, difficulter probabuntur, cùm videa-
mus multos in juventute nonniſi fœminas gene-
raſſe, ſeneſcentes dehinc maſculos procreare, & vi-
ce verſa, eodem Ariſt. teſte, *ubi proximè.*

Denique nonnihil etiam notitiæ præſtare poteſt 22
diverſitas ferendi uteri; ſi enim mulier cùm utero
gereret ex priori marito, multum moleſtari, ac di-
verſis ſymptomatibus conſueverat, nunc autem
vel nullo modo moleſtatur, vel diverſis acciden-
tibus: ſi tunc optimè habebat nunc autem multò mi-
nus tolerabilem patitur graviditatem, filium ſecundi
viri eſſe aſſerendum: licet & hæc conjectura, non
minùs ac ſuperior, ſatis dubia exiſtat: eas tamen
cum aliis nonnihil operari dubium non eſt: &
hæc de ſuperioribus conjecturis, quarum duæ
poſteriores ponuntur à Codronchio, *in
Method. teſtific. capite decimo
quinto.*

PAVLI ZACHIÆ

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

LIBRI SECVNDI

TITVLVS PRIMVS,

DE DEMENTIA, ET RATIONIS LÆSIONE, ET *morbis omnibus, qui rationem lædunt,*

Continens Quæſtiones Viginti tres.

I De multiplici dementiæ, & hujuſmodi nominum acceptione.
II. De pluribus amentiæ differentiis.
III. De ſignis non ſanæ mentis.
IV Quænam animi facultates, ac quâ ratione, in quibuscunque dementiis lædantur.
V De rationis diminutione ex defectu ætatis, & ſexus.
VI De rationis læſione ex animi paſſionibus, & ex pravitate morum.
VII. De ignorantibus, fatuis, ſtolidis, obliviosis, & memoria orbatis.
VIII. De mutis & ſurdis.
IX De Melancholicis.
X De amantibus.
XI De ebriis.
XII. De dormientibus, & noctambulis.
XIII. De lethargicis, comatoſis, caroticis, omniſque generis ſomniculoſis.
XIV. De apoplecticis, epilepticis, lunaticis, & hujusmodi.
XV. De ictis à fulmine, attonitis, congelatis, & catalepticis.
XVI. De phreneticis, maniacis, furioſis, ecſtaticis, lycanthropicis, cynanthrop. &c.
XVII. De hydrophobis, ſeu rabioſis, ex aſſumpto veneno delirantibus, &c.
XVIII. De dæmoniacis, fanaticis, lymphaticis, præſtigiatis, enthuſiaſticis, engaſtrimythis, & ſimilibus.
XIX. De ſyncopizantib. ſenſu defectis, agonizantibus & in articulo mortis poſitis.
XX. De mente alienatis ex morbis longis, ſeu vehementibus, ut peſte, & ſimilibus.
XXI. De paraphreneticis, hypochondriacis, & omnibus dilucida intervalla habentibus.
XXII. De ſuffocatis ex utero, & ex metu furentibus.
XXIII. In quibusnam dementibus locum habeant eæ concluſiones, nimirum: Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus, & illa: Demens de præterito præſumitur etiam demens de præſenti.

SUMMARIUM.

1 *Dementia, ac ſimiles morbi, paſſiones cerebri ſunt ſolis Medicis nota.*
2 *In dementia Medici ad judicandum adhibentur.*
3 *Morbus probatur per Medicos curæ inſervientes.*
4 *Vnus idemque affectus pluribus nominibus appellatus.*
5 *Affectus omnes, in quibus homo dementit, communi nomine dementia appellantur.*
6 *Inſania nomen non eſt omnibus huiuſmodi effectibus commune.*
7 *Delirium eſt amentia, non tamen dicitur inſania.*
8 *Inſanire eſt maius quid, quàm phrenitide affici.*
9 *Inſania dementias omnes non comprehendit.*
10 *Nomen genericum horum affectuum eſt dementia.*
11 *Quando fiat dementia.*
12 *Dementia diviſio in duo ſubalterna genera.*
13 *Amentia nonnullis eſt ſtoliditas.*
14 *Dementia nomen eſt magis commune, quàm quodvis aliud.*
15 *Dementia genera & ſpecies.*

De multiplici Dementiæ, & hujuſmodi nominum acceptione.

QVÆSTIO I.

QVam multa ſint, quæ circa hanc materiam de Dementia à *Medicis* requirere *Iuriſconſulti* conſueſcant, notius ipſis eſt, quàm ut à me longioribus demonſtrari poſſit: cùm enim has paſſiones ſoli Medici cognoſcant, ut nobis notum eſt, & ipſi quoque fatentur. Rota *in noviſſ. deciſio-*
ne 107. numero ſeptimo, parte ſecunda. non aliam ob 1
rem Medicos in ſimilibus caſibus ad judicandum 2
adhibent Bald. *in lege Obſervare, ff. de cur furioſ.* Aleɀand *conſilio 86. numero quinto. inf. libro ſecundo,* Farinac. *in pract. crimin. parte ſecunda, tomo primo, lib. 3. quæſtione 94. n. 42.* Rota *ubi ſup n. 6.* nec præter rem ſancitum eſt *in l. ſemel, C. de re milit.* morbum probari per Medicos curæ inſervientes, unde ipſis ſolis creditur, cùm dubitatur an teſtator furioſus, vel demens fuerit, necne, Maſcard. *de probat. Concl. 1034. numero decimo, volumine ſecundo,* Rota *in noviſſ. deciſione 620. numero tertio, parte prima;* [Vide *Rties* pag. 17.]

Sunt præterea pleraque alia, quæ à Medicis ſciſcitari poſſunt, ut exempli gratiâ, an quis *fatuus*, an potiùs *inſanus*, vel *furioſus* ſit, cùm quædam in uno procedere poſſint, quæ in alio locum non habent: In quanam etiam inſanientium ſpecie quis reponendus ſit, cum in una inſanientes omnem rationis uſum amittant, in alia non ita: quod etiam & in fatuorum ſpeciebus evenire conſuevit: quidam enim eorum idcirco à teſtandi facultate prohibentur, quidam verò non; quæ omnia cum pleriſque aliis, omni procul dubio, ex Medica ſolummodò officina deptomere

depromere Iuriſconſultis licet, Itaque & de his, &
de aliis multis ad huiuſmodi argumentum facien-
tibus, jam in hoc titulo diſſerere paramus, ut Legum-
peritis ipſis undique ſatisfiat.
4 Sed quia multiplici nominum acceptatione, ac va-
rietate decipi lectores facilè contingeret. præcipuè
cùm unum, eundemque affectum pluribus interdum
nominibus appellare plures conſueverint, etiam ex
ipſis Medicis, ut teſtatur Galen. *in 7 de morb. vulg.
comm. 5. Ægr. 2. claſſ. 3.* ideircò ad ipſarum vocum
explanationem, ac germanam ſignificationem de-
clarandam primo loco deveniendum eſt, quod qui-
dem eo libentiùs præſtitero, quò magis ipſos Iu-
riſperitos eaſdem voces plurifariam inter ſe con-
fundere comperi.
Omnes ergò affectus ii, in quibus rationalis facul-
tas in homine ſuis operationibus minùs rectè & ex
Naturæ inſtituto fungi conſpicitur, communi, ac ge-
nerico quodam vocabulo Medici *Amentias*, ſeu
5 *Dementias* vocitarè conſueverunt, eo quia hujuſ-
modi paſſionibus detenti, ſine mente eſſe videan-
tur, eâ nimirum parte læſi, aut in totum orbati, quæ
nos homines ab ipſis beſtiis amentibus diſcriminat
ac ſecernit, & in proprio, ac naturali eſſe hominum
conſtituit.
Ex noſtris tamen Celſus *lib. 3. ſue Medicinæ, c. 18.*
pro generico quodam nomine plures ſub ſe conti-
nente ſpecies, uſus eſt nomine *Inſania*: quem viden-
tur ſequuti ex Legumperitis aliqui, ut Menoch. *conſ.
82. n. 93. vol. 5.*
His tamen contrarii ſunt Gal. 2. *de Sympt. cauſ. c.
ult. claſſ. 3. & comm. 1. in 1. de morb. vulg. text. ſeq. claſ.
6 ead.* Trallian. *lib. 1. c. 13.* ex Latinis Cæl. Aur. *Chron.
lib. 1. c. 5.* qui omnes voluerunt, inſaniæ nomen non
7 eſſe omnibus amentiis commune, ſed iis ſolum,
quæ abſque febre fiunt. Quinetiam cùm delirium
amentia quidem ſit, non tamen inſania dici poteſt,
quia inſania majus quid eſt, quàm delirium, quod
teſtatur Gal. *comm. 1. in Hipp. Progn. text. 28. claſſ. 4.
& comm. 7. Aphor. 9. extra ord. claſ.* imò Phreniti-
dem non eſſe Inſaniam quamplurimæ Hipp. aucto-
8 ritates firmare poſſunt, præcipuè verò 3. *Epid. ſect.
3. text. 6. in fin.* ubi *Neque Phreneticorum*, inquit, *in-
ſanivit quiſquam*, oſtendens iis verbis majus quid
eſſe inſanire, quàm Phrenetide affici: non enim id
dixerat, quòd phrenetici ii, de quibus loquitur, men-
te conſtarent, idcircò quia non inſaniebant, ſed quia
non erant inquieti, nec loquaces, neque actus abſur-
dos facientes, ut inſani ſolent: ita exponit Valleſ. *in
comm.* Eſt inſuper alius locus *in Coacis pænot. text.
49.* ex quo manifeſtum fit, Inſaniam, & Phrenetidem
diſtingui, cujus verba hæc ſunt: *Vehementi inſania
detenti, tremuli, cum crebra ſputatione, metus eſt ne
Phrenetici evadant.* Cùm ergo Inſaniæ nomen de-
mentias omnes non comprehendat, melius eſt affir-
mare hujuſmodi paſſiones *dementiæ* nomine, tan-
quam communiori, inſigniri poſſe, quod inter Juriſ-
conſultos probare videtur Royz *dec. Litu. 4. n. 418.*
9 Conſtituamus ergò nos unum quoddam generi-
cum nomen, comprehendens ſub ſe omnes affe-
ctus, in quibus mens vel errat, vel debiliter operatur,
quod non aliud eſſe debet, quàm hoc nomen *De-
mentia*, quocunque enim modo, ac in quocunque
10 tempore, aut morbo; Rationalis animæ functiones
non benè, ac naturaliter celebrantur, ſed vel nullo
modò, vel debiliter, vel depravatè, tunc dementia fit;
11 quod tamen multis modis contingere poteſt, non
ſolum per earundem cerebri, animæque rationalis
facultatem diverſitate, ſed pro modo, & ratio-
ne diverſa quâ eædem facultates malè, & non natu-
raliter operari poſſunt: quibus tamen omnibus affe-
ctionibus rectè aptari dementiæ nomen poteſt, ma-
gis quàm quodvis aliud,
Conſtituto ergò hoc *Amentia*, vel *Dementia* nomi-
ne pro genere generaliſſimo, ex Medicorum aucto- 12
ritate, & Galeni præcipuè, 2. *de Sympt. cauſ. c. ult. claſ.
3.* primo loco *in tria ſubalterna genera* dementiam
dividamus Etenim prædictæ cerebri, imò potiùs ra-
tionalis animæ functiones, veluti cæteræ quæcunque
animalibus inſervientes, tripliciter lædi poſſunt: *vel*
enim primò imminuuntur, ita ut energiam quandam
in actionum celebratione amittant. *vel* depravantur
ita, ut non debito modo celebrentur. *vel* deperdun-
tur ita, ut nullo modo celebrentur: ſi imminuantur,
fatuitatem, ejuſque ſpecies inde generare ſolent: ſi
depraventur, *delirium*: ſi deperdantur, *maniam*, ſuis
quamque ſpeciebus concomitatam.
Circa *Amentia* tamen nomenclaturam dubium 13
aliquod eſt, cùm non deſint ex doctoribus viris, qui
propriè amentiam dici velint eum affectum, quem
aliâ voce ſtoliditatem appellamus. Mercor. *Practicæ
lib. 1. c. 13.* Ego verò, ne temerè quod ſuprà de hoc
nomine affirmavi, protuliſſe videar, ex Medicorum
præcipui nominis auctoritatibus demonſtrabo, hoc
nomen eſſe omnibus hujuſmodi vitiis commune: 14
nam & fatuitati, & melancholiæ, & inſaniæ, ac ma-
niæ, & phrenetidi, cæteriſque omnibus aptatur: &
de fatuitate patet ex Gal. 2. *de Sympt. diff. c. 3. claſſ. 3.*
ubi amentiam eſſe voluit, veluti paralyſin ratioci-
natricis functionis, quòd multò clarius explicuit Fer-
nel. *Pathol. lib. 5. c. 2.* Melancholiæ aptatur, quia à
Platone hac paſſione detenti, amentes vocantur.
in Theatro enim dicebat, amentium aliquos Deos
ſe putare, alios avium inſtar volare ſe credere, qui
omnes affectus Melancholiæ morbi ſunt. Inſaniæ con-
venit, quia eodem Plat. teſte, *in Timæo, verſ. fin.* De-
mentiæ duo genera ſunt, Inſania, & Imperitia, ut ſu-
periùs retuli, quin etiam convenit maniæ, cæteriſque
deliriis, quia hujuſmodi omnes affectus ſub inſaniæ
nomine comprehenduntur: jam verò inſaniam ſub
amentiæ appellatione venire demonſtravi: tandemq;
convenit phrenitidi, quia & hæc inſania eſt, & inſa-
nia ipſa amentiæ ſpecies eſt. Itaque non abſque ra-
tione ex his deducamus, rectè primùm ac generaliſ-
ſimum genus harum paſſionum, quæ principes ani-
mæ noſtræ facultates oblædunt, *amentia* nomine in-
ſigniendum, cujus dehinc tria genera ſubalterna con- 15
ſtituenda, *Inſania* ſcilicet. *Phrenitis*, vel delirium, &
Fatuitas; Inſaniæ porrò ſpecies Mania ſunt; Melan-
cholia, Furor, Lycanthropia, Amor, melancholia Hy-
pochondriaca, & aliæ, Phrenitidis duo ſpecies, una
quæ propriè Phrenitis dicitur, altera, quæ Paraphre-
nitis. Fatuitatis ſpecies ſunt Fatuitas, Stoliditas, Igno-
rantia, Oblivio, ſeu memoria deperdita, & aliæ, de
quibus omnibus nobis ſigillatim agendum, ut earum
natura nobis dilucidè innoteſcat. De hujuſmodi ve-
rò nominibus ſiquis plura ſcire velit, videre poterit
Cæl. Rhodig. *lection. Antiq. lib. 17. c. 4.*
Illud tamen antè commonendum eſt; Medicos
non fuiſſe ita nominum proprietati adductos, ut ali-
quando ea inter ſe minimè diſtinxerint: imò unum
pro alio ad libitum interdum accepiſſe: nos in rerum
natura explananda, quò accuratiùs fieri poterit; om-
nia manifeſta faciemus.

SVMMARIVM.

1 *Dementia, & ſimiles morbi non ſemper primarij
ſunt, ſed interdum ad alios conſequuntur.*
2 *Dementiæ prior diviſio.*
3 *Qui morbi primarij cerebri, ex his qui mentem læ-
dunt.*

4 *Qui morbi mentem ſecundario lædunt.*
5 *Alia horum morborum diviſio.*
6 *Morbi perpetuò affligentes, & primarij.*
7 *Phreneſis ſemper durat, ex quo incipit.*
8 *Morbi perpetuò affligentes ſecundi ordinis.*
9 *Morbi intermittentes prioris ordinis.*
10 *Morbi intermittentes ſecundi ordinis.*
11 *Tertia diviſio morborum hujuſmodi.*
12 *Morbi, in quibus ratio errat, vel diminutè operatur*

De plutibus Amentiæ differentiis.

QVÆTIO II.

COnſtituta *in ſuperiori quæſt.* pro generali nomine hac voce *Dementia*, tanquam omnibus affectibus, qui rationem lædere poſſunt, communi, nunc ad ejus ſpecies particulariùs edocendas deveniendum:
1 neque enim hi affectus ſoli ſemper perſiſtunt; ſed etiam ad alios morbos conſequuntur, ita ut non ſatis nobis ſit, uti primarios morbos eos cognoviſſe; ſed neceſſe habeamus, ut etiam tanquam ſecundarii morbi, & ad alios conſequentes à noſtrum argumentum facere, manifeſtum fiet.
2 Dividamus ergò primò loco hos affectus bifariam, in eos ſcilicet, qui *primarij* ſunt ac dicuntur, quod à proprio cerebri morbo, & ratiocinatricis facultatis læſione dependeant, & in alios *ſecundarios* vocatos, ex eo quòd ab aliis morbis originem ducentes, tanquam accidens inſeparabile id ſecum habent, ut rationalem partem aliquo modo lædant, atq; perturbent.
3 In *priori* ordine enumerandi ſunt illi, qui his, ac ſimilib. nominibus inſigniuntur, nimirum Amentia, ſeu Dementia, Mentis captio, Mentis alienatio, Inſania, Mania, Furor, Melancholia, Lycanthropia, ſeu Lupina inſania, Inſipientia, Deſipientia, Phreneſis, Oblivio, Fatuitas, Indiſcretio, Vecordia, Stultitia, Delirium, Rationis permixtio; vel ejoſdem perturbatio, Veſania, Amor, Ebrietas, Ignorantia, Imperitia, Stoliditas, Rabies, Enthuſiaſmus, Ecſtaſis. In *poſteriori* ſunt Paraphreneſis, Lethargia, Carus, Subeth, Coma, Catalepſis, ſeu Catoche, Cataphora, Apprehenſio, Congelatio, Apoplexia, Epilepſia, Furor uterinus, Vteri ſuffocatio, Melancholia, Hypochondriaca, & alii;
4 ac præter hos ſunt quoque alii affectus, quibus quaſi ex neceſſitate ſubſequitur rationis offenſa, ut ex inflammatione ſepti transverſi, ex vulnere temporalium muſculorum, ſicuti habetur ex Galeno 11. *de uſu part. c. 3. claſſ.* 1. Alex. Ben. *lib.* 1. *cap.* 28.
5 Porrò hi ipſi affectus ſubdividuntur in eos, *qui* perpetuò affligunt, & nullam intermiſſionem habent, & in eos, *qui* aliquando intermittunt, & per circuitus, aut quomodocunque revertuntur, atque in his patientes dicuntur habere dilucida quædam interval-
6 la, in quibus mente conſtant, & ratione valent, & ad omnia, ut cæteri ſanæ mentis homines ſufficiunt. In priorum autem cenſu veniunt Rabies, Oblivio, Fatuitas, Amor, Phreneſis, Ebrietas, & alii ex priori ordine. Cùm verò perpetuò affligere dico, non hoc volo, ut nunquam ex iis ægri ad ſanitatem reducantur, ſed quòd in hiſce morbis unus tantummodo inſultus fiat, qui & aliquando per totum vitæ curriculum durat, interdum verò omnino tollitur, nec de facili revertitur, neque alias habet acceſſiones, & exacerbationes, ut exempli gratiâ de phreneſi evenit,
7 que ſemper durat; ex quo incipit, ut notiſſimum Medicis eſt, & notat ex Juriſconſultis Men. *conſ.* 82.
8 *n.* 233. *vol.* 1. ex poſteriore ordine affligunt ſine intermiſſione Lethargus, & illi ſimiles morbi, Catalepſis
9 & alij. Intermiſſiones verò habent ex priori ordine
10 Melancholia, & ſimiles morbi, Ecſtaſis, & hujuſmodi: ex poſteriore verò Paraphreneſis, Apoplexia, Epilepſia, Melancholia, Hypochondriaca, Vteri furor, atque ejuſdem ſtrangulatio.

Poſtremò dividi poſſunt ex *modo læſionis* functio- 11
num principalium, ut *in priori quæſtione* dictum jam eſt: in aliquibus enim omni ex parte, ac ita occidunt, ut non ſecus quàm inſenſati lapides, homines evadant: hujuſmodi ſunt ex priori numero Memoria amiſſa, & Oblivio: ex poſteriori Apoplexia, Epilepſia, Lethargia, & ſimiles affectus, qui ſomniculoſi dicuntur, ex eo quòd homines, vel perpetuo dormire
cogant, vel ſimiles dormientibus efficiant. In aliis ve- 12
rò principes functiones à ſuo naturali ordine, quo celebrari ſolent, omnimodè aberrant, ut ex priori claſſe ſunt Amor, Phreneſis, Melancholia, Furor, & his contigui affectus: ex poſteriori autem Coma vigil Vteri ſuffocatio, Vteri furor, ac ſimiles. In aliis denique diminutè operantur, ut in Ignorantia, Fatuitate, & hujuſmodi.

SVMMARIVM.

1 *Signa non ſanæ mentis varia in variis hominibus.*
2 *Non ſana mens ex factis, & verbis deprehenditur.*
3 *Actuum quidam corporei quidam civiles.*
4 *Signum non ſanæ mentis eſt lapides proycere.*
5 *Dementia probatur per actum extrinſecos.*
6 *Dementia evidentius probatur ex civilibus actibus.*
7 *Quando præſumatur fatuitas potius quam dementia.*
8 *Stultus ac demens præſumitur, qui omnia bona ſua donat.*
9 *Ex verbis quomodo deprehendatur dementia.*
10 *Prudenter non facit, qui extraneum coniuncto præfert.*
11 *Fatui à fando dicuntur, quòd ſuam fatuitatem loquendo manifeſtent.*
12 *Ex modo loquendi quomodo deprehendatur dementia, & num 16.*
13 *Fatuus eſt qui fatua loquitur.*
14 *Ex ordine verborum quomodo indicetur dementia.*
15 *Fatuus ac demens præſumitur non loquens, aut non reſpondens ad propoſitum.*
17 *Multi extra rem loquuntur, qui neque amentes, neque phrenitici ſunt.*
18 *Amentes & furioſi interdum ad propoſitum loquuntur.*
19 *Amentes ex factis convincuntur, licet in loquendo appareant prudentes.*
20 *Non omnes dementes circa omnia errant.*
21 *Signa amentiæ à Medicis propoſita, unde deſumantur.*
22 *Potiſſima ſigna amentiæ ex animi paſſionibus habentur, & num. ſeq.*
24 *Furor & dementia probatur per ea, quæ in hominem ſanæ mentis non cadunt.*
25 *Signa dementiæ ex corporis, & faciei aſpectu.*
26 *Signa in iis qui per circuitum inſaniunt.*
27 *Signa dementiæ in febribus.*
28 *Dolorem non ſentire eſt ſignum amentiæ.*
29 *Signa amentiæ ex quibusdam ab extra advenientibus.*
30 *Ex intenſis animi paſſionibus homo in dementiam labitur.*
31 *Voluptas non minus quam dolor hominem dementem facit.*
32 *Amor ſubvertit judicium, & vertitur in inſaniam.*
33 *Ex morbis longis aliquando fit inſania.*
34 *Venena quædam inſaniam concitant.*
35 *Incantationibus excitatur inſania.*
36 *Teſtes de inſania deponentes, quæ deponere debeant.*

De Signis non ſanæ mentis.

QVÆSTIO III.

SIgna non ſanæ mentis varia in variis affectioni- 1
bus, atque diverſis ægrotis exiſtunt, neque eadem in iiſdem eodem morbo laborantibus reperiri contingit: nō ſolū enim varii morbi ſunt inter ſe, ſed etiam idem morbus à ſeipſo varius eſt, ob ſubjectorum varietatem, ægrotantium nimirum temperaturam, humorū peccantium naturā, miſcellam, ac qualitatem: unde & penè in infinitum variari ſigna non ſanæ mentis contingit: vides enim in Ajace, & Bellerophonte, eodem morbo laborantibus, quàm varia

extiterint

extiterint ſigna eorum inſaniæ ut adnotat Fracaſt.
lib.2.de Intell. nam.

---- Telamonius Ajax
Arma rapit, ſuperosque furens in prælia poſcit.
Iamque hominum hos nunc inſequitur, nunc perculit illos.
At tacitus,mœrensque,hominum conſortia vitans.]
Bellerohon ſolos errat malenaſus in agros ;
Bellephoron,quem Martis honos,quem gloria currû
Per deſerta fugit, nec amor comitatur equorum.

Sic etiam & in reliquis omnibus varii effectus, ac
varia omnino ſigna non ſanæ mentis apparent.
a Sed prudentiſſimè ex mea ſententia à Juriſconſul-
tis generaliter loquentibus firmatum eſt, non ſa-
nam mentem deprehendi potiſſimùm *ex factis*, &
verbis Caſtrenſ. *in l.Idem Iulianus, §. conſtat, ff. de
leg 1.n.7.& ibi quoque* Jaſon. Caſtr. *item in l.Qui-
dem inſeſtam.ff.de cond.inſt.num 5.& ſeq.* Lanfr. *de
depoſit.Teſt.num.*148. Aretin, *in §.furioſi. Inſtit. de
curat. num.* 4. Alex. Tert *Conſ.*164. *num.* 5. *apud*
3 *Zilett.in conſ.ultim.Vol.*Grammar.*dec.*2.*numer.*2.5.
4.Menoch.*Conſil.*82 *num.*213 *vol.* 1. Rot. *in noviſ-
ſim.part.*1. *deciſ.*107. *num.*5. Cùm autem actus hic
in duplici differentia ſumi poſſint, nam quidam cor-
porei ſunt, quidam verò qui civiles dici non injuriâ
debent.ex utriusque malè, ac non debito modo pa-
tratis,ſigna habere poſſunt non ſanæ mentis. Quo-
ad corporeos namque actus patet, dementes facilè
deprehendi, ut cùm ambulantes lutum non devi-
tant,nec malos paſſus, aut cùm videntur ambulan-
tes ire, non quò finis aliquis determinatur, ac certa
voluntas, ſed quò pedes illos ducunt, aut cùm actus
quosdam abſurdos & inſulſos effingunt,ut os diſtor-
quentes, torvis oculis intuentes;membra atque uni-
verſum corpus irrationabiliter agitantes, & commo-
ventes;ex ſolis enim hujusmodi geſtibus, ac moti-
bus inconcinnis (nam voce orbatus erat) deprehen-
dit Hipp.5.*Epidem.sext.*106.quendam deliraſſe, &
apud Juriſconſultos lapides projicere, pro ſigno ha-
4 betur non ſanæ mentis.Caſtrenſ.*in l.ſi cum dotem,§.
ſi maritus,ff.ſolut.matr.n.*4.unde Plaut. *in Capteivus,
Act.*1.*Scen.*4.

Iam illic hic nos inſectabit lapidibus,niſi illum jubes comprehendi.

5 & in ſumma per hos actus extrinſecos probari de-
mentiam. firmant etiam ipſi Juriſperiti. Petra *de fi-
deicommiſſ. quæſt.*12.*n.*343. Menoch. *de præſumpt.
præſumpt.*45.*num.*22. Simon.de Pet. *de conject.ſolut.*
4.*num.*4.Sfortz. Odd. *Conſil.*93.*n.*12.
6 *Apertius* porrò ſignificatur dementia ex civilibus
actibus:nam ſi quis,*exempli gratiâ*, quos debet non
ſalutet,neque revereatur,infirmas verò perſonas, &
quas non debet,honore afficiat;illarum quidem con-
ſuetudinem devitet,harum vero affectet; cùm ipſe in
7 priorum numero exiſtat,hic procul dubio fatuus, ac
demens præſumi poteſt; Ex qualitate diſpoſitionis
teſtamentariæ magnam conjecturam, imò nulla
aliâ majorem ſanæ mentis novit Rota *in Tiburtina
hereditatis* 1637.*coram Carillo num.*31. *& in Me-
litenſ.Teſtamenti* 1612.*coram Manzanedo n.*12. Sic
ſi bona ſua donet quis,cui non debet, in hoc enim
caſu fatuitas potiùs præſumitur, quàm donatio.Petr.
Gerard.*de Petr.ſingul.*56.*n.* 2. Malyaſia *Conſil.*116.
*num.*23.*vol* 1.Mantica *de tacit.& ambig.lib.*13.*Tit.*
9.*num.*5.Rotum *deciſ.*662.*num.*8. apud Farinac.*p.*3.
8 nam hoc per ſe ſolum eſt apud Juriſconſultos ſi-
gnum fatuitatis,donantem quippe omnia bona ſua,
ſtultum,ac dementem præſumi volunt. Menoch. *de
Arbitr.Iudi cap* 68.*num* 4.*lib.* 2.Pariſ.*de reſignat.be-
nef.lib.*9.*quæſt.*19.*num.*7.Farinac. *reſponſ.crimin.*41.
*num.*29.*lib.*1.onde prudenter Achilles apud Homer.
*Iliad lib.*20 Æneæ objicit, ne ſperet ſe a Priamo re-
portaturum regni honorem, ipſum Achillem occi-
dendo,inquiens:

--- At ſi me interfeceris,
Non tibi propterea Priamus honorem in manibus ponet,
Sunt enim ei filii, ipſe autem ſana mente eſt: non ſtultus.

Quaſi dicat,non debes hoc ſperare à Priamo,quia
ipſe filios habet, & ſanus mente eſt,idcircò non adi-
met filiis propriis honorem,ut illam tibi tradat.Pru-
denter enim non facit, qui extraneum coniuncto
præfert.Rota *deciſion.*649. *numero* 4. *part.* 1. *in no-
viſſ.* Unde ſtultitiæ & inſipientiæ notatus eſt Clau-
dius Imperator, quòd Dominum Neronem adopta-
verit, cùm Britannicum legitimo matrimonio na-
tum haberet.
Porrò ex *verbis* deprehenditur etiam mentis in- 9
conſtantia, & ex hoc nomen ſibi ſumpſerunt fatui,
quia fando,hoc eſt,loquendo fatuitatem ſuam mani 10
feſtant.Bartol.*de teſtib.num* 98.Ripa *in l.ex facto de
vulg & pupil. num.*82. ſed hoc plurifariam contin-
git,nam & ex verborum qualitate, & ex eorum or- 11
dine, & ex modo loquendi indicia non ſanæ mentis 12
habentur. Ex qualitate enim verborum notiſſimum
eſt deprehendi inſanos;nam fatuus eſt, qui fatua lo-
quitur,ut ſuprà dixi, & alii Juriſconſulti teſtantur. 13
*Facit l.Idem Iulianus,§.conſtat.ff.de leg.*1.Alex *conſ.*
86.*n.*5.*vol.*3.Gloſſ.*in cap.legimus ex Iſaia* 1.*par.de-* 14
*cret.diſt.*83.Ruin.*conſ.*169. *n.*4.
Ex ordine verborum ſignificatur dementia, & id-
circò furioſus,ac demens præſumitur apud Juriſcon-
ſultos, qui neſcit exprimere quid velit, ac inordina-
tè loquitur,Alex *in l.Si cùm dotem,§.ſi maritus,ff.ſo-
lut.matrim.n.*7.*& conſil.*54.*n.*4.*vol.*1.Iaſ.*in l.Furio-
ſum.C.de teſt.fac.poſſ.n.*4.Afflict.*dec. Neap.*365.*n.*3.
Rota *in noviſſ.dec.*107. *n.*5. *pars.*2. Ordinem etiam 15
verborum reſpicit reſponſio ad propoſitum, item &
locatio:unde non loquentes, aut non reſpondentes
ad propoſitum, fatui, dementes, ac furioſi præſumi
poſſunt.Idem Iaſ.*in l.apud Iulianum, §. conſtat.ff.de
leg.*1.Grammar.*dec.*2. *num.*5.
Ex *modo loquendi* cognoſcitur inſanus,quia ſi quis
ſua natura audax, & impudens, in morbo exempli 16
gratia, meticuloſus appareat, ac modeſtè loquatur,
& reſpondeat, vel è contrà moleſtus, ac prudens,
mitisque audacter & impudenter, ſignum non ſanæ
mentis eſt.Gal.*Com.*2.*in* 6.*Epid. text,* 43. *claſſ.*3. &
non ab re Hipp.1.*Prorrhet ſent.*44.& *ibi* Gal.*comm.*
2.*text.*9.& Vall.*in* 7.*Epid.text.*3. ex audaci reſponſo
ab homine compoſito & miti, malum portendunt,
quia in phreneſin lapſum demonſtrat: nam ut idem
Hippocrat. *in Coacis Prænot.*dicebat, *inſtitnere, ac
velle ea,quæ prius non conſueveras,aut contrarium iis,
quæ fuerint conſueta, malum, & proximum de-
mentia*
Advertendum tamen eſt, quòd interdum ex
ægrotantibus nonnulli ſunt, qui febricitantes,
præſertim ex febris vehementia, & ex elevatione
calidorum vaporum ad caput, multa verba minùs
ad rem facientia effutiunt, tamen neque amentes,
neque phrenetici ſunt. Ejus rei evidentiſſimum 17
ſignum eſt, quòd admoniti, vel etiam ex ſeipſis fa-
cilè cognoſcunt, ſe in loquendo errare; in qui-
bus non haberet locum procul omni dubio pro-
batio non ſanæ mentis, ex hoc quod multa verba
malè, & extra rem protuliſſe à circumſtantibus
auditi eſſent, & idcircò non poſſent damnari actoa
ab hujuſmodi ægrotantibus celebrari, tanquam

ab amentibus procedentes, ut latiùs infrà dicturi ſumus.

18 Advertendum *ſecundò*, contrario prorsùs modo evenire in aliis quibusdam qui cùm verè amentes ſint, & interdum quoque furioſi, aut phrenetici, tamen prudentiſſimè loquuntur, & interrogati ad rem reſpondent, quod ex Juriſconſulti animadvertit Menoch. *conſ.* 82. *num.* 234. *vol.* 1. Rota *in noviſſ. deciſ.* 107. *n.* 23. *& deciſ.* 129 *num. part.* 1. & monent ex noſtris practici nonnulli, Vall. *in* 3. *Epid. Sect.* 2. *Ægr.* 11. hi tamen ex factis convincuntur, ut eadem
20 Rota dicit, *deciſ. ead.* 107. *n.* 12.

Tertiò advertendum, non omnes dementes circa omnia errare, quoſdam enim circa omnia, quoſdam circa plura, alios vero circa pauca quædam ſolummodò errare conſtat: imò ex illis nonnulli ſunt, qui in nulla re, ſi unam tantùm excipias, errant ſed omnia prudenter, vel ut ex natura illis mors eſt, operantur; ſunt enim qui ſine capite eſſe, ac vivere ſe credunt, in hoc uno malè ratiocinantes, in reliquis non ita. Sic & alii, qui ſe mortuos omnino putant, aut in aves, aut beſtias transformatos; non ſecus etiam iſte, qui in apice digiti mundum ſe gerere perſuaſum habebat, quem ſi tantillum moveret: mundum ruiturum credebat; & alter, qui mejere recuſabat, eo quod timeret, ſi mejeret, mundum univerſum una cum ſe ipſo mictionis propriæ ex undante torrente obrutum iri: hi omnes, inquam, in cunctis benè quoad rationem ſe habebant, in hoc uno delirantes; quam rem non injucundo exemplo lepidiſſimè his carminibus demonſtrat Horatius *lib.* 1. *Serm.*

---- Fuit haud ignobilis Argis;
Qui ſe credebat miros audire Tragœdos,
In vacuo ſolus ſeſſor plauſſorque Theatro;
Cætera; qui vitæ ſervaret munia recto
More bonus ſanè vicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcer ſervis;
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ;
Poſſet qui rupem, & puteum vitare patentem.

Et habetur hæc eadem hiſtoria apud Ariſt. *de admir. audit. num.* 30.

In his tamen omnibus manifeſtam adfuiſſe inſaniam quis non videret? Videndum ergo *Juriſconſultis* eſt, ne ex ſermonibus dementis teſtes de ſanitate deponentes decipi potuerint: imò etiam ex factis: nam, ut vides in hoc proximo exemplo, omnia interdum non modò cum prudentia, ſed etiam cum providentia inſani gerunt; tamen manifeſtum eſt, illos in quibusdam particularibus apertiſſimè inſanire, ad cujus rei confirmationem non minùs jucundam, quàm riſu dignam *hiſtoriam* enarrare animi gratia libet. Vir quidam experiendi varias hujusmodi inſanorum dementias cupidus, hoſpitale, ubi tales ægrotantes retinentur, adit, cui fit obviam vir aſpectu ſatis compoſito, à quo interrogans quidnam expoſcat, illi deſiderium ſuum exponit; itaque comiter ab illo introducitur, & ſingulorum dementium opiniones, ac phantaſmata quædam riſu, alia miſeratione digna concinnis verbis, ac ſapienter exponit, hoſpitalis illius inſtituta, ac conſuetudines revelat, quinetiam incidenter multa nonniſi magna cum prudentia, & integro diſcurſu diſcutit. Ventum jam erat ad quandam remotam ejus hoſpitalis partem, ubi virum quendam cogitabundum, ac triſtem offendunt: quærit advena, quidnam morbi ille patiatur quæ ſit ejus dementia, tum ille, Hic homo, inquit, præ cæteris inſanit, putat enim ſe eſſe Spiritum Sanctum; ſed vide quàm à vero abſit, cùm me ipſum hîc præſentem habeat, qui verè Spiritus Sanctus ſum: tunc advena ſubridens, & hominis prudentiam in cæteris dementiam circa eam opinionem admiratus, abiit. *Cæterùm* præter ſigna dementiæ, quæ univerſaliter ex factis, & verbis deſumuntur, & quæ paſſim Juriſconſulti adducunt alia ſunt, quæ multò magis ad vivum rei naturam 21
patefaciunt, à Medicis propoſita, quæ partim ex animi paſſionibus, partim autem ex faciei, & corporis aſpectu, ac partim denique ex quibusdam ab extra accidentibus habentur.

Primò verò ac potiſſimùm hæc ſigna ex animi 22
paſſionibus habentur; unde prudentiſſimè, ut in cæteris omnibus Hipp. 6. *Aphor.* 26. & Gal. 3. *de loc. aff. cap.* 7. *claſſ.* 4. firmabant, timorem, ac mœſtitiam abſque cauſa longo tempore perdurantes, melancholiam oſtendere. Nec minùs quoque inſaniam oſtendunt riſus, & lætitia abſque cauſa, vel in iis, in quibus minùs licèt, idem Hipp. *Epiſt.* 10. *ad Damagetum*, unde Homer. cùm introduceret Penelopes procos inſanientes *Odyſſ. l.* 20.

---- Procis autem (dicebat) *Pallas Minerva.*
Inextinctum riſum movit, errare fecit autem mentē.

Eodem quoque pacto fletus abſque cauſa, & ubi minùs opus eſt, inſaniam oſtendit, & interdum ebrietatem: unde idem Homer.

Dicat autem lachrymas ſpargere gravatum me mentibus vino.

Sed nihil profectò eſt, quod æquè declaret amentem hominem; ac ipſæ animi paſſiones, etenim 23
ipſæ nunquam fallunt, quemadmodum & verba, & facta fallere poſſe ſuprà jam demonſtravimus. Itaque negligere non negligenda, & plurimi facere ea, quæ minimi facienda ſunt, triſtari ubi gaudendum eſt gaudere ubi triſtitia opus eſt, timere quæ nullius timoris cauſa exiſtunt; non timere quæ maximè timenda ſunt, minima ac puerilia admirari, maxima & admiratione digniſſima oſcitanter prætergredi, amare ea, ac eos, quæ, aut qui odio habendi ſunt, odio autem habere ea, vel eos, quæ, aut qui amore ſunt proſequendi, ſperare ea, de quibus ſpes nulla ſupereſſe poteſt: ea verò deſperare, quæ de facili ſuccedere parata ſunt, deſiderare quæ minimè ſunt deſideranda, ac in his delectari, in quibus nulla delectatio cæteris eſſe ſolet, fugere quæ appetenda ſunt, & appetere quæ ſunt fugienda, verecundari in eorum conſpectu, quorum minimè decet, in eorum vero quorum decet maximè, non modò non verecundari, ſed aſpectum eorum audacter, ac cum temeritate ſuſtinere, iraſci quibus minimè iraſcendum, aut excandeſcendum eſt, hæc omnia, inquam, non ſanæ, ac omnino errantis mentis humanæ certiſſima indicia, ac infallibilia ſunt. Quod & Hipp. inſinuaſſe videtur. 1. *de vict. rat. verſ.* 1. neq; putaverim aliud innuiſſe prudentiſſimos Juriſconſultos, cùm in terminis furoris loquentes, determinarunt, illum probari per ea; quæ in hominem ſanæ mentis non cadunt. Royz. *deciſ. Lituan.* 1. *num.* 87.

Cæterùm ex corporis aſpectu, & facie nonnulla ſi- 24
gna non ſanæ mentis Medicis elicimus: nam in omnibus ferè inſanientibus (fatuis fortaſſe ſolùm, eorumque cognatis exceptis) illud præcipuè adnotatur, 25
oculos nimirum profundos ac concavos exiſtere, & naturali lumine offuſcatos, ita ut terrorem quendam intuentibus, incutiant: quin & eos in certa quadam parte defixos, inconniventeſq; longo tempore habere inſani ſolent, quod eorum maximè mœrorem ac mœſtitiam inculat. Qui autem ex atræ bilis vitio inſaniunt, omnes vultum ac corporis univerſi colorem fuſcum, ac lividum habent ex

humoris

humoris melancholici ſuperabundantia, ac prædo-
26 minio. Afferebat item Hip. 2. *Epid. ſect. 5. text. 26.* pro furoris ſigno fortem arteriæ in cubito pulſationem, ex cujus quiete ſtupiditatem indicari dicebat, ſed hæc leviora ſunt.

In his porrò, qui *per circuitus* inſaniunt corpus univerſum extraneo colore repentè, cùm acceſſio inſtat, imbuitur; unde Plautus *in Capteivis* ex hoc quem in furorem agi demonſtrabat, *Act. 3. Scen. 4.* dicens:

— Ardeat oculi: fune opu'ſt, Hegio,
Viden'tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bile agitat hominem.

Similiter & *in Menæchm. Act. 5. Scen. 2.*

Viden'tu illi oculos virere? ut viridis exoritur color.
Ex temporibus, atque fronte! ut oculi ſcintillant! vide.

27 Accedit in his ipſis, imò præcedit capitis gravedo, oculorum cocameratio, & offuſcatio ſolito major, venarum capitis tumefactio, & non conſueta nigrities, poſt quæ in inſaniam manifeſtam irruunt, taciturni primùm evadentes, & in ea quidem taciturnitate permanentes, ſi melancholia detineantur; quòd ſi in maniam, ac furorem incidere debeant, primùm ſecum ipſis obloquuntur, puſillis quibusque ex cauſis irritantur, omnia ſuſpecta habent, mox irrationabiliter clamant, ac multa effutiunt. In quiete ſunt melancholici, utpote meticuloſi, pavidi, triſtes, ac omnia pertimeſcentes in perpetuo autem motu ſunt maniaci, & id genus alii, utpote audaces, iracundi, temerarii, nihilque expaveſcentes.

28 Sunt & in febribus, ac ſimilibus quibusdam morbis ſua ſigna particularia, & Hip. *Apho. ſect. 2. Ap. 6.* & Gal. *ibi in comm.* ſignum ægrotantis mentis dicebat eſſe, dolorem non ſentire; *Quicunq; enim*, inquit, *aliqua parte corporis dolentes omninò dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.* Vnde prudenter paſtor ille apud *Guerinum in ſua Tragicomœdia act. 5. ſcen.* Montano exprobranti illi per hæc verba:

Il ſouerchio dolor t'hà fatto inſano

Ad rem maximè reſpondet,

Non ſentirei dolor s'io foſſi inſano.

Experiuntur id Medici ſæpe ſæpiùs; cùm languentes ex pleuritide, hepatis, aut lienis inflammatione, aut alia ſimili diſpoſitione dolorem cauſante, in pejus declinant, dolore enim levati, ac ſibi ipſis, ac cæteris ſanati tum videntur, cùm deteriùs habeant; atque ii quidem, ut ex hoc ſigno conſtat, mente læſi commoriuntur; quod admonitos Iuriſconſultos volo, cùm hæc præſumptio, atque id ſigni non minimum faciat ad probationem non ſanæ mentis, ut patet.

29 *Denique* habetur notitia non ſanæ mentis, ex quibusdam ab extra advenientibus; inter quæ connumerandæ ſunt cauſæ quædam prægreſſæ, quæ interdum eam vim habent, ut homines ad inſaniam facile agant; quas enarrant omnes practici, inter quos videri poſſunt *Alex. Ben. Maſſaria, Capivaccius, Alcimarus, Mercurialis, & alii* mille locis aliàs citatis. Et quia non parùm faceret ad dementiæ probationem pro Iuriſconſultis, ſi tales cauſas præceſſiſſe in eo, qui demens præſumitur, probaretur, idcircò eas hîc ſubnectere, non ab re eſt.

30 Solent autem maximè, & frequentiſſimè homines ex intenſa aliqua animi paſſione antecedente in inſaniam labi, ut ex ingenti mœrore, ex improviſo metu, quin etiam ex ingenti & improviſa lætitia:
31 nam ex Plat. 3. *de Repub.* Voluptas non minùs, quàm dolor, dementem facit. Sunt qui inſanire occipiant
32 ex affectata quadam dignitate, non ſecuto dehinc, ut ſpectabant, effectu. Nonnulli ex amoris impatientia mente ſunt emoti, nam amor ſubvertit judicium & in inſaniam vertitur, tradunt ex Iuriſperitis Bald. *in l. 2. §. & cùm placuiſſet, ff. de origine Iuris.* Maſcard. *de Probat. concl. 86. n. 20. vol. 1.* & ex Medicis Avicenna 1. 3. *tr. 4. c. 15.* Gordon. *in ìil. lib. 2. c. 20.* Valeſc. *lib. 2. Philon. cap. 20.* Iaſon. Pratenſ. *de morb. cerebri, cap. 19.* recitat plures caſus Amat. Luſit. *cent. 5. Curat. 56.* unde adoleſcens ille apud Plaut. *in Trucul. Act. 1. Scen. 1.* non abſque phreneſi, ſed prudenter quidem dicebat:

Nam mihi hæc meretrix, quæ hic habet, Phroneſium,
Suum nomen, omne ex pectore emovit meo,
Phroneſim: nam phroneſis eſt ſapientia.

Sed de *amore* plura, annuente Deo, in ſequentibus quæſtionibus dicemus, [quibus jungatur *Horſtius* de amore.]

Solent inſuper quidam ex *morbo quoque longo* inſanire, ac infatuati; itaque ſi talia præceſſiſſe probarentur, inſaniæ præſumptio aliqua adeſſe poſſet, quæ aliis adminiculis adjuncta nonnihil ad plenam probationem augendam faciet. Sunt præter hæc nonnulla, quæ in homine mentis occaſum afferre ſolent, ut venena quædam, exempli gratia, cerebra nonnullorum animalium, ut cati, felis, veſpertilionis, leonis, urſi, & aliorum comeſta ut Concil. *lib. de ven. cap. 2.* Alex. Bened. *lib. 1. pract. cap. 28.* ſic etiam liquores, vel cibi à fulmine tacti bibiti, vel comeſti, ut tradunt Philoſophi in Meteorolog. Iavell. 6. *Meteor. c. 4.* Porta, *de Aer. tranſmut. lib. 3. c. 14.* Alph. Ferr. *de Sclopet. Vulner lib. 1. c. 4.* eodem pacto eundem affectum parere magnetem tradunt. Conciliator, Albertus, & alii, de quo tamen, & de his omnibus *in libro de venenis.* Quin etiam incantationibus, & præſtigiis quidam mentis occaſum experiuntur: unde eſt illud Iuvenal. *Sat. 6.* 33 35

Hic magicos affert cantus, hic Theſſala vendit
Philtra quibus valeant mentem vexare mariti,
Et ſolea pulſare nates quod deſipis, inde eſt,
Inde animi caligo, & magna oblivio rerum,
Quas modo geſſiſti: tamen hoc tolerabile, ſi non
Et furere incipias.

Quod etiam teſtantur Medici, inter quos vide Alex. Bened. *ubi ſuprà.* Vbi igitur quem maleficiatum eſſe conſter, aut aliquo prænominatorum, vel ſimili veneno potionatum, jam de mentis læſione præſumptiva ſigna habebit Iudex, quæ aliis adjuncta, urgentiſſima futura ſunt. Iam verò ex his colligunt Iuriſperiti, quænam conſideranda ſint, ubi de aliquo judicium ferendum, an inſaniat, necne, & quid oporteat teſtes deponere, per quos dementia ſit probanda. *Primò* enim facta, ac verba, ut illis placet, inſpicienda. *Secundò*, animi paſſiones. *Tertiò*, ſigna à Medicis tradita. *Quartò*, cauſæ prægreſſæ, quas evidentes, procatarcticas, extrinſecas, & antecedentes nominamus, hæc enim omnia ſignorum vicem gerunt in adminiculanda dementia. Cæteras verò præſumptiones, quibus utuntur Iudices, tanquam ad rem Medicam non pertinentes, libens omittam.

SVMMARIVM.

1 *Non omnes ſimul facultates à dementia afficiuntur.*
2 *Multa locum habent in ratione læſa, quæ minimè habent locum in læſa ſola memoria.*
3 *Non habent locum in medica mentis læſione, quæ locum habent in læſione magna.*
4 *In quibusdam dementiis ſola imaginatio læditur, ſalva ratione, contrarium n. 22. 39.*
5 *Ex imaginationis læſione nulla oritur dementia.*
6 *Imaginatio læditur in aliis morbis, quam in dementiis.*
7 *Dormientes inter inſanos non connumerantur.*

8 *In*

8 In imaginatione nullus error.
9 In inſania quomodo lædi poſſit imaginatio.
10 Species phantaſiæ oblata per alium ſenſum, quàm per viſum minus efficaces ſunt.
11 Mentis oculus tunc acutè cernit, cùm primùm corporis oculus vigorem ſuum amittit.
12 Si ſolus error imaginationis ſufficit ad dementiam, omnes homines erunt dementes.
13 Imaginatio eſt libera facultas.
14 In imaginatione nullus aſſenſus, vel diſſenſus.
15 Imaginatio aboleri non poteſt vivente homine.
16 Imaginatio, ſi poſſet aboleri, quando aboleretur.
17 Ad actum imaginandi quæ requirantur.
18 Imaginatio fallitur cùm fallantur ſenſus.
19 Imaginatio non læditur ex culpa phantaſmatum.
20 Imaginatio non læditur reſpectu ſpirituum, & loci.
21 Imaginatio nunquam quieſcit in animali vivente.
23 Intellectus quibus modis diſcurrat.
24 Intellectus quomodo decipiatur, ſi utatur exemplo.
25 Intellectus quomodo decipiatur mens inductione.
27 Intellectus quomodo decipiatur mens ſyllogiſmo.
28 Dementia in hoc conſiſtit, quod intellectus non diſtinguit verum a falſo.
29 In quacunque dementia læditur Ratio.
30 Ex rationis diminutione quomodo fiat dementia.
31 Ex deperditione rationis dementia quomodo fiat.
32 Ex depravatione rationis quomodo dementia fiat.
33 Falſa rerum ſpecies quomodo in ſpiritibus imprimantur.
34 Acquiſita certitudine rei ex literatis alibus imaginationib. falſa ſententia eius rei fit, imaginatione falſa exiſtente.
35 In ſomniantibus id quod dormientibus accidit.
36 Hypnotice quid.
37 Inſania etiam in brutis contingit.
39 In brutis reperitur potentia ſupplens rationis defectum.
40 In quibus dementiis ratio modice lædatur.
41 In quibus dementiis ratio depravetur.
42 Dementia, in quibus ratio deperditur.

Quænam animi facultates, ac qua ratione, in quibusque dementiis lædantur.

QVÆSTIO IV.

SI quid in hoc titulo eſt, quod ad Juriſconſultos penitùs cognoſcere pertineat, illud profectò eſt, 1 quod in hac quæſtione jam diſcutere paramus, nimirùm, quas facultates ex principibus rationi inſervientibus in unoquoque dementiæ genere lædi contingat; neque enim omnes ſimul affici, non Medicorum modò, ac Philoſophorum ſententia eſt, ſed Doctorum omnium. Patet autem, quòd multa procedere poſſunt in iis, in quibus ratio læſa eſt, quæ minimè locum habere deberent, ubi læſa ſola me-
2 moria eſſet: quin imò in modica læſione locum
3 non habere ea, quæ in magna habent, nullus ſit qui dubitare audeat. Enixè ergo togatos Juriſconſultos volo, ut his qui dicturi ſumus, animum promptè adhibeant, ſiquidem, ſi communi Medicorum opinioni in nonnullis, quæ ad hanc quæſtionem pertinent, acquieſcent, proculdubio malè judicando ſententiam ferent; ea enim eſt omnium Medicorum opinio, eſſe nonnullas dementiæ ſpecies; in quibus
4 ſola imaginatio depravata ſit, ac oblæſa, ſalvis interim cæteris facultatibus, ratione nimirum, ac memoria; ita fatentur omnes cum Gal. *de loc. aff. & de ſympt. diff* & Cornel. Celſus *lib. 3. c. 17.* ejuſdem ſententiæ fautor exiſtit, & hanc ipſam opinionem video etiam ſecutos Juriſperitos, qui ex imaginatione læſa oſtendi inſaniam tradiderunt, Menoch. *conſ.* 85. *num.* 221. *vol.* 1.

Sciant tamen tam Juriſconſulti, quam Medici, me ejus opinionis eſſe, quod ex *ſola imaginationis læſione nulla omnino inſania oriatur, Facit Rota in libertina Hæreditatis, 1637. coram Carillo n. 15.* ubi eam
5 non excludere rationis uſum firmat; unde ſi quiſquam ſit, in quo ſalva ratione, & memoria, aut ratione tantum, ſola imaginatio læſa appareat, hic non niſi maximâ injuria inter inſanos connumerabitur; neque abſque ſumma iuſtitiæ offenſa à civilib. actib. celebrandis ob eam cauſam prohibebitur, ut ab adminiſtratione bonorum ſuorum, à teſtimonio dicendo, à matrimonio contrahendo, imò & à tutelis adminiſtrandis, imò etiam à promotione ad ſacra, & aliis quibuſcunque; quæ ne temerè, & audacter prolata quiſquam exiſtimet, evidentiſſimis jam ac demonſtrationum vim habentibus argumentis ita eſſe paratus ſum oſtendere.

Ac *primò*, cùm imaginatio ex omnium Medicorum conſenſu non lædatur ſolummodo in nonnul- 6
lis dementiæ ſpeciebus, ſed in aliis etiam quibuſdam morbis qui neque inter dementias connumerantur, neque connumerandi ſunt, jam patet, quòd nulla alia ratio aſſignari poteſt, cur duo ægrotantes ambo malè imaginantes non ambo tamen inſanire dicantur, ſed alter inſanire quidem, alter verò ſimpliciter malè imaginari: nam vertiginoſis omnia in gyrum verti videntur, cùm tamen immota maneant; ſuffuſis multa ſibi ob oculos verſari, cùm tamen nihil illis objiciatur; ictericis omnia luteo colore infecta apparent, cùm tamen omnia ſuo naturali colore donentur. In his ergò læſam eſſe imaginationem; & ex ſe conſtat, & omnes fatentur, ac, ſi libet, vide Mercur. *lib. 1. pract. cap. 11.* & Maſſar. *lib. 1. cap. 10.* tamen neque vertiginoſi, neque ſuffuſi, neque icterici inter inſanos à quoquam connumerantur, aut unquam pro inſanis connumerati ſunt, quod minus eſſe deberet, ſi læſa tantum imaginatione homo inſanus evaderet.

Secundò, dormientes, licet compotes rationis non 7
ſint, inter inſanos tamen non recenſendi, quia ratio in his ex naturali impedimento ſui juris non eſt. Fracaſt. *de Intell. lib* 2. vel ſi inſanos dormientes dicas, non ob id dicendum, quia imaginatio malè operetur; quis enim tam fatuus eſſet, qui hoc affirmaret? Imaginatio enim in ſomno maximè libera eſt, & tum naturæ ſuæ indulget, tum fortior in operando, tum rectius operatur, etiamſi ſpecies ſenſibilium rerum in ea aſſervatas irrationabili modo contempletur, etiamſi non entia cum entibus adjungat, etiamſi entia ipſa diverſa, ac contraria ratione inſpiciat, etiamſi ictu oculi in diverſa, ac inter ſe toto cœlo diſſidentia rapiatur, etiamſi impoſſibilia, ac miracula ſibi fingat; nullus enim in his error eſt ac nulla conſequenter inſania, quia ex ſui natura eo pacto nata eſt ope- 8
rari. Et, ut cum Actuario loquar, *lib. 1. de act. & eff. ſpiritus anim. Tantum erroris, ac veſania imaginationi (naturaliter) ineſt, ut quæcunque natura conceſſa non ſunt, ut efficiantur, ipſa ſibi liberè fingat, & quidem in turpiſſima nos hæc errata conjiceret, niſi Ratio, quaſi ſpeculatrix, quadam inſanos huiuſce impetus acriter obiurgans, velut ex ſpecula quadam nimietatem cohiberet.* Hæc Actuarius.

Tertiò, ſi inſania, aut dementia quacunque ponamus lædi imaginationem, jam procul omni dubio, uno ex his lædetur; nimirum quia vel diminutè operabitur, vel depravatè, vel nullo modo: At nullo ex his modis læſa imaginatione, poteſt dici hominem inſanire. Patet primò de diminuta imaginatione, quã ſi in aliquib. diminutã reperiri côtingat, maximè erit in his, qui cæci ſunt, à natura præſertim; & ratio eſt, quoniã ſpecies phantaſiæ oblatæ per alios ſenſus, quam per viſũ, non adeò ad vivũ exprimere poſſunt rerũ imagines: inter omnes enim ſenſus viſus longè magis diſtincta præſentat phantaſmata ſenſibiliũ rerum, ut Frac. *lib. 1. de Intel.* docet, & multò antè ipsũ Hip. 1. *de vict. rat.* in his verb. *Acuta enim ſunt animi ſenſationes, qui viſione, & auditione*

perci

percipiuntur, quæ verò tactu, tardiores, & faciliùs ſentiuntur, maximè ad rem Horat. *in arte Poet.*

Segniùs irritant animas demiſſa per aures,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Quæ etiam ſententia à Juriſconſultis in medium allata, præcipuè autem à Roderic. *Pract. crimin. Reg. tit.* 4. *c.* 6. *numer.* 1. & à Caſſan. *in Catal. pagina* 10. *com.* 25.

11 At cæcos quiſnam inſanos dicat? imò externa cæcitas majorem interni oculi claritatem facit: *nam tunc quidem mentis oculus acutè incipit cernere, cùm primum corporis oculus vigorem ſuum amittere incipit*, verba ſunt Platonis *in Convivio, in Orat. Alcib.*
Secundò, imaginatio lædi poteſt depravatè, at quomodo? Reſpondet Mercurial. *ubi ſuprà*, & cum eo
cæteri omnes, cùm abſurda, & non exiſtentia imaginatur, vel cùm imaginatur quidem exiſtentia, ſed di
12 verſo, ac turpiori modo. At ſi hoc illud eſt, quod ſufficit ad inſanos homines effingendos, de nobis acta
jam res eſt: ſiquidem omnes ſimul ſæpè ſæpius inſanire neceſſe eſt, ut qui ſæpè ſæpius non exiſtentia imaginemur, & exiſtentia interdum non eo modo, quo ſunt. Quis eſt, qui non imaginetur interdum videre ſe volantem hominem, Centauros, Sphinges, Gorgones ac quamplurima monſtrifica, & horribilia, quæ nec unquam in rerum natura fue-
13 runt nec futura ullo tempore ſunt: Imaginatio quippe libera quædam facultas eſt, quæ ſpecies ſibi ab externis ſenſibus tranſmiſſas conſervat ac retinet; cùm autem libuerit, ac qua ratione libuerit, eas contemplatur; componit eas ad invicem, etiamſi ſint incompoſſibiles: dividit, etiamſi ſint indiviſibiles; entia cum non entibus miſcet; neque tamen aberrat, aut ob id depravata dici poteſt, quia nullus in eo aſſenſus, neque ſuum munus eſt judicare, res hoc, aut illo modo eſſe, aut non eſſe, ſed ſimpliciter
14 phantaſmata intueri. Non eſt igitur quòd quæramus modum rationabilem imaginandi, quia idem eſſet, ac ſi capiſcari piſces in aëre, aut aucupari volucres in mari tentaremus. Non inſanit ergo imaginatio, ſed ratio; quonam enim pacto, ſalva ratione, quis inſanire poſſit? impoſſibile enim illud eſt, & ad rem factu impoſſibilem ſignificandam Terent. *in Eunuch. Act.* 1. *Scen.* 1. iis verbis uſus eſt.

—*Incerta hæc ſi tu poſtulas*
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam, ut cum ratione inſanias.

Denique imaginatio lædi poſſet per abolitionem, ſed in quibus morbis aboleatur imaginatio ego non video, nam aliàs ex Averr. *in lib. de ſomn. & vig.* &
15 ex cæteris Philoſophis habemus, nunquam, anima-
16 li vivente, imaginationem aboleri. Quod etiamſi contingere poſſe concedamus, maximè aboleri deberet in ſomno, & in ſoporiferis quibuſque affectib. & ratio eſt, quia in his paſſionibus ſenſus exteriores obligari, ac veluti vinculis detineri contingit: at cùm ex his miniſtrentur ſpecies imaginabiles ipſi imaginationi, patet, quòd his deficientibus, etiam imaginatio deficiat neceſſe eſt; quin etiamſi velis, ſpecies per longum tempus in imaginatione aſſervari, tamen ſi hæ obliterentur, ſpes eſt in cæteris affectibus, quòd ex ſenſibus exterioribus reparari poſſint, quæ ſpes deficit in ſomno naturali; at in his affectibus rationem, & memoriam lædi tradit Gal. 3. *de loc. aff. c.* 5. *claſſ.* 4. Non me latet autem, eundem Gal. *de ſympt. diff. c. ult. claſſ.* 2. docuiſſe, in Caro, & Catalepſi, qui affectus ſoporiferi ſunt, aboleri imaginationem; ſed hoc gratis dictum ea hoc colligere poſſumus: nam quis hoc vidit, aut ex quibus id ſcire poſſumus? num ab ipſiſmet ægrotantibus, cùm ſanati ſunt? at hi nullam rerum memoriam omnino ſervant, ut ex ipſomet Gal. patet, & videntis declarat experientia. Adde quòd ea ipſorum Medicorum univerſali conſenſu in ſimilibus affectibus capitis poſteriora læduntur: quanam ergò ratione oblædi poteſt imaginatio, quæ in anterioribus ſita eſt? nam ad id Mercurialis reſponſio *Pract. libro prima, cap.* 8. vana omnino videtur, neque quicquam rei difficultatem attingere; reſpondet namque ille, quòd etiamſi præcipuè lædantur poſteriora, tamen lædantur etiam cum his anteriora: ſed unde hoc ille habeat, quod erat enucleandum ſicco pede tranſegit.

Ergo, *objiciet Medicus*, ea hac ſententia nullo modo poterit lædi imaginatio; at quomodo non læderetur interdum, ſi organo adjuncta eſt? ſi ergò læditur, doceas quemnam affectum efficiat imagina-
tio læſa cùm ex re inſaniam non generet. *Reſpondeo*, 17
ad efficientiam actus imaginandi requiri ſenſus externos, tanquam cauſas ſubminiſtrantes phantaſmata, non ſimul cum actu imaginandi, ſed antè;
phantaſmata rerum ſenſibilium, ſpiritus ea phantaſ- 18
mata recipientes, & locum, in quo fiat imaginatio. Jam verò quoad ſenſus, fallitur quidem imaginatio, ſed cùm falluntur ſenſus. Avicenna 3. *tractat.* 4. *capit.* 9. ſed error hic non eſt reſpectu imaginationis, ſed reſpectu ſenſuum. Quoad phantaſmata
imaginatio lædi non poteſt; quia phantaſmata, ſi 19
ſenſus bene diſpoſiti ſint, ad ipſam imaginationem vivida, ac valida præveniunt, & res ſenſatas ad vi-
vum illi repræſentant. Neque reſpectu ſpirituum, 20
aut loci, dicerim oblædi poſſe imaginationem, quia & ſpiritus multitudo ingens in ventriculis anterioribus cerebri, in quibus viget imaginatio, cùm in iis fons ſit & origo omnium ſpirituum animalium, & locus ampliſſimus & capaciſſimus, ut teſtantur Anatomici omnes, & vide, ſi libet, *Veſalium*; *Columbum, Laurentium*, & alios, ita ut nec facilè obſtrui, nec obrui poſſit, & ob id ſapienter ab *Averroe* firmatum eſt, imaginationem nunquam quieſcere
animali vivente, ut ſuprà dixi. At verò aliquem 21
alium oblæſionis modum excogitare liceat, pro nunc non determino cùm ſatis mihi illud ſit, ex imaginationis defectu, ac errore nullam cauſari dementiam, cùm ipſa per ſe ſola errat, ſi modo unquam errat. Neque *obſtant* exempla adducta, ut à Galeno *locis citatis* inter Medicos, & inter Juriſperitos, à Menochio *Conſil.* 82. *à numer.* 11. *ad plures ſeqq.* ex quibus probare ſe credunt, oblædi interdum imaginationem in inſania, aut dementia quacunque, non oblæſa ratione: nam ea exempla perpendenti clarum fiet, magis facere pro noſtra ſententia quam pro contraria. Sume enim mihi *Theophilum* illum de quo Galenus, qui cum ægrotaret, tibicines in angulo domus canere imaginabatur, indeſinenter, ſemper, & indefeſſè canentes, quos ut domo abjicerent, aſſiſtentes enixè rogabat: in quo caſu, patet, *inquiunt*, quòd imaginatio erat læſa, quia imaginabatur ſe videre ea, quæ non videbat, rationem tamen illæſam fuiſſe conſtat, quia rectè inculcabat illos eſſe domo detrudendos. At ego, ſi ratio, *inquam*, in illo integra fuiſſet, & errorem imaginationis, tanquam ſuperior potentia cognoviſſet, & tunc inſanus non fuiſſet, ut verè erat: An non ratio in ſuo vigore perſiſtens judicare poterat, imaginationem errare? nam nonne præter rationem erat, ut moleſti illi tibicines, indeſinenter, injuſſi, ac ipſo ægroto invito, & eorum cantum faſtidiente, canerent; an non ratio dictare debuiſſet, eſſe ſibi amicos, ac ſervos; qui, re ita ſe
habente,

habente, in tantula re ſibi morem gererent, impu-
dentes illos tibicines domo exire compellentes? at
quia ratio ſana non erat, hæc minimè dijudicare
potuit, ſed errorem imaginationis ſecuta, vel po-
tiùs quæ repræſentabat imaginatio pro veris acce-
ptans, & quia læſa, vera à falſis diſtinguere impo-
tens, evidentiſſimum ſuæ valetudinis ſignum præ-
buit. Nam etiamſi Medicis lædi imaginationem
22 concedam, tamen homo inde inſanus non fit, niſi
quouſque præſentato falſo quodam phantaſmate
ipſi rationi, illa falſitatem illius non agnoſcat, ſed
pro vero acceptet; itaque facta præſentatione hu-
jus phantaſmatis, tibicinum nimirum canentium,
& acceptato à ratione pro vero, & veram rem præ-
ſentante, jam ratio formata hac propoſitione: Tibi-
cines ſunt in angulo domus aſſiduè canentes, & me
ſummo tædio afficientes, elicit concluſionem, illos
eſſe domo abjiciendos. In quacunque enim de-
mentia, in qua falſæ imaginationes ægrotis præ-
23 ſentantur, intellectus ſemper diſcurrit, non ſemper
tamen uno modo, ſed aliquando exemplo, interdum
Enthymemate, aliàs Inductione, quin imò etiam &
Syllogiſmo utitur; ſemper tamen vel ex falſitate præ-
miſſarum falſum concludit, falſitatem autem non
cognoſcit, quia non ſana eſt; vel ex non neceſſario
neceſſarium: & plurimum quidem, idiotæ præſer-
24 tim, & viles perſonæ, ut earum natura eſt, Exemplo,
aut Enthymemate decipiuntur. Ab exemplo, ut fa-
ctâ hac phantaſia amici mei aſſumentis medicamen-
tum, & pereuntis, & formata propoſitione: amicus
meus aſſumpſit medicamentum ægrotans, & mor-
tuus eſt, deducit hanc concluſionem: Ergo ſi ego aſ-
ſumam medicamentum, moriar; & tunc melancho-
licus obſtinatè in ea opinione perſiſtit, & renuit aſ-
ſumere medicamentum. Ab Enthymemate, ut for-
matâ hac propoſitione, & pro vera ab intellectu ac-
25 ceptata: Plerique in hac domo commorantes mortui
ſunt, Ergo & ego, qui in eadem domo habitavi,
mortuus ſum, formato ergo hoc Enthymemate, in
ea opinione figitur, ſe mortuum eſſe.
Inductione quoque utens decipitur intellectus,
26 ut ſi quotquot viderit domus, ſub ſpecie inimicitiæ
Phantaſia acceperit, quæ præſentata ipſi Intellectui
minimè ſano, argumentatur ſic: Hic, & iſte, & ille
alter & alter ſunt mihi inimici, Hi autem ſunt om-
nes homines, Ergo omnes homines ſunt mihi
inimici. Ex hac Inductione deceptus Melancho-
licus, hominum aſpectum fugit, mortem ſibi ab om-
nibus parari timet, neminem ad ſe appropinquare
27 permittit. Denique etiam ſyllogizans decipitur In-
tellectus, nam & Syllogiſmo, ut in cæteris quibuſ-
que falſa à veris non diſcernit; præſentato ergo hoc
phantaſmate ſui ipſius mortui, & verum exiſtimans,
ſic ſyllogizat: Mortui non comedunt, non loquun-
tur, Ergo mortuus ſum: Ego mihi non comeden-
dum, non loquendum: vel præſentato hoc alio, ſci-
licet ſui ipſius naſum habentis prælongum, ac tur-
pem, argumentatur hoc modo: Quæ impedimento
ſunt, ac turpia membra recidenda, Naſus eſt mihi
prælongus, turpis, & qui mihi impedimento eſt, Er-
go naſus mihi præcidendus, & ſic de cæteris. Ex qui-
bus vides quidem, Intellectum optimè diſcurrere,
28 ut contrariæ ſententiæ fautores fatentur, at non in
hoc conſiſtit error, ſed in eo, quod non cognoſcat
verum à falſo; quanquam enim hoc phantaſma fal-
ſum ſit, quòd ego ſim mortuus, & quod habeam na-
ſum turpem, aut prælongum, reſpectu Imaginatio-
nis, ut dixi, hoc error non eſt, ſed reſpectu ipſius In-
tellectus, & Rationis, quæ cùm potentia ſit ſuperior
debens diſtinguere falſa à veris, in hoc caſu non po-
teſt, quod malè affecta ſit. Et verum quidem eſt, er-
rorem eſſe in imaginatione, quæ falſa imaginatur,
ſed ipſa non errat, quia neque negat, neque affirmat,
ſed fixatur tantùm in ſimplici contemplatione
phantaſmatis, quòd, cùm intellectus ſanus eſt, falſum
agnoſcens, errorem imaginationis diſtinguit di-
cens: Ego imaginor, me mortuum eſſe, cùm non
ſim; quamdiu ergo in ea cognitione perſiſtit Ratio,
homo non inſanit, ſed quamprimùm phantaſma
illud pro vero acceptat, veramque credit eam Pro-
poſitionem; Ego mortuus ſum; tunc manifeſtè inſa-
nit; quia ex falſa imaginatione argumentatur, de-
ducens neceſſarium à non neceſſario, & ex Præmiſ-
ſis falſis, aut ex alterutra malè omninò concludens.
Quippè cùm conſentiat falſæ imaginationi, ubi diſ-
ſentiendum eſſet, vel diſſentiat, ubi conſentiendum
eſſet veritati.
In quacunque ergo dementia *Ratio* oblæditur: 29
diminutione quidem, cùm ſpiritus pauci ſunt, unde 30
fatuitas oboritur, quia ex paucitate ſpirituum, non
poteſt mens aſſequi ea omnia, quæ aſſequenda eſ-
ſent, vel cùm craſſi ſunt, ac turbidi, & tunc difficul-
ter moventur, unde ſtupiditas, aut ſtultitia enaſcitur,
vix enim ad operationem ſpiritus apti ſunt. *Deper-* 31
ditione Ratio oblæditur in mania, in furore, & hujuſ-
modi dementiæ ſpeciebus, quia nimirum motus tur-
bulentus & agitatio indeſinens in ſpiritib. non ſinit
mentem ullum formare diſcurſum, qui requirit præ-
ſentationem ſpecierum ordine quodam certo & ra-
tionabili; quibus accedit eorundem ſpirituum impu-
ritas, & offuſcatio, ex quibus ſpecies turbidæ, ac
minùs claræ menti offeruntur. *Depravatione* porrò 32
læditur *Ratio*, cùm ſpiritus non ſecundùm totum,
ſed ſecundùm partem pravi ſunt, craſſi, turbidi, me-
lancholici, hi enim recipientes falſas rerum quaſ-
dam ſpecies à phantaſia oblatas, pertinaciter retinent
quia craſſi quia turbidi, quia melancholici, ex his
formantur falſæ Propoſitiones, ex quibus Ratio fal-
ſum concludit.
Imprimuntur autem falſæ rerum ſpecies in his 33
ſpiritibus, non illicò quidem, ſed pluries iteratâ
præſentatione falſi phantaſmatis ab imaginatione;
ex quo Intellectus ſpeciem non ſenſatam elicit; &
hac ſpecie illi aſſiduè præſente ob rurſus iteratam
falſam imaginationem, jam Intellectus dubitare in-
cipit, an verum ſit phantaſma, necne, ut puta, an
verè defunctus ſim, an naſum habeam prægran-
dem; quæ rudimenta quædam dementiæ ſunt, cùm
dubitet Intellectus de his, de quibus certitudinem
habet in contrarium. Cùm verò diu dubitavit Intel-
lectus, & adhuc continuatur præſentatio phantaſ-
matis, tunc jam incipit aſſentiri falſis, vel diſſentire à
veris, & Propoſitionem format: Verè ergo mor-
tuus ſum, vel verè ego naſum prælongum habeo; &
tunc manifeſtè apparet inſania. Vlterius quoque
Intellectus diſcurrit ſuper ea Propoſitione, utens
argumento aliquo ex illis modis, quorum ſuprà
meminimus, & tunc fit ejus rei opinio. Aſſervatur
porrò dehinc ejus falſitatis ſpecies in memoria, ex
cujus receſſu ad Intellectum novus formatur diſ-
curſus, & hoc pacto ex iteratis actibus fit certitudo,
ac falſa ſcientia ejus rei, quam è mente tollere diffi- 34
cillimum, quia quaſi habitum acquiſivit Intellectus
quo difficulter exſpoliari poteſt. Et ut hæc omnia
exemplo illuſtrentur, ſciendum, non aliter evenire 35
inſanientibus, quàm dormientibus: nam dormien-
tes cùm primùm ſomno prehenduntur, nihil penè
ſomniant, ob multitudinem quippe vaporum, &
eorum turbulentiam, ac craſſitiem, atque tunc dor-
mienti furioſus, ac maniacus ſimilis eſt; quia quem-
admo

admodum dormiens nullum videt phantaſma ex iis, quæ Imaginatio aſſervavit, & ſic furioſus nihil omninò diſcurrit, ſed ratione penitus orbatus exiſtit; & quemadmodum dormiens illa motus turbulentia ceſſante, ſomniare incipit, ſed miracula, ac impoſſibilia videt, ſic etiam inſanientes multa ſibi perſuadent, quæ in rei veritate non ſunt. Tandem quietem agente etiam vaporum omni elevatione ad cerebrum, tunc dormiens clariora omnia videt, ac verò magis ſimiliora, atque tunc Melancholicis ſimilis fit, qui penè omnia, ut verè ſe habent, cognoſcunt, in paucis quibusdam ſolùm aberrantes, de quibus vide Laur. *in lib. de Melanchol cap 6.*

Sed quoniam pacto bruta inſaniunt, in quibus nulla reperitur ratio? inſanire autem bruta patet. Plut. *in lib. de Induſtr. anim.* canes, cæteraq; quædam animalia rabiem incurrentia manifeſtiſſimè inſanire dicit, unde probat, illa rationis non eſſe expertia. Alia etiam nonnulla ebrietatem incurrere, notat Athæoeus *Dipnoſoph. lib.* 10. *c.* 9. præcipuè autem pithecum & elephantem, non ſecus ac homines, vino ebriari prodit, alia verò aliis, ut aſinus ex eſu ferulæ. Memorant de Hippomane, quam comeſtam equas in furiam agere dicunt, de qua re Theoc. *Idyll.*

Hippomanes planta eſt apud Arcades, qua concitata omnes;
36 *Et Equulei inſaliunt in mentibus, & celeres equæ.*
Quanquam Hippomanes apud Ariſt. 6. *de hiſt. anim. c.* 2x. Plinium *lib.* 8. *c.* 42. *& lib.* 28. *c.* 21. Virg. 4 *Georg. & 4. Æneid.* & Columellam *lib.* 6. *de re Ruſt. c.* x7. non eſt planta, ſed aliud quid. Videatur de hac Juris-
37 conſultus Korbert. *Quæſt. Sabat. c.* 16. *n.* 12. Satis illud nobis eſto, inſaniam etiam in bruta cadere, licet rationis expertia ſint, & tritum ac frequentiſſimum eſt, quòd canib rabientib. evenit, qui in rabie dementiũt; quòd minimè eveniret, ſi omnis inſania eſſet defectus,
38 & oblæſio rationis. Dicamus ad id, quòd in brutis eſt potentia quædam ſupplens rationis defectum, quæ vera à falſis diſtinguere poteſt, & ex hujus læſione, quæ proportione reſpondet ipſi rationi in homine, fieri inſaniam; ſignum eſt, inſaniam non cadere in omnia Animalia, ſed in ea tantummodò, quæ exiſtimativa ſunt prædita, quod experientia docet.

Demonſtratum ergo jam ex his eſt, in quacunque
39 dementia rationem vel per ſe, vel ſimul cum aliis læſam eſſe, neq; abſq; ejus læſione poſſe hominem inſanum effici. Breviter nunc, ac univerſaliter dicamus, quemnam læſionis gradum in unaquaque dementia attingat nam in particularib. quæſtionib. id particula-
40 riùs diſputabitur. *Primò* ergo diminuitur, ac exiguam patitur oblæſionẽ Intellectus in Imperitia, ſeu Ignorantia (non loquor autem de Imperitia, & ignorantia, prout opponitur habitui contrario, ſed de ea quæ defectus quidam eſt, ac quædam Intellectus ignavia, ut dehinc patebit) *magis* diminuitur in fatuitate, ſed & in hac, ut in cæteris omnibus, major, & minor apparere læſio ſolet. *Tertium* locum obtinet oblivio, ſeu
41 memoriæ ſimul cum ratione diminutio. *Quartum* locum obtinet Stoliditas, ſeu Stultitia. *Depravatur* ratio modicè in animi vehementibus, ac ſubitaneis paſſionibus, in ſimplici delirio, in levi ebrietate, *mediocriter* in comate vigili, in minùs levi delirio, & ebrietate, in ſyncope, in ſuffocatione ex utero non multùm pertinaci, & in aliis. *Multùm* depravatur in Amore, in Melancholia, ejusque quibuscunque ſpeciebus; in phreniticis. In rabioſis, hoc eſt, à cane rabido com-
42 morſis, in furentib. ex utero, & hujusmodi. Denique *perditur* ratio in furentib. maniacis, ſoporoſis omnibus, & aliis, de quibus ſigillatim dicturi ſumus.

SUMMARIUM.

1 *Ratio diminuitur ex ætatis defectu.*
2 *Puerorum intellectus imperfectus, & rudis.*
3 *Pueri, cur tranſacto decimo quarto anno ad multa admittantur.*
4 *Minorem viginti quinque annis ad inferiores quoque dignitates non aſſumi, cur voluerint leges.*
5 *Dignitas quantò major; tantò major ætas in eligendo requiritur.*
6 *Dignitas major majorem prudentiam requirit.*
7 *Prudentia habetur per experientiam, quæ indiget tempore.*
8 *Mulieres propter honeſtatem à quibusdam eliminantur, & propter rationis defectum.*
9 *Mulier habet conſilium invalidum.*
10 *Imperfectio Intellectus in fœminis magis ſimilis eſt fatuitati, in pueris verò Amentia.*
11 *A quibus eliminentur fœminæ propter Intellectus imperfectionem.*
12 *Conditio fœminarum in plurib. reb. deterior, quàm virorum.*
13 *Mulieri propter imperitiam ſuccurritur.*
14 *Mulier habet Intellectum perfectiſſimum, & ad omnia habilem, dic ut n. ſeq.*
16 *Mulieres ad omnia viris ſunt imbecilliores.*
17 *Mulieres nendo, ac texendo vix ſufficiunt.*
18 *Plures mulierum imperfectiones, & n. ſeq.*
20 *In ſenio confectis ratiocinatricis partes omnes diminuuntur.*
21 *Senes indociles.*
2x *Memoria diminutio ſenectutis adventum ſignificat.*
x3 *In ſenibus, quæ ſint interdicenda.*
24 *Senes ſi omnino fatui evadant, quomodo tractandi.*
25 *Quo tempore diminuatur ratio in ſenibus.*

De rationis diminutione ex defectu Ætatis, & Sexus.

QUÆSTIO V.

Ratio non modò ex verborum culpa non inte- 1
gra reperitur, ut in perfecto viro requiritur, ſed etiam ex *ætatis defectu*, quia nimis tenera, vel nimis jam præcipitata, & ex defectu ſexus, quia fœmininus. Quamobrem cùm hæc rationis diminutio pueris, decrepitis, ac mulierib. familiaris ſit, de his primũ agere hic decrevi. Neq; miretur quisquam, quòd tales inter dementes connumerem, cùm verè dementes non ſint: quia id ex eo effectũm eſt, quòd finis intentus in hoc titulo is fuerit, ut de omnib. his tractatio inſtitueretur, qui ex rationis, & Intellectus vel naturali, vel accidentali defectu à Legib. ad nonnulla peragenda non admittuntur, & ob idipſum favorem ab illis reportant, &c. ex hoc ergo *cap.* jure in hoc titulo tales comprehendi nullus inficietur: de il-
lis tamen brevib. agendum eſt, quòd aliàs de iis ipſis 2
diſſeruerim. Primo autem loco occurrunt *pueri*, quorum Intellectum eſſe imperfectum, ac rudem, eâ ætate durante, & cunctis notum eſt, & probavi *lib.* 1. *harum Quæſt. Tit.* 1. *Quæſt.* 4. *à num.* 14. *ad plures ſeqq.* ubi etiam, & ad quem usque ætatis terminum ea intellectus imperfectio in ipſis duret, ut ab omnibus penè actibus civilibus celebranda eliminentur, & in pœnalibus, ubi deliquerint, veniam ea de cauſa
impetrent, pertractavi. Cur verò, tranſacto deci- 3
mo quarto anno, ad multa quidem admittantur, ut ad Teſtamenti confectionem, ad religionis ingreſſum, ad matrimonium, & in iis, quæ ad bonorum adminiſtrationem peculiariter pertinent, immiſceri non permittantur. §. *Maſculi Inſtitut. de Cu-*
rat. rationem habes *ibidem quæſt.* 6. *n.* 87. *& ſeq.* Puta- 4
verim porrò Canoniſtas non modò conſideraſſe

L hanc

hinc intellectus imperfectionem, cùm non aſſumi
ad inferiores quoque dignitates eum, qui annum
25. non attingit, ut ad curam animarum, & Parochia-
lium Eccleſiarum, ſed conſideraſſe etiam aliqualem
perfectionem, à qua cùm illi deficiant, vel deficere
præſumantur, ut plurimùm, non mirum eſt, ſi ad ea,
quæ diximus, ab ipſis non admittantur. *cap. cum in
cunctis de Elect. & elect. poteſt, & ibi* Bald. *n.* 12. &
5 quòd hoc veritatem habeat, videmus, quòd quantò
dignitas major exiſtit, eo major ætas in eligendo ab
ipſis requiritur, de qua re vide Graz. *de Benef. p. 7. c.* 4.
6 & hoc non injuria; quia major dignitas non majo-
rem requirit prudentiam, major autem prudentia ex
7 majori ætate habetur, quia ex experientia, quæ indi-
get tempore.

8 Cæterùm *mulieres* non ſolùm ex eo, quòd propter
honeſtatem dicitur, à quibuſdam eliminantur, ut pa-
tet *ex l.* 1. *§. ſecundo loco ff. de Poſtul.* veluti ex publi-
ci officii adminiſtratio, ut per *l. ff. de Reg. Iur.* ſed
etiam ex eo, quòd ad multa non ſufficiunt, ob earum
6 Intellectus imperfectionem, quia Mulier conſilium
habet invalidum, Hypol. de Marſil. *ſingul.* 450. *n.* 4.
Malvaſ. *conſil.* 65. *n.* 15. *vol.* 1. Tiraq. ex Ariſt. *de leg.
connub. l.* 1. *n.* 70. quod ex imbecillitate caloris illis e-
venit; unde nota, quòd imperfectio Intellectus fœmi-
10 narum magis ſimilis eſt fatuitati, quia ex depaupera-
tione ſpirituum; imperfectio verò intellectus in pue-
ris magis ſimilis eſt amentiæ; quia ex multitudine
humiditatis obruentis ipſos ſpiritus, unde & ad cæ-
tera omnia, in quibus ſpiritibus animalibus, ut in-
11 ſtrumento opus eſt, infirmiores exiſtant, ut aliàs ex
Galeno dixi. Mulieres ergo ob eam Intellectus im-
perfectionem à quibuſdam prohibentur, ut eſſet, exẽ-
pli gratiâ, à teſtimonio dicendo in quibuſdam caſi-
bus, ut per *l. Qui Teſtamento: §. eum qui, ff. de Teſtam.*
à tutela adminiſtranda, ut per *l. fin. ff de tutelis*, tan-
demque, licet aliæ cauſæ memorentur, hæc ipſa intel-
12 lectus invaliditas in cauſa ſimul eſſe poteſt, ut con-
ditio fœminarum, in quamplurimis rebus deterior
ſit, quàm virorum. *ut l. in multis, ff. de ſtatu homi-
nis*, quarum multas recenſet Gloſ. *ibid.* Imò & pro-
pter eam ipſam cauſam favorem quoque à Legibus
13 reportant; nam propter imperitiam mulieri ſuccur-
ritur, ut dicit *l. De dio, §. ſi ſervus, ff. qui ſatisdat. co-
gantur*, ut mitiùs puniuntur, *ut ex l. ſenſu.* & Bald.
docet ex noſtris Jo. Alph. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 2.
verſ. Patres autem, pag. 60.

Dubitari tamen poterat, an *hæ ex ratione patrata
14 cenſeri debeant, & Iuſtitia conſona*: cùm alias mulie-
res perfectiſſimum habeant Intellectum, & ad om-
nia ſtudia, tam practica, quam ſpeculativa, etiam ea,
quæ corporea dexteritate, ac virtute indigent, aptiſ-
ſimum; ac profectò, Platone Judice in ſua Republi-
ca, Mulieribus maximam inferri injuriam confiten-
dum eſſet, cùm & ad publica munera exercenda, &
ad omnia, ad quæ viri apti ſunt, ſufficere & ipſe poſ-
ſint, præcipuè ſi bonis artibus, ac diſciplinis im-
buantur. [Vide *Beyerovicium* de perfectione ſexus
fœminei, & *Straußium* in fœtu Muſſipontano.] Ve-
runtamen neque in Platonis Republica verſamur,
neque, ſi in ea verſaremur; pares fortaſſe in rebus a-
15 gendis mulieres unquam viris ullo ſæculo eſſe poſ-
ſent, cùm, vel ipſo Platone teſte 4. *de Republic.* ad om-
16 nia viris imbecilliores ex ſua natura ſint Cæterùm
ab Imperatoribus noſtris rectè leges haſce contra
fœminas latas fuiſſe omnino aſſerendum, quip-
pe quæ nendo, ac texendo vix ſufficiant, nec ul-
lo liberalium artium ſtudio ullæ, niſi de rarò capian-
17 tur; ſi quæ autem ſimilibus ſe tradat ſtudiis, vix effu-
giat, quin honeſtatem ſuam (quâ orbata ne flocci
quidem fœmina facienda eſt) periculo evidenti ſub-
jiciat, ac de facto deturpetur, non ſine ratione apud
cæteras honeſtas fœminas, & apud ipſos viros malè
audit. Prætercam pleraſque alias fœmineas fœmina- 18
rum imperfectiones, ob quas à multis excluduntur,
quas vide apud Caravit. *in comm. ſuper Rit. Magn. cur.
Rit.* 1. *n. & ſeqq. & ibi adden.* eas autem imperfectio-
nes, aut earum plurimas ex intellectus imperfectione
ipſas ſortiri non ambigendum: ob eam enim cauſam
à paſſionib. veluti bruta facillimè, ac nullo negotio 19
evincuntur, iracundæ enim ſunt, loquaciſſimæ avariſ-
ſimæ, & ne omnia earum vitia recenſeam, uno verbo
me expediam, ſi dicã, omnino ipſas ab humani intel-
lectus perfectione, quâ viri donati eſſe ſolent, deficere.

Cæterùm in *ſenio* confectis omnes ratiocinatri- 20
cis animæ partes diminui patet, quamobrem cùm
eam ætatem viri attingunt, indolices cenſentur, un- 21
de eſt illud Theognidis: *Ne doceas me, ætas jam fa-
cit indolicem* & illud Plauti *in Mercat. Act.* 2. *Scen.* 2.

*Senex cùm extemplo eſt, jam nec ſentit, nec ſapit,
Ajunt ſolere eum rurſum repueraſcere.*

Et rectè quidem partis ratiocinatricis, & memoriæ 22
diminutio ſenectutis adventum adminiculari dicitur.
Arnold. Villanov. *de retard. ſenect. cap.* 2. Faciunt au-
tem ad hæc ipſa ea, quæ adduxi *libro* 1. *harum Quæſt.
Med quæſt. ult.*

Quia tamen non omnes ſenes uno modo lædi vi-
dentur ſecundùm rationem, idcircò dicendum vide-
tur, quòd in his, in quibus quædam tantummodò
ignavia, ac tarditas memoriæ & Intellectûs eſt, ex
caloris, ac ſpirituum depauperatione, paucula quæ- 23
dam interdici deberent, ea nimirum, quæ omnino ſa-
num, ac benè valentem & vividum intellectum re-
quirunt, ut publici officii adminiſtratio, & alia hu-
juſmodi. In cæteris autem nullum intercedere po-
teſt dubium. At ſi eo fatuitas deveniant, ut memo- 24
ria, ac ratione ob ætatem deſtitui videantur, nullus
dubitare debet, quid in illis locum ea omnia habeant,
quæ in veris fatuis procedunt (de quibus in ſequen-
tibus pleniſſimam habebimus tractationem) ita enim
jubet Plat. 11. *de Rep. paulò ante finem*, in his caſib.
agendum.

Quonam verò tempore diminui conſueſcat ratio, 25
ac memoria in ſenibus, decidi firmiter non poteſt:
nam pro temperamentorum varietate, aliiſque acci-
dentibus varia ejus rei tempora exiſtunt: quidam
tranſacto ſexageſimo, alii nonniſi ſeptuageſimo,
ſunt & qui nullo modo, vel leviuſculè tantùm lædi
comperiantur In pluribus, quod præcipuè attenden-
dum eſt, terminus ſeptuaginta annorum in ea re eſſe
ſolet: quamobrem & ob hanc ipſam cauſam, & ob
corporis ſimul valetudinem, tunc temporis à mune-
ribus publicis excuſantur, à tormentis immunes ſer-
vantur, & in delictis leviùs puniuntur, ut latiùs dixi
lib. 1. *quæſt. ult.*

SVMMARIVM.

1 *Animi vehemẽtes paſſiones rationis uſũ diminuunt.*
2 *Vehementibus animi paſſionibus detenti non recor-
dantur eorum, quæ egerint in paſſione conſtituti.*
3 *Amor, Ira, ac Timor præ cæteris animum turbant.*
4 *Excandeſcentia eſt iræ propago, & affect. iræ ſimilis.*
5 *Ira fervor caloris in corde.*
6 *Nullam differentiam faciunt Iuriſconſulti inter
Iram & Iracundiam.*
7 *Ira circa res magnas, Iracundia circa parvas; & I-
rati magnanimi, Iracundi puſilla nimes.*
8 *Ira eſt ſolius hominis ratione utentis, Iracundia
etiam brutis communis.*
9 *Ira virtus quadam eſt.*
10 *Ira cum manſuetudine juncta eſſe poteſt, & n.* 13.

11 *Ira*

51 Ira ſequitur rationem & n. 26.
12 Ira duplex humana, & ferina.
14 In ira cur lædatur ratio.
15 Irati non ſunt in plenitudine Intellectus.
16 Imperium iræ continere eſt impoſſibile.
18 Actus ab irato celebrati,an irriti.
19 Factum aut dictum calore iracundiæ non tenet.
20 Delicta calore iracundiæ perpetrata,mitius puniuntur.
21 Quæ conditiones requiruntur,ut ira delinquentem excuſet.
22 Prima cauſa excuſationis in delinquente ex ira.
23 Secunda cauſa.
24 Verum calore Iracundiæ non tenet.
25 Delinquens in ira an excuſandus.
27 Ira unde fiat.
28 Anima fruitur,animoque indulget Ira.
29 Iuſtum dolorem temperare eſt difficile.
30 Quod iræ reſiſtit,triſte eſt, & violentum ejus cohibitio.
31 Ira à culpa excuſat.
32 Ratio dictat, proprium honorem ſervandum.
33 Infamia æquiparatur morti.
34 Nullum genus hominum à ratione magis diſtat, quam iracundi.
35 Iratus an teſtificari poſſit de his,quæ vidit in ira conſtitutus, die ut num.ſeq.
37 In timore ratio vacillat.
38 Timor eſt expectatio mali imminentis
39 Quod metus cauſa fit,ratum non habetur.
40 Metus quales eſſe debent, ut iuſtus dicatur.
41 Timentes non habent intellectus plenitudinem.
42 Velle non dicitur,qui metus cauſa vult.
43 Timoris duæ ſpecies.
44 Pudor eſt timor ne mali putemur.
45 An,quemadmodum ex timore, ſic ex pudore irrita nonnulla habeantur.
46 Timor infamiæ non comprehenditur in edicto, loquente de Timore imminentis mali.
47 Iratus cur à culpa excuſetur.
48 Quiſque tenetur ſuum honorem uſque ad mortem tueri.
49 Metus infamiæ eſt metus cadens in conſtantem virum.
50 Timor amiſſionis honoris æquiparatur timori mortis.
51 Intereſſe honoris maius,quam quodlibet aliud.
52 Tum ira, quam timor rationem turbant.
53 Timor infamiæ non ita vehemens,neque ſubitus,cauſam vide num. ſeq.
55 Nobilis multo magis commovetur ex timore infamiæ quam ignobilis.
56 Mali mores intellectum depravant.
57 Homines in malis moribus habituati non habent circa ea, quæ tales mores reſpiciunt, integrum rationis uſum.
58 Conſuetudo vim habet Naturæ.
59 Mulieres iniurioſa bonorum adminiſtratio interdicitur.
60 Mulier ex impetu luxuriæ rationis minimè compos eſt.
61 Prodigus à multis actibus prohibetur.
62 Prodigus teſtari non permittitur.
63 Prodigus diſcretione caret.
64 Prodigus ſua bona adminiſtrare non poteſt.
65 Prodigus non poteſt vendere etiam cum iuramento.
66 Prodigus prohibetur eligi.
67 In vitiis habituati cæcutiunt circa ea, quæ ad talia vitia pertinent.
68 Rationis depravatio ex pravitate morum non excuſat à pœna neque à culpa.
69 Nullus,niſi ſponte malus.
70 Voluntas ſecundum Naturam boni eſt.
71 Virtus,& vitium voluntaria ſunt.
72 Nulla neceſſitas ad mala perpetranda nos cogit.
73 Natura hominis prona ad malum.
74 Homo non fit ſpontè malus.

De Rationis læſione ex Animi paſſionibus, & pravitate Morum.

QUÆSTIO VI.

IN ſuperioribus quæſtionibus viſum in univerſali eſt, quot dementiæ genera ſint, ac quonam modo, ac quantùm in illis Intellectum lædi contingat; nunc eadem in particularibus repetenda, ac particularibus caſibus applicanda; pro diverſitate namque in particularibus conſiderata à legibus multa permittuntur, multa denegantur, in aliis quoque favorabiles exiſtunt; *permittunt* enim, aut *denegant* contrahere, exempli gratia, ſua bona adminiſtrare; donare, teſtimonium dicere, teſtamentum condere, publica officia adminiſtrare, feudis ſuccedere, ad ſacra promoveri, in ſacris adminiſtrare, beneficia obtinere, vel reſignare, Religionem ingredi, Matrimonio jungi, Thorum conjungere, vel disjungere. *Favorabiles* demum exiſtunt in pœnis infligendis, in privilegiis concedendis, & ſimilibus. Cùm ergo in ſingulis horum, cæterorumque actibus exercendis, modò ſanus omninò Intellectus requiratur, modò nullus, modò mediocriter ſanus, ac in dementiis Ratio aliquando omninò ægrotet, interdum affatim deperdatur, aliquando verò tantiſper à naturali ſtatu diſtent, videndum qui actus, in quibus dementiis celebrari per leges permitti debeant, qui denegari; in qua dementia favorem exportare poſſit demens, in qua non.

Ac ut originem à levioribus ſumamus, primò ſeſe
nobis offert ea intellectûs & rationis perturbatio,
quæ ab *animi paſſionibus vocatis* contingere ſolet:
præter morbos enim, qui in nobis rationalem ani-
mæ partem depravare, ac aliquo modo lædere apti
ſunt, etiam eas paſſiones, præcipuè ſi ſubitaneæ, ſi 1
vehementes ſint, idem operari notiſſimum eſt, &
maniſeſtiſſimè oſtendere poteſt experientia, om-
nes enim; qui ſimilibus paſſionibus detinentur in-
terdum nullo modo recordantur eorum, quæ tunc
egerint, ut teſtatur etiam Galen. 2. *de mot. muſc. c. 6.*
cla. 1. quinetiam & ſenſibus ipſis exterioribus de- 2
cipiuntur; ut de Iratis dicebat Averr. *In Paraphr. lib.*
de ſenſ. & ſenſ. in princ. & de his, qui timore affi-
ciuntur vehementi, dicit Fracaſt. *de Intellect. libr. 2.*
qui aliquando quod ante oculos habent, non vident,
& id quod eſt unum, duo illis apparet; quæ omnia
non aliunde eveniunt, niſi ex vehementia motus
in ſanguine, ac ſpiritibus, unde & ipſos anima-
les ſpiritus perturbari contingit, qui rationi, Me-
moriæ, Imaginationi, ac reliquis facultatibus aſ-
ſiſtunt.

Licet autem animi paſſiones prò varietate obje-
ctorum diverſificentur, ac plures exiſtant, ad diver-
ſas Animæ partes pertinentes, de omnibus tamen
ſermonem habere præſentis loci non eſt, ſed de illis
tantummodò, quæ cùm inter cæteras vehementiſſi-
mæ ſint, præ cæteris etiam uſum rationis aut adime-
re, aut ſaltem interturbare conſueverunt: eæ ſunt
Amor, Ira, & Timor; de Amore autem cùm plura 3
ſeorſim dicere paratus ſim, pro nunc plura non ad-
dam, ſed de aliis duabus loquar, ac primùm de *Ira*,
cujus propago excandeſcentia eſt, vel affectus Iræ
ſaltem valde ſimilis. Nam Iracundiæ Ariſtot. *in libel.*
de virtut. tres ſpecies faciebat, Excandeſcentiam, 4
Sævitiam, & Vecordiam: tam Ira autem, quam Ex-
candeſcentia furoris nomine inſignitur, & de Ira pa-
tet apud omnes, & tritum eſt illud Horatii:

Ira furor brevis eſt.

De excandeſcentia autem patet apud Gal. *lib. de cogn.*
ac cur. anim. morb. c. 5. claſſ. 2. Eſt autem Ira fervor
caloris in corde, ut idem Gal. teſtatur *lib. 2. de ſanit.* 5
tuend. c. 9. & ante illum Ariſt. 1. *de Anim. text. 16.* &
probatur etiam Fracaſt. *lib. de Sympath & Antipath.*
cap. 21. Aliis autem, ut Plut. *in lib. de virt. mort.* Ira eſt
libido quædam vindictæ. Illud verò adnotandum
præcipue videtur. Juriſconſultos nullam facere dif-
ferentiam inter Iram, & Iracundiam, & Iracundum
& Iratum, cùm tamen Gal. *comm. 2. in primis de* 6
morb. vulg. text. 78. claſſ. tertia, & Valleſ. *in 6. ſect.*
4. text. 22. non solùm differre, ſed affectus etiam
contrarios eſſe voluerint: ſiquidem Ira non eſt
niſi circa res magnas, ac magni momenti, vel quæ 7
tales ſe offerant Iraſcibili Iracundia verò circa pu-

ſillas res eſt, ac minimi momenti:& hinc eſt, quòd
Irati magnanimi ſunt, Iracundi verò puſillanimes,
ut idem Galen. *ibid.* tradit,&, quod majus quid eſt,
etiam temperamento differunt; nam Iracundi frigi-
di ſunt,quod mulieres indicant, & notat Valleſ. *in*
prim. Epidem. Sect. 3. *text.* 31. Irati autem calidiſſimi.
8 Præter hæc Ira quidem ſolius hominis ratione u-
tentis propria eſt; vel Seneca ipſo teſte *libro* 1. *capi-*
te 3. *de Ira.* Iracundia verò communis illi cum pueris
9 & beſtiis,ac perſonis abjectis & vilibus, ut mulier-
culæ ſunt. Gal. 5. *de Plac. Hipp & Plat. capite* 17. *in*
fin.& ex Juriſconſultis Tiraq. *de leg. connub. Gloſſ.*
1. *part. quæſt. num.* 184. Quamobrem de Claudio
Imperatore hæc habentur: *Iræ atque Iracundiæ con-*
ſcius ſibi, veramque excuſavit edicto; diſtinxitque,
pollicitus alteram quidem brevem & innoxiam, alte-
ram non injuſtam fore. Suet. *in Claud. c.* 38. *& in ſeqq.*
plura videre licet volenti de mulierum ira. Unde ita
fortaſſe virtus quædam eſt, cujus contrarium quoad
exceſſum iracundia eſt; iraſci enim, quando & qui-
bus oportet, non minùs quam deſiderare quando &
quæ oportet, aut timere, quando, & quæ oportet,
virtus eſt; indicio ſit, Iram cum manſuetudine con-
junctam eſſe poſſe, ex Ariſtotel. *Moral. Nicom. li-*
10 *bro* 4. *capite* 5. unde illud in Sacris: Iraſcimini, &
nolite peccare, *Pſal.* 1. *Epheſ.* 4. Neque abſque ſum-
mo judicio divinus Poëta, ac cæterorum pater
Homerus, tanquam ſui Poëmatis ſubjectum, Iram
Pelidæ proponit canendam; non enim putandum,
ipſum de Ira intellexiſſe, prout vitium quoddam eſt,
ſed de Ira, prout in magnanimo viro originem du-
cit ex juſta cauſa, quæ abſque dubio virtus quædam
eſt. Unde etiam Deo ipſi ita tribuitur, Ovid. *lib.* 1.
Metam.

---digna Iove concipit Iras.

Et *Eccleſ.* 7. *verſ.* 4. Melior eſt ira riſu: paſſimque in
S. Scriptura Deo tribuitur Ira. Quamobrem non alia
de cauſa dictum eſt ab Ariſt. 8. *Moral. Nicom. libro*
capite 6. Iram quodammodo rationem ſequi. Imò
Plato. 4. *de Rep. tranſ. med.* vim iraſcibilis rationi au-
11 xiliari dicebat; ad quod annuebat facundiſſimus Poë-
ta noſter, Torq. Taſſ. *in ſuo magno Poëm. cant.* 16 *ſt.*
34. in illo carmine:

Mà poi che diè vergogna à ſdegno loco.
Sdegno guerrier della region feroce.

Licet Plutarch. *ubi proximè*, non rationi ſolùm, ſed
interdum etiam concupiſcibili opem ferre iraſcibi-
lem affirmaverit; quomodo autem id fiat, docet ille
ibidem.

Videtur etiam ipſe *Ariſt.* duo hæc iræ genera di-
ſtinxiſſe, cùm unam humanam vocet rationi con-
12 junctam, aliam ferinam, & à ratione alienam. Quin-
imò Plato 5. *de Leg. circa medium.* duo hæc Iræ
genera agnoviſſe videtur, cùm diceret, nos debere
miſereri eorum, qui cùm pravi ſint, tamen ſanari
poſſunt, quibus tamen vetat nos iraſci, *Ne*, in-
quit, *adverſus eos muliebris iracundiæ fervore animus*
efferatur durimque inſiſtat; qui autem, ſubdit, *ita*
ſunt flagitioſi, aut incurabiles ſint, eis ira vehemen-
tius immittenda, Præterea diximus, addit, *animoſum*,
id eſt generoſa iracundia non expertem, ac ſimul mi-
tem, bonum virum ſemper eſſe debere. Vides ergo
duplicem Iram ex Platonis ſententia, alteram, quam
muliebrem vocat, alteram, quam generoſam, &
quòd Ira cum manſuetudine conjungi poſſit. At
13 longè aliter Seneca *in libro* 1. *de Ira, cap.* 4. Iracun-
diam ab Ira, & Iracundiam ab irato diſtinguit. Vult
enim Iracundiam eſſe potentiam iraſcendi, iram
actionem iraſcendi. Imò reſpuit ſupra citatas di-
ſtinctiones, *& libro primo, cap. tertio.* Ariſtotelem,
quòd hæc attulerit, Iræ defenſionem vocat. At ſi alia
etiam ſupradicta expendas, non vana eſſe procul du-
bio dices. His præfatis, quæ non parvi momenti
ſunt, ad eum finem, ad quem hæc ſcribimus, jam
manifeſtum ſit, in Ira rationem lædi, quod ex
vehementia, ac impetu ejus affectus accidit; quòd
non ſolùm de Iracundia intelligi volo, ſed etiam
de Ira, quæ juſta ſit, non enim tales ira affecti 14
in plenitudine intellectus ſunt. Bald. *in capite primo,*
in fin. de ſent. Inv. firm. & alia teſtimonia habebis 15
infra. Unde eſt, quòd quia Intellectus in Ira ſui ju-
ris non eſt, arduum admodum eſt ejus impetum con- 16
tinere, ut teſtatur Plut. *in lib. de Aud. Poet.* Et Boſ.
in practic. crimin. tit. de homic. numero 60. eſt enim
impetus ille talis, ac tantus, ut omnino nihil ab
inſania, aut furore differre aperte ſſimè firmaverit 17
Galen. *de cognoſc. & curat. anim. morb. cap.* 5. *claſſ.* 2.
& ex Juriſconſultis præter quamplurimos alios,
Novell. *in tract. ad def. reor. in rubr. Homicidæ, quibus*
ex cauſis à pœna mortis excuſentur. num. 64. & The-
ſaur. *dec.* 168. *n.* 3.

Atque hinc fit, quòd Iracundia faciliùs cadat in 18
eos, qui minùs ratione utuntur: idcircò magis ca-
dit in mulieres, quàm in viros, magis in ægro-
tos, quàm in ſanos: magis in idiotas, quàm in cæ-
teros Plut. *in lib. de cohib. Irac.* & de hac dictum in
Sacris eſt *Proverb.* 1. *& Eccleſ.* 7. *verſicul.* 10. Ne ſis
velox ad iraſcendum, quia ira in ſinu ſtulti requie-
ſcit.

Igitur cùm in hac paſſione rationem lædi mani- 19
feſtum ſit jure videndum eſt, an *actus ab Irato cele-*
brati ex hoc capite irriti cenſendi ſint, necnè, quod ip-
ſi Juriſconſulti prudentiſſimè ſanciverunt *in l. di-*
vortium non eſt. ff. de divort. & repud. in l. Quicquid,
ff de reg. Jur. dicentes, nullum factum, aut dictum ca- 20
lore Iracundiæ ante ratum habendum, quàm ex per-
ſeverantia apparuerit, illud dictum, aut factum ex
rationabili propoſito emanaſſe, quaſi in ipſo iracun-
diæ calore omnia irrationabiliter fiant, ac dicantur.
Quamobrem delicta calore iracundiæ perpetrata, 21
mitiùs puniri volunt, ut de homicidio teſtatur The-
ſaur. *ubi ſuprà, numero* 4. ſed quæ conditiones re- 22
quirantur ad hoc, ut ita delinquentem excuſet, ha-
bes apud eundem Theſaurum *ibid.* Sunt autem 23
præcipuè duæ: *una*, quòd Ira ſit ex juſta cauſa, ad
hoc ut ab Iracundia diſtinguatur, unde vide, quàm
neceſſe ſit has paſſiones diſtinguere: *alia* ut delictum
in ipſo iræ calore ſit patratum; tunc enim homo
extra mentem eſt, & rationi non obediens; & id- 24
circò ſi maritus adulterum ſuæ uxoris in continen-
ti occidat, excuſat ſecus verò, ſi ex intervallo. Fari-
nac. *Quæſt. crimin.* 121. *num.* 115. *p.* 1. *tit. de homicid.*
Canoniſtæ quoque ad hoc ipſum inſinuandum, ſan-
civerunt, votum calore Iracundiæ factum non tene- 25
re. Lud. Rom. *ſing.* 514. *n.* 2. Clement. *de patr. poteſt.*
eff. 5. *n.* 36.

Occurrit tamen dubium, *an nimirum delinquens*
in Ira debeat à culpa excuſari; jam enim dictum eſt ex 26
Ariſt. & aliis, Iram ſequi rationem; videtur ergo ex
hoc, quòd iratus id quod agit, cum ratione agat: 27
quamobrem neque à culpa, neque à pœna videretur
excuſandus.

Alia autem ex parte certum eſt, Iram fieri ex do-
lore acceptæ contumeliæ, quam Natura eo motu 28
inſurgit, ut à ſe depellat, quocunque modo poteſt,
etiam malum pro malo rependens. Fracaſt. *ubi ſupr.*
Anima enim fruitur, animoque indulget ira. Ariſtot.
ex Heracliti ſententia, *ubi infrà.* At prætérquam 29
quòd juſtum dolorem difficile eſt temperare, *lege ſi*
adulterium, §. Imperatores, ff. de Adulter. Gloſſ. *in leg.*
Grac.

Gracchos ff. ad l. Iuliam, de Adulter. verb. Dolor. & ex
noſtris Ariſt. ex ejoſdem Heracliti ſententia 2. *Mo-*
30 *ral. Eudemior. c.* 8. quod enim iræ reſiſtit triſte eſt,
& violenta ejus cohibitio, ut idem Ariſt. *ibid.* dolor
enim teſte Plat. *de Rep.* hominem dementem facit,
inde etiam ex hoc capite, Iam à culpa excuſare do-
cent Doctores, Gloſ. *in l. Divortium, ff. de divor.* Pet.
Gerard. *ſing.* 16. *n.* 2.

Quod verò dictum eſt, Iram ſequi rationem, ſic
31 intelligendum eſt, ut veritatem habeat, quatenus
potentia Iraſcibilis movetur quidem primò à ratio-
32 ne ad depellendam injuriam: nam ratio dictat pro-
prium honorem tutari, & ex ratione eſt, ut homo
ſuum honorem etiam propriæ vitæ anteponat. Pa-
33 riſ. à Put. *de re milit.* § *An quis ſponſionem &c. num.* 3.
quia Infamia æquiparatur morti, argumento *l. Iuſta
in Principio, ff. de manum. vind.* quatenùs autem Iraſ-
cibilis eum impetu movetur, non expectans quid ſi-
bi à Ratione præcipiatur, non ſolùm ipſam Ratio-
nem oon ſequitur, ſed ab ipſa longè ſeſe avertit, ita
ut homo ex cujus impetu impos mentis reddatur, ac
in ſumma, ut clarè appareat Iram eſſe à Ratione a-
lienam, contemplate homines omnes, ac nullum eo-
rum genus magis à ratione diſtare comperies, quàm
34 Iracundos. Sapienter ergo *Prov.* 12. *verſ.* 16. dicitur:
Fatuus ſtatim indicat iram ſuam. Gui ſimile eſt illud
Plauti *in Pſeud. Act.* 1. *Scen.* 5.
35 --- *Iam iſthæc inſipientia eſt Iram in promptu gerere.*
Sed num *Iratus teſtificari poterit de his, quæ vidit,*
36 *aut audivit, dum adhuc in ira perſiſtebat?* & abſolutè
dicendum, quòd non, ſatiſque ad hoc ſit Gal. &
Averrois auctoritas jam ſuprà allegata, cui quàm aſ-
ſentiatur quotidiana experientia, nemo eſt, qui non
noverit.

Sequitur, ut de *Timore* loquamur, ex quo clarum
37 eſt, præſertim ſi ſubitus, ac vehemens exiſtat, maxi-
mam fieri ſpirituum perturbationem, unde & facil-
limè ipſa ratio vacillat, ſuique juris non eſt. (Quod
non ſolùm quotidianæ experientiæ reſpondet, ſed
confirmatur ab Hippocr. auctoritate *in lib. de Virg.
morb. num.* 1. *Ex timoribus*, inquit, *adeò fortiter pa-
vent homines, ut delirent. & Dæmones quoſdam vide-
re ſe putent ipſos infeſtos quandocunque nocte, quan-
doq; etiam interdiu, aliquando verò utroque tempore.*)
hoc adeò vehementem cônſtat eſſe paſſionem timo-
rem, ut nonnulli ex ſubito timore interierint, Gal. 2.
38 *de ſympt. cauſ. c.* 5. Timorem verò eſſe expectationem
imminentis mali, & notum eſt, & docuit Plat. *in lib.
de Fortitud. in fin.* qui affectus eſt animi & vehemens
& ſubitus, ut Galenus teſtatur 12. *Meth.* & idcircò
39 prudenter, à Juriſconſultis determinatum eſt, quòd
40 quodcunque metus cauſa fit, ratum non habeatur,
in lib. 1. *ff. de eo, quod met. cauſ.* ubi qualis debeat
eſſe metus, ut juſtus dicatur, & de hoc ipſo quam-
plurima, videat Juriſperitus apud Farinacium
Fragm. crimin. parte ſecunda, littera M. Ratio au-
tem ejus rei non alia eſt, quam ea, de qua ſuprà, nimi-
rum quia timentes non habent intellectus plenitudi-
41 nem Caball. *de omni genere homic. num.* 100. imò &
42 voluntate, & conſenſu carent, neque enim vellle di-
citur, qui metus cauſa vult, Marant. *quæſt. leg. diſp.* 6.
num. 36. quia metus eſt contrarius voluntati, & li-
bertati. Roland. *Conſil.* 95. *num.* 31. *lib.* 1. unde illicò,
atque probatus ſit metus, actum non fuiſſe ſponte
celebratum, ſequitur. Bald. adductus per Æmil. *conſ.*
73. *num.* 15.
43 Cæterùm pro diverſitate objecti imminentium
malorum, timor etiam diverſificatur; & idcircò Pla-
to 1. *de Leg. in fin.* duas timoris ſpecies conſtitue-
bat: *Timoris*, inquit, *duæ ſpecies; timemus equidem
mala ea futura expectantes, timemus etiam ſæpè opi-
nionem, ne mali putemur, ſiquid minùs honeſtum fa-
ciamus, tum dicamus quem timorem nos ſane, & omnes
ut arbitror, pudorem vocamus.* hæc Plato. Ex quibus
dubium inſurgere poterat an, quemadmodum ex ti- 44
more imminentis mali multa irrita habentur, & cul-
pa, ac una pœna in delictis minuitur, eadem proce- 45
dere debeant in timore imminentis infamiæ: &
licèt *ll. in l. nec timorem, in princ. ff. de eo, quod met.
cauſ.* determinaverint, timorem infamiæ non com- 46
prehendi in eo edicto, in quo comprehendebatur
timor imminentis mali, tamen adhuc remanet dubi-
tationi locus; quia ſi Iratus excuſetur à culpa, ut di- 47
ximus, ſi quando juſtà ira accenſus delinquat, quia
unuſquiſque tenetur etiam ad mortem uſque ſuum 48
honorem tueri, par videatur ratio militare in eo,
qui timet honori ſuo, ſi quid ejus timoris cauſa deli-
querit. Accidit prætereà, quòd DD. metum infamiæ 49
dicunt eſſe metum cadentem in conſtantem virum. 50
Saneb. *de matr. libro quarto, diſput.* 5. *numer.* 14. *&
ſeqq.* quia timor amiſſionis honoris æquiparatur ti-
mori mortis. Farinac. qui ad id plures adducit DD. 51
Fragm. crim. p. 1. *lit. M. n.* 1. *&* q. 124. *n.* 41. *tit. de ho-
mic.* Cabal. *de omni gener. hom. n.* 90. imò intereſſe ho-
noris dicunt illi majus eſſe, quàm quodlibet aliud,
Caravit. *ſuper Rit. Magn. Cur. Rit.* 5. *num.* 6. Et po-
tiùs mortem eſſe ſubeundam, quam infamiam, Ti-
raq. *in tract. de Iud. in reb. exig. not.* 7. ubi & divi
Pauli ſententiam huic rei facientem habes, & plura
alia vide ad hoc allata per Caſſan. *in Catal. Glor.
mund. part.* 2. *conſider.* 2. *princ.*

Dicendum ex mea ſententia eſt, veritatem qui- 52
dem habere, quòd tam ira, quam timor imminentis
mali, quia paſſiones ſunt & ſubitæ & vehementes,
ut diximus, rationem turbent, atque confundant,
ita ut in ira, aut tali timore poſiti extra rationem a-
gere, quicquid agunt, dicendi ſint: at hoc minimè
locum habere in eo timore, qui ex imminente infa-
mia fit; neque enim tam ſubitus, ac vehemens eſt, 53
ut hominem à ratione abſtrahat, ut ille; non enim
ita apta eſt commovere ſpiritus & ſanguinem ſpecies
infamiæ, ſeu honoris mente oblata, quemadmo-
dum apta eſt ſpecies imminentis mali, ut mortis, 54
& hujuſmodi, cùm magis illa, quàm hæc extra ſen-
ſum poſita videatur; & tamen eſſet in hoc caſu atten-
denda perſonarum conditio, cum abſque dubio 55
ſpecie infamiæ multò magis nobilis quàm ignobi-
lis commoveatur, & conſequenter magis præter ra-
tionem illam operari contigit ex eo timore. Qui 56
tamen nunquam tam ſubitaneus eſſe poteſt, quàm ti-
mor imminentis mali; qui multo majori eum vio-
lentia ſpiritus turbare aptus eſt.

Malos denique mores intellectum perturbare, ac
manifeſtiſſimè lædere, ita ut hominem in brutum
penè animal evadere cogant, auctoritate Platonis
in Philebo, in princ. & alibi conſtat, & doctiſſimus
quidam Medicus, Valeſcus, inquam, Tarentinus *ſui
Philonii lib.* 1. *cap.* 11. qui eſt de amore, apertiſſimis
verbis dicebat, homines in malis motibus habitua-
ros non habere integrum rationis uſum; nec mirum 57
id videatur, cum à conſuetudine, quæ vim naturæ 58
habet, ratio corrumpatur, ita ut tales non ampliùs
ſui compotes exiſtant, ut ratione perſuadente à ma-
lis motibus retrahantur, quia impellente, ac quaſi
cogente conſuetudine in mala opera præcipitant,
quod & annuitur in Sacris, *Sap.* 12. *verſ.* 10. *Non
ignorans quoniam nequam eſt natio eorum, & natura-
lis malitia ipſorum, & quoniam non poterat mutari
cogitatio eorum in perpetuum.* Et prudenter quidem
Langius *lib.* 1. *Epiſt.* 70. vitia veneficiis comparabat,

non aliter enim in vitiis aſſueti vitioſè ſemper vi-
vunt, quam ſi à veneficiis ſic, & non aliter operari
cógerentur.

Circa hæc igitur, ut in cæteris omnibus, pruden-
59 tiſſimè à legibus proviſum eſt, nam (quod pro ex-
emplo adduci volo) *luxurioſæ mulieri adminiſtratio-
nem etiam propriarum bonorum interdicunt, & cura-
torem recipere* illam cogunt, *l. Et mulieri, ff. de curat.
furioſ.* Vant. *de nullit. & inhabil. num. 24.* Rul. *conſil.
60 86. num. 50. lib. 2.* Et ratio ea eſt, quia ex impetu lu-
xuriæ mulier rationis minimè compos evadit, &
61 infatuatur. Matt. Matteſ. *ſing. 102. num. 8. in annot.*
Non ſecus etiam, ſed ob eandem rationem, corru-
ptionem ſcilicet. Intellectus pravitate motum, pro-
digus à multis actibus prohibetur, quia & hic ex
malo habitu impos mentis redditus eſt. Bartol. *de
Nuc. de ſubſtit. c. 4. ſub n. 6.* Maſc. *concl. 1234. n. 2. vol.
3.* Unde *prodigus*, & *furioſus* pari paſſu videntur in
Jure ambulare; ſicuti enim furor non præſumitur,
quia defectus eſt præter naturam, ſic neque prodi-
galitas; & ſicuti ſemel furioſus ſemper præſumitur
furioſus, ſic & prodigus; & ſicuti furioſo nullus eſt
ſenſus, & impos mentis ſuæ eſt, ſic & prodigus: quæ
omnia vide apud Maſcard. *ubi proximè*, idcircò ergo
62 teſtari non permittitur. *l. Is cui ff. de Teſt. §. Item Pro-
63 digus. Inſtit. quibus non eſt permiſ. fac. teſt.* Et jure, quia
diſcretione caret. Pet. à Biax. *in direct. Elect. cap. 32.
part. 1. num. 4.* Quinimò neque ipſe ſua bona admi-
64 niſtrare poteſt, ſed curatorem recipit, *lib. 1. de cur. fu-
65 rioſ.* neque vendere poteſt etiam cum juramento,
Fab. de Mont. *de empt. & vend. quæſt. 3. n. 37.* omitto
66 quod prohibeatur eligi. Petr. à Biax. *ubi ſupra, nu-
mer. 1.* & alia, quia hujuſmodi multò faciliùs locum
habere notum eſt. Ex quibus eliciendum jam eſt,
quod ſi quis ſit in aliquo peculiari vitio, ac pravo
more habituatus, certi eſſe poſſumus in hoc ratio-
nem cæcutire, circa ea particularia, quæ tale vitium,
67 aut ejuſmodi pravum morem concernunt; unde ju-
re optimo in iis ipſis; quæ ad talem morem, aut
vitium pertinent, poterit hic à Legibus prohiberi,
ne aliquos actus celebrare poſſit, ut de prodigo di-
ctum eſt, ne vendat, ne teſtetur, ne ſua bona admini-
ſtret, ne eligatur, &c.

68 Circa ea tamen, quæ ad delicta pertinent, licet di-
xerimus, in iis rationem ex pravitate motum læſam
69 eſſe, hoc ne tantillum quidem debet illos excuſare,
70 quò minùs delinquentes ſummo cum rigore pœnas
dent, ac ſeveriſſimè puniantur, nam nullus, niſi ſpon-
tè malus eſt, cùm voluntas ſecundùm naturam boni
ſit, præter naturam verò mali, & vult Natura qui-
dem bonum, præter naturam verò, & ex mentis
71 quadam everſione malum Ariſt. *Moral. Eudem. lib. 3.
cap. 11.* Unde prudenter Juriſconſulti quemlibet
præſumi bonum volunt Duen. *Reg. 75. lit. B.* Rul.
Conſ. 1. num. 8. lib. 3. Malvaſ. *conſil. 75. n. 22. Volum.
1.* Farinac. *Pract. crim. par. 1. tom. 2. quæſt. 47. num. 277.*
quia bonitas eſt propagata ex habitudine, & origine
Naturæ, ſed malitia non. Bald. *Conſil. 398. nu. 8.* Unde
Eccleſiaſtes *cap. 7. verſic. ult. Solummodo hoc inveni,
quòd fecerit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis
miſcuerit quæſtionibus*, & Eccleſ. *c. 15. verſ. 17. Ap-
poſuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris, porrige
manum tuam; ante hominem vita, & mors, bonum &
malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* At & virtus, &
vitium voluntaria ſunt, ut idem Ariſt. *ibid. capit. ſeq.*
72 docet; & ex Juriſconſultis Cattat. *de Medico &c. quæſt.
eſſ. part. 2. num. 153.* cùm nulla neceſſitas ad mala
perpetranda non cogat, ſi enim involuntaria vitia
eſſent, non vituperarentur; verba ſunt ejuſdem Ariſt.
ibidem.

Scio in Sacris, *Gen. capite 8.* haberi, hominis natu- 73
ram eſſe pronam ad malum: quod & Platoni acce-
ptum videtur, cùm homines non eſſe ſua natura bo-
nos *in Memnon.* dixerit, & ex Juriſconſultis probare
nonnulli videntur huc dictum. Redo. *de ſpol. Eccleſ.* 74
quæſt. 2. n. 65. Imò idem Plato *in Tim. & 5. de legib.*
hominem non fieri malum ſponte malum volunt, ſed
ex pravo corporis habitu, rudique educatione ma-
lum omnem evadere malum, quæ tamen ſententia
veritati diſſona eſt, cùm vitium, & virtus voluntaria
ſint, ut dixi. Sed his pro nunc finem imponam, licèt
pleraque, quæ circa pravos mores afferri poterant, ſi-
lentio, ne tædio Lectori ſim, tranſigere malim, ad
alia properando.

SUMMARIUM.

1 *Fatuorum plures ſpecies, & n. 4.*
2 *Fatuorum duæ ſpecies, ex Gardano.*
3 *Rudes, & inſulſi qui.*
5 *Ignorantes, ac imperiti qui.*
6 *Hebetudo quid.*
7 *Ignorantia eſt quædam animæ dementia.*
8 *Mente capti nomen, fatuo non convenit.*
9 *Fatui non ſunt inſani.*
10 *Fatuorum diviſio ex Iuriſconſultis.*
11 *Signa primi generis fatuitatis.*
12 *Fatui, qui exquiſita rerum memoria pollent.*
13 *Ingenio tardi, memoria tenaciſſimi.*
14 *Fatui, qui in certis rebus habent non mediocre iudicium.*
15 *Prima fatuitatis ſpecies ut plurimum à nativitate eſt.*
16 *Fatuitas, cerebri quædam frigiditas.*
17 *Multa non habent locum in primo fatuitatis genere, quæ lo-
cum habent in aliis.*
18 *Fatui primi generis à teſtimonio dicendo non repelluntur.*
19 *Senſus viſus evidentior, quam auditus.*
20 *Ad teſtamenti confectionem fatui primi generis admittan-
tur.*
21 *Fatui primi generis prohibentur ab ingreſſu Religionis.*
22 *Dementia impediens profeſſionem, talis ſit oportet, ut auferat
uſum rationis.*
23 *Fatui primi generis a matrimonio contrahendo non excluu-
dantur.*
24 *Fatui primi generis, a quibus prohibendi.*
25 *Fatui primi generis, an in delictis excuſandi, dic ut n. 27.*
26 *Pueri in pleriſque excuſantur.*
28 *Pubertati proximi, ſunt doli capaces.*
29 *Ubi dolus, & malitia præſens eſt, ibi culpa locum habet.*
30 *Fatui ſecundi generis.*
31 *Fatuitas propriè quid, & num. ſeq.*
33 *Fatuus præſumendus, habens memoriam inordinatam.*
34 *Fatuus non habere cerebrum dicitur.*
35 *Stolidi & amentes propriè qui.*
36 *Fatui ſecundi generis ab omnibus civilibus actibus elimi-
nantur, & in delictis excuſantur.*
37 *Fatuis ſecundi generis, an matrimonio interdici debeat, dic
ut n. ſeq.*
39 *Fatui ſecundi generis, an teſtari permittendi; dic ut n. 41.*
40 *Non requiritur mens omnino ſana in eo, qui diſponit de re-
bus ſuis.*
42 *Obliviosi qui.*
43 *Memoria defecti qui.*
44 *Cur obliviosi diſtinguuntur à memoria defectis.*
45 *Memoria defecti, ut fatui tractandi.*
46 *Multa procedere poſſunt in obliviosis, quæ locum non habent
in memoria defectis.*
47 *An obliviosi ad nonnulla, de quibus hic admittendi.*
48 *Senes oblivioni obnoxii.*
49 *Oblivio à quanto tempore indicatur, dic ut n. 58.*
50 *Multa hominem magis, aut minus obliviosum faciunt.*
51 *Mulieres magis oblivioſæ, quam viri.*
52 *Senibus minima rerum memoria.*
53 *Sicci temperaturâ magis memorativi.*
54 *Vix fieri poteſt, ut idem homo ſimul iudicio, & memoriâ va-
leat.*
55 *Memoriâ minus valent, qui ſuperiora maiora habent.*
56 *Magis oblivioſi ſunt, qui negotiis vacant.*
57 *Res magna in oblivionem de facili ire non præſumitur.*

De Ignorantibus, Fatuis, Stolidis, Oblivioſis, &
memoria orbatis.

QUÆ

QUÆSTIO VII.

RAtionis oblæſiones, de quibus egimus, propriè
inter dementias non connumerantur: primum
autem locum inter dementias propriè ſic dictas, ſeu
inter eos, qui integram rationem, prout humana
requirit conditio, non obtinent, vendicant ſibi ii;
quos communiter, & generali quodam nomine *fa-
tuos* vocamus, quorum tamen plures ſpecies exi-
ſtunt, pro maiori, aut minori mentis, & Intellectus
ignavia, ac tarditate: licet Card. *comm.6. Aphor.*51.
1 duas tantum ſpecies fatuitatis conſtituat, unam, in
qua quis non cognoſcit, quæ cognoſcenda ſunt, &
tales rudes, appellari tradit, & hi fortaſſe ſunt,
quos *inſulſos* Juriſconſulti vocant Ripa *in l.ex fa-
2 cto de vulg. & pupil. numero* 82. eo quòd omnia,
quæcunque agunt, aut loquuntur, abſque Venere,
& ſale dicta, ac facta ab illis videantur; qua de cauſa
Veteres cùm hujuſmodi homines ſignificare vole-
3 bant, per blitum denotabant; quòd herba ſtupi-
di, inſipidique ſaporis ſit; nullamque acrimoniam
habeat, tradente Piet. Valer. *Hierogl.lib.*58. unde ju-
re fatua hæc herba à Martiali appellatur, in eo car-
mine:

Vt ſapiant fatua fabrorum prandia beta.

Altera fatuitatis ſpecies ex *Cardano* eſt ea, in qua
cognitiones parum rectè ratiocinantur, cujus pro-
prium nomen fatuitatis facit, ſed multò magis di-
verſificari fatuitati, ac fatuorum ſpecies, notum
4 eſt: in quibusdam enim ſola quædam Ingenii pi-
gritiis & ignavia conſpicitur; ex qua inhabiles
redduntur ad ea intellectu aſſequenda, quæ cæteri
homines, vel ex ſe, vel ipſa dictante Natura,
vel pauxillà adhibità opera facillimè conſequuntur,
ut primordia quædam diſciplinarum, artes quaſ-
dam viles, ac propriè Mechanicas; mores; &
inſtituta quædam civilia, corporis proprii civilem
cultum, ac quandam naturalem, omnibusque com-
munem in domeſticis negotiis verſutiam, &
5 alacritatem. Tales ignorantes, ac imperitos vo-
camus, non quatenus ſcientibus ex diſciplinis ar-
te comparatis contrarii ſunt, ſed quatenus, ut
dixi, ad naturalem quandam; & infrà mediocrita-
tem rerum peritiam, ac notitiam pervenire inepti
ſunt, quales dicebantur olim Bœoti, ex quo ortum
adagium, Bœoticum ingenium, pro craſſi, ac ſtupi-
di ingenii viro: unde Horatius *epiſtel.libro ſecundo
epiſt.*1.

Bœotum in craſſo jurares aëre natum.

6 Hos conſultiùs fortaſſe hebetes vocaremus, &
hanc fatuitatis ſpeciem hebetudinem, ut vocat
Cardan. *ibid.* Inter Iuriſconſultos autem Rota in
*Melitenſ. Teſtamenti, Vener.*17. *Februar.*1612. *coram
Manzanedo*, hos indiſcretos vocat. Hæc ignoran-
tia, ſive hebetudo, rudimentum, ac principium
quoddam fatuitatis eſt, cùm verè tamen fatuitas non
ſit, neque ex ea fatui dicendi homines ſunt, ut vo-
luit Gal. *comm.* 3. *in* 1. *Prorrhet. text.*60. *claſſ.*4. Pla-
7 to *in Sophiſta*; Ignorantiam eſſe quandam animæ
dementiam dixit. Quòd ſi de hac ignorantia illum
loqui dicamus, non niſi id, quod ſupra annuimus,
Platonem ſibi voluiſſe dicerem. A legumperitis au-
tem ignorantia vocatur morbus quidam animæ. Rip.
*in tract. de peſt. in princip. nu.*3. quòd coincidit cum
Platonis dicto.

Hujuſmodi hebetudine laborantes, de eorum cen-
ſu ſunt, quos vulgò ſimplices, & craſſæ farinæ, ſeu
craſſæ Minervæ homines appellamus: Et quos Ro-
ta *in Leodienſ. Caſtri de Mombechi* 1634. *coram Pi-
rovano nume.*6. ſimplices, innocentes, & fatuos
per ſpeciei vocat: vocamus inſuper Tardus, Bardos,
Buccones, Moriones, Sanniones, (ac de his vide Bu-
dæum *in Annot. in tit. de Ædil. Edict. l...*) & per
comparationem ſtipites, &c. Plautus *in Bacchid. act.*
5.S *n.*1. lepidiſſimè ejuſmodi nomina recenſet:

*Quicunque ubi ubi ſunt, qui fuere, quique futuri
ſunt poſthac,
Stulti ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè anteeo ſtultitià, & moribus
indoctis.*

Ad cujus imitationem Terent. *in Heauton. Act.* 5.
*Scen.*1.

*——In me quibus harum rerum convenit,
Quæ ſunt dicta in ſtultum, caudex, aſinus, ſtipes,
plumbus,
In illum nil poteſt: nam exuperat ejus ſtultitia hæc
omnia.*

Sed quando de nominibus agimus, illud admo- 8
nendum, minimè convenire fatuo nomen mente
capti, quod tamen uſurpant nonnulli Juriſconſul-
torum. Dec. *in l. Humanitatis. C. de Impub. & aliis
ſubſt. num.*1. Gloſſ. *in* §. *Præterea verbo furioſi.* The-
ſaut. *Deciſ.*92. *num.*2. niſi hoc largo modo intelli- 9
gatur, aut de fatuis in tertia ſpecie: quemad- 10
modum neque inſani vocari debent, ut Bart. facit
*de teſt. numer.*8. De his intelligendum à nonnullis
Juriſconſultis eſt, dividentibus fatuos in eos, qui
habent judicium, quantum habet puer quatuor-
decim annorum, & in eos, qui vix judicio æquant
puerum decennem. Theſaur. *deciſ.* 92. *numer.*4. &
ex Medicis, Aët. *ſerm.* 6. *cap.* 21. per priores enim
hoc primum Fatuitatis genus, nobis ignorantia,
& hebetudo appellata, ſignificatur; Idem quo-
que ſibi voluit Ripa *in l. Ex facto. num.*82. *de Vulg.
& pupill.* cùm dicebat; fatuorum quoſdam eſſe, qui
inſulſi ſunt rudis tantùm, & hebetis, cùm alii eo-
rum ſint; qui omnino amentes ſunt, & abſque ſen-
ſu. Sed diligentiùs ex Juriſconſultis Fatuos inter
ſe diſtinxit Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.*2. *caſ.* 258.
*à num.*2. *ad plures ſeqq.* non tamen hac noſtrà me-
thodo procedit, ſed ut magis ad rem ſuam facere illi
viſum eſt.

Habet hoc primum fatuitatis genus ſua ſigna: 11
Cognoſcuntur enim ejuſmodi ignorantes, ſeu ut
Juriſconſultorum voce utar, Maccarones, non ſo-
lum ex eo; quòd in omnibus tardi ſint intellectus,
unde ad diſcendum etiam puerilia quæ dum diſci-
plinarum elementa ineptiſſimi ſunt, ſed etiam quòd
naturali quadam audacià deſtituantur; quà de re
majorum ſuorum vultum, ac minas; etiam virilem
ætatem attingentes, reverentur, & ea, quæ ipſis per
ætatem grandiorem non modò facere licet, ſed
decet ſummopere; ob eandem tamen nimiam ma-
jorum reverentiam, patrare pertimeſcunt, ut Meli-
tides illo, qui ductà uxore, illam non attigit, veritus
ne illa ſe apud matrem accuſaret; referente auctore
in Adag. His quoque vel facillimè quidvis impo-
nitur, & de rebus inanibus, ac factu impoſſibilibus
decipientium interdum amicorum dictis perſua-
dentur. Hac ignorantià detenti inſulſa quoque
reſponſa, ut dixi; interrogationibus reddunt, &
ut uno verbo dicam, ubi intellectûs operà opus eſt,
tardè omnia, ac ſine modo, nec debita occaſione, ac
tempore peragunt, cùm tamen è contra exquiſita
rerum memoria polleant, tradente Fracaſt. *de in-
tellect. lib.*1. quod naturaliter utplurimùm evenit, 12
ut qui ingenio tardi ſunt, memoria ſint tenaciſſi- 13
mi, quemadmodum notum Philoſophis eſt, &
notat ex Juriſconſultis Tiraq. *de Leg. Connub. Gloſ.*
5.*n.*24. & licet in univerſum judicii modici ſint, in
certis tamen rebus habent judicium aliquando

14 non mediocre, ut notat ex Juriſconſultis Corſett.
ſingu.n.2. in verbo teſtament.

15 Notandum verò illud eſt, quòd hoc vitium ut-
plurimùm à Natura eſt; cùm cæteræ fatuitatis ſpe-
cies & ex ſenio, & ex morbo puulatie conſueve-
rint, nam licet & hæc ipſa fatuitas, ignorantia, vel
hebetudo vocata, in ſenio, & morbis contingere
poſſit, tamen ſemper ad ulteriora tendit, ad perfe-
ctam nimirum fatuitatem, aut ad mortem, ut in mor-
bis frigidis, cùm ægri jam morti proximi ſunt.

16 Cæterùm cùm fatuitas nihil aliud ſit, quàm ce-
rebri quædam frigiditas, ex paucitate, & inopia calo-
ris, ac ſpirituum originem ducens; ita dictante Gal. 4.
*de præſag. ex pul. cap. 8. claſſ. 4. & 2. de Sympt. cauſ. c. 7.
claſ. 3.* & Aet. *ſerm. 6. cap.* 22 patet, qui de cerebri re-
frigeratio, ſeu potius caloris inopia, multos habe-
re poteſt gradus, unde major, aut minor facultas
oritur. In primo igitur hoc gradu modicam refri-
gerationem cerebro ineſſe credendum, reſpectu ta-
men cæterorum, in quibus ſemper frigiditas au-
geſcit, calore ipſo deficiente. In iis igitur, qui pri-
mùm tantummodò hunc gradum attigerent, multa
17 non debent habere locum ex legum ſanctionibus,
& Juriſconſultorum decretis: etenim hi, licet per-
fectum rationis uſum non aſſequantur, non adeò
18 tamen ab illa alieni ſunt ut longo uſu quædam ho-
minibus familiaria minimè apprehendant. Itaque
in certis quibuſdam caſibus non video quare repel-
li debeant à teſtimonio dicendo, præſertim de his,
19 quæ viderint, cùm, ut aliàs dixi exquiſitam rerum
memoriam ſortiantur: de his enim quæ audiverint,
poſſet aliqua dubitatio intereſſe, cùm major ratio-
nis integritas requiratur in his, quam in illis ſigni-
ficandis: evidentior enim ſenſus viſus eſt, ac movet
etiam magis imaginationem, quàm auditus, ut ſupe-
riùs dictum eſt.

20 Ad teſtamenti confectionem jure admitti eos cen-
ſeo, nam de his intelligere Doctores puto in hoc ca-
ſu. Dec. *in Furioſum, C. de his qui teſt. fac. poſſ. nume-
21 ro* 8. & 11. & ibi de his ſe loqui manifeſtum facit
ex ſubſequentibus, Rota *in noviſſimis dec. 384. nu-
mero 5. parte 1. tom. 1. & in Meliten. Teſtamenti, aliàs
citata*, nec minùs ſecundum Jus mihi videtur, quòd
tales minimè prohibeantur ab ingreſſu Religionis,
22 & à profeſſione facienda, quia ad hæc ſufficere po-
teſt in illis rationis uſus quisquis ſit: talis enim de-
mentia impediens profeſſionem ſit oportet, ut aufe-
rat omnem rationis uſum, *ead.* Rot. *ibidem dec. 134.
n. 1. p. 2.*

23 Neque matrimonio eſſe interdicendum, his cre-
diderim, quia etiam ſtante eâ intellectus hebetudi-
nem, vim ſacramenti, ac finem matrimonii aſſequi
poſſint. Eſt & hoc de mente ejuſdem Rotæ *ibid.
deciſ. 107. num. 29. part. 2.* imò faciliùs, ut mea fert
24 opinio, ad matrimonium, quàm ad ingreſſum Re-
ligionis admitti poſſunt: in matrimonio enim Natura
ipſa aliquid cooperatur, & rudes quoque edocet. A
cæteris autem, quæ intellectus integritatem, ac
perfectionem requirunt, ut à promotione ad
ſacra, à ſucceſſione ad feuda, à tutelæ, aut
officii publici adminiſtratione, videntur de jure eli-
minandi.

25 In delictis porrò an excuſandi ſint, difficultas
eſſe poteſt, quia conſtat, facilè poſſe hos ex conſue-
tudine ſaltem, etiamſi ex cognitione intellectiva
non poſſent, delictorum naturam apprehendere,
cùm & pueri ipſi præſertim pubertati proximi,
quorum ingenio horum ingenium æquiparandum
diximus, id ipſum facilè aſſequantur, cognoſcen-
tes delicta ex ſui natura mala eſſe, & idcircò fugi-
enda: & tamen dicendum videretur; quòd quemad-
modum pueri hujuſmodi in pleriſque excuſantur, ita 26
excuſari deberent hujuſmodi fatui, quos non majus
habere judicium diximus, quàm prædicti pueri
habeant.

Ego in aliquibus delictis non ita excuſandos eſſe 27
fatuos, ut pueros ſentio (de hiſce tantùm fatuis lo-
quor, non de cæteris) & ratio eſt, quòd licet veli-
mus hos fatuos pueris quatuordecim annorum
quoad rationis uſum comparare, tamen fatui ex
conſuetudine poſſunt in quibuſdam proficere, cùm
maxima ſit vis conſuetudinis, neque ſolùm hos fa-
tuos apta ſit erudire, ſed ipſas etiam beſtias ratio-
nali animâ deſtitutas. Jam verò ſi pueri pubertati
proximi doli capaces ſunt, *l. pupillum, ff. de regul. iur.* 28
Zabarell. *de homicid. caſual. & volunt. cap. ſi furioſus,
n. 3.* multò magis doli capaces hi cenſendi ſunt: ubi
autem dolus præſens eſt, & malitia; ibi culpa locum 29
habet: culpa verò pœnam ſociam habere debet, ar-
gumento à contrario ſenſu, quòd ubi non eſt cul-
pa, ibi non eſt pœna, Angel. à Gambell. *apud Zilet-
tum conſ. 95. n. 1.* item & ubi non eſt dolus, neque de-
lictum pœnâ dignum cenſetur. Menoch. *conſ. 28. n.
13. tom. 1.*

Sequuntur in *ſecundo gradu* illi, qui jam propriè 30
omnibus & Iuriſconſultis, & Medicis fatui dicun-
tur (nam pauci admodum, vel nullus, quem ſciam,
de prioribus expreſſam mentionem habuit) hi non
ſolùm intellectus ignaviam, ac tarditatem habent,
ſed veluti infra naturæ humanæ conditionem exi-
ſtere, quoad rationis uſum videntur: vix enim lo-
qui edocentur, ac neque ad ea apti comperiuntur,
quæ ipſa humana natura ex ſe dictare ſolet: nam ne-
que in ratiocinando ætate proficiunt, ſed à ſeptenni-
bus infantibus nonniſi loquelâ dignoſcuntur, in
qua pauliſper promptiores videntur, ſed & ea ipſa 31
fatuos ſe eſſe manifeſtant, undè idcircò fatui dicti,
quia fando ſuam oſtendunt imperfectionem. Bart. *de
Teſt. n.* 98. Hi prorſus puerili ingenio ſunt, ac puerili-
bus delectantur, ut eſt.

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Ad nulla præterea apti cenſentur, ac in nulla re
eruditi poſſunt, puſillis quibuſdam exceptis: ha-
bent enim hi intellectum minimum, & memoriâ
quoque deſtituuntur, & hoc non aliâ de re, niſi
quia & major, & univerſalior eſt cerebri in iſtis fri-
giditas, & ſpirituum inopia: nihil enim aliud fatui-
tas eſt, quàm memoriæ ſimul cum ratione vel dimi-
nutio, vel amiſſio, ut placet Paulo *lib. 3. ſuæ Med. ca-
pite* 11. quamobrem de his intelligendum dictum 32
illud Iuriſconſultorum, quod fatuus præſumendus ſit,
habens memoriam inordinatam. Alex. *in l. Cùm ſer-
vus, §. conſtat. ff. de leg. 1. & in l. Si cum dotem, §. ſi
Maritus, Digeſtis, ſoluto matrimonio*, Grammatic.
Deciſione 2. numero primo, Cævalus *Quæſt. Comm.
contra comm. in præfat. numero* 98. Eſt enim in 33
his naturalis cerebri calor adeò modicus, ut nulli
prorſus ipſi cerebri functioni inſervire poſſit, unde
rectè in communi modo loquendi, fatuum non ha-
bere cerebrum dicimus, teſtante Galen. *2. de loc.* 34
*affect. capite quarto claſſ. 4. & 5. de Plac. Hippocr. &
Plat. cap. 4. claſſ. 1.* Facetè Plaut. *in Moſtel. Act. 5.
Scen. 1.*

*Imò etiam cerebrum quoque omne è capite emun-
xiſti meo.*

In pejori tamen conditione ſunt, qui hos ſubſe-
quuntur, in quibus & nulla ratio, & nulla omnino
memoria reperitur, unde & verbis, & factis ſuam
fatuitatem detegunt, nihil omninò addiſcunt, nec
civili conſuetudine quicquam proficiunt, & in
ſumma

ſumma, bonum à malo, conveniens inconvenienti,
virium à virtute non diſtinguunt, quod non ita habet
locum in cæteris, de quib. ſuprà: & idcircò ſtoli-
di, & amentes propriè dicuntur, & per metaphoram
35 lapides, quòd omni ſenſu veluti lapides deſtitui vi-
deantur, quo nomine, cùm ſtoliditatem alicui obji-
cimus, utimur, ut facere uſus eſt Plaut. *in Pænul. Act.
primo, Scena 2.*

-- Nam tu eſt lapide ſilice ſtultior,
Qui hanc ames.

Et *in Mil. Glor. Act. 2. Scen. 2.*

Pe. *Meus herus Elephanti corio circumtectus, non ſuo'ſt,*
Neque plus habet ſapientiæ, quàm lapis.
Pe. *Ego iſtuc ſcio.*

Hæc affectio Græcis *Anœa* dicta eſt, quemadmo-
dum ſuperior, *Moroſis*, licet utrumque nomen pro
eadem affectione accipi apud Auctores contingat.
Tam verò hi, quàm ſuperiores (licet utrique majori,
aut minori fatuitate aliquando afficiantur, cùm utri-
36 usque paſſionis dentur quidam gradus ſecundùm
magis, & minùs) jure merito ab omnib. civilib. actib.
eliminantur, & in delictis omnino excuſantur.

37 De illis tamen videndum, an matrimonio jungi
poſſint, cùm intellectus humani quandã veluti um-
bram, ſeu quoddam rudimentum ſervent, & non om-
nino memoriâ deſtituantur, aut humano ſenſu, ac
paſſionib. careant, veluti hi, quos ultimo loco recen-
ſuimus: & quia, ut dixi ſæpiùs, magna eſt hujusmodi
fatuitatis latitudo, rectè conſultum puto, ſi Judicis
38 arbitrio hæc decidenda relinquantur, velut alia per-
multa, quæ ad hanc materiam pertinere poſſunt.

39 *Dubitari* autem poteſt, *an teſtamentum condere*
40 *permittere debeant*: & ratio dubitandi ea eſt, quia in
eo, qui diſponit de reb. ſuis, non requiritur mens om-
nino ſana, ſed ut non ſit à mente alienatus. Joſ. Lud.
dec. Peruſina prima, *n. 14. p. 1.* facit deciſ. Rotæ *in
Romana Donatio. de Gualteruciis. 1622. Luna 12.
41 Dec. coram Cavalerio.* Hoc ipſum tamen, ut ſuperio-
ra, Judicis arbitrio remitterem, his enim facilè diju-
dicabit, an fatuus ita ſenſu, ac humanis paſſionibus
deſtituantur, ut ſibi conjunctos, & ſuos benefactores
minimè agnoſcat, an verò contrà: & ſic facilè ſen-
tentiam ex Juſtitiæ tenore feret.

42 Poſt fatuos ſequuntur, qui obliviosi dicuntur, &
memoriâ defecti, inter quos tamen non modicæ con-
43 ſiderationis differentiam ponere decet: dicamus er-
go, obliviosos nos eos intelligere, qui difficulter re-
rum memoriam conſervant: memoria verò defectos
eos, qui nullam omninò, nec multò, nec paulò antè
præteritorum conſervant memoriam, quousque ea
diſpoſitione detinentur: cauſa verò, cur ita diſtingui
44 velim, cùm nonniſi ſecundùm magis & minus inter
ſe differre videantur, ea eſt, quòd in poſterioribus mul-
ta locum habent, quæ minimè habent locum in prio-
45 ribus: ſiquidem poſteriores non minùs, quàm fatui
in omnibus exiſtimandi, & inter eos præcipuè, qui
ſecundum obtinent fatuitatis gradum: & ratio eſt,
quia dum affectio, à quo memoria oblæditur, valdè
intenditur, ſimul cum memoria ratio deperditur,
Gal. 3. *de loc. aff. c. 5.* Foreſt. *Obſerv. lib. 10. Obſerv. 1.* ex
memoriæ verò ſimul cum ratione defectu, fatuita-
tem oboriri, ſuprà dixi.

Hæc autem affectio, ut plurimùm à morbis lon-
gis ac ſævis oboritur, ut de Meſſala Corvino narrat
eveniſſe Plin. *Natur. hiſt. libro 7. cap 24.* Peſtilentes
etiam morbi hunc ipſum affectum excitant, ut con-
tigiſſe in ſæviſſima illa peſte, de qua Lucr. *lib. 6. de
rer. nat.* ipſemet narrat dicens:

Atque etiam quoſdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere ut ipſi.

quod etiam inter Juriſconſultos adnotavit Menoc.
de arbitr. Iud. lib. 2. conſ. 26. n. 5.

Cæterùm in priorib. cùm memoria non ita oblæ- 46
ſa exiſtat, ut ſimul ratio ex ejus læſione compatiatur,
idcircò multa procedere poſſe dicendum, quæ proce-
dere in poſterioribus non poſſunt: priores enim impe-
diri nullo jure debent, quo minùs teſtamentum con-
dant: prout reſolvit Rota *in Romana ſucceſſionis. 15.
Januar. 1629. coram Duran. quæ inter ejus impreſſas eſt
deciſio 178. & eſt text. in hac conſultiſſima, §. at cum
humana fragilitas, C. qui teſtam. fac. poſſ.* religionem
ingredi, ac profeſſionem facere non prohibendi, ma-
trimonio jungi, contrahere, ſeſe obligare, ſua bona
adminiſtrare permittendi, & id genus alia, eâ ratione
quia ſola memoriæ imbecillitas non infert, ad intel-
lectus defectum Menoch. *de præſumpt. lib. 6. præſum.
45. n. 31.* Rota *dec. 384. n. 5. p. 1. in Recent. & coram
Duran. dicta deciſ. 178. n. 18. & ſeq.* quæ ratio cùm
non militet in poſterioribus, & prædicta, & alia, quæ
non niſi hominibus ſanæ mentis permittuntur, illis
eſſe penitus deneganda. In aliis tamen quibosdam
priores admittendi fortè non ſunt (nam de poſterio-
ribus non ambigendum) quæ Juriſconſultis propo-
nam, qui videant, an hi ad ſacra licitè promoveri
poſſint, cùm ad multa ejus vitii cauſa non ſufficiant,
ad quæ ſufficere debet promovendus: videant etiam
an ad officia publica exercenda admitti debeant,
cùm in officiis publicis & prudentia, & rerum ex-
quiſita memoria opus ſit: tandemque determinent,
an hi ad teſtimonium dicendum apti ſint, qoomodo
enim apti eſſent, qui vel nullo modo, vel difficulter
admodum eorum, quæ viderint, aut audierint, recor-
dentur? Qua de re cùm ſenes huic maximè vitio ob-
noxii ſint, animadvertant illi, quàm cautè ſenes ad 48
teſtimonium dicendum admittantur, eorum præſer-
tim, quæ à multo tempore citrà præterierunt. Porrò,
cùm de oblivione verba fecerimus, diſcutiamos Iu-
riſconſultorum quæſtionem illam, quâ inquirunt,
quanto tempore inducatur oblivio: in quo puncto,
licet nonnulli apud Menoch. *ubi ſuprà*, conati ſint
definire terminum oblivionis, incaſſum tamen illos 49
elaboraſſe manifeſtum eſt: & ratio eſt, quia permulta
ſunt, quæ homines magis & minùs obliviosos ef- 50
ficiunt, nempe temperatura corporis, & præcipuè
capitis ſecundùm poſteriora, ſexus, ætas, partium
conſtitutio, vitæ qualitas & inſtitutio, ipſius memo-
riæ exercitatio, & alia hujuſmodi. Patet enim quo-
ad ſexum, exempli gratia, mulieres magis eſſe obli-
vioſas, quàm viros, ut notat Menoch. *ibid. n. 3.* quod
ob humidiorem illarum temperaturam, quæ fluida
eſt, & minùs retinere apta, evenire exiſtimandum: er-
go faciliùs inducetur oblivio in fœmina, quàm in 51
viro. Quoad ætatem jam notum eſt, ſenibus mini-
mam eſſe rerum memoriam: in hanc enim primùm 52
ſenectus incurrit, teſte experientia, & Seneca adno-
tante *in præfat. lib. Declam.* & ante illum Ariſt *lib. de
Memor. & Remin. c. 2.* Sed ad hæc, qui plura deſiderat,
legat Maſc. *de Prob. Conc. 1122. vol. 3.* Quoad tempe- 53
raturam magis memorativi ſunt ſiccam habentes,
minus humidam. Ariſt. *ubi proximè*, & Averr. *ibid.
cap. ult.* unde eſt, quòd vix ac ne vix quidem fieri po-
teſt, ut homines ſimul judicio, & memoria valeant.
Plato *in Theateto.* Foreſt. *libro 10. Obſer. 10. in Schol.*
& ex Iuriſconſultis Cæval. *in præfat. ad pract. quæſt.
com. n. 94.* Quoad partium conformationem, ii, qui
ſuperiora majora habent, minùs memoria valeant,
teſte Ariſt. *ubi ſupra.* Denique quoad vitæ qualitatem
qui negotiis vacant: facilè obliviosi ſunt, eodem Me-
noch. teſte, *ubi ſupr. caſu eod. n. 4.* Oblivio ergo faci-
liùs,

Digitized by Google

liùs,& difficiliùs induci poteſt,pro harum , ac ſimi-
lium rerum diverſitate, quibus accedit facti , & rei
conditio,cùm egregia facta , ac res magnæ in obli-
vionem de facili ire non præſumantur. Id Menoch.
57 *ibid.n.6.*& oblivio faciliùs inducitur in facto alieno.
Vetall.*dec.279. n.7.p..* Quamobrem prudenter de-
58 terminat idem Menoch. id quæſtionis Iudicis arbi-
trio remitti,qui tamen & hæc,& alia multa, in con-
ſiderationem revocet neceſſe eſt.

SUMMARIUM.

1 *Muti , & ſurdi inter fatuos rectè non comprehen-duntur.*
2 *Muti, & ſurdi à nativitate à cæteris ſana mentis hominibus non differunt.*
3 *Surdi à nativitate,etiam muti,cauſam vide n.5.6. & 7.*
4 *Mutus à nativitate nullus audit.*
8 *Muti & ſurdi ſimul à nativitate, in prudentia,& mentis vigore deficiunt.*
9 *Muti,& ſurdi à nativitate,alii aliis mente magis, & judicio pollent.*
10 *Mutus ſimul , & ſurdus à nativitate , infanti & furioſo æquiparatur.*
11 *Muti,& ſurdi,qui nutibus intelligunt, non careat prudentiâ . declara ut ibid.*
12 *Muti,& ſurdi furioſo cur æquiparentur.*
13 *Pueri etiamſi audiant , non loquuntur.*
14 *Puer ſi nullum loquentem unquam audiret,apto tamen tempore ſuo modo loqueretur.*
15 *Non eſt neceſſe,benè audientem loqui.*
16 *Intellectus humanus indies perficitur.*
17 *Intellectus imperfectio in muto & ſurdo eſt irreparabilis.*
18 *Mutus , & ſurdus idem reſpectu diverſæ ætatis, majorem & minorem Intellectum habet.*
20 *Muti , & ſurdi ab omnibus actibus prohibentur , à quibus prohibentur furioſi.*
21 *Muti,& ſurdi teſtari non permittitur. Amplia ut num. ſequenti.*
23 *Muti,& ſurdi matrimonium contrahere non poſſunt.*
24 *Muti,& ſurdi religionem ingredi non permittuntur. Contrarium n.ſeq.*
26 *Muti,& ſurdi nõ poſſunt matrimonij vires aſſequi.*
27 *Muti & ſurdi æquiparantur brutis.*
28 *Contrahens debet cognoſcere finem contractus.*
29 *Non contrahit, niſi volens.*
30 *Non cognito fine ex electione agere quis non dicitur.*
31 *Cur à matrimonio prohibendi muti,& ſurdi.*
32 *Muti ſolum, aut ſurdi ſolùm ſunt ad omnia habiles.*
33 *In iis,qui ex accidenti loquelam amiſerant , nullum eſt impedimentum quoad actiones celebrandas. Limita,ut n.ſeq.*
35 *Auditus eſt porta mentis.*

De Mutis & Surdis.

QUÆSTIO VIII.

DE *Mutis* & *Surdis* peculiaris conſideratio in-
ſtituenda eſt : neque enim ſub amentium , aut
fatuorum numero videtur nos illos rectè compre-
hendere poſſe,neque tamen ſano judicio illos eſſe ,
1 verè affirmari poteſt. Loquimur autem pro nunc de
mutis & ſurdis,qui à nativitate tales exiſtunt, & de
cæteris namque injuriâ dubitatur : nihil enim diffe-
rentiæ ponendum exiſtimaverim (ſi modò pauxillum
2 quid excipias, ut in hujus Quæſtionis calce habes)
inter illos , & eos qui & ſanæ mentis ſunt , & benè
audiunt,& loquuntur.

Cæterum illud notum cuique eſt,ſurdos à nativi-
3 tate,mutos ſimul exiſtere:ego verò mutum à nativi-
tate audire nunquam comperi,ita ut vice verſa, qui
mutus à nativitate eſt , is ſimul & ſurdus exiſtat : & 5
facit pro mea ſentent.*l.Diſcr.§. ſin autem, C.de teſt.* 6
& Gloſ.*ibi in verb.Raro.* Vtriusq; autem cauſam,ex
defectu nervorum utriq; ſenſui communium, origi-
nem habere credendum, ut exiſtimat And.Laur. *A-
nat.lib.11.q.11.*reprobata cauſa ab aliis adducta,ni-
mirùm, quòd ſurdi etiam muti ſint, quia idioma &
loquelam addiſcere non poſſunt.Licet ſi concedatur
alia ſurditatis a nativitate cauſa,de qua Hier.Fabr.*de
org.Audit.p.1. c.4.* videtur poſſe habere locum ſo-
lummodò communis hæc cauſa aliis adducta:eſt au-
tem cauſa de qua ille , tunica quædam craſſior ante 7
membranam , quam tympanum vocant, in aure ad-
nata:ſed fortaſſe hæc ſurditas non impedit loquelá.
Quamobrem non valdè miratus ſum id , quod nar-
rat.Vall. *lib.de ſacr.Phil.c.3.* De Monacho illo ami-
co ſuo, qui ſurdos à nativitate loqui docebat: non
enim credo,id in omnibus ſurdis potuiſſe ſuccedere,
ſed in his, de quibus Fabritius.

In dubium autem minimè revocandum eſt, quòd 8
licet muti & ſurdi à nativitate omnes , in prudentia
& mentis vigore deficiant,tamen ſint inter illos, qui
majori,aut minori judicio, prudentia , & mentis vi-
gore affluant,ut tenet ex Iuriſconſultis Bart. *de teſt.
n.93.* ſed univerſaliter loquendo iidem Juriſconſulti 9
ut Bart.*ibid.n.97.*Cujac.*in notat.ad Iuſtin.Inſtit. tit.
de Teſt.ord.tom.*1.Vantius *de nullitatib.tit.de nullit.
ex defect.inhabilit.n.15.*Farin.*pract.crim.p.2. tom.*1.
*q.98.lib.3.n.93.*abſolutè volunt , multum ſimul &
ſurdum à nativitate,infanti & furioſo æquiparari,&
abſentium loco haberi, Diſtinctio verò aliquorum,
quod non careant prudentiâ,qui nutib. intelligunt , 10
Bart.*de teſt n.97.* non intelligenda de prudentia ſuf-
ficienti,ac tali, ut illos habiles reddat ad omnia, ſed 11
ad aliqua minoris momenti. Non ſine evidenti ve-
rò ratione,furioſo æquiparantur,quæ duplex eſt,una 12
ſenſata,altera Phyſica.Senſata eſt defectus nervorum,
ex quo impediuntur & in audiendo,& in loquendo;
hic autem defectus ſupponit defectum cerebri,quod
eſt Intellectus inſtrumentum,unde abſq;dubio intel-
lectio depravatur,ut in furioſis & amentib.evenit.

Quòd enim hic nervorum defectus vera cauſa ſit
utriusq; vitii,non autem quòd ea impedimento au- 13
ditus auferatur locutio , demonſtrant ipſi tenelli
pueri , qui cùm exquiſitiſſimè audiant , tamen non
loquuntur , quod illis impedimento ſit nervorum
mollities loquelæ inſervientium , qui ad vocem
dearticulandam moveri ob eam molitiem non ſunt 14
apti , & è contra ſi benè audientem puerum , nul-
lum loquentem audire permittas , quousque ex ſe 15
vocem dearticulare , ac loqui poſſit , tamen loque-
tur grandior factus ſuo modo ; fabulas enim puto,
quas aliqui narrant, locuturum hac , aut illâ linguas
& quod narrat Herodotus *in Euterpe , in princ.* de
duobus pueris,loqui minimè doctis, qui ex ſe Phry-
gicè locuti ſint. Non ergo neceſſe eſt , ut qui benè
audit,etiam loquatur,neque è contra, qui loqui ne-
minem audit, non loquatur , quia loqui diſcere non
poſſit.

Alteram cauſam quæ phyſica eſt,eam puto, quòd 16
Intellectus humanus indies perficitur , & cùm ea ſe
rudis exiſtat,& non niſi conſuetudine, & diſciplinâ,
quæ ea auditu habetur, perfici poſſit, hinc eſt, quòd
auditus privatio Intellectum rudiorem efficit, ſi na-
turalis ſit,prohibens ne erudiri poſſit.

Notandum verò , quòd imperfectio hæc Intelle-
ctus in mutis, & ſurdis a nativitate, omnino irrepa- 17
rabilis eſt.neq; ullo in tempore ſperari poteſt , illos
ſaniorem mentem aſſecuturos , & licet reſpectu 18
diverſa

divetſarum ætatum dici poſſint habere majorem,& minorem intellectum,ita ut nonnulla locum habere debeant in illis,cùm in ætate minori ſunt , quæ fortaſſè non habebunt locum,cùm in ætate procedunt: tamen in omnibus,ut infantes, & furioſi exiſtimandi, ut ſupra dixi : neque enim tanta eſt perfectio intellectus,quam ex ætate acquirunt,ut ad aliquid ſufficere poſſint.

Cùm ergò adeò irreparabilis ſit imperfectio eorum Intellectus : quemadmodum infantes & pueri , quousque in ea ætate ſunt , & furioſi , quousque in furore perſiſtunt, ab omnibus actibus prohibentur , non aliter de mutis,& ſurdis ſentiendum, *l. Diſcretis, Codic. de teſtam. &c.* & ſpecialiter teſtari non per-
10 mittuntur, ut habetur in eadem *l. & l. Qui in pote-*
11 *ſtate, §. ſurdus ff. de Teſtam. & qui teſtam. facere poſſ.* Dec. *in citata l. Diſcretis, numero* 1. Nepos à Montabl. *except. artic. 10. num.* 10. quod ampliant Docto-
12 res , ut procedat etiam in teſtamento ad pias cauſas. Bald. *in lege prima, in 2. col. C. de Sacroſ. Eccleſ. in repet.* neque matrimonium contrahere poſſunt. Abb.
13 *in cap. Cùm apud num. 6. de ſponſ.* Jaſ. *in l. Mu-*
14 *tum, ff. de acquir. hared. numer.* 4. & multò minùs Re-
15 ligionem ingredi. Brunell. *de matrim. & ſponſ. concl.* 14, *numero* 6. & alii apud ipſum: ipſe tamen contrarium tenet *ibidem numero* 8. Operoſum videtur tamen ejus ſenten tiam tueri , cùm tales (etiam ex iis, qui vivaciori naturâ ſunt,& quadam prudentiâ præditi) exceptâ rudi , ac craſſa rerum intelligentiâ ,
26 quam à natura habent , non poſſint matrimonii vi-
27 res aſſequi , ac illius ſacramenti finem,& inſtitutum filiorum , ſcilicet procreationem ad Dei gloriam. Natura autem per ſe hoc non dictat,niſi implicitè, ſed tantummodò delectationem ex coitu,& ſeminis expulſione : & idcircò bruta , quibus quoad intel-
28 ligentiam hi affines ſunt,non alio fine coëunt,niſi ut ſemen excernant, veluti quoque mingunt , & egerunt , ab urinæ , & fæcum quantitate exſtimulata, ut docet Gal. *6. de loc. aff. capite quinto, claſſi quarta.* Cùm verò ex mea ſententia contrahens matrimonium , ſeu quicquid aliud , cognoſcere debeat verum , ac realem finem ejus actus , vel contractus : hi autem hunc finem non cognoſcant,ſed alium fictum, qui à Natura illis inſinuatur,non video quomodo permitti debeat matrim. contrahere:neq; enim niſi volens quis contrahit, ac deficiente voluntate
29 ceſſat aſſenſus : non cognito autem fine,non poteſt
30 dici , quem ex electione , & voluntariè agere, caſu ergo hic contrahet,cùm ejus actus fine careat. Prærerquam quod non ſolùm , quia matrimonii finem non intelligunt , ab eo abſtinere debent muti , &
31 ſurdi à nativitate , ſed etiam Reipublicæ bono,quia periculum eſt , illos filios ſibi ſimiles progignere , Reipublicæ autem expedit , ſanos , & undequaque perfectos homines naſci , non tam inſigniter oblæſos. Et licet Sanchez *lib. 1. de Matrim. diſp. 8. numero decimo ſecundo* , contrariam tueatur ſententiam : præſertim quia difficile eſt , & duriſſimum, compellere tales , ut continenter vivant : tamen videndum an matrimonium exiſtere poſſit ex parte ejus , qui finem matrimonii non cognoſcit. Præter hæc autem repelluntur à teſtificando , ut per Maſcard. *de probat. concluſione* 1358. *numero* 24. *volumine* 3.

Jam verò de cæteris mutis & ſurdis hæſitare quis
32 poſſet, an ad omnia habiles exiſtimandi:ac primùm de mutis tantummodò , qui ex accidenti loquelam
33 amiſerunt : ego in nullâ re jure dubitari exiſtimo , idemque ſentit eadem *l. Diſcretis , §. Vbi autem* : quia mutitas non impedit illos , qui minùs ad ea omnia ſufficiant , ad quæ cæteri homines ſufficere poſſunt. Ita in terminis donationis voluit *text. in l. qui id, quod. §. Mutus, ff. de donationibus, & ibi.* Gloſ. quam adducit Maranta *in ſuis ſing. in verb. Mutus.* Unum tamen caſum excipias,nimirum quando mu- 34
titas ex cerebri vitio evenit : hæc enim ſemper adjunctam habet quandam fatuitatem , & intellectus diminutionem, aut ſaltem ignorantiam:cautiùs ergo cùm his agendum.

De ſurdis autem dubitandi occaſionem præbet Philoſophi dictum , ex quo repetit Valeſcus *libr. 2. Philon. cap.* 50. Auditum ſcilicet eſſe portam mentis:itaque; vix conſummata ſurditas abſque mentis, & intellectus diminutione contigere videtur. Ego in hominibus rudis ingenii , ac vilis conditionis ex ſurditate conſummata multum pati intellectum exiſtimo, in cæteris autem , quòd mente ante ſurditatem maximè conſtiterint,licet ex ſurditate dehinc lædatur,non adeò lædi dicerem,ut ex ea cauſa quicquam illis interdicere oporteat:favet eadem *l. Diſcretis, ibid.*

SUMMARIUM.

1 *Melancholicorum maior , quàm cæterorum inſanientium copia.*
2 *Melancholici qui.*
3 *Melancholici à furentibus, & Maniacis diſtinguuntur.*
4 *Furor & Melancholia idem non ſunt.*
5 *Furor & Melancholia habent inter ſe congruentiam.*
6 *Melancholia à Latinis Furor appellatur ex Cicerone.*
7 *Quid interſit inter Melancholicos, & Furentes.*
8 *Melancholia quid.*
9 *Vera differentia inter Melancholicos, & Furentes.*
10 *Melancholia à naturali humore melancholico fit , Furor à non naturali.*
11 *In melancholia quies, in furore inquies, & n. 16.*
12 *Nulla eſt differentia inter Melancholiam, & Furorem , ab actione læſa.*
13 *Melancholici nomen apud Iuriſconſultos vix in uſu.*
14 *Budæus in l. 1. ff de Ædil. edict. notatur.*
15 *Eadem differentia eſt inter furioſum, & mente captum, quæ inter furioſum , & melancholicum.*
17 *Melancholici plures circa unam rem tantùm inſaniunt.*
18 *An omnia in omnibus Melancholicis eodem modo procedant.*
19 *Cur ratione non conſtantes a negotiis gerendis eliminentur.*
20 *Quilibet homo ſuas habet hæreſes.*
21 *Omnes dementes uno modo tractandi.*
22 *In Melancholicis ſemper timor, & ſuſpicio.*
23 *Melancholici in una re inſanientes, an ad teſtandum, & teſtificandum admittendi.*
24 *In melancholicis quoad matrimonium, quid dicendum.*
25 *In teſtificando quid.*
26 *A teſtimonio conficiendo non excludi.*
27 *Reſpectu diverſi temporis morbi, Melancholici ad nonnulla admitti, vel non admitti debent.*
28 *Melancholici ſunt nonnulli, abſque eo quod inſaniant.*

De Melancholicis.

QUÆSTIO IX.

SEd jam de verè amentibus ſermo inſtituendus eſt , ac primo loco ſeſe offerunt *Melancholici* quorum major , quàm cæterorum omnium copia 1
eſt,& numerus penè infinitus, infinitaque diverſitas inſaniendi, juxta diverſitatem eorum , ad quæ temperatura, inſtitutio, conſuetudo, ab extra advenientia & alia mille hominem inclinare cogunt, ut Proſper Alpinus *de Medic. Method. lib.* 10. *cap.* 11. teſtatur. Vocamus autem Melancholicos hîc eos , qui ex naturalis Melancholiæ , quam & atram bilem vo- 2
cant, vitio inſaniunt. Fracaſtor. *lib. 1. de Intellect.* & dico ex vitio naturalis melancholiciæ, quia ii, qui ex non naturalis Melancholiæ turgentia dementiunt , nimirum ex atra bile , quæ per aſſationem aliorum humorum fit , aliis nominibus veniunt inſigniendi, ut poſthac videbimus.

Diſtin

Diſtinguuntur verò *Melancholici*, Juri conſultis
3 Mente capti dicti à *Furentibus & Maniacis*, quia in
quiete ſunt timidi, ac mœrentes, Furioſi verò in
perpetuo motu, audaces, ac præcipites, *§ Præterea
Inſt. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.* & Doctores, *in
4 l. Furioſum, C. de his, qui teſt. fac. poſſ.* & ex Medicis
5 Practici omnes *lib. 1. in capp propriis.* At licet ita
verè ſit, quòd realiter furioſi & Melancholici, &
conſequenter Furor, & Melancholia idem non ſint,
tamen habent tantam inter ſe cognitionem hæc no-
mina, ut Hippocrates pluries iis indifferenter uta-
tur, & unum pro alio accipiat, ut teſtantur Hollet.
Comm. 6. Aphor. 53. Altomar. *de med. hum. corp. cap.*
& Foreſt. *lib.* 10. *Obſervat.* 20. *in ſchol* imò ex hoc
factum eſt, ut teſtatur Proſper Alpinus *ubi ſuprà c.*
10. quòd multi celebres Medici unam ſpeciem ſub
6 alia comprehenderint, inter quos citat ille Aretæ-
um, Aurelianum, Paulum: quamobrem immeritò
accuſarot Cicero à Mercurial. *libro primo, ſuæ pra-
ctica, c.* 16. quod 3. *Tuſcul. Quæſt.* dixerit, Melancho-
liam à Latinis appellari furorem, quem locum ex Ju-
tisconſultis referri Budæus *in annotationibus in Pand.
l. 2. ff. de Ædil. edict.*

7 Cæterùm idem Mercurialis ibidem inter Melan-
cholicos, & Maniacos ſeu Furentes eam differen-
8 tiam intercedere volebat, quòd in Melancholicis
lædatur tantummodò Imaginatio, in Furentibus
etiam ratio: quin imò Fernelium reprehendit, ut qui
Patholog. lib. 5. c. 6. voluerit Melancholiam eſſe men-
tis alienationem: vult enim Mercurialis, mentem in
Melancholia non lædi. Mihi tamen majori in culpa
eſſe ipſe Mercurialis videtur, qui cùm quæreret dif-
ferentiam inter hos duos affectus, vel nullam attu-
lit, vel nullius momenti, etiam ipſomet judice: nam
cùm in uno ponat lædi imaginationem, in alio ratio-
nem, mox ipſemet in utraque lædi rationem deter-
minat, quod de mania non controvertitur, de Me-
lancholia verò dicebat ipſe, quòd ſemper in ea pu-
tat lædi mentem, licet læſio ab imaginatione inci-
piat: ergo nulla eſt profectò hæc differentia ab ipſo
allata, quia inveteratam ſaltem Melancholiam à fu-
rore per eam ſcernere non licet.

9 Vera differentia à cauſa hos morbos excitante
ſumenda eſt, & ab accidentibus illos ſubſequentib. à
cauſa, quia ut dixi, Melancholia à naturali humore,
qui Melancholia vocatur, excitari ſolet, Mania, ſeu
10 Furor à non naturali, ab ea quippè, quæ ex ſuperaſ-
ſatione cujuslibet humoris; etiam ipſius atræ bilis,
11 generatur. Ab accidentibus, quia in Melancholia,
ut ſupra repetitum eſt, ſemper quies eſt, & mœſti-
tia: in furore inquies, motus inordinatus, clamor,
12 ira, audacia, tumultus. Ab actione verò læſa nulla
ſumi poſſe videtur differentia, quia in utraque ean-
dem actionem lædi contingit, licet diverſitas penes
modum læſionis exiſtat.

13 Porrò Melancholici nomen apud Iuriſconſultos
in uſu minimè eſt, niſi de raro Budæus tantum *in l.
2. ff. de Ædil. edict.* tradit, ibi Melancholicos accipi
14 pro iis, qui Melancholiæ morbo laborantes inſaniunt
ſed malè, ut ibi dicam. Pro *Melancholico* utūtur illi,
nomine *mente capti* (licet mente captum pluribus
modis dici tradant. Dec. *in lege Humanitatis, Codi-
ce. de Impuber. & aliis ſubſt. num* 1.) & idcirco inter
15 furioſum, & mente captum eandem illi ponunt
differentiam, quam nos inter Melancholicum, &
Furioſum, ſeu maniacum, cùm furioſum rabie quo-
16 dam animi agitari dicant, mente captum in quiete
eſſe, nullaque extrinſecus ſigna non ſanæ mentis
oſtendere. Gloſſ. *in §. præterea Inſtitut. quibus non eſt
permiſſ. fac. teſtament.* Bald. *in leg. Furioſi, C. de Nupt.
& in l. Sed & milites, §. jam autem, ff. de excuſat. tut.*
Alex. *conſilio* 54. *numero* 2. *volumine* 1. Iaſ. *in l. ſolu-
to matrimonio, §. voluntatem autem, ff. ſoluto matrimo-
nio, n.* 11. Dec. *in l. Furioſ. ff. de his, qui teſt. fac. poſſ. n.*
1. & 3. Fabian. de Mont. 5. San *de empt. & vend. q.* 4.
quæſtione 22. *numero* 25. Menoch. *conſilio* 82. *nu.* 195.
volumine primo, Maſcard. *de probation. concl.* 145. *n.*
1. *vol.* Rota *in Vlixbon. profeſſionis, in noviſſ. dec.* 107.
n. 1. & 2. *par.* 2.

Sed circa Melancholicos maximum, ac multæ 17
ſpeculationis dubium pro Iuriſtis occurrit: nam ut
aliàs hic dictum eſt, ſunt ex Melancholicis plurea,
qui circa unam tantummodo rem inſaniunt, circa
quam firmam habent, & falſam opinionem, exiſti-
mantes illam eſſe, ſi non ſit, vel è contra, vel alio mo-
do, quàm verè ſit, quâ falſa opinione exceptâ in cæ-
teris optimè, & appoſitè & diſcurrunt, & operantur,
ac negotia ſua cum omni circumſpectione, & pru-
dentia gerunt, vitia fugere, bona ſequi ſatis co-
gnoſcunt, & in ſumma, ſi eam peculiaris illius opi-
nionis falſitatem excipias, nihil omnino ab homine
ſanæ mentis differunt: & adverte, me non tranſ-
cendere, quando dico rationem lædi circa unam
tantummodo rem dicentem, rationem eſſe læſam,
imaginationem verò non: ſed dicere me ipſam ratio-
nem malè ratiocinari circa hoc, benè autem circa
illud. Hoc dico, quia Sanchez *de Matrimonio libro
primo, diſputat. qu.* 23. proponens hoc dubium, vi-
detur mihi in hoc vitium incidiſſe, quærens enim,
an homo in pluribus rebus, vel cæteris omnibus ra-
tionis poſſit eſſe particepes, in una verò, aut altera
ejuſdem rationis expers: deinde tranſcendit dicens,
poſſe in uno lædi imaginationem, non læſa ratio-
ne. Præter exemplum igitur, quod ex *Horatio*
retuli de nobili illo Argivo, & mille alia ab aucto-
ribus relata, adducam etiam ex propria experientia
aliquid: Vidi, præter cæteros, Presbyterum, & mori-
bus laudabilem, & non aſpernandæ doctrinæ, qui
ex Hypochondriorum vitio delirabat, putans ſe ani-
mam agere, & modico interjecto tempore expira-
turum. Ob hunc mentis errorem hic interdum in
terra ſtragulo ſtrato tanquam mortuus jacebat,
facibus circum ſe accenſis: comedebat tamen, diſ-
currebat, negotia ſua gerebat, ad cætera omnia bene
ſe habebat.

In ſimilibus ergo caſibus mirum in modum du- 18
bitari poteſt, an ea omnia procedere debeant, quæ
in cæteris inſanientibus procedunt, qui in omnibus
errare ſolent, & nulla in re ratione uti: nam con-
troverti una ex parte non poteſt, hos inter mente
captos eſſe recenſendos, & omnia pariter in illis, ut
in mente captis cæteris locum habere debere. Aliâ
autem ex parte contrarium videretur aſſeveran-
dum, & idcirco non omnia debere habere locum
in his, quæ in cæteris inſanientibus locum habent:
potiſſima enim cauſa, imo ſola cauſa, ob quam, qui 19
ratione non conſtant, à negotiis gerendis eliminan-
tur, ea eſt, qui carent eâ prudentiâ, quæ in negotio-
rum actione requiritur, undè facilè errare poſſent,
imò de facto errant, ut exempli gratiâ prohibentur
à teſtandi actione, quia non præſumitur, illos ita de
ſuis bonis diſponere poſſe, prout deceret, unde bo-
na ſua abſque cauſa convenienti relinquent, quibus
non debent, ea adimentes iis, ad quos juridicè perti-
nebant.

In hujuſmodi autem Melancholicis, de quibus
ad præſens dubitamus, ea prudentia minimè deſi-
deratur, quia ſi permittantur teſtari, contrahere, &
alia id genus agere, omnia rectè, & ut deceret,
diſponerent, quia ſupponimus, in his rationem non niſi
circa

circa particulare quoddam errare. Quibus etiam illud addam (quod mirum videri legentibus poterit, cùm tamen fortaſſe res non aliter ſe habeat) quòd ſi ob errorem peculiaris alicujus opinionis, hi pro mente captis judicandi, & idcircò, ut tales à multis civilibus actibus prohibendi, timeo, ne penè omnes ho-
20 mines ob eandem cauſam inter dementes comprehendi debeant: nam quis hominum eſt, qui non habeat ſuas hæreſes, à quibus eum avellere ne cæterorum quidem univerſorum hominum conatus ſufficeret? Quamobrem jure cum Horatio *lib. 2. Sat. 3.* affirmare licet, quòd

Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.

Et lege obſecro ad hanc rem, lepidiſſimam illam Horatii Satyram.

Sed his non obſtantibus, cùm in cæteris homini-
21 bus ea inſania naturalis exiſtat, in his autem à morbo dicendum videtur, jure hujuſmodi dementes, ut cæteri omnes, abſtrahi debere ab omnibus rebus gerendis, in quibus ſana mens requiritur: & ratio eſt, quia licet de facto Melancholicus circa unum quid peculiariter deliret, tamen de momento in momentum circa ea ipſa, de quibus ad præſens prudenter ſe gerit; paratus eſt inſanire, qui mentem ſanam non habet, ita ut horum prudentiæ minimè fidendum ſit, cùm eorum ſpiritus Intellectioni inſervientes à naturali ſtatu jam deſciverint, & in perpetuo motu, & perturbatione ſint, ex quo facillimè evenit, ut id ipſum, quod modò menti offertur prout verè eſt, paulò poſt ſub falſa imaginatione repræſentetur, & prout non eſt, cauſa autem, cur non niſi circa unum quid delirare videantur, ea eſt, quia interna imaginatio, & aſſidua præſentatio falſi illius phantaſmatis ipſi intellectui indeſinenter fit.

22 Adjiciendum his, quòd in Melancholicis reperitur ſemper timor, & ſuſpicio, ex quibus major fit perturbatio ſpirituum, ut teſtatur Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 19. ex ea autem perturbatione mentem in illis facilè errare poſſe, manifeſtum eſt.

23 His non obſtantibus dubitari adhuc poſſet, an *ad teſtamentum conficiendum, ad teſtimonium dicendum, & ad matrimonium contrahendum admitti*
24 *poſſint:* & quoad matrimonium fortaſſe incaſſum dubitatur, quia manifeſtum eſt ſufficere in iis prudentiam ad hoc, & favere poteſt etiam, quòd tales ex matrimonii conſuetudine interdum melioris mentis fiunt, & aliquando etiam in totum ſanantur.

25 A teſtimonio vero dicendo, videant obſecro Legumperiti, an eliminari debeant, non ex eo ſolùm, quòd, ut aliàs dixi, rarò contingit lædi rationem abſque læſione memoriæ, ſed etiam ex eo, quòd tam fixa eſt in iis imaginatio, & circa objecta phantaſmata tam frequens, & indeſinens ratiocinatio, ſeu potiùs delitatio, ut etiam quoad exteriores ſenſus decipiantur, neque ſano modò, & ut docet, illis utantur, quia unum quid pro alio & vident, & audiunt, aut quovis ſenſu percipiunt, quemadmodum iis quoque evenire ſolet, qui cùm ſani ſint, circa aliquid intentiùs meditandum occupati, quoad externos ſenſus decipiuntur, ut clarius ſuprà dixi.

Videant etiam iidem Iuriſconſulti, an eæ ipſæ
26 cauſæ ſufficientes ſint ad excludendos hujuſmodi inſanos à teſtimonio conficiendo: quibus addi poteſt, quòd cùm teſtamentum ut plurimùm in infirmitatibus conficiatur, & in iis abundet in cerebro humor Melancholicus, facilè ex novi morbi occaſione hic humor agitatus poteſt multò magis, quàm antè fecerit, mentem turbare, & rationem: faciliùs ergo ex hoc permitti id poſſet, his extra alium morbum conſtitutis, ſi modò conſummata, & deploratâ inſaniâ non laborent: quò magis enim inveteratur morbus, eo magis intenditur, & conſequenter eo magis in dies lædi mentem neceſſe eſt.

Advertendum tamen hìc, quòd Melancholici reſpectu diverſitatis temporis ipſius morbi, ad nonnul- 27
la admitti poſſent, aut ab aliis repelli, nam conſtat quoſdam eſſe quidem Melancholicos, hoc eſt, Melancholiæ morbo tentari, & tamen non inſanire, ut 28
tradit Foreſt. *Obſervat. libro* 10. ſed tantummodò quædam phantaſmata pati, ea quibus terrentur, affliguntur, gaudio afficiuntur, ut alio quodam animi affectu tentantur: quod profectò omnib. Melancholicis commune eſſe ſolet, antequam in morbo confirmentur: at in his ratio adhuc omninò non concidit, & idcircò hi, (ſi pauca quædam demas, ut publici officii adminiſtrationem, promotionem ad ſacra, & hujuſmodi) ad omnia viderentur admitti poſſe, ad quæ admittitur quivis ſanæ mentis homo. Vbi autem morbus jam confirmatus eſt, & Ratio Imaginationis jam errorem non cognoſcit, tunc pro inſanis habendi, & procedendum in illis, ut ſuprà dictum eſt, nullâ conſideratione, vel ſaltem modicâ, habitâ, an circa plura, vel circa particularia quædam inſaniunt.

SUMMARIUM.

1 *Amantes inter inſanos connumerantur.*
2 *Amor eſt ſollicitudo melancholia.*
3 *Amor pervertit judicium.*
4 *Amor quid ex Huchero.*
5 *Amor eſt deſiderium pulchritudinis, & n. 27.*
6 *Amor eſt cupiditas formæ.*
7 Cujusnam partis paſſio ſit Amor.
8 *Amor connumeratur inter cerebri affectus à Medicis.*
9 *Amor eſt paſſio cordis.*
10 *Spes amorem, & deſiderium rei cognita excitat.*
11 *Amor eſt motus concupiſcibilis.*
12 *Amor originatur ab hepate.*
13 *Deſiderare pertinet ad concupiſcibilem.*
14 *Amor ſedem figit in cerebro.*
15 *In amore compatitur Cor.*
16 *Amor an rectè inter inſanias connumeretur.*
17 *Amor hominem ex rudi perſpicacem, ex indocto doctum facit.*
18 Omnis *amor honeſtus, & omnis amans iuſtus.*
19 *amor lætitiam affert.*
20 *amor omnes ſenſus acuit.*
21 *amor externos ſenſus perficit.*
22 *amor duplex eſt.*
23 *amor non eſt Deus, ſed affectus omnium pernicioſiſſimus.*
24 *In amore perit prudentia.*
25 *amor cupiditas abſque ratione.*
26 *amans objectum triplex.*
28 *amans finem ſui deſiderii non cognoſcit.*
29 *amor voluntatem ſibi ſubjectam facit.*
30 *amor eſt affectus voluntarius.*
31 *Nemo amat invitus.*
32 *Prudentia exturbatio etiam in honeſto amore reperitur.*
33 *amor externos ſenſus corrumpit.*
34 *amor cæcus.*
35 *Quiſquis amat, hallucinatur, & cæcutit in eo, quòd amat.*
35 *ſenſus ille in amore primùm læditur, per quem ipſe amor excitatur.*
37 *amans auditûs ſenſum amittit.*
38 *amor guſtum depravat.*
39 *amans dormienti ſimilis.*
40 *amans in alio corpore vivit.*
41 *amans vivendo moritur.*
42 *amans in bruti naturam degenerat.*
43 *amor præ cæteris inſaniis à ratione elongatur.*
44 Ex *mulieris pulchritudine præſumitur amor.*
45 *amoris ſigna ex Medicis.*
46 *amor inducit macrem in univerſo corpore, præterquàm in oculis.*
47 *amor ex actibus externis colligitur.*
48 *In amantibus omnia locum habent, quæ in amantibus.*
49 *amans furioſo æquiparatur à Iuriſconſultis.*

50 *Amor paſſio vehementiſſima.*
51 *Amoris cauſa delinquens mitiùs punitur.*
52 *Mulier ſi propter amorem ſui copiam amanti fece-
ris, infamis non redditur.*
53 *Amans à rebus gerendis eliminatur.*
54 *Amans eſt prodigo ſimilis.*

De Amantibus.

QUÆSTIO X.

INter *Inſanos*, & *melancholicos* connumerantur
1 quoque *Amantes*: Barboſ. *in cap. cùm in juven-*
2 *tute num. 3. de preſumpt.* Tiraq. *de pœnis temperan-
dis, c. 4. n. 1.* Amor enim ſollicitudo eſt melancholi-
ca ſimilis melancholiæ, Avicen. *3. 1. tract. 4. c. 23.* Gor-
3 don. *in lil. lib. 2. cap. 20.* Valleſe. *lib. 1. Philon. cap. 11.*
quia non aliter quàm aliæ paſſiones quævis melan-
cholicæ, Amor pervertit judicium rationis, ut prædi-
cti Medici cum aliis fatentur, & ex Juriſperitis Bald.
in l. 1. §. & cùm placuiſſet, ff. de orig. Iur. Barb. *in cap.
veniens ſub n. 5. de ſponſ. & matrimon.* Maſcard. *de
Probat. concluſ. 86. num. 20.* aptiſſimè autem definit,
hanc paſſionem Huchet. *lib. 4. de ſteril. c. de Philtris,*
4 Amor, inquit, dicitur atrabiliaria, hoc eſt, Melan-
cholica quædam animi deſipientis ægritudo, pulchri-
tudinis alicujus imagine, & iniqua æſtimatione per-
5 citi, ac perturbati. Simpliciter verò apud Philoſophos
Amor dicitur eſſe deſiderium pulchritudinis. Plat.
in Convivio, in orat. Socrat. adductus à Tiraquell.
de leg. Conn. leg. 1. Gloſſ. 2. p. 2. n. 1. & idem Plato *in
Phædro*, & Leo Hebræus *dial. 3. de Amor. in princ.*
6 Amorem eſſe cupiditatem formæ tradiderunt.

Ex quibus definitionibus ſatis quidem conſtat,
7 quidnam ſit Amor, ſed cujusnam partis paſſio exiſtat,
8 difficillimum fortaſſe eſt determinare. Medici nam-
que illum inter cerebri affectus adnumerant. Paul.
libr. 3. cap. 17. Avic. *ubi ſuprà*, & omnes practici
in propriis capitibus: & ita eſſe commonſtrat facul-
tas læſa in ipſo affectu, Ratiocinatio nimirum ex fi-
xa imaginatione in re amata, vel, ut cæteris doctis
placet, ipſa imaginatio: tam Rationem autem, quàm
Imaginationem ad cerebrum pertinere, non eſt, qui
dubitet.

Quod verò Amor *cordis* paſſio ſit, vel vulgus ip-
9 ſum exiſtimat, hinc hominum corda ab Amore vul-
nerari, & ſagittis confodi, & flammis exuri traditum.
Teſtantur quoque multa, amorem cordis paſſionem
eſſe, nempe ſuſpiria quamplurima & alii affectus
cordis paſſionem ſubſequentes: quibus addo, ipſius
affectus originem, quæ non alia eſt, quàm ſpes:
nam ſpes amorem, & deſiderium rei cognitæ exci-
10 tare videtur. Leo Hebræus *ubi ſuprà propè med.* ſpem
autem ad iraſcibilem, & iraſcibilem ad cor perti-
nere manifeſtum eſt: à primo ergo ad ultimum,
Amor ad cor ipſum pertinere videtur, quod & Mar-
ſil. Ficinus *in Plat. Conviv. orat. 7. capit. 2.* teſtatur his
verbis: *Cordis autem morbo eam propriè inſaniam
fieri arbitramur, quâ affliguntur ii, qui perditè amant*
idemque ſentit Taurell. *in comm. ad c. 1. de Amore
Arnald. Villan.*

Galenus tamen *4. de Plat. Hipp. & Plat. c. 1. & 6.*
11 *claſſ. 1.* voluit Amorem eſſe motum concupiſcibilis
facultatis, & ſic ad *hepar* pertinere: quod videntur
etiam innuiſſe antiquiores, amantem effingentes
ſub perſona Tityi, qui apud inferos ab Apolline re-
legatus eâ pœnâ mulctatur, ut vultures ipſius he-
par aſſiduè dilanient & diſcerpant, dilaniatum autem
illud denuò renaſcatur, ac ſine intermiſſione ab iiſ-
dem vulturibus dilaceretur. Hanc amoris imagi-
nem nobis illi dederunt, teſte Lucret. *lib. 3. de rer.
nat. propè finem.*

Sed Tityus nobis hic eſt, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exeſt anxius angor.

Quam fabulam ex Homero *Odyſſ. libr. 10.* ad hanc
ipſam opinionem adſtruendam recitat Galen. *ubi ſu-
prà cap. ult. in fin.*

In tanto authorum diſſenſu dicendum videtur: 12
Amorem originari ab *hepate*, ſecundum id quod
Gal. docet, patet, quia deſiderium quoddam eſt, ut
jam diximus, deſiderare verò concupiſcibilis facul-
tatis paſſio eſt, cujus ſedem hepar eſſe conſtat: quod 13
quidem veritatem habet, ubi ſimplex deſiderium eſt,
ſed poſtquam ex eo deſiderio Mens, & Ratio læ-
ſionem ſentiunt, in cerebro ſedem figere non con-
trovertendum, & idcircò quatenus Amor naturalis
paſſio eſt, ad hepar pertinent; quatenus morboſa 14
affectio, ad cerebrum. quia tunc tandem hæc paſ-
ſio præter naturam evadit, cùm amans adeò ima-
ginatione hæret circa amatum objectum, ut ex ea
tandem in rationis errorem labatur. Et tunc quidem 15
compati in ea paſſione cor, quis non videt? non
ſolùm quin, cùm pars primariò patiens princeps ſit,
cor illi conſentit, ſed quia ea eſt melancholici hu-
moris natura, qui præcipuè vitæ ipſi, ac conſequen-
ter cordi contrarius & inimicus eſt, undè mœror
& mœſtitia, & ſuſpiria multa, & anxietates, & alia
ſymptomata ad utramque facultatem, concupiſci-
bilem ſcilicet & iraſcibilem pertinentia exoriun-
tur: conſequuntur enim hæc omnia ſymptomata ad
quaſcunque melancholicas paſſiones, ex quarum nu-
mero Amor eſt.

Non deerit tamen dubitationi locus, ſi Amoris 16
naturam totus & in cute quis inveſtigabit, an rectè
Amor inter inſanias adnumeretur; quia & experien-
tia, & mille doctorum hominum teſtimoniis con-
ſtat, Amorem non ſolùm Intellectui non obeſſe, ſed 17
illum mirum in modum acuere, ipſumque hominem
elegantiorem, prudentiorem, & ex rudi & hebeti
ſubtilem ac perſpicacem, & ex indocto doctum
reddere. Ad quod probandum ſatis ſint pro multis,
quæ adduci poſſent, quæ Plato docet *in Convivio*,
atque illa præcipuè, quæ habentur in orat. Agath. in
his verbis: *Hic Deus (Amor) Poeta eſt adeò ſapiens, ut
alios quoque poetas poſſit efficere quilibet enim, licet
antea rudis, Poeta evadit, cùm primùm Amor affla-
verit: quin & honeſtiorem, & juſtum hominem redde-* 18
*re aptus eſt, quia omnis Amor honeſtus, & omnis A-
mans juſtus.* ut idem Plato *ibid. in orat. Socrat.* dice-
bat, & tantum abeſt, ut Amor in melancholiam pa- 19
riat, ut potiùs lætitiam afferat, triſtitias ac mœto-
res aliis ex cauſis enaſcentes ſolari ac lenire poſſit,
curis quietem indicere, omnia læta facere, ut lepidiſ-
ſimè Plautus *in Caſ. Act. 2. Scen. 3.*

*Omnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus niti-
dis ante venire,*
*Nec potis quicquam commemori, quod plus ſalis
plusq; leporis hodie.*
*Habeat. Cocos equidem nimis demiror, qui tot u-
tuntur condimentis,*
*Eos eo condimento uno non utier, omnibus quod
præſtat.*
*Nam ubi amor condimentum inerit, cuivis placi-
turum credo:*
*Neque ſalſum; neque ſuave eſſe poteſt quicquam, ubi
amor non admiſcetur.*
*Fel quod amarum eſt, id mel faciet: hominem ex tri-
ſti, lepidum & lenem.*
*Hanc ego de me conjecturam domi facio, magis
quàm ex auditis.*
*Qui poſtquam amo Caſinam, magis initio munditiis
munditiam antideo.*

Præterea

Præterea Amor,& ſenſus omnes, & internos & externos acuit:& de internis præterea, quæ ex Platone jam adduximus, maximè idem edocere poſſunt quæ Franc. Petrarcha in ſuis Lyricis non ſemel cecinit, atque illa præcipuè, quæ ſub Amoris ipſius perſona ſibimet objicit in illa Cant. quæ incipit :

Quell'antico mio dolce empio Signore.

ſt.9.par.2.cap.7. in his carminibus :

Et per dir all' eſtremo il gran ſervigio
Da mill'atti inoneſti l'hò ritratto,
Che mai per alcun patto
A lui piacer non potea coſa vile,
Giovane ſchivo,& vergognoſo in atto,
Et in penſier,poiche fatt'era huom ligio
Di lei,ch' alto veſtigio
L'impreſſe al cuore,e fece il ſuo ſimile :
Quam'hà del pellegrino,& del gentile
Da lei tiene,& da me. di cui ſi biaſima.

Et quæ ibi ſequuntur : ac præter ea apud ipſum multa ſimilia , qui otium habet,legere poterit, præſertim in tribus illis cantionibus oculorum laudibus dicatis, & hujuſmodi rerum Poetarum carmina

21 refertiſſima. Senſus etiam externos amor perficit,& acuit , in cujus rei teſtimonium præter quampluri-ma,quæ adduci poſſent , & quæ tum brevitatis cauſa , tum etiam ne in nugis tempus conterere videar, relinquam , ſatis ſit duo carmina in Scanderbeid. *cant.18.ſt.96.*

Per virtù natural ſol l'occhio vede,
Et Amor fà che parla,ode,riſponde.

Et faciunt etiam Plauti carmina illa *in Milite Glorioſ.Act.4.Scen.6.*

AC.Neſcio ubi hic propè adeſt,quem expeto videre: oles profectò.
PY. Naſo pol jam hac quidem videt plus , quàm oculus.

22 Hæc licet vera ſint , non tamen locum habent in quocunque Amore , cùm is duplex ſit, alter quippe rationalis, alius irrationabilis : ea verò, quæ ad bonum tendunt, de rationali intelligenda, cùm in poſteriori tantum abſit , ut ea verificentur , ut potiùs his contrariiſſima cuncta eluceſcant : hic enim is affectus eſt de quo Phocylid.*carm.183.*

Non enim Amor Deus eſt,ſed affectus perniciosiſſimus omnium.

23 Is,de quo tot mala , tot facinora enarrantur,iis , qui hominem omnibus bonis exſpoliat , omnibus è contra malis imbuit : amore enim hoc irretitus homo, omnibus, & internis, & externis ſenſibus orbatur, Leo Hebræus *dialog.3.de Amor. in fin.* perit in illo omnino prudentia , depravatur ratio, confunditur memoria , ac denique intellectus ipſe ad occaſum usque ægrotat. Quin neque audit,neque videt, neque guſtat,neque tangit , neque olfacit amans ea, quæ ad ſuum bonum tendunt:quæ verò ad proprium malum,multo plus quàm par ſit,& audit,& videt,& guſtat,& tangit,& olfacit.

24 Perire verò prudentiam in Amante , cuinam dubium eſt ? quando id quotidiana experientia commonſtrat , & Sapientes omnes atteſtantur , inter quorum teſtimonia notum eſt illud Heſiod.*in Theogonia.*

Domat in pectoribus animum,& prudens conſilium.

Sed & cum prudentia ipſa deperit ratio , nihil enim

25 aliud hic affectus eſt , ut diximus ex Plat. *in Phadr. in pr.* quàm cupiditas abſque ratione : quin etiam & cunctas animi potentias,atq; ipſius paſſiones Amor devaſtat,depravat,cõfundit,ut concinnè ſatis Plaut. *in Pœn.Act.4. Scen.2.* ſub perſona cujusdam adoleſcentis annuebat :

Credo ego Amorem primùm apud homines carnuficinam commentum:
Hanc de me conjecturam domi facio , ne foris quæram,
Qui omnes homines ſupero , atque antideo cruciabilitatibus :
Iactor,crucior,agitor,ſtimulor,verſor in Amoris rota miſer :
Exanimor,feror,differor,diſtrahor,diripior,ita
Nullam mentem animi habeo : ubi ſum,ibi non ſum, ubi non ſum,ibi eſt animus.
Ita mihi ingenia ſunt , quod lubet , non lubet jam id continuò :
Ita me Amor captum animi ludificat,fugat , agit,appetit,
Raptat, retinet, jactat, largitur, quod dat, non dat,& ludit ,
Modò quod ſuaſit diſſuadet , quod diſſuaſit jam oſtentat.

Sed unde obſecro clariùs patere poteſt , amantem omnem intellectum , & prudentiam amittere,quàm 26
ex ipſo Amoris affectu ? cùm enim ipſius Amoris objectum triplex tantummodò eſſe poſſit, (ut docebat Plat. *in Conviv.in orat.Socr.*) Anima nimirum,corpus,& vox,patet , quòd tribus tantummodò inſtrumentis hæc conſequi poſſumus:Amor enim cùm ſit 27
pulchritudinis deſiderium, & pulchritudo in prædictis tantummodo rebus reperiatur, patet , quòd ſola mente , ſolis oculis, ſolo auditu delectare poteſt , ut idem Plat.*ibid.*& Leo Hebr.*dial.3.de Amore* firmat. 28
Amans verò quia mente non conſtat , finem ſuæ affectionis non cognoſcit , & idcircò , ſi quando re amatâ potiatur,ſummo ſtudio,ac ardenti enixu quærit in amatâ,id quod inveniſſe ſe neſcit,unde Lucret. *lib.4.de Rer.Nat.prope finem :*

——— Etenim potiundi tempore in ipſo.
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum,
Nec conſtat quid primũ oculis,manibusq; fruantur,
Quod petiere,premunt arctè faciuntque dolorem
Corporis,& denteis illidunt ſæpè labellis.
Oſculaque adfigunt,quia non eſt pura voluptas :
Et ſtimuli ſubſunt,qui inſtigant lædere id ipſum,
Quodcumque'ſt , rabies unde illa germina ſurgunt.

Et cætera vide apud ipſum. Præ cunctis tamen de- 29
plorandum in amore eſt , quòd voluntatem ipſam homini propriam,ac congenitam ſibi ſervire, ſubjectamque eſſe cogat : licet enim Amor affectus voluntarius ſit , & omninò ex arbitrio amantium flu- 30
ens , ut teſtantur DD. Leo Hebr.*dialog.1. in princ.* Hucher. *de ſterilit.cap. de Philtris* . cùm nemo amet invitus, quod teſtatur ex Juriſconſultis Paul. Grilland. *de Sortileg.q.3. n.18.* tamen poſtquam volens 31
Amori ſubjectum ſe fecerit Amans , vix deinceps in ſua poteſtate eſt, (imò ne vix quidem, quia mentem amiſit) ut ſeſe ab ejus vinculis extricare poſſit , ut idem Leo *ibid.*firmat, & lepidiſſimè cecinit Petrarcha *in Lyricis part.2.cant.7.*

Che vò cangiando il pelo
Nè cangiar poſſo l'oſtinata voglia,
Coſi in tutto mi ſpoglia
Di libertà queſto crudel,ch'io accuſo.

Et alibi :

Si poſſent' è il voler,che mi tranſporta
E la ragione è morta,
Che tenea l freno e contraſtar no'l pote.

Quod autem ſummæ admirationi eſſe poteſt,illud profectò eſt,quòd hæc prudentiæ, ac voluntatis exturbatio non modò in turpi , ac belluino amore reperitur,ſed etiam, ut teſtatur Leo Hebr.*dial.1.circa finem*,in quocunque amore, etiam honeſto ac perfecto, locum habet.

33 Præter internos ſenſus, & operationes Intellectus, amor, quod non minori admirationi eſt, etiam externos corrumpit: nam viſus ſenſu omninò exſpoliat, ad quod etiamſi in caſſum quærantur auctoritates cùm res per ſe notiſſima ſit, & idcircò amor nonni-
34 ſi oculus orbatus in picturis repræſentetur: tamen non omnino præter rem nonnulla ſapientium teſtimonia adducemus: & 1 illud Plat. 4. *de Leg. in pr.* Occæcatur enim, inquit, is qui amat circa id quod ab ipſo amatur, ut juxta & bona & mala malè judicet, id quod ſuum eſt, veritati ſemper præferre opor-
35 tere putans; quod enim repetit *in libro de Amicitia*, dicens: Quiſquis amat, hallucinatur & cæcutit in eo quod amat. & Gal. apertiſſimè amentes hoc cæcitatis vitio detineri firmat *in lib. de cognoſc. curand. Anim. morb. c. 7. claſſ. 1. & Comm. 4. in 6. de morb. vulg. text. 10. claſſ. 3.* Et ex Juriſperitis nonnulla ad hoc adducit Tiraq. *de leg. Connub. l. 15. n. 36.* atque inde fit, quòd, ut Theocrit. *Idyll. 6.* dicebat:

--- amori.
Sæpe ò Polypheme, quæ non pulchra ſunt, pulchra videntur.

Quod pluribus etiam cæcinit Lucret. *Lib. 4. rerum nat.* ubi quomodo amantes vitia & deformitates amaſiarum contrario omninò modo judicent, quàm ſint, docet, dicens:

Multimodis igitur pravas turpeſque videmus
Eſſe in delitiis, ſummoque in honore vigere, & ſeqq.

Ea de re mirum eſſe non debet id, quod Cardan. *libr. 13. de ſubt. in princ.* tradit, nimirum, minùs amare eos, qui acutum cernant: nec ſolum minùs, ſed
36 etiam rariùs Notatu verò dignum eſt, ſenſum illum in amore præ omnibus, & antè cæteros lædi, per quem ipſe amor excitatur, ut Ariſtot. *Moral. Nicomach. libro 9. c. 5.* docet, *& ibid. c. 12.* Inſpicere, inquit,
37 amore captis amabiliſſimum eſt, magiſque hunc
38 ſenſum, quàm cæteros eligunt, utpote cùm ex eo amor & maximè exiſtat, & oriatur. Amans præterea auditus ſenſum amittit, neque enim ullas admonitiones audit: guſtum etiam depravatum habet, nam, ut ſuprà ex Plauto dicebam, Amor.

Fel quod eſt amarum, id mel faciet.

Cui non diſſimile eſt illud Franciſc. Petrarch. de Amore loquentis:

Ch'amaro viver m'ha volto in dolce uſo.

Et ſine ſenſu vivit, ad quod facit illud Propertii *lib. 2.*

Hic primum vidit ſine ſenſu vivere amantes.

39 Sic etiam & cæteros omnes ſenſus amittit, unde
40 dormienti ſimilis efficitur Menoch. *de Arbitr. libr. 2. Cent. 4. caſ. 127. & ſeq. n. 1. & 6.* Imò verò & vitam ipſam perdit, nam amans in alio corpore vivit. Plat. *in Convivio Orat. 1.* & Leo Heb. ex Euripidis ſent. *dial. 1. ante finem*, & ex Iuriſconſultis Tiraquel. *de leg. connub. leg. 13. numero 49. & ſeq.* Oinotom. *§. erat de ſucceſſionibus. numero 7* Maſcard. *de probat. concluſ. 89. numero 3. vol. 1.* Nam ut Plaut. *Bacchid. Act. 2. Scen. 2.*

Anima eſt amica amanti: ſi ea abeſt, nullus eſt.

41 Vivendo igitur moritur, eodem Leone teſte: ac præter hæc, ſi quid deterius morte, atque horribilius excogitari poteſt, id etiam in amante reperitur, quip-
42 pe qui ex hoc homine in alterius animalis ex brutorum genere naturam degeneret, imo & in plantas, atque omni ſenſu orbatam ſaxeam induit naturam. Hoc enim illud eſt, quòd veneficos quaſdam apud Poëtas, ut Circen, & Meduſam, & alias apud Antiquos, & Alcinam, ac Armidam apud noſtros homines, in aves, in belluas, in piſces, in arbores, in ſaxa commutaſſe traditum eſt.

43 Ex quibus omnibus concludendum jure eſt, quòd Amor præ cæteris inſaniis à Ratione elongatur, & furori æquiparandus eſt, unde amantes non minùs ac furentes, ex Medicorum conſilio ut ab eo furore curentur, catenis & vinculis coërcendi, ac flagellis edomandi. Gurdon. *in lil. part. 2. cap. 20.* Philon. *libro 1. c. 11.* Savonar. *tract. 6. c. 1. rubr. 14.*

Deſiderabit autem Juriſconſultus, ut ſigna quædam afferantur hîc, ex quibus amor probari poſſit, & ego, ut juſtiſſimo huic deſiderio ſatisfaciam, libentiſſimè ea adducam, quæ à Medicis adducuntur, omiſſis interim nonnullis præſumptionib. quæ huic negotio inſervire pro Iuriſconſultis poſſent, ut mu- 44
lieris pulchritudo, ex qua præſumitur amor. Rota *in noviſſ. deciſione 338. n. 4. part. 1.* frequentatio viarum non conſuetarum, in quibus pulchra fœmina commoretur, conſuetudo cum muliere: *c. tertio loco de Præſumpt. ubi gloſſ.* & DD. Bart. *in lege capite 5. de Adulter.* Pauſ. *conſ. 10. n. 33. lib. 2.* Lucret. dicebat *lib. 4. in fin.*

- -- Conſuetudo concinnat amorem.

Indumenta elegantiora, unguentorum & odorum uſus antè minimè conſuetus, maximè in ætate minùs convenienti ut in ſenectute, quando hæc omnino ſunt omittenda: unde amico ſeni alter ille ſenex Plautinus id objicit, ut amoris argumentum, *in Caſ. Act. 2. Scen. 3.*

Senecta ætate unguentis perlitus ignave incedis?

Hæc enim omnia ſimul juncta, facere poſſunt pro Juriſconſultis, aliquam amoris præſumptionem.

Signa verò à Medicis adducta, quorum nonnul- 45
la enarrantur ab Heliod. *lib. 4. hiſt. Æthiop transacto principio*, ex quibus ingenioſiſſimum Medicum Aceſtinum Charicleæ amorem deprehendiſſe narrat, quemadmodum etiam ex ſimilibus ſignis *lib. 1.* Theagenis amor detegitur, ſunt oculi cavi, ac ſicci ſine lachrymis, & convenientes, licet *Halyabb. Theor. libro 9. c. 7. in fine.* tradat (quod notabile eſt) 46
amorem inducere maciem in univerſo corpore, præterquam in oculis: At unde hoc? an quia plurimi ſpiritus ad oculos confluunt, nimirum quia inſpicere amore captis amabiliſſimum, ut ex Ariſt. dixi? Præter hæc, ſuſpiria adſunt luctuoſa, facies cogitanti ſimilis, ac mæſtitiâ plena, corporis extenuatio, vigiliæ inappetentia, in fletum aut riſum proclivitas, pro adverſa vel propitia amatæ mulieris voluntate, pulſus facilè alterabilis, præſertim ad quamcunque amatæ apparitionem, vel auditionem, vel ejus nominis pronuntiationem: Quâ obſervatione Eraſiſtratus Antiochi amorem verſus Stratonicam comprehendit: unde Franc. Petrarcha *Triompho Amor. capite 2.* de eo ſic,

E ſe non era la diſcreta aita,
Del fiſico gentil, che ben s'accorſe, &c.

Prætereà ſermones vel nulli, vel circa rem amatam: ac tandem facillimè, vel proverbii teſtimonio, Amor ex actibus præſertim conjicitur, quod & inſinuant Franc. Petr. *in Lyricis part. 1. Son. 22.* his car- 47
minibus:

Altro ſchermo non trovo, che mi ſcampi
Dal maniſeſto accorger delle genti,
Perchè negl'i atti d'allegrezza ſpenti
Di fuor ſi legge, com'io dentro avampi.

Et Torq. Taſſ. *Cant. 1. ſui magni Poem. ſt. 49.* de Tancredo loquens:

E ben nel volto ſuo la gente accorta
Legger potria, queſti arde, e fuor di ſpene,
Coſi vien ſoſpiroſo, e coſi porta
Baſſe le ciglia, odi meſtitia piene.

Hoc ipſum etiam Platina docuit *in Dial. contra Amorem.* Amor, inquit, eſt, miſelle, qui te cruciat,

quod

quod inceſſus tuus nunc tardior, nunc concitatior,
habitudo corporis præter conſuetudinem ad ma-
ciem tendentis, pallidula facies, mobiles oculi,
mens varia, crebra ſuſpiria, cogitationes tuæ ſom-
niculoſæ, etiam te tacente, perfacilè oſtendunt. Sed
qui plura amoris ſigna ſcire deſiderat, practicos Me-
dic. ædeat, ac peculiariter Avic. 1. 3. *tract.* 4. *capit.* 21.
Gord. Valeſ. Savonat. *locis citatis.* Jaſon. Pratenſ. *de
morb. cerebr. c.* 19. Lang. *Epiſt. Med. lib.* 1. *Epiſt.* 14.
Foreſt. *lib.* 10. *obſerv.* 19. *in Schol.*

48 Ex his itaque jam manifeſtum ſit, quod, cùm
Amor amentia abſolutè ſit, omnia in amantibus lo-
cum habere debent, quæ in amentibus locum ha-
bent: abſolutè enim Juriſconſulti, ac jure amentem
furioſo æquiparant, Gloſſ. *in* §. 1. *Inſtit. de ſucceſ. ſubl.*
Menoch. *de Arbitr. c.* 326. *n.* 1. Farinac. *in prax. cri-
min. lib.* 3. *part.* 2. *tit.* 2. *quæſt.* 98. *caſ.* 13. *num.* 78. *tom.* 1.
Cabal. *Reſolut. crimin. Cent.* 3. *caſu* 223. *numero* 28.
Ricc. *in pract. rer. quotid. for. Eccl. part.* 1. *reſol.* 424.
num. 6. & idcircò quia amorem judicant eſſe paſſio-
nem vehementiſſimam, ac cæteris perturbationi-
bus vehementiorem, ut *in Auth. quibus modis, nat.*
49 *eff. leg.* §. *illud collat.* Boer. *dec.* 23. *n.* 75. Mant *de
conject. tit.* 19. *lib.* 11. *n.* 14. Roffred. *Quæſt. Sabbat.* 17.
num. 6. Albetic. *in Diction. verb. Amentes.* Farin.
50 *ubi ſupra, numero* 79. & dixi etiam *ſup.* ex Phocul.
51 Amantem in delictis excuſant, & amoris cauſa de-
linquentem non modò mitiùs puniri volunt, [Anto-
nius Gomez *in Campo Elyſio Reies* pag. 213.] Clar.
lib. 5. *quæſtione* 60. *n.* 7. Farin. *ubi ſuprà numero* 80.
52 ſed etiam totaliter excuſant, quia amantem mulie-
rem ſi ſuo amanti ſui copiam facit, infamem ex ea
cauſa minùs reddi contendunt Ricc. *in pract. for. Ec-
cleſ. parte* 1. *reſol.* 424. *n.* 8. & vide ad hoc quæ addu-
cit Farinac. *de delict. carnis, quæſtione* 136. *c.* 1. *n.* 87.
& ſeq.

Aliâ autem ex parte amans à rebus gerendis eli-
53 minatur, ut tradit in terminos contrahendi ſocieta-
tes, Felic. *de ſocietat. cap.* 7. *n.* 11. & ejus rei rationem
in promptu habeo: amantem enim prodigo ſimilem
eſſe quis non volet? ad quod faciunt ea Plauti *Carm.*
54 *in Trin. Act.* 1. *Scen.* 2.

Dediſtine hoc pacto ei gladium, qui ſe occideret?
Quid ſecus eſt, aut quid intereſt dare in manus,
Argentum amāti, homini adoleſcenti, animi impoti
Qui exædificare ſuam inchoatam ignaviam?

Sed jam hæc de amore dicta ſufficiant, ſi modò illud
adjuoneamus, hæc omnia locum habere in amore,
prout ſpecies quædam melancholiæ eſt, non in amo-
re, prout ſpecies quædam melancholiæ eſt, non in
amore quocunq; ut mediocri, & qui rationem non
perturbat. [Videatur *Gr. Horſt.* de Natura Amoris.]

SUMMARIUM.

1 *Ebrietas frequentiſſima inter omnes dementias.*
2 *Ebrietas eſt malum ſponte acceſſitum, & n.* 35.
3 *Ebrietatis inſania multiplex.*
4 *Vinum varios in variis temperaturis gignit effectus.*
5 *Ex ebrietate læditur princeps animæ pars.*
6 *Ebrius puero ſimilis eſt.*
7 *Intellectus depravatio locū habet in conſummata ebrietate.*
8 *Non procedunt in leviter ebrio, quæ locum habent in vehe-
mentur ebrio*
9 *Ebrietas fit, cùm ſine menſura bibitur.*
10 *Sine menſura bibere, quando dicatur, & n. ſeq.*
12 *In multa potatione, ſi non ſit ſine menſura, modicum lædi-
tur ratio.*
13 *Cur leviter ebrij potiùs, quàm vehementer ebrij delirent.*
14 *Vera ebrietas à non vera quomodo diſtinguatur.*
15 *Ebrietatem difficulter cognoſci, quomodo intelligatur.*
16 *Ebrietatis ſigna, & num. ſeq.*
18 *Ebrietas potius in viro præſumitur, quam in muliere.*
19 *Fœminæ minùs ebrietate tentantur, cauſam vide n. ſeq. &
n.* 21. *reprobatur n.* 22.
24 *Quæ debeant habere locum in ebrio, reſpectu læſionis men-
tis, diſtingue ut n. ſeq.*
25 *In ebrio, dum in actu ebrietatis eſt, quæ locum habeant.*
26 *Ebrius non poteſt contrahere.*
27 *Ebrius nihil agere poteſt, quod homini ſanæ mentis agere
licet.*
28 *Ebrius non poteſt contrahere matrimonium.*
29 *Ebrius non poteſt condere teſtamentum.*
30 *Ebrius ſi actum prudentem faciat, ex propoſito fuiſſe non eſt
dicendus.*
31 *In præiudicialibus quæ procedant in ebrio.*
32 *Ebrius occidens non fit irregularis, contrarium ibid.*
33 *Ebrius mitius in delictis punitur.*
34 *Ebrius in delictu non excuſatur à culpa.*
36 *Ebrietas lenit pœnam, non tollit. Limita ut n. ſeq.*
38 *Ebrius non poteſt teſtificari. Amplia ut n. ſeq.*
40 *Ebrioſus non videtur ab homine ſanæ mentis diſtinguen-
dus, dic ut n. ſeq.*
41 *Ebrioſus repellitur à teſtimonio dicendo.*
42 *ex vini multa potatione frigidi morbi pullulant.*
43 *ebrioſo curator dari debet.*
44 *ebrietas non præbet divortio cauſam, dic ut ibid.*
45 *ebrioſus an teſignare poſſit, dic ut n ſeq.*
48 *ebrioſus ab officio publico removetur.*
46 *ebrioſus eſt irregularis.*
50 *De termino ebrietatis.*
51 *ebrietas non ſolvitur æqualiter in omnibus.*
52 *Ab ebrietate mens ſtupet.*
53 *ebrietas quando prorſus ſolvatur, dic ut n ſeq.*
55 *ebrietatis magnitudo unde habeatur.*
56 *Præter vinum multa ebrietatem faciunt.*
57 *Cerevisiæ ebrietas diverſa ab ebrietate, quam inducit
vinum.*
58 *In omni ebrietate eadem procedere debent, ſive ex vino ſit;
ſive ex alia quacunque re excitata.*

De Ebriis.

QUÆSTIO XI.

INter dementias & frequentior eſt, & præ cæteris 1
deteſtabilis ea videtur, quæ ex *ebrietate* contingit:
hæc enim malum ſponte acceſſitum eſt, & idcircò à
Catone, quem refert Cœl. Rhod. *lib.* 18. & à Seneca 2
Epiſt. 84. Furor, ſeu inſania voluntaria dicitur,
& à Plat. *in Timeo*, animam cum corpore calefa-
cere, ex quo ipſam aberrare, & à nobiliſſimo
ſuo munere deciſcere neceſſe eſt. Adverte autem
hîc, me non loqui de ebrietate illa, de qua Platoni-
ci, & Theologi in illud: *Inebriabor ab ubertate do-
mus tua.*

Quàm multiplicis autem generis ea inſania ſit, 3
longum eſſet explicare, quippè cùm, ut firmabat
Ariſt. *Probl. lib.* 3. *Probl.* 1. & ex illo Duret. *in anno-
tat. ad cap. Holl. libr.* 1. *de morb. int.* vinum varios in 4
variis temperaturis effectus gignat, unde ex ebrie-
tate interdum ſimile phreneſi delirium inſurgit, ali-
quando melancholiæ: eſt etiam quando fatuitatem
excitet, oblivionem, ac veternum, quin etiam ma-
niam, & furorem, de quibus omnibus vide Valeſc.
in Philon. libro primo, cap. 8. Hoc autem non mo-
dò pro varietate temperaturarum evenit, ſed etiam
pro humorum qualitate, qui in corpore vigent: vi-
no namq; univerſam ſanguinis maſſam calefacien-
te, ac perturbante, ex ea perturbatione plutimi va-
pores ad caput irrepunt, qui magis ad naturam hu-
moris ſuperfluentis, quàm ad alterius accedunt, ex
quibus dehinc ſimiles effectus produci neceſſe eſt,
quales produci contingeret, ut ex ipſiſmet humo-
ribus inſania per cerebri idiopathiam excitaretur.
Sed ex ipſamet vini qualitate variatur etiam modus
delirandi: nam vina turbida, dulcia, potentia, vapo-
res craſſiores ac turbidiores in cerebrum dimit-
tunt, quam alterius conditionis: ſic & valdè
potentia non ſolùm citiùs inebriant, ſed ma-
gis ſimilem furori dementiam excitant, ob vapo-
rum nimiam caliditatem, quam minùs potentia.

. Verumenimverò cujuſcunque rationis ea per-
turbatio, & agitatio humorum exiſtat, notiſſimum eſt
ea ea lædi principem animi partem. Intellectum ni-
mirum, ac Intellectui inſervientes facultates: & licet
hæc Inſania in Ebrietate contingens brevior ſit,
quia ex ſimplici vapore provenit, longè tamen
major exiſtit, quàm ea, quæ ex ſimplici ac naturali
humore melancholico excitatur: in hac enim levi-
ter aliquando, & circa pauca quædam ratio errare
conſpicitur, at in ebrietate adeò perturbatur, & con-
6 funditur, ut rectè Plato teſtatus ſit, 1. *de Leg. in fin.*
Ebrium puero ſimilem effici, in his verbis: *Si quis
ebrietate exſaturatus fuerit, nonne ad eundem animæ
habitum devenit, quem habuit tunc, cùm puer eſſet?*
quamobrem & paulò poſt ſubdit: *Ebrius bis puer,
non ergo ſolùm ſenex.* Magis ad vivum eam mentis
perturbationem in Ebrio expreſſit Theogn. *carm.*
480. ſic inquiens:

*Quiſquis autem præterierit potus modum, non am-
plius ille.*
Suæ ipſius linguæ compos eſt, neque mentis,
Loquitur autem infinita, quæ ebriis videntur turpia,
Veretur verò faciens nihil, quando Ebrius fuerit,
7 *Ante qui erat ſapiens, tunc ſtultus eſt.*

Sed ad hoc quid plura teſtimonia congerimus, do-
8 cente hoc ipſum quotidianâ experientiâ? At hæc lo-
cum habere in conſummata Ebrietate ſciendum eſt,
in qua quidem omnem rationis uſum adimi, vel ipſi
Juriſconſulti teſtantur. Damhoud. *in Enchirid. rer.
crimin. c.* 87. *n.* 19. in levi enim Ebrietate, vel levi-
ter, vel parum admodum mentem lædi conſtat, &
idcircò non procedunt in leviter Ebrio, quæ in ma-
ximè Ebrio locum habent, de mente Juriſconſulto-
rum. Menoch. *de Arbitr. lib.* 2. *c.* 326. *n.* 7. Caball. *Re-
ſol. crim. cent.* 3. *caſ.* 297. *n.* 16.

9 Cùm autem tunc conſummata Ebrietas fiat, cùm
10 ſine menſura bibitur, notandum, quòd non accipien-
dum eſt tam ſtricto modo, quem ſine menſura bi-
bere, quàm acceptum eſt in *c. Quando diſt.* 44. ubi
ſine menſura dicitur bibere, qui ultra trinam vi-
cem bibit in prandio, aut cœna, vel qui vinum non
temperat, *ut in cap. à crapula, de vit. & honeſt. Cle-
11 ric.* Ripa *in l. Generaliter, C. de revoc. don.* ſed tunc
ſine menſura bibere aliquem dicendum eſt, cùm
ex vini copia in ebrietatem labitur. Vnde non benè
infertur ebrietas ex eo, quòd quia immoderato pa-
ſtu fuerit uſus, niſi inſimul conſtet ex ea potus im-
moderatione habuiſſe illum mentem læſam. Rota *in
Colonien. Canonicat. S. Vrſulæ* 27. *Ianuar.* 1627. *co-
ram Vbaldo, quæ eſt deciſ.* 34. *numero* 6. *p.* 5. *Recen.*
Imò in caſu noſtro, neque tunc dici poſſet, quem
ſine menſura bibiſſe, cùm jam ex copioſiore potu
alacrior ſe ipſo, & magis conſueto lætabundus ap-
12 pareret, aut in animi naturales paſſiones proclivior,
ut in iram, lætitiam, triſtitiam, petulantiam, auda-
ciam, & hujuſmodi. In his ergo, inquam immodera-
tis potiùs compotationibus, quàm ebrietatibus, vel
nullum detrimentum, vel ſatis modicum patitur ra-
tio: quæ tamen in conſummata ebrietate exilium pa-
titur Bald. *in cit. c. A crapula. n.* 1. licet Ariſt. *problem.
ſect.* 3. *probl.* 2. quærat, cur non qui vehementer, ſed
qui leviter ſe inebriarunt, delirent: qui ſi penitus
13 violenti ſunt, potiùs ſomniculoſi fiunt, aut ſaltem
rationem obrutam à vino habent, & ſopitos ſenſus.
Nos tamen neque de levi, neq; de vehementi ebrie-
tate dicimus, non errare in illis mentem, ſed ſolùm
de excalfactione quadam ex vino, quæ ſimilis eſt le-
vioſculæ ebrietati.

14 Sed ex quibusnam ſignis cognoſci, ac diſtingui
poterit vera ebrietas à non vera, vel à prædicta ex-
calfactione ebrietati ſimili, & vehemens à levi? Ripa
ubi ſupra, n. 80. & Ioan. Bernard. Diaz. *in pract. Canon.* 15
c. 77. *lit. B.* difficulter dicebant, cognoſci poſſe ebrie-
tatem: ſed fortaſſe de leviori intelligebant, nam
conſummata ebrietas ſatis ſeipſam etiam non adver-
tentibus prodit.

Hipp. 2. *præd. text.* 8. quem refert ex Juriſconſultis 16
Barb. *de offic. & poteſt. Epiſt. tit.* 2. *Gloſſ.* 11. *n.* 6. *p.* 1.
Ebrietatis ſigna hæc afferebat: ſudorem nimirum
conſueto copioſiorem, reſpirationem difficiliorem,
corporis gravedinem, & humectationem, alacrita-
tem aut ejus loco modicum capitis dolorem. Affert 17
prætereà idem Barboſa ex Galen. & Ariſt. alia ſigna,
quæ omnibus ebriis communia, non propria cui-
que ſunt, ut tremorem, vertiginem, unde Iuven.
Sat. 6.

--- cùm jam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exſurgit menſa lucernis.

Viſus geminationem, ut ex ſuperiori Iuven. carmi-
ne, & Nicandr. *in Alexiph. in princ.*

--- Apparet geminum quandocunque videtur.
Sicut noctu ſolent, qui vina bibere meraca.

De quibus Ariſt. *citata ſect.* 3. *probl.* q. 10. & Fracaſt.
lib. 2. *de Intell.* præter hæc, inter alia ſigna connume-
rat lachrymas, quod videtur ſignum præ cæteris
frequens, unde Vlyſſes apud Homerum *in Odyſſ.
lib.* 14.

*Dicat autem lachrymas ſpargere victum me menti-
bus vino.*

Cujus rei quoque rationem idem Ariſt *ibid. probl.*
25. quærebat. Addit linguæ incontinentiam, balbu-
tiem, in riſum proclivitatem, importunam locutio-
nem ut ſuprà ex Theognide:

Loquitur autem infinita, quæ ſobriis videntur turpia.

Nos his adjicere poſſumus inflammationem vena-
rum capitis, ipſiuſque rubedinem, ac gravedinem,
propenſionem in ſomnum, deſidiam, ſtupiditatem,
frequentem oſcitationem, & ſimilia: nam difficilli-
mum eſt omnia recenſere: non omnia tamen in om-
nibus, neque omni tempore, neque in omni ebrie-
tate conſpiciuntur, ſed alia in aliis, ac aliis tempori-
bus, ut jam annuimus: cùm varia in variis appareant,
non modò ex cauſis ſuprà commemoratis, nimirùm
ex temperamento, humorum qualitate, & copia,
ætate, & hujuſmodi, ſed etiam ex tumulentiæ gra-
du, ex vini quantitate, & qualitate, & ſtomachi debi-
litate, ac virtute.

Sed hîc pro Iuriſconſultis notandum, quod 18
ebrietas potiùs præſumitur in viro, quàm in mulie-
re, & ratio eſt, quia fœminæ multò minùs ebrietate
tentantur, quàm viri, quòd ex Ariſt. tradit Foreſt.
lib. 9. *Obſerv.* 28. *in Schol.* proponit hanc quæſtio- 19
nem ex eodem Ariſt. Macrob. *Sat. lib.* 7. *cap.* 6. Pro 20
Philoſophis ratio eſt quærenda, quam illi talem
reddunt, nimirum quòd ab humiditate temperatu-
ræ fœmineæ dilui vinum contingit, quod ridiculum
mihi videtur, cùm vinum non accerſat ebrietatem
ſuâ ſiccitate, ſed potiùs caliditate ac tenuitate, &
multâ evaporatione ad caput. Ego puto ob natura- 21
lem mulierum conſuetudinem, quæ ut plurimùm
parùm ac minùs bibunt, quàm viri, id contingere:
nam mulierculas bibaciores facillimè inebriari, &
notavi ipſe, & quicunque volet experiri, facillimè
poterit: at ſi ratio ab illis tradita valeret, multò
magis locum haberet in ſenibus, in quibus multa
humiditas excrementitia abundat: tametſi Tiraqu.
inter Iuriſconſultos *de leg. Connub. Gloſſ.* 1. *p. quæſt.* 22
numero 210. reprobet hanc noſtram aſſertionem,
neq; enim ob id, quòd magis continentes ſint, mi-
nùs inebriari mulieres contendit, ſed ob rationes,

de quibus ibi per eum ea Plutarcho, & aliis deſum-
ptas, quæ tamen nihil magis, quàm ſuperior mihi
probantur.

Sed videndum jam, quænam habere locum de-
beant in ebrio, reſpectu oblæſionis mentis, quæ in
eo contingit, quæ non; ac primò ex mea ſententia,
23 quam dehinc Senecæ auctoritate *in Epiſt. num.* 83 &
Baldi confirmavi *in citato capite à crapula, num.* 1 *de
vit. & honeſt. Cler.* diſtinguendum eſt: nam vel agi-
24 mus de ebrio, cùm in actu ebrietatis eſt, vel de eo,
qui facilè ac frequenter inebriatur, qui ebrioſus, &
vinolentus dicitur. Ebrius enim ab ebrioſo diſtingui-
tur, & idcircò prudenter Jul. Aleand. *lib.* 22. *ſalubr.
capite* 6. ebrietatem ab ebrioſitate diſtinxit. In ebrio
cùm ob ebrietatem extra mentem eſt, omnia proce-
25 dere debent, quæ in verè demente procedere ſolent,
& idcircò non poteſt ullo modo contrahere, & ſi
26 contrahat, contractus eſt ipſo jure nullus. Ripa *in l.
27 Is, cui bonis, num.* 21 *ff. de verb. oblig.* neque quicquam
agere poteſt, quod homini ſanæ mentis tantum per-
miſſum ſit, id Ripa *in l. generaliter, n.* 76. *C. de revoc.
don.* ſpecialiter autem non permittitur contrahere
28 matrimonium, quia conſenſu caret. Covarr. *Relect.
29 in Decr. part.* 2. *cap.* 2. *n.* 9. neque teſtamentum con-
dere. Bald. *ubi ſuprà, n. eod.* Quoniam verò ebrietas
30 unicam habet acceſſionem, neque enim intermittit,
quouſque terminetur; idcircò non poteſt præſumi in
ebrietate poſitum, etiamſi actum faceret, quem quili-
bet fecisſet ſanæ mentis, illum ex propoſito feciſſe, &
ſic non teneret.

31 Portò in præjudicialibus idem procedere in ebrio
32 actu, quod in demente, notum eſt, quia ebrius oc-
cidens non fit irregularis. Covarr. *ubi ſupr.* Farinac.
33 *Frag. crimin. p.* 2. *lib.* 1. *nu.* 422. quam opinionem ve-
riorem putat, quàm contrariam. In delictis quoque
mitiùs punitur, *l. omne delictum, §. per vinum, ff. de re
milit.* Bart. *in l. Reſpicien. §. delinquunt, ff. de pœnis.*
Covarr. *in cap. ſi furioſus de homic. Relect. part.* 3. *§.
unico, num.* 112. Farinac. *pract. crim. lib.* 3. *quæſt.* 93.
34 *num.* 1. & 3. *part.* 2. Differt in hoc uno à demente
ebrius, quia in delictis non excuſatur à culpa. Rip. *ubi
ſæpè, num.* 79. Lud. Montal. *de reprobat. ſent. Pil. dub.*
2. *ſub n.* 4. Caball. *de omni gen. homicid. n.* 188. Ariſt.
tamen 2. *Polit. c. ult.* (tametſi loquatur Ariſt. ex Pitta-
ci ſententia) quem citat Barboſ. *de off. & pot. Epiſc.
tit.* 2. *Gloſſ.* 12. *n.* 6. *p.* 1. non modò non excuſat ebrium
ullo modo, cùm delinquit, ſed majore pœna affi-
ciendum eſſe vult, ſi quem læſerit, quàm ſi idem fe-
ciſſet extra ebrietatem. Idemq; ſentit Ariſt. ipſe *Magn.
Moral. lib.* 1 *capite* 31. cui ſententiæ & favent multi
35 Doctores, quos recenſet Caball. *Reſolut. crimin. Cent.*
3. *caſ.* 197. *num.* 8. & 9. & ego libenter aſſentirer, cùm
ut in principio hujus quæſtionis dixi. Ebrietas ma-
lum ſit ſpontè accerſitum, & voluntaria quædam
Inſania. Et ideò pro diluenda hac auctorum diſcor-
36 dia, rectè dixerunt alii Juriſconſulti, ebrietatem ſe-
mel, à diminuere quidem pœnam, non excuſare ta-
men omnino delictum. Damhoud. *in Enchirid. re-
37 rum crimin. capite* 60. *numero* 23. Sed & hæc opinio
limitatione indiget, non enim habere locum debet,
niſi in eo, qui ſuâ culpâ inebriatus eſt, non in eo
qui per errorem, vel alterius fraudem, ut tradunt,
Doctores, Ripa *in citata l. generaliter, numero* 79.
Menoch. *de Arbitr. capite* 326. *numero* 8. *lib.* 2. Cabal.
ubi ſuprà, n. eod. & in Reſolut. crimin. Cent. 3. *ibidem,
num.* 10.

Non injuriâ quoque repellitur ebrius, dum in actu
38 ebrietatis eſt, à teſtimonio dicendo. Ripa *ubi ſuprà, n.*
77. *& in Reſp. nov.* 101. *n.* 9. Adde tu, non poſſe illum
39 teſtari de iis etiam, cùm extra ebrietatem eſt, quæ
ebrius vidit, quia ebrio nullus eſt ſenſus, & princeps
pars in illo omnino læſa reperitur.

Cæterùm Ebrioſus non videtur ab homine ſanæ
mentis diſtinguendus, & idcircò omnia ſuo arbitrio
gerere poſſe permittendus, quæ cæteri ſanæ mentis 40
homines gerere permittuntur. Ripa tamen, ut dixi,
Ebrioſum repellit à teſtimonio dicendo, & exiſtimo
illum non de ebrio in actu intellexiſſe, ſed de eo, qui 41
facilè inebriatur: & hoc non omnino præter rationem
quippe cùm qui ebrietati ſtudent, etiam memoriam 42
amittant; ex vini enim multa potatione frigidi mor-
bi plurimi pullulare ſolent, quamvis vinum natu-
râ calidum ſit, docente Gal. *libro de ſymptom. cauſ.*
quem adducit Foreſt. *Obſerv. libro* 9. *Obſerv.* 27. *in
Schol.* Levin: Lemn. *de occult. natur. mirac. lib.* 2. *c.* 27.
inter hos autem morbos præcipuum locum tenet, ac
frequentior apparet fatuitas, & memoriæ lapſus, ut
experientia docet, & teſtatur Plin. *lib.* 14. *hiſtor. nat.
cap.* 22. in his verbis: *Poſtera die* (ab ebrietate) *ex ore
halitus fœtidi, ac ferè rerum omnium oblivio, morsque
memoria*, & apud Macrob. *in ſomn. Scip. lib.* 1. *cap.* 12.
Ebrietatis comes dicitur oblivio. Cùm ergo rectam
rerum memoriam Ebrioſus, conſervare non poſſit,
jure repellendus à teſtimonio dicendo. Fortaſſe etiam 43
& Ebrioſo curator dari debet, quia ex eadem cauſa
mens friget, & ad propria negotia agenda minùs
ſufficere poteſt. Ripa. *in l. Is, cui bonis, num.* 14. *ff.
de verb. oblig.* Utrùm verò Ebrietas præbeat divor- 44
tio cauſam, ſi quis interroget, dicendum, hoc non ha-
bere locum in omni caſu, ſed in eo ſolùm in quo is, 45
qui frequenter inebriatur, furioſus in ebrietate e-
vaderet, & uxorem percuteret, ita ut periculum eſſet,
ne illa de vita periclitaretur, ita fuiſſe deciſum in Cu-
ria Archiepiſc. Neapol. teſtatur M. Ant. Genuenſ.
cap. 21. *num.* 12.

Dubitari etiam poteſt, an Ebrioſus reſignare poſ- 46
ſit beneficia; nam Sarn. *quæſt.* 10. *col.* 5 *regul. de Infir.
reſign.* adductus per Pariſ. *de Reſignat. benef. lib.* 3. *q.*
7. *n.* 12. negavit Ebrium reſignare poſſe, quoad ta- 47
men non admittit Pariſ. qui de Ebrioſo intelligit,
cùm Sarnus fortaſſe de Ebrio intellexerit: Ratio
enim à Pariſio adducta de Ebrio, ceſſat procul dubio
in Ebrioſo. Videant ergo, quibus id curæ eſſe debet,
an licitè Ebrioſus reſignare permittatur.

An autem *Ebrioſus ab officii publici adminiſtra-* 48
tione removeri debeat, dubitatur immeritò: cùm &
Clericum, & Doctorem Juriſconſultum, & Medicum
& Militem ab eorum munus exercendis prohiberi, ſi
Ebrioſi ſint, tradat Ripa *in dicta l. ge General. n.* 73.
& ſequent. Quòd verò Ebrioſus etiam irregula- 49
ris evadat, tradit Nic. Plovius *de Irregul. num.* 2. li-
cèt contra hanc opinionem faciunt ea, quæ ſuprà
adduxi *num.* 32.

De termino denique Ebrietatis poteſt non levis 50
eſſe dubitatio, ſcilicet, quanto tempore dicatur
quis in ebrietate ita eſſe, ut in eo procedere de-
beant ea, quæ ſuprà retulimus: & licet notiſſimum
ſit, & à Gal. adnotatum, 5. *Aphor.* 5. Ebrietatem non 51
ſolvi æqualiter in omni homine, tamen etiamſi ci-
tiùs, quàm tertio die ſolvatur in multis de ebrietate
ſemper mens languet ac ſtupet, neque tam citò ad
ſuum priſtinum vigorem revocatur. Ego non mino-
ri ſpatio, quàm trium dierum generaliter ſolvi ebri- 52
etatem diærim, præſertim ad effectum, ut ad inte- 53
gram mentis ſanitatem rediiſſe Ebrius dici poſſet;
loquor autem non de levi, ſed de conſummata Ebrie-
tate; ſed fortaſſe rectè Judicis arbitrio dijudicandũ
relinqui poſſet, quando in hoc aut illo homine præ- 54
ſumi potuerit, ſolutam fuiſſe Ebrietatem, addito Me-
dicorũ judicio; nam ut diximus, multi ſunt Ebrietatis

gradus, cujus magnitudinem ex gravitate ſymptoma-
tum commenſurare par eſt, ut ex magnitudine
55 delirii, ex obtumeſcentia, ex ſopore ac ſtertore, ex ſpi-
randi difficultate, ex rectricis facultatis oblæſione,
& ſimilibus.

Reſtat tandem, ut unum quid dignum quod in
medium afferatur, annuamus: præter vinum enim, no-
tum eſt multa eſſe, quæ ebrietatem inducunt, quæ re-
cenſet ScheneK. *Obſerv. ſuar. lib. 2. de ebriet.* ubi ple-
55 raque enim habes, quæ ebrietati conſiſtunt, & vini
vel perpetuum, vel longum odium inducunt: Sed in-
ter alia populis quibusdam in uſu cereviſia eſt, de
qua Levin. Lemn. *lib. 2. de occult. nat. mir. c.* 19 tra-
dit, quòd non uno eodemque modo inebriat, ut vi-
num, quia hoc anteriores cerebri partes, cereviſia
58 magis poſteriores lædit. Sed hoc problema Ariſtote-
lis eſt, ex quo etiam affertur à Cœl Rhodig. *lect. an-
tiq. lib. 16. capite* 3. Hoc tamen nihil differentiæ po-
nere debet inter unam & aliam ebrietatem reſpectu
oblæſionis Intellectus, cùm in utraque pariter læda-
tur, quemadmodum etiam dicendum eſt de aliis
ebrietatibus, à quocunque alio potu vel comeſtione
contractis.

SVMMARIVM.

1 *In ſomno mens depravatur.*
2 *Dormiens furioſo ſimilis, & abſenti æquiparatur.*
3 *Vix vivere dici poteſt dormiens.*
4 *Dormiens mortuo ſimilis.*
5 *mortuus peccare non dicitur, ſic neque dormiens.*
6 *An dormiens in ſomno loquens poſſit contrahere, &c.*
7 *Dormientes ut inſani habendi.*
8 *Dormiens neque contrahere, neque ſeſe obligare poteſt.*
9 *Dormiens voluntate caret.*
10 *Noctambuli qui.*
11 *Noctambulus occidens, vel quocunque modo delinquens, an excuſandus.*
12 *Dormiens occidens à pœna excuſatur, diſtingue ut numer. ſeq.*
14 *Quæ concurrere debeant, ut delinquens in ſomno à pœna excuſetur.*
15 *Præcedente inſigni animi paſſione dormiens faciliùs delinquit circa præmeditata.*
16 *Dormiens etiam ex antecedenti paſſione delinquens, mitiùs punitur.*
17 *Quod abſque voluntate fit, vel nullo modo, vel mitiùs punibile eſt.*
18 *Hominum malitia multa.*
19 *Conſuetudo ſurgendi ex lecto probanda in delictis à dormiente commiſſis.*
20 *Impedimentum non affuiſſe delinquenti in ſomno probandum.*
21 *Dormiens, ſi delinquat, actionem de facili factibilem fuiſſe probet.*
22 *In ſomno delinquens, ſi ratum habeat in vigilia id, quod dormiens patraverit, ordinaria pœna ſubjicitur.*

De Dormientibus, & Noctambulis.
QVÆSTIO XII.

1 IN ſomno quoque mentis occaſum, ſeu potiùs er-
rorem, ac depravationem evenire, certò certiùs
eſt: quia tamen naturalem cauſam habet, ſomnum
nimirum, in quo Anima penè omninò quieſcit, &
ab omnibus ſuis præcipuis muniis exercendis, vel
penitus vacat, vel maxima ex parte, naturalis quæ-
2 dam dementia ea eſſe dici poteſt; unde jure Legum-
periti etiam *dormientes inter dementes* connumerant,
eos enim furioſo, & abſenti æquiparant, Covarr. *in
cap. ſi furioſus, de Homicid. Relect. part. 3. §. unico, n. 6.*
Menoch. *de arbitr. lib. 2. caſ. 327. num. 5.* Caball. *in
tract. de omni genere homic. nu.* 182. Ex noſtris quo-
que Ariſtot. 5. *de Gener. Anim. cap.* 1. ſomnum ex
ſua natura talem eſſe dicebat ut animal inter eſſe &
non eſſe conſtituat, vivendi, ac non vivendi eſſe in-
3 ter liminium docuit, unde vix vivere dici poteſt,
qui dormit, quòd manifeſtè docuit Plat. 7. *de leg.*
cùm inquit: *Nullus enim dormiens alicujus eſt pretii,
nihilo magis quàm is, qui vivus non eſt*, quamobrem
abſolutè mortuo ſimilem faciunt Juriſconſulti. Me- 4
noch. *ubi ſuprà*, & idcircò quemadmodum mortuus
peccare non dicitur, ſic neque dormiens. Gloſſ. *in c.* 5
Teſtamentum 6. di. & D. Thom. apud Menoch. *ubi ſu-
prà*. Similiter etiam dormiens injuriam facere non
dicitur, quemadmodum nec irrationalia bruta. Dec.
in l. & vim. num. 28. ff. de Iuſt. & Iur. Quia tamen
nonnulli ſunt, qui in ſomno mirabilia, & ab aliorum
hominum more omnino remota perpetrare ſolent,
de his peculiariter videndum: de iis enim loquitur
Hippocr. *in lib. de morbo ſacro in principio dicens:
Quosdam in ſomno lugentes & vociferantes vidi
quosdam exilientes, & fugientes, ac diripientes,
quoad excitarentur.* Quinetiam ſunt, qui dormien-
tes etiam loquuntur,] & de negotiis diurnis ſedulò
agunt, quinimò & interrogati interdum ad rem re-
ſpondent, quod experientia firmat, & notat doctiſ-
ſimus Petr. Sal. *de aff. partic. capite* 58. Dari caſus
poſſet, quòd tales in ſomnis contractui conſenti-
rent, ſeſe obligarent, aut delicta propria confiteren-
tur, ut eveniſſe interdum teſtatur Lucret. *lib. 5. de rer.
nat.* in ſequent.

Quippe ubi ſe multi per ſomnia ſæpè loquentes,
Aut morbo delirantes protraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dediſſe.

Et tunc dubitari jure poſſet, an *contractus valeret*, & 6
actus quilibet ab iis factus teneret, & confeſſio etiam
ipſis præjudicaret: & ratio dubitandi eſt, quia con-
ſtat in illis adhuc mentem vigilare, & rationatricem
partem ſua munia obedire, quod ab effectu probatur.
Tamen, licèt hoc utcunque veritatem habeat, dor- 7
mientes ut verè inſani habendi ſunt. Damho. *in En-
chir. rer. crim. cap. 84. num.* 10. unde neque contrahe-
re, neque ſeſe obligare, neque conſentire, neque 8
quodvis negotium gerere poſſunt: quinimmò ex
his etiam deduci poteſt, confeſſionem in ſomnis
factam illis nullo modo nocere poſſe, neque etiam
ad indicium capeſſendum. *Ratio eſt*, quòd licèt in
ſomnis ob ſpirituum tenuitatem, ac puritatem, & 9
excedentem calorem homo ea facere, ac dicere vi-
deatur, quæ extra ſomnum faceret, & diceret, &
ratio videatur ſui juris eſſe, tamen verè ſopita eſt, &
dormiens voluntate caret, ita ut neque loquatur,
neque faciat, quod Mens, & Voluntas facere, ac di-
cere dictaret, ſed prout Phantaſia varias rerum ima-
gines rationi offerens, ex iis etiam ea, quæ neq; ſunt
neque ullo modo fuere, dormientem interdum ef-
futire cogit.

Non modò verò ſunt ex dormientibus, qui lo-
quantur, & ad rem reſpondeant, ſed qui è lecto in-
terdum exurgant, domeſtica negotia gerant, fores
aperiant; indumentis conſuetis ſeſe muniant, arma
quoque capeſſant, & obvios quosque, quos vel ini-
micos imaginantur, vel cum quibus rixari ſe putant,
offendant, & alia etiam patrare ſoleant, quæ longum
eſſet enarrare; quorum hiſtorias qui perlegere cu-
piant, adeant SchencK. *in Obſerv. lib* 1. *titulo de No-
ctambulis*, & Juriſconſulti habent hiſtoriam cujus-
dam Piſani apud Bart. *in l. ut vim. ff. de Iuſt. & Iur.
num.* 5. & alios caſus apud Damhoud. *ubi ſuprà, n.* 12.
[& *Marian.* capite ad audient. *Tiraquellum* tr. de
pœnis temp c. 5.] quæ quanam ratione fieri poſſint,
ſi ſcire quis deſiderat, videat Andr. Laur. *lib. 4. Ana-
tom. quæſt.* 12. cujus verba recitat Martinus Delrius
lib. 1. Diſquiſit. Magic. qu. 3 ubi & ipſe plura habet,
Alia permulta videre licet apud Levin. Lemn. *de Oc-
cult. Nat. mirac. lib. 1. cap.* 5. & Tadd. Florentinus *in
Iſag. Ioannitii, cap.* 10. refert, ſe fuiſſe *noctambulum*,
&

& aliquando cecidiſſe ex loco alto dormientem.
[Conjung. *Gr. Hörſtius*, & ejus Patruus *Iacobus Hor-
ſtius*, tract de Noctamb. *Zacutum Luſit. l. 1.* prax.
adm 4.]

10 Hos *Medici*, ex eo quòd nocte ambulent, *Noctam-
bulos* vocamus, de quibus peculiaris quæſtio eſſe po-
teſt: nam proponitur communiter à Doctoribus du-
11 bium, an ſcilicet aliquis ex his hominem *occidens*, vel
quodvis aliud delictum committens, puniendus ſit,
vel potiùs excuſandus; an item irregularis evadat, ſi
quis patraverit irregularitatem inducens.

Nonnulli Doctores inter quos ſpecialiter vide
Covarr. *loco nuper allegato*, & Barboſ. *de off. & poteſt.
Epiſc. alleg. 18. num. 13. part. 2.* abſolutè dicunt, dor-
mientem, ſi quem occiderit, à pœna homicidii excu-
12 ſari; & ex eo delicto irregularitatem non incurrere:
quibus aſſentitur Farinac *Fragm. crim. part. 2. litteræ
I. n.* 419. Prudenter tamen tam ſupradicti DD. quàm
Menoch. *de Arbitr. Iud. lib. 1. caſ* 327. & Carr. *in
pract. crim. §. circa n. 25.* & adduct. *ibi per eum*, &
13 Caball. *de omni gen. hom. n. 182. & ſeqq.* diſtinxiſſe mi-
hi videntur, cùm etiam caſum dari poſſe volunt, in
quo quis dormiens aliquem occidens, vel aliud ſimi-
le delictum committens & puniendus ſit, & irregu-
laris ex ea cauſa evadat, quod proculdubio tunc ha-
14 bebit locum, cùm hæc omnia ſimul concurrent. *Pri-
mò*, quod talis occidens aſſuetus fuerit, ac ſciverit, ſe
in ſomnis ſurgere, & arma capeſſere, obvios petere,
& vulnerare. Menoch. *ubi ſup. n. 4.* *Secundò*, quòd
præceſſerit vehemens animi paſſio, ex qua potuerit
faciliùs hoc evenire, ut urgeret, & cætera, ut ſi ri-
xatus fuiſſet, & irâ vehementi commotus præcipuè
contra occiſum; vel ſi amore detentus alicujus fœmi-
næ, vel puellæ fuerit, ac illoquidem vehementiſſimo,
ex quo non modò ejus potiundi deſiderio mirum in
modum flagraverit, ſed etiam ſummo ſtudio, ac cogi-
tatione frequentiſſima modum quæſierit, quo illa
potiatur. Si ergo tunc in eadem domo caſu quodam
commoraretur tam inimicus, quàm fœmina, aut
puella, his jam firmis imaginationibus, & phantaſma-
tibus irritatus, faciliùs potuit & inimicum occidere,
& puellam conſtuprare, etiamſi adhuc ſomno detine-
retur, cùm hæc faciliùs eveniant præcedente inſigni
animi paſſione; teſtatur Petr. Salius, *ubi ſuprà*.

15 *Tertiò*, quòd non obſtante præcedente rixâ, vel
odio, ſeu deſiderio, & amore puellæ, tamen hic ſibi
non caverit, ſed prudens ac ſciens in eadē domo, aut
in eodem cubiculo dormierit, ubi vel inimicus, vel
puella commorabatur, neque ob hanc commodita-
tem arma abſconderit, ſeu alio quocunque modo ſe
cuſtodierit, cùm tamen poſſet, ne in tale delictum la-
beretur; ita DD. omnes ſuprà citati *in locis præalleg.*

His ergò ſimul concurrentibus ob præcedentem
voluntatem, & animi deliberationem, ſi dormiens
quem occidat, aut quid aliud faciat de jure punibi-
le, aut irregularitatem inducens. & puniri poterit, &
16 irregularis fiet; licet mitiùs in tali caſu agi debeat ob
rationis defectum, quæ, ut ſupra dixi, in ſomnis non
eſt ſui juris; ut patet, nam præſupponi debet, quòd
etiam ſtante ſummo deſiderio occidendi inimicum,
vel puellâ potiundi, tamen potuerit ille, ratione ſui
juris exiſtente, deſiderium illud coërcere, & ſeſe à
tanto delicto patrando abſtinere; ſed quia voluntas
non erat libera, idcircò circa illam operatur dor-
miens. Damoud. *in Enchirid. rerum crim. c. 59. n 5.*
Caball. *in tract. de omni genere homicid. numero* 183.
& non intelligit, quid agat, ut ex noſtris tradit
17 Nancel. *in Analog. Micr. ad Macr. libro tertio, c. 8.*
18 quod vero abſque voluntate fit, vel nullo modo pu-
nibile, vel mitiùs punibile eſt. Sed quia malitia ho-
minum multa eſt, & ex hoc poſſet quis dormientem
ſe fingere, & inimicum occidere, vel aliud quid
ſimile patrare, videndum eſt, quænam teneretur
probare is, qui diceret: ſe dormientem deliquiſſe,
ut à culpa ſimul, & pœna excuſaretur. *Primò*, er- 19
go probare debet concludenter, conſuetudinem
ſurgendi è lecto, & ambulandi per cubiculum, & ſi-
milia his gerendi, quæ delinquentem geſſiſſe con-
ſtat: neque enim veriſimile eſt, hoc ii non aſſue-
to tam de facili potuiſſe accidere: nam & ii ipſi,
qui aſſueti ſunt non ſubitò, ſed paulatim aſſueſcunt,
neque potuiſſet inaſſuetus tam ſedulò arma capere,
inimicum petere, & hujuſmodi. *Secundò* probare 20
debet, nullum ſe potuiſſe habere impedimentum in
accedendo ad lectum, vel cubiculum occiſi, vel
puellæ conſtupratæ; ſi enim conſtaret aliquod im-
pedimentum intereſſe potuiſſe, ut ſi portas ape-
rire debuiſſet, quæ tamen cum difficultate paterent,
aut ſi facilè eventu fuiſſet, illum pedem in obvia
obſtacula offendere, tunc non ſufficienter ea mea
ſententia probaret, ſe dormientem deliquiſſe: nam
Gal. 2. *de mot. muſcul. capite quarto, claſſi prima*, cùm
narraret, ſeſe dormientem per ſtadium ambulaſſe, ſa-
xum ſe offendiſſe dicebat, ex quo excitatus eſt, un-
de, inquit ille, id in cauſa eſt, quòd tales, qui dor-
mientes ambulant, vel ſurgentes aliquid agunt, non
poſſunt longo tempore progredi, quia minime poſ-
ſibile eſt, viam illos naneiſci ita plenam, ut ſine ullis
offendiculis exiſtat; ſic etiam neque quicquam ge-
rere dormientes poſſibile eſt, quod multum
temporis ſpatium requirat, aut multos actus,
quia impoſſibile eſt, eos inter agendum aliquid
non offendere quos illos à ſomno poſſit exci-
tare.

Et ob eandem etiam cauſam probare teneretur
ſi arma ceperit, ſe babuiſſe arma prompta, aut in
muro viſino appenſa, neque multo ſtudio indiguiſſe
ad illa capeſſenda, quia ſi multo labore, ac indu-
ſtria uti oportuiſſet, facile erat inter laborandum, ut
à ſomno excuteretur, neque omnia fortaſſe arma ob
id ipſum in uſum trahere potuiſſe credendum eſt,
ſed tantummodo ſimplicia, & quæ facili negotio
tractantur, aliter enim, ſi non tam de facili tractari
potuiſſent, ut ſi eſſet armorum genus, quod ſelope-
tum, ſeu arcobuſium vocant, quæ nonniſi ſummo
ſtudio tractari poſſunt, ſuſpicionem peccati augebit,
ac in ſumma quamcunque actionem dormiens fece- 21
rit, de facili factibilem fuiſſe probare delinquens 22
debet. Quod vero in ſomno delinquens ordinariæ
pœnæ ſubjiciatur, quandocunque ratum habuit in
vigilia id, quod in ſomno fecerit, docet Menoch. *&
Doctores ab eo citati, ubi ſuprà, numero octavo.*

SVMMARIVM.

1 *Soporiferi affectus rationem turbant.*
2 *Inſania fit in ſuperioris affectibus.*
3 *Imaginationem non errare in affectibus ſoporife-
ris.*
4 *In ſoporiferis affectibus, ut in cæteris dementiis
procedendum.*
5 *Soporifero affectu detentus ſi actum facit pruden-
tem, non tenet ille actus.*
6 *Actus in affectibus ſoporiferis celebrati non tenent,
diſtingue ut numero ſeq.*
8 *Principium morbi quid.*
9 *Morbi augmentum quid.*
10 *Comatoſi in duplici differentia.*
11 *Comatoſi ſi actum prudentem faciant, irritus eſſe
non debet.*

12 *Quà*

12 *Qui in febribus inſaniunt, cùm morti proximi ſunt, menti reſtituuntur.*
13 *Lethargus quid.*
14 *Caros quid.*
15 *Coma quid.*

De Lethargicis, Comatoſis, Caroticis, omniſque generis Somniculoſis.

QUÆSTIO XIII.

PRoximæ ab inſania, quam naturalem eſſe diximus, quòd à ſomno, cauſa nimirum naturali, dependeret, aliæ ſunt, quæ inter minimè naturales adnumerandæ, quod ab innaturali ſomno originem ducant. Hæ licet unius ejuſdemque ſpeciei penè ſint, quòd in ſymptomatibus, & modo univerſali affligendi conveniant, nonnihil tamen inter ſe in particulari evariant, variantibus etiam affectibus, ex quibus illæ dependentiam habent: in hoc tamen coincidunt, quòd omnes non rationem tantùm devaſtant,
1 ſed quamcunque etiam humani Intellectus facultatem, ac virtutem, ut exiſtimativam, & memoriam.
2 Fiunt hujuſmodi inſaniæ in his affectibus, ſcilicet *Lethargo, Caro, & Comate*, in quibus omnibus ægri profundiſſimo ſomno detinentur, ita ut vix ullo modo excitari poſſit, & excitati illicò, ac ſine mora in eundem ſomnum relabuntur, percuote omnino in ipſis Ratione, ac Memoria, & ſalva tantùm fortaſſe
3 Imaginatione; quam tamen neſcio unde habeant Medici in his aberrate: quis enim eorum eſt, qui ſciat, quænam imaginetur is, qui profundo ſomno detinetur, ſi neque ab illo excitatus ullam memoriã præteritorum conſervat? At, inquies, Medici per conjecturas id aſſequi poſſunt, & ex diſcurſu rationabili. Ego verò & ex conjecturis, & ex rationibus contrarium venari poſſum; ſed quoniam ea res nullius momenti pro nunc mihi videtur, dictis eorum libens acquieſcam.

In his igitur omnibus inſaniis hiſce morbis ſuper-
4 venientibus, cuncta veluti in cæteris dementiis, ac inſaniis procedere debent, habendique ſic affecti tanquam mortui; ſi modò addamus regulam illam, quòd actus, quem quilibet ſanæ mentis faceret, etiam in demente teneat, in his caſibus locum non habeat; unde quotieſcunque Medici, qui de ſpecie infirmita-
5 tis deponere debent, ex qua quis laboraverit, vel ex qua tandem obierit, affirment eam fuiſſe ex harum genere, quas commemoravimus, *Lethargum* ſcilicet,
6 vel *Carum*, vel *Coma*, actus omnes, qui in tali ægritudine geſti præſumerentur, irriti, ac nulli abſque dubio judicandi, quòd non ſolùm procedere debet in ipſo ægritudinis vigore, in quo jam ægri profundiſſimo ſomno obligati, ac in eo veluti ſepulti jacentes omni procul dubio quocunque ſenſu orbati ſunt, ſed etiam, in ægritudinis principio, & augmento; ex tunc enim Ratio, & Memoria in hujuſmodi ægrotantibus vacillant, ita ut ad nihil prudenter peragendum ſufficere poſſit.

De principio tamen poſſet haberi aliqua ſuſpicio, cùm licet ratio tunc depravari incipiat, modica ea depravatio eſt. Quamobrem Medici, qui curæ præſunt, ſpecialiter de Rationis ſanitate deponant neceſſe eſt, & de tempore ægritudinis, in quo actus
7 celebratus eſt: fortaſſe enim talem actum in principio gerere poſſet infirmus, qui cum prudentia geſtus videretur, & præſumi tunc poſſet, Rationem vel parum quid, vel nihil omnino detrimenti perſenſiſſe. Principium autem, & augmentum morbi
8 notum Medicis eſt; nam principium dicitur primus morbi inſultus, totumque illud tempus, in quo accidentia morbi debilia ſunt, augmentum præcedens; ut in his morbis levis in ſomnum proclivitas, Rationis diminutio ſenſuumque hebetudo: augmentum verò quando hæc ſymptomata augeri incipiunt, &
jam ægri profundiùs dormiunt, magiſque difficul- 9
ter excitantur, à Ratione manifeſte aberrant, & ſenſibus omnino deficiunt, licèt interdum excitentur, & loquantur. Medicis verò aliter quoque principium, & augmentum morbi dicitur juxta concoctionem humorum, ſed ad rem noſtram hæc minùs faciunt.

Cæterùm de Comatoſis peculiaris conſideratio 10
eſt, cùm in duplici differentia conſtituantur, unde quidam vigiles appellantur, & morbus ipſe Coma vigil; & alij ſomnolenti, morbus autem Coma ſomnolentum, vel Coma ſimpliciter nominatur. Priores in priori morbo conſtituti habent ſolummodo propenſionem quandam ad ſomnum, ac facilè dormiunt, ſed facilè etiam excitantur, ac parumper evigilant, & in ſumma inter ſomnum & vigiliam conſtituti videntur, quod ob humorum heterogeneam naturam morbum inducentium evenit; in his verò procul omni dubio ratio minùs læſa apparet; tamen quamdiu in eo ſymptomate perſiſtunt, non minùs ac dormientes judicandi; ſed in his illud locum habere poteſt, quòd ſi quem actum generent, quem quilibet ſanæ mentis faceret, irritus eſſe non debe-
ret; & ratio eſt, quia interdum Natura valida vi, ac 11
impetu quodam excitato, turbidis vaporibus à Rationis ſede deturbatis, ſanitati mentem reſtituit, vel ſaltem intervalla dilucida concedit.

Imò videmus pleroſque ex iis, qui in febribus in- 12
ſaniunt, cùm morti proximi ſunt, ad mentem parumper redire. Valleſ. *in 3. de morb. vulg. ſect. 3 Ægr. 14.* nam facultate retentrice jam emortuâ, morboſa materia à capite ad cor præcipitatur, ex qua cor ipſum ſenſim ſuffocatur, & tunc æger moritur, vel ob extremum naturæ conatum id evenit; ut eidem Valleſio placet. Quòd ſi id conſtet, nempe infirmum lethargicum, aut comatoſum ante mortem prudentes quoſdam actus feciſſe, quales ſani homines faciunt, locum quidem haberet hìc conjectura pro validitate eorum actuum.

Ut autem uberiùs Juriſconſultis ſatisfiat, utque Medicorum depoſitiones, ſi quando caſus contingat, faciliùs aſſequi poſſint: quid quiſque ex iis morbis ſit, quos commemoravimus, breviter exponamus: quod etiam rudioribus Medicinæ ſtudioſis, ſi qui in hunc librum inciderint, non parum proderit, cùm morbi hujuſmodi adeò ſimiles inter ſe exiſtant, ut unum ab alio diſtinguere re, etiam iis, qui in arte nonnihil conſummati ſunt, difficilè judicetur.

Lethargus igitur, qui etiam Veternus aliquando 13
nominatur, eſt inexpugnabilis dormiendi neceſſitas cum febre continua, & lenta. Caros verò, a-
liàs torpor, ſive marcor dictus, eſt ſomnus profun- 14
dus, & ægrè amovibilis, vel abſque febre, vel ſubſeques ad ipſam febrem, quæ eſt differentia inter hunc & illum morbum; præterquam quòd Lethargici interdum excitantur, Carotici nunquam, ſed veluti mortui jacent, ſalvam tamen habeant reſpirationem, ex qua ab Apoplecticis diſtin-
guuntur; ultra id, quòd Apoplexia illicò prehen- 15
dit, Caros autem ſenſim. Coma denique, Cataphora quoque dicta, & ſopor, & Catoche, & Arabibus *Subet*, eſt proclivitas in ſomnum, ob quam ægri ſemper dormire deſiderant; ſeſe tamen ipſi interdum excitant, ac ſæpe expergiſcuntur, ſomnuſque non continuus eſt, ſed brevis & interruptus, nam ſæpe de loco ad locum moventur, tanquam ii, qui dormire conantur, non tamen quietem in ſomno inveniunt, nam habent hi proclivitatem ad ſomnum,

tamen

tamen dormire non poſſunt, hoc Coma vigil, & Agrypnocoma vocatur; ſi verò profundè dormiant, & ægrè excitentur, ſomnolentum Coma appellatur, & differt à Caro in cauſa, quia Carus à frigido, Coma magis ab humido dependet: qui tamen horum nominum, ac morborum differentias exquiſitè explicatas habere deſiderat, practicos adeat omnes *lib.* 1. & præcipuè Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 24. *in Scholiis.*

SUMMARIUM.

1 *In Apoplexia fit ſenſuum omnium ruina & occaſus.*
2 *Apoplexia, gutta dicta.*
3 *In Apoplectico omnia locum habent, quæ in furente, abſente, aut mortuo.*
4 *Recenter ab Apoplexia excitatus, an agere poſſit ut homo ſanæ mentis, dic ut num. 6.*
5 *Apoplectici infatuantur, & memoriâ deficiunt.*
6 *Apoplexia duplex.*
7 *Differentia inter unam & aliam Apoplexiam.*
8 *Apoplexia levi detenti non tam ſubitò ad mentis vigorem redeunt.*
9 *In forti Apoplexia homines utplurimum moriuntur.*
10 *Actus facti non multò poſt Apoplexiæ inſultum, ſuſpecti eſſe debent.*
11 *Apoplexia facit conjecturam fatuitatis.*
12 *Actus ab Apoplecticis extra acceſſionem facti, Judicis arbitrium requirunt, an validi eſſe debeant.*
13 *Apoplecticus neque promoveri, neque promotus miniſtrare poteſt.*
14 *Epilepticus a Lunatico quomodo differat.*
15 *Epilepſia pluribus nominibus appellata.*
16 *Epilepſia quid.*
17 *Epileptici in acceſſione poſiti, mortuis, & abſentibus æquiparandi.*
18 *Epileptici extra acceſſionem, quos actus gerere poſſint.*
19 *Magni viri, ac ſummi ingenii, epilepſia tentati.*
20 *Levinſcula epilepſia vertigini finitima.*
21 *In levi epilepſia mens nihil patitur.*
22 *Epilepticus eligi non poteſt.*
23 *Epilepticus non poteſt obtinere beneficia ordinem requirentia.*
24 *Epilepticus ordinari non poteſt.*
25 *In forti epilepſia locum habent ſupradicta, non in levi.*
26 *Lunatici unde dicti.*
27 *Lunatici nomen, quibus aptetur.*
28 *Lunaticus quomodo accipiatur in l. Bovem, §. aliquando, ff de ædil. edict.*
29 *Lunatici ab Alciato malè appellati Energumeni.*
30 *Energumeni qui.*
31 *Lunatici tanquam ſtolidi habendi.*
32 *Lunatici curatorem recipere debent.*
33 *Lunatici quomodo ad teſtamenti confectionem admittantur.*
34 *Actus prudenter facti a Lunaticis tenent.*

De Apoplecticis, Epilepticis, Lunaticis, & hujuſmodi.

QUÆSTIO XIV.

1 IN Apoplexia fieri repentinam ſenſuum omnium ruinam, & occaſum, Medicis notum eſt. Et notavit Rota *in Peruſina Penſionis.* 28. *May* 1649. *coram Peutengerio num.* 22. qui & Apoplecticos, interdum tanquam mortuos jacere ſciunt, ita ut à verè extinctis vix, ac ne vix quidem ſecerni poſſint; nam neque ex pulſu, neque ex reſpiratione, neque ab alio quovis ſigno vivere ipſos apparet; cùm enim omnis motus, qui in viventi animali celebratur, mediantibus ſpiritibus fiat, qui per nervos à Cerebro animalium ſpirituum fonte ad partes tranſmittuntur, & in hoc morbo ipſi nervi, eorumque ductuum principia obſtruantur, ita ut in ſpiritibus tranſitum interdicant, neceſſe eſt illicò animal corruere, ac veluti mortuum jacere, reſolutis omnibus nervis, qui ipſum animal ſuſtinebant: cum mortuus autem deperditione omnes Intellectus facultates occidere par eſt, nam & hæ nonniſi iiſdem ſpiritibus median-
2 tibus celebrantur. Hunc morbum barbari quidem Medici guttam vocant, & noſtrâ etiam vernacula linguâ vocamus *la goccia*. De quo unum tantummodò eſt, quod dubitationis anſam præbere poſſit, 3
quantum ad rem noſtram pertinet, in cæteris enim clariſſimum eſt, omnia in Apoplectico locum habere dum in acceſſione eſt, quæ procederent in homine furente, aut potiùs abſente, imò etiam & mortuo.
Dubium autem de eo eſt, qui recenter ab Apople- 4
xia reſurgit, an ſcilicet poſſit ea omnia agere, quæ cæteri ſanæ mentis homines agere permittuntur: manifeſtum namque experientia eſt, plurimùm Apo- 5
plecticos infatuari, extra mentem ire, memoria deficere, etiam cùm ab Apoplexiæ acceſſione in vitam reſtituuntur; neque controvertendum eſt, ipſos non tam citò ad priorem mentis vigorem redire, ſed extrà ſe poſitos, ſaltem per aliquod rationabile temporis ſpatium, permanere.

In hoc dubio, dicendum, Apoplexiam duplicem 6
eſſe, alia enim *levis* eſt, alia *fortis*; una verò ab alia
ſecernitur ex ſymptomatum concomitantium fortitudine, & levitate, ut ex ſtertore, ex læſione reſpi- 7
rationis, ex abſciſſione pulſus, ex acceſſionis duratione, & ſimilibus, ut percurrit Foreſt. *lib.* 10. *Obſer.* 74. In levi ergo Apoplexia homines facilè, ſi ſanentur, ad ſanam mentem redeunt, licet non tam ſubitò, ut priſtinum omnino vigorem mentis, ſtatim ac 8
reſurgunt, acquirant: ex quo videant Juriſconſulti, an actus aliqui ſaltem, ſi non omnes, tunc temporis, hoc eſt ante tertiam diem celebrati, ſuſpecti aliquo modo eſſe poſſint; quia & idem Foreſt. *ubi ſupra Obſervatione* 77. *in Scholiis* teſtatur, in pleriſque talem apparere ſtupiditatem, ut attoniti vi- 9
deantur. At in forti Apoplexia homines quidem utplurimùm ſuccumbere, conſtat experientia, Hippocratis Auctoritate canonizata, *lib.* 2. *Aphor.* 42. ſi aliquando tamen forte fortuna ſanentur, conſtat illos etiam ad aliquod longiuſculum tempus, & aliquando per totam vitam fatuos evadere. Igitur ſi ex Medicorum teſtimonio probetur, quem Apoplexia forti, aut etiam mediocri detentum fuiſſe, illumque non multò poſt acceſſionem teſtamentum condidiſſe, vel quidvis aliud egiſſe, actus tunc facti ſuſpecti, ex mea ſententia, eſſe deberent, ob 10
rationem prædictam, niſi contrarium evidenter conſtaret.

Quin etiam ad fatuitatem, ac ſtoliditatem alicu- 11
jus probandam, maximam & urgentiſſimam præſumptionem faceret, ſi conſtaret aliquando Apoplexia detentum fuiſſe, præſertim ſi illa ex Medicorum judicio, non omnino levis extiterit.

An verò actus ab hujuſmodi ægrotantibus facti,
legitimè geſti fuerint, necne, reſpectu ipſius ægro- 12
tantis, & mentis ipſius ſanitatis, fortaſſe Judicis arbitrium requireret; nam multa eſt horum morborum varietas, & prædictæ levitatis & fortitudinis hujus morbi infiniti penè gradus eſſe poſſunt, juxta quos hominem citius aut tardiùs mentis vigorem recuperare contingit; ac ſubinde Judicem in decidendo, modò in unam, modò in aliam partem, pro particularium caſuum differentia, inclinare neceſſe eſt, ſed in his Medicorum Judicium adhibendum, nullus ambigere debet.

Quoniam verò Juriſconſulti Canoniſtæ volunt, quod Apoplecticus neque promoveri poſſit, neque
promotus miniſtrare, Majolus *de Irregul. lib.* 2. *cap.* 13
24. *num.* 2. procul dubio juxta præmiſſa diſtinguendum eſt, quod hæc procedat in Apoplexia forti, non leviori; quod duplici ex cauſa veritatem habere exiſtimo: Primò ob cauſam jam commemoratam, ſuccedentis nimirum fatuitatis, & dementiæ

ab Apoplexia forti, alia obiit, quòd fortis in Para-
lyſin, ſeu membrorum reſolutionem ſemper omnino
deſinit. Utraque verò harum cauſarum per ſe ſuf-
ficiens eſt & per promotionem & adminiſtrationem
impedire, ut hoc titulo non ſemel patet: quantò ma-
gis ergò ſimul junctæ operari debent:

Iam verò de Epilepticis loquamur, ac videamus
primò, quid interſit inter *Epilepticum*, & *Lunati-*
cum: ante tamen ſciendum, quid ſit Epilepſia, quæ
14 quamplurimis nominibus inſigniri ſolet; ſunt enim
qui vocent ſacrum morbum, alii qui vocent Hercu-
leum, ut inter Iuriſconſultos Rota *in Bonon. prof.*
Vener. 9. Decembris 1611. *coram Vbaldo*, (licet non-
nulli apud Aretæum *lib. 2. Acutorum*, *cap. 24.* Her-
culeum morbum vocaverint elephantiam) alii infan-
tilem, ſeu puerilem, & Barbari matrem puerorum,
(licet Cardan. *Comm. 2. Aphor. 45.* hæc poſteriora
15 nomina non Epilepſiæ, ſed convulſioni convenire
contendat) vocatur etiam Lunaticus. Celſus vocat
morbum majorem *libro primo, capite 23.* appellatur
quoque communiter Caducus, alias etiam Comi-
tialis, & ab aliquibus quaſi per Antonomaſiam mor-
bus Sonticus, ut à Plin. *libr. 36. hiſtor. nat. cap. 19.*
Imò & ex eadem cauſa morbus magnus dicitur, ita
enim intelligunt illum Hippocr. locum *in 6. Epid.*
ſect. 6. text. 7. Galen. & Valleſ. Quartana laborań-
tes magno morbo non capiuntur. Neotericus qui-
dam, nempè Honorat Bouche, vocavit morbum cœ-
leſtem, ex proprio marte, non tamen omninò ab re.
Alia etiam nomina ſortitur ab Arabibus, ac Latino-
barbaris Medicis, quorum meminiſſe ſupervacaneum
omnino eſt. Volunt tamen omnes, Epilepſiam
16 eſſe totius corporis convulſionem cum mentis, &
ſenſuum ablatione, de qua vide Galen. 3. *de loco aff.*
capite 7. claſſ. 4. & inter Iuriſconſultos Rot. ex ipſo
Galeno, apud Farinac. *deciſione 236. numero 6. p.*
à Tom. 1. hoc enim morbo apprehenſi illicò conci-
dunt, & ſi magnus morbus ſit, ſimiles Apopleéti-
cis fiunt, ac nullus penè motus in illis apparebat, ut
docebat Cæl. Aur. *Chron. libro 1. capite 4.* Diſtin-
guitur tamen ab Apoplexia, quia hæc in Paralyſim
deſinit, Epilepſia verò nequaquam. Si autem non
tam fortis morbus ſit, tunc ægri diſtorquentur, vel
in univerſo corpore ſimul, ac modo in una, modo in
alia parte, interimque & voce, & auditu, & omni-
17 bus ſenſibus privantur, ratione quoque, & memo-
ria deſtituuntur, ita ut ad nihil omnino ſufficiant,
non ſecus ac prædicti, mortuis & abſentibus æ-
quiparandi, cùm adhuc in acceſſione ſunt, etiam-
ſi moveri, etiamſi aliquid comprehendere vi-
deantur.

18 At cùm Epileptici extrà acceſſionem ſunt, de illis
non minùs, quam de Apoplecticis diſtinguendum
eſt; nam vel levi Epilepſia tentantur, ac rarò paro-
xyſmo corripiuntur, ut ſemel aut bis plurium anno-
rum ſpatio, ſicuti conſtat ſummi ingenii viros eum
morbum perpeſſos, ſed levem, ut Herculem, Cæ-
ſarem Auguſtum, & alios, de quibus vide Raviſ.
in officina, parte prima, & Vinc. Alſarium *libr. 6. de*
19 *morb. cap. lect. 31.* qui ejus problematis cauſam eno-
dat; vel Epilepſia eſt fortis, & frequenter prehendit,
ut ſingulis menſibus in interluniis, vel in temporum,
ac tempeſtatum mutationibus, ut apud Solſtitia, &
Æquinoctia. Ex quibus adverte, quòd non ſunt
ſemper vera ea, quæ Rota dicit *in Bonnien. profeſſ.*
infrà citata, quòd nimium Epileptici non præſen-
tiant paroxyſmum, & quòd non recordentur, &
20 quòd ſemper frequentiſſimè cadant, & quòd incu-
rabiles exiſtant; hæc enim de gravi morbo caduco
veritatem habent, non de leviori; unde non poterat
dici in eo caſu; fratrem illum non pati caducum
morbum, ſed eum non fuiſſe talem, qui impediret
profeſſionem. Dicamus ergò, quòd cùm in leviuſ- 21
cula Epilepſia, quàm vertigini finitimam facit Fer-
nel. *Pathol. lib. 5. cap. 3.* vix ratio, & Intellectus quic-
quam detrimenti patiantur, nihil omnino eorum, quæ
in forti procedunt, locum habere debent. Vt quod
tradidit Hoſtienſ *in Summ. lib. 1. de Poſtul. numer. 3.*
Bertachin. *in Epiſc. libro 2. cap. 45.* nimirum, non
poſſe Epilepticum eligi, neque poſtulari in Epiſco-
pum, neque quod tradiderunt alii, hoc eſt, non poſ- 22
ſe Epilepticum obtinere beneficia ordinem requi- 23
rentia. Garz. *de Benefic. part. 7. capite 12. numer. 20.* 24
quia neque ordinari poſſit, & ad ſacra promoveri, *C.*
Nuper. cauſ. 7. quæſtione 2. Gloſſ. in capite 1. cauſ. 7. q.
1. imò quod neque promotus poſſit adminiſtrare.
Pariſ. *de Reſignat. beneſic. libro 5. quæſt. 6. nu. 105.*
neque quod Religionem profiteri poſſit. Vnde Rota
in Bonon. profeſſionis, Vener. 9. Decembr. 1611. co-
ram Vbaldo, annullandam voluit fratris illius profeſ-
ſionem, quia morbus caducus, quo laborabat, levia
erat, vel non erat morbus caducus; hæc ergo, in 25
quam, in fortiori Epilepſia locum habere intelli-
gendum, in qua & rationis diminutio, & morbi tur-
pitudo, & alia poſſunt his, quæ ſuprà comme-
moravimus, locum dare, & propriè procedere cre-
dendum in his, qui Lunatici dicuntur: hi namque li-
cet eodem morbo laborent, quo detinentur Epilepti-
ci, & iidem ſpecie exiſtant, tamen ab illis differunt
in acceſſionum frequentia & gravitate, quia quotieſ-
cunque Luna cum Sole coit, vel in ejus oppoſitione
exiſtit, paroxyſmo prehenduntur, & ex hoc Lu- 26
natici dicti ſunt. Alii tamen volunt dici Lunaticos,
ex eo, quòd qui Interlunio naſcuntur, huic morbo
ſint obnuxii, ut ex Aretæo, & Sereno refert Mer-
curialis, & recitat utramque opinionem Hollet. *lib.*
1. *de Morb. inter. cap. 15.* Alios autem ſenſus & opi-
niones circa id nominis affert Valleſ. *in libr. de ſacr.*
philoſoph. cap. 71. Prior tamen opinio magis ſenſui
correſpondet, de qua etiam idem Mercurial. *libro 1.*
ſua pract. capite 26. & Forest. *libr. 10. Obſervat. 53.*
ſed ex Juriſconſultis Ioannes Calvinus *in Lex. Iu-*
rid. in verb. Lunaticus, non ſolùm aptari vult hoc 27.
nomen comitiali morbo laborantibus, ſed cæteris
omnibus, qui ſecundùm Lunæ motum ægrotant, &
quocundam morborum inſultibus corripiuntur, aut
eo tempore inſaniunt; & fortaſſe hoc non abre eſt,
ſed in communi modo loquendi, ac propriiſſimè
Lunaticos non alios, quàm commemoratos ſuprà,
appellamus, & hoc pacto accepiſſe illud nominis
exiſtimaverim Iuriſconſultum *in l. Bovem. ff. de*
Ædil. edict. §. aliquando, ab ipſo etiam Calvino ad- 28
ducta, cùm dicit, non expedire Dominn ſecum ha-
bere Lunaticum, ex hoc, quia ſingulis menſibus in
morbum relabitur, ita ut nullus penè uſus ſit, imò
potiùs maximi incommodi. Malè verò Lunaticos
appellari Energumenos dixerim quod tamen vo-
luit Alciat. *Parerg. lib. 8. cap. 23.* Energumeni enim
ſunt, qui à malo ſpiritu vexantur; at licet interdum 29
Dæmoniaci fiant Lunatici, cujus rei exemplum ha- 30
bemus in ſacris, *Matth. cap. 17. verſ. 16.* tamen non
ſemper Lunatici ſunt Dæmoniaci, verum pro Alcia-
to faceret Conſtantini Africani auctoritas, *Pract. li-*
bro 9. qui Lunaticum, & Dæmoniacum ſimiles fa-
cit, re vera tamen inter ſe maximè differunt, ut vi-
debimus.

Cæterùm *Lunatici* tanquam Stolidi & Amentes
habendi, cùm tales in rei veritate exiſtant; quam-
obrem non ſolùm in favorabilibus, ſed etiam in præ-
judicialibus ut fatui & amentes tractandi. Cu-

32 ratorem etiam ipſos recipere neceſſe eſt, neque quid præſtare ſinendi, quod ipſis præjudicare poſſit abſq; curatore, ut de minoribus, & ſimilib. decidunt Iuriſconſulti. Ad illud unum fortaſſe admitti poſſe eos
33 dixerim, (niſi ſummâ detinerentur ſtoliditate, quam etiam in his quoſdam gradus recipere non inficior) hoc eſt, ad teſtamenti confectionem; & hoc ipſum cum cautela, nam & oporteret eos longè a paroxyſmo abeſſe, cùm teſtantur, & non habere paroxyſmos fortiſſimos, & ad mentem qualemcunque cito à paroxyſmos ſublevatos redire.

34 An autem actus prudenter factis ab his validi cenſendi ſint, ex hoc, quòd præſumi poſſit eos habuiſſe tunc dilucida intervalla, affirmativè reſponderem, quia maximè in his ea intervalla apparere poſſunt, licet de raro ob paroxyſmorũ frequentiã appareant.

SVMMARIVM.

1 *Animalia omnia à fulmine icta ſemper intereunt, præter hominem.*
2 *A fulmine icti ſenſu, & motu, ut Apoplectici, privantur.*
3 *Apoplectici, unde ſic nominati.*
4 *A fulmine icti, vel per aliquod tempus, vel per totam vitam infatuantur.*
5 *A fulmine icti, ut Apoplectici habendi, dum in acceſſione perſiſtunt: extra acceſſionem, dic ut n. ſeq.*
7 *Actus prudens ab ictis à fulmine factus tenet.*
8 *Fatuitas cauſata in ictis à fulmine, non habet acceſſiones, vel exacerbationes.*
9 *Congelati motu, & ſenſu privantur.*
10 *Catoche idem quod Catalepſis.*
11 *In conſummata Catalepſi ægri omni ſenſu, & intelligentia privantur.*
12 *In quo dementium genere collocandi ſint Cataleptici: vide n. ſeq.*

De Ictis à fulmine, Attonitis, Congelatis, & Carakpticis.

QVÆSTIO XV.

1 QVanquam, ut Plinius *lib. 2. de hiſt. nat. c. 54.* & Card. *lib. 2. de ſubtil.* teſtatum reliquit, cætera animalia fulmine tacta illicò moriuntur, unus tamen homo non ſemper ejus vi extinguitur; ſed licet non moriatur, cùm à fulmine tamen percutitur, illicò ve-
2 luti Apoplecticus cadit, ſenſu ac motu deſtitutus, ut patet in hiſtoriis relatis per Ant. Beniven. *de Abdit.*
3 *c. 23* & declarat quotidiana experientia. Immò ipſi Apoplectici ſic nominati, quòd veluti fulmine percuſſi videantur, Montano teſte apud Foreſt. *libr. 10. Obſerv. 69. in Schol.* unde ſatis aptè Roder. Caſtr. *de Meteor. Micr. lib. 4. c. 8.* comparabat hominem apoplexiâ correptum cum homine à fulmine icto, ſeu potiùs Fulmen Macrocoſmi in Microcoſmo non aliud eſſe, quàm hujus morbi inſultum inſinuavit.

4 Homo ergo à fulmine percuſſus, ſi non intereat, tamen vel ad aliquod tempus, vel per totam vitam infatuatur, atque amens redditur. Alex. *lib. 2. problem. 88.* & hinc omnem intelligentiam, ac veram rerum cognitionem amittit; in cujus rei teſtimonium venire poſſunt plures caſus à Schenκ.o relati, *libro primo Obſervat. tit. de Apoplexia:* inter quos etiam connumerare poſſem mei *Avunculi* infortunium, qui a fulmine percuſſus, ut mihi narrabat, in itinere, tribus diebus abſque ſenſu, & motu fuit, totuſque riguit; mox ad calorem reverſus, veluti ſtolidus nonnullis hebdomadis permanſit, donec remediis adjutus, & Naturâ cooperante, ad integram tertio intelligentiam, ac ſibi connaturalem prudentiam, quâ mirum in modum pollebat, reverſus eſt. Epidermis autem tota à corpore ſeparata illi eſt, non minus quam in ſerpentibus vere novo eveniat.

Tales ergo, quouſque ſenſu motuque privantur, ut *Apoplectici* habendi, de quib. ſuo loco vide; reſipiſcentes autem, ſi integram conſequantur mentis ſanitatem, tanquam ſani habendi: ſin minùs, inter fatuos connumerandi, propriè enim fatuis ſimiles apparent, abſumptis cerebri ſpiritibus ex ignis cœleſtis vi, & ipſo cerebro exinde refrigerato. In quo verò fatuitatis gradu reponendi ſint; hoc ego Judicis arbitrio relinquerem, cùm multi eſſe poſſint hujuſmodi fatuitatis gradus. Actus autem prudentes ab his facti, ſignum præbere poſſent recuperatæ ſanitatis. Idcircò notandum, quòd hæc fatuitas non habet quidem acceſſiones, ſed ſi quando decipere incipiat, omninò denique abſumitur. Durat enim ad aliquod tempus interdum, quia ut dixi, vapor igneus ille fulminis abſumit maximam ſpirituum copiam in cerebro permanentium, qui tamen poſſunt temporis ſpatio reparari, atque hoc pacto locus ad ſuum priſtinum vigorem ſenſim redire. 5 6 7 8

Congelati porrò, qui & *Catalepsici*, & *Siderati* [vid. de his *Inſpice*] dicuntur, ſenſim etiam ipſi motuque deſtituuntur, & rationalem animæ partem non modo læſam, ſed penè oblitteratam habent, inſimulque etiam memoriam: quanquam Gal. *comm. 2. in primum Prorrhet. text. 56. claſſ. 4.* in quodam fuiſſe ſervatam memoriam docet; immò ſenſus quinque, licet obtuſiores naturali ſtatu, exiſtimandum tamen in Catoche, ſeu Catalepſi laborantib. (nam utroq; nomine morbus hic inſignitur, præterquàm quòd etiam Cõgelatio, Detentio, & apprehenſio, morbuſque attonitus appellatur) omninò ſenſum motumq; & omnem penè animalem virtutem perire, ut ego in praxi, non multis abhinc diebus in Librario amico meo obſervavi, & aliàs ante. Ad hiſtoriam verò Gal. cum Mercurial. *ſua pract. lib. 1. c. 8.* reſpondendum, non fuiſſe morbum illum veram Catalepſim, ſed vel non veram, vel non conſummatam, in qua omni ſenſu, & intelligentiâ ſpoliari ægrotantes firmant cæteri omnes Auctores. Fern *Pathol. lib. 5. c. 2.* & Mercur. *ubi proximè*, & alii practici *lib. 1.* Ex quib. facilè apparet, in quo dementium cenſu hi collocandi ſint, pateque illos tanquam abſentes, & mortuos habendos eſſe. Poſſet tamen ſcrupulus aliquis inſurgere, circa ſupra commemoratam hiſtoriam ex *Galeno*, quâ tamen non obſtante, licet concedatur ita rem præteriiſſe, ut ægrotus ille memoriam conſervaſſet, & aliquem obtuſum ſenſum, tamen nihil differentiæ inter unum & alium caſum in hoc morbo ponendum cenſeo; & ratio eſt, quia etiamſi optimè hi ſentirent, & non memoriâ ſolùm, ſed etiam ratione pollerent, tamen neq; nutib. neque loquelâ quicquam explicare poſſunt, nam & omninò obmuteſcunt, & omni prorſus motu privantur. 9 10 11 12 13

SVMMARIVM.

1 *Phrenitici, Maniaci, Eſtatici, & Lycanthropici ſub eundem cenſum veniunt.*
2 *Phrenitici unde dicti.*
3 *Phreneſis malè deſinita à Budæo, & Menochio.*
4 *Phreneſis ex ſua natura non eſt morbus ſuperveniens febri.*
5 *Phreneſidis nomen abuſivè aptatur deliriis in febribus ſupervenientibus.*
6 *Phrenitis ſemper durat ex quo incipit.*
7 *Phrenitici, ut cæteri inſani, ac furioſi habendi.*
8 *In Phreniticis non habet loc. ea concluſ. quòd actus prudens, quem quilibet ſanæ mentis faceret, teneat.*
9 *Phreneticus omnia caſu agit.*
10 *Supervenĩẽs Phrenit. nõ nocet iis, quæ geſta sũt ãte.*
11 *Phrenitis ſuperveniens non impedit teſtamentum iam factum.*

12 *Phrenitis ſuperveniens non impedit matrimonium jam cont actum.*
13 *Utrùm Phrenitis impediat ſponſalia: dic ut n.15.*
14 *Phrenitis an præbeat divortio cauſam: dic ut n.16.*
17 *Furor cur præbeat divortio cauſam.*
18 *Phrenitis ceſſans nulli rei impedimento eſt.*
19 *Furioſi, & Maniaci idem ſunt.*
20 *Quinque furoris ſpecies ex Cardano.*
21 *Furioſi mortuis æquiparantur.*
22 *Furioſi æquiparantur lapidi.*
23 *Tempore intermiſſi furoris, quæ habeant locum in furente.*
24 *Furentes extra acceſſionem teſtari permittuntur, amplia num. ſeq.*
26 *Furentes, à quibus prohibeantur.*
27 *Furentes non poſſunt obtinere beneficia.*
28 *Furentes non poſſunt profiteri religionem.*
29 *Furentes non puniuntur de iis quæ tempore furoris egerint.*
30 *Furentes excuſantur à pœna, declara ut n.ſeq.*
32 *Ecſtaſis apud Theologos, quomodo accipiatur.*
33 *Ecſtaſis evenit in vehementibus animi paſſionib.*
34 *Ecſtaſis, ex Medicis quid, & n.ſeq.*
36 *Ecſtaſis nomen anceps eſt.*
37 *Ecſtatici pro inſanis habendi, amplia, ut n.ſeq.*
39 *Ab Ecſtaſi, quæ pro vehementi furore ſumitur, homo in ſanam mentem redit.*
40 *Ecſtatici qui abſque ſenſu, & motu permanent, etiam extra Ecſtaſim mente non conſtant.*
41 *Lycanthropia furoris ſpecies.*
42 *Nabuchodonoſor Lycanthropiâ laboravit.*
43 *Lycanthropici, ut cæteri furentes habendi.*

De Phrenetjcis, Maniacis, Furioſis, Ecſtaticis, Lycanthropicis, ſeu Cynanthropicis, & ſimilibus.

QVÆSTIO XVI.

TAm *Phrenetici*, quàm *Maniaci*, qui etiam *Furioſi*
1 dicuntur, & *Ecſtatici*, & *Lycanthropici*, qui & *Cynanthropici* appellantur, ſub eundem cenſum venire poſſunt: vix enim quicquam eſt, quod in eorum nonnullis procedere debeat, quod in ſimul in cæteris locum non habeat; de eorum tamen natura, ac qui proprie ſint, quidpe peculiare habeant illi ab iſtis, diſſerendum eſt, ſaltem ne mancus hic titulus de dementia videatur, præcipuè cùm Juriſconſultis hæc non undequaque nota eſſe cenſeam.

2 *Phrenetici* ergo à morbo, quo detinentur ſic appellati, qui Phrenitis, vel Phreneſis dicitur. Eſt autem morbus hic, perpetuum delirium cum febre, ex cerebri, ejusque membranarum inflammatione originem ducens, ut elicitur ex Galen. *comm. 2. in primum Epidem. text.*.. *& alibi*, & docent Auctores omnes.
3 Ex qua definitione patet, quàm malè ex Juriſconſultis Budæus *in annot. ad l.2. ff. de ædil. edict.* & eum fortaſſe ſecutus Menoch. *conſ.* 82. *n.* 198. *vol.* 1. dixerint, Phrenitim eſſe morbum acutum in febre ſuper-
4 venientem, ex quo ægri inſaniunt, & aliena loquuntur; nam præterquam quòd hæc definitio aliis morbis aptari poteſt, unde minùs hujus naturam manifeſtam facit falſa etiam proponit, cùm dicit, phrenitim eſſe morbum ſupervenientem febri; nam de phrenitide in ſuo proprio ſignificato acceptâ, ut hic accipi volumus, minùs verificari poteſt. Verum quidem eſt, largo modo, & abuſivè phrenitidis nomen aptari deliriis omnibus, quæ febribus ſuperveniunt, ut Mer-
5 curial. *Pract. lib.* 1 *c.* 15. docet: ſed neque ſic ea Iuriſconſultorum definitio probari poteſt, quia tunc phrenitis accidens morbi eſt, non morbus acutus, ut illi voluerunt. Illud favere poteſt Budæo, & Menoch. quod docuit Valleſ. *in primum Epid. ſect.* 3. *text.* 31. & Sal. *in* 1. *de morb. ſect.* 2. *text.* 15. nimirum perrarum eſſe à primo die phrenitim accidere: hoc tamen Valleſij dictum intelligendum quoad delirium, non quoad cerebri inflammationem, quæ propriè phreniticum facit, hæc enim, quia levis in principio eſt, vel ſola ejus rudimenta quædam cerebrum moleſtant, non facit hominem tam ſubitò delirare, ſed progreſſu temporis; nihil tamen obſtat à primo morbi inſultu hominem fieri phreniticum. Itaque rectius dicitur, phrenitidem eſſe morbum acutum cum febre continua, ex quo homines delirent, vel eſſe inflammationem membranarum cerebri cum febre, ad quam ſubſequitur delirium, ſi de vera prenitide loquamur, vel cum Hipp. 1. *de morb. propè fin.* eſſe perpetuum cum febre delirium.

Illud rectè à *Menochio* traditum eſt, phrenitim 6
ſemper durare, ex quo incipit; unde conſtat ipſum veram phrenitidem, & ſic propriè dictam definiviſſe, non autem non veram: de priori enim ſolummodò verificari poteſt hoc dictum, cùm nullas habeat interpolationes, ſed perpetua ſit; præſente enim cerebri inflammatione ſemper homo & febrit, & delirat. Atque hinc eſt, quòd præterquam quòd phre- 7
nitici in omnibus veluti cæteri inſanientes habendi ſunt, non poſſit in eis habere locum illa concluſio, quam in ſingulis penè his quæſtionibus repetere, ac examinare cogor, nimirum quòd actus prudens, 8
quem quilibet ſanæ mentis faceret, teneat, quia in hoc morbo, ut dixi, nulla interpolatio, nullumque dilucidum intervallum præſumi poteſt intervenire. Quinimmò etiamſi quandoque ad propoſitum infirmus loqui videatur, tamen non ſufficit ad hoc, ut poſſit aliquot actus validos facere, ut exempli gratia teſtari; quia morbus non ceſſat, & benè à Rota *in Romana donationis Annult.* 1589. *coram Mantica n.* 6. talis præſumitur adhuc in delirio perſiſtere; ut quis poſſit diſponere de rebus ſuis etiam in Amentia, debet habere dilucida intervalla perfectiſſima, ut ibid. Rot. *n.* 4. Neque ob id quod Valleſ. *in tertium Epid. ſect.* 1. *Ægr.* 3. dixerit, vix nullam eſſe phrenitidem, in qua nulla interruptio delirii fiat; idcircò in hoc morbo veras intermiſſiones, & dilucida intervalla dari dicendum: nam Valleſii dictum, non de omnimoda intermiſſione, ſed de remiſſione intelligendum, nempè vult ille in quacunque phrenitide dari quaſdam remiſſiones, in quibus ægri quaſi ad mentem rediiſſe dici poſſunt, ita ut ad quicquam agendum habiles exiſtimandi ſint. De vera tamen phrenitide me ſermonem habere, animadvertat Lector, in qua etiam prudenter loqui, ac operari phreniticus videatur, tamen caſu omnia agit, quia conſenſu, & voluntate caret. Quod locum habet non ſolùm in morbi vigore, ſed etiam in ipſo primo morbi in- 9
ſultu, hoc eſt ipſius phrenitidis, ſecus autem in non vera phrenitide evenire debet, in qua dilucida adfuiſſe intervalla præſumi poſſunt, etiamſi dehinc perpetua facta ſit: de vera autē phrenitide intellexerunt DD. cùm dixerunt, ſupervenientem phrenitidē, ſeu delirium non nocere iis, quæ geſta ſunt ante ejus 10
adventum, ut in terminis teſtamenti, decidit Rot. *in noviſſimis dec.* 173. *n.* 8. *p.* 2. & in matrimonio jam 11
contracto, quod non impediatur per ſupervenientem phrenitidem. Cujac. *in Iul. Paul. recept. ſent. lib.* 1. *tit.* 12
19. *tom.* 1.

Sed inquirendum, utrùm *phrenitis impediat ſponſalia, quemadmodum impedit furor, l. furor, ff. de ſponſalib.* & an præbeat divortio cauſam, ut furor facit. 13
Covarr. *Relect. in 4. decret. de matrim. p* 2. *c.* 7. §. 1. *n.* 1. 14
Marc. Ant. Genuenſis *in Prax. Curia Archiep. Neap. c.* 21. *n.* 13. Farinac. *de delict. carn. Quæſt.* 143. *n.* 137.
&

15 & dicamus quod ſponſalia, phrenitiidem eſſe cul-
pandam, non minus quàm furorem, cùm tam furor
quàm phrenitis hominem voluntate privet, ita ut
quæcunque agit, caſu agere dicatur, quouſque in eo
morbo perſeverat.
16 In poſteriori caſu negative decidendum, quia licet
Phreneticus, non ſecus ac *Maniacus* & *furioſus* plu-
rimùm nocere uxori poſſit, tamen hoc pauculis die-
bus perdurat, neque de facili in morbum reincidit;
ita ut ſi per paucos illos dies mulier ſibi caveat, nul-
lum exinde nocumentum ex mariti phrenitide re-
17 portatura ſit. At furioſus cum hoc, quòd maximè no-
cere poteſt, etiam ad mentem reverſus, facillimè in
morbum relabitur, ita ut non liceat mulieri, ac fa-
miliaribus, ſibi ab ejus furore cavere; nam tales in-
terdum ex improviſo furiunt, & multa facinora non
advertentibus domeſticis patrare ſolent, & obvios
quoſque etiam ſibi cariſſimos laceſſere, quamobrem
juſtam cauſam divortio præbent.
18 Sed quemadmodum phrenitis nullum actum antè
ipſius adventum celebratum impedit, ſic neque cùm
ceſſavit, ullo impedimento cuiquam eſſe debet, non
modò in contrahendo, in teſtando, & ſimilibus,
ſed etiam in quacunque dignitate etiam ſupremà
conſequendâ, quod ſecus in furore aliiſque demen-
tiis procedere, poſthac patebit. Ratio eſt, quia
Phrenitis morbus ex iis, qui recedentes non facilè
revertuntur, nec ſui veſtigium aliquod relinquere
ſolent, niſi forte quandam partium debilitatem;
contra verò furor, aliæque quædam dementiæ, ut
ſuo loco dicemus.
19 Cæterùm Furioſi, & Maniaci, iidem omnino ſunt,
& iam aliàs dixi. quomodo à Melancholicis, quos
20 mente captos, ac dementes ſimpliciter Juriſconſulti
vocant, diſtinguantur. Horum verò Cardan. quin-
que ſpecies faciemagis famoſas, nam & alias præter
eas eſſe conſtar, Melancholicos ſcilicet, Furioſos,
Amentes, Rabidos, & Hydrophobos: quàm rectè
vero Maniæ ſpeciem faciat ille Melancholiam, &
Amorem ipſe videat, & lectores ex iis, quæ ſuprà
21 *q.9.* diximus, dijudicent. Veruntamen his relictis, de
furioſis nulla dubitatio eſt, quòd eùm in furore ſunt,
tanquam mortui, & abſentes habeantur, *l.1.§.furio-
ſos ff.de jure C.* Barbat. *de præſtant.* Cardin. *q.11.p.1.
n.1.* Cujac. *in not.ad Inſtitut.Juſtin.tit. de Teſt.ordin.*
& alij aliàs à me adducti; nam lapidi æquiparantur.
22 Bartol. *in leg.1.§.item acquirimus,ff.de acquir.poſſeſſ.*
Nunnez. *reſp 35.n.4.col.2.* Dubitatur autem de tem-
pore intermiſſi furoris, quæ nimirum tunc concedi,
23 quæ interdici debeant. Ac primò in favorabilibus
teſtari quidem permittuntur, *l. furioſum, §. ſi vero,*
24 *C.qui teſtam.fac.poſſ.* Ang. à Gamb. *de Teſtam.Gloſſ.3.
n.1.* Petr. de Vnzol. *in pract. art. Notar. tit. furor. &
25 idem n.1.* Cujac. *in lib.3.recept.ſent.Iuly Paul. tit.4.*
quod procedit etiamſi ante, & poſt fuerit furioſus,
& in furore deceſſerit. Idem Ang. à Gambell. *ibid.*
Rota *in Meliten. teſtam. Ventr.17.Februar.1612.co-
ram Manzanedo*, à multis tamen prohibentur, ut ab
26 adminiſtratione officij, ab electione in Epiſcopum,
27 à promotione ad ſacra; hæc enim clara ſunt, ſed ne-
28 que obtinere poſſunt beneficia. Farin. *deciſ.190.n.3.
& 5. Vol.1. p.2.* neque profiteri religionem. Petr. *in
Biax in direct.elect.p.1.cap.15.n.2.* Matrimonium li-
cet ſimpliciter loquendo contrahere prohibeantur,
Rota *in Cameriu. Matrim.1624.coram Buratto n.2.*
tamen dubium eſſe poſſet, an liceret illis contrahere
tempore intermiſſi furoris, & videretur dominari
periculum reincidentiæ, quod facillimè receedit, &
ob quod omninò prohibendi videntur. Quod autem
furioſus, ſi ſanæ mentis poſtea factus ſit, teſtis eſſe

poſſit de iis, quæ in furore vidit, mihi quidem nullà-
tenus probatur; quod tamen volunt nonnulli DD.
quos adducit. & ſequitur Maſcard. *de Probatior. con-
cluſ.728.n.9.vol.2.* quo pacto enim id fieri poteſt, ſi
furioſo nullus eſt ſenſus, quamdiu in furore eſt? In
præjudicialibus autem non puniuntur de iis, quæ
tempore furoris patrarunt, quia tales voluntate ca-
rent. Nunnez. *reſp.35.n.3* Io. Lud. *deciſ.Peruſ.p.2.* 29
d.77.n.3.& 6. idcircò excuſantur à pœna, Farinac. 30
lib.3.pract. crim. p.2. tom.1 q.94. n.1. quod decla- 31
ra, niſi ratum habeant tempore intermiſſi furoris
quicquid in furore fecerunt, ut ſuprà de Ebriis dixi-
mus. In quantum verò furoris ſpecie locū habeat pro-
poſitio illa, quòd ſemel furioſus ſemper præſumatur
furioſus, de qua DD. habes *ſupra, quæſt.vii.per totam.*
De Eſtaticis porrò dubitatur primò quinam verè
ſint, & conſequenter, quid ſit Eſtaſis: nam in com-
muni modo intelligendi, & apud Theologos, Ec- 32
ſtaſis ſumitur pro raptu quodam mentis, & quo ſic
affecti magis quàm ex ſomno, ſenſu & motu pri-
vantur, & Angelos ac cœleſtia videre ſe imaginan-
tur. Martin. Delr. *Magic. diſquiſ. q.25.* qui affectus
etiam in vehementibus animi paſſionibus evenit,
ut de amore teſtatur Leo Hebr *dial.3.in princ.* cujus 33
paſſionis effectum maximè & elegantiſſimè expli-
cant decantata à Franciſco Petrarcha in Lyricis, *in
Cant.* cujus principium:

Tacer non poſſo.

Et præcipuè illa:

I era in terra, e l'cor in paradiſo
Dolcemente obliando ogni altera cura;
E mia viva figura
Far ſentia' un marmo, e'mpier di meraviglia.

At Medici nonnulli contrariam habuerunt opi- 34
nionem, volentes, Eſtaſim eſſe abolitionem Imagi-
nationis, eundemque affectum cum Catalepſi, de
qua ſuprà. Arnald. Vill. *in lib.de par.oper.& aliis.* ſed
in priori ſenſu inter Medicos accepit Fracaſt. *lib.2.
de Intellect.* cùm tamen cæteri penè omnes velint, 35
Eſtaſim eſſe furorem vehementem. Galen. *comm.1.
in primum Prorrhet.text 14.& comm 2.eiuſdem libri,
text.59.& comm.3. ejuſdem, text.6.* ubi idcircò hunc
affectum dicebat eſſe contrarium; in comate enim
ſumma quies, in Eſtaſi motus inordinatus, præceps
loquutio, & hujuſmodi. Ejuſdem quoque opinio-
nis fuit Holler. *commen.7. Aph.5.* Marcill. Donat. ta-
men *lib 2.hiſt.mirabil.c.1.* Eſtaſim dixit eſſe ſimpli-
citer mentis amotionem, & alienationem.
Rectè quidem præ omnibus Hollerius, *ubi ſuprà,* 36
hoc nomen anceps eſſe docuit, unde aliquando
etiam pro Sanctorum, & Prophetarum raptu accipi
tradit; & tunc dicitur evocatio ab eo quod eſt ſecun-
dum Naturam in id quod eſt ſupra Naturam, ut ſupe-
rioris Naturæ, ut ex D. Thom. citat Codr. *lib.3.de
morb.veneſ.c.8.* Fit autem opera Dei, Angeli, & Dæ-
monis. Modum autem quo fiat, tradit Fracaſt. *lib.2.
de Intellect.* at de naturali loquitur, non de ſuperna-
turali, quidquid tamen ſit de vera, ac germana no-
minis acceptione, dicamus nos, Eſtaticos omnes 37
pro inſanis reputandos, ac tanquam inſanos, nullum 38
actum, qui legitimus ſit futurus, edere illos poſſe.
Sed in iis Eſtaticis, qui tales dicuntur ex vehe-
menti, ac conſueto validiore furore, illud præmonen- 39
dum quòd ex eo exiſtimantur, ad mentem citò redi-
turos juxta Hipp. ſententiam *7. Aphor.5.* cui adſtipu-
lantur verba illa Avic. *1.3.tract.4 c.16 Et quandoque
eſt vehementia Maniæ ſignificans criſim ipſius Ma-
niæ.* Idcircò igitur ſedato in his motu illo violento,
& irrationabili, ſi quid prudenter agant, aut quid lo-
quantur, credendū eſt illos reſipuiſſe, & ob id actus

illi validi deberent eſſe, ſi poſtmodum in ea mentis
40 ſanitate perſeveraverint. Quod tamen locum non habet in illis Ecſtaticis, qui abſque ſenſu, & motu permanent, ita ut ab Apoplecticis minimè diſtinguantur, & quos Catalepticos vocamus: nam etiam ab ea Ecſtaſi ſeſe recolligentes inſaniont, & per plures dies veluti ſtolidi permanere ſolent.

41 Furoris denique alia ſpecies eſt, quæ Lycanthropia, vel Cynanthropia, vel lupina inſania appellatur, & Ægri Lycanthropici, ſeu Cynanthropici, ex eo, quòd horrida, & inculta loca luporum, aut canum more loſtrare ſoleant, & cadavera ferarum, & hominum è ſentinis, ac ſepulchris eruere, ac rapere. atque circa hæc miſerabiliter inſaniunt, unde eos, qui tali morbo laborarunt, antiquiores Poëtæ in Canes, in Lupos, in Vrſos à Diis transformatos fuiſſe fabulati ſunt, vt de Hecuba in Canem, de Lyceone in Lupum, de Calypſo in Urſam, & de aliis in alias brutorum, ac ferarum naturas, ac formas effingunt.

Quin etiam putant quidam Doctores, inter quos
42 ſunt Valleſ. *de ſacr. Philoſ. cap.* 80. & Mercurial. *lib.* 1. *ſua Pract. c.* 11. Nabochodonoſor Babyloniæ Regem hoc morbo ex divina voluntate laboraſſe: quod admittunt etiam ex Patribus nonnulli, referente Martino Delrio *Magic. diſquiſit. q.* 18. Huic morbo obnoxii fortaſſe ſunt quidam ſeptentrionales populi, Dani dicti, quos refert Herod. *lib.* 4. ſemel in anno per aliquot dies in lupos converti.

43 Hos in eadem exiſtimatione habendos, ut cæteri furentes, nullus eſt dubitationi locus: habent ſolummodò in illud proprium, quòd certis quibuſdã temporibus, hoc eſt, utplurimùm initiante vere, in hunc morbum relabuntur; durat autem eorum inſania ad menſem, vel ad quadraginta dies plus minùs, incipiũtque inſanire Februario menſe, ut practici teſtantur, inter quos vide Maſſar. *lib.* 2. *cap.* 27. & Donat. Ant. Altimar *cap.* 9. Quamobrem actus ab iis eo tempore celebratos, & quicquid tunc temporis geſſerint, magis ſuſpectum eſſe deceret, quàm ſi alio quovis tempore illud ipſum præſtiterint; aliàs enim reſipiſcere ſolent, & ad ſanam penè mentem redire.

SUMMARIUM.

1 *Rabioſi qui dicantur.*
2 *Hydrophobi unde dicantur.*
3 *Baldus Iuriſconſultus Hydrophobiâ mortuus.*
4 *Solus canis rabie afficitur, ex Galeno, contrà num ſeq.*
6 *Gal. erroris notatus.*
7 *Rabies ex ſerpentium nonnullorum morſu concitata.*
8 *Rabiem, & Hyrophobiam ſimplex aëris infectio excitare poteſt.*
9 *Rabies ſolo canis rabidi morſu excitatur. Contrarium ibid.*
10 *Animalia à rabido cane commorſa, omnia rabida fium præter hominem, & Ariſt. falſum ibid.*
11 *Homo rabiem non incurrit ex Pierio Valeriano, contrarium ibid.*
12 *Rabies ſimilis eſt Maniæ, & ſpecies quadam Melancholia, & num.* 15.
13 *Rabies quid.*
14 *Hydrophobia ſignum inſeparabile.*
15 *Cum Rabie an neceſſariò ſit conjunctum delirium.*
16 *Hydrophobi mente conſtant, contrarium ibid.*
17 *Quid Cani, & balneo, proverbium.*
18 *Non omnes rabientes furiunt.*
20 *Salutis ſignum in Rabie.*
21 *Hydrophobi inter inſanos adnumerantur.*
22 *Hydrophobi an rationabiliter aquam timeant.*
23 *Aquæ timoris cauſa in Rabientibus.*
24 *Cerebri facultate labefactatâ in rabientibus, inſanabiles exiſtunt.*
25 *Rabientes, ut Melancholici habendi.*
26 *Rabientes, etiam ante aquæ timorem, integrâ mente non ſunt.*
27 *Rabies etiam ex aſſumptione venenorum excitatur.*
28 *Rabies ſolo morſu excitatur, contrarium ibid.*
29 *Ex venenis inſania excitatur.*
30 *Ab exhibitione venenorum potentium, fatuitas, & dementia oritur.*
31 *Venena varias dementiæ ſpecies excitant.*
32 *Veneno potionati, in quorum dementium ſpecie adnumerandi.*

De Hydrophobis, ſeu Rabioſis, ex aſſumpto veneno dellrantibus, & infatuatis.

QUÆSTIO XVII.

RAbioſi vocantur, qui à *cane rabido commorſi in* 1
rabiem & ipſi dehinc aguntur, & ſic accepiſſe exiſtimo hoc nomen Plautum *in Captivis, act.* 3. *Scen.* 4:

Hegio hic homo rabioſus habitus eſt in Aulide,
Ne tu, quod iſtic fabuletur, aures immittas tuas,
Nam iſthic haſtis inſectatus eſt domi matrem & patrem,
Et illic iſti, qui ſputatur, morbus interdum venit.

Hoc enim quod ultimo loco dicit Plautus de hydrophobia, ſeu rabie, veritatem habere poteſt, ſi ad priora carmina referatur niſi fortè pro morbo, qui inſputatur accipias epilepſiam, morbum caducum dictam, 2
& loquatur Poëta de alio morbo, quàm de Rabie; ſed de hoc vide Mercurial. *Var. lect. lib.* 5. *c.* 11. Vocantur autem rabie affecti Hydrophobi, ex eo, quòd ſi vel non curati fuerint à rabido cane commorſi, in aquæ timorem & odium incidunt, ita ut ejus aſpectum ullo pacto ſuſtinere non valeant. Hoc affectu ut obiter hoc dicamus, periiſſe *Baldum* celebrem Iuriſconſultum, non quidem illum peruſinum, ſed aliũ 3
recentiorem, tradunt ex noſtris Matthiol. *in Dioſcor. lib.* 6. *c.* 36. & Cardan. 6. *Aphor.* 23. & Marcell. Donat. *lib.* 6. *c.* 1. & poſt illos Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 27. de hoc fortè intelligit Vveinrich. *de ort. monſtr. cap.* 15. Majol. *dierum Canic. colloq.* 23. *p.* 1. Neſcio autem an ille ſit, quem Novellum vocant, nam, & hunc doctorem celeberrimum fuiſſe conſtat, cùm ejus auctoritatem maximam eſſe tradit Tiraq. *ex Corn. de leg. Connub. leg.* 2. *n.* 9. verumenim verò Gariopontus Medicus antiquus, *lib.* 5. *c.* 7. & 8. vocavit hunc affectum Hydrophonam, & ſic affectos Hydrophonicos, quod idem fortaſſe eſt. Sed plura nomina hujus affectus recenſet inter Iuriſconſultos Tiraq. *cap.* 13. *n.* 209.

Quanquam verò dixi, homines rabiem incurrere ex carnis rabidi morſu, hoc nõ idcircò dictum volo, quia *ſolus canis* rabie afficiatur, ut Gal. volebat 6. *de* 4
loc. aff. c. 5. *claſſ.* 4. & cum eo Ardoyn. *de Ven. lib.* 7. *cap* 2. & Fracaſt. *lib.* 2. *de morb. contag. cap.* 10. Sed quia ex morſu canis frequentiùs id contingit; aliàs enim conſtat præter canem, pleraque alia animalia rabiem incurrere, ut multi tradunt. Plut. *in lib. de Induſtria animal.* Avic. 6. 5. *tract.* 4. *c.* 5. & *ſeqq.* Salius 5
de morb. particul. c. 19. & Marcell. Donat. *loco citato*, imò & pejorem eſſe rabiem *Aldib.* hoc eſt, *Lupi*, ut credo, quàm canis, idem Avic. *ibid.* tradit. & Card. *de ſubtil. lib.* 10. Iure ergò Galenus à cæteris erroris 6
notatur, præcipuè verò à Matthiolo *ubi ſup.* (licet illud tueri conetur Mercurial. *lib.* 1. *var. lect. cap.* 2.) quinetiam idem Gariopontus *lib.* 3. *cap.* 7. & Theo

Priſcian.

Priſcian. *ad Thimoth. lib.* 2. *c.* 8. narrant rabiem, & Hydrophobiam etiam ex nonnullorum *ſerpentum* morſu interdum contrahi. Relinquam id, quod de venenis quibuſdam recitant, ut de *corde* & *lingua*
7 *veſpertilionis*, quæ rabiem & ipſa concitant, & quod firmat Oviedus *in ſummario. & in hiſtoria ſua generali de occidentalib. Indiis, Cannibalum* ſc. venenum rabiem concitare; ſed quod mirum duxeris, eſt illud, quòd utramq; paſſionem poteſt *ſimplex aeris infectio* excitare, ut idem Gariopontus ibid. ex veterum ſententia ſcriptũ reliquit, & Avic. *ubi ſup.* & ex ſe abſq; ullo aëris vitio etiam in *homine* concipi poſſe, elicitur ex Gal. *comm.* 2. *in* 1. *Prorrhet. text.* 17. & teſtantur id ipſum Cardinalis Ponzett. *lib.* 3. *de Venen c.* 16. & Pareus *lib.* 20. *Chirurg. c.* 13. & luculentiùs Petr. Sal. *ubi ſup.* qui in homine, non minùs ac in cane, vel in quovis alio animali eveniat, ex humorum corruptela
8 tale venenum gigni poſſe probat, quòd inde homo in rabiem agatur, ac deinde *Hydrophobus* evadat, tanquam ſi à cane, vel rabido quovis animali commorſus fuerit, eandem ſent. habuit Cælius Aurel. *lib.* 3. *c.* 9. quem ante nominare decebat; licet in hoc veritati
9 obnoxius Fracaſt. *loc. cit.* voluerit rabiem *ſolo rabidi canis morſu* excitari; quòd cùm falſum ex ſuperiorũ auctorum dictis appareat; multò pluries rabiei cauſæ aſſignari debent in homine, quam in aliis quibuſque animalib. Vide autem apud Marcell. Donat. *loco cit.* plures hiſtorias hydrophoborum, ex occulta cau-
10 ſa in eum morbum incidentium. Ex quibus apparet Ariſt. error (quem tamen deffendere conantur multi, verborum, ut fieri ſolet, circumvolutione, ac diſtorſione: de qua re vide Mercur. *lib.* 1. *var. lect. c.* 2.) qui 8. *de hiſt. Anim. c.* 22. tradit, Animalia à rabido cane commorſa omnia rabida fieri, *homine excepto*: cujus erroris notandus quoq; venit Pierius Valerian. *Hie-*
11 *roglyph. lib.* 5. qui ut fortaſſe Ariſtotelem tueretur; negavit *hominem* rabiem incurrere, contendens eos, quos rabidos vocamus, eſſe propriè maniacos, ſeu furioſos; ſed ille aut neſcivit, aut neſcire voluit, quid
12 inter rabiem propriè dictam, & Maniam: quanquam enim rabies ſimilis eſt Maniæ, & ejus ſpecies, tamen idem affectus non eſt, ſed accidentib: & modo affligendi maximopere ab ea diſtans. [Vide hæc omnia fuſius & luculenter expoſita in Campo Elyſio *Rerum* pag. 464. & ſeqq.]

Quid autem ſit *rabies*, adhuc integrè neminem explicaſſe teſtatur Sal. *ubi ſupr.* ſed neq; ex ipſo, Rabiei definitionem, quæ undequaq; ſatisfaciat, colligere li-
13 cet. Ego communiori ſententiæ partim adhærẽs, partim etiam ad rei naturam reſpiciens. Rabiem dixerim eſſe affectionem melancholicam, ex qua ægrotantes irrationabilem aquæ timorem incurrunt, circa quem peculiariter cum furore delirant, & inſaniunt. Et hoc illud eſt, quod inter rabidos, & maniacos intereſt; illi enim circa omnia, vel circa plura inſaniunt, ſed & aquam, & liquida omnia & appetunt, & facilè degluriunt; nec eorum quicquam horrent,
14 quod Hydrophobiæ ſpeciale, & inſeparabile ſignum exiſtit, cum tales, licet circa cætera interdum omnia bene ratiocinentur, inſaniant tamen circa hoc, ut irrationabiliter aquam, & liquida omnia pertimeſcant: ex quo falſum apparet id; quod Pierius Valerian. dicebat, morbum hunc in homine rabiem non eſſe, ſed maniam, aut furorem.

Maxime tamen controverſum eſt, (quod præcipuè pro Juriſconſultis adnotandum venit) num ſcilicet neceſſariò cum rabie adjunctum ſit delirium:
15 nam Medici omnes ex una parte eſſe videntur, qui in affirmativam ſentent. inclinant. Gariopontus *ubi ſupr. c.* 8. Nihil eſt, inquit, illis, niſi alienatio mentis.

Paul. *lib.* 5. *c.* 3. Halyabb. *Theor. lib.* 8. *c.* 20. Jan. Damaſ. 16
lib. 7. *c.* 18. ex Rufi ſententia Melancholiæ ſpeciem hunc morbum faciunt, quod etiam ex Recentioribus notat Tagaut. *Inſtit. Chirurg. lib.* 2. *c.* 13. Avenz. autẽ *lib.* 1. *Theiſir tra.* 9. *c.* 16. inter maniacos rabidos connumerat. Præ cæteris verò Baccius *in Prolegomen. Venenor. c. de canis rabidi morſu, art.* 5. hos ægrotos ad inſtar cæterorum melancholicorum imaginativam primùm, & ratiocinatricem læſam habere virtutem manifeſtè docet; imò tandem, excitatâ ex hoc affectu febre, hominem furore; ac mania prehendi narrat; quin & ſuò mortem oblivione & ſui, & domeſticorum; & conſequenter rerum omnium detineri concludit, & furibundos denique obire, *& c.* 33. *art.* 7 dicebat, hunc eſſe inſaniæ affectum, quia & Imaginationem, & bonum ſenſum depravat, ex quo fit, ut ægrotantes indiſcriminatim omnes, notos ſcilicet, & ignotos, obvios quoſque impetant.

Inter Neotericos autem Euſtachius Rudius *lib.* 4. *de morb. occult. & venen. c.* 13. Hydrophobos mente conſtare voluit, cùm tamen ipſe ſibi non conſtet: nam & eoſdem melancholiæ morbo detineri dicit, & nunc mente conſtare, modò contrarium aſſeverat. Sed ante illum Petr. Sal. *ubi ſupr.* non neceſſariò cum rabie jungi delirium exiſtimavit; eo quòd expertum ſe dicat, nonnullos rabientes mente conſtantes, quia ad omnia appoſitè reſpondebant, & cùm etiam abſque ratione ſe aquæ timore detineri intelligerent adſtantes orabant, ut oculis ſibi clauſis aquam per vim offerrent ingurgitandam, quæ manifeſta ſigna ſunt non læſæ rationis. Alios prætereà ſe vidiſſe teſtatur, qui cùm morti ſe proximos eſſe agnoſcerent, humiles ad Deum preces fundebant, delictorum veniam exorabant, æternique ſupplicii pœnas ab ipſo Deo optimo maximo deprecabantur; ex quibus contendit ille, non neceſſariò in Hydrophobia mentem lædi. Ad quod etiam adminiculandum, adducere debuit exemplum illud ab Act. *ſermone* 6. *c.* 24. & ab aliis adductum, de Philoſopho illo à rabido cane commorſo; hic enim generoſo; inquit; animo affectioni reſiſtens, & in conſequens ratus canem in balneo apparere; (apparebat enim ipſi, quemadmo- 17
dum etiam aliis hoc modo affectis) ratiocinatus igitur, & ſic ſecum loquutus, Quid cani, & balneo commune eſt; ſuperavit affectionem, & ſanatus eſt ab affectione, ubi citra timorem bibiſſet. Quinetiam aliam hiſtoriam habes apud Nicol. *ſerm* 4. *tract.* 4. *c.* 15. regiſtratam à Marcell. Donat. *ubi ſupr.* juvenis cujuſdam, qui matrem ad ſe non appropinquare admonebat, ne illam mordere cogeretur, manifeſtiſſimum quippe ſignum rationis non depravatæ.

Ex his ergo hujus Philoſophi, & prædicti juvenis exemplis, deduci facile poteſt, rationem in Hydrophobis, licet vacillare poſſit, tamen non neceſſariò ſuccumbere.

Veruminimverò mihi hæc *Saly* opinio, viri alio- 18
quin doctiſſimi, minùs probatur; licet enim non omnes rabientes furiant, & ex eis nonnulli ſint, qui præter aquæ timorem, in quo irrationabiliter peccant, in aliis quibuſvis optimè diſcurrant, ut in exemplis ab ipſo allatis ſatis liquet, tamen hos ipſos quoque inſaniſſe manifeſtum eſt; nam ut ſuprà ex Paulò, & aliis dicebam, & illi ex Rufi ſententia, hi morbus
ſpecies quædam melancholiæ eſt, ex qua ægrotantes 19
aquam timent, quemadmodum ex reliquis melancholicis alii aliam rem timent, & circa particulare quoddam rantummodò delirant, circa cætera verò ſanâ mente ſe eſſe, & factis, & verbis oſtentantes, ut dixi latiùs *ſupr. q.* 3. *&* 8. *præſentis Tituli.* Manifeſtiſſimum verò delirii ſignum eſt in omnib. nullo exce-

pro, quòd etiamſi inextinguibilem ſitim patiatur,
aquam, aut potum non exigunt. Ponzet. *lib.3. de ve-
nen. cap.18.*
20 Neque ob aliam cauſam, ab Avicen. & aliis, dici-
tur ſalutis ſignum eſſe, ſi quis in ſpeculo imaginem
ſuam agnoſcat, niſi quia ex hoc habetur, ratiocina-
tricem virtutem adhuc eſſe ſanam, ex quo morbum
non eſſe confirmatum patet. Ponzett. *ubi ſupr. c.17.*
Baccius *ibid. c.35. art.5.* Quinimò plures rabientes
non modò eâ melancholiâ afficiuntur, quia aquam
pertimeſcunt, ſed ita læſam rationem habent, ut ſe
in ea canes eſſe converſos ſibi perſuadeant; ideò
enim quoſcunque obvios mordent, ideò ut canes la-
trant, & ululant, & ideò per terram ſe volutant, ut
narrat Ardoynus *de Venen. lib.7. c.1.* & Marcell. Do-
natus *de hiſtor. Medic. mirab. loco ſæpiùs cit.* At verò
non ſolùm hominem in rabie inſanire conſtat, ſed
etiam ipſos canes. Plut. *in lib. de Induſtr. animal.* &
alia quæcunque rabiem incutere conſueverunt.
21 Si tamen quomodocunque, illud ſatis eſt ad hoc
ut hydrophobi inter inſanos connumerentur, ut abſ-
que ratione aquam, & liquida omnia timeant, cùm
ea timere non debeant, imò potiùs avidiſſimè expe-
tere, ob ſitis urgentiam. Quòd ſi Salius velit eos ra-
tionabiliter liquida timere, quia ab eis nocumen-
22 tum percipiant, ex quo capite videtur eorum timor
abſque ratione non eſſe: reſpondeo, vel hoc falſum
eſſe, quia à copioſo aquæ potu, & à balneis ſanitatem
acquirunt, ut ex citato Philoſophi illius exemplo, &
ex quamplurimis aliis palam fit; vel etiamſi cum ra-
tione timeant, inſanire tamen eos dixerim, quod ne-
que timoris cauſa ipſis noto ſit, neque eam unquam
cauſam reddunt, nam etiam talia non experti timēt.
23 Quòd ſi cauſam timoris in illud relicias, quia canem,
à quo commorſi ſunt, in aqua videant, vel ut aliis
placet, catulorum inteſtina, ac viſcera, & idcircò ab
ea abhorreant, dico, quòd vel ipſi mente non con-
ſtant, ſi veritatem habet, vel quòd ſimpliciter id ve-
rum non eſt, ut multi voluerunt.

Ad Philoſophi verò illius allatum exemplum dico,
fortaſſe illo tunc primùm adveniſſe aquæ metum:
unde non mirum, ſi adhuc ratio non omninò corrue-
rat, ita ut facilè cognoſcere potuerit, canis viſionem
in balneo, eſſe imaginationis deluſionem, quamob-
rem intrepidè bibit, & ſanatus eſt: ut dicitur, in
quam ſententiam inclinat Bacc. *in prolegom. Venen.
c.3. art. 4.* de hac eadem Philoſophi hujus hiſtoria
verba faciens. Si enim veneni vis adeò univerſum
corpus occupaſſet, & cerebri facultates, ut omnino
ratiocinatrix facultas in eo fuiſſet ablata, inſanabilis
extitiſſet, ut tradit Matthiol. *lib.6. in Dioſcor. c.36.*
24 Juvenum autem illum matrem admonentem, ne ad
ſe appropinquaret, dixerim non omninò quidem, ſed
maxima ex parte rationem habuiſſe læſam, ita ut eo,
quod adhuc remanebat, intellectus lumine cognoſ-
cere poterat, matrem non eſſe mordendam, cùm ta-
men à delirio impulſus, exteros omnes morderet.

Cùm ex his ergo apertiſſimè conſtet, rabientes
omnes inſanire, jam de his ea concluſio firmari po-
teſt, quòd omnes ut melancholici illi habendi, de
25 quibus diximus, quòd circa unum quid delirant, non
circa omnia, ſi modò ſolo aquæ timore afficiantur;
nam poſſibile, & eventu non rarum eſt, ut omnino
furentes evadant, & tunc ut cæteri furentes ha-
bendi.

Ad majorem autem confirmationem inſaniæ in
26 hujusmodi ægrotantibus, illud notatu dignum eſt,
quòd à cane rabido commorſi, etiam antequam in
rabiem impingant, non integra mentis ſanitate fru-
untur, ut teſtatur Cardan. *libro primo, de venen. ca-
pite decimo ſexto*, exemplum de proprio patre.

Sed quemadmodum ex canis, & cujusvis rabidi
animalis veneno homines in rabiem, ac furorem in-
cidunt, ſi morſum eorum experiantur, ſic etiam idem
evenire ſolet ex aſſumptione nonnullorum veneno- 27
rum, ut de corde, & lingua veſpertilionis narrant au-
ctores, qui de venenis agunt, & ſuprà jam repetij, &
ex contagio per vulnus, ut de veneno, quo Cannība-
les ſuas ſagittas inficiebant, narrant auctores de re-
bus Indicis agentes, præcipuè Ovied. *in hiſtor. gen.* 28
de rebus Ind. Licet Fracaſt. ſolo morſu excitari ra-
biem voluerit, tamen experientia contrarium de-
monſtrat; imò & ex ſe excitari rabiem in homine
manifeſtum eſt, ut dixi ſupra, & dicam etiam infrà
tit. ſeq. qui eſt de venenis; ex quibus præter rabiem
multoties aliæ inſaniæ, ac delirii, & fatuitatis ſpecies
excitantur; imò id commune eſſe omnibus penè ve- 29
nenis tradit Cardan. *Contrad. Medic. lib.2. tract.5.
contr.10.* Quin etiam ſunt ex potentiſſimis venenis
quædam, à quorum exhibitione ſi fortè quis evadat,
ſtolidus dehinc toto vitæ curriculo remaneat, ut de
Napello tradit Cæſalp. *ſua pract. lib.3. c. 20.* quod 30
etiam de toxico tradiderunt Paul. & Aet. *locis ſupr.
citat.* & Lang. *lib.1. epiſt.68.* Alia verò venena ſunt,
quæ in ſe non habent vim occidendi, ſed dementan-
di, quæ tacere ſatiùs eſt: recenſentur tamen ab Eu-
ſtachio Rud. *lib.4. de morbis occult. c.6. & ſequentib.*
Præter hæc autem alia venena ſunt, quæ adjuncta
tantùm hominem à mente abſtrahunt, & quaſi fu-
gientem, aut Lycanthropicum effingunt. talia puta-
verim ego ea eſſe, quibus Lamiæ utuntur, & talia
utuntur, & talia etiam erant ea, quibus utebantur
Indici Sacerdotes, quorum compoſitionem recitat
Joſeph à Coſta *lib.5. hiſtor. Ind. Natur. c.25.* ex quo
repetit perſpicaciſſimus Medicus Petrus Caſtell. *in
lib.* qui ſub nomine D. Tobiæ Aldini, *de rarior. Plant.
hort. Farneſiorum* nuper prodiit, *c.5.*

Hæc venena varios producunt effectus, & in va- 31
rias dementias hominem impingunt: alia in furorem
agunt, ut ſolanum ab hoc effectu maniacum dictum:
alia melancholicum efficiunt, & vanis phantaſmati-
bus occupatum: alia ſomnum profundum concitant,
& lethargicis ſimilem faciunt: alia ebrio ſimilem
& alia denique ſuos effectus ad determinatum quod-
dam tempus producunt, alia verò uſque ad finem
vitæ.

Itaque dicendum in hujuſmodi caſibus videtur, 32
quòd ſimiles potionati, pro dementiæ ſpecie aut gra-
du, inter hos aut illos dementes connumerandi ſint,
de quibus omnibus ſigillatim in hoc titulo agimus:
ac omnia in illis procedere debeant, quæ locum ha-
bent in his, qui ex intrinſeca quadam cauſa, aut ex
natura mente privantur. [*An* hydrophobia per con-
tactum, inſpirationem vel ad diſtans contagioſa ſit,
eleganter exponit *Reies* l. cit. Adde *Helmontium.*]

SUMMARIUM.

1 *Dæmoniaci nomen apud vulgus commune eſt mul-
tis dementibus.*
2 *Energumeni qui propriè dicantur.*
3 *Dæmoniaci qui.*
4 *Multi Dæmoniaci exiſtimantur qui non ſunt.*
5 *Dæmoniaci ſigna remiſſivè.*
6 *Inter Dæmoniacum, & fanaticum nulla differentia
ſecundùm aliquos.*
7 *Fanatici Dæmone afflati vaticinantur.*
8 *Fanatici & Dæmoniaci non ſunt idem, & n.11.*
9 *Fanatici qui.*
10 *Dæmoniaci quatenus tales non vaticinantur.*
11 *Dæmoniaci furentibus, & inſanis æquiparandi.*
13 *Cauſa inſaniæ in Dæmoniacis, licet ſit ſuperna u-
tatis,*

ralis, præcedit tamen corporis morboſa diſpoſitio.
14 *Dæmon gaudet humore melancholico.*
15 *Dæmoniaci naturalibus remediis curantur.*
16 *Dantur in rerum natura remedia contra dæmones.*
17 *Naturali cauſâ apparente, ad ſupernaturalem recurrere ſupervacuum.*
18 *Fanatici Melancholici ſimiles.*
19 *Fanatici ex illiteratis literati evadunt, non tamen ſunt Dæmoniaci.*
20 *Dæmoniaci, & fanatici inter inſanos adnumerandi.*
21 *Dæmoniaci magis ſimiles melancholicis, fanatici Ebriis.*
22 *Fanaticus ſervus quando pro ſano habeatur.*
23 *Dæmoniaci ab Ordinum ſuſceptione, & adminiſtratione excluduntur.*
24 *Lymphatici fanaticis non abſimiles.*
25 *Lymphaticus morbus qui, & n.27.*
26 *Lymphati, & Lymphatio.*
28 *Lymphaticus à cæteris inſanis nil peculiare habet.*
29 *Semel inſanus, ſemper inſanus.*
30 *Præſtigiati qui.*
31 *Enthuſiaſtici, & fanatici non differunt.*
32 *Enthuſiaſmus quid, & num.34.*
33 *Enthuſiaſmi effectus.*
35 *Enthuſiaſmus ex morſu canis rabidi excitatur.*
36 *Chorea Sancti Viti Enthuſiaſmo convenit.*
37 *Engaſtrimythi qui.*
38 *Engaſtrimythi inter dæmoniacos recenſentur.*
39 *A Tarantula commorſi inter inſanos an connumerandi ſint?*
40 *In iis, qui à Tarantula ſunt commorſi, mens læditur.*
41 *In iis, qui à Tarantula ſunt commorſi, quomodo procedendum.*

De Dæmoniacis, Fanaticis, Lymphaticis, Præſtigiatis, Enthuſiaſticis, Engaſtrimythis, & ſimilibus.

QUÆSTIO XVIII.

Licet horum ſinguli penè ſub eundem cenſum venire poſſint, tamen quia non nomine-tenus ſolùm differunt, ſed etiam circa inſaniendi modum,
1 de unoquoque venit peculiariter diſſerendum: ac primò ſeſe nobis offerunt Dæmoniaci, quorum nomen omnibus his apud vulgum tàm exquiſitarum
2 differentiarum ignarum commune eſt; dicuntur autem & Energumeni, his enim propriè convenit hoc nomen, non verò Lunaticis, ut dixi. Qui ſint autem Dæmoniaci, non eſt quòd non explicemus,
3 cùm notiſſima ea res cuicunque legenti ſit; tamen illi propriè Dæmoniaci dicendi, qui ex Melancholiæ vitio, quo tanquam inſtrumento utitur Dæmonium
4 eos obſidens, in inſaniam aguntur. Illud præmonuiſſe præſtat, multos, ſed præcipuè idiotas, & mulierculas, inter has autem maximè Virgines, quæ jam ætate maturæ non purgantur, Dæmoniacas exiſtimari, cùm tamen non ſint, quod teſtantur ex Medicis Concil. *diff.* Levin. Lemn. *de occult. natur. miracul. libro 2. capite 2.* Valleſ. *in 3. Epidem. ſect. 3. Ægr.* 11. & Foreſt. *libro* 10. *Obſervation.* 19. Quamobrem diligenter ſigna perquirenda ſunt, quibus Dæ-
5 moniaci à cæteris inſaniis diſtinguantur, quæ ex pleriſque recollecta habes apud Martin. Delr. *lib.6. diſquiſit. Magic. quæſt. 3. ſect.3.* & ex Medicis à Cæſalpino *de Nat. Dæmon. c. penult.* & à Fortun. Fidel. *in lib. de Relat. Medic. lib. 2. c. 2.* Bapt. Codronch. *de morb. venef. lib. 3. c. 13.* Guillelm. Andr. *de Ægrot. in Evang. p. 2. enarr. 6.*

Sunt autem, qui inter Dæmoniacum, & Fanati- 6
cum non diſtinguant, inter quos eſt Budæus *in l. 1. ff. de ædil. edict. §. Exempli.* ubi ille fanaticos antiquitus Dæmoniacos fuiſſe voluit neque abſque ratione, quia Dæmonio afflati vaticinabantur, unde qui di-
vino ſpiritu excitati olim prophetabant, aut nunc 7
etiam vaticinantur, non fanatici, ſed potiùs Enthea-
ſtici, & Theophorumeni, ipſo judice, appellantur. 8
Tamen Fanatici, & Dæmoniaci in rei veritate, idem
neque ſunt, neque fuerunt: fanatici enim hi ſo- 9
lum dicebantur, & nunc etiam dici debent, qui vel ex ſupernaturali, vel ex naturali cauſa per vices quaſdam futura vaticinantur, vel vaticinari videntur, & extra mentem rapi, quod quia in fanis, hoc eſt templis aliquibus eveniebat, idcircò fanatici
ſunt appellati. Dæmoniaci autem quatenus tales, non 10
vaticinantur, neque id proprium habent, licet & ex illis ſint, qui vaticinentur, cum hoc, quòd obſidentur à malis ſpiritibus, id quos in fanaticis non habet locum, cùm ut dixi, etiam à Deo impulſus, vel à naturali quoque cauſa vaticinari quis poſſit, quemadmodum dicam, Deo dante, *libro quarto, harum quæ-
ſtionum, in titulo de Miraculis.* Cùm ergo iidem 11
non ſint Dæmoniaci cum fanaticis, diverſa prorſus erit ratio procedendi in illis, quàm in his; itaque Dæmoniaci Furentibus, & inſanis æquiparandi,
quia mens in iſtis, ut in illis, ex Dæmonis opera alie- 12
nata eſt, notat ex Juriſconſult. Pariſ. *de Reſignat. benef. lib. 5. quæſt. 6. num. 96.* & ex Medicis Fortun. Fidel. *libro 1. de Relat. Medic. cap. 1.* Licet enim cauſa in his ſupernaturalis ſemper exiſtat, hoc
eſt, Dæmonum corpus obſidens, tamen præcedit 13
ſemper corporis diſpoſitio quædam ex melancholia, ſeu atra bile prædominante, ac turgente, quæ hominem ad inſaniam concinnat, eodem Fortuna-
to teſte *ibid.* gaudet enim melancholico humore 14
Dæmon, quod ex Medicis tradunt Valleſ. *de ſacr. Philoſoph. cap. 15. & 18.* Joan. Huart. *in exam. ingen. c. 7.* Matthiol. *in Dioſcor. libro 6. cap. 37.* Foreſt. *libro 10. Obſerv. 19. in Schol.* & Codronch. *de morb. venef. libro 2. cap. 8.* & ex Theol. Martinus Delrius *diſquiſition. Magic. libro 2. qu. 29. ſect. 3.* qui & Valleſ. ſuprà citatum adducit; ſed ante hos omnes id-
ipſum teſtatus eſt Avicenna, *l. 3. tractatu 4. capit. 11.* 15
ad quod etiam probandum facit, quòd etiam Dæmoniaci, & à malo ſpiritu obſeſſi poſt exorciſmos & Eccleſiæ preces, naturalibus auxiliis, & remediis juvantur, ut Cyriacus Lucius apud Schenck. *Obſerv. lib. 1. tit. de Dæmoniacis*, & Codronch. *lib. 2. de morb. venef. cap. 8.* tradunt, à quibus non diſſentiunt Theologi. Martin. Delrius *ubi ſuprà*, & plura naturalia remedia contra Dæmonia recenſet Cæſalpin. *de Nat. Dæmon. cap. ult.* ubi & neceſſarium eſſe probat, talia remedia in Natura inveniri, unde concludit à Dæmonio obſeſſos etiam naturaliter liberari poſ-
ſe. Imò abſolutam Dæmoniaci curam ex naturalibus 16
remediis docet idem Codronch. *ubi ſuprà, lib. 4. per totum*, licet ſupernaturalia quoque expoſcat. Facit inſuper ad hoc ipſum evidentiùs probandum, quod de Saul. in ſacris recitatur *Reg. libr. 1. cap. 18.* qui ex pulſatione citharæ per manus David quietem
capeſſebat ex mali ſpiritus agitatione; quod reme- 17
dium, etiamſi ſupernaturale piè exiſtimandum ſit, 18
tamen naturalem habet cauſam, ut exiſtimat Valleſ. *lib. de ſac. Philoſoph. cap. 28.* & Joannes Huart. *ubi ſuprà.*

Porro Fanatici Melancholicis non ſunt abſimiles, qui per acceſſiones inſaniunt: teſtimonio ſit, quòd

propb: taotes,& futura prædicentes, nihil eorum intelligunt, quæ loquuntur, cùm extra mentem ſint, ut Plat. *Apolog. Socrat.* & Ariſt. *Moral. Endem. lib. 2. c. 7.* teſtantur; quamobrem œſtro ac furore periti dicebantur. Juvenal. *Sat. 4.*

—— Sed ut fanaticus œſtro
Percuſſus Bellona tuo divinat.

Et propterea Sibylla à Virgilio inſana vocatur, 3. *Æneid.*

Inſanam vatem aſpicies.

Fiunt autem interdum ipſi melancholici, hoc eſt, melancholicæ vino laborâtes fanatici, & futura præ-
19 dicentes, & aliquando etiam ex illiteratis litterati, & quod mirum dixeris, etiam alienam linguam perſonant, abſque eo, quòd illam didicerint; quos effectus licet à Dæmonio ſemper procedere, vel ab alia ſupernaturali cauſa vulgus credat; & contendat ita ſe habere Codron. *ubi ſup. lib. 2. c.* 8. quod verificatur quoque in Saul. in ſacris, *ubi ſupr.* de quo dicitur: *Poſt diem autem alteram invaſit Spiritus DEI malus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ;* tamen etiam à naturali cauſa, nimirum à ſimplici humore melancholico procedere poſſe, docent Conciliator, & alij apud Schenckium *tit. de Maniac.* & Lemnius, & Foreſtus *locis ſuprà citatis.*

20 Itaq; cùm tam Dæmoniaci, quam fanatici ultra id quod à ſupernaturali cauſa patiuntur, etiam ex naturali vitio, ac diſpoſitione inſaniunt, rectè utrique inter inſanos, ac melancholicos connumerandi veniunt; non obſtante quod Codroneh. *ubi ſupr.* eos non delirare contendat, quia ipſi Codr. contraria experientia eſt. Unde in illis locum habere omnia debent, quæ in cæteris Melancholicis locum habent: ſi
21 modò hanc unam differentiam inter utroſque agnoſcamus, quòd Dæmoniaci ſimiles magis Melancholicis, & maniacis exiſtunt, & licet aliquando intermiſſiones habeant, tamen ſemper in ſe habent inſaniæ cauſam; Fanatici verò magis ſimiles ſunt ebriis, & ubi habeant intermiſſiones, veluti ſani exiſtimandi, aut non aliter quàm ij, qui ſemel aut bis, aut pluries in ebrietatem inciderunt toto vitæ curriculo; nam interdum ij unicam patiuntur acceſſionem non multo tempore durantem, ut per *leg. 1. § apud Jul. ff. de ædil. edict.* ubi & idcircò ſervus, qui ſolummodò per circuitus quoſdam, ac de rato fan[illegible]s videre-
22 tur, pro ſano pronunciatur, quæ lex etiam caſui noſtro adaptari me judice poſſet. At Dæmoniaci contra,
23 & idcircò & ab ordinum ſuſceptione, & adminiſtratione perpetuò excluduntur Pariſ. *de reſign. ben. lib. 5.*
24 *q. 6. n. 94.* Sed & à contrahendo etiam matrimonio repelluntur. Rota *in cit. Cameſinenſ. Matr. n. 1.* Fanaticis non abſimiles voluerunt nonnulli eſſe Lympha-
25 ticos: eos tamen inter ſe differre, manifeſtè ex dicendis apparebit. Serenus Medic. vocavit nomine morbi Lymphatici aquam intercutem, in eo carmine:

Helleboro bene purgatur Lymphaticus error.

Quod carmen citat ex Juriſc. Joan. Calvin. *in Lex. Jurid. in verb. Lymphati.* nominis verò etymologia nota eſt, à Lympha enim, hoc eſt aqua, unde plenum ventrem habent Hydropici, rectè morbus Lymphaticus dicitur à Sereno Hydrops.

26 Propriè tamen morbus Lymphaticus accipitur pro furoris quadam ſpecie, in qua plura phantaſmata pavorem inducentia ob inſanientium oculos obverſantur, interdum etiam pro ſimplici furore, & inſania accipitur, ut apud Æmil. Macr. *lib. 2. c. 31.*

Sæpè que curatur ſumpto Lymphaticus iſto.

Ubi quod de Hydrope non intellexerit ille, teſtatur Atrocianus *in comment.* & fidem facit carmen, quod ſequitur nimirum:

Hydropicis in principio mirè auxiliatur.

Et multò magis idipſum teſtantur duo præcedentia carmina:

Purgatur tali vomitu vertigo vetuſta,
Inſaniſque melancholicus valet, atque caducis.

Nam de affectibus capitis loquitur, in quibus etiam 27
comprehenditur Lymphatio; Lymphari enim verbum & Lymphatio in uſu ſunt pro inſanire, & inſania. Plin. *lib. 24. c. 27. Hac potâ lymphari hominem tradunt, obſervantibus miraculis,* & *lib. 30. c. 10. Rurſus Magi tradunt, Lymphatos ſanguine Talpæ reſipiſcere.* Tacitus *lib. 2. Annal:* Repentè Lymphati diſtrictis gladiis in centuriones invadunt. Plaut. *in Pœnulo, Act. 1. Scen. 2.* Lymphaticos nummos dixit, hoc eſt, nummos inſanientes, & loco ſtare neſcientes, non aliter quàm Lymphatici faciant, ex pavore falſarum imaginum, quæ ipſis menti offeruntur; unde adoleſcenti illi dicenti:

Sunt mihi intus neſcio quot nũmi aurei Lymphatici.

Reſpondet callidum mancipium:

Deferto ad me, faxo, actutum conſtiterit Lymphaticum.

Quaſi diceret: eos illicò Lymphatico morbo curabo, illos erogans. Sed Plin. in proprio ſenſu accepit hoc nomen, maximè ſecundo loco ſuprà citato, & meliùs *lib. 37. c. 4. Venena irrita facit Adamas, & Lymphationes abigit, metuſq; vanos expellit à mente.* Eſt ergo, 28
ut patet, Lymphaticus morbus Inſaniæ ſpecies cum motu, & agitatione propter timorem vanorum phantaſmatum, qualem excitare ſolet Solanum maniacum certo pondere ſumptum, de quo Dioſc. *lib. 4. c. 69.* Theophr. *de Hiſt. Plant. lib. 9. c. 12.* Gal. *lib. 8. de ſimpl. med. fac.* & alia medicamenta, quæ recenſere non intereſt. Putabant Antiqui, ut nonnulli referunt, inter quos vide Calepinum in verbo *Lymphaticus.* & Bud. *in l. 2. ff. de ædil. edict. in ann.* quòd qui Nympharum imagines in fontibus conſpexiſſent, in furorem agerentur, atque inde tales Lymphaticos appellavere. Nos Lymphaticos nominare poſſumus eos, qui ex pavoribus, & vanis quibuſdam apparitionibus in melancholiam incidunt, ut pueris, & idiotis evenire ſolet; quemadmodum jam dixi. Quamobrem 29
nihil peculiare habent Lymphatici à cæteris verè inſanis, & melancholicis, quin hi, ut illi etiam, curati facilè in morbum reincidunt, & idcircò in his, ut in illis, locum habet ea propoſitio ſive concluſio Ju- 30
riſconſultorum, quòd ſemel inſanus ſemper præſumatur inſanus, de qua in fine hujus tituli luculentiùs verba faciam. Sunt & in Dæmoniacorum numero 31
quidam, quos præſtigiatos appellamus: hi veluti fatui apparent, & extra mentem poſiti; interdum quoque acceſſiones, & exacerbationes habent, quæ omnia à præſtigiis, Dæmonis opera originem ducunt, qui impiorum hominum inſtrumento, maláſque artes edoctorum, ad hæc patranda utitur; ſed hi à veris Dæmoniacis nihil omnino differunt, niſi penes cauſas procatarcticas, ut dixi.

Crediderunt porrò nonnulli *Enthuſiaſticos*, ſeu 32
Entheaſticos, & *Phanaticos* inter ſe non differre, immò *auctor. defin. Med.* quæ Gal. adſcribuntur, dicebat, Enthuſiaſmum, alij Antenecaſmum vocant;
eſſe fanaticam percuſſionem, ſeu Numinis afflatio- 33
nem, veluti cùm quidam in ſacris faciendis mente caperentur, ſi qua vidiſſent, aut tympana, aut tibias, vel ſigna audiviſſent. Sed Aretæus *lib. 1. c. 6. de cauſſ. ſign. acut. morb.* (Quæ cum ſupra citata auctoritate adducit Schenck. *lib. 1. Obſerv. tit. de mania*) hac paſ- 34
ſione detentos referebat, membra ſibi ipſis amputare, & excitari tibia, & ſimilibus. Cum Aretæo quo- 35
que conſentire videtur Gariopontus *lib. 1. cap. 11.*

Antenaſinum , inquit , eſt ſpecies mania periculoſa
nimium;irritantur tanquam maniaci , & in ſe manus
injiciunt. Hi ſubitò arripiuntur cum ſaltatione ma-
nuum,& pedum. Actuar. *autem lib* 1. *Meth.c.*16. En-
thaſticus quaſi numine afflatos hos vocavit. *Hi nã-*
que,inquit, à majori aliqua vi afflari videntur,& mo-
dò non futura prædicere , seu minuntur vates quidam :
ægritudo verò aut in riſum , aut in feritatem deſinit.
36 Hæc autem paſſio,prout à Garioponto ſuprà eſt de-
ſcripta;etiamſi ut plurimùm ex ſe in corpore gene-
retur , tamen ex morſu quoque rabidi canis excitari
tradit Geſnet.*lib.*1 *.de animal.c. de cane. lit. G. p.* 2.
tom. 1.cui ſimilem puto eſſe,quæ ex lacerti cujuſdam
morſu , in Apulia præcipuè , quem *Tarantulam* vo-
cant,progignitur;quanquam in hoc differat ab En-
thuſiaſmo, quòd non habeat maniam , ſeu furorem
adjunctum,ſed ſolummodò irrationabilem ſaltatio-
nem , ad quam ex ſono cujuſdam inſtrumenti , non
tamen cujuſcunque , ſed certi , & certo etiam ſono
irritatur, ac eodem quoque curantur , cujus rei cau-
ſam ſi ſcite cupis,lege Hier.Hatimbert. *lib.*4. *probl.*
89. Magis convenire Enthuſiaſmo crediderim eam
paſſionem quam recentiores *Choream Sancti Viti*
appellarunt,de qua vide Horſt. & SchencK.*ubi pro-*
ximè , quia hæc profectò non ſine furore eſt : nam
poſt infatigabilem ſaltationem,ægrotantes in maria,
in flumina,in præcipitia ſe conjiciunt,aut in ſaxa,&
parietes violenter impingunt,ac ſe ipſos,niſi vinclis
coërceantur,occidunt. Janos Jacob.Boiſſard. *de Di-*
*vin.c.*4.Sacerdotes Idoloium & Phœbades mulieres
cùm reſponſa Oraculorum deberent,extra ſe rapi.ne-
que mentis compotes fuiſſe , ſed Enthuſiaſmo obſi-
deri narrabat , & videtur cum Galeni opinione præ
cæteris convenire.

Remanent ultimo loco *Engaſtrimythi*,qui & ven-
37 triloqui dicuntur;ij ex ventre loqui videntur, & ob
id ventriloqui,& Engaſtrimythi appellati,quod Py-
thonem,aut Dæmonem in ventre habere credantur,
quamobrem clauſo ore verba proferunt , quæ tan-
quam ex profundo quodam ventris receſſu progredi
apparent Martin. Delt. *s.diſquiſition. magic. cap.*2.
Alciat.ex D.Aug.*Parerg.lib.*8.*c.*28.& ex Medic. Val.
5.*Epid.text.* 59.qui tamen Valleſius,Engaſtrimythi
nomen iis etiam aptari poſſe credit , qui ad ſonum
pelvis vaticinantur;ſed ego talem nominis ſignifica-
tionem unde deducat,ut ingenuè fatear,ignoro.Stra-
bo *lib.*15.Perſas Magos Lecanomanticos vocat,hoc
eſt , ex pulvibus vaticinantes , & Ptolom. *de Iudic.*
*Nativ.lib.*4.Sed hæc Lecanomantia,ſeu vaticinatio
per pulvim;vel lebetem,non ſolùm Perſis,ſed Chal-
38 dæis, Aſſyriis, & Ægyptiis familiaris fuit , ut docet
Ianus Iac. Boiſſard. *ubi* 1. *c.*5. ubi etiam quomodo
fieret , enarrat. Sunt verò ex mea ſententia ii inter
Dæmoniaeos,& Fanatieos reponendi,quòd & Dæ-
monium habeant,& vaticinentur;ſed Cardan. *lib.* 1.
*de venen.c.*17.Engaſtrimythos ad divinationem non
pertinere putat,ſed potiùs ad Naturæ miracula;non
explicat tamen quos eo nomine intellexerit. Puta-
verim hos eſſe, vel ſaltem his non abſimiles,de qui-
bus in ſacris,*Levit.c.*20. *v.*27. Vir, ſive mulier , in
quib. Pythonicus , vel divinationis fuerit ſpiritus ,
morte moriatur. Sed vide quæ de his affert Majol.
*dier canicul.tom.*2. *colloq.*3. & ſufficeret Ian.Iacob.
Boiſſard.*ubi* 1.qui talem divinationem, Gaſtroman-
tiam vocat,apud quem,ſi libet, vide alias divinatio-
nis ſpecies.

Iam verò omnes hi, ut Dæmoniaci , & Furentes
habendi ; quod dubium habere non credo in Lym-
phaticis,& ventriloquis,& Enthuſiaſticis ; ſed benè
dubitari poteſt de his, qui a Tarantula commorſi in
Enthuſiaſmum,vel quomodocunque eam paſſionem
appellare libet, inciderunt;nam ut dixi , ii præter ir-
rationabilem,in nulla re inſanire conſpiciuntur, im-
mò & circa ipſam ſaltationem optimè , & appoſitè
diſcurrunt,ut cuicunque , qui tales aliquando con-
ſpexerit,notum eſſe poteſt, unde immeritò videntur
inter dementes numerari,cùm præſertim,ſi à princi- 39
pio curati fuerint,dehinc ſolam trium dierum acceſ-
ſionem,atque illam quidem annuam habeant, & ex-
tra mentem non eſſe,etiam in ipſa acceſſione, mani-
feſtum ſit. Quibus tamen non obſtantib. dicendum, 40
in omnibus mentem lædi,immò pleri que,ut teſtan-
tur Matthiol. *in Dioſc.lib* 2.*c.*56. Phreniticis,Lym-
phaticis, ac Maniacis ſimiles fiunt , & abſolutè eos
omnes Melancholicos evadere tradunt Ardoin. *de*
*venen lib.*8.*c.*5.& Cardin. Ponzett. *lib.*3. *de ven. c.*
13.quamobrem non removentur ab ea imaginatio-
ne,in qua detinebantur , dum commorſi ſunt donec
ſanitatem recipiant , ut idem Ardoin. *ibid.* docet.
Tales ergo acceſſione , & antequam à prima morbi
invaſione curentur,ut inſanientes habendi ; in tem-
pore intermedio , non aliter ex mea ſententia cum 41
his procedendum, quàm cum cæteris melancholicis
dilucida intervalla habentibus.

SVMMARIVM.

1 *In ſyncope fit praceps virium lapſus.*
2 *In Syncope conſtituti extra mentem ſunt : & n.*5.
3 *In Syncope conſtitutus,tanquam mortuus,& abſens habendus.*
4 *Syncope,Lipothymia,& animi deliquium differunt.*
6 *Agonizantes qui dicantur.*
7 *Actus ab agonizantibus facti quales.*
8 *In articulo mortis poſitus, etiam deficientibus ſenſibus,dummodo ejus verba intelligantur, teſtari poteſt.*
9 *Non requiritur mens omninò ſana in eo , qui diſponit de rebus ſuis.*
10 *In articulo mortis conſtitui latiſſimè, quomodo accipiatur.*
11 *In articulo mortis eſſe ſtrictiùs , quomodo ſumatur.*
12 *Peſte infectus,dicitur poſitus in articulo mortis.*
13 *Non poteſt dici propriè quis in articulo mortis eſſe,niſi infirmitas ſit lethalis.*
14 *In articulo mortis dicitur poſitus, qui imminentem mortem timet.*
15 *In articulo mortis poſitus dicitur , qui ad mortem tendit.*
16 *In articulo mortis propriiſſimè dicitur poſitus,qui morti proximus eſt.*
17 *Agonizantes,& in articulo mortis poſiti,differunt ſecundùm magis, & minus.*
18 *Ante dicitur quis in articulo mortis eſſe quam in agonia.*
19 *Neque agonizantes , neque poſiti in articulo mortis,quisquam legitimè gerere poſſunt.*
20 *In teſtamento condendo mentis ſinceritas deſideratur.*
21 *Senſuum defectio evidens ſignum eſt defectionis intellectus.*
22 *Morti vicinis licet teſtamentum condere , matrimonium contrahere:declara ut ibid.*
23 *Regulariter in infirmitate conſtituti non præſumuntur ſana mentis.*
24 *Morti proximi ſana mentis non præſumendi.*

De Syncopizantibus,ſenſu defectis , agonizantibus
& in articulo mortis poſitis.

QVÆSTIO XIX.

IN *Syncope* fieri præcipitem virium lapſum, mani-
feſtum eſt, & notat Gal.12. *Meth cap.* 5. *claſſ.* 7. 1
licet autem ea proprium ſymptoma cordis exiſtat ,
dubium tamen non eſt , in eo virtutes omnes colla-
bi,

bi, ac quaſi penitus deperdi,cum quibus etiam læ-
di rationem manifeſtum inde fit,quòd tales in paro-
xyſmo conſtituti nec quenquam agnoſcunt,nec lo-
quuntur,quin & reviviſcentes non illicò ad mentem
2 redire comperiuntur,nec ad rem reſpondent. Quod
mirum quidem eſſe non debet, tantopere corde in-
firmato,viſcere nempe vitæ fonte, & origine, cui
compati cætera omnia etiam nobiliora viſcera, &
virtutes omnes conſentaneum eſt,cùm ab illo vitam
habeant; neque enim abſque vitali ſpiritu à corde
procedente cæteræ partes ſuis quæque muneribus
fungi poſſunt.

3 Itaque patet ex his,hominem in ſyncope,tanquam
mortuum,& abſentem eſſe exiſtimandum;quamob-
tem,cùm in febribus malignis interdum frequentes
ſyncopæ adveniant,videndum eſt,ne quicquam æ-
grotantes faciant,quod in ipſorum,aut aliorum præ-
judicium eſſe poſſit,cùm etiam de recenti in vitam
reſtituti,integra mente non fruantur.

Advertendum tamen,quòd maxima differentia eſt
inter *Syncopen,& Lipothymiam,*& *animi deliquium*;
4 differunt enim affectus hi ſecundum magis, & mi-
nus;unde ea, quæ dixi, locum quidem habebunt in
Syncope,non verò in Lipothymia,& animi deliquio,
ac defectu; de horum autem affectuum differentia
practicos adeat,qui plura ſcire cupit,præcipuè Mer-
curial.*lib.2. pract. cap.*10.Maſſat. *libro 2.c.9.*Diffe-
rentia autem,quæ maximè ad rem noſtram facit,illa
eſt de qua Mercurial. teſtatur, quòd in Syncope
ægri mentem omnem, & rationem amittant,in cæ-
5 teris verò paſſionibus non ita. Tamen non ob id
cenſendum, quòd Lipothymiâ affectus conſenſum
præſtare poſſit, ſed bene cùm ab ea ſeſe recolligit,
poſſet conſenſum præſtare,etiam nutibus,ſi voce ne-
quaquam poſſet,quia in hoc affectu mens non pror-
ſus alienatur:non eſſet tamen, niſi à Medico judi-
candum,an æger ſyncope, vel Liporbymiâ afficere-
tur, quia horum affectuum differentia ſolis Medicis
nota eſſe poteſt.

6 *Agonizantes* porrò illi propriè dicuntur, qui ex-
uperante jam morbo,& naturâ poſtratâ,animam ef-
flaturi de proximo ſunt;hi apud Iuriſconſultos variis
nominibus appellantur, dicuntur enim quandoque
conſtituti extremo vitæ momento, aliàs poſiti in
extremis,aliquando laborantes in extremis, & ſimi-
liter,ut videre eſt apud Fœnutium, *de mom. tem.c.5.*
7 *n.1.* in quo ſtatu poſitus homo non modò ratioci-
nandi, ſed etiam quancunque vel imaginandi facul-
tatem obliteratam habet, emortuo jam naturali ca-
lore,& evaneſcentibus ſpiritibus,quorum auxilio,ut
aliàs dixi, omnes in corpore facultates anima exer-
8 cet.Ex quibus clarè patet, quàm validi ſint actus ab
agonizantibus, & extremum ſpiritum ducentibus
aliquando facti:vidi enim tales contractui conſenti-
re,codicillos condere,& alia gerere, quæ me in ad-
mirationem traxerunt;& ſuſpicabar ex Notariorum,
& familiarium malitia hæc procedere, credens eos
in ſuis inſtrumentis fingere,quòd tales actus non ab
agonizante,ſed ab homine licet infirmo,integris ta-
men ſenſibus geſti fuerint;cùm non ſine ſumma ad-
miratione offendi apud Iuriſconſultos,quòd in arti-
culo mortis poſitus (hic autem idem penè eſt cum
agonizante,ut infrà videbimus) etiam deficientibus
ſenſibus,dummodò ejus verba intelligantur à teſtib.
poſſit teſtamentum condere.Alex.Tert.apud Zilett.
*in conſil.alt.vol, Conſ.*184. *n.7.*Ego verò non video,
quo pacto deficientibus ſenſibus quis loqui poſſit,
aut etiamſi poſſit loqui,in mentis vigore perſiſtere;
immò & ipſimet Iuriſconſulti fatentur,quòd quili-
bet laborans in extremis præſumitur animi con-
ſilium non habere. Rota *in Senogallien Bonorum,*
30. May 1644. coram Cerro,& in eadem coram eo-
dem 15. May 1645. immò pro mortuo judicat Grat.
adducens Gail. *de Credit. cap.3. tit.1.numero* 115.
quia deficiente corpore deficit intelligentia. Fab. de
Monte apud eund.Zilett.*ibidem,conſ.*149. *num.* 55.
& corporis ægritudo aggravat animam, & intel-
lectum.Ant. Franc. *de Doctor. apud eandem, conſil.*
158. *num.* 38. niſi dictum Iuriſconſultorum ita
accipias,ut liceat etiam mente non integrâ exiſten-
ti teſtamentum condere, cùm, ut aliàs dixi,non re-
quiratur mens omninò ſana in eo, qui de rebus ſuis
diſponit; quod tamen locum non habere credo in
hoc caſu; quia concluſio illa procedit, ut credo, in
dementia, qua non tollit cognitionem omnem ſuo- 9
rum, ita ut agnoſcat etiam ſtante dementiâ, ma-
gis huic, quàm alteri convenire, ut hæres reliuqua-
tur ſuorum bonorum; at in hoc caſu hæc cognitio
etiam deſtruitur, niſi accipias poſitum in articulo
mortis lato modo, pro eo nimirum,qui ex eo mor-
bo moriturus certò eſt,ut infra dica.Nam aliquando
in articulo mortis conſtitui, accipitur latiſſimè,un-
de quilibet vivens in articulo mortis eſſe dicitur.
Burſat. *conſil.4. numero* 85. *vol.* 1. Fœn. *de mom.*
*temp.1.c.5.num.*23.quia omnes viventes abſque du- 10
bio aliquando morituri ſunt, immò viventes mori-
mur.Sed ſtrictiùs accipitur, quando tunc in articu-
lo mortis quem poſitum eſſe dicimus,cùm tali mor- 11
bo laborat, ut non ſolùm in periculo ſit, ſed in
manifeſto periculo, ex eo quòd ut plurimùm ex ta-
li morbo homines decedere contingat. Auguſt.
Barb. *de offic. & poteſt. Epiſc. alleg. 25. numero 52.*
parte 2. Thom. Act. *de Inf. part.1.cap. 15.numer.1.* 12
apud quem vide alios auctores citatos: quemad-
modum dicitur de eo, qui peſte infeſtus eſt, quia
pauci ex peſte liberantur, talis ergo in articulo mor-
tis poſitus dicitur, Pariſ. *de reſignat. benef. libro 12.*
quæſt. 6. numero 13. atque hinc eſt, quòd non po-
teſt dici, quem in articulo mortis fuiſſe conſtitu-
tum, niſi antea probetur, infirmitatem, qua la-
boraverit, Medicorum judicio fuiſſe lethalem, Bur-
ſat. *ubi ſuprà, numer. 64.* Dicitur quoque & ob 13
eandem rationem,quem in articulo mortis poſitum,
imminentem mortem ubicunque timet. Baldus *in*
capite Paſtoralibus,numero 4.de offic. Ind. Ordin. ſtri-
ctiſſimè autem (prout in hac quæſtione nos accipi- 14
mus) non ſolùm quando ad mortem tendit, ut vo-
luit Dec. *in l. Hac conſultiſſima, numer.3. C.de his,* 15
qui teſtament. fac. poſſ. ſed quando veriſimiliter quis
morti proximus eſt, Ripa *in tractatu de peſt.de pri-* 16
vileg. Ind. caaſ. peſt. num. 47.ita ut de vita ipſius
actum ſit, ut nullo remedio ſit reparabilis, ut tra-
dunt relati per Fœnut. *ubi ſuprà, num. 14. cap.eod.*
ubi benè ille diſtinguit inter poſitum in articulo
mortis, & poſitum in periculo mortis, poſitum
enim in mortis articulo, neceſſe eſt brevi debere
mori, neque ſi ſanaretur, unquam poſſet dici fuiſſe
in mortis articulo, ut ille dicit *numero 21.* ſed poſi-
tum in periculo mortis, poſſibile eſt à morte exem-
ptum iri,& rectè:neque navigantes, neque obſeſſos,
neque mulieres parientes eſſe in mortis articulo vo-
luit, ſed potiùs in mortis periculo: ſed Roderic.
Quæſt.Canon. & Reg. Tom.1.quæſt.62.artic.7. voluit
omnino mortis articulum, & mortis periculum,
unam eandemque rem eſſe;quod tamen non verifi-
catur, cùm mortis articulus ſumitur ſtrictiſſimè, ut
dixi.Eodē hoc ergo ſenſu agonizantes non differunt 17
à poſitis in mortis articulo,niſi ſecundùm majus,aut
minus temporis ſpatiū, quo à morte diſtant:nā ante
dicimus ægrum in mortis articulo eſſe conſtitutum,
mox

18 mox animam ipſo agente, & morti magis vicinante,
19 agonizantem vocamus. Hominem igitur neutrum legi-
timè quicquam gerere poſſe ego exiſtimo, ſi modò
conjunctam habeant ſenſuum defectionem, ſicuti in
pluribus, ne dicam omnibus uſuvenit; Facit Rota *in
Romana donationis annuli*, 1589. *coram Mant. n.* 11.
20 mentis enim ſinceritatem in teſtamento condendo
deſiderari voluit *l. in l ſenium. C. qui teſt. fac. poſſ. & l.
2. ff. eod.* quæ minimè præſens eſſe poteſt, ubi ſenſus
deficiunt, ut in conſtitutis in articulo mortis, & in
agonizantibus plurimùm evenit; nam neque audiunt
neque quemquam agnoſcunt, etiamſi uſque ad illum
21 terminum mente conſtiterint, idcircò illud maximè
attendendum Juriſconſultis duco, ut ex depoſitione
teſtium, ac præcipuè medicorum ſciant, an æger cum
ſenſuum defectione perierit, necne; ubi enim ſenſus
22 deficiunt, maxima conjectura, immò certa notitia
habetur deficientis intelligentiæ, & facultatis cujuſ-
que in cerebro reſidentis. In his igitur non puto ha-
bere locum, quod tradiderunt Juriſconſulti, nimi-
rum morti vicinis licere teſtamentum condere ma-
23 trimonium contrahere, & hujuſmodi. Pariſ. *de reſign.
ben. lib.* 12. *q.* 1 *n.* 28. *& q.* 2. *n.* 2. Speciatim verò eſſe
validum matrimonium in articulo mortis contra-
ctum, tenet Sanch. *lib.* 7. *de Matr. diſp.* 105. *n.* 3. Sed
ſi regulariter in infirmitate conſtituti, non præſu-
muntur ſanæ mentis: idem Pariſ. *ubi ſuprà, quæſt.* 1.
n. 28. & alij per ipſum allati; quanquam contrarium
ſentiant allati per Thom. actium *de inf. part.* 1. *c.* 14.
n. 12. Rota *in Bononienſ. hæred.* 1651. *coram Prichio*
24 *n.* 13. multò minus præſumi poſſunt mente conſtare,
qui morti jam vicini ſunt; itaque probanda in hoc
caſu, ex mea ſententia, ſana mens eſſet; quæ cum ſen-
ſuum defectione ſimul eſſe vix unquam poteſt. Ita-
que quòd poſiti in articulo mortis poſſint validè
matrimonium contrahere, non ex eo fit, quia præ-
ſumatur poſſe illos illud conſummare per carnalem
copulam, cùm ad hoc ſint abſque dubio omnino im-
potentes, ſed aliis ex cauſis ad Canoniſtas pertinen-
tibus. Itaque in ſenſu defectis, eadem quæ de cæteris
ſuprà diximus, locum habebunt. In omnibus autem
procedere illud volunt DD. ut teſtes eſſe non poſſint.
Bald. in lege hac conſultiſſima adductus per Ant.
Franc. *de Doct. ubi ſuprà. n.* 39. Adverte tamen, quòd
licet actus moriendi, quando nimirum Anima ſepa-
ratur à corpore, ſit quoddam momentum imperce-
ptibile, ut per Fœnur. *ubi ſuprà, & c. ſeq. n.* 1. tamen
hoc, quod eſt eſſe in mortis articulo, habet certam
latitudinem, ſaltem in pleriſque, quam idem habere
principium exiſtimo, quando jam victor morbus
contra Naturam prævalet, & de vita hominis acta
jam res eſt: totum verò ſubſequens tempus poteſt di-
ci mortis articulus, qui etiam in duo tempora dividi
poteſt, in mortis præludium, in tempus nimirum il-
lud, quo jam anima ſe accingit, ut à corpore ſepare-
tur, & in id, quod hoc tempus præcedit, ab eo, quo
jam homo de vita deſperatus eſt. Sed Juriſconſulti
hoc tempus non diſtinguunt, cùm tamen in aliqui-
bus ſit maximè diſtinguibile, quia interdum in mor-
tis articulo, ſi non integrâ mente conſtant ægrotan-
tes, ſaltem non omnino ab illa ſunt alieni, in Ago-
nia autem omnes omnino ut plurimùm in omnibus
deficiunt. Sed plura de mortis articulo, & notatu di-
gna credo habere Polydorum Ripam *in ſuo tract. de
Act. in mort. art.* quem tamen ego neque præ mani-
bus habeo, neque unquàm vidi.

SVMMARIVM.

1 *Peſtis morbus eſt omnium vehementiſſimus.*
2 *Dementia ex peſte contracta, ut plurimùm fatui-
tatis ſpecies.*
3 *In infatuatis ex peſte quæ locum habere poſſint.*
4 *Fatuitas ex morbo contracta eſt reparabilis.*
5 *Actus prudentes à ſimilibus fatuis celebrati, validi
eſſe debent.*

De mente alienatis ex morbis longis, ſeu vehemen-
tibus, ut peſte & ſimilibus.

QVÆSTIO XX.

TAm longi, quàm vehementes morbi ſolent in- 1
terdum hominem dementare, veluti peſtis, quæ
non modò vehemens morbus eſt, ſed omnium ve-
hementiſſimus; quia omnes alios morbos ſuperat.
Maſc. *concluſ.* 10. *n.* 5. *lib.* 1. dementia verò ex ſimili- 2
bus morbis contracta plurimùm inter fatuitatis ma-
gis, quàm inter alterius dementiæ ſpecies connume-
randa; evenit autem potiùs ſic, quàm ſecus, quia vel
à vehementia, vel à longitudine eorum morborum,
diſſipatis mirum in modum cerebri capitiſque ſpi-
ritibus, & noxia ob id frigiditate introductâ, emo-
riuntur penè, aut ſaltem ſummoperè debiles fiunt
virtutes, & facultates rationi & intellectioni inſer-
vientes: quas quidem plus detrimenti, quam cæteras
pati conſentaneum eſt, quia à tenuioribus, ac purio-
ribus ſpiritibus, faciliuſque diſſipabilibus celebran-
tur, quam reliquæ; Memoria verò ſummopere quo-
que læditur, quia poſterior cerebri pars, in qua me-
morandi actus celebratur, cæteris partibus frigidior,
aut ſaltem minùs ſpiritibus referta eſt, ex his enim
calor ſingulis partibus communicatur.

Si quando ergo aliquem ex longo, ſeu vehementi 3
morbo mente alienari, vel infatuari contingat, du-
bium eſſe non debet, quòd in eo omnia locum ha-
bere debeant quæ in cæteris fatuis locum habent;
habitâ tamen conſideratione gradus, & qualitatis
dementiæ, ſeu fatuitatis. Illud unum tamen eſt, quod
differentiam aliquam facere poteſt inter hos fatuos,
& eos, qui à natura fatui ſunt, nimirum quòd in prio-
ribus, iis ſcilicet qui ex morbo in fatuitatem inci-
dunt, fatuitas eſt reparabilis, in cæteris irreparabilis:
nam neque tempore, neque ætate neque ex alia qua- 4
vis cauſa à natura fatui quicquam proficiunt, circa
ea quæ ad prudentiam, & intelligentiam pertinent;
illi verò ad integram aliquando ſanitatem redeunt,
unde actus prudentes à talibus celebrati, rati, & va-
lidi eſſe debent, dummodo poſthac in prudentia per-
ſeverent. Ratio autem cur fatuitas à morbo reparari 5
poſſit, non ea quæ à Natura fit, in promptu eſt, &
cuilibet, ut credo notiſſima.

SUMMARIUM.

1 *Paraphrenetici qui.*
2 *Paraphreneſes inter ſe differunt.*
3 *Pro delirij ſpecie, magis aut minùs quis ad nonnul-
la aptus eſſe poteſt.*
4 *Deliria melancholica magis durant, & magis men-
tem turbant.*
5 *Actus à paraphreneticis celebrati, pro temporis
conditione, validi aut invalidi ſunt.*
6 *Hypochondriaci, & Paraphrenitici in quo conve-
niant.*
7 *Hypochondriaci, & Paraphrenitici in quo differant.*
8 *Melancholica hypochondriaca eſt deſipientiæ ſpe-
cies: declaratur ibid.*
9 *Melancholia eſt deſipientia ſine febre.*
10 *In levi Melancholia hypochondriaca mens parum
læditur.*
11 *Melancholici hypochondriaci quando ut cæteri
melancholici habendi.*
12 *Melancholici Hypochondriaci circa agibilia rarò
inſaniunt.*
14 *Melancholici dilucida intervalla in quibuſdam
dementiis habent manifeſta, in aliis non ita.*

15 *Pueri*

15 *Pueri non habent dilucida intervalla.*

16 *Ex ſenio delirantes non habent dilucida intervalla.*

19 *Muti, & ſurdi ſimul à nativitate, non habent dilucida intervalla.*

20 *Lethargici, Comatoſi Carotici, non habent dilucida intervalla.*

21 *Icti à fulmine attoniti, congelati, non habent dilucida intervalla.*

22 *Phrenitici non habent dilucida intervalla.*

23 *Hydrophobi non habent dilucida intervalla.*

24 *Ex aſſumpto veneno delirantes, non habent dilucida intervalla.*

25 *Ex longo morbo delirantes, non habent dilucida intervalla.*

26 *Dilucida intervalla habentes tempore, ut ſani in pleriſque habendi.*

27 *Dilucida intervalla habentes, teſtari poſſunt eo tempore.*

28 *Delinquentes tempore intermiſſi furoris, non excuſantur à pœna.*

29 *Remiſſiones tantùm, & non intermiſſiones furoris habentes, ut cæteri furentes habendi.*

30 *Actus quomodo cognoſci poſſit, an geſtus fuerit tempore intermiſſi furoris, necne.*

De Paraphreniticis, Hypochondriacis, & omnibus dilucida intervalla habentibus.

QUÆSTIO XXI.

SEquitur, ut de quibuſdam amentibus verba faciamus, qui *per intervalla inſaniunt*, licet & in hoc numero ex ſuperioribus nonnullos comprehendere poſſimus; & ante omnes ſeſe nobis offerunt Paraphrenitici: Vocamus autem Paraphreniticos, qui in febri non ex primario cerebri affectu, ſed per conſenſum aliarum partium phrenitide laborant: nam ſpiritus ab inferioribus partibus, ex materia morbifica, ac putredinoſa originem habentes ad cerebrum elevati, rationis faciunt permixtionem: habentque hujuſmodi ægrotantes ſui delirij exacerbationes quaſdam, & remiſſiones, prout febris exacerbatur, aut remittitur. Sunt etiam in hujuſmodi deliriis, ut in cæteris omnibus, gradus quidam, juxta quos ægri magis aut minus à mente recedunt; idque tum pro vaporum acrimonia, & caliditate, tum pro eorum multitudine, tum etiam pro capitis imbecillitate.

2 Neque verò tantummodò ſecundùm magis & minus inter ſe differunt hæ paraphreneſes, ſed etiam ſecundùm effectus, ut cæteræ dementiæ, & ſecundùm accidentia inter ſe diſtant: quod ex diverſitate materiæ morbum excitantis, & ex qua vapores elevantur ad caput, evenire ſolet; ſapiunt enim vapores ij materiæ ipſius naturam. Unde interdum ægrotantes, melancholicis ſimiles efficiuntur, interdum furibundis, & maniacis; & quandoque iracundi evadunt, aliàs quoque lætabundi & in riſum proni. Studioſiùs, ac ſeriò magis inſaniunt, qui ex melancholicis & aduſtis vaporibus delirant; ex melancholicis quia magis denſi; ex aduſtis, quia magis acres.

3 Verum enim verò ne exiſtimet *Lector*, hæc me gratis ſcripſiſſe; nam pro delirij ſpecie poteſt quis magis ac minùs aptus eſſe ad multa facienda, item & pro ejuſdem delirij duratione, & interpolatione;

4 ſiquidem deliria melancholica ex atra bile provenientia, & longiùs durant, & magis mentem turbant, unde difficiliùs ægroti, etiam morbo remittente, qui delirium excitat, reſipiſcunt; contrarium evenit de deliriis ex vitio ſanguinis provenientibus.

Illud autem dumtaxat ad *Iuriſconſultos* ſcire maximè pertinet, an actus ab ægro celebrari, quem conſtet deceſſiſſe ex febre cum paraphreneſide conjunctà, celebrati fuerint in ipſius febris vigore, & exacerbatione, an in ejus declinatione, & remiſſione; nam omni procul dubio, ſi teſtes deponant tales actus geſtos fuiſſe uno magis, quàm alio morbi tempore, actus certè, vel validi, vel in-

validi futuri ſunt pro ejus temporis ratione; neque 5
attendendum ſolummodò eſt particulare tempus cujuslibet acceſſionis, ſed etiam univerſale, totius ſcilicet morbi, quæ tempora Medicis maximè nota ſunt, & ex eorummet relatione facillimè cognoſcuntur.

Poſt paraphreniticos in hac claſſe ſuccedunt Melancholici Hypochondriaci, qui cum illis in hoc conveniunt, quòd eorum delirium non ex proprio cerebri vitio, ſed ex Hypochondriorum morbo, &

intemperie excitatur. Differunt tamen, quia Para- 6
phrenitici habent acceſſiones, & ut dixi; quieſcente morbo, ex cujus culpa delirant, etiam delirium in

ipſis quieſcit; Hypochondriaci autem habent qui- 7
dem acceſſiones, & exacerbationes, non tamen quotidianas, aut quartanas, ſed potiùs menſtruas, aut annuas, & longiores multò ſunt; recrudeſcit enim morbus in his, certis quibuſdam temporibus; ut Vere, ſive Automno; cum in aliis mente ſatis conſtet.

Maximè verò advertendum eſt circa hujuſmodi Hypochondriacos, quod Amatus Luſitanus, *Cent.* 4.

Medic. cur. 54 & ex eo Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 11. 8
in Scholiis tradidit, nimirum, quòd tametſi hæc paſſio, (quæ Melancholia, Hypochondriaca, & flatuoſa dicitur, & ab Arabibus Mirachialis) Melancholiæ, ac deſipientiæ ſpecies exiſtat, tamen ſatis eſt ad hujus paſſionis eſſentiam, ut ad eam ſequatur mœror & mœſtitia, & timor à facili cauſa; & interdum mentis inconſtantia: quibus pleri que Medici aſſentiuntur. Mercat. *lib.* 1. *de Int. aff. cur. cap.* 17. Trincavell. *lib.* 3. *conſil.* 35. Videtur ergò, quòd non neceſſariò, ac ſemper, cum hac paſſione conjungatur delirium; immò narrant illi caſus nonnullos Hypochondriacorum, qui nunquam patiebantur mentis alienationem; manifeſtiùs verò Marcell. Donat. *lib.* 4. *Hiſtor. mirab. cap.* 6. contendit, non eſſe de eſſentia hujus paſſionis mentis alienationem, & Manardum erroris notat, qui *libro* 17. *Epiſt.* 1. noluerit ægrotantem quendam melancholia Hypochondrica laborare, eo quòd nunquam deſipuiſſet, contra exiſtimantibus cæteris Medicis ad curam convocatis; ſed proveɛtò, ut apud eundem Manardum videre eſt, Scriptores omnes melancholiam definientes, deſipientiam eſſe ajunt ſine febre, & illam in tres ſpecies partiuntur;

nimirum in melancholiam per eſſentiam, in melan- 9
choliam per conſenſum à toto, & melancholiam per conſenſum ab hypochondriis: unde ſi ea definitio etiam huic ultimæ ſpeciei aptari debeat, neceſſe eſt ægros in ea deſipere, aliter enim definitio cum definito non conveniret. Quæ licet realiter ita ſe habeant, tamen dicendum putaverim id, quod de Catalepſi ſuprà dicebamus, nimirum paſſionem hanc, vel eſſe incipientem & levem, vel eſſe inveteratam, & fortem; Ubi paſſio incipiens eſt, vel ubi levis exi-

ſtit, ſymptomata quoque leviuſcula ſunt, & ægri vel 10
nihil omnino, vel parum quid mente moventur; at ubi inveterata eſt vel fortis, tunc manifeſtiſſimè

ægri

ægri inſaniunt, non aliter quàm Melancholici ii, qui ex vitio cerebri per eſſentiam inſaniunt: ad cujus rei confirmationem faciunt plures hiſtoriæ Hypochondriacorum. Et ſi libet, vide hiſtoriam N. Abrahami Frambeſ. *lib. 1. Conſult. 17.* in qua comperies ægrum 11 illum apertiſſimè inſaniſſe. Quamobrem ubi ita ſe res habeat, ii tam in præjudicialibus, quàm in favorabilibus durante delirio, ut cæteri Melancholici tractandi. Pro conciliandis verò Auctorib. inter ſe diſſidentib. dicendum cum Sennerto *lib. 3. pract. p. 5. ſect. 1. & alibi*, differre omnino affectionem hypochondriacam à Melancholia hypochondriaca cùm melancholia hypochondriaca ſit ſpecies quædam affectionis, aut paſſionis hypochondriacæ, & affectio, in quâ hypochondriaca ſit abſq; dubio ſine ullo cerebri vitio, & abſq; eo quod Mens ullo modo depravetur, ſi tantùmmodò mœrorem, ac triſtitiam abſq; evidenti cauſa excipias; melancholia verò hypochõdriaca ſemper eſt cum aliquo delirio, aliàs levi, aliàs autẽ forti.

Ex his ergo dicendum, omnem Melancholiam hypochondriacam eſſe quandam paſſionem hypochondriacam, non tamen è contrà, omnem paſſionem hypochondriacam eſſe Melancholiam hypochondriacam. Et ſic quandocunque aliquem dicimus ſimpliciter eſſe Hypochondriacum, vel dicimus eum pati affectionem hypochondriacam, nunquam talem delirare intelligimus; ſed cum aliquem Melancholicum Hypochondriacum vocamus, vel illum Melancholia Hypochondriaca affici dicimus, tunc talem pro delirante ex Hypochondriorum vitio accipimus, & in hoc procedent ea, quæ in aliis delirantibus, ut diximus; nam in cæteris Hypochondriacis nulla delirii ſuſpicio emergit.

At alii, qui in principio hujus morbi conſtituuntur, & præter irrationabilem mœſtitiam, quâ detinentur, à ratione minimè alieni videntur, quomodo 12 habendi, mox aperiam: ſed primò, quid peculiare à me notatum ſit in ſimilibus ægris, patefaciam. Habeo enim nunc, & aliàs habui alios nonnullos hypochondriacos, quos circa agibilia manifeſtè inſanire nunquam comperi; ſed tantummodò leviorum rerum non juſto timore illos detineri cognoſco, & imaginationes quaſdam circa morbi accidentia pati, ex quibus Intellectus eorum, vel leviuſculum, & nullius momenti dolorem, aut aliud quodvis leve ſymptoma, pro ingenti, gravi, intolerabili, atque immedicabili judicat. Habent præterea quandam mentis inconſtantiam, ex qua diverſimodè animi paſſionibus agitantur, ita ut quem modo amant & expetunt, non multò poſt odio habeant ac reſpuant; modò quid intensè cupiunt, paulò poſt iſtud ipſum ſi poſſederint, negligunt; plurimùm mœrent, ſed interdum quoque lætiores apparent, ac denique modò amicorum colloquia expetunt, modò ab iis abhorrent, & ſic in cæteris; quæ tamen omnia, ut dixi, nihil illis circa agenda obeſſe unquam notavi.

Itaque adhibito Medicorum judicio, ac Judicis etiam arbitrio, ubi de particularibus ſententia ferenda eſt, ad plura tales ſufficere non negantes, decernendum, an à quibuſdam eliminandi veniant, ut, exempli gratia, à promotione ad ſacra, à publici of- 13 ficii adminiſtratione, & hujuſmodi, quæ non ſolùm denegari poſſent fortaſſè habito reſpectu ad præſentem eorum ſtatum, ſed maximè reſpicientes aptitudinem, quam habent, ut facilè Inſaniant. Notandum tamen, (quod & ſuprà admonui) me hîc ſemper locutum de Melancholia, id eſt de delirio hypochondriaco, non verò de hypochondriaco affectu, nam hypochondriacus affectus genus quoddam eſt morborum hypochondriacorum, at Melancholia hypochondriaca eſt quædam ſpecies affectus hypochondriaci; ut *in libro proprio de morbis hypochondriacis* alias declaravi, unde qui affectu tantùm hypochondriaco, non verò Melancholia hypochondriaca afficiuntur quoad mentem, inter maximè ſanos connumerandi, ut jam dixi.

Cæterùm loquendum jam eſt de iis, qui ſuæ dementiæ *dilucida* habent *intervalla*, circa quos illud unum, ut ſcimus, decet, in quibuſnam dementiis ſperari poſſit, Ægrum habuiſſe, vel habere potuiſſe 14 hæc dilucida intervalla; & antequam hoc determinetur, notandum; in quibuſdam dementiis hæc intervalla manifeſtiſſima, ac vera, in aliis nonniſi obſcura, & apparentia; tales enim dementiæ remittere potiùs dici poſſunt, quàm intermittere; ergò harum quæſtionum ordinem ſequuti, dicamus primò, quòd 15 in rationis diminutione, conſiderata in pueris, non habent locum dilucida intervalla, etiamſi prudenter agant, ſapienterque loquantur, ut dixi aliàs *in harum quæſtionum lib. 1. tit. 1. quæſt. 3. n. 26.*

Secundò, ex ſenio delirantes non habent ſui delirii dilucida intervalla, nec unquam reſipiſcunt, ratio 16 eſt, quia cauſa delirium excitans non ſolùm non minuitur tempore, ſed intenditur, & augetur, unde & effectum capere incrementum neceſſe eſt.

Tertio, mulieres circa intellectus imbecillitatem, 17 quæ ex ſexus culpa illis evenit, nunquam proficiunt, neque unquam naturalis rationis diminutione, qua detinentur, expoliantur; ratio eadem, quæ in pueris, quia ruditas illa naturalis eſt, non adſcititia; neque habent ſufficientem calorem, qui poſſit intellectum perficere, ut pueri, qui procedente ætate ruditatem intellectus exuunt, & prudentiores, ac ſapientiores evadunt.

Quartò, non habent dilucida intervalla eorum a- 18 mentiæ, quos ignorantes, & craſſæ farinæ homines nominavimus, neque oblivioſi, nec denique fatuorum genus illum, quod vel à natura, vel à morbo, vel ab ætate procedat. Differunt tamen qui à natura fatui ſunt, aut ab ætate, ab illis, qui à morbo infatuantur, quia poſteriores ii à fatuitate liberari poſſunt, illi verò nequaquam.

Quintò, non habent intervalla ſuæ imperfectio- 19 nis Intellectus muti ſimul, & ſurdi à nativitate, cùm eadem ratio in iis dominetur, quæ in aliis, qui à natura fatui ſunt.

Sextò, Ebrii unam acceſſionem habent, neque in- 20 termedio tempore per intervalla reſipiſcunt, durat enim in iis delirium, quouſque vini potentia evincatur, & edometur.

Septimò, Lethargici, Comatoſi, & Carotiſi non habent ullas ſuæ inſaniæ interpolationes; ratio eſt, quia cauſa cerebri inſtrumenta occupans, ſemper præſens exiſtit; durante verò cauſa durat effectus.

Octavò, Icti à fulmine, Attoniti, Congelati, ſeu 21 Cataleptici non habent dilucida intervalla: ratio eadem, quæ in ſuperioribus.

Nonò, Phrenetici unam tantummodò habent ac- 22 ceſſionem & nunquam, niſi omninò ſanantur ad ſanam mentem per intervalla redeunt. Ratio non abſimilis eſt cum ſuperioribus, cauſa enim præſente, neceſſe eſt effectum durare.

Decimò, idem evenit in Hydrophobis, ſeu rabioſis; quia tota ſanguinis maſſa infecta eſt, cujus vitio 23 delirant.

Vndecimò, idem ob eandem cauſam evenit in his, 24 qui ex aſſumpto veneno, vel infatuantur, vel quovis modo inſaniunt.

Duodecimò, dementia eorum, qui ex morbis lon- 25 gis in eam incidunt, non habet interpolationes. Ra-

tio eſt quia à longitudine,& vehementia morbi ab-
ſumptis ſpiritibus , intemperies quædam in ipſo ce-
rebro eſt introducta , à qua morbus continuus fit,
non interpolatus. In cæteris autem dementiis om-
nibus ſive illæ eſſentiales ſint , ſive ſecundarii mor-
bi ſpectare licet dilucida intervalla ; poſſunt enim re-
mitti, & intendi;ſed manifeſtiſſimè remittunt Me-
lancholiæ ſpecies omnes , præcipuè verò Hypo-
chondriaca , Ecſtaſis,Epilepſia, Apoplexia (quando
non fuerit fortis) Lycanthropia, perculſio Fanatica,
Furor uterinus , uteri ſuffocatio,& his ſimiles.Ob-
ſcurè verò furor ; ſeu mania, præſertim cùm eſt in-
veterata , Dæmoniacorum ſpecies omnes , & hu-
juſmodi.

Itaque ii , qui manifeſta habent dilucida inter-
26 valla,in pleriſque,ut ſani habendi, ſi modò nonnul-
la excipias, de quibus in ſingulis quæſtionibus egi-
mus , quod tam in præjudicialibus , quàm in favo-
rabilibus locum habebit : in favorabilibus enim ex-
empli gratia patet, quòd tales teſtari poſſunt , *l. fu-
rioſum,§ ſi verò,C. qui teſt fac. poſſ.* in præjudiciali-
27 bus autem , quia non excuſantur a pœna , ſi delin-
quant. Caball. *Reſolut.crim.Cent.1. caſ.29. num.* 38.
28 at ii, qui tantùm remiſſiones,non intermiſſiones de-
mentiæ habent,ex mea ſententia,ut inſani judicandi,
29 ſi modò paucula quædam excipiamus,quæ non om-
ninò mentem ſanam requirunt.

Quomodo tandem cognoſci poſſit,an actus à de-
30 mente factus,qui dilucida habet intervalla, ſit tem-
pore intermiſſæ dementiæ celebratus , docet Alex.
conſil. 141 *num* 8. *vol.* . & Menoch. *de Arbit. Iud.
libro* 2. *caſ.* 5. 28.& vide ad hoc Maſcard. *de probat.
concluſ.*39. *vol.* 1.*per tot* Ac facilè patet ex qualita-
te ipſorum actuum , niſi ſanæ menti conveniunt ,
ſanum hominem denotant, & actus dilucidis inter-
vallis facti præſumunt , Rot. *in Melevitana Ienut.*
14. *Iunii* 1647 . *coram Bichio*, unde non ſufficit ad
invalidandum aliquem actum civilem , talem fuiſſe
dementem, nam potuit talis actus fieri dilucido in-
tervallo,nam non ut currit Rota *ibid.*

SVMMARIVM.

1 *Mulieres omni dementiæ ſpecie tentantur.*
2 *Mulieres raro Melancholicæ evadunt,contr.n.ſeq..*
4 *Pro ſingulis viris Dæmoniacis ſexcentæ mulieres
reperiuntur.*
5 *Mulieres ex Melancholia morbo pejus viris ha-
bent.*
6 *Vteri ſuffocatio mulieribus familiariſſima.*
7 *In uteri ſuffocatione , quæ accidentia oveniant.*
8 *In uteri ſuffocatione mulieres mente deficiun.,con-
trarium n.ſeq. declara ut ibid.*
10 *Suffocata nihil validum agere poſſunt,etiamſi nuti-
bus reſpondeant.*
11 *Furor uterinus quid.*
12 *Furor uterinus mania eſt circa venerea ex uteri vi-
tio excitata.*

De ſuffocatis ex utero , & ex utero furentibus.

QUÆSTIO XXII.

1 MUlieres,non ſecus ac viri,omni dementiæ ſpe-
cie tentantur,quanquam,ut ex Aretæo. & A-
vicenna tradit Mercurial. *ſua practica,lib.1. cap.*10.
Melancholiæ de raro evadunt , aut ſaltem minus
2 quàm vir , Melancholiæ morbo tentantur ; contra
quam tamen aſſertionem facit Hippocratis aucto-
ritas *in libello de his,quæ ad virgines ſpectant* , ubi
mulieres ob animi demiſſi , & puſilli naturam , fre-
3 quentiùs quàm viros,deſipientia,& vanis terroribus
apprehendi tradit.Patet etiam pro ſingulis viris dæ- 4
moniacis , (qui in Melancholicorum quoque claſſe
connumerantur) ſexcentas mulieres Dæmonio ob-
ſideri,ut Codronch.*de morb. venef. lib.2. c.*8. Sit ta-
men quomodocunque , illud certum eſt : mu- 5
lieres ex melancholiæ morbo inſanientes,multò pe-
jus habere,quàm viros;intenſius enim,& magis ir-
remediabiliter inſaniunt. Sed præter dementias ,
quæ ipſis cum viris communes exiſtunt , duobus
morbis obnoxiæ ſunt,ex quibus per conſenſum ce-
rebri cum utero delirio tentantur:horum *alter* illis
adeò familiaris eſt,ut nihil ſuprà ; *alter* vero earum
quidē proprius, non tamen ita familiaris ac frequēs.

Prior *uteri ſuffocatio* eſt,ſeu ejuſdem aſcenſus,& 6
ſtrangulatus,ut nonnulli dicunt,qui aliis familiariſ-
ſimus exiſtit,ut experientia docet, & notat Mercu-
rial.*lib.4.de morb.mul. cap.*22. & alii Auctores Gy-
næciorum:alter eſt *uterinus furor.* In priori, de quo 7
antea verba fecimus,mulieres vel tanquam mortuæ,
ſi magnus morbus ſit , vel ſemimortuæ , ſi magnus
morbus non ſit,jacere ſolent:loqui non poſſunt, ſed
tamen audiunt , ac facilè quæ aſtantes loquuntur ,
percipiunt,& interdum , ut in nonnullis adnotavi ,
nutibus interrogatæ reſpondent ; quod & in Pole-
marchi uxore adnotatum ab Hippocrate *in Epidem.
text.*40. & Valleſio in aliis , ut ille in ejus particulæ
commento teſtatur ; imò etiam tranſacto paroxyſ-
mo,audita referunt, teſte Mercurial.*ubi ſuprà* : unde 8
concludit ille,ſervari in ipſis memoriam;ratione ve-
rò deficere eas dubium non eſt , tametſi Alſahara-
vius Medicus Arabs,*Pract. tract.*25.*ſect.*2.*c.*12. tra-
dens differentiam inter Epilepticas, & ſuffocatas ex
utero,dixerit,ſuffocatas in ratione non deficere, E-
pilepticas autem maximè;cujus dictum ex mea ſen-
tia ita interpretandum eſt,ut ſuffocatæ non deficiant
in ratione extra paroxyſmum, ut Epilepticæ,quæ ut
ſuo loco diximus, à paroxyſmo excitatæ , quaſi de- 9
mentes,ac ſtulidæ apparent;vel dicendum,quòd non
ita intensè à ratione abalienantur,ut epilepticæ. Ex
quibus concludamus,quòd ſuffucatæ ex utero quam-
diu paroxyſmo detinentur,tanquam mortuæ,& ab-
ſentes exiſtimandæ ſint,& etiam ſi nutibus ad inter-
rogata reſpondere poſſent,tamen nihil validum de- 10
beat ab ipſis procedere , ſi quid rectè nutibus cele-
brari poſſit , quia à ratione in paroxyſmo alienæ
ſunt, extra quod nihil impedit , quò minùs ut ſanæ
mentis homines habeantur.

Porrò *Furor uterinus* , qui poſterior morbus erat 11
mulierum proprius , eſt uteri ipſius ſuperexcalfactio
cum delirio circa Venerem, & ad eam pertinentia ;
in eam enim adeò acutis ſtimulis exagitantur , ut in
furorem agantur ; garrulæ enim evadunt , & circa
Venerem quamplurima effutiunt;de quo effectu, ut
de ſuperiore quoque,ſi quis plura ſcire deſiderat,pra-
cticos adeat in propriis capitibus , præcipuè verò
Auctores Gynæciorum,ſive *de morb.mul.*& inter re-
centiores & noviſſimos,Hucher.*de ſterilit. lib.*2 . *c.
proprio*,& Varand *lib.*2.*de morb.mul. capite* 5. [*Ro-
der. à Caſtro* & alii.]

Cæterùm ratio in his non minùs quàm in mania- 12
cis, & furentibus oblæſa eſt:imò & hic morbus ni-
hil aliud eſt, ut ipſum nomen innuit , niſi furor, ſeu
mania,ex uteri vitio excitata. Itaque in his quoque
omnia locum habebunt,quæ in illis procedere dixi-
mus,neque plura circa id afferenda.

SUMMARIUM.

1 *Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus,& con-
trarium tenenti in umbit onus probandi.*

a *De*

2 *Demens de præterito præſumitur demens de præſenti.*
3 *Qui olim aliqua ægritudine laboravit, etiam hodie æger præſumitur, declara, ut n. ſeq.*
5 *Regula prima, in quibusnam locum habeant prædicta concluſiones.*
6 *Regula ſecunda.*
7 *Regula tertia.*
8 *Furor, & ſimiles paſſiones durare præſumuntur.*
9 *Qui aliquando inſanire cœpit, vix, aut nunquam ad ſanam mentem redit.*
10 *Quarta, & ultima regula.*

In quibusnam dementibus locum habeant eæ concluſiones, nimirum: Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus; & illa? Demens de præterito præſumitur etiam demens de præſenti.

QUÆSTIO XXIII.

DUas apud Juriſconſultos concluſiones offendi, quæ idem penè importent, maxima ex parte
1 acceptas; quarum prima illa eſt, quòd ſemel furioſus ſemper præſumatur furioſus, & contrarium tenenti incumbat onus probandi ſanam mentem. Archid. *in c. filii, n. 1. de heret.* Alexand. *conſ. 91. n. 6. vol. 5.* Dec. *in l. ſi furioſum. n. 24. C. qui teſt. fac. poſſ.* Petr. à Biax. *in dict. elect. p. 1. c. 15. n. 5.* vide adducta per Maſc. *concluſ. 39. n. 1.* Altera eſt, quòd demens de præterito, præſumatur etiam demens de præſenti, Farinac.
2 *conſil. crim. conſ. 151. n. 54.* Cùm tamen demens nullus præſumatur, ſed potiùs ſanæ mentis. Rota *in Romana hæreditatis de Arigoniis 1624. coram Manzanedo n. 11. & in Melitenſ. teſtam. jam cit. n. 2. & in*
3 *Tiburtina Hæreditatis 1637. coram Carillo, n. 17.* Vi-
4 debatur has concluſiones firmare alia non abſimilis, nec minùs quàm ſuperiores accepta, quæ vult, quòd qui olim aliqua ægritudine laboraverit, etiam hodie æger præſumatur; præſertim quia declarant DD. ut procedat in ægritudine naturaliter durabili. Alc. *de præſumpt. regul. 2. præſumpt. 19. n. 1. & 3.* Maſcard. *de probat. concl. 896. n. 1. vol. 2.* at tales ægritudines abſque dubio ſunt furor & dementia: ergò jure poſterior hæc concluſio de his quoque verificatur.

Priorem tamen concluſionem, quæ, ut dixi, cum poſterioribus coincidit, licèt plures Doctores acceptaverint, alii tamen non approbarunt, & habes utriusque ſententiæ fautores apud Maſcard. *ibidem concluſ. 825. à n. 1 ad plures ſeqq.* qui etiam ex nonnullorum Doctorum opinione decidit, quando, & in quibus caſibus ea concluſio acceptanda.

Nos qui rei naturam ob Medicæ ſcientiæ cognitionem faciliùs aſſequi poſſumus, ejus concluſionis veritatem patefaciemus, & nonnullas breves regulas tradenus, quarum *prima* ea ſit: Ea concluſio non ha-
bet locum in dementiis, quæ cum febre eveniunt, 5
aut cum alio morbo, quem febris concomitetur ut in phrenitide, lethargo, & hujusmodi. Speciatim verò in phrenitico non habere locum hanc concluſionem, ex Maſcard. aſſerit Actius *de Inf. p. 1. litt. F. verb. Phrenitici, n. 3.* Non habeo pro hac regula alios Juriſconſultos quos in teſtimonium adducam, non deeſt tamen ratio, nam aliter ſeſe re habente, omnes homines, aut potior ſaltem pars, furioſi & dementes præſumerentur; quis enim eſt, qui aliquando delirio in febre non laboraverit, aut qui morbo aliquo, ex quo rationem læſam habuerit, nunquam fuerit detentus? Adde etiam rationem ex rei natura deſumptam, quæ talis eſt: Deliria, aut dementiæ in febribus, ſunt earundem febrium ſymptomata; recedente ergo febre, ipſis etiam recedere neceſſe eſt: at febres, ut plurimùm in longum non protrahuntur, præſertim eæ, in quibus tam magna apparent ſymptomata, neque etiam de facili revertuntur. Sed ſubvenit nunc ex Juriſconſultis alter, quem adducam ad hanc regulam firmandam, nempè Jo. Aloyſium Ricc. *in pract. var. reſolut. 386. n. 7. in fin.* qui bené hanc regulam declarat.

Secunda regula. Non poteſt ea concluſio locum 6
habere in dementiis momentaneis, aut quæ non longo tempore durare ſolent, & vide circa hanc regulam allata à Maſcard. *ubi ſupr. n. 8. & ſeq.* nam ad hoc ut ea concluſio verificetur, neceſſarium eſt probare aliquem fuiſſe furioſum per aliquod tempus ſucceſſivum, ut per menſem, aut annum.

Tertia regula. Non procedit ea concluſio in de- 7
mentiis, quæ per conſenſum aliarum partium fiunt, non ex morbo per eſſentiam in cerebro exiſtente: quanquam enim furor, & ſimiles paſſiones durare præſumuntur teſtimonio DD quos adducit Maſc. *ib.* 8
n. 3. Pariſ. *de Reſign. benef. lib. 3. q. 8. n. 11.* ita ut verum omnino ſit id, quod Caſtr. dicebat *in l. qui Teſtam. §.* 9
Nec furioſus, n. 3. de Teſt. nimirùm quòd qui aliquando inſanire cœpit, vix unquam ad ſanam mentem redeat: tamen hoc de dementiis intelligendum, quæ per eſſentiam, & ex proprio cerebri morbo abſque febre eveniunt.

Quarta regula. Ea præcipuè concluſio locum ha- 10
bere poteſt in omnib. melancholiæ ſpeciebus in Mania, in Apoplexia, in Epilepſia, in Dæmoniacis, & ſimilibus, de quibus hoc titulo ſatis abundè, ut mihi videtur diſputatum eſt.

LIBRI SECVNDI TITVLVS SECVNDVS,

DE VENENIS, ET VENEFICIS, ET ALIIS AD ea pertinentibus:

Continens Quæſtiones tredecim.

I. De veneni nomine, & appellatione.
II. De venenorum diviſione, & de variis venenorum effectibus.
III. De venenorum diviſione juxta eorũ effectus.
IV. De qualitate, & quantitate veneni.
V. An venenum ſic propriè dictum poſſit in noſtro corpore generari.
VI. An dentur certa ſigna aſſumpti veneni.
VII. De ſignis propinati veneni: & de fallacia & vilibitate eorum ſignorum.
VIII. De veneni ingeniti certitudine: & de ſignis diſtinctivis inter unum, & aliud, nonnulla reiterantur.
IX. An venenum veneno reſiſtat.
X. An detur venenum ad tempus.
XI. Venenandi, qui modi poſſibiles, qui non.
XII. Quorum præcipuè venenorum commercium ſit interdicendum.
XIII. De veneficis, incantamentis, & faſcino,

SUMMARIUM.

1 *Medicorum judicio ſtatur, an quis ex veneno perierit.*
2 *Non ſufficit rei confeſſio ad probandum, aliquem ex veneno periiſſe.*
3 *Rei confeſſio irrita evadit, Medicis deponentibus, veneni quantitatem, vel qualitatem non fuiſſe aptam ad occidendum & n.ſeq.*
5 *Venenandi crimen graviſſimum, & gravius ſimplici homicidio.*
6 *Venenarii non gaudent immunitate Eccleſiæ.*
7 *Ob veneni ſuſpitionem conceditur thori ſeparatio.*
8 *Reus mortis non poteſt condemnari ad venenum aſſumendum.*
9 *Bannitus veneno interfici non poteſt.*
10 *In puniendo delicto venenationis, non diſtinguitur nobilis ab ignobili.*
11 *Veneni appellatio communis, & generalis.*
12 *Venena non ſolùm appellantur medicamenta, quæ occidunt, ſed etiam quæ ſanant.*
13 *Venenorum quædam bona, quædam mala.*
14 *Venena mala ad necandum, bona ad ſanandum.*
15 *Venena ſecundùm Medicos diſtinguuntur in propriè ſic dicta, & impropriè.*
16 *Venenum propriè pro malo accipimus.*
17 *Venena propriè dicuntur, quæ ſemper talia ſunt.*
18 *Venenum pro venefico, & pro utili Medicamento acceptum.*
19 *Venenarii qui.*
20 *Venefici propriè qui.*
21 *Venenum quid ex communi opinione.*
22 *Venenum quid ſecundùm Cardanum.*
23 *Venenum quid ſecundùm Avicennam.*
24 *Non eſt de veneni eſſentia, ut interimat.*
25 *Quædam licet occidant cùm aſſumuntur, venena tamen non ſunt, & cur.*
26 *Pro veneno quid intelligendum hic.*
27 *Veneni definitio ſecundùm leges.*
28 *Venenum, & alimentum oppoſita.*

De veneni nomine & appellatione.

QVÆSTIO I.

1 IN materia de *Venenis*, multa Juriſconſultis occurrunt, quæ conſilium, & ſententiam Medicorum expoſcunt; nam vel ipſis Juriſconſultis judicibus, Medici primùm ac præcipuè convocandi ad determinandum, an quis ex veneno interierit, necne eorumque Medicorum judicio ſtandum eſt. Alexand. *conſil.115.num.3. lib.3.* Boſ. *in pract. crim.tit.de delicto,n.7.* Foller. *in pract.crim.2.2. rub. Item quòd ſororem venenaverit.* Maſcard. *de probat.concluſ.1034. num. 7. Volum.* 1. & alios vide relatos per Guazzin.
2 *in tract.de Reor.defenſ.cap.6.n.13.& 18.lib.1.* Neque enim ſatis eſt ad hoc probandum, etiam ipſius rei confeſſio, quòd nimirum dederit venenum, ita ut ob eam condemnari poſſit: ſed requiritur Medici votum, quo definiat, an illud venenum potens fuerit ad occidendum, necne. Caball. *in tract. de omn. gen. homic.n.615.& ſeqq* & Carrer. *in pract. crim. §. ho-*
3 *micidium, n.102.* Farinac. *Conſil.* 184. *nu.* 4 & 46. Nam ſi Medici deponant, quòd propinatum venenum malum non fuerit, nec aptum ad occidendum, reddunt etiam rei ipſius confeſſionem irritam. Guazzin. *ubi ſup. n.12. in fin.* ſic etiam de quantitate veneni ſentiunt; nam ſi quidem Medici inſufficientiam interimendi alicujus veneni in tanta quantitate ſumpti atteſtentur, reum etiam confeſſum condemnare retardant. Boſius *ubi ſupr. num.8.* 4

Non inutiliter ergo pro ipſis Juriſconſultis ad hoc de venenis argumentum pertractandum accedimus; præcipuè quia apud illos venenandi crimen graviſſimum delictum exiſtimatur ut verè eſt, & gravius homicidio, *l.1.de malef. & Mathem.* imò venenantes, ut proditores habent Bal. *in lege Nemo Clericus, C. de ſumm.Trinit. & Fid. Cathol.* Farinac. *q.122.part.1.num.4.* & notavit etiam nuperrimè ex Medicis Franciſcus Ranchinus *in Hipp.Injur.leg.4. rubr: An liceat Medicis. verſ. Nos tamen contrà,* ita ut tales immunitate Eccleſiæ non gaudeant. Caball. *in tract. de omn. gen. homic. num.583.* Farinac. *de Immunit. Eccleſ. in append.num.142 cap.10.* Adde his, quòd propter veneni ſuſpicionem conceditur thori ſeparatio inter conjuges. Caball. *ubi aliàs, num.575.* Plura quoque de hujus delicti atrocitate aſſerunt Farinac. *quæſt.122.a num.2 tit.de homicid.* & Caball. *ibid.* Abhorrent enim adeò leges ab hoc delicto, ut in Juſtitiæ executione veneno uti nolint; reus enim ad venenum aſſumendum non poteſt condemnari, neque ut Farinac. placet, Bannitus poteſt veneno interimi, licet contrarium teneat Caball. ex noſtris tamen Ranchinus *ubi ſuprà, fundam.tertio,* dicebat, neque flagitioſis hominibus, neque hoſtibus, neque ad ultimum ſupplicium damnatis licere venenum propinare. Sed ut magis Juriſconſulti oſtendant hujus delicti atrocitatem, in illo puniendo non diſtingunt nobiles ab ignobili, ſed utrumque pœnâ furcarum mulctari jubent, quæ ignobilibus ſolis irrogari ſolet: ita Caball. *ubi ſupr. numer.611. & ſeqq.* Multùm ergo eorum intereſt de venenis perfectam habere notitiam circa quæ plures eſſe poſſunt quæſtiones, tam ipſis, quàm Medicis ſcitu jucundiſſimæ, quas procedente ſermone diſcutiemus.

(margin numbers in this paragraph: 5 at "hoc de venenis", 6 at "rubr: An liceat Medicis", 7 at "tur thori ſeparatio", 8 at "& Caball. ibid.", 9 at "delicto, ut in Juſtitiæ", 10 at "ignobilibus ſolis")

Primo tamen *loco*, ut ea quæ dicuntur, clariora evadant, pro noſtro more, de veneni *nomine*, & appellatione diſſerendum, ut ſciat Lector, de quanam re peculiariter agamus: non veneni appellationem communem eſſe ac generalem docemur per *l. Qui venenum ff. de verb. ſignif. & per l.3. §. adiectio autem, iſta ff. ad l. Cornel. de Sicar.* Aul. Gell. *Noct. Att. lib. 12. capit.9.* Grilland. *de ſortileg.quæſt.12. n.4.* Guibert. *quæſtione Iurid.cap.16. num.1.* & ex noſtris Guainer. *de venen.cap.1.in princip.* Valet. *loc. comm. lib.3.cap.18.* Gorr. *in præfat.ad Nicandri Alexiph.* Grevin. *lib.1. de venen. cap.1.* Mercurial. *de venen. lib.1.cap.4.* Sal. *de febr. peſt. cap.4.* Nec enim ea ſolùm, quæ hominem interficere apta ſunt, venena appellantur, ſed ipſa quoque medicamenta, quæ eumdem hominem ſanant, eodem nomine interdum inſigniuntur; ut per eandem leg. *Qui venenum*, quam ad hanc ipſam rem adducit ex noſtris Cardan. *libro primo, de venen. capite primo,* idemque repetit Sal. *ubi proximè*; unde idem dicitur, quòd, attenta hac generali veneni appellatione, venenorum quædam bona, ſeu non mala ſint, quædam verò ſimpliciter mala, ut habetur in eadem *lege tertia, ff. eodem.* Alexand. *conſil.2. ... volum.2.* Alciat. *in l.qui venenum.num.1.de verborum ſignificat.* Grilland. *de ſacrileg. quæſt. 12. numer.4.* Caball. *ubi ſæpè, num.606.* Et ob eam rem Græci, qui tam medicamenta, quàm venena nomine pharmaci appellabant, cùm malum venenum, aut venenum propriè ſic dictum, & deleteria facultatis denotare volebant, non ſimpliciter pharmacum, ſed cum adjectione aliqua nominabant, ut epithe-

(margin numbers in this paragraph: 11 at "Primo tamen loco", 12 at "venen. lib.1.cap.4. Sal.", 13 at "quædam verò ſimpliciter mala")

to

ro nocentis, mortiferi, vel perniciosi; ut teſtatur Vid. *de Curat. Gener. lib. 1. c. 12. p. 2. ſect. 2.* Gal. Mart. *de doctr. promiſ. c. 2.* quamobrem citata jam ſæpius *leg. Qui venenum.* idem admonet præſtandum eſſe ab eo qui venenum dicit, ut adjectione mali, vel boni, de quonam loquatur, patefaciat, nam mala venena ad
14 necandum, bona ad ſanandum accommodata ſunt. Grilland. *ubi proximè n. eod.*

15 Medici verò venenum diſtinguunt in *propriè* ſic dictum, & *impropriè*; nam licèt quamplurima medicamenta purgantia, & ipſa quoque Alexipharmaca, immò vel ipſa Theriaca, non juſto modo aſſumpta, non ſecus ac vera venena enecent, ut Gal. 5. *de ſimplic. med fac. c. 18.* Averr. 5. *Collig.* & Nicol. *tract. 4. ſerm. 4. cap. 9.* docent: tamen venena propriè dicenda non ſunt, cùm eorum aliqua utilitas exiſtat. Gal. *ubi ſuprà*, Vid. *ibid* Cæſalpin. *pract. lib. 3. c. 2.*

16 *Propriè* ergo & in communi loquendi modò, cùm venenum nominamus, pro malo accipi volumus, Alciat. *in l. prædicta l. Qui venenum, n. 6.* Farinac. *in pract. crimin. p. 3. q. 122. n. 127.* Caball. *de omn. gener. homicidii n.* 608. & ſic ſimpliciter prolatum pro malo accipimus *in l. 1. §. 2. ad l. Cornel. de ſicar.* propriè namque venena dicuntur, quæ ſemper talia
17 ſunt, ut ex noſtris teſtatur Bacc. *in proleg. de venen. c. 3. art. 6.*

Quamquam verò *Alciatus*, & *Farinacius* voluerunt venenum ſimpliciter prolatum pro malo accipi, ut dixi, apud nonnullos tamen Auctores id nominis, & pro venefico, & pro utili medicamento acci-
18 pitur. De prima verò acceptione conſtat apud Homer. *Odyſſ.* 10.

Hos ipſa manſuetos fecerat, poſtquam mala venena dedit.

Et paulò poſt:

—— commiſcuit autem pani
Venena nocentia, ut omninò obliviſcerentur patriæ terræ.

& apud Virgil. 7. *Æneid.* in illis carminibus:

Picus equûm domitor, quem capta cupidine conjunx,
Aurea percuſſum virgâ, verſumque venenis
Fecit avem Circe, ſparſitque coloribus alas.

De poſteriori verò conſtat apud Plautum *in Pſeudolo, Act. 3. Scena 1.*

Quia ſorbitione faciam ego te hodie meâ
Item, ut Medea Peliam concoxit ſenem:
Quem medicamentis, & ſuis venenis dicitur
Feciſſe rurſus ex ſene adoleſcentulum:
Item te ego faciam.

Et Lucan. *lib. 8. de Bell. Civil.*

---- Et infuſo facies ſolidata veneno eſt.

19 A veneno porrò, cùm pro malo accipiatur, deducitur nomen venenarii; ſunt verò venenarii propriè, qui venenis, maliſque pharmacis in hominum perniciem utuntur, & ejus criminis rei exiſtunt. Alciat. *lib. 4. de verb. ſignif. in fin.* Martin. Delr. *Disquiſit.*
21 *Magic. lib* qui interdum venefici vocantur; ſed venefici propriè ſunt, qui incantationibus occidunt, aut venena venalia habent. Carrar. *in pract. crim. in repetit. l. Obſervare, n. 101.* unde Plaut. *ubi ſupra*:

---- B. Eho! an tu etiam veneficus?
C. Immò Ædepol. hominum ſervator magis.

Sed circa nomina, hæc ſatis eſſe puto: videamus jam quid propriè venenum ſit, & quodnam ſub hoc argumento comprehendi velimus. Venenum ergò multi Auctores diverſimodè definierunt; pleriquc tamen conveniunt in hoc, quòd ſit mixtum quod-
22 dam non naturale, naturæ in contrarium, ut ab ea edomari non poſſit, ſed è contra ipſam edomare, ac corrumpere aptum ſit. Talem definitionem, vel ſimilem ex Galeni, Avicennæ, & aliorum ſententia attulit Card. *lib. 1 de venen c. 1. & lib. 2. contrad. Med. tract. 5. contrad. 10.* non diſſimilem quoque afferunt & qui ſequuntur Auctores Nic. Flor. *tr. 4 ſerm. 4. de venen. c. 1.* Concil. *diff.* 178 *& lib de ven. c. 1.* Valer. *locorum comm. libro 3. c. 18.* Joubert. *Paradox. 10. decad. 10.* Gorr. *in praf. ad Nicandr. Alexiph* Bacc. *in prolegom. de venen. cap. 9. art. 2.* Mercurial. *lib. 1. de venen cap. 5* Rudius *de morb. occult. & venen. lib. 2. c. 1.* & penè omnes alii.

Quoniam verò ad rem noſtram magis facere videtur definitio à *Cardano* ex propria mente allata, idcircò eam afferamus, quæ talis eſt, ut habetur *libr. 1. de venen. c. 1. & 4.* Venenum eſt, *quod aptum eſt* 22
nobis vehementer nocere occulta agendi ratione, etiamſi cauſa eſſet nota. Licet mihi nihil minus videatur docuiſſe *Avicenna*, in ſua definitione, quæ eſt: Venenum eſt, quod corrumpit complexionem humanam, 23
non contrarietate ſolùm, ſed proprietate, quæ eſt in ipſo, *Cardanus* tamen neſcio quid habet, quod ad rem noſtram magis facere videtur, cùm vult, ſatis eſſe ad veneni naturam conſtituendam, ut ſi aptum nobis vehementer nocere occultâ agendi ratione. 24
Nam non videtur neceſſe ad veneni eſſentiam, ut interimat; ſiquidem multa non interimunt, quæ tamen venena ſunt, ſed quia naturam humanam aliquo pacto lædunt, ut docet Salius *in lib. de febr. peſtil. c. 4.* & cæterè nonnulla, quæ inſaniam tantummodò excitant, ut cerebella quorundam animalium, & alia quædam, licet non interficiant venena appellantur. Cardan. *de venen. lib. 1. c. 1.* Imò quædam etiam, quæ neque quicquam lædunt, venena appellantur ex eo ſolum, quòd maximam vim habeant in alterandis humanis corporibus, ad miros quoſdam effectus producendos, ut herbæ, atque alia quædam, quibus Lamiæ, aut Striges uti ſolent, ut ſeſe in figuras brutorum transforment, vel potiùs ut ſibi videantur transformari, de quibus Virgil. Eclog. 8.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena.
Ipſe dedit Mœris: naſcuntur plurima Ponto.

Notandum tamen, quod dicebat *ibidem* Cardan. eſſe ſcilicet venena nonnulla, quæ occidunt quidem, venena tamen non ſunt, eo quòd occultâ proprieta- 25
te id non efficiant, ut exempli gratiâ, vitrum eſt; hoc enim nobis non ſimpliciter admittendum, cùm hîc 26
intelligamus pro veneno, quodcunque vel per os ſumptum, vel de foris adminiſtratum, vel quantitate, vel qualitate occulta, aut manifeſta interimere, aut vehementer nocere poteſt, ut introducendo inſaniam amorem heroicum, ſtoliditatem, partium impotentiam mutitatem, ignaviam genitalium, & alia hujuſmodi; hæc enim omnia, licèt ſtrictiſſimè loquendo venena non ſint, niſi ab occulta proprietate ſuos effectus producant; tamen ſub hoc titulo comprehendi volumus, cùm etiam ipſi Juriſconſulti, quibus præcipuè ſcribimus, de his conſiderent, & talia venena propinantes, vel quacunque ratione adminiſtrantes, debitis pœnis mulctandos velint, *ut in l. ſi quis aliquid. §. Qui abortionis ff. de pœnis*, clariſſimè habetur. Quamobrem legum definitio, quæ volunt, 27
venenum eſſe, quodcunque naturam ejus cui adhibitum eſt, mutare poteſt, noſtro propoſito ſatisfacit, ſi ita intelligatur, ut quamcunque mutationem amplectatur, quæ vel mortem, vel inſigne aliquod nocumentum homini afferre poſſit: nam rectè quidem lex dicebat venenum eſſe, quod naturam mutare poteſt, quia venenum, & alimentum oppoſita ſunt ut omnes auctores medicinæ tradunt. Concil. *de venen. c. 2.* Matthiol. *in 6. Dioſc. in præfat. in princip.* Bacc.

in Prolegom. de venen. c. 1. Quemadmodum ergo alimentum mutatur à natura, & ipſam non mutat, ſic venenum mutat naturam, & ab ipſa non mutatur, ut præcitati Doctores docent. Multa ergo, licet venena non ſint, tamen naturam mutant, & non mutantur, vel ob eorum repugnantiam, ut immutentur, vel ob eorum quantitatem, ut de ſucco lactucæ dicebat Gal. 3. *de ſimpl. med. fac. capite* 18. & de Croco alii Auctores, & præcipuè Valeſc. Philon. *libro ſeptimo, cap.* 19.

SUMMARIUM.

1 *Prima venenorum diviſio.*
2 *Venena à tota ſubſtantia agentia.*
3 *Venena agentia ex manifeſtis qualitatibus.*
4 *Venena utroque modo noxia.*
5 *Secunda venenorum diviſio juxta primas qualitates.*
6 *Tertia venenorum diviſio à modo operandi.*
7 *Quarta diviſio juxta naturam, & accidens.*
8 *Quinta diviſio juxta totum, & partem.*
9 *Sexta diviſio juxta originem.*
10 *Septima diviſio juxta modum adminiſtrationis.*
11 *Venenum quod tactu inficiat, dari certum eſt.*
12 *Venenum ſolo olfactu interimens.*
13 *Venena omnia odorata vertiginem, capitis dolorem ſuffocationem & alia mala afferunt.*
14 *Venena, quæ viſu occidant, an dentur. dic ut ibid. & num. ſequenti.*
16 *Animalia, quæ ſolo auditu inficiant, an dentur.*
17 *Homo poteſt per omnes ſenſus venenari.*
18 *Octava diviſio ex partium læſione.*
19 *Venena omnia primò cor petunt, ſivè ab extra applicentur, ſivè intrò ſumantur. vide num. 20. 21. & 22.*
23 *Ultima venenorum diviſio juxta ſubſtantiam.*

De Venenorum diviſione, & de variis venenorum effectibus.

MEdici multiplici Venenorum diviſione utun-
tur: primò enim dividunt in ea, quæ à *tota*
1 *ſubſtantia*, ſive ab occulta proprietate interimunt,
& in ea, quæ *ſolis manifeſtis* agunt qualitatibus,
& in ea, quæ ex utroque capite noxia ſunt. Ea
quæ à tota ſubſtantia nocent, ut *Napellus*, nullam
2 ſui nocumenti cauſam manifeſtant; & ideò ab oc-
culta, & nobis ignota proprietate agere ea Phi-
loſophi dixerunt. Ea quæ ſolis qualitatibus agunt
3 manifeſtis, ut ſuccus lactucæ, qui ob exuperantem
frigiditatem occidit: multi noluerunt propriè venena dici; in noſtro autem propoſito poſſint, & debent, venena vocari, cùm venenorum effectus producere poſſint; cauſa verò, propter quam nolunt appellari hæc venena, ea eſt, quod putent plerique de eſſentia veneni eſſe, ut adjunctam habeat occultam proprietatem, quâ generi humano ac vitæ contraria exiſtant. Guainer. *de venen. part. ſecunda, capite* 6. Carrer. *in quæſtione Venen. ad Temp. notab.* 1. & 2. Bacc. *in Prolegom. de Venen. capite tertio, articulo* 7. Foreſt. *Obſerv. libro* 30. *Obſer.* 1. & 2. *in Schol.* quæ proprietas in ſimilibus quidem deficit, unde excedentia in qualitate nomine tenus poſſe appellari venena voluit Cardan. Pontzer. *lib.* 1. *de Venen. capite* 25. imò mixta quædam putrefacta, ut lauri ſemina rancida effecta, aut nuces corruptas, magis venenoſa exiſtimat prædictis Venenis; quæ à qualitatis exuperantia agunt.

Jam verò ea, quæ utroque modo noxia ſunt, ut *Euphorbium*, & *Opium*, non modò illud ob excedentem calorem, hoc autem ob exuperantem frigiditatem obeſt, ſed etiam quia occultâ ea proprietate dotatur, quâ non ſolùm illud, ut Crocus, hoc verò ut lactuca, ſi modum exceſſerint, nobis inimica ſunt, ſed etiam ut talia, veluti cætera omnia, quæ a tota ſubſtantia operantur.

Secundò dividitur venenum à Medicis juxta *qua-*
tuor primas qualitates, ut quoddam calefaciendo, 5
quoddam infrigidando, aliud verò exiccando, & ſi libet, etiam aliud humectando interficiat; nam hoc plerique non dari credunt: hæc quidem, ut annuimus, etſi, cùm talia ſolummodò ſunt, ut ſolis qualitatibus manifeſtis operentur, propriè venena non dicantur, nobis tamen, quandocunque hæc occidere, vel inſigniter lædere adminiſtrata poſſint, venena dicenda ſunt, non errantes unde effectus ſequatur, dummodò ad ea ſequatur; & licèt privatâ qualitate occulta agendi venena minimè eſſe velint doctiſſimi Medici, ut Carter. *in ci:ota quæſtione de venen. ad Temp.* Gainet. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *capite primo*, Fernel. *de Abd. rer. cauſ. libro ſecundo, capite vigeſimo quinto*, Bacc. *in Prolegom. capite* 3 *articulo* 7. Mercur al. *ubi ſuprà cap.* 8. & alii ſuperiùs adducti, id nos nihil omninò movere debet, neque illud diſcutere, ad rem eſt.

Tertiò venena dividuntur à *modo operandi*, cùm 6
quædam occidant putrefaciendo, quædam congelando, alia exulcerando, multa inflammando, alia ſtrangulando, & alia aliis modis nocendo. Putrefaciendo occidit Lepus Marinus, ſtupefaciendo opium idemque congelando, ulcerando, atq; inflammando Arſenicum, Sublimatum, Euphorbium; ſtrangulando, ut fungi, & ſuccus Hyuccæ, cujus meminit diligentiſſimus Medicus, Petrus Caſtellus, de quo aliàs, *in libell. de rarioribus Plant. Hort. Farneſ. cap. ſecundo, ſect.* 4. & hujuſmodi, de quibus ſingulis *in ſeqq.*

Quartò dividuntur, quia quædam venena *à*
Natura talia ſunt, ut Aconitum, cicuta, & omnia ex 7
ſe eam naturam habentia; quædam per accidens, ut nuces, & lauri baccæ cùm rancidæ fiunt carnes, aut piſces aſſati, & ſuffocati, aut putrefacti; quædam etiam ab arte, ut ſublimatum aqua fortis.

Quintò, diſtinguuntur venena in ea, quæ ſecun- 8
dùm *tota* venena ſunt, ut Cicuta, Lepus Marinus; & ea quæ ſecundùm *partem*, ut Felis ſecundùm cerebrum, Cervus ſecundùm caudæ extremitatem, Veſpertilio juxta cor, & linguam Rurſus dividuntur in ea, quæ ſemper talia ſunt, ut Bufo, & ea, quæ non ſemper talia ſunt, ut ranæ, limaces, fungi; cum hæc aliquando innoxia ſint, interdum verò maximè noxia.

Sextò, dividuntur quoque juxta eorum *originem*: 9
quædam enim ex mineralibus habentur, ut argentum vivum, arſenicum; quædam ex animalibus, ut Vipera, Torpedo. Addunt etiam nonnulli quædam ex elementis, nam & aër, & aqua videntur interdum talia evadere, ut hominem, non ſecus ac lethale venenum, inficiant, ut in peſte.

Septimò, dividuntur ex *modo adminiſtrationis*: 10
nam quædam per os aſſumuntur, quædam ab extra applicantur; & horum quædam morſu communicantur, ut venenum viperinum, ſerpentum omnium & canis rabidi, & hujuſmodi, quædam punctione, ut venenum Araneorum, & Phalangiorum. [De his eleganter ſingularia exhibet *Reies* pag. 708. q. 90.] & alia, quædam illitu, vel tactu, quædam olfactu quædam ſimplici viſu, & auditu. Ac de prioribus quidem nullum dubium eſt, de poſterioribus

tibus autem multi videntur hæſitare. Minùs autem dubitatur de veneno, quod tactu inficiat, Plutarch. *Sympoſ.dec.5.probl* 8. Ex Odoard.Barboſ.refert Majol.*dierum canic.coll.*21. in Delii regno arborem eſſe,Bananam nomine, quæ radices ita venenatas habet,ut tangentes ſtatim perimant: fructus pro antidoto ſunt,ut *ibid.*& alij multi tale venenum dari fatentur,ut ex recentioribus plerique, qui antiquioribus minùs fortaſſe creduli ſunt. Jubert. *Parad.*10. *decad.*2.Mathiol. *in 6.Diſcorid.in præfation.* Grevin. *lib.1.de ven.cap.*1.Salius *de febr.peſtilen.cap.*11. imo mirabile eſt, quod narrat Cæſalpin. *lib.3. qui eſt de venenis,in ſua pract. c.46.* quod etiam admittit Grevinus, *ubi proximè*, nimirum Venetiis aliquando peſtem fuiſſe concitatam, ex eo,quod venefici quidam illitis oſtiorum annulis, ac peſſulis lethaliſſimo veneno,omnes penè ex contactu dictorum annulorum veneno ſint infecti. Mirabilius fortaſſe eſt, ſi ullam veritatem habet id,quod refert Cardan. *lib.1. de venen.cap.*8. & alii apud Schenck. *lib.5. Obſerv.ex.de*
12 *venenis*, Turcas ſcilicet veneficia adeo præſentanea habere,ut eodem die ſolo contactu interimant. Vero magis ſimile eſt id, quod de veneno ferunt ſolo olfactu interimente,& miror Pigræum, Regium Chirurgum doctiſſimum *lib.7 ſuæ Chirurgiæ,c 9.*negaſſe dari poſſe tale venenum, cùm cæteri Auctores omnes illud admittant:& narrat Paræus,& ipſe pariter Chirurgus Regius, ac vir illuſtris,*lib.20.qui eſt de venen c.*7. Clementem ſeptimum Pontificem Maximum, præeuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admiſſum infectum, & exinde extinctum, Pigræus tamen dicet ad hoc,fuiſſe aërem ex fumo illo infectum,nec ſimplicem fuiſſe qualitatem venenatam per nares attractam: tamen quid ad illud, quod firmat Cardan.*lib.2.de Venen.c.*1.de omnibus venenis, quòd odorata vertiginem,dolorem capitis, ſuf-
13 focationes afferunt, & idcirco à ſimilium odoratu homines arcet? imò *& lib.1. ibid.*de venenis agit odore interficientibus,*c.3.* ſed experientiam auctoritatibus cur poſtponimus? mille habemus exempla in animalibus quibusdam, quæ ſolo olfactu inficiunt, ut de Bufone teſtantur multi,quòd vaporibus ab ipſo expirantibus obvios homines ſtupefaciat.Ardoin. *de venen.lib.4.cap.7.* Cardin.Ponzet. *lib.3.de venen. cap.*12.& Ovid.*Metamorph.lib.3.* de ſerpente quem Cadmus occidit, loquens:

Occupat hos morſu,longis amplexibus illos,
Hos necat afflatu funeſta hos tabe veneni.

Videmus etiam quotidie ex odoribus vel malis, vel bonis quoque, multos malè,imo peſſimè affici: ſunt enim qui certæ rei odore, animo linquantur, cordis tremorem, capitis dolorem, vertiginem, & alia ejusmodi incurrant ſymptomata: & conſtat apud Mercurial. *lib.1.de morb. Mul.c.2.* & ex Ariſt. ſolo lucernæ extinctæ odore mulieres abortire poſſe: Teſtatum item reliquit Bruyer. *de re cibaria lib.9.cap.*12. Jacobum Forolivienſem, Medicum inſignem, ab alii odore, tanquam à re peſtilenti lædi conſueviſſe: quin etiam vel ipſius Roſæ odorem nonnullis lipothymiam, ac ſyncopen excitare parem, qualem caſum narrat Amat. Luſit. *Curation. Medic cent.2.cur.*36. & qualem naturam paſſum fuiſſe Olivetium Caraffam Cardinalem narrat Pier. Valer.*Hieroglyph.lib.8.in Scarabeo*:& apud SchencK. ubi hæc ipſa commorata habes. Epiſcopum quendam ſolo roſarum odore extinctum, Cromerus excitat *de reb.Polon.lib.*8. & mihi quidem albarum roſarum odor adeo inimicus eſt,(non quòd mihi ſit ingratus) ut capitis non modicum dolorem illico excitet.[vid.*Scaliger.*ex 155.ſect.10.*In raſſius,Marcellus,Donatus.Digbaus* de putr.ſympat.] Quòd ſi ſuavis ex ſua natura ac alioquin ſalutaris nobiliſſimi floris odor,ſic affligere, ob quandam naturalem contrarietatem poteſt:cur & hoc ipſum in venenis concedendum non ſit, ego non video. Sed convincit omnino *Pigræum* ratio,quæ ſequitur:ſi enim concedamus odorem nutrire poſſe,ut exiſtimant penè omnes Medici,& facit ad hoc Hipp.ſententia, *in Aph. ſect.2. Aphor. 11. & lib.de alimento*, & vide ad hoc Concil.*diff.*155 & alios, imo ipſum Gal. *in Aphor. ſect.2. Aphor.*11.jam concedere cogitur, odorem etiam poſſe corrumpere,& occidere, cùm nutritio, & corruptio ſint contraria, & odor bonus, & odor malus item contraria: contrariorum autem eadem eſt ratio,ut notum eſt Philoſophis, & notatur à Juriſconſultis.Gloſ. *in l.ſciendum §.finali, in verbo,nec prodeſt,ff.qui ſatisd.cog.*Card præterea *lib.2.de ſubtil.* cum venena trifariam diviſiſſet, in ea quæ devorata occidunt,in ea quæ ſolo contactu, & in ea quæ odoratu, addidit: Quid mirabilius ſit ex his, incertum eſt: quaſi non majorem admirationem habeat, ſed potiùs venenum contactu, aut odoratu occidens, quam quod devoratur.

Hæc igitur concedi quidem poſſunt factu poſſibilia eſſe, ſed quòd viſu, & auditu quædam poſſint interficere, paucis admodum perſuaderi poteſt: & tamen de viſu eadem ratio proculdubio militat, quæ in veneno ſolo olfactu occidente militabat.
Nam ſi quædam ſunt homini adeò inimica interdum, ut etiam viſa terrorem incutiant, ſyncopen 14
excitent, & alia horribilia accidentia cieant, ita ut homines ex hoc periclitentur: neſcio cur ſimiliter dari non poſſit venenoſum aliquod animal, quod ſolo viſu inficere,ac venenare hominem poſſit. Ego primùm,quid mihi contigerit, enarrabo: Cùm adoleſcens eſſem, & animi gratiâ extra urbem cum coætaneis meis obambularem, & ludo aliquo nos exercere cuperemus, jam ludum inſtitueramus, quo diem liceret transfigere: ludus talis erat(qui hìc familiariſſimus) unusquisque ſuum ſignum jaciens, ad ante jactum adminiculum quàm proximè ſigno accedere ſtudet: ludunt autem bini, aut terni, aut etiam ſinguli. Ego meum ſignum expolire ſtudens(ſunt enim ea ſigna lateritia) ſuper toſum illud percutiens, ex ea percuſſione toſus medius diſruptus eſt: in medio ejus animalcula erant lacertis, quas Tarantulas hìc vocant, non abſimilia, ſed veluti pellem detraxiſſes, carnem nudam oſtendebant, & erant viſu adeò horribilia, ut totus pallidus inde me avertens, vomitu multa rejecerim, atque hinc totus nauſeabundus diem illam tranſegerim. Non deerit tamen qui omnia hæc in timorem referet:erit etiam, qui ex tetro vapore inde expirante hæc proveniſſe exiſtimabit: ego tamen ex ſimplici viſu totus illicò horrui. Sed ſunt inſuper, qui aſpectu felium expaveſcunt, & deterrentur, atque etiam animi deliquio prehenduntur: Germanicus, teſte Plutarcho *in libell. de diff.inter od.& invid.* gallum aſpicere non poterat. Quod Leonibus etiam naturale eſt, ut ex Lucretio *infrà* habetur. Monialem novi, quæ adhuc in vivis eſt in Monaſterio S.Claræ de Vrbe, hæc ex viſu ſcarabæi mirum in modum afficitur. Accidit autem ut quædam juvenculæ, timoris hujusmodi ejus Monialis conſciæ, ut illi illuderent, ſcarabæum clam inter mammas illi projicerent, quo comperto de repente exanimata in terram cecidit,omni ſenſu orbata,& in ſyncopen lapſa frigidis ſudoribus reſperſa, per quatuor horarum

ſpacium incerta ſalutis permanſit:in ſe reverſa, ſen-
ſimque ſpiritibus recreatis ad ſe rediit nec niſi poſt
plures dies priſtinas vires recuperavit, interim palli-
da ac tremens exiſtens. Alii quoque ex aliorum ani-
malium intuitu hæc eadem patiuntur, ut nobilis ille
Mantuanus de quo Marc. Donat. *lib. 6. de Hiſtor. Mi-
rab.* qui Erinacei terreſtris viſum non ſuſtinebat, ſed
ſyncope ac frigidis ſudoribus corripiebatur: & alia
multa hujuſmodi exempla ſcitu non indigna vide
15 apud SchencK. *lib 7. Obſerv. tit. de Idioſyncr.* Ex qui-
bus deducere poſſumus à ſimili dari venenum quod-
dam, quod ſolo viſu lædere, & interficere etiam poſ-
ſit: nam ſi ex iis, quæ venenoſa non ſunt, tam ſæva
apparent ſymptomata, ex iis quæ venenoſa ſunt,
nonniſi mors expectari debet. Sed audiamus obſecro
quæ cecinit Lucretius *lib. 4. de rerum natura*, qui in
omnibus ſenſibus nos experiri dolorem, & volupta-
tem voluit. & conſequenter eſſe quædam noſtris ſen-
ſibus omnibus magis, aut minùs delectabilis, aut
inimica. Poſtquam ergo de ſenſibus reliquis locutus
eſt, de viſu hæc protulit.

Nec tamen hoc ſolis in odoribus, atque ſaporum
In genere eſt: ſed item ſpecies rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad ſenſus omnibus omnes,
Vt non ſint aliis quædam magis acria viſu,
Quin etiam gallum nocte explodentibus alis
Auroram clarâ conſuetum voce vocare,
Neque queunt rapidi contra conſtare leones,
Inque tueri: ita continuò meminere fugai:
Nimirum, quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cùm ſunt oculis immiſſa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces

Eſſe autem quoſdam homines, qui ſolo intuitu non
tam cæteros homines, quàm animalia, plantas, her-
baſque quaſcunque lædant, notum eſt: cujus rei in-
ſigne exemplum habes apud Vidam *Bomb. lib. 2.* de
quo aliàs.

Verumenimverò licet de venenis, quæ ſolo viſu
interimere poſſint, hæc probabili ratiocinatione ve-
ritatem habere liceat concludere, tamen multò lon-
giùs à probabilitate videtur pleriſque, quòd quæ-
16 dam animalia reperiantur, quæ ſolâ voce, & exſpira-
tu interficere poſſint. Tamen & ad hoc aliquid eſt,
quod in medium adducamus: non enim dubium eſt,
quòd in vocis emiſſione halitûs quidam ex ore ani-
malis vociferantis prodeant, qui pro illius animalis
natura venenoſi & ipſi eſſe poſſint: quòd ſi audiens
illius animalis vocem in proportionabili diſtantia
ſit, ita ut à vaporibus ex illius ore prodeuntibus
contingi poſſit, non difficile erit, ut ab eorum venoſi-
tate inficiatur: imò hoc multò probabilius eſt, quàm
quòd quis ex ſpiritibus ex oculis emicantibus infe-
ctionem contrahat, cùm viſivi ſpiritus non adeò ma-
teriales ſint, & faciliùs ab aëre intermedio diſſipari
poſſint, halitus autem ab ore animalis cujuſdam in
vocis emiſſione prodeuntes magis materiales exi-
ſtant, & conſequenter non ita de facili ab interme-
dio aëre diſſipentur. Itaque, ſi, ut dixi, adeò pro-
portionabili diſtantiâ audiens à vociferante abſit, ut
halitus illi venenoſi ad auditum pervenire poſſint,
jam non difficile erit audientem venenari: neque
enim verum exiſtimo in omni diſtantia id contin-
gere poſſe, quia ſi magna ſit, vix nudus ſonus in
aëre receptus ad audientis aures perveniet: at tunc
quanam ratione inficere poſſit, ego non video.
Ex his ergo manifeſtum fit, quod ex Antiquorum
ſententia aſſerebant Medici nonnulli, hominem
17 ſcilicet poſſe per omnes ſenſus venenari. Guainer. *in
libro de venen. capite primo,* Ardoin. *de venen. lib.* 1.
c. 1. Quod & Lucretius demonſtrabat *lib. 6.* carmine
ſequenti.

Multa meant inimica per aures, multa per ipſas
Inſinuant nares infeſta, atque aſpera odore.
Nec ſunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda, ſaporeque triſtia quæ ſint.

Octavo, Medici venena dividunt in ea, quæ primò 18
cor petunt, & in ea, quæ quandam *aliam partem* pri-
mò, & ex ſua natura inficiunt: nam tametſi aliqui
voluerint, omnia venena, ſive intus, ſive ab extra ap-
plicentur, ſemper primò cor ipſum petere, dehinc aut
hanc, aut illam partem, cui magis familiaria ſunt, ut 19
Nicol. Flor. *ſumm. 4. ſerm. 4. qui eſt de venenis, c.* 1.
Ardoin. *de venen. lib. 1. cap. 7.* Alph. Ferr. *de ſclop.
vuln. lib. 1. c. 4.* Langius *lib. . epiſt* 68. Steph. Roder.
Caſtr. *in Micrregister. lib. 2. c. 12.* Quis ut inter medica-
menta ſunt, quæ cæteræ cuidam parti appropriata
exiſtunt, ita ut corpori, adhibita promptiùs illam
partem, quàm cæteras petant: ita communem cre-
dunt eam eſſe venenorum naturam, ut cor primo
petant, maximè quia ipſos vitales ſpiritus, quorum
origo cor eſt, abſque dubio promptiſſim corrum-
punt, & per arteriarum continuum motum facillimè
ad ipſum cor attrahuntur: alii tamen falſi quidem
ſunt venena cor petere non tamen ſemper primo, & 20
immediatè: hæc autem magis communis opinio eſt,
& ab omnibus penè aliis recepta, Concil. *diff.* 178.
& lib. de venen. capite 1. Guain. *de ven. reſp. ad dub.*
4. licet, neſcio cur, hic contra Conciliatorem loqua-
tur Cardin. Ponzett. *de venen. libro 1. capite 9.* Fernel.
lib. 2. de Abd. c. 15. Matthiol. *in præf. ad 6. Dioſcor.*
Lang *Epiſt. lib. 1. Epiſt.* 68. Grevin *lib. 1. de ven. c.* 1.
Vid. *de curat. gener. cap. 12. p. 2. ſect.* 1. Paræus *lib.* 20.
cap. 1. Gorræus *in præfat. ad Nic. Alexip.* Bacc. *in
prolegom. Venen. cap. 6. art. 3. & cap. 18. artic. 1. &
alij*, quos brevitatis cauſa omitto. Et ad id, quod
objiciebat Ardoinus: nimirum venena ſpiritus vita-
les corrumpere, reſpondent nonnulli negando, nam 21
eſſe quædam, quæ ſpiritus corrumpant, concedunt:
omnia negant, quippè cùm alia ſint quæ corrum-
pant humores, alia item quæ membra, ut Bacc. *ubi
ſupra cap. 6. art. 2.* Imò, ut experientia patet, & no-
tat Cardan. *libro de venen. capit. 26.* ex venenis ſunt,
quæ non cor, ſed cerebrum inimicum habent, alia,
quæ nec cerebrum, neque cor, ſed hepar: ſunt
enim venena quædam, quæ vel ſomnolentiam, vel
lethargum, vel maniam, vel fatuitatem pariunt, ab-
ſque eo, quod nimirum, quid læſionis in corde ap-
pareat: ſunt etiam qui dyſentericos, & hepaticos,
fluxus conciunt: itaque non ſolum neceſſarium non
eſt, venena primò cor petere, ſed poſſibile eſt, cor
à venenis nullo modo infici, infectis tamen aliis
partibus. Illud verum eſt, & locum habet in venenis,
quæ tandem interimunt, ſemper illa ſaltem in fine
operationis cordi inſidiari: hoc autem inde fit,
quia cæteris partibus compatitur, ut in morbis 22
evenit, qui licet cordis proprii non ſint, tamen ſi
occidant, etiam ipſum cor adoriuntur, cùm mori
non poſſit animal, corde in ſuo vigore exiſtente,
Quod verò ab omni penè veneno ea ſymptomata
proficiſcantur, quæ cor affectum eſſe common-
ſtrant, hinc eſt, quia os ventriculi in iis, quæ per os
aſſumuntur, primò recipiens venenum, primò etiam
læditur, ex cujus læſione ſymptomata penè
eadem apparent, quæ apparere ſolent affecto cor-
de, ut Medicis eſt notiſſimum: in iis autem, quæ ab
extrà adminiſtrantur, ineſt quidem ut plurimùm
ea proprietas cordi inimica, ut omnes Doctores
fatentur.

Dividuntur etiam venena in ea, quæ ſunt tenuis 23
ſubſtantiæ,

ſubſtantiæ. & in ea, quæ ſunt ſubſtantiæ craſſæ, licet
Cardan. *lib.* 1. *de venen c.* 5. omnia venena velit eſſe
ſubſtantiæ tenuis, præter erodentia, quod an verita-
tem habeat, ad præſens diſcutere operæ-pretium non
eſt: illud ſcimus, multa eſſe, quæ craſſæ ſubſtantiæ
ſunt, & inter erodentia non connumerantur.

Præter commemoratas autem venenorum divi-
ſiones, aliàs plures afferunt Medici, quas non omitti-
mus datâ operâ, ne tædio Lectorem conficiamus; ſed
qui de his plura ſcire deſiderat, ipſos Auctores adeat,
præcipuè verò Nicol. *ubi ſupr. c.* 1. Ardoinum *ib. lib.*
1. *&* 2. & alios in hac materia de venenis: non enim
pro Juriſconſultis quicquam tot diviſiones facere
videntur. [Confer doctiſſimam diſputationem de ve-
nenis Excell. DD. *Fauſti* Archiatr. Palat.

SVMMARIVM.

1 *Tria genera venenorum.*
2 *Arſenicum non ſolùm venenum eſt, ſed validiſſi-*
mum.
3 *Venena quædam bona, quædam mala.*
4 *Venena mala ad necandum, bona ad ſanandum.*
Venenorum quædam mortifera, quædam non.
5 *Mortifera venena quæ.*
6 *Venena non mortifera quæ.*
7 *Venena aliqua mortifera unicâ vice interimunt,*
8 *alia niſi repetantur, non occidunt.*
9 *Venena mortifera alia citò operantur, alia tardè.*
10 *Venenorum non lethalium quatuor genera.*
11 *Venenorum non lethalium diviſio.*
12 *Venena ſēper & cum celeritate interimentia, quæ.*
13 *Putrefacientia venena tardè operantur.*
14 *Venena, quæ non de facili occidunt.*
15 *Venena temporanea.*
16 *Venena non interimentia.*
17 *Quædam quanquam venena non ſint, ſi ad effectum*
nocendi dentur, pœna reum faciunt delinquen-
tem.
18 *Medicamenta nocentia exhibentes, etiamſi non oc-*
cidant, irregulares fiunt.

De Venenorum diviſione juxta effectus.

QUÆSTIO III.

1 MAgis ad rem pro ipſis *Juriſconſultis* dividenda
à nobis ſunt venena, juxta eorum *effectus*, ſed
primò adducamus diviſiones, quas ipſimet addu-
cunt, faciunt enim tria genera venenorum: unum,
eorum quæ naturâ quidem mala ſunt, ſed arte, &
præparatione bona efficiuntur: hæc nos medica-
menta venenoſa appellamus, quale eſt Ellebo-
rum. Alterum eorum, quæ & naturâ mala ſunt, &
talia ſemper permanent, quæ nos propriè venena
naturalia appellamus, quod à Natura venenoſam
contrarietatem humano generi inimicam ſortiantur,
quale eſt Arſenicum: quanquam Malvaſia *conſilio*
113. *num.* 23. abſque ratione dixerit, Arſenicum non
venire appellatione mali veneni, teſtimonio, quòd
aromatarii illud impunè vendant, & quòd Meſuë
in pract. cap. de Aſthmate, ex Arſenico pillulas con-
ficiat, & alia medicamenta per os aſſumenda. Arſe-
nicum tamen non ſolùm venenum eſt, ſed inter ve-
2 nena validiſſimum. Cæſalp. *de Metall. libro primo,*
capite 29. Erodit enim, ac putrefacit, qui duo effe-
ctus maximo cum ægrotantium cruciatu apparent.
Quòd autem Arabes nonnulli Arſenicum præbeant
in tuſſi antiqua, ut Avicenna & Meſuë, mirandum
eſt, & quòd ipſis præſcribentibus aſſumendum
relinquatur, nec injuriâ ejus rei miratur Foreſt. *li-*
bro trigeſimo, Obſervat. 8. *in ſchol.* cùm ex omni-
bus venenis illud præſentiſſimum eſſe affirmet. For-
taſſe aliud qui Arabes ſibi voluerunt, inter-
pretes autem Arſenicum tranſtulerunt: licet Petrus
Caſtell. *in ſuo libello de Arſenico, Sandarach.* hanc
Avicennæ, cæterorumque opinionem defendat, ac
doctiſſimè tueatur, tamen venenum & ipſe eſſe con-
cedit *ſect.* 4. Quomodocunque verò ſit, ad rem no-
ſtram redeuntes, de ſuperioribus veneni generibus
mentionem habent *leges in l. Quod ſæpè, §. veneni.*
de contrahend. empt. Sed tertium genus eorum con-
ſtituunt, quæ arte venenoſa fiunt, & nos venena ar-
tificialia nominamus, ut ſublimatum. Ita inter Juriſ-
conſultos dividit Damhoud. *in Enc[h]irid. rer. Crimin.*
c. 4. *n.* 3. ſed Paul. Grill. *de ſortil. q.* 3. *n.* 25. *& q.* 5. *n.* 7.
& q. 12. *ſub numero* 4. magis ſuccinctè venena diviſit
in bona, & mala *ut ſuperiore quæſtione* dixi: & mala
omnia ea vocat, quæ aut mortem, aut inſignem no- 3
xam inducunt, ut febrem, tuſſim, phthiſim, demen-
tiam, ſterilitatem; bona verò, ſeu non mala, quæ amo-
rem excitant. Sed non vidit hic, unum idemque ve-
nenum facere ſe bonum ſimul & malum: nam ſi
quod dementiam parit, malum eſt, & quod amorem,
bonum: jam patet, quòd illud quod Amorem con-
ciliat, & bonum ſimul & malum erit: neque enim
venenum ullum dari poteſt, quod amorem vi conci-
liet, quod ſimul etiam dementiam non pariat: meliùs
ipſemet ibid. *quæſt.* 12. dicebat, venena mala ad necan- 4
dum, bona ad ſanandum.

Nos pro Juriſconſultis in hac quæſtione, vene-
na dividamus ſecundùm eorum effectus; nam eos-
dem effectus ab iiſdem venenis emanantes, illi de
Reorum pœna, ac de aliis ad rem facientibus, judi-
cium ferent. Itaque venenorum quædam mortifera
ſunt, quædam non mortifera. Mortifera ſunt, quæ
vel actu interimunt, vel habent interimendi poten- 5
tiam, & hominem in manifeſto vitæ diſcrimine 6
ponunt. Quod enim Mercurial. *libro primo, de vener.*
capite 5. dicebat, omnia ſcilicet venena, vel interime-
re, vel habere interimendi aptitudinem, veritatem
non habet, cùm plura venena ſint, quæ neque in-
terimant, neque quicquam vitæ obſint, ut nonnulla
quæ mentem lædunt, neque aliud afferunt incom-
modum, neque ex tali læſione vitam breviorem ef-
ficiunt. Cardan. *citat. libro primo, capite vigeſimo ſex-*
to. ſed Mercurialis fortè hæc inter venena non con-
numeraret. Venena non mortifera dicenda ſunt, quæ
inſignem læſionem corpori afferunt non tamen vitæ 7
obſunt, ſaltem ſenſibiliter, licet inſenſibiliter, & in rei
veritate aliàs id efficerent. Eorum quoque quæ mor-
tifera dicuntur, nonnulla ſunt, quæ unicâ vice ad- 8
miniſtrata interficiunt, alia verò, quæ niſi repetan-
tur, ſuum effectum non produnt. Imò hoc pecu-
liare eſſe erodentium, & putrefacientium veneno-
rum, tradit Galen. 3. *de ſimpl. Medic. capite* 25. &
Cardan. *libro* 2. *Contrad. Medic. tract.* 2. *contrad.* 10.
ſcriptum reliquit, quòd ex decem, qui venenum
bibunt, vix unus, niſi repetatur, moritur: ex cujus
aſſertione videretur deduci poſſe, id commune eſ-
ſe omnibus venenis, aut ſaltem pluribus. & ſecun-
dùm plurimùm: ſed profectò experientia docet,
multa eorum eſſe, quæ vix primoribus labris ſe-
mel deguſtata, abſque eo quòd repetantur, inter-
ficiunt. & brevi ut Aconitum: de quo Plin. *libr.* 27.
capite 2. & Ruell. *de nat. ſtirp. lib.* 2. *capite* 113. di-
cebant, quòd in occidendo eſt inter omnia venena
ocyſſimum, & inter Juriſconſultos idem quoque
teſtatur Guibert. *quæſt. Juridic. capite* 16. *numero* 28.
qui & ex Medicorum ſententia folia, & fructus A-
coniti non nocere dixit: & tamen conſtat ex Ap-
piano Alex. *in bello Mithrid.* Orodem Aconito ebi-
bito, & alvo per illum ſoluta, non interiiſſe, labora-
bat-

bat autem aquâ ineecente, & venenum à Phtahate
filio datum. Narrat prætereà Aloyſ. Cadam. *in ſua
priori navigatione*, venenum reperiri adeò præſen-
taneum, ut ſpatio quandrantis horæ occidat, & Jo.
Leo *ſua Aphrica part.7.in fin.* ex quo repetit Card.
de alio mentionem habet, cujus granum inter decem
homines partitum, ſpatio quadrantis horæ, omnes
interimat.

9 Inſuper venenorum, quæ interficiunt, alia modi-
co temporis ſpatio, ut paucis horis, vel diebus id præ-
ſtant: alia nonniſi poſt longum tempus: utraque au-
tem tam à Natura, quam ab arte id habere poſſint,
ut aut celeriùs, aut tardiùs ſuos effectus prodant, ut
abundè poſt hæc videbimus.

Eorum porrò, quæ non interficiunt, ſed ſolummo-
dò noxam aliquam corpori humano inferunt, plura
10 genera ſunt. Cardan. tamen *citato ſæpius lib.1. de ven.
c.26.* ad quatuor genera reduxit, in amatorium ni-
11 mirum, maniacum, contagioſum, & debilitans. Nos
magis diſtinctè dividimus in ea quæ infatuant, quæ
inſanire faciunt, in quibus etiam amatorium com-
prehenditur (nam & amor ſpecies Melancholiæ eſt,
ut *ſuperiori titulo, in propria quæſtione de Amanti-
bus* oſtendi,) in ea, quæ abortum faciunt, quæ ſterili-
tatem inducunt, quæ coëundi impotentiam, quæ
contagioſum morbum, quæ membrorum paralyſim,
ac debilitatem, & quæ particularem aliquem mor-
bum conciunt: ſi quæ verò alia ſunt, ad hæc reduci
poſſint, ut ſi quæ odium uxoris aut aliarum quarum-
cunque perſonarum, inducunt, ad Maniacum, ſeu
quod inſanire facit, & ſic de aliis.

Exempligemus autem hæc omnia pro ipſis Ju-
riſconſultis, ut Medicorum dicta de his differentium
12 faciliùs aſſequi poſſint. Venena ergo, quæ interimunt
& ſemper & cum celeritate, ea ſunt, quæ à tota ſub-
ſtantia, ut Medici loquuntur, agunt: hæc enim inter
omnia præſentanea habentur, ac præ cæteris noxia,
ut omnes fatentur. Valeſc. Tarent. *lib.7. Philon. c.29.*
Bertruc. *lib. 2. pract.3. cap.1.* Ardoin. *de Ven. lib.1.
cap.3.* Gortæus *in præf. ad Nicandr. Alexiph.* Guain.
de Ven. cap. 1. Nicol. *ſumm. 4. ſerm.4. cap. 3.* & in
hoc omnes conveniunt: ſed inter hæc ipſa ſunt,
quæ celeriùs, & quæ tardiùs opus conficiant: nam,
ut jam ſuperiùs dixi, Aconitum inter ea, quæ per
os aſſumuntur, celerrimè interficit: & Chriſtoph. à
Coſta *lib. Aromat.* de quodam veneno ex planta
Malavarica deſumpto mentionem habet, quod
adeò citum in occidendo dicit, ut ob ejus cele-
ritatem nullum antidotum adhuc invenerint Indi
contra ejus perniciem. Inter ea verò, quæ ab extra
adveniunt, celerrimum eſt venenum aſpidum, ut
Bacc. *cap.5. in Prolegom. Venen. & capit.15. artic.1.*
tradit: & quatuor horis vix ſupereſſe, qui com-
morſus fuerit, teſtatur Cœl. Rhodig. *lect. Antiq.
lib.25. cap.31.* unde propter multam ejus malitiam
in Sacris vocatur inſanabile. *Deuteron. cap.32. verſ.*
33. Fel draconum vinum eorum, & venenum aſpi-
dum inſanabile: qua de re perpetuò apud Sacras
paginas pro veneno omnium peſſimo, aſpidum ve-
nenum per Antonomaſiam nominatur, ut *Pſal.139.
verſic.4* venenum aſpidum ſub labiis eorum, &
alias multoties: quod & teſtatur Ælian. *de Hiſtor.
anim. lib.1. cap.54.* his verbis: *Solum aſpidis mor-
ſum negant curari poſſe, eſſeque omni medicina ſupe-
riorem.* Quod concordat cum Ariſtot. *lib. 8. de*
13 *Hiſtor. Anim. capit. 29.* Tardiora ſunt in operan-
do, quæ putrefaciunt, & craſſæ terrenæque ſub-
ſtantiæ ſunt: nam hæc longo etiam poſt tempore,
reſpectiva ad prædicta, à quo ſumpta ſunt, aliquan-
do interficiunt. Galen. *de ſimpl. med. lib.3. cap.3.*
omnia hæc tamen cum certitudine interimunt, nec
opus ad longum tempus retardant. Minori cum 14
certitudine occidunt ea, quæ magis ab excedenti
qualitate, quàm ab oculta vi contraria exiſtunt,
ut ſuccus lactucæ, ſolatrum, cicuta, crocus: irrita
enim magna ex parte fiunt, de hiſque dicebat
Galen. *ubi ſuprà, capit.18.* quòd niſi celeriter in-
terimant, nullus effectus redduntur. Ratio au-
tem ea eſt, quia ſi Natura illam excedentem qua-
litatem illicò ab eorum aſſumptione ferat, facile
eſt, ut eam omnino exuperet: deinde utplurimùm
in ea quantitate non aſſumuntur, quæ ſatis ſit ad
occidendum, at deficiente quantitate, quâ ſolùm
noxia ſunt, occidere non poſſunt. Galen. *ubi ſuprà
cap.13.*

Cæterùm Venena, quæ interimunt quidem, non
tamen celeriter, ſed ad rationabile quoddam tempus, 15
ea ſunt, quæ venena ad tempus Medici vocant, de
quibus longa diſceptatio inter Doctores eſt, quam
ſeorſim ob ejus difficultatem pertractabimus. Inte-
rimunt autem venena quædam, ut diximus, putre-
faciendo, quædam erodendo, alia ſtrangulando, non- 16
nulla ſtupefaciendo, ac ſanguinem congelando: plura
animalem facultatem, & vitales ſpiritus devaſtando,
& abſumendo.

Sed ea quæ non occidunt, ſed tantummodò no-
xam aliquam corpori inferunt, plura ſunt, ut ſuprà
dictum eſt: ac primò ea, quæ hominem infatuant,
ut nonnullorum animalium cerebella, quæ ob eo-
rum frigiditatem animales ſpiritus partim extin-
guunt, partim incraſſant, ita ut intellectioni minùs
apti dehinc efficiantur: alia inſaniam pariunt, ut So-
lanum Maniacum, & inter hæc, ut dixi, *pocula ama-
toria*, & *philtra* [de quibus conſul. *Reies* quæſt.29.]
recenſentur, nam etiam hæc cum aptis venenis con-
ficiuntur, ut ex Juriſconſultis tradit Farin. *in pract.
crimin. tit. de homicid. quæſtion.122. num.91. part.2.
tom.2.* alia abortum procurant, aut ſterilitatem in-
ducunt: & hæc quidem non neceſſariò venena exi-
ſtunt: nam multa ſimilia nullam omnino læſionem
corporibus aliàs inferunt, ita ut non habeat verita-
tem id, quod Farinac. *ubi proximè*, & alii tradunt,
nimirum, Pocula abortionis, & ſterilitatis cum ve-
nenis confici, ſi de venenis propriè dictis id intelli-
gant: nam plura, quæ in cibis innoxiè ſumuntur,
abortum procurant, & ſterilitatem efficere poſſunt:
tamen ſi ad eos effectus propinentur, venena lato
modo appellare poſſumus: non ſecus enim ac ii, 17
qui venenum propriè ſic dictum propinant, hi quo-
que puniendi veniunt, *l. Cicero. §. ſed ſi qua. Digeſt.
de pœnis. leg. Item ſi obſtetrix. §. ſi quis per vim ff de ad
l. Aquiliam.* & hi quoque ut illi irregulares fiunt.
Nicol. Pluvins *de Irregularit. numer.21.* Non abſimi- 18
lia etiam ea ſunt, quæ coëundi impotentiam indu-
cunt, non ex parte viri tantùm genitales partes ig-
navas reddendo, ſed etiam ex parte fœminæ; ſuſpi-
cionem hæc tamen majorem habent, & veneficiis
proximiora ſunt, ut quæ vix abſque Dæmonis ope-
ra contingere poſſe videantur. Non ſine venoſitate
tamen ſunt, quæ contagium, vel morbum contagio-
ſum inducunt, ut lepram, phthiſim, & hujuſmodi,
quemadmodum & ea, quæ alicujus membri debili-
tatem afferunt: qui effectus etiam venenis propriè
dictis aliquando habetur, cùm homo ab illius per-
nicie evadit: ac denique ea, quæ peculiarem aliquem
morbum inducunt, non abſque ſuſpicione venenoſi-
tatis & ipſa ſunt, ut quæ Epilepſiam; Lunaticum
morbum, ictericiam, & alias noxas afferunt, ut jam
ſuprà diximus.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Ad rei condemnationem non ſufficit propria confeſſio, ſed conſtare debet de qualitate & quantitate veneni.*
2 *adamantem vulgus pro veneno exiſtimat.*
3 *Non tenet rei confeſſio circa veneni qualitatem, niſi de ea per peritos conſtet.*
4 *Non tenet rei confeſſio circa quantitatem veneni, niſi periti de ea deponant.*
5 *Venena quædam occidunt à qualitate occulta, quædam à qualitate manifeſta.*
6 *Venena ab occulta qualitate certius occidunt.*
7 *Venena omnia horribilia ſunt & à natura alieniſſima.*
8 *Coniectura deſumpta ex natura veneni eſt maxima.*
9 *Venena quædam nullam habent occultam proprietatem.*
10 *Quantitas in venenis, quæ occultam habent proprietatem, non adeò conſiderabilis, ut in cæteris.*
11 *Venena quæ occulta proprietate operantur in minima quantitate aſſumpta occidunt.*
12 *Minima veneni quantitas, neque corpus alterat, neque occidere poteſt. Contr. n. 15.*
13 *Venena exitialia qualitate potiùs, quàm quantitate offendunt.*
14 *Venena deleteriam facultatem habentia, quantitate non expenduntur.*
19 *Conciliatoris ſententia de quantitate refellitur.*
17 *In frigidis venenis notabilis, & certa quantitas, requiritur, ut occidant.*
18 *Quantitas veneni Iudicis arbitrio definienda, adhibito medicorum iudicio.*
19 *Iudicis arbitrium intrat in rebus a Iure non definitis, vel quæ definiri non poſſunt.*
20 *In definienda veneni quantitate ſufficiente ad occidendum, quæ conſideranda.*
21 *Calida venena citiùs calida temperatura nocent, quam frigida & ſimiliter de aliis.*
22 *Adamas ſecundùm nonnullos Medicos, eſt venenum. Contr. n. ſeq. & n. 24*
25 *Magnes venenum eſt ſecundùm aliquos. Contrarium num. ſeq.*
27 *Nux vomica, an venenum ſit.*
28 *Viscum, an ſit venenum.*
29 *Ex vitro aſſumpto mori quis poteſt.*
30 *Venena nonnulla, quæ pro venenis non reputantur.*
31 *Argentum vivum venenum eſt. Contrarium num. ſeq. dic ut num. 33.*
34 *Planta ex ſua natura non venenoſa, an arte fieri poſſint venenoſa*
35 *animalia venenoſis cibis nutrita, an & ipſa in cibis aſſumpta, fiat venenoſa.*
36 *Animalia venenoſis ſagittis confecta, an comeſta venenoſa ſint.*
37 *animalia armis venenatis occiſa innoxiè in cibis comeduntur. Contr. num ſeq.*
39 *animalia cibis venenoſis nutrita, comeſta non nocent. Contrarium n. ſeq. dic ut n. 41. & 42.*

De Qualitate, & Quantitate Veneni.
QUÆSTIO IV.

1 PRudenter quidem *Iuriſconſulti* hoc punctum in
conſideratione habuerunt: nam in veneficii de-
licto non ſatis illis eſt, ut reus confiteatur dediſſe ſe
alicui venenum, ſed volunt ad hoc, ut ille condem-
nari poſſit, & ut dicatur quis ex veneno periiſſe,
conſtare ex peritorum atteſtatione, tale venenum
in tanta quantitate ſumptum, aptum fuiſſe ad infe-
rendam mortem, aliàs reum etiam confeſſum con-
demnati poſſe nolunt. Boſius *in pract. crimin. titulo
de del. num.* 8. Et hoc optimâ quidem cum ratione:
nam caſus dari poteſt, in quo quis naturæ veneno-
rum ignarus, præbuerit alicui aliquid in potibus,
vel cibis, quod venenum eſſe putabat, cùm ta-
men aut omninò venenum non eſſet, aut eſſet qui-
2 dem venenoſum, non tamen quod mortem infer-
re poſſet, ut exempli gratiâ, Adamantis ſcobs,
quam vulgus hominum venenum eſſe credit, cùm
verè venenum non ſit. Garzias ab Hort. *in Hiſtor.
Aromat. libro primo, capite* 41. *in fine*, ſi ergo hæc
ab aliquo aſſumatur, & interim intereat, proculdu-
3 bio quòd ex ea adamantis ſcobe, quam venenoſam
putabat, non interiit: non tenet ergo ex hac cauſa
rei confeſſio circa veneni qualitatem. Neque aliter 4
dicendum eſt de quantitate: nam ſi exempli gra-
tia quis propinaſſet inimico ſuo decem opii grana,
credens hanc opii quantitatem ſufficientem eſſe ad
illum interimendum, interimque caſu ille intereat,
hic proculdubio crederet ex eo veneno hoſtem ſuum
periiſſe, & à curia deprehenſus delictum non
ſuum confiteretur, & in pœnam mortis damnare-
tur, maximo cum juſtitiæ detrimento, cùm verè octo
aut decem opii grana interficere non poſſint, quod
pro exemplo dico. Itaque hæc diſcutiamus neceſſe
eſt, pro quibus revocanda in mentem ſunt, quæ in 5
hoc eodem titulo in principio dicebamus, eſſe nimi-
rum venenorum quædam, quæ à qualitate interfi- 6
ciunt occulta, alia, quæ à qualitate manifeſta ope-
rantur. Porrò certiſſime, aut ut melius loquar, majo-
ri cum certitudine interimere diximus ea, quæ ab oc-
culta proprietate, & qualitate noxia ſunt, quàm
quæ manifeſtis agunt qualitatibus: & rationem
addidimus, huic quæ ſequitur, non abſimilem:
priora enim ſolâ occultâ qualitate officiunt, (li-
cet aliquando inſimul manifeſtam conjunctam
habeant) quæ quidem in quantumvis minima quan-
titate reperitur, neque habet in corpore quicquam
ſibi contrarium, quod illam obtundat, aut evince-
re poſſit: poſteriora, nonniſi quantitate nobis con-
traria, habent quod illis adverſetur, ac ea edoma-
re poſſit, qualitates ſcilicet contrarias: præter-
quam quòd, cùm nonniſi in magna quantitate aſ-
ſumpta hæc noceant, illa verò etiam in minima,
faciliùs eſt hominem decipere aut illum ex ſe deci-
pi in quodam modicæ, quàm in magnæ quantitatis
veneno præſertim cùm omnia horribilia ſint, & à
Natura alieniſſima.

His ſic ſe habentibus, quid ex hoc diſcurſu Juris- 7
conſulti elicere poſſint, manifeſtum eſt: quippe
cùm ubi venenum ex Medicorum ſententia tale 8
fuerit, ut ab occulta qualitate operari potuerit, ma-
ximam habebunt conjecturam, imò evidentiſſi-
mam præſumptionem, quòd ex eo mors potuerit
dependere: & quanquam, ut *quæſtione ſecunda*, dixi,
plerique Medicorum in venenis hoc requirant, ut
omnia præter manifeſtas qualitates, habent etiam
qualitatem occultam, & non ex priori tantùm capi-
te, ſed ex utroque nocere poſſint: tamen conce-
damus illis nos quicquid volunt, dummodò illi no-
bis non denegent, quædam eſſe, quæ ab ipſis for-
taſſe venena non appellantur, quæ tamen interfi-
ciunt, & hoc ea nonniſi manifeſtis qualitatibus
efficere poſſe. Nam quis dixerit, lactucæ ſuccum
eſſe venenum, & habere qualitatem occultam no- 9
bis contrariam, ex eo quòd ſi in quantitate mult.
aſſumptus ſit, non aliter quàm Cicuta, aut opium
interficiat, teſtante hoc Gal. 3. *de ſimpl. med. capi-
te decimo octavo*, ſi alia ex parte lactuca comeſta
ſanguinem non omninò vituperabilem generat, &
ſuccum habet omnibus herbis laudabiliorem, ut
idem Galen. 2. *de Alim. facult. capite quadrageſi-
mo, Claſſ.* 2. docet, & repetit Oribaſ. *Collect. libro
ſecundo, capite primo*, Simeon Sethi *de Aliment.
littera M. capite ſecundo*, & alii? ſic etiam por-
rum, quis dixerit venenum eſſe, & contrarieta-
tem habere occultam, cùm in cibis in quotidiano
uſu ſit, & in medicamentis admittatur: tamen
porri ſucco trium denariorum pondo hauſto, Mela
ordinis equeſtris vir, ſine dolore expiravit, refe-
rente Plin. *Natur. Hiſtor. libro decimo nono*, c. 6.

Quantitas ergo in venenis non adeò conſidera- 10
bilis eſt, in iis quæ ab occulta proprietate agunt, &
verè,

verè, ac maximè deleteria ſunt, ac Naturæ humanæ
inimiciſſima, ut in iis quæ manifeſtis qualitatibus
interdum occidunt: non tamen ob id quis exiſti-
met velim, quòd illa prorſus quantitate denudata
exiſtant, ſi effectum ſuum ſortiri debeant, ſed lo-
quor reſpectivè ad aliarnam ſi eorum, quæ à ma-
nifeſtis agunt qualitatibus, exempli gratiâ, tanta
requiratur quantitas, ut unicam æquet, illorum
ſatis erit ad occidendum centeſima unciæ pars, ita
ut reſpectu cæterorum, vix ollius conſiderationis
hæc quantitas ſit: unde de his dicitur à Medicis, quod
etiam in minima quantitate aſſumpta occidunt.
11 Gorræus *in præfat. ad Nicandr. Alexiph.*

Quando igitur Medici aſſerunt in quocunque
veneno neceſſariam eſſe quantitatem, ad hoc ut
præſumptum interficiat. Gal. 3. *de ſimpl. Med facult.
cap. 23. claſſ. 7. & 2. Aphor.* 17. Mercurial. *lib. 1. de
venen. cap.* 5. ſic, & non aliter eorum dicta inter-
pretanda veniunt, quemadmodum etiam, quando
dicunt, quòd minima veneni quantitas, neque cor-
pus alterat, neque perimere poteſt. Nicol. *ſumm. 4.
12 tract. 4. capite* 1. Ponzett. *de Ven. lib. 1. cap.* 14. hoc
ſimpliciter intelligendum de tam modica quantita-
te, ut ex ſe notabilis non ſit: & ſic vera remanet
13 ſententia, quòd medicamenta exitialia qualitate of-
fendant, non quantitate, ut inter cæteros teſtatur
14 Actuar. *libro quinto, Meth. capite* 12. & quòd de-
leteriam habentia facultatem, non ſine quantitate
expendenda, ſed naturæ contrarietate, ut optimè
concludit Codronch. *in med. teſt. capit.* 6. His tamen
non parum contrariari videtur Concil. *in libro de
venen. capite primo, in fine*, cui aſſentitur ex Re-
centioribus Foreſt. *Obſervation. libro trigeſimo, Ob-
15 ſervatione prima, in ſchol.* Voluerunt enim hi ſim-
pliciter in deleteriis non conſiderandam quantita-
tem, ſed eorum vel minimam portionem, etiam
talem ut noſtrum ſenſum effugiat, poſſe interfice-
re: Rationem reddunt, quia tale venenum quamcun-
que corporis noſtri humiditatem contingat, in ſui
naturam convertit, ex quo fit, ut ipſum ſeipſum mul-
tiplicet, ita ut etiamſi centeſimam unius grani par-
tem Napelli quis aſſumeret, tamen moreretur, ex
quo hæc particula Napelli humores adorta primò
ſe reduplicat, dehinc etiam triplicat, ac quadrupli-
cat, ac ſe denique adeò multiplicat, ut animal uni-
verſum in ſui naturam transformet. Tamen hæc
16 Conciliatoris ſententia non eſt undequaque vera:
neque quis imaginari unquam poterit, quomodo in-
ſenſibilis quantitas agere in obvios humores, ac
ſpiritus poſſit, & idcircò meritò confutatur hæc
opinio à Cardinal. Ponzett. *libro primo, de venen.
cap.* 9.

Major dubitatio eſſe poteſt in his, quæ occidunt
quidem, non habent autem Naturæ contrarietatem,
ſed ſolâ quantitate vitæ inſidiantur, ut de frigidis
venenis in genere dicebat Gal. 3. *de ſimpl. med. c.* 17.
17 in his enim non modò notabilis requiritur quan-
titas, ſed certa, à qua ſi deficiant, non ſunt apta
mortem accerſere; & idcirco ponamus aliquem
propinaſſe alicui ſcrupulum dimidium Croci,
vel dragmam Hyoſcyami, vel unam, aut alteram
Solatri, aut unciam Cicutæ, vel duas ſucci Lactucæ,
proculdubio etiamſi aſſumens interiret, non poſſet
dici ex eorum venenorum culpa interiiſſe, quia hæc
in hac quantitate ſumpta interimere non poſſunt,
quòd exempli gratiâ dico. Quænam igitur quanti-
tas in his requiratur, cùm certo limite deſignari
non poſſit, ut omnes Medici fatentur, Nicol. *ubi
18 ſuprà, & alii*: remanet, ut Judicis arbitrio ſit defi-
19 niendum, adhibito prudentium Medicorum judicio:
nam arbitrium Judicis intrat in rebus minimè à ju-
re definitis, vel quæ definiri non poſſunt, ut ex Juris-
conſultis habeo. Menoch. *de Arbitr. libro primo,
quæſt.* 11. *n.* 2.

In definienda autem hac quantitate Medicus plu- 20
ra ante oculos habere debet, nimirum temperamen-
tum aſſumentis, ætatem, virium robur, corporis di-
ſpoſitionem, medicamenti ipſius qualitatem, & alia:
non enim dubium eſt, calida venena citiùs interi- 21
mere hominem dotatum temperamento calido,
quàm dotatum temperamento frigido: contrà frigi-
da certiùs ac citiùs occidere hominem temperamen-
ti frigidi, quàm calidi: quamquam circa hæc Medi-
ci multum inter ſe diſſideant, ad nos tamen hæc
non pertinent: ſed qui hujus quæſtionis rationes, &
argumenta pro utraque ſententia videre cupit, au-
ctores de venenis adeat in principio: eodem quoque
pacto una ætas, ut pueritia, & juventus, citiùs, & e-
videntiùs, & à minori quantitate, quàm conſiſtens,
aut ſenectus læditur: unde vides apud Tacitum *An-
nal. libro* 14. Senecam aſſumptâ cicuta nihil læſum
fuiſſe: quod ob ætatis conditionem eveniſſe credi-
derim, & apud Appian. Alex. Orodem ab Aconito
nihil læſum, licet Socrates eodem medicamento Se-
necæ aſſumpto interierit: tamen puto aliter fuiſſe
præparatum Socratis venenum, quàm Senecæ, quòd
illud reis à Juſtitia adminiſtraretur.

Verumenimverò cùm non modò vulgus homi-
num, ſed etiam Medici nonnulli claſſici exiſtimave-
rint, quædam naturam habere venenoſam, quæ ta-
men dehinc experientia innoxia eſſe docuit, idcirco
admonendi hoc in loco mihi videntur *Jurisconſulti*,
ne in judicando errent, aliorum judicium ſequuti.
Inter cætera autem, quæ pro venenis habentur, 22
cùm non ſint, *Adamas* eſt; cujus nocumenta, & cu-
ram afferunt etiam nonnulli, ut Ardoin. *lib. 2. de ve-
nen. cap.* 23. imò illum eſſe venenum teſtantur ple-
rique alii, ut Averr. *Collib. lib. 5. capite* 43. qui balſa-
mum valere dicebat contra adamantem bibitum.
Et Janus Cornar. *ad Macr. de mat. med. lib. 4. c.* 1. de
adamante in illis verbis:

Atra venena fugat,

dicebat, adamantem, quamquam venenum eſt, ut 23
nonnullis placuit, reſiſtere tamen veneno, unde elicit
ille venenum interdum alio veneno vinci. Sed ho-
rum auctoritatibus minùs credendum, ubi experien-
tia nos doctos facit, ex qua quidem conſtat nullum
nocumentum excitari ab adamante, quocunque mo-
do aſſumpto: plures adhuc hiſtorias, & exempla
Card. *Contr. Med. libro 2. contrad. nona, tract.* 5. &
Garzias ab Horto *libro 1. de Aromat. hiſt. capite* 47.
Imò Plin. *Nat. Hiſtor. lib. 37. capite* 4 Macer. *ubi ſu-
prà* & Albert. Magn. *lib. 2. de Miner. tract. 2. cap.
proprio de lap. nom. & vire.* noviſſimè SchencK. *Ob-
ſervat. libro 7. tit. de Idioſyncraſ.* affirmant adaman-
tem venena irrita facere: non tamen verum eſt,
quod obiter dictum ſit, ut idem Garz. *ibidem. capite*
56. & Cardan. *lib. 7. de ſubtil.* teſtatur, quòd impe-
diat magnetem, ne ferrum attrahat: id enim vole-
bant Plin. & Alb. *locis ſuprà citatis*, & ex horum
auctoritate Galeot Mart. *de doctr. promiſc. capit.* 12.
Adamas ergo venenum non eſt: qui autem illum ve- 24
nenum eſſe credunt, decepti fortaſſe ſunt, ex nomi-
num vicinitate: non enim Adamas, ſed Argyrodamas
effectus adamanti attributos producit, ſeu Amian-
tus lapis, quem alumen plumæ, aut florem petræ
vocant, quod teſtatur Cæſalpin. *art. Med. libro* 3.
cap. 32.

Fuerunt etiam, qui *Magnetem* venenum eſſe 25
voluerunt, ut teſtis eſt Ardoin. *ubi ſuprà, cap.* 12. qui

Digitized by Google

hujus opinionis eſſe videtur, & ante illum Concil. *in libell. de venen. c.* 4. Guainer. *de venen. c. 9. rubr.*
26 *de Magnete, & aliy.* ſed idem Garzias *ibid. c.* 57. non eſſe deleteriæ facultatis, vel venenoſæ tradit, imò paucâ quantitate aſſumptum adoleſcentiam conſervare. Priores tam non admittunt ſimpliciter, quòd venenum ſit, aut deleteriæ facultatis, ſed quòd hominem melancholicum ac lunaticum efficiat, quod tamen neque admittit Garz. ſi modò vera eſt eorum perſuaſio, qui juventutem conſervare credunt; neque ego poſtremum hoc de magnete verum eſſe crediderim.

Præterea plerique Medicorum, ut Raſis 8. *ad Almanſ. c.* 12. Concil. *lib. de venen. c.* 44. Ardoin. *lib. 3. de ven. c.* 5. & præ cæteris Matthiol. *in lib. de Dioſcor. c.* 73. quem refert SchencK. unà cum Cratonis auctoritate putarunt *vomicam nucem* venenum eſſe, cùm
27 tamen Georg. Melichius apud eundem SchencK. *lib. 7. de venen. ex plantis*, voluerit, eas nuces, quamquam canib. venenum exiſtunt, homini eſſe innoxias, quod experientia confirmat. Ego profectò caſu ſecuto, quòd quis aſſumptâ vomica nuce periret, aliam mortis cauſam non inquirem, ſtantib. præſertim cæteris conjecturis, & præſumptionibus. Fortaſſe, vel non eædem ſunt vomicæ nuces Melichii cum nucibus vomicis ſeplaſiariorum, vel alterius naturæ, licet ille ſuas quoque canes interficere, ut noſtræ faciunt, aſſeveret.

28 *Vitrum* porrò Card. *lib. 1. de ven. c.* 4. noluit eſſe venenum, etiamſi aſſumptum occidere concedat, & refert ille hiſtoriam *lib. 1. Contrad. Medic. tract. 5. contr.* 9. quarundam Monialium, quæ ex vitro aſſumpto male habuerunt, imò earum una aut altera perierunt, & Cæſalp. *lib. 3. c.* 23. Vitrum maximè nocere docet, eo quòd inteſtina exulceret, unde etiam mortem cit. Optimè tamen comminutum ac præparatum Medici ad calculum frangendum innoxiè propinant. Quomodocunque ſit, ex vitro mori quis
29 poteſt, unde ad rem noſtram pro veneno habendum etiamſi non ſit.

30 His addi poſſet *pili felis*, & aliorum quorundam animalium, qui quidem aſſumpti pro veneno ſunt: cùm tamen nullus fortaſſe eos pro veneno exiſtimet: de iis tamen tanquam de veneno agunt nonnulli, ut Ardoinus, *& aliy ſuprà citati.* Minùs autem tutiora ſunt hæc ad effectus venenorum producendos, & dubium afferre poſſent. Verùm quia non omnia hìc recenſeri poſſunt, de quibus dubitare contingit, an verè venena ſint, necne, ego, cæteris poſthabitis, ad unum Hydrargyrum, ſeu Mercurium, vel Argentum vivum, quod vocant, me conferam, ut de quo multum inter Auctores dubitatum eſt. Claſſici enim penè omnes, ut Dioſcorides, Galen. Plin. Oribaſius, Serapio, Albert. Magnus, & alii, quos luculenter cumulat Ardonius *lib. 2. de venen. c.* 4. & inter recentiores Vid. *libro 20. de cur. gener. cap. 3. p. 2. q.* 2. volunt, Argentum vivum aſſumptum venenum eſſe, licet non omnes conveniant de ejus natura, cùm alii frigidum illud ſtatuant, alii calidum. Contra verò A-
31 vicen. 6. 4. *tract. 1. ſumm. 1. c.* 2. & Raſ. 8. *ad Almanſ. c.* 42. & alii apud SchencK. *tit. de Idioſyncraſia*, & Haly. Abb. 5. *pract. c. penult.* volunt Hydrargyrum innoxium eſſe, & minimè deleteriæ facultatis: ac exempla adducunt quamplurima eorum, qui illud abſque noxa biberunt, non ad notabilem ſolum
32 quantitatem, ſed etiam ad integras libras: imò ſunt ex Medicis non poſterioris notæ aliqui, ut Paræus *lib. 10. c.* 48. qui ad libras tres aſſumptum memorant in deſperato Ileo ſeu volvulo morbo, quem ob ſui atrocitatem, *Miſerere mei* vocant: & in colico dolore ad uncias tres potum mirabiliter conducere dicit ex Mariani Sambarobtani teſtimonio Laudat & ejus uſum Bacc. *lib. 6. de Therm. c.* 10. & per os dari, & extra admoti, ſed multò minorem quantitatem præſcribit.

Ejus rei veritas ea eſt (& ita eſſe teſtantur inter recentiores nonnulli, ut Cæſalp. *Art. Medic. lib. 3. c.* 16.) *Argentum vivum* noxium eſſe, & venenoſum, & ſuâ venenoſitate occidere poſſe, quod etiam ex eorum auctoritate conſtat, qui negant illud deleterium 33
eſſe: ſiquidem fatentur, quod ejus fumus maximè noxius ſit, & paralyſim, & alios morbos excitet: quin & auri impoſitum, dolorem vehementem, Spaſmum, Epilepſiam, & Apoplexiam concitat, ut idem Avic. teſtatur, & Bert. *lib. 2. ſuæ Med. tract. 3. capite ſecundo.* Sæviſſima porrò accidentia, quæ etiam de foris inunctum ad morbum Gallicum affert, ipſi enarrent, qui ſunt experti: unde jure minùs acceptus ejus uſus eſt Fernelio, *de Abd. rer. cauſ. lib. 2. capite* 14. Quinimò ſcio nonnullos, cum linimentis ex Mercurio confectis uſi eſſent, ex improviſo penè è medio ſublatos.

Verum quidem eſt interdum per os aſſumptum fuiſſe, ac infortunio quodam, ſuo pondere ſibi viam per inteſtina paraſſe, unde ex corpore egreſſum nihil damni interim attuliſſe: at ut plurimum retinetur, & omni procul dubio ea omnia accidentia parit, quæ Auctores ex ejus aſſumptione fieri dicunt: quod nobis ſatis ad hoc ſit, ut illud pro veneno accepterimus. Nam ſi cum Avicenna perſtas in ea opinione, quòd deleterium non ſit, ego nil moror. Scio ex eo à Chymicis pillulas parari ad morbum Gallicum, quibus maximo cum progreſſu utuntur, quarum pillularum, quod ſciam, primus inventor fuit diligentiſſimus Jo Bapt. Melſius, Scipionis Card. Burgheſii Chymicus. Scio etiam, Medicos aliquos eo uti in pueris ad enecandos vermes, & præ cæteris Mercurialem. Sed hæc non ob id ejus venenoſitatem tollunt: nam & alia venena arte præparata, & rectificata innoxia redduntur; ut notiſſimum cuique eſt.

Cæterùm illud notare debent Judices, cùm delinquentes examinant, quod diximus de Hydrargyro, auri impoſito, quippe cùm & in eo caſu poſſit homo vitam amittere ex pravis ſymptomatibus ab eo excitatis.

Porrò Nicol. ubi aliàs *cap. 4. Problem.* 9. quærit: An *plantæ ex ſua natura non venenoſæ, arte, vel caſu venenoſæ fieri poſſint*, affirmativæ adhæret opinioni, 34
cui experientia ſuffragatur. Admittunt etiam Guainerius *in tractatu de venen. capite quarto.* ex Simeone Januenſi, & Ardald. Villanovano, & Cardinal. Ponzett. *libro 1. de Venen. cap.* 1. qui vinum ex vite produci poſſe venenoſum, tradit: imò & modum annuit, quem ſilentio tegere ſatius eſt: ſic etiam de reliquis evenire poſſe credit. Quibus ſic ſe habentibus, ſi eò impietatis hominis ingenium perveniat, ut tollere hominem è medio venefico ſtudeat, & hac arte utatur, ſi ad Juſtitiæ manus perveniat, & ratione ſupradictâ hominem veneniſſe confiteatur, ſciant ex his, quæ diximus, Judices, poſſe dari tale venenum, præ cæteris tamen deteſtabile. Ad rem autem, Guainer. non ſolùm venenoſos reddi poſſe in ipſa planta fructus, aliquos tradit, ſed vidiſſe narrat quoddam medicinæ compendium, docens uvas, & alios fructus reddere ſolutivos; quod quidem pro delicatis ac nobilibus viris mirum in modum eſſet expetendus: facilis autem eſt modus, quem apud alios require, præcipuè autem ſi libet, vide etiam de his Langium *lib. 1. epiſ.* 14.

& tractatum pulcherrimum Ant. Mizaldi, *comparandorum fructuum alvum ſolventium*, &c.

35 Poſtremò quærunt Medici, an *quæ venenoſis quibusdam cibis animalia nutriuntur*, ut ſturni, & cotur-
36 nices, quæ Cicutam comedunt, comeſta homini ſint venena: & ulteriùs, an *animalia venenatis ſagittis confoſſa*, innoxiè comedi, ac tuto poſſint. Faciunt autem hæc maximè pro *Iuriſconſultis*: nam & caſus dari poteſt, in quo quis datâ operâ cibos ex hujusmodi animalium carnibus paratos alicui apponeret, ut illum venenaret, in quo caſu quis dubitaret, morte ſecutâ, ſi modò ex his ſequi poſſet, tam eſſe puniendum hunc, qui tali ratione hominem venenaret, quam qui quavis aliâ illum è medio tolleret. Itaque ſentent. Medicorum in his duob. artic. inſpiciamus.

37 Galenus *in lib. de Theriaca ad Piſon c. 10. claſſ. 5.* quamquam non ex propria ſententia loquitur, de hac poſteriori parte dicebat, quòd tales animalium carnes innoxiè comeduntur: & Guainer. *c. 1. in tract. de Venen. reſp. ad 3. dubium*, non ſolùm innoxiè comedi hujusmodi carnes animalium, quæ ſagitis toxico illitis interempta fuerat, narrat, ſed carnem etiã circa vulnus ſapidiorem eſſe tradit, quàm cæterarum partium carnes. Plin. tamen. *Hiſtor. natural. lib. 25. c. 5.* circumcidi vulnus ait, & carnes animalis hoc pacto occiſi teneriores reddi, quod veriſimilius eſt & hoc ipſum ante Plinium tradidit Ariſt. *libell. de Admir. audit. p. 84.* [Idem refert Celſus l. 5. c. 27.]

38 Contrarium placet aliis, de qua re plura vide apud Lang. *Epiſt. lib. 1. Epiſt. 69.* Ego vix adducor, ut credam, nihil nocumenti afferre poſſe animalium eo modo enecatorum carnes: pro impoſſibili ergo non duco, quòd carnes hujusmodi recenter mactatæ, ac ſimul in copia comeſtæ, pro veneno eſſe poſſint? quare ſi quis datâ opera homini eas offerret, & ille interiret, aliis præſumptionibus concurrentib. mortis reus proculdubio eſſet, & tanquam homicida puniendus: etiamſi quis ex alia cauſa illum interiiſſe diceret, niſi ea, & multò vehementior, & magis manifeſta eſſet, quod probare meo judicio teneretur.

Circa primam autem partem hujusmodi dubita-
39 tionis idem Langius, *ubi ſupr.* & alii voluerunt, animalia venenoſis cibis nutrita comeſta non nocere, & habent hi pro ſua opinione experientiam: quotidie enim gallinarum carnes in cibis ſumimus, quæ tamen ſerpentes, & bufones comedunt: ſturnos etiam, & coturnices, cicutam & napellum comedentes, qui à nobis absque ulla ſanitatis nota in cibis frequen-
40 tantur. Contrarius tamen huic ſententiæ præter cæteros videtur Hipp. in ea ſententia 6. *Epid. ſect. 5. text. 34. Mulier, Capra, Elaterium, aut Cucumerem agreſtem comedens, pueris purgatio.* Contrariatur & hiſtor. à Galen enarrata; ex quo repetit Valleſ. *in prædict. Hipp ſententiam.* In Doride enim, Bœotia, & Theſſalia, atque Athenis multos convulſione correptos eſſe tradit, eſu coturnicum, quæ veneno veſcebantur. Contrariatur etiam huic ſententiæ id, quod idem Valleſ. *ubi ſuprà* firmat, nimirum capram lac generare venenoſum, ſi venenoſa comedat: tandemq; contrariatur Matthiol. *in præf ad 6. lib. Dioſc. de mat. Med.* Paræus *lib. 10. c. 4.* Steph. Roder. Caſtr. *in Meteor. Microc. lib. 2 c. 11.* Bruyerin. *de re cib. lib. 5 c. 21.* qui etiam de aptis in Pamphylia natis & educatis mentionem habet, qui venenoſi ſunt in cibis, quòd venenoſis herbis nutriantur. Narrat item Amatus *cent. 2. curat. 45.* Luſitanos in Ægypto & in Judæa dyſenteriâ ſæpiùs tentari, imò & ipſos incolas, ex eo, quia homines illic carnibus veſcuntur animalium, quibus caſſia fiſtularis purgatoria pro paſtu & cibo erat. Neque deſunt illis ſuæ rationes, & experimenta, de quibus vide luculenter utrosque priores, ſi placet. Neutri autem fortaſſe veritati repugnant, ſi ſano modo eorum opiniones accipias, quem 41
manifeſtavit Nicol. *loco ſæpius citato, c. 4. probl. 4.* nam primò hujusmodi animalia venenoſa comedentia non debent ex cibis illis venenoſis læſionem ullam percipere: nam ſiquidem tales cibi ipſis quoque animalibus ſunt venenoſi, eorum quoque carnes erunt venenoſæ: & idcircò miror opinionem *Guaineri*, qui gallinam venenoſam reddi tradit, ſi venenoſo frumento nutriatur, cùm tamen ipſa ex eo venenoſo frumento non moriatur, quod an ſucceſſu poſſibile ſit, ipſe videat: illud paret habere veritatem, quod ſupra repetij, Gallinas venenoſa animalia, & cibos alios venenoſos comedentes, innoxiè à nobis in cibis ſumi.

Secundò, etiamſi venenoſis victitent hujusmodi 42
animalia, quæ illis venenoſa non ſint, non debent tamen antequam cibos illos concoxerint, comedi. Si ergo hæ duæ conditiones concurrant, quòd hæc animalia à venenoſis cibis non lædantur, & quòd offerantur ab eorum concoctione, poterunt abſque noxa comedi, aliàs verò non ita. Ex quibus *Iuriſconſulti* colligant, quidnam poſſibile eventu ſit in delinquentibus: nam ego modum non doceo, quomodo nimirum poſſit alicui offerri animal non venenoſum, quod illi pro veneno ſit, ita ut ex eo intereat. [vide Camp. Eiyſ. *Reies* q. 63. pag. 492.

SVMMARIVM.

1 *Venenum propriè dictum non generatur in noſtro corpore, ſed res veneno ſimilis. Contrarium num. ſeq.*

3 *Venena externa à Natura interna videntur.*

4 *In noſtro corpore generantur venena propriè dicta.*

5 *Ex humoribus corruptis in noſtro corpore etiam Hydrophobia gigni poteſt.*

6 *Venenum in nobis genitum, non ſolùm acquirit veneni naturam, ſed fit contagioſum.*

7 *Poſſibile eſt in nobis generari etiam animalia venenoſa.*

8 *Homo poteſt totus venenoſus reddi, ita ut aliis pro veneno ſit.*

9 *Venenum in nobis generari poteſt etiam abſque inſigni putredine.*

10 *Venenoſitas ſimpliciter non dependet à corruptione.*

11 *Venenoſitas non introducitur abſque pravia putredine.*

An Venenum ſic propriè dictum poſſit in humano corpore generari.

QVÆSTIO V.

QUæſtio hæc maximè *Iuriſconſultis* in conſideratione habenda, ex hoc enim capite, quòd nimirum venenum in corpore humano generari poſſit, ſæpiùs ii qui ex *veneno propinato* pereunt, ex *ingenito* periiſſe dicuntur, ita ut ſontes à tam ſævo delicto patrato, non ſine Juſtitiæ detrimento, abſolvantur. Diſcutiendum ergo à nobis eſt, an poſſibile ſit venenum ex ſe generari in noſtro corpore, quod exteriorum venenorum effectus gignat, quodque in cauſa eſſe poſſit, ut ex propinato veneno obeuntes, ab iis qui ex ingenito intereunt, diſtingui non poſſint, quo diſcuſſu abſoluto; aptiori dehinc loco ſigna diſtinctiva afferam inter unum, & aliud venenum.

In hoc autem puncto diſſentiunt Medici inter ſe, 1
credentibus aliis, *venenum propriè dictum non generari; ſed rem veneno ſimilem*, & idcircò impropriè

talia

talia dici venena volunt: aliis verò affirmantibus
non modò veneno ſimiles humores aliquando effi-
2 ci, ſed etiam ipſos totos venenum eſſe. Prioris ſen-
tentiæ plures eſſe videntur, cùm de ea re loquentes,
non abſolutè venenum generari dicant in noſtro
corpore, ſed ita corrumpi humores, ut veneno ſi-
miles efficiantur, ac venenoſam naturam æmulen-
tur: ſic loquitur Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 7. Quia verò,
inquit, Medici inveſtigare ſolent, an aſſumpti vene-
ni propria extent ſigna, eo quod ſæpenumerò
videant citra lethalis veneni potionem, humores
ſimiliter ut epoto veneno corrumpi, non mirum
eſt, ſi ſic aliquando mutentur humores. Non aliter
quoque loqui videtur Averr. 3. *Collig cap.* 29. cujus
verba ea ſunt. *Et ego dico, quòd non eſt impoſſibile, ut
generetur in malis corporibus & eorum ſubſtantia,
unus humor ſimilis veneno*: cui ſententiæ conſenti-
unt alij. Nicol. Flor. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 4. *probl.* 3.
Abſolutè autem id, quod in noſtro corpore gene-
ratur, non eſſe venenum, neque poſſe generari
venenum propriè ſic dictum, tuentur præcipuè
Mercurial. *lib.* 1. *de venen. c.* 14. Grevin. *ibid. lib.* 1.
cap. 1. Rudius *de morb. occult. & venenoſ. lib.* 2. *cap.* 1.
Cæſalp. *lib.* 3. *Art. Med. cap.* 47. Hi, inquam, licet
concedant humores ita corrumpi, ut veneno ſimiles
efficiantur, impropriè tamen vocari venena tra-
dunt: ſed cur hoc, ut magis illa quàm hæc, propriè
vocanda venena ſint, non docent: nunquid fortaſ-
3 ſe, quia hæc non ex Naturæ præſcripto fiant? Nam
cætera venena ab extrà videntur à Natura eſſe in-
venta, & cauſam adducit Plin. *lib.* 2. *c.* 63. licet fortaſſe
non veram: hæc autem ex accidenti proculdubio
talia fiunt: ac cur venenum vocant canis rabidi, alio-
rumque rabidorum animalium venenum? nam &
hoc ex accidenti fit: & cur in cæteris animalibus ve-
nenum exitioſiſſimum generari poteſt, in homine
nequaquam? Annon illud notiſſimum, quod in ore
omnium eſt, *corruptio optimi peſſima*?

4 Verior ſententia, ac pleriſque accepta eſt, in cor-
pore noſtro generari poſſe tales humores, qui ve-
nena propriè ſint, & venenoſam prorſus naturam
5 adepti: quod primo probatur experientiâ: nam vel
ipſis Judicibus contrariæ ſententiæ fautoribus, Ho-
mo etiam abſque contagio per morſum communi-
cato ex ſe, nullamque extrinſecâ præcedente cauſa,
rabiem, & hydrophobiam incurrit. Cœl. Aurel.
lib. 3. *Acutor. c.* 9. Gariopon. *lib.* 3. *c.* 7. Paræus *lib.* 10.
c. 13. Sal. *de aff. partic. c.* 19. imò & ipſe Galen. *comm.*
2. *in primum Prorhet. text.* 17. Venenum, inquit,
generari poteſt in noſtro corpore, qualis eſt humor
canum rabientium; at hunc quis negabit eſſe vene-
num, ac venenum quidem exitialiſſimum, & pro-
priè ſic dictum.

Secundò, idipſum ab effectibus comprobari po-
teſt: nam ſi quod cordi inimicum eſt, & humanæ
naturæ corruptivum, ſi quod vinci, aſſimilarique
non poteſt, vincere autem, ac corrumpere corpus
aptum eſt, ſi quod nocere vehementer ſolet, ſi quod
alimento oppoſitum eſt, ſi quod occultâ agendi ra-
tione vehementer nocet, venenum propriè dici de-
bet, jam talem humorem in corpore generari inter-
dum manifeſtum eſt, cui hæc omnia attributa vene-
ni conveniant. Cùm enim humor ad ſummam pu-
tredinem perveniens, extraneam omnino naturam
induet, tunc cordi quidem inimicus fiet, & huma-
næ naturæ corruptius, & occultam acquiret pro-
prietatem, quâ vitæ inſidiabitur. Vides enim in ve-
nenoſis morbis illico, & à primo morbi inſultu, ſyn-
copen, cordis tremorem, virulentorum vomitum,
nauſeam perpetuam, irrationabilem maciem, &
alia hujuſmodi accidentia pullulare, quæ contrarie-
tatem inſignem peccantis humoris denuntiant. Vi-
des dicto citiùs proſtratam Naturam, ac devictam
eo quòd venenoſus humor occultâ ſuâ agendi ratio-
ne ſpiritus depopulatur, ac diſſipat. Vides corpus
non nutriri, & à primis diebus in horas, ne in mo-
menta dicam, emaciari, faciemque qualem in his
morbis Hipp. deſcribit, evadere, non niſi quia ſan-
guis jam nutritioni aptus non eſt, ob id quòd à ve-
nenoſa qualitate peccantis humoris inficiatur, ita
ut neque immutari, neque vinci poſſit, ad hoc ut
in corporis alimentum faceſſat. Vides denique bre-
vi hominem è vita tolli, & veſtigia quamplurima
venenoſitatis in extincto cadavere apparere. Cur
ergo talis humor Veneni nomen non meretur, cùm
affectus omnes, quos venenum producit, aptus &
ipſe ſit producere, & fortè etiam evidentiores, &
majores? Nam non modo humores, qui in noſtro
corpore corrupti veneni naturam acquirunt, hoc
habentur ut hominem interimat, ſed etiam ut con- 6
tagioſi ſint. Sal. *de febr. peſtil. cap.* 4. quod de extrin-
ſecis venenis non accidit, ut docet Fern. *lib.* 2. *de ab-
dit. Rer. cauſ. c.* 11. conſentiunt autem, & acceptant
hanc opinionem Ardoin. *lib.* 1. *de Ven. cap.* 4. Cardan.
de Ven. lib. 1. *cap* 6. Valleſ. *in* 3. *Epidem. ſect.* 3.
Ægr. 4. *text.* 16. Valeriol. *loc. commun lib.* 3. *cap.* 18.
Saxonia *de Phœnigmis lib.* 2. *cap.* 20. Codronch. *in
meth. teſtific. c.* 6. & alii multi. Quinimò non modo
poſſibile eſt verum venenum in noſtro corpore ge-
nerari, quod naturalium venenorum vires, & effe-
ctus omnino imitetur, ſed fieri etiam poteſt, ut ge-
neretur animal venenoſum obtinens veneni natu-
ram. Verba ſunt Ardoini, *ubi ſuprà*, ex auctoritate 7
Meſuæ: quod omnem admirationem exuperat, ſi 8
modo veritatem habet, illud eſt quod tradidit Nicol.
Flor. *ubi ſuprà, cap.* 4. *problem.* 1. nimirum hominem
poſſe totum venenoſum reddi, ita ut aliis homini-
bus venenum ſit, quod in peſtilenti morbo experi-
mur. Neque ſolùm ubi humores ad ſummam, &
conſummatam putredinem deveniunt, poſſunt in-
terdum venenoſam inducere naturam, ſed id etiam
abſque inſigni putredine evenire interdum poſſe,
docet Hect. Saxonia *ubi proximè*, quod quidem à 9
veritate alienum non eſt, neque enim ſimpliciter ve-
nenoſitas à corruptione dependet, vel à putredine:
& licet negari non poſſit venenoſitatem non intro- 10
duci abſque prævia putredine, tamen manifeſtum 11
eſt in peſtilenti febre, interdum etiam putredinem
minimam eſſe, nec de ſe magnam ſignificationem
ob id præbere; nam ſi inſignis eſſet, procul omni
dubio manifeſtiùs ſe proderet: in his tamen febribus
humores venenoſos præſentes eſſe, neminem infi-
ciari credo. Sed omittamus jam de his diſceptare:
quæ potiori Medicorum parti ſunt acceptiſſima:
quamobrem & eam ipſam opinionem habuerunt
Legumperit. Boſſ. *in pract. crimin. tit. de del. num.* 5.
Caball. *de omni genere homicid. n.* 621.

SVMMARIVM.

1 *Verum venenum in noſtro corpore generatur.*
2 *Maximè operoſum eſt diſtinguere inter mortuum ex veneno interno, & mortuum ex externo.*
3 *Nullo modo poteſt cognoſci, ſecundùm aliquos, mortuus ab interno, & mortuus ab externo veneno. Contrarium num. ſeq.*
5 *Veneni aſſumpti certum ſignum, ex Cardan.*
6 *Quædam cauſari non poſſunt à veneno ingenito.*
7 *Multæ conditiones diſtinguere poſſunt unum venenum ab alio.*
8 *Facile eſt perito Medico diſtinguere venenum ingenitum ab adminiſtrato.*

9 *Venena omnia habent peculiaria ſigna. Contrarium n.ſeq.declara ut ibid.*
11 *Omnia accidentia veneni ab utroque generari poſſunt,declara ut n.14.*
12 *Morbi,qui ab interno veneno ut plurimùm originantur.*
13 *Ab ingenito veneno,cur tam varia ſymptomata.*
15 *Accidentia veneni , aliqua magis familiaria uni, quàm alteri veneno.*
16 *Conditiones aliqua habent locum magis in uno, quàm in alio veneno.*
17 *Ex ſolis ſignis nulla certitudo habetur aſſũpti veneni*
18 *Ex ſignis cum nonnullis conditionibus junctis, certitudo habetur veneni aſſumpti.*
19 *Venena in noſtro corpore generata, calida , & ſicca ſunt.*
20 *Peſtis febri ut plurimùm eſt conjuncta.*
21 *Cognoſci poteſt aliquem fuiſſe veneno extinctum, abſque eo quod cognoſcatur veneni ſpecies.*
22 *Veneni interni certa cognitio haberi poteſt.*

*An dentur certa ſigna aſſumpti veneni.

QVÆSTIO VI.

EX ſuperioribus manifeſtiſſimè apparuit, poſſe in humano corpore non modò rem veneno ſimi-
1 lem generari,ſed quæ tota venenum ſit: unde ſequitur,quòd tam ex veneno intus genito , quam ex veneno de foris adminiſtrato, eadem omnino ſymptomata apparere poſſint,ex quo inexpugnabilis,ac maximæ difficultatis plena dubitatio inſurgit,an ſcilicet diſcerni poſſit per aliqua ſigna certa & infallibilia, inter eum,qui à veneno ingenito,& eum, qui ab adminiſtrato ſublatus eſt.Communiter autem DD.tam Legumperiti,quàm Medici conveniunt in hoc, quòd ſit maximè operoſum,ac difficultate plenum:ita Boſſius à Codroncbio allatus,*in pract.crim. tit.de delet. n.5.*Caball.*de omni gen.hom.n.*621.Guazzin.*in tr.ad*
2 *def.reor.def.4.c.5.n.5. lib.1.* & ex recentioribus Medicis Cæſalp.*pract lib.3.c.7.& lib.eod.c.47.* Codron. *in meth.teſtif.c.6.*Sylvatic.*de his qui morb.ſimul.c.pen.* Vinc.Alſarius à cruce *de Quaſ. per Epiſt.Cent.3.c.17.* quem videt habet enim multa ad hæc pertinentia, ſcitu neceſſariiſſima , & ab ipſo doctiſſimè pertractata.

Firmant hæc nonnullæ experientiæ , inter quæ ſufficiat ea,quam apud Tacitum habemus, cujus primùm me admonuit eruditiſſimus vir, ac Medicus inſignis,Fortunius Nattius. Tacitus enim *lib. 3. Anim. in princ.* de venefica illa Martina verba faciens hæc habet:*Nam vulgatum erat miſſam,ut dixi,à Cn.Senito famoſam veneficiis Martinam,ſubitâ morte Brundiſii extinctam venenumque nodo crinium ejus occultatum , nec ulla in corpore ſigna ſumpti exitij reperta.* Quod & de aliis eveniſſe aliæ hiſtoriæ memorant, quas modò recenſere minimè opportunum.

Obſtant tamen Gal. verba *in lib. de ſucc. bon. & vitio. cap.1. oper. claſſ.2.* quibus reprehendere vide-
3 tur cujuſdam ſectæ Medicos , qui putabant , non poſſe facilè cognoſci , imò nullo modo , eos qui ex lethalis medicamenti aſſumptione,ab iis , qui ex
4 morboſo corporis affectu periclitantur. Ex cujus verbis elicere poſſumus , ſi Galeno credimus , quòd ſi peritus Medicus exiſtat , qualis ipſe erat Galenus, hoc non modo cognitu difficile non ſit , ſed omnino facile.

Cardanus præterea *lib.2.de venen.cap.1.* non tantùm ſigna quædam probabilia aſſumpti veneni , ſed evidentia etiam, ac certa affert, ut ex ſubſequentibus verbis ipſius patet: *Et ſudor frigidus cum ardore,ſem- 5 per eſt certum ſignum aſſumpti veneni , præſertim ſi adſit dolor maximus in inteſtinis , vel unllus.* Addit his : *Tertium ſignum omnibus potentius , cùm c. njunguntur accidentia non conjugibilia , ut eſt dyſenteria cum ſpirandi difficultate,vomitus cum livore unguium tumor linguæ cum urinæ nrigine.* Horum ipſorum ſignorum tanquam evidentiſſimorum mentionem etiam fecerat *in cap. ſuperiori*:& præter hæc quamplurima quoque adducit,ex quibus certitudinem cognitionis aſſumpti veneni promittit , ut *in ſequent. cap.*Deo dante videbimus.

Accedit his , quòd multa ſunt , quæ à veneno in- 6
tus genitu minimè poſſe originem habere videntur , ut ſymptomata , exempli gratià, quæ aſſumpto opio proveniunt: ſtupor nimirum mentis,ac ſenſuum omnium,univerſali corporis pruritui, & colori citrino junctus , cum perceptione odoris ipſius opii , ex potionati corpore expirantis : hæc , inquam , ſimul juncta non videntur à veneno intus genito cauſari poſſe : ſic & ea, quæ proveniunt ex aſſumptione Leporis Marini, ut ſuffocatio, aſthma, tuſſis, ſanguinis ſputum , abominatio in cibis cujuslibet generis piſcis,& terror in ſola ejus viſione,teter corporis odor, veluti putrefacti piſcis , & alia quæ ad hujus veneni potionem ſubſequuntur , non videntur abſque dubio venenum intus in corpore genitum ſimul conſequi poſſe. Hæc ergo ſi aliquando eveniant , & aliis conditionibus jungantur , ut quòd ſubitò pullulent, & non ſenſim,nonne certiſſima, & infallibilia ſigna aſſumpti veneni eſſe poſſent. Quomodo enim non poſſent , ſi ad venenum intus genitum non conſequi concedatur ?

Denique , ſi quæ alia ad certam hujus cognitio- 7
nem deſiderentur , non deſunt multæ conditiones, per quas unum caſum ab alio liceat diſtinguere , ut conditio,de qua ſuprà , celeritatis nimirum adventus accidentium,& mortis: anteactæ vitæ modus : & natura,& complicatio accidentium, & aliæ quamplurimæ,de quibus ſuo loco dicemus. Quamobrem ex his
deduci facilè poſſe cuilibet videtur,quòd diligenti ac 8
perito Medico liceat abſque difficultate aliqua cognoſcere venenum propinatum à veneno ex ſe genito in noſtro corpore.

Ad hujus rei veritatem perveſtigandam , nobis nonnulla primò adnotanda ſunt , dehinc per quaſdam concluſiones , quid circa punctum principale
ſentiendum ſit,definiemus. Ac *primò* , ut notiſſimum 9
Medicis eſt , ſciendum , omnia penè venena habere quædam particularia ſigna , quæ præterquam quòd rerum inimicitiam cum humano genere demonſtrant,indicant etiam individualem , ac particularem eorum naturam, quæ unum venenum ab alio diſcriminant: hæc per ſe nota ſunt , & habemus *Auctores*, qui ex profeſſo de venenis agunt,ponentes hæc particularia venenorum ſigna,præter communia , ac generalia in omnibus venenis,ut venena ſunt. Inter omnes autem longioribus id agit ex vetuſtioribus Dioſcorid.*lib.6.de med.mat.per totum , & ibi* Matthiol.*in commen*.ex recentioribus Ardoin.*octo libris huic materia dicatis.*Cardan.& alii. Hanc concluſionem proponit,& acceptat Paræus *in lib.20.c.8.* & licet *Dioſcorid.*dicat , difficile eſſe uni veneno proprium inve-
nire ſignum,non intelligit de veneno in ſpecie,ſed in 10
particulari: vel intelligit , quòd ex uno tantùm ſigno non poſſit haberi certa cognitio qualitatis veneni, ſed bene ex pluribus ſimul junctis.

Sciendum *ſecundò* , quòd tam ob ingenio, quàm 11
ab extra adminiſtrato veneno , omnia accidentia, quæcunque aut ſcriptores commemorant , aut

nobis

nobis imaginari licet, etiam inconſueta, & ab hominum memoria nunquam talia viſa, poſſibile eſt originem habere: non enim exiſtimet quis, quòd è veneno ingenito ſola ea ſymptomata pullulent, quæ communia venenis ſunt, ut *vomitus, nauſea, ſyncope, cordis tremor, ſenſuum defectio, & hujuſmodi*, ſed ea quoque, quæ ſuprà peculiaria cujuſlibet veneni eſſe dixi, & aliis minimè familiaria, ut eſſet (ne ab allatis exemplis *Opii*, & *Leporis marini* diſcedamus) gravis odor, Opium ipſum, aut fœtor putridus, ipſum marinum leporem referens, ictetitia, aſthma, ſanguinis ſputum, univerſalis corporis pruritus, & his ſimilia. Imò ſi quæ alia ſunt, quæ admirabilem venenorum naturam oſtendant, ut horror à ſolo viſu cujuſcunque piſcis, & ab aquæ viſione timor, ille in lepore marino, hic in veneno canis rabidi, amentia cum indeſinenti riſu, ut in *Apio* riſus. Ecpieſmos, ſeu oculorum egreſſio, & totius corporis denigratio. & apoſtematio quædam, ut in *napello*, & aliis etiam venenis: ſtranguria, & mictus ſanguinis, ut in *Cantharidibus*, & mille alia admirationem cientia, hæc (inquam) omnia à veneno quoque intus genito ad amuſſim, ut ab externo dependere poſſunt. Iam verò aliàs idipſum de *Hydrophobia*, demonſtravi, de aquæ nimirum timore ex rabie adveniente, cùm hæc non modò ab externo veneno, à morſu ſcilicet rabidi canis, vel alterius animalis, ſed etiam ab interno provenire poſſit, quod Galeni, aliorumque doctorum hominum auctoritate confirmavi. Non ergo hi ſo
12 lummodò morbi, qui à Fernelio 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 11. enumerantur, ex veneno intus genito progigni poſſunt, nimirum uteri ſtrangulatus, Epilepſia, ſyncope, cordis palpitatio, & ſphacelus, ſed etiam quicunque humanum corpus obſidere conſueverunt, etiam qui ex ſua natura benigni eſſe ſolent, ex venenoſa materia originem habere poſſunt, & præter hos, etiam non conſuetos & admirabiles,
13 ex eadem materia pullulare, non eſt impoſſibile. *Fernelius* tamen de morbis, qui frequentiùs ex ingenito veneno enaſcuntur, verba facit, non negaturus fortaſſe id quod nos firmamus. Cur autem ab intus genito veneno tam multa, ac inter ſe diſſidentia ſymptomata evenire poſſint, nulla ratio aſſignari poteſt: niſi caloris præternaturalis vis, qui regulariter non agit, cùm neque materiæ præternaturales, in quas agit, ullam regulam receſſus à naturali ſtatu ſervent: ex quibus, & ex aliis concurrentibus conditionibus, humores, qui in corpore ad veneni naturam acceſſerunt, modò alterius veneni naturam æmulantur, ſymptomata quàm ſimillima huic aut illi veneno excitantia.

Tertiò adnotandum, quòd quamvis præmiſſa vera
14 ſint, tamen non niſi ſano modo intelligenda: nam verum quidem eſt, omnia ac ſingula accidentia externi veneni poſſe ab interno excitari, ſi disjunctim hoc accipias, ita ut ſi *opium* lethargum excitat, & ſi illud pruritum univerſi corporis cauſat, poſſit etiam aliquod internum venenum pruritum univerſi corporis cauſare: non tamen neceſſe eſt, quòd ſimul & ſemel hæc accidentia in interno veneno appareant, quemadmodum in externo, & ſi etiam ſimul & ſemel, non tamen eo modo, & ordine: neque enim neceſſe eſt, omnes ac ſingulas conditiones in veneno externo, concurrere quoque in interno.

Præmittendum etiam *quartò*, quòd acciden-
15 tium ex veneno evenientium, alia quidem utrique veneno, ingenito nimirum, & propinato communia ac familiaria ſunt: alia neque adeò communia, neque adeo familiaria, ſed magis uni, quàm alteri conſocia: alia denique, quæ ſemper ab ingenito, nunquam autem vel rarò ab externo eveniunt: & è contra, ſemper, aut ut plurimùm ab externo, nunquam, aut admodum de raro ab interno. Quænam autem hæc accidentia ſint, uni, aut alteri, aut utrique familiaria, in ſequentibus videbimus.

Sunt præter hæc, ut ſuprà annuimus, *nonnullæ* 16
conditiones, quæ uni, aut alteri ſolummodò veneno, non utrique indifferenter copulari poſſe videntur, ut conjunctio nonnullorum accidentium in externo, quæ minimè fieri poteſt in interno, ut ſuprà ex *Cardano* diximus. Conſideratio eorum, quæ ante ſymptomatum adventum præceſſerunt, temporis meditatio inter cibum aſſumptum, & acceſſionem ſymptomatum, & mortem: hæc (inquam) omnia & alia, de quibus in ſequentibus, non uno eodemque modo in utroque caſu eveniunt. His ſic ſtan- 17
tibus generaliter loquendo prima concluſio eſt: *Nullam certitudinem haberi poſſe ex ſolis ſignis, an quis ex propinato veneno, vel ex ingenito interierit.* Manifeſtiſſima eſt hæc concluſio ex his, quæ in ſecundo notabili allata ſunt, & probatur per auctoritatem penè omnium Juriſconſultorum, & Medicorum, ut ſuprà diximus *numero* 3. quibus addi poteſt concludentiſſima ratio, quæ talis eſt: Si quæ certitudo haberi poſſet propinati veneni, maximè haberi poſſet ex nonnullis ſymptomatibus mirandis, ac raris, quæ peculiaria videntur eſſe alicujus externi veneni, ut ex aquæ timore in veneno canis rabidi, in exulceratione pulmonis, in lepore marino: At ex his haberi non poteſt, quia etiam ab interno veneno evenire poſſunt. Ergo multo minùs ex aliis, quæ utrique magis communia exiſtere videmus. [vid. *Horat. Augenius* epiſt. 1. t. 2. *Alſaravius à Cruce* cent. 3. *Androinus Piſaurenſis* l. 1. ven. c. 4. *Ang. Victorius* conſult. 2. & 32.

Secunda concluſio: Si ad particulares caſus deſcen- 18
damus, & præter ſigna, etiam nonnullis conditionibus, & conjecturis utamur, certa cognitio propinati veneni haberi poteſt. Hæc concluſio evidenter probatur per tertium & quartum notabile: Nam pone mihi, quòd quis intereat cum omnibus ſymptomatibus, quæ ab aſſumpto opio adveniunt: pone omnes conditiones in hoc præceſſiſſe, quæ magis certos nos faciunt de veneno propinato jam procul omni dubio aſſerere poſſumus, hunc ex opio interiiſſe, quia neque ea ſymptomata ſimul, neque eæ
conditiones ab interno veneno pullulare poſſunt. 19
Præcipuè vero patet hoc in frigidis venenis, nam quæ in corpore noſtro generantur, omnia *calida* ſunt & *ſicca*, ut probat Saxonia, de *Phœnigm. lib.* 2. c. 10. & licet in peſte humores ſint venenoſi, & ali-
quando, ut vult Sal. *de febr. peſt. cap.* 5. peſtis ſine 20
febre exiſtat, tamen hoc de raro contingentibus eſt, nam utplurimùm peſtis febri eſt conjuncta, ob naturam humorum venenoſorum, qui calidi ſunt & ſicci & ſanguinem, & cor ſuo calore inficientes. Si ergo accidentia frigidi veneni appareant, & aliæ conditiones ad id ipſum indicandum colliment, certiſſimè firmari poterit, venenum fuiſſe propinatum, non ingenitum. Confirmantur hæc per aliam concluſionem, quæ eſt Cardani *lib.* 1. *de Venen. cap.* 1. quæ talis eſt: Cognoſci poteſt aliquem veneno externo fuiſſe extinctum, abſque eo quod ſciri poſſit, quale fuerit venenum: ratio eſt, quia concurrere poſſunt tales conditiones, & præſumptiones, ut de veneno quidem propinato certi ſimus, non autem de ejus natura, quia poſſunt

eadem accidentia interdum pluribus venenis eſſe communia.

12 *Tertia concluſio.* Infallibilis, & certa cognitio haberi poteſt, hominem non fuiſſe potionatum. Fundatur hæc concluſio ſuper affirmativa, hominem ſcilicet ex ingenito veneno periiſſe, & probatur per quartum notabile, & cætera, quæ ſuprà retulimus. Quemadmodum enim nonnulla ſunt quæ de raro, aut nunquam cum veneno externo junguntur: ſic & in interno evenit, ex quorum præſentia, aut abſentia certe cognitio de qua ſuprà habetur.

SVMMARIVM.

1 *Prima diviſio ſignorum veneni aſſumpti.*
2 *Secunda diviſio ſignorum apparentium ante mortem.*
3 *Signa ex conditione ſtatus infirmi ante morbum.*
4 *Copia laudabilium humorum quid indicet in morbo ex improviſo.*
5 *Symptomata ſine cauſa advenientia, venenum aſſumptum indicant.*
6 *Victus ſanorum modo inſtitutus quid importet in præſumptione veneni aſſumpti.*
7 *Nonnulli cibi certis quibuſdam perſonis pro veneno ſunt.*
8 *Signa apparentia, in ipſa veneni aſſumptione.*
9 *Venena omnia odore ſunt abominabili, & ſapore horribili.*
10 *Cur natura venena cręaverit, ex Pliaio, explicatur.*
11 *Signa concomitantia aſſumptionem veneni.*
12 *Omne venenum dum devoratur, lædit guttur, gulam iuxta fauces adſtringit, &c.*
13 *Signa apparentia in ipſa veneni aſſumptione, cæteris minus fallacia.*
14 *Signa ab aſſumptione veneni.*
15 *Celeritas adventus ſymptomatum maximè in conſideratione habenda.*
16 *Cùm ſanus homo de repente ab aſſumpto cibo in ſæva ſymptomata incidit, de veneno maxima eſt ſuſpicio.*
17 *Venenum intus genitum diu latere poteſt, & dehinc repente ſeſe prodere. Declaratur ibid.*
18 *Symptomata etiamſi longè ab aſſumpto cibo adveniant non excludunt veneni ſuſpicionem.*
19 *Vnius eiuſdemque veneni effectus in variis hominibus variant.*
20 *Poſſibile eſt accidentia veneni longè ab eius aſſumptione apparere.*
21 *Symptomata veneni ſi non multa ſint, & ordinatè adveniant, venenum eſt potiùs ingenitum: contra verò, ſi multa, & confeſtim appareant.*
22 *Symptomata conſiderantur iuxta eorum naturam, & qualitatem.*
23 *Symptomatum enumeratio, quæ ab aſſumpto veneno proveniunt.*
24 *Mentis inconſtantia omnibus fermè venenis externis eſt communis.*
25 *Commaculatio carnis frequens eſt in omnibus venenis.*
26 *A cibi pravæ qualitatis non adeò atrocia ſymptomata, ut à veneno extrinſeco appareat.*
27 *Veneneſitas non ſemper in eodem gradu in omnibus rebus.*
28 *Vomitus continuus arguit venenationem.*
29 *Symptomata ab ingenito veneno minùs gravia ac non adeò ſubitanea.*
30 *Signa apparentia poſt mortem in potionatis.*
31 *Alia ſigna in cadaveribus obſervata.*
32 *Venenorum putrefacientium duo propria ſigna.*
33 *Cadavera veneno extinctorum neque à feris, neque ab avibus deguſtantur.*
34 *Signa in cadaveribus obſervata minùs tuta.*
35 *Signa ex diſſectione cadaverum deſumpta, an certa exiſtant. Vide n. ſeq.*
37 *Signa ex venenis frigidis in cadaveribus obſervata.*
38 *Plures ex veneno non pereunt, niſi repetatur.*
39 *Depilatio familiaris iis eſt, qui à veneno evadunt.*
40 *A veneno relinquitur quidam morbus cum dolore vago.*
41 *Præſumptio propinati veneni poſt evaſionem.*
42 *Venena, quæ adminiſtrata non occidunt, noxam inferunt inſignem.*

De ſignis propinati veneni, & de fallacia, & validitate eorum ſignorum.

QVÆSTIO VII.

TAm multa ſunt ſigna notificantia veneni aſſumptionem, ut ſi ſimul omnia ſemper concurrerent, & nonnullis conditionibus, & conjecturis non deſtituerentur, poſſent facilem ac certam notitiam, & evidentem ejus rei nobis afferre: quia verò contrarium potiùs evenit, ut ſcilicet neque omnia ſimul jungantur, neque conditionibus, & conjecturis prædictis aſſociata exiſtant, inde fit, ut minùs facilis & certa ea cognitio evadat, & omnino in pluribus, & ſecundùm plurimum conjecturalis: licet, ut ſuperiùs diximus, certa poſſit haberi in particularibus. Operæpretium ergo eſt ea ſigna patefacere, 1
quæ ob eorum multitudinem multiplici diſtinctione dividenda ſunt. Ac primò dividuntur *biſariam*. nam 2
quædam conſiderantur ante mortem, aut ſanationem infirmi quædam poſt mortem, aut ſanationem. Rurſus priora triſariam diſtinguuntur: quædam enim habentur ante veneni aſſumptionem, vel ante ægrotationem: quædam in ipſo actu aſſumptionis, vel in primo ægrotationis momento, ac principio: quædam poſt ipſam aſſumptionem, vel in ipſo ægrotationis proceſſu. Incipiendum verò ab iis, quæ conſideranda ſunt ante ipſam aſſumptionem, vel ægrotationem, quæ habentur ex conditione ſtatus, & habitudinis ægrotantis, vel qui veneno potionatus præſumitur: nam & hæc, judicia faciunt veritatis, & conſiderata ſunt à Galeno 6. *de loc. aff. cap.* 5. Sunt verò abundantia humorum laudabilium in corpore ægrotantis. victus ſanorum modo 3
inſtitutus, & magis ſpecialiter qualitates ciborum, 4
quibus uſus eſt immediatè antequam ægrotaret. Primò namque copia humorum laudabilium id operatur, ut minùs veriſimile faciat, talem hominem tam ſubitò in ſævum, malignum ac præcipitem morbum incidere potuiſſe, qualem excitare ſolet veneni potio, nullâ exiſtente morbificâ cauſa in corpore, conſideratâ præcipuè morbi affligentis magnitudine, ac ſævitie ſymptomatum ab eo emanantium. Et hoc fortaſſe illud eſt, quod maximè in conſideratione habendum monuit Cardanus *lib.* 2. 5
de Venen. capite ſecundo, dicens: *Si ſymptomata ſine cauſa adveniant, ex veneno ſunt: ſi cum cauſa, minimè*: non modò enim de externa, ac procatarctica cauſa intelligendum id venit, ſed etiam de internâ. Ubi ergo humorum laudabilium copia in corpore reperitur, patet ſymptomata ſine cauſa interna evenire. *Limitanda* tamen hæc ſunt, ſi conſtet peſtem vigere, quippe cum corpora, quæ magis laudabilibus humoribus abundant, poſſint derepente in terribilia, ac lethifera ſymptomata, abſque alia evidenti cauſa incurrere, non aliter quàm ſi præſentaneum venenum, ac deleterium aſſumpſit.

Secundò, eandem præſumptionem habet id, quod 6
diximus, de victu ſanorum modo inſtituto, qui evidentis cauſæ vim haberet: ubi ergo & ſine evidenti, & ſine interna, & occulta cauſa morbus tam magnus evenit, ſciendum ex veneno eſſe. Ac mihi quidem eæ duæ conditiones ſimul junctæ valde operari videntur, conſiderato præſertim victu immediatè præcedente morbum: qui ſi ex cibis laudabilibus fuit, & concoctu facilibus, & illi neque ex natura, neque ex accidenti contrariis, non eſt cur in pravos humores, aut pravum victum culpam evenientium ſymptomatum coniiciamus: aliàs autem ſi quis immediatè ante morbum, ut ſpatio trium dierum præcedentium, cibis difficilis concoctionis, aut qui facilè putreſcant, aut qui apti ſint in venenoſam naturam tranſire, aut qui ſibi aliàs contrarii exiſterent, ſeſe ingurgitaſſet, dehinc non multo interjecto tempore in ſæva incidiſſet ſymptomata, imò & mortem obiiſſet, tota culpa in pravos illos cibos, non in venenum eſſet rejicienda.

Cujus

Cujus rei notiſſimum habemus exemplum apud *Platinam* Pauli II. Pontificis Maximi, qui ex copioſo melopeponum eſu in repentinam mortem incidit, neque aliter aliis, ex comeſtione fructuum facilè corruptibilium, aut etiam ex aliis cibis pravæ qualitatis eveniſſe comperies apud SchencKium, *Obſerv. lib 7. tit. de Venen.*

6 Neque ea ſolummodo, quæ ex ſua natura prava ſunt, aliquando ſymptomata non diſſimilia ab iis,
7 quæ venena excitant, excitare ſolent, ſed ſunt etiam cibi nonnulli, ut annuebam, qui aliquibus perſonis adeò inimici ſunt, ut ſi vel per fraudem, vel datâ opera ingurgitentur in ſæviſſima & horribilia accidentia, tanquam ab aſſumpto veneno, & aliquando in mortem, hominem impingant.

Notum vel rudibus pueris eſt, multos à caſeo abhorrere, pleroſque vino abſtinere, ac denique alios ab aliis cibis, ac potibus plurimùm lædi, quorum plures hiſtorias habes apud SchencKium *lib. eod. tit. de Idioſyncraſ.* Narrat. de ſeipſo Gualner. *de Venen. cap. 4. in reſp. ad dubium principale*, (& recitatur quoque ab eodem SchencKio *ibidem*) adeò habuiſſe inimicam carnem porcinam, ut in eo produceret accidentia veneni, etiamſi in ſolis condimentis ea uteretur; quinimò cùm mater, quæ cupiebat filium omnibus cibis aſſueſcere, ipſo inſcio, ferculum ex porcina carne tenuiſſimè trita paraſſet, & illi comedendum obtuliſſet, infra horam tremorem cordis, ac ſyncopen incurrit, & ſuperveniente vomitu etiam purum ſanguinem rejecit, ita ut jam mortui vicinus videretur. Præter hæc, addam ego ex iis quæ vidi, aliquid. Nobilem virum, cujus nunc curæ, ſi quando oportet, inſervio, non multis abhinc annis novi, qui à quamplurimis rebus maximè abhorret, præcipuè verò à fructibus quibuscunque, inter quos melopepones tanto odio proſequitur, ut ne odorem quidem eorum absque faſtidio, & nauſea ſuſtineat: quin & ſi clàm is fructus domum inferatur, illicò id ille perſentit, & illum dicto citiùs domo detrudi jubet. Teſtatur Bruyerin. *lib. 2. de recip. c. 6.* ſe puellam noviſſe ſero jam per ſexdecim annos, (id enim ætatis agebat) educatam, quæ ab omnibus cibis ita abhorreret, ut etiam à longe olfactum micæ panis in ſerum, quo nutriebatur, injectæ comprehenderet. *Gulielm. Fabrit. lib. 1. Obſ. cent. 42. Obſ. 1.* narrat, ſe puerum ſexennem inviſiſſe, qui jam per tres annos hoc ſymptomate moleſtabatur, ut quotieſcunque panem videret, aut etiam nominare audiret, in terram mortuus proſterneretur, omni loquela, ac omni ſenſu orbatus.

Hæc igitur ſilentio cooperienda minimè ſunt; evenit enim interdum, ut ab amico quis ad cœnam vocatus, inſciens, vel etiam ſciens, ne invitantem perturbet, cibos etiam laudabiles, ſibi tamen inimicos, aut minimè accommodos, comedat, & ex iis in prava ſymptomata incurrat ac morbum; qui ſi inſciens fuerit eorum quæ comederit, facilè ſuſpicari poſſet ſe potionatum fuiſſe. Itaque hæc animadvertenda maximè ſunt, & conſideranda ſemper ciborum qualitas, quibus veſci contigit, eum immediatè ante, qui à veneno aſſumpto ægrotare præſumitur. Si enim conſtaret, talia præſumpſiſſe, omnis veneni ſuſpicio evaneſcet, & culpa nonniſi in tales cibos ſibi ex natura, vel ex accidenti inimicos reiicienda erit.

8 In *aſſumptione* porrò ſigna habentur diverſa, cùm quædam deſumi poſſint ex odore in cibis, aut potibus percepto, quædam ſimiliter ex ſapore, quædam etiam à concomitantibus accidentibus: nam venena tam odore, quàm ſapore in eorum aſſumptione ſeſe produnt, quia omnia odore ſunt tetro, & abominabili, & ſapore horribili, ut omnes Medici teſtantur; quod quidam fortaſſe Naturæ providentia 9
factum dicent, ut faciliùs homines ab illis ſeſe cuſtodiant; unde tanquam impia, & non niſi homine infideli digna *Plinii* ſententia deridenda venit, qui 10
reddens cauſam, cur Natura venena produxerit, illam attulit, ut ſi quis tædio vitæ afficeretur, facilè eorum hauſtu mortem obiret, & ærumnoſæ vitæ incommoda leviſculâ morte aufugere poſſet.

Contrà enim Natura, ut à venenorum uſu abſtineremus ea ſapore, & odore horribili inſigniri voluit: quod ut plurimum quidem verum eſt, teſtante id præ cæteris Rabbi Moyſe, *de venen. tract. 1. cap. 1.* imò & hunc ipſum ſaporem, & odorem, etiam in Medicamentis venenoſi experieris, ad quem occultandum dulcia illis miſcemus, ut docet Meſ. *in Canon. univerſ. cap. 3. de rect. Med. per oppoſit. virt. hab.* Rara verò ſunt (ſed tamen nonnulla ſunt) quæ neque ingrato ſapore, neque inſigni odore manifeſtantur; & præcipuè compoſita, ut erat pulvis ille, quo mortuus eſt Alexander VI. de quo Jovius *hiſt. part. 1. lib. 2.* Inter ſimplicia autem pauca omnino ſunt, quæ odore vacant, aut ſapore non ſint abominabili. De *Colchico* tamen *Ephemero* refert Dioſcorid. *lib. 4. cap. 89.* quòd ſaporis ſuavitate mirum in modum imperitos illiciat, ex quo repetit Cardan. *lib. 2. de venen. cap. 1.* item de Aconito Aët. *lib. 7. cap. 59.* & idem Cardan. *ibidem cap. eodem in fin.* dicebat, quòd guſtu dulce, & aſtringens eſt; de veneno quod in *veſicula dentium viperæ* reperitur, dicit Amatus *Cent. 7. curat. 85. in ſchol.* quòd dulce eſt. Ego ab Aromatario diligenti, amico meo, qui in confectione trochiſcorum de vipera ad Theriacam concinnandam, illud datâ operâ deguſtavit, ſaporis eſſe accepi inſipidi cum ponticitate quadam. Theophraſt. quoque *lib. 6. de cauſ. Plantarum*, quem adducit ex Juriſconſultis Gnibert. *quæſt. Jurid. cap. 16. numero 42.* dulces ſapores non eſſe omnes hominibus idoneos dicebat, quòd ex iis ſint, qui homines in inſaniam agant: ex cujus verbis inferri poſſet, dari *venena ſaporis non ingrati*, quæ tamen rara ſunt, & nobis illud ſatis eſt, quòd venena, ut plurimùm ſapore, & odore ingrato & horribili, ſuam contrarietatem cum humana natura manifeſtent.

Sed à ſymptomatibus concomitantibus aſſum- 11
ptionem veneni nonnulla ſigna non poſterioris notæ haberi poſſunt, imò ut mea fert opinio, majoris multò momenti, quàm reliqua ſæpiùs commemorata. Et enim, ut docet Card. *citato lib. 2. de Venen. cap. 1.* & alii, omne ferè venenum, cùm devoratur, 12
lædit guttur, gulam juxta fauces adſtringit, pruritum, æſtum, inflammationem parit in partibus oris, interdum dum manditur, dentibus ſtridet, difficultatem quoque in deglutiendo parit, & inter mandendum nauſeam, ac vomendi parit voluntatem, & in ſumma in ipſo deglutionis actu aut maſticationis, diſplicentia quædam & abominatio conſequitur, Naturâ ipsâ, vel animali inſcio, à ſuo corruptivo abhorrente. Quamobrem maximè adnotanda hæc videntur; nam ſicuti ea ſigna, quæ deſumi diximus ex hominis ſtatu ante ægrotationem, vel ante veneni aſſumptionem, non undique tuta cenſentur, ſed parum admodum ex ſeipſis operantur, niſi aliis certioribus adminiculis juncta fuerint: ita hæc quæ ſuccedunt in ipſa veneni aſſumptione, minùs fallacia ſunt, ac non parum ex ſe ipſis operari poſſunt; qua de re, ſi ea adfuiſſe conſtet, ut puta, quia is, qui 13
potionatus præſumitur, retulerit ſe in prandio, aut

cœna, immediatè ægrotationem præcedente, odo-
rem tetrum & horribilem in cibis percepiſſe, mox
etiam faucium & gulæ ardorem, ac reliqua; hæc, in-
quam, evidentiora ſigna, proculdubio jam comme-
moratis erunt veneni in cibis propinati.
14 Cæterum ab aſſumptione veneni, & copia multò
plura, & pondere graviora ſigna apparent, quæ ut
jam commemorata ob eorum multitudinem diver-
ſimodè conſiderantur, ut, juxta celeritatem adven-
tus eorum, juxta eorundem multitudinem, juxta
qualitatem & gravitatem, & ſimiliter juxta alia plu-
rima, ut procedente ſermone videbimus. Præ cæ-
teris tamen minimè in conſideratione videntur ha-
buiſſe quotquot Auctores de hujusmodi ſignis lo-
cuti ſunt, celeritatem adventus ſymptomatum, tam
15 *Medici*, inquam, quàm *Juriſconſulti*; in hoc enim
universæ certitudinis vim fundare videntur, ut ſi
ſtatim ac repentè ab aſſumpto cibo ſanus homo in
16 ea incidat ſymptomata, quæ enarrant, eum veneno
potionatum fuiſſe, certum ſit. Ita ex Medicis Gal. 6.
de loc. aff. cap. 5. *claſſ.* 4. Aet. *ſerm.* 13. *cap.* 47. & Co-
droneh. *in Meth. teſtif. cap.* 6. & ex Juriſconſultis
Boſ. *in ſuprà citato tit. de delet. numer.* 6. Caball. *de
omn. gen. homic. num.* 621. *&* 623. Guazzin. *in
tract. ad def. reor. lib.* 1. *def.* 4. *cap* 5. *num.* 5. *& alii.*
Ratio autem ea eſt, quam attulit Forton. Fidel. *lib.* 4.
17 *de relat. Med cap.* 3. dicebat enim, quòd etiamſi ve-
nenum intus genitum diu latere poſſit, & dehine re-
pentè ſe prodere, tamen poſſibile non eſt, ut humo-
res, qui prava ac venenata qualitate donantur, & im-
proba victus ratio præcedens, nihil omninò com-
monſtrent, unde futuram ægritudinem prævidere
liceat, quamobrem licèt repentè etiam ex ingenito
veneno quis perire poſſit. ſemper tamen neceſſe eſt
aliquam morboſam diſpoſitionem præcedere, quæ
minimè præcedit, ubi venenum ab extra adminiſtra-
tum ſit.

Licet verò hoc maximum ac evidentiſſimum in-
dicium ſit ad probandum venenum adminiſtratum
18 eſſe, non ingenitum: non tamen inde ſequitur con-
trarium, nimirum, quòd ſymptomatibus tardè, &
19 longè ab aſſumpto cibo, vel potu evenientibus, ex-
cludant omninò præſumptionem veneni ab extra
adminiſtrati: nam unius ejusdemque veneni effe-
ctus variis hominibus evariant, non modo quoad
magnitudinem & naturam ſymptomatum, ſed etiam
quoad tempus nocendi, ut pluribus *in ſeqq. quæſtio-
nibus* demonſtrabitur. Itaque negari non poteſt, quòd
quando citiùs ab ingeſto cibo, vel potu accidentia
veneno ſimilia comparuerint, eò evidentiorem ac
tutiorem præſumptionem, & conjecturam admini-
20 ſtrati veneni faciant; poſſibile tamen eſt venenum
fuiſſe adminiſtratum, & quòd accidentia non niſi tar-
dè, ac plures poſt horas & dies retardentur, imò &
menſes & annos, cùm venena ſint, quæ ad tempus
propinari poſſunt ut ſuo loco dicemus; quæ quidem
ſeſe non niſi tardiſſimè produnt.
21 Conſiderantur quoque hæc ſymptomata ſecun-
dùm eorum multitudinem: ſi enim non multa ſint, &
ſenſim paulatimque adveniant unum nimirum poſt
aliud, conjicere inde licet venenum eſſe magis in-
genitum; ſi verò multa ſimul compareant, & confe-
ſtim, ac cum impetu, nullo ſervato ordine, non mo-
dicam præſumptionem faciunt, venenum eſſe admi-
niſtratum. Card. *lib.* 2. *de venen. cap.* 2. Ratio eſt, quia
Natura multò majorem contrarietatem experitur
ex improviſo à veneno externo aggreſſa, quàm ab
interno, quod aliquo modo familiare jam habet,
ut declarat idem Cardan. *ubi ſuprà*, idcirco multò
magis turbulenti motus ex illo cauſantur, quam ex
hoc; ab illo enim non aliter quàm ab hoſte prodito-
riè, ex improviſo, & nihil tale pertimeſcens aggre-
ditur. Ex hac ergo turbulentia in externo vene-
no fit, ut nihil diſtinctum, aut ordinatum invenia-
mus, aut ſecorum, niſi imminens periculum etiam
ex minimis, ſi negligantur, ut dicit Bacc *in prolegom.
venen. cap.* 17. *art.* 1. omnia enim ſusque deque con-
funduntur, ac in ordinato motu cientur, natura totis
nervis ac viribus contendente, ut improviſum ho-
ſtem à ſe depellat, impugnet, ſubigat, vincat, ſi modò
vincere poſſit.

Præterea conſiderantur hæc ſymptomata juxta 22
eorum naturam ac qualitatem, & ſic quidem conſi-
derata multiplicia ſunt: nos ne in longum protraha-
tur oratio, ita ut tædio lectori ſit, potiora coartabi-
mus; reliqua apud Auctores de his luculenter tra-
ctantes Lector ſtudioſus habebit; præcipuè verò in-
ter Medicos videat Dioſcorid. *in præfat. lib* 6. *de mat.
Med.* & ibi Matthiol. *in Comm.* Aët. *ſerm.* 13. *cap.* 47.
Nicol. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4 *cap.* 8. Ardoin. *de venen. lib.* 1.
cap. 3. *&* 4. Ponzett. *de venen. lib.* 2. *cap.* 7. Vidium *de
cur. gener lib.* 1. *cap.* 12. *part.* 2. Mercurial. *lib.* 1. *de ven.
c.* 16. Rudium *lib.* 1. *de morb. peſt. c* 5. Paræum *lib.* 20.
cap. 5. Bacc. *in Prolegom. cap.* 18. *ſect.* 3. *art.* 1. Cæſal-
pin. *lib.* 3. *cap.* 4. Fortun. Fidel. *lib.* 4. *de Relat. Med. c.* 3.
Codronch. *in meth. teſtif. cap.* 6. ſed omnibus lucu-
lentiùs tractantem Cardan. *lib. de venen.* Inter Juris-
conſultos autem videndi ſunt Gutbert. *Quæſt. Jurid.
cap.* 16. *num.* 54. qui tamen habet ſolummodò ſigna
poſt mortem. Caball *de omn. gener. homicid. num.* 626.
Farin. *quæſt.* 122. *part.* 4. *à n.* 53. *tit. de homicid.* Guaz-
zin. *in tract. ad def. reor. def. c.* 5. *à n.* 12. *lib.* 1. & alii
ipſis Juriſconſultis non ignoti. Advertendum au-
tem, quòd ſigna, quæ ſequuntur, omnibus venenis
communia ſunt, non cujuslibet propria, quia nimis
operoſum eſſet, & præter hujusmodi inſtitutum,
cujuslibet veneni particularia ſigna enumerare, ſed
cùm de particularis alicujus veneni notis dubitare
occurrit, ad Auctores ſuprà nominatos, & alios re-
currere neceſſe eſt, præcipuè verò ad *Ardoinum*, qui
hæc longioribus proſecutus eſt, & vix ullius veneni
ſigna præterit.

Ab aſſumptione ergò veneni non longa utpluri- 23
mùm mora interpoſita, *perturbatio & nauſea* oritur;
quòd ſi ſimul etiam dolor ventriculi vehemens con-
comitetur, & cordis tremor, palpitatio, ſyncope, &
hujuſmodi, perniciosiſſimi & lethalis veneni indi-
cium erit, ut Cardanus *loco ſæpius citato* docet.
Succedunt dehinc ructus olidi, tetri odoris, & ſa-
poris ingratiſſimi ac pravi; fœtor interdum oris, vo-
mitus quoque, vel ipſius veneni, quod euforrunio
debetur, vel pravæ cujuſdam materiæ, humorum
corruptorum, atque etiam aliquando ſanguinis: Sin-
gultus his ſupervenit, & ventris fluxus, inquies, an-
xietas, præceps virium lapſus, pulſus defectiones, &
cordis morſus: hinc ſudor frigidus, quibus ſubſe-
quuntur frigus extremorum, unguium lividitas,
pallor corporis, ejusdemque tumor, & coloris mu-
tatio de pallore in ruborem, algor, flatus, dolores
maligni ac vagantes, labiorum & linguæ nigricatio,
& inflatio, ſitis inexhauſta, vocis cum murmure edi-
tio, facies livida, interdum quoque œdematoſa, ver-
tigo, oculorum contorſio, & ecpieſmos, ſeu prola-
pſus, & oſcuratio, in aliis proclivitas ad ſomnum,
& aliquando etiam lethargus, & inexpugnabilis
dormiendi neceſſitas, ſtupor, urinæ impedimen-
tum, ejuſdemque mordicatio, carnis laxitas, &
totius corporis fœtor, ejuſdemque ingens gravitas
& oneris ſenſus, maculæ rubræ, ſeu lividæ, mentis 24
inconſtantia, & alienatio. hæc enim omnibus
ferè

ferè venenis communis eſt, teſte Card. *lib. 2. contrad. med. tr. 5. contr. 10.* & mille alia ſymptomata, quæ minimè neceſſe eſt enarrare. Idem autem Card. *Comm. 4. Aphor. 62.* connumerabat his ictetitiam, dicens: Cùm poſt cibum morſus in ventriculo ſentitur, & alvus, vel vomitus movetur, & color intra ſex horas
25 fit ictiginoſus, & ut dixi, maculoſus, ſcias quòd ebibit venenum lethiferum; ac profectò commaculatio carnis frequens in venenis omnibus eſt, quæ tamen citò jugulaverint. Sal. *de febr peſt. c. 19.*

Diſtinguuntur porrò hæc ſymptomata, non modò, ut dixi, prout particularibus venenis magis vel minùs conveniunt, ſed etiam prout magis huic, quàm illi ſpeciei familiaria ſunt; ut exempli gratia, magis iis, quæ à tota ſubſtantia operantur, quam iis, quæ manifeſtis qualitatibus interimunt, magis calidis, quam frigidis, magis erodentibus, quàm ſtupefacientibus, magis putrefacientibus, quàm ſtrangulantibus; & ſic in cæteris, quæ tamen pro Juriſconſultis minùs faciunt, cùm neceſſe ſemper ſit in particularibus Medicorum judicium requirere.

26 Denique conſiderantur hæc ſymptomata juxta eorum magnitudinem, & atrocitatem; nam neque à cibis pravæ qualitatis, neque ab ingenito veneno, ſaltem in principio morbi, adeò ſæva accidentia exoriuntur, ut à veneno externo. Cibi enim licèt pravæ qualitatis exiſtant, ut fungi, ranæ, limaces, anguillæ, & hujuſmodi, nunquam tamen tantam habent cum natura contrarietatem, quod manifeſtum facit eorum innocentia, ſi modica quantitate, & debitè præparata aſſumantur: vacant enim omni venenoſitate; aut ſi contendas eà prorſus non vacare, illa modica fortaſſe, & nullius momenti eſt; nam venenoſitas non in eodem ſemper gradu in omnibus rebus
27 eſt, ut patet; & in cibis quidem ſimilibus potiùs repugnantia quædam reperitur ad concoctionem recipiendam, quàm vera venenoſitas; quamobrem ſequitur inde, quòd multò remiſſiora ſymptomata, & multò poſt tempore, & minùs ſæva, & quantitate pauciora cauſare valeant, ſi quando noceant, ut teſtatur Bacc. *in prolegom. venen. cap. 18. art. 7. part. 3.* Ergo ſi vomitus, exempli gratia, ab ingeſtis fungis (qui tamen venenoſi non ſint) adveniat, is quidem nec multum violentus erit, nec tanto cum angore, nec tanto tempore durabit, nec dolorem tam vehementem, & acutum comitem habebit, ut quando à
28 veneno eſt, & idcirco non ab re Follet. *in pract. crim. 2. x. rubr. item quòd ſororem venenavit. n. 4.* dicebat vomitum continuum arguere venenoſitatem, licèt Guazzin. *in tract. ad reor. def. def. 5. c. 5. n. 13.* moderati credat iſtam præſumptionem ex eo, quòd vomitus etiam à materia cholerica in ſtomacho contenta originem habeat, imò dicas, & ab aliis quibuſcunque materiis: ſed in veneno, ut Follet. dicebat, vomitus eſt continuus, & indeſinens, cui aſſentitur ex noſtris Cardan. *ubi ſuprà.*

29 Ab ingenito autem veneno, ob cauſam ſuprà aliàs commemoratam, etiam minùs vehementia in principio, ac minùs ſubitanea ſymptomata comparere ſolent, ut ex *Cardano* dicebam, quia nimirum aſſueſcit quodammodo Natura illius venenoſitati, cum ejus generatio non ſit repentina, ſed fiat in congruo tempore, ut notum eſt.

30 Cæterùm ſigna, quæ poſt mortem, aut poſt ſanationem habentur, plura quoque ſunt. Et *primo* poſt mortem Galen. *loc. cit. 6. de loc. aff.* hæc ſigna attulit. Corpus livens, aut nigricans, aut varium, aut diſſiliens, aut putredinem moleſtam olens: quæ ſigna ex ipſo ab aliis repetuntur. Sed tam de his, quam de præcedentibus exactiſſimè Cardan. *lib. 2. cr tot.* ſed *cap. 13.* præcipuè inter cætera afferebat, ungues poſt interitum nigros, & qui facilè avelluntur, & capillos ſponte defluentes, adeò ut aliquibus nullo labore, aut nixu, integri manipuli avellantur. Sed & hæc internis venenis etiam communia ſunt; imò defluxus capillorum, etiam in his, qui ex morbis longis ac ſævis ſeſe vindicant, apparere ſolet, ut alias dicam. Rud. *lib. 2. de peſt. c. 5.* maximè in conſideratione habet colorem cadaveris, quem primùm citrinum apparere dicit, aut ſublividum; poſt unius verò aut alterius horæ ſpatium, lividum ac nigrum evadere. Sed livores, & maculas in veneno extinctis communes eſſe mortuis ex peſtilenti febre, tradit ex Juriſconſultis Guazzin. *loco ſæpiùs cit. n. 14.* & ex noſtris Sal. *de feb. peſt. c. 20.* & alii.

Præter livores autem *Juriſconſulti* adducunt nonnulla alia ſigna, ex Medicis procul omni dubio deſumpta, ſed quibus ipſi fortaſſe maximè fidant, vel ob eorum qualitatem, quia in cæteris extinctis minùs conſpiciuntur, vel quia experta ea credant à Medi- 31
cis, vel etiam quia talia ab *Hiſtoricis* enarrari animadvertant, ut à *Suetonio* in Caligula, *cap. 1.* ſunt verò ſpuma in ore, & Cor igne non cremabile. Guibert. *quæſt. Jurid. cap. 16. numer. 54.* Gaball. *de omn. gener. hom. numer. 626.* Sed hoc poſtremum, quod ex Plinio habent *lib. 11 cap. 37.* [& Suetonio] puto & fallax eſſe, & experientiæ non reſpondens: quamquam ſcio doctiſſimum virum *Fortunium Natium* contrariam habuiſſe opinionem; neque enim veriſimile putat, *Plinium* falſum in ea re ſcripſiſſe, cujus frequentes experientiæ fieri poterant, cum tunc cadavera omnia comburerentur: quod ſi id verum eſt, cauſa erat quærenda, cur hoc eveniat. Ego ſaltem id non concederem, cor eorum, qui veneno ſublati ſunt, nullo modo cremari poſſe; ſed benè, magis reſiſtere igneæ vi, quàm cætera omnia membra: nam præterquam quòd viſcus eſt ſubſtantiæ duriſſimæ, multa à veneno introducta eſt ſiccitas ſpiritus abſumendo, ob quam minùs aptum eſt comburi. *Vel dicamus*, hoc fortaſſe habuiſſe locum in frigidis venenis, ob intenſam frigiditatem cordi impertitam. [Videatur *Spigelius* & *Laurembergius* Anatom. pag. 400.] Spumam verò in ore non adeò magnifacient *Medici*, ut qui ſæpè ſæpius & in vivis, & in mortuis ex interna cauſa originem habere ſciant: & notum eſt, quod de apoplecticis, & ſuffocatis teſtatum relinquit Hipp. *2. Aphoriſm. 43.* hoc eſt, non revocari in vitam, quibus ſpuma in ore apparet.
Galen. verò *3. de ſimpl med. fac. cap. 18.* venenorum 32
putrefacientium duo propria ſigna eſſe dicebat, fœtorem nempe, & carnis laxitatem; ſed venenum etiam in corpore generari poteſt, quod putrefacientium naturam æmuletur, & conſequenter utrumque in extinctis effectum parere poſſit. Addebat quoque Plin. *lib. 2. capit. 63.* cadavera veneno infectorum, neque *à feris*, neque *ab avibus* deguſtari. Ego id à nemine expertum ſcio: mirum eſt, nos homines cæterorum animalium carnes veneno interemptorum comedere, & interdum innoxiè, feras verò, & aves, nequaquam. Sed eſto, credamus *Plinio*, ratio ejus rei in promptu eſt, ſed quæ non minùs interno, quàm externo aptari poſſit: ex inſigni namque putredine à veneno interno, & ex tetris vaporibus ab externo exhalantibus, fit & feris & avibus ingens ejus paſtus abominatio. Quod etiam Lucr. teſtatus eſt *lib. 6. de rer. nat. in fin.* his carminibus de cadaveribus loquens peſte necatis, à veneno nempe interno:

Multaq; humi cùm inhumata jacerent corpora ſupra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum

Aut

Aut poenè abſiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi guſtarat, languebat morte propinqua.

Et Ovid. 7. *Metam.*

Omnia languor habet. ſylvis, agriſque, viiſque
Corpora fœda jacent, vitiantur odoribus auras.
Mira loquar: non illa canes, avidæque volucres,
Non cani tetigere lupi.

Magis peculiaris ejus rei ratio eſſe poſſet in externo veneno, quia quodcunque illud ſit, omnem ſuccum, ex qua saporis gratitudo reſultare ſolet, haurit & abſumit, ſpiritus omnes abſumendo.

34 Itaque ſigna hæc hactenus in cadaveribus obſervata, & minùs tuta ſunt, & non habent fortaſſe ali-
35 qua eorum omnimodam veritatem. An integra dicemus; quæ ex ipſorummet cadaverum diſſectione habere licet? profectò non omnia, nec ſemper: nam exulcerationes, exempli gratiâ, fundi ventriculi, gulæ, & inteſtinorum, caterorumque partium ſphacelatio, & viſcerum contaminatio, corruptio, nigrédo, livor, & ſimilia, ex ingenito quoque veneno proveniunt. Vnde miror, quomodo ex his tam facilè *Parens*, Chirurgus doctiſſimus, Henrici Tertii Galliarum Regis, de propinato veneno fidem fecerit, etiam contra Medicorum opinionem, ut ipſe enarrat *lib.* 20. & quomodo his ſolis ſignis fidem habeat *Pigrans*, alterius Henrici, Quarti nimirum, Galliarum Regis Chirurgus doctus: [& *Ioannes Talentonius* l. 4. theſaur. c. 3. quo ad Virginem Parmenſem.] nam ego alias in his multa cautela opus eſſe crediderim, cùm, ut dixi, & teſtatur quoque Fortun. Fidel. *lib. 4. de relat. Med. cap.* 3. ab interno quoque veneno hæc omnia proveniant. Conſiderandæ igitur cum his cæteræ conditiones, ut tempus, & duratio ſymptomatum, & mortis, & cætera ſuprà jam
36 commemorata: nam ſi quidem cum celeritate adventus ſymptomatum ab aſſumpto cibo, aut propterea mors ſequatur, dehinc cadavere diſſecto prædicta appareant, veriſimile vix, ac ne vix quidem eſſe poteſt, hæc ab ingenito veneno originem potuiſſe habere; tunc ergo majori cum audacia de propinato veneno determinandum, & erunt hæc conjuncta cum mortis celeritate, ex fortioribus ſignis, ad id ipſum adminiculandum.

37 Mortuis inſuper ex veneno extrinſeco, ſi frigidum fuerit, ſanguis circa cor, & in ipſomet corde congelatus invenitur, tradente Foreſt. *Obſerv. lib.* 30. *Obſ.* 1. *in ſchol.* & hoc argumento nixus Conciliator *de ven. cap.* 2. dicebat, argentum vivum frigidum eſſe, & ſoâ frigiditate actuali interdum occidere. Probabat id exemplo pharmacopolæ illius, de quo verba facit, in quo ſanguis congelatus repertus eſt circa cor, & in ipſo corde. Tamen in cadaverum diſſectione pluries id ipſum apparet, abſque eo, quòd veneno fuerint extincta.

Sed quia non omnes ex veneno propinato intereunt, imò ſunt, ut videor mihi ſuprà ex Cardano re-
38 tuliſſe, *Conrad. Medic. lib.* 2. *conrad.* 10. *tract.* 5. Plures, qui ex veneno, niſi repetant, non pereant; aliquando verò uſu evenire poteſt, ut neceſſe ſit inveſtigare, an quis ex veneno ægrotaverit, necne; ſigna quoque nonnulla adducenda ſunt, quibus ejus rei cognitionem aſſequi liceat. Præter igitur jam commemorata ante obitum, quæ etiam huic negotio aptari poſſunt, ante aſſumptionem ſcilicet, in aſſumptione, & poſt veneni aſſumptionem; narrant Nicol. Flor. *ubi ſæpe, cap.* 8. & Ponzett. *lib.* 1. *de ven. c.* 8. *& alii*, depilationem eſſe familiarem iis, qui à veneno evadunt, & nunquam, aut tardè admodum pilos
39 illos reſtitui. Rationem eam eſſe volunt, quòd vapor venenoſus corrodat humorem, ex quo capilli generantur, & interea pori adſtringantur. Quod confirmatur experientia adducta ſuperiùs ex Cardan. quòd mortuis ex veneno pili facilè defluant, & abſque ullo nixu integri manipuli eorum evellantur. Si tamen ita ſe res habeat, vix credo, hoc omnibus venenis commune eſſe, poſſe, ſed ſolis iis, quæ manifeſtam ſiccitatem in corpore introducunt, aut quæ acri ac mordaci ſubſtantiâ donantur, niſi alia in frigidis, cæteriſque venenis ejuſdem effectus ratio adducatur. Sed profectò capillorum defluvium commune eſt etiam his qui ex magno morbo convaleſcunt, ut quotidiana experientia docet: quamobrem non minùs ab interno, quàm ab externo veneno provenire poſſe exiſtimaverim, niſi quòd fortaſſe in externo, ut dixi, vel nunquam, vel feriùs admodum pili repullulent, in interno faciliùs & celeriùs.

Cardan *lib.* 1. *cap.* 16. tradit, à veneno relinqui 40
quendam morbum cum dolore vago, & aliis ſymptomatibus, ut ipſe enarrat. ſed & hæc ipſa à Gallica lue relicta aliquando ſcio, quamobrem etiam ad magnos morbos conſequi hæc poſſe, præſertim ſi venenoſi fuerint, mihi perſuaſerim.

Aliam conjecturam afferunt nonnulli, quòd ægritudo ex propinato veneno fuerit, atque ea eſt, ſi
præcedentibus ſymptomatibus, de quibus ſuprà, & 41
aliis aſſumpti veneni præſumptionibus, æger in diuturnum & difficilem morbum, & qui vix de ſe ſignificationem ullam præbeat, labatur; venena enim, quæ adminiſtrata non occidant, noxam inſignem inferunt, tranſeuntque in diuturnos morbos, ut tabem, ſtoliditatem, epilepſiam, & huiuſmodi, ut
teſtis eſt inter cæteros Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 7. *ſua pra-* 42
ctica. Sed neque hæc conjectura adeò urgens eſt, ut poſſit eſſe hujus rei propria, quia etiam ad morbos, qui ex ingenito veneno pullulant, hæc eadem propigni poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Certa notitia haberi poteſt, venenum non eſſe adminiſtratum.*
2 *Morboſus apparatus indicat proximam diſpoſitionem ad venenum concipiendum.*
3 *Effectus cauſæ tribuendus, quæ magis in promptu ad agendum.*
4 *Accidentia ad febrem ſubſequentia, vel cum febre prehendentia, ex veneno externo non ſunt.*
5 *Febris demonſtrat praviam putredinem. & num 8.*
6 *Ad externum venenum non ſequitur ſubitò neceſſariò febris.*
7 *Ad venenum internū ſequitur febris peſtilens, ac maligna.*
9 *Venenum internum facit de neceſſitate morbum acutum.*
10 *Acuti morbi rarò ſine febre.*
11 *Sitis carentia eſt maximum ſignum ægrum non bibiſſe venenum. & num ſeq.*
13 *Sitis nullam præſumptionem facit aſſumpti veneni.*
14 *Sitis eſt accidens omnibus febribus penè commune.*
15 *Contagio præſente, certitudo habetur veneni ingeniti.*
16 *Venena externa nonnulla contagioſa.*
17 *Contagium quando fiat, & quid ſit, num ſeq.*
19 *Facilis putrefactio cadaveris facit præſumptionem veneni ingeniti.*
20 *Venenata cadavera difficulter corrumpuntur.*
21 *Morbus habeat periodos aut intermiſſionem, venenum eſt ingenitum.*
22 *Experientia ex materia vomitus. Examinatur numero ſequenti.*
24 *Accidentia quædam interno magis, quam externo veneno familiaria.*
25 *Accidentia inconiungibilia in veneno interno.*
26 *In externo veneno vomitus eſt perſeverant, neque ſolat morbum.*
27 *Præſumptio ex comeſtione ciborum à pluribus facta. Examinatur num. ſeq. & 29.*
30 *Antidoti præſumptio tantum poteſt, ut hominem reddat Alexipharmacum.*

De

De Veneni ingeniti certitudine: & de ſignis diſtin-
ctivis inter unum, & aliud, nonnulla
reiterantur.

QVÆSTIO VIII.

NEmo miretur, ſi eandem penè materiam in hac
quæſtione tetractare videamur, quam ſuperio-
1 ri diſcuſſimus, cùm argumenti difficultas id non mo-
dò pati, ſed apprimè requirere videatur. Diximus er-
gò etiam alias, *poſſe haberi certam notitiam, quòd ve-
nenum non fuerit adminiſtratum*, hoc eſt, quòd fue-
rit ex ſe in corpore generatum, licet nulla certitudo
haberi poſſit, generaliter loquendo, quòd fuerit ad-
miniſtratum; id quomodo ſuccedere poſſit, nunc pe-
culiariter demonſtrandum.

Primò, morboſus apparatus, corpus pravis hu-
moribus refertum, ac, ut Medici loquuntur, *Cacochy-
mum*, ante morbi eventum, prava victus ratio, &
ciborum ingeſtio ſuâ naturâ concoctioni rebel-
lium, ac malum ſuccum gignentium, aut qui citæ &
inſigni corruptioni, ac illi quidem quaſi venenoſæ
2 ſunt obnoxii, indicant proculdubio proximam di-
ſpoſitionem ad concipiendum venenum etiam de
facili, ex improviſo, ac de præſenti; nam ubi talis
reperitur diſpoſitio, etiam minimæ cauſæ morbum
vehementem producunt. Exemplum non unum
quidem habemus apud Hipp. ſed præcipuè 5. *Epid.
textu* 47. adoleſcentis illius, qui viam aſperam
cucurrerat; de quo dicebat Valleſ. *in comm.* quòd
hic curſus nihil mali, aut parum admodum illi attu-
liſſet, niſi ſuccorum pravitas illius corpore affuiſſet,
ex qua in malignum morbum, & mortem quoque
impegit.

His igitur ſic ſe habentibus, & venenoſo morbo
3 ſuccedente, cauſa in promptu erit, venenoſos ſcili-
cet humores in corpore ſtabulaſſe, neque erit in ad-
miniſtratum, & externum venenum culpa rejicien-
da: quia ſi duæ cauſæ ad eundem effectum produ-
cendum concurrere poſſint, effectus illi tribuendus,
quæ magis in promptu eſt, & magis certa, & ubi cau-
ſam habemus evidentem, fruſtrà minùs evidentem
quærimus. Rota *in noviſſimis deciſ.* 701. *part.* 1. Gal.
de mot. Muſcul. lib. 2. *cap.* 5.

4 *Secundò*, ubi accidentia veneni prehendunt ſimul
cum febre, aut febrem ipſam ſubſequuntur, manife-
ſtum indicium faciunt veneni ingeniti.

Ejus rei ratio non una eſt: nam primò, febris de-
5 monſtrat præviam putredinem, quæ ipſius febris
proxima cauſa eſt, præſente verò putredine humo-
res acquirere venenoſam naturam, adeò facile eſt,
ut nihil ſupra. Cauſa ergo accidentium, quæ ſimul
6 cum febre, aut poſt febrem prehendunt, cùm mani-
feſta ſit, in dubio ea videtur acceptanda. Secundò,
ad venenum adminiſtratum nulla ex neceſſitate ſe-
quitur febris, niſi juſto tempore interjecto, quia fe-
bris fundatur in materia putrefacta; putrefactio ve-
rò alteratio eſt, quæ tempore fit, non in inſtanti, cùm
alteratio ſit motus; itaque impoſſibile penè eſt, acci-
dentia, quæ cum febre prehendunt, aut febrem ſub-
ſequuntur, à veneno extrinſeco dependere, niſi con-
ſtaret in ipſa febre venenum fuiſſe propinatum; ſed
adverte, loqui me de putrida febre, nam quòd E-
phemera illico à propinato veneno prehendere poſ-
7 ſit, non negaverim. Tertiò, ad venenum ingenitum
neceſſariò ſequi videtur febris, atque illa quidem pe-
ſtilens, Saxon. *de Phænigm. lib.* 2. *cap.* 8. neque mirum
id ducendum, quia humores venenoſi, ſeu potiùs ve-
nena ingenita, calida & ſicca ſunt, ut probat idem
Saxona *ibidem, capite decimo*, ex quo fit, ut com-
moti facilè ſanguinem accendant; atque etiam ſi
8.
calida & ſicca non eſſent, tamen febrem excitarent,
quia omnis humor alienus à Natura corporis, in quo
continetur aptus natura non eſt ad ejus nutritionem,
in poſterum neceſſariò in putredinem convertitur;
cùm verò etiam locus calidus erit, in quo fuerit col-
lectus, tunc præcipue, & celerrimè putridus fit: ver-
ba ſunt Galeni *comm.* 1. *Aphor.* 12. ex interna verò
putredine ſequi febrem, notum. Neceſſariò itaque 9
dicendum eſt, ad ingenitum venenum conſequi fe- 10
brem. Adde quod venenum ingenitum neceſſariò
morbum excitat acutum, acuti verò morbi raró
admodum ſine febre: idem Galen. *ibid. Aphor.* 19.
Quod ſi acuti morbi ſine febre ſunt, hi ex propriis,
ac inſeparabilibus accidentib. manifeſti fiunt. Con-
cludamus itaque, quod ubi accidentia cum febre pu-
trida adveniunt, vel febrem ſubſequuntur, externi ve-
neni omnis ſuſpicio tollitur.

Tertiò principaliter ex Card. *Contrad. Med. tract.* 11
5 *lib.* 1. *contrad.* 10. ſitis carentia maximum argu-
mentum eſt, ægrum venenum non bibiſſe, & conſe-
quenter morbum ex interno veneno eſſe: & licet
addat ille; quod *mandragora*, & *lactuca* ſuccus, &
alia forraſſe hujuſmodi abſque ſiti interimere poſ-
ſint; tamen cùm hæc nonniſi in magna ac inſigni
quantitate aſſumpta occidant, quæ tamen nec per
errorem, neque per fraudem facile aſſumitur, unde
venefici abſque dubio talibus venenis minimè u-
tuntur, rectè concludi poteſt, quod morbus, in quo
ſitis non adeſt, ab interna cauſa venenoſa originem
duxerit, ſi veneni accidentia compareant. At non 12
exiſtimandum eſt ex his, ſitim etiam inextinguibi- 13
lem, & clamoſam, facere vel nimirum præſum-
ptionem aſſumpti veneni, quia ſitis accidens eſt om-
nibus penè febribus, ac mille aliis morbis præ cæ-
teris familiare, nam & dolores: & evacuatio-
num genus omne conſequitur: indicat autem ex- 14
ſiccatio.

Quartò, Contagio præſente omnimoda certitu-
do habetur veneni ingeniti, atque in hoc quidem ſi- 15
gno plurimùm fidunt doctiſſimi viri: nam Fern. *lib.*
1. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 11. Qui venenum, inquit, hau-
ſit; aut comitiali morbo laborat, neque halitu, ne-
que contactu alios inquinare poteſt, quâ ratione hi
ab Epidemiis, & contagioſis morbis diſtant: aſſen-
tiuntur alii Doctores, & inter cæteros Fortun. Fidel.
4. *de relat. med. cap.* 3. *in fin.* adverte tamen, hoc de
venenis per os adminiſtratis intelligi, quia ex vene-
nis externis nonnulla contagioſa ſunt, ut venenum
canis rabidi, & *Dypni ſerpentis*, ex Card. *lib.* 3. *de ve-
nen. cap.* 2. Contagium ergo abſque ulla hæſitatio-
ne probat venenum ingenitum; niſi & idem canis 16
rabidi venenum excipias, quod & ſi per os admini-
ſtraretur, contagioſum quoque eſſet. Contagium
verò palam ſe prodit, cùm plures in eadem domo, 17
ſeu familia, ſeu vicinia, aut in eodem loco, imò & in
eadem civitate, ex conſuetudine cum aliis ægrotis,
eodem morbo, ac iiſdem ſymptomatibus prehen-
duntur. Si quando ergo quis ſuſpectus de veneno
moriatur, dehinc autem alius ejus propinquus, affi-
nis, domeſticus, vel familiaris, qui in eo morbo cum
ægro conſuetudinem habuit, in eundem morbum
iiſdem accidentibus concomitantibus labitur, om-
nem adminiſtrati veneni ſuſpicionem tollit, cùm
contagium hîc præſens ſit. Eſt autem contagium
quædam ab uno in alium tranſiens infectio. Fracaſt. 18
lib. 1. *de contag. & morb. contag. cap.* 1. ubi de his plu-
ra habes.

Quintò, facilis ac cita cadaveris putrefactio com- 19
monſtrat venenum, ex quo mors eſt ſecuta, inter-
num fuiſſe, non externum: nam corpora quæ peſte
aut

aut peſtilenti febre, aut aliis quibuſque morbis ab interno veneno evenientibus extinguuntur, facilè ac citiſſimè corruptionem experiuntur. Paræus *libr. 20. cap. 10.* contra verò corpora extrinſeco veneno
20 ſublata difficillimè corrumpuntur. Cardan. *de ſubtil. lib. 12.* ita ut talia, quemadmodum ex Seneca *Nat. quæſt. cap. 31.* tradit Fortun. Fidel. *ubi ſuprà*, vermi... em non patiantur. Ratio autem facilis corruptionis in illis calor putredinis eſt, & plurimæ extraneæ humiditates in corpore ſtabulantes; difficilis verò corruptionis cauſa in his, ſuperiori omnino contraria, ſiccitas nimirum a veneno introducta; quamquam enim non omnia venena ſicca ſunt ex ſua natura, aut naturaliter ſiccitatem inducere apta; omnia tamen id habent proprium, ut ſua contrarietate ſpiritus omnes, quos inimicos præcipue habent, diſſipent & abſumant, unde corpus abſque dubio ſiccum magis evadit, & ex conſequenti minùs putredini obnoxium. Quòd verò corpora humidiora faciliùs, ſicciora difficiliùs corrumpantur, non ſapientibus modò, ſed vel ipſis inſipientibus eſt notiſſimum, de hac difficili putrefactione cadaverum veneno ſublatorum extat Alexandri magni exemplum cujus corpus referente Q. Curtio *lib. 10. de ejus geſt.* nulla tabe, ne minimo quidem livore corruptum apparuit, ſeptima jam die ab obitu tranſacta, ex quo apparet, quàm pro illis faciat hæc conjectura, qui volunt, teſte Joanne Monaco *in Alexandri vita*, falſum eſſe, ipſum veneno periiſſe, argumento ducti, quòd ejus corpus, nulla adhibita cura, dies complures in calido loco poſitum, nullam putrefactionem perſenſerit, imò hoc contra eorum opinionem eſſe ex ſupradictis patet. Unde Plutarch. *in ejus vita.* hanc habuiſſe refert conjecturam eos, qui crediderunt *Alexand.* veneno fuiſſe extinctum.

21 *Sextò*, ſi accidentia morbi, & ipſe morbus ullam ſervent periodum, vel intermiſſionem habeant, venenum certè ingenitum eſt Ratio eſt, quia internum venenum ſemper in aliquo humore fundatur, ut puta, bilioſo, pituitoſo, melancholico, & ſic motum habet ad motum eorum humorum, ut ſingulis, vel alterois diebus, vel per quartanarios circuitus, & tunc acerbationes facit; at venenum externum æqualiter ſemper affligit, nec quietem concedit, niſi ex toto: etenim per ſe ipſum operatur, neque unquam deſinit operari, niſi è corpore expellatur, vel à natura exuperetur.

22 Adducitur præter hæc, ad excludendam veneni aſſumptionem, experientia ex materia vomitus. Inquit enim inter cæteros Cardan. *ubi ſuprà*: Si vomitus materia jejunis gallinis projecta, ab eis ſine noxa comedatur, res ſalva eſt, non fuiſſe venenum ullum propinatum; quòd ſi ex tali comeſtione contriſtentur, & ægrotent, non modicam ſuſpicionem veneni faciunt, quod ſi etiam moriantur, in propatulo res eſt & non modò fuiſſe venenum propinatum, ſed illud fuiſſe exitialiſſimum concludunt. Hanc
23 tamen experientiam neque tutam putaverim, neque facilem, quæ in uſum trahatur: ſed eſto, ſit facilis, & executioni demandetur, tuta tamen non eſt; primò, quia gallinæ non minorem fortaſſe noxam, à corruptis materiis interois & venenoſis id aſſequentur, quam à materiis, quibus externum venenum dudum propinatum admixtum ſit. Secundò, quia gallinæ plurima venenoſa comedunt abſque noxa: imò Gunet. *de venen. capite quarto*, gallinam venenoſo frumento nutritam non venenari afirmat, itaque poterit gallina innoxiè vomitus materiam comedere, & tamen in ea eſſe admixtum venenum. Turior forta ſe eſſet experientia in aliis animalibus ut in canibus, ſi ea materia vel per ſe, vel carnibus, aliisque cibis admixta, illis comedenda offeratur, canes enim facillimè a quovis veneno læduntur, ut ipſa docet experientia. Poſſunt & hîc nonnulla reiterari, quæ ſuprà quoque enarravimus, ut præſentia 24
nonnullorum accidentium, quæ magis, aut minùs alterutri ex venenis, interno ſcilicet & externo, familiaria ſunt; aut ſiquidem utrique familiaria ſint, uni tamen magis in principio, alteri nequaquam, aut in alio quovis tempore, ut exempli gratia eſſet vertigo, quæ quidem externo veneno magis, interno minùs eſt familiaris: ſic etiam ſtrangulatio, præſertim in morbi principio, & nulla apparente cauſa, neque dolore in faucibus & gutture, in ejus generis veneno promptiſſimum ſymptoma eſt; in interno non ita, aut ſaltem non in principio, aut ſi in principio non ſine dolore, aliaque cauſa manifeſta in ipſis faucibus & gutture. Simili modo, linguæ craſſities, & labiorum, & tumor œdematoſus, & livor, & caloris repentina mutatio, in veneno profectò externo & familiariſſima ſunt, & in principio apparent, contrà in interno & minùs familiaria, & non niſi in proceſſu morbi ſe prodentia. Non aliter in ſumma, omnia penè accidentia terribilia, & exitialia, ac multa, in veneno interno, neque tam ſubitò, neque in primo morbi inſultu apparent; in externo verò maximè.

Sunt quoque, ut annuimus aliàs, accidentia quædam inconjungibilia in veneno interno, quæ tamen 25
in externo facillime conjunguntur, ut eſſet in ipſo primo morbi inſultu ventris fluxus cum linguæ, & labiorum craſſitie, vomitus, aliæque evacuationes in ipſo item morbi principio, cum tumore œdematoſo faciei, & corporis totius, dyſenteria cum ſpirandi difficultate, ardor maximus; & ſitis inextinguibilis illico à prima morbi invaſione cum ſudore frigido, præfocatio gutturis cum ventris dolore, & his ſimilia, de quibus vide Cardan. *libro 5. venen. cap. 2.*

Cæterùm, quia interdum ex pravis cibis ingurgitatis, aut potibus, aut ſimilibus rebus, etiam prava accidentia pullulant, & nonnulla ſymptomata, quæ veneni ſuſpicionem faciunt, illud clariſſimè diſtinguit inter ſimiles caſus, & aſſumptum venenum: quòd in veneno vomitus eſt perſeverans, nec 26
ſedat morbum, ſed ſitim, dolorem, & alia mala relinquit: contra verò in aliis caſibus vomitus omnem morbum ſedat, dolorem, & faſtidium abigit, neque ſitim, neque ardorem relinquit, & in ſumma; à vomitu omni ex parte languior ceſſat, neque vomitus eſt perſeverans, aut nauſea, ſed cuncta non multò poſt tempore quieſcunt.

Diſcutienda reſtat denique quædam *Iuriſconſultorum* præſumptio, ex qua probari credunt rei innocentiam: ea eſt, quòd ſi plures comedant de eodem cibo, aut bibant de eodem potu; aut ſi reus ipſe biberit, aut comederit de iiſdem cibis, & potibus 27
ſignum eſt innocentiæ, & tunc ſi unus ex pluribus ſolus infirmetur, cum accidentibus veneni, cæteri, aut reus ipſe nullam læſionem patiatur, venenum ingenitum fuiſſe credendum, Farinac. *q. 124. tit. de hom. part. 4. num. 81.* Caball. *de omn. gen. hom. numer. 635.* Guazzin. *in tract. de def. reor. def. 6. lib. 5. num. 15.* In 28
qua re admonitos *Iuriſconſultos* volo, quòd non tam de facili ex ea præſumptione reum tanquam innocentem abſolvendum cenſeant: primò, quia evenit interdum ut pluribus de eodem cibo comedentibus, aut de eodem potu bibentibus, tamen non omnes lædantur, aut ſi lædantur, facillimè evomentes curentur, ita ut non venenum aſſumpſiſſe, ſed ſuper-

fluo

Digitized by Google

ſuo tantùm cibo obrutos eos, quis exiſtimet; patet
inſuper frigidas temperaturas minùs, calidas magis
promptè à veneno hoc vel illo pati, vel è contra, vt
alij malunt.

29 Secundò quis vetat, veneficum ante, & poſt cibi
aſſumptionem ſe Alexipharmacis munire, ita vt nul-
lam noxam ex veneno percipiat? Nonne videmus
quotidie circulatores, & impoſtores hæc, & maiora
præſtare? Præmuniunt quippe ſe antidotis, & de-
hinc in hominum conſpectu horribilia venena in-
gurgitant, domum reuerſi euomunt, iterumque anti-
dotum aſſumunt, non proprium fortaſſe, nam id vt
plurimùm nullius pretij eſt. Poteſt autem tantum
antidoti veri præſumptio contra veneni noxam, vt
30 continuata hominis temperaturam reddat Alexi-
pharmacam, hoc eſt, venenis contrariam ac reſiſten-
tem, quod in Mithridate Ponti Rege patuit, de quo
Appian. Alexand. *in bello Mithrid.* de qua re plura
apud Guainerium lege, ſi libet, *citato libro de Venenis*,
[& *Strauſſium* de puluere Sympathetyco pag. 219.]
Itaque hæc Iuriſconſulti animaduertant neceſſe eſt,
ne in iudicando decipiantur.

SVMMARIVM.

1 *Venenum veneno reſiſtit. dic vt num. 3.*
2 *Venenorum inter ſe eſt quædam Antipathia.*
4 *In curatione vnius veneni, aliud venenum propinans, reus eſſet homicidij.*
5 *Venena nonnulla pro antidoto ſunt contra alia venena.*
6 *Medicus tutò curare debet.*
7 *Quænam medicamenta miniſtrentur non ſine periculo vitæ.*
8 *Argenti viui duplex vſus.*
9 *Argenti viui vſus internus eſt minùs tutus.*
10 *Cantharidarum vſus duplex.*
11 *Cantharidarum vſus externus vndique tutus.*
12 *Cantharidarum internus vſus tutus non eſt.*
13 *Sublimatum præparatum purgationi aptum, an tutò adminiſtretur?*
14 *Antimonij vſus an tutus ſit? Vide num. ſeqq.*

An venenum veneno reſiſtat.

QVÆSTIO IX.

Agitatur inter *Medicos* huiuſmodi quæſtio, *an
venenum veneno reſiſtat*, & videntur penè omnes
1 in affirmatiuam partem inclinare. Plin. *Natur. hiſtor.
c. 2. l. 27.* Conciliat. *de venen. c. 4.* Alex. Bened. *de febr.
peſtil. c. 7.* Matthiol. *in Dioſcor. l. 6. in præfat.* Ponzett.
de ven. l. 1. c. 12. Ferrus *in coroll. de ſclopet. vulner. in fin.*
Ioub. *in Aphor. de peſt. c. 5. & Parad. 9. decad. 9. decad. 2.*
Paræus *l. 21. c. 6.* Greuin. *l. 1. de ven. c. 1.* Eſt etiam inter
Iuriſconſultos, quem adducam, Tiraq. *de Nobilit. c. 31.*
2 *n. 552.* Ratio eius rei eſt, quia eodem *Paræo* teſte, ve-
nenorum inter ſe quædam antipathia eſt, quâ ſe mu-
tuò expellunt, ac vincunt: vnde Lucret. *l. 1. de Rer. Nat.*

Deinde inimica modis multis ſunt, atque venena
Ipſa ſibi inter ſe.

Neque *Medicis* ſolùm id perſuaſum eſt, ſed &
pleriſque magni nominis viris, extatque *Auſonij*
elegantiſſimum epigramma, in quo caſus adulteræ
narratur, quæ cùm marito toxicum propinaſſet, ne-
que crederet eſſe ſufficiens ad illum interimendum,
Hydrargyrum exhibuit, ex quo factum eſt, vt vir
ſaluus fieret, poſteriori veneno primum expellente;
quod epigramma recitant ex Medicis Gal. Mart. *de
doctr. promiſc. cap. 11.* Greuin. *vbi ſuprà* & Iordan.
de peſte, relatus per Schenck. *Obſeru. lib. vlt. tit. de
Idioſyncraſ.* Facit quoque ad hoc, id quod de *Aconito*
dicitur, nimirum illud eſſe venenum aliorum vene-
norum; nam ſi poſt aliud venenum aſſumatur, prius
aſſumptum ex corpore expellit, hominem nequa-
quam lædens: vide de hoc Gal. Mart. *vbi ſuprà.* Et
Poëtis autem noſtris *Torquatus Taſſus* cæteris meritò
præferendus, lepidiſſimè cecinit *in ſuo poëmate,
Cant. 5. ſtan. 65.*

Che ſi come dall'un l'altro veneno
Guardar ne ſuol, tal l'un dall'altro Amore.

Ne verò ea concluſio tanquam pro vera ſemper,
& in omni caſu accipiatur, adnotandum ex Ponzet-
to, *vbi alibi*, & Mercurial. *lib. 1. de ven. cap. 15.* & aliis,
eam ſimpliciter nullam habere veritatem, cùm non
quodlibet venenum cuilibet veneno reſiſtat, imò
poſſit aliud potentius reddere: quod patet præci- 3
puè in venenis compoſitis, quemadmodum in medi-
camentorum ſoluentium, aliorumque compoſitione
vnum aliud roborare conſueuit. Itaque non inno-
cens iudicandus eſſet ex mea ſententia Medicus, vel 4
quivis alius, cui vt iam exhibitum venenum curaret,
nouum propinaret quodcunque, vt, ſi in curatione
cantharidarum exhiberet auripigmentum, vel in cu-
ratione cicutæ exhiberet opium; niſi conſtaret id ex
arte Medicum præſtitiſſe, & tunc alterutrum con-
currat neceſſe eſt, ſi rectè ſecundum venenum admi-
niſtratum fuerit pro curatione prioris, aut nimirum
antipathiam quandam vnius cum altero longâ expe-
rientiâ, & magnorum hominum teſtimonio compro-
batam, vt exempli gratiâ Aconitum contra ictus
ſcorpionis, de quo Theophraſt. *lib. 9. hiſt. plant. c. 19.* 5
Plin. *Nat. hiſtor. lib. 27. cap. 2.* aut Mandragora contra
helleborum, de qua idem Plin. *lib. 25. cap. 13.* Ruell.
lib. 3. de Nat. ſtirp. cap. 111. aut Cantharides ad canis
rabioſi morſum, & ad Salamandram, de quibus Plin.
libro 29. cap. 4. Raſ. *lib. 20. Contin. cap. 2.* & Matthiol.
in præfat. ad 6. Dioſcorid. aut Euphorbium ad ſcorpio-
num ictus, de quo idem Matth. *ibidem* aut contra
ſerpentes. Ruell. *lib. 3. c. 53.* aut eſt neceſſe, ſecundum
venenum contrariari priori qualitatibus manifeſtis,
vt ſiquidem primum calidum ſit, poſterius frigidum
exiſtat, & è conuerſo. Sed etiam re ita ſe habente,
nunquam niſi in aliorum defectu, aut vbi alia non
contulerint, hæc in vſum trahenda cenſerem: Me- 6
dicus enim tutò curare debet, vt notum eſt. Non
confugiat ergo in curatione veneni ad venenum
etiam contrarium, cùm mille alia ſint medicamenta
ad venena curanda.

Sed hîc aptiſſimè quæri poteſt, *quænam medica-* 7
*menta minùs tutò adminiſtrare Medici ſoleant, ex
quorum vſu ſæpe ſæpius non contemnendum nocumen-
tum, & mortem interdum ægroti ſui adſciſcunt; vtrùm
autem aliqua pœna huiuſmodi Medicis ſit infligenda,
Iuriſconſulti determinent.*

Relinquam autem nonnulla inter purgantia, quæ
cùm venenoſa quidem per ſe ſint, & violentæ opera-
tionis, tamen optimè correcta Medicis in vſu quoti-
diano ſunt, vt Scammonea, Colocynthis, Hermo-
dactyli, Helleborum, & pleraque alia, de quorum vſu,
& correctione, Meſ. *lib. 2. de ſimp. purg.* & ex recen-
tioribus plures, inter quos ſatis ſit Vvecker. *in ſuo an-
tidot. Spec.* quemadmodum etiam alia conticebo alte-
rius generis à purgantibus, ob eandem ipſam cauſam,
quotidiani nimirum vſus, diligenti prægreſſâ corre-
ctione. Primò igitur ſeſe offert argentum viuum, cu- 8
jus duplex vſus, internus & externus: de interno iam
ſuprà quæſtione ſexta dixi, eſſe minùs tutum, & idcirco 9
ſi quis illud temerè propinauerit, non ab omni pœna
immunis eſto. Vſum externum in vnctionibus pro
morbi Gallici cura, recentiores multi laudant, & ego
quidē doctos nonnullos admiſiſſe ſcio; ego expertus
non ſum, quia aliorum experientias animaduertens,
adeò periculi & moleſtiarum plenas cōſideraui, vt ab
eo me omnimodè abſtinere in animo fixerim meo;

ab aliis non temerè, ſed rationabiliter in vſum conuocatum, nec laudabam, nec vituperabam; ſed poſtmodum in deſperato, ac contumaciſſimo morbo Gallico, eo vti incipiens, à præterito timore me temperaui, & optimo cum ſucceſſu ab ea opinione me diſtraxi, illudque non ſine laude in vſum aliàs conuocaui. Non dubium autem eſt, peccati magis reum eſſe eum, qui per os exhibet, (niſi id ſublimatum eſſe, ac dulcificatum, in pilulaſque digeſtum, vt infrà) quàm qui inunctionibus vtitur. In ceratis verò ad omnes tumores diſſoluendos, à morbo Gallico præcipuè excitatos, nullum afferre periculum notaui, ſed cum maximo ſucceſſu adhiberi. Quod tamen de inunctionibus dixi, ita moderandum, vt in Gallico morbo, & aliis contumaciſſimis infirmitatibus, audacter in vſum ſint conuocandæ, quippe cùm ipſi peccantes humores malignâ qualitate imbuti, ipſius Hydrargyrij vim omnino refrangant, licèt tandem ab eius virtute edomentur, vt multis patere poteſt experientiis ſuffumigia ex cinabari quàm plena periculi ſint, norunt ij, qui curæ quorundam Empiricorum ſe committentes ea experiuntur; & teſtatur *Guilelm. Fabrit. obſervat. Chirurg. cent. 2. obſerv. 23.* vnde ſeueriſſimè puniendos iudicauerim Chymicos quoſdam irrationales, quos aliquando vidi tam hor-
10 ribili medicamento ægros è medio ſuſtuliſſe. Vnde & rationalibus Medicis eſſet hoc medicamento ob ſui pernecabilitatem interdicendum, niſi illud ſumma deſperatio admittere cogat. *Cantharidarum* quoque vſus duplex eſt, externus & internus: externus ad veſicandum in morbis, vbi ab alto ad cutem, & ambitum corporis, venenatas, ſeu quaſcunque materias trahere oporteat; vbi ſomnus inexpugnabilis fatigat; vbi frigidi ac longi vigent morbi: internus, ad vrinæ difficultatem, & ad canis rabidi morſum,
11 ad Hydropem, & ad alia. Prior adeò tutus eſt, vt nihil ſuprà, & in contrarium obloquentes ſuæ perti-
12 naciæ condonemus. Poſterior minùs tutus eſt, & idcirco non abſque culpa adminiſtrarentur, vel non debitè præparatæ, vel in ſuperflua quantitate: & conſtat apud Plinium *Nat. hiſtor. lib. 24. cap. 4. in fin.* Ægyptium Medicum cantharidarum adminiſtratione cum Coſſinum Equitem Romanum, Neronis familiariſſimum, Lichene correptum, curare vellet, eum ſuſtuliſſe: vnde iure Plin. earum vſum ſuſpectum habet. Quod etiam facit Gal. *in 4. Avic.* adductus per Rodericum à Fonſ. conſ. 29. qui & de Med. meminit, quòd cantharidibus duos ſuſtulerit. Vnde iure & ab eodem Roderico tale medicamentum repudiatur. Quin etiam ex recentioribus Bacc. *in prolegom. de venen.* alios enarrat caſus quorundam, ex Cantharidibus pro medicamento adhibitis periclitantium: vnde non ſolùm per os ille exhibere timet, ſed externum quoque vſum non omnino tutum exiſtimat. Tamen ſi quando per os exhiberentur, maximè inſpicienda eſſet quantitas earum, quæ non tanta debet eſſe, quantam deſiderat Hipp. *lib. de intern. aff. circa medium*, quatuor nimirum; immò neque trium, *vt lib. de rat. vict. in fin.* ſed multò minor, aut nulla, niſi ſummâ vrgente neceſſitate; malè enim nonnullis ſucceſſiſſe eiuſmodi experientiam, ipſe ego ſcio. His addendum erat vtrumque veratrum, ex quo binos ægrotos periiſſe narrat Beniuenius *de Abd. c. 51. & ſeq.* hoc tamen debitè præparatũ, aut ex eo extracto parato, ego nullum nocumentum afferri vidi.

Chymici præterea pleraque medicamenta, præcipuè verò metallica, & mineralia, & ex ſua natura venenoſa, ſuâ arte ita præparant, vt non ſine multa vtilitate aliquando conuenienti morbo exhibeant: ſed in omnibus illud aduertendum, ne imperitis Empiricis inconſultò, & nullo adhibito rationali, Medici conſilio, exhibeantur; nam tales ſuâ temeritate, atque audaciâ plures ſuſtulerunt, nec ſine ſummo Iuſtitiæ detrimento vidi eos ab omni pœna interdum immunes euaſiſſe. Inter hæc autem Chymici præparant ſublimatum, quod purgationi aptum red-
dunt, ac dulce illud vocant, id aliquando tam bene 13
correctum, ac præparatum vidi, vt ad grana decem aut duodecim aſſumptum, leniter & abſque vlla moleſtia purgauerit. Videndum tamen quibus perſonis, quibuſque morbis, ac quo tempore exhibeatur, vt de cæteris medicamentis omnibus, præcipuè verò Catharticis ac purgãtibus fieri debet. Ab iis quoque
in medicum vſum ad ventres expurgandos *Anti-* 14
monium, quod ſtibium quoque nominant eſt conuocatum, de quo conſentaneum eſt aliquid peculiariter dicere. Hoc præparant illi multiplici ratione, ſed de præparatione nihil ad nos; videamus quam ſecuritatem promittat eius vſus; ac profectò, ſi nonnullis ex Chymicis fidem habeamus, immò & doctis aliis viris, vt Matthiolo *in Dioſcor. libro 5. c. 59.* vt cæteros præteream Chymiæ addictos, [videatur *Schroderi* Pharmacopœia] ſummam ſecuritatem pollicetur, ac difficilium morborum integram, abſolutam, ac
citam curationem, vt ex hiſtoriis patet, quas & ipſe 15
Matthiol. *ibid.* & alij narrant. At ſi rem ex euentu expendas, eam periculi plenam experieris, & medicamẽtum non in hominibus ſolùm, ſed & in ipſis brutis, quæ inter cætera viribus magis pollent, apprimè fugiendum. Nam relinquo plures hiſtorias eorum, qui ex talis medicamenti vſu periere, ex variis auctoribus, quas in vnum congeſtas habes apud Schenck. *Obſerv. libro vlt. tit. de venen. ex foſſil. & metall.* ac ſilentio quoque inuoluam plures caſus eorum, quos ego ipſe ſcio ac eius vſu, vel malè habuiſſe, vel vitam cum morte commutaſſe; ſed de *Notario* vicino meo mentionem habere par eſt, qui nõ multis ab hinc diebus, cùm veteres obſtructiones hoc medicamento tollere ſtuderet, ſe ipſum ſpatio trium dierum ſuſtulit; & de *Aromatario* amico memini, quòd cùm ad leuandos ventris dolores, quo equus propinqui mei vexabatur, antimonium propinaſſet, viginti quatuor horarum interuallo illum occidit. Itaque ego quidem non video, cur hæc & ſimilia, ab iis, qui rebus huiuſmodi præſunt, non modò impunè prætergredi permittantur, ſed etiam exhibendi licentia concedatur; quæ tamen nullo modo concedi deberet, niſi doctis, & in arte cõſummatis viris, qui & hæc ipſa, & multò peiora medicamenta, ſi peius vllum antimonio reperitur, debitè præparata, ſuo loco & tempore, conuenienti morbo; ætati, ac temperamento exhibentes, tutò ſanitatẽ procurant, & omnia cautè adminiſtrãt. [Ita Anno 1645. *Alsfeldiæ* in Haſſia Colonelli locũ tenens Generoſus Dominus *Eckard Tritten*, euſarcos, faciei rubicundæ, calidæ & humidæ conſtitutionis corporis à compotationibus 8. Aprilis conqueſtus de ſtomachi dolore, pectoris anguſtia, & aliquali anorexia, conſilium petit à *Chirurgo* Caſtrenſi Caſtellano, ibidem tunc curam militum habente, qui ocyus ipſi dat 10. Aprilis tres pilulas ex Antimonio & Mercurio cõflatas, à quibus iam prolixas alui deiectiones & enormes vomitus expertus eſt ſpacio 24. horarum, ſuccedente extremorum refrigeratione & liuore cum lipothymiis, vt adſtantes de ſalute dubitarent, & Medicum *Marpurgo* euocarent. Delatus illuc, quamquã videret in extremo eſſe rem, tamen dedit neceſſaria roborãtia & malignitati reſiſtentia. Sed fruſtrà. Succumbente enim natura paulò poſt eius debitũ ſoluit. *Chirurg.* monitus de malè exhibito ferali pharmaco, reſpondit, doſin fuiſſe conuenientem, imò minorem,

quam

quam à Claſſicis Authoribus præcepta ſit. Sed in-
doctua blatero non obſervavit, duo cum faciunt
idem non eſſe idem. Non ſcivit tam arte pharma-
cum obeſſe potius huius viri vino aſſueti & calidi
conſtitutioni, vt dolendum ſit tales agyrtas vno
calopodio omnium pedes metiri. Magiſtratui in-
cumbit punire tales empyricos, tales nugivendulos,
Suvalbaci idem ferè malum expertus eſt *Cerevisiarius*
Francofurtenſis, magno labore & diligentia ab
orci faucibus tandem ereptus curâ D.D. *Hoihſtadij*,
Medici Francofurtenſis Celeberrimi & Senatoris
graviſſimi.]

SVMMARIVM.

1 *An dentur venena certo die interimentia. Vide nu-
mero tertio.*

2 *An dentur venena, quæ non illicò, ſed multo poſt tem-
pore ab eorum adminiſtratione, occidant. Vide
numero ſeq.*

5 *Rabidi carnis venenum non illicò, ſed multo poſt
tempore occidit.*

6 *Interna venena poſt longum tempus ab eorum gene-
ratione occidunt, interim verò in corpore latitãt.*

7 *Venenorum actio arte citari, aut retardari poteſt, &
numero ſeq.*

9 *Actio veneni ex aſſumentis diſpoſitione interdum ſol-
licitatur, aut retardatur.*

10 *Venena ad certum diem interimentia dantur, & num.
ſeq. dic vt ibid.*

12 *Venena adminiſtrari poſſunt, quæ coniecturaliter hoc
aut illo tempore occidant.*

An detur Venenum ad Tempus.

QVÆSTIO X.

QVærunt Medici, an *dari poſſit venenum ad tem-*
1 *pus*, ac maximè in ea quæſtione explicanda hæ-
ſitant; eſt vero eius quæſtionis duplex ſenſus, vnus,
an dentur, vel dari poſſint venena, ſiue illa naturalia,
ſive artificialia exiſtant, quæ certo die, ac tempore
pro adminiſtrantis voluntate, non ante, neque poſt,
2 occidant: alter, an dentur venena, quorum actio,
vel ex ſua natura non illicò, ſed aliquanto, aut etiam
multo poſt tempore appareat, vel quæ arte, ac præ-
paratione retardari ita poſſint, vt ſi alias hominem
ſpatio vnius diei, vel duorum, aut trium, aut plurium
ſuſtuliſſent, arte ac præparatione ita tardè operentur,
vt multo poſt, quam deberent, interimentia, mortis
culpa non in venena reiiciatur, ſed in morbum ali-
quem. Negant plurimi, ac potiores, concluſionem
3 in priori ſenſu: & vide *Parad.* 10. *decad.* 1. Ioubert.
in quo ille hanc ſententiam multis tuetur. Concor-
dant autem omnes in ſecundo ſenſu, pro affirmativa
ſententia. Facit Avicen. 6.4. *tract.* 1. *cap.* 2. Guainer.
de Venen. cap. 1. *dubit.* 6. *concluſ.* 1. & 2. Cardinalis
Ponxettus *libro primo, de Venen. capite decimotertio.*
Amat. Luſitan. *curat. cent.* 6. *cur.* 88. & *cent.* 2. *cur.* 65.
Paræus *lib.* 20. *capit.* 3. Ioubert. *Parad.* 10. *decad.* 2.
Valeriol. *lib.* 3. *locorum commun. cap.* 18. Matthiol. *in* 6.
Dioſcorid. in præfat. Vid. Vid. *lib.* 2. *de curat. gener.*
cap. 12. *part.* 2. Gorræus *in præfat. ad Nicand. Alexiph.*
Bacc. *in prolegom. de venen. cap.* 15. Sal. *de febr. peſtil.*
cap. 11. Foreſt. *Obſervat. lib.* 30. *Obſerv.* 8. *in ſchol.*
Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 7. *libell. de decorat. cap.* 7.
Vinc. Alf. à Cruce, *de Quæſ. per Epiſt. cent.* 4. *cap.* 17.
& inter Iuriſconſultos dari talia venena concedere
videntur Paul. Grilland. *de ſortileg. quæſt.* 2. *num.* 3. &
quæſt. 3. *num.* 25. & *alibi*. Damhonder. *in Enchirid. rer.
crimin. cap.* 61. *numero nonageſimo.* Confirmat hæc
omnia quotidiana experientia. Extat præter quam-
plurima, inter vetera, exemplum Claudij, quem A-
grippina lento veneno tollere determinabat, de qua
re Tac. *Annal. lib.* 12. *in fin.* & Druſi, de quo tali
veneno ſublato idem Tacit. *lib.* 4. *Annal. in princip.*
& Arati à Taurione potionati, de quo Plutarch. *in
eius vita*: & inter recentiora notum eſt, quod nar-
ratur à Iovio *hiſtor. part.* 1. *lib.* 2. de veneno illo, quo
Cæſar Borgia vniverſum Collegium Cardinalium in-
ficere tentavit; tradit enim pulverem fuiſſe, qui
non illicò, neque cum vehementia vitæ inſidiaba-
tur, ſed exitiali morâ hominem è medio tollebat.
Dantur ergo huiuſmodi venena temporanea, quæ 4
vel naturâ talia ſunt, vt nonniſi tardè occidant, vel
artis miniſterio, vel aſſumentis diſpoſitione talia
evadunt. Naturâ enim patet, rabidi canis venenum
tardè admodum operari, ita vt interdum poſt annos
ſeſe prodat [vid. *Horſtij* obſervat.] quin etiam vene- 5
num, quod aliquando ex putredine, vel aliàs, ſi id
fieri poteſt, in noſtro corpore generatur, per longum 6
tempus interdum latere poteſt, de hinc verò repente
ſeſe manifeſtare, Galeno teſte *comm.* 3. *in.* 3. *Epidem.
text.* 75. & *ibidem.* Valleſ. Fernel. *Pathol. lib.* 1. *cap.* 3.
Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 1. & clariùs id ipſum
firmat idem Valleſ. *in primum Epidem. ſectione tertia;
Ægr.* 5. Non ſecus quoque ex cibis, & medicamen-
tis alios, vel alia tardè, alios verò, & alià citò con-
ſequi patet: & vt ad ſenſum veniamus, ſume mihi
ſcammoneam, quæ quidem tam vitæ operationis, eſt
vt Meſües *de ſimpl. purg. cap.* 1. aſſimilaverit eius ope-
rationem furioſo, contra verò ſume mihi Turbith,
reperieſque illud debilis, ac tardiſſimæ operationis,
vt idem *ibid. cap. ſequent.*

Quòd ergo arte, venenorum quoque actio aut ci- 7
tari, aut retardari poſſit, ea iiſdem exemplis, aliiſque
diſcere licet; nam ad retardandam furioſam, ac ce-
lerem ſcammoneæ actionem variarum rerum ad-
mixtione vtimur, vt docet Meſuës *ibi*, ac præcipuè
eius decoctione in malo cotoneo; contra ad citãdam
pigritiem Turbith in deiiciendo, tertiam zingibèris
partem admiſcemus: ſic, & ob eandem cauſam, Aga-
ricum tertia ſimiliter parte eiuſdem ſalis excipimus,
& Aloën. ad eundem finem, admixtione ſpecierum
ad purgandum ſollicitamus. Neque admixtione ſo-
lùm variarum rerum, ac debitâ præparatione retar-
datio, aut citatio operationis medicamentorum fieri
ſolet, quod etiã demõſtratur à Galeot. Matt. *de doctr.
promiſc. c.* 12. ſed ad eandem intentionem iuvat ipſius
medicamenti exhibẽdi forma, ſolida ne ſit, an liquida,
an cõſiſtẽtiæ mediocris, cùm in forma ſolida tardiùs,
in liquida citiùs, in mediocri, mediocri tẽpore ope-
rentur. A ſimili ergo concludentiſſimè probatur, 8
poſſe venenorum actionẽ artis miniſterio & ſollici-
tari, & retardari, pro aſſumentis, aut exhibentis vo-
luntate. Aſſumentis quoque diſpoſitio in cauſa in- 9
terdum eſſe poteſt, vt actio veneni, ſeu medicamenti
acceleretur, vel retardetur, quippe cùm manifeſtum
ſit, multa ad hoc corpus diſponere, vt temporis con-
ſtitutionem, temperamentum, ætatem, regionem,
vitæ inſtitutionem, & alia his ſimilia vnum enim,
idemq; medicamentum, vt exempli cauſa ſcãmonea,
eadem quantitate ab eodem viro aſſumpta, tempore
calido citiùs, frigido ſeriùs, ætate iuvenili facili⁹, dif-
ficilius & tardius in ſenili operatur, & ſic de cæteris.
Illud vnum ex Cardano *lib.* 2. *de ſubtilitate*, hic aduo-
tabo, nimirum, venena ad tempus neque cor, neque
cerebrum, neque veſicam lædere, ſed vel pulmonem,
vel iecur, vel ventriculum, creditque in ſimul, non-
nulla venena naturalia temporanea eſſe, tamen id
quod dicit, hæc neque cerebrum, neque cor lædere,
neſcio quam veritatem habeat, cùm maximè ex tar-
dis venenis conſtet homines hecticâ febri abſumi, &
aliquando etiam infatuatos ſenſim deficere.

Verumenimverò, tota dubitatio eſt de concluſio-
ne in priori ſenſu ſumptâ, quam licet non modò ne-
gent omnes ſupra citati Auctores, ſed etiam tanquam

fabuloſam derideant, non deſunt tamen claſſici viri, ac illi quidem doctiſſimi, qui in eam inclinent, il-
10 lamque tueantur: inter quos Nicol. eſt *ſumma* 4. *tract*.4.*c*.2. *diſt*.4. Cariat. *in quaſt. ad hanc rem dicata, poſita poſt tractatum Conciliatoris de ven. cõcluſ*.2.& 3. Marcell. Donat. *lib*.6.*hiſt. mirab. c*.1. Galeott. Mart. *de doctr. promiſc. cap*.12. Cardan. *Contrad. Medic. lib*.2. *tract*.5. *contrad*.9.& *lib*.1. *de venen. c*.25. Amat. *Cent*.2.
11 *Curat*.65. Ex quibus Nicol. Cariat. & Cardan. nõ modò admittunt venenum, quod tali aut tali tempore, non multo poſt aut antea occidat, ſed etiam ita determinato, vt non ante, nec poſt determinatam horam, aut momentum operetur, quod tamen ego tam fabuloſum exiſtimo, quàm quod maximè, etiamſi ſupponant mihi, quod componens tale venenum (nam ſimilia nonniſi compoſita ſunt) perfectè, & vndequaq; tam Medicinæ, quàm Aſtrologiæ ſcientiam calleat. Eſt & inter Iuriſconſultos Paul. Grilland. iam ſuperiùs adductus, qui *loco citato, quaſt*.3. *num*.30. huic ſententiæ ſubſcribere videtur: quinimò habuiſſe ſe præ manibus maleficos teſtatur, ex quorum confeſſionibus palam illi factum eſt, venena ita temperari poſſe, vt ſecundum venefici voluntatem determinato die occidant, atque in ſimul modum illos tradidiſſe narrat, quo venena ad eum finem temperari valeant, quem tamen ipſe iure optimo reticuit.

12 Ego, quòd perfectus Medicus, etiamſi Aſtrologiæ non habeat conſummatam peritiam, tale componere poſſit venenum, vt coniecturâ aſſequatur, aſſumentem hoc aut illo tempore periturum, non maiorem habere difficultatem credo, quàm habeant alia quam plura in arte Medica, quippe quæ plurima, ne dicam omnia, ſolâ coniecturâ aſſequatur. Si ergo Medicus eruditiſſimus & exercitatiſſimus, cognitam habeat aſſumentis naturam, ætatem, temperamentum, conſtitutionem corporis, & alia id genus, componere poterit tale venenum, vt hunc intra ſex menſes exempli gratiâ occidat, ſi modò interim nihil ab extra adveniat, quod mortem retardare, aut accelerare poſſet, vt eſſet, ſi hic notum habens ſe venenum aſſumpſiſſe, antidotis contrariis vteretur, aut ſi ex procatarctica aliqua cauſa, aut alia quacunque in nouum morbum incideret, qui illum ante conſtitutum tempus vivis cedere cogeret. Sed pro Iuriſconſultis id ſcire ſufficiat, dari venena temporanea; nam qui plura de ſimilium venenorum natura, ſignis, & effectibus ſcire cupit; legat Card. *lib*.3. *de venen. cap*.2. Ego autem rationes plures tam pro affirmativa, quàm pro negatiua adducendas, ſilentio præteriens, ad præcitatos auctores Lectorem remitto.

SVMMARIVM.

1 *An vnum idemque venenum quocunque modo adminiſtratum occidere poſſit.*
2 *Quædam venena non nocent guſtatu, ſed in vulnere.*
3 *Venenorum non eadem ratio cum extrà adhibentur, & cùm intro aſſumuntur.*
4 *Venena exteriùs admota nullum habent effectum. Contrarium num*.13.
5 *Fontem vel puteum veneno inficiens capite punitur.*
6 *Venenari per concubitum quis non poteſt.*
7 *Venenum ſolo olfactu occidens non datur. Contrarium numero* 12.
8 *Homo venenari poteſt per omnes ſenſus.*
9 *Nonnulli oculis faſcinare alios conſueverunt.*
10 *Venenum, quod ſuper carbones iniectum aſtantes occidit.*
11 *Fumus quorundam lignorum venenatorum homines occidere poteſt.*
13 *Venenandi modus per veſtium infectionem non eſt vanus. & numero ſeq.*
14 *Corpus tranſpirabile exiſtit, & mediantibus arteriis obuia omnia ad ſe allicit.*
15 *Ephippia Ocrea, ſubſellia, ſtapedes, & huiuſmodi res venenari poſſunt, & num. ſeq.*
18 *Fortuiti evẽtus nobis multa falſa pro veris imponũt.*
19 *In venenis exhibitis vna ſalus, vt quamprimùm extra corpus detrudantur.*
20 *Venena per clyſteres rarò adminiſtrantur.*
21 *Venena per clyſteres adminiſtrari poſſunt.*
22 *Venenum per clyſteres adminiſtratum, non poteſt in eadem quantitate occidere, quâ occidit, cùm per os aſſumitur. vide num. ſeq.*
24 *Fontem, flumen, aut puteum venenari non poſſe, credit Baccius. Rationem vide num. ſeq.*
26 *Solonis conſilio Pliſtus fluvius Elleboro infectus: & alias hiſtorias vide ibid.*
27 *Aqua per plumbeos ductus decurrens, noxia eſt.*
28 *Ars imitari poteſt naturam in venenando aquas.*
29 *An eundem effectum promittat idem venenum per os aſſumptum, ac deforis adhibitum.*
30 *Non omne venenum, quod per os aſſumptum occidit, ab extra admotum occidere poteſt; ſed contrà, quod deforis adhibitum occidit, multo faciliùs occidit per os exhibitum.*

Venenandi qui modi poſſibiles, qui non.

QVÆSTIO XI.

ILlud vnum à Iuriſconſultis in venenorum conſideratione prætermiſſum reperio, atque id quidem immerito, cùm magni momenti res exiſtat, nimirum *an vnum idémque venenum, quocunque modo adminiſtratum, nocere poſſit, vel, an idem venenum tam intus, quàm extra adminiſtratum, pari modo noceat*. Dubitandi verò occaſionem non modò quotidiana experientia exibuit, ſed etiam doctorum hominum teſtimonia: nam Celſ. *ſua med. lib*.5. *cap*.27. dicebat, 1
eſſe quædam venena, quibus præcipuè venatores 2
vtuntur, quæ non guſtu; ſed in vulnere nocent. Eo- 3
dem quoque pacto Galen. *lib*.3. *de temper. c*.3. *claſſ*.1. venenorum non vnam eandemque eſſe rationem docebat, cùm exteriùs applicantur, & cùm interiùs aſſumuntur: ſiquidem, dicebat ipſe, quemadmodum quæ intro aſſumpta perimunt, deforis tamen adminiſtrata non nocent; ſic neque quæ deforis admota occidunt, intrò aſſumpta idem præſtant: & quamquam hanc poſteriorem eius ſententiæ partem impugnat Cardan. *lib*.1. *de venen. cap*.18. acceptat tamen priorem, cui etiam aſſentiuntur alij: vt Pouzett. *lib*.1. *de venen. cap*.5. Grevin. *lib*.1. *de venen. cap*.1. Bacc. *in prolegomen. venen. cap*.14. Quin etiam hic Galeno in vtraque parte aſſentitur, cùm *cap*.10. *art*.4. voluerit, ſcorpionis vel viperæ venenum per os aſſumptum non nocere. Cùm ergo id adhuc in quæſtione ſit, omnino ab ea eximendum, ne dato caſu, quod quis veneno per os exhibito, quod deforis ſolum admotum nocere præſumatur, & tamen aſſumente è vita ſublato, veneficus tanquam inſons abſolvatur, cùm condemnari tanquam reus debuiſſet, ſi tale venenum id potuit efficere; vel ſi minùs potuit, cùm tanquam inſons abſoluendus fuiſſet, per errorem tanquam reus damnetur.

Præterea multa iactantur de venenis ab extra admotis, quæ pleriſque impoſſibilia videntur; immò inter Medicos Bacc. *loco ſuprà cit. cap*.14. venena exteriùs admota nullum habere effectum autumabat;
aliis tamen maximè perſuaſum eſt de multis effecti- 4
bus venenorum, cùm ab extra adhibentur; quibus addo Iuriſcõſultorum auctoritatẽ, *in l. item obſtetrix*. §. *ſi quis per vim ff. ad l. Aquiliã*, in qua pœnas indicũt his, qui incantationibus aliquem venenaverint; qui venenandi modus, neque executione facilis, neque ſuaſu apud nonnullos eſt. Capite inſuper plectunt,
qui

5 qui fontem vel puteum veneno infecerit, vt per Carrer. *in quæſt. crimin. §. Homicidium. numer. 98.* Farinac.*quæſt. crimin.*122.*part.*1. *numer.*12. Caball. *de omni gen.homic.num.*602.Quod & ante illos Plato facit, 4. *de legibus, verſus finem.* Suſpecta tamen eſt hæc venenandi ratio,& apud Baccium impoſſibilis, vt teſtatur ille *in prolegom. de venen. citato cap.* 14.
6 qui neque per concubitum, vt iactatur, fieri poſſe credit, vt aliquis veneneturs;cùm tamen contrà extet de ea re Plin. teſtimonium *lib.*27.*nat. hiſt.cap.*2. cui aſſentiuntur ex recentioribus Mercurial. & Crato apud Schenck.*lib.7.Obſervat.tit.de contractu venenato.* Imò narratur ab eodem Schenck.*lib.4.tit.de Pene & Præputio*,fuiſſe iuvenculam meretricem, quæ omnes cum ea concumbentes ita contaminaret, vt illicò à coitu illis livens puſtula in glande oriretur,quæ paucis horis pudendum totum ita corrodebat, vt ſolâ amputatione & vſtione ſanaretur: hoc autem illi non ex Gallica lue, ſed ex venenata natura eveniſſe, firmarunt Romani Medici,quibus negotium datum eſt mulieris inſpiciendæ. Ferunt quoque, præter puellam Alexand. Magno,ſi rectè memini, dono datam, quæ concubitu homines venenabat,Ladiſlaum Neapolis Regem per concubitum fuiſſe venenatum.
7 Tarcagn. *lib.*57. Venenum item, quod ſolo olfactu perimere poſſit, non dari vult Pigræus *ſua Chirurg. lib.7.cap.9.* Docti tamen plerique non ſolùm dari cõtendunt,ſed experientias quoq;adducunt,& ſic idem dubium in pleriſque aliis.

Quamobrem iure videndum eſt, qui modi venenandi poſſibiles ſint,qui verò non poſſibiles, vt Iuriſconſultos, qui Iuſtitiam adminiſtrant, in abſolvendis inſontibus,ac ſontibus condemnandis errare non contingat. Itaque *ſuprà, quæſtione ſecunda* di-
8 ximus, hominem per omnes ſenſus venenari poſſe: quam concluſionem etiam iis, quæ tunc in promptu erant, experientiis, rationibus, & auctoritatibus comprobavimus. Poterat & circa eos ſenſus, de quibus maior quæſtio eſt, circa *viſum* ſcilicet, & *auditum*, adduci experientia ex faſcino deſumpta, cùm ex magnorum hominum teſtimonio conſtet, nonnullos oculos alios faſcinare;de ea tamen re, ac
9 de huiuſmodi argumento,*in fine huius tituli* nonnulla habes,& plura, favente Deo,*in titulo de Impotentia Venerea*,aliaque nõnulla incidenter *tit.de Miraculis*, harum quæſtion.*lib.4.ſeq.* Tollit autem omnem difficultatem circa ſenſum viſus,infectio,quam lippientium oculi communicare ſolent intuentibus, de qua re plures docti teſtimonium perhibent, inter alios Plutarch. *Sympos. decad.5. probl.7.* & lepidiſſimè id ipſum luſit aliquando Franc.Petrarc.*Carm.parte prima*,in Carmine illo:

Qual ventura mi fu quando dal' uno, &c.

vbi inter alia hæc habentur:

Che dal deſtr' occhio,anzi dal deſtro ſole
Do la mia donna al mio deſtr' occhio venne
Il mal,che mi diletta,è non mi dole.

De ea re fortaſſe intelligunt Legumperiti, cùm dicunt,quosdam habere oculos vrentes ac ſolo aſpectu alios inficere.Mart.de Arles *de ſuperſtit.num.*36.

His ergo relictis,de cæteris venenandi modis diſſerendum nobis eſt. Narrat Nicol. & ex eo reperit Mercurial.apud Schenck.*Obſervat.lib.7.tit.de venen.* Franciſcum Ordelaffum venenum habuiſſe, quod ſuper carbones iniectum circumſtantes occideret.
10 Hunc modum faciliorem eſſe, quàm per ſimplicem odoratum,nemo eſſe debet,qui ambigat.Sed quid ad
11 hæc cõfugimus?Fumum carbonum multos ſuſtuliſſe quis ignorat?& idem Nicol.*ſumma 4.tract.4.cap.5.*dicebat, fumum quorundam lignorum venenoſorum, vt Oleandri, venenare hominem poſſe; ac Petrus Martyr. *in ſuo ſummario de Occidentalibus Indiis*, de arboribus quibusdam meminit, quarum fumus exitialis ſit. Sed & ipſi Iuriſconſulti de occidentibus fumo corrupto mentionem habent,Cæpolla *de Servit.ruſtic.prædior. lib.2. c.43. n.5.* Notandum tamen, difficile videri, quòd ſecutâ morte hoc modo Reus extraordinariè puniatur,nam potiùs ſummo ſupplicio afficietur.& idcirco *l.ſolicitatores.ff.de extraordin. crimin.ſub ipſo tit.*non hoc fortaſſe dicit,neque legendum, fumo, ſed fimo; inquit enim,*veluti ſi quis fimo corrupto aliquẽ perfuderit,cæno,luto obleverit*;ex ſeqq. enim declarantur præcedentia, tum Gloſſa vtrumque legit.Cur ergo & venenationem per odoratum non admittamus, ego quidem non video, nam nullam differentiam inter hæc,& ſimplicem odoratum invenio,niſi maiorem & minorem craſſitiem, ſeu tenuitatem vaporum ad cerebrum ſeſe elevantium;at
tam in tenuibus,quàm in craſſis vaporibus veneno- 12
ſitas recipi poteſt.

De nonnullis verò quæ odore interficiunt,meminerunt aliqui,vt Lucret.*lib.6.*

Eſt etiam in magnis Heliconis montibus arbos,
Floris odore hominem tetro conſueta necare, &c.

Venenandi porrò modum per veſtium infectio 13
nem,vanum non eſſe, reſtatur *Herculis* caſus, de quo tanquam hiſtorico ac vero, claſſici quidam Medici meminerunt, qui mihi nunc in memoriam non redeunt,& vix Cæſalpini recordor,qui de eo *lib.3 c.5.* mentionem habet: Hercules enim, vt narrat Ovid. *lib.9.Metamorph.*& repreſentat Seneca *in Tragœdia, quæ inſcribitur Hercules Oetæus*,cùm ſacrificium Iovi celebrare vellet, & pallam à Deianira ſibi miſſam ſanguine Neſſi Centauri imbutam indueret, veneno infectus eſt, ob cuius ſævitiem ſe in monte Oeta combuſſit. Medici igitur nonnulli,inter præcautiones adhibendas in ſuſpicione veneni, hanc addunt, vt veſtes quoque expientur, & ſuſpecti etiam in his ſibi caveant,quòd & veſtes infici interdum conſueſcant.Ardoin.*lib.1.c.8.de ven.* Guainer.*cap.2.*Ponzett. *lib.2.cap.1.*Card. *lib.2 cap.1.* & alij.Sed & hæc veritatem habere experientia ipſa evidentiſſimè docet; An non notum eſt,veſtes peſte necatorum alios inficere?cuius rei multa teſtimonia vide apud Schenck. *lib.7.Obſerv.tit.de peſt.*& dum hæc ſcribo, vulgatum eſt,Panormi peſtem concitatam ex lana eò delatam, quam Turcis Chriſtiani ademerant:vnde & hîc Romæ communicari timent, quia eandem lanam huc mercatores nonnulli invehcodam, neſcij credo eius rei,curarunt. Sed quid ego domeſticas experientias ac quotidianas prætereo?Nonne veſtes & indumẽta, quibus induti sũt.qui vel morbo Gallico,vel phthiſi, vel lepra, vel ſimili aliquo contagioſo morbo laborant,alios etiã inficiunt?Annon etiam veſtes, pelles, & ſubtegminum genera omnia leprâ contaminari in Sacris proditum eſt,imò & ipſos domorum parietes;
nimirum,quia lepra,non minùs ac peſtis,contagioſus 14
morbus eſt,& non modo animata corpora,ſed etiam inanimata inficit. Paul. *lib.*4. Hic autem venenandi modus,cùm idem ſit cum eo,qui per contactum fit, admittendus facilè videtur, cùm corpus vniverſum tranſpirabile exiſtat,& mediãtibus arteriis,quæ aſſiduè pulſant, quicquid obviam illi fit,ad ſe alliciat, præſertim ſi ſubſtantiæ tenuiſſimæ,ac maximè penetrabilis illud ſit,vt huiuſmodi venena eſſe neceſſe eſt. Quamobrem venenata pharmaca concedit apertiſſimè Salius *de febr.c.9.*non modò per os exhibita,ſed etiã de foris adminiſtrata febrem peſtilẽtem & mortem cauſare poſſe.Sed & ipſe Hipp.*lib.de Humoribus* dicebat,venena admota aſſumptis eſſe periculoſiora.

Maiorem difficultatem habet id, quod tradunt de
venenatione per infectionem Ephippiorum, ſub-
ſelliorum, ocrearum, & calcarium equitantium,
ſtapedum,& huiuſmodi; quomodo enim veriſimile
eſt venenum ex ſe, ac nullo calore agente (nam in
veſtibus calor aliquo modo agit, ipſas veſtes cale-
faciens) ex parte venenandi vſque ad vivam cutem
multis indumentorum generibus obſtantibus pene-
trare poſſe? & tamen eam rem tanquam veram plu-
15 res Doctores enarrant, vt Guainer. *de venen.c.*1.*&* 2.
Nicol. *vbi ſæpe cap.*2.*diſt.*8. Matthiol.*in ſæpe cit.præ-
fat.ad* 6.*Dioſcor.* Ioub. *citat. Parad.*10.*dec.*2.Grevio.
*lib.*1.*de venen.c.*1.Card.*lib.*8.*de ſubtil.*Scalig. *exercit.*
154.& inter Iuriſconſultos Grilland.*de ſortil.quæſt.*3.
*num.*30. maleficos quandoque venenis adeò atro-
cibus ac furibundis vti tradit,vt etiam calcata ſtatim
interimant. Putant autem huiuſmodi venena ſuâ te-
nuitate veſtimenta, & etiam ocrearum ſoleas pene-
trare, & ad cutem vſque ſibi per ea foramina viam
parare, ac dehinc hominem facilè inficere, ac con-
ficere. Hæc profectò maiorem multo credulita-
tem ſibi vindicabunt, ſi Scaligero fidem habeamus:
hic enim *Exercit.* 100.*in Cardan.*de araneo quodam
mentionem habet, qui calcatus ſuum venenum per
ſoleas tranſmiſit;& alterius,cuius leviſſimo trans-
curſu ſpeculum medium crepuerit. Si namque na-
tura id per ſe poteſt, quid non poterit Natura arte
adiuta? Et vt non vnico argumento à ſimili idipſum
confirmemus, in conſiderationem quoque veniant
mirandi effectus ſerpentis cuiuſdam, cui Dryini no-
men eſt: hic enim,teſtibus Gal.*de Theriac.ad Piſon.
cap.*8.Paul.*lib.*5.*cap.*5.Aët.*ſerm.*13.*cap.*29. Matthiol.
in præfat.ad 6.*Dioſcor.*Cæſalp.*lib.*3.*cap.*5.& aliis,cal-
catus pedes calcantis etiam calceamentis munitos
excoriat, tumorem quoque in inferioribus partibus
in ſuris nimirum,& coxis excitat,& quod præ omni-
bus mirabile eſt, etiam Medici curantis manus ſi-
militer excoriantur. Sunt & præter hæc exempla
alia,vt illud apud Ardoin.*lib.*4. *cap.*17.*de venen.* de
Iuvene illo, qui baculo bufonem occidens veneno
infectus eſt. Relinquam notum iam lippis & ton-
ſoribus exemplum Torpedinis marinæ, de qua na-
turales omnes meminere. Ex quibus exemplis cer-
titudo elicitur, quòd venenum etiam per media
quædam communicari poteſt, & quòd prædicti ve-
16 nenandi modi per veſtes, per ſtapedes, per ocreas,
& huiuſmodi,executioni à peſſimis hominibus ali-
quando demandantur. Quod etiam confeſſus eſt
Alex.Bened. Medicus doctiſſimus, *in epiſt.ad Maxi-
milianum Imperatorem in fin.* inquiens,ſed veſtimen-
ta video, arma, ſellas, ſedilia quoque inſidentibus
pernicioſa. Scimus inſuper venenum, quo Magnus
Alexander ſublatus eſt adeò penetrantem vim ha-
buiſſe, vt nulla reperiri potuerit materia ad illud
excipiendum, quam non illicò penetraret,ac corro-
deret, teſtibus Plin. *Nat. hiſtor.lib.*30. *cap.vlt.in fine,*
Curt.*lib.*10.*de geſt. Alex.in fin.*& Iuſtin. *lib.*12.*hiſtor.
prope finem.* Vnde eodem Plinio referente, & Plut.
& Ioan. Mon. *in eiuſdem Alexand. vita.* Ariſtot.
conſilio nonniſi maxima cum ſui nominis nota, vn-
gulâ muli exceptum;hac enim tutò contineri potuit.
17 Fuit autem venenum illud Stygis Fontis aqua circa
Nonacrim in Arcadia,de qua Seneca 3.*Natur.quæſt.
cap.*25.& Bacc.*libro ſexto de Therm.cap.*10.vbi & de
aliis non diſſimilis naturæ aquis mentionem habet.
De ea quoque inter Iuriſconſultos Ripa *in tract. de
peſt. part. de remedio contra peſtem, numer.*9. Sed &
Taſſus *Cant.*14.*ſt.*74. ſimilem aquam deſcribit his
carminibus,

Vn fonte ſorge in lei,che vaghe, e monde
Hà l' aque ſi,che i riguardanti aſſeta,
Ma dentro ai freddi ſuoi criſtalli aſconde
Di toſco eſtran malvagità ſecreta.
Ch' un picciol ſorſo di ſue lucide onde.
Inebria l' alma toſto e la fà lieta;
Indi a rider l'uom move,e tanto il riſo
S' avanza al fin,ch' ei ne rimane veciſo.

Non mirum ergo cuiquam eſſe debet,his pro ve-
ris acceptatis, venenum dari poſſe, quod illitu ve-
ſtium, cæterorumque indumentorum inficere poſſit,
eas veſtes,& tegumenta, quæcunque illa ſint, pene-
trando,& ad cutem ſibi viam aperiendo; ſi quando
tamen is daretur caſus, quòd reus confiteretur hu-
iuſmodi veneno hominem ſuſtuliſſe, nulli dubium
eſſe debet, quod tunc Iudex multò certiorem noti-
tiam nanſcisci teneretur de eius veneni natura, &
qualitate, nec fortaſſe niſi novâ facta experientia in
animali quodam bruto, aut in homine iam morti
damnato, ad condemnationem devenire illi liceret,
quia rara admodum hæc ſunt, & maximè inſueta,
nec tam multis experientiis comprobata, vt certò
de ea re pronunciare liceat. Poſſibile autem eſſet,
vt quis perſuaderet, hoc aut illud venenum poſſe il-
litu hominem occidere, & vt experientia facta,
homo ille non ex vi illius veneni, ſed ex alio acci-
denti periret. Adeò enim potentes ſunt fortuiti 18
eventus, vt infinita propemodum pro veris nobis
imponant, in Medicina præſertim; quæ tamen om-
ni caſu remoto, nullam habent veritatem, aut exi-
ſtentiam.

Cæterùm in cit. l. *Item ſi obſtetrix*; vt ſupra dixi,
mentio fit de *veneno per clyſterem* adhibito, quod 19
quidem dictum difficultate non caret,quia in venenis
exhibitis vna ſalus exiſtit, vt illa per breviorem, ac
tutiorem viam ex corpore detrudantur; in hoc au-
tem caſu promptiſſima eſt evacuatio; cùm ea quæ
per clyſterem infunduntur,facillimè per aluum red-
dantur; vnde cùm venenum ſi per clyſterem immit-
tatur, non poſſit in corpore moram trahere, ex con-
ſequenti nullam afferre poterit homini noxam,cum
antequam corpus alterare poſſit,extra facillimè per
ſeſe exiliat; vnde eſt, quod per enemata venena
nunquam adminiſtrantur, aut rariſſimè, vt teſtator
Cardanus *lib.*1. *de venen. c.*5. Ego verò hanc vene- 20
nandi rationem non adeò difficilem duxerim, quin
eam ſuperiore faciliorem credam; ob eamque cau-
ſam non omnino à veritate alienam eorum opinio-
nem, aut abſurdam exiſtimandam puto, qui volue-
runt, Claudium veneno per clyſterem immiſſo ab
Agrippina fuiſſe necatum,vt recitat Suet.*in eius vita
cap.*44. Quod magis confirmare videtur id, quod 21
de Carrado Rege Neapolis narrant,qui à Manfredo
eius fratre naturali per clyſterem venenatum ſubla-
tus eſt. Tarcagn. *lib.*54. Eueniente tamen caſu,hîc 22
quoque maxima cautela adhibenda Iudicibus eſſet;
neque enim omne venenum, nec in qualibet quan-
titate per clyſterem adminiſtratum occidere poſſet,
licet illud ipſum eâdem quantitate per os aſſum-
ptum occideret. Quoad qualitatem namque vene-
norum, ea quæ facilè naturam extimulare poſſent
ad excretionem, vt fortaſſe metallica, & acrem vim
habentia, facilè etiam extra corpus exibunt, neque
nocere poterunt ob modicam moram in corpore
contractam; ea quoque quæ mitiora ſunt, & vim
ſortiuntur obtuſiorem, quanquam per aliquod tem-
pus retinerentur,non inficerent,quia inteſtina venis,
& arteriis, quod maioris momenti eſt, maximè de-
pauperata ſunt, vnde non magnam habent attra-
hendi

23 hendi virtutem. Quod verò non poſſit eadem ve-
neni quantitas per os exhibita, & per clyſterem im-
miſſa occidere, declaratur exemplo medicamen-
torum vſualium, quorum ſemper duplicem requi-
runt quantitatem Medici in clyſteribus ; vnde ſi
decem opij grana per os exhibita occidere poſſent,
per enema adminiſtrata vix vſque ad viginti occide-
rent, & ſic de ſingulis.

Verum enim verò maxima dubitatio eſt, vt ſuprà
24 quoque annuimus, de *putei, fontis, vel fluminis* vene-
natione, cùm Baccius eam rem pro impoſſibili ducat,
vt dixi ; ſed nullam ille ſuæ aſſertionis rationem at-
tulit *in prolegomenis venenorum*, fortaſſe illam reddi-
turus, vbi copioſiùs de ea materia verba faceret.
25 Ratio tamen in promptu eſt, omnis enim aqua, quâ
nos homines in potu vtimur, motum habet propter
quem minùs habilis redditur ad excipiendam malam
veneni qualitatem, diffluente aſſiduè priori aquâ,
quæ fuit infecta, qui motus, quò major eſt, eò magis
tutam aquam à venenatione facit. Sed quicquid ſit
de huius rationis validitate, contra Baccium, & alios
eius ſententiæ fautores ſunt hiſtoriæ nonnullæ:
26 Conſtat enim Solonis conſilio Pliſtim amnem helle-
boro infectum, ex quo Cirrhei bibentes in ingen-
tem alvi fluxum lapſi, mœnia deſerere coacti ſunt, &
Athenienſibus ſe dedere refert: hiſtoriam ex Pauſa-
nia Schenck. *Obſerv. lib. 7. tit. de aquis, vel Natura vel
arte venenatis.* Mithridates item Ponti Rex fontes,
ex quibus Romani bibere debebant, veneno infecit:
narrat ex hiſtoricis Appianus Alex. *in bell. Mithrid.*
vnde Lucanus *lib. 4. de bello Pharſ.*

O fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus immiſſo ſtravit per rura veneno.

Idem narratur patraſſe Iuba, qui Afris iunctus erat
contra Romanos, eodem Appiano teſte *lib. 2. de bell.*
idem & Aquilius, & Aladinus Hieroſolymæ tyran-
nus Chriſtianis eam civitatem obſidentibus, vnde
Torq. Taſſ. *Cant. 13. ſtan. 53.*

Però che di Giudea l'iniquo donno
Con veneni e con ſucchi aſpri, e mortali
Più de l'inferna Stige, ò d' Acheronte,
Torbido fece, è livido ogni fonte.

facit etiam ad eam rem illud Ovidij *Metam. libro ſe-
ptimo Fab. 25.*

Conſtat & in fontes vitium veniſſe, lacúſque,
Milliáque incultos ſerpentum multa per agros
Erraſſe, atque ſuis fluvios temeraſſe venenis.

Favet ſummopere huic opinioni ex Medicis Proſper
27 Alpinus *libro 4. de Medic. Method. cap. 4.* & ante Plin.
lib. 18. *c.* 1. Nos, inquit, & flumina inficimus. Sed quid
dicet Baccius ad id, quòd aqua tranſiens per plum-
beos ductus noxia evadit, & dyſenteriam bibentibus
excitat? Vt Galen. ſcribit 7. *de compoſ. med. ſecundum
loc. cap.* 2. *claſſ.* 5. & Albert. *de Metall. lib. 3. tract. 2. c. 4.*
& huius noxæ fiſtularum plumbearum meminit etiã
Vitruvius *lib. 8. cap. 7.* & alij apud Mercur. *lib. 2. var.
lect. cap* 9. Quid? an non canales ex aliqua quadam,
ac magis quoque venenata materia effingi poſſunt, &
exinde aqua venenoſa reddi? An non ipſe idem Bac-
cius *lib. 6. de Therm. cap.* 10. ex tranſitu aquæ per mi-
nerales terras ex argento vivo, ſublimato, auri-
pigmento, & ſimilibus, mortiferas & venenoſas red-
di fatetur? Hoe quid obſtat, quo minus ars imitari
poſſit, ego quidem non video, cùm in pleriſque aliis
rebus multò difficilioribus interdum poſſit. Dato
28 ergo, quòd ars id poſſit executioni demandare, con-
ſtare debet de modo, & pleræque aliæ conditiones
requirerentur huiuſmodi caſu dato, qui licèt eventu
rarus ſit, non eſt tamen impoſſibilis, præſertim ſi aqua
inficienda motum haberet tardiuſculum, aut nul-
lum, ſi eius alveus neque magnus admodum, neque
profundus eſſet, ſi venenum potentiſſimum, & exitia-
liſſimum exiſteret, & ipſi aquæ de facili miſcibiles,
ſi denique nonniſi parvâ interpoſitâ mora ab admix-
tione veneni pro potu vſurparetur.

Pro hac denique quæſtione abſolvenda determi-
nandum reſtat dubium illud, de quo in principio me-
minimus, nimirum an eundem effectum promittere
poſſit idem venenum per os aſſumptum, & de foris
adminiſtratum, & è contra an idem effectus ſperan- 29
dus ſit ex veneno de foris adhibito, quando idem per
os aſſumitur; nam vides ibi ex *Gal.* & *Baccio* non eſſe
eandem rationem vtriuſque vtroque modo vſurpari.
Dicendum tamen, non omne venenum, quod per os 30
aſſumptum interimit, poſſe ab extra adhibitum in-
terimere ; ſed contrà *omne* venenum quod de foris
adminiſtratum occidit, multo faciliùs occidere per
os intro aſſumptum. Habeo meæ ſententiæ fauto-
rem Cardanum *lib. 2. Contr. Medic. tract. 5. contrad.* 10.
& *lib. 1. de venen. cap.* 18. neque obſtat, quod nonnulla
venena ſint, quæ niſi in venas penetraverint, ſangui-
nemque attigerint, non occidant, quia id non alia de
cauſa evenire poſſe credendum, niſi quòd ſanguinem
contingentia à calore nativo actuantur, ſive hoc per
accidens fiat, ſive quovis alio modo, infectis ab ipſo
veneno ſpiritibus : at non eadem ratio eſt eiuſdem
veneni, cùm intro aſſumitur, promptiſſimè enim
poteſt, abſque hoc quòd ſanguinem contingat, ſpi-
ritus inficere, cùm etiam promptiſſimè ab interno
calore in actum reduci poſſit, fortaſſe quia Natura
tentans noxium illud venenum expellere, nolens dat
illi motum, & vim nocendi. [Coniung. *Reies* p. 494.
qui impoſſibile putat, vt natura hoc faciat niſi actua-
tione, naturam ſemper intendere expulſionem no-
xiorum externorum & internorum.]

SVMMARIVM.

1 *Qui venena temere vendunt, pœna l. Cornelia de ſi-
cariis ſubiiciuntur.*
2 *Omne mali veneni genus à commercio abdicatur*
3 *Venena non occidentia vendentes non ſubiiciuntur
pœnæ dict. l. Corneliæ.*
4 *Venenorum quæ vendi non poſſunt, prima diſtinctio.*
5 *Venena ex plantis.*
6 *Semina venenoſa.*
7 *Folia venenoſa.*
8 *Toxicum ſuie Napellus ex aliquorum opinione.*
9 *Toxici etymologia à Taxo.*
10 *Vera Toxici deductio.*
11 *Quodlibet venenum exitiale nomine toxici inſigni-
tum.*
12 *Radices venenoſa.*
13 *Succi venenoſi.*
14 *Animalia integra venenoſa.*
15 *Partes animalium venenoſa.*
16 *Excrementa animalium venenoſa.*
17 *Partes viles animalium venenoſa.*
18 *Metallica venenoſa.*

Quorum præcipuè venenorum commercium
interdicendum.

QVÆSTIO XII.

MArcellus Iuriſconſultus *in l. 3. §. alio Senatus-
conſ. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* mentionem habuit
nonnullorum venenorum, quæ pigmentariis, ſepla- 1
ſiariis, aliiſque ſimilibus perſonis temerè vendere
prohibuit, ſubiiciens contrafacientes pœnæ *d. l.
Cornel. de ſicar.* ea tamen pauca admodum numero
ſunt, Cicuta ſcilicet, Salamandra, Aconitum, Pithyo-
campe, Bupreſtis, Mandragora, & Cantharides:
quorum omnium naturas ſi quis Iuriſconſultus ſcire
cupiat, videat inter Doctores Guibertum *aliàs citato*

cap. 16. *Quæſtion. Iuridic.*& Budæum *in annotationibus in Pand.ad præd l.* Medicos autem, Dioſcoridem, eiuſque Commentatores, ac cæteros Scriptores de eiuſmodi materia adiic potterit. Non exiſtimandum tamen. Iuriſconſultum ob id, quòd his tantummodò interdicat, aliorum commercium concedere voluiſſe, cùm iam in ipſius legis principio omne mali veneni genus à commercio abdicaſſet, ſed hæc exempli gratia tantùm nominaſſe; nam ab ipſo recenſita vix minima pars exiſtunt eorum, quæ ſummo iure prohiberi poſſunt, ac debent.

Ex noſtris, ſimilium venenorum Catalogum aggregavit Codronch. *in meth.teſtif.cap.*7. multa tamen eorum quæ ille nominavit, omitti poterant, eo quòd vel nullum exiſtat, vel nullum exiſtere poſſit eorom commercium, vt eſſet viperæ ſaliva, ſudor nonnullorum quadrupedum, & huiuſmodi alia; quin & nonnulla alia omitti poterant, quæ vix mali veneni nomen merebantur; nam aut omnino venena non
2 ſunt, vt Adamas, & Magnes, aut ſaltem non interficiunt, vt felis cerebrum, vrina muris, & ſimilia: nam ſi, quæcunque noxam aliquam inferunt, prohiberi oporteat, iam infinitus penè eorum numerus
3 reſultabit. Quamobrem non ſubiiciuntur, qui huiuſmodi venena vendunt, immò neque qui adminiſtrant, prædictæ pœnæ, *d.l.Cornel.de ſicar.* vt teſtatur Budæus, *vbi ſuprà.* Idem verò Budæus *ibidem* ex Paulo plura nominat venena, quàm Iuriſconſultus *in d. l.* 3. ſed plura item, & maioris momenti ſilentio inuoluit. Nos diſtinguamus cum Codronchio venena per ſuas claſſes, dehinc ſigillatim non omnia, ſed magis exitialia, & quæ venalia expoſita
4 pœnam *d.l.* promptiùs vendenti irrogare debent, recenſeamus.

Sunt ergo, iuxta diviſionem à Medicis traditam, venena vel deſumpta ex plantis, vel ex animalibus,
5 vel ex mineralibus, & metallicis: quæ deſumuntur
6 ex plantis, vel ſunt ſemina, vel folia, vel fructus, vel radices, vel ſucci. Semina ſunt Ricini, Hyoſcyami,
7 Melanthij, Ellebori, Staphiſagriæ, Papaveris nigri. Folia, vel ſi mavis herbæ, ſunt Napellus, Cicuta, Aconitum, Lanaria, Apium riſus, ſive herba Sardonia, Tithymallorum genera omnia, Pithyuſa, Peplium, Dryopteris, Solanum maniacum, Papaver corniculatum, Bryonia, Chamelæa, & Thymelæa, Codronchius recenſet etiam Pharicum, & Toxicum, licèt fateatur, non conſtare apud Auctores
8 quid ſint. Putat tamen Cæſalpin. *ſuæ Medic. lib.* 3. *cap.* 50. Toxicum fuiſſe Napellum, quòd eius ſucco ſagittæ inficerentur, notum tamen eſt, pleriſque aliis ſuccis ſagittas infici ſolitas, vnde Baccius *in proleg om.Venen.c.*5.*& c.*14.*art.*6. dicebat, Toxici non eſſe vnum genus; & rectè, quia ſagittas non modò Napelli ſucco, ſed etiam Ellebori, Aconiti, quin etiam & felle Leopardi inungi conſueviſſe tradit Cardin. Ponzett. *lib.*2.*de venen.cap.*24. idem tamen Ponzett.
9 Toxici etymologiam à Taxo deduci voluit; at con-
10 ſtat ex Paulo *libro* 5.*cap.* 54. & Aët. *ſerm.*13.*cap.*70. & aliis, Toxicum appellari inde, quia eo illinebantur ſagittæ, quæ Toxeumata Græcis nominantur, vt ex eodem Paulo tradit Mercur. *de Art.gymnaſt.l.*2.*c.*13. qui & in hoc convenit, non fuiſſe Toxicum peculiare quoddam veneni genus, ſed eo nomine omne venenum inſigniri ſolitum, quo ſagittæ inficiebantur. At ego etiam magis generale nomen dehinc factum puto: nam quia huiuſmodi venena, quibus ſagittæ illinebantur, exitialiſſima erant, & præſentanea, exinde factum eſt, vt quodlibet venenum maximè exitiale, & pernicioſum per antonomaſiam Toxici nomine inſignitum ſit, Plautus *in* 11
Mercat. Act. 2.*Scen* 4.

Certum eſt, ibo ad Medicum, atque ibi me toxico morti dabo.

Nam juvenis hic occidere ſe vult veneno exitialiſſimo, quod toxicum nominat; ſed hæc de toxico ſatis.

Radices, quæ inter venena connumerantur, plures ab iiſdem iam commemoratis herbis deſumuntur 12
ac præter illas ſunt Scylla venenoſa, Chamæleon nigrum, Ixia dictum, & nonnullæ aliæ.

Ex ſuccis ſunt Euphorbium, lac Tithymallorum, Mel venenoſum, Tapſia, Opium, Elaterium. Fructus 13
ſunt Nux vomica, Nux Methel, Poma Mandragoræ, Anacardi, Colocynthis.

Ab animalibus deſumpta, vel ſunt animalia inte- 14
gra, vel eorum partes. Integra animalia ſunt Cantharides, Bupreſtes, Pitocampæ, ſeu Pinorum Erucæ, 15
Stellio, Lepus Marinus, Salamandra, Buſo. Partes 16
animalium ſunt, vel excrementa, vel partes vtiles. Excrementa ſunt Fellis omnia genera, ſaliva canis rabidi, aut vipera, ſudores quadrupedum nonnullorum, de quibus iam dixi, quòd in commercio eſſe vix poſſunt.

Partes vtiles ſunt, Caſtoreum malum, Cervi can- 17
da, lingua, & cor Veſpertilionis, & ſi vis addere, potes, cerebella nonnulla quorundam animalium, vt Felis, Vrſi, Lupi, Leopardi, quæ comeſta, aut infatuant, aut in furiam agunt; ſed hæc non eandem pœnam delinquentibus conciliant, vt dixi.

Denique ex Metallicis, ac Mineralibus numeran- 18
tur Arſenicum, Auripigmentum, Argentum vivum, Riſagallum, Cinnabaris, Gypſum, Ceruſſa, Antimonium, rubrica Synopica, Minium, Borax, Squamma æris, Flos æris, Ferri ſcoria, Sandaraca, Sublimatum, Spuma argenti, Adarces, & alia permulta his non diſſimilia. Inter quæ connumerantur nonnulla arte elaborata, vt Sublimatum, Ceruſſa, & huiuſmodi, & inter hæc ipſa quæ arte elaborantur, reponendum eſt lixivium ſaponis, quod vulgò vocant, *la maeſtra*, & Aqua fortis argentariorum, & ſi quæ alia huius claſſis eſſe conſtet.

SVMMARIVM.

1 *Veneficium quid.*
2 *Veneficij nomen extenditur ad noxam veneno procuratam.*
3 *Dantur morbi venefici, hoc eſt, malis artibus, & Dæmonis miniſterio acciti.*
4 *Incantationes plurimi Antiquorum derident.*
5 *Incantationes docti quidam viri admittunt.*
6 *Incantationes dantur etiam ad bonum finem facta.*
7 *Incantationes dantur ſed non ſine Dæmonis opera.*
8 *Simplicia verba vim aliquam habere, vanum.*
9 *Faſcinum datur.*
10 *Faſcinum aliud naturale, aliud accidentale, aliud voluntarium.*
11 *Faſcinum aliud à metu, aliud à verbis, aliud à modo agendi.*
12 *Viſu, & tactu hominem homini nocere poſſe, admittendum.*

De Veneficiis, Incantamentis, & Faſcino.

QVÆSTIO XIII.

VEneficium tanquam generale nomen nunc affe-
ram, & voco hic veneficium noxam, vel intuitu,
vel tactu vel loquelâ, ob odium, iram, aut invidiam, 1
in alienum corpus, vel Dæmonis operâ, vel venenis mediantibus, aut ſimpliciter abſque horum adiumento immiſſam. Extenditur quoque & ad noxam

veneno

veneno procuratam, de qua iam in præcedentibus abundè ſatis actum eſt. Dubium autem eſt de his peculiariter, quæ nudis verbis, aut intuitu, aut tactu fiunt, an dentur, necne; & agitatur idipſum quandoque etiam inter Iuriſconſultos: accuſantur enim aliquando inſontes, vt in caſu ab Amato Luſitano enarrato, *Curat. Med. cent. 6. cur.* 87. de muliere quadam Illyrica, quæ accuſata eſt, quòd iuuenem incantationibus ſurdum feceris; ea re ad Iudices delata Medicorum ſententiam audire voluerunt, vt *ibi* per eum.

3 Cæterùm dari veneficia, nimirum morbos, & noxas malis artibus, ac Dæmonis miniſterio procuratas non dubitandum; & ad hoc probandum plura vide apud Paul. Grilland. *de ſortileg.* Ponzinib. *de Lamiis, à n. 63.* Bodin. *Dæmonoman. lib. 1.* copioſiſſimè apud Martinum Delr. *diſquiſit. Magic. lib. 1.* & alios quamplurimos apud eundem; ſed ea Medicis multa habentur apud Codronch. *de morb. ven. lib. 1. per totum*; nonnulla apud Roſseum, *Epiſt. Medic. n. 48. 50. & 51.* plurima, ac notatu digniora apud Iordanum, Marcellum, Donatum & Hucher. *l. 4. de ſterilit. per totum*, præcipuè verò *cap. de morb. Dæmon. ſeu diuinis*. Nullus autem, ſanam ac Catholicam doctrinam ſectatus, ab ea ſententia diſſentit.

Tota difficultas eſt de Incantationibus, nimirum de veneficiis, nudis carminibus ac verbis factis, & faſcino, hoc eſt, veneficio ea ſolo intuitu aut tactu ſimplici naſcente; & quoad incantationes, plurimi, Antiquorum præſertim, non modò non admittunt; ſed derident. Senec. *lib. 4. Nat. quæſtion. cap. 6.* Plin.
4 *lib. 30. cap. 1. & ſeq.* quos Amatus adducit *vbi ſuprà.* Theophr. 9. *de hiſtor. plant. cap. 9. & alibi.* Gal. 6. *de ſimpl. med. facult. in princ.* ab Hucheto relati, *vbi ſuprà* D. Thom. *contra Gent.* apud eundem Amatum, & ex recentioribus Valleſ. *in lib. de ſacra Philoſophia, cap. 3.* Martin. Delr. Codronch. & præ omnibus Hucher. *locis ſuprà citatis*, & inter Iuriſconſultos Tiraquell. *de leg. Connubial. Gloſſ. 1. leg. 14.*

5 Non deſunt tamen aliâ ex parte ex Doctoribus multi, qui & admittant, & nonnullas experientias recitent. Inter cæteros verò Ant. Beniuen. *de Abd. ac mirand. morb. curat. cap.* 56. Fernel. *Pathol. lib. 6. cap. 13. & 2. de Abd. rer. cauſ. cap. 16.* Cardan. *lib. 1. de Venen. cap. 17. & lib. 18. de ſubtil.* vbi experientiam in ſe ipſo factam affert. Relinquo vetuſtiores, Trallianum nempe, Aëtium, & ipſos quoque Galenum, & Plinium, cum cæteris ex antiquioribus, qui incantationes nonnullas ad certos morbos afferunt, quas ſi videre cupis, ad Galenum recurre, ad libellum non ſuum, ſed ipſi adſcriptum, de *Incantation. Abiurat. &c. claſſ. 7.* ad Plin. *lib. 28. cap. 2. & 30.* ad Alexand. *lib. 12. & alibi* ad Fernel. *locis ſuprà citatis.* Nonnulla habes etiam apud Iuriſconſultos, vt apud Bertach. *de Epiſcop. lib. 5. part. 2. num. 4.* Tiraquell. *vbi ſuprà*, & alios Auctores, qui ex profeſſo hanc materiam pertractarunt. Sed fidem quoque incantationibus præbent Grilland. *de ſortileg. quæſt. 2. num. 7. & 10. & alibi.* Ponzinib. *de Lamiis num. 63.* Damhouder *pract. crimin. cap. 61. num. 91.* Troil. Malvit. *de ſortib. part. 1. num. 16* & alij nonnulli ibi per eum allati. Auctor de poteſt. ſæcul. & Eccleſ. *cap. 348. & ſeq.* Bertachin. *vbi ſuprà, lib. 4. num. 41.* qui cum proximè citato
6 Auctore etiam ad bonum finem paratas admittunt, tanquam non illicitas. Franciſc. Squillacen. *de Fid. Cathol. cap. 2. num. 1. & 2.* qui etiam incantationes bonas, vel ad bonum finem dari credit; & in ſumma vniuerſaliter tam Pontificij, quàm Cæſarei Iuriſconſulti incantationes admittunt, etiam ea ipſarum legum & ſanctionum auctoritate, quas apud ipſos vide.

Sed præter hæc, non modicam fidem faciunt permultæ ſacræ Scripturæ auctoritates, ita vt non auſim ego, qui aliàs huiuſmodi rebus nullam fidem habeo, incantationes ſimpliciter negare; præter auctoritates enim ſacræ paginæ ab aliis adductas, vt præcipuè Deuteron. *cap. 18. verſ. 10.* quâ peculiariter incantationes prohibentur, extant & aliæ ab aliis, vel non animaduerſæ, vel conſultò prætermiſſæ, vt Exod. *cap. 7. verſ. 11.* vbi poſtquam Moſes virgæ, ac ſerpentis mirandas illas quidem Metamorphoſes, ac dehinc quoque alia plura miracula Pharaoni oſtendiſſet, dicitur: *Vocauit autem Pharao Sapientes & Maleficos, & fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptiacas, & Arcana quædam ſimiliter,* & ſic deinceps, de quibus Montuus in *Haloſ. febr. lib. 5. cap. 10.* Item, *Pſal. 57. verſ. 5. & 6.* hæc habentur: *Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter.* Non diſſimile eſt quod habetur Ieremiæ *cap. 8. verſ. 17.* *Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio,* adducta à Valleſio. Et licèt hic dici poſſit, (vt ſapienter me admonuit inſignis vir, ac illuſtris Concionator, R. D. Iacobus Vulponius Congregationis Oratorij) ſacram Scripturam loqui ſecundum vulgi conſuetudinem, vt aliàs conſueuit, vel parabolicè, vt Valleſio placet: dicerem tamen ego hic potiùs loqui ſecundum id quod verè eſt, quia conſtat hoc ſæpiſſimè per incantationes fieri. Et tritum eſt ex Plutarcho, Plinio, & aliis, quod de Marſis, & Pſyllis populis iactatur; de quibus etiam Virg. 7. *Æneid.* mentionem habet, hiſtoriæ alludens his verbis:

Quin & Marrubia venit de gente ſacerdos,
Fronde ſuper galeam, & felici comptus oliva,
Archippi regis miſſu, fortiſſimus Vmbro:
Vipereo generi, & grauiter ſpirantibus hydris,
Spargere qui ſomnos cantúque manúque ſolebat,
[illegible]cebátque iras, & morſus arte levabat.

Neque deſunt permulti alij graues auctores, qui & de hac veritate teſtantur, & propriis oculis hæc vidiſſe ſe affirmant.

His adiiciam Platonis dictum *in Charmide, ſiue de temperantia*, qui & admittere incantationes videtur, cùm animam ægrotantem incantationibus ſanari tradit, hoc eſt, bonis ac vtilibus præceptis, quorum vim ac efficaciam eandem eſſe putat, quam credebat eſſe incantationum, quarum maxima vis eſt; quamobrem olim prouerbio jactabatur, cùm quid maximæ efficaciæ denotare volebant, eſſe illud quavis incantatione efficacius. Neque conticebo Poëtæ noſtri auctoritatem in ſuo Godefrido, *Cant. 19. ſt. 112.* apud quem Ermina nudis verbis fluentem ſanguinem ea vulneribus Tancredi ſiſtit, vt ibi narrator his carminibus.

Dittamo e Croco non havea, mà note
Per vſo tal ſapea potenti, e maghe.

Nam hoc poëticè dictum non eſt, quia in medicina receptum, & ad illud plures incantiones à multis adducuntur, & ſubuenit Homeri quoque locus *Odyſſ.* 19.

In incantatione (inquit) *autem ſanguinem nigrum Tenuerunt.*

Ex quibus controuertendum nullo modo eſt, incantationes omnino dari. Ad contrarias autem auctoritates dicendum eſt, eas loqui de incantationibus ſimplicibus, ac nudis verbis factis, nulla interveniente Dæmonis operâ, aut interuentu; verba enim quædam, aut voces, aut etiam ſcripta, aut alia quævis his non diſſimilia vim aliquam habere, ridiculum eſt. Quòd ſi quid interdum virtutis talia 7 8

habuiſſe

habuiſſe competiantur, id vel ex accidenti caſu evenir, vel omnino ex Dæmonis tacito, vel expreſſo conſenſu, vel, ſiquidem mioima ſint, ex ipſa imaginatione depeodentiam habent.

9 Cæterùm de faſcino iam diximus quid ſit, quanquam aliàs latios multo pateat hoc nomen; ſed quicquid ſit de nomine, faſcinum dari cóſenſu multorum doctorum hominom receptum, vt videri poteſt apud
10 Vaitum *de faſcino lib.* 1. & apud Hucherum *lib.4.de ſteril.cap.*1. vbi etiam diviſionem habes faſcioi, vel faſcioationis in naturalem, vel ſubſtanrialem, quæ ex contrarietate quadam, ac Idioſyocraſia naturali dependet, in accidentariam, qoæ ex accidentali cauſa, vt ex terris ae maligois vaporibus origioatur; & voluntariam, quæ ex intuitu inimico cum odio, ira, iovidia, aut mala voluotate pollulat. Priores, naturalem ſcilicèt & accidentariam indiſcrimioatim cuilibet
11 homini, poſtremam nooniſi certo homini obeſſe traditur. Aliam verò faſcioatioois diuiſiooem affere Cardin. *lib.*1.*de venen.c.*17. quæ ipſe quoque triplex eſt: prima, quæ à metu dependet, mala ſibi timendo, atque imagioando ab aliqua perſona, vt poeris evenit ex vetolarum ioruitu, præcipuè turpium, ac torui aſpectus. Secunda, quæ ex alienis verbia dependet, cùm qui laudando alium eum mala voluntate, & invidia obeſſe laudato creditor, vel etiam cum quia mala ominatur. De hac videretur fortè alicui loqui Eccleſiaſt.c.4.v.6.ibi: *Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius.* Tertia deoique, quæ à modo agendi cauſatur, tractaodo, percutieodo, reſpiciendo, & huiuſmodi. Hucherus *loco ſuprà citato*, omnia hæc vana omnino demonſtrat; experientias autem nonnullas ad cauſas manifeſtas reducit, auctoritatibus magnorum virorum ſatisfacit,
& in ſumma nullã dari faſcinationem concludit, ne- 12
que nudis verbis, aot ſimplici iotuito, aut ſolo tactu noxam aliquam inferri poſſe credit. Ego & intoito, & tactu nocere homini poſſe, non iovitus admitterem; eſſe tameo omnia hæc maxima ex parte vana, omnino ſemper exiſtimavi. At qui rationes ad hanc opinionem deſideras, legas Vairum *lib.* 2. *de faſcino, per totum*, & Laurentium *lib.*1.*de mira ſtruct. Senat. à cap.*5.*ad* 7. Langium *lib.*1.*epiſt.* 34. [Conjung. *Horſtium* oper.Med.tom.3.pag.549.]

LIBRI SECVNDI TITVLVS TERTIVS,

IN LEGES ALIQVOT DIGESTIS DE ÆDILITIO EDICTO,

Continens Quæſtiones quindecim

I. De Edicti Ædil. cauſa, de morbi conditionibus, qui locum redhibitioni facere debeat.
II. De morbi, ac vitij appellatione, & de differentia inter morbum & vitium.
III. De animi vitiis.
IV. De morbi gravitate, & levitate, & de morbo ſontico.
V. De melancholicis, & fatuis.
VI. De impetigine, prurigine, & ſcabie.
VII. De ſpadonibus, & eunuchis.
VIII. De lingua abſciſſa, & mutitate.
IX. De cæteris loquelæ vitiis.
X. De vitiis ſenſus viſus.
XI. De oris fœditate, edentulis, gutturoſis, & antiadas habentibus.
XII. De varis, & variis, & claudis, & varicoſis.
XIII. De prægnante, & puerpera, de pariente mortuos, de ſterili, & arcta, de ea, quæ bis in menſe purgatur.
XIV. Sanatus quis dicatur, de convaleſcentibus, de recidivantibus, & de morbis circuitus habentibus.
XV. De hydropico, clavum habente, polypoſo, ſcæva, & manco, & de vrinam faciente.

SVMMARIVM.

1 *Ædilitium edictum ad quid emanaverit.*
2 *Redhibere quid ſit.*
3 *Cauſa edicti ædilitij, quænam fuerit, & num.* 5.
4 *Prima morbi conditio, qui redhibitioni debet locum facere.*
6 *Fraus volenti non fit.*
7 *Non eſt ampliùs regreſſus dandus ei, qui remiſerit actionem ſuam.*
8 *Edictum cur de ſontico morbo non loquatur.*
9 *Sonticus morbus qui dicatur.*
10 *Secunda morbi conditio redhibitioni locum dantis.*
11 *Morbus, ac vitium ſimpliciter conſideratum.*
12 *Edictum locum habet in morbis, qui ad corpus ſolum, vel ad corpus ſimul, & animum pertinent.*
13 *Quidam animi morbi, cur redhibitioni cauſam dent.*
14 *Edictum non de morbo perpetuo ſolùm, ſed etiam de temporaneo loquitur.*
15 *Morbus iam præteritus in nulla conſideratione habetur.*

De Edicti Ædilitij cauſa, & de morbi conditionibus, qui locum redhibitioni facere debeant.

QVÆSTIO I.

Ad l. primam, §. cauſa, ad l. Præcipiunt, & ad l. Redhibere.

QVanquam vana, ac ſuperflua videri primo intoltu poſſunt ea, quæ ſcripturus ſum circa materiato Edicti Ædilitij, eo quòd oon adeò frequens ſit mancipiorum commercium, vt olim erat, & etiamſi frequens eſſet, minimi momenti res videretur de his conſiderare: attameo quia hæc ipſa, quæ hic dicentur, aliis permultis ioſeruire poſſunt, vltra ea, quibus ioſeruiunt hîc, idcirco promptè occaſionem arripui multa adnotandi in hoc titulo Ædilitio Edicto, vbi de redhibitionibos agitur, habet enim multa, quæ ad artem Medicam explanare ſpectar.

Sed vt ea, qoæ dicere paramus, clariora non Iuriſconſultis tantum, ſed & Medicis, qui io hæc inciderint, euadant, primo loco præmittendum eſt, quid Edictum hoc importet, & cauſa manifeſtanda, ex qua Ædilea illud promulgatunt; & denique in quibus caſibus locum habere debeat, in quibus verò nequaquam.

Præci

1 Præcipitur ergo in hoc edicto, vt vendentes man-
cipia, iumenta vel quæcunque ea ſint, notum facere
teneantur ipſis emptoribus, quid morbi, aut vitij
mancipia illa, vel iumenta, vel alia quæcunque ve-
2 nalia expoſita patiantur, quòd ſi id non præſtiterint,
diſponit, vt liceat emptori ad libitum quæcunque
émerit, redhibere: eſt autem redhibere, facere, vt
rurſus ea venditor habeat, quæ vendidit, & pretium
ementi reſtituat, vt notatur hic in l. *Redhibere*. Plaut.
in Mercator. Act. 2. ſcen. 3.

Dixit ſe redhibere, ſi non placeret.

Et *in Moſtellar. Act. 3. Scena 3.*

——Si malè empta forent,
Nobis iſtas redhibere haud placeret.

Hæc ſunt, de quibus in hoc edicto diſponitur, cu-
ius verba recitantur ab Vlpiano hîc in *l. prima huius*
tituli §. Aiunt Ædiles. & in l. Ædiles Aiunt in princ.
3 Eius quoque edicti cauſam idem Vlpianus patefacit
in eadem *l. 1. §. Cauſa. in l. Præcipiunt.* dicens,
eam non aliam fuiſſe, niſi vt occurratur vendentium
fallaciis, & emptoribus ſuccurratur, ſi vnquam de-
cepti à venditoribus fuerint; ne morboſum man-
cipium, aut vitioſum iumentum pro ſano, & abſque
vitio, aut malam mercem pro bona ementes, & pre-
tium ſani, & abſque vitio ſervi, ſeu iumenti, vel
bonæ mercis ſolventes, poſtmodum vſui, ad quem
hæc emerint, minimè apta eſſe comperiant, & ex ven-
dentium fraude decepti damnum patiantur.

Plura tamen circa hoc edictum animadverti, &
ipſi Ædiles voluerunt, & conſiderarunt deinceps
Vlpianus, ac cæteri Iuriſconſulti, qui de eo verba
fecerunt; primò autem voluerunt, quòd morbus,
de quo loquitur edictum, vt illud ſuum effectum
ſortiatur, debeat eſſe talis, vt & à venditore facilè
4 ſimulari, & ab emptore non facilè cognoſci po-
tuerit: ſi enim contrà venditor nullo modo morbum
celare: & emptor facillimè, ac nullo negotio eius
cognitionem habere potuit, locum edicto non de-
bere eſſe ſtatuerunt; vnde fortaſſe ſi ſcabioſus ſer-
vus ſit, ſi auriginoſus, hoc eſt, icteticus, ſi alopeciâ
laboret, ſi oculis captus ſit vt hîc notatur, redhiberi
ex huius edicti virtute minimè poterit: ſic ad amuſ-
ſim habetur hîc in *l. 1. §. ſi intelligatur. & in l. Quari-*
tur. §. ſi nominatim. quod etiam notat Farinac. *Conſ.*
crimin. libro primo, reſponſ. 54. numero vndecimo.
Et ratio Iuris ea eſt, quia cùm edictum ad hoc v-
num emanaverit, vt ſuprà explanatum eſt, vt oc-
caſio fraudis tollatur, iam hîc nulla fraus vendentis
ſubeſſe poteſt, cùm fraus ſcienti, ac volenti non fiat,
vt habetur in *l. 1. §. Vſque adeo. ff. de Iniuriis. & l. Qui*
autem. §. præterea. ff. Quæ in fraud. cred. & tradit ex
noſtris Ariſtot. *Moral. Nicomach. libro quinto,*
5 *capite nono.* Videtur enim emptor cognoſcens mor-
6 bum mancipij, vel iumenti, quòd vænit, remittere
venditori actionem, quam contra illum haberet
redhibendi ex eius morbi cauſa, ſtante huius edicti
diſpoſitione, & ideirco cùm remiſerit actionem
ſuam, non eſt ampliùs illi regreſſus dandus vt ſtatui-
7 tur in *l. Quæritur. §. ſi venditor hic.* De morbis ergo,
qui de ſe manifeſtam intuentibus ſignificationem
præbent, vel qui etiam abſque magna difficultate
cuivis innoteſcere poſſunt, non cenſendum loqui
hoc edictum, vt diximus; quâ ratione externi omnes
morbi, oculis inſpicientium ſubiacentes, redhibitio-
ni locum non dabunt.

8 Et hac eâdem ratione edictum de Sontico mor-
9 bo non loqui volebat Pomponius, vt in *l. Ob quæ*
vitia. §. Illud erit adnotandum. ſiquidem cùm ſonticus
morbus is dicatur, qui vim habet graviter nocendi.
l. Quæſitum. ff. de Re Iudicat. Aul. Gell. *Noct. Att.*
libro vigeſimo, capite primo, iam quis eſt, qui graviter
ægrotantem ſervum pro ſano imponere alicui poſſit?
In eo ergo caſu præſumendum eſt, Emptorem ſer-
vum, aut iumentum morboſum cognoviſſe, & pro
morboſo emiſſe, viliori fortaſſe pretio ob infirmita-
tem; ergò cùm ſciens emerit morboſum ſervum, aut
iumentum, redhibere emptum non poteſt.

Secundo loco animadvertendum volunt, vt mor- 10
bus, aut vitium, de quo edictum intelligendum ſit
loqui, tale debeat eſſe, vt vſum, miniſteriumque
hominis, vel iumenti impediat, quemadmodum
notatur hîc in cit. *l. 1. § ſed ſciendum.* leviſſima enim
quædam vitia, aut leviuſculi morbi, ex quibus nul-
lum incommodum aut homo, aut iumentum repor-
tat, ob quod minùs ad vſum deterius evadit, in con-
ſideratione haberi nolunt; neque in ſimilibus locum
habere edictum cenſent, vt hîc in *l. Ob quæ vitia. §.*
finali. & in l. idem Offilius. & notat Tiraq. *de Iudicat.*
in reb. exig. not. 10. Ex quibus manifeſtum ſit, quòd
etiamſi aliqui apud hos morboſi dicerentur, vt is cui
ſextus digitus ſuperflueret, vel qui longâ, ſed leviuſ-
cula quartana, aut febricula laboraret, & ſimiles, ta-
men ad hunc effectum redhibendi, ad quem edictum
hoc emanavit, minimè morboſi ex Iuriſconſultorum
mente dicendi eſſent.

Tertiò conſiderarunt morbum, aut vitium tripli- 11
citer, nimirum provt ad corpus ſolum ſpectat, vt fe-
bris; vel provt ad ſolum animum, vt iracundia, timi-
ditas; vel provt ad vtrumque ſimul, vt dementia;
& furor: hi enim ad vtrumque pertinent, vt notum
nobis eſt, & notat ex Iuriſconſultis Pariſ. *de reſignat.* 12
lib. 3. quæſt. 8. n. 13. Edictum ergo hoc in illis morbis,
ac vitiis habere locum volunt, quæ ad corpus ſolum,
vel ad corpus ſimul & animum pertinent, vt in ead.
l. 1. §. Interdum. & in l. Ob quæ vitia. §. in ſumma. &
in l. Animi. Idcirco neque avarus, neque timidus,
neque iracundus, neque protervus, neque invidus,
neque melancholicus, neque ludos frequentans, ne-
que mendax, neque ſi calcitro equus ſit aut pavidus,
redhiberi ex huius edicti diſpoſitione poſſunt: eo
quòd hæc omnia animi paſſiones ſint ac vitia, non
verò corporis morbi.

Quartò, licet vidiſſent morbos quoſdam eſſe pro-
prios animi, vt omnes dementiæ ac inſaniæ ſunt,
quæ animum ipſum primò, ac præcipuè lædunt, ta-
men quia à corporis impuritate, ac vi humorum præ-
ter ſtatum naturalem ſe habentium, dependent, vnde 13
vſum etiam ipſius animalis facere poſſunt deterio-
rem, idcirco determinarunt tales morbos ſub edicto
comprehendi debere, & locum redhibitioni iure fa-
cere, vt in ead. *l. 1. §. Interdum. & l. Ob quæ vitia §. Idem*
Pomponius.

Quintò conſideratur morbus reſpectu ſuæ dura- 14
tionis, neque enim in ſolo morbo perpetuo locum
habere hoc edictum volunt, ſed etiam in tempora-
rio, vt *in l. Pomponius,* ita vt non modò perpetuâ lip-
pitudine obſeſſum mancipium redhibere liceat, ſed
etiam ſi nunc tantùm lippitudine detineatur; qui-
nimò cùm aliqui morbi ſint, intermiſſionem haben-
tes, vt qui per acceſſiones, & circuitus, ac typos quoſ-
dam revertuntur, & exacerbantur, etiam in his locum
habere edictum declararunt, non ſolùm afflictionis
tempore, & exacerbationis ipſius morbi; ſed etiam
in intermediis, in quibus ipſe morbus euanuiſſe, &
æger ſanatus eſſe videtur, vt in Tertiana, in Quar-
tana, in epilepſia, in Podagra, in Nephritide, in Co-
lica, & huiuſmodi evenire ſolet: neque enim eos,
qui ſimilibus morbis moleſtantur, etiam in diebus,
in quibus à morbo vacant, ſanos dici poſſe ſancive-
runt, vt in *l. Qui tertiana hic.*

Denique

Denique conſideratum, morbum, prout iam præteritus eſt, ægrumque dereliquit, ſtatuentes Mancipium, vel Iumentum, quod ita ſanatum ſit, vt nullæ in eo reliquiæ prioris morbi remanſerint, ita habendum eſſe, ac ſi nunquam ægrotaſſet, vt *in l. Quod ita ſanatum hic*, & ideirco non poſſe ex hoc capite, ſtante huius edicti diſpoſitione, redhiberi; quod etiam tunc habere locum voluerunt, cùm iam morbus tutò ſperni poteſt, & vt noſtro modo loquamur, in ſui manifeſtiſſima, ac poſtrema declinatione, cùm etiam omnis recidivæ timor prorſus ceſſavit; vt elici poteſt ex ſæpius adducta *l. 1. §. Interdum.*

S V M M A R I V M.

1 *Morbus quid, ex textu hic.*
2 *Morbus quid, ex Medicis.*
3 *Morbus à vitio an quicquam differat.*
4 *Morbus, & vitium quomodo differant, ex Modeſtino, reiicitur num. ſeq.*
6 *Vitium eſt quid levius morbo.*
7 *Imbecillū quod eſt, morboſum inſimul dici non poteſt.*
8 *Vitium quid, ex Cicerone.*
9 *Morbi, & vitij altera differentia.*
10 *Vitioſi qui appellentur.*
11 *Vitij nomen pro habitu contrario virtuti.*
12 *Corporis morbis detenti vitioſi etiam appellantur.*
13 *Propria opinio de differentia inter morbum, & vitiū.*
14 *Morbus reſpicit animal in iis, quæ ad eſſe; vitium in iis, quæ ad bene eſſe inſerviunt.*
15 *Morbus, aut vitium, quod vſum, miniſteriumque impediat, redhibitioni locum facit.*

De Morbi, ac Vitij appellatione, & de differentia inter Morbum, & Vitium.

Q V Æ S T I O II.

Ad l. primam. §. ſed ſciend. & l. ob quæ vit. §. idem Pompon.

1 MOrbus dicitur hic *in l. prima. in ſæpe citato §. Interdum.* habitus contra Naturam, qui vſum eius ad id fecit deteriorem, cuius cauſa Natura eius corporis, ſanitatem nobis dedit; quæ definitio maximè conſona videtur cū fine diſpoſitionis huius edicti hac tamen multò breviorem afferunt Medici, vt Gal. *lib. 1. de ſan. tuend. cap. 8. claſſ. 2. & in Meth. medend. pluries, claſſ. 7.* & attuli ego aliàs *lib. 1. harum quæſtionum*
2 *tit. 1. quæſt. 9. num. 75.* quæ talis eſt: *Morbus affectio eſt præter Naturam actionem lædens*, neque ob id, quod hæc definitio adeò brevis ſit, quicquam omittit eorum, quæ habet allata à Iuriſconſultis, etiamſi hæc longiori verborum ſerie explanetur. Morbus dicitur affectus, ſed præter naturam; at quia quidam etiam affectus eſſe poteſt, qui præter Naturam ſit, non tamen ſit morbus, idcirco adduntur poſteriora hæc verba, *actionem lædens*; quouſque enim talis affectus actionem non læſerit aliquam, morbus dici non poteſt, vt Gal. *loco citato. Meth. lib. 1.* docebat, & alibi, exempli gratiâ, color non conſuetus in corpore perceptus, affectus eſt præter naturam, tamen morbus dici non poteſt, niſi cordi communicatus, actiones atque inſimul cæterarum partium lædat, atque impediat, tunc enim febris fit, quæ morbus verè eſt; ſed hæc vlteriori expoſitione non indigent.

3 Dubium autem erat inter Iuriſconſultos, (quod licet levioris momenti ſit, diſcurere tamen operæpretium eſt (an nimirum quicquam differret *morbus à vitio*. Cum enim in hoc edicto ea verba habeantur, *Qui mancipia vendunt, certiores faciant emptores, quid morbi, vitiive cuique ſit*, volebat Sapiens, teſte ipſo Vlpiano; hîc multum differre vitium à morbo; quam tamen differentiam vel non admittit, vel parvipendit ipſe Vlpianus, volens, Ædiles tollendæ dubitationis gratiâ addidiſſe illud verbum, *Vitiive*. Videntur autem aliàs ipſi Legomperiti hanc differentiam inter morbum, & vitium agnoviſſe, cùm dixerunt, Morbum eſſe temporalem corporis imbecil- 4
litatem, vitium perpetuum corporis impedimentum, vt Modeſtinus *in l. inter ſtuprum. §. verum eſt. ff. de Verb. & rer. ſignificat.*

Quæ tamen differentia apud me non ſine difficul- 5
tate tranſit: ſiquidem vitium, ſi aliquid proprij habet, in quo à morbo differat, illud præcipuè eſt, vt ſit 6
quid levius morbo; quamobrem mutus morboſus quidem eſt, balbus verò vitioſus, eſt, non morboſus, vt hîc ex Sabino narratur, at ſi res eo modo intelligēda eſt, quo Modeſtinus intelligi volebat, iam vitium potiùs quid gravius eſſet morbo, & hoc duplici ex cauſa: prima, quòd morbus imbecillum tantummodò corpus redderet, vitium etiam impediret: ſecunda, quod morbus ad tempus, vitium verò perpetuò læderet. Præterquam quòd minùs rei naturæ conſonum videtur, quod morbus dicatur corporis imbecillitas; nam ſi hoc eſſet, ſequeretur dari morbum, abſque eo, quòd eſſet præter naturam; neque 7
enim quod imbecillum eſt, morboſum inſimul dici poteſt, vt dixi *lib. 1. tit. 3. part. 3. quæſt. 5. num. 9.* cùm imbecillum præter naturam non ſit, quanquam Hippocr. *de priſc. Medic.* dicit, *Qui verò imbecillus eſt, proximè ad eum, qui ægrotat, accedit*: tamen morboſus idcirco non eſt; imò imbecillum cum ſano ſtare poteſt, in *libro de Alimento* idem Hippocr. dicebat: *Qui probè perſpirant, debiliores & ſaniores ſunt*. Præterea multi morbi perpetui ſunt, quibus minùs conveniret vitij nomen, & è contra multa vitia temporalia ſunt, quibus morbi nomen adaptari nullo pacto poſſe, quilibet affirmabit.

Cicero, referente Alciato *in dicta l. inter ſtuprum.* 8
ff. eodem. vitium dicebat eſſe, cùm partes corporis inter ſe diſſident; ſed quæ diſſenſio partium corporis in balbo, qui tamen, vt dixi, vitioſus appellatur? Nos autem hanc partium diſſenſionem, non minùs morbum appellamus, quàm alios veros morbos.

Proponebatur ab aliis alia differentia inter mor- 9
bum, & vitium, nimirum quòd morbus corporis propriè ſit, vitium verò animi; pro qua opinione facere videtur *l. Ob quæ vitia hic. & Gloſſ. in leg. Paciſci. ff. de pactis.* & apparet hæc opinio maximè conſona communi loquendi modo, vitioſus enim appellamus, qui malis moribus præditi ſunt; qui profectò mali mores animi ægritudines dicuntur a Platone ſæpius, & in hoc ſenſu vitium, à do- 10
ctis viris ſemper accipitur, Plaut. *in Perſ. Act. 3. Scen. 1.*

—— Hic cum mala fama facilè nubitur,
Dum dos ſit, nullum vitium vitio vertitur.

Terent. *in Hecyra Act. 2. Scen. 2.*

Aliud fortaſſe aliis vitij eſt, ego ſum animo leni natus.

Et Horat. *lib. 2 ſermon. ſat. 3.*

Stultum me fateor, liceat concedere veris,
Atque etiam inſanum, tamen hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio?

Sumitur autem hoc pacto vitij nomen pro habitu 11
contrario virtuti; de eo tamen in hac ſignificatione accepto non locutos eſſe Ædiles, patet ex *l. 1.* & ex *l. Ob quæ vitia.* & aliunde; nō videtur ergo poſſe accipi hîc vitij nomen pro habitu cōtradiſtincto à virtute; præterquam quòd obſtat huic opinioni, quod etiam corporis morbis detenti vitioſi appellātur, vt Luſcus in *l. inter ſtuprum. ff. de verb. ſignif.* & Balbus hic in *l. 1.* 12
§. ſed ſciendum. Gall. *lib. 4. cap. 2.*

13 Ego ad Sabini mentem morbum à vitio in hoc differre dixerim, ſi quid modò differt, (patet enim in communi loquendi modo etiam Medicos ea nomina confundere) vt morbus quid grauius vitio ſit, vitium quid leuius morbo; & morbum dicerem reſpicere animal, & eius operationes in eis, quæ ad eſſe
14 ſimpliciter illi inſeruiunt; vitium in iis, quæ ad bene eſſe; & idcirco cæcitas, mutitas, ſurditas, & huiusmodi, quia videntur tollere omnino, ac deſtruere animalis functiones, vel inſigniter deprauare, morbi dicuntur; contra verò luſcities, balbuties, grauis auditus, hisque ſimiles affectus, quia eas operationes leuiter tantùm impediunt, vitia propriè dicuntur, non morbi, vt ſuprà dixi.

Si tamen quomodocunque, de nomine ſolùm quæſtio videtur eſſe, & rectè exiſtimo ſenſiſſe Vlpia. cùm nihil fecerit hanc differentiam inter morbum, & vitium à Sabino propoſitam: ſatis enim eſt, ſi id importare edicti vim intelligamus, vt quisquis affectus præter naturam ſit morbi, vel vitij nomine inſigniendus, dummodo vſum miniſteriumque hominis, vel iumenti impediat, redhibitioni locum faciat, vt *in l.1.& l.Ob quæ vitia, & l. idem Offilius hic.* Quamobrem nec quicquam afferam circa ſimilia
15 nomina, quæ habentur *in l. & quantum*, ſed ad vlteriora tranſibo: licèt nonnulla circa hæc omnia & Alciatus, & Budæus afferant, & ex recentioribus Thom. Act. *de Infirm. part. 1 rubr. 3.* inter Legum peritos, inter Medicos autem præter *Galenum* plurimis in locis, videndus *Gorræus* in definitionibus Medici, literis propriis.

SVMMARIVM.

1 *Ex animi vitiis non datur redhibitio.*
2 *Animi vitia à corporis temperatura.*
3 *Humanus animus cur tot vitiis obnoxius, brutorum verò non ita.*
4 *Mores à corporis temperatura.*
5 *Homo inter cætera animantia optima temperatura donatur.*
6 *Animi vitia in quibus conſiſtant.*
7 *Vitia functionum animalium.*
8 *Dæmoniaci, & ſimiles nunquam ſine corporis vitio ægrotant.*
9 *Vitia quæ animi affectus reſpiciant.*
10 *Vitioſum quando ſit animal.*
11 *Vitia quænam in peiori cõditione dic vt n. ſeqq. & 18.*
12 *Vitia circa Iraſcibilem magis praua. Contrariũ n. 14.*
13 *Vitia magis inemendabilia, magis praua.*
15 *Vitia Concupiſcibilis magis à ratione aliena.*
16 *Iraſcibilis animali cum tradita.*
17 *Obiectum Iraſibilis paſſionis quale.*
19 *An omnia animi vitia ſub hac l. diſpoſitione comprehendantur.*
20 *Ex animi paſſioibus multi facilè in morbos incidũt.*
21 *Ex ebrietate qui morbos incurrant homines.*
22 *Ex nimio labore ſi ſolitus ſit ſeruus ægrotare, an redhiberi poſ.*

De Animi Vitiis.

QVÆSTIO III.

Ad l. primam §. interdum l. Ob quæ vitia §. 1. l. Eandem §In ſumma, & l. Animi.

1 LIcèt apertiſſimè deciſum habeamus à Iuriſconſultis hîc, ex animi vitiis mancipia, ac iumenta minimè redhibenda eſſe, & idcirco vix aliquid eſſe poſſit, quod nos immorari debeat, quò minùs ad vlteriora ad libitum tranſeamus, non ab re tamen exiſtimauerim determinare, in quibus nam huiusmodi animi vitia conſiſtant, vt pateſiat, quænam propriè animi vitia dicenda ſint, cùm circa idipſum maniſeſtiſſimè errari cœperim: quibus addendum, quòd aliquando vit, licèt animi propriè ſint, à corpore tamen originem ducunt, vt dicemus: interdum verò ſimpliciter ipſius animi ſunt, & nullam ex 2
corpore originem habent, ſaltem accidentalem, nam vitia ipſa animi à corporis temperatura naturaliter pendent.

Sed antequàm ad vlteriora procedamus, Philo- 3
ſophis illud diſcutiendum propono, vnde videlicèt ſit, quòd humanus Animus diuinus, immaterialis, immortalis, tot tantisque vitiis obnoxius ſit; animi verò brutorum corporei, materiales, mortales, neque tantis, neque tot vitiis irretiantur? Reddit autem eam quæſtionem ſolum difficilem, quòd cùm mores, in quibus maxima ac potentiſſima vitiorum pars conſiſtit, à temperatura ipſa ſint, vt Gal. abundè docet *in libro* ad eam rem dicato, homo cùm inter cætera animantia optimâ temperaturâ dotatus ſit, vt idem Gal. demonſtrat *lib. 1. & 2. de temper.* minus 4
quàm illa vitiis implicari deberet: quod tamen, vt 5
dixi, contrà euenit.

Sed hæc parumper à propoſito ſcopo abſunt, videndum nobis eſt, in quibusnam conſiſtant animi vitia, & cuius rei reſpectu dicatur vitium; dicamus in tribus potiſſimùm rebus ipſa conſiſtere, in animi 6
nempe functionibus, in eiusdem paſſionibus, & in moribus.

Ea, quæ in functionibus animalibus conſiſtunt, 7
ſunt, quæ ipſius animi actiones deprauant, vt ſunt omnia dementiæ, & inſaniæ genera, de quibus *in titulo proprio de dementia* iam dixi, & de quibus etiam Plut. *in lib. de morb. anim. & corp. in princip.* Adnotandum autem eſt, Vlpianum voluiſſe Fanaticum eſſe vitioſum, & animi vitio, non corporis laborare; ſciant tamen Iuriſconſulti, Fanaticos, Dæmoniacos, Fatidicos, & huius farinæ homines nunquam ſine corporis vitio talia pati, *vt prædicto titulo de dementia* ſatis probaui: & idcirco ſi ille phreneſim vo- 8
luit eſſe vitium corporis, quod ad animam pertingat, non minùs etiam prædicta omnia vitia inter eundem numerum recenſenda, quia à coinquinato corpore, prauisque humoribus referto coinquinatur etiam animus, quem, cùm corpore veluti inſtrumento vtatur, deprauari ſecundum ſuas operationes, neceſſe eſt, ipſo inſtrumento deprauato. Quamobrem minùs mihi probantur nonnulla allata circa hanc materiam, à Thom. *Act. p. 1. cap.* 14. & maximè illud, quod noluerit, furioſos eſſe infirmos, quia habent validas vires, quod ridiculum apud Medicos eſt, quemadmodum & alia ſimilia ibi allata.

Vitia porrò, quæ animi paſſiones & affectus reſ- 9
piciunt, notiora ſunt, quàm neceſſe habeant, vt de illis peculiaris ſermo inſtituatur. Cùm tamen eæ animi paſſiones in duplici ſint differentia, eo quòd à duplici fonte originem habeant, ab hepate nimirum, in quo concupiſcibilis facultas à Philoſo- 10
phis reponitur, & à corde, in quo iraſcibilis ſedem habet, vtrasque, cùm excedunt, reddere animal vitioſum notiſſimum eſt; tunc enim vitioſum animal fit, cum in dolorum & voluptatum fuga, aut perſecutione, nec vt oportet, nec quando, nec quas oportet, perſequitur aut fugit. Ariſt. 2. *Moral. Eu-* 11
dem. cap. 6. Sed quænam ex iis vitiis in peiori condi- 12
tione ſint, non niſi dignum ſcitu eſt; ac profectò videretur, magis praua exiſtimanda eſſe, quæ circa Iraſcibilem ſiunt; & ratio eſſe poteſt, quia cum impetu, & violentia quadam ſiunt, quæ violentia, vel nullo modo, vel nonniſi maxima cum difficultate rationis imperium audit, quod euidenter patet in ira, in timore, in deſperatione; quæ verò circa concupiſcibilem conſiſtunt, cum eo impetu, ac violentia careant, vt manifeſtum ſit in deſiderio, in amore, in odio, in triſtitia, & huiuſmodi, ratione faciliùs cohiberi poſſe credendum eſt; quæ tamen vitia ma- 13

gis inemendabilia ſunt, in peiori quoque conditio-
ne eſſe, aſſerendum.
14 Tamen dicendum videtur, multò magis prava re-
putanda quæ ad Concupiſcibilem ſpectant, quàm
quæ ad Iraſcibilem: & ratio evidens eſt, quia illa
15 magis à ratione longinqua videntur, quamobrem
brutorum magis propria ſunt, quàm hominum: vi-
16 detur autem, iraſcibilem animali traditam potiùs ad
animum regendum, atque eſſe à Natura ipſi animo
tanquam miniſtrum, ac ſatellitem datam; concupi-
ſcibilem verò magis ad corpus cuſtodiendum: vnde
eſt, quòd iraſcibilis videtur aliqua ex parte rationis
imperium audire, vt patet in ira, de quo dixi latiùs
tit. de dementia quaſt. 5.
17 Evidentiùs autem probatur, Iraſcibilem eſſe ma-
gis rationi conſonam, quia paſſiones ad eam perti-
nentes, habent pro obiecto bonum nonniſi cum
difficultate acquiſibile, aut malum cum difficultate
evitabile, at tam ad hoc bonum acquirendum, quam
ad tale malum evitandum, media requiruntur; co-
gnoſcere ergo videtur iraſcibilis talia media adeſſe,
& idcirco vario modo movetur, provt offertur, aut
non offertur medium ad tale, bonum acquiren-
dum, vel tale malum evitandum. At Concupiſcibilis
obiectum, bonum eſt de facili acquiſibile, & abſque
vllo medio, aut quod iam iam acquiſitum ſit, vel
malum de facili eveniens, aut quod iam evenerit, ad
quod fugiendum neque habet, neque requirit me-
dium. Licèt autem impetus Iraſcibilis refrænari vix
18 poſſit, Concupiſcibilis tamen adhæſio ad bona, vel
mala oblata, omninò minùs remediabilis eſt; vt pa-
tet in prædictis paſſionibus.
19 His verò omiſſis, & ad Iuriſconſultos redeundo,
ſciendum, eſſe hîc etiam aliquem dubitandi locum,
an ſcilicet omnia animi vitia comprehendi debeant
ſub hac l. diſpoſitione: & ratio dubitandi eſt, quia
tam ex vitiis, quæ animi paſſiones reſpiciunt, quàm
ex iis, quæ ad mores ſpectant, poteſt inter-
dum evenire eiuiuſmodi morbus, vt tanquam cau-
ſa morbi poſſit redhibitioni locum facere; ſunt
enim ex hominibus plurimi, qui ex animi paſſione
20 vehementi, nullo intercedente tempore, ac facili ne-
gotio in morbum labantur, vt ii præſertim, quibus
ex iræ vehementia febris accenditur, aut qui ex mœ-
rore ſyncopem, cordis tremorem, longas febres, &
ſimiles morbos incurrunt. Summo ergo iure dubi-
tari poterat, an tales in redhibitione ſint. Ac mihi
quidem maximè in redhibitione eſſe viderentur, ſi
modò id connaturale, & conſuetum illis ſit, vt ex a-
nimi hac, vel illa paſſione in morbum incidant; &
tunc non habebit locum l. diſpoſitio, quòd in hoc e-
dicto comprehendi minimè debeant animi vitia,
quia tanquam cauſa morbi, vt dixi, debent redhibi-
tioni etiam cauſam dare, non ad ipſa vitia, ſed ad ef-
fectus inde ſubſequentes reſpicientes.
Atque idem etiam ex mea ſententia dicendum
eſſet circa ea animi vitia, quæ mores reſpiciunt, vt
exempli cauſa de ebrio, & guloſo; ſi ſervus enim e-
brietati ſtuderet aut crapulæ, & quotieſcunque ine-
briaretur, facilè in morbum aliquem incideret, vt
fieri ſolet (nam plurimi ex ebrietate febrem, ver-
21 tiginem, tremorem, appoplexiam, arthriditem, &
mille alios affectus concipiunt, quemadmodum
etiam ex crapula) hunc redhiberi poſſe dicerem; niſi
fortaſſe illud obſtare velis, quòd hæc vitia poſſint à
Dominis prohiberi.
Ac poſtquam de diſpoſitione ad morbos conci-
22 piendos mentionem habemus, illud quoque deci-
dendum Iuriſconſultis propono, num ſcilicet red-
hiberi poſſit mancipium, aut iumentum, quod con-
ſtaret ex nimio labore, exempli gratia, in febrem in-
cidere; aut ſi emeret quis ſervum, vt illum ruri præ-
ficeret, ille autem ruralis Aëris iniurias ſufferre non
poſſet, ſed ex ea cauſa facilè ægrotaret, & cætera hu-
iuſmodi; in quibus omnibus caſibus Iuriſconſulti
videant, quid eſſet decidendum.

SVMMARIVM.

1 *Ex Medicorum denunciatione probatur, an quis agrotet, vel ſit valetudinarius.*
2 *Morbus, an ſit gravis vel levis, Medicorum iudicio remittitur.*
3 *Leves morbi non faciunt redhibitioni locum.*
4 *Gloſſa intellectus ad l. Ob qua vitia. §. Illud erit reiicitur num. ſeq.*
6 *Graves morbi, neque Medicos, neque idiotam quenquam latere poſſunt.*
7 *Sonticus morbus vnde dicatur.*
8 *Cauſa ſontica, id eſt, cauſa gravis.*
9 *Morbi quidam reſpectivè leves dici poſſunt, cùm graves ſint.*
10 *Gravitas morbi qualis intelligatur.*
11 *Gravis morbus quis dicatur.*
12 *Gravis morbus eſt, ex quo quis Medicorum iudicio periturus erat.*
13 *Gravis morbus ex huius edicti diſpoſitione quis dicatur.*
14 *Gravis & levis morbus dicitur reſpectivè ad multa, & vide num. ſeqq. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & 23.*
15 *Magna infirmitates æquiparantur morti.*
24 *Duas morborum ſpecies à redhibitione facienda Iuriſconſulti excipiunt. num. ſeq.*
26 *Sonticus morbus comprehendit plures morborum ſpecies.*
27 *Sonticus morbus idem cum acuto, falſum, num. ſeq.*
29 *Sonticus morbus eſt perpetuus.*
30 *Acuti morbi 14. diebus iudicantur.*
31 *Non datur certum genus morbi, ſub quo ſonticus comprehendi poſſit.*
32 *Sonticus morbus malè pro peculiari morbo accipitur.*
33 *Sonticus morbus pro Epilepſia.*

De morbi gravitate, & levitate, & de morbo Sontico

QVÆSTIO IV.

Ad l. Ob qua vitia. §. Illud erit. & ibidem ait.

CVm hic occaſio nobis præſentetur, vt de mor-
bi gravitate, & levitate diſſeramus, eam nullo
modo prætermittendam eſſe duxi, cùm quia ad hu-
ius quoque edicti argumentum facere videtur, tum 1
etiam quia ad alia permulta neceſſarium eſt de ea
diſceptare; & præterquam quòd Medicorum de-
nunciatione probatur, an quis ægotet, vel an vale-
tudinarius ſit Schenck. *de probat. num. 23.* aliquando
etiam à Iuriſconſultis dubitari contingit, an mor-
bus aliquis gravis, ac periculoſus dicendus ſit, nec-
ne, noſtroque iudicio, ac teſtimonio eam rem de-
finiunt Gratian. *diſcept. for. cap. 1. n. 19. tom. 1.* Rota *in* 2
Rom. Societ. apud Zanchium de ſociet. dec. n. 10. n. 6.
Hac igitur occaſione ſumpta de ea re nunc verba
faciamus, inſimulque de *Sontico morbo* nonnulla in
medium afferamus, Cùm ergo Ædiles in hoc edi- 3
cto, vt ſuprà viſum eſt, velint iubeantque redhiberi
debere mancipia, ſeu iumenta morboſa, ne qui talia
emunt à venditoribus decipi valeant, hoc non ſem-
per, neque in omni morbo locum habere deter-
minarunt; levem enim morbum, vt puta, levem fe-
briculam, mediocre vlcus, vulnuſculum, & hu-
iuſmodi, ob eorum levitatem redhibitioni cauſam
non debere dare voluerunt: nequit etiam de ſontico
morbo loqui Ædiles in hoc edicto, traditur *in l. Ob
qua vitia. §. Illud erit adnotandum.*
Licet Gloſſ. videatur velle textum prædictæ legis 4
ita eſſe intelligendum, tanquam ſi dixiſſet Illud erit
adnotandum, quod generaliter ſcriptum eſt non
de

de ſontico tantùm morbo intelligendum eſſe, hoc eſt, id quod generaliter ſcribitur non eſſe ſolùm intelligendum de ſontico morbo, qui ob ſui gravitatem abſque dubio redhibitioni locum facit, ſed etiam de aliis, qui non ita graues, vt ſonticus ſunt. At ſi licet mihi per Legumperitos quicquam circa textum legalem proferre, & vltra ſepta, vt aiunt, tranſilire, Gloſſa videtur non bene textum il-
5 lum intellexiſſe; nam contrarium apparet voluiſſe ſibi Pomponium, cùm dicit, non intelligi de Sontico morbo, id quod generaliter de aliis ſcriptum eſt: & quia hoc mirum videri cuiquam poterat, quod alij morbi locum redhibitioni faciant, ſonticus autem, qui morbus maximè gravis eſt, nequaquam, idcirco Pomponius ad tollendam hanc admirationem ſubdit, Nec mirum hoc videri debet, ſubiungens cauſam, cur Sonticus morbus à generali illa diſpoſitione ſit excipiendus, dicens: Nihil enim ibi agitur de ea re, cui hic ipſe morbus obſtet, intellige, venditioni, neque enim mancipium, aut iumentum graviter ægrotans, venale, quiſquis ſit; exponit, aut ſi exponat, nullus eſt, qui illud graviter ægrotare non cognoſcat: tales enim morbi veluti eſſent acuti, non ſolùm Medicos, ſed neque idiotam quenquam latere poſſunt. Galen. 1. *de diebus decret. cap.6. col.1.*

6 Cùm ergo edictum de Sontico morbo, ob commemoratam rationem, nô loquatur, & aliam, quam dehinc addam, videndum iam, quslis morbus ſonticus dicendus; ac primò intelligendum neceſſe eſt,
7 quid hæc vox Sonticus, importet; dicitur ergo ſonticus morbus, quaſi ſons, hoc eſt nocens, eò quòd plurimum noceat, & dicitur morbus gravis, & magni momenti, qui hominem manifeſto exponit diſcrimini, ſic etiam cauſa gravis, dicitur ſontica, vt auctor teſtatur in adagiis. Catull. *lib. 1. Eleg. 8.*

——— *non illi ſontica cauſa eſt.*

8 Itaque ſonticum hîc ego accipio, provt contraponitur levi, ac ſalutari morbo.

Quibus ſic ſtantibus notandum, vt videamus quis morbus ſontici nomen mereatur, quòd multi
9 leves morbi dici poſſent reſpectivè ad aliquid, qui tamen ſeipſa graviſſimi ſunt, ac pro talibus exiſtimandi; & ne longè extra lyram vagetur, pro exemplo vtamur iiſdem morbis tanquam levibus, à textu nobis propoſitis. Fabricula dici poſſet etiam Hectica in ſuo præcipuè exordio, & fabricula admodum levis: nam neque vllo ſymptomate, neque vllâ moleſtiâ ſeſe prodit: nec ſolùm indoctos & inexpertos, ſed etiam doctos ac expertos Medicos, immò & ipſum ægrum decipit, qui neque ſeipſum ægrotare cognoſcit; neque enim inſigni, ac non conſueto calore, neque ſiti, neque capitis dolore, neque vigiliis, neque in appetentiâ, neque alio vllo affectu præter naturam moleſtari ſibi videtur, quamobrem & ob id, quòd in principio non cognoſcantur, curatu difficiliores ſiunt huiuſmodi febres. Levis ergo tunc quidem hæc febris dici poſſet, eùm vix hominem à conſuetis muniis obeundis impediat; graviſſima tamen eſt ex ſua natura, ac ſontica dici poteſt, eo quòd vim graviter nocendi habeat, vt quæ certo tramite hominem ad interitum perducat. Eodem etiam pacto levis lippitudo de quâ textus ipſe, quæ facilè ex levi graviſſima evadit, & hominem ad cæcitatem impellit. Quinetiam omne vulnus, in quo modica omnino vnitatis ſolutio appareat, vulnuſci nomine inſigniri poteſt, & leve dici, cum tamen vulnuſculum tenuiſſima acu inflictum, graviſſimum ac ſonticum eſſe aliquando poſſit, vt ſi nervum pupugerit, ſi penetrans ſit, ſi principem partem læſerit. Sal. *in 1. de morb. text.14.*

Vlcos quoque mediocre talem partem infeſtare poteſt, & eius naturæ eſſe, vt vel animal ad manifeſtam mortem trahat, vel nobilem aliquam actionem impediat, vel ſimile quicquam præſtet, cuius reſpectu non ſolum non leve, ſed omnino grave, ac ſonticum dici mereatur: & tamen hæc Sontici morbi 10
nomine non inſignienda, reſpectu diſpoſitionis huius edicti, quia gravitas morbi talis intelligitur hîc, vt de præſenti gravis ſit, & valde noceat, ita vt facillimè cognoſcatur,

Duobus autem potiſſimum modis, vt ad huius 11
edicti propoſitum facere videtur, gravis, aut levis morbus nominari poteſt; ac primus gravis dicitur morbus periculoſus, qui animal ad interitum de facile trahere poſſit; atque hac ratione Iuriſconſulti gravem morbum nominant, ex quo quis Medicorum iudicio periturus erat. Maſcard. *de probat. Con-* 12
cluſ. 1170. num. 13. vol. 3. levem autem contrà ſalubrem omnem morbum vocare licet, vt de quartana, quæ iam ſperni poteſt, & de fabricula non magnæ conſiderationis, habetur hîc *in cit. l. 1. §. ſed ſciendum.*

Secundo modo gravis morbus dici poteſt, provt 13
ad rem noſtram facit, ex eo quòd ita levis non ſit, vt redhibitionem non admittat, vt Tertiana, & huiuſmodi; hæc enim, attentâ huius edicti diſpoſitione gravis morbus dici poteſt, provt contraponitur ei, qui ita levis eſt, vt ob ſuam levitatem in conſideratione non habeatur, & locum redhibitioni nullatenus faciat. Sed extra materiam redhibitionis, morbus gravis, vel levis dici poteſt reſpectivè ad multa; & primò, reſpectu actionis, quæ à morbo 14
depravatur, attentâ eius præſtantiâ, vt exempli gratia, febris gravis morbus dicitur, ob id quod vitalem actionem depravet; ſic & ſyncope, & huiuſmodi.

Secundò, reſpectu particulæ laborantis, vt eadem 15
febris gravis morbus dici poteſt, quia cor obſidet vitæ ipſius fontem, & auctorem.

Tertiò, reſpectu etiam propriæ naturæ ac eſſentiæ 16
morbus appellatur gravis, vt ipſa febris, quia ex ſua natura nativum calorem devaſtat, gravis morbus dicitur; ſic etiam morbus acutus quicumque ſit, nam hic cum velocitate ſui finis, eſt morbus magnus. Gal.
2. Aphor. 19. Magnæ autem infirmitates non ſolùm 17
graves ſunt, ſed æquiparantur morti. Patiſ. *de reſign. benef. lib. 5. quæſt. 3. num. 17.*

Quartò, ex accidentium concomitantia; morbus 18
enim qui plura, & maioris ponderis ſymptomata afferre ſolet, magis etiam gravis dici debet. Gal. 3. *de Criſ. cap. 4. claſſ. 4.*

Quintò, reſpectu naturalis ſtatus, quantum e- 19
nim morbus à naturali ſtatu recedit, ac elongatur, ad tantam magnitudinem perveniſſe dicendus: qui multum ergo ab eo recedit, gravis; qui parum, levis appellatur. Galen. 1. *de art. Curat. ad Glauc. c. 1. claſſ. 7.*

Sextò morbus gravis dici poteſt, morbus conta- 20
gioſus, etiamſi non interimeret, vt morbus gallicus, lepra, nam vbi reperitur malignitas, magna etiam fieri vitia aſſerendum. Gal. 4. *meth. Med. cap. 6. claſſ. 7.* at vbi eſt contagium, ibi humorum malignitatem præſentem eſſe neceſſe eſt.

Septimò, gravis dici poteſt morbus (& maximè ad 21
huius edicti diſpoſitionem) qui ſit curatu difficilis, vt idem morbus Gallicus, Podagra, Nephritis, Calculus, & huiuſmodi.

Octavò, reſpectu exitus, qui morbus etiam ad 22

præſens levis,gravis nomeo mereri poteſt, vt eaem-
pli gratia,deſtillario ad pectus,vel lienis,vel hepatis
obſtructio:illa enim aſthma, phthiſim, inflamma-
tiones ſpiritualium, & huiuſmodi mala parere po-
teſt,& hominem interimere; hæc longas febres,ca-
chexiam,bydropiſim,& ſimiles.

Nonò, morbus poteſt dici gravis & magnus, re-
lativè ad vires ipſius ægrotantis,quippe cùm morbi
quidam contemnendi,vbi bominem validis viribus
dotatum offenderint, non contemnendi, imò gra-
ves evadunt & periculoſi, ſi hominem imbecillum,
& magna cum virium eaolutione oriantur.

23 Denique ad Ædilium mentem, quilibet morbus
gravis dicendus eſt, qui vſum aliquem corporis ne-
ceſſarium adimit, impeditque: tales enim levibus
contraponuntur, qui redhibitioni locũ non faciunt.
Si quis tamen ex Medicis deſiderat ſcire, quis mor-
bus verè dici debeat magnus præ cæteris, legat Sa-
lium *in 1.de morb.text.*14.& Io. Raphael. Moaium *de
morb.mal.lib.1.cap.*

24 Ædiles ergo duas ſpecies morborum à redhibi-
tione faeienda eacipiunt,vnam propter eorum levi-
tatem, quia nullum vſum, aut operam neeeſſariam
mancipii, aut iumenti impediunt; aliam propter
gravitatem,ob quam adeò omnibus patent, vt fraus
venditis præſumi non poſſit, cùm vendant: nam ſi
quis talia mancipia,ſeu iumenta emat, ſelens emiſſe
eaiſtimandus eſt, vt dixi; & hanc vltimam morbo-
rum ſpeciem ſontieam appellarunt Iuriſconſulti;
25 eſt enim ſonticus morbus,qui vim graviter oocendi
habet, vt *in l. Quaſitam.ff.de re iudic.l. Morbas.ff.de
verb. ſignif.l. Animi.ff.§.Quoties.& l. Ob qua vitia* §.
*finali hic.*Aul.Gell.*Noct. Attic.lib.*20. *cap.*1.& exem-
plificatur quoque de febre *in l. quaſitum.* iam ſuprà
citata.

26 Apud nos autem quis propriè debeat dici ſonti-
cus morbus, definire poſſe non credo, quia compre-
hendit plures, & varias morborum ſpecies. Suſpi-
catus tamen aliquando ſum, ſonticum morbum a-
pud nos eſſe eundem cum aeuto; nam acutus mor-
bus abſque dubio vim graviter nocendi habet, vt
27 qui cum celeritate ſui motus adiunctum ſemper ha-
beat periculum.Gal.2.*de diebus decret. cap.*12.*claſſ.*4.
Cõcil *diff.*133.& facit Hipp.auctoritas *in lib.de vict.
rat.in morb.acut.in princ.*& Celſ.*lib.*3. *cap.*1.ſed con-
28 ſideravi eſſe nonnullos morbos, qui apud nos inter
aeutos non connumerantur, ſonticos tamen ad iu-
riſconſultorum mentem dici debere, vt eſſet arthri-
tis,febris lenta,ſed gravis,hydrops, epilepſia,& hu-
iuſmodi.

29 Sed in ſuprà citata *l. animi.§. quoties.* dieitur,ſon-
ticum morbum eſſe perpetuum, neque tempore fi-
niri,eùm tamen in aliàs citata *l.quaſitum.* febris pro
ſontieo morbo acceptetur, & morbi acuti abſque
dubio ſontici dici mereaotur; tam febria autem,
quàm acuti morbi omnes, tempore, & illo quidem
30 brevi, finiuntur; nam 14. diebus iudieantur, vt ea
Hipp.ſent.*Aphor.ſect.*2.*Aphor.*13.patet;lieet Sarnus
apud Pariſ. *lib.* 12. *de reſign. benefic. quaſt.*8. *aam.*1.
ad 20.diem eos protrahat, eui ſavet mirum in mo-
dum Valleſ. *in Epid.* ſed Hipp. auctoritas eſt mani-
feſta. Non ergo, vt liberè fatear, ſcio, quid ſibi
velit lea in hoe, cùm vult, ſonticum morbum eſſe
perpetuum, vtrùm nempe perpetuum diaerit, id
eſt,continuum, & abſque vlla interpolatione, nul-
lam habentem quietem, niſi ex toto dimittat; an
maluerit perpetuum dici, quòd nullo tempore, vitâ
durante, finiatur, & intermittat, vt *in l.1.ff.de ſocio.*
Ac profectò ego priorem ſenſum amplecterer, vel
perpetuum aeciperem pro non brevi, ſed longo, vt
accipit Gloſſ. *in l. vnica furt. adv. naut.* Quomodo-
cunque ſit, non babemus nos, vt dixi, certum ge- 31
nus, ſub quo omnis morbus ſonticus comprehendi
poſſit, quia & acutis, & chronicis, & perpetuis, &
interpolatis, & aliis quibuſcunque, ſontici nomen
applieari poteſt. Satis ſit ll.beoè explicaſſe id, quod
ſibi volunt hac voce denotare,hoc eſt,morbum gra-
vem,ac valde nocentem.

Ea quibus patet,malè accipi interdum apud Me- 32
dieos ſonticum morbum, pro peculiari aliquo affe-
ctu,niſi per antonomaſiſm id faciant, vt apud Plin.
*lib.*36.*cap.*19.qui ex Gagate lapide deprehendi ſon-
ticum morbum tradidit; vbi procul omni dubio
ſonticum morbum pro Epilepſia accepit: nam hoc
lapide Epilepſiam deprehendi notum eſt,& teſtatur
Æmil.Macer.*lib.*5.*de mat.med.*18.dicens:

Accenſas prodit fumi nidore caducos.

Quo loco Cornarius Plinij verba recenſet,& cum 33
Maeri verbis comparans, teſtatur Plinium pro ſon-
tieo morbo intellexiſſe Epilepſiam, quod firmat
etiam Foreſt. *lib.*10.*Obſerv.*53.*in ſchol.* Sed eſſe hoc
nomen commune multis morbis, & ea ſuperiori-
bus,& ex ipſomet textu apertiſſimè patet.

SVMMARIVM.

1 *Melancholici namen tripliciter acceptum.*
2 *Melancholicus,id eſt vir temperatura melanchalica.*
3 *Melancholicus pra triſti.*
4 *Melancholicus pro inſano.*
5 *Textus Melancholici nomen quomodo acceperit vi-
de num.ſeq.*
7 *Budaus erroris notatur.*
8 *Fatui an redhiberi poſſint.*

De Melancholicis,& Fatuis.

QVÆSTIO V.

Ad l.2.& l.Ob qua vitia.§.idem Pompon.

TAm de Melancholicis,quam de Fatuis verba a-
liàs feci, *in proprio titulo de Dementia, & morbis
omnibus qui rationem ladunt*; nunc autem de iis ip-
ſis, provt ad rem buius Edicti facere videtur, non-
nulla in medium afferre par eſt, vt quædam, quæ
hîc dubium excitare poſſent, diluantur. Cùm ergo
enarraſſet Vlpianus *in l.* 1. quod Ædiles in hoc edi-
cto non loquebantur de Aoimi vitiis, & idcirco di-
ſponerent, ea ea eauſa mancipia non eſſe redhiben-
da eaemplificabat in §. *final.* de his quæ ſupra mo-
dum timida,vel invida, vel iracunda,vel avara ſunt,
quibus Caius *in l. ſeq.* addidit etiam Melancbolica.
Vbi notandum, quòd hoc nomen Melaneholici a- 1
pud nos tripliciter accipi conſuevit,primò pro tem-
peratura melancholica,& ſic accipitur,cùm Melan-
cholicos dicimus eſſe libidinoſos, cuius rei cauſam
quærebat Galen. *comm.*3.*in* 6.*de morb.vulg. text.*17. 2
*claſſ.*3.ſic etiam & de cibis nonnullis diximus,quòd
Melancbolici ſint, hoc eſt, temperatura frigida &
ſicca, & melancholicum ſuecum generantes, vt
de carne leporina dicebat idem Galen.3. *de loc. aff.
cap.* 18. *claſſ.*4. quòd eſſet admodum melaocholiea,
& 1.*de Alim.fac. cap.*18. *claſſ.*2. præcipiebat in Au-
tumno eſſe abſtinendum à cibis melaneholicis.

Secundo modo Melancholici nomen ſumitur, 3
provt contraponitur hilari,& ſignificat idem, quod
mæſtus & triſtis: quâ ratione quærit Ariſt. cur ho-
mines ſeientiis, virtutibus, & artibus inſignes. & e-
minentes, Melancholiei,hoc eſt,triſtes,& minùs hi-
lares fuerint, ita vt etiam melaocbolicis morbis
tentati ſint;& rationem reddit *ſect.*4. *probl.*1. ea Iu-
riſconſultis Carrat.*de Med.& eius Offic. part.*2.*n.*56.
ad quod facit illud Eccleſiaſtis *cap.*7. *verſ.*5. *Cor ſa-
pientiam,vbi triſtitia eſt.*

Tertio

5 Tertio modo Melancholici dieuntur,qui melan-
cholici bumoris vitio abſq;febre inſaniũt, de quib.
Gal. 3. *de loc aff. cap. 7. claſſ. 4. & alibi pluries.* Caius er-
go *in prædicta l. 1.* Melancholici nomen non pto eo
accipit, quod temperatorã Melancholicum deno-
tat, hoc enim vanum fuiſſet adnotaſſe; ſed dubium
eſt,an acceperit pro Melancholico in ſecundo ſenſu,
hoc eſt,triſti, & in omnibus actibus, in loquela, in
moribus, in aſpectu, mœſtitiam præ ſe ferente; vel
potiùs pro Melancholico in tertio ſenſu, hoc eſt,ex
melancholicæ vitio inſaniente. Sed pater, ipſum de
Melaocholico io hoc tertio ſenſu non fuiſſe locu-
tum, quia Melancholicum ſic accipitur pro morbo
& Melancholia ſic acepta morbus ex iis eſt,quæ ex
corporis impuritate originem trahentia ad animum
vſque pertingunt,eumque inficiunt, & labefactant;
ſimilia verò vitia date redhibitioni cauſam, ſanci
tum iam reperiebatur *in l. §. Interdum & in l. Ob quæ*
6 *vitia. §. Idem Pomponius. & alibi.* Quamobrem pa-
tet,legem hanc oon poſſe loqui de mancipio melan-
cholico in hoc ſenſu accepto; vnde reſtat, quòd lo-
quatur de Melancholico in ſecundo ſenſu, triſti
nempe, & mœrente, ſive hoc ex propriæ, ac ionatæ
temperaturæ propenſione, ſive ex accidentali qua-
dam cauſa adveniant; de talibus enim, vt de timidis,
avaris, invidis, &, huiuſmodi, *in præcedenti l. in fin.* du-
bitabatur, cùm tales omnes vitioſos appellari poſſe,
non controvertendum. Quia tamen vitia hoiuſ-
modi ad animum ſolummodò pertinent, idcirco ſi-
milibus vitiis obnoxios ſervos redhibendos non eſ-
ſe declaravit Vlpianus, eandemque ob cauſam, ne-
que Melancholicos aut triſtes in redhibitiooe de-
bere eſſe, *in l. hac* addendum putavit Caius, cum hu-
iuſmodi vitia oullum vſum, miniſteriumque in ho-
mine, aut iumento impedire ſaltem notabiliter con-
7 ſueſcant. Ex quibus patet error Budæi *in annotatio-
nibus hic*, qui Melaocholicos vult hîc dici eos, qui
atræ bilis vitio tenentur, quos morbos animi eſſe,
non corporis volebat: quod tamen ſimpliciter fal-
ſum eſt; hoc enim, vt dixi, ex iis vitiis eſt, quæ ex
corporis impuritate vſque ad animum perve-
niunt, vt in centies citata *l. 1. §. Interdum*, vbi
de phrenitide meoiio habetur; à qua quidem nibil
differt Melancholia, hoc eſt, inſania melancholica,
niſi febre, & cauſa materiali: in phrenitide enim fe-
bris præſeos eſt, in melancholia nequaquã; & phre-
nitis ex bile fit, vel ſanguioe bilioſo. melancholia ve-
rò ex atra bile: cæterùm tam in phrenitide, quàm
io melancbolia homo delirat, & inſanus fit; in vtro-
que ergo caſu, vt inſanus redhibendus.

Circa fatuos præterea dubium movebat Vlpia-
8 nus, *in l. Ob quæ vitia. §. idem Pomponius.* an nempe
redhibere eos per edictum hoc liceat, necoe; diſtin-
guebat antem prudentiſſimè quidem, dicens, quòd
ſi fatuum accipiamos pro non valde ſapienti, vt
ſunt, qoos craſſæ Mioervæ homines appellamus,
tunc redhibitioni non ſit locus; neque enim buiuſ-
modi fatuitas videtur ſervi miniſterio inſigniter
obeſſe: at ſi fatuum intelligamus pro omnino inſi-
pienti, ita vt eius vſus, vel nullus, vel modicus, & in
modicis rebus eſſe poſſit, tunc redhibendum eſſe ſta-
tuit. Nos de fatuis, eorumque differentiis, ac natura,
longioribus egimus *tit. 1. quæſt. 7.* ad quam Lectorem
remittimus. [Addi poſſet quæſtio, an ſalutis cauſâ
liceat Medico ægrum Melancbolicum verbi gratiâ
decipere? vid. *Rodericum à Caſtro* Med. polit. l. 3. cap. 9.
Nirembergium l. 2. theſ. cap. 23.]

SVMMARIVM.

1 *Coniugi leproſo, an ſanus teneatur reddere debitum matrimonij.*
2 *Leproſus an à commercio hominum abiiciendus.*
3 *Lepræ plura genera.*
4 *Impetiginoſum non eſſe redhibendum, an bene definitum.*
5 *Impetiginoſum, pro quo acceperit text. ex Gloſſ. reiiciatur, ibid.*
6 *Impetigo impedit membrum affectum.*
7 *Impetigo quid ex Medicis.*
8 *Impetigo, quid propriè Fracaſtorio.*
9 *Impetigo vulgaris apud Celſum ſub papularum nomine comprehenditur.*
10 *Celſi papulæ ſunt Volatica, quæ lichen dicitur.*
11 *Papulæ ſi non ſanentur, in impetiginem tranſeunt.*
12 *Papula & impetigo idem non ſunt.*
13 *Impetigines, & lichenes idem.*
14 *Impetigines quatuor ſpecies.*
15 *Impetigo, & lepra morbi affines ſunt.*
16 *Text. hic non loquitur de Impetigine, id eſt, de Pſora, & lepra.*
17 *Lepra morbus maximus.*
18 *Pſora, & lepra totum corpus inficiunt, vt plurimum.*
19 *Text. hic non loquitur de Mentagra.*
20 *Text. non loquitur de Volatica.*
21 *Text. loquitur de Impetigine ſecundum communem loquendi modum.*
22 *Impetiginis duæ ſpecies.*
23 *Levis impetigo quid.*
24 *Scabies, ac pruritus interdum in lepram degenerant.*

De Impetigine, Prurigine, & Scabie.

QVÆSTIO VI.

Ad l. Pomponius. §. Trebatius. & ad l. vel proterni.

OCcaſione Impetiginis, de lepra etiam nonoulla 1
dicentur, de qua occurrit ipſis quoque Iuriſ-
conſultis interdum agere, cùm quærunt; an *coniugi
leproſo ſanus teneatur reddere debitum matrimonij*, vt 2
DD. *in c. quoniam de coniug. leproſo*, & cùm dubi- 3
tant, an à commercio fidelium leproſus ſit abiicien-
dus: nam hoc in omnibus lepræ geoeribus habere
locum non dicendum, quia lepræ plura genera ſunt,
vt Medicis notum eſt, & notant ex Iuriſconſultis
plures, Brun. *de ſponſ. & matrim. concluſ. 8. num. 8.*
Circa impetiginem ergo dubitari contingit, quia
non conſtat, quid pro impetigioe accipiendum ſit,
& de qua impetigine loquatur textus, cùm plura
eius genera aſſignentur; ſed & dubium facere poteſt,
an rectè determinaverit. l. Impetiginoſum non eſſe
redhibendum, ſi affecto membro commodè vti
poſſit; molta etenim buic rei maximè obſtare viden-
tur, vt deinceps videndum. Nec mirum videri cui- 4
quam debet, quòd tantopere circa impetiginem
dubitare occurrat, cùm inter Medicos confuſio
quædam, nec ea quidem modica orta ſit circa eius
nominis proprietatem, & eius morbi naturam, ac
differentias, vt teſtatur Cæſalp. *lib. 4. Art. Medic.
cap. 15.* neque adhuc apud ipſos ſatis conſtat, quid
propriè impetigo ſit. Quamobrem neque illud in
admirationem nos trahat, quòd Gloſſ. hic impetigi- 5
noſum pro lentiginibus reſperſo acceperit, quod
tamen & falſum eſt, & ex ipſo textu falſum eſſe ſa-
tis declaratur: vbi impetiginoſus, ſanus eſſe dicitur,
ſi affecto membro rectè vti valeat; vnde collige, im-
petiginem ſecundùm Iuriſconſulti intentionem
eſſe talem morbum, qui membrum affectum impe-
diat aliquando, & ſic duplicem eſſe, aliam mitio- 6
rem, alteram verò ferociorem, ac immitem; quod
& cum nonnullorum Medicorum auctoritate con-
ſonat, vt poſthac videbimus. At hæc de lentigini-
bus verificari non poſſunt, quæ ſemper vnius ratio-
nis ſunt, neque vllum impedimentum membris vl-
lo in tempore præbere ſolent. Vnde rectè conclu-

dendum eſt, Vlpiannm non accepiſſe Impetigino-
ſum pro lentiginoſo; neque enim apud rei Medicæ
peritos impetigines cum lentigioibus confundi vn-
quam compertum eſt, cùm & cauſa, & accidentibus,
& loco affecto, ac pleriſque aliis rebus inter ſe dif-
ferre manifeſtum ſit.

7 Cùm igitur Gloſſæ expoſitio vera non ſit, aliam
veriorem afferre nos par eſt: ſed quia, vt dixi, neque
inter ipſos Medicos conſtat, qualis propriè morbus
ſit impetigo, idcirco antè varias ipſorum Medicorũ
opiniones, ſed brevibus exponamus; deinde ad præ-
cipuum intentum aſſequendum accedemus. Medici
omnes in hoc conveniunt circa naturam impetigi-
nis, eſſe ſiquidem cutis aſperitatem cum ingenti
prurigine. Fernel. *Pathol. lib. vlt. cap.4.* Diſſentiunt
tamen in hoc, quòd cùm plura ſint cutis vitia, qui-
bus ea definitio aptari poteſt, alij alteri vitio magis
8 convenire nomen impetiginis volunt. Nam Fracaſt.
lib.2. de morb. contag. c. vlt. voluit, Impetiginem ſic di-
ctam non aliud eſſe, quàm lepram, quod etiam apud
Celſum verificari contendit Mercurial. *de morb. cu-
rand. lib.2. cap.5.* ſed Amat. Luſit. *Curat. Med. cent.2.
cur.27.* Vid. *de Curat. gener. lib.6. cap.8.* & Cæſalp. *vbi
ſuprà,* Impetiginem vulgarem apud Celſum ſub pa-
pularum nomine pertractari voluerunt; quam ta-
9 men opinionem reſpuit, & confutat Fracaſt. *vbi pro-
ximè,* qui Celſi papulas non alium eſſe morbum aſ-
ſeveranter firmat, quam quem vulgò Volaticam ap-
10 pellamus, & Græci olim Lichenas dixerunt: Sed pa-
pulas non eſſe impetiginem propriæ dictam, ex ipſo
11 Celſo elici poteſt, qui papularum ſecundam ſpe-
ciem, ſi non ſaneſcat, in impetiginem converti di-
cebat. Sic & Scribon. Larg. *de compoſit. medic.* 244. ad
papulas, *& cap.* 249. ad impetigines medicamenta
proponit, & Plin. qui *lib.3. de remed. cap.39.* de papu-
lis agit, *& cap.44.* de impetigine, & Priſcian. *lib.1. ad
Tim. c.16.* de Papulis verba faciens, *Si ex reliquiis,* in-
quit, *papularum impetigo faciem, vel cætera membra
12 occupaverit.* Ergo omni procul dubio apud Latinos
papulæ, & impetigo idem non ſunt, licèt affines
morbi exiſtant. His illi reſpondere poterunt, papu-
las Celſi eſſe vulgarem impetiginem, & ſic apud a-
lios: impetiginem verò propriè ſic dictam à Celſo
& aliis, aliam à vulgari eſſe.

13 Plurimi autem videntur in hoc concordare, quòd
impetigines vna eademque res ſint cum Lichenibus,
quæ tamen opinio, vt dixi, *Fracaſtorio* minùs pro-
batur, qui contendit, impetiginem eſſe lepram: ac
profectò, ſi *Fernelio* credimus, verum quidem eſt, le-
pram eſſe impetiginis ſpeciem, & fortaſſè concedi
poſſet, quartam impetiginis ſpeciem apud Celſum
lepram eſſe, non tamen inde ſequeretur, omnem
impetiginem lepram eſſe.

Si autem verum eſt apud Macrum *de herb. lib.2.
cap.7. & lib.4. cap.* 19. Impetigines vocari Zernas,
vt tam Cornarius, quàm Atrocianus volunt in illis
verbis:

*Zernas, & Lepras cura compeſcis eadem. Et
Lepras, & Zernas curat.*

Quod etiam Menard. tenet *epiſt. lib.7. epiſt.2.* qui
Zermas legit: iam videtur, impetiginem vel vnam
eandemque rem cum lepra eſſe, vel morbum valde
contiguum, ex Macri intentione, cùm vtrumque
iiſdem remediis curet; quod maximoperè faveret
Fracaſtorio, & Mercur. quibus etiam mirum in
modum faveret ipſe etiam Hipp. quem nihil diffe-
rentiæ ponere inter vtrumque apparet; quod & A-
vic. admittere videtur *fen 4. tract.3. cap.4.* nam vel
parum intereſſe inter vnum & alium morbum vo-
luit, vel ſaltem ipſam lepram, quam Albaras nigram
vocat, eſſe impetiginis ſpeciem; nec longè abeſt à 14
Celſi, & Fernel. opinione, qui impetiginis ſpecies
quatuor aſſignarunt, quas Fernel. nominibus im-
petiginis, vel lichenis, pruriginis, pſoræ, & lepræ in-
ſignivit.

Denique impetiginis, & lepræ morbos affines eſ- 15
ſe, & eorum nomina confundi, conſtat ex eo, quòd
plures Medicorum proponentes medic. nonnulla
ad varios morbos, de his in titulo ſcribunt, ad impe-
tigines, & lepras, & vtrumque iiſdem prorſus me-
dicamentis curant, vt videre eſt apud Marcell. *cap.
19. de Medicam.* apud Macr. *vbi ſuprà,* apud Dioſcor.
millies, & alios.

Nobis ad præſens cognoſcere ſatis ſit, de qua im-
petigine intellexerit Vlpianus, cùm impetiginoſum
qui affecto membro bene vtatur, non eſſe redhi-
bendum ſtatuit. Ac primò quidem de pſora, & lepra 16
non eſſe locutum, ſatis ſuperque patere poteſt, quia 17
tam pſora, quam lepra non ſolùm morbus eſt, ſed
etiam morbus magnus; imò ab Æmilia. Macro *lib.
1. cap.15.* vocatur lepræ ſpecies quædam omnium
morborum maximus, in his carminibus:

*Eſt lepra ſpecies. Elephantiaſisque vocatur,
Quæ cunctis morbis maior ſic eſſe videtur,
Vt maior cunctis Elephas animalibus extat.*

Nec tantùm ſubiecti, in quo eſt, ratione apprimè
noxia lepra eſt, ſed reſpectu etiam cuiuſcunque cum
talibus familiariter viventis, quia contagioſa eſt, a-
liiſque facilè communicabilis, vt tradunt Avenz.
ſui Theiſ. lib.2. tract.7. cap.12. Fracaſt. & Mercur. *locis* 18
ſupra citatis. Adde quòd pſora, & lepra totum cor-
pus vt plurimùm inficiunt; impetigo verò, de qua
textus hic, poteſt eſſe in membro particulari.

Neque de Mentagra textus loqui poteſt, quia & 19
ipſa morbus eſt periculoſus, & contagio communi-
cabilis. Plin. *lib.2. cap.56.* Neque loqui poteſt de Vo-
latica, (quam Mentagram eſſe contendit Vidius *lib.
6. de Curat. gener. cap.8.*) quia hæc faciem defœdat, &
oculis interdum mirum in modum officit, & alia
multa incommoda affert, de quibus practicantes.
Reliquum ergo eſt, vt textus loquatur de impetigi- 20
ne ſecundum communiorem loquendi modum,
cuius duæ ſpecies aſſignantur, levis nempe vel mitis
& aſpera vel fera. Textum non loqui de vtraque ſpe-
cie certum eſt, ſed tantùm de miti, quæ aliquando
etiam ieiuni ſaliva ſanatur: eſt autem hæc impetigo
levis, exaſperatio cutis cum levi pruritu, nam alia 21
eſt magna exaſperatio cutis cum ingenti pruritu,
& hæc membra impedit facillimè ab eorum ope-
ratione; imò adeò lepræ cognata eſt, vt in eam fa-
cillimè mutetur, vt omnes ſentiunt ſuprà citati Au-
ctores, ac cæteri, qui de his verba faciunt. Quod
etiamſi talis impetigo vſum membri non impediret,
tamen reſpectu imminentis periculi, ſervus impeti-
ginoſus redhiberi poſſet: & idem fortaſſe eſſet di-
cendum de prurito, & ſcabie, ſi nomine pruritus, &
ſcabiei, hîc *in l. Vel proservi.* omnis pruritus, & omnia
ſcabies comprehenderetur; namquidam ex his mor-
bis facilè in pſoram, & lepram tranſeunt: præter-
quam quòd contagioſi ſunt, tradente experientia, &
notante Ariſt. *7. probl.4.* Alex. *2. probl.43.* Gal. *de diff.
febr. cap.2. claſſ.3.* quæ multò magis procederent in
iumentis, ac pecoribus, quibus & contagioſi, & per-
nicioſi hi morbi ſunt. Vnde Iuven. *Satyr.1.*

*——Dedit hanc contagio labem.
Et dabit in plures: ſicut grex totus in agris
Vnius ſcabie cadit, & porrigine porci.*

Iam ergo patet, textum non de quocunque pru-
ritu & ſcabie loqui, ſed de leviori, & quæ facili ne-
gotio ſanari poteſt.

SVM

SVMMARIVM.

1 Nomine Spadonis, Eunuchi, & huiusmodi, quid hic intelligatur.
2 Eunuchi vel naſcuntur tales, vel ex accidenti fiunt.
3 Eunuchi à natura ſunt vel ex vitio teſtium, vel ex vitio penis.
4 Eunuchorum, qui teſtibus à natura carent, diviſio.
5 Eunuchi ex penis vitio, impropriè tales dicuntur.
6 Eunuchorum, qui ex accidenti fiunt, duplex differentia.
7 Eunuchi quot modis fiant ab arte.
8 Eunuchis aliquando vnus, interdum ambo teſtes exciduntur.
9 Secundus eunuchandi modus.
10 Tertius modus eunuchandi.
11 Homines ex Lamiarum præſtigiis eunuchantur.
12 Eunuchi, & ſpadones ex morbo quomodo fiant.
13 Eunuchorum alij Veneri habiles, alij non.
14 Eunuchi, ſpadonis, & caſtrati nomen, vel ſtrictè ſumitur, vel latè.
15 Spadonum appellatio latè patet, ſed abuſivè, reprobatur ex Fuchſio, n. ſeq.
17 Spadones apud Fuchſium, qui ſint.
18 Spadones à verbo Græco Spado dicuntur.
19 Hypoſpadiæi qui.
20 Spado ſemen non generat: Hypoſpadiæus maximè.
21 Spado ſanari non poteſt: Hypoſpadiæus poteſt.
22 Spadonis nocumentum eſt in teſtibus: Hypoſpadiæi in pene.
23 Spadones impedimento oblato generare poſſe, quomodo dixeris Iuriſconſultus.
24 Eunuchi nomen, quibus propriè aptetur.
25 Eunuchus adoleſcens dicitur: Spado grandior natu.
26 Eunuchi ex aliis, qui dicantur.
27 Eunuchorum appellationem eſſe generalem, refellitur, ibid.
28 Eunuchus quaſi lecti cuſtos.
29 Eunuchi dicuntur, quòd bonæ mentis ſint.
30 Eunuchi ſunt malorum morum.
31 Eunuchus propriè dicitur ſine teſtibus natus, aut ante pubertatem exectus.
32 Caſtrati nomen quibus conveniat.
33 Caſtrare pro amputare.
34 Caſtrati appellandi, quibus arte teſtes reciſi ſunt.
35 Caſtrati nomen quibus conveniat, ex Cuiacio.
36 Eſtmiu dicuntur execti.
37 Thladiæ ſunt, quibus teſtes ſunt attriti.
38 Thlibiæ qui ſint.
39 Thlibias facere quid apud leges in lege, Is quoque ff. ad l. Cornel. de ſicar.
40 Thladiæ à Thlibiis, in quibus differant. Refellitur num. ſequenti.
41 Calvinus erroris notatus.
43 Spado an rectè pro ſano pronuntietur.
44 Caſtratione homines plurimam iacturam vigoris faciunt.
45 Caſtrati neque viri ſunt, neque mulieres.
46 Caſtrati ſunt tertium genus hominum.
47 Pravitas morum non ita locum habet in ſpadonibus, qui vno teſte privantur, vt in aliis.
48 Fœminæ quoque interdum caſtrantur.
49 Fœmina exciſis teſtibus mari caſtrato ſimilis fit.
50 Fœminas caſtrare magis operoſum, quàm mares.
51 Sterilis ex corporis vitio, non ſana dici deberet.
52 Fœmina, quæ eſſet caſtrata, non ſana dici deberet, etiam vnico teſte exciſo.

De Spadonibus, & Eunuchis.

QVÆSTIO VII.

Ad l. Pomponius. §. Spadonem. ad l. Ædiles ajunt. §. ſed enim, & ad l. fin autem.

INter Iuriſconſultos contentio quædam obuerſatur, circa horum nominum ſignificatum, nempe Spadones, Eunuchi, Caſtrati, & huiusmodi: quæ contentio aliarum quoque ſcientiarum profeſſores aliquando defatiganit, ita vt non minus quàm in ſuperiori quæſtione de Impetigine dicebamus, conſtare videtur, quinam propriè *Spadones*, qui *Ca-*
1 *ſtrati*, quive *Eunuchi* dicendi. Nos antequam ad hujuſce rei definitionem accedamus, plures Spadonum, Eunuchorum, & Caſtratorum differentias afferemus, interim verò indifferenter his nominibus vtemur: ſatisque ſit illud præmonuiſſe, quòd per quodcunque eorum nominum illud ſignificari
volumus: hominem ſcilicèt ex vitilium læſione 2
(ſive ea læſio per priuationem, & exectionem, con- 3
tingat ſive aliter) non generantem, etiamſi vnius 4
tantummodò teſtis, vel particulæ, & inſtrumenti vitio id contingeret.

Eunuchi ergo, & huiusmodi homines, vel naſcuntur tales, vel ex accidenti tales euadunt: Inter eos, qui tales naſcuntur, alij ex teſtium vitio tales ſunt, alij ex vitio penis. Ex prioribus nonnulli ſont, qui teſtibus vtriſque omnino carent, vt de Dorotheo Antiocheno Epiſcopo narrat Euſeb. apud Schenck. *libro quarto, Obſerv. tit. de teſticulis:* alij, qui altero tantùm, vt de Sylla, & Cotta narratur, in *l. qui cum vno teſticulo, ff. de re militari*, & talem vidi aliquando ego, qui ſuſpendio necatus fuerat, cuius cadauer cùm ſecaretur in publico gymnaſio, vnico teſte ex natura donatum repertum eſt, ſed ſatis craſſo: & quod maiorem in admirationem ſpectatores traxit, illud fuit, quòd vaſa ſeminaria in dextera parte duplicata habebat: nam teſtis quem habebat, dexter erat, in ſiniſtra verò eadem vaſa ſimplicia, vt in cæteris viris conſpiciebantur: ſecabat verò cadauer hoc Angelus Antoninus, Lector publicus Chirurgiæ in hoc Romano Gymnaſio. Alij verò ita exiles teſtes habent, vt nulli vſus ad generationem eſſe poſſint, quales habebat is de quo apud Schenck. *libro quarto, Obſerv. tit. eod.* Alij denique (licèt neque hos, neque immediatè præcedentes omnino inter Eunochos adnumeremus) ita naſcuntur, vt ſine teſtibus quidem appareant, ſed lateant illi in inguinibus, & pubeſcentibus vel per ſe, vel ex artis miniſterio in ſcrotum labantur, de quibus
Paræus *libro quinto ſuæ Chirurgiæ, capite decimo-* 5
ſexto, & Huchet. *libro primo, de ſteril.* Ii verò, qui ex penis vitio Eunuchi vocari poſſunt, licèt impropriè & abuſiuè, ſunt illi, quibus penis meatus, nempe per quem ſemen eiaculatur immediatè in obvium vterum, obtortus ita eſt, vt ſemen rectà eiaculare non poſſint. Fuchſ. *Aphor. ſect. ſexta, Aphor. vigeſimo octavo*, Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. libro ſeptimo, parte tertia, problem. ſexto*, & Cæl. Rodig. *lect. antiq. libro decimooctavo, capite decimo*, aut quibus idem penis in totum exſectus eſt, vel magna ex parte.

Eunuchi portò, qui ex accidenti tales euadunt, 6
in duplici item differentia ſunt, nam quidam ex
morbo, quidam ex arte eunuchantur. Arte Eu- 7
nuchi pluribus modis fiunt, licèt Ariſtot. *libro tertio, de hiſt. anim. cap. primo*, & Paul. *libro ſexto, cap.* 68. & ex Iuriſperitis Alciat. *in l. Spadon. ff. de verb.*
ſignif. duos tantùm modos agnoſcant. Ac primò 8
exciſione, quæ etiam non vno modo ſemper fit: nam aliquando vnus tantùm teſtis præciditur, aliquando vterque, cuius operationis modum tradit Paolus, *vbi ſuprà*, & alij Medici, & repetit ex ipſo ex Iuriſconſultis idem Alciat. *vbi ſuprà.* Quinetiam interdum non modò teſtes, ſed & Scrotum, & Colea ipſe totus præciditur, vt eſt apud Horat. *lib. 1. ſerm. ſat. 2.*

——Quin etiam illud
Accidit, vt quidam teſtes, caudamque ſalacem
Demeteret ferro.

& hic modus poſtremus eunuchandi apud Turcas familiaris admodum eſt, vbi Eunuchis in regio miniſterio ad ſeruandas regias concubinas vti volunt, ac mirandum eſt, quomodo ex tam atroci vulnere non multi pereant: quod inde euenire tradunt Turcicarum rerum ſcriptores, quia multo opio caſtrandos in profundiſſimum ſomnum impin-

gunt, vt dolotis acerbitatem ac noxam, ex qua certo certiùs penè omnea interitent, deuitare valcant: ad quam rem narrar hiſtotiam non iniucundam, Auctor fide dignus apud Schenckium *vbi ſuprà*, quam, ſi libet, apud ipſum perlegito. Aliâ ratione vti Aſſyrios ad dolotis acetbitarem præeauendam in caſtrandis, narrar Alex. Bened. *lib. 6. pract. c.* 34. in balnea enim eos dimittunt, inquit, ac ſupinis venas, quas circa guttur ſunt, & apoplecticæ vocantur, apptehendunt, alligantque, & ſic illos ſenſu omni privant, & motu.

9 Secundus modus euouchandi fit per contuſionem, vel attritionem, de quo Ariſtot. quoque Paul. & Alciat. *locis ſuprà adductis*. Paul. autem modum tradit, & ex Chirurgis vetuſtioribus Pett. de l'Argill. *lib.5.cap.2 tract.*17. hac tatione ex ſe caſtrantur apri, auctore eodem Ariſtot. *lib. 6. eiusd. cap.* 28. hi etenim cùm in teneriore ætate ſcroti prurigine tentantur, ad atbores eam pattem fricantes, teſtes atterunt, & ſic vim omnem genetandi teſticulis adimunt.

Tertius modus medicamentis fit, quem ponit
10 Marcel. *in lib.6. de Medicament. c.* 33. nam frigida quædam pharmaca, vt Cicutam contuſam teſtibus infantium impuberumque apponunt, medicamentoq; repetito ipſos teſtes refrigerando vittutem generandi adimunt: quod neſcio, an quis expertus ſit: veriſimile tamen eſt id contingere, neque eſt quid præter rationem. Idem etiam efficere docet radicem Nymphεæ contuſam, & ex aceto impuberi per decem continuos dies in cibis traditam: quod eandem habet rationem: & ſi veritatem vllam habet, pleraq; alia erunt, quæ ſimilem effectum promittere poterunt. Sed ante Mercellũ Plin. *Nat.hiſt.lib.*25.*c.*13. de cicuta loquens, *Quod certum eſt*, inquit, *lac puerperarum mammis impoſita extinguit, Veneremq; teſtib. circa pubertatem illita*: quod & ex recentioribus repetit Ruell. *lib.3.de nat.ſtirp.c.*113. Tradit prætetea Lang. *Epiſt.lib.*1.*Epiſt.*69. ex D. Hieronymo *in Epiſt.* Ægyptiorum ſacerdotes modicâ Cicutæ ſorbitione ſe impuoè caſtrare conſueviſſe. Credendum autem, ex intenſâ cicutæ frigiditate id in his contigiſſe, & inde eos ſacerdotes minùs Venereorum ſtudioſos effectos, & ad ea ignavos, quod veluti caſtratio quædam proculdubio eſt.

Serapio autem *lib.de ſimplic. cap.*334. ex quodam Medico narrat, quendam ex camphoræ aſſumptione ad aureos ſex in tribus vicibus abſcidiſſe ſibi ſperma: quod ſimile ac idem penè eſt cum ſuperiori caſtratione ſacerdotum Ægyptiorum.

11 His omnibus addi poteſt, quod nonnullis perſuaſum eſt, inter quos videndus Cæſalp. *de Inveſtig. Dæmon.c.*5. Codronch. *de morb.venen.lib.*2.*c.*1. nimirum Lamiarum, Strigumve præſtigiis homines genitalia amittere, ſeu potiùs, vt credo, videri ſibi amittere, ita vt Veneri exercendæ omnino in poſterum inhabiles efficiantur: quod etiam Fernelio perſuaſum eſt *Pathol.lib.6.c.*13.

Cæterùm de duobus prioribus eunuchandi modis tantùm mentio habetur in Sacris litteris tanquam vſu frequentioribus, cùm *Deuter.c.*23.*verſ.*1. dicitur: *Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro, Eccleſiam Domini.*

12 At verò ex morbo eunuchi & ſpadones fiunt, nempe ex refrigeratione genitalium, vt Scythis plurimùm eveniſſe tradit Hipp. *in lib. de Aër. Aqu. & loc. n.*49. ex qua refrigeratione non ſolùm ad generationem impotentes fiunt, ſed etiam ad Venerẽ exercendam, extincto prorſus ipſarum pattium vigore, ac calore. Per accidens quoque atteruntur teſticuli, vt ex forti compreſſione, ex impetuoſa occurſatione, & huiuſmodi, quin etiam & ex aliis quamplurimis morbis, longis præſertim, adeò ipſos teſtes genitaleſque partes compati aliquando contingit, vt dehinc animal infœcundum omnino evadat.

Præterea ex eunuchis, ſeu ſpadonibus, alij ſunt, 13
qui non ſolùm generationi inhabiles exiſtunt, ſed ad Venerem etiam ignavi, & impotentes, vt quibus neque tantum flatuoſi ſpiritus à Corde ſubminiſtretur, vt penem arrigere poſſint, aut veneris ſtimulos preſentiſcere: alij autem & ad Venerem ſtimulantur, & eam validè exercent, vnde illud in Sacris, *Eccleſiaſt.*20.*verſ.*2. *Concupiſcentia ſpadonis devirginabit iuvenculam.* Sed alij neque coëunt, neque quicquam emittunt, de quibus fortè *ibid.c.*30.*verſ.*21. *Sicut ſpado complectens virginem, & ſuſpirans.* Licet autem ex iis, qui concumbunt, ſemen non emittant, tamen voluptatem aliquam coëuntes experiuntur: vt qui ſeminis vice viſcidum quendam humorem non ſine voluptate in coitu excernat. Gal. *de vſu part. lib.* 14. *c.*10.*claſſ.*1. Paræus *lib.*23.*c.*37. vel aquoſam quandam materiam, vt Braſavolæ placet *Aphor. ſect.*6. *Aphor.* 28. Hos non eſſe plenè Eunuchos tradit Cæl. Rodig. *Antiq.lect.lib.*19.*c.*12. & idcirco facilè eos amoribus irretiri. Vnde de his Terent. *in Eun. Act.*4.*Scena* 3.

At pol ego amatores audieram eſſe mulierum eos
maximos,
Sed nihil poteſſe.

Quamobrem meritò hi ab Alex. *lib.*1. *probl.*9. ſemiſpadones vocantur. Hollerius tamen *Aph. ſect.*5. *Aph.*63. Eunuchos, licet non generent, ſemen emittere voluit: ſed & ſpadones etiam generare poſſe tradit, ſi illis, vt interdum evenit, ſuperior teſticuli pars relicta fuerit, penes quam fortaſſe maior via conficiendi ſemen prolificum exiſtit.

Atque hæ omnes ſunt Eunuchorum differentiæ: 14
iam ergo ad nominum proprietates accedentes, dicamus, quòd tam ſpadonis, quàm Eunuchi, ac Caſtrati nomen vel in ſua propria ſignificatione ſumitur & ſtricto modo vel latiùs. Spado propriè dici videtur debere is, cui arte ambo teſticuli, vel alteruter exciſi ſunt: ſpado enim à verbo græco, quod avellere, vel abſcindere ſignificat, derivatur. Alciatus *vbi ſuprà* Calepinus *in verbo Spado*: & ex Medicis
Nancel. *vbi aliàs.* Impropriè autem, & abuſivè 15
ſpadonum appellatio latè patere videtur, vt per *l. Spadonum.ff.de verborum ſignificatione*: omnes enim, quicumque teſticulis, vno vel ambobus carent, aut ex eorundem vitio ad Venerem impotentes facti ſunt, ſpadones appellantur; atque hoc modo ſumptum ſpadonis nomen, generis potiùs videtur, quàm ſpeciei peculiaris. Vnde idcirco *in l. ſi ſerva. §. ſi Spadoni. ff. de Iur. Dot. & hic in l. de qua agimus. & l. ſequent.* Spadonum duæ ſpecies conſtituuntur: vna eorum, qui ambobus teſtibus carent, & caſtrati ſunt, alia eorum, qui vno tantùm, & vtrique ſpadonis nomine inſigniuntur. Imò non ii ſolùm ſpadones vocandi erunt ad legum mentem, ſed & Caſtrati, & Eunuchi, & Thli-
biæ, & Thladiæ, & ſi quos alios huiuſmodi eſſe 16
conſtet, Ioannes Calvinus *in lexic. Iurid. verbo Spadonum.* Fuchſio tamen ex Medicis non probatur hæc legis opinio. Is enim *Aphor. ſect.*6. *Aphor.* 28. Iu-
riſconſultos reprehendit, quòd ſpadonis nomen ge- 17
nerale eſſe dixerint, & malè etiam acceperint, cùm apud ipſum ſpadones ſint ii, quibus viæ ſeminis adeò inverſæ, atque inflexæ ſunt, vt illud emittere non valeant, quod propter vinculum, quod ad virgam habent, penem contorquens, illis evenit. Favent huic Fuchſij opinioni Valleſ. *in libro de ſacra philoſophia*

*philoſophia,c.24.& Aphoriſm.ſect.6. Aphoriſm.*28. &
Aleman.*in lib. Hipp.de aer.aq.& loc. part.*4. *text.*48.
qui & eius ſignificationis rationem afferunt: verbũ
enim Græcũ *ſpao* convellere ſignificat, atq;inde dici
certum eſt ſpadones, quòd illis virilia convellantur.
Sed quicquid ſit de Græcæ vocis ſignificatione,
illud controverti non poteſt, Latinos Auctores
etiam claſſicos, ſpadonis nomine vſos eſſe, ad ſignificandum
hominem, cui teſticuli avulſi & exciſi ſint.
Pro nunc autem ſatis ſit adduxiſſe carmina illa Iuvenalis
Sat. 6. ab aliis quoque ſæpe in huiuſmodi
propoſito adducta, quæ ſunt:

Conſpicuus longè, cunctiſque notabilis intrat.
Balnea, nec dubiè cuſtodem vitis, & horti
Provocat à Domino factus Spado.

18 Ac fortè illud affirmare auſim, Fuchſium, cæteroſq;
Medicos illi faventes, ex ea vocis Græcæ ſignificatione
hallucinatos, & idcirco non immeritò, vt
mea fert opinio, reprebenditur ille à Nancel.*in Analog.Microc.problem.6.lib.7.part.*3.
cùm non animadvertit
differentiam inter ſpadonem, & Hypoſpadiæum,
quam neque animadvertit Io. Calvin.*in lex.
Iurid.in verbo Spado*, ſecutus Scaligeri auctoritatem,
in exercit. ad Cardan. 277. *ſect.*4. quin ipſe, eùm reprehenſione
dignus ſit, Accurſium tamen, & Aretinum
reprehendit, quòd dixerint, ſpadonem eſſe
vnius teſticuli virum. Sed ii, quos Fuchſius, & Calvinus
propriè vocandos eſſe ſpadones contendunt,
Hypoſpadiæos propriiſſimè dici docet Nancelius,
& eſſe inter vtrumque maximam differentiam:
quam neque agnoviſſe videtur doctiſſimus
19 vir, ac omni laude dignus Valleſ.*in lib.de ſacr.Philoſ.*
20 *c.*24. Primò. quia ſpado ſemen ex ipſo non generat,
Hypoſpadiæus maximè, atque illud fœcundum.
21 Secundò, quia ſpado ſanari non poteſt, Hypoſpadiæus
faciſſimè, abſciſſo enim vinculo, ex quo Penis
obtortus remanet, iam poteſt is rectè ſemen eiacu-
22 lari, & conſequenter generare: addo tertiam differentiam,
quòd nocumentum ſpadonis eſt in priuatione
teſtium, Hypoſpadiæi verò in mala conformatione
Penis, & vaſorum. Paulum tamen *ſua Medicina
lib.6.c.*54. videtur vocare Hypoſpadiæos illos,
quibus penis glans contecta aperiri non poteſt.
Advertendum tamen, Iuriſconſultos non loqui
23 de Hypoſpadiæis, eùm dicunt, ſpadones impedimento
ablato generare poſſe, ſed de his ſpadonibus,
qui ob teſtium frigiditatem neque ad generandum,
neque ad Venerem exercendum ſunt idonei: hi
enim ex calefactis partibus genitalibus, vel ex ſe, vel
ex artis Medicæ miniſterio, & impedimento frigiditatis
ablato, generare aliquando poſſunt.
24 Porrò Eunuchi nomen ex aliquorum opinione
iis ſolummodò convenit, qui vel abſque teſticulis
nati ſunt, vel ante pubertatem caſtrati, cuius ſententiæ
eſt Holl. *Aph.ſect.6. Aph.*28. Sed Braſavola
ibidem poſterioribus, non prioribus convenire voluit.
Videtur quoque cum his concordare Lucianus,
qui *in Dialogo, cui Titulum fecit Eunuchi*, introducit
Dioclem dicentem, Eunuchorum conditionem
viliorem eſſe, quam ſpadonum, quia ſpadones
Venerem aliquando experti ſunt, vnde viri aliquando
fuiſſe videntur: Eunuchi verò nunquam
tale quid experti, quia vel ſi nati, vel ante pubertatem
execti, nunquam in virorum cenſu adnumerari
potuerunt. Mancinell. autem *ad Sat.* 1. *Iuven.*
in eo carm.

Cùm tener vxorem ducat ſpado.

25 hanc differentiam inter ſpadonem, & eunuchum
afferebat, vt eunuchus adulescens dicatur, ſpado
verò grandior natu: non explicat autem, an id ſibi
velit, quod ſuprà nominati Medici, nimirum, eunuchum
dici exectum antè pubertatem, ſpadonem
poſt: quomodo Alex. *lib.*2. *problem.*103. adultiores
exectos, Gallos appellari tradit.
Non deſunt qui Eunuchos eos omnes dici velint, 26
quibus vel execti, vel compreſſi, vel attriti teſticuli
ſunt, vt Valleſ. *loco ſuprà citato*. Aleman. tamen *vbi
ſup.* Eunuchos propriiſſimè appellari eos voluit, quibus
virilia execta ſunt, vel qui naturaliter ſine teſtibus
ſunt progeniti: & hos penitus non attigere firmat,
& vocari propriè apud Latinos Caſtratos, cum
quo conſentiunt Fuchſ. & Nancel. *locis ſuprà citatis*.
Quid autem ſibi velit Azo. *in ſumm. in lib.*4. *C.
rubr. de Eunuch. n.*1. cùm dicit Eunuchi autem dicuntur
ſpadones tantùm, non caſtrati, ego non intelligo,
& videtur ignotum per ignotius explicaſſe.
Cæterùm Ant. Aug.*lib.*3.*de emend.& opin.*& inter 27
Medicos Fuchſius *loco alias citato*, Eunuchorum appellationem
volunt eſſe generalem, atque eo nomine
omnes eos comprehendi, qui virilium vitio generare
non poſſunt: ſed ille ſuam opinionem ex
ſacro Matth. text. *c.*19. confirmare nititur. At dum
de nominis proprietate: ac germana ſignificatione
contentio eſt, fruſtra adduci videntur in teſtimonium
veritatis exteri ſermonis voces in noſtrum
tranſlatæ, verſiones enim ad interpretis interdum
voluntatem fiunt, non attendentis ad quandam exquiſitam,
ac naturalem vocum ſignificationem.
Vnde ancipiti adhuc animo ſum, quid ſibi voluerit
interpres ſacræ paginæ. Gen. *cap.*39. *verſ.*1. per
hoc nomen Eunuchi, *ibi: Emitque eum Potiphar Eunuchus
Pharaonis*, cùm tamen conſtet Potipharem
vxorem habuiſſe, quod tamen non convenit cum
eunuchi natura, non enim ſolent huiuſmodi homines
vxorem ducere. [*Cornelius à Lapide* ſcribit
Hebræorum mentem eſſe, Potipharem eunuchum
factum tandem eſſe, non *fuiſſe* cum Ioſephum emerit.
Pererius ex Lyrano, Toſtato, Caietano probat
Eunuchum quandoque ſumi pro eo, qui *Eunuchi*
munus gerat. Potipharem non fuiſſe Eunuchum,
fuiſſe tamen tam gratum & acceptum Regi, quam
Eunuchum. Potiphari à Rege concredita fuiſſe
munia, quæ aliàs non niſi Eunuchis fuerint conceſſa.]
Sed ad rem noſtram! Magis faceret ex mea
ſententia pro Ant. Auguſt. text. *in l. Eunuch. C. de
his, qui teſtam. fac. poſſ.* vbi videtur Iuriſconſultus
ſub Eunuchi nomine comprehendiſſe omnes cuiuſcumque
generis, qui vitio genitalium non generant;
vt putat Dec. *ibid.num.*4. Ad rem tamen noſtram,
ibi dici poſſet, quòd lege propriè de Eunuchis
ad noſtram mentem ſic dictis mentionem habuerit,
non de cæteris quibuſque: & ratio ea eſſe
potuit, quia ſi iis, qui inter omnes huiuſmodi homines
minùs ad conficiendum teſtamentum habiles
videntur, vt puta quia nunquam viri fuerunt, &
ingenio muliebri ſunt, deficiente illis ex teſtium
privatione, vel à natura, vel ante pubertatem,
maſculeo, ac vivido calore, ex quo neque prudentiam
viris convenientem aſſequi potuère, datur tamen
facultas condendi teſtamentum, iam de cæteris,
qui aliquando viri fuerunt, & in quibus etiam
calor, & maior prudentiæ remanſit, nullo modo
erat ambigendum, quin ſuo libito teſtamentum
condere poſſent; legem ergo *ibi* de Eunuchis, hoc
eſt, ſine teſtibus natis, vel ante pubertatem exſectis
locutam fuiſſe, credendum eſt, quia de his iure dubitari
poterat, an condere poſſent teſtamentum,
quòd, vt dixi, muliebri ingenio ſint, & virili prudentiâ
deſtituantur.

Iam

Iam verò plerique ex auctoribus præcitatis, in
confirmationem opinionis Ant. Aug. & Fuchij no-
minis etymologiam adducunt: nam Eunuchum
dici volunt, quaſi dicas lecti cuſtodē, vt illi tradunt,
quibus adde Dec. *in l. Eunuchis. C. qui teſt. fac. poſſ.*
Io. Calv. *in lex. Iurid. in verb. Eunuchum.* & Cuiac. *ad
l. vi. ff. de lib. & poſthum.* & ex Medicis Valleſ. *in lib. de
ſacr. philoſoph. c. 24.* Septal. *in lib. Hipp. de aer. aqu. &
loc. comm. 5. text. 43.* Hucber. *lib. 1. de ſterilit. c. de com-
preſ. & contuſ.* vnde Claudian. *in Eutrop. lib. 1.*

Hinc honor Eutropio, cumque omnibus vnica virtus
Eſſet in Eunuchis, thalamos ſervare pudicos,
Solus adulteriis crevit.

Ergo attentâ nominis etymologiâ Eunuchi nomen
omnibus aptari poterit, qui vitio genitalium non
generant, idcirco enim Dominarum cubiculis cu-
ſtodiendis præficiebantur.

Non deſunt tamen, qui aliam afferunt eius no-
minis deductionem, vt Alciatus, & alij ex ſupra cita-
tis, nimirum Eunuchos dici ab eo, quòd bonæ men-
29 tis ſint: ita enim ſonat nomē hoc in Græco ſermone;
quod tamen toto cœlo ab vniverſali hominum opi-
nione diſtat, quippe cùm Eunuchi dicantur eſſe ma-
30 lorum morum, & ob eam cauſam ab officiis publicis,
& à ſacris adminiſtrandi eliminentur: quin etiam
Avenz. Medicus glorioſus, *ſuo Theiſir. lib. 2. tract. 3.
c. 1.* illud teſtatum reliquit: *Nec vnquam auditum
fuit, quòd aliquis Eunuchus fuiſſet bonorum morum*:
quam tamen ſententiam moderari conatur Mercu-
rial. *ſæpiùs cit. Aph. 28. ſect. 6.* ſed Polemon auctor
antiquis *in lib. Nat. ſing. interp.* de Eunuchis, eos im-
mitis ingenij, ac doloſi, facinoroſos, ac ſceleſtos eſſe
firmat, in honoribus autem conſtitutos cum teme-
ritate vim inferre dicit.

31 Sed ad rem noſtram rediens, ego inter ſententias,
meam etiam proferam, quæ cum nonnullis ex ſuprà
citatis aliqua ex parte convenit: Eunuchum propriè
dici crediderim ſine teſtibus natum [qualis fuit *Do-
rotheus* Antiochenus Præſul apud Euſebium.] quòd
ſi etiam ad eos id nominis extendi velis, qui ante pu-
bertatem ſunt execti, ego nil moror: ratio eſt, quia
tam ſpadonis, quàm caſtrati, & cæterorum huiuſ-
modi nomina, habent certam & indubitatam ſigni-
ficationem: relinquitur ergo, (nam cætera nomina
convenire non poſſunt iis, qui nati ſunt abſque teſti-
bus) vt ſolius Eunuchi nomen iis aptetur.

32 Iam verò de caſtratis nonnulli illud iactarunt,
quòd eo nomine inſigniantur, qui ſine teſtibus nati
ſunt, quandam inſulſam nominis deductionem in
medium afferentes, quòd caſtrati dicantur, quaſi ca-
ſtè nati, cuius opinionis fuit Gloſ. *in præcitata l. ſpado-
num.* Ant. Buttig. *in c. ex parte de corp. vitiat.* (quem
meritò erroris notat Io. Calvin. *in ſuo lexic. Iurid. in
verb. Eunuchorum*) & Nicaſ. *in § . Minor nat. Inſtit. de
Adopt.* Alciat. tamē *prætermiſ. lib. 1. in verb. Caſtrati*,
talem nominis ſignificationem apud Humanitatis
Auctores nequaquam ſe legiſſe fatetur. Habetur ta-
men verbum caſtrare ſæpius apud leges vt *in l. 3. &
4. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* à quo caſtratus dicitur, ca-
ſtrare autem amputare, vel recidere importat: & ver-
33 bum vſitatū eſt in hoc ipſo ſignificato, pro amputa-
tione ſcilicet teſtium, Plaut. *in Aſinar. Act. 1. Scen. 3.*

Quin ſi ta voles, domi ſervi qui ſint, caſtrabo viros.

Et *in Mercat. Act. 2. Scen. 2.*

Quaſi hircum metuo ne vxor me caſtret mea.

& pro ſimpliciter amputare Pacuvius apud Calep. *in
verbo Caſtro.* Vt eſſet aliquis, qui linguam eius caſtra-
ret. Quamobrem meliùs fortaſſe dicemus, ſi caſtra-
tos eos omnes appellabimus, quibus teſtes vnus aut
34 ambo, arte exciſi ſunt, non tantùm eos, quibus cum
teſtibus etiam coles eſt amputatus, vt voluit Io. Cal-
vin. *in lex. in verb. caſtratus* ac cum noſtra ſententia
eſt Ant. Aug. *loc. cit.* & alij ex Iuriſconſult. apud Bru-
nell. *de ſponſ. concluſ. 28. n. 3.* & ex Medicis Mercurial.
lib. 3. de morb. mul. cap. 5. Generalius facit hoc nomen 35
Cuiac. *ad l. ff. de lib. & poſthum.* vult enim omnes ca-
ſtratos dici, qui arte aliquâ virilitate privantur, ſive
illum exciſione, vel contuſione, aut colliſione fiat,
ſed, vt mihi videtur, vocis proprietate abutitur.

Præter communia autem & generalia nomina, de
quibus ſuprà, mentionem habemus de aliis, de qui-
bus licet tanta dubitatio non interveniat, non con-
ſtat tamen, quid propriiſſimè ſignificent, quibusque
iure adaptanda ſint. Ea verò ſunt Thlibiæ, Tbladiæ, 36
ſeu Thlaſiæ. & Ectomiæ. De hoc poſtremo apud
nullos ambigitur, cùm abſque vllo dubio exſectia
conveniat: vide Cuiac. *vbi ſuprà.* & Io. Calvin. *ibid.*
& Nancel. ex noſtris *lib. 7. Analog. Problem. 6.* in
lege autem ſpadonum *iam citata*, de Thlibiis, &
Thladiis mentio fit, vbi Gloſſ. ingenuè fatetur, ne-
ſcire ſe quidnam ſignificent hæc omnia, licet debine
ex proprio marte ineptas quasdam ſignificationes
afferat, fortaſſe quia Iuriſconſultus ille non ſecus
ac ego, Græcæ linguæ cognitionem non habebat:
quod etiam de Io. Brunell. ſuſpicor. qui *in ſuprà cit.
tract. de ſponſ. & matrim. ibid.* vix has voces recto
proferre viſus eſt, cum Thlibias, Thilibias, & Thla-
dias Thaladias vocet. eas tamen minimè rectè ita
pronunciari, docent Bub. & Io. Craſt. *in annot. in
Pand. ad cap. ſpadonum, de var. & extraord. crim.*

Præterea in iis nominibus explicandis Gloſſæ 37
opinioni adhæret, ſubdit tamen Thladias eſſe, qui-
bus teſtes attriti ſunt. Qui verò Græcæ linguæ pe-
riti videntur, vt inter Iuriſconſultos Alciat. Cuiac. 38
& Ant. Auguſt. & alij, & inter Medicos Fuchſ. Val-
leſ. Alem. & Nancel. *locis ſæpe citatis*, Thlibias eos
eſſe propriè tradunt, quibus teſtes attriti ſunt,
quam vocem à verbo Græco *Thlibo*, quod attero
ſignificat, deduci volunt: ita etiam voluit Roder.
à Caſtr. *lib. 2. de nat. mul. cap. 6.* & videtur *l. in l. is
quoque. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* idem ſentire, cùm eâ-
dem pœnâ iubeat mulctari eos, qui Thlibias faci-
unt, quâ eos qui caſtrant, hoc eſt, tam eos, qui teſtes
atterunt, vt Veneri ineptum hominem reddant,
quàm, qui eos penitus abſcindunt: vbi non minùs
ineptè Gloſſ. *quam in l. ſpadonum.* & Azo, *in ſumm.
ibid. n. 6.* Thlibias facere, voluerunt eſſe, inſtrumen- 39
ta ædificare, quibus homines caſtiantur, quæ quàm
inſulſa opinio ſit, docent Addentes ad Azonem, *in
verbo Thlibias.*

Porrò Thlâdias à Thlibiis diſtinguunt nonnulli 40
prædictorum, quòd Thlibiæ per contuſionem te-
ſtium fiant, Thladiæ per fractionem: egò malim dici
vnum idemque eſſe: non video enim quæ differentia
ſit, aut eſſe poſſit, inter contuſionem, & fractionem
teſtium, aut colliſionem, niſi frangi intelligamus
teſtes, à Cremaſtere ſeparari & avelli, ac conta-
beſcere ex ſe permittere: quam tamen operatio-
nem in hominibus fieri, apud neminem legi: in iu- 41
mentis credo executioni demandari. Hos tamen
inter ſe non differre, dicunt Fuchſ. & Nancel. *vbi
ſuprà.* Ioan. Calvin. *in lex. in verb. Thladia.* vbi erroris
non parvi momenti notandus venit, cùm vult, 42
Thlibias, etiamſi propter contuſionem teſtium non
generent, poſſe tamen vitio ſublato generare: quod
factu adeò impoſſibile eſt, vt nihil ſuprà: quonam
enim pacto reparari poſſunt teſtes iam contuſi, &
eorum ſubſtantiâ vel contabeſcente, vel evaneſcen-
te? Poſſet fortaſſe quis generare, vt Nancel. tradit, ſi
non prorſus contuſi teſticuli fuerint, & pars relicta

in teſti

in teſtieuli modum tempore concreverit, boc tſ-
men non eſt vitium tolli. Sed iam plura, quàm opor-
tuit, de his nominibus diſſeruimus: accedamos er-
go, ad id, quod ad legem hanc attinet, circa quam
quærendum eſt, an rectè ſpado pro ſano definiarut.
Accipio autem ſpadonem hoc loco pro eo, qui vnũ
tantùm habet teſticulum, provt accipere videtur
Iuriſconſultus hic ſemetipſum declarans *ibi Sicuti
illum, qui vnum teſticulum habet*, qui etiam generare
poteſt, vt *ibi* Gloſſ. Ratio dubitando, non ſolùm re-
ſpicit animi pravitatem, quia vt diximus, qui teſti-
bus privantur, motibos fiunt deterioribus, timidio-
res evadunt, invidi, & triſtes: nec ſolummodò reſpi-
cit generandi potentiã ſeu impotentiã, quia iam de
ea re dubium omne diiurum eſt, quia conſtet tales
generare poſſe, vt I. Gl. hîc, & iterũ *l. in l. ſed eſt quæſit.
ff. de lib. & poſth.* Lud. Rom. *ſingul.* 640. *n.* 30. & ex no-
ſtris Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7.
part. 3. *probl.* 6. ſed reſpicit præcipuè ipſius corpo-
ris & ſanitatis deterioritatem, nam caſtratione plu-
44 rimam vigoris virilis iacturam faciunt, & in mulie-
brem naturam degenerant. Ariſt. 5. *de gen. anim. c.* 3.
& 7. *& probl. ſect.* 10. *probl.* 38. *&* 41. Gal. *ſæpius cit.
Aphor.* 28. *ſect.* 6. *&* 1. *de ſem. c.* 15. *claſſ.* 1. & ex Iuris-
conſultis Thomas Act. *de Inf. p.* 1. *rubr.* 5. *n.* 1. morbo-
ſos reddi homines caſtratione dicit: vnde repugnat
hic Auctor ſibimet ipſi, dum *ibid. n.* 17. dicit, caſtra-
tionem non tollere fortitudinem, quinimò caſtrati
mulieri mollitie donantur, & evitari prorſus viden-
tur, ac vt Lucian. *in cit. dial.* dicebat neque viri vi-
dentur eſſe, neq; fœminæ, veluti cornices, quæ neq;
corvis, neque columbis adnumerantur. Vnde Alex.
45 Cæſar. tradente Cæl. Rhodig. *lib.* 19. *lect. Antiq. c.* 12.
eſſe eos tertium genus hominum affirmabat, & ex
Iuriſconſultis M. Maur. *ſing.* 302. *n.* 2. tales homines
eſſe proculdubio imperfectos aſſeruit: ex quibus
46 videretur, quòd iure omnis generis ſpadones, Eu-
nuchi, caſtrati, & his ſimiles redhiberi poſſint.

Dicendum tamen, prudenter Iuriſconſultum
diſtinxiſſe inter eum ſpadonem, qui altero tantùm
47 teſte careat, & eum, qui vtroque: nam quæ & de
morum pravitate, & de corporis mutatione in mu-
liebrem naturam, & de aliis quibusq; vitiis, iactan-
tur non ita locum habent in eo, qui vno teſte caret,
vt in eo, qui ambobus: non enim tale detrimentum
ex vnius teſticuli privatione enaſcitur, vt eius reſpe-
ctu homo redhiberi poſſit. Noto autem hîc, Sacram
Scripturam tantopere à caſtratione abhorruiſſe, vt
non modò caſtrata animalia à ſacrificiis omnino ſe-
iunxerit, ſed etiam omnino ea caſtrare prohibuerit,
vt narratur Levit. *c.* 22. *verſ.* 24.

Verumenimverò quia contingere poteſt, etiam
48 interdum fœminas caſtrari, vt ad præſens in Ger-
mania vſu venire à quibusdam audivi, nam & olim
enim caſtrabantur, cùm conſtet Adromitem Lydo-
rum Regem primùm fœminas caſtraſſe, vt ex *Xan-
tho* tradit Cæl. Rhodig. *lib.* 10. *lect. Antiq. cap.* 14.
[Alex. ab Alex. & Athenæus.] cuius rei etiam inter
Iuriſconſultos meminit Alciatus, & fœminas
Camelorum caſtrari, ex Ariſt. & Plin. tradit Æmil.
de rumin. nat. ſynt. 7. quod etiam de aliis fœminis
evenire poteſt: Nam & ſues fœminas ſæpiſſimè ca-
ſtrari teſtatur Plater. *lib.* 1. *Obſ. tit. in actus vener. de-
fect.* quin & vitulas eodem modo caſtrari in comita-
tu Zollerenſi firmat: earumque carnes in ſummis de-
litiis haberi, & ex hoc eodem modo mulieres ca-
ſtrari poſſe dicit, licet notum non habuerit aliquan-
do id fuiſſe factum, vt dixi; idcirco videndum nobis
eſt, vtrùm eadem in fœmina caſtrata, quæ in caſtra-
to maſculo procedere debeant: nam fœmina exciſis
teſtibus mari caſtrato ſimilis efficitur, vt docet Gal.
1. *de ſem. c.* 16. licet opus hoc executioni demandari 49
poſſe non exiſtimet *Riol.* filius Anthropogr. *lib.* 6. *in
Paralip. & cap.* 10. *de Hermaphrod.* [*Galenus* tamen
contrarium ſcribit *l.* 1. *de ſemine cap.* 15. Volo enim,
ait, iam id quod negligenter omnes fere tam Me-
dici, quam Naturales Philoſophi de Vſu & Vi te-
ſtium diſſerere. Non aduertunt enim, ſicut Teſtes ea
moderatione fuerint execti, vt ſupergeminalis mem-
brana intacta relinquatur, ſeminarium Vas nulla
læſione affici: inde tamen Animal, non tantum ſe-
minis Generandi Facultate (id enim iis, qui Venere
volunt abſtinere, commodum remedium eſſet) ſed
Virilitate omni, & vt diceret quiſpiam, Maſculi-
tate, hoc eſt, maſculo ingenio privari. Pari modo, ſi
fœmina ſit, quæ id patiatur, neque in Venerem in-
citari amplius, neq; virum, coëundi præſertim cau-
ſa, appetere, ſed omnem prorſus fœmineam natu-
ram amittere. Sues quidem fœminas apud nos, non
in Aſia tantum, ſed in ſuperioribus etiam nationibus
in Cappadociam vſque execare conſueverunt: quæ
ſimiles omnibus caſtratis evadunt, obeſæ admodum
ac pingues, carnisque ſuauiore aliis fœminis, quem-
admodum etiam caſtrati mares aliis maribus præ-
ſtant. Non tamen ita toto in fœminis teſtium extra-
ctio adminiſtrari poteſt ob ſedem, in qua collocati
ſunt: Vulvarum enim lateribus ex vtraq; parte adia-
cent ad arteriam & venam, quemadmodum &
marium, ſeminale vas excipientes, quid reuolu-
tum ipſis innectit, atque ad vtrumque cornu per-
tendit: vnde vtraque ilia ſcindere neceſſe eſt, ſi
quis fœminas caſtrare voluerit: Maiusque in hoc,
quam in maribus periculum eſt. *Marcus Antonius
Vlmus* Medicus Patavinus Excellentiſſimus, mu-
lieres caſtrari putat, cum pars illa pudendi ſupe-
rior, quæ nympha nuncupatur, & in qua libidinis
thronus amorisque ſedes collocatur, reciditur au-
ctoritate *Aetij*. Romanus Medicus Excell. *Angelus
Colius* putat mulieres non caſtrari poſſe, niſi exciſo
vtero, vti exponit *Sinibaldus* pag. 418. De Nympho-
tomia Vide *Paulum Æginetam* lib. 6. c. 70. & cita-
tum *Aëtium* ſ. 4. c. 103.]

Dicendum, quòd, cùm fœminas caſtrare longè 50
magis operoſum ſit, quam viros, ob ipſorum teſtium
poſitionem, vt Gal. dicebat *ibid. c.* 15. ampliandum ſit
in fæmina, quam conſtare vno tantùm teſte priva-
tam, quod ſana dici non poſſit, vt ſpado vnico teſte
exciſo, quia neceſſe eſt fœminam caſtratam, ob mul-
torum vaſorum, ac variarum partium inciſionem,
ſterilem evadere, etiamſi vnus tantùm teſtis avel la-
tur: itaq; cùm ſterilis ex corporis vitio, non ſana di-
catur, & idcirco redhiberi poſſit, vt per *l. Quæritur.
§. Puerpera hic*, iure merito fœmina, quæ caſtrata
eſſet, etiam vnico teſticulo adempto, poſſet ex ea
cauſa non ſana dici & conſequenter redhiberi.

SVMMARIVM.

1 *Nobiliſſimus linguæ vſus eſt ſermo.*
2 *Lingua Peni comparatur, ex Leone Hebræo.*
3 *Cui lingua abciſſa eſt, non eſt ſanus.*
4 *Linguâ ex parte abciſſâ ſermo non deperditur, ſed tantum depravatur.*
5 *Linguâ radicitùs abſciſſâ ſermo in totum perit.*
6 *Text. de qua linguæ abciſſione loquatur.*
7 *Balbus non eſt morboſus.*
8 *Lingua ex parte abciſſa, an morboſus homo ſit.*
9 *Lingua abciſſa quæ damna afferat.*
10 *Conciliatio Pauli, & Vlpiani ex Gloſſ. reiicitur.*
11 *Mutus nonniſi ex ingenti morbo fit.*
12 *Mutitas eſt omnimoda loquelæ amiſſio.*
13 *Vera conciliatio Pauli cum Vlpiano.*
14 *Voce pereunte neceſſe eſt etiam loquelam perire, non autem è contra.*

15 *An ſicuti*

15 *An ſicuti homo mutus, ita cætera animalia muta morboſa ſint. vide n.21.*
16 *Homo ſolus ſit mutus. Rationem vide n.ſeq.*
18 *Mutitas in alia animalia quomodo cadat.*
19 *In animalibus vocalibus, præter vocem communem, reperitur etiam vox quadam ſuo modo articulata.*
20 *Mutitas propriè eſt amiſſio articulationis vocis.*
22 *Mutitas in fæmina res pretioſiſſima.*
23 *Fæmina nulla vnquam reperta eſt muta.*

De Lingua abſciſſa, & Mutitate.

QVÆSTIO VIII.

Ad l. ſi cui Lingua, & l. Mutum.

Linguæ vſum maximum, ac præcipuum eſſe, vel
iis ipſis elinguibus notum eſt: cuius tamen
præcipuas vtilitates recenſeot Ariſt. 2 *de partib. anim.*
cap. 17. & Averr. *ibid.* & Collig. *lib.* 2. *cap.* 14. Gal.
1. *de mot. muſc. cap.* 3. *claſſ.* 1. *& alibi aliàs*, & Anato-
1 mici omnes. Columb. Anatom. *libro quinto. cap.* 13.
Andr. Laur. *Anatom. libr.* 2. *cap.* 18. Io. Veslingius
in Syntagm. Anatom. cap. 11. ſed optimum ac no-
biliſſimum omnium linguæ vſum ſermonem eſſe,
rectè pronunciatum eſt ab Ariſtot. ac cæteris aliis,
cum per tale linguæ miniſterium animi conceptus
2 exprimamus: quamobrem non inconcinnè Leo
Hebr. *in dial.* 2. *de Amor.* linguam Peni compara-
bat: Quemadmodum enim, inquit, agitatus Penis
prolem corporalem gignit, ſic etiam lingua ſpiri-
tualem ſobolem, & idcirco ab Euripide, adducente
Andr. Laur. *Anatom. lib.* 11. *cap.* 18. vocatur ſermo-
nis nuncia, & à Lucretio *libr. nono, de rer. nat.* pro-
dentet vocata eſt animi interpres, in eo carmine:

Atque animi interpres manabat lingua cruore.

Quod epithetum etiam à Iuriſconſultis reportat
Bald. & Tiraquell. quos adducit Gratian. *diſcept.*
forenſ. tom. 3. *c.* 531. *num.* 93. & ad idem ſignifican-
dum dicitur ab iiſdem cordis præco. Æmil. *conſ.* 131.
num. 31.

Maxima igitur cum ratione Iuriſconſultus de
linguæ vitiis conſideravit: tameſi enim nihil omni-
no incommodare videantur, cùm homo etiam lin-
guâ impeditus, aut etiam orbatus, omnia corpora-
lia munia nihilo ſecius obire poſſit, quam qui expe-
ditè loquitur, & linguæ vſum omnimodum ſorti-
tur, tamen eam plurimi faciendam eſſe, ob iam
commemoratas cauſas, exiſtimavit.

Itaque proponitur primo loco ſervus, qui lingua
3 abſciſſa ſit, deciditurque non eſſe ſanum. Nota ta-
men legem non intelligere fortaſſe de quacunque
linguæ abciſſione, quia interdum abſcinditur, ſed
in parte, & tunc quidem ſermo non deperditur, ſed
tantùm impeditur: imò notavi ego in viro quo-
dam, cui lingua à peſſimo latrone ac graſſatore ab-
ſciſſa fuerat, quòd etiamſi diu in loquendo inſigni-
4 ter hæſitaverit, temporis tamen diuturnitate faci-
liùs ac expeditiùs indies loqui cœpit: nunc autem
parum abeſt, quin integrè loquatur. Interdum verò
lingua radicitùs abſcinditur, vt comminatur ve-
tulæ illi famulæ ſenex Plautinus *in Aulul. Act.* 2.
Scen. 2.

*Si hercle ego te non elinguandam dedero vſque ab ra-
dicibus,*
*Impero, auctorque ſum, vt tu me cuiuis caſtrandum
loces.*

5 tunc autem ſermonem omnino perire neceſſe eſt,
& hominem mutum evadere, licet vocem retineat.
6 Hieron. Fabr. *de Laryng. cap.* 4. Lex ergo de ea lin-
guæ abſciſſione loqui mihi videtur, ex qua vſus
ſermonis amittitur, non de ea, in qua ſolummodò
7 ita depravatur, vt inde homo balbus evadat: iam
8 enim balbus pro non morboſo pronunciatur. Hoc
autem veritatem habebit, ſi ad ſolum ſermonis
vſum legem reſpexiſſe dicamus, ſi enim ad alios, ad
quos lingua fabricata eſt, reſpiciendum ſit, non mi-
nimus fortaſſe dubij intercedere poterit, cùm lin-
gua abſciſſa, & maſticationem, & ſi quod aliud lin- 9
guæ munus recenſetur, depravari neceſſe ſit, qui-
bus depravatis hominem, & animal quodcunque
morboſum evadere, non dubitandum.

De muto porrò contrarietas eſt in textu: nam
Paul. *l. Vel proſervi* mutos non redhibendos eſſe
voluit, contra verò Vlpianus *in l. Mutum.* tales mor- 10
boſos eſſe ex Sabini ſententia firmat, & ea de cauſa
redhiberi poſſe ſatis conſtat. Gloſſa hîc cùm diluere
vellet hanc Iuriſconſultorum contrarietatem, du-
plicem attulit reſponſionem, quarum prima eſt,
Paulum verba facere de muto ex natura, Vlpia-
num de muto ex morbo: ſecunda eſt Paulum lo-
quutum de tardè loquente, Vlpianum de nullo
modo loquente: neutram tamen reſponſionem
poſſe omni ex parte difficultati ſatisfacere, patet
clariſſimè ex ſequentibus: nam quoad primam,
cùm emptoris nihil interſit, an mancipium ex mor-
bo, vel ex natura mutum ſit, ſed illud ſolummodò,
quòd ſermonis vſu privetur, fruſtra hæc cautio
appoſita eſſet à lege: adde quòd non afferretur vlla
ratio, cur magis redhibendus ſit is, qui natura mu-
tus eſt, quàm ille, qui ex morbo obmutuit: imò
magis iſte, quàm ille in redhibitione eſſet, cùm
nonniſi ex maximo ac vehementiſſimo morbo quis
evadat mutus: vnde præter mutitatem ſuſpicio eſſe 11
poteſt alterius morbi, qui, licet iam prægreſſus ſit,
ſua tamen veſtigia ac ſemina reliquerit: licet Gloſſ.
huic obiectioni facilem habere poſſit reſponſio-
nem, ſi dicat mutitatem ex morbo contractam cu-
rari poſſe, ex natura verò curationem non admitte-
re: Quæ reſponſio nihil demit difficultatis, cùm
præſentem ſtatum reſpiciamus ſervi, non futurum.
Adde quòd ſi hoc in mutitate habet locum, non
minùs poterit locum habere in cæcitate, in ſurdi-
tate, & huiuſmodi: & tunc cæcus aut ſurdus à na-
tivitate redhibendus, à morbo non redhibendus
diceretur, quod tamen, vt patet, falſum eſt. Illud cer-
tum eſt, in muto maximum, ac præſtantiſſimum
membri vſum, nempe linguæ, amiſſum: quod præ-
cipuè reſpiciunt Iuriſconſulti in danda redhibitio-
ne, vt *l. idem Offilius hic.*

Minùs quoque ſatisfacit ſecunda reſponſio
Gloſſæ, quia improprijſſimè loqueretur textus, ſi
pro tardè loquente mutum dixiſſet, non minùs ac
ſi in debiliter vidente, cæci nomine vſus eſſet, cùm
mutitas ſit omnimoda loquelæ amiſſio. Gal. *comm.* 3.
in l. 3. *de morb. vulg. text.* 74. & facit text. *in §. Item* 12
ſurdus. Inſtitu. Quibus non eſt permiſſ. fac. teſtam. licèt
favere poſſit Gloſſæ Ariſtotelis auctoritas *problem.*
ſect. 11. *problem.* 57. vbi linguæ hæſitantiam dicebat
eſſe quandam mutitatem: ſed tamen Ariſtot. non
abſolutè loquitur, vt patet: Adde quòd ſupervaca-
neum fuiſſet dehinc in eadem *l. Mutum.* de tardè
loquente mentionem habuiſſe, ſi ibi, hoc eſt, in
l. vel proſervi. mutus pro tardè loquente erat acci-
piendus.

Mallem ego huic contrarietati ſic ſatisfieri, vt
Paulus exceperit mutum à redhibitione, non quia
verè morboſus non ſit, ſed quia præſumi debet
non latuiſſe emptorem, cùm ea res cognitu facilli-
ma ſit, & idcirco fortaſſe, & curvos, & giberoſos,
& ſurdos non vult redhibendos eſſe, quia in his
locum habet diſpoſitio *l.* 1. *§. ſi intelligatur. & l. quæ-
ritur. §. ſi nominatim.* obiici ergo ementi poſſet illud
Horatij, *epiſt. lib.* 2. *epiſt.* 1.

Prudens emiſti vitioſum, dicta tibi eſt lex.

Vlpianus

Vlpianus autem cùm pronuntiavit mutos eſſe redhibendos, ad rei naturam reſpexit, quia multi maximè morboſi ſunt.

Vel dicamus, Paulum dixiſſe, mutum non eſſe morboſum, ſi reſpiciamus ad cætera corporis miniſteria, quibus mutitas nullo impedimento eſt. Vlpianum verò ad illum ipſum loquendi vſum attendiſſe, & idcirco voluit eſſe redhibendum.

Sed oritur præterea ex eiuſdem Vlpiani verbis nova dubitatio: nam cùm dixiſſet, Mutum morboſum eſſe, Sabinus ait: *addidit, morboſum enim eſſe, ſi ſine voce appareat*. Vnde fortaſſe dici poterat, non quemlibet mutum ex legis diſpoſitione morboſum eſſe, ſed eum tantùm, qui voce omnino privaretur: & ſic meliùs fortaſſe ſalvaretur contradictio prædictarum legum, ſi diceremus, Paulum de muto locutum, in quo apparet vox, Vlpianum de eo qui ſine voce eſt: non enim ſemper pereunte ſermone, perit vox, ſed bene contrà, quia voce pereunte neceſſe eſt etiam loquelam perire. Gal. 4. *de*
14 *loc. aff. c. 6. claſſ. 4.* & ideireo primum vitium ſimpliciter obmuteſcere dicimus, hoc eſt, non vocem, ſed loquelam amittere, ſecundum autem voce deficere, quod fit vbi ita obmutuit animal, vt voce etiam orbatum ſit, & ob id nec clamare, nec eiulare, nec gemere, neque lugere poſſit, vt notat Gal. *in 3. de morb. vulg. loco ſuprà citato*. Tamen mutum quoque, in quo adhuc ſervatur vox, morboſum eſſe ſatis ſuperque notum eſt, & ad Vlpiani auctoritatem, vt obiectioni ſatisfiat, dicendum videtur, quòd illud, *Si ſine voce appareat*, non de ſimplici voce, ſed de articulata ſit intelligendum, atque hoc pacto, vbi articulatam vocem non habet homo, morboſus cenſendus eſt, & redhiberi poteſt, vt de eo, qui Aſemôs loquitur, eadem lex diſponit, de quo *in quæſt. ſeq.* dicemus.

Sed occurrit iterum perpulchra obiectio, non modò pro Iuriſconſultis, ſed etiam pro Philoſophis, eaque talis eſt, num ſcilicet quemadmodum mutus homo pro morboſo reputatur, ita etiam & de iumentis, cæteriſque animalibus cenſendum ſit? Ratio autem difficultatis eſt, quia Ariſtot. *loco ſuprà allegato problem. ſect. 6.* hominem ſolum mutum fieri dixit: cuius ſententiam recitat, & ſequitur
15 Mercurial. *lib. 2. de morb. puer. c. 6.* Rationem eſſe voluit, quia ſolus homo ſermonis expax eſt, qui literas omnes ad omnia vocabula proferenda ex-
16 primit, cætera verò animalia pauculas quaſdam, plurimùm verò vnam aut alteram, de conſonantibus loquor, quia vocales omnia videntur rectè ex-
17 primere: neque enim tantum artificium requirit vocalium, quantum conſonantium prolatio. Itaque non abſque ratione cætera animalia muta vocantur Iuven. *Sat. 8.*

——Animalia muta,
Quis generoſa putat, niſi fortia?

Sunt tamen qui animantia omnia muta eſſe dicunt præter aves, vt Maiol. *dier. canicul. coll. 6.*

Ex his verò videbatur, mutitatem non cadere in cætera animantia, velut in hominem, & idcirco
18 ceſſare in illis huiuſce dicti veritatem, quoad hoc Ego tamen, quidquid dixerit Ariſtot. mutitatem in alia animantia cadere poſſe, non rationibus ſolis, ſed experientiis quoque perſuaſum habeo: & quod magis admireris, Lector, illud eſt, quòd cùm duplex, vt dixi, mutitas in homine reperiatur, vna, in qua ſolus ſermo perit, non autem vox, quam Anaudiam Græci vocant, altera Aphoniæ illis dicta in qua etiam ipſa vox omni ex parte perit, vtramque conſiderari poſſe in animantibus cæteris dico. De
19 poſteriori ergo dubium eſſe non poteſt, nam quodam eſſe impedimento poteſt, quo minùs aphona, & abſque voce reddantur quæcunque animalia vocem habentia? Iam verò & talia ego vidi, & viſa ab aliis ſcio. De priori autem patet ex hoc, quia clarum eſt in omnibus, præter vocem etiam communem, quandam peculiarem cuilibet ſpeciei, ac propriam reperiri ſuo modo articulatam: quam quidem abſque communis vocis deperditione in aliquibus, & ex natura, & ex accidenti amitti poſſe non dubito: quod veritatem habere duobus ſequentibus exemplis palam fiet:

Pſittacum habebat nobilis quædam matrona, qui concinnè ſatis, vt avis illius natura eſt, multa humano ſermone proferebat, & cæterarum avium cantum, ac ſonos imitabatur: hic cùm domeſticus admodum eſſet, & liber quocunque vellet oberraret, aliquando in vicinas ædes per tecta ſe conferens, à quodam ſervo prehenſus, & in carcere detentus eſt, vnde adeò timore, ac mœrore perculſus ille eſt, vt nec loqui, nec cantum vllum imitari poſtbac potuerit, ac ſolo ſtridore vocem in eo minimè periiſſe monſtrabat.

Habet præterea Franciſcus Balducius Poëta inſignis domeſticum catulum, cui nomen Baronis indidit, qui nunquam, ipſo domino, ac familiaribus teſtibus, latrare auditus eſt, quia mutus eſt natus: tamen gemit, eiulat, ac quadam voce ſuo domino, ac domeſticis blanditur, ita vt mutum quidem eſſe illum rectè dicere poſſimus, quia non ita articulat vocem, vt latratum efformare poſſit, quod locutioni in homine reſpondet. Indicos inſuper canes in Inſula Hiſpaniola novi Orbis omnes mutos eſſe tradit Oviedus, & ex ipſo Maiol. *dier. canic. part. 1. colloq. 8.* Quin idem Maiol. *ibid. coll. 14.* ex Gregorij auctoritate narrat, canes quoſdam mutos repertis ſed & eoſdem canes mutos fieri, ſi in oſſa azoam quandam, Calamitam dictam, abſorbuerint, tradit idem *ibid. coll. 4.* & gallos etiam quoſdam in Niba, loco proximo Theſſaloniæ Macedoniæ mutos naſci, ex Ælian. *lib. 15. c. 20. de animal.* recenſet idem Maiol. *ibid. coll. 6.* Idem quoque Ælianus *lib. 3. eiuſd. c. 37.* Ranas & naturâ mutas naſci, & ex accidenti quoque mutas fieri dicit, nam in Seripho, inquit, ranæ mutæ ſunt, ſi verò has aliò importes, acrem & aſperrimam vocem edunt. In pleto Theſſaliæ lacus eſt non perennis, ſed hyeme tantùm exiſtit, ex aquis in eum confluentibus: in hunc ranas ſi quis inijciat, ſilent, alibi tamen vocales. Verùm *c. antecedenti 35. eiuſd. libri*, Ælianus ſcribit, in Cyrene ranas tantùm mutas eſſe, vt in Macedonia ſues, & genus quoddam cicadarum. Illud ipſum ergo in aliis animantibus evenire poſſe quid vetat? Itaque mutus equus dici poſſet, vbi hinnire non valeret, aſinus vbi oncare, vel rudere, bos vbi mugire, ſus vbi grunire, ovis vbi balare nequiret, vnde Plaut. *in Bacchid. Act. 5. Scen. 2.* ſenes illos oves mutas per metaphoram vocat, quòd non loquerentur:

——Quin ætate credo eſſe mutas:
Ne balant quidem, cùm à cætero pecu abſunt.

At etiam amiſſo in eorum quolibet hinnitu, oncatu, mugitu, grunnitu, balatu, vox incolumis remanere poteſt, vt in exemplis allatis iam patet.

Neque exiſtimandum eſt fruſtra voluiſſe Naturam, etiam Bruta aliquo modo voces articulare, quia ad illum finem id operata eſt, vt ſuas paſſiones ad inſtar hominum invicem detegere poſſent, & gaudij, & timoris, doloris, & voluptatis ſenſus exprimere, cùm neceſſitas vrgebat, quod etiam Lucret. docuit *lib. 5. de rer. nat.* dicens:

Poſtremò quid in hac mirabile tantopere eſt re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,

Pro vario ſenſu varias res voce notaret,
Cùm pecudes muta, cùm denique ſæcla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces, variaſque ciere
Cùm metus, aut dolor eſt, & cùm iam gaudia gli-
ſcunt?

Et paulò poſt:

Ergo ſi varij ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cùm ſint, varias emittere voces, &c.

Quod etiam Card. *lib.15.de variet.c.81.* aſſerebat, vt
apud ipſum videndum.

20 Vt tamen Ariſtotelis dictum tueamur, nimirum
quòd ſolus homo mutus ſit, & Galeno non contra
dicamus dicenti, obmuteſcere eſſe loquelæ amiſſio-
nem, quæ non cadit in bruta, ſtatuendum,
quòd cùm mutitas propriè amiſſio ſit articulationis
vocis, quæ propriiſſimè ſolius hominis eſt, cæteto-
rum verò animantium impropriè, ſequitur inde,
quòd homo ſolus, propriiſſimè loquendo, mutus
fieri dici poſſit, cætera verò animalia nonniſi impro-
priè, & lato modo.

Cùm tamen viſum iam ſit, poſſe in cæteris ani-
21 mantibus deperdi illam vocis, quæcunque ea ſit,
modulationem, & articulationem, quam habent,
iure quæri poſſet, an in his locū habere debeat edi-
ctum, vt in hominibus, ita vt voce illa articulatâ,
prout ſuæ ſpeciei, ac cuilibet eorum convenit, amiſ-
ſa, morboſa dici debeant, & ex hoc capite redhiberi
poſſint. Ac breviter decidendum videtur, quòd in
iis animantibus, in quibus nullus vſus vocis exiſtit,
edictum locum non habeat: contra vero in iis, in
quibus aliquis vocis vſus eſt, vt in canibus, in pſitta-
cis, in picis, & in aliquibus aviculis, quæ ad cantus
dulcedinem aſſervantur.

22 Denique pro corollario quodam hîc illud addam
mutitatem non ſolùm non debere accuſari in fœ-
mina, ita vt ex hoc capite morboſa dici debeat, &
redhiberi, ſed maximè laudabilem eſſe, ac de vlti-
mis finibus terræ pretium eius, cætetiſque antefe-
rendam eam mulierem eſſe: ad quod facit illud
Plauti *in Rudente.act.4.ſc.3.*

Eò tacent, quòd tacita bona eſt mulier ſemper, quàm
loquens.

ſi modo vnquam fœmina muta reperiri poteſt: mi-
rum enim eſt, ſi veritatem habet eiuſdem Plauti di-
ctum *in Aulul. Act.2. Scen.1.* in perſona cuiuſdam
fœminæ:

23 *Nam multum loquaces meritò omnes habemur,*
Nec mutam profectò repertam vllam eſſe
Hodie dicunt mulierem vllo in ſæculo.

Ego, vt veritatem fatear, fœminam mutam propin-
qui mei famulam cognovi, ſed quæ (adeo poteſt
inſita in rebus natura) innata oris vincula diſrum-
pens, in dies videbatur expeditiùs loqui. Illud certū
eſt, mulieres præ viris minimum eſſe obnoxias cæ-
teris loquelæ vitiis, vt cuilibet conſideranti clariſſi-
mè patebit, Perraræ enim inveniuntur, in loquela
hæſitantes: ad quod facit auctoritas Raſis *lib.7.*
Comin.tract.1.c.1.

SVMMARIVM.

1 *Sermonis gravitas penes multa dici poteſt.*
2 *Graviter loquens quis dicatur hic in text. & n.ſeq.*
4 *Aſaphia quid.*
5 *Aſaphia duplici ex cauſa fit.*
6 *Cœloſtomi qui ſint.*
7 *Aſemia aliud quid à cœloſtomia.*
8 *Aſaphia & Aſemia valde differunt.*
9 *Aſaphia, & Aſemia propriè quid.*
10 *Balbus, blaſus atypus, ac tardè loquens ſani ſunt.*
11 *Balbus, & blaſus ſecundum aliquos non differunt. Contrarium n.ſeq.*
13 *Traulotis quid, ex Cardano. Pſellotis quid.*
14 *Tam blaſus, quàm balbus in vocis articulatione peccant.*
15 *Differentia inter blaſum & balbum.*
16 *Atypus quis, ex Gloſſa.*
17 *Iſchnophonia quid.*
18 *Tardè loquens quis apud Iuriſconſultum.*
19 *Mogilalia, & Ancylogloſſum quid.*
20 *Lambdaciſmus, & Iotaciſmus quid.*
21 *Linguæ impotentia, ſeu incontinentia quid.*
22 *Linguæ impotentia duplex.*
23 *Linguâ impotentes morboſi dicendi.*
24 *Ad loquelam formandam, quæ inſtrumenta requirantur.*
25 *Vitia ad vocem ſpectantia non faciunt redhibitioni locum. declara vt ibid.*
26 *Vva in gutture præciſa magis tollit, quàm faciat morbum.*
27 *Vvâ excìſâ quæ damna ſequantur animali.*
28 *Vva morbus quis.*
29 *Quando tollat morbum vua exciſa.*
30 *Quibus vua exciſa eſt, tabidi evadunt.*

De cæteris loquelæ Vitiis.

QVÆSTIO IX.

Ad l.Idem Offilius.§.Quæſit l.Mutum.& l.vel proterui.

CÆterùm, vt de reliquis loquelæ vitiis, de qui-
bus in hoc titulo mentio habetur, quantum ad
noſtram rem pertinet, diſſeramus, ſingula per ſe no-
mina expendenda veniunt tale quid ſignificantia. 1
Ac primo eadem *l.Mutum*: de qua in ſuperiori
quæſt. de graviter loquente ſermonem habet: de
quo vero vitio intelligendus ſit textus, non ita in
confeſſo eſt: poteſt enim ſermonis gravitas reſpe-
ctu diverſarum rerum conſiderari, vt reſpectu
celeritatis, ac tarditatis, & reſpectu ipſius vocis, 2
quæ & craſſior, & ſubmiſſior appareat. Nos gravi-
ter loquentem eum intelligere poſſumus, qui lin-
guæ gravitate laboret, ex qua ſermo retardetur,
quam quidem Foreſt. *ſuar. Obſerv.lib.14. Obſerv 31.*
dixit eſſe viam, ſeu introitum quendam, ac veluti
præparationem, & præludium mutitatis. Quod ſi
Iuriſconſultus de hac linguæ gravitate intelligat,
maximè hæſitare poterimus, an rectè ab ipſo pro-
nunciatum ſit, talem non facere redhibitioni locum
quoniam etiamſi linguæ gravitas, quantum eſt de
præſenti, morbus ſit nulla conſideratione dignus,
tamen, quantum eſt de futuro, maximæ conſideratio-
nis eſt, cùm, vt dixi, via ſit in mutitatem, cuius re-
ſpectu datur redhibitioni locus.

Ego puto Iuriſconſultum levius quid innuere 3
voluiſſe, & fortaſſe id, quod paulo antè iudicave-
ram, nimirum voce craſſiore ac tardiore loquen-
tem, quod vitium illud eſſe crediderim, quod Pla-
teaſmū vocari tradit Cæl.Rhodig.*loco ſæpius cit.li.3.*
c.1. à vocis, vt ipſe inquit, pinguitudine, cui contra-
rium vitium eorum eſt, quos Iſchnotetas appellare
Quintilianum memorat, ab eiuſdem vocis gracili-
tate, & prolationis tenuitate, quod perſuadere vi-
detur id, quòd graviter loquentem lex connectit 4
cum aſaphôs loquente, hoc eſt, obſcurè: aſaphia
enim eſt obſcura locutio, nimirum quæ voce ob-
ſcurâ fit, ac ſono vix intelligibili, quomodo ſomni-
antes ſolent, & ii, de quibus vulgo dicimus, *parlan*
frà denti. Hoc vitium Gal. *comm.2. in 5. Prorrhet.* 5
text. 3. duplici ex cauſa fieri tradit, ex læſione
nempe organorum vocem dearticulantium, vel ex
mentis ipſius læſione: textum verò noſtrum loqui
de priori, non dubitandum, hoc eſt, quando quis
ex naturali quadam, aut etiam accidentali vocalium
organorum mala diſpoſitione aſaphôs, hoc eſt obs-
curè loquitur, quod fortè tunc evenit, cùm quaſi
in oris receſſu vox auditur: qui locutionis defectus
aliàs

6 aliàs Cœloſtomia dicitur, Cæl Rhodig. *vbi ſuprà.*
Hier Mont. *in Anaſc. morb. lib.6. cap.*2. *tom.*1. vbi
Cœloſtomos eſſe ait, quibus vox interrupta & con-
ciſa eſt, pectoris aut pulmonis vitio: niſi velis Cœ-
loſtomiam eſſe potiùs aſemiam, de qua lex hîc di-
cebat: *Qui aſemôs loquitur, hic vtique morboſus eſt.*
Verumenimvero putaverim ego, aliud eſſe aſe-
miam à cœloſtomia, ob rationem de qua infrà;
7 etenim tam aſaphia, quàm aſemia obſcuram locu-
tionem denotant, nam Græci vtrâque voce indif-
ferenter vtuntur, vt eius linguæ periti docent, non
ſolùm ad denotandum obſcuritatem ſermonis, ſed
obſcuritatem quoque generis: & de Aſaphos patet
ex epiſt. Auguſti ad Liviam, relatâ à Suet. *in Claud.*
*cap.*4. in his verbis: *Nam qui tam aſaphôs loquatur,*
qui poterit, cùm declamat, tam ſaphôs dicere? hoc eſt,
Nam qui tam obſcurè, & vix intelligibili voce lo-
quatur, quî poterit, cùm declamat, tam clarè dicere?
Vnde *phreneſis aſaphos* apud Hippocratem phrene-
ſia, aut delirium dicitur obſcurum, hoc eſt, quod
non clarè manifeſtatur, ita vt vix ab experientiſſi-
mis Medicis cognoſcatur, quale delirium eſt quo-
rundam, qui geſtu tantùm delirare ſe produnt. Vide
Gortæum *in verb. Aſaphos, & alibi.* Sic etiam Aſe-
mos idem importat, vnde *pneuma aſemon*, hoc eſt,
ſpiratio obſcura, apud Hipp.

8 Sed cùm, vt dixi, inter aſaphos, & aſemos nullam
invenerim differentiam, patet tamen Iuriſconſul-
tum non accepiſſe vtrumque pro eodem, imò in-
ſigniter inter ſe ex eius ſententia differre, quia lo-
quentem aſaphôs non eſſe morboſum, loquentem
vero aſemos morboſum eſſe pronunciavit: miror
autem, Budæum aliosque ſicco pede hæc tranſe-
giſſe, cùm in quibusdam interdum minoris mo-
menti commorentur. De Budæo dubitare poſſe-
mus, non habuiſſe eorum nominum cognitionem,
vt de atypis ipſemet fatetur, *in annotationibus, hîc:*
quod tamem de tam docto viro, ac Græcæ linguæ
perito, mirandum eſt.

9 Ne tamen hæc omnino irreſoluta relinquamus,
propriam opinionem de ea re manifeſtam faciam,
quæ talis eſt, aſaphiam ſcilicet eam ſermonis obſcu-
ritatem eſſe, quæ vocem ac ſonum, non vero arti-
culationem, & ſignificatum vocis depravat; contra
vero aſemiam potius articulationem, imò etiam
& verborum ſignificatum, quàm vocem & ſonum
reſpicere: quæ opinio non multum recedit à Gloſſæ
marginalis opinione, quæ aſemôs loquentem ex-
ponit, præpoſterè & ſine vlla vocis ſignificatione
loquentem.

Rectè ergo, ſi ita ſe res habet, aſaphos loquens
pro non morboſo pronunciatur, idcirco in redhi-
bitione non eſt, aſemos verò loquens pro morbo-
ſo accipitur, & in redhibitione iure eſt: quia quem-
admodum ille parum admodum ſermonis vſum de-
pravatum habet, ſic poſterior adeò deteriorem facit,
vt nulli maiori vſui eſſe poſſit, quàm is qui verè mu-
tus eſt: vnde elicere potes, mutum abſolutè morbo-
ſum eſſe, cùm aſemos loquens morboſus dicatur

Sequitur, vt de balbis, cæterisque loquamur, de
10 quibus *in l. Idem Offilius. §. Quæſitum.* vbi primo
loco occurrit Balbus, quem non minùs ac Blæ-
ſum, Atypum, ac tardè loquentem ſanum eſſe ſan-
citum eſt, attentâ huius edicti intentione, quia non
valde ſermonis vſui incommodare videntur, qua
de re minùs ob hæc locum redhibitioni eſſe ſtatu-
11 tum eſt. Sed inter balbos, ac blæſos plerique nul-
lam differentiam faciunt, verùm indiſcriminatim
vnum idemque vitium, & balbutiem, & blæſitatem
eſſe volunt.

Qui tamen in loquendo nominum proprietati
magis attendunt, non parvam differentiam inter
vtrumque vitium agnoſcunt: quippe qui balbutiem 12
illud vitium eſſe dicant, quo homo nonnullas lite-
ras, quæ fortiori prolatione indigent, proferre non
poteſt: quod vitium ipſis pueris familiare eſt,
illudque Græcis Trauloſim dici volunt nonnulli
cuius opinioni Mercurialis eſt *lib.*2. *de morb. pue-*
*ror. cap.*6. ſed Cardan. *Aphor. ſect.* 6. *Aphor.* 31.
voluit, id vitium eſſe, ex quo quis *T R.* proferre
non poteſt, ſicuti Pſellotim illud, ex quo *P S.* 13
pronunciare non valet. Contrà Cæl. Rhodig. *vbi ſu-*
prà. & Budæus *in Annot.* Trauloſim non balbutiem,
ſed blæſitatem, & Traulos non balbos, ſed blæſos
eſſe voluerunt. Blæſitas tamen, quæ eidem Mercur.
Pſellotis dicitur, vitium eſt, in quo homo inter lo-
quendum literam aliquam prætermittit, quod
Cælio, & Budæo balbuties propriè dicitur, vnde &
balbos Pſellos vocari tradunt. Verumenimverò
vtrumque, tam balbum, (inquam) quàm blæſum, in
vocis articulatione errare manifeſtum eſt, vt notat
Gal. *comm.* 6. *Aphor.* 32. & Petr. Foreſt. *Obſerv.* 14
*ſuar. lib.*14. *Obſerv.*31. *in ſchol.* Differentia ergo, de
qua iam dixi, & cuius meminit Ariſt. *problem. ſect.* 11.
*problem.*30. ea eſt, quia balbus cùm proferre vult, 15
exempli gratia, has voces, prandium, frænum, prin-
cipium, contrà, pronunciabit plandium, flenum,
plincipium, contla, Blæſus verò pandium, fænum,
pincipium, conta, ita vt balbus literam quidem pro-
ferat, ſed tenuiori ſono, quàm literæ natura patia-
tur: & idcirco commutat R, quæ fortiori indiget
prolatione, in L, quæ tenuiori: Blæſus autem lite-
ram exterit, ac præterit, nulloque modo pronun-
tiat. Licet autem tam exquiſita diſtinctio inter hæc
vitia, nullius vtilitatis videatur, tamen hæc ipſa ad
aliam rem inſervire poſſunt.

Præterea occurrit poſt blæſum & balbum aty-
pus, quem teſtatur Budæus *in annotationibus*, non
potuiſſe ſe invenire, quis ſit, neque Calvin. *in ſuo*
Lexico circa hanc vocem quicquam novi affert,
præter allata à Budæo. Gortæus *in definit. Med.* vo- 16
luit atypos eſſe, qui non ſatis expedito linguæ ple-
ctro vtuntur, quaſi dicat tardiloquentes. Gloſſa hîc
eum eſſe voluit, qui præpoſterè loquitur, & videtur
quidem Gloſſ. vt mea fert opinio huius vocis ſigni-
ficatum explanaſſe, cùm atypus idem videatur,
ac ſi diceres, ſine typo ac regula, & ſine ordine
loquens: & tamen hoc non explicat huius vitij
naturam, nam neque definitur, vtrùm hæc præpo-
ſtera locutio reſpiciat vocabulorũ, an conceptuum
connexionem, an potiùs aliud quid. Ego neſcio quâ
ratione ductus putaverim aliquando, Iuriſconſul-
tum hîc pro atypo illum accepiſſe, qui in principio
loquendi hæret, ac cogitur repetere primam ſylla-
bam, vt volens proferre hanc vocem Socrates,
cogitur pronuntiare Soſocrates, vel illum, qui
difficulter ſyllabam ſyllabæ connectit, vt ſi pro hac
voce Plato dicere cogatur Plaato, quæ affectio, 17
teſtibus Cælio, & Mercurial. *vbi ſuprà*, Græcis
propriæ Iſchnophonia appellatur, Latinis linguæ
hæſitantia. Tamen ego hæc pro certo affirmare
non auſim, cùm neque vllius auctoritati, neque
rationi inniti me poſſe apertiſſimè videam: alia
tamen circa hæc nomina vide apud Mercurial. *lib.*6.
*var. lect. cap.*4.

Denique Iuriſconſultus de tardè loquente me-
minit, quod vitium tardiloquentia non omnino in- 18
concinnè nobis dici poſſet. Sed adverte, Legem
non de ea tarditate intelligere, quæ contraria eſt
ſermonis celeritati, (quâ etiam ſapientes nonnullos

laboraſſe conſtat, inter cæteros autem Virgilium,
teſte Ælio Donato *in eius vita*) quia in hac nullum
reperitur vitium, & conſequenter nullam dubitan-
di occaſionem præbere debuit: ſed eam tarditatem
eſſe difficultatem introitus in loquelam, qui affe-
ctus Mogilalia, ſeu Mogilogia, & Ancyloglоſſon
Græcis dicitur. Mercur. *ubi ſuprà*. & Foreſt. *ibidem*,
Obſerv.30. ante quos Aëtius *ſerm*.8. *c*.36. de eodem
affectu mentionem habet, qui plurimùm ex liga-
menti, ſeu freni linguæ ſubſtrati brevitate enaſcitur
quod vulgò vocant *il fidello*, ex cuius obtruncatione
19 facillimè aliquando talia patientes curantur. Cae-
dan. tamen *loco ſæpius citato*, diſtinguit inter Mogila-
liam, & Ancyloglоſſon: primam eſſe vult hæſitan-
tiam in verbis: poſteriorem, cùm lingua hæret radi-
ci, nec facilè moveri poteſt. Sed Holl. *lib*.1. *de morb.*
int. cap.13. vnam eandemque paſſionem eſſe Ancy-
loglоſſum, & Mogilaliam voluit, ſic enim ille hæc
nomina pronunciat. Si quis tamen Iuriſconſultus
de his nominibus plura ſcire deſiderat, requirat
Bud. *in annot. in Pand. d. l. Idem Offilius. §. Quæſi-*
tum eſt hic.

Sunt alia inſuper vitia ad loquelam pertinentia,
de quibus fortaſſe ſupervacaneum viſum legumpe-
rito eſt agere, quæ & ipſe datâ operâ omittam, cùm
nullius, aut levioris momenti cenſeantur, & iorce
iam commemorata adnumerari poſſint, vt nonnul-
la ſunt, quæ à cuiusdam peculiaris literæ nomine
denominationem aſſumunt ex eo, quòd eo vitio
detenti literam illam peculiariter repetere cogun-
tur, vt eſt Lambdaciſmus, à repetitione literæ L. &
20 Iotaciſmus, à repetitione litteræ I. & alia huiusmo-
di, de quibus Cælius *loco ſæpius citato*: & alia, quæ ex
mala, & inconcinna alicuius particularis literæ
prolatione denominantur, quæ omnia, vt dixi, pa-
rum locutioni incommodant, adeò, vt nullius con-
ſiderationis rectè cenſeantur.

De linguæ tantummodò impotentia, ſeu incon-
tinentia, à Galeno appellata *Aphor. ſect*.7. *Aphor*.40.
loquamur, quæ eſt ipſius linguæ infirmitas talis, vt
21 dearticulationem vocis impediat, licet Cardan. *in*
eius Aphor. comm. & Foreſt. *lib*.10. *Obſerv*.2. velint
linguæ incontinentiam eſſe impotentiam quandam
tacendi, ac quandam dicacitatem: ſed eam opinio-
nem reprobat Mercur. *lib*.1. *ſua pract. cap*. 10. eam
tamen, de qua ſuprà, duplicem eſſe tradit Salius *in*
22 *primum Hipp. de morb. text*.13. vnam quidem, in qua
ipſa lingua ob propriam infirmitatem integrè de-
articulare vocem non poteſt: alteram, in qua in to-
tum lingua reſolvitur, & omnino immobilis, & ad
loquendum ineptis evadit. Ego vnam eſſe morbi
ſpeciem exiſtimo, differre tamen ſecundum magis
& minùs, & idcirco neque Gal. *ubi ſuprà*, & *comm*.
3. *in*. 3. *de morb. vulg. text*.74. nec Celſ. *lib*.4. *ſuæ med*.
23 *c*.2. neque alius quiſquam, quem ſciam, duplicem
eam fecit. Sed quod ad Legumperitorum rem atti-
net, illud eſt, quod linguâ impotentes morboſi
absque dubio dicendi ſunt: neque id in homine ſo-
lùm habebit locum, ſed etiam in cæteris animanti-
bus: neq; enim ex ſolo capite deperditionis loquelæ
morboſum animal eſt linguam habens reſolutam,
ſed ea maioris multò morbi cauſa: quamobrem iu-
re redhiberi tale animal, aut mancipium poterit: de
hoc tamen vitio non meminit Lex: vel quia nihil cir-
ca id dubitandum occurrebat, vel quia hoc vitio la-
borantes ſub muti nomine comprehendi voluit.

Denique cùm ad loquelæ, & vocum modulatio-
nem non modò lingua, quæ præcipuum tamen ac
maximum eius muneris inſtrumentum eſt, ſed &
24 dentes, & labia, & narium foramina, & palatum, &
gurgulio, & linguæ frænum ſymmetrum, & propor-
tionatum concurrant, teſte Gal.4. *de loc. aff*. *c*.6. &
cùm plurifariam loquela depravari poſſit ex horum
inſtrumentorum læſione, idcirco de omnibus vni-
verſaliter vitiis dicendum eſt, quòd ſermonis læſio
ex organi vitio facta, ex cuius vſu ſola ipſius ſermo-
nis concinnatio habetur, non verò ſimplex vſus, pro
tali exiſtimanda non ſit, vt faciat redhibitioni lo-
cum: contra verò vbi inſtrumentum vitiatur ſim-
pliciter ad ſermonis vſum requiſitum.

Vitia porrò, quæ ad vocem ac ſonum tantummo-
dò ſpectant, vt eſt vocis aſperitas, obſcuritas, craſſi-
ties, exilitas, clangoſitas, vox tremula, abrupta, in-
terrupta, luctuoſa, tenebroſa, & huiuſmodi, niſi
maiorem cauſam morbi habeant, non debent facere
redhibitioni locum: admonet tamen Halyabb.
Theor. lib.1. *c*.23. in quo agit de ſervis emendis, quòd 25
ſervus raucè loquens, tanquam elephantiæ obno-
xius reſpuatur. Sed de his omnibus vocum generi-
bus, ac vitiis, diligentem tractatum habet Ioannes
Baptiſta Codronchius *in libro proprio* ad hanc rem
dicato, nempe de vitiis vocis.

Cæterùm, argumenti affinitate ducti hîc de *Vua*
præciſa mentionem habeamus, de qua Iuriſconſult. 26
hìc in *l. quæritur. §. idem ait*. circa quam rem ſeriò
animadvertendum eſt, Iuriſconſultum ſanciviſſe,
vuam in gutture præciſam magis tollere, quàm fa-
cere morbum, quod niſi ſano modo intelligatur,
procul dubio erroris anſam præbere poterit: quippe
cùm manifeſtum ſit apud Medicos, & tradunt om-
nes Practici, Mont. *in Anaſc. morb. lib*.6. *c*.18. *tom*.1.
Codronch. *de vitiis voc. lib*.1. *c*.5. vuam exectâ vocem 27
obtundere, pectus, pulmones, & cor, & omnes ſpi-
rituales partes infrigidare, ac infirmiores reddere,
vnde mille morborum genera indies, ne diem in
horas, aut momenta pullulare neceſſe eſt: imò qui-
bus vua execta eſt, facili negotio rabidi evadunt,
cuius rei cauſam aſſignat Alex. *probl. lib*.2. *probl*.3. ex
quibus non ſolùm non tollere morbum vuam exe-
ctam, ſed morbos plurimos progignere, imò homi-
nem in manifeſtum mortis diſcrimen conicere, ma-
nifeſtum eſt. Sed quemnam morbum tollere Iuris- 28
conſultus vuam exectam dixit? ipſam vuam, nam &
vua vocatur ipſius vuæ tumefactio & inflammatio;
Medici omnes *in c. prop*. & Budæus *in annotat. ex Cel-*
ſo. tamen ablato vno morbo, mille alij ſuſcitantur, vt
videmus ex vuæ præciſione: neque Iuriſconſultum
idcirco perperam locutum de ea re fuiſſe, dicendum:
cùm enim ex deſtillatione interdum ad ipſam vuam,
(quæ & *Gurgulio*, & *Gargareon*, & *Vuula*, & *Colu-*
mella nuncupatur) vel alia ex cauſa, neceſſe ſit ipſam
præcidere, aliquando præciditur vniverſa, vel per
errorem, vel datâ operâ, ad maius quoddam & im-
minens malum fugiendum, interdum aliqua eius
portio: idcirco ergo *Iuriſconſultus* in poſteriori caſu 29
ſuam aſſertionem locum habere vult, non in priori:
neque enim in poſteriori inſignis noxa conſequitur:
portio enim vuæ ſana, quæ remanet, etiamſi non
vndequaque, ea tamen omnia quaſi præſtare poteſt,
quæ cùm integra erat, præſtabat: itaque & vocem
quoq; modulari, & irruentē aërem ad ſpiritales par-
tes infringere, & aliàs penè omnes vtilitates præſta-
re poterit, quas integrâ ipſam præſtare volunt Ana-
tomici. Quod autem dicebat *Alex*. rabidos evadere
omnes, quibus Vva execta ſit, de omnimoda eius ex-
ectione intelligebat, vnde additur adverbium illud
penitus: hoc igitur, & non alio modo *Iuriſconſulti* 30
mens interpretanda. [Confer de *Vuula* abſciſſione
Bauer. conſ.15. fol. 27. *Hildan*. fol, 167. Schenck. f.212.
Horſtium tom.2. *Sculterum* pag.6.]

SVM

SVMMARIVM.

1 *Myops, id eſt, luſcioſus.*
2 *Myopia, luſcities, vel luſcitioſa affectio quid.*
3 *Myops apud Latinos luſci vocantur ſecundum Mercurialem refellitur ibid.*
4 *Luſcioſus quis dicatur.*
5 *Eluſcare à luſco.*
6 *Gloſſ. Marginalis notatur.*
7 *Myops, & lippus eod. affectu laborant, refellitur ibid.*
8 *Lippitudo quid.*
9 *Myopiaſis paſſio eſt ab ortu contracta.*
10 *Myopes cur à natura ſolummodo fiant.*
11 *Nyctalops ab humorum craſſitie fit.*
12 *Nyctalops quid, & num. ſeq. & n. 17.*
14 *Caſij oculi interdiu acutè cernere non poſſunt, ſed noctu maximè.*
15 *Noctilupa nomen à noctua.*
16 *Nyctalopis duæ ſpecies.*
18 *An Nyctalopia, in qua interdiu homo non videt, ſed noctu, faciat redhibitioni locum.*
19 *Oculis prominentibus ſeruus ſanus eſt.*
20 *Oculorum prominentia duplex.*
21 *Oculi prominentes minùs vident, quàm intus conditi.*
22 *Oculos prominentes habentes, cur non redhibendi.*
23 *Strabones in communi loquendi modo, qui dicantur.*
24 *Strabiſmus fit etiam ex elevatione, & depreſſione humoris cryſtallini.*
25 *Strabiſmus factus ex depreſſione, vel elevatione cryſtallini humoris, an faciat locum redhibitioni.*
26 *Limitas, & ſtraboſitas, quomodo differant.*
27 *Pupillæ imminutio, an faciat hominem morboſum, dic vt num. 29.*
28 *In pupillæ conſtrictione viſibilia maiora videntur.*
30 *Moleſtior eſt pupillæ anguſtia quàm dilatatio.*
31 *Viſus debilitas an faciat locum redhibitioni.*
32 *Glaucedo quid.*

De vitiis Senſus Viſus.

QVÆSTIO X.

Ad l. Idem Offilius, §. Item de Hydropico l. Qui clavum §. ſi quis natura, & §. ſi cui os oleat.

LEgum periti hic proponunt aliqua viſionis impedimenta, quæ dubium afferre poterant, an ex eorum culpa mancipium, ſeu iumentum morboſum fieri dicatur, ita vt redhiberi ex huius edicti diſpoſitione poſſit: & præter ea, quæ à Iuriſconſultis hîc in medium afferuntur, alia permulta quidem ſunt, quæ idem dubium excitare poſſent, de quibus breuiter nobis diſſerendum, antè tamen de
1 illis, quorum mentionem in textu habemus, verba
facienda. Occurrit autem primo loco Myops,
quem Gloſſ. Marginalis rectè interpretata eſt luſ-
cioſum: ita enim ex Medicis teſtantur Paul. *lib. 3.*
2 *cap. 22.* Aët. *ſerm. 6. cap. 45. & alij*, & ante hos om-
nes Gell. *Noct. Atticar. lib. 4. cap.* 2. Eſt verò Myo-
pia, ſeu luſcities, vel luſcitioſa affectio ea, in qua quis
parva quidem propè videt, magna verò procul non
videt, & in qua ſic affecti ſcripta admota oculis le-
gunt, vt ex Ariſtot *probl. ſect. 31. probl.* 8. & 15. & 26.
Alex. *ibid. libro* 1. *probl.* 74. Paul. & Aët. *vbi ſuprà*
liquet. Sed Mercurial. *in prælectionibus de ocul. affect.*
c. 1. Myopes, ſeu Luſcioſos fieri tradit, cùm res pro-
piùs, vt videantur, oculis admouentur, & cùm ad
eundem finem ab oculis longiùs remouentur. Hoc
tamen poſteriore affectu conſtat magis laborare
ſenes, priorem autem ferè ſemper connaturalem
eſſe, illumque propriè luſcitionem dici apud om-
3 nes reperi. Ex quibus patet, ipſum Mercurialem
malè fortè pronuntiaſſe, Myopes apud Latinos vo-
cari Luſcos, videtur enim confundere luſcum cum
luſcioſo, & tamen diuerſum quid ſunt: luſcioſus 4
enim, vt ex iis, quæ diximus, manifeſtum fit, eſt qui
debiliter videt, & patet ex Plauti loco *in Mil. glor.*
Act. 2. Scen. 3. qui ſic habet.

Sc. *Mirum eſt lolio victare te tam vili tritico.*
Pa. *Quid iam?* Sc. *Quia luſcitioſus.* Ps. *Væ verbero! edepol tu quidem*
Cæcus, non luſcitioſus.

Ex eo enim quòd iis, qui lolium comedunt, viſio debilis efficitur, idcirco hoc modo loquitur ſeruus ille: at luſcus eſt is, qui altero captus eſt oculo, vt eodem Plauto *in Trinum. Act. 2. Scen.* 4. patet, in illis carminibus:

——Le. *Oculum ego effodiam tibi.*
Si verbum addideris. ST. *hercle quin dicam tamen:*
Nam ſi ſic non licebit, luſcus dixero.

& ex Iuuen. Sat. 10.

——*Ambos.*
Perdidit ille oculos, & Luſcis inuidet.

Et extat lepidum Martialis carmen, idem approbans, *lib. 8. n.* 9. quod ita habet:

Solvere dodrantem nuper tibi, Quinte volebat
Lippus Hylas: luſcus vult dare dimidium.
Accipe quamprimùm: brevis eſt occaſio lucri,
Si fuerit cæcus, nil tibi ſolvet Hylas.

Et ex alio carmine in Philænim, *lib. 12. n.* 22.

Quàm ſit luſca Philænis indecenter,
Vis dicam breviter tibi. Fabulle?
Eſſet cæca decentior Philænis.

In quam etiam aliud extat carmen eiuſdem, eandem rem comprobans, *lib. 4. n.* 65.

Oculo Philænis ſemper altero plorat.
Quo fiat iſtud quæritis modo? Luſca eſt.

Magis ad rem eſt illud:

Aſpicis hunc vno contentum lumine, cuius
Lippa ſub attrita fronte lacuna patet?

Martial. in Luſcum furem, *lib. 8. n.* 59. quod etiam patere facilè poteſt auctoritate D. Hieronymi in tranſlatione loci, Exodi *cap. 21. verſ.* 26. qui luſco vtitur pro eo, cui oculus erutus eſt: *Si percuſſerit quiſpiam oculum ſerui ſui aut ancillæ, & luſcos eos fecerit, &c.* Et alia permulta poſſem adhuc addocere, niſi ſuperfluum exiſtimarem: addo tantummodò, quòd eo vitio multi inſignes viri laborauerint, vt Philippus Macedo, Alexandri Magni pater, de quo Q. Curtius *lib.* 2. & Annibal, de quo idem Iuvenal. ibidem.

Cùm Gætula ducem portaret bellua luſcum.

Et Petronius Auli Vitellij ex Petronia filius, teſte Suet. *in Vitellio cap.* 6. Et Antigonus, de quo Plutarch. *in lib. de liber. educ.* & Macrob. *Saturn. lib. 7. cap.* 3. & Horatius Cocles, de quo Liuius, & Sertorius, de quo idem Liv. & Plutarch. *in eius vita*: & Lycurgus, de quo Plut. *in eius vita*, & alij, de quibus Alciat. *in l. Inter ſtuprum, §. verum eſt ff. de verborum ſignific.* Ex quibus conſtat, multum differre
luſcum à luſcioſo. Quod confirmatur etiam, quia
à luſcitie, & luſcioſo non formatur verbum, à luſco
verò maximè: dicimus enim eluſcare: quo verbo 5
vtuntur Legum periti *in l. ſed & ſi quicunque §. ſi Ma-*
giſter ff. ad l. Aquiliam quod oculum eruere, ſeu ef-
fodere, vel excutere, vel excludere, & luſcum facere
denotat. Terent *in Phorm. Act. 5. Scen.* 8.

Vel oculum exclude, eſt vbi vos vlciſcar locus.

Facetè Plaut. *in Menæchm. Act. 5. Scen.* 7. ad id verbum ſignificandum.

——*Face vt oculi locus in capite appareat.*

Ex quibus videri poteſt, non minus quàm erra- 6
uerit Mercurialis, erraſſe etiam Gloſſ. Margin. hîc,

cùm luſcitionem, & eluſcationem vnum idemque vitium eſſe putauerit, cùm diuerſum quid ſint, & ex luſco eluſcatio formetur, ex luſcitie luſcioſus, vel luſcitioſus. Sen. *lib.3.de Benef.c.*1.Luſcitioſi,inquit, oculi ſunt,qui lucem reformidant: quæ opinio,vide quam veritatem habeat ex ſuperioribus, & in eundem errorem impegit Gloſſ. *in l. Nec ſupina*, *ff. de* 7 *iuris & facti ignorantia*, & Marc. Donat. *hiſt. Med.* 8 *mirab. lib.2.c.*10.Adnotare inſuper libet hîc Alciati errorem, *Parerg.lib.6.c.* 12. qui lippum, & myopem eodem affectu laborare credit, cùm tamen admodum diuerſo laborent, etiam in communi modo loquendi:lippitudo namque eſt inflammatio tunicæ oculorum adnatæ, Gal. 2. *ad Glauc.* vel eſt pruritus oculorum cum rubedine. Card. *comm.6. Aphor.* 18. licèt & oculorum illacrymationi à nonnullis aptetur, teſtante Mercur.*lib.*1. *c.* 38. ex lippitudine verò lippus dicitur: quid ſit autem myops,iam patet. Verum quidem eſt,abuſivè lippum accipi pro debiliter vidente,ſed rarò,& impropriè.

Idem quoque Mercurial.*ibid.* quoſdam redarguebat, qui eam differentiam ponebant inter Myopes, & Nyctalopes, vt Myopes eſſent luſcioſi naturâ, Nyctalopes luſcioſi ex morbo, cuius rei falſitatem ipſe ex hoc probare præcipuè ſtudet, quòd apud ll. deliberatum ſit,ſeruos ex natura myopes redimi non debere, ſed eos tantùm, qui myopes ex morbo facti ſunt. Mihi nunquam tale quid apud ll. animaduertere licuit:illud tantummodò notum habeo,& Paul. 9 & Aët.& auctorem Finit.Med. Gal.adſcript. *in libb. Iſagog.* affirmaſſe, Myopiaſim eſſe diſpoſitionem à natiuitate, vel ab ortu contractam, & ideirco nullum huic paſſioni præſcribunt remedium, quia pro inſanabili eam ducunt,cùm connaturalis ſit:ac profectò raro admodum, & fortaſſe nunquam, myopem propriè ſic dictum, ex morbo factum,ſed ſemper ex naturæ vitio, talem exiſtere comperies. Quamobrem non omnino improbanda eorum ſen- 10 tentia eſt, quos improbat Mercurialis: ratio verò cur myopes à natura ſolummodo ſint, & non à morbo, ea eſſe poteſt, quia Myopes, vt Alex. placet *problem. ſuprà citato* 74. & Alb. Magn. *de Animal. lib.*1.c.7. fiunt ex ſpiritu viſiuo nimis tenui,puro,ac ſincero, qui longè ductus à lumine externo facilè diſſipatur: itaque cùm viſibilia longiùs abſunt, videre ea oculus non poteſt, ſed bene, cùm propiùs accedunt: & eâ de re videbis Myopes etiam characteres minutiſſimos & legere, & conſcribere, vt Ariſtot. notat, *locis ſuprà alleg.* & ipſa experientia confirmat: non videtur ergo, quòd ea ſpirituum tenuitas, ac ſinceritas à morbo provenire queat, 11 ſed ab ipſa tantùm naturali diſpoſitione:contra vero in Nyctalopis evenit, quæ à craſſitie humorum, & obſcuritate ſpirituum magis fit. Et ad Ariſt. adctoritatem à Mercuriali adductam, quòd Myopia ex morbo fiat,dicendum videtur, quòd, vt ſuprà diximus,& declarant Practici Avenz. *ſui Theiſ. lib.*1. *tract.* 8. *cap.* 30. Alſahar. *tract.* 4. *ſection* 4. *cap.* 11: hæc paſſio duplici modo fit, vno quando oculus de longè non videt,ſed propè: altero, quando contrario modo ea quæ longè ſunt, vident, quæ propè verò,nequaquam, vel ſatis diminutè. Primam ergo paſſionem, quæ à claritate & nimia tenuitate ſpirituum fit,vt dixi:quaſi ſemper naturalem eſſe paſſionem: poſteriorem, quâ ſenes maximè afficiuntur,& à craſſitie & obſcuritate ſpirituum provenit, morboſam & accidentariam eſſe, conſtat. Atque hæc ſi deſideras cognoſcere, qua ratione eveniant, vide Plutarch. *in Sympoſ. lib.*1. *q.*8. ex quo repetit pro Iureconſultis Polyd. Ripa *in tract. de noct. temp. cap.* 57. *num.* 33. Ariſtotelem itaque de poſteriori intellexiſſe dicamus: auctores autem, qui eam differentiam inter Myopiam, & Nyctalopiam poſuerunt, de priori intellexiſſe, non de poſteriori.

Sed iam de Nyctalopia loquamur, quam ipſe Iuriſconſultus apertiſſimis verbis declaravit,quidnam ſit,dicens, eſſe eam affectionem, vbi quis neque ma- 12 tutino, neque veſpertino tempore videt: ſed notandum, Medicorum nonnullos, vt refert Mercur. 13 *vbi ſuprà*, voluiſſe Nyctalopem eſſe, vbi quis interdiu non videt, noctu maximè: ad hoc autem nihil additum eſt pro eius dubij ſolutione ab ipſo Mercuriali, cùm tamen conſtet, eius opinionis non ſolùm fuiſſe auctorem definitionum Medic. Galen. adſcript. *in Iſagog.* dicentem: Nyctalopes,vbi interdiu non cernant, noctu conſpiciant: & alios, quos adducit Hermol.Barb.*in Gloſſ.ad Plin.in verb.Inſcioſi:* & ex Iuriſconſultis Alciat. *in pracu.l. Inter ſtuprum. §.verum eſt.* Sed etiam ipſum Hipp.2.*præd. in fin.* ſic aſſerentem: *Quos Nyctalopas nuncupamus, qui noctu cernunt*, *&c.* tamen nonnulli ſententiam hanc improbantes, ad hanc Hipp. auctoritatem reſpondentes,dicunt, deeſſe hîc particulam negativam, legiq; debere: *qui noctu non cernunt*: ſed fortaſſe neque Hipp. textui deeſt negatio, neque ii, qui eam opinionem ſecuti ſunt, temerè id præſtiterunt: quippe cùm multi doctiſſimi viri, inter quos eſt Avic. 5. 3. *tract.*4. *cap.*7. Alb. Magn. 1. *de Anim. capit.*7. Valleſc.*lib.*2. *Philon.cap.*31. Savonarol. *tract.6.c.3. rubr.* 32. *in pract. mag.* (qui hunc affectum Aliar, vel Algichar, vocat, vel Ægylopem) Valleſ. *in* 4. *Epid. textu* 118. Curtius Marinell. *lib.3.de morb. nob.part. Anim. cap.* 21. Guilielm. Ader. *de Ægrot. & morb. Evang. part.* 3. *enarr.* 12. *probl.*4. & ipſe Mercurial. *vbi ſuprà*, de hac affectione meminerint, de qua tamen cæteri non loquuntur. Eſſa verò hanc affectionem quarundam avium propriam, quas nonas vocamus, patet ex ſcriptoribus naturalibus. Ariſt.5. *de hiſt. anim. c.*34. Alb. Mag.*vbi ſuprà*.Geſn. *tom. 3. capit. de Bubon.* Aldrovand. *Ornithol. lib.* 8. *cap.*1. vbi & eius rei rationem habes & apud Thaddeum *in Iſagog. Ioannitij.* & de aliis apud Nancel. *ex Plin. in præfat. analog. cap.* 7. & inter Iuriſconſultos idem Polyd. Ripa *vbi ſuprà*, *c.*15. *per tot.* de quibus etiam Franciſc. Petr. *in Lyricis ſuis, part.*1. *carm.*17. ita cecinit.

Sono animali al mondo di ſi altera
Viſta,ch'incontro al Sol pur ſi difende.
Altri però,ch'il gran lume gli offende,
Non eſcon ſuor,ſe non verſo la ſera.

Quinetiam Ariſt. 5. *de gener. Anim. cap.*1. dicebat, cæſios oculos interdiu acutè cernere non poſſe, ſed noctu maximè, ob rationem, de qua *ibid.* Ad hæc 14 addo dubium, quod movet ſuprà citatus Ripa, *ibidem,cap.9,n.3.* ſcilicet Nyctalopes, hoc eſt, Felinos oculos habentes, quòd noctu cernant. An ſatis vidiſſe dicendi, id de quo agitur, & Iudicis arbitrio remittit decidendum? Denique, vt tradit Cardan. Quadrupedia omnia noctu vident, canes, lupi, lepores, equi, aſini, boves, *lib.*10. *de ſubtil. in fin.* Plinius etiam *lib.7. cap.*2.naſci in Albania quoſdam homines dicit glaucâ oculorum acie, qui noctu plus quàm interdiu cernant, habes apud Maiolum *dier. canic. coll* 4.

Talem ergo affectionem dari, & morbo,& à Natura provenire poſſe, iam ſatis patet: & cùm hæc multo maioris conſiderationis ſit, vt quæ auferat viſum interdiu, quando maximè neceſſarius eſt, miror, quòd Auctores omnes, hac relictâ, de ea, quæ levioris momenti eſt, ſolummodò mentionem habuerint: in maiorem quoque admirationem me traheret id, quòd hæc paſſio nullum ſortita eſſet nomen, niſi mihi perſuaderem ex ſuprà citatis

auctori-

auctoritatibus & ratiooibus, noo aliud habere no-
men, quàm Nyctalopis, ſeu Noctilupæ; imò magis
aptari huic paſſioni, quàm eontrariæ, licèt Manard.
*epiſt.lib.*8.*epiſt*.3. contrarium velit, ſed quivis videt
15 Noctilupæ nomen à natura deductum, cui hæc paſ-
ſio magis convenit, quam quæ ei eſt oppoſita.
16 Duas ergò Nyctalopis ſpecies eſſe dicamus, vt ex
Medicis Valleſ.*lib.4.Epidem.text*.118.& inter Iuris-
conſultos Alciat. *in cit. l. inter ſtuprum.§. eodem.* De
hac iam diximus, de alia omnes volunt, & ex hoc
17 legali textu colligitur, quòd ſit paſſio, in qua homo,
neque matutino, neque veſpertino tempore videt.
Gal.2.*Meth.cap.*1.*claſſ*.7.*& in lib.de ocul.part*.6.*c*.10.
Alex.Trall.*lib*.2.*cap*.6.Aët.Paul. Avic.& Alb.Mago.
vbi ſuprà.Raſ.2.*Contin.* Alſahar.*in pract.tract*.5.*c*.12.
Manard.*Epiſt.lib.7.Epiſt*.3.Rond.*in meth. lib*.1.*c*.59.
Marcell. Donat. *hiſtor. mirab. lib*.2.*cap*.10. Valleſ.*in
Epid.lib.*6.*ſect.*7.*text*.1.Cæl.Rhod.*lect. Antiq.lib*.12.
cap.5.& omnes alij, ante quos etiam ipſe Hipp.idem
teſtatus eſt 4. *Epid.in fin.* vbi eos, qui nocturna cæci-
tudine laborabant, Nyctalopes dici tradit.
18 Cùm ergo detur paſſio, in qua homo interdiu
non cernit, noctu maximè, de ea quæret hîc aliquis,
an faciat redhibitioni locum: ac reſpondendum,
multò magis ex hac, quàm ex Nyctalopia commu-
niter acceptâ, locum redhibitiooi dari debere, vt
quæ maius impedimentum pariat, quàm illa, & for-
taſſe quia nullum circa id dubium intercedere po-
terat, ideirco de ea Iuriſconſultus mentionem non
habuit. Ac de ea paſſione hæc ſufficiant, ſi modò il-
lud admoneamus, eam à Celſo *lib.6.ſua Med. cap*.6.
vocari oculorum imbecillitatem, nimis communi
vocabulo & improprio, à Plinio verò *lib*.23.*cap*.7.*&
lib*.28. *cap*.11. nominari luſcitiem, & ea affectos, lu-
ſcioſos, cuius opinioοem videtur ſecutus Amat. Lu-
ſit. *Curat.med. cent*.5. *cur*.77.& Marcell. Donat. *vbi
ſuprà*: & Amatus eam Luſcitioſam vocat affectio-
nem, ſed oomen hoc eſſe proprium myopiaſis, non
Nyctalopis, iam demonſtratum eſt.
19 Textus præterea in *l.qui clavum bis.* de oculorum
prominentia verba faciens, ſanos eſſe dixit eos, qui-
20 bus oculi promioent: cùm tamen oculorum pro-
minentia duplex exiſtat, videndum, de qua intelligat
Iuriſconſultos. Eſt enim quædam oculorum pro-
mioentia, Græcis Ecpieſmos dicta, Latinis verò mo-
do oculi expreſſio, modò oculi exitus, modò proci-
dentia (licet oculi procidentiam Paul. *lib*.3. *cap*.22.
quam Proptoſim dici Græcis tradit, diverſum quid
faciat ab Ecpieſmo) quæ & à morboſis cauſis fit, &
maximè morboſa eſt: de hac Paul. *vbi proximè*, Aët.
Serm.3.*cap*.35.Avic.3.7.*tract*.6.*cap*.30.Alſah.*in tract*.
4.*ſect*.4.*cap*.3.& ex recentioribus Foreſt. *Obſerv. lib*.
11.*Obſerv*.40. In hac paſſione, vel ex dolore, vel ex
aliquo conatu, vt in partu laborioſo, vel aliis ex cau-
ſis, quas prædicti Auctores enumerant, oculi ad ex-
tra proſilire, & extra frontem protuere, & in terram
cadere videntur. In lippitudine quoque oculi pro-
minent, ac tument, vt notum eſt, vnde Plaut. *in Mil.
Glor.in act.4.ſcen*.3.

Cubare in navi lippam, atque oculis turgidis,
Nauclerus dixit, qui illas advexit mihi.

Hæ igitur, & his ſimiles oculorum prominentiæ ac-
cidentariæ ſunt. & à morbo, vel morboſa cauſa fiunt;
ſed eſt quædam prominentia non à morbo, ſed à na-
tura cauſata, vt lippis ipſis notum eſt. Iuriſconſul-
tum ergo non de priori; ſed de hac poſteriori intel-
lexiſſe certum eſt; quia licèt tradiderint doctiſſimi
21 viri (quod etiam quotidiana experientia edocet) ocu-
los prominentes minùs videre, quàm intus con-
ditos, Ariſt. 1.*de hiſt. Anim. cap* 10.*&* 5 *de Gener.cor.*
cap.1.Galen.*in lib.Quod Anim.mor.cap*.7.qui & 1.A-
riſt.locum affert. Alb.Magn.19.*de Animal.* Vgo Se-
nenſ.*in Gal.Tegni lib*.2.*part*.60. Gord.*in l.part*.3.*rub*.
3.*cap*.6.Montalt. *Optic.lib*.2. *cap*.8.& Cæl. Rhodig.
lect. Antiq.lib.3.*cap*.28. tamen quia hoc impedimen- 22
tum noo magoum eſt, idcirco ii, qui Naturâ pro-
minentes oculos habent, redhiberi non debent;
præterquam quòd, ſi aliquod hic peccatum adeſſet,
ementi iam illud ſatis ſuperque notum eſſe poteſt.
Porrò cùm Vlpianus hîc etiam de Strabone me-
minerit, eum pro ſano pronuncians, eius nominis
occaſione dicendum occurrit, vtrùm omnis ſtrabiſ-
mus, vel ſtraboſitas ita innocua ſit, vt rectè quivis
ſtrabo pro ſano pronunciari poſſit: ſciendum enim 23
quòd tametſi ſtrabones in communi loquendi mo-
do ii ſolummodò dicantur, quibus ex humoris cry-
ſtallini perverſione oculus ad dextram, vel ad ſini-
ſtram partem cum tortuoſitate, & invenuſtate qua-
dam declinat (aliàs enim ſi leviter id fiat, & cum ve-
nuſtate, tunc Pæti dicuntur, qualem fuiſſe Venerem
fabulantur, teſte Cæl. Rhod. *lib*.4. *cap*.19.) tamen 24
ſtrabiſmus fit etiam ex eiuſdem humoris elevatio-
ne, vel depreſſione à ſuo naturali loco, vt tradit Ga-
len.1. *de ſympt. cauſ. cap*.2. *claſſ*.3. &, qood multo
magis attendendum duco, illud eſt, quòd in ſtrabi-
ſmo, qui fit ex eius humoris declinatione ad dex-
tram, vel ad ſiniſtram, parum, vel nihil incommodi
percipi ſolet; in aliis verò, res quæ oculis obiiciun-
tur, geminæ videotur, vt idem Gal. *ibid*. tradit, &
Avic.*fen*.3.*tract*.2.*cap*.18.cuius ſymptomatis cauſam
vide apud Ariſt.*probl.ſect*.31.*probl*.11.relat per Mer-
curial. *vbi ſupr*.& apud Alexand.*lib*.1. *problem*.125.
Montalt. *Opt.lib*.3. *art*.4. Timpler. *in Opt. ſiſt. lib*.1.
cap.1.*probl*.7. Fit, præter cauſas ab iis enarratas, etiam
ex ebrietate, vnde Nicand. *in Alexiph.*

——*Apparet geminum quodcunque videtur.*
Sicut nocte ſolent, qui vina bibêre meraca.

Et Iuvenal.*ſat*.6.

——*Cùm iam vertigine tectum.*
Ambulat, & geminis exurgit menſa lucernis.

Vnde facetè Cæſar Corporalis *in vita Mecœnatis
cap*.4. dicebat, de affluentia qua vivebant tunc tem-
poris portæ.

Anzo le cazze Maſtiche, e ſalerne
Gli riebuecan à cal, che parea à tutti.
Ch'una lucerna foſſe due lucerne.

Imò etiam datâ operâ interdum, & oculis manu ſup-
poſita, nervoque viſorio elevato, vel depreſſo, ea re-
rum geminatio apparet, quod Gal. ipſe dicebat *lib.
eod.*& Lucr. notavit *lib*.4.dicens:

At ſi fortè oculo manus vni ſubdita ſubter
Preſſit, eum quodam ſenſu fit, vti videantur
Omnia, quæ tuimur fieri tum bina tuendo:
Bina lucernarum floren ia lumina flammis,
Binaque per totas ædis geminare ſupellex:
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Hæc igitur affectio videtur aliquâ conſideratione
digna; ego enim cùm hominem curarem, qui ex dex-
teræ partis paralyſi in hoc ſymptoma inciderat, no-
tavi illum maximum ex eo impedimentum percipe-
re, quippe qui non illicò aſſequebatur manibus tan-
gendo, id quod oculis videre putabat, nam interea
falſam rei imaginem ſecutus, rem apprehendere ſta-
tim non poterat, ita vt cogeretur, cùm quid opero-
ſum præſtare vellet, alterum ex oculis claudere: &
ſimilem caſum narrat Marc.Donat.*lib*.2.*hiſt.mir.c*.8.
Tameo crediderim, oon eſſe tale hoc viſionis im-
pedimentum, vt illius cauſa locus redhibitioni dari
debeat.
Obiter autem hîc, quid interſit inter ſtraboſita-

tem, & limitatem videndum. Limis ergo oculis aſpicere, videtur id eſſe, quod vulgò dicimus, *guardar loti, occhio*, vel rectiùs, *guardar con la coda dell occhio*. Plaut. *in Mil. Glor. Act. 4. Scen. 6.*

Aſpice limis oculis, ne illi ſe videre non ſentiant.

Alij tamen potiùs tranſverſis oculis intueri dicunt, vnde eſt, quòd per limitatem traoſverti, ac depravari oculos hominibus accidat: cuius rei cauſam quærebat Ariſt. *probl. ſect. 3. probl. 28.* quod pueris præcipuè accidere conſuevit, cùm ex tranſverſo lumen, vel aliud quid ſæpius aſpicere cooantur, vel ſtrabooes facili negotio efficiuntur. In boc ſenſu acceptum eſt à Plat. *in Crit on. ſeu de eo quod agend. eſt.* io iis verbis: *Et omnes quibus cura eſt patria, aſpicient limis te oculis, corruptorum legum exiſtimantes*; limitaa ergò eſt oculorum tranſverſitas ſpontanea, ſtraboſitas tranſverſio eorundem coacta, ac perpetua.

Reliquum eſt, vt breviter de quibuſdam aliis viſionis, & oculorum vitiis aliquid dicamus, de quib⁹ Iuriſconſulti noo meminerunt; ac præſertim de iis, quæ maiorem dubitationem inferre poſſent: cæterea enim, in quibus nulla bæſitatio intercedere poteſt, libés omittam, vt eſt viſus obſcuritas, ſeu totalis ablatio, Græcis Amauroſis dicta, quibuſdam Latinobarbaris Gutta ſerena, ſuffuſio, Græcis Hypochyma, vulgo cataracta appellata, Albugo, ſeu nebula, vel nubecula, Græcis Nepbeliæ, vel Leucomata vocata, lippitodo, Græcis Opbthalmia, & alia huiuſmodi, quæ quoniam inſigniter viſionem lædunt, iure hominem iumentaque morboſa reddunt, & quæ ex ea cauſa redhiberi poſſunt, ex huius edicti diſpoſitione, ſicuti & alia, quæ ob eorum levitatem nullius conſiderationis eſſe videotur, de quibus omnibus diligentiſſimè Arabes omnes pertractant; in ea enim re multò quàm Græci & Latini, diligentiores extitere. [Conioog. *Plempij* Ophtbalmogr.]

Tria ergo tantommodo vitia in medium adducam, quæ maximè dubium excitare poſſent, oimirum Pupillæ conſtroctionem, ſeu diminutiooem, Græcis phthiſim, & atrophiam pupillæ dictam, aliis Latiois pupillæ tabem, viſus debilitatem, Amblyopiam vocant Græci, & glaucedinem, ſeu glaucoſim,
27 quæ glaucoma illis appellatur. Et primò, Pupillæ imminutio non videretur facere hominem morboſum quia vt Paulo, Aëtio, aliiſq; quos adducit Mercurial. *in prælect. de morb. ocul. cap. 8.* (licèt illis cootrarius exiſtat) in pupillæ conſtrictione viſibilia obiecta maiora videntur, quàm ſint, oam popilla anguſtior viſum acutiſſimom efficit. Galen. *loco citato, primo de ſymptom. cauſ. cap. 2. & lib. de ocul. cap. 8 part. 4. claſſ. 7.*
28 non modò ergo morboſa noo eſt Pupillæ imminutio, ſed maximè confert ad oculorum operationem.
29 Veruntamen ſi diſtinguamus inter pupillæ naturalem & adventitiam ac morboſam conſtrictionem: eius rei veritatem facilè inveniemus; ſiquidem Gal. de naturali loquitur, nam adventitiam & morboſam viſui incommodare ipſe idem Gal. *ibid.* tradit, noo ea ſe, vt *loco citato*, de oculis ille dicit, ſed propter cau-
30 ſam, ex qua popilla anguſtior fit: imò 1. *de ſymptom. cauſ. vbi ſuprà*, moleſtiorem voloit eſſe pupillæ anguſtiam adventitiam, quàm dilatationem, licet affectus is, quem Græci Mydriaſim dicunt, maximè viſum impediat, etiamſi naturalis ſit, vt ea ipſo, & aliis patere poteſt.
31 Præterea ex viſus debilitate non videbatur ſervus in redhibitione eſſe, quia lex hîc non attendit quodcunque membri, actioniſque impedimentum, ſed inſignem læſionem; itaque dicendum eſſet, non quamcunque viſus debilitatem, ſed inſignem, dare redhibitioni locum.

Res tamen aliter decernenda eſt: nam ſi viſus aliquo ex morbo debilitetur, iam hæc debilitas via eſt ad totalem viſus ablationem, & cæcitatem; quamobrem niſi modica valde ſit, & naturalis, non verò adventitia, ex ea redhiberi ſervus abſque dubio poterit.

Denique idem dubium de glaucedine iotercedere poſſet quæ viſus obſcuritas eſt ex humoris cryſtallioi craſſitie, vnde glaucomam ob oculos obiicere, quaſi proverbio dicitur, hoc eſt, bominem fallere ac decipere. Plaut. *in Milit. Glor. Act. 2. Scen. 1.*

Ei nos factitiis fabricis, ac doctis dolis
Glaucomam ob oculos obiiciemus.

Dicendum verò idem protſus io hoc caſu, quod in ſuperiori iam dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Qui aliquo dente caret, non eſt morboſus.*
2 *Cui plures dentes deſunt, morboſus eſt.*
3 *Dentes homini maximè ex vſu ſunt.*
4 *Ruminantia ſolis inferioribus dentibus dotata.*
5 *Edentulus redhiberi debet.*
6 *Dentium in maſticatione non eſt idem vſus. n. ſeq.*
8 *Pueri edentuli, quo tempore morboſi dici poſſint.*
9 *Septennis cùm ſit, nondum edidit dentes, proverbium.*
10 *Dentes in quibus peccent.*
11 *Is, cui os olet, an ſit morboſus. & vide num. 13.*
12 *Pro hircoſo quid intellexerit textus.*
14 *Si os alicui oleat ex dentis corruptione, an redhibendus.*
15 *Antiadas habens, an ſit morboſus.*
16 *Antiades non ſunt tumores veluti ſcrophula.*
17 *Antiadas habens, ſi ex iis reconvaluerit, non poteſt redhiberi, ſcrophulas habens, poteſt.*
18 *Gutturoſi oculiſque prominentibus, ſani.*
19 *Guttur quid.*
20 *Gutturoſi qui dicantur.*
21 *Gutturoſi ex tumore frigido generis, an redhibendi.*

De oris fœditate, edentulis, gutturoſis, & antiadas habenibus.

QVÆSTIO XI.

Ad l. Qui Clavum. §. Is cui os oleat & §. ſi qui. ad l. Quæritur. §. ſi quis Antiadas. & ad l. Cui dens.

TAmetſi rectè determinaverit Iuriſperitus hic io *l. Cui dens.* eum, qui dente aliquo caret, ooo eſſe 1
morboſum, controverti tamen poteſt, an is, cui plu- 2
res dentes deſunt, morboſos dici debeat, & ex quorum præcipuè amiſſiooe magis læderetur.

Deotes eoim homini maximè ex vſu ſunt, noo ſo- 3
lùm ad arterendos cibos, ſed etiam ad loquelam coocinnandam, ad ſapores diſtioguendos, & ad alia, vt Gal. docet 16. *de vſu part. cap. 2.* & Veſal. *lib. 1. Fabr. cap. 11.* præciputim verò eorum monus eſſe, vt ſolidos cibos atterant, quò faciliùs à ſtomacho coocoqui valeant, omnibus in confeſſo eſt; abſque tali enim ciborum attritione ſtomachus plurimùm in concoctiooe laboraret, & animal in pleroſque morbos facili oegotio laberetur; quamobrem rectè provida natura, quæ oonnulla animaotia ſolis infe- 4
rioribus dentibus dotaverat, ſuperiores deoegaos, ea ruminare voluit, hoc eſt, iam ingeſtum cibom, qui ex ſuperiorum dentium defectu non potuerat, vt neceſſe erat, cooteri, denuò in os revocare, ac nova maſticatiooe confidere, pluribus veotriculis ad eam rem dicatis, vt docent Ariſt. *in lib. de hiſt. Anim. & lib. 3. de Anim. cap. 14.* Gal. *in Hipp. de Articul. comm. 1. text. 18.* & Æmilian. *in hiſt. de Rumin. ſynt. 2.*

Ergo cùm ex defectu dentium maximum incomiodum homo conſecuturus ſit, iure merito dici poſſet, edentulum redhiberi debere, hoc eſt, 5
qui

Google

qui vel omnibus,vel pluribus dentibus caret ; nam
idcireo tales ſetui reſpuuntur ab Halyabb. *lib.* 1.
Theor. cap. 23.

6 Dentium tamen non omnium in maſticatione, &
aliis muneribus idem vſus, vt docet Gal. *cit. lib. de*
vſu part. & Anatomici omnes, Veſal. *vbi ſuprà*, Co-
lumb.*lib.cap.* 10. Laur. *lib.*2.*cap.*21. & ante eos A-
riſt. 3. *de part. Anim. cap.* & Cic. *lib.*2. *de Nat. Deor.*
tranſ. med. Inciſorij enim, hoc eſt,anteriores , ſupe-
riores quatuor,inferiores totidem , qui cibos diui-
dunt ac incidunt , magis quàm canini , hoc eſt,qui
poſt hos vtrinque acuti cernuntur,neceſſarij eſſe vi-
dentur ; molares verò magis , quàm inciſorij , quia
vltimâ , ac exquiſitâ attritione cibos molant, quod
vel leui negotio,abſque inciſoriorum opera præſta-
7 re poſſent ; quamobrem in maſticationis vſu magis
morboſus dicendus eſſet is , qui molaribus , quàm
qui cæteris careret , contrà in vſu loquelæ:anterio-
res enim ad hunc vſum magis conferre palam eſt,vt
8 prædicti omnes fatentur. Sed quæritur : Pueri ſi
edentuli permaneant , ad quodnam vſque tempus
pro nobis morboſis habendi : iam enim eadem lex,
cui dens pueros, antequam dentes emittant, morbo-
9 ſos non eſſe firmat. Dicendum, terminum dentitio-
nis in pueris eſſe ſeptimum annum,vt Hipp. teſtatur
in lib.de Carnib.& Ariſt.& patet ex Parœmia illa:*Se-*
ptennis cùm ſit,nondum edidit dentes;quæ in fatuos,&
tardi ingenij viros dicebatur. Ergo ex termino
tranſacto, pueri edentuli morboſi ad hunc effectum
dicendi.

Dentes porrò , præterquam quòd aliquando de-
cidunt, ſolent etiam in aliis quibusdam peccare, vt
quando extra os prominent , quando ſuperfluunt,
10 quando dolent , quando corrumpuntur : ſed neque
cùm ſuperfluunt , neque cùm prominent, vnà dem-
ptâ oris decentiâ , vllum in ſe vitium habent ; at ſi
corrumpantur , tunc & oris fœtorem, de quo infrà,
& maximos aliquando dolores excitare poſſunt.
Quin etiam ſi abſque eo, quòd corrumpantur , ſæpè
doleant,& ex leui cauſa,& frequenter, fortaſſe, non
iniuriâ redhibitioni cauſam darem : nam dentium
dolor eſt inter omnes acutiſſimus & maximis tor-
mentis adæquandus,vt Celſus teſtatur *lib.* x. *cap.* 9.
ex quo ex Iuriſconſultis repetit Tiraq. *de leg.connub.*
lib. 15.*num.*43.adeò enim acerbus eſt,vt ex eo homo
interdum inſanire videtur , vt teſtatur Alex. Bened.
lib. 6. *ſue pract. cap.* 4. qui etiam ſolum hominem
dentium cruciatu vexari tradit.

11 De eo,cui os olet,diſtinguit Text.hic *in l. Qui cla-*
vum §. *Is cui os.* quòd ſi ex illuvie , hoc eſt oris im-
munditie , ſeu potiùs ex ciborum multorum inge-
12 ſtione , eorundemque indigeſtione id eveniat, mor-
boſus dici non debeat;ſi verò ex hepatis,vel pulmo-
nis vitio , maximè. Ibidem verò hircoſum non eſſe
morboſum voluit , pro hircoſo , non tantum illum,
cui os,ſed cui alæ , inguina , pedes,vel alia quævis
corporis pars malè olet, velut hircus, vt Gloſſ. *ibid.*
atque idem eſt hircoſus,ac malè olens.Plaut.*in Mer-*
*cat. Act.*3.*Scen.*3.

Quum ſis ætatis plenus , anima fœtida,
Senex hircoſus tu oſculere mulierem ?
Vtine ei adveniens vomitum excutias mulieri?

vnde Centuriones , eo quod ob ſudorem ex labore
in exercitu malè olebant,hircoſi à Perſio appellati,
*Sat.*3.

Hic aliquis de gente hircoſa Centurionum.

Horat.*in Epod. Od.*2.

Polypus an gravis hirſutis cubet hircus in alis.

Et *lib.*1.*ſerm.ſat.*2. *&* *lib.*2.*ſat.*4.

Paſtillos Ruffillus olet, Gorgonius hircum.

Dicendum mihi videtur, quòd tametſi Legumpe-
ritus omnia hæc rectè determinauerit,egeant tamen
declaratione eius verba , nimirum , quòd idcirco
morboſum non ſit, os alicui olere,quia hoc ex illu-
vie non ſolet nonnullis accidere ; ergo ſiquidem id
ex oris illuvie accidat, verum quidem id eſt,ſed ali-
quando ſunt , quibus cibus in ſtomacho corrumpa-
tur,vnde oris fœdus odor emanat ; in quo caſu licèt 13
ex oris illuvie illud dici poſſet eſſe ; tamen pro non
morboſo hic nunquam eſſet pronunciandus , cùm
maius ſubſit vitium, ex quo oris malus odor enaſci-
tur , quod non facilè etiam emendari poteſt : vnde
maximè ad hæc animum advertit Halyabb. in eli-
gendis ſeruis,*lib.*1.*Theor.cap.*23.Sed quid ſi ex dentis 14
corruptione id eueniat?Hoc non habet tale in ſe vi-
tium,vt non poſſet facilè amoueri:idcirco non red-
hibitur ſeruus ex hac cauſa , niſi multos haberet
dentes corruptos.

In dubium præterea reuocat IC.an is,qui Antia- 15
das habet,morboſus ſit, ac eam rem conditionaliter
decidit , nimirum, quòd ſi Antiades ſint inueterati,
& qui facilè diſcuti non poſſint faucium tumores,
antiades habens vitioſus ſit. Ac profectò antiadea
nihil aliud eſſe,patet auctoritate Gal.3.*de ſympt.cauſ.*
*cap.*4.*claſſ.*3.Paul.*lib.*3.*cap.* x6. *&* *lib.* 6.*cap.* 35. Aët.
*ſerm.*8.*cap.*48.Card.3. *Aphor.* 26. quod etiam ex IC.
notat Alciat.*Prætermiſſ.l.*1. & Bud.*in Pand.in l.Quæ-* 16
ritur,§. *ſi quis Antiadas hic.*Non tamen ſunt tumores
hi veluti ſcrophulæ , vt Gloſſ. hic voluit, imò multò
differunt & in loco,& in materia, & in modo affli-
gendi,& in curationis difficultate, & in aliis. In lo-
co , quia antiades ſunt tumores tonſillarum , ſeu
glandularum vtrinque in faucibus exiſtentium,quæ
& ipſæ Antiades vocantur,& vice verſa hi tumores
appellantur Tonſillæ, vide Cæl. Rhod.*lib.*4.*lect.an-*
tiq.c. x. Scrophulæ verò ſunt tumores glandularum
in vniuerſo corpore,ſed præſertim in collo, exiſten-
tium.In materia differunt,quia Antiades ex quacun-
que fluente materia intumeſcunt ; ſcrophulæ non-
niſi à materia maximè frigida,& craſſa. Differunt in
modo affligendi,quia antiades reſpirationi,loquelæ,
deglutioni obſunt , ſchrophulæ nequaquam. Antia-
des tumores ſimplices exiſtunt , ſinguli in ſingulis
tonſillis,ſcrophulæ verò indies propagari, ac multi-
plicari conſueuerunt , & ea de re ſcrophulæ appel-
lantur,quia veluti ſcrophæ plures fœtus gignere vi-
dentur. In curatione denique differunt, quia Antia-
des multò faciliùs curantur, quàm ſcrophulæ,& ſe-
mel curatæ,non ita de facili reuertuntur ; ſcrophulæ
difficiliùs curantur,& facili negotio repullulant:il-
læ denique internæ ſunt;hæ autem externæ,in collo
apparentes. Ex quibus ſequitur, quòd Antiades ha-
bens, ſi ex iis conualuerit, redhiberi non poſſit ; in
hoc enim caſu intrat lex *Quod ita ſanatum hic* vt ha-
bens,ſcrophulas,etiamſi ex iis ſanatus videatur,red-
hiberi tamen poſſit ex diſpoſitione *l. Qui Tertiana* 17
hic , cùm facillimè reuertantur.

Et quia de faucibus & gutture mentio incidit,vi-
deamus quos intellexerit Textus pro Gutturoſis, 18
cùm dixit, Gutturoſos, oculiſque prominentibus ſa- 19
nos eſſe : omnibus autem notum eſt,guttur dici ca-
put aſperæ arteriæ , quod aliquando in quibusdam
ita prominet,viris præſertim,vt pomum aliquod ibi
prominere videatur ; hi ergo gutturoſi dicuntur.
Hoc autem vitium ſæpius à natura eſt, ſed aliquan-
do etiam ex gibboſitate, & vitio vertebrarum colli
nonnullis accidit , vt tradit Hipp.*in lib.de Artic.* &
ibi Gal. *in comm.* 3. *text.* 8. & priores ſanos eſſe ve-
rum eſt, de quibus textus loquitur , poſteriores ne-
quaquam. Alij præterea gutturoſi ſunt , quibus
tumor

tumor frigidus in gula, vel gutture enaſcitur, quod
pleriſque populis ex potu aquarum vitioſarum eue-
nit, vt teſtatur Bruyer. *de retib. lib.1. cap.20.* Bacc. *lib.1.*
de Therm. cap. 6. 7. & lib.6. cap.26. ac præſertim in-
12 ter omnes afficiuntur hoc vitio in Alpibus degentes,
vnde Iuuenal. *Sat.13.*

13 *Quis tumidum guttur miratur in Alpibus?*

Et de ſimilium aquarum vitio meminit inter Iuris-
conſultos Ripa *tract. de peſt. part. de remed. num. 15.*
Maſcard. *de probat. Concluſ.122. num.1.* & ex Medicis
item Scalig. *exerc.6. ad Card. de ſubtil.*

Hi ergo an ſint redhibendi, ſi quis interroget, ne-
gatiuè reſponderem; nam præter deformitatem in-
commodi, parum aut nihil habent, præterquàm
quòd vitium tale oculis ementis facilè ſubijcitur.

S V M M A R I V M.

1 *Vari, & Vatij qui, ex Gloſſ.*
2 *Blaſus dicitur is, qui pedum imbecillitate laborat.*
3 *Vari propriè qui contr. num.5.*
4 *Vatij qui contrarium num. ſeq.*
6 *Blaſa crura, quæ dicantur.*
7 *Blaſi dicuntur, quibus crura extrà obtorta ſunt.*
8 *Rhæbi qui apud Galenum.*
9 *Vari minùs, Valgi magis incommodantur in ſtando.*
10 *Valgi redhiberi debent.*
11 *Claudorum diuerſa genera.*
12 *Redhibitio locum habet, vbi apparet inſignis læſio.*
13 *Claudi ſunt malorum morum.*
14 *Varicoſus ſanus non eſt.*
15 *Varix quid.*

De Varis, & Vatiis, & Claudis, & Varicoſis.

Q V Æ S T I O XII.

Ad l. Item Offilius, §. Quæſitum, l. Qui clauum.
§. 1. l. Item Claudus, & l. Varicoſus.

DE his omnibus eo nomine agere deliberaui,
quia non omnes eodem incommodo ex clau-
1 dicatione, & crurum vel pedum diſtorſione afficiun-
tur, vt videbimus, ſi modo antè declarabimus,
quinam ſint *Vari & Vatij*, nam Claudi cuique noti
ſunt. Gloſſ. hîc varum, & Vatium dixit eſſe nomina
eorum, qui in loquela impediuntur: varumque dici
à veritate ſermonis, eo quod infinitare ſermonis in-
finita verba effundat, abſque vlla ſignificatione, &
cùm multa confuſione; vatium verò eum eſſe voluit,
qui nimis citò, ac properè loquitur, ita vt ob ipſius
ſermonis celeritatem minùs explicitè verba profe-
rat. Ego ſimilem horum nominum ſignificationem
nunquam apud alium quenquam reperire potui.
2 Gloſſa fortè ex eo, quòd videret textum vnà cum
cæteris loquelæ vitiis, etiam hæc attuliſſe, decepta
eſt, nec mirum eſſet, quòd quemadmodum blæſus
dicitur is, qui pedum imbecillitate laborat, quâ affi-
ci Æthiopes, & Ægyptios tradit Ariſt. 14. *problem.4.*
& cui etiam obnoxios ſpadones facit Alex. *lib. 2.*
probl. 25. & blæſus per comparationem quandam
dicitur quoque is, cui lingua imbecilla eſt, ita vt mi-
nus expeditè eam moderari poſſit, eidem Ariſt. *l.11.*
probl. 30. ſimili etiam ratione Varus, & Vatius dici
poſſit, per eandem comparationem, is qui vel nimis
properè, vel nimis implicitè loquitur, ac ſi linguam
obtortam haberet, ex qua in loquendo errer.

3 In propria verò, ac communiori ſignificatione
Vari dicuntur, quibus pedes, vel crura intrà inflexa,
& obtorta ſunt, Vatij verò, qui & valgi appellantur,
4 quibus extra. Fernel. *Pathol. lib.1. cap.8.* Paræus *l.22.*
cap. 11. quanquam Hipp. *lib. de Artic. & ibi* Gal.
in comm.3. text. 83. contrarium ſanè affirmant, ni-
5 mirum varos eſſe, quibus extrà, valgos, quibus intrò
crura vel pedes inflectuntur. Crediderim ego vtrum-
que nomen, vtrique vitio eſſe commune, teſtimonio
Gal. *loc. cit.* qui Vari nomine quamlibet deprauatio-
nem ex aliquorum opinione ſignificari docet, quod
videtur non admodum alienum ab ipſius Hipp.
mente, qui *in lib. de off. Med. in fin.* Vara eſſe firmauit
in alteram partem inclinantia; nec abſque ratione id
firmatum eſt, cùm tam Varum, quàm Valgum, aut
Vatium, obtortum ſignificent, & de Valgo quidem
exſtat Plauti teſtimoniũ *in Mil. Glorioſ. Act.2. Seru.1.*

Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum,
Maiorem partem videas valgis ſuauiis.

hoc eſt, obtortis, & obliquis oſculis, & de Varo apud
Perſ. *Sat.4.*

——*Vel cùm fallit pede regula Varo.*

hoc eſt, pede non recto, ſed obtorto, de vtroque au-
tem Plautus, *vbi ſuprà Act.3. Scen.1.* in proprio ſenſu
accepto meminit his carminibus:

Metuerem ne ibi defregiſſe crura aut ceruices ſibi.
Ea mihi inſignitos pueros pariat poſtea,
Aut Varum, aut Valgum, aut compernem, aut patum,
aut brochum.

ſic & Horatius de Varo in proprio ſenſu *l.1. Sermon.*
Sat.6.

Hunc Varum diſtortis cruribus.

Segarra *in 2. Gal. de Temperam.* crura in exteriora
diſtorta blæſa vocauit, cùm tamen ex *locis ſuprà cita-*
tis pateat, blæſa crura dici, quæ imbecillitate labo- 6
rant, ita vt ſtare, aut firmiter ambulare non poſſint.
Cæl. idem Rhod. *lect. Antiq. lib.4. cap.11.* ex Polluce 7
tradit, blæſos dici eos, quibus crura extra obtorta
ſunt, hoc eſt, quos Vatios communiter nominamus; 8
ſed & idem Cæl. Varos Rhæbos appellari auctor eſt.
Gal. autem Rhæbos vocari tradit, qui naturaliter
curuis ſunt cruribus, & hoc virium conferre ad ma-
iorem pedum ſtabilitatem, dicebat *loc. cit. de Artic.*
Vtcunque tamen ſit, relictâ tam exquiſitâ nominum
inquiſitione, notandum venit, quòd quamvis Le-
gumperitus in *cit. l. Item Offilius*, abſolutè Varum, &
Vatium pro ſanis pronuntiauerit, non deeſt tamen
difficultati locus. Vara enim crura ſicuti non ſemper
vno modo fiunt, vt *cit. lib. de Artic. tranſ. med.* docet
Hipp. ita non vno ſemper modo incommodant de-
ambulationi: quin aliqui inſigniter afficiuntur, alij
verò admodum leuiter, vnde patet priores quidem
redhiberi poſſe, poſteriores verò nequaquam.

Accedit etiam generica quædam differentia in-
ter Varos, & Valgos, nam ex eodem Hipp. *ibid. in*
fin. & lib. de oſſib. per molis impreſſ. habemus, quòd qui-
bus in interiorem partem excidit (genu, cubiti gib-
bus) ii Valgi magis euadunt, exterioribus autem
partibus imminuuntur: quibus autem exteriorem
in partem excidit, ii Vari magis, claudi minùs effi-
ciuntur; quin etiam ex luxatione ad malleolum
contingente, eos quibus in exteriorem partem ex-
cidit, varos fieri tradit: ſed tales ſtare poſſe affir-
mat; contra verò eos, quibus in interiorem partem 9
articulus prolabitur, Valgos effici dicit, minùs au-
tem ſtare poſſe; cui ſententiæ ſubſcribit Galenus,
qui Valgos deteriùs ſtare docet, neque poſſe cele-
riter currere, & paruo momento, ac leui ex cauſa
cadere.

Cùm ergo in Valgis inſignis læſio appareat, non 10
video cur redhiberi non debeant; niſi dicatur tales
oblæſiones oculis ementis ſubijci, & occultari vix
poſſe, non ergo facere locum redhibitioni ex hac
menſa. Eadem dubitatio defatigare nos poſſet circa
claudos, cùm quotidiana experientia doceat, claudi-
candi mille eſſe modos, & in aliquibus quidem leui-
ter, in aliis mediocriter, in cæteris autem inſigniter 11
hominem lædi, vt *cit. lib.* docet idem Hipp. ſunt enim
ex claudis, qui abſque fulcris ambulare minimè poſ-
ſunt;

ſunt; alij, qui baculo greſſus ſuſtinentes facilè inambulent; alij deniqoe, qui abſque fulcris, & baculo ambulent quidem, ſed tamen in hanc, aut illam partem pendeant: ex iis qui fulcsis indigent, alij vno ſunt contenti, alij duo requirunt, alij præter fulcra etiam baculo ſuſtinere greſſus coguntus, aliter proni in faciem ruituri, ex iis ipſis alij vtroque pede claudicant, alij nonniſi altero, & ea iis poſtremis, alij læſum pedem in tesram firmant, alij ſuſpenſum deferunt; ea illis, qui ſine fulcris, & baculo ambulant, alij modicè, & non admodum indecenter, alij verò inſegniter, ac turpiter claudicant, vt idem Hipp. dicebat, & ex poſterioribus aliqui ad inguina curvati incedunt, & alterum poplitem inflectunt, ima pedis planta vix terram attingeotes, manuq; crus prehendese ambulanies coguntur, alij pedem, & latus vni-
12 verſum contorquent, & ea prioribns, alij ſumma pedis plantâ, alij ſummo calcaneo incedunt, & vt vno verbo dicam, infinitæ propemodum ſunt claudicandæ rationes. Io quibus omnibus ſervatâ vniverſali regula, de qua *in l. Ob quæ vitia. §. Idem ait*, nimirum quod redhibitio locum habeat, vbi inſignis læſio appareat, aptiſſimè de particularibus indicare quilibet poterit, & hunc pro morboſo, illum pro ſano pronuntiare, non obſtante textu huius *l. idem claudus*. de qoo hîc

Illud vnum, quanquam præter rem, non omittam,
13 claudis omnibus commune eſſe, vt malorum morum ſint, ſicuti & gibbis, ſtrabonibus, & aliis, de quibus Card. *Aph.* 31. quod Iuriſconſulti, in quavis corporis deformitate habere locum, tradunt. Pariſ. *de reſign. benef. lib. 5. q. 6. n. 35.* & inter Medicos Lemn. *de occult. nat. mir. lib. 2. c. 26.* apud quem, ſi libet, cauſam requirere potes, quam babes etiam apud iam eitatum Card. *lib. 12. de ſubtil. non longè à fin.*

14 Rectè tandem determinavit lex, Varicoſum ſanum non eſſe; ſed inepsè Gloſſ. varicoſum interpretatur, qui modò huc, modò illuc veluti ſtultus ambulat: licèt de hinc addat: vel eſt ægritudo tibiarum quæ dicitur varia; at neque ſic eaplicat, quid ſit; eſt ergò varix vena tumens ac dilatata ex luaurianre
15 esaiſo, ac melancholico ſanguine in cruribus, & coxis præcipuè, aliquando etiam circa teſtes, & alib. Aët. *ſerm. 14. c. 84.* Paræ. *l. 11. c. 20.* Hier. Fabr. *in Pent. chir. lib. 1. c. 4. & alij.* Hoc morbo laboravit Cic. vt elicitur ex Cavillo Vatinij in illum, de quo Macrob. *Satur. lib. 7. c. 6.*

SVMMARIVM.

1 *Mortuos pariens, an ſit morboſa, dic vt num. 4.*
2 *Textus explanatio de mortuo pariente.*
3 *Pro mortuo habetur, qui vivere non poteſt.*
5 *Mortuos pariens in periculo eſt.*
6 *Prægnans ſana eſt.*
7 *Prægnantia eſt res naturalis.*
8 *Mulier ad hoc nata eſt, vt generet.*
9 *Cur IC. deſideret prægnantē maximè ſanam, & n. ſeq.*
11 *Prægnans ſi morbo non cognato laboret, perit in partu.*
12 *Leves quoque morbi in prægnante conſiderandi.*
13 *Puerpera, an ſana ſit, & num. 17.*
14 *Puerperium eſt actio naturalis.*
15 *Puerpera, quæ laboravit in partu, an ſana ſit dicenda*
16 *Puerpera, ſi in Puerperio febre corripiatur, an redhibenda.*
18 *Puerpera ex abortu, an ſit ſana.*
19 *Sterilis, an ſana ſit. dic vt num. 21.*
20 *Præcipuum munus fœminarum eſt concipere.*
21 *Sterilis nullo modo concipit.*
23 *Artreta ſeu imperforata, an ſit ſana. dic vt num. ſeq.*
25 *Quæ bis in menſe purgatur, ſana non eſt.*
26 *Morboſa non eſt, quæ per ætatem non purgatur.*
27 *Quo tempore mulieribus purgationes eant.*

De Prægnante, & Puerpera, de Pariente mortuos, de ſterili, & arcta, de ea, quæ bis in manſe purgatur,

QVÆSTIO XIII.

Ad l. Quæritur. §. 1. 2. & 3. & §. Mulierem. & l. Quæ bis in menſe.

IN hac quæſtione, de iis quæ poopriè ad ſolas mu- 1
lieres pertinent, agemus, ac proponitur Mulier primò, quæ *ſemper mortuos parit*, definiturque, quòd ſi hoc ex vulvæ vitio accidat, morboſa dicenda
ſit. In qua re notandum venit, textum non ſolùm 2
intelligi debere de ea, quæ octo mortuos parit debito tempore, vt nono aut decimo menſe, ſed etiam de ea, quæ quocunque modo abortum ſemper fa-
ceret, fœtusque etiam vivos abortiret, ita tamen vi- 3
vos, vt longè vivere nullo modo poſſint; tunc enim intrat regula illa, quod pro mortuo babetur, qui vivere non poteſt. Afflict. *deciſ. 236. num. 4.* & ex Medicis Curtius *in ſententia de Septim. part.* quos adduxi aliàs *lib. 1. harum quæſt. tit. 2. quæſt. 2. num. 23.* quod nobili cuidam mulieri iam multoties evenit hæc enim cùm iuvencula rectè bis aut ter peperiſſet, dehinc vigeſies ac ſepties abortivit quadrimeſtris, vel quinquemeſtris vt plurimùm, aliàs autem bimeſtris aut trimeſtris. Notandum præterea, ſuperfluum fuiſſe; Iuriſperitum hîc conditionaliter loqui; dicebdo, ſi hoc vulvæ vitio contingat, hanc morboſam eſſe, nam ea cuiusvis partis vitio ſuccedat, fœmina morboſa eſt; ſimpliciter ergo dicas,
Mulierem, quæ ſemper mortuos parit, morboſam 4
maaimè eſſe; niſi ea externa cauſa id fieret, vt ex labore, ea percuſſione, & ex quacunque procatarctica cauſa. Non modò autem reſpectu prolis hæc redhi-
beri poſſet, quia eo fine orbatur, ad quem nata eſt, 5
ſed etiam mortuos pariens in maaimo diſcrimine poſita eſt, vt ſatis ſuperque novimus Medici, & notat Avic. 21. 3. *tract. 2. cap. 20. & ſeqq.*

Secundo loco textus de prægnante meminit,
quàm abſolutè ſanam eſſe dicit: etenim vt rectè, 6
Gloſſ. hîc, non ex eo, quòd prægnans mulier ſit, iudicatur morboſa, quia prægnantia res eſt maxi-
mè naturalis, & mulier ad hoc nata eſt, vt gene- 7
ret: quemadmodum habetur hic, & latiùs diai 8
lib. 2. harum quæſt. tit. 4. Neque obſtant adducta à Mercurial. ea Vitruvio, & Hipp. *lib. 3. variar. lect. cap. 1.* quorum primus *lib. 2. cap. 8.* dicebat, corpora muliebria, dum gravida eſſent, non præſtari tanquam ſana à venditoribus, in more fuiſſe; hoc enim ob periculum imminens fiebat. Sed quæri poterat, ad quidnam innuendum à Iuriſconſulto hic appoſita illa cautio eſt, nimirum, quod maaimè conveniat prægnantem eſſe ſanam: & num ea vnoquoque vitio prægnantem debere dici morboſam velit: Et ad primam interrogationem dicendum, ideò deſiderare Legumperitum prægnantem eſſe ſanam,
quia ex occaſione prægnantiæ, ſi mulier ſua natura 9
ſana non ſit, non eſt ab omni diſcrimine tuta, & idcirco non ſolùm in prægnantia, ſed etiam ex ſua natura ſanam eſſe debere vult.

Vel dicamus, quòd ideò deſiderat prægnantem 10
eſſe ſanam, quia ex quocunque morbo prægnanti non familiari mulier laboret, in maiore diſcrimine poſita eſt ex prægnantiæ occaſione, quàm ſi eodem morbo eatra prægnantiam laboraret; vnde eſt,
quòd, vt ea Hipp. *lib. 1.* diai mulier prægnans mor- 11
bo non cognato laborans, boc eſt, ſibi familiari, in partu pereat.

Itaque, vt ex teatu elicio, leves quoque morbi in 12
prægnante erunt conſideratione digni, vt levis febricola, quæ aliàs redbibitioni locum non daret, in prægnante fortaſſe dabit, quia eam maximè, boc eſt, vndequaque ſanam eſſe oportet. Adverte

tamen,

tamen, prægantes quaſdam in prægnatione ſoli-
tas quibuſdam certis morbis prehendi, de quibus
fortaſſe intelligebat Hipp. *vbi ſuprà*: propter quos
non fieret redhibitioni locus, vt eſſet vomitus, in-
appetentia, macies, dolores renum, pedum tumo-
res,& huiuſmodi, concomitantur hæc enim vt plu-
rimùm prægnantiam,& alia aliis magîs ac minùs fa-
miliaria ſunt.

13 Tertio loco de puerpera loquitur Textus, de qua
etiam ex cautione determinat Vlpianus, vt ſana ſit,
ſi modò nihil extrinſecùs accidiſſet, quod corpus
eius in aliquam veletudinem conieciſſet, ex quibus
verbis hoc vnum innuere voluit, quòd Puerpera
quaorum ex puerperio eſt, ex ſua natura pro ſana
14 iudicanda, quia puerperium actio naturalis eſt. qua
partus purgamenta,puerperia & ipſa vocata, ex vte-
ro expellontur, non minùs ac in menſtrua purga-
tione excrementa, quæ menſtruatim coadunantur:
ergo eadem ratio eſt de puerpera, quæ de prægnan-
te,cùm vtraque ad eundem finem opereretur.

Dubitari tamen poſſet, an partu difficili exiſten-
te muliere tamen dehinc benè pariente, puerperiiſ-
15 que naturaliter procedentibus, puerpera ſana di-
cenda ſit;Et videtur, quòd non ſit ſana, quia facilè
è laborioſo partu(licèt de præſenti nulla læſio appa-
reat)poteſt puerpera de hinc in febrem, & in alios
morbos incidere,vt notum eſt.

Secundò dubitari poteſt, vtrum ſi nihil ex-
trinſecùs accidiſſet, ſed vndequaque cunctis ſal-
vis exiſtentibus, ante abſolutum tamen puerpe-
rium mulier febre, vel alio morbo corripiatur,
16 redhiberi poſſet? & ratio dubitandi eſt, quia
multi Medici exiſtimarunt, nullum morbum eve-
nire in puerperio, qui ex partus, & puerperij ipſius
culpa non eveniat,de qua re latiùs *lib.1.harum quæſt.*
17 *ti.4.* Dico quòd, cùm in rei veritate, vt etiam per
legem hîc notatur,puerpera ſana ſit,ſi febre,vel alio
morbo, non ex culpa partus, & puerperij corripia-
tur, redhibenda non ſit, tanquam ſana à principio
non fuiſſet.

18 Tertiò dubitari poſſet, an puerpera ex abortu ſa-
na dici debeat? Et dico, quòd nequaquam, quia ex
abortu,vt ex difficili partu,facilè mulier in morbum
labi poteſt, imò habet proximam diſpoſitionem, vt
labatur; quamobrem ſana non eſt, etiam ex præ-
ſcripto naturæ euntibus purgationibus.

19 Succedit quarto loco ſterilis,de qua maxima con-
tentio eſſe poſſet, ob id quod refert Vlpianus, Cæ-
lium ex Trebatio diſtinguere,quòd ſana ſit,ſi natu-
ra ſterilis exiſtat, ſi verò ex corporis vitio,minimè;
20 videntur enim omnino contrariū eſſe decidendum,
21 ſi ad ſterilitatem reſpiciamus:& ratio eſt, quia cùm
præcipuum munus fæminarum ſit concipere, & ge-
nerâre poſſe, vt hîc. & ſterilis ex natura nullo mo-
do poſſit concipere, ex morbo verò faciliùs poſſit.
Alexand. Bened. *lib. 15. cap. 12.* illa quidem mor-
boſa dicenda eſſet, reſpecto ſterilitatis, hæc nequa-
quam, & ſic quantum eſt ex hoc ſterilitatis capite
illa redhiberi poſſet, hæc non: neque videtur illa
evidens ratio pro textu adduci poſſe,ſi ad hoc caput
ſterilitatis attendatur. Poſſet quidem ex alio capi-
te defendi textus, nempe ſi diceremus, non reſpe-
ctu ſterilitatis dici morboſam, quæ ex morbo ſteri-
lis facta eſt, ſed reſpectu morbi ſterilitatem indu-
centis: quanquam ſequitur ex hoc, quòd abſolutè
nulla ſterilis,quatenus ſterilis,morboſa ſit, quod ta-
men falſum eſt, cùm non ſolùm ex ſterilitate, ſed
etiam ex mille aliis cauſis morbificis ad ſterilitatem
conſequentibus morboſa ſit. Ego abſolutè dicerem,
quamcunque ſterilem eſſe morboſam, & iure red-
hiberi poſſe, quicquid ex Cælio Vlpianus,& ille ex
Trebatio dixerit.

Quintò proponitur mulier ita arcta, vt gravida 23
fieri non poſſit, quas mulieres arctas, ſeu imperfo-
ratas vocant, de quibus Mercurial. *lib.4. de morb.
mul. cap.14.* Hucber. *de ſteril. lib.2.* [I. D. Horſtius
in manuduct.ad medic.] & alij, qui de morb. mul. ex
profeſſo agant. In his enim ante vulvæ oſtiolum
membrana obtenditur, quæ & egreſſum menſibus,
& ingreſſum genitali prohibet. Iure igitur ſimiles
mulieres pro non ſanis à Legumperito pronuncian-
tur; non ſolùm enim ex hoc quòd virum admittere 24
non poſſint, nec conſequenter generare, morboſæ
ſunt, ſed etiam quia aliis morbis obnoxias eas eſſe
neceſſe eſt.

Denique prudenter lex mulierem, quæ bis in 25
menſe purgatur, vel quæ nullo modo purgatur,
morboſam eſſe definivit, ſententiæ Hippocrat. for-
taſſe innixa *Aphor. ſect. 5. Aphor. 56.* quæ talis eſt:
*Menſtruis largiùs fluentibus morbi eveniunt, non flu-
entibus autem, ex vtero morbi contingunt.* Excipit ta-
men lex dicens, morboſam non eſſe eam, quæ per
ætatem non purgatur, inquirendum ergo erat in
qua ætate mulier purgari debeat:& licet circa hanc
materiam plura attulerim,*lib.1.quæſt.quæſt.9.tit.1.* ta-
men breviter hîc dicamus, poſt 14. aut ad ſummum
15.annum, vſque ad 40. vel 45. incluſivè, mulierem
menſtruas purgationes pati,ſi ſana futura,ſit ſed iam
bis finem imponamus.

SVMMARIVM.

1 *Sanus quis dicatur, & ſana animalia quæ, num.ſeq.*
3 *Venditor non tenetur morbos progreſſos emptori pa-
tefacere.*
4 *Sanitatis maxima latitudo.*
5 *Convaleſcentes an redhibendi,dic,vt n.11.*
6 *Convaleſcentia,& ſenium ſunt affectus medij.*
7 *Status ſenum naturalis eſt:item & convaleſcentium.
num.ſeq.*
9 *Sanum,& ſecundum naturam,convertuntur.*
10 *Functionum imbecillitas non eſt ſtatim nota morbi.*
12 *Valetudinariorum multa privilegia.*
13 *Valetudinarius quis ſit,& num.ſeq.& num.16.*
15 *Valetudinarius quis ſit, relinquitur Iudicis arbitrio.*
17 *Prægnans, cur valetudinaria dicta in l.2.§.ſed & ſi
non propter ff.ſi quis caut.*
18 *Recidiva quid.*
19 *Differentia inter recidivam,& morbi exacerbationē.*
20 *In quibus morbis timeatur recidiva.*
21 *Recidivans an ſemper ſit in peiori conditione, quàm
primò ægrotans.*
22 *De Quibus morbis intelligenda l. Qui tertiana hic.*

Sanatus quis dicatur.de convaleſcentibus,de recidi-
vantibus, & de morbis circuitus habentibus.

QVÆSTIO XIV.

Ad l. Quod ita ſanatum,& l. Qui Tertiana.

IN lege *Quod ita ſanatum*,tria conſiderari poſſunt,
primo, quis debeat pro ſanato exiſtimari,*ſecundò*,
an ex morbo reconvaleſcens pro ſano accipi poſſit; 1
tertiò de recidivantibus differendum, quanto nem-
pe tempore ſecundus morbus debeat dici prioris
recidiva, ita vt recidivans in tempore intermedian-
te vnam & alteram ægritudinem pro ſano exiſti-
mari non debuerit. Et quoad primum, ipſe textus
peritiſſimis verbis declaravit,ſanum dici debere,qui
in priſtinum ſtatum, in quo erat ante ægritudinem,
reſtitutus ſit. Voluerunt autem Iuriſconſulti hac
lege tacitè cuidam obiectioni reſpondere, quæ hinc
emanare poterat, vtrùm ſcilicet, ſi ſervus vel iu-
mentum ægrotaverit aliquando quovis, vel graviſ-
ſimo morbo, quem venditor reticuerit, emptor ex
hoc

hoc capite poſſit vtrumque redhiberi. Lege ergo
hac cautum eſt, vt talia habeantur tanquam ſi
nunquam ægrotaſſent, dummodo in priſtinum ſta-
2 tum reſtituta ſint, & ſana effecta; ſana autem
dicuntur animalia, quæ nec parte aliquâ corporis
dolent & ad vitæ munera haudquaquam ſunt impe-
dita, Galen .6. *de ſanitate tuend. cap. 5. claſſ.2. & de*
3 *differ. morb. cap. 2. claſſ. 3.* Ex quibus eliciamus,
non teneri venditorem, eos morbos mancipij vel
iumenti enunciare, quos aliquando paſſa ſunt, ſed
eos tantummodo, quos de præſenti patiuntur, vel
facile eſt, vt patiantur.

Sed quid dicendum eſſet, ſi ante morbum ſervus
optimâ, abſolutâ, & integrâ ſanitate fruebatur, poſt-
quam autem ex morbo reconvaluit, non tam ex-
quiſitâ ſanitate frueretur? num pro ſano minimè ha-
bendus? Ac profectò ſi bene textus verba ponde-
rentur: Videtur lex deſiderare, ad hoc vt ſanus
dici poſſit, vt in priſtinum ſtatum redierit, ita vt
ad eandem ſanitatis integritatem, quâ fruebatur,
remeaverit.

4 Dicendum tamen, quod cùm ſanitatis maxima ſit
latitudo, & ſanum dicatur magis & minùs: Galenus
1. *de ſanit. tuend. cap. 5.* multique ſint ſanitatis gradus,
quorum vix primum aliqui attingunt, aliis etiam
poſtremum aſſequentibus, tam priores ſani dicendi
ſunt; etiamſi ergo ad eundem gradum non perve-
nerit ſervus poſt ſuperatum morbum, in quo per-
manebat ante morbi adventum, tamen ſanus di-
cendus eſt, quia ſanitatem habet. Non ergo id ea
verba, *in priſtinum ſtatum*, important, quòd eaſdem
vires, & eandem ad amuſſim ſanitatem recuperavit,
ſed quod ad ſtatum ſanorum pervenerit, omni mor-
bo liberatus.

5 Porrò hæſitare contingit de convaleſcentibus, ni-
mirum de iis qui recenter à morbo ſani ſunt facti,
ſed integras vires, ac priſtinas adhuc non recupera-
6 rũt, dubitari, inquã, poteſt, an tales redhiberi debeãt,
ſi venditor de eo ſtatu, in quo ſervus eſt, mentionem
non fecerit? Ac profectò, cùm convaleſcentia, &
ſenium ſint affectus quidam medij inter ſanitatem,
& morbum, Gal. *de ſanit. tuend. lib. 5. cap. 4. claſſ. 2.*
ita vt in vno eodẽque ſanitatis gradu vterque ſtatus
contineatur, ſtatus autem ſenum quicunque ſit,
7 naturalis ſit, Gal. *1. eiusd. cap. 5.* dicendum eſt etiam,
ſtatum convaleſcentium eſſe naturalem, & ob id
8 ſanos dici debere, cum ſanum, & ſecundum naturam
9 convertantur, & ſanum dici debeat ſecundum na-
turam. Gal. *de ſympt. cauſ. cap. 1. claſſ. 3.* & ad id quod
obiici poſſet, quòd convaleſcentes ad vitæ munera
exercenda ſint impediti, & idcirco ſaltem ex huius
edicti diſpoſitione, ſani dici non poſſint. præterquam
quòd, vt ſuprà ex Galeno dixi, ſani haudquaquam
ad vitæ munera exercenda impediuntur, reſponderi
facilè poteſt, negando convaleſcentes ad ea mune-
ra impediri, concedendo tamen ea debiliter exer-
cere; non tamen ob id poſſunt dici morboſi, quia
functionum imbecillitas non morbi ſtatim nota eſt,
vt Gal. *loco citato 1. de ſanit. tuend. cap. 5.* demonſtrat.
10 Sed his non obſtantibus, rectè ex hoc textu conva-
leſcentes redhiberi poſſe dicerem, quia ad priſtinum
ſtatum minimè adhuc remearunt; & licet concede-
re paratos ſim, convaleſcentes eſſe in ſtatu medio
inter morbum & ſanitatem, veluti ſenes, tanto pro-
pius tamen accedere illos dixerim ad ſtatum præ-
11 ternaturalem qui à morbo eſt, quanto longius ab
eo abſunt ſenes, & ad naturalem accedunt, quòd
eorum ſtatus à naturâ ſit. Sic igitur licet virium im-
becillitas in ſenibus non illicò morboſa ſit, quia ab
affectione naturali eſt, eadem imbecillitas in conva-
leſcentibus morboſa dici poteſt, quia ab affectione
præternaturali dependet.

Sed quia argumenti ſimilitudo nos ad id invitat,
videamus qui dicendi ſint *valetudinarij*, nam horum 12
multa apud Legumperitos ſunt privilegia, ex iis,
quos adducit Pariſ. *de reſign. ben. lib. 5. q. 6. num. 10.*
& Menoch. *de arb. lib. 1. cap. 65. num. 1.* expedit ergo
ipſis, vt determinetur, qui valetudinarij nomine ſint
inſigniendi. Mercurial. *lib. 6. var. lect. cap. 1.* videtur
valetudinarios voluiſſe vocatos eſſe cauſarios: *Cauſ-
ſarij*, inquit, *dicuntur tum ij, qui levi qualibet ex cauſa
morbos incurrunt, tum quia aliquo pacto malè habent*;
ſed idem Menoch. & Pariſ. *loco citat.* ex Innocentio
dicebat, valetudinarium eſſe, qui propter corporis
debilitatem eſt infirmus, & laborat aliquâ febre acu-
tâ. At hæc opinio vera non eſt, neque diſtinguit inter 13
verè morboſum, & valetudinarium. Multò minùs
diſtinguit opinio Ioan. Andr. apud eundem, quæ vult
infirmos ſimpliciter dici valetudinarios. Cuiac.
in comm. tit. Pandect. de excuſat. ad l. 8. & ſeqq. vale-
tudinarios dici firmat eos, qui perpetuâ, ac perti-
naci valetudine afficiuntur: & videtur hæc opinio
vna eademque cum ſuperioribus, nec Iuriſperitos
explicaſſe, quid in rei veritate ſint. Communis DD. 14
opinio, de qua iidem Menoch. & Pariſ. *ibidem n. 12.*
ea eſt, quòd hoc relinquatur Iudicis arbitrio. At 15
neque hæc quicquam ad rem affert, neque quic-
quam docet rei naturam, dicens pendere ex Iudicis
arbitrio, vt definiatur, quis dicatur valetudinarius;
ante enim oportebat explicare, quis eſſet valetudi-
narius in genere, vt Iudex ſciat, quænam oporteat
conſiderare in ea re definienda. Sed ex noſtris Mer-
cur. *de art. gymn. lib. 4. cap. 8.* Valetudinarios eos
vocat, qui recenter à morbis evaſerunt, facitque
eoſdem cum convaleſcẽtibus, ſed pro valetudinariis
acceptat pleroſque ſenes, quos vt valetudinarios cu-
rari voluit Galenus. Dicamus valetudinarium dici 16
eum, qui ob ſui corporis debilitatem, promptam ha-
bet diſpoſitionem, vt infirmetur facillimè, & integrâ
ſanitate non fruitur, ſed ſæpiſſimè ægrotat. Non ergo
mirum eſt, in *l. 2. §. ſed & ſi non propter ff. ſi quis caut.*
prægnantem dici valetudinariam, quia ex facili ac- 17
modica cauſa ægrotare parata: quæ omnia opti-
mè declarat Menoch. *vbi ſupra num. 6.*

Vltimò, circa recidivantes plura ſunt quærenda,
nimirum quis morbus ſit recidiva prioris; quanto
tempore ab receſſu prioris morbi ſecundus dici de-
beat recidiva; in quibus morbis timeatur vt pluri-
mum recidiva; an ſemper in peiori conditione ſit re-
cidivans, quàm primo ægrotans, & alia ſimilia.

Primò ergo recidiva dicitur morbus factus ex re- 18
liquiis præcedentis morbi iam prægreſſi. Elicitur
ex Hippocr. *Aphor. 12.* neque enim ſemper quandò
quis de recenti ægrotavit, & paucis interiectis die-
bus denuò ægrotat, recidivam contigiſſe dicendum,
ſiquidem poteſt poſterior morbus aliam habuiſſe
cauſam, & ſic non proveniſſe ex reliquiis præceden-
tis infirmitatis, in quo caſu poſterior morbus non eſt
dicendus recidiva prioris, vt exemplo patet, & ex iis
quæ dixi *lib. 1. tit. 4. quaſt. 7.* Sed qui de recidiva noſ-
cere cupit, & præcipuè quando ſit vera recidiva,
quando non, Taddæum legat *in comm. ſuprà citati
Aphor.* & alios *ibi.*

De tempore intermedio inter priorem morbum,
& recidivam, iam dixi *in præcitata quæſtione*, & ad
eam Lectorem remitto. Illud hoc loco addendum 19
duco, maximam eſſe differentiam inter recidivam, &
exacerbationes, ſeu acceſſiones quorundam morbo-
rum; vnde non dicuntur recidivare Tertianarius, &
Quartanarius, quotieſcunque de tertio in tertium,

aut de quarto in quartum, inſultum morbi experiuntur: tunc enim vnus eſt morbus, qui ſuam ſeriem, ac typum ſervat: Taddæus Flor. *vbi ſuprà.* Sic quoque neque Epilepticus, qui per Lunæ circuitus ægrotat, neque podagricus, qui in temporum mutationibus, vt in Solſtitiis, vel Æquinoctiis podagrâ detinetur, recidivare dici debet: nam ij morbi tales ex ſua natura ſunt, vt ſtatis temporibus revertantur, & ſic etiam de aliis eſt dicendum; vnde etiam in intermedio tempore, vbi quietem habent tales ſanos non eſſe ſummo iure ſancitum eſt, argumen. *l. Qui Tertiana hic.* Adverte tamen, Taddæum *vbi ſuprà*, nolle in tempore quietis convenire his nomen morboſi, ſed potiùs neutrius, quod idem eſſet, ac valetudinarij. de quo ſuprà. Non tamen in omni caſu debere habere locum hanc opinionem Taddæi crediderim, ſed in iis ſolùm, in quibus quies longior eſt, vt in Epilepticis, & Podagricis; nam in tertianariis, & Quartanariis, aliter credo ſit ſentiendum, quicquid ille voluerit.

20 Tertiò quærebatur, in quibus morbis vt plurimùm timeatur recidiva: & dic, quòd vniverſaliter in omnibus, licet in nonnullis promptiùs, quam in aliis: ſunt enim aliqui, qui de facili reverſionem faciunt, vt Colicus dolor, Nephritis, Ophthalmia, Hydrops, Melancholia, & huiuſmodi. Contrà alij ſunt, qui difficulter revertuntur, aut recidivam faciunt, vt Morbilli, Quartana, Pleuritis, Phrenitis, & alij; iactatur enim à quibuſdam, quòd his morbis ſemel detenti, non ampliùs illis corripiantur; quod tamen falſum eſſe experientia docet; illud verum eſt, quod iam diximus, difficulter reverti, & recidivas non de facili ſolitos cauſare.

21 Denique dubitatur, an ſemper recidivans in peiori conditione ſit, quàm primò ægrotans. Et videtur ex Hippocr. auctoritate *libro de intern. aff.* quòd ſemper recidivãs ſit in peiori conditione, cùm dicat: *Morbus enim reverſionem faciens magis quàm ab initio vrget*; rationem reddit Avic. 2. 4. *tract. 1. cap. 95.* in his verbis: *Et recidivatio eſt deterior, quàm radix, quoniam malitia, ſeu ægritudo eſt rediens, & natura ſeu virtus eſt defeſſa, ſeu debilis*; quæ ratio eſt admodum ſenſata, & in pluribus eam habere locum concedendum; in aliquibus tamen morbis evenit, vt potiori humorum pravorum quantitate abſumptâ, & modicâ relictâ, contingat quidem recidiva, multò tamen priori morbo debilior.

22 Cæterùm in lege *Qui Tertiana*, quærendum eſt, qui morbi ſint, de quibus ea lex intelligenda veniat: in textu enim ſolummodò (& fortaſſe exempli gratià) hi quatuor morbi afferuntur, Tertiana nempe, Quartana, Epilepſia, Podagra; cùm tamen alij permulti ſint qui his naturæ ſunt non abſimilis. Dicendum ergo, quòd ex febribus, de omnibus, quæ per circuitus repetunt, ſimiliter vt de Tertiana, & Quartana intelligendum; itaque & in Quintana, & ſextana, & ſeptimana, & octana, & nonana, ac decumana, ſi quando eveniunt, ſimiliter decidendum eſt. Cæteri porrò morbi, qui reverſionem faciunt, & de quibus dici poteſt, quòd illis affecti minimè ſani vocandi ſint etiam, in interpolationis tempore, ſunt in primis iam à l. nominati: dehinc verò frequens vertigo, Melancholicæ, & omnes inſaniæ ſpecies abſque febre, Paralyſis, Ophthalmia, Suffuſio, Cataracta vulgo dicta, dentium dolor, Aſthma, & eius ſpecies ſingulæ, ſanguinis ſputum, phthiſis, dolor Colicus, Hydropis ſingulæ ſpecies, renum, & veſicæ calculus, ani, & vteri procidentia, Herniæ omnes, Hæmorrhoides, Arthritis, & inter febres continuas hectica, tandemque Gallicus morbus, de quo Grammat. *deciſ. 58. num. 6.* ex noſtris Bacc. *lib. 3. de Therm. cap. 4.* dicebant, quòd ex eo nunquam recõvaleſcit patiens, & dare quidem inducias, non integram pacem. Quinimo ex his nonnulli ſunt, qui non ſecus ac febres, per circuitionem repetunt, vt ophthalmia, capitis dolor, podagra, & alij teſte Gal. *lib. 2. de diff. febr. cap. 53.*

SVMMARIVM.

1 *Hydropicus eſt maximè morboſus.*
2 *Pro clavo quid intellexerit Vlpianus.*
3 *Polipus quid ſit.*
4 *Scæva cur non redhibeatur.*
5 *Mancus cur redhibeatur.*
6 *Manci ſunt deteriorum morum.*
7 *Mulier neque ambidextera ſit, neque manca.*
8 *Pars dextera cur ſiniſtrâ fortior, & agilior. Vide ibid. & numero ſequent.*
10 *Dextra & ſiniſtra, ex Platone, naturâ non differunt.*
11 *Motionis origo eſt à dextris.*
12 *Is qui vrinam facit, ſanus eſt.*
13 *Vitia in miſsione omnia redhibitioni cauſam dant.*

De Hydropico, clavum habente, Polypoſo, Scæva, & manco, & de vrinam faciente.

QVÆSTIO XV.

Ad l. Item Offilius. §. Item de Hydropico. l. Qui Clavum. §. 1. & §. Item ſciendum. l. Quæritur. §. Item de eo.

RESTANT poſtremò quædam adnotanda circa *l. Item Offilius. & l. Qui clavum. & l. quæritur.* ac in priori de *hydropico* dubitatur, an ſanus ſit, de 1 quo tamen nullo modo erat dubitandum, quia non ſolùm ſanus non eſt, ſed maximè morboſus, cùm maximoperè à ſtatu naturali recedat, & ad interitum tendat: Quod etiamſi magis videatur poſſe habere locum in vna, quàm in alia Hydropis ſpecie, cùm eæ plures ſint, tamen nullatenus dubitare debemus, in omni ſpecie maximè debere habere locum redhibitionem; immo non ſolùm in Hydrope iam facto, ſed etiam in habitu Hydropem præcedente, qui Cachexia nominatur. Inanis ergo fuit Iuriſconſulti hæſitatio.

Pro *Clavo* quid intellexerit Vlpianus, non adeò in 2 propatulo eſt, clavus enim plures poteſt ſignificare morbos: ſignificat namq; primò morbum quendam vueæ tunicæ oculi, quæ interdum ita prominet, vt foras proſilire videatur, & tunc tumoris ſpeciem præ ſe fert clavo non abſimilis, de qua paſſione Galenus *in libro de ocul. cap. 11. & in Introd. cap. 15. in fin.*

Secundò, Clavus eſt vlcus orbiculatum in pedis Planta, quod callum contraxit, vt habetur *in definit. Medic. Galen. adſcript. in fine.*

Tertiò, Clavus dicitur quidam dolor capitis in certa quadam eius parte, vt notant multi practicantium in propriis capitibus, de cap. dol. Valeſc. *in Philon. parte prima. cap. 1.* Maſſar. *libro 1. pract. c. 7.* Foreſt. *Obſervat. libro nono, Obſervat. 62.*

Quartò, clavus vocatur tumor rotundus candidi coloris, clavorum capitibus non abſimilis, qui in vniverſo corpore enaſcitur, ſed maximè pedibus familiaris eſt. Paulus *libro 6. cap. 87.* Act. *ſermone 14. cap. 87.* Avic. 3. 4. *tractatu 2. cap. 14.* & ante hos Galen. *de ſimpl. medicament. fac. & alibi.* Ex his acceptionibus præſtat dicere, apud Legumperitum poſtremam intelligẽdam, quòd declarare poteſt verborum ſeries, inquit enim: *Qui clavum habet, morboſus eſt, veluti Polypoſus.* Cõſtat enim, Polypum eſſe tumorẽ, vnde

vnde inquit, quòd tam is qui habet tumorem Cla-
vum dictum, quàm is qui patitur tumorem, Po-
lypum vocatum, morboſus eſt, & ita intellexit
Gloſſ. hîc.

3 *Polypus* autem tumor eſt propriè naribus eue-
niens, dictus à ſimilitudine Polypi piſcis, quòd &
carnem ſimilem ſortiatur, non minus ac ille mul-
tos veluti pedes habeat, quibus affectam partem
arripit, & arctè complectitur: ea enim eſt piſcis il-
lius natura, vbi enim quid apprehenderit, arctiſſimè
hæret, ita vt vix diuelli poſſit: vnde Plautus in Aulul.
Act. 1. Scen. 4.

Ego iſtos novi Polypos, qui, vbi quid tetigerint,
tenent.

Ad eios ergo piſcis ſimilitudinem tumor iſte Po-
lypus appellatur, de quo Horat. *Epod. Od.* 12.

Polypus, an gravis hirſutis cubet hircus in
alis.

& de hoc tumore verba faciunt omnes practicantes
in capp. propriis Paul. *lib. 6. cap.* 25. Aëtius *ſermon. 6.*
cap. 90. & cæteri omnes, de quo tamen nihil effatu
dignum dicendum offertur.

4 *Scæva* porrò, qui & *ſcævola* dicitur, redhiberi non
debet, ob id, quòd non videtur quicquam corporis
vſui nocere, ſed rectè indicat Legumperitus, red-
hibendum eſſe mancum, hoc eſt, qui imbecillitate
5 dextræ laboret, & ſiniſtrâ pro dextra vtatur. Non
ſolùm enim ob vſum membrorum mancus redhi-
bendus eſt, ſed etiam quia conſtat, mancos eſſe
naturaliter deteriorum morum, quàm cæteri homi-
6 nes ſint, tradente Cardan. 7. *Aphoriſm.* 40. cuius
rei cauſam in fine ille reddit, & Scal. *exercit.* 265.
7 & nota hîc ex ipſo *Cardano*, Mulierem neque *ambi-*
dexteram fieri, vt *ibi* ex Hipp. neque *mancam*, quod
ille viderit: Quod tamen de mulieribus dicit Hipp.
nimirum non fieri ambidextras, non admittitur à
Nancel. *in Analog. libro* 8. *cap.* 4. exercitatione enim
tales fieri mulieres ipſe vidit; tamen vt defendat
Hipp. dicit, illum voluiſſe mulieres non naſci am-
bidextras, non negare autem quod exercitatione
fieri non poſſint. Sed novi ipſe principem mulie-
rem ambidexteram. [*Stupanus* tamen allegat in
contrarium *muſculorum* in fœminis debilitatem,
pag. 110. Videatur *Heurnius* hac de re in aphor.
Hipp. pag. 491. *Lindenus* Phyſiol. pag. 693. Clariſſ.
Dieterichius Iatr. Hippocr. pag. 176.]

8 Sed pro Medicis ac Philoſophis videri poſſet hic,
vnde ſit, *quod pars dextra ſit ſiniſtrâ & fortior*, *&*
9 *agilior*; cuius rei licèt promptam habeat rationem
Philoſophus, nempe quòd dextræ partes calidiores
ſint ſiniſtris, & maiori ſpirituum copiâ affluentes,
ac quòd illas regat calor viſceris ſui, vt dicebat Ma-
crob. Saturn. *libro* 6. *capite* 4. aliàs tamen cauſas
adduxit Holler. *Aphor. ſectione* 7. *Aphor.* 44. &
Alex. Bened. *de part. humani corporis, libro* 3. *cap.* 12.
quas apud ipſos vide; vnam ex Amato adducam,
quam ſenſu ipſo oculato, & experientiâ confirma-
tam ipſe notauit, *Centur.* 4. *Curat. vltimâ*: ponderans
enim ſimul in eadem bilance oſſa brachij dextri,
& ſiniſtri, ponderoſiora adinuenit dextra, non in
vno tantùm cadauere, ſed in omnibus, etiam in
ipſis puerulis, qui adhuc eas partes nullo modo
exercuerant. In cuius rei confirmationem illud fa-
cit, quòd plerumque partes dextræ craſſiores ſunt ſi-
niſtris; hoc facilè experimur in calceamentis, cùm
enim calceamur, pes dexter laxiori indiget calcea-
mento, quia craſſior, vt vnusquiſque in ſeipſo ad-
notare poteſt. Quomodo verò fiant ambi dexteri,
hoc eſt, qui vtroque brachio validè & indifferenter
vtuntur, exponit Galen. *comm.* 7. *Aphor.* 44 vbi &
cur nulla mulier ambidextera fiat, ex Hipp. ſenten-
tia; quæ Medicus apud eum videat, & apud Ama-
tum, *vbi ſuprà*, & apud alios in expoſitione eius
Aphoriſmi. Iuriſconſultus autem ſi hæc ipſa ſcire
cupit, adeat Tiraquel. *de lege Connubia, Gloſſa prima,*
part. 1. *l.* 1. *num.* 64. Non ab re autem Naturæ mira-
culum huc transferre placet, à Sacra Scriptura rela-
tum *in lib. Iudic. cap.* 20. *verſ.* 16. ſeptingentos nem-
pe viros ambidextros habuiſſe ciuitatem Gabaa in
tribu Beniamin.

Non tamen ſilentio Inuoluam Platonis opinio- 10
nem *in lib.* 7. *de leg. verſ. med.* qui voluit dextram,
& ſiniſtram naturâ non differre in ſingulis opera-
tionibus, ſed matres, nutriceſque non rectè per con-
ſuetudinem nos dextrâ vti magis permittere, vnde
dexteræ, & ſiniſtræ differentia emanauerit: quod
oſtendit, inquit ille, Scytharum lex, qui ambidex-
teri omnes ſunt, nec minùs ſiniſtrâ, quàm dextrâ
arcum, & ſagittas tenent, ſed vtriſque ſimiliter ad
vtrumque vtuntur. Quæ tamen Platonis ſententia 11
contrariatur omnino Ariſt. *in lib. de Animal. inceſſ.*
vbi motioni originem à dextris eſſe dicit, & partem
dextram aptam natam ſemper eſſe mouere, ſiniſtram
verò moueri; & multò magis contra ipſum facit
Amati experimentum, ex quo manifeſtiſſimè patet,
à Natura partes dextras à ſiniſtris differre. Sed de
his hactenus.

De eo tandem, qui vrinam facit, determinat Vl- 12
pianus, quòd ſanus ſit; intelligit autem pro eo,
qui vrinam facit, Gloſſ. eum, qui *de nocte lectum*
commingit, quod etiam & ex textu ipſo habetur.
Rectè verò diſtinguit Iuriſperitus, quòd ſanus ſit,
ſi hoc ob ſurgendi pigritiam euenerit; ſecus vero,
ſi ex veſicæ vitio. Addamus nos, quòd etiamſi ex
veſicæ vitio hoc non accideret, ſed ex forti imagi-
natiua in ſomno cauſata, tamen ſanus dici talis non
deberet; ſunt enim qui in ſomno adeò fortem ha-
bent imaginationem, vt non ſolùm videant ea, quæ
imaginantur, tanquam ſibi præſentia, ſed etiam in-
ferioribus virtutibus præcipiant: vt in caſu noſtro,
imaginabitur quis ſe ſtimulari ab vrinæ multitudi-
ne, & videbitur ſibi eſſe in cloaca, vel in loco, in
quo aliàs mingere conſueuit; tunc imaginatiua
præcipit expulſiuæ, vt ſuo officio fungatur: vnde ille
mingit, credens ſe in loco conſueto mingere, non
verò in lecto. Is verò, qui frequenter idipſum fa-
cit, vt ſingulis, vel alternis noctibus, proculdubio
morboſus dicendus eſt, & redhiberi poterit. Ex 13
quibus infer, quòd multò magis cætera vitia circa
mictionis functionem euenientia redhibitioni lo-
cum dare debent, vt Dyſuria, Stranguria, Iſchuria,
Diabetes, & his ſimiles: de quibus omnibus
ſigillatim Practici omnes ſuis in
locis verba faciunt.

PAVLI ZACCHIÆ QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM, LIBRI TERTII TITVLVS PRIMVS.

DE IMPOTENTIA COEVNDI ET GENERANDI.

Continens Quæſtiones novem.

I. De cauſis impotentiæ tam coëundi, quam generandi.
II. De impotentia ex defectu Ætatis.
III. De impotentia ex defectu naturali.
IV. De impotentia ex morbis.
V. De frigidis, & Maleficiatis.
VI. De impotentia reſpectiva dicta.
VII. De ſterilitate fœminarum, & de Imperforatis.
VIII. Mulier an ex ſemine virili concipere poſſit abſque eius coniunctione, & ſine totali membrorũ applicatione.
IX. De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis.

SVMMARIVM.

1 *Ad Matrimonij validitatem requiritur potentia coëundi.*
2 *Coniugio regulariter eſt ineptus, qui debitum reddere non poteſt.*
3 *Ad Matrimonij validitatem requiritur, vt vir poſſit emittere ſemen.*
4 *Matrimonium ſeparatur ob impotentiam coëundi.*
5 *Vbi de coëundi potentia dubitatur, ad Medicorum iudicium recurritur.*
6 *Impotentia coëundi quid.*
7 *Coitus quid.*
8 *Impotentia generandi quid.*
9 *Impotentia tam coëundi, quàm generandi plures habet cauſas.*
10 *Impotentia coëundi ex quibus cauſis dependeat.*
11 *Impotentia coëundi vel ex cauſa naturali, vel ex cauſa accidentali.*
12 *Naturalis cauſa Impotentia conſideratio.*
13 *Accidentalis cauſa vel intrinſeca, vel extrinſeca.*
14 *Cauſa intrinſeca accidentalis conſideratio.*
15 *Cauſa extrinſeca accidentalis conſideratio.*
16 *Animi paſſiones vehementes inter cauſas impotentia coëundi connumerantur.*
17 *Coitus impotentia accidit in viro interdum mulieris culpa.*
18 *Gravius peccatum eſt coire cum deformi, quàm cum formoſa.*
19 *Pulchritudo eſt incitamentum ad libidinem.*
20 *Alia cauſa impotentia coëundi ex parte mulieris.*
21 *Impotentia arte Medicâ reparabilis non diſſolvit matrimonium.*
22 *Cauſa impotentia coëundi in Muliere.*
23 *Generandi impotentia habet plures cauſas.*
24 *Generandi ſpes ex coitu eſt.*
25 *Coitus à natura ob generationem, & ſpeciei propagationem inventus.*
26 *Cauſa impedientes generationem ex parte mulieris, ſunt propemodum infinita.*
27 *Semen in muliere peccare poteſt, vt in viro.*
28 *Cauſa generationem impedientes ex parte vtriuſque Coniugis.*
29 *Coniugum ſimultates impediunt generationem.*
30 *Generationem impedit nimia agitatio fœmina in ipſo actu coëundi.*

De cauſis impotentiæ tam coëundi, quàm generandi.

QVÆSTIO I.

PERNECESSARIVM, maximèque ad Iuriſconſultorum negotium pertinens argumentum, Titulus hic promittit, tanquam is, qui de re ſæpiſſimè in iudiciis Eccleſiaſticis præcipuè agitata pertractet, & dubia quamplurima, pulcherrima illa quidem, proponat ac diluat, in quorum gratiam ipſi Iuriſconſulti integros Titulos promulgarunt, *de frigidis, & maleficiatis* inſcriptos, ſub quibus tamen eos omnes comprehendunt, qui quacunque ex cauſa coire non poſſunt, etiamſi neque ex frigiditate, neque ex maleficio id illis contingat, vt in ſermonis proceſſu videbimus. Cùm ergò matrimonia in dies, & horas frequentiſſimè contrahantur, palam eſt ad eorum validitatem requiri de neceſſitate coëundi potentiam. Abb. *in cap. de illis, l. 2. num 2. & 4. de deſponſ. Impub.* Scot. *l. 4. ſent. diſt.* 34. *q.* 1. adductus per Navarr. *Conſiliorum l. 4.*
conſ. 39. n. 4. de ſponſal. & lib. eod. conſ. 3. n. 7. & ſeqq. de 1
frigid. & malef. Aug. Barboſ. *in Collect. Doctor. l. 4. tit. 5. c. 1. n. 4. Tom. 2. & c. 2. num. 1. ibidem*; vnde regulariter coniugio ineptus eſt, qui debitum reddere nequit. Navarr. *cit. lib. 4. conſil. 39. num.* 1. Nec ſolùm coëundi potentia ſufficere videtur, ſed potentia ſeminis quoque emittendi requiritur, vt idem Abb. *in cap. Quod*
ſedem num. 5. de frig. & malef. Ideirco ergo, vbi horum 2
vtrumque non adſit, ſeparatur matrimonium, vt per *cap. Laudabilem tit. eod.* vbi Abb. *num.* 1. Grilland. *de ſortileg. quaſt. 6. n. 14.* Oinot. *Inſtit. de Nupt. n. 220.*
Maſcard. *de Probation. concl.* 311. *num. 7. vol.* 1. Ricc. 3
Collect. deciſ. 222. part. 1. Sanchez, *de Matrim. lib. 7.*
diſp. 93. num. 15. Farinac. *de delict. carn. quaſt. 243. §. Fœ-* 4
mina num. 6.

Hinc

Hinc patet multoties de ſufficientia, aut inſuffi-
cientia coëundi dubitari poſſe, quo in caſu, vt in aliis
multis, qui circa hanc materiam Iuriſconſultos exer-
cent, qui Medici in iudices, tanquam periti adhiben-
5 tur, quia autem ſint ij caſus dubij, in proceſſu quæ-
ſtionis patebit: nam de ſingulis hîc mentionem fa-
cere, nimis longum eſſet. & eadem bis abſque vlla
neceſſitate reiterarentur.

6 Quid verò ſit impotentia coëundi, quid item im-
potentia generandi, clarè patet ex ipſiſmet verbis illa
namque vitium eſt vel naturale, vel accidentale, quo
quis impeditur alteri carnaliter cōmiſceri. Hoſtien.
in ſumm. lib.4. tit. de frig. & maleſ. §.1. *num.* 1. Ioan.
Brunell. *de ſponſ. & Matrim. concl.* 58. *num.* 2. coitus
enim eſt applicatio maris & fœminæ in membris ge-
7 nerationis, quâ ſuperfluum expellitur quantum ad
finē ſpeciei, vel indiuidui ordinata. Avic. 22. 3. *cap.* 1.
Bavet. *in conſ. incipien. in nom. Individ. Trinit.* Savon.
8 *in pract. magn. tract.* 3. *cap.* 1. Impotentia autem gene-
randi vitium item eſt naturale, vel accidentale, quo
quis legitimo, vel naturali coitu vtens inhabilis eſt
ad ſui ſimilis generationem.

Tam coitus autem, quàm generationis impoten-
9 tia plures poteſt habere cauſas, & modò ex *parte viri*
tantùm provenire. modò ex *parte mulieris* tantùm,
modo verò ex *parte vtriuſque*. Hæc quanam ratione
inveſtiganda ſint, deinceps patebit, nunc autem ad
cauſas vtriuſque impedimenti accedamus, breviter
ac dilucidè, quantum vires ferunt, & ad Iuriſconſul-
torum captum, omnia enodantes.

10 Primò ergo de coitus impotentia agentes ex parte
viri, ſciendum, illam originem dedocere vel ex parte
ſuî ipſius, vel ex parte mulieris; ſed quia cauſæ ex
parte mulieris ad cauſas extrinſecas reducuntur, di-
11 camus cum DD. *in d. Tit. de frig. & maleſ.* Hoſtien.
vbi ſuprà, num. 5. Brunell. *ibidem. num.* 3. *&* 6. Sanna-
12 zar. *de matrim. cap.* 3. *art* 4. *num.* 6. & com DD. noſtris
*in ſuis practicis, cap de Impotentia venereorum, & de
ſterilitate*, Impotentiam coëundi vel ex cauſa eſſe
connaturali, vel ex accidentali. Naturalis cauſa vel
ex parte totius eſt, vel ex partium vitio. Si ex defectu
totius ſit, evenit quia frigidæ temperaturæ vir eſt,
& idcircò non ſtimulatur, neque appetitum ad coë-
undum experitur, deficiente non modò ſemine in ſui
quantite, ſed peccante in qualitate. Si ſit ex de-
fectu partium, hoc eſſe poteſt vel ex vitio alicuius
partis principis, Cordis nimirum, Hepatis, Cerebri,
Teſtium, vel ex defectu partium genitalium; & hæc
vel eſt ex culpa ipſius membri virilis, vel aliorum
vaſorum. Si ſit ex culpa penis, id fit, quia vel nimis
magnus, vel nimis parvus, vel quia obtortus, vel ni-
mis longus, vel brevior quàm oporteàt. Ex culpa
Teſtium fit, ſi illi omnino deſint, vel non ſervent na-
turalem ſitum, vel ſint nimia parvi, vel nimis magni.
Ex parte aliorum vaſorum impotentia coëundi eve-
nit ſi illa ſint malè conformata, ſi naturalem ſitum
non habeant, ſi ſint obſtructa.

13 Accidentalis porrò cauſa, vel intrinſeca eſt, vel ex-
14 trinſeca. Intrinſeca vel ſunt humores ſuperflui, calidi,
frigidi, ſicci, humidi: frigidi, refrigerando, partiumq;
calorem extinguendo; calidi, eundem calorem, &
ſpiritus diſſipando; humidi, illum obruendo, partes
relaxando, virtutem obtundendo; ſicci, præter mo-
dum exiccando. Vel ea eſt debilitas alicuius partis
Princeps, aut earundem morbus aliquis, vel acciden-
talis genitalium partium ignavia, & in ſumma cauſæ
penè omnes, quæ à natura ſunt, poſſunt vt plurimùm
etiam ab accidenti originem trahere.

15 Externa cauſa impediens coëundi potentiam in
viro, vel eſt ab aëre, vt quia nimis excedit in activis
præcipuè qualitatibus; quanquam magis obſtare viro
videtur excedens caliditas, quàm frigiditas, mulieri
verò contra: quod, ex Philoſophorum ſentētia patet.
Ariſt. *lib.4. problem.* 16. *&* 24. & hoc innuere etiam
voluit Heſiodus *in lib.* 11. *oper. & dier.* dicens:

Salaciſſima verò mulieres, viri imbecillimi
Sunt, quoniam caput, & genua Sirius exſiccat.

inſinuans, quòd ob ex ſuperantem ſiccitatem viri im-
becilliores facti minùs coitum appetant; contrâ mu-
lieres ſuâ naturâ humidiores, ſanguine servidiore per
æſtus, & ſiccitates abundant, vnde etiam ſalaciores
ſunt.

Inter extrinſecas cauſas connumerari poſſunt A- 16
nimi paſſiones vehementes, mirum enim eſt, quan-
topere in ea re operentur, vnde Alex. Bened. *ſua pract.
lib.* 14 *c.* 15. Scimus, inquit, quoſdam cùm in Venere
coniugali eſſent vel promptiores, factâ inter eos de
re triſti mentione, ita ab opere imperfecto ſolitos de-
ſurgere, vt veluti intermortuum langueſceret geni-
tale membrum: quoſdam in coitu ſordidum auditum
verbum de Venereo diverticulo deturbat; alios ve-
recundia tenet, nonnullos metus ipſe, tot modis ſu-
ſpenditur cum Animo coitus, hæc ille.

Et ego novi alios, qui in actu Veneris idem paſſi
ſunt, non ſemel aut bis, ſed ſæpiſſimè ab ira. quòd ri-
xoſas coniuges ſortiti, quotieſcunque etiam coëun-
tes in pugnam verboſam venirent, non amplius per-
ficere quod inceperant quovis conatu poſſent.

Præterea deſuetudo inter extrinſecas cauſas & ipſa
eſt; quæ tantum poteſt, quod, vt ex Vido Vidio iunio-
re *libro* 11. *de curat. membr. c.* 2. refert Schenck. *Obſerv.
libro* 3. *tit. de Teſticulis*, quibuſdam, qui à Venere per
longum tempus abſtinent, teſtes, & vaſa ſpermatica
contabeſcant. Vſus item nonnullorum ciborum,
aut medicamentorum ex his cauſis eſt ambulatio nu-
dis pedibus frequentata, equitatio, Hipp. *de Aëre, Aq.
& loc.* item maleficium, de quo in quæſtione propria
verba facienda ſunt, & denique ab omnibus cauſis,
quæ inſigniter corpus alterare poſſunt, præcipuè au-
tem refrigerare, coitus impotentia provenire ſolet,
qualis eſſet fluxus longus ſanguinis immoderatus,
extremæ omnes evacuationes, vulnera magna, validæ
capitis percuſſiones, ſectio venarum poſt aures, de
qua Hippocrates peculiariter locutus dicebat, facere
eam hominem ſterilem; licet alij experti contrarium
fuerint. Nam *Valeſc. Tarent. lib.6. Phyloníj cap.* 1. ſe
venas huiuſmodi ſecuiſſe tam in viris, quam in mulie-
ribus teſtatur, & tamen omnes remanſiſſe fœcundos
nam Proſper Alpin. *lib.* 2. *de Medic. Ægypt. cap.* 10. de
quodam iuvene Cophto mentionem habet, cui ma-
xima ſanguinis copia per eas venas detracta, nonniſi
longum ſomnum excitavit, (vt evenire quoque ipſis
Scythis dicebat idem Hippocr. *de Aër. aq. & loc.*)
quo per tres dies detentus, ab eoque expergefactus,
ac convaleſcens, vxore ductâ liberos procreavit.
Alium tractavit virum *D. Petrus Caſtellus* mihi ami-
citiâ coniunctiſſimus, cui hirudinibus poſt aures
applicitis, ſanguis per tres continuos dies fluxit, ex
qua cauſa perpetuâ ſurditate affectus eſt, vxore du-
ctâ, liberos non procreavit, ſed eâ defunctâ, & ſecun-
dis nuptiis potitus fœcundus fuit. Sed quicquid ſit
de huius rei veritate, illud certum eſt, quòd prædicta
omnia corpus, ac præcipuè genitales partes inſigni-
ter refrigerant, ac debilitant, & ſeminis materiam
ſcindunt. Sed & inter eaſdem cauſas deforis adve- 17
nientes venit *ipſa mulier*; nam eo ipſius quoque colpa
quandoque impeditur coitus in viro, vt ſi ſit nimis
deformis, adeò enim à coitu alienum hominem de-
formitas reddere conſuevit, vt iure dixerint nōnulli
DD. gravius peccatum eſſe coire cum deformi, 18

quàm cum fœmoſa. Tiraq. *de leg. Connub. part. 2. leg. 2. num. 12.* Cabal. *Reſolut. Crimin. cent. 3. cap. 244. n. 12.*
pulchritudo enim, inquam ego, eſt iocitamentuna ad
19 libidinem: vnde quidã, vt ex Alberto refert Sanchez,
de matrim. lib. 7. diſp. 92. n. 13. calore naturali ad coitum
deſtituti, à fœminæ interdum formoſitate excitati, ad
coitum perfectè moventur: Itaque deficiente tali
ſtimulo in deformi, homo ſe ipſum tentare videtur,
& ea de re graviùs peccare dicitur.
20 Poteſt inſuper mulier in cauſa eſſe, vt vir minimè
coire poſſit, ſi tetrum odorem ſpiret, ſi mundiriis
minùs ſtudeat, ſi maritus ſentiat ſe ab ea contemni, &
ab eo averſo eſſe animo. Et hæ ſunt omnes, aut in-
ſigniores ſaltem cauſæ, quæ coitus impotentiam in
viro excitare poſſunt, quarum omnium idcirco hîc
meminiſſe operæpretium eſt, vt ſciamus, quænam
21 amoveri aliquo modo poſſint, quæ non: hoc enim
plurimi Iurisconſulti intereſt ſcire, cùm vbi Impo-
tentia coitus ope Medicâ reparari poſſit, matrimo-
nium non dirimatur, contrà verò vbi ſit irreparabilis,
cap. ex litteris de frig. & malef. & cap. fraternitatis. §. 1. in fin. tit. eodem. Brunell. *de ſponſal. & Matrim. concluſ. 28. num. 18.* Navarr. *lib. 4. Conſil. 39. num. 14. de Sponſal.* Barboſ. *in Collectan. doct. lib. 4. tit. 15. cap. 6. num. 3. Tom. 1. Rota in Pampilonen. Matrimonij 13. Maij, 1622. coram Coccino num. 18. & ibi Addentes num. 31.* ex noſtris Augen. *lib. 10. Epiſt. Med. conſ. 2. cap. 4.*
Cùm autem tot ac tantæ ſint cauſæ, quæ coitus
potentiam in viris impediunt, vna tantùm eſt, quæ
22 illam in fœmina intercipiat, nempe *clauſura, arctatio,*
ſeu anguſtia oris externi, & cervicis ipſius vteri, vt bene
adnotatur *in cap. Fraternitatis. § 2. vbi proximè,* & per
Ioan. Andr. *in cap. Laudabilem. ibid.* & ex noſtris per
Silvatic. *in lib. de his qui morb. ſimul. cap. 7.* ſed eius rei
cauſam commodiori loco perquiremus.
23 Cæterùm impotentia generandi (de qua hîc ob
argumenti affinitatem diſſerere decrevi) habet &
ipſa plures cauſas & intrinſecas, & extrinſecas, &
præter eas, quas iam commemoravimus, & quæ
cùm coitum impediant, generationi etiamſi abſque
dubio contrariæ ſunt (cùm generandi ſpes ex coitu
habeatur. *l. finali. C. de Sponſ.* Malvaſia *Conſ. 22. num. 1.*
nam coitus à natura ipſa in generationem, & ſpeciei
24 propagationem inventus eſt. Savon. *tract. 6. cap. 20.*
25 *rubr. 17.*) aliæ inſuper conſiderantur magis peculia-
riter, reſpectivè ad nobilium partium intemperies
& præcipuè genitalium, aliæ reſpectivè ad ipſum
ſemen, quod vel iuſto calidius, aut frigidius exiſtat,
ſic etiam, & humidius, aut ſiccius; quam quod ad
generationem requiratur; Aliæ denique reſpectivè
ad vias, per quas ſemen eiaculatur, vt exempli gratiâ,
carunculæ ſunt in ipſo virgæ meatu, quas dubium
non eſt aut in totum, aut ex parte remorari, & im-
pedire ſeminis eiaculationem, & conſequenter gene-
26 rationem. Et hæc quidem ex parte viri; nam ex
parte Mulieris propemodum infinitæ cauſæ ſunt,
quæ conſiderari poſſunt, tam nobilium ac princi-
pum partium vitia, & intemperies, & præcipuè geni-
talium, quàm menſtrui ſanguinis qualitatem, quan-
27 titatem, exitum, aliaque reſpicientes, & ipſum ſemen,
quod vt in viris, ſic & in mulieribus peccare multi-
pliciter poteſt.
Neque ſolùm iuxta hæc conſiderantur hæ cauſæ
ſed etiam iuxta malam partium genitalium confor-
mationem & ſitum, & iuxta tam naturales, quàm ac-
cidentales ipſius vteri morbos, & tam totius, quàm
partium culpas.
28 Denique aliæ cauſæ ſunt ex parte vtriuſque, quæ
omnino generationi obſunt, vt diſconvenientia tem-
peramentorum, quia nimis ab invicem diſtant, aut
etiam eorundem nimia convenientia, quemadmo-
dum ſi vterque coniugum calidiſſimo donetur tem-
peramento, aut contrà vir calidiſſimo, mulier frigi-
diſſimo; debet enim in hoc eſſe quidem convenien-
tia quædam, non tamen exuperans, & quædam
item contrarietas, aut diſſidentia, ſed non magna,
vt Ariſt. 4. *de Generatione Animalium capite 5.* & Gal-
lenus *comm. 6. Aphor. 61.* docent. Præterea impe- 29
diunt generationem ſimultates & odia inter Coniu-
ges. Coitus etiam aut nimis frequentatus, aut nimis
de rarò in vſum convocatus. Facit & ad idem impe-
dimentum modus coëundi, ſeu forma concubitus,
vt incidenter habetur inferiùs.
Vltra prædicta verò ſciendum, impedire etiam 30
generationem, nimiam fœminæ agitationem in coi-
tu, præcipuè in ipſo actu emiſſionis ſeminum: quod
etiam Lucretius adnotavit *lib. 4. de Rer. Nat.* dicens:

Nam mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat.
Clunibus ipſa viri Venerem ſi læta retractet,
Atque exoſſato ciet omni pectore fluctus.
Eiicit enim ſulci rectâ regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit ſeminis ictum:
Idque ſua cauſa conſuerunt ſcorta moveri,
Ne complerentur crebrò, gravidæque iacerent,
Et ſimul ipſa viris Venus vt concinnior eſſet:
Coniugibus quod nil noſtris opus eſſe videtur.

Sed & ſeminum expulſio non eodem tempore ab
vtroque coniugum facta, idem impedimentum præ-
ſtare ſolet, nam vt *Mercatus lib. 3. de morb. Mul. cap. 2.*
dicebat, ſterilem facit concubitum excretio ſeminis
cuiuſque coniugis ante tempus & paritatem facta,
nam quod receptum primò eſt, vel ante prolabitur,
vel quod vltimo emittitur, non ita avidè amplexatur
vterus; addo ego promptius, & facilius fieri concur-
ſum ſpirituum, atque hinc indè vnum ſemen aliud
fovere; ſi enim tempus aliquod intercedat ab vnius
excretione ad excretionem alterius, conſequens eſt,
ſpiritus ſeminis primò effuſi evaneſcere, & ſemen re-
frigerari, ac omninò ineptum ad generationem fieri.
Præterea cùm ad generationem requiratur motus v-
triuſque coniugis in ſeminum eiaculatione, ſi vir
antè ſeminet, quàm Mulier, non poteſt vterus eodem
tempore moveri, vt obviam fiat irrupto ſemini virili
nec ſi fœmina ante virum ſeminet, poteſt eo motu
tenui ſemen virile attrahere. Vt mille quoque aliæ
conditiones, quarum omnium pleniſſimè memine-
runt Medici, Præſertim de Gynæciis tractantes, & de
quibus etiam Lucretius *lib. 4. ſuprà cit.* cuius quam-
plura carmina ad hoc recitant multi prædictorum
Medicorum, & præcipuè Mercurial, *lib. 1. de morb. mul.* apud quem & hæc, & cauſas, ſupradictas co-
pioſiſſimè annumeratas videre poteris; quas etiamſi
tam exquiſitè cognoſcere ſuperfluum videatur pro
Iurisconſultis, tamen eas enarrare & conſiderare
oportet, ne fortaſſe, quod facile eventu eſſet, colpa
ſterilitatis in alias cauſas, quã quæ verè eam faciunt,
reiiciatur, & leviori non conſideratâ, graviorem
immeritò Medicus cauſetur, aut fruſtra inveſtiget.
[Conſ. *Sinibaldus.*]

SVMMARIVM.

1 *Ætas eſt inter cauſas impedientes coitum, & generationem.*
2 *Coeundi potentia, ſeu impotentia, non poteſt certo annorum numero praſcribi.*
3 *Duodecimus annus rectè aſſignatur pro termino impotentiæ coëundi, in viro præſertim.*
4 *Duodecimo anno vir ſemen non emittit.*
5 *Hircire, & catulire quid.*

6 Coëundi

6 *Coëundi potentia precedit potentiam generandi.*
7 *Impotentia coeundi ob ætatem minorem impedit matrimonium contrahi.*
8 *Matrimonium contrahi poteſt, quandocunque adſit coëundi potentia.*
9 *Ad Matrimonium contrahendum ſufficit, vt ſuccedere poſſit copula carnalis. contrarium. 11. declara vt num. 12.*
10 *Frigedi illi qui erigunt, ſed ſemen non emittunt, non poſſunt matrimonium contrahere.*
12 *Eunuchi prohibentur à contrahendo matrimonio.*
13 *Sicuti alij citiùs, alij verò ſeriùs coire incipiunt, ſic etiam in aliis citiùs, in aliis autem ſeriùs coeundi potentia recedit.*
14 *Terminus communis, in quo terminatur coëundi potentia eſt annus ſeptuageſimus.*
15 *Impotentia coeundi præſumi debet tranſacto anno ſeptuageſimo.*
16 *Fœmina Decrepi is viris matrimonio iuncta, Vidua nupta dicuntur.*
17 *Generandi potentia ſeriùs, quàm potentia coeundi aduenit, maturiùs autem abſolvitur.*
18 *Pubertati proximi non poſſunt generare.*
19 *Potentia generandi advenit 15. anno vt plurimùm.*
20 *Fœminæ cùm purgantur, aptæ generationi ſunt.*
21 *Faciliùs eſt, mulierem in ætate habili menſtruis deſtitutam concipere, quàm quæ ob grandiorem iam ætatem non menſtruatur.*
22 *Menſtruorum deſtitutio faceret præſumptionem aliquam ſuppoſitionis partus, etiam in muliere, quæ eſſet in ætate habili ad generandum.*
23 *In ætate grandiori menſtruorum carentia faceret maximam probationem ſuppoſitionis partus.*
24 *Impotentia generandi in viros, ex quorum culpa eveniat reſpectu ætat s.*
25 *Potentia generandi præſumenda penes eum, qui minora habet impedimenta.*
26 *Habilitas generandi potius præſumenda penes decrepitum, quàm penes puerum ante pubertatem.*
27 *Impotentia generandi in puero quò minor eſt, minùs eſt remediabilis.*

De Impotentia ex defectu Ætatis.

QVÆSTIO II.

INter cauſas *ſuperiori quæſtione* recenſitas, quæ &
coitum, & generationem impedire poſſunt, erat
connumeranda ætas tam ex parte viri, quàm ex parte
1 fœminæ; & licet de vtraque impotentia ex ætatis
defectu verba fecerim *lib. 1. harum Quæſtion. tit. 1.*
quæſt. 4. & ſeq. tamẽ nonnulla hîc peculiariter ad hoc
argumentũ pertinentia recitari; & adnotari poſſunt.
2 Cùm ergo coëundi, & generandi impotentia poſſit
ex ætate provenire vel maiori, vel minori, ante de
3 minori loquamur; & primò de impotentia coëundi
4 quæ tametſi circumſcribi certo annorum numero
non poſſit, tamen id, quod vt plurimùm fit, attendentes,
dicendum, duodecimum annum rectè pro eo
5 termino aſſignari poſſe; quanquam enim, vt *loco cit.*
quæſt. 4. n. 42. dicebam, in hac ætate conſtituti ſemen
non emittant, ſtimulantur tamen ad coitum, vnde
tunc, vt ibi, hircire dicuntur, metaphorâ ſumptâ ab
hircis, quemadmodum etiam catulire, quod proprium
Catulorum, eſt cùm in venerem accenduntur
6 primùm. Varro *de re Ruſtica, cap. 16.* antequam generare
poſſint, aut ſemen effundere, præcedit enim,
vt aliàs dixi, coëundi potentia potentiam generandi.
7 Ante hanc ergo ætatem ſecundùm plurimum nullus
potens iudicandus ad coëondum; & idcirco eâ impotentiâ
durante, matrimoniũ contrahi non poteſt,
immò per eam dirimitur iam contractum, vt per
8 Brunell. *de Sponſ. concl. 28. n. 8. ver. Tertia declaratio.*
9 Nota ergo, quòd ſi in particularibus ante determinatum
annorum terminum adveniat coëundi potentia,
matrimonium contrahi poteſt, vt ibidem Brunell.
verſ. Primus eſt, Sanchez, *de Matrim. lib. 7. diſp. 195.*
num. 5. etiamſi ſemen non effundant, quia ſufficit ad
contrahendum matrimonium, vt ſuccedere poſſit
copula carnalis, etiamſi generatio nulla expectetur.
Quamquam Rota *in Hipp. præter matrimonij coram*
Comitulo, n. 14. dixerit, ad validitatem Matrimonij 10
requiri, quod corpus ſit aptum generationi, licet alij,
contrarium ſenſerint. Hoc tamen, vt ingenuè fatear,
durum mihi primâ fronte videbatur; nam ſi frigidi
illi, qui arrigunt quidem, & Venerem exercent,
ſed ſemen non emittunt, non poſſunt matrimonium
contrahere, (quam ſententiam acerrimè tuetur Sannazar.
de Matrim. cap. 3. art. 4. à n. 19. ad plures ſeqq.) 11
profectò neque iſti poſſe deberent; quod ſi poſſint
idipſum liceret Spadonibus quibuſdam, & Eunuchis,
qui cum validè Venerem exerceant, tamen generare
ob ſeminis defectum non poſſunt: ſed & huiuſmodi
Eunuchi prohibentur matrimonium contra- 12
here, prohiberi ergo debent & iſti. Sed dicamus, diſparem
eſſe rationem, cùm ex coitu Eunuchi, aut frigidi
nunquam ſperari poſſit ſeminis emiſſio, nec
conſequenter generatio, in hac ætate verò conſtitutis
ſeparari poſſit ex vſu coitus, tempore procedente,
etiam ſeminis emiſſio, & generatio.

Movent autem Canoniſtæ hoc dubium, nimirùm,
quanto tempore expectandum ſit, quando puer
decimo quarto anno completo: & fœmina duodecimo
adhuc inveniuntur impotentes. Sanchez *lib. 7.*
de Matrim. diſput. 104. num. 16. refert opinionem
eorum, qui voluerunt expectandum eſſe triennium,
rationibus, de quibus *ibi* per eum, & *num. 17.* aliam
refert ſententiam eorum, qui voluerunt in puero
contrahente decimoquarto anno, expectandum eſſe
biennium, in fœmina, quæ nupſit duodecimo, & propter
corporis exiguitatem non poteſt pati viri congreſſum,
præſcribit tempus vſque ad decimum quartum
annum. Ipſe verò Sanchez, *num. 18. ſeq.* ſuam
ſententiam patefacit, volens in vtroque coniuge expectandum
eſſe vſque ad plenam pubertatem, quæ
in fœmina abſolvitur decimoquarto, in viris autem
decimooctavo. Sed hîc advertendum, quòd impedimentum
ex parte fæminæ non poteſt eſſe niſi coarctatio
vel naturalis, vel præternaturalis. Illa evenit
ex anguſtia, parvitate, & exilitate viarum, vnde non
poteſt congredientem virum ſuſtinere, & hîc obſervanda
eſſent genitalia, ne fortè craſſitudinem haberent
monſtruoſam, & de qua deſperandum eſſet,
quòd ſponſa illa admittere poſſet, quantumcunque
bene cõplexa eſſet, & vias haberet mediocriter conſtituras,
nam tunc fruſtrà expectaretur in fœmina
plena pubertas; idque tantò magis haberet locum,
ſi viro exiſtente nimis mentulato fœmina eſſet in tenera
ætate, circa duodecimũ annum, & habitus exilioris,
viaſque habens anguſtas, & exiles. Præternaturalis
autem arctatio in fœmina fit, ob membranam
craſſam à natura exiſtentem in viis vteri, vt alias dictũ
eſt, prohibentem ingreſſum membro virili quantumvis
exiguo. Itaque in ſimplici coarctatione procedente
ex minori, ac teneriori cute, vbi neque adſit
improportionata virilis genitalis magnitudo, aut
craſſities, quæ impotentiam reſpectivã inducat, nulla
cauſa eſt, quòd negari debeat quæcunq; dilatio temporis
neq; debeat expectari non vnus tantum annos,
ſed etiam duo & fortè etiam trienniõ, cùm certũ ſit,
ex adulteriori ætate, & ex conſuetudine cum viro,
ſucceſſuram eſſe copolam, niſi adſit naturale aliquod
impedimentum, quod non adeſſe iam præſupponimus,
ſunt enim tenerlores puellæ timidæ, & ex minima
cauſâ dolores, vnde aliquando, etiamſi cum

leui, aut mediocri ſenſu poſſent virum admittere, recuſant, quouſque conſuendo timorem abigat, & veneris ſtimuli ad admittendum virum impingant, quantumcunque ex congreſſu dolorem ſentiant. Illud facilè perſuadere nobis poſſumus, quòd vbi res ita ſe habeat, vix credibile eſſe in termino vnius aut alterius anni hoc impedimentum ſuperari non poſſe. Iure igitur nimis protrahitur hic terminus ad triennium, fortè etiam ad biennium, ſubeſſe enim anno tranſacto aliquod præternaturale impedimentum facilè ſuſpicari poſſumus. In coarctatione autem præternaturali nullus terminus aſſignari debet, ſed illicò matrimonium dirimendum, vt ipſe Sanc.*ibid.*addit, & *diſput.*107.*num.*7.neque expectanda eſſet plena pubertas; & hoc quidem non longo dictum ſpatio patere poſſet, quia ſi vir mediocri membro dotatus, & maximè potens in actu coitus, non poterit replicato per quindecim, aut viginti, aut triginta ad ſummum dies clauſtra virginalia diſrumpere, maximè ſi ad hoc medicamentis nonnullis, vt dilatantibus, & emollientibus curauerit, nec fœmina vſa fuerit, ſignum erit euidentiſſimum aliquid impedimenti ſubeſſe præter naturam, quod amoueri non poſſit. Vnde deducendum non ſufficere ad inualidandum matrimonium, quod vnica vice vir non potuerit cum ſponſa coire, Rota *in Piſ. . . in. Iocalium* 22. *Iunij* 1648. *coram Arguelles.* Sed expectandum conueniens tempus, vt ibi. Dubitare autem contingit ad quem terminum reſtringi debeat illud tempus vniuerſaliter loquendo; nam de impedimento ex parte ætatis iam egimus. Dicendum ergo ex mea ſententia eſſet, quòd quandocunque vir nullo apparenti impedimento ætatis, aut vitij, aut morbi, aut alterius cuiuſcunque cauſæ ſiue naturalis, ſiue accidentalis mulieri aſſociatur, & cum ea coire non poteſt, ſatis ſit de ea re per menſem experimentum ſumi continuando tamen ſingulis diebus concubitum; quo termino tranſacto, ſuſpicandum eſt, grauius ſubeſſe impedimentum, & fortè ſupernaturale, & de eo inueſtigandum. Ratio verò aſſignationis huius termini eſt, quia cum talis impotentia prouenire poſſit ex aliqua animi vehementi paſſione, vt amoris, timoris, verecundiæ, auerſione à rebus venereis, & auerſione etiam à propria ſponſa, hæc omnia videntur ceſſare debere prædicto termino ex conſuetudine, quæ maximè in hiſce rebus potens eſt.

Quoad impotentiam autem virorum rectè determinatum puto, expectandam eſſe plenam pubertatem, quæ tamen non ſetiùs, quàm decimooctauo anno ſuperuenit, vt concludit *Sanchez* ex quamplurimorum DD. ſententiâ; neque enim videtur iuſto longior hic terminus in viro, qui decimoquarto anno matrimonium contraheret, trium nempe annorum: nam obſeruatum eſt, & ego ipſe cum aliis obſeruaui, nonnullos ad venerem ſetiùs ſtimulari, neque ad eam eſſe potentes, etiam pubertatem attingentes, qui tamen plenam pubertatem aſſecuti ad eam potentes præ cæteris euadunt. In cæteris tamen, hoc eſt, in iis qui matrimonio iunguntur poſt decimum quintum, aut deinceps, fortè triennij terminus longior iuſto eſt; nam ſi vir plenam pubertatem adeptus aſſiduè cum vxore cubans, & ignauus permanet, neque poteſt matrimonium conſummare toto anno, vix, ac ne vix quidem credi poteſt, in futurum ad id valere poſſe, niſi alia ſubeſſet cauſa. Itaque vbi non appareret vllum manifeſtum vitium impediens copulam, neque alia ſubeſſet cauſa, de naturali frigiditate ſufficiens experimentum ſumptum eſſet, ſi per annum (fortè etiam per multò minus ſpatium) cum vxore cubuerit, neque matrimonium potuerit conſummare. Vnde expectatio triennij in maleficiato, vel frigido ex maleficio, ſecundum canones vix iuſta, ſed in frigiditate naturali nimis longa videtur, & moderandum omninò cenſerem, niſi aliter euidentior ratio perſuadeat.

Quemadmodum autem alij citiùs, alij ſeriùs coire 13 incipiunt, ſic etiam alij citiùs, alij ſetiùs coire deſinunt; communis tamen terminus in pluribus eſt ſeptuaginta annorum; intra hunc enim terminum, licèt non tam frequenter, vt per anteactam ætatem, 14 coire valeant, tamen non omnino impotentes ſunt, & pauciſſimi qui veneris ſaltem vnico congreſſui 15 non ſufficiant. At tranſacto ſeptuageſimo anno impotentia coëundi præſumi poteſt, & idcirco in ea ætate degentes abſtinere deberent à matrimonio contrahendo, immò ſi omnino impotentes ſint, coguntur abſtinere, & ſi contrahant, nulliter id faciunt, vt probat Nauarra *Conſ.l.*4.*Conſ.*3.*n.*15.*de frig. & mal.* facilè autem impotentes fiunt deficiente tunc temporis calore natiuo, & vnà cum ipſo materiâ ſeminali, ſpiritu exigente, contrà autem auctâ mitum in modum excrementitiâ humiditate, partium ignauiâ & vnaquaque partium omnium commotiente; vnde rectè fœminæ hiſce viris matrimonio iunctæ dicuntur Viduæ. Cagnol. *in lib.* 1. *ff. de Iuriſdictione omn.iud.num.*24.*Grammat.deciſ.*74. 16 *num.* 26. Tiraq.*de leg. Connub. lib.* 6. *gloſſ.* 1. *part.* 6. *num. duodecimo, cum pluribus ibi per eum adductis* ad quod fatere alluſit Plaut.*in Mil.Glor.* 4. *ſcen.* 2. hoc carmine.

Pyrg. *Nupta ea eſt an Vidua? P. & nupta, & vidua.*
Pyrg. *quo pacto potis*
Vidua, & nupta eſſe eadem? P. quia adoleſcens nupta eſt cum ſene.

quod imitatus nuperrimè fuit lepidiſſimus quidam Poëta, dicens, ſub cuiuſdam fœminæ perſona, quæ ſeni erat nupta.

——In tali affanni,
Vedova, & maritata iò piango gli anni.

Cæterùm generandi potentia ſeriùs aduenit, ma- 17 turiuſque abſoluitur, non enim quicquam certi elici poteſt ex nonnullis monſtroſis potiùs, quàm naturalibus hiſtoriis, quod tamen conatur facere Nauarr. *Conſil.lib.*4. *de ſponſ.* 39. *num.* 13. quanquam etenim duodecimo anno coëuntes, & etiam pubertati proximi, aliquam in coitu voluptatem percipiant, vt ex Ariſtot. dixi, ac fortaſſe aliquam emittunt humidita- 18 tem, tamen nullo modo generare poſſunt, quouſque perfectum, & vndequaque concoctum ſemen emittant: Itaque rectè ad 15. annum extendi aliàs eum 19 terminum, firmaui, in maribus præſertim; nam in fœminis poteſt ea impotentia maturiùs finiri, vt *ibi*, quippe quæ aliquando duodecimo anno purgari ſoleant, & conſequenter ſemen ferre, & illud quidem fœcundum, licèt hoc non adeò frequens ſit, quin plures potiùs 14. purgari incipiant; cùm autem 20 purgantur, rectè & ſecundum Naturam aptæ generationi ſunt, quod tunc etiam temporis ſemen intra ſe gignant. Non defuerunt tamen nonnullæ, quæ nullo modo purgationes expertæ generarunt tamen, de quibus, & ſimilibus rebus euentu rarioribus vide Schenck.*lib.*4.*Obſerv.tit.de concept. & de monſtr.purg.* Illud certum eſt, facilius eſſe mulierem menſtruis 21 deſtitutam, in ætate tamen habili, concipere, quàm eam, quæ à Natura ob maiorem & maturiorem ætatem id ipſum patitur. Et idcirco licèt menſtruorum deſtitutio, vbi ageretur de partus ſuppoſitione, etiam in muliere generationi per ætatem habili, facere poſſit præſumptionem ſuppoſitionis partus; (de qua tamen nihil Maſcard. *de probat.concluſ.*1147. *vol.* 3. quæ nequaquàm erat omittenda) eo quòd

non

non præſumatur apud Medicos ea concipere poſſe: tamen hoc ex iis non eſt, quæ inter eventu rariora, & mirabilia ſit reponendum. Eſſet ergo ea præſumptio ſterilitatis in muliere menſtruis deſtitutâ alicuius momenti, non faceret autem certam & indubitatam
23 eius rei fidem, ſi eſſet in ætate habili, quemadmodum faceret, ſi eſſet in ætate inhabili: nam in ætate habili exiſtente muliere, non deberet nec poſſet huic ſoli præſumptioni fides haberi; in ætate verò inhabili ſola hæc præſumptio ſufficeret, & plenam faceret eius rei fidem; cùm tales nonniſi ex miraculo generare poſſint quod ſatis demonſtratur exemplo Saræ, & Eliſabeth, de quibus aliàs *lib. 1. tit. 1. quæſt. 9. n. 57. & lib. 5. ſequenti tit. 1. de Miraculis, quæſt.* 8.

24 Notandum item circa generandi impotentiam in viris, quòd vbi ea ex ætate teneriori evenit, ex ſeminis tantum parte culpa eſt, quod vel deficit, vel non adeptum eſt debitam conſiſtentiam, & concoctionem, at vbi ex ætate provenit maiori, non ex parte ſeminis tantùm, quod frigidum ſit, & ſpiritibus deſtitutum, ſed ex parte quoque vaſorum omnium, & virtutis tam coctricis, quam expultricis; deficit enim, vt dixi, in provectioribus nativus calor, qui contrà viget in iuvenibus, ſine cuius energia neque ſemen excoqui neque eiaculari, immò nec produci poteſt, neque membra erigi, ac munere ſuo fungi. Itaque ſi quan-
25 do contingeret dubitari, penes quem præſumenda ſit potius generandi potentia, ſemper determinandum eſſet, habitâ conſideratione ætatis, penes illum fuiſſe, qui minora habet impedimenta, & ſic potiùs in puero duodecim annis non maiori, quàm in ſene ſeptuagenario cæteris paribus; non tamen eodem modo in ſene ſeptuagenario, aut etiam octuagenario, quàm in puero octo, aut decem annorum; quia in tam tenella ætate nulla ſperari poteſt ſeminis perfe-
26 ctio, ſine qua generatio fieri non poteſt. Immò comparatâ hac ætate, quæ ætatem præcedit Pubertatem proximam, cum Decrepitate circa potentiam generandi, ſemper habilitas potiùs ex parte decrepitatis præſumenda cæteris paribus; quàm ex parte teneriotis ætatis, cùm à naturali vix magis alienum ſit, puerum ante pubertatem, vel ante duodecimum annum in pluribus, quàm ſenem vltra ſeptuageſimum, aut octogeſimum generare. Non ſic autem, vt dixi, poſt pubertatem, aut in ipſa pubertate, quà præſente facilius multò eſt hominem generare, quàm ſenem poſt ſeptuageſimum. Neque particularia quædam exempla me ab hac ſententia removerent, vt quod Cato octuagenarius, & Maſiniſſa etiam ætate maior genuerint, & alij relati à Menoch. *lib. 2. de Arbitrar. Iud. caſ.* 89. *à num.* 55. *ad ſeqq.* & à Carr. *de Medico, part. 4. num.* 28. *& ſeqq.* & ex noſtris à Schenck. *lib.* 4. *Obſervat. tit. de conceptione:* neque item facit contra noſtram aſſertionem quod Plater. *in ſuis Quæſt. Med. Paradox. cent. poſt. num.* 38. patrem habuerit, qui poſt. 72. ætatis anum novis nuptiis contractis liberos ſex ſuſceperit, & anno octuageſimo ſecundo fœmellam procreaverit; & quòd huius avus poſt centeſimum annum filiũ ſuſceperit, & ad nuptias ipſius ſupervixerit; hæc enim rara ſunt, & vt millies iam dictum eſt, ordinem naturæ, qui in pluribus obſervatur, non pervertunt, neque regulam vllam ob id conſtituunt.

27 Cæterùm illud palam eſt, impotentiam generandi & coëundi, in pueris eò magis ſine remedio eſſe, quò minorem degunt ætatem, magiſque remedia admittere, quò magis ad pubertatem accedunt; in ætate autem maiori, eò magis irremediabilem, quò magis in ætate proceditur; licet vna alterâ minùs remediis cedere valeat: nam cum difficile ſit impotentiam coëundi auferre, impoſſibile omnino eſt, impotentiam generandi vllis Artis remediis illos exuere poſſe.

De ætate autem habili ad concipiendum in fœmina, aliàs locutus ſum, & relictis inſuetis quibuſdam conceptionibus in ſenioribus evenientibus, annum quintum ſupra quadrageſimum pro termino frequentiori determinaverim. Si libet autem, vide inter Iuriſconſultos ad hoc, quos aliàs citavi, & Carrar. *de Med. part. 4. num.* 210. *& ſeqq.* & inter Medicos Fortun. Fidel. *lib. 3. cap. 2. de Relat. Med.*

S V M M A R I V M.

1 *Impotentia coëundi, & generandi, ex naturali vitio provenire poteſt.*
2 *Vitium naturale apparens, impediens coitum & generationem, quodnam ſit.*
3 *Coëundi impotentia in fœminis, ex vnica tantùm cauſa provenire poteſt.*
4 *Generandi impotentia ex apparente vitio naturali in fœmina.*
5 *Vitia naturalia, impedientia coitum & generationem, non apparentia.*
6 *Omnia naturalia vitia vt plurimùm inſanabilia.*
8 *Virj magnitudo vt æſtimanda.*
9 *Vitia naturalia in ætate teneriori magis emẽdabilia.*
10 *Naturales partes faciliùs curam recipiunt, quàm animales, aut vitales.*
11 *Vitia parva, & apparentia, faciliùs tolli poſſunt.*
12 *Vitia in figura, & ſitu mutato, ſi parva ſint, faciliùs curantur.*

De Impotentia ex defectu naturali.

QVÆSTIO III

VTraque etiam Impotentia, tam generandi, *inquam*, quàm coëundi, ex naturali vitio poteſt
emergere, vt *quæſt.* 1. dictum iam eſt; quod vitium 1
aut apparens eſſe poteſt, aut non apparens. Apparens reſpicit præcipuè genitales partes oculis conſpicuas;
in viris enim membrum flaccidum, aut nimis par- 2
vum, vel magnitudinis etiam incõgruæ, vel craſſitie, aut tenuitate inſigne, aut obtortum, aut colore deterrimo, aut rugoſum; Teſtes quoque aut nulli, aut admodum exigui, aut ſitum naturalem non ſeruantes, & coëundi, & multo magis generandi impotentiam manifeſtò arguunt.

In fœminis autem diximus iam, coëundi impo- 3
tentiam nonniſi ex nimia vteri anguſtia, aut ex eius totali clauſura fieri poſſe; cui vitio nunc aliud addo, nimirum exitum, & ſummam declinationem ipſius vteri, qui interdum per collum, & externum os foràs
prolabitur; quæ vitia oculis conſpicua & ipſa ſunt. 4
Sed impotentia generandi ex apparenti defectu eſſe poteſt, ſi os diſtortum ſit, ſi vterus naturalem ſitum non ſeruet, ſi nimis ampla pudenda exiſtant.

Vitia verò naturalia, quæ oculis intuentium ſe 5
non produnt, reſpiciunt internorum vaſorum generationi inſeruientium conſtitutionem, eorumque, necnon etiam præcipuarum partium temperiem, vt Cerebri, Cordis, Hepatis; hæc enim partium intemperies, quæ & congreſſui, & generationi omnino obſit, in Viris præcipuè vel frigida eſſe poteſt, ob quam pauci admodum ſpiritus, & vniverſus ſanguis frigidior generatur, & conſequenter etiam ſemen, vnde cùm vna pars alteri ſit ſubordinata, vnâ peccante, cæteræ quoque eius vitio participant, vbi ad vlteriora tendat prioris partis operatio; aut eſſe poteſt nimis calida, abſumens ipſos ſpiritus; ſic & ipſa genitalia eædem intemperies exercere poſſunt, vt ſi ſit frigida, ſemen non generent, aut crudum, & pauciſſimi ſpiritus, quod neque Naturam irritare valeat

ad ſui

ad ſui expulſionem,& quod moltò minos generationi inſeruiat; aut ſi ſit nimis calida, & ipſos ſpiritus, ex quibus ſemen virtutem omnem habet, omninò diſſipet; adeò obſunt generationi eiuſmodi intemperies. Indicio eius rei ſit, quòd mero ſe ingurgitaotes, eoque calorem Hepatis adaugeotes, infœcundi ſunt; eootrà verò Abſtemij,quòd aquæ potu frigidam temperaturam ſemini concilient, infœcundi & ipſi vt plurimùm ſunt,quanquam Tiraquellus, eùm Abſtemius eſſet, triginta tamen liberos ex legitimis ouptiis ſuſcepit. Korman. *de mirac. viuor. tit. de parent. mult.lib. habent.* Sed & de cæteris intemperiebus ſimplicibus, humidâ oimirum & ſiccâ, idem euenire poteſt, ſiccâ quippe generationem ſeminis aut omnioo impediente, aut eios ſubſtantiam labefactaote; humida ipſum ſemen fluidum vltra modum faciente, oionem eius ſeorſum in tranſitu obruodendo,eiuſque ſpiritus obruente ac ſuffocante, ioſuperque vaſa relaxante,&retentricem in fœminis, expultricem verò in maribus mirum in modum lædente. Quod autem de ſimplicibus iotemperiebus dictum eſt,de compoſitis quoque iotelligendum,de quibus iam vlterius noo dicam,vt quamprimum ad id, quod pro iuriſcooſultis facit, me conferam; illud eſt, quænam horum vitiorum emendabilia, quæ non,quæ difficulter,quæ non cum magna diffi-
6 cultate ſanati poſſint. Itaque ſciendum ipſis Iuriſconſultis,omnia naturalia vitia maximè curatu difficilia eſſe, & vt plurimùm inſanabilia, alia tamen aliis ioſanabiliora:nam aut magna ſunt,aut parua,ſi
7 magna, abſolutè dicendum, nullâ arte, nulliſque præſidiis emendari poſſe, cuiuſcunque tandem ge-
8 neris exiſtant. Adoertendum autem, vitij magnitudinem exiſtimandam eſſe reſpectu multarum rerum;
9 nam & partis eſſentia,& ipſa vitij natura,& partium ſitus,& patieotis ætas,& mille alia in conſiderationem eoouocanda;ad cuius rei pleniorem cogoitionem reuocari in mentem poſſunt ea, quæ retuli de morbi grauitate & leuitate, *lib. 2. harum quæſt.tit.3. quæſt.94.à n.14.ad plures ſeqq.* Præcipuè autem conſideranda in decideodo, an vitium emendabile ſit, necne, ætas, in ætate enim teneriori vitia quædam magis emendabilia, contrà vbi iam ipſa ætas mem-
10 bra durauerit, omnia inſanabilia: De hinc conſideranda partis ipſius Natura, quippe cùm genitales partes,& hepar, aut vt vno verbo dicam, naturales omnes partes reſpectu vitalium, & animalium poſſint faciliùs alterationem pati,& ex conſequenti faciliùs ad contrarium ſtatum reduci; mious enim periculi impendet ex harum partium alteratione ad contrariam temperiem,quàm ex alteratione Cordis, aut Cerebri,præterquam quòd difficiliùs trahuntur hæc, quàm illa ad requiſitam craſim.

11 Cæterùm ſi vitia naturalia parua exiſtant, ea vel ſunt apparentia,vel non; appareotia facilius videntur tolli poſſe, vt ſi ob frænum glandi ſubſtratum penis obtortus exiſtat, ſi detegi glans ob præputij anguſtiam non poſſit, ſi vterus non naturali panniculo,ſed tenui obducatur ingreſſum Penis impediente,& cætera ad hunc modum,hæc oamque facillimo oegotio emendantur. Sed inter hæc ipſa vitia,apparentia, quæ parua ſuot,alia aliis curatu ſunt diffici-
12 liora:nam quæ in figura conſiſtunt, & in ſitu murato, facilius curantur, vt ſi peois obrortus ob ligameorum glandi ſubſtratum ſit, ſi teſtes in inguinibus appendantur ante pubertatem, ſi vterus à loco ſuo modicè deuiet, aut os tantiſper diſtortum habeat. At quæ in quaoritate, vtpote in magnitodine,& in paruitate,difficiliùs, aut nullo modo,in maribus præſertim curaotur: nam in fœminis ob partis ipſius naturam, quæ apta nata eſt dilatari & conſtringi,promptius laxitas & anguſtia vteri emendari poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Multi ſunt morbi, qui coitum, & generationem in homine impediunt,& vide num.7.*
2 *Morbus regulariter reddit hominem impotentem ad generandum,& num.11.*
3 *Morbus res eſt præter naturam.*
4 *Coitus à natura in generationem inuentus.*
5 *Ex coitu tota ſpes generandi habetur.*
6 *Coitus non præſumitur in valetudinario.*
8 *Morbi nonnulli hominem promiorem ad Venerem faciunt.*
9 *Non eſt abſurdum,quòd morbus aliquis reddat hominem aptiorem ad generandum.*
10 *Gloſſa notatur in l.Gall.ff. de lib.& Poſthum. defenditur num.13.*
12 *Quilibet morbus interficiens eſt magnus.*
14 *Diem conceptionis Poſthumi à die mortis viri computandum,limitatione eget.*
15 *Morbus impediens coitum, impedit etiam generationem.*
16 *Febres ardentes omnes,& alia non abſimiles,& lethales, & acuti omnes morbi impediunt coitum & generationem.*
17 *Generandi impotentia à morbo contracta durat etiam in conualeſcentia.*
18 *Morbi omnes partium genitalium vt plurimùm impediunt generationem.*
19 *Morbi qui in temperie partium principum conſiſtunt,generationem impediunt.*
20 *Morbi longi, & generandi, & coëundi potentiam adimere ſolent.*
21 *Menſtruorum quodcunque vitium conceptionem in fœmina impedit.*
22 *Notabile vitium menſtruorum faceret aliquam præſumptionem impotentiæ generandi.*

De Impotentia ex morbis.

QVÆSTIO IV.

INfiniti propemodum morbi ſunt,ex quibus coitus 1
in viris,& geoerandi potentia tam io viris, quàm io fœminis impediri,aut ex toto abſcindi poteſt, de quibus omnibus & ſingulis ſi agere ſtatueremus,ingens volumen huic tantummodo negotio dicare cogeremur,at quia hoc non modò gratum Lectoribus minimè futurum eſſet,ſed eos ſummo tædio afficeret, neque ſi gratum eſſet futurum,expediret,breuiter eos morbos per concluſiones quaſdam vniuerſales percurremus, qui vtramque impotentiam aut excitare, aut fauore poſſunt, vt notum deinde fiat, quoſnam eorum morborum emendationem aliquam accepturos, aut nullam,ioporterum ſperandum ſit.

Ante omnia ergo Iuriſcooſulti generaliter loquen- 2
do eam concluſionem firmarunt: Morbum reddere hominem impotentem ad generationem, vt per *l.filium eum definimus,ff. de his, qui ſunt ſui vel alie. Iur. & part. l. ſi pater. §. fin. ff. de Adopt. & Arrog.* & per DD.adductos per Surd. *deciſ.83 num.3.* Hoc 3
autem ſumma cum ratione, & prudenti cooſilio ab ipſis definitum eſſe ceoſendum eſt; cùm enim morbus res ſit præter naturam, ipſique Naturæ de directo contraria, abſque vllo dubio eius omnes operationes aut deſtruit, aut debilitat, aut deprauat; eas autem dirimunt,ac præcipuè quæ viuidiorem,& magis vegetam virtutem,& meliorem Eucraſiam & conſtitutionem animantis requirunt,inter quas præcipua eſt generatio,in qua animal,alterũ ſibi ſimile ex ſeipſo progignens, Naturæ genio ſummopere iodulget, quæ per talem operationem ſuas ſpecies, & in ipſis,& cum ipſis ſeipſam conſeruat; ſed non modò vt plurimum morbus impedit generationem,

verum

4 verùm etiam ipſum Veneris vſum per quem gene-
ratio fit, cùm ad eum finem ſit à Natura inuentus,
vt aliàs ex Sauonarola *in pract. magn. tract. 6. cap. 20. rubr. 27.* dixi, vnde ex eo tota generandi ſpes habetur;
l. final. Cod. de Sponſ. & arr. Malvaſ. Conſ. 21. num. 1.
5 & hinc eſt, quòd alias apud ipſos Iuriſconſultos,
non præſumitur coitus in valetudinario per ea, quæ
6 adducit Maſcard. *de Præſumpt. concl. 312. n. 16. vol. 1.*
Thom. Act. *de Infirm. p. 1. cap. 19. num. 17. ex A b in c. tener. extra de Iudic.* & ex noſtris Codronch. *in meth. teſtif. cap.* 10. multo minùs ergo præſumi debet in
eo, qui morbo aliquo adhuc detinetur, cùm & pe-
iori multò ſtatu ſit ægrotans ex aliquo morbo,
quàm cùm ex eo reconualuerit. Coitus enim, &
infirmitas ſe non compatiuntur, vt notat Rota *in Cremonen. Penſion. decis. 519. n. 7. inter recoll.* per Fari-
nac. *part. 2. Tom.*
7 Adnotandum tamen, quòd quanquam ea, quæ
hactenus dicta fuerunt, generaliter loquendo veri-
8 tatem habeant, non tamen promiſcuè accipienda
ſunt, vt de quibuslibet morbis prolata intelligantur;
nam nonnulli quoque ex morbis ſunt, qui hominem
promptiorem, & potentiorem ad Venerem faciunt;
omiſſis enim pro nunc Satyriaſi, & Priapiſmo, paſ-
ſionibus nempè, in quibus homo effrænato, licèt in-
voluntario, coitus deſiderio flagrat, alij morbi ſunt,
qui genitales partes caleſacientes, hominem ad Ve-
nerem protrahant, vt eſſet calculus renum, aut veſicæ,
vidi enim tales laborantes, dum adhuc ſummis dolo-
ribus cruciarentur, in Venerem accendi, quanquam
in his morbis tentigo fiat inuoluntaria; ſed alij ex
morbis ſunt, qui ex ſua Natura idem præſtant, vt eſt
podagra, de qua inter Iuriſconſultos Farinac. *de Falſitate, & ſimulatione*, & ex Medicis Leuin. Lemn.
9 *de Occult. Nat. Mirac. lib. 2. cap. 45.* Sed neque ab-
ſurdum eſſet affirmare, poſſe morbum aliquem red-
dere aptiorem hominem ad generandum, cùm hoc
experientia conſtet; nam aliqui, qui frigidâ alicuius
partis principis intemperie laborabant, aut ipſarum-
met genitalium partium frigida item dyſcraſiâ, vel è
contra nimis calida, ob cuius vitium erant ad gene-
randum impotentes, in contrariam dyſcraſiam lapſi,
vt priores in ardentem febrem, poſteriores in frigi-
dum aliquem morbum, fœcundi in poſterum effecti
ſunt. Narrat de ſe ipſo Avenz. *ſui Theiſir. tract. 3. c. 1.*
quòd cum eſſet vſus regimine ſatis calido in iuuen-
tute, generare non poterat. Accidit autem ipſum
cauſone, hoc eſt, ardenti febre laborare, vnde cùm
vſus eſſet ob id contrariâ victus ratione, dehinc fœ-
cundus eſt; alij tamen ex ſola morbi natura fœcundi
euaſerunt, cuius rei ſunt multæ experientiæ, inter
quas eam in medium afferam, quam retulit mihi D.
Iulius Filipellus Eugubinus, Medicus Romanus, vir
omni laude dignus, virtute, & morum probitate in-
ſignis: Erat Eugubi artifex quidam, qui cum vxore
vigintiquatuor annis infœcundus omnino vixerat.
Hic acutiſſimo morbo oppreſſus, cùm ab eo recon-
ualuit, ex eadem vxore filium ſuſcepit, & in poſte-
rum fœcundus fuit.

Vtraque ergo Iuriſconſultorum concluſio, quòd
morbus nimirum, & valetudo coitum, & genera-
tionem impediant, eſt in pluribus, & ſecundum
plurimùm pro vera accipienda, vniuerſaliter autem
loquendo non poteſt verificari, niſi morbo ipſo vi-
10 gente. Sed vnde, obſecro, adducta eſt Gloſſ. *in l. Gallus, ff. de lib. & poſth. in verb. decem menſibus*, in-
hærendo textui, vt diceret, hominem generare poſſe
etiam ea nocte, qua moriturus eſt? nam idcirco ab
ipſa die mortis computari voluit decem menſes ad
effectum, vt poſthumus credatur filius legitimus
morientis, & tanquam verus hæres illi ſuccedere
poſſit in bonis: iam enim patet, morbum reddere 11
hominem impotentem ad generandum regulariter;
quid autem ſi morbus magnus ſit? profectò tantò
magis de tali impotentia præſumendum. Quonam
igitur pacto fieri poteſt, vt homo magno morbo
detentus, (nam profectò licet inter ipſos morbos
qui interficiunt, vnus ſit maior altero, ſimpliciter
tamen loquendo, quilibet morbus interficiens eſt 12
magnus) & ab eo iam totaliter oppreſſus, mortique
vicinus, generare poſſit? Quomodo ergo Gloſſæ
dictum eſt accipiendum? Ego quidem reſponderem,
non hoc voluiſſe Gloſſam, vt in quolibet morbo 13
conſtitutus homo, & quandocunque præſumatur
etiam morti vicinus, generare poſſit, ſed voluiſſe
tantummodò, poſſe dari huiuſmodi caſum, in quo
homo ea ipſa nocte, qua moriturus eſt, poſſit gene-
rare. Sed cur ſemper, inquies, vult computari in
poſthumo ipſos decem menſes à die mortis? An ob
id, ne uni ob alterum iniuria fiat? quia cùm dari
poſſit is caſus, vt quis vxorem ſuam cognoſcens,
illicò aliquo repentino morbo, vt apoplexiâ, Syn-
cope, acutiſſima ſquinantia, vel conſimili moriatur,
& tamen mulier ex eo congreſſu concipiat, ne huic
ob alios caſus iniuria inferatur, dicitur in omnibus
debere computari dies conceptionis Poſthumi à die
mortis. Verumenimverò hanc regulam multis egere 14
limitationibus, ipſis Iuriſconſultis credo ſit explo-
ratiſſimum. Præ omnibus tamen dicerem, in quo-
cunque caſu debere conſiderari genus morbi, ex quo
homo deceſſerit; quonam enim modo vis hominem
acutâ, & peſtilenti febre per ſex, aut plures dies de-
tentum, eâ nocte qua moriturus eſt, Venerem exer-
cere, & quod multò maius quid eſt, ſemen effundere
ad generationem aptum? Sed his omiſſis, & ad eam
concluſionem redeuntes, quæ firmat hominem à
morbo reddi impotentem ad coëundum, vnde multò
magis ad generandum, certum eſt, eſſe ex morbis qui
magis, aut minùs id ipſum efficiant: itaque has con-
cluſiones ponamus.

Quarum *prima* ſit. Omnis morbus impediens coi-
tum, ita vt coniungi marem, & fœminam per geni-
talia membra non patiatur, ſimul etiam omnino
generationem impedit, cùm quaſi pro impoſſibili ſit, 15
immò ex mea ſententia penitus impoſſibile, mulie-
rem abſque ea perfecta coniunctione concipere.
Dixi autem, quaſi impoſſibile, ob ea quæ ſuo loco
ſubdam *infrà, quæſt.* 8.

Secunda concluſio: Omnes febres ardentes, acutæ
colliquativæ, ſyncopales, malignæ, peſtilentes, hiſque
non abſimiles, morbi inſuper omnes, quicunque 16
acuti cenſentur, id proprium habent, vt & coitum
multò magis generationem, omni ex parte, & vnde-
quaque impediant, quamdiu vigent; licet ea Impo-
tentia ipſis recedentibus vt plurimum recedat, non
tamen vtraque eodem tempore: nam convaleſcen-
tes tantiſper ad coitum ſufficiunt, licet ex eo ſummo-
pere lædantur; indicio ſit plerumque eos involun-
tariè in ſomnis ſemen effundere, quod Amatus Luſi-
tanus *in ſuis Curationibus Medicinalibus* ſigillum ſa-
nitatis eſſe dicebat; nam quemadmodum vigente
morbo ſpirituum maxima, & indeſinens iactura fit,
præcipuè ſi morbus acutus, aut malignus extiterit,
ſic vbi natura prævaluerit, denuo optimi ſanguinis
generatio fit, ex quo ſeminis omnis materia decidi- 17
tur; at impotentia generandi non modo vt plurimum
perdurare ſolet per totam convaleſcentiam, ſed quan-
doque etiam ex magnis, & acutiſſimis morbis per
totum vitæ curriculum.

Tertia concluſio. Morbi omnes partiũ genitalium, 18
aut

aut etiam circumiacentium, generandi impedimentum præſtant, non tamen omnes impedimentum afferunt in coëundo. Patet præcipuè in gonorrhœa, & ſeminis profluuio, quibus durantibus homo nunquam generat, coire tamen bene poteſt, immò ex his affectibus interdum ad coitum vrgentioribus ſtimulis excitatur. Cùm Gonorrhœam autem dico, & ſeminis profluuium, de vera gonorrhœa & ſeminis profluuio intelligo, non de pſeudogonorrhœa, qualis fieri plerumque ſolet ex contagiu Gallico, cum hac enim videmus permultos hodies filios procreate, tam maritos, inquam, quàm vxores.

19 *Quarta concluſio* Omnes morbi, qui partium principum craſim, ſeu temperiem deuaſtant, impediunt ſemper generationem, aliquando etiam coitum; tales eſſent Maraſmus, Hectica, Cachexia, Hydrops, & his non abſimiles; patet, quia tam ad coitum, quam ad generationem, omnium principum partium virtutes concurrunt, quarum vnicâ malè effectâ, neceſſe eſt inde conſequentes actus impediri. Sed quamvis prædicti morbi difficiles ſint ad ſanandum, non eſt tamen impoſſibile, hominem ex illis euadere, & ad naturalem ſtatum reuerti; vnde etiam in poſterum vtraque impotentia in illo recedat. Licèt non ſit tam infrequens, vt ſæpe experiamur, nonnullos prædictis morbis detentos aliquando coire, & filios procreare, præcipuè verò Hecticos. Vnde concluſio in pluribus, & ſecundum plurimum vera eſt, non autem generaliter in omnibus.

20 *Quinta concluſio.* Morbi omnes longi, & inueterati vtramque impotentiam, ſed præcipuè generatiuam conciliant; patet, quia ex talibus morbis ſingulæ corporis partes per ſe, præſertim verò principes, intemperatæ evadunt, ipſumque ſanguinem, & conſequenter ipſum ſemen ſummopere vitiant. Quod ita accipiendum, vt tales morbi ſint alicuius momenti, non verò leues, vt eſſet leuis quartana, aut febricula ex obſtructionibus dependens, aut alius ſimilis morbus; cum his enim, etiamſi longi & pertinaces eſſent, non impoſſibile eſſet hominem generare.

21 *Sexta concluſio.* Menſtruorum quodcunque inſigne vitium, ſiue in exceſſu, ſiue in defectu, ſiue in qualitate mala conſiſtat, poteſt in fœminis conceptionem impedire. Hæc concluſio Medicis eſt acceptiſſima, & aliâ probatione non indiget; ſed notandum quòd vitium qualecunque inſigne menſtruorum faceret quidem aliquam præſumptionem, & coniecturam impotentiæ generandi in ea, contra quam ageretur de ſuppoſitione partus, nam tamen coniectura illa per ſe eſſet magni momenti, quia non eſt impoſſibile, menſtruis qualitate mala dotatis, aut deficientibus, aut excedentibus, vltra naturalem modum, fœminam concipere. Sed hæc præſumptio aliis aſ-
22 ſociata non eſſet contemnenda. Circa defectum tamen menſtruorum reuocanda in mentem ſunt ea, quæ *ſuperiori quæſtione* innuebam, videndumque, num defectus ſit ob maiorem ætatem, vel ob humorum, & corporis vitium, cùm in vno caſu faciliùs quàm in alio ſit, fœminam concipere.

23 *Septima concluſio.* Sanguinis euacuationes omnes immoderatæ & inſignes, quomodocunque eueniant, ſiue à Natura, ſiue ab Arte, ſiue per accidens, tam virum, quàm mulierem reddunt ad generationem impotentem; aliquando etiam virum; ad coitum, ſaltem per aliquem notabilem temporis tractum: quia calorem naturalem inſigniter diminuunt, corpuſque mirum in modum refrigerant, ſpirituſque omnes exhauriunt; vnde niſi ad priſtinum vigorem redeant, (quod nonniſi poſt longum tempus, & interdum nũquam ſuccedit) nunquam ad coitum, & multò minus ad generationem ſufficiunt, immò ex ſimilibus euacuationibus refrigerato ad extremum natiuo calore, in cachexiam, & hydropẽ, ac ſimiles morbos ruunt.

SVMMARIVM.

1 *Frigidi qui dicantur.*
2 *Frigiditas à Natura eſſe poteſt, & à morbo.*
3 *Maleficiati qui.*
4 *Differentia prima inter Maleficiatum, & frigidum, reprobatur. num. ſeq.*
6 *Maleficiati poſſunt quoad omnes fœminas maleficiari.*
7 *Secunda differentia inter frigidum, & maleficiatum, reprobatur ibid.*
8 *Frigidi nonnulli Venerem exercent, ſed ſemen effundere non poſſunt.*
9 *Frigidorum plures differentia.*
10 *Frigidi nonnulli, antequam ad opus perueniant, ſemen effundunt.*
11 *Frigidus dici non poteſt, qui alieno modo polluitur, declara vt num ſeq. n. 16.*
13 *In Cœlibis reſolutione impeditur tum erectio ipſius, tum etiam ſeminis excretio.*
14 *Frigidos inter ſe multum differre rationi conſonum.*
15 *Tertia differentia inter frigidum, & maleficiatum, reprobatur. ibid.*
17 *Frigidum à maleficiato diſtinguere operoſum eſt.*
18 *Frigidi nonnulli pro frigidis indicari certò poſſunt, maleficiati verò nonnulli pro certò maleficiati.*
19 *Frigidus à maleficiato quomodo diſtingui poſſit.*
20 *Frigiditas probatur ex Iuriſconſultis per corporis aſpectum. declara vt num. ſeq.*
22 *Frigiditatis ſigna.*
23 *In frigidis nunquam erigi membrum, falſum.*
24 *Animal ſtimulatur ad coitum ex ſeminis turgentia.*
25 *Teſtes in ſeminis generatione principatum obtinent.*
26 *Spadones, quibus ſuperior teſticulorum pars in ſectione reſecta eſt, generare poſſunt.*
27 *Signis manifeſtis frigiditatis præſentibus, non eſt de maleficio dubitandum.*
28 *Coëuntes, ſed ſemen non emittentes, aut in parva quantitate, & nullius conſiderationis, an matrimonium contrahere poſſint.*
29 *Coitus actio tendit ad vlteriorem finem.*
30 *Mulier poteſt à viro corrumpi, & tamen matrimonium non tenere ex capite impotentia.*
31 *Frigiditas non cadit in mulieres, ex Iuriſconſultis.*
32 *Mulier ſemper ad coitum prompta eſt, quantum eſt ex parte ſui.*
33 *Frigiditas paſſioni obſtare non videtur.*
34 *Mulier, non ſecus ac vir frigida eſſe poteſt.*
35 *Frigida mulieres quæ dicantur.*
36 *Per quæ ſigna probetur frigiditas in muliere.*
37 *Naturalis frigiditas eſt irreparabilis.*
38 *Magna cauſa quæ.*
39 *Sectio Venarum exiſtentium poſt aures cur ſterilitatem faciat.*
40 *Frigiditate naturali probatâ, illico matrimonium dirimitur non expectato triennio.*
41 *De particularibus non datur ſcientia.*
42 *Viri ſolum ex maleficio fiunt ad coitum impotentes.*
43 *In dubio, num vir potiùs frigidus ſit, quàm maleficiatus, præſumptio debet eſſe frigiditatis.*
44 *Præſumptio ſemper eſt ex parte cauſa, quæ magis eſt prompta ad agendum.*
45 *Vir cur frequentius quam mulier maleficiis tenetur.*
46 *Modi, quibus Dæmon impotentes viros reddit ad coitum.*
47 *Maleficium duplex.*
48 *Medicamenta quædam coitus impotentiam faciunt.*
49 *Maleficium ſupernaturale quibus modis procuretur.*
50 *Maleficium verbis, ſigillis, figuris, viſu, & huiuſmodi aliis rebus procurari non poteſt.*
51 *Media, quibus maleficiati à Dæmone ligantur.*
52 *Arnaldus, Conciliator, & Cardanus notantur.*
53 *Veneficium non fit abſque Dæmonis opera.*
54 *Signa maleficiati remiſſive.*
55 *Naturale maleficium remedio non caret.*
56 *Supernaturale maleficium naturalibus remediis curari non poteſt.*
57 *Maleficium ſupernaturale nullus curare poteſt, niſi ſit Dæmoniaca artis peritus.*
58 *Ex animi paſſione nonnulli redduntur ad coitum impotentes*
59 *Præſumptio impotentia coëundi poteſt haberi in eo, qui intenſè odit, vel amat intenſè vxorem.*

60 Impo

60 Impotentia conſurgens ex odio aut amore effreni, tempore evaneſcit.
61 Amor tempore efferveſcit, odium eiuſdem beneficio mitiſcit,
62 Conſuetudo continuat Amorem,

De Frigidis, & Maleficiatis.
QVÆSTIO V.

1 FRigidi dicuntur, qui in ætate habili ad Venerem exercendam omnino ad eam ſunt inepti: neque enim Pueri antequàm ad pubertatem accedant, eo quòd inepti ad coitum ſint, frigidi dicuntur, neque item frigidi propriè dicendi ex mea ſententia eſſent decrepiti, etiamſi vere ob frigiditatem, vel potiùs ob nativi caloris depauperationem coitum exercere non poſſint, ſed lato tantùm modo poteſt & ipſis frigidi nomen aptari: licèt contrarium ſentiat Argen. *lib. 1. conſ. & Epiſt. Medic. conſil. 2. cap. 7.* Sed hoc vitium poteſt & à Natura eſſe, & à morbo, quia ea in-
2 temperies frigida, ſeu partium ſit, ſeu totius, ab vtero aliquando contrahitur, interdum etiam ab accidenti ſuperadvenit. Ii verò, qui à Natura huiuſmodi vitium patiuntur, nunquam, aut de raro admodum, vſum venereorum experiuntur: qui autem à morbo, aut alia quavis accidentali cauſa, ante eius quidem cauſæ acceſſum erant, vt cæteri homines, ad coitum potentes, mox ab eius adventu ad eum inepti facti impoſterum ſunt, vt Scythis ob aſſiduam equitationem evenire tradebat Hipp. *lib. de Aer. Aq. & loc.*

3 Maleficiati porrò ſunt, qui vel ob malorum medicamentorum applicationem per ſe, vel arte, & Dæmonis auxilio adiuncto, redduntur ad Venerem impotentes, vel alia quavis noxa afficiuntur. Sed nobis pro nunc de prioribus tantùm diſſerendum.

Cæterùm inter Medicos Cardan. *lib. 2. de venenis cap. 7.* & inter Iuriſconſultos Capella Toloſan. *quæſt. 35. num. 1.* & adducti per Auguſt. Barboſ. *collect. DD. lib. 4. tit. 15. cap. vlt. num. 10. Tom. 2.* diſtinguentes inter frigidum, & maleficiatum, dicebant frigidum non poſſe cum aliqua muliere coitum exercere, maleficiatum cum omnibus poſſe, præterquam cum vna. Sed hæc differentia non eſt ſemper
4 vera, nec generica, complectens omnes, qui ad coi-
5 tum non ſunt apti ob frigiditatem, aut maleficium, & inter hos, aut illos enumerandi; quia ex maleficiatis etiam nonnolli ſunt, & eſſe poſſunt quoad omnes mulieres maleficiati, ita vt ad nullam omnino arri-
6 gant. Quin & alij ex iis ſunt, & eſſe poſſunt, qui ad nullas arrigant præterquam ad vnam, vt ex ipſo Cardano patet,

Neque etiam vera eſt altera differentia allata ab eodem Capella Toloſ. *ibid. n. 2.* & à Barboſ. *ibid. n. 11.* quòd nimirum frigidus à maleficiato differat, quia frigidus virgam non erigit, maleficiatus maximè, ſed cum ad opus appropinquat, membrum flacceſcit, ac deſidit, ita vt coire non poſſit. Non eſt (in-
7 quam) vera, neque vniverſalis hæc differentia, quia nonnulli ex frigidis ſunt, qui non ſolum arrigunt, ſed etiam venerem vtcunque exercent, ſed ſemen non poſſunt effundere, frigidorum enim teſte Cardan, *vbi ſuprà* plures ſunt differentiæ. Aliquibus
8 enim Penis nullo modo arrigitur, aliis arrigitur quidem, ſed cùm paululum pertractatur, elangueſcit;
9 nonnulli ſunt, quibus vſque ad opus in erectione perdurat, immitti tamen in vterum non poteſt, præſertim ſi prægrandis ſit, & vas fœmineum anguſtius, alij ſunt, vt dixi, qui venerem quidem exercent, arrectum membrum in vterum impingendo, ſed ſemen, quantumcunque laborent, nullo modo emittere poſſunt, & de his mentionem quoque habet inter Iuriſconſultos, ſeu Canoniſtas Sanchez. *de Matrim. lib 7. diſp. 93. n. 7.* & ex noſtris Conſtantinus, ex quo Bauer. *conſ. incipient. In nom. Individ. Trinit. in 1. concl.* quod licet de raro contingat, vt ipſe Card. ibidem teſtatur, apud Aetium tamen *Tetrabil. 3. ſerm. 3 cap. vlt.* is caſus narratur, & alias non diſſimiles hiſtorias videre licet apud Schenck. *lib. 4. Obſerv. tit. de coitu:* imò plures hoc vitio laborantes teſtator ſe vidiſſe Petrus Foreſt. *obſerv. ſuar. lib. 28. obſ. 18. in ſchol.* & concedit etiam Mercat. *de ſterilit. & pregn. aff. lib. 3. cap. 3.* Connumerat quoque inter fri- 10
gidos Cardanus eos, qui antequam ad opus perveniant, ſemen effundunt, de quibus etiam ex Canoniſtis, Sanchez, *de Matrim. lib. 7. diſp. 92. num. 8.* Quod ſi tales inter frigidos connumerandi ſint, falſa omnino erit illorum ſententia, quam referebat idem Sanchez *ibid. diſp. 94. num. 5.* qui voluerunt non eſſe frigidum illum, qui aliquo modo polluitur, cuius opinionis videtur inter Medicos Argenius, qui *lib.* 11
10. conſ. & Epiſt. Medic. cap. 7. Tom. 2. frigidos eos tantùm dici vult, qui ſemen non generant. Ego quidem hanc ſententiam licet non omnino approbandam, tamen neque vndequaque reſpuendam cenſeo. Nam eos qui arrigunt, & ſemen effundunt, antequàm ad opus perveniant, impropriiſſimè frigidos vocari dixerim, imò promptiùs eos calidos, & ſalaces, quàm frigidos vocaverim, cùm ex nimia caliditate, & ſeminis ipſius acrimonia ac pruritu id evenire poſſit, quamquam etiam ex fervore amoris, & acutioribus veneris ſtimulis idipſum poſſit contingere. Illos quidem aptiùs frigidos vocari poſſe dixerim, qui non ex nimio calore, aut ſeminis acutie, antequam ad opus perveniant, polluuntur, ſed ex retentricis debilitate, quæ ex præcipuarum partium remiſſiore calore ſuccedere poteſt.

Sed quòd nullus, qui ſemen quoquo modo effun- 12
dat, reponi debeat inter frigidos, mihi abſolutè non probatur, ſunt enim nonnulli, vt Bauer, ex Conſtant. refert, *conſ. aliàs cit.* qui excitantur quidem ad Venerem, & ſemen etiam emittunt, ſi vel Penis diutius manibus tractetur, vel in mulieris amplexibus arctè, ac multum commoverentur, tamen exigere non poſſunt, idque vel ob ipſius Penis reſolutionem, vel ob frigiditatem genitalium partium, vel omnium, vel aliquarum, vt practici docent. Piſo *de cur. morb. lib. 3. cap. 47.* Hos autem ego abſque dubio inter frigidos connumerandus cenſeo, cùm nihil interſit, an ſemen effundant, necne, ſi coitum ob frigiditatem exercere minimè valeant. Tametſi verò Aet. *ſerm. 6.* 13
cap. 35. dixerit, in Colis reſolutione impediri non modò coitum, ſed etiam ſeminis excretionem, quod facere partim videtur pro contraria ſententia: reſpondendum tamen, Aetij dictum non habere locum in omnibus, ſed in iis tantummodò, in quibus vnà cum Pene vicinæ quoque partes, & vaſa tam deferentia, quàm concoquentia, & eiaculantia affecta ſunt; nam poteſt Penis ex ſe reſolvi abſque reſolutione prædictarum partium, cùm habeat proprios muſculos aliis partibus non communes habet quoque proprios nervulos, licet ſuperficiarios.

Sed ad principale punctum redeundum: Rationi 14
conſonum eſt, frigidos inter ſe multum differre, & alium altero minùs aut magis ab hac vel illa actione, in Venere exercenda requiſita, prohiberi: quia cùm eam ineptitudinem ex frigidiori intemperantia vel totius, vel partium nonnollarum patiantur, neceſſe eſt, eam intemperantiam plures, aut pauciores gradus, ſortiri, cùm multam habeat latitudinem, iuxta quos gradus hunc, aut illum arrigere, aut non arrigere, aut multum, aut parvum in erectione perſiſtere neceſſe: Imò nonnullos adnotare

licèt, qoi rectè vt alij Venetem perfectè exereent,
ſed ſi vterum anguſtiorem offendant, coitum peſi-
cere nequaquam poſſuot, quod illis præ caloris in-
opia eveuit, ob quam deficit virtus ipſius membri,
quod neque ita dureſcit, vt vbi per anguſtiores ſe-
mitas ſit vi etumpendum, ad opus ſufficiat, habent
enim cor frigidiuſculum, à quo membrum erigitur
per ſpiritum ab ipſo per atterias immiſſo; hos ego
ſemifrigidos tectè dici poſſe credo, de quibus quo-
que Saochez, *vbi aliàs diſp.93.n.3.* ex Alberto men-
tionem habet.

Apparet etiam ex prædictis, falſam quoque eſſe
tertiam differentiam inter frigidum, & maleficia-
15 tum ab eadem Capella Toloſana allatum, nimirum
quòd maleficiati ſemen emittant, frigidi autem ne-
quaquã, nam præter eos, quos diximus abſqoe Penis
erectione ſemen effundere, alios autem eſſe conſtar
frigidos, qui & atrigant, & ſemeo effundant, ſed, vt
ſuperiùs dixi, antequam ad opus pervenite poſſuot;
licèt autem tunc dixerim; at interdum à caliditate
proveoire, & idcirco tales impropriiſſimè vocari
frigidos, tamen nonnulli ex iis ipſis ſunt, qui ſemen
quidem effundunt laudabile, & quantitate, & qui-
16 busque debitis conditionibus dotatum, & hos mi-
nimè rectè vocari frigidos dico, alij tamen qui eo-
dem modo ſemen effundunt, ſed quantitate modi-
cum, & fluidum, & infœcundum, omoique lauda-
bili qualitate deſtitutum, oon abſque tatione frigi-
di & ipſi dici poſſunt, qui à diminuto calore par-
tium ſemen coocoqui non poteſt, ſi modò ſeminis
nomen materia, quam effuodont, mereatur.

17 Ex quibus inſuper facilè deduci poteſt, admodum
operoſum eſſe diſtinguere inter frigidum, & male-
ficiatum per aliqua particularia ſigna, vt nonnulli
volueruot, & hoc dico vniverſaliter loquendo. Il-
lud veritatem habet, ftigidos aliquos poſſe certo
pto frigidis cognoſci, & pro frigidis pronunciati,
maleficiatos verò, oeqoaquam, qnia non habent hi
quicquam peculiare, per quod à frigidia diſtingui
poſſint, (quanquam nonuulla afferuntur à Co-
dronch. *de morb.Vener.lib.3.cap.13.*) niſi, vt ipſe Co-
dtonchius docet, abſentiam eotum ſignorum, quæ
frigidum bominem denuotiant. Vbi enim omnia ſi-
gna adeſſent, quæ vividum calorem in viro demon-
ſtrare ſolent, vt recta, & naturalis pattium confor-
matio, & conſtitutio, ſitus, habitudo; pili requiſiti
in conſuetis locis, & his non abſimilia, potentia
prægreſſa per anteactam ætatem, ſi dehinc vir hic ad
coitum impotens fiat, neque vlla evidens cauſa, ne-
que morbus vllus prægreſſus fuerit, qui id potuerit
efficere, ſuſpicari facilè licèt, maleficium ſubeſſe.
Alia verò ſigna, ad id dignoſcendum tradita, neque
facilè obſervati poſſuot, nec quicquam certi edo-
cere.

Cæterùm IC. voluerunt, frigiditatem tam in viris,
quàm in fœminis per corporis aſpectum probari. vt
18 notat ex pluribus Maſc. *concl.816.num.1.lib.3.* quod
19 tamen non de omni frigiditate verum eſt, ſed de ea
tantum, quæ ab interiori, naturalique frigida in-
20 temperie provenit, ob qnam ea ſigna pullulare ne-
ceſſe eſt, quæ frigiditatem ipſam manifeſtiſſimè
commonſtrant, vt deinceps videbimus. Itaque vbi
ea ſigna adfuerint, tutò ſententiam ferre poſſumus
de præſenti frigiditate; non tamen etiam illis abſen-
tibus ſignis negandum eſt, frigiditatem nullam ad-
eſſe.

Signa igitur, quæ ex naturali, & intenſa partium
principum, præcipuè autem genitalium, frigiditate
21 ſeſe produnt, hæc ſunt: paucitas pilorum, aut omni-
moda carẽtia in inguinib. præcipuè, tam viris, quàm
in fœminis, & in viris etiam barba; pilorum enim
proventus ex caliditate excitatur. Secundum ſi-
gnum eſt partium non naturalis conformatio, vt 22
membrum, aut nimis prægrande, aut nimis parvum,
exiguitas enim & materiæ paucitatem, & virtutis
imbecillitatem, magnitudo luxuriantis materiæ, &
calorem obruentis affluentiam denotat. Tertium,
eiuſdem membri etiam optimè conformati flacci-
ditas, & inexcitabilis mollities, veluti decrepitis ac-
cidit, de quibus Iuven. *Sat.10.*

——Iacet exiguus cum ramice nervus.
Et quamvis totâ palpetur nocte, iacebit.

aut quòd etiamſi tantiſper erigatur, minimum tem-
poris in erectione perdurat, ſed confeſtim elangue-
ſcit. Nam non eſt verum omnibus frigidis, id quod
Sanchez *de matrim.loco ſæpius citato, diſp.94. num.6.* 23
dixit, quòd in illis nunquam membrum erigatur,
hoc enim latè ſuperiùs demonſtratum eſt, eſſe fal-
ſum. Quartum, averſio quædam connaturalis à
commercio venereo, & quibusvis venereis rebus,
cùm enim frigidi ſemen aut non generent, aut
quantitate exiguum, & pravæ qualitatis, tenue ſem-
pe, & aquoſum, nulliſque penè ſpiritibus turgens,
neque ſuâ quantitate, neque qualitate excitare po-
teſt animal ad ſui excretionem; turgente enim & ſu-
perabundante ſemine, quod laudabile ſit, omnino
animal ad eius excretionem excitatur. Quintum 24
ſignum eſt, Teſtium carentia omnimoda, aut eorum
parvitas; aut etiam incongrua magnitudo, aut non
naturalis ſitus; hæc enim caloris naturalis paupe-
riem, & conſequenter imbecillitatem virtutis te-
ſtantur: nam teſtes in ſeminis generatione, ſive per- 25
fectione principatum obtinẽt, vt Medici omnes exi-
ſtimant, contra Ariſtotelis opinionem, qui illis vim
ſeminis generativam denegavit *3.de hiſt.animal. c.1.*
quem refert inter Iuriſconſultos Carrar. *de Med.&
eius off.part.1.n.137.* & inter Medicos Laurentius *A-
natom.lib.7. quæſt.2.* qui in quæſtione ſequenti Medi-
corum opinionem tuetur, & Ariſt. reſpondet. Hoc
dico quia non tantæ neceſſitatis eſſent ad fœcundi-
tatem, & ad coëundi potentiam ipſi teſtes, ſi Ariſto-
telis opinio veritatem haberet, pro qua tamen maxi-
mè faceret id, quod Holler. *ſect.5. Aphor.63.* dicebat,
nimirum Spadones quosdam generare poſſe, qui-
bus ſuperior teſticuli pars relicta in ſectione fuerit;
iuxta quam experientiam videretur, teſtes ad ſemi- 26
nis confectionem non requiri. Firmaret hoc ipſum
quod ipſe Ariſt. *cit. loc.3.de hiſt.anim.* & Columell. *6.
de re Ruſt.cap.27.* dicebant, boves non protinus à ca-
ſtratione generandi potentiam amittere, ſed hæc
pro nunc indeciſa relinquamus. [Vid. Gr. Horſtius
t.1.]

His ſignis ergo, aut eorum pluribus potioribusq;
præſentibus, frigiditatem quoque præſentem eſſe
iudicari poteſt, quæ neque in dubio revocanda tunc 27
temporis eſt, an ex maleficio contingat, necne, quia
ob hanc frigiditatem ex his ſignis concludentiſſimè
probatam, abſque dubio ſeparari illicò matrimo-
nium poteſt, non expectato triennio Brun. *de Sponſ.
& matrim.concl.28.n.16.* Maſcar. *concl.312.n.16.* quia
talis frigiditas cùm conſpicua ſit, ope medica repa-
rari vllo modo non poteſt, vt Medicis eſt notiſſimũ,
quorum auctoritates, ſi libet, vide apud Practicos
in cap.de Impot.Venereor.& de ſteril.

Atque hinc eliciendum, malè Iuriſconſultos cul-
paſſe Roder. à Caſtr. *lib.3.part.2.de morb. mul. cap.2.*
quòd voluerint frigidum, ſeparato matrimonio
cum ea, cum qua contraxerat, non poſſe cum alia
contrahere; maleficiatum verò maximè, ex eo quòd
frigidus vni, ſit etiam frigidus alteri: nam, inquit il-

le, hæc

le, hæc poſtrema pars non eſt vera, quia multi ſunt
frigidi cum vna, & nnn generant, cum alia tamen
generant. Sed certè Rndericus tranſcendit ab im-
potentia cnëundi, ad impotentiam generandi; nam
Iuriscnnſulti non vncant frigidum impotentem ad
generandum, ſed impotentem ad coëundum; & ſic
ſi eſt impntens ex defectu naturali, aut quomodo-
cunque quis cum vna, erit etiam cum alia. Neque
enim frigidus dici pnteſt quis, ſi cum vna nnn poteſt
coire, & cum alia poteſt, quemadmodum neque ſi
cum vna cnire poteſt, & aliis omnibus nequaquam,
Poteſt autem ex dictis dubium inſurgere huius-
28 modi: Nam cùm aliqui ſint ex frigidis, vt ſupradi-
ctum non ſemel ſuperiùs eſt, qui coennt quidem
non tamen ſemen emittunt, aut emittunt quidem,
ſed in quantitate nullius conſiderationis, & qualita-
te tenue, & aquoſum, & in ſumma minimè proliſi-
cum, dubitari poteſt, an hi validè matrimonium
contrahant, quod videantur poſſe carnaliter cnm-
miſceri, & ſic matrimnnium cnnſummare. Ad hoc
dubium, ſalvâ ſemper veriori ſeotentia, negativè re-
ſpondesem: & ratio eſt, quia cùm actus coitûs ten-
dat ad vlteriorem finem, nempe ad ſeminis emiſſio-
29 nem, cum ſpe quoque futuræ generationis, tam pa-
tet in his actum illum ſuo fine fruſtrari, & ſic nnn
poterunt fortè tales validè matrimnnium cnntra-
here: Simile enim eſt de Eunuchis, qui arrigere poſ-
ſunt, & vteri clauſtra penetrare, imò & materiam
quandam effundere, qui tamen matrimnnium con-
trahere non poſſunt, quia materia illa nnn eſt verum
ſemen; vt autem matrimnnium validum conſiſtat,
requiritus, vt vir verum ſemen effundat. Sanchez, *de
Matrim. lib. 7. diſp. 92. n. 57.* ſed hnc Canoniſtæ deci-
dant, quibus in nmnibus me remitto, non enim ego
hæc aſſeveranter dico, ſed ſnlùm per modum dubi-
tandi, & eâ ductus ratione, quòd neque Eunuchi,
qui eodem modo Venerem exercent, & aquoſam
quandam humiditatem in coitu emittunt, matrimo-
nium contrahere poſſunt, imò contractum ex hoc di-
rimi pnteſt, vt ex Conſtitutionibus Pontificiis elice-
se licet, & notat Barboſ. *in Collect. Doctor. lib. 4. tit. 15.
cap. 5. num.* 11. *Tom.* 2. non obſtante qnòd Navarra
lib. 4. conſ. tit. de frig. & malef. conſ. 3. num. 11. contra-
rium teneat.
Ex hoc apparet, ſi modo vera noſtra ſententia eſt,
30 pnſſe mulierem à viro fuiſſe corruptam, & tamen
matrimonium ex capite impotentiæ non tenere, &
ideirco de hac frigiditatis ſpecie eſſet quidem par-
ticulariùs conſiderandum à Iuriſconſultis; nam ego,
vt dixi, hos in eorum cenſu baberem, qui Eunu-
chi naſcuntur, oon enim maiorem vſum genitalium
habent illi, qnàm hi. Qui autem pro noſtra ſen-
tentia auctoritates in hac quæſtione deſiderat, vi-
deat Sanchez *cit. lib. 7. diſp. 92. num. 7.* Dices autem,
cùm matrimonium inter decrepitos, qui ad gene-
rationem ſufficientes non præſumuntur, ſit vali-
dum, cur & horum matrimonium non erit pariter
validum? Reſpnndeo, quòd quantùcunque in decre-
pita ætate vir conſtituatur, dummodò coire poſſit,
ac matrimonium conſummare, nunquam eſt omni-
no extra ſpem generandi: ſed huiusmodi virns, non
aliter quàm Eunuchos, nullam generandi ſpem ha-
bere pnſſe, & ſic ſi impotentia generandi ſufficiens
eſt ad invalidandum matrimonium, illudque impe-
diendum, certè hi nunquam validè matrimnnium
contrahere poterunt.
Sed cùm plura de virorum frigiditate attulerim,
vix quicquam de mulierum frigiditate me tetigiſſe
memini: de qua tamen peculiariter ſciendum, vo-
luiſſe Iuriscouſultos, & Canoniſtas eam non cade-
re in muliere: Sanchez *vbi proximè num.* 1. mulier
enim quautum eſt ex parte ſui ſemper ad coitum
eſt prompta, neque ad illum exercendum impedi-
tur, niſi vterum occluſum habeat. Ita quoque ex 31
Medicis Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap.* 1n. Cau- 32
ſam verò cur mulier frigida non fiat ex D. Thoma
recitat Sanchez, *vbi ſuprà, n.* 1. & Mercur. *ibid.* ea au-
tem eſt, quod cùm mulier patiens in coitu ſit, frigi-
ditas paſſinni obſtare nnn videtur; neque enim ca-
lor requiritur ad patiendum, quemadmodum ad
agendum. Adnutandum tamen, quòd ſi aſſumamus 33
frigiditatem, quatenus impedimento eſt celebratio-
ni, coniunctinnis carnalis, verum eſt, eam non cade-
se in mulierem; ſed ſi conſideremus frigiditatem, qua-
tenus obſtare poſſit conſummationi illius actus ex
parte ipſius fœminæ, nempe qund cum nulla volu-
ptate cnëat. cum nulla partium tenſinne, cum nulla 34
ſeminis emiſſione, mulier nnn ſecus ac vir frigida
eſſe poteſt. Nnn quemadmodum frigidos virns dici-
mus, quibus membrum non erigitur, ſic etiam fri- 35
gidas mulieres dicemus, quantum ex hoc, quibus
vteri cervix in actu coëundi nunquam tenderetur,
aut carunculæ in ea exiſtentes nnn tumefierent, vt
cæteris, quæ cum voluptate & deſiderio coëunt,
fieri ſolet; tenſin enim vteri reſpondet erectioni
Penis, & quemadmodum vir, etiamſi erigat, & ſe-
men non emittat, frigidus vocandus, ita etiam mu-
lier, quæ ſemen non emitteret, frigida, ſic, etiamſi
ſemen emitteret, ſed paucum, & nullius cnnſidera-
tionis, (quod tamen neutiquam ſciri poteſt) poſſet
mulier cum his viris frigidis cnmparari, de quibus
iam ſuperiùs diximus, ferre ſemen nullius valoris,
& modicum. Ergo licet mulier nunquam penè im-
pedire poſſit, quin coitum admittat, impeditur ta-
men ex frigiditate, ne cum voluptate, & membro-
rum tenſione coëat, ne ſemen excernat, aut paucum,
tennius, & aquoſius quàm par ſit, vt de viris dixi-
mus, imò etiam ne omnino intra ſe ſemen gene-
ret, tandemque ne ad generationem habilis ſit; talis 36
autem frigiditas in mulieribus, ex omnibus ſignis,
earum tamen propriis, quæ frigiditatem in viris at-
teſtantur, probari poterit, de quibus etiam cum aliis
ad hoc ipſum facientibus quæſtione octava plura
dicemus. Si quis tamen eorum ſignorum frigidita-
tis in muliere maiorem cognitionem habere deſide-
rat, ad *Vlmum* in vtero muliebri confugiat, vbi plura
habet ab aliis non animadverſa; præcipuè verò par-
ticulam quandam in ſuperiori labro muliebri adno-
tavit, nempe ſanguinem quendam, quem ille Gyne-
comyſtacem appellat, atque hanc ad dignoſcendam
vteri temperiem maximam prærogativam habere
inculcat.
Sciendum tamen, mulieris frigiditatem nulli rei
poſſe eſſe impedimento, quoad matrimonium va-
lidè contrahendum, cum ex hoc non impediatur
quin debitum reddere marito poſſit. Sannazar. *de
matrim. cap. 3. art. 4. n.* 11. niſi obſtet impotentia ge-
nerandi.
Cæterùm ſciendum, qund aliàs annuimus, om-
nem naturalem frigiditatem vt plurimùm ſaltem eſ- 37
ſe irreparabilem, accidentalem autem non eſſe
ſemper abſque remedio, ſed tunc ſolùm cùm ex
maximis, & validiſſimis cauſis ortum habuerit, & diu
iam perduraverit; magnæ autem cauſæ erunt, ex- 38
empli gratia, longi ac difficiles morbi, valida capi-
tis, vel cervicis, vel ſpinæ percuſſio, larga ſanguinis
evacuatio, & vltra vires facta, ſive illa arte, ſivè à
morbo fiat, præcipuè autem ex quibusdam venis,
vt ex iis, quæ ſunt poſt aures, ex quarum ſectione
non modò reddi hominem infœcundum aiunt, Hip-

V 2 pocratis

poeratis auctoritate *in l. de Genit. & alibi*, ſed etiam
ad Venerem ignavum & impotentem, vt Alex. Be-
ned. ex aliquorum doctorum teſtimonio firmat
lib. 24. ſua pract. cap. 15. de hac tamen re pleniſſimè
Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 10 problem.*
1. Sic eosdem effectus produceret larga ſanguinis
evacuatio per venas facta, quæ ad interiorem tibia-
rum partem iuxta malleolos feruntur, auctore eo-
dem Hipp. *in lib. de loc. in Hom. non longè à princ.* Sed
39 vnde harum venarum ſectio tales producere poteſt
effectus? An quia prior cerebrum, principem nimi-
rum partem, & ſeminis primum opificem, poſtmodò
renes, Hepar, & genitalia promptiſſimè, ac inſigni-
ter refrigerat? Sed Hipp. *loco ſuperiori* de Genitura
voluit, quod plurima genituræ pars à capite iuxta
aures in ſpinalem medullam procedat, & quod ipſe
tranſitus cicatrice ſectione inductâ conſolidatus ſit.
Sententiam tamen Hipp. locum habere putaverim
in totali ſectione, & fortaſſe non venarum, ſed arte-
riarum. Vide tamen de hac re Langium *Epiſt. lib. 1.*
Epiſt. 10. & Steph. Roder. Caſtr. *in opuſc. cui tit. Quæ*
ex quibus. lib. 4. cap. 5.

Ob difficultatem ergò, imò impoſſibilitatem ſa-
40 nandi naturalem frigiditatem, eâ probatâ, illicò ma-
trimonium dirimi poſſet, vt dixi; ad accidentalem
verò probandam multum faciet, ſi probentur præ-
ceſſiſſe prænominatæ antecedentes cauſæ, & aliæ
non abſimiles, quarum magnitudo, & noxa, & per-
ſeverantia à Medico conſideranda erit, & ſecundùm
hanc conſiderationem decidendum, an removeri
ope Medicâ poſſit necne, in particularibus enim ad
Medici iudicium recurrendum omnino eſt, quia de
41 talibus non datur ſcientia, Ariſt. 2. *Ethic.* 2.

Sed cùm iam abundè, vt mihi videtur, de frigidis
locuti ſimus, de maleficiatis ſermo nunc inſtituen-
dus; de quibus ante omnia venit peculiariter adno-
42 tandum ex Fortunato Fideli *lib. 2. de relat. Med. cap.*
2. quod viri ſolummodo ex maleficio redduntur ad
coitum impotentes, mulieres autem nequaquam;
vel ſaltem frequentiùs viri, quàm mulieres, vt ad-
notat quoque Delrius *lib. 2. diſquiſit. Magic. quæſt. 4.*
ſect. 8. & Torreblanca *in Epitom. delict. lib. 2. cap. 42.*
n. 16. licèt è contra plures mulieres & frequentiùs,
Dæmoniacæ evadant, quam viri; quod etiam innue-
43 re videtur Hippocr. *in lib. de Virginib.* & tamen credi-
derim ego, quòd vbi in dubium vertatur, an vir ex
maleficio, vel ex naturali potiùs impedimento im-
potens ſit ad carnalem copulam, ſemper præſum-
ptio debeat eſſe impedimenti naturalis, ſeu frigidi-
tatis, cùm frequentior, & magis naturalis cauſa exi-
44 ſtat, præſumptio autem ſemper eſſe debeat ex parte
cauſæ, quæ magis naturalis eſt, & magis prompta ad
agendum. Favet. Savonarol. *in pract. magn. tract. 6.*
cap. 2. rubr. 2.

Sed cur vir frequentiùs, pluribusque modis ma-
45 leficio tentatur, quàm mulier; an quia non excedit,
neque excedere poteſt Dæmonis vis cauſarum na-
turalium virtutem, nec vlteriùs quàm eæ poſſint,
quicquam machinari poteſt? Cùm ergo dixerimus,
virum ex cauſis naturalibus multipliciter reddi ad
Venerem impotentem, mulierem verò ex vnica
tantùm cauſa, nempe ex arctatione & coanguſta-
tione Vulvæ, Dæmon eis ſolummodò, cauſis vtens,
frequentiùs viros & pluriſariam quàm mulieres,
maleficio illaqueare ſolet.

Verumenimverò modi, quibus Dæmon vtitur
46 ad viros impotentes reddendos, plures enarrantur.
Ex noſtris Codronch. *lib. 3. de morb. venef. cap. 5.* & ex
Canoniſtis Torreblanca *in epitom. delict. lib. 2. cap. 42.*
num. 7. & lib. 2. Dæmonolog. cap. 42. per totum. & ſe-
quentibus. ſex enumerant. Delrius autem *vbi ſuprà*,
& ex ipſo Sanchez *de matrim. lib. 7. diſp. 94. num. 2.* &
Guaccius *in comp. Malef. lib. 1. cap. 4.* ſeptimum ad-
dunt, qui tamen ad mulierem pertinet, & eſt coar-
ctatio, & clauſura Vulvæ per ipſum Dæmonem pro-
curata; Quam Codronchius cum ſexto modo con-
numerat; ſed hos modos qui ſcire deſiderat, apud 47
præcitatos auctores reperiet.

Adnotandum vlteriùs, duplex dari maleficium
& vnum quidem ſimplici naturali medicamento
procuratum, quòd propriè veneficium dicitur; nam
licèt ego nugas non admittam relatas per noſtrum
Arnaldum Villanovanum, ex quo inter Iuriſcon-
ſultos referuntur à Ioan. Brunell. *de ſponſ. & matrim.*
concl. 28. n. 7. tamen illud pro certo aſſerere non du-
bitandum, dari quædam medicamenta, quæ ex na-
turali quadam eorum virtute coitûs potentiam adi-
mant. Mentâ Hipp. 2. *de vict. rat.* ſemen genitale flui- 48
dum facere, & membri erectionem prohibere do-
cet, de qua Tiraq. *de leg. conn. l. 15. n. 46.* vbi & alia ſi-
milia affert. Mirabile eſt quod de Ruta & Thymo,
& aliis nonnullis medicamentis refert Lemn. *de*
Complex. l. 1. c. 10. nimirum coitus appetitum in viris
extinguere, in fœminis accendere: in vtriſque autem
Rutam, ſed præcipuè in fœmina, impedire generatio-
nem, teſtis eſt Ruell. *lib. 3. de nat. ſtirp. cap. 37.* ſed & de
Coriandro, & Pulegio Gal. *de med. fac. par. c. 56.* re-
fert, quòd frequenter in vſum convocata ſemen flui-
dum reddant, vbi etiam alia medicamenta deſcri-
bit operantia, ne cui Penis erigi poſſit. [Vide Reies
pag. 309.]

Tritum eſt quod de Lactuca Medici omnes do-
cent, eam nimirum reddere ad coitum hominem
impotentem, & Veneris ſtimulos demulcere, vnde
idcirco Eunuchũ appellari à Pythagoricis ex Ibico
Pytagorico refert Athenæus *Dipnoſoph. lib. 2. cap. 32.*
apud quem circa idipſum de Lactuca vide non-
nulla ſcitu iucundiſſima, ex quo Tiraq. *vbi ſuprà.* De
ſeipſo Razes *lib. 3. Aphor.* 1. narrat ex frequenti lactu-
cæ vſu ad coitum minus potentem evaſiſſe.

Plura inſuper his non diſſimilia veneficia recenſet
Iſaac. *Pract. lib. 8. cap. 29.* quæ tamen ego crediderim
magna ex parte vana eſſe neque effectum correſpon-
ſurum, ſi in practicam convocentur; auctor tamen
ille gravis, & fide dignus ab omnibus habetur; ſed
fides earum rerum apud ipſum eſto. Habet etiam
ibi remedia ipſis maleficiis non diſſimilia. Cardanus
quoque, Apud Schenck. *lib. 4. Obſerv. ſit. de viri Ecto-*
mia, viros longo viticis vſu, fœminas Periclymeni
Eunuchas reddi tradit, hoc eſt, ad venerem, & con-
ceptionem ignavas, & impotentes. Dixi aliàs *lib. 2.*
tit. 3. quæſt. 6. num. 10. quendam ex camphoræ aſſum-
ptione ad Venerem impotentem effectum, & de Æ-
gyptiis Sacerdotibus retuli, quòd modica cicutæ
ſorbitione ſe caſtrabant; cuius rei mentionem ha-
bet Petr. Crivit. *de honeſt. diſcipl. lib. 4. cap. 10.* Quin
etiam omnia frigida venena, vbi non occidant, hoc
proprium habere certum eſt, præcipuè autem vel in
teneriori ætate, vel in iam declinante aſſumpta; in il-
la enim ob exuberantem humiditatem, in hac ob
deficientem calorem, maximè noxia non hæc ſola
venena ſunt, ſed quæcunque abſque venenoſitate
ſummè refrigerantia exiſtunt; quæ in hac declinan-
te ſcilicet ætate maximopere ab iis evitanda ſunt,
qui magis ſtrenuè venerea exercere volunt; in his
autem nulla Naturæ vis infertur, ſed omnia naturali
via, ac ordine incedunt.

Alterum porrò maleficium multiplici Inſtrumen- 49
to, ac ratione fit, de quibus omnibus qui plura ſcire
deſiderat, legat ex Iuriſconſultis, & Canoniſtis Ioan.
Brunell.

Brunell. *de ſponſ. & matrim. concl. a. num. 7.* vbi omnia
ex Arnald. Villanou. teansfert. Spreng. *in Mall. Ma-*
leſ. part. 2. quæſt. 1. & cap. 6. & ſeqq. Delr. *lib. 3. diſquiſit.*
part. 1. quæſt. 1. Toercbl. *Dæmonolog. lib. 2. cap. 24.* &
alios de ſimili mateeia pertractantes, & ex noſtris
Codronch. *de veneſ. lib. 3. cap. 5.* & Hucher. *de ſterilit.*
lib. 4. ad nos enim non ſpectat bos modos pateface-
re. Illud ſcire operæ peetium eſt, neque nudis verbis,
neque ſigillis, aut annulis, neque ſimplici viſu, neq;
ſuſpenſis, vel periaptis, ſiue amuletis, neque chara-
50 cteribos, neque figuris, neque medicamentis vllis,
quæ talem vim à Natura non habeant, maleficium
vllum procurari, quod vel tacito, vel expreſſo
pacto cum Dæmone, & eius virtute non procuretur,
cuius concluſionis veritatem demonſtrant ex no-
ſtris Champer. *in Annotat. contra Aponenſem.* Co-
droncb. *loc. cit.* Hucher. *ibid.* & Laurent. *de mira ſtru-*
mar. ſanat. lib. 1. & ex aliis Delrius *lib. 1. de diſq. q. 2. &*
ſeqq. cum multis per eum adductis. Vairus *de faſcino*
l. 2. licèt ſciam doctiſſimos quoſdam tam Philoſo-
phos, quàm Medicos, quorum nonnullos notat Del-
rius *vbi ſuprà*, crediḋiſſe, daei etiam quædam natura-
lia maleficia, non iis ſimilia, quæ naturali quadam
dote aliquid operari ſuperiùs annuimus, ſed quæ
vt poſteriora noceant, abſque eo quòd vlla Dæmo-
51 nis virtus intercedat; hæc autem eſſe poſſe tam ſim-
plicia quædam verba, quàm nonnullas figuras, aut
aliquos characteres, quin & medicamenta quædam
non tam per os aſſumpta, quàm collo appanſa, cer-
tis temporibus, & conditionibus circumſtantiiſque
collecta, & certis quibuſdam corporis partibus alli-
gata, ex quorum vi & morbi quidam excluentur, &
noxæ aliquæ, præcipuè veeò venereorũ ignauia, & è
contrario iis ipſis interdum bona hominibus con-
cilientur: cuius credulitatis præter cæteros notan-
52 di veniunt Arnaldus Villanouanus & Conciliator
Petrus Aponenſis, meritò à Symphoriano Champe-
rio erroris notatus, & intee recentiores Cardanus,
cuius credulitas ad deriſum vſque deducta eſt. Alia
verò ex parte Mercurialis *ſua pract. lib. 3. cap. vlt.* non
auſus eſt affirmaee, hæc maleficia poſſe vtcunque
executioni demandari: Rationem ſuæ ſententiæ
reddit, quia nullus probaeus ſcriptoe, neque vlla ra-
tio id perſuadere poteſt. Si tamen ille inter probatos
auctoees Plinium, Trallianum, Aëtium, alioſque ex
vetuſtioribus Medicis, & ex Hiſtoricis Tacitum, &
alios admittere non dedignatur, meminiſſe debuit,
eos ſeeiò de his locutos, neque Fernelij aſſertionis
immemor eſſe debuie, *lib. 6. Pathol. cap. 13.* vbi hæc
habet: Coëundi impotentia ſit, *aut quia extincta vi-*
rilitate ſemen non gignitur intus, aut quia emitti non
poteſt. Extinguitur ex ſenio, ex morbo, ex cauſis omni-
bus, quæ inſitum ſpiritum, roburque diſſoluunt, & in-
cantamentorum (neque enim fabula eſt) maleficiis.
Quibus addenda quæ 2. *de Abd. rer. cauſ. cap. 16.* at-
tulit. Alios prætetea auctores probatiſſimos, fidem
incantamentis & maleficiis babentes, recenſui loco
proximè citato.

Ego quidem abſque commemorata conditione,
53 nimirum quòd vel mediatè, vel immediatè ex Dæ-
monis opeea fluant, talia non admiſerim, & hoc pa-
cto inteepretanda quæcunque extant Catholicorum
Doctoeum teſtimonia, Maleficia, & incantamenta
aperta fronte negantium; non enim ea naturaliter
dari volunt, vt etiam fortè voluit doctiſſimus Mer-
curialis. Porrò ſi quis ſigna deſiderat, ex quibus de-
pechendi poſſit bominem maleficio detineri, adeat
ex Canoniſtis Sanchez *de Matr. lib. 7. diſp. 94. n. 6.* &
ex noſtris Codronch. *lib. 3. de morb. Veneſ. c. 13.* Aug.
54 autem *lib. 19. Epiſt. & conſ. Med. conſ. 2. c. 5. Tom. 1.*
ex abſentia impedimenti naturalis arguit maleficiũ.

Cæterùm prioris geneeis maleficium, (quod na-
turale appellare ab re non eſt, ſicuti poſterioris ge-
neris ſuperuaturale) non ita omnem curam reſpue-
re cenſendum eſt, vt aliquando non poſſit arte Me-
dica remoueri; non dico ſemper, quia ſi, exempli 55
gratia, vſus maleficorum medicamentorum longus
fuerit, & æger in ætate ſit ſenili, & temperamenti
frigidi, viribuſque imbecillibus, hic certè curari non
poterit; contra ſi eſſet in ætate florenti, aut iuuenili,
viribus conſtantibus, & temperaturæ non exceden-
tis ſaltem in frigiditate, tunc non eſſet omnino dif-
ficile, vt contrariis medicamentis adiutus ſanitatem
recuperaret. Idcirco cognito maleficij genere, &
examinatis prædictis conditionibus, Medicus facilè
pronuntiare poterit, quid ſperare, quid timere de
hoc aut illo laborante nobis liceat. Verumenim veeò 56
ſupernaturale maleficium, quod nempe Dæmonis
virtute ſit procuratum, vix crediderim admittere
naturalem curationem: vt rectè illud pronuntiaſſe
exiſtimaverim Ghirland. *de Sortileg. quæſt. 2. num. 40.*
quòd tale maleficium nullus curare poſſit, niſi qui
Dæmoniæ artis peritus ſit; nam cæteræ quæcunque
artes in hoc, incaſſum laborauerint, vt ipſe firmat
non negaturus tamen Eccleſiæ exorciſmis & preci-
bus hæc facili negotio ſuperari poſſe. Itaque iure 57
Arnald. Villanouan. *in tract. de ſterilit. cap. 3. tract. 2.*
dicebat, Malefaciatorum curam ſoli Deo eſſe di-
mittendam. [Vide potiſſimum hac de re *Franciſci*
Ioelem l. 7. pag. 425]

Pro corollario autem huius quæſtionis, illud tam
Legumperitis, quàm Medicis in mentem redigam,
quòd nonnulli ob aliquam animi paſſionem, vt alias
dictum eſt, redduntur ad coitum impotentes, &
tunc ad eam non aduertentes, falſo credunt ſe ma-
leficio tentatos fuiſſe: quod animadverterunt Sa- 58
vonarol. *in pract. magn. lib. 20. tract. 6. rubr. 27. &*
Cardan. *lib. 12. de ſubtil. & alij*, idque præcipuè
amantibus euenire ſolet, vt idem Cardanus recenſet
ibid. lib. 13. in princ. nam vel ob ipſum efferueſcen-
tem Amorem, vel quia coram Amata erubeſcunt,
ad Veneris actum deuenire non poſſunt, verecun-
dia enim eſt maxima cauſa Impotentiæ, vt ex Anic.
Baner. *conſ. incipiente: In nomine Dei, &c. concl. 2. in*
fin. Contrà nonnulli ſunt, qui ex intenſo odio idip-
ſum experiuntoe, & ex magni animi auerſione, vt
dixi. Idcireò eliciendum ex his, quòd vbi præſum-
ptio aliqua vel Amoris, vel odij viri erga vxorem ad- 59
ſit, facilè ex ea alia ſuboritur præſumptio impoten-
tiæ coitus, quòd vel ex amore, vel ex odio, potius
quàm ex frigiditate proueniat: ſed talem impoten-
tiam per ſeipſam euaneſcere tractu temporis, notiſ-
ſimum cuilibet eſt; amoe enim tempore efferueſcit,
& odium eiuſdem beneficio mitigatue, præter- 60
quam quòd ipſæ fœminæ etiam turpes, & maritis
exoſæ, ſuis moribus & dulci conſuetudine aliquan-
do ſe maritis amabiliores faciunt, quod Lucretius
prudenter adnotauit *lib. 4. de rer. natur.* his carmi-
nibus.

Nec diuinitùs interdum, Venerisque ſagittis
Deteriore fit, vt forma muliercula ametur:
Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis,
Morigeriſque modis, & munde corporis cultu,
Vt facilè inſueſcat ſecum vir degere vitam;
Quod ſupereſt, conſuetudo concinnat amorem.

Vnde intee bona prouenientia ex matrimonio con-
numeratur illa indiuidua vitæ conſuetudo, vt dicit
Rota in Piſauren. Iocalium a. 2. Iunij, 1648. coram
Arguelles.

Itaque Impotentia ex his cauſis prouenlens, non 61
erit ſufficiens cauſa ſeparationis matrimonij, pex-

16 ſertim ea, quæ ex nimio amore enaſcitur, nam quæ
ex capitali odio originem ducerer, vt ſi quis invitus
ſponſam aliquam duxiſſet, & dehinc odio eam ha-
beret, & licèt non poſſet dirimere matrimonium,
poſſet fortè cauſa eſſe ſeparationis.

SVMMARIVM.

1 *Potentia reſpectiva qua dicatur.*
2 *Potentia reſpectiva ex qua cauſa eſſe poſſit quoad coëundum.*
3 *Potentia reſpectiva quoad coëundum an matrimonium impediat.& n.ſeq.*
5 *Alia impotentia reſpectiva reſpectu inſtrumentorum.*
6 *Ex impotentia reſpectiva reſpectu Inſtrumentorum, an matrimonium ſeparari debeat.*
7 *Impotentia reſpectiva ex habitudine coniugum.*
8 *Impotentia reſpectiva ex coniugum habitudine, an ſeparare poſſit matrimonium.*
9 *Impotentia reſpectiva ex animi paſſionibus.*
10 *Impotentia reſpectiva quoad generandum.*
11 *Impotentia reſpectiva generandi ex ſeminum diſconvenientia.*
12 *Ob impotentiam reſpectivam generandi, matrimonium dirimi volebat Plato.*

De Impotentia reſpectiva dicta.

QVÆSTIO VI.

EST quædam impotentiæ ſpecies tam coëundi
quàm generandi, quæ non ſimpliciter & abſo-
lutè impotentia eſt, ſed reſpectivè, & ob id reſpe-
1 ctiva dicta, quatenus alter coniugum reſpectu alte-
rius potens ad coitum aut generationem non eſt,
cùm reſpectu aliarum perſonarum ad vtrumque a-
ptiſſimus exiſtat. Hæc autem impotentia interdum
quoque ex maleficio evenit, quo alter coniugum
impeditur cum hoc tantùm carnaliter commiſce-
ri, cùm tamen non impediatur commiſceri cum
aliis perſonis. Fitque aliquando hoc maleficium ad
determinatum quoddam tempus, vt ad menſem,
vel annum, vel biennium, vel triennium, vel fit ad
tempus indeterminatum, & ſic perpetuum eſt. De
hac tamen impotentia qui plura ſcire cupit, ad præ-
citatos auctores recurrat, & videat ea, quæ ſuperiori
quæſtione diximus.

Cæterùm impotentia hæc reſpectiva quoad co-
2 ëundum, inſurgere aliquando poteſt ex inſtrumen-
torum vitio, & diſconvenientia, vt ſi viro exiſtente
bene mentulato, mulier anguſtiorem vulvam ha-
beat; hoc enim pacto impeditur inter ipſos coitus
Bauer. *in conſ. incipien. In nom. Dei. concl.2.* non po-
tente Viro ob membri craſſitiem, reſpectivè ad vteri
anguſtiam, cum vxore congredi, quod impedimen-
tum ceſſaret, vbi vir non eſſet adeò mentulatus, aut
mulier non adeò arcta, qualis caſus ille eſt, de quo
in Pampilonem Matrimonij, apud Farinac. *deciſ.781.
p.2.T.2.* Contrà verò, ſi mulier hiantem admodum
vterum habeat, & vir membrum ſatis exile, congreſ-
ſus inter ipſos vix ſequi poteſt, non patente vtero,
vt debet, virile membrum quaſi amplexari, vt in-
de delectatio, & membri intenſior erectio, & ſemi-
3 nis effuſio ſequatur. Verumenimverò neutrum
harum impotentiarum tanti fecerim, vt ex alteru-
trius culpa matrimonij impedimentum conſequi
poſſit: Vix enim crediderim, quòd naturaliter con-
ſtituto vtero, (nam poſſet panno obduci, aut eius la-
bra præter Naturæ modum hærere (quantumvis in-
ſigni magnitudine & craſſitie Penem reſpuat, præci-
puè ſi medicamentis relaxantibus, aliiſque ingeniis
coadiuvetur: ea enim eſt eius partis natura cùm
naturaliter ſe habet, vt facillimè relaxationem &
coanguſtationem, etiam per medicamenta, patia-
tur, vt *tit.2. lib.4. ſequent.* dicam. Si ergo oris vteri
4 anguſtia naturalem conditionem non excedat, nul-
laque adſit cauſa præter naturã, impediens Penis in-
greſſum, ex hac reſpectiva impotentia nunquam ſe-
qui debet matrimonij ſeparatio, quia facilè repara-
bilis eſt. Quod multò magis habet locum in altera
reſpectiva impotentia, quæ ex nimia vteri laxitate
conſurgit, quia hæc multò magis reparabilis eſt,
quam illa; de quibus omnibus videnda ea, quæ af-
fert Hoſtienſ. *in ſumma lib. 4. tit. de frig. & malef.
num.14. & ſeqq.* & alij Canoniſtæ *tit. eodem.* Adno-
tandum tamen, quòd Penis exiguitas ſi tanta eſſet,
maximè reſpectu vteri mulieris, vt nullam volupta-
tem in coitu afferre poſſet, & in ſumma nullius penè
vſus eſſet, poſſet fortaſſe præbere divortio cauſam,
vt notat ex noſtris Fortun. Fidel. *de Relat. Med. lib.3.
cap.1.* & ex Canoniſtis Hoſtienſ. *loc. cit.* Sed alte-
ra quoque eſſe poteſt reſpectiva impotentia, penes
ipſorum vaſorum conſtitutionem, quæ tamen
promptiùs generationem, quàm coitum impediret,
licèt etiam in coëundo nonnihil obeſſe poſſet; ea eſt,
ſi alter coniugum vas haberet nimis breve, alter 5
verò iuſto longius, qualis caſus ponitur ab Augen.
vbi ſuprà, nam exempli gratia, ſi vir habeat virgam
iuſto longiorem, mulier autem vteri cervicem nimis
brevem, tunc mulier maximopere læderetur à viri
congreſſu, & fortaſſe nullatenus illum admitteret,
quia ex eo non modò dolorem & anguſtiam pate-
retur, quòd internum vteri oſculum membrum
impingeret, ſed ea res diſcrimine non vacaret, quia
tumorem, & inflammationem, & fortè etiam ſpha-
celum in vtero gignere poſſet. Trotul. *de morb. mul.
cap.30.* prætérquam quòd generationem etiam im-
pediret. Augen. *lib.2. Epiſt. conſ.2. cap.2. Tom.2.* Sic
etiam ſi è contra mulier collum vteri haberet ſatis
longum, vir autem mentulam iuſto breviorem,
quanquam ad coitum hoc nihil, aut parum obſtat,
tamen non ſecus ac prior cauſa generationem im-
pediret. Et licèt in poſteriori hoc caſu nulla inter- 6
cedere videatur iuſta cauſa matrimonium ſeparandi,
in priori hoc dubio non vacaret, quia præterquam
quòd ob virgæ incongruam longitudinem impedi-
retur generatio, alia inſuper mala mulier facilè pa-
teretur, quæ ſuperiùs annuimus, cum aliquo inter-
dum vitæ periculo; quod tamen, quia neque evidens,
neque certum eſt, neque hæc erit fortaſſe cenſenda
iuſta cauſa ſeparationis matrimonij, maximè quia
hoc impedimentum non antè innoteſcere poteſt
quàm ad actum coitus deveniatur, niſi de eo antea
fuiſſet dubitatum; vnde fieret, quòd difficultas in-
ſurgeret poſt iam conſummatum matrimonium,
quo tempore incaſſum de eius diſſolutione ex hac
cauſa dubitatur.

Præterea poteſt ex impotentia reſpectiva fieri ex 7
luxuriante abdomine, vel in vtroque coniuge, vel in
alterutro; ex ventris enim ſuperabundante pin-
guedine occultantur quaſi in vtroque genitalia,
præterquam quòd etiam ipſe ventris tumor impe-
dimento eſt, ne coniuges ad actum coitus perveni-
re poſſint; ac profectò ſi vitium commune vtrique
ſit, nimirùm quòd tam vir, quàm fœmina adeò tu-
menti ventre ſint, vt copulari non poſſint, dubi-
tandi locus eſſet, an ex hoc poſſet matrimonium ſe- 8
parari; difficillimum enim eſt, & fortaſſe impoſſi-
bile arti Medicæ hoc vitium emendare: licèt nam-
que quamplurima proponantur medicamenta, quæ
obæſa corpora extenuare poſſunt, ſuper exceden-
tem pinguedinem minuere, ea tamen operatio pe-
riculi plena eſt, & vix vnquam optato fine in ea exe-
quenda Medici patiuntur, vt latiùs demonſtravi
lib.2. De Quiete ſervanda in curandis morbis. Non
habet autem tantam difficultatem ea res, ſi ex parte
alterius ſolùm ex coniugibus ea cauſa ſit; & idcirco
exiſtimaverim

exiſtimaverim, ob hanc impotentiam ex parte vnius tantùm coniugis, matrimonium non debere ſeparari, quia hoc impedimentum eſt aliquo modo remediabile, non tam pinguedinis extenuatione in eo, in quo abundat, quàm ex celebratione ipſius actus coëundi, qui vbi neceſſitas vrget, poteſt faciliùs hac aut illâ ratione celebrari, quæ tamen in ſe peccati nihil habeat, vt palam eſt. Quando verò impedimentum hoc ex nimia pinguedine eſſet ex parte vtriuſque, an propter hoc dirimi poſſit matrimonium, Canoniſtis decidendum relinquam.

9 Inter impotentias quoque reſpectivas conſiderari poſſunt illæ, quæ ex animi nonnullis paſſionibus dependent, vt primò ex nimio Amore, vt aliàs diximus. Licèt enim coitus, & conceptio ipſa meliùs ſuccedant inter amantes ob deſiderium, & ob meliorem ſeminum cohærentiam, vt tradit Plutatch. *ſympoſ. dec. 5. probl.* 8. tamen id de amore moderato, non de effrænato intellig i debet, vbi enim immoderatus ſit, potiùs impedimento eſt, vt ex Card. 13. *de ſubtil.* dixi. Idem præbet impedimentum odium intenſum, quod & tum admonui. Pudor quoque eius rei cauſa eſſe poteſt, nam ſi vir erubeſcat coram ſponſa, nunquam eum ea coibit. Bavet. *vbi aliàs.* An autem hæc impotentia ſufficiens cauſa eſſe poſſit ſeparationis matrimonij, ego aliàs pro eo, quod ad Medicum ſpectat, negativè reſpondi. Rationem eſſe dixi, quòd omnia pudor conſuetudine & familiaritate aboletur, omnis amor efferveſcit, omne item odium miteſcit, quod etiamſi ex nimia mulieris deformitate dependeret, tamen & tenebris, & temporis diuturnitate demulcetur.

10 Denique generandi impotentiam, quæ reſpectiva ſit, abſque remedio eſſe ſciunt Medici: hanc namque vt plurimum ex ſeminum diſconvenientia naſci patet: debet enim, vt aliàs dixi, inter ſemina eſſe quædam convenientia, quòd doctiſſimè explicavit Lucretius *lib. 4. de Rer. nat.* ſeq. carmine:

Nam multum harmonia Veneris differre videntur.
Atque alias alij complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt alia pondus magis, inque graveſcunt:
Et multæ ſteriles Hymenæis antè fuerunt
Pluribus, & nactæ poſt ſunt tamen, vnde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci.
Et quibus antè domi fœcundæ ſæpè nequiſſent
Vxores parere, inventa eſt illis quoque compar
Natura, vt poſſent natis munire ſenectam:
Vſque adeò magni refert, vt ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ cui iuncta viro ſit fœmina per Veneris res.

Ad hanc generandi impotentiam reſpectivam reſpiciens Plato *in leg. 6. in fin.* voluit matrimonium dirimi, & alios coniuges aliis coniungi, quibus ma-
11 gis conveniant, vt proli gignendæ dent operam, quod tamen in Chriſtiana Religione veritatis magiſtra permiſſum nequaquam eſt.

12 Sed hac occaſione ſumpta, de ſterillitate Mularum, pro Philoſophis aliquid afferam: nam aliqui hanc ſeminum diſconvenientiam pro cauſa earum ſterilitas adduxerunt: notum enim eſt, Mulas non generare, & notatur *à ll. in l. Ædiles aiunt. §. ſed enim ff. de Ædil. ed.* quod etiam locum habere in omnibus, quæ ex duobus generibus diverſis naſcuntur, teſtatur Plin. *lib. 8. hiſt. nat.* 44. & ex eo repetit Alex. Taſſon. *Quæſit. lib. 5. num.* 32. eius autem rei cauſam longioribus quæſivit Ariſt. 2. *de Gener. Anim. c* 6. vbi contrà Empedoclem, & Democrit. diſputat: Nam licèt dicatur in Cappadocia & Syria Mulas generare, à Theophr. & Ariſt. 66. *de hiſt. Anim. cap.* 18. & aliquando etiam in Italia Mulæ pepererint, id pro prodigioſa potiùs re, quàm naturali exiſtimat Plin *loco cit.* vnde eſt quòd prodigioſam rem, & eventu ratam, parienti Mulæ comparemus, vt Iuven. Sat. 13.

—— Et fœta comparo Mula.

Imò cùm quid, quod nunquam futurum ſperamus, ſignificare in animo eſt, proverbio illo vtimur: Cùm Mula pepererit, *Auctor in Adagiis.* Sed mirum profectò eſt de ea ſterilitate, neque videntur multæ cauſæ à multis adductæ vndequaque ſatisfacere. Alex. *lib. 1. probl.* 137. & Card. *lib. 10. de ſubtil. tranſ. princ.* diſſidentiam ſeminum cauſantur. Ego hanc ſeminum diſſidentiam hîc nihili facio, quia promptiùs impediret generationem inter duo genera diverſa, nempe inter Equum, & Aſinum, quàm inter ipſas Mulas.

Plura ego deſiderarem in hac re conſiderari, ſeminum qualitatem & quantitatem, locorum genitalium conſtitutionem, & alia his pertinentia. Quòd enim circa loca vitium eſſe poſſit, non defuerunt ex Philoſophis, qui teſtarentur, quorum dicta non ſunt contemnenda, quicquid dicat Ariſtoteles. Diocles enim firmavit, ſe ex diſſectionibus (in quibus quis ſcit, an diligentior fuerit, quàm Ariſtoteles?) didiciſſe, Mulas habere locos breves, & reſtrictos, puſilloſque: quod etiam conſentaneum rationi eſt, ob exuperantem ſiccitatem quâ dotantur: nam idcirco eas, vt cæteras fœminas nullo modo menſtruari conſtat, teſte eod. Ariſt. *vbi ſuprà*, nimirum 2. *de Gener. & 6. de hiſt. Animal.* Ex quibus videtur vniverſa ſterilitatis culpa in Mulis eſſe penes fœminas, quod multò magis firmat, id quod Ariſtot. teſtatur, adductas à Liceto *lib. 4. de ſpon. vivent. ort. cap.* 36. quòd nimirum Muli ad Equas admiſſi generent, cuius rei etiam mentionem habet Alex. Taſſon. *vbi ſuprà.* Fortaſſe & aliquid peccatur in admiſſione Marium: cùm Equæ aut Aſinæ à Maribus iniri permittuntur. Ac mihi quidem difficile videtur, abſque integra horum omnium cognitione de his cauſam ſufficientem reddere. Si verum eſt, quod de brevitate locorum afferebat Diocles, & ante illum Empedocles, multo magis veritatem habere dicemus, ſi è contra Marium genitalia longiora ac craſſiora, quàm par ſit ſaltem reſpectu brevitatis locorum genitalium fœminarum eſſe, conſiderabimus.

An non in ſeminibus aliquod in eſſe vitium poteſt? maximè quidem, & ſic non vna tantùm, ſed plures cauſæ ad hoc ipſum concurrerent, ſed ad plenam huius cauſæ inveſtigationem vltra prædicta videndum eſſet, an ſterilitas in omnibus cum omnibus inſit, cùm multis rationibus fœminas maribus coniungi contingat.

Mularum enim duplex genus, vnum quod ex Equa & Aſino, alterum quod ex Equo & Aſina oritur. *quæſt. 2. num.* 26. quorum vnumquodque inter ſe coniungi poſſet, & vnumquodque cum alio, permutatione maris & fœminæ: & ipſæ inſuper Mulæ cum Equorum & Aſinorum maribus, & Muli cum Equorum & Aſinorum fœminis miſcere ſe poſſent, & in omnibus attendenda eſſet experientia. Sed hæc præter inſtitutum hoc loco dicta ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium præcipuè cauſa procreandi liberos contrahitur.*

2 *Etiam ceſſante cauſa procreationis liberorum, matrimonium tenet.*

3 *Matrimoniū non vnum, ſed plura bona ſecum habet.*

4 *Ccitus in fœmina non impeditur, niſi per vteri clau-ſuram, & arctationem.*
5 *S.erilis mulier qua dicatur.*
6 *Sterilis non dicitur puella ante debitum concipiendi terminum, nec mulier poſt declinantem ætatem.*
7 *Virgo quamdiu Virgo eſt, ſterilis non dicitur.*
8 *Steriles nonnullæ ſunt, quæ concipiunt, ſed fœtum ad perfectionem deducere non poſſunt.*
9 *Sterilitatis ſigna in muliere.*
10 *Steriles ex Ariſtotele non pubeſcunt.*
11 *Fœmina vt concipiunt, debent emittere ſemen.*
12 *Mulieres quomodo concipiant, abſque ſenſu emiſſionis proprij ſeminis.*
13 *Semen in fœminis excerni poteſt ſecundum aliquos abſque vlla voluptate. & num. 16.*
14 *Mulieris voluptas in coitu non vna eſt.*
15 *Mulieris voluptas in coitu maior quàm in viro.*
17 *In emiſſione proprij ſeminis Mulier non tantam percipit voluptatem, quantam vir in ſui ipſius emiſſione, & cur, numeris ſeqq.*
20 *In conceptione requiritur præcipuè in fœmina motus attractionis*
21 *Mulier cur in coitu ſubiaceat viro.*
22 *Ad conceptionem confert concubitus modo belluarum ex aliquorum opinione, reprobatur n. ſeq.*
24 *Velatæ mulieres quæ.*
25 *Arctæ an generare poſſint.*
26 *Arctæ ex aliquorum opinione quomodo concipere aliquando poſſint.*
27 *Arctatio quænam curationem admittat, quæ non.*
28 *Vbi in curatione Arctationis periculum vitæ imminet, matrimonium diſſolvitur: contrà, vbi nullum adſit periculum.*
29 *Arctatio duplex.*
30 *Coaleſcentia vteri quæ curabilis, quæ incurabilis.*
31 *Coaleſcentia naturalis ſi magna, eſt incurabilis.*
32 *Coaleſcentia ex morbo vtrùm ſit curabilis.*

De Sterilitate Fœminarum, & de Imperforatis.

QVÆSTIO VII.

1 CErtum eſt matrimonium cauſa procreandi li-
beros præcipuè contrahi, vt per *cap. 32. quæſt. 2. & per cap. Tantum valet. cauſ. 32. quæſt. 7.* licèt, vt
ibid. habetur, etiam ceſſante ea principali quidem
cauſa procreationis liberorum, vxore duntaxat
2 ſterili exiſtente, matrimonium non diſſolvatur,
quia habet nimirum aliàs cauſas, quarum vna
ſatis eſt ad eius validitatem, vt notat inter Medi-
cos vir doctrinâ celeberrimus Steph. Roder.
Caſtr. *in Opuſcul. cui tit. Quæ ex quibus. lib. 4. cap. 4.*
Rota *in ſupracit. Piſauren. localium ver. Præterquam
quod.*

Antiquitùs tamen matrimonium ob ſterilitatem
diſſolvebatur, vt ex Platone *in fine ſuperioris quæ-
ſtionis* dicebam, ſed cùm in ſanctiſſima Chriſtiana
3 Religione matrimonium non vnum ſolummodo
bonum habeat, ſed quamplura, ſterilitas, vt dixi,
non eſt ſufficiens cauſa diſſolutionis eius. Sanchez.
de matrim. lib. 7. diſp. 92. num. 11. quia & ea om-
nia affert, quæ perſuadere poterant, matrimonium
ob ſterilitatem non tenere, & multos huius ſenten-
tiæ fautores enumerat. Cum tamen de mulierum
ſterilitate alia in dubium venire Iuriſconſultis
poſſint, non ab re eſt aliquid peculiariter de ea hîc
diſſere, videtur enim hic locus ad hanc pertractan-
dam materiam aptiſſimus.

Dictum autem iam non ſemel eſt ſuperiùs, coi-
4 tum in fœmina non impediri, niſi per vteri coangu-
ſtationem, & clauſuram: at conceptionem impediri
facilè poſſe ex mille cauſis, & ſic ſteriles mulieres
reddi. Sed antequam vlteriùs progrediamur, ad-
5 vertendum eſt, ſterilem dici mulierem, quæ in æta-
te habili viro fœcundo debitè vtens nunquam, vel
rariſſimè concepit, vt ſemel tantùm in tota vita. Re- 1
quiritur enim primò, vt mulier ſit ætate habili, &
habeat aptitudinem generandi à Natura: ſterilis 6
enim nomen non convenit ei, cui conveniret
aliàs nomen fœcundæ; idcirco neque puella ante
debitum concipiendi tempus, neque mulier poſt
declinantem ætatem menſtruis deſtituta, ſterilis eſt
dicenda, etiamſi vtraque viro vteretur, & tamen non
conciperet. Mercur. *lib. 1. de morb. mul. cap. 1.*

Secundò requiritur, vt viro fœcundo vtatur, 7
vnde neque Virgo ex hoc capite, quamdiu Virgo eſt,
dicitur ſterilis. Polydor. Ripa *in tract. de nocturno
tempore, c. 162. num. 12.* & ex Medicis Mercurial. *ibid.*
neque Vidua dicitur ſterilis, niſi viro fœcundo
vtatur, & non concipiat. Additur enim quòd
vtatur viro fœcundo, quia mulier aliquando per
ſe fœcunda eſt: ſed quia vir, quo vtitur, eſt ſterilis,
non concipit.

Tertiò, ad hoc vt fœmina dicatur ſterilis, requi-
ritur, vt viro debitè vtatur, quia ſi indebitè, aut ad-
modum de rarò, vel nimis frequenter, vt ſcorta fa-
ciunt, vel non conſuetâ ratione à Natura inſtituta
viro vtatur, non eſt ex hoc ſterilis dicenda.

Quartò requiritur, vt nunquam, aut rariſſimè, 8
vt ſemel tantùm concipiat. Quanquam etenim
Hipp. & eum ſecutus Valleſ. *in 2. Epid. ſect. 3. text. 25.*
inter ſteriles connumerare videtur eas, quæ conci-
piunt quidem, ſed fœtum ad perfectionem deduce-
re non poſſunt: tamen verè, & ad rem noſtram pro-
priè, ſteriles illæ dicendæ ſunt, quæ cum præfatis
conditionibus nullo modo concipiunt.

His ita præfatis, ſi vnquam Legumperitis dubi-
tare contingat, an mulier quædam ſterilis ſit, nec-
ne, (vt maximè evenire poſſet, vbi de partus ſuppo-
ſitione accuſata muliere, contra eam militaret præ-
ſumptio ſterilitatis) ſigna ſterilitatis, in muliere
exploranda eſſent. Relictis igitur pro nunc acci-
dentalis, & adſcititiæ ſterilitatis notis, quæ magis
promptè remedia admittit, naturalis & & deſperatæ,
quæ omnem curam reſpuit, ſigna iam recenſenda. 9
Ergo, vt ex Hipp. *in libb. ad mulieres pertinentibus*
elicitur, ſterilitatem mulieris atteſtantur corporis
temperatura frigida, lumbi adſtricti, venter an-
guſtus, pili, in pube, cæteriſque conſuetis locis
nulli, aut rari, & pauci, nam, vt ex Ariſtot. refert
Nancel. *lib. 3. Analog. Microc. ad Macroc. cap. 7.* ſte- 10
riles non pubeſcunt: quod tamen non in omni-
bus ſterilibus locum habere dixerim, ſed in iis
tantùm, quæ frigidioris ſunt temperaturæ, & in
quibus prædicta ſigna magis conſpicua apparent.
Præterea verò connumeranda ſunt menſtrua ſerò
apparentia, & in pauca quantitate, colore non lau-
dabili, ſed albicantia; hæc enim omnia, præſertim
ſi ſimul concurrant, non ſolùm frigidam tempe-
raturam in toto, ſed in partibus præcipuè genera-
tioni dicatis atteſtantur. Cum quibus non modò
neceſſe eſt, ob caloris nativi defectum ipſarum par-
tium, conceptionem impediri, ſed etiam ob defe-
ctum ſeminis, quod aut nullo modo generatur, aut
generatur quidem, ſed quantitate paucum, & qua-
litate illaudabili, & omnino infœcundum: nam
quòd mulieres, vt conceptio fiat, debeant emittere
ſemen, atque illud quidem fœcundum, tempera-
tum nempe, & quantitate debitâ, & requiſitâ, aliàs
nullo modo naturaliter fieri poſſit conceptio, tenet
communis Medicorum opinio, de qua etiam
teſtatur ex noſtris Avicen. *2o. 3. tract. 1. cap. 3.*
Thadd. Florent. *comm. 5. Aphor. 49. in fin.* & ex Iu-
riſconſultis Carrat. *de Med. & eius off. part. 1. n. 145.*
quæ opinio non modò firmiſſimis rationibus,
ſed

ſed ipſo oculari ſenſu roboratur. Eius ſententiæ
fuit Hipp. vt apparet *in lib. de Genit. tranſ. med. &*
1. de diæt. circa med. & aliàs alibi. (nec veritatem
habet id quod Lud. Vives *in 6. de Ciuit. Dei, cap. 9.*
ei attribuit, quòd putaverit mulieres habere ſe-
men, ſed generationi nihil conferre, quod eſt fal-
ſiſſimum.) Latiſſimè eam tuentur Gal. *in libb. de ſe-*
mine. & Avic. 3. 1. *cap. vnico,* 20. 3. *tract. 2. cap. 3.*
Fuerunt eiuſdem ſententiæ ex celeberrimis Phi-
loſophis nonnulli, vt Pythagoras, Democritus,
Epicurus, cui & adhæſit Lucret. *in lib. 4. de rer.*
Nat. dicens:

Semper enim partus duplici de ſemine conſtat.

& quæ ſequuntur. Aſſentiuntur cæteri omnes Me-
dici, paucis quibusdam exceptis, vt Averroë, qui
vt in cæteris omnibus Ariſtoteli adhæret. (quam-
quam Ariſtotelem tuetur Capivacc. *de fœt. form. c. 3.*)
Adhærent etiam Ariſt. D. Thomas relatus per Ca-
ietanum, & per Navarram *lib. 4. conſil. tit. de frig. &*
malef. conſ. 3. n. 13. Conciliator *diff.* 137. per totam,
& pauci quidem alij. Quorum opinionem videntur
ſecuti Legumperiti. Capella Toloſ. *quæſt. 96. n. 4.*
(quæ tamen falsò hanc opinionem facit Medico-
rum communem) Sannazar. *de matrimon lib. 7. diſp. 92.*
n. 9. cum adductis ibi per eum, qui tamen videtur in
hoc anceps eſſe.

Cæterùm quæſtionem hanc latiſſimè exagitavit
Gal. vt dixi. *in libb. de ſemin.* & poſt eum plures alij
Medici exactiſſimè eam rem pertractarunt. Addu-
cam autem nonnullos tàntum ex Recentioribus.
Cardan. *Contrad. Medic. lib. 2. tractat. 6. contr.* 18.
Mercat. *lib. 1. de part. claſſ. 1. part. 1. quæſt. 97. art. 3.*
Laurent. Anatom. *lib. 8. quæſt. 5.* Valleſ. *Contrad. Me-*
dic lib. 2. cap. 7. Rotar. *in Contrad. Galeni, num.* 137.
Lemn. *de Occult. Nat. mirac. lib. 1. cap. 6.* Epiphan.
Ferdinand. *Theorem. Med. & Philoſ. lib. 4. Theor.* 38.
Vidius *de tuend. Valet. membr. lib. 13. cap. 5.* & no-
viſſimè vir doctiſſimus Roder. Caſtren. *lib. 2. de Me-*
teor. Microc. c. 5. & ſeqq. qui omnibus contrariæ
partis rationibus pleniſſimè ſatisfaciunt, veritatem
eius rei demonſtrant, atque omne ſubterfugium
adverſariis adimunt, omnemque loquendi occaſio-
nem. Itaque ad vlteriora progediar, ſi modò antea
mihi liceat per Lectorem, vnicæ inſtantiæ ex meo
marte ſatisfacere, quam proponit pars adverſa ab
experientia eam deſumens, & cuius fortaſſe non
habent adverſarij validiorem.

Ad excludendum enim, quòd muliebris ſemen
requiratur ad conceptionem, multas aſſertiones
12 pudiſſimarum mulierum, de quarum fide non eſt
dubitandum, in medium aſſerunt, quæ ſe concepiſ-
ſe abſque *voluptate* aſſeverant: vnde etiam absque
ſeminis emiſſione eas concepiſſe neceſſe eſt: nam
ſi ſemen emiſiſſent, absque dubio voluptatem in
eius emiſſione percepiſſent, quod & ipſe Ariſtot.
teſtatur 2. *Gener. Anim. cap* 4. at ſine ea voloptate,
inquit, quæ fœminis per coitum evenire ſulet,
concipitur. De ea etiam re inter Iuriſconſultos
teſtis eſt Sannaz. *de Matrim. cap. 3. art. 4. num. 12. &*
aly. Huic experientiæ, quæ multùm vrget, multi
ſatisfeciſſe ſe credunt, omnem fidem mulierem aſ-
ſertionibus adimendo, dicentes, eas pudore per-
culſas, aut, vt honeſtæ appareant, id aſtruere, Alij di-
13 xerunt, fieri quidem poſſe, vt ſine voluptatis ſenſu
mulier ſemen emittat, & concipiat: alij alia dixe-
runt, neque vlli viderunt huic inſtantiæ vndequa-
que ſatisfeciſſe: priores enim piaculum mihi com-
mittere videntur, dum quibusvis fæminis fidem
omnem adimunt, dumque omnes volunt nos dolo-
ſis captiunculis, ac mendaciis decipere. Ego plures
earum fide digniſſimas exiſtimaverim, & absque
fuco & fallacia interdum, veritatis amore, liberè
nonnulla proferre. Poſteriores magis ad veritatem
accedunt, ſed modum non explicant, quo fieri poſ-
ſit, vt fœmina ſemen abſque vlla voluptate, & abs-
que vllo ſaltem ſenſu emittat, cùm in omnibus ex-
cretionibus Natura aliquem ſenſum fieri voluerit,
ne involuntariè fierent, cum maximo incommodo,
& dedecore. Nam licèt ob eiusdem ſeminis tenui-
tatem evenire firment, vt nullum ſenſum interdum
faciat, certum tamen eſt, nunquam ſine aliqua vo-
luptate quantumvis minima excerni. Quomodo
autem à muliere ea voluptas nullo modo percipi-
tur? Putaverim ego huic experientiæ ſatisfieri, ſi
dicamus, *mulieris voluptatem in ipſo actu coëundi*
non vnam eſſe, & ſic neque vnius generis, ſed vnam 14
alia maiorem & evidentiorem, & quæ magis ſen-
ſum moveat, quàm alia. Ob id maiorem, ſi ad
voluptatis perdurationem advertamus, volu-
ptatem, mulierem ex coitu percipere, quàm
virum, palam eſt, quod & Ovidius *lib. 3. Metamorph.* 15
inſinuavit ſub perſona Tireſiæ, iudicis ad hoc de-
cidendum à Iove & Iunone electi, & demonſtrant
etiam Medici nonnulli, vt poſt Hippocratem,
aliosque vetuſtiores, Conciliator *diff. 34. in fine*
Rotat. *in Contrad. Hipp. num.* 14. Thadd. *in Iſag.*
Ioan. cap. 31. Vide quoque Pariſan. *lib. 1. de ſubtil.*
microc. exerc. 7. cap. 2. Galeott. Mart. *de doctr. pro-*
miſc. cap. 18. Laurentium *Anatom. lib. 8. quæſt. 7.* &
alios: quia mulier & ex frictione, & ex intromiſſio-
ne membri virilis, & ex emiſſione virilis ſeminis,
tandemque ex emiſſione proprij, & per omne tem-
pus in ſumma, delectationem percipit, quòd & in-
ſinuavit Iuvenalis, *Sat. 6.*

Quem præſtare poteſt mulier galeata pudorem,
Quæ fugit à ſexu, vires amat? hæc tamen ipſa
Vir nollet fieri: nam quantula noſtra voluptas?

Cùm ergo huiusmodi voluptates ſint diverſæ,
& vna maior altera, in tantum aliquando vna alte-
ram exuperat, vt ex hoc illa altera omnino obſcure-
tur. Evenit enim in hoc ſenſu, vt in cæteris, quibus
ſi offerantur diverſa ſenſibilia, vt, exempli gratiâ,
oculis plura viſibilia, quod magis excellens eſt,
impedit ſeu obſcurat viſum aliorum viſibilium.
Sed obiicitur ad id, quod de maiori voluptate fœ-
minarum in coitu diximus, Hippocratis auctoritas
in libro de Genitura, prope medium, qui non ſolùm
maiorem, ſed etiam diuturniorem voluptatem vi-
rum in venere exercenda percipere, quàm mulie-
rem, aſtruit. Hippocratis dictum ego verum credi-
derim, quoad actum emiſſionis ſeminum, non in
toto coëundi ſpatio, quia non eſt dubium, virum ſe-
men emittere, & quantitate longè maius, & multo
craſſius, quàm fœminam: vnde & exquiſitiori ſen-
ſu, & diuturniori etiam, ob ductuum, per quos
tranſit, longitudinem, ipſum affici eſt neceſſe,
quàm fœminam ob contrarias cauſas: ſed aliam
reſponſionem ad hanc ipſam obiectionem vide
apud Rotar. *in ſuis contrad. Hippocr. n.* 14. Mulie-
res ergo aſſerunt quidem ſe interdum absque ſenſu 16
& voluptate (eâ nimirum, quæ ex proprij ſeminis
emiſſione percipitur) concepiſſe: quod veritatem
habet, quoniam voluptas percepta vel ex ipſo actu
coitus, vel potiùs in receptione ſeminis virilis fa-
cta, eodem momento, quo illæ proprium ſemen
eiaculabantur, adeò exuperavit voluptatem,
quàm in proprio ſemine emittendo percipere de-
buerant, vt nullatenus eâ ſe affectas fuiſſe autu-
ment, quod præcipuè in Iuvenculis evenit ob maio-
rem ſeminis tenuitatem, & intenſiorem voluptatem
ex

ex congreſſu, & receptione ſeminis virilis, cui minimè aſſueverant. Hæ ipſæ etenim ob eam cauſam in ætate procedentes fatentur, ſe concepiſſe, antequam didiciſſent, quid eſſet ſemen emittere, in cuius emiſſione non tantam voluit eſſe delectatio-
17 nem Natura, quantam in emiſſione ſeminis in viris: vnde, vt Hippocrates *loco citato* annuebat voluptas mulieris in emiſſione proprij ſeminis longè à viri voluptate ſuperatur: quod etiam demonſtrant Anatomici, & cauſa non vnica quidem in promptu eſt, nempe ſeminis ipſius fœminæ
18 quantitas modica, eiuſdem quoque tenuitas, & fluiditas, reſpectu virilis. Item eiuſdem frigiditas, ſeu potiùs caloris & ſpirituum paupeties, item viarum, per quas habet tranſitum, maior brevitas, quam in viro, in quo contrà ſemen eſt quantitate multum, ſubſtantiâ craſſum, calore inſigni, iterque multo longius permeans, quæ omnia, vt dixi, ad intenſiorem, & diuturniorem voluptatem id ſeminis emiſſione faciunt.

Neque incaſſum id machinatam Naturam exiſtimes, vt fœmina tantam voluptatem in proprij ſeminis emiſſione experiatur, quia cùm coitum, & ſeminum emiſſionem ad conceptionem deſtina-
19 verit, & ordinaverit, in conceptione autem requiratur præcipuè motus attractionis, quo vterus ad
20 ſe virile ſemen attrahat, & alia ex parte oporteat etiam concurrere motum expulſionis in fœmina proprij ſeminis ad vteri corpus, iam manifeſtum eſt, maiorem neceſſitatem requiri motus attractionis, quàm expulſionis, vt mulier conciperet: nempe apprehenderet, & contineret virile ſemen. Iam verò ne ex intenſiore voluptate in emiſſione ſui ſeminis intenderetur etiam motus expulſionis, voluptatem illam fœminæ moderata eſt brevitate viarum, & diſtractione etiam ſenſus ad alias voluptates, & illas quidem maiores, vt diximus. Ad eam ipſam autem conceptionem iuvandam, & ad
21 motum expulſionis in viro intendendum, in fœmina reprimendum, voluit mulierem viro ſubiacere, quia hac ratione vir faciliùs expellere ſemen mulier promptiùs recipere, & continere, neque in expellendo magnâ vti vi poteſt, neque debet, cum non in aliud vas vt vir, ſed in proprium expellere ſuum ipſius ſemen debeat. Et hac de cauſa
22 quod Mercurialis ex Lucretio, & Paulo dicebat, *in lib. de morb mul. quæſt.* 1. *var. lect. cap.* 6. nimirum ad generationem conferre, ſi coitus exerceatur more belluarum à tergo, mihi non probatur: & multo minùs id quod addit ille, hunc nempe eſſe verum modum coëundi & naturalem, nam factum à parte antica vult quidem eſſe magis voluptuoſum, minùs autem naturalem. Reddit rationem ex Anatome deſumptam, nam priori modo meliùs & promptiùs recipitur ſemen ab vtero, vt Lucretius ipſe his carminibus docet *lib.4.in fin.*

——Nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere vxores: quia ſic loca ſumere poſſunt
Pectoribus poſitis, ſublatis ſemina lumbis,
Nec molles opu' ſunt motus vxoribus hilum.

23 Sed hanc ſententiam falſam eſſe, & magis naturalem modum veneris exercendæ eſſe à parte antica, ex ipſa anatome demonſtrat Severin. Pinæus *lib.*1. *de not. Virg. c.*9. quod ego quidem verius exiſtimo, ob cauſas à me ſuperiùs allatas, & quia etiam expulſioni ſeminis non ita ſtudet Natura, ſi mulier ſubiaceret viro ſupina, non prona. Improbat & hanc ipſam ſententiam facundiſſimus VVeinrich. *de ort. Monſtr. cap.* 14. Et pluribus etiam illam refellit M. Ant. Vlmus Patavin. *lib. de Barba hum. ſect.*3. *cap.*9. Quam etiam teſtatur ſe ex profeſſo falſam demonſtraſſe in opere quodam proprio, cui titulum fecit, *De primo gradu facultatis generatricis humanæ, quod ego non vidi.* Hoc autem multò evidentius probatur, ſi veritatem habet id, quod à nonnullis audivi, (neque enim habeo dignum auctorem eius rei) partus nimirum poſticâ venere conceptos, omnes in pedes, aut alio modo præternaturali, non verò naturali modo in caput naſci, ſed hoc, vt dixi, apud nullum auctorem fide dignum legere mihi contingit, licèt triplicatâ experientiâ poſtmodum id ipſum confirmaverim: nam cum quædam mulier plebeia bis concepiſſet, & partus vterque ob fœtus ſitum non naturalem ita difficilis illi extitiſſet, vt chirurgicâ manu vtrumque ab vtero extrahere coacta eſſet cum maximo eius vitæ periculo, ad me pro tantæ calamitatis remedio confugiens faſſa eſt, maritum ſuum ſe nonniſi poſticâ venere inire ſolitum. Rationem coëundi mutaret, hortatus ſum, quod præſtitit cum magna ſua vtilitate, & lætitia, gravida enim facta filium optimè peperit.

Nobilem præterea fœminam novi, quæ per quatuordecim annos ſterilis cum marito, viro quippe boni habitus, & robuſto permanſerat. Maritus conſilio neſcio cuius Medici illam poſticâ venere cognovit, ex qua coniunctione concepit quidem, ſed inſtante partu fœtus in ventrem per vmbilicum ſe obtulit. Ab obſtetrice in naturalem ſitum non ſine difficultate reductus, tandem natus eſt, manibus pedibusque vitiatis, & poſtridie ab ortu extinctus eſt. Sed quicquid tandem ſit de hoc, cùm actus coëundi hoc modo celebratus, inducat peccatum, vt pluribus probat Brunell. *de ſponſalib. & matrim. concl.*8. *n.*13. evitandus omnino eſt. Verum de his hæc ſatis ſint, in quibus pertractandis ſi quæ ſunt, quæ vltra honeſtatem prolata puris legentium auribus videantur, rei argumentum excuſandum. Quod reliquum eſt de ſemine muliebri plura adducam, Deo dante. *lib.*7. *tit.*3. *Quæſt.*1. *ab art.*17. *ad plures ſeqq.* vbi loci demonſtrationes afferam perſuadentes etiam iis, qui mordicùs contrariam ſententiam tueri conantur, illud non minùs neceſſarium eſſe ad generationem, quàm maſculeum: quin vlteriùs matrem multò plura in generatione conferre, quam patrem. [An autem mulier ſine delectatione concipere poſſit, fuſius à multis tractatur, & in ſpecie à *Caſpare à Reies Franco* in Campo Elyſio pag. 298. & ſeq. qui reiecta hac in re huius doctrinæ ratione hic paulò apte recitata, vt & *Ariſtotelis, Caſtrenſis, Averrois, Durandi, Capreoli, Zacuti, Saxoniæ, & Rhaſis*, opinionibus exploſis: ſtatuit, conceptum nulla alia ratione fieri poſſe *circa delectationem fœminæ*, niſi vtero morboſo, intemperato, aut malè affecto exiſtente, iuxta *Platerum* 1.obſ. p.260. & *I.C.Claudinum* Conſ.12.]

Remanet verò pro complenda hac quæſtione, vt de arctis loquamur, quas alias Atretas, & imperforatas vocari dixi, & quas Merc. ex Nicolao Florentino dicebat vocari velatas, quibus ante vte- 24
ri oſculum interius membrana quædam modò craſſior, modò tenuior præter naturam obtenditur, quæ & egreſſum menſibus, & aliquando fœtui, & ingreſſum virili membro impedit. De his plures locuti ſunt, & vide inter alios, ſi libet, Aëtium *ſermon.*16. *capit.*91. & Alſahar. *pract. tract.* 25
25. *capit.* 19. & Auctores omnes Gynæciorum, ſive de morb. mul. De his primò dubitari contingit, (neque eſt extra Iuriſc. negotium id quærere) an

an generare poſſint, neene: aliàs verò ex Hippocr.
dixi, eas aliquando poſſe concipere, licèt dehinc in
partu pereant, & Riol.Fil. *Anthropograph.lib.2.c.31.*
tres hiſtorias Atretorum concipientium receoſet.
Hoc acceptum quoque eſt Auicennæ, ex quo Au-
26 gen. *libro* 10. *Epiſt. conſ.* 2. *cap.* 6. *tom.* 2. Hoc
quomodo fieri poſſit, cùm meatum obturatum
habeant, non ita in propatulo eſt. Volunt non-
nulli, ob validam vteri attractionem fieri poſſe,
vt ſemen per panniculum illum quaſi tranſcola-
tum ad vteri fundum perueniat, ibique ex eo con-
ceptus fiat. Sed hoc difficulter admittitur, quia pan-
niculus ille interdum eſt adeò craſſus, vt id im-
poſſibile ſit tam de facili ſuccedere. Ob hanc diffi-
cultatem Auicen. ar. 3. *tract.* 4. *c.* 1. diſtinxit, de-
clarando, conceptum non poſſe in omnibus im-
perforatis indifferenter ſuccedere, ſed in his tan-
tùm, quæ panniculum illum raræ texturæ habeant.
Sed apud me multùm vrget Hippocratis auctori-
tas, qui non ſolùm fieri conceptum in Atretis vo-
luit, ſed eas in partu dehinc perire, nempe quia ob
ſuam craſſitiem panniculus ille obſtruens exitum,
diſrumpi ex partu non poteſt: at in ſententia Aui-
cennæ non eſſet tam difficilis diſruptio panniculi,
cùm ſit raræ texturæ, vnde neque neceſſe eſſet mu-
lieres in partu perire. Idcirco mihi magis arridet
ſententia Ioan. Hucher. *in lib.* 2. *de ſteril. cap. pro-
prio, de clauſura ceruicis pudendi*: qui conceptum
in his tantùm fieri voluit, in quibus anguſtius quod-
dam foramen in panniculi medio apparet, ingreſ-
ſum ſemini virili præbens, quod tamen ad fœtus
excluſionem non ſufficit, vnde cùm panniculus va-
lidus, & craſſus eſt, nequaquam diſrumpi poteſt, &
27 ſic conſequens eſt, tales mulieres, vt Hipp. dicebat,
in partu perire.

28 Secundò dubitatur, (& id magis videtur ad Iu-
riſconſultos, Canoniſtas præcipuè, pertinere) quæ-
nam arctatio curationem admittere poſſit: quæ ve-
rò non, aut non niſi cum euidenti vitæ periculo:
quia vbi arctatio abſque graui periculo curabilis
eſt, matrimonium non diſſoluitur, contra verò, vbi
29 imminet euidens vitæ periculum. Ioan. Andr. *de
ſponſ. & matrim. num.* 16. Hoc autem totum depen-
det ex ipſius clauſuræ natura & conditione quæ du-
plici modo fit: vel enim membrana quædam ner-
vea, vel etiam carnea obtenditur ante os vteri,
modò intimiùs, modò extimiùs, vel ipſæ partes col-
li pudendi inter ſe cohærent, & hoc, vt pater, modò
laxiùs, modò verò arctiùs. Si membrana ſit, quæ im-
pedimentum facit, ea vel craſſa eſt, & denſa, & va-
lida: vel rara, tenuis, & debilis: vbi craſſa, & denſa,
& valida eſt, neceſſe omnino eſt in eius inciſione
(& præcipuè quandò interiùs poſita eſt) plurimùm
mulierem angi, maximam fieri ſanguinis effuſio-
nem, dolorem interuenire acerbum, & in ſumma
vix euitabile eſt, quin partes maximo ſenſu præditæ
in inciſione lædantur, vnde ſpaſmus, ſiue conuulſio,
inflammatio, ſphacelatio: itaque operatio hæc ma-
ximo, & euidenti cum periculo fit. Vbi vero mem-
brana tenuis eſt, rara, & debilis, abſque periculo
poteſt incidi: præcipuè in teneriori ætate: idque
30 etiam in ſuperiori caſu adnotandum, quantò enim
fœmina annoſior eſt, tanto maiori periculo expo-
nitur: quia membra omnia procedente ætate in-
durantur, vnde euidentior ſenſus, vbi in eis aliqua
continui ſolutio contingat.

Verùm vbi vterus ſecundùm ſuos parietes coa-
leſcat, vt euenire aliquando dicit Philoſophus 10. *de
hiſt. Anim. cap.* 6. tunc ea coaleſcentia vel magna
eſt, vel parua: ſi magna, vel à natura vel à morbo:
quanquam Scaliger. *in comm. præcitati textus*, non
credit ex morbo tale quid euenire poſſe: ſed expe-
rientiâ id comprobatum habemus, apud Beniuen.
de Abd. cap. 31. & apud Ronſseium *Epiſt. Med.* 49.
citatos per Schenck. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de Atretis*, &
apud Varandeum *de morb. mul. lib.* 1. *cap.* 11. & apud
Riol. patrem *in art. ben. med. ſect.* 4. *tract.* 2. *c.* 4. cuius
verba hæc ſunt: Mulier Senonenſis ex difficili par-
tu collum vteri habebat ita agglutinatum, vt vix
ſpecillum admitteret iam à ſeptem annis, talis per-
manſerat fruſtra à marito ſubagitata. Ante quos
omnes Aët. *ſerm.* 16. *cap.* 95. de hoc ſymptomate ex
progreſſo morbo eueniente verba facit. Ergo vbi
coaleſcentia magna eſt, & à natura, non recipit cu- 31
rationem: vbi magna eſt, & à morbo, vel eſt anti- 32
quata, vel eſt recens: ſi ſit antiquata non curatur, ſi
ſit recens, curari poteſt, non tamen ſine aliqua diffi-
cultate, & abſque aliquali periculo. Si denique ea
coaleſcentia parua ſit, quæ à morbo eſt, faciliùs, quæ
à Natura difficiliùs ſanatur. Sed de particularium
natura præſentium Medicorum iudicio ſtandum eſt,
tametſi abſolutè Talliacotius *lib.* 1. *c.* 10. *de Curt. Chi-
rurg.* dicat, omnes has operationes in fœminis non
exiguo cum periculo adminiſtrari. [Coniungatur
quoad *Atretas* Sinibaldus in Geneantr. pag. 531.]

SVMMARIVM.

1 *Mulier an ex ſemine viri concipere poſſit, abſque
carnali coniunctione.*
2 *Mulier quædam in balneo impregnata ex virili ſe-
mine ibi relicto.*
3 *Mulier pregnans ab alia muliere facta, quæ paulò
antè cum viro coiuerat.*
4 *Quidam Pene quaſi abſciſſo generarunt.*
5 *Incubi, & Succubi.*
6 *Incubos, & ſuccubos non dari, erroneum eſt affirmare.*
7 *Fœmina ex S. Thoma concipere poteſt ex ſemine viri
non niſi circa vas effuſo.*
8 *Virgo abſque eo, quòd vllo modo corrupta ſit in re-
ceptione ſeminis, poteſt concipere, & parere.*
9 *Operâ Incuborum Virgo poteſt concipere, & parere.*
10 *Vir cum muliere commiſceri non poteſt abſque Penis
erectione, neque mulier abſque tali erectione po-
teſt vllo modo concipere.*
11 *Erectio vnde fiat, & cur à Natura inſtituta.*
12 *In meiendo cur non fiat membri erectio.*
13 *Coitus à Natura in generationem inuentus.*
14 *Nimia breuitas penis impedit generationem.*
15 *In erectione plures ſpiritus concurrunt.*
16 *Coniunctio maris & fœminæ per membra generatio-
nis ad quid à Natura inſtituta.*
17 *Auerrois, & Amati Luſitani hiſtoriis reſpondetur.*
18 *Virum Pene abſciſſo generare, monſtroſum quid eſt.*
19 *Incuborum operâ quomodo concipere poſſit mulier.*
20 *D. Thomæ, & Nauarræ auctoritatibus reſpondetur.*

Mulier an ex ſemine virili concipere poſſit abſque
eius coniunctione, & ſine totali membrorum
applicatione.

QVÆSTIO VIII.

Licèt primâ fronte vana, & extra rem videatur
eſſe hæc dubitatio, & nihil à Iuriſconſultis fa-
cienda, tamen eam talem non eſſe in proceſſu ſermo-
nis patebit. Ratio dubitandi eſt, quia Medici non-
nulli, imò & Philoſophi, & ipſi Theologi ſcrupulū in
ea re excitarunt, alij propriâ ſententiâ, & auctoritate,
alij verò delitis quibuſdã, & nonniſi riſu dignis effi-
ctis hiſtoriis, quia tamen, & priorū nempe Theolo-
gorum auctoritas plurimi æſtimanda, & poſteriores
Philoſophi, ac Medici fuêre alias maximæ auctorita-
tis, & doctrinæ, & idcircò multo honore digni, quan-
tum litteraria virtus meretur, neceſſe eſt, & eas hiſto-
rias enarrare, & dubitãdi rationē explanare, vt veritas
eluceſcat, quod, vt decet, omni cum modeſtia faciam, 1
maximè

maximè quia non deſunt Doctores probatæ & Catholicæ doctrinæ, qui in his nō diſſimilia attulerint.

Quæritur igitur, an poſſibile ſit, Mulierem ex virili ſemine concipere abſque eo, quòd cum eo commixta fuerit per membra generationis, ſed ſimplici *genitalium approximatione, aut vtcunque ſemine prope muliebre vas eiecto*, & videtur hoc non eſſe impoſſibile, cùm ſimilia in rerum Natura videamus. Præterea fabulas, vt quod Iupiter Mineruam, abſque fœmina, Iuno Martem, abſque viri ope generauerint, de quibus Ovid. *lib. 5. Faſtor.* in his carminibus, in quibus introducitur Iuno loquens:

Si pater eſt factus neglecto coniugis vſu,
Iupiter, & ſolus numen vtrumque tenet:
Cur ego deſperem fieri ſine coniuge mater,
Et parere intacto dummodo caſta viro?

& quæ ſequuntur. Narrat inſuper Herodot. *in Euterpe*, ſeu *lib.* 2. de quibuſdam piſcibus hæc, quæ ſequuntur: *Simul ac inceſſit eis libido gignendi, gregatim in mare enatant, ducibus maſculis genituram ſpargentibus, quam fœmina conſectantes recurvando ſe ex ea concipiunt.* Sed hæc in alieno genere euenientia vix viderentur ad genus perfectorum animantium transferri poſſe, niſi generatio ex ſemine per coniunctionem maris & fœminæ omnibus eſſet communis, Sed præter hæc non deſunt hiſtoriæ in ipſo humano genere adnotatæ, quæ id non eſſe eventu impoſſibile manifeſtè demonſtrant.

2 Primò enim Auerroes *lib. 2. Collig. c.* 10. hiſtoriam cuiuſdam mulieris fide dignæ (quantum ipſe adſtruit) recenſet, quæ in balneo impregnata eſt hoc modo: cùm enim impij quidam homines proprijs manibus ſemine eiecto illud inibi reliquiſſent, illa balneum ingreſſa ex ſpermate illo concepit: & adducit Auerroes auctoritatem cuiuſdam Philoſophi, qui hoc fieri poſſe autumabat, eâ ratione perſuaſus (quæ etiam mirum in modum ipſi Auerroi arridet, exclamat enim, O quàm benè placet mihi!) quòd veterus trahat ſperma propter vnam propriam virtutem, quam habet cum eo à tota ſpecie. Similem hiſtoriam multis ante ſæculis effictam recitat ex Hebræorum commentis Amat. Luſita. *cent. Curat.* 36. de qua etiam ex Canoniſtis Torreblanc. *in Epitom. delict. c.* 30. *n.* 37. apud quem & aliæ non diſſimiles hiſtoriæ habentur, quibus facilè fidem præberet idem Amatus, cùm hiſtoriam aliam maiori multò cachinno dignam ipſe pro vera in medium afferat *cent.* 7.

3 *curat.* 18. quæ talis eſt: *Turcica quædam Mulier cum marito, qui longum iter parabat, recenter congreſſa, nulla mora interpoſita in vicinas ædes ſe contulit, vbi alteram mulierem à ſe adamatam comprimens, illam grauidam reddidit*: nam & ipſæ fœminæ inter ſe aliquando hæc machinantur, & præcipuè Turcicæ: vocantur autem, (vt hoc per tranſitum adnotetur) tales fœminæ Tribades, teſte Cæl. Aurel. *Chron. lib.* 4. *c. vlt.* de quibus vide M. Ant. Vlmum *de Phyſiolog. barba humana, ſect.* 3. *c.* 4. & Riol. *de Herm. c.* 11. Sed præter hæc, quæ fabulam potiùs ſapiunt, Delr. *l.* 2. *diſq. q.* 15. *ex S. Thom.* de puella narrat, quæ cum patre in eodem lecto iacens, ex paterna pollutione nocturna concepit. Prætereà Silvius apud Schenck. *in Obſervat. lib.* 4. *tit. de Pene, & præputio*, ex Sanonarolæ auctoritate, refert, quoſdam Membro quaſi penitùs abſciſſo gene-

4 raſſe, idque euenire tum ob validam teſtiū Penis eiacolationem, tùm maximè ob validiſſimam vteri attractionem: quod etiam acceptum videtur Fortunat. Fidel. *lib.* 3. *de Relat. cap* 2. Et Riol. *vbi ſuprà*, nonnulla exempla ad hoc affert.

Acceptiſſimum inſuper eſt quod de Incubis, & Succubis referunt multi Catholici, & Profani etiam ſcriptores, neque à ſacris dogmatibus diſſentit, Dæmones nimirum, qui viri officium in Mulieres, Mu- 5
lieris viris ſubiacendo exercent, ex qua coniunctione Mulieres poſſe concipere, & aliquando cum effectu concepiſſe notiſſimum eſt. De quibus, & de his plura exempla videre licet, ſi libet, apud Codronch. *lib.* 3. *de morb. venefic. c.* 10. & apud Iacob. Sprenger. *in Mall. Maleſ. part.* 2. *q.* 1. *c.* 4. & *ſeqq.* apud Kornman. *de mirac. vivor. tit. de natis ſine patre, & de Incubis, & ſuccubis*, apud Heurn. *de Capitis morb. c.* 30. Plura etiam vide apud Ioan. Iacob Boiſſard. *de Magia, c.* 7. 6
vbi de his agit: hoc autem fieri poſſe, & erroneum eſſe, contrariæ ſententiæ adhærere, docet Mart. Delr. *l.* 2. *diſquiſit. Magic. q.* 15. Torrebl. *in Epitom. delict. l.* 2. *c.* 30. Guaceius *in compend. Maleſ. lib.* 1. *c.* 13. qui & rationibus in contrarium reſpondent, & ex noſtris Huchet. *lib.* 4. *de ſterilit. in fin.*

Sed manifeſtiſſime ad dubium noſtrum ſatisfacit 7
D. Thomas, qui (vt Sanchez *de matrim. l.* 7. *diſp.* 113. refert, & citatur etiam à Navarr. *Conſ. lib.* 4. *tit. de frig. & maleſ. conſ.* 3. *n.* 23.) *Et contingit*, inquit, *quandoque fœminam concipere ex ſemine viri circa vas effuſo, matrice fœmineâ illud attrahente*. quod Ariſt. conſonum videtur 2. *de Gener. Anim. c.* 4. neque alienum apparet à Galeni ſent. 1. *de ſemine c.* 4. qui vterum ſuo collo veluti manibus vti dicit ad attrahendum ad ſe ipſum ſemen. Ex quibus omnibus hiſtoriis, & auctoritatibus concludere facilè licet, Mulierem cum 8
viro commixtam, qui non arrigat, aut iacentem cum viro, qui ſemen prope vas effundat, abſque membri intromiſſione concipere poſſe, vnde deducitur, virginem poſſe concipere, & parere abſque eo, quòd in receptione ſeminis corrupta ſit, imò operâ 9
Incuborum poſſe, quæ erat virgo, concipere, & parere docet Delrius *vbi ſuprà*, & alij.

Quibus tamen non obſtantibus dicendum eſt, 10
Mulierem non poſſe abſque eo, quod à viro eum effectu, & realiter cognoſcatur per omnimodam applicationem membrorum generationis, vllo modo concipere: vnde neque, ſi vir non erigat, neque ſi membrum illi penitus, aut magna ex parte ſit abſciſſum, neque ſi prope vas aliquo modo polluatur, poteſt mulier ex eo concipere. Faciunt pro hac ſententia Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. c.* 2. & Laur. Anatom. *lib.* 7. *q.* 1. & ex Canoniſtis Delrius *vbi ſuprà*, qui & Laurentij auctoritati accedit, & Maiol. vel ad eum ſupplentes *dier. canic. tom.* 2. *coll.* 3. qui ſuperiorem opinionem derident. Neque deſunt ad hoc probandum rationes, & argumenta nonnulla: nam primò Natura fruſtrà machinata eſſet tot inſtrumenta ad ſolam membri erectionem celebrandam: imò ſuperfluus omninò eſſet ipſe actus erectionis, & incommodum abſque vtilitate afferret: quem tamen eum 11
habere finem, vt facilè, ac promptè Penis in vterum intromittatur, & ſemen validiùs eiaculari poſſit, notiſſimum eſt, & docent Anatomici: nam alias poterat abſque ea erectione, non ſecus ac in meiendo fit, ſemen excerni: ſed quia vtrinam in alienum corpus 12
eiaculari non oportebat, in ea reddenda non fuit neceſſaria Penis erectio, in ſeminis verò excretione maximè.

Cùm igitur coitus à Natura ipſa in generationem 13
inuentus ſit, & nemo ad actum coitus peruenire poſſit abſque penis erectione, vt patet, & notatur à Medicis: Montagnan. *Conſ.* 303. *c.* 1. Bauer. *in conſ. incipient. In nom. individuæ Trinitatis, in tertio notando*, & *conſ. ſeq. verſ.* 7. *præmitten.* Savonarol. *in pract. magn tract.* 6. *c.* 20. *rubr.* 25. & 56. iam inde ſequitur, quòd Mulier nullâ viâ, & ratione ex commixtione cum viro non erigente, ſed tantummodò ſemen

emittente,

emittente, aut breviùs ex ſimplici ſeminis effuſione prope vas concipere poſſit.

14 Secundò, cùm etiam brevitas nimia ipſius Penis, ex eo quòd ad vteri internum oſculum ob id peruenire eiacularum ſemen non poſſit, cauſa notiſſima ſit ſterilitatis: Mariocl. *de med. mul. c.* 6. Huchet. *de ſteril.lib.1.c.de colis parvitate*, cùm tamen aliqua approximatio fiat, & intromiſſio in vterum: quantò magis ſi nullo modo approximetur, neque intromittatur, nullaque vi ſemen ad intima eiaculetur, generationem impediret?

15 Tertiò certum eſt, in erectione plurea concurrere ſpiritus, & plurimum calorem viuificum ad ipſas partes, neque ſolùm intendi in eo actu virile membrum, ſed interiora etiam vaſa, quæ præſertim ad eiaculationem deſtinata ſunt, vnde & ſemen ipſum plurimum vigoris oanciſci palam eſt. Quæ omnia incaſſum machinata eſſet Natura, ſine quibus tamen ſemen multò minus aptum ad generationem reddi neceſſarium eſt. Itaque ſi præter prædicta impedimenta non fiat inſuper debita membrorum applicatio, non ſolùm conceptionem eſſe difficilem, ſed impoſſibilem, aſſeuerandum eſt.

16 Quartò, cùm coniunctio tam arcta maris & fœminæ per genitalium membrorum applicationem ad id ſit à Natura intenta, vt ſemen quàm minimum, imò nullo modo ab aëre exteroo alteretur, eo quòd illicò & abſque mora ſpiritus illi tenuiſſimi, aut puriſſimi ſeminis euaneſcant, vt teſtis eſt Ariſt.2.*de Gener. Anim.c.*4. patet quòd vbi abſque ea coniunctione ſemen prodeat, infœcundum eam ob cauſam omninò ſit oporteat: antequam enim ab vtero attrahatur, ab aëre alterabitur, alteratum non ampliùs fœcundum eſſe poteſt. [Confer *Plempium* in fundam.Med. *I. D Horſtium* in Manuductione ad Medic. *Simbaldum* in Geneanthropia. Ita *Reies* hac in parte diſputat contra hanc doctrinam hoc in loco pag.292.ex allegato *Vopiſco Fortunato Plempio*, *Aquapendente*, *Frageſo*, *Hildano*, *Pinao*, qui videantur, ſi placet.] Sed ad ea quæ in contrarium opponuntur, reſpondendum: Ad Herodoti hiſtoriam, ſeu fabulam primò reſpondet pleniſſimè Ariſt.3.*de Gener. Anim.c.*5.

Ad Auerrois autem & Amati Luſitani hiſtorias
dicendum, eas omnino falſas, ac fictas à mulierculis
illis eſſe, vt probrum ſuum inhoneſto velamine
17 contegerent, & idcirco propriæ exiſtimationi
vtriuſque eorum Doctorum detrahere, qui talia in
medium proferant, iiſque fidem præbeant: neque
enim quicquam eſt in eorum ſcriptis, quo magis do-
cti viri ſtomachari poſſint, & quod præcipuè de
Amato ſuſpicari me fecerit, veritatem habuiſſe id,
quod ei Crato imponebat in quadam epiſtola ad
Andream VVechelum, eum nimirum plura conficta,
quàm facta ſcripſiſſe, & interdum hoc modo opinio-
nes ſuas confirmare voluiſſe. Satis autem confutatur
Auerr. à Mercur.*lib.1.de morb.mul.c.2.* cuius rationes
multò magis militant contra Amatum, ex quo non-
nullas reperit ex Canoniſtis Totteblanc. *in Epitom.*
delict.lib.2.c.30.n.46.& ſeq.

18 Ad id autem, quod Siluius ex Sauonarola enarrat, dicendum, rarum quid eſſe, nec in omnibus & ſemper veritatem habiturum, & in eo caſu non modo conueniſſe validam vteri attractionem, ſed validiſſimam etiam ipſius trunci Penis eiaculationem. Quamquam autem id veritatem habeat, dicendum nihil facere in caſu noſtro, cùm ſit in caſu verò noſtro nulla omnino, & ſemen facilè alterari poteſt.

19 Ad id quod de Incubis, & Succubis obiicitur, patet quid reſpondendum, nam operâ Dæmonis poteſt eo modo ſequi conceptio, quia mirâ celeritate ipſe Dæmon ſemen quoquomodo libet à viro deciſum in mulieris vterum, antequam alterari vllo modo poſſit, impingit: modum autem quo id præſtare ſolet, docent præter cæteros Delrius, & Guaccius ex Canoniſtis, & Hucherus, & Codſonchius, aliique ex Medicis *locis ſuprà citatis*: qui an executioni per ipſum Dæmonem demandari poſſit, necne, aliàs videbimus.

Ad auctoritatem autem D. Thomæ, & Nauarræ, 20
allatam per Sanch. ſatis reſponſum puto, ſi nihil reſpondeam. Quod enim ſanctiſſimus ille vir, & doctiſſimus ille Canoniſta, id ſibi perſuadeant veritatem habere apud Medicos: vix vllum illos habituros exiſtimauerim, qui eorum auctoritati in ea re acquieſcat. Non poſſe tamen ex vnica experientia formari vniuerſalē regulam, cuiconq; patere exiſtimo.

Obſtabat denique noſtræ ſententiæ, quod de Atretis, ſeu Imperforatis dicitur, quæ proculdubio abſque eo quòd vir ad intimas vteri partes penetrare membro virili poſſit, tamen aliqoando concipiunt, vt *ſuperiori quæſtione* dixi. Sed huic inſtantiæ ſatisfaciemus, ſi dicamus, diſparem eſſe rationem in his, & in caſu noſtro: nam in his, non obſtante quòd totum membrum non intromittatur in vterum, tamen ſemen ab aëre externo alterari non poteſt: in caſu autem noſtro præter quàm plurima alia incommoda, omnino neceſſe eſt ſemen alterari, & ſic ineptum reddi ad generationem.

S V M M A R I V M.

8 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum plura genera.*
3 *Impotentia agendi, ſeu patiendi in Hermaphroditis vnde expendenda.*
4 *Spadones qui.*
5 *Spadones vt hic ad coëundum, & generandum potentes.*
6 *Allegantes impedimentum carentiæ vnius teſtis ad probandam impotentiam non audiendi.*
7 *Spadones nonnulli ambobus teſtibus carent, ſed illis ſuperior pars teſtium relicta infectione eſt.*
8 *Allegans carentiam amborum teſtium ad probandam impotentiam, licèt è contra opponeretur, audiendus maximè eſt, quia ſuam intenſionem habet fundatam, & amplia vt ibid.*
9 *Quilibet præſumitur habilis ad coëundum.*
10 *Vnuſquiſque præſumitur habilis ad generandum.*
81 *Præſumptio habilitatis coëundi, ſeu generandi ceſſat in eo, qui ambobus teſtibus caret, amplia vt ibid.*
12 *Eunuchi qui ſeminare poſſunt, apti ſunt ad matrimonium, declara vt ibid.*
13 *Eunuchi ad generandum impotentes.*
14 *Eunuchi qui accipiendi hic, & num.ſeq.*
16 *Calvinus notatus, & n.ſeq. defenſus, n.*18.

De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis.

QVÆSTIO IX.

ILlud tantummodo de his omnibus in hac quæ-
ſtione diſcutiam, quod ad coëundi, vel generandi
potentiam, ſeu impotentiam pertinet: nam de natu-
ra Hermaphroditorum plura reiiciam in *lib.7. tit.de*
Monſtris. de Spadonibus autem. & Eunuchis plura
iam verba feci *ſuperiori lib. tit.*3. Qui vero dicantur
Hermaphroditi, notiſſimum eſt, & declarat ex Iuriſ- 1
conſultis Gl. *in l. Quæritur ff.de ſtat. hom.* nimirum di-
ci eos, qui partim habent membra viri, partim mem-
bra mulieris: ex noſtris Ariſt.4. *de Gener. Anim.c.*4.
Plin *lib.7.nat. hiſt.c.*3. Paræus *lib.*24. *cap.*4. Licèt *de*
*monſtr.cauſ lib.2.c.*35. Pro noſtra verò quæſtione ad- 2
notandum, plura eſſe Hermaphroditorum genera,
vt latiùs dicam *tit.de Monſtris.lib.7.ſeq.* nam quidam

ad vtrumque apti, quidam ad agendum tantùm, qui-
dam tantùm ad patiendum, provt his aut ille ſexus
prævalet, cui ſexui etiam adſcribendi, vt per cicatam
l. Quæritur, & per l. Repetundarum. §. Hermaphroditus
ff. de teſtibus. & per *c. ſi teſtes. §. Hermaphroditus in 4.*
quæſt. 3. Sanchez *de matr. lib. 7. diſp.* 106. *n.* 1. Cæterùm
impotentia agendi, ſeu patiendi in his, ex ſexus exi-
3 litate facilè internoſcitur: prævalet enim, qui magis
conſpicuus eſt. ſed poteſt, vt dixi, vterque tam exilis
eſſe, vt neque ad agendum, neque ad patiendum, ſa-
tisfaciat, vt in fœmina illa Æthiopica, de qua Co-
lumbus *lib. 5. Anatomiæ.* Hoc autem impedimentum
vel nullo modo omnino, vel nonniſi cum manifeſto
vitæ diſcrimine auferri poteſt: itaque eo apparente,
triennio opus non eſt ad diſcernendum, an ſit illud
impedimentum amovibile,

4 Porro Spadones hîc accipio pro iis, qui altero
tantùm teſte carent, & id quidem non ex natura,
5 ſed ex accidẽti patiuntur, nempe quia alter Teſticu-
lorum illis exciſus: tales autem neque ad coëundum,
neque ad generandum eſſe impotentes manifeſtum
eſt, quia & in erectione, & in ſeminis productione,
& concoctione, & emiſſione non magis deficiunt,
quàm cæteri, qui ambobus donantur, virtus enim
vnitur in his: & ita conſultus reſpondit ex Medicis
Nancel. *lib. 7. Analog. Microc. ad Macroc. part. 2.* & ex
Iuriſconſultis allegati per Sanchez *de Matr. lib. 7.*
diſp. 92. n. 14. & per Barboſ. *in collect. Doct. lib. 4. tit. 15.*
6 *c. 2. n. 4.* itaque allegantes hoc impedimentum tam in
coëundi, quàm in generandi potentia: non audien-
di, tanquam ſi nihil ad rem faciens allegaverint niſi
teſtis relictus parvus, & deficiens ſit, & in ſumma ea
vitia ſortiatur, quæ etiam ambobus communia eſſe
iam ſuprà diximus, & ex quibus interdum coitum,
interdum generationem, interdum vtrumque ſimul
7 impediri docuimus. Sed advertendum, poſſe quoque
inter Spadones quoſdam connumerari, quibus am-
bo quidem teſtes deficiunt, quia exciſi ſunt, ſed illis
in exciſione relicta eſt ſuperior pars alterius, vel am-
borum teſtium: hos enim generare poſſe aliàs dixi,
ex Hollerio *comm. 5. Aph. 63.* licèt hoc mihi non adeò
perſuaſum ſit. Sed etiamſi veritatem habeat Hollerij
ſententia, & experientiæ reſpondeat, non eſſet ta-
8 men reiiciendus allegans hoc impedimentum coë-
undi, ſeu generandi, quia haberet ſuam intenſio-
nem fundatam ex apparenti teſtium amborum de-
fectu: quod amplia in allegante non totalem caren-
tiam, ſed teſtium exilitatem, aut non naturalem ſi-
tum, aut aliud quodcunque magnum vitiũ apparens.

9 Licèt ergo quilibet præſumatur habilis ad coëun-
10 dum, imo etiam vnuſquiſque præſumatur habilis ad
generandum, niſi probetur inhabilis, vt per Alciat.
de præſumpt. reg. 1. præſumpt. 41. n. 1. Rota *in Bononienſ.*
fideicommiſſi de Buttafeneis. 24. Maij 1655. coram Za-
rate, quia quilibet præſumendus ſanus potiùs, quàm
infirmus. Rota apud Farinac. *deciſ. 713. n. 2. part. 2.*
tom. 2. impotens autem ſeu ad coitum, ſeu ad genera-
11 tionem, ſanus dici non poteſt: tamen hæc præſum-
ptio in continenti ceſſaret in eo, qui non haberet te-
ſtes, quia probatio impotentiæ in continenti fieri
poteſt: amplia & in eo, qui haberet teſtes maximè
exiles, vel ſitum naturalem non ſervantes. Incumbe-
ret ergo onus probandi ipſimet, ſe eſſe potentem ad
vtrumque: quod licet eſſet admodum difficilis pro
bationis, tamen ex præſentium Medicorum iudicio
veritatis aliquomodo innoteſcere poſſet: nam ii faci-
lè proſpicerent, an illa ſuperior Teſticulorum pars,
nempe venæ paraſtatæ, ſeu glandulæ, vbi ſe dilatare
incipiunt, & ad teſtes feruntur, in exciſione teſtium
illis relictæ ſint, & tamen hoc etiam probato, vix
probatum crediderim, illos coire, & generare poſ-
ſe, niſi ſimul probaretur, eos ſemen ferre, atque illud
qualitate, & quantitate laudabile, & prolificum,
tunc enim in his haberet locum, quod nonnulli tra-
diderint: Eunuchos nempe, qui ſeminare poſſunt, 12
aptos eſſe ad matrimonium, quod dictum de his
abſque dubio intelligi poſſet, licet illud tanquam
impoſſibile, & veritati contrarium admiretur, & re-
probet Sanchez, *vbi ſuprà, n.* 18.

De Eunuchis communiſſima opinio eſt, neque à 13
quoquam, quod ſciam, controverſa, quòd ad gene-
rationem ſint omnino inhabiles, vnde prohibentur
matrimonium contrahere, licet aliquando coëant,
& humiditatem quandam in coitu excernant, vt
aliàs dixi, & notat etiam ex Canoniſtis Sanch. *vbi ſu-*
prà, n. 17. Licèt Navarr. *lib. 4. Conſ. 3. tit. de frig. & ma-*
leſ. n. 11. velit Eunuchos arrigentes, & copulam exer-
centes, poſſe contrahere matrimonium, ex eo quòd
per eam humiditatem, quam effundere dixi, habe-
ant concupiſcentiæ remedium, an verò hoc ſatis ſit
ad matrimonij validitatem, Canoniſtis decidendum
relinquam. Ego ad penſum meum rediens, voco hîc 14
Eunuchos eos propriè, qui vtroque teſte carent, ſi-
ve id à Navarra patiantur, ſive arte exciſi ſint. Quod
vero Navarra *vbi ſuprà*, conetur probare, quòd vir
ille, de quo agit, carens vtroque teſte potuerit gene-
rare, licèt ego pro impoſſibili non ducam, quia poſ-
ſent teſtes intus manere abſconditi, tamen apud me
maximè ardua opinio eſt, & præcipuè in eo caſu, in
quo vir ille habebat quoque virgam exilem, mani-
feſtiſſimum argumentum defectus ipſius Naturæ,
quæ neque teſtes procreare poterat.

Sed præter ſuperiores connumerantur etiam in- 15
ter Eunuchos illi, quibus teſtes attriti, aut contuſi
ſunt, ita vt vel emarcuerint, vel contabuerint, & tan-
quam emortua membra propendeant, ſuntque exi-
les, & frigidi, & nulli vſui ampliùs apti. Hos Thli-
biss, & Thlaſias aliàs nominari dixi, & de his Ioan.
Calvin. *in lexico, verbo Thlaſia* dicebat, quòd poſſint 16
vitio ſublato generare: quam ego opinionem inibi 17
erroris notavi, quod impoſſibile videatur, contu-
ſos, & iam tabeſcentes Teſticulos, rurſus reviviſce-
re, & priſtinum vigorem recuperare. Illud in Ioannis
Calvini tutelam adduci poterat, quòd intellexerit
de illis, quibus neque bene, neque vniverſim con- 18
tuſi, ſeu attriti fuerint, vt facilè in hac operatione,
etiamſi ab arte fiat, evenire poteſt, ſed illis præcí-
puè paraſtatæ integræ remanſerint, & ſola teſtium
ſubſtantia contuſa contabuerit, vigore enim dicta-
rum glandularum poſſent hi fortaſſe generare, ſed
vitium nunquam tolleretur. Non connumerave-
rim tamen inter Eunuchos eos, qui etiamſi teſtes
habeant, ob Naturæ tamen impotentiam ſemen
non generant, neque ob id erigunt, quod tamen fe-
cit Mercat. *lib. 3. de morb. mul. c. 5.* quamquam Hip-
pocratis auctoritate ſuum dictum roborat, qui Scy-
tharum plurimos Eunuchos naſci retulit, vt aliàs
dixi: ſed Hippocr. vocat eos Eunuchos ab effectu,
quia tanquam Eunuchi ad venerea non ſufficiunt.
Hos ergo potiùs inter frigidos reiicerem, nam &
Ipſos Scythas potiùs frigidos, quàm Eunuchos eſſe
Hipp. ipſe annuit, eodem Mercato teſte ibidem.

Neque etiam propriè Eunochos eſſe dixerim eos,
qui teſtes adeò exiguos habent, vt ciceris, ſeu fabæ
magnitudinem non æquent, vt Hoſtienſ. *in rubr. de*
frig. & maleſ. in ſumma lib. 4. ex quo inter noſtros
Fortun. Fidel. *lib. 3. Relat. cap. 2.* de quodam narrat:
nam & hos, ſi veneri non ſufficiant, potiùs frigi-
dos, quàm Eunuchos dixerim, ſed hæc nullius penè
momenti ſunt, cùm de nominibus quæſtio ſit.

LIBRI

LIBRI TERTII TITVLVS SECVNDVS,
DE MORBORVM SIMVLATIONE,

Continens Quæſtiones decem.

I. Qui morbi vt plurimùm ſimulari ſoleant: qui item faciliùs, qui difficiliùs ſimulari poſſint.

II. Qua ratione deprehendantur qui morbum ſimulant.

III. De ſimulata febre, effictisque vlceribus.

IV. De ſimulato dolore.

V. De ſimulata inſania.

VI. De ſimulato morbo cum defectu Animi, & ſenſus amiſſione, vt Syncope, Apoplexia, Epilepſia, Ecſtaſi, & aliis.

VII. De ſimulata virginitate.

VIII. De ſimulata prægnantia, & de partu ſuppoſito.

IX. Mulierem peperiſſe, aut abortum feciſſe, ex quibus coniici poſſit.

X. De morbos diſſimulantibus.

SVMMARIVM.

1 *Homines multis ex cauſis morbos ſimulant.*
2 *Lex ita abhorret à Mendicis morbos ſimulantibus, vt cuilibet volenti permittat inveſtigare, an eorum infirmitas vera, vel ficta ſit.*
3 *Simulantes morbos tanquam falſarij puniuntur.*
4 *Non omnes morbi ſimulari facilè poſſunt.*
5 *Morbi qui facilè ſimulari non poſſunt.*
6 *Febris non poteſt facilè ſimulari.*
7 *Morbi qui frequentiùs ſimulantur.*
8 *Prægnantia, & partus non ſunt morbi.*
9 *Simulatio latentior qua.*
10 *Quidam atroces morbos facilè ſuſtinent, alij vel leviores ſuſtinent difficulter.*
11 *Diſſimulantur etiam nonnulli morbi, ſed non æquè omnes.*

Qui morbi vt plurimùm ſimulari ſoleant; qui item faciliùs, qui difficiliùs ſimulari poſſint.

QVÆSTIO I.

1. NOn rarò quidem vſuuenit, vt homines nonnullis ex cauſis morbos quoſdam, & affectus pati ſe malitioſè ſimulent: quas cauſas rationabiliter, & prudenter Siluaticus *in libro de his, qui morb. ſimul. cap. ſecundo*, ad tria capita reducit, nempe ad *timorem*, ad *verecundiam*, & ad *lucrum*, nam exempli gratià, alicuius delicti rei, vt plurimùm ad tormenta declinanda, vel ad ipſorum delictorum meritas pœnas euitandas, ſe mente captos, aut inſanos fingunt, argum. *l. Congruit. §. furioſ. & l. ſeq. ff. de off. Præſid. & ibi Gloſſ.* & ex noſtris Sanctorell. *in ſua Anteprax. libro ſeptimo, cap. decimonono*, quemadmodum alij alia ex cauſa, nempe vt onera nonnulla effugiant, furentes ſe aſſimulant, vt notatur per *l. Obſervare, ff. de curat. furioſ.* Quin etiam ſunt (vide quo hominum malitia ſe extendat) qui ad immunitates obtinendas, aut ad coadiutores ſibi in curis Animarum adſciſcendos, vt ipſi labore alleuentur, ſimulatione alicuius morbi, ſibi expoſtulata impetrent. Sunt etiam qui, vt in iudicio comparere non cogantur, aut vt à carceribus, in quibus ære alieno grauati detinentur, eximantur, eâdem arte, imo vero malitiâ vtuntur. Alij ſunt item ex iis, qui ſtipem mendicant, qui ad conſciſcendam ſibi apud homines miſericordiam, & pecuniam quamplurimam corradendam plura effingunt, & miros tumores, vlcera Phagedænica, & Chironia, membra paralyſi emotiua, ac torpentia, corpus Epilepſiâ afflictum, & his non abſimilia: à quibus fraudibus ita Lex abbor-
2 ret, vt cuilibet volenti permittat, etiamſi id ſui iuris non ſit, inveſtigare, an horum mendicantium infirmitates veræ ſint, aut fictæ, vt per Ripam *in tractat. de Peſt. part. 5. num. 176.* & ſiquos inueniat 3
tibias ſibi medicamentis laceraſſe, tanquam falſarios puniendos eſſe iubet. Ripa, *ibid. num. 137.* Prævidell. *de Peſt. part. vltima, part. 14. num. 13.* ſed præter antedictos nonnulli ſunt, qui eodem fine ducti ſe Dæmoniacos effingunt, aut Enthuſiaſmum, vel, quam vocant, Sancti Viti choream pati. Sed ex his alij à pietate multò magis alieni, vt nomen ſibi ſanctimoniæ apud homines concilient, in Ecſtaſim ſe rapi aſſimulantes, ſimplices, & idiotas facilè decipiunt. Quinetiam adulatores ſeſe interdum ægrotare eâdem, qua Dominos, infirmitate fingunt, teſte Plutarch. *de lib. de diff. inter Adul. & Amic.* qui & ad eam rem de Dionyſio Syracuſano cæcutiente, & de ſeruis eius cæcitatem ſimulantibus mentionem habeat. Sed inſuper Mulierculæ quoque interdum vteri ſuffocationem pati ſimulant, interdum etiam ſe vtero gerere fingunt, & vt mendacij non conuincantur, vel potiùs ad multò peiorem finem partus ſibi alienos ſupponunt, & ſic poſt fictam prægnantiam etiam tanquam parturientes ſe concinnant, quod notat Hoſtienſ. *in ſumm. libro 4. Rubr. de frig. & malef. num. 12.* & quod multò frequentiùs euenit, vt amiſſæ pudicitiæ notam effugiant, ipſam virginitatem medicamentis nonnullis reparare, & redintegrare tentant (quamquam verè virginitas nunquam reparatur, cùm ſemel amiſſa fuerit) & ſuis artibus, ac decipulis, multis, imò pleriſque imponunt, cùm tamen corruptæ non modò interdum ſint, ſed etiam conceperint: quod vt etiam aliquando contegant, deteſtabili impietate abortiuis medicamentis fœtus necant, & de hinc, vt dixi, proſtitutam earum libidinem ſimulatâ virginitate contegere ſtudent. Ac denique nonnulli ſunt, qui cùm verè ægrotent, morbum tamen celant, ne illi ad aliquid impetrandum impedimento ſit, vt ſi impotens ſit quis ad copulam carnalem, aut contagioſo morbo laboret, aut quouis alio, ob quem illi matrimonio interdicatur, vel ſi Epilepſiâ, vel alio morbo ordinum ſuſceptionem impediente detineatur, talesque morbum diſſimulare dicuntur.

In his omnibus, & aliis quoque non diſſimilibus caſibus Iuriſconſulti, vt de veritate certiores fiant, ad Medicos ſe conferunt, eorumque iudicium circa rerum veritatem expoſcunt. Ad eos enim de his determinare pertinet, vt optimè demonſtrat Ioannes Baptiſt. Silvatic. *in lib. ad hanc rem dicato cap. 1.* Et in ſimilibus caſibus ſimulationis dixit Ruta *in Melevitana Antianitatis 1. Iulij 1643.*

vniverſalis ratio tradenda videtur, quâ deprehendi poſſint ii, qui morbum qualemcunque ſimulant, nam deinceps ad particulares quoſdam caſus accedemus, qui peculiaribus coniecturis aliiſque ſimulationibus non communibus, & particulari ingenio detegi poſſunt.

1 Galenus igitur noſter, qui nihil penè in Arte Medica intactum, aut intentatum reliquit, in ſuo libello huic negotio dicato, quamquam breviter, ſapienter, vt ſui moris eſt, rationem edocuit, quâ id, quod quærimus, facilè aſſequamur. Licèt *Silvaticus* hunc librum non eſſe Galeni genuinum autumet, quòd multa dicat continere eius doctrinâ indigna: ſed quidquid ſit de huius rei veritate, ego
2 illius auctoria doctrinâ munitus, & rationabili
3 diſcurſu adiutus, dicendum cenſeo, quòd quinque potiſſimum ingeniis deprehendi poſſint ii, qui morbum aliquem ſe pati ſimulant: & *primò* ſi vtamur nonnullis coniecturis externis, non tam ad Medicum, vel potiùs ad eius artem, quàm ad quemlibet alium pertinentibus, & ad ipſos præcipuè Iudices, & Iuriſconſultos: atque hac de cauſa non debet Medicus, (qui in his ſolidum, ac verum ſorte iudicium deſiderat, ex quo honorem ſibi, non autem dedecus, aut ignominiam conciliet,) contentus eſſe ſolis iis indiciis, quæ Medicæ Artis propria ſunt, ſed multa ab amicis, à familiaribus, à propinquis, à vicinis, ab ipſis denique Iudicibus interrogare debet, & cauſam ſuſpicionis, ob quam morbum potiùs eſſe fictum, quàm verum exiſtiment, diligenter, & magna cum cautela rimari. Hoc ingenio vſus ipſe *Galen.* deprehendit ſerui cuiusdam dolum, qui medicamentorum nonnullorum appoſitione tumorem ſibi in genu excitauerat, ex quo impediri ſe ad itinerandum Domino ſuo perſuadebat, qui ſecum illum deducere longo in itinere deſiderabat: percontatus enim *Galenus* de ſerui natura, de moribus, de Animi affectibus, facilè venit in cognitionem, ipſum ſeruum ancillam quandam deperire, quam ne deſerere cogeretur, neve eius aſpectu, & familiaritate, ſeu potiùs conſuetudine priuaretur, ſi Dominum ſequi per tam longum iter cogeretur, genuum dolorem ſe pati ſimulauit, cuius rei vt ſibi fidem faceret, per Thapſiæ appoſitionem in ea parte tumorem excitauerat; cuius malitiam *Galenus* non modò ex Artis Medicæ præſtantia, ſed prædicta induſtria vſus, & apto medicamento tumori appoſito, fraudem detexit, tumore, & inflammatione illicò evaneſcente, magna cum ſui nominis gloria. Conſideranda ergò, vt dixi, perſonæ, quæ morbum ſimulare præſumitur, ſtatus, & conditio, & alia ab extra aduenientia, & maximè præ oculis habere oportet cauſam, quam poſſibile eſt eam habere ſimulandi, vt ſi tormentis ſubiicienda, ſi in iudicium trahenda, ſi in carceribus detinenda, nam factâ circa hæc diligenti animadverſione, facilè coniecturæ nonnullæ ſeſe offerent, ex quibus in veritatis cognitionem leui negotio perueniemus.

4 *Secundò*, deprehendi poteſt ſimulatio morbi, ex ſpecie morbi qui ſimulatur, conſideratis cauſis externis, corporis habitu, ætate, anteactæ vitæ ratione, & huiuſmodi: nam ſi qui heſternâ die bono videbatur corporis eſſe habitu, coloris laudabilis, & vitam degebat frugalem, abſque eo quòd inſigniter in vſu ſex rerum non naturalium peccauerit, hodie, vel irrationabili temporis ſpatio cachecticus appareat, vel Hydropicus, vel Ictericus, vel tumore aliquo ſubito prehendatur, hunc facile eſt morbum per fraudem ſimulare, cùm difficile, ac penè impoſſibile ſit, illum cum tali vitæ inſtitutione, eo corporis habitu dotatum, abſque alio præcedenti morbo, aut cauſa aliqua procatarctica, & evidenti, in aliquam prædictorum morborum ſpeciem tam derepende lapſum eſſe. Eadem eſſet ratio de illo, qui cùm in quiete ſit, neque laborandi, aut ſudandi occaſionem vllam habet, & ſe exponendi aëri frigido, diceret ſe dolore pleuritico detineri: nam tunc facile eſt, ipſum ſimolare, quia pleuritis abſque iis præcedentibus euenire non ſolet vt plurimùm. Eodem quoque pacto ſi quis derepente inſanus appareat, non prægreſſa aliqua cauſa evidenti, neque quicquam præteritis diebus à ſuo naturali ſtatu in colore, in oculorum aſpectu, in loquela, in Animi pathematis immutatus, ſuſpicandum eſt, eam eſſe ſimulatam inſaniam: non enim morbi huiusmodi à Melancholia originem ducentes, tam derepentè irruere ſolent, vt loco aptiori demonſtrabimus.

Tertiò, qui ſimulant morbum, deprehenduntur 5
ex abominatione, & difficili admiſſione remediorum, quæ vbi verè ægrotarent, maximè conuenirent: qui enim non ficto morbo afficiuntur, facilè patiuntur ſe remediis adiuuari, imò magno exiſtente morbo, vt exempli cauſa, ſi dolore acerbiſſimo, & infeſtiſſimo affligantur, vltrò ipſos Medicos deprecantur, vt nihil machinati omittant, ipſique ferrum, & ignem efflagitant, & admittunt, etiam bis multo maiora toleraturi. Contrà autem vbi verè non ægrotauerint, aut leuiter afficiantur, vix externa remedia, & quæ abſque moleſtia in vſum trahi poſſunt, admittunt, ſed procraſtinantes nihil executioni demandari permittunt.

Quartò, deprehenditur ſimulatio ex iis, quæ aliàs 6
conſequi ſolent, nempe ex accidentibus, ſymptomatibuſque ipſos morbos concomitantibus, & ad hoc exquiſito, ac diligenti examine ponderanda, & animaduertenda in quolibet morbo, qui ſimulare præſumatur, ſigna, & accidentia, quæ à Scriptoribus in eorum morborum enarratione recenſentur, ex quorum abſentia aut in parte, aut in totum facilè venire licèt in cognitionem ſimulationis, vt in ſingulis quæſtionibus particulariùs edocebimus.

Vltimo loco alia nonnulla ſunt, quæ non conco- 7
mitantur à principio ipſos morbos, ſed ad eos conſequuntur, & hæc etiam in conſideratione habenda, vbi enim deſint, de ſimulatione ſuſpicari licèt: nam ſiquidem exempli gratiâ, ſeruus ille, de quo ſuprà meminimus, verè ægrotaſſet, tumor ille genu maiorem indies dolorem, & inflammationem excitaſſet, febrem accendiſſet, & in pus facili negotio conuerſus eſſet, vnde nouæ febres, nouique dolores emanaſſent. At horum nihil ad eum tumorem ſubſequi fuit neceſſarium, quia medicamento externo fuerat excitatus, vnde facile fuit illum contrario medicamento reprimere. Eadem quoque ratione, vbi acerbo, ac magno dolore affligi ſe quiſquam dicat, ſi id veritatem habeat, dolore procedente, nihilque remitiente, neceſſe eſt ad eum (præcipuè ſi maximè ſenſitiuæ, ac nobilis partis fuerint, vt ſtomachi) ſubſequi frigidos ſudores, vomitus bilioſarum materiarum, anxietudines, pallores, partium extremarum refrigerationem, febres, inflammationes, malam tolerantiam, averſionem à cibis, & alia huiusmodi ſymptomata, vel omnia, vel magna ex parte: ſin minùs, nihil ex his prorſus ſubſequitur. Sic etiam vbi furore vel inſaniá quis verè detineatur, oculorum offuſcatione, vultu tetrico & incompoſito, intuitu torvo, perpetuis vigiliis, & ſimilibus accidentibus ad morbum conſequentibus, conſpicuam faciet veritatem.

Sed quoniam hominum malitia tanta eſt, vt etiam nonnullis mediis viatur, ad ſuam ſimulationem pro
8 veto qoodam ſtabiliendum, & falſitatem eorum coniegendam, vt eo pacto faciliùs & Iudicibus, & Medicis imponant, advertendum eſt, nonnullos ſibi *pulſus* aliquo artificio ſolitos immutare, vel penitùs abſcindere, *vrinas* etiam adulterare, tum in colore, tum in ſubſtantia, tum in contentis, item totius corporis vividum colorem in lividum, ſeu pallidom adulterate, & alia multa his non diſſimilia confingere, quæ facilè non advertentem Medicum, ſeu imperitum, & multò magis Iudices inexpertos, & qui Medicinam minimè callent, decipere poſſint: idcircò ad horum fraudem detegendam, vbi febrem, aut animi deliquium tales ſimulare ſuſpicati fuerimus, brachia tentare oportet, ne aliquo vinculo conſtricta ſiot, aut pedum quoqoe arteriaa inveſtigare, nam impoſſibile eſt, ſi hæ perſentiantur, carpi arterias non moveri, aut non perſentiri, itaqne fraudem tunc ſubeſſe Medicus ſuſpicatos, ad alia procedet tentanda, quæ ſua induſtria ſibi in eo caſu dictabit. Quin etiam aliquid cauſari, vt periculatum, vel poſtularom eruptione, vel ſimile quidpiam, corpus totum denudati, & brachia ipſa præcipuè curabimus.

Porrò ſi de vrinis ſuſpicio aliqua inſuper acceſ-
9 ſerit, tunc cautelis vtendum à Gordonio traditis, *in libello de vrinarum cautelis*. Sed vnica in omnibus caſibus cautela eſt, vt vrinas coram nobis, vbi fraudis ſuſpicio aliqua ſit, mingendas curemus, & diligenter advertamus, ne re aliquá adulteretur, quæ vel ſub ſtrato, vel alibi celetot: adulterantur enim vrinæ quando exempli cauſa pro illis oſtenditur vinum, quod facilè odore ſuo ſe prodit, præcipuè ſi matulam exagitaveris. Deinde in vino nulla contenta, in vrina quaſi ſemper aliqua. Interdum pro vrina oſtenditur Hydromel, hoc eſt, liquor ax aqua & melle, & hic facit ſpumam citrinam, quod deprehendes ſi ex vna matula in aliam eam transfundas, aliquid cauſatus. Deprehendi etiam poteſt cum his, ex omnimoda contentorum abſentia. Eſt etiam quando oſtenditor vrina ſanguinolenta, & hoc vel ob admixtionem alicuius rei, vel ob præcedentem comeſtionem Indicæ ficus, quæ ſanguineam vrinam reddere facit, vt teſtatur Matthiol. *in lib.1. Dioſcor. c.145.* Donat. Marcell. *lib.4. Hiſt. Med. Mirab. c.129.* & Ovied. *lib.8. Indic. hiſtor. c. vlt.* Poteſt etiam vrina ſanguinea reddi, imò ipſe ſanguis mingi, ob retentionem Cantharidarum in manu, ſed hoc non ſine aliquo periculo, & dolore experientis fiet, ita vt facilè ſuæ fraudis pœnam reportaturus eſſet. Vrinæ item color intentior redditur longâ
10 ipſius retentione, decubito quoque ſuper renes, violento motu, & exercitio, & omnibus rebus, quæ corpus, & ipſos præcipuè renes poſſunt excalefacere. Quinetiam remitti ex induſtria poteſt vrinæ color, vt ventriculi dolorem ex cruditate qui prudentiùs, imò malitioſiùs ſimulet, etiam aquæ admixtione: ſed ipſe faciei color vividus horum maliria irritam facit, cùm vbi longâ ventriculi cruditate, & ob eam eiuſdem dolore quis moleſtetur, impoſſibile ſit faciei colorem non immutare, & in albidum, pallidumve verti, & alia accidentia huic morbo familiaria non comparere, licèt etiam fa-
11 ciei color adulteretur facillimè pleriſque ſuffitibus, præcipuè ex ſulphure, & ex cumino, quod etiam bibitum idem præſtat, vt notavit Dioſcorid. *lib.3. cap.60.* & ibi Matthiol. & Ruell. *de nat. ſtirp. lib.3. c.44.* quod & Horatius *lib.1. Epiſtol. penultima* innuebat, dicens:

—— *Quod ſi*

Pallerem caſu biberent exangue cuminum.

nempe vt ipſi ſibi conciliarent faciei pallorem, quo me affectum viderent, ſed pallorem quemcunque ſuffitu procuratum facilè deprehendimus lotione ex rebus abſtergentibus, vt ex aqua hordei cum aceto, aliiſve medicamentis eius facultatis, vt latiùs Deo dante, infrà docebimus.

Baronell. denique *lib.2. de ſudore, cap.11.* propo- 12
nebat quæſtionem, an ſcilicet *Arte procurari poſſint ſudores ſanguinei*, concluditque duobus exemplis, dari quædam medicamenta, quæ huiuſmodi ſudores ſuâ applicatione elicere poſſint, vt de herba illa qua Indus quidam in vrbe Poſto dicta plures morbos curabat: de cuius rei veritate fidem facit Petrus de Oſma *in Epiſtola ad D. Nicolaum Monardum, ab ipſo Baroncell.* ſed quia hæc vel ignota ſunt, vel à nobis admodum remota, ideirco his aliquid addere ſupervacaneum puto. Cùm tamen hoc ſit accidens maximæ conſiderationis, ſi quando eveniret, proculdubio ſupponeret magnum morbum, terribilibus accidentibus concomitatum, & cum certo periculo terminatum, qualem offendit aliquando Illuſtriſſimus, & Reverendiſſimus D. Iulius Mancinus, S.D.N. Vrbani Papæ Octavi à cubiculo Medicus, & vir ob ſuam doctrinæ excellentiam omnibus notiſſimus.

Si ergo talia ſymptomata abeſſent, per artem pro- 13
curatum fuiſſe talem ſudorem, eſſet ſuſpicandum: qui tamen non ita extra naturam eſt, quin aliquando obſervatum ſit, illum ex ingenti animi angore in iis qui morti damnati ſunt, prorupiſſe, vt in iuvene Belga igni deſtinato non multis abhinc annis quicunque voluit adnotavit, & notavit etiam Card. *de Subtil. & alibi.* Sed ſanguineum ſudorem Chriſti Servatoris naturalem non fuiſſe, probant nonnulli, vt Silvaticus *controverſ.5. Medic. in fin.* & vir eruditiſſimus Steph. Roder. Caſt. *in lib. cui tit. Quæ ex quibus. lib.1. c.23.* Sed qui nonnullas hiſtorias, & exempla huius ſudoris legere cupit, & alia circa id ipſum ſcitu maximè neceſſaria, legat Mat. Donat. *de hiſt. mirab. lib.1. cap.2. per totum.* [Horſtium *in t.2.* Ezechielem à Caſtro *in igne lambente.*]

SVMMARIVM.

1 *Febris quomodo per fraudem ſimuletur.*
2 *Piſcium genus, quod manu detentum febrem accendit.*
3 *Simulata febris quomodo deprehendatur.*
4 *Vlcera à quibuſdam quomodo ſimulentur.*
5 *Mulierum cancrum in mammillis ſimulantium hiſtoria.*
6 *Simulata vlcera ex quibus deprehenduntur.*
7 *Quid agendum vbi ementiti vlceris ſuſpicio adſit.*

De ſimulata Febre effictiſque Vlceribus.

QVÆSTIO III.

Licèt febrem inter eos connumeraverim mor-
bos, qui non tam de facili ſimulari poſſunt, ta- 1
men, aliquando per aſſumpta quædam medicamenta ex induſtria, & per fraudem excitatur. Refert
Cardan. *lib.10. de Subtil.* in Aretan flumine fœliciſſi- 2
mæ Inſulæ Zeilan, eſſe piſcium quoddam genus, quod manu apprehenſum, detentumque febrem accendat, imo illicò, qui illum tetigit, febre corripitur. Sed hoc tantummodò ob rei novitatem retuli, nam hæc à nobis longè abſunt, licèt non extra rationem eſſe videantur, quia notiſſimum eſt quod de Torpedine, & de Cantharidibus, aliiſque medicamentis evenit: illa enim etiam per aliquod medium, vt per funem, aut baculum tangentem inficit, hæ verò manu detentæ ex viis vrinæ ſanguinem

proli

proliciunt, vt dixi; imò cuicunque parti corporis admotæ, vt quotidiè in applicandis veſicatoriis, quæ ea illis componuntur, experimur. Sed hæc valeant, nam alia non deſunt. Alterci ſemen epotum febrem commovet, ſed mentem quoque turbat, & quaſi phreneticos homines facit, eſt autem Altercum Hyoſcyami genus, de quo Ruell. *de Nat. Stirp. lib. 3. cap. 107.* & Matthiol. *in quartum Dioſcor cap. 64.*

Scribit Cardan. *de Variet.* & refert VVecker *lib. 5. ſecret. cap. 4.* nec non idipſum recenſet Silvatic. *lib. de his qui morb. ſimul. cap. 14.* accendi febrem, ſi cornuti ſcarabæi in oleo decoquantur, & ex eo oleo pulſus inungantur. Alium ſi quis ſibi in anum indiderit, febrem ſibi excitat. Theriacam, aut Mithridatium qui aſſumpſerint, aut aliquod aliud calidum electuarium, vino ſuperbibito, in febrem incidunt; quo remedio licet vti, quandocunque febrem tanquam morbi alicuius remedium ob contrarietatem ad eius expulſionem excitare deſideramus: cætera enim maiorem habent ſuſpicionem, quâ etiam non caret vinum, in quo Mandragoræ radices efferbuerint, vt teſtatur Fortun. Fidel. *lib. 2. de Relat. Med. c. 2.* Alia inſuper medicamenta ſunt, quæ febrem excitare facili negotio poſſunt, nempe quæ ſummè calida, ac vaporoſa exiſtunt, vt piper, & aromata omnia ex vino præcipuè aſſumpta: cibi omnis acres, vt allia, cæpe, & his non diſſimiles.

Sed quid alia inveſtigamus? ipſum vinum per ſe, præſertim ſi generoſum, craſſum, ac potens ſit, in multa copia potatum, ſuo calore febrem accendere quotidie experimur. Gal. *de cauſ. morb. cap. 2. claſſ. 3.* quòd multò promptiùs facit ex vino elicitus ſpiritus, quem Aquam vitæ, ſeu aquam ardentem nominant, in multò minori quantitate aſſumptus. Verumenimverò cùm nullus adeò extra mentem ſit, aut eâ temeritate dotatus, vt ea ſimulare audeat, quæ non ſine propriæ vitæ periculo experiri poteſt, hinc eſt quòd de raro febris per horum aſſum-
3 ptionem datâ operâ ſimuletur. Sed ſi quando ſimulari contingat, niſi altiùs radices egerit, & pertranſierit terminum 24. horarum, aut ad ſummum trium dierum, qui ſunt termini Ephemerarum, (licèt verus terminus prior ſit. Gal. 10. *Meth. cap. 2.*) facilè vel ceſſantes omne negotium nobis adimunt, aut refrigerantibus potionibus facillimè cedunt, etiam ipſius aquæ frigidæ potui. Conſentaneum ergo erit, vbi ſuſpicio adfuerit, & oportuerit hæc aliquo modo tentare: quia damno eſſe non poſſunt, etiamſi febres ex aliis cauſis fuerint excitatæ. Quæ autem ab Allij ſuppoſitione excitata fuerit, deprehendetur tum inquiſitione, ſi aliqua ſuſpicio adſit, tum odore, quem expirare ſimulantem quoquo pacto eſt veriſimile.

4 Cæterùm vlcera qui fingunt, hoc non vno modo faciunt, nam aliquando per medicamenta quædam vrentia, vt per Thapſiam, Flammulam, Vitem albam, Tithimallorum ſuccos, Turpetum, Taxi pulverem, & eiuſmodi alia, carnoſas partes verè ſibi exulcerant: aliquando autem non vlcerant, ſed quarundam rerum appoſitione Vlcerum figuram repræſentantium ea perbellè effingunt. Ex priori genere fraudem detexit in ſervo illo Galenus, vt ſuperiùs
5 enarravimus; ex poſteriori Paræus, & Pigræus ambo Regum Galliarum Henrici tertij, & quarti, Chirurgi doctiſſimi, vterque enim eorum in mulierculis quibuſdam ſinguli in ſingulis cancrum ſimulatum deprehendit, eâ dexteritate effictum concinnatumque, vt nihil ſupra, quemadmodum apud ipſos videri poteſt. Paræus enim hiſtoriam hanc enarrat *lib. 24. cap. 18.* Pigræus autem *lib. 7. cap. 8.* Ea, quam Paræus, vel eius frater detexit, ſpongiam liquore ex brutino ſanguine, & lacte commixto imbutam, ſambucino tubulo per latentia ficti cancroſi vlceris foramina decurrente, ſub axillis repoſuerat, aliaque nonnulla tam eleganter adaptaverat, vt facilè quemcunque vel ſenſatum virum decipere poſſit. Altera verò, cuius fraudem deprehendit Pigræus, ſplenis vaccini fruſtum mammæ agglutinaverat, quod ſeroſam, ſubrubramque materiam reddebat, vt veri cancri faciunt. Eandemque texere ſolebat fraudem in Tibia vlcus effingens Mendicus ille, de quo idem Paræus *ibid.* quo loco multas etiam huiuſmodi perſonatum technas recenſet, & modum docet, quo facillimè deprehendi poſſint. In his autem omnibus maximè conſiderari oportet reliqui 6
corporis diſpoſitionem, deinde ipſa vlcera, & omnia circumſtantia lynceis oculis perluſtrare; ac dehinc etiam ad nonnulla levia medicamenta, (niſi omnino efficta, vt ſuperiora, ſint) deveniendum tentandi gratia. Nam ſi corporis totius color viridus ſit, carneſque benè compactæ, non diffluentes, habitus item carnoſus appareat, oculique nativa vivacitate dotati, non liventes, neque album in fuſcum colorem immutatum habentes, & tamen cum his vlcus primo aſpectu horrendum ſeſe offerat, magnum, ſordidum, livens, per multum reddens, citrinum, aut viride, & in ſumma cacoëthiam præ ſe ferat, tunc, & eo caſu impoſſibile eſt fraudem non ſubeſſe; neque enim corporis conſtitutio vlla ex parte tam maligno vlceri correſpondet, imò vndequaque eſt contraria; conſentaneum namque eſt, vbi vlcus talis naturæ verè & realiter corpus occupet, abſque omni dubio ab ipſius corporis impuritate emanare; at corpore tam immunda illuvie redundante, neceſſe eſt ipſius colorem in teterrimum commutari, carnes diffluere, ac conſumi, ex quo & ipſius corporis emaciationem conſequi neceſſe eſt, non generantibus viſceribus talem ſanguinem, qui aptus bonæ nutritioni ſit. Adde quòd impoſſibile eſt in vlceribus magnis, maligniſque, & in corporis cachexia, quam ſuciam habent, non adeſſe lentam quandam febriculam, quæ inſuper malam corporis totius craſim denotat. Quòd ſi vlcera neque tam magna, neque tam virulenta appareant, licèt neque in bis corpus naturaliter ſe habere conſueſcat, tamen poſſet in mediocribus non multum à naturali conſtitutione recedere. Sed vbi ſuſpicio ſubſit ementiti vlceris, 7
levia quædam medicamenta, vt dixi, apponenda; nam ſi quidem medicamentis vrentibus vlcus ſit procuratum, neque à corporis impuritate dependentiam habeat, facillimè contrariis medicamentis cedet, & breviſſimo temporis ſpatio vel prorſus ſaneſcet, vel facilis curationis ſigna maniſeſtiſſima commonſtrabit.

SVMMARIVM.

1 *Dolor frequentiſſimè ſimulatur, & qua de cauſa.*
2 *Senſus ſentientis eſt*
3 *In dolore ſit ſenſus contriſtans.*
4 *Dolor an ſentiatur.*
5 *Dolor eſt ſenſus.*
6 *Senſus non ſentitur.*
7 *Dolor ſi ſentiatur, per alium ſenſum ſentietur.*
8 *Proceſſus in infinitum diſconveniens in naturalibus.*
9 *Dolor ſi ſentiatur, per certum aliquem ſenſum ſentietur.*
10 *Dolor non eſt obiectum adæquatum alicuius ſenſus particularis.*
11 *In omni ſenſu dolor ineſt, & voluptas.*
12 *Dolor in ſenſu tactus magis manifeſtus, quàm in aliis.*
13 *Omnibus ſenſibus convenit triſtitia, & delectatio.*
14 *Senſus tactus omnium communiſſimus.*
15 *Senſus quò perfectior, eò graviores dolores ſentire debet*

16 Cur dolor in cæteris ſenſibus non adeò manifeſtus, vt in tactu.
17 Senſibile in quantum tale perficit ſenſum.
18 Dolor ſenſum corrumpit.
19 Dolor ſi omnino non eſſet, non conſeruaretur animal à rebus nocentibus, & dolorem cauſantibus non fugeret.
20 Dolores cur ſentiant animalia.
21 Dolor non eſt obiectum ſenſus alicuius externi, ſed eſt modus ſentiendi mouens Phantaſiam à qua mouetur animal ad fugiendum quod illi moleſtum eſt.
22 Voluptas eſt modus ſentiendi quo mouetur phantaſia ad quietem habendam in eo, quod animali iucundum eſt.
23 Dolor an ſentiatur quomodo intelligendum.
24 Dolor non eſt ſenſus, ſed ſenſatio.
25 Dolor communis omnibus ſenſibus.
26 Dolor quomodo ſenſibile dicatur.
27 Simulatus dolor quomodo deprehendi debeat.
28 Partes quæ ſimulantur dolere, quænam eſſe ſoleant.
29 Externi dolores vt plurimum euidentibus ſignis ſe produnt.
30 Partium dolentium ſingula habent ſua propria ſymptomata, & accidentia.
31 Doloris ſpecies quæ cuique parti familiaris.
32 Cauſæ dolorem excitantes quos dolores inferant.
33 Cauſa externa maximè conſideranda in dolore, qui ſimulatus præſumitur.
34 Simulationis ſuſpicio eſſe debet, vbi effectus ſua cauſa non reſpondeat.
35 Duratio doloris quomodo conſideranda.
36 Dolor ad quem effectum non ſatis eſt vt ſit leuis.
37 Leuis morbus non impedit hominem, quia actiones ſuas exercere poſſit.
38 Leuis morbus non eſt dignus nomine morbi.
39 Leuis dolor non dicitur ægritudo.
40 Dolor quando debeat excedere mediocritatem.
41 In acceſſione coadiutoris, morbus impediens debet eſſe talis, vt corpus aggrauet abſque vlla ſpe futura proſperitatis.
42 Dolor, de quo iudicium ferre debeat Medicus, oportet vt aliquæ ſigna euidentia habeat.
43 Dolor magnus ex magnis ſignis demonſtratur. & n. 47.
44 Magnorum morborum magna ſigna exiſtunt.
45 Symptomata magna ex magnitudine morbi fiunt.
46 Vehementes dolores ex Hipp. quomodo dignoſcuntur.
48 Acuti morbi magnam de ſe ſignificationem præbent.
49 Magni morbi ſupponunt magnas cauſas.
50 Effectus ſuæ cauſæ æquiualens ſit oportet.
51 Magnæ cauſæ magnos faciunt morbos.
52 Magnæ cauſæ latere non poſſunt.
53 Difficile eſt ſimulantem morbum, ab experto Medico interrogatum non errare.
54 Pulſatilis dolor ex calida cauſa fit.
55 Remedia à Medico proponenda, vbi dolorem eſſe ſimulatum ſuſpicetur.
56 Dolores particulares habent ſua particularia ſigna.

De Simulato Dolore.

QVÆSTIO IV.

1 FReqnentiſſimè ab iis, qui fraudulenter ſe ægrotare ſimulant, dolor ſimulatur, experientiâ teſte, quam ſuo teſtimonio confirmat Silvatic. *in lib. de his, qui morb. ſimul. cap.6.* idque ea potiſſima ex cauſa, quod videatur dolor percipi non poſſe, niſi ab eo qui dolet, & qui in ſeipſo habet cauſam
2 dolendi: ſenſus enim ſentientis eſt, dolor autem
3 eſt ſenſus; ex eo enim fit ſenſus contriſtans ex contrarietate corrumpente; quæ contrarietas; & contriſtatio non videtur percipi poſſe ab alio, quàm ab eo qui dolet.

4 Sed agitari ſolet inter Medicos pulcherrima quædam quæſtio, An nimirum Dolor ſentiatur. Hinc proponunt, & examinant Concil. *diff.* 77. Thaddæus *in 2. Aphor.6.* Hugo Seneſ. & Iacob. de Part. à Cardano adducti, qui & ipſe eam quæſtionem longioribus percurrit *lib.2. Contrad. Medic. tract.5. contrad.27.* mirum autem eſt, inquit ille, non toties dolorem ſentire, & adhuc neſcire, an ipſe ſentiatur, an potiùs ſenſus ipſius pars quædam ſit. Licet autem hæc quæſtio merè Phyſica ſit, & nihil ad Legalem materiam pertineat, Iuriſconſultorum tamen pace, ac bonâ veniâ impetratâ, eam hîc breuibus diſcuriam.

Qui negant ergo dolorem ſentiri, his rationibus 5
ducuntur, quòd Dolor ſit ſenſus, & hoc patet ex e- 6
ius definitione, quia Dolor ſenſus contriſtans eſſe dicitur, at ſenſus non ſentitur, quod patet, quia viſus non videtur, neque auditus auditur, & ſic de ſingulis; ergo neque dolor, cùm ſit ſenſus, ſentitur. Deinde ſi dolor ſentitur, cùm ipſe ſit ſenſus, procul dubio per alium ſenſum ſentitur, & hic, per quem
ſentitur dolor, ſentiri debet per alium ſenſum, & 7
ſic procedendo in infinitum, quod maximè diſconueniens eſt in naturalibus. Adde quòd ſi dolor ſen- 8
titur, per certum aliquem ſenſum ſentitur, vt puta 9
per tactum, non verò per viſum, aut per guſtum; aut ſi quidem ſentiretur per viſum, non ſentiretur per tactum, neque per guſtum, quemadmodum viſibile, neque per guſtum, neque per tactum, ſed ſolummodò per viſum, audibile neque per guſtum, neque per tactum, neque per viſum, ſed per auditum tantùm ſentitur. At dolor non eſt obiectum adæquatum alicuius ſenſus particularis, quemadmodum neque eius contrarium, nempe voluptas:
qoia in omni ſenſu dolor ineſt, & voluptas, nempe 10
ſenſus triſtis, & iucundus. Patet auctoritate Ariſtotelis 2. *de Anim. c. 2. text. 20.* & ex Auerr. *ibid.* &
Gal. 1. *de Symp. cauſ. cap. 6. claſſ. 3.* & multo euiden- 11
tiùs ipſo ſenſu, quia tam per tactum, quàm per viſum, per auditum, per guſtum, per odoratum ſentimus quædam moleſta, quædam autem iucunda, li-
cet, vt Gal. *ibid.* proſequitur, magis manifeſtus ſit 12
dolor in ſenſu tactus, quàm in quocunque alio, & hoc abſque dubio ob eius ſenſus corporeitatem, vt ita dicam, & terreſtreitatem, non quòd illi magis naturaliter conueniat, quia omnibus æqualiter ſenſibus conuenit triſtitia, & delectatio, illa vt fugiant quæ ſibi nocent, hæc vt proſequantur quæ illis iouamento ſunt: & ſatis eſt, ſi in ſuo ſenſorio quilibet ſenſus delectationem experiatur parem triſtitiæ, &
è contra: quod manifeſtum eſt: non enim magis de- 13
lectamur guſtando cibos ſuauiſſimos, quàm triſtemur guſtando cibos deterrimos, & abominabiles neque magis nos delectat ſecundum auditum, ſonus quilibet ſuauiſſimus, & concentus Muſicæ ſummè perfectus, quam contriſtet ſecundum eumdem ſenſum ſonus quiuis aut inconcinnus, aut diſſonus, aut horrendus. Ex quo patet, triſtem ſenſationem fieri pariter in omnibus ſenſibus, quamquam manifeſtiùs, & frequentiùs apparet in ſenſu tactus, vt dixi, tum ob prædictam cauſam, tum ex eo, quod om-
nium ſenſuum communiſſimus ſit, & per aliorum 14
inſtrumenta diſperſus. Neque valet ratio à Valleſio adducta *lib.4. Controverſ. cap.4.* quòd ſi vnuſquiſque ſenſus per ſe dolorem ſentiret, eò grauiores dolores experiretur, quò perfectior eſſet, & ſic viſus,
quia perfectior, acerrimos pateretur dolores: quod 15
tamen eſt falſum. Non valet, inquam, hæc Valleſij ratio, quia quantò magis ſenſatio perfecta eſt, magis recedit à corporeitate ſenſus, & accedit ad ſpiritualiorem quandam naturam, quæ magis item vici-
na eſt ſenſibus internis, quàm externis. Quantò ergo 16
magis corporeus ſenſus eſt, tantò magis corpus afficit. Modò obiecta aliorum ſenſuum percipiuntur per media minùs materialia, & idcirco minùs mouent ſenſoria ſua, quàm tactus. Satis ergo eſt, vt dixi, ſi cæteri ſenſus triſtitiam experiantur parem voluptati, in ſenſu enim tactus maior abſque comparatione ſit voluptas, quàm in aliis, vnde etiam dolor maior, & exquiſitior.

Sed eſſe in omnibus ſenſibus dolorem manife-
ſtiſſimè demonſtrat ipſius doloris definitio omni-
bus acceptiſſima; dicitur enim triſtis ſenſatio; quæ
in omnibus ſenſibus abſque dubio fit. Quod ſi
ſenſui tactus ſolùm hæc definitio conveniat,
proculdubio vitioſa erit, cùm non convertatur cum
ſuo definito. Neque enim omnis triſtis ſenſatio
eſſet dolor, quod tamen ita in rei veritate eſt, & ob id
ea definitio optima eſt, & perfecta; oportebat ſu-
rem addere in definitione doloris, quòd eſſet triſtis
ſenſatio in ſenſu tactus. Si tamen libet appellare
verum dolorem, illum tantùm, qui accidit ſenſui
tactus, cum Mercato ſaltem *lib.3. de morb. part.1.
quæſt.* 180. dicas, cæteris etiam aliquem dolorem
convenire, cùm excellentia, & improportionata
ſibi obiecta offeruntur. Sed cùm ille hanc quæ-
ſtionem inutilem vocet, eam relinquamus, quan-
quam etiam præcipuam, quam tractamus, pariter
inutilem ille fortaſſe dicere, ſed animi cauſa eam
proſequi liceat. Patet ergo ex dictis, dolorem non
poſſe reponi ſub certo quodam ſenſu, per quem ſen-
tiatur, vnde dicendum videtur, quòd nullo modo
ſentiatur.

17 His addunt, quòd ſenſibile, in quantum ſenſibile,
18 perficit ſenſum; ſed dolor ſenſum corrumpit: er-
go dolor non eſt quid ſenſibile, non ergo ſentitur,
quia ſi ſentiretur, eſſet ſenſibile, & ſi eſſet ſenſibile,
ſenſum perficeret. Alias nonnullas rationes addu-
19 cere ſolent, qui negant dolorem ſentiri; ſed qui af-
firmant, habent ipſum ſenſum pro ſe: nam ſi dolor
non ſentiretur, animal ab eo non fugeret, nunc ani-
malia eum fugiunt quantum poſſunt, quia ſentitur,
& eius moleſtia ipſo ſenſu percipitur, datus eſt enim,
vt aliàs annuimus, ſenſus doloris, aut ſenſus contri-
ſtans animali, vt ſentiret ea, quæ ipſum corrumpe-
re poſſunt, & ea devitaret. Alia quoque adducunt
affirmativæ ſententiæ fautores, quæ brevitatis cau-
ſa omitto, & pro dubij ſolutione dicam cum Car-
dano (qui quatuor opiniones ex Vgone recitat)
quòd dolor non eſt obiectum ſenſus alicuius exter-
20 ni, ſed eſt modus ſentiendi movens phantaſiam ad
21 fugiendum id, quod animali moleſtum eſt. Sic etiam
de voluptate dicendum, quæ eſt modus ſentiendi
22 movens phantaſiam ad quietem habendum in eo,
quod animali iucundum eſt; de qua tamen, an con-
ſona veritati ſint ea, quæ affert Galen. pro nunc non
diſcutiam, neque enim aptus hic videtur locus ad
id diſcutiendum. Quando ergo, inquam, quæri-
tur, an dolor ſentiatur, vel dolor accipitur pro re
abſtracta, & diſtincta ab ipſo ſenſibili dolorem fa-
ciente, & ſic dicendum dolorem non ſentiri, quia
23 dolor in tantum ſentitur, in quantum ſenſibile facit
illum ſentire, veluti quodlibet aliud accidens in
tantum poteſt movere ſenſum in quantum obiecto
eſt adiunctum, vel accipitur dolor pro particulari
modo ſentiendi ſub forma contriſtanti, & ſic dolo-
rem ſentiri aſſerandum eſt, quia ſenſibile movet
ſenſum non ſimpliciter, nempe exempli gratia tan-
gibile non movet tactum ſimpliciter in quantum
tangibile, ſed in quantum calidum aut frigidum, du-
rum aut molle, & in quantum ſimile, aut contrarium
ſenſui, & tunc cauſat dolorem. Et ex his facilè ma-
24 nifeſtum fit, quid reſpondendum ad argumenta in
contrarium adducta: nam dolor non eſt ſenſus, ſed
ſenſatio, hoc eſt, modus quidam ſentiendi, & ſic
non valet dicere, quòd cùm ſit ſenſus non ſentiatur,
aut quòd indigeat alio ſenſu, vt ſentiatur; & cùm
ſit modus tantùm ſentiendi, idcirco communis
25 eſt omnibus ſenſibus. Et ad id, quod dicitur,
quod ſenſibile perficit ſenſum, hoc rectè dicitur

in quantum tale, quia reducit ſenſum de poten-
tia ad actum; non ergo valet, quòd dolor non
ſentiatur, quia ſenſum deſtruat, quia etiam vt ſic
perficit ſenſum ſenſibila contriſtans. Sed qui 26
plura de hac quæſtione audire cupit, ad præcita-
tos auctores recurrat, nos iam ad Iuriſconſultos re-
deamus.

Vt ergo prudens Medicus ad decernendum ab 27
ipſis Iuriſconſultis de veritate vocatus, non deci-
piatur, plura in conſideratione adhibeat neceſſe eſt;
& primò partem, quæ dolet, vel quæ dolere ſimula-
tur, ſecundò doloris ſpeciem, tertiò cauſam dolo-
ris, & maximè ſiquam enarravit patiens ex proca-
tarcticis, & externis, quartò doloris ipſius duratio-
nem, quintò remedia adhibita ſeu adhibenda. Pars 28
autem quæ dolet, aut quæ dolere ſimulatur, vt plu-
rimùm aliqua ex his eſt, Caput ſcilicet, Aures, Pe-
ctus, Stomachus, Venter, aut vicinæ partes, vt Re-
nes, Veſica, & reliquæ. Nam partium ignobiliorum
dolores non tam frequenter ſimulantur, vt adnotat
Silvat. *loc. cit. de his, qui morb. ſimul. cap. 6.* & ratio eſt,
quia Iudices hos dolores non curant, neque alia ex
parte tam procacis ingenij viri inveniuntur, vt do-
lorem in parte ſentire ſe fingant, quæ oculis ipſis
nulla labe affectam ſe commonſtret. Eſt autem do-
lor aut internarum partium, aut externarum, ſed do- 29
lores ſimulari interni ſemper eſſe effinguntur: nam
externi vel tumore, vel calore, vel rubore, vel colo-
re immutato, vel aliis ſignis facili negotio depre-
henduntur.

Singulæ autem partes, quæ dolent, habent ſemper 30
ſua propria ſymptomata, quibus ſeſe manifeſtant.
Capitis enim dolorem ſequuntur vigiliæ (quæ ſin-
gulis item doloribus ſunt familiares, ſed præcipuè
capitis) triſtitia, vertigines, & his non diſſimilia; Au-
ris febris, vigiliæ, phrenitis, ſeu rationis permixtio, &
alia plura. Pectoris dolorem concomittantur febres,
tuſſes, reſpirandi difficultas, difficilis in alterutrum
partium decubitus, & huiuſmodi. Dolori ventri-
culi aſſociantur nauſea, vomitus, lipothymia, Syn-
cope, ſudores frigidi circa frontem, & ſimilia. In-
ferioris ventris dolorem ſubſequuntur aut ipſius
ventris ſtipticitas, aut fluxus, interdum vomitus,
rugitus, & alia ad hunc modum. Renibus au-
tem, aut veſica dolentibus, vrina aut retinetur, aut
guttatim effluit, aut craſſa, aut turbida apparet, &
alia quamplurima ſymptomata moleſtant Medicis
notiſſima.

Doloris ſpecies conſideranda venit, quæ cùm 31
multiplex ſit, non cuivis parti quælibet doloris
ſpecies eſt familiaris; quinimò variatur quoque
reſpectu cauſarum dolorem facientium. Calidæ
enim dolores acutos, frigidæ gravativos, ſiccæ ex-
tenſivos procreant. Ab humore bilioſo pungens, 32
à pituitoſo gravans, à ſpiritu & flatu extendens,
à ſanguine pulſans dolor efficitur. Quin & ipſis
partibus, vt dixi, magis vna, quam alia ſpecies
convenit, inteſtinis enim extenſivus, aut pungiti-
vus, non verò pulſatilis, Renibus gravativus, ſeu
pungitivus, & ſic de reliquis, nam hæc pro exemplo
ſunt.

Cauſa procatarctica, hoc eſt antecedens, evidens, 33
& externa, quæ dolorem fecit, aut quæ dolorem fe-
ciſſe ſimulatur, maximæ conſiderationis eſt in hoc
negotio; conſequens enim eſt ad vnam cauſam
ſequi potiùs huius, quàm illius partis dolorem,
& huius potiùs, quam alterius ſpeciei. Ab aëre
enim nocturno, exempli gratiâ, capitis præcipuè
gravitas oriri ſolet, à potu aquæ frigidæ ſtomachi,
aut inteſtinorum dolor, & in aſſuetis illum pati,
dolor

dolor quoque nephriticus, ſeu renalis, à Sole capi-
tis dolor acutus, & ab aliis aliter, vt Medicis eſt no-
tiſſimum; hæc enim omnia conſideranda eam ob
34 cauſam proponuntur, quia ſi effectus, & modus ſuis
cauſis non reſpondeat, ſuſpicio ſimulationis auge-
tur, vt dehinc exemplificabimus.
35 Duratio quoque doloris, vel eſt longa, vel eſt bre-
vis, nam vel dolor multum duravit, vel nuperrimè
prehendit, aut medio modo ſe habet: & ſic ſi vetus
fuerit, tunc adhibita remedia in eius curatione exa-
minanda; ſi recens fuerit, ea proponenda, quæ ad-
hiberi debeant, aut etiam de novo adhiberi poſſint,
ſi aliqua iam ſint adhibita. Quinetiam circa du-
rationem doloris obſervanda partis dolentis Natu-
ra, quia, vt notum Medicis eſt, Cordis, Stomachi,
Aurium, Pectoris, Faucium, & Veſicæ dolores in-
tenſi ac magni, & interdum aliqui periculi
pleni ſunt; vnde in longum protrahi non poſſunt.
Si ergo de ſimilibus doloribus conqueratur aliquis,
& iam per duos aut tres dies, eos ſe toleraſſe di-
cat, nullo apparente evidente ſymptomate, huic
fides non eſt habenda. Sunt etiam nonnulli dolo-
res, qui ſi diu duraverint, abſceſſus, & ſuppuratio-
nes de neceſſitate faciunt. ſic Hippocr. 7. *Aphor.* 22.
dicebat: *A diuturno partium ad venerem attinen-
tium dolore ſuppuratio.* Alij verò dolores in alios
morbos tranſeunt, vt longus ac vehemens dolor
capitis in Apoplexiam, lethargum, ſurditatem, ſpa-
ſmum, apoſtemata, & huiuſmodi. Avicen. 1. 3. *tract.* 2.
cap. 1.
36 His conſideratis, Medicus hoc fundamentum
præ oculis habeat, quòd dolor, ex cuius cauſa homo
eximendus ſit, è carceribus, vel ab oneribus liberan-
dus, vel cui concedenda ſit immunitas, aut qui ob-
tinere debeat coadiutorem, & huiuſmodi non ſatis
37 eſt, vt ſit levis. Fortun. Fidel. *lib.* 2. *relat. Med. cap.* 2.
quia levis morbus non impedit hominem, quin
actiones ſuas exercere poſſit, vt per *l. Quæſitum. ff.
de re ind.* & per Galen. ex noſtris *lib. de conſtit. Art.
38 cap.* 19. *in Iſagog.* imò ſicut levis morbus non eſt di-
gnus nomine morbi, argumento *l.* 1. *§. ſed ſcien-
39 dum. ff. de Ædil. edict.* ſic neque levis dolor dici-
tur ægritudo, vt Gal. ipſe, *vbi ſuprà,* apertiſſimè do-
cet.
40 Præterea in pleriſque caſibus non modò non ſuf-
ficit levis dolor, vt hominem excuſet, ſed debet etiam
excedere mediocritatem, vt exempli gratia, vbi ali-
quis Canonicus, aut ſimilis perſona, ſeu Epiſcopus
aliquis, ob aliquem dolorem pati conſuetum, Co-
41 adiutorem expoſceret; in hoc enim caſu morbus
debet eſſe talis, vt corpus aggravet abſque ſpe futu-
ræ proſperitatis. Ricc. *in coll. dec. part.* 3. *coll.* 489. Co-
adiutor enim non datur, vbi tale impedimentum
omnino non adſit, vt habetur *in cap. vnico de Cler.
Ægrot. in* 6.
Facto igitur hoc fundamento, quòd dolor in ple-
riſque caſibus ſaltem ſit, & eſſe debeat vltra medio-
42 critatem, in aliis autem ſaltem mediocris, Medicus
hanc concluſionem elicere debet, quòd dolor qui-
cunque, de quo iudicium ferre debeat, oporteat vt
ſigna aliqua habeat evidentia, & ſi magnus dicatur
eſſe, etiam certa, ex quibus verè adeſſe deprehenda-
tur, aut ſi ſit mediocris, ſaltem leviora ſigna oſtendat
ſuæ præſentiæ: quæ vbi non appareant, aut dolorem
eſſe ſimulatum, aut modicum, & nullius conſidera-
tionis facilè pronuntiare poterit, adhibitis etiam
coniecturis, tam ex iis deſumptis, quæ ſuprà com-
memoravimus, quàm ex propria induſtria, & dili-
genti examine præcedente.
Ad corroborationem autem eorum, quæ de ſi-
gnorum evidentia, & certitudine dixi, notiſſimum
eſt, quòd vbi dolor magnus ſit, magna, ac maximè 43
conſpicua ſigna apparere idcircò neceſſe ſit, quin 44
magnorum morborum nonniſi magna ſigna appa- 45
rent, & ea de cauſa ſymptomata magna cum magni-
tudine morbi eveniunt. Gal. 1. *de ſympt. cauſ. c.* 2. *& a-
lib.* Rota *in Giennen. Theſaurar.* 24. *Nov.* 1654. coram
Veroſpio. Hinc Hipp. 2. *Epidem. ſect.* 2. *text.* 10. ad do-
loris magni cognitionem duobus evidentiſſimis, ac
magnis ſignis nos provenire poſſe edocuit. *Dolores,*
inquit, *vehementiſſimos quomodo cognoverit quis con- 46
ſpicatus, terror, bona tolerantia, oblationes, & igna-
via*: in vehementiſſimis namque doloribus ter-
ror adeſt, nempe accidentia terrorem inducentia,
ea ſunt virium lapſus, pulſus imbecillitas, extremo-
rum frigus, ſudores ſyncoptici, & huiuſmodi alia
his non diſſimilia; vnde eſt, quòd, vt advertebat
Roderic. à Caſtr. *in ſuo Med. Polit. lib.* 4. *cap.* 9.
magnitudine doloris agitati in alium atque alium
habitum ſe traiiciunt, quod ſimulantes non adver-
tunt. Præter hæc autem concomitari dicit Hippocr.
huiuſmodi magnos dolores ignaviam, nempe non
modò averſionem à cibis & refectionibus, ſed tæ-
dium quoddam accipiendi, vt optimè Valleſ. *in
comm.* proſequitur. Ergo vbi è contra bona tole-
rantia appareat, & abſint ſigna terribilia, & æger ad
oblationes ſaltem mediocriter ſe habeat, quantum-
vis ille eiulet, & conqueratur de doloris acerbitate
& magnitudine, quantumvis exclamet & vociſere-
tur, dolorem vehementem non eſſe concludendum
eſt. Atque ex his deduci poteſt, Magnorum dolo- 47
rum dari magna & evidentia ſigna, quod etiam ma-
gis declarant alij morbi, præcipuè autem Acuti, 48
qui cùm magni ſint, magnam etiam notitiam ex
multis, & videntibus ſignis de ſe præbent; vnde
eſt, quòd etiam in ipſo principio, quando nimi-
rum morbus minùs cognoſcibilis eſt, facilè cogno-
ſcuntur non à Medicis ſolùm, ſed ab ipſis quoque
idiotis hominibus, teſte Gal. 1. *de dieb. decret. cap.* 6. 49
claſſ. 4. hoc autem non ſine cauſa fit, quia magni
morbi ſupponunt magnas cauſas. Mercat. *lib.* 3. *de
morb. part.* 2. *claſſ.* 1. *quæſt.* 182. *art.* 1. *num.* 12. cùm
effectus ſuæ cauſæ æquivalens ſit oporteat, & ea de 50
re magnus morbus magnum receſſum à naturali
ſtatu demonſtrat, vt notat Galen. 1. *de ſympt. cauſ.
cap.* 2. Magnæ ergo cauſæ magnos morbos faciunt.
Valleſ. *comm.* 3. *in tertium Epidem. text.* 2. *& comm.* 2.
in ſextum, *text.* 28. At magnæ cauſæ ob earum ma- 51
gnitudinem nequaquam latere poſſunt, & conſe-
quenter neque magni morbi, qui earum effectus
ſunt: nam magna intemperies, exempli gratia; 52
etiam nuda & abſque materia ſenſu ipſo deprehen-
di poteſt; quòd ſi cum materia ſit, etiam faciliùs
non modò rationabili diſcurſu, ſed etiam ſenſu ipſo,
& mille evidentiſſimis ſignis, vt per colorem partis
immutatum, per tumorem, per excretiones, & per
ſimilia. Vbi ergo Medicus non videat ea ſigna ap- 53
parere, quæ apparere conſequens eſt in tali dolore
ex tali cauſa emanante, aut ea ſigna non ita conſpi-
cua viderit, iam dubitari de ſimulatione poteſt, aut
de magnitudine ſaltem doloris. Quòd ſi vlteriùs,
ea quæ ſuprà commemoravimus, in memoriam re-
vocaverit, & ex iis rectam ratiocinationem inſtitue-
rit, certum de veritate ferre iudicium abſque dubio
poterit; difficile enim eſt, ſi is qui ſimulat, Medici-
næ artem non calleat; cum in ſui morbi enarratio-
ne, in cauſarum explicatione, in explananda dolo-
ris ſpecie, & cæteris ſupradictis, diſſona & ſibi con-
traria interdum non pronuntiare: nam ſi interro-
gaveris, quod pro exemplo ſit, de parte dolente, &
dicat

dicat eſſe caput ſecundum partem interiorem, &
ruiſus ioterrogatus de ſpecie doloris, dicat eſſe
pulſatilem, & ſibi caput apparere frigidum, & ioa-
ximopere gravatum, aut dicat cauſam procatarcti-
cam doloris fuiſſe, & eſſe nimiam humiditatem car-
ceris, vbi detinetur, iaio hæc inter ſe diſſona ſuot, &
54 ſimul ſtare non poſſunt, quia dolor pulſatilis ex cau-
ſa calida fit, vnde neque ab hac externa cauſa po-
tuit provenire talis dolor, nec caput cum tali dolore
perſentiri frigidum. Et ex his Medicus colliget,
ſubeſſe hîc fraodem, & ad vlteriores interrogatio-
nes procedet, alia quæ diximus diligenter exami-
nans; nam ſi interrogabis de duratione doloris, &
reſpondeat æger, huoc ipſum dolorem, quem dicit
eſſe pulſatileo, eſſe inveteratum, & interrogatus
de continuatione, & modo affligendi, dicat dolo-
rem ounquam intermittere, ſed tantùm ſeſe pauli-
ſper remittere, & ad interrogationem de tempore
remiſſionis reſpondeat, remitti magis interdiu,
quàm noctu, & magis remitti à cibo, quàm ſtoma-
cho ieiuno; tunc etiam ex his coniecturam ſimula-
tionis deſumere licet, quia pulſatilem dolorem, vt
pote qui à ſanguine, & calida cauſa originem habet,
conveniens eſt magis affligere interdiu, quàm no-
ctu, & magis à cibo, quàm ſtomacho ieiuno, quia va-
pores à cibo elevari calidi exiſtentes cauſam dolo-
ris fovent. Circa remedia quoque adhibita ſi inter-
rogatus fuerit ſimulator, facillimè errabit, nam re-
media narrabit ad talem morbum, & ad talem cau-
ſam minimè ad rem facientia, aut præteribit effica-
ciora, vt in hoc caſu ſanguinis repetitas evacuatio-
nes, quia ſanguineo humore morbus fit per venæ
ſectionem, per cucurbitulas ſcarificatas, per hirudi-
nes, & longinquis partibus, & ipſi parti affectæ, nem-
pe capiti applicitas, vt poſt aures, aut naribus, & per
ſanguinis etiam reiteratam miſſionem ex vena fron-
tis, & ranulis, venis nimirum quæ ſunt ſub lingua, &
ex aliis quoque partibus.

55 Præter interrogationes autem, vbi de ſimulatio-
ne ſuſpicetur Medicus, proponere debet remedia
nova, & hæc quidem magna, & quæ magis moleſta
habentur, vt cognoſcit promptitudinem ſimulato-
ris in illis reiiciendis, vel acceptandis. Proponat er-
go ſanguinis largam miſſionem, cucurbitulas pluri-
mas iteratas, & ſcarificatas, acria, clyſteria, veſicantia
ipſa, & inuſtiooes, nam vbi dolor magnus exerceat,
vt aliàs diximus, nihil omnino dolentes morantur,
omnia promptiſſimè admittunt; vbi verò dolor
aot nullus ſit, aut mediocris, vel nullum admittunt
vel leviora, & hæc etiam coacti, & ne eorum ſimula-
tio ex totali remediorum abominatione detegatur.

56 Sunt etiam io doloribus particularibus, præcipuè
vbi magni ſint, quemadmodum annuimus, ſua pro-
pria & peculiaria ſigna. Proſequamur autem exem-
plum prædictum, calidi nempe doloris, in quo caput
neceſſe eſt apparere calidum præter naturam, colo-
rem faciei ad rubedinem vergere, oculos eſſe tu-
mentes, inflammatos, & rubore conſpicuos, ve-
nas præter morem elaras ac tumidas, febrem quo-
que, ac colorem quendam præternaturalem à capite
per vniverſum corpus diffundi, & alia huiuſmodi
apparere: quæ ſi abſint, & contraria potiùs appa-
reant, cui dubium erit hîc fraudem ſubeſſe? Sic &
in reliquis doloribus ratiocinari oportet, vt de ſin-
gulis rectè iudicemus.

SVMMARIVM.

1 *Nullus morbus frequentius fingitur, quàm inſania.*
2 *Sapientes nonnulli, & magni viri, qui inſaniam ſi-
mularunt.*
3 *Quodnam inſaniæ genus ſimulari ſoleat.*
4 *Furor à Melancholia quomodo differat.*
5 *Quæ obſervanda vt ſimulatam inſaniam deprehen-
damus.*
6 *Furentes, & Melancholici perpetuis vigiliis infe-
ſtantur.*
7 *Somnus in Melancholicis difficilis, & maximè ne-
ceſſarius.*
8 *Ad procreationem morbi melancholici quæ concur-
rant.*
9 *Morbi melancholici derepentè non adveniunt.*
10 *Morbi melancholici longi ſunt, & difficulter termi-
nantur.*
11 *Quænam præcedant melancholicos morbos.*
12 *Timor & mæſtitia longo tempore perdurantes, ho-
minem melancholicum oſtendunt.*
13 *Qui per circuitus inſaniunt, ante acceſſionem quid
patiantur.*
14 *In omnibus melancholicis morbis, qui per circuitus
moventur, quid ante acceſſionem præcedat.*
15 *Ex inſaniendi modo quomodo deprehẽdatur ſimulatio.*
16 *Quibus ingeniis ſimulata inſania deprehendatur.*
17 *In inſanientibus animi affectus commovendi.*
18 *In ſimulata inſania vix fieri poteſt, ne aliquod ſignum
commoti affectus non appareat.*
19 *Inſania aliquando medicamentis procuratur.*
20 *Inſania medicamentis procurata quomodo deprehen-
di poſſit.*
21 *Inſania medicamentis procurata ſignum non con-
temnendum.*

De Simulata Inſania.

QVÆSTIO V.

NVllus morbus ferè eſt, qui faciliùs & frequen- 1
tiùs ſimulari ſoleat, quàm inſania, nullus
item, qui difficiliùs poſſit deprehendi; eamque ob
cauſam adnotare licet, nonnullos ſapientes viros,
ac ſummi ingenij, & virtute maximè inſignes inſa-
niam aliquando ſimulaſſe, vel vt ſe periculis immi- 2
nentibus eximerent, vel ad alium quendam lauda-
bilem finem; vt de *David* in ſacris, & de *Vlyſſe*, de
Solone, de *Iunio Bruto*, de aliiſque in profanis hiſto-
riis legimus. Quanquam Claudius Imperator li-
brum edidit teſte Suetoo *in eius vita, cap.* 38. Moron.
anaſtaſis, cuius argumeotum erat; ſtultitiam oemi- 3
nem fingere, fortaſſe quia in ea opinione fuit, quòd
ſtultitia ſimulari non poſſet. Cæterùm de veræ in-
ſaniæ quamplurimis ſpeciebus copioſiſſimè egimus
lib. 2. tit. 1. quatenus ad noſtrum Legale argumentum
pertinebat; nunc de ſimulata loquentes, dicamus,
quòd inſania, quæ & faciliùs poteſt, & frequentiùs
ſimulari ſolet, aut ſimplicem melaocholiam, aut
cum furore coniunctam repræſentat; poteſt & eo-
dem modo ſimulari fatuitas, adiuncta etiam ſur-
ditati, & mutitati, quæ tamen rariùs ſimulatur; id- 4
circò antea de prioribus loquamur. Per ea verò,
quæ loco citato dixi, patet, quid interſit ioter me-
lancholiam, & furorem, nimirum, quòd illâ affecti
in quiete ſint, timidi, triſtes, animoque demiſſo;
hoc autem laborantes, in perpetuo motu, ſioe vlla
requie, aodaces, & iracundi. In mentem ergo re-
vocanda in hoc caſu maximè ſunt ſigna vtriuſque 5
morbi, à Doctoribus in ſuis practicis diligentiſſimè
tradita: conſideranda enim primò facies, quæ in
his, qui verè melancholici ſunt aut furentes, tendit
ad quaſi terreum colorem, vel lividum, aut eſt vltra
conſuetum rubicunda, ſed cum quadam livedine
ob melancholiæ admixtionem, io furentibus præ-
ſertim, & præcipuè ſecundum oculos, qui tamen
in melancholicis colore ſunt fuſco, ex ipſorumque
maximè intuito interni melancholici humoris co-
pia, & turgentia tranſparet: fixantur enim aliquan-
do ita, vt ægrotantes ſtupidi appareant; io aliis non
nullis excavantur, & in oculorum cavitatem quaſi
ſe retrahunt, & abſconduntur, quod frequentiùs in
furentibus

furentibus evenire ſolet: cum acceſſio inſtat, ſanguinolenti fiunt cum rotunditate quadam, venæ extenduntur, genæ interdum rubent, ſi ſanguis melancholiæ ſit admixtus, corporis durities quædam, & non conſueta apparet nigrities, ſeipſis fortiores evadunt, iracundi fiunt, minimaque ex cauſa excandeſcunt, clamant, vociferantur, abſentibus, præſentibus minantur torvo aſpectu ſuo, & violento corporis motu formidabiles. Quilibet ergo videt, quòd hæc omnia ſimul non tam facilè effingi poſſunt; & ſi animum prudens Medicus adverterit, ex pluribus horum ſupradictorum abſentia aut præſentia, ſine magno negotio deprehendere poterit, quando furor aut melancholia verè fatiget, quando verò ſimulatè.

6 Adeſt inſuper præter hæc omnia ſignum maximopere conſiderabile, quod eſt perpetua vigilia, quâ tam furentes omnes, quàm melancholici magna ex parte perpetuò affligantur, vel ob humoris ipſius, qui cerebrum obſidet, ſiccitatem, vel ob quamplurima phantaſmata, quæ imaginationi præſentantur, & illa quidem maximè afficientia primum ipſum ſenſorium; adeò enim vivida ſeſe illi offerunt, vt non aliter ac ſi vera & realia eſſent, ipſum moveant, ob quorum indeſinentem oblationem vigilia excitatur his ægrotantibus, adeò moleſta & damnoſa, vt rectè

7 dixerit *Celſus*, ſomnum in his tam difficilem eſſe, quàm neceſſarium. Itaque hoc vno ſigno conſiderato, aliquando deprehendere licebit eum, qui furorem ſimulat; Impoſſibile enim eſt hunc conſueto ſomno non capi, ac præter morem per longum tempus vel volentem vigilare, vbi cauſa interna eum vigilare non cogat.

His conſideratis, ad externas prægreſſaſque cauſas oculos animumque convertamus; ac ſciendum

8 ad horum morborum procreationem requiri, &

9 perſeverantiam, & magnitudinem cauſarum; quia eiuſmodi morbi, vt deinceps demonſtrabo, non fiunt, vt alij, derepente aut modico tempore, ſed quemadmodum ob naturam peccantis humoris, qui motûs eſt tardiſſimi inter alios, cùm ſuâ naturâ craſſus & terreſtris exiſtat, hi morbi longi ſunt, & maxima cum difficultate terminantur, ſic habent quoque principium, & inſultum maximè diutur-

10 num. Ergo conſiderata cauſa externa, & antecedenti, quoad magnitudinem, an ſufficiens nimirum fuerit, necne ad talem procreandum morbum, adnotanda etiam ipſius cauſæ perſeverantia, per quam potuerit longo temporis ſpatio humor multus atrabilarius in corpore aggregari, inde ſpiritus infici, ac mens ipſa conſequenter depravari.

Præterea conſideranda ſunt, quæ ſolent huiuſ-

11 modi morbos præcedere, accidentia nempe quædam in ipſo ægrotante; vt enim patet ex Hipp. ſententia

12 *Aphor.6.n.23.* Melancholiam, & conſequenter illi ſimiles paſſiones præcedere ſolent Timor & Mœſtitia, per longum tempus perſeverantes: ægri inſuper vigiliis, & in appetentia moleſtantur, ſomniiſque melancholicis ac turbulentis, ſi quando ſomno indulgere poſſunt, perturbantur; hominum conventum, præcipuè gaudentium & lætantium, fugiunt, intra ſe loquuntur, & obmurmurant, & aliquando abſque cauſa lachrymas effundunt, neque propriæ mœſtitiæ, timoris, aut fletus cauſam vllam, quæ ſatisfaciat, reddere norunt. Vbi horum ergo nihil præceſſiſſe comperias, ſed ex abrupto melancholiam aut furorem irrepſiſſe, de ſimulatione non ſolùm, quantum eſt ex hoc, ſuſpicari prudenter licet, ſed quaſi certitudinem habere: quod prudenter etiam adnotavit Silvaticus *loco aliàs citato c.10.* de hac eadem materia verba faciens. Nam maximè ad id advertendum, quod dixi, quòd hi morbi nunquam derepente, aut ex abrupto prehendent, abſque eo quòd prædicta per aliquod ſaltem tempus prægreſſa fuerint. Quod 13
non ſolùm veriſſimum eſt in his, qui alias nunquam inſanierunt, ſed etiam in illis, qui per circuitus quoſdam inſaniunt, aut furiunt; hos enim inſtante tempore, quo delirare ſolent, contemplari licebit conſueto magis triſtes ac mœrentes, ſolitudinem eligere, ſecum ipſis muſſitare, tandemque in apertam inſaniam, aut manifeſtum furorem labi: imò & hoc ipſum in morbis ipſis melancholicis, aut qui melancholiæ vitio fiunt, experiri licet, maximè cum per circuitus moventur, vt in Epilepſia, in Quartana, &
aliis. Videbis enim in Quartanariis (quorum abun- 14
dantia faciliùs id experiri nobis permittit) eâ die, quâ febris inſtat, per multas horas antè, imò per totam diem, deſidiam quandam & triſtititiam, coloris mutationem, membrorum gravitatem pati, & huiuſmodi alia, quæ quilibet ex ſe obſervare poteſt. Hoc cur ita fiat, ſuperiùs annuimus, dicentes, fieri ob humoris melancholici naturam, qui tardiſſimi motûs eſt; vnde vides, quantum etiam ipſa febris, cùm ab eo humore originem habet, tardi motûs ſit, non ſolùm reſpectu temporum vniverſalium ipſius morbi, cùm & principium, & augmentum, & ſtatum, & declinationem habeat, quàm longiſſima, ſed etiam reſpectu temporum particularium in ipſis acceſſionibus. Non enim niſi de quarto in quartum repetit, & eodem tempore, vt vniverſalis morbus, longiſſima habet. Cùm ergò etiam in his particularibus morborum acceſſionibus, conſtet præcedere per multum tempus ea ſigna, quæ diximus, id multò magis habere locum in furore, & melancholia neceſſe eſt, quia nobiliorem partem obſidet humor, nempe caput, cui totum corpus conſentire dubium non eſt; quòd ſi talia non appareant, ſimulationis ſuſpicio ſubeſt.

Cæterùm ex ipſo inſaniendi modo poteſt etiam 15
aliquid veritatis elicere, aliis adhibitis adminiculis; ſiquidem, qui verè inſaniunt, habent vt plurimùm quaſdam hæreſes, & imaginationes quaſdam abſurdiſſimas circa quædam particularia, circa quæ vt plurimùm dementiunt, multaque effutiunt ac deblaterant. Alij enim ſe mortuos eſſe putant, idcirco comedere, bibere, loqui, aut quicquam agere recuſant; at næ talem inſaniam nunquam ſimulabunt, qui per fraudem alios decipere ſtudent. Alij ſe in aliqua parte corporis vlcera maligna, apoſtemata, tumores ingentes, & huiuſmodi pati ſomniant, alij capite ſe carere autumant, alij ſe ad æternum damnatos ignem prædicant, neque ampliùs ſervari poſſe; alij denique alia abſurda imaginantur, & circa eam rem, cuius occaſione delirant, interrogati perperam reſpondent, & manifeſtiſſimè ſe inſanire oſtendunt: circa alia tamen prudentes aliquando reſponſiones reddunt, ita vt vix crederes, eos vllo modo inſanire aut mente motos eſſe. At vbi ficta inſania ſit, non modò circa id, cuius cauſa inſanire ſe fingunt, extra rem reſpondent, ſed etiam circa quæcunque alia, imò maximâ cautelâ vtuntur, ne quicquam prudenter dicant, aut faciant, putantes eo modo eorum fallaciam deprehenſum iri. Non tamen ob id negaverim, eſſe ex inſanientibus nonnullos, qui nullatenus ad rem reſpondent, eo quia non circa particulare quoddam inſaniant; ſed conſiderandum admoneo, quòd vbi talis inſania ſimularetur, nimirum circa particularia, vt exempli gratiâ, ſi aliquis ſimularet ſe inſanire, affirmans, ſe mortuum eſſe, tunc ſi hic etiam circa alia omnia inſanire ſe loquendo oſtẽderet, ſimulationis ſuſpicionẽ faceret, & affectatæ inſaniæ: difficillimũ tamen profectò eſt ex ſolo inſaniendi modo, vt ex ſimplici obſervatione verborum & actuum abſurdorum, deprehendere veram inſaniam, quare alia quoque adminicula adhibenda ſunt.

Denique

16 Denique nonnulla ingenia ad inſaniam depte-
hendeodam proponuntur. Seio primùm doctiſſi-
mum & expertiſſimum quendam Medicum, cuius
nomen iuſtis ex cauſis oon profero, cùm ſibi obla-
tus eſſet is caſus, in quo de ſimulara inſania ambige-
batur, inſanum illum multis verberibus affici illicò
iuſſiſſe, eo fine & intentione, vt ſi verè inſaniret,
iis verberibus humores ad vapulantes partes diver-
teret; ſin verò ſimularet, eoruodem verberum vir-
tute vel oolens reſipiſceret; vt res ipſa common-
ſtravit. Itaque hoc ingenio nobis quoque vti licebit,
& vbi ab eo opere humana pieras nos diſtraheret,
ſaltem minis primùm, & timore incuſſo de veritate
certiores fieri quæramus. Quod ſi non ſufficiant mi-
næ, non erit ab illo abſtioeodum.

Alia via, vt omni ingenio, ac clam, quantum fieri
17 poterit, commoveamus in eo, qui inſanire ſe ſimu-
lat, Aoimi affectus, præcipuè verò ſpem, iram, læ-
titiam, & alios his coogeneres, ad quorum exeita-
tionem, ſi, vt par eſt, afficiatur qui inſanum ſe fingit,
iam de ſimulatione ſuſpectos nos teddere poteſt,
quia in verè inſanientibus, præcipuè autem Melao-
cholicis, & furentibus nulla ſpes, neque vlla lætitia,
neque ira, aut excandeſcentia, niſi vana, & ex nulla
occaſiooe convenienti, ſed præter rem omoino ap-
paret, neque quicquam ad vnius, vel alterius affectus
commotionem irruantur; eſt enim io illis Mens ve-
luti alligata, & fixa ab ipſo humore melancholico, &
ita in phantaſmatibus ſibi ab eo humore præſentatis
abſtructa, vt ad alia nequaquam ſe eoovertere poſſit,
non ſecus ac ſomniaotes ſacerent, ſi circa illos quic-
quam exiſteret, quod eos ab eorum imaginatione,
18 & ſomnio diſtraheret. Contra ergo vbi inſania
ſimulata ſit, vix fieri poterit, quin homo conceptæ
ſpei, aut lætitiæ ſignum aliquod in verbis, in geſti-
bus, in ipſa ſaltem facie noo patefaciat, nam, vt Iu-
venal. dicebat Sat. 4.

Deprendes animi tormenta latentis in agro
Corpore, deprendes & gaudia ſumit vtrumque
Inde habitum facies.

Ex quibus ſignis, ſi alias coniecturas adhibebimus,
facilè ſimulationem deprehendere nobis licebit. Vl-
timo loco ad interogationes devenire licet; ſed ab
his facilè ſeſe extricant qui ſimulant, ad rem nequa-
quam reſpondentes, & idcirco difficile eſt ex his
quicquam, quod ad rem faciat, elicere. Exemplum
habemus lixæ illius ex Illyrico exercitu, qui iuxta
cubiculum Octavij Auguſti deprehenſus cultro ve-
natorio cinctus; is enim impoſne mentis, an ſimulata
inſania, incertum, nihil enim exprimi quæſtione
potuit, inquit Suet. *in Oct. cap.* 19.

Cæterùm à nonnullis affectatur inſania, hoc eſt,
19 medicamentis quibuſdam procuratur, vt pœnas,
vel carceres effugiant; quibus autem medicamentis
id fiat, non detegam: multa eorum receoſuit data-
operâ Silvaticus, quæ apud ipſum vide *in lib. ſæpe cit. de his qui morb. ſimul. cap.* 10. multa etiam habentur
apud rei herbariæ ſcriptores. De Vino, & Cere-
viſia notiſſimum eſt, quòd brevem ioſaniam ine-
briantes procurent, ſed inſaniæ huius generis ob
temporis brevitatem non egent vlteriori diligentiâ,
vt deprehendantur, aut curentur. Maius negotium
exhibent quæ nonnullis medicamentis fiunt, quæ
vel perpetuò dehinc perdurant, vel ad multos ſub-
ſequentes dies. Ego igitur, vbi huiuſmodi ſuſpicioni
20 daretur locus, contrariis medicamentis & antidotis
contra procuratam inſaniam pugnarem; nam vel
ea medicamenta calidiora fuerunt, vel frigidiora;
vtraque varietate ſymptomatum ſe produnt, ſed ca-
lidiorum in hac re minor vſus, quòd potiùs brevem,
quàm longam inſaniam procurare poſſint, tamen
contra ipſa infrigidantibus purgandum, contra fri-
gidiora autem calefacientibus. In omnibus autem
Theriaca, & Mithridatium ſuas vires exercebunt.
Interimque frictionibus, cucurbitulis, ligaturis, &
omni diverſionum, ac revulſionum genere inſiſten-
dum, vt à capite tetros vapores prohibeamus, ipſum-
que quantum fieri poſſit, expurgemus. Sed procu-
ratæ inſaniæ non contemneodum ſignum erit, immo
magis hoc in caſu habebit locum, quàm io aliis, ſi ex
abrupto, & derepente appareat, præcipuè ſi ex fa-
tuitatis genere ſit.

S V M M A R I V M.

1 *Morbi cum defectu Animi aliquando ſimulantur.*
2 *Morbi cum defectu Animi, magni ſunt ratione par-
tis patientis, & ſymptomatis.*
3 *Simulata Apoplexia quomodo deprehendatur.*
4 *Apoplexia ſimulata in ipſa acceſſione quomodo co-
gnoſcatur.*
5 *Ex ſternutamentis applicitis impoſſibile eſt ſimulan-
tem Apoplexiam non excitari.*
6 *Epilepſia ſimulata quomodo deprehendi poſſit.*
7 *Ecſtaſis ſimulata quâ viâ deprehendatur.*
8 *Ecſtaſis ficta à quadam Muliere hiſtoria.*
9 *Syncope ſimulata quomodo deprehendatur.*
10 *In ſimulata ſyncope non ſequuntur ea, quæ in vera
ſemper conſequi ſolent.*
11 *Faciei pallor quomodo procuretur, & quibus inge-
niis deprehendatur, qui ſuffitu fuerit procuratus.*
12 *Pallor faciei procuratus per ebibita medicamenta,
quomodo cognoſci poſſit.*

De ſimulato morbo cum defectu Animi, & ſenſus amiſſione, vt Syocope, Apoplexia, Epilepſia, Ecſtaſi, & aliis.

Q V Æ S T I O VI.

MOrbos, qui cum defectu Animi ſunt, licet diffi- 1
culter ſimulari poſſe quis credat, eò tamen
malitia hominum proceſſit, vt hos ipſos tam aptè,
tamque appoſitè effingant aliqui, vt interim tantò
difficiliùs ſimulatio deprehendatur, quantò minus
de ſimulatione ſuſpicamur. Tamen ne in his caſibus
tanquam imprudentes decipiamur, nonnulla in con-
ſideratione adhibenda, antequam ſententiam no-
ſtram de veritate profetamus. Sciendum ergo,
quòd cùm hi omnes morbi ratione partis affectæ, 2
quæ vel caput eſt, ſecundum interiorem partem, &
maximè ſecundùm ventriculos, vel Cor aut per ſe,
aut per conſenſum; vel vtrumque ſimul, & ratione
ſymptomatum, quæ magna ſunt, magni & ipſi revera
ſint, non poſſunt niſi a magna cauſſa provenire, &
conſequenter non poſſunt hominem multum non
lædere. Sed vt peculiariùs de ſingulis ſermonem
habeamus, ſimulata primùm Apoplexia ab ipſo 3
exitu facillimè deprehendi poteſt, quia vera vel
in mortem, vel in paralyſim perpetuò degenerat;
(licet aliquandò, ſed rariſſimè, viſa ſit Apoplexia
ſecundum aliquos, abſque paralyſi terminari, quod
ego quidem reſtringo ad paralyſim membrorum
externorum, nam aliàs etiam internarum partium
nervi reſolvuntur, atque inde mutitates, ſurditates,
cæcitates, mentis obtuſiones, & hinc obliviſiones
ſucceduot) cumque eius acceſſio tertiam diem
non pertranſeat, facile eſt, vt dixi, ab ipſo eventu
veritatem rei elicere. Quòd ſi in ipſa acceſſione vr-
geat veritatis cognitio, hoc facilè fieri poteſt valida 4
remedia adhibendo, nempe fortes revulſiones per
doloroſas ligaturas, & ſenſum multum inducentes,

per cucurbitulas cum multo igne appoſitas, ac per
vim avulſas,per inſtitutiones & cauteria,quæ omnia
habebunt eundem finem, quem verbera diximus
habere inſanientibus:ſed præ omnibus veritas con-
ſtabit per applicationem ſternutamentorum;impoſ-
5 ſibile enim eſt ex eorum vi ſimulantem non excitari,
& ad ſenſum volentem nolentem non redire. Ea-
dem verò in Epilepſia locum habent; quo iugenio
6 vſus doctiſſimus Medicus Sanctotellus, Virginem
ſimulantem ſe Epilepſiá detineri, falſitatis redar-
7 guit,vt narrat ille in ſua Anteprax. *lib.7. cap.19.* In
Ecſtaſi quoque eadem in vſum convocari poſſent;
ſed de hac maior difficultas eſt, ob cauſam propter
quam ſimulari ſolet; non enim ſimulatur à Reis ad
pœnas evitandas,& ad tormenta declinanda,aut ab
aliis,vt immunitates obtineant,vel onera effugiant,
ſed ab Hypocritis quibuſdam ad homines decipien-
dos,& ſanctitatis nomen ſibi conciliandum. Vulgus
enim fraudem neſcius, raptum illum non adeo viſu
frequentem,tanquam rem ſupranaturalem, & mira-
culoſam admirans, eos veneratione potiùs, quàm
tormentis dignos diiudicat, neque adeò permittit
illos moleſtari,aut huiuſmodi experientias per pro-
poſita medicamenta de illis ſumi: præterquam
quòd multò facilius ſimulatur Ecſtaſis, quàm præ-
8 dicti alij morbi. Vidi ego mulierem mihi ſatis no-
tam, quæ ſe, vbi frequens hominum cœtus in tem-
plis,ſacriſque locis conveniſſet, raptam in Ecſtaſim
effingebat, & admiratione non parvâ dignum erat,
quàm aptè ſimularet. Stabat extenſis brachiis in
Crucis modum, palpebris immobilibus, oculis
fixis, & per horæ ſpatium, ac vltra eo in actu perſe
verabat. Interdum veluti ad cœlum volatura, & in
aërem ſe elevatura corpus attollebat, illud mirum
in modum extendens; ſed admirationem omnem
ſuperare mihi viſum eſt,quòd vultum in mille colo-
rea vel ictu oculi commutaret; nam modò rubeſce-
bat, & quaſi ardore quodam incendi videbatur,
modò adeò palleſcebat,vt quaſi emortua langueret,
denuò, ac dicto citiùs, rubore perfundebatur, ac
denique veluti animo deficiens ad ſeipſam redire
ſimulabat, ita vt circumſtantes omnes eam divino
raptu prehenſam pro ſancta venerarentur, & ad il-
lius veſtimenta devotionis ergo tangenda, quæcun-
que mulierculæ homuncionés aderant, turmatim
accurrerent, non ſine mei ipſius riſu,& multò ma-
iori, vt credo, ipſiuſmet fœminæ deriſu,quam ego
quidem intus & in cute agnoſcebam;erat autem Si-
cula.Alia inſuper apud alios auctores graves haben-
tur.Card.*lib.8.de variet.cap.43.in princip.*hæc habet:
Narratur de quodam Preſbytero, qui quoties vole-
bat, iacebat vt mortuus abſque anhelitu, nec ſolùm
vellicantes, ſed & pungentes non ſentiebat, & ad-
moto igne amburebatur abſque dolore. Id mirum
& incredibile multis videri poſſit, qui hoc apud
Turcas frequens eſſe ignorant: multò verò minùs,
ſi quidpiam tale apud nos eſſe docuerimus. Quo-
rum primum hoc eſt, quòd quoties volo, extra ſen-
ſum quaſi in Ecſtaſim tranſeo.2. Quidam fuit, qui
quoties vellet,fiebat paralyticus,id eſt,iacebat abſq;
ſenſu,& ſicut mortuus.Ex Avic. idem Card. *ibidem.*
Hunc autem Card.voluit in Ecſtaſim raptum quoties
vellet,hoc enim intellexiſſe Avicennã,dicit ipſe illis
verbis: *Qui quoties vellet, fiebat paralyticus.* Sed ad
rem noſtrã redeuntes,dicimus difficilius eſſe per alia
ſigna,quam per ſuperiora Ecſtaſim veram à ſimulata
diſtinguere.Videnda tamẽ ea ſunt,quæ *tit.1 lib.5.ſeq.*
attulimus *q.6.*vbi quænam conſequantur ad Ecſtaſim
naturalem,docuimus,quæ,vbi illa ſimulata ſit,mini-
mè conſequentur,& ex his veritas innoteſcet.

Sed Animi defectum,lipothymiam,& præ omni- 9
bus Syncopen deprehendere, quando efficta ſit, aut
vera,non adeò operoſum diligenti Medico eſt;quip-
pe qui notum habeat,à quibus talia ſymptomata ori-
ginentur,& quænam ad ea conſequantur:impoſſibile
enim videtur, quædam ad amuſſim poſſe repræſen-
tari in ficta ſyncope,vt in vera eveniunt.Veluti ſunt 10
pulſus languidi,parvi,remiſſi,ſudores frigidi, totius
quoque corporis refrigeratio, ſquallor item faciei
& pallida mortis imago.Hæc enim in vera Syncope
omnino apparent,& magna etiam ex parte in Animi
defectu,& lipothimia. At vbi tales affectus ſimulati
fuerint, pulſus conſtabunt, (niſi fraus etiam circa
hoc lateat, quemadmodum ſuprà admonuimus)
neque ſudores aderunt, neque extremorum frigus,
nec ſquallor,ac pallor faciei, niſi hic etiam antè ſit
procuratus: nam aliquando, vt verè ſe ægrotare
vel ipſo aſpectu demonſtrent verſuti, & callidi ho-
mines,ſuffitibus nõnullis,aliiſque ingeniis colorem
faciei immutant ex vivido in pallidum,quam mali-
tiam deprehendemus primò,ſi,vt conſulit Silvaticus 11
*cap.14.de his qui morb.ſimul.*malitiam malitiâ ſupera-
re tentemus, & tanquam præſentaneum remedium
ad concidentes hominis vires, aquas aliquas odori-
feras,vinum malvaticum,acetum roſatum,ſeu caryo-
phyllarum pro faciei lotione ipſis proponamus, &
nobis præſentibus in vſum id medicamẽti trahi ſtu-
deamus. Deinde conſiderentur artus diſcooperti, &
vniverſum quoque corpus,nam ſi pallor ſuffitibus ſit
procuratus,reliquum corpus non palleſcet,ſed ſuum
nativum colorem ſervabit.

Quòd ſi per ebibitum aliquod medicamentum 12
pallor ſit excitatus,difficiliùs quidem erit hanc frau
dem deprehendere,quia neque lotioni cedet pallor,
neque particularis erit, ſed toti corpori communis.
Conſideranda tamen in hoc caſu reliqua accidentia;
nam fieri nequaquam poteſt, tantum pallorem non
habere cum ſe aliquod magnum accidens, vt extre-
mam debilitatem, liphothymiam,ſyncopen,vomitũ
virulentem,ac moleſtum,aut aliam quandam vrgen-
tem evacuationem,vigilias continuas, dolores acer-
biſſimos,& his ſimilia: quæ ſi non appareant, pro-
curari palloris ſuſpicionem facient, & ad malitiam
detegendam alia tentabimus,quæ prudentia Medica
& occaſio nobis offert, Sed in Syncope,quam ſimu-
lari ſuſpicamur conſiderãdus etiam prægreſſus ægri
ſtatus,& cauſæ omnes tam internæ, quàm externæ,
vt pateat. an conſequens fuerit ex his ſyncope ho-
minem affici,quæ omnia perſpicaci Medico cognitu
erunt facillima.

SVMMARIVM.

1 *Virginitas amiſſa quomodo reparetur.*
2 *Medici cur in reparanda virginitate mulieribus conſilium præbeant.*
3 *Simulata virginitas ex quibus deprehendatur.*
4 *Loca muliebria in Virginibus quomodo ſe habeant.*
5 *Lotiones ad deprehendendam fictam Virginitatem.*

De ſimulata Virginitate.

QVÆSTIO VII.

CORruptæ iuvenculæ,ne propriam impudicitiam prodant cùm primùm viro nubunt, cui per vaſorum muliebrium laxitatem corruptio apparere poſſet, eadem vaſa nonnullis lotionibus adſtringentibus,aliiſque aptis medicamentis adbibitis adeò adſtricta, & anguſta reddunt, vt non modò naturalem cohærentiam ante violatã Virginitatem adæquent, ſed etiam longè exuperent,& ſunt ex Medicis multi,

qui

qui remedia nonnulla ad hoc ipſum procurandum
in medium afferunt, nempe vt corrupta mulier in-
2 corrupta appareat. Hoc autem non modò ad euitan-
dam mulierem infamiam, quandocunque ſtuprum
ante nuptias paſſæ fuerint, efficiunt, ſed eo interdum
fine, ne nimia muliebrium vaſorum laxitas, & dele-
ctationem in coitu impedire, & conceptionem etiam
inhibere poſſit. Quoniam autem, vt *Titul. de Virgini-
tate, & Stupro, libro quinto*, dicam, interdum pro ve-
ritate Medicus interrogatur, vt de integra, ſeu vio-
lata Virginitate ſententiam ferat, ne ex ſimulata
per hæc medicamenta decipiatur in iudicando, pau-
3 cula hæc quæ ſequuntur animaduertere debet. Et
primò debet ea omnia examinare, de hinc *eit. tit.* de
Virginitate afferemus, neque ea ſolùm, quæ ex mu-
liebrium valorum conſtitutione deſumuntur, per-
pendere, ſed alia quoque, quæ ex mammarum, pecto-
ris, ventris, totiusque denique corporis ſtatu elicere
licèt; quibus ponderatis ad muliebria loca conſi-
deranda ſe conferat, quæ vbi naturaliter habeant,
cohærere quidem, ac conniuere reperiet, ſed
4 naturali quadam humiditate earum partium pro-
priâ dotata adnotabit. At vbi medicamentis ad-
ſtringentibus, præſertim verò validis, ac potenti-
bus vſa ſit mulier, ea loca exucca, & indurata, arida,
ac contracta inueniet, & in ſomma à naturali con-
ſtitutione manifeſtè deſciſcere: neque quoad conſti-
tutionem ſolùm, ſed etiam quoad tactum, & quoad
5 colorem immutata experietur. His tamen non con-
tentus, qui certioris veritatis ſtudio detinetur, lo-
tiones etiam relaxantes & emollientes adhibeat,
quales erunt ex decoctu Maluæ, Biſmalvæ, Viola-
rum, Branchæ vrſinæ, Betæ, Fœnugræci, ſeminis Li-
ni, Meliloti, & huiusmodi: quod & admonent Me-
dici, Codronch. *Method. teſtif. cap.* 11. & ex Iuriscon-
ſultis Carrar. *de Med part.* 4. *n.* 166. In horum tamen
adhibitione animaduertendum, quòd non illicò à
lotione veritatis experimentum ſumendum eſt, ſed
poſt conuenientem locorum exſiccationem, quo-
niam immediatè poſt fomenti adhibitionem abſ-
que dubio loca relaxata, & patentia comperiet: ſed
ſi exſiccari permittantur, ſi virgo fœmina ſit, inui-
cem cohærent, & naturalis conſtitutio euidenter
apparet; ſin ſimulata ſit virginitas, à cullutione ari-
ditas, contractio, & corrugatio locorum ceſſat, &
ea patentia remanent, manifeſtè corruptionem de-
monſtrantia, quæ tantò magis manifeſta fiet, ſi alia
ſigna, quæ in violata Virginitate apparere dice-
mus, vnà conſpicua & hic erunt. De conſtitutione
autem Hymenis, eadem, quæ ibi attulimus, hîc ve-
niunt conſideranda; de qua tamen re plura attulit
Silvaticus *lib. de his qui morb. ſimul. cap.* 9. negans om-
nino tale quidpiam in Virginibus reperiri, neque
contemnendam experientiam ex pluſimis Virgini-
bus cuiusdam Xenodochii captam affert. Quod alij
etiam Medici docent *Vlmus in vter. mul.* Franc Ran-
chinus *de morb. virg. tract.* 1. *cap.* 4. Sit tamen quomo-
cunque, ex cohærentia & ſymphyſi naturali partium
nonnihil deprehendi non negandum, neque Pinæo
idcircò fides deneganda.

Habent quoque in hoc caſu locum ea medica-
menta, quibus deprehendi Virginitatem dicam *l.* 5.
ſeq. eod. tit. 2. *qui eſt de Virginitate, quæſt.* 3. *n.* 18. quorum
ſi vllus ſit verus vſus, faciunt etiam hic veritatis, aut
falſitatis aliquam præſumptionem.

SVMMARIVM.

1 *Prægnantia quoſcunque etiam Medicos latere poteſt*
2 *Experimenta ad explorandam prægnantiam pericu-
loſa.*
3 *Mulierem, quæ ſe prægnantem ſimulet, cognoſcere
quòd vtero non gerat, non tam difficile eſt, quàm
cognoſcere aliam quamcunque, an pro certo vte-
ro gerat.*
4 *Delictum ſuppoſitionis partûs eſt crimen falſi.*
5 *Probatio per coniecturas facta in actibus ſimulatis
ſufficiens eſt, vt in partu ſuppoſito.*
6 *Præſumptiones ſuppoſitionis partus vnde deſumantur.*
7 *Præſumptiones ſuppoſiti partus ex parte viri.*
8 *Præſumptiones ex viri ætate.*
9 *Præſumptiones ex viri temperamento.*
10 *Præſumptiones ex viri habi u.*
11 *Præſumptiones ex prægreſſa viri ſterilitate.*
12 *Præſumptiones ex conſtitutione genitalium virilium.*
13 *Priuatio vnius teſtis in viro an faciat præſumptio-
nem aliquam difficultatis generandi liberos, &
quid in fœmino. num.* 15.
14 *Vnius Teſtes vir generare poteſt.*
16 *Priuatio vnius teſtis quandonam faciat aliquã præ-
ſumptionem difficultatis generandi, ex parte viri.*
17 *Præſumptiones ex parte mulieris.*
18 *Præſumptiones ex mulieris ætate.*
19 *Præſumptiones ex mulieris temperamento, & habitu.*
20 *Præſumptiones ex prægreſſa mulieris ſterilitate.*
21 *Præſumptiones ex mulieris frigiditate.*
22 *Præſumptiones ex locorum inſpectione.*
23 *Præſumptiones ex menſtruis.*
24 *De raro contingit mulierem menſtruis deſtitutam
concipere.*
25 *Magis contra Naturam eſt mulierem ſeniorem quæ,
ob ætatem menſtruis priuatur, concipere, quàm
mulierem iuniorem, quæ non menſtruatur ex
morbo.*
26 *Mulieres nonnullæ menſtruis deſtitutæ conceperunt.*
27 *Præſumptio ſimulatæ prægnantiæ ex non ſuperue-
nientia lactis.*
28 *Præſumptiones ſuppoſitionis partus ex parte vtriuſ-
que, nempe viri, & vxoris.*
29 *Præſumptio ex prægreſſa ſterilitate vtriuſque.*
30 *Præſumptio ex vtriuſque habitu.*
31 *Præſumptio ex odio inter coniuges.*
32 *Odium inter coniuges impedit generationem.*
33 *Præſumptio ſuppoſiti partus ex diſſimilitudine ad
præſumptos parentes.*

De ſimulata prægnantia, & de partu ſuppoſito.

QVÆSTIO VIII.

PRægnantia per ea, quæ *lib.* 1. *harum quæſtionum,* 1
tit. 3. *part.* 1. dixi, tam facilè non idiotas modò,
& mulierculas, ſed doctos etiam quoſcunque Medi-
cos latere poteſt, vt nullo modo ab illis deprehendi,
& ex conſequenti ob eam cauſam non magna cum
difficultate ſimulari poſſit; & quia periculoſa quoque
ea ſunt experimenta, quæ ad prægnantiæ veritatem 2
deprehendendam adhibentur, idcirco videtur om-
nis via præciſa, quæ nos ad veritatis cognitionem in
hac re ducere poterat.

Sed profectò licèt difficillimum ſit cognoſcere 3
pro certo mulierem vtero gerere, non adeò tamen
difficulter cognoſci pro certo poteſt, in ea quæ
ſimulet, nequaquam illam in Vtero habere, præ-
cipuè ſi de vetuſtiori prægnantia agatur, vt de tri-
meſtri, aut maiori; vbi enim potiora ſigna non
apparerent, vt lac in mammillis ſuo tamen tempore
idoneo, ventris tumefactio, & calor, motus quidam
levis in vtero, & alia huiusmodi, adhibitis quoque
coniecturis nonnullis ab extra deſumptis, & aliis,
de quibus infrà, mulierem vtero gerere audacter
negare poſſumus.

Cæterùm nonnullæ mulieres, vt maritos, vel
amantes in ſui amorem alliciant, filios ex eis ſuſce-
piſſe ſe ſimulantes, cùm ipſæ per ſe ſteriles exiſtant,
aut ſaltem ex Marito, vel Amante prolem habere
non poſſint, non ſecus ac aves alienis ſe pennis exor-

Ex parte autem Mulieris coniectutæ deſumi poſſunt non ſecus ac in viro, ab ætate, à temperamento, ab habitu, à ſterilitate prægreſſa, à genitalium inſpectione, inſuperque à menſtruis, eorumque qualitate, & quantitate. Ab ætate mulieris deſumitur præſumptio, quia vt dixi *citato libro primo, quæſt. 9. num. 57. & ſeqq.* mulier ſuprà quinquageſimum concipere non poteſt vt plurimùm, quòd comprobat vniuerſa Medicorum ſchola teſte Plater. *in Cent. Poſth. Quæſt. Medic. Parad. num.* 38. & ex Iuriſconſult. Farinac. *vbi ſuprà, num.* 252. & Alphonſus à Carranza *n.* 67. *loco ſuperiùs citato*: immò pleræque in quadrageſimo concipere deſinunt. Et ego quidem ſi alias coniecturas ſuppoſitionis partus haberem, hanc non parui penderem, etiamſi quadrageſimum non excederet, quando per totam anteactam ætatem non fuiſſet admodum fœcunda. Et ratio eſt, quia etiamſi non ſit impoſſibile, immò nec omni ex parte difficile, in ea ætate mulierem concipere, dummodò menſtruis non deſtituatur, vt dicemus: tamen cùm hoc de raro admodum contingat, vt quæ iuniores iam deſierunt generare, ſeniores factæ, & quadrageſimo anno maiores de nouo generent, iure merito poteſt ex hoc capite aliqua coniectura, ſeu præſumptio deſumi, quòd concipere non potuerit, & ſic de partus ſuppoſitione non ſine cauſa dubitabimus.

19 Eædem porrò præſumptiones, quæ ab habitu, & temperamento viri deſumi poſſunt, habent locum quoque in fœminis, nam non ſecus ac in viris contingit, excedentes intemperantiæ, & habitus præternaturales in muliere fœcunditatem adimunt, & generationem retardant.

20 Sed maxima inter omnes cenſenda ea præſumptio eſt, quæ deſumitur ex ipſius Mulieris prægreſſa ſterilitate. Farinac. *vbi ſuprà, num.* 244. Carranza *cap.* 5. *de partu, ſect.* 2. *num.* 64. nam vbi mulier iam per multos annos viro vno, aut pluribus vſa non conceperit, abſque dubio ſterilis dicenda eſt, niſi aliâ ex parte euidenter conſtaret, eam vitio virorum non concepiſſe, & nunc aut ex eodem marito, vitio ſublato, aut ex novo coniuge prolem ſuſcipere potuiſſe, nam, vt aliàs ex Lucretio dixi:

Et multa ſteriles Hymeneis ante fuerunt
Pluribus, & nacta poſt ſunt tamen vnde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci.

Hæc autem præſumptio tantò maioris eſſet momenti, quantò pluribus viris copulata fuiſſet mulier, & maximè ſi etiam per aliquod tempus poſtremo vſa eſſet, & tamen non concepiſſet, vt per triennium, 21 aut vltrà. Et cum hac etiam præſumptione adiungi poſſet, vt in viris diximus, præſumptio deſumpta ex frigiditate mulieris, nimirum ſi in ea apparerent ea ſigna, quæ frigiditatem in mulieribus atteſtari ſuo 22 loco dixi. A locorum porrò inſpectione poſſet præſumptio aliqua deſumi, ſi præſertim illicò ab editione partus, vel per paucos dies poſt, mulierem inſpicere liceret; de hac tamen præſumptione plura habentur *quæſtione ſeq.* ad quam Lectorem remitto, nam eſt magni momenti.

23 Denique plurimi faciendam eam præſumptionem cenſeo, quæ à Menſtruis deſumitur, de qua tamen nihil præcitati Iuriſconſulti, & quidem immeritò: nam, vt aliàs dixi, quotieſcunque, & quandocunque mulier menſtruis deſtituitur, etiamſi ætatem iuniorem degat, ſemper præſumptio debet eſſe pro ſuppoſitione partus, etiam aliis in contrarium facientibus non obſtantibus: quia nunquam, aut de raro 24 admodum, immò rariſſimè contingit, mulierem menſtruis deſtitutam concipere; immò hoc inter admiranda & rara adnumeratur, vt per Marcell. Donat. *lib. 4. hiſt. Med. mirab. c.* 23. Eam tamen diſtinctionem reiteremus hîc, quòd hæc præſumptio multò magis vigeat, vbi per maiorem ætatem menſtrua deſierint, quam ſi ex aliquo corporis vitio deſtiterint, vel naturaliter non fluxerint; Nam magis contra Naturam eſt, mulierem, quæ per ſeniorem ætatem non menſtruatur, concipere, quàm eam, quæ ex morbo, vel ex naturali vitio menſtruis deſtituitur: contingit enim 25 aliquas etiam non menſtruatas concipere, in quibus 26 Ariſt. *7. de hiſtor. Anim. c.* 2. tantumdemque humoris colligi dicit, quantum iis, quæ purgantur teſtare ſolet; præcipuè verò Ruſticas quaſdam mulieres, & laboribus aſſuctas, aut non menſtruari, aut de raro, & in modica quantitate aliàs enarraui. Abſumitur enim in his quicquid in ſanguine ſuperfluum eſt ab ipſis laboribus.

Aliam inſuper coniecturam deſumere poſſumus 27 ex non ſuperuenientia lactis, quæ affertur inter Iuriſconſultos à Carranza, vbi aliàs, *num.* 82. pro coniectura ſuppoſiti partus in puerpera, de qua nos *in ſeq.* Pro nunc ſciendum, vt aliàs adnotaui, lac prægnantibus ſuperuenire tertio, vel quarto menſe, itaque in muliere, quæ ſe prægnantem dicat, iam tranſacto quarto menſe, non ſuperuenientia lactis faciet contra eam præſumptionem ſimulatæ prægnantiæ, & erit quippe hæc præſumptio maximè vrgens, & tantò magis, quantò conceptus prouectior erit. In partu autem ſi nullo modo lac appareat, abſque dubio magnam dabit ſuſpicionem ſuppoſiti partus. Circa quod tamen ſciendum, aliquas fœminas à natura ſine lacte eſſe, vt teſtatur Hippocr. *libro primo, de morb. mul. text.* 99. aliàs autem idipſum ex accidenti, & ex morbo habere, vt lac non generent, vt idem Hipp. teſtatur *in lib. de Glandulis, text.* 12. quin etiam & aliquibus fœminis lac ex aquarum doritia, ac cruditate extingui, ita vt pueros nutrire nõ valeant, narrabat, *in lib. de aer. aquis & locis n.* 7. Itaque videbatur conueniens non tantũ fidere huic præſumptioni non ſuperuenientiæ lactis, cùm poſſibile ſit mulierẽ fuiſſe enixã, & lac in mammis nullo modo habere ex vna, aut pluribus ex prædictis cauſis: quod etiam militare poteſt in probatione ſimulationis prægnantiæ; cùm ex lactis carentia non poſſit concludenter deduci etiã in debito tempore, mulierem vtero non gerere. Sunt tamen nonnulla ſigna, quæ ſatis demonſtrant, an in muliere à natura, vel à morbo, vel ab aquarum praua qualitate deficere contingat: Siquidem ſi lac à natura deficiat, mulier à natura ſortiatur ſolidam, ac denſam carnem, vt *loco cit. morb. mul.* Hipp. docebat; ipſa quoq; mammarum conſtitutio idipſum commonſtrabit, nam & ipſæ erunt ſolidioris ſubſtãtiæ, & mulier cum his nõ habebit pectus carnoſum, vt cæteræ habent, non potente nutrimento, vt in cæteris, tam facilè ad pectus ſe conferre. Adde quòd neceſſe erit mulierem, quæ verè peperit, & lac ob corporis denſitatem non habet, aliqua ſymptomata pati, non ſecus ac eæ patiuntur, quibus ex morbo, aut aliâ quadam calamitate mammæ ademptæ ſunt, ſeu potiùs, inquam, lactandi vſum: nam, *& vox ipſarum*, inquit Hippoc. *loco cit. de Glandulis, aſpera redditur, & humeros in gulam feruntur, & multo ſpute vexantur, & caput dolent, & ab his ægrotant*, quorum omnium rationem reddit, ſubdens: *lac enim proficiſcens, ac influens ab vtero, quemadmodum etiam antè in ſuprema vaſa tranſibat, quum propria vaſa non habeat, nec reperiat, vt pote ipſis per mammarum ademptionem priuatum, in principales corporis partes influit, cor videlicet, ac pulmonem, atque ſic ſuffocãtur.* Nec ſecus aliis quibuſdam fœminis euenire fortè debet,

quæ ob pulchritudinis cauſam, lac ac mammas recurrere non permittunt, aut eas, dum adhuc virgines ſunt, quibusdam frigidis ac adſtringentibus medicamentis in decora paruitate cuſtodientes, aut cùm prægnantes ſunt, iiſdem medicamentis aliiſque lac extinguentes, has enim, vt ſuperiores, & ſibi, & fœtibus nocumentum afferre palam eſt, vt notat Daniel Senner, *lib. 4. ſuæ Med. part. 3. ſect. 2. cap. 1.* Ergo à quacunque cauſa præter naturam extinguatur lac, aliqua ſigna apparebunt, quemadmodum, & ſi ob potum pravarum aquarum id contingat, non difficile erit hoc cognoſcere, conſiderando ipſas aquas, quibus prægnans, aut puerpera, de quâ dubitatur, vſa eſt. Itaque hoc ratum omnino habendum, quòd ſimpliciter loquendo, & vt plurimùm carentia lactis in prægnantia poſt quartum menſem, & in puerperio, facient maximam præſumptionem vel ſimulatæ prægnantiæ, vel ſuppoſiti partus.

28 Conjecturæ porrò, quæ deſumi poſſunt ex parte vtriuſque, viri nempe & vxoris, deſumuntur ex prægreſſa ſterilitate, ex habitu, & temperatura, ex

29 odio inter ipſos, ex prægreſſa ſterilitate, quia ſi diu ſimul cohabitauerint, & nunquam generauerint; præſumptio erit ſuppoſitionis partus, non quòd ſit impoſſibile, quòd coniuges, per decennium & vltrà ſimul habitantes, non generauerint, & de hinc generent, quia hoc euenire ſolet aliquando, ſed quia rarum eſt, iure præſumptio videtur rationalis eſſe.

30 Ex habitu poteſt deſumi præſumptio, ſi vterque coniugum ſit admodum pinguis: non modo enim difficillimum eſt hos ſimul iunctos generare, ſed magnam habet difficultatem hos ſimul iungi poſſe in actu venereo, ob exuberantem ventrem. Sic ſi eſſent nimis macilenti, aut vterque donaretur eodem temperamento, nempe nimis calido, vel nimis frigido: tales enim difficulter generant, vt aliàs dixi.

31 Odium quoque poteſt facere aliquam præſumptionem ſuppoſitionis partus; nam ſi hoc probetur adeſſe inter coniuges, & ſit graue, diuque durauerit, vix credendum eſt ex ipſis prolem vnquam naſcituram, quòd odium coniugum, vt *Tit. 1. huius libri* dixi, impediat maximopere generationem.

32 Reſtat vltimo loco vnica præſumptio, deſumptâ ex diſſimilitudine nati ad parentes, de qua Farinac. *loco citato num.* 158. licèt autem hæc aliàs, & per ſe parui momenti eſſet, tamen ſi aliis adminiculis coniungeretur, maximè vrgeret, cùm naturaliter filij naſci debeant ſimiles parentibus, aut alteri ſaltem ex parentibus, vt dixi aliàs *lib. 5. tit. 5. quæſt. 4. n. 6.* Patet, quia ex ipſa ſimilitudine illicò deuenimus in cognitionem filiationis, cuiusrei, præter quotidiana exempla, habemus etiam teſtimonium apud Homer. *Odyſſ.* 1. vbi Minerua alloquitur Telemachum, in hæc verba.

Si iam ex ipſo tantus filius es Vlyſſe,
Vehementer enim capite, & oculis pulchris ſimilis es Illi.

Sed de hac re plura qui deſiderat, adeat Titulum ſuprà citatum.

SVMMARIVM.

1 *Mulier an abortierit, quomodo cognoſci poſſit.*
2 *Abortus iunioris ſigna.*
3 *In abortu per vim procurato vix poſſibile eſt nihil præter naturam interuenire.*
4 *Conjectura aliena procurati abortus.*
5 *Conjectura abortus ex ſtatu mulieris.*
6 *Conjectura ex pectore, & mammis.*
7 *Grandioris abortus ſigna.*
8 *An Mulier vnquam pepererit, quomodo cognoſcatur.*
9 *Ventris rugoſitas facit ſuſpicionem partus aliàs facti.*
10 *Ventris rugoſitatem quomodo euitent Mulieres, quæ vtero gerunt, aut pariunt.*
11 *Venter corrugari poteſt ex aliis cauſis, quàm ex prægnantia.*
12 *Præſumptio partus ex corporis ſtatu.*
13 *Lac ex ſola menſtruorum retentione generari poteſt.*
14 *Pudenda Mulieris, quæ peperit, quomodo ſe habeant.*
15 *Signa mulieris recenter enixæ.*
16 *Venæ in partu dilatantur, & num. ſeq.*
18 *Pudenda Mulieris in partu tument œdematoſo quodam tumore.*
19 *Carunculæ Myrtoides in partu obliterantur.*
20 *Ex lacte maximè luxuriante partus Mulieris elicitur.*
21 *In recens enixis lac cum lochiis, & vrina expurgatur.*

Mulierem peperiſſe, aut abortum feciſſe, ex quibus coniici poſſit.

QVÆSTIO IX.

QVemadmodum nonnullæ mulieres fingunt ſe peperiſſe, partus alienos ſibi ſupponentes, ſic aliæ, vt ſuam infamiam, & impudicitiam contegant, partum celerant, aut impiò conatu abortum procurant. Eam ob cauſam dubitatur aliquando, an mulier pepererit, aut an abortum fecerit, necne. Itaque tripliciter diuidenda hæc quæſtio eſt, nam vel quæritur, an pepeerit, idque dupliciter, vel enim quæritur, an vnquam pepererit, & mater fuerit facta; vel an pepererit de recenti. Pro prima parte quæſtionis ſciendum; quòd in procurato abortu, vel 1
fœtus erat tenerior, & recentior, vt qui non pertranſiret tertium menſem, aut ad ſummum quartum, vel erat maior, & qui quartum pertranſiret. Iunioris abortus ſigna perquirere, inanis labor mihi videtur, cùm aliquando ita de facili contingat abortus in primis menſibus, vt difficiliorem ipſæ mulieres experiantur interdum menſtruorum purgationẽ: 2
tamen poſſunt: & hîc nonnullæ adhiberi præſumptiones, & conjecturæ; nam vix poſſibile aut credibile eſt, in abortu, qui medicamentis validioribus, & ex arte procuretur, nihil ſuccedere, quod præter naturam ſit, præcipuè cùm talia omnia medicamenta calida magnâ ex parte ſint, & ſanguinem, corpuſque mulieris plurimùm exagitent. Conſequens ergo eſt, 3
ab eorum aſſumptione, aliquem dolorem præter conſuetum, vel calorem extraneum mulierem pati, præſertim verò in pudendis, inibique pondus quoddam perſentiſcere, & in regione renum inſuper dolere. Quinetiam conſentaneum eſt, febrem aliquam accendi, tum ob ipſorum medicamentorum violentiam, & inſignem caliditatem, tum ob agitationem, & validum motum in abortu excitatum. Reuo- 4
candæ itidem in mentem ſunt aliæ conjecturæ, quæ mulierem fuiſſe prægnantem poterant demonſtrare; nam ſi mulier, exempli gratiâ, malè colorata præter ſolitum videbatur, vomitibuſque non conſuetis obnoxia, appetitu rerum extranearum ſollicitata, aliiſque prægnantiæ notis non deſtituta, mox autem eam videris purgationes pati, atque illas quidẽ copioſas, & conſueto vberiores, ſanguinemque fluentem bene coloratum, ac diutius, quàm menſtruatim prodiens deberet, perdurare, aliquo ventris dolore, & ponderis ſenſu, tunc ex his ſuſpicari licèt, talem cùm vtero gereret, fœtum abortu abieciſſe. Conſiderandus inſuper eſt ipſius mulieris ſtatus, nam ſi ob ſimplicem purgationem menſtruam, ſanguinis fluxum patiatur, à naturali ſtatu non mutatur, aut parum admodum, ſanguis ſuperfluat. At ſi ex 5
abortu

abortu id ſit, & præcipuè ſi medicamentis validis
fuerit procuratus, hoc eſſe non poterit vt pluri-
mùm ſine aliqua virium labefactatione, & laſſitudi-
ne quadam, & moleſto ſenſu, & faciei pallore, &
huiuſmodi.
6 Cum his etiam pectus conſiderandum, præcipuè
grandiore exiſtente fœtu: nam mammæ in abortu
lacte turgent, quod vbi menſtrua purgatio procedit
minimè evenire ſolet; & hæc omnia facere, inquam,
poſſunt aliquam coniecturam prægreſſi abortus,
non tamen tutam, aut certam per ſe; aliis tamen iudi-
ciis aſſociata nequaquam erunt contemnenda.
7 Cùm autem fœtus grandior eſt, vt ſi pertranſeat
quartum menſem, tunc ea omnia, quæ commemo-
ravi, & maiora, & multò magis conſpicua ſunt; &
coniecturæ illæ, quæ ex medicamentorum, & ex
prægreſſis prægnantiæ ſignis ſuprà recenſitæ ſunt
multò magis vrgebunt, præterquam quòd aliæ quoq;
in hoc caſu adhiberi poſſunt; quas mox adducemus,
de partus ſignis ſermonem habentes, & hæ poſte-
riores tantò magis afficient, quantò fœtus grandior
& partui propinquior erit, tunc enim nihil diſtabit
ab eo, qui tempore debito in lucem prodit, niſi
fortaſſe magnitudine ſymptomatum, quæ ſemper in
abortu, vt pote motu, & actione præter naturam,
maiora, & magis moleſta erunt.
8 Pro ſecunda parte huius quæſtionis, in qua quæ-
ritur, an mulier vnquam pepererit, vix quicquam
eſt quod afferri poſſit, præter vnum, aut alterum ſi-
gnum, idque eſt ventris rugoſitas, & ſcabrities, quæ
tantò magis conſpicua apparet, quantò grandior,
9 & obeſior fuerit fœtus, quem mulier vtero geſta-
verit, & quantò plures etiam geſtaverit: ex fœtus
enim craſſitie, & magnitudine venter magis magiſ-
que diſtenditur; vbi autem, fœtu in lucem edito,
ſubſederit, maximè rugoſus ob eam cauſam evadit.
10 Advertendum tamen primò circa hoc, eſſe ex mu-
lieribus, nobilibus præſertim, nonnullas, quæ &
ingenio, & medicamentis id incommodi aut de for-
mitatis evitent, convenientibuſque emplaſtris illico
à partu ventri admotis, vel linimentis nonnullis ad-
hibitis, aut in prægnantia ſubligaculis vtentes ad
ipſum ventrem ſuſtinendum, ne tantopere diſtenda-
tur, & alia medicamenta in hunc vſum convocantes,
ſic rugarum contractionem effugiunt, neque, ex ven-
tris planitie ipſas non peperiſſe tutum eſt pronuncia-
re, cùm eâ non obſtante peperiſſe potuerint. Quan-
quam ſemper notabilis differentiâ erit in ventris læ-
vitate vbi mulier non pepererit, quia non obſtante
artis ſubſidio & ingenij, ſemper lævitas illa natura-
lis deperditur.
11 Advertendum ſecundò, quod à quacunque cauſa
venter magnopere, & per longum tempus diſtenſum
permaneat, vbi ſubſederit, rugas quoque contrahet;
& idcirco hoc ſignum poterit eſſe viris & virginibus
commune, ſi hydrope, aut aliquo magno ventris tu-
more interdum laboraverint, vt rectè notat Pinæus
lib. 1. de notis Virgin. cap. ſeptimo, itaque præſtat antè
perquirere, an mulier vllo ex his morbis vnquam
laboraverit, ne ab hoc ſigno decipiamur.
12 Poteſt quoque præter huiuſmodi ſignum, deſu-
mi aliqua præſumptio ex corporis conſtitutione,
præſertim verò ex mammis, & pudendis; non enim
dubium eſt in his quæ pepererint, mammas eſſe la-
xiores, flaccidioreſque, earumque papillas colore
eſſe magis fuſco, quàm in virginibus, & iis quæ non
pepererint, idque eâ ratione fit, quia vbi mulier vte-
ro geſtaverit, mammæ ſuo tempore lacte turgent, ac
diſtenduntur; vbi verò lac ſiceſcat, illæ ſubſidentes,
laxiores, vt dixi, & flaccidiores, quàm antea fuerint,
evadunt, licet & ad hoc ipſum remedia non ſine op- 13
tato ſucceſſu excogitata ſint. Quanquam autem ex
ſimplici menſtruorum retentione lac etiam generari
poſſit, nunquam tamen in tanta copia generari po-
teſt, vt in prægnantia, & ex conſequenti mammæ
non adeò diſtenduntur, maximè cum lac tunc tem-
poris tenuius & aquoſius ſit, vnde neque cùm ſub-
ſidunt, vt in his quæ pepererunt, laxari eas contin-
git aut flacceſcere.
Idem quoque evenit de pudendis, quia in partu 14
pudendorum labra, & Nymphæ maximè protem-
duntur, vt dicemus, quinetiam maximè tument:
itaque ceſſante ex cauſa, partibuſque ſubſidentibus
flaccidiores & laxiores eas reddi neceſſe eſt; præter-
quam quòd, ob magnam dilatationem in partu fa-
ctam, viæ ipſæ patentiores ſunt, hoc tamen non eſt
neceſſarium ſemper ita eſſe, quia interdum vterus à
partu ita anguſtatur, vt ex eius anguſtia potiùs inte-
gritatis, quàm partus indicium deſumi poſſit; quin
immò & id ab ipſis mulieribus medicamentis pro-
curatur. Sunt etiam prætereà quæ vterum à Natura
patentem & laxum habent, ita vt etiam virgines
exiſtentes corruptæ ex hoc appareant; vnde priores
ob anguſtiam, & cohærentiam vteri (ſi huic tan-
tummodò ſigno fidem habeas) incorruptas iudi-
cabis, cùm corruptæ ſint & pepererint, poſteriores
contrà.
Quoad tertiam denique partem quæſtionis, in 15
qua quæritur de ſignis mulieris recenter enixæ, di-
cendum, ea plura eſſe, & poſſe ſimul iuncta quaſi
concludenter probare, mulierem peperiſſe. Ante
tamen admonendum, quòd ea ſigna magis conſpicua
ſunt decem prioribus diebus, aut circiter à partu,
mox minùs conſpicua decem ſubſequentibus, & ſic
etiam multò minus conſpicuà, ſuccedente tempore,
vſque ad quadraginta. Poſt quem terminum vi-
gent [illegible] ſigna, quæ ſuperius commemoravimus,
quorum primum non diu modò, ſed per totum vitæ
curriculum perdurat, nimirum ventris rugoſitas;
ſecundum hoc eſt, ventris aliarumque partium flac-
ciditas quibuſdam permanet quidem, in aliis ſenſim
obliteratur, ac denuò ipſæ partes ſolidiores evadunt,
præſertim ſi optimâ ſanitate mulieres fruuntur. Sed
ad alia ſigna devenientes, primùm ſcire decet, quod
cuicunque notum eſt, in partu non modò fieri dila-
tationem ipſius oris vteri exeunte fœtu, ſed etiam
venas omnes aperiri, ſanguinemque in eo conatu af-
fluenter effundere. Itaque licet ſanguinis fluxus hic
quolibet menſtruo ſpatio fiat, tamen differt alter ab 16
altero, quòd in hoc venæ maiores, & in ſumma om-
nes; in menſtruali minores, & nonnullæ tantùm
adaperiuntur: in hoc maximè hiant; in menſtruali
minùs: in hoc maiori quantitate, & diutius ſanguis
effunditur; in menſtruali, quantitate minori, & mi- 17
nus durat. Secundò, vias vteri præter venas, præ-
ſertim collum, & partes, quæ facili negotio oculis
examinari poſſunt, maximè diſtenſas fuiſſe neceſſe
eſt. Tertiò, pudendæ partes œdematoſo quodam 18
tumore exuberant, vt adnotat Pinæus, *lib. 1. de not.
Virg. cap. 7.* Quinetiam pudendorum labra & nym-
phæ in tantum protenduntur, vt caruncuIæ illæ
triangulares, Myrtoides dictæ, omninò obliterentur,
neque per ſeptem ſequentes dies appareant, ac ſi nun- 19
quam extitiſſent, teſtãte Riol. filio *in Anthropograph.
lib. 2. cap. 32.* Pinæo, *ubi ſuprà.* Quartò, ex lacte in 20
mammis collecto facilè cognoſci poteſt, mulierem
peperiſſe, tunc enim maximè luxuriat, & ipſæ mam-
mæ adeò turgent, vt interdum, & vt plurimum
dolorem faciant, & quandoque indureſcant, &
apoſtementur; quanquam & ad luxuriantem lactia

 copiam,

copiam, immò ad ipſius omnimodam extinctionem facilia mulieres medicamenta habent, & præſentanea.

12 Denique in recenter enixis lac ſincerum vnà cum lochiis per vterum expurgari adnotatur, vt teſtes ſunt Holler. *comm.7. Aphoriſ.3.in Schol.* & Ioubert. *lib.4.Err.popul.cap.*11.& Pinæus *vbi ſuprà*, qui etiam cum vrina miſceri interdum ipſum lac fatetur: & quando hoc ſignum adeſſet, faceret omni procul dubio omnimodam probationem, aliis præſertim ſignis & coniecturis aſſociatum.

SVMMARIVM.

1 *Simulatur id, quod non eſt; diſſimulatur id, quod eſt.*
2 *Diſſimulent aliqui morbos ad quem finem.*
3 *Impotentia coeundi diſſimulata ex quibus deprehendatur.*
4 *Epilepſia diſſimulata quomodo detegatur.*
5 *Experimenta ad detegendam Epilepſiam.*
6 *Gallicus morbus, ſi diſſimuletur, quomodo deprehendi poſſit.*
7 *Valetudo diſſimulata ex quibus poſſit cognoſci.*
8 *Prægnantia diſſimulata quomodo cognoſcatur.*
9 *Mulierem vtero gerere, univerſaliter loquendo, pro certo affirmari non poteſt.*

De morbos Diſſimulantibus.
QVÆSTIO X.

Quemadmodum nonnulli, de quibus hactenus verba fecimus, cùm nullum morbum patiantur, ſe tamen aliquo ex commemoratis affectos, fingunt, & ideircò morbos ſimulare dicuntur: ſic alij permulti ſunt, qui cùm morbum aliquem patiantur,
1 eum pro viribus celare ſtudent, atque hi diſſimulare morbos dicuntur: ſimulatur enim id quod non eſt, quaſi ſit, vel alio modo quàm ſit; diſſimulatur verò id quod eſt, quaſi non ſit vel alio modo quàm ſit, Cardan. *in Proxenet*, vel *de prudentia civili*, *cap.*53. Vnde illud Horatij *lib.1 Epiſt.*

——Occultam febrem ſub tempus edendi
Diſſimiles.

2 Ratio autem diſſimulandi multiplex eſt: Alij diſſimulant morbos quoſdam, quia detecti vel non poſſent contrahere matrimonium, vel certè cum magna difficultate, vt eſſet impotentia coëundi, contagioſus aliquis morbus, & maximè Gallicus: Alij alios diſſimulant, quia iis morbis affecti à dignitatibus Eccleſiaſticis, ab ingreſſu Religionis, à muneribus publicis abdicantur, vt eſſet exempli gratiâ, Melancholica inſania, Epilepſia, perpetua valetudo, Gallicus morbus, & alij. Quinetiam mulieres, quas minimè in vtero habere decet, ſi conceperint, conceptum quantum poſſunt celant etiam ipſæ, & diſſimulant. Ergo neceſſarium videtur, etiam horum fraudem detegere, ac deprehendere: quanquam vt notiſſimum cuilibet eſt, vbi nulla ſuſpicio ſit, nullus eſt huius doctrinæ vſus; ſed vbi aliqua ſuſpicio irrepſerit, hæc pauca, quæ ſequuntur, in ſingulis caſibus obſervanda veniunt.

3 Impotentiam coëundi demonſtrare facilè poſſunt plura ex ſequentibus ſignis ſimul concurrentia, de quibus etiam *titulo primò* abundè egimus: Sunt autem paucitas pilorum in barba, & conſuetis locis, & præſertim in pube: Teſtes vel nulli, vel exigui admodum, vel ſuum ſitum non ſervantes, tactu frigidi, & penduli cum ramice nervus, qui & ipſe exiguus fuerit, flaccidus, & emortuus, vel obtortus, vel aliquod aliud inſigne præ ſe ferens vitium. Ad hæc corporis habitus accedet vel inutile mole inſignis, vel gracilitate notabilis, ac tenuis; ætas etiam ipſa, ſi declinans, aut præcipitata ſit, idipſum atteſtabitur, & alia, de quibus abundè *loco citato*.

Epilepticus ſi quis fuerit, & id diſſimulare velit, ſignis, & experimentis deprehendi facilè poterit. Signa oculi erunt turbulenti, obſcuri, torvi intuitus 4
facies melancholica, dolor plumbeus, aut lividus, capitis mala compoſitio, & alia huiuſmodi. Experimenta multa ſunt huic negotio dicata, & à Dioſcoride, Plinio, Apuleio, Æmilio Macro. Avicenna, Raſi, & aliis tradita. Suffumigio ex cornu cervino, 5
aut ex lapide Gagate Epileptici illicò cadunt. Idem præſtant comeſta, & ſuffumigata iecinora Capræ, vel Hirci. Apium Epilepticum prodere nonnulli prænominatorum firmarunt: neque deſunt alia, ſed nobis hæc ſatis ſuperque ſunt. Si quis plura deſiderat adeat Iaſonem Pratenſem *de morb.capitis, cap.*23. quod totum eſt de detegentibus Epilepſiam.

Qui Gallico Morbo aliquando affecti fuerint, ſi 6
adhuc eius veſtigia remanſerint, his ſignis conſpicui erunt: aliquo nimirum capitis, ſeu iuncturarum dolore gravativo potiùs, quàm alterius cuiuſpiam generis, de nocte magis, quàm de die affligente, faciei colore lurido, ac malo, depilatione tam capitis, quàm barbæ, & palpebrarum, aliorumque locorum, dentium nigrore, oris halitu fœdo; vlceribus tibiarum vel aliarum quarumcunque partium difficilè ſanabilibus, naſi, & faciei rubedine moleſta, raucedine perpetuâ, rumoribus, quos gummas, vel gummata vocant, ſtigmatibus in pudendis, aliiſve corporis partibus, quæ vlcera iam paſſæ aliàs fuerint gonorrhœâ, cicatricibus ex apertione bubonum, aliorumve apoſtematum relictis, membrorum impotentiâ, & his ſimilibus. Quòd ſi adhuc morbus vigeat, multò magis conſpicua hæc erunt, & ipſi bubones, aliique tumores adhuc apparebunt, puſtulæ vniverſum corpus defœdabunt rubræ, & difficulter amovibiles; falſa deſtillatio nonnullos cum his exercet, quæ ad pectus devoluta, tabem excitat, & vt vno verbo plura dicam, vix, ſi cum perito Medico negotium ſit, is morbus diſſimulari poterit.

Cæterùm qui valetudinarij ſunt, aſpectu ipſo ſe 7
produnt: Quòd ſi hoc ſufficere non videatur, etiam alia conſideranda, venter contrectandus, num obſtructiones ſecundum internas partes aliquas habeat vrina inſpicienda num tenuis, aquoſa, crudaque aſſiduè, & de manè præſertim reddatur. Adnotandum etiam an flatibus copioſis vir infeſtetur, an illi os oleat, & alia conſideranda, quæ non Medicis ſolùm, ſed cæteris etiam extra artem notiſſima ſunt, quibus facilè valetudinem deprehendamus.

Denique mulieris, quæ prægnantiam diſſimulet, 8
in prioribus menſibus fraudem cognoſcere, videtur omninò impoſſibile, quòd etiam Silvaticus demonſtrabat *in lib.de his, qui morbum ſimulant*, *cap.*18. Sed ſi iam quadrimeſtri, aut quinquemeſtri fœtu gravida extiterit, vel nolens tumefactione ventris, & motu fœtus ipſius in vtero, præcipuè ſi validus ſit, ſeipſam manifeſtabit; quanquam enim generaliter loquendo, nunquam certò firmari poteſt, mulierem vtero gere- 9
re, in particularibus tamen aliquando ex motu fœtus, & tumefactione ventris pro certo id firmari poteſt, atque tantò facilius, quanto maior erit fœtus poſt quartum menſem: Poſt quem terminum, lac etiam in mammillis apparebit, & mammarum turgentia diſſimulationem deteget; nam licet ex ſimplici menſtruorum retentione aliquando poſſit in mammillis lac coacervari, tamen prætterquam quòd non tam frequenter, nec tam facilè ſuccedit, vt in prægnantia alia ſigna ad hoc collimabunt, quod in ſimplici menſtruorum retentione non eveniet.

LIBRI

LIBRI TERTII TITVLVS TERTIVS,

DE PESTE, ET CONTAGIO.

Continens Quæſtiones ſex.

I. Peſtis quid ſit, idem Epidemia, & quæ ſit inter eas differentia.

II. Quas conditiones habere oporteat morbum Epidemicum, vt Peſtis dicatur, & ad hoc, vt peſtis privilegiis locus detur.

III. De ſignis futuræ, aut præſentis peſtis.

IV. De cura præſervativa à Peſte.

V. Quid ſit contagium, quid, & quotuplex contagioſus morbus.

VI. Iuriſconſultorum aſſertiones nonnullæ circa contagium, & contagioſos morbos, quibus in caſibus locum habeant.

SVMMARIVM.

1 *Peſtis occaſione quamplurima à conſueto iudicandi ſtylo deviant.*

2 *Peſtis tempore vnus teſtis ſufficit, vbi aliàs duo requirantur.*

3 *Fœmina poteſt eſſe teſtis tempore peſtis.*

4 *Notarius non matriculatus tempore peſtis eſt idoneus, vbi matriculatus ex ſtatuto requiratur.*

6 *Peſtis operatur, quòd valeat contractus Mulieris ſine proximiorum præſentia celebratus.*

6 *Peſtis eſt iuſtiſſima cauſa abſentiæ.*

7 *Ex peſtis probatione probatur non tutus acceſſus ad locum in quo viget.*

8 *Ad peſtilentem locũ accedens, dicitur tentare Deum.*

9 *Peſtis excuſat à reſidentia.*

10 *Peſtis à multis aliis excuſat.*

11 *Tempore peſtis nonnulla ſacra res præter canonum decreta adminiſtrari permittuntur.*

12 *Laicus tempore peſtis poteſt audire confeſſionem: falſum.*

13 *Peſtis vt plurimùm contagioſa.*

14 *Ob morbum contagioſum dirimi poteſt matrimonium initiatum, ſeu ratum, non conſummatum.*

15 *Sponſalia dirimi poſſunt contagioſi morbi adventu.*

16 *Leprâ infecti à Magiſtratibus expelli poſſunt ex civitate, & loco.*

17 *Contagioſa infirmitas præbet iuſtam cauſam Monialibus recedendi à monaſterio, niſi radix eiiciatur.*

18 *Peſtis nomen generale eſt ad multa mala.*

19 *Peſtis non eſt vna ſpecies morbi.*

20 *Peſtis atrociſſimus morbus eſt, & omnes alios atrocitate exuperans.*

21 *Peſtis vnde dicta.*

22 *Peſtis eſt bellum DEI, cui humanæ vires nequeunt reſiſtere.*

23 *Peſtis quid ex Ripa reiicitur num. ſeq.*

25 *Morborum aliqui ſunt particulares; alii populares.*

26 *Sporades morbi qui.*

27 *Endemij morbi, aut patrij.*

28 *Morbi populares.*

29 *Peſtilentes morbi.*

30 *Epidemij morbi propriè qui ſunt.*

31 *Peſtis propriè quid.*

32 *Omnis Peſtis Epidemia eſt, non è contra.*

33 *Epidemia eſt genus generaliſſimum.*

34 *Epidemia eſt genus, Peſtis eſt Epidemiæ ſpecies.*

35 *Species aliquando nomine generis inſignitur.*

36 *In Epidemia vagatur certum quoddam morbi genus.*

37 *In peſte qui morbi fiant.*

38 *In Epidemia Aër eſt maximè alteratus ſecundum primas qualitates.*

Peſtis quid ſit, quid item Epidemia, & quæ ſit inter eas differentia.

QVÆSTIO I.

Licet de *Peſte* Iuriſconſulti raro quidem, ob eius raritatem, verba fecerint, vt notat Prævidell. *de Peſt. in princip.* tamen non defuerunt, qui ob eius argumenti vtilitatem, & neceſſitatem, de ea integros tractatus congeſſerint, vt *Ripa*, & prænominatus *Prævidellus*; ſed & *Petrus Follerius* libellum de eadem materia edidit, in quo breviter multa neceſſaria tetigit. Quamplurima enim dubia peſtis cauſa occurrunt, quæ ad ipſos *Iuriſconſultos* decidere ſpectat, prætetquam quòd eorum præcipuè munus eſt, vigente peſte, loca & civitates inſtruere, atque ordinare, & multa in vtilitatem populorum præcipere, quæ abſque horum notitia præſtare non poſſunt.

Iuriſconſulti ergò quamplurima, quæ ad eorum artem, atque ſcientiam pertinebant, doctè quidem, vt mihi videtur, & luculenter pertractarunt; multa quoque, immò plura, quæ ad Medicam facultatem ſpectabant, tetigerunt; nonnulla tamen vel ab ipſis præterita, vel magis parcè, ac ieiunè, quàm oporteat, pertractata, noſtrâ operâ abſque dubio indigent; non enim tot difficultates, quæ circa hanc materiam occurrunt, abſque perfecta, & exquiſita cognitione Medica decidi poſſunt. Sed breviter, antequam vlterius progrediamur, vt huius argumenti vtilitas, & neceſſitas, quam dixi, ipſis *Iuriſconſultis* eluceſcat, nonnulla recenſebo, quorum cauſa illos eorum, quæ dicturi ſumus, plenam notitiam habere oporteat.

Noverunt illi, Peſtis occaſione quamplura à con- 1
ſueto iudicandi, & Iuſtitiã miniſtrandi ſtylo deviare.
Quædam enim à Legibus alias denegata, tunc tem-
poris permittuntur; quædam autem aliàs per ipſas
permiſſa denegantur: ac vt vno verbo dicam, plura 2
ac magna ſunt peſtis privilegia, nam eâ vigente vnus
teſtis ſufficit, vbi duo ex ſtatuto requirantur. Berta- 3
chin. *de Gabell. & veſtig. part. 2. num. 50.* Quinetiam
fœmina, cùm aliàs non ſit habilis, tunc in teſtem ad-
mittitur in teſtamento. Ripa *in tractat. de Peſt. par-* 4
tic. 1. num. 8. Maſcard. *concl. 763. num. 13.* Notarium
etiam non matriculatum dicunt eſſe idoneum, vbi
aliàs Statutum matriculatum requireret. Bertachio.
ibid. & adducti per Prævidell. *de peſt. part. 1. partic. 9.*
num. 14. licet ipſe contrarium credat verius. Item 5
Peſtis operatur, quòd contractus Mulieris ſine ſo-
lemnitatibus, & præſentia proximiorum, & aliorum 6
celebratus, validus ſit. Cardin. Tuſcus *pract. concluſ.*
Iuriſ. concluſ. 326. Litt. P. verb. Peſtis. Eſt etiam Peſtis
iuſtiſſima cauſa abſentiæ. Pariſ. *lib. 5. de Reſignat.* 7.
Benef. quæſt. 3. n. 251. & ex Peſtis probatione probatus
remanet non tutus acceſſus ad locum, in quo viget.
Maſcard. *de probat. concluſ. 20. num. 1. volum. 1.* immò 8
adeò

adeò inſtam abſentiæ cauſam *Iuriſconſulti* dixerunt
eſſe ipſam peſtem, vt accedentem ad locum peſti-
lentem, vel in eo commorantem, dicant tentare
9 Deum. Ripa, *vbi ſupra*. Maſcard. *ibid. num.3.* Præ-
videll. *vbi ſuprà. part.2. part.4. num.4.* & omni ob rem
licitum, permiſſumque eſſe fugere à civitate peſti-
lentia oppreſſa, demonſtrat pluribus exemplis ex
noſtris Vntzer. *lib.1. Antid.peſt. diſt.3. med.2.* & id-
circo Peſtis excuſat à reſidentia. Ripa *ibid. part.1.*
10 *num.136.* quod ampliatur etiam ob ſimplicem Aëris
intemperiem. Prævidell. *ibid.part.3. partic.14.num.3.*
Excuſat inſuper. Peſtis ab appellatione, à mora, à
contumacia, à periurio, à ſolutione datiorum, & ga-
bellarum, à pœna, & ab aliis multis, vt per Ripam
vbi ſuprà, & per Maſcard. *ibid.*

11 Quinetiam (vide quanta rerum mutatio fiat tem-
pore peſtis) ipſæ ſacræ res, & actiones, apud *Romanos*
præter Iuris, & Canonum illorum decreta admini-
ſtrari permittuntur: tunc enim Laicus poteſt audire
confeſſionem eius, qui peſte laborat, (credo, vbi Sa-
cerdotis copia præſtò non ſit, quia periculum eſt in
mora (& poteſt ſimiliter abſolvere excommunica-
tum in articulo mortis poſitum, ſecundùm adducta
per Ripam, *vbi aliàs partic.3. part.2. num.46. & ſeqq.*
quæ reſtringenda, & declaranda, vt ibi per eum: nam
hæc ſimpliciter vera non ſunt. Denique ex Peſte de-
cedens non amittit pecunias in ſocietatem datas, vt
ex ipſo contractu manifeſtiſſimè apparet, vbi etiam
de Epidemia mentio habetur, quaſi eodem privi-
legio gavîſura ſit, quo peſtis, ſed de hac re ſeriùs
diſſerendum.

12 Alia inſuper quàm multa ſunt Peſtis Privilegia,
quæ qui ſcire cupit, eundem Ripam conſulat, copio-
ſiſſimè de iis diſſerentem, *vbi ſuprà*, & Prævidell.
tract. eodem.

13 Quoniam verò Peſtis vt plurimùm contagioſa eſt,
ob argumenti contiguitatem, de contagio morbiſq;
contagioſis hìc vnà pertractare decrevi: nam de hac
quoque re agere neceſſarium mihi videtur, ob mul-
ta, quæ ipſis Iuriſcõſultis circa eam dubia occurrunt.
Diſputant enim, an ob *contagioſum morbum dirimi
poſſit matrimonium*, deciduntque affirmativè, dum-
modo non ſit conſummatum, ſed tantùm initiatum
14 Alciat. *in rubr. ff. ſolut. matrim. num.16.* Quanquam
contrarium ſentit Sannazar. *de ſponſ. & matrim. cap.5.*
15 *artic.60. num. 96.* Sponſalia tamen dirimere conta-
gioſi morbi adventum, etiamſi iuramento firmata
ſint tenet Sanchez *de Matrimon. diſputat.57. num.2.*
quod etiam antè firmavit. Ioann. Andr. *de ſponſ.
numero 4.* & in terminis lepræ Sannazar, *vbi ſuprà,
cap.3. art.4. num.33.* Multa quoque diſputant Iuriſ-
16 conſulti de *Lepra*, quæ locum habere videntur in
aliis contagioſis morbis, vt quòd Leprâ infecti à
Magiſtratibus expelli debeant ex civitate, & loco:
cap.1. de coniug. lepros. & ibi gloſſ. Ripa *loco ſæpè citato,
part.3. partic.1. num.152.* Prævidell. *ibid. part.1 §.3.
numero 1. & 3.* & ex Medicis Lemn. *lib.2. de occult.
Nat. mirac. cap. vlt. in fine.* & ampliat Ripa, procedere,
vt dixi, in omnibus morbis contagioſis: & notat
idem ex noſtris vir doctiſſimus Roderic. à Caſtro,
de Meteor. Microc. lib.3. cap.5. quod etiam apud
alias gentes de more fuiſſe, notum eſt, vt apud He-
17 bræos, ſicuti patet in ſacris, *Levit. cap 13.* & apud
Perſas, teſte Herodoto, *libro 1.* Contagioſam quoque
infirmitatem dicunt *Iuriſconſulti* (immò conſtitu-
tionibus Pontificiis ſtatuitur) præbere iuſtam cau-
ſam, quòd Moniales poſſint relinquere monaſterium
ſi ex illa abſque dubio poſitæ in periculo ſint, niſi
radix eiiciatur. Roderic. *quæſt. Canonic. Tom.1. q.49.
art.4. verſ. ex dictis clarè ſequitur, & art. ſeq. ibid. verſ.
Tertiò infertur.* Barboſ. *de off. & poteſt. Epiſc. alleg.102.
part. 3. numero 24.* Et noviſſimè Sebaſtian. de Sot.
*in libell. de infirmit. ob quas Monial. exire poſſ. à clauſ.
Propoſit.2. & ſeqq.* Vt ergò hæc vndequaque Iuriſ-
peritis innoteſcant, nonnulla ſunt à nobis pertractan-
da, & idcircò hac occaſione ſumptâ, de contagio,
morbiſque contagioſis verba faciemus, antè tamen
de Peſte loquamur, & videamus quid illa ſit, & quid
ſit Epidemia, cui ita congener eſt, vt vna nomine 18
alterius interdum appelletur. De nomine ergò ali- 19
quid afferamus, priuſquam vlteriùs progrediamur.
Peſtis nomen generale eſt ad multa mala, neque
enim peſtis vna certa quædam ſpecies morbi eſt.
Gal. *in tertium Epid. comm. 3.* Andr. Gall. *de Peſt.
Faſcic.4.* Liddel. Scot. *lib.3 cap.1.* Hucher. *de Febr.
lib.4. cap.2.* & ex Canoniſtis Roderic. *quæſt. Canonic.
& Regul. Tom.1. quæſt.49. art.4. verſ. Porrò hoc nomen.*
ſed genus quoddam, comprendens ſub ſe plures
morbos Foreſt. *lib.6. Obſervat.9.* Quoniam autem 20
Peſtis atrociſſimus morbus eſt, & omnes alios mor-
bos atrocitate exuperat, vt ex Iuriſconſultis quoque
teſtantur Ripa *de Peſt. part.1. num.5. & partic.1. vlt.
part. num.1.* Maſcard. *concluſ.20. num.4. Tom.1.* Pariſ.
de reſignat. Benef. lib.12. quæſt.6. num.14. & ex noſtris
Gal. *in 1. Epidem. comm.7. in principio* Paul. Ægin.
lib.2. cap.36. Alexand. Bened. *de febr. peſt. in præfat.*
Fumanell. *de Peſt. cap.1.* Hucher. *de febr. libro 4. cap.2.*
Foreſt. *vbi ſuprà*, vnde rectè Langius *lib.1. Epiſtol.18.*
maiorum morborum maximum peſtem appellat:
idcirco cùm quid maximè noxium, ac perniciabile
nominare volumus, quaſi per Antonomaſiam Pe-
ſtis nomine illud ſolemus inſignire, Inde Homerus
Iliad. 1.

Iram cane Dea Pelidæ Achillis
Peſtiferam.

& Virgilius 4. *Æneid.* Amorem, quo tantopere de-
tinebatur Dido, peſtem appellavit, dicens:

Quam ſimul, ac tali perſenſit peſte teneri
Cara Iovis coniunx.

Quinetiam ipſos malos homines, tanquam res ma-
ximè noxias, peſtes, appellamus. Plaut. *in Pſeud. act.1.
ſcen.2.* de lenone Ballione loquens:

—— *Quin omnes vnà peſte hac populum hunc li-
berant?*

Virg *Æneid. lib.3.* de Polyphemo:

—— *Dij talem avertite peſtem!*

Quod etiam à noſtris Poëtis factitatum eſt: Torqua-
tus Taſſus *in ſua Hier.* introducens Armidam ſe oc-
cidere volentem, *Cant. vlt. ſtanz. 126.*

F. ice me ſe nel morir non reco
Queſta mia peſte ad infettar l'inferno.

Dicitur autem *Peſtis* à depaſcendo, quia ſeu fera 21
quædam venenoſa non paucos aliquot miſerè per-
dat, verùm totas civitates depaſcatur, vt Galen. *de
Ther. ad Piſon.* dicebat, & Guainer. *de peſt. differ.1
c.1. in princ.*

Quid autem ſit propriè *Peſtis*, in ſuo germano
ſignificato ſumpta, diverſimodè docuerunt DD.
Ripa ex Iuriſconſultis duas attulit definitiones,
quarum neutra vndequaque ſatisfacit. Prima eſt,
quòd Peſtis ſit bellum Dei, cui humanæ vires 22
nequeunt reſiſtere. De hac non eſt, quòd aliquid
dicamus, cùm de rei natura nihil contineat, præter-
quam quòd hoc bellum non in peſte ſolùm conſi-
ſtit, ſed aliquando in aliis calamitatibus. *Alia eſt*, 23
Peſtis eſt morbus contagioſus, à nutrimentorum, 24
vel aëris infectione procedens: & hæc quidem non
eſt perfecta, quia non convenit vni, ſoli, & ſem-
per; cùm Scabies, Lepra, Phthiſis ſint morbi & ipſi
contagioſi, & à nutrimentorum, & aëris etiam
quandoque

quandoque infectione procedant, nullus tamen eo-
rum morborum peſtis ſit. Cùm ergò hæc Iuriscon-
ſultorum definitio non ſatisfaciat, à Medicis alia
25 expetenda eſt; quæ vt magis magiſque ſit accepta,
ſciendum eſt *primò*, quòd morborum aliqui parti-
culares ſunt, & priuati, qui ſporades dicuntur, alij
vniuerſales: illi omni tempore prehendunt, neque
vnam magis, quàm aliam perſonam, neque magis
huic loco, quàm illi familiares, ſed diſperſim eua-
gantur, idcircò ſporades dicti, ſuntque tandem mor-
bi diuerſi generis, & qui minimè ſub vno quodam
26 certo genere comprehendi poſſunt, niſi eos in hoc
conuenire dicas, quòd nullum ordinem ſeruent, vt
diximus; habent enim particulares cauſas à parti-
cularibus naturis: quemadmodum poſteriores, qui
cauſam habent vniuerſalem, ſunt & ipſi vniuerſales,
& habentes vnam naturam, aut in aliqua re inuicem
conuenientes, plures eodem tempore inuadunt, &
hi diuiduntur in duas ſpecies, prout magis, aut mi-
nùs vniuerſales ſunt, cùm quidam ſint alicuius loci
ac ciuitatis proprij, & familiares, hoc aut illo tem-
pore inuadentes, ex locorum, aut ciuitatum naturali
intemperie, & ſitu, aut alia quadam ex cauſa omni-
bus habitantibus communi, vt ex aquarum inſalu-
britate, ex ratione victus, & huiuſmodi, quemad-
modum Gallicus morbus Indiarum accolis, Oph-
thalmiæ, ſiue oculorum inflammationes Ægyptiis;
27 ſtultitia & fatuitas populis Vallis-Tellinæ, Romanis
28 Hemitritæus, & melancholia Hypochondriaca
dicta, & aliis alij, vocanturque hi ob eam cauſam
Endemij, hoc eſt Patrij, & vernaculi. Alij deinceps
populares ſunt, non habentes certam naturam, &
affligendi modum, ſed originem trahentes ab vni-
uerſaliori cauſa, & communi, nempe ab aëre, & hi
aliquando vnam ciuitatem, interdum plures, ali-
quando etiam vniuerſam aliquam totius Orbis ter-
rarum partem, vt Europam, aut Aſiam, quinetiam
& totum ipſum orbem interdum obſident & infe-
29 ſtant: Et hi quoque in duplici ſunt differentia: nam
30 aut habent à communi illa cauſa naturam quandam
deleteriam, & venenoſam, & idcirco tunc peſtilen-
tes dicuntur, aut eâ venenoſa natura carent, & mi-
tiores ſunt, ac tunc nomine generis inſigniuntur
vocanturque Epidemij, & populares. Hæc autem,
omnia apud auctores noſtros quilibet videre po-
teſt, in tractatibus de peſte, aut peſtilenti febre,
apud Iuriſconſultos autem videre licet Ripam *eodem*
31 *tract.* & præ cæteris Roderic. *Quæſt. Canonic. &
Regul. quæſt.* 49. *artic.* 4. *tom.* 2. His ſic præfatis,
Peſtem ita definire licet: Peſtis *eſt morbus Epidemi-
cus, aut popularis, pluribus & ſecundum plurimum
pernicioſus, & ſi libet, addere potes, ex communi cauſa
originem ducens*, licet per verbum illud Epidemicus,
aut popularis, id ipſum manifeſtiſſimè inſinuetur,
vt ex ſuperioribus patet. Deſiderant tamen alij DD.
vt huic definitioni addatur, quòd Peſtis ſit *morbus
contagioſus*, vt ex Iuriſconſultis fecit Ripa, *vbi ſuprà*,
& Follerius, *in tract. ad Inſtruct. Vrban. in præfat. in fin.*
& ex noſtris plurimi infrà citandi. Alij volunt addi,
quòd ſit *morbus cum febre*; ſed quia de vtraque re
inter Medicos dubitatur, idcircò eâ definitione,
quæ mihi integrè rei naturam explicare videtur,
pro nunc contenti erimus. Quotieſcunque enim
vagetur per populum morbus aliquis, qui pluri-
mos ægrorum ſuâ venenoſitate, & malignitate peri-
mat, habens originem à cauſa vniverſali, nempe
maximè ab Aëris impuritate, tunc peſtem eſſe ta-
lem morbum, manifeſtiſſimum eſt, & nullo modo
controverſum.

32 Ex his manifeſtum eſt, *omnem peſtem* eſſe quidem
Epidemiam, non tamen è controverſo, *omnem Epide-
miam* eſſe peſtem; eſt enim Epidemia genus gene-
raliſſimum (vt Septal. docet *lib.* 1. *de peſt. cap.* 3.) 33
eorum morborum qui cauſam habent vniverſalem,
comprehendens ſub ſe duo genera ſubalterna mor-
borum videlicet populares, & peſtilentes. Idcircò
Epidemia, cùm eſt nomen generis ſubalterni, dicitur
eſſe morbus communis, a communi cauſa origi-
nem habens, vt plurimùm ſalutaris; non enim re-
quiritur in morbo populari, qui Epidemia vocan-
dus ſit, vt pernicioſus & malignus exiſtat; nam &
benigniſſimi quidam vagantur morbi populares,
quales ſunt Raucedines, & Gravedines, quæ hoc
tempore plures Italiæ Vrbes moleſtarunt, & ad-
huc anno præſenti 1627. moleſtant. Ergo morbi
aliqui communes dantur, qui peſtilentes nequa-
quam ſunt, vt noſtri Medici docent Guainer.
de peſt. diff. 1. *cap.* & ex Canoniſtis Roderic. *quæſt.
Canonic. Tom.* 1 *quæſtion.* 49. *artic.* 4. *verſ. Ex his
ſequitur.* Ex quibus patet, malè inter Iuriſconſul-
tos à Tiraquell, *de leg. Connubial. l.* 1. *par.* 15. *num.* 47.
Peſtem à Medicis vocari Epidemiam, abſolutè
aſſertum eſſe, & ex noſtris etiam erraſſe nonnullos,
qui Epidemiam, & Peſtilentiam confundunt, & at-
tributa vnius faciunt alterius, vt Savonarol, *de febr.
cap.* 9. *rubr.* 1. qui idcirco omnem Epidemiam di-
cit eſſe peſtilentiam, non verò omnem peſtilentiam
eſſe Epidemiam, & adducit ad id inſulſam quan-
dam huius vocis Epidemiæ deductionem, cùm
contrarium omnino ſit verum, quia, vt dixi, Epi- 34
demia ſe habet tanquam genus, peſtilentia, ſeu
peſtis, tanquam ſpecies, quod manifeſtiſſimis verbis
docuit Gal. *in* 1. *de morb. Vulg. in Proœm.* dicens:
*Peſtis eſt ex genere Epidemiorum, ab Epidemiis ſolâ
pernicie differens*, & ex ipſo id ipſum teſtantur Guai-
ner. *vbi ſuprà.* Altimar. *de febr. cap.* 3. *part.* 4. & Maſ-
ſaria *Pract. lib.* 5. *cap.* 24 Cæterum Ariſtotelem
erroris notat Roderic. *Quæſt. Canon. quæſt.* 89. *art.* 4.
quod de Peſte malè locutus ſit, cùm voluerit peſtem
ſolam ex omnibus morbis eſſe pluribus communem:
nam hoc modo *Ariſt.* videtur confundere peſtem,
& Epidemiam; id tamen feciſſe dicendus eſt ſe-
cundum vulgi conſuetudinem, qui etiam morbos
non pernicioſos, dummodò communiter vagentur,
vocat peſtem. Malè tamen reprehendit idem Ro-
deric. *ibid. verſic. liquet etiam*, nonnullos Medicos,
qui febres quaſdam mali moris, ac pernicioſiſſi-
mas, etiamſi non ſint populares, vocant peſtilentes;
quia vt aliàs ex Gal. dicam, quod fortè fugit ipſum 35
Rodericum, datur peſtilens febris abſque Peſte;
nempe datur febris pernicioſa, & omnes conditio-
nes habens peſtis, abſque eo quod per populum va-
getur; quas febres rectè Medici vocant peſtilentes
quòd peſtilentium Charactere, quoad perniciem,
donentur.

Verumenimverò aliquando ſunt, qui ſpeciem no-
mine generis inſignire ſolent, & hoc pacto nonnulli
Medici vocant Peſtem nomine Epidemiæ, ſed abu-
ſivè, & impropriè, Concil. *diff.* 94. Quod etiam
manifeſtius fit ex ratione, quia morbi ſimpliciter
Epidemici à peſtilentialibus propriè dictis maximo-
pere differunt, ſecundùm convenientiam, & naturam
eorum morborum.

In *Epidemia* enim vagatur determinatum quod- 36
dam morbi genus in omnibus, vel in pluribus,
vt de gravedine, raucedine, & ſpiritualium partium
affectibus ſuperiùs dixi, qui nunc evagantur, & non
multis etiam abhinc annis præcipuè Neapolitanis
moleſti fuerunt, cum tonſillarum, fauciumque in-
flammatione, & qualis etiam fuit non abſimilis
morbus abhinc quadraginta annis vel ſuprà, ma-
gnam ac potiorem orbis terrarum partem obſidens,
à noſtris *il Caſtrone* appellatus. At in *peſte* propriiſſi-
mè accepta ſunt ægritudines diverſorum generum,
quæ

37 quæ omnes in hoc conveniunt, quòd ſociam ha-
beant pravam, deleteriam, ſeu venenoſam quali-
tatem ab aëre ipſis communicatam, ex cuius pet-
nicie plurimi ægrotantium proſternuntur. Quâ
non videntur caruiſſe faucium inflammationes,
quas ſuperioribus annis Neapolitanis fuiſſe maximè
infeſtas antea dixi: Hoc eo modo evenire non eſt
inconveniens, quia in Epidemia ſimplici aer eſt
ſecundùm primas qualitates ſolummodò alteratur,
38 licet inſigniter interdum; ſed non concepit cum
hoc vllam corruptionem, aut ſiquam cuncepit,
modica eſt,& remota à primo illo,& ſupremo gradu
qualem concepit in peſte, in qua eò aſcendit aëris
corruptio, vt venenoſitatem acquiſierit, & vitæ
noſtræ, non ſecùs ac exitialiſſima venena, inimi-
ciſſimus evaſerit: ex quo fit, vt facillimè quivis
ſupradveniens morbus veneni illius naturam ſa-
piat, & repræſentet; vnde & ipſi morbi aliàs de
ſua natura mitiſſimi, tunc temporis ob adiunctam
illam pravitatem omnino exitiales evadunt: ex quo
fit,vt pauci eorum,qui tunc ex quovis morbo ægro-
tant, peſtiferâ lue non contaminentur. Sed hæc
quoad nomina, & differentias inter Epidemiam, &
Peſtem, ſatis ſint.

SVMMARIVM.

1 *Nan omnis Epidemia eſt peſtis.*
2 *Peſtis privilegia nō omnia lacū habent in Epidemia.*
3 *Privilegia quadam ad quem finem conceſſa in peſte.*
4 *Vt privilegia peſtis ſuum lacum,& effectum habeant, peſtis debet eſſe gravis,non levis, & num.36.*
5 *peſtis poteſt eſſe particularis.*
6 *Vt peſtis privilegia ſuum lacum habeant,peſtis debet habere cauſam vniverſalem.*
7 *Peſtis propriè dicta ab aëre.*
8 *Peſtis ex Cloacarum immunditie excitari poteſt.*
9 *Peſtis vt ſuis privilegiis gaudeat,debet eſſe cōtagioſa.*
10 *Cantagium quid.*
11 *Contagium triplex.*
12 *Contagium biſariam diviſum.& num.ſeq.*
14 *Contagium an de neceſſitata ſit adiunctum peſti.*
15 *Peſte infectus poteſt expelli ex civitate.*
16 *Peſtilens morbus,ex Ariſtotele,vnus ex omnibus afficie eas, qui ad laborantes eo morba accedunt.*
17 *Peſtilens, putridum, & contagioſum canvertuntur. caner.num.24.*
18 *Peſtis nulla magis pracipua cauſa quàm contagium.*
19 *Peſtis particularis aliquando fit vniverſalis.*
20 *Contagij Peſtilentis mira vis.*
21 *Peſtis eſſe poteſt ſine cantagio.*
22 *Qui primi peſte inficiuntur abſque cōtagia agrotant.*
23 *Reſpondetur ad auctaritates in contrarium.*
25 *Omne peſtilens eſt perniciaſum;non verò contrà.*
26 *Scabies tempore peſtis ſalutaris.*
27 *Cantagium an neceſſariò requiratur, vbi Peſtis privilegia ſuum locum habere debeant.*
28 *Ceſſante fine,ad quem privilegia ſunt canceſſa, ceſſant & ipſa.*
29 *Vera peſtis an de neceſſitate febrem adiunctam habeat.*
30 *Peſtis nan datur abſque febri, contrarium, num.ſeq.*
32 *In peſte nan ſemper cor eſt primum patiens.*
33 *Non omnia venena cor primà adoriuntur,ſed aliam antè quandam partem.*
34 *Febris non fit abſque affectiane cordis; peſtis verò maximè.*
35 *Peſtis ſi ſit abſque febri,an gaudeat privilegiis.*
37 *Inter graves peſtes vna eſt maior alterâ.*
38 *Ratione cauſa quamodo vna peſtis ſit gravior aliâ.*
39 *Peſtis magis periculaſa ea eſt,qua vitia aëris ſit.*
40 *Ratiane multitudinis locorum,qua inficiuntur, vna peſtis eſt gravior aliâ.*
41 *Loca quadam, & Civitatos facillimè peſtem ſentiunt, alia difficillimè, numero ſequent.*
43 *Ratione durationis vna peſtis eſt gravior aliâ.*
44 *Peſtis non excedit tres menſes,ex Plinio.*
45 *Nōpoteſt terius terminus durationis peſtis praſcribi.*
46 *Tot ſunt modi peſtis,quot tempora.*
47 *Ratiane indifferentia ſpecierum, qua peſte afficiuntur,quamoda magis,aut minùs gravis ea ſit.*
48 *Peſtis interdum nonniſi certum genus, aut certam animalium ſpeciem invadit.*
49 *Piſces minimè peſtem ſentiun cantrarium num.ſeq.*
51 *Canes, & Muli amnium facilimè peſte inficiuntur.*
52 *Individua quedam certa vnius ſpeciei,magis aut minùs peſte corripiuntur.*
53 *Peſti qui magis obnoxij.*
54 *Ratiane indifferentia temporum,quibus peſtis vagari ſolet,quomodo magis,aut minùs gravis cenſenda.*
55 *Peſtis qua plura individua interimit,eà gravior abſque dubio dicenda.*
56 *Peſtis eſt multò gravior ferro.*
57 *Peſtis graviſſima qua.*
58 *Peſtis quadam graviſſima & exitioſſima:*

Quas coditiones habere oporteat morbum Epidemicum,vt Peſtis dicatut,& ad hoc,vt peſtis privilegiis locus detur.

QVÆSTIO II.

CVm pateat ex ſuperioribus,& quid interſit inter 1
Peſtem,& *Epidemiam*, & quòd non omnis Epi-
demia ſit Peſtis nomine inſignienda, ſequitur inde,
privilegia, quæ tempore peſtis locum habent, non 2
habere debere locum tempore Epidemiæ, ſaltem
non omnia, nec omni tempore, nec in omni Epi-
demia: Iure merito ergò decernendum eſt, quæ-
nam conditiones concurrere debeant in Epidemia
vt peſtis nomen mereantur, & ex conſequenti præ-
dicta privilegia,eâ graſſante,locum habeant. Itaque
videndum, qualis fuerit legiſlatorum, ſeu quorum-
cunque Magiſtratuum, & de Iure diſponentium fi-
nis, ex quo moti ſint ad ea privilegia tunc temporis
concedenda; dicendumque non vnicum fuiſſe in
omnibus: vnum tamen principalem in pluribus, 3
nempe vt cuicunque ſuæ ſaluti conſulere liceret, &
evitare evidens, atque imminens vitæ periculom
vt in iis privilegis præcipuè apparet, quæ in per-
ſonarum excuſationem tendunt, ſicuti quòd peſtis
excuſet à *Mara*, à *Contumacia*, à *Reſidentia*, & ab
aliis huiuſmodi. In aliis autem, in quibus inſuffi-
cientia, aut etiam defectus perſonarum in numero
ſuppletur,vt quòd *mulier poſſit eſſe teſtis*, in quibuſ-
dam caſibus aliàs non permiſſis; quod *Notarius
non matriculatus* ſit ſufficiens ad condendum teſta-
mentum, etiamſi ex ſtatuto matriculatus requira-
tur; quòd contractus ob omiſſionem ſolemnita-
tom nulios, validus tunc temporis efficiatur, quòd
vnus Teſtis ſufficiat,vbi duo ex ſtatuto requirantur:
in his inquam omnibus, & aliis his non diſſimi-
libus, reſpicitur primò perſonarum diminutio in
numero, occaſione peſtis, quia plures vel iam mor- 4
tuæ ſunt, vel infirmæ, vel à civitate, & loco, ob
peſtis timorem, abſentes; indirectè verò intenditur
eadem ſalus individuorum. Vt tamen hæc privi-
legia ſuum effectum habeant, non ſatis eſt, vt ſim-
plex Epidemia, vel levis quædam contagio graſ-
ſetur, ſed debet propriè *Epidemia eſſe peſtilentialis,
& notabilis*, vt prudenter admonet Ripa, *citata
tractat. de peſt. part.* 2. *partic.* 2. *numere* 11. atque eâ
de cauſa crediderim non ſufficere, vt dans pe-
cunias in ſocietatem ſub periculo propriæ vitæ,
excipiens tamen mortem ex peſte, & Epide-
mia, vt huiuſmodi contractibus fieri ſolet, eas
non amittat, ſi ex quacunque Epidemia moriatur;
quia

quia cùm caſus excepti idcirco excipi permittantur, quia periculum mortis nimis certum eſt, & evidens. vt dixi *lib.* 1. *tit.* 4. *quæſt.* 1. *numero* 12. patet periculi certitudinem maiorem eſſe in peſte, quàm in Epidemia, quia in hac rarò, aut nunquam adiuncta eſt pernicies, vt ſuperiùs dixi, licèt non ob hoc impoſſibile ſit etiam ex levi Epidemia aliquos de medio tolli, ſed ob id videtur exceptioni in Epidemia debere eſſe locum, quia vtplurimùm, contra quàm peſtis ſit, abſque pernicie, & periculo eſt.

[Videatur de huiuſmodi controverſiis inter alios maximè *Philibertus Marchinus* Florentiæ in folio 1633 excuſus, qui fuſius agit de mora & reſidentia Theol. & Medicorum, conductorum & non conductorum, de Teſtamentis &c.]

5 Quoniam ergo peſtis poteſt etiam invadere aliquos particulares, vt domos ſolùm aliquas, & ſic non habere cauſam vniverſalem, Guainerius *de peſt. diff.* 1. *cap.* 1. Herculan. *de febr. tract.* 4. *cap.* 1. Andr. Gail. *de peſt. faſcic.* 4 nam id ſibi voluit Galen. cùm *comm.* 3. *in tertium Epidem. part.* 57. dixit, dari *peſtilentes febres ſine peſte*, nempe poſſe dari peſtilentem febrem, quæ à cauſa particulari emanans particularem aliquam perſonam, aut domum invadat, ſed non ob id ſit peſtis, quia deficit ab ea conditione, quòd non habeat cauſam vniverſalem, cùm tamen in cæteris cum peſte conveniat, habens omnia ſigna, & characteres peſtis veræ, etiam ipſum contagium; idcircò vt peſtis notabilis dicenda ſit, ad hoc vt privilegiis ſibi à Iure conceſſis gaudeat, requiritur primò, quod habeat *cauſam vniverſalem*, Altim.
6 *de febr. part.* 4. *cap.* 3. Ioann. Marinell. *peſtil. in reſponſ. ad primum argumentum*, & ex Iuriſconſultis Roder. *loco ſæpius citato*. & patet dilucidiùs ex ſuprà adductis. Præcipuè verò neceſſe eſt, vt originem habeat ex *Aëre*, qui & intemperatus, & corruptus ſit; hæc enim verè, & propriè ſic dicta Peſtis eſt, vt
7 probant, Hercul. *de febr. tract.* 4. *cap.* 1. & *tract. eod. cap.* 3. Mercatus *lib.* 3. *de morb. part.* 1. *claſſ.* 1. *quæſt.* 176. *art.* 4. *num.* 30. Mercurial. *Pract. lib.* 1. *cap.* 17. Rudius *lib.* 3. *art. Med. cap.* 30. quia talis peſtis periculoſior, & ex conſequenti gravior, & notabilior eſt. Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 24. *in ſchol.* & hoc nonniſi ſummâ cum ratione, quia cùm ea neceſſitate, aut vivamus, aërem attrahere reſpirando cogamur, & is tunc corruptus ſit, illum in nos ipſos tanquam præſentaneum aliquod venenum ingerimus, vt teſtatur Gal. *in lib. de Theriac. ad Piſon. cap.* 16. *claſſ.* 5. quamobrem & plures multò in periculum incidunt in hac, quàm in peſte ex aliis cauſis procedente, quæ tamen veræ peſtes non ſunt; & evidentiùs, ac faciliùs periclitantur. Ex Iuriſconſultis Follerius *in libell. ad inſtruct. Vrban. in præfat.* & *num.* 147. atque ea de cauſa videndum eſſet, an aliæ cauſæ, quæ peſtem provocare poſſunt, ſufficientes ſint ad hoc, vt privilegia peſtis, etiam in illa quæ ab ipſis ſuſcitatur, locum habere debeant.

8 Patet enim, Peſtem aliquando ex ſola *cloacarum immunditie excitari*, vt per noſtros D. D. notatur *in tract. de peſt. cap. de cauſ.* neque prætermiſſum eſt Iuriſconſultis, vt patet *per l.* 1. *ff. de cloac.* §. *ſub hoc titulo*, & *per gloſſ. in l. pupillo.* §. *ſi quis rivoſ. de nov. oper. ennunciat. in verbo ſalutis.* & hæc cauſa eſt abſque dubio minùs communis, quemadmodum etiam ſi prava victus ratio cuiuſdam particularis loci, aut civitatis, vel potus pravarum, corruptarumque aquarum, aut vbertas poſt penuriam, aut exitialis quædam ſpecûs alicuius exhalatio, & huiuſmodi cauſæ peſtem excitaverint, vt fieri poſſe notant practici omnes Medici, & non prætetiit ex Iuriſconſultis Ripa *part.* 1. *à num.* 10. *ad ſeqq.* immò non deſunt aliæ cauſæ, quæ minùs communes, quàm ſupradictæ ſunt, qualis eſſet ſi ex corrupto animalis cuiuſdam cadavere peſtis excitaretur, vt eveniſſe aliquando ex cadavere Balenæ putreſcente non procul à Bunis, teſtis eſt Plut. *in lib. de induſtr. Anim. prope finem*, & in littore Thuſco ſimiliter, & prope pagum Egmondanum ex eâdem occaſione peſtem irrepſiſſe teſtatur Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 9. *in ſchol.* Cùm ergo (licèt multæ harum cauſarum in tantùm peſtem excitent, in quantum Aërem inficiunt) hæ cauſæ non ſint ita vniverſales, vt omnibus communes exiſtant, vt in vera peſte evenire oportet, decernendum ab ipſis *Iuriſconſultis* eſſet, an eadem privilegia militare debeant tam in illa, quæ vniverſalem cauſam habet, nempe *aërem ipſum corruptum*, quàm in illa, quæ particularem, vt loci, ſeu ciuitatis immunditiem, vel pravam aliquam exhalationem; quemadmodum idem eſſet dubium diluendum, vbi peſtis cauſa facilè eſſet amovibilis, vt puta, quia à prava aliqua alicuius ſpecûs exhalatione emanaret, quæ facilè prohiberi poſſet, ſpecum obturando, vt Empedoclem factitaſſe refert Plutarchus *in lib. de curioſit.* Hic enim montis cuiuſdam profundum inter rupes hiatum gravem, & morbiferum, & quòd Notum ventum efflaret in vicinos campos, obſtruxit, atque ita peſtilentiam à regione depulit. Aut ſi à pravatum aquarum vſu originem peſtis traheret, facilè amoveretur, aquas ipſas repurgando, aut coctione rectificando, aut meliores in vrbem, & inquinatos locos derivando; aut ſi annona cara fuiſſet, & ob id pravis cibis populus vſus, in peſtem incidiſſe, laudabiliora cibaria in eum locum comportando.

Secundò, vt privilegia peſtis ſuum locum habeant, requiritur, *quòd illa ſit contagioſa*: nam controvertitur inter Medicos, an neceſſariò cum peſte iungatur *contagium?* Quod dubium vt diluatur, videndum quid ſit, & quotuplex contagium, & quodnam requiratur, ad hoc vt peſtis gravis dicatur, & ſuis privilegiis fruatur: ſed de his breviter nunc, in ſecunda huius tituli parte fuſiùs hæc ipſa pertractanda. Dicitur ergo contagio, vel contages, aut Contagium, ab vno in aliud tranſiens infectio. Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. cap.* 1. alij aliter, & longioribus definiunt, vt idem Fracaſt. *in fine eiuſdem capitis.* Hucher. *lib.* 4. *de ſteril. cap.* 1. Sal. *de feb. peſt. cap.* 11. Rud. *de morb. occult. lib.* 1. *cap.* 8. Portus *de peſte, lib.* 1. *cap.* 5. ſed quia hæc ſatisfacit, alias non affero. Triplex verò contagium voluerunt dari DD. Fracaſt. *vbi ſuprà, cap.* 2. Mercat. *de febr. lib.* 7. *cap.* 1. Sal. *ibidem, cap.* 11. Rud. *loco eodem, lib.* 1. *cap. eod.* Cardan. *lib.* 12. *de ſubtil.* Septal. *lib.* 2. *de peſte, cap.* 10. & Santorell. *lib.* 6. *ſuæ antiprax. cap.* 12. vnum *immediatum*, quod per contactum immediatum duorum corporum fiat, ex quorum altero in alterum per illum contactum tranſit infectio. Secundum eſt per *fomitem*, non quemcunque, ſed rerum poroſarum, vt quæ incorruptæ permanentes conſervare aptæ ſunt contagioſi morbi ſeminaria, vt ſunt præcipuè indumenta, & tegumenta, quibus familiariter vtimur. 9 10 11

Tertium contagium fit per *Aërem inſpiratum*, tam cùm ille corruptus eſt, & inſpiratus, tanquam præſentaneum venenum, vt dixi, per inſpirationem attrahitur, quàm cùm infirmis contagioſo morbo laborantibus aſſiſtentes, vel eorum expirationem excipientes, per eam inficiuntur.

Hucher. autem *lib.* 4. *de febr. cap.* 7. contagium 12

dividit bifariam, in verum ſeu *immediatum*, quod
fit per contactum, & in *mediatum*. Illud accubi-
tu, oſculatione, aut ſimili alio modo contrahitur,
hoc intercedente fomite aliquo vel etiam ipſo aë-
13 re. Bifariam quoque, ſed diverſo modo diviſum
eſt contagium à Marinell. *vbi ſuprà*. Prout ſcilicet
vel ex eo communicatur idem genus morbi, vt ſi ex
febre febris per contagium concipiatur; vel diver-
ſum, vt ſi ea pleuritide communicetur contagione
febris peſtilens, aut ſi ea bubone peſtilenti commu-
nicetur pulmonia. His præſuppoſitis, ad quæſtio-
nem accedamus, nimirum, *an contagium cum peſte
ex neceſſitate ita ſit adiunctum, vt peſtis ſine contagio
eſſe non poſſit*; pro parte affirmativa favet vniverſus
hominum conſenſus, à peſte enim tanquam à re
pernicioſa, quæ facillimè per contagium commu-
nicetur, longè fugimus, neque permittimus ab ea
infectis tangi; ita vt non iniuria diſputatum ſit à
14 Prævid. *lib. ſæpe citato, de peſte*, an liceat vi & armis
peſte infectum à ſe expellere, etiam vſque ad occiſio-
nem, cùm in periculo manifeſtiſſimo ſit qui ab infe-
ctis tangitur, vnde facetè Plaut. *in Amphitr. Act. 2.
Scen. 1.*

*—— A. Apage te à me. S. quid eſt
Negotij? A. Peſtis te tenet.*

15 Communiter autem peſtis pro morbo ita contagio-
ſo habetur, vt ne eâ infectus alios inficiat, expelli
poſſit, & debeat ex civitate. Alex. *in l. caſus C. de teſt.
num. 3.* Bertach. *de Gabell. & vectig. part. 2. num.* 49.
Foller. *in tract. ad inſtr. Vrban. num.* 14. & eam ob
rem ab omnibus in præſervationem à peſte conſu-
litur fuga, vt omnes Medici faciunt, nec prætermiſ-
ſum eſt à Iuriſconſultis Ripa, & Prævid. *loc. ſap. cit.*
ſed præter communem opinionem Ariſtot. videtur
16 in ea ſententia eſſe, cùm 1. *Probl. 7.* quærit, cur mor-
bus peſtilens ſolus ex omnibus vitiis afficiat eos, qui
adlaborantes eo morbo propè acceſſerint? videtur
etiam ab ea opinione non diſſentire Galen. num. 1. *de
diff. febr. cap.* 2. dicebat: *Sicuti & quòd peſtilenti
morbo laborantium converſatio periculoſa, ne inde con-
tagium contrahatur, quemadmodum ex ſcabie, & lip-
pitudine.* Huic auctoritati accedit Paul. *lib. 4. cap.* 1.
qui de Elephantiaſi loquens dicebat, eam eſſe, non
minùs ac peſtilentiam, contagioſam; & præter hos,
videntur penè omnes cæteri Medici idem ſentire,
cùm plures *in tract. de febr. peſtil.* dixerint, eam eſſe
febrem contagioſam. Matth. Curt. *de febr. c. de feb.
peſtil.* Porus *lib. 1. de peſt. cap.* 4. alij ipſam peſtem
per contagium definierint, cùm dicant, peſtem eſſe
morbum contagioſum. Iſidor. *Etymolog. cap.* 4. ex
quo repetit Bayr. *de Peſt. cap.* 1. qui morbum peſti-
lentialem dici non concedit, niſi ſit cum contagio.
Card. *lib. 2. Contrad. Medic. tract. 5. cap. 4. & lib. 1.
de Venen. cap.* 11. Fracaſt. *lib. 2. de Contag. cap.* 8. Ca-
pivacc. *Pract. lib. 6. cap* 36. Platet. *de febr. cauſ. lib. 3.
cap.* 1. Mercurial. *lib. 5. cap.* 17. Liddel. Scot. *lib. 3.
de febr. cap.* 1. Hucher. *de febr. lib. 4. cap.* 2. Septal. *de
peſt. lib. 1. cap.* 18. & alij permulti. Præcipuum au-
tem peſtis ſignum eſt *contagium*. Heorn. *de peſte cap.* 5.
cui aſſentiuntur alij Medici, quibus aſſentiri vi-
dentur Iuriſconſulti, nam Ripa *in ſuprà citata defi-
nitione* dixit, eſſe morbum contagioſum. Itaque
quoque Prævidell. ex Iſidor. *in ſæpe cit. lib. de peſt.
p. 4. partic. 7. num.* 2. Peſtem dicebat eſſe magis conta-
gioſam, quàm Lepram: cui favet ſuprà citata Pauli
auctoritas, & *part. 1. part. 1. 2. num.* 25. dicebat eſſe
17 contagium. Denique Cardan. *loc. cit. lib. de Venen.*
dicebat, Peſtilens, putridum, & contagioſum con-
verti, ita non poſſit vnum abſque alio inveniri; qui-
bus addendum, quòd ipſius Peſtis nulla alia eſt ma-
gia præcipua cauſa, quàm contagiũ, vt teſtantur Sal. 18
ex lib. de febr. peſtil. cap. 11. & Septal. *ibid. lib. 2. cap.*
8. Et idcircò facili negotio etiam extincta de novo
reviviſcit, ac propagatur, etiam per ipſas res inſenſi-
biles, quæ ipſius Peſtis fomitem retinere ſolent.
Imò adeò de natura Peſtis eſt contagium, vt hoc me-
diante impij, ac nefarij quidam homines ſuo arbi-
trio illam aliquando excitaverint, ac concitare poſ-
ſint; conſtat enim Venetiis peſtem concitatam fuiſ-
ſe, illicitis tantùm venenatis medicamentis, ac pe-
ſtiferis, oſtiorum annulis; ac peſſulis, quibus conta-
ctis Peſtis venenum à tangentibus hauriebatur, vn-
de infecti poſtmodum alios inficiebant, de qua re
plures auctores teſtes ſunt apud Schenck. *lib. 6. ob-
ſerv. tit. de contag.* & præter eos Cæſalpinus aliàs à
me adductus, *Pract. lib. 3. cap.* 48. & Paræus *lib.* 12.
cap. 10. nec non alij multi apud Vnraeum *in Antid.
Peſtil. lib. 1. diſt. 6. cap.* 3. nec deeſt inter Iuriſconſultos
ad hoc, teſtimonium Ripæ *loco citato part. 1. num.* 5.
Quin etiam alibi alias idem facinus ab aliis patra-
tum legimus, & ætate noſtrâ nõ multis abhinc annis
Medionali idipſum accidiſſe audimus, quòd profe-
ctò abſque maximâ contagij vi fieri non potuiſſet,
quia nullâ aliâ ratione infici tangentes poterant, &
in ſumma, per contagionem propagari ſæpiſſimè
peſtem, teſtatur Ioubert. *de peſt. cap.* 2. Vnde eſt,
quòd interdum particularis peſtis, quæ nempe vni-
cam familiam, aut domum, aut locum obſideat, vni-
verſalis evadit, vt Ioubert. dicit *ibid.* & proximas fa-
milias, & civitates adoritur. Cardan. *Contrad. Med.
lib. 2. tract. 5. contr.* 4. nam peſte infectus contagio 19
adeò inficere poteſt, vt non per contactum
ſolùm, ſed etiam per halitum aliquando labefactet.
Fernel. *lib. 2. de Abd. rer. cauſ. c.* 12. Card. *ibid.* imò
interdum ipſa inſpectione, vt ex Guidon. dicit
Rud. *lib. 3. Art. Med. cap.* 30. eveniſſe in quadam
ſæviſſima peſte; quod confirmat etiam Nicol. Maſſ.
de febr. peſt. cap. 2. qui & illud addit, etiam ex cada-
veris peſte extincti inſpectione aliquos interdum
infici.

Præ cæteris autem experimentis, quanta ſit Con- 20
tagij vis in peſtilentia, illud manifeſtiſſimè docet,
quod refertur à Foreſt. *loco ſæpius citato*, de quodam
Medico, qui cùm peſte infectus iaceret, vt idipſum,
quod de contagio demonſtrare nos ſtudemus, a-
ſtantes edoceret, recens ovum manu apprehen-
ſum diu ſic retinebat, illudque breve ſpatium livi-
dum ac putridum evadebat, & quod admirabi-
lius eſt, ſi modò veritatem habet; hoc ipſo ovo in
menſa poſito, & illi altero propè appoſito, eodem
modo ex primo ſecundum, vt primum ex ægroto
inficiebatur.

Sed his non obſtantibus, videtur ex nonnullo- 21
rum DD. auctoritate, Peſtem poſſe eſſe *ſine conta-
gio.* quanquam vtpluримùm cum contagio eſt. Sal.
de febr. peſtil. cap. 11. Marinell. *de peſt. arg.* 3. Saxon.
de phœnigm. lib. 1. cap. 1. Cæſalpin. *lib. 3. practic. cap.*
50. Diomed. Amic. *de peſt. cap.* 3. Quinetiam Cæl.
Rhod. *lib. 2. lect. antiq. cap. 6. in fin.* cum de quadam
peſte Conſtantinopolim moleſtante verba faceret,
de qua etiam Cardan. *lib. 2. de ſubtil.* meminit, nar-
rans vterque, quòd qui eâ apprehenderentur, ab a-
lio homine vapulare ſibi videbantur, eoque terrore
perturbati morerentur; addit Cælius, quaſi rarum
quiddam in tanta morbi raritate, *Morbus tamen hic
contagioſus haud fuit*; quod etiam Cardanus faſſus
eſt. Procopius item qui & ipſe Medicus fuit, & Hi-
ſtoricus inſignis, *lib. 2. de bello Perſico*, (ex quo repe-
tit Septal. *lib. 1. de peſt. cap.* 6.) peſtis cuiuſdam men-
tionem habet, quæ abſque contagio vagata eſſet.

Neque

Neque colica item à Paulo *lib. 3. cap. 43.* de qua ex eodem mentionem habet idem Sept. *ibid.* contagioſa fuit, cùm ille nihil omnino de contagio meminerit; ac tandem Petr. Bayr. Medicus non ſpernendus, apertiſſimè *in tract. de peſt. cap. 1.* fatebatur, dari peſtilentem febrem non contagioſam.

22 Auctoritatibus addo non contemnendam rationem: certiſſimum etenim eſt, illos, qui primi peſte inficiuntur, ab *aliis contagium non traxiſſe.* Hercul. *de febr. tract. 4. c. 1.* niſi diceremus cum Platero *lib. 3. de febr. cap. 2. & quæſt. Medic. Parad. cent. Poſth. num. 42.* & cum Vntzero *in Antidot. peſtil. lib. 1. diſt. 6. cauſ. 2.* peſtis venenum originem ſuam in mundi origine habuiſſe, & de corpore in corpus per contagium diſpergi, ac propagari, ita vt ex horum ſententia nullo modo abſque contagij ſeminio peſtis irrepere poſſit. Sed hæc opinio pleriſque ex doctoribus non erit, vt exiſtimo, accepta, ſed potiùs alterari dicent omnes de novo aërem ad contrarias qualitates, & interdum corrumpi, atque eo pacto peſtem primùm oriri. Ergo quemadmodum qui primi peſte laborant, abſque eo, quòd ab aliis contagium contraxerint, illâ afficiuntur, ſic dari poteſt peſtis genus, quod nullo modo contagio noxium ſit, ſed ſimpliciter à cauſa aliqua alia antecedenti nobis communicetur; & ad id, quod *Platerus*, & *Vntzerus* dicebant de contagij origine, obiici poteſt, quod multi morbi ſunt contagioſi, non verò ſola peſtis; neque tamen videtur in aliis morbis poſſe habere locũ contagij ſeminia ab his DD. adinventa.

[Nec deſunt aliæ quamplurimæ quidem, vt mihi videtur, concludentiſſimæ rationes, rei veritatem perſuadentes, quarum ego nonnullas breviter attingam, aliàs, Deo volente, longioribus pertractandas, & mihi quidem videtur dicendo, contagium eſſe cauſam Peſtis primariam, effectum ſua cauſa origine priorem facere: quis enim dubitat, contagium eſſe Peſtis effectum; præterquam, quod non facilè ſuaderi poteſt, omnes qui peſte prehenduntur, ex contagio ægrotare, ſiquidem vna eademque die, imò vna eademque hora, imò inquam, momento obſervatur, quam plurimas perſonas in diverſis, ac multum à ſe invicem diſſitis Caſtrorum & Civitatum locis morbo prehendi: irrepere itaque aliam efficaciorem cauſam neceſſe eſt, non omnes autem ex contagio peſtem contrahere: non obſtante enim quacunque, vel exactiſſima cautione, & ſequeſtratione infectorum multi derepente corripiuntur, qui nullam cauſam à contaminatis habere potuerũt: ſed quid dixi plures? imò quam plurimos in vna eademque Civitate eodemque momento Peſte tentari; cur inquam plurimis in locis, & vrbibus quamplurimos non, eodemque momento ægrotare non dixi? non eſt, vt mihi videtur, eius efficaciæ contagium, vt veloti flamma ſeſe hoc illuc aliquando diſcurrat, totumque orbem interdum tam velociter peragrare poſſit, niſi ad Aërem confugiamus, dicamuſque ab illo, qui primò Peſte infectus eſt, infici aërem, ac per illum contagium deinceps aliis communicari, quod non eſt veriſimile, quia Peſtis in diverſis locis eodem momento vigere interdum incipit inter ſe maximè diſſitis. Neque videretur vlterius Peſtem habere poſſe, & ſervare tempora particularis morbi, nempe principium, augmentum, ſtatum & declinationem, ſi pro cauſa potiori haberet contagium, cum hæc cauſa ſemper adaugetur.

—— *Vireſque acquirat eundo,*

pro maiori ægrotantium copia, quippe cum tunc maximè ſuas vires promere aliquam cauſam conſentaneum eſt, cum maior effecta eſt, & maius habet fundamentum, at hoc in Peſte fit in ſtatu ipſius Peſtis, non modo ergo tunc declinare non deberet, vt ſemper contingit, ſed multò magis creſcere, quia cauſa ipſum excitans, nempe contagium, tunc maximè validior & fortior eſt.

Sed quanam ratione, obſecro, excludi poteſt Aër, quod non ſit primaria cauſa Peſtis, vt plurimum ſaltem, niſi omninò inalterabilem eſſe pronunciemus Epidemicos morbos ab aëris alteratione provenire quis neget? Ergo ſi Aër alteratus ſecundum primas qualitates Epidemicos morbos producit, quid obſtat, quo minus ille vlteriori alteratione pravitatem concipiens, etiam peſtilentes procreare poſſit? An aliam præter Aërem Peſtilentiæ & Epidemiæ cauſam Hippocrates ille noſter agnovit? num ille ignoravit Aërem non poſſe putreſcere?

Præterea ſi Aër alteratus & corruptus poteſt Plantis ipſis peculiarem peſtem afferre, ſi pecudibus, cæteriſque brutis, ipſis quoque Piſcibus peſtem excitare, cur non potuerit etiam Peſtem hominibus infeſtam, atque exitialem producere? Et ſi Peſtis Plantis (nam cætera prætereo) excitatur ſine contagio (quodnam enim contagium in his imaginari licet) cur animalibus hominibuſque infeſtæ Peſtes non poterunt abſque contagio fieri? Vagari autem Peſtes ſolis Plantis, ſoliſque quibuſdam animalibus inimicas præter experientiam teſtatur *Lucretius* lib. 6. de R.N.

Hæc igitur ſubitò clades nova, peſtilitaſque
Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas
Aut alius hominum paſtus, pecudumque cibatus.

Et Hieron. *Fracaſtor.* l. 1. Syphil.

Solis nam ſæpe arboribus fit noxius Aër,
Et tenerum germen, florumque infecit honorem,
Interdum ſegetem, & ſata læta, annique labores
Corripuit; ſcabraque vſſit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit ſemina tellus.

At nollem vlterius progredi, cum ſciam viros doctiſſimos, quos in ſommo honore habeo, contrariæ ſententiæ eſſe addictos, eoſque mihi perſuadeam poſſe his omnibus difficultatibus fortè ſatisfacere, ſed illud vnum nunquam admittere potui, quod nonnullis cordatiſſimis viris eſt acceptum, nimirum, Peſtis contagium originem ſuam habuiſſe in mundi primordiis: eſto vt liber, quid inde? an non primus homo quadam Peſte fuit infectus, ac dehinc contagio peſtem aliis communicavit? an dicent potius contagium ante extitiſſe? ſed in quonam corpore ſubiectabatur? In Aëre forſan? Ergo ab Aëre omne malum: In homine certè non ſubiectabatur, qui creatus eſt abſque vllo vitio: Sed nolo, nec vacat vlterius in his immorari.]

Ad auctoritates autem in contrarium allatas dicendum videtur, partim non loqui de ſimplici peſte, ſed de febre peſtilenti, partim verò, imò vel omnes intelligi ſecundùm plurimùm. Quòd autem Cardanus dixerit, peſtilens, putridum, & contagioſum converti, cùm non ſit vnum accipere ſine alio, mirandum eſt quia manifeſtiſſimè convincitur falſitatis, cùm pateat contagioſum ſæpiſſimè peſtilens non eſſe, vt vel ipſi viles tonſores norunt, & notat etiam Mercat. *de morb. lib. 3. claſſ. 1. quæſt. 176. in fin.* nam Scabies, Phthiſis, Lues Venerea, Rabies, Lippitudo, & nonnullæ aliæ infirmitates, quæ maximè contagioſæ ſunt, non ſunt tamen peſtilentes. Convincitur vlterius ex eo, quod omne peſtilens perniciosum eſt, quia venenoſum & deleterium. Fernel. *lib. 2. de Abd. rer. cauſ. cap. 10.* idcircò illicò atque popularis, ſeu Epidemicus morbus aliquis pernicioſus ſecundùm plurimum 23 24 25

evadit, peſtis dicitur. Liddell. Scot. *de febr. lib.* 3.
26 *cap.* 1. non tamen omne contagioſum perniciosum
eſt, quia Scabies vtplurimùm ſalutaris morbus eſt,
imò multò magis ſalutaris efficitur in peſtilenti tem-
pore, vtpote quæ poſſit à peſte hominem præſerva-
re. Alexand. Bened. *lib. de febr. peſtil. cap.* 6. Plater.
quæſt. Medic. Parad. cent. poſth. num. 43. Ioubert.
de peſt. cap. 15. Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 24. *in ſchol.* ſed &
ipſe Cardanus ſibimetipſi contradicere palam vide-
tur, cùm *lib.* 1. *Contrad. Medic. tract.* 5. *contrad.* 4.
dixerit: Sufficit ad hoc vt peſtilens ſit morbus, vt
ſit Epidemicus, & pernecans, & hic poteſt eſſe ſine
febre, cùm ſit etiam ſine contagio. En igitur da-
tur vnum ſine alio, nempe peſtilens ſine contagio
non ergo neceſſarium videtur ad peſtis eſſentiam,
vt contagioſa ſit. Sed vtrùm neceſſarium id ſit ad
27 hunc effectum, vt privilegia peſtis ſuum locum ha-
beant, cum diſtinctione reſponderem; quia ea pri-
vilegia, quæ cenſenda ſunt fuiſſe concessa ob id,
quòd reſpiciant periculum contagionis, vt quòd ci-
tatus comparere non teneatur, ſi peſtis in eo loco vi-
geat, ad quem citatus fuerit. Pariſ. *de reſign. benef.*
lib. 5. *quæſt.* 13. *numero* 68. & quod non teneantur
comparere, etiamſi tantùm tranſire debeat citatus
per locum peſte infectum. Prævidell. *de peſt. part.* 7.
28 *partic.* 2. *num.* 1. & alia huiuſmodi, omni procul
dubio in peſte tantùm contagioſa locum habere de-
bent, non in ea quæ contagio caret: cætera verò,
quæ alios fines reſpiciunt, de quibus ſuprà, in qua-
vis peſte, dummodò alia habeat requiſita veræ pe-
ſtis: non enim dubium eſt, quòd ceſſante fine, ob
quem privilegia conceſſa ſunt, ceſſent etiam ipſa
privilegia, Tiraq. *in tr. ceſſ. cauſ. p.* 1. *n.* 203.
29 Dubitari poteſt vlteriùs, an *vera peſtis de neceſ-*
ſitate febrem adiunctam habere debeat, ad hoc vt
prænominata privilegia ſuum locum habeant?
Nam in hoc variæ fuerunt opiniones, teſtantibus
pleriſque, non modò non poſſe dari peſtem veram
ſine febre, ſed ipſam peſtem per febrem definienti-
30 bus; quod longioribus præſtiterunt Andr. Gail. *de*
peſt. faſcic. 4. Ant. Porrus *ibid. lib.* 1. *cap.* 3. & Ludo-
vicus Septal. *loco eodem, lib.* 1. *cap.* 19. Maximè vero
pro hac opinione faciunt Hippocr. verba *in lib. de*
flat. quæ ſic habent: *Febrium duo genera, & vnum*
quidem omnibus commune peſtis appellatur. Patet au-
tem, auctores omnes, cùm de peſte tractarunt, de
ea inter febres mentionem habuiſſe, & ipſorum
plures titulum de febre peſtilentiali inſcripſiſſe;
quod tamen qua ex cauſa præſtiterint, non difficile
eſt edocere, nimirum quia vtplurimùm peſtis cum
31 febre adiuncta eſt; ſed non eſt idcircò omninò ne-
ceſſarium, vt ſemper cum febre ſit, quod ex Hippo-
cratis & Galeni auctoritate probarunt, qui ſenten-
tiam hanc tuentur; Bait. *cap.* 1. *de peſte.* Manard. *epiſt.*
lib. 2. *epiſt.* 1. Capivacc. *lib.* 6. *pract. cap.* 36. Oddus
de peſte, cap. 12. Petr. Salius *de febr. peſtil. cap.* 5. Ru-
dius *lib.* 3. *Art. Med. cap.* 30. Cæſalp. *lib.* 3. *cap.* 48.
& 50. Huchet. *de febr. lib.* 4. *cap.* 2. Mercat. *lib.* 7. *de*
febr. in præfat. Lidd. Scot. *lib.* 3. *de febr. cap.* 3. Dio-
med. Amic. *de peſt. cap.* 14. & alii relati per Septal.
lib. 1. *de peſte, cap.* 4. & qui hoc ipſum, dum pro hac
opinione diſputat, comprobat experientia, non-
nullas peſtes enarrans, quæ abſque febre vagatæ
ſunt.
32 Quinetiam ratio ad hoc adduci poteſt, quam aſ-
fert idem Liddel. *ibidem*, & eſt, quia non ſemper in
33 peſte cor eſt primum patiens; quemadmodum enim
eſt venenis aliis nonnulla ſunt, quæ non primò cor
petunt, ſed aliam quandam determinatam partem,
ſic & ex venenis ab aëre nobis communicatis ſunt,
quæ alias partes, quam Cor primò obſident: ſic co-
lica peſtilentialis viſa eſt, ſic & dyſenteriæ peſtilen-
tiales, & alij huiuſmodi morbi à Corde remoti.
Præterea ſi de eſſentia peſtis eſt febris, idem procul
dubio eſſet febris peſtilens, ac febris; at peſtem eſſe
quid generalius, quam febrem peſtilentem, conclu-
dunt auctores, Mercat. *de febr. lib.* 7. *cap.* 1. non
eſt ergo neceſſarium, in peſte ſemper adeſſe febrem;
quia abſque eo quòd cor afficiatur, febris non fit;
ſed peſtis fit abſque eo quòd afficiatur, ſaltem pri-
mò, & vno eodemque tempore cum parte primariò
patiente, ergo peſtis poteſt eſſe abſque febre. [Vid.
Nardius in comm. ad Lucret. l. 6. animadv. 34. vbi
Neotericorum contrarium ſentientium opinionem
medullitus enervat, atque infringit.] Vtrùm autem 34
detur, aut dari poſſit febris intermittens, quæ peſti-
lens ſit, dubitant Medici. Salius *ſuprà loco cit.* in af-
firmativam ſententiam inclinat; plures in negati-
vam, & præ cæteris Rudius & Septalius *locis ſuprà*
citatis.

Ego non video, quid obſtet, quo minùs eſſe poſ-
ſit febris intermittens peſtilens, ſi concedatur pe-
ſtem poſſe eſſe ſine omni febre. Egò profectò hu-
iuſmodi febres vidiſſe me certo certius affirmave-
rim, cùm tertianas exquiſitas, breviſſimaſque, &
nonniſi ſeptem, aut octo horarum ſpatio affligentes
obſervaverim, cum tanta tamen vehementia, vt ſpi-
ritum ægrotantibus in acceſſione intercluderent,
mox ab ea per copioſiſſimum ſudorem vindicatos
adeò languidos, ac viribus deiectis, & cum indici-
bili triſtitia permanſiſſe, vt admirationem non mo-
dicam incurrerent; pulſus enim adeo tardi fiebant,
vt nunquam aliàs, ac denique viderim, has ipſas fe-
bres quarto paroxyſmo homines ſuſtuliſſe. Huius
generis febris eam cenſui, ex qua, licèt multò ſeriùs,
ſublatus olim *Cinthius Clemens*, Pauli V. Medicus:
mortuus enim eſt 27. & febris continua poſt 14. fa-
cta eſt, cum ante per octo tantum horas ex 48. affli-
geret, & cum iis, quæ recenſui, ſymptomatibus. Sed
ad penſum noſtrum, nam fortè nunc non erat his
locus.

Quid ergo dicendum, vbi peſtis abſque febre 35
graſſaretur; an privilegia peſtis in hac, veluti in illa,
quæ febrem comitem habet, locum habere debent?
Dicendum videtur, quòd ſic, quia ſatis ſuperque eſt,
ſi peſtis ſit pernicioſa, & habeat cæteras conditio-
nes, de quibus in hac quæſtione: nam cùm ex alio
quoque morbo, quicunque ſit, contingat homines
periclitari, non minùs quàm ex febre, & privilegia
peſtis conceſſa fuerint omnia reſpectu eius perni-
ciei, & mortalitatis, vt ita dicam, abſque dubio eſt
quòd etiamſi non adſit cum peſte febris, ea privile-
gia valere debent.

Cæterùm cum peſtis, vt ſuperiùs ex *Ripa* dice-
bam, debeat eſſe gravis & notabilis, ad hoc vt privi- 36
legia ei conceſſa ſuum effectum habeant, idcircò
præterquam quòd ob id debet eſſe contagioſa, de-
bet etiam eſſe pernicioſa, & plurimos rapiens, nem-
pe maiorem ægrotantium partem. Io. Marinell. *de*
peſte in reſponſ. ad primum argumentum; nam etiamſi
morbus popularis eſſet, & Epidemicus, habens cau-
ſam communem, & eſſet vnà contagioſus, & febrem
quoque comitem haberet, tamen ſi maior pars eo-
rum qui ægrotarent, convaleſceret, aut non eſſet di-
cenda peſtis, ſed ſimpliciter Epidemia, quia non ha-
beret adiunctam perniciem vtplurimùm, & ſecun-
dùm plurimum; aut non eſſet dicenda gravis & no-
tabilis, aut talis, vt eius cauſa prædicta privilegia
permittenda eſſent executioni demandari.

Verumenimverò, quanquam quæ dicta ſunt, ſuffi-
ciunt

ciunt ad hoc vt peſtis grauis dicatur, tamen inter
37 graues peſtes vna proculdubio altera grauior dicen-
da eſt,& quædam inter alias grauiſſima: quæ graui-
tas deſumitur non modò ratione contagij & perni-
ciei, & reſpectu ſymptomatum magis aut minùs
horribilium, ſed etiam ratione *cauſæ*,& ratione *mul-
titudinis morientium*, & ratione *brevitatis morbi*, &
ratione *numeroſitatis locorum*, quæ inficiuntur, &
ratione *longitudinis*, & ratione *indifferentiæ temporum*
in quibus viget,& tandem ratione *varietatis*, & in-
differentiæ ſpecierum, ſexuum, ætatum, tempera-
mentorum, & huiuſmodi, quibus peſtis infeſta eſt.
Ratione enim cauſæ grauior, & periculoſior ea pe-
ſtis eſt, quæ magis vniuerſalem habet cauſam. Cæ-
38 ſalp.*lib.3.c.50.* nam licèt aquæ putridæ, hiatus, & ha-
litus cauernarum, & puteorum, & victus prauus, &
aliæ nonnullæ cauſæ his non abſimiles peſtem ali-
quando excitent, tamen periculoſior illa eſt, quæ ex
aëre corrupto, vtpote cauſa communiori excitatur,
39 vt ſuprà dixi ex Foreſto. Duncan. Liddel.*lib.3.de febr.
c.3.* Rud.*lib.3.art.Med.c.30.* nam alias cauſas evitare
quomodocunque licet, ſed hanc velint nolint ani-
malia omnia admittere coguntur, cùm illam inceſ-
ſanter inſpirent. Si ergo venenatam, ac deleteriam
acquirat qualitatem, quis non videt, vniuerſa ani-
malia ex eius pernicie promptiùs, quàm ex quavis
alia cauſa damni plurimum paſſura, & ſumma cum
difficultate mortem evitatura? Maxima ergo cum
ratione nonnulli, in peſtis definitione, cum propriiſ-
ſimè accipitur, voluerunt addi, quòd ſit morbus ex
aëris corruptione originem habens, vt Auctor *libri
definit. inter Gal. libros recenſiti*,& Savonarol.*de febr.
cap.9.rubr.1.* Cæſalp.*l.3.cap.* 48. & inter Iuriſperitos
Ripa, quem ſuprà adduxi; hæc enim, quia inter om-
nes graviſſima eſt, idcircò peſtis nomen propriſſimè
acceptæ ſibi vindicat. Ac profectò hanc vnam *Hipp.
in lib.de Nat.hum.verſ.*18. videtur pro peſte accepta-
re, quia à communiſſima cauſa, nempe ab Aëre ori-
ginem habet, reiiciens à cauſa peſtis alias quaſcun-
que, etiam ipſam pravam victus rationem.

Vnde idem *Cæſalp.* nullas alias peſtes eo nomine
dignatur, niſi quæ ab aëre fiunt venenato, alias enim
Epidemias perniciosas vocat. Nos autem ad hunc
effectum, de quo agimus, dum morbus ſit popularis
& pernicioſus, peſtis nomine inſignimus.

40 Ratione contagij, non modò grauior peſtis eſt,
quæ cum contagio eſt, ea, quæ eſt ſine contagio, vt
dictum iam eſt, ſed quia non ſemper eadem eſt con-
tagij vis. Lidd. *lib.3.ſup.cit.cap.eod.* Nam aliquando,
vt aliàs annuimus, ſolâ conſuetudine noxia eſt, &
grauis quidem hæc eſt; ſed grauior multò, quæ etiam
ipſo halitu inficit, grauiſſima & pernicioſiſſima, quæ
etiam intuitu, ſi modò tanta pernicies datur.

Ratione multitudinis locorum, qui peſte inficiun-
tur, eo grauior dicitur peſtis, quò plura loca inficit,
& multò etiam gravior, ſi loca quoque, quæ difficul-
ter, vel de raro admodum peſtem experiuntur, tunc
temporis ea moleſtantur; ſi enim quod optimum eſt
corrumpitur, quantò magis quod à bonitate rece-
dit? Sunt enim quædam peſtes locis quibusdam fa-
miliares, idcircò minùs graues dicendæ, ac minùs
noxibiles, quòd vni tantùm ciuitati, aut loco mole-
ſtæ ſint, quia cauſam minùs communem ſortiuntur,
vt quæ à praua ratione victus illius loci, & annonæ
caritate eveniunt, aut quæ ex immundirie, & terræ
hiatibus loco vicinis originem ducunt; aut etiam
quæ ex quadam naturali aëris proprietate illius loci
fiunt; ob has enim cauſas quædam loca facillimè pe-
41 ſtem ſentiunt, vt Conſtantinopolis, & Ægyptus to-
ta, in quibus regionibus frequentiſſima eſt, teſtibus
Io. Leon.*ſua Africa part.*8. & Alpino *lib.1. de Med.
Ægypt.cap.*15. ſed & in ipſa Ægypto magis familia-
ris Cayro eſt, vt prædicti dicunt; item Delphenſis ci-
vitas ſingulis decem annis peſte corripitur, aſſerente
id Foreſt. *lib.6. obſ. 9.* Frequens quoque dicitur eſſe
Pariſiis, Coloniæ, Famaguſtæ: in Cypro, Venetiis,
& Anconæ in Italia, aliiſque in locis, & regionibus,
in quibus rarò, aut nunquam avellitur, vt teſtatur
Scaliger contra Cardanum *lib.1.exerc.*32.

Contrà verò aliis in locis nunquam viſa, *Locris*,& 42
Crotone peſtem nunquam fuiſſe moleſtam, teſtatur
Plin.*lib.1.c.96.* Calecutam etiam ab ea ſemper fuiſſe
immunem narrat Card.*lib.10.de ſubtilit.* Alcmariam
patriam ſuam Foreſtus *loco ſuprà citato*, non eſſe de
facili peſti obnoxiam recitat. Itaque cùm peſtis plu-
ra loca, & ea præcipuè, quibus familiaris facilè non
eſt, imò quæ aliàs præ cæteris aëris ſalubritate gau-
dere ſolent, obſederit, graviſſima cenſenda eſt, qua-
lis fuit quæ anno Domini 1335. oborta fuit, quâ di-
midiam penè mortalium partem abſumptam fuiſſe
tradunt, quod nulli loco, nulli ciuitati, quamtumvis
ſalubri aëre inſigni pepercerit.

Ratione durationis, peſtilentia magis, aut minùs
gravis dicitur. Eſt enim quædam peſtis, quæ veluti 43
incenſa quædam flamma exagitata velociſſimo im-
petu, ac veluti pertranſiens ab vno loco in alium,
obvia quæcunque animalia proſternit, breviſſimo
temporis ſpatio vigens, ac ferociens. Alia autem eſt,
quæ per annos durat. Longam autem, aut brevem
cladem eſſe, dicebat Seneca *lib.6.quæſt.c.*28. provt vi-
tia valuere. Plinius tamen *lib.2. cap.*50. dicebat, ob-
ſervatum fuiſſe, peſtem non excedere tres menſes. 44
Cardanus etiam *lib.2.de ſubtil.* & Proſper Burgaru-
tius *de peſte*, nullam peſtem vltra triennium ſevire
affirmavit, ſed quemadmodum Plinij dictum ab ex-
perientiæ veritate eſt alieniſſimum, niſi reſtringatur
ad id, quod vt plurimum fit, ita eadem experientia
Cardani ſententiam falſitatis redarguit. Idcircò
non immeritò reprehenditur hîc à Scaligero *loco a-
lias citato*, qui in quibusdam regionibus peſtem nun-
quam avelli ſcribit. De hoc verò peſtis genere non
fuiſſe locutum Cardanum, dicere quisquam poſſet.

Toloſæ tamen adventitiam peſtem ſeptennium
perduraſſe, idem Scaliger narrat. Galenus etiam ſuo
tempore, vt *quinto Meth. Medend. cap.* 12. *& alibi*
commemorat, peſtem longiſſimam fuiſſe expertus
eſt. Eam quoque, quæ anno 1348. incepit, quinque
annis duraſſe teſtis eſt Guido Cauliacus, qui illo
tempore in viuis degebat, ex quo repetit Foreſt.*lib.6.
obſerv.*14. & de qua loquitur Ioan. Boccat.*in ſuo De-
cam.in princ.* qui & ipſe eam multis annis pervaga-
tam teſtatur. Compluribus item annis eam peſtem
duraſſe quæ anno 1450. viguit, & ex qua vix tertia
viuentium pars ſuperſtes remanſit, firmant, aucto-
res nónulli, & refertur à Foreſt.*loc cit.* Ea quoque pe-
ſtis, quæ à Britannia in omnem inferiorem Germa-
niam, Galliamque Belgicam graſſari cœpit, anno
Domini 1525. & ſudor Angelicos appellata, ſex annis
durauit, Autumno potiſſimùm pervagando: auctor
Paræus *lib.21. qui eſt de peſte, cap.5.* Anno præterea
1568. Genevæ per ſeptennium peſtem ſæuiſſe, refert
Bodin. *lib.4. Dæmonom.cap.* 4. Quinetiam Valleſius
*in ſeptimum Epidem part.*78 per Hiſpaniam quinde-
cim annis peſtem graſſantem nondum deſiiſſe ſcri-
bit, ac profectò certum terminum durationis peſti-
lentiæ adſcribere, nullum habere poteſt reale fun- 45
damentum: nam quemadmodum circa morborum 46
peſtilentium naturam, tot eſſe modos peſtis quot
tempora, dicebat idem Card.*lib.2.de ſubt. & 2.contr.
Med.tract.5.contr.*4. ita & quoad durationem omni-

no variare exiſtimandum. Neque enim dubium eſt, aerem vnius loci citiùs vindicari à putrefactione, quàm alterius; cuius rei cauſam reijcit in ipſius aëris tenuitatem, ſeu craſſitiem, Hieron. de Manfred. *in lib. de homin. cap.6.* Sic & ipſius aëris mutationes, & alterationes inter ſe multùm differre, credendum eſt, & pro maiori aut minori receſſu à ſtatu naturali, magis aut minùs perſeverare, & faciliùs aut difficiliùs ad ſuam naturam regredi.

47 Ratione porrò indifferentiæ ſpecierum, & individuorum, quæ peſte afficiuntur, tantò gravior eſt ipſa peſtis, quantò plures ſpecies, & plura individua,

48 ſexu temperamento, ætate differentia, adoritur: patet enim peſtem quandoque nonniſi certum genus aut certam animalium ſpeciem moleſtare, vt præ cæteris demonſtrat Diomed. Amic. *de peſt. c.4.* quod etiam elegantiſſimè cecinit Hieron. Fracaſt. *lib.1. Siphil.* his carminibus:

Nunc age non id te lateat, ſuper omnia miram
Naturam, & longè variam contagibus eſſe.
Solis non ſæpe arboribus fit noxius aer,
Et tenerum germen, florumque inficit honorem.
Interdum ſegetem, & ſata læta, annique labores
Corripuit, ſcabraque vſſit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit ſemina Tellus.
Interdum pœnas animalia ſola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipſis: memini ipſe malignam
Luxuriem vidiſſe anni, multoque madentem
Autumnum perflatum Auſtro, quo protinus omne
Caprigenum pecus è cunctis animantibus vnum
Corruit à ſtabulis latas ad pabula paſtor
Ducebat, tum fortè altâ ſecurus in vmbra
Dum caneret, tenuique gregem mulceret avenâ,
Ecce aliquam tuſſis ſubitò irrequieta tenebat,
Nec longè via mortis erat, &c.

49 Cæterùm omnium animalium piſces minimè peſtem ſentire, auctor eſt Ariſtot. 8. *de hiſt. anim. cap.19.* Quin etiam addit Plinius *lib.8. cap.49.* Morbos vniverſa genera piſcium, vt cætera animalia etiam fera non accipimus ſentire, vnde emanavit proverbium illud, *Piſce nil ſanius*: cuius rei rationem reddunt nonnulli, quòd nullum aërem inſpirent, & quod aqua maris, in qua vivunt, non putreſcat. Santorell. *lib.6. ſuæ Anteprax. cap.21.* Sed hæc poſterior ratio locum haberet in piſcibus in mari tantùm degentibus, cùm tamen credam, quod concluſio de omnibus indifferenter prolata ſit. Montuus *lib.7. Haloſ. febr. c.1.* eandem attulit cauſam, ſed ad inſtantiam, quæ fieri poterat, non reſpondit, nimirum quòd piſces aërem attrahant, & reſpirent, ſed negare videtur, quòd reſpirent, & Hippocr. Gal. & Plinij auctoritatem nihili facere videtur. Ego pro vera admiſſa tantorum virorum ſententia, (nam negari non poteſt ſaltem nonnullos piſces reſpirare) Gal. 6. *de vſu part. cap.9.* Plinius *lib.9. cap.7.* Mercat. *de ſanit. & eius conſervat. art c. quæſt.163.* Rondelet. *de piſc. lib.3. cap.11.* (quanquam omnes voluit Hippocr. reſpirare abſolutè, inquiens: *Neque enim natantia animalia ſine ſpiritu vivere poſſunt; quonam autem alio pacto cum illo commercium habeant, ſi non per aquam, & ex aqua ſpiritum attraherent?*) Dixerim, quod quanquam piſces aërem noſtrum reſpiratione attrahunt, is tamen ab ipſa aqua, per cuius medium neceſſariò pertranſit, retunditur, & corrigitur, præcipuè cùm contraria qualitate id facere poſſit facillimè, aëre peſtilenti ſemper calidiore ſuâ naturâ reddito, vnde ab Aquæ frigiditate illius intemperies emendatur. Adde, quod ſi piſces reſpirant, tenuiorem, ac magis repurgatam aëris portionem ipſos attrahere, ob meatuum anguſtiam naturalem, & ob prædictum tranſitum per aquæ medium, neceſſe eſt; ſed poſſe facillimè aëris venenum ab aqua obtundi, admittit Ioub. *in Aphoriſm. de peſt. cap.2* Ipſe tamen Ariſtotelis dictum non omnimodam habere veri- 50
tatem credit, dum piſces quoque peſtem experiri poſſe non tantùm ſuo generi propriam, ſed etiam ex noſtro aëre, & ex eadem cauſa communi, quâ cætera animalia ægrotant, concitatam exiſtimat, dato etiam, quòd nullo modo reſpirarent. Crediderim tamen, non eſſe Ariſtotelis dictum vndequaque reiiciendum; licet eius ſententiam experientia falſam eſſe teſtetur VVeinrich. *de ort. monſtr. cap.16.* quam tamen tuetur acerrimè contra Rondeletium Cardan. *lib.6. de variet. cap.37.* Sed ego reſtringerem hanc Ariſtotelis ſententiam, quòd non tam frequenter, nec tam facilè, vt cætera animalia, peſtem experiantur; ad quod facit Plinij auctoritas ſuprà relata. Oporteret autem, ſi æquè ac cætera animalia piſces peſtilentia laborarent, hoc aliquando patuiſſe ex numeroſis ipſorum piſcium cadaveribus aquis ipſis ſupernatantibus: quod tamen rariſſimè viſum, ac propè nullum, qui id ſcriptis mandaverit, vidi præter Iul. Obſeq. *de Prodigiis apud Fortun. Fidel. lib.1. de relat. Med. cap.3.* Narrat enim hic, memoriæ proditum eſſe, ad inſulam Liparam piſcium vim magnam examinem aliquando in littus eiectum fuiſſe, quos Liparenſes comedentes in peſtem inciderint, ſed hæc ille inter prodigia narrat; aliàs tamen & paucula admodum conſpiciuntur tempore peſtilenti, auctore eodem Iouberto, *ibid.* Sed tamen pro Iouberto non parum vrgeret Virgilij auctoritas, 3. *Georg.* qui peſtem quandam deſcribens, vbi cuncta animantia eâ infecta fuiſſe enarraſſet, ſubdidit in hoc carmine:

Iam maris immenſi prolem, & genus omne natantum
Littore in extremo ceu naufraga corpora fluctus
Proluit, inſolitæ fugiunt in flumina phocæ.

Neque dicendum Poëtam ſapientiſſimum id ignoraſſe, quod Ariſtoteles teſtatus de piſcium natura fuerat, ſed innuere potiùs veritatem rei voluiſſe. Ariſtotelis autem dictum interpretatur Diomed. Amic. *de peſt. cap.4.* quòd piſcibus nulla peſtis propria ſit, ſed tamen poſſint ab vniverſali peſte infici. Cæterùm, quòd ex Aëris noſtri infectione piſces quoque infici poſſint, & peſtem concipere, non indifferenter admitterem in omnibus: nam videretur ex mea ſententia, in mari degentes ſalſuginoſiſque aquis, aut in magnis rapidiſque fluminibus viventes, iis qui in minoribus fluviis, neque rapiditate motos, neque bonitate aquarum inſignibus commorantur, difficiliùs peſtem ſentire, quod etiam admittere videtur Diomed. Amic. *loco proximè allegato.*

Verumenimverò, quoad alia quoque animalia peſtis magis aut minùs familiaris eſſe ſolet. Inter omnia autem *canes, & mulos* peſte promptiſſimè ten- 51
tari dicunt omnes: Cæl. Rhod. *lib.17. lect. Antiq. cap.28.* Quod etiam Poetarum pater Homerus non ignoraſſe ſe demonſtravit, cùm deſcribens peſtem in Græcos ab Apolline Chryſis ſacerdotis precibus immiſſam, 1. *Iliad.* dicebat:

Mulos quidem primos invaſit, & canes veloces.

Et fortaſſe illum imitati de hoc alij ſunt vt Lucr. *lib.6. de rer. Nat.* in deſcript. peſtis Athenienſis dicens:

——Comprimis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.

Et

Et Ovid. 7. *Metamorph.* deſcribens peſtem Æginæ moleſtam, ſic exorditur:

Strage canum primo, &c.

Non eſt autem verum, quòd ſemper ita ſuccedat, ſed, vt plurimùm, nam in peſte anni 1475. vt narrat Card. *in lib. Hipp. de Alim. lect. 23. text. 25.* canes non ſolùm non moriebantur, ſed neque eo morbo corripiebantur, cùm tamen equi maximè corriperentur, licèt non morerentur.

Proximè à canibus peſtis præ cæteris obnoxiæ videntur *oves*, & reddit eius rei rationem Senec. *lib. 6. quæſt. Nat. c. 27.* ab his autem cætera animalia, quæ his congenera videntur. Quando tamen ſæviſſima peſtis eſt, omnia indifferenter corripiuntur, & intereunt, quod vt ſignificarent tam Virgilius, quam Ovidius, nempe peſtem, quam vnuſquiſque eorum deſcribit, atrociſſimam fuiſſe, eam nulli animalium pepercisse dicunt: prior enim 3. *Georg. in fin.* id ſeq. carmine teſtatur:

Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque Autumni incanduit æſtu:
Et genus omne neci Pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupitque lacus, infecit pabula tabo, &c.

Et Ovid. *loco citato:*

Strage canum primò, volucrumque, aviumque, boumque,
Inque feris ſubditi deprenſa potentia morbi eſt.
Concidere infœlix validos miratur Arator
Inter opus Tauros, medioque recumbere ſulco:
Lanigeris gregibus balatus dantibus ægros
Sponte ſuâ lanaque cadunt, & corpora tabent.
Acer equus quòndam, magnæque in pulvere famæ
Degenerat palma, veterumque oblitus honorum
Ad præſepe gemit morbo moriturus inerti.
Non aper iraſcì meminit, nec fidere curſu
Cerva, nec armentis incurrere fortibus Vrſi:
Omnia languor habet.

Quin etiam inter vnam eandemque ſpeciem, cùm mitior peſtis vagatur, individuorum aliquaeernitur differentia: inter homines enim eſt, quando vno
52 in loco ſæviens exteros omnes afficiat, cæteros autem nequaquam, aut difficiliùs: vt Romæ ſæviens Gallis moleſta, Italis autem aut nullo modo, aut multò minùs. Foreſt. *Obſerv. lib. 6. Obſ. 9.* quod etiam Cardan. *libro octavo, de variet. capit. 40.* relatus à Schenck. *libro ſexto. tit. de peſt.* confirmat his verbis: *Cùm eſſemus Baſileæ biennio peſtis eos ſolos affixerat, qui eſſent Helvetij, adeò vt eo tempore vix vnus aut alter, dictu mirum, Gallus, aut Italus obierit.* Quin etiam aliquando pueros tantùm adoritur, aliquando ſolùm iuvenes, interdum ſolas fœminas, aliàs ſolos mares: Fracaſt. *lib. 1. de contag. cap. 8.* And. Gall.
53 *de peſt. faſc. 3. in princ.* Vt plurimùm autem peſte magis affliguntur plebeij, quam nobiles. Foreſt. *vbi ſuprà*, & Medici omnes: & ex Iuriſconſultis Prævideil. *p. vlt. partic. 15. num. primo*, magis item iuvenes, quàm ſenes: idem Foreſt. *ibid.* & eſt acceptiſſima opinio experientia confirmata, notaturque à Plin *lib. 7. nat. hiſt. cap. 50.* à Raſi *de peſt. c. 1.* ab Andr. Gall. *vbi ſup.* & ab aliis omnibus, & inter Iuriſconſ. à Præv. *de peſt. p. 3. part. 17. n. 4.* Cùm ergo peſtis omnium animalium genus, & hominum indifferenter proſternit, tunc graviſſima, atrociſſima, & notabiliſſima eſt.

Dicitur præterea minùs aut magis gravis peſtis
54 ratione indifferentiæ temporum, in quibus viget, minùs enim gravis abſque dubio, quæ aliquando remittit, vt facere plerumque ſolet per Hyemem, & Ver, quàm quæ nunquam cedit, viget enim vt plurimùm in Autumno, vt experientia conſtat, & notatum eſt à Med. Raſ. *de peſt.* Rorar. *contrad. 2. in Avic.* Septal. *de peſt. lib. 2. cap. vlt.* & ex Iuriſconſ. Carrat. *de Med. p. 3. n. 57.*

Inſuper peſtis eò gravior certè eſt, quò plures occidit: cùm enim atrociſſima eſt, nulli parcit, ſed 55
tanquam fera inexorabilis obvia quæque animalia depaſcitur, & iure à Rip. *de peſte, part. 1. partic. 1. num. 9.* & à Prævid. *vbi aliàs part. 3. part. 13. num. 5.* & à Foller. *num. 92.* & ex noſtris à Langio, *Ep. lib. 6.* 56
Epiſt. 19. Peſtis dicitur eſſe multò ſævior ferro, hoc enim aliquibus parcit, & aliquando precibus, aut commotâ miſeratione ſuperatur, illa verò nequaquam: quod præcipuè teſtantur peſtes quædam atrociſſimæ: Decem millia hominum ſingulis diebus Romæ periiſſe Veſpaſiano imperante, refert ex Nicephoro Vntzer. *in antid. peſt. lib. 1. part. 1. diſt. 2. num. 1.* qui addit ex Leunclavio Conſtantinopoli intra 4. menſes 150. millia hominum abſumpta: & quod etiam mirabilius eſt tempore Carol. IV. Imp. trium annorum ſpatio inter quam plurima, & infinita propemodum hominum millia, centum viginti quatuor millia, & quatercentum vinginti quatuor *Franciſcanos* periiſſe: cuius rei fides apud auctorem eſto. Hæc ex *Vntzero*, alia autem exempla datâ operâ prætermittam. Sed præ omnibus graviſſima ea peſtis cenſenda eſt, quæ cum omnibus 57
antedictis conditionibus breviſſimo quoq; temporis ſpatio occidit, omnem locum remediis quibuſcunque adimens, neque permittens vllâ viâ, aut modo ægris ſubveniri: licèt enim vt plurimùm vera peſtis ſeptimam attingat, non tamen excedat, Ioub. *de peſt. c. 8.* aliquando tamen quatriduo, vt ij morbi, de quibus Card. *in 3. lib. prognoſt. progn. 1.* aliquando triduo, interdum biduo, aliàs etiam cùm pernicioſiſſima eſt, eo ipſo die quo prehendit, occidit: nam nonnulli intra viginti, aut etiam intra decem, imò & intra octo, & ſex horarum ſpatium in domeſticis negotiis ſuccumbunt, Alex. Bened. *de febr. peſt. c. 1.* Ioub. *vbi proximè*, Foreſt. *lib. 6. obſ. 9.* ipſi Medici aliquando inter inviſendum ægrotos in opere ipſo vitam relinquunt.

——Inque ipſos ſæva medentes
Erumpit clades, obſuntque auctoribus artes.

vt Ovid. vbi aliàs, & Virgil. 3. *Georg.*

Quæſitæque nocent artes: ceſſere magiſtri,
Phyllyrides Chiron, Amythaoniuſque Melampus.

Recenſet ex aliorum tamen teſtimonio Cardanus 5. *Aphoriſm.* peſtem aliquando graſſatam, in qua cùm brevi momento ſæpius homines ſternutaſſent, ſtatim concidebant animam exhalantes. Refertur quoque à Valeriol. *lib. 3. locorum comm. c. 18.* quod in peſte, quæ anno 1534. in Galliæ Narbonenſis parte vigebat, homines loquentes, ac ſedentes, tanquam fulmine icti, ſtatim peribant. [Idem accidit in Italia anno 1348. teſte *Matthæo Villano & Guid. Cauliaco* referente *Nardio* l. 6. animad. Lucr. 37.] Ergo quantò plures harum conditionum ſimul concurrent, tantò magis pernicioſa & notabilis peſtis dicenda, cui idcirco præ aliis, privilegiis ſibi à iure conceſſis vti permittatur.

SVMMARIVM.

1 *Signa futuræ peſtis ex Cœlo.*
2 *Signa ex Aëre.*
3 *Signa ex anni conſtitutione.*
4 *Signa ex iis quæ circa terram contingunt.*
5 *Signa præſentis peſtis.*
6 *Cognitio vt plurimùm peſti adiuncta.*
7 *Peſtes plures ſimul eſſe poſſunt.*
8 *Signa communia in omni peſte.*
9 *Peſtis cauſa.*

10 *Aër corruptus, propria & immediata cauſa peſtis.*

De ſignis futuræ, aut præſentis Peſtis.

QVÆSTIO III.

POnenda iam hîc ſunt ſigna nonnulla, ex quibus
facilè in cognitionem veniamus quando vigeat
peſtis, & quia nonnulla quoque peſtem præcedere
ſolent, idcircò hæc ſigna dupliciter dividamus, in
ea nimirum, quæ præſagire ſolent futuram peſtem,
& in ea, quæ iam præſentem oſtendunt. Vtraque
autem à noſtris auctoribus exquiſitiſſimè percur-
runtur, & vide, ſi libet, eos, quos in huius tituli pro-
ceſſu iam citavi. Attulerunt etiam nonnulla Iuriſ-
conſulti, vt Ripa, & Prævid. *loc. cit.* Ego quia in hac
parte brevis eſſe cupio, ex omnibus potiora, & ma-
ioris momenti ſeligam, & hîc adſcribam. Hæc igitur
1 partim ſumuntur ab iis, quæ in cœlo & aëre fiunt,
partim ab iis qui hîc in ima terra apparent. In cœlo
Aſtrologi conſiderant magnos Solis & Lunæ defe-
ctus, coniunctiones infortunatum, malignarumque
ſtellarum, alioſque earundem maleficos aſpectus,
2 hos enim ſemper peſtem præcedere docent. In aë-
re ſigna quæ notantur, ſunt cometarum genus om-
ne, lampadea ardentes, lanceæ, capræ ſaltantes, &
aliæ igneæ impreſſiones, quæ nonniſi ex tempeſta-
te maximè intemperata, ac æſtuoſiſſima originem
ducunt. Minatur quoque futuram peſtem aër ne-
buloſus, & pulverulentus, ac craſſus, imbribus aſſi-
duis humectus, & Auſtrino vento indeſinenter per-
flatus, quæ omnia adnotantur ab Ovid. *loc ſup. cit.*
his carminib.

Principio cœlum ſpiſſa caligine Terras
Preſſit, & ignavos concluſit nubibus aſtus:
Dumque quater plenis explevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
Lethiferis calidi ſpirarunt aſtibus Auſtri.

Quam etiam elegantiſſimè carmine proſecutus eſt
in ſuis iuvenilibus Muſis, Philonius, vt ſequitur.

Ipſa etiam Cœli facies inimica minatur,
Hinc trabs purpurea flammis, hinc picta figuras
Oſtentat viſu horribiles, ferveribus Aer
Turbidus extemplo gelidis perfunditur auris.
Quas iterum tepidi commiſcent flatibus Auſtri.

3 Ex anni quoq; tempeſtatibus peſtis futura cognoſci-
tur, nam ſi ad frigidum ſiccumque tempus vernum,
æſtas calida & humida ſubſequatur, aut annus to-
tus pluvioſus & Auſtrinus extiterit, peſtis expe-
ctari facilè poteſt: ad hæc accedunt fulgura cre-
briora, & gravi odore inſignia: quin inter pluvio-
dum ranunculæ, & alia quædam inſecta ſemifor-
mata ab aëre vna cum rarioribus aquæ guttis de-
ſcendunt, quæ manifeſtam, ac conſummatam ipſius
aëris corruptionem demonſtrant.

4 Circa terram autem, & nos ipſos plura viſuntur:
quæ nos de futura peſte admonere poſſunt. Terræ-
motus imprimis, maximè ſi magnus ſit, aut fre-
quens, qualis hiſce diebus in Apulia fuit, ex cuius
violentia multa oppida diruta ſunt, & S. Severi vrbs
omnino deſtructa, vnde ſub ruinis nonnulla homi-
num millia periêre: accidit autem die 30. Menſis
Iulij huius Anni 1627. De quo Terræmotu diſcur-
ſum edidit Io. Ant. Foglia Medicus Neapolitanus.
[Idem contigit in Terræ motu Lucretij. l. 6. *multaq;*
præterea ceciderunt mœnia magnis Motibus in ter-
ris, &c.] Terræ item halitus, & vapores craſſi, ac
graviter olentes id ipſum præmonſtrant, ſicuti
etiam inſectorum multitudo, præcipuè eorum, quæ
ex magis putri materia ortum ducunt, vt ranæ, &
bufones, horum enim animalium multitudo non
ſolùm auget peſtem, & per ſe poteſt etiam cauſare
peſtem, vt ex Iuriſconſultis notat Ripa *de peſt. t. par-*
tic. 1. n. 15. ſed peſtem portendit, vt notant Medi-
ci. Eandem quoque portendunt carnes, & morti-
cina quæque facillimè putreſcentia, & alia his non
diſſimilia. Variolæ porro, & morbilli frequentiores
non ſine pravitatis indicio, frequentes item præ-
gnantium abortus, & morbi quicunque facillimè
pravam naturam induentes, peſtem præcedere ſo-
lent. Sed & bellum, & fames longa ſi præceſſerint,
& ſuperiora appareant, peſtem proculdubio por-
tendunt, cum aliis, quæ exquiſitiſſimè percurrunt
Medici: & vide peculiariter Foreſtum, Septalium,
Amicum, & præcitatos omnes.

Sed cùm iam præſens peſtis eſt, manifeſtiſſimis 5
ſignis ſe prodit. Ipſa primùm ratione animalia ca-
rentia cavernas ſuas, & latibula relinquunt, aëria
noxam illia in locis recluſi evitantia. Canes, & Lupi
in rabiem aguntur, ipſa terræ affixa germina mar-
ceſcunt, panis, carnes, ova aëri expoſita citiſſimè pu-
treſiunt. Veſtium, & tegumentorum genus omne
humectum præter morem apparet, ſitumque con-
trahit. Domeſtica animalia præ cæteris, ſed & reliqua
proſternuntur, & in ſumma omnia languor, ac ter-
ror habet, quem hominibus maiorem facit conta- 6
gionis ſuſpicio, quæ in quacunque peſte vtplurimùm
ſaltem locum habet: tunc enim vbi vnus in vna do-
mo ægrotaverit, mox omnes in eadem domo ſimili-
ter & vicinia ægrotant, aut commoriuntur.

Sed ſuprà enarrata ſigna declarant aërem id vi-
tium contraxiſſe, & computruiſſe, ipſamque peſtem
iam irrepſiſſe: alia tamen ſunt præter hæc, quæ in-
dividuis ipſis communicatam eſſe infectionem de-
notant. Quamquam verò non omnes peſtes eoſ-
dem morbos, & accidentia ſecum afferunt, ita vt
ob id maximè inter ſe ſint diverſæ, imo in vna
eademque tempeſtate plures ſimul peſtes vagari
poſſunt, more & naturâ differentes, Valleſ. *in ter-* 7
tium Epid. ſect. 3. part. 3. tamen id omnes peſtes
commune habent, vt eâ correpti illicò faciei colo- 8
rem in pallidum, aut lividum immutent, ſpon-
taneâ, gravique laſſitudine detineantur, timore ac
terrore corripiantur, & plerumque ſyncope mo-
leſtentur, ob aëris nempe in corpus irrepentis ve-
nenoſitatem, ſudoribus tenuibus, frigidis, ac
diaphoreticis perfundantur, fœtorem anhelitûs
expirent, ſanguinis ſtillas è naribus emittant, car-
bunculis, anthracibus, bubonibus, in inguinibus,
& ſub aliis, aut parotidibus, tumoribus ſcilicet in
aurium radicibus, peſtis præſentiam atteſtentur,
quæ tamen omnes eruptiones, veluti etiam exan-
themata omnia, & peticulæ colore liventes, aut
nigræ interdum poſt apparitionem intro remeent.
Vomitus etiam comparare ſolent putridorum hu-
morum, graviterque olentium, & in ſumma aut
omnia, aut plura ſigna, & potiora eorum apparere
ſolent, quæ ſummam, ac conclamatam humorum
corruptionem atteſtantur.

Reliquum autem erat, vt de cauſis peſtis aliquid
afferremus, quæ plures eſſe poſſunt, multiſque mo-
dis à Medicis conſiderantur: Ego quia de peſte ab-
ſolutum tractatum inſtituere non debeo, ſed de
iis tantùm mentionem habere, quæ ad ipſos Iuriſ-
conſultos pertinere poſſunt, cùm de ea in ordine
ad Legale argumentum verba faciam, breviter di-
cam, cauſam peſtis, vt omnes, qui de eâ verba faci-
unt, pleniſſimè docuerunt, duplicem eſſe, ſuperna-
turalem vnam, naturalem alteram: ſupernaturalem
ipſum Deum eſſe non ambigendum, qui morta-
lium facinora vindici dextrâ hac ratione in hac vita
vlciſcitur. Hanc cauſam etiam ipſi Philoſophi ad-
mittunt. Plutarch. *de ſera Num. vind.* & vide alios
cit.

clt.*ſeq.lib.tit.*1. *quæſt.* 10. admittunt & omnes Medici,& eius quoque mentionem habent Iuriſconſulti. Ripa *in ſæpe cit.tract. de peſt. part.* 1. *n.* 8. Prævidell. *ibid. part... partic.*7.*num.*7.

10 Naturalis autem cauſa eſt aër putrefactus, qui quidem magis coniuncta, & proxima cauſa eſt peſtis propriè dictæ: nam alias cauſas adductas, vt pravam victus rationem, halitus pravos, cloacarum penuriam, immunditiem, & alias his non diſſimiles, nunquam excitare peſtem veram, manifeſtum ex ſuperioribus eſt primò, & per ſe: nam aliquæ poſſunt aërem corrumpendo, etiam peſtem veram excitare, ſed erunt tunc remotiores cauſæ. Sed qui huiusmodi cauſarum cenſum perlegere cupit, noſtros auctores adeat, præcipuè iam citatos, & præ cæteris Andr. Gall. *in faſc. de peſt. faſcic.* 3. Septalium, Amicum, Portum, & alios omnes,& inter Iuriſconſ.Rip. *p.*1. *à num.*10. *ad ſeqq.* & Prævid. *p.vlt.part.*15.*n.*1.

S V M M A R I V M.

1 *Peſtilenti tempore non propria tantùm ſalutis vnuſquiſque ſatagere debet,ſed etiam aliena.*
2 *Peſtis vt plurimum habet adiunctum contagium.*
3 *In cura peſtis à Deo inchoandum.*
4 *Cura præſervativa à peſte, in quo conſiſtat.*
5 *Aer præcipua peſtis cauſa.*
6 *In peſte longè fugiendum,ac tardè redeundum.*
7 *Loci, & habitationis delectus.*
8 *Ignis in peſte mira vis.*
9 *Ciborum delectus.*
10 *Cibis pravis vtentes peſte facillimè corripiuntur.*
11 *Peſtis tempore confert plurimùm comedere.*
12 *Pauci bibuli peſtis tempore periclitantur.*
13 *Somni conſideratio in peſte.*
14 *Corpus in peſte excrementis liberum ſit oportet.*
15 *Coitus maximè noxius tempore peſtis.*
16 *Exercitium quale conveniat tempore peſtis.*
17 *In peſtilenti tempore reſpirationis neceſſitatem quantò minus fieri poſſit,cavere oportet.*
18 *Animi paſſiones quomodo regendæ tempore peſtis.*
19 *Meticuloſi præ omnibus peſtem incurrunt.*
20 *Muſica vis in peſte.*
21 *Ad Magiſtratus quæ agere pertineat.*
22 *Mortuorum cadavera citiſſimè ſepelienda.*
23 *Cloacæ liberæ eſſe debent.*
24 *Peſte infecti ab aliis ſegregandi.*
25 *Peſte infectus an poſſit per viam expelli ex civitate, ſi malis in domo includi.*
26 *Advenæ ex ſuſpecto loco accidentes ad vrbem arcendi.*
27 *Quot diebus debeat ſumi experientia in Advenis, an ſani ſint, necne.*
28 *Medici quales eligendi tempore peſtis.*
29 *Supellectilia eorum, qui ex peſte obeunt, venalia exponenda non ſunt.*
30 *Balneis tempore peſtis interdicendum.*
31 *Parai admonitio circa veſpillones, & impios quoſdam homines peſtis tempore.*
32 *Putridæ carnes, & piſces corrupti non vendendi.*
33 *Qui ægris aliquo modo miniſtrant per aliquam notam ab aliis ſecernendi.*
34 *Lemnij conſilium tempore peſtis.*

De cura præſervativa à Peſte.

Q V Æ S T I O IV.

1 IN peſtilenti tempore non modò propriæ ſanitatis vnuſquiſque ſatagere debet, ſed etiam alienæ: quantò plures enim morbo corripiuntur, tanto evidentiùs imminet vnicuique propriæ vitæ periculum.

2 Quia cùm peſtis ſecundùm plurimùm, vt ſæpe iam dictum eſt, adiunctum ſecum habeat contagium, facili negotio ab vno individuo in aliud pertranſit, nam facile eſt vicino, aut concive infecto, alium vicinum, & concivem infici. Ea igitur de re vnuſquiſque per ſemetipſum, ſed Magiſtratus præcipuè, & qui Iuſtitiam populis miniſtrant, in hoc totis nervis, ac viribus incumbere debent, vt contagium omni modo arceatur, vel ſaltem prohibeatur, ne vlteriùs ſerpat. Et vt faciliùs hi noſcant, quibus tunc interdicere concivibus, & habitatoribus, ſubditisque conueniat: quæ facere, quæ omittere neceſſe ſit, hæc quæ ſequuntur in mentem ſibi redigant, quorum etiam plurima animadvertat quiſquis propriæ ſalutis zelo tenetur; & ea quæ ad ſe pertinent, inviolabiliter obſervet. Neque miretur quiſquam, quòd in hoc titulo hanc partem, quæ primo intuitu omninò medica videtur, non prætermiſerim, quia in hac ipſa parte multa ſunt, quæ ſcitu, & executione neceſſaria ſunt ipſis Iuriſconſultis: vnde etiam ii, qui inter eos de peſte tractarunt, eam intactam minimè reliquerunt, vt Ripa, & Prævidellus, & poſt hos Follerius. Ergo antea doceamus, quæ ad vnumquemque hominem peculiariter ſcire pertineat, mox quæ ad Magiſtratus, publicasque nonnullas perſonas ſpectant, detegamus.

Ante omnia à Deo inchoandum, quem ſupplica- 3
tionibus, ac ſacrificiis purâ mente oblatis placandum eſſe certum eſt, id enim ſummum tanto malo cenſerem remedium, cùm ab eo, nec abſque eo vnquam peſtis mortales adoriatur: ita faciendum ſuadent Medici omnes præcitati, nec non etiam Iuriſconſulti, Rip. *part.vlt.partic.vlt.* Prævidell. *part.*4. *partic.* 3. *num.* 1. & 2. hæc enim agentes, quis ſcit, ſi convertatur, & ignoſcat Deus, & revertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Vt *Ionæ* habetur *cap.* 3. *verſ.* 9.

Sciendum poſt hæc, quòd vniverſa cura præſer- 4
vativa à peſte conſiſtit in recto, & convenienti vſu ſex rerum non naturalium, inter quas præcipuum locum obtinet, maximè tempore peſtilenti, ipſe aër, qui nos ambit: Hic enim, vt toties inculcaui, tunc præcipua cauſa morbi eſt: quæ ſi removeatur,
facillimè & ipſe morbus remouetur, & mors evi- 5
tatur: à peſte igitur vnuſquiſque ſe immunem ſervabit, ſi ab aëre peſtilenti longè aufugiat: tritum enim eſt quod iactatur, citò, ac longè fuge, &
tardè redi, vt omnes Medici concludunt, Bened. 6
*de peſtil.febr.cap.*6. Paſchal. *lib.*2. *pract.cap.* 9. Andr. Gal. *de peſt.faſc.*5. Ioub. *de peſt. cap.* 10. Foreſt. *lib.*6. *obſerv.* 15. & ex Iuriſconſultis Ripa, *vbi ſæpe part. penult. num.* 53. Sed quibusnam fugere liceat, quibus verò non, delarat Vnzet. *lib.* 1. *Antidot. peſtil.*
diſtinct. 3. *med.* 2. Si ergò hoc fieri non poſſit, locus 7
eligendus eſt in civitate elatior, à ventis maximè perflatus, ad Orientem, aut Septentrionem vergens, dummodò venti ab ea parte non ſpirent, in qua peſtilentia viget.

Locus hic neque mortuorum cœmeteria, neque ſentinas, neque cloacas, neque ſterquilinia, neque ſtagnantes aquas, aut paludes, neque hortos, neque arborum nonnullarum multitudinem, vt præcipuè *Ficus* ſunt, & *Nuces*, & *Taxus*, & *Sabina*, veluti Raſ. 30. *contin.tract.* 3. *cap.*1. admonet; non modo prope ſe non habeat, ſed neque adeò parum diſtantes, vt facilè tetri vapores, & caligines ab iis exhalantes habitationem inficere poſſint: notant horum plurima Alex. Bened. & cæteri Med. ſuprà cit. quibus addit Georg. Pictor. *de conſerv. valet. dial.* 2. nonnullas herbas, nempe Elleborum, Erucam, & Braſſicam, quarum herbarum, & arborum vmbram cæteris herbis adeò noxiam dicit, vt comeſtæ à beſtiis noxiæ etiam ipſæ evadant. Noxia etiam mirum in modum ea loco ſunt, quæ aquas

aquas vicinas habent, in quibus Linum, Canna-
bis, Spartum, & huiusmodi res maccrari ſolent,
teſte eodem Alex. Bened. & experientiâ ipſa. Vbi
autem tales locos ſeligere non concedatur, aër ipſe
propriæ domus variis ingeniis alterandus, & emen-
dandus.

8 Focus imprimis aſſiduo, & perenni luceat igne,
cuius tanta vis in peſte, vt Hipp. quemadmodum
notiſſimum eſt, hoc vno remedio peſtem aliquando
Athenis abegerit, & Acron eodem auxilio Agri-
gentum ab eâdem calamitate liberauerit: in ignem
ſi fieri poſſit, odoramenta nonnulla iniiciantur
juxta temporis qualitatem. Feneſtræ verſus meri-
diem, aut eam partem verſus, in qua peſtis maximè
viget, perpetuò occluſæ ſint, & portæ etiam, &
apperturæ omnes obſtruantur, per quas Auſter, aut
alius quivis noxius ventorum flatus ſubire poſſit.
Æſtate floribus odoriferis, aquis item odoriferis
deſtillatis, & aceto roſacco pavimenta irrotentur,
dummodò flores corruptionem generare non va-
leant, cùm putreſiunt. Ab ea quoque parte, in
qua vicini peſte infecti iacent, aër, quantum fieri
poteſt, abdicandus. Quinetiam conſilio doctorum
hominum, nec canes, nec feles, aliave domeſtica
animalia, ex vicinis ædibus in proprias commea-
re, neque propria in vicinas permittenda: hæc
enim innoxiè aliquando peſtem circumferunt: ſi-
quando autem extra domum exire contingat, hora
diei ſeligatur matutina poſt Solis ortum, cùm
iam ipſius ſplendore omnia illuſtrata ſunt. Ca-
lor nimius, aut frigus ſuperfluum, aër caligino-
ſus, venti, nubes omninò evitentur. Conven-
tus, & hominum frequentiæ, ac cœtus fugiantur,
nec indifferenter, aut temerè vnuſquisque in do-
9 mum, aut colloquium admittatur. Non minor de-
bet eſſe ciborum delectus, qui optimi nutrimen-
ti ſint oportet, & concoctu faciles, ac cane pe-
ius & angue ii evitentur, qui facilè corrumpun-
tur, ſeu qui pravi ſucci ſunt, vel difficilis con-
coctionis exiſtunt: qui enim hiſce cibis vtuntur,
omnium Medicorum ſententiâ faciliùs peſte cor-
ripiuntur, nec id ipſum ſiluerunt ipſi Iuriſconſulti.
Ripa *vbi aliàs, part.* 1. *num.* 16. *& part.* 3. *num.* 9.
10 Prævidell. *ibid. part. vlt. partic.* 15. *num.* 1. Con-
fert tamen tunc temporis plurimùm comedere,
11 non ita tamen, vt cruditates generentur: longum
enim ieiunium, aut præter morem toleratum
ſummoperè obeſſe notum eſt: contrà verò ad-
notatum eſt ab expertiſſimis Medicis, ventri, &
gulæ indulgentes minùs cæteris peſte tentari.
Platet. *Cent. poſt quaſt. Med. Parad. num.* 43. Foreſt.
lib. 6. *obſerv.* 9. Quinetiam ipſi iam peſte ægro-
tantes cogendi ſunt ad plurimum cibum aſſu-
mendum, ex Galen. conſilio *in* 3. *de morb. valg.
part.* 5. *text.* 81. nam evadere dicebat promptiùs
eos, qui ſtrenuè, ac viriliter in aſſumendis cibis
ſe gerunt, ſibimetipſis vim inferentes: quod
etiam ex eo reperit Raſ. 30. *cont. in tract.* 13. *cap.* 1.
Qualitates autem ciborum in particulari enarrare
hic non eſt neceſſarium, ſed qui id exquiſitiùs no-
tum habere deſiderat, conſulat ſuprà citatos Do-
ctores de ea re accuratiſſimè pertractantes: illud
vnum hîc mentione dignum eſt, quod ex Mizald.
Vntzer. *lib.* 1. *Antid. peſtil. part.* 2. *diſt.* 3. *med. quint.
num.* 2. & ille ex Antonio Ludovico refert, Lam-
preias nimirum tempore peſtis frequenter comeſtas,
innatâ vi contra tam diram luem maximè efficaces
haberi.

Potus ſit vinum, ſi vſus fert, æſtate pauci-
ferum, odoris jucundi, mediocris potentiæ, ac
ſimiliter ſuave, & quoad quantitatem potûs,
proculdubio non debet eſſe ſuperflua. Non
multùm ergo bibendum, licèt Savonar. *de fe-
brib. cap.* 9. *rubr.* 1. notaſſe ſe dicat in tribus,
aut quatuor peſtilentiis, quòd pauci bibuli peri-
rent.

Notandum autem ex Vntzero, *vbi ſuprà*, Aquam 12
vitæ tempore peſtilenti omnino noxiam eſſe, ne-
que abſque ratione, cùm Hepar, & ſanguinem in-
cendat, & humores acuat, & exurat: imò laudat, vt
publico Magiſtratuum decreto eius vſus abdicetur.
Quòd ſi aqua bibenda ſit, ea ſit puriſſima, leviſſi-
ma, tenuiſſima, nullo odore, aut ſapore dotata,
fontana, aut ciſternalis, quarum vtramque, dum-
modò cæteris conditionibus non deſtituatur, bo-
nam exiſtimo, licèt ſciam inter Medicos de princi-
patu bonitatis eſſe contentionem. Pleique Hipp.
ſequi ſe putant, ſi pluvialem præferant: alij fon-
tanam malunt, cuius opinionis fuit Andr. Thurin.
Piſcienſ. Reg. Galliarum & mox duorum ſummo-
rum Pontificum Medicus, qui libellum etiam de
ea re conſcripſit, & Epiph. Ferd. *lib.* 1. *Theor.* 13.
ſed, vt dixi, ex mea ſententia, vtraque in vſum con-
vocati poteſt.

In ſomno quoque eadem moderatio ſervanda, & 13
diurnus maximè evitandus. Sed & ſuperflua vigilia
officere cenſetur non immeritò, quòd corpus aptius
facilè reddat ad concipiendum morbum: quod vt
magis magiſque evitetur, quotidie ipſum ab excre-
mentis congeſtis liberare ſtudendum. Quòd ſi ſpon- 14
te id non ſuccedat, leviori aliquo leniente, aut po-
tiùs ipſis cibariis aluum mollientibus id procure-
tur: fortia enim, & frequentiùs vſurpata medica-
menta abdicanda.

Coitus ab vniuerſis Medicis mirum in modum 15
vituperatur, quod etiam à Iuriſconſultis particu-
lariter animadvertitur: Ripa *part. vlt. partic.* 5.
num. 9. & Prævidell. *part. vlt. partic.* 15. *num.* 4.
Ab eo ergò non modò in parte, ſed in totum abſti-
nendum. Vnde non ex timore ſolùm contagionis
arcendæ ſunt meretrices tempore peſtis ex ciuita-
te, vt voluit Ripa *de peſt. part.* 3. *partic.* 1. *num.* 163.
ſed etiam quia incitamentum ſunt ad opera venerea,
à quibus tunc temporis ſummum in modum, vt di-
xi, abſtinendum. In cæteris mediocritas laudatur, 16
quemadmodum etiam in exercitio: nam ſi excedat,
maximè damnatur, tum quia ſanguinem magnope-
re calefacit & acuit, atque ad febrem diſponit,
tum quia poros rarefaciendo, & maiorem reſpi-
randi neceſſitatem faciens, in cauſa eſt, vt multò
plus circumambientis aëris in corpus ſubeat, quàm
oporteat, cùm in peſtilenti conſtitutione maximè
conferat, quantò minùs fieri poteſt, reſpirationis
neceſſitatem augere. Hippocr. *de Nat. Humana*, 17
quòd aër corruptus quantò minùs inſpiratur, tantò
minùs noceat.

In animi denique paſſionibus moderandis vnuſ- 18
quisque diligens ſit oportet. Metus præ omnibus,
& triſtitia abdicanda: notatum enim, & refertur
à Plateto, & à Foreſto *locis ſupra citatis*, Meticu-
loſos præ omnibus peſtem facilè incurrere, quod 19
etiam inter Iuriſconſultos innuere videtur Ripa
part. 1. *num.* 15. omnino ergò prohibenda cogita-
tio de mortuis, & ægrotantibus. Hieron. de Man-
fred. *de Hom. lib.* 1. *cap. vlt. in fin.* Neque de morte
timendum, niſi in ordine de animæ ſalute. In Deo
ſperandum, etiamſi occideret nos, vt ſanctiſſimus
Iob dicebat *capit.* 13. *verſic.* 15. Gaudendum cui-
que eſſe, ſuadent Medici, & adnotat etiam ex
Iuriſconſultis Ripa *part.* 3. *partic.* 1. *num.* 153. cum
paucis, ſed honeſtis amicis hilariter viuendum,
Muſicis, ac Melodiis vacare conducit, cùm ſolâ
aliquando Muſicæ vi peſtis ſublata fuerit, teſte
Plutarch. *in lib. de Muſic. in.* quod etiam Vair. 20
lib. 2.

lib.2. de faſtin.cap. 11. ex Pauſania adnotauit, vt ex
ipſo adnotat Votxer. *in antid. peſtil. libro* 1. *part.* 2.
diſtinct. 3. *med.* 5. *num.* 6. & cum his omnibus mun-
dus cultus corporis eligendus, ac veſtes ſæpius im-
mutandæ.

21 Verumtamen ad ea iam veniamus, quæ ad Ma-
giſtratus pertinent. Hi curare debent maximè, vt
Ciuitas ab immunditiis vndequaque libera exi-
ſtat, & aëris corruptione præſente luculentos
ignes vicatim accendi iubeant ex lignis, ſi fieri
poſſit, odoriferis, vt cupreſſo, iunipero: ſin mi-
nùs, ex vitium ſarmentis, aut ex lignis quernis,
quæ putrida iam, & emortua non ſint, aut ſitum
contraxerint, vel prope paludes, ſtagnantesque
aquas diu iacuerint, aut pluuia, vel quoquo modo
humecta ſint.

22 Mortuorum cadauera quàm citiſſimè ſepulchris
mandari, & altè defodi curent, quia citiſſimè pu-
treſcunt. Paræus *lib.* 21. *cap.* 10. & præcipuè à cada-
veribus brutorum, ſi quæ peſte tentantur, omnino
civitatem repurgare, quamquam vbi peſtis bruta
etiam moleſtet, conferret ex mea ſententia ea om-
nino à civitate amouere, & expellere, antequam
inficiantur. Vnde Paræus, *vbi ſuprà*, occidi omnia
iubet, præcipuè feles, canes & alia domeſtica ani-
malia, quibus præ cæteris connumerandi ſunt
porci, quia eorum excrementa aërem venenoſum
23 maximè reddunt, vt ſcribit Georgius Pict. *de con-
ſervanda ſanit. dial.* 2. cloacas liberas eſſe iubeant,
24 ac ſi ad repurgandam ciuitatem non ſufficiant, no-
vas conſtruendas curent. Peſte infectus ab aliis,
quantùm fieri poteſt, ſegregent, aut eos in propria
domo, vt fieri alicubi ſolet, portis muro obductis,
vel obſignatis retinendos, aut in locum ad eam
rem deſtinatum aſportandos curantes. Ita facien-
dum admonent ipſi Medici, & præ cæteris Maſſa
de febr. peſtil. tract. 2. *cap.* 1. Paræus *lib. cit. capit.* 10.
Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 52. Septal. *lib.* 4. *de peſt. cap.* 6.
Vntzerus *in Antidot. peſtil. lib.* 1. *diſtinct.* 2. & ex Iu-
25 riſconſultis Ripa *part. vltim. partic.* 1. *num.* 3. Vtrum
autem per vim expelli poſſit quis ex civitate, ſi ma-
lit in domo includi, decidit idem Ripa *ibidem,
num.* 4.

26 Sed & maximâ curâ arcendi ſunt advenæ omnes,
qui à peſtilenti loco veniunt, vel vndecunque, dum-
modò ſanitatis teſtimonium ſecum non habeant,
ne in civitatem intromittantur, antequam per ali-
quot dies experientia ſumatur eorum ſanitatis.
Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 52. Septal. *lib.* 4. *cap.* 7. & ex Iu-
riſperitis Prævidell. *part.* 4. *partic.* 21. & Folier. *in
appar. ad inſtruct. Vrban. num.* 171. Quantum autem
debeat eſſe hoc dierum ſpatium a Iuriſconſultis
27 deciſum non invenio. Niſi apud *Follerium in tract.
de cuſtodia Peſtis num.* 171. *& ſeqq.* Conſuetudo eſt
quadraginta dierum, de qua teſtatur Septallus, *vbi
ſuprà*: & hunc ipſum terminum deſiderat Cæſal-
pinus, *vbi ſuprà*: ſed Septalius putat, atque con-
tendit, eſſe iuſto longiorem: palam enim eſt,
inquit ille, quòd accedentes ad locum ſanum vel
habent intra ſe Peſtis contagium: vel extrà: nem-
pe quia per contactum exteriora membra ſeminia
peſtis retinuerunt: ſi habeant intus, impoſſibile
eſt per tot dies venenum tam atrox, & exitiale abſ-
que eo, quòd vllam de ſe ſignificationem præbeat,
latitare: ſi extrà, hoc facilè poteſt emendari per
corporis mundationem, & lotionem ex aceto,
aliiſque ad rem facientibus, per raſuram omnium
pilorum, per veſtium commutationem, & huius-
modi. Reſtringit etiam hunc terminum Maſſa, *vbi
ſuprà*, ad plus minus pro infectionis maiori, vel mi-
nori ſuſpicione. Sed in his cum ſecuritate, non cum
coniecturis agendum.

Præterea Medicos, Chriſtianâ pietate & ſapien- 28
tiâ inſignes, in ægrorum curam deſtinent, quemad-
modum etiam expertiſſimos Chirurgos, non qua-
les vt plurimùm nunc eam artem exercent, audaciâ
& temeritate, nec non etiam craſſa ignorantiâ no-
tandos, & qui vix tonſtrinam exercere norunt.

Supellectilia, & tegumenta, veſteſque eorum 29
qui peſte perierint, venales exponi non permit-
tant, ſed omnia igni mandanda præcipiant, quæ
fomitem, & ſeminia morbi conſervare facilè poſ-
ſunt, vt lineæ ſunt, & laneæ veſtes, & his ſimi-
lia: quod admonere non reliquerunt Medici ſu-
prà citati, Paræus, Septalius, Cæſalpinus, Vntze-
rus, & alij, necnon etiam Iuriſconſulti, Ripa
loco citato, *numero* 43. Sed mirum videtur quod
narrat Alpin. *lib.* 1. *de Medic. Ægypt. cap.* 17. ol-
mirum videtur quod tegumenta, & ſupellectilia
eorum, qui peſte ibi laborauerint, etiamſi aliàs
contagium retineant, tamen menſe Iunio omne
contagium exuere, & illis tutò vti quemlibet poſſe.
Quæri autem hîc poſſet, cur veſtes eorum, qui
peſte corripiuntur, & ab ea immunes evadunt,
non afficiant tangentes contagio, vt veſtes, aliaque
tegumenta eorum, qui peſte moriuntur. Sed de
hoc aliàs.

Quæ verò merces admitti tutò poſſint, quæ non,
docet exquiſitiſſimè Maſſa *vbi ſuprà tract.* 2. *c.* 1. do-
cetque nullum Frumenti genus, nec aromatum, ne-
que fructuum, neque carnium quarumcunque, dum-
modò putreſcere non incipiant, neque Vina, neque
acetum, neque oleum ſuſpicionem vllam habere,
quia talia contagium non ſuſcipiunt. Præ omnibus
autem tutiſſima ſunt metalla omnia, ſed ſi qui ſac-
culi, aut tegumenta, vel funes, & huiuſmodi alia
cum his fuerint, omnia comburenda præcipit: nam,
quæcunque ex lino, cannabe, ſparto, cotone, lanâ,
bombace, pilis, vellere, ſerico, plumis, & huius-
modi rebus conficiuntur, facilè infectionem ſuſ-
cipiunt. Quibus addenda quæ ex arundinulis, iun-
cis, & huius generis materiâ componuntur. De his
inter Iuriſconſultos Follerius, *vbi ſuprà*, *n.* 148. quæ
conformia ſunt iis quæ Medici quoquè circa hoc
negotium afferunt.

Quoad receptionem Epiſtolarum, multis vti
debere nos cautelis, admonet Salvian. *Variar. lect.
lib.* 1. *c.* 7 quòd charta facillimè infectionem ſuſci-
piat, & retineat; itaque & circa hoc peculiaris dili-
gentia adhibenda, vt ſuffitibus, antequam legendas
litteras ſuſcipiamus, eas repurgemus, & liquoribus
etiam nonnullis imbuamus, aliiſque cautelis vta-
mur, ab ipſo Salviano conſcriptis.

Balneis porrò, ſi quæ publica extant, interdicere 30
Magiſtratus oportet, cùm qui iis vtuntur Peſtem fa-
cillimè concipiant, vt adnotant Raſis 30. *contin.
tract.* 13. *c.* 1. Ioub. *de peſt. c.* 9. Aodr. Gall. *de peſt. faſcic.*
3. *in principio.* Plater *quaſt. Medic. Parad. tenur. poſth.
quaſt.* 43. Paræus *de peſte*, *c.* 10. & alij: quare iis vnuſ-
quiſque pro poſſe abſtineat.

Cæterùm idem Paræus in his recenſendis diligen- 31
tiſſimus, admonebat quoque Iudices, & Magiſtratus,
vt maximopere animum adverterent ad impios
quoſdam veſpillones, & alios huius farinæ homi-
nes, qui, vt ex maiori ægrotantium, ac morien-
tium copia plura congerant, ſibique acquirant,
per linimenta quædam, oſtiorum annulis, & peſ-
ſulis aliiſque locis illita, peſtis contagium in ſanos
transferunt, aut aliâ malitiâ vtentes, mortuo-
rum ſupellectilem in ſanas domos comportant,
milleque

milleque aliis ingeniis inexpiabili impietate peſtem propagant: quod non ſemel tantùm, aut bis, ſed multoties eveniſſe conſtat, vt ſuperiori quæſtione dixi. Ex extat de eius rei veritate novum, ſed graviſſimum teſtimonium *Philomuſi in ſuis iuvenilibus Muſis n. 11. in ſeqq. carminibus.*

——Homines quia crebra nefandos.
Fama refert ſcamna, & poſtes, & ſtrata viarum,
Templique mortifero circumſparſiſſe veneno.

32 Curent etiam iidem Magiſtratus, ne putridæ carnes, & olidi, ac ſemiputrefacti Piſces væneant, ſed eas, eoſque quamprimùm putrere inceperint, abiiciendos curent; ne ex eorum comeſtione vulgus pravis humoribus congeſtis facilè peſtem concipiat,
33 quod prudenter præter Medicos admonet ex Legum peritis Ripa, *vbi aliàs.* Quin etiam, quia contingit cum ægrotantibus viuentes innoxiè aliquando peſtem circumferre, vt ſunt Miniſtri omnes, Sacerdotes, Medici, Chirurgi, Barbitonſores, Pharmacopolæ, Veſpillones, Obſtetrices, & aliæ perſonæ, non permittendus quiſquam eorum eſt in publicum exire, niſi aliquâ conſpicuâ notâ ſe notum vnicuique faciat, vt poſſint alij eius cvitare occurſum, & allocutionem.

Cuſtodes etiam portarum conſtituanmt, qui advenas peſte infectos, aut de peſte ſuſpectos, aut etiam, qui bullettinum ſanitatis ſecum non habent, à civitate, & loco repellant, & arceant. Sed de cuſtodibus portarum tempore peſtis, & de bullettinorum qualitate, & aliis adhæc pertinentibus qui plura ſcire cupit, ex Iuriſconſultis adeat Ripam, *part. 3. partic. 2. per totam.* Follerium, *vbi ſuprà.*

Denique non inane conſilium cenſendum, quod
34 ex Levino Lemnio refert Paræus, *vbi ſæpe,* & laudatur ab Vnzero, *vbi aliàs lib. 1. part. 2. diſtinct. 3. num. 2.* nimirum quòd murales cannæ, & machinæ tormentariæ, pulvere bombardico repletæ, abſque globis ſub diei, noctiſque crepuſculis explodantur: eorum enim ictu, ac vehementiâ impulſus aër exagitatur, & eâ agitatione repurgatur: præterquam quòd etiam ipſius bombardici pulveris qualitate alteratur, & exſiccatur, adiunctâ maximè ipſius ignis virtute. Hæc & alia permulta ad Magiſtratus pertinent, quæ ſiquis luculentiùs enarrata deſiderat, ex noſtris conſulat Paræum, Vnzerum, & præ omnibus Septalium *lib. 4.* & ex Iuriſconſultis Ripam, & Prævidell. & Follerium, *locis citatis.*

PARS SECVNDA.

De Contagio.

SVMMARIVM.

1 *Contagium quid.*
2 *Contagium triplex*
3 *Morbus contagioſus quis.*
4 *Contagioſus morbus duplex.*
5 *Contagioſi morbi benigna natura, ſeu contrà.*
6 *Scabies quid.*
7 *Lepra quid, ſcrophula.*
8 *Elephantiaſis quid.*
9 *Alopecia eſt particularis quædam Lepra.*
10 *Anchores quid.*
11 *Lippitudo quid.*
12 *Tabes eſt vlcus Pulmonis.*
13 *Febris Hectica quid.*
14 *Lues venerea, ſive Gallicus morbus quid.*
15 *Febris quid ſit.*

Quid ſit Contagium, quid, & quotuplex contagioſus morbus.

QVÆSTIO V.

QVibus ex cauſis inter Legales materias etiam 1
de contagio verba facere operæ pretium duxerim, in principio huius tituli notum feci: dicam ergo iam quid ſit Contagium, & quid, & quotuplex contagioſus morbus. Contagium aliàs eſſe 2
dixi infectionem tranſeuntem ab vno individuo in aliud. Mercatus autem *lib. 3. de Morbis, p. 1. cl. 1. q. 176. num.* 11. dixit, Contagium eſſe id, quòd alteri ab altero præſtatur, dum paſſum fiat eiuſdem ſpeciei cum agente. Dixi etiam illud eſſe triplex, immediatum, quod ex ſimplici atque, immediato contactu fit duorum corporum animatorum. Secundum perfomitem, & eſt mediati prima ſpecies, nempe inanimatæ cuiuſdam rei, & contagij ſemina retinentis, vt veſtes ſunt, ſuppellectilia, & huiuſmodi. Tertium, quod eſt ſecunda ſpecies mediati, fit mediante Aëre inſpirato, qui ab vno individuo expiratus, quod iam infectum eſt, ab alio inſpiratur, vnde ex inquinamento prioris per illum Aërem exſpiratum inquinatur poſterius. Morbus autem qui contagioſus eſt, 3
dicitur morbus per contagium communicabilis, vno, vel pluribus ex ſuprà commemoratis mo- 4
dis. Eſt autem contagioſus morbus duplex, nam quidam eſt benignæ naturæ, in quantum vitæ nequaquam inſidiatur, ſaltem non manifeſtè, aut non tam ſubitaneam affert perniciem, licèt temporis diuturnitate nonniſi cum vitæ præiudicio afficiat: alius eſt malignæ naturæ, vt qui vitam facili negotio, ac manifeſtè & evidenter eripiat. Morbi prioris claſſis ex humorum putredine habent quidem originem, non tamen conſummatâ, ſed magnæ activitati iunctâ: poſterioris etiam venenatâ qualitate participant. In priori cenſu ſunt Scabies, & eius ſpecies omnes, Strumæ, de quibus vide Zacutum, Medicum doctiſſimum 5
lib. 1. de Med. princ. hiſt. cap. vel hiſt. 84. in comm. Tinea puerorum, Alopecia dicta, eorundemque achores, & favi, lippitudo, vel Ophthalmia Græcis, vlcera quædam maligna, ſimplex febris, nam, vt teſtatur Fracaſt. *lib. 2. de Contag. cap. 1.* nonnullæ febres ſunt contagioſæ, cùm tamen ſint vtplurimùm ſalubres. In poſteriori cenſu ſunt Rabies, Morbilli, & Variolæ, & ipſa peſtis. Quamquam enim morbilli, & Variolæ interdum nullâ pravitate infeſtæ videantur, aliàs tamen peſtilentes evadunt, & cùm multiplicantur, ipſam peſtem portendunt, vt omnes qui de peſte ſcripſerunt, fatentur in capp. de ſignis prognoſticantibus futuram peſtem. Sunt tamen alij morbi, Medij iure vocandi, quòd neque perniciem illico afferant, neque tamen vitæ omnino parcant, ſed procraſtinantes locum remediis concedant. Huiuſmodi ſunt Lepra, eiuſque genera omnia, & Elephantiaſis, ſi modò diverſus morbus à Lepra eſt, Tabes, ſeu Pthiſis, Hectica febris, Epilepſia: nam notatum eſt, hanc quoque per contagium fuiſſe communicatam. Bertin. *lib. 12. ſua med. c. 3.* imò etiam per ſolum viſum: teſte Chriſtoph. à Vega *libro 3. art. Med. cap.* 12. quorum vterque refertur à Schenckio *lib. 1. Obſerv. tit. de Epilepſia.* Sed quod magis mirandum eſt, communicari per contagium non ſolùm hominibus, ſed etiam animalibus extra humanam ſpeciem, docet Card. *lib. 7. de variet. cap.* 33. qui ancillam morbum hunc cani, & cato communicaſſe refert. Tandem inter hos morbos comprehenditur etiam Gallicus, vt notum eſt.

Omnes hi morbi (exceptâ lippitudine, ac

Strumis)

Strumis) enumerantur ab iis, qui de contagio ex profeſſo verba fecerunt. Fernel. *lib.2. de Abd. rer. cauſ.cap.*11. Sal. *de febr.peſt.cap.*11. Fracaſt. *de contag.lib.*1. Hucher. *lib.4. de febr. cap.7.* Sed miror cur de lippitudine nullus meminerit, cùm tamen Ariſt.7.*probl.*4.& Alex. *lib.4. probl.*14. quærant, cur lippitudo ſit contagioſa? quod etiam vulgò perſuaſum eſt, & notatur a Juriſconſultis, Martin. de Arles *de ſuperſtit.num.*36. Quomodocunque tamen ſit, non tanti momenti is morbus profectò eſt, ut de eo peculiarem mentionem habere oporteat.

Cæterùm ne Juriſconſulti nominum varietate decipiantur, breviter quid ſinguli horum morborum ſint, exponamus, ii præſertim, qui minùs noti eſſe poſſunt. Scabies autem præ omnib. notiſſimus morbus eſt. ſed ejus genera quamplura ſunt pro humorum differentia, & miſcella. Definitur verò ſcabies, pruritus in univerſo corpore, vel in pluribus ejus partibus, ex aſperitate, vel puſtulis, vel ulcuſculis eiusdem proveniens, aliquando verò ſolus pruritus totum occupat corpus, non tamen puſtulæ ullæ ad ſenſum ſunt manifeſtæ, neque ulla ulcuſcula, ſed bene aſperitas quædam; non mutat autem nomen, niſi quando prædicta appareant. Quòd autem quædam
6 ſcabies humida ſit, quædam ſicca, notum eſt, & quòd illæ habeant ſub ſe plures alias ſpecies: ſed hæc pro nunc ad hoc argumentum minùs pertinent. Strumæ, quæ & ſcrophæ, ſeu ſcrophulæ dicuntur,
7 tumores ſunt in collo, & in axillis evenientes, ac ſe propagantes, ex materia partim frigida & mucilaginoſa, partim terrea ac melancholica, & dicuntur ſcrophæ, ex eo quòd plures gignant conceptus, nempè minores tumores, quorum ſunt fœcundiſſimæ, veluti ſcrophæ. Quàm verò hi tumores ſint contagioſi, videant Doctorem Zacutum Luſitanum, multæ conditionis, ac indefeſſæ lectionis virum, cujus *libri de Principum Medicorum hiſtoriis*, doctis omnibus mirum in modum accepti, ac commendati ſunt.

8 Lepra porrò dicitur cutis aſperitas cum pruritu, & corporis colliquatione, depaſcens profundas corporis partes orbiculatim, atque piſcium inſtar ſquamulas ex ſeſe emittens. In hoc enim morbo ſolidarum partium nutrimentum, ob pravam ſui qualitatem, aſſimilari non poteſt, unde ad cutim tranſmiſſum, & extraneum calorem concipiens, pruritum facit ingentem, & ob admixtionem ſiccæ, melancholicæ, ac terreæ ſubſtantiæ à cute abſcedit, & in ſquammulas abit. Non diſſimilis morbus eſt Elephantiaſis, quamquam non deſunt contrariæ opinioni adhærentes: ſed eſſe hos unum eundemque morbum teſtatur Mercurial. *lib.2. de morb.curan.c.*5. apud quem Lepræ genera, & ſpecies videre licet ab ipſo accuratiſſimè enumeratas. Si quis autem Medicorum Lepræ veræ ſigna perlegere cupit, præ cæteris practicis legat Baverium *in conſil.* præcipuè, quod incipit: *In nonnullis dictum eſt, &c.* nam diligenter, & exquiſite ea percurrit, & differentias omnes edocet. Non prætereundum tamen hîc, ſignum illud confirmatæ Lepræ exploratiſſimum, de quo Lemn. *lib.1. de occul. nat.mir.c.*51. *in fin.* quod eſt hujusmodi: Uſti plumbi pulverem in matulam, urinam Leproſorum continentem, conjicit, ſi enim fundum petat, vel Lepra illa vera non eſt, (vel non eſt, addo ego, confirmata) ſi verò ſupra natet, ſignum eſt manifeſtiſſimum veræ, & confirmatæ lepræ. Plures inſuper experientias ponunt alii, ad cognoſcendam veram lepram, & præcipuè Valleſcus *in Philon. lib.7. c.*21. inter quas eſt, quæ ex ſanguine deſumitur ſupernatante in aqua clariſſima. Alia autem ſigna videri poſſunt apud ipſum, & alios auctores, Arabes præſertim, & præ cæteris Julianum Palmatium. Celebris & ea experientia eſt, quæ deſumitur à ſenſus ſtupiditate, nam tenuiſſimam acum in corpus leproſi infigunt, & ſi minùs ſentiat, lepra eſt confirmata. Valleſc. *ubi ſuprà.* Paræus *lib.19. cap.7.*

Lepra quædam particularis videtur eſſe Alopecia: nam conveniunt in eſſentia, cùm non minùs Alopecia, quàm lepra ex pravo nutrimento fiat, & non 9
minùs quam lepra univerſo corpori, cuti capitis Alopecia obſit, & utraque ſit corruptio, & alteratio carnis ſuperficialis. Ariſt. teſte, 10. *Probl.*20. & rectè notatur inter Juriſconſultos à Gloſſ. *in c. voluiſſent de pœnitent.diſt.*1. quòd lepra in Capillis dicatur Alopecia. Licet autem velis eos morbos differre, tamen negari non poteſt, eos congeneres eſſe: nam & Ophiaſis, quæ maximè ſimilis eſt Alopeciæ, præcedere ſolet lepram, & iis eſſe præcipuè infeſta, qui in Elephantiaſim proni ſunt. Piſo *lib.1. pract.c.*1. Quinetiam uterque morbus eodem med. curatur. Cardan. *in lib. de Hippocr. de Alim. lect.*32. *text.*31.

Achores ſunt ulcera capitis humida, quæ appellant vulgò *lattime*, quod fortaſſe ex lactis vitio manare credantur, vel quod lactentibus pueris ſint familiaria. Manard. *lib.17. Epiſt.*2. Huic morbo non diſſimilis eſt, qui favus dicitur, de quibus tamen alia ſuper addere præſentis loci non eſt. 10

Lippitudo quid ſit, dixi *lib.2. titul.3.q.*10. quòd ſit inflammatio tunicæ oculorum adnatæ. Tabes verò, ſeu Phthiſis ulcus pulmonis eſt, ex quo conſumptiva febris, Hectica dicta, generatur, vel ad quod potiùs ea febris conſequitur: quæ febris Hectica (nam & ipſa aliquando contagio communicatur) eſt calor naturalis mutatus in igneum, ſolidas ipſius cordis partes obſidens. Lues autem Venerea, Gallicus dictus morbus, adeò pluribus notus eſt, ut aliâ explicatione non indigeat. Dici tamen poteſt infectio, ſeu contaminatio maſſæ ſanguineæ, ex coitus præcipuè inquinamentis, vel alio modo per contagium communicata, ex qua infectione plures apti ſunt pullulare morbi, naturâ, & ſpecie differentes: & licet alii aliter hunc affectum definiri malint, mihi pro nunc ad rem meam hæc definitio ſatisfacit. 11 12 13 14

Quid ſit denique febris, Juriſconſulti *in l. quaſitum, ff. de re judic.* dixerunt, eſſe motum corporis contra naturam. Medici dicunt, eſſe calorem extraneum in corde accenſum. Sed hæc de his ſatis. 15

SVMMARIVM.

1 *Contagioſi morbi non omnes ex quibusvis in quasvis perſonas transferuntur.*

2 *Ob contagioſum morbum de novo advenientem dirimi poteſt matrimonium initiatum, non autem conſummatum.*

3 *Ex quibusnam morbis leve periculum contagionis impendeat.*

4 *Ex Epilepſia leve contagionis periculum imminet.*

5 *In tabe majus periculum junioris conjugis à ſeniore, quàm è contrà.*

6 *Periculum infectionis prolis naſciturae ex conjugibus qualenam ſit.*

7 *Ex lue venerea quando exiſtimandum dirimi jure poſſe matrimonium.*

8 *Ex Morbillis, & Variolis etiam peſtilentibus, ex ipſa peſte, ex rabie an dividi debeat matrimonium.*

9 *Moniales habent juſtam cauſam relinquendi monaſterium, ubi in eo vigeat contagioſa infirmitas;*

mitas, declara ut numer. ſequentibus.

12 *Contagioſo morbo laborantes expelli poſſunt ex civitate, declara ut ibid.*

13 *Quartus caſus circa redditionem debiti matrimonialis, ubi alter conjugum contagioſo morbo laboret.*

14 *Sanus conjunx tenetur reddere debitum Leproſo. diſtinguo ex aliis, ut n. ſeq. dic ut n. 22.*

16 *Sanus conjunx an teneatur cohabitare cum leproſo.*

17 *Non ita inficitur ſanus coniunx à leproſo per coitum, ut per cohabitationem, falſum ibid.*

18 *Lepra inficit etiam per halitum.*

19 *Quæ per contagium ad diſtans inficiunt, multò magis per contactum id præſtant.*

20 *Non infectus poteſt alias inficere, & quomodo.*

21 *Ex coitu cum leproſo imminet evidens periculum infectionis.*

23 *Sanus coniunx non tenetur reddere debitum infirmo peſte vel rabie laboranti.*

24 *Sanus coniunx an teneatur reddere debitum infirmo Tabe infecta.*

25 *Coitus Tabidis maximè noxius.*

26 *Sanus coniunx an teneatur reddere debitum infirmo Gallicâ lue laboranti.*

27 *Si unus coniugum commercium habeat cum externa perſona Gallica moda infecta, an alter teneatur ad redditionem debiti.*

28 *Nonnulli cum infectis perſonis rem habentes non inficiuntur, & tamen alias inficiunt.*

29 *Ob adulterium an liceat denegare debitum.*

30 *Contagioſus morbus quando impedire debeat profeſſionem.*

Iuriſconſultorum aſſertiones nonnullæ circa contagium, & contagioſos morbos, quibus in caſib. locum habeant.

QVÆSTIO VI.

STatuendum imprimis, antequam ad particula-
1 res caſus veniamus, contagioſos morbos non æquè omnes ex quibusvis in quasvis perſonas contagio transferri: alios item facili negotio hac ratione contagio afficere, nonnullos verò faciliùs aliâ: Nam de priori parte patet, quod neque Alopecia, neque Phthiſis adeò ex teneriori ætate in maturiorem, ut ex maturiori in teneriorem transferri facilè poteſt. De poſteriori parte notum eſt, quòd Lues Venerea coitu maximè, & accubitu, dehinc etiam convictu, & conſuetudine communicatur, ut etiam Phthiſis, ſeu Tabes, Scabies, & hujusmodi: peſtis autem ſola exſpiratione, ut etiam Lepra, de qua & aliàs dixi: & infrà dicam. Alii præterea morbi certas perſonas invadunt & contaminant, alii verò indifferenter omnes: nam Tabes, Phthiſis, Alopecia tenerioribus maximè ætatibus noxiæ, aliis perſonis maturiorem ætatem agentibus non ita: contrà Peſtis, Scabies, Lepra omnibus indifferenter communicantur. Sic etiam & alia nonnulla in quæſtionis proceſſu adnotanda veniunt, ut dicemus: hîc enim examinabimus caſus nonnullos circa contagioſos morbos evenientes, ut apertiſſimè dehinc pateat quando, & in quibus caſibus concluſiones, & aſſertiones Iuriſconſultorum locum ſint habituræ, quas recenſui in principio Tituli, quarum prima eſt, quòd ob contagioſum morbum de novo, aut
2 quomodocunque evenientem dirimi poſſit matrimonium initiatum, non tamen quòd ſit conſummatum: Circa quam concluſionem, licèt aliquod dubium interveniat, minùs de ſponſalibus dubitatur, ut per Auctores ibi per me adductos. Circa primam partem concluſionis (quia cum multò majoris momenti ſit, & quæ in ipſa locum habebunt, multo magis procedent in poſteriori parte) conſiderari poteſt periculum contagii non modo reſpectu conjugum, ſed reſpectu prolis ex matrimonio naſcituræ. Secundò, conſiderari poteſt eventus morbi, ipſiusque natura, nempe an pertinax morbus ſit & rebellis, & ob id nulla ſpes ſit ægrum ab eo convaliturum: an vero contrario modo ſe habeat, aut ſaltem mediocriter, ita ut licet cum difficultate, poſſit tamen æger ab eo convaleſcere. Tertiò, conſiderari poteſt qualitas periculi, quod vel imminens ſit, & de ipſius Conjugis ſani vita, vel ſit tantùm de ſanitatis detrimento, aut etiam de turpitudine. Morbi item aut ſunt inſtantanei, aut permanentes: inſtantaneos voco pro nunc, qui brevi dierum ſpatio, aut quatuordecim, aut viginti, aut etiam unius, vel alterius menſis, aut anni finiuntur: permanentes voco, qui diù perdurant, aut toto vitæ curriculo, & ad mortem usque hominem concomitantur.

Itaque periculum leve imminet ex morbo levi, 3
ut ex Ophthalmia, ex ſimplici ſcabie, aut ſimpliciſſima febre & morbis aliis his non diſſimilibus. Et licet in Ophthalmia, & in febre periculum non ita certum ſit, ut in ſcabie, quæ multò magis contagioſa eſt, tamen neque in hac, neque in ulla illatum poterit eſſe locus diſſolutioni matrimonii, aut ſponſalium, quæ juramento firmata ſint, tanquam ſi nullum omnino adeſſet impedimentum. Quod ob levitatem eorum morborum, qui nullius conſiderationis in hoc caſu videntur, ulteriori probatione non eget.

Idem etiam in Epilepſia habebit locum: licèt 4
enim majus multò ſit periculum in hoc morbo, quàm in prædictis, tamen periculum ex hac non eſt certum & evidens, cùm non ſoleat Epilepſia ſecundum plurimum per contagium de facili communicari. Communicatur tamen filiis, & deſcendentibus. Sed neque hanc puto eſſe juſtam cauſam ſeparationis matrimonii, aut ſponſalium, ob periculi incertitudinem: quia licet Epilepticus interdum Epilepticum generet, cùm Epilepſia ſit morbus hæreditarius, tamen hoc de futuris contingentibus, non de neceſſitate evenientibus. Contra tamen dicendum videtur in Tabe, in Lepra, in gravi Lue Venerea, in Alopecia: nam in tabe grave, & evidens periculum vitæ imminet juniori conjugi à ſeniori, non tamen tam evidens ſeniori à juniori, ut dixi. Idcirco in uno caſu 5
matrimonium, ſeu ſponſalia dirimi poterunt, in alio non, quia morbus permanens eſt. Id tamen intelligendum de jam confirmata Tabe, non de incipiente, quia hæc amoveri facilius poteſt. Idem in Lepra confirmata dicendum, ſed abſolutè, quia omnibus communicabilis, tam ſenioribus inquam, quàm junioribus: præterquam quod habet cum ſe notabilem deformitatem, ut etiam habet Alopecia.

Sed quid de periculo, quod imminet proli ex ma- 6
trimonio naſcituræ, ne eodem morbo infecta naſcatur, vel poſt inficiatur? Dico, quòd ſi Lepra in parentibus curationem recipit, poterit prohiberi quin proles inficiatur: ſin confirmata ſit, & curationem non recipiat, poterit & ob id, & ob ſupradictam cauſam concluſio Juriſconſultorum locum habere.

In Lue Venerea, ſi gravis ſit, nempe tumoribus, ulceribus

ulceribus malignis, doloribus perpetuis, Alopeciâ, gonorrhœa virulentâ, & aliis ſymptomatib. concomitata, abſque dubio matrimonium dirimi poterit, quia communicabilis ab omnibus in omnes, & quia notabilem affert turpitudinem, & quia morbus permanens eſt, & ſi ſit confirmatus, nunquam curabilis.

Ob morbillos, & variolas etiam peſtilentes, ob Peſtem ipſam, ob rabiem, licèt ex omnibus evidens periculum vitæ inſtet, præcipuè autem ex peſte non poterit dirimi matrimonium, neque ſponſalia, ſi juramento firmata ſint: ratio eſt quia etiamſi ſint contagio à quovis in quoſvis communicabiles peſtis duntaxat, & Rabies, necnon vitæ ſummopere inſidientur, tamen inſtanei ſunt, & qui facillimè aut occidunt, aut hominem ſanum deſerunt: idcireò absq; injuria, & ſine ullo incommodo poteſt attendi eorum exitus, qui ubi in bonum terminet, matrimonium ſuum locum habere facilè poteſt, cùm nihil impedimenti poſt eorum amotionem relinquatur.

8 Declaranda tamen hæc omnia ſupradicta ſunt reſpectivè, quoad ſeparationem matrimonii non conſummati, vel ſponſalium: vel certè ejuſdem matrimonii, quoad ſeparationem thori.

Secundus caſus circa contagioſos morbos eve-
9 niens eſt, quòd Monialibus concedi poſſit licentia exeundi ex uno monaſterio, & ingrediendi aliud monaſterium, ubi in eo ſit contagioſa infirmitas, ex qua ipſæ abſque dubio ſint in manifeſtiſſimo periculo poſitæ, niſi quæ jam infectæ ſunt, ejiciantur. Ita deciditur in conſtitutione Pii Quinti, quam habes apud Navarr. *de Regul. comm. 4. n. 47.* & apud Roderic. *q. Canonic. & Regul. tom. 1. q. 49. art. 4.* apud Barb. *de offic. & poteſt. Epiſc. alleg. 102. n. 14.*

In hoc caſu de duabus tantùm infirmitatib. men-
10 tio habetur, de Lepra nimirum, & Epidemia, nempè peſte: (abutuntur enim hîc Juriſconſulti, ſeu Canoniſtæ voce Epidemiæ) ſed eam conſtitutionem extendi etiam ad alios morbos contagioſos, ſi qui ſint, aut eſſe poſſint, ut Hecticam febrem, Tabem, Rabiem, & alios, tenet idem Barboſ. *ibid. n. 16. & ſeqq.* Et ex Medicis *Sebaſtian. de Soto in libell. de Infirmit. ob quas Moniales exire poſſunt à clauſura, propoſit. 2. & ſeqq.* Neque videtur contrariari, imò potiùs aſſentiri Navarr. *ubi ſupr. n. 49.* qui etiam prædictam conſtitutionem extendi vult ad morbum non contagioſum de quo Medici docti, ac pij judicent aliquam morituram, niſi ex monaſterio exire permittatur, & ſalubriorem locum eligat: de qua ampliatione nonnulla dicam, Deo dante, *lib. 5. tit. de aëre, aquis, & locis.* Sed in hoc quoque caſu adnotandum, quod in ſuperiore admonuimus, nempè de periculi certitudine, & evidentia, & de gravitate & confirmatione,
11 & conditione morborum: nam non ſatis eſſet ſimplex Epidemia ad hoc, ut Moniales poſſent relinquere Monaſterium, ſed debet eſſe peſtilentialis, & contagioſa, nempè cum periculo, & pernicie manifeſta. Sed de hac materia prolixiùs, Deo dante, agam li. 8. tit. 1. ubi quicquid ad materiam clauſuræ Monialium pertinere videbitur, quod Medicam ſpeculationem requirat, diſcutere conabor.

Tertius caſus eſt, in quo ii, qui contagioſo mor-
12 bo laborant, expelli poſſint, ac debeant ex civitate: in quo caſu nota, quòd non ſatis eſt contagium quodcunque ad id, ſed requiritur tale, ut afferat vitæ periculum, ſeu notabilem turpitudinem, inſuperque ut ſolà expiratione poſſint Infecti nocere ſanis, eoſque inficere, veluti in peſte evenit, & in Lepra.

Fortaſſe idem dicendum eſſet de rabie, quâ affecti aut expelli, aut vinculis coërceri debeant, ne alios morſibus impetentes, rabiem illis communicent: & de Lepra certum eſt in hoc caſu, quòd debeat eſſe in ultima ſpecie, & confirmata, quia cæteræ ſpecies nequaquam poſſunt halitu, & ex ſpiratione de facili inficere, ut confirmata poteſt.

Quartus caſus eſt circa redditionem debiti matri- 13
monialis, circa quam contrariantur ſibi Canoniſtæ, præcipuè de Lepra loquentes, volentibus aliis, qui
Textus auctoritatem ſequuntur, *in c. 1. & 2. de con-* 14
jug. lepro. quòd ſanus conjux teneatur reddere debitum infirmo, non obſtante, quòd timor adſit non modò infectionis ſani, ſed etiam prolis inde naſciturae eâ infectione labefactatæ: Jo. Brunell. *de ſponſ. & matrim. concl. 8. n. 8.* Sanch. *de Matr. lib. 9. diſp. 24. n. 25.* & vide alios DD. adductos per Aug. Barboſ. *in Collect. Doct. lib. 4. tit. 8. c. 2. n. 1.*

Alij maluerunt in hoc caſu diſtingui, nimirum
quòd ubi judicio Medicorum adſit periculum nota- 15
bilis infectionis, ſanus non teneatur reddere debitum: contrà, ſi id periculi abſit: ita Hoſtienſ. *in ſumm. lib. 4. rubr. de Conjug. Lepro.* Sanchez. *ubi ſuprà, num. 17.* qui ad contrarias ſententias ſatisfacit. Ita quoque videtur ſentire Ripa, *in tract. de peſt. p. 2. partic. 1. num.* 102. quem adducit Sannazar ejus nepos, *de Matrim. cap. 3. art. 5. num. 77.* dum non vult, Conjugi Leprà Leoninâ, nempe Lepra maligna, & confirmata, & ultimæ ſpeciei, vel Ele-
phantiaſi infecto ſanum teneri reddere debitum. 16
Circa cohabitationem etiam diſcordes videntur DD. cùm alii voluerint teneri ſanum cum ægrotante cohabitare, alii verò non, ſed tantùm teneri ad debiti redditionem. Alberic. *in Dict. in verb. Lepra.* qui & eam rationem ex DD. auctoritate affert, quòd non ita inficiatur ſanus ex coïtu, ut ex cohabitione: quod
etiam tenet Scot. *in 4. ſent. diſt. 32. q. unica.* Quod ta- 17
men non eſt verum, quia contagium nullà via, ac modo efficaciùs & faciliùs contrahitur, quàm per carnalem conjunctionem. Quòd ſi Lepra inficit etiam per halitum; multo magis per cohabitationem & multo etiam magis per copulam carnalem: & id-
citeò *Levit. c. 13.* ex legis præcepto Leproſi non 18
modò ejiciebantur ex civitate, ſed debebant etiam evitare ſanorum occurſum, quia expiratione maximè homines inficiuntur, ut notat Valleſ. *in eo loco de Sacr. Phil. c. 19.* ergò multò magis per contactum, quia quæ per contagium ad diſtans inficiunt, multo magis per contactum id faciunt. Fracaſt. *lib. 1. de contag. c. 2.* Adde quòd Medici non ſolum admonent
eſſe fugiendum coitum cum Leproſo, ſed aliqui, ut 19
Gordon. 1. *part. Lily, c. 21.* voluerunt etiam illius commercium devitandum eſſe, qui, aut quæ cum leproſo jacuerit, etiamſi infectus inde non remanſerit: quia etiam non infectus poteſt alios inficere, conſer-
vando in ſe ipſo, in propria cute, & carne, ſeminaria 20
ipſius contagii, ut etiam in morbo Gallico evenit, ut mox dicemus. Itaque ſi cohabitare non tenetur ſanus conjunx cum Leproſo, multò minùs tenetur reddere debitum. Sed deciſio harum rerum ad Ca-
noniſtas pertinet: nos admonere eos de periculo de- 21
cet. Satis ergo ſit, hinc eam concluſionem elicere, quòd ubi alter conjugum vera lepra ſit infectus, etiamſi non eſſet confirmata, ex eorum conjunctione evidens periculum imminet ſano, ne inficiatur: nam licèt levior eſſet Lepra, tamen infectionis periculum non ceſſaret, & timor ne ſanus poſtmo-
dum eà infectus, in multo pejorem conditionem la- 22
beretur, quàm ipſe leproſus ad præſens ſit: parva enim infectio ſi corpus pravis humoribus offendet, magnam pariet affectionem, ut quotidie in Lue Venerea, & in Scabie experimur: nam habeat commercium aliquis cum muliere ſola gonorrhœa infecta,

inde aliquando in dolores atrociſſimos, in ulcera maligna, in tumores, in depilationem, & in mille alios affectus incidet. Sic etiam ſi peccat quis cum aliquo, qui ſolo ſimplici pruritu, vel leviſſima ſcabie laboret, ſi inde inficietur, in ſcabiem peſſimam, & ulceribus, & incendioſo pruritu ſcatentem labetur, itaque etiam ex levi infectione timendum eſt, ut ſanus maximè lædatur.

23 Cæterùm quoad rabiem, morbillos, variolas, & peſtem, abſolute dicendum videtur, quòd non teneatur ſanus reddere debitum, quia periculum certum eſt & evidens: & de Peſte apertiſſimè Juriſconſulti, Ripa *de peſt. p. 2. partic. 1. num.* 102. quanquam peſte affectum conjugem, aut rabie detentum nunquam eo dementiæ (niſi verè dementiat) pervenire exiſtimem, ut debitum a ſano repoſcat

24 Circa tabem dicerem, opus eſſe diſtinctione: nam ſi ſanus conjunx tenerioris ſit ætatis, & habeat etiam promptitudinem ad concipiendum talem morbum, ut ſi eſſet habitûs gracilis, pectoris anguſti, colli tenuis & longi, humeros habens alarum modo extenſos, & alias haberet Tabis diſpoſitiones, non teneretur reddere debitum, quia facili negotio, & abſque dubio inficeretur: ſi vero talia non apparerent, & jam grandior natu eſſet, nempe ſi ſupra 35. annum ætatem ageret, (uſque ad hunc enim tertium tabidos fieri a 18. incipientes, voluit Hipp. 5. *Aph.* 9. & ibi Galen.) tunc teneretur: quamquam æger conjunx concupiſcentiæ pœnas lueret, cùm coitus Tabidis maximè ſit noxius.

25 Reſtat denique, ut decidatur, quid de morbo Gallico dicendum ſit, de eo enim majus dubium eſſe poſſet: nam etiamſi levis eſſet, quia tamen quilibet vel minimus fomes ſufficit ad concipiendum magnum morbum, & poteſt ex leui contagio ſanus conjunx maximè affici, ut dixi, idcirco videretur, quòd, quotieſcunque de morbo Gallico certitudo habetur, non teneatur ſanus conjunx reddere debitum ægrotanti. Dicendum tamen eâ ratione non obſtante, quòd ubi levis morbus eſt, ſanus teneatur ad redditionem debiti: contrà vero ubi imminet notabile infectionis periculum. Barboſ. *in coll. DD. lib.* 4. *tit.* 8.

26 *c.* 2. *n.* 3. *tit.* 2. Circa id ſciendum, quòd infectio ex morbo Gallico aut non pertranſit pudendas partes, & eis proximas, aut penitiora penetrat, & ad Hepar pervenit, inficiens illud contagio, quod cùm ſit officina ſanguinis, inficitur tota ſanguinis maſſa, & ſic morbus univerſo corpori communicatur. In priori ergo caſu apparent ulcuſcula in pudendis, aut virulenta gonorrœha, & alia ſymptomata his non diſſimilia, in poſteriori apparent bubones primùm dolores in univerſo corpore, ulcera maligna, depilatio, raucedo, & alia. His ſic ſe habentibus, dicendum, urgente morbo quocunque ſemper imminere periculum infectionis, & idcirco nunquam, vigente morbo teneri ſanum ad redditionem debiti: morbo remiſſo, ſi fuerit levis, omnino teneri: ſi fuerit gravis, diſtinguendum, nam aut omnino morbi reliquiæ omnes ſunt extirpatæ, aut adhuc remanent: ſi ſint extirpatæ, teneri, ſi aliquæ remanent, non teneri, cum per has infici poſſit ſanus. Ratio verò prædictarum concluſionum eſt, quia quandocunque morbus fuerit levis, & jam evanuerit: aut ſi fuerit quidem gravis, & integre remiſerit, nullis remanentibus reliquiis, poteſt ſanus conjunx levi negotio, etiamſi timeret infectionem, cavere ſibi corporis, & genitalium præcipue partium emundatione, & lotione, immediate poſt coitum: at non ita tuto id fieret, vigente morbo, aut ipſius reliquiis permanentibus, cùm gravis fuerit.

Sed quid dicendum, ſi alter Conjugum commercium haberet cum perſona morbo Gallico infecta, an teneretur alter reddere debitum ob infectionis timorem? Ratio dubitandi eſt, quia 27
notiſſimum habemus, & teſtantur auctores de 28
morbo Gallico, evenire ut aliquis cum perſona infecta coitum exerceat, neque tamen inficiatur: & hoc non obſtante, cum alia perſona non infecta hoc idem congrediens, eam inficiat: [Confirmat hoc ex Fernelio *Platerus* lib. 3. de febr. cap. 2.] quod non ita frequens eſt, & tam morbi hujus peculiare, ut in aliis etiam morbis contagioſis non eveniat: nam in peſte idem fieri probat Septal. *lib.* 2. *de peſt. capit.* 11. Hoc fit, quia tunc hi habent rationem fomitis, ſuſpiciunt enim in cute extremâ ſeminaria morbi, abſque eo quòd ad interiora penetrent: ſic ipſi ſani permanentes, cum aliis congredientes, eos inficiunt.

Dicendum ergo in hoc caſu, quòd ſi alter conjugum cum perſona maximè infecta commercium habeat, timendum eſſet alteri conjugi de notabili periculo, & infectione, cujus reſpectu credo quòd per Canoniſtas (quibus non hæc ſolùm, ſed quæcunque ubi dixi ad ipſos pertinentia, decidenda relinquo) liceret ei debitum denegare. Quòd ſi ob 29
adulterium id locum non haberet, nimirum quòd liceat ob illud denegare debitum, liceret ex hoc capite, ut dixi.

Ultimo loco de contagioſo morbo videndum, quando impedire poſſit profeſſionem, & quando profeſſionem jam factam reddat nullam, ſi, qui facit profeſſionem, nihil de tali morbo enunciaverit: ita enim volunt Doctores. Ricc. *collect. Decis.* 530. In hoc caſu dicendum videtur idem, quod de ſuperioribus: nempe inſpiciendum eſſe, an morbus magnus ſit, & incurabilis, vel contrà: cenſendum enim, quòd ſi ſit curabilis, aut non ita gravis, ut maxima ſecum afferat incommoda, aut notabilem turpitudinem, neque impediat profeſſionem, neque jam factam reddere poſſit nullam.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM
LIBRI QVARTI TITVLVS PRIMVS,
DE MIRACVLIS,

Continens Quæſtiones undecim.

I. Quid ſit miraculum.
II. De variis Miraculorum generibus.
III. De conditionibus effectus miraculoſi.
IV. Vera Miracula cur tarò fiant, multa tamen, & frequenter facta celebrentur.
V. De Prophetia, ſeu rerum futurarum prædictione, occultarumque cognitione.
VI. De Ecſtaſi, & Raptu.
VII. De longo jejunio.
VIII. De Miraculoſa infirmorum ſanatione.
IX. De Morte miraculoſa, & de morbis divinis immiſſis.
X. De cadaverum incorruptibilitate, & aliis nonnullis ad ea pertinentibus.
XI. De Mortuorum Reſurrectione.

SUMMARIUM.

1 *Homini à natura inſita quadam propenſio ad Religionem eſt.*
2 *Christiana Religio in nulla re patitur fideles ſuos decipi.*
3 *Neminem pro ſancto venerari licet, abſque Eccleſiæ auctoritate.*
4 *Nulli licet nova miracula publicare.*
5 *Mali etiam homines, & ipſi Dæmones miracula interdum faciunt. Declaratur n. ſeq.*
7 *Miracula facere eſt gratia gratis data, quæ cum peccato ſtare poteſt.*
8 *Cur etiam per malos, aut Dæmones aliquando Deus miracula operetur.*
9 *Idiotæ pro miraculis exiſtimant ea, quæ de raro eveniunt.*
10 *Non eſt ſemper, ac ſtatim, miraculis credendum.*
11 *Ad alicujus Canonizationem duo maximè requiruntur.*
12 *Miracula in perſona canonizanda debent etiam poſt mortem facta probari.*
13 *Miracula poſt mortem mali non faciunt, ſed ſoli ſancti.*
14 *Abſque miraculis in vita factis poteſt quis canonizari, non autẽ abſq; miraculis factis poſt mortẽ.*
15 *Naturalis effectus quid.*
16 *Miraculum quid, & n. ſeq.*
18 *Miraculum unde dicatur.*
19 *Non quicquid divinâ virtute fit, miraculum eſt.*
20 *Multa miracula non videatur ultra Naturæ potentiam ſeſe extendere.*
21 *Miraculorum aliud ſimpliciter tale, aliud ſecundùm quid.*
22 *Quid ſit miraculum ſimpliciter, quid item miraculum ſecundùm quid, & n. ſeq.*

Quid ſit Miraculum.
QVÆSTIO I.

1 TAmetſi argumentum hoc de Mitaculis à Legali materia tantiſper recedere videatur, ita ut quaſi per vim inter has quæſtiones Medico-Legales dictas intruſum videri poſſet, tamen quia non magis civiles materias, quàm Canonicas pertractare decrevi, cùm hæc abſque dubio ad canonicas pertineat, poteſt non immeritò inter cæteras connumerari, quæ noſtri operis intentum perficere videntur.

Quoniam ergo homini inſita quædam propenſio ad Religionem à Natura eſt, ut elicitur ex D. Thoma 2.2.*q.*81.*art.*2.*ad* 3. Med. *de mirab oper. Dei. lib.*1. *q.*21. ita ut ipſemet humanus animus à nullo edoctus, ſuperiorem quandam cauſam agnoſcat, à qua & proprium ſuum ipſius eſſe, & vitam, & quodcunque boni habet, emanet, & ea de re hanc eſſe unice colendam, ac ſummo honore proſequendam, vel oullo admonente, aut innuente, ſed ſolâ naturali quadam pietate eruditus exiſtimet: hinc fit, quod ubi qualiſcunque Religio, tanquam falſa quædam Magiſtra, arcana, quæ non novit, detegens accedit, facillimè quæcunque illa dictat, etiam ab omni veritate aliena, pro veris acceptat, ſummumque nefas autumat ab illis vel latum unguem recedere. Quàm de- 2
teſtanda autem ea credulitas, quæ ex falſa Religione viget, exiſtat, ipſa luce meridianâ clarius eſt. Verum enim verò Chriſtiana Religio unica veritatis magiſtra, quemadmodum omnia ab ipſomet Veritatis Verbo emanantia fideles ſuos edocet, ſic non patitur illos in iis, in quibus hominem errare facile eſt, ullo modo decipi. Cùm igitur contingat interdum quædam opera vel Dæmonis virtute, vel Naturæ etiam vi, imò & ſupernaturalis cauſæ auxilio & conſenſu, à quibusdam fieri, quæ aut verè miracula ſunt, aut talia nobis videntur, ob quorum operum evidentiam illi minimè ſibi debitum ſanctitatis, ac Servorum Dei nomen uſurpant, unde cæteri illos ut ta- 3
les debito honore venerantur, idcirco Sancta Mater Eccleſia neq; aliquem ſine ejus auctoritate pro ſancto venerari nos jubet, etiamſi opera miraculoſa faceret, *c. Audivimus de Obſerv. Iejun.* Barb. *de offic. & pot. Ep. alleg.* 97.*p.*3. *n.*1. neque alicui licere voluit 4
nova miracula publicare. Ricc. *in prax. Epiſc. reſp.* 485.*n.*1. Roder. *Quæſt. Can. & Reg. q.* 32. *art.* 15. *to.* 3. Rocca *de Canoniz. Sanct. c.* 9. ſed ad ipſam utrumque omnino decernere pertinere voluit. Et ratio prioris eſt, quia etiam mali homines, & ipſi Dæmones miracula faciunt. Favet illud *Matth. c.* 7. Nonne in no- 5
mine tuo multas virtutes fecimus? Gloſſ. *in c. Venerabilis de Teſtib.* & ibi Abb. & Fel. *in princ.* ead. Gloſ. *in c. Audivimus de Reliq. & Vener. Sanct.* D. Thom. 2.2.*q.*178. *art.*2. Troyl. Malvit. *de Canoniz. Sanct.*

*dub.3.n.3.*Maſc.*de Prob.concl.62.n.60.vol.1.*Medic.
de mirab.oper. Dei lib.1.q.18. & ex noſtris Thom.
Eraſt.*diſp. contra Parac.p.1.* Quod quidem non ita
ſolùm accipiendum, quòd mali homines, ac Dæmo-
nes faciant opera, quæ miraculoſa videantur, cùm ta-
men talia non ſint : ſed quòd etiam vera miracula
operentur, non tamen ullus eorum ex ſe, ſed ipſa di-
vinà virtute, ita Deo volente. Rocca *de Canoniz.San.*
c.10. quia miracula facere eſt gratia gratis data D.
Th.2.2.*q.178.art.1.* quæ gratia cum peccato ſtare
poteſt. Medic.*ubi ſuprà, q.11.*& adducti per Roccam
7 *ibid.* Quare & Balaam, & Saul, & Sibyllæ, & Caiphas
prophetarunt, & alii non boni alia miracula fecerunt,
imò hæc gratia, ut aliqui putant, tranſit aliquando
de generatione in generationem, per totum genus
deſcendentium. Malvit.*de Canon.Sanct.citato dub.3.*
n.34. & vide multa hujuſmodi exempla apud Hen-
ric. Korman.*de mirac.vivor.tit. de hered.quor.viri.*
8 Quæ verò cauſa ſit, ob quam Deus per malos homi-
nes, & per ipſos quoque Dæmones miracula opere-
tur, ad nos non pertinet ſcire : Dicunt tamen Theo-
logi, & Canoniſtæ, id triplici ex cauſa poſſe contin-
gere, ex magnitudine nempe fidei, quæ ſine Charita-
te operatur, ex virtute ſanctiſſimi nominis Jeſu in-
vocati, & ob confuſionem, & juſtiorem condemna-
tionem facientis miracula. Rota *in Relat.ſuper pro-*
ceſſu B. Andreæ Corſini, part.2. verſ. Amplius quæri-
9 *tur.* Et vide quæ ad hanc rem adducit Jacob. Bider-
man.*in Agoniſtic.lib.2.c.4.* Ratio poſterioris eſt, quia
multi hominum, idiotæ præſertim, & illiterati, mira-
culi vice pleraque accepta nt, quæ de raro eveniunt,
ut in Auth.de Conſul.*verſ.fin. coll.3.* Tiraq. *de leg.*
Connub.Gloſ.1.part.6.n.21. Biderman. *ubi ſupr.lib.2.*
10 *c.6.* Unde ob tale non rectum miraculorum judicium
admonemur, quòd non ſit a nobis ſemper, ac ſtatim
miraculis credendum. Caballus *Reſp. crim.caſ.257.*
n.2. Decipiuntur enim multi à falſis quibuſdam mi-
raculis, unde eſt illud Hierem.*c.23.verſ.32.* *Et ſedu-*
xerunt populum meum in mendaciis ſuis, & in mira-
culis ſuis.

Summâ ergo cum ratione judicium de veritate,
& falſitate miraculorum ſibi reſervat Eccleſia, unà
cum judicio de alicujus hominis ſanctitate, ob quam
dignus veneratione apud cæteros homines, tanquam
verus Dei ſervus, & amicus, exiſtimandus ſit. Ad
11 quod maximè duo requirit, vitæ nimirum innocen-
tiam, & miraculorum evidentiam, ut Canoniſtæ te-
ſtantur *in c.1.de reliq.& ven.Sanct. & in c.Vener.de*
Teſt. Caſſan.*in Catal.Gl.mund.p.3.conſid.49.* Maſcar.
de Prob.concl.262.n.1.p.1. Medic.*ubi ſupr.lib.1.q.22.*
12 Verumtamen Eccleſia ad probandam alicujus viri
ſanctitatem per miraculorum teſtimonium, non mo-
dò vult probari, ea in vita celebrata fuiſſe, ſed etiam
13 poſt mortem facta deſiderat. Et ratio eſt, quia ut di-
ctum eſt, etiam mali miracula operantur viventes,
ſed poſt mortem nonniſi Dei amici, ipſi nempe ſan-
cti, ut dictum eſt a Rota *in Relat.ſuper Canoniz. B.*
14 *Andreæ Corſini p.2.verſ.Rurſus diſputari ſolet.* Qua-
mobrem miracula in vita facta non ſunt neceſſariò
probanda, ſed ſufficit tantùm conſtare de factis poſt
mortem. Rota *in relat.de mirac.B.Tereſiæ, in proœ-*
mio, verſ.Et quamvis. Et multò majoris momenti ob
eam rem exiſtimantur miracula poſt mortem, quam
in vita facta, ita ut abſque miraculis in vita factis
poſſit quis canonizari, non autem abſque miraculis
factis poſt mortem. Eodem Rota *in dicta relat.ſuper*
Canoniz.B. Andr.Corſini.verſ.Qua occaſione. ubi eam
opinionem tanquam veriorem ſequitur, contrariam
reſellens: quod etiam repetit in eadem relatione, *p.4.*
§.4.verſ.Iterum generale argumentum. In nonnullis
ergo miraculis examinandis ſacra Rota Romana, ut
plenam, & indubitatam veritatem aſſequatur, Medi-
cos interdum acceſſi jubet, eorumque ſententiam
expoſcit, ut ipſamet teſtatur *in eadem relat. B. Andr.*
Corſini.p.2.verſ. ulterius per S.Thomam. Nos enim,
qui naturæ operibus indeſinenter inſiſtimus, facile
ea, quæ ab ejus operibus deſciſcunt, ejuſq; operan-
di potentiam exuperant, cognoſcere poſſumus. Jure
merito igitur de hoc argumento agendum, jam mi-
hi propoſui : circa quod videndum primò, quidnam
ſit miraculum, quod tamen multò clarius evadet, ſi
ante naturalem effectum cognoſcamus, quem ſic de-
finire licet, quatenus ad hoc argumentum pertinere
videtur: naturalis effectus eſt naturæ opus, per ſuas 15
cauſas conſueto modo & ordine cauſandi produ-
ctum. Ex qua definitione facilè elicitur, quid ſit mi- 16
raculum, quod tamen multi diverſimode definive-
runt. Alii dixerunt, Miraculum eſſe id, cujus effectus
manifeſtus quidem eſt, cauſa verò incognita. Bart.*in*
tr.de Teſtib.n.57. Troyl.Malvit.*ubi ſuprà, dub.2.n.36.*
Maſcard.*de probat.concl.1060.n.1.vol.2.* nam idcircò
admirationem affert miraculum, & ab hoc ſic di-
ctum eſt, quia ejus cauſa ignota. Tamen hæc defini-
tio non comprehendit veram miraculi naturam, niſi
dicas, illud, *cauſa verò incognita*, ita intelligi, ut na-
turaliter ejus cauſa cognoſci non poſſit: eo quòd in
naturalium cauſarum cenſu non comprehendatur.
Aliàs enim multi effectus in rerum natura apparent
evidentes, quorum cauſæ incognitæ ſunt, & tamen
miracula non ſunt. Licèt ſciam hanc definitionem
ad Ariſtotelis mentem fuiſſe traditam, qui in quæ-
ſtionibus Mechanicis, in primo dicebat, *Miracula*
ſunt ea quidem quæ natura contingunt, quorum igno-
rantur cauſæ, ſed Ariſt. ibi non definit miraculum, ſed
explanat ea, quorum ignorantur cauſæ, pro miracu-
lo ab hominibus haberi, cùm non ſint, quia à natu-
ra ſunt. Alii maluerunt dici, Miraculum eſſe aliquid
arduum, & inſolitum, præter naturæ facultatem, &
ſpem admirantis proveniens, ex S.Thom.*p.1.q 105.*
art.7.in princ. Medic.*ubi alias, q.8.lib.1.* cui non diſ- 17
ſimilem definitionem ex eodem S. Thoma, & aliis
affert Rocca *ubi ſuprà, c.10.* Dicunt alii, Miraculum
ſimpliciter eſſe effectum præter & extra naturæ or-
dinem productum. Martin. Delr.*lib.1.diſquiſ.Magic.*
q.7. Quibus definitionibus non abſimilis fuerit, quæ
ſequitur: Miraculum effectus eſt rarus, arduus, & mi-
rabilis, præter naturæ ordinem ex primæ cauſæ vir-
tute productus. Eſſe enim miraculum, effectum ra-
rum, & admirabilem, patet ex ipſa nomenclatura,
cum miraculum dicatur quaſi admiratione plenum. 18
Archidiac. *in c. Nec mirum.n.6.26.qu.5.* Medic.*ubi*
proximè. Rocca *ibid.c.19.* & ex noſtris Card. *lib 15.*
de variet.c.81. unde fit, quòd opera quædam mira,
ardua & eventu rara miraculi vice habeantur. Tiraq.
de leg.Connub. Gloſſ.*1.p.6.n.22.* Quòd verò ſit opus
arduum, illud manifeſtum facit, quòd ipſius naturæ
ſuper omnia dominantis potentiam tantoperè exu-
peret. Quòd tandem Dei virtute fiat, conſtat ex eo, 19
quòd neque ullus homo per ſe, neque Dæmones ipſi
miracula facere poſſint. Grill. *de Sortileg.q.7.n.15.*
Medic.*de Mirab.oper.Dei, q.19.* Mart. Delr.*diſquiſit.*
Magic.lib.2.q.7. imò neque ipſi ſancti, neque ipſi-
met Angeli ex ſe. Idem Medic.*ubi ſ.q.16.* Sola ergo,
primæ cauſæ, ac divina virtute fiunt, unde illud *in*
ſacris Pſalm. Qui facis mirabilia ſolus. Gundiſ. *de*
haeret.q.21.n.6. Malvit.*ubi ſupr.dub.3.n.36.* Nota ta-
men quòd non protinus ob prædicta, quicquid ſu-
pernaturaliter, & divina virtute fit, cenſendum eſt
eſſe miraculum, ſed id quod fit modo inſueto. Sorus
4.ſent.diſt.3.q.4. Unic.art.3.col.6. verſ.Unam autem,

zelaius

relatus per Sanch. *de Matr. lib. 7. diſp. 39. n. 8.* Barb. *Coll. doct. lib. 4. tit. 15. c. 5. n. 5. tom. 2.*

Quoniam autem multa miracula non videntur ultra naturæ potentiam ſeſe extendere, ut infirmo-
7 rum ſanationes, longa jejunia, ultra tempus, quod mortalis conditio ferre poteſt, tolerata, Prophetia, & Ecſtaſis ſecundùm aliquos, & alia hujuſmodi, idcircò dubitandi occaſionem offerre nobis poſſent verba illa in definitionibus Miraculi appoſita, quòd nempe ſit effectus vires naturæ exuperans: Cui dubitationi facillime ſatisfit, ſi dicatur, quòd etiamſi non ſemper miraculum exuperet naturæ vires ſimpliciter, ſemper tamen exuperet reſpectivè ad aliquid, vel ſecundùm quid. Non enim exuperat naturæ
8 vires hominem à morbo aliquo, ut à febre ardenti, liberari; ſed exuperat naturæ vires, hominem abſque ullo evidenti medio, & in inſtanti, ſolo Chriſti Domini juſſu, vel ejus nomine invocato, à febre immunem evadere. Hac eadem ratione non exuperat naturæ vires, hominem quadraginta diebus a cibo & potu abſtinere; ſed exuperat eius vires hominem totidem diebus jeiunare, qui à natura non habet eam aptitudinem, ut tam diutino tempore poſſet abſque nutrimento permanere. Superant ergo naturæ vires non ſecundum totum effectum, ſed ſecundùm modum. Bidern. *in Agoniſt. lib. 1. c. 14.* Juxta prædicta ergo duplex erit miraculum, ut docet Martin. Delr. *lib. 2. diſquiſit. Magic. q. 7.* aliud enim eſt miraculum ſimpliciter, alterum ſecundùm quid. Illud effectus eſt, præter & extra naturæ creatæ vires ſimpliciter productus; hoc autem effectus, viribus naturæ reſpondens, ſed eius vires exuperans reſpectu alicujus conditionis, aut modi operandi, cum qua conditione, quo modo natura talem effectum producere non erat apta. Vel dicamus, quòd miraculum ſimpliciter effectus ſit omnino ſupernaturalis, miraculum autem ſecundum quid, effectus quidam naturalis, non tamen ex diſpoſitione, aut actione cauſarum naturalium emanans, ſed ex ſola, & abſoluta Dei virtute. Quæ omnia luculentiùs infrà explicabimus, & variis exemplis illuſtrabimus.

SUMMARIUM.

1 *Miraculum tripliciter diviſum.*
2 *Miraculum contra Naturam quid.*
3 *Miraculum ſupra Naturam quid.*
4 *Miraculum præter Naturam quid.*
5 *Miraculum præter Naturam tripliciter diviſum.*
6 *Miraculum præter Naturam ob exceſſum.*
7 *Miraculum reſpectu obedientiæ ipſius Naturæ ad divinum Verbum.*
8 *Miraculum præter Naturam quando quid generatim fit.*
9 *Omne miraculum vel ſimpliciter, vel ſecundum quod ſupra Naturæ vires eſt.*
10 *Miraculum in quatuor claſſes diviſum.*
11 *Miracula primæ claſſis pluris multò facienda, quàm ſecundæ, & ſic de aliis.*
12 *Deus quo pacto vario modo operetur miracula.*
13 *Miraculorum ſupremum genus quodnam ſit.*
14 *Secundus miraculorum gradus.*
15 *Tertia claſſis miraculorum.*
16 *Poſtremus gradus miraculorum.*
17 *Miracula majora, & minora eſſe poſſunt, & quomodo.*
18 *Nihil reſpectu Dei eſt miraculum.*
19 *Majus miraculum eſt quod abſolutè eſt miraculum quàm quod ſecundum quid.*
20 *Et in uno eodemque gradu unum miraculum eſt majus alio.*

De variis miraculorum generibus.

QVÆSTIO II.

VT ea, quæ de miraculis tractamus, clariora evadant, nonnulla neceſſe habemus à Theologis mutuari. Miraculum ergo illi tripliciter dividunt, 1
nimirum in miraculum contra naturam, ſupra naturam, & præter naturam, quod ſequenti modo declarant ut S. Th. 2. *ſent. diſt. 18. q. 2. art. 3.* referunt Medici, Rocca, & alii ex ſuprà citatis, & Henric. Kotman. *de mirac. morb. p. 1. in princ.* Miraculum contra naturam eſſe dicunt, quando aliquid contra rei naturam & inclinationem fit, ut eſt, corpus ex ſe in ra- 2
ptu ſeu Ecſtaſi in ſublime attolli, ut pleriſque eveniſſe ſanctis viris ipſæ ſanctorum vitæ paſſim teſtantur: contra corporis enim gravis propenſionem eſt, illud ſurſum ex ſe attolli; contra naturam eodem modo eſt, montes de loco ad locum ex ſe moveri, cùm ex propria natura ſtabiles ſint, nec amovibiles; tamen & hoc à fidelibus fieri poſſe per fidem, patet *in Evang. Matth. c. 21. verſ. 21.*

Miraculum porrò ſuprà naturam tunc eſſe dici- 3
tur, cùm effectus à natura produci non poteſt in eo, in quo fit, ut eſt, mortuo vitam præbere: nam poteſt quidem natura vitam ſemini prolifico communicare, non autem mortuo; ſic etiam poteſt natura viſum reſtituere, non tamen ei qui cæcus à nativitate ſit, & organum habeat labefactatum, & minimè reparabile.

Præter naturam autem dicitur miraculum, cùm 4
effectus productus eſt extra ordinem à natura datum ut quòd quis ſubitò, & incontinenti à morbo aliquo ſanetur, nulla prævia humorum concoctione, ut ſocrus Petri à febre, ad Chriſti Domini nutum; cùm ſi naturaliter ſanari debuiſſet, oporteret per humorum alterationem ac concoctionem morbum ſuperatum iri, ordine quem ipſa ſervat natura in abigendis morbis. Miraculoſum quoque eſt, quòd ficus ad ejuſdem Chriſti Domini maledictionem illicò aruerit, ut narratur *Matt. c. 21. v. 12.* nam ordine à natura dato, ſi areſieri debuiſſet, hoc paulatim & in tempore fieri oportuiſſet. Alteratio enim fit in tempore naturaliter, non in inſtanti.

Sed & hoc poſtremum miraculorum genus tri- 5
pliciter iidem Theologi ſubdividunt, ut apud citatos auctores videre licet. Primò enim miraculum aliquando dicitur præter naturam, ob exceſſum, & ſingularem facti modum. Non enim quicquam mira- 6
culoſi habuiſſet, Ranas aliquot, & aliquot animacula Ægyptum infeſtare, aut aliquot coturnices in deſerto Hebræis advolaſſe, aut aliquot ex primogenitis Ægyptiorum una nocte ſuccubuiſſe, aut mannâ tantiſper de Cœlo cecidiſſe. Omniâ tamen hæc maximè miraculoſa fuerunt, ob exceſſum, ut diximus.

Secundum genus reſpicit obedientiam naturæ ad 7
divini nominis invocationem, ut quòd Urſi ad Prophetæ maledictionem devorarent pueros eidem Prophetæ illudentes. *Reg. lib. 4. c. 2.*

Tertium genus eſt, quando quid generatim & u- 8
niverſim contingit, ut de Aqua Zelotypiæ exemplificant iidem auctores, de qua in Veteri Teſtamento. *Num. c. 5.* Sed adverte, quòd quanquam hæc ita rectè diſtinguuntur, non eſt tamen quod unum idemque miraculum non poſſit ſimul in unoquoque prædictorum generum comprehendi; ut eſſet Mortuorum reſurrectio, Montis de loco ad locum tranſlatio; hi enim effectus ſunt ſimul & contra, & ſupra
Naturam; & jam patet, omnibus miraculis id eſſe 9
commune, ut vel ſimpliciter, vel ſecundum quid,

ſupra vires Naturæ ſint, ut diximus in hujus tituli principio.

Verum enim verò cùm omnia miracula ex ſuprà dictis ex Deo, aut ejus virtute ſint, & inter ſe differunt tantummodo ob diverſum operandi modum reſpectu cauſarum naturalium, juxta quem unum dici poteſt majus alio: ego quatuor miraculorum claſ-
10 ſes conſidero; & favet Jacob. Biderman. *in Agoniſt. lib.* 1. *c.* 14. nam hæc diviſio multò magis conformis
11 videtur noſtro modo intelligendi, quàm ſuperior; videturque maximi facienda in conſideratione & approbatione miraculorum, ad Sanctorum canonizationem deſervìente; quia ſemper multò pluris æſtimanda miracula primæ claſſis, quàm ſecundæ, & plus ſecundæ, quàm tertiæ, & ſic deinceps: ita ut majorem fidem ſanctitatis, magiſque indubitatam facere poſſint quoad nos, duo miracula primæ claſſis, quàm quatuor ſecundæ, & majorem quatuor ſecundæ, quàm duodecim tertiæ, & ſic in reliquis: Ratio eſt, quia in miraculis primæ claſſis nulla deceptio cadere poteſt, quę poteſt cadere in miraculis ſecundę & multò magis tertiæ, & omnium maximè quartæ.

Deus ergo vel operatur miracula nullis mediantibus naturalibus cauſis, & operatur id quod nequaquam per ipſas effici poteſt, vel operatur quod per
12 eas effici poteſt, ſed non operatur per ipſas; vel operatur quidem per ipſas, non tamen ad operandum diſpoſitas, vel operatur per eas etiam diſpoſitas, non tamen de proximo, ad agendum, ſed ſuo nutu eas invicem conjungendo: quæ omnia exemplis manifeſtiſſima mox evadent.

13 Primum ergo, ac ſupremum miraculorum gradum, eorum dico, quæ abſolutè miracula dicuntur, & hæc neque ullo cauſarum Naturalium medio fiunt, aut fieri poſſunt, ſed immediatè ex mera ac libera Dei virtute emanant, ut eſt mortuorum reſurrectio, montium de loco ad locum ex ſe tranſlatio, ſolis retroceſſio, aut ejuſdem à ſuo motu ceſſatio. Et hæc quoque poſſunt diſtingui inter ſe, prout ſuperiùs retulimus.

14 Secundus miraculorum gradus eſt eorum, quæ fieri quidem poſſunt mediantibus cauſis naturalibus, & tamen alio cauſandi modo à Deo, & ab eius ſervis, divina virtute fiunt; ut repentina morborum curatio, & repetamus exemplum de ſocru Petri, quæ profectò poterat fortaſſe curari à febre, quanquam magna eſſet & lethalis, & medicis auxiliis, imò & ab ipſa Natura ſanari; tamen ſanatur abſque illis ad Jeſu Chriſti Domini verbum, cùm dicitur: *Et imperavit febri.* Idem etiam in Paralytico, & in leproſis, & in aliis mille accidit, ut tam in Veteri, quàm in Novo Teſtamento patet.

15 Tertia claſſis eorum miraculorum eſt, quæ mediis cauſis naturalibus in actu fiunt, ſed Deo ipſas naturales cauſas, alias ad eos effectus producendos nequaquam diſpoſitas, diſponente & ordinante, vel earum virtutem adaugente, ſufficientiamque illis cauſandi tribuente, ut curatio lepræ in Mahaman per Jordani aquas, dulcoratio aquarum amararum per lignum immiſſum, in noſtræ ſalutis figuram, & alia his ſimilia.

16 Poſtremus miraculorum grados eorum eſt, quæ per media naturalia fiunt, etiam diſpoſita ad agendum, & ad talem effectum producendum, non tamen de proximo; unde neque illum eſſent productura abſque concurſu divinæ voluntatis, non tantùm permiſſive, ſed ſpecialiter, & cum effectu ad eam cauſarum applicationem concurrentis, ut de Leonibus devorantibus tranſlatitios Samaritanos
a 4. *Reg. c.* 17. Leones enim homines devorare maximè naturalis res eſt, & cauſæ ſunt Leones ad devorandum homines diſpoſitæ, tamen ex ſpeciali Dei voluntate devorarunt Samaritanos illos. Sic etiam ſerpentes in deſerto contra Hebræos immiſſi, cauſa quidem naturalis ac diſpoſita ad nocendum, & occidendum homines exiſtebant, non tamen nocuiſſent neque quenquam occidiſſent, niſi ipſe Deus ad ſuæ Juſtitiæ rigorem demonſtrandum, eos in rebelles Judæos immiſiſſet, ut narratur *Numer. c.* 21.

Miracula igitur in hos quatuor ordines, diviſa, 17
majora, & minora dici poſſunt, non tamen reſpectu Dei, nihil enim eius reſpectu eſt miraculum, ita *Eccleſ. c.* 38. *v.* 25. nihil eſt miraculum in conſpectu eius,
& Marc. 10. *& Luc. c.* 18. omnia poſſibilia ſunt apud 18
Deum, cùm ei nihil ſit difficile, juxta illud *Gen. c.* 18. *v.* 14. *& Ierem. c.* 32. *v.* 27. *& Matth.* 19. *v.* 26. Apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt. Unde Prudentiſſimè Pindar. *in Pyth. od.* 10.

——Mihi autem nihil in admirando
Videtur eſſe impoſſibile, ſi Dij executi fuerint.

Sed majus, & minus miraculum dicitur reſpectu 19
Naturæ, quatenus in his operibus magis, aut minùs ipſius naturæ vires exuperantur, ut ex D. Th. Rocca, *ubi alias, c.* 23. *& ſeq.* & alii ſuprà citati. Atque hac ratione conſtat, maius miraculum eſſe illud, quòd abſolutè miraculum dicimus, quàm quod ſecundum quid vocamus; & maius, quod in ſupremo, quam quod in infimo ordine collocandum eſt: notiſſimum quippe eſt, maius miraculum eſſe mortuum ſuſcitare, quàm infirmum ſanare & maius miraculum eſt, ignem de cœlo, quam pluviam evocare, quod horum utrumque magis naturæ vires exuperet; & maius item miraculum eſt Solem retrocedere ab occaſu in ortum, ut Ezechiæ teſtimonium daretur in ſuæ vitæ tutelam, quàm eundem Solem ad Joſuæ præceptum ſtare, ut ſubtiliſſimé probat Galeott. Mart. *de doct. promiſſ. c.* 38. & ſic de cæteris. Imò in uno eodem- 20
que gradu miraculorum, poteſt unum eſſe maius alio, ut patet, nam maius miraculorum eſt, mortuum ſuſcitare, quam viſum cœco nato reſtituere; ſed hæc ulteriori exemplo non egent.

SVMMARIVM.

1 *Effectus aliquis, ut miraculi nomen habeat, plures debet habere conditiones.*
2 *Prima conditio effectus miraculoſi, ut appareat eſſe ſupra Natura vires.*
3 *Interdum per cauſas naturales effectus fit, ex ſpeciali tamen Dei voluntate.*
4 *Secunda conditio effectus miraculoſi, ut fiat divina virtute.*
5 *Tertia conditio, ut accidat ex hominum merito, non ex verborum vi.*
6 *Quarta conditio effectus miraculoſi, quòd effectus patens eſt.*
7 *Quinta conditio, ut ſit ad fidei corroborationem.*
8 *Sexta conditio, quod appareat in inſtanti.*
9 *Septima conditio, quòd fiat ſine dolore, Contrarium ibid.*
10 *Octava conditio, quod ſit opus perfectum.*

De conditionibus effectus miraculoſi.

QUÆSTIO III.

VT effectus aliquis miraculi nomen mereatur, nonnullas habeat cõditiones neceſſe eſt, quarũ aliæ à Theologis, & Canoniſtis deſiderãtur, aliæ ve- 1
rò à Philoſopho, ut Philoſophus eſt: recenſentur autem conditiones hujuſmodi per Malvetiũ: *ubi alias dub.* 3. *à n.* 38. *ad* 14. per Caſſan. *in Cat. Gl. mun. p.* 3. *conſ.* 45. Maſc. *concl.* 262. *à n.* 25 *ad ſeq.* Medic. *de mirab. oper. Dei, lib.* 1. *q.* 22. *per tot.* Mart. Delr. *diſquiſit. magic. lib.* 2. *quæſt.* 7. Auguſt. Barboſ. *de off. & poteſt. Epiſc.*

Epiſc. alleg. 97 num. 8. part. 3. Roccam *de Canoniz. Sanct. c. 19.* & per alios, eodem tractatu. Sunt autem
2 quæ ſequuntur: Prima, ut appareat, eum effectum eſſe ſupra naturæ vires; jam enim in definitione patetſcit de miraculi ipſius eſſentia ut exuperet vires Naturæ: non enim dici poteſt miraculum, quod per naturales cauſas fit, & eo ipſo modo quo ſuccedit,
3 per eas fieri poteſt. Sed animum ad id advertendum quod etiam ſuperiori quæſtione annuimus, evenire nempè, ut effectus aliquis per naturales cauſas fiat, ex Dei tamen ſpeciali voluntate, ipſas cauſas, ad agendum aut nullo modo, aut non de proximo diſpoſitas diſponentis. Valleſ. *de Sacr. Philoſ. cap. 35.* ut in curatione lepræ Nahaman. *libro 4. Reg. cap. 5* per aquas Jordani: in quo miraculo Deus diſpoſuit ipſas Jordani aquas, tribuens illis facultatem, quam antea minimè habebant, mundandi nempè a lepra, & in hoc conſiſtit miraculum; munditio enim lepræ poſthac per eaſdem aquas naturalis res eſt; ſunt enim & aliæ aquæ nonnullæ (in quarum numero ad præſens, & poſt illud miraculum recenſetur ipſa aqua Jordani) quæ virtutem habent mundandi lepram; ut de ipſo Jordane Bacc. *lib. 3. de Therm. c. 4. rubr. ac balneis ad cutis morbos.* Ad hoc autem multò magis confirmandum, ac demonſtrandum, non conſiſtere in eo caſu miraculum in ipſa lepræ curatione, & mundatione, ſed in attributione virtutis, quam non habebant, ipſis aquis Jordani, nota in ſacro textu, mandatum fuiſſe Nahaman à Propheta, ut ſepties lavaret ſe in Jordane, non autem ſemel, ut ſatis fuiſſet ad miraculi efficientiam; quia poſtquam Deus Optimus Maximus eam virtutem Jordani aquis impertitus eſt, ut a lepra mundarent, naturali jam via, & agendi modo Nahaman curari debuit, nempe per alterationem, mundificationem, & corroborationem membrorum; quæ omnia non unica vice, aut temporis momento naturaliter perfici poterant, ſed tempore, & repetitis vicibus, ut in cæteris naturalibus balneis uſu venit. Fuit ergo ſupra Naturæ vires, quòd aquæ Jordanis aliàs ex ſua Natura nullam talem virtutem habentes, illicò ex Dei virtute ad Prophetæ petitionem, eam facultatem inducerent; quam etiam poſthac ſervarunt, ut dixi; ſed ipſæ lepræ munditio in Nahaman effectus naturalis fuit, à Naturali cauſa, naturali via, hoc modo productus. Ad id ergo, quod dicit Bart. *de Teſt. numero 57.* nimirum non eſſe miraculum id, quod fieri poteſt per cauſas naturales, dicendum videtur, quòd non ſimpliciter intelligendum, ſed ſi fieri quidem poſſit non quomodocunque, ſed eo modo, quo fit; ut ſi antea aquæ Jordanis virtutem illam à Natura habuiſſent, jam nullum in eo caſu miraculum eſſet, non enim naturaliter fieri potuiſſet, ut aquæ illæ in continenti eam virtutem inducerent, & fortaſſe etiam ad præſens non tam citò alios quoſcunque à lepra mundarent, ut Nahaman mundatus eſt.

Secunda conditio eſt, quòd fiat divina virtute,
4 non ex arte Diabolica: aut aliter: Dæmones enim, & eorum ſequaces mira quædam faciunt, ut Magi Pharaonis. Martin. de Arles, *de ſuperſtitione, num. 93.* quæ tamen miracula non ſunt, quia vel non ſunt vera, ſed apparentia tantùm, & vocantur propriè præſtigiæ, & illuſiones, eo quòd Dæmones nobis illudant, oculoſque ita perſtringant, ut ea, quæ non ſunt, neque eſſe per ipſos poſſunt, realiter eſſe apparere noſtris ſenſibus faciant; vel ſi vera quidem ſunt, non virtute divina, ſed Naturali fiunt, neque ipſius Naturæ vim pertranſeunt, à nobis tamen miracula judicantur, quia talia vel nunquam, vel de raro videmus, aut earum cauſas neſcimus: quod & Thom. Eraſt. *diſ. contr. Paracelſum, parte prima*, bene explicabat. Poſſunt enim Dæmones mirabilia quædam facere, nunquam tamen Naturæ vires exuperare, ut exempli cauſa, poſſet quidem Dæmon aliquem morbum celeriter, & quaſi ſubitò curare, non tamen aliter quàm per media naturalia, quæ ipſi notiſſima ſunt; ſic Urbs Roma longa peſte affecta adventu Æſculapii a peſte vindicata eſt, ut narrat Lactantius, *de Orig. Err. capite octavo*, & ſic nobis id quidem miraculum videtur, cùm tamen naturalis res fuerit, ceſſante peſte ob ſubitam cauſarum amotionem. Eodem quoque pacto cætera permulta miracula ab hiſtoriis enarrata, ut a Tito Livio, Valerio Maximo, & aliis, & relata ab eodem Lactantio *ibidem* nunquam vires Naturæ prætergreſſæ ſunt, aut ſaltem apparentia, non autem vera fuerunt. Quotieſcunque ergò conſtaret, realem ac verum aliquem effectum neque ab homine, neque à Dæmone, neque à Natura fieri potuiſſe, illicò probatum remaneret, illum fuiſſe miraculoſum; neque enim miraculoſum quid probari evidentiùs poteſt, quàm probando non potuiſſe eſſe naturale, atque hac ratione ea omnia miracula, quæ talia ſimpliciter dicuntur, ut Reſurrectio mortui, vera Prophetia, & his ſimilia, pro miraculis illicò ſe produnt, quia & Dæmonis, & Naturæ vim omnem exuperant: unde inanis, ac ſuperflua eſt omnis probatio in his, quia ex ſeipſis miraculoſa apparent, non ſic autem infirmorum ſanationes, & alia his non diſſimilia.

Tertia conditio eſt, quòd effectus non accidat ex 5
vi verborum, ſed ex hominum merito. Hanc conditionem Theologi deſiderant, quia conſtat in ſacro ſancto Miſſæ ſacrificio, ex verborum vi per ſacerdotem prolatorum panem, & vinum in corpus, & ſanguinem verum, ac realem Chriſti tranſſubſtantiari; ſic enim in aliis ſacramentis ex verborum enunciatione, maxima, ac ſupernaturalis virtus conciliatur; ut non ex hoc quis dici poſſet miracula feciſſe, quia quantumvis malus eſſet ſacerdos ſacrificans, aut benedicens, tamen idem panis, & vinum eodem modo tranſſubſtantiarentur, & cætera ſacramenta eandem virtutem communicarent: non enim hæc ex hominum merito contingunt, ſed ex verborum vi, ut dixi: unde hæc conditio videtur mihi magis reſpicere ipſum hominem facientem miracula, quam naturam effectus miraculoſi, & ea de cauſa ad philoſophum, quemadmodum neque aliæ ex his, nihil pertinent. Quod enim per verba quædam fieri poſſint alia miracula, præter ea quæ vel in Miſſæ ſacrificio proferuntur, ad tranſſubſtantiandum in corpus & ſanguinem Chriſti Domini panem, & vinum, in eo ſacrificio oblatum, & aliæ quæ vim ſortita ſunt ab ipſa Eccleſia, vanum omnino eſt & ab omni veritate alienum: non modò enim per ullum verborum genus miraculum, quantumvis minimum fieri non poteſt, ſed neque ex eorum energiâ ullus, quantumvis minimus, effectus naturalis produci. Sed de his aliàs.

Quarta conditio eſt, quòd effectus evidens ſit, 6
ac patens, non autem latens humanos ſenſus: exemplificant rem circa hanc conditionem de eodem Euchariſtiæ ſacramento; quia tranſſubſtantiatio panis & vini in Chriſti corpus, & ſanguinem, non eſt patens, & evidens ad ſenſum, ſed per fidem, quâ ſolummodò eam aſſequi nobis licet, & non aliter. Ab hac conditione deficeret ſtigmatum ſignatio in corpore Pauli, niſi ejus dicto credendum eſſet, quia ad ſenſum latebant, à qua tamen non deficerent ſtigmata in D. Francisco, & in D. Catharina Senenſi,

Senenſi, quia in eorum utroque ad ſenſum apparebant, ut ex eorum vita conſtat.

Quinta conditio eſt, ut miraculum ſit ad fidei cor-
7 roborationem, in hominum ſalutem, & ad Dei gloriam, quia miracula attribuuntur Fidei. Gloſſ. *in c. unico verbo ſedu, tit. de reliq. & ven. Sanct. in 6.* non enim exiſtimandum eſt, gratis Deum interrumpere ordinem ab initio Naturæ datum, ſed ut eſt ipſa Sapientia, id non niſi ad ſui Gloriam, & in noſtram ſalutem operari; ex fidei autem corroboratione, utrumque emanere palam eſt.

8 Sexta conditio eſt; quòd affectus appareat in continenti, aut multò citiùs quam a Natura fieri potuerit: & hoc habet locum in his tantùm, quæ alias naturaliter fieri poſſunt. Malvet. *ubi alias, dub. 3. n. 25.* ſiquidem nonnulli, quod exempli gratia dictum volo, ab infirmitatibus etiam extremis, & undequaque periculoſis ſanantur, Natura ipſa morbum ſuperante, humorum concoctione, & adæquatione, etiam citiùs, ac faciliori modo, ac via, quàm ſperari ab hominibus potuerit; ii tamen miraculosè non ſanantur, quia ſanatio tempore contingit; ſanationes autem miraculoſæ nullâ intermedia humorum concoctione fiunt, ſed in inſtanti, confeſtim, ſubitò, ſtatim: his etiam vocibus ad oſtendendam miraculorum evidentiam utitur Sacra Scriptura, præcipuè verò in miraculis, quæ à Chriſto Domino patrata fuiſſe narrant Evangeliſtæ. Sed adverte, ut dixi, hanc inſtantaneam operationem non requiri in omnibus miraculis, ſed in iis, quæ ſunt à Natura factibilia, & idcircò nihil omninò demit de miraculo, quòd Eliſæus non unicâ vice puerum à morte ſuſcitaverit, ſed tantùm ubi ſepties ſuper illum ſeſe inclinaſſet, & quòd Chriſtus Dominus non prima vice integrum viſum reſtituerit cœco, de quo *Marc. c. 8. v. 23. & ſeqq.* ſed ſecundò manus ſuper oculos ejus impoſuerit, contrà autem eveniſſet in ſanatione cœcitatis Tobiæ, multum enim de miraculo minuiſſet, repetitio per plures vices medicamenti ab Angelo Tobiolo commonſtrati; quia fortaſſe erat opus hoc per convenientem & iteratam ejus medicamenti applicationem naturaliter factibile, non verò unicâ vice.

9 Septimam conditionem affert Malvet. *ubi ſuprà, n. 52.* & Medices *ibid.* Eſt autem, quòd fiant ſine dolore. Sed hæc, ut videtur, non eſt in omnibus miraculis perquirenda; imò fortaſſe in nullo: nam quid demeret de miraculo, ſi lapide Renum magno, & qui non poteſt naturaliter per anguſtias veretri exire, laborans ad alicujus ſervi Dei benedictionem illum eum conſueto dolore per urinam ejiceret? aut ſi putrida febre laborans, jam jam periturus, ſolo Jeſu Chriſti nomine invocato, ſtomachi dolore illico apprehenſus vomeret, & à febre, inſimulque ab imminente morte liberaretur, jam verò tale exemplum in Sacris habemus, ab ipſo Medic. relatum *Marc. c. 9. verſ. 25.* de Dæmoniaco à Chriſto Domino liberato, de quo ille: *Et exclamans, & multùm diſcerpens eum, exiit ab eo, & factus ſicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus eſt.* Et *infrà, quaſt. 8. ſub n. 11.* miraculoſum opus (quantum ego exiſtimo) contemplari licet doloris unius partis in aliam tranſmutari, ita ægrotante Deum rogante per merita Card. Bellarmini piæ memoriæ Itaq; dummodo in continenti, exempli gratia, recedat morbus, licet remaneant conſequentia morbi, puta, laſſitudo, debilitas, cicatrix, dolor, & ſimilia, ſufficit ad hoc, ut opus miraculoſum dicatur, ita ſentiente Rota *in Relatione ſuper proceſſu Canonizationis B. Raimundi, p. 2. art. 1. v. Quod ſi quandoque.* Non tollit itaque dolor interveniens in alicujus morbi curatione vim miraculi, ut ſtimat Rot. *in Relat. ſuper proceſſu Canonizationis S. Caroli, p. 3. mir. 2. poſt mortem in fine, & in Relatione ſuper proceſſu Canonizationis S. Thereſia art. 4. ſuper. 11. mirac. poſt mortem*, quæ teſtimonia referuntur ab eademmet Rota *in Relatione ſuper proceſſu Canonizationis B. Andreæ Corſini, p. 2. verſ. Item quod Deus.* Ac profectò etiam ipſi Philoſopho ſatis fuerit ad miraculi eſſentiam, ut opus non ſit ſua natura factibile, neque curabit ille, an cum dolore, vel aliter fiat.

Octavam addamus conditionem omnium maxi- 10
mè neceſſariam, & eſt, quòd opus miraculoſum ſit undequaque perfectum. Marc. Anton. Genuenſ *in prax. Archiep. Neap c. 59.* Ricc. *in prax. Epiſc. Reſol. 487. n. 7.* & ex Medicis Fortun. Licet. *lib. 2. de his, qui diu ſine alimento vivunt, c. 172. in fin* nam mortuum ſuſcitare, qui illicò remoriatur, imperfectum opus eſt, & apparere poteſt ex Dæmonis virtute factibile, ut patet in hiſtor. *Act.* B. Petri Apoſt. de Simon. Mag. qui neque potuit mortuum omnino ſuſcitare, neque ullo modo, quia etiamſi moveretur, non erat verè ſuſcitatus. Cœcum quoque cæcitate exuere, qui mox in illam relabatur, miraculum non eſt, quia opus imperfectum, & ſic de cæteris. Et hæc conditio videtur maximè deſiderabilis in effectibus, quorum cauſæ ſunt ignoræ, aut qui miraculoſi cenſentur: nam vidi ego plures ægrotantes aliquo morbo moleſtatos ad præſentiam, vel adventum, vel tactum alicujus Religioſi, in quo maximam haberent fiduciam, vel etiam aliquarum Reliquiarum etiam ipſorum Sanctorum (nam neque per has Deos quandocunque nobis licet, & ſemper miracula operatur) ſeſe à morbo recollegiſſe, ac meliùs habuiſſe, mox eodem morbo deteriùs moleſtatos fuiſſe, & aliquando etiam periiſſe, nimirum, quia ex contracta fiducia imaginantur ſe iis mediis ſanari poſſe: unde Naturà bona ſpe ducta, morbo inſultat, mox autem invaleſcente morbo, ſuccumbit. Deus autem, cùm miracula operatur, omnino, & undequaque perfecta opera efficit. Sed circa hanc miraculi conditionem, vide quæ dicemus q. 8. Vide autem, ſi libet, ſex occaſiones, ob quas miracula fiunt, apud Card. *lib. 15. de Variet. c. 81.*

SVMMARIVM.

1 *Abſque conditionibus requiſitis nullus effectus pro miraculo exiſtimandus.*
2 *Deus de raro nunc miracula operatur, & cur.*
3 *Multa pro miraculis habentur, quæ non ſunt, & cauſam vide num. 4. & 5.*
6 *Eccleſia Catholica non patitur quenquam decipi.*
7 *Ignorantia quo pacto ſit in cauſa, ut ea, quæ miracula non ſunt, pro miraculis à nobis judicentur.*
8 *Contagio Cauſarum, quæ maximè ex Philoſophia habetur, admirationem tollit.*
9 *Plures eorum, qui Dæmoniaci exiſtimantur, tales non ſunt, ſed potiùs melancholici.*
10 *Ex ignorantia nihil boni emanare poteſt, cùm ipſa per ſe mala ſit.*

Vera miracula cur rarò fiant; multa tamen, & frequenter facta celebrentur.

QUÆSTIO IV.

SEd cùm ad miraculi efficientiam tot concurrere conditiones neceſſe ſit, quibus deficientibus effectus nullus miraculi nomine inſigniendus eſt, atque inſuper difficillimum ſit, ea conditiones ſi- 1
mul concurrere, cumq; miraculum ex ſui natura, ut ſuperiùs annuimus, effectus ſit admodum rarò appa-

Digitized by Google

parens; imò ad præſens rariſſimè, quia Deus Optimus Maximus hoc tempore de raro admodum miracula operatur, teſtante D. Auguſtino, quem ad-
2 ducit Maſcard. *de probat. concluſ.* 261. *num* 59. *tom.* 2. quoniam ſtabilita jam fide minor eſt, vel nulla eorum neceſſitas. Delr. *Diſquiſit. Magic. lib.* 4. *quæſt.* 1. *ſect.* 2. Vide de hac ipſa re Joan. Huart. *in exam. ingen. cap.* 1. & cùm tandem Miracula Deus nonniſi
3 rariſſimè perficiat, citra ullam naturalium cauſarum admotionem, Valleſ. *de ſacr. Philoſ. cap.* 38. Card. *libro* 15. *de Variet cap.* 81. meritò quærendum videtur, unde ſit, quòd tam multa, ac frequenter facta indies miracula celebrentur, & quod pleroſque naturales effectus, dummodò admirationis quicquam in ſe habeant, homines pro miraculis judicent: nam profectò ſi hominum quorundam credulitati acquieſcendum eſſet, plures omnino eſſent effectus miraculoſi, quàm Naturales, imò quaſi otioſa videretur Natura, Deo ipſo abſoluta ſua potentiâ, non autem per has ſecundarias cauſas pleraque diſponente. Nihil enim omnino evenit, cujus cauſa à vulgo non ignoretur; nihil quod rarum ſit, nihil item quod admirationem aliquam, quantulacunque ſit, ſecum habeat, quod ab indoctis, & rerum naturalium ignaris pro miraculo non prædicetur; nullus ex aliquo morbo aut periculoſo, aut aliàs moleſto vindicatur, qui non ex miraculo id impetraſſe ſe affirmet; nullus ab aliis quibuſcunque imminentibus periculis, aut moleſtantibus ærumnis eximitur, qui non miraculi favore ab illis ſe exemptum dictitet, tanquam ſi gratis Deus, & ad cujuſvis homuncionis nutum ac petitionem, Naturæ ordinem pervertat, ac non potiùs id ipſum, ut cætera omnia, ſumma cum ſapientia, & non niſi maximis, atque urgentiſſimis ex cauſis peragat; nam profectò quando oportuit propriam potentiam incredulis hominibus patefacere, aut veritatem Chriſtianam firmiter ſtabilire, viderunt omnia opera Domini, & mirabilia ejus; nunc autem quando jam veritas notiſſima eſt,
4 incaſſum tot miracula commonſtraret. Quid eſt ergo quòd tam facilè homines miracula celebrant, & eorum narrationem tantopere affectant? Ego ejus rei duplicem poſſe cauſam aſſignari exiſtimo: unam quidem minimè improbandam, ſed in hoc coërcendam, aliam autem ſummopere vituperandam, & omnino explodendam. Prior cauſa, pietas eſt in Deum: ejuſque ſervos; conſentaneum enim videtur, & à pietate Chriſtiana minimè abdicandum, quòd quæcunque bona indies nobis eveniunt, Deo ſummo omnium bonorum datori accepta referantur; ſic & quæcunque admirationem aliquam habentia eveniunt, quæ in ipſius Dei laudem, & gloriam, in noſtramque utilitatem, & diſciplinam redundare poſſunt, ab ipſomet Deo emanare credamus, licèt hæc ipſa naturali via ſucceſſiſſe, aut ſuccedere potuiſſe exiſtimemus: nam neque quicquam à ſecundariis provenit cauſis, quod à primaria non habeat exitum. Ac maximè mehercle expetenda, ut dixi, ac collandanda hæc cauſa videtur, coërcenda tamen ob rationem, de qua infra. Hanc cauſam inſinuaſſe quoque videtur Poëta noſter Torquatus Taſſus *Cant.* 2. *ſt.* 9. his carminibus, de ſacræ Imaginis diſparitione loquens:

Incerta fama è ancor, ſe ciò s'aſeriva
Ad arte umana, od à mirabil' opra;
Ben è pietà, che la pietade, e'l zelo
Uman cedendo, autor s'en creda il Cielo.

Ac bene quidem hæc habent, ſed quemadmodum Deus Optimus Maximus non omnes Sanctos vult pro Sanctis canonizari, hoc eſt, nominatim pro Sanctis coli, & idcirco non omnes miraculis illuſtrat, & hoc multis ex cauſis, & præcipuè ne multitudine Sanctorum, eorundem cultus vileſcat. Gloſſ. *in cap. unico de Reliq. & Venerat. Sanct. in* 6. *verbo Sedis. verſ. Quintò ne in infinitum* ſic quoque de miraculis cenſendum eſt; & idcirco, ut dixi, in principio hujus tituli, non licet abſque auctoritate Eccleſiæ nova miracula publicare.

Sed quemadmodum hanc priorem cauſam, ut Chriſtianum hominem decet, quantum, ac qualiter requiritur, libenter & laudo, & amplector, ſic inanem alia ex parte, futilem, & inſulſam quorundam ſciolorum pietatem odio pluſquam Vatiniano pro- 5
ſequendam cenſeo, his enim impium, ac nefarium videtur, miracula quæcunque inſulſiſſima ipſi ſomniaverint, ac effutierint, & eorum craſſa ignorantia pro veriſſimis canonizaverit, illicò non acceptare, atque hæreticæ pravitatis indicium putant, ea vel digno ritu excipere, vel tanquam futilia & inania refellere; neſcientes miſeri, injuriam ſe veritati Catholicæ facere, cùm eam mendaciis, & fictitiis, aut non veris miraculis fulcire ſe credunt, quæ veriſſimis, ac tot tantiſque jam à Chriſto Domino, ejuſque Apoſtolis, cæteriſque ejus ſervis ſit ſtabilita. Ad quid ergo nova miracula effingere? *Nunquid Deus indiget veſtro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?* nam rectè his cum Iob. *cap.* 13. hæc obiicio: An patiendum eſt in Catholica Religione quenquam decipi? Non profectò, neque id unquam Sancta Ma- 6
ter Eccleſia permiſit, ac permiſſura eſt, ſed ſupinam; ac maximè fatuam (neque enim malitioſam dicere in animo eſt) horum ignorantiam coërcuit, & coërcitura ſemper eſt. Obſtrepant ergo quantumcunque libuerit contra nos, qui interdum eorum inſcitiam irridemus; veritatem enim nos ipſi Deo Optimo Maximo acceptiſſimam detegemus, eorum latratus, ac ſtrepitus negligentes.

Ignorantia ergo poſterior cauſa eſt, ut, quoties- 7
cunque aliquis effectus mirus, aut cujus cauſa latens ſit, appareat, ad ſuperiores cauſas homines confugiant, effectus illos pro miraculis judicantes; quod etiam extra Chriſtianam Religionem & nunc accidit, & olim evenit, ſemperque in futurum eveniet, quod & Ariſtoteles innuebat *in Queſtionibus mechanicis, in princ.* & optimè demonſtravit Lucret. *lib.* 6. *de rer. nat.* his verbis:

Cætera, quæ fieri in terris, Cœloque tuentur
Mortales, pavidis cùm pendent mentibu' ſæpe
Efficiunt animos humiles formidine Divûm,
Depreſſoſque premunt ad terram, propterea quòd
Ignorantia cauſarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concredere regnum:
Quorum operum cauſas nulla ratione videre
Poſſunt, hæc fieri divino numine rentur.

Ex ignorantia ergo admiratio, & ex admiratione 8
Deo tanquam miracula tribuntur ea, quæ non ſecus ac cætera omnia, Natura operante eveniũt; contrà autem cognitio cauſarum, quæ ex Philoſophia habetur, admirationem tollit. Plutarch. *in lib. de Audit. off.* De hac eadem cauſa loquebatur Hippoc. noſter *in lib. de morb. ſacro* dicens: *Homines verò ex imperitia, & admiratione, ei (nimirum morbo ſacro) Naturam quandam, & cauſam divinam ineſſe cenſuerunt, quòd nulla in eo reliquorum morborum ſimilis eſſet. & præ conſilij inopia, quod morbum non cognoſcunt, illi divinitatem aſſerunt.* Hæc Hipp. quod quidem etiam noſtris temporibus eodem modo in aliis multis evenit: cùm enim morbum curatu difficilem, aut accidentia rara, & aliis morbis non conſueta habentem offendimus, illicò vel ad Dæmonia, vel

ad cæteras metaphyſicas cauſas eos referimus, ita 9 ut plures eorum, qui Dæmoniaci exiſtimantur, melancholici ſint, aut utero laborantes, ut aliàs dixi, ob ſymptomatum enim novitatem, ac raritatem tales exiſtimantur; neque ſolùm indoctos, & idiotas decipi aliquando contingit, ſed etiam doctos viros: id ipſum ergo in miraculis celebrandis evenit. Verùm quia ex Ignorantia nihil unquam boni emanare poteſt, cùm ipſa per ſe mala ſit, omninò abigenda eſt, & idcirco à doctis ſemper veritas expectanda, eorumque judicium in his maximè expetendum.

SVMMARIVM.

1 *Prophetia quid & num. ſeqq*

4 *Prædictiones multæ ſiunt, quæ tamen propheticæ non ſunt.*

5 *Ars, & Natura ex aliquorum ſententia vim habeat in futurorum prædictione.*

6 *Divinatio datur in rerum Natura.*

7 *Medicina habet partem divinatricem.*

8 *Medicina nihil certè prævidere, aut prædicere poteſt, ſed tantùm conjecturaliter.*

9 *Medicina ars non promittit certam prædictionem futurorum eventuum.*

10 *Medicina artis fallacia in prædicendo, unde ſit.*

11 *Aſtronomia maximè ad prophetiæ naturam accedit. Vide ibid.*

12 *Aſtrologia digna eſt, ut à ſcientiarum amatoribus intimè cognoſcatur.*

13 *Aſtrologia nihil quod futurum ſit pro certo prædicere poteſt, ſed omnia conjecturaliter.*

14 *Quibus modis naturaliter contingat Prophetia.*

15 *Melancholica temperatura maximè apta eſt ad divinationem.*

16 *Melancholicis morbis detenti, & prophetare, & aliena lingua non edocti loqui, & alia multa mirabilia facere traduntur.*

17 *Divinatio per ſomnia non temerè eſt aſpernenda, ex Ariſtotele.*

18 *Moribundi divinare ſolent.*

19 *Herba quædam, lapides gemmæ, Aqua divinationem provocare creduntur.*

20 *Ex prophetia dono non poteſt quis tanquam ex miraculis in ſanctorum numerum redigi.*

21 *Prophetia tam bonis, tam malis communis.*

22 *Prophetia non eſt inter miracula, ſed potiùs inter admirabilia reponenda. Contrarium num. ſeq. & n. 40.*

24 *Futurorum prædictio apud Veterum nonnullos à Natura est aliena habita, ut Deos ipſos in ea mentiri voluerint.*

25 *Futurorum prædictio ſi vera ſit, à Deo non emanans, per accidens vera eſt.*

26 *Certitudo futuri eventus in vera Prophetia requiritur.*

27 *Certitudo eventus in quibuscunque divinationibus deſideratur.*

28 *Caſu interdum prædicta, quâ ratione verè fuiſſe prædicta ab exitu contingat.*

29 *Melancholia maximè confert ad prudentiam.*

30 *Prædictio quæcunque à Melancholicis facta, caſu fit.*

31 *Prophetantes; & divinantes non intelligunt quicquam eorum, quæ prophetant, aut divinant.*

32 *Non omnes, qui melancholicis morbis tenentur, divinare ſolent.*

33 *Prædictio futurorum eſt perfectioris, & ſapientioris Intellectus, & n. 37.*

34 *Somnia quæ à copia, & qualitate humorum procedunt, habent aliquam ſignificationem.*

35 *Cardani vanitatis notatus.*

36 *Somnia quæcunque vana ſunt, quoad futuri prædictionem.*

38 *Non omnes, qui ſomniant divinare dicuntur ſed certè pauci.*

39 *Anima in moribundis minus rectè ſuas functiones exercere poteſt, ob inſtrumentorum defectum.*

41 *Ex Dæmonis miniſterio an poſſint futura certò prædici, aut cognosci.*

42 *Dæmon nihil agere poteſt quod Naturæ vires exuperat.*

43 *Elementa opera non niſi ea, quæ aliquam connexionem habētium rebus præteritis, aut præſentibus, poſſunt prævideri.*

44 *Prophetare non poteſt Dæmon.*

45 *Dæmon contingentia futura ignorat, probabiliter tamen conjecturat.*

46 *Hominem non poſſe, niſi Dæmonis operâ, futura divinare, quomodo accipiendum.*

47 *Hippocrates ex phyſionomia malos, aut bonos mores detegit.*

48 *Ex mala aut bona facie, bonitatem aut malitiam deprehendimus.*

49 *Deformitas corporis malam mentem arguit.*

50 *Deformitas inſignis impedit ordinum ſuſceptionem.*

51 *Vbi torquendi plures Rei ſint ad eliciendam veritatem in paritate indiciorum ab eo incipiunt Iudices, qui peiorem habet effigiem.*

52 *Præſagitio ex Phyſiognomia nullam habet certitudinem.*

De Prophetia, ſeu rerum futurarum prædictione, occultarumque cognitione.

QVÆSTIO V.

SEd quemadmodum, ut ex ſuperiori quæſtione patet, ob alteram ex commemoratis cauſis multi multos effectus merè naturales miraculoſos judicant, cùm non ſint, ſic è contra pervicaces quidam Philoſophi, & impiâ temeritate inſignes, multa, quæ verè, & abſolutè miracula ſunt, ad effectus & cauſas naturales reducere conantur, Naturæ opera tribuentes, quæ ſolius Dei virtute fieri poſſunt, ſic & non aliter miraculoſa opera, in fidei noſtræ, & Catholicæ veritatis teſtimonium ac confirmationem emanantia; diminuere tentantes, inſimulque ejus fundamenta concutere volentes. Itaque ad horum temeritatem coërcendam operæ pretium eſſe duxi, ad quædam particularia deſcendere, demonſtrando quædam à Natura nullo modo eſſe poſſe, ſed ſemper naturalem ac divinam virtutem requirere, & in conſequens verè & abſolutè miracula eſſe; præcipuè autem ea talia fuiſſe, quæ tam in veteri, quàm in nova Sacra Hiſtoria enarrantur: hinc etiam apparebit, quænam propriè miracula ſint, ob quorum vim & apparentiam, quantum ex ipſis eſt, poſſit quis in Sanctorum catalogum recipi, quænam inſufficientia ſint, & de quibus non ſit curandum, quòd Naturæ vires non pertranſierint.

Ac primo loco de Prophetia & divinatione ſermonem habeamus, de qua qui multa ſcire deſiderat, legat præ cæteris Delrium *Diſquiſit. magic. lib.* 4. & Torreblanc. *in Epit. delict. lib.* 1. & ex noſtris Card. *lib.* 14. *de variet. cap.* 48. Peucerum *de omni* 1
divinat. genere. Dicitur autem Propheria, divina inſpiratio, rerum à nobis procul diſtantium eventa, immobili veritate, & maximâ cum certitudine prænoſcens, atque denuncians. Mart. Delr. *Diſquiſit. magic. libro* 4. *cap.* 1. *quæſt.* 1. vel breviùs cum Caſſioduro, ex quo repetit Medices *citat. libro* 1. 2
quæſt. 21. & Torreblanca *in Epit. delict. libro* 1. *cap.* 1. *numero* 54. eſt inſpiratio vel relevatio divina, rerum eventus immobili veritate denuncians. Ego hîc Prophetiæ nomen tantiſper latiùs accipio, ac magis philoſophicè, nempe prout intelligimus Prophetiam eſſe certam futurorum prædictionem, 3
ex infallibili præcognitione emanantem, oſtendere enim hîc paratus ſum, hanc certam & infallibilem futurorum prædictionem nullo modo poſſe à Natura proficiſci, quemadmodum neque certas occultarum rerum cognitiones. Prædictiones enim multæ quidem fiunt, aut fieri dicuntur, quæ nequaquam Prophetiæ nomine dedignandæ ſunt, niſi 4
id per numinis abuſum fiat, quia nullam habeat prædictorum eventuum certitudinem, ut Prophetia habere debet. Videndum autem quonam ſeſe extendant cæteræ prædictiones omnes, & quantum, & quatenus futura annunciare valeant, ut appareat dehinc, Prophetiam ſemper effectum eſſe miraculoſum, & ex inſpiratione divina, & causa ſupernaturali, nunquam aut in ex naturali emanantem.

Præ

5 Præſupponunt igitur hominum plerique tam Artem quàm Naturam in futurorum prædictione vim 6 habere. Et ante omnia dari in ipſa rerum natura divinationem, communi hominum conſenſu, & infinitis penè experimentis probant, & univerſaliter, ut Ciceronis verbis utar, *in princ. lib. 1. de divinat. Gentem quidem nullam videmus, neq; tam humanam atque doctam, neque tam immanem atque barbaram, quæ non ſignificari futura, & à quibuſdam intelligi, prædicique poſſe cenſeat.* Sed hoc, ut dixi, ſimpliciter ex ipſa Naturæ vi interdum, alias verò ex arte contingere poſſe exiſtimatum eſt. Primò autem artes, quæ id ex propoſito, ac præcipuè promittunt, (ut earum quaſdam præteream, quæ ad ridiculam uſque vanitatem excreverunt, ut omnes augurandi artes, & per lineas manus aut frontis prædicendi, nempè Chiromantiam, & Metopoſcopiam, divinationem per ſomnia, & hujus farinæ alias; quarum nomina & inſtituta ſi quis ſcire cupit, legat Cardanum de ſapientia *lib. 4* & Peucerum *de omni divinat. genere.* & Mart. Del. *diſquiſit. magic. lib. 4. per totum*) ſunt Medicina, & Aſtrologia. Et Jan. Jacob. Boiſſard. *de divinatione, cap. 3. per totum.*

De Medicina ergo certum eſt, eam non modò particulares hominum propenſiones ac paſſiones ex temperamento & corporis habitu poſſe cognoſcere, 7 quod facillimum exiſtimatur, ſed etiam futuros, & imminentes morbos prænunciare, & quod plurimùm expetitur, eorundem morborum eventus prædicere, nempe mortem ex iis ſecuturam, aut futuros abſceſſus movere, aut tutam ſanitatem promittere; ipſorum etiam morborum recidivas aut tranſmutationes, partiumque ex ipſis morbis futuras læſiones prævidere. Hæc enim omnia, quæ Prophetiæ naturam ſapere videntur, ab ipſa arte promittuntur; unde quantum ex ipſa eſt, non videtur futurorum prædictionem eſſe miraculoſam, nec conſequenter ſemper ſupernaturalem cauſam habere.

8 Sed etiamſi hæc veritatem aliqua ex parte in ſe contineant, notiſſimum tamen eſt, & ab hominum nullo negandú, artem hanc, licet inter omnes nobiliſſimam, & ſenſu ipſo ſtabilitam, nihil omnino certi unquam poſſe prævidere, neque prædicere, ſed omnia ſolà conjecturâ aſſequi, quod rectè inſinuabat Hippoc. 2. *Prædict. Ego autem*, dicens, *hujuſmodi ſcilicet Medicos vates eſſe nolo, ſed ſigna deſcribam, ex quib. quis ſanos forè, aut morituros homines conjecturâ cognoſcat*; quaſi diceret, non eſt in Arte Medica, futura quomodo eventura ſint, certò cognoſcere, hoc enim Vatum ac Prophetarum proprium eſt, non Medicorum, qui tantùm conjecturaliter per ſigna quædam futura prævidere poſſunt. Vnde nullam veritatem habet id, quod firmabat *Ian. Iac. Boiſſard. ubi ſ. c. 3.* nempe quod ex Medicina meteoris, & Phyſiognomia prædictiones elici poſſint, quæ nequaquam fallant; ex nulla enim prædictarum facultatum ita certa prædicto elici unquam poteſt, ut infallibilis ſit. Rectè igitur Cicero *etiam lib. 1. de divinatione*, Medicorum prædictiones inter divinationes connumerari non vult: nam ſi quid unquam in medendo evenit, quod Medicorum prædictionibus reſpondeat, id quidem omne per conjecturas aſſequuti ſunt, & per accidens dehinc eo modo evenit, nam ex ipſius artis prædicendi certitudine; nos enim ipſi noſtræ artis fallaciam in prædicendo non ſine honeſto rubore confiteri cogimur. Admirandas autem Galeni, & aliorum prædictiones, præcipuè autem Cardani, ego quidem quantum in me eſt, ſatis ſuperque admiror, ſcio tamen doctiſſimos quoſdam viros eas riſu excepiſſe, & tanquam ab ipſiſmet auctorib. confictas (quod ego non admiſerim) aſpernatos, ſcientes artem poſſe ſibi hæc promittere, neutiquam autem artifices, forſan ob vitæ brevitatem, ea aſſequi poſſe. Ego tamen libenter concedam Galeni, & Cardani, aliorumque quorundam ingenia, cæterorum omniú ingenia excellentia ſuperaſſe, non tamen eorum prædictiones quicquam certi habere potuiſſe exiſtimandum, ita ut prædictà de neceſſitate ſic contingerent, 9 neque poſſent alio modo, quam prædicta ab ipſis erant, evenire; ars enim id omnino non promittit: immò nos in præſentiarum neq; Galeni, neq; Cardani, neq; hujuſmodi Medicorum prædictionib. ſimiles facere ſcimus, neque alios, qui ſimiles faciant, aut audimus, aut vidimus; immò ingenuè cum veridico præceptore noſtro Hipp. 1. *Prædict.* dicamus: *Prædictiones Medicorum referuntur permulta, tum præclaræ, tum admiratione dignæ, quales neq; equidem prædixi, neque quemquam, qui prædiceret, audivi.*

Cæterum Artis fallacia in prædicendo non tam 10 ab ipſius artis inſufficientia, quam ab ipſorum individuorum natura, & diverſitate procedere exiſtimanda; non ergo ob id ars incuſanda eſt, aut artifices, præterquam quòd multa alia in noſtram tutelam, & artis ipſius venire poſſunt, quæ pro nunc conticebo, ne potiùs artem, quam profiteor, à calumniis defendere ac vindicare, quam inſtituti operis telam proſequi velle videar.

Aſtronomia porrò multò plura promittit, & ars 11 divinatoria dicitur, & ad Prophetiæ naturam accederet, ſi quidquid Artifices ſibi promittunt, aſſequerentur. Ex ſuperiorum enim corporum, ac Sphærarum motu, & Planetarum cæterorumque ſyderum malo aut bono aſpectu inter ſe, ipſorumque loco, & poſiturà, & ex mille aliis circumſtantiis non modò ea, quæ ex quadam Naturæ proprietate quaſi ex neceſſitate hominibus eveniunt, ut morbos, & interitus, alioſque caſus, ſed etiam ea, quæ ex ipſa volubili hominum voluntate, & ex incertiſſimo eventu dependentiam habent, prædicere, ac certò præmonſtrare ex arte promittunt. Sed quid circa eam ſcientiam ipſe ſentiam, libere, & nullo impulſus affectu, aut ſcientiæ ipſius amore deceptus, non hujus aut illius præceptoris, aut cujoſvis docti auctoritate pertractus, edixiſſe eam, ſi ante illud admonebo, me Aſtro- 12 logiam, & Aſtronomiam pro nunc confundere, & utramq; pro una accipere. Itaq; Aſtrologia digna quidem eſt, ut à ſcientiarum amatorib. non ignoretur, immo potius, ut intus; & in cute cognoſcatur, quod ex Hipp. & Galeni, & multorum doctiſſimorum Medicorum auctoritatib. clarè patet, & notat inter Juriſconſultos Vinc. Carrar. *de Med. & ejus off. p. 1. n. 365.* Eam enim partem, quæ multa continet vera, realia, & ſcitu tam digniſſima, tam jucundiſſima; nimirum, quæ cælorum ſtellarumque motus, & accidentia reliqua conſiderat, criminari minimè poſſumus, quòd falsò Prophetiæ nomen ſibi arroget, quia ab ea longe ſe abeſſe profitetur, cùm eventus ſolùm prædicat de neceſſitate Naturæ contingentes. D. Thom. 2. 2. *quæſt. 95. art. 1.* Aliam autem partem plerique criminantur, quòd pleraque habeat commentitia, & ab hominum ſpeculatione conficta ad ipſam prædicendi artem confirmandam ac ſtabiliendam. Motus, inquiunt, Planetarum, & mutuæ eorum Syzygiæ, vel aſpectus, & congreſſus, eorumque motuum, & aſpectuum, & congreſſuum inordinatus ordo, non modò per ipſam Aſtrologiæ artem, ſed & per ipſos ſenſus percipiuntur; quin etiam & aëris mutationes ventorú incurſiones, corporumq; alterabilium quaſdam alterationes ex iiſdem motibus, & aſpectibus quadam conjecturà venari poſſe,

ejus artis proprium eſt. Cæterùm, addunt, ab ipſiſmet ſphærarum aſtrorumque motibus, aſpectibus; & congreſſibus, ea quæ ab accidenti, & hominum voluntate, libera pendent, prævideri poſſe, vanam, abſurdamque curioſitatem videri; ſi enim contemplatus optimè fueris plura eorum, ex quibus accidentia nobis evenientia prævidere ea ſcientiæ ſive Ars promittit, imaginaria omnia ac commentitia reperies. Quinetiam Artis ipſius axiomata quædam, immò & ipſa principia omnib. acceptiſſima, ſi intimè examinaveris, clarè videbis, inquiunt, ea nullum habere fundamentum reale. Aſtrorum quædam bona eſſe, quædam mala, quædam fortunata, quædam infauſta ac infortunata, nec à priori; nec à poſteriori probabile videtur; multò minùs aſpectuum quoſdam amicos eſſe, quoſdam inimicos; item locorum in Cœlo quædam apta, quædam inepta, quædam felicia, quædam infelicia: proprietates etiam quædam ipſorum locorum, & Planetarum, ut quod Horoſcopus perſonam nati, occidens uxorem, medium cœlum honorem, imum cœlum bona ſtabilia; quòd anguli ſint loca fortunata, domus cadentes infortunata; quod Sol denotet Reges, Jupiter Religioſos, Mars milites, & aliorum ſinguli magis unum perſonarum genus, quam aliud; item quod magis unus, quàm alius ſigni gradus ad certum quid faciat: & cætera omnia a prædictis non diſſimilia, anicularum deliramentis comparanda illis videntur. Hæc & infinita alia contra Aſtrologiæ ſcientiam plerique in medium afferunt, quæ qui peculiariùs cognoſcere deſiderat, præter allata à Mirand. *in libb. cont. Aſtrol.* & ab aliis videat Valleſ. *in lib. de ſacr. Philoſ. c. 3.* & Alex. de Angel. *in lib. ad hanc rem dicato.* Roderic. à Caſtr. *in ſuo Med. polit. lib. 2. c. 2.* Torreblanc. *in Epitom. delict. lib. 1. c. 7. & 8.* quibus tamen ſatisfacere ſe dicunt magna ex parte Aſtrologi. Quomodocunque tandem ſit, ſi quid prædicere ea pars Aſtrologiæ poteſt, quæ circa elementorum aut corporum alterationes prædicit, id nunquam cum certitudine facit, ſed tantùm conjecturaliter. At deniq; dato,
13 quòd aliqua Ars ſit, quæ futura prædicere doceat atque id quomodocunque aſſequatur, id tamen certum eſt, hoc ex præexiſtenti ſcientia, & facto aliquo fundamento in aliquibus rebus contingere, cùm prophetia ex nulla præexiſtente cognitione, & ex nullo præ exiſtente rerum fundamento contingat. Veruntamen non ſolùm arte futura prævideri poſſe, plerique etiam ex doctis ſibi perſuadent, ſed etiam ex Naturæ ipſius proprietate, idque multis modis;
14 ex diſpoſitione nempe, & temperatura melancholica, ex morbo aliquo item melancholico, ex ſomniis, ex actu ſeparationis Animæ à corpore, & ex aliis; & ut à melancholica diſpoſitione initium ſumamus, vi-
15 dentur etiam ipſi Philoſophi in hoc convenire, quod Temperatura melancholica apta maximè ſit ad divinationem, futurorumq; prædictionem, unde eâ temperaturâ dutati, divinatoria etiam & prophetica ſomnia habere dicuntur, ab Ariſt. *Moral. Eudem. lib. 7. cap. 18.* & ab Aretæo, quem adducit Mercur. *Pract. lib. 1. cap. 10.* quin etiam Alex. Trall. *lib. 1. ſua Med. cap. 13.* & Paulus *lib. 3 cap. 14.* voluerunt, quòd melancholicis morbis tentati divinare futura ſoleant. Immò & ipſos Prophetas, Sibyllaſque, cæteroſque omnes, qui vaticinio clari extiterunt, melancholicos temperaturâ fuiſſe volunt. Joan. Huar. *in exam. Ingen. c. 4.* ſive hoc ita ex divina diſpoſitione eveniret, ſive per accidens, ſive à priori, ſeu a poſteriori, nempe quia non quod eſſent Melancholici prophetarent, ſed quòd prophetantes fierent Melãcholici, ex aſſidua mentis abſtractione in res divinas, & oracula propalanda. Cæterùm adeò ſibi perſuaſum habent Philoſophi, Naturam in ea re id poſſe, quod ex ejus ſolummodò diſpoſitione quis Propheta ſeu vates evadat, ut conditiones etiam nonnullas afferant, quas concurrere neceſſe ſit in eo, qui Propheta futurus ſit & maximè interpres ſomniorum, & vide, ſi libet, ipſos Philoſophos, *in lib. de divinatione per ſomnia.*

Præter hæc autem ad firmandum prophetiam naturaliter poſſe contingere, nonnullæ adduci poſſunt experientiæ. Narrat Plin. *hiſtor. lib.* in Hyſia Bœotiæ urbe puteum extitiſſe, ex quo qui ebibiſſent, futura vaticinabantur, *& lib. 2. c. 103.* Colophone in Apollinis Clarii ſpecu lacunam eſſe, cujus potu mira redduntur oracula, bibentium breviore vitâ. Teſtatur item Joan. Leo, *ſeu Aphrica p. 3.* in Aphrica, in regione Ferza, multos eſſe Prophetas & divinatores, qui reſponſa utplurimùm infallibilia reddant, & ratio fortaſſe eſt, quia ea regio pluries producit temperaturas melancholicas. Quinetiam, quod de ſuperioribus aquis jactatur, ex eo evenire poteſt; quòd earum aquarum potus homines & mentes & melancholicos efficiat. Eam autem vim in efficiendis vatibus melancholici humoris, ineſſe illi, probatur ex ipſis melancholicis morbis, quibus detentos prophetare, alienam linguam perſonare, abſque eo quòd illam didicerint, carmina componere, & diſertiſſimè loqui, cùm extra morbos ignorantes earum rerum fuerint, occultas hominum cogitationes revelare, & alia id genus maxima cum admiratione, immò ſtupore audienda, teſtes ſunt tam multi, ac tam præclari viri, ut nonniſi impudentis ac pervicacis nomen mereri videatur, qui contradicere paratus ſit. Videndi autem præter Trallianum, & Æginetam ſuprà adductos, præcipuè Concil. *diff. 31.* Lemn. *de Occult. Nat. mirac. lib. 2. c. 2.* Joan. Huart. *in exam. Ingen. cap. 4.* Ceſalpin. *de Dæmon. nat. c. 13.* Foreſt. *lib. 10. Obſervat. 19. in ſchol.* & alii apud SchencK. *libr. 1. Obſervat. tit. de Mania*, qui omnes, & alii quos enumerare non intereſt, varios caſus circa hoc particulare enarrant, quorum ſimilem mihi nunquam vel extremam diligentiam adhibenti licuit videre. Mirum eſt quod Card. *libro octavo, de Variar. capite 43.* narrat de quodam, qui cùm Italus eſſet, nec unquam in Germania fuiſſet, ac ne per ſomnium quidem Germanicam linguam calleret, tamen Germaniſſimè loquebatur, quod illi ob vermium copiam, quam in corpore habebat, contigiſſe vult. Atque alia inſuper non diſſimilia narrantur. Suſpicatus tamen ſum, videns interdum amentes quoſdam utriuſque ſexùs concionantes, carmina pangentes, & plura effutientes, hos eſſe illos, de quibus ea miracula narrantur; at nullam ab illis unquam extorquere Prophetiam potui, neque ullum ſonum Latinæ aut alterius linguæ audire, niſi abſurdum & inconcinnum: non enim patior ego in hiſce rebus decipi, aut me ipſum decipere, ut nonnullos factitare expertus ſum, qui adeò avidi ſunt miracula prædicandi, & admirationem audientibus concitandi, ut ea quæ neque vident, neque audiunt, neque ullo ſenſu percipiunt, & videre, & audire, ac plenis ſenſibus percipere ſe dejerare non timeant. Quomodocunque autem ſit, ii melancholici, quos tam mira efficere ſupra citati auctores prædicant, alterius fortaſſe generis ab iis erant, quos ego vidi.

Sed præter hæc, celeberrima inter naturales divinationes ea eſt, quæ per ſomnia fieri dicitur, quam etiam plurimi facere viſus eſt Hippoc. *in libello* ad hoc argumentũ dicato, & de qua illud pronuntiavit

Ariſtot.

Ariſtot. *in ſimili* item *libello*, non eſſe nimirum eam
17 temerè aſpernandam. Immò cæteri Philoſophi, ut
Dicæarchus, referente Cicerone *lib. 2. de divin.* qui
omnia vaticiniorum & divinationum genera deride-
bant tanquam vana, hoc unum admiſerunt: quod
etiam admiſit Galenus noſter, quippe qui ex Patris
inſomniis Medicinæ ſe operam dediſſe tradat 9. *Me-
th. c. 4. & de præcognit. ad Poſthum. c. 2.* & qui ex in-
ſomnio quodam monitum ſe in medendo profitea-
tur, de ſectione totali arteriæ, *lib. de cur. rat. per ſang.
miſſ. c. ult.* ſed & ipſam Medicinæ artem comparatam
fuiſſe divinis inſomniis, ex dignis auctoribus Tiraq.
de nob. c. 31. n. 14. tradidit, & ex eo Carrar. *de Medic.
& ejus offic. part. 2. n. 15.* quanquam enim hæc Pro-
phetica non fuerint, docent tamen nos, inſomnia
vana non eſſe, ſed habere in ſe aliquando divini ali-
quid, itaut perſuaderi facilè poſſimus, etiam divina-
tionem per ea poſſibilem eſſe, & vide adducta à Po-
lyd. Virg. *lib. 2. de Prodig.* nam multa quoque Pro-
phetica ſomnia enarrantur, quorum plura apud Ci-
cer. videnda offeruntur *lib. 1. de divin.* & apud Re-
centiores alia permulta legere licet, ut apud Korn-
man. *de mirac. vivor. tit. de ſomniantibus*, & præ om-
nibus duo pulcherrima apud Fracuſtorium *lib. 2. de
Intellectione.*

18 Sed quid Philoſophorum Medicorumque ſen-
tentias, & opiniones ad eam corroborandam con-
gero? an non veritas ipſa ex Sacra pagina luce me-
ridiana clarior apparet? quippe quæ permulta pro-
phetica ſomnia contineat, ut Abimelechi, Jacobi,
Joſephi, Pharaonis, duorumque ſervorum ejuſ-
dem Nabuchodonoſoris, & Madianitæ cujuſdam,
quæ poſteriora magis naturalia eſſe videntur: ac de-
nique Deus ipſe, ut narratur *Num. c. 12. verſ. 6.* per
ſomnia noſtræ menti ſeſe inſinuat, ita enim ibi: *Si
quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione ap-
parebo ei, vel per ſomnia loquar ad illum*; quod etiam
firmabat Job. *c. 33. verſ. 14. & ſeq.* dicens: *Semel lo-
quitur Deus, & ſecundo id ipſum non repetit; Per ſom-
nium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper
homines, & dormiunt in lectulo: Tunc aperit aures vi-
rorum, & erudiens inſtruit diſciplina.* Neque diſſen-
tiunt ab hoc profani auctores; quin ipſe Hippocr. *in
libello de Inſomniis*, ſomnia quædam à Diis immitti
edocet: ita ut hinc facilè pateat, divinationem per
ſomnia tanquam in rerum natura familiarem eſſe &
bonis, & malis communem, cùm & boni & mali ha-
buerint interdum prophetica ſomnia, ut ex prædictis
hiſtoriis palam eſt. Reſtat denique alia experientia
ex moribundis deſumpta; hos enim conſueviſſe in-
terdum divinare teſtatur Plato *in Apologia Socratis*
& confirmatur idipſum exemplis nonnullis a Cic.
in 1. de divin. adductis. Sed ante hos Homerus, rerum
naturalium periſſimus, quaſi id ipſum inſinuans,
moribundum Patroclum Hectori mortem prænun-
ciantem facit, *Iliad. lib. 16.* inquiens:

*Hunc autem languens allocutus es Patrocle equi-
tator, &c.*
*Aliud autem tibi dicam, quod tu in animum re-
ponito tuum,*
Ne tu quidem ipſe diu vives, ſed tibi jam
Propè imminet mors, & fatum violentum
Manibus domito Achillis inculpati Æacidæ.

Quin etiam Hectorem ſimiliter morti proximum
divinantem introducit Achilli mortem per manus
Paridis, his carminibus:

Hunc verò moriens allocutus fulmineus Hector.
Certè te bene cognoſcens divino; neque enim eram
Perſuaſurus: certè enim tibi ferreus intus animus.
Vide nunc, ne tibi aliqua Deorum ira cauſa ſim.
Die illo, quo te Paris, & Phœbus Apollo
*Strenuum licet exiſtentem perdet ad Scæas por-
tas.*

Homeri locum hunc imitatus quoque eſt ad idem
docendum, & firmandum Virgil. *Æneid. libr. 10.
carmine ſeq.*

Ille autem expirans, Non me, quicunque es inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoque fata
Proſpectant eadem, atque eadem mox arva tenebis.

Neque gravabor ea quoque carmina, quæ ad ho-
rum imitationem in ſuo Poëmate inſeruit Taſſus
noſter, cum his recitare, quæ ita habent *Cant. 9. ſt. 79.
& ſeq.*

Ei gli occhi gravi alzando all' orgoglioſe
Parole in ſu'l morir coſi riſpoſe.
Non tù, chiunque ſia di queſta morte
Vincitor lieto haurai gran tempo il vanto,
Pari deſtin t' aſpetta, e da più forte
Deſtra à giacer mi ſarai ſteſo à canto.

Hinc omnibus his prædictionibus effectus ſuos fuiſ-
ſe conſecutos omnes teſtantur; quæ tamen ab illu-
ſtribus hiſce Poëtis non tam Poëticè dicta ſunt,
quàm ſecundum id, quod hominibus perſuaſum eſt,
eſſe nimirum ſecundum naturam, ut homines morti
proximi divinent, ac prophetent; cui opinioni opi-
tulari videntur Jacob, & Moyſes in hiſtoria ſacra,
uterque enim moriturus ventura filiis, & populo
Hebræo vaticinatur, ut de illo *Gen. cap. 29.* & de hoc
Deuter. c. 33. recenſentur. Plura quoque alia exempla
de moribundis vaticinantibus recollegit Kornman.
de mirac. mort. part. 4.

His ergo omnibus experientiis probari ea opinio
videtur quæ vult, Prophetiam à natura interdum
eſſe; quibus etiam addi poſſet, quod à quibuſdam
traditur, herbas nempe nonnullas, lapides, gemmas,
& aquas certo tempore, ac certo modo in uſum 19
convocatas divinantes homines facere. Quorum
nonnulla referuntur à Plin. *lib. 37. cap. 10.* qui etiam
lib. 30. c. 3. idem de corde Talpæ adhuc palpitante
devorato firmat, & de quibuſdam lapidibus, quod
divinare faciant, ſi credere dignum eſt, docet Card.
lib. 7. de ſubtil. in princ. & lib. 14. de var. c. 48. Quin
etiam divinationem non tanti facere videtur; faciliùs
enim credit per quædam medicamenta procurari
divinationem, quàm ſomnia; vide quæ ipſe ſibi ſom-
nia fingat! ſed quid mirum de ejus vana credulitate,
quâ gemmas nonnullas bonæ ac malæ fortunæ
cauſam eſſe poſſe, ſibi perſuadeat?

Sed cùm ex cæteris non tantam futilitatem eſſe
ſapientibus pateat, hominem naturaliter divinare
poſſe, mirum poſthac eſſe non debet, ſi Prophetiam
non tanti faciat Eccleſia, ut ex ipſa, tanquam ex 20
miraculo in ſanctorum numerum redigi quis poſſit.
Maſcard. *concluſ. 162. num. 8. tom. 1.* eſt enim Pro- 21
phetia tam bonis, quàm malis communis. Cæl.
Rhod. *lect. Antiq. 21. cap. 37.* Torreblanc. *in Epitom.
delict. lib. 1. cap. 1. numer. 44. & ſeq.* ex noſtris Card.
lib. 1. de Sapientia, verſ. fin. Non erit ergo ex his 22
Prophetia inter miracula reponenda, ſed potiùs in-
ter admirabilia, & ea, quæ eventu rara quidem ſunt,
ſed tamen à natura proveniunt. Plura inſuper ad
hanc rem adducta ſunt à Valleſ. *in ſua ſacra Philo-
ſophia, c. 30.* ubi pariter omnia doctiſſimè confutan-
tur. Legat autem apud ipſum, qui ſimilia luculentiùs
pertractata deſiderat.

Ego pro viribus, his, quæ adduxi, reſpondebo, eam
concluſionem antè pro indubitata ac veriſſima ap-
ponens, Prophetiam nempe, & rerum futurarum
prædictionem, occultarumque præſentationem ex ſe
& ex ſui natura ſupranaturalem rem, & à Deo eſſe,

D.Thom.2.2.q.95.*art.*1. Jamblic.*de myſter.Ægypt. Segm.*10.c.3.Torreblanc. *in Epit.del.lib.*1.c.1.n.12. atque hoc pacto erit omnino miraculoſa; unde quandocunque probari poſſit, ſi bonæ vitæ ſit adjuncta, non minùs ac cætera quæcunque miracula, verum ac ſufficiens eſſe poterit veritatis teſtimonium. Nam cùm, ut jam dictum eſt, Prophetia ſit certa & infallibilis enunciatio futurorum abſque ulla præexiſtentia phantaſmatũ, ex quibus firmari poſſit talis enunciatio, patet quòd, cùm nulla enunciatio, nullúſque diſcurſus in via naturæ fieri poſſit abſque ea phantaſmatum præexiſtentia, futurorum autem nulla exiſtat hujuſmodi præexiſtentia (de his loquor, quæ ad prophetiam pertinent) abſque dubio nulla hujuſmodi enunciatio in via naturæ erit poſſibilis: tametſi enim nonnulla enuncientur futura ab aliquibus, quæ poſtmodum, ut prædicta ſunt, eveniunt, tamen ſemper aut alterutrâ, aut utraque conditione deſtituuntur, nempe quòd non enuncientur abſque ea phantaſmatum præexiſtentia, ut quæ Aſtronomi de futuris Lunæ Soliſque laboribus, & de congreſſibus Planetarum, aliarumque ſtellarum prædicant, & quæ Politicus, exempli gratiâ, de futuro Imperatore, aut alio quocunque Principe divinare videatur, aut quòd non ſortiantur certitudinem eventus, quam certitudinem requirit Prophetia, ut prædicta divinatio de futuro Principe; poteſt enim ea, aut non ut prædicta eſt, contingere, aut alio modo, unde manifeſtum eſt, non poſſe in via naturæ hominem prophetare. Non defuerunt autem ex Philoſophis aliqui, quibus hæc concluſio acceptiſſima fuerit, imò aliqui tam difficilem futurorum prænotionem exiſtimarunt, & tam ab ipſa natura alienam, ut etiam Deos ipſos circa futura mentiri aliquando firmaverint; & verè Prophetiam ad divinam naturam perti-

24 nere, clarè oſtendit illud Iſaiæ, *c.*41, *verſ.*23. *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia dij eſtis vos.* Fuit & ejus opinionis Porphyrius, referente Cælio Rhodig. *lib.*2. *lect. Antiq.c.*12. Licèt verò ad noſtræ concluſionis tutelam pleniſſimè, & undequaque ſatisfacere poſſint ea, quæ adducta ſunt à Cicer. *lib.*2. *de divin. per totum*, & a Iamblico *de myſter. Ægypt. Segm.*3 *per tot.* & ex recentioribus à Valleſ. *loco citato*, & ab aliis, qui de divinatione contra Aſtrologos optimè ſcripſerunt, tamen ego hîc aliquid ex illis ipſis, brevibus adducam.

Antequam autem ad confutanda ſuperiùs adducta deſcendam, illud pro certo habendum; futurorum quamvis præſenſionem, ac prædictionem, quomodocunque & à quocunque præterquam à Deo e-

25 manantem, vel per accidens veritatem habuiſſe, vel ex rationabili diſcurſu, cum nulla tamen certitudine futuri eventus. D. Thom. *ubi ſupr.* quæ certitudo in vera Prophetia omnino eſt neceſſaria. Unde

26 *Deuter.c.*16 *verſ.*21. legitur: *Quòd ſi tacitâ cogitatione reſponderis, Quomodo poſſum intelligere verbum quod Dominus non eſt locutus? hoc habebis ſignum, quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit & non evenerit, hoc Dominus non eſt locutus.* Ita ut de eſſentia Prophetiæ ſit certitudo eventus, & vide ad hæc quæ affert Ioan. Gerſon. *in lib. de diſtinct. ver. à falſo. verſ. quartum ſignum.* Neque obſtat, quòd aliquando Prophetæ ex Deo quid eventurum prędixerint, quod tamen non evenerit, ut de Ezechia, cui dictum eſt, *Morieris, & non vives: lib.*4.*Reg.c.*10. & de populo Ninive, cui prænuntiavit Ionas: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur*: cùm tamen neque Ezechias ex eo morbo interierit, neque Ninive ſubverſa fuerit. Idemque contigit de David, cui Dominus per Nathan Prophetam multa comminatus eſt, ob peccatum in Uriam, & Betſabeam patratum, quæ tamen illi non evenerunt: 2.*Reg.c.*12. Non obſtat, inquam, hoc, quia in his, ac ſimilibus caſibus Deus Optimus Maximus conditionaliter eſt locutus, ut per Ieremiam *c.*18. *verſ.*8. ipſemet teſtatur, dicens: *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum adverſus eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitavi, ut facerem ei.* Videnda inſuper ad hoc ea, quæ adducit D.Th.2.2.q.171.*art.*6. Comminatur ergo Deus hominibus mala eâ conditione niſi recedant à via mala; itaque recedentibus ipſis à peccatis, & miſericordiã ab ipſo Deo expoſcentibus, ea quæ comminatur, non eveniunt; quemadmodum contrà, ea quæ comminatus per Moyſen Iudæis eſt, ſi a Deo recederent, ſi iniquitatibus ſeſe pollucrent, ſi ſuis mandatis non obedirent, omnia illis ad amuſſim evenerunt; tradidit enim eos Dominus corruentes ante hoſtes ſuos, & diſperſit per omnia regna terræ, omni tempore calumniam ſuſtinentes, oppreſſoſque violentiâ, nec habentes, qui eos liberet: contrà bona, quæ pollicitus illis eſt, ſi juſtitias facerent, & judicium, ſi veritati aſſenſi eſſent, nullatenus experti ſunt, de quibus *Deuteron.c.*28.

Itaque certitudo eventus in quibuſcunque divinationibus, etiamſi aliquo modo concedantur, omnino deſideratur: poſſunt enim aliter evenire ea, quæ per eas prædicuntur, quam ſunt prædicta; non ſic autem evenit de Prophetia. Idcirco omnes divinationes, & maximâ ex parte falſas & fictas eſſe, nullamque habere cum natura connexionem patet: quia quod ad ea ſpectat, quæ de temperatura melancholica dicuntur, reſpondendum, quòd, licet aliquando Melancholici futura prævidere videantur, (quod tamen adeò perrarum credo, ut nihil ſupra) tamen hoc dupliciter poſſit contingere, vel caſu quodam, ut non modò Melancholici, ſed cæteri etiam homines faciunt, vel evenire poteſt ex rationabili diſcurſu. Exemplum adducam de Ioſepho illo historico, qui Veſpaſiano prædixiſſe dicitur imperium: hoc enim vel eſſe potuit, quia vir ille eâ prædictione conciliare ſibi voluit Veſpaſianum, vel etiã quòd ſimpliciter ita eventurum ſibi perſuaderet, vel ex tali diſcurſu; quò facilè id aſſequi liceret cuicunq; prudenti: Ut, quia diſſenſio maxima vigebat inter duos Imperatores, qui vitiis maximè erant dediti, & ad Imperium regendum ineptiſſimi, contrà verò Veſpaſianus, optimus erat princeps, virtutibus addictus, & ab exercitu maximè adamatus, qui præcipue Imperatorem eligebat, facilè potuit vir ſapiens ac prudens, & in regimine aſſuetus, illi imperium prædicere. Quanquam autem non modò Melancholici, ſed omnes homines, ita interdum ratiocinari poſſint, ut ex recta ratiocinatione eventus futuri prædicantur, tamen magis videtur Melancholicus vaticinari, quia majori prudentia dotatur, & ſolidiori diſcurſu nititur; confert enim Melancholia maximè ad prudentiam, ut plures Philoſophorum, & Medici omnes teſtantur, quâ mediante non ita difficile eſt, facto rationabili diſcurſu, quædam futura prædicere, & ex quibuſdam præmiſſis maximè veritati cohærentibus nonnulla eventura elicere; quæ neque hoc modo prædicta aut prævisa ullam habent certitudinem, nam poſſunt etiam vario, ac penitus contrario modo, quàm prædicta aut prævisa ſint, evenire.

Quod autem pertinet ad morbos Melancholicos clarè patet etiam ex illorum ſententia, qui eam divinationem admittũt, eam merè accidentaliter & caſu fieri, ſi modò verè fit; nam efficiunt quædam ipſi Melancholici & inſanientes, quæ neque ipſi intelligunt, (quod commune eſſe volunt multi omnibus

prophe

30 prophetantibus, & futura prædicentibus. Plat. *in Apolog. Socrat. & in Convivo.* Averr. *in Metaph. comm.* 18 *part.* 1. *digreſſ.* Card *de var. lib.* 14. *cap.* 48. Vallerius *de ſacr. Philoſoph. cap.* 30. & verificatur in Capha, qui cùm eſſet Pontifex anni illius, prophe-
31 tavit, neque tamen intellexit quid verba propria portenderent: hoc tamen quando veritatem habeat & in quibus, docet D.Th. 2.2. *quæſt.* 172. *art.* 4.) neque nos ipſi, qui audimus, comprehendimus, ſed ut lubet, quia omnia dubia ſunt, & in multiplicem ſenſum facillimè adduci poſſunt, Ghirl. *de Sortileg. q.* 5. *n.* 1. & ex noſtris Card. *de Subtil.* 19. ea interpretamur, ac nobiſmetipſis perſuademus, ea verba tale quid importaſſe, quale poſtmodum ſucceſſit, aut quale in animo concepimus: ſed illud manifeſtiſſimè declarat, ab accidente eam divinationem eſſe, non quòd ullam connexionem habeant Melancholici morbi cum rebus futuris, quòd non omnes, ſed perrari, qui melancholicis morbis tentantur, futura prædicere creduntur. Sunt autem ii, qui in eâ re dementiunt, quòd ſe tales, vates nimirum, Poëtas, concionatores exiſtiment; contrà autem ſit neceſſe eſt, ſi à Natura eam habent melancholici morbi proprietatem: omnes enim illis detenti prophetare deberent, & fu-
32 tura prædicere, Ego tamen horum nullum adhuc vidi Propheram, cùm aliâ ex parte Melancholicos, & inſanientes penè infinitos viderim.

Præterea cùm prævisio futurorum ſit perfectioris, & ſapientioris intellectûs, ſi inſano potiùs, quàm ſano homini eam ineſſe dicamus contrarium omnino erit verius: gratia ergo firmatur faciliùs prævideri futura ab inſanientibus, quàm ab his, qui ſanam ac
33 perfectam mentem habent: atque his non obſtantibus, Card. *lib.* 14. *de Var. cap.* 48. vaticinium nonniſi ex mentis exceſſu & inſania fieri voluit, & vates omnes amentes eſſe, quia non fit divinatio abſque Enthuſiaſmo; in eo autem ſenſus & ratio ablegantur: quamobrem tum ex frequenti uſu, tum ex natura ad hoc parata, neceſſe eſt illos eſſe inſanos. Hæc Cardanus, & tamen, ut cum Cic. *in lib. de divinatione* loquar, *dicuntur hæc, & creduntur ſtultiſſimè, cùm plena ſint ſtultitiæ & vanitatis.* Quid autem dicam de divinatione ex inſomniis: num ſomniare dixerim eos, qui ſomniis fidem habent? non abſolutè quidem nam quædam ſomnia, quæ à copia, qualitate humorum, & ex prægreſſis actionibus, beſterniſque cogi-
34 tationibus dependentiam habēt, poſſunt nobis certa quædam præmonſtrare, maximéque hæc à Medicis animadvertuntur, quòd copiæ, & qualitatis humorū, & conſtitutionis corporis nobis indicio eſſe poſſint, at eos ſomniare omnino dixerim, qui alia omnia ex ſomniis conjectari ſe credunt, neque ullum ſomnium tam futile, vanum, abſurdum, ac monſtroſum eſt, cujus interpretationem in medium afferre non audeant, ſuntque aliqui hominum ita creduli, imò ita mente capti, ac ſtolidi, ut ex ſomniis non aliter quā ex ipſis proſperis, ſeu adverſis ſucceſſibus & lætentur, & mœreant, ita ut exclamare cū Poëta liceat,

O miſeras hominum mentes! ô pectora cæca:
Lucr. *l.* 2.

Quid autem mirum eſt, plebeios, & idiotas his nugis fidem habere, eaſque tantopere obſervare, cum docti viri, neque poſtremæ quidem notæ, tam inſigniter, ne dicam turpiter, ſomniorum fallaciis decipi ſe paſſi ſint? Nam quid magis vanum, aut à ſeria Philoſophia alienum, quàm id quod Card. de ſe, ſuaque progenie jactat, habuiſſe nimirum tam multa ſomnia mirabilia, cum ſibi cœlitùs injunctum per ſomnium affirmet, ut libros ſuos de varietate & de ſubtilitate conſcriberet: At ego quid de me ipſo, & veritate ſomniorum firmavero, quòd nonnulla jam inſomniis viderim, quæ mihi ad amuſſim con- 35
tingerent & cui ſæpiſſime ſomniare accidat ea, quæ ſequenti die facturus ſum; neque tamen ob id ego vel latum unguem ab opinione jam firmata recedo, quòd ſomnia quæcunque vana ſint, & ſiquid illis eventus reſpondeat, per accidens id ſuccedat, niſi à Deo immiſſa fuerint; vel cum humoribus, aut corporis noſtri diſpoſitione, vel cum prægreſſis phantaſmatibus aliquam habeant connexionem, quibus aſſentiri videtur D.Tho. 2. 2. q 95. *art.* 6. militat enim hic etiam ratio ſuperiùs adducta: nam cùm prævidere futura, ſit, ut dixi, nobilioris & perfectioris cu- 36
juſdam potentiæ, jam anima dormientis ſapientior, ac nobilior, & perfectior erit, quàm vigilantis; quod ſi ullam habet veritatem, omnes in ſomno tales eſſe deberemus, ut nobiſmetipſis vigilantibus dormientes 37
ſapientiores eſſemus. Sed dicant obſecro, num hæc proprietas divinandi per ſomnia ſit hominis propria, ut homo eſt aut propria hominis quatenus in ſomno permanet & ſomniat; ſi primum, ergo homines cuncti, ut homines, id habebunt proprium, ut divinare ſint apti; at cur perpauci divinare dicuntur, 38
cùm id dicatur ſecundum naturam ineſſe, quod in pluribus, & ſecundum plurimum eodem modo fit? Si ſecundum, cùm ſomnians ſit impos rationis, & quatenus talis à brutis non differat, brutis autem nonnullis ſit ſomnium familiare, deduci hinc poteſt, etiam bruta ſomniantia divinare poſſe. Hi tamen qui non ſomniant, ut de Atlantibus populis refert Herodotus *lib.* 4. & de aliis quibuſdam ab aliis relatum eſt num deficient ab hominis natura, quòd ut tales divinare ex ſomnio non poſſunt?

Sed ſomniis jam, ac nugis omiſſis, eaſdem difficultates patitur ea divinatio, quàm ex moribundis extorquere conantur: non enim dubium eſt, animam tunc temporis minùs rectè ſuas functiones exercere quàm aliàs, ob inſtrumenti, quo utitur, devaſtationem; at contrà ſit neceſſe eſt, ſi divinare tunc poteſt, 39
quòd ſi maximè id poteſt, quia tunc à corporis nexu jam quaſi liberata, & magis depurata poteſt meliùs ea, quæ à ſe magis diſtant, prævidere, nam hoc magis divinam naturam requirit, cur non omnes prophetant, cum morti proximi ſunt? Ad exempla autem adducta, ſi profana ſint, falſa ac conficta eſſe dico; ſi ſacra, ut quæ de Iacob, & Moyſe afferuntur, eſſe ſupernaturalia, & ſi quid eventus his reſpondeat, eſſe omninò per accidens dico; at non reſpondere certitudinem eventus his prædictionibus, fatetur Ioan. Huart. *in exam. Ing. cap.* 4. & multò magis confirmat experientia.

Ergo Prophetia, & rerum futurarum prædictio certa & infallibilis, à natura ineſſe homini non poteſt. D.Thom. 2. 2. *q.* 172. *art.* 1. Medic. *de mirab. oper. Dei, q.* 21. *lib.* 1. Vairus *de faſcin. lib.* 2. *c.* 3. & 4. & ex Medicis Avicen. adductus per Cæl. Rhod. *lib.* 9. *lect. Antiq. c.* 19 quam concluſionem maximè confirmat 40
illud *Eccleſiaſt. c. octavo*, *Et multa hominis afflictio, quia ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt modo.* & illud eiuſdem, *c.* 10. *v.* 14. *Ignorat homo quid ante ſe fuerit, & quod poſt ſe futurum ſit, quis ei poterit indicare?* Hoc ipſum quoque inſinuabat Poëta noſter Torq. Taſſ. *Can.* 19. *ſt.* 20. dum Magum illum Iſmenum, ita Solimannum alloquentem adducit, qui ab eo futura ſcire deſiderabat:

Ma ch'io ſcopra il futuro, & ch'io diſpieghi
Dell' occulto deſtin gli eterni annali.
Tropp' è audace deſio, troppo alti preghi,
Non è tanto conceſſo à noi mortali.

Sed quæritur, controverſumque eſt, an ex dæmo-

nis miniſterio futura poſſint certò prævideri : nam
41 malos aliquando prophetaſſe, certum eſt. Malver. *de
canoniz. ſanct. d. lib. 3. n. 25.* ut de Balaam, de Sibyllis,
de Saul, de Caïfas dixi, & per ipſam ſacram Scriptu-
ram firmatur *Matth. cap. 7. verſ. 22.* non videtur au-
tem à Deo illos prophetare potuiſſe, ſed potiùs à
42 dæmone. Cùm tamen manifeſtum ſit, dæmonem ni-
hil agere quod Naturæ vires exuperet, dicendum
43 eſt, ope illius nonniſi ea, quæ aliquam connexio-
nem habent cum rebus præteritis, aut præſenti-
bus prævideri poſſe, & hæc non ita certò, &
infallibiliter, ut aliter evenire non poſſint, quàm
prævi a, aut prædicta fuerint. Eodem quoque pacto
ea, quæ ex cognitione cauſarum per aliquam artem
præſciri poſſunt, poterit etiam dæmon prædicere,
44 cùm ſit ſcientiſſimus, & omnium Artium habeat
perfectam, & conſummatam cognitionem; at pro-
phetare, quod eſt, ut diximus, futura certò cognoſ-
cere, ac prædicere, ut futura ſunt, nunquam pote-
rit dæmon, quemadmodum neque aliqua miracula
facere. Navar. *in Relect. cap. Novit. de Iud. not. 2. n. 24.*
45 Quia dæmon contingentia futura ignorat, licet pro-
babiliter conjectuter, Matt. de Aries, *de ſuperſtit.
num. 19.* Poſſet quidem nonnulla prædicere, quæ
nobis ob cauſarum ignorantiam omnino propheti-
ca viderentur, & nullam vel ex prægreſſis, vel ex
præſentibus, vel ex ordine naturalium cauſarum
habere dependentiam; hæc tamen non erit vera
46 Prophetia. & ſic puto intellexiſſe Vairum *ubi ſuprà*,
cùm hominem divinare futura, & occulta præſcire
non poſſe firmat, niſi dæmone mediante: id enim
ſic, & non aliter accipiendum.

Sed reſtat ultimo loco quædam prophetiæ, ſeu
potiùs divinationis ſpecies, quæ eſt occultorum præ-
ſagitio, quâ præcipuè occultas intimaſque hominum
cogitationes, ac paſſiones, & naturales propenſio-
nes, deprehendi volunt. Videtur autem ſecundũ no-
ſtrum intelligendi modum id in Sacris inſinuatum,
Geneſ. cap. 4. verſ. 6. cùm Dominus Cain alloquens,
Quare, inquit, *iratus es, & cur concidit facies tua?*
Ex facie enim & aſpectu ipſius videbatur proprias
animi paſſiones detegere: cui ſacræ paginæ aucto-
ritati nonnullæ concinere videntur, quas adducit
Lemnius *de Occult. Nat. mirac. lib. 2. cap. 26.* quibus
addo illam *Sapient. cap. 7. verſ. 20.* ubi profitetur ſe
Salomon ex ſapientia didiciſſe etiam cogitationes
47 hominum ſcire. Sed præter Sacræ Scripturæ teſti-
monia, quæ per ſe ipſa ſufficere poſſent, non deſunt
doctiſſimorum hominum auctoritates quibus hujus
præſagitionis veritas roboratur. Hippoc. ante omnes
vir ſenſatiſſimus, & cordatiſſimus, & nugis, & falſi-
tatibus præ cæteris omnibus alienus, ex phyſiogno-
mia, & faciei delineatione malos, aut bonos mores
denotari docuit, ut 2. *Epid. text. 1. ſect. 5.* ex pilo ruſo,
naſi acultate, & oculorum parvitate, morum parvi-
tatem elicit, contra ex Naſi ſimitate, oculorum
magnitudine, eidem pilo juncta, bonitatem, & alibi
alia plura habet ad phyſiognomiam pertinentia.
48 Ariſtoteles etiam de eâdem multa ſcripſit. & alij
item ſapientes, ut Palemon, Melenus, Diocles, & alij
inter ſuperioris ætatis viros, videnda plura ſunt apud
Hieronym. Manfred. *de Homine*, apud quem plura
auditu non injucunda reperies. Videndi & ex re-
centioribus Joan. Baptiſta Porta. Habet etiam plura
ex Medicis noſtris Valleſ. & *in comm. ſupracitati lo-
ci Hipp.* & *in lib. de ſacr. Philoſoph. c. 32.* & Lemn. *ubi
ſuprà*, non eſſe vanam Phyſiognomiam probat, ut
inter Canoniſtas Roderic. *Practic. crimin. regul. tit.
17. cap. 50 num. 50.* Torrebl. *in Epitom. delict. lib. 1.
c. 7.* & ex Juriſconſultis Vinc. Carrarius *de Med. &
Iur. eff. part. 2. n. 359.* Qui etiam Medico dicit eſſe
ejus cognitionem neceſſariam. Accedit his univer-
ſus hominum conſenſus, qui quaſi naturali inſtin-
ctu ex phyſiognomia bona, & ex pulchritudine bo-
nos mores arguunt, & ideirco qui formâ inſignes
ſunt, aliis digniores imperio videntur, ut inſinuan-
tur ab Ariſtot. 1. *de Rep.* unde & Lucret. *lib. 5. de Rer.
Nat.* id ſibi voluit in his carminibus de primis ho-
minibus:

Condere cœperunt tum urbeis, arcemque locare
Præſidium Reges ipſi ſibi, perfugiumque;
Et pecudes & agros diviſêre, atque dedêre
Pro facie cujuſque, & viribus ingenioque.
Nam facies multum valuit, vireſque vigebant.

Communiter etiam ex mala, aut bona Phyſiogno-
mia malitiam, aut bonitatem deprehendi dicimus,
unde illud Homeri *Odyſſ. 1.*

— Non enim malo in vultu ſimilis videbatur.

quaſi diverſa omnino ſit effigies boni viri ab effigie
mali. Qua de cauſa idem Homerus *in Iliad. lib. 2.*
Therſitem deſcribens, eum malæ phyſiognomiæ
facit, nempe deformem, ſtrabonem, claudum, cur-
vum, acuto capite, peneque imberbem, quæ omnia
mali, immò peſſimi hominis notæ ſunt, & rectè qui-
dem ex his videntur Legumperiti ex quacunque 49
deformitate malam mentem, maloſque mores argue-
re, ut dixi aliàs ex Paſſio *lib. 2. var. quæſt. Tit. 3. q. 12.
n. 13.* & notant etiam Vinc. Carr. *ubi ſuprà, part. 2.
n. 403.* Farinac. *in pract. & Theor. crim. par. 1. Them. 2.
q. 52, n. 165.* ex quo talis Phyſiognomia facit indi-
cium ad torturam. Quia ſi Medicis, & Philoſophis
credimus, raró admodum deformes boni moribus
præditi ſunt, ut teſtatur præcitatus Manfred. *lib. 1. de
hom. cap. 4.* ita ut propter eam cauſam inſignis de-
formitas impediat ordinum ſuſceptionem, ut Cano-
niſtæ tradunt, *in tit. de corp. vitiato.* immò & in Te-
ſtamento Veteri repudiabantur ſacerdotes aliquâ
deformitate inſignes, præcipuè autem *Levit. cap. 21.* 50
verſ. 18. illa habentur: *Homo de ſemine tuo per fami-
lias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo,
nec accedet ad miniſterium ejus; ſi cæcus fuerit, ſi clau-
dus, ſi parvo, vel grandi, vel torto naſo, &c.* ubi de na-
ſo præcipuè textus loquitur, quia ut Melet. *de Nat.
hom. cap. de naſo*, dicebat, hæc pars præ cæteris ho-
minis faciem deformem, ſurioſamve maximè red-
dit: tandemque Legumperiti, ubi torquendi plures
ſint, in paritate indiciorum, ad eliciendam verita-
tem, ab eo ſemper incipiunt, qui pejorem habet effi-
giem. Roderic. *ubi ſupra, n. eod.* quod notat quoque
ex Medicis Vveinrich. *de ort. monſtr. cap. 31.* & Riol.
Anthropograp. lib. 6. cap. 3. & Vall. *loco cit. lib. ſacr.
Philoſ.* Sed idem Roderic. *ibid.* ex Phyſiognomia
capi pluſquam leve indicium dicit. Ex quibus facilè
deduci poſſe videbatur, præſagitionem occultorum
per phyſiognomiam non eſſe vanam, ſed omnimo-
dam, & infallibilem habere veritatem. Sed veritas 51
eſt, ex ea poſſe deſumi conjecturam aliquam morum,
& naturalium paſſionum negari nequaquam poſſe;
aliàs autem nullam habere certitudinem talem præ-
ſagitionem manifeſtum facimus, ita ut hoc ulteriori
probatione non indigeat. Itaque ad alia pergamus,
ſi modò antè unâ aut alterâ auctoritate Phyſiogno-
miæ fallaciam comprobavero: nam quod de Socratis
effigie narratur, ut omnibus notiſſimum, ſilentio
pertranſibo, & cum Juvenal. dicam:

Frontis nulla fides.

Prima autem auctoritas eſt in 1. *Reg. cap. 16.* ubi
Deus Samuëli, *Ne reſpicias*, inquit, *vultum ejus, ne-
que altitudinẽ ſtaturæ illius quoniam abjeci eum; nec
juxta intuitum hominis ego judicio: homo enim videt*
ea,

ea, quæ patent, Dominus autem intuetur cor: in quibus poſtremis verbis fallaciam, quam dixi, adnotavit, quòd plurimùm non reſpondeant internæ paſſiones externæ effigiei. Altera eſt *Eccleſiaſt. cap. 11. verſ. 2. Non laudes*, inquit, *virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo:* Quaſi dicat, ex Phyſiognomia ne putes te poſſe deprehendere, quis ſit honore, aut contemptu dignus, hæc enim fallax eſt. Denique ſi quis auctores cognoſcere cupiat, qui de hujuſmodi argumento, vel ſimili ſcripſerunt, conſulat doctiſſimum Barb. *in coll. Doctor, lib. 5. tit. 21. Tom. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Ecſtaſis nomen diverſimodè accipitur.*
2 *Ecſtaſis hic quomodo accipienda.*
3 *Ecſtaſis pro mentis raptu accepta duplex, naturalis, & ſupernaturalis.*
4 *Naturalis Ecſtaſis quomodo fiat.*
5 *Ecſtaſis ſecundùm Scaligerum eſt privatio officiorum Animæ ſentientis, moventis, & intelligentis.*
6 *In Ecſtaſi fit magis aut minùs intenſa Imaginatio.*
7 *Ecſtaſis affectus aut ſymptoma eſt in genere oblæſionum facultatum principium. & num. 25.*
8 *Ecſtaſim quando poſſit in Apoplexiam terminari.*
9 *Supernaturalis Ecſtaſis duplici modo, ut naturalis evenire poteſt.*
10 *In Ecſtaſi Naturali corpus in aërem à terra per ſe ſublevari falſum eſt.*
11 *Corpus grave à centro ſublevari propria virtute, & in aëre ſuſtineri, contra Naturam eſt, & ſupernaturalis, num. ſeq.*
13 *Dæmon elevare, ac ſuſtinere in aëre poteſt corpora quæcumque, & per quodcumque tempus.*
14 *Supernaturalis Ecſtaſis aliâ ratione fit, quàm Naturalis.*
15 *In Supernaturali Ecſtaſi Intellectus noſter non eſt primò efficiens, ſed concurrit ut cauſa inſtrumentaria.*
16 *In Ecſtaſi ſupernaturali non eſt neceſſarium animam à corpore ſeparari.*
17 *Ex Animæ ſeparatione à corpore mors contingit.*
18 *Naturalis Ecſtaſis à ſupernaturali quomodo internoſcatur.*
19 *Cur difficile ſit unam Ecſtaſim ab alia diſtinguere.*
20 *Vtraque Ecſtaſis ſimilis eſt quoad externa ſigna.*
22 *Ecſtaſim naturalem ad cauſas præternaturales ſequi neceſſe eſt.*
23 *In Ecſtaſi Naturali neceſſe eſt Naturâ malè affici.*
24 *Affectus præternaturales, niſi ſanentur, labuntur in deterius.*
25 *Ecſtaſi frequentè apprehendi ſolitum neceſſe eſt in morbum pejorem labi.*
26 *Naturalis Ecſtaſis aliquando levis, aliquando verò fortis:*
27 *In Ecſtaſi ſupernaturali non eſt neceſſe concurrere conditiones in naturali requiſitas.*
28 *Supernaturalis Ecſtaſis non habet determinatum tempus ſui infuſionis.*
29 *Ecſtaſis naturalis poteſt fortaſſe ex propria voluntate fieri.*
30 *Ecſtaſis naturalis initiativè tantùm à voluntate dependere poteſt.*
31 *Nulla corporis diſpoſitio requiritur in ſupernaturali Ecſtaſi.*
32 *Ab Ecſtaſi naturali quænam pati hominem neceſſe ſit.*
13 *Naturalis Ecſtaſis non niſi quædam mentis amotio, & deſipientia eſt.*

De Ecſtaſi, & Raptu.

QVÆSTIO VI.

1 ECſtaſis nomen diverſimodè accipi, patet ex iis, quæ retuli *Lib. 2. Tit. 1. quæſt. 16. num. 32. & ſeqq.*
Pro nunc autem, cæteris acceptionibus rejectis,
Ecſtaſim accipiamus pro mentis raptu, & apprehenſione, 2
quâ detenti omnibus externis ſenſibus orbati, & motu, immò & ipſa vita videntur carere, ita
ut vix à verè mortuis interſtingui poſſint. Mercat.
lib. 3 de morb. part. 5. quæſt. 180. num. 34 ſic definivit:
Ecſtaſis eſt alienatio imaginationis ab omnibus rebus
cum detentione in alicujus rei conſideratione.
Quæ ſic accepta duplex eſt. Naturalis duntaxat, & 3
ſupernaturalis. Naturalem voco eam, quæ Naturalem
habet cauſam; ſupernaturalem autem eam,
quæ cauſam habet ſupernaturalem.

Cæterùm quia dubitari contingit, an Ecſtaſis in
aliquibus miraculoſa fuerit, necne, de utriuſque
natura & ratione aliqua recenſere neceſſe eſt. Vni- 4
verſaliter autem naturalis ſequenti modo fieri ſolet:
Factâ vehementi imaginatione, ac fixâ circa rem
aliquam; ut circa amatam mulierem, vel etiam circa
cœleſtia, circa Angelos, circa Sanctos, (nam non
ob id, quòd Ecſtaſis fiat ex contemplatione ſupernaturalium
rerum: idcirco ſupernaturalis ſemper &
ipſa eſt) confluunt in cerebrum animales omnes ſpiritus,
externis ſenſibus, ac internis, & motui quoque
deſtinati, unde contingit, quòd quemadmodum ex
Leone Hebræo *dial. 3. de Amore*, aliàs dixi, magis
multò, quàm in ſomno ipſi externi ſenſus obligati,
& ipſum animal omni motu carere appareat; eo enim
ſpirituum animalium omnium confluxu, à ſenſibus
prorſus alienatur homo, qui in ea imaginatione
hærens, non ſecus ac in ſomniantibus eveniat, ſe
præſentem habere exiſtimat, ac realiter videre, &
audire, quæcunque imaginatur, cum Angelis, &
ſanctis Dei colloqui, ſi circa illos imaginatio fuerit,
vel cœleſtia ac Dei gloriam, aut inferna & damnatorum
pœnas contemplari, vel cum ipſiſſima amata
confabulari; ſi de eâ præmeditatio exſtiterit; & in
ſumma nihil differt naturalis Ecſtaſis à ſomnio, niſi
quòd illa vigilanti, hoc autem dormienti accidat; unde
quemadmodum in ſomno ſentientis ſimul, moventiſque
& Intelligentis Animæ officia ceſſat, vel
quieſcunt, ſic & in Ecſtaſi, quæ non alteri idcirco 5
definitur à Scaligero, *exercit. 312. in Card.* quàm
privatio prædictorum officiorum Animæ.

Fit autem in Ecſtaſi magis, aut minùs intenſa ima- 6
ginatio, unde major aut minor mentis abſtractio
ſuccedit, & magis, aut minùs à ſenſibus externis appareat
homo alienatus; nam quò intenſior fuerit Imaginatio,
eò major ſpirituum copia ad cerebrum rapit,
& locum, ubi imaginatio viget, anteriorem nempè
capitis partem; & ſic majori in conſequens temporis
ſpatio durat ea mentis apprehenſio, niſi interim
homo ſtimulatus, aut ab externa aliqua cauſa excitatus
ad ſenſum redeat. Faciunt & ad Ecſtaſis durationem,
& intentionē, cerebri ipſius debilitas, & fortitudo,
& ipſorum quoque ſpirituū qualitas, & quātitas:
Ecſtaſis enim affectus, vel ſymptoma quoddam 7
eſt in genere oblæſionū facultatum principum, animalium
nempe, ut ex ſuperioribus patet; itaque ad
ejus ſymptomatis generationem, cerebri ſecundùm
ejus ventriculos debilitas contingit, & non naturalis
quædam ſanguinis, & ſpirituum conſtitutio. Debili
ergo exiſtente cerebro, Ecſtaſis magis durat, non
potente virtute nocentem ſpirituum confluxum tam
citò diſſipare. Sic & ubi ſpiritus craſſiores exiſtant,
& magis melancholici fuerint, difficiliùs diſſipantur.
Itaque ſi ſimul debile fuerit cerebrū, ſpiritus multi, 8
& craſſi, & melancholici, Ecſtaſis non ſolùm interdum
multùm durabit, ſed etiā in Apoplexiam, morbum
ſibi congenerem, & ipſam mortem terminari
poterit: eſt enim affectus hic Apoplexiæ adeò ſimilis

ut uterque eodem nomine, Apprehenſionis nempe,
& detentionis inſigniatur, licet aliquando Catalepſis
conſimili quoque cuidam morbo; magis convenire
videatur. Mercat. *lib.1. de morb. part.1. quæſt.180.*
num.34. nam interdum Ecſtaſi detenti, non minus
quàm Cataleptici, eodem modo quod apprehenſi
ſunt, permanere ſolent, nimirum ſi ſtantes, ſcribentes
jacentes, meditantes apprehenduntur, ſtant jacent,
ac ſcribere, & meditari videntur, ut de Socrate eve-
nit, de quo narrat Plato *in Convivio, in oratione Al-*
cibiadis, quòd integro die eodem veſtigio cogita-
bundus ſteterit: aliàs autem Ecſtatici, ut Apoplectici
cadunt, & quaſi mortui jacent, ut de ſe narrat Balaam
Num.c.42.verſ.4. Dixit Auditor ſermonum Dei, qui
viſionem omnipotentis intuitus eſt, qui cadit, & ſic
9 *aperiuntur oculi ejus*; hoc eſt tunc viſionem Dei
contemplatur, cùm tanquam mortuus cadere cõſpi-
citur, innuens modum ſuæ Ecſtaſis: uterque enim
10 modus locum quoque habet in Ecſtaſi ſupernatura-
li. Sed alii præterea ſunt Ecſtatici, qui à terra in Ec-
ſtaſi elevantur, & quaſi in aëre librati permanent;
11 hoc autem (quicquid conati fuerint nonnulli affir-
mare) in naturali Ecſtaſi eſt ab omni veritate alie-
num: contra Naturæ enim propenſionem omnino eſt,
corpus grave à centro propriâ virtute ſublevari, &
in aëre ſuſtineri. Sed vide obſecro quàm avidi non-
nulli ſcriptores ſint narrandi, immo potius effingen-
di miracula qui Imaginationem ſupra Naturæ vires
poſſe exiſtimant, & miros quoſdam effectus aptam
natam eſſe producere, quos aliàs ipſa Natura produ-
cere non poteſt, ut hic eſt, elevatio nimirum corpo-
ris gravis à centro ex propria virtute facta & ejus
permanentia in aëre: nam & hoc à viribus imagina-
tionis fieri poſſe prædicant, ac fabulantur; quod ta-
12 men eſſe ſupra Naturæ vires, ac miraculoſum pro
certo eſſe debet, atque ubi appareat, aliis conjectu-
ris, & probationibus bonæ vitæ concurrentibus pro
miraculo acceptandum, abſque eo quòd quicquam
dubitetur, an miraculoſus effectus ſit, necne.

13 Quòd autem Dæmon elevare poſſit corpora quæ-
cunque libuerit, & in aëre ſuſtinere, non controver-
titur: D.Thom.2.2.*quæſt.75.art.1.* Idcirco eam tan-
tùm corporis ſublevationem miraculoſam eſſe dixi,
quæ ex ſe fit, nimirum nullâ virtute naturali, aut
Dæmoniacâ, ſed divinâ tantùm corpus ſublevante.

14 Cæterùm ſupernaturalis Ecſtaſis aliâ ratione,
quàm naturalis fit, nulliſque legibus obligata eſſe
poteſt. fit namque à cauſa ſupernaturali, à Deo nem-
pe, vel Angelis avocantibus mentes noſtras ad divi-
norum contemplationem, cùm per eam mentis avo-
cationem, ab his ſenſibilibus ſeſe nobis inſinuare
volunt; in quo actu non fixatur Anima in præ exi-
ſtentibus phantaſmatibus: nulla enim phantaſmata
præexiſtere poſſunt eorum, quæ nobis in ſuperna-
turali Ecſtaſi præſentantur, ſed omni à Deo, vel ab
Angelis divinâ quadam, ac longè à Naturali diſſimi-
li ratione oſtenduntur, quæcunque illi videre nos
15 volunt. In eo autem actu Intellectus noſter non ut
primò efficiens, ſed ut inſtrumentaria cauſa concur-
rit: Deus enim ipſe in hac Ecſtaſi eſt cauſa primò
efficiens, neque poteſt abſque ejus virtute ullo mo-
do fieri. Martin. Delr. *diſquiſ. Magic. lib.2. quæſt.15.*
Si quæ verò phantaſmata cœleſtia repræſentantia
poteſt ſubjicere Dæmon Intellectui noſtro, ita ut
Ecſtaſis ſupernaturalis effigiem ſimulet, ea falſa ſunt,
& naturali modo Intellectui offeruntur.

Notandum autem, quòd quanquam in ſuperna-
turali hac Ecſtaſi non fixatur anima noſtra in phan-
taſmatum contemplatione, ſed in repræſentatione
quadam ſpirituali ab ipſo Deo, vel Angelo immiſſa,
non tamen in eo actu animam à corpore ſeparari 16
neceſſe eſt. Vnde contemnendi erroris notatur Bo-
dinus à Delrio, *ubi ſuprà*, & à Torreblanc. *lib.2.*
Epitom. delict. c.20. num.7. cùm *lib.2. Dæmonoman.*
cap.2. Animam in Ecſtaſi à corpore migrare, illud-
que deſerere voluerit, quod ab ipſo Delrio ſatis ſu-
perque ut erroneum, & à vera fide alienum, con-
futatum eſt, ſi modò hoc tanquam neceſſarium, &
conditionem ſine qua non concurrere admiſerit Bo-
dinus: nam à Deo fieri id quandocunque poſſe non
controvertitur. Torreblanca *ibid. num.11.* Et idcirco 17
quod Paulus de ſeipſo narrat, quòd raptus ſit uſque
ad tertium cœlum abſque eo quòd ſciverit, utrum
hoc in corpore, vel extra corpus fuerit, adhuc inde-
ciſum manet, cùm utrumque ex divina potentia eſſe
potuerit. Illud certum eſt, quod notavit etiam
Delrius, ex Animæ ſeparatione à corpore mortem
contingere, unde ſi de neceſſitate in Ecſtaſi anima
à corpore ſepararetur, neceſſitate homo in Ecſtaſi mo-
ritur, & cùm ad vitam reſtituitur, reſurgere dicen-
dus eſt, Animâ denuò in corpus, à quo jam ſepa-
rata fuerat, commigrante; ita ut plura miracula abſ-
que ulla neceſſitate operatus fuerit Deus cùm po-
tuerit unico tantùm Ecſtaſim excitare. Sed video
in hoc excitari alia dubia, an nimirum in Ecſtaſi
fiat abſtractio ab omni motione appetitus ſentien-
tis, & virtutis moventis, ac nutrientis, ac certè cum
anima, ut probatum eſt, præſens ſit in corpore,
etiamſi abſtracta ſit in contemplatione, poteſt tamen
ſuis facultatibus, & mediantibus ſpiritibus exerce-
re omnia ſua munia. Sed de his videatur poſt D.
Thom. & alios. Suarez *de virt. & ſtat. relig. lib.2.*
cap.18. Tom.2.

Sed jam his Theologos relegatis, ad ea, quæ 18
magis ad nos ſpectare videntur, revertamur, ac vi-
deamus, quomodo internoſci poſſit, debeat natura- 19
lis Ecſtaſis à ſupernaturali; quod tamen duplici ex
cauſa valde operoſum eſt: prima, quia ex quæ hanc
ab illa diſtinguere poſſunt conditiones, occultæ
ſunt, & ſenſibus ignotæ. Secunda, quia quoad ea 20
quæ exterius apparent, ambæ ita conveniunt, ut
unius ejuſdemque ſpeciei de neceſſitate ab omnibus
judicentur: etenim ea una conditio quam recenſui-
mus, de corporis elevatione, quæ poſſet eſſe maxi-
mum, ac evidens ſignum ſupernaturalis Ecſtaſis, ne-
que in omni Ecſtaſi fit, & poteſt in naturali, operâ
Dæmonis, apparere. Quomodocunque tamen ſit, 21
nonnulla adducenda, quæ ſaltem aliquam conjectu-
ram faciant, Ecſtaſim eſſe potiùs ſupernaturalem, vel
viceverſa judicandam. In mentem ergo rediendum
id, quod paulò ſuperius dixi, Ecſtaſim nimirum, quæ
naturaliter fit, eſſe morbum quendam, ſeu affectum,
vel ſymptoma præter naturam, quod etiam Card.
lib.19. de ſubtilit. & aliis acceptum eſt. Vnde re ita
ſe habente, neceſſe eſt, eum effectum ad cauſas quo-
que præternaturales ſuccedere, quæ erunt præcipuè 22
capitis dyſcraſia, ſeu intemperies, quam Mercatus *lo-*
co aliàs in hac quæſtione *cit.* frigidam, & ſiccam ſta-
tuit, ejuſdem naturalis, ſeu accidentalis debilitas,
ſanguinis item, ac ſpirituum non naturalis cõſtitutio.
Ob eandem inſuper cauſam, nimirum quia affectus
eſt præter naturam, neceſſe eſt ab eo Naturam lædi, 23
præſertim, cùm pars affecta princeps ſit, & principes
quoque lædantur functiones. Præterea cum effectus
præternaturales, præſertim ſi magni ſint, (extimatâ
in hoc caſu magnitudine, non reſpectu unius rei tan-
tum, ſed plurimarum) niſi ſanentur, omninò laban- 24
tur in deterius, in alios ſcilicet deteriores morbos,
vel in mortem, idcircò neceſſe eſt, eum, qui natura- 25
liter corripitur, (dico naturaliter, etiam de cauſa
morbi

morbifica intelligens) vel in Paralyſim, vel in Apoplexiam, vel in conſimilem alium morbum, vel in ipſam mortem temporis progreſſu lapſum iri, niſi & affectus levis ſit, & jam quaſi connaturales evaſerit, ut nonnullis eveniſſe compertum eſt, vel ſaltem admodùm rarò prehendat. Sciendum enim,
26 Ecſtaſim naturalem aliquando levem eſſe affectum, & quem facilè natura ferre poteſt, aliquando fortem ac detentioni ſeu Catalepſi ſimillimum, & naturæ maximam vim inferentem. In levi, qualis tunc fit, cùm intenſa, ac fixa imaginatione detinemur, & qualis vigere ſolet in hominibus, qui vel ſcientiarum, vel divinarum rerum contemplationi ſunt dediti, & in Melancholicis, non habent locum ea, quæ ſuperiùs relata ſunt, ſed in forti maximè, quæ quidem propriè Ecſtaſis dici debet, quâ correpti omninò exterioribus ſenſibus deſtituuntur, & tanquam mortui apparent. Circa leviorem autem Ecſtaſim non eſt quod quidquam nos remoretur: cùm ea facillimè dignoſcatur eſſe naturalis affectus, nec poſſit ita ſupernaturali ſimilis fieri, ut dubitari de ea poſſit, an miraculoſa fuerit necne.

27 His ergo præſuppoſitis evidenter apparet, conditiones illas, quas de naturali Ecſtaſi retulimus, nequaquam de neceſſitate in ſupernaturali concurrere, ſed eam non alio modo fieri, neque diutius durare, neque aliâ ratione hominem afficere, quam quomodo ſupernaturali cauſæ ipſam excitanti libitum fue-
28 rit. Itaque non habebit ſupernaturalis Ecſtaſis determinatum tempus ſui inſultus, naturalis autem maximè. Fit enim ac concitari poteſt, magis ac promptius hoc vel illo tempore, pro ratione, qualitate, & quantitate peccantium, & ſuperfluentium humorum, & pro temporis etiam conſtitutione, & ſic habere poterit quoſdam paroxyſmos, & exacerbationes, ſeu inſultus, ut cæteros præternaturales affectus habere
29 conſpicimus. Etiamſi autem detur, Ecſtaſim naturalem poſſe ex propria voluntate contingere, quod quidem admitti poteſt, & habemus inſigne exemplum apud D. Aug. *de civ. Dei, lib.* 14. *c.* 23. non tamen in voluntate Ecſtatici erit, in Ecſtaſi quamdiu voluerit permanere, non enim eſſet vera Ecſtaſis, in qua voluntas, & Ratio ſui Juris eſſent; ſic neque pro voluntate Ecſtatici fiet Ecſtaſis magis, aut minùs intenſa, ſed à qualitate & quantitate ſpirituum, ad cerebrum confluentium, dependentiam habebit, & à diſpoſitione aliarum cauſarum, de quibus ſuperiùs.
30 Initiativè ergo naturalis Ecſtaſis à voluntate libera dependere fortaſſe poterit, at ſupernaturalis nequaquam: unde cum Cardano erroris notantur, qui putant, Ecſtaſin ſupernaturalem ad hominis libitum accidere poſſe, ut per Majol. *dier. canic. coll.* 3. *p.* 2. & dico de verè ſupernaturali, non etiam de eâ, quæ naturaliter movetur ad rerum divinarum contemplationem, ſed de ea, quæ ab ipſo Deo & cauſa ſupernaturali ſupernaturaliter excitari ſolet: hæc enim ab
31 ejus cauſæ mero & libero dependet arbitrio. Supernaturalis inſuper Ecſtaſis non requirit de neceſſitate corporis ullam diſpoſitionem, ut temperaturam melancholicam, capitis diſtemperantiam, aut debilitatem, & cætera, quæ tanquam morborum notæ in corporibus afferuntur; quæ tamen in naturali erunt conſpicua, & natura, & conſuetudo, & cauſæ externæ, & internæ, ac denique ſingula quæque ad id demonſtrandum collimabunt.

32 Præter hæc autem in Ecſtaſi naturali neceſſe eſt corpus ab ejus invaſione aliquid perpeti, ut laſſitudine quadam, & membrorum pigritia, ac torpore detineri, mentis, & intellectus quandam offuſcationem, & hebetudinem pati, rerum præteritiarum oblivione affici, colorem totius corporis, ſed præcipuè faciei, ad pallorem, & livorem, vel fuſcedinem quandam converti, inſuper hominem triſtitia abſque ulla evidenti cauſa vexari, pandiculatione, & oſcitatione frequenti moleſtari, & alia ad hunc modum apparere. Contrà verò in ſupernaturali nihil horum ſuccedere conveniens eſt, ſed potiùs his omnino contraria, præcipuè autem quoad ea, quæ ad animum ſpectant; nam quemadmodum naturalis Ecſtaſis non niſi quædam mentis emotio, ac deſipientia eſt, ut ex Gal. 1. *Prorrhet.* teſtatur Holler. 7. *Aphor.* 5. & Marcell.
Donat. *lib.* 2. *hiſt. med. mirab. cap.* 1. quia in eo affectu 33
Mens ea vera judicat, quæ ſibi vana Imaginatio repræſentat, ſic Ecſtaſis ſupernaturalis ſumma ſapientia dici poteſt, cùm per eam Anima ſecundùm intelligentiam perficiatur, & ſapientior evadat. Contrà autem evenit, ubi naturalis, ſeu potiùs præternaturalis aliqua cauſa Ecſtaſim excitare ſolet, quam nullo modo concurrere in excitatione ſupernaturalis Ecſtaſis doctè admodum monet Guilielm. Ader. *de Ægr. Evang. Enarr.* 8. *p.* 3. Illud denique maximè videtur adnotandum; quod cùm in Ecſtaſi ſupernaturali interveniat miraculum, ut dictum eſt, non erit unquam exiſtimandum, eam frequenter prehendere, & ad hominis voluntatem; unde quandocunque videbimus hominem frequenti Ecſtaſi prehenſum, in hoc ſemper præſumptio debet eſſe naturalis affectus potius quàm ſupernaturalis, niſi aliunde evidenter conſtet; cùm miracula, ut aliàs probatum eſt, nonniſi de raro, & ex magna cauſa fiant, & non ad hominum voluntatem.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium quadragenarium ter in ſacris obſervatum, in Moyſe, in Helia, in Chriſto Domino.*
2 *Nullum animal corruptibile poteſt longo tempore abſque cibo vivere.*
3 *Ieiunij tolerandi terminus in homine ſeptem dierum ſecundum Hippocr. Secundùm veritatem autem non eſt unus in omnibus, n. ſeq.*
5 *Senes facillimè ieiunium ferunt pueri verò difficillimè.*
6 *Vndecimum diem abſque nutrimento tranſigere homo non poteſt.*
7 *Cur ſemel in die comedere liceat in quadrageſima ex Eccleſiæ indulgentia.*
8 *Quadrageſimale ieiunium in Chriſto Domino fuit miraculoſum*
9. *Plures non modò quadraginta dies, ſed plures menſes, & annos naturaliter ieiunium tolerant.*
10 *Plura animalia multo tempore abſque alimento vivunt.*
11 *Plura animalia multo tempore abſque alimento vivunt.*
12 *Hiſtoria iuvenis Scoti per triginta dies ieiunantis.*
13 *Puellæ Spirenſis hiſtoria quadriennio abſque cibo viventis.*
14 *Alterius puellæ hiſtoria ſex decim menſibus ieiunantis.*
15 *Alia hiſtoria virginis ſeptem annis inediam tolerantis.*
16 *Alia hiſtoria Religioſi ſolo ſacratiſſimo Chriſti corpore vitam protrahentis.*
17 *Alia hiſtoria puellæ, quæ per ſeptem annos ieiuna permanſit.*
18 *Alia hiſtoria puellæ Podomontanæ per duos menſes nihil comedentis.*
19 *Alia hiſtoria ex Dino, mulieris ſeptem annis ieiunantis.*
20 *Alia ex Oribaſio, cuiuſdam mellis odore per dies quadraginta viventis.*
21 *Alia virginis viventis abſque ullo cibo & potu per plures menſes.*
22 *Alia cuiuſdam Monachi, ieiunantis per quatuordecim, & plures dies.*
23 *Homo, & quodcunque animal poteſt ſine externo alimento per longum tempus naturaliter vivere, & n. 56.*
24 *Liceti opinio circa longum ieiunium, quod naturaliter toleratur.*
25 *Viventia omnia ex Liceto vivere poſſunt per longum tempus abſque eo, quod nutriantur, falſum, num. ſeq. & num. 32.*
27 *Vita nihil eſt aliud, quàm conſiſtentia per alimentum.*

28 *Natu*

28 *Naturalium actionum prima, & omnium maximè neceſſaria eſt nutritio.*
29 *Facultates, & actiones viventis animalis ſunt inter ſe ad invicem ſubordinatæ*
30 *Humidi radicalis conſumptio non eſt adæquata cauſa neceſſitatis nutritionis*
31 *Vivere, eſt calorem per ſubſtantificum humidum foveri, ac ſuſtentari.*
33 *Plantarum ſemina quandiu vivunt, nutriuntur.*
34 *Nutriri eſt calorem humido foveri.*
35 *Semen animalium perfectorum in utero primis ſaltem diebus non nutriri quomodo dicendum.*
36 *Reſpondetur ad auctoritates à Liceto adductas.*
37 *In Atrophia corpus non nutriri quomodo dicatur.*
38 *Ad Liceti rationes reſponſio.*
39 *Nutritio etiam reſpectu unius rei poſſet intermitti, reſpectu alterius erit ſemper neceſſaria.*
40 *Omnia, quæ præter naturam ſunt, ipſi naturæ vim inferunt.*
41 *Nutritio quando intermittatur in vivente ſecundùm Licetum.*
42 *Suſtentatio caloris per humidi pabulum eſt ipſa nutritio.*
43 *Opinio communis de naturali cauſa longi jejunij, naturam ſemper uti aliquo nutrimento interno.*
44 *Quæ conditiones concurrere debeant, ut natura ſolo interno alimento ſit contenta.*
45 *Fœminæ multò plures, quàm viri longum jejunium tolerarant.*
46 *Pituita quæ alimenti vices gerere debeat, qualis natura ſit oporteat.*
47 *Jejunii tolerantia major, & minor, ex pituitæ copia majori, aut minori, & debita qualitate.*
48 *Reditus ad externum alimentum quomodo fiat, non poteſt in ſententia Liceti explicari.*
49 *Pilula ad famem per plures dies tolerandam, ex Monarde.*
50 *Quâ ratione tolerari poſſit tamdiu fames, ex uſu prædictarum pilularum.*
51 *Quonam pacto herba quædam famem, & ſitim extinguant ad longum tempus.*
52 *Semen animalis perfecti in utero primis diebus quomodo nutriatur.*
53 *Semen animalis in utero non viveret, niſi nutriretur; at neceſſe eſt illud vivere.*
54 *Ex pituitæ abundantia caloris arguitur imbecillitas.*
55 *Natura non philoſophatur.*
57 *Longioris jejunij tolerantia non ſemper naturalis eſt, ſed aliquando miraculoſa.*
58 *Longum jejunium quando ſit miraculoſum.*
59 *Naturaliter ad longum tempus jejunantes, tamen interno alimento nutriuntur.*
60 *Miraculosè per longum tempus jejunantes nullo modo nutriuntur.*

De longo Jejunio.

QVÆSTIO VII.

1 Longum jejunium, quod ſuâ longitudine miraculoſum extitit, ter in Sacris hiſtoriis ſe prodit. Primò etenim Moyſes, cùm in monte Sina acciperet à Deo Legum tabulas, per quadraginta dies quicquam neque comedit, neque bibit, ut narratur *Exod. c. 24. verſ. 17. Fuit ergo ibi cum Domino 40. noctes, & panem non comedit, & aquam non bibit.* Et *Deuter. c. 9. verſ. 9.* de ſeipſo loquens Moyſes: *Et perſeveravi in monte quadraginta diebus, & 40. noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens;* in utroque autem loco panis pro omni ciborum genere, aqua pro omni genere potus deſumitur, ut palam eſt. Totidem item diebus jejunavit Helias, de quo *3. Reg. c. 19. verſ. 8.* dicitur: *Qui cùm ſurrexiſſet comedit & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta dierum, & quadraginta noctibus uſque ad montem Dei Horeb.* Denique Chriſtus Dominus idem jejunium totidem quoque diebus toleravit; de quo Matth. *c. 4. verſ. 2. Et cùm jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit.* & Lucæ *c. 4. verſ. 2. Et agebatur à Spiritu in deſertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo, & nihil manducavit in diebus illis, & conſummatis illis eſuriit.* Jejunium ergo a Domino, & a duobus illis Prophetis, & deinceps ab aliis abſque vitæ diſpendio tamdiu toleratum, diſputandi occaſionem præbet, ac demonſtrandi miraculosè id factum, nec potuiſſe naturaliter eâ ratione in illis ſuccedere, ut in aliis naturaliter contigiſſe potuit.

Patet autem non hominem modò, ſed neque ullum aliud animal corruptibile poſſe abſque alimento longo tempore vitam protrahere: omnia enim per calorem vivere certum eſt, qui pabulo indiget, quod illi à Natura in prima animalis conformatione, immò & in ipſiſſimo ſemine præparatum eſt, nempe humidum quoddam, quod ille indeſinenter depaſcens niſi de novo reparetur, ſuum ipſius pabulum abſumens, ſeipſum non longo poſt tempore extinguit. 2
Quæ temporis longitudo, ac terminus durationis, 3 varius eſt in variis animantibus, in homine verò ſeptem eſſe dictum voluit Hipp. *in lib. de carn in fin. Qui enim*, inquit, *ſeptem diebus abſque ullo cibo permanſerint, dehinc non poſſunt etiam volentes cibos ſubvenire, quia jam venter eos non admittit.* Rationem reddit ille: *Jejunium enim inteſtinum in his diebus cohæreſcit:* ex quo repetit Toreb. *lib. 2. c. 21. Epit. dolict. n. 2.* Exemplum ejus rei habemus in Carolo VII. Galliæ Rege, cùm enim hic præ dolore & iracundiâ aliquot diebus nec cibum, nec potum capere voluiſſet, dehinc cùm vellet, non potuit. Tarcagnot. *lib. 60. in pr.* Simile etiam quid vidi in ſene quodam Scot. qui tribus diebus jejunus permanens ob febrim, dehinc cùm voluit cibos admittere, ampliùs non potuit. Sed non eſſe hunc terminum cunctis hominibus communem, & ex ipſo Hipp. patet, & monet Plin. *lib. 11. hiſt. nat. c. ult.* cùm aliquibus etiam quinta dies ſit lethalis; nonnulli verò etiam undecimam exuperent, ut ex ſeqq. Poëtarum teſtimoniis aliiſque hiſtoriis palam fiet. Nam Ovid. 14. *Metam.* Canentem ſex tantùm diebus abſque cibo vixiſſe dicit:

Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis
Lumina viderunt inopem ſomnique, cibique
Per juga, per valles: qua fors ducebat, euntem.

Clytiam autem etiam ad nonum abſque cibo permanſiſſe teſtatur 4. *ejuſd. lib.*

Perque novem luces expers undaque, cibique,
Rore mero, lachrymiſque ſuis jejunia paſcit.

Eam igitur ob cauſam non eſt incuſandus Homer. apud quem Priamus duodecim dierum jejunium toleraſſe ſe, narrat Achilli his carminib. *lib. ult. Iliad.*

Ex quo tuis ſub manibus meus filius perdidit animam, &c.
Nunc etiam cibum guſtavi, & igneum vinum
Per guttur demiſi, antea certè nuſquam guſtavi.

A cæde enim Hectoris uſque ad Priami adventum in Achillis tentoria, duodecim dies interceſſerant. Cujus rei omnem admirationem deponet, qui legerit *in Actis Apo. c. 27. v. 33. & ſeq.* eos, qui cum Paulo in Italiam navigabant, ad numerum ducentorum ſeptuaginta ſex hominum, per quatuordecim dies jejunos permanſiſſe, cùm tamen nullus eorum perierit; licet hoc ex miraculo, quiſquis ſit, contigiſſe facilè exiſtimari poſſit.

Eſt ergo, ut ad rem veniamus, varius hic terminus 4 tolerandi jejunium in homine, quam varietatem faciunt temperamenta, ætates, regiones anni tempora, conſuetudo, & alia nonnulla. Admiratione dignum eſt quod Carol. Cluſ. *in annotat. ad cap. 3. Garz. ab Hort.* refert, ex quo repetit Marcell. Don. *lib. 4. hiſt. med. mirab. cap. 12.* nimirum ſacerdotes quoſdam Indos viginti interdum diebus ſine cibo vivere.

Idem

Idem Marcell. Donat. *ibidem ex Braſavol.* recitat an-
no 1528. plures extitiſſe ægrotantes, qui nihil pe-
nitus accipientes, ad 14. diem ſine cibo & potu per-
venerint, & ex illis etiam firmat pleroſque convi-
xiſſe. Platerus *in qq. ſuis Med. paradox. centur. poſth.*
n. 32 refert quendam captivum, ſibi omni cibo &
potu interdicto, 14. diem expectaſſe, pœnitentiâ
ductum, ſeriùs tamen quàm oportuit, cibum expeti-
iſſe, quem admittere cùm nequiſſet, expiraſſe citra
gravius aliquod ſymptoma. Euſebius quoque Mo-
nachus Hiſpanus, Medicus, & vir doctiſſimus ſexde-
cim dies abſque cibo & potu tranſegit. De Timo-
nis Avia mentionem habet Mercurial. *lib. 1. de Art.*
Gymnaſt. cap. 1. quæ ſingulis annis per duos menſes
in cavernis deliteſcebat nihil comedens, aut bibens,
ſed mortuæ ſimilis, ſolaque reſpiratione quod vive-
ret oſtendens. Habui ſuperiori anno 1649. nobiliſſi-
mum puerum annorum quinque, qui cùm ex magna
febre ægrotaſſet, in eam ciborum, ac potuum quo-
rumcunque abominationem incidit, ut ne aquam
quidem ſpatio quatuordecim dierum ingurgitare
vellet, aut potuerit. Illi tamen clyſteres frequentes ex
carnium contuſo per annum immittebantur, quo
auxilio ſupervixit, ac morbo in totum ſuperato ad-
huc Dei gratiâ vivit, & bene ſe habet.

Verumenimverò vel ipſo Hipp. teſte, *Aphor. ſect.*
1. Aph. 13. & ſeq. Senes facillime jejunium ferunt,
pueri difficillime; vere, & hyeme difficulter, æſtate,
& autumno facilè mediam ſuſtinemus, & ſic de cæ-
teris. Unde prudenter Dantes Aliger. *in ſua Comœd.*
5 *Infer. cap. 33.* deſcribens Comitis Ugolini, & filio-
rum mortem ex fame, hanc veritatem obſervavit, &
filiorum minimum ante omnes occidiſſe, mox gran-
diores natu refert, ultimo loco Patrem, ut ex ſubſe-
quenti carmine apparet, in quo introducitur ipſe
Ugolinus hæc dicens:

Poſchia che fummo al quarto di venuti,
Gaddo mi ſi getto diſteſo à i piedi,
Dicendo, Padre mio, che non m'ajuti?
Quivi morì, e come tu mi vedi,
Vid' io caſcar li tre ad uno ad uno
Trà 'l quinto dì, e 'l ſeſto, ond' io mi diedi
Già cieco à brancolar ſopra ciaſcuno,
E tre dì gli chiamai, poiche fur morti,
Poſcia più che 'l dolor, potè 'l digiuno.

Vbi nota, Vgolinum etiam nonum ſuperaſſe; licet
Card. *Aph. 13.* hæc Dantis carmine adducens, velit
ipſum octo diebus tantùm ſupervixiſſe: quod falſum
patet eſſe: intra ſex enim dies filii perierunt, & trib.
ſequentibus eos defleviſſe ſe dicit, mox potentiorem
dolore fuiſſe famem, inſinuans, dolorem ſuâ acerbi-
tate ſufficientem non fuiſſe ad ſe enecandum, quod
tamen potuit denique fames.

Verumenimverò licet certus jejunii terminus,
qui lethalis ſit, aſſignari non poſſit, illud pro com-
perto eſt, rarò undecimum diem quenquam ſuperare
poſſe, quin fame è vivis tollatur, ob rationem ſcili-
6 cet, de qua ſuprà, caloris videlicet naturalis, qui rece-
ptus, & ſuſtentatus in humido radicali, illud indeſi-
nenter, paulatim tamen depaſcitur, ac ſeipſum,
niſi novo pabulo ſubveniatur, deſtruit, ex ejuſque
deſtructione animal etiam illicò deſtruitur, neque
ampliùs vivere poteſt: alimentorum verò aſſiduâ
ingeſtione, & ſubminiſtratione humidum illud ſub-
ſtantificum quaſi reficitur ac reparatur; ex iis enim
nova quædam humidi appoſitio fit, (non quidem
quod primogenii illius dotes æquare poſſit) in
quod calor agens, interim ſegniùs in illud invehi-
tur, atque hac ratione animal vitam multo diutius
trahere poteſt.

Hanc novi alimenti neceſſitatem animadvertens
ſancta mater Eccleſia, in Quadrageſimali jejunio
permittit, nos ſemel in die cibos capere; cùm ſi per
fragilitatem mortalem liceret, totos quadraginta
dies ad Chriſti Domini imitationem impaſti, &
abſque ullo ciborum, aut nutrimentorum genere
permanere deberemus, ut dicitur *in capite ſolent. de* 7
Conſecr. Iejun. diſt. 1. Ergo ſequitur ex his jejunium,
ad abſtinentiam ab omni alimentorum genere ac
quadraginta dies protractam, non naturalem effe-
ctum, ſed miraculoſum fuiſſe in Chriſto Domino,
in duobusque ſanctis illis Prophetis, de quibus jam 8
ſuprà diximus.

Contra quam tamen concluſionem mille, ne in-
numera dicam, experimenta objiciuntur: nam ex 9
hiſtoriis fide digniſſimis & veriſſimis habemus, plu-
res non modò quadraginta dies, ſed plures menſes,
immò plures annos, immò toto vitæ curriculo adeò
jejunaſſe, ut nec ullo cibo, neque ullo potu vitam ſu-
ſtentarent; qui autem eas hiſtorias perlegere deſide-
rat, præter Cælium Rhodig *lib. 13. lect. An tiq. c. 24.*
& alibi. Raviſium *in off. Text lib. 2. tit. de Sobr. &*
Temp. Joubert. *Parad. 2, decad. 1.* Marcell. Donat. *lib.*
4 hiſtor. med. mirab. c. 12. & Greg. Horſt. *lib. 7 Ejuſd.*
hiſtor. c. 1. Cagnat. *lib. 1. de San tuen. c. 5.* Kornman.
de mirac. vivor. tit. de jejun. SchencK. *lib 2. Obſerv.*
tit. de Aſitia, adeat præ omnibus virum doctiſſimum
Licetum, *lib. 1. de his qui diu ſine alimento vivunt,*
per totum, in quo permulta ejus jejunii exempla ha-
bebit, quæ tamen omnia huc transferre eandem
telam eſſet retexere, aut aliena tranſcribere; afferam
tamen nonnulla ab ipſo Liceto recenſita, alia per-
pauca ipſi, ut recentiora, incognita, alia item ab ipſo
ſtudio prætermiſſa. Relinquam autem fabulas, ut
quod de Abari fabulari Hyperboreos, tradit Herod.
lib. 4. nimirum, quòd ſagittam per univerſam terram
circumtulerit, nihil unquam comedens. Sed ante-
quam longum jejunium in homine ſecundum natu-
ram per has hiſtorias, & experimenta tolerari com-
probem, ut lectori magis magiſque idipſum per-
ſuadeam, demonſtrandum eſt, quàm ſit quoq; ſecun-
dum naturam in omnibus viventib. abſq; externo ul-
lo alimento vivere ad longum tempus.

Plantas igitur primò à terra avulſas plures dies 10
abſq; eo quod aliunde alimentum habeant, vivere
certum eſt, cùm deficiat illis materia, quàm à terra
attrahebant pro ſe alimentandis: immò non modò
abſq; alimento externo plures vivunt, ſed etiam ger-
minant, quod in ſempervivo, in cæpa, in ſcylla, & in
bulbaceis omnib. manifeſtum fit, fortaſſe etiam in
aliis. Quinetiam arbores omnes, vel ſaltem potiorem
earum partem; hyeme nullo modo alimentum à
terra attrahere, & conſequenter jejunare conſtat; ſi
enim alimentum aliquod attraherent, & fructus non
ſecus quàm Vere, Æſtate, aut Autumno ſoleant,
producerent. Sed longè fortaſſe in hoc abeſt à nobis
Plantarum natura: ad cætera ergo viventia oculos
convertere operæ pretium eſt, quorum multa per
multos dies, & menſes, & annos, & per totam vitam
abſque cibo vivere experimur. Narrat de Echioo 11
Ariſt. *de admir. audit. part. 64.* quòd intervallo annuo
abſque cibo degat. Serpentum genus omne, & La-
certarum, Glires item, & Taxos tota hyeme alimen-
to quocunq; externo carere pro comperto eſt, pro-
fundiſſimo enim ſomno toto eo tépore detinentur:
Idem de Vrſis &, Vulpibus evenire tradit Concil.
diff. 112. & 117. de Vrſo autem peculiariter Plin. *lib.*
8. c. 25. Cicadas præterea, Ciconias, Turtures, Cu-
culos, Bufones, Marmottas, Limaces, & alia permul-
ta animalia longo tépore ſine ullo alimento degere
plures

plures auctores ſeriò affirmant. De Crocodilo Herod *in Euterpe ſeu lib. 2. At Crocodilo talis ineſt natura, ut quatuor menſibus maximè hybernis nihil omninò edat.* Quin & alia omnino tota ex ſuo alimento deſtituta narrantur. De Chamæleonte. *lib. 8. c. 33.* ex quo Ionſt. *parad. 2. decad. 1.* & alij. Hiante ſemper ore ſolum animantium nec cibo, nec potu ali, nec alio quàm aëris alimento; at verò Chamæleontem muſcis & vermiculis, aliiſque hujuſmodi beſtiolis victitare, indubitatæ ſi fei, & oculatus teſtis eſt Illuſtriſſimus, & Nobiliſſimus vir, D. Creſcentius de Creſcentiis, qui & id animal millies præ manibus habuit, dum ex Ægypto Hieruſalem tenderet, & data opera multoties obſervavit, num verè abſque ullo nutrimento viveret, & aëre ſolo, ut communis fama eſt, an potiùs aliquem cibum familiarem haberet: comperit autem, illum muſcas ingerere. Id autem veritatem habere teſtatur Vir illuſtriſſimus, quòd cùm unam aut alteram muſcam deglutierit ac per horam, veluti ruminantia, cùm ruminant, faciunt, per os retractaverit, mox non modò per horas, ſed per integros & plures dies, nempe ſeptem & octo, nihil ampliùs comedat muſcas autem ſiquas ingerere deſiderat, vibrata linguâ, mirâ celeritate, ſua ſcabritie eas irretitas in guttur demittit. Teſtis quoque oculatus ejus veritatis eſt Joann. Faber Lynceus *in lib. de Anim. Ind. in ſuo Chamæleonte*, qui pleniſſimè & exquiſitiſſimè, & hujus & cæterorum rariorum animalium hiſtorias enarrat, utpote, qui in indagandis Naturæ ſecretis, & in rerum veritate ex autopſia venanda vir ſit indefeſſus, & extrema aviditate ejus rei teneatur em ego permultos ſimiles optarem exſtare Medicos, qui ejus imitatione non hujus aut illius Philoſophi dicto contenti acquieſcerent, ſed veritatem intimiùs exquirere ſtuderent, non relinquentes ſenſum ipſum ut præceptorum auctoritati adhæreant; quàm multa enim Deus bone! vir hic eruditiſſimus ex ſenſu ipſo, & oculari teſtimonio invenit, Ariſtotelis præcipuè, ac cæterorum Philoſophorum dictis adverſantia? Sed ad rem noſtram redeamus. Vidimus enim hîc nos Chamæleontem ſuperioribus annis ad Eminentiſſimum Cardinalem Franciſcum Barberinum tranſmiſſum, muſcas deglutientem, unde prædictorum virorum auctoritatem confirmavimus. Non deſunt autem alia animantia, quæ nullo externo alimento utuntur. Feram Huſpalim, aliamque, quam Hayt nominant Indi, nullo unquam cibo ali recenſent Indicæ hiſtoriæ auctores, & Paræus *lib. 24. cap. 22.* unde aliqui eas aëre nutriri ſibi perſuaſerunt, quod an fieri poſſit, præ cæteris conſulendus prænominatus Ioan. Faber, *loco citato*. Idipſum etiam de Cane ſilvi animali Indo referunt iidem ſcriptores. Oviedus *in ſumm. Ind. hiſt. c. 23.* Scalig. *in Cardan. exercit. 229.* ex Cardano quoque narrat Paræus, *ubi ſuprà*, Avem Manucodiatam, quæ Paradiſi avis vocatur, nullo cibo, aut potu ſuſtineri. Alteram quoque aviculam, quam paſſerem vicilinum, ſeu reſuſcitatum vocant, auctor eſt idem Cardan. *lib. 7. de rer. varietat. cap. 36.* ab Octobri menſe ad Aprilem uſque, ſine cibo, & alimento ullo vivere. Ergo cùm tam frequenter in cæteris animantibus illud eveniat, ut ſine cibo & nutrimento externo vivant, non modò miraculoſum videri non debet, ſed neque mirum, hominem longo tempore jejunare naturaliter. Nec valet contra id, argumentum Cagnati præceptoris mei doctiſſimi *in lib. de ſan. tuend. cap. 7.* inquiùm, quòd ſi valeret ſumere argumentum à plantis, & ab animantibus cæteris, quòd ſine cibo vivant, & quòd idcirco idem in homine evenire poſſit, tantundem eſſet dicere: ſunt animalia quæ volant, aut quæ ſub aquis vivunt, ergo homo poteſt volare, aut ſub aquis vivere, non valet, inquam, hoc argumentum, omnino indignum Philoſopho viro eſt, quia nutritio, & vita ſunt termini communes homini cum quolibet vivente, non autem ſic volatus, & victus ſub aquis, ita ut bene quidem procedat hoc argumentum: ſi multa quæ nutritione indigent, abſque externo alimento vivunt, poterit etiam homo abſque nutrimento externo vivere; quia in hoc quod eſt vivere, nutritione indiget homo, ut cætera animalia. Non ergo adeò pro fabuloſis hiſtoriis habendæ, quæ de Aſtomorum gente, & Gangis accolis narrat Solin. *c. 34.* & Plin. *lib. 7. c. 2.* ex quibus eaſdem referunt hiſtorias Iunbert. *ubi ſuprà*, & Korman *de mir. viv. tit. de Iejunan.* Sed ſiquis tam propriæ favet opinioni, ut neque ſupradictis acquieſcat, profectò audax, & temeritate inſignis exiſtimandus veniet, ut ſenſui contradicat, aut ſequentibus hiſtoriis fidem deroget, ex quibus conſtat ſummos ſapientes, ſummoſque Pontifices, Reges, ac inclytas Reſpublicas plures ejus rei experimenta cepiſſe, poſteriſque veritatis fidem publicam, & indubitatam feciſſe.

Sub Clemente Summo Pontifice, ejus nominis VII. vir Scotus, juvenis, piliſque rubris, & ut videbatur, habitûs bilioſi, cùm ſponte ſe obtuliſſet, diebus undecim in cuſtodia habitus abſque cibo, alioquin aſſuetus uſque ad 20 diem, & uſque ad 30. in eadem inedia perſeverare, miraculi præmium accepit Cardan. *lib. 11. de ſubtilitate.* & de ejuſdem hiſtoriæ veritate teſtis oculatus eſt Gambert *in problem. lib. 1. prob. 24.* Naturale etiam quis dicet fuiſſe Danielis jejunium, qui tribus hebdomadis integris abſque cibo, & potu permanſit; ſic enim ille *cap. 19. verſ. 2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierant in os meum, ſed neque unguento unctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies.* De jejunio autem Eſdræ, quod naturale fuerit, non dubitandum, & tamen tribus hebdomadis jejunavit: nam etiamſi & qualibet hebdomada jejunium fregiſſe dicas illum, tamen mirabile eſt, illum ſeptem diebus jejunaſſe iterum atque iterum, ut narratur *lib. 4. cap. 6.*

Ferdinandus item Romanorum Rex, unà cum omnibus ſuis proceribus, à conſilio puellæ Spirenſis 13
experientiam deſumi voluit, quæ quadriennio jam tranſacto, ab omni cibo, potuque abſtinebat, cujus puellæ tam longum jejunium tantam attulit admirationem ut de ea peculiares diſputationes inſtruere plures non infimi nominis Philoſophi dignati ſint inter quos præcipuè id præſtitit Simon Portius, apud quem ſi libet, plura ad hanc rem facientia videre poteris. Sed ejus puellæ hiſtoriam longioribus retulit Langius *lib. 2. Epiſtol. n. 27.* ex quo etiam repetit Licet. *lib. 1. de his qui diu ſine alimento vivunt.* & Greg. Horſtius *in lib. 7. med. mirab.* Marcell. Don. c. 1. apud quem plures hujus generis hiſtorias perlegere licet & inter Canoniſtas ejuſdẽ puellæ meminit Torreblanca *in Epitome delict. c. 21. lib. 2. n. 4.* 14
Idem autem Licetus de alia quoque puella mentionem habet, quæ ſexdecim integris menſibus jejuna permanſerit. Cùmque ejus rei fama ad notitiam Sereniſſimæ Chriſtinæ magnæ Hetruriæ Ducisſæ deveniſſet, ad ſe puellam deducendam curavit, ut tanti miraculi judiciũ ex Medicis Philoſophiſque, cæteriſque ſapientibus audiret; quorũ variæ ac ſibi contrariæ fuerunt ſententiæ. Savonarola *in practica magna* 15
tract. 10. c. 13. in dubiis hiſtoriã narrat, quæ ſequitur: Quidam Piſtorienſis refert, a fide digno habuiſſe

quòd

quòd in civitate, quæ vocatur Alomns, fuit quædam
16 vetula, quæ ſeptem annis vixit ſine cibo. Poſtremò
adveniè ad unum, quod eſt maximâ reverentiâ di-
gnum: Fertur hoc tempore in Hiſpania apud Regem
principaliter eſſe Religioſum Ordinis Eremitarum
ſanctæ vitæ, qui poſt aſſumptam Euchariſtiam ſtat
20. diebus ſine cibo, quod Rex ipſe, & Generalis
Ordo maximâ diligentiâ inveſtigare voluerunt ſtu-
dentes, & ita eſſe invenerunt.

17 In Palatinatu quoque, pago qui dicitur Schmit-
vveiler, puella quædam vietoris filia, nomine Catha-
rina, ſeptem annos ſine cibo & potu exegit, cujus
examen & univerſa hiſtoria, Magiſtratûs decreto,
anno 1586. Germanicè ſcripto, ad plenum Heidel-
18 bergæ publicato, exſtat. Refert idem Licet. ex Le-
vino Hulſio Crieſio, SchencKio, *lib.* 1. *cap.* 12. Juve-
nis item quædam Pedemontana anno 1601. annos
nata circiter 22. juſſu excellentiſſimi Principis Au-
riæ Genuam tranſlata, ſub arctiſſima cuſtodia per
duos ferè menſes habita, nihil omnino præter a-
quam ingreſſit, vinumve dilutiſſimum in abluendo
hauſit famam, quæ de ſuo plurium annorum jejunio
dudum percrebuerat, certis experimentis mirificè
comprobavit. Idem Licet. *ibid. cap.* 15.

Has ergo hiſtorias, cæteris poſthabitis, adduxi,
quia, ut vides, ſummi Principes illatum veritatem
experientiâ confirmarunt: nam & his admirabilio-
res enarrantur. Contigit mihi præteritis diebus
imaginem videre ad vivum depictam Franciſci Ni-
colai Petræ Underi Helvetii, qui viginti annis abs-
que cibo & potu vixit; mortuus eſt in die S. Bene-
dicti anno 1470. vixit annos ſeptaginta. Erat aſpe-
ctu ſquallidus, & mirum in modum extenuatus, ad-
eò ut ejus imago intuentibus facilè horrorem incu-
teret. Relatum eſt à Dino Medico, inquit Mercu-
19 rial. *lib.* 3. *pract. cap.* 7. mulierem fuiſſe quandam ſuo
tempore, quæ ſeptem annis ſine ullo appetitu, & ci-
bis vixerit, & ex Alberto Magno plures ſex, & ſe-
ptem, & pluribus menſibus ſine externo quopiam
alimento vixerunt. Alius toto vitæ curriculo nec
comedit, nec dormivit, & hic ſeſe Soli exponebat,
quoties nutriri voluit. Refert Oribaſius 1. *Aphor.*
20 12. quendam ad ſolum mellis odorem quadraginta
diebus vixiſſe. Volunt nonnulli mendam irrepſiſſe
in textu, & pro quadraginta, quatuor ſcribi volunt,
ſed quæ admirationis cauſa eſſet, aliquem quatuor
diebus vixiſſe etiam abſque mellis odore? Scio ta-
men quod de Democrito narrant, eum etiam morti
proximum rogatum, ut vitam protraheret, mel ad
ſe afferendum curaſſe, & ejus odore vixiſſe die-
bus quatuor. Refert præter alios Provenzal. *de ſen-
ſib.* Conciliator *citata differ.* 112. *prope fin.* Certi-
ficatum, inquit, mihi per fidelem ſocium Joannem
de Corceo Normandiæ, cum aliis quammultis, di-
centem, illic fore mulierem, quæ à modo per ſpa-
tium 36. annorum nihil aſſumpſit, & cùm vellet,
ſanguinem ex ore, & naribus effluere faciebat. Re-
tulit etiam, addit, unus meorum Accinctorum, con-
tractaſſe monialem in Stendal Saxoniæ Medianæ,
quæ per duos annos nihil recepit, poſt quod eſu-
riens, ut priùs conſueverat, alimenta ſuſcepit. Valeſ-
cus Tarentinus. *lib.* 4. *Philon. cap.* 5. *not.* 6. ex Jorda-
ne de Turri *ſuper* 4. *Morb. cap.* 2. cujuſdam mulie-
ris meminit Alemannæ, quæ ſex menſibus ſine ci-
bo, & potu perſeveravit.

21 Narrat Dominic. Terilli *in lib. de cauſ. repent. mort.
ſect.* 4. *cap.* 4. vidiſſe ſe Petavii virginem quandam
Chirothecarii ſororem, quæ per multos menſes
non ſolùm ſine cibo & potu vixerit, ſed quæ ſingu-
lis diebus inſignem aquoſi humoris copiam cum ca-
runculis quibuſdam conjunctam evomeret, quæ
omenti portiunculæ videbantur; interim etiam per
ſanguinis miſſionem ob morbum Catoche dictum
è vena largiùs evacuata fuerat Gulielm. Fabrit. *Obſ.
ſuar. cent.* 4 *obſ.* 30. recenſet, gravidam quandam fœ-
minam ſex hebdomadarum ſpatio abſque cibo ferè
& potu permanſiſſe & *Obſerv. antecedenti*, Puellam
Marſiacenſem ultra annos quindecim, abſque cibo
& potu, adhuc dum hæc ipſe ſcriberet, vivere. Scri-
bebat autem anno 1612.

Vivit autem adhuc, niſi mentiar, Reate ingenua 22
quædam Monacha, quæ per quatuordecim, plures-
que dies non modò quicquam neque comedit, ne-
que bibit, ſed etiam omnes potuum, & ciborum
odores ita abominata eſt, ut in animi deliquium faci-
le ex eis incideret, imò neque aquam ipſam inodo-
ram, & nullo ſapore conſpicuam primoribus labris
deguſtare potuit. Interim tamen nutritivi clyſteres
injiciebantur, quos omnino retinebat. Tandem Eu-
chariſtiæ Sacramento accepto paulatim denuò cibis
& potibus refici cœpit. Erat autem tunc ætatis an-
norum 20. & novenniis jam purgationes menſtruas
quantitate plurimas experta eſt, ex aquarum dehinc
diminutione, & hæc, & alia ſymptomata paſſa eſt,
quæ recenſere non facit ad rem. Tractavit neſcio
qui Medicus Reatinus, prædictam Monacham, &
aliam, quæ miro ſymptomate oppreſſa per totidem
dies jejuna omnino permanſit. Erat autem ſympto-
ma, quod patiebatur, tale: Lingua adeò illi in peni-
tiores partes ſe traxit (ex convulſione aliqua cre-
diderim) ut nullo modo ampliùs appareret: interim
autem nec ullo modo loqui, nec quicquam degluti-
re potuit: ſervata eſt iiſdem clyſteribus, quibus ſu-
perior. Sed quid ego plura teſtimonia adduco, cùm
tot, & tanta cumulaverint Licetus, *ubi ſupr.* Gregor.
Horſtius, & Henricus Kornmannus, & Daniel Sen-
nertus *pract. lib.* 3. *cap.* 2. & alii *locis citatis?* Conclu- 23
dendum ergo reſtat ex adductis experientiis, homi-
nem, & quodcunque animal poſſe naturaliter per
longum tempus abſque ullo alimento externo, &
cibi, inquam, & potu, vitam incolumem traducere.
Quod tamen quanam ratione fieri poſſit, adeò con-
troverſum eſt, ut doctiſſimus vir Licetus *eodem lib.*
pluſquam ſeptem ſupra viginti opiniones inter ſe
omnino varias, ac diſcrepantes enarraverit Medi-
corum, aliorumque ſapientum, qui de ea re locuti
ſunt; quas tamen ille omnes, partim ut minùs pro-
babiles, partim autem ab omni veritate alienas, par-
tim denique ut nullis rationibus fultas confutat, diſ-
cerpit, rejicit; ipſe *lib.* 3. *per totum*, propriam af-
fert ſententiam, quam & defendere plurimùm la-
borat, ut ingenioſiſſimè facit, cujus ſenſus eſt, qui
ſequitur: Ponit primò concluſionem quandam, ip-
ſamque nonnullis experientiis, rationibus, & aucto- 24
ritatibus munire conatur, ea autem talis eſt.

Viventis omnis poſſe naturaliter vivere per lon- 25
gum tempus, abſque eo quòd ullo modo nutrian-
tur; vel breviùs, credit, nutritionem non eſſe
ſemper, & cuicunque animali ad vitam neceſſa-
riam: cùm enim concedatur, nutritionem fieri ob
deperditionem humidi radicalis, quòd à calore na-
tivo indeſinenter abſumitur, deducit hinc, neceſſi-
tatem nutritionis auferri poſſe, quandocunque au-
feratur abſumptio radicalis humidi. Hanc autem
abſumptionem humidi radicalis omnino de medio
tolli concludit, ab æqualitate caloris cum humido,
ita ut ille non exuperet hoc quoad vires ſaltem, vel
alio modo, aut parum admodum exuperet. Vbi
igitur hæc æqualitas contigerit, omnem nutritio-
nis neceſſitatem ceſſare neceſſe eſt, ex ejus ſenten-

tia, ac durante hoc pacto principiorum vitæ, ſeu quomodocumque appellare libet, æqualitate, homo jejunium perferre poteſt, eâ autem deſtructa ab extrinſeca aliqua, aut intrinſeca cauſa, ut ab humoribus, aliiſque rebus, homo, aut animal quodcunque, nutritione denuò indigebit, & ad ciborum aſſumptionem denuò compelletur. Hæc eſt opinio doctiſſimi viri, qui difficultatibus ex ejus ſententia emergentibus ſatisfacere accuratiſſimè conatus eſt, quod toto *quarto libro*, qui ejus operis poſtremus eſt, præſtitit.

Hæc tamen eruditiſſimi viri ſententia, licèt ingenioſiſſima ſit, permultas patitur difficultates, quibus, ut mihi videtur, undequaque ſatisfacere impoſſibile omnino eſt, quoniam autem omnes hîc proponere, ac pro ſingulis diſceptare, majus multò requireret & tempus & opus, nec mihi in animo eſt, cùm locus is hoc non requirat ex profeſſo & datâ operâ de ea re, ſed potiùs per tranſennam diſceptare, idcircò pauca quædam, ac breviſſimè hîc proponam, ut deinceps veriorem ſententiam, ac plurimis Doctorum magis acceptam patefaciam.

26 Primò autem aſſumptum de nutritionis intermiſſione, quod nimirum abſque eo quòd animal aliquo modo nutriatur viuere poſſit, falſiſſimum, ut videtur, apparet; quod poteſt ante omnia auctoritatibus magnorum virorum comprobari. Ariſtotelem primò audiamus 2. *de Anim. text.* 3. aſſerentem, Vitam nihil eſſe aliud, quàm conſiſtentiam per alimentum, & *text.* 54. ejuſdem nutritivam animam, & cæteris ineſſe, & primam, & maximè neceſſariam, & communem in Animæ potentia, ex qua in-
27 ſit vivere in omnibus, *& loco eodem, text.* 57. Nihil decrementum pati, neque augmentari naturaliter, niſi alatur, ali autem nihil, quod non vivat: ex quibus in ſententia Ariſt. bene infertur, nihil vivere, quod non nutriatur. Imò vitam à nutritione nihil differre, manifeſtè aſtruit *in lib. de Iuventute, cap.* 14.
28 Quinetiam Gal. 3. *de ſympt. c.* 3. Naturalium, inquit, actionum prima, ac propemodum omnium maximè neceſſaria, nutritio eſt. Juxta quas auctoritates primum fundamentum, à Liceto jactum non ſubſiſtere apparet: ſed auctoritatibus breviuſculas quoque rationes annectamus. Facultates & actiones viventis animalis ſunt inter ſe ad invicem ſubordina-
29 tæ, ita ut una ſit propter aliam; quod probatione non eget. Primâ igitur ablata, omnes corruant neceſſe eſt. Cùm ergo ex ſuperioribus auctoritatibus nutritio ſit omnium prima, & maximè neceſſaria, eâ ablatâ, aliæ quoque una cum ipſa ſuccumbent. Imò cùm nutritio ſit ſimpliciter ſubordinata ad vitam, ablatâ nutritione, vitam quoque ceſſare omnino neceſſarium eſt.

Secundò, cauſa neceſſitatis nutritionis à Liceto allata, nempe abſumptionis humidi radicalis à primigenio calore, non eſt adæquata, quia non ob id ſolum nutritione eget animal, ſed multas alias ob
30 cauſas præcipuè v.g. ob aſſiduam ſpirituum deperditionem in quibuſcunque actionibus celebrandis. Reſpirando, loquendo, videndo, audiendo, aut quomodocumque ſentiendo, imò vivendo ſpiritus abſumuntur, & diffluunt, & cum iis vitæ principia ſuccumbunt. Quantò magis præterea abſumi eos, ac diffluere neceſſe eſt, ſi imaginari, intelligere, ratiocinari nos oporteat? Quantò magis ſi corpus quoquo modo movere, laborare, aut aliqua ratione exerceri neceſſe ſit? Quin etiam non in his ſolùm, & nobis manifeſtis actionibus eorum exinanitio contingit, ſed ut Gal. dicebat *in Platonis Timæum.* ſcitu etiam ignotas euacuationes habere nos, qui ex elementis conſtamus, oportet. Igitur etiamſi nativus calor adeò humido radicali æquetur, ut in ipſum nullo modo agat, tamen neceſſitas nutritionis non ceſſabit, utpote qui reparatione ſpirituum indigeamus, cùm in quibuſcumque actionibus & functionibus calorem ipſum, ac ſpiritus abſumi neceſſe ſit, ut ſupra dixi; ſed quale axioma hoc eſt, animal vivere, calore requieſcente, nihilque agente? nam quid eſt vivere, niſi calorem per humidum radicale ali, ac ſuſtentari, aut ejuſdem caloris in humidum a- 31
ctio?

Cæterùm experientiis, rationibus, & auctoritatibus, quas pro ſua fulcienda opinione Licetus adducit, ſi per huius operis inſtitutum liceat, mihi reſpondere: ad experientias, quas ille a *princ. lib.* 3. uſque ad *cap.* 13. adducit, pace illius dixerim, omnes reſpectu ejus opinionis falſas eſſe, dum putat, Plantarum ſemina, arborum ramos, ſtirpes, bruta quæ- 32
dam animalia, inſecta, ova, aves, piſces, ipſum animalium ſemen, & ipſamet denique perfecta animalia, ipſos quoque homines aliquando vivere, abſque eo quòd ullo modo nutriantur. Si enim a fortiori valet argumentum, profectò ſi plantarum ſemina alimentum continent, & quouſque vivunt, nutriuntur, multò magis idipſum de cæteris firmandum eſt. Sed Plantarum ſemina alimentum in ſe continere, ſi quis addubitat, audiat Theophraſtum *lib.* 1. *de cauſ.* 33
Plant cap. 7. Semina, inquit, omnia aliquid in ſe alimenti continent, quod unà cum generandi principio Natura profundit, ſicut in ovis: qua de cauſa non ineptè Empedocles,

——*Ova ſolent excelſis gignere ramis,*

ioquit. Enim verò Natura ſeminum ovis proxima eſt. Differere tamen ille non tantùm de arboribus, ſed etiam de omnibus debuit: habet enim unumquodque alimentum in ſe, quo & durare temporis aliquantum valet, nec quemadmodum animalium ſemen, exceptis quæ ova pariunt, protinus perit, ubi ſeorſim fuerit: hæc enim alimento fulcita, ut dictum eſt, munitaque ad ſuum conſervandum principium durare valent: ſed alia diuturniora aliis, maximè verò diuturna, quæ ſpiſſa, ſicca, lignoſaque ſunt, ceu Palmæ: iis enim nullus extrinſecùs aditus patet, nec humor ullus includitur, quo putreſcere poſſint; quapropter neque beſtiolis infeſtantur ſicut frumenta, neque reſiccantur, ut ſemina olerum, ſed mira ſoliditate munita, ſuum tutantur illud genitale principium. Omnibus autem ſeminibus aliquid pabuli ineſſe, hinc etiam conſtat; quæ enim arida, & veluti putaminea omnino cernuntur, ut olerum, hæc ſuis temporibus ad germinandum moventur, etiamſi humoris quantumlibet ſenſerint: quamobrem hæc in cœnaculis reponunt, ſuſpenduntque eminentiùs, nec ullum in eo domicilio aquam conſpergunt, aut afferunt. Eo veriùs in reliquis ſenſu etiam percipi alimentum facilè poteſt, quod quidem in cambis lacteſcere quodammodo ſolet. Conſeſſum hoc idem ferè & in animalium genere eſt; neque etiam quod ab his emittitur, totum ſemen purum ſincerumque arbitrandum. Hæc Theophraſtus; cujus auctoritati acquieſcere non modò decet, quia vir eſt maximæ & antiquæ auctoritatis, ſed etiam quia non abſque firma ratione, & experimento loquitur. Ex quibus contra eruditiſſimi Liceti ſententiam deducere licet, quòd in omnibus his, quæ vivunt quidem, ſed externo alimento deſtituuntur, expetiatur humidum quoddam ſubſtantificum, quod inſitus eorum calor depaſcens, vitam ejus fovet, eaque idcirco tamdiu vivere certum

nimi eſt, quamdiu calor eorum humido illo fove-
tur, mox deficiente humido, & calore evaneſcen-
te, ea corrumpi, quòd non habeant ampliùs unde
nutriantur calorem enim humido foveri, nutriri eſt.
34 Patet inſuper ex his, unde fit, quòd aliqua ſemina
longiori, alia breviori tempore prolifica permaneant;
quouſque enim alimentum habent, unde vivant;
germinare itidem poſſunt; durat autem in ipſis ali-
mentum pro caloris ipſius virtute, pro ipſius pabuli
quantitate, & tenacitate, pro ipſorum ſeminum ma-
gis aut minùs denſa ac ſolida ac ſubſtantia. Sed in-
caſſum me hæc contra ſententiam Eruditiſſimi viri
adduxiſſe video, cùm vel ipſo aſſerente *lib.4. de
Spont.Viventi.ort. cap.58.* ſemina omnia nutriantur.
Quâ ſolùm auctoritate reſponſum volo omnibus
experientiis ab ipſo allatis, ſequenti tantummodò
exceptâ. Ea Andreæ Laurentii auctoritate probat
ille, ſemen perfectorum animalium primis diebus
non nutriri, imò ſupervacaneum eſſe tunc quam-
cunque nutritionem: quod tamen ſano modo in-
telligendum, nimirum non nutriri alimento alion-
de influente, ut ab ipſa Matre, idcirco per illud tem-
35 poris adhuc non generatur umbilicus: per hunc e-
nim impoſterum nutritur Embryo; at non eſt dicen-
dum, nullo modo nutrire, nutriunt etenim inſito, ac
proprio alimento. nam aliter non viveret: vivit ta-
men: imò hæc experientia, ſi quæ alia, declarat &
firmat ſententiam noſtram de hujuſmodi quæſtione,
quam deinceps exponemus.
36 Auctoritatibus porrò à Liceto allatis *à cap. 33. ad
39.* reſpondeo, partim de externo alimento loqui,
partim quidem ad rem via quicquam facere, partim
etiam declaratione egere, ut ea, quæ ex Hippocrate,
Galeno, Celſo, Avicenna, & aliis præceptoribus de-
ſumitur, qui de Atrophia loquentes, dicunt in ea
37 corpus non nutriri: Dico enim hoc intelligi, quoad
ſolida membra reſpectivè, & exteriora, non quoad
omnimodam omnium partium nutritionem, & ip-
ſius caloris nativi; vel dicendum corpus non nutri-
ri perfectâ & abſolutâ nutritione, ſed tamen nutriri
aliquatenus, & ſic inde procedere totius emaciatio-
nem, tandemque mortem, quia multo plus abſumit
calor, quàm reficere poſſint miniſtrata alimenta:
imò ob eam cauſam, nempe quia calor acerrimus
excedenti utitur alimento, & ipſum humidum quaſi
vorax depaſcitur, nihil ſuccumbit; ita ut etiamſi con-
cedamus non nutriri corpus, calorem tamen nati-
vum non nutriri dici non poteſt; at in Liceti ſen-
tentia oportet calorem ipſum omni nutrimento de-
ſtitui, ſi abſque omnimoda nutritione vivere debeat
animal.
38 Rationibus denique, quas in medium attulit Li-
cetus, dicamus, eas nihil omnino pro ſua opinione
concludere, imò, pace ejus viri dixerim, earum
quaſdam tranſcendere. Quod etiamſi condonemus,
eas omnes eſſe validiſſimas, & concludentiſſimas,
ac probare tandem, nutritionem neque ratione ani-
mæ, neque ratione corporis, nec ratione caloris,
nec ratione totius viventis, neque ratione ipſius-
met nutricationis, neque ratione ſpirituum eſſe ita
neceſſariam, ut aliquando intermitti non poſſit, ta-
men non probabunt, ratione omnium ſimul omni-
39 no non eſſe neceſſariam; nam niſi ad præſens ſit
neceſſaria ratione unius, eſt neceſſaria ratione alte-
riùs, ita ut ſaltem alicujus rei, ſi non omnium reſpe-
ctu, intermitti omnino ſit impoſſibile.
Verum enim verò ſi intermitti aliquando in vi-
vente nutritio poteſt, hæc intermiſſio vel maximè
erit ſecundum naturam, præſertim, quia ex æquali-
tate caloris cum humido dependebit, conſtitutione
nempe corporis temperatiſſimâ; vel idipſum erit
per accidens, & præter naturam. Si primum, ergo
nutritio erit quid maximè præter naturam, vel tant-
opere recedet nutritio à cõſtitutione naturali, quant-
opere intermiſſio nutritionis ad naturalem conſti-
tutionem accedet. Si ſecundùm, cùm omnia, quæ
præter naturam ſunt, ipſi Naturæ vim inferant, &
violenta ſint, maximoperè ab ea Intermiſſione de-
pendere debet ipſius Naturæ deſtructio; at con- 40
trarium concluditur in ſententia Liceti, quia cùm
calor non agit quicquam in humidum, neque hu-
midum conſequenter quicquam patitur, Natura
moltò magis, quàm quod calor agit, & humidum
patitur, vegeta ac vivida permanebit. Adde quòd
ſi animal abſque nutritione vivere poteſt, maximo-
pere incuſanda venit ipſa natura, quæ cùm poſſet a-
nimal creare quod & diutius viveret, & paucioribus
auxiliis ad vitam egeret, ipſum tale plaſmavit, ut ſine
tot ad ea tra ſubminiſtratis vivere non poſſet, ſaltem
ut plurimùm. Vel inſcitiæ ergo, vel impietatis incu-
ſanda eſſet Natura in hac ſententia, quod abſit, ut
nos firmemus.
Sed videamus, quænam ſit ea æqualitas, de qua
Licetus loquitur, qui ad ſuam opinionem vel decla-
randam, vel ſtabiliendam, volens demonſtrare,
quanam ratione poſſit contingere, ut nutritio ob id 41
intermittatur, quòd animali non ſit neceſſaria, aſ-
ſerit, id tunc evenire, quando calor nativus adeò
æqualis evadit humido, & vice verſa, ut neque ca-
lor agere poſſit in humidum, neque humidum à ca-
lore pati. Sed quam mihi æqualitatem affingit,
ens quoddam rationis mihi videtur, ac ſomnio ſimi-
le, nullam habens, aut habere potens exiſtentiam
realem. Quænam enim eſt hæc æqualitas inter
calorem, & humidum, cùm unum ad agendum, &
propter id exiſtat, alterum ad patiendum, & propter
id ſubſiſtat? Quid ergo impedimenti eſſe poteſt,
quo minùs unum agat, & alterum patiatur? num
utrinſque determinata quantitas? num invaliditas
agentis, & reſiſtentia patientis? ſed quæ invaliditas
agentis, ubi neque à contrarietate patientis impedi-
tur, neque à multitudine obruitur? aut quæ reſi-
ſtentia patientis, ubi nulla qualitate agentis virtutem
retundit? Sed non poſſe id ſuccedere, quod tamen
facilè credit Licetus, manifeſtiſſimè demonſtrant
Gal. verba 12. *Meth. cap. 5. Ac ſiquidem*, inquit, *ſic
proſpici his*, (ſpiritibus, ſolidiſque partibus) *poſſet
ut nec ſubſtantia eorum quicquam vacuaretur, aut
prorſus immutaretur, id eſſet optimum: ſed quoniam
in commentariis de ſanitate tuenda oſtendimus, fieri
non poſſe, ut id generabili corpori unquam contingat,
eo lectorem ablegamus.*
Præterea fruſtrabitur Natura ipſa eo fine, quem 42
intendit in viventium plaſmatione, quippe quæ ca-
lorem in illis implantaverit, ut per illum viverent,
humido quodam illi ſubſtrato, quod eſſet ejus pabu-
lum, ut jam ſæpè diximus; ſi ergo calor hoc pabulo
jam non nutrietur, fruſtra fuerit ejus appoſitio à na-
tura facta, imò animal nequaquam vivere poterit,
calore non potente ſuo pabulo uti. Quòd ſi poteſt
animal abſque hoc, quod calor ullo pabulo ut a-
tur, vivere, cur non poterit idem calor abſque ul-
lius pabuli appoſitione ad longum tempus perma-
nere? Quòd ſi non poteſt ſubſtentiari abſque hoc
pabulo, jam ſubſtentato per pabulum ipſa nutritio 43
eſt.
Quoniam ergo pacto contingat, ut nonnulla vi-
ventia abſque externo alimento vivant, & præci-
pue perfecta quædam animalia tam longo tempo-
re jejunantia vitam trahant, ut ſenſu, & experientiâ

conſtat, jam non aperiendum. Communis opinio, quæ Alberti eſt, Conciliatoris, Cardani, Jouberti, quibus accedit Epiph. Ferdinand. *lib. 2. Theor.*
44 7. & aliorum, cæteris probabilior videtur. Ea eſt, quod nutriantur ex humore crudo ac pituitoſo in eorum corporibus aggregato. Hunc enim, inquam ego, humorem non ad alium potiorem finem Natura progignere intendit, niſi, ut deficiente interni alimenti copia ob externi defectum, aut quomodocunque, ipſe in caloris nativi pabulum, & alimentum faceſſat. Nonnullas tamen conditiones concurrere neceſſe eſt, ad hoc, ut huc alimento contenta Natura ſit, ita ut externo non indigeat. Primò enim calor nativus non acer, nec validus, ſed debilis ſit oportet, ſaltem reſpectu copiæ, & qualitatis crudorum humorum, ut infrà dicemus:
45 ex caloris enim debilitate major pituitæ, & crudorum humorum copia emerget, ex qua etiam major erit ipſius appetentis facultatis ſatietas, & ab externo alimento ceſſatio. Hoc enim ita ſe habere ſatis commonſtrat experientia, eâ autem ex cauſa multo plures fœminæ, quàm viri, viſæ ſunt, quæ natu-
46 raliter longum ſervaverint jejunium. Idcirco faciliùs ſenes, quàm cæteræ ætates jejunium tolerare poſſunt. Tam in fœminis enim, quàm in ſenibus concurrit & caloris nativi debilitas, & crudorum humorum copia. Contrà pueri, etiamſi ob ingluviem crudis abundant humoribus, quia tamen calorem validum, ac vegetum ſortiuntur, famem longo tempore non perferunt. Neque convaleſcentes, etiamſi calorem debiliorem habeant, famem tolerare poſſunt, quia copia crudorum humorum deſtituuntur.

At quia non eſſe ſolam, & adæquatam famis cauſam, conſumptionem radicalis humidi à calore, ſed etiam indeſinens ſpirituum effluvium, jam dictum eſt, idcirco in pleriſque, qui longiori tempore, quàm aliis liceat, tolerare famem poſſunt, conſtrictio etiam pororum cutis concurrere debet, ex qua calor minùs ſit diſſipabilis: imò nova humorum congeſtio ex evaporatione evenit conſtrictâ cute; incraſſantur enim, ſi qui vapores ad cutem elevantur, & ad interna denuò remeant, non aliter, quam in pluvia contingere ſoleat. Quamdiu ergo nativo calori ſuppetit pituitæ copia, quam in ſui pabulum convertat, eamque externi alimenti loco habeat, tamdiu animal ab ejus alimenti externi quacunque aſſumptione ceſſare poterit; & ex hoc fit, ut maior in uno, quàm in alio, jejunii tolerantia exiſtat, ut experientia docet, majorem eſſe in fœminis, quàm in viris innuente Conciliatore, *diff.* 157.

Sed neque hæc, quæ hactenus prædicta ſunt, ſufficiunt ad longi jejunii tolerantiam; ſi ſic enim eſſet, cùm omnes ferè homines pituitâ abundent,
47 multique crudis humoribus ſint refertiſſimi, omnibus facile eſſet jejunium longo tempore tolerare, cùm tamen pauci admodum id poſſint. Quamobrem neceſſe inſuper eſt, pituitam, ac crudos illos humores, qui ita externi alimenti vicem gerere poſſint, habere in ſe humidum quoddam aëreum, & unctuoſum, & quod calori, non aliter quàm oleum Lucernæ flammæ, pro pabulo ſuccedat; alias enim ipſum calorem potiùs extingueret ſua copia, & frigiditate, & aqueâ humiditate; nam & huc in externo quoque igne faciliimè experimur, qui humido pingui, & aëreo fovetur, aqueo verò potiùs extinguitur. Confirmari poteſt hoc in multis animalibus, quæ tota hyeme dormiunt, neque ullo externo alimento utuntur, de quibus ſuprà. Hæc enim per alia tempora multam pituitæ copiam, & crudioris ſanguinis multitudinem congerunt, ex qua multa pinguedo generata in locum alimenti, dum dor-
miunt, illis ſucceſſit. Non ſolùm ergo ex ſimplici pi- 48
tuitæ majori copia, ſed etiam qualitate major ſuccedit jejunii tolerantia; quandocunque enim aſſumpta à calore fuerit, quæ corpori alimentum ſubminiſtrabat, rurſus animal expergiſcitur, & ad externorum alimentorum opem concurrere cogitur. Qui reditus ad externa alimenta quomodo fiat, in ſententia Liceti, nequaquam mihi licuit expiſcari: cùm enim ex æqualitate illa caloris cum humido,
ſopiri velit externi, imò & interni, omniſque nutri- 49
menti neceſſitatem, oportebit hanc ipſam æqualitatem (rem quippe tam difficilem, ut dari unquam poſſe in rerum Natura non eredam) ſæpè & accedere & recedere in iis, qui cùm per longum tempus jejunaverint, rurſus ad cibos redeunt, & de hinc multo tempore jejunant.

Supereſt tandem, ut rationibus, quas Licetus contra hanc opinionem producit, ſatisfaciamus, quod quidem brevibus agendum, jam enim quæſtionem hanc ultra ſepta tranſiliiſſe video, antè tamen duas exprerientias ad noſtræ opinionis confirmationem recitare operæ pretium eſt, quarum pri-
ma deſumitur ex Monarde, qui *in lib. de ſimpl. I. d.* 50
cap. de Tabaco, ex ejus herba pilulas quaſdam conficere Indós narrat, quarum uſu famem, ac ſitim iter facientes triduo, aut quatriduo ſuſtineant; unam enim, aut aliam inter inferius labrum reponunt, inferioreſque dentes, ejus liquorem aſſiduè ſorbentes: eâ abſumptâ reponunt aliam, atque inde aliam, donec peregrinationem abſolvant triduanam interdum, aut quatriduanam, atque eâ ratione toto eo tempore neque famem ſibi, neque ſitim mole-
ſtam eſſe dicunt; *Cujus cauſam eſſe puto*, addit ille, 51
(neque alia aſſignari ex mea ſententia poteſt) *quòd aſſiduè ſorbentes pilulas illas, etiã humores pituitoſos è cerebro eliciant, qui deglutiti, & in ventriculum demiſſi naturalem ejus calorem humectant, ſed ab eo tandem abſumuntur, aliorum ciborum defectu, ut in multis animalibus obſervare licet, quæ tota hyeme in ſuis latibulis ſe continent, ſine alicujus alimẽti copia, quia calor naturalis occupatus eſt in pinguedine abſumenda, quam æſtatis tempore collegerant.* Hæc Monardes, cui experientiæ maximè conciunt ea, quæ ſcripſit Plin. *lib. 25. cap.* 8. de herba quadam Scythica dicta, & de alia dicta Hippice, his verbis: *Scythia primùm eam invenit, quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam naſcens, prædulcis. Aliam utiliſſimam ad ea, quæ ſpaſmata vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem ſitimque non ſentiunt. Idem præſtat apud eoſdem Hippice dicta, quòd in equis quoque eundem effectum habeat: traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodens dies durare in fame ſitique.* Nun abſimilis virtutis herba quædam apud Indos reperitur nomine Cacaore, quæ famem expellit ore retenta. Torreblanca *in Epit. delict. lib. 2. cap.* 21. *n.* 8. ex Petro Chieza, & Auguſt. Zarate. Atque hæc quidem à veritate non aliena, aliâ ratione, quam ſupra-
dictâ fieri, aſſerendum non eſt, attractione nimirum 52
pituitæ à Cerebro ad ventriculum, quæ cibi potus. que omnem defectum ſupplent.

Alia experientia, quam pro ſua ſententia affert Licetus, eſt de animalium perfectorum ſemine, quod utero receptum primis diebus, & vivit quidem, & nutritur, non externo, aut aliunde influen-
te alimento, ſed ingenito, & ſuperflua quadam ſui 53
ipſius parte, quam in omni ſemine reperiri, ſuprà ex Theophraſti auctoritate patet: non enim viveret, ſi

non

non nutritetur; ac ipſum vivere neceſſe eſt, cùm vitam toti animali impertiri debeat, quod probat Valleſ. *lib. 2. controverſ. c. 9.*

At creditne Licetus ſemen non nutriri, & tamen
54 vivere, quia reperiatur in ipſo ea caloris, & humidi æqualitas, quam ipſe imaginatur? quod hoc ille vult, doceat neceſſe eſt peculiarius, quomodo dehinc ſemen nutrimento egeat, & quænam cauſa æqualitatem illam tam exquiſitam, tam citò, brevi nempè nonnullorum dierum ſpatio, deſtruere poſſit.

Verumenimverò ad ea, quæ Licetus contra noſtrã opinionem opponit, breviter ita reſponſum volo: imbecillum calorem non ſuppuni in jejunantib. ſimpliciter, ſed reſpectivè. At difficile, imò impoſſibile eſt probare id, quòd ſibi Licetus aſſumit probandum nimirum nullum eorum abſtinentium fuiſſe imbecilli caloris: imò contrarium faciliùs probatur, quia abſtinentes omnes penè, & utplurimùm fœminæ ſunt, quæ crudiori abundant ſanguine, ex cujus abundantia caloris arguitur imbecillitas. Neque dicat, eas fuiſſe juvenculas, & ob id calorem habuiſſe fortem,
55 quia notum eſt, juvenculas utplurimùm pati menſtruorum defectum, ex quo quis ignorat ſanguinis crudioris plurimùm aggregari, ex cujus copia calor alias vegetus & fortis obruatur, & debilis evadat? Nec ad probandum minùs difficilis eſt altera negativa, quòd abſtinentes pituita, & cruditatibus non abundaverint, & ex ſuperioribus ſatis falſitatis convincitur.

Quòd autem tam anxiè laborat Licetus invenire, ubinam loci aſſervetur pituita, ex qua abſtinentes aluntur, quieſcat jam à labore, nam in quavis corporis parte eam aſſervari poſſe alias ſibi etiam conſueta
56 credimus: non eget autem Natura tam rigoroſa & exquiſita, ac immutabili operandi regula ad ſuos effectus celebrandum, non enim philoſophatur illa, cùm neceſſitate urgente quicquam molitur. Trahit undecunque oportuerit, expellit quocunque libuerit, & quacunque ſibi viſum fuerit: invia, inacceſſa, ſibi inconſueta, intentata, incomperta adit, nullo tempore, nullo modo, nullo ordine ſervato. Atque hinc miracula in Natura apparent. Itaque abundante ubicunque pituita, Natura eam ſibi in alimentum immutare poteſt, modo & via, ac modo nobis vel incognito, vel incomperto.

Ad id quod Licetus dicit, de conſtrictione pororum cutis, qui etiam ſtomachari videtur circulatione, quã diximus fieri ab evaporatione pituitæ ad extimas partes: Reſpondeo, hanc non eſſe conditionem tantopere neceſſariam, ut non exiſtimem aliquando abſque illa fuiſſe nonnullos abſtinentes; ſed in pluribus eam potuiſſe conſiderari, & neque excrementorum converſionem in alimentum neque circulationem illam vaporum, neque illam pituitæ evaporationem eſſe quicquam præter Naturam, cui omnia facillima ſunt, & cujus ingenium in operando longè ſatis noſtram exuperat cognitionem. Sed profectò, ut dixi, non eſt hic aptus locus ſatisfaciendi omnibus iis, quæ Licetus adducit ad hanc noſtram ſentent. infirmandã, aut ad ſuam ipſius corroborandam, alias autẽ quandocunque libuerit, accuratiùs me ſatisfacturum promitto, nunc enim Juriſperitis agentẽ ad alios me convertere, omnino improbandum mihi videtur.

Acceptatis ergo jam pro veris, hiſtoriis omnibus, & experientiis à quamplurimis doctiſſimis viris enarratis, & ab ipſo diligentiſſimo pariter, & eruditiſſimo Liceto in unum congeſtis, jam inde clariſſimè patet, longum jejunium, nimirum non modò quod ad quadraginta dies, ſed ad plures menſes, & annos toleretur, eſſe rem maximè naturalem, nihilq; in ſe miraculoſi continere, ſed potiùs rari; quod quidem in pluribus veritatem habere eſt manifeſtum. Neque tamen, his non obſtantib. dicendum eſt, ſemper jejunii longam tolerantiam à Natura eſſe; ſed fuiſſe interdum ſupernaturalem, & miraculoſam.
Quemadmodum ergo longum jejunium tunc natu- 58
raliter toleratur, cùm prædictæ omnes conditiones in unum coierint, caloris nimirum imbecillitas, vel abſolute, vel reſpectivè, crudorum humorum & pituitæ copia, ejus tamen naturæ & qualitatis, quam ſupra monuimus, & ut plurimùm conſtrictio pororum cutis: ſic ubi eæ conditiones defuerint (quarum indicia advertentib. poterunt eſſe conſpicua) jejunium ultra naturalem terminum ſeptem, aut novem, vel decem, aut ad ſummum undecim dierum toleratum, miraculoſum erit, & cauſam habebit ſupernaturalem. Tale dicendum fuiſſe jejunium Moyſis in mõ-
te Sina, tale item fuiſſe jejunium Heliæ pergentis ad 59
montem Dei Horeb, tale denique Chriſti Domini in Deſerto: Fortun. Fidel. *lib. 2. de relat. Med. ca. 2.* & tale inſimul nonnullorum aliorum ſervorum Dei, ſi de quib. tale quid prædicatur, quod Sanctæ Romanæ Eccleſiæ acceptum, ac probatum, & pro miraculo canonizatum fuerit.

Ratio verò, ob quam jejunium in his miraculo- 60
ſum ſit, in illis verò nequaquam; non alia eſt, niſi quia illi, quicquid in contrarium probare conatus fuerit Licetus, omnino nutriebantur, non externo, ſed interno alimento, neq; aliter illi vivebant, quàm cæteri homines, & animalia vivant, nempe per nutritionem; at verò in Chriſto Domino, atq; in aliis miraculosè jejunantib. omnis cujuſcunq; alimenti ſubminiſtratio deficiebat, non externi ſolùm, ſed etiam interni, quod poſſet illis vitam fulcire, quæ idcircò, miraculo omnium evidentiſſimo, incolis permanebat; non enim naturaliter poſſibile eſt, animal mortale vivere abſq; eo quod vel externum, vel internum habeat nutrimentum. Concordat cum hac op. Mercur. *var. lect. lib. 6. c. 12.* vel dici poteſt, virtute divina augeri vires alimentorum per anteactum tempus aſſumptorum, ut credi poteſt de Helia, de quo dicitur: *Et ambulavit in fortitudine cibi illius*; quaſi illum cibum tantæ virtutis feciſſet Deus, ut toto eo ſpatio pro alimento ſufficeret. [Singularia hac de re vide apud *C. Reies* in Campo Elyſio pag. 449.]

SUMMARIUM.

1 *In miraculis celebrandis per infirmorum ſanationem diligens examen faciendum.*
2 *Multæ ſanationes morborum miraculosè fiunt.*
3 *Morbi quos ex miraculo ſanatos fuiſſe præſumere debeamus, quas habere debeant conditiones.*
4 *Morbus ex miraculo ſanatus debet eſſe curatu vel impoſſibilis, vel difficilis.*
5 *Morbus ex miraculo ſanatus debet eſſe gravis.*
6 *Morbus ex miraculo ſanatus non debuit eſſe in ultima parte ſtatus.*
7 *Sanatio ex miracul. fact. debet eſſe fact. ſubitò, & in inſtanti.*
8 *Monſtra in arte contingunt.*
9 *Sanatio ex miraculo debet eſſe undequaque perfecta.*
10 *Aliqui ex multa fide, & imaginatione ſanantur.*
11 *Unus morbus in alium miraculosè tranſmutatur.*
12 *Sanatio miraculoſa procedere debet diverſo modo, quàm naturalis.*
13 *Sanatio per inſignem evacuationem facta eſt naturalis.*
14 *Naturaliter etiam interdum aliqui ſubitò à morbis ſanantur.*
15 *Criſes, quæ per inſignes evacuationes fiunt, maximè atteſtantur, ſanationem fuiſſe naturalem*
16 *Sanationes morborum omnes in ſacra hiſtoria abſque ulla inſigni evacuatione ſucceſſerunt.*
17 *Morbi ex miraculo ſanati non debent eſſe ægrotantibus familiares, & quomodo hoc intelligendum.*
18 *Mulieres difficiliores morbos patiuntur, quàm viri.*
19 *Lunatici qui dicantur*
20 *Lunaticus morbus eſt monſtruoſa, & moleſta Epilepſia.*
21 *Lunatici à Dæmoniacis differunt.*
22 *Epilepſia eſt morbus curatu difficilis.*

23 *Epilepſiam in pueris eſſe ſanabilẽ, quando ſit verũ.*
24 *Dæmon non cedit naturalibus remediis, & n.34.*
25 *Dæmones arte Medica an ejici poſſint.*
26 *Nullum poteſt eſſe naturale remedium de directo contra Dæmones.*
27 *Dæmonibus quatenus ſubſtantia quædam ſpirituales ſunt, & Metaphyſica, nihil naturale eſt contr.*
28 *Contraria ſunt ſub eodem genere.*
29 *Naturalia remedia Dæmoniacis conferre quomodo ſit verum.*
30 *Naturalia remedia ab Eccleſia ceremoniis, & precibus induunt virtutem ſupernaturalem.*
31 *Dæmones gaudere humore melancholico, quomodo intelligendum, num.ſeq.*
33 *Melancholico humore ſuperabundante, mores fiunt deteriores.*
35 *Paralitici qui ſint.*
36 *Apoplectici qui vocentur.*
37 *Celſi locus à Mercuriali perperam adductus.*
38 *Paralyſis ut ſanabilis ſit, quænam requirantur.*
39 *Paralyſes in ſacra hiſtoria curata naturaliter ſanabiles non erant.*
40 *Idem penè eſt, demortuam animalis partem, quod totum animal, ad vitam revocare.*
41 *Atrophia multum abeſt à paralyſi.*
42 *Pars Atrophiâ laborans vitâ carere dicitur.*
43 *Cæcitas à Chriſto Domino ſanata.*
44 *Tobiæ cæcitas adventitia.*
45 *In affectibus oculorum curandis Medici ſemper parum proficiunt.*
46 *Confirmatam cæcitatem curare miraculoſum.*
47 *Cæcitas per accidens aliquando curata.*
48 *Cæcum à nativitate viſum recuperare, opus eſt toto genere ſuprà naturam.*
49 *Curatio cæcitatis in Tobia qualis fuerit, & n.ſeq.*
51 *Curatio cæcitatis in Tobia, in infimo miraculorum genere reponenda.*
52 *Mutos, & ſurdos à nativitate ſanare, adæquat miraculum ſanationis nativæ cæcitatis.*
53 *Febris, quâ affligebatur ſocrus Petri, quomodo eſſet magna.*
54 *Senes non patiuntur acutas febres, ut juniores.*
55 *Febris ex qua quis moritur, magna ſit oportet.*
56 *Dyſenteria, quâ detinebatur frater Publii, erat lethalis.*
57 *Sanatio mulieris fluxu ſanguinis laborantis, in Evang. narrata, fuit undequaque miraculoſa.*
58 *Longi ſanguinis fluxus Cachexiam & hydropem concitant.*
59 *Leproſi in novo teſtamento curati.*
60 *Sanatio lepræ in Maria Moyſis ſorore quale miraculum fuerit.*
61 *Sanatio lepræ Nahaman quale fuerit miraculum.*
62 *Morbus decem leproſorum, de quibus in Evangelio erat confirmatus.*
63 *In Veteri Teſtamento confirmatâ leprâ detenti, à cœtu hominum ejiciebantur.*
64 *Qui humanæ, ac divinæ opis deſperant, ad Dæmones interdum ſe convertunt.*
65 *Lotio aquarum quarumcunque confert ad lepram.*
66 *Hydrops eſt morbus curatu difficilis.*
67 *Morbi omnes à Chriſto Domino ſanati difficiles, imò impoſſibiles curatu erant ope humana.*
68 *Miracula fiunt ad Dei gloriam.*
69 *Sterilitatis duo genera in ſacris adnotantur.*
70 *Sterilitas Saræ & Eliſabeth.*
71 *Sterilit. Saræ & Eliſ. naturaliter erat irreparabilis*
72 *Nullus poſt 70. annos maſculum generare ſolet.*
73 *Sterilitas in aliis mulieribus ſacra hiſtoria enarrata, an eſſet naturaliter reparabilis.*
74 *Serpentes in Hebræos immiſſi in deſerto, fuerunt veneniſſimi, & maximè exitiales.*
75 *Serpens æneus remedium ſupernaturale fuit, in figuram Chriſti Domini.*
76 *Serpentes in Hebræos immiſſi non fuerunt tunc primùm à Deo creati.*
77 *Sanatio Malchi ſervi Pontificis quomodo fuerit miraculoſa.*
78 *Pars animalis viventis à ſuo principio decisa illicò commoritur.*
79 *Ezechias naturali remedio curatus eſt, & quale miraculum fuerit ejus ſanatio.*
80 *Nonulli caudi ab utero per accidẽs interdũ ſanati.*

De Miraculoſa Infirmorum ſanatione.

QVÆSTIO VIII.

IN hoc miraculorũ genere, quia plurimum decipi homines contingit, exquiſito examine opus eſſe, palam eſt, quod prudenter admonet Ricc. *de Canon. Sanct. c.25.* tam multæ enim prædicantur miraculoſæ infirmorum ſanationes, ut plures multò ex miraculo, quàm ex Naturæ, aut Artis ope ſanitati reſtitui credantur. Imò neq; tempus ullum à ſæculi initio repertum eſt, in quo frequentiſſimè hujusmodi miracula facta non prædicentur; neq; ulla gens tam barbara, atq; à divino cultu aliena unquam fuit, quæ ægrotantiũ plurimos ex ſuperorum virtute ſanari ſibi non perſuaſerit. Hinc falſorum Deorum delubra ac templa, votivis tabellis undequaq; refertiſſima, confluente vulgo, cui caſus, & ignorantia multa imponunt, ad referendas ſuperis gratias ejus, quam eorũ favore credebat reportatam ſanitatem. Multa quoq; & apud nos hujusmodi miraculoſæ infirmorum ſanationes quotidie, imò in horas, ac momenta audiũtur: quæ tamen utplurimùm in iis, qui naturales rerum cauſas inveſtigant, ab ipſis naturalibus cauſis vulgo ignotis emanaſſe ſenſu ipſo apparent; non tamen idcirco omnes naturaliter procedere obſtinatè aſſeverandum; multæ enim interdum non naturaliter, ſed à ſupernaturali cauſa fiunt. Quod ipſe Hipp. *in lib. de decent. hab.* inſinuare videtur his verbis: *Medicina* inquit, *multum Deos colere comperitur, tam verò Medici Diis plurimum concedunt: neq; enim ſupervacaneam potentiam ſibi arrogant, cùm ſiquidem ipſi mala aggrediuntur, in multis tamen ab iis ſuperãtur.* Multæ ergo morborũ curationes immediate a Deo, omnium bonorum datore, miraculose emanant, inter quas peculiariter illæ fuerunt, quæ in utroq; teſtam. enarrantur, ac deinceps eæ, quæ S. R. E. Sanctorum meritis perpetratas agnoſcit, de quib. tamen omnib. peculiariter diſſerere, non eſt præſentis loci; de priorib. tamen nonnulla dicam occaſione ſumpta in hac quæſtione. Pro nunc autem univerſaliter de omnib. ſermonem habeo, ac primò edocendum videtur, quibus ſignis miraculoſæ ſanationes a fortuitis naturalibus, vel artificialibus, interſtingui poſſint. 1 2

In morbis ergo omnib. quas ex miraculo curatos fuiſſe præſumendum eſt, plures adnotare nos conditiones oportet; quib. aut potiori earum parte deſtitutos, non ex miraculo, ſed vel naturaliter, vel ex arte, vel ex caſu fuiſſe curatos, ſuſpiciendum eſt: harũ autem conditionum nonnullæ conſiderantur ex parte ipſius morbi; aliæ ex parte ſanationis, & modo, ſeu ratione ipſius; aliæ deniq; ex parte ipſius ægrotantis. 3

Ex parte enim morbi requiritur primò, ut curatu vel impoſſibilis, vel maxime ſaltem difficilis extiterit; quia miracula, ut aliàs dixi, ſunt circa ardua, & difficilia, non circa leviora. Habenda tamen conſideratio impoſſibilitatis, & difficultatis, reſpectu temporis, reſpectu Naturæ ipſius morbi, & reſpectu modi curandi: nam vel morbus erat difficilis, & impoſſibilis omninò, ut curaretur, vel impoſſibilis, & difficilis 4

ficilis erat ut curaretur eo modo, vel ut curaretur tam brevi temporis ſpatio. Vt eſſet, ſi morbus eſſet ex iis, qui nullo modo curationem recipiunt, ut naturalis cæcitas, aut ſi curaretur cum luto facto ex ſputo, aut ſi curaretur ictu oculi. Nullo enim ex his modis hic morbus naturaliter ſanari potuiſſet, quamobrem apertiſſimè apparet, ejus curationem fuiſſe omnino miraculoſam.

5 Secundò requiritur, ut morbus fuerit gravis, ut quia ſit vel cum maniſeſtiſſimo vitæ diſcrimine, vel cum mala tolerantia, gravibusque ſymptomatibus: talis in primo caſu eſſet febris ardens, & maligna, quali detinebatur ſoceus Petri, fortis ſyncope, vel fortis Apoplexia, oris ventriculi inflammatio, à qua qui evadunt, Jovis filii dicendi, ut dicit Amatus Luſi. *cura. med. cent. 1. cur. 91*. In ſecundo caſu eſſet Lepra confirmata, qualis erat illa Nahaman Syri, Paralyſis inveterata, quali affligebantur nonnulli in Sacris, de quibus infrà, vetus & nodoſa Arthritis, ſævus, & jam diuturnus capitis dolor, qualis is eſt, qui calvus dicitur, & univerſim dolores omnes acuti, nobilem aut ſenſitivam aliquam partem obſidentes.

6 Tertiò requiritur principaliter, quòd morbus non ſit in ultima parte ſui ſtatus, ita ut non multò pòſt naturaliter declinare debeat: vel ut morbus non ſit prope judicium: in hoc enim tempore, ut ex Hipp. ſententia patet, *Aph. ſect. 2. Aphor. 30*, ſymptomata omnia fortiora ſunt, ita ut ægri aliquando de vita periclitentur, ſuccedente autem criſi, ſubita ac repentina mutatio fit ad ſalutem quæ miraculoſa ob id pleriſque videtur: ob ſævitatem enim ſymptomatum judicant, abſque dubio ægrum de proximo moriturum, qui tamen brevi ſanitati reſtituitur. Cùm ergo ægri in tali ſtatu ſunt, ad ſupernaturalia remedia promptiſſimè recurrunt, mille ac plura vota Deo, Sanctiſque concipiunt, & remittente morbo, miraculoſum id putant: præcipuè cùm tam brevi temporis ſpatio inſperata ſalus ſucceſſerit, cùm tamen naturaliter morbus remittere debuerit, & declinare.

7 Cæterùm pro parte ſanationis maximè facit ad probandum, ſanationem fuiſſe miraculoſam, ſi ea fiat ſubitò, & in inſtanti: nam ſunt ex ægrotis nonnulli, qui Naturæ ope à quibuſdam morbis vindicantur, à quibus nullo artis Medicæ præſidio ſanari poſſe credantur, imò neque ipſius Naturæ auxilio. Ita inſanabiles omnino exiſtimati, ſi de hinc ſenſim Naturæ ope ſanentur, ex miraculo ſanatos ſe eſſe prædicant, ac profectò quia de raro hæc contingunt, & vulgus cauſas ſanationis ignorat, ex miraculo ſanitatem recuperaſſe facilè cuivis perſuadent. Accedere enim hæc videntur ad miraculi naturam, vndè & apud Medicos illud jactatur, monſtra, ac miracula in Arte contingere. Vnde id inſinuabat
8 Avic. 4. 4. *tract. 2. cap. 10. in fin.* dicens: Sæpenumerò aliqui ſanantur abſque ſpe ulla exiſtente mirabiliter, tamen naturales habent cauſas, ita ut ad ſupernaturales nequicquam referantur. Sed inter quamplurima exempla, quæ ad hujus conditionis corroborationem adduci poſſent, libet conferre quandam miraculoſam adventitiæ cæcitatis curationem
9 à Beato Andrea Corſino factam, cum alia, quæ naturæ & artis auxilio proceſſit. Repurgabat quidam artifex aurum ab argento, & ex ignis maxima vi viſum amiſit: ad ſanctiſſimi tamen viri benedictionem illicò, & in inſtanti viſum recuperavit. Aliâ verò ea parte cùm duo viri frumenta jam matura ab ignis voracitate, qui ea penitus abſumebat, vindicare plurimum laboraſſent, ex ingenti flammarum ardore, ac ſplendore lumen amiſerunt, quod tamen opportunis medicamentis, & temporis diuturnitate affatim recuperarunt: hæc igitur, quia temporis beneficio facta, naturalis fuit: illa, quia momento & in inſtanti, omnino miraculoſa ſanatio.

Secundò ſanatio debet eſſe undequaque perfecta & abſoluta, non manca, ſeu conciſa: miraculum enim ut opus à ſupernaturali ac perfectiſſima cauſa emanans, perfectum & abſolutum opus eſt: unde etiamſi aliquis liberetur à morbo aliquo difficili, & Inſanabili, ſeu periculoſo, ut puta à forti Apoplexia, mox autem denuò in illam relabatur, vel ab ea liberatus paralyticus tamen permaneat, miraculosè factum id non putaverim, niſi aliunde conſtet. Aliqui enim interdum ex multa fide, & ex vehementi imaginatione à morbis ſanantur, ut firmat Concil. *Differ.* 9
135. & Cattar. *in quaſt. ae ven. ad temp. conc. 1.* Marcell. Donat. *hiſt. mirab. lib. 2. c. 1.* At quia hæc cauſa 10
inſufficiens eſt, neque poteſt omnino morbificam cauſam abigere, idcirco faciliimè morbus revertitur. Accidit præterea, ut ex uno morbo quis perfectè quidem ſanetur, ſed in alium incidat, ut ex febre lunga in Quartam, aut ex febre acutiſſima in lentam, & diuturnam, aut ex maligna febre in aliquem abſceſſū, aut ex Apoplexia in Paralyſim, aut ex Epilepſia in melancholiam, & vice verſa, aut ex alio in alium: quæ ſanationes maximè ſecundum Naturam ſunt, & deficiunt omnimo à miraculoſis, quia hæ perfectæ non ſunt, ſed imperfectæ, & mutilæ: Neque ſanari dicitur morbus, qui alterum facit morbum. Gal. *in 6. Aph. 26*. Non negaverim tamen ali- 11
quando ex divina voluntate, & ex miraculo poſſe unum morbum tranſmutari in alium, ut fortaſſe evenit anno præterito 1622. die 17. menſis Sept. devotæ cuidam mulieri Tiburtinæ, cui nomen Arſilia Altiſſima, quam ego curabam: Hæc enim cùm acerbiſſimo hæmorrhoidum dolore vexaretur, & eas tumidas, & exulceratas inſimul haberet, nulliſque levaretur remediis, meo conſilio & impulſu ſe Chirurgis inviſendam ſequenti die exponere debuerat, cùm ecce enixè à Deo nocte præcedenti per merita Roberti Cardinalis Bellarmini piiſſimæ memoriæ, cujus feliciſſimi tranſitus ea dies erat anniverſaria, expoſtulat, ut dolorem illum in aliam ſui corporis partem tranſmitteret: quò ſe ab honeſto illo pudore vindicaret: quamobrem eâdem nocte dolores articulorum eam detinuerunt, & à dolore hæmorrhoidum, & tumore, & ulceribus penitus, ac dicto citiùs libera evaſit: hoc pro exemplo ſit. Et licèt obiici poſſit hîc, quò ea metaſtaſis non infrequens, naturaliter ſit, & quòd dolores articulares aliàs huic mulieri familiares fuiſſent, tamen miraculi evidentis ſpeciem præbuit, quòd ſubitò, & in inſtanti ſanata fuerit. Hæc enim conditio in miraculis videtur præ cæteris à naturali effectu abeſſe: præterquam quòd aliæ non deſunt conditiones, quæ opus hoc pro miraculo canonizare poſſunt: ut quòd proportionatis, ac pluribus remediis adhibitis non ceſſerit dolor, ſed potiùs invaluerit: quòd nullis apparentibus ſignis, ſed ex abrupto diſparuerit ad ſolam beati illius invocationem. Poſſunt ergo huic ſimiles caſus ex miraculo evenire, ut hunc ipſum ex miraculo eveniſſe crediderim.

Tertiò, ſanatio miraculoſa diverſo ac interdum contrario modo, & per alia media procedit, quàm naturaliter fiat: ita enim notandum venit In cunctis miraculis à Chriſto Domino, ejuſque Apoſtolis ac ſervis patratis: quicumque namque ab illis ſanati ſunt, ſolo contactu manuum, imo 12

& veſtimento rum, quinimò ipſius umbræ, vel ſolo
verbo & juſſu ipſorum ſanati ſunt. Si ergo poſt lon-
gum remediorum uſum, quæ quidem pateat maxi-
mè proportionata morbo fuiſſe, vel ex aliquo novo
præſidio etiam proportionato in uſum convocato,
etiam longè ab ejus adminiſtratione quis ſanetur,
& effectus remediis correſpondeat, ad eorumque
virtutem referri ſanitas poſſit, hoc abſque dubio
quantum ex hoc eſt, miraculum non erit: quemad-
modum neque ſi ad Naturæ opus referri ſanatio
13 poſſit, (hæc autem eſt quarta conditio ex parte ſa-
nationis) ut quæ per inſignem aliquam evacua-
tionem fiat, nempe per vomitum, per hæmorrha-
giam, per alvi fluorem, per ſudorem, per urinam,
aut aliam quamcunque evacuationem: has enim
ego ſanationes neque promptè, neque libenter pro
miraculis admiſerim, niſi abundè id conſtet, etiam-
ſi aliàs dubitandi aliqua occaſio urgeret, etiamſi
14 illicò, & quaſi in inſtanti fierent, nam ut ex Gal.
elicitur, 3. *de Criſib. cap.* 9. aliqui interdum ſubitò,
15 & quaſi inſtantaneè à morbo evadunt, hoc autem
nunquam fit ſine criſi, cùm id naturaliter ſuccedit.
16 Itaque criſes, præſertim quæ per inſignes evacua-
tiones fiunt, maximè oſtendunt, ſanationem natu-
ræ vi ſucceſſam: unde ooto in Sacris quaſcunque
ſanationes abſque ulla ſimili evacuatione ſucceſſiſ-
ſe, hoc autem non alia ex cauſa factum puto, niſi
ut ex hoc pateret, eas ex miraculo factas, non ex
Naturæ beneficio. Neque me à mea ſententia
amovet, quod de Tobia dicitur, *cap.* 11. *verſ.* 14.
*& ſeq. Et cæpit albugo ex oculis eius quaſi membra-
na ovi egredi, quam apprehendens Tobias traxit ab
oculis eius:* quia hæc ſanatio fuit quidem ex parte
miraculoſa, ex parte tamen naturalis, quia me-
diis naturalibus, & naturali modo ſucceſſit, tribuen-
te tamen Deo, & adaugente virtutem fellis piſ-
cis illius, quod erat per ſe remedium ad id
ipſum aptum: Deus tamen adeò ejus virtutem
adauxit, ut quod aliàs nonniſi multoties repeti-
tum præſtitiſſet, unicâ tunc vice præſtiterit: ex
qua parte miraculoſa ea ſanatio fuit. At in ſanatio-
ne Cæci nati in Evangelio nihil tale apparuit: fuit
enim ex toto, & ſimpliciter miraculoſa, nam luto
facto ex ſputo, & linitis oculis ejus, poſtquàm, ut
illi injunxerat Chriſtus Dominus, lavit in natato-
ria Siloë, venit videns, ut narratur Ioann. *cap.* 9. &
Marc. *cap.* 8. alius item cæcus ſola impoſitione ma-
nus curatur, nullâ apparente ex oculis materiâ. Ne-
que probatur mihi quod Ronſſ. *Epiſt. medic.* 59.
voluit, (Cui ſententiæ videtur etiam adhærere Ga-
ſpar. Triſt. *de Cler. Med.* § 9.) nempe cæci nati
curationem non fuiſſe extra Naturæ limites, quam-
quam miraculoſam, tribuens terris quibusdam, ut
verè habent virtutem oculis medendi: & ſalivæ fa-
cultatem diſcutiendi, & abſtergendi: nam quid
hæc prodeſſe poterant in nativa cæcitate? nullam
ergo communionem habuit hoc remedium cum re-
mediis naturalibus, ſed omnino ſupernaturale exi-
ſtitit.

17 Denique ex parte ægrotantium eſt etiam aliquid,
quod conſideretur in ſanatione, quæ miraculoſa
dici debeat: neceſſe enim eſt, morbos, à quibus cu-
rantur, non eſſe conſuetos, hoc eſt, non conſueviſſe
ægros aliàs iis quamquam morbis affici, & ex iis
difficilibus ſeſe recolligere. Sunt enim, qui morbos
magnos, exitiales, & horribiles pati, & ex illis præ-
ter ſpem non ſemel, aut bis, ſed multoties ſanari
conſueverunt. Vidi ego, qui quolibet trimeſtri
ſpatio tali morbo affligeretur, ut nullum exco-
gitari poſſet tam exitiale ſymptoma, quo ex illo
morbo non moleſtaretur: hic cùm ab aliis ejus na-
turæ ignaris pro mortuo haberetur, omnes pluries,
ut dixi, deluſit: quod etiam in aliis & ego animad- 18
verti, & alios animadvertiſſe ſcio. Univerſaliter
autem videbis, mulieres multò difficiliores, & atro-
ciores morbos pati quàm viri faciant, & tamen ſe-
ſe ab illis faciliùs extricare, quod cuilibet volenti
adnotare licebit. His ſic præmiſſis, ad particularia
quædam veniamus, ut ex his non modo pateat,
ſanationes omnes in S. Literis enarratas, cæteraſ-
que per manus ſervorum Dei factas miraculoſas
extitiſſe, nec potuiſſe ex caſu, aut Naturæ, vel artis
ope emanare, ſed ut inſimul exempla quædam ha-
beamus, ad quorum normam liceat nobis de cæte-
ris in dies evenientibus rectè, & ſecundùm verita-
tem judicare.

Lunatici, Paralytici, Dæmoniaci, Aridi.

Qui propriè appellentur Lunatici, dixi *lib.* 2. *ho-* 19
rum quaeſt. tit. 1. *quaeſt.* 14. *num.* 25. *& ſeq.* vbi 20
loci non eſſe alios Lunaticos ab Epilepticis proba-
vi, ſed differre tantùm in acceſſionum frequentia,
& fortitudine. Lunaticus enim morbus propriiſſi-
mè loquendo epilepſia eſt moleſta, & confirmata,
& quæ ſecundùm Lunæ motus exacerbatur & in-
valeſcit, fortioresque patitur acceſſiones. Dixi
quoque Lunaticos à Dæmoniacis differre: non enim 21
omnes Lunatici dæmoniaci ſunt Lunatici; ſed
aliqui interdum dæmoniaci operâ ipſius dæmonis
Lunatici efficiuntur, qualis erat ille de quo Math.
cap. 17.

Cæterùm morbus hic eſt ex ſe pernicioſus, & 22
curatu difficilis, ut ex Hippocr. & Galen. Rota
apud Farin. deciſ. 236. *num.* 1. *tit.* 1. *part.* 2. diffici-
lior tamen in ætate provectiori, difficillimus au-
tem, imò impoſſibilis ubi confirmatus fuerit.
Quæ enim Epilepſia de novo prehendit, recen-
tioresque ætates fatigat, ut ex Hippocr. præ cæte-
ris habemus. 6. *Epidem. ſect.* 1. *text.* 4. & 2. *Aphor.*
45. ſpes eſt ut mutatione ætatis ſanetur, vel ut me-
dicamentis quoque cedat. Licèt autem de ætate
ejus Lunatici, de quo in Evangelio, nulla habeatur
mentio, certum id tamen eſt, ætatem illum egiſ-
ſe tunc non grandem, cùm ſupplex pater pro eo
deprecetur: non autem quòd hic pubes eſſet, aut
etiam ætate minor, idcirco pubes, morbum illum
potuiſſet arte Medicâ, vel ſummo cum ſtudio & 23
difficultate ſanari, quia ſententia illa, quod Epi-
lepſia in pueris ſanabilis ſit, maximè ætatis muta-
tione, ita limitanda eſt juxta Galeni doctrinam.
in commento ſupracitati loci Epidemiorum, ut veri-
tatem habeat, vbi ex nativa temperie ortum tra-
hat, quia mutatur etiam temperies ætatis mutatio-
ne: at hic non ſola potuit eſſe morbi cauſa nativa
temperies, ſed neceſſe erat cerebrum ipſum tan-
quam inſtrumentariam partem læſum eſſe, & hu-
mores in eo dominari venenoſitatem habentes, ex
quibus tam ſæua ſymptomata conſequi par erat.
Quibus addi poteſt, quòd Hipp. ſententia locum
non habeat, ubi Epilepſia ob frequentiam acceſſio-
num, & ob earundem fortitudinem jam habituata
eſt, & Naturam ſibi ſubegit, ut cùm advenit quoli-
bet Novilunio, vel Plenilunio, & cum magna agi-
tatione, & diſtorſione membrorum, & cum gravi-
bus aliis ſymptomatibus: tunc enim tantùm abeſt,
ut ætatis mutatione curetur, ut indies potiùs
moleſtior evadat, & ſi medicamentis tractetur,
irritetur potiùs, quàm ſecùs: & ratio eſt, quia ab
humore melancholico originem trahit, qui ex ſua
natura

natura talis eſt, ut ubi radices altas egit, avelli un-
quam non poſſit, ſed univerſam corporis craſin,
ſive temperaturam devaſtet, ut in cancris, ſimilibuſ-
que morbis melancholicis obſervare licet. De qui-
bus idem Hipp. *in Aph.* dicebat, quòd eos non cu-
rare melius ſit. Non enim, licet de cancris loquatur,
de ſolis cancris id intelligendum, ut bene ſentit
Cardan. ſed de omnibus morbis melancholicis con-
firmatis, & in habitu, quos incurabiles eſſe, notum
eſt, quia cùm non liceat eos minuere, ut ex dicta
Hippoc. ſententia apparet, cùm medendo citiùs in-
terimant, non licet eos in totum tollere. Cardan.
de mal. med. cap. 1. Neque differt ab hæc ſententia
Hippocr. cùm *lib. de morb. ſacr. paulo ante finem*, eam
curari non poſſe docuerit, ubi inveteraverit, præ-
terquam quod frequentia, & fortitudo acceſſio-
num, maximè ſecundum lunæ motus, ſupponit na-
turalem cerebri, Nervorum, capitiſque totius debili-
tatem, materiæ multitudinem, inobedientiam, &
pravitatem, quæ omnia ſuperare humana ope eſt
impoſſibile, In Lunatico ergo hoc à Chriſto Serva-
tore ſanato vides hæc omnia in unum coiiſſe: quia,
ut dicitur, Lunaticus eſt, & malè, hoc eſt, graviter,
& miſerabiliter patitur, nam ſæpè cadit in ignem, &
crebrò in aquam quibus verbis denotatur acceſſio-
nes in eo fuiſſe & fortiſſimas, & frequentiſſimas,
morbum decernentes ſola Dei virtute amovibilem:
quibus addebatur dæmonis præſentia, qui cauſam
naturalem irritabat, ac ferociorem morbum facie-
bat, neque permittebat puerum ulla ope humanâ (ſi
modò ulla juvari poterat) ſubveniri, quod illi facil-
limum eſt. Præter morbi ergo ipſius magnitudi-
24 nem, & repugnantiam aderat etiam in hoc repu-
gnantia ad recipiendum ſanitatem ex parte dæmo-
nis, quem naturalibus remediis non cedere, firmiter
eſt aſſeverandum.

25 Tametſi enim controverſum ſit, an dæmones ar-
te Medica eiici poſſint, & naturali quodam reme-
dio, & pro affirmativa ſententia faciant quæ adduxi
26 *lib. 2. bar. quæſt. tit. 1. quæſt.* 18. tamen abſolutè dicen-
dum nunc videtur, nullum poſſe eſſe naturale re-
medium de directo contra dæmones, & conſe-
quenter nulla arte, nulloque remedio niſi ſupernatu-
rali ex obſeſſis corporibus dæmones ejici poſſe. Et
vide circa hæc, quæ affert Sprenger. *in mall. maleſ.
part.* 1. *q.* 5. controverti enim non poteſt, omnem
curationem per contraria fieri, (ſano modo, & cum
conditione idipſum intelligendo, cùm & hæc conclu-
ſio à nonnullis improbetur) à dæmonibus quate-
27 nus ſubſtantiæ ſpirituales ſunt, & Metaphyſicæ, ni-
hil corporeum, naturale aut phyſicum contrarium
28 eſſe poteſt: ſunt enim contraria ſub eodem genere.
Nulla ergo curatio artificialis eſſe poterit, ad dæ-
29 monia eiicienda. Quod autem aliàs dictum eſt, na-
turalia remedia dæmoniacis conferre, hoc ita acci-
piendum, quòd conferant illis tanquam melancho-
licis, incommoda, & moleſtias ab humore melan-
cholico dæmonis opera exagitato provenientes alle-
30 vantia: præterquam quòd præcedentibus Eccleſiæ
ſanctæ precibus, & ceremoniis, induunt ſemper na-
turalia remedia virtutem quandam ſupernaturalem:
quibus mediantibus precibus, vel cum illis reme-
diis, vel ſine illis abjecto dæmone, etiam per ſe de-
hinc naturalia remedia conferunt: relinquuntur
enim poſt ejectum etiam dæmonium veſtigia quæ-
dã in humoribus prava, quæ ſimillima & ipſa ſym-
ptomata apta nata ſunt excitare: & ita ab exorci-
ſtis etiam phyſica remedia exorcizando in uſum tra-
hi, & multa hujuſcemodi, vide apud Meng. *in fla-
gell. Dæmon. dec.* 3.

Quod etiam dictum à me ex nonnullorum ſen-
tentia eſt, *loco ſuperiùs citato*, dæmonem nimirum 31
gaudere humore melancholico, facit forſan dubi-
tandi locum contra priorem concluſionem: quia
quemadmodum dæmon hoc humore gaudere dici-
tur, ſic poterit etiam alio huic contrario, ut ſangui-
ne contriſtari, & cùm omnia gaudeant ſimilibus, &
contriſtentur contrariis, poterit dæmon habere
aliquid contrarium. Ad quæ dicam, quòd idcir- 32
co dæmon humore melancholico gaudere dici-
tur: quia ii, qui eo humore exuberant, maximè
ſunt timidi, & imaginoſi, & ſic faciliùs à dæmo-
ne obſidentur. Adde quòd, eodem humore ſupe-
rabundante, mores, quantùm eſt ex hoc, mali ac
deterrimi redduntur; facit enim ex ſua natura
homines moroſos, invidos, avaros, obſtinatos,
vindictæ avidos, & ab omni humana charita-
te alienos. Inde ergo fit, quòd talia corpora ut- 33
pote ſuæ naturæ quam ſimillima de facili, ac
promptè dæmon obſideat: & has eſſe putaverim
cauſas, unde firmatum ſit, illum melancholico hu-
more gaudere, non quòd tanquam re ſibi ſimili eo
delectetur, ut optimè declarat Delr. *libro ſecun-
do, diſquiſit. magic. quæſtione* 3. *ſect.* 3. & ex
hoc etiam patet illum non habere quicquam
contrarium: unde nihil erit, quod ut tale dæ-
monio ejiciendo ſimpliciter, & de directo valeat,
quicquid alii dixerint. Favet autem huic noſtræ 34
ſententiæ Valleſ. *in libro de ſacr. Philoſoph. capite
vigeſimooctavo*, qui & longioribus eam tuetur,
ac firmat: nobis iſta ſufficiunt quo ad præſens ver-
ba facimus, & dæmoniacorum omnium opus Chri-
ſtus Dominus vel ejus ſervi ſanarunt, omnino mi-
raculoſum, nihil quicquam naturæ operibus affine
habens.

Seqoitur ut paralyticis loquamur: ſunt verò 35
ut Medicis notum eſt. Paralytici, quibus nervi re-
ſoluti ſunt. Ita ut ad motum membra vel omnia, vel 36
aliqua inepta habeant, & aliquando etiam ſenſu ca-
rentia. Illi autem, qui toto corpore reſolvuntur, vo-
cantur Apoplectici, Paralytici verò propriè ii,
qui in aliqua tantùm parte, vel non in omnibus eo
morbo detinentur, qui Paralyſis dicitur. *Quæ* qui-
dem, ut Celſ. *lib.* 3. *cap.* 27. aſſerit, *nunquam acutus,
ſæpe longus, ferè ſanabilis morbus eſt*. Quæ Celſi
verba (ut obiter hoc Mercurialis ſtudioſos admo-
neam) perperam ab ipſo Mercuriali relata ſunt *lib.* 1.
ſua pract. cap. 10. cùm contrarium omnino aſſerat
Celſus ex Mercurialis lectione, nimirum eſſe inter-
dum partium paralyſin acutam ægritudinem, ſæ-
pe longam, ferè incurabilem. Licèt autem ex vera 37
Celſi ſententia, partium paralyſis ſanabilis ferè
exiſtat, tamen non ſimpliciter id venit intelligen-
dum; ſed ad hoc ut veritatem habeat, requirun-
tur primò, ut paralyſis levis ſit, ſecundo, ut uni-
cam tantùm partem obſideat, puta brachium, vel
crus; tertiò ut non ſit inveterata: Nam inveterata
tantùm abeſt ut ſanari unquam poſſit, ut potius
vires acquirat eundo, ut omnes Practici docent, &
notavit etiam Rota *in Melevitana Antianitatis* 1.
Decemb. 1743. *coram Veraſpio n.* 9. Unde non injuria
num. ſuperiori connumerat illam inter morbos in-
creſcentes dictos, nempè inter eos, qui ſi non ſanen-
tur, quotidiè deteriores fiunt. Contrà enim ſi fortis
ſit, ſi plures partes moleſtet, ſi ſit inveterata, tan-
tum abeſt, ut ſanabilis ſit, ut potius quemcunque
medicæ induſtriæ laborem, atque ſtudium in
ea curanda impenſum eludat, quotidiana experi-
entia id commonſtrante, & omnibus Doctoribus
annuentibus. Paralyſes autem, de quibus in 38
ſacris,

ſacris, poſteriores omnes habuiſſe conditiones aper-
39 tiſſimè patet: nam ægrotantes illi nullo modo ex eo morbo movere ſe poterant, ita ut ex hoc conjectari liceat, plures ac potiores partes obſeſſas fuiſſe: erant etiam illæ paralyſes graves, quia habebant ſecum prava accidentia: de ſervo enim Centurionis dicitur, Matth. *cap.* 8. *verſ.*6. *Domine, puer meus jacet in domo Paralyticus, & malè torquetur:* & de eodem, Lucæ *cap.* 5. *verſ.* 2. *Centurionis autem ſervus male habens erat moriturus.* Item de altero Paralytico. Ioann. *cap. quinto, verſ.* 5. *Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua:* Ex quibus etiam habetur, eas Paralyſes fuiſſe inveteratas, ut erat etiam illa, quâ detinebatur Æneas, de quo *in Actib. Apoſt. cap.* 9. qui per octo annos eo morbo detinebatur. Gravis quoque Paralyſis illius fuit, quem Chriſtus Dominus curavit in Capharnaum, cùm eſſet ille toto corpore reſolutus, & idcirco, tanquam cadaver, à quatuor portaretur, ut dicitur Marc. *cap.* 2. *verſ.* 3. Omnes igitur ſupra nominatæ paralyſes, ob prædictas conditiones, omnem artem, omnemque naturalem curationem effugiebant, nec niſi omnipo-
40 tenti Dei manu ſanari poterant: & ratio eſt, quia partes, quæ paralyſim longo tempore fuerint paſſæ, non ſecus ac partes jam demortuæ exiſtimandæ. Idem autem eſſet, partem jam demortuam ad vitam, quod totum animal jam mortuum revocare. Facit Cardan. *in Hiſt. Prognoſt. lib.* 3. *prog.* 38. novam enim vitam illam quoque adipiſci neceſſe eſt, quippe cùm deſueſcente naturâ per nervos tranſmittere animales ſpiritus, concidit nervorum ſubſtantia, flacceſcitque & omnino temporis longitudine inepta redditur ad recipiendum ulteriùs animalium ſpirituum influxum.

41 Non multùm abeſt à Paralyſis naturâ Atrophia, hoc eſt, partis alicujus conſumptio, & ariditas, in qua paſſione corpus, ſeu corporis pars aliqua non ampliùs nutrimento fruitur, & naturaliter ſemper aliquibus decedentibus, nullis verò in eorum locum ſubeuntibus, ſumma macies oritur, ut Cor-
42 nel. Celſ. dicebat *lib.* 3. *cap.* 22. Pars ergo, quæ Atrophiâ laborat, vitâ carere dici poteſt, cùm vita per nutritionem exiſtat. In pejori ergo conditione eſt quàm ea, quæ laborat paralyſi: quòd hæc licèt motu, aut ſenſu, aut utroque careat, nutritur tamen, quod ſufficit ad vivendum. Laborabit ergo homo ille, de quo Lucæ *cap.* 6. *verſ.* 7. Atrophiâ manus dextræ: omnes autem Evangeliſtæ unanimiter dicunt, hunc habuiſſe manum aridam, ob id, quòd præ temporis longitudine, quo hic atrophiâ manus laboraverat, ea jam exſiccata, arida, ac mortua erat: non enim ullo nutrimento jam per longum tempus, vel etiam ab ipſa nativitate fulciebatur. Quod ſi paralyſes, de quibus ſuprà, non niſi miraculosè ſanari poterant, multò magis verum id erat in hac manus ariditate, quæ gravior erat ægritudo, quàm paralyſis. De manu autem arida Jeroboam, de qua *Reg.* 3. *cap.* 13. non eſt, quòd quicquam in medium afferam, cùm & miraculosè aruerit, & miraculosè reſtituta fuerit, ut in hiſtoria patet.

Cæci, Muti, & Surdi.

CÆcitas à Chriſto Domino, eâ qua pollebat ſupernaturali virtute, non ſemel ſanata eſt; ſed
43 in unico tantùm caſu eam à nativitate fuiſſe conſtat, ut narratur Joann. *cap.* 9. in cæteris autem de cæcitatis qualitate nihil habetur, ut videri poteſt Matth. *c.* 9. *&* 20. Marc. *cap.* 8. *& ſeqq.* Lucæ *c.* 18.
44 Tobiæ verò cæcitatem adventitiam fuiſſe, ex ipſius hiſtoria conſtat, in qua ejus cauſa procatarctica, & externa narratur: *& Geneſ. cap.* 19. cæcitatem adnotare licet Sodomitis procuratam ex miraculo. Item 4. *Reg. cap. ſexto*, cæcitatem militum Regis Syriæ adventitiam fuiſſe conſtat, & ex miraculo inductam, & ex miraculo quoque ſanatam, quamobrem de hac cæcitate nihil eſt, quod in medium afferamus, quemadmodum neque de aliis, ſi cæcum natum, & Tobiam excipiamus, niſi quòd in illis præter modum, quo ſanati ſunt, qui fuit ut in cæteris omnibus merè miraculoſus, erat etiam ex parte morbi repugnantia quædam recuperandæ ſanitatis per præſidia naturalia: ſcimus enim Medi- 45
ci quique experientia quotidiana, docti, quàm parum in affectibus oculorum curandis proficiamus, cùm altas egerunt radices, & confirmati jam ſunt. Cæcitas verò affectus eſt utplurimùm dependens ex aliis oculorum affectibus, difficilibus, & contumacibus, ut ex pannis, maculis, cataracta, & hujuſmodi. Hi etenim cùm confirmantur, in cæcitatem terminantur, & univerſim morbi omnes in videndi virtute pullulantes, vel ab ortu, vel à temporis longitudine incurabiles omnino ſunt, ex Practicantium ſententia: Mercurial. *lib. de ocul. aff. cap.* 1. Plures autem conditiones adfuiſſe in cæcis à Chriſto Domino ſanatis, ob quas multo minùs curabiles humana ope erant, adnotat Guilielm. Ader. *de Agrot. Evang. enarrat.* 6. ubi & de morbi qualitate, quo detinebantur, verba habet, de quo tamen ex mea ſententia, nihil quicquam certi affirmari poteſt, niſi quòd erat ex genere cæcitatis: nam poterat unus cæcus diverſum quoque ab altero morbum pati. Quamquam autem ita 46
ſe res habet, ut cæcitatem curare jam confirmatam, potiùs miraculoſum opus ſapiat, quàm naturale, non eſt tamen hoc ita perpetuæ veritatis, ut aliquando ex caſu non contigerit, nonnullos à multo tempore occæcatos ex accidenti aliquo à cæcitate fuiſſe vindicatos, ut illi evenit qui vulnere in fronte accepto viſum jam à multo tempore amiſſum recuperavit: & alteri ex morbo Gallico oculis capto, qui cùm ad eum Gallicum morbum depellendum ſeſe linimento ex 47
Mercurio inungeret, deperditum jam viſum denuò adeptus eſt: quas hiſtorias cum aliis nonnullis his non abſimilibus admirandis ac raris, habes apud SchenecK. *lib. Obſervationum, titulo de Oculis.* Recitat quoque Kornman. *de mirac. vivor. tit. de natis cæcis, ex D. Gregorio Dialog. lib.* 2. *cap.* 10. cuidam Abbati poſt quadraginta cæcitatis annos viſum fuiſſe reſtitutum. Quod tamen miraculosè contigiſſe crediderim. Sed & viſum animalia nonnulla omnino amiſſum naturaliter recuperare poſſe, docent pulli hirundinum, quibus, oculis erutis, ſicut cryſtalloides effluat, viſus tamen atque oculus reſtituitur, ut docet Ariſt. & confirmavit experientia. Cardan. *lib.* 7. *de variet. cap.* 36. quod & Ælianus *lib.* 2. *de Animal. cap.* 3. firmat. At verò cæcum à 48
à nativitate viſum recuperare, hoc quidem toto genere præter & ſupra Naturæ vires eſt: unde vides in ſacra hiſtoria, quòd hoc factum ab ipſo cæco ſanato tantopere extollitur. *A ſeculo*, inquit, *non eſt auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati*, & addit: *Niſi eſſet hic à Deo, non poterat facere quicquam*, innuens in ea curatione requiri omnino ſupernaturalem ac divinam virtutem. Loquor tamen hic de vera cæcitate, non de ea quæ interdum fieri poteſt ex palpebrarum coalitu & adhæſu: hæc enim vel manu chirurgica juvari poteſt, dummodo oculus ipſe, qui videndi eſt inſtrumentum,

purus

purus ſit, & nihil impedimenti patiatur: affectus autem oculorum proprius qui a Natura fit, & qui dicitur cæcitas, arte medicâ nunquam ſanari poteſt, cùm obæſum ſit ipſum videndi organum in ſua ipſius plaſmatione: ſolus ergo is, qui illud plaſmavit, ad rectum & ſibi debitum munus revocare poteſt. Viſus namque organum multis modis depravari poteſt, tam reſpectu principalis partis, nempe humoris cryſtallini, quàm reſpectu aliarum huic inſervientium: qualecunque autem fuerit vitium hujuſmodi, à natura tolli nequaquam poteſt, quia ſi nullum naturale vitium inter hæc recepit curam, multo minùs ipſa cæcitas recipere poterit.

49 Cæterùm, diverſa omnino fuit operatio in curatione cæcitatis Tobiæ, quam Sacra Scriptura diligentiſſimè enarrat, docens cauſam primùm externam cæcitatis, modum curationis, remedia appli-
50 cata, & ſucceſſus in ipſa curatione. Itaque comparatione factâ inter curationem cæcitatis in Tobia, cum curatione facta in cæco nato, clarè apparet, hanc, ut dixi, fuiſſe ſimpliciter miraculoſam, illam verò ſolummodo ſecundum quid excedentem Na-
51 turæ vires in eo, quòd naturale aliàs remedium, & nonniſi multoties repetitum, & poſt multa obſervata ex artis præceptis, ut totius corporis evacuationem victum convenientem, & hujuſmodi, tunc ex divina virtute adeo viribus polluerit, ut ſemel applicitum omnino cæcitatem ſuſtulerit: unde, ut aliàs dixi, hoc miraculum in infimo miraculorum genere reponendum venit, cùm factum ſit mediis quibusdam naturalibus, quia ejus piſcis (quem Callionymum, ſeu Vranoſcopum fuiſſe, aut Hyænam vult Valleſ. *de ſacr. Philoſ. c. 42.*) & alia piſcium fella, & Avium, aliorumque animalium, ad oculorum affectus mirificè valere, notum Medicis eſt. Peculiariter autem Ælianus *lib. 1. de Animal. c. 42.* de felle aquilæ docet, ad viſum acuendum eſſe optimum, & de aliis animalibus, quorum fella eandem habent virtutem alii meminerunt: unde conſtat remedium hoc naturale fuiſſe, & in ſumma hanc curationem ex parte naturaliter ſucceſſiſſe, ex medicamenti appliciti virtute, firmant. Valleſ. *ubi ſuprà*, & Ronſſeius *epiſt. 59.*

52 Porrò non minorem admirationem continet Mutorum, & Surdorum ſanatio (præſertim ſi à natura tales exiſtant, & multo magis ſi muti ſimul, & ſurdi fuerint) quàm cæcorum, qui à nativitate non videant. Unde ob miraculi paritatem in Sacris hæc ſimul conjunguntur, & futura prædicantur ab Eſaia *cap. 35. verſ. 4. ſeq. Deus ipſe*, inquit, *veniet, & ſalvabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, tunc ſaliet ſicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Sunt igitur omnia hæc ſupernaturalia & miraculoſa. Quod vero *Libro ſecundo harum quæſt. tit. 2. quæſt. 8. num. 7.* ex Valleſio dixi, eveniſſe nempe ut à quodam Monacho ejus amico, ii qui ſurdi ſimul, & muti à nativitate erant, loqui docerentur, non potuiſſe habere locum in omnibus mutis & ſurdis, ſed in quibusdam, & in quibusnam tunc manifeſtum feci: ubi enim impedimentum tam loquendi, quàm audiendi in naturali nervorum defectu conſiſtat, nullo modo fieri poteſt, ut quis humana arte adjutus vel loqui, vel audire ullo tempore poſſit, ſed hoc requirit abſolutè potentiam divinam, ut ſentit etiam Mercur. *lib. 2. de morb. puer. c. 8.* qui id ipſum latiùs patere vult, & locum habere in quibuscunque, qui muti ſimul & ſurdi à nativitate exiſtant. Quamobrem non videtur vero conſentaneum id, quod de muto dæmoniaco vult Guilielmus Ader. *de Ægrot. Eva. ... r. 5.* nempe quòd pateretur vitium illud, quod Mogilalia, vel Molilalia & ancyloglosſon, vel anchigloſſon nuncupatur, quod eſt hæſitantia quædam in loquendo, aut difficultas introitus in loquelam: nam neque admirationem ullam haberet; quod mutus hic expeditè locutus fuerit, neque vitium eſt irreparabile, ſaltem utplurimùm. Contrarium autem innuit Sacer Textus, cùm dicit: *Ejecto dæmonio, locutus eſt mutus.* Quaſi admirati non ſolùm ex ejectione dæmonii, ſed ex recuperatione loquelæ emanare debuerit: cùm verè dæmoniacus ille nullo modo loqueretur, ſive hoc ex vitio naturali illi contigiſſet, ſive ex malitia ipſius dæmonis, quod magis conforme videtur Sacro Textui, dicenti *Luc. 11. verſ. 14. Et erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum*: refert enim mutitatem in dæmonium, quia dæmonium ipſum impediebat ejus loquelam.

Magna febre detenti, Dyſenterici cum febre, & ſanguinis longo fluxu oterno laburantes.

Febris, quâ ſocrus Petri detinebatur, vel ipſo 53
Evangeliſta teſtante, erat magna: quæ magnitudo non modò reſpiciebat febrilem calorem, quòd valde eſſet acer, mordax, ac moleſtus, nec reſpiciebat ſolùm ſymptomata, & accidentia febris, quia conſequens erat, ad tantum calorem ſequi ſitum intolerabilem, ardorem, anxietudinem ſpirandi difficultatem, & alia his graviora, ſed etiam reſpiciebat naturam ipſius febris, quòd eſſet mali moris, & ut vulgò dicitur, maligna: hoc enim fortaſſe inſinuat Evangeliſta, cùm non ſingulari numero dixerit, eam teneri magnâ febre, ſed plurali, *detineri* nempe *magnis febribus*: nimirum quia præ ſymptomatum ſævitia, & acutie, & ipſius febris magnitudine, non unicum morbum, aut unicam febrem, ſed plures, atque illas quidem magnas pati videretur: præterquam quòd febris hæc non modò erat magna ſui ipſius reſpectu, ſed etiam reſpectu patientis, quippe quæ jam vetus erat, & fortaſſe viribus dejectis: nam (ut Galen. firmat. 1. *Aphor.* 14. ex quo idem repetit Guilielm. Ader. *lib. 1. de ægrot. à Chriſto Domino ſanat. enarr.* 8. in caſu hujus ipſius ægro- 54
tantis) neque ſenes magna ex parte febricitant acuta febre, ſicuti juniores, & ſi quando rarenter his accidit febris, qualis juvenibus, omnino hæc ad interitum ægrotantis terminatur. Erat igitur hæc febris magna reſpectu quoque ſubjecti, in quo erat: non enim ſecundum ejus proportionem acciderat, & idcircò erat omnino & undequaque lethalis.

Sed præter ſocrum Petri curatus eſt à febre etiam Reguli filius, cujus licet in hiſtoria neque natura, neque magnitudo, ut in ſuperiori ab Evangeliſta deſcribatur, tamen ſatis ſuperque denotatur, eam fuiſſe, & magnam & periculo plenam, imò omnino lethalem per illa verba, *Incipiebat enim mori*: nam 55
febris ex qua, & ex cujus vi homo moritur, & magna, & exitialem abſque dubio ſe eſſe, ſucceſſu ipſo oſtendit. Ergo puer hic jam moribundus erat, & naturaliter mori debuiſſet, cùm jam incepiſſet mori, quia febris illa jam naturalem calorem devaſtabat, & humidum radicale abſumebat, nullis contra illius ferociam prævalentibus Artis præſidiis, aut Naturæ ipſius robore: maximè quia patiens ætatem degebat puerilem, quæ neque ſuſtinet, neque admittit remedia convenientia, & magna, qualia magnis morbis debentur. Tam ſocrus ergo Petri, quam Reguli filius ſanitatem abſque dubio ex miraculo

raculo recep erunt: nam præterquam quòd uter-
que inſanabilis erat, ut demonſtratum eſt, modus
ipſe ſanationis fuit merè miraculoſus, cùm ſolo
verbo, præcipiendo tantùm id factum ſit, quod na-
turaliter ſuccedere non poteſt: nam de illa dicitur,
Lucæ *cap.4. verſ.39. Et ſtans ſuper eam imperavit
febri, & dimiſit illam, & continuò ſurgens miniſtra-
bat illis*: de hoc autem, Joan.*cap.4.verſ.50. Vade,
filius tuus vivit: & illa ipſa hora reliquit eum febris*,
ut additur. Illud adnotandum, quòd ſi minime con-
cedat pervicax aliquis Medicus, hos ægrotos fuiſſe
inſanabiles, ſed contendat potuiſſe in illis habere
locum Medica præſidia, tunc miracula hæc non
erunt toto genere ſupra Naturam, & in ſecundo
miraculorum ordine erunt ponenda, habito reſpe-
ctu ad ſolum modum ſanandi.

59 Simile opus fuit illud Pauli in curatione Patris
Publii, qui dyſenteriâ cum febre laborabat, ut nar-
ratur in Actib. Apoſt *cap.28.v.8.* nam & hic morbus
in ſene erat abſque dubio difficilis, & lethalis, qui
in juvene ſimiliter lethalis exiſtat: nam non dicam
illum fuiſſe incurabilem, ut verè fortaſſe erat, ne vi-
deat in his miraculum affectare: curatus tamen eſt
à Paulo oratione, & manus impoſitione. Ergo ob ſi-
milem modum curandi, erit hoc miraculum, ut ſu-
periora, in ſecundo ordine reponendum.

57 Adæquat, imò fortaſſe ſuperat prædictorum mi-
raculorum admirationem ſanatio mulieris quæ flu-
xum patiebatur ſanguinis jam per duodecim annos,
de qua diligenter ſcribitur Marc.*cap.5.verſ.25.* his
verbis: *Et mulier, quæ erat in profluvio ſanguinis an-
nis duodecim, & fuerat multa perpeſſa à compluribus
Medicis, & erogaverat omnia ſua, nec quicquam pro-
fecerat, ſed magis deterius habebat.* Quibus non ab-
ſimilia narrat Lucas *cap.8. verſ.43.* uterque autem
his verbis, & morbi naturam, & tempus, & medi-
camenta incaſſum adhibita memorat, ut inſinua-
ret eam jam humanâ ope non potuiſſe ſanari, quod
notat etiam Mercur. *lib.4.de morb.mul.cap.2.*

Id quod mirum duco in hac muliere, eſt, quòd
tamdiu fluxu ſanguinis conflictata (ſive ille men-
ſtrualis fuerit, ſive hæmorrhoidalis, uterinus ta-
men, ut videtur malle, neſcio quâ potiori ex cauſa,
58 Guilielm. Adt. *ubi aliàs, part.1. enarr.* 8.) in alium
morbum non inciderit, cùm quicunque ille fuerit
fluxus, cachexiam, Hydropem, alioſque conſimiles
morbos, ſi inveteret, non ſolùm aptum ſit excitare,
ſed quaſi de neceſſitate inferat, refrigerato nempe
nativo calore, ipſaque hepatis ſanguificatrice virtu-
te labefactatâ, ita ut ex his non poſſim mihi non
perſuadere, eam mulierem fuiſſe in extrema cache-
xia, quod fortaſſe innuere voluit Evangeliſta illis
verbis: *Nec quicquam profecerat, ſed magis deteriùs
habebat*: non tamen habet expreſſam mentionem
alterius morbi, ſed ſolius hujus ſymptomatis, nem-
pe fluxus ſanguinis, quia hic erat præcipuus, & pri-
mus affectus, & cauſa aliorum, ſi qui inerant, ut
Cachexiæ, & Hydropis, qui jam penè refrigeratum,
& extinctum omnem viſcerum calorem denora-
bant, emunctis jam ipſis viſceribus ſanguine, ipſius
caloris fonte ac theſauro, imò ipſiſſimæ animalis
vitæ. Mihi quidem hæc conſideranti parum abeſſe
videtur ſanatio hujus mulieris à mortui reſurrectio-
ne: itaque ſi opus hoc intimiùs examinabimus, nul-
lâ conditione deſtitui comperiemus ex his, quæ ad
miraculoſi operis eſſentiam requiruntur.

Leproſi, & Hydropici.

VNdecim leproſi in Novo Teſtam. à Chriſto 59
Domino Servatore noſtro ſanati enarrantur,
eorumque curatio fuit omni ex parte, & omni no-
mine ſupernaturalis. Vnus eorum eſt de quo unani-
miter Evangeliſtæ omnes verba faciunt: cæteri de-
cem, de quibus ſolus Lucas *cap.17. verſ.12.* curati
autem ſunt ſolo verbo divino, nullo intermedio
naturali præſidio. In Veteri autem Teſtam. pluries
de lepra mentio habetur: nam primò *Exod. c.4.* de
Moſis manu dicitur, quòd apparuit leproſa, cùm
eam in ſinum immiſiſſet, itemque illicò ſana appa-
ruit, cùm denuò idipſum ex divino mandato feciſ-
ſet: ita ut tam ipſius lepræ adventum, quàm ſana-
tionem fuiſſe miraculoſam apertè pateat, nec egere
ulteriori diſcurſu.

Parum ab hoc diſtat lepra Mariæ ejus ſororis, de
qua *Num.cap.12.* ex miraculo enim ob detractionis
peccatum in Moyſen commiſſum leproſa evaſit, ſed 60
ejus curatio tantiſper ab illa recedit, ita ut non de-
beat reponi in eodem miraculorum genere: quia
Maria non illico ſanatur, ſed ſeparatur ſeptem die-
bus, juxta ritum lepræ, & ſic ab alia mundatur: vi-
detur ergo hîc concurrere aliquo modo Natura:
cùm tempore fiat ſanatio, cujus beneficio, ita Deo
ſpecialiter volente, fit. Sed & hac ipſa magis à mi- 61
raculi natura recedit mundatio lepræ in Nahaman
Syro, ita ut infimum miraculorum gradum ſortia-
tur, quia mediante Naturali cauſa, atque ea qui-
dem conſpicuâ, ſanatus eſt, concurrente tamen ad
ejus ſanationem virtute divinâ, & tribuente ipſis
aquis facultatem, quam antea minimè habebant,
mundandi corpora leproſa, vel ſaltem adaugente ea-
rum virtutem, ſi quam à Natura obtinebant, licèt
nullam habuiſſe, ex verbis ipſius Nahaman conje-
ctari poſſimus: cùm enim præcepiſſet illi Eliſæus, ut
ſepties lavaret ſe in Jordane, ſicuti narratur 4.*Reg.
c.5.* id remedii parvipendens, indignabundus, *Nun-
quid*, inquit, *non meliores ſunt Abana, & Pharphar
fluvii Damaſci omnibus aquis Iſrael, ut laver in eis,
& munder*? Autumabat ſiquidem, & ita fortaſſe ex-
pertus quoque fuerat, Damaſcenos illos fluvios le-
præ mundandæ aptos eſſe, & eâ opinione illis for-
ſan uſus fuerat, licet incaſſum, & abſque ulla utili-
tate: at hoc non eveniebat de Jordane, & ſic tunc
primùm à Deo Jordani tributa ea virtus eſt. Sed
omiſſo pro nunc de Nahaman loqui, ad decem illos
leproſos redeo, de quibus initio dicebam, ſimul
fuiſſe ſanatos: eorum autem lepram fuiſſe jam con-
firmatam, ita ut omnem Medicam induſtriam, om- 62
nemque opem humanam ſubterfugeret, duabus con-
jecturis adducor: ut credam. Prior eſt, quia decem
illi leproſi omnes ſimul, & gregatim Salvatori oc-
currunt, nimirum quia à cœtu reliquorum homi-
num, & è civitate ejecti, inſimul cohabitabant ex-
tra civitatem aut caſtellum: nam Salvatori occur- 63
runt ante ingreſſum in caſtellum, *ut infrà*: at ab ho-
minum cœtu eiiciebantur, qui malignâ, & confir-
mata leprâ deturpabantur: ſumebaturque ejus rei ex-
perientia (nimirum num lepra confirmata, & inſa-
nabilis eſſet, necne) a ſacerdotibus per plures dies:
ut mandatur *Levit.cap.13.* Sed & hic mos ejiciendi
lepra infectos è civitate, vigebat apud Perſas, ut te-
ſtatur Herod. *in Clio, verſ.med.*

Poſterior conjectura deſumitur ex enarratione
ab Evangeliſta facta ſequentibus verbis: *Et cùm in-
grederetur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem
leproſi viri, qui ſteterunt à longe, & levaverunt*

vocem

Cùm ingrederentur quoddam caſtellum occurrerunt ei decem leproſi viri, qui ſteterunt a longe, & levaverunt vocem ſuam: Ex legis enim præcepto in veteri teſtamento, leproſi ita omnino facere jubebantur, hoc eſt, ut occurrentes aliis hominibus à longe ſtarent, & clamarent ſe eſſe inquinatos, & immundos, & hoc ſumma cum ratione, ut cæteri ſcilicet eorum occurſum & exſpirationem evitarent, quia facile erat eos infici, & hoc etiam in confirmata, & vera lepra locum habebat. Unde par eſt credere, horum leproſorum morbum fuiſſe jam confirmatum, & ob id à ſacerdotibus extra habitata loca illos fuiſſe ejectos ex quibus conſequenter deducitur, eos fuiſſe omnino incurabiles, cum talis lepra omnium medicorum conſenſu curam non admittat.

Redeo nunc ad Syrum illum Principem Nahaman (nam prætereo alium leproſum à Chriſto Servatore ſanatum, de quo nihil peculiare habetur in Evangelio) conſequens quidem erat etiam lepram quâ hîc detinebatur, & confirmatam eſſe, & incurabilem: non longo jam tempore illum obſederat, quod ex ejus hiſtoriæ enarratione facilè innoteſcit: præterquam, quòd erat Nahaman ætate grandior, cùm eſſet Princeps Militiæ, cumque ejus ſervi illum alloquentes, Patris nomine appellarent, *Pater*, inquiunt, *& ſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, &c.* quibus accedit curatio longè à patria petita: nam conſentaneum eſt, illum pluribus, atque illis quidem magnis, & nobilibus uſum fuiſſe remediis, erat enim princeps Regi Syriæ apprimè carus: tanquam ergo omni ſpe deſtitutus, extra patriam quærit remedium, imò & ad alienum Deum pro auxilio recurrit: tentaverat ergo non modò naturalia quæcunque remedia, ſed etiam ſupernaturalia, & à propriis idolis, quæ venerabatur, incaſſum remedia expectaverat: evenit enim in humanis rebus, ut de-
64 ſperati humanæ, ac divinæ opis, etiam ad incantationes, arteſque diabolicas, ad ipſumque Dæmonem (quod à Chriſtiano homine Deus avertat) convertamur, cujus rei non unicum habemus exemplum in ipſa ſacra hiſtoria.

Verumenimverò licèt ob ſui vetuſtatem, ac pertinaciam lepra ipſius Nahaman fuerit incurabilis, à
65 Deo tamen, nonniſi per naturale medium, ab ipſo quidem Deo diſpoſitum, curata eſt, lotione nempè ex Jordanis aqua per ſeptem vices: quarumcunque enim aquarum lotio, & Jordanis præſertim, qui aquas habet limpidiſſimas, lepræ naturaliter conferre ſolet, ut teſtatur Valleſ. *in ſua ſacr. Philoſ. capite trigeſimo octavo*, de hac eadem Nahaman curatione verba faciens, & Baccius *libro tertio, de Therm. cap. 3.*

66 Cæterùm Lucæ *capite* 14. mentio fit cujuſdam Hydropici à Chriſto Domino ſanati: Hydrops autem per ſemetipſum adeò difficilis morbus eſt, ut pauci ſint ipſo difficiliores. Quanquam autem omnino varia, & aliquando etiam contraria erat curatio, quam Servator noſter ægrotis ſuis adhibebat, ab ea, quæ ex Artis præceptis fieri ſolet, & modus curationis eſſet ſemper, & undequaque, ac ſimpliciter ſupernaturalis, & miraculoſus, ut alias dixi, ita ut etiam levis febricula, & morbus quicunque mitiſſimus eo modo ſanatus conſpicuam miraculi ſpeciem præberet, quia ſolo verbo, ſolo tactu, ſola præſentia, ſolo contactu indumentorum, ſola corporis umbra ſanabat, innuens hac ratione ſe ſupra naturam eſſe, eique in totum imperare: tamen morbi ab eo curati omnes difficiles, & humana, vel Medica arte, vel ſimpliciter, vel ex nonnullarum conditionum concurſu incurabiles extiterunt. Quod D. Am- 67
broſius *Epiſt* 47. ex quo Maldonat. *in Evangel. in hiſtoria cæci nati*, etiam firmabat: neque hoc abſque cauſa manifeſta, nimirum ut evidentiora eſſent, & multo perſpicacius recedere ſua opera à naturali via 68
oſtenderet. Cùm enim miracula fiant ad Dei gloriam, videtur reſpectu noſtri magis apparere Dei potentia in rebus arduis, & difficillimis, unde ex his faciliùs homines, ac pertinaces, præcipue Judæi, promptiùs ad credendum ſuaderi poſſint. His ergo ex cauſis quamquam in aliquibus ægrotis nulla habeatur mentio de gravitate, difficultate, & longitudine morborum, de aliiſque conditionibus eorum ſanationem omnino impedientibus, tamen id ego in omnibus ſupponi debere libenter admiſerim, maximè cùm apertiſſimè id pateat in potiori morborum parte, qui longioribus enarrantur. Talem ergo fuiſſe quoque hunc hydropem, ex his rectè concludendum mihi videtur. Unde apparet, quàm falſa ſit impiiſſima Paracelſi ſententia, apud Thom. Eraſt, *in diſput. contra ipſum, part.* 1. cùm dixerit *in Paragran.* à Chriſto Domino nullum eſſe ſanitati reſtitutum inhabilem, hoc eſt, qui ſanitati non poſſet naturaliter. Nam relictis cæcis à nativitate, mutis item & ſurdis à nativitate, claudis à nativitate, aliiſque ſimilibus, an non inhabiles dixerit hic lunaticos, leproſos confirmatos, aridos, & hujuſmodi? Sed impius hic ex pravitate animæ delirabat, cùm hæc ſcriberet.

Steriles ex miraculo concipientes.

PLura ego dixi de ſterilitate, *tit. de impotentia coeundi & generandi, libro ſuperiori*, ita ut nonnulla ibi requiri poſſint, quæ huic particulæ præſentis quæſtionis inſerviunt: pro nunc autem ea in medium afferam, quatenus ad miraculi naturam acceſſerit conceptio in ſterilibus facta, tam in Veteri, quàm in novo Teſtamento. Relinquam autem data opera de Abimelech uxore & ancillis loqui, quas ex miraculo ſteriles fuiſſe patet, *Geneſ. capite* 69
vigeſimo. Sed in univerſa Sacra Scriptura duo ſterilitatis genera adnotanda, unum quod ex defectu 70
ætatis ſenioris proveniebat, alterum quod ex aliquo vitio, ſive illud naturale eſſet, ſive accidentale. Prior ſterilitas animadvertitur in Sara, de qua *Geneſ.* 21. & in Eliſabeth, de qua Lucæ *capite primo*, poſterior in quinque fœminis veteris Teſtamenti, nempe Rebecca, Rachele uxore Manuæ, quæ & mater fuit Sampſonis, Anna matre Samuëlis, & Sunamitide Eliſæi. De priori nulli dubium eſſe poteſt, quòd naturaliter eſſet irreparabilis, & hoc non ex unico tantùm capite, quia præter ætatem in utriſque illis fœminis ſterilitas erat connaturalis: de Sara enim patet, quia nonagenaria erat, & nunquam conceperat, etiamſi viro fœcundo conjuncta fuiſſet, ut narrat textus *Geneſ. capite decimo ſexto, verſiculo* 1. de Eliſabeth autem dicitur, Lucæ *capite* 1.
verſ. 7. *Et non erat illis filius, eo quòd eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſſerant in diebus ſuis.* Ultra connaturalem autem ſterilitatem, ut dixi, accedebat in utràque ſterilitas ex cauſa ſenii, quæ & ipſa per ſe erat irreparabilis: in ſenibus enim mulieribus non modò deeſt materia, quæ inſervire poſſit nutritioni fœtus, ſanguis nimirum (nam & ob ejus defectum ampliùs non purgantur, Naturâ jam tantam ſanguinis copiam, quantam antea conſueverat, non generante) ſed deeſt etiam calor nativus, qui præcipuè agens eſt in fœtus formatione: quod non modò ex parte ſanguinis conſiderandum, ſed etiam ex

parte ſeminis, nec ſolummodò ex parte fœminini, ſed etiam ex parte maſculini :in his enim caſib.ambo mares erant provectæ, imò præcipitatæ ætatis, ita ut eorum calor jam elangueret proximus extinctioni, unde prudenter Paulus *ad Rom. c.4. v.14.* de Abraham loquens, *Et non* inquit, *infirmatus eſt fide, nec conſideravit corpus ſuum emortuum. cùm jam ferè centum eſſet annorum, & emortuam vulvam Saræ* : Et ut pateat in utroque caſu evidentiùs miraculum interfuiſſe, nota ambas concepiſſe, & peperiſſe maſculos, licèt vetulæ ex decrepitis concepiſſent, cùm, ut 72 ex Ariſtot. dixi *lib.1. harum quæſt. tit.1. quæſt.9. n.55.* nullus ſupra ſeptuageſimum, maſculum generare ſoleat. Contrarium tamen demonſtrat Joub. *libro 2. err. popul. c.9.* ſed Ariſt. ſententia verificatur ſecundùm plurimùm.

Cæterùm ſterilitas in reliquis fœminis veteris Teſtamenti conſiderata, nonniſi ex magna cauſa, atque illâ quidem fortaſſe connaturali provenire potuit. Quia cùm omnes eſſent in ætate florenti, & a conjugibus maximè adamatæ, qui & ipſi juvenes exiſterent, omnino, niſi magnum obſtaret vitium, concipere debuerant : neque poterat impedimentum conceptionis provenire ex parte virorum, ſed ſolùm ex proprio defectu fœminarum, quia ſinguli earum viri aliis commixti mulieribus generabant, quod de omnibus legenti in ſacra hiſtoria patet. Erat ergo hoc vitium vel ex diſparitate ſeminum marium, & fœminarum, quod impedimentum auferri non poterat, niſi ſepararentur ad invicem, & aliis viris jungerentur, vel ex parte proprii morbi : quomodocunque autem contingeret, illud certum eſt, arti Medicæ difficillimum fuiſſe vitium 73 corrigere, ſi accidentale fuerat ; impoſſibile autem ſi connaturale, ſed connaturale ex prædictis firmandum.

Commorſi à Serpentibus, Vulnerati, Vlcerati, Claudi ex Vtero.

QVales fuerint ſerpentes, cujuſque naturæ, in Hebræos à Deo immiſſi ad condignam eorum punitionem, quòd Mannam nauſeabundi faſtidirent, cùm ex nulla conjectura conſtare poſſit, (unâ exceptâ, quam ab hiſtoriis profanis infra deſumam) requirere ſupervacaneum cenſeo. Minimè autem probatur mihi, ſicuti nec *Danieli Sennerto Hypomnem. 5. capite octavo*, quod eruditiſſimus vir, Fortun. Licet. *in libro tertio. de Spont. vivent. ort. capite 51.* volebat, hos ſerpentes natos fuiſſe ex ipſis Hebræorum corporibus : mihi enim omninò contrarium innuere videtur ſacra Scriptura, cùm dicit, *Immiſit Dominus ignitos Serpentes*, ut infra dicam : multò enim diverſo loquendi modo uſa eſſet, ſi ex propriis Hebræorum corporibus ſerpentes ii pullulaſſent : præterquam quòd non ex intenſa, ac ſumma putredine, qualis fuiſſet in eo caſu neceſſaria, Hebræi interibant, ſed ex ipſorum ſerpentum morſu, ſic enim ſacra litera habet : *Quamobrem immiſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt, &c.* & deinceps *Fecitque Moyſes ſerpentem aneum, & poſuit eum pro ſigno, quem cùm percuſſi aſpicerent, ſanabantur.* Pace igitur viri hujus omni honore digniſſimi dixerim, quòd licèt, ut ex Plutarcho, & aliis ipſe dicit, hic morbus, in quo nempe ſerpentes ex ægrotantium corporibus pullulaverint, aliàs viſus ſit, & ex eo extinctum fuiſſe Pherecydem Syrum, Pythagoræ præceptorem, ex Plinio, & aliis tradat Mercurial. *libro quinto, Var. lect. capite 6.* & eum eſſe familiarem maximè Maris Rubri accolis (à quo loco non multum fortè aberant tunc Hebræi) ex Agatharchide referat Plutarch. apud Mercurial. *lib.2. c. 20. & libro 2. de arte Gymnaſtica cap. 1.* tamen non hic fuit, qui Hebræis advenerit, ſed tantùm extrinſecùs à ſerpentibus adorti, & commorſi fuerint, quos fuiſſe quidem venenoſiſſimos, & maximè exitiales, non ex quamplurimorum ſolummodò morte, qui 74 ab eis commorſi ſunt, conjectari licet, ſed ego duntaxat ex unico adjuncto ſacræ paginæ id manifeſtè conjicio, quod etiam prudentiſſimè ponderabat ipſe Licetus, & Buſtamantin. *de Rept. lib. Sacr. Script. libro ſecundo, capite primo. Quamobrem*, inquit textus, *miſit Deus in populum ignitos ſerpentes*, ubi eâ voce, *Ignitos*, inſinuat morſum ipſorum ſerpentum fuiſſe pluribus nominibus noxium, & exitialem, nempe & ob veneni acuriem, quòd tanquam ignis citiſſimè, & omni mora relictâ ad principes partes penetraret : ob ejuſdem ferociam, quòd tanquam ignis omnia ſibi obvia depaſceret : ob ejuſque exitium, quòd eſſet irreparabile, & tanquam ignis incendium inextinguibile. Præter hæc autem non modò denotatur eâ adjectione veneni ipſius lethale exitium, ſed etiam ſymptomatum ab eo emanantium acerbitas, ut totius corporis incendium, ſitis clamoſa, & inextinguibilis, dolores acutiſſimi, & hujuſmodi : ita ut majus quid mihi innuere videatur hoc loquendi modo, quàm ſacer textus alias *Deuteron. capite 32.* cùm de Aſpidum veneno loquens, illud *inſanabilis* epitheto inſignivit : horum enim ſerpentum venenum non modò certo certiùs occidebat, ut ex eventu apparet, quia plurimi eorum, qui morſum ipſorum experiebantur, interibant, ſed, ut dixi, cum intolerabili dolore, & anxietudine, non ſecus ac ignis faceret, ſi eo quiſpiam ſenſim, paulatimque abſumi permitteretur. Fortaſſe ſimile affert exitium ſerpens Dipſas dictus, de quo Nicand. *in Theriac.* & Diſcorid. *lib.6 cap.50.* & ibi Matthiol. Et quidem, licèt credat Buſtamantin. *ubi ſuprà, capite 2.* eos ſerpentes diverſi generis fuiſſe, connumerat tamen inter illos Dipſadem, qui effectus prædictos aptior eſt progignere : ſed qualeſquales fuerint, effectus ipſius ignis produxiſſe in iis, qui commorſi erant, ipſe etiam Buſtamantin. concludit. Nullum portò interceſſiſſe naturale remedium ad tanti veneni curationem, ſed fuiſſe ſerpentem æneum remedium omnino ſupernaturale, in figuram Chriſti Servatoris noſtri emanans, 75 palam eſt. Neque facilè adducor ut credam, quod Buſtamant. *ubi ſuprà, capite quinto*, videtur admittere, nimirum ſerpentem illum à Moyſe potuiſſe tali cœli climate, & configuratione conſtitui, ut non ſecus ac nonnullæ aliæ figuræ ad aliorum animalium morſum, ut puta Leonum, Tigrium, & hujuſmodi conferunt, ſic ad morſum illorum ſerpentum remedio ille fuerit : quia modus loquendi ſacræ Scripturæ non hoc innuere videtur, ſed contrarium : non enim ex ſe Moyſes ſerpentem fecit, ſed Dei ipſius præcepto dicentis, *Fac ſerpentem aneum, & pone eum pro ſigno, qui percuſſus aſpexerit eum, vivet.* At non videtur dicendum, Deum O. M. uſum fuiſſe ſecundis hiſce cauſis, & oſtendiſſe Moyſi remedium phyſicum, & naturale, ſed dediſſe huic ſerpenti talem virtutem ſanandi commorſos ab illis ſerpentibus, ex propria potentia abſoluta. Unde meritò damnatur, & exploditur hæc opinio à Torreblanc. *in Epitom. delect. libro 1. cap.7. num.41.* Præterquam quòd apertiſſimè convincitur hujus ſententiæ abſurditas ex verbis *libro Sapient. cap. 16. verſ. 7.* ubi de ea re

verba

Digitized by Google

verba faciens Auctor, *Qui enim*, inquit, *converſus eſt* (ad ſerpentem æneum) *non per hoc, quod videbat, ſanabatur: ſed per te* (Deus) *omnium Salvatorem.* Miraculum tamen hoc in ſecundo miraculorum gradu venit reponendum: non enim impoſſibile erat eorum ſerpentum morſum Medica arte ſanari, ut abundè probat idem Buſtamant. *ibid. c. 5.* licèt Aſpidis, Hæmorrhoidis, & Dipſadis, aliorumq; ſerpentum morſus immedicales judicentur; quod quidem utplurimùm fit, non
76 ſemper: neque enim ſerpentes illi tunc primùm ſunt a Deo creati ad eum effectum, ita ut ſuſpicari poſſimus, habuiſſe illos venenum omnino à naturalibus diverſum, & ob id arte Medicâ inſanabile, quia ſacra Scriptura hoc non dicit, imò contrarium inſinuat, cùm dicit, *Immiſit Dominus in populum ignitos ſerpentes*, quaſi eos in aliqua deſerti parte commorantes in Hebræos impulerit: quod etiam ſentit Buſtamant. *ubi ſuprà, c. 2.* Neque hoc absque naturalis rei teſtimonio dico, quia Herod. *lib. 3.* narrat, in Arabia reperiri maximam ſerpentum alatorum quantitatem, qui interdum quaſi exercitu facto ad Ægyptios tendunt, eosque maximè moleſtant. Ad quod faciliùs adducor ut credam, quia locus ubi Hebræi à ſerpentibus moleſtati ſunt, non longè abeſt ab Arabia: neque deſunt mihi hujus ſententiæ fautores, quorum unus ſatis ſit, nempe Toſtat. *in hunc locum. q. 7.* Ergo Deus hoc naturali medio uſus eſt ad Hebræos puniendos, ut ego ſentio ſi modò rectè ſentio: in hoc enim, ut in cæteris omnibus, Catholicæ veritati me ſubmitto. Cùm ergo hi ſerpentes natura convenirent cum cæteris, poterant remedium habere naturale.

Cæterùm, quia ex morſu fit ſolutio partium, ejus argumenti affinitate de vulnerato Malcho, ſervo
77 nimirum Principis Sacerdotum, aliquid dicamus. Huic enim Petrus, ut Evangeliſtæ teſtantur, abſcidit auriculam dextram, quæ ſuo principio unita eſt ſolo Chriſti Domini contactu: ubi conſiderandum, quòd auricula, vel erat penitus abſciſſa, vel tantùm ex parte, ita ut tantiſper adhuc hæreret. Si hoc poſtremo modo ſe res habuit, facilè patet, vulnus hoc fuiſſe arte Medica ſanabile, & potuiſſe auriculam reſtitui capitique reuniri, quomodocunque id ſuccedat, non enim id nunc quærendum, ſic verò hujusmodi opus miraculoſum eſſet tantum quoad modum, eſſetque in ſecundo miraculorum gradu. At ſi auricula erat penitus abſciſſa, dubitari poſſet, an per media naturalia reſtitui poſſet, quia conſtat aliquando naſum recenter deciſum, & illicò reconjunctum, optiméque alligatum, reſtitutum fuiſſe, & vide pulcherrimum caſum apud Arcæum *de cur. vuln. lib. 1.*
78 *c. 7.* Quomodocunque ſit, illud omnimodam habet veritatem, partem animalis viventis à ſuo principio deciſam illicò commori, nec reſtitui poſſe ad vitam niſi ex miraculo. Ad exemplum autem adductum, dicendum, non fuiſſe omnino naſum à ſuo principio diviſum, ut in hiſtoria patet. Habet ergo eandem difficultatem reſtitutio partis à ſuo principio deciſæ ad novam unionem, quam habet reſurrectio mortui. Torrebl. *in Epit. delict. lib. 2. c. 42. n. 13.* unde ſi auricula Malchi penitus fuerit abſciſſa, ut credendum eſt, ejus reſtitutio miraculum fuit ex primo ordine, nempe undequaque ſupernaturale. Aliter autem ſe habet miraculum in Ezechiæ perſona cele-
79 bratum, ut narratur Eſaiæ *cap. 38.* & alibi, quia Ezechias curatus eſt naturali remedio, non tamen quod ſanaſſet, niſi ſpecialiter Deus illi virtutem ſanandi tribuiſſet: non verum quidem eſt, ficuum maſſam ulceri, quo ille laborabat, admotam, potuiſſe alias conferre, quoniam, ut commonſtrant Valleſ. *de ſacr. Philoſ. c. 39.* & Buſtam. *de anim. rept. ſacr. ſcript. libr. 2. cap. 5.* de ea re verba facientes, habet facultatem illud medicamentorum ad ulcera cum inflammatione ſananda: ſed quòd in ulcere maligno, & ex quo ille erat jam periturus, quicquam poſſet conferre, eſt ab omni veriſimilitudine alienum: erit ergo miraculum hoc ex tertio ordine, ut patet.

Quoniam autem reſtant duo claudi, de quib. *in Actib. Apoſtol. c. 3. & 14.* de his etiam mentionem habeamus, eos autem miraculosè fuiſſe ſanatos non dubitandum, quia cùm eſſent claudi ex utero matris, non poterant ulla arte juvari: dato autem quòd juvari potuiſſent, quia conſtat etiam alios ab utero 80
claudos, fuiſſe interdum ſanatos (licet nunquam arte ſed caſu, ut de illo, qui ex alto cecidit, & de puero peſtilenti morbo correpto, habetur apud Beniven. *de Abd. capite 55.* quorum uterque ſanatus eſt, & de muliere quæ peſte laborans reſtituta eſt) hoc miraculum erit ex ſecundo ordine, cùm ſani ambo facti ſint ſolis Apoſtolorum verbis.

Ex hæc dicta ſufficiant peculiariter de Ægrotis, quos conſtat ex ſacro tam Veteri, quàm novo Teſtamento ad ſanitatem miraculosè fuiſſe revocatos. Quod ſiqui me fugerint, de quibus hîc mentionem nullam habuerim, poſſunt facillimè ex jam dictis lectores cognoſcere, quantopere eorum ſanationes vires Naturæ exuperaverint, & in quo miraculorum genere fuerint reponendæ, ſi ad hos collatæ fuerint, quemadmodum etiam de cæteris omnibus extra ſacram hiſtoriam enarratis facere, quandocunque licebit. Hæc enim ego potiùs pro exemplo adduxi, quàm ut omnium ægrorum, qui miraculosè curati in utroque Teſtamento reperiuntur, accuratam hiſtoriam texere voluerim.

SVMMARIVM.

1 *Deus miracula operatur in noſtram ſalutem, & ad ſui ipſius gloriam.*
2 *Malis hominibus Deus mala comminatur.*
3 *Antiqui Deos bonorum, & malorum cauſas eſſe voluerunt.*
4 *Deus, ex Platone, ſolius boni cauſa eſt, mali autem quæcunque alia cauſa præter Deum.*
5 *Deus hominibus mala infert ad eorum correctionem.*
6 *Morbi ex Dei permiſſu à Dæmonibus in homines inferuntur.*
7 *Divinum in morbis quid, ex Hipp.*
8 *Qui ſupernaturales morborum cauſas negant, toto cælo errare dicendi.*
9 *Morbi nonnulli ſunt, quorum cauſa ignorantur, & qui non habent ulla remedia propria.*
10 *Morbi nonnulli ſolis ſpiritualibus remediis ſanantur.*
11 *Nulla naturalis cauſa aſſignari poteſt interitus primogenitorum omnium Ægyptiorum.*
12 *Si Deus ſit, is ſummè bonus, & virtutis amator ſit oportet.*
13 *Univerſus hominum conſenſus divinos morbos admittit.*
14 *Morbos & mortes miraculosè evenientes quænam ſigna demonſtrare poſſit.*
15 *Miraculum eſt opus arduum, & difficile, & ab hominum cogitatione remotum.*
16 *Miraculum eſt id, cujus effectus eſt manifeſtus, cauſa verò incognita.*
17 *Divini morbi naturalibus præſidiis irritantur, vel*

illis nullatenus cedere conſpiciuntur.
18 *De morte, aut morbo miraculosè immiſſo quando liceat ſuſpicari.*

De Morte miraculoſa, & de morbis divinis immiſſis.

QVÆSTIO IX

QVemadmodum in noſtram ſalutem, & ad ſui
1 gloriam multa operatur Deus miracula, qui-
bus ſingularia nobis impertitur beneficia: ſic tum ob
prædicta, cum etiam in noſtram correctionem alia
nonnulla operatur, quibus & morbos, & ærumnas, &
mortes hominibus conciliat: quòd adeò unicuique
hominum acceptum videtur, ut univerſus omnium
conſenſus idipſum fateatur, vel ipſo Galen. teſte *in*
2 *primum Epid. in princ.* Quin ipſemet veritatis fons
Deus O. M. hominibus pravo corde ambulantibus
millies quamplurima mala minatus eſt, præcipuè au-
tem morbos graves, & mortem, quod maximè *in*
Deuteron. c. 37 apparet, ubi de relinquentibus vias, &
præcepta ejus, inter alia multa, hæc comminatur.
*Adjungat tibi Dominus peſtilentiam, donec conſu-
mat te de terra, ad quam ingredieris poſſidendam: Per-
cutiat te Dominus egeſtate, febri, & frigore, ardore, &
æſtu, & ære corrupto, ac rubigine, & perſequatur do-
nec pereas: Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, &
partem corporis, per quam ſtercora egeruntur, ſcabie
quoque, & prurigine, ita ut curare nequeas: dehinc etiã
cæcitate, & amentia, & furore mentis.* Neque ſolùm
conſtat hæc Deum O. M. comminatum aliquando
fuiſſe, ſed aliàs etiam ad effectum deduxiſſe, ut mille
exemplis ex ſacra Scriptura patet, quibus hanc veri-
tatem confirmare non facit ad rem, quia cum fide-
libus ſuperfluum eſt, cum infidelibus autem non ſa-
tis probant. Sed & antiqui Poëtæ præcipuè ipſos
3 Deos, & bonorum, & malorum cauſas eſſe, & nobis
immittere morbos interdum, & peſtem firmarunt;
ut Heſiod. *lib. 1. oper. & dier.* in hæc carmina.

Sæpéq; univerſa civitas malum ob virum punitur,
Qui peccat, & iniqua machinatur, illis autem
Cœlitùs magnum adduxit malum Saturnius, fa-
mem ſimul & peſtem.

Homerus item *Iliad. lib. 1.* hoc ipſum fatetur,
cùm peſtem, quâ laborarunt Græci, à Diis immiſ-
ſam fuiſſe narrat. Plutarch. quoque *in lib. de ſer. n.
vind.* his aſſentiri videtur: nam & peſtem à Deo im-
mitti confirmat. Quorum auctoritatib. aliorum quo-
que magnorum virorum dicta adjungi poſſent, niſi
prolixitatem timeremus. Nihil autem nos moveat,
quòd contra horum Poëtarum, & Philoſophorum
auctoritatem, Plato 2. *de Rep. non longè à fine*, ex pro-
4 feſſo locutus videatur, dicens, *Et bonorum quidem ſo-
lus Deus cauſa eſt dicendus, malorum autem quamli-
bet aliam præter Deum cauſam quærere decet*, quia
cùm Deus hominibus mala inferat ad eorum corre-
ctionem, & punitionem, hoc nonniſi gratia boni
facit, ut rectè Marſ. Ficin. *in argum. ejus dialogi*: imò
ut idem Plato *in Gorgia* dicebat, *demit maximè de*
5 *infœlicitate, quæ ex malis operib. hominibus provenit,
ſi condigna pœna pro illis afficiantur: infœliciſſimus
enim omnium eſt, qui pravitatem habet, & non caſti-
gatur.* Ergo & mala immittit in nos Deus, quæ no-
bis quidem mala videntur, cùm potiùs bona ſint: re-
vocant enim nos à via mala, & ipſa mala prohibent:
non ergo ſunt mala: unde ſatis nobis eſt, ſi Platonem
in hoc, communi hominum ſententiæ non adverſa-
6 ri, imò potiùs aſſentiri ſciamus. Sed neque Plato, ne-
que quiſquam fortaſſe alius negabit, morbos ali-
quando permiſſu Dei, & ſuperioris cauſæ à Dæmo-
nibus inferri, neque ego in hoc probando multùm
immorabor, quod ſatis ſuperque in hoc elaborave-
rint Codronch. *de morb. venef. lib. 1. Septal. de peſt. lib.*
3. & ante illos Fernel. *lib. 2. de abd. rer. cauſ. c. 16.* &
noviſſimè Jo. Buſtamantin. *de rept. anim. ſacr. Script.
lib. 2. c. 5.* & ex Juriſconſultis, & Canoniſtis, Martin.
de Arles *de ſuperſtit.* Martin. Delr. *in diſquiſit. Ma-
gic.* Torrebl. *in Epitom. delict.* & omnes, qui de ſimi-
li materia ad Dæmones præcipuè pertinente, ſcri-
pſerunt. An autem hoc ſibi voluerit Hipp. *in pro-* 7
gnoſt. text. 4. cùm conſiderandum monuit, ſi quid di-
vini inſit in morbis, nimirum an à cauſa aliqua Me-
taphyſica ullam dependentiam habeant, vel potiùs
an occultam aliquam proprietatem, genetique hu-
mano inimicam ſortiantur, ut vult Fernel. *ubi ſuprà*,
c. 10. vel ab aëris non ambientis conditione origi-
nem trahant, ut Gal. *ibi*, & Proſper. Martian. pro
nunc indeciſum relinquamus: eam tamen quæſtio-
nem pleniſſimè exagitat vir Doctiſſ. Steph. Roderic.
Caſtrenſ. *de Meteor. Microc. lib. 1. c. 17.* & Claudin.
Reſp. Med. p. 1. reſp. 31. Cæſalpin. *in Dæmon. Inveſt.
peripat.* Et ultimo loco *Iulius Cæſar. de Benedictis*,
lib. 5. ſuarum Epiſt. Medic. omnibus doctis acceptiſ-
ſimarum *Epiſt. 4.* quam mihi inſcripſit. Illud mihi
perſuaſerim, modum loquendi Hippocrat , *eo loci*,
ſibi aliàs minimè familiarem potiùs ad id quod pri-
mo loco annuebam, quàm ad aliud quid protrahi
poſſe: nam *conſiderabam*, inquit, *& ſi quid divini in-
ſit in morbis, nam & illius quoque ediſcere oportet
providentiam*: male enim de ambiente aëre, aut de
naturali quadam cauſa, ea verba intelligi poſſunt.
Fortaſſe de ſtellarum quarundam influxu, & actione
intellexit, ut Tadd. *in comm.* volebat, & videtur con-
ſentire Cardan. *ibidem*, nam & alias quaſdam appa-
rentias, & aſpectus; in morbis medendis conſiderare 8
nos juſſit. Quomodocunque tandem id ſe habeat,
palam eſt, Hippocratem, & quemcunque alium, qui
ſupernaturales quaſdam morborum cauſas abnegat,
toto cœlo errare: ſed Hippocratem apertiſſimè eas
admittere, patet ex principio *lib de Nat. Mul.* ubi vi-
de commentatores, & præcipuè Martian. optimè de
mente Hipp. diſſerentem. Verùm & ipſa rerum ex- 9
perientia hoc poteſt edocere, cùm interdum morbos
quoſdam offendamus, quorum neque cauſæ nobis
notæ ex quantumvis exquiſita, & diligenti inquiſi-
tione eſſe poſſent, cùm nulla Phyſica cauſa ſuffi-
ciens videatur ad eorum productionem, neque ul-
la naturalia præſidia ad eos abigendos ſufficiant: &
licèt in his Philoſophus ſemper ad occultas quaſ-
dam proprietates tanquam ad ſacram anchoram
recurrat (De Philoſophis loquor non magnoperè
philoſophari expertis, nam meliores etiam de oc-
cultis qualitatibus ſcientiam habent,) tamen ne-
gari non poteſt, hos ipſos morbos interdum ſolis
ſpiritualibus, & ſupernaturalibus præſidiis curari.
Sed idipſum plures caſus, & eventus veritatem ha- 10
bere, luce clariùs demonſtrare poſſunt: ſi enim ple-
riſq; hiſtoriis, cunctis gentibus acceptiſſimis, fidem
negare noluerimus, videbimus nonnullas homi-
num clades, & peſtilentias, aliàſque calamitates
nullam potuiſſe habere naturalem cauſam. Quam-
nam enim ſimilem cauſam ſomniabit mihi Philo-
ſophus, in interitu omnium primogenitorum Ægy- 11
ptiorum, quæ non modò ætate, temperamento,
habitudine, & hujuſmodi aliis conditionibus inter
ſe differebant, ſed etiam ipſa ſpecie? Quòd etiam-
ſi dicas, potuiſſe hîc ſubeſſe communem cauſam,
quæ tam pecoribus, quàm cæteris animalibus, &
ipſis hominibus inſidiaretur, tamen hoc falſum ap-
paret ex eo, quòd non indifferenter omnia , ſed
primogenita tantùm perirent: nullam enim con-
nexionem habere potuit naturalis aliqua cauſa
cum primogenitura. Eadem de exercitu Sennache-
rib.

rib dici poterant : ut de Hebræis quoque ob Davi-
dis Regis peccatum peſte abſumptis, de Philiſtæis
dyſenteria, aut hæmorrhoidibus percuſſis, & de
aliis pleriſque eventibus omiſſis iis, quos nullâ fide
dignos eſſe quiſquis pervicax, & à Chriſtiana veri-
tate alienus, exiſtimare poſſet, ut Sodomæ incen-
dio, & univerſali ante illud diluvio, & multis aliis,
qui occurrunt ſacram paginam revolventibus, licet
& de iis ipſis naturales cauſas reddere nonnulli
conentur. Sed nulla ratio convincere quemcunque
poteſt niſi Atheus exiſtat : ſi enim credamus Deum
eſſe, illum ſupremè bonum, & virtutis amatorem
22 eſſe concedendum, contrà verò vitiorum oſorem,
& exſecutorem, unde cùm virtus, & vitium ho-
minis propria ſint, neceſſe eſt propter eorum alter-
utrum ab ipſo Deo ipſum hominem aut bona, aut
mala reportare. Ac profectò ſi cum fideli homine,
aut ſaltem qui quoquomodo Deum cognoſcat, aga-
mus, hæc, quæ diximus, ſatis ſuperque ſunt, nam A-
theos neque hæc, neque mille aliæ rationes, neque
ſenſus convinceret : eos tamen ſuæ hæreſi con-
donamus. Inter exteros autem homines dubium
nullum in hac re incidit, ita ut ad eam plenè pro-
bandam ſufficere videatur univerſus hominum con-
3 ſenſus, de quo initio hujus quæſtionis, vel ipſo Ga-
leno, de Diis non bene ſentiente, teſtificante, men-
tionem habui.

Itaque cùm jam ex his pateat mortem, & mor-
bos à ſupernaturali cauſa, nempe ab ipſo Deo mi-
raculosè immitti, videndum reſtat, quæ ſigna talia
morbi, & interitus ſortiantur, ne ea quæ naturaliter
eveniunt, ob ſui raritatem pro miraculis accipiemus,
vel è contra, ita ut tanquam inſipientes deluſi, à ſa-
pientioribus corripiamur. Veruntamen verò licet hoc
difficillimum ſit edocere nonnulla tamen obſerva-
24 tione digna hac in re afferamus. Conſentaneum ergo
eſt, tam morbos, quam mortes miraculosè evenien-
tes, habere in ſe aliquid ardui, & difficilis, & ab
hominum cognitione remoti : tale enim opus mira-
culum dicitur, ut dixi *q.1.n.14.* Difficultas autem tam
25 morbi, quàm interitûs conſideranda eſt non ſolùm
reſpectu modi, quo morbus affligit, & quo mors
contingit, ſed reſpectu etiam cauſarum, quarum co-
gnitio ſit impoſſibilis, nam & ipſum miraculum ſic
26 definiri, dixi ex Bartolo *loco cit.* quòd ſit id cujus
effectus manifeſtus eſt, cauſa verò ignota. Conſide-
randa quoque Symptomata morbi, & mortis, an ſe-
cundum Naturæ præſcriptum, vel præter ejus con-
ſuetudinem ſuccedant, & an ipſis naturalibus cauſis
reſpondeant, necne : conſideranda etiam eſt toleran-
tia remediorum naturalium, & ſupernaturalium, an
ad alterutrorum applicationem morbus irritetur vel
27 quieſcat : Patet enim divinos morbos naturalibus
præſidiis aut irritari, aut ſaltem illis nihil omnino
cedere. Adhibendæ inſuper & in hoc judicio conje-
cturæ ex temperatura, ex ætate, ex ſtatu, & ex habi-
tu ægrotantis, vel pereuntis: videndumque quantum
28 morbus, aut interitus ab ægroti, aut morientis tempe-
ratura, habitu, ætate, aliiſque conditionibus deſci-
ſcat : quæ enim ſecundùm Naturæ vires eveniunt,
conſentaneum eſt ſecundum eaſdem conditiones
evenire, & in ſumma quandocunque morbus occur-
rit difficilis, ſive repentinus interitus, cujus cauſæ ſa-
pientibus ſint ignotæ, & ipſe morbus, aut interitus
naturalibus, apparentibuſque cauſis non modò mi-
nimè conformis, ſed undequaque repugnans, & aliâ
ex parte urgeant præſumptiones, & conjecturæ etiam
extra artem Medicam quæſitæ, de miraculo ſuſpicari
licet, ad cujus cognitionem habendam, prædicta ex-
quiſitè examinanda.

SVMMARIVM.

1 *Corpora quæcunque ſublunaris mundi nativo ca-
lore destituta putreſcunt.*
2 *Omnium corporum citiſſimè putreſcunt, quæ ſan-
guine prædita ſunt, & cur.*
3 *Corpus incorruptum ſervari naturaliter an poſſit.*
4 *Corpora veneno interempta non putreſcunt.*
5 *Cadavera à putrefactione Artis miniſterio facil-
limè ſervantur, dic ut ibi.*
6 *Cedria mult. ùm poteſt in præſervatione cadaverum.*
7 *Scordy & Daphnoidis virtus in cadaveribus
præſervandis.*
8 *Condiendi cadavera inventum pervetuſtum.*
9 *Geneſis locus de cadaverum conditura.*
10 *Modus condiendi cadavera apud Ægyptios.*
11 *Antiquiores Ægyptii in condiendis cadaveribus
non omnino docti.*
12 *Arabes non exenterant cadavera condienda.*
13 *Noſtrâ ætate quomodo condiantur cadavera.*
14 *Mos cremandi cadavera apud Romanos novus.*
15 *Cadavera naturaliter incorrupta ſervari ex ſe
longum tempus non poſſunt.*
16 *Non omnia cadavera uno, eodemque tempore cor-
rumpuntur.*
17 *Terra, & lapides quidam, quibus cadavera cre-
duntur, ea citiſſimè corrumpunt.*
18 *Genus morbi quo cadavera ſunt interempta, facit
ad etiam cadaverum corruptionem.*
19 *Corpora peſte ſublata citiſſimè corrumpuntur.*
20 *Tempus anni facit ad faciliorem aut difficiliorem
cadaverum putrefactionem.*
21 *Cadavera occiſorum putredini magis obnoxia :
contrarium, num. ſeq.*
23 *Cadavera eorum qui ſclopo interficiuntur, prom-
ptiſſimè putreſcunt, & cur.*
24 *Cadavera aromatibus condita diutius incorrupta
ſervari, nihil habet in ſe admirationis.*
25 *Dæmon poteſt cadavera incorrupta ſervare.*
26 *Cadavera ex miraculo incorrupta ſervantur,
etiam corruptionis cauſis præſentibus.*
27 *Quodnam tempus corruptioni cadaveris aſſignan-
dum.*
28 *Trium dierum terminus aſſignatur à Medicis, in
iis, quos ignoramus, an vivant necne.*
29 *Cadaver ex miraculo incorruptum quomodo ſer-
vari debeat.*
30 *Multi ſunt putrefactionis modi.*
31 *Cadavera interdum ſe movent, ſanguinem effun-
dunt, &c. & alia mira in illis obſervata.*
32 *Cadavera per aliquod tempus poſt mortem cali-
da permanere, naturalis res eſt.*
33 *Quomodo cognoſcantur nonnulla in cadaveribus
naturaliter accidere.*
34 *Cadavera per ſe ſtare ſupra naturam eſt.*
35 *Cadaver non poteſt per ſe ſuper alterutrum latus
permanere.*
36 *Cadaver non poteſt naturaliter ex ſe moveri.*
37 *Pili, & ungues in cadaveribus an verè creſcant.*
38 *Liquores, & alia ex cadaveribus longo tempore
emanantia, an naturaliter procedant.*

De cadaverum incorruptibilitate, & aliis nonnullis ad ea pertinentibus.

QVÆSTIO X.

CORpora, quæcunque in ſublunari hoc mundo 1
vivunt ingenito calore destituta, mori pri-
mùm, ac dehinc etiam putreſcere neceſſe eſt : om- 2
nium autem promptiſſimè putreſcunt quæ ſanguine
prædita ſunt, quòd calido ſimul, & humido tempe-
ramento natura ſint, quorum utrumque putredinis
principium eſt. Concipiunt ergo hæc illicò ab ex-
ceſſu nativi caloris calorem extraneum, qui tranſpi-

rare prohibitus per corporis majorem condenſationem, putredinem acceſſit in humidum ſuperfluens, & extraneum agens. Hoc experientiâ quotidianâ patet, & Philoſophis eſt compertiſſimum, & notat D. Thom. 3. *part. ſumm. q.* 51. *ar.* 3. *Rota in relat.* 5. *de Mirac.* B. Thereſiæ, *art.* 4. §. *de exhumat. d. corp. ſervor. Dei, pag.* 29. *verſ. ex quibus.* Cadavera ergo humana non minus promptè, quàm cætera naturaliter corrumpuntur: accidit tamen interdum aliqua incorrupta ſervari, & id miraculo attribui, unde jure videndum hoc loco eſt, id ex Naturæ vi contingere poſſit, aut ex artis miniſterio, vel an ſolùm divinâ potentiâ factibile exiſtat. Sed antequam ulteriùs progrediamur, notandum, varios eſſe corruptionis modos, duos tamen præcipuos, quantum ad rem noſtram facit, nempe putrefactionem (ex qua corpora diffluunt, & in tabem abeunt, vermibus aliiſque putridis animalculis ſcatentia, & hanc propriè vocamus corruptionem) & exſiccationem, ex quâ eadem corpora paulatim, & longo annorum curſu exſiccantur: & hic modus apud vulgus non adnumeratur inter corruptiones, ſed putant, talia incorrupta ſervari: evenit igitur ut hoc modo cadavera dicantur manere incorrupta. Nos ſequentes hanc communem vulgi opinionem, dicamus, quòd multis experientiis perſuaderi poſſumus, hoc poſſe modo prædicto naturaliter contingere: nam primò videmus, cadavera à fulmine icta corruptioni non eſſe obnoxia, & inde conſtat veteres ea nec cremaſſe, nec inhumaſſe, ut ex Philippo Dominio tradit Paræus *de Renunc.* Cauſam ejus rei affert, quòd ſulphure pro ſale condiantur. Meminit & hujus rei ex Plutarcho, & Senecâ Torreblanca, *Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 5. Ego puto à fulminis vi, & abſumi humiditatem omnem, & ſiccitatem conſequenter introduci: ſicca autem corpora difficulter putreſieri palam eſt. Favet meæ opinioni Alexand. Taſſon. *Quæſit. lib.* 4. *num.* 11. qui prudenter, an in omni fulmine eadem ratione ſemper ſuccedat, dubitat. [De fulmine ſuperius actum l. 2. tit. 1. q. 15. n. 1. ubi adde ea quæ habet *Ioannes Nardius* in Com. ad Lucr. animadv. 29. problem. 14. num. 1. adde ipſum *Lucretium* l. 1. de rerum nat. *Quin etiam ſubita vi morbi ſæpè coactus, ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu concidit, &c.*]

4 Naturaliter quoque fit, ut corpora veneno interempta non putreſiant, tradente Cardano *lib.* 12. *de Subtil.* unde ea idcircò verminationem non patiuntur, ut dixi aliàs ex Senec. *lib.* 2. *quæſt.* 8. *tit.* 2. *n.* 20. Afferri inſuper poteſt & ad ejus rei confirmationem una, aut altera experientia. Narrat. Alex. Taſſon. *ubi ſuprà lib.* 9. *Quæſit.* 2. ex Pompilio Placentino, Venetæ mulieris hiſtoriam, quæ ex venenato pomo cùm mortua eſſet tota ita riguit, ut in petram verſa videretur, nec potuerit ullo modo gladio, aut cultro venter ejus incidi.

Extat apud Pauſaniam in Eliacis, & eſt *lib.* 5 *prope finem*, hiſtoria, quam mihi in mentem redegit eruditiſſimus pariter, & humaniſſimus Medicus D. Balthaſar Bonannus, de milite illo, cujus cadaver inventum eſt vulneribus adhuc recentibus apparentibus, cùm tamen ante Olympiadas 62. vel annos 248. circiter obiiſſet. Vulgatum quoque eſt quod de Alexandri Magni cadavere relatum ab Hiſtoricis eſt, & retuli aliàs ex Q. Curtio, quòd per ſeptem dies in loco calido permanſerit omnino incorruptum. Narratur etiam in inſulis Arran, in mari Connachlico, hominum corpora defuncta non putreſcere, ſed dio expoſita incorrupta permanere: ſic homines avos, atavos, tritavos, longamque ſtirpis ſuæ ſeriem magna admiratione cognoſcere refert ex Girald. Henric Kornman. *de mirac. mort. part.* 3. *cap.* 4. Multò autem faciliùs, & frequentius arte poſſe cadavera a putrefactione præſervari, notiſſimum quidem, & cuilibet volenti faciliimum, ut executioni demandetur. Adverte tamen hoc de 5
primo putrefactionis modo verificari, non de ſecundo: nam hoc illud eſt, quod neque Ars, neque Natura haberi poteſt, nempe ut ab exſiccatione, vel à putrefactione quæ per exiccationem fit, cadavera integra conſerventur: ad ea verò præſervanda à 6
primo illo putrefactionis modo, plura medicamenta ſunt quæ id ipſum præſtare pro voto poſſunt. Cedriæ ſiru id optimè ſuccedere tradunt. Plin. *lib.* 24. *cap.* 5. & Scalig. *in Card. Exerc.* 141. *num.* 2. ita ut quod vivis mortem affert, inquit Plinius, mortuis pro vita ſit. At id commune habet Cedria cum 7
aliis venenis, quæ vivis & ipſa mortem afferunt mortuis pro vita ſunt, quòd cadavera eis toblat. non putreſiant. Mirum eſt inſuper quod de Scordii virtute narrat Gal. *lib.* 1. *de Antid. cap.* 12. *claſſ.* 5. *Literarum quippe monumentis traditum, : uit. eſt à quibuſdam celebribus viris, cùm in præl. interempta cadavera mul os dies inſepulta jacuiſſent, quæcunque ſupra Scordium forte fortuna ceciderant, multò minus aliis computruiſſe; ac præſertim eâ parte, quâ herbam tetigerant.* Non inferioris eſſe virtutis Daphnoidem herbam, teſtantur nonnulli DD. relati ab Henric. Kornman. *de mirac. mort. part.* 2. *in princ.* ubi ex Plinio de lapide Chernite idem narratur. Sed hiſtoriam aliam refert de capite mortui exhumato, quod herba prædicta, alias Vincapervinca vocata, coronatum erat, & ob id nullatenus corruptum. Referunt, Aviculam quandam, quam alicubi ſanctæ Mariæ vocant, mortuam nequaquam corrumpi, ſed ad longum tempus imputrem ſervari, quin etiam veteres pennas exuere, & novas emittere. Narrat item Olaus Magnus *lib.* 1. *de Rit. gen. Septentr. cap.* 2. Piſces in regione Biarmiæ, nullo ſale conditos, ſed ſolo aëre ſiccatos toto decennio à putrefactione immunes ſervari, tanta eſt ibi aëris excellentia, & ſalubritas. Sed mirabiliùs eſt quod de Pavone referunt Cardan. *libro* 9. *de variet. cap.* 36. ex D. Auguſtini auctoritate, & Aldrovand. *Ornithol. l.* 29. firmant enim ejus carnes aſſatas ſine ulla corruptione ad annum aſſervari (licèt D. Auguſtinus per menſem ſolummodò dicat) quouſque exſiccatæ in pulverem redigantur, qui fœniculum ſapore referat. Idem quoque Cardan. *lib. eod. de variet. capite* 39. *in fine*, narrat, inter Montes Indiæ occidentalis carnes tamdiu ſervari incorruptas, ut ſupra fidem ſit, nam juxta Cuzcum Urbem equos poſt quartum menſem occiſos licèt, adeò eſſe recentes, ac ſine odore tetro dicit, veluti ſi nuper eſſent occiſi.

Cæterùm plures rationes condiendi cadavera Ars docuit, quæ ea omnia in hunc uſum convocat, quæ vehementem exiccationem cum adſtrictione quadam excitare poſſunt: inter quæ primatum obtinet Sal, cujus hac in re mira vis eſt, ac cæteris quibuſcumque præſtantiſſima, ut demonſtrat Gomeſ. de Sal. *lib.* 2. *part.* 32. *& ſeq.* Non inferius Sale in hoc opere complendo eſt vitriolum, quod & ipſum Salis ſpecies ſit, & cujus virtutem in conſervandis carnibus à putrefactione admiratur Galenus 9. *de Simpl. med. fac. verſ. fin. claſſ.* 5. ex quo reperit acerrimi ingenii vir Petrus Caſtell. *Epiſt. ſuar. decad.* 1. *epiſt.* 3. Succedunt his Alumen, Calx, Nitrum, Acetum, Aromata quæcunque, Opobalſamum, de

quo

quin Alpinus *de Med. Ægyptiorum, capit. ult.* &
his ſimilia. Eandem ob cauſam, exſiccationis nem-
pe adſtrictionis junctæ, veritatem habere compet-
tum eſt id, quod Plutarchus refert & quod experien-
tiæ reſpondere noverunt poſteriores, aſſeverante id
Langio *in Epiſtolis lib. 1. epiſt. 36.* clavum ex chal-
cite conflatum carnibus quibuſcunque inſitum
easdiu imputres conſervare, hoc ipſum ex Cardan.
recenſet Kornman. *ubi aliàs, cap. 37.*
Porrò inventum condiendi cadavera pervetu-
8 ſtum eſt; nam Jacob Patriarchæ corpus aromati-
bus conditum eſſe conſtat ex Joſeph ejus filii præ-
cepto, ut narratur *Geneſ. cap. ult. verſ. 2.* quo in loco
tantiſper anceps, ac dubius hæſi, neſciens, ut inge-
nue fatear, quid ſibi vellet ſacra hiſtoria, cùm poſt
illa verba, *Præcepitque ſervis ſuis Medicis ut aroma-*
tibus condirent Patrem, addit: *Quibus juſſa explenti-*
9 *bus tranſierunt quadraginta dies, iſte quippe mos erat*
cadaverum conditorum; neſciebam, inquam, an poſt
conditur am relinquerentur cadavera inſepulta per
quadraginta dies, an potiùs tam longum tempus in
conditura abſumere conſueverint, quod admira-
tionem mihi afferebat, & ſimul hujus ſenſus im-
probabilitatem; quippe cùm in præſentiarum mo-
dico tempore quodcunque cadaver condiatur, ita ut
ad ſæcula incorrupta perdurare valeat. Verumenim-
verò ex Herodoti lectione dubium omne dilutum
facilè eſt; hic enim *in Euterpe*, hoc eſt, *lib. 2.* po-
ſteriorem opinionem veram eſſe certiorem me fe-
cit, cùm docens modum condiendi cadavera, quo
Ægyptii utebantur, poſtquam ea odoribus, aroma-
10 tibusque infarxerunt, *Saliunt,* inquit, *nitro abditum*
ſeptuaginta dies, nam diutius ſalire non licet; & pau-
lò inferiùs de aliâ condiendi ratione, *Areſatiuntque*
ſale ſeptuaginta per dies, deinde tradunt reportan-
dum. Sed ad rem noſtram redeamus, & Marias quo-
que aromata ementes, ut condirent corpus Jesv
prætergrediamur, ut narratur Marci *c. 16.* & Lucæ
c. 23. & ſeq. quæ teſtes eſſe poſſunt veteris conſuetu-
dinis condiendi cadavera, quæ ad hanc uſque diem
perdurat. Exiſtimaverim tamen antiquiores illos
11 Ægyptios in eo opere aliquid peccaſſe, licèt in ple-
riſque ſupra humanum ingenium diligentes exſti-
terint. Quod autem eam mihi dubitationem excita-
vit, illud fuit, quòd animadverterim, corpus Ioſeph
diligentiſſimè, ut par eſt credere, aromatibus con-
ditum, ac aſſervatum, ut *citato loco Geneſ.* enarratur,
verſ. ult. non longo annorum ſpatio defeciſſe, nem-
pe annis circiter 300. quibus ſepultum, aut quoquo
modo aſſervatum in Ægypto manſit, & ſola oſſa
12 relicta, ut patet *Exod. cap. 13. verſ. 19.* niſi dicamus,
factam hiſtoriam per oſſa ipſum cadaver intellexiſ-
ſe, nam & ipſe Joſeph ante mortem, *Aſportate* in-
quit fratribus ſuis, *oſſa mea vobis cum de loco iſto.*
Sed quod me magis in mea opinione confirmat,
illud eſt, quòd Arabes, quotquot de cadaverum con-
ditura locuti ſunt (quos præ Aromatum affluentia
diligentiores in ea re fuiſſe oportuit) non exentera-
bant cadavera, ſed ea clyſteribus acerrimis repurga-
bant à fœcibus interioribus, quod & apud ipſos Æ-
gyptios factitatum eſſe, patet ex Herodoto, *ubi ſuprà.*
Aut ſi exenterabant, id non perfectè faciebant, ne-
que cæteras cavitates, ſive ventres, ut cerebri, rectè
repurgabant, quia ex eodem Herodoto Ægyptij in-
curvo ferro per nares cerebrum educebant, unde
abſque dubio eveniebat, non omnino internam ca-
pitis cavitatem à cerebri corpore repurgari, & ſic
faciliùs cadavera putreſcebant, licèt ſingula in eo
exiſtentia foramina multis aromatibus infarcirent.
Plutarchus tamen *in conſ.* cadavera ab Ægyptiis ex-
enterari teſtatur, & inteſtina in fluvium dejici.
[Quod etiam ipſe Herodotus narravit. Plutarchus
de capitis purgatione nihil. Vide. tam Nardius anim- 13
adv. 150.] Sed de capitis repurgatione nihil. Noſtrâ
autem ætate non modò cadavera exſiccant, & ab
omnibus excrementis diligentiſſime repurgant, &
cranio detecto cerebrum cum cerebello eximunt,
ſed etiam venas & arterias omnes majores per lon-
gum incidunt, omnemque ſanguinem exprimunt,
& ſic omni humiditate expulſa, cadavera non modò
ad multos annos, ſed etiam quantum eſt ex hoc ad
multa ſæcula perdurare poſſunt, quanquam non eâ
aromatum copia munita, qua Ægyptii conſueve-
rant. Plurima ſic fortaſſe, & non aliter condita re-
perta ſunt diutiſſimè perduraſſe, & ut cætera multa
prætercam, ſuperioribus annis in templo divæ Cæ-
ciliæ trans Tiberim, cùm reſarciretur, inventum
corpus eſt cujuſdam Cardinalis Angeli, qui jam ab-
hinc trecentis annis deceſſerat, undequaque inte-
grum, nullaque labe contaminatum, ut retulerunt,
qui illud & viderunt, & tractarunt. Non multo quo-
que dehinc tempore Bononiæ in Eccl. S. Dominici
inventum eſt cadaver integrum nihilque labefacta-
tum Alexandri Tartagni Imolenſis Juriſconſulti cla-
riſſimi, qui pluſquam centum quinquaginta annis
jam deceſſerat. Idem narrant de Bonifacii Octavi
corpore, cùm vetuſtiſſimum S. Petri templum demo-
lirentur, ut novum, atque illud quidem ampliſſimum,
& magnificentiſſimum conſtrueretur, & plura etiam
alia eodem modo reperta conſtat diebus noſtris. Alia
tamen ex parte crediderim, multum nos in condi-
tura cadaverum, ob ſpecierum, & aromatum affluen-
tiam, & ſummam diligentiam in ea adhibitam, illos
ſuperaſſe, & ob id ad hunc uſque diem referunt in
ea regione reperiri Regum, & Magnatum cadavera
adhuc integra, & Valentiæ urbis Hiſpaniæ refert 14
idem Kornman. *lib. 4. c. 21. de mirac. mort.* repertum
eſſe cadaver Adonizā ſervi Salomonis poſt duo mil-
lia annorum, & ſuprà incorruptum cum epitaphio
Hebraico, quod apud ipſum lege, qui & de cadave-
re Cleopatræ mentionem habet, quod per 25. olym-
piadas, nempe annos quingentos illæſum per man-
ſerat, ut ex Heraclii Imperatoris *Epiſt. ad Sophoclem*
Philoſophum refertur. De Romanis tamen nihil tale
memini legiſſe, niſi de cadavere quodam, quod Tul-
liolæ Ciceronis filiæ volunt fuiſſe nonnulli: de quo
etiam fortaſſe intelligit Alexand. Taſſon. *Quæſit. lib.*
4. n. 5. in fin. hoc enim poſt mille trecentos annos, ut
collegerunt quidam, integrum inventum eſt, & in-
corruptum, cujus rei hiſtoriam eundem Kornman-
num habes, *ubi ſuprà, cap. 11.* Neque objiciat quis,
quod cadavera cremabant, quia is mos non fuit apud
Romanos veteris inſtituti teſte Plinio *lib. 7. cap. 54.*
quod tamen inficiatur Hieronymus Maggius *lib. 3.*
Miſcell. cap. 10. Plinii ſententiam improbans. Plu-
res prætcrea hiſtorias cadaverum ad longum tem-
pus ſervatorum abſque ulla corruptione recenſet
idem Kornman. *part. 3.* & *part. 5.* de Podivino
quodam ſuſpenſo meminit, qui per duos annos cor-
ruptionem non eſt paſſus, *& part. 7. cap. 42.* de
juvene bombarda occiſo per plures ſeptimanas in-
corrupto ſervato, ſanguine etiam per vulnus ad il-
lud ipſum tempus emanante. [Conjung. *Plater.* l. 1.
Obſerv. & ex Veteribus *Pauſaniam* l. 5. jamjam alle-
gatum.] Ex quibus conſtat, cadavera non tam ex
arte, quàm ex Naturæ ipſius virtute, poſſe ad lon-
giſſimum tempus à corruptione libera perma-
nere. Sed tamen Naturâ id ſuccedere poſſe, non 15
facilè adducor ut credam, niſi ad paucos quoſdam
dies; & ratio eſt, quia recedente nativo calore, &

extraneo ſuccedente de neceſſitate naturæ, ſive illicò ad exceſſu illius fiat, ſive rationabili tempore, neceſſe eſt etiam cadavera corruptionem pati; neque enim extraneus calor poteſt id, quod nativus potuit, nempe omnia moderari, & animalis vitam fovere, humidumque ſuperfluum abſumere, in quod imò tantiſper agens, neque potens illud vin-
16 cere, eo modo excitat putredinem. Quæ tamen non in omnibus ono eodemque temporis ſpatio ab obitu excitatur, ſed multa eam & retardare, & accelerare poſſunt, ut morbi ſpecies, & mortis, quâ ſunt ſublata, temperamentum, quo dotata fuerant, dum viverent, ætas quam agebant, tempus anni quo ſunt extincta, & alia quoque ab extra advenientia ut flantes venti, locus ipſe, in quo conduntur, & alia hujusmodi, & ut ab hoc poſtremo incipjamus, conſtat eſſe terras, & lapides quoſdam, quibus ſi cadavera
17 condantur, citiſſimè abſumuntur. De lapide in Aſſo Troadis Plin. *lib. 36. cap. 12.* in hæc verba. In Aſſo Troadis Sarcophagus lapis fiſſili venâ ſcinditur, corpora defunctorum condita in eo abſumi conſtat intra 40. dies, exceptis dentibus, de qua re meminit quoque intèr Iuriſconſultos Scævol *in l. libertis. §. fin. de Alim. & cib. leg. citatus ab* Henric. Kornman. *ubi ſuprà, part. 3. in print.* Romæ fecerunt locum illum Cœmeterii, quam Campum ſanctum nominant, viginti quatuor horarum ſpatio ſepulta cadavera abſumere, de quo etiam idem Korman. *ibidem cap. 26. & in Temp. Nat. hiſt. part. 4. conſ. 43. concl. 1.* ubi etiam de aliis hujuſmodi virtute dotatis cœmeteriis mentionem habet. Contrà verò alia ſunt, quæ corpora imputria longo tempore ſervāt. Plumbeis ſarcophagis condita cadavera diutiùs corruptioni reſiſtere, & experientia dictat, & notat Korman. *cit. loco de mirac. mor. part. 3. cap. 6.* unde fortaſſe irrepſit uſus eo modo cadavera aſſervandi. Sed maximè notatu dignum videtur, quod ad natavit Plater. *in cent. poſth. quæſt. med. paradox. n. 9.* nimirùm quòd cadavera terræ cuique mandata, ſi altè defoſſa ſint, minimè omnium putreſcant; nam neque putrida, aut fœtida, vermibusve ſcatentia, ſed arida, & ſicca tanquam fumigatæ carnes permanent. Rationem eſſe credit, quòd terra ipſa, quâ nihil ſiccius exiſtit, ejusmodi corpora longè meliùs, quàm ſi pice, aut ſale condiantur, à putredine conſervare poſſit. Alia ex parte Plutarch. *in Sympoſ. dec. 6. probl. 10.* auctor eſt, eatne de fico ſuſpenſas (& hoc de ſuſpenſis cadaveribus verificatur) citiùs tenereſcere, & conſequenter citiùs putreſcere; quod & ex eo repetit Mizald. qui ex eodem Plutarch. *ibid.* carnes tritici acervo obrutas, tenerrimass facillimè reddi dicit; hoc autem ob calorem extraneum, quem concipiunt, rationi maximè conſonum videtur. Sed quid quòd Lunæ radiis cadavera expoſita promptiſſimè corrumpuntur? Quam rem veritatem habere, teſtis eſt Gal. *lib. 3. de*
18 *dieb. decret. cap. 2. claſſ. 4.* & cum eo Oribaſius *ex Amyll. Collect. lib. 9. cap. 3.* Lemn. *de Occult. nat. mirac. lib. 2. cap. 4.* Joub. *in tract. de Paralyſ.* Alexand. Taſſon *Quæſit. lib. 4. n. 2.* Facit quoque, ut diximus, ad citam corporum corruptionem genus morbi, quo cadavera fuerint extincta: ſi enim ſiccum fuerit, ut Maraſmus, Tabes, Hectica, ardentiſſima febris & hujusmodi, difficiliùs; ſi humidum, & à magna putredine ortum ducens, abſque mora corrumpuntur. Vnde ea de cauſa fit, ut corpora peſte ſublata celer-
19 timè putrefiant. Joub. *de Peſt. cap. 8.* Paræus *lib. 21. qui eſt de Peſt. cap. 10.* Contrà verò ubi hectica febre ſoblatus homo ſit, non aliter quàm ſi fumo, aut ipſo igne toſtus fuiſſet, incorruptum ejus cadaver ad longiuſculum tempus ſervari par eſt. Habitus ipſius cadaveris in cauſa eſt faciliotis, aut difficilioris putrefactionis; pinguia, & humiditate multa referta, citiſſimè corrumpuntur; extenuata & exucca, tardiſſimè, & eorum præcipuè, qui in abſtinentia, & jejunio diu vixerunt; Torreblanca *in Epit. delict. lib. 2. cap. 24. num. 3.*

Tempus inſuper anni ad faciliorem, & difficilio- 20
rem corruptionem facere, vel ipſi imperitiſſimi barbitonſores noverunt: per æſtus enim & humiditates, faciliùs ac citiùs, per frigora & ſiccitates, ſecùs ac difficiliùs multò putrefactionem concipiunt; idem etiam de temperamentis, & de ætatibus eſt dicendum; quinimò & nonnihil ad id ſexum condocere par eſt: fœminea enim cadavera, quod humidiora maſculeis, quæ ſicciora ſint, promptiùs, quantum eſt ex hoc, corrumpentur.

Præterea cadavera occiſa, & violentâ morte ſub- 21
lata, corruptioni eſſe magis obnoxia, quam quæ naturali morte decedunt, teſtis eſt Homerus *Iliad.* 22
19. & 24. cujus carmina habes infrà. Quanquam contrarium omnino firmat vir doctiſſimus Stephanus Rodericus Caſtrenſis *lib. 3. de Met. Med. cap. 4.* ac profectò cum in occiſis ut plurimùm totus ſanguis effluat, qui putredinem promptiùs conciliat, magis rationi conſonum videtur, ea diutius incorrupta ſervari, quàm quæ à morbo fuerint interempta.

Sed & inter ea, quæ vi pereunt, maximè ea cor- 23
rumpi noſtrâ ætate compertum eſt, quæ ſclopo & tormentariis hujusmodi inſtrumentis interficiuntur, quod teſtatur Pigræus Chirurgus doctiſſimus *lib. 4. ſuæ Chir. cap. ult.* cujus verba referam. *Corpora,* inquit, *quæ ſcloporum ictu intereunt, omnia putrefactioni, ac corruptioni magis obnoxia ſunt, quam cætera, quocunque tandem morbi genere pereant:* Hæc ille. At unde hoc? An quia per hujusmodi inſtrumenta communicatio fit ipſis corporibus extranei caloris, & ſic facilè putredinem concipiunt; nam & ipſæ partes vulneratæ citiſſimè corrumpuntur. Alphonſ. Ferr. *de Sclopet. Vulner. lib. 1. cap. 2.* An potiùs ob contuſionem id evenit? cùm in omnibus hiſce vulneribus contuſio accidat, & contuſionem facillimè corruptio ſequatur, ut & præcitatus Ferrus *ibid.* & Bartholomæus Magg. *de Vulner. Sclopet. in princ.* & Paræus *lib. 10. in Apholog. alt.* fatentur. Communicatio autem putredinis ex una parte in aliam, & ad corpus univerſum facillima eſt.

Cæterùm quòd cadavera aromatibus, Sale, vel
nitro, vel Calce excepta, aut quocunque modo con- 24
dita incorrupta ſerventur, nihil habere in ſe non miraculi dicam, ſed ne admirationis quidem. Quamobrem quorundam ſimplicitatem, ut ita dicam, jam notandam cenſui, qui corpus cujuſdam probi viri, & vitæ quidem, ut audio, integerrimæ, aromatibus, ut fieri ſolet, aſſervatum, vix 18. annis ab obitu tranſactis miraculosè incorruptum ſervari volebant, cùm tamen non obſtante conditurâ jam putreſcere inciperet. At quid, obſecro, miracula affectare? annon etiã ejus corpore putreſcente, potuit hic Deo eſſe acceptiſſimus? Sed his relictis, ego puto cadavera incorrupta permanentia nullo artis, aut Dæmonis miniſterio miraculosè ſervari dummodò hæc incorruptibilitas perfecta ſit, ita ut cadaver ne exſiccationem quidem patiatur, ſed ſecundùm corruptibiliores etiã partes integrum ac vividum non ſecùs quàm ſi in vita homo degeret, conſervetur. D. Tho. 2. 2. *q. 178. art. 1. ad 3.* & ex ipſo Rot. *in rel. 1. de mir. B. Tereſ. art. 4. §. de Exb. p. 30. v. unde cum.* Dæmonem enim poſſe id facere non dubitandum, ut teſtatur Mart. Delr. *lib. 2. Diſquiſit. Magic. q. 15.* & Torreblanca *in*

Digitized by Google

in Epitom. delict. lib. 1. capite vigeſimo quarto, numero primo, & ſeqq. [Villalpandus 2. *mag. capite* 24. 76. Sennert. *libr. tertio, part.* 1. *ſect. capite ſecundo.*]

Neque ſolùm id poterit facere Dæmon, Artis ipſius præſidiis ſibi quàm notiſſimis, ſed amovendo quaſcunque naturales cauſas, quæ cadaveribus pu-
26 tredinem conciliare poſſent. At corpus quod ex Dei virtute, & ex miraculo incorruptum permaneat, nullo artis præſidio, imò nullâ cauſarum corrumpentium amotione, ſed ipſis corruptivis cauſis permanentibus conſervari poterit; idcircò nulla cadaveris exenteratione, aut eviſceratione, nullâ excrementorum repurgatione, nullâ Aromatum, aut aliorum medicamentorum conditurâ, nullâ temporis, aut loci conditione opus erit, ubi ex miraculo cadaver aliquod incorruptum permanere debeat. Hoc prudentiſſimè inſinuavit Homerus in cadavere Hectoris, quod quanquam cruore refertum, diu multumque circum mœnia Trojæ protractum, nullo unguento delibutum, tamen Deorum virtute incorruptum ſervabatur, ut ille inquit ſub perſona Mercurii Priamum alloquentis, *Iliad.* 24. his verbis:

O ſenex nondum hunc canes comederunt, neque alites,
Sed adhuc jacet Achillis apud navem
Neglectum in tentoriis, duodecima autem ei dies
Jacenti, neque tamen ei corpus putreſcit, neque ipſum vermes
Edunt, qui ſane viros in bello occiſos edunt.

Et paulò infrà, ut miraculi vim oſtenderet.

Adeò tibi curant beati Dii filium tuum,
Et mortuum licèt exiſtentem, quoniam ipſis carus erat ex animo.

27 Sed quodnam tempus aſſignandum corruptioni cadaveris? vel quanto tempore naturaliter poteſt cadaver aliquod incorruptum permanere? dicendumque videtur ab ipſa Animæ prima exhalatione corruptionis principium ſortiri, non obſtante quòd nulla ejus putrefactionis ſigna tunc appareant, ſed quoad manifeſtam putrefactionem certè impoſſibile eſt omnibus unum, eundemque terminum poſſe aſſignari, quippe cùm, ut jam perſatum eſt, multæ cauſæ ſint, ex quibus ipſa cadavera citiùs, aut ſeriùs corruptionem patiuntur; vel ipſæ parti-
28 culares hominum Naturæ, & temperamenta, ut diximus, in hoc multum poſſunt. In Perſico quodam bello notatum, cadavera Romanorum poſt quatriduum putreſcere, ac tabo corrumpi, ut non facilè qui ſint, dignoſcantur. Contrà Perſarum, ſiccatis corporibus ſine tabo, ut tigna dureſcere. Refert exemplum hoc ex Cardan. *de rer. variet. libr.* 8. *cap.* 40. Kornman. *de mirac. mort. part.* 3. *capite* 1. Superiùs quoquè de quibuſdam populis mentionem habuimus, quorum corpora nullo modo putreſcunt, cùm cætera omnia putredinem tam de facili patiantur. Verumenimverò ſi ab eo quod ut plurimùm fit, univerſalis regula firmari debeat, dicerem eum terminum tribus diebus definiri: quia tanto temporis ſpatio, ſiquæ naturalis caloris reliquiæ in cadavere relictæ fuerint, omnino evaneſcunt, & eorum loco calor putredinalis ſuccedit; idcircò is terminus aſſignatur à Medicis expectandus in quibuſdam, qui ob morborum vim veluti mortui jacent, & ab ipſis verè mortuis non diſtinguuntur; nam (præterquam quòd eo ſpatio omnes humores ſuum motum ſortiuntur, ex eorumque motu vita ineſſe, aut ex quiete abeſſe deprehenditur) non longiùs protrahi poſſe videtur corruptio in his, qui verè mortui fuerint. Firmari poſſunt hæc argumento Lazari, de quo rectè, quia tranſierat huic terminus, dicitur, *fœtet jam, quia quatriduanus eſt.* Juan. *cap.* 11. *v.* 40.

Cùm verò, ut notum eſt, naturaliter omnia ca- 29
davera corrumpantur & putrefiant, ſciendum eſt ad majorem miraculi evidentiam, ut ſuperiùs dixi, cadaver ex miraculo incorruptum ſervatum, debere non ſolùm ſecundum ſolidiores & ſicciores partes tale conſervari, ſed etiam ſecundùm molliores & humidiores, & ſecundùm eas, quæ ma- 30
gis ſunt putrefactioni obnoxiæ; & hæ quidem ab omni genere putrefactionis immunes ſint, oportet. Sunt enim, ut ſuperiùs quoque dictum eſt, putredinis plures modi, ſeu potiùs gradus, ſecundùm quos alia cadavera, in quibus calor multus putredinalis, & humidum viget, in vermes & alia inſecta abeunt, alia ſecundum humidiores præcipuè partes in tabum convertuntur, alia ſitum contrahunt, alia in quibus carnes ac viſcera omnia diffluunt, alia cæteris ſicciora, in quibus calor mordax, ac acer viget, humidioribus partibus abſumptis, reſiccantur, & diutiùs durant, omnia tamen putreſcunt in majori aut minori gradu: ita ut quanquam hæc poſt. nota minorem putredinis gradum attingunt, & cæteris diutiùs, ac meliùs, & quaſi incorrupta ſervari videntur, non ſufficeret tamen hoc ad miraculi probationem, quia & ipſa reſiccatio putredo quædam eſt, ut ex *Ariſt.* 4. *Meteor. capite ſecundo, text.* 3. manifeſtiſſimè elicitur. At vera cadaveris incorruptibilitas eſt inter miracula magnæ conſiderationis, ac Dei omnimodam virtutem requirens: nam quæ ſuperiùs incorrupta, vel natura vel arte ſervari diximus, non verè incorrupta ſervantur, imò neque ipſa, quæ diligentiſſimè condita ſunt; nam & hæc, & alia quæcunque, paulatim, ut dixi, reſiccantur, quouſque tandem omnino in pulverem abeant, & incinerentur.

Cæterùm circa cadavera, pleraque alia obſervari poſſunt, & aliquando etiam obſervata ſunt, quæ cùm admirationem quandam contineant, vulgo cauſarum rerum ignaro miraculi ſuſpicionem, imò certitudinem faciunt, cùm tamen omnia Naturæ limites non prætergrediantur, quæ ut ab iis, quæ verè ex miraculo in cadaveribus accidunt, diſtingui poſſint, paucula huic quæſtioni addenda ſunt. Obſervantur igitur aliquando cadavera ſeſe 31
movere, vel ſecundùm partes, vel ſecundùm totum; ſanguinem effundere, rubore perfundi, commaculari, & rubris ſtigmatibus conſpergi, calida per longum tempus ab obitu permanere, & aliquando etiam per ſe ſtare. In quibuſdam etiam ungues viſuntur creſcere, ac pili, quod etiam frequentiùs animadvertitur. Adnotantur inſuper retractiones quædam, ſeu potiùs convulſivi quidam membrorum motus; quibuſdam etiam Penis erigitur, & ad multum tempus ita perdurat, quod pluries in his qui ſuſpenduntur, animadvertitur. Narrat item Fortun. Fidel, *libro quarto, Relat. Med. capite primo,* ex Marcell. Donat. *hiſtor. mirab. libr.* 2. *capite* 3. Mo-
nialem quandam, cùm alterius monialis demortuæ 32
manum exoſcularetur, ter illi manum à demortua tam fortiter fuiſſe conſtrictam, ut viva adhuc putaretur, & alias quoque non diſſimiles hiſtorias, vide ibi, ſi libet. Adnotantur quoque plura alia hujuſmodi, quæ brevitatis gratià ſilentio prætereo.

Atqui primò cadavera per aliquod tempus ab obitu calida permanere, aut etiam poſt aliquod tempus poſt mortem recaleſcere, naturalis res eſt; at tunc maximè animadvertitur, cum mors ex peſtilenti

morbo,

morbo, aut ex ſumma atque intenſiſſima putredine ortum habuerit, ita ut contingat aliquando ea calidiora eſſe poſt mortem, quam fuerint in vita, ut teſtatur Sal. *de febr. peſt. cap.* 19. & Jo. Hucher. *lib.* 4. *de febr. cap.* 10. quod ob intenſiſſimum putredinalem calorem accidit, qui tantus aliquando eſt, ut ægrotantium corpora ipſam frigidiſſimam humum, aut ipſa frigidiſſima marmora excalefaciant, quod ſcitiſſimè adnotavit Ovidius *lib.* 7. *Metamorph.* de peſte correptis.

Dura ſed in terra ponunt præcordia, nec fit
Corpus humo gelidum, ſed humus de corpore ferver.

Eadem ex cauſa omnes commaculationes, rubores, livores, ſtigmata, & his ſimilia, quæ in cadaveribus fieri obſervantur, eveniunt, ut docet Valleſ. *in*
33 *5. Epidem. sext.* 8. ſic etiam & ſanguinis emiſſio aliqua ex parte, ut ex ulcere, ex ore, ex naribus, ex vulneribus: cùm enim omnis jam naturalis calor evanuerit, & extinctus ſit, & cum eo virtutes conciderint, præcipuè autem retentiva, jam turgentes humores, luxurianſque putredine ſanguis impetu facto quoquolibet erumpunt. Notandum autem, quòd cùm hæc ex Naturæ præſcripto fiunt, non longè ab obitu accidere conſueverunt, & poſtridie, aut tertio ad ſummum die ab obitu comparent, aliter enim ſi multos poſt dies evenirent, multò miraculi ſuſpicionem facerent; & idcircò notoria miraculi evidentia accidit, quòd è B. Agnetis à Monte Politiano corpore plurimus ſanguis poſt centum annos ab obitu proflueret. Notat tamen Plater. *in Cent. poſt. quæſt. medic. paradox. numero octavo,* quòd cadavera, quæ Anatomiæ cauſa pluribus diebus ſervantur, poſt flaveſcentem illum colorem, quo, poſtquam expirarunt, pallent, exactis aliquot diebus rurſum in malis, & carnoſioribus locis rubent: ſanguinem quoque levi commotione ex venis nondum ſectis, & ad interiora emanare dicit. Alia etiam his non diſſimilia ſervari poſſe in cadaveribus crediderim, ſi, & qui obſervarent, adeſſent, & cadaverum copia ſuppeteret. Referunt cadavera aliquando exudaſſe, & Kornman. *de mirac. mort. p.* 5. *c.* 8. & 9. narrat, cadaver cujusdam ſuſpenſi plurimùm ſudoris effudiſſe per quatuordecim continuos dies, & alium poſt nonnullos annos item ſuſpenſum
34 ad acceſſum matris ſanguinem per longum tempus ſtillaſſe; priorem rem hiſtoriam admirationis habere aliquid, poſteriorem fabulæ proximam judico: hæc tamen nullo negotio poſſe à Dæmone, quando-
35 cunque libuerit, perpetrari certum eſt; itaque maximè ad hoc animadvertendum eſt, ne decipiamur. [Vid. *Reies* pag. 234.]

Porrò cadavera per ſe ſtare ſupra naturam eſt: nam neque ab ipſo Dæmone id fieri poterit, ut per ſe realiter ſtent, ſed benè, ut appareant per ſe ſtare: non modo enim cadaver per ſe ſtare non poteſt, ſed neque in alterutrum latus reclinatum permanere: cadavere enim in latus converſo, inquit Gal. *lib.* 2. *de mot. muſcul. c.* 4. Et poſt eum Raſ. *lib.* 31 *Continenſ. tract.* 1. *cap.* 1. ne minimo quidem tempore ſuper latus manet, ſed illicò vel pronum, vel ſupinum fit, quod etiam adnotavit Kornman. *ex Seidel. de Ebriet. lib. de mirac. mort. part.* 4. *cap.* 17. cùm enim, ut corpus ſtet, valida muſculorum actione ſit opus, quippe qui maximopere in ea actione operentur, ut do-
36 cet Fabrit. *de Greſſu Anim. tran. princ.* in hac autem tam valida actione plurimi ſpiritus requirantur, impoſſibile omnino eſt, ut hoc naturaliter ſuccedat, deficientibus omninò ſpiritibus. Multò minùs ex ſe naturaliter moveri poteſt cadaver, aut aliquam ſui partem movere: unde quod narratur de lacerto quodam, Duo nomine, in Arabia naſcente, qui occiſus etiam poſt triduum applicitus, perinde movetur ac ſi viveret, neſcio an pro vero admittam, an dicam potiùs, ex calore ignis contrahi in ſemetipſum, non autem verè moveri. Narrat autem naturale hoc mi- 37
raculum, ex Lemn. Majol. *coll.* 8. *dierum Canic. part.* 3. Quamquam moveri cadaver ex Dæmonis præſtigio poſſit, aut potiùs apparere ut ex ſe moveatur. Quamobrem uti talia in ſanctis corporibus ad aliquem finem facta obſervabuntur, ex miraculo fieri non dubitandum, ut illud eſt, quod de eadem Agnete à Monte Politiano narratur, quæ divæ Catharinæ Senenſi pedem ori propiùs admovit, ut faciliùs ſuperſtes virgo illum deoſculari poſſet. Loquor autem hìc de motu verò, nempè qui fiat naturali modo, non de convulſivo, de quo ſuperiùs dixi; hic enim à flatuoſo ſpiritu, vel à putredinoſis vaporibus etiam in cadaveribus excitatur, ut notat Fortun. Fidel. *lib.* 4 *relat. med. cap.* 1. hac quoque ratione evenit, ut carnes vituli recenter mactati (fortè & aliorum quoque animalium) tremant per aliquot horas, contrahantque ſeſe, ab externi Aëris injuriis laceſſitæ, ut recenſet eruditiſſimus Fortun. Licet. *lib.* 1. *de Spont. Vivent. ort. c.* 149.

Ad hæc protritum, & ob id minus admirationis in ſe habet, quod dicitur de pilis, & unguibus in cadaveribus excreſcentibus, cùm tamen neutri illorum verè, & realiter creſcant, ſed creſcere videantur ex depreſſione circumſtantis carnis, aut cutis, ex ſententia Ariſtotelis, & Alexandri, quam cum cæterorum Philoſophorum aliis opinionibus recitat Mercur. *lib.* 1. *de morb. curan. c.* 3. de qua re vide Licet. *lib.* 1. *loc. cit.* [Horſtium, *tom.* 1. *pag.* 33. & 175. Binsfeld. *Confeſſ. Malef. prelud.* 2. *dub.* 4.] Majorem multò admirationem haberet, dentes creſcere; ut aliquando eveniſſe recenſet Kornm. *de mirac. mort. p.* 3. *c.* 43. ſi modò verè creſcunt. Nam potiùs, ut de pilis, & unguibus dictum eſt, videntur creſcere, ob gingivarum depreſſionem, & conſumptionem.

Liquores porrò, ſudores, humiditates, ſanguis diu, 38
& longè ab obitu ex cadaveribus emanantes, ſuaviter redolentes, & in certa copia, ſtatisque temporibus, nihil in ſe naturale habent, neque ullam dubitandi anſam præbere poſſunt, niſi quòd hæc ipſa ſuis præſtigiis facilè operari poteſt Dæmon. Sed in Sanctorum corporibus nulla erit hæſitantia, unde prudentiſſimè à Rota, talia pro miraculis ſemper judicata ſunt, & vide relationem ſæpe citatam ſuper proceſſu B. Andreæ Corſini *part.* 5. §. 3. *in princ.* & *relat. prima, de mirac. B. Tereſiæ, art.* 4. *mir.* 2. *poſt mortem.* Quod autem de Alexandri cadavere jactant nimirum inſepultum per ſeptem dies, incorruptumque ſervatum, gratum odorem expiraſſe, credo eſſe ſcriptorum adjunctum: qui, ut ſit, non contenti narrare, quòd incorruptum cadaver ſervatum ſit, ut audierant, addiderunt etiam, illud gratum ſpirare odorem, cùm ſufficeret ad admirationem excitandam, quòd ingratum non ſpiraſſet. Nam fœtor ſemper conſequitur putredinem, odor verò contrà laudabilem humorum & corporis conſtitutionem. Imò neque naturalis eſt odor qualiſcunque, qui gratus quoquo modo eſſe poſſit, non modo mortuorum cadaveribus, ſed neque viventibus corporibus quantumcunque perfecta ſanitate, & eucraſiâ fruantur: unde neſcio, an mendacii redarguendus ſit *Cardanus*, qui de ſuo corpore odorem bonum perpetuò expirare ſcripſit; licèt hominem naturaliter poſſe bene olere probet Licet. *libro quarto, de his quæ diu ſine alimento vivunt, capit. octavo*, ſed hoc intelligendum fortè de

odore

odore quodam corpori humano conveniente; qui non ſimpliciter bonus ac ſuavis odor dici poteſt: & idcircò bene idem Card. *lib. 13. de ſubtil.* dicebat, corpora Sanctorum, cùm cætera fœtcant, bene olere ob id creditum eſt, vi Divinitatis adverſus Naturæ decreta pugnante. Nec tamen ſecundum naturam impoſſibile eſt, humanum cadaver recens non malè olere; at bene olere, inquam ego, eſt impoſſibile; quia bonus odor ex calore naturali in cadavere emanare non poteſt, quia is aut nullus, aut exiguus, ex calore autem putredinali quomodo bonus odor emanabit? [Vid. Ign. Lamb. *Ezech. à Caſtro.*]

Denique videbatur aptus hic locus ad inquirendam veritatem, & cauſam naturalem de ſanguine emanante a cadavere occiſo coram occiſore; ſed quia magis aptus locus offeretur *in titul. de Vulneribus litr. 5. ſeq.* eò loci id ipſum rejiciam. Qui autem plura mirabilia circa cadavera evenientia legere cupit, adeat Henr. Kornman. *de mirac. mort. part. 4.* [De cauſis putredinis abſentis cadaverum eleganter diſſerit Denſingius Celebert. *in fœtu Muſſipont.* ſeqq.

Locum conferre ad citam tardamque corruptionem non eſt dubitandum, inquit Cl. D. *Bartholin. cent. 1. Hiſt. 62.* Ita in Cœmeterio *S. Innocentii* Pariſiis humana corpora 24. horarum ſpatio abſumuntur, oſſibus ſolis relictis. Toloſæ contra in Fano quodam crypta eſt, in qua humani per 600. ampliùs annos illæſi ſuperſunt, cum pilis & cute candida, ut nepotes avos ſuos longa ſerie dignoſcere poſſint. Inſito quoque corporibus balſamo plurimùm debere perpetuæ lucernæ fidem faciunt, inquit.

Talem *Mumiam Danicam* refert *ibid.* Viri nimirum cadaver, ante 50. & ampliùs annos ſepultum, quod etiamnum integrum, & muniæ inſtar induratum, viſitur, pernæ fumo induratæ ſimile, carne cum cute exſiccata firmiſſimè ſaluris oſſibus adhærente, cum barba tuſa, crinibusque decurtatis, &c. Quid putredinem ab hoc cadavere inhibuerit, ignorare ſe profitetur *Barthol.* Vulgus iſtius loci, inquit, vel à Rege occiſum, vel cum uxore diſcordem vixiſſe, fabulatur.

Memini me olim in Germania, propè Palatinatum, non longè à S. Goar. in page *VVerlen.* videre manum hominis ad S. Ædem in lucerna ſuſpenſam; quæ multis poſt ſepulturam annis, reliquo corpore planè abſumpto, integra inventa fuit: eâ parentem fuiſſe percuſſum vulgus ferebat. Sed hæ cauſæ ſupernaturales ſunt. Ac ſuperſtitioſum cenſemus quod tradit *Beda lib. de natura infantium f. 397.* (citante *Petro à Caſtr. de Igne lamb p. 27.*) Cadavera eorú qui naſcuntur diebus Januarii 27. 30. 31. non corrumpi.

Platerus in Quæſt. Phyſiol. nulla corpora in terris putreſcere, ſed potiùs in ſicco elemento conſervari, exiſtimat. Quæ ratio, veluti cadaver illud Danicum concernere non potuit, utpote in crypta ſubterranea capulo incluſum, ubi terram non tangebat; ita Fœtui noſtro Muſſipontano, in corpore matris contento, potuit quadrare.

I. Sperlingius in Anthropol. Phyſica violenta tantùm morte extinctos (quamvis non omnes) putredine vitiari credit, referente *Barthol.* at huic æquè dubium videtur, cur externæ cauſæ magis accelerent putredinem, quàm lenti morbi & putridi. Fortaſſe *Sperlingii* ea mens eſt, illos ſolos à violenta morte immunes dicendos eſſe, quia citra cauſam morbi continentem ac citra cauſam mortis externam, fato quaſi proprio, ſeu per naturale principium internum ac quaſi per ſimilem maraſmum mortem oppetunt.

In talibus equidem diſpoſitio putredini apta vi naturæ evaneſcit: quemadmodum fuitè itidem in fœtu illo, *quem in utero exſiccatum* refert *Barth. cent. 1. hiſt. 12.* diſpoſitio putredinalis ob ſimile principium internum abſumpta eſt, (quam aliàs ratione diverſarum anni tempeſtatum, morborumq; diverſorum, quibus defunguntur corpora, in cadaveribus diverſimodè ſe habere, præter rationem non eſt:) quæ eadem in funibus ſuſpenſis, atque ita areſactis ut mumias referant, ob cauſas externas, nempe vi Aeris ac Solis, ſublata eſt. Sed neque hæ cauſæ ſubjecto noſtro præſenti poſſunt accommodari.

Rectè equidem Vir Eruditiſſimus in *Reſolutione caſus* plura dari exempla, inquit, *Molarum* & *Embryonum* diu in utero citra putredinem hærentium: verùm id ipſum eſt cujus ratio quæritur. Notum utique pridem eſt ex *Hipp. lib. 1. mulier. molam.* nonnunquam *biennium*, ſæpe etiam *triennium* totum manere; atque ex *Ariſt. lib. 4. de gener. anim. c. 7. molam* durare *per annos quatuor*, imo & *tota vita*, ut *& conſeneſcat*, & *commoriatur*. Neque verò Exempla, paſſim obvia, hoc loco commemorare neceſſe eſt. Ratio ac cauſa, quâ incorrupta maneant tam diu inveſtiganda.

Cur quidem naturale tempus partus *molæ* nullum ſit, rationem hanc reddit *Ariſtot. 10. hiſt. anim. cap. 7.* quòd, cùm animal non ſit, ac propterea nullum cieat motum, dolorem nullum faciat: eſt enim parturiendi dolor, inquit, ex motu ligamentorum, quem facit fœtus vitæ appetens, (ſeu appetens potiùs liberioris reſpirationis;) at *mola* nec reſpirat, nec aere indiget: Nullaque ratio eſt, cur non longiſſimo etiam tempore vita vegetativa in utero frui poſſit.

Circa *Embryonem* major eſt difficultas, *an & quomodo* ultra naturale ſeu ordinarium tempus poſſit *vivus in corpore materno contineri*. Equidem id fieri poſſe Exempla complura teſtari videntur: *Spigel. de incert. temp. part.* profitetur quidem, ſe nullum adhuc habere Exemplum, fœtum maturum 2. *menſe* in lucem prodiiſſe: id tamen præter naturam accidere poſſe non negat: (ut allegavimus in *Microcoſm. Gen. parte tertia, ſect. 2. §. 86.*) quin & ultra *duodecimum menſem, ad decimum tertium, decimum quartum. decimum quintum*, prorogari aliquando partum, ex aliis tum Veteribus, tum Recentioribus, admittit: nonnullique referre ex Autoribus ejuſmodi partuum Exempla: Ac inſuper ex M. S. quodam Codice, refert, *Bellocatum* Patavii Excellentiſ. Medic. aliquoties in publicis Lectionibus narraſſe diſcipulis ſuis, ſororem Eruditiſſimi Viri *Bucella* Patavini, per *ſexdecim menſes* uterum tuliſſe.

Atque ita *Harvæus Exerci. de Partu* (poſt *Exerc. de Gen. animal. mihi pag. 558.*) Fuit profectò, inquit, non ita pridem apud nos mulier, quæ fœtum in utero *ſexdecim ampliùs menſibus* geſſit, eumque ultra decem menſes (pluribus ejus rei conſciis,) huc illuc variè ſeſe commoventem ſenſit, tandemque vivum peperit.

Similiter *Schenck. Obſ. Medic. lib. 4. obſ. 122.* Exemplum refert ex *Maſſa* mulieris ſexagenariæ, quæ ex ſeptuagenario ſene conceperit, & 14. *menſe* puellam pepererit, oculis & manibus privatam 5. menſibus vitalem: Additurque ratio tam diutinæ geſtationis: quia virtus ſeminum in ſenibus, cùm ſint ipſi frigidi, imbecillis exiſtit; itemque uterus ex ſenio refrigeratus, non potuiſſet in minori tempore concepta perficere, & perfectum ſeu completum edere. Conſimilis fortè ratio in Muſſipontana noſtra locum habere videri poteſt, quatenus Fœtus extra uterum hæſit, atque adeò ordinario uteri fœtu deſtitutus fuit. Ita in vita *Peireskii à Gaſſendo* deſcripta, *lib. 1.* non longè à fine, fit mentio mulieris Belliquadrenſis,

drenſis, quæ iteratò nupta, cùm ex priore conjugio partus aliquot nonimeſtres edidiſſet, ex poſteriore tamen ediderat tres, unum menſium undecim, alterum quatuordecim, tertium verò octodecim, atque tunc quartò geſtaret utero menſem jam vigeſimum tertium. Cumque hæc referenti *Peirskio* objiceret *Gaſſendus*, videret, ne eſſet eadem fœmina, quam non ita pridem *Ant. Saporta* aliiq; Medici propter ſimile quid non omnino ſanam mente pronunciaſſent; perſiſtit ipſe *Peirskius* fuiſſe aliam adjiciens, ipſam non longè poſt peperiſſe infantem cum capillitio, ac dentibus, obtinuiſſeque à conjuge, ne ulteriùs contingeretur (ob pericula puerperiorum;) Verùm, profitetur *Gaſſendus*, utcunque hac de re ſit, ſe venditare eam pro vera nolle.

Equidem quamvis contingat ſæpiùs falli mulieres, ut credant ſe diutiùs utero geſtaſſe, quàm geſtatum, (cujus rei cauſam ex *Hippocr.* atque *Ariſt.* reddidi *cit. loc.* §. 1 -. *& ſeqq.*) poſſe tamen reverà partum quandoque *in tempus longius* protogari, per evidentem rationem oſtendi *ibidem* §. 94. Cùm enim *cauſa partus* pendeant tum à *fœtu*, tum ab *utero*, atque ipſo *corpore materno*, (ut fuſiùs deduximus *ibid.* §. 78. *& ſeqq.*) fieri poteſt ut poſt tentatam criſin, pro excludendo fœtu, Mater & fœtus in vivis ſuperſint, ac hæreat etiamnum ad tempus in utero fœtus, donec novam excretionem natura moliatur, fœtusque cum natura conamen intendat: id verò eo duntaxat caſu evenire poſſe cenſui, cum etiamnum copioſi humores inter Amnium circumfluunt fœtum ipſumque à liberiori reſpiratione arcent; hanc enim ſenſim imponere neceſſitatem partus, expoſui *cit. loc.* §. -.

Sed in alia inſuper cauſa reddi poteſt, ob quam fœtum intra uterum, vel extra uterum in abdomine detineri poſſe vivum per complures menſes, quin imò per annos plures, præter rationem non ſit. Quid ni enim Fœtui in corpore materno concluſo, idem quandoque poſſit evenire, quod aliis quibusdam animalibus in lucem natis, urſis, gliribus, hirundinibus, muſcis, aliiſque ſimilibus (de quibus *Ariſt. libro* 8. *hiſtor anim. cap.* 7 *& Plin. lib*, 8. *Nat. hiſt. cap.* 3. *& ſeqq.*) totam hiemem dormientibus, nihilque porrò alimenti aſſumentibus: quod ipſum etiam hominibus quibusdam in lucem natis poſſe obtingere, à ratione non eſſe alienum oſtendi *Exercit. de Nutrit. Animal. ſect.* 3. §. 4 . *& ſeqq.*

Quid ni, inquam, fieri poſſet quandoque ut radicale humidum in fœtu ſeu Embryone ita flammulæ vitali contemperetur à natura, ut ipſam diutiſſimè, citra ulteriorem alimenti à matre affluxum, citra ulterius Embryonis incrementum, (*quid haud ultra eam magnitudinem excreverat, quam juxta conſuetas natura leges ſemeſtris fœtus aſſequitur,*) valeat fovere ac ſuſtentare? æquè atque artificio olim *Lampades ſubterranea* inſtruebantur à Romanis, quæ per aliquot ſæcula, abs que novi pabuli acceſſu, ope olei incombuſtilis, flammam foviſſe, ac Patrum noſtrorum memoriâ etiamnum ardentes inventæ referuntur, ſolo aëris leviſſimi appulſu extinctæ; quarum rationem exponere conatus eſt Nobiliſſ. *Carteſius Princip. Philoſ. lib.* 4. § 116.

Hiſce verò ita habentibus, non ſine ratione *L. Papyrius Prætor* (ut autor eſt *Maſſurius* referente *Plin. lib.* 7 *N. H. cap.* 6.) ſecundo hærede agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dedit, cùm mater partum ſe *tredecim menſibus* diceret tuliſſe; quoniam, inquit *Plin.* nullum certum pariendi tempus definitum videretur.

Atque ex tali forſan fundamento, Lex apud Britannos adhuc viget (teſte *Spigel. de incert. temp. p.*) ut maritus jubeatur prolem agnoſcere, hæredemq; habere, *anno* pòſt *aut amplius* natam, quam ipſe ultimo ab uxore diceſſerit. Atque ita Pariſienſes, (referente eodem ex *Go. bufredo*) viduæ approbarunt partum *decimi quarti menſis*, propterea quòd hæc apud mariti, qui obierat, propinquos & hæredes vixiſſet, diligenter ab horum uxoribus cuſtodita, quæ idcircò de intacta ejus pudicitia poſt partum teſtimonium præbere erant coactæ.

Sed neque præter rationem eſt, poſſe Fœtum, jam verè mortuum, per longiùs temporis ſpatium in materno corpore aſſervari citra putredinem, æquè atque fructus varii, etiam horaei, artificio condiuntur, atque ſolo aëris ambientis affluxu præpedito, in liquoribus quibusdam integri planeque incorrupti aſſervantur diutiſſimè; aut, æquè atque hîc ipſe noſter *fœtus Muſſipontanus* etiamnum fortaſſe aſſervatur, ſuperfuſo *ſalis ſpiritu* arcente putredinem.

Rectè Vir Eruditiſſimus, *Reſolut. pag.* 13. *Si ſpiritus vini*, inquit, ſi *ſpiritus ſalis*, putredinem arcet, (uti Lugdunum Gallorum aliquot Embryones ſe vidiſſe natantes in ejusmodi liquore ait, cujusmodi item Exempla, ab Excellent. D. *Fanſo* per familiares literas mihi communicata reſult. in *Append.* ad *Exercitationes de Nutrem. Elaborat.*) cur non natura optima medicatrix, optima ſui conſervatrix, idem præſtet in corpore.

De Artificio Nobiliſſ. D. *Bilſii*, quo balſami cujusdam beneficio cadavera ita condire valet, ut ad multa ſæcula ſervari queant, ita etiam ut poſſint dignoſci, deque aliis quæ circa eadem ſtupenda præſtat, impræſentiarum nihil repetam; cùm haud pridem fuse de talibus diſſeruerim in prædicta *Appendice*: Quis verò cum ratione negabit, Naturæ vires tali artificio etiam longè nobiliores ac valentiores eſſe? Hæc *Deuſingius*.

Mira de *S. Franciſci* Cadavere in Italia narrant *Aſſiſii*, quod nempe incorruptum adhuc ſtetiu ſubterranea crypta cui *Gregorius IX. Epitaphium* ſequens ad baſio marmoream erexerit.

V. S. C. A
FRANCISCI ROMANI
CELSA HUMILITATE CONSPICUI
CHRISTIANI ORBIS FULCIMENTI
ECCLESIÆ REPARATORIS,
CORPORI NEC VIVENTI NEC MORTVO
CHRISTI CRVCIFIXI PLAGARVM
CLAVORVMQVE INSIGNIBVS ADMIRANDO
PAPA NOVÆ FOETVRÆ COLLACHRYMANS
LÆTIFICANS EXVLTANS
JVSSV MANV MVNIFICENTIA POSVIT
ANNO DOMINI M. CC XXVIII.
XVI. CALEND. AVGVSTI.
ANTE OBITVM MORTVVS POST OBITVM VIVUS.

Quo ad Baſilicam autem Subterraneam Seraphici Patriarchæ Fratrum Minorum *S. Franciſci* Aſſiſienſem, narrant inſuper ſcriptores, Cadavera illa circumjecta gratiſſimum ſpirare odorem, ut olfactus hominum nunquam ſimilem habuiſſe credi poſſit. Quoad incorruptibilitatem autem cadaverum hoc addo, quod recordor nunc *Madriti* Cadavera & ſordes facilè ac citò in nihilum redigi, *Toloſa* verò in certa crypta contrarium apparere; dari etiam terram & lapides, quæ gratum odorem ſpirent, uti juxta *Dreſdam* Saxum erui, quod inſtar florum Cheiri in hunc usq; diem in meo Muſæo olet.

SUM

SUMMARIUM.

1 *Reſurrectio ſecundùm aliquos naturaliter fieri poſſe.*
2 *Affertur ratio, quâ id probari poſſit.*
3 *Multi, qui mortui reſurrexerunt.*
4 *Animalia nonnulla jam mortua aliquando reſurgunt.*
5 *Reſurrectio opus eſt miraculoſum.*
6 *Quanam ratione quidam reſurgere à mortuis viſi ſint.*
7 *Supra terminum trium dierum non videtur poſſibile hominem, qui mortuus videatur, ad vitam redire naturaliter.*
8 *Nonnulli multis annis dormientes.*
9 *Populi Lucomoria quomodo reſurgant.*
10 *Quòd herba quadam reſurgere faciant, falſiſſimum & ridiculum.*
11 *Dæmon an poſſit mortua inſecta ad vitã revocare.*
12 *Anima quarumcunque animalium irrationalium in morte corrumpitur.*
13 *Dæmon non poteſt idem animal numero ad vitam revocare.*
14 *Reſurrectio eſt unius, ejuſdemq; numero animalis.*
15 *Nullum animal mortuum verè reſurgit, præter ipſum hominem.*
16 *Homo habet propriam formam à corpore ſegregatam.*
17 *Eundem effectum numero ſemel corruptum impliçat poſſe reproduci.*
18 *Deus non poteſt idem animal numero, irrationale duntaxat, ſemel corruptum ad vitam revocare.*
19 *Hominis Reſurrectio ex Dei virtute factibilis, bruti verò nequaquam.*
20 *Reſurrectio fit per novam introductionem ejuſdem animæ in idem corpus.*
21 *Brutum aliquo modo reſurgens non eſſet idem numero.*
22 *Reſurrectionis opus cur naturale eſſe non poſſit.*
23 *Ex nihilo naturaliter nihil fit.*
24 *Mors eſt privatio vitæ.*
25 *A privatione ad habitum naturaliter non datur regreſſus.*
26 *Productio naturalis effectus ſequitur ad proprias diſpoſitiones, introductas in id, in quo fiunt.*
27 *In examine reſurrectionis contingit dubitare, an verè is, qui reſurrexiſſet præſumitur mortuus fuerit necne.*
28 *Morbi ex quorum vi homo interdum veluti mortuus apparet, cùm adhuc vivat.*
29 *Aquâ ſubmerſi, ſtrangulati, ex alto cadentes, & hujuſmodi aliquando mortui videntur, cùm vivant.*
30 *Syncope eſt præceps virium ruina.*
31 *Syncope diſtinguitur à Lipothymia.*
32 *Syncope ad talem vehementiam devenire poteſt, ut homo mortuus appareat, non ſic Lipothymia.*
33 *Aetij dictum defenſum.*
34 *Syncope forti detentus non poteſt longo tempore ſupervivere.*
35 *Cor non poteſt magnum morbum ſuſtinere.*
36 *In valida ſyncope non eſt locus remediis.*
37 *Morbus, quo detinebantur Zeno Imperator, & Io. Duns Scotus, non erat Syncope.*
38 *Syncope detentus, ſi poſt tres dies ad vitam redeat, magnam faciet reſurrectionis ſuſpicionem.*
39 *Impoſſibile eſt cum forti Syncope ultra vigintiquatuor horas vivere.*
40 *Syncope dicitur quaſi abſciſſio vitæ.*
41 *Quomodo fieri poſſit, ut homo abſque ullo ſenſu, & motu vivat.*
42 *Privatio reſpirationis eſt ipſa mors.*
43 *Vita non poteſt eſſe ſine reſpiratione.*
44 *Homo reſpectivè ad nos tantùm, poteſt ſine ſenſu, & motu vivere.*
45 *Ultra terminum trium dierum, cum morbo qui hominem motu, & ſenſu privet, non poteſt ullo modo vita ſupereſſe.*
46 *Syncope eſt ipſa mors.*
47 *Mors eſt confirmata Syncope.*
48 *Nemo moritur abſque Syncope.*
49 *Terminus ſuſpicionis vitæ brevior eſſe debet in ſyncope affectis.*
50 *Tres dies pro termino vitæ aſſignantur in morbis attonitis. Rationem vide n. ſeq. & 52.*
53 *Experientia varia ad dignoſcendum, an homo mortuus ſit, necne.*
54 *Ex quibus præcipuè ſignis cognoſci poſſit, an homo, qui mortuus apparet, adhuc vivat, necne.*
55 *Ubi homo vivit, ejus oculi intuentium imaginem reddere ſolent.*
56 *Homo ex morbo non periclitatur, quamdiu oculorum pupillæ imaginem reddunt. Falſum ibi.*
57 *Fœtore præſente, de morte dubium non eſt.*

De Mortuorum Reſurrectione.

QVÆSTIO XI.

QUantò intimiùs in miraculorũ natura inveſtiganda hactenus penetravi, tãtò promptiùs hominum quorundam vanitatem in illorũ veritate cognoſcenda, ac propalanda perſpexi. Miratus antehac ſum, quàm facile ſibi perſuadeant, non, inquam, poſtremæ notæ homines, ſed ſapientiſſimi, & quib. non immeritò primas in ſcientiis deberi cõmuni calculo receptum eſt, poſſe quædam opera mirabilia à natura, vel à caſu contingere: tamen æquo toleravi animo, quòd morbos nonnullos difficiles, & verè ex miraculo ſanatos, à Natura curatos fuiſſe, & curabiles extitiſſe aſtruxerint: magis me affecit, quòd hominẽ 1
à Natura prophetare aliquando voluerint, quòd per imaginationem non modò extra mentem rapi, ſed à terra etiam ſublevari firmaverint. Ad mortuorũ jam reſurrectionem perventum erat, quam adeò Naturæ vires exſuperare exiſtimabam, ut ex communi hominum conſenſu firmari poſſet, id eſſe ſemper abſq; ullo dubio opus miraculoſum, & ab ipſa divina potẽtia immediatè emanans: nihil enim excogitari poſſe in rerum Natura credideram, quod effectum, non dico parem, ſed aliquâ vel minima ex parte ſimilẽ promitteret, neq; ullam apparentem rationẽ, quæ id ſuaderet. Tamen & in hoc ipſo opere eſſe aliquid, quod objicere, quiſvis ſit, poſſet, adinveni, eò namq; impudentiæ quorundam futilitatem, ſeu malitioſã credulitatem perveniſſe comperi, ut non modò reſurrectioni ſimile opus, ſed & ipſiſſimam mortuorum reſurrectionem à natura factibilem judicent, &, ſi Diis placet, idem etiam per ſimplicia quædam medicamenta ſortiri poſſe effutiant. Sed ante hæc ſequens ratio perſuadere poſſet, Reſurrectionem eſſe naturaliter poſſibilem: ſi enim naturaliter fit, ut animal, quod nunquam extitit, in lucem naſcatur (licet hoc negaret Hipp. qui *lib. 1. de Diat. n. 5.* nihil fieri aſſeverat quod prius non fuerit) multò faciliùs naturaliter erit, hominem, qui aliquando extitit, reſurgere: quòd enim difficilius ſit ex nihilo aliquid fieri, quã ex aliquo aliquid, videtur rationi conſonum, & probatur ad id firmandum à Plater. *in Cent. Poſt. Quæſt. Med. Parad. n. 34.* Præter hanc autem rationẽ afferuntur nonnulla exempla eorum, qui cùm mortui 2
eſſent, non ex miraculo, ſed naturaliter ſuſcitati ſunt. Inſeram hic nonnulla eventa, quæ veritati ob eorum raritatem officere poſſent, alia riſu potiùs quàm admiratione excipienda, quorum plura ex Vallerio Maximo, ex Plin. ex Cœlio Rhodig. & aliis referunt Raviſ. *in ſua offic. lib. 2.* & Mart. Delr. *lib. 2. diſquiſ.*

*Magic.q.*19.plura quoq; hujuſmodi exempla notatu digna habes apud Majol.*dier.Can.Tom.*1.*Coll.de vatic.*Ferunt Appionem Grammaticum herbâ Cynocephaleâ Oſiriti Ægyptiis appellata Homerum in vitam revocaſſe,auctore Plin *lib.*30 *c.*2.Acilium Aviolam & L.Lamiam in rogo revixiſſe narrat Val: Max.*lib.*1.*c.*8.& idem Plin.*lib.*7. *c.*52. qui etiam de Ælio Tuberon idem refert,& de aliis nonnullis.Soleo Plutarch.*de ſer.numin.Vind.*meminit,qui de ſublimi loco in cervicem delapſus, ictu abſq; vulnere accepto mortuus eſt, tertiaq; poſt die ſub ipſam funerationem revixit.Mirabilius eſt quod de Ere Pamphilio narrat Valer.Max. *ubi ſupr. ex Plat.* quod ſe revixerit, poſt 10.diem,quâ mortuus fuerat,Narrātur & apud Medicos (ne has fabulas quis judicet) quamplurimi hujuſmodi caſus, quorum nonnullos vide apud Schenck.*lib.*1.*Obſerv.tit. de Apoplex.* & *lib.*4.*tit.de ſuffoc Uter.*.Sed pleraſq; hominum reviviſcentium hiſtorias,qui legere cupit, legat Henric. Kornman. *de Mirac mort.p.*2.*per totam.*Accedit his, quod de puero quodam, & de Epimenide Gnoſio, ſeu Cretenſi narrat ſuprà citatus Plin. nempè eum dormiiſſe annos 57.dehinc reſurrexiſſe.Idem ex Laërtio Diogene narrat Marcell.Donat.*lib.*4.*hiſt.Med. mirab.* c.12. additq; eum nunquam viſum fuiſſe comedere.Multo majorem admirationem affert, quòd Sigiſmund.Liber *in ſuis Moſcevia commentariis*, & ex eo Delr.memorat, homines nimirum quoſdam Lucomoriæ,trans flumen Obium, in montib. poſitum,ſub finem menſis Novembr.obdormire, eo ut ipſe Sigiſmund.inquit,mori, poſt hæc ſub fin ſubſequentis Aprilis reviviſcere. Hanc ipſam horum populorum ſeu fabulam,ſeu hiſtoriam repetit ex Franciſc.Citeſio Medic.Fortun.Licet *lib.*1.*de his qui diu ſine alim.vivunt, c* 6. & Henr. Kornam. *de mirac. mort.p.*2.*c.*41 cum minori tamen admiratione hæc à me perlecta ſunt, qui ſimilia apud Herodotum legerim *lib.* 4. neſcio an de eiſdem populis loquatur, eos tamen ſex menſib. dormire narrat. Sed & ſuprà citatus Marcell. Donat. *ubi ſupr.* refert ex quodam hiſtorico,tempore Gregor.XI. ſummi Pontif. quendam ſcholaſticum ſeptem annis dormiviſſe, excitatumq;mox per vim à ſomno,unam ſe noctem dormiviſſe ſibi perſuaſiſſe.Eandem habet hiſtoriā Kornman. *de mirac.vivor.tit.de dormient.*& repetit *lib. de mirac. mort.p.*2.*c.*48. eumq; Lubecenſem Scholarem vocat. In Germania ruſticum quendam per totum autumnum,univerſamq; ſubſequentem hyemem dormiviſſe teſtatur Lil.Girald.*in hiſt.poet.dial.* 4.ex quo repetit Torrebl.*in Epit del.lib.*2.*c.*22.*n.*2.

5 Sed ad demonſtrandum,Reſurrectionem eſſe à natura factibilem,adduci poſſunt multæ experientiæ in cæteris quoq;animantib.quorum multa vel ex ſe,vel remediis adjuta à morte reſurgere adnotantur.Circa Sicil.inquit Ariſt.*de admir.aud p.*28. aquæ ſtagnum ineſſe aſſerunt,in quo ſi quis aves,cæteraq;ſuffocata animalia intinxerit, rurſus reviviſcere autumant. De Muſcis,de Anguillis,de Leone,de Pellicano, & de parva quædam avicula vide apud Mart.Delr.*ubi ſup.* Muſcas item.& Apuas poſt mortem reviviſcere teſtis eſt Card.*lib* 9.*de Subtil.in fin.* Apes quoq; oleo enectas aceto reviviſcere dicunt, & quanam id ratione contingat recenſet Licet.*lib.*1.*de ſpont.viven. ort.c.*39.& *lib.*3.*c.*54.Addamus his nos Bombycem, quem non modò ſuſcitari ſed novam quoq;formam capeſſere eſt notiſſimum,unde eleganter Vida *lib.*1. *Bombycis*:

Ite Anima egregia,fortunataque laborum
Virò inſana alacres,ut vobis namq; altera fato
Corpora debentur, vobis miſeranda priorem
Eripiet formam Venus, atque ad dulcia reddet
Lumina,& aereas rurſum revocabit in auras.

Vermiculos quoq,& ſcarabeos, & plura inſectorū corpora pluries mutare,ac multoties reviviſcere, novaſq;formas capeſſere,quicunq; experiri volet,facile poterit,& expertus eſt millies ſolertiſſimus Medicus Petr.Caſtel.qui & librum quoq; de inſectis conficit ab ipſomet effigiatum.& variis inſectorū imaginib. ingenioſiſſime ornatum. Famoſiſſimum inſuper eſt, & ſanctis etiam quibusdam viris acceptum, ut Ambroſio,Nazian.Euſeb.& aliis. quod de Phœnice jactatur,de quo etiam Lactant. & Claudianus cecinerunt,& de quo meminit quoq;Herodot.*in Euterpe.* Quin & hiſtoriæ,quæ de Phœnice narratur non abſimilem affert Cardan *lib.*10. *de ſubtil.* de Ave Semenda nomine, quæ roſtrum habet triplici ordine, atque ut in Ellychniis undequaq; perforatum. Hæc cùm moritura eſt, dulce canit Cycnorum exemplo inde collectis ſarmentis motu alarum ignem excitat flammiſq;excitatis comburitur,& ex ejus cinere vermis,tum ex verme avis denuò renaſcitur.

Prætereà Marcell.Donat. *lib.*4.*hiſt.Med. mirab.c.*12.ex Martin.Cromero,*lib.*1. *hiſt. Polon.* narrat in Polonia minores quaſdam aves,ut hirundines, & cypſelos implicitis inter ſe pedib. conglobatas in lacus & paludes, piſcinaſque ſub hyemis initium ſeſe immergere,nec excitari uſq;ad novum ver.Capi autē à piſcatorib.hyberno quandoq;tempore,& ſine ullo ſenſu & motu,aut vitæ adminiculis reperiri, ſed igni admotas reviviſcere,licèt illicò ab externo ambientis frigore de novo extinguantur,Plantas quoq;ipſas reſurgere, & earum ligna etiam dolata reviviſcere, & patet ex iis, quæ recenſet Theophr. *lib.*5. *de cauſ. Plant.c.*4. Quib.adjiciam quod ex Quercetano, & Libavio commemorabat ſuprà nominatus Petr Caſtellus, nimirum cineres quarundam herbarum denuò ex arte reviviſcere,& in ſui generis plantam redire, quod de urtica præcipuè narrat idem Quercetanus, ut id Caſtell. retulit. Multa demum naturalis reſurrectionis exempla afferuntur à Levino Lemn. *lib.*1.*de occult.Nat.Mirac.c.*14.

Ex quib.omnib.videbatur. Reſurrectionem poſſe aliquando merè naturaliter contingere: quæ tamen cum partim falſa ſint, partim ad ſuas naturales cauſas reducibilia, & nullam ea propter in ſe admirationem habentia, ita ut ad ejus rei probationem nihil faciant,hæc concluſio firmata ſit,& inconcuſſa, Reſurrectionem mortuorum opus eſſe miraculoſum, & vires naturæ creatæ adeò tranſcendens,ut neq;ſi- 5 mile quid ab ipſa promitti poſſit:& videtur ea concluſio ex ſacræ Script.verbis deprompta, Job.*c.*14. *v.*12.*Homo cùm dormierit,non reſurget,*&c.impoſſibile eſt ut naturaliter reſurgat.Malvet.*de Canon.Sanct. dub* 3.*n.* 18. Unde probare non poſſum Tiraquelli verba *de Nob.lit.c.*3. *n.*35. dicentis: *Quid refert,utrùm anima denuò in artus relictos divinitus reponatur,an penitus in corpore ſepulta morbiq; victoris oppreſſa virib.arte curaq;M dici ſuſcitetur atq; eliciatur,iamq;certò migratura retineatur! An non penè paria ſunt,mortuum reſtituere,& mox moriturum ſervare.eiusq; animam in corporis latibulis deliteſcentem ab ipſo limine mortis revocare:*Hæc Tiraquell. Quæ adeò a verò longe abſunt, ut non modo hæc paria non ſint, ſed toto cœlo diſparata:mortuum namque ſuſcitare.nonniſi per ſupernaturalem potentiam fieri poteſt;moriturum ſervare,non ſolùm à Natura, ſed etiam ab Arte poſſibile.

Sed ne prædicta abſq; reſponſione relinquamus, dicendum primò ad id quod opponebatur eſſe nempe difficiliùs,animal quod nunquam extitit,de novo

in

in lucem prodire, quàm ſi quando exſtitit, reſurge-
re:reſpondendum,inquam,negando hanc concluſio-
nem:Ratio negationis eſt, quia paria ſunt non eſſe,
& nunquam fuiſſe quoad novum eſſe:& ad id , quod
in confirmatione additur,quod difficilius ſit ex ni-
hilo aliquid fieri,quàm ex aliquo aliquid,dico quod
veritatem habeat in via Naturæ, quia ipſa ex nihilo
nihil producit,at nunquam ex nihilo ipſa creat ani-
mal.Non transferenda eſt ergo creatio ad Naturam,
ſed ad divinam potentiam abſolutè;unde hinc dedu-
ci non poteſt;faciliorem eſſe reſurrectionem natura-
liter, quam novam animalis productionem.

6 Cæterum ad id,quod pertinet ad eos, quos revi-
xiſſe ferunt, (ſi poſt congruum tempus id factũ di-
cant, nam de Ere Pãphilo poſt 10. dies reviviſcente
fabula mera eſt(illos non fuiſſe verè mortuos, ſed
potiùs Apoplexia,vel conſimili morbo detentos, ex
quo è vivis ceſſiſſe apparent , cùm tamen adhuc vi-
vant:eo autem morbo diſcuſſo,manifeſtè vivere cer-
nuntur,& ignorantib.ac fatuis,idiotiſq;revixiſſe, &
a mortuis ſuſcitati exiſtimantur, quod & ex Ariſt.
probat Licet.*de ſpont.vivent.ort.lib.4.c.5*.at in Me-
dicina facienda hæc non adeò de raro eveniunt, ut
nullam admirationem nobis incutiant ; non tamen
id firmari poſſet quandocunq; ſed congruo tantùm
tempore,ut dixi,nẽpe infra tres dies a putativa mor-
te;nã ſupra hunc terminum difficillimum, & fortaſ-
ſe etiã impoſſibile eſt, hominem naturaliter reviviſ-
7 cere,ob rationem de qua inſt, Unde non ſine myſte-
rio Lazarus poſt quartum ſuſcitatus eſt,ad inſinuã-
dum nẽpe omnes vitæ terminos in eo prætériiſſe,ne
dubium aliquod intercedere poſſet , quòd non eſſet
mortuus,ſed apoplexiâ, aut hujusmodi aliquo mor-
bo detentus;quin & in eo mortis manifeſtiſſima ſi-
gna erant conſpicua, fœtebat enim jam , & corru-
ptionem patiebatur.

Præterea quod à Plin. & aliis narratur de puero
per 57.annos dormiente, (niſi fabuloſum;& riſu di-
gnum judicare id velis)dicendũ,hoc non aliter eve-
niſſe in hoc,quàm in his,qui abſq;cibo,& potu diu-
tiſſimè vivũt:aut quomodocunq;ſit;neq; hic,neque
8 Lubecenſis Scbolaris ille,erant verè mortui,ſed dor-
mientes vivebant.Major ſuſpicio intercedere potuit
niſi miraculum intercederet,de ſeptem Sanctis qui-
busdam viris,qui in perſecotione Decii obdormiſſe
dicuntur annis 196,& ſomno occupatos fuiſſe, hinc
evigilaſſe,ſeu potiùs reſurrexiſſe temporib.Theodo-
ſii, ſi rectè memini. De viris porrò illis Lucomoriæ
9 trans flumen Obium,quid ſit dicendum,docet Delr.
eſſe nimirum quid commentitium, ac fabuloſum:&
tamen,etiamſi pro vera hiſtoria admitteretur, non
eſſet par ratio in reſurrectione mortuorum ; ſom-
num enim hunc libentiùs dicerem, quàm mortem ,
& ad inſtar quorundam animalium, quæ menſibus
hyemalib.ſomno occupantur , eos populos quoque
tali natura præditos dixerim , neq; eſſet quid adeò à
Natura alienum, ut omni fide indignum exiſtiman-
dum,ſtante præſertim vetuſtiſſimo ejus rei Herodo-
tis teſtimonio,de quo ſupra , confirmato novâ non
contemnendi auctoris atteſtatione.

Quod autem de herbis quibusdã recitare auſi non-
10 nulli ſunt,cõfutatione non eget. Quòd ſi Dæmonis
operâ mortuos ad vitam revocare quarundam her-
barum vi aliqui viſi ſint, hoc ipſius Dæmonis præ-
ſtigium fuit,non quid reale.De Leone vero, & Pel-
licano,non habeo quid dicã,niſi quòd hæc,ut plera-
que alia,falſa credã.Inſecta autẽ nonnulla,aut plura,
& ex putri materia naſcentia animalia quædam,
quomodo reviviſcere poſſint , & quòd renaſcentia
eadem numero non ſint,declarat Delr.*ubi ſupr.*& ex
noſtris Medicis Licet.*lib.*·.*de ſpontan. vivent.ort.c.*
54.Ego dixerim, quòd cùm his calor ſit pro anima,
facile hic lateat in materia illa putrida,ac tenacidũ
latet autem, mortua videri animalia;cùm denuò ca-
lor emergit,& ſeipſum detegit,materiæ ipſi motum
communicans,animalia denuò vivere conſpiciuntur.

Verumenim verò dubium movebat idem Delr. u- 11
trùm nempè poſſit Dæmon inſecta,& ſimilia imper-
fecta animalia, propria virtute ad vitam revocare;
mihi tamen incaſſum dubitari de ea re videtur , ſi
propoſitionem adeò reſtringamus,ut de reſurrectio-
ne propriè ſic dicta,non autẽ ſimilitudinariè, & æ-
quivocè intelligamus:nempe quòd animalia ad vitã
revocata,eadem numero ſint cum jam præmortuis;
hæc enim eſt vera reſurrectio,cujus nedum inſecta,
ſed quæcunq; animalia irrationalia quantumcunq; 12
perfecta, ſunt omnino incapacia. Anima enim quo-
tumcunq;animalium,uno excepto homine,per mor-
tem corrumpitur,& in nihilum omnino abit. Quod
ſi poſſit Dæmon idem animal numero,cum eo quod
jam corruptum eſt,ſuſcitare,poterit idem ſua poten-
tia facere,ut idem affectus numero,ſemel corruptus,
de novo producatur,quod neq;per ipſam potentiam
divinam eſt factibile,ut infra dicemus.Corrupta er-
go priori forma , non poterit Dæmon ex materia ,
quam anima illa informabat, eandem formam edu-
cere,non exiſtentib. in materia iisdem diſpoſitionib.
quæ inerant in prioris animæ eductione. Quòd ſi
novas diſpoſitiones introducere poſſit (quod non
inficior(novam item formam,& animam eliciet,non
eandem numero cum ea,quæ materiam illam infor-
mabat.Nunquam ergo poterit Dæmon idem animal 13
numero,etiam ex inſectorum genere, ad vitam re-
vocare,ſed materiam anima deſtitutam , in iis quæ
ex putri materia præcipuè oriuntur, de novo vivifi-
care,introducens novum calorem,& ſpiritum, aut
animam ex novis materiæ diſpoſitionibus elicitam.
Torreblanc.*in Epitom.delict.lib.2.c.10.n ult.* & *lib.*
*eod.c.35.n.ult.*nunquam tamen talia inſecta, aut alia
ſic ſuſcitata , erunt eadem numero cum jam corru-
ptis.De Phœnice tandem quid dicam, non habeo;ſi
ullam veritatem habent,quæ de eo jactantur,non ſi-
ne ſpeciali fortè Dei voluntate, & non ſine aliquo
occulto myſterio animal illud eo modo interire , &
reſurgere dixerim.De ave ſemẽda Card. nihil addo:
apud alios auct.fide dignos adhuc de ea nihil inveni.

Sed jã his relictis,adnotandum venit ex Delr. *ubi*
aliàs,quòd cùm reſurrectio ſit unius ejusdemq; nu-
mero animalis , nullum animal verè reſurgere dici 14
poteſt præter unum hominem , Meletius *de natura* 15
hominis.Hic enim ſuſcitatus à mortuis verè eſt idem
homo,qui ante mortem,Bald. *apud Malvet. de Ca-*
noniz..Sanct.dub.3.n.7. & *10.* & *ſeqq.*Homo namque 16
ita propriam formam à corpore ſegregatam habet ,
ut ab eo ſeparata per ſe exiſtat & vivat,cætera verò
animalia ita corpori habent cohærentem & anne-
xam,ut ab eo ſegregari nequeat, ſed materiâ corru-
ptâ corrumpitur & ipſa,& in nihilum abit,tanquam
ſi nunquam in rerum Natura fuiſſet.

Itaq;ſi verum eſt,implicare contradictionem effe-
ctum numero ſemel corruptum à Deo reproduci, 17
jam verum inſimul erit, neq; ipſum Deum poſſe idẽ 18
animal numero(de brutis intelligo, non de rationa-
lib.) cùm corruptum fuerit , ad vitam revocare;no-
vam enim formam reſurgere oportet ex potentia 19
materiæ,quæ eadem cum priori nunquam eſſe pote-
rit,Reſurrectio ergo hominis ob hæc,ex virtute Dei
poſſibilis eſt;bruti verò nequaquam , quia incapax
eſt reſurrectionis.

Ex dictis manifeſtè elicitur , Reſurrectionem fieri 20

per novam introductionem ejuſdem animæ in idem
corpus, quod ante mortem informabat, ita ut homo
reſurgens nihil à ſeipſo, neq; in temperatura, neq; in
21 ætate, neq; in effigie, neq; in quavis alia re mutatus
exiſtat. At Equus, Taurus, Elephas, aut aliud quod-
cunq; animal, ſi ullo modo reſurgere dici poſſunt;
(poſſunt enim impropriè, ſi ab iiſdem corporib. eli-
ciatur alia forma, introductis antea requiſitis diſpo-
ſitionib. in materia) valdè à ſeipſis mutata exiſterēt,
22 neq; eadem ætate, neq; eodem temperamento, neque
iiſdem virib. fortaſſe neq; eodem aſpectu, neq; eadem
habitudine, quam ante mortem habebant, donaren-
tur, quia omnia hæc à nova forma immutata ema-
narent: & in ſumma non eſſet idem numero Equus,
idem Taurus, idem Elephas, quia erat priùs, imò
neq; ſibi ſimilis, quia variarent diſpoſitiones cada-
verum a diſpoſitionib. ſeminum, niſi hoc peculiari-
ter fieret ex divina potentia, ut idem animal in om-
nib. appareret. Sed an aliquis alius modus ſit, quo
poſſet Deus brutum ſuſcitare, ut formam à materia
ſejungere, & à corruptione, & annihilatione conſer-
vare, hoc ego Theologis dijudicandum relinquam:
illud ſatis ſit, quòd cùm brutum fuerit mortuum,
ſimpliciter loquendo, nullo modo poterit ſuſcitari.
23 Ex his inſuper patere poteſt, cur reſurrectionis o-
pus à natura eſſe non poſſit; in brutis enim (ultra ra-
tionem, quæ militat in homine, de qua infrà) jam di-
ximus eſſe impoſſibile quia eorum forma corrumpi-
tur, & in nihilum abit, naturaliter autem ex nihilo
nihil fit, ut ex Philoſopho notat inter Canoniſt; Ro-
der. *Quæſt. Canon. & Regul. q. 11. art. 2. Tom. 3.* Quod
enim non eſt, non generatur, cùm non ſit unde ge-
neretur. Hipp. 1. *de vict. ratione.* In homine autem
patet, quia mors eſt privatio vitæ, & à privatione ad
habitum naturaliter non datur regreſſus, ut protritũ
in Philoſophia eſt. Ariſt. 5. *Phyſic.* & inter Iuriscon-
ſultos notat Malvet. *de Canon. Sanctor. dub. 3. n. 58.*
24 Quib. adde, quòd cùm naturaliter productio natura-
lis alicujus effectûs ſequatur ad proprias diſpoſitio-
nes, introductas in quo fiunt, jam ſequitur, quòd cùm
25 in cadaverib. non ſolùm non adſint illæ diſpoſitio-
nes, quæ requiruntur ad novam vitam in materiam
introducendam, ſed potiùs his contrariæ, nullo mo-
26 do naturaliter fieri poterit vera reſurrectio, quæ ad
novam vitam conſequitur.

Cæterum quia contingit in examine hujus mira-
culi dubitare, an is, qui reſurrexiſſe præſumitur, mor-
tuus verè eſſet, necne, idcirco quatuor puncta jam
nobis diſcutienda veniunt; quorum *primum* eſt, ut
enarremus eos morbos, ex quibus homines inter-
dum contingit ita affici, ut omnino pro mortuis ju-
dicari poſſint, hinc morbo diſcuſſo, à morte ſuſcita-
27 ti. *Secundum,* an poſſit homo abſq; ullo ſenſu & motu
vivere, ita ut à vere mortuo nequaquã diſcerni poſ-
28 ſit. *Tertium,* qualis eſſe poſſit in eo morborum ſtatu
vitæ terminus, nimirum quot dieb. homo vivere ad-
huc præſumi poſſit, motu & ſenſu jã orbatus. *Quar-*
29 *tum,* quib. potiorib. ſignis diſtingui poſſint aliquo
morbo detenti ab his, qui jã verè e vita exceſſerunt.

Et circa primum dicendum, tres præcipuè mor-
bos eſſe, in quib. ſolet homo aliquando abſque ullo
ſenſu & motu permanere, & mortuo ſimillimus ap-
30 parere, hos eſſe apoplexiam, ſyncopem, uteri ſuffo-
cationem. Verùm ad apoplexiam revoco epilepſiã,
quandocunque ita gravis fuerit, ut ab eâdem apo-
plexiâ etiam forti diſtingui non poſſit, quemadmo-
dum aliquando evenire dixi alias *lib. 2. harum quæſt.
tit. 1. q. 14. n. 16.* Ad apoplexiam item revoco ſuffo-
cationem ex aqua, quia licet vulgo perſuaſum ſit,
aquâ ſubmerſos ex eo, quòd multum aquæ hauriant,
petere; tamen ſuffocari potiùs ipſos conſtat, quòd re-
ſpirare non poſſint, ut probat Plat. *Quæſt. Med. Pa-
radox. Centur. Poſth. n. 55.* ad eundem morbum revo-
co ſuffocationem ex laqueo: nonnulli enim, cùm per
plures horas ſuſpenſi perpendiſſent, & eorum cor-
pora aut veſpillionibus, ut ſepulchris conderentur,
tradita eſſent, an Anatomicis diſſecanda, inter opus
revixerunt; lege, ſi libet, Marcell. Donat. *de hiſtor.
Med. mirabil. lib. ult. c. 9.* & alia exempla mirabilia
apud SchencK. *Obſ. lib. 2. tit. de ſuffocat.* Ad eandem
apoplexiam revocandi, qui ex carbonum fumo ſtrã-
gulantur, ut iis evenit, de quib. Paræus *in tract. de Re-
nunciation.* & aliis apud SchencK. *ubi ſup.* Ad eun-
dem effectum revocanda ſuffocatio ex ebrietate, ex
vapore vini, aut cerevisiæ, cùm ebulliunt, ex fulmi-
nis ictu, ex cerebri percuſſione, & concuſſione, ut in
iis, qui ex alto cadunt, ex aëre item corrupto exſpi-
rante ex cavernis, puteis, ſubterraneis locis, ex foſſis
in quibus frumenta aſſervantur, & cloacis, ſentinis,
& hujusmodi. Huc etiam revocanda ſuffocatio ex
fumo Mercurii, Arſenici, & ſimilium medicamen-
torum, cui maximè obnoxii ſunt Argentarii, & qui 31
ex morbo Gallico aut inunguntur, aut ſuffumigãn-
tur. Ac denique huc revocanda ſuffocatio, vel
animi defectus ex peſte; multi enim ob terrum cor-
ruptumque vaporem peſtilentem animo linquun-
tur atque deficiunt, ut omnino mortui appareant,
cùm tamen adhuc vivant: de qua re vide nonnul-
las obſervationes ſcitu dignas apud Guillelmum
Fabric. *centur. 2. obſervat. 95. & ſequent.* in omnib.
enim commemoratis caſibus, hiſque ſimilibus,
homines aut ſyncope corrupti ſunt, aut apoplectici
verè fiunt, aut illis ſimiles, & ab iis, quatenus ad
rem noſtram pertinet, nequaquam diſtinguendi:
nam & aliqui eorum, qui aliquo ex his modis affi- 32
ciuntur, ſuffocanturve, aliquando poſt duos aut
tres dies ad vitam revocantur: de quibus omnibus
exempla vide apud SchencK. *loco citato, & libro
primo, Obſervat. titulo de Apoplexia,* & apud Do-
minic. Terill. *libro de cauſ. repent. mort. ſect. 6. cap. 6.*
peculiariter autem de ſuffocatis, aut de aqua ſub-
merſis Alexand. Bened. *libro 10. cap. 9.* quibus maxi-
mè animum advertere debet Lector humaniſſi-
mus, præcipuè ſi medicinam minimè callet, cùm
facillimè his, qui ejus artis expertes ſunt, imponi
poſſit, hominem aquâ ſubmerſum, aut laqueo
ſuſpenſum, aut qui ex alto deciderit, aut aliquod
eorum, quæ commemoravimus, expertus ſit; omni-
no fuiſſe mortuum, præſertim ſi per unum aut al-
terum diem nullam vitæ ſignificationem præbuerit,
& abſque ſenſu, abſque motu, abſque reſpiratione
apparuerit. Is ergo ſi ad vitam redeat, difficillimè
perſuaderi, quisquis ſit, poterit, illum non re-
ſurrexiſſe, quia mortuus omnino exiſtimabatur,
cùm tamen revera apoplexiâ detineretur, & adhuc
viveret. Sunt ergo omnes ſupradicti caſus ad apo-
plexiam reducendi, & quæcunque de apoplecticis
dicentur, iis etiam applicanda; quemadmodum
applicari etiam poſſent ſyderatis, ſic attonitis, con-
gelatis, caroticis, catalepticis, lethargicis, & hu-
jusmodi; quanquam hi morbi nunquam ad tan-
tam vehementiam perveniunt, ut homines omni-
no ſenſu & motu deſtituti appareant: patet enim hos
univerſos integram habere reſpirationem, & fa-
ciem ſervare ſibiipſis viventibus ſimillimam; quæ
duo ſigna facillimè, nulloque negotio poſſunt illos
à verè mortuis ſecernere. Non eſt ergo quòd inter
priores morbus apoplecticos, hos quoque adnu-
meremus, quanquam id præſtitit Martin. Delr. *ubi
ſuprà,* de quo circa hoc particulare non curandum.

[Ita

[Ita *Ioannes Duns Scotus* apoplecticus , ante mortem veram ſepultus , in ſepulchro tandem ad ſe rediens mori coactus dicitur teſte *Vitali*. Vide *Strauſſii* Fœtum *Muſſipontan.* pag. 106.]

Porro ſyncope eſt præceps virium lapſus,& ruina, Galen. 12. *Method.medend. cap.*5. & inter Iuriſconſultos ex eodem Galen. Auguſtinus Barboſa *in collect.doct.lib. tertio,tit.*41.*c.*9.*num.decimo,Tom.*1: ſed de ſyncope illud admonendum, quòd alias *lib.*2. *quæſt.* 9. *numero quarto*,admonebam,nimirum eam diſtingui à lipothymia, & ab animi deliquio ſecundum magis,& minùs, & alio etiam ex capite : nam Mercatus *lib.de Intern.morb.curat.cap.decimo*, voluit non pertinere utrumque morbum ad eandem partem, ſed animi deliquium , & lipothymiam ad cerebrum, ſyncopen verò, ad cor , & ſyncopen includere animi deliquium , non tamen è contra , quia in ſyncope omnes facultates concidere dicebat, non unam tantum, ut in animi deliquio. Unde eſt, quòd ſyncope poteſt quidem ad eam vehementiam pervenire , ut ſenſu & motu omni hominem privatum repræſentet,& mortuo ſimilem efficiat,at lipothymia,& animi deliquium id non poteſt,Capivac. *comm. Aphor.*1.2 4. nam ut Iacchinus teſtatur , *in nonum ad Almanſ.cap.*21.muti à mortuis nihil differunt:qui duo affectus ob minorem , aut majorem tantùm ſymptomatis gravitatem inter ſe differunt, Porrò male ſyncope,& lipothymia confunduntur, tamen fecit Delrius *loco aliàs citato*, quod notatur à Medicis omnibus, Fernel. 2. *Method.cap.decimo*, Amat. Luſitan.*Centur.tertia,curat.*31.*in ſcol:* Altimar. *de medend.humani corpor. mal. c.*55. Riol. *in Meth. partic.cap.*15.*ſect.*2.Capivacc.*ubi ſuprà*.Maſſaria *libro* 2.*Pract.c.* 9.Iacchin. *in nonum ad Almanſ. ubi ſuprà* Mercurial. *pract. lib.*2.*capite item* 9.Holler.*lib.*1. *de morb.int. cap.*30.Foreſt.*lib. Obſer.ſeptimo, in ſchol.* Ejusdem quoque erroris cum Delrio notantur à Maſſaria,ubi proximè,recentiorum non-
33 nulli,qui tamen neſcio cur Aëtium ejus erroris redarguat,quòd *cap.*101.*ſermon.*5. hæc dixerit.Differt autem animi deliquium (quod ſuprà lipothymiam vocari dixerat) à ſyncope,quod animi deliquium derepente incidat,ſenſu,& motu hominum privans,& omnino non ſudans:ſyncope verò & vigilantes , & dormientes invadit,& omnino cum ſudoribus , qui ſyncoptici appellari ſolent.Aëtius ergo unum ſymptoma ab alio diſtinguit,licet fortaſſe ea differentia, quam ille affert , aliis non ſit undequaque accepta.

Sed his relictis admonendum præterea eſt,nullatenus fieri poſſe , ut forti ſyncope detentus longo
34 tempore vivat ; afficitur enim in hac paſſione mirum in modum ipſum cor principaliter , quod non poteſt magnum morbum ſuſtinere ad longum maximè tempus,morbi enim cordis ſtatim atq;inceperint hominem jugulant,Galeno teſte 5.*de loc.aff.c.*2.præ-
35 cipuè verò ipſa ſyncope, ut idem tradit *comment.* 2. *Aphor.*41.longum autem tempus in hoc caſu intelligo, quod pertranſit ſpatium viginti quatuor horarum:idcircò nempe à Paulo *lib.*3.*c.*24. cui & aſſen-
36 tiuntur alii,ut Piſo *ſuæ pract.lib.*2.*c.*12. dicebatur , in valida ſyncope non eſſe locum remediis, & hoc nonniſi ob celeritatem interimendi, eademque ex cauſa dicebatur à Rabi Moyſe 6. *Aphor.*7. & ab Aretæo *lib.*2. *cap.*3.totum ingenium Medici debere eſſe in hoc affectu prævidendo,& præcavendo, annunciandoque ; qui enim illum non prævidet , nec præcavet,aut periculum non prædicit , mortui hominis reus eſt,& in ſumma ſyncopen aut ſtatim interficere, aut nocte ſequenti , nunquam autem ultra
37 biduum extendi,teſtatur ex recentiorib. Cæſalpinus *lib.*6. *Art.Medic. cap.*22. Hinc patet morbum quo detinebatur,ac quo ſæpè ſæpiùs corripiebatur Ioannes Duns Scotus,non fuiſſe ſyncopen ; ut ex Iovii auctoritate voluit Delrius,*ubi aliàs*, ſed potiùs apoplexiam,vel fortem epilepſiam,non enim ſyncopen tantu tempore ſuſtinuiſſet:neque ſimiliter Zenonem Imperatorem ſyncope detentum fuiſſe credendum , cùm omni ſenſu amiſſo,ſepulchro mandatus eſt, in quo inventus fuit præ fame ſuos ipſe lacertos , caligaſque quas geſtabat,commanducaſſe,ut recenſet ex Baronio Kornman.*de mirac. mort.p.*7.*c.*59.

Ex his igitur eliciendum videtur, quòd ſi conſta- 38
tet hominem ſyncope valida , & graviſſima detentum,per duos aut tres dies revixiſſe, majorem multò faceret miraculi ſuſpicionem,quam ſi Apoplexiâ,
vel conſimili morbo,vel uteri ſuffocatione detentus 39
fuiſſet,quia,ut dixi,impoſſibile eſt cum forti ſynco-
pe ultra viginti quatuor horas perdurare ; adeò 40
enim præceps in occidendo is morbus eſt , ut idcircò ſyncope dicatur, hoc eſt , abſciſſio vitæ , ut prædicti Medici adnotant. Altomar. *cap.*15.& ex Iuriſconſultis Auguſtinus Barboſa *in collect. doctor. libro* 3.*titulo* 11. *cap.*9 *n.*16. *Tomo primo*, & ſumma cum ratione à Græcis Oxyctona morbus hic dicitur,nimirum citò jugulans , teſte Aret. *libro* 2. *Acut.cap.*3.

Tertius morbus,ex quo homo tanquam mortuus 41
aliquando apparet , nullo ſenſu aut motu , imò ne reſpiratione quidem vivere ſe manifeſtans,fœminarum proprius eſt,& eſt,ut dixi, ſuffocatio ex utero : ex quo morbo tam ſopitæ inventæ ſunt nonnullæ , tanquam à vita alienatæ,ut tanquam mortuæ ſepulchris ſint demandatæ ; quin & earum aliquæ utero gerentes in ipſis ſepulchris pepererunt : eamque ob rem non omninò fabuloſam exiſtimavi hiſtoriam à Bocaccio recenſitam , in *Decam.die* 10.*fabell.quarta*.Quin & alias hiſtorias huic ſimiles,& multo fortè admirabiliores legere conceditur recollectas per Schenkium *libro* 4. *Obſervat.* *tit. de uteri ſuffocat.* inter quas illa præ omnibus notabilis,quæ de nobili muliere narratur , quòd ſimili morbo mortua jam credebatur , ad quam diſſecandam vocatus inſignis quidam Medicus , celeberrimuſque Anatomicus , ad ſecundam adactæ novaculæ impreſſionem , illa motu,& clamore vivam ſe manifeſtavit,cum tanto ejus Medici dedecore , ut eo mœrore confectus non multo poſt obierit.Itaque conſuetum eſſe , etiam in iis mulieribus, quæ ex utero ſuffocantur,ſeptuaginta duas horas,non minùs quàm in iis, qui Apoplexia moriuntur, expectare , antequam ſepulturæ tradantur,ut notat Alexand.Bened.*ſuæ pract. libro* 10. *capite* 10. & Daniel Sannert. *libro* 4.*pract. pars.*2. *ſect.* 3. *cap.* 4.

Sed in hoc morbo, hoc præcipuè , quòd ad rem noſtram facere poteſt , adnotandum ; nempe eas quæ ex utero ſuffocantur, non ſemper eodem modo ſuffocari, quia interdum , ut notat idem Sannert. *loco cit.*in iis afficitur cor, & hoc pacto in ſyncopen labuntur,& ſic aut mortuæ apparent, aut verè moriuntur;alias autem fiunt Epilepticæ, quin etiam interdum fiunt Apoplecticæ,& veluti Apoplecticæ jacentes , eodem modo dubium de earum morte excitant. Hæc autem differentia ſymptomatum inde enaſcitur,quòd vapores tetri ac maligni,ſeu venenata illa aura,quæ vel ex menſtruis retentis,ac corruptis, vel ex ſimilib. humorib. vel etiam ex retento & corrupto ſpermate elevatur, modò hanc , modò illam partem feriunt,& labefactant , non verò ſemper unam eandemque:unde , ſi cor petant , ſyncopen excitant;ſi verò cerebrum ejuſque ventriculos,

Epilepſiam,& Apoplexiam. Quamobrem ubi ſuffo-
cata ex utero mulier mortua diceretur,ac deinceps
reſurrexiſſe,probandum eſſet per Medicos, qui eam
curaſſent, aut quomodocunque præſentes fuiſſent,
an ſyncope,aut Apoplexia mortua eſſet,& de ſignis
maximè eſſet inveſtigandum , cùm promptiùs ad-
mitti poſſit miraculum, ubi ſyncope mulier detenta
poſt tres dies reſurrexiſſet, quàm ſi Apoplexiâ per-
cuſſa poſt tantundem temporis ad vitam fuiſſet re-
vocata, ob rationem , de qua ſuperiùs mentionem
habui,nimirum, quòd difficillimum , immò etiam
impoſſibile ſit , ſyncope detentam per tres dies ſu-
pervixiſſe , non ſic autem detentam Apoplexia ,
cùm in ſyncope conſertim , ac ſubito mulieres ſpi-
ritus evaneſcant.

Circa ſecundam dubitationem , in qua quæritur,
quomodo fieri poſſit, ut homo abſque ullo ſenſu &
motu,etiam ipſius pulſus,& reſpirationis vivat, di-
42 cendum , hoc ſimpliciter , & realiter nequaquam
poſſibile eſſe , quia privatio reſpirationis eſt ipſa
mors. Averr.*Collig.capite* 39.neque poteſt eſſe vita
43 ſine reſpiratione,nec conſequenter ſine motu,neque
44 reſpiratio ſine vita,Galen.6. *de loc.aff. cap.*5 .*claſſ.*4.
Valeſc.*lib.*3.*Philon.cap.*14.Gordon.*in Lilio, part.*7.
*cap.*10.Altomar.*pract. cap.*110.Maſſaria *pract.lib.*2.
cap. 9.Fortun.Fidel.*lib.*4 *relat.Medic cap.*1 . adeò ut
ſpiratio,& vita convertantur,cùm ſpirantem non
vivere,aut viventem non ſpirare ſit impoſſibile.Gal.
ubi ſuprà Mercat. *de Intern.morb.curat.lib.*1.*cap.*13.
Hieronym.Fabrit.*lib.*1.*de Reſpir.cap.*1.ſed ſi libet ,
vide de hac quæſtione *Claudin.in Reſp. Med.*14. &
Daniel.Sennert.*lib.*4.*pract.part.*2 *ſect.*3 *capit.quar-
to*,Aliqui ergo non aſſequentes ſenſu,apoplecticos,
ſuffocatos, ſyncopizantes, & hujuſmodi reſpirare,
dixerunt in illis ſervari tantummodò tranſpiratio-
nem , quam ſufficientem eſſe volunt ad vitam ut-
cunque conſervandam. Reſpectivè ergo ad nos,
45 & ſenſum noſtrum, homo poteſt abſque ullo ſenſu,
& motu etiam pulſus, & reſpirationis vivere , ita
ut à verè mortuo vix , ac ne vix quidem dignoſci
valeat , ſic enim concludunt Auctores omnes
ſupracitati, & alii, quos recenſere eſt ſupervaca-
neum.

Circa tertium dicendum videtur, quòd ultrà ter-
46 minum trium dierum,cum tanto morbo,qui homi-
nem quoad nos,ſenſu & motu priver,vitam eſſe ſu-
perſtitem pro impoſſibili ſit exiſtimandum, & hoc
dico univerſaliter loquendo de omnibus prædictis
morbis , quia ſi ad particulares caſus deveniamus,
47 de ſyncope aliter ſentiendum , ut ſuprà innuimus,
terminumque breviorem circumſcribendum cenſeo
48 quia ſyncope eſt ipſa mors,dicitur enim diſſolutio
nexus naturæ ab Aretæo,unde convertuntur mors ,
& ſyncope, cùm utraque diſſolutio nexus naturæ ſit,
& ſyncope nil aliud ſit quam principium mortis ,
mors autem nihil aliud quam terminus ſyncopes,
ſeu ſyncope confirmata,Gerard.Cremon.uſ.ex quo
Valleſc.*ubi ſupr.* unde benè idem Valleſc.& eum eo
Duret.*in Holler. pract.lib.*1 *c.* 30. *in annotat.* nemi-
49 nem mori dixerunt abſque ſyncope, ita ut quamvis
fortis Apoplexia,& quælibet ſuffocatio,etiam ex u-
tero,tanti morbi exiſtant ; non occidant tamen niſi
ſuperveniente ſyncope , ex qua diſſolvitur tandem
nexus naturæ,& animal interit.

Ex quibus multo magis roboratur allata opinio,
50 quòd nimirum breviorem terminum aſſignare de-
beamus in ſyncope affectis,ut pro mortuis habean-
tur, quàm in iis,qui Apoplexia,aut conſimili morbo
detinentur. Quid autem differat , & ex quibus po-
tiſſimùm dignoſcatur ſyncope a cæteris illis morbis,
Medici optimè noverunt , quorum teſtimonia in
particularibus adhibenda. Duo tamen ſunt præci-
puè,ſudores frigidi in ipſa acceſſione ſyncopes, qui 51
in aliis morbis non comparent , & recordatio poſt
acceſſionem , quæ in Apoplecticis, & conſimilib.
abeſt. In cæteris ergo morbis tres dies pro termino
vivendi aſſignantur ab omnibus.Avic.*part.*3. *tract.*
5 *cap.*12.Valleſc.*libro primo,Philonij,c.*19. *in clar.*
Savonarol.*in pract.magn.cap.*1.*in d.ib. de Apoplex.*
*& ibid.rub.*10.Paſchal.*libro primo,pract. cap.*13. *in
fin.*Fontanon.*Pract.lib.*2.*cap.*16.Lemnius *de occult.
nat.mirac.lib.*1. *cap.*3. Cæſalpin. *Art.Medic. lib.* 5.
*cap.*24,Mercurial.*pract.lib.*1. *cap.*19. Dominic.Te-
rill.*de cauſ. repent.mort.ſect.*6. *cap.*2. *& alij.* Ratio- 52
nem ejus termini eſſe voluerunt omnes, humorum
motum,tanto enim,inquiunt , ſpatio , nempè horis
72. omnes humores ſuum motum habent;itaque ſi
humores immoti jam conſiſtant, mortis ſignum eſt
exploratiſſimum;cum eorum enim motu ſigna vitæ
manifeſta apparerent. Ego , quicquid ſit dicendum 53
de hujuſmodi humorum motu , non aliam cauſam
agnoſco , niſi difficultatem , & impoſſibilitatem
ulteriùs protrahendi vitam, cùm tam ſævo , ac tam
valido morbo , ob quam etiam ſupervacaneam pu-
tat eam tridui expectationem Fortunat.Fidel.*libr.*4.
Relat. Medic. cap. 1. quæ tamen omninò eſſet ob-
ſervanda ob varios ſucceſſus, de quibus plerique ex
ſuprà citatis.

Circa quartum denique, admirationem quidem 54
præbere poteſt illud,quod Democritum propoſuiſſe
narrat Celſus *ſua Medic.lib.*2.*cap.*6.nimirum,ne fi-
nitæ quidem vitæ ſatis certas notas eſſe, quib.Me-
dici crediditſſent. Itaque ſi etiam mortui hominis ſi-
gna conjecturalia ſunt,poſſunt nos aliquando deci-
pere,& vivum pro mortuo, mortuum verò pro vi-
vo nobis imponere:quamobrem non debet hominũ
vulgus Medicos peritos deridere , ſi nonnulla circa
eos,qui mortui putantur,aut verè mortui ſunt, ma-
chinantur,ut eos deprehendant,an vita adhuc ſuper-
ſit,necne.Itaque Medici cum Galeno,*loco citato*, ad
nonnulla experimenta confugiunt , ad dignoſcen-
dum,an homo verè mortuus ſit,vel adhuc vitæ ali-
quam portiunculam conſervet. Goſſypii , ſeu lanæ
tenuiſſimè carptæ flocculum,vel accenſam candelam
ori jacentis admovent,& ex motu,vel immobilitate
flocculi , vel candelæ, vitam , aut mortem depre-
hendi volunt ; vel cyathum , aquâ plenum ſuper
ægri pectus imponunt , & ex ejus ſimiliter motu
vitam explorant, ſed has experientias tanquam mi-
nùs tutas reſpuit, & parvipendit Hollerius,*libro* 1.
*pract.cap.*59 Alii ſpeculum terſiſſimum ori admo-
vent,quod ſi inſici,& offuſcari deprehendant,vive-
re adhuc ægrotantem dicunt;ſin minùs,jam è vivis
exceſſiſſe.Tutior fortaſſe hæc, non omni tamen ex
parte.Optaſſem,ut alia ſigna,& tutiora experimen-
ta,ſi fieri potuiſſet,adduxiſſent,ſed ultra prædicta,ne
verbum quidem. Fortaſſe quia neque aliæ ſupere-
rant experientiæ,& ſigna,quæcumque recenſeri po-
terant,minùs tuta advertant.

Quomodocunque ſit , nonnulla ego hinc inde
excerpta ſubdam,quæ conſiderata majorem, & evi- 55
dentiorem ejus rei cognitionem facere poſſunt.

Conſideranda itaque ante omnia propono acci-
dentia ipſius morbi , quo vel detinetur , vel ex quo
deceſſiſſe præſumitur ægrotus : ſi enim ea fortiſſi-
ma fuerint , ac validiſſima , & ex eorum numero ,
quæ magis exitialia judicantur, de vita quantum
eſt ex hoc;modica , aut nulla ſpes eſt:ut ſi ſyncope
abſque ulla cauſa manifeſta adveniat , atque illicò
æger õni motu,& ſenſu etiam pulſus,& reſpirationi
deſtitutus

deſtitutus appareat, cum faciei lividitate, cum tenui; ac frigido ſudore, pallore, & intenſa partium frigiditate: maximè ſi antea ſolebat ægrotus frequenter, ac fortiter abſque cauſa manifeſta exſilvi, nam juxta Hippocrat. dogma 2. *Aphor.* 41. tales derepente moriuntur.

Contrarium tamen his videtur ſentire Mercatus *lib.* 1. *de Inter. morbor. curat. cap.* 13. quippe qui docens, quando de morte apoplectici certi eſſe debeamus, quando vero dubii, dicat, quòd ſi in apoplexia illicò ſimul adveniat ſyncope, quod ex reſpirationis omnimoda abolitione deprehendimus, tunc debeamus expectare, ac dubitare de morte; quòd ſi ſyncope paulatim adveniens dehinc ita creſcat, ut homo ampliùs non reſpiret, tunc mortem eſſe præſentem credendum eſt: ac prudenter quidem hæc admonet. Cæterùm in quacunque ſuffocatione ſpuma in ore apparuerit, de morte dehinc major certitudo erit, de his enim dicebat Hippocr. 2. *Aphor.* 43. quod non ampliùs in vitam revocantur, & licet hoc ſecundum plurimùm, & non ſemper, veritatem habeat, ut Galen. *in commento*, & alii multi docent, illud tamen ſatis eſt, hoc eſſe ſignum exitialiſſimum, & quo apparente perpauci a morte evadunt, & junctum maximæ reſpirationis deperditioni, ſeu totali ejus abſciſſimi, aliiſque ſæviſſimis ſymptomatib. fortiſſimam apoplexiam, & ſuffocationem demonſtrat, ex qua ægrum neceſſariò quamprimùm perire contingat, immò neque ad tertium uſque diem perdurare, docet experientia, & adnotant auctores omnes; Holler. *libro* 1. *de morb. int. cap* 7. *in Schol.* Piſo *de morb. cognoſc. & curand. libro primo, cap* 16. & alii. Si præterea facies apparuerit livida, & nigricans aut viridis, mortis ſignum: Raſ. 16. *cont. tractat.* 2. *c.* 1. Avicen. 1 1.3. *tractat.* 2 *cap* 6. *in fin.* tales enim caloris ſuffocati, & extincti jam, omnium certum præbent indicium. Si item præter multa experta, ad excitandum ægrotum, ſternutamentia naribus applicata fuerint, & ille non ſternutaverit, omnium conſenſu pro mortuo judicandus, Gordon. *in Lilio, parte tertia, c.* 12. Valleſ. Philon. *libro* 3. *capite* 4. Savonarol. *in pract. magn. cap.* 22. *rubrica* 3. Piſo *libro* 2. *cap.* 12. id enim conſopitam, immò omnino extinctam omnem virtutem denotat, quæ ſi, quantumvis exilis, adhuc vigeret, ad ſternutatorii irritationem expergiſceretur, cum maximè hoc medicamenti genus primum ipſum ſenſorium, & virtutum penè omnium ſenſibilium promptuarium validè ſtimulare poſſit.

Præter hæc autem, membra in mortuo rigida evadunt, nullo modo flexibilia, ſquallor item, ac ſiccitas quædam membrorum adnotatur, quæ etiamſi in iis, qui adhuc etiam vivunt, appareant, non tamen adeò conſpicua ſunt.

Poſtremò oculi veniunt conſiderandi, ubi enim homo vivit, quantumvis exilis vita remaneat, oculi tantiſper fulgere, & intuentium imaginem reddere ſolent; non enim verum crediderim, quod Plinius 56
lib. 27. *cap.* 6. firmat, hominem ſcilicet ex morbo non 57
periclitari, quandiu oculorum pupillæ intuentium imaginem reddant quaſi cùm moriturus eſt, id non contingat; ſi qui enim adhuc ſpiritus vitæ remanſerint, ii facillimè per oculos, partem nempè lucidiſſimam, ac diaphanam apparent, & e cerebro, quamdiu homo vivit, ſemper luminoſus ſpiritus in oculus proficiſcitur. Galen. *commen.* 4. *in* 3. *Epid. text* 28 at ubi nulla vitæ ſpes ſupereſt, oculi jam omnino offuſcari, ac veluti panno quodam obducti, ſpiritibuſque extinctis nullam evidentem ſaltem reddant intuentium imaginem, niſi obſcuram.

His accedit unum aut alterum infallibile mortis 58
ſignum, partium nempe, aut partis alicujus livor, & æſtuatio cadaveris, & fœtor ex ipſius jam putredine ortum ducens: eſt enim fœtor proprium putredinis accidens, Galen. *in primum prognoſt comment. ultim. text.* 41. quo præſente, dubio abſque dubio non eſt locus, ut in Lazaro: Quæ duo ſigna expectari deſiderat Mercat. *loco ſuprà citato.* Libet denique adnotare hìc Perſarum morem, de quo Herodot. *in Clio, non longè à fin.* ibi mortuum non ante humari permittunt, quam aut ab alite, aut à cane trahatur. Hoc exiſtimarim illos adeò facere, quòd ex nullis aliis ſignis poſſit haberi mortis certitudo, niſi cùm Alites, & Canes fœtore allecti è cadavere expirante, ad illud accurrunt.

Antequam ergo certè de reſurrectione quid pronuntiemus, de ſignis prædictis mortis conſtare optimè debet, tunc enim reſurrectionis miraculum, quod eſt inter alia maximum, evidenter erit probatum.

Atque hæc de miraculis dicta ſufficiant, de quibus multa datâ operâ omiſi, partim quod ab auctorib. à me in tractatu hoc citatis, & ab aliis luculenter tradita ſint, partim quod ad Medici penſum facere nihil exiſtimaverim. Alia, Deo concedente, ac permulta quidem, in libris de S. Scripturæ miraculis afferre non pigebit, in quibus omnia prolixiùs, ac magis Philoſophicè diſcurriam.

LIBRI QVARTI TITVLVS SECVNDVS,

DE VIRGINITATE, ET STVPRO,

Continens Quæſtiones Quinque.

I. Virginitas propriè quid ſit, & an ex certis ſignis cognoſci poſſit.
II. De minùs fallacibus notis, ac conjecturis Virginitatis.
III. De ſignis violatæ Virginitatis.
IV. De tempore nubendi in Virginibus.
V. Conſtuprati pueri ſigna.

SUMMARIUM.

1 *Virginitas quid ſit, & num.* 6.
2 *Virginitas præſumitur adeſſe, & contrarium aſſerenti incumbit onus probandi.*
3 *Virginitas unde deſtruatur, & num.* 11.
Virgo dicitur fœmina, quamdiu à viri conjunctione
4 *abſtinet.*
5 *Virgo dicitur virgo, etiamſi per aliud inſtrumentum, aut per aliam viam, quàm per viri conjunctionem corrumpatur.*
7 *Certa virginitatis ſigna an dentur.*
8 *Hymen quid.*
9 *Hymenis ſignum certum, & infallibile.*
10 *Virginitas in Sacris probatur per pannorum ſanguinolentiam in primo concubitu.*
12 *Virginis defloratio probatur, ſi illius camiſia tempore ſtupri fuerit reperta ſanguine reſperſa, vel linteamenta, in quibus cum ſtupratore cubuit, ſanguinolenta.*
13 *Dantur certa notæ Virginitatis, & certa ſigna vio-*

 lationis

lationis,contrariam, numero ſequent. & numero 14.

15 *Signa,quibus probatur Virginitas,fallacia ſunt.*

16 *Hymen in omnibus non reperitur,ſed in paucis.*

17 *Hymen eſt quid rarum, & difficulter reperibile.*

18 *Virginem eſſe corruptam per Viri conjunctionem, certò firmari non poteſt.*

19 *Hymen naturaliter non reperitur.*

20 *Sanguinis effuſio in violatione Virginitatis poteſt non fieri.*

21 *Deuteronomij locus explanatus, ex Avgenio, & aliis.*

22 *Quotieſcunque ſanguis in primo concubitu effunditur facit teſtimonium Virginitatis, contrariam, n. ſeq.*

24 *Sanguinis effuſio in coitu non atteſtatur Virginitatem.*

25 *Cohærentia partium Viri non obliteratur unico congreſſu.*

26 *Sanguinis effuſio in concubitu per fraudem ſimulari facilè poteſt.*

27 *Corrupta poteſt in coitu ſanguinem effundere.*

28 *Virgo poteſt deflorari, & concipere, & hymen non diſrumpi.*

29 *Primus modus, quomodo hymen, etiam violatâ Virgine, integer remaneat.*

30 *Secundus modus.*

31 *Tertius modus.*

32 *Quartus modus præ cæteris notabilis.*

33 *Tuta Virginitas nunquam datur.*

34 *Æthiopum aliquorum mos in cuſtodienda puellarum Virginitate.*

Virginitas propriè quid ſit, & an certis ſignis cognoſci poſſit.

QVÆSTIO I.

LOquimur in hoc titulo de fœminarum virginitate, atque illâ quidem corporali, non mentali; ſeu materiali, non autem ſpirituali; cùmque hæc ipſa virginitas materialis duplex ſit, una, quæ ſimplicem pollutionem reſpicit, alia, quæ integritatem vaſorum. Roderic. *Quæſt. Canon. Tom. 1. quæſt. 73. art. 3.* de poſteriori loquimur, non de priori, circa illa enim gravia multa occurrunt dubia, quæ ipſis Juriſconſultis ſcitu ſunt perquam neceſſaria; etenim in virginitatis violatione præcipuè per vim factâ graviſſimum delictum conſiſtit, quod quemadmodum frequentius patratur, quàm oporteret, ita in illud à Legib. debitâ ſeveritate animadvertitur. Dubitant ergo ob id Juriſconſulti, an Virgo aliqua deflorata ſit, necne, & eam rem ad Medicos, ubi obſtetricum judicium tutum non ſit, (quod eſſe fallax teſtatur ipſa Rota *in Tauriuen. diſſolutionis Matrim. 1590 coram Platta n. 16.*) aut illæ ſint inter ſe diſcordes, tanquam ejus rei peritos dijudicandam deferunt, ut notat ex noſtris Vinc. Alſar. *de Quæſit. per Epiſt. cent. 4. q. 44.* cum Juriſconſultis ibi per eum adductis.

Multis inſuper aliis ex cauſis, ut apud ipſos videre eſt, idipſum aliquando in dubium vertunt; quamobrem non abſque occaſione, aut fruſtrà pro ipſis Juris peritis aſſumpta à nobis provincia hujus tractatus de virginitate videatur, de qua primùm conſentaneum eſt ſcire, quid ſit: & quia poteſt virginitas modò magis formaliter, nunc verò magis materialiter
1 accipi, primò definiamus eam, prout magis formaliter accipitur, eſt autem qualitas quædam mulieris, à Natura ex integritate mulìebrium vaſorum reſultans, quamdiu à maris conjunctione illibita ſervantur. Quòd enim ſit qualitas quædam naturalis notum eſt, unde idcirco præſumitur à jure adeſſe, & 2
contrarium aſſerenti incumbit onus probandi. Macchell. *par. 0c. 49 num. 3.* Maſcard. *de probat. concluſ. 1410. n. 1. Tom. 3.* Guazzin. *in tract. ad def. Reor def. 4. c. .* Auguſt. Barboſ. *in collect. Doct. lib. 1. tit. 16. c. 1. n. 6. Tom. 2.* Quòd autem hæc qualitas reſultet ex vaſorum integritate, palam eſt, quia per eorundem vaſorum manumiſſionem ex viriliconjunctione virginitas deſtruitur, ut infra habetur. Dicitur autem 3
quamdiu à maris conjunctione illibita ſervantur, quia etiamſi vel ipſis manibus, vel alio quocunque inſtrumento clauſtra virginalia frangi, ac reſerari poſſint, ut notant ex Medicis Paræus, Codronchius, Roderic. Caſtr. *lib. 4. Med. Pol c. 12.* & aliis locis infra adducendis, & ex Juriſconſultis Guazzinus, *ubi ſuprà. num. 11.* tamen quamdiu à maris conjunctione ea illibita Virgo ſervabit, tamdiu virginitatem ipſam incolumen, & incorruptam cuſtodiet, ſi de virginitate ſic acceptâ loquatur: neque enim minùs 4
Virgo dici poteſt, quæ virginalia clauſtra alio inſtrumento, quàm virili diſrupit, quam ſi pedem, aut manum diſrupiſſet. D. Auguſt. *libro primo, de Civit. Dei, c. 18.* D. Thom. *2. 2. quæſt. 152. artic. 1.* ex 5
quo notat Maſcard. *ubi ſuprà*; licet ſi id laſciviens præſtitiſſet, mentalem virginitatem illicò abſq; dubio amiſiſſet.

Porrò virginitas, ſi magis materialiter ſumatur, 6
nihil eſt aliud, quam naturalis conſtitutio, & cohærentia vaſorum muliebrium, quæ ſic accepta poteſt facillimè amitti: deſtructâ enim vel manibus, vel alio quocunque inſtrumento naturali conſtitutione, & cohærentiâ earum partium, illicò deſtructa dicetur & ipſa virginitas; ac nobis profectò de hâc eſt ſermo inſtituendus; cùm enim hæc magis ſub ſenſum cadat, & ex ipſa ſola judicium fieri poſſit deſtructionis virginitatis per maris conjunctionem, omni procul dub. hujus ſigna veniũt à nobis examinãda.

Sed ante in dubium vertitur tam apud Juriſconſultos, quàm apud Medicos, an certæ quædam notæ 7
dari poſſint. Virginitatis, & primò videtur affirmativè reſpondendum: nam id vulgo perſuaſiſſimum eſt, & multa in medium adducuntur, quib. præſentibus de virginitatis integritate ambigi non poteſt: præcipuè autem id probare videtur infallibile, & inſeparabile ſignum ab hymene deſumptum, tenui nempe quadam membranâ clauſtrum virginale interſepiente, & aditum genitali virili impediente; quo præſente, virginem eſſe illibatam ſatis ſuperque notum 8
eſt, etiam iis teſtib. qui de hymenis natura, & veritate dubitant, ut Riolan. Fil. *lib. 2. Anthropograph. c. 32.* Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 7. parte 3. problem 3.* Quin etiam Severin. Pinæus *lib. 1. de not. Virg. in c. 5* & dari hymenis ſignum docuit, & ipſum 9
eſſe certiſſimum, & infallibile, integro hymene ſuo modo, ut patebit inferiùs: præterquam quòd aliter conſtitui eam partem in virginibus, quam in corruptis doctiſſimè, & accuratiſſimè demonſtravit. Quam etiam ſententiam comprobant maximè Auctores, & quæ ex ipſis noviſſimè adduxit Daniel Sennertus *lib. . Practicar p. 2. ſect. 3. c. 5. q. 1.* & *Vveſlingius in ſua ſyntaxi Anatomica.*

Præterea non temerè factum in Sacris exiſtimandum, *Deuteronom. c. 22.* ut virginitas probata cen- 10
ſeretur per pannorum ſanguinolentiam in primo concubitu deturpatorum: quia ut Oribaſius ex Soran. *Collect. lib. 24. cap. 23.* Avic. *2. 3. tract. 1. cap. 11.* Fernel. *libro 1. Pathol. cap. 7.* Paræus *lib. 23. c. 2.* & alij & inter Canoniſtas Torreblanc. *in Epit. delict. lib. 2. cap. 13.*

cap. 19. *numer.* 3. *&* 4. firmarunt, Virginitas violatur
11 per deſtructionem, & lacerationem venarum, & li-
gamentorum valde debilium in collo matricis, ex
qua dilaniatione ſanguinem effundi omnino neceſſe
eſt, unde quia hoc certum erat ſignum illibatæ
Virginitatis, idcirco, non apparente tali ſigno, lex
lapidari volebat eas, in quibus non apparebat, quia
tanquam corruptæ ſanguinem in primo concubitu
non effundebant, quaſi is non eſſet primus concu-
bitus, ſed jam ex alio concubitu virginitatem ami-
ſiſſent. Et quanquam Recentiorum nonnulli hoc
ſignum parvi pendunt, ob rationes, de quibus infrà,
non deſunt tamen ex Doctoribus, qui illud acce-
ptent, ut inter Juriſconſultos Farinac. *in prax. cri-*
12 *min. quæſtione* 14. *numero* 148. qui voluit Virgi-
nis deflorationem probari, ſi illius camiſia tem-
pore ſtupri fuerit reperta ſanguine reſperſa, vel lin-
teamina, in quibus cum ſtupratore cubuit, ſangui-
nolenta.

Videtur inſuper his duobus certiſſimis; atque ur-
gentiſſimis ſignis alias pleraſque notas, & conjectu-
ras addi poſſe ex relatione matronarum, & Medi-
corum, quibus ſimul concurrentibus, abſque ulla
hæſitantia firmari poteſt, dari certas notas, ac cer-
13 ta ſigna virginitatis, unde quoque & certas notas,
& certa ſigna ejuſdem violationis dari, conſequens
omnino eſt.

Verumenimverò, his non obſtantibus, prima
14 concluſio hæc ſit: Virginitatis nullæ dantur certæ &
inſeparabiles notæ, accepta Virginitate, prout eſt
quædam muliebrium vaſorum integritas, ex con-
junctione viri non maculata. Acceptiſſima eſt hæc
concluſio Recentioribus omnibus, præcipuè autem
Jouberto *lib.* 5. *Error. popul. cap.* 4. Paræo *in libr. de
Renunciat.* Augenio *Epiſtol. libro* 1. *Tom.* 2. Fortun.
Fidel. *libro* 3. *de Relat. Med. cap.* 1. Codronclio *in
meth. teſtif. capite* 11. Nancelio *in Analog. libro* 7.
part. 3. *problem.* 5. Ulmo *in uter. muliebr. c.* 6. Valleſ.
de ſacr. Philoſoph. cap. 25. Vicentio Alſario *de Quæ-
ſit. per Epiſt. cent.* 4. & quamplurimis aliis doctiſſi-
mis Medicis, quos datâ operâ prætereo. Sunt & in-
ter Juriſconſultos, quos adducã ad ejus concluſionis
tutelam, nimirum Cujac. *libro* 17. *Obſerva. capit.* 20.
quem refert ex noſtris Riol. Fil. *libro* 2. *Anthropo-
graph.* Sanchez, *de matrim. lib.* 7. *diſput.* 113. *num.* 10.
Ratio autem hujus concluſionis eſt, quia ea potiſ-
ſimùm ſigna, quibus maximè in ejus rei atteſtatio-
15 ne fidendum eſſet, vel fallacia ſunt, & nihil certi
promittunt, vel realiter nulla ſunt: nam quod de hy-
mene jactatur, omnes penè Anatomici Recentiores
16 in re Anatomica oculatiſſimi unanimes aſſentiun-
tur, ac conveniunt, eam membranam non reperiri
in omnibus, ſed in paucis: de communi autem hac
opinione teſtatur Capivacc. *in tract. de ſign. Virginit.*
unde nonnulli ob id non ſolùm volunt illam natu-
raliter in pluribus non dari, ſed in iis, in quibus re-
peritur, eſſe quid omnino præter naturam, & mor-
boſum, ut Vaſſæus *in ſua Anatomia, tab.* 1. Paræus,
Augenius, Ulmus, Laurentius, *Franc. Ranchin. de
morb. virg. ſectione prima, capite quarto*, & alii *locis
citatis*, & inter Canoniſtas Torreblanca *libro ſe-
cundo, de delict. in quibus, &c. cap.* 19. *num.* 9. Quòd ſi
17 qui ſunt adeò vetuſtiorum ſanctionibus addicti, ut
hymenem dari naturaliter contendant, illud ſaltem
abſque dubio negare non poterunt, eſſe quid ra-
rum, & non de facili reperibile, ſi fidem clariſſimis
Anatomicis Veſalio, Falloppio, Laurentio, Co-
lumbo, & aliis multis adimere nolint; nam vix in
una aut altera puella obſervatum eſt a Columbo,
à Falloppio non in pluribus quàm in tribus, inter
mille ab ipſo diſſecta virguncularum cadavera, à
Laurentio verò in nulla, ut ipſe teſtatur; ab Ulmo
quoque in nulla, ut firmat *in uter. mul. ſect.* 1. *cap.* 7.
immò Mercatus *lib.* 1. *de Part. part.* 4. *claſſ.* 1. *quæſt.*
97. *art.* 3. *num.* 6. à nullo Anatomico viſam firmat.
Qui tamen varias DD. opiniones circâ hymenis eſ-
ſentiam legere deſiderat, ad Danielem Sennertum
confugiat *lib.* 4. *ſua Practica part.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 2. *q.* 1.
ex quo illi rei veritas innoteſcet, & multò faciliùs
ex quæſt. ſeq n. 3.

Secunda concluſio ſit, Virginem eſſe corruptam 18
per viri conjunctionem, per quantacunque ſigna
corruptionem atteſtantia, firmari non poteſt. Hæc
concluſio manifeſta eſt ex jam dictis, & Medicis
omnibus acceptiſſima. Fortun. Fidel. *libro* 3. *relat.
Medic. cap.* 1. Claudinus *in Reſponſ. Med. num.* 40.
& inter Juriſconſultos Cujac. *obſerv. lib.* 17. *cap.* 27.
quia neque per hymenis diruptionem, etiamſi adeſ-
ſe in omnibus concedatur, neque per viarum latitu-
dinem, neque per carentiam effuſionis ſanguinis in
concubitu, neque etiam ſi adeſſent ſigna prægnan-
tiæ, etiam ipſa lactis collectio in mammillis virgi-
nem eſſe defloratam certò firmari poteſt, ut optimè
oſtendit Mercat. *lib.* 1. *de Part. part.* 4. *claſſ.* 4. *q.* 124.
n. 3. Quia quoad hymenis membranam jam diximus 19
ſaltem in pluribus non adeſſe naturaliter: viarum
verò latitudinem naturaliter, & accidentaliter abſq;
concubitu exiſtere poſſe, palam eſt; & illud quoque
eſt certiſſimum, in provectioribus ob menſtruorum
fluxum ſemper vias patentiores reperiri, & naturam
ipſam hoc, & alia ſigna ætatis decurſu immutare,
ut proſequitur *Ranchin. loco citato, cap.* 10. *conclus.* 1.
immò Medici ad eam latitudinem, cùm morboſa eſt,
aut demere poteſt coitûs voluptatem, non pauca
remedia præſcribunt, ut notat ex Canoniſtis Torre-
blanca, *ubi ſupra, num.* 12. Quoad ſanguinis effuſio- 20
nem in defloratione patet, quòd ea minimè poteſt
apparere, ſi viæ fuerint, vel naturaliter, vel acciden-
taliter maximè patentes, præcipuè ſi congreſſor non
valdè mentulatus exiſtat, aut ſponſa annoſior ſit,
Mercurial. *lib.* 6. *variar. lect. cap.* 23. Fortun. Fidel.
ubi aliàs, & ex Canoniſtis Torreblanca, *ibid. n.* 12.
& ad id quod objicitur ex ſacro textu, reſpondebat 21
Augenius, Moſem ibi noluiſſe, quòd in omni caſu
panni ſanguinolenti facerent teſtimonium Virgini-
tatis, ſed in eo tantùm, de quo ibi, nimirum quando
vir falsò accuſaret uxorem, imponens ei nomen
peſſimum, quòd non reperiſſet eam Virginem,
tunc enim pannos illos ſanguinolentos atteſtari vo-
luit lex, eam virginem fuiſſe, unde vir falſitatis ar-
guebatur: non quod univerſaliter, & generaliter pan-
ni illi ſanguinolenti fecerent, aut facere deberent in
omnibus teſtimonium Virginitatis. Itaq; inquam
ego, quotieſcunque ſanguis in primo concubitu
effunditur, faciet teſtimonium Virginitatis, non ta-
men effundi ſemper in omnibus neceſſe eſt, unde ibi 22
arguebatur vir falſitatis, quia aderat ſignum mani-
feſtiſſimum innocentiæ mulieris. Licet autem con-
cedatur, omnia eſſe incerta, aliis omnibus minùs
incertum hoc erat & ut tale à Moſe receptum, ut di-
cit Mercurial. *ubi ſupra.* Advertendum tamen ad
id, quod addit ſacra Scriptura, ex quo redargui
poſſe videtur hæc Augenii reſponſio; additur enim
in textu, *Quòd ſi verum eſt, quod objecit,
& non eſt in puella inventa Virginitas*, (at
quomodo id cognoſci poterat? nempè quia ſan-
guinem in concubitu cum ſuo viro non effudiſ-
ſet, unde neque ſuam virginitatem per pannos
ſanguinolentos poteſt atteſtari) *tunc ejicient eam
extra fores domus patris ſui, & lapidabunt eam.*

Ad

Ad hanc inſtantiam in Augenii ſententia nihil quod ſatisfaciat, adduci poteſt; quamobrem placeret Nicolai de Lira in hunc locum expoſitio, qui primo confutat hanc opinionem de conſuetudine ſervanda pãnos ſanguinolentos, duplici ratione; prima, ob turpitudinem, valde enim turpe videbatur, quòd talis pannus ſervaretur (adde tu, maximè ad longum tempus) & expanderetur coram judicib. ſecunda, ob inveriſimilitudinem, quia ſi is mos vigebat, non erat veriſimile (quod enim inculcat Paulutius hîc quod vir ſciens eos pannos aſſervari apud parentes uxoris, certus ſuæ ipſius condemnationis, eam accuſaret. His ſtantib. ex ſententia Hebræorum dicit, hunc loquendi modum eſſe parabolicum, & adducit ad id firmandum alios modos ſimiles loquendi, itaq; dicens lex, *Expanden: que veſtimenta*, &c tantundem eſt, ac ſi diceret, producent teſtimonia ad probandam filiæ virginitatem, explicantes ea, veluti expanditur veſtimentum, innuens, inquam, quòd teſtimonia clara eſſent, non dubia, & incerta.

Ergo his ſtantib. hoc ſignum per ſe dicendum eſſet fallaciſſimum, quia non modò, ſi non adſit, non poteſt probare corruptionem, ſed, etiamſi adſit, non atteſtatur virginitatem: & de priori parte conſentiunt Medici omnes, & notavit præ cæteris Marc. Donat. *lib. 4. hiſtor. Med. Mirab. c.* 15. & Franc. h. Ranchin *de morb virg. ſect. 1. c.* 8. neque diſſentiunt Juriſconſulti, Abb. *in cap. Propoſuiſti de probat.* Afflic. *dec.* 219. *n.* 3. Farinac. *de del. carn. q.* 147. *n.* 149. §. *Proba io.* de poſteriori autem parte patebit infrà.

24 Tertia concluſio ſit, Quibuſcunque ſignis, quæ virginitatem incorruptam atteſtari poſſunt, præſentibus, virginem eſſe incorruptam certò firmari non poteſt. Hæc concluſio facilè manifeſta fiet, ſi certiora ſigna virginitatis examinabimus, nempe
25 vaſorum conniventiam, & anguſtiam, hymenis integritatem, & alia; connivenția enim, & cohærentia partium colli matricis non unico congreſſu obliteratur; præterquam quod etiam medicamentis procurari talis poteſt, quæ non modò adæquet, ſed etiam exuperet naturalem, ut nôrunt Medici, & notat Juriſconſultis Sanchez *de Matrimonio libro ſeptimo, diſputatione* 213. *numero decimo*, quinimò & à morbo interdum adeò anguſtantur illæ partes, ut nonnullæ fuerint fœminæ, quæ ob eam cauſam à ſuis viris in poſterum cognoſci non potuerint, ut teſtatur Severin. Pinæus, *libro primo. de not. Virgin. c.* 5.

26 Sanguinis quoque effuſio in primo concubitu per fraudem ſimulari, immò etiam verè procurari poteſt: Fortun. Fidel. *libro tertio, Relat. capite* 1. & modos apud ipſum vide; quibus adde, quòd multis non in primo ſolum concubitu, ſed etiam in ſecundo, & tertio, & ulteriori, ſanguis effunditur, iis nimirum, quæ anguſtiora vaſa habent. Vidi ego quæ à coitu diu ob mariti abſentiam, vel infirmitatem abſtinens, cùm de novo concumberet, ſanguinem effunderet; & pudiciſſimam viduam novi ſecundò nubentem ſanguinem effudiſſe, cùm primùm ſecundo viro conjungeretur: biennio autem viduitatem, & cœlibem vitam ſervaverat, erat tamen adhuc
27 juvenis, non major viginti annis: hîc autem dolus nullus ſubeſſe potuit. Itaque quemadmodum poteſt mulier eſſe incorrupta, & ſanguinem in primo concubitu non effundere, ſic poteſt alia ex parte eſſe corrupta, & ſanguinem concumbens effundere.

De integritate autem hymenis, etiam corruptâ exiſtente muliere, patet per ea, quæ aliàs de ſtupratis dixi; nam poteſt Virgo deflorari, immò etiam concipere, abſque eo quòd hymen diſrumpatur, ut concludunt nonnulli prædictorum auctorum. Hoc autem dupliciter evenire poteſt, uno modo, ſi membrana illa adeò dura ſit, ut diſrumpi à congreſ- 29
ſore non poſſit, tunc enim ſi vir intra uteri collum ſemen effundat, & uterus illud attrahat per orificiũ, quod perpetuò in ea membrana reperiri certum eſt, & minimè controverſum, poteſt mulier concipere. Secundo modo, ſi vir membrum habeat admodum 30
breve, & membrana illa ſit altiùs, interiuſque poſita, vel ipſa mulier uteri collum habeat prælongum, tunc enim idem quod in ſuperiori caſu evenire po- 31
terit. Addam duos alios modos: unum ſi Virga tenui exiſtente, hymenis orificium ſit ampliuſculum, nam abſque hymenis dilaceratione mulier corrumpi poteſt, & concipere Capivacc. *in tractat. de ſign. Virg.* Quartus modus eſt notatu præ cæteris digniſſimus, 32
ut qui eventu frequentior eſſe ſoleat, & maximè notatur à Pinæo *cit. libro primo, capite* 6. quando virgines uno, aut altero die, aut etiam tertio, & quarto prægreſſo à menſtrua purgatione viro junguntur, quia tunc non modò virum facile, & abſque dolore admittunt, ſed quod mirum duxeris, membranæ illæ, quæ hymenem conſtituunt, non diſrumpuntur, ſed tantummodò ob prægreſſam menſtruorum humiditatem relaxantur, ita ut facilè congredientis Peni abſque earum dilaceratione cedant, & tunc etiam mulierem concipere poſſe nihil obſtat. Vides ergo quot modis corrumpi poſſit Virginitas, & tamen Virgo incorruptiſſima intuentibus apparere, ſi his exterioribus ſignis fidem habeamus. Nuſquam igitur dari dixerim totam virgini- 33
tatem, niſi forraſſe apud Æthiopum, & Barbarorum nonnullos, qui, ut narrat Petr. Bemb. *libr. 6. hiſtor. Venet.* quem refert Kotman. *de mir. vivor. tit.* 34
de ſign. probat. virg. & Riol. Fil. *lib.* 2. *Anthropograph. capite* 32. ut virginum ſuarum pudicitiam nullo modo ſuſpectam habeant, puellis, ubi primùm natæ fuerint, pudenda conſuunt, relicto libero tantùm meatu ad urinam reddendam. Cùm nuptui verò traduntur, ipſi Sponſo incumbit onus uteri labra diſſuendi. Sic Sponſæ ipſorum vel nolentes illibatam, & incorruptam ſuam Virginitatem Sponſis ſuis conſervant, & ipſi Sponſi ab omni ſuſpicione liberi exiſtunt, cùm non poſſint ab aliis in ea re ullo modo decipi. Hoc ita narratur à Bembo, an veritatem habeat ambigo; an habere poſſit; non credo, quia conſueta loca ab ipſis incunabulis ita cohærere neceſſe eſt, ut nonniſi ſummâ cum vi, & adbibitâ ſectione diſſui poſſint; unde ſpaſmum, inflammationem, & alia ſymptomata in omnibus pullulare neceſſe eſt. Sed de incertitudine ſignorum Virginitatis qui plura ſcire deſiderat, legat Fortun. Fidel. *loco ſæpius citato*, qui ad id plura ex pluribus recolligit. [Vide Greg. Horſtium tom. 1. pag. 71.]

SVMMARIVM.

1 *Hymen non reperitur in omnibus Virginibus, contrarium, n. ſeq.*

3 *Mercury error circa hymenem.*

3 *Per hymenem quid intellexerint nonnulli, & numero 7.*

5 *Per Hymenem quid intelligendum ex Pallopio, Riolano, & Pinæo.*

6 *Hymenis deſcriptio.*

8 *Nulla regula deſumi poteſt ex iis, quæ per accidens, & de raro eveniunt.*

9 *Quid conſiderandum in carunculis, in examine violationis virginitatis.*

10 *Nympha quid ſit.*

11 Nymphæ in Virginibus tenues.
12 Orificium Vulvæ in Virginibus eſt criſpum.
13 Pubis pili in pudendis Virginum ſunt promiſſi, & plani.
14 Signum Virginitatis ex ſinu pudoris deſumptum.
15 Ex urinis an deſumi poſſit ullum ſignum Virginit.
16 Signa ab Obſtetricibus obſervata.
17 Signa Virginitatis ex voce.
18 Experientiæ nonnullæ ad probandam Virginitat.
19 Partes colli in corruptis cur incraſſentur.

De minùs fallacib. notis, ac conjecturis Virginitatis.

QVÆSTIO II.

1 QVàm difficile ſit virginitatis integritatem pro-
bare, ex ſuperioribus ſatis liquet; tamen quoquo
modo per aliquas notas, & conjecturas deprehendi
poſſit, eſt à nobis in hac quæſtione aperiendum, &
quia inter potiora ſigna recenſetur integritas hyme-
nis de eo primum peculiarius verba faciamus. Quē-
admodum igitur ſuperiori quæſtione dixi, plures
Medicorum de hymene dubitarunt, & illud dari, ſal-
2 tem in omnibus apertiſſimè negarunt; quinimmò, ſi
quando in aliquibus appareat, eſſe voluerunt quid
præter naturam atq; morboſum, aut quod naturalib.
actionib impedimento ſit: & Veſalius Anatomicus
illuſtris, cùm videret in pluribus non apparere, ſub-
terfugium excogitavit, fortaſſe in affirmativam ſen-
tentiam inclinans, dixitque referente Riol. *lib. 2. An-
thropograph. c. 31.* eam membranam in quibuſdam
locis ſolere obſtetrices tanquam inutilem lacerare,
quando digitum podici, & vulvæ immittunt, ut con-
natas partes illas adaperiant. Quidquid tamen ſenſe-
rit Veſalius, contendit Fallop. *in Obſer. Anatom. pro-
pe finem*, contra eos, qui hymenem derident, illum
verè dari, quem etiam ſe obſervaſſe aliquando teſta-
3 tur Mercurius *in libro della Commare 1. capite ſecun-
do*, qui tamen valdè errat in ejus membranæ deſcri-
ptione; vult enim per illam nymphas ſimul conjun-
gi, quod adeò abſurdum eſt ut nihil ſuprà, quemad-
modum ex Doctorum Anatomicorum ſcriptis facilè
legenti patere poteſt. Sed alios auctores, qui hyme-
nem dari naturaliter voluerunt, recenſet Riolan. *ubi
ſuprà*, & Daniel. Sennert *loco in ſuperiori quæſtione
citato*. Sed inter recentiores Anatomicos Joannes
Veſlingius, vir in iis rebus acutatiſſimus, & exer-
citatiſſimus, in ſuo *ſyntagm. Anatom. cap. 7.* in fine,
dari in rei veritate hymenem membranam carnoſis
expanſionibus, caruncliſque ſtipatam oſtendit, eam-
que in omnibus Virginibus naturaliter reperiri do-
cet. Præter hanc autem in aliquibus aliam reperiri
membranam dicit, quam nonnulli peritiſſimi viri
pro hymene deſcripſerunt, idque in cauſa fuit, quòd
cum in pleriſq. eam non obſervarent (eſt enim quid
præter naturam & morboſum, & idcircò in paucis
obſervatur) in eam opinionem venerunt, naturaliter
in Virginibus non inveniri, & ſic nullum Hymenem
naturaliter dari firmarunt.

Sed mirum videbitur alicui, quòd in re, quam
ſenſu ipſo oculato aſſequi poſſumus, tantopere inter
ſe diſſentiant Auctores, ut alii quidem hymenem da-
ri voluerint, alii verò nequaquam. Sed mihi videtur
æquivocationem ejus rei cauſam fuiſſe, & diſſenſus
ipſorum auctorum circa eſſentiam, & exiſtentiam
4 ipſius hymenis: nam pro Hymene nonnulli intelle-
xerunt membranam quandam duriuſculam uteri
collo adnatam, non ſemper uno eodemque loco ſi-
tam, ſed modò interiùs, modò exterius in ipſis matri-
cis collo; hæc, ut eſt res toto genere præter naturam,
in paucis admodum reperitur; reperitur tamen inter-
dum, & eâ de re qui hymenem dari negarunt, pro
hymene hanc membranam intellexerunt, quam ne-
quicquam reperiri in virginibus certum eſt: Unde
non immeritò redargui potuit Vvier. à Balduin. Ron-
ſſeio *Epiſt. Medic. num. 49.* quòd *in lib. de Præſtig.
Dæmon.* hanc ipſam membranam pro hymene acce-
perit, & unam cum alia confuderit; cum Medicis er-
rant etiam alii nonnulli, ut Torreblanca *in Epit. de-
lict. libro 2. cap. 19. verſ. 5.* licet ex aliorum ſententia
dictum ſuum moderetur. Qui tamen rei veritatem
diligentiùs perſcrutati ſunt, ut Riolan. & Severin.
Pinæus, & ante hos Fallopius, pro hymene non
aliud intelligi debere docuerunt, quàm connexio-
nem nonnullarum membranarum. Et ſic ex Medi- 5
corum ſententia concludit ex Canoniſtis Sanchez,
de Matrim. libro 7. diſput. 14. num. 1. quòd connexio
ab illis, & præcipuè à Severin. Pinæo ſic deſcribitur.
Poſt Nymphas (quæ duo membranoſa corpuſcula
ſunt, alarum modo expanſa, immediatè poſt puden- 6
da, & labra uteri ſita) interiùs verſus intimum
uteri oſculum, quatuor carunculæ apparent, quæ
Myrtuides quòd myrti folia referant, appellantur,
vel triangulares, quòd triangulari figurâ dotentur,
quarum ſingulæ eſt in ſingulis lateribus, nimirum
ſuperno, inferno, dextro, ſiniſtro prominent, invi-
cemque ita per acutiorem partem ſeſe reſpiciunt, ut
caryophylli nondum bene explicati imaginem re-
præſentent: conjungantur autem, invicemque cohæ-
rent omnes per membranulas quaſdam, aut per
fibras colligantur, & hæc pars ita conſtituta verus
hymen eſt, neque præter illam alium hymenem re-
periri tradit, & apertiſſimè docet idem Pinæus *libro
primo, de not. Virgin. cap. quinto.* Cum quo maximè
conveniunt ea, quæ nuperrimè attulit Joannes Veſ-
lingius, *loco citato*. Non eſt ergo virginitas ſimplex
connexio partium ſine ulla membranula, ut ex Me-
dicorum nonnullorum auctoritate vult Torreblanca,
loco ſuprà citato numero decimo, Hymenem autem 7
quem alii deſcribunt, dicunt eſſe membranam te-
nuiſſimam ultra prædictas carunculas in ductu in-
teriore muliebris ſinus poſitam, atque in ſui medio
pertuſam; quam quidem, quod in aliquibus reperia-
tur præter naturæ conſtitutionem, multi in omnibus 8
reperiri voluerunt. Quoniam verò nulla regula de-
ſumi debet, aut poteſt ex iis, quæ per accidens, & de
rarò eveniunt, idcircò hac propoſitâ, de ea quæ
realiter in omnibus reperitur, loquamur, & ſiquid
ab ejus conſtitutione elici poteſt in incorruptæ vir-
ginitatis dignotione, manifeſtum faciamus. Itaque
conſideranda ſeſe offerunt in hac parte tria, nempè
magnitudo, color, & colligantia. Quoad magnitudi-
nem enim, carunculæ hæ in virginibus craſſiores,
& quaſi inflatæ apparent, in corruptis autem mino-
res & exiliores, flaccidioreſque, ob penis attritio-
nem; quoad colorem, in virginibus ſunt rubicundæ,
in corruptis verò colore magis remiſſo, & ad live-
dinem vergente. Quoad colligantiam & unionem, 9
omni procul dubio apparent in virginibus inter ſe
cohærentes, & medio tenuiſſimarum membranula-
rum colligatæ, in corruptis verò diſgregatæ, ac invi-
cem diſſitæ; abſcedunt enim invicem illæ carunculæ
ob illatum membranarum violationem ac diſruptio-
nem. Itaque hæc omnia ſigna ſimul conſpirantia,
integræ virginitatis evidentem conjecturam præ-
bent. Nam quòd ſingula per ſe teſtari non poſſunt,
ſimul unita poterunt. Quamobrem ſi ultra hæc ipſa,
quæ jam notavimus, ea quæ infrà notanda veniunt,
apparebunt, de virginitatis incorruptibilitate non
inane judicium ferre licebit.

Præter

10 Præter prædictas autem partes aliæ quoque conſiderandæ veniunt in examine virginitatis,& primò ſeſe offerunt nymphæ, quæ, ut dixi, allatæ ſunt, ac veluti inter carneas, & cartilagineas excreſcentiæ quædam, ſeu carnoſæ quædam membranulæ poſt labra uteri intrò progrediendo ſituatæ, pullorum criſtis non abſimiles. Hæ in virginibus, ut notat
11 Riolan. *ubi ſup.* ſaltem uſq; ad annum vigeſimum tenues ſunt,nec admodum latæ, in verò quæ virum ſunt expertæ,præcipuè ſi pepererint, craſſiores, & latiores evadunt:ſunt etiam in virginib. magis tenſæ in corruptis laxiores, & tantò laxiores quantò frequentiori coitu uſæ fuerint, vel quantò validiorem vim paſſæ fuerint.

12 Averroës porrò *lib.1.Collig.c ult.* dicebat, orificium vulvæ in virgine eſſe criſpum, in cæteris autem,quia rugæ ac coitu atteruntur, magis leve, & planam eſſe.Sed hoc ſignum,& ſuperius, quod ex nympharum conſtitutione deſumi dicebamus,nonniſi tunc apparent, cùm coitus pluries frequentatus extiterit:unde vix apparebunt,aut aliquam de ſe ſignificationem præbebunt, in ea quæ unicum congreſſum ſuſtinuerit,in cujus Virginitate, aut violatione exploranda totus labor eſſe debet.

13 Notat prætereà Riolan.in virginibus,neq; prætermittit id ipſum Pinæus *lib.1. c.7.* quod habeant pilos pubis promiſſos,ac planos,eæ autem quæ virum expertæ frequenter fuerint, magis criſpos. Hoc autem,etiamſi ratione non careat,leviuſculum ſignum eſt,& maxime difficile ut obſervaretur; licet enim reſpectu ſui ipſius unaquæque fortaſſe habeat pilos pubis promiſſiores cùm virgo eſt, quàm cùm fuerit corrupta,tamen non deſunt quæ etiam virgines exiſtentes habeant eoſdem pilos criſpos; præterquam quod neque hoc ſignum quicquam valet in nuper corruptis,non enim pili ex unico, ſed ex iterato, & multoties frequentato congreſſu criſpantur.

14 Magis probatur altera conjectura ex inſpectione locorum muliebrium, allata à Severino Pinæo *libr. 1.c.9.* ea autem talis eſt. Immediatè poſt prædictas carunculas, quæ conjunctæ hymenem conſtituunt, cavitas quædam ſuccedit intro progrediendo, quæ ſinus pudoris appellatur.Hæc veluti foſſicula quædam eſt,& in virginibus anguſtior viſitur,& exucca, in corruptis multo capacior,& humidior.

Prætereà Codronchius *in Method.teſtif.capit.11.*
15 ſignum aliquod integræ virginitatis deſumi voluit ex urinis,quia ex cujuſdam peritiſſimi viri ſententia dicit eſſe tenuiores,& clariores,quàm in cæteris mulierib. in quibus ob viarum laxitudinem, & reſerationem,& ob uteri numeroſiora excrementa urinæ turbidæ, & craſſæ cum multo ſedimento excernuntur.Hæc tamen ego nugas meras exiſtimaverim, & hoc ſignum,ſiquod aliud,fallaciſſimum, immò vanum,& indignum, cui fidem ullam habeamus:urinas enim examinare, ut ex iis virginitatis indicium habeamus,aquam è pumice expectare eſt.

16 Prudentiùs fortaſſe agunt, qui loca ipſa conſiderantes,colorem volunt eſſe rubicundum,ac naturalem,non ad lividinem quandam, aut nigredinem declivem. Ipſius quoque uteri partes nativâ quadam ſoliditate, & renitentiâ dotatas eſſe volunt, non laxas, aut diffluentes, neque humectas, ſed exuccas. Cum quibus etiam univerſum corpus conſiderant: nam & ipſæ carnes in corruptis laxiores ſunt,in virginibus duriuſculæ, & renitentiores.Colore item ſunt vividiore,qui, ubi violata virgo eſt, ſenſibiliter remittitur: unde Democritus puellam tanquam virginem cùm ſalutaſſet, ſubſequenti die illam iterum tanquam mulierem ſalutavit,ex mutato faciei colore illam corruptam præteritâ nocte fuiſſe comprehendens. Inter cæteras verò partes, mammæ,earumq;capitula obſervanda: mammas enim non deffluentes,& laxas,ſed in ſeipſas recollectas,papillas autem nativo colore,ſeu fusco quodam rubore perfuſas,non livore, aut nigridine labefactatas eſſe decet;neque etiam circulo quodam nigriuſculo notatas. Unde fortè illud Ezechiel.*c.23.v.3. Ibi ſubacta ſunt ubera earum, & fracta ſunt mammæ pubertatis earum.*

His addi poteſt vocis conſideratio, quæ in virginibus delicatior,& ſuavior eſt, & mirum videri poteſt,quàm citò inſuavior,& craſſior ex coitus uſu evadat;& profectò, licet hoc ſignum non tanti momenti ſit,ut illi ſolummodò ſit fidendum,faceret tamen aliis adjunctum maximam præſumptionem corruptæ virginitatis,ut *in ſeq.q.* dicam. 17

Id autem,quod ad probandam virginitatem nonnullos afferre teſtatur Pinæus,*ubi aliàs,lib.1.cap.5. in fin.* vanum eſt;erat autem, quod ſi filum ab extremo naſo per mediam frontem extenſum ad coronalem uſque ſuturam ejuſdem puellæ collum cingere,ac circumdare poſſit,virgo ſit incorrupta. Roder.à Caſtr.*lib.4.Med.c.12 ex Mercur.* aliter hoc experimentum adducit,circumdari enim tradit per antecactam noctem primum concubitum præcedentē, virginis collum filo,posterà die eodem filo collo emenſurato,& latiori invento, virginitatis amiſſionē hariolantur. Sic & Catull. *de nupt. Pelei & Thetid.* 18

Non illam nutrix orienti luce reviſens,
Heſterno poterit collum circumdare filo.

Sed de hac re vide Ranchinum *de morb.virg.ſect. 1.c.9.* Adducunt alii,ut ejus rei cauſam afferant,hoc evenire,quia partes colli,nempè venæ & arteriæ;ubi coitum experta ſit mulier, incraſſantur;ſignum eſt etiam vocem mutari,craſſioremq; effici: cur autem eæ partes ex coitu dilatantur,& incraſſantur? An quia à capite per colli vaſa ſemen defertur ad uterū, inſimulq;plurimum ſanguinis, & humorum per ipſa,& ad ipſa, ad uterumq; demandatur:indicio eſt purgationes meliùs ire, ubi virum expertæ fuerint. Sed quicquid ſit de harum cauſarum veritate, hoc virginitatis indicium adeò tenue eſt ut frivolum, & nullius momenti ex mea ſententia ſit cenſendum, quanquam Mercur. fidē illi tribuit,*lib.6.Var.lect.c.6.* 19

Eâ occaſione de Marium virginitate meminiſſe operæ pretium videtur, cujus tamen dari aliqua ſigna,adeò vanum eſt,ut nihil ſuprà,nam quæ odoris, & vocis mutatione ſumuntur, nihil ad rem faciunt, quòd non modò odor,& vox mutationem accipiant cùm virginitatem mas amittit, ſed cùm ſemen ferre incipit,quando eum hircire, & catulire dicimus, ut aliàs dictum à me eſt. Ex quibus cum Capivacc. *in libell de Virg.* concludendum,non eſſe,neq; eſſe poſſe alia ſigna virginitatis in maribus, quamobrem ea perquirere ſuperfluum eſt.Denique de virginitatis in fœminis probatione per nonnulla medicamenta, licet eam fallaciſſimam exiſtimem,tamen,ne quid eorum in hac materia prætermittam,quæ ab aliis tradita ſunt,aut tradi de novo poſſunt,in ſequenti quæſtione agam.

SUMMARIUM.

1 *Non omnia ſigna corruptæ Virginitatis ſunt omnibus corruptis communia.*
2 *Signa ſtupri de recenti in virginitate patrati, & pluries iterati.*
3 *Signa ſtupri recentis,vel corruptæ Virginitatis de recenti, ſed unico tantùm congreſſu.*

4 Cor

Digitized by Google

4 *Corrupta virginitas per viri congreſſum jam à multo tempore facta quomodo deprehendi poſſit.*
5 *Loca muliebria ſemel violata denuò aliquando coaleſcunt.*
6 *Gravida mulier poteſt apparere virgo.*
7 *Signa corruptæ Virginitatis per iteratas vices, ſed à multo tempore jam tranſacto.*
8 *In examine violationis Virginitatis conſideranda etiam, ſi fieri poteſt, natura, & genitalia ſtupratoris.*
9 *Quænā conſideranda in ea, quæ violata præſumitur*
10 *Quænam conſideranda in ſtupratore.*
11 *Aliud ſignum ex Pineo, in ſtupro.*
12 *Sponſo cum Sponſa cubante, vel quorumq; viro cum virgine, præſumptio debet eſſe deflorationis.*
13 *Copula carnalis non poteſt verè probari.*
14 *Copula carnalis quomodo probetur.*
15 *Ex concubitu præſumitur violatio, & contrarium aſſerenti incumbit onus probandi.*
16 *Virginitas corrupta denotatur ex livore papillarum in mammillis.*
17 *Experimentum ex Gagate lapide ad deprehendendam Virginitatem.*
18 *Quomodo Gagates lapis, & alia nonnulla medicamenta poſſint deprehendere fœminas corruptas.*
19 *Apes acriter in eos invehuntur, qui de recenti mœchati ſunt.*
20 *Apes Veneris expertes, contrarium ibid.*

De Signis Violatæ Virginitatis.

QVÆSTIO III.

EX ſignis integræ virginitatis, quæ ſupra adnotavimus, facilè eſt devenire in cognitionem virginitatis corruptæ, per eorum enim abſentiam apparet violata virginitas. Sunt tamen præter antedicta, alia nonnulla magis, magiſq; corruptionem atteſtantia, quæ hîc peculiariter enarranda, & adnotanda
1 veniunt. Sed antequam ad ulteriora progrediamur, advertendum eſt, non omnia ſigna corruptæ virginit. eſſe omnib. corruptis communia, ſed alia aliis magis convenire: nam vel Virgo deflorata eſt de recenti, vel jam à multo tempore. Si de recenti, vel unicum tantùm congreſſū eſt experta, & dehinc omnino viro abſtinuit, vel multoties eſt manumiſſa. Sic etiā idipſū à multo tempore jam tranſacto evenire potuit.

Itaq; ſi Virgo de recenti violata ſit, & plures con-
2 greſſus ſuſtinuerit, ea facili negotio, vel a quavis inexpertâ obſtetrice, deprehendi poterit ex ſimplici locorum inſpectione. Nam & ipſæ uteri partes adhuc ſanguinolentæ, & conſueto rubicundiores, & quaſi inflammatæ conſpicientur, ſi recens admodum ſtuprum fuerit; ſin minùs, ut ſi una, aut altera hebdomada interceſſerit, vel etiam tertia, eæ naturali colore deſtitutæ apparebunt, & eo magis ad livedinem vergente. Laxiores etiam vias, & humidiores notabat, quin etiam ad tactū doloroſas experietur.

Si quid autem ab ipſamet conſtuprata muliere veritatis elici poſſit, eas partes referet calore quodam, ac veluti leviuſculo incendio ſibi moleſtas eſſe; quod etiam inceſſus ipſe partim atteſtari poterit, ſi in hoc minùs cauta mulier fuerit. Vix enim conſueto modo incidere poterit, nam diſtractis, ac veluti disjunctis inter ſe cruribus ambulare cogetur, præcipue ſi ætate tenerior fuerit, & ſtuprator validâ vi uſus, aut benè mentulatus extiterit.

3 Quòd ſi mulier unico congreſſu violata de recenti fuerit, certum eſt majorem difficultatem affuturam in ejus rei cognitione; aderunt tamen penè omnes eædem notæ, ut nonnullæ quidem leviores, ut eæ, quæ laxitudinem viarum, & immutatum locorum colorem reſpiciunt; evidentiores aliæ, quæ dolorificum ſenſum partis commonſtrant, quia quanto frequentiori coitu uſa fuerit mulier, abſque dubio tantò laxiores viæ efficiuntur, & tantò minùs in futurum, illum moleſtè ferre ſolet, imò moleſtia omnis ex coitus reiteratione ceſſat, quæ cùm ſit in primo concubitu, ſenſim deliteſcens, in voluptatem commutatur.

Multò magis operoſum fuerit cognoſcere corru- 4
ptam virginitatem unico congreſſu patratam, à multo tempore citra, & ea de re in hoc caſu præſumptionibus, & conjecturis magis utendum cenſeo: quia ſigna per partium inſpectionem habita, leviuſcula ſunt, & vix quicquam de veritate atteſtari poterunt. Licet enim in primo greſſu facta fuerit violatio, & deſtructio panniculorum, & carunculа- 5
rum ſimul cohærentium, & ipſorummet laterum Uteri, tamen, ſi dehinc a coitu abſtinuerit mulier, adeò invicem temporis ſpatio denuò cohæreſcunt ipſo quoque ſanguine, qui in primo concubitu emanavit, mediante, ut majorem interdum anguſtiam præ ſe ferant, quàm ante amiſſam virginitatem facerent, quod adnotabat etiam Severin. Pinæus, *de not. Virgin. lib. 1. cap. 6*, ita ut hinc deducat ille, poſſe etiam in muliere, quæ gravida ſit, conſpicuas Virginitatis notas apparere. Quod etiam ut verum fatea- 6
ris, ad parturientes mulieres temetipſum convertas, in quibus uterum tantopere adaperiri, atque hiare neceſſum eſt, ut mirum ſit, quonam pacto dehinc, non longo temporis intervallo, tam facilè partes reuniantur, ac denuò cohæreant, ad priſtinumque ſtatum tam promptè remeent; quòd cùm ita ſit, nullas notas, nullaque conjecturalia ſaltem ſigna, quæ Medicâ inquiſitione haberi poſſint, invenio, quorum medio ad dignotionem corruptæ virginitatis in hoc caſu devenire liceat, niſi ipſorum panniculorum integritatem & cohærentiam adducamus, quæ tamen & poteſt adhuc ſervari in corrupta, & abeſſe in ea quæ corrupta non ſit, multis aliis ex cauſis. Quæ difficultas licet nonnihil remitti poſſit, ubi mulier jam à multo tempore violata fuerit, ſed multoties viri congreſſum ſit experta, non tamen omni ex parte ceſſare videtur: quanquam poteſt in hoc caſu Uterus non adeò rugoſus notari, ut par eſſet in- 7
corrupta Virgine apparere; ſic etiam loca magis liventia, & nativo rubore deſtituta, & fortaſſe etiam magis laxa, & diffluentia; quinetiam carunculæ illæ quatuor, & de quibus aliàs mentio habita eſt, quæ invicem diſtractæ, & multum disjunctæ conſiderari poterunt: in hoc enim ſigno magis fidendum, quàm in alio quovis exiſtimo, quantum patitur ipſius quoque incertitudo, nihil enim certi promittit per ſe ſolum adnotatum.

Quoniam ergo tam difficile eſt in ſuperiori caſu in veritatis cognitionem devenire, non eſt temerè judicium, abſque multa conſideratione ferendum; ſed maximè nōnulla adverti debent, ex quorum conſideratione facilè ſit nonnullas conjecturas elicere, quæ viam veritatis nobis commonſtrent: non mo- 8
dò ergo animadvertere oportere perſuaſerim ipſam mulierem, quæ ſtuprum paſſa præſumitur, ſed ſi id fieri poteſt, ipſum etiam ſtupratorem, vel qui ſtuprator præſumitur, ſi in Juſtitiæ manibus detineatur; vel ſi contingeret, ut allegaretur viri impotentia, ex qua matrimonium minime conſummatum fuiſſe 9
probare quis vellet, contra autem vir matrimonium conſummatum diceret, & ſponſam defloratam, tunc enim etiam virilia ſponſi eſſent obſervanda. In muliere autem conſideranda eſt ætas, utrùm tenella ſit,

vel provectior, ut ſi ſit minor quatto decimo anno,
vel major vigeſimo;quippe cùm ſtuprum cum vio-
lentia magis conſpicua apparere debeat in puella æ-
tatis teneriotis, quam provectioris. Habitudo etiam
mulieris præ oculis habenda, ſi pinguis ſit,aut gra-
cilis,cum quibus etiam ipſa genitalia conſpicienda,
an patentia,& laxa ſua natura ſint,vel contrà exilia,
& anguſta, cùm major in uno , quàm in alio caſu
conjectura,& præſumptio corruptionis haberi-poſ-
ſit:quæ etiam major, ac certior deſumi poterit , ſi
inſpicere liceat ipſum ſtupratorem,nam permittente
honeſtate talia machinari , ejus genitalia membra
ſpectanda , eorumque longitudo craſſities , & ma-
gnitudo animadvertenda , faciendaque comparatio
inter utriuſque genitalia, ut certior conjectura ha-
beatur, violatæ, vel integræ Virginitatis. Si enim
10 exempli gratiâ , virgo tenellæ eſſet ætatis , nimirum
infra decimum quartum annum,habitudine gracilis
& genitalibus anguſtis,& exilibus,contraria autem
omnia eluceſcerent in eo, qui ſtuprator præſumitur,
tunc non apparente evidenti corruptione , & ſignis
manifeſtiſſimis de violata virginitate,Virgo integra
11 eſt judicanda, etiamſi leviora ſigna , & conjecturæ
in contrarium urgerent:neceſſe enim omnino fuiſ-
ſet in hoc caſu,Virginitatem magnam vim paſſam
fuiſſe , cùm in primo congreſſu in ſimilibus caſibus
tantam interdum vim virgines patiaotur, (quæ ni-
mirum uterum anguſtum habent, aut tenerioris æ-
tatis ſunt, exiſtente è contra congreſſore viro ma-
turo,& bene mentulato) ut ex ea violatione vulnus
in utero ad aliquod tempus requiratur , ad cujus cu-
rationem nonnulla præſcribunt Avenz.*libro 2.Thei-*
12 *ſir. tract.6. capite* 8. & Alſaharavius *practica tract.*
25. cap. 24. Præter hæc autem notat Severin. Pi-
næus , in hujuſmodi caſu , nempè ubi ſtuprator
craſſo membro dotatus ſit,& virgo tenerior,aut u-
teri oſculo anguſtiore,quòd ſi factâ magna vi pene-
traverit ad fundum ſinus pudoris, hymene violato,
membraoæ illæ , quas diximus inter quatuor illas
caruncułas eſſe poſitas, omnino obliterantur , ac ſi
deletæ eſſent;contrà autem,ubi mentula minor, aut
ſaltem mediocris eſt,non omnes obliterantur , ſed
ſervantur collaterales , præcipuè ad primum uſque
partum. Relinquo autem datâ operâ conjecturas ,
quibus ad facti dignotionem utuntur Iuriſconſulti,
ut eſt, quæ ex conſuetudine, ex commeſſationibus ,
ex familiaritate magna , ex commoratione ſolius
cum ſola, & ex ſimilibus deſumitur : nam his con-
currentibus leviora ſigna corruptionis fortaſſe ſuf-
ficiunt & ea de cauſa rectè exiſtimandum eſt, quòd
ubi ſponſus cum ſponſa unà cubuerit , præſumptio
in dubio debeat eſſe deflorationis , putandumque,
quantum ego aſſequi poſſum , onus probandi con-
trarium debere eſſe penes negantem,cùm paria ſint,
quem jacuiſſe cum aliqua,& illam adulteraſſe, Vinc.
Cattar.*de Medic.& ejus off p.2. n.*210. Faciunt ad
hanc opin. quam etiam communem dixerim , ful-
ciendam,Terentii carmina, *in Hecyra,act.1.ſcen.* 2.
quæ ſic habent :

Quod ais ? cum virgine unà adoleſcens cubuerit
Plus potius,ſeſe illa ut abſtinere potuerit ?
Non veriſimile dicis, nec verum arbitror.

Cui Terentii dicto non diſſimile eſt illud Ovidii,
in Epiſtola Oenones ad Paridem :

A juvene,& cupido credatur reddita virgo ?

Rectè ergo à Juriſconſultis dictum eſt , quòd ,
13 cùm copula carnalis non poſſit verè probari , ſed
tantùm per conjecturas,& præſumptiones, Malvat.
14 *conſ.* 59. *num.* 20. *vol.* 1. Fontanella , *de pactis nupt.*
*clauſ 5.gloſ 5.part.2.num.*18.*tom.*2. Rota *in Roma-*
na nullitatis matrimonii. 19. *Januarii* 1646. *coram*
Arguelles , illa probatur ex viſu, ex riſu , ex collo-
quio,ex Loco conſtituto , ex admiſſione in domum
de nocte Burſ.*conſil.69.numero decimo, libro* 1. Ea-
dem Rota *in alia Romana nullitatis matrimonii* 28.
Iunii 1651 ,*coram Ottbobeno*,ſed his omnibus , cùm
longè major ea ſit , quæ ex concubitu in uno eo-
demque lecto præſumitur,imò hæc, quod ad actum
proximum pertineat , (Vnde præſumuntur ex hoc
ſponſi conſummare matrimonium Rot. *Piſaurem*
*Doral.*1648.*coram Arguelles*) non conjectura fortaſ-
ſe neque præſumptio,ſed plena probatio copulæ eſ-
ſe poſſit. Et favet Rota *in citata Romana nullitatis*
matrimonii coram Arguelles , patet, quod neganti
debeat incumbere onus probandi. Quod intelligen-
dum quando copula inter eos intervenit,qui habiles
ſunt ad coëundum,& generandum. Rota *in Hippo-*
reg. præcen. matrimonii coram Cemitulo numero 13.
ſed quia hæc ad Medicum minùs ſpectant , & a me
non ut decet fortaſſe explanantur , ea ad Juriſcon-
ſultos remitto,& ad ea,quæ Medicorum magis pro-
pria ſunt jam redeo.Montanus *lib.de ut . aff.* ex eo 15
quo Roderic.Caſtr *lib.1.de morb.mul.cap.*14 *tom.*2.
voluit virginem eſſe corruptam , ſi pat. .tur fluxum
humiditatum albarum ab utero : quod redarguitur
ab ipſo Roderico, neque immeritò : nam teſtis ego
ſum virginem notabilem,& illibatæ pudicitiæ,hunc
fluxum per annos aliquot paſſam. Veruntamen eſt
frequentiùs videri in corruptis,& adultis,fortè ob
majorem viarum laxitatem. Septennem quoq;puel-
lam novi bilioſam, ac calido & ſicco temperamen-
to , hunc fluxum per vices quaſdam pati , & alias
eundem morbum paſſas viderunt multi, ut apud ip-
ſum Rodericum videri poteſt;non tamen aſpernan-
da eſſet hæc conjectura corruptæ virginitatis,ſi aliis
adjungeretur.

Dixi etiam alias ſupetius , corruptam virginita- 16
tem denotari ex colore livente in mammarum pa-
pillis adnotato : hoc enim ſignum maxime obſer-
vant obſtetrices,neque quid abſurdi continet;denο-
tat quoque idipſum,vox immutata ; cui ſigno mul-
tùm tribuere videntur nonnulli : & ego quidem ; ſi
aliæ adſint conjecturæ,non aſpernandum, nec cæte-
ris poſtponendum h c duco. Licet non ex congreſ-
ſu tantùm cum viris vox in virginibus immutetur ,
ſed ex ſimplici quoque ſeminis emiſſione quomodu-
cunque facta.

Denique ad probandum , an virgo corrupta ſit ,
necne , plura a pluribus recenſentur experimenta,
quæ ego quoque recenſebo,non quòd illis ullam fi-
dem habeam, ſed ne mancus in hac re videar fuiſſe.
Celeberrimum inter cætera experimenta eſt , quod 17
ex Gagate lapide deſumitur:hunc enim in aqua tri-
duo maceratum , ac bibitum , corruptam virginem
eſſe atteſtari ajunt , ſi urinam reddere illicò coacta
fuerit;ſin minus, Virginitatis florem illibatum con-
ſervare. De hoc Plinius *libro* 36. *capite* 19. Æmil.
Macer. *libro quinto,de Mat.Med. cap.decimo octavo.*
dicens :

Et ſolet ut perhibent, deprendere virginitatem.

Sed Plinius ſuffitu idipſum effici narrat. Si quic-
quam hoc veritatis habeat , utroque modo in uſum
convocatus,effectum ſuum prodet. Proponunt alii
Lapathi flores, ex quibus ſuffumigata Virgo , ſi in-
corrupta ſit,ſtatim palleſcit:eodem quoque pacto,ſi
mulieri ex Melanthio ſuffimigia fiant,ajunt extem-
plò cogi urinam reddere, ſi corrupta ſit. Proponitur
etiam Xyloaloës,& Electrum,eodem modo in uſum
convocata,& alia nonnulla:quæ quidem ſiquam ve-
ritatem habere credam,& cauſam naturalem,non il-
licò

ſicò à Virginitatis corruptione id agere putaverim, neque in omnib. indifferenter veritatem patefacere, ſed in iis tantummodò, quæ frequenti coitu virum longiuſculo temporis ſpatio ſunt expertæ: in hujuſmodi enim fœminis viæ magis patentes relaxantur unde facilliorè ex prædictis medicamentis utinam validè cientibus, ipſa urina provocari nolent. b. poteſt; quod difficulter, aut nullo modo in Virginibus ſuccedit, ob contrariam cauſam, viarum nempè anguſtiam, cùm & integræ membranæ, & cohærentia quoque ipſius uteri prohibere facilè poſſint, ne ſuffumigata medicamenta ad interiora penetrent, tamen cum Fortunato Fideli *loco cita. o*, omnia hæc experimenta maximè vana crediderim. De his autem qui plura ſcire deſiderat, adeat Joan. Riolanum *Anthropograph. lib. 2. cap. 31.*

Non relinquam autem, neque ſicco, ut aiunt, pede pertranſibo id, quod de apibus à Plutarcho *in lib. de cauſ. nat. problem. 36. & in præcept. connub n. 46.* traditum eſt, ex quo etiam refertur à Pierio Valerian. *Hieroglyph. lib. 26.* illud eſt, eas acriter ac promptiſ-
59 ſimè in eos invehi, illoſque aculeis ſuis petere, qui recenter mœchati fuerint, ſed in mulieres, inquit Pierius, quæ Veneri operam dederint, acriùs, ac promptiùs invehuntur, & ſi quam ejus rei cauſam tamen liceat, nullam aliam mehercle afferri poſſe crediderim, quam quæ ex Virgilii carminib. 4. *Georgic.* ab ipſo Pierio allatis elici poteſt. Ea eſt, quòd apes Veneris ſint expertes, & idcircò, eodem Pierio teſte, virginitatem incorruptam per apem denotari dicit; Virgilii autem carmina ea ſunt.

Illum adeò placuiſſe apibus mirabere morem.
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſolvunt, aut fœtus nixibus edunt.
Verùm ipſa foliis natos, & ſuavibus herbis
Ore legunt, &c.

Hanc apum naturam, ne poëticè effictam ſuſpiceris, admiſit Ariſt. 3. *de generat. anim. c* 10. quamobrem mirum eſſe non debet, quod Scriptores de re Ruſtica, ut Pallad. *lib. 1. tit. 37.* Apum cuſtodem purum, ac caſtum requirant: ad hanc enim apum naturam reſpexerunt, quam tamen in dubium revocat Columell. *de re ruſt. lib 9. ca. 2.* imò Fortunius Licetus, vir ſumma doctrina præditus *in lib. de ſpont. vivent. ort. lib. 4. cap. 57.* Apes coire contendit, & ex coitu generari, eo quòd etiam ſexu ſint diſtinctæ, licet contrarium ſentire videatur D. Auguſtin. *de Civit. Dei lib. 15. c. 17.* ſed utrùm Liceti opinio veritatem habeat, alii viderint; habet tamen ille firmiſſimas, quas adducit, rationes pro ſua opinione, quas, ſi libet, apud ipſum vide.

Ratio autem ex Virgilio allata, cur apes aculeis ſuis eos inſectentur, qui de recenti concubuerint, moralis eſt; naturalis alia eſſe poteſt, nempè quòd ex corporibus eorum qui de recenti concubuerunt malus quidam exhalat atque hircoſus odor, ut ſuprà citatus Ariſtot. teſtatur *lib. 4. probl. 25.* ejus rei cauſam quærens. Fit ergò, ut ex malo illo odore apes vel allectæ, vel irritatæ, in concumbentem impetum faciant, & hoc promptiùs in fœminas, quàm in viros, quia inſignior & major exhalat malus odor ex fœmineo corpore, quàm ex virili, ob uteri ipſius qualitatem; is enim ſcatet excrementis ſuperabundans & humorib. ſuperfluis, facillimè, & ex coitu mirum in modum excalefactus; malum ex ſe odorem emittit, qui etiam magis aut allicit, aut irritat ipſas apes, ad eas offendendas, & aculeo impetendas. Verumenimverò ſi commentaria quædam Naturæ miracula ab aliquib. in medium allata deludere ſolida veritate rerum ambimus, dicamus id moris impetendi eos, qui de recenti Veneri operam dederint, cum Apib. commune habere etiam nonnulla alia inſecta, & ut Muſcæ, Culices, fuci ipſi, & alia, ut cuilibet volenti, experiri licet; omnia enim ab exhalante ex coeuntis corpore vapore ad illud impetendum alliciuntur, ut Apes. Non injuria ergo Franc. Rauchin. *de morb. virg. ſect. 2. c. 24.* hoc commentum de Apũ caſtitate irridet, neq; admittit, quod aculeis impetant eos, qui de recenti mœchati ſunt, odii irritentur.

Cæterùm quia facilè eſt per medicamenta vulgatiſſima, adeò genitalia fœminea reſtringi poſſe, ut corruptiſſimum, & ſubagitatiſſimum ſcortum Virginem præ ſe ferat: id qua ratione deprehendi poſſit, *titulo de morborum ſimulatione*, patefit.

SVMMARIVM.

1 *Virgines non antè nuptui aptæ ſunt quàm generare poſſunt.*
2 *Fœminarum ſemen requiritur ad generationem.*
3 *Cur fœminæ abſque voluptate interdum concipiãt.*
4 *Mulier ante ſemen ferre ſolet, quàm menſtrua.*
5 *Tam ſemen, quàm menſtrua ad generat. deſtinata.*
6 *Menſtrua non ſunt materia nutritionis fœtus.*
7 *Menſtrua quo tempore patiatur mulier.*
8 *Virgo cùm menſtrua experta eſt, nubere poteſt.*
9 *Virgo nubere poteſt ante menſtruorum apparitionẽ ſi ad ſimplicem coitus potentiam reſpiciamus.*
10 *Puellæ, quæ non purgabantur, generarunt.*
11 *Puellæ non ante 18. annum nubere debent.*
12 *Puellas non ante 18. ann. nubere, expedit Reipubl.*

De tempore nubendi in Virginibus.

QVÆSTIO IV.

DE hac materia nonnulla dixi *lib. 1. tit. 1. q. 6. à n. 38 ad ſeq.* unde pauca admodum dicenda reſtant; brevib. ergo in hac quæſt. agam; notum autem 1
eſt, & ab omni dubio remotum virgines non ante nuptui aptas eſſe, quàm generare poſſint; generare verò non poſſe, antequam ſemen ferant, cùm etiam 2
fœmineum ſemen ad conceptionem ex Naturæ neceſſitate requiratur, quicquid ipſæ interdum dicant, & quidquid ex earum aſſertionib. nonnulli docti ſibi perſuaſerint, ut latiùs dixi *ſuperiori libro tit. 1. q. 7. à n. 11. ad plures ſeqq.* Et dicam etiam *lib. 7. q. 1. tit. 3. n. 16. & plurib. ſeqq.* Et licet puellis de recenti nuptis maximè familiare ſit, ut aliquando concipiant, antequàm ſemen ſe effundere didicerint, tamen, ut *loco citato* dixi, illud evenit; quia à majore delectatione ex Viri congreſſu, & receptione ſeminis ipſius, in
proprii ſeminis emiſſione, omnis delectatio penè 3
obruitur, & aboletur; ad quod maximè facit ſeminis fœminini tenuitas. Nam quemadmodum in ipſis Marib. ubi primùm ſemen ferre incipiunt, illud tenuius & fluidius eſt, minùsq; craſſum, ac concoctum, quam procedente tempore & ætate fit, ſic etiam in puellis evenit, quæ cùm ex naturæ quoq; præſcripto tenuius ſemen habeant, multò magis etiam tenue ferunt in ſui generationis principio: quapropter mirũ non eſt, ſi modicum, aut nullum ſuæ excretionis ſenſum faciat, cùm excernitur, diſtractis præſertim juvenculis à majori voluptate, cui antea non aſſueverant. Sed profectò non antè Mulier ſemen ferre po- 4
teſt, quàm menſtrua patiatur, hæc enim ambo uno eodemque tempore evenire ſolent, quia tam ſemen,
quàm menſtrua ad generationem deſtinavit Natura, 5
neque altero eorum deficiente ſuccedere poteſt conceptio; non quòd ipſa menſtrua ſint proxima mate- 6
ria nutritionis ipſius fœtus, ut ſemen ipſius fœtus & principium, & materia eſt, ſed quia cùm menſtrua fluunt, judicium præbent mulierem tam multo ſanguine abundare, ut & proprio corpori alendo, & fœtui nutriendo ſufficiat; ad id enim Natura mulierem

volhit multo ſanguine abundare, uberioremque eo
eſſe, quàm virum, licet ſanguis in muliere ob eam
multitudinem crudiuſculus exiſtat; qui tempore, quo
mulier in utero non habet, ob ſui multitudinem, ſin-
gulis menſib. expurgatur; cùm in utero habet, reti-
netur, & ob neceſſitatem nutriendi fœtus magis con-
coquitur, ut ejus laudabilior portio in ejus alimen-
tum faceſſat. Sed de materia nutritionis fœtus *in*
proprio libello ad idipſum dicato plura dixi. Nunc ad
rem noſtram ſciendum, mulierem menſtrua pati, ut
communis fert opinio, anno duodecimo: quam ta-
men opinionem non eſſe univerſaliter, imò neque
in pluribus veram, probavi, quia ex multis paucæ
7 tam citò purgari incipiunt; plures verò ſunt, quæ vix
decimo quarto purgantur, ut latiùs *ibi* dixi. Cùm er-
go quæritur de tempore nubendi in Virginib. vel
intelligimus de tempore, quo aptæ ſunt ad copulam,
& utcumque ad generationem; vel intelligimus de
tempore, quo expedit eas nubere, reſpectu habito ad
faciliorem, & perfectiorem generationem inde pro-
venturam, quod tunc non modò abſq; periculo con-
cipiant, ſed fœtus quoque validiores, & undequaque
perfectos procreare ſoleant. Si in priori ſenſu intel-
ligatur quæſitum, jam id deciſum habemus, quòd
ubi menſtruantur mulieres, nubere poſſint; imò, ut
hoc ingenuè fatear, ſi de ſimplici potentia ad con-
cubitum quæſtio ſit, etiam antequam menſtrua pa-
tiantur, nubere eas poſſe crediderim, & ratio eſt, quia
8 perſuaſum habeo, mulierem ante ſemen intra ſe ge-
nerare, quam menſtrua patiatur, ſaltem per aliquod
9 tempus non diuturnum; & idcircò nonnullæ puellæ
quæ adhuc per ætatem non purgabantur, tamē ge-
nerare viſæ ſunt, quod quidem abſq; ſemine fieri non
10 potuit, abſque menſtruorum apparentia potuit, na-
tura ipſum matris ſanguinem, quanquam non admo-
dum ſuperfluentem, in fœtus alimentum deſtinante.
11 Si verò in poſteriori ſenſu quæſtionem accipiamus,
ſecundùm vetuſtiorum opiniones, quas retuli *libr. 1.*
quæſtione 6. numero 39. & ſeq. non ante 18. annum
nubere Virgo debet: quod etiam notarunt recentio-
res, Jo. Marinell. *libro primo, de Medic. mul.*
capite tertio, hoc enim tempore menſtrua faciliùs,
& in majori quantitate, & calor magis vegetus
eſt, unde etiam ſemen magis concoctum, magisque
proli gignendæ aptum generatur; quinetiam & la-
boribus ferendi uteri, & pariendi, & liberos nutrien-
di faciliùs ſufficiunt; viæ etiam in ipſis laxiores, pa-
tentiores factæ faciliorem exitum fœtui præbent,
unde & ipſæ matres, & ipſi fœtus minùs periclitan-
tur, cùm partus inſtat: contra quàm fiat in teneriori-
bus juvenculis, quæ ob contrarias omninò cauſas
aut non accipiunt, aut fœtus maximè imbecillos
procreant, qui in naſcendo cum ipſis matribus facili
negotio periculo ſubjiciuntur, & ſi forte fortuna ſu-
perſtites remaneant, vitam valetudinariam perpetuò
degunt: Expedit itaque Reipublicæ, ut Virgines
12 non ante decimum octavum annum, ſaltem ut plu-
rimùm nubant.

SUMMARIUM.

1 *Stuprum etiam in maſculis committitur.*
2 *Signa ſtuprati pueri in duplici differentia.*
3 *Stuprum in puerum de recenti patratum unde co-gnoſcatur.*
4 *Stuprum in marem ubi frequentatum ſit, quæ ſi-gna habere ſoleat.*
5 *Signa ſtuprum denotantia, poſſunt etiam ex aliis cauſis apparere.*
6 *Caruncula in Ano, & rugarum planities vix ab alia cauſa, quàm à ſtupro eſſe poſſunt.*

Conſtuprati Pueri Signa.

QVÆSTIO V.

STuprum non modò in puellas, & Virgines, & 1
Viduas committitur: Alciat. & alii apud Cartar.
de Med. part. 1. num. 200. ſed a ſceleſtiſſimis homi-
num, Naturâ abutentibus, etiam in maſculos patra-
tur Farinac. *de delict. carnis, q.* 148. *numero 1.* quod
delictum graviſſimum quidem inter omnia cùm ſit,
jure merito condignas pœnas expoſcit, & in illud
à legibus ſummo cum rigore animadvertitur, ut per
l. Cùm vir. C de Adul et. Clar. *lib. 5 ſent. §. Sodomia.*
num. 1. Boſ. *in pract crim tit. de ſtupr. deteſt. ac maſc.*
num. 1. In ejus autem delicti examine, ut de veritate
Judices certiores fiant, per Medicos, & Chirurgos
ipſos pueros conſpiciendos curant, ut notat Guaz-
zin. *ad def Reor. def. 4. c. 7. num.* 12. qui, ſi quæ ſigna
ſint, quæ pueros ſtuprum paſſos eſſe atteſtentur, ea
ad ipſos Judices deferant.

Quemadmodum ergo de ſignis ſtupratæ Virgi- 2
nis dictum eſt, ea in duplici differentia eſſe, quia non-
nulla ſtuprum ſignificant de recenti commiſſum,
quædam verò à multo tempore; rurſus quæ ſtuprum
unica vice patratum, aut de raro, quædam quæ fre-
quentatum oſtendunt, eodem quoque pacto de
hujus ſtupri ſignis diſtinguendum eſt. Nam ſtuprum 3
in puero, quod de recenti patratum fuerit, ut ante
menſem, præcipuè ſi frequentatum ſit, indicare ma-
nifeſte poſſunt, Ani ſciſſuræ, Rhagadiæ dictæ,
quæ facilè ob illatam vim apparent, præcipuè
ſi puer tenerioris ætatis ſit, & ſtuprator craſſa men-
tula dotatus: nam etiam conſideratio magnitudinis
& parvitatis membri ſtupratoris inquiſiti debet in
hoc caſu haberi, ut notat Guazz. *loco ſuprà citato*
num. 13. de neceſſitate autem videtur, quòd non
modò ſciſſuræ adſint, ubi hæc concurrant, ſed ma-
nifeſtiſſima etiam fractura. Ubi autem puer gran-
dior ſit, aut ſtuprator non adeò craſſa mentula do-
tetur, interdum ea pars excoriata apparebit, ob ean-
dem ipſam cauſam, violentiæ nimirum, ob quam
etiam aliàs inflammatione moleſtatur; cujus vice,
vel eâ ipſa permanente, pruritus quidam inde ſinen-
ter infeſtat. Sed inflammatio faciliùs in principio
apparet, dehinc eâ mitigatâ pruritus ſequitur, &
color ipſius partis in lividum mutatur, commutato
ſanguine, qui eò concurſum ob violentiam, & mo- 4
tum & calorem habuit, in lividum colorem. Et ſi
ſtuprum fuerit valdè frequentatum, apparet etiam
in ipſo podice laxitas quædam, & partis dilatatio,
quæ etiam multo pòſt tempore perdurare poteſt, &
indicare inſimul ſtuprum frequentatum, etiam à
multo tempore commiſſum. Quod multò magis ſi-
gnificant quædam carunculæ, ſeu carneæ excreſcen-
tiæ, quas vulgò criſtas vocant, quæ maximè ex
frequenti Sodomia originem habent, teſte Amato
Luſit. *Curat. Medicin centur. 2. curat.* 87 His excre-
ſcentias, ſeu criſtas Iuvenal. mariſcas vocavit. *Sat.* 2.
inquiens:

- - - - Sed podice levi,
Caeduntur tumidæ, Medico ridente, mariſcæ.

à Martiali verò *Epigr. lib. 1.* dicuntur fici, ibi:

Dicemus ficus, quas ſcimus in arbore naſci,
Dicemus ficos, Caeciliane, tuos.

Licet fortaſſe non idem ſint fici, & criſtæ, & mari-
ſcæ, cùm mariſcæ apud quàmplures Medicos pro
ipſis hæmorrhoidibus accipiantur, cùm tumidæ
ſunt,

ſunt, & adaperiuntur, vel ulcerantur, ita ut imitentur ficum quandam, quæ præ pinguedine aperitur, & ſemen oſtendit, quæ ficus marilca, & ſycomorus dicitur. Multò magis frequentem tam nefandi coitûs uſum ſignificare poterit ipſius Podicis conſtitutio, qui cùm ex Natura rugoſus exiſtat, ex hujuſmodi congreſſu levis ac planus efficitur, obliterantur enim rugæ illæ in Ani curticulo exiſtentes, ob aſſiduam membri attritionem; laxitas quoq; ipſius Podicis quò magis ſtuprum frequentatur, major indies evadit, maximè quia coguntur cinædi infamiſſimi, ut dolorem in eo actu, præcipuè in principio, effugiant, & ut faciliùs patiantur, medicamentis uti relaxantibus, & mollientibus.

5 Adnotandum tamen eſt, quod plura commemoratorum ſignorum poſſunt ex aliis cauſis, quàm ex conſtuprationis originem trahere; itaque maximâ cautelâ utendum, ut dignoſcamus quando ex ſtupro, quando autem ex aliis cauſis enata fuerint, quemadmodum notat Guaz. *ibi aliàs n.13*. Sciſſuræ enim exempli gratiâ, poſſunt ab humore acri, & erodente dependere, aut etiam ex fæcum duritie, cum quibus etiam inflammatio, & pruritus adeſſe facilè poteſt. Si tamen ab humore acri, atque mordaci ſciſſuræ dependeant, id facilè apparebit per aliqua ſigna hujuſmodi humorum abundantiam atteſtantia, & per reſudationem interdum humoris ichoroſi, flavi, citrini, aut viridis ex ipſis ulcuſculis, & ſciſſuris. Sic & ſi fuerint ex nimia fæcum duritie excitatæ, promptè id conſtare poterit ex ipſarum fæcum conſideratione; præterquam quòd ubi altera ex iis cauſis ſimplex fuerit, nun eſt neceſſe adeſſe livores, aut inconſuetum ruborem in Ano; neque enim tantam vim pati poteſt poer ex fæcum duritie, quantam ex ſtupri violentia pati cogitur.

Altera autem cauſa, nempe fluxus humorum erodentium, vix habet locum in pueris, neq; ſolet is morbus eſſe ipſis admodum familiaris, quòd benignioris naturæ humores ſortiantur. Præterea caruneulæ, & rugarum attritio, atque planities vix ab alia cauſa eſſe poſſunt, quàm à ſtupro. Itaque conſideratis quidem ſingulis per ſe cauſis, & ſignis, magnâ cautelâ adhibitâ, non neglectis etiam conjecturis, & præſumptionibus, etiam quæ extra artem haberi poſſunt, Medici de hac re facilè veritatem pronuntiare poterunt.

PAVLI ZACCHIÆ

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI QVINTI TITVLVS PRIMVS.

De jejunio, & Quadrageſima;

Continens Quæſtiones novem.

I. Quid ſit jejunium, & quotuplex, ad quem finem ab Eccleſia inſtitutum, & quot conditiones ad illius obſervantiam requirantur.

II. An Iejunium, & præcipuè longum ut Quadrageſimale, corporeæ ſaluti ſit noxium.

III. Quibus ex cauſis à Iejunij obſervātia homines excuſentur, ac primò de cauſa reſpectu Ætatis.

IV. De impedimento jeiunandi ex cauſa laboris, & paupertatis.

V. De impedimento jejunandi ex cauſa morbi.

VI. De Potu in Iejunio extra refectionē

VII. De Iejunio impoſito cum pane, & aqua, & aliis ſimilibus.

VIII. Diſpēſatus à Iejunio quoad qualitatem ciborū, & præcipuè quoad carnes, an ab omni alia obligatione jejunij ſolutus cenſeatur.

IX. De Iētaculo, ſeu colatione, vel refectiuncula, aut Cœnulâ tam veſpere quàm manè in Iejunio ſumpta.

SVMMARIVM.

1 *Quæcumque perſonæ ad jejunium obligantur ſub peccato mortali, præter legitimè excuſatas, n. ſeq.*
3 *Medici conſilium multoties adhibetur ad decidendum de legitimatione cauſæ ob quam quis à jejunio excuſatur.*
4 *Eccleſia per jejunium non intendit Animæ, aut corpori detrimentum auferre nec cum gravi læſione naturæ quemquam ad jejunium obligare.*
5 *Iejunium duorum, aut trium dierum, abſq; ulla comeſtione non eſt licitum.*
6 *Iejunium quando ſit laudabile.*
7 *In cauſa dubia ſemper Medicus conſulendus in his quæ ad eum pertinent.*
8 *Iejunium unde dicatur.*
9 *Iejunium Eccleſiaſticum quid ſit, & num.11.12. & 19.*
10 *In Iejunio quid intendat Eccleſia.*
13 *Iejunium naturale quid, & num.17.*
14 *Iejunium quotuplex, & num. ſeq.*
16 *Iejunium triplex.*
18 *Iejunium morale quid.*
20 *Alia Iejunij diviſio.*
21 *Iejunij diviſio, ex Conciliatore.*
22 *Finis præcipuus Iejunij & num.25.*
23 *Iejunium etiam ad corporis ſalubritatem confert.*
24 *Ad Iejunij obſervantiam, quæ requirantur.*
26 *Cur tantùm unica comeſtio in die permiſſa.*
27 *Fames homines facit magis triſtes, & moroſos.*
28 *Fames triplex.*
29 *Ratio ciborum ab Eccleſia electorum in Iejuniis.*
30 *Ciborum quantitatem continuam cur Eccleſia reliquerit indeterminatam.*
31 *Quantitas continua in cibis aſſumendis in Iejunio cur indeterminabilis.*
32 *Hora certa comedendi in jejunij diebus, cur ab Eccleſia inſtituta.*
33 *Iejunio eò religioſius ſervatur, quò tardius prādiū aſſumitur*

Quid ſit Iejunium,& quotuplex,ad quem finem ab Eccleſia inſtitutum,& quot conditiones ad illius obſervantiam requirantur.

QVÆSTIO I.

1 CAnonica materia hæc eſt, quæ Medicam
ſpeculationem maximè expoſcit, nam
licet jejunium à Catholica Eccleſia indi-
ctum ſuo peccati mortalis reatu, obliget quaſcun-
que perſonas ad ejus obſervantiam, D. Thom.2.2.
*quæſt.147.art.4.*Covar.*var. reſol.lib.4. cap.20.& ex*
2 *tom.*Leſſius *de Iuſt.& Iur.lib.4.cap.2. dub.5.n.33.*
legitimè excuſatas non obligat: hinc eſt, quod ad
3 legitimationem eius excuſationis, Medici conſi-
lium multoties adhiberi debet, qui conſideret, an
jejunium huic, aut illi perſonæ noxium futurum
ſit, Azor. *Inſtitut. Moral. lib.7. cap.11.verſ. Quintò quæritur, & lib. eod. cap.18. verſ. Quarto quæritur.*
4 Tunc enim talis perſona ab ea obligatione ſit im-
munis, quia Eccleſia non intendit per jejunium,
animæ, vel corpori detrimentum inferre, nec cum
gravi læſione naturæ quemquam ad jejunium ob-
ſtringere, Leſſ. *ubi ſuprà, lib.4. cap 6.dub.6.verſ. Ob impotentiam.* & ex noſtris, Io Alphonſ.a Fontech.
in Specul. Med.Chriſt. lumin.2.pag 2. verſic. ſequitur 3. & teſtatur idipſum Medina, *apud eundem ibid.* idcircò non modò non imperat Sancta Eccleſia
jejunium quadraginta dierum, abſque ulla ciborum
refectione per totum hoc ſpatium, ut teneremur ad
Chriſti Domini imitationem, ſicut aliàs dixi, *ex c.*
5 *ſolent.de conſecr. ieiun. diſtinct.1.* ſed prohibet etiam
jejunium hujuſmodi abſque omni cibo duorum,
6 aut trium dierum. *c.non dico.& c. ſeq.de conſec.diſt.5.*
quinetiam, ubi jejunij tolerantia communem ho-
minum facultatem excedat, ab ipſa Eccleſia illauda-
bile reputatur, *c. non mediocriter de conſec. diſt.5.*
nam magis peccare dicitur, quàm quicquam mereri
is, qui jejunat, ubi ex jejunio veriſimiliter morbus
aliquis, aut mors ſuccedere poteſt. Abbas *in c. cùm infirmitas, vel. nit. can. de Pœnit. & remiſſ.* ex
quo Thom. Actius *de Infirm.part.1 cap.43.num.25.*
Quoniam ergo, ut dixi, ad jejunij excuſationem ob
7 impotentiam, Medicorum judicium expoſcitur,
Azor. *Inſtit.mor.lib 7.cap.19. verſ.Tertio quæritur.& verſ.ſeq.* Leſſius *ubi ſuprà, dub. 6. num. 40.* & in
cauſa dubia Medicum eſſe ſemper conſulendum Canoniſtæ docent. Anton.Fernand. *in exam Theol. mor. part. 2. cap.7 § 2. num. 13.* Filiucc. *Moral. quæſt.tract.27 part.2. cap.6. verſ. Tertiò dico. n.128.* cùm cauſa, de qua Canoniſtæ, vel eæ perſonæ, ad quas diſpenſare pertinet, ambigunt. Medicis evidens ſit, & certa. Azor. *ubi ſuprà, verſ. Quartò quæritur, cap. 18* idcirco de hac materia inter alias *Medico-Legales* agere operæ pretium viſum mihi eſt, ut circa eam ea animadvertam. quæ ad Medicam ſpectant facultatem, relictis iis (niſi quæ per tranſennam incidant) quæ eandem facultatem tranſcendunt. Occurrunt autem plurima quidem, & non minimi momenti dubia circa hanc materiam, ex Medica officina diſcutienda; non enim ſimpliciter Medici conſilium adhibetur, ubi dubium eſt, an quis à jejunio diſpenſari poſſit; ſed etiam, an à tali jejunio, & an ab una jejunij circumſtantia diſpenſatus, puta à qualitate ciborum, ab aliis etiam diſpenſandus ſit, puta à quantitate, ab unitate comeſtionis, ab hora determinata, & ſic de ſingulis. Et circa jejunium impoſitum cum pane, & aqua, & alia, quæ communi ſunt archiora, nonnulla dubium afferunt, neque alia per multa deſunt cùm Medici tantùm voto decidenda, ut legentibus patebit.

Ante omnia ergò videndum quid ſit jejunium,
& quotuplex, de nomine enim jejunij nihil occur-
rit dicendum, niſi id, quòd nonnulli volunt de-
duci ab inteſtino quodam, quod inter graciliora
eſt medium, & quod jejunum nominatur. Hanc 8
nominis deductionem afferunt Canoniſtæ, & poſt alios Filiucc. *Quæſt.mor.tract.27.part.2.cap.1. num. 5.* Quæ nominis deductio mihi ridicula ſit, non enim jejunum inteſtinum ſic nominatum, niſi quia jejunum, ac vacuum præ cæteris reperitur, ut notant Anatomici, & vide, ſi libet, Laurentium *lib. 6. Anatom. c. 23.* ſed de nomine ulteriùs loqui omittens, ad jejunij definitionem accedamus.

Definitur jejunium, afflictio carnis ab abſtinen- 9
tia ciborum proveniens. Abb. *in rubrica de treual. rubr. de obſe. v. ieiun. num.* 1. ſed videtur hæc definitio nimis generica, neque ſoli Eccleſiaſtico jeiunio conveniens, ſed qualicumque abſtinentiæ à cibis, ex qua ſequatur carnis afflictio. Definitur tamen rectè ieiunium per hanc carnis afflictionem, iuxta loquendi modum ipſius ſacræ paginæ, in qua, quotieſcunque imperatur ieiunium, hoc loquendi modus reperitur, ut Levit. *cap.23.verſ.27. Affligetiſque animas veſtras in eo* & Levit. *cap. 23. verſ.29. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis,* & Num. *cap.29. verſ.7. Decimo quoque die Menſis huius ſeptimi erit vobis ſancta, atque venerabilis, & affligetis animas veſtras.* & *cap. 30. verſ. 14. Si voverit, & iuramento ſe conſtrinxerit, ut per ieiunium, vel cæterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam.* & Iudith. *cap.4. verſ.8. Et humiliaverunt animas ſuas in ieiuniis.*
Hoc enim præcipuè intendit Eccleſia in inſtitu- 10
tione ieiunij, ut latiùs infra dicemus, ut caro, & ſenſus corporei refrenentur, & affligantur, & ſpiritus ab eorum moleſtia magis ſolutus, ad divinarum rerum contemplationem faciliùs dirigatur unde in oratione in die ieiunij ſic precatur. *Deus qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem elevas.* Hæc autem afflictio, ſeu maceratio carnis, facilimè ex ciborum abſtinentia ſuccedit; tunc enim caro gliſcit, & corporeorum ſenſuum ſtimulo maximè irritatur homo, cùm electis cibis, & potibus ſeſe ingurgitat; at contrà tunc maximè caro friget, & ſenſuum ſtimulus reprimuntur, cùm cibis, & potibus homo parcit. iuxta illud. *Sine Cerere, & Baccho friget Venus.*

Sed alii ieiunium definierunt hoc modo, quòd 11
ſit nimirum maior quædam abſtinentia in victu, & iis quæ guſtu percipiuntur, quàm communis temperantiæ regula requirat Leſſius *lib.4. de Iuſt. & Iur. cap. 2. dub. 1. ſub num. 6.* Filiucc. *Moral. quæſt. tom.2. tract.217. part. cap 1.verſ.Tertiò quæro.* ſed & hæc definitio nimis generica, ut ſuperior eſt, & Eccleſiaſtico ieiunio ſoli non convenit, ſed cuicunque.

Ex noſtris Conciliator, *diff. 117. verſ. Propter primum*, multò meliùs quàm ſuperiores, ut mihi
videtur, ieiunium definivit, dicens, *eſſe ſecundum* 12
Leges in Deum directivam victus parſimoniam, Quæ definitio ea omnia continet, quæ ad ieiunii Eccleſiaſtici eſſentiam requiruntur: nam cùm victûs parſimonia etiam maior, quam temperantia requirat, non ſit verè ieiunium, niſi naturale, idcircò addendum fuit, quod talis parſimonia in Deum directiva; nempe ad eum finem facta, ut ſpiritus promptior ad rerum divinarum contemplationem

eſſe debeat. Sed adhuc, non omnis parſimonia in victu etiam ad hunc finem facta, ieiunij Eccleſiaſtici nomen meretur, idcirco additum, quòd ſit ſecundum leges, nimirum juxta ſacroſanctæ Catholicæ Eccleſiæ præcepta: nam ſiquis ad hoc, ut divinarum rerum contemplationi faciliùs vacaret, victûs parſimoniâ etiam majori, quàm virtus temperantiæ requirat, uteretur, non autem tali, qualis ab Eccleſia præcipitur, neque in tempore, quod Eccleſia præcipit, nequaquam hoc eſſet ieiunium. Covarruvias *variarum reſol. lib.4.cap.20. num.12.* Vnde & quorundam hæreſis apud eundem damnata, *ibid. num. 3. in fin.* qui quamquam ieiunium laudarunt, putarunt tamen, non poſſe Eccleſiam nos obligare ad ieiunium, ſed unumquemque poſſe ſibi præſcribere ieiunium, pro libero eius arbitrio, & voto. Negari quidem non poſſet, quamcumque abſtinentiam, maximè ad prædictum finem factam, eſſe meritoriam. Martin. Ledeſm. *in D. Bonaven. Tom. 4. diſt. 15.* ex quo inter noſtros Alphonſ. à Fontech. *ubi ſuprà, pag. 49. verſ. Quid autem.* Rectè ergo videtur ieiunium Eccleſiaſticum à *Conciliatore* definitum, prout eſt quædam arctior abſtinentia à cibis, definitur ab
13 eod. Concil. *ibid. quòd ſit quædam diætemarum ſubtractio*, cui tamen definitioni non temerè addendum puto, ex qua corpus vacuum permanet: nam hæc vacuitas, ut ita dicam, videtur de eſſentia ieiunij, vel dici poſſet, tale ieiunium eſſe abſtinentiam in aſſumendis cibis. Azor. *Inſtit. moral. cap.20. verſ. Tertiò quæritur.*

14 Quotuplex autem ſit ieiunium, multi docuerunt, ſed variâ omnino ratione. D. Thom. 2. 2. *quæſt. 147. art.6. ad ſecundum.* Dupliciter diviſit jejunium, in ieiunium naturæ, & ieiunium Eccleſiæ quod vocat jejunium ieiunantis. Canoniſtæ triplex conſtituunt, ſpirituale unum, quod eſt abſtinentia à peccato mortali, omnium Deo acceptiſſimum, & maximum, *c. jejunium de conſec. diſt. 5.* alterum item ſpirituale, quod eſt abſtinentia a cibis, qualis ſupra definita eſt, ita Abb. *loco ſuprà ci: de obſerv. jejun. num. 1.* Hoſtienſ. *in ſumm. lib. 3. rub. ead. num. 1.* & alij *ibid.* & ex noſtris Io. Alphonſ. à Fontech. *ubi ſuprà, pag. 65. verſ. pro deluci ratione.* Quæ diviſio ad nos minime pertinet, ſed ad ipſos Canoniſtas, & Theologos.

15 Aliam diviſionem habet Abb. *ubi ſuprà*: nempe quoddam eſſe abſtinentiam a cibis ſecundum propriam voluntatem, non ſecundum Eccleſiæ præceptum; aliud eſſe abſtinentiam ab humectantibus, cùm ſcilicet comeduntur ſicca tantùm, puta panis, nuces, & ſimilia; tertium eſſe abſtinentiam à cibis ſecundum ordinationem, & conſuetudinem Eccleſiæ: ſed neque hæc diviſio ad rem noſtram pro nunc quicquam facit. Tripliciter item diviſum eſt ieiunium à nonnullis Doctoribus. Filiuc. *ubi*
16 *ſuprà, num.6.* nam quoddam dixit eſſe naturale,
17 quoddam morale, quoddam Eccleſiaſticum. Naturale eſt ſimplex abſtinentia à cibis cum ventris vacuitate, quod definiebat ſuperiùs *Conciliator* eſſe diætemarum ſubtractionem, nempe, inquam, eſſe ſubtractionem conſueti cibi quotidiani talem, ut corpus inde magis ſolito vacuum per aliquod tempus maneat, & hoc ad nullum potiorem finem obſervatur, niſi ad corporis ſanitatem tuendam, vel ex plenitudine amiſſam recuperandam: dum enim novis cibis oblatis concoquendis natura non diſtrahitur, prægreſſas cruditates, & ſuperfluitates omnes concoquit, & abigit. Morale ieiu-
nium, abſtinentia eſt à cibis, & potibus ad hunc 18
finem factum, ut virtutis operibus vacare poſſimus. Eccleſiaſticum jam diximus eſſe abſtinentiam à 19
cibis iuxta ritum, & præceptum Sanctæ Matris Eccleſiæ.

20 Diviſerunt alij ieiunium multipliciter; nimirum quatenus unum eſt durius alio: Navarr. *de quinq. præc. Eccleſ. cap.21. num. 11. verſ. Tertiò peccat.* & juxta hoc, aliud ieiunium eſt duriſſimum, quando eſt cum pane, & aqua ad certam, & modicam menſuram: aliud eſt hoc mitius, ſed tamen durum, quod fit cum pane, & aqua ſemel in die, ad appetentiæ exigentiam; aliud eſt hoc etiam mitiùs, cùm fit cum quadam abſtinentia à certis quibuſdam rebus, puta ab iis, quæ guſtus illecebris magis inſerviunt: aliud adhuc prædicto mitius, cùm ſumitur certa quantitas cibi cuiuſcumque in ieiunio permiſſi, minor tamen quàm Naturæ exigentia requirat: aliud denique mitiſſimum, cùm comeditur ſemel in die, quantum quis voluerit, & ſic multipliciter adhuc variari poteſt ieiunium, ut patet, modò abſtinendo a cibis delicatioribus, modò à potu vini, modò ſubtrahendo de cibo ad unicam quotidianam refectionem neceſſario, & ſic de reliquis, ag-
gravando ſibi conditiones ab Eccleſia in ieiunio 21
requiſitas, de quibus infra, ut declarat Alb. Pius *libro 4. contra Eraſm.* Sed juxta prædicta, ex noſtris Conciliator *ubi ſuprà*, dupliciter diviſit ieiunium, unum ratione quantitatis, cùm non tantum comeditur, quantum Naturæ exigentia expoſcit, vel conſuetudo: aliud, cùm non toties comeditur quoties Natura expoſcit, vel quoties homo conſuevit comedere. Addendum his & tertium, cùm non talia comeduntur, qualia homo conſuevit, ſed qualia ab Eccleſia imponuntur: in Eccleſiaſtico utrumque ieiunium Conciliatoris, & hoc item tertium obſervatur.

Vt autem ſciamus Medici definire, quando quis excuſari poſſit à ieiunio, & quouſque procedere debeat abſtinentia, aut ieiunij nomen mereatur, videndum ad quem finem Sancta Mater Eccleſia ie-
iunium inſtituerit. Præcipuum ergo finē Canoniſtæ 22
eſſe dixerunt, ut per abſtinentiam certis legibus præſcriptam corpora caſtigentur, ad illicitos carnis impetus comprimendos. Covarr. *ubi ſuprà, verſ. prima Eccleſia.* Ac profectò una ex cauſis, cur quadrageſimale ieiunium verno potiùs, quàm alio quovis tempore, ab Eccleſia ſit inſtitutum, illa eſt, quia hoc tempore animalia, & homines maximè, acutiùs ad Venerea ſtimulantur. Vt ergo carnis ſtimulus tunc præcipue refrenaretur, cùm maiorem in modum moleſtus eſt, ieiunium Quadrageſimale huius temporis ab Eccleſia fuit impoſitum. Hanc cauſam attulit ad hoc, ex noſtris Epiphan. Ferdin. *lib. 2. Theorem. 40. in princ.* Neque conticebo hîc id, quod Pierius Valer. *Hierogl. lib. 14.* dicebat, nempe ieiuni hominis ſalivam ſerpentem necare, quod ex gravibus auctoribus habemus; quos & ille adducit. Et hoc autem, addit, ſubmonuit natura venereas voluptates, libidiniſque ardorem ieiunio identidem extingui. Sed & præter commemoratum finem, alium intendi dicunt Canoniſtæ, nempe ut mens liberiùs ad ſublimia contemplanda elevetur, ut jam diximus. Covarr. *ibidem num. 1. verſ. Ex eo.* Tertius etiam finis aſſignatur, nimirum ſatisfactio pro peccatis, quos omnes fines enumerat D. Thom. *citat. quæſt. 147. art. 1. in concl. & ibid. art. 3.* & ex eo Canoniſtæ omnes.

Poſterioremantem hunc finem eſſe Deo acce-
ptiſſimum,ex eo firmari poteſt, quòd jejunium vi-
deatur maximè in ſatisfactionem,& remedium pri-
mi peccati eſſe inſtitutum,ut ea pars præcipuè pœniten-
tiâ plecteretur,quæ primi peccati culpam meruiſſe
videbitur : nam ideirco fortè jejunium ſecundum
ſe conſideratum non importat aliquid eligibile,
ſed pœnale quoddam, D. Thom. *ubi ſuprà art. 3.*
ad primum. Quia enim non jejunavit homo, de Pa-
radiſo ejectus eſt,jejunemus ergo nos, ut ad ipſum
revertamur,inquit D. Baſil. ex quo Alb. Pius Carp.
lib 4. contra Eraſmum.

Quanquam autem Eccleſia non intendit niſi
23 animæ per jejunium proſpicere,conſecutivè tamen
jejunium etiam ad corporis ſanitatem,& incolumi-
tatem confert, *arg.s x.in c Legimus de Conſecr.diſt.5.*
*c Nihil enim ibid.*unde ad vitæ longitudinem ejuſ-
que protractionem. Leſſius *de I ſtit. & Iur. lib.4.*
*c.2.dub.*10. Filiucc. *Quaſt.mor.tract.27. cap.1. verſ.*
Septimò quæro. quas etiam utilitates jejunio ineſſe,
probant ex noſtris Codronch. *de Chriſt. med. rat.*
lib.1.c.26. & Io. Alph Fontech *in Spec. med. Chriſt.*
lumin.1. in princ. & ex Iuriſconſultis Barboſ. *de eff.*
& pot. Epiſ. Tit 1. Gloſſ.5. art. 8. Adduntur & à Fi-
liuccio *ubi ſuprà*,aliæ utilitates jejunio provenien-
tes,ut apud ipſum videre eſt : ad nos enim de illis
loqui non ſpectat.

Cæterùm ad jejunij obſervantiam nonnullæ con-
ditiones requiruntur,circa quas plura dubia occur-
runt, quorum ſolutio ex Medica officina petenda
24 eſt. Vnanimiter ergo omnes Canoniſtæ tria ad
jejunij obſervantiam requiri docent : qualitatem
nempe ciborum peculiarem ab Eccleſia præſcrip-
tam,unitatem refectionis in ſpatio viginti quatuor
horarum, nempe diei unius naturalis, & horam
competentem aſſumendi cibos. Azor. *Inſt. moral.*
lib.7. cap.2 & ſeqq. Leſſius, *ubi ſuprà, cap.2. dub.2.*
Filiucc. *loco cit. c.2. verſ. Primò quæro.* Fernand. *in*
*exam. Theol. mor. part. 2. cap. 7. §.2. num.*8. & ex
noſtris Io. Alph. à Fontech. *cit. opere ſpec. med.*
Chriſt. lumin.2. in princ. qui & alios Canoniſtas ad
id adducit, quos nos cum aliis omittimus : res
enim eſt clariſſima. Cur verò hæ conditiones ab
Eccleſia requirantur ad jejunij obſervantiam,
Medica etiam conſideratio demonſtrare poteſt :
25 præter id, quod Canoniſtæ ad hoc afferunt. Finis
ergo præcipuus in jejunio intentus,eſt,ut jam dixi-
mus,maceratio carnis,& impetus ſenſitivæ, ac in-
ferioris partis per abſtinentiam in cibis refrenatio,
qui finis facilè ex obſervatione harum trium con-
ditionum in cibis aſſumendis reſultat : ex quali-
tate ſcilicet ciborum, ex quantitate tam continua,
quàm diſcreta eorundem, & ex hora determinata
comedendi. Nam quoad qualitatem, elegit cibos
modici nutrimenti : ut per eos ſanguinis luxuria
demeretur,& ſi quis ex his ipſis cibis generaretur,
non admodum ſpirituoſus eſſet, talis enim cùm
generatur, caro maximè ad ſenſus gliſcit. Abſit
autem à nobis, cum impiiſſimo Eraſmo aliiſque
Hæreticis affirmare,Eccleſiam habuiſſe in inſtitu-
tione jejunij ciborum delectum, & ob eam cauſam
carnibus interdixiſſe : non enim abſtinendum ſua-
der à carnibus, tanquam à cibis immundis, &
illicitis, ſed tanquam à cibis nimiam ſanguinis
copiam aggregantibus, & ob id carnis ſtimulos
acuentibus:non ergo ob ſuperſtitionem,ut declarat
26 Alb. Pius *loco altas cit.* Sed quoad quantitatem,
tam continuam, quàm diſcretam, voluit Eccleſia,
unicâ nos refectione uti quanta ſatis ſit,interdicens
repetitam comeſtionem, etiamſi non tantum
ſumeremus pluribus vicibus, quantum unicâ :
quia cùm maceratio carnis maximè contingat ex
defectu alimenti, ad quem ſequitur quædam cor-
poris triſtitia, cum qua tamen animus magis ſolu-
tus eſt à corporis impedimento, idcircò, ut hunc
defectum experiremur, Eccleſia unicam come-
ſtionem ſingulis diebus permittit, non multipli-
cem, quâ facilè erat, cum alimenti defectum evi-
tare, non obſtante quòd cibi eſſent modici nu-
trimenti. Quoad tempus comedendi,determinavit
etiam horam certam, ut in ſpatio 24. horarum
ſemel comedentes incommodum aliquod inediæ
corpus perſentiſceret : ex hoc enim quòd corpus
cibis majoris nutrimenti aſſuetum, & pluribus
quoque refectionibus incommodum illud alias
evitans,fit ut citiùs indigentiam alimenti perſentiat
quàm aliàs, unde triſtitiam quandam, ut diximus,
concipit, quam propriè carnis afflictionem voca-
mus, quæ videtur omnino de jejunij eſſentia, cùm
jejunium per carnis afflictionem definiatur, ex
qua cùm caro ſuccumbat, ſpiritus vividior, ac
potior non modò ad corporis functiones, ſed ad
mentis quoque ipſius elevationem promptior red-
ditur : nam vini & carnium plenior uſus, corpus
quidem validum,Athleticaque firmitate facit, ani-
mum verò imbecillum, & fragilem, Plutarch. *in*
libro de Tranquill. Anim. imò cum animo ſimul etiam
corpus crapula infirmum facit,unde Horat. *lib.2*
ſerm. Sat.2.

——vides ut pallidus omnis
Cœnâ deſurgat dubiâ?quin corpus onuſtum
Heſternis vitiis animum quoque prægravat unà,
Atque affigit humo divinæ particulam Auræ.

Opponere tamen poſſet contra abſtinentiam hanc
ex qua natura alimenti percipit indigentiam, quiſ-
quis ſit,quòd ea homines magis triſtes faciat, timi-
dos, moroſos, iracundos, & impatientes, juxta
parœmiam illam, *Fames, & mora bilem in naſum*
conciant, & juxta id quod demonſtrat Hipp. *in lib.* 27
de vict ra. in acut unde & animo anxia erit. Ad quod
dicendum eſt, confitendo indigentiam & famem
poſſe hos effectus producere, ſed habere gradus
quoſdam, ad quorum ſummum cùm pervenerit,
tunc quidem eos effectus excitare, non autem in
cæteris gradibus Vel dicendum eſt, famem multi-
plicem eſſe, juxta diviſionem à Mercato traditam,
lib. 3. de morb. intern. cur. c. 2. in ea namque fame, 28
quæ naturaliter fit, ſeu ex indigentia cibi, quem
calor in chylum vertat, vel ex indigentia chyli,
quæ cæteris membris ſuccurrat, ſive ex indigentia
propriæ humiditatis, dummodò moderata una-
quæque ſit,& non ad longum tempus tolerata,non
ſolet homo bono temperamento dotatus, & ven-
triculo competentis virtutis, in ea ſymptomata in-
cidere, quæ jam recenſita ſunt, ut in alia fame
(quæ verè potiùs non naturalis dicitur, & idcirco
à Gal.1. *de ſympt. cauſ.* vocatur triſtis quidam ſen-
ſus) ex eo quod morboſa ſit, evenire ſolet : unde
jure merito unum ſymptoma ab alio diſtinguitur
& Gal. *ibid.* famam ab appetitu ſecrevit, ut percur-
rit Mercat. *loco ſupr. cit.* Eccleſia ergo non intendit
ex abſtinentia, quam præcipit in jejunio, indu-
cere famem illam in extremo gradu, aut non na-
turalem, ſed indigentiam tantùm quandam primi
generis ; ex qua & caro affligitur, & ſpiritus
promptior ad ſua munera exiſtit : atque ea de cauſa
non permittit hominem, ut ſupra etiam dixi,præ-
ter conſuetudinem aſſumendi alimenti, ultra
ſpatium diei unius jejunare, *c. non dico. de Conſecr.*
diſt. 5. ne in famem illam morboſam, aut in alia
pejora

perſentientes, in prædicta ſymptomata, in lipothymiam, & hujuſmodi labuntur, ut iis plurimùm evenit quos picrocholos nominamus, ut in ſequentibus patebit.

29 Eccleſia igitur, ad prædictam intentionem aſſequendam macerationis nempè carnis primò, ut diximus, tales cibos in jejuniis eligit, ut ſanguinis parum generatent, unde iis omnib. ac ſingulis interdixit, qui multum ſanguinis procreare apti nati ſunt. His ex cauſis à carnibus, & ab iis omnibus qui ſementinam originem carnis habent, ut ova, & lacticinia, abſtinere nos in jejunio præcepit: cùm hæc omnia, & multum ſanguinis, & laudabilem generent, ex cujus generatione libidine excitatâ ſpiritus ſuccumbit. Quamobrem miratus ſum nonnullorum locorum, neſcio an abſolute dicere liceat, vituperabilem conſuetudinem, ſeu fortè nimis licentioſam, in quib. ovis, & lacticiniis in ieiuniis veſcuntur: nam hæc quidem carnium vicem gerunt, & non abſq; ratione Ægyptii Sacerdotes, ut refert Piet. Valer. *libro 17. Hierogl. c. de Papyro.* qui à carnib. in victu abſtinehant, licet ſuperſtitioſa eſſet eorum hæc abſtinentia) ab ovis quoque & lacticiniis ſe temperabant, quòd dicerent, ova eſſe carnes liquidas, lac autem ſanguinem colore immutato. Jure ergo nos, qui carnes macerare in ieiuniis tenemur, ab ovis ſimul & lacticiniis abſtinebimus.

Sed præter abſtinentiam à carnib. cæteriſq; cibis prædictis, antiquitus ob eandem rationem ieiunantes etiam vino abſtinebant, ut teſtantur Azor. *libr. 7. Inſtit. moral. cap. 10. v. ſeptimò quæritur.* Leſſius *ubi aliàs. dub. 2. verſ. Porrò hæc tria genera.* Filiucc. *loco cit. c. 3. n. 62.* & patet id per ea D. Hieronym. verba apud Alb. Pium *lib. 4. contra Eraſm.* ubi Hieronymus de Danieli ieiunio loquens, *Hoc*, inquit, *docemur exemplo temporibus jejunij à cibis delicatiorib. abſtinendum, quod eſt, carnes non comedere, vinum non bibere.* Idem patet ex verbis D. Gregorii apud eundem, *ibid. Carnem non affligit, qui carne, & vino ſimul, & cibis delicatioribus utitur.* Vini uſus tamen in præſentiarum, non modò in ipſa comeſtione permittitur, ſed etiam extra ipſam: ac profectò in ipſa comeſtione vino interdicere in quocunque ieiunio nimis durum fuiſſet, & ſanitati maximè officeret, hoc præcipuè tempore, in quo homines ſtomachos delicatiores ſortiti ſunt, & ab ipſis matris uberib. vino aſſueti: unde fit, ut nonniſi cum maximo ſanitatis detrimento liceat nobis ad longum tempus ab eius potu abſtinere. Sed utrùm vini uſus extra cibos ſit omnino à culpa eximendus, in propria quæſt. diſcutiendum proponemus.

Cæterùm Eccleſia cibi quantitatem continuam, nempè quantam unicâ comeſtione accipere liceat, non determinavit, ſed diſcretam: dummodò enim non pluries quàm ſemel in naturalis diei ſpatio comedamus, permittit unicâ vice comedere quantum quis voluerit: & non obſtante quòd nonnulli DD aſſerant, quòd qui cibis plurimis, ac ſelectis ſeſe ingurgitat, licet unicâ vice id faciat, ieiunii præcepto minime ſatisfacere dicatur, etiamſi cibi fuerint tales, quales in ieiuniis requiruntur, & videatur hoc de mente text. *in cap. Ne tales de Conſecr. diſt. 5.* & faciat etiam auctoritas D. Thom. *2. 2. quæſt. 147 art. 6. ad 2.* Covarr. *lib. 4. var. reſol. cap. 10. num. 11. verſicul. Cæterùm Chriſtiani*, communis tamen opinio eſt, hunc contra ieiunii præceptum non peccare, ſed potiùs contra Temperantiæ virtutem.

Sed quam ob cauſam, inquies indeterminatam reliquit Eccleſia hanc ciborum quantitatem unicâ vice aſſumendam? nam videbatur omnino neceſſarium, eam determinare, ut finem ab ipſa intentum in ieiunio aſſequamur: ſi enim voluit nos ex moderata quadam abſtinentia carnem macerare, quod tunc maxime fit, ut aliàs dictum eſt, quando corpus per aliquod rationabile tempus alimenti indigentiam experitur, omni procul dubio debuit, quantitatem talem præſcribere ciborum, ex quorum aſſumptione debito tempore factâ, corpus non ita nutriretur, ut eam indigentiam evitaret, & ſic nulla ſequeretur maceratio carnis. At non definita hac ciborum quantitate, & nobis ad libitum, quantum appetimus, comedentibus, facilè evitatur prædicta indigentia: nam quod poſt uberrimam, & ad ſatietatem uſque factam in prandio comeſtionem, veſpere ſubſequente à cœna abſtineamus, non tam ex præcepto Eccleſiæ faciendum, quàm ex præcepto Medicinæ, quæ crapulæ pro remedio jeiunium iniungit, & abſtinentiam: unde non determinatâ hac ciborum quantitate, ieiunium nullo modo videtur meritorium.

Ad hanc obiectionem reſpondeo, duplici potiſſimùm ex cauſa Eccleſiam (ut mihi videtur, quantum ex Medica contemplatione aſſequi licet) hanc quantitatem non determinaſſe, primò ob impoſſibilitatem: cur enim individua in infinitum evarient, & unum contentum eſſe non poſſit tantâ quantitate unica vice, quantâ alterum tribus vicibus naturæ indigentiæ pleniſſimè ſatisfaceret, nullo modo potuit hæc quantitas determinari: & hæc ratio eſt de mente D. Thom. *citata quæſtione 147. articulo ſexto, ad primum.* ſecundò, quia quantumvis homo comedat unicâ vice, dummodò cibis in ieiunio permiſſis ſolis utatur, nunquam evitabit die ſequenti indigentiæ illius incommodum, ex qua maceratio carnis procedit, & quam Eccleſia in ieiunio expoſcit: Ratio ejus rei eſt, quia indigentia hæc non fit niſi ex defectu chyli, & nutrimenti interni: unde licèt multum, imò plurimum comedamus, ſi cibi ſint quales eſſe debent, facilè hæc indigentia aliqua ex parte ſaltem ſubſequetur, quia ſi cùm quis ad ſatietatem comedit carnes, proliciat ex his chyli libram, ſi ad ſatietatem comedat piſces, non proliciet ex iis eiuſdem chyli trientem: itaque etiam comeſtione piſcium ad ſatietatem factâ, natura ante experietur indigentiam, quàm ex comeſtione carnium ad dimidium eius quantitatis, quæ ad ſatietatem uſque ſufficeret. Itaque fruſtra videbatur determinari hæc quantitas, ubi effugere non licebat, cæteris ieiunii conditionibus obſervatis, à quantumvis copioſa comeſtione carnis macerationem ab ipſa Eccleſia expetitam: quod & experientia quotidiana confirmat, quippe cùm in ieiuniis, etiamſi plurimis, ac ſelectioribus cibis utamur, & conſuetam quantitatem quoad molem triplo exuperemus, quàm cùm carnibus veſcimur, ſemper tamen aliquam indigentiam ante ſecundam comeſtionem ſequenti manè experimur, non obſtante quòd etiam ientaculo veſpere utamur.

30 Sed ut omnia ad hunc ipſum ſcopum macerationis carnis in jejuniis collimarent, Sancta Mater Eccleſia etiam horam certam comedendi præſcripſit: nam ſi prævenire hanc horam liceat, facilè etiam leve illud famis prædictæ incommodum evitabimus nullumque ex ieiunio laudabilem fructum percipiemus. Unde rectè quidem Azor. *ubi aliàs capite 11. in principio*, eo rectius, ac religioſius ieiunium ſervari dixit cæteris paribus, quo tardiùs prandium aſſumitur: ſic enim per longiorem inediam caro magis affligitur, & idcircò hora nona

conſtitu

conſtituta eſt pro hora comedendi in jejuniis, quia conſueta hora comedendi in aliis dieb. ſolet eſſe ſexta: tardatur ergo refectio ob eam cauſam uſq; ad nonam. D.Thom. *ſæpiſſimè cit. q.147. art.7.* & ex eo Azor. *pred c.11.* nos tamen ad præſens poſt ſextam comedimus, conſuetudine in contrarium irrepente, cui acquieſcendum videtur.

SUMMARIUM.

1 *Medicorum quorundam temeritas.*
2 *Ieiunium Quadrageſimale inter omnia notabiliſſimum.*
3 *Cibi omnes, quibus utimur in ieiuniis, mali ſucci ſunt.*
4 *Talis ſanguis generatur, quales cibi comeduntur*
5 *Victus ratio in Quadrageſima, aliiſque ieiuniis inſtituta, omnino inſalubris. Contrarium, n.10.*
6 *Ieiunium non ſolùm animæ, ſed etiam corpori ſalubre.*
7 *Quæ perſona ad ieiunij obſervantiam teneantur.*
8 *Corpora eorum, qui ad ieiunium tenentur, vel omnino, vel maxima ex parte ſana ſunt.*
9 *Sanis omnia ſana.*
11 *Piſces inter cibos boni ſucci connumerantur.*
12 *Piſces facilè corrumpuntur. Falſum, ibi.*
13 *Piſces non ſunt difficilis concoctionis.*
14 *Leguminæ, & frumentacea an inſalubria.*
15 *Olera an ſint vituperanda in cibis.*
16 *Modus refectionis, quo utimur in Quadrageſima, aliiſque ieiuniis, facit eam victus rationem ſalubriorem.*
17 *Temporis ratio facit victus rationem in Quadrageſima, etiam ſi per ſe eſſet inſalubris, maximè ſalubrem.*
18 *Ventres hyeme, & vere, natura calidiſſimi.*
19 *Tutior eſt noſtra victus ratio in Quadrageſima, quàm conſueta vivendi ratio eſſet Antiquis.*
20 *Antiquiores magis piſcibus, quàm carnibus veſcebantur.*
21 *Carnium uſus, quàm noxius.*
21 *Quatuor tempora cur inſtituta ab Eccleſia.*

An Jeiunium, & præcipuè longum, ut Quadrageſimale, corporeæ ſaluti ſit noxium.

QVÆSTIO II.

MEdicorum quidam corporeæ ſanitatis adeo ſunt ſtudioſi, ut eam ſpirituali ſanitati (quam
1 forte fortuna undequaq; contemnunt) præferre ſummâ cum temeritate audeant, dummodo corpori ne per ſomnium quidem quicquam detrimenti adveniat: ſpiritualia remedia ad animæ morbos medendos emanantia omnino reſpuere, ac damnare conſueverunt. Eorum alii non tantâ temeritate conſpicui, ſed nimis altâ ex parte corporeæ ſaluti indulgentes, jejunium inter prædicta remedia præcipuum damnare non audent, ſed vel minima ex cauſa legitimè quemcunq; excuſari ab ejus obſervantia volunt, unde non modo levioris præſentiâ, ſed timore futuri, ieiunium quantum in ſe eſt, à ſuis ægrotis, & conſultorib. frangi permittunt, putantes tam hi, quàm
2 ſuperiores, ieiunium omnino, & undequaq; corpori ejusq; ſanitati officere, & quia inter omnia ieiunia, & veneratione digniùs, & diuturnitate notabilius, & Chriſti Domini exemplo celeberrimum, Quadrageſimale eſt, ex text. *in c. Quadrageſima. De conſecr. diſt.5.* priores in hoc impiè invehuntur, poſteriores verò nimiâ ac irrationabili corporis indulgentiâ ducti, illud ſolvendi leviſſima ea cauſa hominib. Chriſtianis auctores ſunt, à jejunio, & cibis in jejunio permiſſis, nonniſi ſummam noxam corporeæ ſalutis emanare ſibi perſuadentes. Et ergo priorum temeritatem, & poſteriorum damnoſam licentiam non modo legib. ac pœnis ab illis inductis coërceamus, ſed ſcriptis etiam falſam hanc hypotheſin ab animo non eorū modo ſed quorumcunq; hominum evellamus, quòd jejunium tantoperè corporeæ ſaluti adverſari credant, his quæ adverſarii objiciunt ſatisfaciendum, & in contrarium rationes, quæ verum detegant, ac perſuadeant, adducendæ.

Dicitur ergo primò, univerſaliter contra omne jejunium, a qualitate ciborum incipiendo, quod cibi, 3
qui in eo in uſum veniunt, ſunt omnes mali ſucci, & nutrimenti illaudabilis, ſed præcipuè hoc eſſe valdè noxium in jejunio Quadrageſimali, non tantùm quia per ſe ipſa hujusmodi alimenta pravum generant ſanguinē, ſed etiam, quia tunc maximè, & eo tempore, iis uti nos accidit, cùm nova ſanguinis regeneratione, & revocatione egemus, ut per totum annum incolumes vivere liceat; tempus hoc verum inſt, in quo crudiores humores, ac ingens pituitæ copia prægreſſa hyeme congeſta excoquitur, & in optimū ſanguinem convertitur, ex quo vividior, alacrior, & incolumior natura exiſtat, juxta id, quod docuit Hipp. *lib. de Nat. hum.* & eum ſecutus Gal. 8. *de Plac. Hipp. & Plat. c.7.* & alibi à quib. nullus diſſentit. Cùm ergo victus ratio in Quadrageſima inſtituta prægreſſas cruditates potius foveat & adaugeat, quàm emendet & moderetur, conſequens eſt ex eâ corpus per totū anni curriculum excrementitiorum humorum copiâ ſcatere, unde quamplurimi morbi poſtmodum pullulent, & vitæ curſus per eas præcidatur. Talis enim 4
ſanguis in corporibus generatur, qualis eſt natura eduliorum, quib. pro nutrimento utimur: at cibaria quibus utimur in Quadrageſima, omnia concoctu ſunt difficilia, aut ſaltem ſecundùm plurimum: prætereà vel nimis calida, vel nimis frigida, vel nimis humida, vel nimis ſicca, & omnia in ſumma intemperata: quin & plurima generant excrementa, etiam quæ inter ea ſunt laudabiliora: mali ſucci ſunt, & ſtomacho parum amica: conſequens ergo eſt, ſanguinem ex iis congeſtum deterrimum eſſe, fæculentum, craſſum, intemperatum, ac quavis malâ qualitate inſignitum. Eſſe autem eos cibos ejusmodi naturæ, facile probatur, ſi ſufficienter ſingulos per claſſes ſuas examinemus: nam ſi legumina primò conſideremus, frigida ſunt, & flatulenta, & melancholicos, craſſos, & fæculentos generant humores, ut communis cenſet Medicorum opinio. Piſces & ipſi frigidi, & inflativi ſunt, facilè corrumpuntur, & plurimum excrementi habent, & ut ſummatim dicamus, eorum frequentata comeſtio plurimas ægritudines acceſſit, ut ſentit Raſis *lib.3. ad Almanſ. cap.16.* Salſamenta, & ſalita omnia, quibus in jejuniis utimur affluenter, nutrimenti nihil præbent, ſed excrementi multum habent, melancholiam generant, ad lepram diſponunt, ſtomacho aliena ſunt, & difficulter concoquuntur. Orib. *lib.2. Collect. cap. 58.* Fructus nutrimenti nihil præbere, & facilè corrumpi, corpusque ad mille morbos diſponere, notum eſt. Herbæ omnes mali ſucci ſunt, & excrementitiam gignunt humiditatem, & ſunt præ cæteris cibis inſaniſſimæ, ut idem Medici ſentiunt, & non injuriâ Cardan. *de malo Med. uſu, capite quinto.* Medicos ſuæ ætatis erroris non contemnendi redarguit, quòd herbas quaſcunque pro bonis laudent, etiam ipſam lactucam inter cæteras optimam, cùm omnes perniciosæ ſint.

ſint ac vitmpetabiles. Vnde rectè de iis loquutus videtur Coquus ille apud Plaotum *in Pſeud. Act.* 3. *Scen* 2.

Hoc hic quidem homines tam brevem vitam colunt,
Quum haſce herbas hujuſmodi in ſuam alvum congerunt,
Formidoloſas dictu, non eſu modo:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.

Nullum ergo dubium eſſe debet, cùm prædicta veritatem habeant, victus rationem in jejuniis inſtitutam, & præcipuè in Quadrageſima eſſe omnino inſalubrem, & corporeæ ſanitati maximè noxiam, ob eamque videri nos homines affligi, ac denique mori, ut impius Eraſmus concludit, apud Alb. Pium, *in loco lucubr. dicti Eraſm libro quarto, in principio.* Addere poſſent his ſequentes à conſuetudine mutata, quòd cùm conſueverimus bis in die comedere & cibos majoris multo nutrimenti aſſumere, & laudabiliores, omni procul dubio lædi nos oportet plurimùm, ac plurimis nominibus: nam conſuetudo non ſolùm derepente mutatur, reſpectu diverſitatis ciborum, ſed etiam reſpectu horæ cibationis, & reſpectu ejuſdem frequentationis, quia cùm, ut dixi, bis comedere conſueverimus ſingulis diebus, tunc ſemel tantùm comedimus: ex qua mutatione quanta incommoda expectari ſanitatis poſſint, non eſt quòd dicamus, cùm ſatis ſuperque id demonſtret ipſa experientia, & admonuerit Hipp. maximè *in libro de vict. rat. in acut.* & ibi Gal. *com.* 2. Non omittendum & id quod de retardatione horæ comedendi idem Hipp. docet, quàm ſcilicet & hoc nocuum eſſe poſſit, quia unuſquiſque in ſeipſo facilè experiri poteſt in retardatione cibi conſueti determinatâ horâ aſſumi, triſtitiam accidere, oris amarorem, deſidiam, timiditatem, iracundiam, pandiculationem, aliquando etiam animi defectionem, poſt quæ cibus à ſtomacho ægriùs recipi videtur, quod in antecacta paſſione pravis humoribus facilè ſit repletus. Cùm ergo tot & tantæ cauſæ colliment ad aggregandas corporis impuritates ex victu Quadrageſimali, certè inde
5 neceſſe eſt non corpus ſolùm labefactari, ſed etiam animum mirum in modum offendi, ac in pejorem conditionem decidere: quippè cùm ubi corpus impurum ſit, & vitioſis humoribus infarctum, animam quoque ipſam contaminari declarant ipſi ægrotantes, qui, quàm à ſeipſis differant cùm ſani ſunt, ſatis norunt: animi enim mores ſequi corporis temperaturam, conſtans eſt opinio apud Medicos, quam abundè probat veritatem habere ipſe Galenus, *in libro* ad hoc deſtinato, & hoc eod. titulo inſignito. Præterea denique jejunium ob id maximè videtur improbandum, quòd contrarium omninò effectum producat, quàm quem ſperamus: nam cùm dicatur illud ad carnis & Veneris ſtimulos refrænandos fuiſſe inſtitutum, certum eſt, ex eo acutiores multò fieri ſtimulus carnis, adeoque jejunium & ob non conſuetam abſtinentiam, & ob ciborum qualitatem, quibus in jejuniis utimur, Venerem maximopere accendere: nam quoad abſtinentiam, certum eſt, ex ea ſanguinem acutiorem & calidiorem reddi, & ad Venerem excitandam aptiorem: quoad qualitatem verò ciborum patet, eos aut flatuentia, quam plurimam ſortiuntur, ut legumina, herbæ, piſces, aut acutie, quâ dotantur, ut ſalita omnia, & aromata, valdè in Venerem homines excitare. His ergo ita ſe habentibus, non modò ob corporis ſalutem jejunia fugienda ſunt, ſed multò majorem in modum, ob animi ipſius incolumitatem.

Hæc & alia, quæ impia, ac temeraria procacitas effutire docet, contra jejunia nonnulli Medici, aliique hæretici objiciunt, vel objicere poſſent: 6
quæ tamen cùm omnia ac ſingula vana, futilia, inſulſa, irrationabilia, ac ab omni veritate ſint alieniſſima, firmanda hæc concluſio eſt, jejunium & animæ & corpori eſſe proficuum & ſalutare: quod ut evidentiſſimè probemus, examinanda primò eſt perſonarum conditio, quæ ad jejunii obſervantiam obligantur: ſecundò, ciborum qualitas, quibus utimur in jejuniis: tertiò modus refectionis: quartò temporis ratio, in quo Quadrageſima eſt inſtituta (nam de hoc jejunio tanquam diuturniori majus dubium eſt, ut diximus) ac denique differentia inter noſtram victûs rationem in jejuniis inſtitutam, & victus rationem Antiquorum, quâ ante Chriſtianæ Religionis introductionem dietim utebantur, vel quâ utuntur nunc alii homines extra prædictam Religionem. Ex quorum conſideratione facilè veritas concluſionis prædictæ eluceſcet, & rationes in contrarium adductæ tanquam nullo fundamento innixæ prorſus corruent, & in aures evaneſcent.

Quoad perſonas ergo, Eccleſia non obligat ad 7
jejunii obſervantiam, niſi quæ potentes ſunt, nam eas, quæ juſtum aliquod impedimentum habent, ex quo facile ſit eas in aliquem notabilem morbum caſuras, ab ea obligatione eximit: in qua re, tantâ circumſpectione utitur Eccleſia, ut non modò reſpiciendum patiatur, ac jubeat præſentem hominis ſtatum morboſum, ſed etiam futurum, aut valetudinarium: quin & ætatis tam majoris, quàm minoris rationem habuit, & paupertatis, & laboris, & aliorum impedimentorum, de quibus omnibus infrà, Deo dante, luculenter differemus. Ex quibus ſup- 8
ponendum primò eorum corpora, quæ ad jejunii obſervantiam tenentur, vel undequaque ſana, & robuſta eſſe, vel minimâ ex parte, ita ut relata ad jejunii tolerantiam ſana abſolutè exiſtant, cùm excipiantur ea omnia, quæ à tali jejunio læſa iri, ſaltem inſigniter, timor rationabilis adſit. Azor. *Inſtit. moral. libro* 7. *cap.* 18. *verſ. Septimò quæritur.* Et ex hoc uno quidem ſuppoſito omnino evaneſcetent quæcunque contra jejunium inſalubritatem, ac noxam deblaterant Hæretici, ac temerarii quidam, cùm ex indulgentia Eccleſiæ ad hoc præceptum non adſtringamur, ſi ab eo ſanitas corporea detrimenti quicquam notabile perceptura ſit. Facit tex. *in c. Quadrageſima, de conſecr. diſtin. quinta,* ibi. *Niſi quem infirmitas impedierit,* & proſequitur ad ipſum Alb. Pius *contra Eraſm lib.* 4. facit & alius textus *in c.* 2. §. *cùm autem de obſer. jejun.* Cùm ergo ad jejunium non teneantur niſi ſana corpora, non eſt dicendum, hæc ab eâ victus ratione, & à cibis præ-
ſertim in jejunio adhibitis læſa iri, quia ſanis omnia 9
ſana, ut vulgo dicitur, & ſani ut Celſus *lib.* 1. *capit.* 1. dicebat, nullum cibi genus fugere debent, quo populus utatur.

Quoad ciborum qualitatem, ſi eos per ſuas claſ-
ſes examinabimus, manifeſtiſſimè conſtabit, victûs 10
rationem in jejuniis inſtitutam nequaquam eſſe inſalubrem: nam primò piſces, qui frequentiùs in
uſum veniunt in diebus jejunii, boni ſucci eſſe pa- 11
tet, & notatur millies à Galeno, & præcipuè *in libro de ſucc. bon. & vit. cap.* 9. in his verbis: *Piſcium univerſorum propemodum ſuccus bonus eſt:* & particulariter de marinis loquens ibidem, *Culpâ enim propè omni vacant quicunq; in mari verſantur, pelagy, ſaxatiles, tales igitur ſumpſiſſe perpetuò tutiſſimū fuerit.* Sed & piſces cum avib. montanis in bonitate partes

ponit.

ponit apud Orib. *lib* 3. *c*.5. Sciens *Aves autem, & Piſces fermè omnes boni ſucci cenſentur*. Prætermittam quantopere ab eodem Galeno, & ab aliis quibuſque prioris notæ Medicis ſaxatiles piſces extollantur, ut 3. *de Anim.fac*. Gal *capite* 28. his verbis: *Alimentum, quòd ex ſaxatilibus ſumitur, non modò ad coquendum eſt facile. ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberrimum. ut quod ſanguinem medium conſiſtentiâ generat*, & de Pelagiis, *ibid.c.*16. dicebat: *Sanguinem laudatiſſimum ex ipſis progigni*. Quibus addenda illa Xenocratis Medici apud Oribaſ. *Coll. lib.*2. *capite* 58. *Natantium natura cibus ex itit, qui in conviviis ſplendidis in deliciis eſt habitus. & magnum quoque ad ſalubrem victus rationem uſum præſtitit*. Simeon Sethi *de Aliment. litt. I. in principio* de piſcibus loquens, *Proſunt*, inquit, *iam demonſtrari piſces otioſis, & non exercitatis hominibus, imbecillibus, & qui è morbo non valeſcunt*. Non ſolùm ergo nutriunt piſces, ſed optimum præbent nutrimentum, & idcircò ridicula eſt Korumanni opinio, *in Templ. Nat. hiſtor part.*3. *conſid.* 16. volentis Piſces in jejuniis idcircò adhiberi, quòd non nutriant, ſed in aquam reſolvantur, quæ nullo modo nutrit; cujus rei falſitas apparet ex hoc, quòd piſcib. victitantes longam vitam traducunt, ut Medicus, & Grammaticus illi apud Galen. de quibus *infrà*, & ipſi Apoſtoli, quos Cardan. *lib.*2. *Contr. Med. tract.* 5. *contrad.* 25. non immeritò piſcium uſum uſurpaſſe dicit, quòd optimum præbeant alimentum, unde cum uſu eorum in victu ad extremam ſenectutem eos perveniſſe dicit.

12 Neq; cum his prætermittendum, quòd tam Hippocrates, quàm Galenus, & alii antiquiores, piſces, ut optimi alimenti cibos, in pleriſque morbis ægrotis offerebant, præcipuè verò ſaxatiles, etiam in iis morbis, in quibus magis ſuſpecti eſſe poterant, ut in Tertiana, & Quartana: Gal. 1. *de art. Cur. ad Glauc. cap.* 9. & ipſe Hippoc. *in lib. de vict. rat. in acut.* piſces omnibus febrientibus promiſcuè concedit: quin & ipſa repletione idem Hipp. *lib.*3. *de vict. rat.* eos offert. Quamobrem non immeritò Card. *de malo Med uſu, cap.*10. recentiores Medicos ſugillat, qui carnes piſcibus in febribus præferunt, cùm contrarium omnino faciendum eſſe dicat. Neque placet omnino id, quod Mercurial. *libro* 1. *var. lect. cap.*25. dicebat, quis cùm rationem quæreret, quare antiquiores Medici piſces ſuis ægrotis indulgentiùs offerrent, quàm in præſenti recentiores faciant, eam eſſe voluit, quòd Antiqui ad conſuetudinem reſpicerent, quia piſcibus maximè in quotidiano victu uterentur: quod tamen non ita ſe habere demonſtrant alia permulta, quibus præter conſuetudinem in morbis ſuis ægris interdicebant: ut maximè vino, cujus uſus multò frequentior pro potu, quàm piſcium pro cibo, & multò magis neceſſarius. Præterea non fuiſſent Antiqui tam indulgentes in præbendis piſcibus in febribus, ſi ad conſuetudinem tantùm reſpexiſſent, cùm multò magis urgeret alia ex parte morbus, & humores peccantes, & obſtructiones, quibus piſces erant contrarii, quàm conſuetudo. Cauſa ergo, cur piſces ab Antiquis libenter ægrotis concederentur, non alia eſt, niſi quia optimi ſucci ſunt, ut ex plurimis auctoritatibus ſupra manifeſtum fecimus, quod etiam probat & tenet D. Zacutus *de Princ. Med. hiſt. libro* 1. *hiſt.* 28. *q.* 19. neque alias Antiqui eorum uſum in morbis ob ſolam conſuetudinem admiſiſſent, ſtante præſertim quòd facilè corrumperentur, & quòd difficulter coquerentur.

13 Quod enim non facilè corrumpantur, demonſtrat eorum uſus in febribus, quanam enim ratione antiqui illi Præceptores Medicinæ eos in putridis febribus ſuis ægrotis tantâ indulgentiâ obtuliſſent? Non eſſe autem difficilis concoctionis idipſum demonſtrare poteſt, & ea quæ ex Galen. & aliis ſuprà attulimus.

Cur verò nos piſcibus noſtris ægrotantibus interdicamus, dictu difficile eſt: niſi confiteamur, nos in multis eſſe Antiquioribus timidiores; neq; enim in ratione victus id tantummodò evenit, ſed & in quorumcunque præſidiorum adminiſtratione, & in ratione ipſa victus, non in hoc ſolùm, ſed in mille aliis. Exemplum unum aut alterum ſufficiat. Vino, quod nobis tantopere in potu familiare eſt, in quibuscunque febribus, & in pleriſque morbis, tanquam à veneno abſtinemus: antiqui eo, & in febribus, & in pleriſque morbis, imò, & in ipſis internis inflammationibus, in quibus maximè ejus uſus timoroſus eſt, utebantur: nam Hippoc. *in libro de morbo*, illud in pleuritide, & in peripneumonia, & in aliis ſimilibus inflammationibus exhibet. Crudas nonnullas herbas illi in victu ægrotantium, ipſorum quoque febrientium offerebant, ut lactucas: nos in communi medendo uſu, ne per ſomnium quidem admittimus, & ſic de pleriſque aliis uſu evenit. Ergo & hanc ipſam cauſam eſſe facilè ſuſpicor, cur piſces in ægrotorum victu non admittamus, ut antiquiores faciebant: plurimùm enim differt noſtra medendi ratio ab illorum ratione medendi & plura nobis ſcrupulum injiciunt, multiplicemque timoris cauſam adducere novimus, quæ illi tutò, & audacter in uſum trahebant. Si tamen ratione duce, ægrotos regere in animo eſt, non alienum cenſendum à recta medendi ratione, illis etiam febrientibus, optimos piſces aliquando offerre, ut probat Ronſſeus *in epiſtol. trigeſima*, & concludit D. Zacut. *ubi ſuprà*.

Præterea Legumina, & frumentacea, quæ pro 14 frequenti cibo veniunt in Quadrageſima, (ſi flatulentiam excipias, quæ tamen facillimè coctura, & conditurâ diſſipatur) non improbanda videntur, cùm aliàs mediocre præbeant alimentum, & maximè familiaris cibus exiſtant, ut Galenos teſtatur *libro* 7. *de uſu part. cap.* 8. Quin, & ſiquid vitii habent, levi negotio tollitur, ſi cum aliis cibariis, nempe cum pane comedantur, ut explicat Galen *in comm. ad Hipp. libro de vict. rat. in acut. textu* 92. atque eſſe legumina, & frumentacea ſumenda in hyeme, & conſequenter in vere conſuluit Avic. 3 *p. doctr.*2. *c.*8. ex quo Valeſc. Tarent. *lib.*4. *Philon. c.* 16. Sunt etiam præter hæc, plura leguminum, & frumentaceorum genera, quæ non modò in victu ſanorum ſalubriter veniunt, ſed etiam infirmorum, ut Cicer quodcunque, ſed præcipuè rubrum, punicum, & nigrum, Arietinum dictum, far, oryza, hordeum, milium, & alia nonnulla, quæ paſſim ab Hipp. & aliis vetuſtioribus in quibuſdam morbis, ægrotis offeruntur. Neque Olera vituperanda adeò ſunt, cùm licèt boni ſucci non eſſe in univerſum tradiderunt 15 Gal. *loco ſupr. cit. de ſucc. bon. & vit. c.*8. & alii: tamen & ipſa aliis cibis admixta, debitâ conditurâ excepta, & ſuo tempore, & loco in moderata quantitate in cibum convocata, cùm aliàs & ipſa nobis familiariſſima ſint in menſis, poſſunt non vituperabilis cibi vicem ſupplere: neque temerè D. Paul. *ad Rom. cap.*14. *verſ.*2. & D. Hieronym. ex quo Bruyer. *de re cib. lib.*8. *cap* 1. dicebat: *Qui infirmus eſt, olus manducet*. quia antiquiores convaleſcentibus, & ſe reficientibus olera in cibis laudant, unde illud Plaut. *in Capt. Act.* 1. *Scen.* 2. Ubi ſeni dicenti ſe victitare.

Atque

Atque multis oleribus:
Reſpondet Paraſitus Ergaſilus.
Curato agrotos domi.

Quaſi ſecundum D.Pauli dictum ſuprà relatum, inſirmi oleribus cibandi. Verum illud eſt, modum in horum uſu adhibitum eſſe.Addenduo his quòd cum Oleribus apponuntur in menſis, in jejuniis, plures piſces ſale condiri, quorum nonnulli ſtomacho apti, & boni ſucci ſunt, ut Xenocrates apud Oribaſium, *Coll.lib.2.c.58.* docet:omnes autem id proprium habent,ut ob ſalem,cæterorum ciborum, qui ſimul aſſumuntur, excrementitias humiditates abſumere poſſint, & frigiditatem emendare, nam idcirco ab Iſaac. *in diat.p.* & aliis, Phlegmaticis corporibus,& ſtomachis ultrò offeruntur,unde ex tali victus ratione,nempe conſtante ex piſcibus,leguminibus,herbis, fructibus, ſalſamentis, nutrimentum tam in primis, quàm in ſecundis qualitatibus temperatum, licet quantitate minus quàm cùm carnes, & ova comeduntur, generari facilè poteſt: ac maximè verno tempore, in quo ventres ſunt calidiſſimi, cibos huiusmodi, ſi quæ humidiora excrementa habeant, probè confici contingit,& humiditates illas abſumi.

16 Sed & modus refectionis, quo ex Eccleſiæ præcepto utimur in jeiuniis, facit oitum in modum victus rationem,quâ in ipſis vivimus,ſalubriorem. Ea eſt,ut ſemel in die,& circa meridiem tantùm comedamus,ſcilicet,ut à meridie ad meridiem unicam refectionem aſſumamus:nam ex hoc facilè fit,ut ſi quæ excrementorum ſuperfluitas ex tali victus ratione accumuletur,ea facilè per cœnæ amiſſionem, vel à natura ipſa rectificetur, & in optimum alimentum convertatur,ut aliàs in indigentia Natura facere conſuevit, vel ſaltem evincatur, & per inſenſibilem tranſpirationem, vel per alias conſuetas vias ex corpore expellantur. Eſt quamquam Eccleſia, ut ſuprà jam dictum eſt,non definivit quantitatem ciborum unicâ vice aſſumeodorum, tamen voluit nos temperantiâ victus uti: nàm non ſolùm qualitatem ciborum minùs nutrientium præſcripſit, ſed cœna etiam ob idipſum interdixit: neque aliud ex hoc elicere fortè licet, niſi quòd abſque temperantiâ, jeiunii meritum omne nos amittere contingat. Hoc igitur ſibi voluit cœna interdicens: quantum enim hæc ſobrietas ſaluti conferat, verbis explicari non poteſt. Non minimum illud eſt, quòd per eam damna omnia ex repletione provenientia, quæ mater,& fons eſt omnium morborum, evitamus, imò & quòd per eam bene valeamus, unde Horat. *lib.2. ſerm ſat.2.*

Accipe nunc victus tenuis, quæ, quantaq; ſecum
Afferat: inprimis valeas bene.&c.

17 Tempus etiam ipſum, (peculiariter nunc de Quadrageſimali jeiunio loquentes) licèt aliàs per ſe victus ratio in ipſa inſtitura non eſſet undequaque ſalubris,facit ipſam non ſolùm minùs inſalubrem, ſed ſaluberrimam:Ratio eſt,quia tunc,nimirum in vere, calor nativus, ut communis eſt Medicorum opinio, & jam ſuperiùs diximus, magis vegetus ac fortis eſt, quam in quovis alio totius anni tempore.Dato ergò quòd victùs hujusmodi ratio in Quadrageſima, ſit ex hoc inſalubris,quòd plurimam pituitam,& frigidos excrementitioſque humores apta nata ſit aggregare: Dico primò,quod eadem victus ratio in eo tempore,ob ipſius caloris fortitudinem, nequaquam tot excrementa generabit. Secundò, quòd ſi quæ alias generarentur, ab eo in optimum alimentum facilè vertentur. Tertiò,quòd,etiamſi ex hujusmodi ciborum oblatione excrementa aliqua generata, ad rectum, & bonum ſanguinem reduci non poſſent, facili ab eodem forti calore exſuperabuntur,& abſq; ullius noxæ contractione ex corpore protrudentur. Nam quoad primum patet, quòd calore tam forti exiſtente cibos pituitoſos magis eſſe convenit,aliàs ab eodem calore aſſati pejores multò humores, ac ſanguinem teterrimum procrearent: nam in calidis naturis idcirco,& conſequenter, quotiescunque calor vegetus eſt,brevi fit putrefactio, Gal.8.*de comp. med.ſol.c.7.* cui ut occurramus, offeruntur calidionb. naturis cibi frigidiores,quod eſt de mente Hip.6.*Epid.*& Gal.*ibid.comm quarto,text.15.* quia ab hujusmodi naturis fortiùs, & meliùs frigidi cibi concoquuntur, ut teſtatur Auctor. *libri de diſſol. contin.c.4.* unde idem Auctor *ibid.c.2.* propter aggregationē caloris in interioribus corporum, & ſomni longitu-
dinem,hyeme cibos craſſos,quales Quadrageſimales 18
nonnulli ſunt,aſſumendos conſulit; quæ ratio etiam in verè habet locum, iuxta protritam Hippocratis aſſertionem,*l.1.Aphor.15.Ventres hyeme,& vere naturâ calidiſſimi, & ſomni longiſſimi.* Ergo reſpectu fortitudinis huius caloris in vere, huiusmodi cibi omni cum ſecuritate adhiberi poſſunt, etiam ſi aliàs non ita tutò concederentur.

Quoad ſecundum patet,quia non dubium eſt, in vere plurimum ſanguinis aggregari non tam ex cibis, qui aſſumuntur, quàm ex cruditatibus, quæ in prægreſſa hyeme accumulatæ ſunt, ut jam aliàs ex Hippoc.diximus. Pituita enim eius naturæ humor eſt,ut magis excoctus in ſanguinem vertatur, & in corporis nutrimentum faceſſat, ut millies demonſtratum eſt à Galen.& vide maximè *comm.5.in libr. Hippocr. de vict. rat. in acut. textu 50.* Quoad tertium etiam patet, quia conſonum eſt, naturam tum maximè excrementitios humores; ac ſibi noxios ſuperare & ex corporibus depellere; cùm maximè vegeta eſt: at hoc eſſe in vere, vel ipſi pueri norunt,& confirmat experientia, cùm eo tempore, & minimè morbi fiant,& ſi fiant,ſalutares ſint,iuxta Hipp.ſentent.*lib.3.Aph.4.Ver autē ſaluberrimum, & minimè lethale.* Ergo,ut dicta in unum colligamus cibi Quadrageſimales,etiamſi excrementitii ſint, & pituitoſi,tales humores ob caloris fortitudinem non generabunt,vel ſi generabunt,ab eodem calore concoquentur, & in meliorem naturam, imò in optimum ſanguinem reducentur:vel ſi non reducentur, facili negotio exuperabuntur, & à corpore expulſi nullam omninò noxam inferre poterunt.

Sed concedamus cibos quadrageſimales, & paucum ſanguinem, & illum quidem frigidiorem generare:cum hoc tamen dico, quòd idipſum ex ratione factum etiam pro ipſa ſanitate ſit:non modò enim carnis ſtimulos, quos præ ſanguinis majore copia, & calidiore natura acutiores in vere experimur,retundimus hoc victu,& omnino compeſcimus ſed etiam morbos, qui ex luxuriante ſanguine provenire poſſunt,atque illi quidem maximi, ac maximè periculoſi, evitamus, ut prudentiſſimè Canoniſtæ dicunt.Facit Text. *in capite Ne tales de conſecr. dict.5.*& firmat cum aliis Filiucc. *libr.ſapius citat. c.5. n.97.* neq;deſunt ex Medicis, qui idipſum affirment: nam ad evitandos plenitudinis morbos non modò cibis pauci nutrimenti, ſed etiam in modica quantitate,debere nos in vere uti ad ſanitatem tuendam, monet Alex. Petr. *de vict. Rom.libro quarto, capite vigeſimo octavo, & ſequent.* ſed & Valleſii *comm.* 1. *Aphor.* 10. verba ad hoc probandum affigere libet, quæ ſic habent: *Ex dictis apertè conſtat, quàm ſapienter, ut alia omnia, illud quoque ab Eccleſia ſtatutum ſit, ut longum*

jejunium, & eſu piſcium, ac leguminum, & olerum vere medio potiùs, quàm alio tempore ſingulis annis repetat: eo enim tempore quàm minimum officit valetudini, imò vero quàm multùm etiam eſt ſanitatis cauſa: quid enim aliud agimus jejunantes, quàm quod multùm, & raro cibum capimus, quod indicatione ab ipſo tempore accepta agendum eſſe, Hippocr. præceptis confirmavimus Iam verò quod uſus piſcium, & leguminum, & fructuum eo tempore minus quàm alio obſit, conſtat, cùm illa omnia in multa copia nutriant exiguum, atq; opus ſit eo tempore cibis uti, quorum major copia ingeratur, ut magno calori ſatisfiat, & nutritio non magna proveniat: quia eo tempore periclitantur corpora præ multitudine. Maligne itaq; Leonard. Fuchſ. contendit, *ſui compendioli, c. 17.* contra veterum Medicorum præcepta, illud inſalubre eſſe. Hæc ille. Neq; verum eſt, ut ex his apparet, quod Montan. *in 1. Aphor.* 18. dicebat jejunantes in Quadrageſima valde gravari, læſionem percipere, & non ita facilè concoquere, ut in hyeme, ſi volunt aſſumere unicâ vice multitudinem cibi, quia in vere facilis ſequitur concoctio, ob id quòd ventres calidiſſimi, & ſomni longiſſimi. Eſt ergo Montani ſententia contra Hippocratis doctrinam apertiſſimè, & falſum omnino, quòd vere ſimpliciter, ſed reſpectu Autumni, & Æſtatis faciliùs concoquatur: repugnat enim hoc verbis Hippocratis, ex quib. elucet poſitiva cauſa facilis concoctionis, & tolerantiæ multitudinis ciborum. Igitur ſi maximè debemus ſtudere, ut hi humores certis temporibus refrenentur, in quibus luxuriare conſueverunt, & vere quidem ſanguis maxime luxuriat, non aliter ille refrenandus quam ciborum parcitate, qui & contrarii ipſi exiſtant, & ejus generationem impediant, quales ſunt cibi Quadrageſimales.

Ac deniq; ſi conſideremus quotidianam victus rationem Antiquorum, ante fidei Chriſtianæ amplexationem, & præſentem, qua utuntur alii homines extra prædictam religionem, cum ra-
29 tione victus Quadrageſimalis jejunii comparabimus, clarè patebit, nos tutiùs, & minori cum periculo uti hac poſſe, quàm illi ſuâ unquam fecerint, aut de præſenti faciant: facilè enim probatur illam fuiſſe, ac eſſe noſtrâ hac multò inſalubriorem: ſiquidem antiquiores illi in familiari victu multò magis,
30 & ſine ulla fortè comparatione, piſcib. quàm carnibus veſcebantur: cùm autem lautiùs comeſſarentur: promiſcuè tam piſces, quàm carnes in menſis apponebant, quòd quam damnoſum, & inſalubre ſit, non eſt, quòd ulterius probemus, cùm notum vel iis habeant, qui vix de limine Medicinam ſalutarunt. Quòd verò hæc veritatem habeant, patet, quia ante Deucalionis vetuſtiſſimum ſæculum, & ante diluvium, quod ab eo nomen recepit, homines carnibus prorſus abſtinebant, ac ſolis piſcibus, fructibus, herbis, & lacticiniis victitabant, ut tradunt Arnald. Villanovan. *in libell. de eſu carn.* Alb. Pius. Carpenſ. *contra Eraſ. libro quarto*, Cæl. Rhod. *lect. Antiq. libro* 13. *cap.* 25. & Pier. Valer. *lib.* 57. *Hierogl. c. de Papyro.* qui & Porphærii & Euſebii teſtimonium inducit. Sed quid ego omiſi Hipp. auctoritatem, *libro de vet. Med.* idipſum teſtificantis, ac dicentis: *Quamquam ego ſanè ab initio etiam hominem tali victu uſum eſſe putem*: nempe eo, quem ſupra memoraverat, ex fructibus, & oleribus, aliiſque ejuſmodi conſtante. Ad quod etiam probandum faciunt illa Lucret. de primo victu mortalium, *lib. 5. de Rer. Nat.*

Glandifer as inter curabant corpora quercus
Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta pœniceo fieri matura calore.

Et illa Ovidii *lib. 1. Metam. in princ.* de primis illis mundi incolis verba facientis, in his carminibus:

Contentique cibis nullo cogente creatis,
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Iovis arbore glandes.

Et *lib. 15. ejuſd. Metamorph.* in perſona Pythagoræ:

At vetus illa ætas cui fecimus aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore:
Tunc & aves tutæ movere per aera pennas,
Et lepus impavidus mediis erravit in arvis.

Ab his multi antiquiſſimorum Philoſophorum, & præcipuè Sacerdotes Ægyptiorum ſolis herbis veſcebantur, & carnium eſum tanquam piaculum evitabant, ut apud eoſdem, Albertum Pium, Cælium, & Pierium *locis citatis* habetur: quâ etiam victus ratione Pythagorâ uſum patet, qui carnium eſum non ſolum evitavit, ſed alios homines docere, ut evitarent conatus eſt. Ovid. *ubi ſuprà.*

- - - - Primusque animalia menſis
Arguit imponi primus quoque talibus ora
Docta quidem ſolvit, ſed non & credita verbis:
Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora: ſunt fruges, ſunt deducentia ramos
Pondere poma ſuo, tumidaque in vitibus uvæ.
Sunt herbæ dulces, ſunt quæ miteſcere flammâ,
Mollirique queant: nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia flore:
Prodiga divitias, alimentaque mitia tellus
Suggerit, atque epulas ſine cæde, & ſãguine præbet.
Carne feræ ſedant jejunia.

His documentis edocti ejus diſcipuli à carnibus, & quibusq; animalibus in cibis abſtinebant, ut patet apud Athenæum *Deipnoſoph. libro 5. capite* 19. & tamen omnes cum hac victùs ratione, noſtrâ Quadrageſimali multò inſalubriore, diutiſſimè vivere potuerunt. Relinquo tot Eremitas per ſæcula ſolis herbis, earumque radicibus victitantes, nam de his ſermo non eſt. Ad recentiores tam Græcos, quàm Latinos accedamus, quos conſtat piſcium uſum adeò habuiſſe familiarem, ut Obſonii nomine ſimpliciter prolato piſces venirent, ut docet Cagnatus præceptor meus, *libro primo, var. capite* 18. cùm tamen nomen Obſonii cuivis cibo aptari poſſit, qui in menſam ultrà panem veniat, vel qui cum pane comedatur. Sed antiquos in menſis, & frequentiùs piſces habuiſſe quàm carnes, & eos multò majore ſtudio conquiſiviſſe, longioribus probat idem Cagnat. *ibidem*, & Mercurial. *libro primo, variar. lect. capite* 25. ac ſiquidem nonnullas celeberrimas antiquorum cœnas, aut prandia evolves, ut Cagnatus fecit, ſemper piſces frequentitiùs, & in majori copia appoſitos invenies, quam carnes: quod etiam conſtat apud Athenæum *libro 2. Deipn. capite* 25. *& alibi*, & apud Satyricos Poëtas, Horatium præcipuè, & Juvenalem, cum luxum ſuorum temporum carminibus ſuis inſequuntur. Si libet autem, videnda eſt Cœna Metelli P. M. relata a Macrob. *lib. 3. Saturnal. c.* 13. In cœnis quoque triumphalib. a C. Julio Cæſare populo datis, piſces plurimos extitiſſe, & ſignanter octo millia Murænarum, narrat idem Macrob. *ibid. c.* 15. & ſi ex nonnullis Poetarum, & hiſtoricorum auctoritatib. familiarem victû antiquorum expiſcari liceat, facile erit id, quod diximus, pro vero acceptare: carnes enim raro, piſces ut plurimùm aſſuebant. Locus eſt ad hoc notatu dignus *in Terentio Andr. Actu 2. Scen.* 2. ubi ſervus cœnam heri paratam enarrans:

Etiam

—*Etiam puerum, inquit, inde abiens conveni Chremes,*
Olera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.

Eſt & alter *in Adelph. Act. 3. Scen. 3.* ubi alius ſervus conſervos ſuos obſonia in cœnam parare jubens, piſces maximè nominat.

—*Piſces, inquit, cæteros purga, Dromo,*
Congruum illum maximum in aqua ſinito ludere
Pauliſper, ubi ego venero, exoſſabitur.
Prius nolo, &c.

Sed notabilior erit unus aut alter locus apud Plautum, ut ille *in Moſtell. Act. 3. Scen. 2.*

Muſicè hercle agitis ætatem, ita ut vos decet:
Vino & victu, piſcatu probo, electili
Vitam colitis.

Et alter *in Caſin. Act. 2. Scen. 8.*

St. *Scin' quid nunc facias?* Ol. *Loquere.*
St. *Tene Marſupium.*
Abi atque obſonia propera: ſed lepidè volo
Molliculas eſcas, ut ipſa mollicula eſt. Ol. *Licet*
St. *Emito ſepiolas, lepadas, lolliguncu las*
Hordeias. Ch. *imò triticeias, ſi ſapis.*
St. *Soleas.* Ch. *Qui quaſo potius, quàm ſculpeneas,*
Quibus batuatur tibi os, ſenex nequiſſime?
Ol. *Vin' lingulacas?* St. *Quid opus eſt, quando uxor domi eſt?*
Ea lingulaca eſt nobis: nam nunquam tacet.
Ol. *In re præſenti, ex copia piſcaria*
Conſulere, quid emam, oportet.

Et ne aliud agere videar, addam tantummodò etiam magnatibus, & imperatoribus piſces pro familiari cibo extitiſſe, ſatiſque ſint ad id confirmandum duo exempla: Alterum Alexandri Magni, qui tantùm piſciculis delectabatur, ut eos cariſſimis amicis dono mitteret, narrante Bruyerin. *de re cib. lib. 18. c. 2.* alterum verò Auguſti, cui, ut narrat Sueton. *in ejus vita, c. 76.* inter alios, pauciores illos quidem cibos, familiariſſimi erant piſciculi minuti. Quinetiam Rhodiis tam familiaris erat piſcium uſus, tamque acceptus, ut homines populoſque qui piſcibus, non ſecus ac ipſi, veſcerentur, elegantes & lautos exiſtimarent, cæteros autem omnes, qui nimirum carnes pro cibis haberent, inſulſos, & comedones, teſtante Bullengero *lib. 2. de Conviviis, c. 25.* & in ſumma tam frequens piſcium uſus apud antiquos [exceptis Ægyptiis qui piſces nihili faciebant, unde illud Num. XI. Recordamur piſcium quos in Ægypto edebamus gratis. *Vid.* Cleombrotus Petri la Sena pag. 70.] ut aliquando in eadem lance piſces cum carnibus apponerent: præcipuè tamen piſcibus, herbis, leguminibus, ac victu prorſus Quadrageſimali illos totum annum fuiſſe uſos, abundè probat Bruye. *ubi ſup. lib. 2. c. 3.* Quibus ego addam Claudii edictum, de quo apud Sueton. *in ejus vita, c. 22.* quo cavebatur, ne in popinis quicquam cocti veniret, præter olera, & legumina: quæ quidem non contemnendam conjecturam præbent, antiquiores hæc præ cæteris cibariis in familiariſſimo uſu habuiſſe. Eſt & apud Horatium locus, ex quo ſimilis conjectura deſumi poteſt, cùm ſuum victum familiarem, ac quotidianum narrat, *lib. 1. ſerm. Sat. 6.* inquiens:

—*Inde domum me*
Ad Porri, & Ciceris refero, laganique catinum.

Neque omittenda etiam eorum victus ratio, qui ſanitati plurimùm invigilabant, & vitæ longitudini ſtudebant, quorum duo exempla ſufficiant, quæ apud Gal. habemus *lib. 5. de ſan. tuend. c. 4.* unum Antiochi Medici octogenario majoris: & alterum Telephi Grammatici centenarii, quorum uterque inter familiares cibos piſces habuit, ut *ibi* Gal. teſtatur. Sed quid ego vetuſtiorum exempla, & experientias in medium affero, & tam multas quotidianas & nobis conſpicuas prætermitto? Nonne tot Religioſi vitam incolumem, & ad extremum uſque ſenium ducunt, qui non modò Quadrageſimale, & alia jejunia ab Eccleſia indicta; ſummo cum rigore obſervant, ſed quam plura alia à propriæ religionis inſtituto ſibi injuncta, ita ut potiorem anni partem, & eorum aliqui etiam totum annum victu huiuſmodi utantur? Cùm ergo ita ſe res habeat; & cùm tamen hujuſmodi victus ratione perpetua vetuſtiores illi incolumem vitam degerent, & ad extremum ſenium pervenirent, & noſtris Religioſis idem uſu nunc veniat, ut ſignanter de Carthuſienſibus teſtatur Arnald. de Villanova, *in libello de uſu Carnium, in fin.* quid cauſæ obſecro eſt, quin nos per decimam anni partem, tempore ſalubriori, cum ſalubriore vivendi modo, ac regula ſani vivamus? An non tantâ indulgentia Eccleſiæ præmuniti ſumus, ut à tali obligatione nos omnino eximat, ubi quicquam notatu dignum corporeæ ſaluti adverſum timeatur? Sed quid tantopere carnium eſum pro ſanitate conſervanda affectamus?

Unde fames homini vetitorum tanta ciborum eſt?

Quid tantopere carnes in cibis, ſuis verbis extollunt carnivori iſti recentiores Medici; qui antiquorum tam in ſalubrem victum, ne per ſomnium arguerent, ſi in præſentiarum apud nos in uſu eſſet! Scimus Porphyrium *in lib. de abſtinentia*, ex quo Pier. Valer. *lib. 57.* Hierogl. firmaſſe, carnium uſum non conferre ad ſalubritatem. Nam carnium uſus diſponit corpora ad putredinem, quæ cauſa eſt, cur Medicis in peſte prohibeantur. Raſ. *in libell. de peſte.* Avenz. *lib. 3. ſui Theiſir. tract. 3. c. 1.* dicens: *Ad præſervationem peſtis non comedas tempore illo carnes ullo modo:* ſed non ſolùm in præſervatione à peſte, ſed quocunque tempore optimum eſt conſilium D. Pauli ad Rom. *c. 14. verſ. 21.* *Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum*: & pro omnium tandem coronide audiant Medici iſti, & qui cum iis ſentiunt, aut eorum conſiliis ſuæ ſanitati timentes acquieſcunt, audiant, inquam; ſapientiſſimum Philoſophum Plutarchum, *in lib.* quem *ad tuendam valetudinem* ſcripſit, qui ad id aſſequendum, victum præcipit penè Quadrageſimalem: hæc enim eius verba ſunt:

Ad evitandam plenitudinem, & mala inde conſequentia, ita fiet, ſi ſolidiores, multique nutrimenti cibos, quod genus ſunt carnes, caſeus, fici ſiccæ, ova aſſa,
quum opponuntur, cautim attingamus, nam ſemper recuſare difficile eſt. Subtilibus autem, & levibus immo-
remur, cujuſmodi ſunt olera, pleraque volatilia, & ſi 21
qui piſces ſunt non pingues: ſiquidem fieri poteſt, ut his exhibitis ita palato gratificeris, ut corpus tamen non graves. Imprimis autem cavenda cruditas, quæ ex eſu carnium naſcitur, propterea quòd non ſolum protinus gravant vehementer, verùm etiam in poſterum noxiæ harum reliquiæ remanent. At optimum quidem fuerit ita conſuefacere corpus, ut nullum carnium eſum deſideret, nam terra plurima ſuppeditat, quæ abundè ſatis ſint non ad alimoniam modò, verùm etiam ad delitias, ac voluptatem, & quæ ſequuntur. Quid ad hæc reſpondere temerarii iſti unquam ſcient? Obtumeſcere quidem eos ſatius erit, cùm evidenter ex prædictis probatum remaneat, victus hac rationem in ieiuniis ac præſertim in Quadrageſima, in ſalubrem eſſe non poſſe, ſed ab ipſa Sanctiſſima Eccleſia, Spiritu ſancto dictante, ex ratione inſtitutam, tam intuitu ſalutis animæ, quàm corporis: quemad-

modum & alia ieiunia, & præcipuè quatuor tempo-
tum inſtituit: nam ut optimè notat Alex. Petron. *de*
22 *vict. Roman. lib. 4. c. 29.* in temporum mutationibus,
quæ in utroque ſolſtitio, & in utroque æquinoctio
maximè fiunt, & ſic quater ſingulis annis, evidens
ſanitatis periculum noſtris corporibus imminet, in
his enim temporibus plurimæ infirmitates fiunt, do-
cente id experientiâ, & admonente Hipp. *in lib. de
Aer. aq. & loc.* ut ergo corpora à ſuperfluitatibus eva-
cuentur, & ſic imminentes morbi declinentur, jubet
nos Sancta Mater Eccleſia, ut ſingulis hiſce tempo-
ribus inediâ, & ſobrietate corpora evacuemus, & re-
pletiones vitemus: quæ quidem evacuatio multò tu-
tiùs, & minori cum incommodo ſuccedit, quam ſi
cum medicamentis fiat, ut ille prudenter proſequi-
tur. Quibus addam, quòd & corporis ſimul, cum ani-
mæ, ſalutem à Deo impetramus, cùm ut diximus,
corporis ſalus his maximè temporibus periclitetur.
In poſterum ergo falſam hanc hypotheſim, quòd ie-
iunia corporeæ ſaluti noxia ſint, è mentibus huma-
nis eradendam omninò cenſeo, & blaſphematores
illos, qui procaciter, ac tanta temeritate ieiunium
ſcriptis aut verbis inſequuntur, ſilere cogendos, ac
condignis pœnis mulctandos: cæteros verò Medi-
cos, qui falſa illa hypotheſi perſuaſi, vel minimis ex
cauſis frangendi ieiunium, & præcipuè Quadrageſi-
mam, hominibus auctores ſunt, ſeſe refrenare, ac
maiore ſeveritate, & circumſpectione in ea re uti
debere.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium omnes obligat ſub pœna mortalis pec-
cati.*
2 *Legitimè impeditus ad jeiunandum, quando quis
dicatur.*
3 *Quanam legitimè excuſent à Ieiunij obſervantia.*
4 *Nulla eſt opus diſpenſatione jeiuny, ubi cauſa ex-
cuſans eſt evidenter iuſta.*
5 *Minores tertio ſeptennio à jeiunio excuſantur.*
6 *Qui creſcunt, plurimum habent calidi innati.*
7 *Minores an ab omni ieiuny conditione ſint abſol-
vendi.*
8 *Vnuſquiſq; tenetur pro viribus in ieiuniis carnem
macerare: dummodò ſit capax precepti.*
9 *Adoleſcentes non videntur debere eſſe immunes ab
obſervatione Ieiuny, reſpectu qualitatis cibo-
rum.*
10 *Infantes cur non teneantur ad ullam Ieiuny obſer-
vantiam.*
11 *Qui non ſunt ſana mentis, non ſunt capaces præ-
cepti.*
12 *Nutrices excuſantur à ieiunio. Declara, ut n. 14.*
13 *Si in praiudicium puerorum lactantium ieiunent
nutrices, potiùs peccant, quàm ob ieiunium
quicquam mereantur.*
15 *Tranſacto primo ſeptennio poſſunt pueri abſque ul-
la ſanitatis detrimento, ad certam ciborum qua-
litatem in ieiuniis obſtringi.*
16 *Adoleſcentes ad quam abſtinentiam obſtringendi
in ieiuniis.*
17 *Quarumnam rerum ratio habenda in decidendis
particularibus.*
18 *In diſpenſatione ieiuny intuitu ætatis, quarumnam
conſideratio habenda eſt.*
19 *Senes quo anno à ieiuny obligatione eximantur.*
20 *Senes quâ ætate facilius aut difficiliùs ieiunium
ferant.*
21 *Tutum minimè eſt annorum numero ſe à ieiuny
obligatione excuſare.*
22 *Senex ob ætatem à ieiunio ſolutus, an ab omni con-
ditione ieiuny ſolutus ſit, & n. ſeq.*
24 *Excuſatio non tam de facili procedit in ieiuniis
particularibus, ut in Quadrageſimali.*

Quibus ex cauſis à Jejunii obſervantia homines ex-
cuſentur: ac primò de cauſa reſpectu ætatis.

QVÆSTIO III.

TAmetſi Jeiunium, ut alias diximus ex præcepto 1
Eccleſiæ impoſitum, omnes obliget ſub pœna
mortalis peccati, D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 4. & eum
ſecuti DD. univerſi, Leſſius, *ubi aliàs, dub. 6.* Filiucc.
ib. c. 6. v. Primò quære, n. 104. tamen excipitur qui-
cunq; rationabiliter, & legitime impeditus eſt. Impe- 2
diri verò dicimus aliquem ad jejunandum, quando-
cunq; abſtinentiam, & inediam jejuniis quandocun-
que obſervandam, ita difficulter ferre ſolet, ut inde
vel corporis ſaluti aliquid notabilis mali immineat,
vel etiam animæ ſalus aliquo modo periclitetur, vel 3
majus aliquod bonum intercipiatur. Sed poſteriori-
bus his impedimentis omiſſis, nos de prioribus loqua-
mur, nam de his verba facere ad Medicum maximè
ſpectat. Sunt ergo impedimenta, quæ legitime a je-
iunio excuſant *ætas, morbus, labor, paupertas*, nam ſi
quod aliud ſimile eſt, ad hæc reduci poteſt. Quoniam 4
autem non cujusvis hominis eſt, cognoſcere ſuffi-
cientiam horum impedimentorum, idcircò in his
decidendis Medici judicium expoſcitur, ſecundùm
cujus ſententiam aut diſpenſari, aut obligari ad jeiu-
nium perſonas contingit. Nam aliàs nullâ opus eſt
diſpenſatione: ubi cauſa excuſationis eſt evidenter
juſta. D. Thom. q. 147. art. 4. Filiucc. *ubi ſup. v. Dico
tertio. n.* 128. & idcirco in ætate minori. puta in pri-
ma pueritia, & in majori, ac præcipitata, puta in ex-
tremo ſenio, in prægnantia, in morbis acutis, & evi-
dentib. nulla diſpenſatione egemus.

Sed dubitatur primò, quoad ætatem tam majo-
rem, quàm minorem, quoto anno excuſari legiti- 5
mè homines poſſint? & quoad minorem, commu-
niter DD. volunt, minores tertio ſeptennio excuſa-
ri. Ita D. Thom. *ubi ſuprà, art. 4. ad ſecundum*, & ex
eo Azor. *Inſtit. moral. c. 17. v. Secundò quæritur.* Leſ-
ſius, *ubi aliàs, dub. 6. v. Ob eandem cauſam.* Filiucc.
ibid. capite ſexto, numero 110. *verſ. Dico primò.*
Fernand. *in examin. Theol. Moral. loco cit. num. vige-
ſimo.* Ratio eſt eadem, quam cum D. Thoma ibidem 6
omnes aſſignant, nempe quòd, ut Hipp. *lib. 1. Aph.*
14. dicebat. *Qui creſcunt plurimum habent calidi
innati, & eâ de re plurimo egent alimento*, aliter im-
pediretur jejunio corporis augmentum cum notabi-
li vitæ præjudicio, quod Eccleſia vitare ſtudet: nam,
ut addit *ibid.* Hipp. *plurimo egent alimento, quia al-
loquin corpus abſumitur.* Quouſque ergo corpus au-
gmentum recipit, cujus rei communis terminus
eſſe ſolet in pluribus, & ſecundum plurimum, ter-
tium ſeptennium exactum, unde ea de re adole-
ſcentes tunc temporis dicuntur ob plurimi alimen-
ti neceſſitatem ad debitum augmentum aſſequen-
dum, à ieiunii obligatione, ex indulgentia Eccleſiæ,
ſoluti ſunt in ætate huiusmodi conſtituti.

Sed videndum eſſet, quod prætermiſſum à non- 7
nullis ex Canoniſtis video, num ab omni condi-
tione ieiunii tales ſint exempti, nimirum, & à qua-
litate ciborum, & à quantitate tam continua, quam
diſcreta, & a conſtituta hora refectionis: certum
enim eſt, corporis augmentum non impediri ab
obſervantia cuiuscunque conditionis indifferen-
ter, ſed tantùm à diminuta quantitate ciborum,
nam ab eorum mutatâ qualitate non videtur
augmentum impediri, quia calor ob ipſam ætatis
conditionem maximè fortis & vegetus, cibos
etiam

etiam difficiliores ad conquoqoendum, & modici
nutrimenti, & naturâ excrementitios & pituitoſos,
bene conquoquere poteſt, iiſque optimè, & ſufficien-
ter nutriri, itaut licèt in qualitate fortè evariet nu-
trimentum, quod carnes, ova, & lacticinia ſubmini-
ſtrant, ab eo quod a piſcibus, & aliis cibis Quadra-
geſimalibus ſubminiſtratur, tamen neque in quanti-
tate fortè nutitus eſt hoc, quam illud, nec quicqeam
notabilis detrimenti ad hoc adoleſcentibus, & eo-
8 rum corporum incremento emanare poteſt. Cùm
ergo unuſquiſque teneatur pro ſuis viribus, dummo-
9 do ſit capax præcepti in jeiuniis carnem aliquomo-
do macerare, non videtur quòd adoleſcentes ſint à
jeiunio reſpectu qualitatis ciborum ſoluti, ut bene
proſequitur Azor. *ubi ſæpè, lib. 7. c. 17. verſ. ſecundò quæritur.*

Circa id Medici partes non tranſgrediar, ſi pri-
mò diſtinguendum dixerim, ac dividendam ætatem
hanc, quæ à jeiunii obligatione eximitur, in tria ſep-
tennia, ac primum demus infantiæ, ſecundum pueri-
tiæ, tertium adoleſcentiæ: juxta quam diviſionem
dicendum primò videtur, quod infantes, nempe qui
10 in primo ſeptennio ſunt, ad nullam jeiunii conditio-
nem obſervandam cogi debeant, ita ex Canoniſtis
Azor. *ubi ſup. c. 17. verſ. Tertio quæritur.* & ex Medicis
Jo. Alph. à Fontech. *in ſpec. med. Chriſt lumin. 2. pag. 51. verſ. dubium ſecundò.* Prima ratio ad Canoniſtas,
& Theologos pertinens, eſt Intellectus imperfectio,
ob quam non ſunt capaces meritorii cuiuſdam actùs
computantur enim inter eos, qui non ſunt ſanæ
mentis, ut alias dixi *lib. 1 tit. 1. q. 3. & lib. 2. tit. 1. q. 5.*
11 at qui ſanæ mentis non ſunt, incapaces habendi præ-
cepti; Filiucc. *ubi ſuprà, c. 6. n.* 104 Secunda ratio per-
tinet ad nos, & eſt, quia per ſubtractionem alimenti
quomodocunque factam, nimirum vel per retarda-
tionem aſſumptionis ciborum per conſuetas horas,
vel immutatione eorum qui majoris alimenti ſunt,
cùm iis qui minùs nutriunt, vel diminutionem quan-
titatis, facillimè hujuſmodi corporum calor reſolvi
poteſt, viribuſque labefactatis, non modò eorum
corporum augmentum retardari, ſed perpetuæ vale-
tudini ea ſubiici: quinetiam operationes omnes tam
ad corpus, quàm ad animum pertinentes, inde immi-
nui neceſſe eſt, & in ſumma maximum, ac evidens
præjudicium ſanitati, & corpuſculorum incolumita-
ti afferri poteſt.

12 Amplianda inſuper hæc concluſio in pueris la-
ctantibus, ut non modò ipſi à jeiunii obligatione
eximantur, ſed etiam eorum nutrices: nam lac, quòd
exſugunt, tale ſit, quales ſunt cibi, quibus Nutrices
veſcuntur: argumento text. *in lib. 6. de morb. vulg. ſect. 5.* at præſtat illud ex optimis alimentis confici,
veluti ex carnibus, & ovis: ex Quadrageſimalibus
enim cibis abſque dubio lac & copiâ minus, & in
qualitate deterius, ac multis excrementis abundans
generabitur, juxta id quod docet Hipp. *lib. 4. de morb. n. 28.* At ex his facile erit puerulos in morbos diffi-
ciles labi, quibus valdè ſunt in ea ætate obnoxii, &
idcirco peccare potiùs, quàm quicquam mereri ex
jeiunio nutrices dicendæ, cùm illud in evidens præ-
judicium ſuorum puerorum emanare poſſit. Favet
Azor. *eod. c. 17. verſ. Sextò quæritur.* & ex noſtris idem
13 Alph. à Fontech. *ibid. c. 76.* Hoc tamen non in omni
jeiunio dixerim locum habere, ſed in longo, & plu-
rium dierum, & maximè in Quadrageſimali, & id-
circò reſtringenda, ac limitanda tam principalis con-
14 cluſio, quàm eius ampliatio, ad ſolam Quadrageſi-
mam, & diuturniora jeiunia, quàm unici diei, nam
nullum notabile præjudicium emanare alterutris po-
teſt, videlicet pueris lactantibus, aut ablactatis, ſi vel
ipſi, vel eorum nutrices per unicum diem jeiunium
ſervent, quoad ciborum tantummodò qualitatem,
non verò quoad cætera, nam utriſque maximo dam-
no eſſet quicquam de quantitate ſubtrahere, aut re-
fectionem retardare: bene quidem verum eſt grau-
diuſculis pueris, nimirum quadriennio maioribus, ut
jeiunio aſſueſcant, aliquam ſubtractionem abſque
ullo ſanitatis diſcrimine fieri poſſe, non quoad quan-
titatem, ſed qualitatem, curando, ut ſolis ovis in je-
juniis particularibus, & in diebus Venetis & Sab-
bathi contenti ſint, & aliquando etiam in diebus
majoris afflictionis ab his abſtineant, ſi grandiores
ſint, & ſtomacho valido exiſtant.

Dicendum ſecundò, quòd tranſacto primo ſepten- 15
nio, abſque ullo ſanitatis diſpendio poſſint pueri in
jeiuniis, etiam in ipſa Quadrageſima (ſi alias firmis
viribus exiſtant, & ſtomachi non imbecillis) quoad
ciborum qualitatem, ad jeiuniium obſervantiam ſe
obſtringere, parcentes carnibus, & ovis quoque in
diebus Venetis, & Sabbathi, aliiſque quibus major
abſtinentia ex Eccleſiæ conſilio videtur requiri. Fa-
vet Azor. *ubi ſupr. verſ. Tertiò quæritur.* Ratio verò
huius concluſionis eſt, quia ſenſim jam primigenia
illa humiditas deperditur, & calor fortior in dies eva-
dit, ſaltem intenſivè, ita ut poſſint facilè pueri frigi-
diores, humidioreſque cibos, & concoctu aliquantiſ-
per difficiliores, abſque multo negotio concoquere,
& ad bonam naturam redigere.

Dicendum tertiò, conſtitutos in tertio ſeptennio, 16
qui verè adoleſcentes dicuntur, licèt diſpenſari poſ-
ſint à jeiunio quoad ciborum quantitatem, ob cor-
poris adhuc vigens augmentum, rectè tamen abſ-
que notabili ſanitatis diſcrimine obſtringi poſſe, &
ad jeiunii obſervantiam quoad ciborum qualitatem,
Filiucc. *ubi ſæpe n.* 121. (qui hoc extendit ad omnes
pueros doli capaces) & quoad frequentiorem refe-
ctionem, quam moderari poſſunt, bis tantùm in die
comedentes, prandentes nempe, & cœnantes, jenta-
culo, & merendâ, ſeu antecœnio abſtinentes. Hoc
enim pacto, conveniente abſtinentia, abſque corpo-
reæ ſalutis periculo, carnem ipſi quoque aliquate-
nus macerabunt. Ratio autem eiuſce rei patet, quia
procedente ætate neceſſitas illa incrementi corporis
diminuitur: ſi ergo propter incrementum hujus-
modi, à jeiunii obligatione anteactâ ætate erant
ſoluti, ceſſante, vel diminuto eo incremento, ceſ-
ſare etiam debet, aut diminui licentia frangendi je-
junium, nam privilegii cauſa ceſſante ceſſat effe-
ctus Tiraquel. *in tract. ceſſant. cauſ. part. prima, numer.* 203.

Quoniam verò hæc univerſaliter dicta ſunt, ſi 17
de particularibus dubitare contingat, peculiariùs
videntur conſideranda. Dicendum igitur quartò,
maximam habendam eſſe rationem habitudinis, &
temperamenti particularium individuorum, quia
difficile eſt per annorum numerum determina-
re potentiam, aut impotentiam jeiunandi: nam
habitudine graciles, picrocholi, ſtomachi magni,
& exquiſiti ſenſus, non modò in tertio ſeptennio,
ſed per totum vitæ curriculum à jejunii obliga-
tione legitimè eximi poſſunt, ſaltem reſpectu quan-
titatis ciborum, & unitatis refectionis, & horæ
quoque determinatæ comedendi; plurimùm enim
talia corpora ab abſtinentia læduntur, & maximè
in teneriore ætate, facillimè quippe reſolvuntur, &
ob exquiſitum ſtomachi ſenſum facilè in extre-
mam corporis debilitatem, maciem, lipothymiam,
ſyncopen, & alios ſimiles affectus, & interdum quo-
que in hecticam eos labi ab intempeſtiva abſtinen-
tia contingit. Contra verò corpora humecta, ſucci

pleni, carnoſa, aut craſſis humoribus affluentia famem levi negotio ferre poſſunt, etiam cum ſanitatis beneficio, juxta Hippocratis ſententiam, 7. Aphor. 59. *Corporibus humidi à carne præditis fames proferenda eſt, nam & fames corpora ſiccat.* Ergo pueris craſſioribus, ac carnoſis maturiùs abſtinentia injungi poteſt, gracilibus, ac tenuibus abſtinentia interdicendum.

18 Dicendum quintò, in diſpenſatione jejunii reſpectu Ætatis, magnam habendam eſſe rationem temporis, & conſtitutionis ipſius anni, cùm pro eiuſdem temporis conſtitutionis ratione ſtomachus plures, aut pauciores cibos requirat, quod patet ex notiſſima Hippocr. ſent. 1. Aphor. 15. dicente, *Ventres hyeme & vere naturâ calidiſſimi, & ſomni longiſſimi, quapropter per ea tempora majora alimenta ſunt exhibenda*, & faciunt ad hoc, quæ inibi proſequitur Gal. *in comm.* & facit inſuper alia eiuſdem Hipp. ſententia, *ibid. n.* 18. Neque ſolùm attendenda eſt temporis ratio reſpectu quantitatis continuæ, nempe ut in ſingulis refectionibus plurimum cibi offeramus, ſed etiam reſpectu quantitatis diſcretæ, nempe ut pluries in die cibos offeramus: notum enim eſt maiorem quantitatem continuam requiri in hyeme, minorem in æſtate, diſcretam contrà minorem in hyeme, maiorem in æſtate, ut dilucidè demonſtrat Gal. *in comm. præd. Aph.* 18. & ratio eſt, eiuſdem nativi caloris maior, aut minor energia, ut ex Hipp. verbis, *in priori ſententia* palam fit. Per univerſam ergo hanc ætatem, quæ continetur ſpatio unius, & viginti annorum, licentiùs, & abſque ullo ſcrupulo, calidis temporibus, diſpenſare poſſumus jejunium, quoad multitudinem refectionis, & horæ determinationem in comedendo, quàm temporibus frigidis, ut verno, & hyemali.

19 Sed rurſus quoad maiorem ætatem dubitatur, quo anno ſenes à jejunii obligatione ſint ſoluti, & dicendum cum Navarra, *ubi ſuprà, num.* 16. ex Cajetano, quod etiam Medicis eſt acceptiſſimum, ex ſenibus alios aliis citiùs, aut ſeriùs impotentes fieri ad ieiunii obſervantiam: nam licèt notiſſima ſit ea Hippocr. ſent. *lib.* 1. *Aph.* 13. ſenes facillimè jejunium ferre, id non promiſcuè de quibuſvis ſenibus veritatem habere docent Gal. & Philotheus, *ibi in comm.* cùm ſenes illi, qui extremam ſenectutem attingunt, nequaquam in jeiunio diu poſſint durare: unde Hippocraticæ ſententiæ placet Galeno addere, quòd ſenes ibi intelligantur ii, qui adhuc in primo ſenio ſunt, aut ſaltem qui adhuc ad extremam ſenectutem non pervenerunt, [Crudi ſenes ὠμογέροντες dicti] & Hollerius *ibidem*, quaſi interpretando Hippocratis ſententiam ad Galeni mentem, vocem *Gerontes* vertit, Senes non decrepitos, idque declarat poſtmodum *in commento.* [contra Plantium pag. 21.] Scio Cardanum *in comm. prædicti Aphoriſmi*, à Galeni, & cæterorum opinione tantiſper deviaſſe, & ingenioſè quidem multa circa illum protuliſſe: ſed nunc his non eſt locus. [Videatur Oribaſius *pag.* 37. & Eraſtus *p* 133. notandaque eſt differentia ſenectutis crudæ, mediæ & decrepitæ, qua de re confer Ditericum *in Iatræo Hippocr. p.* 312. Petrus Criſpus *pag.* 138. *Com. in Aphor. Hipp.*] Videtur igitur dicendum, quòd in ultimo ſenio poſiti idcircò jeiunium ferre non poſſint, quia unicâ vice non tantum alimenti poſſunt aſſumere, quantum requireret neceſſitas: nam ſi plura alimenta unicâ vice ſubminiſtrentur, eorum calor, qui in extremo debilitatis eſt, ac perexiguus, ſuffocatur, ut ipſe Hippocr. *ſeq. Aphor.* addebat. Cùm parum ergo aſſumere unica refectione cogantur, neceſſe habent non multo poſt nova refectione, aliter deficiunt, & in pravos affectus, imò in præproperam mortem labuntur. In quo verò ætatis anno difficilior reddatur hæc jeiunii tolerantia, ſi licet his univerſalem quandam regulam præſcribere, dicendum cum Medicis videtur, & præcipuè cum Philotheo, & Hollerio, *ubi ſupr.* à quinquageſimo ad ſexageſimum faciliùs, ab inde difficiliùs jejunium ſuſtineri: unde rectè, huic fortè opinioni innixi ipſi Canoniſtæ, tranſacto ſexageſimo anno, omnes legitimè excuſari volunt, ut ex communi Azor. *c.* 17. *verſ. Quartò quæritur.* Leſſius, *ubi aliàs, & ex eo.* Filiucc. *ibid. c.* 6. *n.* 112. hæc verò ſpectant ad eam jeiunii legem, quâ obligamur ſemel tantùm in die cibum capere, deinde per totum diem abſtinere: de hoc enim jejunio Medici loquuntur, nempe de totali abſtinentia à cibis per aliquod temporis ſpatium.

Veruntamen verò minimè tutum eſt illi, qui ſecundum conſcientiæ rectitudinem excuſari vult, ab annorum numero ſe immunem facere, ſed debet propriam tolerantiam, & vires cum conſilio Medici menſurare, & horum adminiculo ſeipſum regere: nam idcirco Azor. *ubi ſup.* ex nonnullorum doctrina docet, Senes jeiunium ſervare debere quouſque firmo, ac valido corpore ſunt, nec ab eius obligatione immunes eſſe, niſi adſit etiam aliqua ſenilis ætatis infirmitas. 21

Sed dato, quòd ſenex jam ſit ſolutus ob ætatem ab obligatione jeiunii, dubitari poteſt an ab omni jejunii lege exemptus eſſe debeat, vel tantùm ab unitate refectionis, & pro eo, quod ad Medicum decidere pertinet, dicendum videtur, quòd ſenes 22
aut habent tantùm difficultatem tolerandi jejunium, itaut niſi frequenter cibentur, facilè deficiant, & notabilem noxam percipiant, ſed aliâ ex parte viribus ſunt integris, & ſtomacho mediocriter valido: aut hac difficultate jeiunandi carent, ſed alia ex parte valetudinariam vitam degunt, iiſque morbis, & incommodis obnoxiam, quæ aliàs ſenibus ſunt familiaria: aut denique utrumque habent impedimentum, nempe quia & valetudinarii ſunt, & jeiunium difficulter ferunt. Poſteriores hi jure diſpenſari poſſunt quoad omnia, cùm à quacunque conditione jejunii inſigne ſanitatis nocumentum recipere poſſint: Priores verò ab hora determinata comeſtionis, & ab unitate refectionis immunes abſque ſcrupulo eſſe poſſunt, à qualitate verò ciborum non ita: quia qualitercunque nutrientur, dummodò & quoties indiguerint, & horâ competenti cibentur, omnè ſanitatis incommodum evitare poſſunt, neque neceſſe habent carnibus, aut ovis jeiunium frangere. Qui in ſecundo loco ponuntur, licèt à qualitate ciborum, & ab unitate refectionis illis damnum immineret, & idcirco ab utraque conditione abſolvi poſſint, tamen, ut eam, quæ ſeſe offert, abſtinentiæ occaſionem, quantum in ſe eſt, obſervent, prandii retardationem in horam jeiunio determinatam ſervare poſſunt. Quod ſi in anteverſione ejus horæ quicquam a jeiunantibus delinquitur, hos ipſos eodem modo delinquere putaverim, cùm in jeiunio non obſervent abſtinentiam eo modo, quo poſſunt, ut unuſquiſque tenetur. 23

Et cum his omnibus admonendum, quòd licèt in ultimo ſenio poſiti, ac maximè ſi valetudinarii ſint, nulli omnino legi cujuſvis jeiunii teneri videantur, ob præproperam ſanitatis amittendæ occaſionem, alii tamen non promiſcuè ab omni jeiunio ſoluti eſſe debent, ſed ab iis, quæ pluribus diebus perdurant,

24 durant, & præcipuè Quadrageſimali; neque enim hi qualitercunq; jejunent per unicam tantùm diem, ullo modo inſigniter lædi poſſunt; quod & in tenerioribus ætatib. locum habere jam annuimus, nempè in ſecundo, & multò magis in tertio ſeptennio.

SUMMARIUM.

1 *Vbi fames, laborandum non eſt, & è contrà.*
2 *Legitimum impedimentũ non ieiunandi eſt labor.*
3 *Non omnis motus, ſeu exercitatio corporis eſt lab.*
4 *Labor eſt vehemens motus, dic ut n. ſeq.*
6 *Labor non fit ubi non eſt ſpirituum inſignis inanitio.*
7 *Labor non ſolùm corporis, ſed etiam Animi eſt.*
8 *Labor Animi eſt iuſta cauſa non ieiunandi.*
9 *Labor Animi, an corporis ſit, nihil refert, ut magis hic quàm ille à ieiunio excuſare debeat.*
10 *In labore tam corporis, quàm Animi inedia evitanda.*
11 *Labor non ſolùm prægreſſus, ſed futurus excuſat.*
12 *Laboris tolerantiores ſunt Mares, quàm fœminæ.*
13 *Eorum qui animo laborant, quinam ieiunium difficulter ſuſtinere poſſint.*
14 *Animo laborantes ad quamnam ieiunij legem obſervandam teneantur.*
15 *Mechanici artifices à ieiunio excuſantur, & qui,*
16 *Nullus labor quantumvis vehemens ab obſervantia ieiunii reſpectu qualitatis ciborum excuſat.*
17 *Cauſ o apponens convivis, vel advenis cibos vetitos, peccat mortaliter.*

De impedimento jeiunandi ex cauſa laboris, & paupertatis.

QVÆSTIO IV.

1 QUemadmodum veriſſimum eſt Hippocratis dictum illud 2. *Aphor.* 16. *Vbi fames, laborandum non eſt.* [vel ut Celſus exprimit, *ſi quibus de cauſis inedia futura eſt, labor vitandus eſt.*] ſic è contra veriſſimum & hoc eſt, ubi labor ibi fameſcendum non eſt; nam abſumitur corpus à labore, eodem Hipp. aſſerente, *lib.* 1. *de Diat. propè princ.* ſpirituumq; fit confertim, & cumulata inanitio, unde virium defectio, niſi habeant unde reſtaurentur: Idcirco legitimũ impediment. jejunandi viſum eſt omnib. Canoniſtis
2 eſſe id, quod ex labore provenit. Sed quia non omnis
3 motus corporis, neq; omnis ejuſdem exercitatio, laboris nomen meretur, ita ut excuſare hominem legitimè in hac re poſſit, cùm non ex omni labore fiat pariter talis ſpirituum inanitio, quæ multa, & frequenti refectione indigeat; idcirco videndum quid propriè ſit labor, ut ſciamus qui laborãtes, aut ſe potiùs exercentes ac movẽtes, excuſandi ſint, qui non.

4 Galen. ergo *Comm.* 2. *Aphor.* 16. & Avice. *in Cant. tract.* 1. *num.* 143 & alii definiunt, Laborem eſſe vehementem motum. Ergo ad rem noſtram malim ad-
5 di, Laborem eſſe talem motum, ex quo notabilis ſpirituum inanitio fiat, & virium debilitatio. Nam cùm labor ſit ex iis, quæ ad aliquid dicuntur, poteſt quidem homo vehementem motum facere, non tamen laborare, ob validas temporis vires. Patet hoc familiariſſimo exemplo: Puer ſi ſtadium cucurrerit, laboraſſe dici abſque dubio poteſt, ubi etiamſi decem ſtadia cucurrerit, laboraſſe non dicitur; debilis, ſi centum pondo elevaverit, laborabit; fortis, etiamſi elevaverit mille, non laborabit: hoc autem non aliâ contingit ex cauſa, niſi, quia in puero ex curſu ſtadii unius, & in debili ex elevatione ponderis centum librarum, inſignis ſpirituum inanitio facta eſt; in viro ex curſu decem ſtadiorum, & in forti ex elevatione
6 ponderis mille librarum, nulla. Cùm nunquam ergo ſit labor, ubi non ſit ſpirituum inſignis inanitio, dicendum, quòd vehemens motus labor in tantùm dicatur, in quantum ad illum ſuccedit ſpirituum ea inanitio. Bene quidem verum eſt, ſemper poſſe vehementem motum relative ad eum, qui movetur, labor dici, & ſic ſemper vehemens motus erit labor; & idcircò ſi in puero ſtadium cucurriſſe, aut in debili centum pondo elevaſſe erit vehemens motus, & idcirco labor, in viro decem ſtadia cucurriſſe, aut in forti mille libras elevaſſe non erit vehemens motus, neque conſequenter labor: & ſic vera remanebit ſententia *Galeni*, & *Avicen.* & aliorum, quòd labor ſit *vehemens motus, reſpectivè ad illum qui laborat.*

Cæterùm cùm labor non ſolùm corporis ſit, ſed 7
etiam animi, quoad effectum, non quidem analogicè, & æquivoce, ſed univoce, & propriiſſime, cùm tam ab Animi, quam corporis labore fiat eadem ſpirituum inanitio, & virium labefactatio, licet magis confertim fiat in corporis, quam in Animi labore, ad quem ſenſim, & paulatim tantùm ſequitur: idcircò non ſolùm corporis, ſed etiam Animi labor, juſta 8
cauſa eſt impediens jejunium, dummodò uterque talis ſit, ut ex eo inſignis inanitio immineat, & conſequenter neceſſitas novi alimenti urgeat; neque enim refert qualis ſit, corporis, an verò Animi, dum- 9
modò ad utrumq; ſequatur ea exinanitio, quam diximus, Leſſius *ubi alias, dub.* 6. *n.* 45. Filiuc. *ibid. n.* 10
519. quod etiam Medicis eſt acceptiſſimum, quia in utroque labore inediam, tanquam rem ſanitati noxiam, evitandam conſulunt. Holler. *in Aphor ſect.* 2. *Aphor.* 16.] quod exiccet & vires reſolvit.]

In tantùm autem excuſat labor à jejunio, ut non modo ſi jam prægreſſus ſit, vel de præſenti excuſet, ſed etiamſi de proximo futurus ſit ita Filiuc. *ubi* 11
mox. n. 121. & conſonat cum his, quæ in principio quæſtionis attulimus; facitque non diſſimilis Celſi ſententia ex prædicto Aphor. deſumpta. *Si quibus de cauſis inedia futura eſt, labor vitandus eſt*, cui reſpondet ſua æquivalens, ſi quibus de cauſis labor futurus eſt, inedia vitanda eſt.

At verò quoniam diximus, laborem eſſe vehementem motum, reſpectu illius qui ſe movet, patet quòd non omnis motus eſt labor, neque conſequenter quicunque motus, qui aliàs ex vulgi opinione, (qui indifferenter omnem motum laborem vocat) eſſe labor à jejunio excuſare debet; nam, ut diximus, unus idemque motus reſpectu diverſarum perſonarum, & vehemens eſt, & non vehemens, ita ut reſpectu unius ſit labor dicendus, reſpectu alterius nequaquam. Exempli gratiâ, faciſe à motu etiam moderato, tanquam a labore, afficiuntur, qui molliora membra habent, contra verò, qui membrorum duritie dotantur, nihil afficiuntur, ut innuit Galenus, *lib.* 2. *de ſan. tuend. cap.* 1. unde ob eam rem ma- 12
res tolerantiores ſunt laboris, quàm fœminæ. Idcirco ergo de particularibus certi quicquam determinari non poteſt: generaliter tamen loquendo, dicendum videtur, primò, eorum qui animo inſi- 13
gniter laborant, illos potiſſimum non ſuſtinere jejunium abſque inſigni noxa, qui meditationibus ſcientificis vocant, non ut diſcant, ut Scholares, ſed ut alios doceant, atque inſtruant, veluti ſunt Lectores, Oratores, Concionatores: & ratio eſt, quia præterquam quòd cum vehementi animi labore in his adjungitur etiam aliquis corporis motus, certum eſt in ipſo ſimplici animi labore hos multò copioſiorem facere ſpirituum inanitionem, ex hoc, quòd in meditando ea, quæ docere ſatagunt, & in ordine diſponendo, quo jam inventa auditoribus demonſtrent, & in mille aliis actionibus plurimùm animus defatigatur: ad quod ſequitur ſpirituum inanitio,

unde hi propriè laborare dici poſſunt ; at non ita Scholares, qui tantùm in ſimplici meditatione eorum, quæ vel ex ore, vel ex ſcriptis Præceptorum hauſerunt, ſeſe leniter exercent.

Sed quod de Scholarib. dicimus, univerſaliter dictum eſt ; nam ſi aliàs ſtomacho debiles ſint, etiamſi hoc ob ipſum ſtudium eveniret, vel aliud legitimum impedimentum jeiunandi habeant, tunc tantò magis excuſari poſſunt, non ex capite tantùm alterius impedimenti, ſed hujus ipſius. Ii quoque qui gravibus negotiis, ac curis magnis impliciti ſunt, ob indeſinentem Intellectus occupationem, laborare dici debent, & ex hoc capite excuſari à jeiunio.

14 Sed ad quidam non teneri determinandum eſt Concionatores, Lectores ; Oratores, & gravibus negotiis implicitos, ex hoc capite, nempe ex animi labore? Videtur dicendum, ab his tantummodò ſolutos eſſe, à quorum obſervantia inſignem noxam propriæ ſaluti expectare poſſent: ea verò à cibi retardatione, ſi determinatam horam ſervarent, & ab unitate refectionis facilè reſultaret : Videant ergo Canoniſtæ, an jure ab utraque jeiunii conditione immunes eſſe debeant. A ciborum verò qualitate non eſſe ex hoc capite ſolutos palam eſt, quia ſi quæ ſpirituum in anitio per laborem fiat, ea facilè quocunque alimento reſtauratur ; indiga enim natura promptiſſimè quemcunque cibum admittit, & concoquit, ac ſuæ conſulit indigentiæ.

15 Porrò qui corporeos labores ſubeunt, dummodò tales ſint, ut inde corpus notabiliter debilitetur, omnes ac ſinguli inſigne detrimentum ab abſtinentia reportare poſſunt, & idcircò omnes penè Mechanici artifices (nam ii qui ſedentarias nonnullas artes exercent, facilè excipi poſſunt, ut Scriptores ſunt, Notarii, Bibliopolæ, Sutores, Chirothecarii, Coronarii, Barbitonſores, Nummularii, Crepidarii, Calceolarii, Gemmarii, aliique his ſimiles) à ieiunio maximam noxxm expectare poſſunt, unde omnes diſpenſantur. Filiucc. *cap. 6. num. 1 17*. licèt aliquos ex exceptis hîc non excipiat Azor. & citati per eum *libr. 7. cap. 17. Quares etiam*, & verè plurimi eorum, etiamſi ſedentariam artem exerceant, tamen facilè ex labore inaniuntur, ut Sutores, Argentarii, Crepidarii, Calceolarii, hisque ſimiles. Neque ex hoc, quòd laborantium, ex Gal. 2. *Aphor. 49.* alius unam tantùm corporis partem validè exerceat, alius verò aliam, alius autem æqualiter totum corpus moveat, idcircò minùs uous quàm alius à ieiunio debet eſſe immunis, quia (ut Galenus docet) pariter in omnibus totum corpus exinanitur. Hi tamen omnes diſpenſari poſſunt ab unitate refectionis, non verò à ciborum qualitate ; neque enim neceſſe eſt carnibus, & ovis huiusmodi perſonis, ſed reiteratâ tantùm, & non retardatâ refectione. Imò quia Quadrageſimales cibi ſecundùm plurimum magis in ſtomacho commorantur, & craſſius præbent nutrimentum, ſunt laborantibus magis idonei, & facit ad hoc Gal. auctoritas *libro ſecundo, de ſan. tuend. cap. 2.* Unde ſuppoſito labore per ſe, niſi alia cauſa urgeat, quicunque aut animo, aut corpore laborant, ſine ullo ſanitatis diſcrimine, à carnibus abſtinere poſſunt. Ex quibus eam concluſionem eliciamus, nullum laborem, quantumvis vehementem, ab abſtinentia ciborum vetitorum in ieiuniis excuſare poſſe. Cæterùm inter labores commemorandus
16 & ille eſt, qui ex coitu provenit, & cùm uxorati teneantur reddere debitum ex iuſtitia, videndum eſt, an hic labor vel perpeſſus, vel quem perpeti debent, eos excuſet à ieiunio. Ac certum quidem eſt, ex nullo labore (niſi immoderatus ac longus extiterit) tantam fieri ſpirituum inanitionem, quanta ex ſeminis effuſione fit. Itaq; ubi ex coitu corpus inſigniter debilitari comperiamus, certum eſt, mirum in modum ieiunium, maximè reſpectu quantitati ciborum, nocuum eſſe poſſe. Quandoq; ergo vel prægreſſus eſt, vel futurus eſt huiusmodi labor, licitè hominem ab unitate comeſtionis excuſabit, niſi quid aliud maius adſit, quod etiam qualitatem ciborum requirat meliorem, quia in hoc labore non tam conſiderandus venit motus corporis, qui & ipſe interdum vehemens eſt, quàm ipſa ſeminis effuſio, ex qua plurimùm ſpiritus exinaniti, vires maximoperè labefactant.

Sed & inter impedimenta ieiunii connumeratur etiam paupertas, quæ qualis eſſe debeat, ut excuſet, ad nos non pertinet decidere; illud tantummodò per tranſennam, licet extra rem meam, animadvertam, quòd quemadmodum caupo apponens convivis, vel 17
advenis, & viatorib. cibos vetitos, peccat mortaliter: Leſſius *dub. 4. n. 2 2.* pari modo Paterfamilias, ſeu Oeconomus, & aliæ ſimiles perſonæ apponentes convivis & familiæ cibos, quibus ieiunium frangere poſſint, peccant & ipſi graviter. Navarr. *de quinque pracept. Eccl. c. 2 1. n. 16.* Eodem modo videtur, quòd ii, qui pauperibus ieiunare potentibus vetitos cibos offerant, in pari culpa ſint, & multò magis ipſi pauperes tales cibos comedentes. Hæc tamen ad Canoniſtas releganda, quod ad negotium noſtrũ non ſpectent : videndus tamen Axor. *ubi ſuprà.*

SVMMARIVM.

1 *Morbus eſt ſufficientiſſima cauſa excuſans homines ab obſervantia jeiunij.*

2 *Non quilibet morbus legitimè à jeiunio excuſat.*

3 *Non omne ſanitatis incommodum à jeiunio proveniens, illicò à jeiunio excuſat.*

4 *Vix dici poteſt jeiunium, ubi corpus nullum à victus ratione in eo ſervata incommodum experiatur.*

5 *Quale, ac quantum incommodum ſanitatis liceat perpeti in obſervatione jeiunii.*

6 *Non omnibus, qui à ieiunio læduntur, licet à ieiunio abſtinere, declara, ut ibi.*

7 *Morbus à ieiunio excuſans, debet eſſe alicuius momenti.*

8 *Excuſatio à ieiunio ob morbum eſt legitima quando eſt ſecundùm morbi exigentiam, non autem ſecus.*

9 *Ratio victus in Quadrageſima, aliisque ieiuniis, nequaquam inſalubris.*

10 *Nonnullis hominibus morboſis ratio victus Quadrageſimalis poteſt eſſe maximè noxia.*

s 1 *Dolores omnes Capitis vehementes, &c. legitimè excuſare poſſunt à ieiunio.*

s 2 *Morbi nervos inſigniter lædẽtes à ieiunio excuſãt.*

13 *Inſania quodcunque genus cur, & quando excuſet ab obſervatione ieiunii.*

14 *Oculorum inſignes morbi excuſant à ieiunio.*

15 *Pectoris morbi quinam à ieiunio excuſent.*

16 *Catarrhus quid.*

17 *Pectoris morbis detenti non ſemper ad carnium comeſtionem diſpenſandi.*

s8 *In deſtillatione à capite ad pectus craſſa, vel tenui, à quibus excuſandi ſunt infirmi.*

s9 *Cordis morbi omnes à ieiunio excuſant.*

20 *Stomachi affectus inſignes legitimè à ieiunii obſervantia excuſant.*

25 *Hepatis, & Splenis morbi quinam à ieiunio immunes faciant infirmos.*

22 *Renum, veſicaque vitia quænam legitimè impedimentum ieiunandi afferant.*

23 *Fe*

23 *Febres omnes à jejunio excuſant. Amplia, ut n. ſeq. limita, ut n. 25.*

26 *Febre intermittente laborantes, ſani non ſunt in tempore intermittentia.*

27 *Cutanei morbi an excuſent à jejunio.*

28 *Articulares morbi, ut Podagra, Chiragra, Arthritis, an excuſent.*

29 *Morbi articulares quinam legitimè non excuſent.*

30 *Morbus Gallicus an excuſet.*

31 *Inimica qualitas à Gallico morbo conſiderata, ex ſe non excuſat legitimè à jejunio.*

32 *Vulnera quænam excuſent. Limita concluſionem, n. ſeq. Amplia concluſionem, ut n. 34.*

35 *Valetudinarii an excuſentur, & quinam ſint.*

36 *Prægnantes, & Nutrices an excuſentur.*

De Impedimento jejunandi ex cauſa morbi.

QVÆSTIO V.

MOrbus eſt omnium ſufficientiſſima, ac eviden-
tiſſima cauſa excuſans homines à jejunio, ut
1 omnes Canoniſtæ docent, & ipſum quoque vulgus
ſatis novit. Licèt autem plurimum hoc veritatem
habeat, tamen non quilibet morbus à jejunio legiti-
mè excuſare poteſt, neque etiam idem morbus, qui
ab una obligatione ſulvit, ab omnibus ſolvere po-
2 teſt. Quia verò longum eſſet, & tædio non vaca-
ret, de ſingulis morbis, qui à jejunio excuſare legi-
timè poſſent, diſſerere, idcircò non per generales
quaſdam regulas, ſive Canones ea determinabi-
mus, quæ circa hoc negotium ad Medicum deter-
minare ſpectat, nempè quibus in morbis ieiunium
corporis ſaluti nocere poſſit, ut iuſtus timor inde
emanet gravioris morbi, vel etiam mortis; quòd ſi
quis magis particulatiter de hac materia inſtrui po-
ſtulat, adeat Jo. Alphonſ. a Fontech. *in ſpecul. Med. Chriſt. lumin. 2. per tot.* qui copioſiſſimè de his
diſſeruit. Nos à capite incipientes, & per membro-
rum, partiumve ordinem procedentes, generales
quaſdam concluſiones, ut dixi, afferemus. Sed ante
3 omnia admonendum primò, quòd non omne ſani-
tatis incommodum à ieiunio proveniens, illicò ho-
4 minem à ieiunio excuſat; nam vix dici poteſt ieiu-
nare, qui ex ieiunio nullum perceperit corporis in-
commodum; idcirco enim, ut adnotabimus, ieiu-
nium definitur maceratio, ſeu afflictio carnis ex ab-
ſtinentia ciborum, nempe talis abſtinentia, ut per ip-
ſum caro aliquod incommodum ſentiat, & affliga-
tur, ita ut ſpiritui ſuccumbat. Ergo ut caro macere-
tur, non tanto ſanitatis ſtudio teneri nos oportet, ut
quævis ſanitatis læſio, etiam minima, nos à ieiunio
5 excuſare debeat. Quale verò, ac quantum corpo-
ris, & ſanitatis incommodum ex ieiunio pati nobis
liceat, videtur definire D.Th. 2.2. *quæſt.* 88. *art. 1. ad tertium*, ubi definit abſtinentiam non eſſe Deo acce-
ptam, niſi in quantum eſt opus virtutis; at abſtinen-
tia in tantum eſt opus virtutis, in quantum cum diſ-
cretione fit; ut ſcilicet concupiſcentia refrenetur, &
natura non nimis gravetur: ita ut ſi ex obſervatione
alicuius voti, vel ieiunii, magnum, & manifeſtum
gravamen quis ſentiret, & non eſſet facultas recur-
rendi ad ſuperiorem (nam dixerat ſuprà, in his re-
currendum ad ſuperiorem) non debet homo tale
votum (adde & ieiunium multò minùs) ſervare. Er-
go, utrumne liceat necne, tantâ abſtinentiâ corpus
ſuum macerare, ut inde ſequatur, & diminutio vitæ,
& morbus aliquis conſideratione dignus, ad Theo-
logos & Canoniſtas decidendum relegabo, ſed iux-
ta D.Thom. ſuperiùs allegata, quòd non teneamur
ieiunare, etiam obligati ex voto; ubi magnum, &
manifeſtum gravamen ſentiamus, dico, poſſe nos tā-
tum corpus affligere, quòd à ſtatu naturali in evidē-
tem præternaturalem non labamur, eſt enim ſtatus
quidam corporum, qui medius eſt inter naturalem, &
præternaturalem, dicunturque huiusmodi corpora
neutra, quæ quidem dantur iuxta modos, a Gal. *in Arte Med.* deſcriptos: & dari eundem ſtatum, ex Iu-
riſconſultis dicit Carrar. *de Med. p. 1. n. 8. & Act. de Infirm. p. 2. Reconvaleſcentia, n. 3. ex Mandoſ.* in quo
ſtatu, naturæ vires conſueto imbecilliores fiunt, ho-
mo familiarem ſibi alacritatem diminutam experitur
color totius corporis in albidiorem, ſeu pallidiorem,
immutatur, & ex minima occaſione morbus aliquis
pro ipſorum corporum apparatu ſubſequitur. Hæc
omnia idcircò eo modo contingunt, quia naturæ vi-
res ob alimenti conſueti deſtitutionem languent, &
ſanguinis copia per inediam diminuta, ex quo ſpiri-
tuum copia ante affluebat, animalis alacritas penè
evaneſcit, & vividus cutis color immutatur. Atq; id
quidem rectè inſinuari mihi videtur in Evangelio
Matth. *cap 6. ibid. Cùm autem jejunatis, nolite fieri ſicut Hipocrytæ triſtes, exterminant enim facies ſuas & quæ ſequuntur*, & inde. *Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominib. ieiunaſſe*, nam quia ex ieiunio, cùm ſecundùm
præceptum legis obſervatur, procedit extenuatio
quædam, & coloris faciei in pallidiorem immutatio,
idcirco Chriſtus Dominus, ne homines ieiunaſſe
nos deprehendant ex hoc, iubet ut faciem lavemus,
&c. Ergo ad hunc uſque terminum procedere po-
teſt maceratio carnis ex ieiunio proveniens, nam ſi
ulteriùs progrediatur, iam decidemus in ſtatum præ-
ternaturalem, & in evidentem morbum, quod an li-
ceat, & quatenus, & quando liceat, determinare ad
nos non ſpectat.

Secundò admonendum, non licere omnibus, qui 6
à ieiunio læduntur, à ieiunio abſtinere. Concluſio
eſt Valleſii *in comm. 2. in lib. de vict. rat. in acut.* & ratio, quæ ab ipſo affertur, eſt quæ ſequitur. Quia multi eorum diſcere poſſunt a Medicis, ut ſe debeant gerere, quandoquidem eſt Medica ratio cavendi eas noxas aut omnino, aut maxima ex parte. Ex quibus diſcant tam Medici, quàm eorum conſultores, non eſſe petendam abſolutionem à jeiunii obligatione, illicò atque læſum quis ſe ſenſerit à jeiunio, ſed potiùs quærendum an aliqua ratio jeiunandi ſit, quæ ſit magis ſalubris; quàm præterita: diſcemus enim tunc, à quibus abſtinere nos oporteat: ſunt enim qui ab aliquo cibo particulari in jeiuniis conſueto noxā percipiunt; hi ſi hunc cibum omiſerint, jeiunium de cætero commodiſſimè ſervare poſſunt: aliis nocet plurima comeſtio unicâ vice facta: quia enim prandentes non cœnant, ingurgitant ſe in prandio, hi ſi minùs comederint, etiamſi non cœnent, jejunium abſque noxa ferre poterunt: aliis nocet ciborum varietas, qui, ſi ſimpliciori cibo ſint contenti, nullo modo à jeiunio læduntur. Videant ergo Medici, ac rigoroſè inſiſtentes examinent, an aliquid ſimile irrepere poſſit in his, qui jeiunare obligati, ab ea obligatione ſe eximere ſtudent huiusmodi illegitimis excuſationibus. Et ad hunc finem jam à multis annis *libellum* edidimus, cui titulum fecimus, *de victu quadrageſimali*, vulgari ſermone; in quo multa præcepta habentur ad jeiunii quadrageſimalis obſervantiam requiſita, ut ſine corporeæ ſalutis diſpendio hujusmodi obligationi poſſimus ſatisfacere.

Admo

Admonendum tertiò, non illicò hominem in quolibet morbo à jejunio excuſari, ſed neceſſe eſſe, ut morbus ſit alicujus momenti; nam parvus morbus ac levis, non eſt dignus nomine morbi. *arg. l.1.§ ſed ſciendum, ff.de Æd.edict.* quam & ego aliàs citavi ad hoc, & Canonher. *lib.1. Aphor.2.* & facit Gal. *lib. de conſt. Art.c.19.* unde non illicò ac quis capite leviter doluerit, aut ſtomacho tantiſper malè habuerit, aut etiamſi leviuſcula febri detentus fuerit, quæ non pertranſierit terminum communem Ephemeratum, diem ſcilicet integrum, à jejunio excuſabitur: nam etiamſi morbus gravior ſuccedere poſſit, tamen conducit in ejus principio abſtinere, juxta Medicorum præcepta, cùm aliquando ſolâ diætâ, & abſtinentiâ morbus in principio exſuperetur abſq; jejunii ſolutione: quod ſi minùs ex voto ſuccedat, tunc excuſatio erit legitima; ſecus verò nequaquam.

8 Admonendum quartò, excuſationem à jejunio legitimam eſſe, ſi ſit ſecundùm morbi exigentiam, alias verò non: non enim quivis morbus à quavis jejunii conditione excuſare debet indifferenter; ſed alter quidem ab eſu carnium, alter ab eſu tantùm ovorum, non carnium, alter ab unitate comeſtionis, alter ab hora refectionis, alter ab omnibus ſimul immunem reddere hominem poteſt: quia exempli gratiâ, frigiditate ventriculi, ex qua quis frigidiores cibos malè poteſt concoquere, aut qui difficilioris ſunt concoctionis, poteſt quidem hominem excuſare a qualitate ciborum, non autem à cæteris jejunii conditionibus. Sic etiam nimius ſenſus, & ſuctus ventriculi, ob quem homo à retardatione horæ conſuetæ comedendi malè afficitur, excuſabit illum ab unitate refectionis, & ab hora determinata comedendi non autem a qualitate ciborum, & ſic de cæteris.

9 Admonendum quintò, quòd licet ratio victus in Quadrageſima, aliiſque jejuniis inſtituta, inſalubris ex ſe non ſit, & cibi quadrageſimales nihil ſanitati
10 præjudicent, ſi regula, & modus adhibeatur, ut latiſſimè probavimus *ſuprà, q.2.per totam*, tamen ubi homines valetudinarii exiſtant, ac morboſi, & aliquâ corporis parte inſigniter affecti, poteſt ſemper talis victus ratio, eos morbos, certi quippe generis, fovere & augere, quia in ſanis calor vegetus ac validus, & ab excrementitiis humoribus vel in partibus, vel in toto, neque impeditus, neque oppreſſus, optime ſuo munere fungitur in tantum, ut etiam prava alimẽta, ſi quæ in uſum victus in jejuniis veniant, rectificare valeat, & in bonum nutrimentum commutare. At contrà in morboſis, calor debilis ex ſe, aut ab humoribus pravis & excrementitiis, vel in partibus, vel in toto impeditus, atque oppreſſus, etiam non omninò vituperanda alimenta, crudiora relinquit, aut in pravos humores commutat. Quòd ſi alimentum ex ſua natura illaudabile ſit, ac pravæ qualitatis, tunc omnino morbus in priorem conditionem labi neceſſe eſt, & homines ex valetudinariis actu fieri morboſos & diſcrimen ipſius vitæ experiri. Concludendum ergo, quòd multi cibi, & præcipuè plures, quibus in jejuniis utimur, non ſimpliciter pravi ſunt, ſed reſpectivè ad perſonas, quæ iis utuntur; nam ſani iis ſecurè veſci poſſunt, cùm tamen morboſi, & valetudinarii inſignem noxam ab aliis percipiant.

11 Quibus ſuppoſitis, à capite originem ſumentes, dicamus primò. Capitis dolores omnes vehementes, continuos, aut periodales cum febre, aut ſine febre, qui ſecum habent in acceſſionibus, vel exacerbationibus gravia ac prava accidentia, excuſare hominem à jejunio, reſpectu qualitatis ciborum. Ratio eſt, quia in his morbis requiritur tale nutrimentum, quòd facilè concoquatur, & ſtomachum retardando deſcenſum, & diſtributionem non aggravet, quod parum excrementi habeat, quod evaporatione careat, & quod præcipuè pituitam in capite adaugere non valeat, ſi maximè dolor ab eo humore originem ducat. Hæ namque omnes cauſæ facilè poſſunt ipſum caput majorem in modum replere, dolorem augere, & atrociores morbos eo nomine acceſſere, ut Epilepſiam, Vertiginem, Apoplexiam, Paralyſin, & id genus alia. Loquimur autem de dolore capitis per eſſentiam præcipuè. Neque ſolùm ova, ſed etiam carnes his concedendæ ſunt, quia lacticinia, butyrum, & hujuſmodi capiti ſunt nociva, ut norunt Medici. Utrùm verò tales morbi excuſent ab unitate comeſtionis, diſtinguendum videtur: nam vel patientes ſunt ſtomacho valido, & ſic quoad hoc ferre poſſunt jejunium quoad unitatem refectionis; & tunc quidem videtur dicendum, quòd non excuſentur, quia à cibi parcitate & potûs, potiùs juvantur, quam ſecùs. Neque me movet Hippocr. dictum, *in lib. de vict. rat. in acut.* quòd jejunium ad capitis dolorem malum ſit, quia ibi non loquitur in caſu noſtro, ut apud ipſum videre eſt. Sin autem patientes ſtomacho quoque imbecilli ſint, ita ut non multum unicâ vice aſſumere poſſint, tunc etiam ab unitate refectionis immunes eſſe poſſunt, quia aliàs unicâ, ſed copioſiore refectione gravato ventriculo, acutiùs capite dolerent, ob majorem evaporationem, & in prænominata mala faciliùs inciderent, cùm ſemper caput compatiatur ſtomacho.

Secunda concluſio. Omnes capitis morbi, qui vel per ſe nervos quomodocunque lædunt, ut Apo- 12
plexia, Epilepſia, Paralyſis, ſpaſmus, ſtupor, & his congeneres, vel qui alios hujuſce claſſis affectus minantur, ut frequens Vertigo, ac vehemens, Memoriæ lapſus, torpor, motus impotentia, & alii non diſſimiles, illegitimè hominem excuſant à jejunio reſpectu qualitatis ciborum; cùm facilè ſuccedere poſſit, ut à cibis, quibus in jejuniis utimur, multa pituita generetur, & alii excrementitii humores, qui levi negotio graves morbos graviores facere, & ad ſalutem aut mortem ancipites, cum certitudine mortales reddere, & leviores etiam reddere graves poſſunt. Sed circa unitatem refectionis, & horæ determinationem in comedendo non videtur legitimè excuſare, quia omnes ac ſinguli prædicti morbi ab humoribus pituitoſis & frigidis, aliiſque excrementitiis originem ducunt, quorum remedium abſtinentia eſt, & maximè cœnæ omiſſio. Quæ concluſio amplianda eſt, ut non ſolùm procedat, ubi hujuſmodi morbi ſint præſentes, & actu affligant, ſed etiam ubi acceſſiones, & repetitiones quaſdam habere ſoleant: nam etiam in ipſo tempore intermiſſionis, omnino & abſque ullo dubio excuſare debent; inſurgit enim ex his veriſimilis timor, ne ex ipſius jejunii culpa & revertantur, & deteriores evadant.

Tertia concluſio. Inſaniæ quodcunque genus, 13
nimirum fatuitas completa, ſtoliditas, oblivio, Melancholia, Mania, Lycanthropia, Hydrophobia, & ſi quæ aliæ Inſaniæ ſpecies his ſimiles ſunt in ipſa afflictione excuſare hominem poſſunt à quocunque jejunio, non tantùm ex cauſa morbi, (cujus reſpectu poſſunt Quadrageſimales cibi illis nocere) quantum ex eo, quod non ſunt capaces præcepti. Filiucc. *Quaſt. mor. tract.27. part.2. cap. 6. ſub num.* 104. ex noſtris Jo. Alph. à Fontech. *in Spec. Med. Chriſt. lum. 1. pag. 52. verſ. Ex his benè infertur.* In interpolatione autem, aut intermiſſione, a nulla jejunii conditione excuſandi videntur, ſed

tanquam

tanquam ſani ad omnes obligari, ceſſante nimirum impedimento, per quod excuſabantur: licèt, ſi bene res ponderetur, non poſſit dici ceſſare impedimentum per quod excuſantur, in his, in quibus remanet diſpoſitio quædam, ob quam facillimè morbus revertatur; imò non ſolùm morbi reverſio ex malo victu, aut etiam ex jeiunio timeri poſſet, ſed etiam eius exacerbatio maior, & caſus in morbum multo peiorem. Itaque non promiſcuè id accipiendum, ſed firmandum eſt in iis, in quibus nulla diſpoſitio videtur remanſiſſe, ob quam morbus revertatur, non eſſe impedimentum legitimum jeiunandi, cùm ſani omni ex parte ſint: contra verò, ubi adhuc videtur adeſſe aliqua diſpoſitio reverſionis morbi; cùm tales ſani dici non poſſint: neque enim ſanus dicitur is, in quo reliquiæ præteriti morbi, aut diſpoſitiones quædam ex ipſo relictæ fuerint. Quomodo verò Quadrageſimales cibi nocere poſſint iis ægrotis in ipſa morbi exacerbatione, palam eſt, quia tales cibi humores morbum foventes augere poſſunt, & maxime melancholiam. Sed an timor futuræ inſaniæ poſſit legitimam excuſationem afferre non jeiunandi, dupliciter diſtinguendum: Primò diſtinguendum quoad ieiunia; nam impedimentum ieiunii quadrageſimalis erit iuſtum ex hoc timore, aliorum verò ieiuniorum non ita. Diſtinguendum ſecundò, quoad conditiones ieiunii: nam hic timor excuſaret a qualitate ciborum, à cæteris verò conditionibus nequaquam. Quod verò timor futuræ inſaniæ ſit legitima cauſa non ieiunandi, probatur, quia ſi homo ieiunando inſaniret, ac ieiunio præberet occaſionem inſaniæ, absque dubio præponeret mediocre bonum multò meliori, & numero & conditione; a quot enim bonis operibus ceſſare cogitur inſanus? Non teneretur ergo ieiunare qui ex ieiunio inſaniam timeret, imò ob prædictam cauſam ieiunando erraret, per textum alias citatum *in cap. non mediocriter. de Conſecr. diſt. 5.*

14 Quarta concluſio. Inſignes oculorum morbi, ut longæ, & pertinaces Ophthalmiæ: ſeu Lippitudines, Suffuſiones, Glaucomata, Amauroſes, & id genus alii affectus, notabiliter viſus actioni, vel alterius, vel utriusque oculi incommodantes, dum adhuc in fieri ſunt, neque omnino ſunt confirmati, à ciborum qualitate iure excuſare poſſunt, non verò ab unitate refectionis, neque ab hora determinata comedendi: cùm enim quadrageſimales cibi, ubi impura corpora offendunt, craſſius alimentum ſubminiſtrent, & maxima ex parte vaporoſi ſint, & facillimè caput repleant, & cùm in ſtomacho diutiùs commorentur ob coctionis difficultatem, ſaltem ſecundùm plurimùm, hinc facile eſt, tales morbos foveri & adaugeri, ita ut in perfectam cæcitatem terminentur: quod quia impedire poteſt multò maiora bona, idcirco à ieiunio abſtinere licet, iuxta tradita in fine præcedentis concluſionis. At verò ſi morbi confirmati iam ſint, & in conſummatam cæcitatem abierint, tunc quia non eſt, quod quid ſperemus a ſalubriori victus ratione, non debent tales morbi excuſare ab ulla conditione ieiunii. Sed & hîc habet locum ampliatio, de qua in ſecunda concluſione; nam & huiusmodi morbi habent paroxyſmos quoſdam, & acceſſiones & exacerbationes, pro temporum, & errorum, qui patrantur in ratione victus, qualitate, & idcircò etiam hi poſſunt iure hominem in tempore intermiſſionis & interpolationis excuſare.

15 Quinta concluſio. Pectoris omnes morbi non modò ob præſens periculum, ſed reſpectu etiam imminentis, ſunt legitima cauſa impediendi ieiunium qualecumque, non ſolùm, inquam, Quadrageſimale, ſed particularium quoque temporum, & vigiliarum, dummodò ſint notatu digni, cujusmodi ſunt omnes ſpecies Aſthmatis, DyſpnϾ, & OrthopnϾ, Tuſſis moleſta, ac pertinax, Hæmoptois, ſive ſanguinis ſputum, Empyema, Phthiſis, & ſi qui alii his ſimiles ſunt: relinquo enim Pleuritidem, & Peripneumoniam, ſicuti relinqui poterat etiam Phthiſis, quòd febrem, ut alii nonnulli morbi, conjunctam habeant, de quibus ſeparatim agemus. Ratio concluſionis eſt, quia *frigidum pectori inimicum*, non tantum actu, ex ſententia Hippocr. & Gal. *5. Aphor. 24* ſed etiam potentia, quia frigida omnia conſtipant, ut frigida, & humores frigidos augmentant, cibi autem quadrageſimales, & maxime ſelectiores, ut optimi piſces, frigidi ſunt, ut jam probatum eſt. Habent præterea ſecum multam excrementitiam humiditatem, quæ apta eſt affectus prædictos ita exacerbare, ut hominem evidenti periculo exponant. Et inter has affectiones connumerandus etiam Catarrhus: eſt autem Catarrhus deſtillatio à 16
capite ad pectus; nam materia aliò deſtillans a capite, alia nomina ſortitur. Sed & Catarrhus, qui legitime a jeiunio excuſet, debet eſſe inſignis, & valdè moleſtus, & cum non contemnendis ſymptomatib. ut ſi ſit tenuis, ſalſus, diutinus, aſpredinemque in pectore concitaverit, dolorem, aut morſum; nam ex hujusmodi deſtillationibus, quæ facile foveri poſſunt ab omnib. cibis quadrageſimalib. quòd frigidi & humidi, quòd vaporoſi, quòd ſalſi, quòd excrementitios generant humores, periculum impendet exulcerationis ipſius pulmonis, rupturæ venarum, ſuffoca- 17
tionis, aſthmatis, & aliorum morborum. Non debent tamen his morbis affecti in omni jeiunio ad carnium comeſtionem admitti, niſi & debiles valde ſint, & morbus ſit valde urgens, ſed ſatis eſt, ſi ovis veſci permittantur in diebus Veneris, & Sabbathi, & in vigiliis, & quatuor temporibus. Admo- 18
nendum autem, quòd ubi deſtillatio craſſa ſit, & copioſa, non debent ii, qui ea laborant, excuſari ab unitate comeſtionis, & ab hora determinata comedendi in jeiuniis; contra verò ſi deſtillatio ſit tenuis, & ſalſa, poſſunt laborantes ad omnia diſpenſari. Ratio ejus rei eſt, quia ubi craſſa diſtillatio eſt, ipſa materia deſtillans facilè abſtinentiá, & parcitate ciborum abſumitur, & ſic qui talibus humoribus abundant, maximè ab inedia juvantur: Gal. 12. *Meth. c. 5.* & faciunt multò meliùs illa Hippocratis verba, *in lib. de vict. rat. in acut. Non aſſuetam autem cibi abſtinentiam faciliùs omninò ferunt, qui parte ſuperiori pituitoſi ſunt*; quo fit, ut ſi ſemel in die cibo utantur, faciliùs etiam ferant. At ubi deſtillatio tenuis eſt, aut ſalſa, abſtinentia potiùs irritatur; quippe cùm ea a calore procedat, at calidis & ſiccis naturis (nam & tales plerumque ſunt qui hiſce deſtillationibus ſunt obnoxii) inedia eſt adverſiſſima, ut ex eodem Hippocrate, *ubi proximè*, elicitur, *ibi. Talia verò moleſtius ferunt* (nempe incommoda inediæ; & non conſuetæ abſtinentiæ) *qui parte ſuperiore picrocholi*, hoc eſt bilioſi, *exſtunt*: quod & Galenus confirmavit, 10. *Method. cap. 5.*

Sexta concluſio. Cordis morbi omnes, etiamſi parvi ſint, dummodò perſeverent per aliquod tempus rationabile, ob partis nobilitatem, & timorem maioris morbi, poſſunt a jeiunio legitimè excuſare, reſpectu cuiuscumque conditionis, cum his etiam morbis perpetuò adiuncta eſt virium imbecillitas, lipothymia, vel frequens Animi defectus, ſtomachi languor, & alia ſymptomata huiusmodi,

maximi

maximi momenti;ob quorum urgentiam & cibi op-
timi nutrimenti, & facilis concoctionis requi-
runtur, & non multa generantes excrementa, ne-
que multi unicâ vice, quod apud Medicos nulla
indiget probatione. Sunt autem ii affectus ma-
ximè Tremor ipſius cordis, Cardiaca paſſio dicta, &
Syncope.

Septima concluſio. Stomachi affectus omnes
inſignes, etiam ſine febre, ut dolores, lipothymia,
Cardialgia, debilitas, morſus, inflatio, & ſiqui alii
ſunt, qui ipſum exerceant, legitimè ab omni jeiunii
obligatione excuſare poſſunt: in omnibus enim,
ac ſingulis hujusmodi affectibus, ſtomacho, ſeu
potiùs ventriculo inſigniter læſo, cibi difficulter
concoquuntur, & ob caloris pauperiem (neque
enim unquam cum valido calore, aut fortitudine
ipſius hæc prehendunt) in multa copia oblati eaſ-
dem paſſiones præſentes augent, & intermiſſas re-
vocant, imò etiam acerbiores factas in mortem de-
generare faciunt. De qualitate autem ciborum
non eſt dubium, quòd omnes Quadrageſimales in
his caſibus improbantur, quia inſigniter lædere
poſſunt.

Octava concluſio, Hepatis, & Splenis, omnium-
que partium naturalium circumjacentium longæ,
ac rebelles contumacesque obſtructiones, aut tu-
more etiam, ſine febre, cachexia ſeu malus corpo-
ris habitus, Icteritiæ omnes confirmatæ, ſeu longæ,
Hydropis ſpecies omnes, tam incipientes, quam
confirmatæ, Melancholiæ Hypochondriacæ inſi-
gniter exercentes, & ſi qui alii morbi his congene-
res ſunt, legitimè à jejunio excuſant, & à quacun-
que jejunii conditione; nam vel reſpectu partium
maximè debilium, vel reſpectu copiæ parvorum hu-
morum, vel reſpectu caloris ipſorum viſcerum, vel
reſpectu flatuum, qui maximè in pleriſque his mor-
bis abundant, vel reſpectu tandem ipſarum obſtru-
ctionum, neque olera, neque fructus, neque legumi-
na, neque aliud ſimile venit in cibis admittendum,
ex quorum uſu inſignis noxâ ſecutura ſit, ſi maximè
per longum tempus, ut ad plures dies hujusmodi ci-
bis utamur.

Nona concluſio. Renum vitia, & veſicæ, quæ
22 urinæ excretioni inſigniter incommodant, ut debi-
litas, obſtructio ſive à craſſo humore, ſive à lapide,
Gonorrhœa vera, ſanguis mictus, Diabetes, Stran-
guria, Iſchuria, Dyſuria, urinæ ardor, & alii affectus
hujus generis, legitimè impediunt hominem à je-
iunio: nam abſque periculo notabilis mali non poſ-
ſunt ſic affecti uti Quadrageſimalibus cibis; qui pi-
tuitam multam generantes, & maximè in corpori-
bus morboſis, cauſam præbent majori morbo. Poſ-
ſunt tamen horum plerique ſervare horam jeiunii,
& unicâ refectione eſſe contenti, non modò abſque
periculo, ſed etiam cum maximo juvamento, cùm
multis excrementis abundent, quæ aliquâ abſtinen-
tiâ abſumi facilè poſſunt.

Decima concluſio. Febres omnes ac ſingulæ, om-
23 neſque ac ſinguli morbi febrem quamcunque, ſive
de neceſſitate, & ex ſua natura, ſive per accidens
habentes, continuæ, vel interpolatæ, à quacun-
que jeiunii conditione legitimè excuſant. Quoad
qualitatem enim ciborum patet, quòd Quadrage-
ſimales cibi partim tanquam obſtructivi, & ſuccum
craſſum generantes, ut legumina, partim tanquam
inflammantes, & humores incidentes, ut ſalſamenta,
partim ut putrefactioni citæ obnoxii, ut fructus, &
piſces, ut nonnulli volunt, partim ut multam, &
excrementitiam humiditatem ſociam habentes, ut
herbæ omnes ſunt, febribus maximè contrarian-
tur. Quoad unitatem verò refectionis, & horam
determinatam comedendi, patet legitimam eſſe ex-
cuſationem, quia in febribus ob earum inæquales
acceſſiones, exacerbationes, inſultus repetitiones, &
circuitus nulla poteſt certa ſervari hora comedendi,
ſed juxta eaſdem acceſſiones, & inſultus ægros ci-
bare cogimur. Ob ſtomachi autem & nativi calo-
ris imbecillitatem, qui tunc à calore febrili inſigni-
ter patitur, non poſſumus ægros unicâ tantùm re-
fectione nutrire, quantum oportet: nam ſi modica
fuerit, vires labefactantur & æger ex hoc promptiſ-
ſimè periclitatur; ſi copioſa, calor ſuffocatur. Amplia
verò hanc concluſionem, ut non modò procedat
de febribus continuis, ſed etiam in interpolatis,
neque ſolùm in diebus, in quibus per circuitus
fiunt acceſſiones, ſed etiam in diebus intermediis:
Et ratio ampliationis eſt, quia licèt febris in his 24
diebus omninò ceſſet, reſtat tamen apparatus
morbificus in corpore, unde neque in his die-
bus, in quibus ſunt à febre immunes, tales dicun-
tur ſani, etiam ipſis Juriſconſultis, *lege Qui Ter-
tiana*, *Digeſtis de Ædil. edict.* Ergo ſi apparatus
hic morbificus à cibis, & à quacunque occaſione, & 25
errato in victu foveatur, facilè intermittens febris
continua effici poteſt, aut ſaltem ex ſimplici duplex,
& ſic æger periclitari, quod in febribus eſt facilli-
mum: putredo enim facilè propagatur, & majorem
in modum leni negotio intenditur. Limita tamen
præcipuam concluſionem, quod non habeat locum 26
in febre Ephemera, in qua tantùm abeſt ut jeiunium
obſit, ut ex ægri ſalute ſit, ipſum non cibari toto fe-
bris decurſu.

Undecima concluſio. Cutanei morbi, ſi deco- 27
ri tantùm officiant, vel mediocriter ſanitati præju-
dicent, quatenus tales, à nulla jejunii conditione
excuſare debent; ſed ſi inſigniter ſanitati officiant,
ut quia pruritum moleſtiſſimum faciat, ſomnum
impediant, incendium ac ſitim excitent, & febrem
aliquando accendant, aut etiam quia temporis diu-
turnitate vitæ inſidiantur: ut Lepræ ſpecies omnes,
Alopecia contumax, & Tinea, Scabiei ſpecies non-
nullæ rebelles ac pertinaces, inſigne ſecum dedecus
afferentes, & ejuſdem vitæ tædium, ut quæ ab hu-
more acri, & erodente, melancholico cum aduſtio-
ne proveniunt, aut ſalſa, craſſaque pituita, tunc eo-
rum plures à qualitate ciborum excuſant, nonnulli
etiam à cæteris jeiunii conditionibus: quia cibi
Quadrageſimales mirum in modum hos morbos fo-
vere apti nati ſunt. In mediocri autem ſcabie, ma-
ximè cum pruritu & incendio, piſces, & olera,
aliique cibi huiuſmodi, ſi quædam legumina, &
ſalſamenta omnia excipias, proficua magis quàm
damnoſa ſunt, cùm ſanguinem infrigidare, &
rectificare poſſint, & pruritum quoque demul-
cere. Non ergo tam libenter ſcabioſis licentia co-
medendi carnes in jejuniis concedatur; quin etiam
ſi maior urgeat neceſſitas, ad ova tantùm, non ad
carnes erunt diſpenſandi, habita ſemper perſonarum
ratione.

Duodecima concluſio. Articulares morbi, vel 28
leviores ſunt, & de raro prehendentes, vel gravio-
res, tam reſpectu doloris, quàm frequentiæ acceſſio-
num, ut quia dolorem excitant acerbiſſimum, &
ſingulis ſolſtitiis, & æquinoctiis, vel etiam ſingulis
noviluniis, aut pleniluniis reverſionem faciunt, &
cùm remittunt, non ut priores liberum prorſus ho-
minem relinquunt, ſed artubus omninò infirmis, ac
debilibus, ad motumque ineptis. Item vel à mate-
ria pendent calida, ſubtili, ac tenui; vel à materia
craſſiori, tenui quidem admixta, nam ſine ſeroſiori,
ac

ac tenuiori materia, quæ pro vehiculo eſt, non poſſunt craſſiores humores ad articulos deſcēdere. Præterea aut concurrit humorum magna repletio, aut
29 non. Leuiores ergo articulares morbi, vt ſimplea Podagra, aut Chiragra, ſi ab humoribus frigidis ſint, & craſſioriuus, vel à modica, licet tenui & calidiori materia excitati; vel ſi grauiores ſint, ſed habeant adjunctam maximam crudorum humorum copiam, & multum corporis cacochymiam, patiente exiſtente habitus pleni, & viribus valentibus, nequaquam quantum eſt ex hoc, legitimè excuſant indifferenter à quavis jeiunij conditione. Idcirco dicendum, poſſe excuſare, multis cauſſis ſimul vrgentibus, à qualitate ciborum, non ab aliis, quia ab abſtinentia aliquando ſic affecti ſanantur, vt Medicis eſt notiſſimū [videantur memorabilia Camerarij] & facit pro Canoniſtis. Teat. *in cap. Legimus de Conſecr. diſtinct. 5.* nam habitâ ratione victus, & ſelectis cibis quibuſdam Quadrageſimalibus in vſum conuocatis, jeiunium non modò non erit in his morbis noxium, ſed etiam maximè proficuum; & ſi magis durum eſſet, vt ſi abſtinerent tales à vino, adhuc magis eſſet ſalutare. Neque etiam in aliis quibuſcumque caſibus, ſi aliàs vires integræ ſint, tam noxia judicanda his morbis ſint Quadrageſimalia edulia, vt diſpenſari jure poſſint ægrotantes à ſolutione cuiuſcumque conditionis; nam ex ſui naturâ hi morbi abſtinentiam requirunt, & cibos modicæ nutritionis, ex quibus non valde ſubtilis ſanguis generetur, quales ſunt ſelectiores cibi inter eos, qui in jeiuniis conceduntur. Quòd ſi patientis corpus imbecille ſit, & Arthritis, ſiue quiuis alius particularis morbus articulorum à materia tenui dependeat, neque adſit multa repletio, poterit talis ad vſum carnium diſpenſari, & ad alia prout temperamentum, ætas, morbi natura, & aliæ conditiones dictabunt.

30 Decima tertia concluſio. Morbus Callicus genus quoddam eſt morborum, habens ſecum inimicam quandam humorum, ſanguiniſque præcipuè qualitatem, quâ mediis partibus naturalibus per totum corpus diſſeminata, vniuerſa ſanguinis maſſa, & humores omnes inficiuntur; & idcirco quodcunque morbi genus, etiam ipſa febris, poteſt eſſe Gallicum, habere nempe hanc inimicam qualitatem naturalibus partibus primò, ac præcipuè infeſtam, omnium enim morborum faciem ſuſcipit, &

Omnia transformat ſeſe in miracula rerum.

31 Veluti alter Proteus, de quo Virgil. *4. Georg.* Itaque de morbis Gallicis judicandum ſecundùm eorum gravitatem, & levitatem: nam quod ad inimicam illam ſpectat qualitatem, dicendum videtur, non excuſare ab vlla jeiunij conditione, vnde ſi aliàs morbus per ſe non excuſet, ex hoc quòd Gallicus ſit, non excuſabit: vt exempli gratiâ, ſi vlcera Gallica quis patiatur non aliqua graviori conditione inſignia, non ob id quòd Gallica ſunt, excuſabunt, non enim habet prava illa qualitas quicquam in cibis, quod ex proprietate naturali illi contrarietur, ſed per accidens tantùm, & cœnæ omiſſio his morbis maximâ ex parte eſt proficua.

32 Decimaquarta concluſio. Vulnera omnia lethalia, ſive cum febre, ſive abſq; febre, item vlcera maligna, Cachoethica, vt Chironia, Telephia, & huiuſmodi, legitimè à jeiunio excuſant. Ratio eſt in promptu, quia corpus indiget alimentis optimis, & nullum habentibus excrementum, vel quàm minimum; talia autem ex optimis cibariis, & facilis concoctionis proveniunt. Limita tamen hanc concluſioné, quoad
33 vlcera maligna; ſi enim ſint abſque febre, quemadmodum & vulnera abſque febre, ſi modò aliud quicquam non vrgeat, excuſatio valeat quoad qualitatem ciborum, non quoad reliquas conditiones in jeiunio obſeruandas. Imò neque ad omnes interdictos cibos diſpenſandi videntur tales infirmi, ſed poſſunt eſſe contentiouis, niſi aliud quid vrgeat, vt morbi
principium, in quo ova videntur ſuſpecta, maximè 34
in vulneribus, in quibus etiam & carnes habent eandem ſuſpicionem. Amplia verò præcipuam concluſionem quoad vulnera, dicendo, quòd etiamſi ſint indifferentia, nempe quæ ſint cum periculo vitæ, ob eorum qualitatem, ſed non certo & euidenti, concluſio tamen procedat, quia timor rationabilis futuri mali eſt juſta cauſa excuſationis, vt aliàs dictum ſuperiùs eſt.

Decimaquinta concluſio. Valetudinarij, nimirum 35
qui de facili ægrotant, vel qui perpetuò aliquâ corporis valetudine detinentur, vt ſtomachici ſunt, Hepatici, Lienoſi, Hypochondriaci, viſcera obſtructa habentes, Herniosi, & mulieres hyſtericæ, huiuſque claſſis alij, a jeiunio jure poſſunt fieri immunes. Declaranda tamen concluſio: nam valetudinarij, quia de facili ægrotare poſſunt, non modò ob qualitatem ciborum, ſed ob immutationem victus, poſſunt aliquem morbum contrahere; ſic etiam & alij ſi Hernioſos excipias, hos enim à qualitate ciborum immunes fieri cum cautela permittendum, ab aliis jeiunij conditionibus nullo modo.

Vltima concluſio. Mulieres vtero gerentes quo- 36
cunque geſtationis tempore, puerperæ per totum puerperium, Nutrices quouſque ſuis puerulis lac præbent, non modò jeiunare non tenentur, ſed jeiunantes peccant, maximè prægnantes, & nutrices, ſi ex jeiunio quicquam aduerſi conceptuum, aut puerulorum ſanitati adueniat, vt aliàs dixi. In hoc tamen animadvertendum, quòd concluſio procedit, quandò prægnantes ſenſibiliter experiuntur, ſe vel à ciborum qualitate, vel à retardatione, & diminutione refectionum lædi; & quoad nutrices, quando in ipſis lac euidenter deterius euadit ex tali qualitate ciborum, (nam quoad quantitatem refectionum procoldubio non tenentur) vel puerulos ſuos habent viribus imbecilles, & valetudinarios; aliter ſi nihil à jeiunio ſentiant ſe lædi, non ſolùm non peccant jeiunando, ſed peccant niſi jeiunent. Hoc tamen Medicorum judicio relinquitur.

SVMMARIVM.

1 *Potus extra cibum non frangit jeiunium.*
2 *Potus an nutriat.*
3 *Aqua nutrit Contrarium num. 5.*
4 *Omnia quæ nutrire poſſunt interdicta, extra vnicam comeſtionem, ſunt in jeiuniis.*
6 *De præcepto jeiunij non eſt vnica potatio, ſed tantùm vnica comeſtio.*
7 *Finis Ieiunij eſt afflictio carnis.*
8 *Caro magis affligitur ex tolerantia ſitis, quàm ex tolerantia famis.*
9 *Potus ordinatur ad diſtributionem ciborum, non ad nutritionem.*
10 *Eccleſia imponens ieiunium, non intendit Animæ, vel corpori detrimentum afferre.*
11 *Ad ſitis tolerantiam cur non obligemur in jeiuniis.*
12 *Faciliùs toleratur fames, quàm ſitis.*
13 *Vini potus extra cibum in jeiuniis, an rectè ab Eccleſia permittatur.*
14 *Vini potus videtur de directo contrarius intentioni Eccleſiæ, quam habet imponendo jeiunium.*
15 *Vinum nutrit.*
16 *Vini potus Venerem ſtimulat.*
17 *Ieiunium ad carnis afflictionem inſtitutum.*
18 *Cur vnica comeſtio ſingulis diebus jeiuniorum ſit ab Eccleſia ordinata.*
19 *Famem vini potio tollit.*
20 *Faciliùs eſt repleri potu, quàm cibis.*
21 *Vini vſus in jeiuniis erat antiquitus interdictus.*

22 *Vini potus extra cibum permiſſus ob conſuetudinem.*
23 *Intētio naturæ in potu eſt diſtributio alimenti ſolidi.*
24 *Potantis intentio in potu eſt leuare ſitim.*
25 *Vinum conceditur ratione potus, non ratione alimenti, & num. 30.*
26 *Vinum excitat luxuriam per modum alterantis.*
27 *Immoderatè bibens, ac præbens luxuriæ occaſionem, ieiunij meritum perdit.*
28 *Eccleſia concedendo vini potum, non intendit, vt per illum famis incommodum expellamus, ſed vt ſitim levemus.*
29 *Vinum inter ea connumeratur, quæ univerſim, & celeriter nutriunt.*

De Potu in Ieiunio extra refectionem.

QVÆSTIO VI.

1 OMnes DD. in hoc conſentiunt, nemine penitus
diſcrepante, potum, vt potum extra cibum,
(nam & in potu, vt omnes nôrunt, aſſumuntur
quædam quæ rationem habent alimenti) ieiunium
nullatenus frangere. D. Thom. 2.2. *quaeſt.* 147. *art.* 6.
Abb. *de Obſerv. jejun. numero* 3. Navarr. *de quinque
præcept. Eccleſ. cap.* 2. *num.* 13. Azor. *Inſt. Moral. lib.* 7.
cap. 11. *verſ. Septimo quæritur.* Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib.* 4.
cap. 2. *dub.* 2. *n.* 10. Ant. Fernand. *in exam. Theol. mor.
part.* 2. *cap.* 7. §. 2. *num.* 1. Vinc. Filiucc. *Moral. quaeſt.
tract.* 27. *part.* 2. *cap.* 2. *n.* 42. & alij Canoniſtæ omnes,
& ex noſtris Ioan. Alphonſ. à Fontecb. *in Spec. Med.
Chriſt. lumin.* 2. *pag.* 48. Circa quàm tamen materiam
nonnulla ſunt inquiſitione digna, & primò, an rectè
concedatur potus extra cibum in jejuniis. Secundò,
cur Eccleſia tam indulgens ſit in potu, vt ad ſatietatem
vſque bibere, & in cibo, & extra cibum abſque
peccato permittat, quantum eſt ex parte jejunij.
Tertiò, an vinum nutriat. Quarto, an dato, quod vinum
nutriat, adhuc tamen, ſi extra cibum, horamque
comeſtionis aſſumatur, ieiunium non frāgat, & rectè
2 ob id ſit permiſſum, & alia, ſiquæ occurrent. Et quoad
primum, ratio dubitandi eſt, quia videtur potus
nutrire, & de vino dicemus poſtea ſic & de Cerevifia,
Mulſa, Zytho, & aliis quibuſdam artè factis potionibus,
ſed ipſiſſimam aquam puram nutrire probatur
ex pluribus auctoritatibus, quas afferūt Pet. Hiſpan.
in comm. ad lib. Iſaac. dict. partic. cap. de Aqua Valleſ.
lib. 6. *Contrad. cap.* 6. *Epiphan.* Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 9.
[Horſt. *tom.* 1. *pag.* 366. Mercat. *l.* 2. *de T. S. claſſ.* 1. *art.* 2.
§. 20. vt & *Mercurial.* de vino & aq. c. 6.] & videtur
de mente Ariſtotelis. *Sect.* 1. *probl.* 13. vbi cauſam
reddens, cur mutatio aquarum gravis ſit, aëris vero
non eam afferr, quod aqua corporibus alimento ſit,
aër autem non. Sed & Baccius *de naturali Vinorum
Hiſtoria, lib.* 3. *cap.* 4. *in fin.* etiamſi in *libb. de Thermis*
aquam nutrire negaſſet, ibi tamen quaſi ſeſe retractans,
aquam quoque poſſe nutrire firmavit. Vide
tamen allata à ſanctorello *lib.* 6. *Anteprax. cap.* 4.
ſed apertiſſimè aquam nutrire adſtruit Athenæus,
Deinoſophiſt. lib. 2. *cap.* 2. *in fin.* & alij quos citat eruditiſſimus
& indefeſſæ lectionis vir, D. Zacutus *de
Princ. Med. Hiſtor. lib.* 1. *hiſt.* 28 *quaeſt.* 19. quibus adde,
quod Piſces aqua nutriuntur. Ariſt. 8. *hiſt. Anim. c.* 1.
[Adde *allegatum* Sanctorellum *l.* 16. *anteprax cap.* 4.
Melchior. Schizinm *lib.* 5. *de aliment. facult. probl.* 48.
Lud. Nonnium *l.* 4. *de re cibaria cap.* 4. Bravo *p.* 734]
3 Cùm ergo aqua, quæ cōmuniſſimus potus eſt, nutrire
poſſit non videtur rectè extra cibum eius vſus permiſſus,
& multo minus quiliber aliis potus, cū omnes
magis quam aqua nutrire poſſint, omnia vero quæ
poſſunt nutrire, ſunt interdicta in ieiuniis, extra vnicam
comeſtionem. Ad hanc obiectionem breviter
4 dicendum, quod potus, vt potus, non nutriat, & aquā
5 abſolutè non nutrire firmandum, vt communis eſt
Medicorum, & Philoſophorum opinio, de qua teſtantur
præcitati Auctores, quibus & ipſi aſſentiuntur. 6
Athenæo excepto, de quo non curandum.

Quoad ſecundùm reſpondent Canoniſtæ dicentes,
nō eſſe de præcepto Ieiunij vnicam potationem,
ſed vnicā comeſtionē, at hoc illud eſt quod quæro,
nam in idem recidit, nempe cur de præcepto ieiunij
non ſit abſtinentia à potu, vt abſtinētia à cibo extra
determinatam horam, ita vt Eccleſia in conceſſione 7
potus tam indulgens fuerit; nam cùm finis ieiunij ſit 8
afflictio, & maceratio carnis, vt toties diximus, iam
notiſſimum eſt, magis affligi carnē ex tolerātia ſitis,
quàm ex tolerantia famis; ergo videbatur, debuiſſe
Eccleſiam vtroque medio vti ad eum finem aſſequendum,
non verò famis tantùm tolerantiā.

Reſpondent alij, vt D. Th. *loco ſæpiſſimè citat. art.* 6.
ad 2. ex quo eam reſponſionem acceperunt Leſſius,
loco aliàs adducto, & Filiucc. *ib. n.* 42. (& hæc reſpōſio
magis ſatis facit) rationē eius rei eſſe, quia potus ordinatur
ad diſtributionē ciborum, non verò ad nutritionē;
quòd etiamſi nutriat, hoc eſſe per accidens.
Hæc ratio eſt, vt dixi, ſuperiori ſufficientior, ſed non 9
ſatisfacit ad inſtantiā de tolerantia in Ieiuniis, quia
Eccleſia debebat in jungere vtramque tolerantiam,
famis ſcilicet & ſitis, ad maiorem corporū afflictionem,
& caſtigationem; nam certum eſt, potum extra
cibum non aſſumi ad diſtributionem ciborū, ſed tā-
tummodò ad ſitis moleſtiam levandam. Habeo ergo 10
ipſe Medicam rationē, quæ fortè vndequaque ſatisfaciet,
& quæ ſequitur. Dictum jam ſuperiùs non
ſemel eſt, Eccleſiam in impoſitione Ieiunij, non intendere
Animæ, vel corpori detrimentum inferre.
Idcircò non modò non permittit ieiunium infirmis
ſed diſſuadet, *c. Non mediocriter. de Conſecr. diſt.* 5. eaq;
ex cauſa non imponit ieiunium plurium dierum, ſed
vnius tantum, *c. Non dico. ib.* quia vbi rariùs comederemus,
quàm ſemel, in ſpatio 24. horarum, ſtante conſuetudine
comedendi bis, aut eo amplius in eo temporis
ſpatio, promptè, & nōniſi cum periculo ægro-
tatemus. Hoc fundamento poſito, dico, Eccleſiam ab 11
ipſo ſpiritu ſancto edoctā, rectè ad cibi abſtinentiam
nos adſtringere, quia omni periculo vacat, & rectè
etiam abſtinentia potus, & tolerantia ſitis nos abſolvere,
quia ex ſitis tolerantia, maximè ſi immodica ſit,
periculum imminet corporeæ ſalutis; cùm ſitis duo
habeat incōmoda multæ conſiderationis, vnum quidem
dum toleratur, tunc enim ſpiritus inflammat, &
febrem facilè poteſt accendere, atque eò procedere,
vt Gal. nonnullos ex ſitis tolerantia mortuos viderit,
vt narrat *lib.* 1. *de ſympt. cauſſ. c.* 7. alterū incommodū,
quod etiam multiplex, eſt cùm poſt eius tolerantiā,
eam avidius extingere ſtudemus; tunc enim affatim
aquam, ſeu aliud quid potulentum ingorgitantes, in
mille non cōtēnenda ſymptomata facilè incidimus,
quorum nonnulla ad quatuor vſque enumerat Gal.
vbi ſup. imò & ipſam mortem oppetimus, vt multis
eveniſſe patet hiſtoriis cumulatis per Schenck. *l.* 3.
Obſ. tit. de Siti. & præcipuè ex ea cauſa extinctū fuiſſe
Valerium Cordum, iuvenem in re herbaria periſſimum,
apud eundem ex Foreſto habetur; tandemque
magnam ſitim etiam toleratam cauſare aliquando
mortē, luculēter teſtatur Avic. 13. 3. *tr.* 2. *c.* 20. Ac tātī
momēti ſitis tolerātia eſt, vt Hipp. *Epid. l.* 6. *text.* 28.
enumerans quædam ad ſanitatis cuſtodiam maximè
obſeruanda, atq; illa ad tria reducens, ſitis tolerantiā
præcipuè enumeravit, *ibi. Pacus cibus ſine laſſitudine,
ſine ſiti;* & ob prædicta mirū nō eſt, ſi Medici indulgē-
tiores ſunt ſuis ægrotis in potu, quā in ciborū erroribus,
dicente Celſo, *lib.* 3. *c.* 6. *Neceſſe eſt tamen, quanto
facilius etiam ſani famem, quàm ſitim ſuſtinent, tantò
magis ægris in potione, quàm in cibis indulgere.* Ad hæc
ergo incommoda, & pericula evitanda, Sancta Mater
Eccleſia ad ſitis tolerantiam nos obſtringi noluit;
ſtante

ſtante præſertim cauſa evidenti ſitim excitante, &
adaugente, ipſo ſcilicet ieiunio, in quo patet ſitim
fieri moleſtiſſimam ex ipſa experientia. Præter-
quam quòd vt Chriſtianæ Legis iugum ſuave ex-
12 periamur; ad illud quoque eadem Piiſſima Mater
Eccleſia reſpexiſſe videtur, ad faciliorem nimirum
tolerantiam. Facilius enim toleratur fames, quàm
ſitis, [vid. Moles *in Philoſoph. Naturali Sacroſancti
corporis Chriſti pag.* 101. & ex antiquis *Plutarchus*] vt
notum eſt, & quæritur eius rei cauſa ab Ariſt. *ſect.* 28.
Probl. 5. quæ facilitas non reſpicit ſolùm minorem
anxietudinem, quam ex fame tolerata percipimus,
ſed etiam temporis durationem, nam faciliùs tole-
ratur fames per tres dies, quàm ſitis per tres horas.
Vnde ibi Ariſt. reddens cauſam huius facilioris, &
difficilioris tolerantiæ, dicebat, quòd ſitis res eſt ma-
gis anxia; facit enim multò maiorem cruciatum ſitis
tolerata, quàm fames, vt Plater. probat *in Quæſt.
Med. Parad. & Endox. cent. poſtlrn.* 32. tam anxia enim
res ſitis eſt, & tanto cum cruciatu affligit, vt nonnulli
mori aliquando elegerint, vt ſeſe ab ea moleſtia li-
berare poſſent, vt ille apud Gal. *lib.* 7. *Meth. cap.* 8.
quam anxietudinem in ſiti optimè inſinuavit Stat.
lib. 4. *Theb. In fin.* dicens:

——Non ora modò, anguſtiſque peruſti
Faucibus, interior ſed vis quatit aſpera pulſu
Corda, gelant venæ, & ſiccis cruor æger adhæret
Viſceribus, &c.

Ad cuius imitationem Poëta noſter Torq. Taſſ.
Hieruſ. *Cant.* 3 *St.* 61. ſic dicebat,

Vedi le membra de guerrier robuſte,
Cui nè camin per aſpra terra preſo,
Ne ferrea ſalma, onde gir ſempre onuſte,
Ne domò ferro à la lor morte inteſo,
Ch'or riſolute, e dal calore aduſte
Giacciono à ſe medeſme inutil peſo,
E vive ne le vene occulto foco,
Che paſcendo le ſtrugge à poco, à poco.

Et prudenter idem Poëta ſitim peſſimum malo-
rum vocavit *ibid.* dicens:

Ma pur la ſete el peſſimo dè mali.

Ergo hanc ſitis tolerandæ difficultatem præ ocu-
lis habens Eccleſia, ad libitum bibere quandocun-
que permiſit, eo ſolummodò contenta, vt medio-
cri, & rationabili famis tolerantiâ gliſcentem car-
nem, quoad fieri poteſt, compeſcamus. Quin & ad
hoc Eccleſia facilè reſpexit, nempe ad remedium
promptius & ſecurius pro carne & laſcivia edoman-
da, quod ex fame tolerata haberi quidem poteſt, non
ſic autem ex tolerata ſiti, quæ ſanguinem potiùs ac-
cendit, vt iam dixi.

Sed quia videbatur, quod ſtante etiam hac Ec-
cleſiæ indulgentiâ, debuiſſet ſufficere aquæ potus ad
13 ſitim extinguendam, vnde enumerata incommoda
evitaremus, idcirco dubitatur vlteriùs, an rectè etiam
vinum permiſſum ſit, maximè extra cibum: ratio
14 dubitandi multiplex, & magni ponderis eſt; nam
primò vini potus videtur de directo contrarius fini
in ieiunio propoſito; cùm intentio ieiunantis ea ſit
oporteat, vt ſubtrahendo, ac demendo conſuetum,
quotidianumque nutrimentum, corpus indigentiâ
15 nutrimenti caſtigetur; et hanc indigentiam vini potu
maximè ad libitum vſurpati evitare facili negotio
licet, quia vinum nutrit. Imò ſolum inter omnes li-
quores vinum nutrit, vt probat Gal. *in lib. de Ren. aff.
cap.* 6. minima namque eget alteratione, vt in ſan-
guinem vertatur, vt præcipuè de vino rubro & craſſo
dicebat idem Gal. *libro tertio, de Alim. fac. cap.* 40. &
de hoc dubitare perinde eſſet, vt Baccij verba vſur-
pem *lib.* 3. *de Vinor. hiſt. cap.* 4. ac ſi de Pane verteremus
in dubium, an nutriret, necne. Qui tamen de hac re
plura ſcire deſiderat, legat ipſum Baccium, qui ex
Hipp. & Galeni decretis idipsũ luculenter probavit.
Cùm ergo vinum nutrimenti defectum reparare
poſſit, & moderatam illam tolerantiam famis inhi-
bere, non videtur iure extra cibum permiſſum.

Secundò, quia vini potus Venerem ſtimulat, iuxta 16
illud Proverb. *cap.* 20. *verſ.* 1. *Luxurioſa res eſt vinum*:
& illud Pauli *ad Epheſ. c.* 5. *verſ.* 18. *Et nolite inebriari
vino in quo eſt luxuria.* Cuius rei notiſſimam expe-
rientiã habemus in Loth, qui vino inebriatus à pro-
priis filiabus nõ abſtinuit, vt narratur Geneſ. *cap.* 19.
Vnde optimè dicitur ab Ovidio, *de Rem. Amor.*

Vina parant animos Veneri.

Adde quòd vinum hominem exhilarat, iuxta illud
Pſal. 103. *verſ.* 15. *Vt educas panem de terra, & vinum
lætificet cor hominis*: & illud Proverb. *cap.* 31. *verſ.* 6.
*& ſeq. Date ſiceram mœrentibus, & vinum his qui ama-
ro ſunt animo: bibant, & obliviſcantur egeſtatis ſuæ, &
doloris ſui non recordentur ampliùs.* & lib. Eccleſiaſt.
cap. 40. *verſ. vigeſimo, Vinum & muſica lætificant cor.
& cap.* 31. *ſuperiori verſ.* 36. *Exultatio animæ & cordis,
vinum moderatè potatũ.* quod etiam clarè docet Iſaac
in diæt. part. in cap. de vino, dicens, *quòd vini bonitas non
ſolùm in corpore oſtenditur, ſed etiam in Anima operat-
tur, facit enim illam obliviſci triſtitiam, & anguſtiam,
datque ſibi lætitiam*, &c. at ieiuniũ ad carnis afflictio- 17
nem, & triſtitiam eſt inſtitutum: vnde idcirco dicitur
eſſe afflictio carnis ex abſtinentia ciborum, & ad hoc
præcipuè emanant, vt carne afflicta, ſpiritus vividior
ad cœleſtium contemplationem dirigatur. Tertiò,
ab Eccleſia vnica comeſtio in ſpatio vigintiquatuor
horarum inſtituta idcirco eſt, vt famis aliqualem to-
lerantiam experiremur; at ſi quod incommodum ex 18
fame emanat, id, vt dixi, vini potu facilè evitatur,
iuxta vulgatiſſimam Hippocr. ſententiam. *Aph. lib.* 2.
Aphor 21. *Famem vini potio ſollit.* [Vid. Diterici *Ia-
treum Hippocr.*] Neque ſolùm famis incommodum 19
vini potione evitatur, ſed etiã corpus facilè repletur,
iuxta alteram eiuſdem Hipp. ſententiã, *ibid. Aph.* 11.
Facilius eſt repleri potu quàm cibo. Si quo autem potu 20
facilè replemur, is certè vini potus eſt, cùm vinum
maximè inter ea ſit, quæ vniverſim & celeriter nutri-
unt, ex Gal. *comm.* 2. *Aph.* 18. Denique quia ob hæc 21
omnia vini vſus in ieiuniis ãtiquitus fuit interdictus
à SS. Patribus, vt ex plurimorum auctoritate probat
Azor. *lib.* 7. *c.* 10. *verſ. Septimò quæritur.* Ex quibus
videtur perperã in ieiuniis permitti nunc vini vſum
extra menſam, immò fortè & in ipſa menſa.

Quibus tamen non obſtantibus, dicendum vide-
tur ex ratione, vini potum extra cibum, & cum cibo,
in die ieiunij ab Eccleſia tolerari: primò quidẽ pro-
pter conſuetudinem, ad quam reſpiciens Eccleſia fa-
cilè vidit, quòd cũ nos ab incunabulis vino aſſueſca-
mus, leviſſimo negotio ab aquæ potu lædi inſigniter
poſſumus; nam ob ciborum quadrageſimalium vel 22
difficiliorem cocturam, vel calorificam in plerisque
qualitatem, vel ob id quod vnicâ vice plura aſſuma-
mus, quã cõſueverimus, & idcirco maiore potus quã-
titate egeamus, facilè in ieiuniis ſitim incurrimus,
quam ſi aquæ potu extinguere velimus, ob deſuetu-
dinem in difficilia ſymptomata labi poſſemus. Se- 23
cundò, quia præcipua intentio potûs eſt diſtributio
alimenti ſolidi, vnde cùm bibentis intẽtio primaria
ea ſit, nihil nos movere debet, ſi ſecundariò, & per
accidens potus quicunque eâ intentione aſſumptus
nutriat. Modò ad alimenti diſtributioné, maximè in
aſſuetis, multò melior eſt potus vini aquâ permixti,
quàm aquæ per ſe: nam vinum ad hunc potiſſimùm
finem inventum, vt aqua exceptum maiorem illi
penetrationem conciliaret, vnde promptior fieret ſo-
lidi alimenti diſtributio; hanc rationem attigerunt

Leſſius *loco cit.n.*10.& Filiuc.ea eo *ibid.n.*41. Tertiò,
24 quia intentio potâtis eſt levare ſitim,quod ab Eccleſia diaimus iure fuiſſe permiſſum;at vinũ aquâ permiatũ magis levat ſitim,quàm aqua ſola per ſe. igitur iure optimo videtur vſus vioi io ieiuniis, etiam extra cibum,ab Eccleſia tolerati.

Et ad ea,quæ iu contrarium opponuntor, dicendum videtut,Ad primum id, quod iam ſuperius dicebamus,vinum quippe conedi ratione potûs,non satione alimenti;quòd ſi nutriar,id ſecundariò fit,&
25 per accidens : ad ſecundum reſpondet D.Bonaventura,ex quo ioter Medicos Ioan,Alphonſ.à Footech. *loco ſæpe cit.* vinum eacitare luaoriam , ſeu carois concupiſcentiam per modum alterantis inſlammando ſaoguinem, & ſpiritus ; at tales alterationes noo
26 diu durant. Quia tamen inſtari poteſt , quòd etiam momentanea earnis concupiſceotia debeat evitari; & debeat omnino tẽtationis occaſio quælibet,quantum nobis licet,auferti,& idcirco etiam ſtante quod vinum hoc pacto concupiſcentiam excitet , debeat tamen evitari;prætetquam quòd nonoihil dubij habet ea aſſertio, & facilè conitarium defcodi poteſt: addo reſpondendo ad hanc inſtantiã,quòd Eccleſiæ indulgentia ſe eatendit tantùm ad ſitia eatinctionẽ; at præter eius intentionem evenit,vt bibens tam immoderatè ſeſe vino ingutgitet , vt eainde carnis ſti-
27 muli acutiores fiãt;oeque enim ea moderato vini potu,& præcipuè ſi aquæ cõvenienti quãtitate eius potentia edometur,lnxuria accenditut,ſed ea eius potu inimodetaio , & cùm meracius bibitur , vnde cùm quisimmoderatè bibens luautiæ occaſiooem præbet & intempetantiæ,ſeu gulæ peccatum incurtet,& ieiunij meritum perdet,D.Thom.a.a. *quæſt.*157. *art.*6. *ad* 1. His tamen non obſtantibus quærebat Leon. Iacchin. cur Ceseri, & Baccho deditî minùs amore teotentur,quod quidem prædictis contrarium videtur;sc profectò immodesata vini potio ſpiritus eatinguit, ſanguinemque sefrigerat , vnde & Veoeris ſtimuli obtunduntur.

28 Ad tertium videtur eadem reſponſio ſatisfacere non enim intendit Eccleſia, vt vini potu famem repellamus,ſed iaotùm vt ſitim eatinguamus ; ar ſitis vioo optimè diluto eatinguitor,fames autem mesaciore vino ſuperator, vt ea Hippocratia veibis ſatis perſpicuum fit;neque illa imminet ea potu repletio, qui ſolùm ad ſitis eatinctionem fiat.

Ad tertiom principale dublum iam videtur ſatiſ-
29 factũ: Vinum enim non modò nutrit,ſed vniuerſim; & celeriter nutrit,vt iam ſuperiùs dictũ eſt,& habet vicem alimenti intrò in corpus aſſumptum,ob familiaritatem,quam cum nobis habet, vt Gal. dicebat *de Ren.aff. cap* 6. imò addit Iſaac *in diat. part. cap.de vino*,nullum eibum inveniri aut potum,qui adeò ſit naturalis caloris confotiativus , & augmentativus provt vinum , propter familiaritatis conſortium, quod cum natura habet;& quia humania eſt conveoiẽs cotpotibus,eius calor ſimilis eſt calori naturali, atque citò conuertitur in naturalẽ.& mundiſſimum ſangoinem,imò,vt addit ea Rufo, vinum torbidum clarificat ſanguinem,neque ſolùm intro aſſumptum, ſed etiam odoratum nutrite præ cæteris omnibus poteſt;ea hoc enim ſpiritus vivificat : quod ſatia probat qootidiana eapetientia , cùm eoa, qoi animo linquuotur, vel ſyncope , aut lipothymiâ deficiunt, oihil celeriùs in vitam tevocet,quàm vinum natibus iodiium,præcipuè ſi potens ſit,& odoratũ,citiſſimè enim convertitur in ſpiritus,& calorem naturalem, vnde ſpiritus recteantur;vt dicit Pett.Hiſp.*in comm. ad lib.* Iſaac *de diat.part.cap.de vino*. Satiafactum quoque ea his videtur ad quartum principale dubium: etiamſi enim vinum nutriat,oon vt alimentum, ſed vt potus,eſt conceſſum ad ciborum diſtributionem, & ad ſitia eatinctionem.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium modò mitius & modò durius imponi poteſt.*
2 *Ieiunium ab Eccleſia impoſitum videtur vnius eiuſdemque rationis.*
3 *Peccat mortaliter frangens jeiunium cum eis , quæ ex proprio voto , vel ex alia ſimili obligatione tenetur non aſſumere in cibis.*
4 *Quæcunque legitima cauſa excuſant à jeiunio ab Eccleſia impoſito , eædem excuſare videntur ab alia quacunque obligatione,dic,vt num.ſeq.*
6 *Qui tenetur jeiunare cum pane,& aqua an poſſit panem aut aquam aliquo modo alterare.*
7 *Aqua ſaccharata vti non poteſt qui tenetur jeiunare cum pane, & aqua.*
8 *Quod eſt mixtum non eſt ſimpliciter tale.*
9 *Ieiunium cum pane & aqua impoſitum , quem finem habeat.*
10 *Obligatus jeiunare cum pane & aqua , an panem aquâ incoquere poteſt.*
11 *Obligatus ad jeiunium cum abſtinentia ab omni cibo cocto,an poſſit panem aquâ incoquere,vel quibuſdam aliis cibis vti, qui coctura aſſervari ſolent ad longum tempus.*
12 *Obligatus ad jeiunium cum abſtinentia à piſcibus, an poſſit ſalſamentis vti.*

De Ieiuoio impoſito cum pane, & aqua,& aliis ſimilibus.

QVÆSTIO VII.

IAm diaimus Ieiunium poſſe impooi modò mitius, 1
modò dutius, & hoc vel ea proprio voto , vel ex
inſtituto Religionis , vel ea impoſita pœnitentia: 2
nam jeiunium,ad quod obligat Eccleſia , vnius generis eſt;nequeenim prohibet modò hæc,modò illa, aut huic perſonæ hæc, illi vero illa , ſed æqualiter omni tempore , ſingulisque perſonis eadem obſervanda præcipit,prohibendo certos quoſdam cibos multiplicem vnico die refectionem , & antè horam detetminatam aſſumptam. Particularia jeiunia,nempe quæ vel ea proprio,vt diximus,voto,vel quæ pro peccatorum ſatiafactione iniunguntur, vel ea inſtituti particularia præcepto obligant,eam differentiã recipiuot,vt modò cibis qoibuſdam,vel certo modo conditis interdicant , modo ſolis quiboſdam vtĩ permittant , vtputa legominibus, & herbis, modò omoes prohibeant præter panem,modò etiam certum potum conſtituant,prohibendo vini,cerevisiæ,
aut alios huiuſmodi potus. Vbi ergo quis ea pro- 3
prio voto,vel ex pœniteotiæ impoſitione, ad ſimile aliquod jeiunium teneatur , peccat contra votum, & inſtitutum Religionis voto confirmatum,& pœnitentiæ impoſitæ non ſatisfacit(ſi quid,quod particularis jeionij illius lea prohibuerit,in cibis aſſumpſerit. Videodum ergo quænam cootra tales obligationes irrepere poſſint(quæ à Medico definiri expoſtulent) quæ hominem in peccatum agere facile ſit:
ac præmittendum primò, eſt qood quæcunq; cauſæ 4
ea infirmitate legitimè eacuſãt a jeiunio ab Eccleſia impoſito,eædẽ eacuſant ab alia cuiuſcunque jeiunij obligatione,niſi votum,aut inſtitutum voto ſuſceptũ nominatim ad hoc obligaverint,vt nõ obſtãte infirmitatis eacuſatione,jeiunium ſervãdum ſit,quod an licitum,& quomodo,Canoniſtæ deciđãt Ratio eius
rei evidens eſt,quia eadẽ militat in vno,quæ in alio; 5
dico autẽ has eauſas legitimè,eacuſare,& nõ teneri ſic legitimè eacuſatum ad proprij voti obſervantiã; aliàs autem non peccaret , ſi non obſtante legitimâ

eacuſa

excuſatione, nollet carnibus vti, dummodò hoc eâ intentione faceret, vt ſe exerceret in virtutis ſtudio, non autem vt propriæ vitæ noceret. Azor. *Inſt. mor. lib. 5. c. 6. verſ. in hac controu.*

6 His præmiſſis dubitatur, an qui ex qualicunque obligatione tenetur ad jeiunium cùm pane, & aqua, poſſit panem aliquo modo alterare, vt Sale, Aniſo Fœniculo, Sacharo, aut alium potum aquâ ſuaviorem bibere, vt vina nonnulla factitia ex ſuccis pomorum, Cereuiſiam, Mulſum, vel aquam ipſam aliquo alio modo præparatam. Ratio dubitandi eſt, quia non videtur, dummodò præcipua materia potus ſit Aqua, quicquam voto præiudicare, illam aliquo modo alterare, ſicuti neque panem, maximè rebus, quæ vim condimenti habeant, nutrimenti, cùm intentio jeiunium imponentis cum pane & aqua, ſit tantùm nutrimentum minuere, at nihil nutrimenti addere videntur quædam, quibus panem, aut aquam alteramus, præcipuè verò Cinnamomum, Aniſum, Fœniculum, & huiuſmodi, quæ ſolum ſaporem meliorem conciliant, & flatus diſcutiunt. Quemadmodum ergo vini potus, quanquam nutrire poteſt, tamen ratione potus extra cibum in jeiuniis eſt conceſſus; ſic etiam videtur concedendum, panem, aut aquam aliquo modo conueniente alterare ei, qui obligatus eſt ad jeiunium cum pane, & aqua.

7 Alia tamen ex parte Bald. *in c. etſi Chriſtus de Iureiur. n. 9.* noluit licere ei, qui ad huiuſmodi jeiunium
cum pane, & aqua tenetur, Aquâ ſaccharatâ vti;
multo minùs, inquâ ego, pane aliquo modo alterato.
8 Rationem afferebat ille, quia quod eſt mixtum, non
eſt ſimpliciter tale; quod ſi ita eſt, non videtur aquam
bibere, qui aquam ſaccharatam bibit, ſic etiam de
9 pane dicendum. Ego Medici partes non tranſgreſſus
dico, quòd intentio imponentis jeiunium cum pane,
& aqua, non modo eſt, vt cõſuetâ abſtinentiâ, quæ ex
communi jeiunij obſeruantia prouenit, caro maceretur, ſed vt multò maiori maiorem in modum caſtigetur, & affligatur: non ſolùm igitur vult minui varietatem ciborum, & ſelectiores non admitti; ſed reſtringit ſe ad certum cibum, nempe panem, & ad certum potum, nempe aquam, & hoc non aliam ob cauſſam, niſi vt ex tali ratione victus etiam ea voluptas, quam in comedendo, & bibendo natura ſolet percipere, quantum fieri poſſit, minuatur. Non ergo reſpicit hæc obligatio minorem tantùm nutritionem, ſed minorem etiam obligationem in aſſumptione cibi, & potus, vnde magis corpus triſtetur.

His ergo ſic ſe habentibus, quandocunque obligatus ad jeiunium cum pane & aqua ipſum panem aut ipſam aquam ad hunc finem alteraret, vt magis ſuauem hanc, aut illum redderet, aut vt maius nutrimentum ab vno, aut alterâ ſic alteratis perciperet, proculdubio non ſatisfaceret obligationi; at ſi ad declinandam aquæ cruditatem, eam Cinnamomo, Aniſo, Fœniculo, Coriandro, aut ſimili quapiam re præpararet, aut etiam ob ſtomachum panem ſimili modo alteraret, & in ſumma totum præſtaret ratione medicamenti, non autem condimenti, neque nutrimenti, tunc non videretur facere contra obligationem, etiamſi per accidens ſuauior fieret vtrumque ſic alteratum. Satis enim eſſet, vt prima intentio eſſet, alterare vtrumque aut alterutrum, ad effugiendum aliquod ſanitatis incommodum, quod poſſet aliàs ex ipſis prouenire.

10 Sed vtrum is, qui prædicti jeiunij obligatione tenetur, poterit panem aquâ incoquere & eo vice panis vti, aut etiam aquam incoquere, vt melior euadat; Dicendum videtur idem quod ſuperiùs, quoad panẽ, quoad aquam enim nullum eſt dubium, neque enim ſuauior euadit aqua cocta, ſed melior, & ſalubrior, quam cruda, neque ſuam naturam vllo modo mutat. Quoad panem autem ſi incoquatur, vt facilioris ſit digeſtionis, licet: ſed ſit, vt minori cum diſplicentia comedatur, fortè non licet; idemque videtur dicendum de quacunque panis coctura, vt ſi torreatur, vel alio modo decoquatur; nam ſemper ex coctura panis ſuauior euadit; niſi dicamus hoc eſſe leuiſſimi momenti, neque conciliari maiorem ſuauitatem pani ex alienæ rei admixtione, ſed tantùm ex alteratione ab igne communicata. Dummodò ergo nullâ conditurâ in eius decoctione vtamur, vt ſi oleum admiſceremus, vel acetum, vel defrutum, vel quid ſimile, poterit fortè panis quouis modo concedi. Obſtabat tamen Filiucc. *Tract. 27 p. 2. c. 2. n. 31.* qui in jentaculis negat poſſe apponi panem coctum etiam ſimplici aqua, tametſi non excederet debitam quantitatem: Dicendum tamen eſt, rationem eſſe diuerſam; quia jeiunanti cum pane, & aqua, licet pane, & aqua ſemel in die ſe ipſum quantum libuerit nutrire, ac ſuſtentare; at ei qui communi jeiunio ſatisfaciens jentaculo vtitur, fugienda ea ſunt, quæ multum nutrire poſſunt, vt panis ſic coctus, qui non ſolum ipſe nutrit, ſed etiam aquæ, in qua coquitur, nutritionem conciliat, vt addit Filiucc. *ibid.*

Sed dubitari poteſt vlteriùs, an qui teneretur je- 11
iunare cum abſtinentia à qualicunque cibo cocto, poſſet pane, vt ſuprà diximus, qualicunque modo cocto in cibis vti: & videtur dicendum, poſſe, attento quod obligans ſe ad eam abſtinentiam, non intelligit nomine cibi cocti venire panem quomodocunque, dummodò in eius coctura nullâ conditurâ vteretur, nam aliàs non poſſet.

Sed poteſtnè, qui teneretur ad jeiunium cum ab- 12
ſtinentia à piſcibus, ſalſamentis vti? Ratio dubitandi eſt, quia piſces, recentes magis nutriunt optimumque præbent alimentum, contra verò ſaliti, *vt infra.* Denique piſces recentes maiori indigent conditurâ, at ſaliti per ſe abſque alia cõditura ingeri poſſunt. Itaq; cùm intentio imponentis ſibi, vel aliis tale jeiunium, ſit fortè prohibere cibos, qui magis nutriunt, & multâ conditurâ indigent, non videntur ſalſamenta interdici debere. Tamen ſi ad rei naturam reſpiciamus, cum piſcibus etiam ſalſamenta connumeranda veniunt, quia ſalſamenta aut piſces ſunt, aut ipſorum piſcium partes ſale affectatæ; tametſi ergo nutritio ex ſalſamentis proueniens, & modica ſit, & praua, vt teſtatur Oribaſ. *Coll. lib. 2.* non videtur tamen mutata omnino eorum natura. Dixerim tamen ſalſamenta concedi in hoc jeiunio non poſſe, quia licet piſces ſint, aut piſcium partes, & quoad hoc non mutauerint naturam, tamen maximè mutarunt naturam quoad guſtum, quoad nutritionem, & quoad quantitatem, & qualitatem alimenti. Et quoad guſtum patet; quoad nutritionem hoc eſt, modum nutriendi, quia piſces recentes non multum in ſtomacho morantur, ſaliti contrà; recentes maiorem, ſaliti minorem quantitatem alimenti ſubminiſtrant; recentes bonum, ſaliti prauum nutrimentum præbent. Illud tamen non omittendũ, quòd cùm ſalſamenta ex piſcibus appetitum valde excitare ſoleant, cauendum ne in comedendo mediocritatem excedamus, & jeiunij leges tranſgrediamur; itaque cautiùs procedemus ſi vt plurimum his reiectis, fructibus quibuſdam aut herbis vtamur, vt *quaeſt. vlt.* Deo annuente, docebimus. Multa alia, quæ circa hanc materiam occurrere poſſent, quæ dubium aliquod excitarent, data operâ omitto, vel quia magis ad Canoniſtas, quàm ad Medicum pertineat ea decidere, vel quia minimi momenti cùm ſint, operam ludere in iis tractandis facilè viderer.

SVMMARIVM.

1 *De eſſentia ieiunij ita eſt abſtinentia à carnibus, vt cum comeſtione earum nulla alia ieiunij obligatio ſtare poſſit.*
2 *Diſpenſatus à maiori obligatione multo magis diſpenſatus videtur à minori.*
3 *Non eſt diſpenſatus ab vnitate comeſtionis, qui eſt diſpenſatus ad comeſtionem carnium.*
4 *Non cenſendus diſpenſatus ab vna obligatione, qui eſt diſpanſatus ab aliâ.*
5 *Diſpanſatio duplex ſimpliciter facta, & ſecundum quid.*
6 *Licentia Medici requirit particularem mentionem eius conditionis, qua diſpenſatur, abſque aliarum diſpenſatione.*
7 *Qui ob præſentis morbi vrgentiam diſpenſatur à ieiunio quoad carnes, cenſetur diſpenſatus ab omni ieiunij obligatione.*
8 *Diſpenſatus ad carnium comeſtionem ob timorem tantùm futuri mali, non cenſendus ad aliquod aliud diſpenſatus.*
9 *Vnuſquiſque tenetur ieiunare eo modo, quo poteſt.*
10 *Cautela in concedendis licentiis Medicus ſervanda.*

Diſpenſatus à Ieiunio quoad qualitatem cibotum, & præcipuè quoad carnes, an ab omni aliâ obligatione ieiunij ſolutus cenſeatur.

QVÆSTIO VIII.

HÆc quæſtio admodũ controverſa eſt inter Canoniſtas, ita vt ob id in tres præcipuè claſſes di-
1 viſi ſint, vt refert Filiucc. *vbi aliàs, cap. 3. num. 50.* Putarunt nonoulli tam eſſe de eſſentia jeiunij abſtinentiam à carnibus, vt cum comeſtione carnium nulla alia jeiunij obligatio ſtare poſſit: vnde eo ipſo quòd quis diſpenſatus eſt ad comeſtionem carnium, diſpenſatus etiã cenſeatur ab omni alia obligatione jeiunij, ab vnitate ſcilicet comeſtionis, & ab obſervatione horæ comedendi poſt meridiem. Vide Auctores huius opinionis apud Azor. *vbi aliàs, cap. 10. verſ. Tertiò quæritur*, & apud ſupracitatum Filiucc. *ibid.* ac præterea D. Bonavent. & Martin. Ledeſm. apud Ioan. Alph. Fontech. ex Medicis, *in ſpec. Med. Chriſt. lum. 2. propè princ.* eius quoque opinionis fuit Azor. *vbi ſup. verſ. Arbitror igitur.* Roderic. *quæſt. Canon. & Regul. Tom. 2. quæſt. 106. artic. 2. num. 22.*
2 & idẽ ſentire videtur ex noſtris Baptiſta Codronch. *libro primo, de Chriſt. med. rat. cap. 26. in fin.* Ratio videtur eſſe quia diſpenſatus à maiori obligatione, videtur multò magis diſpẽſatus à minori obligatione eiuſdem generis, vel circa idem ſubiectum. At præcipua, & maioris momenti obligatio in jeiunio eſt abſtinentia à carnibus, nam abſque harum comeſtione conſiſtit jeiunium, cum comeſtione verò nequaquam. Si ergo quis diſpenſatur ad comeſtionem carnium, multò magis diſpenſatus cenſendus ad repetitam comeſtionem; nam multò magis cauſa impediens jeiunium quoad qualitatem ciborum vrget quam cauſa impediens repetitam comeſtionem: poterit ergo vrgentia prioris influere in poſteriorem, quæ minoris momenti eſt.

3 Alij voluerũt, nullo modo diſpenſari à cæteris cõditionibus jeiunij, qui diſpenſatus eſt ad comeſtionem carnium, & rationẽ addunt ſuperiori omni-
4 no oppoſitam, nempe non eſſe cenſendum diſpenſatum ab vna obligatione, qui diſpenſatus eſt ab alia, vnde diſpenſatus ad ovorum comeſtionem, non diſpenſatur ab vnitate comeſtionis, aut ab hora determinata comedendi, vt præcitati Canoniſtæ apud eundẽ Filiucc. Codronch. *vbi ſup.* apud Filiucc. alios eiuſdem ſententiæ fautores vide; tenet & hanc ſententiam Fernand. *in exam. Theol. moral. part. 2. c. 7. §. 2. num. 24.*

Alij denique diſtingui malunt de diſpenſatione 5
ſimpliciter factâ, & de diſpenſatione reſpectiva & ſecundum quid: nam vbi quis ſimpliciter eſt diſpenſatus ob naturæ inſignem debilitatẽ, ad omnia cenſetur diſpenſatus; vbi verò reſpectivè, & ex eo ſolum, quòd timeat à cibis quadrageſimalibus inſignem noxam reportare, quod ſuæ naturæ & temperamento aut ſtomacho contrarij ſint, tunc quidem non cenſetur ab vlla alia obligatione ſolutus, quàm à qualita-
te ciborum. Ita Leſſius, *vbi aliàs, cap. 2. n. 45.* & cum 6
eo Filiucc. *ibid.* qui hanc opinionem veriſſimam eſſe concludit, juxta quam dicamus Medici, quod quæcunque diſpoſatio à quacunque conditione jeiunij, requirat particularem conſiderationem, ita vt teneamur in licentiis concedendis finem facere, an cum licentia comedẽdi carnes intelligatur annexa licentia bis in die, aut pluries comedendi, aut horam jeiunij præveniendi. Primò ergo cùm quis ad carnea diſpenſatur, vel diſpenſatur ob vrgentiã morbi præſentis, vel ob timorem rationabilem futuri, iuxta
commemorata à Leſſio. & Filiucc. *vbi ſuprà.* Qui ob 7
præſentis morbi vrgentiam diſpenſatur, ab omni alia obligatione videtur. Ratio eſt, quia vrgens morbus non modò requirit cibos, qui ſint facilis concoctionis, optimi nutrimenti, & ſtomachum non gravantes, ne ob id natura abſtracta cum morbo colluctari minùs poſſit, ſed requirit etiam iteratam refectionem; cùm ab vnica, ſi modica eſſet, vires ſuccumberent, ſi multa, opprimerentur, & in vtroque caſu naturæ maximum præiudicium inferretur.
Hoc tamen intelligendum locum habere in morbo 8
notatu digno, & maximè ſi ſit cum febre. At vbi quis diſpenſatus ſit ad carnes, ob timorem tantùm futuri morbi, non cenſendus ad aliquid vlteriùs diſpẽſatus: & ratio eſt, quia cauſa, ob quam quis diſpenſatur ab aliqua jeiunij obligatione, eatenus legitima eſt cenſenda, quatenus reſpicit incommodum notabile ſanitatis ex ea cauſa proveniens, & idcirco qui ab vnitate comeſtionis diſpenſatur, non promiſcuè ad ciborum qualitatem diſpenſatur, nec qui ob ſtomachi eximium ſenſum horam prandij prævenire poteſt, diſpenſatur idcirco ad repetitam comeſtionem. Cauſa ergo ſimiliter, ob quam quis ob timorem futuri morbi diſpenſatur ad comedendas carnes, non influit in aliquod aliud incommodum, quod provenire poſſit ex retardatione, aut vnitate comeſtionis, non ergo legitimè excuſat ab alterutra ex his conditionibus, aut ab vtraque multò minùs; quia vnuſquiſque tenetur jeiunare eo modo quo poteſt. Navarr. *in manual. Confeſſ. cap. 21. num. 12.* Roderic. *vbi ſuprà, num. eod.* Thom. Actius *de Infirmit. part. 2. verbo Quadrageſima. num. 2.* Nullus enim immunis
eſſe debet in vigiliis, & jeiuniis, & Quadrageſima 9
ab ea carnis maceratione, quam ſibi licet exercere abſque evidenti ſanitatis diſpendio, ita vt ſi quis non poſſit à carnibus abſtinere, quia piſces ſuæ naturæ contrarij ſunt, abſtineat ſaltem à multitudine refectionis, quæ propriæ ſanitati non erit contraria; ſervet item horam jeiunij ab Eccleſia determinatam vt carnem eo modo, quo poteſt, affligat; tam neque hoc contra huius ſanitatem fortè ſu rit.

Ergo conſultò factum puto in licentiis, quas Me- 10
dici in Quadrageſima concedere ſolent, vt hãc clauſulam, in quibus neceſſaria videtur, apponerent, dũmodò in cæteris præcepta ieiunij ſervet, quod præcipuè advertendum, vbi licentia ovorum, & lacticiniorum tantùm concedatur; tunc enim, vt ſuprà

annui

annuimus, omnes Doctotes in hoc cooveniunt, vt noo cenſeantut ab aliis jetunij nbligatinnibus ſoluti, qui tales liceotias nbtinuerunt, vt Cannniſtę præcitati teoent apud eundem Filiuccium, & ex noſtris Cndronch. *ibid.*

SVMMARIVM.

1 *Antiquorum jeiunium fuit noſtro multò durius.*
2 *Ientaculum cur ab Eccleſia permiſſum.*
3 *Nullus obligatur in jeiunio ad ſitis tolerantiam.*
4 *Ientaculum cur ex cauſa ſomni conceſſum.*
5 *Ientaculum cur in jeiunio permiſſum, Medica ratio.*
6 *Cur Eccleſia non imperaverit, vt in jeiunius comederemus occidente Sole.*
7 *Cœna vberior multò magis damnoſa quàm prandiū.*
8 *Prandium an vberius cœnâ eſſe debeat.*
9 *Ientaculi quantitas qua eſſe debeat.*
10 *Parum pro nihilo habetur.*
11 *Ientaculi quantitas ſtatera pondere definita, ſecundum aliques.*
12 *Quantitas jentaculi non poteſt definiri.*
13 *In jentaculo non comedendum ad famem expellendam, ſed ad nocumenta evitanda.*
14 *Ad evitandam ſitim quæ quantitas ciborum in jentaculo ſufficiens eſſe poſſit.*
15 *Quantitas ciborum in ientaculo ſumenda, quænam ſufficiens eſſe poſſit ad ſomnum conciliandum.*
16 *Quantitas Ientaculi quænam eſſe debeat ad evitandam mutationem conſuetudinis cœnandi.*
17 *Quantitas ientaculi quomodo ab aliis definita.*
18 *Conſueti ſemel in die omni tempore comedere, an frangant itiunium jentaculum aſſumentes, vel quid extra conſuetam comeſtionem.*
19 *Quantitas ientaculi aliâ ratione terminata.*
20 *Quibus cibis vti liceat in ientaculo.*
21 *Cibi qui ſint mi imi nutrimenti.*
22 *Panis in ientaculo cur concedatur.*
23 *Refectionem in meridie aſſumi ſolitam, in noctem differre quivis poteſt.*
24 *Ieiunij obligatio ea eſt, vt ſemel tantùm in die comedamus.*
25 *Ientaculo de manè ſumpto ceſſat cauſa ſitis, & ſomni*
26 *Cauſa conſuetudinis comedendi bis in die non ceſſat in ientaculo de manè ſumpto.*
27 *Cur non liceat ientaculum de manè ſumere, cœnâ in noctem protractâ.*
28 *Ientaculum non ius, ſed conſuetudo excuſat.*
29 *Conſuetudo contra Ius introducta reſtringenda.*
30 *In jeiunio debet intervenire afflictio carnis.*
31 *Ientaculo de manè ſumpto evitatur omne inedia incommodum.*
32 *Cœnâ occidente ſole ad ſatietatem aſſumptâ, homo non ita liber eſt ſequenti manè à ciborum ſuperfluitatibus.*
33 *Cœnâ vberiori noctu aſſumptâ, ceſſat alter finis Ieiunij. & qui. & num. ſeq.*
34 *Si ob aliquam vrgentem cauſam liceat ientaculum manè ſumere, eius quantitas minuenda.*

De Ientaculo, ſeu collatione, vel refectiuneulâ, aut Cœnaculâ tam veſpere quàm manè in jeiunio ſumpta.

QVÆSTIO IX.

1 ANtiquorum jeiuniū noſtro multò durius fuiſſe certum eſt, nam illi, præterquam quòd, vt diximus, & vino abſtinebant, ſemel tantùm in die comedebant, non ad ſatietatem, ſed ad Naturæ ſolummodò ſuſtentationem: à delicatioribus cibis, à gulæ blandimentis, à popinæ illecebris, à ferculis tantò cum ſtudio elaboratis, tanquam ab illicitis cibariis aliis quibuſcunque ſeſe cōtinebant; & præter vnicam illam refectionem longe à meridie ſumptam ne hilum quidem in os ingerebant, fortè & cuicunq, potui, niſi ſummâ vrgente neceſſitate, parcebant, cùm carnem affligere, ac macerare, curioſiùs multò quàm nos ſatagerent. Nos multò blandiora jeiunia obſervamus; ac tantùm, ex mea quidem ſententia, ab illis diſſidentia, vt illorum reſpectu vix credibile ducam ab iis notabiliter carnem affligi. Horam comedendi primò multò magis prævenimus, ſatis enim habemus ſi circa meridiem comedamus; tunc refectionem aſſumentes non modò ſelectiſſimis cibis, & conditurâ quoque ſuaviorem ſaporem nactis, ſed ad ſatietatem vſque noſmetipſos infarcimus contra quàm nos admoneat Text. *in cap. Ne tales. de Conſecr. dist. 5.* Potum deinde vini & in comeſtione, & extra comeſtionem, non ad ſitim modò levandum, ſed ad delectationem quoque ad libitum accipimus: ac denique ne ex omiſſione cœnæ noſtra corpuſcula indigentiam aliquam patiantur, eius loco quadam parvâ cœnâ, ſeu quadam brevi refectione, (quam cœnulam ob id vocant, vel jentaculum, ſive refectiunculam, vel collationem) ante ſomnum vtimur: quòd etiamſi cœnare, vt noſtri moris eſt, tum vellemus, corpore à matutina refectione quaſi nauſeabundo, ventre à nimia repletione diſtento, medij mediusfidius diſrumperemur. Quamobrem niſi Eccleſiæ Indulgentia obſtaret, adeò contraria abſtinentiæ in jeiuniis obſervandis hæc cænula, ſive jentaculum videretur, vt incaſſum nos ſelegiſſe ciborum qualitatem diceremus, vt jeiunaremus. At vero quia Eccleſiâ permittente hoc fit, quam errare eſt impoſſibile, nos quidem, niſi intemperantia obſtet, poſſumus optimè jeiunij leges ſervare, & ex hac obſervantia quàm plurimùm mereri cum hac ipſa ratione jeiunandi, comedendo ſcilicet circa meridiem ad libitum, bibendo etiā ad libitum, ad ſitis tamen extinctionem, ac ſumendo tandem veſpere ante ſomnum hanc ipſam refectiunculam, ex patientia Eccleſiæ nobis permiſſam. Quoniam autem circa id nonnulla occurrunt dubia, inveſtigandum primò de cauſa huius Sanctæ Matris Eccleſiæ Indulgentiæ. Secundò de quantitate cibi quærendum, quam in jentaculo liceat abſque jeiunij violatione aſſumere. Tertiò de qualitate ciborum aſſumendorum. Quartò de huius veſpertini jentaculi cum matutino permutatione, an licita ſit. & vtrùm ſi ſit licita, eædem conditiones obſervari in hoc, quæ in illo debeant, tam quoad qualitatem, quàm quoad quantitatem ciborum, & quid de hora aſſumendi hoc jentaculum de manè, ſi liceat.

Quoad cauſam ergo huius Indulgentiæ Eccleſiæ, 2
permittentis jentaculum, omnes Canoniſtæ conveniunt, eam eſſe vnicam, quæ tamen duplex eſt, nempe vna reſpectu ſitis, altera reſpectu ſomni: iam enim demonſtravimus, nos non obligari in ieiuniis ad ſitis tolerantiam ob nocumenta exinde provenientia. Cùm ergo neceſſe habemus aliquando 3
potum aſſumere, & maximè cum in prandio vberiùs comederimus, quàm aliàs conſueti ſumus, ne potus officiat ſtomacho, conceditur vt aliquid cibi præſumamus. Azor. *Inſt. moral. lib. 7. cap. 8. verſ. Quartò quæritur.* Cauſa autem ſomni conceditur jentacu- 4
lum quia cùm ſomnus fiat ab evaporatione alimentorum, jam deficiente materiâ evaporationis, deficiet quoque ſomnus: at ſomno maximè indigemus, aliter Natura deficeret; idcirco omnibus viventibus ſenſu præditis communis eſt ſomnus, aliquādo enim omnia dormiunt, neque fieri poteſt, vt ſemper vigilent. Ariſt. *de ſomn. & vig. cap. 1.* Has cauſas, vt dixi, Canoniſtæ afferunt, quibus tertiam ex Medica officina depromptam annectendam cenſeo: ea eſt quæ ſequitur, nocumentū ſcilicet, quod facilè provenire

poteſt ex totali cœnæ omiſſione iis, quibus in die comedere ſunt aſſueti: ſatis enim luculenter demonſtratur à Medicis, & præ omnibus à cõmuni omnium
5 præceptore Hippocrate, *in lib. de vict. rat. in acut.* & Gal. *in comment. 2. eiusd. partic.* 22. quantopere lædantur ii, qui cùm cœnare conſueuerint, cœnam totaliter dimittunt. Et ex Ariſtotele Valleſc. Tarent. Medicus temporis ſui non pœnitendæ, neque aſpernandæ doctrinæ: *Ignorare* inquit, *non debes, quòd qui conſueuerunt bis in die comedere, ſi retrahant ſe ad vnam comeſtionem, certum ſibi eueniet nocumentum, libro* 4. *Philon. cap.* 16. Itaque à Spiritu Sancto edocta ſancta Mater Eccleſia permiſit conſuetudinem hanc irrepere, vt jentaculum aſſumamus, ne ex totali dimiſſione cœnæ Natura non aſſueta læderetur, & homo ægrotaret; maximè quia hæc mutatio erat repentina ſemel tantùm in die comedendi, cùm his comedere ad ſatietatem vſque, aſſueti per antèactum tempus eſſemus; quæ mutatio quantùm noceat, docet idem Hippocr. *vbi ſup.* & Gal. & Valleſius *in comm. ſuprà cit. part. 22. & ſeqq.* Ergo vt id periculi, cuius timor rationabilis quidem eſt, effugeremus, permittitur cœnula, ſiue collatio vel refectiuncula, ex qua Natura veluti decepta cœnæ omiſſionem facilius, & nullo cum detrimento ſuſtineret. Puto itaque cum ſuperioribus cauſis à Canoniſtis aſſignatis, hanc etiam
6 locum habuiſſe, nam ſolæ duæ illæ priores fortè inſufficientes erant; quia ad euitandam & ſitim, & vigiliam, poterat Eccleſia imperare, vt in jejuniis comederemus occidente Sole tantùm, vt antiquitus in vſu fuiſſe dicit Ioſeph Angles, *in ſecundum lib. ſentent.* & ex noſtris Valleſ. *lib. 2. de vict. rat. in acut. vbi ſup.* vel aliâ magis opportunâ horâ, & ad ſomnum alliciendum magis commodâ. Ad hanc tamen inſtantiam eſt promptiſſima reſponſio, ac illa quidem multiplex. Prima, quia refectione ad noctem protractâ, euitato inconuenienti, non euitabatur aliud; non enim euitato vigiliæ incommodo, cœnâ de nocte aſſumptâ, euitabatur ſitis, quæ interdiu poterat moleſta eſſe; ſed hanc facilè tollebat ſomnus, qui cœnam exciperet, humectat enim, atque eo pacto ſitis cauſam adimit, juxta Hippoc. ſentent. *libro quinto, Aphor.* 27. [Diterich. *Iatr. p.* 451. *&* 909.] Secunda, quia refectione ad occaſum Solis, vel vlteriùs pro-
7 tractâ, non ideirco euitabatur incommodum, quod ex dimiſſione prandij imminebat, & in idem recidebat prandij dimiſſio, & dimiſſio cœnæ, quia in non aſſuetis vtrumque pari damno eſſe poteſt, vt manifeſtè patet ex citata Hippoc. ſententia *in lib. de vict. rat. in acut.* Tertia, quia multo magis damnoſa eſt cœna vberior quàm prandiũ vberius: & ratio eſt, quia plurima euaporatio ciborum nocte aſſumptorum caput mirum in modum replet, neque vt interdiu capitis pori aperti ſunt, ſed iis nocturno frigore denſatis vapores incraſſantur, qui in pituitam verſi, omnium malorum fons & origo exiſtunt. Scio in
8 hoc eſſe aliquod dubium, & idcirco quam plurimos Medicos eam quæſtionem exagitaſſe, an prandium vberius cœna, vel cœna vberior prandio ſumi debeat, & pro vtraque ſententia reperiri defenſores; & ſi ad hanc rem Auctores deſideras, vide Concil. *differ. 1. per tot.* Dinum *in tr. ad hanc quæſtionem dicato.* Arnald. Nouic. *in comm. Schol. Salern. de conſ. valet. cap.* 5. Michaël Sauonar. *de tuend. valet. cap.* 26. Andr. Thurin. *de Prand. & cœn.* Fuchſ. *lib. 2. Paradox. cap.* 21. Odd. de Odd. *in lib. de cœn. & prand.* Iul. Alex. *lib. 29. ſalubr.* Valleſ. *in Contr. lib. 6. cap.* 7. Epihan. Ferdin. *lib. 2. Theor.* 8. latiſſimè Card. *Contr. med. lib. 1. contr.* 18 & *lib. de mal. Med. vſu, c* 8. Petr. Tolet. *in paraſ. de prand. & cœnat.* [*Ol. VVormium* diſput. med. 8. controu. 6. *Plempium* de fund. Med. pag. 308.] & alios, ſed nunc non eſt fortè his locus. Concludamus igitur, prudentiſſimè ab Eccleſia inſtitutum, vt panderemus aliquanto ſerius conſueto, & ne ſitim vltra modum tolerantes, eamque extinguere volentes potu læderemus, & vt ſomnus non impediretur, paſſam fuiſſe conſuetudinem hanc irrepere, jentaculum cœnæ vice aſſumendi, vt diximus; quâ conſuetudine ſtante, etiam ceſſantibus, ac ſingulis prænominatis cauſis, jentaculo tamen vti poſſumus, conſuetudo enim excuſat: Azor. *vbi ſuprà*: non obſtante contrariâ opinione, quæ vult, non eſſe licitum hoc jentaculum abſque neceſſitate, quam opinionem fuiſſe D. Antonini, Caietani, Paludani, & aliorum, dicit Azor. *vbi ſuprà*, nam ſimpliciter, abſolutè, & abſque vlla neceſſitate eſſe licitum, tenent ex communiori Azorius *ibid. verſ. item ſumentes*, Leſſius *lib. 4. cap. 2. diſp. 2. num.* 11. Filiucc. *tract. 27. part. 2. cap. 2 num.* 25. Auctores autem contrarium tenentes conciliat Azor. dicens, quòd eorum opinio intelligenda eſt de jure, non de conſuetudine.

Quoad quantitatem, quam pro jentaculo aſſu- 9
mere liceat, non dubium eſt ſecundùm Canoniſtas, eam debere eſſe modicam; nam idcirco voluerunt nonnulli DD. licitum eſſe, quia parum aſſumitur, parum autem pro nihilo habetur. Azor. *vbi ſuprà, verſ. Quinto quæritur.* Licet hæc opinio non ſubſiſtat, 10
quia illud quoque parum, jejunium aliàs frangeret, ita Azor. & Filiucc. *vbi ſuprà num.* 26. vt ſi inter prandium, & jentaculum decimam partem cibi in jentaculo aſſumendi, quis aſſumeret, quamuis hoc non modò parum, ſed quaſi nihil eſſet, tamen jeju- 11
nium frangeret. Sed quantitatem alij diligentiùs determinarunt, & ſtateræ pondere definiri voluerunt: differunt tamen, quia alij non niſi ad quatuor vncias panis concedunt, vt Azor. *vbi aliàs, verſ. Octauò quæritur.* alij ad ſex quoque eam extendunt, Filiucc. *vbi ſæpe, num.* 32. veritas tamen eſt, eam quantitatem 12
eſſe indeterminabilem; neceſſe enim eſt eam eſſe maiorem & minorem, pro ſubiectorum varietate, quæ variant temperamento, ætate, vitæ genere, viribus, ſexu; pro varietate locorum, quæ variant ſecundùm quatuor primas qualitates, ſecundum aëris tenuitatem, & craſſitiem; pro varietate conſuetudinis, & pro varietate conditionis jejunantium. Nam calida temperamenta, ætates minores, vitæ genus laborioſum, vires imbecilles, ſexus maſculeus maiorem expoſcit quantitatem, frigida temperamenta, ætates conſiſtentes, primique ſenij vitæ genus deſes, & otioſum, vires conſtantes, ſexus fœmineus, minorem. Loca frigida, aërisque tenuis, maiorem; calida, aërisque craſſioris minorem. Conſuetudo plura aſſumendi, multumque comedendi maiorem; contraria, minorem, Nobiles maiorem, ignobiles 13
minorem, ob eandem fortè conſuetudinem, & ſic de cæteris. Nam ſi promiſcuè omnibus jejunantibus quinque vel ſex vnciæ concedantur, multi eorum nullum jejunium ſeruabunt, quia prægreſſo vberiori prandio, & à jentaculo non multum diſtante, ſex vnciæ ad ſatietatem explendam ſufficiunt.

Verumenim verò in hac quantitate determinan- 14
da ante oculos tres illæ cauſæ aſſignatæ habendæ, ob quas ientaculum conceditur, nempe ſitis, ſomnus, conſuetudo. Non enim vllo modo comedendum ad appetitum ciborum, & famem expellendam, ſed ad ſitis remedium, vt abſque noxa bibere liceat, & ad ſomnum conciliandum: Azor. *vbi ſuprà, verſ. Octauò quæritur.* Addo ego, ad euitandam conſuetudinis mutationem, quam periculoſam eſſe jam diximus.

Itaque hoc poſito fundamento, dicamus primò, quòd ſiti vrgente, parum omnino cibi ſufficiat ad nocumentum euitandum, quod ex potu abſque cibo prouenire poſſet. Itaque reſpectu ſitis vix vnciam

aut

provenire poſſet. Itaque reſpectu ſitis vix vnciam vnam aut alteram panis ſufficientem eſſe dixerim, ſtante maximè, quod ob prādij vbertatem, & tardiorem aſſumptionem adhuc cibus ſaltem totaliter à ſtomacho non deſcenderit in hora aſſumendi ientaculi. Cùm ergo ientaculum ob potum innoxiè aſſumendum concedatur, certè quantitas à Canoniſtis aſſignata videtur minuenda.

15 Dicamus ſecundò, quòd etiam reſpectu ſomni ea quantitas minuenda ſit; duo enim illa iam conſiderata quoad ſitim, conſiderāda & hîc quoad ſomnum: primùm ſcilicet, prandij retardatio, ex qua eius concoctio ita protrahitur vt adhuc poſſit in nocte materia aliqua evaporationis ſupereſſe, quæ ſomno opituletur; ita vt modicâ de novo superveniente, ea evaporatio ſufficientiſſima ſit ad ſomnum conciliandum. Secundum eſt maior copia ciborum in prandio aſſumpta, quæ diuturniori indiget concoctione, & ſic etiam ex hac cauſa protracta concoctione, facile eſt ſupereſſe materiam evaporationis ad ſomnum alliciendum. Hæc quidem extra ieiunium, quandocunque libeat, experiri poſſumus habere veritatem; ſi enim vltra conſuetudinem, ac copiosè pranſi fuerimus, vel incœnati imus cubitum, vel minimâ refectione, vt panis bucellâ, cyatho vno, aut altero potûs contenti ſumus; tamen non modò bene dormimus, ſed conſueto multò ſuaviùs. Itaque ſtante multitudine ciborum in prandio aſſumptorū, & prandij retardatione, non tanta neceſſitas novi cibi eſt in cœna, ob hanc cauſam, nempe vt dormire noctu liceat: Videtur ergo reſpectu quoque huius cauſæ, quantitatem debere eſſe modicam in ientaculo, & minorem, quàm Canoniſtæ ſupra citati præſcripſerint.

16 Dicamus tertiò, quod etiam reſpectu conſuetudinis bis in die comedendi, ſi ad tempus, & quantitatem refectionis vnicâ vice in ieiunio aſſumptæ reſpiciamus, multò minor cibi quantitas ſufficiens ſit etiam à nobis præſcriptâ; non maior, quia cùm prandium valde prope conſuetam cœnandi horam aſſumatur, & conſueto multo vberiùs; vel minima quantitas ſatis eſt ad ſatisfaciendum huic conſuetudini bis in die cibos aſſumendi; quia ſtomachus adhuc matutino cibo, vel prandio repletus, nullam neceſſitatem habet novum cibum appetendi. Conſuetudo autem tunc nocet mutata, quando ſtomachus indigentiam pateretur, aut ſaltem quando omnino nihil aſſumeretur. Concludamus ergo ex his, quod quantitas cibi in ientaculo aſſumendi ne ieiunium frangatur, tam reſpectu ſitis, quàm ſomni, & conſuetudinis, reſtringenda ſit ad modicum quid, quod vncias duas, aut tres ad ſummum non pertranſeat, vt iam ſuprà diximus.

17 Non defuerunt tamen, qui aliter hanc ientaculi quantitatem determinaverint, volentes quartam, aut quintam partem comeſtionis ordinariæ poſſe licitè pro ientaculo inſervire. Filiucci *vbi aliàs, num. 33.* rationem eius rei eſſe voluit, quia talis portio in aliis rebus modica exiſtimatur, vt *ibi* per eum. Ego licet diſparem credam eſſe rationem, tamen puto quartam, vel quintam partem ordinariæ comeſtionis penè in idem recidere, nempe in vncias quinque, vel ſex, in perſonis tamen, quæ moderatè cibari ſolent: nam in quibuſdam dimidiam cœnam, in aliis integram conſtituent, in aliis verò quarta, vel quinta pars ordinariæ comeſtionis libram, aut maiorem quantitatem tranſcenderet. Sed verè, vt ſuperiùs iam dixi, definiri ea quantitas, propter varietatem ſubiectorum, & conditionum ab extra evenientium,
18 nullo modo poteſt. Et quia nonnulli ſunt qui conſueverunt ſemel in die comedere indifferenter omni tempore, quæri poſſet, an hi ſumendo aliquid præter conſuetudinem ante ſomnum, ieiunium fregiſſe eſſent dicendi, quod Canoniſtæ decidant. Certum eſt, ſi id facerent ob vrgentem aliquam neceſſitatem, eos in hoc nihil delinquere; ſed quid ſi ob comitatem, vel delectationem, aut quid ſimile? num eos, vt cæteros, qui abſque neceſſitate ientaculum aſſumerent, conſuetudo excuſaret? Sed ad penſum redeamus. An fortè vnuſquiſque poterit ſibi eam quantitatem in ientaculo aſſumendo præſcribere, quæ ſatisfaciat commemoratis cauſis, abſque eo quòd ieiunium violetur? Et videtur hoc maximè ex re eorum eſſe, qui largiori ientaculo nolunt conſcientiam ſimul cum corpore gravare, ſed hoc ſine Medici conſilio nullus rectè determinabit.
Annon poſſet generalis quædam regula conſtitui 19
omnibus communis? hoc quidem jam dixi eſſe impoſſibile? Sed quid ſi dicamus, quantitatem cibi in ientaculo aſſumendi tantam eſſe poſſe, quantam aſſolet vnuſquiſque in cœnæ principio in aliis diebus aſſumere, nempe cùm acetaria primùm in menſam veniunt? aut fortè cùm primò bibimus? Licet enim non omnes eandem victus ſervent rationem, & vnus poſt acetaria non bibat, alius verò plurimum cibi, antequam bibat, aſſumat, tamen vt plurimùm non multum aſſumi ſolet, & poſt acetaria bibimus, vel non multo poſt; ſolemus enim poſt acetariorum cum pane aſſumptionem (cuius quantitas rarò excedit talem, quæ conſideratione digna ſit) potu primùm ſitim extinguere; hoc enim pacto non ad famem expellendam, ſed ad ſitis moleſtiam abigendam comedemus, & ieiunium non violabimus. Sed & in hac quantitate ſic definita adhuc eſt difficultas; ergo indefinita relinquatur, & boni viri arbitrio remittatur, cùm de particularibus eſt determinandum.

Cæterùm, quoad qualitatem ciborum, quibus vti 20
liceat in ientaculo, concordant Azor. & Leſſius debere eſſe talē, vt cibi non ſint ex iis, quibus vtimur in prandiis, & cœnis ad Naturæ ſuſtentationem, ſed ex iis, quæ in vltima menſa venire ſolent, vt fructus, condita ex ſaccharo, & quædam bellaria. Concedit Azorius, *vbi aliàs, verſ. ſeptimò quæritur*, piſciculum minutum; maiore ſeveritate vtitur Filiuccius quoad qualitatem, liberalior in quantitate: Panem coctum, vel panem cum amygdalis, in ferculis appoſitum, etiam in debita quantitate non admittit. Vt hæc tamen exquiſitius decidantur, repetendum id, quod alias dictum eſt, quantitatem cibi aſſumendi non debere eſſe notatu dignam, vnde & qualitatem talem eſſe oportet, vt quàm minimum vel
nullo modo nutriat. Ergo inter omnes cibus, mini- 21
mi nutrimenti ſunt herbæ, & fructus, atque vtraque profectò eò minus nutrire poſſunt, quo ſimpliciora aſſumuntur, coctura enim, & conditura aptiora ad nutritionem efficiuntur.

Sed cur, inquies, conceditur panis, qui & nutrit, 22
& ob familiaritatē multo magis quàm alius quivis cibus, ſi evitanda ſunt in ientaculo, quæ inſigniter nutriant? Quoniam, inquam, non evitaretur nocumentum potus, niſi ſolidi quicquam in ſtomachum ingereretur; Fructus enim, & herbæ, ſolidi quicquam vix habent; adde quod cum pane aſſumpti innocentiores fiunt, vt ex Gal. aliàs dixi. Præterquam quòd & conſuetudo in hoc aliquid operatur; fructus ergo, & herbæ pro ientaculo cum pane admitti poſſunt, & ſi quæ alia ſunt his ſimilia. Coctas tamen, & affectatas condituras non admitterem niſi valetudinis cauſa, & multo minus piſciculum

minu

minutum; nam eadem portio concedi poſſet ex quibuſvis groſſis, & ſelectioribus piſcibus; nam quid refert groſſine, an minuti piſces ſint quoad nutritionem? non minùs nutriunt hi quàm illi, & fortè melius præbent alimentum. Cum his fercula omnia à jentaculi menſa amoverem, & in ſumma omnem ciborum curioſam condituram; vt ſapidiores, aut magis nutritivi cibi evadant, fugere ſi ex mea ſententia debent, qui jejunij obligationi ſatiſfacere volunt.

Reſtat denique de commutatione jentaculi verba facere, an nimirum liceat jentaculum de manè ſumere, refectiunculæ, vel prandio in cœnam commutato:
23 nam quòd liceat, jentaculo omiſſo in totum, prandium in noctem differre, non eſt dubio locus. Ego neque in hoc, neque in aliis quibuſque, tanquam Canoniſta ſententiam ferre ambigo, ſed tantùm ea, quæ ad medicam ſcientiam pertinent, definire.
24 Jejunij obligatio ea eſt, vt ſemel in die comedamus; jentaculum de iure non eſſe permiſſum jam diximus, ſed propter commemoratas cauſas toleratum ab Eccleſia, ita at ex longa conſuetudine
25 jam illicitum non ſit. Cæterùm vbi jentaculum de manè aſſumatur, tam ſomni, quàm ſitis cauſam ceſſare (ob quas Canoniſtæ adſtruunt jentaculum tolerari) manifeſtum eſt. An autem ceſſet incommodum mutatæ conſuetudinis, quæ erat tertia cauſa à nobis adducta, determinandum: & non ceſſare palam eſt, quia ſtomachus retardatâ ciborum aſſumptione, & maximè ad multum tempus, pituitâ oppletur, languet, amarâ bile moleſtatur,
26 & mille alia incommoda perpetitur, ab Hippocrate recenſita, *in lib. de vict. rat. in acut.* Itaque non ceſſat hæc cauſa in jentaculo de manè ſumpto, vnde huius reſpectu admitti poſſet, & tunc quidem videretur tanquam medicamentum ratione tuendæ valetudinis aſſumi; vt ſic autem eſt licitum. Azor. *vbi aliàs, cap. 8. verſ. Sextò quæritur.* Et tamen ſecundum communiorem & veriorem opinionem, non licet jentaculum de manè ſumere, niſi vrgente neceſſitate, Azor. *vbi proximè, in fin.* Leſſius *vbi ſæpe, cap. 2. diſput. 2. numero* 11. *verſic. Item ſumentes.* Filiucc. *ibidem part. 2. cap. 2. numero* 28. etiam ſervata hora jejunij, & cæteris conditionibus requiſitis, vt proſequitur Azor. *ibi.* At cur hoc? Reſpondent nonnulli apud Azor. dicentes, quòd jentaculum non jus, ſed conſuetudo, excuſat, ſed conſuetudo contra jus introducta reſtringenda eſt, non laxanda. Ergo non videtur permittendum jentaculum de manè aſſumere, etiam ſervatis jejunij legibus. Alij verò contra id opponebant, quòd per aſſumptionem jentaculi in meridie, & cœnæ de nocte, non mutatur ſubſtantia jejunij. Licet enim in jejunio vnicam refectionem ſumere, & vnicum jentaculum. Nihil ergo refert, ſi hæc de manè, illa de ſero ſumatur, vel è contra: & tamen Azor. priorem ſententiam amplectitur, tanquam tutiorem & veriorem, & violari credit jejunium, & mortaliter peccari, ſi abſque neceſſitate id fiat. Ego, quicquid ſit de peccato, (nam in his me non admiſceo) dico cur non videatur licitum, jentaculum manè ſumere. Afflictio carnis, quæ in jejunio ab Eccleſia affectatur, non tam ex qualitate ciborum provenit, quam ex dimiſſione conſuetæ cœnæ, ob quam corpus aliquâ inediâ maceratur. Dico ergo, quòd ſi jentaculum de mane ſumatur, omnino evitabitur omne inediæ incommodum. Ratio eſt, quia licèt parum de mane aſſumatur, illud tamen tempus, quod intercedit inter jentaculum & cœnam (maximè quia tum temporis cœna maturiùs apponitur) eſt adeò breve, vt quantumvis parum cibi accipiatur, nullum omnino inediæ incommodum nos perſentire permittat, nec conſequenter finem jeiunij aſſequi. Adde quòd debita cœna ad ſatietatem aſſumptâ, homo ſequenti mane multo minus indiget nova refectione, quia ſtomachus non eſt ita liber à ciborum ſuperfluitatibus præteritæ cœnæ. Vnde neque de mane tam ſolutus eſt, vt mentem ad divinorum contemplationem liberè elevare poſſit, qui alter finis eſt ex iis, quos Eccleſia in ieiunio inſtituendo ſibi propoſuit. Ergo ceſſante carnis maceratione, ceſſabit ſimul mentis elevatio ad divinorum contemplationem; ceſſabit & tertius finis in ieiunio intentus, hoc eſt, ſatisfactio pro peccatis, erit enim ieiunium huiuſmodi nullius meriti.

Illud autem omnino adnotandum duco, quòd dato etiam, quòd aliqua ex cauſa liceat cœnâ protractâ in noctem, ſub meridiem jentaculum aſſumere, maiori ſemper rigore id permittendum, non modò quoad qualitatem ciborum, ſed etiam quoad quantitatem, ob rationem quam attulimus. Itaque ſi in refectiuncula noctu ſumpta licet aſſumere panis vncias quatuor vſque ad ſex, de mane ſi ſumatur, vix vncias duas ad quatuor concederem, vt quantum fieri poteſt, ex abſtinentia homo carnem maceraret. Sed quid dicendum de tempore aſſumendi hoc jentaculum, ſi aliqua ex cauſa liceat illud manè aſſumere cœna ad noctem protractâ? an liceat illud de mane quandocunque aſſumere? An potius debemus determinatam horam ſervare nempe aut in meridie, aut à meridie, illo vti? Iam vero conſentaneum videtur, quod ſi ieiunium tanto religioſiùs ſervatur, quanto ſeriùs prandium aſſumitur, vt aliàs dictum eſt: ſic etiam ſi contingat de mane jentaculo vti, cœnamque in noctem protrahere, teneamur horam ieiunij ſervare, & illud ſaltem ad meridiem protrahere. Ac profectò videretur ſic decidendum: & ratio eſt, quia ſiquod incommodum corporale in ieiunio perſentimus, id quidem maximè de mane experimur, cùm per noctem coctâ aſſumptorum ciborum digeſtione, ſtomachus iam, & inteſtina vacua reperiuntur, ita vt Naturâ facilè indigentiam expertâ, afflictio carnis ſequatur in ieiunij obſervantia neceſſaria; at vero ientaculo adhibitum de mane ſumpto, eam indigentiam facilè liceat evitare. Quamobrem nonniſi in meridie, aut poſt meridiem, videtur aſſumendum, quandocunque licuerit.

***

LIBRI QVINTI TITVLVS SECVNDVS.

DE VVLNERIBVS.

Continens Quæſtiones vndecim.

I. Quid ſit Vulnus, quid Vlcus, & quæ ſit inter ea differentia.

II. De Vulnerum differentia, de eorumque periculo, & ſecuritate.

III. Vulnus ex ſua natura non lethale, an incuria, vel ex alia occaſione fieri poſſit lethale.

IV. Vulnera quæ vſum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum, vel deformitatem afferre poſſint.

V. De coniecturis, ex quibus vulnus lethale vel non lethale fuiſſe judicatur, & primò de coniectura deſumpta à tempore intermedio inter vulnus, & mortem.

VI. Examinantur aliæ coniecturæ, ex quibus probatur vulnus fuiſſe, aut non fuiſſe lethale.

VII. De Vulneribus venenatis, eorumque ſignis.

VIII. De ſanguine manante ab Occiſo coram Occiſore, de eius veritate, ac de præſumptione inde deducta contra homicidij reum

IX. De particularium membrorum vulneribus.

X. De percuſſionibus ſine ſanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus, Sacellationibus, & aliis læſionibus huiuſmodi.

XI. Vulnera vivóne, an mortuo inflicta fuerint. In flumen, aut Mare demerſus, vivúſne, an mortuus fuerit demerſus. Item vivus, an mortuus quis fuerit ſuſpenſus. Fulminéne ictus, an per aliquam externam vim quis perierit.

SVMMARIVM.

1 *Materia de vulneribus eſt valde practicabilis.*

2 *Medicorum ſententia expoſcitur, cùm dubitatur, an vulnus ſit lethale, necne.*

3 *Inſpectio Cadaveris hominis occiſi abſque Medici præſentia fieri non poteſt.*

4 *Pluribus deponentibus aliquem ex vulnere periiſſe, & duobus Medicis contrarium aſſerentibus; dicto Medicorum magis creditur.*

5 *Medicorum judicio ſtatur circa remanſuram cicatricem ex vulnere, & eius qualitatem.*

6 *Medici convocantur ad judicandum de debilitate, & deturpatione membrorum ex vulneribus.*

7 *Medici convocantur ad iudicandum, an quis ex vulnere mortuus ſit, vel ex alio morbo.*

8 *Vulnus eſt vnitatis ſolutio.*

9 *Omnis morbus dicitur Vlcus.*

10 *Vlnus propriè quid. & num. ſeq. & 12. & 14.*

13 *Vulnus datur abſque ſanguine.*

15 *Vulnus, & Vlcus pro vna eademque re aliquando accipiuntur.*

16 *Vulnus & vlcus ex avicenna quomodo differant.*

17 *Vlcera ſunt aliquando abſque ſanie.*

18 *Vlnus ab Vlcere quomodo differat, alia opinio.*

19 *Vulnus ex communi opinione quomodo differat ab vlcere.*

20 *Vulnus quando degeneret in Vlcus.*

Quid ſit Vulnus, quid Vlcus, & quæ ſit inter ea differentia.

QVÆSTIO I.

1 Vtinam hæc materia de Vlneribus non eſſet præ cæteris omnibus, quas honeſtus tractavimus, vel quas in poſterum tractaturi ſumus, practicabilis: maximè enim eſſe talem teſtatur experientia, & adnotant Iuriſconſulti, Boër. ex Bart. *deciſ. 323. in princ.* nam profectò multò minora mala, ac pauciora homini ab homine impederent: deteſtabile autem eſt, tam avidos ſuæ ipſorum calamitatis, & ruinæ homines extitiſſe, vt tot, ac tanta ingenia ad invicem ſibi nocendum in ſuæ ſpeciei exterminium excogitaverint; quorum ope (non intenti iis, quæ à caſu imminent, & ab ipſa mortali natura miſeriis) breviſſimum hoc vitæ noſtræ tempuſculum magis magiſque breve redderetur. Sed minùs dolendum medinſfidius eſſet, ſi qui ferinâ crudelitate ducti in homines ipſos ſæviunt, ſoli propriæ crudelitatis pœnas luerent; at deplorandum eſt, innocentes ſæpius ſuccumbere, nocentes maioribus ſceleribus patrandis ſupereſſe. Sed his omiſſis, huius argumenti neceſſitatem, & vtilitate oſtendere ſupervacaneum videtur. Eſt verò hæc materia mixta, Medica nempe, & Legalis Ad Medicos pertinet vulnerum naturam, & differentiam, periculum ab iis imminens, aut ſecuritatem, remanſuras cicatrices: deformitates, mutilationes, impedimenta cognoſcere. Ad Legumperitos autem juxta Meditorum relationem ſontes condemnare, inſontes abſolvere; idcirco cum dubitatur, an vulnus mortale ſit, necne, Medicorum ſenten- 2
tia expoſcitur, eorumque judicio ſtatur. *cap. ſignificaſti 2. de Homicid. caſ. & vol.* Bart. *in l. final. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & in tractat. de percuſſ. in princ.* Alexand. *in l. ſi ab hoſtib. ff. ſolut. matrimon. num. 9.* Abb. *in capite ſecundo, de Cler. percuſſ.* Clar. *lib. 5. pract. crimin. §. homicid. num. 34.* Iacob. de Bellov. *in pract. judic. tit. de quaſt. & qual. torm. numero 219.* Boſ. *in pract. crimin. titulo de Homicid. numero 115.* Damhouder. *practic. crimin. cap. 77. numero 21.* Andr. Gaill. *lib. 3. & pract. obſerv. 111. num. 1. & 7.* Farinac. *Conſ. 172. numero 7. & 28. lib. 2. & quaſt. 127. part. 4. numero 101.* vide hac de re latiſſimè Guazzin. *de def. reor. def. 4. cap. 12. numero 1.* & ex noſtris idipſum teſtantur Langius *Epiſt. lib. 1. Epiſt. 5.* & P. Andr.

& P. Andr. Canonher. ex pluribus Iuriſconſultis, *in proleg. ad Aph. Hipp. p. 93. verſ. Scientiâ præſtantior.* [Conjungatur Celſus *lib. 5. c. 26.*] & eſſe communiſſimam opinionem affirmant Clarus, & alij, vbi ſuprà.
4 Vnde neque ipſius Cadaueris occiſi hominis inſpectio abſque Medicis fieri poteſt. Franc. Caſon. *de indic. præmiſſ. cap. 2. numero 6.* nam tanti valet in his Medicorum judicium, vt ſi plures teſtes, etiam multi deponant aliquem ex vulnere deceſſiſſe, & è contra duo tantùm Medici contrarium affirment, atque id negent, magis creditur dictu duorum Medicorum, quàm quibuſcunque aliis: Corſett. *in ſingul. verbo Teſtis, numero 4.* Farinac. *quæſtione 127. part. 4. num. 116.* Guazzin. *def. 4. cap. 12. num. 12.*

5 Eodem quoque pacto de cicatrice ſtatur judicio Medicorum, an ex vulnere remanſura ſit, necne, & cuius qualitatis futura ſit, idem Farinac. *vbi proximè, numero* 108. ad judicandum quoque, an membrum ex vulnere remanturum ſit debilitatum, deturpatum, aut aliquâ aliâ ratione impeditum, Medici
6 conuocantur. Caball. *Cent. 3. caſ. 236. numero* 114. Majus quid eſt, quod ſequitur, nam ſecuta morte
7 vulnerati hominis, Medici ad decidendum conuocantur, an is ex vulnere, vel potiùs ex alio quopiam ſuperueniente morbo mortuus fuerit. Zabarell. *in cap. Furioſ. num. 14. de homicid. caſ. & vol.* Alexand. *conſ. 148. num. 2. vol. 2.* Buër. *deciſ. 323. numero* 10. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1034. *numero 6. vol. 2.* Ruland. *conſ. 30. num. 27. tom. 3.* & in ſumma de quibuſcunque ad vulnerum naturam, differentiam, & periculum pertinentibus, Iuriſconſulti Medicos ipſos conſulunt, eorumque dictis maximè deferunt; itaque de hac materia verba jam faciamus, & videamus primò quid ſit *vulnus*, quid item ſit *vlcus*; nam, etiamſi vel rudibus ipſis puerulis quid ſit vulnus notum ſit, tamen ſcientificè id ſcire ad eruditos ſpectat.
8 Definitur ergo Vulnus à noſtris Doctoribus dupliciter: primo modo latiſſimè, & ſic comprehendit omnem continui ſolutionem, vbicunque & quandocunque fiat; nam dicunt, vulnus eſſe vnitatis ſolutionem, & ſic dicitur etiam vlcus; qua de re Apulejus Madaur. *de viri. herb. hiſt. cap. 55.* Vlcera ipſa vocauit vulnera ex ſe naſcentia. Sed hujus ſolutionis vnitatis plures afferuntur differentiæ, imò tot, quot ſunt dif-
9 ferentiæ morborum, cùm Hippocrati omnis morbus dicatur vlcus; at quomodo id veritatem habeat,
10 videndum apud Auctores infrà citandos. Sed magis propriè vulnus dicitur, ſolutio vnitatis in carne, ita plurica Galenus *in Method. med. lib. 3. cap. 1. & 4. eius cap. 1. & de Cauſſ. morb. cap vlt. & de differ. morb. cap. 11. & alibi aliàs.* Cæteræ verò ſolutiones continui in aliis partibus euenientes ſua quæque nomina ſortiuntur; vt patet apud ipſum Galenum, *locis citatis.* Tagaut. *lib. 2. Inſt. Chirurg. cap. 1.* Fallop. *in tract. de Vulner. cap. 1.* Veſal. *lib. 3. Chirurg. cap. 1.* Paræum *lib. 8. cap. 1.* Pigræum *Chirurg. lib. 3. cap. 1.* & alios omnes, *in tract. de vulner, in princ.* Sed recentiorum plerique, vt particularius, & magis
11 propriè vulnus definirent, ſecuti Auicennam, & Guidonem de Cauliaco dixerunt, vulnus eſſe continui ſolutionem in carne de recenti factam, ſanguinolentam, & abſque putredine, ſic Ioan. de Vigo *lib. 3. Chirurgia, tractat. 1. cap. 1.* Tagaut. *loco cit.* Veſal. *ibidem.* Paræus, & Pigræus, *vbi ſuprà* Riolan. *Chirurg. ſect. 3. cap. 1.* & denique Ranchin. *in Pathol. vniuerſ. ſect. 2. cap. 37.* Quam tamen definitionem
12 conuellit & refutat Fallop. *vbi ſuprà*, multis ex cauſis volens, Vulnus eſſe continui ſolutionem cæſim factam in qualibet corporis parte, ſiue de recenti, ſiue à multo tempore, ſiue cum putredine, ſiue abſque putredine, ſiue ſanguinolenta, ſiue non; nam etiam abſque ſanguine fieri continui ſolutionem in partibus mollibus à re extrinſeca palam eſt, 13
vnde poteſt dari vulnus abſque ſanguine, vel ipſis Iuriſconſultis adnotantibus. Catal. de Boncomp. *de Syndic. num. 87.* & ex noſtris Fallopp. *cit. lib. de vuln. cap. 1.* Verumenim verò Hieronym. Fabric. *lib. 2. Chirurg. cap. 1.* præ cæteris videtur rei naturam ſuâ definitione attigiſſe, quæ huiuſmodi eſt: Vulnus eſt continui ſolutio in molli parte ab externo 14
aliquo inſtrumento indicta: neque videtur deficere à vulneris natura ſolutio continui, quæ cæſim facta non ſit, vt volebat Falloppius.

Sed quid interſit inter vulnus, & vlcus, non adeò perſpicuum eſt: nam apud Galenum vtrumque in- 15
differenter pro eadem re accipitur; ſiue id ita ex ſe ipſe fecerit, ſiue id Interpretum vitio acciderit, quos tamen (cùm plerumque viri fuerint eruditiſſimi) credibile non eſt toties, omneſque ſimul aberraſſe: quod etiam in Hippocratis libris eſſet mirandum, qui ſimiliter vtrumque nomen confundit, cùm tamen manifeſtum ſit, inter ſe non parum differre, vt docent ſupracitati Auctores. Quomodo verò 16
differant, ipſi inter ſe diſſerunt, ac diſcordes ſunt. Auicenna enim 2. 1. *doctr. cap. 4.* plagam, ſeu vulnus dici voluit, ſolutionem continuitatis in parte molli, in qua adhuc non apparuit pus; vlcus autem nominari, quando in ſolutione continui ſuperuenit pus; cui videtur fauere Hippocr. *de Vlcer.* dicens, *Eſt namque vlcus humidum.* Hanc ipſam opinionem ſecutus videtur Riolan. *ſua Chirurg. ſect. 2. cap. 1.* quæ 17
tamen à cæteris improbatur, & jure: quia dantur vlcera abſque ſanie, vt omnes annuant; vnde falſum eſt, ſuperiorem opinionem eſſe Medicorum communem, quod voluit Amat. Luſitan. *Cent. 6. cur. vlt.* Erat tamen ad hoc facilis reſponſio, dicendo; Vlcus ex ſua natura eſſe ſemper ſanioſum, per accidens autem, & ex aliqua cauſa non ad vlcus, ſed ad humores, & reliquum corpus pertinente, aliquando non eſſe ſanioſum. Veſalius, & alij nonnulli Recentiorum 18
voluerunt, Vlcus eſſe continui ſolutionem in carne ſine ſectione factam, cum deperdita quantitate; nam vulnus eſt ſolutio in carne ſectione facta, & poteſt eſſe abſque deperdita quantitate. Sed hæc vlceris definitio non comprehendit omnes vlcerum differentias, cùm quædam vlcera ſint, quæ ſectione procurata ſunt, vt ſunt vlcera quæ ex vulneribus non conſolidatis relinquuntur. Communiſſima ergo 19
opinio, & rationi magis conſona eſt, vulnus eſſe continui ſolutionem illatam, à re ſcilicet extrinſeca factam; vlcus verò innatam, ſcilicet à cauſa intrinſeca. Ea eſt opinio Galeni, *in lib. de Cauſſ. morb. cap. vlt. claſſ. 3* Theodor. Priſcian. *lib. 1. ad Timoth. cap. 20.* & poſt alios multos Petr. Sal. *in 1. Hipp. de morb ſect. 2. text. 78.* & acceptatur hæc ipſa opinio à Iuriſconſultis, Gloſſ. *in l. Ob quæ vitia. §. fin. ff. de Ædil. ed.* Cæpoll. *ibid. num. 4.* Buër. *cit. deciſ. 227. num. 3.* idque ſibi voluit Apuleius, vbi ſuprà, appellans vlcera vulnera ex ſe naſcentia, hoc eſt, à re intrinſeca facta, cùm alias vulnus ſimpliciter, continui ſolutio ſit à re extrinſeca procurata. Neque 20
obſtat, quod ſuprà dictum eſt, obſtare definitioni vlceris à Veſalio allatæ, quòd ſcilicet nonnulla vlcera ab extrinſeca cauſa originem habere comperiantur, vt ea omnia, & ſingula abſque dubio ſunt, quæ ex vulneribus remanere ſolent: quia cum vulnus pertranſit terminum ſuæ vnionis, & conſolidationis, habito reſpectu naturæ ipſius vulneris, partis vulneratæ, & aliorum, tunc degenerat in vlcus,

quia

quia à corporis impuritate eius vnio impeditur, & ſic licet, quà vulnus à re extrinſeca fuerit inflictum, quà vlcus ab interna cauſa fouetur, & in eo caſu externa cauſa reſpectu vulneris eſt ſolùm cauſa proxima, nam reſpectu vlceris eſt cauſa remota; huius enim proxima eſt, vt dixi, corporis impuritas, & humorum confluxus ad partem vlceratam: poteſt & ex hoc Veſalij definitio ad rectum ſenſum reduci, vt patet.

SVMMARIVM.

1 *Vulnerum differentiæ permultæ ſunt.*
2 *Lethalia vulnera quomodo diſtinguantur.*
3 *Vulnerum diuiſio juxta eorum quantitatem.*
4 *Vulnerum quædam lethalia, quædam non lethalia, quædam autem indifferentia.*
3 *Vulnera de neceſſitate lethalia, quæ.*
6 *Vulnera vt plurimùm lethalia, quæ.*
7 *Vulnus poteſt eſſe ex his, quæ ſecundùm plurimum lethalia ſunt, & tamen vulneratus ſupereſſe.*
8 *Morbi nonnulli lethales ab aliquibus exſuperantur.*
9 *Gloſſ.* in l. Quòd ſi nolit. ff. de Ædil. edict. & Cœpolla *notantur.*
10 *Medicus non poteſt ſeruare vulnus lethale. Falsū ibi.*
11 *Lethaliter vulneratus poteſt quoad vulnus ſanari, & tamen ex alio morbo tunc temporis decedere.*
12 *Lethalia vulnera ex partis præcipuè natura judicanda.*
13 *Natura partis vulneratæ eſt præcipua cauſa periculi in vulneribus.*
14 *Vulnus ſimplex in carnoſa parte omnem ſecuritatem promittit.*
15 *Vulnuſculum in digito non judicatur mortale.*
26 *Ex omnibus vulneribus contingit homines mori*
27 *Vulnus poteſt eſſe ſalutare, & tamen vulneratus decedere ex morboſo corporis apparatu, vel prauitate in vulnere, nō ratione ſua natura, vel aliter.*
18 *Vulnuſculum non dicitur vulnus.*
19 *Vulnus leue non præſumitur mortale.*
20 *Vulnuſculum leue, quomodo poſſit eſſe mortale.*
21 *Vulnera cor lædentia de neceſſitate ſunt lethalia.*
22 *Corde vulnerato non poteſt homo ſupereſſe niſi ex miraculo.*
23 *Vulnera de neceſſitate lethalia.*
24 *Vulnera vt plurimùm lethalia, quæ.*
25 *Vulnus circa vmbilicum vtplurimùm lethale.*
26 *Vulnera non lethalia, quæ.*
27 *Vulnera lethalia ex ipſorum qualitate.*
28 *Senum vulnera cæteris paribus periculo magis proxima; quàm alias ætates degentium.*
29 *Mulieres grauiores ictus, & grauiora vulnera patiuntur, quàm viri.*
30 *Temporis conſtitutio facit ad ſecuritatem, & periculum vulnerum.*
31 *Capitis vulnera Florentiæ, & Bononiæ maximè lethalia; Romæ, & Raguſij non ita.*
32 *Vulnerans infirmum, eoque decedente, tenetur de homicidio, etiamſi vulnus non fuerit lethale.*
33 *Qui cauſam damni dat, damnum feciſſe videtur.*

De Vulnerum Differentia, de eorumque Periculo, & Securitate.

QVÆSTIO II.

1 VVlnerum differentiæ permultæ ſunt, nam quædam differunt reſpectu partium vulneratarum, vnde quædam in capite, quædam in collo, quædam in thorace, quædam in ventre, & ſic de cæteris. Quædam differunt reſpectu qualitatis, vnde quædam ſimplicia, quædam compoſita, quædam cum contuſione, quædam abſque contuſione, & ſimiliter de aliis. Alia differunt reſpectu periculi, & ſecuritatis, vel impedimenti remanſuri, & ſic quædam lethalia, quædam non lethalia, quædam nullum afferunt poſt ſanationem impedimentum, quædam verò membra poſt ſanationem vel impedita, vel debilitata, vel deturpata relinquunt. Lethalium porrò 2
quædam de neceſſitate interficiunt, quædam vt plurimùm, non lethalium quædam nunquam lethalia, quædam ſecundùm plurimum. Alia differunt reſpectu inſtrumentorum vulnerantium, atque hac ratione quædam cæſim inflicta, quædam verò punctim, quædam cum armis contundentibus, quædam ſecantibus, quædam diſcerpentibus, & alia alio modo. Præterea differunt vulnera juxta quantitatem, 3
atque hoc pacto quædam magna, quædam parua, quædam mediocria; quædam item penetrantia, ſeu profunda, quædam lata, & ſuperficialia; ac tandem pleriſque aliis modis vulnera inter ſe differunt. Sed nos pro Iuriſconſultis non omnes differentias hîc exquiſito examine, vt ex re Medicorum eſſe ſolet, percurrere intendimus, ſed eas tantum modò, quæ ad eorundem Iuriſconſultorum negotium magis facere videntur; juxta quam intentionem cum Fortunio Fideli *lib. 4. Relat. Medic. cap.* a. & aliis dicamus, Vulnerum quædam eſſe le- 4
thalia, quædam indifferentia: quòd aliquando lethalia ſint, aliquando non, pro medentis induſtria, ægri natura, conſtitutione, ætate, robore, & obedientia, pro temporis ratione, pro regionum qualitate, & huiuſmodi, Gal. 5. *Aphor.* 65. Lethalium porrò, vt diximus, alia ſunt de neceſſitate lethalia, quòd omnino naturaliter interimant, alia non neceſſariò, ſed vt plurimùm occidunt.

Vulnera de neceſſitate lethalia ea ſunt, quæ om- 5
nem medelam effugientia breui temporis ſpatio vitam adimunt, vt notat ex Iuriſconſultis Farinac. *de Homicid. quæſt.* 126. *num.* 5. Lethalia ſecundùm 6
plurimùm ſunt ea, quorum curatio ſecundùm plurimum malè ſuccedit, & difficilis eſt, non quòd ſemper interficiat, adnotante ex ipſis Iuriſconſultis Barboſ. *in Collect. Doct. tit.* 12. *cap.* 18. *num.* 7. *Tom.* 2. nam poteſt quidem vulnus eſſe ſecundùm pluri- 7
mum lethale ex ſua natura, & tamen vulneratus ex vulnere conualeſcere, vt ipſi Iuriſconſulti notarunt, Gloſſ. *in l. Cùm aliter.* §. *ſi Dominus ff. de Senat. Conſ. Syll.* Royx *deciſ. Lituan.* 1. *num.* 247. Tiraq. *de Retract.* §. 15. *Gloſſ.* 2. *num.* 12. & de Leg. Connub. *l.* x. *num.* 29. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 11. *num.* 6. ex Medicis Tagaut. *lib.* 2. *Inſt. Chirurg. cap.* 3. Codronch. *in Method. Teſtif. cap.* 4. quemadmodum etiam aliqui morbi, tametſi lethales ſuâ naturâ, ſint, à nonnullis exſuperantur. Facit Hippocratis auctoritas *lib.* 1. *de morb.* Codronch. *ubi ſuprà cap.* 3. Proſper. Martian. *in annot. ad lib.* 1. *de morb. mul. verſ.* 155. Non eſt ergo abſolutè verum, quod Gloſſ. *in* 8
l. Quòd ſi nolit. ff. de Ædil. ed. in verbo *Adhibuit Medicum*, & Cæpolla *ibid.* §. *ſi Mancipium. num.* 13. & ex hoc Boëtius *quæſt.* 323. *num.* 10. dicebant, 9
Medicum nimirum non poſſe ſanare vulnus mortale; quia ſunt quædam vulnera, quæ ex ſe & ex ſua natura occiderent, quæ tamen adhibitis opportunis remediis ſanantur, Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. Med. cap.* 2. quinimò poſſibile eſt, vulneratum le- 10
thaliter à vulnere liberari; & omnino ſanari, & tamen ex morboſo corporis apparatu, vel ex nouo ſuperueniente vndecunque morbo decedere. Val- 11
leſ. *in* 5. *Epidem. text.* 16. *in fin* & facit pro Iuriſconſultis Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 11. *num.* 8.

Lethalia ergo vulnera ex quibus judicentur, licet videre apud noſtros auctores omnes, *in tract. proprio de vulneribus, in princ.* præcipuè verò apud Recen- 12
tiores, vt Tagautium, Fallopium, Paræum, Pigræum, Hieronymum Fabritium, [Sennertum, Sueuum, Sebizium, Hermannum Corbejum] & pleriſque

que alios,& inter Iutiſconſultoa præ omnibus apud
Fatinac. *oc. cit. quæſt.* 127. *part.* 3. *à num.* 38. *ad plu-
res ſeqq.* Ex quorum ſententia, lethalia vulnera ju-
dicanda primò, ac præcipuè ſunt ex natura partis
vulneratæ,dehinc ex vulneria qualitate,ex eiuſdem
quantitate, ex ætate patientis.ex ſexu, ex temporia
conſtitutione, ex loci conditione, ex ſtatu ipſius
vulnetati, ex qualitate atmorum vulnerantium, ex
accidentibus de natura ſua vulneribua ſupervenire
conſuetis, ex aliiſque nonnullis conditionibus ab
13 extra advenientibus. Sed, vt dixi, natuta ipſius
partia vulneratæ præcipua cauſa eſt periculi & ſecu-
ritatis ipſotum vulnerum, vt prudenter ſentit ex
Hippocr. documentis, Fortun. Fidel. *vbi ſuprà, cap.
eod.* cætera enim omnia per accidena ad id concur-
runt, vt palam eſt; cùm hæc, ſiquidem vulnera le-
thalia ex partis natura ſint, faciant ad mortia acce-
lerationem, aut retardationem; aut ſi lethalia non
ſint, poſſint ea reddete minoris, vel maioria ſecuri-
14 tatis; faciliotis, aut difficilioris curationis, vt exem-
pli cauſa, vulous ſimplex in carnoſa parte omnem
ſecuritatem, quantum eſt ex ſe, ſolet promittere.
Codronch. *in Meth. teſtif. cap.* 4. quale eſſet vul-
nus in carnoſa parte brachij, notantibus ex Iuris-
conſultis Farinac. *Conſ crimin. lib.* 2. *conſ.* 81. *num.* 6.
& Guazzin. *defenſ.* 4. *cap.* 11. *num.* 10. Quòd ſi id-
ipſum vulnus magnum ſit, ſi accedat conſtitutio
temporis prava, ſi æger ſit debilia, ſenex, aut vale-
tudinarius, ſi arma fuerint venenata, hoc ipſum, in-
quam, vulnus in hac eadem carnoſa brachij par-
te inflictum, quod aliàs tutum erat, evadet dubium,
& lethale. Exemplum habemus in Artabano, quem
Iuſtin. *hiſtor. lib.* 42. narrat vulnere in brachio ac-
cepto deceſſiſſe, & idem aliàs aliia eveniſſe notat
Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *caſ.* 375. *num.* 12. eo-
dem quoque pacto vulnuſculum in digito non iu-
dicatur mortale. Guazzin. *vbi ſuprà, num. eod.* & ta-
15 men Eques quidam in digito medio ſiniſtræ manus
vulneratus periit, referente Cardan. *in.* 5. *lib. Aphor.*
2. [atque Spigelius, recitante Horſtio *tom.* 2. *pag.*
103. & 464.] quod non tam ex natura partis, cuiua
reſpectu tutum erat, ſed ex aliquo prædictorum ac-
16 cidentium eveniſſe putandum eſt. Hine dictum
ſapienter, vt in cæteris omnibus, ab Hippocr. eſt
lib. 2. *Prædict.* quòd ex omnibus vulneribus contin-
git homines mori, quod etiam admonet Valleſ.
comm. 5. *Epidem. text.* 16. *in fin.* Paræus *lib.* 8. *oper.*
17 *ſuor. cap.* 4. Codronch. *in Meth. teſt. cap.* 4. & alij.
Quia, vt inquiunt, poteſt vulnus eſſe ſalutare, & ta-
men vulneratus vel ob morboſum corporis appa-
ratum, vel ob occultam quandam læſotnm, cir-
cumſtantiumque corporum cacoëthiam decedere,
vel aliis etiam accidentariis ex cauſis, vt procedente
ſermone dilucidiùs declarabimua. Vnde etiamſi
quoad magnitudinem vulnuſculum in conſidera-
tione nullo modo habeatur, ita vt neque vulneria
nomine digneiur, *l.* 1. §. *ſed ſciendum. ff. de Ædil. ed.*
18 Corſerti. *de Minimis, quæſt.* 1. *num.* 23. Verall. *de-
ciſ.* 140. *num.* 3. Tiraq. *de Iud. in reb. exig. notab.* 10.
quemadmodum neque morbus levis dicitur mor-
bus, neque febricula dicitur febris, argum. *l. Ob quæ
vitia* §. *final. ff. de Ædil. ed.* aliàa à me adduct. & fa-
cit ex noſtris P. Andr. Canonher. *in primum Aphor.
lib.* 1. *pag.* 565. *verſ. ſicut levis febricula.* Vnde ob ſui
19 modicam æſtimationem leve vulnus non præſumi-
tur mortale. Catal. de Boncomp. *de Synd. num.* 83.
Farin. *conſil.* 171. *num.* 4. & *num.* 46. *lib.* 5. Tamen
reſpectu partis læſæ vtrumque poteſt eſſe de neceſ-
ſitate lethale, vt ſi Cor attigerit, aut ſi ad internas
20 alias nobiliores partea penettaverit, aut ſi acum in
nervoſam particulam profondè adegeria, quale
exemplum habemus apud Hippocr. 5. *lib. Epid. text.*
44. ſutoria illius ſolearum veteramentariarum, qui
pupugit ſe acu iuxta genu, & tertiâ die à vulnere
mortuus eſt; ſic & Ariſto apud eundem Hippocr.
lib. 7. *Epid. text.* 97. ex vulnere digiti pedia gangræ-
nâ ſuccedente mortuua eſt, quod fortè nervoſam
partem læſiſſet. [Sic apud eundem Philiæ puer ex
ſola oſſis denudatione in fronte mortuus eſt 9. die.
Zano vero ex vlcere in tibia, Puer autem Theodori
ex oſſia denudatione 23. die. Conjung. Foreſtus *l.* 6.
obſ. 49. 50. Horat. Augenius, Sebizius apud Sue-
vum *pag* 7. Hildanus *Cent.* 1. *obſ.* 21. 5. *obſ.* 2. 85.
Matthæus quæſt. 27.] Quæ exempla ſatis decla-
rant, vulnus aliquando eſſe quidem reſpectu mag-
nitudinia parvum, ſed reſpectu partia vulneratæ
maximum, quia mortem facillimè accerſit. Paræus
lib. 9. *cap.* 9. Ergo partia natura præ cæteris omni-
bus vulnerum conditionibus venit conſideranda,
iuxta quam ſecundùm Hippocratis, cæterorumque
Medicorum omnium decreta, & ſecundùm ipſam
rerum magiſtram experientiam, lethalia vulnera de
neceſſitate ſunt, quæ Cor quomodocunque læſe-
rint, cùm viſcus hoc nobiliſſimum continui ſolu- 21
tionem non patiatur, vt communis eſt Medicorum
opinio; & tamen reperta ſunt aliquando in Corde
vlcera antiqua, cum quibua homo potuerit per lon-
gum tempus ſupervivere, quale repertum eſt in
Corde inſignis cuiusdam furia, de quo Beniven. *de
Abd. curat. cap.* 8. Quinetiam narrabat Nobili
cuidam viro, ex quo ipſe audivi, Proſper Cecchinus
Chirurgus Romanus, caſum huiusmodi ſupra om-
nem admitationem. Maniacus quidam Sacerdos
cùm furore ductus ſe primùm caſtraſſet, imò vni-
verſum penem cum ſcroto, & teſtibus abſcidiſſet,
in eodem furore perſiſtens, acubus quibusdam ſor-
tibus pectus ſub ſiniſtra mammilla ſibi tranafodit,
tandemque poſt nonnullos dies quinque nimirum
aut ſex, ab hiſce vulnuſculis illatis vitam, quam
oderat, facilè amiſit. Apetto cadavere, acus omnes
ad cordia ſubſtantiam penetraſſe repertæ, cum qui-
bus tamen potuit per nonnullos dies ſupervivere.
Hoc quidem mirabile auditu eſt: nam pro raro quo-
dam eventu videtur Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 2. enarraſ-
ſe, quòd nonnulli corde vulnerato, vulnere tamen
ad ventriculos non penetrante, non ſolùm eâdem
die, ſed ſequente etiam noctu tantùm vixerint, ſed
& alia exempla ſimilia vide apud Schenckium *l.* 2.
Obſerv. tit. de Corde. Hæc autem Ita perſuaſa ſunt
Hollerio, vt voluerit *Comm.* 6. *Aphor.* 18. vulnera,
ſi tantùm pulpam, vel carnem cordis attingant, non
neceſſariò interimere: quod tamen aliia perſuaſu
difficile eſt, quia quamcunque cordis particulam
quomodocunque attigerit vulnus, coaleſcere ob
continuum motum non poterit, & facillimè inflam-
mationem excitabit, & exinde alia ſymptomata,
quæ neceſſariò Animal, ſi non ſubitò, ſaltem non
multò pòſt interficient: nam quomodocunque ſit,
quòd aut eadem horâ, ac momento, vel ſubſequen-
ti die, vel etiam poſt duos, aut tres, qualescunque
cordis vulnus interficiat, nobis ea concluſio rata,
ac firma maneat, quòd talia vulnera neceſſariò in-
terimant, ita vt rectè à Fallop. dictum ſit, *in lib. de
vulner. cap.* 6. quòd vulnerato Corde non poteſt 22
homo vivere niſi miraculosè: & eius aſſertionis ra-
tiones apud ipſum vide, licèt non ſit neceſſarium
illicò à vulnerato corde hominem, ſive quodcun-
que animal commori, vt ex hiſtoriis relatia per
Schenckium, *vbi ſuprà*, evidentiſſimè patet, & ex
alia à nobis commemorata. [Ita Bartolinus *diſſert.
de latere Chriſti p.* 135. 136. quendam corde vulnera-
to aliquot dies ſupervixiſſe.] Quinimò ſcimus,
quòd avulſo corde integro, & arteriæ magnæ trun-
co ante avulſionem optimè alligato, animal per ali-
quod

quòd temporis ſpatium viurre poteſt, vt multi ex Anatomicis oculati teſtes ſunt, & quandoque ipſe etiam vidi. Sed & Galen. 2. *de Decr. Hippocr. & Platonès*, pluries obſeruatum memorat, in ſacrificiis victimas auulſo corde, & clamaſſe, & aufugiſſe, donec ſanguine toto effuſo concidereut. Ex quibus patet, adeò euidentem mortis cauſam eſſe Cordis vulnus, vt non obſtaotibus quibuſcunque, vel vulneribus aliis cuiuſcnnque partis, vel morbis aliis certò ioterimentibus, ſemper ad hoc ſit referenda cauſa ipſius mortis ſubſecutæ.

23 Sed proximè à Corde, periculo certiſſimo hominem expoount vulnera quæcunque inſignia, quæ Cerrbrum, Iecur, Diaphragma, Stomachum, Ventriculum, Aſperam Arteriam, Venam, itemque Arteriam magnam, Pulmonem, Lienem, Fellis veſicam vrinariam, tenuia inteſtina, præſertimque jejunum, Renes, & temporales muſculos læſerint. Adnotandum tamen, ad hoc vt vulnus de neceſſitate interimat his partibus inflictum, requiri non modò vt eas quomodocunque læſerint, ſed etiam vt ad eas earundem partium particulas peruenerint, quæ vel quoad vſum, vel quoad ſenſum, vel quoad nobilitatem, ſunt præſtantiores, vt Galen. *Comm. 6. Aphor.* 18. docet, & vide commentatores in Hippocr. *lib. 6. Aphor. eod.* Nam exempli cauſa, licèt Cerrbrum ioſigniier læſum ſecundùm ſuam ſubſtaotiam mortem afferat, hoc quidem vt plurimùm veritatem habet, at non ſemper, & de neceſſitate, niſi ad baſim peoetrauerit vulnus, tunc enim neceſſariò occidit. Galen. *ibid.* Celſ. *lib. 5. cap.* 26. Falllopp. *de Valaer. cap.* 6. & idem pulmonibus, hepate, & reliquis partibos vulneratis eſt dicendum; atque hoc pacto intelligendi ſunt Auctores, quando vulnesa aliquarum partium pro deſperatis, & incurabilibus pronuntiant, vt de renibus Roland. *Chirurg. lib. 3. cap.* 36. dicebat, curam eorum potiùs diuinæ gratiæ, & beneficio committimus naturæ, quàm operi noſtro. Sed de his omnibus vide peculiariter Falloppium, *vbi ſuprà*. Et ex his apparet, non eſſe ſimpliciter verum exemplum allatum à Farinac. *de Homicid. quaſt.* 126. *num.* 5. de vulneribus, quæ ad mortem certò, & omninò termioaotut. *Qaemadmodum*, inquit, *ſunt quæ corebram tangunt*: vt enim dictum eſt, non modò euadunt interdum leuiter in cerebro vulnerati, ſed etiam ii, qui ex iiſdem vulneribus aliquam ipſius cerebri ſubſtantiam amiſerunt, vt in caſu, de quo Galeous, & aliis eueniſſe certum eſt, quorum hiſtorias vide, ſi libet, apud Schenck. *lib. 1. Obſeru. tit. de Cerebr.* [Cardan. *in aplur. p.* 615. Crucium *cent.* 2. *p.* 160. Sennertum *part. 1. pag.* 161. Carolum Guilielmum *in aphor. p.* 225. Horſtium *t. 2. pag.* 56. 59. 61. 63.]

24 Porrò vt plurimùm lethalia vulnera ſunt ea omnia, quæ prædictas omnes, ac ſingulas partes, corde excepto, ooo inſigniter læſerint, ſed noo penetrauerint ad intimiora. De diaphragmate tamen, ſeu Septo tranſuerſo dubium eſt apud Falloppium, qui ex Galeno *loco citato* dicit, diaphragmatis vulnera aliquando fuiſſe ſanata; ipſe autem de oeceſſitate interficere aſſerit, propter continuum, & nunquam deſinentem motum. Mihi quidem non videtur Galenus hoc dixiſſe, quod illi imponit Falloppius, ſed potiùs contrarium, nam & cordis, & diaphragmatis vulnera agglutinari non poſſe, ex jugi eorum motu fatetor; *in principio* autem eius *commenti* dicebat, cordis volnera lethalia de neceſſitate eſſe, vt eſt in confeſſo apud omnes, non tamen in aliis partibus & membris, ab Hippocrate *imbi* enarratis, æquè recipi vulnus quodcunque mortem afferre; hoc eſt, non omnes in hoc conuenire, vt volnera aliarum partium ſint de neceſſitate æquè lethalia, ac vulnera cordis. Certum igitur ſit, vulneta diaphragmatis, etiam non magoa, interimere, quia & ingem habet motum, propter quem & ſanguinis ſuppreſſio, & agglutinatio impeditur, & nollo oegotio inflammationem concipit, & habet ſenſum exquiſitum, ob quem dolores mirum in modum exacerbantur. [Fureſtus *l. 6. obſera.* 3. Vidus Vidius *p.* 365. *lib.* 8. *c.* 15. Glandorpius *in ſpeculo Chirurg.*] Sed & ſpinalem medullam vulnera lædentia, lethalia de neceſſitate ſint, ſi notatu digna aliàs ſint, quoad eorum magnitudinem, ſin minùs, vt plurimùm interficiuot, vt omnium magnorum articulorum præcipuè vulnera faciunt. Guid. Cauliac. *ſua Chirurg. tract.* 3. *doctr.* 1. *cap.* 1. Paræus *lib.* 9. *cap.* 39. quia ſemper ſint cacoëthica, & maligna. Galen. 4. *Method. cap.* 6. Tragault. *lib. 2. Inſtit. Chirug. cap.* 3. Riolan. *Chirarg. ſect.* 3. *cap.* 2. Foreſt. *lib.* 6. *Obſeru.* 2. Veſicam item vrinariam neceſſariò mortem afferre volunt, quandocunque in parte muſculis, & carne carente vulnus fuerit; ſed de his omnibus conſulendus præ cæteris Fallopp. *vbi ſuprà*; nam hæc diceodum potiùs frequentiùs, quàm alia quædam vulnera occidere, & ſic multò rariùs ſanari, quàm quæ ſecundùm plurimum lethalia ſunt judicata; non quòd verè de neceſſitate interimant. Sed & lethale ſecuodòm plurimum vulnus eſt, circa vmbilicum doobus vel tribus digitis in circuitu inflictum, & hoc, vt inquit
Arcæus *de cur. vuln. lib.* 2. *cap.* 4. & Fortun. Fidel. 25
lib. 4. Relat. cap. 2. ob neruos, qui in vmbilicum pertingentes ea loca percurrunt: & hoc fortaſſe ſibi Homerum voluiſſe putauerim, qui Medicus fuit, & Chirurgus, quantum nonnulli aſtruunt, *Iliad. lib.* 13. in illis carminibus:

Meriones porrò abeuntem inſequens percuſſit haſtâ.
Pudenda inter, & Vmbilicum, vbi maximè.
Fit plaga grauis ærumaoſis hominibus.

Et idipſum ſignificaſſe puto Torquatum Taſſum noſtrum, *in ſua Hieruſ. Cant. 9. St.* 68. cùm inquit

Poi fere Albin là ao premier s'appreade
Noſtro alimento.

In cuius rei confirmationem non conticebo id, quod de iis, qui viui excoriantur, à nonnullis relatum eſt, non mori nempe niſi vmbilico ſecto. Legi hoc apud Leonem Africanum *in ſua Africa*, ex quo, & ex Scaligero refertur à Riolao. *lib. 2. Anthropograph. cap.* 10. imò Andr. Laur. *Anat. lib. 7. cap. 19. in fin.* ſimpliciter ſecto vmbilico homines perire dicit, & conſueuiſſe barbaros vmbilicum oibiculatim ſecare; *Nam eo*, ioquit, *reſecto ſtatim pereunt ſuffocati, concidente enim vmbilicali vena hepatis vinculo, collabitur hepa, à qao trahitar diaphragma princeps reſpirationis organum.* Hæc ille. Et in enunciatione vulnerum lethalium hæc ſufficere poſſuot. Non lethalia 26
verò ſunt, quæcunque nullam ex his partibus attigerint, quæ ſimplicia fueriot, in parte ignobili, & obtuſo ſenſu præditâ, quæ qoantitate fuerint modica, io juuene robuſto, cum armis incidentibus potiùs, quam alterius generis inflicta.

Lethalia autem ex qualitate ipſotum vulnerum 27
judicantur, quæ cum contuſione ſunt, quæ magis compoſitas, & plures partes naturâ diuerſas læſerint; ſic & quantitatis reſpectu, maiora magis lethalia, quaoium eſt ex hoc, minora minùs, & mediocria medio modo ſe babeot. Cùm autem triplex quantitas ſit, vulnera quæ magis profunda, & penetrantia ſunt, minùs profundis, ſuperficiariis, & non penetrantibus ſunt magis periculoſa; ſic quæ in longum, aut in latum ſeſe extendunt, cæteris paribus minùs periculoſa iis, quæ magis profunda ſunt, & quæ rotunda, & in orbem ſe pandunt, cæteris magis periculo maxima, quòd hæc multo difficiliùs conglutinentur,

nentur, & idcircò ſanguinis effuſionem, inflammationem, & dolores in longum protrahunt, vnde mors faciliùs ſuccedit. Quin etiam reſpectu qualitatis armorum, nonnulla magis, aut minùs lethalia ſunt. Si enim arma fuerint pungentia, hamata, ferrata, & huiuſmodi, euidentiùs periculum afferunt, quàm ſi ſimpliciter incidentia ſint. Io. de Vigo, *vbi ſuprà*. Fortun. Fidel. *ibid. cap.* 4. Si ea item fuerint contundentis, peioris naturæ, ac magis lethalia vulnera infligunt: quamobrem vulnera ſcloperorum, & aliorum id genus armorum, ob idipſum præter alias cauſas peiora ſunt, quàm cum ſimplici ferro accepta. Venenata etiamſi fuerint arma quomodocunque, & qualecunque vulnus afferant, lethale eſt, vt *in ſequenti quæſtione* docebimus. Ætatem quoque vulnerati in conſiderationem venire oportet;
28 nam vulnera in ſenibus, cæteris paribus, periculo magis proxima, minùs puerorum, & robuſtorum juuenum, ob vegetum calorem, vt cum Gal. Medici omnes, imò cum ipſa experientia ſentiunt. Quin & ſexus ſi conſideretur, certum eſt, fœmineum facere
29 ad maiorem vulnerum ſecuritatem, quia fœminæ multò grauiores ictus, & vulnera perpetiuntur, & ab his faciliùs ſeſe extricant, quàm viri, adnotantibus etiam Iuriſconſultis. Gloſſ. *in l. Nihil intereſt, in verbo, tam grauia ff. ad l. Iuliam de Adult.* cum pleriſque aliis, adductis à Tiraq. *de leg. Connub. l.* 9. *n.* 225. nam & alios etiam morbos difficiliores patiuntur quàm viri, vt dixi aliàs *lib.* 4. *harum Quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 8 *num.* 18.

30 Temporis etiam conſtitutio facit ad maiorem, vel minorem vulnerum ſecuritatem: magis enim periculoſa in conſtitutione frigida & humida, quàm in quauis alia; licèt Hippocr. *de Cap. vuln.* dixerit, eos qui in capitis vulneribus perituri ſunt, magis viuere, & longiori tempore in hyeme, quàm in æſtate, peſſimum omnium tempus autumnale judicatur. Fort. Fidel. *vbi aliàs, lib.* 4. *cap.* 2. Locorum quoque reſpectu vulnera magis aut minùs periculoſa. Vnum, idemque eiuſdem partis vulnus, in hoc loco vt plurimùm lethale, in illo vt plurimùm non lethale. Vul-
31 nera capitis, quod pro exemplo ſit, Florentiæ & Bononiæ maximè lethalia, Romæ verò, & Raguſij non ita. Florentiæ, & Bononiæ (inquit Amatus *Cur. med. cent.* 6. *cur. vlt.*) ita capitis vulnera periculoſa ſunt, vt rarò capite vulneratus ſanetur; in hoc vero ſaxo Raguſæo contrario modo euenit, vix enim ex fracto, & comminuto capite ægrotus decedit, imò plerumque conualeſcit. Idem de Ferraria teſtatur Ioſeph. Quercet. *de Vulner. Sclopet. cap.* 3. In ſumma autem, vt vniuerſaliter loquamur, in editis locis, apertiſque, ſëriſque tenuioris, capitis vulnera difficillimè, crurum facillimè ſanantur, contrà in locis calidioribus, humilioribus, craſſioriſque aëris, vulnera capitis facillimè, crurum difficillimè ad ſanationem perducuntur: cuius rei cauſam quærit Prosper Caſul. *lib.* 1. *Ætiolog. num.* 290. Atque ea quidem manifeſta eſt; nam Aër editorum locorum, ob frigiditatem & tenuitatem, vulneribus capitis inimicus, ob ſiccitatem vulneribus crurum amicus: contrariæ cauſæ in diuerſis locis contrarios effectus producunt.

Ex ſtatu denique vulnerati præcedenti vulnus, accipitur coniectura maioris, aut minoris periculi. Quæ enim vulnera in corporibus fiunt, & morboſis, & cacochymis, in conualeſcentibus, valetudinariis, vel morbis de facili obnoxiis, & huiuſmodi perſonis magis abſque dubio periculoſa; & ideirco prudenter Iuriſconſulti voluerunt vulnerantem infirmũ, ſi ille decedebat, teneri de homicidio, etiam vul-
32 nere non exiſtente mortali. Damhoud. *in Enchirid. rer. crimin. cap.* 87. *num.* 40. & adducti per Thom. Actium *de Infirm. part.* 2. *verb. vulnus num.* 1. *& ſeqq.*

licèt contrarium velit Caball. *de omn. gen. hom. num.* 330. Sed ratio videtur militare pro affirmatiua; dato enim quòd vulnus non mortale poſſit fieri mortale ex corporis impuritate ipſius vulnerati, videtur vulnerans dediſſe proximam cauſam morti, vt in caſu, de quo Manard. *lib.* 6. *Epiſt.* 1. in quo cùm ſuperuenerit vulnerato, duobus vulneribus læſo non quidem mortaliter, vt ipſe probat, eryſpelas, ob corporis impuritatem, mortuus eſt decimâ quartâ; & cùm vnuſquiſque huic periculo ſubiici poſſit, nempe corporis impuritati, non videtur vllo modo excuſandus vulnerandus, maximè ſi deliberato animo occidendi vulneraſſe conſtet, ſi vulneribus non mortalibus exiſtentibus, vulneratus ex corporis impuritate decedat, ex qua tamen, abſque acceptione vulnerum, non deceſſiſſet; nam qui cauſam damni dat, damnum feciſſe videtur, vt ipſis Iuriſconſultis notiſſimum eſt; quibus hæc decidenda relinquantur, non enim ſunt vndequaque à dubio exempta per ſuperiora.

SVMMARIVM.

1 *Vulnere exiſtente lethali non excuſatur vulnerans ex malo regimine, aut negligentia, vel imperitia Medici.*
2 *Vulnere lethali exiſtente præſumptio mortis eſt ex vulnere, non obſtantibus quibuſcunque.*
3 *Vulnus ſi ſit indifferens, & vulneratus ſuâ negligentiâ, vel ex Medici culpa periit; vulnerans non tenetur de occiſo.*
4 *Vulnere non exiſtente de certo lethali præſumptio eſt vulneratum non deceſſiſſe ex vulnere. Amplia, vt n. ſeq. declara, vt ibi.*
6 *Vulnus ex ſua natura non lethale poteſt incuriâ, vel aliâ occaſione fieri lethale.*
7 *Ex quibuſcunque vulneribus homines perire cõtingit.*
8 *Cauſa ex quibus vulnus, quod ex ſua natura non eſt lethale, fieri poteſt lethale.*
9 *Culpâ Medici quomodo vulnus nõ lethale, fiat lethale.*
10 *Culpâ ægroti quomodo ſuccedat, vt vulnus non lethale, fiat lethale.*
11 *Medicum non adhibere, vel adhibere imperitum, paria ſunt.*
12 *Non quilibet error vulnerati culpari poteſt, ad hoc vt vulnus non lethale, eius culpâ mortem acceſſiſſe dicatur.*
13 *Vulnus non lethale quomodo ex culpa conſtitutionis corporis ipſius vulnerati fiat lethale.*
14 *Morboſus corporis ſtatus in vulneratis magnifaciendus eſt.*
15 *Vulnera in quibuſdam morbis difficulter ſanantur*
16 *Externâ culpâ quomodo non lethale vulnus occidat.*

Vulnus ex ſua natura non lethale, an incuria, vel ex alia occaſione fieri poſſit lethale.

QVÆSTIO III.

SEd eorum verborum occaſione, quæ in fine ſuperioris Quæſtionis attulimus, videndum in præ- 1
ſenti, an vulnus, quod ex ſua natura nequaquam lethale ſit, poſſit incuriâ medentis, vel ipſiuſmet vulnerati, ab extra, & per accidens fieri lethale, & cum effectu hominem è medio tollere, [Sennertus *lib.* 5. *part.* 4. *cap.* 3. *pag.* 373.] hoc enim pro Iuriſconſultis videtur valdè ſcitu neceſſarium, qui etiamſi quando vulnus eſt ex ſua natura mortale (& maximè, inquam, quando de certo eſt mortale) non excuſetur vulnerans ex malo regimine, aut ex negli-
gentia, & imperitia Medicorum, ſed omnino de ho- 2
micidio teneatur, Clar. *lib.* 5. *ſent.* §. *homicidium, num.* 33. qui de communi teſtatur. Andreas Gail.
Obſeru. lib. 2. *obſ.* 111. *num.* 21. Farinac. *conſ.* 100. *num.* 3
57. *& quæſt.* 126. *num.* 12. quia dominatur præſumptio,

ptio, quòd vulneratus ex vulnere deceſſerit. *l. Ait lex. §. quid ſi mortiferè ff. ad l. Aquiliam.* Adducente Io. Aloyſ. Ricc. *in prax. var. reſol.* 194. *n.* 3. Tamen ſi vulnus fuerit indifferens ad ſanitatem, & mortem, & vulneratus Medicum non adhibuerit, aut adhibuerit quidem, ſed imperitum; aut ſi ſuâ ipſius negligentiâ & inobedientiâ mortuus fuerit, tunc vulnerans de homicidio non tenetur, cùm ſuâ ipſius culpâ reputetur mortuus Ioan. Trigonius *ſingul.* 67. *num.* 1. Pet. Ravenn. *ſingul.* 79. Caball. *Cent.* 3. *caſ.* 248. *n.* 40. latè Farinac. *vbi ſuprà, num.* 20. Guazzin *defenſ.* 4. *cap.* 10. *num.* 12. ſemper enim præſumptio militat,
4 quòd vulnere non exiſtente de certo lethali, vulneratus non deceſſerit ex vulnere, Farinac. *conſ.* 121. *lib.* 2. *num.* 1. & 27. & ex Medicis Codronch. *in method. teſtif. cap.* 4. & Fortun. Fidel. *Relat. lib.* 4. *cap.* 2. & facit text. *in l. ſi ex plaga, ff. ad l. Aquiliam.* ab ipſo Fortunato noſtro adducta. Imò volunt
5 multi relati per Guazzin. *vbi ſuprà, num.* 13. hoc procedere quandocunque, etiamſi fortè vulnus ex ſua natura ſecundùm plurimum occideret; licèt contrarium in vtroque caſu ſentiat Boër. *quæſt.* 323. *num.* 8. cum aliis ibi per eum adductis, quorum tamen ſententia, ſaltem in priori caſu, videtur omnino moderanda. Ac profectò præſumptio mortis ex vulnere debet ſumi non ſimpliciter ex vulnere, ſed ex aliis quamplurimis cum vulnere adiungi ſolitis, vt iam diximus. His ex cauſis ſcire magnopere expedit, an id ſuccedere poſſit, & ex quibus cauſis, & quoad primam partem facilè eſt reſpondere,
6 quippe cùm apertiſſimè id decidatur per *l. Qui occidit. §. ſi vulneratus ff. ad l. Aquiliam,* & id fieri poſſe quandocunque, docent ex Iuriſconſultis Corneus *conſ.* 283. *lit. L. vol.* 3. Damhoud. *in Enchirid. rer. criminal. cap.* 75. *num.* 2. fecit pro Medicis Valleſ. *in* 5. *Epidem. text.* 97. & caſus à Langio narratus *lib.* 1. *Epiſt.* 5. & alter relatus à Monard. *de quo ſuprà,* & idcirco, vt iam non ſemel dixi, ab Hippocr. pro-
7 latum eſt, ex quibuscunque vulneribus homines aliquando decedere, nempe etiam ex minimis, & non lethalibus: & facit ad hoc pro Iuriſconſultis, id quod dicebat Bartol. *de percuſſ. num.* 8. quod ſcilicèt quandoque quis moritur de levi vulnere, de quo alius non moreretur, id quomodo, & quibus ex cauſis ſuccedere poſſit, docet Fortun. Fidel. *lib.* 4. *de Relat. Med. cap.* 2. Dato igitur, quòd id ſuccede poſſit, videndum quæ cauſæ ad hoc concurrant,
8 quæ reducendæ ex mea ſententia, vel ad Medicum,
9 vel ad ægrotum, vel ad externa. Nam quoad Medicum, vel Chirurgum vulnus non lethale aliquando occidit, ſi ex ignorantia ille non noverit vulneris qualitatem, vt in caſu, de quo Langius, vbi proximè, vbi Chirurgus ſauciatum in capite equitem cum cranij fractura, vulneris exiguitati fiſus, cranij fracturæ nullo modo medicatus eſt, vnde vulneratus ob eum errorem è medio ſublatus eſt, aliàs non periturus. Non diſſimilem caſum habes apud Foreſt. *lib.* 6. *Obſerv.* 2. de vulnere non lethali, ex quo tamen æger culpâ Medici interiit; eadem enim ratione, ſi Medicus neſcierit remedia opportuna adhibere, aut adhibeat contraria, ægrum perimit; ſi item phlegmonem, ſpaſmum, ſphacelum, doloris acerbitatem, & alia huiuſmodi accidentia, corporis purgatione tam per pharmaca, quàm per ſanguinis repetitas evacuationes, non prohibuerit, aut prohibere non curaverit, ſi ſecare vbi opus fuerit, neſcierit, aut non quantùm oportuerit, ſecaverit, vt in caſibus ab Hippocr. relatis, 5. *Epid. text.* 27. & 28. ſi manantem item ſanguinem ſupprimere ignoraverit; aut quid omiſerit ad curam neceſſarium; aut quid etiam cum maximo ægroti damno fecerit, quod non facere præſtitiſſet, vt ſecare vbi opus non fuerit, quemadmodum Medicus quidam proximis diebus faciendum inculcabat in leviſſima quadam capitis percuſſione abſque fractura, ex qua æger nihil detrimenti reportaverat; non, inquam, ex Medici imperitia, & negligentia vulnus non lethale facilè occidere poterit. [V. Hottium 1. 1. *p.* 59.]

Quoad ægrotum, manifeſtiſſimum eſt, quod eius culpâ idipſum poteſt ſuccedere, vt ſi Medicum non 10
adhibuerit, vel adhibuerit imperitum, cùm paria ſint, Medicum non adhibere, aut adhibere imperitum, Gloſſ. ex qua Farinac. *de Homicid. quæſt.* 120. 11
ſect. 4. *num.* 76. Cortat. *de Med. & eius off. part.* 4. *num.* 161. Thom. Act. *de Infirm. par.* 1. *cap.* 47. *num.* 30. Quia præſtat, Medicum non habere, quàm malum habere, Rod. à Caſtr. *in Med. Polit. lib.* 1. *cap.* 7. Si item medicamenta opportuna ſibi adhiberi non permiſerit, aut quicquam moliri circa ſe renuerit, quod erat ad ſanationem neceſſarium, ſi contra Medicorum ſententiam aëri ſeſe expoſuerit, vt Telephanes apud Hippocr. *lib.* 7. *de morb. vulg.* aut ſi quomodocunque in vſu ſex rerum non naturalium inſigniter peccaverit. Farinac. *dict. quæſt.* 127. *num.* 87. &
ſeqq. Non tamen quilibet error vulnerati iure cul- 12
pari in hac re poteſt, ſed debet eſſe notabilis, vt prudenter monet Farinac. *quæſt.* 126. *num.* 25. Guazzin. *vbi aliàs, cap.* 10. *num.* 8. & eò, inquam, inſignior, quò magis leve, ac tutum vulnus à peritis iudicatum fuerit; tunc enim talis ſit oportet negligentia, ac tales errores in victu, & medela, vt evidenter conſtet, ex eorum vitio ægrum ſuccubuiſſe. At tunc quidem debent periti de his erratis peculiariter iudicare, ac nominatim determinare, quòd hic error cum hoc vulnere, etiamſi non eſſet mortale, potuerit mortem acceſſere, & videtur quidem hoc maximè attendendum.

Poteſt inſuper etiam ex culpa conſtitutionis cor- 13
poris ipſius vulnerati, vulnuſculum aliquando nullius momenti, ipſum ad interitum trahere, & multò magis, ſi vulnus non eſſet omnino aſpernabile, licèt ſalutare, vt inſinuatur ab Hippocr. in caſu Hippocomi Palamedis in Lariſſa, *lib.* 5. *Epid. text.* 16. *in fin.* per
illa verba, *Vlcus autem malorum cauſa nulla erat,* 14
quod Valleſius *in comm.* exponit; vulnus non fuiſſe lethale, ſed ſalutare. Eſt autem tanti faciendus morboſus hic corporis apparatus in vulneribus, vt non ſolùm in mediocribus, ſed etiam, vt dixi, in minimis, eius maxima ratio ſit habenda, cùm facilè ex eius culpa poſſit minimum vulnus, & omninò ſalutare cacoëthiam, & pravitatem contrahere, ex qua deinceps ægrum perire facillimum eſt; idcircò in ca-
checticis, elephanticis, hydropicis, phthiſi, vel ma- 15
raſmo, aut non levi gallica lue affectis, vulnera etiam ſimplicia haud facilè ſanantur, ac ſæpe non ſanantur; verba ſunt Parei *lib.* 9. *ſuor oper. cap.* 10. ſed multò ante illum Hippocr. *lib.* 6. *Aphor.* 8. Vlcera in hydropicis facta difficulter ſanari tradidit.

Quoad externa tandem multa ſunt, quæ mortem 16
ex non lethali vulnere afferre poſſunt, nempe ipſa armorum qualitas, aër externus, regio, temporis conſtitutio, & alia, de quibus in ſuperiori quæſtione iam locuti ſumus: quæ vtrùm eius momenti exiſtimanda ſint, vt reum ab homicidio excuſare poſſint, non leviter dubitandum; illud certum eſt, non eſſe hæc talis ponderis, vt promiſcuè in quocunque leviſſimo vulnere mortis cauſa eſſe poſſint, in mediocribus tamen vulneribus multùm cooperari non hæſitandum, ex quibus Iuriſconſulti cætera decidere poſſunt, quæ ad id negotium facere videntur.

SVMMARIVM.

1 *Hominem vulnerantes iuxta exitum vulneris pœnas luunt.*

2 *Non caret culpâ Medicus, qui futura impedimenta ex vulnere non prædixerit.*

3 *Vulnera de neceſſitate, aut ſecundum plurimum lethalia relinquunt hominem, qui ex iis fortè euaſerit, debilitatum & multò deterioris cõditionis.*

4 *Eos, qui craſſos nervos ſauciatos habent, neceſſe eſt claudos fieri. Declara hoc dictum, vt n. ſeq. & Limita regulam hanc, vt n. 6.*

7 *Membri abſciſſio, etiamſi reparetur, eius vſum omnimodum in poſterum tollit.*

8 *Capitis magna vulnera reddunt hominem infœcundum, & aliquando ad coitum impotentem.*

9 *Vulnera in quibus cerebri ſubſtantia quantulacunque deperditur, hominem in animalibus functionibus ad eam cerebri partem attinentibus læſum relinquunt.*

10 *Occipitis vulnera vtplurimùm cæcitatem inducunt.*

11 *Ex temporum vulnere oculus aliquando amittitur.*

12 *Vulnera ſuperciliorum aciem oculorum obtundunt, vide circa eius rei veritatem, n. ſeq.*

14 *Vulnera ſuperciliorum palpebras relaxant, viſumque impediunt.*

15 *Aſpera Arteria vulnera non vniuntur, & vſum loquendi, ſi magna fuerint, impediunt.*

16 *Vtriuſque Recurrentis nervi abſciſſio aphonum, hoc eſt, ſine voce hominem reddit; alterutrius autem, perpetuò raucum facit.*

17 *Thoracis vulnera penetrantia fiſtulam relinquunt.*

18 *Cicatrix quid.*

19 *Cicatrix vel ſanitati officit, vel pulchritudini, vel vtriſque.*

20 *Cicatrix propriiſſimè pulchritudini obeſt.*

21 *Macula in facie indignius feruntur quàm alibi.*

22 *In facie nullus ſignari poteſt, ex Legum edicto.*

23 *Cicatricum differentia.*

24 *Vulnera magna, ac profunda magnas cicatrices faciunt.*

25 *Vulnera cum deperditione ſubſtantiæ, & præcipuè oſſium cavas cicatrices relinquunt.*

26 *Cicatrices aliquando medentis culpâ magis deformes ex vulneribus relinquunt.*

27 *Cicatrices magis deformes reſpectu partium quæ.*

28 *Cicatrix in loco, in quo pili naſci ſolent, locum glabrum in futurum relinquit.*

Vulnera quæ vſum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum, vel deformitatem afferre poſſint.

QVÆSTIO IV.

1 HOminem volnerantes iuxta exitum vulneris
(nam omitto alia conſiderare) pœnas dare debent ex legum ſanctione; aliter enim puniendum
decernunt illæ eum, qui vulnerando occidit, aliter
eum, qui vſum alicuius membri vulnerando adimit,
aliter eum, qui turpem cicatricem inducit, aliter
denique eum, qui ſolius volneris incommodum
præbet, & ſolam iniuriam vulnerando infert. Itaque neceſſarium videtur manifeſtare, quibus ex
vulneribus talia impedimenta, vel cicatrices expectare conueniat, cùm iam de iis, ex quibus mors timenda eſt, abundè locuti ſimus, nam non modò factum impedimentum diiudicare, ſed futurum quoque prædicere Medicus tenetur, & culpâ carere
2 non videtur, quandocunque talia impedimenta
ſubſecutura non prædixerit, vt monet Galenus *lib. 1.
de Anatom. Admin. cap. 3. claſſ.* 1. Itaque antè nonnullas generales Regulas tradamus, deinde ad particolaria membra, nempe à capite ad pedes vſque deſcendentes, id pro viribus manifeſtum faciamus,
quod quætendum nobis propoſuimus.

Sciendum ergo primò, vulnera omnia ex primo
capite periculoſa, nimirum quæ nobiles partes, aut 3
exquiſiti ſenſus, aut magni, & præcipui vſus læſerint, videntur ſaltem vtplurimùm, & quaſi neceſſariò hominem occidere: quòd ſi fortè fortuna ex iis
convaleſcat, neceſſe eſt eum, per totum quod reſtat
vitæ curriculum, debilitatum, ac multò deterioris
conditionis fieri, quàm antea fuerit, non modò quia
apparentem aliquem membrorum vſum adimere
aut impedire poſſunt, aut aliter corpus labefactare,
ſed quia ex ipſæ partes debiliores de neceſſitate
redditæ, cùm ad vitam omnino ſint neceſſariæ, vitæ
ipſi maximopere præiudicare, ipſamque breviorem,
propter vſus earum deteriorationem, reddere apta
nata ſint. Hoc omnibus Medicis eſt acceptiſſimum,
nec vlla controverſia diſputabile, & facit inter infinita propemodum exempla illud, quod adducitur à
Valeſco Tarent. *lib. 1. Philon. cap.* 1. de capitis vulneribus in quodam milite, [& Seonertos *l. a. cap.* 13.
in quodam ſtudioſo in diaphragmate læſo.] & eodem modo de reliquis partibus nobilibus exemplificare licèt.

Secundò eos, qui craſſos nervos ſauciatos habent,
neceſſe eſt claudos fieri, ſic & ſi muſculorum capita 4
ſauciata fuerint, vel muſculi per transverſum, vel
tendines abſciſſi. Hæc regula eſt Hippocr. *1. de morb.
ſect. 2. text. 5. & 6. in Coac prænot. num.* 508. & confirmatur quoque ab aliis. Tagaut. *lib. 2. Inſtit. Chirurg.* 5
cap. 3. & ſi quiſpiam deſiderat peculiariter ſcire, qui
nervi, aut muſculi, aut tendines læſi, cuius partis
impedimentum afferant, conſulat de hoc Forton,
Fidel. *lib. 2. Relat. cap.* 5. vbi plura habentur. Sciendum verò, ex Petro Salio, *in priorem Hippocratis locum*, quòd illud, Neceſſe eſt claudos fieri, non eſt intelligendum ſolùm de eo crurum impedimento, ſeu
depravatione, quam claudicationem nominamus,
ſed intelligendum eſt quoque per ea verba, quòd
ex tali nervorum, tendinum, ſeu capitum muſculorum abſciſſione, aut ſauciatione membri, ad quod
pertinent talium nervorum, capitum muſculorum,
ipſorumque muſculorum, ac tendinum vſus, depravetur, aut deperdatur motus.

Limitandum tamen dictum hoc quoad muſculos, 6
vt doctè admodum monet Fortunatus, *vbi ſup.* quia
membri motum, atque vſum perire, ac depravari, ex
abſciſſione aut læſione muſculi, verum eſt, quando
membri functio vnico muſculo perficitur; ſi enim
pluribus perficiatur, & alter tantùm muſculus lædatur; aut abſcindatur, tunc nequaquam neceſſe eſt
actionem partis prorſus perire, aut inſigniter depravari, ſed tantùm debilitari. De particularibus autem muſculorum functionibus, & læſionibus ex eorum vulneribus provenientibus, ſi quis magis peculiarem habere cupit cognitionem, Anatomicos
conſulat in tractatu de muſculis, & præcipuè Gal. *in
lib. de Muſcul. diſſect. & de mot. Muſcul. & l. 4. & 5. de
Anatom. admin. claſſ. 1. & alibi ibi.* Veſal. *lib. 2. de hum.
corp. fabr.* Andr. Laur. *Anatom. lib.* 5. Columb. *Anat.
lib.* 5. Riolan. *Anthropograph. lib.* 5. & Anatomicos
alios, & ex aliis Fort. Fidel. *vbi ſuprà.*

Tertiò, membri cuiuscunque aut totalis, aut ma- 7
xima ex parte abſciſſio, etiamſi reparari per naturæ
miraculum poſſet, ſemper tamen omnimodum vſum
illius membri impediet; quod amplia, etiamſi
(vt dixi) non totaliter, ſed magna ex parte illud
membrum eſſet abſciſſum; & ratio eſt, quia in totali abſciſſione nervos, arterias, venas, muſculos illi
membro opitulantes abſcindi magna ex parte, aut
in totum neceſſe eſt; quorum inſtrumentorum plura abſciſſa, denuò coaleſcere non poſſunt Hipp. *6.
Aphor.* 19. & in Coac. *prænot. num.* 504. & ibi omnes
Doctores. Quod etiamſi aliquo modo reuniri contendas,

tendas, quia tamen ex cicatrice, & callo impeditur
tranſitus ſanguinis, & ſpirituum ad ſubiectum
membrum, ſemper motus, & ſenſus eius membri,
alterutet, aut vterque ſimul aboletur.
8 Cæterùm quoad particularia, ſciendum primò à
capite incipientes, quòd omnia eius vulnera ma-
gna, cum periculo evidenti, & exitialia, niſi occi-
dant, præter id, quòd diximus, quòd relinquunt
hominem maximè debilem, vitamque ipſius reddunt
breviorem, faciunt etiam ſterilem, & aliquando
9 etiam ad coitum impotentem, vt notat Marcell.
Donat. *lib.4. hiſt. Med. mirab. cap.*18. Præterea ſi ce-
rebri ſubſtantiam vulnus attigerit; & in cauſa fue-
rit, vt eius ſubſtantiæ aliquid fuerit deperditum,
neceſſe eſt hominem in animalibus functionibus
inſigniter, licèt non ſemper eodem modo, & eâdem
læſionis ſpecie labefactatum iri, prout deperdita
ſubſtantia ad binos, aut illius conjugationis nervo-
rum originem, aut progreſſum ſpectabit. Andr. à
cruce *lib.*1. *Chirurg. cap.*14. quod Hipp. & Gal. au-
ctoritati, & experientiæ innititur, & vide, ſi libet
plures hiſtorias huiuſmodi apud Schenck. *lib.*1.
Obſerv. tit. de Vulner. capit. ex quibus elicies, non-
nullos homines ex his vulneribus reſolutos aliqua
in parte remanſiſſe, alios cæcos, alios ſtrabones,
alios ſurdos, alios memoriâ orbatos, alios denique
mutos, alios fatuos & ſtolidos: & licèt nonnulli
omnino etiam convaluerint, tamen aliquod nota-
bile incommodum in ipſa vita breviore facta effu-
gere non potuerunt, ita vt regula pro indubitata ſit
acceptanda.
10 Verùm circa partes ipſius capitis particulares
ſciendum, occipitis vulnera vtplurimùm cæcita-
tem inducere, cuius rei cauſam quærit, & affert
Epiph. Ferdin. *libro primo. Theorem.*51. *quæſt.*44. &
vide de hac re plura apud Marcell. Donat. *Med.
hiſt. mirab. lib.*5. *cap.*11. neque ab re ad hoc adducam
legalem textum *in l. ſed & ſi quemcunque. §. ſi magi-
11 ſter. ff. ad l. Aquiliam.* vbi Tutor puero diſcenti, in-
genuo filio familias, parum bene facienti quod de-
monſtraverat, formâ calcei cervicem ita percuſſit,
vt oculus puero perfoderetur: vides enim quam
bene hic textus aptetur ad rem noſtram. Sed &
idem Epiph. *vbi proximè, quæſt. ſeq.* idem in altero
oculorum evenire ex temporis vulnere aſſeverat,
nempe dextrum oculum occæcatum fuiſſe ex
tempore dextro vulnerato, ſiniſtrum ex ſiniſtro.
Sed de hac materia, nempe de temporum vulneri-
bus, vide Lang. *lib.*1. *cap.*10. Hippocr. vlteriùs *in*
12 *Coac. prænot. ſent.*510. aciem oculorum obtundi iis
ait, qui in ſuperciliis, vel paulo altiùs vulnera acce-
perint, & in amauroſim, hoc eſt, viſus obſcurita-
tem eos incidere, & quod magis conſideratione di-
gnum cenſetur, quò vulnus, inquit Hippocr. re-
centius eſt, eo magis vident, inveteraſcente autem,
aut tardante cicatrice magis obtundi ſolet. Qui ve-
rò eius rei cauſam noſcere cupit, Duretum conſulat
in eius loci *commento.* Et quamquam hoc etiam ex
recentiorum experientia veritatem habere con-
firmatum eſt, tamen Fortun. Fidel. *vbi ſuprà*, ex
propriis quotidianis, obſervationibus, nihil vn-
13 quam tale ſibi ſucceſſiſſe teſtatur. Ego quid in hac
re pro Hipp. dicam, non habeo, niſi id ſecundùm
plurimùm ſuccedere eo modo velimus: ob ratio-
nes, de quibus Duretus *in comm.* & Hollerius ab
ipſo Fortunato adductus. Modus fortaſſe læſionis
ex ipſis vulneribus emanans conſiderandus, non
enim æquè in omnibus ſuccedere par eſt, vt Medici
noverunt.
Paræus porrò *lib.9. cap.*23. dicebat, vulneratis
14 ſuperciliis aliquando ita lacerati muſculos palpe-
bras moventes, vt ægri ſanitati reſtituti, dum
aciem oculorum in rem aliquam intendere ſtu-
dent, cogantur ipſas palpebras propriâ manu attol-
lere, quod impedimentum alicuius conſiderationis
exiſtimandum. Membranæ inſuper oculorum
diſſectæ, præter alia multa ſymptomata, quæ indu-
cunt etiam perſanata, viſui maximè officiunt, ob in-
ductam cicatricem. Pigræus *lib.*4 *ſuæ Chirurg. c.*11.
quamquam Gal. *lib.*1. *de cauſ. ſympt. c.*2. & alij apud
Schenck. *lib.*1. *Obſerv. tit. de oculis*, viderunt diſciſſa
membranâ, & humore albugineo exeunte, ægros
viſum recuperaſſe.
Aſperæ Arteriæ vulnera non vniuntur, quin 15
etiam vſum loquendi, ſi magna fuerint, impediunt,
licèt Paræus *lib.* 9. *c.*29. narret, ſe duos homines à
in parte vulneratos, ex aphonis vocales reddidiſſe:
ſed hi ſpatio trium vel quatuor dierum interierunt.
Pigræus tamen *vbi ſup. c.*12. narret cuiuſdam viri
hiſtoriam, qui eo loco vulneratus, ſanatus qui-
dem fuit, ſed orificium vulneris apertum remanſit,
ex quo biennio tantùm ſupervixit. [addi & referri
huc poteſt *Laryngotomia* apud Fontan.] Sed etſi ner- 16
vi recurrentes vulnerati fuerint, & abſciſſi, hominem
aphonum, & abſque loquela remanere neceſſe eſt,
abſque vlla ſpe illam vnquam in futurum recuperan-
di: quòd ſi alter tantùm dictorum nervorum ſau-
ciatus aut diſſectus fuerit perpetuæ raucedinis in-
commodo homo moleſtabitur, & ſemivocabilis effi-
cietur, Paræus *vbi aliàs*, Pigræus *ibl.*3. *c.*1.
Thoracia vulnera penetrantia fiſtulam relinque- 17
re, & vniri nequaquam poſſe, communis eſt Medi-
corum opinio, de qua teſtantur Arcæus *de cur. vuln.
lib.*2. *cap.*1. & Alvar. Nonn. *in annotat.* Cardan. *lib.*5.
*Aphor.*2. Fallopp. *de Vulner. cap.*28. & ante hos om-
nes Bertaphalia *de Vulner. tract.* 2. *cap.* 2. ob eam
cauſam homo ex his vulneribus licèt aliquando
per annos ſupervivat, tamen denique tabidus mo-
ritur. Verùm idem Arcæus *ibid.* huic communi
Medicorum ſententiæ contrariatur: credit enim
thoracis vulnera poſſe perfectiſſimè ſanari, & om-
ne futurum tabis incommodum facilè evitari, ſi
diligenti operâ Medicus vſus fuerit, cuius vtpluri-
mùm incuriâ, ac inſcitiâ eas moleſtias ab iis vulne-
ribus relinqui affirmat: tradit autem ipſe rectam
rationem huius curationis.
Porrò hîc de cicatricum incommodo aliquid di- 18
camus, quid autem ſit cicatrix manifeſtum eſt, ve-
ſtigium quippe eam eſſe dicimus ſolutæ vnitatis
prægreſſæ ex contracto callo, in externæ cutis
vnione apparens. Quæ definito conſona videtur
dictis Gal. *lib.*14. *Method. medend. cap.*18. & huic
non diſſimilem affert Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Re-
lat. cap.*1. apud quem plura de hac materia ha-
bentur. Nos dicamus, cicatricem vel ſanitati
officere, vel pulchritudini: vel vtriſque ſimul:
non enim dubium eſt, quod aliquando cicatrix cor- 19
poris functionibus obeſſe poſſit. Vidi qui tumo-
rem propè podicem patiebatur, cui cum maturus
jam præcideretur, ex cicatrice dehinc eâ in parte
relicta, perpetuo teneſmo magna cum moleſtia
afflictus eſt. Mulieres etiam ob cicatricem in
vtero relictam ſteriles fieri, ex Hippocr. auctori-
tate patet *in libb. de morb. mul.* & ſic aliæ cicatrices
in aliis partibus, vt in oculi tunica, de qua iam
diximus, viſui incommodare, in buccis, parti-
buſque proximis loquelam impedire, & in aliis
partibus alias lædere poſſunt. Sed propriiſſimè, vt 20
rectè exiſtimat Fortunatus, cicatrix pulchritudini
obeſt, cuius cùm præcipua ſedes facies, ſit, idcirco
indigniùs ferri majorique dedecori (vt Plutarch.
in Policita ad Trajanum dicebat) haberi ſolent ver- 21
rucæ, ficuſve in facie, quàm notæ, nævi, atque
mutilationes in reliquo corpore, quod etiam ex

Hipp. *in Coac. prænot. cap. 11. part. 3.* Duretus firma-
bat, qua de re ſancitum eſt *in l. ſi quis in metallum. C.
de Pœnis*, quam ea noſtris adducit Talliacot. *lib. 1. de
Cur. Chirurg. cap. 3.* ne quis in facie ſignetur : iam
fecerunt legiſlatorea faciei humanæ decorem : &
Plato *lib. 9. de Leg. in fin.* vulnera quæ turpitudi-
nem relinquant (qualia maximè ſunt quæ in facie
cicatricem relinquunt) inſanabilibus vulneribus
æquavit, & eandem pœnam in vtriſque delinquen-
22 tibus impoſuit. Cicatricum autem differentiæ
multæ eſſe poſſunt, omnes tamen huc tendunt, vt
magis aut minùs conſpicuæ aut defotmes ſint. Quæ
enim maiores ſunt, magis inæquales, duriori collo
obductæ, magis cavæ, aut eminentes, magis con-
ſpicuæ item ſunt, & ſic etiam magis decori ac
pulchritudini officiunt: contrà quæ minores, æqua-
les, leviter iunctæ, neque cavæ, neque eminentes,
minùs conſpicuæ ſunt, & idcirco parum pulchri-
tudini obſunt. Et hæc regula generalis eſt quoad,
omnes omnium partium cicatrices, nam reſpectu
partium longè aliter ſe res habet. Quales autem
23 cicatrices ea vulneribus remanſuræ ſint, ipſa vul-
neris natura, ac forma declarat. Vulnera magna ac
profunda, magnas cicatrices relinquunt : inæqua-
lia, & ferro non incidente, ſed hamato, vel ſerrato,
aut quomodocunque inæquali inflicta, cicatrices
etiam faciunt inæquales, & diſtortas. Quæcunque
etiam vulnera cum deperditione ſubſtantiæ par-
tium, ac præcipuè oſſium fiunt, cavas cicatrices fa-
cere certum eſt, & demonſtrat Hippocr. auctoritas
24 *lib. 6. Aphor. 45.* & hæc à natura ipſius vulneris de-
pendent : Aliàs autem culpâ medentis cicatrices ea
vulneribus magis deformea relinquuntur, vt ſi
aſperè tractentur, ſi lentè, & parum bene ſuantur,
aut ſi ſuantur vbi opus non ſit, ſi ante opportuum
25 tempus diſſuantur, ſi medicamenta nimis, ac præ-
ter exigentiam denſantia applicentur, nam ad hæc
omnia advertere debent, qui vulnera curantes re-
manſuræ cicatricis providentiam quoque habent.
26 Ad cuius negotij aſſecutionem Chirurgus qui-
dam, vt relatum eſt, ſolebat vulnera inter ſe nulla
conſuere, ſed ipſorum vulnerum labris optimè, ac
quantum arctiùs fieri poteſt inter ſe vnitis, aptisque
auxiliis in ea vnione ad conveniens temporis ſpa-
tium retentis, cicatrices efformare ſolebat elam-
bendo propriâ linguâ, & ſic nullo modo à ſanato
vulnere conſpicuæ erant.
27 Non dubium denique eſt, quod faciei cicatrices
reſpectu aliarum partium magis deformes exiſti-
mandæ, Duretus *in Coac. prænot. Hipp. tract. 2. cap. 2.
de Vuln. & fiſt. partic. 3.* quòd facies omnium partium
pulcherrima ſit : ita vt maioris æſtimanda ſit mini-
ma cicatrix in facie, quàm maxima in quavis alia
parte. Sed & reſpectu partium ipſius faciei, vna ci-
catrix, & magis conſpicua, & magis deformis quàm
alia eſſe ſolet, & circa id plura attulit jam ſæpe ad-
ductus Fortunatus, *loco proximè allegato*, cuius ver-
ba huc transferre libet. *Ergo*, inquit, *quæ in naſo ap-
paret cicatrix, quantum ad partium ornamentum
ſpectat, omnium maximè deformis eſſe mihi videtur,
datâ nimirum in reliquis paritate : proxima verò quæ
in malis, quas priſci genas appellant, & quæ, vt ait Pli-
nius, pudoris ſedes eſt, ac maximum ruboris indicium:
tertio loco quæ in buccis, niſi cum barbæ tegumento
deliteſcit: quartò, quæ in labiis : poſtea quæ in oculis :
deinde verò quæ in fronte apparet, ac quæ tandem in
auribus.* Hæc Fortunatus, in cuius dictis licèt ali-
quæ difficultates eſſe poſſint, quarum nonnullas
ipſe proponit, eæ leviores ſunt, neque eius momenti,
vt remorari nos ampliùs debeant.

Illud vnum addam, cicatricem in loco, in quo pili
enaſci ſolent, relictam, hoc præ cæteris cicatricibus
incommodum afferre, vt glaber locus perpetuò
appareat, quod quam faciat deformitatem, omnes,
norunt. Glabra verò loca cicatrice obducta rema-
nent, ob ipſarum cicatricum calloſitatem & duri-
tiem, quam mollis pilus perforare non poteſt. Sed
cur, inquies, in aliis animalibus pili in cicatricibus
naſcuntur, quod etiam teſtatur Card. *lib. 7. de va-
riet. c. 4.* Num, quia duriori pilo dotantur? ſed pro-
fectò hoc locum in omnibus non habet: aliam igi-
tur cauſam venari oportet. At qui plura de hac ma-
teria deſiderat audire, ad Fortunatum recurrat, qui
ſummâ diligentiâ hæc percurrit.

SVMMARIVM.

1 *Coniectura deſumpta à tempore inter vulnus & mor-
tem, Quòd vulnus fuerit lethale, aut non letha-
le, parem habet neceſſitatem, & difficultatem de-
terminationis.*
2 *Certus terminus pro vulnerum ſecuritate aſſignari
non poteſt.*
3 *Vulnera capitis quadrageſimo, aut ſexto ſupra qua-
drageſimum, tranſacto, periculum non afferunt.*
4 *In vulneribus qui termini periculi aſſignari ſoleant.*
5 *Vulnera capitis ad centeſimum, & vltra, periculoſa.*
6 *Vulnera capitis quouſque periculoſa.*
7 *Vulnere exiſtente lethali non attenditur vllum tem-
pus mortis.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur ad quodnam vſque tem-
pus vlnus dici potuerit mortem attuliſſe.*
9 *Iudex in determinando hoc tempus debet ſuum ar-
bitrium ex Medicorum dicto moderari.*
10 *Non poteſt vnica temporis determinatio in ſingulis
vulneribus aſſignari.*
11 *Vulnera ſincipitis magis periculoſa, & breviori tem-
pore occidunt, quàm in occipite.*
12 *In vulneribus lethalibus videtur terminus acutorum
morborum acceptandus.*
13 *Decedens intra triduum ab accepto vulnere, præſu-
mitur ex vulnere mortuus, quibuſcunque non
obſtantibus, Amplia, vt n. ſeq.*

De coniecturis, ex quibus vulnus lethale vel non lethale fuiſſe judicatur, & primò de coniectura deſumpta à tempore intermedio inter vulnus, & mortem.

QVÆSTIO V.

QVoniam ſæpiſſime occurrit, quòd homicidæ,
vel qui homicidij accuſati reperiuntur, oppo-
nunt de Vulneris inhabilitate ad occidendum, &
mortis cauſam aut in ipſius ægroti negligentiam,
& intemperantiam, aut malum habitum, & ſtatum
valetudinarium, aut Medicos, & Chirurgos,
aut in novum aliquem morbum, aut in aliud quid
ab extra adveniens coniiciunt, idcirco ſummâ, ac
exquiſitâ diligentiâ Iuriſconſulti coniecturas
aliquas proponunt, ex quibus faciliùs in veritatis
cognitionem deveniamus, ac realiter cognoſca-
mus, vtrùm mors ex ipſo vulnere, quod verè lethale
extitiſſet, an ex alia quacunque cauſa originem
traxerit : quas coniecturas mirâ diligentiâ proſe-
cutus eſt Farinac. *quæſt. 127. part. 2. à num. 28. ad
plures ſeqq.* eas tamen omnes examinare, & longum
eſſet, & extra rem noſtram, cùm earum plures
ad Medicum negotium non faciant. Examinemus
ergo eas, quæ & ad nos pertinent, & maioris mo-
menti ſunt : & præ omnibus quidem ea magnifaci-
enda videtur, quæ à tempore deſumitur, quam-
obrem de hac primùm verba faciamus. Habet au- 1
tem eius rei deciſio parem, & difficultatem & ne-
ceſſitatem : difficilis enim eſt tum ob vulnerum
ipſorum multiplicem differentiam, tum ob variam
individuorum conſtitutionem & naturam, tum ob
infinita propemodum ab extrà vulneribus acciden-
tia, ob quorum culpam vulnera aliquando citiùs,
aut

aut ſeriùs occidunt, & citiùs quoque, aut ſeriùs ſa-
nantur, quam deberent. Quin etiam difficile hoc
punctum facit diſſidentia Auctorum cùm Medici-
næ tum Iuriſconſultorum, qui in tempore ſecuri-
tatis vulnerum ſtabiliendo diſcordes in ſe mirum
in modum extiterunt: cuius rei potiſſima cauſa eſt
particularium caſuum eventus, quibus obſerva-
tum eſt, vulnera modò procraſtinare, modò acce-
lerare mortem, etiamſi vnius eiuſdemque naturæ
ſint, vnde certum terminum pro eorum ſecuritate
2 aſſignari poſſe nonnullis impoſſibile viſum eſt. Sed
tamen huius difficultatis ſolutio maximè videtur
neceſſaria, quia iniquum eſt, & contra Iuſtitiam
ſontes aliquando abſolvi, multò magis iniquum, &
contra humanitatem inſontes ſupplicio affici, vt
facilè vtrumque evenire poſſet, vbi brevius, & lon-
gius, quàm in rei veritate ſit, id temporis conſtitua-
tur: quamobrem valde in hoc elaborandum, vt ve-
ritatem, ſi fieri poſſit, aſſequamur.

Communis ergo opinio, de qua teſtantur inter
Iuriſtas Ang. *in l. vnic. C. de emend. ſerv.* ex quo
Clar. *in libro quinto, ſent. §. Homicidium n. 35.* Boët.
quæſt. 323. ſub numero vndecimo. Andr. Gaill. *libro
ſecundo, Obſerv.* 111. *num.* 23. Guazzin. *ad def. reo-
rum. def 4. c. 10, num. 1. & ſeqq.* & alij per eum relati,
& inter Medicos Guido Cauliac. *ſuæ Chirurg. doctr. 2.
tract. 3. cap. 1* Marcell. Donat. *ſua hiſtor. Med. mirab.*
3 *lib. 5. c. 4.* & alij, eſt, vulnera Capitis (quæ præ cæteris
ſuſpecta proculdubio ſunt) quadrageſimo die, aut
ad ſummum quadrageſimo ſexto tranſacto, non
ampliùs periculum afferre. Nonnulli tamen Medi-
corum, vt idem Guid. Cauliac. *vbi ſuprà.* Tagault.
lib. 2. Inſtit. Chirurg. c. 3. & inter Iuriſconſultos ex
4 eodem Guidone Boërius, *vbi proximè*, & alij tam
ex Iuriſconſultis, quàm ex Medicis, in vulneribus,
ac præcipuè capitalibus, tres conſtitui terminos
voluerunt, nempe ſeptimam, nonam, vel decimam-
quartam, & Quadrageſimam, iuxta terminos alio-
rum morborum acutorum: non deſunt autem qui
eos terminos longiùs multo protrahunt: Nam ex
5 Medicis Marcell. Donat. *vbi ſuprà*, vulnera capitis
etiam poſt centeſimum, & ad 130. vſque periculum
afferre inculcabat. Sed de hac temporis determina-
tione plures refert opiniones Farinacc. *quæſt.* 126.
num. 11. & quæſt. ſeq. num. 33. & ſeqq. nam alij etiam
6 poſt octo menſes vulnus poſſe periculum afferre
decreverunt: alij etiam poſt annum, quin alij etiam
poſt integrum triennium. Sed ex noſtris quoque
Fallop. *de Capit. vulner. cap. 45.* dicebat aliquos ex
illis perire, poſt duos aut tres annos. Eam ob rem
eò res devenit, vt nonnulli apud Farinac. *vbi proxi-
mè*, non attendi tempus voluerint, ſed ſi vulnus
7 ex ſua natura fuerit lethale, & vulneratus proceſſe-
rit, vt inquiunt, de malo in peius, & tandem mor-
tuus ſit, ſemper dicendum eſſe, illum ex vulnere
mortuum fuiſſe. Hippol. de Marſil. *in l. ſi in rixa
num. 63. & ſeq.* Boër. *vbi ſuprà, n.* 10. relati ab ipſo
Farinaccio.

8 Communis autem Iuriſconſultorum opinio, de
qua ille, eſt eam rem Iudicis arbitrio decidendam
eſſe: quam tamen opinionem prudenter quidem
moderatur Farinacc. *ibid. num. 50. & ſeqq.* volens
in hoc Iudicem debere ſequi Medicorum, aut
Chirurgorum ſententiam: & iure quidem optimo,
quomodo enim arbitrabitur Iudex ex ſe in re,
9 quam prorſus ignorat? Quamquam enim ſcientiſſi-
mus Legum fuerit, & exquiſitè, quantum ad Iu-
riſconſultum pertinet, de ea temporis conditione
determinare ſciverit, naturam tamen particula-
rium individuorum, cuius reſpectus habendus in
ſententia ferenda, nunquam vt Medicus callere
poterit, qui etiam in hoc caſu requiritur, vt ſit mag-
næ experientiæ: nam contingit iuxta eorundem
individuorum naturam, mortis aut ſalutis, periculi
aut ſecuritatis terminos variari, neque ſolùm cor-
porum particularium naturas, ſed partium quoque
vulneratarum, adhibere in iudicio oportet, quod
quanam ratione per ſe determinare abſque Medi-
corum ope Iudex poſſit, ego quidem non video.
Quicquid autem ſit de hoc Iudicis arbitrio, palam
illud eſt, nequaquam fieri poſſe, vt hæc temporis
determinatio poſſit vnica in omnibus vulneribus 10
aſſignari, & indifferenter in vnoquoque ſubjecto;
imò neque in vna eademque parte: de neceſſitate
enim ob plures ab extrà accidentes cauſas eam va-
riari oportet. Alius enim terminus aſſignandus eſt
in ſimplici capitis vulnere, quod ſolam cutem cum
modica cranij læſione violaverit; alius ſi cranium
fiſſum, aut cerebrum concuſſum fuerit, alius ſi Me-
ninges, ſeu cerebri cooperientes membranas lace-
raverit, alius ſi ad cerebri ſubſtantiam; alius ſi ad
ventriculos vſque, & intimiores partes penetra-
verit: item alius ſi ſinciput; alius verò ſi occiput
læſerit, cùm in illo magis periculoſa vulnera ſint,
& breviori tempore occidant; quàm in hoc. Hipp. 11
de vuln. Cap. in princ. Amat. Luſitan. *Curat. Med.
cent. 6. cur. vlt.* Quinetiam alium terminum requi-
runt vulnera Capitis, alium Pectoris, alium etiam
viſcerum inferiorum, alium magnorum articulo-
rum, & ſic de cæteris. Cùm ergo in infinitum parti-
cularia variari contingat, variari etiam in Infinitum
hos ipſos terminos neceſſe eſt. Sed ſiqua coniectura
ex tempore inter vulnus, & mortem deſumi poteſt,
ad hoc vt vulneratus ex vulnere præſumatur mor-
tuus, non autem ex alia cauſa, aut vice verſa, pro-
fectò terminus acutorum morborum in vulneri-
bus lethalibus, & periculo proximis præ cæteris 1
videtur acceptandus: [Confer Hippocratem *in Coa-
cis libr. de capit. vuln. & 4. popul.*] intra quem termi-
num vulnerato decedente, ſemper quantum eſt ex
hoc, debet dici ex vulnere mortuus, & ſemper præ-
ſumptio pro vulnere eſſe debet: Et ratio concluſio- 13
nis eſt, quia ſtante cauſæ evidentiâ, quæ influit in
futuram mortem, coniuncta cum ſufficientia eiuſ-
dem cauſæ, non debet culpa mortis in aliam minùs
evidentem, aut minùs ſufficientem cauſam conii-
ci, quod maximè procedit in vulneribus ex pri-
mo capite, aut ſecundùm plurimum lethalibus.
Contraria verò cauſa militat tranſacto prædicto
termino, & contraria inde ob id coniectura debet
emergere: quia iam & ab evidentia, & à ſuffi-
cientia cauſæ illa deficit, neque tam promptè
influit in mortem: præterquam quòd in diutur-
niori tempore veriſimilius eſt novam cauſam ir-
repſiſſe, quàm in breviori: quia & plura ab ex-
tra irruunt, & ipſi ægrotantes tædio docti faci-
liùs in aliquem errorem labuntur, ex quo mors
ſubſequitur.

Illud abſque dubio procedere omnino debet, 14
quòd decedente vulnerato intra triduum, & multò
magis eâdem die, præſumatur mortuus ex vul-
nere, non obſtantibus quibuſcunque. Farinac.
Conſ. Crim. 100. *num.* 16. & ratio eſt, quia vix
dari poteſt morbus acutus, qui vulneri non
ex culpa vulneris ſuperveniat, qui tam brevi
ſpatio hominem è medio tollat. Et egoquidem non
modò hanc concluſionem pro veriſſima recipio,
ſed non abſque ratione ampliandam cenſeo, ad ſe-
ptimam vſque extendendam: quia etiamſi non ſit
impoſſibile, perdifficile tamen videtur intra hunc
poſteriorem quoque terminum tam acutum mor-
bum, qui non ex vulnere procedat, irrepere, vt in-
tra ſeptimum occidat, eo quòd vtplurimùm in vul-
neribus maximè non aſpernandis, vel ex ſe, vel ex
arte,

arte,& aliquando ex vtriusque cauſa, ſtatim in ipſa vulnerum aceeptione , vel paulo pòſt multum ſanguinis evacuetur : ex qua evacuatione non eſt dubiom, retardari nullo negoiio poſſe qualemcunque imminentem acuti morbi impetum , præcipuè cùm antequam morbus ſe prodat , ſacta ea evacuatio fuerit. Relioquo alia præſidia , vt plura diverſionum genera , quæ cùm pro cura vuloeris exerceantur , facilè poſſuut futurum morbum inhibere, aut ſaltem eius impetum retundere , & ex acuto mioùs acutum facere,ita vt nullo modo poſſit iotra ſeptimam,vt acutiſſimi ſolent morbi,occidere. Sed circa hanc temporis coniecturam , vide nonnulla alia *in quæſt. ſeq.n.19. & ſeq.*

SVMMARIVM.

1 *Coniectura lethalitatis vulneris ex natura partis deſumpta præ cæteris eſt vrgens.*
2 *Partis natura per ſe ſola reddit vulnus lethale, aut tutum.*
3 *Ex partis natura deſumitur certiſſima coniectura qualitatis ipſius vulneris.*
4 *Coniectura vulneris lethalis ex qualitate, & quantitate vulneris.*
5 *Simplex vulnus tutum eſt.*
6 *Vulnus quantò minus, tantò tutius.*
7 *Magna vulnera etiam in ſimplici carnis periculo non videntur vacare.*
8 *Ex ſimplici magnitudine vulnera reddũtur lethalia.*
9 *Coniectura ex qualitate armorum.*
10 *Vulnera ære inflicta tutiora.*
11 *Coniectura deſumpta ex armorum venenatione eſt vrgentiſſima.*
12 *Coniectura ex fama publica.*
13 *Vulneratus non præſumitur mortuus ex vulnere, quod Medici indicarunt non eſſe mortale.*
14 *Coniectura ex natura, & perſeverantia accidentium.*
15 *Parua ſunt ex vulnere, aut ex morbo à vulnere cauſato aliquem decedere.*
16 *Percutiens infirmum, vulnere etiam non lethali exiſtente, tenetur, infirmo decedente, de homicidio.*
17 *Coniectura quod vulnus non fuerit mortale, deſumitur ex remiſſione accidentium.*
18 *Vulnerato poſt triduum ſurgente è lecto, ambulante, vulnerans non tenetur illo decedente niſi de vulnerato.*
19 *Vulneris accidentibus remiſſis, non præſumitur vulneratus ex vulnere mortuus. Contrarium n.ſeq. Declara vt num.23.*
21 *Recidiva facit coniecturam vulneris lethalis.*
22 *Morborum, & vulnerum remiſſio triplex.*
24 *Supervenientia malorum accidentium facit præſumptionem vulneris lethalis.*
25 *Status valetudinarius vulnerati poſt vulneris ſanationem facit coniecturam, vulnus fuiſſe lethale.*
26 *Vulnus non fuiſſe lethale coniicitur ex vulneris conſolidatione.*
Limita hanc coniecturam, vt num.ſeq.
28 *Vulnus quanto tempore apertum manere debeat.*
29 *Vulnus ante tempus fuiſſe conſolidatum ex quibusnam coniici poſſit.*
30 *Farinacij coniectura de vulneris lethalitate examinatur, & num.ſeq.*

Examinantur aliæ coniecturæ, ex quibus probatur vulnus fuiſſe , aut non fuiſſe lethale.

QVÆSTIO VI.

SEd præter coniecturam à tempore deſomptam, quòd vulnus lethale aut non lethale fuerit , vel meliùs , quòd cauſa mortis vulnus extiterit , aut non extiterit , ſed aliunde dependentiam habuerit, alias permultas afferunt præſumptiooes , ac coniecturas Iuriſconſulti , quas , vt dixi , exquiſitiſſimè proſequitur Farinacc. *in ſæpe citata quæſt.* 127.*à n.*2. *ad plures ſeqq.* Has etiam nos maioris doctrioæ gratiâ proſequemur : vt quemadmodum Iuriſconſulti in veritate iodaganda munus ſuum explent , ſic & nos in eundem ſcopum conſpirantes noſtram provinciam abſolvamus.

Secondam ergo coniecturam , ſeu præſumptio- 1
nem deſumunt ex partis vuloeratæ natura : nam
profectò hæc vna præſumptio præ omnibus videtur
vrgere , cùm verè partis ipſius ſola natura vul-
nus reddat lethale, aut tutum , vt prudenter admo-
net Fortun.Fidel. *lib.4.Relat.c.ſecundo , in princ.* & 2
dixi etiam *ſuprà, quæſt.* 1. io quam ſeotentiam conſ-
pirare etiam videtur Salius *in primum de morb.
ſect. 2. text. 7.* Itaque licèt Medici contendant , ac
profectò firmiſſima cum ratione , non ſolùm ex
partis læſæ oatura vulnera reddi lethalia , ſed ex
quamplurimis aliis rebus , tameo cætera pro nunc
poſthabeamos , & id tantùm,quod in præſenti ne-
gotio pro Iuriſconſultis facit afferentes , dicamus,
quòd omnium evidentiſſima ac certiſſima conie- 3
ctura , abſque vlla hæſitatoria deſumi debet ex na-
tura partis vulneratæ , quæ ſi io illarum numero
fuerit , quæ vuloeratæ hominem perimere de certo
ſolent , aut ſaltem vtplurimùm , præſumptio debet
eſſe,vulnus mortis cauſam extitiſſe. Si de hac ergo
conſtabit , onus probandi contrariom incumbet
ei , qui contra hanc coniecturam opponit : nam
quæcunque in contrarium vrgeant, niſi evidentiſſi-
mè probentur , videntur præ hac præſumptione ne
flocci quidem facienda . Quamobrem etiamſi op-
poneretur notabilis negligentia vulnerati , & erro-
res tam ipſius vulnerati in victu , quàm ipſorum
Medicorum io medeodo , ſeu quodcunque aliud,
in quod rationabiliter mortis culpa reiici poſſet,
tamen remanente ſemper habilitate vulneris ad oc-
cidendum ex partis ipſius natura , præſumptio hæc
aliis omnibus prævaleret , & taotò magis quantò
nobilior eſſet pars vulnerata,& quaotò intimiùs ad
ipſam partem vulnus penetraſſet.

Tertiam coniecturam deducuor Iuriſconſulti 4
ex qualitate & qoantitate vulneris. Nos qualita-
tem à quantitate diſtinguamus. Qualitas vulneris
facit præſumptionem , quia ſi ſimplex vulnus ſit,
tutum eſt , quantum eſt ex hoc , ſi compoſitum
cootrà. Simplex dicitor in ſimplici parte carnoſa 5
inflictum , & ſimplici iociſiooe factum : compoſi-
tum in parte factum , quæ ex pluribus partibus
ſimplicibus compoſita eſt , & ipſas omnes , vel ea-
rum plures obſidens , aut cum contundenti io-
ſtrumento, vel oon ſimpliciter ioflictum, & huios-
modi.

De quaotitate quoque idem eſt diceodum: 6
quaotò enim minor continuitatis ſolutio fuerit, eò
maior præſumptio ſecuritatis iovaleſcit , adeò vt,
ſicot aliàs dictom eſt , vulnoſculom ooo modò
non præſumatur lethale , ſed neque vllum ha-
bere in ſe delictum : cootrà vero magna vulnera
etiam in ſimplici carne , cùm periculo noo va- 7
cent, præſumptionem aliquam faciunt , quòd vul-
nus mortis cauſa eſſe potuerit , nam non abſque ra-
tione Foreſt. *lib. 6.obſ.7.in Schol.*ex ſimplici magni-
tudioe vulnera reddi voluit lethalia : cooſenta-
neum enim eſt in magnis vulneribus magnam fieri
ſanguinis effuſionem , & accidentia maiora , &
vehementiora ad ea conſequi , quàm io minori-
bus : præterquam quòd rarò , aut nunquam ma-
gnum vulnus abſque multorum vaſorum inciſio-
ne eſſe poteſt. Facit pro Iuriſconſultis *text. in l.
vulneris ff. de iniuriis , & ſam. lib.* vbi vulneria
magnitudinem dicebat facere atrocitatem . quo
loco de ſimplici magnitudine quantitativa locutus
eſt textus : nam de qualitativa in ſequentibus
verbis

verbis loquitur, cùm dicit. Et non nunquam locus
vulneris, (adde ex Gloſſa, facit maiorem attocira-
tam) nimirum pars ipſa vulnerata.
9 Quarta conjectura apud eoſdem Iuriſconſultos
deſumitur ex qualitate armorum, de hac Felinus *in
cap.ſignificaſti, lib.2.de homic. vol.& caſ.num.*8.& 10.
Maſcar.*de probat. concluſ.* 1073. *num.9.tom.2.* quæ-
10 dam enim arma, vt aliàs diximus, peiora, & ma-
gis periculoſa vulnera faciunt, quemadmodum
alia contrà minus periculoſa: nam exempli gratiâ,
vulnera ære inflicta benigniora ſunt, citiuſque
ſanantur, cuius rei cauſam quærit Ariſtot. *lib.* 1.
probl. 35. at contrà ſi ferrum rubigine obſitum
fuerit, vulnera inde maligniora fiunt. Fortunat.
Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 4. Sic vulnera ſclopo, tor-
mentariiſque inſtrumentis facta, cæteris peiora
cenſenda, vt aliàs dicemus, datâ tamen paritate in
cæteris conditionibus. Idcirco hæc coniectura
cum aliis adiuncta aliquid operari poſſet, licèt ipſa
per ſe magni momenti exiſtimanda non eſſet: niſi
11 conſtaret arma ipſa fuiſſe venenata, tunc enim
hæc præſumptio eſſet adeò vrgens, vt ex ſe ipſa
ſola facere poſſet euidentiſſimam coniecturam,
quòd vulneratus ex vulnere mortuus fuerit, etiam
cæteris omnibus coniecturis, & præſumptionibus
in contrarium facientibus, ipſius quoque partis
naturâ, quæ omnium vrgentiſſima eſt, non obſtan-
tibus: ſed de hac re longioribus in particulari quæ-
ſtione pertractabimus.
12 Quintam coniecturam, quæ tamen Medica non
eſt, ſed merè ad ipſos Iuriſconſultos ſpectat, deſu-
munt illi ex fama publica: ſed quemadmodum, vel
ipſis Iuriſconſultis aſſerentibus, vulneratus non
præſumitur mortuus ex vulnere, quod Medici ju-
dicarunt non eſſe mortale, Menoch. *de Arbitr. lib.*
2. *cent.3.caſ.*374. *n.*11. ſic non obſtante etiam famâ
13 publicâ id procedere debet, plus enim credendum,
vt aliàs dixi, duobus Medicis, quàm mille aliis con-
trarium aſſerentibus: nam aliquando Idiotæ, &
vulgus hominum vulnus conſpicientes magnum
cum magna ſanguinis effuſione, vulnerato poſt-
modum decedente etiam poſt multos dies, judicant
ex vulnere fuiſſe mortuum, & ſic totâ ciuitate,
vel viciniâ, vel maiori parte idem dicente, emergit
fama publica: quæ in hoc caſu minimè probabit,
contrarium aſſerentibus Medicis, qui vulnus non
ex magnitudine, & magna effuſione ſanguinis, ſed
ex qualitate judicant, & naturâ partis vulneratæ, vt
jam diximus.
14 Sequitur ſexta conjectura, quæ & ipſa vrgentiſ-
ſima eſt, deſumiturque ex natura, & perſeuerantia
accidentium: ſi enim vulneratus febre correptus
fuerit, dolore, ſpaſmo, & his non diſſimilibus ſym-
ptomatibus, & hæc quidem ſemper perſeuerauerint,
atque æger in deterius labatur, quouſque tan-
dem diem obeat, tunc omni procul dubio ex vul-
nere mortuus eſt præſumendus: contrà verò ſi
euenerit, contraria militat præſumptio. Facit Ma-
nard. *lib.6.Epiſt.* 1. *in* 1. *ſupp.* tametſi verò Fortun. Fi-
del. *loco ſæpius cit. in fin.* hanc ſententiam impro-
bet, ex hoc, quòd poſſit dari leue vulnus, ac omni
ex parte tutum, ex quo vulneratus ſemper in dete-
rius labatur, ac tandem pereat, vt ſi cacochymiâ
laborauerit vulneratus, & ex hoc vulnus illud per-
petuum dolorem excitauerit, & inflammationem
contraxerit, quemadmodum etiam ſi debilis ex ſua
natura pars huiuſmodi vulnus acceperit, vel ob
imbecillitatem vulnus praua accidentia excitando
mortis cauſa fuerit: ad hoc tamen ego reſpon-
deo (quicquid ſit de hoc, an nimirum mortuus
dicatur aliquis ex illo leui vulnere, nec ..., ita vt
vulnerans de vulnerato tantùm, & non de occiſo
teneatur, aut contra, hoc namque aliàs diſcutiam)
quòd dummodo conſtet accidentia ex vulnere ipſo
originem habuiſſe, & ſemper vſque ad mortem
perſeueraſſe, ſemper ex vulnere præſumi debeat
mortuus vulneratus. Quod enim in ſano corpore
haberet ſe vt cauſa remota, & eſſet ſolùm occaſio
mortis, quandocunque nouus morbus ſuperueni-
ret: in corpore cacochymo, debili, valetudinario,
habet ſe vt cauſa proxima, & efficiens, cùm abſque
tali vulnere nunquam ille, qui vulneratus eſt, deceſ-
ſiſſet, quod in ſano homine non habet locum, quia
etiam abſque tali vulnere, ſuperueniente malignâ
febre, ſeu alio quocunque morbo lethali, mori abſ-
que dubio poterat, nam accidentia huius noui
morbi, quemadmodum ſunt improportionata ſa-
lutari vulneri in homine ſano, ſic ſunt proportio-
nata etiam leui vulneri in corpore morboſo. Non
enim ſi ex cacochymiæ vitio vulnus non lethale ef-
ficiatur lethale, dici poteſt nouus morbus ſuperue-
niſſe, quia ſic fert conditio corporis cacochymi, vt
etiam leue, ac ſalutare vulnus praua accidentia ex-
citare, & mortem afferre aptum ſit. Exemplo ſint
vlcera ipſa etiam non maligna, quæ licèt in ſano
corpore facilè ſanentur, ſi corpus occupauerint hy-
drope affectum abſque eo quod nouus morbus ad-
ueniat, ſed ex ſola particulari conſtitutione eius cor-
poris hydrope affecti, ægerrimè ſanantur. Facit pro
his caſus, de quo Horat. Augen. *lib.* 9. *Epiſt.* 3. nam
is, qui vulnus acceperat, valetudinarius erat, & ob
id, licèt ex ſua natura vulnus illud lethale non fuiſ-
ſet in alio ſubiecto, in illo non erat dicendũ abſque
periculo eſſe. Quamobrem nequaquam in eo caſu
procedere crediderim Augenij opinionem, conten-
dentis, vulneratum illum ex alio morbo periiſſe,
non ex vulnere: ſatis enim eſt, quòd in hoc ſubje-
cto huiuſmodi vulnus non vacet periculo, ſic enim
ſemper vulnus influit in mortem, cùm valetudina-
rius ille non vulneratus etiam ex leui illo vulnere
non fuiſſet mortuus. Quòd ſi dicas, ex vulnere va-
letudinem fuiſſe adauctam, imo vulnerati ſtatum
mutatum, tunc dico, quòd quemadmodum abſ-
que infirmitate non eſſet ſecuta mors, ſic neque
abſque vulnere infirmitas, Bart. *de percuſſ. num.* 5. 15
paria verò ſunt ex vulnere, aut ex morbo à vulnere
cauſato aliquem decedere. Idem Bart. *ibid. num.* 1.
Boëtius *deciſ.* 175. *num.* 10. Facit pro Medicis Galen.
de cauſ. Procatarct. cap. 2. vbi non lethale, vel me-
diocre vulnus in corpore imbecillo mortis cau-
ſam fuiſſe contendit, refellens eos, qui in imbecil-
litatem cauſam mortis reiiciebant. Vnde non abſ- 16
que ratione apud nonnullos Iuriſconſultos inue-
nio, quòd percutiens infirmum, non exiſtente
etiam vulnere lethali, ſi ille decedat, teneatur de ho-
micidio. Damhouder. *in Enchirid. rer.crim. cap.*87.
num. 40. licèt contrarium teneat Caball. *de omni
genere homicid. num.* 330. quod tamen declarandum
videtur: nam vel infirmitas erat omnino lethalis,
& quaſi deſperata, & tunc Caballi opinio poſſet
vtcunque procedere: at non exiſtente infirmitate
lethali, & poſt vulnus ægro in peius lapſo, opinio
Damhouderij videtur acceptabilior. Ad quid autem
verè teneatur vulnerans in his caſibus, poſtea cum
Iuriſconſultis pleniùs diſcutiam. Contraria porrò 17
conjectura, nimirũ quòd vulnus non fuerit lethale,
deſumitur ex remiſſione accidentiũ, & ex eo quòd
vulneratus meliùs habuerit, licèt deinde recidi-
uans mortuus fuerit. Circa quàm coniecturam ad-
notandum eſt, nonnullos Iuriſconſultos, voluiſſe,
quòd

quòd ſi vulneratus poſt triduum ſurrexerit è lecto,
& ambulauerit, vulnerans jam vltra non teneatur
de occiſo. Petr. Rauenn. *ſing.* 795. tanquam ſi non
præſumatur ex vulnere mortuus, & videntur om-
19 nes in hoc concordare: quòd ſi accidentia vulneris
ceſſauerint, aut magna ex parte remiſerint, non
præſumatur vulneratus mortuus ex vulnere. Dam-
houd. *in Enchirid. rer. crimin. cap.* 77. *n.* 10. Menoch.
de arbitr. caſ. 275. *num.* 9. Farinac. *loco ſæpius cit.*
cum adductis ibi per ipſos, & de huiuſmodi tam
Iuriſconſultorum, quàm Medicorum communi
20 opinione teſtatur ex noſtris Fortun. Fidel. *lib.* 4.
relat. loco proximè cit. qui tamen hanc ſententiam
omnino improbat eâ ratione ductus, quòd ægritu-
dines malignæ, & ipſa quoque maligna, & perne-
cantia vulnera aliquando remittant: imò habent
hoc proprium, vt ex Gal. *comm.* 2. *in* 1. *Epidem. text.*
25. ille addit, vt remittere videantur, ac dehinc re-
pentè recrudeſcant, hominemque è medio quaſi
21 inopinatò tollant. Difficultatem quoque auget id,
quod ipſimet Iuriſconſulti ex recidiua coniecturam
deſumunt, quòd vulnus fuerit lethale, & quòd vul-
neratus eius culpâ deceſſerit ob recidiuam. Farinac.
quæſt. 127 *n.* 77. quæ de directo contraria videntur
iis, quæ circa hanc coniecturam ipſorum ſententia
ſuperiùs allata ſunt.
22 Ad huius difficultatis deciſionem videtur dicen-
dum, triplicem conſiderari poſſe tam cæterorum
morborum, quàm vulnerum remiſſionem: vnam
quidem veram & realem: alteram apparentem
tantùm, & non veram: tertiam veram quidem, at
non completam, ſed imperfectam. Prior dependet
ex omnimoda victoria Naturæ ſupra morbum,
ex vera ac totali humorum coctione, & ex robo-
re virtutis naturalis caloris. Secunda dependet
potiùs ex Naturæ ſuccumbentia, quæ quoniam
defatigata, & à morbo debellata, ipſius morbi fe-
rociæ jam victa cedens, non ampliùs cum ipſo
morbo colluctatur: at pugnâ Naturæ cum morbo
quieſcente, remittuntur etiam ſymptomata: quæ non
niſi ab ea, & in ea fiunt, & ſic videtur morbus re-
mitti, cùm tamen validior in dies euadat. Tertia
dependet ex victoria quidem Naturæ ex vna parte,
quòd aliquam horum peccantium portionem
concoxerit, & morbo ſuperior exiſtat, ſed re-
manente adhuc morbi radice cum praua aliqua
qualitate, quam à principio habebat, quæ dehinc
repullulans recidiuas facit, & vt plurimùm inter-
ficit, quia vt Auic. dicebat, *morbus in radice eſt for-*
23 *tis, & virtus infirmi debilis.* Quando ergo dici-
tur, quòd remiſſio accidentium facere debeat
præſumptionem, quòd vulnus non fuerit lethale,
intelligitur juxta priorem modum de vera &
reali remiſſione, non de ficta & apparenti, aut de
incompleta & imperfecta, quia in vtraque harum
poſteriorum ſubeſt morbi, ſiue vulneris prauitas,
quæ latere per aliquod temporis ſpatium facilè
poteſt, deinde autem ſeſe prodere. His ſic ſe ha-
bentibus, in vera accidentium, & morbi remiſſio-
ne recrudeſcente morbo, ſeu vulnere, ſemper præ-
ſumptio eſſe poterit aduentus nouæ cauſæ: at in
remiſſione non vera ſed apparenti, non completa
ſed incompleta, hoc non habet locum, & idcir-
co ſi accidentia vulneris remiſerint quidem, ſed
vulnus nunquam ſanationis, ſeu conſolidationis
ſigna commonſtrauerit, tunc ſemper præſumptio
militare debet, quòd mors ex vulnere excitata ſit,
etiamſi poſt remiſſionem ſimptomatum æger tri-
duum, aut maius aliquod tempus extra domum
exierit, & ambulauerit, remanente tamen ſemper
vulneris ſtimulo, quod facilè fieri poteſt in tertia
ſpecie remiſſionis morbi, de qua diximus.
Septimam coniecturam, & ſequentes accipiunt 24
Iuriſconſulti ex ſuperuenientia doloris, ſpaſmi,
vomitus, & aliorum accidentium, quæ priùs non
aderant, & ex eorundem accidentium qualitate.
Apud nos vnica erit hæc coniectura, quam deſu-
mi dicimus ex ſuperuenientia quorumcunque ma-
lorum accidentium, quæ ad lethalia vulnera con-
ſequi ſolent, cùm hominem è medio tollunt. Con-
ſentaneum enim eſt, quòd praua & maligna acci-
dentia ex mala cauſa ac graui originem ducant,
neque videtur veriſimile, quòd leue vulnus, aut
leuis morbus, aut alterutrum, cùm in ſalutem
tendit, huius generis accidentia poſſit producere:
imò eorum apparentia ita teſtatur de morbi & vul-
neris grauitate, vt lethalium morborum, ac vulne-
rum hæc ſint veri characteres, & ſigna, vt loqui-
mur Medici, Pathognomonica, ac demonſtratiua.
Cùm ergo hæc ſuperueniunt, neque alia cauſa
euidens ac manifeſta apparet, cuius culpâ eue-
niant, præſumptio concomitantiæ, vel ſuperue-
nientiæ horum ſymptomatum erit & efficaciſſima,
& firmiſſima, quòd vulnus ex ſe, & naturâ ſuâ
fuerit lethale. Sunt autem hæc accidentia ſpaſ-
mus, dolores peruicaces & atrociſſimi, febris ar-
dens, inflammatio, tumoris retroceſſio, vomitus in-
deſinens, ſyncope, ſanguinis fluxus, qui cohiberi
non poſſit, delirium, inappetentia deplorata, exitus
cibi, vel potûs, vel fæcum, vel vrinæ per alienas
vias, & alia quàm plura huius claſſis Medicis no-
tiſſima: quæ quidem quantò plura, & grauiora erunt,
tantò magis coniecta ab eorum aduentu deſumpta
abſque dubio vrgebit.
Decimam ſeptimam coniecturam accipi dicunt 25
ex ſtatu valetudinario ipſius vulnerati poſt acce-
ptum vulnus: hoc fit, vt jam ſuperiùs adnotatum
eſt, remanente ſemper vulneris ſtimulo: patere ta-
men debet, vulneratum in ea valetudine diu perſe-
uerasſe, ob ipſius vulneris culpam: nam ſi exempli
cauſa, ob plurimam & immoderatam ſanguinis ef-
fuſionem ex ipſo vulnere diu valetudinarius per-
manſiſſet (nam, vt ſatis ſuperque etiam nolentes ex-
periuntur Medici quidam Hæmophili, multa ſan-
guinis euacuatio maximè diuturnas facit conuale-
ſcentias, neque patitur homines ſeſe recolligere,
labantibus ſemper viribus, ob ſpirituum inopiam)
tunc id non fieret primario vulneris vitio, & conſe-
quenter ea valetudo non faceret præſumptionem,
quòd mors ex vulnere ſucceſſiſſet. Idcirco patere
debet, quòd vulneratus ob id valetudinarius vixe-
rit, quia vulnus ex ſua natura prauum erat, & idcir-
cò conſolidari non potuerit, idcirco pus laudabile
non emiſerit: ob eandemque cauſam dolore nun-
quam vacauerit, febriculam ſemper adjunctam ha-
buerit, vel continuam, vel interpolatis etiam diebus
inſultum facientem, & alia ad hunc modum, tunc
enim verè dici poteſt, valetudinem ab ipſo vulnere
dependentiam habuiſſe, & ſic ea præſumptio mi-
rum in modum vrgebit: quod procedit, etiamſi
vulnus non fuiſſet lethale, ſed fuerit ex eorum nu-
mero, quæ vtplurimùm ſalutaria cenſentur, licèt
aliquando, ſed tardò occidant.
Decima octaua conjectura, ex qua præſumitur, 26
vulnus non fuiſſe lethale, accipitur ex vulneris con-
ſolidatione. Facit pro hac coniectura Bart. *vbi ſu-*
prà, num. 3. Ratio autem eius rei in propatulo eſt,
quia manente aliquâ prauitate, vel externâ quadam
re in ipſo vulnere, nunquam conſolidari potuiſſet.
Cùm ergo nihil præter naturam ſeſe obtulerit,
quòd

quod vulneris conſolidationem impedierit, evidentem conjecturam facit, quòd vulnus ſalutare extiterit. Limitanda tamen hæc præſumptiu, quòd ceſſet, vbi conſolidato vulnere accidentia ipſius vulneris, vel non remiſerint, vel etiã de novo prehenderint: quippe cùm aliquando imperiti quidam operarij, Chirurgorum nomine indigni, ante debitum tempus vulneris conſolidationem medicamentis validioribus, & inopportunis procurent, & materiam à vulnere emanantem inbibeant, ægrũque eo errore è medio tollant, in quo caſu, nempe quando ante debitum tempus vulnus, vel ex arte vel ex ſe conſolidatum eſt vtrumque enim ſuccedere poteſt, non obſtante quod contrarium allatum ſit in principio huius coniecturæ, non enim illud habet omnimodam veritatem) prædicta con-
28 iectura non habet locum. Ad quodnam autem tempus vulnera aperta manere debeant, decidi firmiter non poteſt, quia permulta ſunt quæ tempus hoc minuere, & augere poſſunt, vt vulneris magnitudo, eiuſdem qualitas, vulneratatæ partis natura, vulnerati ipſius ætas, habitus, temperamentum, corporis conſtitutio, & alia quamplurima, quæ optimè norunt Medici, quorum iudicium in his requirendum. Non deeſt autem aliqua coniectura ex qua elici poſſit, vulnus ante tempus fuiſſe conſolidatum, vt eſt, quæ ab accidentibus ipſius vulneris denuò repullulantibus deſumitur, vt febris reverſio, dolor, ſeu punctura in parte læſa, eiuſdem partis torpor, & grauitas, ac impotentia, & alia hu-
29 iuſmodi, quæ in tali caſu apparere conſueverunt, vt Medicis exploratum eſt, & facit pro Iuriſconſultis Bart. *de percuſſ. n. 5.*

Denique Farinacius, cuius ordinem (quod is videatur præ omnibus hæc luculenter pertractaſſe in his, quæ hactenus ſcripſimus, ſecuti ſumus. *Conſ. Crim. lib. 2. conſ. 171 num. 4. & num. 46.* aliam videtur adducere coniecturam, quod vulnus mortale,
30 aut non mortale extiterit: Vult enim, quod ſi accidentia illico ſuccedant, & in continenti, præſumatur vulnus fuiſſe mortale: ſi vero non in continenti, ſed poſt aliquot dies, tunc contraria præſumptiu vigeat, quod mortale non fuerit. Hæc tamen cõiectura ex mea ſententia nihil in ſe momenti habet, cum etiam in vulneribus ſalutaribus ſæpiſſime accidentia alicuius ponderis, & aliquando gravia, à principio prehendant, & in lethalibus ad tertiam, aut quartam retardare ſoleant, vt ex pleriſque hiſtoriis ab Auctoribus relatis, & ex quotidiana experientia notiſſimum fit. Negari quippe non poteſt, quod ſi accidentia ab initio prehendant (vt in prauis capitis vulneribus euenire dicebat Hippocr. *de vuln. cap.*) & indies augeantur, vulnus tunc maximè lethale fuiſſe iure ſit præſumendum. Non tamen inde ſequitur: quod, ſi à principio non prehenderint, vulnus fue-
31 rit ſalutare. Neque etiam verum id eſt, quod idcirco lethale fuerit, quia à principio accidentia mala pullulauerint. Itaque ſi Farinacij dictum ſimpliciter intelligatur, tanquam nulla ratione fultum, reijciendum omnino videatur, maximè cum penè omnibus vulneribus id familiare ſit, vt tertia aut quarta recrudeſcant, & tunc temporis facilè febres appareant, inflammationes vigeant, & dolores exacerbentur, vt Hippocrates docet, *in lib. de fract. non longè à fin.* vnde eſt illud in Sacris, *Et ecce die tertia, quando grauiſſimus vulnerum dolor eſt. Geneſ. cap.* 34. Et hæc de coniecturis, ſeu præſumptionibus, quòd vulnus, cum quo quis deceſſerit, lethale fuerit, aut non lethale. Nonnullas autem ad Medicum non pertinentia ſilentio omnino præterij, ne in alienam meſſem falcem immittere exiſtimet.

SVMMARIVM.

1 *Qui venenatis armis hominem occidit non modo de homicidio, ſed de veneno tenetur.*
2 *Qui veneno occidit, proditorio dicitur occidere: ſic & qui armis venenatis.*
3 *Venenum per vulnus inditum multò maiorem vim obtinet, quam epotum.*
4 *Arma venenati non eſt nouum.*
5 *Vulnera ſclopo inflicta, vel alio ſimili inſtrumento veneneſitate non carent. Contrarium n. ſeq.*
7 *Venenoſa faciunt arma rudia, & rubiginoſa.*
8 *Signum familiariſſimum vulneris venenoſis armis inflicti.*
9 *Vulnera venenata dolorem excitant acerbiſſimum.*
10 *Ex vulneribus venenatis grauis odor elevatur.*
11 *Aliæ præſumptiones vulneris venenoſi.*

De Vulneribus venenatis, eorumque ſignis.

QVÆSTIO VII.

QVi datâ operâ venenatis Armis hominem aggreditur, ac vulnerando occidit, non modo ex mea ſententia, de homicidio teneri debet, ſed 1
etiam de veneno: quod an hactenus à Iuriſconſultis animaduerſum fuerit, nequaquã aſſecutus ſum. Quemadmodum vero qui veneno occidit, proditoriè dicitur occidere, vt dixi aliàs *lib. 2. quæſt. 1. n. 5.* ſic qui ex propoſito armis venenatis hominem occidit, eodem proditoris nomine inſigniri ex mea ſententia debet, & maiori fortè pœnæ ſubiiciendus, quam qui ſimplicibus armis eodem modo deliquit: maximè quia cum deliberato animo occidendi hominem aggreſſus videatur, quod ſatis 2
ſit hominem huiuſmodi armis qualitercunque vulnerare, vt ſuccumbat. nam vt Lucan. *libr. 8. de Bello Pharſ.*

--- Sed multo ſaturantur tela veneno.
Vulnera parua nocent fatumque in ſanguine ſummo eſt.

Et Torq. Taſſ. noſter ſuæ *Hieruſ. Cant. 16. Sat. 88.*

E'l ferro armato di veneno hauranno.
Perche mortal ſtad l'ogni piaga il danno.

Et ratio huius dicti eſt, quia, vt Card. *libro 2. de venen. cap. 6.* dicebat, *Venenum per vulnus inditum multo maiorem vim obtinet, quam epotum, illico enim per venas ad cor penetrare facillime poteſt.* Quamobrem hæc Iuriſconſultis decidenda propono, 3
qui vt in iudicando ſontes debitis pœnis afficere valeant cognoſcere debent, an arma, quibus percuſſor vſus eſt, veneno fortè infecta fuerint: non enim nouum eſt hoc, aut inuſitatum, Arma venenari, cum antiquitus id apud multos populos in vſu fuerit. Teſtis eius rei antiquiſſimus ante 4
omnes Heſiodus eſt *in Herc. Clypeo*, in his carminibus:

Accingit pharetram, cui plurima ſpicula diris
Artibus, & variis inerant imbuta venenis.

[& Ovidius l. 3. Triſt.

Et volucri ferro tinctile virus ineſt.]

Sed & Nicand. *in Alexipharmacis*, hæc in huius rei confirmationem habet:

Iſto Gerræi Nomades, populuſque rapacem
Qui colit Euphratem, armant ſua tela veneno.

Et Virgil. *lib. 9. Æneid.*

--- Quo non felicior alter
Vngere tela manu, ferrumque armare veneno.

Et lib. 10. eiuſdem:

Te quoque magnanimæ viderunt, Iſmare, gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno.

Quinetiã Strabo *lib. 15. Geograph.* Dicunt inquit,

Google

apud Ocitas lethiferis venenis ſagittas præuſtas illi-
ni:& Plin.*lib.*18.*c.*1. Nos, inquit, & ſagittas vngi-
mus,ac ferro ipſi nocentius aliquid damus. Faciunt
& Lucani, & Taſſi carmina ſuprà citata. Sed &
ſuperiori ætate apud Indos, plures populi reperti
ſunt,qui eo armorum genere vtebantur,contra quo-
rum venenum nullum excogitari poterat reme-
dium,vnde ſauciati non multo poſt ab accepto vul-
nere, rabidi moriebantur. Sed hæc à nobis longè
abſunt: non caret hoc noſtrum hemiſphærium eâ
malitiâ,& idcirco plures Chirurgorum peculiariter
verba fecerunt de vulneribus venenatis. Sed & no-
ſtris hiſce temporibus quædam arma ignivoma ſunt
(de quorum inventione,ſi libet aliquid peculiariter
ſcire,vide Hieron.Magg.*l.*1.*Miſcell.c.*1.) de quibus
5 hac occaſione aliquid afferam, eo quod exiſtimave-
rint aliqui doctiſſimi viri, vulnera his armis illata
venenoſa eſſe,quia ignis in his pulvere quodam ex-
citatur, qui nitrum, & alia nonnulla excipit: hunc
autem eſſe venenoſitatis cauſam plures Medici fa-
tentur, tametſi non defuerint, qui nullam ab eo
pulvere venenoſitatem communicari voluerint. Ita
Lang.*l.*1.*Epiſt.*9.Bartolom.Magg.*de vulner. Sclopet.*
Paræus *lib.*10.*Chirurg.in princ.* contra ſentientibus
6 Ioan.de Vigo *in tr.comp.c.de vuln.venen.* Alphonſ.
Ferr.*de Sclopet.vulner.& aliis nonnullis.*[Coniunga-
tur Sennertus *l.*5.*pag.*486]ſed quomodocunque ſit,
nos de his armis venenatis non loquimur,quemad-
modum neque de iis vulneribus,quæ venoſitatem
concipiunt ex armorum ruditate, quæ enim talia
ſunt,vt,quæ ſunt deſquamata,aut rubiginoſa,vulnera
venenoſa faciunt,aut venenoſis ſimilia, vt ſupra di-
xi,& Cardan.voluit *lib.*2 *de venen.c.*6.ſed loquimur
tantummodo de armis, quæ data opera veneno ali-
quo imbuuntur,vt qualecunque vulnus faciant,om-
nino occidant, hoc enim facillimè præſtant, cum
7 multo majorem vim obtineat, vt dixi, venenum per
vulnus inditum,quam epotum,ita vt exigua quanti-
tas in telo adhibita ſufficiat, in potu eadem quan-
titas ne noceat quidem aſſerente Card.*vbi proximè*,
rationem vide apud ipſum Card. ex quo etiam ad-
vertendũ quod multa venenoſa arma reddunt,qui-
bus facile animalia bruta conficiuntur, quæ tamen
veneno homini non ſunt,in ipſis armis adhibita,de
quibus apud ipſum vide [Adde Malitioſam venena-
tam ſcarificationem Sennerti *l.*5.*pag.*507.& Horſtij
*t.*2.*pag.*431.

8 Habent ergo huiuſmodi vulnera peculiaria ſigna
aliis vulneribus non familiaria: ſed familiariſſimum
omnibus eſt,quod vulnerati ſtatim animi defectum,
ac illum quidem notabilem, & frequentem patian-
tur,Fallopp. *de vuln.c.*8. Paræus *lib.*10.*c.*5. afferunt
etiam & Cordis ipſius palpitationem Car.*l.*1.*de ven.*
*c.*6 habeat præterea illud communiſſimum,vt vul-
nerati tanquam marmor rigeant,atque inſtar cada-
verum tactu ipſo frigidiſſimi perſentiantur, etiamſi
ab animi deliquio ſeſe recolligant, vt docet idem
Paræus *ibidem* qui ejus rei rationem eſſe dicebat,
non quidem ob veneni ipſius frigiditatem, quia
non omnia venena frigida ſunt, quin pleraque ſunt
calidiſſima,ſed ob id,quod nativus calor in ipſo in-
flicti vulneris,ac veneni articulo ſeipſum vniverſum
ad intima, & penitiora cordis retrahit, tum tuen-
di ipſius principis viſceris gratia, nempe cordis,
tum quia à veneno cuiuſcunque tandem generis
illud ſit calor ipſe nativus mirum in modum diſ-
ſipatur,tum etiam quia,addam ego, idem calor re-
fugit è veneno,tanquam à re ſibi averſiſſima,&ini-
miciſſima.

Sed præter hæc hujuſmodi vulnera dolorem ex-
citant conſuetudo acerbiorem, etiamſi neque pars
exquiſiti ſenſus ſit,neque ipſa vulnera magni mo-
menti exiſtant:eſt autem eorum vulnerum dolor ſpe-
cie ab aliis non nihil differens,eſt enim punctorius
ac veluti ſi acubus ea pars vellicaretur,vt notat idem
Paræus *l.*10. *c.vlt.* Card. tamen *loc. cit.* ſimplicem
doloris vehementiam adducit, & cum Galeno do-
lores ex venenis malignos eſſe dicit, nempe, in-
quam,moleſtiſſimos,eaque inducentia ſymptomata,
quæ à ſumma doloris acerbitate provenire ſolent,
vitalem nempe virtutem cum cæteris omnibus pro-
ſternentia. Caro cum his, inquiunt & Paræus *vbi*
proximè, & Card. *ibidem* & Codronch. *in Meth.*
*teſtific.c.*5.pallet, liveſcit,cum ſignis quibuſdam ne-
croſeos, corruptionis, & pravitatis,& hoc ob cor-
ruptionem ab ipſo veneno partibus introductam,
quod etiam Nicander adnotavit *vbi ſuprà*, di-
cens:

Quæ poſtquam hæſerunt,& non ſanabile vulnus
Inflixere, caro livet,viruſque putreſcit
Vipereum atque cutis ſe tabo fœta reſolvit.

Familiariſſimum quoque eſt his,qui à venenato
ferro percuſſi ſunt,vertigine affici,cùm ob validum
motum in ſanguine factum, tum etiam ob ipſorum
venenorum naturam,quæ maximè ſi calida ſint,per
ſe evaporant ad caput,ſi frigida à calore ipſo actua-
ta,tum ob conſenſum,ad ipſum caput per nervos,&
alia vaſa cum toto corpore.

Eſt præterea aliud ſignum maximi quidem mo-
menti, nimirum quòd ex hiſce vulneribus gravis
odor elevatus.Card.*vbi ſupra*, & hoc quia venena
omnia,aut plurima ſaltem eorum,mali odoris ſunt,
vnde is facilè communicatur vulnari, qui etiam
odor ob citam partis corruptionem adaugetur.Ve-
rùm ſi à principio vulneris,is odor pravus & gravis
appareat,iam quaſi certi eſſe poſſumus de hoc,ob
rationem prædictam. Admirationem omnem exu-
perat,ſi vllam habet veritatem, id quod Card. *vbi*
alias, narrat,nempe telo,vel enſe,quo quis percuſſus
eſt, aëri ſub dio expoſito, vulneratum graviter tor-
queri. Addit medicamento eſſe vnguentum quod-
dam(miraculum miraculo ſubnectens)quo ipſum te-
lum, vel enſis illinitur, cujus deſcriptionem ibi
habes,ſi videre libet.[Conjunge Theatrum *Sym*pa-
theticum in 4. Noribergæ excuſum de Vnguento
Armeno & Pulvere Sympath.

Alia verò nonnulla circa qualitatem ſignorum
videnda apud ipſum Card. *loc.ſæpius cit* & in ſum-
ma,quotieſcunque ad leve vulnus,vel alias non le-
thale,neque habens iuſtam cauſam excitandi magna
ac terribilia accidentia, ſequantur ea, quæ prædicta
ſunt, & alia his non diſſimilia, & qualitati vulneri
maximè diſproportionata, & maximè poſt modi-
cum temporis à vulneris acceptione, tunc de ve-
nenoſitate ſummo jure ſuſpicari licebit: quemad-
modum etiam eadem ſuſpicio rationalis eſſet, vbi
vulnus eſſet quidem lethale ſed accidentia non
eſſet ipſi proportionata,vt ſi ad vulnus lethale qui-
dem,ſed non magnum & ex primo capite lethale
ſequeretur fortis ſyncope totius corporis frigidi-
tas, & partis cita corruptio,& nigrities: etiamſi
enim diſconveniens non ſit ſequi ſyncopen ad ca-
pitis vulnus,& cætera commemorata accidentia,
tamen non videntur proportionata mediocri vul-
neri,etiamſi lethale ſit,& maximè à principio.

SVMMARIVM.

1 *Cadaver occiſi coram occiſore cominus ſtante ſan-*
guinem effundit.

2 *Sanguis*

2 Sanguis ab occiſo quando effundatur coram occiſore.
3 Sanguis unde emanet à cadavere hominis occiſi coram occiſore, & n. 4.
4 Sanguinem quonam modo exire à cadavere occiſi velint coram occiſore.
5 Sanguis an ex omnibus cadaveribus occiſorũ effundatur.
6 Sanguis ex cadaveribus occiſorum, coram quibus perſonis effundatur.
7 Sanguis ex quibus cadaveribus proſilire ſoleat.
8 Germaniæ mos in perſcrutando occiſore occulto.
10 Sanguis ab occiſo an ſimplici præſentiâ occiſoris effundatur, vel aliud requiratur.
11 Deuteronomij locus.
12 Sanguinis ex Cadavere occiſi profuſio coram aliquo, an ſit ſufficiens indicium ad torturam.
13 Cadaver occiſi ſanguinem effundere coram occiſore, an realiter verum ſit.
14 In cadavere occiſi ſervatur ad aliquod tempus calor, & ſpiritus quidam intimeſtia.
15 Cadaver occiſi quanam ratione ſanguinem effundat coram occiſore, ex Libavio.
16 Effectus quicunque realis & naturalis ſuas habere debet cauſas proportionatas.
17 Naturalis effectus in pluribus, & ſecundùm plurimum eodem modo fit.
18 Sanguinis effuſio ex cadavere occiſi coram occiſore, an à Deo ex miraculo fiat.
19 Miracula eſſe debent ad fidei corroborationem.
20 Multa ſunt peccata homicidio graviora.
21 Deus eſt liberum quoddam agens, & miracula ad proprium libitum operatur.
22 In his, quæ miraculo fiunt, nulla conditio requiritur à parte recipiente quam fit miraculum.
23 Miracula ſiunt opera undequaque perfecta.
24 Sanguinis effuſionem ex cadavere occiſi coram occiſore, à Dæmone non fieri.
25 Sanguinem ex Cadaveribus aliquando emanare res eſt naturalis.
26 Cadaver occiſi coram occiſore aliquando cruentaſſe, fuit quid per accidens.
27 Ex cruentatione Cadaveris occiſi coram occiſore, nullum indicium deſumere licet contra aliquem.

De ſanguine manante ab Occiſo coram Occiſore, de ejus veritate, ac de præſumptione inde deducta contra homicidij reum.

QVÆSTIO VIII.

Tantam fidem adhibuerunt nonnulli docti viri huic ſeu ſuppoſitioni, ſeu impoſitioni, ut de eius veritate dubitare temerarium primâ fronte videri poſſit: ſed antequam ad eam rem diſcentiendam pro veritate accedamus, facti ſeries enarranda eſt, nimirum, quo pacto eam rem fieri ſibi plerique
1 perſuadeant. Dicunt ergo, quòd ſi aliquis ex inflicto ab inimico vulnere decedat, & percuſſor ad eius cadaver cominus accedat, tunc è cadavere ſan-
2 guis percuſſorem verſus proſiliat. Variant tamen mirum in modum eius facti enarratores circa multa: & primò circa tempus à morte vulnerati computandum, cum plerique nonniſi poſt ſeptem aut octo, vel ad ſummum decem, aut duodecim horas, talem ſanguinis eiaculationem fieri contendant, poſt illud verò tempus nequaquam, refrigeſcente fortè affatim ſanguine evaneſcentibuſque ſpiritibus. Alij ad tertiam diem fieri talem eiaculationem credunt: alii nullum tempus determinatum habeut, ſed quandocunque cadaveri occiſor præſentetur, ſanguinem effundi autumant.

3 Variant ſecundò circa ſubiectum, ex quo ſanguis emanare dicitur: nam potior pars ex ipſo cadavere occiſi & ex vulnere ipſo emanare vult, nõnulli ex naribus, oculis, ore, aliiſque partibus cadaveris, alii ex iiſdem partibus occiſoris: nonnulli & ex cadavere occiſi per vulnera, & ex occiſore ſimul per
4 nares. Variant tertiò, circa modũ emiſſionis ſanguinis ex cadavere. Aliqui cadaver occiſorem verſus ejaculari ſanguinem dicunt: ſtillare tantùm ajunt alij ab ipſis vulneribus: alij ebullire potiùs, ac fermentari in venis, unde extra venas proſiliat. Variãt 5
quartò, quia multi id indifferenter in omnibus evenire dicunt, ſive occiſor per errorem, ac caſu vulneraverit hominem, ſive datâ operâ, ſive cum impetu & cum ira, ſive abſque tumultu & iræ fervore, ſive ferro, ſive quocunq; alio modo quis ſuccubuerit. Variant quintò, quia alij coram occiſori- 6
bus tantùm cadavera ſanguinem ſtillare, aut ejaculari dixerunt: alij coram propinquis quoq;, & amicis, quin & coram iis quoq; qui occiſi ipſius miſereantur. Variant ſextò, quia nonnulli ab iis tantùm 7
cadaveribus emanare ſanguinem volũt, quæ ferro extincta ſunt, alij ab iis etiam quæ qualicũq; modo ſublata ſunt, ſive aquis ſubmerſi ſint, ſive laqueo ſtrangulati, ſive veneno necati. Quinimò, ut in iis rebus evenire ſolet, quæ ab erronea potiùs hominum opinione, & à caſu, quàm à rei natura, & facti veritate dependentiam habent, eò devenit in hoc perſuaſionis futilitas, ut alia mira permulta circa hoc ipſum factum efficta enarrentur.

In Germania ferunt id moris eſſe, ut cum Iudices 8
eâ ipsâ die, quâ aliquis interemptus reperitur, experientiam de occiſore ſumere eo modo, quo iam dictum eſt, non poſſunt, Occiſi pollicem unà cum muſculoſa ipſius propinqua parte Manus abſcindunt, & ſervandum curant ad decem, duodecim, quindecim, aut plures dies. Interim ſiquis de homicidio ſuſpectus in carcerem conjiciatur, vel quomodocunq; in Iuſtitiæ manus perveniat, pollicem obſervant, quem in eodem cubiculo, ubi ſuſpectus cuſtoditur, aſſervandum curant: tunc ſi cruentaverit, ſalvam rem habent, inquiſitumq; tormẽtis ſubiiciunt, & ad ulteriora, prout viſum de Iure fuerit, procedunt. Hoc factum ita ſe habere narraverat iã mihi Io. Faber Lynceus, de quo aliàs, qui & ipſe Germanus erat, & patrios mores optimè callebat: ſed confirmavi dehinc idipſum teſtimonio Neovald. *in exeg. Sagar.* apud Kornmann. *de mirac. mort. part. 9. c. 23.* cui experientiæ non nihil conſonare videtur, id quod Libavius *de Cruentat. cadaver. Theor.* 158. dicebat, nimirum manum pridem toſtã, repoſitamque, præſente pòſt cæſore cruentaſſe.

Tradit præterea idem Libavius *Singul. part. 2.* 9
tract. 5. non modò ſanguinẽ ex cadavere occiſi coram occiſore aliquando effundi, ſed etiam, ut dixi, ex naribus, aut aliunde ab ipſo occiſore corã cadavere proſilire. Quin eveniſſe memorat, ut etiam inſtrumenta, enſes nimirum lanceæ, falces, pugiones, & alia permulta id genus homicidæ præſẽtata ſanguinem exudaverint. Denique non uno modo in ea 10
re vacillant ſcriptores: nam aliqui non ſimplici apparitione percuſſoris volunt à Cadavere ſanguinẽ emanare, ſed nonnullis antè execrationibus pronunciatis, & corporis acclinatione verſus cadaver occiſi, & motu manuũ, ac tactu vulneris, ut narrat idem Libavius *de Cruent. cad.* cui enarrationi nonnihil favere videtur Sacer. Textus, *Deuteronomij* c. 21. ubi ad oſtendendam populi innocentiã ſuper cadavere hominis occiſi, & in agro, extraque civi- 11
tatem reperti, nonnullis cæremoniis præmiſſis ſeniores, & majores Civitatis tenebantur accedere coram interfecti cadavere, ut ibi videre eſt.

Non deſunt autem, ut in principio quæſtionis dicebam, mille doctiſſimi viri, qui non ſolùm his fidem habent, ſed etiam experientias adducunt, cujus frequentiâ eam rem probatam fuiſſe contendunt, ut inter Iuriſconſultos Boërius *deciſ.* 166. *num.* 1. cum aliis *ibi* per eum adductis. Menoch. *de arbitr.*

*orbis.Iud.cent.*3.*caſ.*270.*lib.*2.Theſaur.*deciſ.*173.& alij per eos relati,& per noſtrum Libavium, *in lib. de Cruent. cadaver.* & Marcell. Donat. *lib.*2. *hiſtor. Med. mirab. cap.* 1, & inter Medicos Lang. *lib.* 1. *Epiſt* 40.Taddæus *in Iſag.Ioan.cap.*10. Lemnius ab ipſis quoque Iuriſconſultis relatus *lib.*2. *de Occult. nat.mirac.cap.*7.*Concil.in* 7.*probl.Ariſt.probl.*6. Valeriol.*lib.*2 *Obſ.*7.& 9 Hildebrand.apud Horſtium, *Epiſt.ſect.*9 Gal. Mart.*de doctr.promiſc.cap.*22. citatus Libavius *in lib.*ad hanc rem dicato, & aliis: & ex aliis profeſſoribus Sprenger. *in mall. Malef.p.*1. *quæſt.*2.Cæl.Rhodigin.*lib.*3.*lect.Antiq.cap.*12.Delr. *diſquiſit.Magic.lib.*1.*cap.*3. *quæſt.*4. *verſ.ſexto cadaver.& comm.in Senec.Octavium, num.*117. *cum pleriſque ibi citatis.*Majol.*in dieb.Canic.colloq.*1.*part.*1. Kornman.*de mirac.mort.part.*9.*cap.*23. apud quos, alios Auctores cujuſcunque facultatis citatos habes: & eſſe tandem hoc Medicis perſuaſiſſimum dicit Petr. Andr.Canonher. *in* 1.*Aphor.*1.*pag.*429. *verſ. Quod verò.* apud quem etiam alios Auctores relatos habes, & vide plura ad hoc apud Farinac. *in pract.& Theor.crim.p.*1.*tom.*2.*quæſt.*52 *à num.*154. *ad ſeqq.* Quinetiam ex Clariſſimo Viro Stephano Roderico Caſtrenſi,per familiares epiſtulas,habeo exemplum hujuſmodi veritatem atteſtans:aliudque magis recens per familiares item epiſtolas ab Eruditiſſimo Viro Franciſcu de Cuttis, qui *in ſuis epiſtolis* propediem in lucem prodituris, de hac ipſa re diligentiſſimè ſcripſit. Præ omnibus autem, Iuriſconſultorum nonnulli adeò hoc ſibi perſuaſum habent; ut ex eo caſu velint deſumi contra ſuſpectum homicidij tale indicium, quod ſit ſufficiens ad torturam, quemadmodum ex magis communi Doctorum ſententia dicit Theſaur.*d.deciſ.n* 2. quinimo alij hanc præſumptionem tanti fecerunt, ut ab ea experientia non eſſe recedendum dicant, ut per Afflictum,& alios ab ipſo Theſauro relatos. (Vid.Euſebius Nirembergius *p.*2 *cur. Phil. l.*1.*c.*46. Paris de Puteo *tract. de ſyndicatu, verbo tortorum cap.* 3. Hippolitus de Marſiliis *in pract. criminali,* § *diligenter. num.*181. Chaſſaneus *in tract. de indiciis cap.*3. Hieronymus Maggius *lib.*5 *miſc. cap.*5. Maſcardus *de probat.l.*2.*conſ.*867. Merſennus *in c.*4. *Geneſ.*Coſtæus *lib.*4.*diſquiſit.Phyſ.* Nic Florentinus *l.*5.*pr.*1.*cap.*6. Bodinus *lib.*2. *cap.*3. *de mag. dæmon.* Antonius Gomez *tom.*3 *var reſol.cap.*13.Ioan Fragoſij *in gloſſa quæſt.*76. Fr. Ranchinus *de cruent.cadav.*Eugeſius *in itiner p.*173.Saurius *in diario p.*343. VVeinrichius *de ortu monſtr.cap.*17. Thomas Cantipratanus *l.*1.*miſc.c.*16.& *l.*2. *cap.*29. Lud. à Paramo *l.*2.*de officio S.Inquiſit.*2 *q.*8 *ar* .25 *ad* 27.Iuannes Talentenios *l.*4.*c.*14. Nymannus *de imag. q.*7. Moles *c.*14.*dub.*3. *p.*271)

12 Non deſunt tamen al à ex parte, qui neque ullum indicium ex hoc deſumi voluerint, neque facti veritatem admiſerint,ſed illam omnino deteſtaverint;inter quos præcipuè Varius eſt, *lib.*2.*de faſcin. cap.* 10. inter Iuriſconſultos Hier. Mag. *Miſcell. lib.*4.*cap.*5 & inter Medicos Gregorius Horſtius *in lib. ad hanc rem dicato,* de quo habet ille mentionem *cit. lib. Epiſt. ſect.* 9. nam ego illum non vidi. (Exſtat tractatus hic de *Cruentatione Cadaverum,* Greg.Horſtij,in Oper Medic.tom.1. pag.136. *Confer* tom.2. pag. 234. & pag. 485. *Adde* Theatrum Sympatheticum jam modo allegatum) Sed & ipſe Libavius, *de Cruent.cad. poſit.*5. hanc experientiam non eſſe exactè exploratam fatetur. Nos primò ſupponemus facti veritatem, ut videamus quas cauſas nonnulli doctiſſimi viri commenti circa hoc

13 ſunt. Plerique ergo, ne omnes dicam, in hoc conveniunt, quòd in cadavere occiſi ſervetur per aliquod tempus, nempe per horas octo, vel decem, vel ad ſummum viginti quatuor; calor, & ſpiritus quidam inimicitiæ, qui potens adhuc ſit ad bilem commovendam, unde præſente occiſore facto impetu in ſanguine, is per vulnus 14 in occiſorem proſiliat. De hoc ſpiritu inimicitiæ videtur ante omnes aliquid innuiſſe Plato, qui *lib.* 9. *de Leg.* dicebat, *Animas interfectorum iraſci interfectoribus.* Videtur quoque idem inſinuaſſe Lucret. *lib. de rerum Nat. non longè à fin.* cujus carmina omnes ad hoc adducunt; quæ ſequentia ſunt,

Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,
Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.

Sed de horum carminum ſenſu infrà. Sequuntur Tadd. *ubi ſuprà,* Marſil Ficin. *in comm. ad Platonis conviv. orat.*7. *cap.* 5. Cæl. Rhodig. *ubi ſuprà.* Sed Taddæus addidit, ſpiritum hunc inimicitiæ egredi ab occiſore in occidendum in ipſo occidendi actu: præſente dehinc occiſore, ſpiritum illum ad ſuum totum, nempe ad occiſorem remeare, ac proſilire, eoque motu ſanguinem è cadavere effundi: quam opinionem ſecuti etiam videntur Sprenger. *in mall. Malef. part.* 1. *quæſt.*2. Majol. *in dieb. canic. ubi ſup.* & alij. Sed Galeott. Mart.*de doctr.promiſc.cap.*22. altiùs ſpeculatus voluit, non modo occiſoris ſpiritus in ipſo occidendi actu in ipſum occiſum convolare,ſed etiam hominis trucidandi ſpiritus in occiſorem: ex quo fit, inquit, ut cùm ille occiſus eſt, & ſanguis jam frigefactus fluere deſierit, comparente occiſore, ſpiritus utriuſque diverſo motu agitentur, & quilibet ſuum corpus repetens motum faciat, unde & hominis occiſi ſpiritus redeuntes, ſedemque ſuam repetentes, & occiſoris recedentes, ut ad corpus redeant, faciunt motum ejus rei, quam habitant: habitant autem ſanguinem, & hoc pacto jam frigidior ſanguis, & ad fluxum ineptus ab occiſoris, & occiſi ſpiritibus vi multiplicatâ, rurſus fluitat, eſtque illi tantus proprij corporis af- 15 fectus, ut plerumque latitantem hominem ſed proximè exiſtentem, intra tempus, quod aſſignavimus, tot enim horis vivunt, recognoverint, & repetiverint: hoc autem non in omnibus occiſis, ſed in pleriſque evenit, quoniam quorundam Natura ita debilis eſt, ut eorum ſpiritus uno momento conflaceſcant. Hæc Galeottus: cujus ſententia quam habeat probabilitatem alij viderint: ego in illa explodenda plura verba non abſumam, cum præſertim ſatis jam exploſa ſit à Hier. Magg. *ubi ſuprà.*

Libavius *libro* aliàs citato *de Cruentatione Cadaverum,* aliter hanc rem commentus eſt: voluit enim, quòd occiſore coram occiſi cadavere præſente, eius imaginatio validè commoveatur, & de ipſo interfecto intensè eo cogitante, ſpiritus facilè ad interfectum directi inde vapores quoſdam educant, cum quibus etiam ſanguis proſiliat versùs occiſorem, unde ſpiritus illi deciduntur. Atque hæ ſunt opiniones, quæ circa hanc rem circumferuntur, quarum quænam majorem habeat probabilitatem, videant ij,qui commentationi huic fidem habent: nam ego, paratus aliàs ſententiam mutare, multas in ea difficultates invenio. Mirandum valde cenſeo, Antiquiores de tam abſtruſa re, & quæ quotidianâ experientiâ in horas, ne in momenta dicam, poſſet innoteſcere, nihil

quicquam

quicquam firmi, aut ſaltem effatu dignum literis mandaſſe. Scio ad hoc adduci ex Homero locum, 17. *Iliad.* de Euphorbi Cadavere, cujus hæc verba ſunt:

Luſtravit (Hector) oculis deinde per ordines, illicò autem cognovit.
Illum quidem auferentem inclyta arma, hunc autem in terra
Iacentem: fluebat verò ſanguis per vulneratum vulnus.

Mihi tamen hæc nimis diſtare à re propoſita videntur; nam quid mirum Menelao ſatagente Euphorbi cadaver armis expoliare, primùm ab ipſo occiſi, quòd.

-- *Flueret ſanguis per vulneratum vulnus.*

Sanguis quidem fluidus ea ſua natura eſt, & facilè per apertum vulnus ea ſe effunditur. Adducuntur & ad hoc ipſum Lucretii ſuprà relata carmina, quæ an ad rem hanc quicquam faciant, Deus ſcit, [vid. *Nardius.*] loquitur ibi Poëta de Amoris libidine, redditque causã, quare tantopere inhiat amans ejicere ſemen in hominẽ, cujus amore ſaucius eſt, inquit ergo:

Irritata tument loca ſemine, fitque voluntas
Eycere id, quò ſe contendit dira libido:
Idque petit corpus Mens, unde'ſt ſaucia amore:
Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem ſanguis, undè icimur ictu,
Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.
Sic igitur Veneris, qui telis accipit ictum,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu mulier toto jactans è pectore amorem.
Vnde feritur eò tendit, geſtitque coire.
Et iacere humorem in corpus de corpore ductum,
Namque voluptatem præſagit muta cupido.

Senſus ergo, ut patet, horum carminum is eſt:
5 Quemadmodum vulnerati ſuper ipſum vulnus cadunt, & ſanguis verſus illam partem fluit, unde ictum experimur, ita ut hoſtis, ſi propriè ſit fluentem ſanguinem excipiat, eodem quoque pacto in Amoris vulneribus evenit, &c. & his quidem eſt germanus ſenſus carminum Lucretii, ut teſtatur Martinus Delr. *in Seneca Octaviam, ubi ſuprà.* Quotum tamen ſententia, cùm non omnino ad rem prolata videatur, idcircò voluit Lambious in hujus loci commentario, tres illos verſus, ut ſpurios, & minimè Lucretianos, eſſe delendos, quod neque ſententia, neque locutione Lucretio digni eſſent. [*Nardius* refutat *Lambinum.*] Quomodo ergo id miraculum ex his carminibus expiſcari aliqui tentaverint, ego non video. Sed ulteriùs mirandum quoq; mirum in modum de Philoſophis eſſet, cùm Ariſtoteles, Alexander, Plutarchus, Seneca, & alii, quæſtiones quaſdam naturales præ hac ne floci quidem faciendas, longioribus fortaſſe, quàm opus fuerit, proſecuti ſint, ex quibus neque ulla inſignis utilitas percipitur, neque novi quicquam circa ſcientiam emanat. Multò magis mirandum eſſet, Recentiorum nonnullos inveſtigandi occultiores, & ſecretiores rerum cauſas avidiſſimos, ac nova quædam veteribus incognita proferendi cupidos, vel incuriâ, vel datâ operâ, tanti momenti rem aut omnino ſilentio involviſſe, & ſicco, ut ajunt, pede tranſegiſſe, aut nihil effatu dignum de ea potuiſſe, ut Fernelius, Fracaſtorius, Cardanus, Cæſalpinus, & alii multi, quorum nullum, quantum ego hactenùs aſſequi potui, de ea re mentionem habuiſſe comperi. Sed tamen peccaverint, ac negligentes fuerint tam vetuſtiores, quàm recentiores Philoſophi, & cùm de ea re diſceptare debuerint, ob rei difficultatem omiſerint: videamus jam nos, an aliquam veritatem id habere poſſit: Neq; dubium, quòd quilibet naturalis, ac realis effectus habere debeat ſuas proportionatas cauſas, à quibus producatur, & quod eæ cauſæ neceſſariò ſint, vel naturales, vel ſupernaturales: Si ergo hunc effectum à nulla ex his cauſis dependere poſſe probemus, probatum inſimul erit, non eſſe hunc effectum quid reale, ſed imaginarium, & rationale quoddam ens ab hominibus effictum, vel ad omne pejus quid ex accidenti eveniens, aut ex miraculo: nam aliquando factum non negandum, ne fidem viris doctiſſimis, ac magnæ auctoritatis, qui eam rem inſpexerint, denegemus. Factum tamen eo fine & naturali quadam antipathiâ, & energiâ ego hactenùs non admitto. Primò autem à cauſa naturali non eſſe probatur: ſi enim ab ea dependeret, cùm ad hanc diſpoſitam ad agendum, & requiſitis diſpoſitionibus extra illam præſentibus in ſubjecto, ſequatur de neceſſitate effectus, niſi à majori virtute impediatur, ſequeretur quòd in omni caſu, hic affectus appareret, aut ſaltem utplurimùm, (nam in naturalibus effectibus producendis nullum ut plurimùm ineſt impedimentum) At neque in omnibus, neque in pluribus, ſed in perpaucis talem effectum apparere, vel ipſi hujus facti aſſertores fatentur, Lemn. *ubi ſupr.* Galeot. Matt. *ibid.* Libavius *loc. cit.* & cæteri. Neque valet cauſa impediens hunc effectum à Galeotto allata, nimirum quòd in multis effectib: hic non ſequatur, quòd vegeto calore deſtituantur: hoc enim gratis dictum eſt, præterquam quòd ejus ſententia de cauſa hujuſmodi agente neq; acceptabilis eſt, neq; ullo modo rationi conſona, ut ſuprà dixi. Addo quòd naturales effectus utplurimùm, & ſe- 17
cundùm plurimum eodem modo fiunt, ut aliàs ex Philoſopho dictum eſt, de raro autem ab accidentali aliqua cauſa impediuntur: deberet autem ſpiritus ille, etiamſi validus non ſit, pro ſua energia operari. Si enim vegeto ſpiritu ſanguis in hoſtem proſilit, ex minùs vegeto deberet tantùm effluere, & ea maximè debili ebullire, ſeu aliquo modo effervescere, ac commoveri. Cùm ergo poſitis diſpoſitionibus, & cauſa habili ad agendum, in pleriſque non ſequatur effectus quem ſpectamus; dicendum vel illum effectum ea tali cauſa non dependere, vel non eſſe ſecundùm naturæ ordinem; ſed per accidens, ſi aliàs ſemel aut bis cum iiſdem diſpoſitionibus ſucceſſerit. Non ſolo autem teſtimonio prædictorum Auctorum probatur, talem effectum non ſequi ſecundùm plurimum ad aſſignatam cauſam, ſed multò magis evidenter quotidianâ experientiâ: aſſignata enim cauſa non habet ſolùm in hominibus locum, ſed in quibuscunque animalib. brutis, cùm in his quoq; facillimè & procreari & effervescere poſſit inimicitiæ ille ſpiritus. At quis eſt, qui adnotaverit mactata animalia coram lanionibus cruentare? & tamen hos præſentes ſemper habent, & illicò à mactatione, & non multò pòſt. Sed eſto, non poſſint bruta hujuſmodi ſpiritum inimicitiæ concipere, quis obſervavit unquam cadavera eorum, qui manu carnificis interimuntur, in ipſum carnificem cruorem ejaculari? At, inquies, non adeſt hic ſpiritus ille inimicitiæ aut carnificis adverſus damnatos, aut damnatorum adverſus Carnificem. Bene dicis, ſed cur infantem à Matre ſuffocatum cruentare dicunt, num hic inimicitiæ ſpiritus in infante adverſus Matrem, aut Matris adverſus infantem reperitur? Cur ii quoque qui aquâ ſubmerſi pereunt, etiam poſt duos, aut tres dies à morte coram parentibus propinquis, & amicis cruentant, ut aſſerunt? At negabis & illud de infante, & hoc de aquæ ſubmerſis: At ego, & cum his etiam & de occiſis quod jactatur à te, negabo,

cur enim ſi ptimum admittendum, & hoc non admittemus? Non videtur ergo quòd à cauſa naturali hic effectus fieri poſſit. Sed ſpecialiter non poſſe illum effectum à ſpiritu inimicitiæ produci patet, quia oporteret dari in cadavere potentiam quandam cognitricem, quæ ſanguinem in occiſorem dirigeret imò quæ cognoſceret illum eſſe præſentem, imò & in rationabili diſtantia, non enim ſanguis proſilit ſi hoſtis ſtet eminus. At ubi habitabit hæc virtus cognitrix? cujus animæ facultas erit, cadavere omni animâ expoliato? Deinde ſi tantùm poteſt inimicitiæ ſpiritus in cadavere hominis occiſi, ut ſanguinem proliciat, & occiſorem verſus ejaculetur, quid non poterit idem ſpiritus inimicitiæ in vivo homine? Cur ergo obviam ſibi ipſis factis acerrimis duobus inimicis ſanguis illis ex oculis, ex naribus, ex ore, aut ex quibusvis corporis partibus, unius adverſus alium non proſilit? aut cur vulnerato ad mortem homine, dum adhuc vivit, non multò majori impetu ſanguinem in præſentem percuſſorem proſilire contingit? An credis fortè poſt mortem vehementiores, ac magis vegetos ſpiritus illos eſſe in cadavere occiſi, quàm in vivo homine, adhuc odio, iræq; fervore gliſcente? Deniq. ſi ſpiritus hic inimicitiæ tam fervens eſt, ac tantùm energiæ habet, ut ſanguini communicare poſſit motum, multò magis communicare poterit cadaveri ipſi calorem, & ſic cadavera occiſorũ deberent eſſe cæteris calidiora, ſaltem, inquam, reſpectu partis in qua aſſervari ſpiritum illum contendis, aut ſaltem ſanguis durante ſpiritu illo calidus permanere deberet, aliter congelabitur, & erit omnino ad motum ineptus, etiam remeante duplâ ſpirituum quantitate in cadaver. Igitur cùm hæc cauſa invalida ſit, neq; alia proportionata reperiatur, & effectus tam rarò appareat, & omni evidentiâ carere videatur, dicendum videtur, neque effectum hunc realem eſſe, neq; conſequenter poſſe cauſam ejus, quod nequaquam eſt, in natura aſſignari.

18 Sed quia aliquando factum non negavimus, dicemuſne à Deo hunc effectum eſſe? Minimè gentiam ſi velimus de neceſſitate à Deo fuiſſe, & eſſe quandocunque licet id ſentire nonnullos ex præcitatis Auctorib. ſciam, & inter Medicos Thom. Fien. *de virib. Imagin. quæſt.* 24. & alios apud Petr. Andr. Canonher. *lib.* 1. *Aphor.* 1. *pagina* 429. *v.* *Sic ut multi Medici.* Licèt enim ex voluntate Dei hoc poſſit facillimè ſuccedere, & ſpeciali ipſius permiſſione, tamen ab eo non eſſe quandocunque dicendum, ſi
19 modò unquam eſt. Jam enim per cauſas naturales non fieri, ejus permiſſu, patet: ſed neque ſupernatu-
20 rali agendi modo, & ex miraculo id facit, quia miracula ſunt ad fidei corroborationem, ut aliàs dixi: at hoc nihil ad fidem, nam & apud infideles idipſum ſuccedere non negabis, quibus fides nota non eſt. At dices, fieri propter juſtitiam. At inquam, juſtitia omnia peccata pro eorum gravitate punienda vult: at multa ſunt peccata homicidio graviora, in quib. tamen propalandis nullum intervenit miraculum. Deinde homicidium unum altero gravius eſt, ferro
21 occidere hominem minùs grave, quàm veneno, aut alio modo, cur ergo non ſemper occiſa quomodocunque cadavera coram occiſore cruorem emittunt? Addo deum eſſe liberum agens, & miracula ad proprium libitum operari, & idcircò non poſſe cogi ab eventuum frequentiâ ad miracula faciendum, & interrumpendum Naturæ ordinem: imò, ſi qui clariſſimè oſtendit, in ea re miraculum non intervenire, hoc illud eſt, quia fit ſanguinis emiſſio ad noſtram voluntatem, cùm occiſorem coram occiſi cadavere ſiſtimus. Præterea in his quæ miraculo fiunt, nulla requiritur conditio à parte rei circa quam fieri debet 22
miraculum, cùm miraculum fiat à potentia infinita. Si ergo cruoris emiſſio ex cadavere miraculosè fit, non modò fieri debet poſt horas determinatas, octo nempe, vel decem, ſed quandocunque neque ſolùm in cadavere hominis ferro ſublati, ſed in quocunque quomodocunque enecto, neque ſolùm ſi percuſſor ſtet cominus, ſed etiam, ſi ſit eminus. Deinde cùm 23
miracula ſint opera undequaq; perfecta & hæc ſanguinis ex cadavere ejaculatio ad hunc finem fiat, ut occiſor pateſiat, cur ſanguis non proſilit multâ vi contra occiſorem etiam eminus ſtantem, & procul inter alios ſpectatores, ſic & miraculum eſſet evidentius, & illius finis meliùs haberetur. Neq; deſunt permulta alia, quæ contra hanc ſententiam faciunt: ſed jam hæc prætermitto. Neq; majorem probabilita- 24
tem habere videtur ea opinio, quæ vult id accidere Dæmonem operâ: Non enim videtur ad ullum finem id Dæmones velle: nam cur velint? nam ut ſontes ſceleris ſui pœnas luant? Sed & hæc ſententia ab aliis reprobata eſt concludentiſſimis rationib. & circa exclusionem quarumcunque cauſarum ſupernaturalium, vide quæ affert Libavius *in tractatu prædicto & in poſitionibus, à n.* 46. *ad* 65. *& ſeqq.* ubi etiam occiſorum animas ab earum cauſarum numero repellit: nam non defuerunt qui hanc cauſam hujus effectus commenti ſint, quorum opinioni favet inſulſa quædam Antiquorum perſuaſio de qua Martin. Delr. *in Sen Octaviam, n.* 17. credebant quippè illi occiſorum animas nocturno tempore homicidas perſequi, ac vexare.

Sed unde obſecro emergere potuit commentum hoc de cruentatione cadaverum occiſorum coram homicidis? Novum profectò non eſt, ex cadaverib. quibuscunq; poſt horas nonnullas ab interitu, quin etiam poſtridie, aut die tertiâ à morte ſanguinem e-
manare, nam facillimè, quovis motu agitentur, cruentare fatetur Plater. *cent. poſt. q.* 8. & Libavius, *ubi ſupra, poſit.* 10. An non quotidie in iis, qui apoplexia, ſquinantia, lethargo, Phrenitide aut ſuffocante aliquo morbo, aut ex malignis peſtilentibus perierunt, & ex narib. & ex ore, & ex oculis quoq; interdum, & ex auribus ſanguinem fluere conſpicimus? Ad quod coram propinquis id fiat, per accidens eſt: nam propinquos cadaveri hominis aſſiſtere eſtne quid novum? Item quod puer à matre ſuffocatus, aut aqua ſubmerſus coram matre, vel amicis cruentet: ſic & 26
per accidens eveniſſe exiſtimaverim quod aliquando cadaver occiſi coram occiſore cruentaverit, non per antipathiam, aut quamvis aliam naturalem cauſam, ut ſentire quoque videtur Plater *ubi proximè, q.* 8.

Vnde his ſic ſe habentibus, nullum unquam deſumi debere indicium ex hoc contra aliquem firmandum, neq; ex hoc poſſe judices ad alicujus rei 27
executionem devenire reo præjudicialem, cùm etiam coram inſontibus & homicidii illius neſciis ſanguis ex cadavere, levi ex cauſa emanare poſſit. Non tamen pertinaci animo negare in animum induxi meũ omnem ejus rei realitatem, ſed ſi ulterioribus, certioribusque experientiis, firmioribusque rationibus ea res innoteſcet, ſententiam mutare paratus ſum. Ea te interim Medicorum futurum exiſtimo, ut hæc experientia omnino infirmetur, & evaneſcat, nam ſi vera manifeſtabitur; hinc quot Medici ex eo judicio ſuorum ægrotum occiſores deprehenſi, homicidii pœnas luent? [Vid. Reies pag. 127. & ſeqq]

SVMMARIVM.

1 *Vulnera capitis præ cæteris notanda.*
2 *Vulnera capitis etiam leviſſima negligenda non ſunt.*
3 *Hippocratis dictum de capitis vulneribus examinatur.*
4 *Idem os poteſt findi, & frangi.*
5 *Caput vulnerari poteſt in una parte, & cranium findi in parte adverſa.*
6 *Nonnulla locum habent in capitis vulneribus, quæ minime producere debent in vulneribus aliarum partium.*
7 *Poſt quadraginta dies non dicitur quis ex vulnere mortuus? quod tamen non habet locum in vulneribus capitis.*
8 *Vulnera capitis, etiamſi prava ſint, periculo non vacant.*
9 *Simplices etiam capitis percuſſiones non contemnendæ.*
10 *Præſumptio deſumpta ex remiſſione accidentium quod vulnus fuerit tutum, non habet locum in vulneribus capitis.*
11 *Thoracis vulnera habent tempus ſuæ ſanationis multo longiùs, quàm alia.*
12 *Magnorum articulorum vulnera ſecuritatis tempus habent cæteris vulneribus magis diuturnum.*

De particularium morborum vulneribus.

QVÆSTIO IX.

1 HActenus de vulneribus univerſaliter locuti ſumus, ſunt autem quædam in particularibus, de
quibus maximè ſermonem habere oportet. Ac pri-
2 mò de vulnerib. capitis, quæ præ cæteris omnib di-
gna ut notentur exiſtimanda: habent enim quid pe-
culiare, ac omnino diverſum à pleriſque aliis vulne-
ribus; alia enim vulnera etiamſi non contemnendæ
magnitudinis ſint, negligi tutiùs poſſunt, quàm le-
viſſima capitis vulnera, quæ nequaquam negligenda
eſſe, monent cum Hipp. ex noſtris Hor. Auhen. *Epi-
ſtol. lib. 9. Epiſt. 3.* Hieron. Fabrit. *lib. 2. Chirurg c. 15.*
& Fortun. Fidel. *lib. 4. Relat. c. 2.* & ex Juriſconſultis
Farin. *q. 126. n. 196. & q. ſeq. n. 53.* Non igitur craſſa
Minerva accipiendum Hipp. dictum, *de loc. in Hom.*
ubi dicebat: *In capitis de vulnerib. ſi os quidem fra-*
3 *ctum ſit, & contritum, periculo vacat; ſi fiſſum & fiſ-
ſura intrò procedat, periculo plenum.* Prima enim
ejus ſententiæ pars ita accipi debet, ut eo periculo
vacet capitis vulnus, quando os fractum eſt, quòd
aliàs ex fiſſura impenderet, non quòd omnino peri-
culo vacet: Vel dicendum eſt, Hippocratem locutum
eſſe comparativè, volens innuere multò majori peri-
culo eſſe in capitis vulnere cranii fiſſuram, quàm
fracturam. Non valeret ergo dicere, in hoc capitis
vulnere os fractum eſt, ergo nullum adeſt vitæ pe-
riculum: quia præterquam quòd poteſt reſpectu u-
nius partis vulnus eſſe ſalutare, reſpectu autem alte-
rius lethale, idem os etiam frangi, & findi eodé vul-
nere quid obſtat? nam cranium laminis conflatur, &
ideò poteſt ſuperior lamina frangi, inferior verò fin-
4 di. Quinetiam notum eſt, & ab Amato Luſit. *Cur.
med. cent. 6. cur. ult.* ex Hipp. ſententia contra Paul.
5 pro Galeno ipſo probatum, caput vulnerari poſſe in
una parte, & cranium findi in parte adverſa, quod
malum contrafiſſura dicitur, quam etiam alii Medici
fieri poſſe docuerunt, citati à Fallopp. *in lib. Hipp.
de cap. vuln. c. 14.* & commonſtravit aliàs idem A-
matus *Cent. 3. Cur. 41. in Schol.* contra quam tamen
opin. noviſſimè fuit Æmil. Pariſ. *de Micr. ſubtil. lib.
octavo, exercit. prima, capite quinto.*

His ſic ſe habentib. certum ſit, nonnulla habere lo-
cum in capitis vulnerib. quæ in aliis non procedent.
Ac primò quoad tẽpus ſecuritatis de quo jã longio-
rib. locuti ſumus, dicendum, quòd licèt comm. opin.
locum habere poſſit utplurimùm in cæteris vulne-
rib. nimirum, quòd poſt quadraginta dies non dica-
tur quis ex vulnere mortuus, ea tamen in vulnerib.
capitis locum non habeat. Quia, ut jam probavimus 7
etiam poſt centeſimum, & ultra hæc periculum af-
ferunt: & ratio ejus rei multiplex eſſe poteſt, nempè
quòd externis injuriis caput præ cæteris partib. ſit
expoſitum, quòd excrementis plurib abundet, quòd
nervorum, & ſenſuum omnium principium & origo
in ipſo ſit, per quod totum corpus regitur & ſuſten-
tatur, unde & a toto evaporationes ſuſcipit, ex qui-
bus fit, ut facilè malũ contrahat, & facilè etiã in eo
concepti morbi magni evadãt, qui & ſenſibiles par-
tes maximopere afficere & exinde magna ſympto-
mata excitare valeant, ut reſolutioné, convulſionem,
dolores acerbiſſimos, ac pernecãtes, & id genus alia.

Quoad magnitudinem, vulnera capitis habent 8
etiam hoc ab aliis peculiare, quòd etiamſi minima
ſint, non idcircò, ut in aliis partib. dici poſſunt peri-
culo vacare, ut ſupr. ex Hipp. & aliis dixi, quib. addo
ex Medicis Hieronym. Fabrit. *lib. 2 Chirurg. c. 15.* &
ex Juriſconſultis Farin. *q. 126. n. 196.* Ratio ejus rei
tota dependet ex dubio, ne cranium læſum ſit, quòd
hoc aliquando læſionem ſcoriat etiam cute exter-
na non vulnerata, nullaq; in ea facta ſolutione con-
tinui apparente; unde quandocunque caput vi, & im-
petu, & à re dura vulneretur, etiamſi vulnus mini-
mum exiſtat, ob prædictum timorem periculum a-
deſt. Quinimò licèt ex conſilio Hippocratis mul- 9
tum faciat, ut Medicus cognoſcat quo inſtrumento,
quantâ vi, & per quodnam ſpatium vulnus ſit infli-
ctum, & multa id genus alia, tamen interdum etiam
ſimplices, ac leves capitis percuſſiones cranio no-
xam communicant, unde nullo modo contemnen-
dæ, nam præter cranii fiſſuras, contuſiones, & fractu-
ras, poteſt ex ſimplici ictu cerebrum commoveri, &
homo exinde epilepſia, reſolutione, aliiſque formi-
dandis ſymptomatib. moleſtari, & mortem denique
obire, ut exemplo patet in caſu Virginis Nerei, apud
Hippocr. *lib. 5. Epid. text. 49.* & in aliis ab aliis au-
ctoribus adductis.

Tertiò, ea concluſio, quòd ſi vulneratus poſt non-
nullos dies meliùs habuerit, & accidentia remiſerint 10
nõ præſumatur, ſi dehinc moriatur, ex vulnere mor-
tuus, ut ſuperiorib. quæſt. jam probavi, non procedit,
neq; habet locum in vulnerib. capitis; nam aliquan-
do in hiſce vulnerib. accidentia remittunt quidé, ſed
vulneris fomes ſemper remanet, vulnere exiſtente
notabili: ex cujus cauſa ipſum caput debilitatum fa-
cilè in ſua cauſa eſt, ut vulneratus denuò ex ipſius
vulneris culpa recidivet, & tandem moriatur. Et li-
cèt id commune eſſe malignis quibuscunq; vulneri-
bus jam dixerim, ut aliqualiter in ſanationem euntib.
dehinc ſuam denuò malignitatem prodant hoc præ-
terquam quòd in vulnerib. capitis præ cæteris locum
habet, etiam abſque eo quòd pravitate ulla doten-
tur, hoc in hujus partis vulnerib. habet locum, ut ex
hiſtoriis patet, & exemplis, quorum nonnulla vide
apud Marcell. Donat. *loco ſuprà cit.*

Quartò, thoracis vulnera, quoad tempus, intra 11
quod debeat dici quis ex vulnere mortuus, habens
procul dubio non modò longiùs, ſed penè indeter-
minatum tempus. Quandocunque enim hæc vul-
nera ſanata non fuerint, in fiſtulam degenerantia vi-
tæ inſidiantur, aut æger tabidus moritur poſt eorum

ſanationem, ita ut ſemper ex vulnere dici debeat mortuus:& licet hoc contingere poſſit in aliis quoqoe vulnerib. nimirum quòd ad ſanitatem perduci non poſſint, ita ut ex eorum vitio tandem æger vita fungatur, non eſt hoc ex partis vulneratæ natura, ut in Thoracis vulnerib. uſu venit, quemadmodum aliàs dictum eſt.

12 Quintò, eadem ratio militat in vulnerib. articulorum, præcipuè magnorum: nam & hæc ex ſui natura ſemper, aut plurimùm malignitatem adjunctam habent ut patet etiam ex ſuperiorib. Q:a de re neq; in his locum habebit terminus 40 dictum, qui ſecuritati vulnerum aſſignantur, quia hæc in longum protracta, & pravitati aſſociata, quandocunq; etiam poſt longiſſimum tempus interimere poſſunt.

SUMMARIUM.

1 *Vulnus eſſe poteſt ſine ſanguine.*
2 *Omnis con inuitatis ſolutio dicitur vulnus.*
3 *Pugno & Alapa quis impetitus aliquando interiit*
4 *Percuſſiones, ictus, pugni, alapæ, & huiusmodi an mortis cauſa eſſe poſſint. Diſtingue, ut n. ſeq.*
6 *Si quis pugno aut alapa impetitus intereat, percuſſor non ordinaria pœna homicidio puniendus.*
7 *Pugno percutiens non præſumitur habuiſſe animum occidendi.*
8 *Flagellatio quomodo mortem afferre poſſit.*
9 *Fuſtibus, flagellis, aut ſacculis arenâ refer. is occiſi quomodo cognoſci poſſint, & n. ſeq.*
11 *Sanguinis rejectatio per os & alias partes, an ſit ſufficiens ſignum flagellationis &c.*
12 *Sugillationes, vibices, ſtigmata, & huiusmodi, an ſunt ſufficientia ſigna flagellationis. &c.*
13 *Differentia ſugillationum ex percuſſionibus, & ex cauſa interna emanantib. Rationem differentia vide n. ſeq.*
15 *Alia differentia inter has, & illas ſugillationes.*
16 *Tertia differentia.*
17 *Vaſorum internorum diſruptio quomodo differat in hoc, aut illo caſu.*

De percuſſionibus, ſine Sanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus, Saccellationibus, & aliis læſionibus hujusmodi.

QVÆSTIO X.

1 VUlnus eſſe poſſe, ac dici etiam abſq; ſanguine jam in ſuperiorib. dictum eſt; omnis enim continuitatis ſolutio dicitur vulnus, unde & percuſſiones, flagellationes, & ſaccellationes, aliæq; læſiones absque ſanguine factæ inter cætera vulnera connumerari poſſunt: ac de his nunc ſermonem habeamus: ſi quidem circa hæc quamplurima occurrunt dubia non minùs enodatione difficilia, quàm ſcitu neceſſaria, cùm aliquando ad hujusmodi percuſſiones, ictus, pugnos, alapas, flagellationes, ſaccellationes, & id ge-
2 nus alias læſiones, ſoleat ſuccedere febris, & partium putrefactio, interiorum venarum ruptio & laceratio, cerebri commotio, & exinde etiam mors; quinimò eveniſſe non ſemel compertum eſt, ut pugno, aut alapa quis petitus interiit, ut eſt caſus apud Hipp. de
3 quo ſuprà, filiæ Nerei, quæ à muliercula amica lata manu percuſſa ſecundùm ſinciput, nona periit, & apud Benivén. *de Abd. cur. c. ult.* caſus juvenis, qui alapa percuſſus, illicò apoplexiâ prehenſus interiit, & alterius apud eund. *ibid*, qui pugno impetitus, interemptus eſt, nec deſunt alia quamplura his ſimilia. In quib. caſib. dubitari aliquando poteſt, an percuſſiones, ictus, pugni, alapæ, & id genus alia eſſe potuerint ac cum eff. ctu fuerint proxima cauſa mortis; ac primò nulli dubium eſſe debet, quòd ubi percuſſiones, & ictus hi validi fuerint quacunque in parte, præterquam in artubus, (voco artus hîc brachia, & crura) ſed præcipuè in Capite, in Stomacho, in Pectore, 4
& in regione Hepatis, poſſint eſſe proximæ cauſæ mortis, etiamſi nullum ab extra appareat nocumentum, & nulla continuitatis ſolutio. Hoc autem in prænominatis partibus facilè fit ob rupturam & lacerationem internorum aliquorum vaſorum, aliquando ob exquiſitum partis ſenſum, ut in ſtomacho, præcipuè ſecundùm os, in capite tum ob prædicta, tum etiam ob cerebri validam concuſſionem, ex qua Epilepſiam, Apoplexiam, Catochum, Lethargum, & hujusmodi affectus ſuſcitari facillimum eſt, admonente quoque Fortun. Fidel. *lib. 4. Relat. c. 5.* at ubi ictus, & percuſſiones non ita validæ ſint, ut in enarratis caſibus, nam latâ manu, aut etiam pugno percuti non magnum quid eſt, tunc res dubio non vacat; neq; enim videtur hæc cauſa ſufficiens ad mortem accerſendam, imò neque ad magnum morbum excitandum.

Dicendum ergo videtur, quòd diſtinguendum ſit 5
non modò a fortitudine inſtrumenti, quo in percuſſione utimur, ſed etiam ab ipſa fortitudine percutientis, & à valetudine ictus, ſeu percuſſionis, & à ſtatu ipſius, qui percuſſus eſt, nempè à fortitudine, & debilitate non ſolùm ſecundùm totum, ſed etiam ſecundùm partem percuſſam. Unde ſi percuſſor fuerit vir membra habens multo robore, & duritie prædita, aut valido inſtrumento percuſſerit, contrà verò vapulans debilis ſit, maximè ſecundùm eam partem, quæ vapulaverit ut, in caſu puellæ illius, de qua Hippoc. tunc dicendum, tales percuſſiones eſſe proximas cauſas ipſius mortis, excitando dolores, & inflammationes in parte vapulante, & in capite concuſſiones, ex quib. facilè ſequitur mors. Si verò percuſſor mediocri robore præditus ſit, & cætera mediocriter ſe habeant, ſed qui vapulaverit debilis exiſtat, tunc quia remotior cauſa videtur hæc, inſufficiens quidem judicanda ad immediatè mortem accerſendam, neq; tamen ſine omni culpa ex cauſa eſt, quia poteſt humores commovere, & exinde febrem, aut alium quendam morbum excitare, ex quo etiam temporis ſucceſſu mors ſubſequatur. At ubi is qui vapulaverit fortis fuerit, & à forti percuſſore vapulaverit, aut debilis à debili, & tunc non videtur ſufficiens cauſa proxima mortis in hoc ſecundo, in primo autem caſu, dubio aliquando non vacabit.

Scio autem in his omnib. caſib. etiam ſecuta mor- 6
te, percuſſores non ordinariâ pœna puniri, ſed mitiùs ex eo quòd non præſumatur eo modo percutiens habuiſſe debilitatum animum occidendi. Facit *l. 1. §.* Divus Hadrianus *ff. ad l. Cornel. de ſicar.* Bart. *de percuſſ. n. 7.* quanquam ſacer Textus *Exodi c. 21. v.* 7
18. tacitè videtur damnare percutientem lapide, vel pugno, ſi inde mors ſecuta ſit, inquit enim: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit alter proximum ſuum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, ſed jacuerit in lectulo ſi ſurrexerit, & ambulaverit foris ſuper baculum ſuum, innocens erit qui percuſſerit, &c.* quaſi ſi vapulans deceſſerit, percuſſor innocens futurus non ſit, ſed quicquid ſit de hoc, quod ad Juriſconſ. pertinet; certum eſt aliquando tales percuſſiones, nempè calcib. pugnis, latâ manu, ictib. & hujusmodi factas, poſſe eſſe proximam mortis cauſam, ut diximus.

Cæterùm flagellatio ſi multa, valida, & cum vali- 8
dis flagellis facta extiterit, aut verberatio robuſtis baculis à robuſta manu celebrata, poteſt utraq; mortem afferre, quanquam neq; flagellatio, neq; verberatio cum baculis aut fuſtib. videntur animo occidendi fieri, utrùm autem id delinquenti in his caſibus ſuffragari poſſit, Juriſconſulti videant. At contrà ſaccellationes

caſibus ſuffragari poſſit, Iuriſconſulti videant. At contrà ſaccellationes ad talem finem inventæ, ut homo ſuccumbat, & mortis cauſa palam non fiat: neque enim hujuſmodi ſaccellationes veſtigium in exterioribus relinquunt, quia æqualiter univerſos externos muſculos conterunt, & unico colore inficiunt non multum à naturali diſtante, nec maculas relinquunt, ſed internas venas, ac vaſa diſrumpũt, & lacerant, unde facilè ſaccellati intereunt.

Verum enim verò difficultas eſt in cognoſcendis iis, qui flagellis, fuſtibus, aut ſacculis arenâ refertis vapulantes perierunt, nam aliquando hoc
9 vertitur in dubium, & magni intereſt ſcire. De hac re, ut de pleriſque aliis diligenter diſceptans Fortun. Fidel. *lib. 4. Relat. cap. 5.* nihil certi in ea re firmari poſſe ingenuè faſſus eſt, ac profectò non abſque ratione; duo enim potiora ſigna, ex quibus id, quod quærimus, conjicere liceret, fallacia, & incer-
10 ta omnino ſunt, ut rectè ille concludit; ea ſunt ſanguinis per os, aut aliquam aliam partem rejectatio, non ſolùm dum adhuc flagellatus, vivit, ſed etiam poſt mortem, & vibices, ſuggillationes, Ecchymomata, Stigmata, Maculæ, ſeu quomodocunque appelles, in corpore, & muſculoſis præſertim partibus; nam ſanguinis rejectatio, quæ per os, vel nares, vel aures, vel etiam per oculos, aut per inferiorem ventrem; vel per urinæ quoque vias fieri in his caſibus ſolet, neque ſemper contingit, neque etiam tantùm in hoc caſu ſuccedit: contingit enim
11 ubi ictus, ſeu percuſſiones hujuſmodi corporis pars fuerit paſſa, quæ magnis venis, atque arteriis ſit inſignita, contrà verò ubi nulla id genus vaſa extiterint: non eſt autem ſemper flagellationis ſignum, quia etiam ex aliis cauſis ſolet contingere, ut videre eſt in his, qui Apoplexiâ, Epilepſia, Squinantiâ, aut ſuffocante morbo, malignâ febre, vel peſtilentiali intereunt.

12 Quoad ſugillationes, vibices, Ecchymomata, veſtigia, ſtigmata, maculas, & hujuſmodi, certum eſt, quòd eandem incertitudinem ex iiſdem prorſus cauſis habent; quia non ſemper talia apparere eſt neceſſe, ut diximus, & apparent etiam ex febre malignâ, ac peſtilentiali, non modò in vivis, ſed etiam in mortuis poſt aliquot horas, imò poſt unum aut alterum diem à morte, quamobrem rectè videtur concludere ex his Fortunatus, nihil certi in ea re decerni poſſe.

13 Ego verò contemplatus aliquandò ſum, neque rationi diſſonum mihi viſum eſt, quod diverſa ratio eſt, ubi ſanguis per vim, nempe flagella baculos, fuſtes, ictibus, verberibus, flagellationibus, percuſſionibus à diſruptis, laceratiſque venis profunditur, & exinde ſugillationes, vibices, aut ſtigmata fiunt ab ea in qua ex morbi malignitate, & impetu talia apparent: & idcircò licèt in externa facie eandem lividitatem, eundemque colorem hæ ſugillationes, & vibices præ ſe ferant, tamen ſi ad ſectionem veniamus, cutemque ipſam ſcindamus, manifeſtè, ut exiſtimo, apparebit differẽtia inter utrumque caſum: nam ubi ab externa vi diſruptæ venæ ſanguinem evomerint, facilè deprehendetur ſub cute craſſus, ac concretus cruor ex ipſa venarum, aliorumque vaſorum dilaceratione; quod quidem ubi ex maligna febre, aut alia ſimili interna cauſa vibices apparuerint, non habebit locum, ſed tantùm color ipſius cutis, & forte ſubjacentis carnis in livorem mutatus apparebit: & ejus aſſertionis rationem habeo in promptu, quia ubi ex cauſa externa ſanguis effundatur, venarum capitula dilacerata ac diſrupta, facilè, quem continent ſanguinem, etiam craſſum, ad vicinas cavitates transfundunt, qui extra vaſa ſubitò concreſcit; at ubi ex 14
cauſa interna vibices fiant, neque lacerantur, neque adaperiuntur captiva vaſorum, ſed per ipſa veluti reſudat tenuior ſanguinis pars, quæ à putreſcentibus humoribus elevata, ob turgentiam, & maximam ſui copiam, vel pravam qualitatem, & acrimoniam ad cutim erumpit: quamobrem non neceſſe eſt in hoc caſu apparere ſub cute craſſum illum cruorem, neque etiam evidentem vaſorum lacerationem, ut in priori.

Addo his aliam differentiam ex colore ſugilla- 15
tionum, ac vibicum deſumptam: nam ſi à cauſa externa fiant, color eſt plerumque maximè livens ad nigredinem vergẽs, & temporis ſucceſſu ex virore palleſcens. At ubi fiunt à cauſa interna, tunc color ut plurimùm non adeò livet, licèt aliquando nigricet, & non immutatur, ſed temporis ſucceſſu ſenſim deliteſcit, & obliteratur. Ratio ejus rei deſumitur ex tenuitate, & craſſitie materiæ, ſeu ſanguinis, qui ſugillationes excitat; in cauſa enim interna, quia tenuior, facilè ex ſe ipſo digeſtus ſugillationes evaneſcunt; at in externa ob ſui craſſitiem tam citò reſolvi non poteſt, ſed virorem contrahit, quòd putrere incipiat. Priorem tamen conjecturam ego rationi tantùm innixus affero, cùm adhuc in experientiam non traxerim, propono tamen tanquam quid veriſimile, & rationi conſonum, & quod à Medicis veritatis amatoribus experientiâ vel confirmandum, vel explodendum ſit, ſi minùs illi reſpondeat; nam ſi hæc vera apparebunt, jam evidentiſſima ſigna habebimus, ex quibus veniamus in cognitionem certam ejus rei, quam quærebamus.

Aliud quoque ſignum probabile haberi poteſt, quod Felicis Plateri eſt, *Obſerv. ſuar. lib. 3. tit. de deform.* Eſt autem, quòd vibices, & ſugillationes in 16
his, qui ab externa cauſa ex percuſſionibus intereunt, non indifferenter in quacunque parte, ſed iis tantùm quæ percuſſionibus fuerunt obnoxiæ, inveniuntur; at ubi ab interna cauſa originem ducunt, in quacunque parte apparent, etiam in extremis artubus, & interdum, inquam, etiam ſub capillis aliiſque locis, qui à percuſſionibus ſunt immunes.

Major difficultas eſt de vaſorum internorum 17
ruptura, cùm hæc in utroque caſu verè diſrumpi, & lacerari poſſint, & ex illis ſanguis ad cavitates effundi. Quamobrem ex ſanguinis rejectatione nihil certi videtur diſcerni poſſe, niſi quòd ruptura à cauſa interna facta, cauſam habere debuerit aut longam, ut tuſſim longam longumque deſcenſum acrium, ſalſorumque humorum ad pectus, aut maximè efficacem, & evidentem, ut validiſſimam tuſſim, aut alium evidentem morbum; at hæc quidem facilè interrogationibus, aliiſque indiciis haberi poſſunt. Fortè ubi externa vis in cauſa ruptionis vaſorum fuerit, plura vaſa inſimul diſrupta, ac lacerata comperiemus, quàm ſi ab interna factum id fuerit.

SVMMARIVM.

1 *Signa demõſtrãtia vulnera vivo, vel mortuo inflicta.*
2 *Vena in eo, qui vivus vulneratus eſt, ſãguine vacua; contra in eo, qui jam mortuus fuerit vulneratus.*
3 *Aliud ſignum ejus, qui vivus vulneratus eſt.*
4 *Aqua ſubmerſi moriuntur ob cohibitã reſpirationẽ.*
5 *Signa in eo, qui vivus ſuſpenſus eſt.*
6 *Signa obſervata in eo, qui per vim ſuffocatus eſt.*
7 *Fulmine percuſſi ſigna.*
8 *Cadavera fulmine icta à feris non deguſtantur.*
9 *Cadavera fulmine icta putrefactioni nõ ſũt obnoxia.*
10 *Cadavera fulmine icta leviora evadunt.*

Vulnera

Vulnera vivóne, an mortuo inflicta fuerint; in flumen, aut mare demerſus, vivuſne, an mortuus fuerit demerſus. Item vivus, an mortuus quis fuerit ſuſpenſus. Fulminenc ictus an per aliquam externam vim quis perierit.

QVÆSTIO XI.

QVæritur aliquando cùm reperitur cadaver hominis occiſi, qui vulneribus confoſſus videtur, utrum vulnera illa vivo adhuc homini, an mortuo fuerint inflicta; à qua quæſtione breviter, ſed prudenter ſe expedit Paræus *in Renunciationibus*, ac duo affert ſigna, primò colorem ipſorum vulnerum, qui ubi vivus homo vulneratus fuerit, ruber eſt, & ipſa vulnera cruenta cernuntur, mortuus verò ſi fuerit vulneratus contrà, inquit, neque rubra, neque cruenta ſunt. Secundò, vulneris labra dicit eſſe tumida, ac livida, ſi vulnus vivo homini ſit inflictum, ubi verò mortuo inflictum ſit, labra neque tumida, neque livida ſunt, ſed potiùs, inquit, albida & flaccida; id autem fit, ut prudenter addit ille, ob concurſum humorum, ſanguiniſque in vivente homine, qui concurſus nequaquam accidit in mortuo. Porrò neque ex rationabili diſcurſu, neque ex propria experientia quicquam ego habeo, quod huic Paræi documento addam; niſi dicam, venas in eo, qui vivus ſauciatus eſt, ſanguine vacuas, ac flaccidas, & in ſe ipſas concidentes reperiri, in eo verò, qui jam mortuus eſt vulneratus, ſanguine oppletas. Id fit, quia in vivo ſanguis facile per vulnera excurrit, cùm fluidus ſit, & extra corpus exilit, in mortuo verò non ita, quia concreſcit.

Sed hac occaſione ſumptâ, alia nonnulla, quæ in dubium circa mortuorũ cadavera venire poſſunt, diſcutiamus. Dubitatur ergo ulterius, num qui ex
3 aquis mortuus emergit, vivus, an jam vitâ orbatus in aquas ſubmerſus fuerit. Movent hoc dubium Paræus *ubi ſuprà*, Fortun. Fidel. *lib.4. Relat. c.4* & Roderic. Caſtrenſ. *in med. Polit. lib.4. c.11* atque omnes unanimiter in his ſignis conveniunt; primũ eſt, quòd qui ſubmerſus vivus eſt, ventrem totum aquâ plenum ac tumentem habet; ſecundùm eſt, quòd illi muccoſa quædam excrementa è naribus, ſpumoſa verò ex ore prodeunt, illa ob ventricu-
4 lorum cerebri obſtructionem ab aqua, & à cohibita reſpiratione factam, hæc ob eandem reſpirationem vi cohibitam, & aëris violentum egreſſum cum impetu ex pulmonibus, & ſpiritualibus partibus: moriuntur enim qui aquâ ſuffocantur, ob cohibitam potiùs reſpirationem, quàm ob aquæ copiam, quæ ab illis ingeſta fuerit, ut aliàs quoque monuimus.

Tertium ſignum eſt, quòd is, qui vivus in aquis ſubmerſus eſt, atque ibi ſuffocatus, extremos digitos attritos, & excoriatos habet, ex eo, quòd mortem quà datur evitans, obvia quæcunque, ſaxa nempe ſcopulos, terram ipſam, ſi datur attingere, veluti furibũdus tentat arripere, arenamque ipſam effodit: in eo autem qui mortuus in aquas dejectus eſt, nihil tale conſpicitur: nam ut iidem auctores proſequuntur, neque alvus tumet, quòd viæ omnes, & ductus in mortuo ſubſidãt, & aquæ ingreſſum non admittant, neque ſpumam ex ore, aut mucum ex naribus emittit, quòd nulla fuerit illi neceſſitas cohibendi ſpiritum, cùm reſpirare non cogeretur, neque digiti in illo attriti conſpiciuntur, neque enim mortuus amplius cum morte colluctatur. Hæc illi, quibus acquieſcendum videtur, cùm rationi conſona ſint, & experientiis fortè ab illis confirmata, propriæ namque mihi deſunt.

De eo quoque qui ſuſpenſus reperitur, dubitari poſſet interdũ, num vivus adhuc, aut jam mortuus ſuſpenſus fuerit; movent & diſcutiunt hoc ipſum dubium Paræus & Fortunatus *ubi ſuprà*, atque eorum uterque eadem affert: ſunt autem ab iis allata quæ ſequuntur. Qui vivus ſuſpenſus eſt, funis, vel 5
laquei veſtigium in jugulo ſervat, quod vel rubedine, vel fuſcedine aut livore; vel nigredine erit inſigne: rugoſam inquit Paræus, & cõtractam apparere circumſtantem cutem, ob eam, quam funis fecerit, compreſſionem. Aſperæ Arteriæ caput ſæpè lacerum, ac contrarium videtur, luxataque, & ſuo loco mota ſecunda cervicis vertebra: livore etiam faciei, crurum brachiorumque conſpicuum id fiet, & thoracis ipſius tumore. Spumam etiam in his ex ore, & mucum ex naribus, veluti in ſuperiori caſu dictũ eſt, & in omnibus ſuffocatis apparet, in hoc ipſo notabimus, ut Paræo placet. At Fortunatus plenam, & indubitatam ejus facti notitiã deſumit ex diſſectione pectoris, quòd pulmones veluti purulenta ſpumâ turgeant. His addam ego linguæ craſſitiem, & nigritiem, & aliquando prominentiã extra oris ſepta, & Ecpieſmum, nempe oculorum expreſſionem, ob interclusi ſpiritus anguſtiam, & violentiam, ut quotidie adnotare licet in his, qui Iuſtitiæ mandato à carnifice ſuſpenduntur, ac ſtrãgulantur: Vrinâ, dicit Fortunatus ſeſe aliquando perfundere eos, qui vivi ſuſpenſi fuerint. Quin, inquam ego, adnuratum eſt virile membrum in his aliquando erigi, ac tendi, fortè & ſeminis ejaculationem contingere interdum, non eſt abſurdum; nam & hanc in Epilepticis fieri notum eſt: at & in ſtrangulatione ſpaſmum fieri quis dubitat? Eveniunt ergo hæc quòd viâ per hos, & ſuperiora ſpiritui intercluſa, is ad eas partes ſeſe impetuosè conferat, eaſque tumefaciat, ac tendat.

Eadem ſigna, inquit Fortunatus, obſervare licebit in iis, quibus quoquo modo per vim ſpiritus intercluditur, exceptis veſtigiis illis, quæ à fune, vel 6
laqueo relinqui diximus, quando ex ejus vi quis ſuffocatur. Ego verò rationi conſonum exiſtimo, non ita tumefieri partes circa collum & guttur. Vertebram certè ſuo loco in his, ut in illis non moveri, in dubium verti non debet. Lividas tamen quaſdam maculas totum corpus deturpantes tam in his, quàm in illis conſpici neceſſe eſt, ob rationem, de qua Fortunatus. At ubi quis jam mortuus fuerit ſuſpenſus, neque funis, ſeu cujuſcunque laquei generis veſtigium ullum circa collum apparebit, neque cætera, quæ memorata ſunt, cõſpicua fient: maximè verò cadaveris color nihil immotabitur, neque livorem ullum aut ſecundùm faciem, aut ſecundùm commemoratas alias partes contrahet, neque tumor ullus circa guttur, vel linguam, vel faciem, aut pectus apparebit, neque oculi tumidi, nec aliud quicquam eorum, quæ dicta ſunt.

Perquiruntur tandem aliquãdo ſigna fulminis in eo, qui mortuus in aliquo ſolitario loco, extra habitata loca, & urbes reperitur, neque ullum veſtigium vulnerum, aut ſtrangulationis, aut alterius mortis generis aliàs conſueti ſervat, præſumiturque hunc fuiſſe à fulmine ictum, & tunc nonnulla ſigna ad id cognoſcendum afferuntur à Paræo, *ubi ſuprà*; & Fortunato, *lib. 4. cap. 6.* quorum duo priora cuilibet fulmini communia ſunt, admonente Fortunato. Primum ergo ac maximè 7
quidem evidens ſignum eſt odor, quem ſpirat Cadaver, qui gravis profectò eſt ac ſulphureus, ex quo fit, inquit Paræus, ut hujuſmodi cadavera neque ab avibus deguſtentur, relinquitur autem hujuſmodi gravis, ac ſulphureus odor

non

non modò in cadaveribus,ſed quibuscunque rebus à fulmine ictis, Seneca teſtante *lib. 2. Nat. quæſt. 53.*
8 Perſenſi,cùm per æſtatem animi cauſa Viterbij adhuc adoleſcens commorarer cum avunculo meo, cujus memoria in benedictione ſit, ejuſmodi odorem ex fulmine, quod noſtras tetigit ædes prope arcem ante Eccleſiam D. Fauſtini, qui tam gravis fuit,vt facilè mihi gravem capitis dolorẽ excitaſſet, niſi mihimetipſi proſpexiſſem. Itaque odorem hunc,ut dixi,non ſolùm ex cadavere exſpirare comperiemus,ſed etiam ex veſtimentis, & ex ipſa quoque circumſtante terra, & quibuſque rebus prope adſtantibus. Secundum ſignum color ipſius cadaveris eſt;contrahunt enim quæcunque cadavera fulmine icta fuſcum quendam colorem eâ præcipuè in parte, quam fulmen percuſſerit. Hæc ipſa duo ſigna conſpicua fuerunt in hiſtoria relata à Iacobo Iavello *in ſua quadam epiſt. ad Ferd. Angel. Farg.* quæ impreſſa eſt poſt eiuſdem Medicinæ compendium, & digna eſt conſideratione, vbi traditur brevis cura eorum, quos fulmen percuſſerit.

Tertiò dicit Paræus, aliquando nullum vulneris veſtigium in cadavere apparere, ſed tamen, ſi diligenter introſpiciatur, oſſa comminuta, ac confracta in ea parte, quæ icta eſt, animadvertuntur. Adnotandum tamen eſt, non omnes perire ab ictu ipſius fulminis, ſed aliquos à ſolo pavore extingui. Proth. Caſul. Ætiol. *lib. 1. n.* 11 In his autem hæc inquiſitio ſuperflua eſt, ſicuti etiam & ea, quæ ex immutato coloris cadavare deſumitur; relinquitur autem ſolus odor gravis & ſulphureus, de quo diximus. Si tamen in percuſſis aliqua pars vulnerata appareat, eam ex Plinij ſententia reliquo corpore longè frigidiorem perſentiri dicit Paræus; quod etiam ex eodem Plinio refert Majol. *Dier. Canicul. colloq. 1. part. 1* & Petr. Crinit *de honeſt. diſcip. lib. 9. cap.* 12 eius rei cauſam quærit, ac reddit idem Proth. Caſul. *vbi ſuprà, num.* 152. abſumique, inquit, ſpiritus à fulmine, maximè in ea parte, quæ icitur, vnde ea quaſi incineratur. [vid. Nardium *animadv. 29. probl. 22.*] Non tamen admittit Fortunatus, quòd in cadaveribus fulmine percuſſis contuſio aliqua, aut oſſium ſemper comminutio fiat, cùm fulmen ſolidum quid non ſit, ſed ſpiritus quidam vel tenuis & clarus, & ob id non adurens, vel ſpiſſus & fumidus, & ob id incendio abſumens; contundere itaque oſſa, aut frangere, aut comminuere non poteſt, quod conſonare videtur cum opinione Caſulani.

Quartò, homo à fulmine percuſſus cadit ſuper partem quæ icta eſt, & convertitur in partem, vnde fulmen venit, quod tamen nequaquam verificatur in hiſtoria relata per Cardan. *lib. 8. de variet. c. 41.* nam cùm in Lemnu Inſula, vbi Inſulæ cornu dividitur, octo Meſſores ſub quercu cœnarent, à fulmine percuſſi, atque exanimati manſerunt ſub ea ſpecie, quâ diſcubuerant, vt vnus comedere videretur, alter ori poculum manu admovere, alius bibere, cumque nigri omnes eſſent, imaginem totidem ſtatuarum repræſentabant. Illud etiam obſervatum eſſe ajunt, quòd ſi dormiens homo ictus ſit, oculis apertis reperiatur; ſi vigilans clauſis. At unde hoc? Dormiens ad fragorem expergiſcitur, oculoſque aperit; vigilans ad terrorem concutitur, oculoſque claudit, ob timorem præſentis mali. Putant autem nonnulli, dormientes fulmine non percuti, eiuſque rei cauſam aſſignat Proth. Caſul. *ubi ſuprà n. 9.* quod tamen an veritatem habeat, prorſus ignoro.

9 Addebat inſuper Paræus ex Philippo Comineo, cadavera fulmine extincta non eſſe reliquorum inſtar putrefactioni obnoxia, quod etiam admittunt Proth. Caſul. *ubi ſuprà, num* 8. & Iun. Paul. Craſſ. *quæſt. Nat. & Medic. n.* 34. qui idcirco damnari dicit Euripidis Poëtæ Clymenem, quæ Phaëtontem de Cœlo tactum in vallibus putreſcere cecinerit. Seneca tamen *l. 2. Nat. quæſt. c.* 31. ex quo etiam Fortunatus *ibid.* ea verminationem intra paucos dies pati affirmavit. Quid experientia doceat, adhuc ignoro: ſi contendendum ratione ſit, cum priore opinione ſentirem, ob ſulphuris vim cadaveribus communicatam, & exiccationem à fulmine conciliatam; quæ opinio Caſulano quoque, *ubi ſuprà*, & Iunio Paulo Craſſo accepta eſt. Quòd ſi hæc veritatem habent, inter alia hoc erit ſignum evidentiſſimum, quòd is, cuius cadaver eſt, fulmine fuerit peremptus, non verò alio mortis genere.

Eſt vltimo loco aliud ſignum a Fortunato allatum, quod huiuſmodi cadavera levia evadant, ob humorum conſumptionem à fulmine factam. Quod ſignum in hoc caſu videtur magnifaciendum, cùm alias cadavera ſeipſis graviora evadant, vt notum eſt. Volunt nonnulli abſumi in his interiora omnia viſcera, quod obſervatum aliquando experientia eſſe, oculatos teſtes habeo; in omni tamen fulmine idem evenire, omnino à vero alienum eſt. Notum tamen aliâ ex parte eſt, fulmina nonnulla interna abſumere, externis intactis, & infantem in utero perimere, ſalvâ matre. Et hæc de Vulneribus dicta ſint, & de his, quæ argumenti ſimilitudo, vt vnà pertractarentur, expoſcere videbatur. 10

SVMMARIVM.

1 *Caſus plures eorum, qui ex eodem infortunio, & violenta cauſa perierunt.*
2 *In omnibus caſibus, bello excepto, illud omnes, qui ſimul moriuntur, commune habent, ut ſuffocati pereant, & n. 26.*
3 *Sub ruinis oppreſſi ob anguſtiam ſpiritus moriuntur.*
4 *Aqua ſubmerſi non ex copia aquarum ebibitarum, ſed ex ſpiritus interceptione ſuffocati pereunt.*
5 *Incendio eodem extincti ſuffocantur priùs, quàm à flammis comburantur.*
6 *Qui a putridis vaporibus, & exhalationibus extinguuntur, ſuffocati pereunt, & quomodo, num. 8.*
7 *Apoplectici tum demum moriuntur, cùm reſpirare ampliùs non poſſunt.*
9 *Peſte ſublati quomodo ſuffocentur.*
10 *Fulmine icti vel ab ipſius fulminis violentia, vel à pavore ſuffocati intereunt.*
11 *Suffocati videntur interdum mortui, licèt adhuc vivant.*
12 *Eadem ex cauſa ſuffocatis pluribus, unus diutiùs, quam alius, non per momenta & horas tantùm, ſed per dies vivere poteſt.*
13 *Coniectura, ex quibus haberi poſſit, quis priùs, aut poſteriùs perierit, vbi plures ex eadem cauſa ſint extincti, unde habeantur.*
14 *Coniectura deſumpta ex ætate.*
15 *Ex corporis temperamento qua coniectura deſumi poſſit.*
16 *Ex habitu qua coniectura deſumatur.*
17 *Ex maiori, vel minori virtutis robore, quanam coniectura deſumenda.*
18 *Ob virium robur nonnulli diutiùs vivunt in morbis lethalibus, quàm deberent.*
19 *Ex ſexu quanam coniectura habeatur.*
21 *Mulieres in reſpiratione multò minùs læduntur, quàm viri.*
22 *Coniectura deſumpta ex animi paſſionibus & maximè ex timore.*
23 *Ex vehementi, ac improviſo timore nonnulli interierunt.*
24 *Eminente cauſa habili ad concitandam mortem, priùs aliquando à timore, quàm à cauſa violenta nonnulli extinguuntur.*
25 *In paritate cauſæ interimentis, timidiores citiùs interire præſumendum.*
26 *Mulieres cur timidiſſimæ.*
27 *Viro, ac muliere eodem incendio, naufragio, ruina, præcipitio ſublatis, virum ſupervixiſſe veriſimiliùs eſt ob animi fortitudinem.*
28 *Ex ſanitate, & ſtatu morboſo quanam coniectura haberi poſſit.*

29 *Quibus ex morbis præſumendum citius interiiſſe illis affectum, quam alios, qui ſimul ex eadem cauſa perierunt.*
30 *Coniectura deſumpta ex cadauerum obſeruatione in duas claſſes diuiſa.*
31 *Prima claſſis coniectura, ſeu potiùs ſigna euidentia præuentionis mortis in cadavere obſervata.*
32 *Magis vrgent coniectura, vel ſigna prædicta, quam quævis alia coniectura, ſeu præſumptiones.*
33 *Coniectura ſecunda claſſis, deſumpta ab obſervatione cadaverum, ex quibus habeantur.*
34 *Coniectura deſumpta ex cadauerum calore, vel frigiditate, & ſimilibus qualitatibus.*
35 *Coniectura deſumpta ex cadaverum maiori, vel minori caliditate, maxime habet locum in iis, qui in bello perierunt.*
36 *Corpora obeſiora frigidiora ſunt quam graciliora.*
37 *A frigiditate membrorum rigiditas.*
38 *Coniectura deſumpta ex cadauerum colore.*
39 *Cadavera quadam non longe ab obitu rubeſcunt, & ruborem concipiunt.*
40 *Coniectura deſumpta ex ſitu vel ſora cadaverum putredine quantùm afficiat.*
41 *Sanguine pradita animalia citiùs putredinem concipiant.*
42 *Inter eos qui ſimul pereunt, quando veramſit illum alio pervixiſſe, cuius cadaver ſeriùs putreſciat.*
43 *Cadavera eorũ, qui tormentario inſtrumento ſublati ſunt, citiùs putreſcunt, quam eorum qui ferro ſunt perempti.*
44 *Morbi genus, ex quo homines ſunt extincti, multum facit ad citam vel ſeram cadauerum putrefactionem.*
45 *Cadavera eorum, qui ſubido & ſicco morbo pereunt exſiccantur; eorum vero, qui calido & humido extinguuntur putreſcunt.*
46 *Propria, vltima, ac vera corporum putrefactio exſiccatio eſt.*
47 *Putredo communiter accepta non eſt vltimus finis corporum, ſed tendit ad vltimum finem qui eſt exſiccatio.*
48 *Coniectura deſumpta ex oculorum obſeruatione quantum afficiat.*
49 *Oculi, etiam defuncto homine per aliquod notabile tempus vita quoddam ſpecimen præ ſe ferunt.*
50 *Ab oculis habentur in morbis potiſſime ſigna ſalutis aut mortis.*
51 *Chriſtallinus humor ſecundum omnium DD. communem opinionem, præcipuum videndi inſtrumentum.*
52 *Ex cadaverum fœtore quanam coniectura deſumi poſſit, quantumque afficiat.*
53 *Fœtor eſt ſoboles putredinis.*
54 *Nihil evidentius cadauerum putrefactionem atteſtatur quam fœtor ex illis emanans.*
55 *Fœtoris dantur aliqui gradus, pro ratione & intenſione ipſius putredinis.*

Pluribus ſimul, eodemque caſu extinctis, qui citiùs, qui poſterius expiraverit.

QVÆSTIO XII. & VLTIMA.

1 NVllum aptiorem locũ in toto hoc volumine inveni, in quo dubium quoddam à Iuriſconſultis exagitatum; & ab acutiſſimo Legum perito mihi in mentem redactum; aliaſque ex negligentia, vt ingenuè fatear, prætermiſſum diſcutere liceret, quam hunc ipſum, quem elegi. Erat autem propoſitum dubium eiuſmodi, ex quibuſnam ſignis, præſumptionibus, vel conjectoris poſſit notitia haberi, quiſnam ex iis, qui ſimul ex eodem caſu perierunt, priùs, qui poſterius Animam exhalaverit. Exemplum proponebat ille quorundam, qui ſub ruinis veteris cujuſdã ædificij oppreſſi vitam cum morte commutaverant. Ac vero huic infortunio ſimilia alia permulta evenire poſſunt, quæ eandem dubitandi anſam nobis præbeant celerioris, vel tardioris interitus vnius, quàm alterius ipſique Iuriſconſulti nonnulla adhoc adducunt exempla: nam & naufragio eodem ſubmerſi, idem dubium excitare poſſunt, ſic &, ſi plures perſonæ eodem incendio arreptæ intereant, eidem ambiguitati cauſam dabunt, necnon etiam qui ab alto ceciderunt, eodemque præcipitio interierunt; aut vbi in eodem cubiculo plures perſonæ permanentes, & ad noxium frigus depellendum focum ex carbonibus accendentes, ex eorundem carbonum fumu fuerint ſtrangulatæ, vt ſæpe ſæpiùs in dies evenire experimur, eandem dubitationem in medium producere poſſunt. Simile quid alias accidiſſe ex apertis foveis, vel puteis in quibus frumenta aſſervantur, quorum exhalatione plures ex circumſtantibus aliquando ex ſubitaneo caſu interiiſſe, non vnica, ſed multiplici experientia conſtat, quod etiam ex cloacarum quarundam, ac cavernarum tetris malignis, ac venenoſis evaporationibus, iis qui ad eas minùs caute acceſſerint pluries experti ſunt. Eadẽ dubitatio fatigare nos poteſt circa eos, qui ſimul eodem naufragio ſubmerſi ſunt in aquis, quo mortis genere, veluti etiam eo, quod à ruinis evenire diximus, deos vſos in ſcelerum vltionem, ex Antiquorum opinione eruditè ſatis commõſtrat Petrus Laſana I.C. Neapolitanus *in ſuo Cleombroto, vel de iis qui in aquis pereunt, cap. 2.* Nec minus grauem excitare poſſunt dubitationem ij, qui ſimul ex Peſte obierunt, quo tempore non ea viget morientium cura, quæ aliàs vigere ſolet, ac vix habent morientes qui eos lacrymis proſequantur, vnde Ovid. *metam. lib* 8.

Qui lacryment, deſunt, indefletaque vagantur
Natorumque virumque animæ iuvenumque ſenumque.

Vnde evenit vt qui ſuperſunt ſciant quidem quinam perierint, non autem quando perierint in vna eademque domo, aut familia. Sed & inter alios caſus, leges de iis dubitationem movent, qui ſimul in bello occubuerunt. Idemque eſt de iis, qui aggreſſu graſſatorum occiſi remanſerunt, vt eſt caſus apud *Peregrin. Conſ. 99. lib. 6.* Poteſt & idem caſus habere locum in iis, qui eodem veneno potionati non multo intercedente tempore extincti ſint; & cùm omnes ſimiles caſus hic cõmemorare non vacet, de iis tandem qui ab vno eodemque fulmine percuſſi vita fuerint orbati, idem dubium inſurgere poſſet, vt eſt caſus apud *Vinc. de Franch. deciſ.* 454. Quantopere autẽ interſit prædicti dubij, quandocunque occurrerit, deciſio, docet poſt alios Menoch. *de Præſumpt. lib. 6 Præſump. 50 per tot.* Sed & ante illum plerumque Iuriſconſulti quæſtionem hanc agitarunt, ex Medicis autem, quod ſciam, nullus, ne verbum quidem: Antequam ergo ad hæc decidenda veniamus, & præſumptiones, vel conjecturas, & ſigna enumeremus, ex quibus eius dubitationis ambiguitatem eluere poſſimus, hoc fundamentum imprimis faciendum eſt, ſcilicet, quòd in omnibus penè, ac ſingulis prædictorum caſuum, (ſi bellum, & venenum excipias) quicunque intereunt, nulla alia evidentiori ex cauſa intereant, niſi ex cohibita reſpiratione, ob quam rẽ cùm ipſum cor 2
nativi caloris fons eventilari non poſſit, neceſſe eſt vitam finiri. Quod quidem admirari deſinant ij, qui Medicinam non profitentur, aut recto diſcurſu non ſufficiunt ad rerum veritatem aſſequendam, cuius occaſione ſibi perſuadere nequaquam poſſunt, quanam ratione id ſuccedere indifferenter in dictis caſibus poſſit: ſed revera non alio modo id contingere, quæ ſequuntur indubiè demonſtrabunt. Hoc ergo fundamentum idcirco primo loco iecimus, vt notum habeamus, quòd facta comparatione celerioris, vel tardioris mortis vnius, reſpectu alterius ſemper ea præſumptio aliis quibuſcunque prævalere debet, quæ deſumitur ex maiore, vel minore læſione ipſius reſpirationis, vt procedente ſermone palam fiet interim edocendũ eſt,

quonam

Digitized by Google

quonam pacto id in propoſitis caſibus eveniat, ut ſtimavimus.

3 Quoad illos ergo, qui ſub ruinis perierunt, nulla hæſitatio intervenire poteſt, ne apud plebejos quidem: nimis enim certa ea res eſt, ſi modo nulla major cauſa, aut violentior, quàm ipſa murorum ruina acceſſerit, ut exempli gratiâ ſi ab ipſa ruina caput contritum, ac commotum fuerit, vel quocunque alio modo violentiam oppreſſionis ab ipſa ruina imminentis, alia violentior cauſa prævenerit. Ex ſola ergo oppreſſione ſub ruinis concidentes idcircò mori, quòd reſpirare non poſſint, tam certum eſt, quàm quod certiſſimum, ita ut aliis probationibus, aut teſtimoniis ad eam veri pro vera comprobandam, haudquaquam opus eſſe exiſtimandum. Difficilius,

4 & multò minùs perſuaſibile videtur, idipſum adſtruere de iis, qui in Aquis ex naufragio, vel quomodocunque pereunt: perſuaſiſſimum enim habet vulgus, eos ob multam aquæ copiam ingurgitatam perire, cùm tamen non ita ſeſe res habeat; moriuntur enim, quia in illis reſpiratio impeditur, quod admonui alias *lib. 4. Tit. 1. q. 11. n. 28.* ex Platero *in q. Med. Paradox. n. 55.* cui nunc addo Petrum Laſena, J. C. Neapolitanum Eruditiſſimum, *in ſuo Cleombroto, ſive de iis, qui in Aquis pereunt, c. 8.* in quo nuper, ut hoc obiter dicam, ſatis ſuperque oſtendit ille, quanti ſit ejus doctrina a doctoribus æſtimanda. Itaq; non differre mortem eorum, qui in aquis ſubmerſi ſunt ac pereant, ab ea quæ per reſpirationis impedimentum alias homines e medio tollit, palam ſit, cùm veluti proſequitur Platerus, qui in aquis naufragantur, aquam deglutire inviti non ſoleant, ſed reſpirationē inhibiti remorantur, tandemq; pereunt, quod ipſe experientia comprobavit, quia in diſſectis eorum cadaveribus, qui in Aquis ſunt ſuffocati, parum quid aquæ in ventriculis repertiſſe ſe teſtatur, quin & in eis, qui reviviſcunt, & ut aquam ebibitam evomant inverſo corpore, nempe pedibus ſurſum ſublatis, capite autem deorſum demiſſo ſiſtuntur, aquam effluentem ex veſtimentis potiùs, quàm ex ventriculo fuiſſe ejectam, non ſemel animadvertit.

5 Adhuc autem major dubitatio excitari poſſet de iis, qui ex incendio perierūnt: videretur enim nullum habere locum hîc ſuffocationem ob interceptam reſpirationem ſuccedens, ſed potiùs exiſtimandum ab excedenti flammarum ardore illos abripi, atque abſumi, antequam ulla reſpirationis difficultas ſuccedere poſſit. Sed contrario omnino modo ſeſe res habet, in nullo alio namque caſu id genus mortis, nempe ſuffocationis, magis habet locum, quàm in hoc: nam reſpiratio non ad alium potiorem finem à Natura eſt inſtituta, niſi ad cordis calorem attemperandum, ac refrigerandum. Galen. *in lib. de Util. Reſpirat. c. 3.* licet & ad nutritionem quoque, & ad ſubminiſtrationem pabuli ipſi Cordi inſerviat, quem uſum multò potiorem eſſe, quàm refrigerationem, & fuliginum expurgationem, probat Felix Plater. *in q. Phyſiol. num.* o. Modò certum eſt, nihil promptiùs, aut citiùs impedire poſſe uſum reſpirationis, quàm ſummum illud cauma a flammis exardentibus excitatum: unde licet in aliis ſuffocationem generibus homines aliquando abſque reſpiratione videantur permanere, & omni vita orbati, cùm tamen mortui non ſint; immò aliquando ad vitam redeant, ut inferiùs dicam, quia non omnino extincta eſt omnis reſpirationis materia; tamen hoc in iis, qui ob incendium ſuffocantur, nunquam evenire poteſt, quia ſuffocatio in his fit, a totali conſumptione ſpirituum ab ipſo flammarum ardore factâ non ab oppreſſione, ſive obſtructione viarum; ac rationi quidem omnino conſentaneum eſt, vitales ſpiritus illos tenuiſſimos ab excedenti ardore multò ante abſumi, quam ſolidiores partes: atque eâ ratione fit, ut homines ab incendio non comburantur, ſed ab incendii vi, ut dixi, ſuffocati pereant, ob cohibitam reſpirationem; vel ſiquidem corpora comburantur, pereant tamen ob eam cauſam antequam comburantur; quod obſervari facilè poteſt, ubi hujuſmodi incendii caſus interveniat, nam conſpicere licet cadavera à flammis intecta, ſed ab earum impetu, & exurenti vapore ſuffocata.

De iis porrò qui pariter unà ex fumo carbonum, 6
ex cloacarum, vel puteorum, cavernarumve putridis, tetris, ac malignis exhalationibus perierunt, nulla hæſitatio excitari debet, quin conſtet eos ex cohibita reſpiratione perire: certum enim eſt, eos omnes eodem modo affici, veluti Apoplectici afficiuntur, immo omnes hi pro Apoplecticis a Medicis habentur, 7 qui tum demum extremum ſpiritum emittunt, cùm ad id deveniunt, ut reſpirare amplius non poſſint; idcircò enim Hippocr. *lib. de Coac. Pranot. ſect. 3. text. 4.* dicebat, *in Apoplecticis à ſpiritus anguſtia ſudor proruptus mortem ſubeſſe oſtendit*, ſit enim ſudor a ſuffocante jam, & calorem extinguente ſpiritus anguſtia, ut exponit Duretus *in comm.* quod etiam ex Galen. habetur *lib. 3. de loc. aff. c. 10.* atq; id quâ ratione fiat, docet ille luculenter *ibid.* licet fortè contrarium verius videri poſſit iis, qui in reb. Medicis non admodum experti ſunt; quippè cùm pateat omnib. Apoplexiam affectum eſſe ipſius cerebri, ſecundùm ejus cavitates ſeu ventriculos, animalium ſpirituum fontes quomodo ergo fieri poteſt, ut non ob cerebri affectionem, ſed ob cordis potiùs culpam Apoplectici moriantur? & tamen eo modo ſeſe rem habere, ſatis clarè, ut dixi, docet ille. Quemadmodum igitur Apoplexia fit à ſanguine, vel à frigidis, craſſiſque humoribus cerebri ventriculos obſtruentibus, unde abſcinditur omnis influxus A- 8
nimalium ſpirituum ad quaſcunque ſubjectas partes, ita ut omnes ſenſu, & motu priventur, unde & ſpiritualia quoque inſtrumenta a ſuo motu ceſſant, & homo ſuffocatur: ſic & non aliter idem ſuccedit, ubi à carbonum fumo, a vaporibus vini, vel Cereviſiæ, vel ab aliqua quacunque exhalatione tetra, craſſa & maligna eadem obſtructio ſuccedat, ex qua cum aliis partibus, etiam eæ quæ ad reſpirationem deſtinantur, à motu ceſſant, atque hoc pacto homo reſpirare non potens, mortem obit, unde non ſecùs ac Apoplectici hi omnes, ac ſinguli ſuffocati intereunt. Paræus *de Renunc.*

Verumenimverò ſi qui ab enumeratis caſibus jure eximi poſſe videantur, ii fortaſſe erunt qui uno, eodemque tempore modica mora intercepti ex Peſte perierunt, hos enim non facilè æſtimabimus ſuffocatos perire.

Subeunt tamen & hi eandem aleam, ut ſuperiores, licet negari nullo pacto poſſit, plures alias cauſas 9
ad eorum interitum concurrere, nam nemo inficias ibit, Peſte affectos ex pravitate, & malignitate peſtilenſis veneni ſuccumbere: ſed & huic pravitati interficienti efficacior fortè cauſa adjungitur, contrarietatis nempè, & improportionalitatis pabuli ipſius cordis, quod ab infecto Aëre attrahere in momenta, & indeſinenter cogitur, hinc ergo ſuffocatio, & extinctio tandem caloris vitalis.

Denique eos etiam, qui à fulmine extinguuntur, 10
ſuffocatos perire neceſſe eſt, ipſa enim fulminis violentia confertim, & dicto citiùs ſpiritus abſorbens, & abſumens, in cauſa eſt, ut homo, vel quodcunque animal reſpirationis particeps, reſpirare amplius

non poſſit; præterquam quòd plurimos non à fulminis ictu interiiſſe conſtat, ſed à pavore. Prot. Caſul. *Ætiolog. lib. 1. num. 11.* ob quem ſpiritus ad cor cum impetu, ac tumultuatiè accurrentes calorem naturalem obruunt, ac ſtrangulant, cùm reſpiratio neq; ad ipſum refrigerandum, neque ad illum à fuliginibus vindicandum ſufficiens tunc temporis eſſe poſſit; ſuffocatur ergo, & perit.

Superiori fundamento id addo, quòd omnib. hiſce, qui aliquo ex commemoratis modis ſuffocantur, id commune eſt, quòd aliquando ob interceptam totaliter, ut videtur, reſpirationem, mortui apparent,
11 ac pro mortuis aliquando efferuntur, ac tumulo etiam demandantur, cùm tamen verè adhuc ſpirent, & vivant, & aptis remediis adjuti interdum reviviſcant; quod non ſolùm de his, quos commemoravimus, ſed de aliis quoque quomodocunque ſtrangulatis, aut fune, vel laqueo ſuſpenſis non ſemel eveniſſe conſtat, ut videre eſt apud Ioan. SchencK. *in ſuis obſervat. de Apoplexia, lib. 1. & libr. 2. tit. de ſuffocat.* & alios. Narrat Gregor. Horſtius *lib. 7 de Hiſt. Med. mir. addit. ad Marcell. Donat. lib. 6.* Latronem quendam furcæ deſtinatum, ac ſuſpenſum, ejuſque cadaver ad Anatomiam deſignatum, antequam Anatomicus manus admoveret, vitæ ſenſum aliquem præbuiſſe, & remediis adjutum revixiſſe, licet deinceps ob nova ſcelera poſt aliquot annos iterum fuerit ſuſpenſus, in quem certè videtur apertiſſimè dictum ab Horatio:

Naturam expellas furcâ, tamen ipſa recurret.

Idem quoque de aliis accidiſſe non dubiæ fidei teſtimonia referunt; ſed in his qui ſuſpenduntur, evenire id poteſt ob non ſatis impreſſum laqueum, in aliis autem ſuffocatis poteſt ex majori virtutis robore, ac præcipuè cordis, & partium ſpiritualium fieri.
12 Et ex his deducere licet, non tantùm poſſe unam perſonam per aliqua momenta, aut per tempus non admodum notabile alteri, vel aliis ſupervivere, ubi plures ex eadem cauſa ſimul intereant, ſed etiam ad plures horas, immò & dies, nam aliquos aquâ ſubmerſos poſt quadraginta octo horas revixiſſe teſtatur *Alexand. Bened. libro 10. c. 9. de cur. morb.* quod ad rem noſtram maximè facere videtur.

His ergo prælibatis, accedendum jam ad detegenda ſigna, conjecturas, & præſumptiones, ex quibus haberi aliqua notitia poſſit, quis eorum citiùs, quis ſeriùs obierit, qui ſimul ex eodem caſu, & infortunio perierunt, puta Ruinâ, incendio, naufragio, ſuffocatione quacunque, Præcipitio, fulmine, Bello, Aggreſſu, aut ſimili quopiam accidenti.

Cùm autem plures ſint, & eſſe poſſint hæ conjecturæ & præſumptiones, primò in legales, & Medicas eas dividam; Ego igitur eas tantùm percurram, quæ ex Medica ſpeculatione haberi poſſunt, cæteras quæ ad Juriſconſultos ſpectant, intactas omnino omittens illiſque decidendas relinquam, ſciens illos eam rem determinare multò diverſâ ratione, quam nos faciamus; determinant enim pro varietate effectuum, qui offeruntur. Earum verò, quæ ad Medicum ſpectant (quarum vix unam, aut alteram viſi ſunt illi mihi attingere) nonnullæ ex convenienti ratiocinatio habentur, fundato in ſtatu, & conditione perſonarum, quæ ſimul perierunt; aliæ verò habentur ex obſervatione ipſorum cadaverum, quando ad manus ſunt, ita ut obſervari poſſint. Igitur
13 quoad conjecturas, & præſumptiones eliciendas ex rationabili diſcurſu, eæ haberi poſſunt ex ætate, temperamento, ex habitu corporis, ex ſexu, ex viribus, & ex animi paſſione, nempe ex timore.

Et quoad Ætatem dubium eſſe non debet, datâ paritate cauſæ interficientis, & in pari efficacia, te- 14
neriores ætates, infantiam nempè ac pueritiam, & impubertatem, vel uſque ad undecimum annum ſecundùm plurimum, aliaque ex parte maturiores, nempè ſenectutem, & decrepitatem, conjecturam non omninò inefficacem facere poſſe præventionis mortis, ſi cum aliis ætatibus comparentur, nempè pubertate, Adoleſcentia, juventute, virilitate, ac primo ſenio: Et ratio videtur evidens; quoad ſeniores enim, & decrepitos, cùm perpaucis ſpiritibus, & modico calore donentur, neceſſe eſt illos, illumque leviſſima ex cauſa extingui, ac in auras evaneſcere, unde per multò minus temporis ſpatium poterunt interimenti cauſæ reſiſtere, quam juvenes, aliiſque in ætatibus degentes, quæ ſpiritibus, & calore ſuperabundant, & ſic in paritate cauſarum præſumendum erit, celeriùs vitæ ceſſiſſe ſenes ac decrepitos, quam alios quos commemoravimus.

Non diſpar ratio videtur militare in tenerioribus ætatibus pubertate minoribus, licet enim proximi ſuo ortui ſint, & multo calore abundent, obruitur tamen ille à nimis excedenti humiditate, ex cujus cauſa citò virtus eorum exolvitur Gal. *de cur. rat. per ſang. miſſ. c. 10.* unde fit, ut accidente aliqua contraria cauſa, & quidem violentiſſima inſidiante ipſorum virtuti, minùs reluctari poſſint quàm puberes, juveneſque ac viri & in primo ſenio conſtituti. Quamobrem prudentiſſimè obſervo determinatum à ll. iterum, atque iterum, ut ubi duo ſimul ex eadem morte pereant, ſemper præſumatur is priùs deceſſiſſe, qui in ætate teneriori degebat nempè ante pubertatem, Ita habetur. *in l. Qui duos §. ult. ff. de reb. dub.* ubi ſpeciatim Puberem Patri ſupervixiſſe, impuberem contrà priùs deceſſiſſe in eo caſu præſumitur, quæ differentia habetur etiam *in l. Cum pubere, & 1. ſeq. ff. eod.* ſic etiam & *in l. Inter ſocerum. ff. de Pact. dot.* Infantem puerum prius Matre obiiſſe ex naufragio præſumitur, & has omnes ll. ad hoc adducunt DD. & præcipuè Menoch. *de præſumpt. lib. 6. Præſumpt. 50 n. 30* nec ab re Franch. *dec. 414.* in caſu illo, ubi à fulmine Mater cum duobus filiis minoribus fuerat extincta, decidebat Matrem præſumi filiis ſupervixiſſe, ſecundum naturam enim hæc ſuccedere dicunt, ut ibi per eundem Menochium, & multò latius per Peregrin. *Conſ. 99. num. 10. libro 6.* qui etiam ex Medicorum auctoritate ſuas rationes confirmat. Facit & ad hæc comprobanda text. *in l. ex facto, §. ſi quis autem ff. ad ſena. con. Trebellian.* ubi cum dicitur, quòd Patre, & filio ſimul naufragio, ruinâ, aggreſſione perem[p]tis, non eſſe veriſimile filiū Patri ſupervixiſſe, de filio impubere eſt intelligendum, ut gloſſa *ibi in verb. filium ejus* Addentes *ad deciſ. Vinc. Franch. dec. 414. num. 1.* Secundum rationem igitur, & ſecundum ll. auctoritatem, ex ætate talis conjectura deſumetur, ut quantò infra Pubertatem magis Puer eſt & quantò ultra ſenium homo eſt tantò urgentiorem conjecturam præbeant celerioris mortis reſpectu eorum, qui ſimul perierunt, & in ætate robuſtiori degebant.

Secunda conjectura, neque omninò inanis, elici 15
poteſt ex temperamento: Certum enim eſt perſonas, quæ laudabiliori temperamento dotantur, majorem reſiſtentiam facturas contra vim cauſæ interimentis eaſque diutius vitam protracturas quàm quæ contrarium, nec laudabile temperamentum ſortiuntur: Manifeſtiſſima enim res eſt, temperamentū, quo quis dotatur, ut in cauſa eſſe, ut facilè, vel difficilè patiatur Galen *in primum de morb. vul. ſect. 1. p. 7.* Temperamenta autem, quæ ad hunc effectum meliora ſunt,

erunt calida & humida, ex quib. ſanguineum reſultat, & calida & ſicca, ex quib. bilioſum, hæc enim majore & laudabiliore ſpirituum copia, tum conſequenter magis vegeto, ac vivaciore calore affluunt, qui inſuper ex abundantia frigidorum & ſuperfluentium humorum non obruitur, nec præpeditur, unde diutius cum inimica cauſa luctari poſſunt, ac in longius contra eius vim ſpiritum protrahere: non dubiũ tamen eſt, his multo melius eſſe corpus temperatum in hoc enim nullus alicuius humoris, qui calorem immutare queat, aut minus aptum ad reſiſtendum reddat, exceſſus, ut in ſuperiorib. obſervari poteſt. Ex oppoſito ob contrarias cauſas frigidum & humidum, aut frigidum & ſiccum temperamentum, quæ corpora faciunt pituitoſa, aut melancholica, minùs reſiſtere ptæ eſt, atque idcircò multo citiùs, quàm ſuperiora efficiunt, ut homo è vita excedat.

Tertia conjectura, ſeu præſumptio deſumi poteſt
16 ex habitu corporis, quæ quidem non minimi facienda, ſed cum ſuperiori æqualis roboris æſtimanda; nam ex bona temperatura bonus quoque habitus ut plurimum prodire à natura conſuevit, ac tantundem eſt, hominem bonâ habitudine dotatum dicere, ac ſi dicas illum eſſe undequaque ſanum, bona enim habitudo ipſa ſanitas eſt. Galen. *de bon. habit. in princ.* & multò prolixiùs *in lib. ad Toraſybul. c. 12.* ut ibi & alibi etiam doceat, quid differat bonus habitus à ſanitate: eſt autem bona habitudo, quæ media eſt inter gracilem & obeſum. Modò conſtat ex ſententia Hippocr. *lib. 2. Aphor. 44.* eos, qui corpore obeſiore ſunt, citiùs interire, quam qui graciles, cius rei rationem reddit Galen. *in comm.* dicens ob anguſtiam viarum eorum calorem proximum eſſe extinctioni: Quemadmodum ergò obeſiores ex naturali cauſa, nempè ex viarum naturali anguſtia citiùs pereunt, quàm graciliores, eodem modo ubi cauſa violenta aliquando opprimentur, citiùs ſuperabuntur, & minùs reſiſtent, quàm graciliores, quia accidentalis illa cauſa violenta adaugens vim cauſæ naturalis, facit, ut eorum calor citiùs extinguatur, quàm in gracilibus. Licet autem commentatores prædicti Aphoriſmi, duas ſpecies obeſitatis conſtituunt, omnem nempè naturalem, ex temperamento frigido & humido provenientem, aliam verò adſcititiam, quæ per accidens ex nimio cibo & potu, vel aliâ quavis ex cauſa, quæ cum calido temperamento ſtare poteſt, & Aphoriſticam illam ſententiam de priori obeſitate volunt intelligi, non de poſteriori; quia in priori tantùm, non in poſteriori, reperitur naturalis illa vaſorum anguſtia, de qua Galenus, quæ ob temperamenti rationem frigiditate inſignis, emergit: tamen in caſu noſtro indifferenter procedere dixerim de quibuslibet obeſis, ſive à natura tales ſint, ſive ab accidenti. Itaque in paritate cauſarum opprimentium, & ſpiritum intercludentium, ac reſpirationem remorantiom, citius ab illis ſuperabitur obeſus quicunque in comparatione gracilioris, vel aliorum, qui habitus non tam obeſi ſunt. Adeſt etiam a natura ipſa viarum anguſtia, ſic in iis, qui ex accidenti obeſiores evaſerunt, adeſt earum viarum anguſtia ex accidenti, ob id, quòd ab ipſa pinguedine luxuriante viæ compreſſæ anguſtiantur, unde conſequens eſt, obeſos quoſcunque minus reſiſtere poſſe cauſæ ſuffocanti, quam diſſimili habitu inſignitos, & ſic multò citiùs illos vitæ cedere neceſſe eſt, quàm non obeſos. Apertiſſimè autem patet, quoſcunque obeſos quantocunque calore affluant, viarum ac ductuum anguſtia premi, cùm videamus illos ſpiritum ægrè ducere, & minima ex cauſa in illis reſpirationem lædi. Non negaverim tamen, quòd factâ comparatione corporum obeſorum ex natura, & ob temperamenti frigiditatem; cum is corporibus, quæ cùm calidiore temperamento ex accidenti obeſa evaſerunt, ſemper in paritate cauſæ lædentis, faciliùs ac citiùs deficere, ac vitam obire obeſa ex natura, ob caloris pauperiem, cùm contrà ex accidenti, ob caloris fortitudinem, magis reſiſtere poſſint.

Quarta conjectura, quæ urgentiſſima eſt, deſumi poteſt ex majori, aut minori virium labore: vires enim præ cæteris quibusque cauſis contra quaſcunque præternaturales, ac violentas cauſas reſiſtere 17
palam eſt; ex iis enim major, ac magis vegetus calor arguitur: ita ut ubi vires adſint, ſemper præſumptio debet eſſe ex parte ipſarum, quòd majorem reſiſtentiam fecerint violentæ, ac pernecanti cauſæ, idque tantopere operatur, ut conjectura deſumpta ex viribus omnes alias invalidet, nam per ſemetipſam non ſolum plurimum operatur, ſed inanem omninò reddit aliarum omnium urgentiam; unde dato ab una parte homine jam ſene, temperamenti non omnino laudabilis, habituſque non undequaque boni, qui tamen robuſto ſit corpore, & crudâ viridique ſenectute fruatur, aliaque ex parte poſito juvene temperamenti optimi, & habitûs laudabilis, virib. tamen imbecillibus, in paritate cauſæ lædentis, præſumendum erit magis ac diutiùs reſiſtere potuiſſe ſenem illum, quam hunc juvenem, & ſic ſenem inveni ſupervixiſſe, eodemque modo de cæteris. Nam idem etiam evenit in morbis lethalibus, dicente Gal. *in libro tertio. Epidem. agr. 2. part. 1.* Ob virium robur nonnulli diutius vivunt, quam deberent, 18
& ſic è contrà nonnulli in ſimilibus morbis ob virium imbecillitatem citius intereunt, quàm deberent.

Itaque maxima ac præcipua ratio in his caſibus habenda virium eſt, cum ſemper imbecillior præſumatur prius mori. *Iaſon. in L. Filius-familias, ff. de lib.* & Poroh. *n. 2.* & ad eandem imbecillitatem reſpexiſſe etiam *ll. in l. quòd de pariter, ff. de reb. dub.* dicit Bartol ibidem, ſemperque ubi ex æquali impetu, inquit Peregr. *Conſ. 59. num. 160. lib. 6.* pariter illato in perſonas inæqualium virium, præſumptio eſt contra imbecilliorem, unde ipſæ quoque *ll. in alias cit. l. qui duos l. ult. ff. de reb dub.* ſemper videntur reſpexiſſe ad virium robur, & imbecillitatem, & idcircò Puberem Patri ſupervixiſſe, impuberem Patrem morte prævenisse, in pari cauſa intereuntes, veriſimilius voluerunt eſſe. Prudenter igitur Socin. Sen. in caſu, de quo Soc. Jun. ex quo Menoch. *de Præſumpt. libro ſexto, cit. præſumpt. 52. numer. 27.* in quo ex turna ultra quam plurimas perſonas perierat Pater, naturâ fortis, & robuſtus, ſimul cum filia tredecim annorum, naturæ imbecillioris, determinavit præſumendum eſſe, priùs deceſſiſſe filiam ob multas conjecturas, inter quas maximè urgebat naturæ debilitas ex parte puellæ, & fortitudo ex parte Patris, atque alia ex cauſa, pubere, & impubere ſimul ex eodem caſu pereuntibus, præſumi impuberem prius obiiſſe ob virium imbecillitatem, jureconſultum determinaſſe dicit Covarr. *libro 1. Var. reſ. cap. 7. n. 2.*

19 Cæterùm ex ſexu quoque non infirma prorſus conjectura haberi poteſt, quæ quinta erit in ordine, cùm abſque ulla hæſitantia liceat affirmare, virilis ſexus homines, & ob laudabilius temperamentum, & ob magis vegetum calorem, & ob firmiores vires, & ob majorem Animi fortitudinem, magis reſiſtere poſſe violẽtæ ac inimicæ cauſæ, quã ſexus fœminini. Facit pro Juriſconſult. *text. in l. Qui duos, §. ſi*

Marium ff. de reb. dub. Covarr. *Var. reſol. lib. 2. cap. 7. num. 2.* Tiraq. *de leg. Connub. l. 8. num. 55.* Addent. *ad Franc. deciſ. 4. 4. num. 3.* Sed circa hoc, non contemnendum in multis caſibus intervenire poteſt dubium, ſi veritatem habet, ut habere probavi, concluſio in principio hujus quæſtionis firmata, nempe, quòd omnes ac ſinguli, qui in propoſitis, aut ſimili-
20 bus caſibus, naufragio ſcilicet, ruinâ, præcipitio, incendio, ſuffocatione, & id genus aliis, (excepto bello, rixâ, hoſtium aggreſſu, graſſatorum inſultu, aliiſque caſibus, in quibus homines ferro, aliiſve bellicis inſtrumentis occumbunt) moriuntur ex anguſtia ſpiritus, & impeditâ reſpiratione intereunt: ex qua concluſione illud etiam deducitur, quòd qui minùs in reſpiratione læduntur, cùm magis violentiæ cauſæ opprimentis reſiſtere poſſint, diutiùs vivant, ac feriùs extremum ſpiritum emittant, quàm qui in reſpiratione magis læduntur, & idcircò minùs reſi-
21 ſtere poſſunt. Modò illud certum eſt, mulieres ex reſpiratione multo minus lædi, quàm viros, unde eſt, quod etiam aliàs adnotavi, quòd Aſthmate magis de rarò prehenduntur, & ab ea faciliùs liberantur, quàm viri, ut docet Meſuë *in ſua Pract. ſect. 1. partic. 2. ſumm. 2. cap. 1.* Savonarol. *in Pract. magna tract. 6. cap. 10. in dubiis, dub. 1.* Alexand. Bened. *Pract. lib. 8. cap. 24.* Quod ita evenire ob pectoris latitudinem dicendum; a natura enim ita inſtitutum eſt, ut mulieres lato pectore dotarentur, ob prolis nutritionẽ: Conſequens ergo eſt in paritate cauſarum reſpirationem lædentium, ipſamque omnino abſcindentium, magis ob hoc reſiſtere mulieres, quàm viros, & ſic in dubio præſumi debet mulierem ſupervixiſſe viro. Sed his non obſtantibus, contrarium habere veritatem certum eſt: nam præter plures alias cauſas, potentes mortem accelerare in muliere reſpectu viri, qui ſimul aliquo ex prædictis caſibus oppreſſus fuerit, illa una prævalet, quæ reſpicit vires, in qua conditione quantum excedant viri ipſis mulieribus, non eſt qui ambigat.

22 Secunda conjectura deſumitur ex animi paſſione, nempe ex Timore, & eſt quidem magni momenti, & ex mea ſententia urgentiſſima: palam enim eſt, in paritate cauſæ interimentis, faciliùs ac citiùs interire pavidos ac timentes, quàm qui ſunt Animo fortiore: nam ipſemet Timor per ſe cauſa efficaciſſima mortis aliquando eſt, multiplicique experientiâ con-
23 ſtat plures homines ex ſubito timore interire, unde Lucret. *lib. 6. de Rerum Nat.*

Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpè homines.

Quod etiam pluries teſtatus eſt Galen. ſignanter *lib. 2. de ſympt. cauſ. cap. 5.* in iis verbis: *Ex ſubito etiam timore nonnulli jam interierunt, cùm ſcilicet Animulus eorum naturaliter imbecillus, vehementi paſſione detentus, ſemel & confertim extinctus eſt, & ſuffocatus*: idemque teſtatur *lib. 5. de loc. aff. c. 1. & lib. 12. Method. med. cap. 5.* idque fit, quia timor illicò dejicit virtutem. idem Gal. *cit. lib. 2. de ſympt. cauſ. c. 2. & libro de tremor. c. 3.* Animi verò eſſentia facilè diſſolvi poteſt in iis, quibus vitale robur infirmum eſt; Animæ autem affectiones ob imperitiam fortes. Idem Gal. *cit. lib. 5. de loc. aff. cap. 1.* Ex timore enim ſyncope excitatur, unde pulſus illicò minimè fiunt, & maximè imbecilli, ut idem dicit Gal. *loco citat. de ſympt. cauſ.* ac poſtmodum omninò abſcinduntur, ſequiturque mors, hinc fit, ut in timore attoniti evadamus. Gal. *in libro 7. Aphor. 14.* quod eleganter expreſſit, ut ſui moris eſt, Torq. Taſſ. *ſua Hieruſ. cant. 20. ſt. 104.* in perſona Solimani, hoc carmine.

Lo ſtupor di ſpavento è d'horror miſto,
Il ſangue, è i cori à i circoſtanti agghiaccia,
E Soliman, ch' il colpo eſtranio hà viſto,
Nel cor ſi turba, è impallidiſce in faccia;
E chiaramente il ſuo morir previſto,
Non ſi riſolve, & non ſa quel ſe faccia,
Coſa inſolita à lui.

Immò interdum ex timore tantopere afficimur, ut non recordemur eorum, quæ in ipſo timore geſſimus, eodem Gal. teſte *lib. 2. de mot. muſc. c. 6.* quia extra ſenſus præ timore rapimur: Sed quod magis ad rem noſtram facit, illud eſt, quòd in hiſce caſib. horribilibus & ex improviſo advenientibus, homines ex timore, priusquam ex violentia cujuſcunque cauſæ intereunt. Patet in fulmine, quo licet nullam 24
aliam poſſimus excogitare violentiorem cauſam in occidendo, tamen multi ante ex timore, quàm ex ejus vi intereunt, ut ſuperius quoque dixi ex Prot. Caſul. *libro 1. Ætiolog. numer. 11.* & ſimile quid affirmare licet in quibuſvis ſimilib. caſibus, ubi ſubitus timor improviſæ, ac inevitabilis mortis irruat. Hinc non ſemel factum eſt, ut aliqui leviter vulnerati tamen obierint in ipſa vulneris acceptione ob timorem ipſius mortis, licet aliquando idipſum ex Ira, & excandeſcentia evenerit, & vide, ſi libet, aliquos caſos Relatos à Dan. Sennert. *in ſua Pract. lib. 5. part. 4. c. 3.* Maximè ad rem Franciſc. Balduccius Poeta Siculus. *in ſuis Lyricis.*

Come talora à reo di morte auvenne,
Qualhor tutto di ghiaccio
Su'l collo ignudo havea l'aſpra bipenne,
Che tanteſto, ch' ei vide
Per le mani homicide
Al tenuto coltello il fil reciſo,
Fù dal timor pria, che dal ferro ucciſo.

Ergò qui timidiores ſunt; alios in morte præveniunt, ob ipſius timoris evidentes effectus; idcircò 25
pueri, ob rerum inexperientiam ex quavis occaſione facile timentes, in Epilepſiam aliquando labuntur, ac etiam mortem obeunt, ut experientiâ teſtatur, & docuit etiam Hippocr. *in lib. de morb. ſacr. text. 11.* Sunt autem pueri, ut notum eſt, ita timidi, ut etiam res minimas, ac nullo modo timendas, timeant etiam ipſas tenebras, quibus præſentibus horrent, unde Lucret. *lib. 6. de Rer. Nat.*

— Sic nos in luce timemus
Interdum nihilo quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavi tant, finguntq; futura.

Quod etiam Galen. dicebat *libro 3. de loc. aff. cap. 7.* & alibi.

Poſt pueros autem timidiſſimæ mulieres ſunt, 26
quod illis contingit, non tantùm quia minorem habent rerum experientiam, & à Natura frigidiorem ſanguinem ſortiuntur, ſed etiam quia eandem frigiditatem indeſinenti otio, ac deſidia fovent: augetur autem à deſidia, & otio timiditas, ab exercitio vero & laboribus creſcit virilitas. Verba ſunt Hippocratis *in lib. de Aer. Aq. & loc. num. 54.* refrigeratur enim ab otio ſanguis, ab exercitio calefit, à refrigeratione autem timiditas, ab excalfactione virilitas. Timidiora enim animalia ex frigidiore, & aquoſiore ſanguine fiunt, & ipſe metus magis refrigerat. Ariſt. *lib. 2. de Part. Anim. cap. 4.* Sed mulieres eſſe præ viris timidiores, univerſus hominum conſenſus abſque ulla hæſitantia admittit, quod etiam aliis fœminis commune eſſe idem fatetur Ariſt. *lib. 4. de Hiſtor.* 27
Animal. cap. 1. & ad hoc videndus, ſi quis plura deſiderat, inter Iuriſconſultos Tiraq. *in ll. Connub. l. 9. numero 158.* Ideircò ergo ubi vir & mulier ſimul eodem naufragio, incendio, ruina, præcipitio, abrepti

abrepti fuerint (niſi aliunde manifeſtiora, & contraria indicia, aut urgentiores præſumptiones habeantur) fœminam præcociori morte ſublatam fuiſſe eſt præſumendum: facit *text. in l. cui, duos ff. ſi Maritus, ff. de Reb. dub.* quia cùm multò magis quam vir, timida ex ſua natura ſit, citius à tam violenta, ac repentina cauſa extingui potuit, ipſo eodem timore ad mortem cooperante.

28 Denique ſeptima, & ultima conjectura deſumitur ex ſanitate, vel ſtatu morboſo eorum, qui ex eadem cauſa ſimul perierunt: Rationi enim conſentaneum abſque dubio eſt, morboſum hominem eſſe ſano debiliorem, & ob id morboſum promptius cedere violentiæ cauſæ interimentis, cùm ob morbum ſufficienti robore ad reſiſtendum non dotetur, quàm ſanum, qui vires integras habet, & intactas, & ab aliis præternaturalibus cauſis nullo modo labefactatas. Unde hæc conjectura pari paſſu incedit cum conjectura deſumpta ex viribus, eſtque ejuſdem roboris cum prædicta, aut paulò minoris; atque idcircò in caſu, de quo Socin. Junior, determinatum à Socino ſeniore videmus multa cùm ratione, filiam puberem ſed valetudinariam, ante Patrem licet ſenem, ſed ſanum ac robuſtum, deceſſiſſe ex eadem ruinâ. Verùm
29 in his caſibus operari ſpeciatim unum magis morbum, quam alium, non eſt negandum. Univerſaliter autem tantò magis culpari abſque dubio debet morbus, quantò magis ex ſui natura vires dejicit, & ſic magis debilem eſſe exiſtimandum hominem febre maligna correptum, quam febre non maligna, licet continua & lethali, quia vires a morbi malignitate majorem multò in modum deiiciuntur. Sed præ cæteris ponderandi hîc ii morbi ſunt, qui Cordi, ultra febrem, & ſpiritualibus partibus ſunt inimici; ſuntque earum partium eſſentiales, ac proprii morbi, ut Animi defectus, lipothymia, ſyncope, aſthmatis ſpecies omnes, omneſque alii pectori familiares, cùm minimo negotio a cauſa ſuperveniente, ac ipſi etiam reſpirationi, & ſpiritualibus partibus adverſiſſima opprimi præ aliis, ac multò promptius, & citius ii debeant qui ſimilibus morbis vel de præſenti conflictantur, vel ob aliquam naturalem, vel adſcititiam diſpoſitionem iiſdem ſunt obnoxii. Neque prætereundi tamen ſunt Capitis, aliarumque præcipuarum partium morbi vehementes, ac præſertim frigidi, qui tantò facilius eſt eos, qui his morbis detinentur, aut illis obnoxii ſunt, à ruina, naufragio, præcipitio, aliave ſimili violenta cauſa opprimi, quantò magis eorum calor a prædictis morbis labefactatur, ex quo imbecilliores ac timidiores illos fieri neceſſe eſt. Itaque ſi exempli gratiâ Pater cum filio pubere, ac etiam juvene Aſthmatico, eadem ruina opprimatur, præſumendum eſt, filium ante Patrem exſpiraſſe: anguſtiari enim oportuit multò magis in reſpiratione filium ob perpeſſum morbum, & ſic vitam multò citius in illo fuiſſe terminatam, quam in Patre: & hæ quidem ſunt conjecturæ, ſeu præſumptiones alicujus momenti mihi viſæ, ex quibus in dubio elici poſſit notitia, quis priùs, quis poſteriùs deceſſerit ex iis, qui ſimul ex eodem infortunio perierunt, quantùm ad Medicam ſpeculationem pertinent, quantumque ex decenti ratiocinatione viſum eſt haberi poſſe.

Sed præter prædictas conjecturas videndum ulterius, an adhuc aliqua remaneant, quæ prædictis tutiora ſint, vel poſſint ſaltem eaſdem conjecturas, ac præſumptiones coadjuvare, & validiores efficere. Non dubium ergò eſt, quod ſi liceat obſervare Defunctorum cadavera, ſaltem non longè ab obitu, ut per unum, aut alterum diem, aut ad ſummum tertia, nonnulla inde elicere indicia poſſimus, ex quibus in ea re multò tutiùs, ac certiùs pronunciare liceat, & quamvis Iuriſconſultos de his nihil litteris mandaſſe animadverterim, ego tamen ex Medico penu nonnulla depromam, quæ, ut ſpero, non erunt ab ipſis Iuriſconſultis omnino rejicienda, ſed recipienda potiùs, & cum iis, quæ ipſi attulerunt, conjungenda, qui poterunt etiam, ſi quæ his addenda ſunt, addere, demenda, demere, ſi corrigenda, corrigere.

Ex cadaverum ergo obſervatione, ſi quando ob- 30
ſervari poſſint, primò haberi poſſunt indicia, ac ſigna quædam, quæ irrefragabilia ſunt, & omnino indubia, ita ut non pro conjecturis, vel præſumptionibus, ſed pro certiſſimis, & manifeſtiſſimis probationib. haberi debeant: ſecundò ex eadem cadaverum obſervatione quædam conjecturæ elici poſſunt, quæ licet non adeò tutæ ac certæ ſint, multò magis tamen fortaſſe urgent quàm faciunt aliæ, de quib. in ſuperiorib. verba fecimus, nam illæ, ut verum ingenuè fateamur, non poſſunt rem per ſe evidenter, concludenterque comprobare, nam disjunctæ quidem parum quid operantur, conjunctæ verò non omnino probant propter individuorum varietatem: ſed ſigna, de quibus hîc primò mentionem habui, concludentiſſimè probant, conjecturæ verò aliæ recenſendæ partim quidem ſemiprobabiles ſunt, neq; omnino aſpernandæ; partim autem magna ex parte probabiles, aut ſaltem, ut mihi videtur, multò urgentiores, quam quæ ex Iuriſconſultis allatæ ſunt.

Verùm enimverò circa ſigna, & indicia illa in pri- 31
mo loco repoſita parum quid eſt, quod afferri debeat ad nimia enim ſupplere poteſt ſi unicâ concluſione quicquid circa ea dici poſſet comprehendamus, nempe quod inter eos, qui ſimul ex eodem caſu moriuntur, ille omnino cæteros morte prævenerit, in cujus cadavere plures, graviores, majoriſque momenti læſiones præter eas, quæ aliis communes ſunt, obſervabuntur, e contra verò ille aliis ſupervixerit, in cujus cadavere, aut nullæ præter communes, aut potiores, minuſque graves, minoriſq; momenti læſiones apparebunt. Exempli gratiâ ſi præter oppreſſionem ab ædificii ruina perpeſſam, omnibus qui ſub ea extincti ſunt, communem, unius perſonæ cadaver reperiatur nulla labe contaminatum, alterius verò vulnere graviſſimo confectum, Tertiæ verò etiam capite confracto, ac penitus comminuto, quia locus dubio eſſe poteſt, quo minus priorem illam perſonam duabus aliis ſupervixiſſe affirmemus, ſecundam verò ſupervixiſſe Tertiæ, ac Tertiam denique omnium primam animam exhalaſſe: Sic etiam ubi plures perſonæ eodem incendio fuerint extinctæ, & unius cadaver ſuffocatum tantùm ab incendii ardore comperiatur, alterius verò magis in flammis exuſtum, Tertiæ verò capite omnino, & corporis parte aliquâ inſigni torrefactum, atq; abſumptum, certè eadem conſideratio habebit locum, & hanc poſtremam perſonam ante alias expiraſſe, mox ſecundo loco repoſitam, ac tandem primam iis duabus ſuperviventem, ſpiritum ultimo loco emiſiſſe affirmabimus: ſed & in iis, qui ex aliis cauſis ſimilibus mortem obeunt, eadem obſervatio locum habet; exemplo præ aliis ii ſint, qui ſimul ex eadem Peſte ſublati ſunt (cùm fortè major dubitatio in iis inſurgere poſſit) nam ubi cadaver unius nullum, vel aliquod malignitatis, ac ſummæ putredinis ſignum præbeat; alterius verò exanthematibus, ſeu pericu-lis, & partium livore, & nigrore fuerit conſpicuum, ac Tertii denique malignis ulceribus, ac fœdiſſima putredinis illuvie ſcateat, aſſeveranter confitendum,

hominem ultimo loco commemoratum, celeriùs multo obiiſſe, quàm alios, & primo loco nominatum diutius vitam protraxiſſe, ac cæteris ſupervixiſſe, medio autem modo ſe habuiſſe ſecundum, utpote qui ultimo ſupervixerit, & primum morte prævenerit; pro majori enim, aut minori, & magis, aut minus intenſa malignitate, & putredine, cæteris paribus, unum ægrotum alteri ſupervixiſſe, aut priùs deceſſiſſe omnino verum eſt, ſecundum quod majorem, aut minorem reſiſtentiam facere potuerint.

Inter hæc non erit omittenda aliqua conjectura à cauſæ interimentis vi deducta, ſecundùm enim majorem, aut minorem agendi virtutem, majorem aut minorem potuiſſe homines reſiſtentiam facere conjectamur: nam exempli gratiâ, majorem agendi fortitudinem habebit incendium in eos, qui illi propinquiores ſunt, quàm in eos qui longius abſunt, & ſic conſentaneum erit eos, qui incendio proximiores fuerint, deceſſiſſe celeriùs, quàm eos, qui ab incendio magis aberant; eodemque pacto majorem violentiam exercebit vapor malignus puteorum, cavernarum, ſimiliumque rerum in eos, qui propius adſtiterint, quàm in eos, qui ab exhalante vapore magis diſtabant, & ſic conſequens erit priores illos vita celeriùs deceſſiſſe, hos verò illis ſupervixiſſe: ſimiliter ubi plures in domicilio ex fumo carbonum extinguerentur cum aliis in proximo domicilio diſcumbentibus, certum erit illos priùs animam exhalaſſe, qui in eo ipſo domicilio jacebant, in quo carbones manebant accenſi, ac deinceps illos, qui in domicilio proximo reperiebantur, cùm cauſa interimens majori, ac celeriori violentiâ operata ſit in priores, quam in poſteriores.

32 Quæ quidem indicia, & obſervationes, adeò ex mea ſententia urgent, ut non obſtantibus quibuscunque in contrarium, ſemper præſumptio celerioris interitus ejus perſonæ ſit, quæ à cauſa violenta magis lædi potuit, unde dato quòd homo ætate juvenili temperamento optimo habitu bono, ſanus, ac viribus integris, dono ardente incendio, fuerit magis vicinus, quàm alius ætatis ſenilis, temperamenti non laudabilis, habitus non boni, valetudinarius, & viribus imbecillibus. præſumendum ſemper ob cauſæ violentiam, & in juvenem magis promptam ad agendum, hunc juvenem priùs deceſſiſſe, quàm illum ſenem.

33 Proximè à prædictis ſignis, ſeu indiciis, ſequuntur conjecturæ nonnullæ, urgentes quidem, ab ipſa quoque cadaverum obſervatione petitæ, comparatione ſemper factâ unius cadaveris ad aliud. Deſumuntur ergo hæ conjecturæ à qualitate ſenſibili eorum cadaverum, prout magis vel minùs calida, vel frigida, magis aut minus rigida, magis aut minùs flexibilia; ab oculis, prout magis vel minus obtenebrari apparent; à calore, prout magis ad fuſcedinem, aut nigredinem vergit; ab odore, prout magis aut minus gravem expirant; à putredine, prout promptiùs, aut ſeriùs accedere conſpicitur.

Quoad qualitates ergo ſenſibiles caloris, vel frigoris, certum eſſe videtur, quòd, ubi cadaver unius perſonæ, quæ ſimul cum aliis ex eadem cauſa occu-
34 buerit, fuerit repertum, adhuc calore omni non deſtitutum, cæteris aliarum perſonarum penitus calore orbatis, ac mortali frigiditate rigentibus, perſona illa cæteris ſupervixerit. Nonnulla tamen hîc animadvertenda veniunt; & primò animadvertendum, cadavera juvenilia (quod etiam vulgo non incognitum puto) diutius calidiora ſervari, quàm ſenilia: promptiùs enim evaneſcere neceſſe eſt calorem imbecilliorem, quàm fortiorem; & ſic non operaretur hæc conjectura quicquam, factâ comparatione inter juvenem, & ſenem, ambos ex eadem cauſa, unum non multò poſt alium extinctos. Fieri ſiquidem poteſt, ut juvenis animam celeriùs expiraverit, quàm ſenex, & tamen ejus cadaver diutiùs calidum permaneat quàm cadaver ſenis. Ergo concluſio intelligenda eſt, locum habere, cæteris paribus, nam alias ad alias conjecturas, & ſigna confugiendum, neque huic uni tantùm ſtandum eſt.

Secundò animadvertendum, aliquam etiam in hoc differentiam fieri debere reſpectu morbi, quo perſonæ perierunt, quando dubium eſſet, duobus ſimul ex morbo pereuntibus, quis eorum alteri ſupervixerit, ut in Peſte evenire poſſe ſuperius annuebam Qui enim ex putrida febre, aut ex convulſionibus moriuntur, calidi permanent. Gal. *libro 1. de Præſag. ex Pulſ. cap. 4.* ut notatum eſt in puero quodam Hydropico, ab Hippocr. *lib. 4. Epid. text. 81.* cujus cadaver, non obſtante Hydrope, morbo utpote frigido, quo detinebatur, per multum tempus calidum permanſit, quia non ex Hydrope, ſed ex maligna, atque acutiſſima febre cum convulſione periit, ut perentrit Valleſ. *in comm.* contra autem qui ex ſyncopo obeunt frigidi obeunt, idem Gal. *ibid.* nam ipſimet ægrotantes ſyncope affecti etiam viventes frigidi ſunt, ut id. Gal. *ibid.* Sed & alii morbi dantur, cum quibus morientes, calidi ad aliquod temporis ſpatium conſervantur, licèt univerſim frigidiſſimi exiſtant, immò in frigiditate tantopere excedant, ut ſimul rigeant intenſiſſimè, ita ut, veluti Plutarch. dicebat *in libell. Vir. Aqua, &c.* novacularum aciem hebetare ſoleant. Sed hæc, ut dixi, non habent locum niſi in iis, qui eodem tempore ex morbo perierunt; nam in cæteris caſibus, in quibus omnes defuncti ab eadem violenta cauſa ſublati ſunt eodemque mortis genere, nempe ſecundùm plurimum ſuffocatione, non poteſt hæc differentia animadverti, ſcilicet quòd aliqua defunctorum cadavera ad aliquod ſaltem tempus calida permaneant; quædam verò illico ab exceſſu, immò & ante mortem frigeſcant, cùm omnia pariter ob eandem cauſam frigida eſſe debeant, ex eo quod ſuperius dictum eſt, quod corpora eorum, qui ſyncope correpti pereunt, frigida illicò evadant; at ex ſuffocatione ſyncope ſuccedit. Erit ergo par ratio in omnibus, ex parte generis ipſius mortis, impar tamen ex parte particularis naturæ, & caloris peculiaris ipſorum defunctorũ; licet enim, ut dixi, omnia ac ſingula frigida eſſe debeant, conſiderari tamen poterit ſecundùm magis & minus, atq; hoc pacto ille, cujus cadaver minus frigidum apparet, cæteris ſupervixiſſe, ille autem cujus cadaver magis frigidum obſervabitur, alios morte præveniſſe præſumendus. Sed hæc conjectura levior utplurimum, cenſenda; non levis autem reſpectu eorum, qui ſimul in bello, vel hoſtium aggreſſu, vel graſſatorum inſultu occiſi ſunt, cæteris tamen paribus, nam illud in his caſibus adnotandum, quod frigiditas major, aut minor reſultare poteſt ex ac- 35
cidenti, ex majore, vel minore ſanguinis effuſione: quamobrem facillimè dari poteſt caſus, quod unus lethaliſſimo vulnere impetitus non multum ſanguinis effundat, alter verò non tam lethali vulnere perſtrictus, immò forte vulnere ſalutari, copiam maximam ſanguinis emittat, & inde pereat, utriſque autem animam exhalantibus, ille ob vulneris lethalitatem, hic ob offuſam ſanguinis copiam: prioris cadaver, etiamſi multo ante fuerit anima deſtitutum,

poterit

poterit ad longiuſculum temporis ſpatium calidum permanere, poſterioris autem licet per horas ſupervixerit, illicò refrigerari ob ſucceſſam ſyncopen, & nimiam ſanguinis ejecti copiam. At verò in paritate vulnerum, ille cujus cadaver diutius calidum perdurabit, ſupervixiſſe illi dicendus, cujus cadaver citius frigidum evaſerit. Sed tamen ſemper ea conſideratio habenda, ne defuncti illi magnopere inter ſe diſſideant, naturâ, temperamento, ætate, habitu, corporis, & id genus aliis conditionibus, de quibus jam ſuperius meminimus: nam juvenis cadaver diutiùs calidum à morte conſervari par eſt, quàm cadaver ſenis, & illius qui temperamento eſt calido, diutiùs quàm illius qui temperamento eſt frigido, & ſic de cæteris: & tunc in ea dubitatione ad alias conjecturas confugiendum.

36 Tertiò videtur in hoc obſervandum, & quòd corpora obeſiora frigidiora ſunt, quàm graciliora, quia tantumdem hæc excedunt in calore illo primigenio quantum priora in ejuſdem caloris imbecillitate: hoc autem verum eſt magis de obeſitate naturali, quàm de accidentali, naturalis enim, ut ſuperius annotavimus, ex ipſa caloris parcitate provenit; accidentalis verò poteſt etiam cum notabili calore conſiſtere; & tamen corpora gracilia, quia calorem habent cum ſiccitate conjunctum, ac vehementem, & acutum, nec à ſuperfluente humiditate hebetatum, ſemper in morte poterunt diutius illum conſervare quā corpora obeſa, etiamſi ex accidenti obeſa evaſerint: quia tamen obeſa quæcunque celeriori putrefactioni ſunt obnoxia, fieri poteſt, ut eam ob cauſam extraneum calorem concipientia, qui putrefactionem accerſit, recaleſcant. Differre tamen rationabile eſt, hunc putredinalem calorem à calore naturali, cujus reliquiæ adhuc in defuncti cadavere interdum percipiuntur.

Itaque videndum, quantum hæc conjectura valoris habeat cùm facilè evenire poſſit, ut decipiamur; nam fieri poteſt, ut homo corpore obeſiori alios morte prævenerit, & tamen poſtridie ejus cadaver putredinalem illum calorem concipiat, ita ut tangentibus calidum percipiatur. Si ergo rem ex hoc tantùm, nempe ex cadaveris calore expendamus, omnino decipiemur judicantes hominem illum, cujus illud cadaver eſt, aliis, quorum cadavera frigida perſentiuntur, ſupervixiſſe, idcircò ergo putredinali huic calori non fidendum, qui ſatis ſeipſum manifeſtabit ipſa cadaveris putredine, corruptione ac fœtore, quæ maximè obſervabuntur ad ungi reliquiis naturalis caloris, ſi quæ in cadaveribus defunctorum relictæ fuerint; & in ſumma, ubi corpora à putrefactione illæſa ſerventur (quod etiam poſt notabile aliquod temporis ſpatium poteſt contingere, ut per unum aut alterum diem, magis & minus, pro cauſarum putrefacientium abſentia, vel præſentia) illum, cujus cadaver magis in calore excedere obſervabitur, cæteris paribus, veriſimile eſt aliis ſupervixiſſe maximè ſi nihil aliud ob aliquam particularem conditionem obſtiterit.

37 Quartò obſervandum quòd à frigiditate ipſorum cadaverum provenit poſtmodum partium omnium, ac membrorum rigiditas, quæ quidem tanta aliquando eſt, ut ne ipſis cutis novacula ſcindi poſſit, ut ſuperius ex Plutarcho adnotatur. quia ſi id experiamur, ejus acies potiùs hebetatur, quàm ultro in cutem adigi poſſit; ſic etiam, ſi membra aliquâ ratione flectere velimus, potiùs ob eandem rigiditatem cadaveris diſrumpemus: cujus rei cauſam ſiquis ſcire deſiderat, ad Ant. Sanctorell. virum doctiſſimum confugiat *in lib. de Medic. defunct. cap.* 8. hanc tamen membrorum rigiditatem majorem, & minorem eſſe poſſe, ac majorem vel minorem in uno cadavere adnotari quàm in alio, certum eſt: nam ad hoc etiam facit habitus, ætas, temperamentum, ſexus mortis genus, locus in quo reponuntur, & id genus alia. Siquidem corpora gracilia, ac exucca, ætate provecta & multo magis ſenili, temperaturæ ſiccæ, ſexus virilis incendio, aut bello extincta loco frigidiore aſſervata, magis ac promptiùs frigeſcent ac rigeſcent, quàm corpora obeſiora, ſucci plena, ætate teneriori, temperaturæ humidioris, ſexus fœminini, in aquis ſuffocata, & loco calidiore expoſita: Eaque de re in hac quoque conjecturâ deſumendâ, habenda ſemper ratio, ut in cæteris, differentiarum ipſorum cadaverum, in comparatione unius ad alterum: pueri ſiquidem corpuſculum, etiam poſtridie à morte, molle ac tractabile permanebit, ſenis verò cadaver illicò à morte rigebit; & tamen puer multò ante ſenem vitam obierit. Obeſa corpora molliora, ac flexibiliora membra ſervabunt ad multò longius tempus quàm graciliora; ſic etiam temperaturam humidiorem habentia corpora non tam citò rigebunt, ut quæ ſicciorē obtinent; nec fœminea cadavera tam citò ex frigiditate rigiditatem contrahent membrorū, ut virilia, et ſi eod. momento ambo deceſſerint. Igitur cùm obſervabimus membrorū rigiditatē in cadaverib. ex eaq; conjecturam elicere liceat, unum aliis ſupervixiſſe, vel celerius obiiſſe ſemper cenſendum, eam validam eſſe cæteris paribus, non indifferenter in omnibus.

38 Ex colore quoque ipſorum cadaverum deſumi poteſt aliqua conjectura celerioris mortis, vel ſupervivientiæ; quæ enim longius à vitæ diſceſſu abiunt, multò magis tetrum, luridumq; colorem, & exvireſcentem, vel livore, vel nigrore conſpicuum obtinebunt; contrà quæ magis recenter animâ ſua deſtituta, minùs pravo colore, & adhuc à vivente non in totum alieno dotabuntur; licet enim, cùm mortuus homo eſt cadavere ejus illico pallorem contrahat, ac colorem induat, quo ipſam mortem præ ſe ferat, unde illud Virg. *Æneid libr.* 1.

--- *Et pallida mortis imago*:

Et Torq. Taſſi *Hieruſ. cant* 5. *ſt.* 32.

Steſo Gernando il crin di ſangue, è l manto
Sordido, è molle, è pien di morte il viſo.

Tamen ipſe idem color in horas magis intenditur, magiſque offuſcatur, ita ut comparatione facta inter duo cadavera, quæ viciſſim ſpiritu fuerunt orbata, & unum per horas poſt aliud facilè licebit obſervare, & ex carnium colore conjectare, quodnam alteri ſupervixerit: colorem enim illum mortuis familiarem tantò magis fuſcum, ac deteriorem fieri neceſſe eſt quantò longiùs ab exceſſu naturalis caloris obierit, nam tantò magis approximatur putredini, cujus ſoboles & propago ipſe color, in tetrum ac lividum immutatus eſt. Itaq. cum in cadaveribus de recenti vitâ orbatis, nondum ex toto, ac omni ex parte evanuerint quædam naturalis caloris reliquiæ, ex propria earum præſentia colorem non tantopere immutari contingit, quantopere immutatur, cùm jam reliquiæ illæ penitus evanuerint, nam ſuccedente calore putredinali coloris mutationem fieri neceſſe eſt in magis atrum, & extinctioni conformem.

39 Non prætereundum tamen hîc id, quod etiam ſuperiùs ex Felic. Plater. *Quaſt. Medic. Parad. num.* 8. dixi & quod adnotavit etiam Valleſ *in comm. lib.* 7. *Epid. text.* 87. *inf* nempè quædam cadavera aut illico ab obitu, vel etiam poſtridie denuò recaleſcere, ac ruborem quoque maximè ſecundùm carnoſiores partes contrahere ex quo nō difficile eſſet nos in judicando decipi, qualenam cadaver prius exſpiraverit,

quale verò poſterius; cùm fieri poſſit, ut cadaver illius, qui prius animam exhalaverit, die ſequenti ruborem contrahat, & recaleſcat, altero illius, qui poſterius obiit, frigido, & mortali colore permanente. Sciendum tamen (quod etiam antea admonebam) recaleſcentiam illam cadaverum non ex aſſervatione, & reliquiis naturalis caloris emanare, ſed ex calore putredinali, & ex vaporibus ab ipſa putredine ſublatis; conſequens ergo erit alia nonnulla putrefactionis indicia ſimul eluceſcere, atque hoc pacto tunc magis habebit locum conjectura deſumpta à magis cita, & celeriori putredine.

40 Circa quam tamen multò major, & inextricabilior quæſtio inſurgere poteſt; quia, ſi ſecundùm vulgus ſentire velimus, certum eſt, cadavera, quæ citius putreſiunt, citius etiam ſpiritu & calore, & conſequenter vita fuiſſe deſtituta, quàm ea quæ ſerius putrefactionem concipiunt. Sed hæc communis hominum perſuaſio, licèt ſecundùm plurimum vera eſſe poſſit, non eſt tamen undequaque vera, quia ex particulari natura fit, ut cadavera quædam diutius, quædam breviori tempore incorrupta permaneant, pro maiori, aut minori diſpoſitione ipſorum ad putredinem, quæ diſpoſitio reſpicit temperamentum, habitum, ætatem, ſexum, mortis ſpeciem, & id genus alia, ut aliàs dixi *lib. 4. ſuperiori, tit. 1. q. 10. n. 16. & ſeqq.* Itaque fieri poteſt, ut cadaver illius, qui temperaturâ ſanguineâ dotatus fuerat, citiùs putreſiat, licet ſerius expiraverit, & exanimatum fuerit, quàm cadaver alterius, qui temperatura calida & ſicca dotatus erat, & ob id ſerius putreſiat, licet citius vita fuerit orbatum, cum pateat, ut eo in loco dixi, ſanguine prædita animalia citius putreſ-

41 cere, calida verò, & ſicca corpora, vel etiam frigida & ſicca longius ab obitu incorrupta ſervari. Eodem quoque pacto quoad alias conditiones evenire poteſt, ut cadaver fœminæ, quæ poſt marem ſpiritum emiſerit, celerius putreſiat ob ſexus conditionem, qui nimia abundat humiditate, quàm cadaver viri, qui multo antè extinctus fuerit; eademque ratione & de ætatibus, & de aliis quibuſque conditionibus eſt determinandum. Unde rebus ſic ſtantibus, hæc conjectura accepta ex celeriori, vel tardiori putrefactione non erit indifferenter admittenda, neque eiuſdem roboris cenſenda, niſi facta comparatione inter cadavera, quæ perſonarum fuerint ætate, tem-

42 peramento, habitu, ſexu, mortis genere, & id genus aliis conditionibus inter ſe aut ſimilia, aut non multum diſtantia; tunc enim vetum erit dicere, inter eos, qui ex una, eademque cauſa ſimul extincti ſunt, puta ruina, incendio, naufragio, præcipitio, ſuffocatione, & id genus aliis, illum cæteris ſupervixiſſe, cujus cadaver magis illæſum, & incorruptum videtur ſervatum, contra verò illum cæteros morte præveniſſe, cujus cadaver à putredine promptius, ac majorem in modum videtur labefactatum.

Prætermittendum tamen non eſt, quòd hujus conditionis reſpectu, non parva differentia eſt inter illũ, qui in bello, vel hoſtium, aut graſſatorum aggreſſu, ex vulnere à tormentario inſtrumento inflicto occiſus eſt, & illum qui ex ferro periit; nam patet, & aliàs adnotavi, ejuſque rationem evidentem reddidi, quòd corpora tormentariis illis inſtrumentis ſublata citiſſimè præ alus putredinem concipiunt, quod ex Ambroſ. Paræi, Alphonſ. Ferri, Bartholom. Maggij, P. Pigræi, aliorumque Chirurgorum expertiſſimo-

43 rum auctoritate tunc comprobavi. At quæ ferro occiſa ſunt, non tam facilè putreſcere, ratione, de qua *ibi*, firmavi, quam etiam Stephani Roderici Caſtrenſis eſſe dixi. Unde conjectura nihil operabitur, ubi de duobus ſimul & eodem bello interfectis quæſtio ſit, ſi unus eorum ferro occubuerit, alter verò tormentario inſtrumento, cùm hic potuerit quidem illi ſupervivere, & tamen ejus cadaver citius putredine marceſcere. Occurrentibus ergo id genus dubiis, ad alias conjecturas, hac omiſſa, confugiendum.

Multum autem (ut neque hoc etiam ſilentio prætercam) facit ad citam, vel ſeram cadaverum putrefactionem, morbi genus, ex quo ſublata fuerint, quod etiam annuebam *ſup. n. 34.* conſtat enim, ut ibi dixi, corpora ex morbo calido & ſicco intereuntia, ut ex febre ardenti, hectica, aut ſimilibus ſerò putreſcere, contra quæ contrariæ naturæ morbo, & maximè in quo magna putredo vigeat, ut Peſtis eſt, vel febris maligna, extinguuntur: Nam ipſa eadem corpora peſte detenta, dum adhuc vivunt, corruptionem ac putrediñe magnam præ ſe ferunt, nam ea de cauſa fœdus in illis ſpiritus ab ore emanat, ac ab ipſo corpore, & tã gravis aliquando eſt ut nonniſi ex putrefacto cadavere expirare videatur, quòd ſcitè adnotavit Lucret. *lib. 6. de Rer. nat.* ſequenti carmine. 44

Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projectà cadavera ſitu.

Immò ipſam putredinem in adhuc viventium corporibus ad tantam malitiam perveniſſe aliquando compertum eſt, ut genitales partes, vel manus, vel pedes jam marceſcentes præcidere opus fuerit, ne putredo jam a morbo concepta ſi univerſum corpus ſerperet, quod neque deſtitit adnotare idem Lucret. *ibid.* dicens:

—Tamen in nervos hic morbus, & artus
Ibat, & in partes genitales corporis ipſas,
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili,
Et manibus ſine nonnulli, pedibusq; manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim.

Quæ quidem ærumnæ ex Hip. *lib. 3. epid. text. 22.* & ex Thucydide referuntur in peſte Athenienſi acciđiſſe a Jo. Nardio *in com ad præcit. Lucretij carmina.* 45

Sed ad rem noſtram, exſiccari potius dixi cadavera eorum, qui calido & ſicco morbo extinguuntur, putreſcere autem cadavera eorum, qui morbo calido & humido exanimantur. Sed ipſa quoque exiccatio putrefactio eſt, immò propria, ac vera omnium corporum putrefactio exiccatio eſt, ſiquidem tum demum in totum perire viventia omnia dicendum eſt, cùm omni primigenio humido abſumpto ad extremam exiccationem deveniunt, ac tunc deſinere ulterius eſſe, unde hæc vera putrefactio eſt. Quòd verò calida & humida corpora ante exiccationem, putrefactionem illam communiter acceptam experiantur, videanturque, ut Virg. dicebat *lib. 3. Georg.* 46

—Turpi dilapſa cadavera tabo.

& quod etiam Ovid. aſſerebat, nempe quòd

Dilapſa liqueſcant

lib. 7. Metam. idcircò evenit, quia facilius concipiunt calorem extraneum, qui agens in humidum, putredinem hanc communiter vocatam accerſit; quæ tamen, ut dixi, non eſt finis ultimus, ac ultima mors corporum, (quæ quamdiu calore aliquo participant, etiam putredinali, videntur aliquo modo eſſe, & vivere) quia tendit ad ulteriorem putrefactionem, nempe ad exiccationem, quæ propriè eſt ultima putredo, & conſumptio, quaſi annihilatio quorumlibet corporum; omnia enim quæ putreſiunt, tandem in fimum, & cinerem extabeſcunt, Fern. *li. 2. de Abd. rer. cauſ. c. 10.* quamobtem optimè Eccleſia ſancta, cùm comminatur homini ultimum finem, illud profert: *Cinis es, & in cinerem reverteris.*

Porrò

49 Porrò oculorum obſervatio in cadaverib. non ſo-
lùm inanis cenſenda non eſt, ſed magni quidem fa-
cienda; nam eorum naturalis conſtitutio qualis in ca-
daverib. requiritur, vel quàm proximè ad naturalem
conſtitutionem accedens, ſignum præbere poteſt
non omnino, nec in totum extinctarum reliquiarum
naturalis caloris, & ſic non multò ante, corpus illud
mortem obiiſſe; contrà illud, quod à requiſito ſtatu
naturalis magis recedit. Quod verò aliàs ex Plinio
dixi *ſua nat. hiſt. lib.* 28 *c.* 6. nimirum, Augurio eſſe,
quòd homo ex morbo non ſit moriturus, quamdiu
oculorum pupillæ intuentium imaginem reddant,
unde *lib.* 11. *eiuſd. nat. hiſt. c.* 37. dicebat, oculos pri-
mùm mori, cor ultimo loco, vanũ omnino eſſe oſten-
dit, quòd non ſolùm in iis, qui ex eo morbo non pe-
riclitantur, ſed in iis etiam qui & periclitantur, & in
jam vitâ functis pupillæ intuentium imaginem ſem-
per reddant, licet tantò obſcuriorem, quantò magis à
morte diſtant, quouſq; eorum cadavera impútria ſer-
vantur; poſtmodum enim accedente putredine, vel
exiccatione, ſpiritibuſq; iis omninò evaneſcentibus,
qui partis proprii ſunt, oculi magis magiſq; offuſcan-
tur; tametſi, ex quo homo moriturus eſt ac morti
proximus, oculi fulgorem omnem remittant, tan-
demque amittant. Valleſ. *in lib.* 5. *Epid. text.* 57. *inf.*
ita ut amplius eam imaginem intuentib. nullo modo
reddere poſſint. Inane ergo augurium captatur ex ap-
paritione imaginis intuentium in ægrotorum pupil-
lis cùm ea etiam in mortuis per aliquod ſaltem tem-
pus non omnino obliteretur. Vnde ſequitur falſitas
etiam alterius ſententiæ, quòd oculi primùm mo-
riantur cùm contra dici poſſit, ultimos mori, cùm
etiam in mortuis aliquos lucidos ſpiritus retinere
eos experiamur. Itaq; cadaver illud, in quo licet ob-
ſervare oculos non omnino offuſcatos, ſed tantiſper
adhuc intuentium imaginem reddentes conjecturam
non levem faciet, hominem illum, cujus cadaver il-
lud eſt, cæteris ſupervixiſſe, qui ex eodem caſu perie-
runt, & quorum oculi omni ex parte obſcurati, tene-
briſque obducti conſpiciuntur omnique luce & dia-
phaneitate ita orbati, ut nullam intuentium imagi-
nem reddere obſerventur.

Neq; mirum videri debet, quòd præ cæteris corpo-
ris partib. oculi, homine etiam defuncto per aliquod
tempus rationabile, neſcio quod vitæ ſpecimen ad-
huc præ ſe ferant, hoc enim à tenuitate, & perſpicui-
tate partium oculos componentium derivari certũ
eſt, ut præcipuè humores ſunt, quos omnes lucidos
ac perſpicuos eſſe, præter alios Anatomicos docet
Fallop. *inſtit. Anat. tract.* 1. *c. de ocul.* inter quos præci-
puè emicat humor chryſtallinus, qui producitur à
natura è ſeminis portione pellucida, ſimul atq; oculo-
rum fundamenta locat. Joan. Vveſling. *in ſyntagm.
Anat. c.* 15. unde tanta perſpicuitate dotatur, ut opti-
mi chryſtalli modo pellucidiſſimus ſit, & ab ipſis o-
culis exemptus, vitri alicuius modo, omnia, quib. im-
ponitur, impensè quorundam ſpecillorum ritu adau-
geat. And. Veſal. *lib.* 7. *de hum. corp. Fabr. c.* 14. Reald.
Columb. *Anat.* 10. Joa. Riol. *Anthropograph lib.* 6. *c.*
4. *tit. de humorib.* Omnia etiam corpora, quæ maximâ
aqueam naturam retinent, pellucida ac diaphana, ſeu
tranſparentia ſunt. ut ipſa aqua, niſi aliunde vitietur,
ac ex eo vitio craſſior evadat, ut de Aqua Maris eve-
nit, quæ ob id intuentium imaginẽ non reddit, unde
Virgilium erroris redarguunt nonnulli cum Corido-
nẽ introduxit de ſeipſo loquentẽ ac dicentẽ *eclog.* 2.

Nec ſum adeò informis, nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis ſtaret mare.

Sed quomodò excuſari poſſit Virgilius, alii videbunt
certum eſt Maris aquam tranſparentem non eſſe, ne-
que intuentium imaginem reddere, ut corpora dia-
phana faciunt, & humores, ex quib. oculus componi-
tur. Sed neq; in hac re deeſt aliquid, quod nos in ali-
quam ambiguitatem ducere poſſit, circa huius conie-
cturæ validitatem, cùm pateat alios aliis majorem, ac
minorem oculorum alacritatem, & perſpicuitatem à
natura fuiſſe ſortitos; nam de Auguſto, & de Tibe-
rio, & de Alexandro magno, aliiſq; legimus, habuiſ-
ſe, ultra quèm credi poſſit, oculos vividos & alacres,
idq; ob majorem à natura illis impertitam eius in-
ſtrumenti perſpicuitatem, & ſplendorem. Sed hoc
præterquam quòd eſt de rarò contingentib. non eam
facere poſſe differentiam exiſtimandum, inter unam
& aliam perſonam quæ conſiderabilis ſit, & idcircò
nullam in ea re excitare poſſe difficultatem, & tamen
ſi defunctæ perſonæ, de quib. ferendum eſt iudicium,
inſigniter inter ſe differant; ætate, temperamento, &
id genus aliis conditionibus, debet ex mea ſen-
tentia aliqua eius rei conſideratio haberi, cùm omni-
no ex rei natura contingat promptiùs offuſcari ocu-
los in cadavere defuncti ſenis (in quo etiam vivente
offuſcati reperiuntur) quàm in cadavere defuncti
iuvenis aut tenerioris ætatis hominis: & ſic, non ha-
bitâ ratione huius differentiæ ætatis, male fidere li-
cebit huic coniecturæ, cùm potuerit in ſene promp-
tiùs oculus offuſcari, licèt iuveni ſupervixerit.

Quicquid autem ſit de his, quæ hactenus attuli-
mus, illud certum eſt ex teſtimonio Medicorum, 50
Gal. maximè *in* 6. *Epidem. comm.* 4. *text.* 28. Ani-
malem ſpiritum luminoſum à cerebro in oculos
plurimũ proficiſci. unde fit, ut ab oculis ipſis in mor-
bis ſigna potiſſima, habeantur ſalutis vel mortis, ro-
boris, vel imbecillitatis virtutis quia pro totius cor-
poris valetudine oculi clarè oſtendunt, qualis ſtatus
ſit ſanitatis, & morbi, quod ex nulla alia corporis 51
parte evidentiùs haberi poſſe, notat idem Gal. *loco
cit.* Vnde pluries Hippòcr. ex videndi vi pereunte
mortis inſtantiam prognoſticat, ut *in Coac. Prænot.
ſect.* 1. *text.* 78. & alibi: & tamen licet oculus mortis
indicia primus omnium cæterorum membrorum
præbeat ultimus omnium moritur, ut jam diximus.
Stante ergò humoris chryſtallini (qui præcipuum
videndi inſtrumentum eſt, ut cum Galeno ſentiunt
Anatomici omnes) naturali perſpicuitate, ac claritate,
quam à ſua conſtructione habet, independenter à
calore & ſpiritu ita ut etiam in mortuo homine, im-
mò ab ipſo cadavere ſeparatus eandem perſpicuita-
tem ac claritatem retineat. & poſſit fortè tanquam
cryſtallus, ſi aliquâ re à poſteriori parte obducatur,
non minùs quàm ſpeculum, imagines intuentium
reddere, mirum eſſe non debet, ſi etiam in ſuo loco
conſervatus in homine vitâ functo intuentium ad-
huc imaginem aliquatenus reddat, licet ob aliarum
fortè partium offuſcationem à morte contractam &
ob ſpirituum carentiam, non tam exactè id faciat, ut
in vivente homine.

Denique ex cadaverum fœtore majori, aut mino-
ri deſumi poteſt alia conjectura ad probandum, quis
eorum, qui ſimplex ex eadem cauſa perierunt, cele-
riùs, aut tardiùs obierit. Loquor autem hîc de fœ- 52
tore, qui à cadaveris putrefactione ſublevatur, non
de eo, qui vel ab excrementis, vel aliunde in nuper
etiam defunctis emanare ſolet: nam ille fœtor, non
hic eſt, qui ſoboles eſt putredinis, ut notum eſt ex
Gal. *in prognoſt. comm.* 2. *text.* 42. Joan. Fernel. *libr.* 2.
Patholog. cap. 5. *& libro* 2. *Abd. rer. cauſ. c. decimo*,
Licet enim fœtor etiam ex vivẽte corpore emanare
poſſit, ut in iis qui peſte laborant, interdum evenire,
ſuprà dixi, & ex Lucretii carmine comprobavi: ta-
men id non habet locum in ullo propoſitorum ca-
ſuum,

ſuum. ſi Peſtem excipias; in quib. mors non à febre, & ab intenſa putredine provenit; ſed ab improviſa, ac ſubita violentia, vel ex ferro, aliove inſtrumento ſanguinem hauriente, vel ex alia cauſa ſpiritum intercipiente; unde nullus inde à prægreſſa putrefaciente cauſa fœtori eſt locus, qui in vivente emanare poteſt, ſed tantummodò fœtori, qui ex cadaveris putrefactione elevatur; quæ putrefactio tantò citiùs conſpici obſervatur in uno, quàm in alio cadavere, cæteris paribus, quantò citiùs unus homo extinctus eſt, dummodò, ut jam admonuimus, ratio habeatur ipſorum cadaverum, quoad temperamentum, ætatem, habitum, ſexum, & alia id genus. Licet autem hæc conjectura à cadaverum fœtore deſumpta videatur coincidere, atq; una eademque eſſe cum conjectura deſumpta ex eorundem cadaverum putrefactione, tamen hæc per ſe maius aliquid operatur. Cùm enim putrefactionis indicia ex aliis quibusdam reb. haberi poſſint, ut ex partium livore, aut nigredine, præcipuè verò nonnullarum, ut narium, aliarumque extremarum partium, & ex aliis, tamen nihil evidentius illam atteſtatur, quàm fœtor ex ipſo cadavere emanans; quippè cùm ille ad partium internarum incipientem putredinem illicò ſequatur, quæ citiſſimè præ aliis putreſcunt, de naturalibus maximè intelligendo: unde tanquam prædictæ putredinis ſignum primum, & ante alia, fœtor ſe conſpicuum facit, quia ſtatim atq; calor extraneus in ipſas partes ſuas vires exercere incipit, elevat ab ipſis vapores putridos, ac peſſimè olentes, unde fœtor adſtantium nares inficit.

Sed ipſius quoq; fœtoris dantur aliquæ differentiæ, & aliqui gradus, pro ratione & intentione ipſius putredinis. Minimum, ac minùs gravem exhalant cadavera, quæ per exiccationem tabeſiunt, & tandem abſque alia putrefactione infirmum, ac cinerem abeũt. Maximũ, ac graviſſimum, quæ tabe diffluunt, & ſaniem generant; ex his enim tantus, ac talis interdum fœtore emergit, ut homines cæteraq; animalia conſternare ſit aptus; talis fit in iis, qui ex morbo à ſumma putredine proveniente extinguuntur, ut in malignis febrib. & in peſte evenit; corpora n̄āq; his morbis ſublata, fœtoris exſpiratione ipſas beſtias, aveſq; quæ turmatim aliàs ad cadavera accurrunt, eaq; avidiſſimè devorant à ſe abigunt, vel ſi proprius accedant, perimunt. Vnde Lucret. *lib. 6. de rer. nat.*

Multaque humi cùm inhumata jacerent corpora ſuprà
Corporibus, tamen alituum genus, at que ferarum
Aut procul deſiliebat, ut acrem exiret odorem
Aut ubi guſtarat, languebat morte propinquâ.

Et Ovidius *lib. 7. Metamorph.*

Omnia languor habet, ſylvisq; agrisq; viisque
Corpora fœda jacent, vitiantur odoribus auræ.
Mira loquar, non illa Canes, avidæq; volucres,
Non cani tetigere Lupi, dilapſa liqueſcunt,
Afflatuque nocent, & agunt contagia latè.

Vbi ad confirmandum illud, quod diximus, de majori, ac magis gravi fœtore exſpirante ex cadaveribus, quæ ſaniè difflıunt, nota modum loquendi ipſius Poëtæ *ibi*:

Dilapſa liqueſcunt,
Afflatuque nocent.

Recedit autem ab hac fœtoris gravitate eorum cadaverum odor, quæ ſitum contrahunt; ſed ad eam proprius accedit fœtor eorum, quæ verminationem concipiunt abſque ſanie. Atque in ſumma, quæ ex cauſa naturali promptiùs putreſiunt, ut ex conditione ſexus, habitus, temperamenti, ætatis non tam horribili fœtore conſpicua ſunt, veluti quæ ex præternaturali cauſa, ut ex febre maligna, vel ex peſte in putredinem abeunt.

LIBRI QVINTI TITVLVS TERTIVS,

DE MEMBRIS, EORVMQVE MVTILATIONE, & debilitate.

Continens Quæſtiones ſeptem.

I Membrum quid ſit, & quænam propriè membra ſint in corpore.
II. De mutilatione, impedimento, & debilitate membrorum.
III Mutilata membra an reparari poſſint.
IV. De Naſo, Auribus, & Labiis.
V. De Oculis, Barba, Dentibus, & Lingua.
VI De Manibus, Pedibus, & Digitis.
VII. De Pene, Teſtibus & Mammillis.

SVMMARIVM.

1 *Membri mutilatio irregularitatem inducit.*
2 *Mutilatio partis alicuius membri non facit irregularem.*
3 *Mutilans membrum fit irregularis, mutilans membri partem, non.*
4 *Ad decidendum an membrum mutilatum, vel debilitatum ſit, Medici convocantur.*
5 *Membrum vel propriè dicitur, vel impropriè.*
6 *Omnis pars organica membrum dicitur lato modo.*
7 *Membrum ex Avicenna quid.*
8 *Membrum propriè, & ſtrictè quid ſit, & numero ſeq.*
10 *Membra humani corporis qua.*
11 *Mammilla in fœminis non eſt membrum. Contrarium. ibid.*
12 *Hominem caſtrant non ſubjicitur pœna mutilantis membrum, ſed majore.*
13 *Teſtes haben. diſtinctam operationem, & inſignem ac perfectiſſimum.*
14 *Penis non eſt vocandus membrum.*
15 *Ejaculatio ſeminis, & erectio, Penis operationes ſunt, ſine quibus conceptio fieri non poteſt.*

Membrum quid ſit, & quænam propriè membra ſint in corpore.

QVÆSTIO I.

TAm Pontificii, quàm Cæſarei Juris peritis hæc materia communis eſt, illi enim non modo in iis, qui ad ordines promoveri cupiunt, ſacros præſertim, membrorum integritatem, & naturalem formoſitatem requirunt, ſed etiam quam irregularitatem inducat membrorum mutilatiu tam in mutilato, quàm

in

2 in mutilante diſcutiunt, ac determinant: quamobrem
dubitant aliquandu, an aliqua corporis particula
propriè integrum membrum ſit, necne, & pars tan-
tum membri; quia membri mutilatio irregularita-
tem quidem inducit, ut eſt notiſſimum. Barboſ. *de*
3 *off. & poteſt. Epiſc. Alleg.* 42. *n.* 10. *p.* 2. at mutilatio
partis alicujus membri, non ita: Idē Barboſ. *ib. n.* 12.
4 Eodem quoq; ecto, qui aliquem membro aliquo mu-
tilaverit, incurrit irregularitatem, ut Canon. norunt;
qui verò tantummodò membrum debilitat, nequa-
quam Capell. Toloſ. *q.* 208 *n.* 3. in decidendo ergo, an
membrum mutilatum ſit, vel aliquo modo debilita-
tum, aut impeditum, Medici tanquam periti convo-
cantur, Caball. *Reſ. Crim. cent.* 5. *c.* 136. *n.* 14.

Sed & Cæſarei Juriſconſulti ad pœnas condi-
gnas delinquentibus irrogandas, & ad alia permulta
de eadem materia multa perquirunt, ut in proceſſu
diſceptationis manifeſtum fiet. Meritò ergo nos, ut
utriſquem tam gratam faciamus, hoc argumentum
inter alia nobis pertractandum ſuſcepimus: viden-
dum ergo generaliter primò, quid ſit membrum, de-
hinc ad particularia accedemus, & ea quæ ad hoc
argumentum ſpectare videbûntur, quoad fieri pote-
rit, accuratiùs pertractabimus.

5 Membrum igitur, vel propriè dicitur, vel impro-
priè, & abuſivè, impropriè, ac lato modo omnis or-
6 ganica pars membrum dicitur, ita Ariſt. *lib.* 1. *de hiſt.*
Anim. c. primo, Galen. *lib.* 1. *de uſu part. c.* 1. & cum
his Fortun. Fidel. *libro ſecundo, de Relat. Med. cap.* 8.
& inter Juriſconſultos Covarruvias ex Cicer. *Re-*
lect. p. 3. *de homicid. Init. n.* 8. Caball. *Reſol. Crimin.*
cent. 3 *cap.* 236. *n.* 4 Guazzin. ad defenſ. Reor. *def.* 33.
cap. 6. *n.* 1. & ſic auctoritate Avicennæ *t.* 1. *doctr.* 5.
cap. unic. in princ. definitur membrum à Conc. *diff.*
38 quòd ſit corpus ſolidum, quod ex humorum ge-
neratur commixtione, vel quòd ſit pars animalis in-
ſpiſſata, ex humiditatibus genita, naturæ virib. inſi-
gnita. Quæ quidem definitiones adeò genericæ ſunt,
ut non modò Manus, & Pedes comprehendant, ſed
& digitos, Naſum, Auriculas, Dentes, Ungues, ac
7 deniq; quaſcunq; corporis particulas, dūmodo actio-
ni alicujus deſtinatæ ſint: nam idcircò organicas, nō
ſimilares partes, membra appellavit Ariſtoteles, ut
ex eo notat Andr. Laur. *libro primo, Anatom. q.* 1. ſic
etiam Galen. *loc. cit.* & ſic etiam Juriſconſultos
Membri nomine uſos eſſe teſtatur ipſe Fortun. Fidel.
ubi proximè. Strictè tamen, ac propriè, & in germa-
na ſignificatione, Membrum dicitur ea corporis pars
quæ perfectam edere poteſt actionem, & quæ di-
ſtinctam habet ab aliis operationem. Gal. *lib.* 1. *Me-*
8 *thod. med. cap.* 6. Fortun. Fidel. *ubi ſupra*, & inter Iu-
riſconſultos ex Ariſt. & aliis Iuriſconſultis Covar-
ruvias *loco jam cit. n. eodem*. Barboſ. *de off. & poteſt.*
Epiſc. allega. 42. *n.* 11. *p.* 2. vel dicamus, quòd mem-
brum ſit certa corporis pars ad perfectam actionem
edendam deſtinata, quâ pereunte actio illa in anima-
9 li reſpectu ejus partis deſtruitur, Covarr. *ubi ſuprà*,
ex Bald. & aliis, ſic oculus ad videndum, manus ad
apprehendendum, pedes ad ambulandum, lingua ad
loquendum, quarum partium unaquaquē pereunte, ea
actio ex parte ſui totaliter perit: neq; enim animal
ſine oculo videre, neque ſine manibus homo opera-
ri, neque ſine pedibus ambulare, aut abſque lingua
unquam loqui poteſt; unde miraculo proximum eſt,
quod Schenck. *in Obſerv. lib.* 1. *tit. de Ocul.* narrat de
quodam cæco ſpecies viſibiles per nares percipiente
licet non adeò hoc ſit impoſſibile, quin potuerit ex
narib. ad ipſos oculos, alias perfectè organizatos, &
tantùm ab extra ex palpebrarum coalitu impeditos,
viſibilium ſpecies pervenire, aut lumen ipſorum ocu-
lorum per narium ductum lumini externo conjun-
gi, ad viſibilia percipienda. At non ſicut de oculo,
ita evenire de digitis, de Narib. de Auriculis, aliiſque
hujuſmodi dicendum eſt, quia propriam actionem,
aut perfectam non habent, non etiam unico digito
abſciſſo, manus apprehendere, & operari poteſt; na-
ribus etiam obtruncatis, raptiſque auriculis, homo
& reſpirare, & olfacere, & audire poteſt.

Cùm ergo præmiſſa veritatem habeant, membra 10
noſtri corporis dicenda ſunt primò Manus, deinde
Pedes, ab his Oculi, poſt Lingua, dehinc in viris Te-
ſtes, in fœminis mammillæ, nam neque ſine teſtibus
ſemen, neque ſine mammiliis lac conficere poteſt 11
fœmina, cùm ad has, perfectas illas quidem, actiones
edendas, hæ partes ſint à natura conſtructæ, ac de-
ſtinatæ, ut doctè, ac luculenter demonſtrat Fortun.
Fidel. *loc. cit.* quanquam Gal. *lib.* 1. *de uſu p. c.* 8. inter
præcipua membra, mammillas connumerare viſus
non eſt, ſed quicquid ſit de ejus opinion. optimè his
membri definitio jam allata videtur convenire. Sed
de Mammillis Iuriſconſulti apertiſſimè ſentiunt:
nam Covarr. *ubi ſuprà*, contra Bald. opin. & Farin. *in*
Append. de immunit. Eccleſia, cap. 11. *n.* 149. volue-
runt mammillam in fœminis non eſſe membrum
propriè dictum, at magis ex mea ſententia Baldo aſ-
ſentiendum, qui Philoſophus erat, ſciebatque Mam-
millam in fœminis habere diſtinctam operationem,
eamque deſtinatam eſſe à natura, ut diximus, ad lac
conficiendum, itaque strictè ac propriiſſime mem-
brum vocanda eſt, Fortun. Fidel. *ubi ſuprà*.

Sed de teſtib. nullam mentionem apud Iuriſconſultos 12
invenire mihi licuit, ex qua circa hoc expiſcari co-
rum ſententiam potuerim. Scio ſolùm majorib. pœ-
nis tam ſpiritualibus, quàm temporalib. ſubjici eum,
qui hominem caſtraverit, quam eum, qui membrum
aliquod mutilaverit. Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 1. ex
quo Tho. Act *de Infirm. p.* 1. *c.* 5. *n.* 9. quod an apud
Iuriſconſultos ob id procedat, quòd non ſolùm Te-
ſtes inter membra computentur, ſed cæteris mem- 13
bris præſtent, exploratum adhuc non habeo: ſatis au-
tem nobis ſit, Teſtes habere diſtinctam operatio-
nem, atque illam quidem inſignem, ac perfectiſſi-
mam ſeminis ſcilicet conficiendi, at longiorib. pro-
ſequitur Gal. contra Ariſt. *lib.* 1. *de ſemine*: atq; idcir-
co membra dici debere, præſertim quia præter jam
cōmemoratam operationem, virilem quoq; vigorem
in Marib. tuentur, cùm illis abſciſſis, Mas fœminæ ſi-
milis quoad prædictum Animi vigorem evadat.

Idem quoq; dubium intercedit de Pene: at neque
de hoc Iuriſconſultos locutos fuiſſe comperi, ſup-
ponentes fortaſſe, non eſſe revocandum in dubium,
An hæc pars membrum ſit, cùm pater ſit omnium
membrorum, & habeat ejus nominis immemorabi-
lem poſſeſſionem, unde per Antonomaſiam Mem-
brum ab omnibus appellatur, ſed inter Medicos jam
ſæpiſſimè in his quæſtionibus adductos, & addu-
cendus Fortunatus Fidelis litigioſam fecit Peni 14
hanc poſſeſſionem, quâ per omnia præterita ſæcula
Membri nomine potitus eſt. Dicebat autem do-
ctus hic Auctor, Penem non eſſe vocandum mem-
brum, eò quòd non habeat conditionem ad Membri
naturam requiſitam, diſtinctam nempè, ac perfectā,
ſeu primariam operationem, quia neque erectio,
neque ſeminis ejaculatio, abſolutè, ac primariæ
actiones videntur, ſed utraque famulatrix potius eſt
ipſius conceptionis: utitur enim natura hac parte
veluti canaliculo quodam, per quem animal ſemen
ejaculetur, ut inde conceptio fiat. Quemadmo-
dum ergo Nares, ſeu ipſe Naſus Membrum non eſt,
quòd nullam operationem habeat, ſed tantùm ad de-
corem

corem fabrefactus à natura ſit, & ut tanquam per ductum cum minori indecentia Cerebri excrementa expurgarentur, idem de Pene firmandum videtur. Sed videat Fortunatus, ne infortunatus evadat, ſi de turbata poſſeſſione accuſatus ab ipſo Pene in judicium trahatur; quamobrem prudenter agit, cùm hanc numinis poſſeſſionem non inficiatur, ſed ingenuè confiteatur, quâ quidem non videtur tam ex abrupto exſpoliandus, præſertim, quia videtur ejus poſſeſſio juſta; quod enim contra addūcit Fortunatus, non eſſe nempè erectionem, & ſeminis ejaculationem tales operationes, ut ex iis membri nomine Penis dignandus ſit, quia utraque actio eſt, quæ aliis famulatur, ego quidem partim admitto, partim verò nequaquam: admitto; quatenus ejaculatio ſit quidem per Penem, non autem abſolutè à Pene, non admitto quatenus absq; ejaculatione; & erectione conceptio fieri non poteſt, erectio autem terminatur in ipſum, & ejaculatio ut dixi, ſit per ipſum: conceptionem autem non poſſe ſuccedere absq; utraq; actione, latiùs probavi *lib.3.har.quæſt.Tit.1. q.8.* Nihil autem me movet, quòd hæ non ſint ita perfectæ operationes, ut per ſeipſas naturæ intentioni ſatisfaciant, ſed deſtinentur ad ulteriorem finem, & ut ille dicit, alteri famulentur, quia hoc non videtur impedire, quòd ſit vocandus membrum, cùm ſatis videatur ſi actio à tali parte celebrata, ſit in ſuo genere perfecta; itaque jure gaudere debet Penis nomine membri, neque membrum membri nomine videtur defraudandum. Illud obiter addam hic ex Riol. *Anthropograph. lib 1.c.31* Penem magnum, durum ac ſtolidum ingenium denotare. At unde hoc? Nam natura in conformatione naturalium partium intenta, in animalium conformatione abſumpta, & in iis luxurias, non ſufficit ad perfectum vigorem animalibus conciliandum?

SVMMARIVM.

1. *Mutilatio non eſt idem apud Medicos, quod apud Juriſconſultos.*
2. *Mutilata membra apud Juriſconſultos quæ dicantur.*
3. *Mutilata membra quæ dicantur apud Medicos.*
4. *Mutilum membrum non vocandum, ex quo aliqua pars præciſa non ſit.*
5. *Mutilata membra ſunt quæ aliquo modo ſunt præciſa.*
6. *Mutilatum membrum quodnam verè dicendum.*
7. *Ad veram mutilationem tria requiſita.*
8. *Mutilatio non eſt abſque deformitate.*
9. *Mutilationis præcipua conditio eſt membri obtruncatio.*
10. *Mutilatio tam à natura, quam ab Accidente eſſe poteſt.*
11. *Deformitas eſt aliquando abſque mutilatione.*
12. *Notabile impedimentum præcipuæ actionis alicujus membri ſemper inducit irregularitatem.*
13. *Medici convocantur ad judicandum, an membrum debilitatum, vel impeditum ſit.*
14. *Eadem ejuſdem membri mutilatio, vel debilitas, diverſo modo æſtimatur in diverſis perſonis.*
15. *Amplia prædictam concluſionem, ut hic.*

De Mutilatione, impedimento, & debilitate Membrorum.

QVÆSTIO II.

QVanquam membri mutilatio in ſuo vero ſenſu non eſt eadem apud Medicos, quæ eſt apud Ju-
riſconſultos, tamen Juriſconſultorum acceptione, 2
hîc utemur, nam hæc magis in conſideratione ha-
benda in caſu noſtro: apud Juriſconſultos enim mu-
tilata membra appellantur, quæ præciſa, & obtrunca-
ta aliquo modo ſunt. Auguſt: Barb. *de off. & poteſt. E-
piſc. alleg.* 42. *num.* 10. Sed apud Medicos amplior 3
multò eſt mutilationis acceptio, non modò enim quæ
amputata ſunt membra mutilata dicuntur, ſed quæ
deformitatem, & impedimentum afferunt, & ipſius
faciei partes, & aliæ ſecundum tria genera mutila-
tionis. à Fortun. Fidel allata, *libro ſecundo. Relat. c.7.*
Immò etiam quæ ex morboſa cauſa à proprio opere
deſiſtunt, etiamſi neque ullam partis præciſionem
neque ullam deformitatem patiantur, ut probat ex
Hippocratis mente Petr. Sal. *in lib.1. de morbis ſect.
1.text.5* & Marſil. Cognat. *lib.1.var.obſervat. c.2.* li-
cèt ſupra citatus Fortunatus *ibi* hanc opinionem re- 4
jiciat nolens vocari mutilum membrum, ex quo ali-
qua pars præciſa non ſit.

Ac profectò videtur, juxta Fortunati doctrinam,
tale membrum vocandum eſſe potiùs imbecillum, 5
quam mutilum, æquivoca enim potiùs, quàm uni-
voca & propria mutilatio hæc Salii, & Cagnati vi-
deri facile poteſt. Nos ut, dixi, ſecundùm Juriſcon-
ſultorum ſenſum, mutilata ea membra appellabimus,
quæ aliquo modo præciſa ſunt: ſed quia ad hoc ut 6
membrum aliquod verè mutilatum dicatur, non ſuf-
ficit quilibet cujuſcunque quantitatis partis ipſius
membri præciſio, idcircò dicamus, quòd quando-
cunq. præciſio, ſeu amputatio partis alicujus mem-
bri ipſius uſui, vel pulchritudini inſigniter obſit,
tunc membrum verè mutilatum dici debeat; ſed dif-
ferentia eſt in hoc, quia ad hoc ut partis præciſio u-
ſum membri adimere, vel impedire poſſit, notabilis
eſſe debet, ſed ad hoc ut pulchritudinem amittat etiã
minima præciſio ſufficiens eſt, & ex ea pars mutilata
dicitur; ut ſi vel ipſa Naſi cuſpis præciſa ſit, ex eo
enim quòd in facie, & in parte maximè decori de-
ſtinata, Naſum ipſum reddit mutilatum. Atque hoc
pacto videndum Juriſconſultis eſt an ex hoc capite,
is qui eo modo eſſet mutilatus, vel alium mutilaſ-
ſet, irregularitatem incurreret; etiam nihil incommo-
dante eâ præciſione aliquam corporis neceſſariam, 7
ſed tantùm formam deturpante. Sed circa id notan-
dum, quòd Fortunatus Fidel. *ubi ſapè*, volebat, ad
veram ſcilicet, & exquiſitam mutilationem alicujus
membri, tria requiri, adſciſſionem ſeu obtruncatio-
nem alicujus membri, vel partis ipſius membri, a-
ctionum ipſius membri impedimentum, ac deniq; de- 8
formitatem; hanc verò poſtremam præ omnibus re-
quiri, ita ut nulla vera mutilatio ex ejus ſententia ſit, 9
quæ deformitatem non inducat. Videtur tamen præ-
cipua conditio eſſe membri obtruncatio, cùm defor-
mitas eſſe poſſit abſque obtruncatione partis, ob-
truncatio verò abſque deformitate nequaquam, nam
ipſa obtruncatio deformitatem inducit. Idcircò mem-
brum poteſt eſſe quidem deforme, abſque eo quòd
ſit mutilum, quod non videtur controvertendum, li-
cet nunquam ſummum ſit mutilum abſq; partis ob-
truncatione; quæ quia per ſeipſam comitem habet
deformitatem, idcircò videtur hæc conditio multò
majoris momenti exiſtimanda, quàm deformitas, &
actionis impedimentum: non enim à deformitate de-
pendet vera mutilatio, ſed ipſa membri præciſio, at
contrà, ut dixi, à membri mutilatione dependet de-
formitas, & actionis impedimentum.

Cæterùm mutilationem tam à natura eſſe poſſe, 10
quàm ab accidente, notum eſt, & idcircò quærebat
Hip. *in lib. de Genit.* unde ſit, quòd ex mutilatis paren-
tibus (non tam ex accidente, inquam, quam à natura)
aliquando

Digitized by Google

aliquando ſani, aliquando autem mutilati filij naſſcantur, nempe quòd ex parentibus aliquo membro, vel membri parte orbatis filij eodem vitio aliquando inſigniti naſcantur, priuati ſcilicet eo ipſo membro, vel membri parte, quæ in parentibus deficiebat.

11 Porrò quemadmodum deformitas interdum eſſe poteſt abſque mutilatione, ſic & impedimentum alicuius membri abſque vera mutilatione partis, nempe præciſione eſſe poteſt. Impediri autem poteſt membrum duplici modo, vno ne ſibi deſtinatum officium vllo modo in poſterum exercere poſſit, altero ne tam facilè, & expeditè, vt à natura fit. Relinquo tertium modum, quando deprauatè membrum ſuo officio fungi cogitur. Vtrumque autem impedimentum, & a natura eſſe poteſt, & ab accidente; neque ſolùm ex vera mutilatione, partis ſcilicet priuatione, vel naturali, vel accidentali, ſed ex aliis quoque cauſis. Circa quæ animaduertendum,
12 quòd notabile impedimentum præcipuæ actionis alicuius membri, vt oculi in videndo, linguæ in loquendo manus in apprehendendo, pedis in ambulando, ſemper inducit irregularitatem, iuxta notata à DD *in tit. de Corp. vitiat.* Notabile autem impedimentum dico, quando membrum ſuo officio, aut nullo modo, aut non ſine ingenti enim difficultate fungitur, aut enim eſt in operando magna ex parte debilitatum, & tantùm diminutè operatur, vt ſi lingua nullo modo loquelam formare poſſit, aut poſſit quidem, ſed cum tali difficultate, vt multum temporis in loquendo, & exprimendo animi ſenſum, & verba ipſa abſumat, aut ita debiliter operetur, vt verba vix diſtinguat, & ſic de cæteris; aliter enim debilitatum, & imbecillum potius dicitur. Ad determinandum
13 autem, an membrum verè impeditum, vel tantùm debile redditum ſit, conuocantur ipſi Medici. Caball. *Reſol. crim. Cent. 3. caſ. 236. num.* 14. etiamſi idipſum cuilibet patere facilè exiſtimemus, cùm leui negotio videatur à quouis etiam imperito percipi poſſe, vtrùm membrum aliquod ſuas actiones naturaliter, fortiter aut debiliter exerceat.

Adnotandum prætereà eſt eandem vnius eiuſdem-
14 que membri mutilationem, ac debilitatem, nõ eodem modo æſtimari in vna perſona, ac in alia; vnde ſi Pictori, qui manuum induſtria vtitur, vel Fidicini, qui etiam ſingulis digitis fides mirabiliter pulſat, digitus amputetur, maioris facienda hæc digiti amputatio in his artificibus quàm in aliis Gau. *vbi ſup. n.* 121. imò inter ipſos artifices, maioris æſtimanda læſio eiuſdem partis in vno, quam in alio, vt ex prænominatis maioris æſtimanda amputatio vnius digiti Fidinicis, quam Pictoris; nam etiam vno digito obtruncato Pictor non multo cum incommodo operari poteſt; & ego Pictorem vidi, qui in vna manu quatuor minores tantum digitos habet, nam maiori, Pollice nimirum caret, in altera duos tantum, Pollicem, & Indicem, & tamen non omninò malè etiam exiles picturas palmo non maiores exprimit. Eodemquoque pacto ſi Muſico, vel potius cantori tantiſper linguam præcîdas, ad maius damnum teneberis, quam ſi cuiuis alteri eandem inferas iniuriam, quia non ſolum hoc veritatem habet in præciſione totius membri
15 ſed etiam in præciſione partium, quæ tali membro inſeruiunt vt ſi neruos manus Pictoris, vel Militis, aut alterius ſimilis perſonæ ſauciaueris, vel dentes Muſico, aut Concionatori excuſſeris, cum quilibet neruus læſus ad manum pertingens ipſam manum reddat debiliorem, & dentes excuſſi magnopere, & inſigniter Muſico in canendo, & Concionatori in orando obſint.

SVMMARIVM.

1 *Membra propriè dicta ſi præciſa ſint, reſtitui non poſſunt.*
2 *Mutilati membri reparatio an quicquam ſuffragari debeat ei, qui illud mutilauit ad pœnæ mitigationem. vide num. 8.*
3 *Falſum eſt præciſas in totum partes ad ſua principia reuniri poſſe.*
4 *Medici inſtaurari docent nonnulla membra deperdita.*
5 *Reſtauratio membri non caret tædio, & periculo.*
6 *Lingua mutilata reparari non poteſt.*
7 *Mutilata membra habentes, ſi ea recuperent, videntur ab irregularitate progreſſa immunes.*

Mutilata membra an reparari poſſint.

QVÆSTIO IV.

MEmbra propriè dicta reparari non poſſe, non controuertitur, licet ingenioſiſſimi quidam 1
Medici, ac Chirurgi, inter quos præcipuè ex recentioribus Paræus eſt, plura machinati ſint non modò ad turpitudinem, quæ ex mutilatione prouenit contegendam, ſed etiam ad præciſi membri vſum quadantenus, & vtcunque recuperandum. Ad hanc intentionem plura proponit idem Paræus *in lib. de deficientium ſupplemento, per totum*, vbi non modò factitias manus, effictaque crura, ſed etiam factitios Oculos, Dentes, Auriculas, Labia, Naſum, & ſiquæ alia ſunt, quæ deficiunt, efformare, & in vſum trahere docuit. Sed hæc nihil ad rem noſtram; aliæ tamen corporis particulæ ſunt, quæ reſecatæ dubium excitant, an recuperari poſſint, quod non videtur omnino vanum pro Iuriſconſultis diſcutere: ex his enim illi facilè determinare poterunt, an quicquam ſuffragari poſſit ei, qui alicui membrum vel aliam partem mutilauerit, ad pœnam mitigandam, vel ei cui præciſum, vel præciſa ſit, ad irregularitatem euitandam. Non reuocatur autem in dubium, an ipſæmet partes in totum præciſæ denuò 2
poſſint ad ſua principia reuniri, hoc enim vanum ſimul, ac falſum eſt, & iure Lanfranc. *ſua Chirurg. tract. 2. cap. 1.* eos deridet, & mendacii impudentiſſimi arguũt, qui affirmare audent, aliquos portaſſe Naſum inciſum in manu, qui illis poſtea fuerit in 3
ſuum locum reſtitutus, quod, inquit Lanfrancus, eſt maximum mendacium, quoniam vitalis ſpiritus in continenti perit; nutritiuus ſimiliter, & motiuus. Alia ergo via eſt, ad reſtitutionem aliquarum partium mutilatarum, de qua tamen non liquet, an tentari poſſit, necne. Nam profectò ſi Hippocrati, & antiquis omnibus credendum ſit, videtur hoc, quod proponitur, impoſſibile, vt executioni demandetur; quippe cum partes, quas reparari poſſe aliquis promiſerit, Naſus ſint, Auriculæ labia; ac de prioribus certum eſt quod regnerari non poſſint, cum partes cartilagineæ ſint; de labiis forte tolerabile eſſet (licet & hoc impoſſibile plurimis hominum videatur) quia ſanguineæ partes ſunt, quæ reſtaurari aliquo modo poſſunt.

Quibus tamen non obſtantibus, eò procedit Medicinæ nobilitas, & Neotericorum Medicorum ingenium & induſtria, vt non ſolum has partes vtcunque reſtaurari poſſe ipſo opere commonſtrauerint, ſed etiam de nouo efformari, atque ita affabrè 4
fieri, vt naturam ipſam imitatorum ſuorum operis pudeat, atque iidem ipſimet inuidioſi euadant. Mirum enim eſt quantâ ſolertiâ nonnulli Chirurgi prænominata membra, vel potius particulas deficientes de nouo efformauerint, in cuius doctrinæ gratiam doctiſſimum librum edidit Gaſpar Taliacotius Bononienſis, *de Curtorũ Chirurgia per inſitionem* inſcriptum, vbi eius operationis præcepta, &

modum tradidit; quin & ipſe pluribus experientiis eam ipſam operationem confirmauit. Nec defuerunt alij, qui feliciter hanc operam nauarunt, & præ omnibus celebris eſt Branca Siculus, cuius dexteritatis in hac operatione multi medici mentionem habuerunt. Sed & de hac Chirurgica administratione copioſiſſimè ſcripſit alter Medicus Bononienſis, nempe Ioannes Baptiſta Corteſius *Miſcellan. Med. decad. 3. per totam.* Meminit & de hac ipſa re Paræus, *ſua Chirurg. lib. 22. cap. 2.* vbi quendam vidiſſe ſe teſtatur, qui Naſum cum magna amicorum admiratione hac arte recuperauerat.

Illud negari non poteſt, eam operationem non
5 carere & longo tædio, & periculo, vt teſtis eſt idem Paræus vbi proximè, licet ipſe Talliacotius, & cum eo idem Ioan. Baptiſta Corteſius, contrarium omnino probare nitantur, & maximè prior *lib. 1. præd. oper. cap* 22. Credo tamen, quod multo facilior ea operatio in dies futura eſſet, ſi modo frequenti exercitatione Chirurgi confirmentur. Habet tamen hoc ipſum, præter tædium, & periculum, aliud incommodum, quod ab ipſis Talliacotio, & Corteſio notum fuerit, exploratum non habeo dummodo veritatem habeat, & experientiæ ſit conforme; illud eſt, quod quandocunq; tã ex alio corpore, quã ex proprio, Nares aut aliæ deficientes partes reficiuntur, pereunte homine eo, ex quo reſtaurata pars eſt deſumpta, ipſa para reſtaurata in vivo homine cum demortui cadauere commoritur ac emareſcit. Ita autem in rei veritate euenire, narrabat ex neſcio cuius auctoritate Petrus Caſtellus Medicus accuratiſſimus, cuius alias his in quæſtionibus mentionem habui. Quod mihi non adeo difficile perſuaſu eſt, ſi modo alia permulta his admirabiliora, quæ tanquam veriſſima narrantur mendacio non laborant. Vnum addam, quod, ob rei ſimilitudinem, hoc ipſum confirmare poteſt. Narrat Ioannes Bodinus *lib. 3. ſui Theatr.* experientia frequenti confirmatum fuiſſe, quòd ſi Verres, aut Canes ex quibus Scrophæ, aut Catellæ vicro gerunt, occidantur abortus in fœminis ſequitur. Quidquid autem ſit de harum rerum veritate, incommodum prædictum facilè euitari poteſt, ſi de proprio corpore hæ particulæ reficiantur, cætera verò non ita, vt apertiſſimè videbit qui reſtitutionem hanc prædictarum particularum per inſitionem factam conſiderare volet apud eoſdem, Talliacotium, & Corteſium, latè de ea diſſerentes.

Sed vt dixi non omnia membra ea ars reparare poteſt; nonnulla enim ob multam partium ea componentium diuerſitatem, reparari nullo modo poſſunt, ſed ea tantùm, quæ ex ſimplici carne effingi,
6 patiuntur, vt prædictæ partes ſunt, Naſus nempe Aures, & labia. Et quanquam eo modo ſeſe res habet tamen mutilata Lingua ob ſitum, quem habet, reparari non poteſt, non quod noua regeneratio deficientis ipſius partis fieri in ea, vt in prædictis, non poſſit; tamen & ad vſum deperditum amputatæ in parte linguæ recuperandum, ingenioſum quoddam inſtrumentum Ars excogitauit, cuius figuram atque vſum deſcripſit atque edocuit Paræus *lib. iam citato cap. 5.* quod vtrum ſatis ſit ad euitandam irregulari-
7 tatem, in eo qui mutilatus eſt Iuriſconſulti viderint. In cæteris profectò caſibus euidens videtur militare ratio quod patientes ab irregularitate debeant eſſe immunes, quia nonniſi ob inſignem deformitatem irregularis euadit is, qui Naſo, Labiis, Auribus mutilatus eſt; at huic deformitati ſatis Artem ſuccurrere poſſe, & cum effectu eam omnino tollere iam ſuprà oſtendimus. Vtrum autem id ſuffragari quicquam poſſit ei qui aliquem Naſo, Labiis, Auribus mutilauerit, ad leuiorem pœnam dandam, aliquid ſcrupuli habere poſſet: quod tamen facile diluitur, ex operationis difficultate, tædio & periculo; prætetquam quòd non videtur, ex mea ſententia, delinquenti ſuffragari debere quòd proprio ingenio & labore ſe mutilatus ab ea deformitate vindicauerit, cùm delinquens, quantum in ſe eſt, delictum conſummauerit. Sed annon idem eſt in eo, qui aliquem lethaliter vulnerauit, qui tamen ſumma cura & diligentia adhibita mortem euaſit? nam vulnerans etiamſi, quantum in ſe eſt hominem occiderit, tamen niſi hic moriatur, de homicidio non tenetur. Sed hæc ad Iuriſconſultos diſcutienda remittantur.

SVMMARIVM.

1 *Naſus an ſit membrum*
2 *Naſus ex Farinacio eſſe membrum proprie dictum.*
3 *Naribus mutilatis ea omnia ac ſingula locum habent, quæ in cæteris mutilatis membris.*
4 *Naſi abſciſſio irregularitatem inducit.*
5 *Naſum abſcindens tenetur maiori pœna quàm teneatur abſcind. membrum*
6 *Maiori dedecori eſt Naſi abſciſſio quàm manus.*
7 *Naſus nullum habet officium proprium*
8 *Naſus non eſt odoratus inſtrumentum, & num ſeq.*
10 *Naſus non videtur inter membra connumerandus. Contrarium num. ſeq.*
12 *Naſus eſt primum reſpirationis inſtrumentum.*
13 *Naſus eſt veluti modulator decoris & pulchritudinis.*
14 *Facies in homine omnium partium pulcherrima.*
15 *Homo ſublunarium omnium creaturarum pulcherrima.*
16 *Naſo ſolus homo decatur.*
17 *Ægyptij Adulteras mulieres Naſo mutilabant.*
18 *Naſus retortus ac deformis magna ex parte tum mores; tum mentis propoſitum retortam peruerſumque denotat.*
19 *Naſus quoad fortitudinem inter cæteras partes principatum obtinet.*
20 *Ex Naſi abſciſſione diſſoluuntur ſponſalia, etiam iuramento firmata.*
21 *Sponſalia iuramento firmata an reintegrãda Naſo refecto.*
22 *Auris inter membra connumeranda ex aliorum opinione.*
23 *Auris eſt auditus inſtrumentum*
24 *Auris non eſt membrum, quod non habeat diſtinctam operationem, & num. 27*
25 *Auricula abſciſſio non inducit irregularitatem Declara, vt num. ſeq.*
28 *Aurem abſcindens tenetur pœna inſidentis membrum.*
29 *Aurem abſcindens in Eccleſia non gaudet immunitate Eccleſiæ, ſicuti neque abſcindens aliud membrum.*
30 *Labia non ſunt membra.*
31 *Os diſtortum, & Labia corroſa irregularem faciunt.*

De Naſo, Auribus, & Labiis.

QVÆSTIO IV.

DE Naſo non abſque ſummo iure peculiariter 1
conſiderandum, de quo primò dubitatur, an membrum ſit, necne: in qua dubitatione plures videntur in partem negatiuam inclinare. Et Ratio eſt, quia non videtur propriam, ac perfectam habere operationem. Fortun. Fidel. *loco ſæpe citato.* ſed Ariſt. *lib. 1. de part. Anim. cap. vlt.* Naſum inter membra 2
connumerat, & ex Iuriſconſultis Farinac. *in append. de immunit. Eccleſ. cap. 16. num. 249.* Naſum inter membra propriè dicta connumerauit, neque 3
eſt dubium, quòd Naſo mutilato, ea omnia locum habeant, quæ in cæteris mutilatis membris locum 4
habere diximus. Nam Naſi abſciſſio præ cæterarum partium abſciſſione irregularitatem inducit. Barboſ. *de offic. & poteſt. Epiſc. Alleg. 42. num. 33.* 5
part. 2. & in eum qui Nares abſcidit non modo pari ratione, vt in eum, qui aliud quodcunque membrum abſcidit, ſed maiori ſeueritate animaduertitur, non

ob

ob id tantùm,quod hæc pars vnica in noſtrǒ corpo-
re ſit, & nequaquam duplicata, vt Oculus, Manus,
Pes, Auris , Labium , ſed quia realiter maius multo
dedecus affert abſciſſio Naſi quàm alterius cuiuſ-
6 cunque partis etiam ipſius Manus.Pariſ. à Put.*de Re*
,milit.lib. 8,*capite Quand.vnus effod.ocul.alter.& alter*
*abſcid.Naſ.*Videtur ergo quod quæcunque Leges de
Membris,de eorumque mutilatione ſanciuerunt, re-
ctè ad Naſum quoque ſint transferenda.
7 Qui tamen negant , Naſum eſſe membrum , di-
cunt , illum nullum habere, vt dixi,proprium offi-
cium , niſi quod tanquam per tubulum cerebrum
per ipſum expurgatur , vnde deducunt vſum ipſius
eſſe exiguum : vt ex Medicis idem Fortun.Fidel. *lib.*
2. *Relat.cap.*1. & ex Iuriſconſultis idem Pariſ.à Put.
vbi ſuprà , *num.*2. nam neque odoratus inſtrumen-
tum Naſus eſt , quanquam Idiotis, imò , & Doctis
nonnullis tale exiſtimatur. At ab eodem Pariſ à Put.
ibid.& Farinac.*Fragm.Crimin.lib.*1.*part.*2. *num.*587.
8 Naſus habetur inſtrumentum odoratus : qui habent
etiam pro ſua opinione Ariſtot 2. *de Anim.& in lib.*
*de Senſ.& ſenſ.*Auerroëm 1.*Collect.cap.*11.& ex Re-
centioribus Medicis Valleſium, *Contr.lib.*2.*contr.*26.
à quo noua nonnulla argumenta contra Galeni
ſententiam allata ſunt. Quinimo videtur apertè con-
ſentire Hippocr. quem ante omnes nominare dece-
bat,*lib.*1.*de Diata.Naſus,*inquit, *odores, lingua ſua-*
via , & inſuauia diſcernit. Sed & communis homi-
num conſenſus id ipſum videtur confirmare : cùm
enim de odoratu quicquam proferimus , ad Naſum
omne referimus. Sic Catullus ad Fabullum,vt me-
lius odoretur :

Quod tu cùm olfacies,Deos rogabis,
Totum vt te faciant,Fabulle,Naſum.

Naſo etiam odores non deprehenere dicimus,
non alia corporis particula Horat.*lib.Serm ſat.*2.

Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia
Naſus
Illis nullus erat.

Vnde videtur ex his,quod Naſus habeat propriam
ac perfectam operationem , nempe odores iudican-
di. Et tamen vnica experientia omnia quæcunque
opponuntur , videntur refelli (nam de vulgi modo
loquendo non curandum) ea eſt, quod ij , qui ob-
ſtructum os cribroſum habent, vt nonnullis ex per-
tinaci Gallico morbo, vel ex contumaci coryzâ eue-
niſſe ſcio , nullum odorem perſentiunt cum tamen
nares maxime patentes habeant,quod etiam experiri
quotidie licet in familiari grauedine , in qua ſenſus
odoratus aliquando omnino abolerur , licet in hoc
caſu non ab re ſuperabondantem humiditatem ipſis
naribus communicatam cauſari liceat. Sed de hac
quæſtione qui plura deſiderat, videat Nicol. *Serm.*
3.*tract.*1. *cap.*7. & Cardanum *Contrad. Med. lib.*2.
*tract.*6.*contr.*9.vbi copioſiſſimè de his diſſerit,ac va-
riis quæſtionibus recenſitis , rei veritatem venatur,
& aſſequitur. Sed & præter ab eo allata , videnda
quæ affert Laurent. *lib.* 11. *Anatom. quæſt.* 12. &
9 Valleſ.*vbi ſuprà.* Nobis id pro nunc ſcire ſatis ſit.
Naſum nequaquam eſſe odoratus inſtrumentum,
vt Medici , qui rem intimius perſcrutati ſunt , ex
10 Autopſia docent ; quam concluſionem longio-
ribus probat Galen. *in libro de Inſtrument. Odor.*
contra ipſum Ariſtotelem diſſerens , *operum ſuorum*
Claſ. 1. probant hanc ipſam Anatomici omnes re-
centiores , inter quos ſi libet , vide Laurentium ,
vbi ſupra. Cùm ergo Naſus nullam habeat pro-
priam operationem , non videtur inter membra
connumerandus. [Coniunge Exc. Sneideri *Catarrh.*
hiſter.]

Verum enimvero, ſi quæcunque ad Naſi officium
ſpectant diligenter examinabimus , haud indignum
omnino Membri nomine Naſum diiudicabimus;
miſſum enim faciam, quod per Nares mucus à Cere-
bro deriuetur , aliàs cum maxima indecentia prodi- 11
turus ; quod locutionis venuſtati , & concinnitati
ſoni mirum in modum conducat , vt ex iis faciliè
elicitur,qui nares obſtructas habent,vel iis ipſis pri-
uantur; & quod alias nonnullas præſtet vtilitates, de
quibus Laurentius *loco citato*,& Talliacot. *lib.*1. *de*
*Curt. Chirurg.cap.*5. *& ſeqq.* vnicum quoque munus
prætermittamus , quod ſatis eſſet ad id nominis il-
li conciliandum , quod nempe ſit primum reſpira- 12
tionis inſtrumentum. Galeno ipſo aſſerente 11. *de*
*Vſu part.cap.*11.ex quo Rabi Moyſes *Aphor. ſect.*3.
Aphor. 24. & Anatomicis omnibus profectò illud
vnum omnium optatiſſimum Naſi munus eſt , vt
ipſius decoris & pulchritudinis veluti modulator 13
quidam exiſtat. An non hæc propria ipſius Naſi
actio eſt & præcipua & perfecta ? Cùm enim in ho-
mine omnium partium pulcherrima facies ſit, huic 14
profectò per ipſum Naſum tota pulchritudinis vis,
& energia conciliatur , cùm per hanc maximè par-
tem hominis facies aut formoſa , aut deformis eua-
dat.Meletius *de Nat.hom.cap de Naſo.* Quamobrem
iure , cum homo ſublunarium omnium creatura-
rum pulcherrima exiſtat ſola quoque Naſum pe-
culiarem habuit, cùm cæteris animantibus aut om- 15
nino denegatus ſit, aut non ita conſpicuus datus:ita 16
vt propriè ſolus homo Naſo donetur : Andr. Laur.
*vbi ſuprà,c.*14. Hinc non abſque ſummo iure Ægy- 17
ptij adulteras mulieres Naſo mutilabant,vt in eis ea
pars plecteretur , per quam facies magis honeſtata
amantes in adulterium allicere poterat,vt ex Franc.
Patritio *lib.*4. *de inſtit. Reip.* Refert Io.le Cerier *de*
*primog.lib.*1.*quæſt.*2.*num.*9.& inter noſtros ex Diod.
Sicul.Mac.Ant.Vlmus *de Phyſiol. Barb.hum. ſect* 3.
cap 4.Vnde rectè aliquando Naſus pro tota facie ſu-
mitur. Iuuen.*ſat* 6.

——— Quænam eſt hic culpa puella
Si tibi diſplicuit Naſus tuus?

Sed & partem hanc præ omnibus pulchritudini
inſeruire , facile inſinuatur in Sacris, *cap.*21. *Leuit.*
*verſ.*18. cùm enim in electione Sacerdotum , pul-
chritudinis magnam rationem habendam eſſe ſanci-
retur , non modo eos ab Altaris miniſterio repelle-
bat lex qui Naſo prorſus carerent , ſed eos quoque,
qui illum vel nimis paruum , vel nimis magnum,
vel obtortum haberent : quia non modo , vt di-
xi , hæc pars ad pulchritudinem facit ſi rectè con-
ſtituta ſit , ſed etiam animi veluti quædam nuncia
eſt, & vbi valde retorta , aut deformis ſit , magna
ex parte tum Mores, tum Mentis propoſitum retor-
tum peruerſumque denotat. Polemon. *in Nat. ſign.* 18
Interp.cap.de Naſo, & Hippocrates noſter ex acuto
Naſo , ac paruis oculis,rufo capillitio adiuncto pra-
uitatem arguit,2.*Epidem. ſect.*5. *text.*1. vbi Valleſius
*in comm.*non ex rufo capillitio , ſed ex acutis naribus
tali capillitio adiunctis, & paruis oculis prauitatem
denotari dicit. Maximè ergo vituperatur Naſi defor-
mitas , tanquam praui animi ſignum vnde Horat.*in*
art.Poet.

——— Hunc ego me ſi quid componere curem,
Non magis eſſe velim,quam prauo viuere Naſo;

Igitur cum quaſi proprium munus huius parti-
culæ ſit faciei decorem tueri , imo cum ipſa per ſe
ſola ſit pulchritudinis moderatrix quædam , iure
merito non ſolum Membri nomine digna eſt, ſed
inter alia membra quoad hoc , principatum obti-
nere dicenda , cùm maius dedecus , ac magis in-

19 ſignis deformitas reſoluer ex Naſo non modò mu-
tilato, ſed malè etiam conformato, vt ſuperius de-
moſtratum eſt ; atque eà de re huius partis mutila-
tio præ omnibus aliis mutilationibus ſemper turpiſ-
ſima, ac inhoneſtiſſima habita,eſt , quod prudenter
inſinuavit Virg.de Deiphobo loquens,*lib.6.Æneid*
his carminibus:

Atque hic Priamidem laniatum corpore toto
Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora,
Ora , manuſque ambas , populataque tempora
raptis
Auribus,& truncas inhoneſto vulnere Nares.

Vbi loci Narium ſolummodo vulnus inhoneſti
Epitheto inſigniuit, non aurium,non manuum,non
oris ipſius , vt demonſtraret id quod innuebamur,
& pro omnium maxima contumelia illud minatur
Deus per Ezechielem *cap.23.verſ.25. Naſum tuum,*
& nares tuas præcident. Quamobrem non eſt mi-
20 rum,ſi tanti fiat à Canoniſtis ea turpitudo , quæ ex
mutilato Naſo prouenit,vt ob eam diſſolui permit-
tant ſponſalia, etiamſi iuramento firmata ſint , San-
chez *de Matrim.lib.1.diſp.57. num.*1. Sed non a-
21 ſpernanda dubitatio hic oritur ab ipſis Canoniſtis
decidenda, num ſcilicet reparato Naſo , vt ex Arte
fieri poſſe iam patet [apud Talliacotium , & Vl-
mum , qui in hoc opere vſus eſt Iacobo Zenaro,
*pag.*233. & de hac re monuiſſe ſeipſum Talliaco-
tium,prodit *allegata pag.in Phyſ. Barba.*] ſponſalia
redintegrari debeant , cum iuramento firmata ſunt
Illud enim certum eſt , ceſſante cauſa , ob quam
ſponſalia iuramento firmata ſolui permittuntur ,
nempe ea turpitudine , quæ ex mutilatione Naſi
proueniebat , per nouam ipſius Naſi reparationem,
nihil iam impedimento eſſe poſſe,quin irrita ſpon-
ſalia ſuum effectum ſortiantur ; ſed an hoc ſufficiat,
ipſi videant.

De Aure porrò idem dubium intercedit quod de
Naſo , vtrum nempe membrum ſit , necne : nam
ex Iuriſconſultis Gloſſ. *in cap. ſingula. verbo. Ocu-
lus.*89 *diſtinct* & poſt alios Farinace.*de Immun. Ec-
cleſiaſt. loco iam alias citato.* Aurem inter membra
22 connumerarunt. Quinimò ex Medicis Galenus ,
in lib. de Inſtrum. Odor. vbi ſuprà. Aurem dicebat
23 eſſe inſtrumentum auditus , vnde cum habeat
propriam , ac perfectam operationem , inter alia
membra iure connumeranda videretur. Aliâ ta-
men ex parte inter Iuriſconſultos Couar. *Relect.
part.* 3. *de Homicid.init num.* 8. & ex aliorum au-
ctoritate Barboſ. *de off.& poteſt.Epiſc.alleg.*42.*num.*
39. *part.* 2. & ex Medicis Fortunat.Fidel. *vbi alias*
24 *lib.* 2. *cap.* 8.] Aurem membrum eſſe apertiſſimè
negarunt, ex eo quod non habeat diſtinctam opera-
tionem , quæ enim ei tribuitur , Auditus nimirum,
ſua non eſt; volunt ergo hanc particulam eſſe tan-
tum ad decorem factam : Et ad id quod Galenus,
vbi ſuprà , affirmabat , reſpondendum voluit,
ipſum non intellexiſſe de Aure externa , ſeu toto
meatu auditorio , hic enim verè eſt inſtrumentum
auditus. Quanquam negari non poteſt , ipſas et-
iam Auriculas ad meliorem ſoni editionem con-
ferre ; nam illis abſciſſis non amplius exactum
ſonum ,ſed inſtar fluentis aquæ per auditum perci-
pimus , vt notat Hieronym. Fabric. *de Org. Audit.*
25 *part.* 3. *cap* 2. Non mirum ergo eſt ſi apud Cano-
niſtas Auriculæ abſciſſio non inducat irregularita-
26 tem . Couarr.*vbi ſupra,ſub n.*8.quod declarandum,
dummodo vitium contegi capillis poſſit. Nauarr.
*lib.5.conſ.*71.*num.*1. & ex eo Barboſ. *vbi alias num.*
27 38. Quapropter non eſt in rei veritate Auris mem-
brum, licet aliquando à Iuriſconſultis inter mem-
bra connumeretur, nam id ab ipſis fit, vbi de par-
tium mutilatione loquuntur , in quo caſu bene
dicitur , Aurem eſſe membrum , quia abſcindens 28
Aurem iiſdem pœnis ſubjicitur , quibus ſubjicitur
abſcindens membrum ; vnde etiam in Auris ab- 29
ſciſſione habet locum id, quod in abſciſſione mem-
bri, quoad immunitatem Eccleſiaſticam , quà ab-
ſcindentes membra in Eccleſia non gaudent, vt Fa-
rinac.*vbi ſupra.*

Labia denique membra non eſſe, certum eſt.For- 30
tunat.*vbi ſæpe*; ſed quantum & ipſa ad decorem va-
leant, nemo eſt qui non nouerit , vnde non minori
dedecori ſubiicitur is, cui labia abſciſſa ſunt, quam
cui abſciſſus Naſus eſt,vt demonſtrat Talliacot. *lib.*
1.*de Cur.Chirurg.cap.*11. cum ipſum os ab ipſis la-
biis concinnatum,ſit faciei pars pulcherrima; præ-
terquam quod Labia ipſa ad locutionis concinni-
tatem conferunt , vt Democrit. *in libell. de Natur.
hum* & Talliacot. *vbi ſupra*, & Cæl. Rhodig. *lib.* 3.
*Lect. Antiq. cap.*31. docent : ſed & ipſa Labia diſ-
ciſſa id ipſum demonſtrant , cùm loquelam ab eo-
rum diſciſſione deprauari , experientia comproba-
tum ſit Trincauell.*de rat. cur. morb. lib.* 5. *cap.* 11.
habent etiam labia alias vtilitates, quas omnes do-
ctiſſimè percenſuit Talliacot. *vbi ſupra.cap.*9. os au-
tem ipſum , quod Labiis , vt dixi, circumſcribitur
Gratiarum ſedem eſſe apertiſſimè cecinerunt Poëtæ
Addo,quòd partes ſunt maximè conſpicuæ, quibus
abſciſſis Dentes , & Oris intimiores receſſus cum
magno dedecore , & turpitudine facilè patent, ob
quam abſque dubio irregularitatem induerunt, nam
& os diſtortum , & labia ipſa corroſa, quod multò
minus eſt, hominem irregularem faciunt. Barboſ.*v-
bi alias,num.*34.Quid autem tam in his,quam in Au- 31
riculis,vbi reparentur , dicendum ſit , Iuriſconſulti
determinabunt.

SVMMARIVM.

1 *Oculus membrum nobiliſſimum.*
2 *Oculorum excuſſio inſignem inducit deformitatem.*
3 *Luſcus eſt qui altero eſt captus oculo.*
4 *Luſcus, ſeu monoculus eſt irregularis.*
5 *Oculorum expreſſio inſignem affert deformitatem.*
6 *Vuea deſcenſus inſignem deformitatem inducit.*
7 *Ophtalmia contumax inſignem affert deformitatem.*
8 *Ægritudines Oculum in qualitate vel quantitate inſigniter immutantes,deformitatem & incommodum afferunt.*
9 *Pupillæ dilatatio viſui incommodat.*
10 *Barba ad decorem facta: & ad virilitatem denotandam.*
11 *Barba carentia prauitatem denotat.*
12 *Barbam mulieres nonnullæ emiſerunt.*
13 *Barba mulieribus dedecori eſt, barba carentia viris ignominioſa.*
14 *Barbam alieni expilare realis iniuria eſt.*
15 *Barbam incidens tenetur pœnâ incidentis membrum, declara,vt num.*18.
16 *Barba eſt membrum: contrarium ibi,& n.ſeq.*
18 *Barba neceſſariò conſequitur virtutem generatricem maſculinam ſpeciei humanæ.*
19 *Dentes an ſint membra.*
20 *Dentes excutiens non tenetur pœnâ incidentis membrum.*
21 *Lingua cum pars ſimplex ſit,ad duplex tamen munus deſtinata.*
22 *Lingua ad locutionem,& ad guſtum eſt fabricata.*
23 *Lingua quas vtilitates præſtet.*
24 *Cæpolla notatur.*
25 *Linguæ nobilitas cæterorum omnium membrorum nobilitatem exuperat.*
26 *Per linguam homo à cæteris magis differt animalibus, quam per alia quæcunque membra externa.*
27 *Linguæ extrema pars præciſa facit hominem balbutientem.*
28 *Lingua præciſa denuò excreſcit.*

De

De Oculis, Barba, Dentibus, & Lingua.

QVÆSTIO V.

OCulus membrum Nobiliſſimum, & officium
1 habens præ cæteris vitæ iucundum, non mo-
dò ad corporis ſalutem, & incolumitatem animali
datus, ſed homini etiã ad mentis cognitionem opi-
tulatur, vt dicebat Leo Hebræus *dial.3.de Amore,*
non longè à principio. & tamen cum tanta nobilitate
præditus ſit, non ſolùm vt cætera membra mutila-
tionem, cùm excutitur, aut vulneratur, patitur, ſed
plura multo incommoda perpetitur ob quorũ cau-
ſam multa ipſis Iuriſconſultis conſideranda ve-
niunt tam in Pontificij, quam in Cæſarei Iuris ad-
miniſtratione. Sed prætermiſſa pro nunc de ſingulis
oculorum morbis inquiſitione, de iis tantùm lo-
quamur, qui vel inſignem deformitatem afferunt,
ob quam irregularitas inducitur, vel maximum in-
commodum in viſione, cuius cauſa aut irregularita-
tem quoque incurrant ij qui ſic affecti ſunt, aut ij,
qui eos affecerunt debitis pœnis veniant plecten-
di. Morbi igitur oculorum, qui inſignem deformi-
2 tatem afferunt, ſunt primò oculorum excuſſio, aut
amborum, aut alterutrius: non modo enim oculus
pars conſpicua eſt, & defectum in facie illico pro-
dit, ſed ob ſui nobilitatem, ac tranſparentiam, ma-
ximam inducit ex ſui carentia deformitatem in
ipſa facie, quamobrem iure Monoculos, vel Luſ-
cos (nam Luſcum eſſe, qui altero captus eſt oculo,
3 iam docuimus *lib.2.harum Quæſtionum, Titul.3.q.*
4 *10.n.4.*) eſt irregulares, neque poteſt ad ordines pro-
moueri. Barboſ. *vbi ſuprà, Alleg 42 n.29.*
Secundò deformitatem inſignem affert Oculo-
5 rum expreſſio, & tantò magis inſignem, quantò
major eſt; nam aliquibus totus ipſe oculus foras
prouſilit, ita vt horrorem intuentib. incutiat: ergo &
hic morbus ob eandem cauſam videtur inducere
irregularitatẽ, etiamſi allàs viſus integer ſeruaretur.
Dixi autem ſuperioribus libris morbum hunc vo-
cari Ecpieſmon, & oculorum procidentiam, quan-
quam nonnihil inter ſe hæc duo differant, quæ de-
formitas tametſi maior proueniat ex ambobus o-
culis, tamen ex alterutro quoque proueniens inſi-
gnis eſt, ita vt ſufficientiſſima videri debeat ob
eandem inſufficientiam inducendam ad ordines
ſuſcipiendos.
Tertiò, parem ferè deformitatem inducit alius
6 morbus, qui Græcis Proptoſis dicitur, Latinis
Vueæ deceſſus; ſed hic præter deformitatem etiã
viſui maximoperè incommodat. Cùm tamen eius
morbi quatuor enumarent ſpecies, ſecundum ma-
iorem aut minorem deſcenſum ipſius Tunicæ, quæ
Vvea dicitur de quibus Practicis, & Arabes præ
omnibus illam procul dubio maiorem deformita-
tem, maiuſque impedimentum afferre par eſt, in
qua deſcenſus maior fit, & eſt ea huiuſce morbi
ſpecies, quæ Clauus dicitur, de qua *lib.2.har.quæſt.*
tit.3.quæſt.15.num.2.
Quartò, Ophthalmia, ſeu Lippitudo, quæ contu-
7 max ſit, inſignis, & diuturna, præter deformitatem
habet ſecum notabile incommodum, præſertim ſi
cum magno tumore, & inflammatione ſit coniun-
cta, & idcirco ex aliorum ſententia hic morbus his
conditionibus aſſociatus, inducit & ipſe irregulari-
tatem, Barboſ. *loc.cit.n.3.* & facit Textus *in Lege*
8 *Veter.c.21.Leuit.verſ.18.* vbi Lippus à miniſterio
altaris excluditur.
Quintò notabilem deformitatem, neque minus
incommodum afferunt quæcunque aliæ ægritudi-
nes, quæ ipſum oculum aut in qualitate, aut quan-
titate immutantes, viſui inſigniter obſunt, vt tumo-
res, Panni, Maculæ, Cataractæ, vel ſuffuſiones, & aliæ
id genus.
Sextò, Pupillæ dilatio præter deformitatem, quæ
tamẽ inſignis eſſe non ſolet, viſui incommodat eiuſ- 9
dem conſtrictio minorem deformitatẽ, minus quo-
que incommodum viſioni affert. Sed nulla earum
paſſionum talis videtur, vt ex illis quis irregularis
euadere debeat, niſi valde notatu digna ſit, & in
vtroque oculo, & viſioni maximopere obſit, quem-
admodum neque ſtraboſitas in culpa eſſe videtur;
licet apud aliquos prauitatem morum denotet, viſui
tamen minus incommodat, niſi eius ſpeciei ſit, in
qua viſibilia geminata apparent, de qua alias locutus
ſum; ſed neque hoc incommodum tale eſt, vt irre-
gularem hominem facere debeat. De cæcitate au-
tem, & viſus obſcuritate, aliiſq; paſſionibus, quæ in
totum viſum adimunt, nihil attinet dicere, quod
nullum dubium ex his intercedere videatur, quo
minus hominem irregularem faciant.
De Barba iam verba faciam, in qua Antiquiores
& mœſtitiæ & letitiæ ſignum ponebat; cum enim
quicquam mæſtitiam requirens, acciderat, vt ma-
iorum & propinquorum mors, aut ſiniſtri aliquid
euenerat, barbam demittebant, id eſt, non tonde-
bant; cuius rei nonnulla teſtimonia habes apud
Cuiac. *Obſeru.lib.6. cap.5.* Hæc igitur licet D. Au- 10
guſt. *lib.22.de Ciuit.Dei. cap.24.* videatur ad deco-
rem tantum facta, tamen & ad virilitatem, & vir tu-
tem virilem oſtendendam, viris à natura conceſſa
Vlmus *de Phyſiolog.Barb.hum.ſect.3.c.2.* vnde eius
carentia ex aliquorum opinione prauitatem deno- 11
tat: nam pilorum paucitas caloris natiui monſtrat
pauperiem, argumento ſint Eunuchi, & Mulieres,
tam illi enim, quam hæ, Barba ob prædictam cau-
ſam caruere, licet & Eunuchi poſt pubertatem ex-
ecti (ſi modo Eunuchi merentur vocari) Barbam
interdum emittant: Vlmus *vbi ſuprà, cap.12.* & mu-
lieres nonnullæ, quibus menſtrua ante debitum 12
tempus ſubſtiterunt, barbam produxerint, vt eſt ge-
minus caſus apud Hippocr. *lib.6.Epidem. in fin.* de
Phaëtuſa Abderita Pythei coniuge, & de Namiſia
in Thaſo vxore Gorgippi, vtraque enim muliebri-
bus deſtituta, barbam emiſit; iam & hic præteritis
diebus viſa eſt mulier quadragenaria prælongâ, ac
hiſpidiſſima barbâ donata, cuius hiſtoriam habes
etiam apud Io. Fabr *in l.de Anim.Ind.c.de Stellion*
noua Hiſp.& in l.ſeq. hunc noſtrum *q.vlt.* Permulti
inſuper alij caſus ab aliis quoque huic ſimiles, ob
ſeruati ſunt, & præcipuè à præcitato Vlmo, *vbi pro-*
ximè c.11. vbi nonnullas iucundiſſimas hiſtorias ha-
bes; duas præſertim duarum puellarum, quarum vna
nono, altera decimo barbam emiſit, quæ inſigniter
in ambabus ætate procedente creuit, quas hiſtorias
referre non vacat, apud ipſum eas vide, ſi libet, vt
aliar quoque apud Riolanum *l.de Hermaph.c.6.* Illud
non omittam ob rei nouitatẽ, quod ex Boccatio re-
fert Maiol *dier.Can.coll.16.par.1.* & confirmat Riol
vbi ſupra in Æthiopiæ monte quodam, cui Climax 13
nomẽ eſt, fœminas degere prolixis barbis. Sed quæ-
madmodum, vt diximus, barbæ carentia viris eſt ma-
ximè ignominioſa, quia Ouid. *13.l. Metam.Fab.8.*

Barba viros hirtaque decent in corpore ſeta.

Ita, mulieribus barbæ productio inſigni dedecori
eſt, cuius rei cauſam require à Leonard. Iacchin.
Quæſt Natur.num 61. Eam ob rem apud Iuriſcon-
ſultos barbam alicui expilare, realis iniuria eſt. Oi- 14
not. *in § Sed & lex Corinthia.ff.de Iniuriis.n.8.* Hinc
ad denotandum futuram Hebræorum ignominiam
Sacra Scriptura per Iſaiam *cap 15.verſ.2. In cunctis,*

inquit, *capitibus eius calvitium, & omnis barba radetur.* Ea de cauſa tolerare non potuit Dauid Rex ſimilem iniuriam Legatis ſuis illatam ab Hannone Rege Ammonitarum, qui taſcrat eorum vnicuique barbæ dimidium, vt narratur *Reg. lib. 2. cap. 10.* Additur enim *1. Paralipp. cap. 19. Grandem enim contumeliam ſuſtinuerant.* Vnde eſt quod apud Iuriſconſul-
15 tos incidens barbam per ignominiam, tenetur pœnâ incidentis membrum, vt ex Bald. *in l. Reos. n. 6. C. de accuſat.* Menoch. *lib. 2. de Arbitr. cap. 392. num. 32.*
16 ex quo videtur Baldus inferre, quod Barba ſit membrum, ſed alij Iuriſconſulti barbam non eſſe propriè membrum fatentur, ſed in genere tantum acceptam, Guazzin. *ad defenſ. Reor. def. 33. cap. 6. num. 5.* Alij neque propriè, neque impropriè eam dici membrum volunt, vt idem Guazzin. *ibid.* ex Soccini ſententia, *in c. ad audientiam, num. 101. de Homicid.*
17 *in 6.* Quæ poſtrema opinio veriſſima eſt, & ab ea videtur de hoc dubium moueri, imo apud Medicos de hoc ambigere ridiculum eſſet: non ſolum enim membrum Barba non eſt, ſed neque pars alicuius membri, non ſecus ac extremi vnguiculi, qui quotidie forcipibus reſecantur; etiamſi Concil. *differ. 38.* auctoritate Haly. *2. Techn. comm. 32.* dixerit manifeſtum eſſe, quod capilli, & vngues ſunt ingredientes in numero membrorum, ſed hoc improprijſſimè dicitur, & prout omnem ſubſtantiam induratam vocamus membrum ad differentiam humorum, quiſubſtantiæ fluidæ ſunt; at propriè loquendo non eſt de hoc ambigendum. Neque valet argumentum Baldi, quod barba ſit membrum, ex
18 hoc, quod barbam incideos teneatur pœna incidentis membrum, quia hoc intelligendum habere locum propter iniuriam illatam, & dehoneſtationem, nam maximo cōtempti eſt barbam vellere, ita vt prouerbium abierit pro contemptu ſignificando, ita Horat. *lib. 1. Serm. ſat. 3. in fin.*

—— Vellunt tibi barbam
Laſciui pueri, quos tu niſi fuſte coerces,
Vrgeris turba circum te ſtante, miſerque
Rumperis

& Perſius *ſat. 1.*

—— multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Non quod barba ſit membrum, nam, vt diximus, ad nihil inſeruit, niſi ad decorem, & ad virilitatem oſtentandam, quoniam Plater. *Quæſt. Med. Parad. cent. Poſth. num. 6.* ſolum poſteriorem hanc cauſam admittat, & priorem reiiciat, cuius etiam opinionis multo ante fuerat Concil. *diff. 54.* Talliacot. tamen *lib. 1. de Curt. Chirurg. cap 1.* tam priorem, quam poſteriorem cauſam admittit. Addit his Vlmus *in lib. de Phyſiol. barbæ hum. ſect. 3. cap. 6.* quod barba, cum ſit faciei pars, & quæ neceſſario conſequatur facultatem generatricem maſculinam humanæ ſpeciei, eſt index temperamenti organorum deſeruientium eidem facultati, ac præcipuè teſtium ad quod etiam in lib. inſcripto *Vter. Muliebr. ſect. 2. c. 5.* adducit teſtimonium Gualnerii. At ne ego horum temperamentum magis à pilis pubis deſignari crediderim, non negaturus ad idipſum Barbam collimare; (licet eâ multi populi Occidentalium Indiarum prorſus careant) præcipuam tamen cauſam virilitatis denotationem fuiſſe credo, cum enim homo minimè nudus incedat, debuit ex facie, parte nimirum maximè conſpicuâ & detectâ, virilitas cognoſci; & eâ de re Barba nunquam in homine deficit, etiamſi ſeneſcat, non obſtante quod ſecundùm reliquas partes pili defluuium patiantur, Ego id fieri ob maiorem tenacitatē pillorum ipſius barbæ, quam cæterorum puto, vnde idcirco etiam cauſâ morbificâ irrepente, barba minus patitur defluuium, quàm pili aliarum partium, vt Foreſt. Obſ. *lib. 8. num. 8. in Schol.* teſtatur; vel forte acribus euaporationibus ab inferioribus aſcendentibus non adeo ſunt pili barbæ obnoxii, vt Capitis, quam etiam cauſam ad hoc problema enodandum affert Proth. Caſul. *Aſtrol. lib. 2. num. 307.* Sed quid de reliquis partibus dicemus?

19 Cæterum Dentes membra non eſſe communis ſententia eſt, Caball. *Reſol. Crimin. cent. 3. caſ. 236. num. 12. & 118.* Guazzin. *ad def. Reor. def. 33. cap. 6. num. 9.* Barboſ. *de off. & poteſt. Epiſc. alleg. 42. num. 36. part. 2.* ex noſtris Fortun. Fidel. *lib. 2. Relat. cap. 8.* Quanquam autem Dentes multas præſtent vtilitates, & præcipuè maſticationem perficiant, locutioni opitulentur, & ad oris quoque decentiam, ac decorem conferant, non tamen aut aliorum membrorum, quæ propriè membra dicuntur, aut eorum quæ impropriè, ſed conſpicuæ partes ſunt, vtilitatem, & decorem æquiparant: Quamobrem iure optimo videtur decidendum, quod qui hominem edentatet (eſt autem edentare, dentes excutere, Plaut. *in Pſeud. Act. 3. Sc. 2.*

Nimis velim homini impudentiſſimo malas edentauerint)

20 non eſſet pœnâ dignus incidentis membrum; præterquam quod tam vtilitas in locutione, quæ ab ipſis prouenit quam decor oris ex illis proficiſcens, facillimè factitiis dentibus reparatur, dūmodò omnibus omnino orbatus homo non ſit, vt cunctis eſt notiſſimum, & docet Paræus in *l. de defic. ſupp. c. 3.* licet factitiorum dentium vſum antiquum fuiſſe pateat ex falſis Martialis carminibus, & præcipuè *lib. 5. n. 44.* in Thaidem & Lecaniam, vbi hæc habet:

Thais habet nigros, niveos Lecania dentes,
Quæ ratio eſt? emptos hæc habet, illa ſuos.

21 Et in Læliam *lib. 12. num. 23.*

Dentibus, atque comis, nec te pudet vteris emptis;
Quid facies oculo, Lælia? non emitur.

22 Et *lib. 14. num. 56.* vbi dentifricium, nempe medicamentum, quo dentes expoliuntur, alloquitur edentulum:

Quid mecum eſt tibi? me puella ſumat,
Emptos non ſoleo polire dentes.

23 Lingua denique inter cætera omnia mēbra ſimplex ſola eſt, ad duplex tamen munus deſtinata, cum cætera membra duplicata ad vnicum deſtiuentur: ipſa namque ad locutionem, & guſtatum fabricata à natura eſt. Ariſtot. *2. de Part. Anim. cap. 56.* Galen. *11. de vſu part. cap. 10. & alibi ſæpe.* Laurent. *Anatom. lib. 11. cap. 18.* licet Galenus ibidem geminam & ipſam linguam, vt cætera membra, eſſe dicat; quod ea de cauſa dictum ab ipſo eſt, quia linguæ corpus per lineam quandam in dextram, & ſiniſtram partem dirimitur. Sed extare populos quoſdam, qui duplicem, vel bifidam linguam habeant, & ob id pluribus ſimul eodemque tempore reſpondeant, narrat ex Diod. Maiol. *dier. canicul. part. 1 coll. 2.* de cuius rei veritate quicquid ſit, certum eſt, nos vnicam linguam obtinete, cuius præter commemoratas aliæ extant vtilitates, maſticationi enim, deglutioni, & ſalinæ quoque expulſioni opitulatur. Qua de re merito ſtridendus videtur inter Iuriſconſultos Cæpolla, qui contendit *quæſt. 8. num. 2.* vt refert Caball *Reſol. crimin. cent.*
24 *3. caſ. 236. num. 9.* linguam non eſſe membrum, cum non vnius, ſed plurium membrorum officio per ſe fungatur. Vnde eius tanta nobilitas eſt, vt omnium cæterorum membrorum nobilitatem longè

longè exoperet, quippe cùm alia ſoli corpori inſeruiant, hæc corpo:i ſimul & Aoimo, magis tamen
25 Aoimo, quòd eius nuncia ſit, & interpꝛrs, vt dicebat Democritus *in lib.de Nat.hum.* & alij. adducti *lib.2.tit.3.q.8.* Vnde Hotat. *in Art.Poetic.*

Poſt effert animi motus interprete linguâ.

26 nullomque membrum ferè eſt per euius operam homo à cæteris animantibus differat, ac per ipſius linguæ officium, nempe perlocutionem, cuius ioduſtria tot hominibus vtilitates alias petituiæ in ſcientiis addiſcendis emanant; ſed de eius nobilitate plura Cælius Rhodig. *lect.antiq. lib.3. cap.31.* & nonoulla attuli ego ipſe, *loco proximè citato*, & tamen, cùm tantæ mobilitatis membrum ſit præ cæteris membris, oblæſiooes, & mutilationes per-
27 fetre ſolet, cùm etiamſi amputrtur, nihil ferè vitæ obſit, vt cum Gal. teſtatur Lang. *lib.1.Epiſt.4.* & ego aliàs me cognouiſſe experirntia dixi. Quoad huius verò partis præciſionem, notandum cenſeo, quòd extrema eius pars tantùm præciſa balbutientem quidem hominem teddit, non omnioo mutum, vt in præcitata hiſtoria à me notatū eſt: ſi tamen penitius abſcindatur, tunc quidem loquelam penitus perire neceſſe eſt. Quod autem Iuſtinianus Imp. *l.1.in princ.Cod.de off.Præf.Prætor. Aphr.* ait ſe vidiſſe venerabiles viros, qui abſciſſis radicitus linguis pœnas ſuas loquebantur, & quæ in anoot. ad hunc locum de aliis ex aliis auctoribus affert Cuiac. *lib.19.Obſ.cap.6.* ex quo Thom Act. *inf.cap. 22 in fin* non potuiſſe naturalitrr fieri, ſed tantùm ſupernaturaliter, & ex miraculo probatione non eget, & facit maximè quod idē Cujac. *in fi.* addit, nimirum nonnullos, quibus Honorius Vandalorum Rex linguas radicitus præciderat, loquelam tamen habuiſſe integram, ac ſi lioguam haberent, præter duos, qui cùm ſe ſcortis commiſcoiſſent, loqui ampliùs noo potuerunt. Quemadmodum & aliis, qui mutus natus, cùm lingua illi fuiſſet abſciſſa loqui cœpit, oon aliter ac ſi lingua impedimento illi fuiſſet ad loquendum, & ſic refutauit
28 Arrianorum impietatem.

Noto vlterius, quòd ipſa lingoa præciſa denuò excreſcere vidratur, ita vt ſi modice præciſa ſit, ſperandum facilè ſit temporis progreſſu hominem magis expeditè, ac libere locuturum, taoquam ſi lingua nollo modo vnquam fuiſſet præciſa. Hoc ita euenire poſſe, & experientia prænominata me docet, de qua *loco cit.n 4.* & ratio confirmat, cùm lingua carnoſum membrum ſit, caro autem deperdita facilè regenerari poſſit quòd ſanguinea pars exiſtat. Iam verò etiam abſque vllo morbo nonnullis linquam excreuiſſe notauit Gal. & cum eo alij. Num aotem hoc quicquam ſuffragari poſſit linguam abſcindenti, Iuriſconſultis diſcutiendum relinquatur: ſicuti & illud, an modica linguæ præciſio, ex qua homo balbutiat, aut tardiùs loquatur, irregularem faciat.

SVMMARIVM.

1 *Manus multis membris nobilitate, & vtilitate præcellit.*
2 *Manus Sapientiæ, & Rationis miniſtra.*
3 *Manus non ſolùm ſua officia complet ſed defectum aliorum membrorum ſupplet.*
4 *Membrum ſimpliciter prolatum Manum ſignificat.*
5 *Statuto imponente pœnam amputationis membri de manu eſt intelligendum.*
6 *Manum abſcindens, vel debilitans, maioris damni cauſa eſt, quàm ſi quodvis aliud membrum abſcindat, aut debilitet.*
7 *Manus quanam pars verè ſit.*
8 *Digitos amputans, manum abſcidiſſe dicendus eſt.*
9 *Pedes ſunt membra maxima neceſſitatis.*
10 *Pedum beneficio ſolus homo erectus ſtare poteſt.*
11 *Magis inutilis videtur homo pedibus orbatus, quam orbatus manibus.*
12 *Digiti membra non ſunt.*
13 *Manus præcipua actio, & vtilitas in digitis eſt.*
14 *Digitorum ſingulorum in ſingulis actionibus neceſſitas.*
15 *Pollicis, & indicis ſimul amputatio æquiparatur amputationi totius manus.*
16 *Digitorum maior & minor vtilitas pro ordine quem tenēt.*
17 *Seſſio & ambulatio non perit, etiam amputatis omnibus pedum digitis.*
18 *Pedum digiti ad eorum tantum ſtabilimentum procreati.*

De Manibus, Pedibus, & Digitis.

QVÆSTIO VI.

MAnus pleriſque aliis membris nobilitate, & vtilitate procellit, vnde proprium ac conuenientiſſimum Animalium ſapientiſſimo homini datum hoc inſtrumentum eſt, vt Galen. *libro primo, de vſu part.cap.3.* & alibi ſcriptum reliquit. Hoc enim vnico inſtrumento, veluti rationis ſatellite, ipſa Ratione dictante cætera animalia domat, vt ex eodem habetur *lib.11.eiuſd.* Sunt enim Manus Sapientiæ, & Rationis miniſtræ, vt dicebat Cæl. Rhodig. *lib.4.Lect. Antiq.cap.3.* ſine quarum auxilio veluti emortuus homo, & inermis omnino exiſtens, facilis præda ſæuioribus feris futurus erat, & quocunque bruto infelicior, vt *ibid.* addebat Cælius, Summo ergo ſummi Opificis beneficio Manus homini traditæ, quibus non modo ipſe ſibi in neceſſariis opem ferret, ſed & cæteris animantibus auxilio quoque eſſet: qualis namque eſſet Terræ huiuſce facies qualem ſpiraret horrorem, quam inhabitandi opportunitatem Animantibus ipſis exhiberet, niſi hominis manibus coleretur, ac cuſtodiretur: ex quibus & huius Inſtrumenti excellentia, & nobilitas, & vtilitas facile innoteſcit. Addam & illud non ſolum Manus in ſuo proprio munere præſtare, ſed aliorum etiam membrorum defectum aliquando ſupplere, Oculo in tenebris, aut ex cæcitate non vidente, Manus ipſa præcedens aut errantes dirigit greſſus, aut vacillantes baculo ſubſtinet, & per ipſam offendicula quæque obuia euitantur: Lingua non potente aut ob morbum, aut ob externi alicuius idiomatis ignorantiam Mentis conceptus exprimere, Manus ipſa ita Linguæ officio fungitur, vt Mutos viderim quæcunque alij homines Lingua Manibus facillime ſignificare, & viuit adhuc ſexagenarius, aut ætate etiam maior homo à natiuitate mutus qui prægreſſas ſui temporis hiſtorias mirā induſtria ita enarrat, vt facillimè quæcunque velit audientibus commonſtret. Quin etiam internas Cordis preces manibus Deo porrigimus, & incorruptæ fidei pignus manibus alter alteri damus: quamobrem rectè tam ſupplicantis, quàm fidem præbentis ſymbolum manus ipſæ ſunt, quemadmodum & liberalitatis, vt videre eſt apud Piet. Valer. *lib.25.de Hierogl.* ſed qui plura de hu- 4
ius membri præſtantia ſcire deſiderat, conſulat Ariſtotelem *4.de Part. Anim.cap.10.* Cicer *lib.2. de* 5
Nat.Deor. Galen. *in libb.de vſu part.& de Anatom. admin.* & Anatomicos etiam omnes. Cæl. Rhodig. *loco ſuprà cit.* & præ omnibus Fortunat. Fidel. *libro ſecundo, Relat.cap.6.* Videnda quoque apud Mercurial. *lib.3.variar.lect.cap.20.* noua ac perpulchra quædam ſententia Gregor. Nyſſeni de Manus præſtantia. Illud hoc in loco non prætermittam, membrum ſcilicet ſimpliciter prolatum apud Iuriſconſultos plurimùm Manum ſignificare, dicentibus ipſis, quòd ſtatuto imponente pœnam amputionis

membri, de manu ſit intelligeudum. Petr. Raven.
*ſingul.*312.Caball *Reſol Crimin.cent.*3.*caſ.*236.*n*,29.
quod etiam ex noſtris a lootauit idem Fortunat.
*vbi ſup.*ex Aug.*de Maleſ.*

Cum tanta ergo ſit huius membri nobilitas,&
neceſſitas, ac tantopere alius ſupereminent , iure
optimo eius partis læſio , & amputatio præ aliis
maguificienda videtur:neque fortè pares,ſed maio-
res pœnas date deberet is, qui manum amputaret,
6 quam qui aliud quodcunque membrum:quia ma-
num abſciodens,vel debilitans maioris damni cau-
ſa efficitur , quam qui quoduis aliud membrum,
abſcindit,aut debilitat.

7 Adnotandum tamen ex Fortunato noſtro,*vbi ſu-
pra*,quod quanquam Manus ea pars verè eſt, quæ
cubito anhectitur,& ex carpo, meta carpio,& digi-
tis componitur ,& propriè ſumma manus, vel ex-
trema manus dicitur (nam manus ſumitur apud
Medicos aliquando pro toto brachio , vt probat
8 Manard.*Epiſt.*3.*l.*13)tamen quia ipſius vſus potiſ-
ſimum indigitis viget,ideirco ſi digitos amputaue-
ris,totius manus vtilitatem ſuſtuliſſe dici poteris.

Sed & Pedes membra ſunt maximæ neceſſitatis
9 licet nobilitate à cæteris pluriſque exuperentur :
ſunt enim abiectæ partes in animali. vt patet, Gal.
*lib.*3. *de vſu part.cap.*10. tametſi viſum aliqnando
ſit pedes Manuum induſtriam æquiparaſſe, quippe
cum nonnulli homines Manibus deſtituti , Pedi-
bus non minus quam Manibus officia omnia , ac
minifteria homini neceſſaria præſtitiſſe reperti
ſint ; cuius rei Inprimis teſtis eſt Alex. Bened.
*libro primo.de diſt.part corp.hum. cap.*2. Vidimus,
inquit,mulierem ſine brachiis natam , pedes pro
manibus ad nendi, ſuendique artem habuiſſe ; Pa-
ræus *lib* 24. *operum ſuorum , qui eſt de Monſtris.*
*c.*6 cuiuſdam viri meminit,qui brachiis carens,pe-
dibus edebat,bibebat,chartis luſoriis, ac talis col-
ludebat, iiſdemque , vt credo,furabatur. nam , vt
illo audit, Latro,& ſicarius deprehenſos , ex cruce
ſtrangulatus totæ affixus eſt.Idem etiam ibidem de
muliere mentionem habet ſine brachiis nata quæ
nihilominus ſecabat , nebat , ſuebat, & pleraque
alia quaſi manus haberet perficiebat,de qua etiam
licet. *lib.*2.*de Monſtr.cauſ cap.*2.de hac etiam forte
Mercat.*lib.*3.*cap.de ſteril.& pregnant affect.*de duo-
bus ſimilibus meminit Roderic. à Caſtr. *de morb.*
*mult.part.*1.*lib.*3 *cap.*11 qui ambo litteris operam
nauabant , de quibus etiam Bauhin. de Her-
maphrod.*lib.*1.*c* 8 Sed & Cardan.*lib.*17.*de ſubtilit.*
ſuperioribus ſimilem ſe vidiſſe virum narrat:hunc
ipſum Scal ger, in Cardan. *exerc.* 336. Antonium
vocatum meminit , & Neapolitanum extitiſſe,
de quo etiam Marc.VVeintich.*de ort. Monſtr.cap.*
37.ſed & ſupra citatus Card.*de variet.lib.*12.*cap.*
62. Mexicanos iaculatores pedibus ea agere nar-
rat , quæ alij vix manibus facere ſolent.Sed & nos
oculati huius experientiæ teſtes ſumus,nam anno
1624 comparuit hic menſe Nouembris vir qui-
dam ſine brachiis,cui nomen erat Petri , natione
Lucernen.qui non modo pedibus edebat,ac bibe-
bat, teſſetis,ludebat,nebat, & alia quamplura facie-
bat,ſed quod mirum duxeris , muſica inſtrumenta
nonnulla ex arte pulſabat,ac tractabat. Quinetiam
anno 1627. ſimilis mulier hic viſa eſt, quæ eadem
omnino faciebat , etiam muſicalia inſtrumenta ex
arte tractans,eratque,vt credo,nam omnino exper-
tum non habeo,natione Germana: habes etiam *in*
fine ſequentis libri harum Quæſtionum,Tit.de Mon-
ſtris , Adoleſcentuli hiſtoriam ſine brachiis nati,
qui eadem omnino præſtabat , & nonnulla adhuc
ediſcebat,de aliis quoque ſimilibus viris,aut mulie-
ribus ſine brachiis ſcribentibus , pingentibus,ſclo-
pos explodentibus , ac alia multo admirabiliora
operantibus,meminit ex propriis obſeruationibus
Plater.*ſua Pract.lib.*3.*tit.de deformat.*

Quis ergo non videt ex his, quo pertingat diui-
num hominis, ingenium ? qui etiamſi manibus ca-
ruiſſet non omnia dicam, ſed per plura eorum,
quæ nunc manibus perficit, pedibus ipſis operari
didiciſſet : nam & habet ipſe Pes aliquam appre-
henſionem ad ipſius manus ſimilitudinem. Gal. *de*
*vſu part.lib.*3.*cap.*5. ob quam ad plura eorum, quæ
diximus,aptus eſſe poſſet,non minùs quàm manus,
ſi modo exerceretur, & vſus ac neceſſitas id expoſ-
cerent,vt in his,de quibus ſupra enarrauimus,quo-
rum alicui ſi quis pedem abſcidiſſet,manum abſci-
diſſe dici potuiſſet, cùm paris vtilitatis eſſet pes in
hoc cuius eſſe ſolet manus in aliis.Sed hæc profe-
ctò Pedi non ſunt connaturalia : inſeruiunt enim
pedes ambulationem tantùm , quorum tamen beneficio
ſolus homo inter animalia ſtare poteſt,& cœlum in-
tueri,——*& erectos ad ſidera tollere vultus.*

Quantum autem incommodo pedibus homo ca- 10
reat,vel altero vel vtroque ij ſciunt, qui id infor-
tunij vel à Natura,vel ab accidente perpetiuntur.
Neque facile pronunciari poteſt quidnam , maiori
incommodo ſit,manibus,aut pedibus carere : nam
ſiquidem illud contemplabitur , quod ſuprà dice-
bamus,pedibus plura eorum, quæ manibus opera-
mur,effici neceſſitate vrgente, non eſt alia ex par-
te , quòd ſperes deficientibus pedibus, manus eo-
rum vicem gerere poſſe,& licet nonnulli viſi fue-
rint , qui manibus pro pedibus vſi ſint , adnotante
Foreſt *lib.*6. *Obſeruat.c.*6. nunquam id ſolis mani-
bus ſuccedere potuit , ſed genuum auxilio neque
tamen ſine incommodo , & dedecore, vt notum
eſt adde his , quod magis inutilis videtur homo
pedibus orbatus, quòd aliena ope indigeat , neque 11
ſuum infortunium , ac deformitatem celare apte
poſſit, vt ij qui manibus carent , quorum aliquos
interdum adnotabis adeo ſuo dedecori conſuluiſ-
ſe,vt proprij defectus nullam omnino notam præ
ſe tulerint. Vnde & in hanc ſententiam multa
adducit Paris à Puteo,*de re militari,rubr. Quando*
*vnus percutitur in brachio, &c.num.*4. Forte igitur
non minori pœnæ ſubiiciendus videretur, qui pe-
dem abſcinderet,quam qui manum mutilaret , niſi
huius nobilitas aliquid obſideret , quam tamen
æquipararet damnum quod ex pedibus abſciſſis
reſultaret,cùm vt dixi , magis inutilis homo fiat ex
horum deperditione. Illud tamen veritatem habe-
re non diffiteor , quòd minus infortunium exiſti-
mandum ſit minorque deformitas , carentia vnius
pedis, quam carentia vnius manus : at contra ca-
rentia vtriuſque pedis maiori dedecori , & infeli-
citati adiudicanda , quàm carentia vtriuſque ma-
nus , licet ambulatio tollatur ex vnius cruris ca-
rentia non enim duplicitatis vtilitas aliorum mem-
brorum , nempe quod vno olæſo,alterum actio-
ni deſtinatæ ſupplere poſſit,locum habet in dupli-
citate pedum , vel crurum; quia ad ambulationem
vnius pes,vel crus inſufficiens eſt,& omnino duo
requiruntur, vt Hieron.Fabric. *de mot. local.Ani-* 12
mal. lib. de Greſſu. Digiti denique tametſi mem-
bra propriè non ſint , vt communis eſt opinio,
Bart:*in l.*2.*ff.de publ.lud.num.*13.Dec.*in l.ſi fugitiui.*
*C.de ſeruis fugit.num.*26.Gonzal. *var.quaeſt. c.*22.
*num.*13. & ex noſtris Fortunat. *libro ſecundo , Re-*
lat. cap.octauo. tamen , vt ſuprà dixi , & Galenus
firmat *libro tertio , de vſu part. cap.*10. & ex ipſo
idem

idem Fortunat *ibid.* præcipua manus actio, & vtili-
tas in digitis omnino locata eſt. Igitur licet ſinguli
per ſe membra non ſint, omnes tamen ſimul om-
nem membri neceſſitatem complent, eam nempe
quæ ex manuum opera dependet: & his non ob-
ſtantibus, quilibet eorum per ſe (de manus digitis
loquor) adeo deſtinatæ cuidam actioni inſeruit, vt
læſo, vel abſciſſo, facili negotio ea actio vel pereat
vel depraueturr, vel debilitetur. Omnium ſumma
13 neceſſitas in apprehenſione Pollicis, & indicis in
ſcribendo, delineando, pingendo, ac in actionibus
penè omnibus, & rectè Gal. & Auicenna, & cum
eis Fortunatus, ipſum Pollicem quatnor reliquis
ſimul opoſitis vtilitatem æquivalentem præſtare
dixerunt, & ideircò parua manus vocatur, ac cer-
te Pollicis ſumma neceſſitas. Sad Pollicis, & In-
dicis ſimul amputationem, totius manus ampu-
tationi æquiparatam: videntur enim tres poſterio-
res digiti, Medius nempe, Annularis, & Minimus,
potius priorum, Pollicis ſcilicet, & Indicis opera-
14 tiones coadiuvare, quam per ſe quicquam effatu
dignum præſtare. In quibuſdam tamen muſicis in-
15 ſtrumentis pulſandis Pollicis minimus vſus, ſum-
mus Indicis, Medii, & Annularis, qui & Medicus
dicitur: Minimi, ſeu Aotieularis in omnibus mini-
mus vſus eſt. Ac veritatem profecto illud habet, di-
gitorum vtlitatem maiorem, aut minorem eſſe, pro
ordine quem tenent, nam eorum minor ſemper vti-
litas, qui à Pollice magis in ordine diſtant. Itaq; rectè
Pollicis, & Indicis carentia irregularitatem inducit:
Medii, & reliquorum duorum, non ita, Barboſ. *in
Coll. Doct. lib. 1. tit. 20. c. 6. n. 3.*

Digitorum Pedum non eadem ratio eſt, neque in
16 vtilitate, neque in damno. Omnes Pedis digiti ſi ab-
ſciſſi fuerint, ſtatio, & ambulatio non ideirco om-
nino peribunt, ſed deprauabuntur, magis forte,
quam ſtatio, & ambulatio. Nam ego deperditis ex ni-
mio frigore digitis Pedum, ſtantem hominem &
ambulantem vidi: licet in curſu credam illum non
17 perinde valere, quod non ita ſtabiliter pedes firmare
poſſit: nam in motu progreſſiuo ſemper alter Pe-
dum in terra obfirmatur, alter antem mouetur: at
18 in pedis ſtantis obfirmatione, præcipuè ſi motus ſe
mouentis celer futurus ſit, plurimum conducunt
ipſi digiti: itaque non credo, vt dixi, quod, abſciſſis
Pedum digitis homo currere tutò poſſit. Ex vnius
autem digiti Pedis amputatione non tantùm in-
commodi in ſua actione Pedi reſultare, quam ſit
ex vnius digiti Manus, palam eſt. Bene tàmen
procedit, quod maius damnum ex maioris digiti,
quam ex cæterorum cuiuſlibet amputatione Pes
conſecuturus ſit: & ſic incipiendo ab eo, qui Polli-
ci manus reſpondet, damnum ſemper maius eſt ex
amputatione digiti, qui illi magis vicinus eſt. Quo-
niam vero Pedum digiti ad eorumdem tantum ſta-
bilimentum, non ad aliam quampiam actionem
ſunt procreati: Alex. Bened. in *hiſtor. corp. hum. c. 2.*
ideirco tanto antecellit læſio digitorum ipſius Ma-
nus læſionem digitorum ipſius Pedis, quanto actio
Manus præſtat actioni Pedis.

SVMMARIVM.

1 *Penis eſt pater omnium membrorum.*
2 *Abſq; pene an fieri poſſit generatio.*
3 *Caſu præcidens membrum in rixa, cur minori pœna videre-
tur mulctandus, quam præcidens aliud membrum.*
4 *Teſtes membrum ſunt.*
5 *Teſtes abſcindens, aut conterens, tabefaciens tenetur pœ-
nâ l. Cornel. de Sicar.*
6 *Caſtrantes vel abſcindendo, vel contundendo, vel tabefa-
ciendo Teſtes, ſiunt irregulares.*
7 *Mammillæ membra ſunt.*
8 *Par iniuria infligitur in abſciſſione mammillarum
in fœminis quæ in abſciſſione cuiuſcunque membri.*

De Pene, Teſtibus, & Mammillis:

QVÆSTIO VII.

Penis, cuius nomina per plura, ac propemodum
innumerabilia ſunt, familiariſſimum nomen
Membri eſt, neque iniuriâ illud ſibi addixit, quia
pater eſt omnium membrorum. Eius neceſſitatem 1
eſſe propter generationem, ſatis ſuperque notum
vnde maior jactura eſſet in amputatione illius; vbi
homo generationi ſtuderet, quàm ſi caſtam, &
cælibem degeret vitam.

Quæſitum autem jam à me eſt, *lib. 3. ſuperiori, q. 8* 2
tit. 1. an abſque Pene fieri poſſit generatio: & viſum
eſt concludendum negatiuè, ob rationes ibi addu-
ctas: non tamen ideirco dictum illud eſt, quòd Pe-
nis vim habeat in generatione vllius cauſæ niſi in-
ſtrumentariæ, vel quòd quicquam conferat ad ge-
nerationem, aut in procreatione, aut in confectione
ſeminis, aut in alia quapiam re, præterquàm in apta,
& conuenienti ejaculatione ipſius ſeminis in vte-
rum: neque enim (licét ejaculatio non fiat ab ipſo,
ſed per ipſum) abſque eius opera vnquam virilé
ſemen ad vteri intimiora perueniret, quantacunque
attractrice facultate, & virilis ſeminis auiditate, ac
bulimo vterus conflagraret. Vnde admirationi
multæ mihi fuerunt hiſtoriæ aliàs ex S. Thoma rela-
tæ, & ex aliis, ex quibus habetur, mulieres nonnul-
las ex ſemine propè vas effuſo concepiſſe. Nec mi-
norem admirationem mihi incuſſit præteritis
hiſce diebus Excellentiſſ. atque Illuſtriſſ. D. D. Io.
Antonius Vrſinus, Dux S. Gemini, qui ſeriò mihi
affirmauit, ſponſam quandam grauidam fuiſſe ef-
fectam ex ſola pollutione ſponſi prope vas, abſque
vlla omnino membri intromiſſione: nam habuit
Excellentiſſ. D. in caſtro quodam, ſuo dominio
ſubiacente, huiuſmodi caſum, & omnibus diligen-
tiſſimo, ac exquiſito examine perquiſitis rem ita ſe
habère comperit: quod cùm ſit ex tarò contingen-
tibus, me à mea opinione auellere non poteſt, qui
ſciam os vteri internum ab externo diſtare digitos
ſeptem, aut octo plus minùs; neque poſſibile eſſe
os illud internum tantopere irruere ad ſemen viri-
le degluriendum. Præterquam quod neceſſe eſt,
ſemen extra vas effuſum, externum aërem tangere,
vnde illicò, & abſque vlla mora, momento inquam,
ſpiritus omnes euaneſcere neceſſe eſt, & ſemen
etiam ab vtero eo modo attractum infœcundum
fieri: addo quòd impoſſibile ſit fieri concurſum
amborum ſeminum, quem eſſe omnino neceſſa-
rium iam aliàs probauimus. Ac in præcitato caſu
pleræque concurrunt conditiones, quæ in aliis deſi-
derantur: vnde fortè hic poſſibilis euentu fuit, cæ-
teri nequaquam.

Sed his omiſſis, cùm, vt dixi, nullius potioris vſus
ſit membrum hoc, quàm ad coadiuuandum gene-
rationem, ex cuius priuatione conditio indiuidui,
quantum eſt ex ſe, non deterioratur, videndum id-
circò eſſet, an ob id quicquam leniri pœna debeat 3
in eo, qui tale membrum præcideret, dicendumque
fortaſſe, (nam hoc ad Iuriſconſultos pertinet de-
cidere) quód vbi caſu id contingeret, nempe quod
duobus rixantibus alter alteri membrum præcide-
ret inter rixandum, minor pœna eſſet imponen-
da, quàm ſi manum aut aliud quoddam mem-
brum magis ad Indiuidui bonum neceſſarium, aut
quod magis faciem decoraret, præcidiſſet: ſi modo
in rixa aliqua ratio habetur huius differentiæ. At ſi
id per iniuriam, & datâ operâ factum ſit, aliter

fortè

fotte dicendum, nam maxima iniutia hæc videtur de qua iuriſconſulti videant.

Cæterum Teſtes membrum eſſe iam ſuprà pro-
4 bauimus, & ens abſciodentes ſubiici pœnæ lege Corneliæ de Sicar. patet *in l. Lege Cornelia. §. Idem Diuus Hadrianus. ff. ad l. Cornel. de Sicar.* Quod quidem licèt non ex hoc capite procedat quòd membrum quis præciderit, tamen & hoc cũ alio capite nonnihil operatur: eſt autem quod abſcindentes teſtes, virilem omnem vigorem adimimus, & in mu-
5 liebrem naturam virum abire cogimus, non ſine iucunditatis vitæ, & eiuſdem longitudinis deteriorationе: quamobrem non modo qui vere Teſtes abſcindunt, ſed etiam qui eos conterunt, aut arte aliqua tabefacere cogunt, pœnæ eiuſdem Legis Corneliæ ſubiiciuntur, *vt in l. Is quoque. ff. eod.* in qua Thlibias, ac Thlaſias facere id importat, vt aliàs dixi *lib. 2. tit. 3. q. 7. n. 36. & ſeqq.* Vnde ſequitur ex mea ſententia (quod non abnuentibus Iuriſconſultis dictum volo) quòd tam caſtrenſes, ſem-
6 pe abſciodentes Teſtes, quàm eos conterentes, aut tabefacientes irregulares euadant. Itaque non video quàm licitè Sacerdotes nonnulli caſtrationem puerolis ſuadeant, eorumque parentibus Auctores fiant illos caſtrandi, vt non multis abhinc diebus ali quos præſtitiſſe notare licuit: nam licet caſtratio ob ſanitatem procurata, & ob eandem ſanitatem recuperandam perſuaſa, irregularitatem non faciat, tamen id habet locũ vbi per alia remedia ſanitatem recuperare non crediderim licitũ eſſe, abſque eo quod irregularitas incurratur, in mndica, vel leui ruptura caſtrationẽ ſuadere, vel admittere, quod illi Sacerdotes præſtiterunt. Sed hic obiter de ſeueritate Veteris legis in mentem venit, quæ mulierem apprehendentem virilia eius qui cum marito rixabatur, abſciſſione manus, abſque vlla miſericordia plectendam iubetur *Deuteron. c. 25. verſ.* 12. 7

Mammillas denique membrum in fœminis eſſe, quod lacti conficiendo ſit deſtinatum, iam in principio huius tituli firmatum eſt. Id tamen diſcriminis intercedit inter alia membra, & mammillas, quemadmodum etiam de pene dixi, quod actio, ad quam deſtinatæ mammillæ ſunt, non in ipſius indiuidui vtilitatem ſed potiùs in ſpeciei conſeruationem à Natura ſit inſtituta, quod an aliquam pœnæ differentiam conſtituere debeat inter illum, qui alia membra, & eum qui mammillas præcidit, iuriſconſultorum eſto iudicium: Credo tamen, parem inferri iniuriam in abſciſſione mammillarum & cuiuſcunque membri dummodo ſtudio, ac data opera membrum qualecunque abſcindatur, cuius iniuriæ non eſſe minorem æſtimationem in mammillarum quoque præciſione, vero conſentaneum puto.

LIBRI QVINTI
TITVLVS QVARTVS,
DE AERE, AQVIS, ET LOCIS.

Continens Quæſtiones ſeptem.

I. De boni, ac mali aëris conditionibus, & ſignis.
II. De Aquis, earumque bonitate, & vitio.
III. Quæ ſeruitutes Aquis impoſitæ ipſarum Aquarum bonitati præiudicare poſſint.
IV. De Locorum ſalubritate, & inſalubritate.
V. Quænam, & quo tempore tuta Aëris, & locorum mutatio, quæ verò non tuta.
VI. Quæ incommoda ſanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant.
VII. De Cloacis, Aquæductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Furno, Fornacibus, Sterquiliniis, Latrinis, Stabulis & de Artibus immundis.

SVMMARIVM.

1 *Prædia ratione ſalubritatis aeris maioris æſtimantur.*
2 *Minori conceditur reſtitutio aduerſus alienationem Prædy ratione ſalubritatis aeris.*
3 *Aeris intemperies eſt iuſta cauſa non immorandi in aliquo loco.*
4 *Aeris inſalubritas à pleriſque rebus excuſat.*
5 *Aer reſpectu vnius perſonæ aliquando ſalubris, & reſpectu alterius inſalubris.*
6 *Aeris ſumma neceſſitas viuentibus eſt.*
7 *Nihil eſt quod magis efficax cauſa morborum hominibus exiſtat quam ipſe aer.*
8 *Aeris bonitas ex quibus rebus conſideretur.*
9 *Aer quoad ſubſtantiam debet eſſe tenuis.*
10 *Aer ex perflatione ventorum quomodo affici debeat.*
11 *Aer Ciuitatum craſſior eſt.*
12 *Aer ſalubris ex Cœli aſpectu quomodo fiat.*
13 *Aer quomodo bonus reddatur ex Solis illuſtratione.*
14 *Sol e , qui aerem rectificat.*
15 *Aeris ſalubritas ex abſentia quarundam rerum quomodo habeatur.*
16 *Aer morboſus quomodo fiat.*
17 *Aer an poſſit putreſcere.*
18 *Ad aerem peſtilentẽ accedere nullus tenetur. Amplia, n. ſeq.*
Limita ampliationem hanc, ſi vbi aer non ſit peſtilens, ſed tantùm intemperatus, n. 23.
20 *Aer qui ſecundum primas qualitates peccat aliquando id à ſua natura habet, aliquando ab accidente.*
21 *Aeris mediocris exceſſus in primis qualitatibus per accidens factus eſt inſufficiens cauſa, vt aliquid eius reſpectu concedatur, vel immutetur.*
22 *Aeris magnus exceſſus in primis qualitatibus quando excuſet à reſidentia, & ab aliis quibuſdam.*
24 *Aeris intemperies excuſat Epiſcopum à reſidentia. Limita, vt n. ſeq. declara vt n. 27.*
26 *Aer ex natura ſua diſtemperatus non emendatur.*
28 *Aer diſtemperatus an excuſet à contumacia.*
29 *Commoratio diuturna in loco valde diſtemperato poteſt à contumacia, & ab aliis quibuſdam excuſare.*
30 *Aer intemperatus æſtiuo tempore magis ſuſpectus.*
31 *Æſtas quando dicatur.*
32 *In excuſatione à proſcriptione, & aliis ob aerem malum, attendenda conditio perſonæ excuſandæ.*
33 *Loci conditio ex quo quis diſcedit, & illius ad quem accedit conſideranda.*
34 *Aeris boni conditionibus reſpondet Incolarum proſpera valetudo.*

De boni ac mali Aëris conditionibus, & ſignis

QVÆSTIO I.

Hippocrates noſter librum edidit hoc titulo in-
ſignitum, in quo ſapienter, vt ſui moris eſt, de
Aeris, Aquarum, & locorum Naturâ multa edo-
cuit. Ego in ordine ad meas haſce materias Medi-
co-legales, de iis ipſis diſſerere in hoc Titulo can-
dem inſcriptionem habente decreui: cùm plura
ſint quorum occaſione Medicorum iudicium circa
hæc à Legum peritis exquiri poſſit. In dubium enim
vertere aliquando illis occurrit, an locus aliquis,
puta Ciuitas, vel Caſtrum aliquod, vel ruſticum
aut vrbanum prædium, vel habitatio ſalubri aere
1 fruatur, necne: aut comparatione facta inter vnum
locum, & alium quiſnam eorum ſalubrior ſit, cùm
ratione ſalubritatis Aeris maioris æſtimentur aliquod
prædium, domus, aut fundus, quam alius, vt per
Cæpol *de ſeruit. ruſt. præd. cap. 43. n. 4* ex quo Pariſ.
de reſignat. benef. lib. 5. q. 3. n. 252. Facit Rota *in Roma-
na, ſeu Tudertina educationis* 14. *April.* 1636. *coram
Pirouano. quæ eſt deciſ. 589. part. 5. tom 2 Rec. n. 6. &*
2 7. & ratione etiam mali aeris fundus emptus red-
hiberi poſſit, *l. etiam in fundo. ff. de Ædil. ed.* nam
eiuſdem ſalubritatis Aëris ratione conceditur Mi-
nori reſtitutio aduerſus alienationem, fundi vel
prædii, vt per Ripã *in tr. de peſt. part. 3. par. 1. n. 3.* in-
ter qualitates enim optimi prædij connumeratur ſa-
3 lubritas: ſunt enim bonitas, ſalubritas, amplitudo,
vt in l. Quid aliud, ff. de Rer. & verb ſign. Præter hæc
volunt Iuriſconſulti, Aeris intemperiem eſſe iuſtam
cauſam non immorandi in aliquo loco, & non reſi-
dendi ibidem, & eadem Aeris inſalubritas pro legi-
tima cauſa acceptatur in excuſationem in pleriſque
vt per eundem Pariſ. *vbi ſupra n. 246. & ſeqq. Ho-
ſtienſ. in ſumm. tit. de Coniug. Seruor. num. 5. in fine,*
4 *Henr. Boubic in c. de illis. n. 2. verſ. & dico de Sponſa-
lib. Capiblanc. de Iur Baron. Pragmatic. qq. ſub nu. 51.
verſ. limita.* Sanchez *de Matrim. lib. diſp. 40 num. 4.*
Farinac. *de delict. carn. q. 14. n. 81. Capella Thol. dec. 87
n. 1 verſ. niſi aliud* & per Maſcard. *de probat. concl. 25.
n. vlt. part. 1.* & per Thom. Actium *de infirmit. cap. 41.
num. 2. & ſeqq. part. 1.* Rota *in Tridentina Matrim. 27.
Iunij* 1646. *coram Rod. Celſo.* In quibus caſibus
hæſitantibus Iuriſconſultis de Aëris ipſius qualita-
5 te, eius rei deciſio ad Medicos per ipſos defertur,
Quinetiam occurrit aliquando, quod alicuius loci
Aer, ſit quidem ex ſui natura ſalubris & laudabilis,
ſed reſpectu alicuius perſonæ, quæ in eo reſidere
cogitur, putà Epiſcopi, Parochi, Canonici, & hu-
iuſmodi, aer ille ſit omnino inſalubris & illauda-
bilis: nam, exempli gratiâ, Tuſculanus aer, vel Ti-
burtinus optimus eſto: at ſi qui Tibure, vel Tuſculi
reſidere debet, gracilis ſit, pectoris anguſti, & par-
tium ſpiritualium affectibus laboret, putà Aſthma-
te, Phthiſi, Tuſſi longâ, ac moleſtâ, & huius gene-
ris aliis, vel ex morbo Gallico dolores iunctura-
rum, ac membrorum patiatur, vel iam ſit ſenex
in ſecunda parte ſenectutis, tunc quidem eius re-
ſpectu non modo Tuſculanus, & Tiburtinus Aer
eſt inſalubris, ſed etiam maximè nocuus, & pro his
quidem verificabitur illud. *In medio Tibure Sardi-
nia eſt,* vtpote qui ex commoratione in huiuſmodi
aere facili negotio poſſint è medio tolli, morbis ad-
auctis, & exaſperatis. Tunc ergo intrat dubium
pro Canoniſtis, an huiuſmodi perſonæ diſpenſari
poſſint à reſidentia, & an reſignare poſſint: & affir-
matiuam ſententiam eſſe communem, tenet Pariſ.
vbi ſup. n. 244.

Sed & idem dubium interuenit, vbi Monialis ob Monaſterij malum Aerem, vel ſuæ naturæ, & valetudini contrarium, perpetuò ægrotat: nam & de hac dubitatur, an poſſit in aliud Monaſterium tranſire, & poſſe credunt nonnulli, quos refert Thom. Actius *de Infirmit, vbi ſupra, num. 6.* & ego dixi ad hoc propoſitum nonnihil, *libro tertio. tit. ter-
tio.* Eodem quoque pacto circa bonitatem aquarum, earum emendationem ac deprauationem, multa occurrunt Iuriſconſultis nonniſi ex Medico fonte diluenda, vt ex pluribus idem Thom. Act. *vbi ſupra. num. 7. & ſeqq.* apud quem alia nonnulla ad hoc ipſum caput pertinentia habes. Quinetiam contingit quoad locorum conſtructionem aut deſtructionem multa perquiri, aut de nonnullis dubitari, quæ ipſa loca inſalubriora reddunt, remouendis, vt de Silua, quæ ſalubrium ventorum incurſum prohibeat, cædenda, aut de monte, qui eorundem ventorum acceſſum, aut Solis illuſtrationem impediat, deprimendo, aut de impedimentis quæ ſibi inuicem locorum & Ciuitatum ædificia præbere poſſunt, prohibendis, vt in Romana Tramontanæ, vel altius non attollendi, vt in Mediolanenſ. Sancti Ambroſij nuperrimè agitatum eſt: quibus ex cauſis non videbatur hoc argumentum oſcitanter prætereundum.

Primo ergo de Aere videndum, qualis eſſe de- 6
beat, vt ſalubris ſit deinde quibus ex cauſis malus, & morboſus euadat, & quænam inter has ipſas cauſas potiores exiſtimandæ. Neque mirandum eſt, quòd tam exquiſita proponatur Aeris conſideratio, quia tanta eius neceſſitas cunctis viuentibus eſt, vt poſſible quidem ſit ſine alio nutrimento externo cibi, aut potus, vnicuique ad aliquot dies, imo ad menſes, & ad annos viuere, ſine Aeris verò nutrimento nulli ne momento quidem, experientia commonſtrante & aſſerente Hipp. *in libell. de flatib.* & notante etiam ex Iuriſconſultis Onciac. *lib. 2. Colleq. mixt. c. 5. n. 2.* Quinetiam cuilibet notum eſt, quantum interdum exitioſæ ſint Aeris mutationes nec ſine ratione, & experientia dicebat Rota *in Rom. officii mandatariatus* 1637. *coram Pamphilio n.*
10. Aeris mutationem æſtiuis temporibus ponere 7
in dubio vitam illius, qui aerem mutat, vnde *ibi. n. 13* additur, quod acceſſus ad vrbem à ciuitate Neapolis de menſe Auguſti, & Septembris eſt adeò periculoſus, vt ferè nullus venientium mortem euadat: ſed ſuperfluæ omnino ſunt auctoritates, vbi ipſa experientia eius rei nos quotidie admonet. Cum ergo, velimus nolimus, Aeris beneficio vti perpetuo cogamur, nihil ex conſequenti eſſe poteſt, quod nobis ſalutis, aut morbi cauſa paratior exiſtat, quam ipſe Aer, pro ipſius bonitate, ac vitio. Multum ergo conducet eius bonitatem ex manifeſtiſſimis ſignis
cognoſcere. Bonitatem autem Medici omnes Hipp. 8
ſecuti, *lib. de Aer. Aq. & Loc.* vt Gal. Antillus, Athenæus, & alij apud Oribaſ. *Collect. lib 9* & Auic. *2. 1. doctr. 2. c. 11.* Haly abb. *Theor. lib. 5. cap. 5.* Iſaac. *lib. 5. Theor. c. 2.* cæteriq; omnes, ex quibus poſtremus in ordine ad hanc ipſam materiam Fortun. Fidel. *Relat. Medic lib. 1.* & inter Iuriſconſultos Ripa. *in tract. de peſt. part. 3. part. 1. à num. 5. ad ſeqq. plures* conſiderarunt, ex eius ſubſtantia, ex perflatione ventorum ex aſpectu Cœli, ex Solis illuſtratione, & ex abſentia nonnullarum rerum; quæ præſentes ipſum facilè contaminare poſſunt, vt videbimus, cum de malo aere tractabimus.

Ac primo, quoad ſubſtantiam, aer debet eſſe te- 9
nuis, & purus: cognoſcitur autem tenuis, ex Auicenna *vbi ſuprà,* & Iſaac. *loc. cit.* vbi cito refrigeretur, ac ci-
quoque

quoque calefiat, nimirum cito refrigeretur, recedente Sole, calefiat autem quamprimum accedente, non ſecus quam aquæ tenuitas, & leuitas, ſoleat probari, de qua Hipp. 5. *Aph.* 26. Sed & ipſa Solis illuſtratio, aëris arguit tenuitatem, (niſi ex vicino ſolo, aut ex vicinis aquis vapores craſſos, ac malos extrahens aerem inficiat) attenuat enim per ſe ſuo calore, & puritatem conciliat, craſſos vapores aliunde contractos abſumit: contra vero, vt ex Athenæo habet Oribaſ. *lib. 9. Collect. c. 5.* Aër, qui multum in vmbra eſt, craſſior eſt ac frigidior.

10 Ex perflatione ventorum aër magis aut minus ſalubris efficitur: in vniuerſum autem aër à ventis perflatus, & motu perpetuo agitatus, ſalubrior cenſetur, non ſecus enim ac ipſa aqua, aër qui motu caret, craſſior & magis turbidus euadit, ac putris & ſuffocans fit, vt is eſt, qui celſis vndique montibus incluſus perflatum nullum a ventis recipere poteſt. Gal. *loco cit.* atque ea de cauſa aer ciuitatum craſſior fit non ſolum, inquit Athenæus, quod in ſeſe cogatur, ex eo, quod nullo motu cieatur, ſed ex eo etiam, quod multo tempore in vmbra ſit, & multo
11 magis, quod plurimæ, atque omnis generis exhalationes ex vrbe in aerem ipſum eleuentur. Vnde Auicenna *vbi ſup.* Si fuerint, inquit, venti multi ſibi ſuccedentes, quos non refrænauerint montes, aër erit magis à putrefactione ſaluus: nam venti, vt Hipp. noſter dicebat, *in lib. de morb. ſacr.* ex omnibus rebus, atque adeo ex ipſis hominibus humiditatem & tenebroſitatem excemunt. [Plura de Ventis & illorum actione. *vide* apud Quercetan. Veieranum, Mercatum, Peramatum, Coſtæum, Baconum.]

Ex aſpectu Cœli aër dicitur ſalubrior, cum ille
12 Orientalis eſt: inſalubris cum Occidentalis, minus inſalubris Occidentali Auſtralis, adhuc minus Auſtrali Borealis: imò verius hic, Orientali excepto, cæteris ſalubrior, nam ſaluberrimus eſt Orientalis, inſaluberrimus Occidentalis: Orientali autem in ſalubritate magis proximus Borealis, ſicut in inſalubritate magis proximus Occidentali Auſtralis, etiamſi diuerſa omnino in ſingulis ratio ſalubritatis, & inſalubritatis exiſtat. Nam exoriens Sol ea in parte aërem illico attenuat & expurgat, ſuperfluitates omnes abigit, & aerem facilem perſpiratu reddit, contra vero occidens Sol plures vapores eam in partem cœli eleuat, neque abſumere eos poteſt, propter calotis iam elanguentis defectum: imo iidem vapores ſuperuenientis noctis frigiditate denſati, inibique permanentes aerem incraſſant ac contaminant, & perſpiratu difficilem reddunt. Meridionalis vero aſpectus, ob Solis vigorem, & longam ac perpetuam toto anno curſu in eodem loco moram, Aerem habet æſtuoſum, non tamen ita facilè, vt Occidentalis, putreſcentem, hic enim humiditate, ille ſiccitate excellit, Borealis vero poſt Orientalem ſalubrior ideirco eſt, quòd à Borealibus ventis per eam partem flantibus aer attenuatur, & expurgatur, puriorque fit, cum tamen ob excedentem frigiditatem ac rigorem, ſpiritualibus partibus infeſtus habeatur. Quæ omnia iuxta Hippocratis doctrinam, *præcitato lib. de Aer. Aq. & loc.* prolata ſunt. [qua de re Vide Alemannum, B. Baldinium, C. Flauium, Cl. Galenum, H. Cardanum, L. à Sotto, L. Septalium, Th. Zvvingerum, Martianum & alios *Commentatores* Hippocrateos.]

13 Ex Solis porrò illuſtratione, aer, vt diximus, purior euadit, ac tenuior & ideirco quantò longiori tẽpore aer in vmbra eſt, & ab illuſtratione radiorum Solis impeditus tanto frigidior, craſſior, turbidior, & perſpiratu difficilior eſt: Sol enim, inquiunt 14
Auicenna & Iſaac, *loc. ſup. cit.* eſt, qui aërem rectificat, quod etiam ex Athenæo patet, *loc. ſup. allegato.*

15 Denique ex abſentia & priuatione, nonnullarum rerum aer bonus cenſetur, id eſt, qui neq; ſtagnorum neque paludum halitu inficitur, neque ex profundo aliquo ſpecu pernicioſam auram exhalante prauam aliquam recipit impreſſionem. Qui neque ex Cloaca magnam præcipuè aliquam Vrbem, aut numeroſum exercitum expurgante vitium contrahit: qui neque ob lacus, aut fluminis viciniam nebuloſus ſit qui neque ex animalium immonditie, neque de fimo aut putredine olerum, & ſimilium rerum coinquinetur, is etiam, vt bonus ſit, cœmeteria, & ſterquilinia vicina non habeat, & in ſumma ea omnia ab eo longè abſint, quæ prauis vaporibus & exhalationibus ex ipſis eleuatis, inficere illum poſſint, vt præcipue aquæ ſtagnantes ſunt, vbi in iis linum, aut Cannabis æſtiuo tempore macerantur: ſed & idem vitium, ferum afferunt aquæ metallicæ, & terræ ſimiles, eæ præcipuè, in quibus argentum viuum præ cæteris metallis effoditur. Artes etiam quædam immundæ, vt Coriariorum ſunt, Lanionum, & huiuſmodi, ſuâ vicinitate proximum aerem labefactant: idemque incommodum afferunt horti, & Pomaria vbi frequentia ſint: prærerquam quod Arbores ipſæ & Solis illuſtrationem, & ventorum perflatum impedire facilè poſſunt, præſertim ſi magnæ ſint, ſi denſæ, ſi præaltæ, ſi frequentes: vnde in huiuſmodi aere neque homines longo tempore viuunt, & morbis maximè ſunt obnoxij neque aues multæ in eo conſpiciuntur: nam ſi verum eſt quod Card. *lib. 10. de ſubtil.* dicebat, Aer bonus Auium omnis generis copiâ abundat, non bonus ſterileſcit. Vt ergo ſummatim dicamus, quicunque aer contrarias iam prædictis habeat conditiones, malus eſt iudicandus, & eò inſalubrior, quo plures numero, & efficaciâ potentiores ipſæ cauſæ fuerint: peſſimus enim exempli gratiâ erit, qui ſubſtantia craſſus eſt, & impurus: qui nullis ventis perflatus, qui ad Occidentem eſt, qui à Sole parum illuſtratur, & in vmbra plurimum eſt, qui vicinitatem paludum, & ſtagnantium aquarum, ſimiliumue rerum habet: minus prauus cenſendus, qui licet tardè illuſtretur à Sole, & ad Occidentem ſit, aut ad Meridiem, à ventis tamen perflatur, & nullam habet prauarum rerum vicinitatem, omnium minimè malus, qui aſpectum exempli cauſa bonum non ſortitus, tamen ab aliis conditionibus bonis non longe diſcedit, & ſic de cæteris.

Vtrum autem aquarum affluentia ad aeris ſalubritatem conferat, necne, in ſequentibus diſcutiendum: nunc, breuiter videndum, quænam cauſæ magis aptæ ſint ad ipſum aerem ita morboſum reddendum, vt facile ſit in eo commorantes promptiſſimè ægrotare: quæ item remedium & emendationem admittant, quæ non: quæ per aliquod temporis ſpatium abſque notabili nocumento tolerari poſſint, quæ ne per diem quidem: hæc enim vt decet, determinata, maximè faciunt ad eas omnes difficultates enodandas, quæ in principio huius quæſtionis ſunt propoſitæ.

Quoniam verò ad rem Iuriſconſultorum non ſpectat tam exquiſita aeris dignotio, præteritis iis, 16
quæ huc pertinere non videntur, dicamus pro Iuriſconſultis, Aerem verè morboſum, nempe qui homines facillimè reddit morbis obnoxios, eos

præcipuè

præcipuè, qui in eo vivere aſſueti minimè ſunt, vel
ſimpliciter alteratum eſſe ; & peccare etiam ſecun-
dum qualitates manifeſtas, vel peccare etiam ſecun-
dùm qualitatem aliquam occultam: in aëre, qui hoc
modo peccet , neque homines , neque vllum fortè
animal, quod reſpiret, (reſpirare autem omnia quæ
vivunt eſt manifeſtum) vivere poſſe longo tempore
probatione non eget. Idcirco huiusmodi aër , qui
talis à Natura ſit, non datur, ſed datur bene talis ex
accidenti ; licèt enim agitatum ſit inter Philoſo-
phos & Medicos , an *aër putreſcere poſſit* ,neganti-
bus id nonnullis, & præcipuè Ariſt. *lib. 25. probl.* 20.
tamen putreſcere ita poſſe, vt pernecabilis , & exi-
tialiſſimus viventibus evadat , concludit Claudin.
Reſponſ. Medic. 1. [Horſtius *part.* 1. *p.* 357. *conjung.*
17 Quercetanus & Mercatus.] Dato ergo quòd aër
putrefactus ſit , & hoc per Medicorum teſtimo-
nium conſtet , & multò magis per frequentem , &
irreparabilem , ac citam hominum mortem , cæte-
rorumque etiam animalium , notiſſimum eſt hanc
cauſam eſſe vrgentiſſimam , ac tantæ efficaciæ , vt
vel minima , ac brevis eius aëris inſpiratio poſſit
de facili (non dico de neceſſitate, nam ſunt qui etiam
ad aliquod tempus ſani in huiusmodi aëre de-
gunt , licèt temporis diuturnitate & ipſi ſuccumbe-
rent , perſeverante aëris malignâ illâ ac venenoſâ
qualitate) hominem interficere , vel ſaltem ho-
minem manifeſto vitæ periculo exponere : quam-
obrem nullum hoc in caſu dubium eſſe debet,
quin per leges & Iura , & ab eo fugere iis , quibus
aliàs liceat, concedatur, & ad eum accedere nullus
omnino , ac nulla prorſus ex cauſa teneatur : cùm
18 & ipſi Iuriſconſulti concedant , quòd accedere ad
aërem, ſeu locum peſtilentem ſit tentare Deum , vt
ex Ripa, & Prævidello dixi, *lib.* 3. *tit.* 3. *quæſt.* 1. *n.* 8.
19 quod ampliandum videtur , vt neque teneri debeat
quis accedere ad vicinum locum per convenien-
tem diſtantiam , vbi aërem eſſe putrefactum illius
loci conſtet, & acquiſiviſſe, quam diximus, pravita-
tem, & venenoſitatem. Ratio ampliationis eſt, quia
aër ex ſua natura mobilis eſt, & de momento in mo-
mentum poteſt ab vno loco in alium viciniorem
non depoſitâ pravâ illa qualitate tranſire : nam ſi
longius progrediatur , poteſt ab aëris novi affluen-
tia , in quem irruit , facilè edomari, & venenoſita-
tem contractam deponere , & ſic loca, quæ à peſti-
lenti aëre diſtant , idcirco tuta ſunt , non verò quæ
illi ſunt propinqua : vnde eſt, quòd peſtes, quæ ab
aëre ſic putrefacto originem ducunt , (vbi quidem
cauſa putrefactionis vniverſalis ſit , non particu-
laris) parum durent in vno, loco , ſed exitialiſſimæ
ſint , & ab vna regione in aliam quaſi ignis flamma
perrepent, viventia omnia inevitabili Mortis falce
demetendo.

Ampliandum vlteriùs hoc dictum , vt neque te-
neatur quis accedere ad locum ſanum , vbi per in-
fectum tranſire debeat : & ratio eſt , quia facilè in
tranſitu infici & ipſe poteſt : vnde non ſine cauſa
ſuſpecti ſunt non modò habitantes loca infecta, ſed
etiam per ea tranſeuntes Foller. *in tract. pro cuſtod.
Peſtis* , *n.* 165.

20 Sed aër , qui priori modo , nempe ſecundum
qualitates manifeſtas peccat, aliquando id à ſua na-
tura habet, aliquando ab accidente: ſi ab accidente,
vel exceſſus eſt modicus, vel mediocris , & de neu-
tro multum videtur curandum : quia vel facilè
21 emendatur , vel non poteſt inſigniter lædere : aut
ſaltem non offertur quicquam conſideratione di-
gnum, quod ad rem noſtram faciat, cùm inſufficiens
cauſa videatur , vt aliquid eius reſpectu immutetur,
quod ad conſuetum eius ſpectare poſſit, niſi condi-
tio perſonæ, quæ in tali aëre commorari debeat, ali-
quid peculiariter conſideratione dignum offerat,
vbi exceſſus ſit mediocris, vel alia magis particula-
ris cauſa vrgeat, cuius reſpectu etiam mediocris hic
exceſſus in conſideratione habendus ſit. Verum-
enim verò vbi hic exceſſus ſit vltra mediocritatem,
tunc licèt non cum tanto impetu lædat , quanto fa-
cit is qui computruit , & venenoſitatem contraxit,
tamen inſigniter lædere quemcunque is quoque
poteſt. Licebit ergo & ab hoc fugere, vbi Epide- 22
miam, aut peſtem excitaverit, non ſecus ac diximus
de priore. Non tamen procedere debet , ex mea 23
ſententia , in hoc caſu ampliatio illa , quòd neque
ad vicina loca ſit tutus acceſſus : & ratio huius re-
ſtrictionis , vel limitationis eſt , quod liquidò con-
ſtat, hanc alterationem in primis qualitatibus facilè
reſtringi poſſe à contrariis qualitatibus vicini aëris:
quinimò hæ ipſæ qualitates ipſa aëris agitatione
reſtringuntur, ac evincuntur : vnde ipſi aliquando
ſalubrium , vel contrariorum ventorum flatus om-
nem acquiſitam jam nocentem qualitatem ſubitò
domant, atque immutant. [vid. Horſt. tom. 1. alleg.
pag. 356.] Quamobrem licèt aëris intemperies 24
excuſet Epiſcopum à reſidentia ex iis , quæ notat
Pariſius *lib.* 5. *de reſign. benef. quæſt.* 3. *num.* 247. ta-
men non procederet hoc , vbi non eſſet intempe- 25
ries vniverſalis omnium locorum ipſius Diœceſis,
teneretur enim reſidere vbi eſſet aliquis locus , in
quo aër non eſſet adeò intemperatus , vt declarat
idem Pariſ. poſt *num.* 252. Neque valeret oppoſitio,
quòd & hic eſſet vicinus loco intemperatiſſimo,
nempe ſuæ civitati , & quòd ob vicinitatem facilè
timeri poſſet infectio , quia hoc in huiusmodi caſu
non procedit ex ſuprà adductis.

Quòd ſi à natura aër diſtemperatus ſit, tunc qui- 26
dem nullo modo emendatur, & non aſſuetum in illo
vivere promptiſſimè lædere poteſt , vnde facilè vbi
talis ſit, procedent ea , quæ in principio quæſtionis
attulimus , nimirum eius cauſa interata excuſatio-
nem in nonnullis caſibus , vt ibi videre eſt , quæ
tamen, quia in quovis aëris vitio omnia locum non
habent , ſigillatim examinanda videntur : & quoad 27
excuſationem à reſidentia , non eſt dubium, illam
procedere in notabili aëris vitio, quod à natura ſit, 28
quia promptiſſima cauſa ea eſt ad morbos conci-
piendos: at quoad excuſationem à contumacia , non
ita palam eſt , maximè in quacunque aëris intem-
perie : quemadmodum & quoad excuſationem à
perjurio , & à curſu proſcriptionis , in quibus caſi-
bus videant Iuriſconſulti , An excuſatio procedat
in aëre tantum peſtilenti , cùm hîc cauſa ſit nimia
efficax , & ſubitanea , quam declinare , niſi fugâ,
& abſentiâ non licèt , vnde ne momento quidem
in eo commorari tutum eſt : at aër ſimpliciter in-
temperatus non eſt tam activa cauſa , & impetuoſa,
quin in ipſo per aliquot dies commorari non poſ-
ſimus , abſque alicuius morbi notatu digni con-
tractione , etiamſi de facili poſſet & capitis gra-
vedinem , corporisque torporem , ac relaxatio-
nem , aut aliud quoddam ſimile , vel ſuæ intem-
perantiæ conveniens incommodum excitare , pro
quibus omnibus faciunt quæ adducit Maſcard. *de
Probat. concl.* 20. *n.* 8. *& ſeqq. tit.* 1.

Limitanda tamen videntur prædicta juxta ea
quæ ſequuntur : nam primò vbi commoratio in
loco valde intemperato eſſet diuturna , (diuturnam
voco , quæ ſpatium decem dierum pertranſiret)
excuſatio ſuum locum habebit. Secundò , vbi
anni tempus ſit magis ſuſpectum, nempe à Solſtitio
Æſtivo ad Æquinoctium Autumnale , tunc hæc
procedat excuſatio : Aër enim , qui ex ſua Natura
ſit valde Intemperatus, tunc temporis induit quan-
dam venenoſitatem , ac quaſi peſtilens efficitur,

dicitur verò hoc tempus ab Aſtrologis Æſtas, ſed Iuriſconſulti Æſtatem largo modo accipientes, ab Æquinoctio verno ad Autumnale eam extendunt, vt patet *per l.* 1. §. *Æſtatem. ff. de Aqua quotid. & Æſt.* licèt Gloſſ. *in l. vnicam.* §. *Æſtas ff. Ne quid in flum. publ. verbo refertur*, illam reſtrinxerit ad 31 tres menſes: tamen Medicis dicitur, quandocunque calor & ſiccitas eaupetare incipiunt, vſquequò calor remittat, & frigus cum ſiccitate prædominetur, etiamſi ante ſolſtitium Æſtivum per aliquot dies id fieret, aut per Autumnale Æquinoctium perduraret, aut brevius etiam fieret ex adventu poſt Solſtitium prædictum, & breviori duratione deſinendo ante prædictum Æquinoctium: nam Medici ab anni, ſeu temporis tempetie menſurant, ac diſtinguunt mutationes tempeſtatum ipſius Anni.

32 Tertiò, conditio perſonæ excuſandæ attendenda eſt, cùm nonnullæ ſint, quibus aër malus aliquando non modò non nocet, ſed valde juvat: nam & aliquos, vt ex nonnullis morbis convaleſcant, in aërem craſſum, atque aliàs intemperatum relegamus, ad quod facit illud Celſi *libro ſecundo, ſuæ med. c.* 1. Peſſimum cœlum eſt, quod ægrum fecit, adeò vt in id quoque genus, quod naturâ pejus eſt, in hoc ſtatu ſalubris mutatio ſit. Non ergo procederet excuſatio in ea perſona, quam conſtaret hujusmodi aëre incolumiter vti poſſe, vel aliquando etiam vſum.

Quartò, conſideranda loci conditio: ex quo quis diſcedit, & illius ad quem accedit: poteſt enim hic, qui eſt terminus ad quem, vel eſſe ipſi aëri, qui eſt terminus à quo, in pravitate par, vel etiam illum in bonitate excedere, ac tunc quidem nulla excuſatio haberet locum.

33 Sed prætet commemorata nonnulla alia ſigna ab extrà afferenda, antequàm huic quæſtioni finem imponamus, quæ ipſius aëris bonitatem, aut pravitatem arguant, quæ ab ipſa habitantium conſtitutione deſumuntur, & habentur ex Hippocr. *in ſæpiſſime adducto lib. de aër. aq. & loc.* & verè à Palladio *lib.* 1. *de re ruſt. tit.* 3. dictum eſt, Aëris boni conditionibus reſpondere tandem ipſorum incolarum valetudinem, quæ ſi proſpera ſit, ac firma, nullique familiari morbo tenetur, aër optimus cenſendus eſt: at vbi inſalubris habetur, ibi homines longioris vitæ nullos, aut perpaucos admodum eſſe neceſſe eſt, ita vt & citò conſeneſcant, & in ſexageſimo ad ſummum pereant. In vivis autem degentes malè colorati ſunt, ac morbis plurimis obnoxij, præcipuè verò viſcerum obſtructionibus, Cachexiæ, ſingulisque Hydropis ſpeciebus. Vbi craſſus ſit, & humidior ſomnolenti homines ſunt, & ingenio vtplurimùm tardi, ac corpore ſegnes, vnde ad labores inepti: invidi præterea ſunt, maligni, & inſidiatores, aſpectu turpi ac tetrico, colore ex albido flaveſcente. Quòd ſi aër nimis æſtuoſus ſit, & calidus, ibi ardentibus, per æſtatem præcipuè, homines conflictantur, ex acutisque vtplurimùm morbis juniores intereunt, & alia ad alias aëris intemperies ſequuntur incommoda, de quibus non eſt, quod plura addamus: multa tamen ſunt, quæ ad hoc ipſum argumentum de aëre pertinerent, quæ paſſim in hoc titulo ob materiæ contiguitatem habentur.

SVMMARIVM.

1 *Aquarum conſideratio præferenda conſiderationi de aëre.*
2 *Nulla ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam neceſſitatis, quantum aqua.*
3 *Aqua vnde dicta.*
4 *Aër ſimpliciter ad vitam neceſſarius.*
5 *Aqua promptiùs inficit aërem, quàm è contra.*
6 *Omnis morbus curari poteſt ſolo aqua pota.*
7 *Aquarum conſideratio quanam ratione Iuriſconſulto neceſſaria.*
8 *In locorum mutatione plures malè afficiuntur ex aqua mutatione potius quàm ex aëris.*
9 *Peſte vigente ad Iudices pertinet de aquarum bonitate eſſe ſollicitos.*
10 *Ex ſolo aliquando pravarum aquarum vitio peſtis excitatur, & excitata conſervatur.*
11 *Aqua trium ſenſuum judicio optima cenſenda.*
12 *Aqua optima elementari aqua natura quam proximè accedere debet quoad ſimplicitatem.*
13 *Aqua impermixta optima.*
14 *Aqua omnium ſenſuum judicio examinata.*
15 *Aqua nullius odoris, nullius ſaporis, nullius coloris optima. Contrarium, n. ſeq. ex Hipp. declara, vt num.* 17.
18 *Levitas in aqua quomodo conſideranda.*
19 *Aqua inter ſe nullo penè momento differant. Contrarium, ibid.*
20 *Statera judicium in aqua examinanda non explodendum.*
21 *Vna atque eadem aqua ſeipſa aliquando levior, aliquando gravior.*
22 *Aqua bonitas in hoc vno maximè conſiſtit, vt citò hypochondria permeet.*
23 *Signum bonitatis aqua, quod deſumitur ex habitu, & membratura eorum, qui ex ea bibunt, omnibus anteferendum.*
24 *Ad aqua bona explorationem animalium jecinora inſpicienda ex iis bibentium.*
25 *Celeberrimum experimentum bonitatis aqua ex cita calefactione, & cita refrigeratione, & quomodo hoc experimentum in vſum trahatur n. ſeq.*
27 *Aliud experimentum bonitatis aqua, ex facili leguminum, & quarumcunque rerum coctura.*
28 *Tertiam experimentum ex modica vini tolerantia: quomodo interpretandum hoc experimentum ex Septalio, n. ſeq. Nova interpretatio circa idem experimentum n.* 30. *alia n.* 31.
32 *Experimentum bonitatis, vel pravitatis aqua ex vaſe aneo.*
33 *Aqua pura in fundo vaſis reſidentiam non facit.*
34 *Ardoini experimentum ex lixivio aqua admixta.*
35 *Ligna in aquam pravam iniecta, tubera concipiunt.*
36 *Avicenna experimentum.*
37 *Cardani experimentum.*
38 *Maſinij conſideratio de aqua bonitate.*
39 *Iouberti experimentum.*
40 *Quadam aqua duplo maius pondus ferunt hyeme quàm æſtate.*
41 *Idem navigium maiora ſuſtinet pondera in mari, quàm in flumine.*
42 *Navigia tantum ponderis ſuſtinent, quantum eſt pondus aqua quod capere poſſunt.*
43 *Aqua ſumma levitatis.*
44 *Aqua exploratio ex herbarum quarundam adnaſcentia.*
45 *Nota bonitatis Aquarum ex parte deſumpta ad quam fluunt.*
46 *Terra metallifera pravas omnino aquas gignit.*
47 *Ex luto aqua inficitur.*
48 *Aqua peſſima qua.*
49 *Aquarum potabilium genera.*
50 *Stagnans, & paluſtris aqua omnium deterrima.*
51 *Lacuſtris aqua conditio.*
52 *Aqua Nili præſtantia.*
53 *Quanam aqua melior, fontana an pluvialis.*
54 *Fluvialis aqua omnium optima, ex Card.*
55 *Pluvialis optima, cum conditionibus requiſitis.*
56 *Legumina in aqua pluviali faciliùs coquuntur, quàm in fontana.*

Digitized by Google

57 *Cita putrefactio pluvialis aquæ nihil demit de eius bonitate.*
58 *Aqua citò putreſcens optima.*
59 *Optima aqua citò caleſit, & citò frigeſit.*
60 *Quicquid corrumpitur, alteratione ad contraria corrumpitur.*
61 *Fontana aqua cur non corrumpatur.*
62 *Aquæ tempore peſtis facilè inficiuntur.*
63 *Prima aquæ emendatio deſtillatione.*
64 *Aquarum qualecunque vitium coctione emendatur. Contrarium, n. 66.*
65 *Aquas coquere antiquitùs etiam ſolebant.*
67 *Galenus quas aquas excoquendas jubeat.*
68 *Coctione & vitium aquarum emendatur, & levitas augetur, & n. 70.*
69 *Aquæ coctione ſemper attenuantur.*
71 *Aqua pura non datur.*
72 *Peſtis tempore quomodo emendanda aqua.*
73 *Iouberti ratio in emendandis aquis.*
74 *Stagnantium aquarum vſus tempore peſtis inprimis fugiendus.*
75 *Aquæ hauſtu aſſiduo perficiuntur.*
76 *Franciſci Mariæ de Monte, Card. aquarum purgandarum ratio.*
77 *Aquarum pravitas non excuſat à reſidentia.*

De Aquis, earumque bonitate, & vitio.

QVÆSTIO II.

1 AQuarum conſiderationem non modò magni momenti eſſe, ſed cooſideratiooi de aëre eſſe præferendam, non abſque ratiooe dicebat vir clariſſimus Ludovicus Septalius, *in emunctiſſimo commentario ſuo in Hipp. de aër. aq. & loc. comm.* 1. *text.* 3. & facit pro eadem opinione inter Iuriſconſultos Ripa, qui ex Vitruvio *lib.* 8. *cap.* 4. *in tract. de Peſt. part.* 3. *partic.* 1. *num.* 6. Nulla, inquit, ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam neceſſitatis, quantum aqua, quod Ariſtot. dicto cónſonat, 4. *de gener. Anim. cap.* 2. & facit etiam
2 ad hoc Baec. de Tiber. *lib.* 1. *in præfat.* & quidem plurimum momenti aquæ ad ſanitatem conferunt, vt ipſe Hipp. *cit. lib.* dicebat: ſed hanc aquarum neceſſitatem mortalibus ſummam eſſe, longioribus percurrit Bacc. de Therm. *lib.* 1. *cap.* 1. *& in cit. præfat. lib.* 1. *de Tiber. aq.* vnde non iniuriâ antiquitiùs aquam Lixam fuiſſe appellatam memorat Galeott. Mart. *de doctr. promiſc. c.* 28. vt ea nempe res, addit ille, à qua viuimus: & iure à Pindaro vocata eſt omnium rerum optima. Imò non ineptè aliquos locutos teſtatur Maſin. *de Gelid. pot. abuſ. lib.* 1. *c.* 13. cùm
3 aquam dici inde volunt, quaſi Aqua, ideſt: ſine qua viuere non poſſumus.

4 Addam autem ego rationem, cur maioris conſiderationis debeat eſſe aqua, quàm aër, nam contrarium omnino videtur verius, cùm aër ad vitam ſit ſimpliciter magis neceſſarius, vt patet per ſuperiora. Tamen quia aër vniformis magis videtur reſpectu aquæ, neque tot ob id, ac tantas ſuſcipit differentias, neque etiam ab extrà ſuſcipit, nec ſuſceptas retinet impreſſiones, ob ſuam tenuitatem, & continuam agitationem: contra verò aqua, neque eam tenuitatem ſortitur, ac maximè diſcontinua eſt, & à ſeipſa, nempe à ſuomet elemento, ac toto disiuncta, vnde & ob eam quoque cauſam magis alterationi ab extrà obnoxia eſt, ex terræ ipſius proprietate, & exhalationibus, inde fit vt exquiſitiori examine egeat aqua, quàm aër: atque ita medius fidius Hippocrates noſter inſinuaſſe videtur *in lib. ad hanc rem dicato*, cùm de aquarum natura multò plura habeat, quàm de ipſo aëre. Sed vide ad hoc Ariſt. *libro* 1. *problem.* 13.

Habet præterea id magis conſiderabile aqua, quam aër, quia promotiùs aqua inficit aërem, quàm è contra, nam & aër malus fit à pravis aquis, vt dicebat Cardan. *in lib. de aqua.* Etſi bonæ, addit, ſint aquæ, aër malus eſſe non poteſt: quam tamen partem non vndequaque recipiendam cenſeo. Præteribo autem id, quod idem Card. *in eo tract.* probare nititur, nimirum omnem morbum curari poſſe ſolo aquæ vſu, quod de aëre quidem tam facilè perſuadere nequaquam licebit.

Cæterùm, ad rem Iuriſconſultorum hanc quoq; 7
conſiderationem pertinere, multis nominibus manifeſtum fit: nam dubitari poteſt, an bonarum aquarum penuria ſit juſta cauſa non reſidendi in
aliquo loco: quia notiſſimum eſt, & Hippocratis 8
auctoritate firmatum *in ſæpe cit. lib.* plures homines multò magis affici in mutatione locorum ob aqua-
rum, quàm ob aëris qualitatem. Vbi inſuper pe- 9
ſtis urget, ad Iudices, & Gubernatores pertinet de
aquarum bonitate ſollicitos eſſe, & earum vitia 10
emendanda curare, cùm ex ſolo pravarum aquarum vitio aliquando peſtis excitetur, & excitata conſervetur, vt dixi aliàs *lib.* 3. *tit.* 2. & notat Cardan. *lib.* 1. *de venen. c.* 9. Præterea dubitari poteſt apud Iuriſconſultos, an liceat ſine præjudicio bonitatis ipſius aquæ, in fundo, in quo aqua eſt, fodere, putare, ædificare, aut aliud quid agere, ex quo aqua aliquam mutationem ſuſcipiat: tunc enim rationabilis timor intrat, ne aqua inquinetur, vitietur, deterioretur, corrumpatur *ad text. in l.* 1. *§. Labeo putat ff. de aqua quotid. & æſtiv.* quin & in aqua ducendâ attendi ſemper jubent ll. ne aquæ bonitati, quâ cæteri rivales fruuntur, præjudicetur, *vt per l. hoc Iure §. Is qui jus aquæ & §. ſeq. ff. eod.* ſed & de reſtagnatione alicuius fontis, vel rivi, vel fluminis dubitari poteſt, an ipſi aquæ, aut etiam aëri nocere poſſit, & aliæ permultæ occurrere poſſunt dubitatiooes Iuriſconſultis circa aquas, à Medicis diluendæ.

Ad rem ergo accedentes primo loco de bonæ, ac laudabilis aquæ conditionibus loquamur, dehinc de notis hujuſmodi bonitatis. Secundò, de aquarum inter ſe comparatione. Tertiò, de earundem emendatione cùm pravæ ſunt, & maximè tempore peſtis, & Epidemiæ. Vltimò propoſita dubia, quantum ad Medicum pertinet, diſcutienda.

Et quoad primùm, Hippocrates ante cæteros omnes, *in opere præcitato*, bonæ aquæ conditiones quaſi per epilogum attulit, cùm ſecundum trium maximè ſenſuum judicium pluvias aquas optimas eſſe dixit, quòd judicio tactus ſint leviſſimæ, judicio guſtus dulciſſimæ, judicio viſus tenuiſſimæ, & limpidiſſimæ. Magis copioſe tamen bonarum aqua-
rum conditiones ſic enarrabat *ibidem*. Optimæ 11
ſunt quæcunque ex ſublimibus locis, & terreis collibus fluunt: hæ enim & dulces ſunt, & albæ, & vinum ferre quàm minimè poſſunt: hyeme autem calidæ ſcaturiunt, æſtate verò frigidæ: tales enim erunt, ſi fuerint ex profundiſſimis fontibus: maximè verò eas laudare oportet, quarum fluxiones ad Solis exortum erumpunt, & maximè ad æſtivum, oportet enim claras eſſe, fragrantes, & leves. Ex quibus Hippocratis verbis deducuntur eæ omnes conditiones, quas alij Medici, & Profeſſores poſt illum attulerunt: percurrunt autem eas diligentiſſimè Gal. 1. *de ſan. tuen. & in lib. de bon. Aq.* Avic. 2. 1. *tract.* 3. Iſacc. *in lib. diæt. part. cap. proprio de Aq.* Vitruvius *lib.* 8. & alij plerique antiquiorum: ex recentioribus autem Andr. Thur. *in libell. de bon. aq.* Lang. *lib.* 1. *Ep.* 44. Georg. Agric. *lib.* 1. *de his quæ fluunt. ex Terr.* Ioubert. *decad.* 1. *parad.* 5. Card. *lib. de Aqua.* Epiphan. Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 53. Pamphil. Herilac. *in lib.* 2. *de Aqua.* Franc. Scacc. *de Sal. pot.*

c. 12.& ex Iuriſconſultis Ripa *loco ſuprà cit. à num.* 5.
ad plures ſeqq. Summatim verò omnes laudabilis
aquæ conditiones in aqua conſiderabiles in vnum
perſtringet, qui hanc vnam ob oculos ponet,
nempe impermixtionem, aut ſimplicitatem, non
quòd idcirco, vt malè ſentiunt nonnulli Medici, ſi-
milis eſſe debeat in ſubſtantia, & ſuis qualitatibus
aquæ elementari, nempe quòd frigidiſſima ſit, & hu-
12 midiſſima, nam contrà valdè frigidæ aquæ impro-
bantur, & fortè aquam, quæ diſtributioni ciborum
inſervire debet, potiùs temperationem quandam
caloris, & frigoris habere oportuit, quàm ſecus, vt
probat luculenter Card. *cit. lib. de Aqua.* Et idcir-
co rectiùs videtur dicendum cum Baccio *lib.* 1. *de*
ap. Tiber. quod aqua optima ſubſtantiâ ſimilis po-
tiùs eſſe debeat aëri, quàm aquæ elementari, quia
debet eſſe levis, & facilè alterabilis, quod &
inter Iuriſconſultos ex Plinio adnotat Tiraq. *de*
Nobilit. cap. 31. *numer.* 184. contrà autem ele-
mentaria aqua à frigore ponderoſitatem haberet,
& difficulter alteraretur. Ergo vt ſit levis, &
facilè alterabilis aëri ſimillima ſit oportet, nem-
pe tenuis, & impermixta: hoc enim pertinent
quæcunque Hipp. & cum eo cæteri omnes Do-
ctores de ſignis bonitatis aquæ attulerunt, vt ex
ſuperioribus, & ex iis quæ ſequuntur, luculen-
13 tiſſimè patet: neque enim ad alium potiorem
finem hæ conditiones in aqua perquiruntur, niſi
vt per eas ſciamus, an corpori noſtro ſalubris
futura ſit, necne: at tunc maximè ſalubris eſt,
cùm eam vnicam conditionem, ſimplicitatis, &
impermixtionis ſortitur, quippe cùm tunc aqua
citò permeet, ſtomachoque idcirco gravis non
ſit, & in hypochondriis non moretur, quod ab
aquæ bonitate ſolummodò attendimus. At ve-
rò, quia neceſſe habemus ante experimentum
capiendum in ipſis animalibus, hominibus præ-
ſertim, de ipſius aquæ conditione pronuntiare,
ad aſſequendam prædictam impermixtionem ad-
ducuntur nonnullæ conditiones, quæ maximè
ad ſenſuum ſingulorum judicium examinandæ
ſunt, quia colore, ſapore, odore, tactu, ad-
dam etiam & ſonitu, bonas à malis ſecernere
14 licèt: nam tametſi, vt ipſum quoque imperitiſſi-
mum vulgus jactat, bona aqua nullius coloris,
nullius odoris, nulliusque ſaporis ſit oporteat,
tamen Hippocrates & colorem, & odorem, &
ſaporem in optima aqua deſiderare videtur:
nam colore voluit eas eſſe albas, ſapore dulces,
odore fragrantes, & quoad tactum deſiderat eas
eſſe æſtate frigidas, hyeme calidas. Sed quoad
priores tres conditiones, quomodo intelligendus
15 ſit Hippocrates, optimè poſt alios declarat doctiſ-
ſimus Septalius *comm.* 3. *cit. lib. partic.* 16. & ad
16 commune, ac vulgare dictum Hippocratis ſen-
tentiam accommodat: nam cùm vellet Hippo-
crates laudare in aqua nonnullas qualitates juxta
tres prædictos ſenſus, ea ſenſibilia nominavit,
quæ magis ipſos ſenſus delectant, nempe inter
17 colores albedinem, inter ſapores dulcedinem,
inter odores fragrantiam: non quòd verè aqua
aut alba, aut dulcis, aut fragrans eſſe debeat:
quomodocunque enim eſſet, eius ſimplicitatem,
& impermixtionem alienis rebus inquinatam de-
notaret: at quantò magis impermixta cum aliis
rebus aqua eſt, eò magis pura, melior abſque
dubio eſt. Eius ergo color laudabilis in pelluci-
ditate, & diaphaneitate, ſeu tranſparentia con-
ſiſtit, quæ eſt quaſi omnis coloris privatio: eius
ſapor in privatione cuiuscunque ſaporis: eius
odor in cuiuscunque item odoris privatione:
Quoad ſenſum verò tactus, duas conditiones
videtur afferre Hippocrates: vnam, quòd æſtate
frigidæ ſint, hyeme calidæ, & hæc ad primas
qualitates pertinet: ſecundam, quòd ſint leviſſi-
mæ: ſed levitatem hoc in loco non vno modo
omnes accipiunt: nam aliqui volunt, hanc levi-
tatem accipiendam eſſe ad pondus, ex quo
ipſius aquæ denſitatem, aut tenuitatem argui di-
cunt: alij malunt levitatem hanc accipiendam 18
eſſe reſpectu ventriculi: nempe quæ ventriculo
levis ſit, & illum non gravet, de qua quæſtione
vide Septalium, *vbi ſuprà*: Cum quo dicamus,
vtrumque ſenſum habere hanc levitatem, cùm
aqua optima, & pondere leviſſima ſit oporteat,
& ſtomacho etiam levis. Neque valet quod dicitur,
quòd aquæ nonnullæ malæ, ſint pondere æqua-
les aquis optimis: quia poteſt quidem aqua,
quoad hanc conditionem ad pondus, levis eſſe,
& ſic bona: quoad alias tamen conditiones, eſſe
mala: & tamen hæc conditio, nempe levitas
quoad pondus ſtateræ, eſt maximi facienda, vt
plerique Auctores probant, & præcipuè Ioubert.
cit. Parad. 5. *lib.* 1. vnde mirari ſubit Plinium *Nat.*
hiſt. lib. 31. *cap.* 3. & Senecam à Card. adductum
in lib. de Aq. aſſerentes, nullo penè momento 19
ponderis aquas inter ſe diſtare: quod & Eraſi-
ſtratum ſenſiſſe memorat Athenæus *lib.* 2. *Dipno-*
ſoph. cap. 2. eo argumento ductum, quòd Am-
phiarai, & Eretriæ aquæ collatæ, quarum hæc
eſt bona, illa mala, nulla prorſus ponderis
differentia inveniatur. Sed ego, præterquam
quòd contrarium ſentiunt cum doctoribus om-
nibus (quorum omnium inſtar Celſ. ſit, *lib.* 2. *ſua*
med. cap. 18.) vel ipſæ Aniculæ, noto apud Stra-
bonem *lib.* 15. *ſua Geograph. in fin.* Perſas Reges
aquas ex Eulæo fluvio ſibi aſportandas curaſſe,
quòd ea omnium aquarum eſſet leviſſima, &
hanc levitatem ſtateræ iudicio examinatam inſi-
nuat, addens, Atticum acetabulum eius aquæ
drachmâ minus pendere. Eſt autem acetabulum
menſura quindecim drachmarum, teſte Plinio
lib. 21. *cap. vlt.* & ſic quintadecima parte minùs
cæteris melioribus aquis ponderabat. Parthos
autem Reges ex eodem Eulæo flumine, & Choaſpe
bibiſſe, fortè ob eandem levitatem, teſtis eſt
idem Plin. *lib.* 31. *cap.* 3. Sed & apud Athenæum
lib. 2. *Dipnoſoph. cap.* 2. illud habetur, Qui fon-
tis Pirenæ dicti in Corintho aquam ponderavit,
omnibus aquis totius Græciæ leviorem invenit. In
Tuſcia mediterranea Volaterræ in regione, quam
appellant Monte Ruffoli ad montis radices fons 20
aquæ dulcis emergit, quæ pondere comparata
aliis quibuscunque aquis leviſſima eſt, ita teſtan-
tur F. Leandr. Albert. *in ſua Italia.* Itaque ſatis
perſpicuum hinc fit, ſtateræ iudicium non eſſe
tanquam futile explodendum in aquarum exami-
ne, vt nonnulli voluerunt: nam & ratio idipſum
ſuadet, dicente Rufo apud Oribaſium *lib.* 5. *Collect.*
cap. 3. Quæ pondere levis eſt, ſemper terræ im-
permixta eſt, quæ verò gravis terræ ratione plus
gravat: cui ſubſcribunt alij, & præcipuè Rhaſis
ad Almanſ. *lib.* 3. *cap.* 4. Plinium autem contra-
rium ſenſiſſe mirandum eſt, nec minùs mirandum
de Seneca licèt Plinium tueri conetur Alexand.
Petron. *dial.* 1. *de re Med.* in quo aquas inter ſe
pondere diſtare aſtruit. Imò conſtat tantopere
nonnullas aquas aliis pondere eſſe leviores, vt
craſſioribus ſupernatent, ſi quando vnum, eun-
demque alveum ſortiantur. De Titareſij aqua Ho-
mer. *Odyſſ. lib.* 2. ſic.

Quique circa deſiderabilem Titareſium cole-
bant,
Qui in Peneum demittit puriſſimam aquam.

Neque

Digitized by Google

Neque ille Peneo commiſcetur argenteos vertices habenti,
Sed ipſum deſuper ſupernatat veluti oleum.

& Lucan. *lib.* 6,

Solus in alterius nomen cùm venerit vndæ,
Deſendit Titareſius aquas , lapſuſque supernè.
Gurgite Penê, pro ſiccis vtitur arvis.
Hunc fama eſt Stygiis manare paludibus amnem.
Et capitis memorem, fluvij contagia vilis
Nolle pati, ſuperûmque ſibi ſervare timorem.

Et ne hoc poëticè dictum putes , Boryſthenis, aqua , inquit Athenæus *loco jam citato* , quibusdam temporibus eſt violacea , quamvis valdè tenuis , cuius rei illud eſt argumentum , quòd in Borealibus ſupernatat ob levitatem : habes & rei plura exempla apud Georg. Agric. *de his quæ fluunt ex terr. lib.* 1. *tranſ. princ.* & apud Bacc. *de Tiber. lib.* 1. *cap.* 2. Sed ex Agricola illud addam, non modò aquas inter ſe pondere diſtare , ſed vnam , eandemque aquam iuxta temporis diver-
21 ſitatem ſeipſa leviorem , aut ponderoſiorem eſſe, in tantum, vt quædam aqua , de qua ille , iuxta Metalla Pangæi montis in Thracia , æſtate tertiâ parte minùs ponderet , quàm hyeme : in cuius rei confirmationem eſt Athenæi teſtimonium , *jam ſæpe citato loco* , vbi hæc habet : *Earum aquarum, quæ ſunt apud Metalla circa Pangæum hyeme vas ducens habet nonaginta ſex proportionem : at æſtate quadraginta ſex , & ſic eſt pluſquam dimidia parte minor hac proportio.*

Sed addidimus , vt ad omnium , ac ſingulorum ſenſuum examen aqua perfectiſſimè judicaretur , etiam ſenſum auditus : nam laudabilis aqua cùm fluit , aut ab vno vaſe in aliud transfunditur, non debet inſtar Olei fluere , ac lenta eſſe , nullumque penitus ſonum edere : tunc enim valdè prava aqua cenſenda , quia craſſa eſt & vnctuoſa , imò pleræque aquarum cùm corrumpuntur , eam ſubſtantiæ conſiſtentiam ſortiri ſolent , vnde apud Columellam *libro* 1. *de re Ruſt. cap.* 5. vituperatur , quæ pigro lapſu tepit, & inter alia vitia , quæ Tiberinæ aquæ obiiciuntur, illud eſt , quod inſtar Olei lentè , & abſque vllo ſonitu fluat. Bacc. *de Tiber. Aq. lib.* 1. *in argum. contra bonit. Tiber. ex eff. arg. vlt.* Sed neque ſtrepitum , aut ſtridorem edere debet aqua cùm fluit, aut cùm transfunditur de vno vaſe in aliud , quia tunc graviorem eſſe patet , & terræ admixtam: vnde frigida , quia magis craſſa , quàm calida, quæ calore iam attenuata eſt,magis obſtrepit , cuius rei cauſam quærebat quoque Ariſtot. *problemat.* 10. ex quo Alex. Petron. *libro* 2. *de Aqua Tiber. capite* 13. imò frigidam calidâ acutiùs in decurſu ſuſurrare , etiamſi ex eodem foramine fluant , dicebat Galeott. Marr. *de doctr. promiſc. cap.* 28.

Verum enim verò , vt innuiſſe iam ſuperiùs mihimetipſi videor , aquæ examen ad omnes , &
22 ſingulos ſenſus non per ſe requiſitum , ſed ad explorandam ipſius aquæ bonitatem , quæ tandem in hoc vno conſiſtit , vt prædiximus , vt hypochondria citò permeet , ac viſcera , & vias omnes citiſſimè penetret , eaſque neque diſtendat, neque gravet , neque vllâ malâ qualitate afficiat: licèt enim quævis aqua plures earum conditiones ſortiretur , & tamen hypochondria difficulter permearet , nunquam bona eſſet dicenda , Gal *libro* 1. *de ſan. tuend.* contra verò aliquâ ex prænominatis conditionibus deficiente , ſi ipſa hypochondria facilè permeet , optima dicenda eſt , vt elicitur ex Gal. apud Oribaſ. *libro* 5. *Collect. capit.* 1.
Quamobrem cùm hoc nonniſi ex confirmata experientia poſſit innoteſcere , idcirco omnibus 23
ſignis , quæ in optima aqua deſiderantur , illud anteponendum , quod ex habitu , & membratura , & laudabili colore , & optimâ partium quarumcunque diſpoſitione Incolarum ex ea bibentium deſumitur. De hac enim Vitruvius *libro* 8. *cap.* 5. Pallad. *libro* 1. *de re ruſt. tit.* 4. & ex priore Lang. *lib.* 1. *Epiſt.* 44. ex poſteriore Ioubert. *vbi ſuprà* , & inter Iuriſconſultos Ripa *de Peſt. part.* 2. *partic.* 1. *num.* 13. Maſcard. qui & Ripam adducit *de probat. concluſ.* 122. *num.* 1. *tom.* 1. Incolis ergo , prout in conſideratione de Aëre diximus , laudabili colore dotatis , corpore curato , ac bene habito exiſtentibus , nullis patriis, ſeu endemiis morbis obnoxiis , non viſcerum obſtructionibus , Cachexiæ , Gibboſitati , Strumis, Gutturoſitati , Tuſſi , Aſthmati , Bronchocelæ , Lippitudini , fatuitati , Lithiaſi , aut veſicæ vitiis , crurum debilitati , Herniæ cuiuscunque ſpeciei , Hydropiſi , & huiusmodi , non contemnendum elucet indicium bonitatis aquarum , quibus tales Incolæ in potu vtuntur ; At è contrà, vbi aliqui ex enumeratis morbis ſint illis familiares , contraria militat præſumptio pravitatis ipſarum aquarum : ex potu enim aquarum cùm vitioſæ fuerint , pullulant vtplurimum ex prædictis morbis nonnulli , vt Medicis eſt notiſſimum, Baccius , & Bruyerinus ad hoc ipſum adducti, *lib.* 2. *tit.* 3. *quæſt.* 11. *num.* 20. Scaliger. *exercit.* 6. *in Card. de ſubt.* & ex Iuriſconſultis præter Maſcard. ibidem relatum , Ripa *in tract. de Peſt. partic.* 1. *part.* 3. *num.* 15. Et quod de hominibus dictum eſt : ad bruta etiam transferri debet , ex quibus certior deſumitur experientia , cùm in iis , quæ ad victus neceſſitatem mactantur , jecinora conſpiciantur , ſi optimè conſtituta ſint , neque vllo 24
tumore , neque fluiditate , neque aquoſitate, neque lividis maculis inſignita , aut quomodocunque commaculata ſint : quam experientiam antiquioribus familiarem fuiſſe teſtatur Vitruvius *lib.* 1. *cap.* 4. & videtur quidem vtrumque hoc experimentum ſummi momenti eſſe , licèt in vnum coincidant;ſed quia offertur aliquando nova aqua, de qua nulla adhuc experientia deſumpta eſt , non deſunt alia experimenta ad eius bonitatem,aut pravitatem propalandam.

Celeberrimum eſt , & omnibus anteferendum, quod noſter Hippocr. *& loco ſæpe cit. & lib.* 5. *Aphor.* 26. & eum ſecuti Celſus, Galenus , Paulus , Rufus ex quo Oribaſius , Aëtius , Avicenna , & cæteri omnes , ipſique etiam Auctores *de re Ruſt.* vt Palladius *loco ſuprà cit.* afferunt , ex celeri excalfactione , & refrigeratione ipſius : hoc 25
enim cæteris quibusque bonitatis ſignis præfert Rufus apud Oribaſ. *lib.* 5. *cap.* 3. quantò enim citiùs aqua ab externa cauſa alteratur , tantò magis tenuis cenſetur , & idcirco melior : non enim ad aliud quid innuendum , experimentum hoc à ſenſatiſſimo viro Hippocrate nobis ob oculos propoſitum eſt , niſi vt per illud exploratam haberemus aquæ tenuitatem : nam hoc multò magis induſtrium , & ingenioſum , imò fortè multò certius experimentum eſt levitatis aquarum , vt Gal. *in comm. eius Aphor.* proſequitur , quàm commune experimentum ex ſtatera deſumptum

maximè quia hoc ex ſtatera perquiſitum , tutum
nequaquam eſt , quia putabiles non multum in-
ter ſe ponderoſitate diſtant , vt ſuprà ex Plinio
dixi , licèt nonnihil diſtent : ſed poteſt una aqua
æqualis eſſe alteri in pondere ad ſtateram , & hæc
quidem bona eſſe , illa verò mala , nam hæc ali-
quibus vitiis ſcatebit , quibus facilè carebit illa.
Itaque multò magis tutum hoc ad aquarum bo-
nitatem , & tenuitatem dijudicandam quod ex
cita , aut tarda excalfactione , vel refrigeratione
26 deſumitur. Sed non ſolùm excalfactione ad ignem
ipſius aquæ , & refrigeratione poſt remotionem
ab igne , id experiri debemus ; ſed etiam refri-
geratione , & excalfactione juxta anni tempeſta-
tes , nam optima aqua hyeme calet , æſtate fri-
geſcit , vt jam diximus, & omnes cum Hipp. do-
cent.

27 In idem cum ſuperiore videtur coincidere alte-
rum experimentum , quod accipitur ex facilitate ,
aut difficultate coctionis quarumcunque rerum ,
ſed præcipue leguminum in ipſa aqua : de quo ex-
perimento , & Medici penè omnes , & Ripa ex Iu-
riſconſultis *ubi ſuprà*, loquuntur : id fit , vt ſuperio-
ra, ex tenuitate ipſius aquæ , quæ & facilè calorem
contrahit , & facilè in ſubſtantiam rerum coquen-
darum ſeſe ſuâ tenuitate inſinuans , ipſas facilè edo-
mat , ac percoquit : contrà vbi craſſior eſt , tantò
difficiliùs calorem contrahit, & tantò quoque diffi-
ciliùs in ipſam excoquendarum rerum ſubſtantiam
penetrare poteſt.

Præter hæc autem Hippocrates noſter , aliud ex-
perimentum , atq; illud quidem pulcherrimum ,
28 & vulgo admirabile affert bonitatis aquæ , illud
eſt modici vini tolerantia. Hoc nonnulli docti viri
(ne vulgi tantùm opinionem admireris) nequa-
quam intelligere potuerunt, ita vt Hippocratis ſen-
tentiam pervertere conati ſint , vt teſtis eſt doctiſſi-
mus vir Sepralius in hunc locum. Neque videntur
excuſatione digni , cùm Rufus apud Oribaſ. *loco
ſuprà cit.* apertiſſimis verbis hanc Hippocratis ſen-
tentiam repetierit , dicens , quòd bonæ aquę vi-
no perexiguo temperantur , & non multo pòſt ,
Et ita non multo vino ad tas attemperandas opus erit.
Non videtur tamen , his Rufi dictis non ob-
ſtantibus , aliquibus vero conſentaneum , quod
aqua temperetur & dometur vino , ſed potiùs con-
trà , quòd vinum aquâ edometur & refringatur ,
vnde Catull. *carm.* 27.

—— Hinc abite lymphæ ,
Vini pernicies.

Neque enim in aqua videtur eſſe , vt in vino, vis
illa , quæ ipſius aquæ attemperatione extinguitur ,
præterquam quòd vinum , vt Gal. dicebat *lib. 7.
Meth. cap. 6.* habet facultates omnino vitiis aquæ
contrarias, quibus ea omnia evincere ſuâ admixtio-
ne poteſt. Ludovicus Septalius vt non minùs in
præſenti ætate , quàm ſemper ſcientia inſignis ,
hunc locum ita interpretatur , vt aquam modi-
cum vinum ferre intelligatur , eam ſtatim ac facil-
29 limè vino admiſceri , quantumvis parum ei ſuper-
infundatur. Hoc enim aquæ maximam tenuitatem
oſtendit : & idcirco aquæ nonnullæ , ob id quòd
craſſiores ſint , vino difficulter admiſcentur , aut
nullo modo. Talem putaverim eſſe aquam illam
fluvij Dianæ apud Camerinam in Sicilia, quæ vino
nullo modo admiſcetur , vt Solin. refert, *de ſit. orb.
cap.* 10. ex quo Majol. *Dier. Canic. Colloq.* 11. nam
quod additur , vino miſceri non poſſe , niſi à
pudica muliere hauriatur , commentitium puto.

Similis aquæ meminit Athenæus *cit. lib.* 2. *cap.* 2.
In Teſco, inquit, *fons eſt , cuius aqua vino non miſce-
tur.* Sed Septalij ad Hippocratis locum interpre-
tatio , ingenioſa quidem eſt , & idcirco mihi ma-
ximopere arridet : quid tamen ſi hoc addatur, quòd
non ſolùm ob facilem admixtionem aqua dicatur
modicum vinum ferre, ſed etiam quia ipſius vini ſa- 30
porem non infringit ? Exempli gratia : ſi aquæ te-
nuiſſimæ, ac optimæ libræ , vnciam vnam vini ad-
miſceas , præterquam quòd facilè admiſcebitur,
adhuc magis vini ſaporem retinebit , quàm ſi dete-
rioris aquæ pari quantitate vini duplam quantita-
tem prædicta excipias: quia in hac vinum ſuum ſa-
porem citò , ac facillimè amittet : & hoc quidem
non aliunde fit, quàm ex aquæ tenuitate, aut craſſi-
tie. An non inter optimas aquæ conditiones illa eſt,
vt omnis ſaporis expers omnino ſit? Si ergo vinum
optimæ aquæ admiſceas , nequaquam vini ſapo-
rem ſuo ſapore , quo prorſus caret , alterabit.
Quantumvis ergo modicam vini quantitatem aquæ
infundas, vini ſaporem percipies : nam ſi aqua vi-
ni ſaporem alterabit, tantò magis prava judicanda,
quantò magis alterabit, quia tantò inſignior ſapo-
re eſt, quò magis poteſt vini ſaporem evincere , &
edomare : nam ſapor quicunque, ab admixtione fit
alienæ ſubſtantiæ in ſimplici corpore, vnde eò mi-
nùs impermixta aqua eſt , quo magis ſaporem ali-
quem præ ſe fert, quod & proſequitur Georg. Agric.
lib. 1. *de iis, quæ ex terr. fluunt, in princ.*

Non deeſt tamen altera ratio interpretandi hoc
Hippocratis dictum , quamquam ſuperior interpre-
tatio rei naturæ maximè accommodetur. Fortè
enim modicum vinum bonas aquas ferre dixit , ex
eo, quòd homines vino vtantur , vel vti ſaltem de-
beant, ad aquas corrigendas, ſiquas noxas habeant: 31
quantò ergo aqua laudabilior eſt , & magis imper-
mixta , tantò minore vini quantitate ad ſui corre-
ctionem indigebit , quod videtur innuere Rufus
apud Oribaſ. *vbi aliàs, ibi , Et non multo vino ad tas
attemperandas opus erit.*

Cæterùm ab aliis Auctoribus , ad detegendam
aquæ ſalubritatem , & tenuitatem , ex qua videtur
dependere vniverſa ipſius aquæ laus , adducuntur
alia experimenta. Vitruv. *lib.* 8. *Architect. c.* 1. & 2.
ex quo Lang. & Ioubert. *locis citatis*, & Card. *in lib.
de aqua*, ex Medicis : & ex Iuriſconſultis Ripa, *vbi* 32
ſæpe, hoc adducunt: In vas æneum aquam proiiciunt,
ſi maculas reliquerit , prava eſt , ſin minùs, bona.
Eius rei rationem , quæ vniverſaliter ſatisfaciat,
nullam in promptu habeo, neque præcitati Aucto-
res vllam afferunt. Fortè non omne aquarum vi-
tium hoc experimentum detegere poteſt , ſed illud
tantùm, quod contraxerint ex admixtione nonnul-
lorum metallorum , & mineralium , quæ cùm ipſi
aquæ vtplurimùm communicent vel aciditatem,
vel ponticitatem quandam, per hanc facilè poſſunt
vaſa prædicta ab aqua infici : nam & acria omnia,
ac ponticitatem ſortita facilè ea vaſa inficere conſ-
picimus. Et licèt tam ponticitatem , quàm acredi-
nem mineralium admixtione contractam , guſtu
ſenſus faciliùs poſſe innoteſcere contendas , ta-
men hoc non ſemper verum eſſe dicam : nam
aliquando admixtio non multa eſt , neque tan-
ta , quæ ſapore ſe prodat pontico , aut acri:
aut ſi multa ſit , ab alii rebus admixtis poteſt
evinci : vnde poterit , abſque eo quòd ſapore ſe
prodat , ponticitas , aut acredo ipſa inficere : non
enim à ſapore, ſed ab ipſis metallis, vel mineralibus
inficiuntur.

Aquæ

33 Aquæ item puræ, & impermiatæ nullam in fundo reſidentiam faciunt, & quantò maiorem relinquunt, tantò deteriores; & ideircò non adeò laudanda aliquibus viſa eſt aqua Tiberina, cùm multùm reſidentiæ faciat, & via ſea menſium ſpatio repurgetur, vt multi teſtantur. Maſin. *de gelid. pot. abuſ. libro primo, capite decimo tertio ex Petroa. libro ſecundo de vict. Roman. capite ſexto.* Bacc. *de Tiber. libro primo in argum. contra bonit. aq. Tiber. argum.* 6. quanquam hanc ipſam Cardan. *lib.* 2. *de ſubtil.* & Alea. Petron. *de aqua Tiber.* inter optimas connumerant.

34 Sed ad probandum, an aqua terreas partes commixtas habeat, Ardoin. *libro ſecundo de ven. capite vigeſimo quarto.* pulcherrimum hoc experimentum adducit. Purum lixivium ad rationabilem quantitatem aquæ permiſcet, cuius experientiam deſumere ſatagit; ſi enim aqua turbida fiat, prava eſt, namque illicò facit reſidentiam, vigore lixivij terreas partes, quæ antè ita mixtæ erant cum aqua, vt non diſcerni, nec ſecerni aliàs poſſent, in fundo deponens.

35 Addebat etiam Vitruvius, *loco proximè allegato*, quòd ligna in aquam proiecta, ſi tubera concipiant, eam pravam eſſe oſtendunt. At vnde hoc? Num quia putredinem ſimplicia corpora per ſe non excitant; at tubera ea quadam putredine pullulant. Ergo aquam tunc non ſimplicem eſſe, ſed alicuis rebus permixtam, ea conciliata lignis putredine, manifeſtum eſt.

36 Avicenna a. 1. *doct.* 2. *cap.* 16. cùm duas, vel plures aquas inter ſe comparare vult, & meliorem eligere, pannos lineos, vel laneos, qui tamen omnes eiuſdem ſint conditionis, in ipſis aquis madefacit, deinde omnes æqualiter; exſiccari permittit, nam aquam meliorem eſſe iudicandam docet, cuius pannus poſt exſiccationem levior altero, vel

37 aliis eſt. Cardanus autem *in libro de aqua*, laneos, vel lineos pannos ſimiliter madefieri, & exſiccari permittit, obſervatque, an vllam maculam contraxerint; nam ſi contraxerint, pravitatis ſignum eſſe docet.

38 Ingenioſum præterea eſt Iouberti experimentum, *loco aliàs citato.* Ligneum cylindrum in varias aquas proiicit, nam eam, in quam celeriùs deſcendit, tenuiorem eſſe adſtruit; quod vero repugnare non videtur; nam quò magis craſſa aqua eſt, eò difficiliùs in eam proiecta ad fundum deſcendunt.

Non omittenda autem duo ſigna in aquæ bonitate dignoſcenda, conſiderata à Maſinio, *lib.* 1. *de gel.*

39 *pot. abuſ. cap.* 16. Quorum primum eſt, quòd aqua dum excoquitur, ſpumam generat candidam; ſecundum ſignum eſt eiuſdem ſpumæ cita diſſolutio, cùm aqua refrigeſcit. Vtriuſque ſigni ratio evidens eſt, nempe tenuitas ſuæ ipſius ſubſtantiæ, vt apud ipſum patet.

Sed vt ad Iouberti experimentum revertar, in eius confirmationem videmus quaſdam aquas (&
40 cur non omnes etiam dicimus?) duplo maius pondus ſuſtinere hyeme, quàm æſtate, non ob aliam fortè quàm præaddnctam cauſam: nam Plutarch. *de cauſ. natur. num.* 7. Theophraſtus, inquit, auctor eſt, in Thracia non longè à Pangæo fontem eſſe, (de quo ſupra ex Athen. & Georg. Agric.) qui hyeme æquali ſcaturigine plenus, pondus duplo maius, quàm æſtate ferre poteſt. Quod autem addit, denſitas, vnde navigia fluviatilia tardiora reddit, indicium eſt, quòd & onera longè graviora hyeme ab his fieri ſoleant. Hæc Plutarchus. Quinimò Mare ob ſui craſſitiem navigia magna ſuſtinet: Plin. *lib.* 2. *cap.* 103. & eodem Iouberto aſſerente, & præter illum Gomeſ. *de Sale, lib.* 1. *in fin.* imò adnotante 41
ante hos fortè Cardano *lib.* 2. *de ſubtilit.* maiora ſuſtinet pondera idem navigium in Mari, quàm in flumine, ob eandem ipſam rationem. Suſtinet autem 42
ſemper tantùm ponderis, quantum eſt pondus aquæ, quod capere poſſunt. Itaque ſi fluviales aquæ capiant centum millia pondo cymbæ in flumine, iam in Mari capient decem ſupra centum millia; nam & aquæ Marinæ, quam capere poterunt, erit idem pondus. Non eſt ergo dubium, quòd 43
aquæ quantò ſint leviores, tantò minùs pondera ſuſtineant; imò nonnullæ aquæ tantæ ſunt levitatis; vt nihil omnino ponderis ſuſtinere valeant; qualis eſt Fons, vel Lacus apud Æthiopes Macrobios appellatos, de quo Herod. *in Thalia, vel libro* 3. & Pompon. Mela *de ſit. orb. lib.* 3. cuius aqua loti efficiuntur perinde atque inuncti violam redolentes; adeò verò ad ſuſtinenda quæ incidunt, aut immittuntur infirmus, vt folia etiam proximis decisa frondibus non innatantia ferat, ſed paſſim, & penitus accipiat; tantæ levitatis hæc aqua eſt! vnde non mirum, ſi eâ vtentes in potu, admodum longævi ſint, & ideircò Macrobij, id eſt, longævi appellentur. Idem de Syderi, ſeu Sibici lacu Indorum (qui fortè idem eſt) refert Bartholom. à Clivol. *lib.* 3. *de Baln. cap.* 36. Sed quemadmodum aquæ reperiuntur, vt diximus, tantæ levitatis, vt nihil omnino ſuſtineant, ſic aliæ ſunt tantæ craſſitiei, vt omnia pondera ſuſtineant, vt eſt Arethuſæ lacus, in quem Tigris influit, de quo Plin. *lib.* 6. *cap.* 27. & lacus Aſphaltites in Iudæa, de quo idem Plin. *libro ſecundo, capite centeſimo tertio* vbi & de eodem Arethuſæ lacu meminerat. Sed hæc obiter.

Arguit præterea vulgus hominum, & Medicorum nonnulli, aquæ bonitatem, ex adnaſcentibus 44
quibusdam herbis, vt Adianto, Hepatica, Phyllitide, & ſimilibus: quod indicium bonitatis fallax eſſe, demonſtrat adnaſcentia & multitudo earundem herbarum apud aquas maximè pravas & vituperandas. Sed de hac re Rufus apud Oribaſ. *loco aliàs citato*, ita ſcriptum reliquit: Herbæ quandoque etiam valde aquam corrigunt; tale autem eſt Sium, Nepita, & Adiantum, etenim hæ plurimæ rivis inaſcuntur, quæ quidem bonam aquam vitiant; malam verò alioquin iuvant, cùm ab eis quoddam quaſi medicamentum aquæ impertiatur. Quòd ſi hæc Rufi ſententia vera eſt, ſemper herbarum adnaſcentiam improbandam iure cenſet Cardan. *in libro de aqua*, non obſtante quòd ex huiusmodi adnaſcentibus herbis medicam virtutem aquis impertiri concedat.

Cæterùm non poſtrema bonitatis nota in aquis ea eſt, quæ à parte, in quam fluunt deſumitur: 45
nam & hanc plurimi feciſſe videtur Hippocrates, qui optimam putat, quæ ad orientem excurrit; & ratio in promptu eſt, cùm exoriens Sol ſuo moderato calore aquas excoquat, & expurgat. Quæ ad Septentrionem fluunt, quanquam dulces, immoderatè refrigerant; nam à Sole non aſpiciuntur. Quæ ad Occidentem vergunt, impuræ ſunt, frigidæ, ac duræ, quòd Sol ob impotentiam eas ſuo calore defæcare non poſſit. Quæ ad Meridiem, ob caloris vehementiam ſalſæ ſunt, & æſtuoſæ, & ob id quòd tenuiores partes Sol abſumit, craſſiores. Cardanus tamen *citato libro de aqua* optimam, ac ſaluberrimam cenſet, cuius ortus

eſt, & procul ab Oriente . & in calida regione : calorem autem aquam depurare , eamque nunquam per illum craſteſcere , jam dictum eſt ; vnde verò conſentaneum videtur , quòd magis ab ejus calore excoquatur ac depuretur , quæ magis à Sole aſpicitur. Vnde ſtante veritate hujus ſententiæ Cardani , putaverim non in omnibus mundi regionibus indifferenter dictum Hippocratis verum eſſe. In meridionali enim , ac æſtuante regione , ſoorem ad Septentrionem fluere non erit omninò fortè improbandum , quemadmodum experimento conſtat , Nili aquam ad Auſtrum excurrentem optimam eſſe , vt ex Oribaſiq notat Septal. *comment. tert. in Hippocrat. de Aër. Aq. & Loc. partic. vigeſim. prim.*

46 Conſideratur quoque præter hæc Terræ , ex qua aqua fluit, conditio : nam omnium conſenſu terra metallifera pravas omnino aquas gignit , ſic & bituminoſa , & quæcunque impura eſt , & aliorum extraneorum corporum miſcellâ vitiata. Vnde miror quomodo Theophraſtus apud Athenæum *citato libro ſecundo Dipnoſoph. capite ſecundo*, dixerit , Nili aquam ob nitroſam admixtionem , ventrem ſolvere bibentibus , & tamen dulciſſimam eſſe dicit ; nam & ſaporem , & ſalubritatem Nitrum alterare facili negotio poteſt. Sed his omiſſis , terra laudatur Argilloſa , Glarea , Creta clara , & ſimiles. Lutoſa à Hieronym. Manfred. *de Nat. hom. capite ſecund.* ab Alemano. *in comm. ad lib. de aer. aq. & loc.* laudata, reproba-
47 tur à Septal. *in comm. tert. ejuſdem lib. partic. decima ſexta*, & jure , nam ex luto aqua ſine dubio inficitur , malum odorem concipit , & turbida ac craſſior evadit , unde rectè Plinius limum eſſe vitium aquarum voluit ; per argillam autem , & glaream aqua veluti excolatur , & à craſſioribus partibus , ſi quas habet , repurgatur, Id commodi à petroſis ſcaturiginibus non habetur ; ſed aquæ ab eis emanantes frigidæ ſunt , & idcirco crudiores ; magis adhuc crudæ his , & magis frigidæ , quæ ex ſaxeis collibus fluunt , de hac tamen re audiendus Plinius *libro trigeſimo primo, capite tertio* , ex quo nonnulli ex præcitatis , & Fortunat. Fidel. *libro primo , capite primo* ; is enim magis diſtinctè loquitur , modo qui ſequitur. Aqua ſemper dulcis in Argilloſa terra , frigidior in Topho , namque & hic probatur , dulces enim leveſque facit , & colando continet ſordes : ſabulum exiles , limoſaſque promittit , Glarea incertas venas , ſed boni ſaporis. Sabulum maſculum , & arena carbunculoſa certas , ſtabileſque & ſalubres , rubra ſaxa optimas , ſpeique certiſſimæ , radices montium ſaxoſæ hoc ampliùs rigentes ; oportet autem fodientibus humidiores aſſiduè reſpondere glebas , faciliuſque ferramenta deſcendere. Conſiderat etiam Rufus præter hæc ipſius terræ qualitatem , iuxta planiciem , aut montuoſitatem : terra enim plana ad effluxiones aquarum deterior ; colles verò , & montes potiores ſunt. Id inde fit , & quòd à craſſioribus vaporibus à Sole ex adjacente , atque imò ſolo elevatis , magis liberi ſunt , & aqua maiorem motum habet ; in plana terra contrà : nam ibi elevati vapores craſſi reſident , & aquis permixti eas inficiunt , & ipſæ aquæ ſegniori curſu feruntur , quamobrem plurimùm in his multi ſunt putei foſſiles, & reſides fontes. Hæc Oribaſius ex Rufo, *loco citato.*

Sed recenſitis iam conditionibus & Indiciis optimæ aquæ , illud dubij inſurgit , quænam aqua potior , ac ſalubrior hominibus ſit , facta com-
paratione inter diverſa genera aquarum. At præ- 48
termittimus de aqua ex nive , aut glacie , grandine , rore , & ſimilibus loqui , nam qui diligentem , ac exquiſitam aquarum omnium hiſtoriam, & conditionem peculiarem deſiderat , Georgium Agricolam legat , *in libr. de his quæ è terra fluunt, libro primo & ſequentibus.* Pamphil. Herilac. *de Aquis* , & plures alios ex iam citatis auctoribus Medicis : Iuriſconſultus autem adeat Tiraquell. *de Nobilit. capite trigeſimo primo , numero decimo octavo & ſequentibus.* ſed commemoratas omnes peſſimas eſſe notum eſt , & docuerunt omnes. Hippocrates *libro toties citato.* Rufus apud Oribaſium *Collect. libro ſeptimo , capite ſecundo.* Macrob. *libro ſeptimo Saturnalium , capite duodecimo.* Aulius Gell. ex Ariſt. *Noct. Attic. libro decimo nono, capite quinto*, & alij plerique. Sed nivalem glaciali peiorem facit idem Hippocrates *ibidem.* Nivali tamen peiorem eſſe eam , quæ ex grandine fit , probat Georgius Agricola , *vbi ſuprà , libro tertio* , & Pamphil. Herilac. *loco citato , libro primo , capite decimo.*

Mirandum tamen eſt , Athenæum *libro ſecundo Dipnoſoph. capite ſecundo.* Aquas ex nive , & glacie tanquam optimas laudaſſe , contra omnium Medicorum ſententiam , eâ ratione fiſum , quòd leviores ſint , & præcipuè quod glacies levior aquâ reliquâ reperiatur ; quo tamen argumento Hippocrates vtitur ad probandam ipſius aquæ & glaciei pravitatem ; idcirco enim levior , quia frigore congelatâ aquâ, tenuiores partes exhalant , vnde nunquam eadem fuerit quantitate aqua ex glacie liquefacta , quâ erat antequam congelaretur.

Prætermiſſio ergo de huiuſmodi aquis loqui,
cæteræ aquæ reducuntur ad hæc genera , nempe 49
ad fontanam , pluvialem , fluvialem, putealem , lacuſtrem , paluſtrem ſeu ſtagnantem. Neque dubium eſt , quòd poſteriores hæ de loco cedant, & principatum duabus prioribus concedant , quæ tamen de eodem principatu inter ſe certant. Scio autem in multò plures claſſes dividi poſſe aquas, quod exquiſitè præſtiterunt Auctores citati , & maximè Pamphil. Herilac. *libro primo de aquis per totum.* Nobis ſupradicta diviſio ſufficiens pro nunc videtur.

Stagnans igitur , & paluſtris aqua , prædictarum 50
omnium deterrima , longiſſimè enim abeſt ab iis conditionibus , quæ in optima aqua deſiderantur ; nam craſſa eſt , odore gravi , æſtate calida , hyeme frigida , & in ſumma , quòd peſſima
ſit , in hominum vſum non venit. *Lacuſtris* ab 51
hac ſuccedit , non adeò quidem prava , ſed bonitate, levitate nempe, & tenuitate aliis longè cedens. Poſt hanc ſequitur *putealis* , & ipſa non admodum ſana , crudiuſcula enim , & frigida , cùm vel motu careat , vel non magnum habeat, & à Sole excoqui ac defæcari difficulter poſſit. *Fluvialem* poſt hanc reponunt plerique ; bonitate enim omnes commemoratas exuperat , ſed *pluviali* , & fontanæ poſthabenda. Quanquam hoc in vniverſum veritatem non habet, quia cùm particulares aquæ quorundam fluminum , ac fontium inter ſe comparantur , hoc
nequaquam verum eſt: Aqua nempe Nili adeò præ- 52
ſtans eſt, vt non ſolùm ea proprio alveo hauſta , ſed ex paludibus ab ipſo Nilo efformatis optima cenſeatur , teſtante id Rufo , *loco ſæpe citato.* Non

deſunt

deſunt ideitcò qui vniverſim fluminum aquas improbent, vt præcitat. Pamphil. Hetil. *libro primo de aqua, capite decimo*, de fluviali tamen aqua inferiùs aliquid dicemus. Nunc cæterarum omnium conſideratione omiſſa, ad *fontanam*, & pluviam accedamus, quarum vtraque ſuos habet fautores, acerrimè pro alterutrius principatu defendendo inter ſe dimi-
53 cantes. Nos brevibus hanc quæſtionem tranſigamus, ne ſi taciti eam prætereamus, in aliquo defeciſſe videamur. Iam autem hanc ipſam quæſtionem loculenter exagitarunt plures docti viri, & vt vetuſtiores omittam, præ cæteris Andr. Thutin. *in libro de aquarum bonitate.* Valeriol. *libro ſecundo locor. commun. capite ſeptimo*, Laurent. Ioubert. *decad. prima, Parad. quinto*, Epiphan. Ferdin. *libro primo, Theor. decimo tertio*, Claudin. *de ingr. ad infirm. in append. ſectione prima*, Maſin. *de gelid. pot. obuſ. libro primo, capite decimo tertio.* Septal. *comm. tertio, in Hippocrat. de aër. aq. & loc. partic. trigeſima tertia.* Bruyer. *de re cibaria libro decimo ſexto, capite nono & ſequentibus.* Scacc. *de ſal. pot. capite duodecimo*, & noviſſimè D. Zacutus *de Princ. Medic. hiſtor. libro primo, hiſtoria ſeptima, quæſtione ſexta, capite duodecimo*, & alij permulti, inter quos Andreas Thutin. pro fontana dimicat, & eam opinionem facit Medicorum communem; de qua re tamen dubito, cùm fortè neque plures numero, neque maioris auctoritatis Medici pluviam præferant, quorum multi ab ipſomet Andrea Thutin. adducuntur. Licèt enim pro fontana ſit Galenus *prim. de ſanitate tuenda capite vndecimo.* Avicenn. *ſecund. prim. doctrin. ſecund. capite decimo ſexto.* Rabi Moyſes *Aphoriſmorum ſectione decima nona, Aphoriſm. vigeſimo nono.* Aver. *quart. Collig. capite trigeſimo octavo.* Varro *de re ruſtica libro primo, capite decimo quarto*; & ex recentioribus Valeriol. *loco citato.* Gal. Matt. *de doctrin. promiſc. capite vigeſimo octavo.* Cardan. *libro ſecundo de ſubtilit.* Septal. Maſin. Ferdin. Scacc. *locis iam adductis.* Fortunat. Fidel. *libro primo Relat. Medic. capite primo.* Michael Savonar. *de ſanitate tuenda capite duodecimo.* & ex ſententia Hippocratis & aliorum auctorum aſſertione, Gazius *in flor. capite ducenteſimo quinquageſimo tertio*, & alij permulti, tamen *pluviam* præferre Hippocrat. plures exiſtimant, ac contendunt; ſed apertiſſimè pro ea ſunt Celſ. *libro ſecundo, capite decimo octavo.* Plutarch. *de Cauſ. nat. numero ſecundo.* Columell. *libro primo de re ruſtica capite quinto.* Iſacc. *libro quinto Theor. capite nonageſimo nono.* Halyabb. qui etiam ex Hippocratis ſententia loquitur. *Theor. libro quinto capite vigeſimo nono.* Michael Savonar. *de conſervanda valetudine capite duodecimo.* ex Hippocrat. Matthiol. *in quint. Dioſcorid. capite decimo quarto.* Ioubert. *loco ſæpe citato.* Alex. Petron. *de aqua Tiber. libro primo capite ſeptimo.* Claudin. *de ingr. ad infirm. in append. ſectione prima.* Bruyetin. *de re cibaria libro decimo ſexto, capite ſeptimo.* & noviſſimè D. Zacutus, *vbi ſuprà.* Quin etiam communem hanc opinionem Medicorum faciunt Gazius ex Averr. *in flor. cor. capite ducenteſimo quinquageſimo ſeptimo.* Iſaac. *cap. de diſt. vin.* Petr. Hiſpan. *in comm. ad libr. Iſaac. diæt. partic.* Savonat. *vbi proximè*, & alij. Sed tam priores, quàm poſteriores, Hippocratem in ſuam ſententiam trahere conantur, ſed priorum plerique eâ conditione fontanam magis laudant, ſi modò pluvialis cruda aſſumatur; nam pluvialem coctam fontanæ præferre non dubitant, vt Septalius, & Fortunatus, immò ipſe etiam Hippocrat. vt videtur maniſeſtiſſimè.

Non deſunt autem, qui ambabus hiſce aquis inter ſe de principatu litigantibus, illud adimant, ac tertiæ, *fluviali* nempe, adiudicent: hi ſunt Cardan. & Baccius. Nam Cardan. *in li-*
bro de aqua, Omnium, inquit, aquarum ſalu- 54
berrima, & optima eſt fluviorum, quorum alveus eſt profundus, & terreus, non limoſus tamen, cujus ortus eſt procul, & ab Oriente, atque in calida regione, & motus lenis; ſic enim optimè à Sole excoquitur, & quæ ſequuntur. Sed & Baccius non ſolùm huic opinioni adhæret, ſed eam ſtrenuè tuetur, *lib. 1. de aqua Tiber.* Quia tamen magis controverſa eſt alia opinio, de hac vlterius loqui omittamus, & ad litigioſam illam definiendam accedamus.

At difficile quidem omninò eſt in tanta Auctorum diſſenſione veritatem determinare. Si aquam optimam fontanam pluviali optimæ comparemus, nempe quæ ſuo tempore collecta ſit, & putredinem non conceperit, neque vlla alia ratione ſit alterata, fortè pluvialem victoriam
ferre enonciabimus. Certum quidem illud eſt, 55
in aqua pluvia legumina multò faciliùs excoqui,
quàm in fontana: quod non aliunde provenire 56
dicendum eſt, niſi ex maiore pluviæ aquæ tenuitate. Cardan. *in libro de aqua*, Proth. Caſul. *libro primo Ætiolog. numero centeſimo vigeſimo quinto.* At verò quia fontana magis ad minus plerumque eſt, & incommodum citæ putrefactionis non habet, ſed ſervetur ob continuam ipſius renovationem incorrupta, idcirco præ cœleſti in vſum convocandam iubent Auctores. Quod verò de aſtringentia pluvialis aquæ opponitur, nihil obſtare eius bonitati debet; non enim ideitcò, ſi Hippocrat. & bonis omnibus fidem habemus, & ipſi experientiæ aſſentimur, in ſtomacho, aut hypochondriis moratur, ſed omnium facillimè deſ-
cendit, & ſua adſtringentia potiùs ſtomachum, 57
& viſcera roborat. Quòd verò putreſiat citiſſimè, hoc nihil demit de eius bonitate, vt omnes ſentiunt, neque nos comparavimus eam, quæ fuerit putrefacta cum fontana; tametſi & de hac cita putrefactione non concordent auctores; nam Cardanus *libro ſecundo de ſubtilitate in fin.* dicebat, Aquas leviſſimas in omni genere tutiores eſſe, & ſeriùs putreſcere. Cùm tamen idem ipſe *in libro de aqua*, facilè putreſcentes aquas probari dixerit, niſi aliud obſtet. Sed & Alexand. Petron. *vbi ſuprà*, nominatim de aqua pluvia dicebat, eam nequaquam putreſcere; cui tamen contrarius eſt Bacc. *libro primo de aqua Tiberin.* Præterea Rufus apud Oribaſ. *libro quinto Collect. capite tertio* dicebat, Solas paludes Ægyptias, inter omnes, quas ipſe noverit, ſalubres eſſe; rationem reddit, Quia hyeme aqua non putreſcit, ſiquidem non ſupercaleſit; & Athenæus *libro ſecundo Dipnoſoph. capite ſecundo.* In Cappadocia, inquit, fertur aqua eſſe optima, & quæ non corrumpitur, etiamſi non fluat, niſi currat ſub terram. Si ergo huiuſmodi aquæ, & Nili præſertim, cùm optimæ ſint, non putreſcunt, conſentaneum eſt aquas, quæ optimæ ſunt, non putreſcere. Verùm & Dioſcorides *lib. quinto de Met. med. capite decimo quarto*, brevibus, ſed diluci-
dis verbis bonæ aquæ conditiones perſtringens, 58
vltimo loco eam minimè computreſcere dixit, & Matthiol. *in comm. ad præd. Dioſcorid. locum*, Tiberis aquam eo nomine laudaſſe videtur, quòd fictilibus

aſſes

aſſervata, ac defæcata, ad centum, & plures annos
perdurei incorrupta, quòd etiam Georg. Agric. *lib.* 1.
de nat.com.quæ eff. ex terr. fitmabat. Sed & Pluviam
omnium minimè de facto putreſcere, adſtingentia,
quam in illa omnes adnotarunt, docere poteſt: &
tamen contratiatur his communis Medicorum opi-
nio, omnes enim vno ore fatentur, aquam opti-
mam citò putreſcere, & pluviam ob idipſum quòd
cito putreſcat, optimam eſſe cenſendum, fit namque
putrefactio, vt declarant vnanimiter Auctores om-
nes, ob multam aquæ tenuitatem, ob quam externæ
cauſæ corrumpenti facilem aditum præbet. Sic Paul.
lib. 1. *cap.* 50. Iſaac. Halyabb. Gazius, Manfred. Bacc.
D. Zacutus, & alij. Ac profectò quanam ratione ſub-
terfugium quærere poſſint. Card. & Petronius, non
video, cùm vterque alià ex parte concedat optimam
aquam, & ſignanter pluvialem, citò caleſcere, & ci-
59 tò refrigeſcere, quod, vt dixi, non tam de calore ig-
neo quàm aëreo intelligendum, nempe volunt eſſe
facilè ab externa cauſa alterabilem; at facilis altera-
tio facilem viam monſtrat ad corruptionem; quic-
quid enim corrumpitur, alteratione ad contraria
corrumpitur.
60 Dices autem, negari non poſſe, fontanam eſſe
laudabilem; & tamen hanc difficulter corrumpi. Ad
61 hoc dico, fontanam aquam ob aſſiduum fluxum &
motum, non pati corruptionem; contrà verò ciſter-
ninam ex aqua pluvia collectam, ob id quòd motu
careat, faciliùs corrumpi: nam fortè etiam fontana,
ſi bona ſit, eodem modo collecta & aſſervata, cor-
ruptionem pateretur, vt de aliquibus evenire ſentit
Bacc. *loco ſuprà citato*, præterquam quòd non va-
let hæc deductio, vt prudenter admonet *ibid.* Bacc.
nempè quòd cùm putrefactio ſit ſignum bonitatis
aquæ; omnis aqua, quæ non corrumpitur, bona id-
circo non ſit: eſt enim conſequentia, vt ille addit, à
particulari ad vniverſale, quæ falſiſſima eſt. Vt ergo
quæſtionem abſolvamus, dicendum videtur, citam
putrefactionem eſſe quidem ſignum bonitatis aquæ,
non tamen vniverſale, & inſeparabile, nam &
optimæ quædam aquæ non putreſcunt, vt ex ſupe-
rioribus patet.

Tertio loco, de pravarum aquarum emendatione
diſſerendum: Expedit enim Reipublicæ, vt qui gu-
bernant, & Ius adminiſtrant, id non ignorent, maxi-
mè cùm tempore peſtis vrgeat laudabilium aqua-
rum neceſſitas, & remotionis pravitatis ipſarum,
quæ in potu veniunt, & quæ etiam in alios vſus: nam
& quæ ipſæ eo tempore facilè inficiuntur, & niſi
emendentur, peſtem ad longum tempus fovent.
Cerdan. *incit. lib. de Aqua*, ante omnia ponit deſtilla-
62 tionem, poſt hanc percolationem, tertio loco trans-
63 fuſionem per arenam cum decoctione per transfu-
ſionem ad tertias; ſed deſtillatam aquam ex ſua na-
tura optimam, & per manicam Hippocratis, quam
vocant, dehinc transcolatam, ſedimentum reliquiſ-
ſe, non ſemel fuiſſe ſe expertum teſtatur Illuſtriſſ. vir.
64 D. Iulius Mancinus, de quo aliàs. Verum enim verò
putarunt plerique Medicorum, aquarum omnium
65 qualecunque vitium emendari ipſarum aquarum
decoctione; Aquas autem decoqui (vt obiter hoc
dicam) pervetuſtum inventum eſt, vt patet ex non-
nullis auctoribus; præcipuè Herodoto (nam Hipp.
relinquo) apud Mercurial. *var. lect. lib.* 1. *cap.* 8. &
apud Scaccum *in lib. de ſal. pot. c.* 3. Hoc autem dixi,
quia nonnullos Medicos offendi, qui ex Plinij au-
ctoritate *lib.* 31. *ſua hiſt. nat. c.* 3. inventum hoc deco-
quendi aquas Neroni adſcribunt. Vt verò Plinius
non id ſibi voluit, ſed quod Neroni tribuit, eſt, deco-
ctam aquam in nivem demiſſam refrigerare ad ma-
iores delitias, vnde Iuvenalis *Sat.* 5.

Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

Sed his omiſſis, coctione aquæ vitia omnia emen-
dari, videtur ſentire Plin. *vbi ſuprà.* Omnem vtique,
inquit, decoctam vtiliorem eſſe convenit, & dein-
ceps vitioſæ aquæ remedium eſt, ſi decoquatur ad
dimidias partes. Quam tamen opinionem, vt fal- 66
ſam, pluribus refellit Ioubert. *Parad.* 5. *decad.* 1. & Lu-
dov. Mercat. *de recto præſid. vſu. lib.* 1. *cap.* 2. *verſus fin.*
& alij apud D. Zacutum *de Princ. Med. hiſt. l.* 1. *hiſt.* 7.
quæſt. 6. nec iniuriâ, quia conſentaneum rationi vi-
detur, quòd aqua tenuis naturæ, vt pluvialis, & fon-
tana eſt, cum requiſitis conditionibus, potiùs co-
ctione craſſeſcant; exhalare enim ignis virtute ten-
viorem ipſarum portionem, iure videretur conce-
dendum. Quamobrem Ioubertus Gal. ſecutus *comm.*
quarto in 6. *Epidem. part.* 14. & Mercat. *vbi ſuprà.* tria
tantùm genera vitioſarum aquarum coctione emen- 67
dari, ac meliores, ſalubrioresque reddi vult; pa-
luſtrium nempe primum, limoſarum, lutulenta-
rum, graveolentium, aut aliâ conſpicuâ ac maximè
inſigni, ac ſenſibili qualitate notatum: ſecundum
earum, quæ ſtomacho graves ſunt, aut hypochon-
dria inflant. Tertium earum, quæ crudæ ſunt. Cæte-
ras verò aquas, ſi quid vitij habent, coctione emen-
dari minimè poſſe credit. Communis tamen Me-
dicorum opinio eſt, decoctione non ſolùm omne
aquæ vitium emendari, ſed ipſas ſalubres aquas red-
di ſalubriores: nam negatur omnino aquas deco-
ctione craſſeſcere; cùm ſi quid veritatis hoc habe-
ret, iam neque vitioſis aquis decoctio remedio eſſet,
quia tenuiores earum partes, vt cæterarum in vapo-
res abirent, craſſiores remanerent. At contrà patet,
coctione ſemper aquam magis attenuari, ſemper-
que ſuam formam retinere. Sed vide quæ ad hanc 68
rem afferunt Petr. Hiſpan. *in comm. ad lib. diæt. parti-*
cul. Iſaac. *cap. de aqua.* Septal. *in Hipp. de aër. comm.* 3.
part. 33. Pamphil. Herilac. *lib.* 4. *de aquis, c.* 13. *& ſeqq.*
& Franc. Scacc. *de ſal. pot. cap.* 13. & noviſſimè D. Za-
cutus, *vbi ſuprà.* Vnde idem Septalius etiam pluvia-
lem, vt melior efficiatur, excoquendam præcipit,
Hippocratis præceptum ſecutus; qui apertiſſimis
verbis quamquam ſummopere pluviam aquam lau- 69
daverit, tamen coquendam eſſe voluit: coctione
namque adeò perfectam reddi dicit, vt etiam opti-
mam fontanam exuperet, cùm tamen non deco-
ctam, inferiorem bonitate ipſa fontana faciat. Con-
cedit verò, his non obſtantibus, idem Auctor *lib.* 5.
de Peſt. cap. 7. aquam fontanam, aut pluvialem indif-
ferenter ſine coctura.

Dicamus itaque cum cæteris omnibus, coctionem 70
aquam quamcunque ſemper perficere, cùm quan-
tumcunque optima aqua ſit, pura omnino non ſit,
neque enim datur aqua pura, vt dicit Tadd. *in Iſag.*
cap. 3. *prope fin.* coctione ergo quæcunque aqua de-
puratur: vnde fit, quòd ſemper, etiamſi perfectiſſima 71
ſit, poſt coctionem relinquat in fundo vaſis, in quo
decoquitur, terrei aliquid, teſte Gal. 1. *de ſimpl. med.*
fac. cap. 4. attenuatur enim aqua cùm decoquitur,
attenuatâ craſſiores partes ſubſidere neceſſarium
eſt.

Quomodo autem emendandæ ſint aquæ tempore 72
Peſtis, non difficile eſt determinare: cocturam enim
ante omnia proponimus, ignis enim ſuo calore om-
ne aquæ vitium etiam ab aëre peſtilente contractum
excutere poteſt: cocturam ergo quàm maximè tunc
deſiderarem in aqua pluvia, quæ eſſet eo tempore
collecta; nam poteſt facillimè, ſi aër ſit infectus,

inficî

inſici etiam aqua, quæ ab aëre provenit. Præterquàm quòd iam dictum eſt, pluviam aquam facillimè putreſcere. Vt ergo ſuſpicionem hanc effugiamus, ne corpora ad putredinem diſponat, eam coctione emendabimus.

73 Sed & aliæ traduntur rationes, quibus aquarum vitia corriguntur. Sunt qui Anethum in aquas injiciant, alij farinam, aut amylum, hæc enim fundum petentia aquam clarificare dicuntur, ſi turbida ſit. Ioubertus Amaranthi florem in aqua intabeſcentem, illam ſalubrem reddere, & vini colore tingere docet. Idem præſtare dicit Oxalidis radicem, nobis Acetoſæ dictæ: hanc malim tempore peſtis; quo etiam tempore plura ad hanc intentionem vſurpari poſſunt in aquis incoquenda, quæ conſultò

74 prætermittimus. Illud monendum eſt, vt aquarum omnium ſtagnantium, & reſidum vſus omnino tunc temporis evitetur, ac magiſtratus præcepto interdicatur, & inhibeatur, ac, ſi fieri poſſit, etiam domeſtica animalia ab earum potu arceantur. Siqui verò putei in civitate ſunt, aut ciſternæ, harum aquæ continuâ agitatione, & motu perpetuo, atque indeſinenti hauſtu, etiamſi pro neceſſitate non fiat, puriores & tenuiores redduntur: nam & ad aquæ pra-

75 vitatem emendandam, Auctores omnes tam antiqui, quàm moderni frequentem hauſtum conſulunt, vt Rufus, Avicenna, & omnes ſupracitati, imò & vulgus ipſum.

Non conticebo autem modum quendam, pluribus fortè ignotum, quo aquæ quæcunque abſque coctura, abſque deſtillatione, & abſque vllius alienæ rei admixtione tenuiſſimæ, ac ſaluberrimæ redduntur, quo vtebatur Illuſtriſſ. D. Cardin. Franc. Maria de Monte, qui plurimùm Chymicis magiſte-

76 riis delectabatur. Habebat enim duo vaſa ad inſtar duorum mortariorum ex ſaxo Olandico, ſeu potiùs ex petra, capacitatis, vt credo, librarum centum viginti, vel, vt noſtro more loquar, *di boccali veni*, plus minùs. Hæc enim menſura ſex libras habet. Horum vnum aquâ repletum alteri ſuperimponebatur, nam aqua in eo contenta guttatim convenienti quodam temporis ſpatio in ſuppoſitum vas deſcendebat; ſub hoc alterum vas, cuiuscunque materiæ libuiſſet, ſupponebatur, quod aquam ſimiliter ex ſecundo vaſe guttatim fluentem excipiebat. Non erant autem vaſa hæc vllibi perforata, ſed naturali quadam poroſitate aquam contentam ſeoſim remittebant. In vtriuſque autem mortarij fundo ſemper terrei aliquod notabile plus minùs reſidebat, poſt aquæ transfuſionem, etiamſi aqua immiſſa optima aliàs cenſeretur, nam & Tiberinam iam depuratam, & Virgineam, & alias his non inferiores, eadem excrementa poſt ſe relinquere compertum eſt. Sed aqua tandem eo modo per hæc vaſa transfuſa, ac transcolata, tantæ tenuitatis erat, vt dicto citiùs hypochondria ebibita permearet. Eâ ſe vſum in colico dolore cum optimo ſucceſſu ipſemet Illuſtriſſimus D. Cardinalis mihi non ſemel teſtatus eſt: vrinam enim citiſſimè provocabat.

Sed iam ad dubia accedendum, quæ diſcutienda diximus, quæ, ne hæc quæſtio in longum iam progreſſa tædium Lectori pariat, in ſequentem reiiciamus, ſi modò nunc illud tantummodò decidamus,

77 Aquarum pravitatem, quæcunque tandem illa ſit, non poſſe dare iuſtam cauſam non reſidendi, aut commorandi in loco aliquo: non quia multum non conferant aquæ bonæ ad ſalutem; ſed quia facilis eſt earum, ſi pravæ fuerint, emendatio, vt ex ſuperioribus iam notum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Non omnes ſervitutes poſſunt quibusvis aquis indifferenter imponi.*
2 *Communiſſima aqua ſervitus eſt hauſtus.*
3 *Hauſtus aqua eius bonitati non officit, ſed prodeſt.*
4 *Publica aqua cur privata melior.*
5 *Nulla ſervitus imponi poteſt, vbi alterius intret præiudicium.*
6 *Aqua puteales, & ciſternales quomodo detrimentum à vicinis cloacis patiantur.*
7 *Si Cloaca, vel latrina noceat puteo, vel Ciſterna vicini, habet hic actionem contra Cloaca dominum.*
8 *Civitatum putei cur inſalubres.*
9 *Stagnum, Palus, Lacus quid ſint.*
10 *Servitutes qua lacubus, & huiusmodi aquis imponi poſſunt.*
11 *Irrigatio aquarum bonitati non officit.*
12 *Pecudum appulſus poteſt eſſe cauſa alicuius nocumenti in aqua.*
13 *Piſcatio quid in aquis operetur circa bonitatem.*
14 *Piſcationum genera plura.*
15 *Piſcatio medicata qua.*
16 *Balneatio quid operetur in aquis.*
17 *Cloacarum, Aqua ductuum, & Latrinarum expurgatio aquis maximè officit.*
18 *Immunditiarum proiectio aquis damnoſa.*
19 *Lavatio pannorum, & huiusmodi, an aquis damnoſa.*
20 *Lini, Cannabis, & Sparti maceratio aquas inficit, & ipſum aërem.*
21 *Servitutes eatenus imponi permittuntur, quatenus in alterius incommodum non fiant.*
22 *Mola ſervitus qua incommoda habeat.*
23 *Reſtagnatio aqua ipſius bonitati officit.*
24 *Fluentes aqua minùs promptè inficiuntur, quàm reſides.*

Quæ ſervitutes Aquis impoſitæ ipſarum Aquarum bonitati præiudicare poſſint.

QVÆSTIO III.

NOn omnibus Aquis indifferenter eædem ſervitutes imponi poſſunt, cùm earum aliæ fluentes ſint, aliæ verò reſides, & earum quæ reſides ſunt, aliæ ſint puteales, aliæ ciſternales, aliæ paludales, aliæ ſtagnantes, aliæ lacuſtres; & fluentium aliæ ſint fontanæ, aliæ rivales, aliæ torrentinæ, aliæ fluviatiles, aliæ marinæ. Non omnes ergo eaſdem 2 ſervitutes pati poſſunt, vt cuicunque notum eſt. Vi- 3 detur tamen communiſſima aquarum ſervitus eſſe ſervitus hauſtus, de qua id pertinet ad Medicum dicere, quòd hauſtus aquæ cuiuscunque non modò nihil demit de bonitate aquæ, ſed maximopere addit bonitati, vt omnibus notum eſt, & adnotat Ioubert *loco ſæpe citato*, & ſuprà dictum eſt ex communiſſima hominum, & Doctorum omnium ſententia: Inde enim fit, vt publica aqua melior multò ſit quàm privata, vt ille ex Plinio dicebat. Ideirco ad detrectandam hanc ſervitutem aquarum, nunquam poterit hæc cauſa adduci, quòd nimirùm earum bonitati præiudicetur: quod non tam procedet in quacunque aqua non laudabili, ſed etiam in optima; nam hauſta fit minùs mala, & bona fit melior. Quòd verò ſervitus hauſtûs imponi non poſſit vbi 4 aqua non ſit perennis, vel ſi imponatur, perpetua eſſe non poſſit, hoc eſt quòd aqua vno anno inſerviat, hoc nihil ad nos, ſed ad Iurisconſultos merè pertinet, qui ſatis ſciunt *per l. Imper. ff. de ſerv. Ruſt. præd.* nullam ſervitutem imponi poſſe, vbi alterius intret præiudicium.

Iam verò putealibus aquis, ciſternalibus, & huius modi, nullam aliam ſervitutem imponi poſſe, 5 præter hauſtûs, patet: poteſt tamen evenire, vt ex aliis ſervitutibus ad aquas non pertinentibus; aquæ

ipſi

ipſis, earumque bonitati damnum inferatur, vt ſi
cloaca, aut latrina, aut alterutrius fiſtula conſtrua-
6 tur puteo, aut ciſternæ adrò vicina, vt aquam aliquo
modo inficiat, non tam penetratione immunditie-
rum, quàm ſolâ evaporatione, & exhalatione, quâ
ipſam aquam inficere, & odorẽ abominabilem red-
dere poſſit. Imò non ſolùm communicando odorem
malum, ſed ſimplici evaporatione, ſolaque vicinita-
te, poſſunt Cloacæ, præcipuè magnæ, & latrinæ, &
cætera id genus, ciſternæ, ſeu putei aquis officere:
quo caſu abſque dubio, vt mihi rationabile videtur,
dari debet actio, quæcunque illa ſit, domino aquæ
contra Cloacæ, aut latrinæ conſtructorem, aut do-
minum, qui cogi poſſit ad reficiendum latrinam, ſeu
cloacam, vel ad eam deſtroendam, ita, & taliter quod
non noceat puteo, vel ciſternæ vicini, ex adductis
7 per Cæpollam *de ſervit. Vrb. præd. c. 65. num.* 7. Nam
iure quidem merito Fort. Fid. ex noſtris toties à me
adductus, *lib. 1. Relat. med. cap.* 1. adſtruit, civitatum
puteos hac vna ex cauſa inſalubres eſſe; facilè enim
fit, vt ob cloacarum, & latrinarum multitudinem
8 aquæ earum inficiantur.

Plures porrò ſervitutes imponi poſſunt cæteris
aquis quibuſcunque, ſed antè de his, quæ ſtagnantes,
aut reſides vocantur, loquamur, vt Stagna ſunt, Pa-
ludes, Lacus, Piſcinæ. Quid autem differant hæ in-
ter ſe, ſi ſcire deſideras, vide text. *in l. vnic. §. Lacus, &
§. ſeqq. Vt in flum. publ. navig.* quanquam mihi non
9 ſatisfaciunt Vlpiani definitiones: nam libentiùs di-
xerim, Lacum eſſe collectionem aquarum ab ex-
trinſeco principio, vel ſaltem perenni erumpen-
tium. Paludem, aquarum collectionem ab extrin-
ſeco, non tamen fluente, aut vivo. Stagnum eſſe item
ab extrinſeco, ſed fluente, & vivo, vel cum Georg. A-
gric. *lib. 3. de his quæ fluunt ex terr.* Lacum eſſe colle-
10 ctionem magnam aquarum, Paludem exiguam, &
minimè profundam. Servitutes autem, quæ his
aquis imponuntur, de quibus ad nos loqui pertinet,
ſunt hauſtus, de quo iam vniverſaliter locuti ſumus,
irrigatio, pecudum appulſus, piſcatio, balneatio,
cloacarum, & aquæductuum quorumcunque ex-
purgatio, Immunditierum proiectio, pannorum, &
quarumcunque rerum expurgatio, Lini Sparti, Can-
11 nabis, & ſimilium rerum maceratio, & huius generis
aliæ nonnullæ. Et de irrigatione quidem dubium
eſt, quòd (demptâ aquæ ipſius imminutione, ſi vlla
dictarum aquarum potui inſerviat) nihil earum bo-
nitati officit, imò veriùs prodeſt, cùm reſidem, &
omni motu carentem aquam aliquo modo com-
moveat atque expurget, dummodò non modica ſit,
& fundum lutoſum, ſive limoſum habeat, qui fa-
cilè ex motu in aqua concitato, & ipſe commotus
12 aquam impuriorem reddat. Pecudis appulſus poteſt
eſſe cauſa alicuius nocumenti, ſi pecus eius generis
ſit, quod aquas exturbare potando ſolet, aut etiam
pedibus imum fundum dimovendo, quale maximè
13 porcinum, & bubalinum eſt, alias autem non.

Piſcatio, vbi aqua fluens non ſit, vt in his, de qui-
bus loquimur, aliquid bonitatis aquæ demere po-
teſt, & tantò promptiùs, quantò aqoæ copia minor
eſt, & piſcium affluentia minor; ipſi enim piſces ip-
ſammet aquam perpetuò agitant, quod aquæ boni-
tati conferre iam ſæpe dictum eſt; præterquam quòd
etiam immunditias ingurgitant, & aquam ipſam
14 expurgant.

Admonendum tamen, plura eſſe piſcationum
genera, vt notum eſt: Quædam enim hamis filo, vel
funiculo calamis, vel arundinulis alligato fit, & id-
circo Retrahens, à retrahendo, ſeu Hamotrahonia,
vel Hamatoria piſcatio ab hamis dicitur: Quædam
vario Retium, Naſſarum, Sagenarum, Verriculo-
rum, Plagularum, Tragularum, & huiuſmodi alia-
rum rerum genere, & hæc à retibus Retiaria, ſeu Re-
tinacularia dicitur. Quædam autem ſatiſſis fit, fuſci-
nis, aut armis quibuſdam vibratis, vt bidenti, vel tri-
denti, & hæc ea de cauſa dicitur Tridentia, vel Fuſci-
nalis. Quædam baculis celebratur, quibus percuſſi
piſces, & ementati facilis præda piſcatoribus fiunt,
diciturque idcirco hæc *percutiens*. Quædam etiam
igne fit, ob id Ignifera, ſeu Igniaria dicta, & de his
nonnulla Mart. Delr. *in Senec. Hercul. Fur. num.* 157.
alia quædam aliis ingeniis fiunt, quæ mihi ignota
ſunt. Sed & quædam piſcatio fit aquam ipſam in-
turbidando, ſic enim piſces quidam ex ea aquæ tur-
batione ſuffocantur, & præcipuè Anguillæ, de qua-
rum piſcatione ea ratione celebrata Athenæus *lib. 7.
Dipnoſoph. cap.* 17. Alia piſcatio medicamentis fit,
quæ à Plut. *in præceptis connub. num.* 4. ob id damna-
tur, quòd piſces labefactet, & eos menſæ non aptos
reddat: hæc idcirco Medicata dicta à Cæl. Rhodig.
lect. Antiq. lib. 28. cap. 21. fit enim herbis quibuſdam, 15
vt Thapſo barbato ſecundùm Avicennam *lib. 2.
tract. x. cap.* 480. ſi modò apud ipſum id ſignificat
voxilla *Mehezeheregi*, quod credo, quia concordat
cum eo, quod dixit Ariſto. ex quo Bruyerin. *de re cib.
lib. 18. cap. 7.* quòd Piſces herba Verbaſco moriantur,
ſicque à Phœnicibus capiantur, & herba quadam,
quam Moram vocant, gravis odoris, & helleboro,
aut paſtis, quibuſdam in aquam coniectis, qualis ea
eſt, quæ rotondæ Ariſtolochiæ radicem calce ad-
mixtam excipit, ad quam cupiditate mirâ advolant
piſces, ſtatimque examinati fluitant. Plin. *lib. 25. c. 8.*
vnde facilis præda ſunt piſcatoribus; aliàs iiſdem
medicamentis omnino interimuntur, ac præcipuè
baccis quibuſdam, quas *coculas Orientales* [nuces
vel baccas Coculas] vocant; his enim [ſi miſcean-
tur cum caſeo putrido & pipere longo] non modò
piſces extra ſe rapi, ſed etiam, vt dixi, perimi (niſi ipſis
affundatur nova & recens aqua ſalubris) probat
Codronchius *in tract. de baccis orient. & antim.* Alia
nonnulla medicamenta ad hanc ipſam piſcationem
apta, apud Bruyerin. *loco citato* habes.

Sed quemadmodum cætera piſcationum genera
nihil videntur in ſe vitij habere, ſi id, de quo memi-
nimus, excipias: Ita quæ *Percutiens* dicitur, & quæ
turbulenta dici poteſt, ab inturbidandis aquis, ex
vno capite; & poſtrema, quæ *Medicata* dicitur ex
alio, vitio non carent, & ſuſpectæ aliquo modo ſunt:
Percutiens quidem, & turbulenta ex eo, quòd a-
quas conturbent; Medicata autem, quia ea, quæ in
hunc uſum trahuntur medicamenta, vtplurimùm
pravâ qualitate prædita ſunt, vt baccæ dictæ, Tithy-
malorum omne genus, & præcipuè illud, quod Plin.
lib. 26. cap. 8. Platyphyllon, vel Corymbiten, ſeu A-
mygdaliten vocari tradit, & peculiariter piſces ne-
care. Lactuca ſylvatica, vel Caprina, de qua idem
Plin. *lib. 20. cap.* 70. Mora illa herba, Helleborus
Verbaſcus, & alia id genus, quamobrem vtrumque
genus piſcationis prohiberi facilè poteſt, & maximè
hoc poſtremum; quod multò magis habebit locum
in rivis, & aquis, quæ vel modicæ ſunt, vel leni, aut
nullo motu cientur. Iam verò aliàs dixi Solonis
conſilio Pliſtum fluvium helleboro infectum fuiſſe,
vt Cyrræi inde bibentes interficerentur, quod ſuc-
ceſſus comprobavit. Quamobrem omnino ſuſpecta
hæc piſcatio eſt, vbi aqua potui inſerviat. Addo his,
quòd quanquam, ex opinione Codronehij, prædi-
ctæ baccæ à veneni natura longè abſint, & idcirco
minùs quàm cætera medicamenta ſuſpecta eſſe de-
beant, tamen alio nomine mirũ in modum, vbi aqua
modica ſit, nocebunt; nimirùm quia cùm piſces iis
baccis enecti, niſi illicò capiãtur, facillimè putreſcãt,
vt idem

vt idem Codroncbius fatetur, & cùm facillimum ſit non omnes enectos piſces piſcatorem prædari poſſe, facillimum etiam erit, aquas à corruptis piſcibus vitiari.

16 Balneatio in aquis potabilibus aliquaodo fit, ac profectò nihil offertur de ea dicendum conſideratione dignum; quanquam enim in quibusdam eflumini-bus, vt in Tyberi noſtro, quorum aqua pro potu inſervit, balneantur ooonnlli, qui ſcabie, pturitu, puſtulis, impetigine, leprâ, & ſimilibus morbis ſunt infecti, quia tamen aquæ magnæ ſunt, & motum indeſinentem habent, oihil ipſis offici conſentaneum eſt, at ſi in aquis quibusdam fiant alvei non ita capacis, nec motu perenni inſignibus hujusmodi balneationes, oon erunt omnino à ſuſpicione liberæ.

17 Cloacarum, Latrinarum, & Aquæductuum, & hujusmodi ſētioarum expurgatio vbi reſides aquę ſint, mirum in modum quantumvis magna ſit aquarum collectio, obeſſe illarum bonitari poteſt; imò eas omnino inficere, ita vt ooo ſolùm pro potu inſervire minùs poſſit, ſed etiam ita vt aërem ipſum contaminent, & vicinæ civitati, ac propioquis locis ſummopere obſint. Neque tamen dicendum, non nocere quicquam vbi aquæ fluentes ſuot; inficitur enim ex ea cauſa ipſe fluminis, rivorum, ac fontium aleus, & inde malam ſuſcipete poteſt qualitatem, præc ipuè ſi perenois ſit hujusmodi expurgatio: nam etiamſi aqua ſemper fluat, ſemper etiã influit in aquam ſentinarum & cloacarum immundities, à qua quædam oonniſi prava exhalatio elevata non aquæ modò inſinuatur & commiſcetur, ſed, vt dixi, alveo etiam communicatur, vnde aqua ipſa ſemper ſuſcipit pravam impreſſionem, cùm tamen boc oullum videatur habere remedium, quia civitates per Cloacas, & ſeotioās expurgantur, & hæ oonniſi per magna flumina, vt patet; oiſi id remedij proponatur vt bujusmodi cloacæ nonoiſi flumine longè progreſſo extra civitatem, ſuas immundities deponant in ipſum flumen, ita vt pars ſuperior fluminis civitati pro potu inſerviens libera remaneat, & minimè ioſecta.

18 Non minùs damnoſa eſt immunditierum projectio, quæ tamen reſpectivè ad diverſas aquas poteſt eſſe magis aut minùs damnoſa; nam ſi reſides ſint, ſi copiâ modicæ, ſi omni penitus motu carentes, tantò magis erit damnoſa; contra verò tanto minùs,
19 quantò majorem impetum aquæ babebunt. Idem quoque dicendum eſt de pannorum, & quaruncunque rerum lavatione, cùm & immundities ab iis proficiſcens non minùs aquas inficere poſſit, quàm quæcunque alia, præſertim ſi reſides ſint, qusmobrē ſuſpecta & hæc tantò magis erit, quantò aquæ minores, & tardiore motu dotatæ fuerint. Illud admonendum majorem noxam aquis cooiciliari, vbi in lavatione pannorum, & expurgstione quaruncunque rerum, aquam reſtagnari ob commodum lavantium permittatur; nã etiamſi aqua flueos ſit, tameo remoratiooe, & reſtagnatiooe buiusmodi infecta, poteſt inde bibentes, neque advertentes inficere. Atque in omnibus jam prædictis, (de aquis precipuè fluentibus) illud notum eſt, ooxas aquis communicatas magis pertinere ad eos, qui inferiorem fluminis, vel rivi, vel cuiuſcunque fluentis aquæ liquorem potant, quàm ad eos qui in ſuperiore parte ſunt.

20 Cæterùm Lini, Cannabis, Spatti, aliarumque ſimilium rerũ maceratio doplici ex cauſa ſuſpecta eſt: nam & aqua mirum in modum inficit, ita vt eam venenoſæ naturę reddat, & aëti etiam pravam communicat qualitatem; quamobrem niſi in aquis fiat, quæ pro potu bominum, & aliorum domeſticorum aoimalium non inſerviant, & longè valde à civitate, & locis habitatis, nequaquam permittenda, quin immò quandocunque hæc ſervitus aquæ vi. ini imponatur, & quomodocunque, nempe clàm, vi aut precariò, removeri per actionem quamcunque debere credo, quòd non eſſe debeat dubitationi locus: ſemper enim impoſitæ ſarvitutes eatenus permittuntur, quatenus alterius incommodo, & damno oon ſuot, vt ex legum auctoritate iam dixi.

Denique Molæ ſervitutem non modò abſque diſ- 21
pendio bonitatis ipſius aqoæ imponi poſſe exiſtimo, ſed ad eandem aquæ bonitatem, præſertim ſi motu careat, nonnihil conferre, ob perenoem agitationem credendum eſt.

Eædem autem ſervitutes, quæ aquis immobilibus, 22
ſeo ſtagnantibus imponuntur, poſſunt & fluentibus aquis imponi: in quibus id primùm animadvertendum, ne impoſita ſervitus, quæcunque tãdem illa ſit,
in cauſa ſit reſtagnationis ipſius aquę; tunc enim eius 23
bonitati præiudicaretur, maximè reſpectu eorum, qui ſuperiorem partem habitareot, & aëri quoque oocetri poſſet; quæ reſtagnatio maximè habet locum in Mola conſtruenda, plurimùm enim hoc damnum à Molis inferri obſervatur. Illud verò peculiare babent fluentes aquæ, vt minùs promptè inficiantur, quàm reſides, quemadmodum iam annuimus, itaque maior ſuſpicio infectionis eſt in aqua reſide, quæ pro potu inſerviat ex minima cauſa, quàm in aqua fluente ex magna: mirum enim in modum curandum, ne reſidi aquæ quicquam vel minimi momenti admiſceatur, quod ipſius bonitati contrarietur, cùm enim parum bona ſit, facillimè ex quavis minima cauſa, ſi quam habet bonitatem amittens, pravâ qualitate inficitur.

SVMMARIVM.

1 *In locis quæ conſideranda.*
2 *Civitas, vel locus qualē Cœli aſpectũ habere dicatur*
3 *Aſpectus Cœli quadruplex.*
4 *Oriens, & Occidens non ſemper idem.*
5 *Orientalis aſpectus omnium ſaluberrimus.*
6 *In regione Septentrionali Meridionalis aſpectus omnium aliorum maximè laudabilis.*
7 *Ædificia non idē incommodum in diverſis regionibus invicē ſibi præſtare poſſunt, etiamſi eundem ſitum ſortiantur, & eundem Cœli habeant aſpectum.*
8 *Ventorum quænam ſit ratio reſpectu ſalubritatis.*
9 *Venti mutant naturam ex natura regionis, per quam tranſeant.*
10 *Humiliora loca ſēper editis, ac ſublimibus poſthabēda.*
11 *Loca ſicciora ſemper ſalubriora.*
12 *Vicinum mare quomodo loca proxima afficiat.*
13 *Loca in Lacubus, vel prope lacus ſita improbantur.*
14 *Flumina vicina loca quomodo afficiant.*
15 *Terræ qualitas ad locorum ſalubritatem quæ faciat.*
16 *Aquarum copia num faciat ad locorum ſalubritatē.*
17 *Terra nulla quæ, & quid conferat ad ſanitatem.*

De Locorum ſalubritate, & inſalubritate.

QVÆSTIO IV.

NOn accipimus hic loci nomē in eo ſenſu, quo tū accipit Text. *in l. Locus ff. de ver. & verb. ſignif.* neque vt accipiunt Philoſophi, quòd ſit vltima ſuperficies continētis immobilis. Ariſt. 4. *Phyſ. text.* 41: ſed loca vocamus, quæcunque hominum habitationi inſerviuot, non ſolùm particularis alicuius familiæ, vel indiuidui, ſed etiam totius civitatis. Terræ, Caſtri, aut etiam Provinciæ, & vniverſitatis, hæc enim loca & ipſa dicũtur; cùm locus vel ſit proprius, vel communis, vt nonnulli Philoſophi dicunt, & ex Iuriſconſultis doctiſſimus Loth. *l. 1. de re benef. q. 3. & num. 2.* vel triplex eſt proximus, remotus, & remotiſſimus. Tolet. *in 4. Phyſic. cap. 5. text. 49. quæſt.* ...

Ergo nos de loco, vt eſt communis, aut remotus, vel remotiſſimus, verba facimus, prout etiam ab Hipp. accepta ea vox eſt, in lib quem *de aer. aq. & loc.* inſcripſit, nam & de Civitatum, Terrarum. Caſtrorum, Provinciarum, & de privatorum tam urbanorum, quàm ruſticorum prædiorum ſalubritate, & inſalubritate agimus; qua occaſione ea omnia, quæ ad hoc propoſitum facere videntur, pertractabimus, vt in ipſius quæſtionis proceſſu palam fiet. Et quoniam plura eorum, quæ huc ſpectant in priore hujus Tituli quæſtione enarrata ſunt, ne eadem bis abſque ulla neceſſitate repetantur, inde multa deſumenda huic quoque quæſtioni aptanda, vt quicunque non omnino torpentis ingenii lector per ſemetipſum factitare poterit.

Ergo in locorum conſideratione quadam univerſali plura ſeſe offerunt examinanda, aſpectus nempe Cœli, ventorum incurſus, altitudo, vel planities, Terræ ipſius qualitas, nonnullarum rerum vicinitas,
1 & alia permulta, vt videbimus. Dicitur autem Civitas, vel locus illum Cœli aſpectum habere, quem
2 liberiorem obtinet, vel dicitur Civitas, aut locus eam Cœli partem aſpicere, onde patentior locus, vel civitas eſt, neque à vicinis montibus aditus illuſtrationi Solis, vel incurſui ventorum impeditur: unde eſt quòd civitates planæ & æquales, nullam Orbis partem verſæ utique dicantur, Gal. apud Oribaſ. *libra nona, Coll. cap.* 10. ita vt, quemadmodum idem addebat, aſpectus maximè conſideretur in Vrbibus, quæ altis in locis ſunt conditæ; nempe quia montes ſuo dorſo, vt ita dicam, ab una Civitatis parte, aut Solis illuſtrationem, aut ventorum incurſum impediant; ab alia verò parte Vrbs è contra, ad Solis radios, & ventorum incurſus pateat, & quaſi faciem
3 alicui ex Cœli partibus diſcooperiat. Notiſſimum autem cuicunque eſt Cœli aſpectum quadrupliciter variari, juxta quatuor Cœli ipſius, ſeu mundi partes: univerſum enim hunc mundi globum in quatuor partes æquales dividunt Mathematici, quarum vnaquæque nonaginta gradibus conſtat, cùm totum ſphæricum circulum in trecentas ſexaginta partes æquales diviſerint, quos gradus nominant.

Prima ergo pars Orientalis dicitur, ab ea enim
4 parte Sol exoritur, ſecunda in ordine dicitur Meridionalis, quòd ſol in ea parte exiſtens meridiem faciat, vel in medio diei itinere Sol ad eam partem accedat, tertia dicitur Occidentalis, cùm per eam partem Sol occidat; quarta denique dicitur Borealis, à Borea vento ex ea parte ſpirãte, vel Septentrionalis à ſtellis quibusdam polaribus, quæ ſeptem Triones vocantur, quod ſeptem numero ſint, quæ cum aliis viginti minoribus Vrſæ majoris figuram effingunt.

Illud verò notandum eſt, quòd Oriens, & Occidens non ſemper idem ſunt, ſi ſtrictè Orientem, aut Occidentem pro ea præciſa Cœli parte accipias ubi ſol oritur, aut occidit, quia ſingulis diebus punctum variat tam Ortus, quàm Occaſus, & à puncto quodam cardinali, vt exempli gratiâ, à primo gradu Cancri incipiens vagatur, cùm oritur per totum eum tractum Orientalem, quem gradibus conſtare nonaginta diximus, efformans ſuprà noſtrum horizontem ſemicirculos ſingulis diebus minores, infra horizontem autem majores, quouſque ad Capricornum perveniat, tunc enim ſemicirculos vice verſa ſupra horizontem efformat ſingulis diebus majores, infra horizontem minores: eodem quoque pacto variare in occaſu neceſſe eſt. At Meridies nunquam evariat, quia ſemper Meridies in ea parte cœli eſt, quam interſecat circulus, quem Meridianum ex hoc vocant, cùm enim Sol præciſè ad eum circulum pervenerit, tunc fit Meridies quia nullam habet circulus latitudinem; evariat quippe quoad altitudinem, quia & ipſe circulus ſuam longitudinem habet, vt cæteri omnes in ſphæra effícti, trecentorum ſexaginta graduum, & tamen hęc ipſa cœli pars, quę Meridionalis dicitur, eãdem habet latitudinem nonaginta ſcilicet graduum, ſicuti etiam & Septentrionalis, quæ & ipſa nullam recipit evariationem, nunquam enim Sol ad illam accedit. Prout ergo ad alteram ex his quatuor Cœli partibus locus aliquis patet, dicitur habere talem, aut talem aſpectum juxta ejus partis denominationem. Ex quibus aſpectibus ſaluberrimus juxta Hippocratis, & aliorum omnium doctrinam, Orientalis eſt, ſecundum locum obtinet Septentrionalis, poſt hunc ſuccedit Meridionalis, qui à bonitate jam videtur recedere; peſſimus Occidentalis: nec diſſentit ab hac Medicorum ſententia Vitruvius *libra prima, cap.* 4. Dicamus ergo duos aſpectus ſalubres judicari, inſalubres alios. Orientalis ſaluberrimus ob caloris temperiem, unde Veri aſſimilatur, quod cùm ex Hippocr. 3. *Aphor.* 9. ſaluberrimum ſit, & minimè lethale, & loca orientalia ſaluberrima ſunt, & ſiquidem Incolæ morbis nonnullis ex accidenti prehendantur, ii minimè lethales ſunt. Septentrionalis aſpectus eam ob cauſam ſalubris, quòd nativum calorem in ſeipſum recolligi impellens, robur illi conciliat, unde homines Septentrionalia loca incolentes robuſtiſſimi, 5
& maximè longævi. Meridionalis Septentrionali opponitur, quamobrem ex tali aſpectu calor nativus imbecillus redditur in animalibus, eorumque corpora ob viarum latitudinem facilè reſolvuntur, & ob æſtuantem calorem febribus facilè corripiuntur. Iam verò Occidentalis inſaluberrimus idcirco eſt, quòd contrarius Orientali exiſtens, contrarios effectus in corporibus producat, & aſſimilatur Autumno, qui inter Anni partes morborum eſt feraciſſimus, atque illis quidem aut longis, aut lethalibus. Ac de omnibus his, vide quæ docet Hippoc. *in lib. de aer. aquis, & locis,* cujus doctrinæ prædicta ſunt innixa. Et hæc univerſaliter quidem dicta ſint, & ſimpliciter conſiderato ex ſe cœli ipſius aſpectu, vel poſitione; at de particularibus aliter conſiderandum, quia ſi de his aſpectibus loquamur reſpectu hujus, aut illius loci, aut civitatis, aliter determinandum: neque enim tunc in particularibus prædicta verificantur, cùm ſicuti & rationibus, & auctoritatibus, & experimentis facilè probatur (& vide quæ ad hoc affert. Fortun. Fidel. *loco ſæpe cit.*) 6
in regione Septentrionali, vbi frigoris rigor maximè corpora infeſtat, Meridionalis aſpectus eſt magis laudandus, poſt hunc Orientalis, deinde Occidentalis, peſſimus erit ipſe Septentrionalis; in Meridionali verò ubi æſtuans calor nativum diſſipat calorem, Septentrionalem Orientali præferimus, poſt Septentrionalem fortè Occidentalem, ab hoc Orientalem, & ſic obſervatum adnotabis apud Vitruvium *lib. 6. ſua Archit. cap.* 1. in conſtructione particularium ædificiorum. Hinc fit, vt non idem incommodum ædificia ſibi invicem præſtare poſſint in diverſis regionibus, quanquam eundem aſpectum ſingula in ſingulis ſortirentur: nam in regione Septentrionali domus, quæ ab adverſo ædificio ita impeditur, vt Meridionalem aſpectum ipſi impediat, majus proculdubio damnum ſentire dicetur; quàm ſi eundem aſpectum illi interdiceret in regione Orientali, aut Meridionali; ſic in regione Meridionali majus damnum accipiet meum ædificium à tuo, ſi Septentrionalem aſpectum meo impediat; quàm ſi alium quencunque, & ſic de reliquis.

Semper

Sempet enim maius damnum inferunt ſibi invicem
ædificia non promiſcuè ex impedimento cuiuſcunq;
cœli aſpectus;qui ſimpliciter,& ex ſua natura ſalu-
bris iudicetur,ſed eius,qui in particulari quadam re-
gione ſalubrior cenſendus.

De ventis autem diuerſa conſideratio eſt, Occi-
dentales enim omnium ſaluberrimi exiſtimantur,ab
his Septentrionales ſeu Boreales,poſt hos à bonitate
iam recedere dicuntur Orientales,dehine multò ma-
gis Auſtrini, ſeu Meridionales. Occidentales enim
inſitum calorem viventibus omnibus fovent. In eo-
rum numero eſt Zephyrus,qui Fauonius, & eſt in-
ter Occidentales maioris momenti,& dicitur à Plinio
lib.6. Nat.hiſt.cap.25. genitalis mundi ſpiritus, vnde
Lucret.*lib.1.de rer.nat.*

Et reſerata viget genitabilis aura Favoni.

Septentrionales vero, quod corporum ſuperflui-
tates expurgent atque exſiccent, & exteriores cutis
porus denſando,natiuum calorem ad interiora com-
pulſum robuſtiorem faciant, merito poſt Occiden-
tales laudantur. Ex horum numero Eteſiæ ſunt,
ab ortu æſtiuo ſpirantes diebus canicularibus,& ob
eorum frigiditatem eo tempore æſtus maximè grati
Dicuntur etiam Prodromi, de quorum natura vide
Ariſtot. *libro ſecundo, Meteor. cap. 2.* & Plin. *lib.18.*
cap.19.& Ioan.Bapt.Portam,*lib 1 de aer.tranſm. c.22.*
8 Orientales quod humidi, ſint neque idcirco emenda-
te corporum vitia ſint apti ſed illa potius ad putre-
dinem diſponere,inſalubres habentur, hiſque magis
inſalubres Meridionales,Auſtrini dicti, quod caput
gravent,ſenſus hebetent, calidaque ac humida eo-
rum temperie putredinem promptè accerſant. Sed
& in ventorum conſideratione particularium ratio
habenda,vt rectè monet Fortunat.*lib.1 Relat. cap. 1.*
[& brauo *pag 48. 49. reſolut. Medic. p. 1. diſput. 3.*
ſect.2.reſolut.4.]nam & ex iis ipſis venti ſunt,qui cum
aliis omnibus ſint ſalubres, quibuſdam tamen popu-
lis ſint inſaluberrimi;contra vero alij ſunt, qui cum
inſalubres pleriſque populis exiſtant, ſalubres alias
aliis nonnullis eſſe ſolent. Sunt & præter hos venti
9 quidam particulares quorundam locorum, qui ea
loca perflant ac percutiunt, modò maximo cum
populorum damno,modo vero nonniſi cum magno
ſalutis commodo, de quibus vide quæ Fortunatus
habet, *loco ſupra cit.* nam de particularibus omni-
bus diſſerere præſentis loci non eſt:illud quivis noſ-
ſe poteſt:quod etiamſi ventus aliquis ſit alicuius loci
particularis, tamen in conſtructione Ædificiorum
& quorumcunque locorum,eius ſumma ſit ratio ha-
benda.

Mutant præterea ſuam propriam naturam venti
ex regionis natura,per quam tranſeunt,& pro acci-
dentali quadam eiuſdem diſpoſitione; quamobrem
facilè euenit, vt ventus ſuâ naturâ frigidus fiat per
accidens calidus, & ſic ex ſalubri fiat inſalubris.
Poteſt & contrario modo euenire,ac fortè non abſ-
que ſumma ratione ſenſatiſſimus vir Hipp. omnibus
ventis eandem tribuit Naturam humectandi, & re-
frigerandi, quam tamen mutari contingit ex regio-
num,& locorum ſitu, per quæ ad regiones quaſque
obveniunt,ita ille,*2 de vict.rat in princ.*ſed hæc alte-
rius conſiderationis ſunt.
10 Cæterum locorum poſitio quoad altitudinem
& planitiem, maximè in conſideratione habenda,
ſemperque humilia loca editis, ac ſublimibus poſt-
habita,vt ex Athenæo,& Antyllo Oribaſ. *libro nono.*
Collect.cap.12. Fortun. Fidel. *vbi ſuprà,* & ex Iuriſ-
conſultis Ripa ex Vitruvio *in tractat. de peſt. part.*
vlt.part.prima,numero quinto, nam conſtat & ma-
gis ſanos, & diutius in editis locis homines viuere
quam in humilibus,cuius rei rationem quærit Ariſt.
*libro 14.problem.7.*Sed & ipſa ſublimia, edita, ac
montana loca adhuc inter ſe quoad ſalubritatem diſ-
ferunt; nam quæ ſicciora ſunt, ſemper ſalubriora
cenſentur Oribaſ. ex Athen. *vbi proximè.* Eius rei
cauſa maximè in promptu eſt; quia ſublimia loca, 11
ac montana à Sole facilè illuſtrantur,vnde in vmbra
parum ſunt, à ventis maximè perflantur, & ab in-
fimis, craſſiſque exhalationibus libera penè ſunt,
cum ad ea tales exhalationes peruenire non poſ-
ſint, aut ſiquidem perveniant, facillimè & à Sole
diſſolvuntur, & à ventis difflantur, vndè moram
in illis trahere non poſſunt; quæ omnia quantum
momenti afferant ad aeris, & locorum ſalubrita-
tem,& iam diximus, & vulgus imperitiſſimus non
ignorat.

A vicinitate quoque Maris,aut aliarum nonnul- 12
larum rerum loca magis aut minus ſalubria fiunt
Conſtans apud omnes non doctos ſolum, ſed quoſ-
cunque viros opinio eſt, pleraque loca ex mariti-
mis ſalubriora eſſe,quam Mediterranea,vt ex Athe-
næo Oribaſ.*vbi ſupra*,contra vero loca,quæ ſtagna,
paludes, piſcinas, aliaſque collectiones aquarum
non fluentium, aut ſimile quid vicinum habent,
multis ex cauſis ſunt morboſa; cum ſemper enim
ſunt in vitio, tum vero æſtate ſunt peſtilentia.
Verba Antylli ſunt apud Oribaſ. *loco cit. cap. it.* 11.
Quod vero pro ratione poſita nonnulla loca dicat
Vitruvius, *libro primo, cap. quarto*, ſi in paludibus
Mœnia conſtitua ſint, & paludes ſecundum Mare
fuerint, fortè non vndequaque recipiendum,ſi ſalu-
britati proſpicimus,non obſtantibus conditionibus,
quas ille ineſſe deſiderat,vt ſalubres ſint; nam ne-
que exempla ab ipſo adducta pro ipſius opinione
faciunt,ſed potius contraria ſunt, cum Rauenna,
Altinum, Aquilegium, nonniſi propter paludes
huiuſmodi aëris in ſalubritate inſiſtentur; & quan-
quam Daniel Barbarus *in eius loci commento* mutatas
eſſe Naturæ vices dicat,cum Vitruvii tempore ſa-
lubria ea loca fuerint, quæ nunc inſalubria ſint,ta-
men illud mihi perſuaſerim, quod licet per aliquod
tempus ſalubritati aëris officere non poſſint eæ pa-
ludes de quibus ibi Vitruvius,nempe quouſque mo-
tionibus à Maris tempeſtate concitantur, & nouam
aquam ab ipſo Mari recipiunt,tamen non eſſe id pe-
renne & ſtabile,ipſa exempla à Vitruvio adducta ſa-
tis commonſtrant.

Sed & loca quæcunque in lacubus ſita ſunt, vel
lacubus propinqua,eadem penè vitia habent; hu- 13
midiora enim ſunt, & craſſis evaporationibus ob-
noxia; quæ nequaqoam facili negotio, aut Solis
illuſtrationi, aut ventorum flatibus cedere ſolent.
Quomodo tamen flumina,præcipuè magna, vicina
loca afficiant,ex Athenæo explicat Oribaſ.*vbi alias* 14
Si enim,inquit, loca ſicciſſima ſint, & flumina tem-
perata(nempe, inquam, non producentia ſtagna,
aut aliud quicquam, quod noxium eſſe poſſit,
neque curſus lenitate, ac tarditate, aut aquarum
craſſitie & pravitate ſint inſignia) fiunt quidem tem-
peratiſſima; at vbi excedant, non parva fit ad mor-
bos gignendos acceſſio. Hoc autem ita ſe habere
experientiâ conſtat; nam in ciuitatibus humidio-
ribus, vt Roma eſt, per quas flumina magna per-
currunt, ſemper habitationes prope ipſa inſalubrio-
res, quod ob aquæ vicinitatem humidiores etiam
reddantur,quam Loci natura ferat, & quod etiam
in humiliori parte Ciuitatis ſint; ad ipſas nam-
que facilè immunditierum, quæ in flumina proji-
ciuntur,perveniunt exhalationes,& totius ciuitatis
quædam ſentina ſunt, cum ad decliuiorem ſemper

partem, & ad ipſa flumina Latrinæ, Cloacæ, & Sentinæ, & Aquæductus, & cætera id genus tendant, & in ipſa exonerentur. Contra vero in vna eademque ciuitate ſi quæ loca edita ſunt, & ab huiuſmodi evaporationibus, & exhalationibus libera, etiamſi per ſe ipſa ciuitas aëris ſit omnino ſalubris, tamen ibi aër eorum locorum ſit ſalubertimus.

Porro Terræ ipſius qualitas ad locorum ſalubritatem multum facit, de qua etiam peculiariter con-
15 ſiderauit noſter Hipp. *in lib. toties cit.* & alij auctores prænominati. Nudam, & aquis carentem, cum ſicca ſit, ſalubriorem eſſe non hæſitandum; metallifera tamen eſſe non debet, quia talis mala ob id exiſtimatur quod etiamſi ſicca ſit, ſuffocans tamen euadat, vt ex Antillo Oribaſ. *ibid.* quæ vero plantis conſita eſt minus (inquit Athenæus apud eundem Orib.) perflatur, minuſque à Sole illuſtratur, quàm nuda; quocirca per hyemem vmbroſa eſt, ac frigida, per æſtatem vero difficulter à ventis perflatur, ſuffocanſque eſt, & ob eam cauſam reſpirationem habitantibus deteriorem parat.

16 Verumenimverò an ad locorum ſalubritatem, vel inſalubritatem potius faciat aquarum copia, non tam in ipſa ciuitate erumpentium, quàm aliunde deductarum, vt, exempli gratia, hic Romæ tanta fontium vbertas, vt nulla platea, nullus vicus, nulla via, nulla dumus ſit, quæ forte, immò fontibus non decoretur, præterquam quod Tyberis eam mediam præterfluit, ac innumeris puteis, & ciſternis abundae ſi quid vnicæ huic experientiæ fidendum eſt, dicendum videtur nonnihil ad ſanitatem conferre, cum palam ſit ab eorum fontium deductione, à Paulo V.P.M. mirum in modum adaucta, & affectatâ, vrbem Romam ſanitate nunquam intermiſſa gauiſam. Fortè aquarum frigiditate aëris æſtus, præcipuè per æſtatem, temperatur, quod maximè patet in ea vrbis parte, quæ trans Tyberim, & inter Adriani Molem, & Vaticanum eſt, quæ cum præ aliis vrbis regionibus æſtuoſa eſſet, ab huiuſmodi fontium deductione æſtum remiſit, & morbis multo minus videtur obnoxia, licet in præſenti anno valde morboſa fuerit, ſed eius rei cauſa non tam fontium extitit vbertas, quam pluuiarum aquarum proventus, quæ nequaquam, vt neceſſe fuiſſet, per cloacas, & alios ductus expurgabantur, ac eâ de re fontium tanta vbertas huic cauſæ, quaſi manus dedit, & morbos mirum in modum adauxit, qui neque hyeme iam penè prægreſſa remiſerunt. Sed profecto non eſt ex re Medica vnicæ experientiæ acquieſcere, quamobrem in ea re decidendâ locorum conſideratio habenda, ac iuxta eorum naturam circa id pronunciandum. Fontium affluentia in locis ſuâ natura calidioribus, & ſiccioribus, aut ſaltem humiditate non inſignibus, non videtur vituperanda, ſed potius laudanda, & affectanda; in locis vero humidioribus, ac frigidioribus nequaquam videtur experenda.

17 Quænam porro affectiones ex quibus terræ qualitatibus pullulare ſoleant, apud Oribaſium videre licet; nobis innuiſſe ſatis ſit cum Fortunato; quamcunque terram, quæ ſicciore ſit temperamento, & aquis, arboribuſque careat, vt ea, quæ nuda dicitur, quemadmodum lapidoſa eſt, argilloſa, macra, & huiuſmodi, ſanitati magis eſſe accommodatam, quam contrariis qualitatibus inſignem.

Domorum autem priuatarum ſalubritas & inſalu-
18 britas, ex iiſdem pene rebus dependet, ex quibus locorum & ciuitatum; ſed quia non modo tantiſper euariant inter ſe, ſed multa in conſiderationem venire poſſunt reſpectu vicinorum ædificiorum, idcirco quod ad earum negotium pertinere videatur, in eam quæ proximam ſequitur quæſtionem reiiciemus; nunc ante quæ ad locorum conſiderationem vlterius ſpectant, proximâ quæſtione diſcutiemus.

SVMMARIVM.

1 *In locorum mutatione plura conſideranda.*
2 *Vltra aërem quæ conſideranda, in locorum natura examinanda.*
3 *Mutationes omnes cavendæ.*
4 *Mutatio non modo periculoſa ex ſalubri in inſalubrem, ſed etiam ex inſalubri in ſalubrem.*
5 *Tenera ætas aëris mutationem facilius ſuſtinet.*
6 *Temperamenta, & ætates quomodo ab Aëris varietate afficiantur.*
7 *Anni tempus maximè aduertendum in locorum mutatione.*
8 *Mutationes locorum non tam ratione Aëris, quam mutatione Aquarum noxia.*
9 *Inſalubritas quæ ex Intemperantia procedit incorrigibilis.*
10 *Aquarum vitium non eſt ſufficiens cauſa non reſidendi.*
11 *Patrius Aër ſemper aliis præferendus. Contrarium numero ſeq.*
12 *In patrio Aëre conſideranda latens quadam energia.*
13 *Contraria contrariis curari quomodo intelligendum.*
15 *Patrius Aër quomodo praferendus.*
16 *Peſſimum cælum eſt, quod ægrum fecit.*

Quænam, & quo tempore tuta Aëris; & locorum mutatio, quæ vero non tuta.

QVÆSTIO V.

DE hac materia copioſiſſimè ſcripſit iam ſæpè adductus Fortun. Fidel. *Relat. lib. 1. cap. 2.* ex quo nonnulla ad hanc rem facientia tranſcribam, libenter vero ad eum lectorem meum remiſiſſem, ſi per ſcribendi neceſſitatem licuiſſet, cum paucula quædam addi poſſint his, quæ ab ipſo allata ſunt, licet nos, non vt ille, exactam de ea re doctrinam tradere cogamur, ſatis enim ſuperque erit, ſi breuibus innuamus, ex qua locorum mutatione in quæ lnea, quo tempore, quibus ætatibus, quibus morbis, quibus temperaturis immineat, aut manifeſtum vitæ periculum, aut rationabile, vel certum quoque aduerſæ valetudinis diſcrimen, aut alterutrius ſaltem non irrationabile dubium; hoc namque pacto Iuriſconſultis faciemus ſatis, quibus in Iuſtitia miniſtanda id tantum ſcire neceſſe eſt.

In locorum igitur permutatione plura veniunt 1
conſideranda, nempe primo terminus, à quo quis ſe mouet: ſecundo terminus, ad quem ſe confert: tertio, viæ longitudo, quarto; collatio ipſorum locorum quæ pro terminis conſtituuntur; quinto, perſonæ ipſius, quæ locum mutat, conditio, nempe temperamentum, ætas, conſuetudo, valetudo, & alia id genus
Et quoad loca, tam ad illa, quæ ſe habent vt termi-
nus à quo, quàm ad illa, quæ ſe habent, vt terminus 2
ad quem, non conſideratur tantum ipſius aeris conditio & natura, ſed cibi & potus ratio, diuerſitas inſtitutionis vitæ, & alia quæ in magnis mutationibus conſideratione digna ſunt. Itaque ab Hippocra-
tis ſententia *lib. 6. Epid. ſect. 3 text. 24.* cum Fortunato 3
exordiamur, dicentes, Mutationes omnes eſſe cauendas, quod ſemper periculoſæ ſint: quo vero maiores, & breviori tempore factæ, nempe magis ſubitaneæ, & plurium rerum reſpectu, eo magis proculdubio periculo ſubijciuntur. Si itaque in locorum mutatione non modo aëris natura plurimum euariet, eius loci, qui eſt terminus à quo, ab illo qui eſt terminus ad quem, ſed etiam cibi & potus ratio, & vitæ inſtitutio, & indumentorum vſus

cum

cum aëre ſit immutandus, tunc certiſſimo periculo eam eſſe obnoxiam manifeſtiſſimum eſt. Quod ſi præter hæc, mutatio facienda ſit nullâ habita temporis anni ratione, nullâ ætatis, aut temperamenti, aut valetudinis ejus, qui locum mutat, conſideratione, tunc tantò magis certo periculo hominem ſubijci dicendum eſt. Quod non modo intelligendum, vbi è ſalubri loco in inſalubrem, mutatio fiat,
4 aut vbi ex optima victus ratione, & ex optimorum ciborum, & potuum vſu in pravum victum, & noxiorum eduliorum, ac potuum vſum tranſitus fiat, ſed etiam, vt ex Celſi verbis inſinuatur, *lib.* 1. *cap.* 3. vbi contrà è malo in bonum fiat mutatio, vt ſi ex aera maximè craſſo ac calido, in tenuiſſimum, & frigidiſſimum, ex vſu panis fabacei, hordeacei, vel alterius cujuscunque frumenti præter triticei, in vſum panis optimi triticei, & ex potu aquæ in vini potum, & ex comeſtione herbarum, frugum, & ciborum parum nutrientium in comeſtionem carnium, aliorumque eduliorum multi nutrimenti, aut ex vita laborioſa in ſedentariam, aut ex ſedentaria in laborioſam fiat mutatio, ſemper eò magis periculoſa, vt diximus, quo major eſt, & quo magis repentina, & quo plurium rerum reſpectu. Quod maxime notandum, contra vulgarium hominum, imo & vulgarium quorundam Medicorum opinionem, qui perſuaſum habent, nullum habere in ſe periculum eam mutationem, quâ ex malo aere in bonum, aut ex malo victus regimine in laudabile pertranſitur. Diuerſa tamen eſt ratio reſpectu ætatum, quippe cùm quo magis tenera ætas eſt, eò facilius haſce mutationes ferrè
5 poſſe abſque ſubitaneo & euidenti periculo videtur, eo quod cæteris paribus, Natura non ita præteritæ victus rationi alligata, atque aſſueta ſit, præterquam quod nativus calor, vegetus adhuc & fortis, promptius occurrentem contrarietatem exuperare valet: contrariis autem omnino ex cauſis (licet omnibus ætatibus abſolutè loquendo magnæ mutationes noxiæ ſint) ſenectus præ omnibus ab iis læditur: non dubito autem, quin in particularibus decidendis, plurimum eorum, quæ diximus, ratio habenda ſit, ſed tamen ſimpliciter loquendo ea videtur eſſe rei veritas.

Sed præ omnibus non omittenda ſimul cum ætate temperamenti, habitudinis, & valetudinis conſideratio, cum euidentiſſime pateat, ſenes, eosque qui frigido, & ſicco temperaméto ſunt, graciles, & quoſdam valetudinarios, vt Aſthmaticos, Phthiſicos, Hecticâ febre detentos, Arthriticos, & alios nonnullos à frigido, ac tenui aere ſummopere lædi; contra verò juvenes, & qui calido humidoque temperamento dotantur, habitu plenos, ac pingues, proſperam valetudinem ſortitos, aut valetudinarios quoſdam, vt longâ febre detentos, viſcerum obſtructionibus obnoxios, capitis defluxionibus quibusdam moleſtatos, & id genus alios, ab eodem aere ſummopere juvari. Vniuerſim autem magis eſſe periculoſas eas mutationes, quæ ad loca calidiora fiunt, quàm quæ ad frigidiora, notat ex Vitruvio Fortunat. *lib.* 1. *cap.* 2. & ratio eſt, quoniam, inquit Vitruvius, quæ à frigidis regionibus corpora traducuntur in calidas, non poſſunt durare, ſed diſſolvuntur; quæ autem ex calidis locis ſub Septentrionum regiones frigidas, non modò non laborant in mutatione loci valetudinibus, ſed etiam confirmantur.

6 Verùm maximè inter ea, quæ adnotanda diximus in locorum mutatione, eſt ipſum anni tempus; periculoſa enim ea mutatio eſt, quæ in æſtate, & calidiori tempeſtate fit; habetque eandem rationem, quam in regionibus conſideravimus: minus periculoſa, imo etiam vndequaque tuta, quæ hyeme fit, & frigidiore cœli conſtitutione, quippe cùm ipſum extremum cæli frigus, ipſaque frigida anni tempeſtas aerem omnem, etiam pravum & peſtilentem, perpurgare ſoleat, vnde etiam ex ſalubri, puro ac tenui in inſalubrem, impurum, ac craſſum aerem abſque periculo eo tempore mutatio fieri ſolet. Imo in ipſo quoque peſtilenti tempore, minori cum peri- 7
culo ad loca peſtilentia acceditur hyeme, & frigidiore tempeſtate, quam alio quovis tempore: non tam quia externæ cutis pori obſerati ab externo aere ambiente minus contagium ſuſcipere poſſunt, quam quia ipſe aer ab excedente frigore, vel omnino à putredine vindicatur, vel ſaltem ab vlteriore putrefactione coërcetur concipienda.

Sed & illud maximopere advertendum, quod monebat idem Fortunatus, ſed ab ipſo præceptore Hip- 8
pocrate, multo ante adnimadverſum, nimirum locorum mutationes non tam ratione aeris, & ipſorum locorum natura fieri periculoſas, quàm ex mutatione aquarum, & intempeſtivo cæterarum rerum non naturalium vſu, quod & nos alias admonuimus.
Non erit ergo ſemper culpandum aeris vitium, ſed 9
videndum, ne ex intemperantia, aut inconſideratione ejus perſonæ, quæ locum mutat, morbus irrepat, cum is error ſit corrigibilis, & idcirco non poſſit præbere juſtam cauſam non reſidendi in illo loco, vel reſignandi beneficium, & hujusmodi,
quemadmodum neque ſufficiens cauſa non reſiden- 10
di, aut reſignandi beneficium erit, ſi valetudo ex aquarum vitio originem habeat, nam & hoc vitium eſt de facili corrigibile, vt patet ex ſuperioribus, cum de aquarum pravatum emendatione diſſeruimus.

Movet præterea Fortunatus hujusmodi dubium, an ſemper patrius aer cæteris in bonitate ſit præferendus, quod ſæpè vſuvenit, & abſolutè à nonnullis
ſententia pronunciatur definiendo, ſemper patrium 11
aerem eſſe aliis præferendum, ſemperque morbis quibusque, Chronicis præſertim, opitulari. Putat tamen Fortunatus, ac prudenter quidem, alterâ ex parte, quantum mea fert opinio, hoc non eſſe perpetuo verum, dato etiam quod ſemper veritatem habeat, morborum incommoda minus ægrè in patria
tolerari, quam extra patriam; cæterum patrium 12
aerem in tantum poſſe quibusdã morbis juvamento eſſe credit, in quantum intemperiei ipſius morbi cõtrariatur; itaque ſi calido quis laboret morbo, & patrius aer frigidus ſit, profectò tunc illi proficuum futurum credit, qui ob ſanitatem recuperandam in patriam redire deſiderat, ſin vero patrius aer calidus
ſit, & inſtet infirmus in patriam remeare, quod aer 13
patrius ſibi familiaris ſanitatẽ ſit reportaturus, tunc negat Fortunatus id pro infirmi deſiderio ſucceſſurum, verum in aere patrio præter manifeſtas qualitates, quibus morbo contrariari poteſt, conſiderandum mediusfidius cenſeo latentem quandam energiam, & familiaritatem, ſeu ſympathiam, cujus beneficio inſitum calorem recreare, ac roborare in tantum poſſit, vt facilius quoſcunque morbos evincat, & abigat. Nam licet facile ſit demonſtrare, habere ſemper veritatem eam propoſitionem, quod contraria curentur contrariis, non tamen ſemper curatio per medicamenta & præſidia fit, quæ manifeſtis qualitatibus morbo, ejuſque cauſæ contrarientur, ſed aliquando ea in vſum trahuntur, quæ ob occultam quandam virtutem ipſum calorem nativum, & vires ægrotantis confortare, ac roborare valent:
ſic enim ipſa Natura per ſe abſque alio artis præſidio
pravos humores rectificat, corrigit, concoquit, exu- 14
perat, abigit; coctiones omnes meliores efficit,

ſingulas corporis virtutes roborat, vnde poſtmodum tranquilla ſanitas emergit. Aërem verò patrium, quicunque tandem ille ſit, peculiarem hanc facultatem ſortiri, vt nativum calorem vegetet ac roboret, ipſa docet quotidiana experientia: prætetquam quod ipſum à ſimili facillimè probatur; nam ſunt qui optimos, & euchymos cibos in pravos vertunt humores, cùm aliàs non ita bonis aſſueti ſint; hos ad minus bonos tranſire permittendos, ſi ægrotauerint, quis negabit? Illud tamen controuerti non poteſt, quòd ſi aër patrius multum excedat ita vt aër, vbi quis ægrotat, optimus ſit, purus, tenuis, temperatus vel moderatè frigidus, & in ſumma ſaluberrimus, patrius verò impurus, craſſus, diſtemperatus, calidus, & in ſumma inſaluberrimus, tunc quidem ineptum eſſet conſilium, ob id tantùm, quod patrius ſit pravum aërem bono præferre, & ex optimo in peſſimum; ob ſanitatem recuperandam, ſe conferre. Quod maximè procedit, vbi etiam peregrinus aër ex longa mora in ipſo contracta, jam familiaris & ipſi ægrotanti euaſiſſet; nam ſi modico tempore in peregrino aëre æger moram traxiſſet, & fortè ex nimia diſſimilitudine ad patrium aerem ægritudo irrepſiſſet, non eſſet in hoc caſu dubitandum, quod ad patrium aerem remeandum eſſet, etiãſi peregrinus optimus, patrius vero peſſimus eſſet. Verumtamen cùm aër non multum bonitate cedit ei, in quo quis ægrotat, etiamſi morbo non eſſet vndequaque contrarius, patrium præferendum cen-

15 ſerem, quod non ſine exemplo ab Hippocrate mutuato, & ſuperius repetito, dictum volo, qui *lib.* 2. *Aphor.* 38. paulo deteriorem cibum aut potum, ſuauem tamen, meliori, ac minus ſuaui præferendum jubet, non alia quidem ex cauſa quàm quia Natura magis gaudet iis, quæ ſibi grata, ac familiaria ſunt; quod etiam in aeris delectu locum habet, qui etiamſi paulo deterior ſit, tamen ſi patrius eſt, & ob id magis gratus, meliori, ac ſalubriori eſt præferendus: nam & illud etiam in aere, in quo quis ægro-

16 tare cœpit, conſiderandum, quod Celſ. *lib.* 2. *ſua Med. cap.* 1. monebat, *peſſimum nimirum cœlum eſt, quod ægrum fecit*: non enim hæc aeris, in quo quis ægrotare cœpit, malitia, ad manifeſtas ipſius aeris qualitates eſt referenda, hoc namque non ſemper vſuuenit, vt morbus ſit in manifeſtis qualitatibus ipſius aeris, in quo quis ægrotare cœpit, & vt ea de cauſa morbus ab ipſo aere, & foueri & adaugeri valeat; ſed referenda eſt vel ad latentem quandam energiam ipſius aeris, vel ad contrarietatem fortè, quam habere poteſt is aer, etiamſi optimus ſit, cum eo qui ægrotat, vt explicat Hieron. de Rubeis, *in hunc Celſi locum*. Si ergo aer laudabilis poteſt peſſimus eſſe, reſpectu cujuſdam indiuidui, poterit & illaudabilis etiam eſſe ſalubris reſpectu alterius: quod etiam verbis prædictam ſententiam ſubſequentibus inſinuabat Celſus, ſubdẽs, *Adeò vt in id quoque genus, quod Naturâ pejus eſt, in hoc ſtatu ſalubris mutatio ſit.* Cùm ergo liceat in pertinaci morbo, ex Celſo, bonum aerem in pejorem ſimpliciter cõmutare, tantò magis licebit, vbi concurrat cum hoc naturalis quædã familiaritas, & ſympathia, qualiter in patrio aere vſuuenire palam eſt. Vbi ergo non ſit magna, & valde notabilis bonitatis diſparitas, inter aerem, in quo quis ægrotat, aut commoratur, & patrium, ſemper dixerim pro ſalute cuſtodienda, aut recuperanda patriũ eſſe tutiorem. Fortunati verò ſententiam locum habere in caſu, in quo manifeſtis qualitatibus contra morbum pugnare oporteat, & aer patrius inſigniter iiſdem qualitatibus morbũ fouere poſſit, Ita vt periculũ inde certum emerſurũ, pro certo ſit tenendum.

SVMMARIVM.

1 *Actio, quæ dicitur noui operis nũciatio, quid operetur.*
2 *In ædificiis conſtruendis contiguis quæ conſideranda.*
3 *Actio de nouis operis nunciatione non datur contra ædificia jam conſtructa, ſed de nouo conſtruenda.*
4 *Ædificia tam contigua, quàm ſibi aduerſa quæ magis attolluntur, magis invicem ſibi incõmodare poſſunt.*
5 *Vnicuique licet ſuum ædificium altius tollere vſque ad cœlum.*
6 *Seruitus negatiua, ſeu affirmatiua quid.*
7 *Quò magis anguſtæ viæ ſunt, eò magis ædificia ſibi invicem aduerſa, ſibi incommodant.*
8 *Quò magis viæ tortuoſæ ſunt, eò magis ædificia ſibi invicem incommodant.*
9 *In ciuitatibus viarum latitudo, & rectitudo, cum longitudine conſideratur.*
10 *Ædificia circa quæ ſibi invicem incommodant.*
11 *Proſpectus ad ſanitatem nihil facit, niſi per accidens.*
12 *Luminum triplex genus.*
13 *Majus incommodum inſurgit ex priuatione luminis, quam ex priuatione perflatus ventorum.*
14 *Luminum diuerſorum diuerſa vtilitas.*
15 *Majus incommodum emergit ex ædificio, quod Orientem Solem, quam ex eo, quod cœlum mediantem, aut occidentem impediat.*
16 *Dies artificialis quodnam tempus dicatur.*
17 *Anni tempus maximè conſiderandum in decidendo incommodo ex ædificio proueniente.*
18 *Ædificia quomodo reſpectu ventorum ſibi invicem incommodent.*
19 *Seruitus altius tollendi ſi detrectetur, quomodo afficiat reſpectu ventorum.*
20 *Venti nonnulli per rectam lineam ſpirantes ſalubriores, alij minus ſalubres.*
21 *Publica ædificia, Oppida, Ciuitates, & hujuſmodi, quæ impedimenta accipere poſſint ex vicinis.*
22 *Major ratio habenda publici intereſſe, quam priuati.*

Quæ incommoda ſanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant.

QVÆSTIO VI.

IN hac quæſtione offertur materia ſatis practicabilis, de qua Iuriſconſulti nonnulla, ſed pauca habent, ſub titulis de ſeruitutibus, tam communibus, quàm vrbanorum, & ruſticorum prædiorũ, & in tit. *de oper. nov. nunt. in lib. ff.* & in tit. *de ſervit. & aq. Cod.* Occurrit enim ſæpiſſimè in ædificiis conſtruendis, in nonnullisque aliis circa particulares domos peragẽdis, dubitare de incommodis, quæ vicinis ex tali conſtructione, aut rerum actione emergere poſſunt, ac tunc ipſis vicinis cõpetit Actio, quæ dicitur novi operis nunciatio, quâ ſibi cauere licet, ne quid vicinus in præjudiciũ ſui innouare valeat circa ædificia ſuis contigua, vt in tit. ipſo *ff. de operis noui nunciatione* manifeſtum fit. In harum verò pleriſque occa- 1
ſionibus Medici aduocantur in conſilium, vt cùm ex conſtructione alicujus muri, vel parietis, vel ex eleuatione alicujus ædificij, vicini domui obeſſe contingit, impediendo Solis illuſtrationem ab aliqua domus parte, vel aeris ipſius à ventis perflationem, ob quas cauſas domus ipſa vicini inſalubrior in poſterũ futura ſit, vel cum ex demolitione veteris muri, vel cujuſcunque ædificij, vel ex Syluæ cæſura priuata domus, vel Ciuitas aliqua nocumentum receptura eſt, quod inſalubriorem Cœli aſpectum habitura exinde ſit, vel quod ab inſalubriori vento perflatum ſit receptura, & ſic de cæteris, vt videbimus.

Itaque nos quantum ad Medicos pertinet, dicamus, 2
in ædificiis quibuscunque, ſed præcipuè in vrbanis, cõſiderari debere ipſorum ædificiorum altitudinem, vicinitatem inter ipſa intercedentem, viarum ea dirimentium

mentium

mentium dimenſionem, ſpatia in ipſis ædificiis ad
lumen, aut ad proſpectum, vel ad commodum aliud,
vel ad pulchritudinem, & magnificentiam, vel ad
horum nonnulla, aut ad omnia ſimul relicta, vt fe-
neſtræ ſunt, portæ, angiportus, xyſti, cohortes,
ambulacra, ac prætetea nonnulla alia ad ipſa atti-
nentia, vel ipſis contenta, vt Hortus, Pomatia,
Fontanæ, Ciſternæ, putei, Camini, Latrinæ, & alia
permulta. Ex quibus omnibus, vt dixi, videndum,
quæ incommoda vicinia ædificiis emergere poſſint:
nam ſi incommodo ſint, poterunt probiberi ne fiant,
ne conſtruantur: neque enim ſi jam facta, aut con-
ſtructa ſint, competit ea actio, quæ novi operis
3 nunciatio dicitur, vt patet *per l. 1. §. 2. ff. de oper.
nov. nunc.*

Primò igitur, quoad ædificiorum altitudinem, hæc
4 ſit concluſio, Quò magis ædificia vel ſibi contigua,
vel adverſa attollũtur, eò magis ſibi invicem incom-
modare poſſunt, tam quoad lumen, quàm quoad
ventorum perflatum, atque etiamad pleraque alia;
vnde & poteſt probiberi vicino, ne altius tollat, &
cogi poteſt ad altius tollendum, nam & quanto mi-
nus attolluntur ædificia vel contigua, vel adverſa,
tantò magis patet aditus aut inſalubri vento, aut
Cœli aſpectui non laudabili: non enim ex eo quòd
unicuique regulariter liceat ſuum ædificium tollere
5 altius vſque ad Cœlum, *vt per l. Altius quidẽ, & l. ſeq.
C. de ſervit. & aq.* & per alias adductas à Cæpoll. *de
ſervit. ruſt. præd. cap. 11. num. 4.* idcirco non licet ex
juſta cauſa, & dominio hanc ſervitutem altius non
tollendi vicino imponere; plures enim ſunt, & eſſe
poſſunt cauſæ, ob quas noceri mihi contingit, ſi
tuum ædificium meo contiguum, vel adverſum al-
tius extollas, quod nocumẽtum vt evitem, poſſim, ſi
ius habeam, tuo ædificio hanc ſervitutem imponere,
vt altius non tollatur; nihil enim aliud eſt ſervitus
6 negativa, niſi prohibitio ad ædificium, vel prædium
pertinens eius, quod aliàs liceret, ſicuti affirmativa
coactio ad ea præſtanda, quæ in domini voluntate
ſunt. Porrò notiſſima eſt ſuperior concluſio, & id-
circo probatione non eget, & procedit etiam quo-
ad viciniratem, nam quò magis ſibi invicem vicina
ædificia ſunt, eò magis ſibi invicem obeſſe ne-
ceſſe eſt.

Secundò, quoad viarum dimenſionem ſimilis
7 concluſio efformari poteſt; nam quò magis auguſtæ
viæ ſunt, tantò ædificia ex adverſo poſita ſibi
invicem incommodant, & quoad lumen, & quoad
aëris perflatum, & quoad Solis reflexum. Ratio
eſt, quia quantò propinquius vnum ædificium alteri
eſt, tantò magis in vmbra illud eſſe neceſſe eſt, quod
ad Occidentem, vel Septentrionem vergit; tantò
minus etiam, quod alteri ſubeſt, à ventis perflatur,
qui ab ea parte eminentioris nempe ædificij ſpi-
rant: nam linea, per quam venti feruntur, in immi-
nens ædificium terminatur, neque pertingere po-
teſt ad ædificium ſubjectum, ſed illud præterit,
vnde huius aër ab eius venti perflatione immotus
permanet; ſed & tantò magis contra poſitum ædi-
ficium à reflexis Solis radiis, & calefieri, & illu-
minari contingit ob viciniratem; reflexi enim
radii quantò magis ad diſtans extenduntur, tan-
tò magis propriam vim remittunt, vt experientiâ
patet.

8 Tertiò, quo magis tortuoſæ, & flexuoſæ viæ ſunt,
eò magis ædificia tam contigua, quam adverſa, ſibi
invicem & quoad lumen, & quoad ventorum perfla-
tum, & quoad reflexum officere contingit: quod tan-
tò promptiùs evenit, quantò viæ ſunt anguſtiores;
nam præter ſupradicta in ſecunda concluſione, acce-
dit hic quod ædificia Soli oppoſita cùm tortuoſa
ſint; majorem umbram faciunt, cùm recta minorem
faciant, quòd illa majus, hæc multo minus ſpatium
occupent; eſt enim linea recta omnium breviſſima,
cumque tortuoſa ædificia maiorem extenſionem ha-
beant reſpectu diverſarum partium ipſius cœli, plu-
res etiam ventorum flatus impedire ea oportet; &
ſiquis ad eas perveniat, ob eandem tortuoſitatem
non habens exitum, aëremque agitando, plures quaſi
ventos efficit, qui nequaquam aëris ſalubritati ſunt
accommodi. Quin & reflexum radiorum Solis mo-
leſtiorem ab his tortuoſis ædificiis fieri contingit,
quòd Solis radij in vnum coëuntes, magis vniti cùm
eorum curvos parietes feriunt, maiorem vim ſortiti
in adverſas habitationes maiori cum vehementia
reflectantur. Itaque prudentiſſimè his ex cauſis
Oribaſ. *lib. 9. collect. cap. 20.* & ex ipſo Fortun. *cap. 1.*
viarum latitudinem, & rectitudinem in civitatibus
deſiderat; ſed & longitudo erat addenda, nam via- 9
rum frequentia brevitati conjuncta eatundem tor-
tuoſitati æquiparanda eſt: neceſſe enim eſt vias bre-
ves numero multiplicari, & ſic ſeſe mutuò interſeca-
re, ac veluti obices ſibi mutuo fieri. Nec minus nocet
viarum tortuoſitas quoad aërem, nam ex ea cauſa
non obſcurè aërem turbari, ex Sabino dicebat Ori-
baſ. *vbi ſuprà*, ob flexus ad ventos ipſos obliquos, vn-
de cùm vnus ventus ſpirat, multos fieri accidit, eoſ-
que pugnare inter ſe; nam ventus per rectum fluit, at
viæ non ſunt rectæ, ergo incidens in eas, quæ exitus
non habent, ventus non ingreditur, quia ei nulla
ibidem patet via, aërem verò, qui in ea via eſt, colli-
dit, & vndabundans per flexus, eaſque vias, quæ exi-
tus habent, jactatur, quandoquidem aliter ab aliis
atque aliis inflectatur, & refringatur; à quibus autem
vibratus circumfluit, & ſæpè viciſſim fermè, in eis
ad eadem loca debilis fluit, & vndoſus ſeſe jactat,
à quibus verò in alios conſtitutos mittuntur, contra-
rias ſpirationes faciunt, vt lumen luminis reflexum,
ad pares enim angulos ſemper reflectunt, & quę ſe-
quuntur. His tamen non obſtantibus, Vrbe Roma
Neronis fraude incendio abſumpta, cùm ille inſtau-
randam curaret, vt pulchriorem redderet, latis viis
illam conſtruens multis probatum non eſt; nam
erant, inquit Tacitus *lib. 15. Annal. curſ. med.* qui cre-
derẽt, veterem illam formam ſalubritati magis con-
duxiſſe, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo te-
ctorum non perindè ſolis vapore perrumperentur, at
nunc patulam latitudinem, & nulla vmbra defenſam
graviore æſtu ardeſcere.

Et quoniam, vt ex ſuperioribus patet, incommoda
quæ ex proximis ædificiis invicem emanant, in vno
eodemque genere maiora & minora eſſe poſſunt, de-
terminandum idcirco, quodnam maius ſit, factâ
comparatione, & inter incommoda diverſi generis,
& inter ea quæ eiuſdem generis ſunt. Diximus au- 10
tem ædificia ſibi invicem incommodare poſſe, &
circa proſpectum, & circa lumen, & circa aëris per-
flationem, & circa eiuſdem puritatem, & bonitatem;
ſiquæ autem incommoda ex aliis rebus ad ædificia
attinentibus emergunt, adhæc reduci poſſunt. Iam 11
verò proſpectum omnium minimè ad ſalubritatem
conferre, notum eſt, ad amœnitatem enim ſolùm in-
ſervit, licèt per accidens ad alia inſervire poſſit; ma-
juſne autẽ ſit in commodum ex privatione luminis
inſurgens, quàm illud quod ex privatione perflatus
aëris emanat, non videtur difficulter terminari poſ-
ſe, ſtante eius concluſionis veritate, quam aliàs in-
duximus, Solem eſſe, qui aërem rectificat. Dicamus 12
tamen, luminis conſiderari poſſe triplex genus,
juxta Mathematicos, qui primum vocant prima-
rium, ſecundum ſecundarium, tertium tertiarium.
Primum illud dicunt, cùm illapſus ſunt radioſi,

nempe inquam lumen ab ipſis radiis primò factum,
ſecundarium illud, quod eſt io loco illuſtrato ab il-
lapſu eorundem radiorum per totum cubiculum.
Tertiatium, cùm ex ipſo loco illuſtrato lumen reci-
pit alius locus per ſe non luminoſus. Ego ad nego-
tium noſtrum magis facere crediderim, ſi dicamus, à
Sole nos habere lumen vel mediatè, vel immediate.
Immediatè, vèl per directum, vel per obliquum, ſeu
transverſum; mediatè per reflexum luminis imme-
13 diati, vel rectâ, vel obliquè. Quibus ſtantibus dica-
mus, quòd maius ſit incommodum ex parte priva-
tionis luminis immediati, ſive illud directum ſit, ſi-
ve transverſale, vel obliquum, quàm ex parte priva-
tionis perflatus vētorum. Quod perſpicuum fit, quia
lumen alterutrum facilè emendare poteſt quicquid
vitij aër contrahat ex immobilitate, & privatione
perflatus ventorum; at ventus non poteſt è contra
tam facilè emendare incommodum proveniens ex
perpetua vmbra, quæ aërem ipſum frigidiorem, &
humidiorem, ac conſequenter inſalubriorem facit:
nam hoc incommodum potiùs augetur ab aëris
perflatu, quàm tollatur, præterquam quòd etiamſi
ab uno vento aer perflari ab alio, at de Solis illuſtra-
14 tione nequaquam idem evenire poteſt. Non videtur
tamen parem habere vtilitatem lumen mediatum,
per reflexum habitum ſive obliquum, ſive rectum,
vt eius privatio æquiparari poſſit privationi perfla-
tus aëris, & maximè ſi impediatur ventus aliquis ſa-
lubris; niſi obſtet quòd & lumen etiam mediatum,
& maximè rectum calefaciendo aërem poſſit aliquo
modo perpurgare; vnde dicendum potius videtur,
multò minus incommodare privationem luminis
per reflexum, reſpectu privationis perflatûs aëris,
quàm privationem luminis cuiuscunque reſpectu
eiusdem perflatus aëris.

15 Sed hæc de incommodis, & nocumentis diverſæ
ſpeciei inter ſe comparatis; nunc de iis, quæ eiusdem
generis ſunt, dicamus, maius incommodum emer-
gere ex ædificio, quod Orientem Solem, quam ſi
16 eundem in Meridiano exiſtentem, aut Occidentem
impediat, vnde diviſa tota artificiali die in quatuor
partes, (eſt autem dies artificialis illud temporis
ſpatium, in quo Sol eſt ſupra Horizontem, ſicut
nox artificialis illud, in quo Sol eſt infra Horizon-
tem, vt per auctores in Sphæram Clavius *in 1. cap. de
Spher.* cùm agit de Horizonte, vel eſt tempus à mane
ad veſperam, vt Gloſſ. *in l. More Romano ff. de feriis.*)
maius nocumentum afferet ædificium, quod impe-
diat vicino Solis illuſtrationem in prima diei par-
te, dehinc quod in ſecunda, & ſic de reliquis; nam
minimè omnium incommodat, quod Occidentem
impedit Solem, vt iam ex ſuperioribus liquet. Cum
his tamen revocandum in mentem eſt, quod de pe-
culiari regionum natura aliàs diximus, quia in tem-
peratis procedent quidem ea quæ diximus, in cali-
dioribus minus damnum emerget ex impedimento
illuſtrationis Solis in meridie exiſtentis, contrà in
frigidioribus maius.

17 Sed & circa hæc anni tempus multum momenti
habet; nam, vt aliàs dictum eſt, non ſemper Sol in
eodem Cœli puncto præcisè oritur, aut occidit,
neque ſemper eandem cœli mediationem habet: in
ortu enim, aut occaſu ſpatiatur per totum tractum
illum, qui comprehendit quartam totius circuli
partem, & inde oriens, aut occidens dicitur; in me-
diatione verò cœli habet maiorem, & minorem
elevationem, vt notum eſt: Itaque, vt exemplis aga-
mus, maius damnum emergit ex impedimento
orientis Solis hyberno tempore, quàm æſtivo ex
vno capite, ex alio contrà; item maius ex impe-
dimento Solis mediantis cœlum hyberno; quàm
æſtivo tempore, & ſic de cæteris.

De ventis porrò eadem eſt conſideratio; nam pro 18
ipſorum ſalubritate, vel inſalubritate poteſt ædifi-
cium, quod altius extollitur, magis aut minus proxi-
mo, aut adverſo obeſſe; nam ſi ædificium quod con-
tra meum extollitur, vel meo contiguum, impediat
ventos Occidentales omnium ſaluberrimos, maiori
incommodo procuIdubio mihi erit, quàm ſi impe-
diat ventos Septentrionales; magis etiam nocebit, ſi
impediat Septentrionales, quàm Orientales, aut Me-
ridionales. Et quemadmodum hæc conſiderata ſunt 19
reſpectu ſervitutis altius non tollendi, ſic conſide-
rare ea licèt reſpectu ſervitutis altius tollendi: nam
ſi ædificium contra meum poſitum altius non tol-
latur, & ab ea parte Meridionales vel Orientales
venti ædificium meum impetant, maiori mihi dam-
no erit, quàm ſi ab eadem parte Septentrionales, vel
Occidentales ſpirarent. In ſingulis tamen caſibus
videndum, an venti ad ædificium, cui ſervitus debe-
tur, per rectam lineam, vel per obliquam, aut trans-
verſim, & per reflexum accedant: nam aliqui per re- 20
ctam lineam ſpirantes ſalubriores, alij minùs ſalu-
bres; ſunt enim qui ſalubriores evadant, ſi vel per
obliquam ſpirent, vel aliquo modo refracti ad nos
perveniant. Sed quæ in particularibus ædificiis di- 21
ximus, ad publica, & vniverſalia loca quoque trans-
ferenda, nempe ad Oppida, Terras, Villas, Civitates,
Provincias; nam & hæc loca à vicinis ſylvis, vel 22
montibus, vel aliis quibuſcunque obicibus eadem
incommoda reportare poſſunt, vel à Sylvarum cæ-
ſura, & montis deſtructione, vel à Sylvæ plantatio-
ne, & montis, vel arcis conſtructione, quæ privata
ædificia inter ſe ſibi communicare diximus cùm
altius tolluntur, cùm tolli non deberent, vel cùm
non attolluntur, cùm tolli deberent. Quòd verò ma-
ior ratio habenda ſit incommodi, quod ex publico,
aut privato impedimento publico loco emanat,
quàm eius quod privato, non eſt quod longioribus
demonſtremus, nam non ipſis Legumperitis ſolùm
eſt notiſſimum *per l. pupillo §. ſi quis rivos ff. de nov.
oper. nunc.* ſed & aliis quibuscunque, & facit ex Me-
dicis Roderic. Caſtrenſ. *de Med. Polit. lib. 1. cap. 12.*
Alia tandem nonnulla, quæ huc pertinent, in ſeq.
quæſtione diſcutiemus.

SVMMARIVM.

1 *Res quaſdam penes ſe, ac ſuum ædificium habere, ſer-
vitus quædam eſt.*
2 *Cloacæ ſpectant ad publicam vtilitatem.*
3 *Cloaca quid.*
4 *Cloaca quantò maior, eo magis damnoſam ſervitu-
tem facit.*
5 *Maior ſervitus eſt Cloacæ inferius os, quàm ſuperius
penes ſuum ædificium habere.*
6 *Cloacæ mundæ, ac liberæ ſint oportet.*
7 *Cloacas purganti vis fieri non poteſt.*
8 *In Cloacam publicam nihil immitti poteſt, quod
eius vſum deteriorem faciat.*
9 *Aquæductus, & Canales quodnam afferant incom-
modum.*
10 *Horrea duplicis generis, & quodnam afferant in-
commodum.*
11 *Horti quomodo vicinis officiant.*
12 *Pomaria quomodo damno ſint.*
13 *Prata quodnam incommodum afferant.*
14 *Furnus an damno vicino ſit.*
15 *Fornaces quodnam afferant incommodum.*
16 *Sterquiliniorum damna.*
17 *Stabula an damnoſa.*
18 *Immundæ Artes quantùm Civitati noceant.*

De

De Cloacis, Aquæductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Furnis, Fornacibus, Sterquiliniis Latrinis, Stabulis, & de Artibus immundis.

QVÆSTIO VII.

SVnt quædam in Ciuitatibus, quæ omnino neceſ-
ſaria incolis ſunt, abſque eorum præſentia plori-
mum incommodi ſubituris, quæ tamen vel immun-
ditie, vel illuvie, vel prauis euaporationibus ab ipſis
aſcendentibus, vel aliqua alia ex cauſa vicinorum
ſanitati facilè obeſſe poſſunt, idcirco huiuſmodi res
penes ſe, ac ſuum ædificium habere ſeruitus quædam
eſt, vt patet multoties per ll. *in tit. de ſervitutibus*
1 Horum tamen ſingula enumerare ſuperfluum eſt, ſed
vt ad aliquorum exemplar de cæteris iudicare liceat
nonnulla hic videntur receuſenda.

Frequentes ergo in Ciuitatibus Cloacæ ſunt, & eo
frequentiores, & maiores, quo magis populoſa, &
2 magis capax Ciuitas eſt: nam pertinent quidem Cloa-
cæ ad publicam vtilitatem, *l. 1. Quia autem ff. de
Cloac.* Quid ſit autem Cloaca, definitur à ll. *id ead.
l. 1. §. Cloaca*, ſic: Cloaca eſt locus concauus per quem
colluvies quædam fluunt. Sed lex, vt apertiſſimè
3 patet ex ipſiuſmet ſubſequentib. verbis, Cloacæ no-
men ſatis genericè accepit, prout & Tubum, & Fi-
ſtulam continet: imò ſic definita pro aliis quibus-
dam accipi poteſt. Sed quicquid ſit de hoc, in Cloa-
cis non modò conſideranda concavitas illa, quæ ve-
luti canalis quidam eſt, per quem aquæ proiectitiæ,
& pluviæ, & quælibet viarum immundities in flu-
men, vel alium quemlibet locum expurgantur, ſed
etiam duplex terminus, à quo nempe, & ad quem,
vel ſuperius, & inferius ipſius Cloacæ foramen,
aut os, nam per ſuperius, quod terminus à quo dici
poteſt, omne immunditiarum genus receptum, ac
per cauitatem delatum per inferius, quod terminum
4 ad quem vocamus, in alium locum, vt in flumen, vel
in maiorem aliquam Cloacam demittitur. Conſi-
deranda quoque ipſius Cloacæ magnitudo, & ca-
pacitas quædam enim earum magnæ ſunt, quædam
parvæ, quædam maximæ, vt quæ alias expurgant,
qualis erat Romæ: his conſideratis dicendum, quod
Cloaca quanto maior eſt, tanto oneroſiorem, & ma-
gis damnoſam ſervitutem inferat; cùm quanto maior
eſt tantò maior copia exhalationum, & putredino-
ſorum vaporum inde elevata, vicinas ædes inficiat:
prætérquã quod propinquas habitationes, & vicina
loca atque ea quoque, per quæ eius ductus pertrati-
ſit humidiora, & minus ſalubria proculdubio efficit;
& in ſumma ex Cloacæ propinquitate ſemper dam-
num aliquod aëris ſalubritati majus vel minus, pro
ipſius magnitudine emergit.

Cæterum maiori damno eſt Cloacæ inferiorem
5 exitum quam ſuperiorem prope ſe habere; & ratio
eſt, quia locus, in quem Cloaca immundities deponit,
ſemper earundem immunditierum reliquiis ſcatet, &
6 ſic multo magis magiſque indeſinenter aerē proxi-
mum inficì inde contingit; contra vero ſuperius fo-
ramen, licet aliquando iiſdem immunditiebus ſca-
tear tamen, vel à frequenti pluuia, vel ab hominum
ipſorum diligentia facillime expurgatur, & ab eo in-
commodo vindicatur prætérquam quòd hoc ipſum
edicto cauetur, nempe vt Cloacæ liberæ ſint, & mũ-
dæ, cùm hoc ad ſalutem publicam pertineat, vt *l. de
pupillo §. ſi quis rivos, ff. de nov. oper. nunc & iam cit.*
7 *l. 1. ff. de Cloacis.* vnde vertatur vtrobique per ll. ne
purganti, aut mundanti Cloacas vis fiat; etiamſi ad
ædes alienas Cloaca pertingat; nam habet liberam
actionem, qui Cloacam mundare vult etiam per ædes
alienas, dummodo reſtituat Domino, ac reficiat;
quòd operis vitio factum eſt; ex quibus palam eſt,
quanti fiat à ll. damnum, quod ex Cloacis non ſolùm
vicinis, ſed vniverſæ civitati emanare poteſt Quod
ut melius demonſtrarent, vetitum per ipſas eſt, ne
quid in publicam Cloacam immitatur, neve quid
in ea fiat, ex quo Cloacæ vſus evadat deterior, ut ſi
in eam cadauera brutorum, vel illuuies alias quis
immittat, quæ Cloacæ ductum, & ipſius expurga-
tionem remorentur: nam hoc modo augentur putre-
dinoſæ exhalationes ex ipſa Cloaca, & Ciuitatis aër
facili negotio inficitur.

Aquæductus, & Canales (habita ſemper ratione 9
eorum magnitudinis) ſi putam aquam contineant,
nullum habent in ſe incommodum, ſi hoc vnum ex-
cipias, quòd ædificiis & habitationibus humidita-
tem communicent, & eam ob cauſam illas reddant
inſalubriores; quod ſi etiam impuram aquam conti-
neant, & illuuie ſcateant, non ſecus ac ipſæ Cloacæ
etiam pravis exhalationibus poſſunt eſſe moleſti.

Horrea duplicis generis, quantum mihi conſtat, 10
eſſe comperi, triticum enim vel in quibuſdam ædi-
ficiis ad hoc conſtructis, aut domiciliis aſſeruatur;
quæ propriè vulgo granaria dicuntur, & frumẽtariæ
cellæ, vel ſeruentur in ſubterraneis foveis ad eum
effectum excauatis vtrumque genus noxam afferre
vicinis poteſt; non enim ignotum eſt, quod ab ipſo
tritico prodit exhalatio quædam moleſta; præter-
quam quòd cùm in granariis aſſeruatur, frequenti
agitatione indiget, ne teredinem concipiat, aut ſu-
perexcalfiat, aut à quibuſdam aliis animalculis ex-
edatur: in frequenti vero illa agitatione pulvis ab
ipſo eleuatur, qui quam ſit noxius, nullus eſt qui
neſciat. Sed maius multo incommodum afferre gra-
naria quæ in puteis ac foveis fiunt, declarat aeris per-
nicies, quæ ab his exhalat cum aperiuntur, vt fru-
menta inde eximantur. Quod optimè nouerunt pro-
priâ experientiâ edocti ii, qui improuidè, & abſque
vlla cautela in ipſas frumentarias foueas deſcendunt
antequàm prauus ille aer in illis incluſus prorſus ex-
halauerit Quamobrem non modo prohiberi vicinos
poſſe exiſtimauerim, ne tales frumentarios puteos
conſtruant, ſed etiam vt iam conſtructos deſtruẽdos
curent. Cellæ vero ad eundem finem ſabricatæ in
magis apertis civitatis locis, & in extrema ipſius par-
te longe ab incolarum habitationibus conſtruendæ
ſunt, licet non tam noxiæ, vt prænominati putei, eſſe
poſſint.

Horti nonnullis nominibus vicinia officere poſ- 11
ſunt, quoad ſanitatem; non modo enim prauis exha-
lationibus ex ipſis plantis hortenſibus eleuatis noxij
ſunt, ſed etiam ſtercoratione, quibus indigent. no-
cent, vt elicitur ex Gal. 3. *Epid. comment. text.* 14. ex
quo Fortun. *Relat. lib. 1. cap.* 1. Addo hic quod con-
tinuâ irrigatione aerem reddunt humidiorem, qui
cum apricitate iam calidus exiſtat, inde calidæ &
humidæ naturæ effectus, facillimè putredinem ac-
ceſſit, & in cauſa eſt, vt illum inſpirantes prom-
ptiſſimè putridas febres concipiant, obſtructiones,
cachexiam, hydropem, & alios huiuſmodi mor-
bos, vt obſeruare ſæpè licet in ipſis hortorum cul-
toribus.

Pomaria autem neque tam aſſiduâ indigent aqua- 12
tione, neque tam perenni ſtercoratione, ſed quo-
niam Solis illuſtrationem impediunt, aerem frigi-
diorem, & humidiorem reddunt, & minus ſana ob
id ipſum & ipſa evadunt. Neque aliam ob cauſam
conceſſiſſe puto ll. *in l. 1. ff. de arb. cad.* vt ſi arbor ex

ædibus

ætibus tuis meis ædibus impendeat, eam te invito mihi cedere liceat, quia poteſt aliquo modo mihi nocere.

Sed & Pratum (nempe locus in quo ad fructum
13 percipiendum falce opus eſt. *l. Pratum ff. de ver. & verb. ſignific.*) inſalubrem aërem facile ſua humiditate reddit: vnde ſi cùm agrum ſeſtibilem haberes prope meum prædium, pratenſem illum effeciſti videodum an iuſtam actionem contra te intentare ob prædictam cauſam mihi liceat, quam Iuriſconſulti decidant.

14 Furnus ad panes coquendos, licet nullum, aut modicum videatur in ſe vitium habere, attenta tamen loci conditione poteſt aliquando vicino & tædium, & inſalubritatem aëris afferre, vt ſi regio calidiſſima, ſi Domus meridiei expoſita, & cætera ad hunc modum.

15 Fornaces autem multum vitij in ſe habere palam eſt, & miror in media civitate nonnullas ad calcem etiã excoquẽdam permitti, nam quæ ad figulina vaſa percoquenda, aut ſcyphos, culullosque Chryſtallinos, vel vitreos, aliaque permulta vaſa effingenda conſtruantur, non tantum noxæ habere crediderim; at illæ, nempe quæ ad nitrum aut calcem excoquendam inſeruiunt, duplici nomine inſigniter vicinis officiunt; primo, quia aërem notabiliter excalfaciendo illum æſtuoſum reddunt, & ſuffocantem; ſecundò, quia evaporationibus à calce ſublatis ipſum aërem labefactant, qui inſpirantium pectoribus maximè eo modo euadit. Illud veritatem habere quivis nouit, temporis & anni rationem eſſe habendam, cùm hyberno tempore minùs, æſtiuo maximè noxiæ eæ fornaces ſint.

16 Sterquilinia poſſe & ipſa facile ſanitati officere non eſt dubium: putridum enim vaporem aſſiduè exalant, vnde æſtiuo tempore valde ſuſpecta eſſe debent, curandumque vt ſæpiſſimè mundentur, ob eam cauſam videndum Iuriſconſultis eſt, an prohiberi à vicinis poſſint, etiamſi per longum tempus huiuſmodi ſeruitus duraſſet, non tantum ob
priuatum intereſſe, quam ob publicum: periculum 17
enim eſt, ne ciuitatem inficiant, maximè vbi alias ſuſpicio eſſet peſtis; non permittenda ergo niſi extra habitata loca. Sed & ſtabula nonnihil vitij habent, niſi quotidie à fimo emundentur, is enim in cumulos aggeſtus, & ſuperexcalfactus putrorem concipit, & facilè cum inde eximitur, aërem poteſt inficere, nonnullis autẽ vicinis eã ob cauſam capitis dolorem excitari, aliquando etiam febrem expertus non ſemel ſum; de latrinis non eſt quod quicquam addam, nam eas moleſtas eſſe, & ſanitati, & mundiciei, non eſt qui neſciat.

Denique immundas artes, nempe quæ fœtorem 18
excitant, quantum publicæ, & priuatæ ſaluti noceant, norunt omnes: idcirco quædam earum, vt contraria eſt, & huic affines, fides ſeu Chordas pro inſtrumentis muſicis ex animalium inteſtinis præparantes, & quæ ſeuaceas candelas fabricant, carnificina, & id genus aliæ in locis ſeorſum ab aliis collocandæ, vt hic Romæ de prioribus fit vbi prope Tyberim habitant, vt fluminis commoditate proprias domos expurgent, & vt ſua ipſorum arte publicæ ſanitati non noceant; nam ſi artem exercere, per quam malus odor vicinis fiat, etiam in domo ſua prohibetur quis exercere. Cæpoll. *de ſeruit. vrban. præd. capite* 48. *numero* 3. Quantò magis huiuſmodi artes prohiberi debent, quæ cum fœtore etiam aërem inficiunt? Et de his, quæ ad huius Tituli argumentum facere videbantur, hæc ſatis ſunto.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS TOMI PRIMI.

Digitized by Google

Digitized by Google